0766_06_LEXIKO GYMN_TELIKO 08-11-07 09:46

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Γαβριηλίδου Παναγιώτα Λαμπροπούλου Κωνσταντίνος Αγγελάκος

Ερμηνευτικό Λεξικό Νέας Ελληνικής

Α΄,Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Ερμηνευτικό Λεξικό Νέας Ελληνικής
Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-2005-9

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·1

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·2

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
Μαρία Γαβριηλίδου, *Γλωσσολόγος, Ερευνήτρια του Ι.Ε.Λ.*
Παναγιώτα Λαμπροπούλου, *Γλωσσολόγος, Ερευνήτρια του Ι.Ε.Λ.*
Κωνσταντίνος Αγγελάκος, *Λέκτορας του Ιονίου Πανεπιστημίου*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ
Στυλιανή Βέργη, *Επίκουρη Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*
Αριστείδης Δουλαβέρας, *Σχολικός Σύμβουλος*
Ιωάννης Δασκαλόπουλος, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Ευαγγελία Βαρέση, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ
Χριστίνα Αργυροπούλου, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Μαρία Νικηφοράκη, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Νικόλαος Κληρονόμος, *Ζωγράφος*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Στη συγγραφή του πρώτου μέρους (1/3) έλαβε μέρος
ο **Παναγιώτης Εμμανουηλίδης**, *Φιλόλογος.*

Γ′ Κ.Π.Σ. / **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** / **Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·3

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΜΑΡΙΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·4

Πρόλογος

Το Ερμηνευτικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής για τις τρεις τάξεις του γυμνασίου περιλαμβάνει περίπου 15.000 λέξεις του σύγχρονου νεοελληνικού λεξιλογίου και στοχεύει να δώσει στους μαθητές και στις μαθήτριες πληροφορίες για την ορθογραφία και τη σημασία των λέξεων, αλλά και για τα βασικά γραμματικά τους χαρακτηριστικά.

Η οργάνωση των λημμάτων στοχεύει στην ανάδειξη της δημιουργικής διάστασης της γλώσσας, ώστε να γίνουν αντιληπτές οι σχέσεις μεταξύ των λέξεων, δηλαδή οι τρόποι με τους οποίους μια μορφή ή μια σημασία προκύπτει από μια άλλη. Για τον λόγο αυτό, οι λέξεις έχουν οργανωθεί σε ***οικογένειες***, τα «μέλη» των οποίων συνδέονται με σχέσεις παραγωγής. Έτσι, οι λέξεις ***αρχή, αρχίζω, αρχικός*** και ***αρχικά*** αποτελούν μια οικογένεια. Σε κάθε οικογένεια υπάρχει το ***βασικό λήμμα***, το οποίο ερμηνεύεται πλήρως. Με βάση αυτό, ερμηνεύονται τα υπόλοιπα «μέλη» της οικογένειας, τα ***ενδολήμματα***.

Στο κυρίως σώμα του λεξικού, τα λήμματα ταξινομούνται αλφαβητικά σύμφωνα με το ***βασικό λήμμα***. Ωστόσο, στο πλάι κάθε σελίδας υπάρχει ευρετήριο όπου παρουσιάζονται αλφαβητικά ***όλες οι λέξεις*** (βασικά λήμματα και ενδολήμματα). Το ευρετήριο αυτό περιλαμβάνει και παλαιότερους τρόπους γραφής, συχνούς αλλά λανθασμένους τύπους (οι οποίοι σημαδεύονται με αστερίσκο *), καθώς και δύσκολους κλιτικούς τύπους. Με αυτόν τον τρόπο, από το ευρετήριο μπορεί κανείς να βρει σε ποιο βασικό λήμμα ανήκει ο τύπος που αναζητά.

Τα **Παραρτήματα** περιλαμβάνουν πίνακα αριθμητικών, κύρια ονόματα και τοπωνύμια.

Το λεξικό ακολουθεί την ορθογραφία που προτείνεται από τη Νεοελληνική Γραμματική (αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη) και το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη.

Ένα λεξικό από τη φύση του απαιτεί καλά οργανωμένη και συντονισμένη συλλογική δουλειά. Πέρα από τη συντακτική ομάδα, πολύτιμη βοήθεια στη σύνταξη και διόρθωση του λεξικού προσέφεραν οι συνεργάτες μας **Βούλα Γιούλη, Πασχαλία Πατσαλά, Χρύσα Μωυσίδου, Γεωργία Κουτσούγερα, Κώστας Νίταρης, Χριστίνα Θεοχαροπούλου και Έφη Λάμπρου**.

Είναι η πρώτη φορά που εισάγεται ερμηνευτικό λεξικό στα σχολεία της χώρας μας. Η λεξικογραφική δουλειά είναι πρόκληση από μόνη της, γίνεται όμως εξαιρετικά ενδιαφέρουσα όταν το αποτέλεσμά της, δηλαδή το λεξικό, απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες του γυμνασίου. Ο στόχος μας είναι να αποκτήσουν οι μαθητές το δικό τους λεξικό αναφοράς. Ελπίζουμε να έχουμε κάνει ένα σημαντικό πρώτο βήμα σε αυτή την κατεύθυνση.

Η συντακτική ομάδα

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

ΑΘΛ	αθλητισμός
ΑΝΑΤ	ανατομία
ΑΡΧΙΤ	αρχιτεκτονική
ΑΣΤΡΟΛ	αστρολογία
ΑΣΤΡΟΝ	αστρονομία
ΒΙΟΛ	βιολογία
ΓΕΩΓΡ	γεωγραφία
ΓΕΩΛ	γεωλογία
ΓΕΩΜ	γεωμετρία
ΓΛΩΣΣ	γλώσσα, γλωσσολογία
ΕΚΚΛ	εκκλησία, εκκλησιαστικός
ΖΩΟΛ	ζωολογία
ΗΛΕΚΤΡΟΛ	ηλεκτρολογία
ΘΡΗΣΚ	θρησκεία, θρησκευτικός
ΙΑΤΡ	ιατρική
ΙΣΤ	ιστορία
ΛΟΓ	λογική
ΜΑΘ	μαθηματικά
ΜΗΧΑΝ	μηχανολογία
ΜΟΥΣ	μουσική
ΜΥΘΟΛ	μυθολογία
ΝΟΜ	νομική
ΟΙΚΟΝ	οικονομία
ΠΛΗΡΟΦ	πληροφορική
ΠΟΛ	πολιτική
ΣΤΡΑΤ	στρατιωτικός
ΤΕΧΝΟΛ	τεχνολογία
ΦΙΛΟΛ	φιλολογία, φιλολογικός
ΦΙΛΟΣ	φιλοσοφία
ΦΥΣ	φυσική
ΧΗΜ	χημεία
ΨΥΧΟΛ	ψυχολογία

ΕΠΙΠΕΔΑ ΥΦΟΥΣ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

[ειρων.]	ειρωνικός
[επίσ.]	επίσημος
[κακόσ.]	κακόσημος, που έχει πάρει αρνητική σημασία
[λαϊκ.]	λαϊκός
[λόγ.]	λόγιος
[λογοτ.]	λογοτεχνικός
[μειωτ.]	μειωτικός
[οικ.]	οικείος
[παρωχ.]	παρωχημένος, παλαιότερος
[προφ.]	προφορικός
[υβρ.]	υβριστικός
[χαϊδ.]	χαϊδευτικός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·7

ΛΟΙΠΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ

αγγλ.	αγγλικός
ΑΕ	αρχαιοελληνικός
α' συνθ.	πρώτο συνθετικό
αιγυπτ.	αιγυπτιακός
αιτ.	αιτιατική
άκλ.	άκλιτος
αμτβ.	αμετάβατος
ανατ.	ανατολικός
αναφ.	αναφορικός
άνθρ.	άνθρωπος
αντικ.	αντικείμενο
αντων.	αντωνυμία
αόρ.	αόριστος
απαρ.	απαρέμφατο
απρόσ.	απρόσωπο ρήμα
αρνητ.	αρνητικός
αρσ.	αρσενικός
αρχ.	αρχαίος
αφηρ.	αφηρημένος
β' συνθ.	δεύτερο συνθετικό
βόρ.	βόρειος
γαλλ.	γαλλικός
γεν.	γενική
γενικ.	γενικότερα
γερμ.	γερμανικός
δεικτ.	δεικτικός
δηλ.	δηλαδή
διαφ.	διαφορετικός
δοτ.	δοτική
δυτ.	δυτικός
ειδικ.	ειδικότερα
έκφρ.	έκφραση
Ελλ.	Ελλάδα
ελλ.	ελληνικός
ελνστ.	ελληνιστικός
εν.	ενικός αριθμός
ενεργ.	ενεργητικός
ενεστ.	ενεστώτας
επέκτ.	επέκταση
επίθ.	επίθετο
επίρρ.	επίρρημα
επιφ.	επιφώνημα, επιφωνηματικός
ερωτημ.	ερωτηματικός
θ.	θέμα
θηλ.	θηλυκός
ιδ.	ιδίως
ιταλ.	ιταλικός
κ.ά.	και άλλα
καταχρ.	καταχρηστικός
κατηγ.	κατηγορούμενο
κλητ.	κλητική
κπ	κάποιος
κτ	κάτι
κτλ.	και τα λοιπά
κυρ.	κυρίως
κυριολ.	κυριολεκτικός
λ.	λέξη
λατ.	λατινικός
λόγ.	λόγιος
μέλλ.	μέλλοντας
μόρ.	μόριο
μπα.	μετοχή παθητικού αορίστου
μπε.	μετοχή παθητικού ενεστώτα
μππ.	μετοχή παθητικού παρακειμένου
μσν.	μεσαιωνικός
μτβ.	μεταβατικός
μτγν.	μεταγενέστερος
μτφ.	μεταφορικός
μτφρδ.	μεταφραστικό δάνειο
μτχ.	μετοχή
νότ.	νότιος
ΝΕ	νεοελληνικός, νεοελληνική γλώσσα
ον.	ονομαστική
ορθογρ.	ορθογραφία, ορθογραφικός
οριστ.	οριστικός
ουδ.	ουδέτερος
ουσ.	ουσιαστικό
π.χ.	παραδείγματος χάριν
παθ.	παθητική φωνή (όχι διάθεση!)
παράλ. αντικ.	παράλειψη αντικειμένου
πληθ.	πληθυντικός αριθμός
πρβ.	παράβαλε
πργ.	πράγμα
πρκ.	παρακείμενος
πρόθ.	πρόθεση
πρόσ.	πρόσωπο
προστ.	προστακτική
προσωπ.	προσωπικός
πρότ.	πρόταση
πρτ.	παρατατικός
ρ.	ρήμα
σημ.	σημασία
σημδ.	σημασιολογικό δάνειο
σπάν.	σπάνιος
στερητ.	στερητικό
συγκρ.	συγκριτικός βαθμός
σύνδ.	σύνδεσμος
συνεκδ.	συνεκδοχικά
συνήθ.	συνήθως
συχν.	συχνά
σχ.	σχόλιο
τ.	τύπος
τουρκ.	τουρκικός
υπερθ.	υπερθετικός βαθμός
υπερσ.	υπερσυντέλικος
υποκορ.	υποκοριστικό
υποτ.	υποτακτική
χρον.	χρονικός

&	συνδέει δύο τύπους
~	στη θέση του νοείται τύπος του λήμματος στα παραδείγματα
<	η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του
+	ενώνει τα συνθετικά μέρη μιας σύνθετης λέξης
=	συνώνυμο
≠	αντίθετο
☞	βλ.

βασικό λήμμα | αρίθμηση σημασιών | παράδειγμα | μέρος του λόγου | ουσιαστικό με δύο γένη | θεματικό πεδίο

άλμα το: ❶ ΑΘΛ εκτίναξη του σώματος προς τα μπρος ή προς τα πάνω = πήδημα: *~ εις μήκος/εις ύψος/επί κοντώ.* ❷ (μτφ.) ταχύτατη μετάβαση από ένα στάδιο σε άλλο, απότομη πρόοδος: *Η τεχνολογία έχει κάνει άλματα τα τελευταία χρόνια.* **αλματώδης -ης -ες**: αυτός που εξελίσσεται με ταχύτατο ρυθμό, απότομα: *Η υγεία του παρουσίασε ~ βελτίωση.* = ραγδαίος. ☞ σχ. **αγενής**. **αλματωδώς** (επίρρ.): *Το διαδίκτυο εξαπλώθηκε ~ σε όλο τον κόσμο.* **άλτης** ο, **άλτρια** η: ΑΘΛ αθλητής που αγωνίζεται στους διάφορους τύπους αλμάτων.

σχόλιο

> Η αρχική σημασία του ρ. *ἀποδοκιμάζω* ήταν «απορρίπτω έπειτα από δοκιμή».

συντακτική πληροφορία | ενδολήμματα

αμελώ: (μτβ.) ❶ (+ *να*) δε δείχνω φροντίδα για την πραγματοποίηση κπ ενέργειας: *Αμέλησα τόσες μέρες να σου τηλεφωνήσω.* ❷ (+ αιτ.) δε φροντίζω να εκπληρώσω κπ υποχρέωσή μου: *~ τις δουλειές του.* = παραμελώ. **αμέλεια** η. **αμελής -ής -ές**. ☞ σχ. **αγενής**. **αμελώς** (επίρρ.). **αμελητέος -α -ο** = μηδαμινός.

αντίθετο

ανα-² **αν-²** & **ανά-²** **άν-²**: πρόθημα που ❶ δηλώνει πορεία προς τα επάνω ≠ κατα-: *άνοδος, ανάβαση.* ❷ δηλώνει επανάληψη ενέργειας: *αναβαθμολογώ, αναδιοργανώνω, αναγέννηση.* ❸ επιτείνει τη σημασία του β΄ συνθ.: *αναταραχή.*

πληροφορία κλίσης | επίπεδο ύφους

ανατρέπω -ομαι • αόρ. *ανέτρεψα* & *ανάτρεψα*, παθ. αόρ. *ανατράπηκα* & [επίσ.] *ανετράπην*:

συνώνυμο | αντίθετο | παραπομπή σε σχόλιο άλλου λήμματος

αποδέκτης ο: ❶ (μτφ.) πρόσωπο στο οποίο έχει σταλεί κτ = παραλήπτης ≠ αποστολέας: *~ επιστολής.* ❷ (μτφ.) πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται κανείς: *Πολλοί ήταν οι αποδέκτες του αποτελέσματος της ψηφοφορίας.* ☞ σχ. **αλείφω**.

μεταφορική σημασία | στη σημασία αυτή χρησιμοποιείται μόνο στην παθητική φωνή ΠΡΟΣΟΧΗ: δεν αναφέρεται στη διάθεση!

αποτυπώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ σχηματίζω τη μορφή ενός αντικειμένου σε μια επιφάνεια, πιέζοντάς το επάνω σ' αυτή: *Πατούσε με δύναμη τα πέλματά του πάνω στην άμμο, για να αποτυπωθούν τα ίχνη του.* ❷ (μτφ.) εκφράζω κτ ζωηρά και παραστατικά: *Στα έργα του ~ το άγχος της εποχής μας.* ❸ *παθ.* (μτφ.) μένω στη μνήμη κάποιου πολύ ζωηρά: *Οι εικόνες της καταστροφής αποτυπώθηκαν στη μνήμη του.* = χαράζω. **αποτύπωση** η.

ενδεικτικός κατάλογος συνθέτων

Σύνθετα με ανα-²

προς τα επάνω	***επανάληψη ενέργειας***	***επιτατική σημασία***
αναδύομαι	αναδασώνω	ανακράζω
ανάδυση	αναδάσωση	
	αναδημιουργώ	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·9

Α - αν-[1] ανα-[1] & **ά- άν-[1] ανά-[1]**: στερητικό πρόθημα που δηλώνει ❶ το αντίθετο από αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *άκακος*. ❷ την απουσία αυτού που εκφράζει το β΄ συνθ.: *ανελευθερία*. ☞ κατάλογο **σελ. 10.**

άβατος -η -ο: αυτός στον οποίο δεν μπορεί κπ να περάσει ή να περπατήσει: *Από αυτό το σημείο το μονοπάτι γίνεται ~ λόγω της πυκνής βλάστησης.* **άβατο** το: ΕΚΚΛ θεσμός που απαγορεύει την είσοδο γυναικών στο Άγιο Όρος.

> Από το στερητ. *ἀ* + *βατός* < *βαίνω* «προχωρώ».

αβρός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει ευγενικούς τρόπους ≠ αγενής = λεπτός, ευγενής: *Είναι πάντα ~ με τις γυναίκες.* ❷ αυτός που έχει ως γνώρισμα τη λεπτότητα: *~ χέρι* = απαλός ≠ τραχύς, σκληρός. **αβρά** (επίρρ.). **αβρότητα** η = αβροφροσύνη.

άβυσσος η: ❶ έκταση 2.000 έως 6.000 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. ❷ απότομο και βαθύ χάσμα του εδάφους: *Αντικρίσαμε με τρόμο μια άβυσσο.* = βάραθρο. ❸ (μτφ.) για τελείως διαφορετικές αντιλήψεις: *Μας χωρίζει ~.* = χάος. **αβυσσαλέος -α -ο. αβυσσαλέα** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ επίθ. *ἄβυσσος* (στερητ. *ἀ* + *βυσσός*, ποιητικός τ. του ουσ. *βυθός*) «αυτός που δεν έχει βυθό».

αγαθός -ή -ό: ❶ αυτός που τον διακρίνει καλοσύνη = άκακος, καλός ≠ κακός, πονηρός, πανούργος. ❷ (κακόσ.) αυτός που τον διακρίνει αφέλεια: *Είναι λίγο ~, πιστεύει ό,τι του πουν.* = αφελής. **αγαθά** (επίρρ.). **αγαθό** το: ❶ *συνήθ. πληθ.* ό,τι ικανοποιεί γενικά τις ανθρώπινες ανάγκες: *Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει στη διάθεσή του πολλά ~.* ❷ ΦΙΛΟΣ ≠ κακό κάθε αξία που κατέχει ύψιστη θέση στην ατομική ή κοινωνική ζωή: *Η ελευθερία είναι ένα από τα μεγαλύτερα ~.* **αγαθότητα** η. **αγαθοσύνη** η.

αγαλλίαση η: μεγάλη και έντονη χαρά = ευχαρίστηση: *Όταν την είδε, αισθάνθηκε ~.* **αγάλλομαι** & **αγαλλιάζω** (αμτβ.): νιώθω αγαλλίαση.

άγαλμα το: ❶ τρισδιάστατο ομοίωμα ολόσωμης μορφής ανθρώπου ή ζώου: *Ο Ερμής του Πραξιτέλη είναι αξιοθαύμαστο ~.* ❷ (μτφ.) ακίνητος και αμίλητος από έκπληξη: *Μόλις το άκουσα, έμεινα ~.* = άναυδος, εμβρόντητος. **αγαλμάτινος -η -ο**: αυτός που αναφέρεται σε ή μοιάζει με άγαλμα: *~ ομοίωμα / κορμί.* **αγαλματένιος -η -ο**: αυτός που μοιάζει με άγαλμα. **αγαλματίδιο** το = ειδώλιο.

> Από το ΑΕ ρ. *ἀγάλλομαι* «είμαι ευχαριστημένος».

αγανακτώ & **αγαναχτώ** • μτχ. *αγανακτισμένος* & *-χτισμένος*: (αμτβ.) θυμώνω πολύ για κτ άδικο, προσβλητικό ή ανυπόφορο = εκνευρίζομαι, εξοργίζομαι: *Αγανάκτησαν όλοι με την αγένειά του.* **αγανάκτηση** & **αγανάχτηση** η = θυμός, οργή.

αγάπη η: ❶ συναίσθημα συμπάθειας, φιλίας, στοργής ή ενδιαφέροντος για κπ ή κτ ≠ μίσος, έχθρα, αντιπάθεια. ❷ το ερωτικό συναίσθημα = έρωτας. ❸ έντονο ενδιαφέρον για κπ δραστηριότητα που μας ευχαριστεί: *~ για τη μουσική.* **αγαπώ** & **-άω -ιέμαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) αισθάνομαι αγάπη ≠ μισώ: *Πιο πολύ αγαπούσε το στερνοπαίδι του. Το αγαπημένο μου σπορ είναι το κολύμπι.* **αγαπητός -ή -ό**: αυτός που τον αγαπάνε όλοι. **αγαπητικός** ο, **-ιά** η: [παρωχ.] πρόσωπο που έχει ερωτική σχέση με κπ. **αγαπησιάρης -α -ικο**: αυτός που είναι τρυφερός και εκδηλωτικός. **αγαπησιάρικα** (επίρρ.).

αγγείο[1] το: στην αρχαιότητα, δοχείο φορητό: *μελανόμορφο/ερυθρόμορφο ~.*

αγγείο[2] το: πολύ λεπτός σωλήνας του σώματος ανθρώπων και ζώων, που μεταφέρει το αίμα: *αιμοφόρο ~.*

αγγελία η: σύντομο δημοσίευμα στον Τύπο που γνωστοποιεί ένα γεγονός, την προσφορά ή τη ζήτηση ενός πράγματος ή μιας υπηρεσίας: *Συγχαρητήρια! Διάβασα στις μικρές ~ ότι παντρεύεσαι. Έβαλα ~ για να πουλήσω το αυτοκίνητό μου.* ☞ σχ. **άγγελος.**

αγγελιοφόρος & **αγγελιαφόρος** ο: πρόσωπο που φέρνει ειδήσεις: *Ο ~ παρέδωσε το μήνυμα.* = [επίσ.] άγγελος. ☞ σχ. **άγγελος.**

άγγελος ο: ❶ ΘΡΗΣΚ επουράνιο άυλο ον που εκτελεί τη βούληση του Θεού. ❷ (μτφ.) καλός και πονόψυχος άνθρωπος: *Η νοσοκόμα αυτή είναι ένας ~ - μου συμπαραστάθηκε πολύ.* ❸ (μτφ.) εξαιρετικά όμορφος: *Είναι πανέμορφη, ~ σωστός!* ❹ [επίσ.] πρόσωπο που φέρνει ειδήσεις: *~ καλών ειδήσεων* = αγγελιοφόρος. **αγγελικός -ή -ό. αγγελικά** (επίρρ.).

> Από τη λ. *ἄγγελος* της ΑΕ (με αρχική σημασία «αυτός που μεταφέρει ειδήσεις») παράγεται η λ. *ἀγγέλλω* («φέρνω είδηση»). Από την τελευταία προέκυψε η ειδικότερη σημασία «αυτός που μεταφέρει και εκτελεί τη θέληση του Θεού», και από αυτήν, η μτφ. σημασία, στην οποία τα χαρακτηριστικά των αγγέλων (ωραία μορφή, καλοσύνη κτλ.) χρησιμοποιούνται για χαρακτηρισμό ανθρώπων (☞ σημ. 2 και 3 του λήμματος *άγγελος*). Στη ΝΕ, με τη σημ. 1 συνδέονται τα *αγγελικός, αγγελικά, αγγελάκι* κτλ., ενώ με τη σημ. 4 τα *αγγελιοφόρος, αγγελτήριο, αγγελία, άγγελμα* κτλ.

α-
ά- → α-
αβαθής → α-
αβαθώς → α-
αβασάνιστα → α-
αβασάνιστος → α-
αβασίλευτος → α-
αβάσιμα → α-
αβάσιμος → α-
αβάσταχτα → α-
αβάσταχτος → α-
άβατο → άβατος
άβατος
αβάφτιστος → α-
άβγαλτος → α-
*αβγό → αυγό
αβέβαια → α-
αβέβαιος → α-
αβεβαιότητα → α-
αβίαστα → α-
αβίαστος → α-
αβιταμίνωση → α-
αβίωτος → α-
αβλαβής → α-
αβλαβώς → α-
αβοήθητα → α-
αβοήθητος → α-
άβολα → α-
άβολος → α-
άβουλα → α-
αβουλία → α-
άβουλος → α-
αβρά → αβρός
άβραστος → α-
άβρεχτος → α-
αβρός
αβρότητα → αβρός
αβυσσαλέα → άβυσσος
αβυσσαλέος → άβυσσος
άβυσσος
αγαθά → αγαθός
αγαθό → αγαθός
αγαθοποιός → -ποιός
αγαθός
αγαθοσύνη → αγαθός
αγαθότητα → αγαθός
αγαθοφέρνω → σχ. φέρνω
αγαλλιάζω → αγαλλίαση
αγαλλίαση
αγάλλομαι → αγαλλίαση
άγαλμα
αγαλματένιος → άγαλμα
αγαλματίδιο → άγαλμα
αγαλμάτινος → άγαλμα
άγαμος → α-
αγανάκτηση → αγανακτώ
αγανακτώ
αγανάχτηση → αγανακτώ
αγαναχτώ → αγανακτώ
αγάπη
αγαπησιάρης → αγάπη
αγαπησιάρικα → αγάπη
αγαπητικιά → αγάπη
αγαπητικός → αγάπη
αγαπητός → αγάπη
αγαπώ → αγάπη
αγγειοπλάστης → σχ. πλάθω
αγγελία
αγγελιαφόρος → αγγελιοφόρος
αγγελικά → άγγελος
αγγελικός → άγγελος
αγγελιοφόρος
άγγελος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·10

ΛΗΜΜΑΤΑ ΜΕ Α- ΣΤΕΡΗΤΙΚΟ

αβαθής
αβαθώς
αβασάνιστα
αβασάνιστος
αβασίλευτος
αβάσιμα
αβάσιμος
αβάσταχτα
αβάσταχτος
αβάφτιστος
άβγαλτος
αβέβαια
αβέβαιος
αβίαστα
αβίαστος
αβίωτος
αβλαβής
αβλαβώς
αβοήθητα
αβοήθητος
άβολα
άβολος
άβουλα
άβουλος
άβραστος
άβρεχτος
άγαμος
αγέλαστος
αγέννητος
αγέραστος
άγευστος
αγιάτρευτος
αγίνωτος
άγλυκος
αγνώμονας
αγνώριστος
αγράμματος
άγραφος
άγραφτος
αγύμναστος
αδάμαστος
αδέξια
αδέξιος
αδέσμευτος
άδετος
αδημιούργητος
αδημοσίευτος
αδιάβατος
αδιάβλητα
αδιάβλητος
αδιάβροχο
αδιάβροχος
αδιαίρετο
αδιαίρετος
αδιάλειπτος
αδιαλείπτως
αδιάλυτος
αδιαμαρτύρητα
αδιανόητος
αδιάντροπα
αδιάντροπος
αδιάρρηκτα
αδιάρρηκτος
αδιάσειστα
αδιάσειστος
αδιάσπαστος
αδιαφανής
αδιαφανώς
αδιάφθορος
αδιάψευστος
αδικαιολόγητα
αδικαιολόγητος
αδιόρατος
αδίστακτα
αδίστακτος
αδίσταχτα
αδίσταχτος
αδόκιμα
αδόκιμος
άδολα
άδολος
αδόμητος
αδούλωτος
αζήτητος
αζύγιστος
αζύμωτος
αήττητος
άηχος
άθελα
αθέλητος
αθέμιτα
αθέμιτος
άθεος
αθεράπευτος
αθεώρητος
αθόρυβος
άθραυστος
άθρησκος
ακαθάριστος
ακάθαρτος
ακαθόριστος
άκαιρος
άκαμπτα
άκαμπτος
ακανόνιστος
άκαρπος
ακατάβλητα
ακατάβλητος
ακατάδεκτος
ακατάδεχτος
ακατάληπτα
ακατάληπτος
ακαταμάχητος
ακατανίκητος
ακατανόητος
ακατάπαυστος
ακαταπόνητος
ακατοίκητος
ακατονόμαστος
ακατόρθωτος
άκεφος
ακήρυκτος
ακήρυχτος
ακίνδυνος
άκληρος
ακλόνητος
ακοινώνητος
ακούνητος
ακούραστος
άκριτα
άκριτος
άκτιστος
ακυβέρνητος
αλάνθαστα
αλάνθαστος
αλύπητα
άλυτος
αμαθής
άμαχος
άμεμπτα
άμεμπτος
αμετάβλητος
αμετανόητος
αμετάπειστος
αμίλητος
άμοιρος
άμυαλος
αμύητος
ανακόλουθος
ανακριβής
ανάλατος
αναμάρτητος
αναμφίβολος
αναμφισβήτητα
αναμφισβήτητος
αναντικατάστατος
αναντίστοιχος
αναξιόπιστος
αναξιοπρεπής
αναξιοπρεπώς
ανάξιος
αναποφάσιστα
αναποφάσιστος
αναρμόδιος
ανάρμοστος
ανασφαλής
ανεκτίμητος
ανέκφραστος
ανέλπιδος
ανέλπιστος
ανέμελα
ανέμελος
ανέντιμα
ανέντιμος
ανεξάντλητος
ανεξέλεγκτα
ανεξέλεγκτος
ανέξοδος
ανεπαρκής
ανεπαρκώς
ανέπαφος
ανεπίδεκτος
ανεπιθύμητος
ανεπίσημα
ανεπίσημος
ανεπισήμως
ανεπίτρεπτος
ανεπρόκοπος
ανεύθυνος
ανέφελος
ανέφικτα
ανέφικτος
ανήθικα
ανήθικος
ανήκουστος
ανήλικος
ανήμπορος
ανήξερος
ανίατος
ανίκανος
ανίκητος
άνισα
ανισόρροπος
άνισος
ανίσχυρα
ανίσχυρος
ανόθευτος
ανοργάνωτα
ανοργάνωτος
ανόρεχτα
ανόρεχτος
άνοστος
ανύπαρκτος
ανυπολόγιστος
ανυπόμονα
ανυπόμονος
ανύποπτα
ανύποπτος
ανυπόφορα
ανυπόφορος
ανυποψίαστα
ανυποψίαστος
ανώριμα
ανώριμος
αξέχαστα
αξέχαστος
άοπλος
αόρατος
άοσμος
απάνθρωπος
απαράβατα
απαράβατος
απαραβίαστος
απαράδεκτα
απαράδεκτος
απαράλλακτα
απαράλλακτος
απαρηγόρητα
απαρηγόρητος
απείθαρχα
απείθαρχος
απειθαρχώ
απέραντος
απερίγραπτος
απεριόριστος
απίστευτα
απίστευτος
άπιστος
απλήρωτος
άπληστα
άπληστος
άπλυτος
απολίτιστος
απονήρευτα
απονήρευτος
απρόβλεπτος
απροσδόκητος
απρόσεκτα
απρόσεκτος
απρόσεχτα
απρόσεχτος
άρρυθμα
άρρυθμος
ασαφής
ασαφώς
άσεμνα
άσεμνος
ασήκωτος
ασήμαντος
άσημος
άσκοπα
άσκοπος
ασταθής
ασταθώς
αστήρικτος
αστήριχτος
ασυγκίνητα
ασυγκίνητος
ασυγχώρητα
ασυγχώρητος
ασυμβίβαστα
ασυμβίβαστος
ασύμμετρα
ασύμμετρος
ασύμφωνος
ασυνεπής
ασυνεπώς
άτοκα
άτοκος
άυλος
άυπνος
αφάγωτος
άφθαρτος
αχαλίνωτα
αχαλίνωτος
άχαρα
άχαρος
αχόρταγα
αχόρταγος
άχτιστος
απουσία
αβεβαιότητα
αβιταμίνωση
αβουλία
αγνωμοσύνη
αδιαφάνεια
αζημίωτο
αθεϊσμός
αθεϊστής
ακαθαρσία
ακαμψία
αλάθητο
αμάθεια
αναβροχιά
ανακολουθία
ανακρίβεια
αναντιστοιχία
αναξιοπρέπεια
αναποφασιστικότητα
ανασφάλεια
ανεμελιά
ανεντιμότητα
ανεπάρκεια
ανευθυνότητα
ανικανότητα
ανισότητα
ανοργανωσιά
ανορεξία
ανωριμότητα
απανθρωπιά
απειθαρχία
απεραντοσύνη
απιστία
απληστία
απλυσιά
απροσεξία
αρρυθμία
ασάφεια
ασημαντότητα
αστάθεια
ασυμμετρία
ασυμφωνία
ασυνέπεια
αϋπνία
αφθαρσία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·11

αγγίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ακουμπώ κπ ή κτ με το χέρι: *Μην αγγίζετε τα εκθέματα του μουσείου!* ❷ γεύομαι, δοκιμάζω: *Μα ούτε που άγγιξες το φαγητό σου!* ❸ (μτφ.) συγκινώ: *Η μουσική του μας άγγιξε όλους.* **άγγιγμα** το.

αγέλη η: ομάδα από μεγάλα ζώα του ίδιου είδους (π.χ. άλογα, λύκοι), που ζουν, μετακινούνται ή βόσκουν ομαδικά: *Μια ~ λύκων επιτέθηκε στα πρόβατα.* = κοπάδι.

αγενής -ής -ές: αυτός που δεν έχει καλούς τρόπους = άξεστος ≠ ευγενής, ευγενικός: *Είναι τόσο ~, που δε λέει ούτε καλημέρα.* **αγενώς** (επίρρ.). **αγένεια** η: έλλειψη καλών τρόπων ≠ ευγένεια.

> Η κλίση των επιθ. σε **-ής -ής -ές** είναι: γεν. *-ούς*, πληθ. ον. & αιτ. αρσ. & θηλ. *-είς*, ουδ. *-ή*, γεν. *-ών*. Τα παραθετικά τους σχηματίζονται σε *-έστερος* (συγκρ.) και *-έστατος* (υπερθ). Ανάλογη είναι και η κλίση των επιθ. σε **-ης -ης -ες**.

αγέρωχος -η -ο: ❶ αυτός που τον χαρακτηρίζει περηφάνια και επιβλητικότητα: *~ ματιά.* ❷ (καταχρ.) αυτός που φέρεται υπεροπτικά = ακατάδεχτος, αλαζονικός: *Μας προσπέρασε με ύφος ~.* **αγέρωχα** (επίρρ.).

αγεφύρωτος -η -ο: αυτός που έχει με κπ άλλο αντίθεση τόσο μεγάλη, που είναι αδύνατο να ξεπεραστεί: *Τους χωρίζει χάσμα ~ στις απόψεις.*

αγιογραφία η: ❶ η τέχνη της απεικόνισης ιερών προσώπων ή θρησκευτικών σκηνών: *Σπουδάζει ~.* ❷ (συνεκδ.) ζωγραφική απεικόνιση με θρησκευτικό θέμα: *Εκκλησία με καταπληκτικές ~.* **αγιογράφος** ο, η. **αγιογράφηση** η.

άγιος -α & αγία -ο: ❶ ΘΡΗΣΚ (για πρόσ.) αυτός που έζησε ζωή αφιερωμένη στον Θεό και τιμάται από τη χριστιανική εκκλησία, καθώς και ο ναός που είναι αφιερωμένος σε αυτόν: *η Αγία Ειρήνη. Ο Άγιος Δημήτριος της Θεσσαλονίκης είναι λαμπρός ναός.* ❷ ΘΡΗΣΚ αυτός που σχετίζεται με τον Θεό και τους αγίους ή τη λατρεία τους: *οι Άγιοι Τόποι.* ❸ άνθρωπος που έζησε ή ζει σαν άγιος: *Η γιαγιά μου ήταν άγια γυναίκα.* = ευσεβής, ενάρετος. **άγια** (επίρρ.): πολύ καλά: *~ έπραξες που τον έδιωξες, έτσι που σου φερόταν!* ***καλά και ~***: πολύ καλά, λαμπρά. **αγιάζω -ομαι** • αόρ. *αγίασα* & [λαϊκ.] *άγιασα*: ❶ (μτβ.) ευλογώ κτ ραντίζοντάς το με αγιασμένο νερό: *Τα Θεοφάνια ο παπάς άγιασε όλα τα σπίτια του χωριού.* ***ο σκοπός αγιάζει τα μέσα***: αν ο σκοπός είναι υψηλός, δικαιολογείται η χρήση ακόμη και ανεπίτρεπτων μέσων. ❷ (αμτβ.) γίνομαι άγιος. **αγιασμός** ο: ❶ η ακολουθία με την οποία ο ιερέας αγιάζει το νερό, με το οποίο θα ραντίσει και θα ευλογήσει κπ ή κτ, και η αντίστοιχη τελετή: *Στην αρχή του σχολικού έτους γίνεται ~ στα σχολεία.* ❷ το αγιασμένο νερό = αγίασμα: *Έχει ~ σε ένα μπουκαλάκι.* **αγιότητα** η. **αγιοσύνη** η. **αγίασμα** το = αγιασμός (σημ. 2).

αγκάθι το: ❶ σκληρή μυτερή προεξοχή φυτού σαν βελόνα: *Τσιμπήθηκα στ' αγκάθια της ακακίας.* ***ξυπόλυτος στ' αγκάθια***: για όσους εκτίθενται σε κίνδυνο χωρίς προφυλάξεις. ❷ λεπτό και μυτερό κόκαλο ψαριού: *Μου στάθηκε ένα ~ στον λαιμό.* **αγκαθωτός -ή -ό**: αυτός που είναι γεμάτος αγκάθια = ακανθώδης. **αγκάθινος** & [επίσ.] **ακάνθινος -η -ο**: αυτός που είναι φτιαγμένος από αγκάθια: *το ~ στεφάνι του Χριστού.* **ακανθώδης -ης -ες**: ❶ = αγκαθωτός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ δύσκολος και απαιτεί ιδιαίτερο χειρισμό: *~ ζήτημα.* ☞ σχ. **αγενής**.

> Από το ΑΕ *ἀκάνθιον*.

αγκαλιά η: ❶ χώρος ανάμεσα στον κορμό και τα λυγισμένα χέρια ενός ανθρώπου = στήθος, αγκάλη: *Έπεσε στην ~ μου.* ❷ σφίξιμο ή κλείσιμο στην αγκαλιά κπ: *Μας υποδέχτηκε με αγκαλιές και φιλιά.* = αγκάλιασμα, εναγκαλισμός. ❸ ποσότητα ενός πράγματος που χωράει σε μια αγκαλιά: *Φέρε μια ~ ξύλα!* ❹ (ως επίρρ.) μαζί με, έχοντας στην αγκαλιά μου: *Κοιμάται ~ με την κούκλα της.* = αγκαλιαστά. **αγκαλιάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω κπ ή κτ στην αγκαλιά μου: *Αγκάλιασε το παιδί.* ❷ (μτφ.) περιβάλλω, τυλίγω: *Το αγιόκλημα ~ τον φράχτη.* ❸ (μτφ.) περιβάλλω με στοργή: *Όλο το χωριό αγκάλιασε τους πρόσφυγες.* **αγκάλιασμα** το. **αγκάλη** η = αγκαλιά (σημ. 1).

αγκύλη η: καθένα από τα σύμβολα [ ] που χρησιμοποιούνται σε ζεύγη και δηλώνουν διάφορες (γλωσσικές, μαθηματικές κτλ.) σχέσεις.

> Από το ΑΕ επίθ. *ἀγκύλος* «γαμψός».

άγκυρα η: εξάρτημα πλοίου ή βάρκας σαν τεράστιο αγκίστρι που το ρίχνουν στον βυθό με αλυσίδα ή χοντρό σχοινί, για να κρατάει το πλεούμενο στη θέση που είναι αραγμένο. **αγκυροβολώ**: (αμτβ.) ρίχνω την άγκυρα στον βυθό = αράζω. **αγκυροβόλημα** το & **αγκυροβόληση** η.

άγγιγμα → αγγίζω
αγγίζω
αγέλαστος → α-
αγέλη
αγένεια → αγενής
αγενής
αγέννητος → α-
αγενώς → αγενής
αγέραστος → α-
αγέρωχα → αγέρωχος
αγέρωχος
άγευστος → α-
αγεφύρωτος
άγια → άγιος
αγιάζω → άγιος
αγίασμα → άγιος
αγιασμός → άγιος
αγιάτρευτος → α-
αγίνωτος → α-
αγιογράφηση → αγιογραφία
αγιογραφία
αγιογράφος → αγιογραφία
άγιος
αγιοσύνη → άγιος
αγιότητα → άγιος
αγκάθι
αγκάθινος → αγκάθι
αγκαθωτός → αγκάθι
αγκάλη → αγκαλιά
αγκαλιά
αγκαλιάζω → αγκαλιά
αγκάλιασμα → αγκαλιά
αγκύλη
άγκυρα
αγκυροβόλημα → άγκυρα
αγκυροβόληση → άγκυρα
αγκυροβολώ → άγκυρα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·12

αγκώνας
αγκωνιά → αγκώνας
άγλυκος → α-
αγνά → αγνός
άγνοια → αγνοώ
αγνοούμενη → αγνοώ
αγνοούμενος → αγνοώ
αγνός
αγνότητα → αγνός
αγνοώ
αγνώμονας → α-
αγνωμοσύνη → α-
αγνωμοσύνη
αγνώμων → αγνωμοσύνη
αγνώριστος → α-
άγνωστο → άγνωστος
άγνωστος
άγονος
αγορά
αγοράζω → αγορά
αγοραστής → αγορά
αγοραστικά → αγορά
αγοραστικός → αγορά
αγοραστικότητα → αγορά
αγοράστρια → αγορά
αγόρι
αγορίστικα → αγόρι
αγορίστικος → αγόρι
αγουρίδα → άγουρος
άγουρος
αγουρωπός → άγουρος
αγράμματος → α-
άγραφος → α-
άγραφτος → α-
άγρια → άγριος
αγριάδα → άγριος
αγρίεμα → άγριος
αγριεύω → άγριος
άγριος
αγριότητα → άγριος
αγριωπά → άγριος
αγριωπός → άγριος
αγρίως → άγριος

αγκώνας ο: ❶ η άρθρωση στο μέσο του μπράτσου του ανθρώπου και (συνεκδ.) η εξωτερική γωνία που σχηματίζεται στην άρθρωση αυτή: *Έχει τους ~ ακουμπισμένους στο τραπέζι.* ❷ (κατ' επέκτ.) το τμήμα του μανικιού που σκεπάζει τον αγκώνα: *Σακάκι τριμμένο στους ~.* **αγκωνιά** η: χτύπημα με τον αγκώνα.

αγνός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν έχει υστεροβουλία ή δόλο: *Είναι ~ άνθρωπος και δεν πρόκειται να σε γελάσει.* = τίμιος, ειλικρινής. ❷ αυτός που δεν έχουν αλλοιωθεί οι ιδέες ή ο χαρακτήρας του: *~ ιδεολόγος* = γνήσιος, αληθινός. ❸ (για προϊόντα) αυτός που δεν έχει νοθευτεί: *~ μέλι* = ανόθευτος. **αγνά** (επίρρ.). **αγνότητα** η.

αγνοώ -ούμαι • μππ. *αγνοημένος*: (μτβ.) ❶ δε γνωρίζω ≠ γνωρίζω, ξέρω: *~ το περιεχόμενο της επιστολής.* ❷ δε δίνω σημασία: *Αγνόησαν τις προτάσεις μας.* = αδιαφορώ. *Ύστερα από τόση δόξα, ζει αγνοημένος σε ένα χωριό.* = περιφρονώ. **άγνοια** η • γεν. & [λόγ.] *αγνοίας*: το να αγνοεί (σημ. 1) κανείς κτ ≠ γνώση: *Έχει πλήρη ~ των γεγονότων.* ***εν αγνοία κάποιου***: χωρίς να το γνωρίζει κπ ≠ εν γνώσει κπ: *Μην ξανανοίξεις το συρτάρι ~ μου!* **αγνοούμενος** ο, **-η** η: πρόσωπο του οποίου τα ίχνη έχουν χαθεί και δεν έχει δώσει ακόμη σημεία ζωής: *Δεν είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των αγνοουμένων από το ναυάγιο.*

αγνωμοσύνη η: έλλειψη διάθεσης για αναγνώριση ή για ανταπόδοση ευεργεσίας = αχαριστία ≠ ευγνωμοσύνη: *Η ~ εκείνου που ευεργετήθηκε προκαλεί πικρία στον ευεργέτη.* **αγνώμων** & [οικ.] **-ονας -ων -ον** = αχάριστος.

άγνωστος -η -ο: αυτός του οποίου αγνοούμε την ύπαρξη, τις ιδιότητες ή τα γνωρίσματα ≠ γνωστός: *Το θύμα ήταν άντρας, αγνώστων λοιπών στοιχείων.* **άγνωστος** ο: ❶ πρόσωπο που συναντάμε πρώτη φορά ή που δε γνωρίζουμε την ταυτότητά του = ξένος: *Μη μιλάς σε αγνώστους!* ❷ ΜΑΘ μέγεθος που εμφανίζεται σε πρόβλημα και του οποίου ζητείται ο προσδιορισμός: *Ο ~ χ.* **άγνωστο** το: τόπος τον οποίο δεν έχουμε επισκεφτεί ή κατάσταση από την οποία δεν έχουμε εμπειρίες: *Πάμε στο ~ με βάρκα την ελπίδα. Τον φοβίζει το ~.*

άγονος -η -ο: ❶ (για τόπο) αυτός που δεν παράγει γεωργικά προϊόντα = χέρσος ≠ εύφορος, γόνιμος: *~ χωράφι.* ❷ (μτφ.) αυτός που δε φέρνει αποτέλεσμα: *~ συζήτηση* = άκαρπος, ατελέσφορος.

αγορά η: ❶ απόκτηση αγαθών με καταβολή χρημάτων και το ίδιο το αγαθό που αποκτιέται ≠ πώληση: *Η ~ πρώτης κατοικίας δε φορολογείται. Σήμερα έκανα μια καλή ~.* ❷ το σύνολο των αγοραπωλησιών, καθώς και των επαγγελματιών που σχετίζονται με την αγορά (έμποροι κτλ.): *Μετά τις γιορτές η ~ ήταν πεσμένη. Έχει την εκτίμηση όλης της ~.* ❸ (ειδικ.) τα μαγαζιά: *Πήγα στην ~ για ψώνια.* ❹ ΙΣΤ το κέντρο της δημόσιας ζωής στις αρχαίες ελληνικές πόλεις. **αγοράζω -ομαι**: (μτβ.) αποκτώ κτ καταβάλλοντας χρήματα ≠ πουλώ = προμηθεύομαι, ψωνίζω, παίρνω: *~ εμπορεύματα / τρόφιμα.* **αγοραστής** ο, **-άστρια** η ≠ πωλητής. **αγοραστικός -ή -ό**. **αγοραστικά** (επίρρ.). **αγοραστικότητα** η.

> Η λ. *αγορά* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *ἀγείρω* «συγκεντρώνω» και η αρχική σημασία της ήταν «συγκέντρωση λαού». Συνεκδοχικά απέκτησε και τη σημασία «τόπος της συγκέντρωσης». Αντίστοιχα, η αρχική σημασία του *αγοράζω* ήταν «συχνάζω στην αγορά».

αγόρι το: ❶ αρσενικό παιδί: *Στην τάξη μας υπάρχουν λίγα ~.* ≠ κορίτσι. *Έχει δύο ~.* = γιος ≠ κόρη. ❷ [οικ.] ερωτικός σύντροφος αρσενικού γένους ≠ κορίτσι: *Έφυγε με το ~ της.* **αγορίστικος -η -ο**: αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει σε αγόρι ≠ κοριτσίστικος: *~ φωνή / τρόποι.* **αγορίστικα** (επίρρ.): *Ντύθηκε ~.*

άγουρος -η -ο: ❶ (για καρπούς) αυτός που δεν έχει ωριμάσει = αγίνωτος ≠ ώριμος, γινωμένος: *~ μήλο.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που δεν ωρίμασε ακόμη σωματικά ή πνευματικά = ανώριμος, άπειρος ≠ ώριμος, μεστός, έμπειρος: *~ παλικαράκι.* **αγουρίδα** η: άγουρος καρπός. **αγουρωπός -ή -ό**.

> Τόσο η λ. *άγουρος* όσο και η λ. *αγόρι* προέρχονται από την ΑΕ *ἄωρος* «αυτός που δεν είναι στην ώρα του, όχι ώριμος».

άγριος -α -ο: ❶ (για ζώα ή φυτά) αυτός που δεν έχει υποστεί την παρέμβαση του ανθρώπου: *~ άλογο* ≠ εξημερωμένος. *~ βλάστηση.* ≠ ήμερος ❷ αυτός που προξενεί φόβο ≠ ήμερος: *~ όψη.* ❸ (για κατάσταση ή φαινόμενο) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση ή σφοδρότητα: *~ ξυλοδαρμός / αέρας.* ❹ (για υλικό αντικ.) αυτός που έχει μικρές ανωμαλίες στην επιφάνειά του: *~ επιδερμίδα* = τραχύς ≠ λείος, απαλός. ❺ (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε πρωτόγονο επίπεδο πολιτισμού: *οι ~ φυλές της*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·13

Αφρικής = πρωτόγονος. **άγρια** (επίρρ.) **αγρίως** (επιρρ., μόνο στις σημ. 2 & 3). *Τον κοίταξε ~. Ξυλοκοπήθηκε ~.* **αγριότητα** η: ❶ η ιδιότητα του άγριου: *Κατέστειλαν την εξέγερση με μεγάλη ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (συνεκδ.) πολύ σκληρή και απάνθρωπη πράξη = ωμότητα, θηριωδία: *Οι επιδρομείς διέπραξαν αγριότητες.* **αγριάδα** η: (για άνθρ. ή ζώο) σκληρότητα στο παρουσιαστικό ή στη συμπεριφορά: *Τα λόγια του ήταν όλο ~.* **αγριεύω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κπ επιθετικό: *Την αγρίεψες τη γάτα και γι' αυτό σε γρατσούνισε.* = εξαγριώνω. ❷ (αμτβ.) γίνομαι επιθετικός: *Το σκυλί ~, μόλις το πειράξει κανείς.* ❸ *παθ.* (αμτβ.) φοβάμαι: *Αγριεύτηκα μέσα στο σκοτάδι.* ❹ (αμτβ.) έχω ή παίρνω άγρια όψη: *Αγρίεψες με τη γενειάδα.* ❺ (αμτβ., κυρ. για καιρικές συνθήκες) γίνομαι χειρότερος = χειροτερεύω, επιδεινώνομαι: *Ο καιρός ~ και το πάει για καταιγίδα.* **αγρίεμα** το. **αγριωπός -ή -ό. αγριωπά** (επίρρ.).

> Η ΑΕ λ. *ἄγριος* παράγεται από τη λ. *ἀγρός* και είχε τη σημασία «αυτός που ζει στους αγρούς».

αγρός ο: ❶ έκταση γης κατάλληλη για καλλιέργεια = χωράφι. ***αγρόν ηγόρασε***: για κπ που αδιαφορεί για κτ σημαντικό. ❷ *πληθ.* η ύπαιθρος, σε αντιδιαστολή προς την πόλη: *Την άνοιξη οι ~ γεμίζουν λουλούδια.* **αγρότης** ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με σχετικές με τους αγρούς εργασίες: *Οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι είναι ~.* **αγροτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με τους αγρότες ή με το επάγγελμά τους: *~ μηχανήματα / προϊόντα / συνεταιρισμός / νομοθεσία.* ❷ αυτός που βρίσκεται ή αναφέρεται στους αγρούς ≠ αστικός: *~ έκταση / πληθυσμός / φυλακές.* **αγροτικό** το: ❶ υποχρεωτική υπηρεσία νέου γιατρού στην επαρχία: *Κάνει το ~ του σε ένα χωριό της Κοζάνης.* ❷ ημιφορτηγό για αγροτικές εργασίες. **αγροτιά** η: το σύνολο ή η κοινωνική τάξη των αγροτών: *Η ~ παλεύει για τα δικαιώματά της.*

άγρυπνος -η -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δεν κοιμάται ή δεν κοιμήθηκε τη νύχτα = άυπνος, ξύπνιος, ξάγρυπνος: *Έμεινα ~ από την αγωνία.* ❷ αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ετοιμότητας: *διακριτική, αλλά ~ ματιά.* **άγρυπνα** (επίρρ. στη σημ. 2): *Παρακολουθώ ~ την πρόοδό σας.* **αγρυπνώ**: (αμτβ.) μένω άγρυπνος: *Αγρυπνήσαμε εξαιτίας του σεισμού.* = ξαγρυπνώ ≠ κοιμάμαι. *Οι αστυνομικοί αγρυπνούσαν για την τήρηση της τάξης.* = επαγρυπνώ ≠ εφησυχάζω, αδρανώ. **αγρύπνια & αγρυπνία** η.

> Η ΑΕ λ. *ἄγρυπνος* (σύνθετη από τα *ἀγρός* + *ὕπνος*) είχε αρχική σημασία «αυτός που κοιμάται στους αγρούς».

αγχιστεία η: ΝΟΜ συγγένεια που δημιουργείται με τον γάμο (συγγένεια με τους συγγενείς του ή της συζύγου), συνήθ. στην έκφρ. ***συγγένεια εξ αγχιστείας*** (σε αντίθεση με τη συγγένεια εξ αίματος).

άγχος το • γεν εν. *άγχους*, πληθ. *άγχη*: έντονη κατάσταση αγωνίας για κτ ή κατάσταση ανασφάλειας γενικότερα: *Οι νέοι έχουν ~ για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.* **αγχώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) προκαλώ άγχος: *Μου θυμίζεις κάθε τόσο τι πρέπει να κάνω και με ~!* ❷ *παθ.* (αμτβ.) κυριεύομαι από άγχος = ανησυχώ: *Μην αγχώνεσαι, όλα θα πάνε καλά!* **αγχωτικός -ή -ό & αγχώδης -ης -ες**: αυτός που προκαλεί ή που χαρακτηρίζεται από άγχος: *Δεν αντέχω τον ~ τρόπο ζωής.* ☞ σχ. **αγενής**. **αγχωτικά** (επίρρ.).

> Όταν μιλάμε για πρόσωπα, *αγχωτικός* ή *αγχώδης* είναι αυτός που καταλαμβάνεται συχνά από άγχος. Εκείνος που έχει άγχος μόνο σε κπ δεδομένη στιγμή είναι *αγχωμένος*: *Αύριο δίνει εξετάσεις και είναι αγχωμένος.*

αγωγή η: ❶ σύνολο ενεργειών με σκοπό τη διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου: *Η ~ δίνεται στο παιδί από την οικογένεια.* ❷ (συνεκδ.) τρόπος συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα της διαπαιδαγώγησης = τρόποι, ανατροφή: *Έχει πολύ καλή ~.* ❸ ΙΑΤΡ μέθοδος θεραπείας: *θεραπευτική ~.* ❹ ΝΟΜ προσφυγή σε δικαστήριο για τη διεκδίκηση ή την προστασία δικαιώματος: *Έκανε ~ διαζυγίου.* ***πολιτική ~***: ΝΟΜ ο συνήγορος εκείνου που κάνει την αγωγή. ☞ σχ. **διεξάγω**.

> Από το ΑΕ ρ. *ἄγω*, το οποίο είχε αρχική σημασία «οδηγώ, μεταφέρω», ενώ σταδιακά απέκτησε τη σημ. «κατευθύνω» (κυριολ. & μτφ.) και στη συνέχεια αποτέλεσε βασική έννοια της Ηθικής σε συνάρτηση με το ήθος (χαρακτήρας, συμπεριφορά των ανθρώπων).

αγωγός ο: ❶ σωλήνας για υγρό ή αέριο: *Έσπασε ο ~ του νερού.* ❷ ΦΥΣ κάθε υλικό σώμα που επιτρέπει τη διέλευση ορισμένης ενέργειας (ηλεκτρικής, θερμικής κτλ.): *Το μέταλλο είναι*

αγρός
αγρότης → αγρός
αγροτιά → αγρός
αγροτικό → αγρός
αγροτικός → αγρός
αγρότισσα → αγρός
άγρυπνα → άγρυπνος
αγρυπνία → άγρυπνος
αγρύπνια → άγρυπνος
άγρυπνος
αγρυπνώ → άγρυπνος
αγύμναστος → α-
αγχιστεία
άγχος
αγχώδης → άγχος
αγχώνω → άγχος
αγχωτικά → άγχος
αγχωτικός → άγχος
αγωγή
αγώγιμος → αγωγός
αγωγιμότητα → αγωγός
αγωγός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·14

αγώνας
αγωνία
αγωνίζομαι → αγώνας
αγώνισμα → αγώνας
αγωνιστής → αγώνας
αγωνιστικά → αγώνας
αγωνιστικός → αγώνας
αγωνιστικότητα → αγώνας
αγωνίστρια → αγώνας
αγωνιώ → αγωνία
αγωνιώδης → αγωνία
αγωνιωδώς → αγωνία
αδάμαστος → α-
άδεια
αδειάζω → άδειος
αδειανός → άδειος
άδειος
αδέκαστα → αδέκαστος
αδέκαστος
αδελφή → αδελφός
αδέλφι → αδελφός
αδελφικά → αδελφός
αδελφικός → αδελφός
αδελφός
αδελφοσύνη → αδελφός
αδελφότητα → αδελφός
αδελφώνω → αδελφός
αδένας
αδέξια → α-
αδέξια → αδέξιος
αδέξιος → α-
αδέξιος
αδεξιότητα → αδέξιος
αδερφή → αδελφός
αδέρφι → αδελφός
αδερφικά → αδελφός
αδερφικός → αδελφός
αδερφός → αδελφός
αδερφοσύνη → αδελφός
αδέρφωμα → αδελφός
αδερφώνω → αδελφός
αδέσμευτος → α-
αδέσποτος
άδετος → α-
αδημιούργητος → α-
αδημοσίευτος → α-

καλός ~ της θερμότητας. **αγώγιμος -η -ο**: ΦΥΣ αυτός που επιτρέπει τη διέλευση ενέργειας από μέσα του: *~ σώμα.* **αγωγιμότητα** η: ΦΥΣ η ιδιότητα των σωμάτων να είναι αγωγοί (σημ. 2): *Ο χαλκός έχει μεγάλη ~.*

αγώνας ο: ❶ έντονη προσπάθεια, ατομική ή συλλογική, για την επίτευξη ενός δύσκολου σκοπού: *Έκανε μεγάλο ~ να περάσει στο πανεπιστήμιο. δικαστικός/απελευθερωτικός ~.* ❷ ΑΘΛ **α.** συναγωνισμός αθλητών με στόχο τη νίκη: *Ήρθε πρώτος σε ~ δρόμου.* **β.** συνάντηση αντίπαλων ομάδων = παιχνίδι, ματς: *Ο ~ έληξε ισόπαλος.* **αγωνίζομαι**: (αμτβ.) ❶ κάνω αγώνα (σημ. 1): *Αγωνίστηκε, για να σπουδάσει τα παιδιά του.* ❷ συμμετέχω σε αγώνα (σημ. 2): *Η ομάδα ~ εκτός έδρας.* **αγώνισμα** το: άθλημα: *Το ~ της σκυταλοδρομίας είναι ομαδικό.* **αγωνιστής** ο, **αγωνίστρια** η. **αγωνιστικός -ή -ό. αγωνιστικά** (επίρρ.). **αγωνιστικότητα** η.

αγωνία η: ταραχή που οφείλεται στην αναμονή κπ εξέλιξης ή στην ανησυχία για το μέλλον: *Έχω ~ για τα αποτελέσματα.* **αγωνιώ** • μόνο ενστ. και πρτ.: έχω αγωνία = ανησυχώ: *~ για το ενδεχόμενο νέου σεισμού.* **αγωνιώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**. **αγωνιωδώς** (επίρρ.).

άδεια η • γεν. & [λόγ.] *αδείας*: ❶ παραχώρηση σε κπ του δικαιώματος να πει ή να κάνει κτ = συγκατάθεση: *Ζητώ την ~ να μιλήσω.* ❷ (ειδικ.) διοικητική πράξη που παρέχει σε κπ το δικαίωμα για κπ δραστηριότητα, και το σχετικό έγγραφο: *πολεοδομική ~. ~ οδήγησης.* ❸ το δικαίωμα κπ να απουσιάσει από την εργασία ή την υπηρεσία του, και το χρονικό διάστημα της απουσίας: *Ο αρμόδιος υπάλληλος λείπει σε ~.*

> Η ΑΕ λ. *ἄδεια* που αρχικά σήμαινε «αφοβία» και στη συνέχεια «ελευθερία και εξασφάλιση δικαιωμάτων», προέρχεται από το στερητ. *ἀ* + *δέος* «φόβος».

άδειος -α -ο: = αδειανός, κενός ≠ γεμάτος, πλήρης ❶ αυτός που δεν έχει περιεχόμενο: *~ συρτάρι.* ❷ (για χώρο) αυτός που δεν έχει ανθρώπους ή έχει ελάχιστους: *Το λεωφορείο ήταν ~.* ❸ (μτφ.) αυτός που δεν έχει βαθύτερο συναισθηματικό ή πνευματικό περιεχόμενο: *Η ζωή του κυλάει ~, χωρίς σκοπό.* **αδειάζω**: ❶ (μτβ.) αφαιρώ από κτ όλο το περιεχόμενο ≠ γεμίζω: *Άδειασε τη βαλίτσα σου!* ❷ (αμτβ.) μένω άδειος ≠ γεμίζω: *Στη στιγμή τα πιάτα άδειασαν.* ❸ (αμτβ., για χώρο) μένω χωρίς ανθρώπους ≠ γεμίζω: *Τα χωριά αδειάζουν σιγά σιγά.* ❹ [λαϊκ.] (μτφ., μτβ.) αφήνω κπ έκθετο: *Ο πρωθυπουργός άδειασε τον υπουργό ρίχνοντάς του την ευθύνη.* ❺ (μτβ.) [οικ.] έχω χρόνο: *Ο διευθυντής έχει δουλειά και δεν αδειάζει να σε δει.* = ευκαιρώ. **αδειανός -ή -ό** = άδειος.

αδέκαστος -η -ο: αυτός που δε μεροληπτεί = ακέραιος, δίκαιος: *Οι δικαστές πρέπει να είναι πάντα αδέκαστοι.* **αδέκαστα** (επίρρ.).

> Από το στερητ. *ἀ* + *δεκάζω* «διαφθείρω» της ΑΕ ελλ.

αδελφός & **-ρφός** ο, **αδελφή** & **-ρφή** η, **αδέλφι** & **-ρφι** το: ❶ πρόσωπο που γεννήθηκε από τους ίδιους γονείς ή μόνο από τον ίδιο πατέρα ή την ίδια μητέρα. ❷ *αρσ. & θηλ.* καλόγερος ή καλόγρια: *Η ~ Μαρία προσεύχεται.* ❸ *θηλ.* νοσοκόμα: *~, μου δίνετε το θερμόμετρο;* **αδελφικός** & **-ρφικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στα αδέρφια: *Η ~ αγάπη είναι πολύ δυνατή.* ❷ (μτφ.) για πολύ θερμές ή αγνές σχέσεις και συναισθήματα: *Είναι ~ φίλες. Της έδωσε ένα ~ φιλί.* **αδελφικά** & **-ρφικά** (επίρρ.). **αδελφοσύνη** & **-ρφοσύνη** η. **αδελφώνω** & **αδρφώνω**: (μτβ.) συμφιλιώνω. **αδέρφωμα** το. **αδελφός -ή -ό**: αυτός που έχει κοινή καταγωγή, δεσμούς ή χαρακτηριστικά με κπ ή κτ άλλο: *~ λαοί / γλώσσες / κόμματα.* **αδελφότητα** η: σύλλογος με σκοπό τη φιλανθρωπία ή την αλληλοϋποστήριξη.

> Η ΑΕ λ. *ἀδελφός* παράγεται από το προσθετικό *ἀ* + *δελφύς* «μήτρα» και σημαίνει «αυτός που βγήκε από την ίδια μήτρα».

αδένας ο: ΑΝΑΤ όργανο των ανθρώπων και των ζώων, που εκκρίνει ουσίες απαραίτητες για τη λειτουργία του οργανισμού: *ενδοκρινείς / σιελογόνοι / ιδρωτοποιοί αδένες.*

αδέξιος -α -ο: ❶ αυτός που δεν μπορεί να κάνει κτ σωστά ή επιτυχημένα ≠ επιδέξιος: *Είναι ~ οδηγός.* ❷ αυτός που δεν έχει χάρη = άχαρος, άγαρμπος: *~ χορευτής.* **αδέξια** (επίρρ.). **αδεξιότητα** η.

αδέσποτος -η -ο: ❶ (για ζώο) αυτός που δεν έχει ιδιοκτήτη και περιφέρεται στους δρόμους: *~ σκύλος.* ❷ (για σφαίρα, βλήμα) αυτός που δεν έχει σαφή προέλευση ή στόχο: *Σκοτώθηκε από ~ σφαίρα.*

> Από το στερητ. *ἀ* + *δεσπότης* «κύριος, ιδιοκτήτης» της ΑΕ ελλ.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·15

αδιάβαστος -η -ο: ❶ (για μαθητές) αυτός που δεν είναι προετοιμασμένος για το μάθημα ≠ διαβασμένος: *Πήγα στο σχολείο ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει επαρκή πληροφόρηση για κτ: *Πιάστηκε ~ σε θέμα της αρμοδιότητάς του.* ❸ αυτός που δεν τον έχουν διαβάσει: *~ μένουν τα βιβλία του.* ❹ [λαϊκ.] αυτός που τον έθαψαν χωρίς να του διαβάσουν τη νεκρώσιμη ακολουθία: *Πήγε ~!*

αδιάθετος -η -ο: ❶ αυτός που είναι ελαφρά άρρωστος: *Ήμουν ~ και δεν ήρθα.* ❷ αυτός που έχει μείνει απούλητος: *~ προϊόν.* ❸ αυτός που δεν έχει χρησιμοποιηθεί: *~ κεφάλαια.* **αδιαθεσία** η. **αδιαθετώ** (αμτβ.): γίνομαι αδιάθετος (σημ. 1).

αδιάκοπος -η -ο: αυτός που έχει μεγάλη διάρκεια και συνεχίζεται χωρίς διακοπές = συνεχής, αδιάλειπτος: *Με ~ προσπάθεια ξεπέρασε όλα τα εμπόδια.* **αδιάκοπα** (επίρρ.).

αδιάκριτος -η -ο: αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λεπτότητας και ενοχλητική περιέργεια ≠ διακριτικός: *Την κοίταζε με τρόπο ~.* **αδιάκριτα** (επίρρ.): χωρίς διακριτικότητα ≠ διακριτικά: *Μην κοιτάς έτσι ~!* **αδιακρίτως** (επίρρ.): χωρίς διάκριση: *Σας αφορά όλους, ~ φύλου.* **αδιακρισία** η.

αδιάλλακτος -η -ο: αυτός που δεν υποχωρεί ≠ διαλλακτικός: *Είναι τόσο ~, που κάθε συζήτηση μαζί του καταλήγει σε καβγά.* **αδιάλλακτα** (επίρρ.). **αδιαλλαξία** η ≠ διαλλακτικότητα.

Από το στερητ. *ἀ* + *διαλλάσσω* «συμβιβάζω» της ΑΕ.

αδιαμφισβήτητος -η -ο: αυτός για τον οποίο δεν τίθεται αμφισβήτηση = αναμφισβήτητος, αδιαφιλονίκητος ≠ αμφισβητήσιμος: *Η εξυπνάδα του είναι ~.* **αδιαμφισβήτητα** (επίρρ.).

αδιαφιλονίκητος -η -ο: αυτός που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί = αναμφισβήτητος, αδιαμφισβήτητος: *Έφερε ~ στοιχεία για την αθωότητά του.* = αδιάσειστος. **αδιαφιλονίκητα** (επίρρ.).

αδιάφορος -η -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δε δείχνει προσοχή ή φροντίδα για κπ ή κτ: *Είναι ~ για όλα.* ❷ αυτός που δεν προξενεί το ενδιαφέρον: *Όσα έλεγε μου ήταν ~.* **αδιάφορα** (επίρρ.). χωρίς ενδιαφέρον: *Πέρασε σφυρίζοντας ~.* **αδιαφορώ** (αμτβ.). σχ. **αμελώ**. **αδιαφορία** η.

αδιαχώρητο το: κατάσταση που επικρατεί σε χώρο με πολύ κόσμο, συνωστισμός: *Μαζεύτηκε τόσος κόσμος, που δημιουργήθηκε το ~.*

αδιέξοδος -η -ο: αυτός από όπου δεν υπάρχει διέξοδος: *Το σπίτι τους βρίσκεται σε ένα ~ δρομάκι.* (& μτφ.): *~ κατάσταση.* **αδιέξοδο** το: ❶ δρόμος χωρίς διέξοδο: *Δε βγάζει πουθενά, είναι ~.* ❷ (μτφ.) πολύ δύσκολη κατάσταση, χωρίς λύση: *Βρίσκεται σε οικονομικό ~.*

άδικος -η -ο: ❶ αυτός που είναι αντίθετος με το δίκαιο και τους ηθικούς νόμους ≠ δίκαιος: *Παίρνοντας συνέχεια το μέρος της, γίνεσαι ~ με τους άλλους.* ❷ αυτός που δεν έχει αποτέλεσμα = μάταιος, χαμένος: *Προσπάθησα να του αλλάξω γνώμη, αλλά ~ κόπος!* σχ. **άνομος**. **άδικα** & (σημ. 2) **αδίκως** (επίρρ.). **άδικο** το: πράξη αντίθετη προς το δίκαιο από ηθική άποψη: *Το ~ δεν το θέλει κανείς.* **αδικία** η: ❶ άδικη πράξη ή συμπεριφορά που παραβιάζει κυρίως τους ηθικούς κανόνες περί δικαίου: *Έδωσε τα πάντα στη μεγάλη του κόρη και νιώθει τύψεις για την ~ που έκανε στη μικρή.* ❷ (συνεκδ.) γεγονός αντίθετο με τις προσδοκίες μας: *Αυτό που συνέβη είναι μεγάλη ~.* **αδικώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ διαπράττω αδικία σε βάρος κπ: *Ο διαιτητής μας αδίκησε.* ❷ αποδίδω σε κπ κακές προθέσεις, ιδιότητες ή ενέργειες που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα: *Με ~, όταν μου καταλογίζεις αδιαφορία.* ❸ κάνω κπ ή κτ να φαίνεται κατώτερο από την πραγματικότητα: *Το μυθιστόρημα αδικήθηκε από τη μεταφορά του στην τηλεόραση.* **αδίκημα** το: ΝΟΜ πράξη που παραβιάζει το δίκαιο και διώκεται ποινικά: *αστικό/πειθαρχικό/ποινικό ~.*

αδιόρθωτος -η -ο: ❶ αυτός του οποίου τα λάθη δεν έχουν διορθωθεί ≠ διορθωμένος: *Τα γραπτά μας είναι ακόμη αδιόρθωτα.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που δεν αποβάλλει τα ελαττώματά του: *Είναι ένας ~ ψεύτης.* ❸ (για καταστάσεις) αυτός που δεν μπορεί να βελτιωθεί: *Η οικονομία έχει χάλια ~.* **αδιόρθωτα** (επίρρ.): *Είναι ~ ρομαντικός.*

άδοξος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει γνωρίσει φήμη = άσημος ≠ ένδοξος, διάσημος: *Παρέμεινε ~ μέχρι τον θάνατό του.* ❷ (για δυσάρεστα γεγονότα) αυτός που δεν άξιζε να τον πάθει κπ: *Ήταν οδηγός ράλι, αλλά τον βρήκε ~ θάνατος από τροχαίο.* **άδοξα** (επίρρ.).

αδρανής -ής -ές: ❶ αυτός που δεν ενεργεί, ενώ πρέπει: *Αν μείνεις ~, θα χάσεις τη δουλειά!* ❷ ΧΗΜ αυτός που δύσκολα συμμετέχει σε χημικές αντιδράσεις: *~ αέριο.* σχ. **αγενής**. **αδρανώ**: (αμτβ.) μένω αδρανής ≠ δρω, ενεργώ. **αδράνεια** η: ❶ η κατάσταση εκείνου που είναι αδρανής ≠ δράση: *Έπεσε σε ~ και δεν αναλαμβάνει καμιά πρωτοβουλία.* ❷ ΦΥΣ η ιδιό-

αδιάβαστος
αδιάβατος → α-
αδιάβλητα → α-
αδιάβλητος → α-
αδιάβροχο → α-
αδιαβροχοποιώ → -ποιώ
αδιάβροχος → α-
αδιαθεσία → αδιάθετος
αδιάθετος
αδιαθετώ → αδιάθετος
αδιαίρετο → α-
αδιαίρετος → α-
αδιάκοπα → αδιάκοπος
αδιάκοπος
αδιακρισία → αδιάκριτος
αδιάκριτα → αδιάκριτος
αδιάκριτος
αδιακρίτως → αδιάκριτος
αδιάλειπτος → α-
αδιαλείπτως → α-
αδιάλλακτα → αδιάλλακτος
αδιάλλακτος
αδιαλλαξία → αδιάλλακτος
αδιάλυτος → α-
αδιαμαρτύρητα → α-
αδιαμφισβήτητα → αδιαμφισβήτητος
αδιαμφισβήτητος
αδιανόητος → α-
αδιάντροπα → α-
αδιάντροπος → α-
αδιάρρηκτα → α-
αδιάρρηκτος → α-
αδιάσειστα → α-
αδιάσειστος → α-
αδιάσπαστος → α-
αδιαφάνεια → α-
αδιαφανής → α-
αδιαφανώς → α-
αδιάφθορος → α-
αδιαφιλονίκητα → αδιαφιλονίκητος
αδιαφιλονίκητος
αδιάφορα → αδιάφορος
αδιαφορία → αδιάφορος
αδιάφορος
αδιαφορώ → αδιάφορος
αδιαχώρητο
αδιάψευστος → α-
αδιέξοδο → αδιέξοδος
αδιέξοδος
άδικα → άδικος
αδικαιολόγητα → α-
αδικαιολόγητος → α-
αδίκημα → άδικος
αδικία → άδικος
άδικο → άδικος
άδικος
αδικώ → άδικος
αδίκως → άδικος
αδιόρατος → α-
αδιόρθωτα → αδιόρθωτος
αδιόρθωτος
αδίστακτα → α-
αδίστακτος → α-
αδίσταχτα → α-
αδίσταχτος → α-
αδόκιμα → α-
αδόκιμος → α-
άδολα → α-
άδολος → α-
αδόμητος → α-
άδοξα → άδοξος
άδοξος

αδούλωτος → α-
αδρά → αδρός
αδράνεια → αδρανής
αδρανής
αδρανώ → αδρανής
αδρός
αδρώς → αδρός
αδυναμία
αδύναμος → αδυναμία
αδυνατίζω → αδύνατος
αδυνάτισμα → αδύνατος
αδύνατος
αδυνατώ
άδυτο
αεικίνητο → αεικίνητος
αεικίνητος
αέρας
αεράτος → αέρας
άεργος → σχ. ανεργία
αερίζω → αέρας
αέρινος → αέρας
αέριο → αέριος
αέριος
αεριούχος → αέριος
αερισμός → αέρας
αεριώδης → αέριος
αερογέφυρα
αεροδρόμιο
αεροδυναμικά → αεροδυναμική
αεροδυναμική
αεροδυναμικός → αεροδυναμική
αεροπειρατεία
αεροπειρατής → αεροπειρατεία
αεροπειρατίνα → αεροπειρατεία

τητα της ύλης που κάνει τα σώματα να μη μεταβάλλουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται, παρά μόνο με την επίδραση εξωτερικής δύναμης: *Όταν φρενάρουμε, το όχημα συνεχίζει για λίγο την πορεία του λόγω της ~.*

Από το στερητ. *ἀ* + *δρανής* < *δραίνω* (ιων. τ. του *δράω -ῶ* «ενεργώ, πράττω»).

αδρός -ή & -ά -ό: αυτός που είναι χονδροειδής στην κατασκευή ή στη διάπλασή του. ***αδρά χαρακτηριστικά***: έντονα και τραχιά χαρακτηριστικά. ***αδρή αμοιβή***: πλουσιοπάροχη αμοιβή. ***σε/με αδρές γραμμές***: αναφέροντας μόνο τα σημαντικά: *Μας περιέγραψε την κατάσταση ~.* **αδρά** & **-ώς** (επίρρ.).

αδυναμία η: ❶ (για πρόσ.) έλλειψη σωματικής δύναμης, ψυχικού σθένους, πνευματικής ικανότητας ή των μέσων για την αντιμετώπιση κατάστασης: *Αισθάνομαι ~ σε όλο το σώμα μου.* = εξασθένηση. *Βρίσκεται σε ~ να πάρει μια σημαντική απόφαση.* ❷ σημείο στο οποίο υπάρχει ανεπάρκεια = μειονέκτημα: *Το σχέδιο παρουσιάζει μερικές ~.* ❸ ιδιαίτερη προτίμηση σε κπ ή κτ, και το αντικείμενο της προτίμησης: *Έχει ~ στην εγγονή του.* **αδύναμος -η -ο**: ≠ δυνατός ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από αδυναμία: *~ χαρακτήρας/φτερά.* ❷ αυτός που δεν έχει ένταση: *~ ήχος.*

αδύνατος -η -ο: ❶ αυτός που έχει λεπτό σώμα = λιγνός, λεπτός, ισχνός ≠ παχύς, παχύσαρκος, χοντρός. ❷ αυτός που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ≠ δυνατός: *Θα το κάνω - δεν είναι ~!* = ακατόρθωτος. ***κάνω τα αδύνατα δυνατά***: κάνω ό,τι μπορώ. ❸ αυτός που υστερεί σε κπ τομέα γνώσης ≠ δυνατός: *Είναι ~ στα μαθηματικά.* **αδυνατίζω**: ❶ = λεπταίνω ≠ παχαίνω, χοντραίνω. **α.** (αμτβ.) γίνομαι πιο λεπτός: *Μου φαίνεται ότι αδυνάτισες.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να είναι ή να φαίνεται πιο λεπτός: *Αυτό το φόρεμα σε ~.* ❷ (αμτβ.) χάνω τη δύναμη ή την έντασή μου = εξασθενώ ≠ δυναμώνω: *Αδυνάτισε το φως της λάμπας.* **αδυνάτισμα** το.

αδυνατώ • μόνο στον ενστ. και πρτ.: (μτβ.) δεν έχω την ικανότητα ή τη δυνατότητα να κάνω κτ: *~ να σου δανείσω τόσα χρήματα.*

άδυτο το: ❶ το τμήμα του ναού στο οποίο επιτρέπεται να μπουν μόνο οι ιερείς. ❷ (μτφ.) σημείο ή χώρος όπου δεν μπορεί να μπει κανείς: *στα άδυτα της σκέψης του.*

αεικίνητος -η -ο: αυτός που βρίσκεται σε διαρκή κίνηση ≠ αδρανής: *Παρακολουθεί τα πάντα με την ~ ματιά του.* **αεικίνητο** το: υποθετική μηχανή που θα μπορούσε να παράγει ενέργεια αδιάκοπα και χωρίς δαπάνη.

Από το ΑΕ *ἀεί* «πάντοτε» + *κινητός*.

αέρας ο • γεν. & [λόγ.] *αέρος*, πληθ. *αέρηδες*: ❶ το μείγμα των αερίων που περιβάλλει τη γη και αποτελεί την ατμόσφαιρα: *Ο ~ της πόλης είναι μολυσμένος.* ❷ η κίνηση του ατμοσφαιρικού αέρα με ορισμένη κατεύθυνση = άνεμος: *Φυσάει δυνατός ~.* ❸ (μτφ., για πρόσ.) άνεση στην εμφάνιση, στη συμπεριφορά κτλ.: *Έζησε στο εξωτερικό και απέκτησε κοσμοπολίτικο ~.* ❹ (μτφ.) τόλμη, αυτοπεποίθηση: *Μιλάει με τον ~ του ειδικού.* ***παίρνουν τα μυαλά μου αέρα***: ξεπερνώ τα επιτρεπτά όρια: *Είχε μερικές επιτυχίες και πήραν τα μυαλά του αέρα!* **αερίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ εκθέτω κτ στον αέρα: *Άπλωσε τα σκεπάσματα για να αεριστούν.* ❷ ανανεώνω τον αέρα κλειστού χώρου: *Αέρισες το δωμάτιο;* **αερισμός** ο. **αεράτος -η -ο**: αυτός που έχει αέρα στις σημ. 3 και 4. **αέρινος -η -ο**: αυτός που είναι λεπτός και ελαφρός σαν τον αέρα.

αέριος -α -ο: αυτός που αποτελείται από αέρα: *~ μάζα.* **αέριο** το: υλικό σώμα που δεν έχει ορισμένο σχήμα ή όγκο: *φυσικά/χημικά/ευγενή ~.* **αεριούχος -α -ο.** ☞ σχ. **έχω**. **αεριώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

αερογέφυρα η: ❶ σύστημα αεροπορικής μεταφοράς προσώπων ή φορτίων σε έκτακτες περιστάσεις: *Η ανθρωπιστική βοήθεια μεταφέρθηκε με ~ στις σεισμόπληκτες περιοχές.* ❷ γέφυρα πάνω από δρόμο, σιδηροδρομική γραμμή κτλ.: *Στον κόμβο της εθνικής οδού υπάρχουν δύο ~.*

αεροδρόμιο το: χώρος για την προσγείωση και απογείωση αεροπλάνων και τη διακίνηση επιβατών και εμπορευμάτων = [επίσ.] αερολιμένας: *Αυξήθηκαν οι έλεγχοι στο ~.*

αεροδυναμική η: ΦΥΣ κλάδος της φυσικής που εξετάζει τη ροή του αέρα και των αερίων, καθώς και την κίνηση ενός σώματος μέσα τους: *Η ~ μελετά την κίνηση των αεροπλάνων.* **αεροδυναμικός -ή -ό.** **αεροδυναμικά** (επίρρ.).

αεροπειρατεία η: βίαιη και παράνομη κατάληψη αεροπλάνου για την ικανοποίηση αιτήματος: *Η ~ έληξε με τη σύλληψη των αεροπειρατών.* **αεροπειρατής** ο, **-ίνα** η.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·17

αεροπλάνο το: εναέριο μεταφορικό μέσο: *επιβατικό/πολεμικό/βομβαρδιστικό ~.*

αεροπόρος ο, η & [προφ.] **-ίνα** η: στρατιώτης ή αξιωματικός που υπηρετεί στην πολεμική αεροπορία. **αεροπορία** η: ❶ το σύνολο των αεροπλάνων και των σχετικών εγκαταστάσεων και υπηρεσιών μιας χώρας: *πολεμική/πολιτική ~.* ❷ (ειδικότ.) το αεροπορικό σώμα των ενόπλων δυνάμεων: *Υπηρέτησε στην ~.* **αεροπορικός -ή -ό**. **αεροπορικώς** (επίρρ.).

> Τα σύνθετα *αεροπορία, οδοιπορία, πεζοπορία, πρωτοπορία* κτλ. γράφονται με -ι- και όχι με -ει-, γιατί δε σχηματίζονται από το *πορεία* ως β΄ συνθ., αλλά παράγονται από τα *αεροπόρος, οδοιπόρος* κτλ.

αερόσακος ο: άδειο μπαλόνι στο εσωτερικό του αυτοκινήτου, το οποίο σε περίπτωση σύγκρουσης ενεργοποιείται και γεμίζει απότομα αέρα για την ασφάλεια των επιβατών.

αερόστατο το: ιπτάμενη συσκευή, η οποία αποτελείται από σάκο που γεμίζει με αέριο ελαφρότερο από τον αέρα (θερμό αέρα, ήλιο κτλ.) και ένα καλάθι το οποίο κρέμεται από τον σάκο και χρησιμεύει για τη μεταφορά φορτίου: *Το ~ εφευρέθηκε από τους αδελφούς Μογκολφιέρ.*

> Η λ. είναι μετάφραση του γαλλ. *aérostat*, που με τη σειρά του ανάγεται στο ΑΕ *ἀέρας* (< *ἀήρ*) + *στατό* (< *ἵστημι*), δηλαδή «αυτός που στέκεται στον αέρα». Κάτι τέτοιο δεν ισχύει για το αερόστατο, αφού αυτό κινείται, δε στέκεται στον αέρα, αλλά είναι η λ. που τελικά επικράτησε.

αεροστεγής -ής -ές: αυτός που είναι τελείως κλεισμένος, έτσι ώστε να είναι αδύνατη η είσοδος ή η διαφυγή αέρα: *~ δοχείο/συσκευασία.* ☞ σχ. **αγενής**. **αεροστεγώς** (επίρρ.).

αεροσυνοδός ο, η: μέλος του πληρώματος αεροπλάνου που εξυπηρετεί τους επιβάτες στη διάρκεια της πτήσης.

αετός & **αϊτός** ο, **αετίνα** η: ❶ μεγάλο σαρκοφάγο πτηνό, με κυρτό ράμφος, και δυνατά και γαμψά νύχια. ❷ παιχνίδι, κυρίως από χαρτί το οποίο προσαρμόζεται σε ελαφρό σκελετό, που ανυψώνεται και αιωρείται με την κίνηση του αέρα = χαρταετός. ❸ (μτφ.) άνθρωπος πολύ έξυπνος ή εξαιρετικά κατατοπισμένος σε κπ τομέα = ξεφτέρι, σαΐνι: *Ο νέος υπάλληλος είναι ~ στα ηλεκτρονικά.*

άζωτο το: ΧΗΜ άχρωμο και άοσμο αεριώδες χημικό στοιχείο: *Το ~ αποτελεί τα τέσσερα πέμπτα του ατμοσφαιρικού αέρα.* **αζωτούχος -ος -ο**. ☞ σχ. **έχω**.

> Το γαλλ. όνομα *azote* οφείλεται στον Γάλλο χημικό Lavoisier και σχηματίζεται από το ΑΕ στερητ. *ἀ* + *ζωτός* (< ζωή), επειδή «δεν επιτρέπει την αναπνοή».

αηδία η: ❶ έντονα δυσάρεστο γευστικό αίσθημα, καθώς και το αντικείμενο που προξενεί το συναίσθημα της αποστροφής: *Αυτό το γλυκό μου φέρνει ~. Αυτή η σούπα δεν τρώγεται, είναι ~!* ❷ κτ ανόητο ή αποκρουστικό: *Δεν μπορώ να ακούω αηδίες! Αυτό το καπέλο είναι σκέτη ~!* **αηδιάζω** • μππ. *αηδιασμένος*: ❶ (αμτβ.): αισθάνομαι αηδία: *~ από αυτά που ακούω.* ❷ (μτβ.) προκαλώ σε κπ αηδία: *Αυτό το φαγητό με ~.* **αηδιαστικός -ή -ό** & [επίσ.] **αηδής -ής -ές**. ☞ σχ. **αγενής**. **αηδιαστικά** & [επίσ.] **αηδώς** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *ἀηδής* της (< στερητ. *ἀ* + *ἧδος* «ευχάριστο συναίσθημα, ηδονή»).

αθάνατος -η -ο: ❶ αυτός που δεν υπόκειται στον θάνατο ≠ θνητός: *Προγραμματίζει τη ζωή του σαν να είναι ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που δε χάνει την αξία του, δεν υπόκειται στη φθορά ή δεν ξεχνιέται ποτέ: *~ ύφασμα: Τα έπη του Ομήρου είναι ~.* **Αθάνατοι** οι: ❶ τα μέλη της Ακαδημίας Αθηνών. ❷ τα μέλη της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. **αθανασία** η.

αθέατος -η -ο: αυτός που δεν μπορούμε να τον δούμε: *η ~ πλευρά της Σελήνης. Παρακολουθούσε τη συζήτηση ~.* ≠ εμφανής, φανερός.

> Από τον *αθέατο* διαφορετικός είναι ο *αόρατος*, δηλαδή αυτός που βρίσκεται στο οπτικό μας πεδίο, αλλά δεν μπορούμε να τον δούμε (*Καθάρισα τα τζάμια τόσο καλά, που έγιναν αόρατα*), ενώ *αφανής* (για πρόσ.) είναι αυτός που δεν επιδιώκει την προβολή του (*αφανής ήρωας*) ή αυτός που απλώς δεν είναι γνωστός στο κοινό (ο άσημος, ο άγνωστος).

αθετώ -ούμαι: (μτβ.) δεν ενεργώ όπως υποσχέθηκα = [οικ.] πατώ ≠ τηρώ: *Δεν τους εμπιστεύομαι, γιατί ~ τις υποσχέσεις τους.* **αθέτηση** η.

άθικτος -η -ο: = ανέγγιχτος, ανέπαφος ❶ αυτός που δεν τον έχουν αγγίξει: *Κάνει δίαιτα και άφησε ~ το γλυκό της.* ❷ αυτός που δεν του έχουν προκαλέσει βλάβη: *Ευτυχώς, οι ληστές άφησαν ~ τη βιβλιοθήκη.*

αεροπλάνο
αεροπορία → αεροπόρος
αεροπορικός → αεροπόρος
αεροπορικώς → αεροπόρος
αεροπορίνα → αεροπόρος
αεροπόρος
αερόσακος
αερόστατο
αεροστεγής
αεροστεγώς → αεροστεγής
αεροσυνοδός
αετίνα → αετός
αετός
αζημίωτο → α-
αζήτητος → α-
αζύγιστος → α-
αζύμωτος → α-
άζωτο
αζωτούχος → άζωτο
αηδής → αηδία
αηδία
αηδιάζω → αηδία
αηδιαστικά → αηδία
αηδιαστικός → αηδία
αηδώς → αηδία
*αητός → αϊτός
αήττητος → α-
άηχος → α-
αθανασία → αθάνατος
Αθάνατοι → αθάνατος
αθάνατος
αθέατος
αθεϊσμός → α-
αθεΐστής → α-
άθελα → α-
αθέλητος → α-
αθέμιτα → α-
αθέμιτος → α-
άθεος → α-
αθεράπευτος → α-
αθέτηση → αθετώ
αθετώ
αθεώρητος → α-
άθικτος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·18

άθλημα
άθληση → άθλημα
αθλητής → άθλημα
αθλητικά → άθλημα
αθλητικός → άθλημα
αθλητισμός → άθλημα
αθλήτρια → άθλημα
άθλια → άθλιος
άθλιος
αθλιότητα → άθλιος
αθλίως → άθλιος
άθλος
αθλούμαι → άθλημα
αθόρυβος → α-
άθραυστος → α-
άθρησκος → α-
αθροίζω
άθροιση → αθροίζω
άθροισμα → αθροίζω
αθροιστικά → αθροίζω
αθροιστικός → αθροίζω
αθώα → αθώος
αθώος
αθωότητα → αθώος
αθωώνω → αθώος
αθώωση → αθώος
αθωωτικά → αθώος
αθωωτικός → αθώος
αιγόκερος
αιγόκερως → αιγόκερος
αιθέρας
αιθέρια → αιθέρας
αιθέριος → αιθέρας
αίθουσα
αίθριος
αίμα
αιματηρός → αίμα
αιμάτινος → αίμα
αιματώδης → αίμα
αιμάτωμα → αίμα
αιματώνομαι → αίμα
αιμοβόρος
αιμοδοσία → αιμοδότης

άθλημα το: δραστηριότητα που γίνεται κυρίως με σωματικές δυνάμεις και δεξιότητες, με ορισμένους κανόνες, και έχει ως στόχο την άσκηση του σώματος, την επίτευξη καλύτερων επιδόσεων ή την αναψυχή = αγώνισμα, [οικ.] σπορ: *Η σκοποβολή είναι ατομικό ~, ενώ το μπάσκετ ομαδικό.* **αθλητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που ασκείται συστηματικά και συμμετέχει σε αθλητικούς αγώνες. **αθλητισμός** ο: ❶ η συστηματική ενασχόληση με αθλήματα και η επίδοση σ' αυτά: *Δυστυχώς, τα παιδιά μου δεν ασχολούνται με τον ~.* ❷ το σύνολο των αθλητικών δραστηριοτήτων και η όλη οργάνωση του συστήματος άθλησης: *Τα τελευταία χρόνια ο ~ στη χώρα μας σημειώνει μεγάλη πρόοδο.* **αθλούμαι**: (μτβ.) επιδίδομαι στον αθλητισμό ή γενικά γυμνάζομαι: *~ καθημερινά.* **άθληση** η. **αθλητικός -ή -ό. αθλητικά** (επίρρ.). **αθλητικά** τα: αθλητικές ειδήσεις ή αθλητικά ρούχα (κυρ. τα παπούτσια).

άθλιος -α -ο: ❶ αυτός που βρίσκεται σε κακή κατάσταση ή έχει κακή ποιότητα: *~ δρόμος/συνοικία/βιβλίο/γεύμα.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από κακοήθεια: *~ συμπεριφορά.* = κακοήθης, αχρείος. **άθλια** & **αθλίως** (επίρρ.): *Μας συμπεριφέρθηκε ~, μόνο που δε μας έβρισε!* **αθλιότητα** η.

άθλος ο: σπουδαίο ή δύσκολο κατόρθωμα: *οι ~ του Ηρακλή.*

αθροίζω -ομαι: (μτβ.) προσθέτω αριθμούς και βρίσκω το αποτέλεσμα που προκύπτει = προσθέτω: *Όσες φορές κι αν τα αθροίσω, λάθος μου βγαίνουν.* **άθροιση** η = πρόσθεση. **άθροισμα** το: ❶ ΜΑΘ το αποτέλεσμα της πρόσθεσης = [λαϊκ.] σούμα: *Το ~ των αριθμών 7 και 8 είναι το 15.* ❷ μετρήσιμα στοιχεία που αποτελούν μια ολότητα: *Ο σκελετός του ανθρώπου είναι ένα ~ από οστά* = σύνολο. **αθροιστικός -ή -ό. αθροιστικά** (επίρρ.).

αθώος -α -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που κρίθηκε (ή που υποστηρίζει) ότι δεν έχει κάνει ορισμένο κακό ≠ ένοχος: *Ο κατηγορούμενος κηρύχτηκε ~ από το δικαστήριο.* ❷ αυτός από τον οποίο δεν υπάρχει κίνδυνος να προξενηθεί κακό = ακίνδυνος: *Μας έκανε ένα ~ αστείο.* ❸ (για πρόσ.) αυτός που δεν υποπτεύεται τις κακές προθέσεις των άλλων = εύπιστος, απονήρευτος, αφελής: *Τον βρήκαν ~ και τον πειράζουν.* **αθώα** (επίρρ.). **αθωότητα** η ≠ ενοχή. **αθωώνω -ομαι**: (μτβ.) απαλλάσσω κπ από ορισμένη κατηγορία σε δικαστήριο ≠ καταδικάζω: *Ο κατηγορούμενος αθωώθηκε.* **αθώωση** η. **αθωωτικός -ή -ό. αθωωτικά** (επίρρ.).

Αιγόκερος & **Αιγόκερως** ο • γεν. *Αιγόκερου* & *Αιγόκερω*: ❶ ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. ❷ ΑΣΤΡΟΛ το δέκατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

αιθέρας ο: ❶ ΧΗΜ **α.** υγρό με χαρακτηριστική οσμή, που χρησιμοποιείται κυρίως ως αντισηπτικό ή αναισθητικό. **β.** *πληθ.* σειρά από οργανικές ενώσεις: *απλοί/μεικτοί αιθέρες.* ❷ *συνήθ. πληθ.* ο ουρανός: *Τα αεροπλάνα διέσχιζαν τους αιθέρες.* **αιθέριος -α -ο**: ❶ αυτός που αναφέρεται στον αιθέρα (σημ. 1): *~ διάλυμα.* ***~ έλαιο***: έλαιο που εξάγεται από αρωματικά φυτά και χρησιμοποιείται ως φάρμακο ή αρωματικό. ❷ αυτός που έχει χάρη και λεπτότητα: *~ κίνηση / ύφασμα.* **αιθέρια** (επίρρ. στη σημ. 2).

αίθουσα η: μεγάλος κλειστός χώρος για συγκεντρώσεις πολλών ανθρώπων: *~ δεξιώσεων/συνεδριάσεων/διδασκαλίας.*

αίθριος -α -ο: αυτός που δεν έχει σύννεφα = καθαρός, ανέφελος ≠ συννεφιασμένος, νεφελώδης: *~ καιρός.*

αίμα το: ❶ ΒΙΟΛ το κόκκινο ζωτικό υγρό που κυκλοφορεί στις αρτηρίες και στις φλέβες των ανθρώπων και των άλλων σπονδυλωτών: *μετάγγιση αίματος.* ❷ κυρ. για συναισθήματα σε διάφορες εκφρ. όπως: ***πάγωσε το ~ μου*** & ***μου κόπηκε το ~***: παρέλυσα από τον φόβο μου. ***μου ανέβηκε το ~ στο κεφάλι***: θύμωσα πολύ. ❸ στενή συγγένεια προσώπων, κοινότητα καταγωγής ή φυλής: *Γιος μου είναι, είναι ~ μου και τον πονάω!* ***το ~ νερό δε γίνεται***: οι συγγενικοί δεσμοί είναι πολύ δυνατοί. **αιμάτινος -η -ο**: αυτός που αποτελείται από αίμα ή έχει το χρώμα του. **αιματώδης -ης -ες**: αυτός που έχει πολύ αίμα. ☞ σχ. **αγενής**. **αιματηρός -ή -ό**: ❶ αυτός που περιέχει αίμα. ❷ αυτός που προκαλεί αίμα: *~ τραύμα /σύγκρουση.* ❸ (μτφ.) αυτός που απαιτεί πολύ μεγάλη προσπάθεια, που είναι πολύ δύσκολος ή έντονος: *Έκανε ~ οικονομίες για να μαζέψει χρήματα για το ταξίδι του.* **αιματώνω -ομαι**: (μτβ.) τροφοδοτώ με αίμα. **αιμάτωμα** το: ΙΑΤΡ συγκέντρωση αίματος κάτω από το δέρμα.

αιμοβόρος -α -ο & [λαϊκ.] **μοβόρος -α -ο**: αυτός που είναι απάνθρωπα σκληρός, του αρέσει η βία: *Πολλοί δικτάτορες ήταν άνθρωποι ~.* = αιμοδιψής, κακούργος. **μοβόρικος -η -ο** [λαϊκ.]. **μοβόρικα** (επίρρ.) [λαϊκ.].

Η ΑΕ λ. *αἱμοβόρος* σήμαινε αρχικά «αυτός που τρέφεται με αίμα», και προέρχεται από το *αἷμα* + *βορά* «τροφή».

αιμοδότης ο, **-ότρια** η: πρόσωπο που προσφέρει ποσότητα από το αίμα του για μετάγγιση σε άρρωστο: *εθελοντής ~*. **αιμοδοσία** η. **αιμοδοτικός -ή -ό**.

αιμορραγία η: ❶ ΙΑΤΡ ροή αίματος έξω από το σώμα ή στο εσωτερικό του λόγω ρήξης αιμοφόρου αγγείου: *εσωτερική / εξωτερική / ακατάσχετη ~*. ❷ (μτφ.) πολύ μεγάλη απώλεια: *Οι δαπάνες για εξοπλισμούς προξενούν στη χώρα οικονομική ~*. **αιμορραγώ**: (αμτβ.) έχω αιμορραγία. **αιμορραγικός -ή -ό**.

αίνιγμα το: ❶ σύντομο ερώτημα με ασαφή και παραπλανητική διατύπωση, που χρησιμοποιείται ως παιχνίδι, για την άσκηση της σκέψης: *Του έβαλα ένα ~: «ψηλός ψηλός καλόγερος και κόκαλα δεν έχει»*. ❷ (μτφ.) κτ που δεν μπορούμε να καταλάβουμε ή να ερμηνεύσουμε εύκολα = μυστήριο, γρίφος: *Η στάση του είναι ένα ~*. ☞ σχ. **επαινώ**. **αινιγματικός -ή -ό**. **αινιγματικά** (επίρρ.). **αινιγματικότητα** η.

αιολικός[1] **-ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους Αιολείς ή με τη χώρα τους: *~ διάλεκτος/ποίηση*.

αιολικός[2] **-ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον άνεμο ως πηγή ενέργειας: ***~ ενέργεια***: ενέργεια που παράγεται από την αξιοποίηση του ανέμου (στους ανεμόμυλους, στα ιστιοφόρα κτλ.). ***~ διάβρωση***: ΓΕΩΛ διάβρωση των πετρωμάτων από τη δράση του ανέμου.

Η λ. ανάγεται στον Αίολο, θεό των ανέμων.

αίρεση η: ❶ ΕΚΚΛ θρησκευτική διδασκαλία ή δοξασία που παρεκκλίνει από τα καθιερωμένα δόγματα μιας θρησκείας και καταδικάζεται από τους επίσημους φορείς της: *Τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες παρουσιάστηκαν πολλές ~*. ❷ (γενικ.) κάθε θεωρία που αποκλίνει από τις απόψεις που είναι καθιερωμένες ως ορθές στη φιλοσοφία, στην επιστήμη κτλ.: *Ο τροτσκισμός θεωρήθηκε ~ από τους ορθόδοξους κομουνιστές*. ❸ [επίσ.] επιφύλαξη, σε εκφρ. όπως: ***υπό την ~***: με την προϋπόθεση: *Η πρότασή του έγινε δεκτή ~ της εξεύρεσης χρημάτων*. ***υπό ~***: σε εκκρεμότητα: *Η δήλωση τίθεται ~ μέχρι να οριστικοποιηθεί*. **αιρετικός -ή -ό**. **αιρετικά** (επίρρ.). **αιρετός -ή -ό**: [επίσ.] αυτός που εκλέγεται: *~ άρχοντας*.

Η λ. *αίρεση* προέρχεται από το ΑΕ *αἱροῦμαι* «εκλέγω, επιλέγω» και αρχικά σήμαινε «επιλογή», σημ. που περιορίστηκε στη συνέχεια στη σημ. «επιλογή διαφορετικού δόγματος» και τελικά «απόκλιση από τα καθιερωμένα».

αίρω -ομαι • αόρ. *ήρα*, παθ. αόρ. *ήρθην*: [επίσ.] ❶ (μτβ.) καταργώ, κάνω κτ να μην ισχύει: *Λέγεται ότι θα αρθεί η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων*. ❷ *παθ.* σηκώνομαι, στην έκφρ. ***αίρομαι στο ύψος των περιστάσεων***: ανταποκρίνομαι με επιτυχία σε όσα απαιτούν οι περιστάσεις. **άρση** η: ❶ ανύψωση, σήκωμα: *~ των χεριών*. ***~ βαρών***: ΑΘΛ αγώνισμα στο οποίο ο αθλητής σηκώνει βάρη με συγκεκριμένες κινήσεις: *παγκόσμιος πρωταθλητής της ~*. ❷ κατάργηση: *η ~ της μονιμότητας*.

Από το ΑΕ *ἀείρω* «σηκώνω, ανυψώνω». Με προθέσεις σχηματίζει σύνθετα όπως: *εξαίρω, καθαίρω, ανεξάρτητος, συνάρτηση* κτλ.

αισθάνομαι: = νιώθω ❶ (μτβ.) αντιλαμβάνομαι μέσω των αισθήσεων: *Αισθάνθηκα κάτι κρύο στην πλάτη. ~ δίψα*. ❷ (μτβ.) έχω κπ συναίσθημα: *Δεν αισθάνεσαι αγωνία για τα αποτελέσματα;* ❸ (μτβ.) έχω την ικανότητα να αντιλαμβάνομαι: *Η γιαγιά δεν ~ όσα γίνονται γύρω της*. ❹ (μτβ.) έχω την εντύπωση, νομίζω: *~ ότι κάτι μου κρύβεις*. ❺ (μτβ.) προαισθάνομαι, διαισθάνομαι: *~ ότι κάτι δυσάρεστο θα συμβεί*. ❻ (αμτβ., + κατηγ.) βρίσκομαι σε ορισμένη σωματική ή ψυχική κατάσταση: *~ καλά /περίεργα/χαρούμενος/ξένος*.

αίσθημα το: ❶ ΨΥΧ η εντύπωση που δημιουργείται από ερέθισμα που επιδρά στα αισθητήρια νεύρα: *το ~ του ψύχους/του πόνου/της πείνας*. ❷ συναίσθημα: *Τον κατευθύνουν τα ~ του*. ❸ αντίληψη για κτ ή ευαισθησία σχετικά με κτ: *το ~ της ευθύνης. το κοινό περί δικαίου ~*. ❹ το ερωτικό συναίσθημα και (συνεκδ.) το ταίρι: *Παντρεύτηκαν από ~. Συνάντησε ένα παλιό της ~*. **αισθηματικός -ή -ό**. **αισθηματίας** ο: άνθρωπος ευαίσθητος, με έντονα συναισθήματα, τρυφερός ή εκδηλωτικός.

αίσθηση η: ❶ καθεμιά από τις λειτουργίες με τις οποίες αντιλαμβανόμαστε τα ερεθίσματα: *η ~ της γεύσης/όρασης/ακοής/όσφρησης/αφής*. ***χάνω τις αισθήσεις μου***: λιποθυμώ. ***έκτη ~***: η ικανότητα να προβλέπει κπ διαισθητικά τι πρόκειται να συμβεί. ❷ ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς κτ: *η ~ του χώρου/του χιούμορ*. ❸

αιμοδότης
αιμοδοτικός → αιμοδότης
αιμοδότρια → αιμοδότης
αιμορραγία
αιμορραγικός → αιμορραγία
αιμορραγώ → αιμορραγία
αίνιγμα
αινιγματικά → αίνιγμα
αινιγματικός → αίνιγμα
αινιγματικότητα → αίνιγμα
άιντε → άντε
αιολικός[1]
αιολικός[2]
αίρεση
αιρετικά → αίρεση
αιρετικός → αίρεση
αιρετός → αίρεση
αίρω
αισθάνομαι
αίσθημα
αισθηματίας → αίσθημα
αισθηματικός → αίσθημα
αίσθηση
αισθητά → αίσθηση
αισθητήριο → αίσθηση
αισθητήριος → αίσθηση
αισθητικά → αισθητική[1]

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·20

αισθητική[1]
αισθητική[2]
αισθητικός → αισθητική[2]
αισθητικός[1] → αίσθηση
αισθητικός[2] → αισθητική[1]
αισθητικός[3] → αισθητική[2]
αισθητός → αίσθηση
αίσια → αίσιος
αισιόδοξα → αισιοδοξία
αισιοδοξία
αισιόδοξος → αισιοδοξία
αισιοδοξώ → αισιοδοξία
αίσιος
αισίως → αίσιος
αίσχος
αισχρά → αισχρός
αισχροκέρδεια
αισχροκερδής → αισχροκέρδεια
αισχρός
αισχρότητα → αισχρός
αίτημα → αίτηση
αίτηση
αιτία
αιτιακός → αιτία
αίτιο → αιτία
αιτιολόγηση → αιτιολογώ
αιτιολογία → αιτιολογώ
αιτιολογικός → αιτιολογώ

η υποκειμενική εντύπωση που σχηματίζει κανείς για κτ: *Το ταξίδι στη στεριά μου δίνει ~ ασφάλειας.* ❹ εντυπωσιασμός από κτ απροσδόκητο: *Όσα είπε προκάλεσαν μεγάλη ~ στο ακροατήριο.* **αισθητήριος -α -ο**: αυτός που έχει σχέση με τις αισθήσεις: *~ νεύρα / όργανα.* **αισθητήριο** το: ❶ καθένα από τα όργανα των αισθήσεων: *Τα μάτια είναι το ~ της όρασης.* ❷ ικανότητα για προβλέψεις, για καίριες επιλογές ή για κρίση = αίσθηση, διαίσθηση: *Το ~ του κοινού είναι αλάνθαστο.* **αισθητός -ή -ό**: ❶ αυτός που γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις: *Η έκρηξη έγινε ~ σε μεγάλη έκταση.* = αντιληπτός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι σημαντικός ή έντονος, ώστε να τον καταλαβαίνουμε: *~ βελτίωση του καιρού.* ≠ ανεπαίσθητος. **αισθητά** (επίρρ. στη σημ. 2): *Η ποιότητά τους είναι ~ κατώτερη.* **αισθητικός[1] -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τις αισθήσεις: *~ νεύρο.*

αισθητική[1] η: ❶ ΦΙΛΟΣ κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με το ωραίο, ιδίως στην καλλιτεχνική δημιουργία. ❷ η ιδιαίτερη φιλοσοφική θεωρία κάποιου ή κάποιων για το ωραίο ή για την τέχνη: *η ~ του Πλάτωνα/του Καντ.* ❸ ο ιδιαίτερος καλλιτεχνικός τρόπος έκφρασης: *η ~ της Αναγέννησης.* ❹ το αποτέλεσμα της εφαρμογής των κανόνων της αισθητικής σε ένα αντικείμενο ή σε έναν χώρο: *η ~ των κτιρίων.* **αισθητικός[2] -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την αισθητική[1]: *~ αγωγή/αξία/συγκίνηση.* **αισθητικά** (επίρρ.).

αισθητική[2] η: η επιστήμη που ασχολείται με τον καλλωπισμό του προσώπου ή του σώματος: *ινστιτούτο αισθητικής.* **αισθητικός** ο, η: πρόσωπο που έχει ειδικευτεί επιστημονικά στην αισθητική περιποίηση του προσώπου και του σώματος του ανθρώπου: *Πήγα στην ~ για καθαρισμό προσώπου.* **αισθητικός[3] -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την αισθητική[2]: *~ χειρουργική.*

αισιοδοξία η: ❶ η τάση να βλέπει κανείς τον κόσμο ή τα γεγονότα από την ευχάριστη πλευρά τους, καθώς και η πεποίθηση ότι όλα θα έχουν ευνοϊκή έκβαση ≠ απαισιοδοξία: *Του έχουν έρθει τόσες ατυχίες, και όμως διατηρεί την ~ του.* ❷ φιλοσοφική άποψη σύμφωνα με την οποία ο κόσμος είναι ο καλύτερος δυνατός και καθετί οδηγεί προς το καλό = οπτιμισμός ≠ πεσιμισμός. **αισιόδοξος -η -ο**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αισιοδοξία ≠ απαισιόδοξος. ❷ αυτός που έχει ή εμπνέει ελπιδοφόρα προοπτική: *~ πρόβλεψη/άποψη.* **αισιόδοξα** (επίρρ.). **αισιοδοξώ**: ❶ (μτβ.) έχω την πεποίθηση ότι κτ θα έχει θετική έκβαση = ελπίζω, ευελπιστώ: *~ ότι θα κερδίσει τη δίκη.* ❷ (αμτβ.) έχω αισιόδοξη διάθεση: *Οι γιατροί ~ για την πορεία του ασθενούς.*

αίσιος -α -ο: αυτός που έχει θετική κατάληξη ή οδηγεί σε θετικό αποτέλεσμα = ευτυχισμένος, καλός: *~ τέλος.* **αίσια** & **αισίως** (επίρρ.).

αίσχος το: ❶ ντροπή που οφείλεται σε ανήθικη, άδικη ή κακή πράξη: *Οι οπαδοί διαμαρτύρονταν για το ~ της διαιτησίας.* ❷ συνήθ. πληθ. ανήθικες πράξεις = αισχρότητα, αδιαντροπιά, χυδαιότητα: *Μάθαμε για τα αίσχη σου.* ❸ (συνεκδ.) κτ πολύ κακό από ηθική ή αισθητική άποψη: *Το βιβλίο ήταν ~!* ❹ (ως επιφ.) για δήλωση αποδοκιμασίας: *Το κοινό όρθιο φώναζε «~! ~!».*

αισχροκέρδεια η: η επιδίωξη υπερβολικού κέρδους με παράνομα ή ανήθικα μέσα = κερδοσκοπία: *Με την έλλειψη λαχανικών λόγω του παγετού παρουσιάστηκαν στην αγορά κρούσματα ~.* **αισχροκερδής -ής -ές.** ☞ σχ. **αγενής**.

αισχρός -ή -ό: αυτός που προσβάλλει την ηθική και την αξιοπρέπεια: *Ξεστόμιζε ~ βρισιές.* **αισχρά** (επίρρ.). **αισχρότητα** η.

αίτηση η: επίσημη γραπτή αναφορά σε υπηρεσία, με την οποία ζητείται κτ (ικανοποίηση νόμιμου δικαιώματος, πιστοποίηση στοιχείων κτλ.), και (συνεκδ.) το τυποποιημένο έντυπο στο οποίο αυτή διατυπώνεται γραπτά: *Υπέβαλε ~ για έκδοση πιστοποιητικού γέννησης. Πάρτε μια ~ και συμπληρώστε την!* **αίτημα** το: κτ που ζητάει κπ με επίσημο τρόπο, προφορικά ή γραπτά: *Ο υπουργός υποσχέθηκε ότι θα ικανοποιήσει τα δίκαια αιτήματα των απεργών.* = απαίτηση, διεκδίκηση. **αιτούμαι** • μόνο στον ενεστ.: [επίσ.] (μτβ.) ζητώ: *Αιτούμαι αδείας.* **αιτών** ο, **αιτούσα** η: [επίσ.] πρόσωπο που ζητά κτ σε επίσημο έγγραφο: *Ο ~ υπογράφει στο κάτω μέρος της σελίδας.*

αιτία η: ❶ κάθε ενέργεια, γεγονός ή φαινόμενο από το οποίο απορρέει ένα αποτέλεσμα = αίτιο: *~ για την απουσία της ήταν μια αρρώστια.* ❷ (καταχρ.) ό,τι προβάλλεται ως αιτία = αφορμή, πρόφαση: *Ψάχνει ~ για καβγά.* ❸ η ευθύνη για κτ κακό, καθώς και (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει την ευθύνη: *Μου ρίχνεις άδικα την ~ για κτ που δεν έχω κάνει.* **αίτιος** ο: πρόσωπο που έχει προκαλέσει ένα γεγονός συνήθως δυσάρεστο: *~ του δυστυχήματος ήταν ο οδηγός του φορτηγού.* = υπαίτιος, υπεύθυνος, ένοχος. **αίτιο** το = αιτία. **αιτιώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

Διαφορετική από την *αιτία* είναι η *αφορμή*, δηλαδή το τυχαίο περιστατικό που προβάλλεται ως αιτία, για να δικαιολογηθεί κάτι, ενώ η πραγματική αιτία είναι διαφορετική.

αιτιολογώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ ανιχνεύω και διατυπώνω τα αίτια φαινομένου, γεγονότος κτλ.: *Οι ειδικοί προσπαθούν να αιτιολογήσουν την έκρηξη της εγκληματικότητας.* ❷ στηρίζω κτ με λογικά επιχειρήματα: *Η απόφαση δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένη.* = τεκμηριώνω. **αιτιολόγηση** η. **αιτιολογία** η. **αιτιολογικός -ή -ό**.

Το *αιτιολογώ* διαφέρει από το *δικαιολογώ* («συμφωνώ με τους λόγους κπ συμπεριφοράς ή τάσσομαι με το μέρος κπ άποψης»): *αιτιολογώ την έκρηξη του πολέμου* σημαίνει «διατυπώνω τα αίτια που προξένησαν τον πόλεμο», ενώ *δικαιολογώ την έκρηξη του πολέμου* σημαίνει «δίνω δίκιο σ' εκείνους που προκάλεσαν τον πόλεμο».

αιφνιδιάζω -ομαι: (μτβ.) προκαλώ έκπληξη και αμηχανία σε κπ με απροσδόκητη ενέργεια = ξαφνιάζω, εκπλήσσω: *Με ένα ξαφνικό σουτ αιφνιδίασε την άμυνα των αντιπάλων.* **αιφνιδιασμός** ο. **αιφνίδιος -α -ο** = ξαφνικός. **αιφνίδια** & [επίσ.] **αιφνιδίως** (επίρρ.).

Από το λόγ. επίρρ. *αίφνης* που σημαίνει «ξαφνικά».

αιχμάλωτος -η -ο: ❶ αυτός που του έχουν αφαιρέσει την ελευθερία του με τη βία ≠ ελεύθερος: *~ στρατιώτης/αγρίμι.* ❷ (μτφ., κυρ. για πρόσ.) αυτός που εξαρτάται ψυχικά, πνευματικά ή υλικά από κπ ή κτ άλλο = δέσμιος, έρμαιο, υποχείριο: *Ήταν ~ του πάθους της χαρτοπαιξίας.* **αιχμάλωτος** ο: πρόσωπο που συλλαμβάνεται από τους εχθρούς στον πόλεμο: *~ πολέμου. Έπιασαν πολλούς αιχμαλώτους στη διάρκεια της μάχης.* **αιχμαλωτίζω -ομαι** (μτβ.) ≠ ελευθερώνω, απελευθερώνω. **αιχμαλωσία** η.

αιχμή η: ❶ μυτερό άκρο εργαλείου ή όπλου: *Το κρητικό μαχαίρι έχει μία κόψη και καταλήγει σε ~.* ***~ του δόρατος***: (μτφ.) το πιο δυνατό σημείο μιας στρατηγικής: *Ο αγροτικός τομέας αποτελεί την ~ για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.* ❷ (μτφ.) φράση που κρύβει κατηγορία εναντίον κπ: *Στον λόγο του άφησε αιχμές κατά του υπουργού για την αποτυχία του σχεδίου.* ❸ (μτφ.) το υψηλότερο επίπεδο στο οποίο φτάνει κτ: *Στόχος της εταιρείας είναι να παραμείνει στην ~ της τεχνολογίας.* ***ώρες αιχμής***: ώρες με την περισσότερη κυκλοφοριακή κίνηση. **αιχμηρός -ή -ό**: ❶ αυτός που καταλήγει σε αιχμή ≠ αμβλύς: *Η άκρη μιας βελόνας είναι ~.* ❷ αυτός που ασκεί έντονα αρνητική κριτική: *Τα ~ σχόλια κατά του προέδρου προκάλεσαν αντιδράσεις.* **αιχμηρότητα** η.

αιώνας ο: ❶ χρονική περίοδος εκατό ετών = εκατονταετία. ❷ απροσδιόριστα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα: *Έναν ~ κάναμε να σε δούμε.* ❸ χρονική περίοδος με ξεχωριστή ιστορική ταυτότητα = εποχή: *ο χρυσός ~ του Περικλή.* ❹ ΓΕΩΛ υποδιαίρεση του χρόνου κατά τον οποίο δημιουργήθηκε και εξελίχθηκε η γη = εποχή: *γεωλογικός ~.* **αιώνιος -α -ο**: αυτός που διαρκεί, ισχύει, έχει μια ιδιότητα κτλ. για πάντα ή για μεγάλο χρονικό διάστημα: *~ νεότητα/φοιτητής/φιλία/πρόβλημα.* **αιώνια** & [επίσ.] **αιωνίως** (επίρρ.). **αιωνιότητα** η: η ιδιότητα του αιώνιου ή πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. **αιωνόβιος -α -ο**: αυτός που ζει ή υπάρχει πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα: *~ άνθρωπος/δέντρο.*

αιωρούμαι: (αμτβ.) ❶ (για πράγ.) κινούμαι αργά και χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση στον αέρα ή στο νερό: *Σωματίδια ~ μέσα στο νερό.* ❷ (μτφ., για κακό που πρόκειται να συμβεί) υπάρχω ως απειλή: *~ πάνω από την επιχείρηση το ενδεχόμενο της πτώχευσης.* = πλανιέμαι, διαφαίνομαι. **αιώρηση** η.

ακαδημία η: ❶ **Ακαδημία**: ανώτατο κρατικό ίδρυμα που προωθεί την καλλιέργεια των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών: *~ Αθηνών. Γαλλική ~.* ❷ ονομασία διάφορων επιστημονικών εταιρειών και μορφωτικών ιδρυμάτων: *~ Καλών Τεχνών. Παιδαγωγική ~.* ❸ ΦΙΛΟΣ φιλοσοφική σχολή που ίδρυσε ο Πλάτων, η οποία πήρε το όνομά της από την τοποθεσία που στεγαζόταν, το άλσος του Ακαδήμου. **ακαδημαϊκός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την Ακαδημία: *~ βραβεία/εκδόσεις.* ❷ αυτός που σχετίζεται με το πανεπιστήμιο: *Θα ακολουθήσει ~ καριέρα. ~ έτος.* **~ τίτλος**: πτυχίο. ❸ αυτός που γίνεται σε γενικό, θεωρητικό επίπεδο: *~ συζήτηση κάναμε, για να περάσει η ώρα.* ❹ αυτός που ακολουθεί τους κλασικούς κανόνες της τέχνης: *~ τεχνοτροπία/ζωγραφική.* **ακαδημαϊκά** (επίρρ. στη σημ. 3) = θεωρητικά: *Συζητούμε το θέμα εντελώς ~.* **ακαδημαϊκός** ο, η: τακτικό μέλος της Ακαδημίας: *Η ποιήτρια Κική Δημουλά εξελέγη ~.*

ακαμάτης ο, **-ισσα** & **-τρα** η: [παρωχ.] αυτός

αιτιολογώ
αίτιος → αιτία
αιτιώδης → αιτία
αϊτός → αετός
αιτούμαι → αίτηση
αιτούσα → αίτηση
αιτών → αίτηση
αιφνίδια → αιφνιδιάζω
αιφνιδιάζω
αιφνιδιασμός → αιφνιδιάζω
αιφνίδιος → αιφνιδιάζω
αιφνιδίως → αιφνιδιάζω
αιχμαλωσία → αιχμάλωτος
αιχμαλωτίζω → αιχμάλωτος
αιχμάλωτος
αιχμή
αιχμηρός → αιχμή
αιχμηρότητα → αιχμή
αιώνας
αιώνια → αιώνας
αιώνιος → αιώνας
αιωνιότητα → αιώνας
αιωνίως → αιώνας
αιωνόβιος → αιώνας
αιώρηση → αιωρούμαι
αιωρούμαι
ακαδημαϊκά → ακαδημία
ακαδημαϊκός → ακαδημία
ακαδημία
ακαθάριστος → α-
ακαθαρσία → α-
ακάθαρτος → α-
ακαθόριστος → α-
άκαιρος → α-
άκακος → α-
ακάματα → ακάματος
ακαμάτης
ακαμάτισσα → ακαμάτης

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·22

ακάματος
ακαμάτρα → ακαμάτης
άκαμπτα → α-
άκαμπτος → α-
ακαμψία → α-
ακάνθινος → αγκάθι
ακανθώδης → αγκάθι
ακανόνιστος → α-
άκαρπος → α-
ακατάβλητα → α-
ακατάβλητος → α-
ακατάδεκτος → α-
ακατάδεχτος → α-
ακατάληπτα → α-
ακατάληπτος → α-
ακαταμάχητος → α-
ακατανίκητος → α-
ακατανόητος → α-
ακατάπαυστος → α-
ακαταπόνητος → α-
ακαταστασία → ακατάστατος
ακατάστατα → ακατάστατος
ακατάστατος
ακατοίκητος → α-
ακατονόμαστος → α-
ακατόρθωτος → α-
ακέραια → ακέραιος
ακέραιος
ακεραιότητα → ακέραιος
άκεφος → α-
ακήρυκτος → α-
ακήρυχτος → α-
ακίνδυνος → α-
ακινησία → ακίνητος
ακίνητο → ακίνητος
ακινητοποιώ → -ποιώ
ακίνητος
άκληρος → α-
ακλόνητος → α-
ακμάζω → ακμή
ακμαίος → ακμή
ακμή
ακοή → ακούω
ακοινώνητος → α-
ακολουθία → ακολουθώ
ακόλουθος → ακολουθώ
ακολουθώ
ακολούθως → ακολουθώ
ακόμα → ακόμη
ακόμη
ακονίζω
άκοπα → άκοπος²
άκοπος¹
άκοπος²
ακούγεται → ακούω
ακούγομαι → ακούω
ακουμπώ
ακούνητος → α-
ακούραστος → α-

που αποφεύγει τη δουλειά = τεμπέλης. ☞ σχ. **ακάματος**.

ακάματος -η -ο: αυτός που δεν κουράζεται = ακαταπόνητος, άοκνος: *~ ερευνητής*. **ακάματα** (επίρρ.).

> **Προσοχή** στην αντίθετη σημασία των δύο σχεδόν ομόηχων λέξεων *ακάματος* και *ακαμάτης*!

ακατάστατος -η -ο: ❶ αυτός που δεν τακτοποιεί τα πράγματά του, δε συγυρίζει τον χώρο του ≠ τακτικός: *Είναι πολύ ~, το δωμάτιό του είναι πάντοτε άνω κάτω.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη τάξης ή γίνεται χωρίς πρόγραμμα: *~ δωμάτιο.* ≠ τακτικός. *Κοιμάται και τρώει σε ~ ώρες.* ≠ τακτός. **ακατάστατα** (επίρρ.). **ακαταστασία** η = αταξία ≠ τάξη.

ακέραιος -η & [επίσ.] **ακεραία -ο**: ❶ αυτός που δεν του έχει αφαιρεθεί τίποτα = ολόκληρος: *Λόγω ματαίωσης της πτήσης, οι επιβάτες έλαβαν ~ το αντίτιμο του εισιτηρίου.* ***στο ~***: χωρίς παραλείψεις. ❷ αυτός που δεν έχει πάθει βλάβη από το πέρασμα του χρόνου ή από ατύχημα: *Το βυζαντινό φρούριο σωζόταν ~ σχεδόν ως τις αρχές του 20ού αιώνα.* ❸ αυτός που ενεργεί σύμφωνα με τις αρχές της τιμιότητας και της ειλικρίνειας = έντιμος, αδέκαστος: *Είναι ~ χαρακτήρας, γι' αυτό όλοι τον σέβονται και τον εκτιμούν.* ❹ ***~ αριθμός***: ΜΑΘ αριθμός που δεν είναι κλασματικός: *Οι αριθμοί 5, 0 και -8 είναι ~.* **ακέραια** (επίρρ.). **ακεραιότητα** η.

ακίνητος -η -ο: ❶ αυτός που δεν αλλάζει θέση μέσα στον χώρο: *Οι απλανείς αστέρες παραμένουν ~ στο διάστημα. ~ ή πυροβολώ!* ❷ αυτός που είναι αναπόσπαστος από το έδαφος και δεν μπορεί να μετακινηθεί ή να μεταφερθεί ≠ κινητός: *~ περιουσία.* **ακίνητο** το: οικοδόμημα ή τεμάχιο εδάφους ως περιουσιακό στοιχείο: *Έχει μεγάλη περιουσία σε ακίνητα.* **ακινησία** η ≠ κίνηση.

> *Ακίνητος* (= ασάλευτος) είναι αυτός που δεν κινείται, έστω κι αν μπορεί να το κάνει, ενώ *κινητός* (≠ σταθερός) είναι αυτός που μπορεί να (μετα)κινείται ή που η κίνηση είναι μια από τις κύριες ιδιότητές του: *κινητό τηλέφωνο, κινητή γέφυρα.*

ακμή η: ❶ το ανώτατο σημείο ανάπτυξης ≠ παρακμή: *~ της καριέρας/της δόξας/του πολιτισμού.* = άνθηση. ❷ ΓΕΩΜ η ευθεία γραμμή στην οποία τέμνονται δύο επίπεδα: *Η πυραμίδα έχει οχτώ ακμές.* ❸ ΙΑΤΡ δερματικά εξανθήματα που εμφανίζονται κυρίως στο πρόσωπο των εφήβων = μπιμπίκια. **ακμάζω**: (αμτβ.) βρίσκομαι στο ανώτατο σημείο ανάπτυξης: *Τον 5ο αιώνα π.Χ. άκμασαν στην Αθήνα οι τέχνες και τα γράμματα.* = ευδοκιμώ, ανθώ. **ακμαίος -α -ο**.

ακολουθώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ (& με παράλ. αντικ.) κινούμαι πίσω από κπ ή κτ προς την ίδια κατεύθυνση ≠ προηγούμαι, προπορεύομαι: *Προχώρα, και εγώ σε ~.* ❷ (& με παράλ. αντικ.) έρχομαι μετά από κπ ή κτ άλλο (σε χρόνο, σειρά, τάξη) = διαδέχομαι ≠ προηγούμαι: *Σας ετοιμάζουμε μια έκπληξη στο τεύχος που θα ακολουθήσει. Τη συννεφιά ακολούθησε καταρρακτώδης βροχή.* ❸ κινούμαι προς κπ κατεύθυνση: *Θα ακολουθήσετε αυτό τον δρόμο και θα βγείτε σε μια πλατεία.* ❹ συμμορφώνομαι με κτ: *Δεν ακολούθησε τις οδηγίες του γιατρού.* = εφαρμόζω, υιοθετώ. ❺ (μτφ.) αρχίζω και συνεχίζω ένα επάγγελμα, μια δραστηριότητα: *Σκέφτομαι να ακολουθήσω θετικές επιστήμες.* **ακολουθία** η: ❶ αδιάσπαστη διαδοχή πραγμάτων, εννοιών, γεγονότων ή καταστάσεων = αλληλουχία, ειρμός ≠ ανακολουθία. ❷ ομάδα ανθρώπων που συνοδεύουν υψηλό πρόσωπο = συνοδεία: *Ο Πρόεδρος ήρθε με την ~ του.* ❸ ΕΚΚΛ ιεροτελεστία που γίνεται σύμφωνα με ορισμένο τυπικό: *η ~ του εσπερινού/του όρθρου.* **ακόλουθος -η -ο**: αυτός που ακολουθεί. **ακολούθως** (επίρρ.): στη συνέχεια: *Παρέλαβε την πρόταση, η οποία ~ θα αξιολογηθεί.* **ακόλουθος** ο, η: μέλος ακολουθίας (σημ. 2).

ακόμη & **ακόμα** (επίρρ.): ❶ ως τώρα, μέχρι αυτή τη στιγμή: *Είναι ~ στη δουλειά.* ***(κι) ~ να***: για ενέργεια που καθυστερεί να πραγματοποιηθεί: *Τον περιμέναμε από το πρωί· βράδιασε, κι ~ να φανεί.* ❷ επιπλέον, περισσότερο: *Βάλε λίγο κρασί ~! Θα ήθελα να προσθέσω κτ ~. Ευτυχώς που προλάβαμε· λίγο ~ και θα χάναμε το αεροπλάνο!* ❸ για έμφαση: ***~ δεν***: *~ δεν ήρθες και θέλεις να φύγεις;* ***~ και***: *Αυτό το κρασί ~ νεκρούς ανασταίνει.*

ακονίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω πιο κοφτερή την κόψη ενός μεταλλικού κοπτικού οργάνου = τροχίζω: *ακονισμένο ψαλίδι/μαχαίρι.* ❷ (μτφ.) οξύνω, εξασκώ: *Παιχνίδια που ~ το μυαλό.*

άκοπος¹ -η -ο : αυτός που δεν έχει κοπεί ≠ κομμένος: *Τα φύλλα του βιβλίου είναι άκοπα.*

άκοπος² -η -ο: αυτός που δεν απαιτεί κόπο για να γίνει = ξεκούραστος ≠ κοπιαστικός, κοπιώδης: *Η δουλειά είναι εύκολη κι ~.* **άκοπα** (επίρρ.).

ακουμπώ & **-άω -ιέμαι** • μππ. *ακουμπισμένος*:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·23

❶ (αμτβ.) **α.** έρχομαι σε πλάγια, καθιστή ή ξαπλωτή θέση, για να στηριχτώ ή να ξεκουραστώ: *Ακούμπησε στον τοίχο με την πλάτη και περίμενε.* **β.** έρχομαι σε επαφή με κτ άλλο: *Βλέπουμε τα ερείπια ενός κτιρίου που ακουμπούσε στο τείχος.* **γ.** (μτφ.) βασίζομαι στην οικονομική, πολιτική ή ψυχολογική βοήθεια κπ: *Ακούμπα πάνω μου και όλα θα φτιάξουν!* ❷ (μτβ.) **α.** βάζω κτ σε πλάγια θέση ή πάνω σε κτ άλλο, συνήθως προσωρινά: *Ακούμπησε το κουτί στο κρεβάτι.* **β.** βάζω μέλος του σώματός μου πάνω σε κπ ή κτ άλλο = αγγίζω: *Ακούμπησε με την παλάμη της το μέτωπό του.* **γ.** [μειωτ.] (μτφ.) δίνω χρήματα για κπ σκοπό: *Ακούμπησε τις οικονομίες μιας ζωής στη ρουλέτα και καταστράφηκε.*

ακούω -(γ)ομαι: (μτβ.) ❶ (με παράλ. αντικ.) έχω την αίσθηση της ακοής: *Η γιαγιά φόρεσε ακουστικά και τώρα ~ μια χαρά.* ❷ αντιλαμβάνομαι ήχο: *Διαβάζεις ακούγοντας μουσική; Ακούγονται βροντές από μακριά.* ❸ μαθαίνω έμμεσα, από φήμες: *Άκουσα ότι θα πάτε ταξίδι - είναι αλήθεια;* ❹ ακολουθώ τις υποδείξεις κπ = υπακούω: *Δεν ακούει κανέναν.* ❺ δίνω σημασία: *Μην ακούτε τι λέει ο κόσμος.* **ακούγεται**: *απρόσ.* διαδίδεται: *~ ότι θα γίνει ανασχηματισμός.* **ακοή** η: η αίσθηση με την οποία αντιλαμβανόμαστε τους ήχους με τα αυτιά μας. **άκουσμα** το. **ακουστός -ή -ό**: αυτός που έχει ακουστεί. **ακουστά** (επίρρ.). **ακουστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την ακοή. **ακουστικά** (επίρρ.). **ακουστική** η: κλάδος της Φυσικής που μελετά τα ακουστικά φαινόμενα. **ακουστικό** το: συσκευή που τοποθετείται στο αυτί για την ενίσχυση της ακοής ή τη μετάδοση ηχητικών σημάτων: *~ βαρυκοΐας/κασετόφωνου.* **ακουστικότητα** η.

άκρη η: ❶ τελευταίο σημείο ή τμήμα αντικειμένου, έκτασης κτλ. ≠ μέση: *Σταμάτησε στην ~ του δρόμου.* ❷ απόμερο σημείο, γωνιά: *Τραβήχτηκε σε μια ~ του δωματίου.* **ακριανός** & **ακρινός -ή -ό**: αυτός που βρίσκεται στην άκρη ενός χώρου, μιας σειράς ≠ μεσαίος: *Τα κεντρικά καθίσματα στο σινεμά είναι προτιμότερα από τα ~.*

ακριβής -ής -ές: (για μέγεθος ή ποσότητα) αυτός που έχει σαφήνεια και ορθότητα ≠ ανακριβής, ασαφής: *~ πληροφορία/ορισμός.* ☞ σχ. **αγενής**. **ακριβώς** (επίρρ.): ≠ περίπου: *Πόσα ~ πλήρωσες;* **ακρίβεια**[1] η. ☞ σχ. **ακριβός**.

ακριβός -ή -ό: αυτός που κοστίζει πολύ ≠ φτηνός. **ακριβά** (επίρρ.) ≠ φτηνά. **ακριβαίνω** • αόρ. *ακρίβυνα*: ≠ φτηναίνω ❶ (για εμπορεύματα, αμτβ.) αυξάνει η τιμή πώλησής μου: *Το γάλα έχει ακριβύνει.* ❷ (μτβ.) αυξάνω την τιμή πώλησης εμπορεύματος: *Οι εταιρείες ακρίβυναν το πετρέλαιο.* ❸ (αμτβ.) γίνομαι δαπανηρός: *Η ζωή ακριβαίνει όλο και πιο πολύ.* **ακρίβεια**[2] η.

> **Προσοχή**: η *ακρίβεια* που παράγεται από το *ακριβός* προφέρεται **ακρί-βεια**, ενώ η *ακρίβεια* που παράγεται από το *ακριβής* **ακρί-βει-α**.

άκρο το: ❶ το τελευταίο σημείο ή τμήμα πράγματος = άκρη: *Το γήπεδο βρίσκεται στο δυτικό ~ της πόλης.* ***απ΄ άκρου εις άκρον***: σε όλη την έκταση: *Εξερεύνησε το νησί ~.* ***άκρον άωτον***: υπέρτατο σημείο, ζενίθ: *Είναι το ~ του θράσους.* ❷ ΑΝΑΤ χέρι ή πόδι: ***άνω ~***: χέρι. ***κάτω ~***: πόδι. ❸ *πληθ.* το υπέρτατο σημείο, ο ανώτατος βαθμός, υπερβολή: *Είναι άνθρωπος των ~, ενεργεί χωρίς μέτρο.* **άκρος -α -ο**: ❶ αυτός που φτάνει στον ανώτατο βαθμό = απόλυτος: *Επικρατούσε άκρα σιωπή, τίποτα δεν ακουγόταν.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολή ή εκφράζει ακραίες θέσεις: *άκρα δεξιά / αριστερά.* **άκρως** (επίρρ.): πάρα πολύ, εντελώς: *Η υπόθεση είναι ~ εμπιστευτική.* **ακραίος -α -ο**: ❶ αυτός που βρίσκεται στο έσχατο όριο ενός χώρου: *~ σημείο / περιοχή.* ❷ αυτός που ξεπερνά τα όρια του μέτρου, ο υπερβολικός: *~ καιρικά φαινόμενα / άποψη/πολιτική/συμπεριφορά.* **ακραία** (επίρρ. στη σημ. 2).

ακρωτήριο & **ακρωτήρι** το: στενό και μακρύ τμήμα ξηράς που εξέχει προς τη θάλασσα (πρβ. *χερσόνησος*).

ακτή η: άκρη της ξηράς που βρέχεται από θάλασσα: *Το πλοίο προσάραξε στις βόρειες ~ του νησιού.*

ακτίνα & (σημ. 1) **αχτίνα** & **αχτίδα** η: ❶ γραμμή φωτός που εκπέμπεται από φωτεινό σώμα: *οι ~ του ήλιου.* ❷ ΓΕΩΜ ευθύγραμμο τμήμα που συνδέει το κέντρο κύκλου με οποιοδήποτε σημείο της περιφέρειάς του. ❸ καθεμία από τις ίδιου μήκους ράβδους που συνδέουν τον άξονα ενός τροχού με τη στεφάνη του: *οι ~ της ρόδας του ποδηλάτου.* ❹ ΦΥΣ η ίδια η ακτινοβολία: *υπεριώδεις ~. ακτίνες Χ.* ❺ (μτφ.) απόσταση: *Η φωτιά εξαπλώθηκε σε ~ δέκα στρεμμάτων.*

ακτινοβολώ -ούμαι: ❶ (αμτβ., για υλικό σώμα) εκπέμπω φωτεινές ακτίνες = φέγγω, λάμπω: *Τα αστέρια ακτινοβολούσαν.* ❷ (μτβ., για υλικό σώμα) εκπέμπω ακτίνες ή ακτινοβολία: *Το τζάκι ~ θερμότητα.* ❸ (μτφ., αμτβ., για πρόσ.) λά-

άκουσμα → ακούω
ακουστά → ακούω
ακουστικά → ακούω
ακουστική → ακούω
ακουστικό → ακούω
ακουστικός → ακούω
ακουστικότητα → ακούω
ακουστός → ακούω
ακούω
ακραία → άκρο
ακραίος → άκρο
άκρη
ακριανός → άκρη
ακριβά → ακριβός
ακριβαίνω → ακριβός
ακρίβεια[1] → ακριβής
ακρίβεια[2] → ακριβός
ακριβής
ακριβός
ακριβώς → ακριβής
ακρινός → άκρη
άκριτα → α-
άκριτος → α-
άκρο
άκρος → άκρο
άκρως → άκρο
ακρωτήρι → ακρωτήριο
ακρωτήριο
ακτή
ακτίνα

ακτινοβόληση → ακτινοβολώ
ακτινοβολία → ακτινοβολώ
ακτινοβόλος → ακτινοβολώ
ακτινοβολώ
άκτιστος → α-
ακυβέρνητος → α-
άκυρος
ακυρότητα → άκυρος
ακυρώνω → άκυρος
ακύρωση → άκυρος
ακυρωτικά → άκυρος
ακυρωτικός → άκυρος
αλαζόνας
αλαζονεία → αλαζόνας
αλαζονικά → αλαζόνας
αλαζονικός → αλαζόνας
αλάθητο → α-
αλάνθαστα → α-
αλάνθαστος → α-
αλάτι
αλατίζω → αλάτι
αλάτισμα → αλάτι
άλγεβρα
αλγεβρικά → άλγεβρα
αλγεβρικός → άλγεβρα
αλείβω → αλείφω
αλείφω
αλήθεια
αληθεύω → αλήθεια
αληθής → αλήθεια
αληθινά → αλήθεια
αληθινός → αλήθεια
αληθώς → αλήθεια
αλητάκι → αλήτης
αλητάκος → αλήτης
αλητεία → αλήτης
αλητεύω → αλήτης
αλήτης
αλήτισσα → αλήτης
αλιεία → αλιεύω
αλιευτικό → αλιεύω
αλιευτικός → αλιεύω
αλιεύω
αλίμονο

μπω από χαρά: *Το νιόπαντρο ζευγάρι ακτινοβολούσε από ευτυχία.* ❹ (μτφ., αμτβ., κυρ. για πρόσ.) έχω κύρος ή πολύ θετική φήμη, αναγνώριση της αξίας μου: *Το πνεύμα του ~.* **ακτινοβόληση** η. **ακτινοβολία** η. **ακτινοβόλος -ος -ο**.

άκυρος -η -ο: αυτός που δεν έχει νόμιμη ισχύ ≠ έγκυρος: *~ διαθήκη/εκλογή/απόφαση/ψηφοδέλτιο.* **ακυρότητα** η. **ακυρώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ καθιστώ κτ άκυρο, θεωρώ ότι δεν έχει νόμιμη ισχύ, γιατί έγινε κατά παράβαση νόμου ή κανόνα: *Ο διαγωνισμός ακυρώθηκε, γιατί δεν τηρήθηκε η διαδικασία.* ❷ ματαιώνω κτ προκαθορισμένο: *~ ένα ραντεβού.* ❸ (σε μέσα μαζικής μεταφοράς) σφραγίζω εισιτήριο σε ειδικό μηχάνημα. **ακύρωση** η. **ακυρωτικός -ή -ό**. **ακυρωτικά** (επίρρ.).

αλαζόνας ο: πρόσωπο που θεωρεί ή παρουσιάζει τον εαυτό του ως ανώτερο από άλλους = υπερόπτης ≠ ταπεινός, σεμνός: *Η μεγάλη δόξα και το χρήμα τον έκαναν ~.* **αλαζονεία** η: υπεροπτική συμπεριφορά = έπαρση: *η ~ της εξουσίας.* **αλαζονικός -ή -ό**. **αλαζονικά** (επίρρ.).

αλάτι το: ❶ κρυσταλλική ουσία, με αλμυρή γεύση, που υπάρχει ως συστατικό του θαλασσινού νερού ή ως ορυκτό και χρησιμοποιείται στη μαγειρική: *Βάζω ~ στο φαγητό.* ❷ (μτφ.) κτ που προσδίδει ενδιαφέρον: *Το χιούμορ είναι το ~ της ζωής.* **αλατίζω -ομαι** (μτβ.). **αλάτισμα** το.

άλγεβρα η: ❶ ΜΑΘ κλάδος των μαθηματικών που μελετά τις ιδιότητες των αριθμών και των πράξεων, καθώς και τις μαθηματικές εξισώσεις και τις μεθόδους επίλυσής τους. ❷ το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **αλγεβρικός -ή -ό**. **αλγεβρικά** (επίρρ.).

αλείφω & **αλείβω -ομαι** • μππ. *αλειμμένος*: (μτβ.) απλώνω λιπαρή ή ρευστή ουσία επάνω σε επιφάνεια: *Αλείφουμε το ταψί με βούτυρο.* **αλοιφή** η: λιπαρή ουσία που απλώνουμε στο δέρμα μας για θεραπευτικούς ή καλλωπιστικούς λόγους: *~ για τα σπυράκια.*

> Το *αλείφω* γράφεται με **ει**, όμως το *αλοιφή* με **οι**. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ***αμείβω*** - ***αμοιβή***. Το φωνήεν μιας ρίζας ή του θέματος μιας λέξης ενδέχεται να μεταβάλλεται κατά τις διαδικασίες της παραγωγής και της σύνθεσης: π.χ. ***λέγω-λόγος, μένω-μόνος, λείπω-λοιπόν***. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται γενικά «μετάπτωση» ή «ετεροίωση».

αλήθεια η • γεν. & [λόγ.] *αληθείας*: ≠ ψέμα, ψευτιά ❶ ό,τι είναι σύμφωνο με την πραγματικότητα: *Ορκίζομαι να πω την ~!* ❷ η ίδια η πραγματικότητα ή κτ που είναι γενικά αποδεκτό: *Αυτή είναι η πικρή ~.* ❸ αρχή που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ή που μπορεί να επαληθευτεί με βάση την εμπειρία ή τη λογική: *επιστημονική / φιλοσοφική ~.* ❹ (ως επίρρ.) αληθινά, πράγματι: *~, εσύ θα έρθεις;* **αληθινός -ή -ό**: = πραγματικός ❶ αυτός που είναι σύμφωνος με την αλήθεια. ❷ αυτός που είναι γνήσιος ≠ ψεύτικος, τεχνητός: *~ μαργαριτάρια / λουλούδια.* ❸ αυτός που δεν είναι προσποιητός: *~ ενδιαφέρον / χαρά* = ειλικρινής ≠ υποκριτικός. ❹ αυτός που έχει σε ανώτατο βαθμό ένα θετικό γνώρισμα: *Είναι μια ~ ηθοποιός!* = σωστός. **αληθινά** (επίρρ.). **αληθεύω** (αμτβ.). **αληθής -ής -ές** ≠ ψεύτικος. ☞ σχ. **αγενής**. **αληθώς** (επίρρ.).

> Αντίθετο με την *αλήθεια* είναι το *ψέμα*, με το οποίο παραποιούμε ή αποκρύπτουμε συνειδητά την πραγματικότητα, την οποία ωστόσο γνωρίζουμε. Αντίθετη με την *αλήθεια* είναι και η *πλάνη*, μόνο που αυτή είναι μια θέση που πιστεύουμε ότι ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ενώ αυτό δε συμβαίνει.

αλήτης ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο χωρίς μόνιμη εργασία και κατοικία, που περιφέρεται στους δρόμους: *Γυρίζει στους δρόμους σαν ~.* ❷ πρόσωπο με απρεπή συμπεριφορά ή χαμηλού ήθους: *Βρίζει σαν ~. Τον εμπιστεύθηκα και με ξεγέλασε ο ~!* **αλητάκι** το & **αλητάκος** ο: παιδί που τριγυρίζει στους δρόμους και κάνει μικροαδικήματα. **αλητεία** η: ❶ περιπλάνηση, χωρίς σταθερή διαμονή και εξασφαλισμένα μέσα διατροφής: *Η αστυνομία τον συνέλαβε με την κατηγορία της αλητείας. Παράτησε σπίτι και δουλειά και το έριξε στην ~.* ❷ (συνεκδ.) αλήτες: *Σ' αυτό το πάρκο μαζεύεται όλη η ~.* **αλητεύω** (αμτβ.).

αλιεύω -ομαι: [επίσ.] (μτβ.) ψαρεύω. **αλιεία** η: [επίσ.] ψάρεμα. **αλιευτικός -ή -ό**. **αλιευτικό** το: σκάφος για αλιεία.

> Από το ΑΕ ἅλς «θάλασσα».

αλίμονο (επιφ.): (συνήθ. + αδύν. τ. γεν. της προσωπ. αντων.) ❶ για να εκφράσουμε μεγάλη λύπη, απελπισία, απόγνωση: *~, τι θα απογίνω η δύστυχη!* ❷ για απειλή: *Αλίμονό σου, αν ξαναπείς ψέματα!* ❸ για να δηλώσουμε ότι θεωρούμε κτ αδιανόητο, απαράδεκτο: *~ αν εμπιστεύεσαι τον καθέναν!*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·25

αλκοόλ το = οινόπνευμα. **αλκοολούχος -ος -ο** = οινοπνευματώδης. ☞ σχ. **έχω**. **αλκοολικός -ή -ό**. **αλκοολικός** ο, **-ή** & **-ιά** η: πρόσωπο που πάσχει από αλκοολισμό. **αλκοολισμός** ο: χρόνια εξάρτηση από οινοπνευματώδη ποτά.

αλλά (σύνδ.): ❶ συνδέει προτάσεις, φράσεις ή λέξεις που δηλώνουν κτ αντίθετο ή διαφορετικό: *Είναι χαζή, ~ ωραία. Προσπαθεί, ~ δεν τα καταφέρνει.* = όμως, μα. ❷ (συνήθ. μετά το *όχι μόνο/απλά*) δηλώνει κτ πρόσθετο και πιο σημαντικό από ό,τι έχει προαναφερθεί: *Θέλει όχι απλά να περάσει στο πανεπιστήμιο, ~ να μπει και πρώτος!* = μα. ❸ (σε διάλογο) δηλώνει αλλαγή θέματος: *~ ας δούμε και την επόμενη είδηση!*

αλλάζω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κτ να είναι διαφορετικό από ό,τι ήταν = μεταβάλλω: *Μας άλλαξαν το πρόγραμμα της εβδομάδας.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι διαφορετικός = μεταβάλλομαι: *Η γειτονιά μας έχει αλλάξει πολύ.* ❸ (μτβ.) αντικαθιστώ κτ με κτ άλλο: *Άλλαξα κινητό και πήρα καλύτερο.* ❹ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) φοράω ή βάζω σε κπ άλλα ρούχα: *Άλλαξε τη μπλούζα σου, αυτή λερώθηκε! Άλλαξα και βγήκα. Το άλλαξες το μωρό;* ❺ (μτβ.) δίνω κτ και παίρνω κτ όμοιο = ανταλλάσσω: *Αλλάξαμε τσάντες.* **αλλαγή** η. **άλλαγμα** το (κυρ. στις σημ. 3 - 5). **αλλαξιά** η: καθαρά ρούχα για άλλαγμα.

αλλεργία η: ΙΑΤΡ παθολογική αντίδραση του οργανισμού σε διάφορες ουσίες, που εκδηλώνεται με εξανθήματα, φαγούρα, φτάρνισμα, πρήξιμο κτλ.: *Η γύρη των λουλουδιών προκαλεί ~.* **αλλεργικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την αλλεργία: *~ εξάνθημα/άσθμα/σοκ/σύμπτωμα.* **αλλεργικός** ο, **-ή**, η: πρόσωπο που πάσχει από αλλεργία: *Είναι ~ στη σκόνη.* **αλλεργικά** (επίρρ.). **αλλεργιογόνος -ος -ο**: αυτός που προκαλεί αλλεργική αντίδραση: *~ ουσίες/τροφές.*

αλληγορία η: χρήση συμβολισμών και μεταφορών στην αφήγηση για να δηλωθούν με απλό και παραστατικό τρόπο δύσκολα νοήματα: *Στα παραμύθια υπάρχουν συχνά αλληγορίες.* **αλληγορικός -ή -ό**. **αλληγορικά** (επίρρ.).

αλλήθωρος -η -ο: αυτός που τα μάτια του δείχνουν να κοιτούν αλλού από εκεί που πράγματι βλέπουν. **αλληθωρίζω**: (αμτβ.) ❶ το ένα ή και τα δύο μάτια μου δείχνουν να κοιτούν αλλού από εκεί που πράγματι βλέπω: *~ τόσο, που δεν καταλαβαίνεις αν σε κοιτάει.* ❷ (μτφ.) [λαϊκ.] αποκτώ έντονο βλέμμα λόγω κπ συναισθήματος ή ανάγκης: *Αλληθώρισαν τα μάτια τους μπροστά σε τόσα φαγητά και δώρα.* **αλληθώρισμα** το.

Από τις λ. *άλλος* + *θωρώ* «βλέπω».

αλληλεγγύη η: σχέση αμοιβαίας ηθικής ή υλικής υποστήριξης μεταξύ ατόμων ή ομάδων = αλληλοβοήθεια: *Απεργούν σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους συναδέλφους τους που απολύθηκαν.* **αλληλέγγυος -α -ο**: αυτός που είναι πρόθυμος να συμπαρασταθεί σε κπ: *Όλοι οι πολίτες τάσσονται ~ προς τους πολιτικούς πρόσφυγες.*

αλληλο- αλληλ- & αλληλό-: πρόθημα λόγιας προέλευσης (από την αντων. *ἀλλήλων*) που δηλώνει αμοιβαιότητα ανάμεσα σε πρόσωπα ή σύνολα: *Αλληλεπιδρούν* (επιδρούν ο ένας στον άλλο).

αλληλογραφώ: ανταλλάσσω επιστολές με κπ: *~ με τους φίλους μου στο εξωτερικό.* **αλληλογραφία** η: ❶ επικοινωνία με ανταλλαγή επιστολών: *Με την Ιταλίδα φίλη μου διατηρούμε πυκνή ~.* ❷ το σύνολο των επιστολών: *Κάθε πρωί παίρνει την ~ της.*

αλλιώς (επίρρ.): ❶ με άλλο, με διαφορετικό τρόπο = διαφορετικά: *Αν μπορείς, κάνε κι ~!.* ❷ σε αντίθετη περίπτωση = ειδεμή, ειδάλλως: *Θα πληρώσεις αυτά που χρωστάς, ~ θα πας φυλακή.* **αλλιώτικος -η -ο**: = διαφορετικός ❶ αυτός που εμφανίζει διαφορές σε σύγκριση με κπ ή κτ άλλο: *Η φωνή του μου φάνηκε ~ στο τηλέφωνο.* ❷ αυτός που διαφέρει από το συνηθισμένο: *Το φέρσιμό του σήμερα ήταν ~.* **αλλιώτικα** (επίρρ.): με διαφορετικό τρόπο, διαφορετικά.

αλλοδαπός -ή -ό: αυτός που δεν είναι υπήκοος της χώρας στην οποία βρίσκεται = ξένος ≠ ημεδαπός: *~ φοιτητής/εργάτης.* **αλλοδαπός** ο, **αλλοδαπή[1]** η: πρόσωπο αλλοδαπό ≠ ημεδαπός: *άδεια παραμονής αλλοδαπού.* **αλλοδαπή[2]** η: [επίσ.] το εξωτερικό: *Σπούδασε στην ~.*

άλλοθι το • άκλ.: ❶ ΝΟΜ βεβαίωση κατηγορούμενου ότι βρισκόταν αλλού τη στιγμή που διαπράχτηκε το έγκλημα: *Ο κατηγορούμενος πρόβαλε αδιάσειστο ~ και αθωώθηκε.* ❷ (μτφ.) δικαιολογία που χρησιμοποιεί κάποιος

Σύνθετα με αλληλο-

αλληλένδετος	αλληλεξαρτώμαι	αλληλοθαυμασμός	αλληλοσπαραγμός
αλληλεξάρτηση	αλληλοεκτίμηση	αλληλοκατηγορούμαι	αλληλόχρεος
	αλληλοεξόντωση	αλληλοσεβασμός	

αλκοόλ
αλκοόλη → αλκοόλ
αλκοολική → αλκοόλ
αλκοολικιά → αλκοόλ
αλκοολικός → αλκοόλ
αλκοολισμός → αλκοόλ
αλκοολούχος → αλκοόλ
αλλά
αλλαγή → αλλάζω
άλλαγμα → αλλάζω
αλλάζω
αλλαξιά → αλλάζω
αλλεργία
αλλεργικά → αλλεργία
αλλεργικός → αλλεργία
αλλεργιογόνος → αλλεργία
αλληγορία
αλληγορικά → αλληγορία
αλληγορικός → αλληγορία
αλληθωρίζω → αλλήθωρος
αλληθώρισμα → αλλήθωρος
αλλήθωρος
αλληλ- → αλληλο-
αλληλεγγύη
αλληλέγγυος → αλληλεγγύη
αλληλένδετος → αλληλο-
αλληλεξάρτηση → αλληλο-
αλληλεξαρτώμαι → αλληλο-
αλληλεπιδρώ → αλληλο-
αλληλο-
αλληλό- → αλληλο-
αλληλογραφία → αλληλογραφώ
αλληλογραφώ
αλληλοεκτίμηση → αλληλο-
αλληλοεξόντωση → αλληλο-
αλληλοθαυμασμός → αλληλο-
αλληλοκατηγορούμαι → αλληλο-
αλληλοσεβασμός → αλληλο-
αλληλοσπαραγμός → αλληλο-
αλληλόχρεος → αλληλο-
αλλήλων → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
αλλιώς
αλλιώτικα → αλλιώς
αλλιώτικος → αλλιώς
άλλο → άλλος
αλλοδαπή[1] → αλλοδαπός
αλλοδαπή[2] → αλλοδαπός
αλλοδαπός
άλλοθι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·26

*αλλοίθωρος → αλλήθωρος
*αλλοίμονο → αλίμονο
αλλοιώνω
*αλλοιώς → αλλιώς
αλλοίωση → αλλοιώνω
άλλος
άλλοτε
αλλοτινός → άλλοτε
αλλοτριώνω
αλλοτρίωση → αλλοτριώνω
αλλοτριωτικά → αλλοτριώνω
αλλοτριωτικός → αλλοτριώνω
αλλού
άλλωστε
άλμα
αλματώδης → άλμα
αλματωδώς → άλμα
αλμυρά → αλμυρός
αλμύρα → αλμυρός
αλμυρίζω → αλμυρός
αλμυρός
άλογο
αλοιφή → αλείφω
άλτης → άλμα
αλτικός → άλμα
άλτρια → άλμα
αλύπητα → α-
αλυσίδα
αλυσιδωτά → αλυσίδα
αλυσιδωτός → αλυσίδα

για να αντιμετωπίσει μια κατηγορία: *Με ~ τα άσχημα παιδικά του χρόνια απαιτούσε την ανοχή μας στην αγένειά του.*

> Η λ. ἄλλοθι στα ΑΕ ελλ. ήταν επίρρ. και σήμαινε «αλλού».

αλλοιώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ σε κτ μεταβολές προς το χειρότερο: *Μην ~ αυτά που είπα.* = παραποιώ, διαστρεβλώνω. ❷ (ειδικότ. για τρόφιμα) προκαλώ αποσύνθεση = χαλάω: *Βρέθηκαν στις αποθήκες του αλλοιωμένα κρέατα.* **αλλοίωση** η.

άλλος -η -ο (αντων. αόρ.) • εν. γεν. *άλλου -ης -ου* & [προφ.] *αλλουνού -ής -ού*, πληθ. γεν. *άλλων* & [προφ.] *αλλωνών*, αιτ. αρσ. *άλλους* & [σπάν., προφ.] *αλλουνούς*: αναφέρεται σε ❶ κπ ή κτ αντίστοιχο ή παρόμοιο με κπ ή κτ που έχει αναφερθεί ή εννοείται: *Δεν μπορώ σήμερα - να κανονίσουμε μια ~ μέρα. ~ πράγμα είπα εγώ, ~ κατάλαβες εσύ!* ***άλλ' αντ' άλλων***: για κτ διαφορετικό από αυτό που έπρεπε κανονικά να συμβαίνει: *~ σφύριζε ο προπονητής: έδωσε πέναλτι εκεί που δεν υπήρχε ούτε φάουλ!* ❷ κπ ή κτ πρόσθετο ή συμπληρωματικό: *Δε θέλω ~ φαγητό, χόρτασα!* ❸ *πληθ.* (με άρθρο) ό,τι απομένει από ένα σύνολο = υπόλοιποι: *Πήρα δύο εισιτήρια και τα ~ τα άφησα στο τραπέζι.* ***εκτός των άλλων***/[επίσ.] ***συν τοις άλλοις***: επιπλέον αυτών που έχουν ήδη αναφερθεί. ***το δίχως άλλο***: σίγουρα, χωρίς αμφιβολία. ❹ (χωρίς άρθρο) κπ ή κτ που έχει αλλάξει = διαφορετικός, αλλιώτικος: *~ άνθρωπος έγινε με τη δίαιτα.* ❺ (σε χρον. εκφρ.) στιγμή ή διάστημα που ακολουθεί αυτό που έχει αναφερθεί ή εννοείται = επόμενος: *Θα βρεθούμε τον ~ μήνα. Ήρθε το Σάββατο και την ~ μέρα έφυγε.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **άλλο** (επίρρ., σε ερωτημ. ή αρν. πρότ.) ❶ πια: *Δεν αντέχω ~, κουράστηκα!* ❷ επιπλέον: *Δεν μπορώ να χορέψω ~, κουράστηκα!*

άλλοτε (επίρρ.): ❶ σε κάποια άλλη χρονική στιγμή του παρελθόντος, που δεν ορίζεται με ακρίβεια: *~ οι άνθρωποι ζούσαν πιο αγνά.* ❷ (επαναλαμβανόμενο με λέξεις που δηλώνουν κτ αντίθετο) για αντίθετα πράγματα που διαδέχονται το ένα το άλλο: *Ο καιρός είναι ~ κρύος και ~ ζεστός.* **αλλοτινός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ανήκει σε άλλες εποχές = περασμένος: *Νοστάλγησε τα ~ μεγαλεία του.*

αλλοτριώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ να είναι διαφορετικός από τον πραγματικό εαυτό του: *Ο σύγχρονος τρόπος ζωής μάς ~.* **αλλοτρίωση** η. **αλλοτριωτικός -ή -ό. αλλοτριωτικά** (επίρρ.).

αλλού (επίρρ.): ❶ σε άλλον τόπο ή μέρος: *Προτιμά να είναι οπουδήποτε ~ εκτός από το σπίτι της.* ❷ (μτφ.) σε άλλο θέμα ή πρόσωπο, σε άλλη κατάσταση: *Έχει ~ το μυαλό του.*

άλλωστε (επίρρ.): για να προσθέσουμε πληροφορία που ενισχύει ή εξηγεί αυτό που προαναφέρθηκε = εξάλλου: *Δεν τους παρεξήγησα, ~ τους γνωρίζω χρόνια.*

άλμα το: ❶ ΑΘΛ εκτίναξη του σώματος προς τα μπρος ή προς τα πάνω = πήδημα: *~ εις μήκος /εις ύψος/επί κοντώ.* ❷ (μτφ.) ταχύτατη μετάβαση από ένα στάδιο σε άλλο, απότομη πρόοδος: *Η τεχνολογία έχει κάνει άλματα τα τελευταία χρόνια.* **αλματώδης -ης -ες**: αυτός που εξελίσσεται με ταχύτατο ρυθμό, απότομα: *Η υγεία του παρουσίασε ~ βελτίωση.* = ραγδαίος. ☞ σχ. **αγενής**. **αλματωδώς** (επίρρ.): *Το διαδίκτυο εξαπλώθηκε ~ σε όλο τον κόσμο.* **άλτης** ο, **άλτρια** η: ΑΘΛ αθλητής που αγωνίζεται στους διάφορους τύπους αλμάτων. **αλτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το άλμα: *Η ακρίδα είναι έντομο με μεγάλη ~ ικανότητα.*

αλμυρός & **αρμυρός -ή -ό**: ❶ αυτός που περιέχει αλάτι, έχει έντονη τη γεύση του αλατιού: *Το θαλασσινό νερό είναι αλμυρό.* ≠ γλυκό. *Το φαγητό είναι τόσο ~, που δεν τρώγεται.* ≠ ανάλατος. ❷ (μτφ.) πολύ ακριβός: *Το φόρεμα μου άρεσε πολύ, αλλά, μόλις έμαθα πόσο κάνει, μου φάνηκε ~.* = τσουχτερός. **αλμυρά** τα: τροφές που έχουν πολύ αλάτι ή που διατηρούνται στο αλάτι: *Με το ούζο τρώμε συνήθως ~, όπως αντζούγιες και ελιές.* **αρμυρίζω** & **αλμυρίζω**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ αλμυρό ή γίνομαι αλμυρός ≠ ξαρμυρίζω. **αλμύρα** & **αρμύρα** η: αλάτι που έχει μείνει μετά την εξάτμιση του θαλασσινού νερού, καθώς και η αίσθηση που αφήνει: *Γεννήθηκε σε νησί και ποτίστηκε με την ~ της θάλασσας.*

άλογο το: = [επίσ.] ίππος ❶ μεγάλο τετράποδο ζώο που χρησιμοποιείται κυρίως ως μεταφορικό μέσο: *Καβαλίκεψε το ~ και έφυγε.* ❷ [οικ.] μονάδα μέτρησης ισχύος μηχανών: *Πόσα ~ βγάζει το αυτοκίνητό σου;* ☞ **ίππος**.

αλυσίδα η: ❶ σειρά από όμοιους μεταλλικούς κρίκους που χρησιμοποιούνται **α.** ως κόσμημα: *Φορούσε χρυσή ~ στον λαιμό.* **β.** για το δέσιμο ζώου ή αντικειμένου: *Ο σκύλος ήταν δεμένος με χοντρή ~.* ❷ σειρά από όμοια μεταλλικά μέρη για τη μετάδοση της κίνησης: *~ πο-*

δηλάτου. ❸ **α.** σειρά πραγμάτων ή ανθρώπων που δημιουργούν πραγματική ή νοητή γραμμή: *Η ~ εφοδιασμού των σουπερμάρκετ με λαχανικά ξεκινά από τον αγρότη.* ***τροφική ~***: σύνολο οργανισμών σε ένα οικοσύστημα που συνδέονται μεταξύ τους αποτελώντας ο ένας τροφή για τον επόμενο στη σειρά, καθώς και η σχέση που τους συνδέει. **β.** σειρά σκέψεων, ενεργειών ή γεγονότων που συνδέονται λογικά ή χρονικά: *Η ~ των πολιτικών δολοφονιών στη Σερβία συνεχίζεται.* ❹ σύνολο επιχειρήσεων ιδιώτη ή εταιρείας που προσφέρει ίδια προϊόντα ή υπηρεσίες: *Έχει ~ ξενοδοχείων στην Κρήτη, τη Ρόδο και την Εύβοια.* ❺ *πληθ.* **α.** ***αντιολισθητικές αλυσίδες***: ειδικές αλυσίδες που τοποθετούνται γύρω από τις ρόδες των αυτοκινήτων για να μη γλιστρούν στο χιόνι. **β.** (μτφ.) ό,τι περιορίζει την ελευθερία κπ = δεσμά: *Σπάστε τις ~ της εξάρτησης από το ποτό!* ❻ ΧΗΜ σειρά ατόμων, συνήθως άνθρακα. **αλυσιδωτός -ή -ό**: ❶ αυτός που μοιάζει με ή αποτελείται από αλυσίδες: *~ χιτώνας.* ❷ αυτός που αναφέρεται σε σειρά πράξεων, γεγονότων κτλ. **α.** που ακολουθούν το ένα το άλλο: *~ βομβαρδισμοί.* **β.** που το προηγούμενο προκαλεί το επόμενο: *Η παραίτησή του προκάλεσε ~ αντιδράσεις που οδήγησαν στη διάλυση της εταιρείας.* **αλυσιδωτά** (επίρρ.).

αλφάβητο το & [επίσ.] **αλφάβητος** & [οικ.] **αλφαβήτα** η: κάθε σύνολο γραφικών σημείων που χρησιμοποιούνται για την παράσταση των φθόγγων μιας γλώσσας ή ομάδας γλωσσών: *ελληνικό/λατινικό/κυριλλικό/φωνητικό ~.* ***~ Μπράιγ***: για τυφλούς. **αλφαβητικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με βάση τη σειρά των γραμμάτων του αλφαβήτου: *~ κατάλογος/σειρά.* **αλφαβητικά** & **-ώς** (επίρρ.). **αλφαβητισμός** ο: η διδασκαλία γραφής και ανάγνωσης σε αναλφάβητους.

άλωση η: ❶ ένοπλη κατάληψη οχυρωμένης θέσης από εχθρικά στρατεύματα: *~ πόλης / φρουρίου.* ❷ **Άλωση** η: ΙΣΤ η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453: *Ο ελληνισμός μετά την Άλωση γνώρισε μακρόχρονη δουλεία.* ❸ (μτφ.) απόκτηση κυριαρχίας σε κτ: *Την αγωνιστική δράση των σωματείων περιόρισε σημαντικά η άλωσή τους από τα κόμματα.* **αλώνω -ομαι** (μτβ.).

> Από το ΑΕ ρ. *άλίσκομαι* «κυριεύω, κατακτώ». Από την ίδια ρίζα παράγεται και η λ. *καταναλώνω* «διαθέτω κτ το οποίο μου ανήκει, ξοδεύω».

άμα (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ γεγονός που γίνεται την ίδια στιγμή ή λίγο πριν από κπ άλλο = όταν, μόλις: *~ ξύπνησε, σηκώθηκε και ντύθηκε.* ❷ προϋπόθεση, γεγονός που πρέπει να ισχύει για να συμβεί κτ άλλο = αν, εφόσον: *~ τέλειωσες τη δουλειά, μπορούμε να φύγουμε. ~ τελειώσεις ποτέ, εμένα σφύρα μου!* ❸ αιτία για κτ: *Δεν μπορεί να έρθει ~ είναι άρρωστος.* = αφού.

> **Προσοχή**: η χρήση του *άμα* σε πλάγια ερώτηση αντί του *αν* (*Με ρώτησαν άμα θα πάμε*) είναι λανθασμένη!

αμαξοστοιχία η: σειρά σιδηροδρομικών βαγονιών που σύρονται από μία μηχανή = τρένο: *Η επιβατική ~ Αθηνών-Θεσσαλονίκης έχει δέκα βαγόνια.* *εμπορική ~* (για μεταφορά εμπορευμάτων).

αμαρτάνω: (αμτβ.) παραβαίνω ορισμένο θρησκευτικό κανόνα: *~ όποιος βλαστημάει τα θεία.* **ήμαρτον!** (επιφών.): για να ζητήσουμε συγγνώμη ή να εκφράσουμε αγανάκτηση. **αμάρτημα** το. **αμαρτία** η. **αμαρτωλός -ή -ό. αμαρτωλά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *άμαρτάνω* με αρχική σημασία «δεν πετυχαίνω τον στόχο».

αμβλύς -εία -ύ: αυτός που δε διαθέτει γωνίες, δεν είναι μυτερός ≠ αιχμηρός, μυτερός, οξύς: *Παρότι το εργαλείο ήταν ~, κατόρθωσε να κόψει το δέρμα σε κομμάτια.* ***~ γωνία***: ΓΕΩΜ γωνία μεγαλύτερη από την ορθή, δηλαδή μεγαλύτερη από 90 μοίρες ≠ οξεία. **αμβλύνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ λιγότερο αιχμηρό: *Πρέπει να αμβλυνθούν οι γωνίες των ραφιών για να μην προκαλούν τραυματισμούς.* ❷ (μτφ.) κάνω κτ λιγότερο έντονο, μετριάζω ≠ οξύνω: *Τα μέτρα της κυβέρνησης δε λύνουν, απλώς αμβλύνουν τις κοινωνικές αντιθέσεις.* ❸ καθιστώ κτ λιγότερο αποτελεσματικό: *Τα γηρατειά ~ τις πνευματικές ικανότητες.* **άμβλυνση** η ≠ όξυνση.

άμβωνας ο: εξέδρα στις χριστιανικές εκκλησίες, από όπου γίνεται το κήρυγμα: *Ο ιεροκήρυκας ανέβηκε στον ~.* ***από άμβωνος***: υπεροπτικά, χωρίς να δέχεται κανείς αντιρρήσεις.

αμείβω -ομαι • αόρ. *άμειψα*, παθ. αόρ. *αμείφτηκα & -θηκα*: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ χρήματα ως αντάλλαγμα για κτ που έκανε = πληρώνω. ❷ (μτφ.) επαινώ ή επιβραβεύω κπ. **αμοιβή** η. ☞ σχ. **αλείφω**.

άλυτος → α-
αλφαβήτα → αλφάβητο
αλφαβητικά → αλφάβητο
αλφαβητικός → αλφάβητο
αλφαβητικώς → αλφάβητο
αλφαβητισμός → αλφάβητο
αλφάβητο
αλφάβητος → αλφάβητο
αλώνω → άλωση
άλωση
άμα
αμάθεια → α-
αμαθής → α-
αμαξοστοιχία
αμαρτάνω
αμάρτημα → αμαρτάνω
αμαρτία → αμαρτάνω
αμαρτωλά → αμαρτάνω
αμαρτωλός → αμαρτάνω
άμαχος → α-
άμβλυνση → αμβλύς
αμβλύνω → αμβλύς
αμβλύς
άμβωνας
αμείβω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·28

αμείλικτα → αμείλικτος
αμείλικτος
αμείφθηκα → αμείβω
αμέλεια → αμελώ
αμελής → αμελώ
αμελητέος → αμελώ
αμελώ
αμελώς → αμελώ
άμεμπτα → α-
άμεμπτος → α-
αμερόληπτα → αμερόληπτος
αμερόληπτος
αμεροληψία → αμερόληπτος
άμεσα → άμεσος
άμεσος
αμεσότητα → άμεσος
αμέσως → άμεσος
αμετάβλητος → α-
αμετανόητος → α-
αμετάπειστος → α-
αμήχανα → αμήχανος
αμηχανία → αμήχανος
αμήχανος
αμιγής
αμιγώς → αμιγής
αμίλητος → α-
άμιλλα
αμιλλώμαι → άμιλλα
άμμος
αμμουδιά → άμμος
αμμώδης → άμμος
αμνησία
*αμνηστεία → αμνηστία
αμνήστευση → αμνηστία
αμνηστευτικός → αμνηστία
αμνηστεύω → αμνηστία
αμνηστία
αμοιβαία → αμοιβαίος
αμοιβαίος
αμοιβαιότητα → αμοιβαίος
αμοιβαίως → αμοιβαίος
αμοιβή → αμείβω
άμοιρος → α-
άμυαλος → α-

αμείλικτος -η -ο: αυτός που είναι τόσο αποφασιστικός, αυστηρός ή σκληρός, που δεν αφήνει περιθώρια εναντίωσης ή χαλάρωσης: ~ *κριτής/ανταγωνισμός.* **αμείλικτα** (επίρρ.).

> Από την ΑΕ λ. *ἀ* + *μειλίσσω* «καθησυχάζω».

αμελώ: (μτβ.) ❶ (+ *να*) δε δείχνω φροντίδα για την πραγματοποίηση κπ ενέργειας: *Αμέλησα τόσες μέρες να σου τηλεφωνήσω.* ❷ (+ αιτ.) δε φροντίζω να εκπληρώσω κπ υποχρέωσή μου: ~ *τις δουλειές του.* = παραμελώ. **αμέλεια** η. **αμελής -ής -ές**. ✍ σχ. **αγενής**. **αμελώς** (επίρρ.). **αμελητέος -α -ο** = μηδαμινός.

> Το *αμελώ* (όπως και το *παραμελώ*) σημαίνει «δε φροντίζω και, επομένως, καθυστερώ να εκτελέσω ή να ολοκληρώσω μια ενέργεια ή να εκπληρώσω μια υποχρέωσή μου». Διαφορετική είναι η σημασία του *αδιαφορώ*, που σημαίνει «δε στρέφω ποτέ την προσοχή μου σε κτ ή «διακόπτω οριστικά τη φροντίδα μου για κτ».

αμερόληπτος -η -ο: αυτός που κρίνει χωρίς να επηρεάζεται από άλλους ή από τις προτιμήσεις του = αντικειμενικός ≠ μεροληπτικός: *Είναι δύσκολο για τον ιστορικό να μένει ~ στην περιγραφή της σύγχρονής του εποχής.* **αμερόληπτα** (επίρρ.). **αμεροληψία** η.

άμεσος -η -ο: ❶ αυτός που γίνεται ή πρέπει να γίνει ή υπάρχει χωρίς να παρεμβάλλεται τίποτε ενδιάμεσο ≠ έμμεσος: ~ *προϊστάμενος.* ❷ αυτός που γίνεται ή πρέπει να γίνει την ίδια στιγμή, χωρίς να μεσολαβήσει χρονικό διάστημα: *Απαιτείται ~ μεταφορά στο νοσοκομείο.* **άμεσα** (επίρρ.): χωρίς μεσολάβηση ≠ έμμεσα. **αμέσως**: χωρίς καθυστέρηση ≠ αργότερα, μετά. **αμεσότητα** η.

αμήχανος -η -ο: ❶ αυτός που νιώθει άβολα, γιατί δεν έχει διέξοδο ή δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μια κατάσταση: *Με τα βλέμματα όλων στραμμένα πάνω του ένιωσε ~.* ❷ αυτός που δηλώνει, εκφράζει αμηχανία: ~ *σιωπή.* **αμήχανα** (επίρρ.). **αμηχανία** η: το να αισθάνεται κπ αμήχανος: *Τρώει τα νύχια του από ~.*

> Η ΑΕ λ. *μηχανή* σήμαινε «μέσο, επινόημα» με το οποίο αντιμετωπιζόταν μια δύσκολη κατάσταση. Έτσι εξηγούνται και οι εκφρ. *πολυμήχανος Οδυσσέας* και *από μηχανής θεός* (στην αρχαία τραγωδία, ο θεός που την κρίσιμη στιγμή εμφανιζόταν για να δώσει λύση σε ένα αδιέξοδο).

αμιγής -ής -ές: αυτός που δεν έχει αναμειχθεί με ξένα στοιχεία = καθαρός, ανόθευτος: *Η Νέα Ορεστιάδα έχει ~ προσφυγικό πληθυσμό από την Αδριανούπολη.* ***ουδέν κακόν αμιγές καλού***: δε συμβαίνει ποτέ κτ κακό χωρίς να συμβεί αντίστοιχα και κτ καλό που το μετριάζει: *Οι δυσκολίες μετά τον σεισμό ένωσαν περισσότερο τις δύο οικογένειες.* ~! ✍ σχ. **αγενής**. **αμιγώς** (επίρρ.).

> Από το στερητ. *ἀ* + *μειγνύω* «αναμειγνύω».

άμιλλα η: προσπάθεια για υπεροχή, χωρίς αντιπαλότητα και εχθρική διάθεση, ανάμεσα σε πρόσωπα ή ομάδες που επιδιώκουν το ίδιο αποτέλεσμα: *Μεταξύ των αθλητών πρέπει να κυριαρχεί η ευγενής ~ και όχι ο ανελέητος ανταγωνισμός.* = συναγωνισμός **αμιλλώμαι** • μόνο στον ενεστ.: [επίσ.] συναγωνίζομαι με ήθος και ευγένεια: *Οι μαθητές αμιλλώνται στους διαγωνισμούς της Μαθηματικής Εταιρείας.*

άμμος η: ❶ κόκκοι από πολύ μικρά κομμάτια πετρωμάτων και ορυκτών, που καλύπτουν κυρίως τις παραλίες, τον βυθό της θάλασσας και τις ερήμους: *Μου αρέσουν οι παραλίες με ~, όχι με βότσαλα.* ❷ = αμμουδιά. **αμμουδιά** η: παραλία με άμμο: *Έπαιξαν λίγο στην ~, πριν μπουν στη θάλασσα.* **αμμώδης -ης -ες**: αυτός που καλύπτεται ή περιέχει κυρίως άμμο: ~ *βυθός/έδαφος.* ✍ σχ. **αγενής**.

αμνησία η: ΙΑΤΡ απώλεια της μνήμης, η οποία μπορεί να οφείλεται σε οργανικά ή ψυχικά αίτια (τραυματισμός, αλκοολισμός, γηρατειά, σοκ κτλ.): *Μετά το χτύπημα στο κεφάλι, έπαθε ~.*

αμνηστία η: ΝΟΜ άρση της ποινικής δίωξης για αδίκημα, συνήθως πολιτικό, που διέπραξε κπ, πράξη επιείκειας με την οποία η πολιτεία παραιτείται από την τιμωρία εγκλημάτων που διαπράχτηκαν εναντίον της: *Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα, χορηγήθηκε ~ σε όσους συμμετείχαν.* ***Διεθνής Αμνηστία***: διεθνής οργάνωση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. **αμνηστεύω -ομαι**: (μτβ.) χορηγώ αμνηστία: *Αμνηστεύθηκαν οι πολιτικοί κρατούμενοι.* **αμνήστευση** η: παροχή αμνηστίας: *Ο νέος πρόεδρος υποσχέθηκε την ~ των πολιτικών αδικημάτων.* **αμνηστευτικός -ή -ό**: αυτός που παρέχει αμνηστία: ~ *διατάξεις/νόμοι.*

αμοιβαίος -α -ο: αυτός που ισχύει στον ίδιο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·29

βαθμό για δύο πρόσωπα ή που γίνεται στον ίδιο βαθμό από αυτά: *Ανάμεσά τους υπάρχει ~ ενδιαφέρον. Χρειάζονται ~ υποχωρήσεις για να διατηρηθεί μια σχέση.* **αμοιβαία** & **-ως** (επίρρ.). **αμοιβαιότητα** η: ❶ το να ανταποκρίνεται κανείς εξίσου σε συναισθήματα ή πράξεις κπ άλλου = ανταπόδοση: *~ αισθημάτων.* ❷ ΝΟΜ αναγνώριση αμοιβαίων υποχρεώσεων και ωφελημάτων μεταξύ κρατών: *συνθήκη/όρος της ~.*

αμυγδαλή η: ❶ ΙΑΤΡ καθένας από τους δύο αδένες του λεμφικού συστήματος με σχήμα αμυγδάλου, που βρίσκονται κοντά στην είσοδο του φάρυγγα και συμμετέχουν στην άμυνα του οργανισμού: *Έκανε εγχείρηση και έβγαλε τις ~ της.* ❷ *πληθ.* [οικ.] αμυγδαλίτιδα. **αμυγδαλίτιδα** η: ΙΑΤΡ φλεγμονή των αμυγδαλών: *οξεία/πυώδης ~.* ☞ σχ. **ωτίτιτιδα**.

αμυγδαλιά η: φυλλοβόλο δέντρο με λευκορόδινα άνθη που καρπός του είναι το αμύγδαλο: *Οι ~ ανθίζουν τον Φλεβάρη.* **αμύγδαλο** το: ο καρπός της αμυγδαλιάς. **αμυγδαλωτός -ή -ό**: αυτός που έχει σχήμα αμύγδαλου: *Έχει μάτια ~.* **αμυγδαλωτό** το: γλύκισμα που έχει ως βασικό συστατικό το αμύγδαλο.

αμυδρός -ή -ό: ❶ αυτός που δε διακρίνεται καθαρά: *Φαινόταν μόνο ένα ~ φως. Ένα ~ χαμόγελο φάνηκε στα χείλη της.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι σαφής, ξεκάθαρος = συγκεχυμένος, αόριστος: *Από όσα είπε, σχημάτισα μια ~ εικόνα της κατάστασης.* **αμυδρά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.): *Τον θυμάμαι ~.*

άμυλο το: ΧΗΜ φυσικός πολυσακχαρίτης που παράγεται με φωτοσύνθεση στα φυτά και χρησιμοποιείται στη βιομηχανία τροφίμων με τη μορφή λευκής ουσίας, άοσμης και άγευστης: *Αποφεύγει τις τροφές που είναι πλούσιες σε ~.* **αμυλούχος -α -ο**: αυτός που περιέχει άμυλο: *Οι ~ τροφές παχαίνουν.* ☞ σχ. **έχω**.

αμύνομαι • αόρ. *αμύνθηκα*: (αμτβ.) υπερασπίζομαι τον εαυτό μου σε επίθεση ≠ επιτίθεμαι: *Οι πολιορκημένοι αμύνθηκαν με γενναιότητα και απέκρουσαν τους εχθρούς.* **άμυνα** η. **αμυντικός -ή -ό**. **αμυντικά** (επίρρ.). **αμυντικός** ο, η: ΑΘΛ παίκτης σε αμυντική θέση ≠ επιθετικός.

αμφιβάλλω • πρτ. *αμφέβαλλα*, αόρ. *αμφέβαλα*: (αμτβ.) δεν είμαι σίγουρος για κτ: *~ αν θα έρθει.* ☞ σχ. **αμφισβητώ**. **αμφιβολία** η. **αμφίβολος -η -ο**. **αμφίβολα** & [επίσ.] **αμφιβόλως** (επίρρ.).

αμφίβιος -α -ο: ❶ (για ζώα) αυτός που, όταν είναι μικρός, ζει στο νερό αναπνέοντας με βράγχια, και, όταν μεγαλώσει, αφού αναπτύξει πνεύμονες, ζει στην ξηρά: *Οι βάτραχοι είναι ζώα ~.* ❷ αυτός που μπορεί να κινείται ή να γίνεται και στο νερό και στην ξηρά: *~ όχημα.* **αμφίβιο** το: ΖΩΟΛ μέλος της ομοταξίας των αμφίβιων ζώων: *Ο βάτραχος είναι ~.*

αμφίεση η: το σύνολο των ενδυμάτων κάποιου, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο είναι ντυμένος: *Προσέχει πολύ την ~ του. Στη βράβευση θα παραστούν όλοι με επίσημη ~.* = ενδυμασία, περιβολή.

αμφιρρεπής -ής -ές: αυτός που δεν μπορεί να αποφασίσει, να επιλέξει μεταξύ δύο πραγμάτων ή καταστάσεων. ☞ σχ. **αγενής**.

αμφίρροπος -η -ο: αυτός που η έκβασή του δεν έχει κριθεί ακόμα: *Ο προεκλογικός αγώνας είναι ~.*

αμφισβητώ -ούμαι: (μτβ.) εκφράζω αντιρρήσεις για την αλήθεια ή την ορθότητα κπ πράγματος: *Η απόφαση του διαιτητή αμφισβητήθηκε έντονα.* **αμφισβήτηση** η. **αμφισβητίας** ο: πρόσωπο που έχει την τάση να αμφισβητεί. **αμφισβητήσιμος -η -ο** ≠ αδιαμφισβήτητος.

> Το *αμφιβάλλω* διαφέρει από το *αμφισβητώ* και στη σύνταξη και στη σημασία: *Αμφιβάλλω για την ειλικρίνειά σου* σημαίνει «έχω επιφυλάξεις για την ειλικρίνειά σου». *Αμφισβητώ την ειλικρίνειά σου* σημαίνει «πιστεύω ότι δεν είσαι ειλικρινής».

αμφίσημος -η -ο: αυτός που επιδέχεται δύο διαφορετικές ερμηνείες = δίσημος, διφορούμενος: *~ πρόταση.* **αμφισημία** η: η ιδιότητα λέξης, φράσης κτλ. να είναι αμφίσημη: *Ο δημόσιος λόγος των διπλωματών χαρακτηρίζεται από ~.*

αν & **εάν** (σύνδ.): ❶ **α.** εισάγει πρόταση που δηλώνει συνθήκη η οποία πρέπει να ισχύει, για να συμβεί ό,τι εκφράζει η κύρια πρόταση = άμα: *~ έχει καλό καιρό, θα πάμε εκδρομή. ~ με είχες βοηθήσει, θα είχα γράψει καλά στις εξετάσεις.* **β.** σε στερεότυπους συνδυασμούς, με επιρρήματα ή συνδέσμους: *Όσο κι ~ με πειράζει, δε θα κλάψω. Θα φύγω από τη δουλειά μου, εκτός κι ~ μου αυξήσουν τον μισθό. Είναι πανέξυπνος, ~ όχι μεγαλοφυΐα!* **γ.** (+ ρ. σε πρτ. ή υπερσ.) εκφράζει ευχή = μακάρι να: *~ ήσουν εδώ!* ❷ εισάγει πλάγια ερώτηση ολικής άγνοιας: *Τον ρώτησα ~ τον είχαν καλέσει στο πάρτι.* ❸ ***(ακόμη) και/κι αν*** (ως σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ενδεχόμενο το οποίο δεν μπορεί να αλλάξει ό,τι αναφέρει η

αμυγδαλή
αμυγδαλιά
αμυγδαλίτιδα → αμυγδαλή
αμύγδαλο → αμυγδαλιά
αμυγδαλωτό → αμυγδαλιά
αμυγδαλωτός → αμυγδαλιά
αμυδρά → αμυδρός
αμυδρός
αμυδρώς → αμυδρός
αμύητος → α-
άμυλο
αμυλούχος → άμυλο
άμυνα → αμύνομαι
αμύνομαι
αμυντικά → αμύνομαι
αμυντικός → αμύνομαι
αμφιβάλλω
αμφίβιο → αμφίβιος
αμφίβιος
αμφίβολα → αμφιβάλλω
αμφιβολία → αμφιβάλλω
αμφίβολος → αμφιβάλλω
αμφιβόλως → αμφιβάλλω
αμφίεση
αμφιρρεπής
αμφίρροπος
αμφισβήτηση → αμφισβητώ
αμφισβητήσιμος → αμφισβητώ
αμφισβητίας → αμφισβητώ
αμφισβητώ
αμφισημία → αμφίσημος
αμφίσημος
αμφότεροι → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
αν

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·30

αν και
αν-[1] → α-
άν-[1] → α-
αν-[2] → ανα-[2]
άν-[2] → ανα-[2]
ανά → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
ανα-[1] → α-
ανά-[1] → α-
ανα-[2]
ανά-[2] → ανα-[2]
αναβαθμίζω
αναβάθμιση → αναβαθμίζω
αναβαθμολογώ → ανα-[2]
αναβάλλω
ανάβαση → ανεβαίνω
αναβιώνω
αναβίωση → αναβιώνω
αναβλητικά → αναβάλλω
αναβλητικός → αναβάλλω
αναβολή → αναβάλλω
αναβολικά → αναβολικός
αναβολικός
αναβροχιά → α-
ανάβω
αναγγελία → αναγγέλλω
αναγγέλλω
αναγέννηση → αναγεννώ
αναγεννησιακός → αναγεννώ
αναγεννώ
αναγκάζω → ανάγκη
αναγκαίος → ανάγκη
αναγκαιότητα → ανάγκη
αναγκαστικά → ανάγκη
αναγκαστικός → ανάγκη
ανάγκη
ανάγλυφα → ανάγλυφος
ανάγλυφο → ανάγλυφος
ανάγλυφος

κύρια πρόταση: ~ *παρακαλέσει, δε θα του κάνω το χατήρι.*

αν και (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός αντίθετο με αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση = παρόλο που, παρ' ότι, μολονότι, ενώ: ~ *δε διαβάζει πολύ, πάντα γράφει καλά στα διαγωνίσματα.*

ανα-[2] αν-[2] & **ανά-[2] άν-[2]**: πρόθημα που ❶ δηλώνει πορεία προς τα επάνω ≠ κατα-: *άνοδος, ανάβαση.* ❷ δηλώνει επανάληψη ενέργειας: *αναβαθμολογώ, αναδιοργανώνω, αναγέννηση.* ❸ επιτείνει τη σημασία του β´ συνθ.: *αναταραχή.*

αναβαθμίζω -ομαι: (μτβ.) ≠ υποβαθμίζω ❶ κάνω κτ καλύτερο ανεβάζοντας το ποιοτικό του επίπεδο: *Το χωριό μας αναβαθμίστηκε με την ασφαλτόστρωση των δρόμων.* ❷ τοποθετώ κπ σε ιεραρχικά ανώτερη θέση από αυτή που κατείχε ως τώρα = προάγω: *Αναβαθμίστηκε - έγινε. Τμηματάρχης.* **αναβάθμιση** η.

αναβάλλω -ομαι • πρτ. *ανέβαλλα,* αόρ. *ανέβαλα,* παθ. αόρ. *αναβλήθηκα* & [επίσ.] *ανεβλήθην*: (μτβ.) μεταθέτω στο μέλλον κτ προγραμματισμένο: *Ανέβαλε το ταξίδι του για την άλλη εβδομάδα.* ☞ σχ. **βάλλω. αναβολή** η. **αναβλητικός -ή -ό. αναβλητικά** (επίρρ.).

> *Αναβάλλω* «μεταθέτω σε συγκεκριμένο χρόνο» - *αναστέλλω* «μεταθέτω αόριστα» - *διακόπτω* - *ματαιώνω*: οι λ. αυτές έχουν παρόμοιες, αλλά όχι απόλυτα ίδιες σημασίες. *Η παράσταση αναβάλλεται για αύριο* σημαίνει ότι η προγραμματισμένη για σήμερα παράσταση θα δοθεί αύριο. *Η απεργία αναστέλλεται* σημαίνει ότι η απεργία δε θα πραγματοποιηθεί τώρα, αλλά κάποτε στο μέλλον, χωρίς να ορίζεται χρονικό σημείο. *Τα έργα διακόπτονται* σημαίνει ότι τα έργα έχουν αρχίσει να εκτελούνται και σταματούν για μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα ή για πάντα. Τέλος, το *ματαιώνω* σημαίνει «ακυρώνω μια ενέργεια που δεν πρόκειται να επαναληφθεί υπό τις ίδιες συνθήκες στο μέλλον».

αναβιώνω: (μτβ. & αμτβ.) επαναφέρω ή επανέρχομαι στη ζωή ή σε χρήση: *Το παλιό αυτό έθιμο ~ στις μέρες μας.* **αναβίωση** η.

αναβολικός -ή -ό: ΒΙΟΛ αυτός που ευνοεί τον αναβολισμό, τη συνθετική φάση του μεταβολισμού: ~ *ουσίες/διαδικασίες.* **αναβολικά** τα: χημικές ουσίες που αυξάνουν τον αναβολισμό προκαλώντας μυϊκή υπερτροφία και χρησιμοποιούνται παράνομα από κάποιους αθλητές με σκοπό τη βελτίωση των επιδόσεών τους.

ανάβω -ομαι • μπτ. *αναμμένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ να πάρει φωτιά: *Άναψε το τζάκι.* ≠ σβήνω. ❷ (μτβ.) θέτω σε λειτουργία συσκευή ή μηχανή με τη βοήθεια ηλεκτρικού ρεύματος: ~ *τη λάμπα.* ≠ σβήνω, κλείνω. ❸ (αμτβ.) παίρνω φωτιά: *Τα κλαδιά είναι βρεγμένα και δεν ~.* ❹ (μτφ., αμτβ., για συσκευή) υπερθερμαίνομαι: *Άναψε η μηχανή του αυτοκινήτου.* ≠ κρυώνω ❺ (μτφ., αμτβ., για γεγονός) αποκτώ μεγάλες διαστάσεις ή ένταση: *Άναψε το γλέντι.* **άναμμα** το.

αναγγέλλω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ δημόσια γνωστό = ανακοινώνω, γνωστοποιώ: *Ανήγγειλαν τον γάμο τους.* **αναγγελία** η.

αναγεννώ -ώμαι & **-ιέμαι**: (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να ξεκινήσει μια νέα περίοδο ακμής = αναβιώνω: *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες* αναγεννήθηκαν *μετά από 1503 χρόνια χάρη στον Γάλλο Πιερ ντε Κουμπερτέν.* **αναγέννηση** η: ❶ πνευματική, κοινωνική κτλ. πρόοδος μετά από περίοδο στασιμότητας ή παρακμής. ❷ Αναγέννηση η: η περίοδος άνθησης των τεχνών, των γραμμάτων και των επιστημών στην Ευρώπη (14ος-16ος αι.) με βάση τον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό: *Η ζωγραφική του Θεοτοκόπουλου είναι επηρεασμένη από την ~.* **αναγεννησιακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την Αναγέννηση.

ανάγκη η: ❶ κατάσταση που επιβάλλεται από πιεστικές συνθήκες: *Βρέθηκε στην ~ να πουλήσει το σπίτι του.* ❷ καθετί που χρειαζόμαστε ή επιθυμούμε έντονα: *Έχω ~ από ψυχαγωγία/είδη πρώτης ~/ώρα ~.* **αναγκάζω -ομαι** (μτβ.). **αναγκαίος -α -ο. αναγκαιότητα** η: κατάσταση που επιβάλλεται ως αναγκαία. **αναγκαστικός -ή -ό. αναγκαστικά** (επίρρ.).

ανάγλυφος -η -ο: ❶ αυτός που δεν είναι λείος, επειδή η επιφάνειά του έχει σκαλιστεί ή κτ έχει προστεθεί πάνω της: *Στον μαρμάρινο τοίχο σώζεται ~ σταυρός.* ❷ (μτφ.) αυτός που περιγράφεται με ζωντανό και παραστατικό τρόπο: *Το βιβλίο περιγράφει σκηνές από τον*

Σύνθετα με ανα-[2]

προς τα επάνω	*επανάληψη ενέργειας*	*επιτατική σημασία*
αναδύομαι	αναδασώνω	ανακράζω
ανάδυση	αναδάσωση	
	αναδημιουργώ	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Â Ï>‰·31

πόλεμο με ~ τρόπο. **ανάγλυφο** το: ανάγλυφη παράσταση σε έργο τέχνης: *Στα ανάγλυφα του Παρθενώνα εικονίζονται άλογα.* **ανάγλυφα** (επίρρ.).

αναγνωρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ διαπιστώνω την ταυτότητα προσώπου ή πράγματος: *Αναγνώρισε τον δράστη.* ❷ αποδέχομαι, παραδέχομαι: *~ το λάθος μου.* ❸ δέχομαι κτ ως νόμιμο ή έγκυρο: *σχολή αναγνωρισμένη από το κράτος.* **αναγνώριση** η. **αναγνωριστικός -ή -ό**. **αναγνωριστικά** (επίρρ.). **αναγνωρίσιμος -η -ο**.

ανάγνωση η: ❶ αναγνώριση των γραπτών συμβόλων που συνθέτουν ένα γραπτό κείμενο και κατανόηση του περιεχομένου του: *Στην πρώτη τάξη του δημοτικού τα παιδιά μαθαίνουν γραφή και ~.* ❷ μεγαλόφωνο διάβασμα ενός γραπτού κειμένου: *~ ενός θεατρικού έργου.* ❸ ερμηνεία ενός λογοτεχνικού έργου: *Τα ποιήματα του Ελύτη επιδέχονται πολλαπλές ~.* **αναγνώσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να διαβαστεί: *Η πινακίδα δεν είναι ~.* **αναγνωσιμότητα** η: ❶ η ιδιότητα του αναγνώσιμου. ❷ ο αριθμός των αναγνωστών ενός εντύπου: *εφημερίδα με μεγάλη ~.* **ανάγνωσμα** το: κάθε κείμενο που διαβάζεται, συνήθως απλό και ευχάριστο: *λαϊκό/παιδικό ~.* **αναγνώστης** ο, **-ρια** η: πρόσωπο που διαβάζει, που αγαπά το διάβασμα: *Το βιβλίο απευθύνεται τόσο στον ειδικό, όσο και στον μέσο ~.* **αναγνωστήριο** το: αίθουσα που διατίθεται για ανάγνωση βιβλίων και άλλων εντύπων. **αναγνωστικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην ανάγνωση ή στον αναγνώστη: *~ ικανότητα/κοινό.* **αναγνωστικό** το: βασικό βιβλίο του δημοτικού σχολείου από το οποίο διδάσκεται η ανάγνωση.

ανάγωγος -η -ο: αυτός που δεν έχει αγωγή, καλή ανατροφή = αγενής: *~ άνθρωπος/συμπεριφορά.* **ανάγωγα** (επίρρ.): *Φέρεται ~ στους δασκάλους του.*

αναδεικνύω -ομαι: ❶ προβάλλω κτ, τονίζω τα στοιχεία εκείνα που το κάνουν να ξεχωρίζει: *Αυτή η κόμμωση ~ τα χαρακτηριστικά του προσώπου της. Με την ομιλία του στη Βουλή ανέδειξε το πρόβλημα της ανεργίας.* ❷ *παθ.* προωθούμαι κοινωνικά, επαγγελματικά: *Αναδείχτηκε με την αξία του.* **ανάδειξη** η: ❶ το να αναδεικνύει κπ κτ: *επιτροπή για την ~ των μνημείων.* ❷ διάκριση, καθιέρωση, εκλογή σε αξίωμα: *Την ~ του σε Δήμαρχο τη χρωστά στη σκληρή δουλειά.*

αναδίδω & **αναδίνω -ομαι**: εκπέμπω, σκορπίζω προς όλες τις κατευθύνσεις κτ που βρίσκεται σε αέρια ή σε υγρή κατάσταση: *Τα λουλούδια αυτά ~ ένα λεπτό άρωμα. Από τα ρούχα του αναδιδόταν η μυρωδιά του ιδρώτα.* σχ. **δίνω**.

ανάδοχος ο, η: [επίσ.] ❶ πρόσωπο που βαφτίζει ένα παιδί = νονός, νονά. ❷ ιδιώτης ή εταιρεία, οργανισμός κτλ. που αναλαμβάνει να εκτελέσει κπ έργο με βάση ορισμένο συμφωνητικό: *Ο ~ οφείλει να παραδώσει το έργο εντός ενός μηνός.* **~ *οικογένεια***: αυτή η οποία αναλαμβάνει την ανατροφή (όχι την υιοθεσία) ενός παιδιού.

αναζητώ & **-άω -ούμαι**: (μτβ.) ψάχνω επίμονα να βρω **α.** κπ ή κτ που δε γνωρίζω πού βρίσκεται: *Η αστυνομία ~ τον δραπέτη.* **β.** (μτφ.) κτ που θα με κάνει να νιώσω καλύτερα: *Έφυγε από την Αθήνα, γιατί αναζητούσε την ηρεμία της εξοχής.* **γ.** (& μτφ.) κπ ή κτ που θα καλύψει ανάγκη ή θα λύσει πρόβλημα, απορία κτλ.: *Η ομάδα ~ προπονητή μετά τον τελευταίο αγώνα.* **αναζήτηση** η: ❶ το να αναζητά κανείς κπ ή κτ: *~ τροφής.* ❷ *πληθ.* ψυχικά ή πνευματικά ερωτήματα που ωθούν κπ να στοχάζεται και να ερευνά: *Οι έφηβοι έχουν έντονες ~ για το νόημα της ζωής και τον εαυτό τους.*

αναθέτω -τίθεμαι & [προφ.] **-θέτομαι** • αόρ. *ανέθεσα* & *ανάθεσα*, παθ. αόρ. *ανατέθηκα*, παθ. αόρ. & [επίσ.] *ανετέθην*, μτχ. *ανατεθειμένος*: (μτβ.) ορίζω κπ ως υπεύθυνο για κπ έργο: *Ο Περικλής ανέθεσε στον Φειδία την κατασκευή του αγάλματος της Αθηνάς.* σχ. **θέτω**. **ανάθεση** η.

αναιδής -ής -ές • *αναιδέστερος, αναιδέστατος*: αυτός που δεν έχει το συναίσθημα της ντροπής και του σεβασμού σε πρόσωπα και καταστάσεις = αδιάντροπος, θρασύς: *~ βλέμμα/ύφος. Ένας ~ νέος τη σκούντησε για να περάσει.* σχ. **αγενής**. **αναιδώς** (επίρρ.): *Αρνήθηκε αναιδέστατα να δώσει τη θέση του σε έναν ηλικιωμένο.* **αναίδεια** η: συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ντροπής και σεβασμού: *Είναι ~ να διακόπτεις τον συνομιλητή σου.*

αναιρώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) αρνούμαι κτ που έχω πει: *Αναίρεσε όσα υποστήριξε στην πρώτη κατάθεσή του.* ❷ αντικρούω κτ αποδεικνύοντας ότι είναι λανθασμένο: *Οι εξαιρέσεις δεν ~ τον κανόνα.* ❸ ΝΟΜ ακυρώνω προηγούμενη δικαστική απόφαση: *Ο Άρειος Πάγος αναίρεσε απόφαση δευτεροβάθμιου δικαστηρίου.* **αναίρεση** ❶ άρνηση, ακύρωση: *~ απόφασης/υπόσχεσης.* ❷ απόδειξη μιας άποψης ως

αναγνωρίζω
αναγνώριση → αναγνωρίζω
αναγνωρίσιμος → αναγνωρίζω
αναγνωριστικά → αναγνωρίζω
αναγνωριστικός → αναγνωρίζω
ανάγνωση
αναγνώσιμος → ανάγνωση
αναγνωσιμότητα → ανάγνωση
ανάγνωσμα → ανάγνωση
αναγνωστήριο → ανάγνωση
αναγνώστης → ανάγνωση
αναγνωστικό → ανάγνωση
αναγνωστικός → ανάγνωση
αναγνώστρια → ανάγνωση
ανάγωγα → ανάγωγος
ανάγωγος
αναδασώνω → ανα-[2]
αναδάσωση → ανα-[2]
αναδεικνύω
ανάδειξη → αναδεικνύω
αναδημιουργώ → ανα-[2]
αναδίδω
αναδιοργανώνω → ανα-[2]
ανάδοχος
αναδύομαι → ανα-[2]
ανάδυση → ανα-[2]
αναζήτηση → αναζητώ
αναζητώ
ανάθεση → αναθέτω
αναθέτω
αναθρεμμένος → ανατρέφω
αναθρέφω → ανατρέφω
αναίδεια → αναιδής
αναιδέστερος → αναιδής
αναιδής
αναιδώς → αναιδής
αναίρεση → αναιρώ
αναιρώ

αναισθησία → αναίσθητος
αναισθητικό → αναίσθητος
αναισθητικός → αναίσθητος αναίσθητος
ανακαλύπτω → αποκαλύπτω ανακαλύπτω
ανακάλυψη → ανακαλύπτω ανακαλώ
ανάκατα → ανακατεύω
ανακάτεμα → ανακατεύω ανακατεύω
ανάκατος → ανακατεύω
ανακάτωμα → ανακατεύω
ανακατώνω → ανακατεύω
ανακατωσούρα → ανακατεύω
ανακατωσούρας → ανακατεύω
ανακήρυξη → ανακηρύσσω ανακηρύσσω
ανάκληση → ανακαλώ
ανακοινωθέν → ανακοινώνω ανακοινώνω
ανακοίνωση → ανακοινώνω
ανακολουθία → α-
ανακόλουθος → α-
ανακράζω → ανα-²
ανακρίβεια → α-
ανακριβής → α- αναλαμβάνω
ανάλατος → α-
αναλήφθηκα → αναλαμβάνω
ανάληψη → αναλαμβάνω

εσφαλμένης: *Η ~ των ισχυρισμών του, μετά τις τελευταίες αποκαλύψεις, ήταν θέμα χρόνου.* ❸ ΝΟΜ ένδικο μέσο με το οποίο ζητείται από τον Άρειο Πάγο να ακυρωθεί απόφαση κατώτερου δικαστηρίου. ❹ ΜΟΥΣ σημάδι που επαναφέρει στη φυσική του θέση έναν φθόγγο ο οποίος έχει υποστεί αλλοίωση.

αναίσθητος -η -ο: ❶ αυτός που έχει χάσει τις αισθήσεις του: *Ο τραυματίας μεταφέρθηκε ~ στο νοσοκομείο.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που είναι συναισθηματικά εντελώς αδιάφορος, ασυγκίνητος ≠ ευαίσθητος: *Με έβλεπε ο ~ να κλαίω και δεν έκανε τίποτε.* = σκληρός, άναλγητος. **αναισθησία** η: ❶ ΙΑΤΡ παθολογική κατάσταση, κατά την οποία το άτομο δεν αντιδρά σε ερεθίσματα των αισθητήριων οργάνων του. ❷ ΙΑΤΡ τεχνητή νάρκωση ασθενούς για να μην αισθανθεί τον πόνο μιας επέμβασης: *γενική/τοπική ~.* ❸ (μτφ.) το να μένει κανείς ασυγκίνητος και συναισθηματικά αδιάφορος: *Η ~ του είναι παροιμιώδης: άκουγε να τον κατηγορούν για φόνο και χαμογελούσε.* **αναισθητικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί αναισθησία. **αναισθητικό** το: φαρμακευτική ουσία που χρησιμοποιείται για την πρόκληση αναισθησίας: *Του έραψαν το τραύμα χωρίς ~.*

ανακαλύπτω -ομαι: (μτβ.) ❶ βρίσκω ή μαθαίνω κτ που υπήρχε, αλλά παρέμενε άγνωστο: *Ο Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική.* ❷ εντοπίζω κτ τυχαία ή αρχίζω να ενδιαφέρομαι για κτ: *~ θησαυρό. Άργησαν να ανακαλύψουν το ταλέντο του.* ❸ μαθαίνω κτ που δε γνώριζα ή συνειδητοποιώ ξαφνικά κτ: *Ανακάλυψα το μυστικό του.* **ανακάλυψη** η: το να ανακαλύψει κπ κτ, καθώς και αυτό που ανακαλύπτει: *η ~ της Αμερικής. Ο ηθοποιός αυτός είναι η μεγάλη ~ του σκηνοθέτη.* ***οι μεγάλες ανακαλύψεις***: τα μεγάλα εξερευνητικά ταξίδια του 15ου -16ου αιώνα που έφεραν τους Ευρωπαίους σε επαφή με άλλους πολιτισμούς. ***επιστημονικές ~***: προώθηση της επιστημονικής γνώσης μετά από έρευνες.

> Το ρ. *ανακαλύπτω* αναφέρεται σε πράγματα που υπήρχαν και πριν γίνουν γνωστά. Για πρωτότυπες κατασκευές χρησιμοποιούμε το ρ. *εφευρίσκω*: *Πριν εφευρεθεί το τηλέφωνο, οι άνθρωποι επικοινωνούσαν δι' αλληλογραφίας.* Δεν πρέπει επίσης να συγχέεται με το ρ. *αποκαλύπτω* «φανερώνω κτ που ήταν κρυφό»: *Στην ανάκριση αποκάλυψε την αλήθεια.*

ανακαλώ -ούμαι • παθ. αόρ. *ανακλήθηκα*: (μτβ.) ❶ καλώ κπ να επιστρέψει από εκεί όπου βρίσκεται: *Ο πρεσβευτής μας στο Λονδίνο ανακλήθηκε στην Αθήνα.* ❷ επαναφέρω κτ: *~ στη μνήμη μου γεγονότα του παρελθόντος.* ❸ ακυρώνω, αναιρώ: *Σου ζητώ να ανακαλέσεις αυτά που είπες.* **ανάκληση** η.

ανακατεύω -ομαι & (κυρ. στις σημ. 2, 3 & 4) **ανακατώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω μαζί διάφορα πράγματα, ώστε να γίνουν ένα ενιαίο σύνολο = αναμειγνύω: *~ τα υλικά για το κέικ.* ❷ βάζω μαζί ανόμοια πράγματα ή σε θέση που δεν πρέπει, χωρίς τάξη: *Ανακάτεψε τα χαρτιά μου με τα δικά του και δε βρίσκω τίποτα!* = μπερδεύω. *Ποιος ανακάτεψε τα ρούχα μου;* (& μτφ.) *Ο συγγραφέας ~ στο βιβλίο αυτό την πραγματικότητα με τη φαντασία.* ❸ συνήθ. παθ. προκαλώ αηδία, εμετό σε κπ: *Ανακατεύτηκα μόλις το μύρισα.* ❹ κάνω κπ συμμέτοχο σε κπ ενέργεια = αναμειγνύω, μπερδεύω: *Μη με ~ στις υποθέσεις σου, δε θέλω ούτε να ξέρω!* **ανακάτεμα** & **ανακάτωμα** το. **ανάκατος -η -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από αταξία: *Το δωμάτιο ήταν ~ μετά το πάρτι.* **ανάκατα** (επίρρ.). **ανακατωσούρα** η: ❶ κατάσταση αταξίας. ❷ τάση για εμετό = αναγούλα, ανακάτεμα. **ανακατωσούρας -α -ικο**: αυτός που προκαλεί ανακατωσούρα (σημ. 1).

ανακηρύσσω -ομαι: (μτβ.) ανακοινώνω επίσημα το όνομα νικητή, τον τίτλο που απονέμεται σε κπ ή την καθιέρωση ενός θεσμού: *~ νικητής στον Μαραθώνιο/αυτοκράτορας.* **ανακήρυξη** η: επίσημη αναγγελία ή απονομή τίτλου: *Επίκειται η ~ του ως Προέδρου της Δημοκρατίας.*

ανακοινώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ δημόσια γνωστό = αναγγέλλω, γνωστοποιώ: *Τα αποτελέσματα του διαγωνισμού δεν ανακοινώθηκαν ακόμα.* ❷ κάνω γνωστά τα αποτελέσματα μελέτης ή έρευνας: *Στο πρόσφατο συνέδριο ανακοινώθηκαν τα πρώτα αποτελέσματα του πειράματος.* **ανακοίνωση** η. **ανακοινωθέν** το: επίσημη ανακοίνωση.

αναλαμβάνω -ομαι • αόρ. *ανέλαβα*, παθ. αόρ. *αναλήφθηκα* & [επισ.] *ανελήφθην*, μπτ. *ανειλημμένος*: ❶ (μτβ.) δέχομαι ή παίρνω την πρωτοβουλία να εκτελέσω κτ: *Ανέλαβε τη διοργάνωση της έκθεσης. ανειλημμένες υποχρεώσεις.* ❷ (αμτβ.) αποκτώ ξανά τις δυνάμεις μου, γίνομαι πάλι καλά = συνέρχομαι, αναρρώνω ≠ χειροτερεύω, υποτροπιάζω: *Ο ασθενής θα αναλάβει γρήγορα.* **ανάληψη** η. ☞ σχ. **λαμβάνω**.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·33

Η αρχική σημασία του *αναλαμβάνω* ήταν «παίρνω στα χέρια μου».

αναλογία η: ❶ συγκριτική σχέση ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα, φαινόμενα ή καταστάσεις: *Η ~ θανάτων και γεννήσεων δείχνει ότι ο πληθυσμός φθίνει.* ❷ μερίδιο που αντιστοιχεί σε ένα μέλος ενός συνόλου: *Η ~ μου στα κέρδη είναι 20%.* ❸ ομοιότητα ανάμεσα σε πράγματα: *Υπάρχουν ~ ανάμεσα στη βυζαντινή και στην ινδική μουσική.* ❹ πληθ. η συμμετρική, αρμονική σχέση ανάμεσα στα μέρη ενός συνόλου: *Τα αγάλματα της κλασικής αρχαιότητας έχουν άψογες ~.* **αναλογώ** • μόνο ενστ. και πρτ.: (αμτβ.) συσχετίζομαι με κτ ως προς κάποια ιδιότητα = αντιστοιχώ, ισοδυναμώ: *Ο φόρος που ~ στο εισόδημά του είναι υψηλός.* **ανάλογος -η -ο**: αυτός που έχει αναλογία με κπ ή κτ άλλο: *~ πρόταση με τη δική σας μας έκαναν και άλλοι.* **ανάλογα** & **αναλόγως** (επίρρ.). **αναλογικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με αναλογία προς κπ ή κτ άλλο. **αναλογικά** (επίρρ.).

αναλύω -ομαι • αόρ. *ανέλυσα* & *ανάλυσα*: (μτβ.) ❶ εξηγώ κτ με λεπτομέρεια: *Ο υπουργός ανέλυσε τα πλεονεκτήματα του προγράμματος.* ❷ εντοπίζω μεθοδικά τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ή εξαρτάται κτ, για να το καταλάβω καλύτερα ή να ανακαλύψω κτ ≠ συνθέτω: *Ο επιστήμονας ανέλυσε το νερό της πηγής και βρήκε άλατα.* ❸ *παθ., συνήθ. αόρ.* αρχίζω ξαφνικά να κλαίω: *Την αγκάλιασε και αναλύθηκε σε λυγμούς.* **ανάλυση** η: το να αναλύει κανείς κτ και αυτό που αναλύει: *Έκανε μια εξαιρετική ~ του θέματος.* **αναλυτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που παρουσιάζει κτ με λεπτομέρεια: *~ περιγραφή / ~ χάρτης.* ❷ αυτός που έχει την ικανότητα να αναλύει: *Έχει ~ τρόπο σκέψης.* ❸ αυτός που βασίζεται στην ανάλυση: *~ Χημεία.* **αναλυτής** ο, **-ύτρια** η: ειδικός που αναλύει δεδομένα: *Πολιτικοί ~ πιστεύουν ότι ο συγκεκριμένος υποψήφιος θα κερδίσει στις επόμενες εκλογές.* **αναλυτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

αναλφάβητος -η -ο: ❶ αυτός που δεν ξέρει ανάγνωση και γραφή = αγράμματος: ***οργανικά ~***: αυτός που δε διδάχθηκε ποτέ ανάγνωση και γραφή. ***λειτουργικά ~***: αυτός που, ενώ έχει διδαχθεί ανάγνωση και γραφή, δυσκολεύεται να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του ή δεν έχει τελειώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση. ***ηλεκτρονικά ~***: αυτός που δεν ξέρει να χειριστεί υπολογιστή. **αναλφαβητισμός** ο: έλλειψη των στοιχειωδών γνώσεων που επιτρέπουν σε κπ να διαβάζει και να γράφει τη μητρική του γλώσσα: *Ο ~ μαστίζει τις χώρες του Τρίτου Κόσμου.*

αναλώνω -ομαι: διαθέτω σωματικές και πνευματικές δυνάμεις για την πραγματοποίηση κπ σκοπού = ξοδεύω: *Ανάλωσε τη ζωή του για την τέχνη.* **ανάλωση** η: ξόδεμα, κατανάλωση: *Η ~ φρέσκων λαχανικών είναι μεγαλύτερη στις μεσογειακές από ό,τι στις βόρειες χώρες.* **αναλώσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί, που είναι κατάλληλος για να καταναλωθεί. **αναλώσιμα** τα: υλικά που καταναλώνονται: *Θα βρείτε τα εκτυπωτικά μελάνια στο τμήμα αναλώσιμων για ηλεκτρονικούς υπολογιστές.*

αναμειγνύω -ομαι • αόρ. *ανάμειξα* & *ανέμειξα*, παθ. αόρ. *αναμείχθηκα* & *-χτηκα*, μππ. *αναμεμειγμένος*: (μτβ.) = ανακατεύω ❶ ενώνω δύο ή περισσότερα στοιχεία ώστε να σχηματίσουν ένα ενιαίο σύνολο: *Για να φτιάξουμε το γκρι χρώμα, αναμειγνύουμε άσπρο και μαύρο.* ❷ (μτφ.) κάνω κπ να συμμετάσχει σε ορισμένη υπόθεση, συνήθως δυσάρεστη = εμπλέκω: *Τον ανέμειξαν στο σκάνδαλο.* ❸ *παθ.* συμμετέχω, επεμβαίνω σε κτ: *Μην αναμειγνύεσαι στα οικογενειακά μας!* **ανάμειξη** η. **ανάμεικτος -η -ο**: αυτός που προέρχεται από ανάμειξη: *~ παγωτό/συναισθήματα.* **ανάμεικτα** (επίρρ.).

αναμένω -ομαι • αόρ. *ανέμεινα*, παθ. μόνο ενστ. και πρτ.: (μτβ.) περιμένω να φτάσει κπ ή να συμβεί κτ: *Ανέμεναν την απόφαση του δικαστηρίου.* **αναμονή** η.

ανάμεσα (επίρρ.): ❶ (+ *σε/από*) στο διάστημα που ορίζεται από ορισμένα σημεία: *Το σπίτι βρίσκεται ~ σε δύο κεντρικούς δρόμους.* = μεταξύ. *Προχωράει ~ από τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα.* = μέσα, ενδιάμεσα. ❷ (+ *σε/αδύν.* τ. γεν. της προσωπ. αντων.) σε σύνολο ομοειδών πραγμάτων, ανθρώπων κτλ. στο οποίο περιλαμβάνεται κπ ή κτ = μεταξύ: *Μη φοβάσαι, τώρα είσαι ~ σε φίλους!* ❸ (+ *σε*) για εναλλακτικές εκδοχές: *Είμαι ~ σ' αυτά τα δύο ρούχα, δεν ξέρω ποιο να διαλέξω τελικά.*

αναμεταδίδω -ομαι: (μτβ.) (για συσκευή ή εγκατάσταση) λαμβάνω, ενισχύω και εκπέμπω ραδιοτηλεοπτικά σήματα. **αναμετάδοση** η. **αναμεταδότης** ο: τηλεπικοινωνιακό σύστημα που λαμβάνει και εκπέμπει σήματα και χρησιμοποιείται στην ασύρματη επικοινωνία (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τηλεφωνία).

αναμετρώ -ιέμαι & **-ούμαι**: ❶ (μτβ.) υπολογίζω

ανάλογα → αναλογία
αναλογία
αναλογικά → αναλογία
αναλογικός → αναλογία
ανάλογος → αναλογία
αναλογώ → αναλογία
αναλόγως → αναλογία
ανάλυση → αναλύω
αναλυτής → αναλύω
αναλυτικά → αναλύω
αναλυτικός → αναλύω
αναλυτικώς → αναλύω
αναλύτρια → αναλύω
αναλύω
αναλφαβητισμός → αναλφάβητος
αναλφάβητος
αναλώνω
ανάλωση → αναλώνω
αναλώσιμα → αναλώνω
αναλώσιμος → αναλώνω
αναμάρτητος → α-
αναμειγνύω
ανάμεικτα → αναμειγνύω
ανάμεικτος → αναμειγνύω
ανάμειξη → αναμειγνύω
αναμεμειγμένος → αναμειγνύω
αναμένω
ανάμεσα
αναμεταδίδω
αναμετάδοση → αναμεταδίδω
αναμεταδότης → αναμεταδίδω
αναμέτρηση → αναμετρώ
αναμετρώ
*αναμιγνύω → αναμειγνύω
άναμμα → ανάβω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·34

ανάμνηση
αναμνηστικό → ανάμνηση
αναμνηστικός → ανάμνηση
αναμονή → αναμένω
αναμορφώνω
αναμόρφωση → αναμορφώνω
αναμορφωτήριο → αναμορφώνω
αναμορφωτής → αναμορφώνω
αναμορφωτικά → αναμορφώνω
αναμορφωτικός → αναμορφώνω
αναμορφώτρια → αναμορφώνω
αναμφίβολος → α-
αναμφισβήτητα → α-
αναμφισβήτητος → α-
άνανδρα → άνανδρος
*ανανδρεία → ανανδρία
ανανδρία → άνανδρος
άνανδρος
ανανεώνω
ανανέωση → ανανεώνω
ανανεώσιμος → ανανεώνω
ανανεωτής → ανανεώνω
ανανεωτικά → ανανεώνω
ανανεωτικός → ανανεώνω
ανανεώτρια → ανανεώνω
αναντικατάστατος → α-
αναντιστοιχία → α-
αναντίστοιχος → α-
αναξιόπιστος → α-
αναξιοπρέπεια → α-
αναξιοπρεπής → α-
αναξιοπρεπώς → α-
ανάξιος → α-
αναπαράγω
αναπαραγωγή → αναπαράγω
αναπαραγωγικά → αναπαράγω
αναπαραγωγικός → αναπαράγω
αναπαράσταση → αναπαριστώ
αναπαρήγαγα → αναπαράγω
αναπαριστάνω → αναπαριστώ
αναπαριστώ

κτ από κάθε άποψη = σταθμίζω: *Πρέπει να αναμετρήσεις τις συνέπειες πριν αποφασίσεις για το διαζύγιο.* ❷ *παθ.* παραβάλλω τις δυνάμεις μου με τις δυνάμεις του αντιπάλου: *Γαλλία και Ιταλία θα αναμετρηθούν για το Παγκόσμιο Κύπελλο.* = συναγωνίζομαι, ανταγωνίζομαι. **αναμέτρηση** η: σύγκρουση ή ανταγωνισμός μεταξύ δύο ή περισσότερων: *πολεμική/εκλογική ~.*

ανάμνηση η: ❶ επαναφορά στη μνήμη, ανάκληση γεγονότων ή εμπειριών του παρελθόντος: *Έχω πολύ κακές αναμνήσεις από τη σχολική μου ζωή. Οι εθνικές γιορτές τελούνται σε ~ μεγάλων ιστορικών γεγονότων* (για να διατηρηθούν στη μνήμη). ❷ *πληθ.* γραπτή αφήγηση προσωπικών βιωμάτων = απομνημονεύματα: *Η σύζυγος του Σεν Εξιπερί έγραψε ~ από την κοινή τους ζωή.* **αναμνηστικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με μια ανάμνηση: *~ φωτογραφίες.* **αναμνηστικό** το: αντικείμενο που μας θυμίζει κτ = ενθύμιο: *Έχει πολλά ~ από τα ταξίδια του.*

αναμορφώνω -ομαι: (μτβ.) τροποποιώ προς το καλύτερο, αλλάζω ριζικά κτ για να το βελτιώσω: *Πρέπει να αναμορφωθεί το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Η φυλακή όχι μόνο δεν ~ τους ανήλικους παραβάτες, αλλά τους μετατρέπει σε εγκληματίες.* = σωφρονίζω. **αναμόρφωση** η: ❶ ριζική αλλαγή και βελτίωση ενός θεσμού ή συστήματος: *~ της παιδείας/του συστήματος περίθαλψης.* ❷ ο σωφρονισμός ανηλίκου με παραβατική συμπεριφορά. **αναμορφωτήριο** το: σωφρονιστικό ίδρυμα για ανηλίκους που έχουν καταδικαστεί για αξιόποινες πράξεις. **αναμορφωτής** ο, **-ώτρια** η: πρόσωπο που σχεδιάζει, προτείνει ή επιβάλλει ριζικές αλλαγές: *~ της πολιτικής σκέψης.* **αναμορφωτικός -ή -ό**: αυτός που αποσκοπεί στην αναμόρφωση. **αναμορφωτικά** (επίρρ.).

άνανδρος -η -ο: ❶ αυτός που δείχνει δειλία σε μια κρίσιμη περίσταση = δειλός, άτολμος. ❷ αυτός που δεν αρμόζει σε άνδρα: *Είναι ~ να χτυπάς τον αντίπαλό σου πισώπλατα.* **άνανδρα** (επίρρ.). **ανανδρία** η: ❶ έλλειψη θάρρους μπροστά στον κίνδυνο. ❷ (μτφ.) ανάρμοστη συμπεριφορά, που δεν είναι σύμφωνη με κπ κώδικα τιμής: *Είναι ~ να δημοσιεύεις ανυπόγραφα αυτές τις προσβολές.*

ανανεώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αντικαθιστώ κτ παλιό με άλλο καινούριο, μεταβάλλω ριζικά κτ: *~ το νερό στο βάζο. Πρέπει να ~ το σπίτι μου.* ❷ δίνω σφρίγος, νέα δύναμη σε κπ που είναι σωματικά ή ψυχικά κουρασμένος: *Γύρισε από τις διακοπές ανανεωμένος.* ❸ παρατείνω την ισχύ κπ πράγματος: *~ την υπόσχεση/το συμβόλαιο.* **ανανέωση** η: ❶ αντικατάσταση του παλιού με κτ άλλο καινούριο, ο εμπλουτισμός με καινούρια στοιχεία: *Η επίπλωση χρειάζεται ~.* ❷ αναζωογόνηση, ανάκτηση δυνάμεων: *~ του δέρματος.* ❸ εκ νέου βεβαίωση για κτ, παράταση της ισχύος: *~ υπόσχεσης/συμβολαίου/της άδειας οδήγησης.* **ανανεώσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να ανανεωθεί, που δεν εξαντλείται: *Ο ήλιος και ο άνεμος είναι ~ πηγές ενέργειας, σε αντιδιαστολή με το πετρέλαιο που είναι εξαντλήσιμος φυσικός πόρος.* **ανανεωτής** ο, **-ώτρια** η: πρόσωπο που ανανεώνει έναν θεσμό, μια ιδεολογία κτλ.: *Η Σανέλ υπήρξε ~ του χώρου της μόδας.* **ανανεωτικός -ή -ό**: κπ ή κτ που συντελεί ή αποσκοπεί στην ανανέωση: *Η νέα διοίκηση εμπνέεται από ~ πνεύμα.* **ανανεωτικά** (επίρρ.).

αναπαράγω -ομαι • αόρ. *αναπαρήγαγα*, παθ. αόρ. *αναπαράχθηκα*: ❶ με τεχνικά μέσα παράγω κτ όμοιο με το πρωτότυπο: *Τα φωτοαντιγραφικά μηχανήματα ~ κάθε είδος εγγράφου.* ❷ επαναλαμβάνω κτ διατηρώντας το ενεργό = διαιωνίζω: *Είναι μια νοοτροπία που αναπαράγεται από γενιά σε γενιά.* ❸ *παθ.* γεννώ νέο οργανισμό, πολλαπλασιάζομαι: *Η θαλάσσια χελώνα ζει και αναπαράγεται στην Ελλάδα.* σχ. **παράγω**. **αναπαραγωγή** η: ❶ διαδικασία με την οποία οι ζωντανοί οργανισμοί παράγουν νέους οργανισμούς, όμοιους με αυτούς: *Ο ταύρος αυτός εκτρέφεται για ~.* ❷ τεχνική διαδικασία με την οποία καταγεγραμμένα οπτικά ή ηχητικά σήματα μετατρέπονται πάλι σε εικόνες ή ήχους: *Το βίντεο είναι σύστημα εγγραφής και ~ ήχου και εικόνας.* ❸ επανάληψη καταστάσεων ή φαινομένων = διαιώνιση: *Για την ~ της πελατειακής νοοτροπίας ευθύνονται εξίσου πολίτες και πολιτικοί.* **αναπαραγωγικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την αναπαραγωγή: *~ όργανα.* **αναπαραγωγικά** (επίρρ.).

αναπαριστώ -ίσταμαι & αναπαριστάνω -ομαι • αόρ. *αναπαρέστησα*, παθ. αόρ. *αναπαραστάθηκα*: (μτβ.) μιμούμαι, αποδίδω πιστά κτ: *Ο πίνακας ~ τη μάχη της Ισσού.* **αναπαράσταση** η: ❶ μιμητική πράξη που αναβιώνει γεγονός του παρελθόντος: *~ του εγκλήματος.* ❷ απεικόνιση πράγματος: *Στόχος του ζωγράφου είναι η πιστή ~ του φυσικού χώρου.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·35

αναπαύω -ομαι: ❶ *παθ.* (αμτβ.) είμαι στην κατάλληλη θέση (συνήθως ξαπλωμένος) για να ξεκουραστώ = ξεκουράζομαι: *Τα μεσημέρια θέλω να αναπαύομαι.* ❷ (μτφ., μτβ.) βρίσκω ψυχική γαλήνη: *Η μουσική με ~.* ❸ *παθ.* (αμτβ.) πεθαίνω, ξεκουράζεται η ψυχή μου: *Αναπαύθηκε η γιαγιά!* **ανάπαυση** η: ❶ ξεκούραση: *Καλύτερη ~ είναι ο ύπνος.* ❷ ψυχική γαλήνη: *Ήταν ταραγμένος, αλλά τα λόγια της του έφεραν ~.* ❸ η κατάσταση της ψυχής του πιστού μετά θάνατον: *τόπος αναπαύσεως.* ❹ ΑΘΛ παράγγελμα και στάση της γυμναστικής, κατά την οποία το σώμα χαλαρώνει. **αναπαυτικός -ή -ό**: αυτός που είναι κατάλληλος για ξεκούραση: *~ καναπές/παπούτσια.* = άνετος. **αναπαυτικά** (επίρρ.).

ανάπηρος -η -ο: ❶ αυτός που πάσχει από σοβαρή βλάβη των σωματικών ή πνευματικών λειτουργιών του οργανισμού του: *Μετά το τροχαίο έμεινε ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ανικανότητα, αδράνεια: *Χωρίς τη γυναίκα του αισθάνεται ~.* **αναπηρία** η: σωματική ή διανοητική ανικανότητα που οφείλεται σε τραυματισμό ή ασθένεια: *Παίρνει σύνταξη λόγω ~. μερική/ολική ~.* **αναπηρικός -ή -ό**: *~ καροτσάκι.*

αναπληρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αντικαθιστώ κπ στα καθήκοντά του λόγω απουσίας του: *Ο υποδιευθυντής ~ τον διευθυντή που λείπει.* ❷ συμπληρώνω κτ που λείπει, καλύπτω κενό: *~ τη μόρφωση που του λείπει με την εξυπνάδα του.* **αναπλήρωση** η. **αναπληρωτής** ο, **-ώτρια** η: ❶ πρόσωπο που αντικαθιστά κπ στα καθήκοντά του: *Ανακοινώθηκαν οι τοποθετήσεις των ~ υπαλλήλων της Τράπεζας.* ❷ βαθμίδα της πανεπιστημιακής ιεραρχίας: *~ καθηγητής.* **αναπληρωματικός -ή -ό**: αυτός που αναπληρώνει κπ ή κτ: *~ παίχτης.*

αναπνέω: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) με τη βοήθεια των κατάλληλων οργάνων εισάγω στον οργανισμό μου αέρα, τον οποίο εξάγω, αφού έχω συγκρατήσει το οξυγόνο: *Όταν τρέχεις, να ~ μόνο από τη μύτη. ~ καθαρό αέρα.* = ανασαίνω. ❷ (μτφ., αμτβ.) ξεκουράζομαι, διακόπτω κτ δυσάρεστο ή κουραστικό: *Πήρα μία βδομάδα άδεια για να ~ λιγάκι.* ❸ (αμτβ.) αισθάνομαι την κυκλοφορία του αέρα: *Με αυτά τα παπούτσια τα πόδια ~.* **αναπνοή** η: ❶ η λειτουργία με την οποία οι ζωντανοί οργανισμοί παίρνουν οξυγόνο και αποβάλλουν διοξείδιο του άνθρακα: ***τεχνητή ~***: ενέργειες για να ξαναρχίσει αναπνοή που έχει διακοπεί. ❷ εισπνοή και εκπνοή = ανάσα: *Αφουγκράζεται την ~ του. Μου κόπηκε η ~ (τρόμαξα).* ***σε απόσταση αναπνοής***: πολύ κοντά. **αναπνευστικός -ή -ό**. **αναπνευστήρας** ο: συσκευή που υποβοηθά την αναπνοή.

ανάποδος -η -ο: ❶ αυτός που είναι αντίθετος από το κανονικό ή το συνηθισμένο και παρουσιάζει δυσκολίες: *~ άνθρωπος* = δύστροπος ≠ βολικός. ❷ αντίστροφος: *~ ψαλίδι/σουτ.* **ανάποδη** η: ❶ η πλευρά που είναι αντίθετη από την κανονική ή από αυτή που φαίνεται ≠ καλή: *Γύρνα το παντελόνι από την ~ πριν το πλύνεις!* ❷ χτύπημα με την εξωτερική μεριά της παλάμης: *Έφαγε μια ~ κι είδε τον ουρανό σφοντύλι.* **ανάποδο** το = αντίστροφο: *Ο χρόνος είναι χρήμα, αλλά το ~ δεν ισχύει!* **ανάποδα** (επίρρ.): ❶ διαφορετικά ή αντίθετα από το κανονικό: *Φόρεσε τη μπλούζα του ~.* ❷ αντίθετα από το επιθυμητό: *Του ήρθε ~ η μετάθεση στη μέση της χρονιάς.* ❸ αντίθετα από την πραγματικότητα: *Δε φταίω εγώ που εσύ τα παίρνεις όλα ~* (καταλαβαίνεις λανθασμένα τα πράγματα). **αναποδιά** η: ❶ δυσάρεστο και αναπάντεχο γεγονός = κακοτυχία: *Αν δεν είναι ~ να αρρωστήσεις τη μέρα της γιορτής σου, τότε τι είναι;* ❷ ιδιοτροπία, ο δύστροπος χαράκτηρας κάποιου: *Δε θα υπομένω μια ζωή τις αναποδιές σου!*

αναπόφευκτος -η -ο: αυτός που δεν μπορούμε να αποφύγουμε ή να αποτρέψουμε = αναπότρεπτος, μοιραίος: *Η σύγκρουση ήταν ~.* **αναπόφευκτα** (επίρρ.).

αναπτύσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ αυξάνω ή βελτιώνω κτ σταδιακά: *Το αυτοκίνητο ανέπτυξε ταχύτητα και εξαφανίστηκε. Η πόλη μας αναπτύχθηκε γρήγορα οικονομικώς.* ❷ εκθέτω ένα θέμα διεξοδικά: *Ο ομιλητής ανέπτυξε τις απόψεις του.* **ανάπτυξη** η. **αναπτυξιακός -ή -ό**. **αναπτυξιακά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἀναπτύσσω* που σήμαινε «ξεδιπλώνω».

άναρθρος -η -ο: ❶ αυτός που δεν αποτελείται από αναγνωρίσιμους φθόγγους ή λέξεις: *~ κραυγές.* ❷ ΓΡΑΜΜ λέξη που δε συνοδεύεται από οριστικό άρθρο ≠ έναρθρος: *~ ουσιαστικό/επίθετο.* **άναρθρα** (επίρρ.): *Από το σοκ κραύγαζε ~.*

ανάρπαστος -η -ο: (για εμπόρευμα) αυτός που έχει μεγάλη ζήτηση και πουλιέται αμέσως: *Μόλις κυκλοφόρησε στην αγορά η συσκευή αυτή, έγινε ~.*

αναρριχώμαι: (αμτβ.) ❶ σκαρφαλώνω σε επι-

ανάπαυση → αναπαύω
αναπαυτικά → αναπαύω
αναπαυτικός → αναπαύω
αναπαύω
αναπηρία → ανάπηρος
αναπηρικός → ανάπηρος
ανάπηρος
αναπληρωματικός → αναπληρώνω
αναπληρώνω
αναπλήρωση → αναπληρώνω
αναπληρωτής → αναπληρώνω
αναπληρώτρια → αναπληρώνω
αναπνευστήρας → αναπνέω
αναπνευστικός → αναπνέω
αναπνέω
αναπνοή → αναπνέω
ανάποδα → ανάποδος
ανάποδη → ανάποδος
αναποδιά → ανάποδος
ανάποδος
αναποφάσιστα → α-
αναποφασιστικότητα → α-
αναποφάσιστος → α-
αναπόφευκτα → αναπόφευκτος
αναπόφευκτος
ανάπτυξη → αναπτύσσω
αναπτυξιακά → αναπτύσσω
αναπτυξιακός → αναπτύσσω
αναπτύσσω
άναρθρα → άναρθρος
άναρθρος
αναρμόδιος → α-
ανάρμοστος → α-
ανάρπαστος
αναρρίχηση → αναρριχώμαι
αναρριχητικός → αναρριχώμαι
αναρριχώμαι
αναρριχώμενο → αναρριχώμαι
αναρριχώμενος → αναρριχώμαι
αναρριχώμενος → αναρριχώμαι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·36

αναρρώνω
ανάρρωση ➞ αναρρώνω
αναρρωτήριο ➞ αναρρώνω
αναρρωτικός ➞ αναρρώνω
ανάρτηση ➞ αναρτώ
αναρτώ
άναρχα ➞ αναρχία
αναρχία
αναρχικός ➞ αναρχία
αναρχισμός ➞ αναρχία
άναρχος[1] ➞ αναρχία
άναρχος[2] ➞ αρχή
αναρωτιέμαι
ανασταίνω
ανασταλτικά ➞ αναστέλλω
ανασταλτικός ➞ αναστέλλω
ανάσταση ➞ ανασταίνω
αναστάσιμα ➞ ανασταίνω
αναστάσιμος ➞ ανασταίνω
αναστέλλω
αναστεναγμός ➞ αναστενάζω
αναστενάζω
ανάστημα
αναστολή ➞ αναστέλλω
ανασφάλεια ➞ α-
ανασφαλής ➞ α-
ανασχηματίζω
ανασχηματισμός ➞ ανασχηματίζω
αναταράζω ➞ αναταράσσω
ανατάραξη ➞ αναταράσσω
αναταράσσω
αναταραχή ➞ αναταράσσω
ανάταση
ανατεθειμένος ➞ αναθέτω
ανατέλλω
ανατίθεμαι ➞ αναθέτω

φάνεια με απότομη κλίση. ❷ (μτφ.) ανέρχομαι σε αξιώματα με κάθε τρόπο: *~ στην εξουσία εκμεταλλευόμενος την ευπιστία του λαού.* **αναρριχώμενος -η -ο** (μπε. ως επίθ.): αυτός που αναρριχάται: *~ τριανταφυλλιά.* **αναρριχώμενο** το: φυτό που αναπτύσσεται κάθετα, πάνω σε τεχνητά ή φυσικά στηρίγματα. **αναρρίχηση** η. **αναρριχητικός -ή -ό**.

αναρρώνω • αόρ. *ανάρρωσα* & *ανέρρωσα*: αποκτώ ξανά τις δυνάμεις μου μετά από ασθένεια = αναλαμβάνω: *Ο ασθενής ~.* **ανάρρωση** η: ***Καλή ~!***: ευχή σε άρρωστο. **αναρρωτικός -ή -ό**. **αναρρωτήριο** το: κτίριο ή χώρος που προορίζεται για την ανάρρωση ασθενών.

αναρτώ -ώμαι • μππ. *ανηρτημένος*: (μτβ.) κρεμώ κτ από κάπου, το τοποθετώ σταθερά σε υψηλό σημείο: *Τα αποτελέσματα θα αναρτηθούν στον πίνακα ανακοινώσεων.* **ανάρτηση** η: ❶ κρέμασμα σε υψηλό σημείο: *Η ~ της βαθμολογίας θα γίνει μία εβδομάδα μετά τις εξετάσεις.* ❷ ΜΗΧΑΝ μηχανικό σύστημα με το οποίο ελέγχεται η μεταφορά του βάρους του οχήματος στον άξονα των τροχών και μειώνονται οι κραδασμοί.

αναρχία η: ❶ ΠΟΛ πολιτική ιδεολογία και κοινωνική θεωρία που αρνείται κάθε καταναγκασμό του ατόμου από οποιαδήποτε αρχή, εξουσία: *Η ~ επιδιώκει την κατάργηση του κράτους και κάθε άλλης εξουσίας. Ο Μπακούνιν είναι από τους σπουδαιότερους θεωρητικούς της ~.* ❷ πλήρης αταξία από την κατάργηση κανόνων = ασυδοσία, αυθαιρεσία: *Στο σπίτι επικρατεί ~, ο καθένας κάνει ό,τι θέλει.* **αναρχισμός** ο: αναρχία (σημ. 1). **αναρχικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον αναρχισμό: *~ ιδεολογία / κίνημα.* **αναρχικός** ο: οπαδός του αναρχισμού: *πορεία αναρχικών.* **άναρχος[1] -η -ο**: αυτός που δε γίνεται με βάση κανόνες = αυθαίρετος: *~ οικονομική ανάπτυξη/δόμηση.* **άναρχα** (επίρρ.).

αναρωτιέμαι: (αμτβ.) προσπαθώ να απαντήσω κτ που δε γνωρίζω ή που δυσκολεύομαι να καταλάβω = διερωτώμαι: *Αφού δεν ήξερε τη διεύθυνσή της, ~ πώς βρήκε το σπίτι της!*

ανασταίνω -ομαι: (μτβ.) ❶ επαναφέρω νεκρό στη ζωή: *Ο Χριστός ανάστησε τον Λάζαρο. Χριστός ανέστη!* ❷ ανατρέφω κπ: *Έμεινε ορφανή και την ανάστησε η γιαγιά της.* ❸ γιορτάζω την Ανάσταση: *Θα αναστήσουμε στο χωριό.* **ανάσταση** η: ❶ επαναφορά ενός νεκρού στη ζωή: *~ νεκρών κατά τη Δευτέρα Παρουσία.* ❷ **Ανάσταση** η: τελετή που γίνεται σε ανάμνηση της ανάστασης του Χριστού: *ακολουθία της Αναστάσεως.* ❸ (μτφ.) αναζωογόνηση, αναγέννηση: *η ~ της φύσης την άνοιξη.* **αναστάσιμος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με την Ανάσταση: *~ λειτουργία.* **αναστάσιμα** (επίρρ.): *Οι καμπάνες χτυπούν ~.*

αναστέλλω -ομαι: (μτβ.) διακόπτω προσωρινά ενέργεια ή λειτουργία: *Η απεργία αναστέλλεται.* ☞ σχ. **αναβάλλω**. **αναστολή** η: ❶ προσωρινή διακοπή: *Αποφασίστηκε η ~ των εργασιών του συμβουλίου.* ❷ ΝΟΜ μη εκτέλεση ποινής για ορισμένο χρονικό διάστημα, με την προϋπόθεση ότι στο διάστημα αυτό ο καταδικασμένος δεν θα υποπέσει σε άλλο αδίκημα: *Καταδικάστηκε σε πέντε μήνες φυλάκιση με τριετή ~.* ❸ *πληθ.* ηθικός δισταγμός: *άνθρωπος χωρίς ~.* **ανασταλτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί αναστολή: *μέτρα ~ της φοροδιαφυγής.* **ανασταλτικά** (επίρρ.): *Η βία λειτουργεί ~ για την ανάπτυξη της προσωπικότητας.*

αναστενάζω: (αμτβ.) αναπνέω βαθιά και ηχηρά, εκφράζοντας έντονη συναισθηματική κατάσταση: *~ από πόνο/ανακούφιση.* **αναστεναγμός** ο.

ανάστημα το: ❶ το ύψος του σώματος ανθρώπου = [λαϊκ.] μπόι: *μέτριο/κανονικό/ψηλό ~.* ❷ (μτφ.) ψυχικό ή πνευματικό σθένος, αξία: *Όρθωσε το ~ του ενάντια στη δικτατορία. Ποιητές του αναστήματος ενός Σεφέρη είναι σπάνιοι.*

ανασχηματίζω -ομαι: (μτβ.) δημιουργώ κτ εκ νέου, από την αρχή = αναδιαμορφώνω: *Ανασχηματίζεται η κυβέρνηση.* **ανασχηματισμός** ο: ανασύνθεση, εκ νέου διάταξη πραγμάτων ή προσώπων με στόχο τη βελτίωση: *Ο πρωθυπουργός προχώρησε σε ~ της κυβέρνησης.*

αναταράσσω & αναταράζω -ομαι: (μτβ.) κινώ κτ με ακανόνιστο τρόπο: *Ο δυνατός άνεμος ~ το αεροσκάφος.* **ανατάραξη** η. **αναταραχή** η: κατάσταση γενικευμένης αναστάτωσης και σύγχυσης: *Επικρατεί ~ στα πανεπιστήμια λόγω του νέου νόμου για την παιδεία.*

ανάταση η: ❶ ανύψωση: ***Ανάταση!***: παράγγελμα της γυμναστικής για άσκηση κατά την οποία τα χέρια υψώνονται κατακόρυφα. ❷ (μτφ.) ψυχική εξύψωση, έξαρση του πνεύματος: *Διαβάζοντας αυτό το σπουδαίο έργο ένιωσα πνευματική ~.*

ανατέλλω • αόρ. *ανέτειλα* και *ανάτειλα*: (αμτβ.) ❶ (για ουράνιο σώμα) ανεβαίνω πάνω από τον ορίζοντα, εμφανίζομαι στον ουράνιο θόλο = βγαίνω ≠ δύω: *Ο ήλιος/η σελήνη ~.* ❷

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·37

(μτφ.) αρχίζω να υπάρχω, εμφανίζομαι: *Ένα χαμόγελο ~ στο πρόσωπό του. Μια νέα εποχή ~ για τη χώρα μας.* **ανατολή** η: ≠ δύση ❶ εμφάνιση ουράνιου σώματος στον ουράνιο θόλο: *Θαύμασε την ~ από την κορυφή του βουνού.* ❷ σημείο του ορίζοντα που βρίσκεται προς την ανατολή του ήλιου: *Συμβουλεύτηκε την πυξίδα για να βρει την ~.* ❸ **Ανατολή** η: οι χώρες που βρίσκονται ανατολικά της Ευρώπης: *Μέση/Εγγύς/Άπω ~.* ❹ το ανατολικό τμήμα γεωγραφικής περιοχής. **Ανατολίτης** ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που κατάγεται από χώρα της Ανατολής. ❷ πρόσωπο που υιοθετεί πατριαρχικά πρότυπα: *Είναι πραγματικός ~, γι' αυτό δε βοηθά καθόλου στις δουλειές του σπιτιού.* **ανατολικός -ή -ό**: ≠ δυτικός ❶ αυτός που βρίσκεται, είναι προσανατολισμένος προς ή προέρχεται από την ανατολή: *~ συνοικίες/δωμάτιο/άνεμος.* ❷ αυτός που σχετίζεται με την Ανατολή: *~ λαοί/φιλοσοφία.* ❸ αυτός που σχετίζεται με τα σοσιαλιστικά κράτη κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου: *~ μπλοκ.* **ανατολικά** & **-ώς** (επίρρ.): *Η Ελλάδα ~ συνορεύει με την Τουρκία.* **ανατολικά** τα: το ανατολικό μέρος μιας περιοχής. **ανατολίτικος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με την Ανατολή ή τους Ανατολίτες: *~ μουσική/χαλιά.* **ανατολίτικα** (επίρρ.).

ανατίμηση η: διαμόρφωση της τιμής αγαθού ή νομίσματος σε νέα υψηλότερα επίπεδα ≠ υποτίμηση: *Η ~ των ειδών πρώτης ανάγκης έφερε σε δύσκολη θέση τους μισθωτούς. ~ του ευρώ.* **ανατιμώ -ώμαι** (μτβ.) ≠ υποτιμώ.

ανατινάζω -ομαι: (μτβ.) καταστρέφω κτ προκαλώντας έκρηξη: *~ το κτίριο με δυναμίτη.* **ανατίναξη** η.

ανατομία η: ❶ επιστημονικός κλάδος της βιολογίας και της ιατρικής που μελετά τη μορφή, τη δομή και τη λειτουργία των ζωντανών οργανισμών. ❷ η δομή του σώματος. **ανατομικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την ανατομία. ❷ αυτός που ακολουθεί τις αρχές της ανατομίας: *~ παπούτσια.* **ανατομικά** (επίρρ.).

ανατρέπω -ομαι • αόρ. *ανέτρεψα* & *ανάτρεψα*, παθ. αόρ. *ανατράπηκα* & [επίσ.] *ανετράπην*: (μτβ.) ❶ στρέφω κτ ανάποδα = αναποδογυρίζω: *Το αυτοκίνητο ανατράπηκε.* ❷ (μτφ.) ενεργώ έτσι, ώστε κτ να μην υπάρχει ή να μην ισχύει: *~ το αποτέλεσμα/το καθεστώς. Ανατράπηκε η κυβέρνηση/η ισορροπία δυνάμεων/το σχέδιό μου.* ❸ αποδεικνύω ότι κτ είναι λανθασμένο: *~ όλα του τα επιχειρήματα.* **ανατροπή** η. **ανατρεπτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί να προκαλέσει κοινωνική ή πολιτική ανατροπή: *~ ιδέες/κίνημα.* ❷ αυτός που είναι έξω από τα όρια = αντισυμβατικός: *~ σάτιρα/περιοδικό.* **ανατρεπτικά** (επίρρ.).

ανατρέφω & **αναθρέφω -ομαι** • αόρ. *ανέθρεψα* & *ανάθρεψα*, μπτ. *αναθρεμμένος*: (μτβ.) μεγαλώνω παιδί, φροντίζω για τη σωματική και πνευματική του ανάπτυξη: *Είναι δύσκολο να αναθρέψεις σωστά ένα παιδί.* **ανατροφή** η: ❶ φροντίδα για την ανάπτυξη ενός παιδιού: *Είχαν εμπιστευθεί την ~ του σε νταντάδες και δασκάλους.* ❷ η αγωγή που έχει δεχθεί κπ: *άνθρωπος χωρίς/με καλή ~.*

ανατριχιάζω: (αμτβ. & μτβ.) αισθάνομαι να ορθώνονται οι τρίχες του σώματός μου (συνήθως εξαιτίας έντονου αισθήματος ή συναισθήματος): *~ από κρύο/αηδία/συγκίνηση. Ο ήχος του πριονιού με ~.* **ανατριχίλα** η: συναίσθημα φρίκης και τρόμου, που προκαλεί ανόρθωση των τριχών του σώματος: *Ένιωσε ~ στη θέα του πτώματος.* **ανατριχιαστικός -ή -ό**: αυτός που κάνει κπ να ανατριχιάζει: *~ θέαμα/έγκλημα. οι ~ λεπτομέρειες ενός εγκλήματος.* **ανατριχιαστικά** (επίρρ.).

άναυδος -η -ο: αυτός που μένει προσωρινά άφωνος εξαιτίας ενός έντονου συναισθήματος: *Το θράσος του με άφησε ~.*

αναφέρω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω λόγο: *Μην ~ ξανά αυτό το όνομα.* ❷ κάνω κτ γνωστό = ανακοινώνω, γνωστοποιώ: *Τα πρακτορεία ειδήσεων ~ ότι είναι πολύ μεγάλος ο αριθμός των θυμάτων.* ❸ κάνω κτ γνωστό σε ανώτερο, σε αρχή ή υπηρεσία: *Αν δείτε τίποτα ύποπτο, να το ~ στο Τμήμα.* ❹ καταγγέλλω κπ για αξιόποινη πράξη: *Θα σε ~ στον διοικητή.* **αναφορά** η. **αναφορικά** & **-ώς** (επίρρ.).

αναχαιτίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ σταματώ κτ ή κπ που κινείται ορμητικά εναντίον μου, ανακόπτω την ορμή = αποκρούω: *~ εχθρικά αεροσκάφη.* ❷ (μτφ.) σταματώ, εμποδίζω ανοδική πορεία: *~ τον πληθωρισμό.* **αναχαίτιση** η. **αναχαιτιστικός -ή -ό**.

αναχωρώ: [επίσ.] (αμτβ.) φεύγω = ξεκινώ ≠ φτάνω: *~ αύριο για Λονδίνο. Η αμαξοστοιχία ~ σε πέντε λεπτά.* **αναχώρηση** η: [επίσ.] το ξεκίνημα από έναν τόπο για άλλον ≠ άφιξη, [οικ.] ερχομός: *πίνακας αφίξεων και αναχωρήσεων. Η ~ του υπουργού για το Παρίσι αναβλήθηκε.*

αναψυχή η: ψυχική και σωματική ευχαρίστηση που οφείλεται σε ανάπαυση ή ψυχαγωγία: *ταξίδι/αίθουσα/σκάφος αναψυχής.*

ανατίμηση
ανατιμώ → ανατίμηση
ανατινάζω
ανατίναξη → ανατινάζω
ανατολή → ανατέλλω
ανατολικά → ανατέλλω
ανατολικός → ανατέλλω
ανατολικώς → ανατέλλω
Ανατολίτης → ανατέλλω
ανατολίτικα → ανατέλλω
ανατολίτικος → ανατέλλω
Ανατολίτισσα → ανατέλλω
ανατομία
ανατομικά → ανατομία
ανατομικός → ανατομία
ανατρεπόμενος → ανατρέπω
ανατρεπτικά → ανατρέπω
ανατρεπτικός → ανατρέπω
ανατρέπω
ανατρέφω
ανατριχιάζω
ανατριχιαστικά → ανατριχιάζω
ανατριχιαστικός → ανατριχιάζω
ανατριχίλα → ανατριχιάζω
ανατροπή → ανατρέπω
ανατροφή → ανατρέφω
άναυδος
αναφέρω
αναφορά → αναφέρω
αναφορικά → αναφέρω
αναφορικώς → αναφέρω
αναχαιτίζω
αναχαίτιση → αναχαιτίζω
αναχαιτιστικός → αναχαιτίζω
αναχώρηση → αναχωρώ
αναχωρώ
αναψυχή

άνδρας
ανδρικά → άνδρας
ανδρικός → άνδρας
ανδρισμός → άνδρας
ανδρώνομαι → άνδρας
ανεβάζω
ανεβαίνω
ανέβαλα → αναβάλλω
ανέβασμα[1] → ανεβάζω
ανέβασμα[2] → ανεβαίνω
ανεβλήθην → αναβάλλω
ανειλημμένος → αναλαμβάνω
ανέκαθεν
ανεκτικός → ανέχομαι
ανεκτικότητα → ανέχομαι
ανεκτίμητος → α-
ανεκτός → ανέχομαι
ανέκφραστος → α-
ανελευθερία → α-
ανελήφθην → αναλαμβάνω
*ανελλειπής → ανελλιπής
ανελλιπής
ανελλιπώς → ανελλιπής
ανέλπιδος → α-
ανέλπιστος → α-
ανέμεινα → αναμένω
ανέμελα → α-
ανεμελιά → α-
ανέμελος → α-
ανεμίζω → άνεμος
ανέμισμα → άνεμος
άνεμος
ανέντιμα → α-
ανέντιμος → α-
ανεντιμότητα → α-
ανεξάντλητος → α-
ανεξαρτησία → ανεξάρτητος
ανεξάρτητα → ανεξάρτητος
ανεξαρτητοποιώ → -ποιώ
ανεξάρτητος
ανεξαρτήτως → ανεξάρτητος
ανεξέλεγκτα → α-
ανεξέλεγκτος → α-
ανεξίτηλα → ανεξίτηλος
ανεξίτηλος
ανέξοδος → α-
ανεπάρκεια → α-
ανεπαρκής → α-
ανεπαρκώς → α-
ανέπαφος → α-
ανεπίδεκτος → α-
ανεπιθύμητος → α-
ανεπίσημα → α-
ανεπίσημος → α-
ανεπισήμως → α-
ανεπίτρεπτος → α-
ανεπρόκοπος → α-
ανεργία
άνεργος → ανεργία

άνδρας & **άντρας** ο: ❶ άνθρωπος αρσενικού γένους που έχει περάσει την παιδική ηλικία: *Μεγάλωσε, έγινε ολόκληρος ~!* ❷ ο σύζυγος: *Χώρισε με τον ~ της.* ❸ πρόσωπο που επιδεικνύει θάρρος και υπευθυνότητα, ιδιότητες που αποδίδονται συνήθως στους άνδρες: *Αν είσαι ~, έλα να λογαριαστούμε! Όταν χάσαμε τον πατέρα μας, η μάνα μας έγινε ο ~ του σπιτιού.* **ανδρικός** & **αντρικός -ή -ό**. **αντρικά** (επίρρ.): *Της αρέσει να ντύνεται ~*. **ανδρικά** & (σπάν.) **αντρικά** τα: τμήμα καταστήματος που πουλάει ανδρικά ρούχα. **ανδρισμός** ο: ❶ το σύνολο των φυσικών και σεξουαλικών χαρακτηριστικών του άντρα. ❷ γενναία και αξιοπρεπής συμπεριφορά: *Όταν έπρεπε, είχε τον ~ να παραιτηθεί.* **ανδρώνομαι** & **αντρώνομαι**: ❶ ενηλικιώνομαι, γίνομαι άνδρας: *Ο γιος του ανδρώθηκε πια.* ❷ ωριμάζω μέσα από δύσκολες καταστάσεις: *Ανδρώθηκε απότομα με τον θάνατο των γονιών του.*

ανεβάζω: (μτβ.) ≠ κατεβάζω ❶ μετακινώ κπ ή κτ προς τα επάνω: *~ τα πράγματα στο φορτηγό /το φερμουάρ.* ❷ μεταφέρω κπ ή κτ από τα νότια προς τα βόρεια: *Θα σε ανεβάσω από την Αθήνα στη Θεσσαλονίκη με το αυτοκίνητο.* ❸ αυξάνω κτ: *~ τις τιμές / τους μισθούς / την ένταση της μουσικής/τον τόνο της φωνής μου.* ❹ παρουσιάζω ένα θεατρικό έργο στη σκηνή: *Ο θίασος θα ~ Άμλετ.* ❺ προκαλώ ευδιαθεσία: *Ένα κοπλιμέντο με ~.* ❻ αποκαλώ κπ με αρνητικούς χαρακτηρισμούς: *Ηλίθιο τον ανέβαζε, ηλίθιο τον κατέβαζε.* **ανέβασμα[1]** το.

ανεβαίνω • αόρ. *ανέβηκα*, προστ. *ανέβα*: (μτβ. & αμτβ.) ❶ κινούμαι από ένα χαμηλότερο προς ένα υψηλότερο σημείο: *~ στην κορυφή του βουνού/τον ανήφορο/στα δέντρα. ~ τα σκαλιά/με το ασανσέρ. Ο θόρυβος του δρόμου ~ στον τρίτο όροφο.* ❷ επιβιβάζομαι σε μεταφορικό μέσο: *~ στο ποδήλατο/τρένο/αεροπλάνο.* ❸ πηγαίνω από τα νότια προς τα βόρεια: *~ συχνά από την Αθήνα στη Θεσσαλονίκη.* ❹ αποκτώ υψηλότερο βαθμό, αξίωμα, κύρος: *Κουράστηκε πολύ στη ζωή του για ν΄ ανέβει.* ❺ γίνομαι ευδιάθετος, αποκτώ αυτοπεποίθηση: *Έχει ανέβει ψυχολογικά από τότε που απέκτησε δεσμό.* ❻ αυξάνομαι σε τιμή, ποσότητα ή ένταση: *~ η θερμοκρασία/ο πυρετός/η πίεση. Με τη βροχή η στάθμη του ποταμού ανέβηκε επικίνδυνα.* ❼ (για θεατρικό έργο) παρουσιάζομαι στη σκηνή ≠ κατεβαίνω: *Αύριο ~ μια κωμωδία του Αριστοφάνη.* **ανέβασμα[2]** το. **ανάβαση** η: πορεία προς τα επάνω ≠ κατάβαση: *Η ~ στην κορυφή του Ολύμπου είναι επικίνδυνη.*

ανέκαθεν (επίρρ.): εξαρχής, από πάντα: *Το σιτάρι ήταν ~ το κύριο διατροφικό στοιχείο στη Μεσόγειο.*

> Η έκφρ. *από ανέκαθεν* είναι λανθασμένη, επειδή η ΑΕ κατάληξη *-θεν* δηλώνει προέλευση, και συνεπώς η πρόθεση *από* πλεονάζει.

ανελλιπής -ής -ές: αυτός που γίνεται χωρίς διακοπές = συνεχής ≠ ελλιπής: *~ παρακολούθηση των μαθημάτων.* σχ. **αγενής**. **ανελλιπώς** (επίρρ.): *Κάθε Σάββατο ~ βγαίνουν έξω για φαγητό.*

άνεμος ο: ❶ κίνηση μάζας ατμοσφαιρικού αέρα, που οφείλεται στις μεταβαλλόμενες ατμοσφαιρικές συνθήκες και έχει ορισμένη κατεύθυνση και δύναμη: *~ ασθενής/μέτριος /ισχυρός/ούριος/βόρειος ~.* ***περί ανέμων και υδάτων***: για συζήτηση που γίνεται αόριστα για διάφορα θέματα. ***όπου φυσάει ο ~***: για άνθρωπο που αλλάζει στάση και άποψη, ανάλογα με ό,τι επικρατεί κάθε φορά. ***στους πέντε ~***: εδώ κι εκεί: *Σκόρπισε την πατρική κληρονομιά ~.* ❷ (μτφ.) έντονη τάση: *Πνέει ~ αισιοδοξίας.* **ανεμίζω**: ❶ (μτβ.) κουνώ κτ στον αέρα: *Με χαιρετούσε ανεμίζοντας το μαντίλι της.* ❷ (αμτβ.) κινούμαι από τον άνεμο: *Τα μαλλιά της ανέμιζαν στον άνεμο.* **ανέμισμα** το.

ανεξάρτητος -η -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δεν επηρεάζεται ούτε καθορίζεται από εξωτερικούς παράγοντες ≠ εξαρτημένος: *Είναι ~ γυναίκα και κάνει ό,τι θέλει.* ❷ αυτός που λειτουργεί χωρίς να υπακούει σε εξωτερικές παρεμβάσεις: *Η Δικαιοσύνη είναι ~.* ❸ αυτός που δε σχετίζεται με κτ άλλο: *Απουσίαζα για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή μου.* σχ. **αίρω**. **ανεξάρτητα** & [επίσ., μόνο στη σημ. 3] **ανεξαρτήτως** (επίρρ.). **ανεξαρτησία** η.

ανεξίτηλος -η -ο: ❶ αυτός που δεν ξεβάφει, δεν ξεθωριάζει το χρώμα του: *~ μελάνι/ύφασμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που η ζωηρότητα της ανάμνησής του δεν εξασθενίζει με το πέρασμα του χρόνου: *Άφησε ~ τη σφραγίδα της στην πολιτική ζωή του τόπου.* **ανεξίτηλα** (επίρρ.).

ανεργία η: αδυναμία επαγγελματικής απασχόλησης κπ: *Η κυβέρνηση πήρε μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας. ταμείο/επίδομα ~.* **άνεργος -η -ο**: αυτός που δεν έχει εργασιακή απασχόληση: *Είναι δύο χρόνια ~ και*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·39

ψάχνει μια οποιαδήποτε δουλειά. **άνεργος** ο: άνεργο άτομο.

> *Άνεργος* είναι αυτός που δεν εργάζεται, επειδή δεν μπορεί να βρει δουλειά, ενώ *άεργος* είναι αυτός που δε θέλει να εργαστεί.

άνεση η: ❶ έλλειψη περιορισμών στη χρήση του χώρου ή του χρόνου: *Η ~ χώρου επιτρέπει ελευθερία κινήσεων.* ❷ εξοικείωση με κτ, δεξιότητα που δίνει την αίσθηση ότι κτ γίνεται εύκολα = ευκολία: *Έχει μεγάλη ~ στο γράψιμο. Κινείται με ~ στους διπλωματικούς κύκλους.* ❸ οικονομική δυνατότητα: *Έχει οικονομική ~.* ❹ ελευθερία στη συμπεριφορά, φυσικότητα: *Μίλα με ~, μη διστάζεις!* ❺ *πληθ.* τα τεχνικά μέσα που εξασφαλίζουν εύκολη διαβίωση: *Στο σπίτι μου έχω όλες τις ~.* **άνετος -η -ο**: ❶ αυτός που προσφέρει άνεση, ελευθερία κινήσεων: *~ σπίτι/ρούχο.* ❷ αυτός που γίνεται με άνεση, με ευκολία: *~ δουλειά/νίκη/ζωή.* ❸ αυτός που συμπεριφέρεται με φυσικότητα ≠ σφιγμένος: *Είναι ~ τύπος.* **άνετα** & (σημ. 1) **ανέτως** (επίρρ.): ❶ με εύκολο τρόπο: *Η ομάδα μας κέρδισε ~.* ❷ χωρίς περιορισμούς ή καταπόνηση: *Κάθησε ~ για να δει τηλεόραση.*

ανεύθυνος -η -ο: ❶ αυτός που ενεργεί και συμπεριφέρεται επιπόλαια, χωρίς να ενδιαφέρεται για τις συνέπειες των πράξεών του ≠ υπεύθυνος: *Μόνο ένας ~ θα μπορούσε να φύγει έτσι, χωρίς να ειδοποιήσει!* ❷ αυτός που δεν έχει ευθύνη ή δεν μπορεί να του αποδώσει κανείς ευθύνη για κτ: *Τελικά αποδείχτηκε ότι ο μηχανικός ήταν ~ για την κατάρρευση του κτιρίου.* **ανεύθυνα** (επίρρ.): χωρίς αίσθηση ευθύνης: *Ενεργεί ~ και χωρίς σοβαρότητα.* = επιπόλαια, απερίσκεπτα. **ανευθυνότητα** η: το να ενεργεί κπ επιπόλαια, χωρίς αίσθηση ευθύνης: *Ήταν ~ εκ μέρους σου να διαδώσεις τις φήμες πριν τις επιβεβαιώσεις.*

ανέφικτος -η -ο: αυτός που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί = ακατόρθωτος ≠ εφικτός: *~ στόχοι. Τα ταξίδια στον χρόνο είναι για το άμεσο μέλλον ~.*

ανεφοδιάζω -ομαι: (μτβ.) προμηθεύω κπ εκ νέου με τα απαραίτητα: *Το αεροπλάνο ανεφοδιάστηκε με καύσιμα και συνέχισε την πτήση του.* **ανεφοδιασμός** ο: η εκ νέου προμήθεια με απαραίτητα αγαθά: *~ του στρατού.*

ανέχεια η: έλλειψη των απαραίτητων πόρων για να μπορεί κανείς να ζήσει, στέρηση των αναγκαίων = ένδεια, φτώχεια ≠ ευμάρεια, ευπορία: *Μεγάλο μέρος του πληθυσμού στις χώρες της Αφρικής βασανίζεται από ~.*

ανέχομαι: (μτβ.) ❶ δεν αντιδρώ σε κπ ή σε κτ που μου προκαλεί ενόχληση = υπομένω: *Δεν ~ να την προσβάλλουν.* ❷ παραβλέπω ηθελημένα κτ, δέχομαι κτ όπως είναι: *Ανέχτηκα για πολύ καιρό τα σφάλματά του.* **ανοχή** η. **ανεκτός -ή -ό**: αυτός που μπορεί κπ να τον ανεχτεί, να τον υπομείνει = υποφερτός: *~ πόνος/ζέστη.* **ανεκτικός -ή -ό**: αυτός που δείχνει μεγάλη ανοχή, υπομονή: *Η κοινωνία μας δεν είναι ~ με τους μετανάστες.* **ανεκτικότητα** η.

ανήκω: (μτβ.) ❶ είμαι κτήμα κάποιου: *Αυτή η έκταση ~ στον Δήμο.* ❷ αποτελώ τμήμα, μέρος ή μέλος ευρύτερου συνόλου: *Η Ρόδος ~ στα Δωδεκάνησα.* = υπάγομαι. ❸ αρμόζω, ταιριάζω: *Σας ~ ένα μεγάλο μπράβο/ένα μερίδιο της επιτυχίας.*

ανησυχώ: ❶ (αμτβ.) είμαι αναστατωμένος, αγωνιώ: *~ για την υγεία της συζύγου μου.* ❷ (μτβ.) προκαλώ αναστάτωση ή ενόχληση: *Παρακαλώ, μη με ανησυχήσεις για τίποτε και για κανέναν!* **ανησυχία** η: ❶ κατάσταση στην οποία κπ είναι αναστατωμένος ή προβληματισμένος εξαιτίας προβλήματος ή απειλής: *Η υγεία του δεν εμπνέει ~. Η κυβέρνηση έχει εκφράσει την ~ της για τις τουρκικές προκλήσεις στο Αιγαίο.* ❷ *πληθ.* έντονο ενδιαφέρον, τάση για αναζητήσεις: *Έχει καλλιτεχνικές ~.* **ανήσυχος -η -ο**: ❶ αυτός που είναι ταραγμένος, αναστατωμένος: *Είναι ~ για την υγεία του.* ❷ αυτός που δεν επαναπαύεται: *~ πνεύμα.* ❸ αυτός που δε γίνεται με ησυχία: *~ ύπνος.* **ανήσυχα** (επίρρ.). **ανησυχητικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ανησυχία: *Η κατάσταση της υγείας του είναι ~.* **ανησυχητικά** (επίρρ.): *Ο καιρός επιδεινώνεται ~.*

ανηφόρα & **ανηφοριά** η: δρόμος με κλίση προς τα πάνω ≠ κατηφόρα. **ανήφορος** ο: ≠ κατήφορος ❶ δρόμος ή έδαφος με κλίση προς τα πάνω: *Κουράζομαι στον ~.* ❷ (μτφ.) δύσκολη περίσταση στη ζωή: *Την κούρασε ο ~ της ζωής.* **ανηφορικός -ή -ό**: αυτός που έχει κλίση προς τα πάνω ≠ κατηφορικός: *~ δρόμος.* **ανηφορικά** (επίρρ.) ≠ κατηφορικά. **ανηφορίζω**: ≠ κατηφορίζω ❶ (αμτβ. & μτβ.) προχωρώ σε ανήφορο ή μετακινούμαι από ένα χαμηλότερο προς ένα υψηλότερο σημείο: *~ προς την κορυφή του βουνού. ~ το μονοπάτι για το σπίτι.* ❷ (αμτβ., για δρόμο) γίνομαι ανηφορικός: *Από δω και πέρα το μονοπάτι ~.* **ανηφόρισμα** το ≠ κατηφόρισμα.

άνεση
άνετα → άνεση
ανετέθην → αναθέτω
άνετος → άνεση
ανετράπην → ανατρέπω
ανέτως → άνεση
άνευ → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
ανεύθυνα → ανεύθυνος
ανεύθυνος → α-
ανεύθυνος
ανευθυνότητα → α-
ανευθυνότητα → ανεύθυνος
ανέφελος → α-
ανέφικτα → α-
ανέφικτος → α-
ανέφικτος
ανεφοδιάζω
ανεφοδιασμός → ανεφοδιάζω
ανέχεια
ανέχομαι
ανεψιά → ανιψιός
ανεψιός → ανιψιός
ανήθικα → α-
ανήθικος → α-
ανήκουστος → α-
ανήκω
ανήλικος → α-
ανήμπορος → α-
ανήξερος → α-
ανηρτημένος → αναρτώ
ανήσυχα → ανησυχώ
ανησυχητικά → ανησυχώ
ανησυχητικός → ανησυχώ
ανησυχία → ανησυχώ
ανήσυχος → ανησυχώ
ανησυχώ
ανηφόρα
ανηφοριά → ανηφόρα
ανηφορίζω → ανηφόρα
ανηφορικά → ανηφόρα
ανηφορικός → ανηφόρα
ανηφόρισμα → ανηφόρα
ανήφορος → ανηφόρα
*ανηψιός → ανιψιός

ανθ' → αντί
ανθ- → αντι-
ανθεκτικά → αντέχω
ανθεκτικός → αντέχω
ανθεκτικότητα → αντέχω
ανθέλληνας → αντι-
ανθελληνικός → αντι-
άνθηση → άνθος
ανθίζω → άνθος
ανθός
άνθος
άνθρακας
ανθρακικό → άνθρακας
ανθρακικός → άνθρακας
ανθρακούχος → άνθρακας
ανθρωπιά → άνθρωπος
ανθρωπινά → άνθρωπος
ανθρώπινα → άνθρωπος
ανθρωπινός → άνθρωπος
ανθρώπινος → άνθρωπος
ανθρωπίνως → άνθρωπος
ανθρωπισμός
ανθρωπιστής → ανθρωπισμός
ανθρωπιστικά → ανθρωπισμός
ανθρωπιστικός → ανθρωπισμός
ανθρωπίστρια → ανθρωπισμός
άνθρωπος
ανθρωπότητα → άνθρωπος
ανθυγιεινός → αντι-
ανθυπασπιστής → αντι-
ανθυπαστυνόμος → αντι-
ανθώ → άνθος
ανία
ανιαρά → ανία
ανιαρός → ανία
ανίατος → α-
ανίκανος → α-
ανικανότητα → α-
ανίκητος → α-
άνισα → α-
ανισόρροπος → α-
άνισος → α-
ανισότητα → α-
ανίσχυρα → α-
ανίσχυρος → α-
ανιχνεύσιμος → ανιχνεύω
ανιχνευτής → ανιχνεύω
ανιχνευτικά → ανιχνεύω
ανιχνευτικός → ανιχνεύω
ανιχνεύω

ανθός ο: ❶ το σύνολο των ανθέων ενός φυτού: *Το κρύο πάγωσε τους ανθούς της λεμονιάς.* ❷ το εκλεκτότερο μέρος κπ πράγματος: *Διαλέγει πάντα τον ~.*

άνθος το • γεν. πληθ. *ανθέων*: ❶ [επίσ.] το μέρος του φυτού που περιέχει τα όργανα αναπαραγωγής και στο οποίο αναπτύσσεται ο καρπός = [οικ.] λουλούδι: ~ *αμυγδαλιάς. πλαστικά ~.* ❷ (μτφ.) το εκλεκτότερο μέρος ενός πράγματος ή συνόλου: ~ *ορύζης / αραβοσίτου. το ~ της νεολαίας. Βρίσκεται στο ~ της ηλικίας της* (στη νεότητα). **ανθίζω**: (αμτβ.) γεμίζω λουλούδια: *Άνθισε η κερασιά.* **ανθώ**: (αμτβ.) ακμάζω: *Τα οικονομικά του/τα γράμματα/οι επιστήμες ~.* **άνθηση** η.

άνθρακας ο: ❶ ΧΗΜ αμέταλλο χημικό στοιχείο που βρίσκεται στη φύση σε μορφές ενώσεων (γραφίτης, διαμάντι) και αποτελεί θεμελιώδες συστατικό της ζωικής ύλης: *διοξείδιο του ~. ενώσεις / ισότοπα του ~.* ❷ στερεό καύσιμο που περιέχει άνθρακα σε μεγάλη ποσότητα = κάρβουνο: *Ο ~ ήταν για αιώνες η καύσιμη ύλη της βιομηχανίας.* ***άνθρακες ο θησαυρός***: για ασήμαντο αποτέλεσμα μετά από πολλές προσπάθειες ή ελπίδες. **ανθρακικός -ή -ό**: αυτός που περιέχει άνθρακα: ~ *ασβέστιο/νάτριο.* **ανθρακικό** το: ανθρακικό οξύ: *αναψυκτικό με ~.*

ανθρωπισμός ο: ❶ πνευματικό κίνημα της Αναγέννησης, που βασίστηκε στη μελέτη του αρχαίου ελληνικού και λατινικού πολιτισμού, της λογοτεχνίας και της τέχνης = ουμανισμός. ❷ φιλοσοφική θεωρία ή πνευματική στάση που εμπνέεται από σεβασμό και αγάπη για τον άνθρωπο και την ανθρώπινη ζωή: *Λόγοι ~ επιβάλλουν την υποστήριξη των αδυνάτων.* **ανθρωπιστής** ο, **-ίστρια** η: ❶ λόγιος της Αναγέννησης, υποστηρικτής του ανθρωπισμού = ουμανιστής: *Ο Έρασμος υπήρξε ~.* ❷ κάθε γνώστης των κλασικών γραμμάτων που πιστεύει στην παιδευτική τους αξία. ❸ πρόσωπο που δείχνει έμπρακτη αγάπη και ευαισθησία για τον συνάνθρωπό του: *Ο Σβάιτσερ ήταν ένας μεγάλος ~.* **ανθρωπιστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον αναγεννησιακό ανθρωπισμό και το μορφωτικό ιδεώδες που θέτει την κλασική παιδεία στο επίκεντρο: ~ *επιστήμες* (φιλολογία, ιστορία, ψυχολογία κτλ.). ❷ αυτός που συμπαρίσταται στον συνάνθρωπο: ~ *οργάνωση/βοήθεια.* **ανθρωπιστικά** (επίρρ. στη σημ. 2).

άνθρωπος ο: ❶ ον που ανήκει στα θηλαστικά και που έχει ως κύρια χαρακτηριστικά την όρθια στάση, τη λογική και τον έναρθρο λόγο. ❷ κάθε άνθρωπος ως εκπρόσωπος του ανθρώπινου γένους: *Οι ~ είναι θνητοί.* ❸ κάθε άτομο του είδους, με ιδιαίτερες σωματικές και πνευματικές ιδιότητες: *κοντός/έξυπνος/ευαίσθητος ~.* ❹ ο άνθρωπος ως απόλυτη ηθική αξία: *Δεν αρκεί να είσαι καλός επιστήμονας, πρέπει να είσαι και ~.* ❺ ο άνθρωπος ως ατελές ον, με αδυναμίες: ~ *είμαστε, λάθη κάνουμε.* **ανθρώπινος -η -ο**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον άνθρωπο (κατ' αντιδιαστολή προς τα ζώα ή τις μηχανές): ~ *σώμα/αξιοπρέπεια/δικαιώματα.* ❷ αυτός που έχει τις αδυναμίες και τις ατέλειες που χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο: *Τα λάθη είναι ~.* ❸ αυτός που είναι ευαίσθητος, ευγενής: *Προσεγγίζει τους άλλους με έναν πολύ ~ τρόπο, προσπαθώντας να τους καταλάβει και να τους στηρίξει.* ❹ αυτός που αρμόζει στον άνθρωπο ή ικανοποιεί τις ανάγκες του: *Θέλω να βρω μια πιο ~ δουλειά.* **ανθρώπινα** (επίρρ. στη σημ. 3): *Μου συμπεριφέρθηκε ~.* **ανθρωπίνως** (επίρρ.): [επίσ.] με βάση τα ανθρώπινα μέτρα και τις φυσικές δυνατότητες του ανθρώπου: *Είναι ~ αδύνατο να προλάβουμε να τελειώσουμε τόσο σύντομα.* **ανθρωπινός -ή -ό**: ❶ ανθρώπινος (σημ. 4): *Δεν είναι ζωή ~ αυτή που ζουν οι έγκλειστοι στα στρατόπεδα!* **ανθρωπινά** (επίρρ.). **ανθρωπιά** η: η θεωρούμενη ιδανικά ως κατεξοχήν ανθρώπινη ιδιότητα, η αλληλεγγύη και η συμπάθεια απέναντι στον συνάνθρωπο ≠ απανθρωπιά: *Δείξε λίγη ~, μην είσαι τόσο σκληρός!* **ανθρωπότητα** η: το σύνολο των ανθρώπων επάνω στη γη: *Η ~ κινδυνεύει να αφανιστεί από έναν πυρηνικό πόλεμο. εγκλήματα κατά της ~.*

ανία η: δυσάρεστο συναίσθημα που δημιουργείται από την έλλειψη ενδιαφέροντος για ό,τι συμβαίνει = πλήξη, βαρεμάρα: *Η γραφειοκρατική δουλειά τής προκαλεί ~.* **ανιαρός -ή -ό**: αυτός που προξενεί ανία = βαρετός, πληκτικός: ~ *συζήτηση/μυθιστόρημα/μάθημα.* **ανιαρά** (επίρρ.).

ανιχνεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ αναζητώ κπ ή κτ ερευνώντας συστηματικά οποιοδήποτε σχετικό ίχνος και στοιχείο: ~ *τοξικές ουσίες σε συσκευασμένα τρόφιμα.* ❷ (μτφ.) προσπαθώ να εξακριβώσω κτ χρησιμοποιώντας τη λογική ή το συναίσθημα: *Προσπάθησε να ανιχνεύσεις τις προθέσεις του.* **ανιχνεύσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να ανιχνευθεί: *Τα αναβολικά είναι ~ στο αίμα.* **ανιχνευτής** ο: ❶ αυτός που έχει εκπαιδευτεί να ανιχνεύει μια εδαφική περιοχή:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·41

Μια διμοιρία ανιχνευτών προηγούνταν του στρατεύματος. ❷ συσκευή με την οποία γίνεται ανίχνευση: ~ *ραδιενέργειας/μετάλλων.* **ανιχνευτικός -ή -ό**. **ανιχνευτικά** (επίρρ.).

ανιψιός & **ανεψιός** ο, **ανιψιά** & **ανεψιά** η, **ανίψι** το: ❶ το παιδί του αδερφού/της αδερφής κπ ή του/της συζύγου. ❷ το παιδί του/της εξαδέλφου κπ ή του/της συζύγου.

άνοδος η: ❶ κίνηση από χαμηλότερο σε υψηλότερο επίπεδο, από τα νότια προς τα βόρεια ή από τα παράλια προς τα μεσόγεια ≠ κάθοδος: *Η ~ στην κορυφή γίνεται με δυσκολία.* ❷ αύξηση σε κλίμακα ≠ πτώση: ~ *της θερμοκρασίας/των τιμών/της στάθμης του ποταμού.* ❸ δρόμος με ανηφορική κλίση ή που οδηγεί προς τα βόρεια: *Η συγκεκριμένη οδός είναι η μόνη ~ για την Ακρόπολη.* ❹ (μτφ.) πρόοδος, κατάκτηση ενός αξιώματος: ~ *ενός κόμματος στην εξουσία.* = ανάρρηση ≠ πτώση. ❺ ΦΥΣ ο θετικός πόλος πηγής ηλεκτρικού ρεύματος και το αντίστοιχο ηλεκτρόδιο ≠ κάθοδος. **ανοδικός -ή -ό**: αυτός που παρουσιάζει άνοδο, αύξηση: *Τα ποσοστά του κόμματός μας κινούνται σε ~ πορεία.* **ανοδικά** (επίρρ.): ~ *κινήθηκαν οι τιμές των μετοχών στη σημερινή συνεδρίαση του Χρηματιστηρίου.*

ανόητος -η -ο: αυτός που δείχνει έλλειψη σκέψης ή νοημοσύνης = βλάκας, ηλίθιος, χαζός: ~ *άνθρωπος / πράξη / απόφαση.* **ανόητα** (επίρρ.). **ανοησία** η: ❶ η ιδιότητα του ανόητου = βλακεία: *Είναι μεγάλη ~ να μη θέλεις το συμφέρον σου.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (συνεκδ.) λόγος ή πράξη που φανερώνει ανοησία: *Πάψε να λες/να κάνεις ~.*

ανοίγω -ομαι • αόρ. *άνοιξα*, παθ. αόρ. *ανοίχτηκα*, μτχ. *ανοιγμένος*: (μτβ. & αμτβ.) ❶ αφαιρώ, σηκώνω κτλ. ό,τι κρατάει κλειστό έναν χώρο, ώστε να επιτρέψω την πρόσβαση σε αυτόν ≠ κλείνω: *Μόλις ανοίξεις το συρτάρι, θα το δεις.* ❷ αφαιρώ το σκέπασμα, το πώμα κτλ. ενός πράγματος ≠ κλείνω: *Άνοιξαν δύο μπουκάλια κρασί. Άνοιξε το δώρο σου!* ❸ κάνω ρούχο φαρδύτερο ή αποκαλυπτικότερο: *Να ανοίξετε λίγο τα μανίκια, γιατί μου είναι στενά.* ❹ ξεκουμπώνω ή κατεβάζω το φερμουάρ ≠ κλείνω: *Άνοιξε το πουκάμισο!* ❺ [προφ.] χτυπώ και τραυματίζω, προκαλώντας αιμορραγία: *Του άνοιξε τη μύτη με μια γροθιά.* ❻ (μτφ.) εγκαινιάζω, ξεκινώ κτ ≠ κλείνω: *Άνοιξε καινούριο μαγαζί.* ❼ απλώνω κτ σε μεγαλύτερη έκταση, όγκο κτλ. ≠ κλείνω: *Άνοιξε την ομπρέλα σου!* ❽ θέτω σε λειτουργία συσκευή ≠ κλείνω: *Άνοιξε την τηλεόραση.* ❾ κάνω διάρρηξη: *Άνοιξαν το διπλανό σπίτι.* ❿ Σε πολλές από τις παραπάνω σημ. το ρ. χρησιμοποιείται και ως αμτβ.: *Η πόρτα ανοίγει δύσκολα. Πώς ανοίγει το βίντεο;* **άνοιγμα** το. **ανοιχτήρι** το. **ανοιχτός -ή -ό**. **ανοιχτά** (επίρρ.).

άνοιξη η: ❶ μία από τις τέσσερις εποχές του έτους, μετά τον χειμώνα και πριν από το καλοκαίρι, που χαρακτηρίζεται από άνοδο της θερμοκρασίας και άνθηση των φυτών. ❷ (μτφ.) περίοδος ακμής: *Η γενιά αυτή έφερε την ~ στα ελληνικά γράμματα.* **ανοιξιάτικος -η -ο** = εαρινός. **ανοιξιάτικα** (επίρρ.): κατά τη διάρκεια της άνοιξης: *Πώς σου 'ρθε να βάλεις παλτό ~;*

άνομος -η -ο: αυτός που παραβιάζει τους ηθικούς νόμους: *Διέπραξε πολλές ~ πράξεις.* **άνομα** (επίρρ.). **ανομία** η: παράνομη και ανήθικη πράξη: *Ο Θεός τον τιμώρησε για τις ~ του.*

> Το επίθ. *άνομος* δεν ταυτίζεται σημασιολογικά με το επίθ. *άδικος*: με το πρώτο τονίζεται η σοβαρότητα της παράβασης ηθικών νόμων και η αδιαφορία για αυτούς, ενώ με το δεύτερο δηλώνεται η παράβαση κανόνων δικαίου και η απόκλιση από το αίσθημα περί δικαίου.

ανοσία η: ❶ ΙΑΤΡ φυσική ή επίκτητη ιδιότητα ενός οργανισμού να μην προσβάλλεται από ορισμένες ασθένειες: *Με το εμβόλιο απέκτησε ~ στην ασθένεια αυτή.* ❷ (μτφ.) ιδιότητα αυτού που δεν αντιδρά σε μια δυσάρεστη κατάσταση, επειδή την έχει συνηθίσει: *Μετά τους συνεχείς καβγάδες έπαθα ~ στις φωνές.* **άνοσος -η -ο**.

ανταγωνίζομαι: (μτβ.) ❶ αγωνίζομαι να ξεπεράσω κπ, να επικρατήσω σε μια αναμέτρηση: ~ *τρεις άλλους υποψηφίους για τη διευθυντική θέση.* ❷ προσπαθώ να ξεπεράσω κτ ή κπ, να φανώ ισοδύναμος, ισάξιος: *Τα ελληνικά ρούχα ~ τα ευρωπαϊκά.* **ανταγωνισμός** ο: σκληρός /οικονομικός/πολιτικός/αθέμιτος ~. **ανταγωνιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που ανταγωνίζεται κπ: *Τον συκοφαντούν οι ~ του.* **ανταγωνιστικός -ή -ό**. **ανταγωνιστικά** (επίρρ.).

ανταλλάσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω κτ και παίρνω κτ άλλο αντ' αυτού: *Ανταλλάσσουμε γραμματόσημα/επιστολές/δώρα.* ❷ (μτφ.) λέω σε κπ κτ και αυτός μου λέει κτ ανάλογο: ~ *απόψεις/βαριές κουβέντες.* **ανταλλαγή** η: *Με τη Συνθήκη της Λοζάνης (1923) αποφασίστηκε η ~ πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. ~ απόψεων/ύβρεων.* **ανταλλακτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την ανταλλαγή: **~ εμπόριο**: αυτό

ανίψι → ανιψιός
ανιψιά → ανιψιός
ανιψιός
ανοδικά → άνοδος
ανοδικός → άνοδος
άνοδος
ανοησία → ανόητος
ανόητα → ανόητος
ανόητος
ανόθευτος → α-
άνοιγμα → ανοίγω
ανοίγω
άνοιξη
ανοιξιάτικα → άνοιξη
ανοιξιάτικος → άνοιξη
ανοιχτά → ανοίγω
ανοιχτήρι → ανοίγω
ανοιχτός → ανοίγω
άνομα → άνομος
ανομία → άνομος
άνομος
ανοργανωσιά → α-
ανοργάνωτα → α-
ανοργάνωτος → α-
ανορεξία → α-
ανόρεχτα → α-
ανόρεχτος → α-
ανοσία
άνοσος → ανοσία
άνοστος → α-
ανοχή → ανέχομαι
αντ' → αντί
αντι- → αντι-
ανταγωνίζομαι
ανταγωνισμός → ανταγωνίζομαι
ανταγωνιστής → ανταγωνίζομαι
ανταγωνιστικά → ανταγωνίζομαι
ανταγωνιστικός → ανταγωνίζομαι
ανταγωνίστρια → ανταγωνίζομαι
ανταλλαγή → ανταλλάσσω
ανταλλακτικό → ανταλλάσσω
ανταλλακτικός → ανταλλάσσω
ανταλλάσσω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·42

ανταμείβω
ανταμοιβή ➞ ανταμείβω
αντανάκλαση
αντανακλαστικά ➞ αντανάκλαση
αντανακλαστικός ➞ αντανάκλαση
αντανακλώ ➞ αντανάκλαση
ανταποδίδω
ανταπόδοση ➞ ανταποδίδω
ανταπόδοση ➞ αντι-
ανταποδοτικά ➞ ανταποδίδω
ανταποδοτικός ➞ ανταποδίδω
ανταποκρίνομαι
ανταπόκριση ➞ ανταποκρίνομαι
ανταποκριτής ➞ ανταποκρίνομαι
ανταποκρίτρια ➞ ανταποκρίνομαι
ανταρσία
αντάρτης ➞ ανταρσία
αντάρτικο ➞ ανταρσία
αντάρτικος ➞ ανταρσία
αντάρτισσα ➞ ανταρσία
άντε
αντείπα ➞ αντιλέγω
αντελήφθην ➞ αντιλαμβάνομαι
αντεπεξέρχομαι
αντεπεξήλθα ➞ αντεπεξέρχομαι
αντεπίθεση ➞ αντεπιτίθεμαι
αντεπιτίθεμαι
αντετιθέμην ➞ αντιτίθεμαι
αντέχω

που γίνεται με ανταλλαγή προϊόντων, όχι με χρήματα. **ανταλλακτικό** το: εξάρτημα μηχανής που προορίζεται να αντικαταστήσει άλλο σε περίπτωση φθοράς: ~ *αυτοκινήτων*.

ανταμείβω -ομαι: (μτβ.) προσφέρω σε κπ κτ ανάλογο με το καλό που έκανε: *Ο Θεός να σ΄ ανταμείψει για τις ευεργεσίες σου!* **ανταμοιβή** η: ό,τι προσφέρεται ή γίνεται για να ανταμειφθεί κπ για τις πράξεις του: *δίκαιη/ηθική/υλική* ~. ☞ σχ. **αλείφω**.

αντανάκλαση η: ❶ αλλαγή της πορείας φωτεινών, ηχητικών κτλ. κυμάτων που προσκρούουν σε μια επιφάνεια: ~ *του φωτός/του ήχου*. ❷ (μτφ.) έμμεση επίδραση ή απήχηση: *Η τέχνη του αποτελεί ~ της εποχής του.* **αντανακλώ -ώμαι**: ❶ (μτβ., για επιφάνεια) προκαλώ αντανάκλαση: *Το κάτοπτρο ~ το φως.* ❷ (μτφ., αμτβ.) έχω έμμεση επίδραση, απηχώ: *Η συμπεριφορά του ~ σ' όλη την οικογένειά του.* **αντανακλαστικός -ή -ό. αντανακλαστικά** (επίρρ.).

ανταποδίδω: (μτβ.) κάνω σε κπ κτ αντίστοιχο με ό,τι μου έκανε: ~ *τις φιλοφρονήσεις/την επίσκεψη/τον χαιρετισμό.* **~ *τα ίσα***: κάνω σε κπ το ίδιο κακό με αυτό που μου έκανε. **ανταπόδοση** η: ενέργεια ή πράξη που προκαλείται από αντίστοιχη προηγούμενη: ~ *φιλοφρονήσεων.* **ανταποδοτικός -ή -ό**: αυτός που ανταποδίδει κτ: **~ *τέλη***: αυτά που πληρώνονται από τον πολίτη σε ανταπόδοση κρατικών παροχών. **ανταποδοτικά** (επίρρ.).

ανταποκρίνομαι: (αμτβ. + *σε*) ❶ βρίσκομαι σε αντιστοιχία με κτ: *Η περιγραφή δεν ~ στην πραγματικότητα.* ❷ αποδεικνύομαι αντάξιος, ικανοποιητικός: *Εάν δεν μπορείς να ανταποκριθείς στα καθήκοντά σου, πρέπει να παραιτηθείς.* ❸ αντιδρώ θετικά σε μια ενέργεια άλλου: *Δεν ~ στα αισθήματά του.* **ανταπόκριση** η: ❶ θετική αντίδραση σε ενέργεια άλλου: *Οι εκκλήσεις για βοήθεια έμειναν χωρίς ~.* ❷ το ειδησεογραφικό κείμενο που στέλνει ο απεσταλμένος ενός μέσου μαζικής ενημέρωσης: ~ *από τη Γαλλία.* ❸ προγραμματισμένη συνάντηση δύο συγκοινωνιακών μέσων σε ενδιάμεσο σταθμό για τη μετεπιβίβαση ταξιδιωτών: *Αν καθυστερήσει το τοπικό τρένο, θα χάσει την ~ με την ταχεία.* **ανταποκριτής** ο, **-ίτρια** η: δημοσιογράφος που έχει αποσταλεί σε τόπο απομακρυσμένο από την έδρα της εργασίας του, προκειμένου να στέλνει ειδήσεις: ***πολεμικός ~***: δημοσιογράφος που στέλνεται στο μέτωπο του πολέμου.

ανταρσία η: εξέγερση μιας ομάδας και άρνηση να υπακούσει σε ανώτερη αρχή: ~ *πληρώματος πλοίου/στρατεύματος.* **αντάρτης** ο, **-ισσα** η: ❶ εθελοντής πολεμιστής που δεν ανήκει σε τακτικό στρατό και πολεμά για κπ ιδέα, ιδεολογία κτλ.: ~ *πόλεων.* ❷ (μτφ.) ατίθασος, απείθαρχος: *Αδύνατο να του επιβληθείς: είναι ~!* **αντάρτικος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με τους αντάρτες: ~ *κινήματα/σώματα.* **αντάρτικο** το: ένοπλη εξέγερση ατάκτων πολεμιστών: *Βγήκε στο ~.*

άντε & άιντε (επιφ.): εκφράζει ❶ παρακίνηση ή αγανάκτηση ανάλογα με τα συμφραζόμενα: ~ *στο καλό!* ~ *χάσου!* ~ *από δω!* ❷ έκπληξη ή δυσπιστία: *Τα 'μαθες; Χώρισα!* ~*!* ❸ (επαναλαμβανόμενο) έντονη αντίθεση: ~-~, *ό,τι θέλεις λες!* ❹ συγκατάθεση, παραχώρηση: *Κάνει εκατό ευρώ!* ~, *για σένα ογδόντα!* ❺ ανώτατο όριο: *Θα ήταν πενήντα, ~ εξήντα άνθρωποι, όχι παραπάνω!*

αντεπεξέρχομαι • αόρ. *αντεπεξήλθα*: (αμτβ.) αντιμετωπίζω κτ με επιτυχία: *Προσπαθεί να αντεπεξέλθει στην κρίσιμη περίσταση.* ☞ σχ. **έρχομαι**.

Προσοχή: ο τ. *ανταπεξέρχομαι* είναι λανθασμένος, καθώς το ρ. είναι σύνθετο από τις προθέσεις *αντί + επί + εξ* και το ρ. *έρχομαι*.

αντεπιτίθεμαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) επιτίθεμαι σε κπ ως αντίδραση στην επίθεσή του: *Ο στρατός αντεπιτέθηκε στην πρώτη επίθεση του εχθρού. Μου αντεπιτέθηκε με νέα επιχειρήματα.* **αντεπίθεση** η.

αντέχω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ έχω τις απαραίτητες για κτ σωματικές δυνάμεις: *Δεν αντέχω να ανέβω τόσες σκάλες.* ❷ μπορώ να αντιμετωπίσω κπ ή κτ δυσάρεστο = υπομένω: *Δεν αντέχω τη φλυαρία του! Είσαι φίλη μου, αλλά ώρες ώρες δεν αντέχεσαι!* ❸ καταφέρνω να επιβιώσω ή να διατηρηθώ, δε φθείρομαι: *Πώς άντεξαν τρεις μέρες χωρίς νερό; Τα μεγάλα έργα τέχνης ~ στον χρόνο.* **αντοχή** η: ❶ το να αντέχει κπ κτ: *σωματική/ψυχική* ~. *Έχω ~ στις στερήσεις/στην πείνα/στο κρύο.* ❷ (για υλικά σώματα) αντίσταση στη φθορά, αλλοίωση: ~ *στη διάβρωση/στη θερμότητα.* **ανθεκτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που δεν παθαίνει εύκολα κτ από το πέρασμα του χρόνου: *Η τέντα είναι φτιαγμένη από ~ ύφασμα.* ❷ αυτός που δε χάνει εύκολα τη σωματική ή ψυχική του δύναμη: *Άλλος θα τα είχε*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·43

παρατήσει, αλλά αυτός ήταν ~ στις δυσκολίες. **ανθεκτικά** (επίρρ.). **ανθεκτικότητα** η.

αντηχώ: (αμτβ.) ❶ παράγω δυνατό και παρατεταμένο ήχο: *Οι καμπάνες αντήχησαν σε όλο το χωριό.* ❷ (για κλειστό χώρο) δονούμαι από δυνατούς ήχους, φωνές κτλ.: *Το θέατρο αντήχησε από θερμά χειροκροτήματα και επευφημίες.* **αντήχηση** η: ΦΥΣ φαινόμενο κατά το οποίο ένας ήχος μπορεί να ενισχυθεί ή να παραταθεί όταν προσκρούει σε κπ κοντινό εμπόδιο.

αντί & [λογοτ., λαϊκ.] **αντίς** & (πριν από φωνήεν) **αντ'** & **ανθ'** (πρόθ.): (+ γεν./αιτ./για/να) δηλώνει αντικατάσταση πράγματος, προσώπου, ενέργειας κτλ. από κπ ή κτ άλλο: *~ να ζητήσει συγγνώμη, έβαλε και τις φωνές! Τους έδωσε παξιμάδι ~ (για) ψωμί. ~ του Γιάννη ήρθε ο αδερφός του.*

> Η λ. *αντί* μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε ελλειπτικό λόγο, ακολουθούμενη και από άλλα συμπληρώματα, π.χ. προθετική φράση: *Ήρθε από εδώ ~ (να έρθει) από εκεί. ~ (να είμαι) πλούσιος, προτιμώ να είμαι ευτυχής.*

αντι- αντ- ανθ- & **αντί-**: α΄ συνθ. που δηλώνει ❶ το αντίθετο από αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.: *ανθυγιεινός, αντιεπιστημονικός.* ❷ εναντίωση σε αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.: *αντιαγροτικός, αντιδημοκρατικός.* ❸ ενέργεια ή πράξη που έρχεται ως απάντηση ή αντίδραση στην πράξη που σημαίνει το β΄ συνθ.: *αντιπροτείνω.* ❹ τίτλο **α.** το πρόσωπο που ασκεί την εξουσία αντί του νομίμου: *αντιβασιλέας.* **β.** πρόσωπο (ή ομάδα προσώπων) που είναι δεύτερο σε κπ ιεραρχία: *αντιδήμαρχος, αντιεισαγγελέας.* ❺ αντικείμενο που χρησιμοποιείται αντί του κανονικού: *αντικλείδι.* ❻ (σε πολυσύνθετα) χρονική στιγμή που προηγείται ή έπεται αυτής που δηλώνουν μαζί το β΄ και γ΄ συνθ.: *αντιπροχθές, αντιμεθαύριο.*

αντιβίωση η: ΙΑΤΡ θεραπευτική αγωγή που βασίζεται στη χρήση αντιβιοτικών φαρμάκων. **αντιβιοτικό** το: φάρμακο που εξουδετερώνει τα μικρόβια ή εμποδίζει την ανάπτυξή τους: *Η πενικιλίνη ήταν το πρώτο ~.* **αντιβιοτικός -ή -ό.**

αντιγράφω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ ξαναγράφω με ακρίβεια το περιεχόμενο ενός κειμένου: *Δώσ' μου τις σημειώσεις σου να τις αντιγράψω στο τετράδιό μου! Μηδενίστηκε το γραπτό του, γιατί ο καθηγητής τον έπιασε να αντιγράφει.* ❷ (κυρ. για έργα τέχνης) δημιουργώ κτ που αποτελεί απομίμηση του πρωτοτύπου. ❸ μιμούμαι κπ ή κτ: *Τον θαυμάζει τόσο πολύ, που έχει αντιγράψει το στιλ του.* **αντιγραφή** η. **αντίγραφο** το: ❶ έγγραφο, κείμενο κτλ. που προέρχεται από αντιγραφή ≠ πρωτότυπο: *Η αίτηση θα πρέπει να συνοδεύεται από επικυρωμένο ~ πτυχίου.* ❷ απομίμηση ενός πρωτοτύπου: *ρωμαϊκό ~.*

αντίδραση η: ❶ ενέργεια που προκαλείται από άλλη ενέργεια ή κατάσταση: *Έντονη ήταν η ~ στα οικονομικά μέτρα.* ❷ ΦΥΣ η ίση και αντίρροπη δύναμη που κάθε σώμα αναπτύσσει όταν δέχεται την επίδραση μιας άλλης δύναμης. ❸ ΧΗΜ ***χημική ~***: η αλληλεπίδραση μεταξύ χημικών στοιχείων ή ενώσεων, που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία άλλης χημικής ένωσης. ☞ σχ. **δράμα**. **αντιδρώ** (αμτβ.). **αντιδραστήρας** ο. **αντιδραστικός -ή -ό. αντιδραστικά** (επίρρ.).

αντικαθιστώ -ίσταμαι: (μτβ.) τοποθετώ προσωρινά ή μόνιμα κπ ή κτ στη θέση άλλου = αλλάζω: *Τα παλιά έπιπλα του σαλονιού αντικαταστάθηκαν με καινούρια.* **αντικατάσταση** η. **αντικαταστάτης** ο, **-άτρια** η.

αντικείμενο το: ❶ καθετί που υπάρχει και γίνεται αντιληπτό με τις αισθήσεις = πράγμα: *Δε*

Σύνθετα με αντι-

αντίθεση
ανθυγιεινός
αντιαισθητικός
αντιεπιστημονικός
αντιήρωας
αντικανονικός
αντικίνητρο
αντικοινωνικός
αντιοικονομικός
αντιπαιδαγωγικός
αντισυνταγματικός

εναντίωση
ανθέλληνας
ανθελληνικός
αντιαεροπορικός
αντιαθλητικός
αντιαλλεργικός
αντιαμερικανικός
αντιαμερικανισμός
αντιβηχικός
αντιγριπικός
αντιεξουσιαστικός
αντιεπαναστατικός
αντιευρωπαϊκός
αντικαθεστωτικός
αντικυβερνητικός
αντιλέγω
αντιλαϊκός
αντιπλημμυρικός
αντιπολεμικός
αντιπυρετικός
αντιρυτιδικός
αντισεισμικός
αντιτρομοκρατικός

ενέργεια ή πράξη που έρχεται σε απάντηση ή αντίδραση σε άλλη
ανταπόδοση
αντιδιαδήλωση
αντικίνημα
αντιπαροχή
αντιπροσφορά
αντιπρόταση

πρόσωπο που έρχεται δεύτερο σε ιεραρχία
ανθυπασπιστής
ανθυπαστυνόμος
αντιπολίτευση
αντιπολιτευτικός
αντιπρόεδρος
αντιπρύτανης
αντιπτέραρχος
αντισυνταγματάρχης

προηγούμενη ή επόμενη χρονική στιγμή
αντιπρόπερσι

αντήχηση → αντηχώ
αντηχώ
αντί
αντι-
αντί- → αντι-
αντιαεροπορικός → αντι-
αντιαθλητικός → αντι-
αντιαισθητικός → αντι-
αντιαλλεργικός → αντι-
αντιαμερικανικός → αντι-
αντιαμερικανισμός → αντι-
αντιβηχικός → αντι-
αντιβιοτικό → αντιβίωση
αντιβιοτικός → αντιβίωση
αντιβίωση
αντιγραφή → αντιγράφω
αντίγραφο → αντιγράφω
αντιγράφω
αντιγριπικός → αντι-
αντιδιαδήλωση → αντι-
αντίδραση
αντιδραστήρας → αντίδραση
αντιδραστικά → αντίδραση
αντιδραστικός → αντίδραση
αντιδρώ → αντίδραση
αντιεξουσιαστικός → αντι-
αντιεπαναστατικός → αντι-
αντιεπιστημονικός → αντι-
αντιευρωπαϊκός → αντι-
αντιήρωας → αντι-
αντίθεση → αντιτίθεμαι
αντίθετα → αντιτίθεμαι
αντιθετικά → αντιτίθεμαι
αντιθετικός → αντιτίθεμαι
αντίθετος → αντιτίθεμαι
αντικαθεστωτικός → αντι-
αντικαθιστώ
αντικανονικός → αντι-
αντικατάσταση → αντικαθιστώ
αντικαταστάτης → αντικαθιστώ
αντικαταστάτρια → αντικαθιστώ
αντικειμενικά → αντικείμενο
αντικειμενικός → αντικείμενο
αντικειμενικότητα → αντικείμενο
αντικείμενο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·44

αντικίνημα → αντι-
αντικίνητρο → αντι-
αντικοινωνικός → αντι-
αντικρίζω → αντίκρυ
αντικριστά → αντίκρυ
αντικριστός → αντίκρυ
αντίκρυ
*αντικρύζω → αντικρίζω
αντικυβερνητικός → αντι-
αντιλαϊκός → αντι-
αντιλαμβάνομαι
αντιλέγω
αντιλέγω → αντι-
αντιληπτικά → αντιλαμβάνομαι
αντιληπτικός → αντιλαμβάνομαι
αντιληπτός → αντιλαμβάνομαι
αντίληψη → αντιλαμβάνομαι
αντίλογος → αντιλέγω
αντιμετωπίζω
αντιμετώπιση → αντιμετωπίζω
αντίξοος
αντιξοότητα → αντίξοος
αντιοικονομικός → αντι-
αντιπάθεια → αντιπαθώ
αντιπαθής → αντιπαθώ
αντιπαθητικά → αντιπαθώ
αντιπαθητικός → αντιπαθώ
αντιπαθώ
αντιπαιδαγωγικός → αντι-
αντίπαλος
αντιπαλότητα → αντίπαλος
αντιπαροχή → αντι-
αντιπλημμυρικός → αντι-
αντιπολεμικός → αντι-
αντιπολίτευση → αντι-
αντιπολιτευτικός → αντι-
αντιπρόεδρος → αντι-
αντιπρόπερσι → αντι-
αντιπροσφορά → αντι-
αντιπρόταση → αντι-
αντιπρύτανης → αντι-
αντιπτέραρχος → αντι-
αντιπυρετικός → αντι-
αντιρυτιδικός → αντι-
αντίς → αντί
αντισεισμικός → αντι-
αντίσταση → αντιστέκομαι
αντιστασιακή → αντιστέκομαι
αντιστασιακός → αντιστέκομαι
αντιστέκομαι
αντίστοιχα → αντιστοιχία

θέλω να μου πειράζει κανένας τα προσωπικά μου ~. ❷ (+ γεν. ουσ. που παράγεται από ρ.) σχηματίζει εκφράσεις που παίρνουν τη σημασία τους από το ουσ.: *~ συζήτησης* (συζητείται). *~ έρευνας* (ερευνάται). *~ πόθου* (ποθείται). ❹ ΓΛΩΣΣ λέξη ή φράση της πρότασης που δέχεται την ενέργεια του υποκειμένου: *άμεσο /έμμεσο ~.* **αντικειμενικός -ή -ό**: ❶ αυτός που βασίζεται στην πραγματικότητα και δεν επηρεάζεται από προσωπικά συμφέροντα ή προτιμήσεις = αμερόληπτος ≠ υποκειμενικός, μεροληπτικός: *~ κριτής / διαιτητής / απόφαση / αξία. Ο καθηγητής πρέπει να είναι πάντα ~, όταν βαθμολογεί τους μαθητές του.* ❷ αυτός που είναι ο πιο σημαντικός = κύριος, βασικός, τελικός: *Ο ~ στόχος μας είναι η εταιρεία να μπει στο χρηματιστήριο.* **αντικειμενικά** (επίρρ.). **αντικειμενικότητα** η: η ιδιότητα του αντικειμενικού ≠ υποκειμενικότητα.

αντίκρυ (επίρρ.): απέναντι = αντικριστά: *Στάθηκε ~ του και του ζήτησε να φύγει.* **αντικρίζω**: (μτβ.) ❶ βλέπω κπ ή κτ που βρίσκεται απέναντί μου: *Το θέαμα που αντίκρισε ήταν αποκρουστικό.* ❷ (μτφ.) αντιμετωπίζω κπ ή κτ: *~ το μέλλον με αισιοδοξία.* **αντικριστός -ή -ό. αντικριστά** (επίρρ.).

αντιλαμβάνομαι • αόρ. *αντιλήφθηκα* & [επίσ.] *αντελήφθην*: (μτβ.) ❶ καταλαβαίνω κτ μέσω των αισθήσεών μου: *Ο κλέφτης μπήκε στο διαμέρισμα χωρίς να τον αντιληφθούμε.* ❷ καταλαβαίνω, κατανοώ κτ με τον νου, με τη λογική: *Προσπαθώ να αντιληφθώ τα σχέδιά της, αλλά δεν το έχω καταφέρει ακόμα.* **αντίληψη** η: ❶ **α.** ΨΥΧΟΛ νοητική λειτουργία με την οποία ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται. **β.** η ικανότητα του ανθρώπου να μαθαίνει εύκολα, να καταλαβαίνει = νοημοσύνη, ευφυΐα: *οξεία / μειωμένη ~.* ❷ **α.** η γνώμη που έχει κπ για ένα ζήτημα = πεποίθηση, άποψη: *Έχω την ~ ότι τα πράγματα δεν έγιναν έτσι όπως τα λες.* **β.** *πληθ.* οι πεποιθήσεις που διακρίνουν ένα άτομο ή μια ομάδα = νοοτροπία: *προοδευτικές / συντηρητικές / θρησκευτικές / πολιτικές ~.* **αντιληπτός -ή -ό**: αυτός που (μπορεί να) τον αντιλαμβάνεται κανείς: *Ο κλέφτης έγινε ~. Το μήνυμα που έστειλε ο πρωθυπουργός δεν έγινε ~ από όλους τους υπουργούς του.* **αντιληπτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τις λειτουργίες της αντίληψης: *~ ικανότητα.* **αντιληπτικά** (επίρρ.).

αντιλέγω • αόρ. *αντείπα*: (αμτβ.) εκφράζω αντίθετη άποψη, διαφωνώ: *Δεν ~, η άποψή σου είναι απόλυτα τεκμηριωμένη.* **αντίλογος** ο: το να αντιλέγει κπ: *πολιτικός/τεκμηριωμένος ~. Οι δύο πλευρές γρήγορα κατέληξαν σε συμφωνία, καθώς δεν υπήρχε ουσιαστικός ~.*

αντιμετωπίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ βρίσκομαι μπροστά σε μια δύσκολη κατάσταση και προσπαθώ να την ξεπεράσω: *Αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες.* ❷ συμπεριφέρομαι σε κπ ή σε κτ σύμφωνα με ορισμένη ιδιότητά του ή με ορισμένο τρόπο = μεταχειρίζομαι: *Μας αντιμετώπιζε ως ίσους.* **αντιμετώπιση** η.

αντίξοος -η -ο: αυτός που δημιουργεί προβλήματα, που δεν είναι ευνοϊκός: *Εργάζεται σε εξαιρετικά ~ συνθήκες.* **αντιξοότητα** η.

αντιπαθώ: (μτβ.) έχω αρνητικά συναισθήματα ή διάθεση για κπ ή κτ ≠ συμπαθώ: *Τον αντιπάθησε από την πρώτη στιγμή που τον είδε.* **αντιπαθής -ής -ές**: αυτός που προκαλεί σε κπ αντιπάθεια = αντιπαθητικός ≠ συμπαθής, συμπαθητικός: *Με τους άκομψους τρόπους του γίνεται αντιπαθής στην παρέα.* ☞ σχ. **αγενής**. **αντιπαθητικός -ή -ό. αντιπαθητικά** (επίρρ.). **αντιπάθεια** η.

αντίπαλος -η -ο: αυτός που έρχεται αντιμέτωπος με κπ ή κτ με στόχο να το(ν) νικήσει: *Οι ~ ομάδες μπήκαν στο γήπεδο.* **αντίπαλος** ο: *Έχουμε επικίνδυνους αντιπάλους.* **αντιπαλότητα** η.

αντιστέκομαι: (αμτβ. + *σε*) ❶ αγωνίζομαι για την εξουδετέρωση εχθρικής ενέργειας, απειλής, κινδύνου κτλ.: *Ο λαός αντιστάθηκε σθεναρά στον ξένο κατακτητή.* ❷ εκδηλώνω την εναντίωσή μου σε κπ ή κτ: *Οι εργαζόμενοι θα αντισταθούν στο νέο νομοσχέδιο με απεργιακές κινητοποιήσεις.* **αντίσταση** η: ❶ το να αντιστέκεται κανείς σε κτ ή κπ: *ηρωική/ένοπλη ~.* ***(Εθνική) Αντίσταση***: ΙΣΤ ο αγώνας των Ελλήνων εναντίον των κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο: *Έλαβε ενεργό δράση στην ~.* ❷ ΦΥΣ **α.** δύναμη που αναπτύσσει κπ σώμα ενάντια σε κπ άλλη που ασκείται πάνω του: *η ~ του αέρα.* **β.** η τάση ενός αντικειμένου να εμποδίζει τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος από μέσα του, καθώς και (συνεκδ.) ο αγωγός που παρέχει τη συγκεκριμένη αντίσταση: *Η μονάδα μέτρησης της ~ είναι το Ωμ. Όταν έπεσε το ρεύμα, κάηκε η ~.* **αντιστασιακός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με την αντίσταση ενάντια σε ξένο κατακτητή ή δικτάτορα: *~ οργανώσεις/αγώνας/τραγούδια.* **αντιστασιακός** ο, **-ή** η: πρόσωπο που παίρνει ή πήρε μέρος στην Αντίσταση.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·45

αντιστοιχία η: σχέση αναλογίας, ομοιότητας ή συμφωνίας: *Δεν υπάρχει ~ ανάμεσα στα λόγια και στα έργα του.* **αντιστοιχώ**: (αμτβ.) βρίσκομαι σε αντιστοιχία: *Δε μου δίνεις αυτά που ~ στη δουλειά μου.* **αντίστοιχος -η -ο**. **αντίστοιχα** & **αντιστοίχως** (επίρρ.). **αντιστοιχίζω**. **αντιστοίχιση** η.

Η σημ. του ΑΕ *ἀντίστοιχος* ήταν «αυτός που στέκεται ακριβώς απέναντι σε κπ.»
Ενώ το *αντιστοιχώ* (αόρ. *αντιστοίχησα*) είναι αμτβ., το *αντιστοιχίζω* (αόρ. *αντιστοίχισα*) είναι μτβ. και σημαίνει «θέτω κτ σε αντιστοιχία με κτ άλλο». Το ουσιαστικό που παράγεται από το *αντιστοιχίζω* είναι το *αντιστοίχιση*.

αντιτίθεμαι • πρτ. *αντετιθέμην*: [επίσ.] (αμτβ.) έχω αντίρρηση για κτ, διαφωνώ με κτ = αντιτάσσομαι: *Η αντιπολίτευση αντιτίθεται στην ψήφιση του νομοσχεδίου.* ☞ σχ. **θέτω**. **αντίθεση** η: ❶ το να έχει κπ ή κτ τη μεγαλύτερη δυνατή διαφορά ή απόκλιση με κπ ή κτ άλλο: *Τα λόγια του έρχονται σε ~ με τις πράξεις του.* ❷ το να υπάρχει έντονη σύγκρουση, διαφωνία ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις = ασυμφωνία: *ριζικές/κοινωνικές/ιδεολογικές ~. Στο εσωτερικό του κόμματος αυξήθηκαν οι πολιτικές ~.* **αντίθετος -η -ο**: ❶ αυτός που αντιτίθεται σε κτ ή κπ, που βρίσκεται σε αντίθεση με κτ ή κπ άλλο: *Οι γονείς της ήταν ~ στην απόφασή της να παντρευτεί.* ❷ αυτός που έχει διαφορετική φορά: *Το λεωφορείο μπήκε στο ~ ρεύμα κυκλοφορίας και συγκρούστηκε με Ι.Χ.* **αντίθετα** (επίρρ.). **αντίθετο** το: ΓΛΩΣΣ λέξη με αντίθετη σημασία από κπ άλλη = αντώνυμο ≠ συνώνυμο: *Το «κακός» είναι το ~ του «καλός».* **αντιθετικός -ή -ό**: αυτός που φανερώνει αντίθεση: ***~ σύνδεσμος***: ΓΛΩΣΣ σύνδεσμος που συνδέει προτάσεις, φράσεις ή λέξεις που βρίσκονται σε σχέση αντίθεσης. **αντιθετικά** (επίρρ.).

αντωνυμία η: ❶ ΓΛΩΣΣ κλιτή λέξη που χρησιμοποιούμε στη θέση ονομάτων ουσιαστικών ή επιθέτων. ☞ **Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. ❷ ΓΛΩΣΣ σημασιολογική σχέση που συνδέει λέξεις με αντίθετη σημασία: *Οι λέξεις «καλός» και «κακός» έχουν σχέση αντωνυμίας.* **αντώνυμο** το: ΓΛΩΣΣ = αντίθετο ≠ συνώνυμο.

Λόγιες (ή απαρχαιωμένες) αντωνυμίες

Χρησιμοποιούνται ακόμα, κυρ. σε στερεότυπες εκφρ. ή σε επίσημο λόγο, ορισμένες αντωνυμίες από την αρχαία και λόγια παράδοση:
αλλήλων • μόνο γεν. & αιτ. *-ους*: ο ένας τον άλλο: *Αγαπάτε αλλήλους.*
αμφότεροι -ες -α: και οι δύο: *~ υποστήριξαν την άποψή μου.*
έκαστος -η -ο: καθένας: *Πήραν από τριάντα ευρώ ~.*
έτερος -έρα -ο: άλλος: *Αφίχθη ο ~ προσκεκλημένος.*
το έτερον ήμισυ: ο ένας από τους δύο συζύγους.
ουδείς ουδεμία ουδέν: κανένας: *~ σχόλιο. ~ αμφιβολία.*
πας πάσα παν: ❶ όλος ή ολόκληρος: *Διαμαρτυρήθηκαν οι πάντες.* ❷ κάθε: *πάσα προσφορά δεκτή.* ***κατά πάσα πιθανότητα***: για κτ που είναι πολύ πιθανό.

αντιστοιχία
αντιστοιχίζω ➞ αντιστοιχία
αντιστοίχιση ➞ αντιστοιχία
αντίστοιχος ➞ αντιστοιχία
αντιστοιχώ ➞ αντιστοιχία
αντιστοίχως ➞ αντιστοιχία
αντισυνταγματάρχης ➞ αντι-
αντισυνταγματικός ➞ αντι-
αντιτίθεμαι
αντιτρομοκρατικός ➞ αντι-
αντοχή ➞ αντέχω
άντρας ➞ άνδρας
αντρικά ➞ άνδρας
αντρικός ➞ άνδρας
αντρώνομαι ➞ άνδρας

αντωνυμία
αντώνυμο ➞ αντωνυμία
ανύπαρκτος ➞ α-
ανυπολόγιστος ➞ α-
ανυπόμονα ➞ α-
ανυπόμονος ➞ α-
ανύποπτα ➞ α-
ανύποπτος ➞ α-
ανυπόφορα ➞ α-
ανυπόφορος ➞ α-
ανυποψίαστα ➞ α-
ανυποψίαστος ➞ α-

Πίνακας χρήσης των αντωνυμιών

Αντωνυμία	σε θέση ουσιαστικού	σε θέση επιθέτου	Αντωνυμία	σε θέση ουσιαστικού	σε θέση επιθέτου
άλλος	✓	✓	μερικοί	✓	✓
αυτός (προσωπ.)	✓		μονάχος	✓	
αυτός (δεικτ.)	✓	✓	μόνος	✓	
αυτός (οριστ.)	✓	✓	ό,τι	✓	
δείνα	✓	✓	όποιος	✓	
δικός	✓	✓	οποίος	✓	
εαυτός	✓		οποιοσδήποτε	✓	✓
εγώ	✓		όσος	✓	✓
εκείνος	✓	✓	οσοσδήποτε	✓	✓
ένας	✓		οτιδήποτε	✓	✓
εσύ	✓		ποιος	✓	✓
ίδιος	✓	✓	πόσος	✓	✓
κάθε	✓	✓	που	✓	
καθένας	✓	✓	τάδε	✓	✓
καθετί	✓		τέτοιος	✓	✓
κάμποσος	✓	✓	τι	✓	✓
κανένας	✓	✓	τίποτε	✓	✓
κάποιος	✓	✓	τόσος	✓	✓
κάτι	✓	✓	τούτος	✓	✓
κατιτί	✓	✓			

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Â˝>‰·46

άνω[1]
άνω[2] → άνω[1]
ανώδυνα → ανώδυνος
ανώδυνος
ανώμαλα → ανωμαλία
ανωμαλία
ανώμαλος → ανωμαλία
ανώνυμος → σχ. όνομα
ανώριμα → α-
ανώριμος → α-
ανωριμότητα → α-
ανώτερος → άνω[1]
ανώτερος → άνω[2]
ανωτερότητα → άνω[1]
ανωτέρω → άνω[1]
αξέχαστα → α-
αξέχαστος → α-
αξία
άξια → αξία
αξίζει → αξία
αξίζω → αξία
αξιοκρατία
αξιοκρατικά → αξιοκρατία
αξιοκρατικός → αξιοκρατία
αξιόλογα → αξιολογώ
αξιολόγηση → αξιολογώ
αξιολογικά → αξιολογώ
αξιολογικός → αξιολογώ
αξιόλογος → αξιολογώ
αξιολογώ

άνω[1] (επίρρ.): [επίσ.] (+ γεν.) σε υψηλότερο επίπεδο από ≠ κάτω: *Η θερμοκρασία είναι ~ του μηδενός.* **~ *κάτω***: για χώρο ή κατάσταση όπου επικρατεί αταξία, αναστάτωση: *Άφησαν ένα σπίτι ~ μετά το πάρτι. Μας έκανε ~ με τα νέα που μας έφερε.* **άνω[2]** (επίθ.) • άκλ., *ανώτερος, ανώτατος*: ≠ κάτω ❶ αυτός που είναι στο επάνω ή σε υψηλότερο μέρος: *~ τελεία. ~ κοιλία/άκρα. ~ Γλυφάδα.* **~ *ποταμών***: εξωφρενικός. ❷ *συγκρ. & υπερθ.* αυτός που βρίσκεται σε / στο υψηλότερο επίπεδο (τοπικό, αξίας, ποιότητας, ιεραρχίας κτλ.): *Φέτος το σχολείο μας είχε ανώτερα ποσοστά επιτυχίας στο πανεπιστήμιο. Εργάζεται ως ανώτερο στέλεχος σε μια πολυεθνική. Ανώτατο Δικαστήριο. Ανώτατη Εκπαίδευση* (πανεπιστημιακού επιπέδου). ***εις/σ' ανώτερα***: ευχή για πρόοδο που δίνεται ως συγχαρητήρια για επιτυχία. **ανώτερος** ο: άτομο που βρίσκεται σε ιεραρχικά ανώτερη θέση: *εξύβριση ανωτέρου.* **ανωτέρω** (επίρρ.): [επίσ.] πιο πάνω: *Θα λύσετε την άσκηση σύμφωνα με όσα διαβάσατε ~.* **ανωτερότητα** η: ❶ η ιδιότητα αυτού που είναι ανώτερος από κπ ή κτ άλλο ως προς την αξία ή ποιότητα ≠ κατωτερότητα: *Η ~ του αντιπάλου του ήταν εμφανής.* ❷ συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από αξιοπρέπεια και ανεκτικότητα ≠ μικρότητα: *Δείξε ~ και αγνόησε τις συκοφαντίες.*

> Ορισμένες λ. όπως *άνω, άπω, εγγύς, εξής* κτλ., που αρχικά χρησιμοποιούνταν ως επιρρήματα, σήμερα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά ή κυρίως ως επίθετα. Ορισμένα από αυτά, μάλιστα, σχηματίζουν και παραθετικά επιθέτου: *ανώτερος, ανώτατος, εγγύτερος* κτλ.

ανώδυνος -η -ο: ≠ επώδυνος, οδυνηρός ❶ αυτός που δεν προξενεί σωματικό ή ψυχικό πόνο, οδύνη: *Η αιμοδοσία είναι μια διαδικασία ~. Ο χωρισμός και για τους δύο δεν ήταν καθόλου ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει δυσάρεστες συνέπειες για κπ: *Η ήττα της ομάδας ήταν ~, αφού ήδη είχε προκριθεί στην επόμενη φάση.* **ανώδυνα** (επίρρ.).

ανωμαλία η: ❶ έλλειψη ομαλότητας σε έδαφος, σε επιφάνεια ή σε μια κατάσταση ≠ ομαλότητα: *~ του δρόμου. πολιτική ~.* ❷ **α.** οργανική βλάβη σε ζωντανό οργανισμό: *Το παιδί γεννήθηκε με σοβαρή ~ στην καρδιά.* **β.** παρέκκλιση από αυτό που θεωρείται φυσιολογικό: *σεξουαλική ~.* = διαστροφή. **ανώμαλος -η -ο**: ≠ ομαλός ❶ αυτός που δεν είναι ισόπεδος, λείος: *~ επιφάνεια / έδαφος.* **~ *δρόμος***: ΑΘΛ αγώνισμα κατά το οποίο οι αθλητές τρέχουν σε μη ομαλό δρόμο εκτός σταδίου. ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από αναταραχή = ταραχώδης, έκρυθμος: *Μετά το πραξικόπημα, η πολιτική ζωή της χώρας ήταν ~.* ❸ αυτός που παρουσιάζει ανωμαλία (σημ. 2β): *~ σεξουαλική ζωή.* ❹ ΓΛΩΣΣ αυτός που παρεκκλίνει από τους γενικούς κανόνες σχηματισμού και κλίσης: *~ ουσιαστικό/επίθετο/ρήμα.* **ανώμαλα** (επίρρ.). **ανώμαλος** ο: πρόσωπο που έχει κπ σεξουαλική ανωμαλία.

αξία η: ❶ το ύψος του χρηματικού ποσού στο οποίο αντιστοιχεί ένα αγαθό: *Φοράει δαχτυλίδι μεγάλης ~.* ❷ το σύνολο των ιδιοτήτων που εκφράζουν τη σπουδαιότητα ή τη χρησιμότητα ενός αγαθού, προσώπου ή πράγματος: *Η φιλία έχει μεγάλη ~.* ❸ *συνήθ. πληθ.* καθετί που αναγνωρίζεται ως ωφέλιμο ή καλό και καθορίζει τον τρόπο ζωής: *Στην εποχή μας δίνεται προτεραιότητα στις οικονομικές ~.* **άξιος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει τα προσόντα ή τις ικανότητες να κάνει κτ πολύ καλά = ικανός ≠ ανάξιος: *Είναι ~ υπάλληλος.* ❷ (+ *για*/γεν.) αυτός που έχει αποδείξει ότι του αξίζει αυτό που εκφράζει το ουσιαστικό που ακολουθεί: *Είναι ~ εμπιστοσύνης.* **άξια** (επίρρ.). **αξίζω**: ❶ (αμτβ.) έχω ορισμένη αξία = στοιχίζω, κοστίζω: *Το αυτοκίνητο αυτό ~ δώδεκα χιλιάδες ευρώ.* ❷ (μτβ.) είμαι άξιος για κτ ή αντάξιος κάποιου: *Δε σου ~ τέτοια συμπεριφορά/αυτός ο άντρας. Δεν ~ για/να γίνει διευθυντής.* **αξίζει**: *απρόσ.* έχει αξία, ενδιαφέρον: *~ να τσακωθούμε για μια λεπτομέρεια;* **αξιοσύνη** η.

αξιοκρατία η: προώθηση και επικράτηση σε αξιώματα, θέσεις κτλ. όσων είναι αντικειμενικά πιο άξιοι και ικανοί ≠ αναξιοκρατία: *Ο τόπος μας μαστίζεται από έλλειψη ~.* **αξιοκρατικός -ή -ό**. **αξιοκρατικά** (επίρρ.).

αξιολογώ: (μτβ.) προσδιορίζω την αξία, την ποιότητα προσώπου ή πράγματος με κπ κριτήρια: *~ τα στοιχεία για να βγάλω συμπέρασμα.* **αξιολόγηση** η: το να αξιολογεί κανείς κτ ή κπ άλλο: *~ μαθητών/καθηγητών/των αναγκών.* **αξιόλογος -η -ο**: αυτός που είναι άξιος λόγου, σημαντικός: *~ επιστήμονας/ταινία/βιβλίο.* **αξιόλογα** (επίρρ.). **αξιολογικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην αξιολόγηση: *~ κρίσεις/κριτήρια.* **αξιολογικά** (επίρρ.).

αξιόπιστος -η -ο: αυτός που αξίζει να τον εμπι-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·47

στεύονται ≠ αναξιόπιστος: *Οι πληροφορίες μου προέρχονται από ~ πηγή.* **αξιόπιστα** (επίρρ.). **αξιοπιστία** η.

αξιοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ χρησιμοποιώ κτ, έτσι ώστε να ωφεληθώ όσο γίνεται περισσότερο: *Αξιοποίησε δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο σου.* ❷ προσφέρω σε κπ τις κατάλληλες ευκαιρίες για να αναπτύξει τις ικανότητες, τις δυνατότητες, τα ταλέντα του κτλ.: *Προερχόμενος από φτωχή οικογένεια, δεν κατάφερε να αξιοποιήσει το ταλέντο του στη ζωγραφική.* **αξιοποίηση** η. **αξιοποιήσιμος -η -ο.**

αξιοπρέπεια η: η συμπεριφορά κατά την οποία σέβεται κανείς τον εαυτό του και τους κανόνες σωστής συμπεριφοράς ≠ αναξιοπρέπεια: *Δέχτηκε την καταστροφή με ~.* **αξιοπρεπής -ής -ές.** σχ. **αγενής**. **αξιοπρεπώς** (επίρρ.).

αξιώνω: (μτβ.) ζητώ με έντονο τρόπο κτ που δικαιούμαι = απαιτώ: *~ να με ακούς προσεχτικά.* **αξιώνομαι**: (μτβ.) έχω την τύχη να: *Αξιώθηκε να πάει στους Αγίους Τόπους.* **αξίωση** η: το να αξιώνει κπ κτ, καθώς και αυτό που κπ αξιώνει.

άξονας ο: ❶ ΜΗΧΑΝ ευθύγραμμο τμήμα μηχανήματος που συνδέει τα κέντρα τροχών ή άλλων συμμετρικών εξαρτημάτων του: *Στράβωσε ο μπροστινός ~ του αυτοκινήτου.* ❷ νοητή ευθεία γύρω από την οποία περιστρέφεται ή είναι συμμετρικά διατεταγμένο ένα σώμα: *ο ~ της γης.* ❸ (μτφ.) η κατευθυντήρια γραμμή: *Κινήθηκε με ~ το συμφέρον του.* ❹ **α.** (μτφ.) η συμμαχία ανάμεσα σε κράτη. **β. Άξονας** ο: ΙΣΤ η συμμαχία Γερμανίας και Ιταλίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

αόριστος -η -ο: ❶ **α.** αυτός που δεν είναι σαφής, βέβαιος, που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε ακριβώς = ακαθόριστος, απροσδιόριστος, αβέβαιος ≠ συγκεκριμένος, ορισμένος: *Δεν μπορώ να βασιστώ στις ~ υποσχέσεις του ότι θα μου βρει δουλειά.* **β.** αυτός του οποίου η λήξη δεν είναι προσδιορισμένη ≠ ορισμένος: *Υπέγραψε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που δε δηλώνει συγκεκριμένο πρόσωπο ή πράγμα, είτε γιατί δεν το ξέρουμε είτε γιατί δε θέλουμε να το αναφέρουμε ≠ οριστικός: *~ άρθρο/αντωνυμία. Το «κάποιος -α -ο» είναι ~ αντωνυμία.* **αόριστα** & [επίσ.] **-ίστως** (επίρρ.). **αόριστος** ο: ΓΛΩΣΣ ρηματικός χρόνος που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα έγινε στο παρελθόν. **αοριστία** η. **αοριστικός -ή -ό**: ΓΛΩΣΣ αυτός που είναι σχετικός με τον αόριστο: *~ θέμα.*

απαγγελία η: ❶ εκφώνηση ποιήματος ή πεζού κειμένου με εκφραστικό και ρυθμικό τρόπο: *Η βραδιά έκλεισε με την ~ του «Άξιον Εστί» του Ελύτη.* ❷ ΝΟΜ **~ κατηγορίας**: ανακοίνωση κατηγορίας από την αρμόδια δικαστική αρχή προς τον κατηγορούμενο: *Μετά την ~ κατηγοριών εις βάρος του, οδηγήθηκε στις φυλακές.* **απαγγέλλω** • πρτ. *απήγγελλα* & *απάγγελλα*, αόρ. *απήγγειλα* & *απάγγειλα*, παθ. αόρ. *απαγγέλθηκα* (μτβ.).

απαγορεύω -ομαι: (μτβ.) δεν αφήνω κπ να κάνει κτ ή δεν επιτρέπω να γίνει κτ ≠ επιτρέπω: *Σου ~ να μιλάς σε αγνώστους. Απαγορεύεται το κάπνισμα.* **απαγόρευση** η. **απαγορευτικός -ή -ό. απαγορευτικά** (επίρρ.).

απαγωγή¹ η: βίαιη αρπαγή και παράνομη κράτηση κπ με σκοπό την απόσπαση ανταλλάγματος. **απαγωγέας** ο, η: πρόσωπο που διαπράττει απαγωγή: *Οι απαγωγείς του κοριτσιού ζήτησαν λύτρα από τους γονείς του.* **απάγω -ομαι** • αόρ. *απήγαγα*, παθ. αόρ. γ΄ πρόσ. *απήχθη* (μτβ.).

απαγωγή² η: ΛΟΓ ΜΑΘ είδος συλλογισμού που ξεκινά από το γενικό και καταλήγει σε μερικό, ειδικό συμπέρασμα ≠ επαγωγή: ***εις άτοπον ~***: μέθοδος κατά την οποία αποδεικνύει κανείς την αλήθεια μιας πρότασης, αφού αποκλείσει όλες τις υπόλοιπες. **απαγωγικός -ή -ό. απαγωγικά** (επίρρ.).

απαθανατίζω -ομαι: (μτβ.) με τη βοήθεια τεχνικών μέσων ή καλλιτεχνικών μεθόδων, φροντίζω να μείνει κπ ή κτ αθάνατο, στη μνήμη των μεταγενέστερων: *Ο φωτογραφικός φακός απαθανάτισε τη συγκλονιστική στιγμή της δολοφονίας.* **απαθανάτιση** η.

Προσοχή: ο τ. *αποθανατίζω* είναι λανθασμένος!

απαθής -ής -ές: αυτός που δεν αντιδρά, που μένει αδιάφορος, ατάραχος και ασυγκίνητος: *Ο κατηγορούμενος άκουσε ~ την καταδικαστική απόφαση.* σχ. **αγενής**. **απαθώς** (επίρρ.). **απάθεια** η.

απαισιόδοξος -η -ο: αυτός που βλέπει τη δυσάρεστη πλευρά των πραγμάτων ≠ αισιόδοξος: *Είναι τόσο ~, που τα βλέπει όλα μαύρα. ~ στάση/σκέψεις/προβλέψεις.* **απαισιόδοξα** (επίρρ.). **απαισιοδοξία** η. **απαισιοδοξώ**: (αμτβ.) διακατέχομαι από απαισιοδοξία ≠ αισιοδοξώ: *Οι πολίτες απαισιοδοξούν για το μέλλον της οικονομίας.*

απαιτώ -ούμαι (μτβ.) ❶ ζητώ επίμονα κτ που θεωρώ ότι το δικαιούμαι ή ότι είναι σωστό =

αξιόπιστα → αξιόπιστος
αξιοπιστία → αξιόπιστος
αξιόπιστος
αξιοποίηση → αξιοποιώ
αξιοποιήσιμος → αξιοποιώ
αξιοποιώ
αξιοπρέπεια
αξιοπρεπής → αξιοπρέπεια
αξιοπρεπώς → αξιοπρέπεια
άξιος → αξία
αξιοσύνη → αξία
αξιώνομαι → αξιώνω
αξιώνω
αξίωση → αξιώνω
άξονας
άοπλος → α-
αόρατος → α-
αόριστα → αόριστος
αοριστία → αόριστος
αοριστικός → αόριστος
αόριστος
αορίστως → αόριστος
άοσμος → α-
απ' → από
απ- → απο-
απαγγελία
απαγγέλλω → απαγγελία
απαγόρευση → απαγορεύω
απαγορευτικά → απαγορεύω
απαγορευτικός → απαγορεύω
απαγορεύω
απάγω → απαγωγή¹
απαγωγέας → απαγωγή¹
απαγωγή¹
απαγωγή²
απαγωγικά → απαγωγή²
απαγωγικός → απαγωγή²
απαθανατίζω
απαθανάτιση → απαθανατίζω
απάθεια → απαθής
απαθής
απαθώς → απαθής
απαισιόδοξα → απαισιόδοξος
απαισιοδοξία → απαισιόδοξος
απαισιόδοξος
απαισιοδοξώ → απαισιόδοξος
απαίτηση → απαιτώ
απαιτητικά → απαιτώ
απαιτητικός → απαιτώ
απαιτητός → απαιτώ
απαιτώ
απαλά → απαλός
απαλλαγή → απαλλάσσω
απαλλακτικά → απαλλάσσω
απαλλακτικός → απαλλάσσω

απαλλάσσω
απαλός
απανθρωπιά → α-
απάνθρωπος → α-
απάντηση → απαντώ
απαντητικά → απαντώ
απαντητικός → απαντώ
απαντώ
απάνω → επάνω
απαράβατα → α-
απαράβατος → α-
απαραβίαστος → α-
απαράδεκτα → α-
απαράδεκτος → α-
απαραίτητα → απαραίτητος
απαραίτητος
απαραιτήτως → απαραίτητος
απαράλλακτα → α-
απαράλλακτος → α-
απαρηγόρητα → α-
απαρηγόρητος → α-
απασχόληση → απασχολώ
απασχολώ
απατεώνας → απατώ
απατεώνισσα → απατώ
απάτη → απατώ
απατηλά → απατώ
απατηλός → απατώ
απατώ
απέβαλα → αποβάλλω
απεβλήθην → αποβάλλω
απεγνωσμένα → απόγνωση
απεγνωσμένος → απόγνωση
απέδρασα → απόδραση
απέδωσα → αποδίδω
απείθαρχα → α-
απειθαρχία → α-
απείθαρχος → α-
απειθαρχώ → α-
απειλή → απειλώ
απειλητικά → απειλώ
απειλητικός → απειλώ
απειλώ
απειρία^1 → άπειρος^1
απειρία^2 → άπειρος^2
άπειρο → άπειρος^2
άπειρος^1
άπειρος^2
απείρως → άπειρος^2
απείχα → απέχω^1
απελευθερώνω
απελευθέρωση → απελευθερώνω
απελευθερωτικά → απελευθερώνω
απελευθερωτικός → απελευθερώνω

αξιώνω: ~ *να είστε ειλικρινείς.* ❷ επιβάλλω κτ ως απαραίτητο: *Οι σπουδές ~ προσπάθεια.* **απαίτηση** η: *νόμιμη/λογική/παράλογη ~.* **απαιτητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει πολλές απαιτήσεις: *Είναι πολύ ~, όλο ζητάει πράγματα.* ❷ αυτός που απαιτεί εξαιρετική ποιότητα ή απόδοση: *Είναι ~ δουλειά, πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή.* **απαιτητικά** (επίρρ.). **απαιτητός -ή -ό**: αυτός που δικαιούται κανείς να απαιτήσει: *~ χρέος.*

απαλλάσσω • αόρ. *απάλλαξα* και [επίσ.] *απήλλαξα*, παθ. αόρ. *απαλλάχτηκα* & *-χθηκα* & [επίσ.] *απηλλάγην*, μπτ. *απαλλαγμένος* & [επίσ.] *απηλλαγμένος*: (μτβ.) ❶ παίρνω, απομακρύνω κτ δυσάρεστο, ενοχλητικό, υποχρέωση κτλ. από κπ: *Πέθανε και απαλλάχτηκε από τους φοβερούς πόνους της αρρώστιας του. Με απάλλαξαν από τα καθήκοντά μου. Απαλλάχτηκε από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις.* ❷ αθωώνω κπ από κατηγορία: *Το δικαστήριο απάλλαξε τον κατηγορούμενο από όλες τις κατηγορίες.* **απαλλαγή** η: το να απαλλαγεί κπ από κτ: *φορολογική ~. Πήρε ~ από το μάθημα της γυμναστικής.* **απαλλακτικός -ή -ό**: αυτός που απαλλάσσει: *~ εργασία/βούλευμα/απόφαση.* **απαλλακτικά** (επίρρ.).

απαλός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει μαλακή σύσταση και είναι ευχάριστος στην αφή ≠ τραχύς, άγριος: *~ δέρμα/ύφασμα.* ***εξ απαλών ονύχων***: από πολύ μικρή ηλικία που τα νύχια είναι απαλά. ❷ (μτφ.) αυτός που μόλις τον αισθανόμαστε ≠ έντονος: *~ μουσική/αεράκι.* **απαλά** (επίρρ.): με προσοχή, χωρίς βία: *Έπιασε το ποτήρι ~ ~.*

απαντώ -ώμαι & -ιέμαι: ❶ (μτβ. + σε) διατυπώνω την άποψή μου, ύστερα από ερώτηση: *Δε μου απάντησες σ' αυτό που ρώτησα.* ❷ (μτβ.+ σε) αντιδρώ ανταποδίδοντας ό,τι μου έχουν κάνει = ανταποδίδω: *Η ομάδα μας απάντησε στο γκολ των αντιπάλων με ένα δικό της γκολ.* ❸ (αμτβ.) εμφανίζομαι σε κείμενο: *Η λέξη αυτή απαντά/απαντάται συχνά στον Ελύτη.* **απάντηση** η: ❶ γραπτή ή προφορική διατύπωση της άποψής μας για κτ που ερωτηθήκαμε = απόκριση: *Περιμένω μια ~ σ' αυτό που σε ρώτησα.* ❷ λύση που δίνεται σ' ένα πρόβλημα: *Δεν μπόρεσα να βρω την ~ της άσκησης.* **απαντητικός -ή -ό**: αυτός που περιέχει απάντηση: *~ επιστολή/γράμμα.* **απαντητικά** (επίρρ.).

απαραίτητος -η -ο: αυτός που είναι εντελώς αναγκαίος: *~ προσόντα/πράγματα. Η παρουσία του στη δίκη κρίθηκε ~.* **απαραίτητα** & [επίσ.] **απαραιτήτως** (επίρρ.).

απασχολώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αποσπώ την προσοχή κπ από αυτό που κάνει: *Μη με ~, αφού βλέπεις ότι έχω δουλειά!* ❷ χρησιμοποιώ κπ σε θέση εργασίας: *~ τρεις υπαλλήλους.* ❸ κάνω κπ να ασχοληθεί μαζί μου, να μου αφιερώσει χρόνο και σκέψη: *Τον ~ το μέλλον του.* = προβληματίζω. **απασχόληση** η: ❶ ανάπτυξη κπ δραστηριότητας = ασχολία, ενασχόληση: *Η ~ του με το ποδόσφαιρο τον έκανε να παραμελήσει το σχολείο.* ❷ επαγγελματική δραστηριότητα: *Δουλεύω με μερική ~.*

απατώ & -άω -ώμαι: (μτβ.) ❶ παραποιώ την αλήθεια με στόχο την παραπλάνηση κπ άλλου = ξεγελώ, εξαπατώ: *Απατούσε τους αφελείς πουλώντας δήθεν ιαματικό νερό.* ❷ οδηγώ σε λανθασμένα συμπεράσματα = γελώ: *Η μνήμη μου δε με ~.* ***τα φαινόμενα απατούν***: όσα βλέπουμε ή αντιλαμβανόμαστε συχνά δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα. ❸ έχω εξωσυζυγικό δεσμό: *~ τη γυναίκα του.* **απάτη** η. **απατεώνας** ο, **-ώνισσα** η. **απατηλός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να απατήσει κπ (σημ. 1 & 2). **απατηλά** (επίρρ.).

απειλώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ λέω σε κπ ότι θα του προξενήσω κακό, για να τον εξαναγκάσω να ενεργήσει όπως θέλω: *Όσο και να με ~, δε θα υποκύψω.* ❷ βάζω κτ ή κπ σε κίνδυνο: *Τα καυσαέρια ~ την υγεία μας.* ❸ *παθ.* υπάρχει κίνδυνος: *Απειλούνται επεισόδια.* **απειλή** η = φοβέρα. **απειλητικός -ή -ό**. **απειλητικά** (επίρρ.).

άπειρος^1 -η -ο: αυτός που δεν έχει αποκτήσει ακόμα πείρα σε κτ ≠ πεπειραμένος: *Είναι νεοφερμένος και ~ ακόμα στη δουλειά.* **απειρία^1** η: έλλειψη πείρας.

άπειρος^2 -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει τέλος, πέρας: *~ σύμπαν.* ❷ αυτός που είναι υπερβολικά μεγάλος σε ποσότητα ή αριθμό, ανυπολόγιστος: *~ υπομονή/άστρα. Σου έχω πει ~ φορές ότι δε θέλω να αργείς τα βράδια.* **απείρως** (επίρρ. στη σημ. 1). **άπειρο** το: το σύμπαν, το χωρίς όρια διάστημα. **απειρία^2** η: απουσία τέλους.

απελευθερώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ υπόδουλο, όμηρο, αιχμάλωτο κτλ. την ελευθερία του = ελευθερώνω: *Πότε απελευθερώθηκε η χώρα από τον ξένο ζυγό; Οι απαγωγείς ζήτησαν λύτρα για να απελευθερώσουν τους ομήρους.* ❷ απαλλάσσω κπ από δέσμευση ή συντηρητική αντίληψη: *Δεν κατάφερε να απελευθερωθεί από τις ενοχές που τον βασάνιζαν.* ❸ ΟΙΚΟΝ καθιερώνω ελεύθερες εμπορι-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·49

κές συναλλαγές: *Η κυβέρνηση απελευθέρωσε τις τιμές στα ενοίκια.* **απελευθέρωση** η. **απελευθερωτικός -ή -ό**: αυτός που απελευθερώνει κπ ή που έχει σκοπό την απελευθέρωση: *Ο ~ στρατός μπήκε νικηφόρος στην Αθήνα.* **απελευθερωτικά** (επίρρ.).

απελπίζω -ομαι: (μτβ.) *συνήθ. παθ.* κάνω κπ να χάσει τις ελπίδες του: *Μην απελπίζεσαι, όλα θα πάνε καλά!* **απελπισία** η: ❶ απώλεια κάθε ελπίδας: *Με έπιασε ~, μόλις σκέφτηκα πόση δουλειά έχω να κάνω!* ❷ κπ ή κτ που προκαλεί μεγάλη απογοήτευση, δυσαρέσκεια κτλ.: *Ο χειμώνας φέτος ήταν σκέτη ~!* **απελπιστικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί απελπισία: *Είδαμε τις ~ συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων.* **απελπιστικά** (επίρρ.).

απέναντι (επίρρ.): ❶ στην πλευρά που βλέπω μπροστά μου = αντίκρυ, αντικριστά: ~ *από το σπίτι μου υπάρχει μια παιδική χαρά. Ποιος μένει ~;* ❷ προς: *Δε φέρθηκε με ειλικρίνεια ~ στους γονείς του.* ❸ μπροστά σε: ~ *στον κοινό εχθρό ένωσαν τις δυνάμεις τους.* **απέναντι** ο, η: *συνήθ. πληθ.* πρόσωπο που βρίσκεται ή κατοικεί απέναντι: *Οι ~ μετακόμισαν.*

απεργία η: σκόπιμη διακοπή της εργασίας που γίνεται από ένα οργανωμένο σύνολο εργαζομένων με σκοπό την ικανοποίηση αιτημάτων, τη διαμαρτυρία ή την αλληλεγγύη: *Οι εργάτες κατέβηκαν σε ~ ζητώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας.* **απεργός** ο, η: πρόσωπο που κάνει απεργία. **απεργώ** (αμτβ.).

απέχθεια η: έντονη αντιπάθεια για κπ ή για κτ = αποστροφή, αηδία: *Νιώθω ~ για την υποκρισία.* **απεχθάνομαι**: (μτβ.) νιώθω απέχθεια για κπ ή κτ. **απεχθής -ής -ές.** ☞ σχ. **αγενής.**

απέχω[1] • πρτ. & αόρ. *απείχα*: (αμτβ.) ❶ βρίσκομαι σε κάποια απόσταση από κτ, τοπικά ή χρονικά: *Η Θεσσαλονίκη ~ από την Αθήνα 500 χιλιόμετρα. Τα γενέθλιά μου ~ πολύ ακόμη.* ❷ (μτφ.) είμαι διαφορετικός από κτ άλλο = διαφέρω: *Οι απόψεις του ~ πολύ από τις δικές μου.*

απέχω[2] • αόρ. *απέσχον*, απαρ. *απόσχει*: (αμτβ.) δεν παίρνω μέρος σε μια διαδικασία ≠ συμμετέχω: *Οι μαθητές απέχουν από τα μαθήματα για λόγους διαμαρτυρίας.* **αποχή** η: *κάνω ~.* ☞ σχ. **αλείφω.**

απήχηση η: η εντύπωση ή οι αντιδράσεις που προκαλεί κτ: *Οι δηλώσεις του είχαν μεγάλη ~ διεθνώς.* **απηχώ** (μτβ.).

απίθανος -η -ο: ❶ αυτός που είναι μάλλον αδύνατο να συμβεί ≠ πιθανός: *Το ενδεχόμενο να πάμε εκδρομή είναι εξαιρετικά ~.* ❷ αυτός που δεν μπορεί να γίνει εύκολα πιστευτός ≠ πιθανός: ~ *ιστορία / δικαιολογία / εξήγηση / ισχυρισμοί.* ❸ αυτός που είναι καταπληκτικός: ~ *τιμές / παράσταση.* **απίθανα** (επίρρ.).

απλανής -ής -ές: ❶ ΑΣΤΡΟΝ αυτός που δεν περιφέρεται: *απλανείς αστέρες.* ≠ πλανήτης. ❷ (μτφ., για μάτια ή βλέμμα) αυτός που παραμένει προσηλωμένος σε ένα σημείο, χωρίς να εστιάζει: *Με κοίταζε με μάτια ~.* ☞ σχ. **αγενής. απλανώς** (επίρρ. στη σημ. 2).

Από το στερητ. *ἀ* + *πλανῶμαι* «περιφέρομαι».

άπλετος -η -ο: αυτός που είναι πολύς σε ποσότητα, όγκο κτλ. = άφθονος: ~ *φως / χώρος.* **άπλετα** (επίρρ.): *Η υπόθεση φωτίστηκε ~ με τις νέες αποκαλύψεις.*

απλός -ή -ό • *απλούστερος, απλούστατος*: ❶ αυτός που είναι αδύνατο να αναλυθεί ή αποτελείται μόνο από τα βασικά στοιχεία ≠ σύνθετος: ~ *χημική ένωση / πρόταση.* ❷ αυτός που μπορούμε εύκολα να χρησιμοποιήσουμε: ~ *συσκευή.* ❸ αυτός που είναι εύκολο να κατανοήσουμε = κατανοητός: *Μας το εξήγησε με ~ λόγια.* ❹ αυτός που είναι ό,τι δηλώνει το ουσιαστικό που συνοδεύει και τίποτε περισσότερο: *Ήταν μια ~ σύμπτωση.* ❺ αυτός που είναι φυσικός, δεν έχει περιττά ή προσποιητά στοιχεία, ή δεν έχει έπαρση: *Παρ' όλη τη φήμη του, είναι πολύ ~ άνθρωπος.* **απλά** (επίρρ.): με απλό τρόπο. **απλώς** (επίρρ.): μόνο: *Τους μίλησε απλά, όχι επειδή δεν ήταν καταρτισμένος, αλλά απλώς για να γίνει κατανοητός.* **απλότητα** η. **απλουστεύω -ομαι** (μτβ.) ≠ περιπλέκω.

απλώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ τοποθετώ σε μεγάλη επιφάνεια κτ υγρό ή νωπό, για να το στεγνώσουν ο αέρας και ο ήλιος ≠ μαζεύω: *Τα απλωμένα ρούχα στη βεράντα δεν έχουν στεγνώσει ακόμα.* ❷ τοποθετώ κτ με τρόπο ώστε να καταλαμβάνει μεγάλη έκταση: *Άπλωσε όλα τα βιβλία του πάνω στο γραφείο.* ❸ ξεδιπλώνω, τεντώνω κπ μέλος του σώματός μου: *Άπλωσε τα πόδια της για να τα ξεκουράσει.* ❹ *παθ.* επεκτείνομαι, εξαπλώνομαι: *Πολύ απλώθηκες με τόσες επιχειρήσεις και θα πέσεις έξω!* **άπλωμα** το.

άπνοια η: ❶ η έλλειψη ανέμου = απανεμιά, νηνεμία: *Η ~ και η υπερβολική ζέστη έκαναν την κατάσταση αφόρητη.* ❷ ΙΑΤΡ η διακοπή της ροής αέρα προς τους πνεύμονες για ελάχιστο χρονικό διάστημα.

από & (πριν από φωνήεν και τους τ. του οριστ.

απελπίζω
απελπισία → απελπίζω
απελπιστικά → απελπίζω
απελπιστικός → απελπίζω
απέναντι
απέραντος → α-
απεραντοσύνη → α-
απεργία
απεργός → απεργία
απεργώ → απεργία
απερίγραπτος → α-
απεριόριστος → α-
απεστάλην → αποστέλλω
απεσταλμένος → αποστέλλω
απέσχον → απέχω[2]
απεχθάνομαι → απέχθεια
απέχθεια
απεχθής → απέχθεια
απέχω[1]
απέχω[2]
απήγαγα → απάγω
απηλλάγην → απαλλάσσω
απηλλαγμένος → απαλλάσσω
απήχηση
απήχθη → απάγω
απηχώ → απήχηση
απίθανα → απίθανος
απίθανος
απίστευτα → α-
απίστευτος → α-
απιστία → α-
άπιστος → α-
απλά → απλός
απλανής
απλανώς → απλανής
άπλετα → άπλετος
άπλετος
απλήρωτος → α-
άπληστα → α-
απληστία → α-
άπληστος → α-
απλοποιώ → -ποιώ
απλός
απλότητα → απλός
απλούστερος → απλός
απλουστεύω → απλός
απλυσιά → α-
άπλυτος → α-
άπλωμα → απλώνω
απλώνω
απλώς → απλός
άπνοια

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·50

από
απο-
από- ➞ απο-
αποβάλλω
απόβαση
αποβατικός ➞ απόβαση
αποβιβάζω
αποβίβαση ➞ αποβιβάζω
απόβλητα ➞ αποβάλλω
απόβλητος ➞ αποβάλλω
αποβολή ➞ αποβάλλω
αποβουτυρώνω ➞ απο-
απόβροχο ➞ απο-
απογειώνω
απογείωση ➞ απογειώνω

άρθρου που αρχίζουν από τ) **απ’** & **αφ’** (πρόθ.): δηλώνει ❶ (+ αιτ./επίρρ.) το σημείο (τόπο, χρόνο, κατάσταση, επίπεδο κτλ.) από όπου ξεκινά κπ ή κτ: *Το τρένο έφυγε ~ τον σταθμό. Έφυγε ~ νωρίς. Ξεκίνησε ~ ένα μικρό μαγαζάκι και τώρα έχει σούπερ μάρκετ.* (+ ον. μόνο για δήλωση χρόνου): *Μπήκε ~ μικρός στα βάσανα.* ❷ (+ αιτ.) αφαίρεση, απομάκρυνση, διαχωρισμό κτλ. προσώπου ή πράγματος από κτ ή κπ άλλο: *Βγήκε ο λεκές ~ το φόρεμα; Αν αφαιρέσουμε τρία ~ δέκα, τι μένει; Χωρίσαμε ~ τους φίλους μας και μείναμε μόνοι.* ❸ (+ αιτ./επίρρ.) τον τόπο καταγωγής ή προέλευσης προσώπου ή πράγματος: *Ο πατέρας του είναι ~ την Κρήτη. μήλα ~ το Πήλιο.* ❹ (+ αιτ.), αυτόν που ενεργεί: *Νέοι φόροι θα επιβληθούν ~ την κυβέρνηση.* ❺ (+ αιτ.) την αιτία που προκαλεί κτ: *Έκλαιγε ~ χαρά.* ❻ (+ αιτ.) το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένο κτ ή που περιέχει κτ: *τραπέζι ~ μέταλλο και γυαλί. μπουκάλι ~ κρασί.* ❼ (+ αιτ./επίρρ.) τον τόπο μέσω του οποίου κινούμαστε: *Πέρασε ~ την αυλή.* ❽ (+ αιτ./επίρρ.) τον τόπο στον οποίο βρισκόμαστε όταν βλέπουμε κτ: *~ ψηλά δε σας έβλεπα.* ❾ (+ ίδια πτώση με του ουσ. που προσδιορίζει) την αρχική κατάσταση που έχει κπ ή κτ πριν αλλάξει: *~ ασχημόπαπο μεταμορφώθηκε σε κύκνο. ~ δήμαρχος κλητήρας.* ❿ (+ αιτ./επίρρ.) σύγκριση προσώπου, πράγματος κτλ. με κπ ή κτ άλλο: *Είναι ψηλότερος ~ την αδελφή του.* ⓫ (+ αιτ.) σύνολο πραγμάτων, μέρος του οποίου διαχωρίζεται από αυτό: *Πήρε τα τρία ~ τα δέκα.* ⓬ (+ αιτ.) επιμερισμό, κατανομή συνόλου πραγμάτων, προσώπων κτλ. σε μερίδια: *Όλοι πήραν ~ τρία μήλα.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**.

απο- απ- αφ- & από-: πρόθημα που δηλώνει ❶ αφαίρεση, απομάκρυνση, διαχωρισμό κτλ. προσώπου ή πράγματος από κτ ή κπ άλλο: *αποτρίχωση, απομακρύνω, αποχωρισμός.* ❷ το αντίθετο αυτού που δηλώνει το β΄ συνθ.: *αποδιοργανώνω, αποσυνδέω.* ❸ ολοκλήρωση ή τέλεση στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό αυτού που δηλώνει το β΄ συνθ.: *αποτελειώνω, απογεμίζω, απογυμνώνω.* ❹ ότι η σύνθετη λέξη ακολουθεί χρονικά αυτό που δηλώνει το β΄ συνθ.: *απόγευμα.*

αποβάλλω -ομαι • πρτ. *απέβαλλα*, αόρ. *απέβαλα* και [προφ.] *απόβαλα*, παθ. αόρ. *αποβλήθηκα* & [επίσ.] *απεβλήθην*: ❶ (μτβ.) βγάζω, πετώ, απομακρύνω κπ από κπ χώρο: *Ο πρόεδρος του δικαστηρίου τον απέβαλε από την αίθουσα.* ❷ (μτβ.) τιμωρώ μαθητή με υποχρεωτική απομάκρυνσή του από το σχολείο για ορισμένο χρονικό διάστημα: *Τον απέβαλαν για μία μέρα.* ❸ (μτφ., μτβ., για συνήθεια, ιδιότητα κτλ.) παύω να έχω, βγάζω από μέσα μου: *Δεν μπορεί να αποβάλει το πάθος της χαρτοπαιξίας.* ❹ (αμτβ., για έγκυο) χάνω το έμβρυο που κυοφορώ: *Λίγο έλειψε να αποβάλει.* **αποβολή** η. **απόβλητος -η -ο**: αυτός που έχει αποβληθεί, κυρίως (μτφ.) για πρόσωπα που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας. ☞ σχ. **βάλλω**. **απόβλητα** τα: ουσίες που παράγονται ή χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία και αποβάλλονται ως άχρηστες.

απόβαση η: έξοδος στρατιωτών από πλοίο για στρατιωτικούς σκοπούς: *η ~ του ελληνικού στρατού στα παράλια της Σμύρνης το 1919.* ☞ σχ. **βαίνω**. **αποβατικός -ή -ό**: αυτός που έχει δημιουργηθεί για ή σχετίζεται με απόβαση: *~ στόλος* .

> Από το ρ. *αποβαίνω*, που παλαιότερα σήμαινε «πραγματοποιώ απόβαση».

αποβιβάζω -ομαι: (μτβ.) επιτρέπω σε κπ να κατέβει από μέσο μεταφοράς ≠ επιβιβάζω: *Το τρένο σταμάτησε για να αποβιβαστούν οι επιβάτες.* **αποβίβαση** η: η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του αποβιβάζω.

> Από την πρόθ. *από* + το ΑΕ ρ. *βιβάζω* «κάνω κπ να βαδίσει».

απογειώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ θέτω σε κίνηση αεροπλάνο υψώνοντάς το στον αέρα ≠ προσγειώνω: *Το αεροπλάνο απογειώθηκε από την Αθήνα.* ❷ (μτφ.) εμφανίζω ραγδαία άνοδο: *Η καριέρα του απογειώθηκε μετά τη συμμετοχή του στο τηλεοπτικό σίριαλ.* **απογείωση** η.

Σύνθετα με απο-

αφαίρεση, απομάκρυνση κτλ.		***αντίθετο***	***ολοκλήρωση ή τέλεση στον μέγιστο βαθμό***	***αποφοιτώ*** ***χρονική ακολουθία***
αποβουτυρώνω	αποκεφαλίζω	αποδιοργάνωση	αποκόβω	απόβροχο
αποκεντρώνω	αποπλέω	αποκληρώνω	απονεκρώνω	απομεσήμερο
αποκέντρωση		αποκολλώ		
		αποκρυπτογραφώ		
		απομυθοποιώ		

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·51

απόγευμα & [λαϊκ.] **απόγεμα** το: το διάστημα της ημέρας ανάμεσα στο μεσημέρι και τη δύση του ηλίου: *Στο ίδιο κτίριο, το πρωί λειτουργεί το δημοτικό και το ~ το γυμνάσιο.* **απογευματινός** & [λαϊκ.] **απογεματινός -ή -ό**: αυτός που γίνεται, λειτουργεί κτλ. το απόγευμα: *~ περίπατος/παράσταση/ύπνος/εφημερίδα/εκπομπή. Βροχές αναμένονται τις ~ ώρες.* **απογευματινό** & [λαϊκ.] **απογεματινό** το: ελαφρύ και πρόχειρο γεύμα μεταξύ μεσημεριανού και βραδινού.

απόγνωση η: πολύ μεγάλη απελπισία: *Τα τεράστια χρέη τον έφεραν σε ~.* **απεγνωσμένος -η -ο**: αυτός που φανερώνει ή βρίσκεται σε απόγνωση: *Έκανε ~ προσπάθειες να σωθεί από τις φλόγες, αλλά δεν τα κατάφερε.* **απεγνωσμένα** (επίρρ.).

> Η λ. *απεγνωσμένος* είναι η μτχ. του ΑΕ ρ. *ἀπογιγνώσκω*, «απελπίζομαι», από όπου παράγεται και η λ. *απόγνωση*.

απογοητεύω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) διαψεύδω τις ελπίδες ή τις προσδοκίες κπ ≠ εμψυχώνω, ενθαρρύνω: *Τον απογοήτευσα με τόσες παρατηρήσεις. Η ομάδα απογοήτευσε.* **απογοήτευση** η. **απογοητευτικός -ή -ό. απογοητευτικά** (επίρρ.).

απόγονος ο, η: πρόσωπο που γεννήθηκε ή κατάγεται από κπ άλλο ≠ πρόγονος: *κοντινός/μακρινός ~.* ***Καλούς απογόνους!***: ευχή σε νεόνυμφους.

αποδεικνύω -ομαι • μτχ. *αποδεδειγμένος*: ❶ (μτβ.) φανερώνω την αλήθεια ενός πράγματος, με επιχειρήματα στηρίζω έναν ισχυρισμό: *Απόδειξέ μας ότι λες την αλήθεια.* ❷ *παθ.* (αμτβ.) φανερώνομαι, δείχνω τον πραγματικό μου εαυτό = φαίνομαι: *Αποδείχτηκε αντάξιος των προσδοκιών μας.* **αποδεδειγμένα** (επίρρ.): χωρίς αμφιβολία: *Το προϊόν είναι ~ εξαιρετικής ποιότητας.* **απόδειξη** η: ❶ διαδικασία με την οποία αποδεικνύεται κτ, καθώς και κάθε στοιχείο που χρησιμοποιείται για τον σκοπό αυτό: *Έχεις αποδείξεις γι' αυτά που λες;* ❷ έντυπο που βεβαιώνει την πληρωμή ποσού: *Κόψε μου μια ~, σε παρακαλώ!* **αποδεικτικός -ή -ό. αποδεικτικά** (επίρρ.).

αποδέχομαι: (μτβ.) ❶ δέχομαι κτ που μου προσφέρουν ή που μου προτείνουν ≠ απορρίπτω, αρνούμαι: *Αποδέχτηκε την πρόσκληση.* ❷ συμφωνώ με κπ άποψη ή παραδέχομαι την αλήθεια ενός πράγματος: *Του είναι δύσκολο να αποδεχτεί την αποτυχία του.* **αποδοχή** η: ❶ το να αποδέχεται κανείς κπ ή κτ. ❷ *πληθ.* έσοδα από εργασία = απολαβές, μισθός. **αποδεκτός -ή -ό. αποδέκτης** ο: ❶ (μτφ.) πρόσωπο στο οποίο έχει αποσταλεί κτ = παραλήπτης ≠ αποστολέας: *~ επιστολής.* ❷ (μτφ.) πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται κανείς: *Πολλοί ήταν οι αποδέκτες του αποτελέσματος της ψηφοφορίας.* ☞ σχ. **αλείφω**.

αποδίδω -ομαι • αόρ. *απέδωσα*, παθ. αόρ. *αποδόθηκα*: ❶ (μτβ.) θεωρώ κτ ως αιτία ενός πράγματος: *Σε τι μπορούμε να αποδώσουμε τη στάση του;* ❷ *συνήθ. παθ.* (μτβ.) δηλώνω ότι κάποιος είναι ο δημιουργός κπ πράγματος: *Το γλυπτό αυτό αποδίδεται στον Πραξιτέλη.* ❸ (μτβ.) μεταφέρω με σαφήνεια και ακρίβεια το περιεχόμενο λόγου, εικόνας κτλ.: *Να αποδώσετε το νόημα του ποιήματος.* ❹ (μτβ.) δίνω κτ που οφείλω: *~ δικαιοσύνη/τιμές.* ❺ (αμτβ.) αποφέρω κέρδος ή παράγω σε ικανοποιητικό βαθμό: *Η επιχείρηση ~ ικανοποιητικά. Φέτος δεν ~ στο σχολείο.* ❻ (αμτβ.) φέρνω αποτέλεσμα = καρποφορώ: *Οι προσπάθειές μου επιτέλους απέδωσαν.* **απόδοση** η. **αποδοτικός -ή -ό. αποδοτικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἀποδίδωμι* «δίνω πίσω αυτά που οφείλω».

αποδοκιμάζω -ομαι: (μτβ.) δε συμφωνώ με κτ ή κπ ή εκφράζω έντονα την αντίθεσή μου σε κτ ή κπ ≠ επιδοκιμάζω: *Το ξέρω ότι αποδοκιμάζεις τις απόψεις μου.* ≠ εγκρίνω. *Οι ακροατές αποδοκίμασαν τον ομιλητή.* **αποδοκιμασία** η. **αποδοκιμαστικός -ή -ό. αποδοκιμαστικά** (επίρρ.).

> Η αρχική σημασία του ρ. *ἀποδοκιμάζω* ήταν «απορρίπτω έπειτα από δοκιμή».

απόδραση η: ❶ διαφυγή από χώρο στον οποίο κρατείται κπ: *Γίνονται ανακρίσεις για την ~ πέντε κρατουμένων από τις φυλακές.* ❷ (μτφ.) φυγή από κατάσταση συνήθως δυσάρεστη: *Οι κάτοικοι της πόλης έχουν ανάγκη από συχνές ~ στη φύση.* ☞ σχ. **δράμα**. **απέδρασα** • εύχρηστο μόνο στο αορ. θέμα: διέφυγα από χώρο όπου ήμουν σε κράτηση = δραπετεύω: *Ο φυλακισμένος ~ από τις φυλακές του Κορυδαλλού.*

αποδυναμώνω: (μτβ.) μειώνω τη δύναμη, κάνω κπ ή κτ λιγότερο ισχυρό = εξασθενίζω: *Η αρρώστια αποδυνάμωσε τον οργανισμό του.* **αποδυνάμωση** η.

αποζημιώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ χρημα-

απόγεμα → απόγευμα
απογεματινό → απόγευμα
απογεματινός → απόγευμα
απογεμίζω → απόγευμα
απογευματινό → απόγευμα
απογευματινός → απόγευμα
απόγνωση
απογοήτευση → απογοητεύω
απογοητευτικά → απογοητεύω
απογοητευτικός → απογοητεύω
απογοητεύω
απόγονος
απογυμνώνω → απο-
αποδεδειγμένα → αποδεικνύω
αποδεδειγμένος → αποδεικνύω
αποδεικνύω
αποδεικτικά → αποδεικνύω
αποδεικτικός → αποδεικνύω
απόδειξη → αποδεικνύω
αποδέκτης → αποδέχομαι
αποδεκτός → αποδέχομαι
αποδέχομαι
αποδίδω
αποδιοργανώνω → απο-
αποδιοργάνωση → απο-
αποδόθηκα → αποδίδω
αποδοκιμάζω
αποδοκιμασία → αποδοκιμάζω
αποδοκιμαστικά → αποδοκιμάζω
αποδοκιμαστικός → αποδοκιμάζω
απόδοση → αποδίδω
αποδοτικά → αποδίδω
αποδοτικός → αποδίδω
αποδοχή → αποδέχομαι
απόδραση
αποδυναμώνω
αποδυνάμωση → αποδυναμώνω
αποζημιώνω
αποζημίωση → αποζημιώνω

απόηχος
απόθεμα
αποθεώνω
αποθέωση → αποθεώνω
αποθεωτικός → αποθεώνω
αποθήκευση → αποθηκεύω
αποθηκευτικός → αποθηκεύω
αποθηκεύω
αποικία
αποικιακά → αποικία
αποικιακός → αποικία
αποικίζω → αποικία
αποικισμός → αποικία
άποικος → αποικία
αποικώ → αποικία
αποκαθιστώ
αποκαλυπτικά → αποκαλύπτω
αποκαλυπτικός → αποκαλύπτω
αποκαλύπτω
αποκάλυψη → αποκαλύπτω
αποκαλώ
αποκατάσταση → αποκαθιστώ
αποκαταστημένος → αποκαθιστώ
αποκατεστημένος → αποκαθιστώ
αποκατέστησα → αποκαθιστώ
αποκεντρώνω → απο-
αποκέντρωση → απο-
αποκεφαλίζω → απο-
αποκήρυξη → αποκηρύσσω
αποκηρύσσω
αποκλείεται → αποκλείω
αποκλεισμός → αποκλείω
αποκλειστικά → αποκλείω
αποκλειστική → αποκλείω
αποκλειστικός → αποκλείω
αποκλειστικότητα → αποκλείω
αποκλείω
αποκληρώνω → απο-
αποκλίνω
απόκλιση → αποκλίνω
αποκόβω → απο-

τικό ποσό για ζημιά που του προξένησα ή για βλάβη που υπέστη: *Η κυβέρνηση υποσχέθηκε ότι θα αποζημιώσει τους πλημμυροπαθείς.* ❷ δίνω ηθική κυρίως ανταμοιβή σε κπ: *Το άρτιο αποτέλεσμα της παράστασης μάς αποζημίωσε για τους κόπους μας.* **αποζημίωση** η.

απόηχος ο: ❶ μακρινός ήχος που μόλις ακούγεται: *ο ~ μιας βροντής.* ❷ (μτφ.) ο εξασθενημένος (λόγω του χρόνου που πέρασε) αντίκτυπος από κπ μακρινό γεγονός: *Ο ~ εκείνων των ταραχών έφτασε ως τις μέρες μας.*

απόθεμα το: ❶ = [προφ.] στοκ **α.** ό,τι φυλάγεται σε ποσότητες, για να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά: *Τα αποθέματα καυσίμων εξαντλήθηκαν.* **β.** ΟΙΚΟΝ η διαθέσιμη σε δεδομένη στιγμή ποσότητα εμπορεύματος. ❷ (μτφ.) ψυχική ιδιότητα ή ικανότητα που εξακολουθεί να υπάρχει: *Τα αποθέματα της ενεργητικότητάς του είναι ανεξάντλητα.*

αποθεώνω -ομαι: (μτβ.) εκφράζω με πολύ μεγάλο ενθουσιασμό εκτίμηση ή θαυμασμό για κπ: *Πλήθος κόσμου αποθέωσε τους Ολυμπιονίκες.* **αποθέωση** η: ❶ έκφραση εκτίμησης ή θαυμασμού σε κπ: *Η τραγουδίστρια γνώρισε την ~ από το κοινό.* ❷ (+ γεν.) το αποκορύφωμα, ο ύψιστος βαθμός στον οποίο μπορεί να φτάσει κτ: *η ~ του καταναλωτισμού.* **αποθεωτικός -ή -ό**.

αποθηκεύω: (μτβ.) ❶ βάζω κτ σε κατάλληλο και ασφαλή χώρο για να το φυλάξω ή να το διατηρήσω: *~ τρόφιμα/εμπορεύματα.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ μεταφέρω δεδομένα από την κύρια μνήμη του Η/Υ στον σκληρό δίσκο ή σε άλλο μέσο για να είναι διαθέσιμα στο μέλλον: *Πριν κλείσετε το αρχείο, αποθηκεύστε τις αλλαγές.* **αποθήκευση** η. **αποθηκευτικός -ή -ό**.

αποικία η: ❶ ΙΣΤ πόλη που ιδρύθηκε από κατοίκους άλλης πόλης, οι οποίοι εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και εγκαταστάθηκαν μόνιμα σε αυτή ≠ μητρόπολη: *οι ελληνικές ~ της Μικράς Ασίας.* ❷ χώρα που βρίσκεται υπό την οικονομική, πολιτική ή στρατιωτική κυριαρχία ξένου ισχυρότερου κράτους: *Το Κογκό ήταν γαλλική ~.* ❸ ζώα ή (γενικ.) οργανισμοί που ζουν ομαδικά: *~ μελισσών/μικροβίων.* **αποικιακός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την αποικία: *~ καθεστώς/πόλεμος/κτίρια/προϊόντα.* **αποικιακά** τα: [παρωχ.] προϊόντα που εισάγονταν από τις αποικίες: *Το μπακάλικο πουλούσε όλα τα εδώδιμα και ~.* **αποικίζω**: (μτβ.) ιδρύω αποικία. **αποικώ**: (αμτβ.) μεταναστεύω: *Πολλοί Έλληνες αποίκησαν στην Αμερική.* **άποικος** ο, η: ο εγκατεστημένος σε αποικία.

αποικισμός ο: ΙΣΤ η ίδρυση αποικιών: *ο ~ της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας από τους Έλληνες. Ο α΄ και β΄ ελληνικός ~.*

αποκαθιστώ -ίσταμαι • μππ. *αποκαταστημένος* & *αποκατεστημένος*: (μτβ.) ❶ επαναφέρω κτ στην αρχική καλή του κατάσταση: *Αποκαταστάθηκε η λειτουργία του δικτύου.* ❷ εξασφαλίζω το μέλλον κπ οικονομικά ή επαγγελματικά: *Το κράτος αποκατέστησε τους πρόσφυγες.* **αποκατάσταση** η.

αποκαλύπτω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω ορατό κτ που πριν ήταν κρυμμένο = ξεσκεπάζω, φανερώνω: *Καθώς έσκαβαν, αποκαλύφτηκε ένας αρχαίος τάφος.* ❷ (μτφ.) φέρνω στο φως της δημοσιότητας κτ: *Ο μάρτυρας αποκάλυψε ότι προσπάθησαν να τον δωροδοκήσουν.* ☞ σχ. **αναλύπτω**. **αποκάλυψη** η. **αποκαλυπτικός -ή -ό**. **αποκαλυπτικά** (επίρρ.).

αποκαλώ: (μτβ.) δίνω σε κπ ή κτ όνομα ή χαρακτηρισμό: *Πάντα τον αποκαλούσαμε «δάσκαλο»* = φωνάζω. *Παρεξηγήθηκε, γιατί την αποκάλεσε ψεύτρα.*

αποκηρύσσω -ομαι: (μτβ.) απαρνιέμαι, αποδοκιμάζω συνήθως δημόσια ιδέες, πράξεις, πρόσωπα κτλ.: *Η Εκκλησία τον αποκήρυξε ως αιρετικό.* **αποκήρυξη** η.

αποκλείω -ομαι: (μτβ.) ❶ εμποδίζω ή απαγορεύω την είσοδο, την έξοδο, τη διέλευση, την επικοινωνία: *Οι αγρότες απέκλεισαν την εθνική οδό με τα τρακτέρ τους. Οι σφοδρές χιονοπτώσεις απέκλεισαν όλη την περιοχή.* ❷ δεν επιτρέπω ή στερώ τη συμμετοχή κπ σε κτ: *Αποκλείστηκαν από τον διαγωνισμό όσοι δεν είχαν τα απαραίτητα προσόντα.* ❸ θεωρώ κτ αδύνατο ή μη πραγματοποιήσιμο: *~ την πιθανότητα βροχής.* **αποκλείεται**: *απρόσ.* (αμτβ.) είναι αδύνατο, δεν πρέπει: *Αποκλείεται να σου κάνω το χατίρι.* **αποκλεισμός** ο. **αποκλειστικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει, αναφέρεται σε ή εξαρτάται από ένα μόνο πρόσωπο ή πράγμα: *Ο υπουργός παραχώρησε ~ συνέντευξη σε τοπική εφημερίδα. ~ αντιπρόσωπος/ευθύνη/νοσοκόμα/φωτογραφίες/ειδήσεις.* **αποκλειστικά** (επίρρ.): μόνο: *Θα σου μιλήσω ~ γι' αυτό το θέμα.* **αποκλειστική** η: νοσοκόμα που προσλαμβάνεται για να φροντίζει έναν μόνο ασθενή: *Για τη γιαγιά έχουμε μιαν ~.* **αποκλειστικότητα** η: το δικαίωμα κπ σε κτ, γεγονός που αποκλείει οποιονδήποτε άλλον: *Δείτε απόψε σε ~ από το κανάλι μας τη συνέντευξη του πρωθυπουργού.*

αποκλίνω • πρτ. & αόρ. *απέκλινα*: (αμτβ.) ❶ (μτφ.) παρουσιάζω διαφορά σε μια πορεία,

σε μια εξέλιξη (σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό ή με τον τελικό στόχο) ≠ συγκλίνω: *~ από τις αρχικές της θέσεις.* ❷ έχω ή παίρνω πλάγια κλίση ή κατεύθυνση = γέρνω: *Το πλοίο έχει ~ κατά δέκα μοίρες.* **απόκλιση** η.

αποκοιμίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ νύστα ή ύπνο ≠ ξυπνώ. ❷ (μτφ.) αμβλύνω την κριτική σκέψη κπ: *Τηλεοπτικά προγράμματα χαμηλής ποιότητας ~ τον λαό.* = αποβλακώνω. **αποκοιμιέμαι** & **αποκοιμούμαι** & **αποκοιμάμαι**: (αμτβ.) αρχίζω να κοιμάμαι: *Έγειρε και αποκοιμήθηκε δίπλα στο τζάκι.*

αποκομίζω: (μτβ.) αποκτώ κέρδος, ωφέλεια: *Με την κίνησή του αυτή αποκόμισε τεράστια πολιτικά και οικονομικά οφέλη.*

αποκορύφωμα το: το ανώτατο σημείο στο οποίο μπορεί να φτάσει μια ιδιότητα ή μια κατάσταση: *το ~ της δόξας/αγωνίας/θρασύτητας/αγένειας.*

αποκρουστικός -ή -ό: αυτός που προκαλεί αποστροφή, έντονη απέχθεια, που απωθεί ≠ ελκυστικός: *~ άνθρωπος / όψη / συμπεριφορά.* **αποκρουστικά** (επίρρ.). **αποκρουστικότητα** η.

Από το ελνστ. *ἀποκρουστικός* «ικανός να αποκρούσει». Τη νεότερη σημασία την πήρε από το γαλλ. *répulsif*.

αποκρούω -ομαι: (μτβ.) ❶ αντιμετωπίζω με επιτυχία μια επιθετική ενέργεια εναντίον μου ≠ αναχαιτίζω, απωθώ. ❷ (μτφ.) αναιρώ κτ που στρέφεται εναντίον μου: *Απέκρουσε τις κατηγορίες.* ❸ (μτφ.) αρνούμαι έντονα κτ που μου προσφέρουν: *Απέκρουσε κάποιες δελεαστικές, αλλά ύποπτες προτάσεις.* **απόκρουση** η.

αποκρύπτω • αόρ. *απέκρυψα* & *απόκρυψα*: κρατώ κτ κρυφό, δεν το κάνω γνωστό = κρύβω ≠ φανερώνω, αποκαλύπτω: *Τον κατηγορούν ότι απέκρυψε σημαντικά στοιχεία για την εξέλιξη της υπόθεσης.* **απόκρυψη** η.

αποκτώ -ώμαι & [οικ.] **-ιέμαι** & [οικ.] **αποχτώ -ιέμαι**: (μτβ.) κάνω δικό μου κτ που δεν είχα προηγουμένως: *~ χρήματα/φήμη/πείρα.* **απόκτηση** η.

απολαβή η: ❶ κέρδος, όφελος που έχω από κτ: *Τι ~ θα έχω αν σε βοηθήσω;* ❷ *πληθ.* μισθός = αποδοχές: *Έχει ικανοποιητικές ~ από τη δουλειά του.*

απολαμβάνω • αόρ. *απόλαυσα*: (μτβ.) δοκιμάζω μεγάλη ευχαρίστηση από κτ = ευχαριστιέμαι: *~ το φαγητό/ένα βιβλίο.* **απόλαυση** η: ιδιαίτερη ευχαρίστηση που δοκιμάζει κπ από κτ = [επίσ.] τέρψη. **απολαυστικός -ή -ό**. **απολαυστικά** (επίρρ.).

απολογισμός ο: ❶ **α.** απόδοση λογαριασμού από κπ για την οικονομική ή άλλη διαχείριση σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα **β.** (μτφ.) αναφορά για τις πράξεις, δραστηριότητες κπ στο τέλος ορισμένης χρονικής περιόδου: *Έκανε ~ της ζωής του.* ❷ (μτφ.) το τελικό αποτέλεσμα: *Ο ~ της επιδρομής ήταν πενήντα τραυματίες.* **απολογιστικός -ή -ό**. **απολογιστικά** (επίρρ.).

απολογούμαι: (αμτβ.) υπερασπίζομαι τον εαυτό μου, όταν με κατηγορούν: *Δεν είμαι υποχρεωμένος να απολογηθώ γι' αυτά που είπα.* **απολογία** η. **απολογητικός -ή -ό**. **απολογητικά** (επίρρ.).

απολυταρχία η: πολ καθεστώς στο οποίο η εξουσία ασκείται αποκλειστικά από έναν ανώτατο άρχοντα. **απολυταρχικός -ή -ό**. **απολυταρχικά** (επίρρ.).

απόλυτος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει ή που δεν επιδέχεται περιορισμούς, εξαιρέσεις ή όρους ≠ σχετικός: *~ ησυχία/εμπιστοσύνη/ανάγκη.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που δεν αφήνει περιθώρια για κριτική ή συμβιβασμό: *Πολλοί νέοι είναι ~ στις απόψεις τους.* = άκαμπτος. **απόλυτα** & **απολύτως** (επίρρ.): *Είμαι ~ βέβαιος γι' αυτό.*

απολύω -ομαι: (μτβ.) ❶ παύω κπ από εργασιακή θέση: *Η διεύθυνση του εργοστασίου απέλυσε πέντε εργάτες.* ❷ απαλλάσσω στρατιώτη από τις υποχρεώσεις του με την ολοκλήρωση της θητείας του. ❸ αφήνω ελεύθερο φυλακισμένο ή γενικά κρατούμενο = ελευθερώνω, απελευθερώνω: *Το δικτατορικό καθεστώς απέλυσε μερικούς πολιτικούς κρατούμενους.* **απόλυση** η.

απόμακρος -η -ο: ❶ αυτός που βρίσκεται ή έρχεται από μακριά: *~ φωνή/θόρυβος.* ❷ (μτφ., για ανθρ.) αυτός που με τη συμπεριφορά του δε σε αφήνει να τον πλησιάσεις. **απομακρύνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ μετακινώ κπ ή κτ μακριά: *Απομάκρυνε το εμπόδιο για να μπω.* ❷ (μτφ.) ενεργώ ώστε να φύγει κπ από τη θέση ή το αξίωμά του: *Μετά το σκάνδαλο, απομακρύνθηκε ο διευθυντής της υπηρεσίας.* **απομάκρυνση** η.

απομένω: (αμτβ.) ❶ υπάρχω ως υπόλοιπο = υπολείπομαι: *~ δέκα λεπτά ως την αναχώρηση του πλοίου.* ❷ υπάρχω ακόμα, μένω πίσω (μετά την απομάκρυνση άλλων του ίδιου είδους): *Σε πολλά χωριά έχουν ~ μόνο λίγοι γέροντες. Δε μας ~ παρά αυτή η λύση.* **απομεινάρι** το: κτ που έχει μείνει ως υπόλοιπο.

απομίμηση η: μίμηση, κατασκευή αντικειμένου σύμφωνα με κπ πρωτότυπο έργο, καθώς και το

αποκοιμάμαι → αποκοιμίζω
αποκοιμιέμαι → αποκοιμίζω
αποκοιμίζω
αποκοιμούμαι → αποκοιμίζω
αποκολλώ → απο-
αποκομίζω
αποκορύφωμα → αποκοιμίζω
απόκρουση → αποκρούω
αποκρουστικά → αποκρουστικός
αποκρουστικός
αποκρουστικότητα → αποκρουστικός
αποκρούω
αποκρυπτογραφώ → απο-
αποκρύπτω
απόκρυψη → αποκρύπτω
απόκτηση → αποκτώ
αποκτώ
απολαβή
απολαμβάνω
*απολαυή → απολαβή
απόλαυση → απολαμβάνω
απολαυστικά → απολαμβάνω
απολαυστικός → απολαμβάνω
απολίτιστος → α-
απολογητικά → απολογούμαι
απολογητικός → απολογούμαι
απολογία → απολογούμαι
απολογισμός
απολογιστικά → απολογισμός
απολογιστικός → απολογισμός
απολογούμαι
απόλυση → απολύω
απόλυτα → απόλυτος
απολυταρχία
απολυταρχικά → απολυταρχία
απολυταρχικός → απολυταρχία
απόλυτος
απολύτως → απόλυτος
απολύω
απόμακρος
απομάκρυνση → απόμακρος
απομακρύνω → απόμακρος
απομεινάρι → απομένω
απομένω
απομεσήμερο → απο-
απομίμηση

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·54

απομονώνω → απομόνωση
απομόνωση
απομονωτικά → απομόνωση
απομονωτικός → απομόνωση
απομυθοποιώ → απο-
άπονα → άπονος
απονεκρώνω → απο-
απονέμω
απονήρευτα → α-
απονήρευτος → α-
απονιά → άπονος
απονομή → απονέμω
άπονος
αποξενώνω
αποξένωση → αποξενώνω
απόπειρα
αποπειρώμαι → απόπειρα
αποπλέω → απο-
αποπροσανατολίζω
αποπροσανατολισμός → αποπροσανατολίζω
αποπροσανατολιστικά → αποπροσανατολίζω
αποπροσανατολιστικός → αποπροσανατολίζω
απορία[1] → άπορος
απορία[2] → απορώ
άπορος
απορρέω
απόρρητο → απόρρητος
απόρρητος
απορρίμματα → απορρίπτω
απορριπτικά → απορρίπτω
απορριπτικός → απορρίπτω
απορρίπτω
απόρριψη → απορρίπτω
απόρροια → απορρέω
απορρόφηση → απορροφώ
απορροφητικά → απορροφώ
απορροφητικός → απορροφώ
απορροφητικότητα → απορροφώ
απορροφώ
απορώ
απόσπαση → αποσπώ
απόσπασμα → αποσπώ
αποσπασματικά → αποσπώ
αποσπασματικός → αποσπώ
αποσπώ
απόσταση

αντικείμενο αυτό = αντιγραφή: *Ο πίνακας αυτός είναι πιστή ~ ενός έργου του Βαν Γκογκ. Προσέξτε τις ~, αγοράζετε γνήσια προϊόντα!*

απομόνωση η: ❶ η κατάσταση κάποιου που δεν έχει επικοινωνία με τους άλλους. ❷ μικρός χώρος (κυρίως στις φυλακές) όπου τοποθετείται κανείς για τιμωρία: *Τον έβαλαν στην ~, επειδή χτύπησε έναν δεσμοφύλακα.* **απομονώνω -ομαι** (μτβ.). **απομονωτικός -ή -ό**. **απομονωτικά** (επίρρ.).

απονέμω • αόρ. *απένειμα*, παθ. αόρ. *απονεμήθηκα*: (μτβ.) δίνω σε κπ κτ που αξίζει ή δικαιούται: *~ τιμητικό τίτλο/βραβείο/δικαιοσύνη/χάρη.* **απονομή** η.

άπονος -η -ο: αυτός που φανερώνει ή δείχνει σκληρότητα = σκληρόκαρδος, άσπλαχνος ≠ πονετικός: *Η ~ μάνα εγκατέλειψε το παιδί της.* **άπονα** (επίρρ.). **απονιά** η.

αποξενώνω -ομαι: (μτβ.) απομακρύνω κπ από κτ οικείο, αγαπημένο: *Ο κακός του χαρακτήρας τον έχει αποξενώσει από φίλους και γνωστούς.* **αποξένωση** η.

απόπειρα η: πράξη που επιχειρεί κπ, προσπάθεια χωρίς το επιθυμητό αποτέλεσμα: *~ ληστείας/δολοφονίας/αυτοκτονίας/συμβιβασμού.* **αποπειρώμαι**: [επίσ.] (μτβ.) *Αποπειράθηκε να μας ληστέψει.*

αποπροσανατολίζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ να χάσει τον προσανατολισμό του ή (μτφ.) να αλλάξει συμπεριφορά, στάση κτλ.: *Τέτοιες εκπομπές μάς ~ από τα πραγματικά προβλήματα.* **αποπροσανατολισμός** ο. **αποπροσανατολιστικός -ή -ό**. **αποπροσανατολιστικά** (επίρρ.).

άπορος -η -ο: [επίσ.] αυτός που δεν έχει οικονομικούς πόρους = φτωχός ≠ εύπορος, πλούσιος: *~ οικογένεια.* **απορία[1]** η: [επίσ.] έλλειψη οικονομικών πόρων = φτώχεια ≠ ευπορία: *Για να τρώτε στη φοιτητική λέσχη, πρέπει να φέρετε χαρτί απορίας.*

απορρέω • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) προέρχομαι, πηγάζω από κτ άλλο: *Το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου απορρέει από το Σύνταγμα.* **απόρροια** η: φυσική συνέπεια ή επακόλουθο, αποτέλεσμα κπ αιτίου: *~ της κακής διατροφής είναι η εμφάνιση προβλημάτων υγείας.*

απόρρητος -η -ο: αυτός που πρέπει να μείνει μυστικός: *~ έγγραφα / τηλέφωνο / στοιχεία.* **απόρρητο** το: πληροφορία ή στοιχείο το οποίο πρέπει να μένει μυστικό: *κρατικό/προσωπικό/επαγγελματικό/ιατρικό ~.*

απορρίπτω -ομαι: (μτβ.) ❶ αρνούμαι να (απο)δεχτώ ή να εγκρίνω κτ ≠ δέχομαι. ❷ (ειδικότ.) κρίνω ότι κπ δεν έχει τα προσόντα για να επιτύχει σε εξετάσεις, διαγωνισμό, για να προαχθεί στην επόμενη τάξη κτλ.: *Απορρίφθηκαν δύο μαθητές από απουσίες.* **απόρριψη** η. **απορριπτικός -ή -ό**. **απορριπτικά** (επίρρ.). **απορρίμματα** τα: ό,τι πετάμε ως άχρηστο = σκουπίδια.

απορροφώ & -άω -ώμαι: (μτβ.) ❶ (για υλικά σώματα) επιτρέπω σε υγρή ουσία να εισχωρήσει στο εσωτερικό μου και τη συγκρατώ = ρουφώ: *Το σφουγγάρι απορρόφησε όλο το νερό.* ❷ (μτφ.) απασχολώ ολοκληρωτικά κάποιον: *Το διάβασμα ~ όλο τον ελεύθερο χρόνο του.* ❸ (μτφ.) αξιοποιώ πλήρως οικονομικό αγαθό ή προσφερόμενες υπηρεσίες: *Υπάρχει κίνδυνος να μην απορροφηθούν τα ευρωπαϊκά κονδύλια.* **απορρόφηση** η. **απορροφητικός -ή -ό**. **απορροφητικά** (επίρρ.). **απορροφητικότητα** η.

απορία[2] η: ❶ έκπληξη, αμηχανία που νιώθουμε για κτ που δεν μπορούμε να εξηγήσουμε: *Κοιταχτήκαμε με ~ όταν μας είπε ότι θα φύγει.* ❷ αδυναμία κατανόησης έννοιας, ζητήματος κτλ. και η διατύπωσή της με ερώτηση: *Είχα πολλές ~ μετά το μάθημα.* **απορώ** • μππ. *απορημένος*: (αμτβ.) νιώθω απορία (σημ. 1): *~ πώς τα βγάζεις πέρα με τόσα χρέη που έχεις.*

αποσπώ -ώμαι: (μτβ.) ❶ αποχωρίζω ένα κομμάτι από το σύνολο στο οποίο ανήκει: *Η ανεμοθύελλα απέσπασε τις στέγες πολλών σπιτιών.* = αποκολλώ. ❷ αφαιρώ από κπ κτ με τρόπο βίαιο ή επιδέξιο: *Ο ληστής τής απέσπασε την τσάντα.* = αρπάζω. ❸ μετακινώ υπάλληλο από την οργανική του θέση και τον τοποθετώ προσωρινά σε άλλη: *Η φιλόλογός μας είναι αποσπασμένη στο σχολείο μας.* ❹ κερδίζω σε διαγωνισμό: *Το ελληνικό τραγούδι απέσπασε το πρώτο βραβείο.* ❺ (μτφ.) απομακρύνω κπ από κάποια δραστηριότητα: *Κλείσε την τηλεόραση, με ~ από το διάβασμα!* **απόσπαση** η. **απόσπασμα** το: ❶ αποκομμένο τμήμα συνόλου: *Από μερικά αρχαία κείμενα σώθηκαν μόνο αποσπάσματα.* ❷ ΣΤΡΑΤ τμήμα στρατού ή αστυνομίας που εκτελεί υπηρεσία: *εκτελεστικό ~.* **αποσπασματικός -ή -ό**: αυτός που δεν είναι ολοκληρωμένος, ενιαίος, αλλά σε αποσπάσματα: *~ λόγος.* **αποσπασματικά** (επίρρ.).

απόσταση η: ❶ διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο τοπικά ή χρονικά σημεία: *Πρέπει να κρατάμε ~ ασφαλείας από το όχημα που προπορεύεται.* ❷ (μτφ.) διαφορά ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις ως

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·55

προς την αξία, την ποιότητα: *Από το θάρρος ως το θράσος υπάρχει μεγάλη ~.*

αποστέλλω -ομαι • αόρ. *απέστειλα*, παθ. αόρ. *αποστάλθηκα* & [επίσ.] *απεστάλην*, μππ. *απεσταλμένος*: [επίσ.] (μτβ.) στέλνω κπ ή κτ σε συγκεκριμένο τόπο για συγκεκριμένο σκοπό: *Η κυβέρνηση απέστειλε ανθρωπιστική βοήθεια στους σεισμοπαθείς.* **αποστολή** η. **αποστολέας** ο ≠ αποδέκτης, παραλήπτης.

αποσύνδεση η: ❶ αποχωρισμός συνδεδεμένων στοιχείων: ~ *καλωδίων / σωλήνων.* ❷ (μτφ.) διακοπή της συσχέτισης ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης με κπ άλλη: *Ζήτησε την ~ του ονόματός του από την υπόθεση.* **αποσυνδέω -ομαι**.

αποσύνθεση η: ❶ το αρχικό στάδιο της σήψης: *Βρέθηκαν κρέατα σε ~.* ❷ (μτφ.) διάλυση της συνοχής ενός συνόλου: *Ο σύγχρονος τρόπος ζωής οδήγησε στην ~ της πατριαρχικής οικογένειας.* **αποσυνθέτω -συντίθεμαι**. σχ. **θέτω**.

αποσύρω -ομαι: (μτβ.) ❶ παίρνω πίσω κτ που έχω αφήσει, έχω εμπιστευτεί κτλ. κάπου: ~ *τα χρήματά μου / την εμπιστοσύνη μου.* ❷ σταματώ την κυκλοφορία προϊόντος: *Αποσύρθηκαν από την αγορά μεγάλες ποσότητες ακατάλληλων αλλαντικών.* ❸ *παθ.* εγκαταλείπω δραστηριότητα = παραιτούμαι: *Αποσύρθηκε από την ενεργό πολιτική.* **απόσυρση** η.

αποταμιεύω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ μαζεύω και φυλάω χρήματα, συνήθως στην τράπεζα: *Από τον μισθό του αποταμιεύει κάθε μήνα ένα ποσό.* ❷ αποθηκεύω το πλεόνασμα αγαθού για μελλοντική χρήση: ~ *ηλεκτρική ενέργεια.* **αποταμίευση** η. **αποταμιευτικός -ή -ό**. **αποταμιευτικά** (επίρρ.).

αποτέλεσμα το: ❶ οτιδήποτε προκύπτει από μια ενέργεια, διαδικασία ή κατάσταση = απόρροια, επακόλουθο: *Η υψηλή βαθμολογία μου ήταν ~ μεγάλης προσπάθειας.* ❷ *πληθ.* τελική απόφαση για όσους πέτυχαν ή απέτυχαν σε μια εξέταση ή σε διαγωνισμό, καθώς και (συνεκδ.) ο κατάλογος με τα ονόματά τους: *Βγήκαν τα ~ των εξετάσεων;* **αποτελεσματικός -ή -ό**. **αποτελεσματικά** (επίρρ.). **αποτελεσματικότητα** η.

αποτελώ -ούμαι: (αμτβ.) ❶ είμαι μέλος ή μέρος ενός συνόλου = απαρτίζω: *Το συμβούλιό μας το ~ δεκαπέντε μέλη.* ❷ λαμβάνομαι ως = θεωρούμαι, είμαι: *Το χιούμορ ~ πολλές φορές ένδειξη εξυπνάδας.*

απότομος -η -ο: ❶ (για τόπο) αυτός που έχει μεγάλη κλίση, κάνοντας δύσκολη την ανάβαση ή την κατάβαση = απόκρημνος: ~ *βράχος / ακτή / μονοπάτι.* ❷ αυτός που είναι ξαφνικός, απρόσμενος: ~ *μεταβολή του καιρού.* ❸ αυτός που γίνεται με ορμή και δύναμη: ~ *φρενάρισμα / κινήσεις.* ❹ αυτός που συμπεριφέρεται ή γίνεται με αγένεια: *Μου μίλησε με ~ ύφος.* **απότομα** (επίρρ.).

αποτρέπω • αόρ. *απέτρεψα*, παθ. αόρ. *αποτράπηκα*: (μτβ.) ❶ εμποδίζω να συμβεί κτ, συνήθως κακό ή δυσάρεστο: *Η απόπειρα δολοφονίας του πρωθυπουργού αποτράπηκε την τελευταία στιγμή.* ❷ πείθω κπ να μην κάνει κτ ≠ προτρέπω: *Ήθελε να αγοράσει μηχανή, αλλά οι γονείς του τον απέτρεψαν.* **αποτροπή** η. **αποτρεπτικός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να αποτρέψει κτ ≠ προτρεπτικός: ~ *μέτρα.* **αποτρεπτικά** (επίρρ.).

αποτρόπαιος -η -ο: αυτός που προκαλεί απέχθεια, φρίκη, αποστροφή: *Το ~ θέαμα της δολοφονημένης γυναίκας συγκλόνισε την κοινή γνώμη.* **αποτρόπαια** (επίρρ.).

αποτυπώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ σχηματίζω τη μορφή ενός αντικειμένου σε μια επιφάνεια, πιέζοντάς το επάνω σ' αυτή: *Πατούσε με δύναμη τα πέλματά του πάνω στην άμμο, για να αποτυπωθούν τα ίχνη του.* ❷ (μτφ.) εκφράζω κτ ζωηρά και παραστατικά: *Στα έργα του ~ το άγχος της εποχής μας.* ❸ *παθ.* (μτφ.) μένω στη μνήμη κάποιου πολύ ζωηρά: *Οι εικόνες της καταστροφής αποτυπώθηκαν στη μνήμη του.* = χαράζω. **αποτύπωση** η.

απουσιάζω: (αμτβ.) ❶ (για πρόσ.) δε βρίσκομαι εκεί όπου έπρεπε να βρίσκομαι = λείπω: *Θα απουσιάσω δύο μέρες από τη δουλειά.* ❷ (για πράγμα, ενέργεια κτλ.) δεν υπάρχω: *Από τα ποιήματά του ~ το λυρικό στοιχείο.* **απουσία** η. **απών -ούσα -όν** ≠ παρών.

απόφαση η: ❶ γνώμη, άποψη, κρίση στην οποία καταλήγει κπ μετά από σκέψη, συζήτηση, διαβούλευση κτλ.: *Τελικά, πήρα την ~ να δώσω εξετάσεις. αθωωτική / καταδικαστική ~ δικαστηρίου.* ❷ επίσημη διαταγή κρατικού οργάνου με ισχύ νόμου: *υπουργική ~.* σχ. **κατάφαση**. **αποφασίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ παίρνω απόφαση. ❷ μππ. αυτός που έχει αποφασίσει κτ και δεν αλλάζει γνώμη: *Είμαι αποφασισμένος να πάω ταξίδι, ό,τι κι αν πεις.* **αποφασιστικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που παίρνει γρήγορα αποφάσεις και μένει σταθερός σ' αυτές = τολμηρός ≠ αναποφάσιστος, επιφυλακτικός. ❷ (για πράξεις και ενέργειες) αυτός που είναι εξαιρετικά κρίσιμος και κα-

αποστέλλω
αποστολέας → αποστέλλω
αποστολή → αποστέλλω
αποσύνδεση
αποσυνδέω → αποσύνδεση
αποσύνθεση → αποσύνθεση
αποσύνθεση
αποσυντίθεμαι → αποσύνθεση
απόσυρση → αποσύρω
αποσύρω
αποταμίευση → αποταμιεύω
αποταμιευτικά → αποταμιεύω
αποταμιευτικός → αποταμιεύω
αποταμιεύω
αποτελειώνω → αποτέλεσμα
αποτέλεσμα
αποτελεσματικά → αποτέλεσμα
αποτελεσματικός → αποτέλεσμα
αποτελεσματικότητα → αποτέλεσμα
αποτελώ
απότομα → απότομος
απότομος
αποτρεπτικά → αποτρέπω
αποτρεπτικός → αποτρέπω
αποτρέπω
αποτρίχωση → απο-
αποτρόπαια → αποτρόπαιος
αποτρόπαιος
αποτροπή → αποτρέπω
αποτυπώνω
αποτύπωση → αποτυπώνω
απουσία → απουσιάζω
απουσιάζω
απόφαση
αποφασίζω → απόφαση
αποφασιστικά → απόφαση
αποφασιστικός → απόφαση
αποφασιστικότητα → απόφαση

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·56

αποφεύγω
αποφοιτώ → απο-
αποφυγή → αποφεύγω
αποχαιρετισμός → αποχαιρετώ
αποχαιρετιστήριος → αποχαιρετώ
αποχαιρετώ
αποχή → απέχω²
απόχρωση
αποχτώ → αποκτώ
αποχώρηση → αποχωρώ
αποχωρίζω
αποχωρισμός → αποχωρίζω
αποχωρώ
απόψε
άποψη
αποψινός → απόψε
απράγμων → σχ. άπρακτος
άπραγος → σχ. άπρακτος
άπρακτος
άπραχτος → άπρακτος
άπρεπα → απρεπής
απρέπεια → απρεπής
απρεπής
άπρεπος → απρεπής
απρεπώς → απρεπής
απρόβλεπτος → α-
απρόοπτα → απρόοπτος
απρόοπτο → απρόοπτος
απρόοπτος
απροσδόκητος → α-
απρόσεκτα → α-
απρόσεκτος → α-
απροσεξία → α-
απρόσεχτα → α-
απρόσεχτος → α-
απρόσωπα → απρόσωπος
απρόσωπος
απτά → αφή¹
άπταιστα → άπταιστος
άπταιστος
απταίστως → άπταιστος
απτικός → αφή¹
άπτομαι → αφή¹
απτός → αφή¹
άπω
απωθημένο → απωθώ
απώθηση → απωθώ
απωθητικά → απωθώ
απωθητικός → απωθώ
απωθώ

θορίζει μια έκβαση: *Η τελευταία μάχη ήταν ~ για την έκβαση του πολέμου.* = καθοριστικός ≠ επουσιώδης. **αποφασιστικά** (επίρρ.). **αποφασιστικότητα** η.

αποφεύγω -ομαι • αόρ. *απέφυγα* & [σπάν.] *απόφυγα*, παθ. αόρ. *αποφεύχθηκα*: (μτβ.) ❶ προσπαθώ να μένω όσο το δυνατό πιο μακριά από κπ ή κτ: *~ τον δάσκαλό της, γιατί δεν έχει διαβάσει.* ❷ προσπαθώ να μην κάνω ή να μην πω κτ που θεωρώ δυσάρεστο ή λανθασμένο ≠ επιδιώκω: *Στη διατροφή μου ~ τα λιπαρά. ~ την παρέα μαζί του.* ❸ ξεφεύγω από επικίνδυνη ή ανεπιθύμητη κατάσταση: *Με την επέμβαση της Πυροσβεστικής αποφεύχθηκε η εξάπλωση της πυρκαγιάς.* **αποφυγή** η.

αποχαιρετώ: (μτβ.) ❶ χαιρετώ κπ που αποχωρίζομαι: *Αποχαιρέτησε τον γιο της με δάκρυα στα μάτια.* ❷ (μτφ.) εγκαταλείπω κτ οριστικά: *Μετά τον σοβαρό του τραυματισμό, ο ποδοσφαιριστής αποχαιρέτησε τα γήπεδα.* **αποχαιρετισμός** ο: το να αποχαιρετά κανείς κπ: *τελευταίος/στερνός ~.* **αποχαιρετιστήριος -α -ο**: αυτός που γίνεται για αποχαιρετισμό: *~ γιορτή/εκδήλωση/δείπνο/γράμμα.*

απόχρωση η: παραλλαγή βασικού χρώματος: *Φοράει κάλτσες στην ίδια ~ με το πουκάμισο.*

> Από το ΑΕ *ἀπό + χρώννυμι* «χρωματίζω». Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *χρώμα, χρωστικός* κτλ.

αποχωρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ χωρίζω στενά συνδεμένα πράγματα: = ξεχωρίζω ≠ ενώνω. *Ομάδα γιατρών αποχώρισε τα σιαμαία αδερφάκια.* ❷ παθ. φεύγω μακριά από κπ ή κτ, με το(ν) οποίο συνδέομαι στενά: *Αποχωρίστηκε με δάκρυα στα μάτια τους δικούς του.* **αποχωρισμός** ο.

αποχωρώ: (αμτβ.) φεύγω από κάπου ή από κπ θέση, υπηρεσία κτλ.: *Οι βουλευτές του ΚΚΕ αποχώρησαν από τη συνεδρίαση. Αποχώρησε από την ενεργό πολιτική δράση.* **αποχώρηση** η.

απόψε (επίρρ.): ❶ σήμερα το βράδυ: *Πού θα πάμε ~;* ❷ το βράδυ που μόλις πέρασε: *Σε είδα στον ύπνο μου ~.* **αποψινός -ή -ό**.

άποψη η: ❶ ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται κανείς ένα ζήτημα ή μια κατάσταση = γνώμη: *Η ~ μου είναι ότι πρέπει να φύγεις από την ομάδα.* ❷ θέα ενός τόπου από ορισμένη οπτική γωνία (συνήθως από ψηλά): *~ της Ακρόπολης από τον Λυκαβηττό.*

> Από την ΑΕ λ. *ἄποψις* (*ἀπό + ὄψις*), που ανάγεται σε ρίζα του *ὄψομαι* (μέλλ. του ρ. *ὁράω -ῶ*).

άπρακτος & **άπραχτος -η -ο**: αυτός που δεν πέτυχε κτ που επιδίωκε: *Πήγε στην τράπεζα να πάρει δάνειο, αλλά γύρισε ~.*

> Από το *άπρακτος* (αυτός που προσπάθησε, αλλά δεν πέτυχε τον σκοπό του) διαφέρουν σημασιολογικά το *απράγμων* (αυτός που αδρανεί και δεν κάνει τίποτε) και το *άπραγος* (αυτός που δεν έχει πείρα στη ζωή).

απρεπής -ής -ές: αυτός που δεν ακολουθεί τους κανόνες καλής συμπεριφοράς = ανάρμοστος, άπρεπος: *Ο μαθητής πήρε αποβολή για την ~ συμπεριφορά του.* ☞ σχ. **αγενής**. **άπρεπος -η -ο**. **απρεπώς** & **άπρεπα** (επίρρ.). **απρέπεια** η.

απρόοπτος -η -ο: αυτός που συμβαίνει χωρίς να τον περιμένουμε = ξαφνικός, απροσδόκητος ≠ αναμενόμενος: *Οι ~ εξελίξεις άλλαξαν τα σχέδιά μας.* **απρόοπτο** το: γεγονός που δεν περιμέναμε να συμβεί: *Η ζωή μας είναι γεμάτη ~.* **απρόοπτα** (επίρρ.).

απρόσωπος -η -ο: αυτός που δεν έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που είναι όμοιος με πολλούς άλλους ≠ προσωπικός: *Οι σχέσεις των ανθρώπων στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις είναι ~.* **απρόσωπα** (επίρρ.).

άπταιστος -η -ο: (για γλώσσα) αυτή που κπ τη μιλά ή τη γράφει τέλεια, χωρίς λάθη = τέλειος, αλάνθαστος: *Οι Γερμανοί μας απάντησαν σε ~ ελληνική.* **άπταιστα** & **απταίστως** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *ἄπταιστος* (στερητ. *ἀ* + *πταίω* «φταίω»).

άπω (επίθ.) • άκλ., *απώτερος, απώτατος*: [επίσ.] αυτός που βρίσκεται μακριά ≠ εγγύς: *απώτερο μέλλον. Απώτερος/απώτατος στόχος μας είναι η επέκταση της εταιρείας στο εξωτερικό.* ***Άπω Ανατολή***: περιοχή της Ανατολικής Ασίας, σε αντιδιαστολή προς την Εγγύς Ανατολή. ☞ σχ. **άνω**.

απωθώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ **α.** αναγκάζω τον επιτιθέμενο να σταματήσει ή να υποχωρήσει = αποκρούω. *Οι στρατιωτικές δυνάμεις των συνόρων απώθησαν τους εισβολείς.* **β.** απομακρύνω κπ με τη βία, με σπρωξιές: *Η αστυνομία απώθησε τους διαδηλωτές σε απόσταση χιλίων μέτρων από τη Βουλή.* ❷ (μτφ.) προκαλώ έντονα αρνητικά συναισθήματα σε κπ ≠ ελκύω: *Η ειρωνική στάση του με ~.* **απωθημένο** το: επιθυμίες ή σκέψεις που έχει μεταφέρει κπ στο ασυνείδητό του, τις έχει απο-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·57

μακρύνει από τη συνείδησή του. **απώθηση** η: ❶ βίαιη απομάκρυνση, απόκρουση. ❷ (μτφ.) πολύ έντονο αρνητικό συναίσθημα απέναντι σε κπ ή κτ = αποστροφή, απέχθεια. **απωθητικός -ή -ό**. **απωθητικά** (επίρρ.).

απώλεια η: ❶ στέρηση υλικού ή πνευματικού αγαθού: *Η έλλειψη οργάνωσης είχε ως συνέπεια την ~ κοινοτικών κονδυλίων.* ❷ θάνατος, κυρίως σε τυποποιημένες φράσεις: *Συλλυπητήρια για την ~ του πατέρα σας!* ❸ πληθ. ό,τι χάνεται, συνολικά, σε αγώνα, προσπάθεια ή δραστηριότητα: *Ο πόλεμος στο Ιράκ είχε τεράστιες ~ και για τις δύο πλευρές.*

> Από το ΑΕ *ἀπό + ὄλλυμι (-ύω)* «καταστρέφω».

άρα (σύνδ.): δηλώνει συμπέρασμα γεγονότος, ενέργειας κτλ. = συνεπώς, επομένως, ώστε: *Είναι έξυπνος και διαβάζει πολύ, ~, έχει πολλές πιθανότητες να περάσει στο Πανεπιστήμιο.*

αράζω: ❶ (αμτβ. & μτβ.) οδηγώ πλεούμενο για να αγκυροβολήσει ή αγκυροβολώ σε μέρος κατάλληλο κοντά στη στεριά = δένω. ❷ [οικ.] (μτφ., αμτβ.) **α.** εγκαθίσταμαι κάπου περισσότερο ή λιγότερο μόνιμα: *Όλο το καλοκαίρι θα αράξω στο χωριό μου να ξεκουραστώ.* **β.** κάθομαι ή ξαπλώνω αναπαυτικά: *Θα αράξω στο κρεβάτι.* **αραχτός -ή -ό**. **αραχτά** (επίρρ.).

αραιός -ή -ό: ≠ πυκνός ❶ αυτός που δεν έχει πυκνότητα στη σύστασή του: *~ νεφώσεις.* ❷ αυτός που είναι μικρός σε ποσότητα ή συχνότητα: *~ συναντήσεις.* **αραιά** (επίρρ.). **αραιώνω**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ αραιό ή γίνομαι αραιός. **αραίωση** η & **αραίωμα** το.

αργία: χρόνος κατά τον οποίο διακόπτεται η εργασία, κυρίως εξαιτίας γιορτής ή σημαντικού γεγονότος: *Η γιορτή των Τριών Ιεραρχών είναι ~ για τα σχολεία.* **αργώ**^{1}: (αμτβ.) δεν εργάζομαι, έχω αργία: *Τις Δευτέρες τα θέατρα ~.*

αργοπορώ: ❶ (αμτβ.) καθυστερώ να κάνω κτ: *Έχασε το λεωφορείο και πήγε αργοπορημένος στη δουλειά.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ να καθυστερήσει: *Μου έπιασε την κουβέντα και με αργοπόρησε.* **αργοπορία** η.

αργός -ή -ό: ❶ αυτός που ενεργεί, κινείται, αναπτύσσεται ή εξελίσσεται σε χρόνο μεγαλύτερο από τον κανονικό ή τον συνηθισμένο, χωρίς βιασύνη = [επίσ.] βραδύς ≠ ταχύς, γρήγορος: *Αυτός ο υπάλληλος είναι πολύ ~, κάνει μία ώρα να μας εξυπηρετήσει.* = αργοκίνητος ≠ σβέλτος. *Θα δούμε τη φάση του πέναλτι σε ~ κίνηση.* ❷ αυτός που είναι στη φυσική του κατάσταση = ακατέργαστος: *~ πετρέλαιο.* **αργά** (επίρρ.): ❶ με αργό, βραδύ ρυθμό = σιγά: *Περπάτα πιο ~, δε σε φτάνω!* ❷ ύστερα από ορισμένο χρονικό σημείο που θεωρείται κανονικό, συνηθισμένο ≠ νωρίς: *Φτάσαμε ~ και το χάσαμε το τρένο! Γιατί γύρισες τόσο ~ το βράδυ;* **αργώ**^{2}: ❶ (μτβ.) χρειάζομαι περισσότερο χρόνο από τον κανονικό ή τον συνηθισμένο κάνοντας κτ ή μέχρι να κάνω ή να συμβεί κτ: *Αργεί πολύ να φάει - θέλει μια ώρα για ένα γιαούρτι!* = καθυστερώ. *Άργησα να καταλάβω τους πονηρούς σκοπούς τους.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ να αργήσει = καθυστερώ: *Μας άργησε ο γιατρός με τη φλυαρία του.* ❸ (αμτβ.) απέχω από κπ χρονικό σημείο: *Οι διακοπές των Χριστουγέννων ~ ακόμα.*

αρετή η: ❶ η τάση του ανθρώπου προς την ηθική τελειότητα, έτσι όπως αυτή ορίζεται από τους εκάστοτε ηθικούς κανόνες. *Η ~ και το ήθος του τον έκαναν να ξεχωρίσει.* ❷ προτέρημα, χάρισμα που διαθέτει κπ ή κτ: *Αυτό το παιδί είναι προικισμένο με πολλές ~.*

άρθρο το: ❶ κείμενο με ορισμένο θέμα σε εφημερίδα ή περιοδικό. ❷ ενότητα επίσημου κειμένου: *~ 14, παράγραφος 3 του νόμου.* ❸ ΓΛΩΣΣ κλιτή λέξη που μπαίνει μπροστά από τα ονόματα: *οριστικό/αόριστο ~.*

αρθρώνω: (μτβ.) ❶ προφέρω, συνδέω φθόγγους σχηματίζοντας λέξεις: *Το μωρό άρθρωσε τις πρώτες του κουβεντούλες.* ❷ (μτφ.) εκφράζω, διατυπώνω: *Είναι ένας από τους λίγους πολιτικούς που ~ πολιτικό λόγο.* **άρθρωση** η: ❶ το να αρθρώνει κπ κτ: *Έχει πρόβλημα στην ~ μερικών φθόγγων.* ❷ ΑΝΑΤ το σημείο που συνδέει δύο ή περισσότερα οστά του σώματος = κλείδωση: *οι αρθρώσεις των ποδιών/των χεριών.* **αρθρωτός -ή -ό**: αυτός που αποτελείται από μέρη που συνδέονται με αρθρώσεις ή κινητά στοιχεία συνδεδεμένα μεταξύ τους: *~ κατασκευή/λεωφορεία.* **αρθρωτά** (επίρρ.).

αριθμός ο: ❶ σύμβολο ή λέξη που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση πραγμάτων ή σε μαθηματικούς υπολογισμούς: *Σκέψου έναν ~ μικρότερο του τρία. Να χωρίσεις τα κεφάλαια της εργασίας με λατινικούς ~.* = ψηφίο. ❷ πλήθος προσώπων ή πραγμάτων: *Ο ~ των υποψηφίων στις εξετάσεις μειώθηκε.* ❸ μοναδικό σύνολο αριθμών που διακρίνει ένα αντικείμενο από άλλα ομοειδή: *~ δελτίου ταυτότητας / αυτοκινήτου / τηλεφώνου.* ❹ ΓΛΩΣΣ γραμματική κατηγορία των κλιτών λέξεων που δηλώνει το πλήθος των προσώπων

απώλεια
απών → απουσιάζω
απώτατος → άπω
απώτερος → άπω
άρα
αραβοσιτέλαιο → σχ. έλαιο
αράζω
αραιά → αραιός
αραιός
αραίωμα → αραιός
αραιώνω → αραιός
αραίωση → αραιός
αραχτά → αράζω
αραχτός → αράζω
αργά → αργός
αργία
αργοπορία → αργοπορώ
αργοπορώ
αργός
αργώ^1 → αργία
αργώ^2 → αργός
αρετή
άρθρο
αρθρώνω
άρθρωση → αρθρώνω
αρθρωτά → αρθρώνω
αρθρωτός → αρθρώνω
αρίθμηση → αριθμός
αριθμητικά → αριθμός
αριθμητική → αριθμός
αριθμητικό → αριθμός
αριθμητικός → αριθμός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·58

αριθμός
αριθμώ → αριθμός
αριστερά → αριστερός
Αριστερά → αριστερός
αριστερή → αριστερός
αριστερός
αριστοκράτης
αριστοκρατία → αριστοκράτης
αριστοκρατικά → αριστοκράτης
αριστοκρατικός → αριστοκράτης
αριστοκράτισσα → αριστοκράτης
αριστούργημα
αριστουργηματικά → αριστούργημα
αριστουργηματικός → αριστούργημα
αριστουργηματικότητα → αριστούργημα
αρκεί → αρκετός
αρκετά → αρκετός
αρκετός
αρκώ → αρκετός
αρμόδιος
αρμοδιότητα → αρμόδιος
αρμοδίως → αρμόδιος
αρμονία
αρμονικά → αρμονία
αρμονικός → αρμονία
αρμονικότητα → αρμονία
αρμύρα → αλμυρός
αρμυρίζω → αλμυρός
αρμυρός → αλμυρός
άρνηση → αρνούμαι
αρνητικά → αρνούμαι
αρνητικό → αρνούμαι
αρνητικός → αρνούμαι
αρνητικότητα → αρνούμαι
αρνιέμαι → αρνούμαι
αρνούμαι

ή πραγμάτων που προσδιορίζουν: *ενικός / πληθυντικός ~.* **αριθμώ**: (μτβ.) ❶ χαρακτηρίζω κτ με έναν αριθμό: *Αριθμήστε τις σελίδες της εργασίας σας, πριν την παραδώσετε.* ❷ περιλαμβάνω: *Ο σύλλογός μας ~ δυο χιλιάδες μέλη.* **αρίθμηση** η: το να αριθμεί κπ κτ (σημ. 1). **αριθμητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται σε αριθμούς. ❷ αυτός που αναφέρεται σε πλήθος ή ποσότητα: *~ υπεροχή.* **αριθμητικά** (επίρρ. στη σημ. 2). **αριθμητική** η: οι τέσσερις αριθμητικές πράξεις (πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμός και διαίρεση) και το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **αριθμητικό** το: ΓΛΩΣΣ λέξη που φανερώνει ορισμένη αριθμητική ποσότητα ή εκφράζει αριθμητικές έννοιες ή σχέσεις: *Οι λέξεις «τρία», «τρίτος» και «τριπλά» είναι ~.*

αριστερός -ή -ό: ≠ δεξιός ❶ **α.** αυτός που βρίσκεται προς το μέρος της καρδιάς: *~ χέρι/πόδι/μάτι.* **β.** αυτός που βρίσκεται στην αριστερή πλευρά σε σχέση με κπ σημείο αναφοράς: *Το μαγαζί βρίσκεται στην ~ πλευρά του δρόμου καθώς πηγαίνετε προς την πλατεία.* ❷ αυτός που υποστηρίζει σοσιαλιστικές ή κομουνιστικές ιδέες: *~ κόμματα/ιδεολογία.* **αριστερά** (επίρρ.) ≠ δεξιά. **αριστερός** ο, **-ή** η: ❶ οπαδός της αριστερής ιδεολογίας: *Πολλοί ~ εξορίστηκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας.* ❷ πρόσωπο που χρησιμοποιεί το αριστερό του χέρι για να γράψει ή για να κάνει διάφορες δουλειές = αριστερόχειρας. **αριστερά** & **Αριστερά** η: το σύνολο των κομμάτων και των οργανώσεων αριστερής ιδεολογίας = δεξιά: *κοινοβουλευτική/εξωκοινοβουλευτική ~.*

αριστοκράτης ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που κατάγεται από οικογένεια ευγενών ή πλουσίων. ❷ πρόσωπο που μιμείται τους τρόπους και τη συμπεριφορά των ευγενών ή των πλουσίων. *Από τότε που παντρεύτηκε πλούσιο άντρα, μας κάνει την ~.* **αριστοκρατία** η: ❶ ΙΣΤ πολίτευμα στο οποίο η εξουσία ασκείται από τους αρίστους, από μια μειοψηφία ευγενών ≠ δημοκρατία. ❷ η τάξη των ευγενών: *οι αυθαιρεσίες της ~.* ❸ οι εκλεκτοί μιας ομάδας ή κοινωνίας: *η ~ του πνεύματος.* **αριστοκρατικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει στην αριστοκρατία ή στον αριστοκράτη: *~ καταγωγή/τρόποι.* **αριστοκρατικά** (επίρρ.).

αριστούργημα το: ❶ έργο που χαρακτηρίζεται από τελειότητα: *Η τελευταία ταινία του ήταν πραγματικό ~.* ❷ (ως επιφ.) για να εκφράσουμε επιδοκιμασία, θαυμασμό: *~! Φεύγω διακοπές!* **αριστουργηματικός -ή -ό. αριστουργηματικά** (επίρρ.). **αριστουργηματικότητα** η.

> Η μσν. σύνθετη λέξη *ἀριστούργημα* σχηματίστηκε από το *ἄριστ(ος)* + *-ούργημα* < *ἔργον.*

αρκετός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι τόσος όσος χρειάζεται, που φτάνει για κτ = επαρκής ≠ ανεπαρκής: *Το φαγητό είναι ~, φτάνει για όλους.* ❷ αυτός που δεν είναι λίγος ποσοτικά ή αριθμητικά: *Στη συναυλία ήρθε ~ κόσμος.* ❸ αυτός που είναι πάνω από το συνηθισμένο ή το επιτρεπτό: *Μίλησε με ~ θράσος στον καθηγητή του.* **αρκετά** (επίρρ.). **αρκώ -ούμαι** • αόρ. *άρκεσα*, παθ. αόρ. *αρκέστηκα*: (αμτβ.) ❶ είμαι αρκετός, φτάνω για κτ: *~ η θέληση για να πετύχεις τους στόχους σου.* ❷ *παθ.* **α.** μου είναι αρκετό, είμαι ικανοποιημένος με κτ: *Αρκείται στον μισθό του και δε ζητά περισσότερα χρήματα.* **β.** δεν κάνω τίποτα παραπάνω, πρόσθετο: *Ο Διευθυντής αρκέστηκε στην επίπληξη και δεν έδωσε αποβολή στους μαθητές.* **αρκεί**: *απρόσ.* είναι αρκετό, φτάνει: *Δεν ~ να διαβάζεις πολύ, πρέπει να κρίνεις ό,τι διαβάζεις! Μου ~ να είσαι εσύ καλά!*

αρμόδιος -α -ο: αυτός που μπορεί να γνωμοδοτεί, να αποφασίζει ή να ενεργεί για κπ ζήτημα λόγω της θέσης ή ειδικότητάς του ≠ αναρμόδιος: *Το ζήτημα της καταπάτησης συζητήθηκε στο ~ συμβούλιο.* **αρμοδίως** (επίρρ.). **αρμοδιότητα** η: δικαιοδοσία ή εξουσία που πηγάζει από δικαιώματα ή καθήκοντα.

αρμονία η: ❶ η συμμετρική σχέση των μερών ενός συνόλου μεταξύ τους και προς το σύνολο = συμμετρία ≠ ασυμμετρία, δυσαρμονία: *Η ~ του σύμπαντος προκαλεί τον θαυμασμό των ανθρώπων.* ❷ ΜΟΥΣ συμφωνία στη διαδοχή δύο ή περισσότερων μουσικών φθόγγων, που προκαλεί ευχάριστο ακουστικό αίσθημα: *μουσική ~.* ❸ (μτφ.) καλή σχέση μεταξύ ανθρώπων ή ομάδων: *Δεν υπήρχε ~ στη σχέση τους* ≠ δυσαρμονία. **αρμονικός -ή -ό. αρμονικά** (επίρρ.). **αρμονικότητα** η.

αρνούμαι & [προφ.] **αρνιέμαι**: (μτβ.) ❶ **α.** δεν αποδέχομαι κτ που μου προσφέρεται ή μου προτείνεται = απορρίπτω ≠ δέχομαι: *Θα αρνηθώ ευγενικά την πρόσκλησή τους, γιατί δεν έχω χρόνο.* **β.** δε δέχομαι να δώσω, να προσφέρω κτ που μου ζητά κπ: *~ την ψήφο μου σε πρόσωπα που εξαπατούν τον λαό.* ❷ δε δέχομαι να κάνω κτ: *~ να συμμετάσχω σε μια*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·59

τέτοια απάτη. ❸ εγκαταλείπω, αποκηρύσσω = απαρνιέμαι: *Αρνήθηκε τις ιδέες του, όταν του πρότειναν μια ανώτερη θέση.* **άρνηση** η. **αρνητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που περιέχει ή δηλώνει άρνηση, διαφωνία: *Τήρησε ~ στάση απέναντι στις προτάσεις μας.* ≠ θετικός. *Πήρε ~ απάντηση.* ≠ καταφατικός. ❷ αυτός που είναι δυσάρεστος ή αντίθετος σε σχέση με αυτό που επιδιώκεται: *Οι αλλαγές αυτές θα έχουν ~ συνέπειες στους μαθητές.* **αρνητικά** (επίρρ.). **αρνητικό** το: εικόνα που προέρχεται από φιλμ και δείχνει τα φωτεινά σημεία ως σκοτεινά και το αντίστροφο: *Να μου δώσεις το ~ της φωτογραφίας για να βγάλω αντίγραφα.* **αρνητικότητα** η.

αρπάζω -ομαι: ❶ (μτβ.) παίρνω κτ με τη βία ή/και παράνομα = [επίσ.] αποσπώ: *Του άρπαξαν το πορτοφόλι στο τρένο.* = [προφ.] βουτάω. ❷ (μτβ.) παίρνω, πιάνω κτ με γρήγορη, ορμητική κίνηση: *Άρπαξε μια πέτρα και την πέταξε εναντίον τους.* ❸ (μτβ., για πρόσ.) απάγω: *Οι κακοποιοί άρπαξαν δύο μέλη της οικογένειας του επιχειρηματία για να ζητήσουν λύτρα.* ❹ *παθ.* (αμτβ.) πιάνομαι από κάπου, γαντζώνομαι: *Για να μην τον παρασύρει το ρεύμα του ποταμού αρπάχτηκε από ένα κλαδί.* ❺ (μτφ., μτβ.) εκμεταλλεύομαι τις περιστάσεις: *Άρπαξε την ευκαιρία που του δόθηκε.* ❻ (αμτβ., για φαγητό) καίγομαι: *Το φαγητό άρπαξε, βγάλε το αμέσως!* ❼ *παθ.* (αμτβ.) θυμώνω, παρεξηγούμαι, είμαι ευέξαπτος: *Να είσαι προσεκτικός στη συζήτηση μαζί του, γιατί αρπάζεται εύκολα.* **αρπαγή** η. **αρπακτικός** & **-χτικός -ή -ό**: αυτός που (έχει την τάση να) αρπάζει. **αρπακτικά** & **-χτικά** (επίρρ.). **αρπακτικό** το: σαρκοφάγο πτηνό: *Ο αετός, το γεράκι και ο γύπας είναι ~.* **αρπαχτός -ή -ό**: αυτός που γίνεται γρήγορα και βιαστικά. **αρπαχτά** (επίρρ.). **αρπαχτή** η: ❶ πρόχειρα οργανωμένη εκδήλωση, με σκοπό το εύκολο κέρδος: *Το καλοκαίρι πολλοί θίασοι πάνε στην επαρχία για να κάνουν ~.* ❷ βιαστική και συχνά με πλάγια μέσα απόκτηση χρημάτων.

αρρώστια η: διαταραχή της ομαλής λειτουργίας του οργανισμού = ασθένεια, νόσημα, νόσος. **αρρωσταίνω**: ❶ (για άνθρ. ή ζώο) **α.** (αμτβ.) προσβάλλομαι από αρρώστια = νοσώ, ασθενώ. **β.** (μτβ.) κάνω κπ να αρρωστήσει: *Τον αρρώστησε το πολύ κρασί.* ❷ (μτφ.) **α.** (αμτβ.) στενοχωριέμαι, υποφέρω: *Όταν βλέπω τέτοιες αδικίες, ~.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να στενοχωριέται: *Οι ψευτιές σου με έχουν αρρωστήσει.* **άρρωστος -η -ο**.

αρσενικός -ή & -ιά -ό: ❶ αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με το φύλο που δεν μπορεί να γεννήσει: *~ ελέφαντας/αλεπού.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που το γραμματικό του γένος είναι αρσενικό: *Τα ~ ονόματα παίρνουν το άρθρο «ο».*

αρτηρία η: ❶ ΑΝΑΤ αγγείο που μεταφέρει το αίμα από την καρδιά στα διάφορα όργανα του σώματος: *στεφανιαία/κοιλιακή/μηριαία ~. στένωση/απόφραξη ~.* ❷ (μτφ.) μεγάλος δρόμος πόλης: *Η κίνηση στις κεντρικές ~ της πόλης διεξάγεται ομαλά.*

άρτιος -α -ο: αυτός που δεν του λείπει κανένα από τα στοιχεία τα οποία πρέπει να τον συνθέτουν, που χαρακτηρίζεται από τελειότητα = πλήρης ≠ ελλιπής: *~ εξοπλισμός/διοργάνωση.* ***~ αριθμός***: ΜΑΘ ακέραιος αριθμός που διαιρείται ακριβώς διά του δύο = ζυγός ≠ μονός, περιττός: *Όλοι οι ακέραιοι αριθμοί που λήγουν σε 0, 2, 4, 6, 8 είναι ~.* **άρτια** (επίρρ.). **αρτιότητα** η.

άρτος ο: ❶ [επίσ.] ψωμί. ❷ ΕΚΚΛ ψωμί που ευλογείται από τον ιερέα και μοιράζεται στους πιστούς. **αρτοποιός** ο, η: αυτός που παράγει ή/και πουλά ψωμί = [οικ.] φούρναρης. **αρτοποιείο** το.

αρχαϊκός -ή -ό: ❶ ΙΣΤ αυτός που είναι σχετικός με την εποχή πριν από την αρχαία κλασική περίοδο (7ος-6ος αι. π.Χ.): *~ εποχή/χρόνοι/αγγεία/γλυπτά/ναός/τέχνη.* ❷ αυτός που μιμείται αρχαία πρότυπα: *~ γλώσσα.*

αρχαίος -α -ο: ❶ αυτός που υπήρξε σε πολύ παλαιά εποχή ή που υπάρχει από τότε: *~ πολιτισμοί/λαοί/ιστορία. Επισκεφτήκαμε τα ~ μνημεία της πόλης.* ❷ (ειδικότ.) αυτός που ανήκει στην ελληνική αρχαιότητα: *οι ~ μας πρόγονοι.* ❸ αυτός που είναι απαρχαιωμένος, ξεπερασμένος: *Οι ~ του αντιλήψεις με βρίσκουν εντελώς αντίθετο.* **αρχαίοι** οι: πρόσωπα που έζησαν κατά την αρχαιότητα: *η ιστορία/η γλώσσα των ~.* **αρχαία** τα: ❶ αρχαία μνημεία και έργα τέχνης = αρχαιότητες: *Βρέθηκαν ~ κατά τις ανασκαφές στην περιοχή.* ❷ το μάθημα των αρχαίων ελληνικών: *Είναι αδύνατος μαθητής στα ~.* **αρχαιότητα** η: ❶ η αρχαία εποχή: *ελληνική/ρωμαϊκή ~.* ❷ η ιδιότητα του αρχαίου: *η ~ ενός αγάλματος.* ❸ *πληθ.* = αρχαία (σημ. 1): *Είναι συντηρητής αρχαιοτήτων.*

αρχάριος -α -ο: αυτός που μόλις αρχίζει να μαθαίνει κτ και δεν έχει ακόμα πείρα: *Παραδίδονται μαθήματα υπολογιστών σε ~.*

αρπαγή → αρπάζω
αρπάζω
αρπακτικά → αρπάζω
αρπακτικό → αρπάζω
αρπακτικός → αρπάζω
αρπαχτικά → αρπάζω
αρπαχτικός → αρπάζω
άρρυθμα → α-
αρρυθμία → α-
άρρυθμος → α-
αρρωσταίνω → αρρώστια
*αρρώστεια → αρρώστια
αρρώστια
άρρωστος → αρρώστια
αρσενικός
άρση → αίρω
αρτηρία
άρτια → άρτιος
άρτιος
αρτιότητα → άρτιος
αρτοποιείο → άρτος
αρτοποιός → άρτος
αρτοποιός → -ποιώ
άρτος
αρχαία → αρχαίος
αρχαϊκός
αρχαίοι → αρχαίος
αρχαιολάτρης → σχ. λατρεία
αρχαίος
αρχαιότητα → αρχαίος
αρχάριος
αρχειακός → αρχείο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·60

αρχείο
αρχή
αρχηγείο → αρχηγός
αρχηγία → αρχηγός
αρχηγικά → αρχηγός
αρχηγικός → αρχηγός
αρχηγός
αρχίζω → αρχή
αρχικά → αρχή
αρχικός → αρχή
αρχικώς → αρχή
άρχοντας
αρχοντιά → άρχοντας
αρχοντικά → άρχοντας
αρχοντικό → άρχοντας
αρχοντικός → άρχοντας
αρχόντισσα → άρχοντας
ας
ασάφεια → α-
ασαφής → α-
ασαφώς → α-
ασβέστιο
άσεμνα → α-
άσεμνος → α-
ασήκωτος → α-
ασήμαντος → α-
ασημαντότητα → α-
άσημος → α-
ασθένεια → ασθενής
ασθενής
ασθενικά → ασθενής
ασθενικός → ασθενής
ασθενώ → ασθενής
άσκημα → άσχημος
ασκήμια → άσχημος
άσκηση → ασκώ
ασκητής
ασκητικά → ασκητής
ασκητικός → ασκητής
άσκοπα → α-
άσκοπος → α-
ασκώ

αρχείο το: ❶ συλλογή και φύλαξη κυρίως εγγράφων που αποτελούν πηγή πληροφοριών, και (συνεκδ.) ο χώρος όπου φυλάσσονται: *ιστορικό/φωτογραφικό ~. ~ του υπουργείου /της ΕΡΤ.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ ενιαίο σύνολο δεδομένων που αποθηκεύεται με διακριτό όνομα: *Έβαλα στο ίδιο ~ το κείμενο και τις συνοδευτικές εικόνες.* **αρχειακός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο αρχείο (σημ. 1): *~ υλικό.*

αρχή η: ❶ το πρώτο σημείο, τοπικό ή χρονικό, από όπου αρχίζει ένα γεγονός, μία πράξη κτλ. = αφετηρία, [οικ.] ξεκίνημα ≠ τέλος: *~ του νέου έτους.* ❷ πρωταρχική αιτία: *Η ~ της διάσπασης του κόμματος έγινε με τη διαγραφή όσων διαφωνούσαν.* ❸ η προέλευση, το αρχικό σημείο της δημιουργίας ≠ τέλος: *Η ~ του κόσμου.* ❹ θεμελιακός κανόνας ή κανόνες στη φύση, στην επιστήμη, στην πολιτική κτλ.: *η ~ των συγκοινωνούντων δοχείων.* ❺ *συνήθ. πληθ.* βασικός κανόνας που ρυθμίζει την προσωπική ή κοινωνική συμπεριφορά, τη στάση ζωής κάποιου: *Δε θα παραβώ τις ~ μου, όσα ανταλλάγματα κι αν μου προσφέρετε!* ❻ η κρατική ή οποιαδήποτε εξουσία και τα πρόσωπα που την ασκούν ή την εκπροσωπούν: *αστυνομικές ~.* **αρχίζω**: = ξεκινώ ≠ τελειώνω ❶ (μτβ.) βρίσκομαι στις πρώτες στιγμές ή στα πρώτα βήματα μιας ενέργειας: *~ το διάβασμα.* ❷ (αμτβ.) βρίσκομαι στις πρώτες στιγμές ή στο πρώτο στάδιο: *Ο αγώνας ~ στις πέντε.* ❸ (μτβ.) είμαι ο πρωταίτιος ή αυτός που προκάλεσε μια κατάσταση: *Δε φταίμε εμείς, αυτός άρχισε να μας βρίζει.* ❹ (αμτβ.) αποτελώ χρονικά ή τοπικά το πρώτο μέρος μιας διαδικασίας ή ενότητας: *Η παράσταση άρχισε με ένα ωραίο χορευτικό.* **αρχικός -ή -ό**: αυτός που βρίσκεται ή παρουσιάζεται στην αρχή: *Το ~ σχέδιο ήταν καλύτερο.* **αρχικά** & **-ώς** (επίρρ.). **αρχικά** τα: τα πρώτα γράμματα του ονοματεπώνυμου. **άναρχος**^{2} **-η -ο**: αυτός που δεν έχει αρχή και συνεπώς υπήρχε πάντα: *~ Θεός.*

αρχηγός ο, η: πρόσωπο που διευθύνει, διοικεί ένα ιεραρχημένο σύνολο ή έναν τομέα = επικεφαλής, ηγέτης: *~ του στρατού/του κόμματος.* ☞ σχ. **διεξάγω**. **αρχηγείο** το. **αρχηγία** η. **αρχηγικός -ή -ό. αρχηγικά** (επίρρ.).

άρχοντας ο, **αρχόντισσα** η: ❶ πρόσωπο που κατάγεται από αριστοκρατική ή πολύ πλούσια οικογένεια: *Είχαν τόσα λεφτά, που ζούσαν σαν αληθινοί ~.* ❷ πρόσωπο που κατέχει ανώτερο αξίωμα: *οι δημοτικοί ~. ο ανώτατος ~.* **αρχοντικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει σε άρχοντα: *~ οικογένεια/ζωή/τάφοι.* **αρχοντικά** (επίρρ.). **αρχοντικό** το: κατοικία άρχοντα ή πολυτελής κατοικία παλαιότερων εποχών: *Ζούσε σε ένα παλιό ~ της Κηφισιάς.* **αρχοντιά** η: εμφάνιση και συμπεριφορά που ταιριάζει σε άρχοντα ή αριστοκράτη, και χαρακτηρίζεται από ευγένεια: *Η ~ στους τρόπους και το περπάτημά του τον κάνει να ξεχωρίζει.*

ας (μόρ.): δηλώνει ❶ προτροπή: *~ ξεκινήσει ο χορός!* ❷ ευχή: *~ είχα την τύχη σου εγώ!* ❸ συγκατάθεση: *~ παίξει τώρα και θα κάνει μετά τα μαθήματά του.* ❹ απειλή: *~ δοκιμάσει και θα του δείξω εγώ!* ❺ αδιαφορία: *~ χάσει και μια φορά, δεν πειράζει!* ❻ ***και/κι ~***: αντίθεση με αυτό που εκφράζει η κύρια πρότ. = παρόλο που, αν και: *Σας αγαπάει, ~ μην το δείχνει.*

ασβέστιο το • *χωρίς πληθ.*: ΧΗΜ μέταλλο αργυρόλευκου χρώματος, της ομάδας των αλκαλικών γαιών, και ένα από τα πιο διαδεδομένα στοιχεία στον ανθρώπινο οργανισμό: *ανθρακικό/θειικό ~. Το γάλα είναι πηγή ασβεστίου.*

ασθενής -ής -ές • *ασθενέστερος, ασθενέστατος*: ❶ [επίσ.] αυτός που δε διαθέτει σθένος, δύναμη, ένταση, ισχύ κτλ. ≠ ισχυρός: *~ σεισμική δόνηση/άνεμος.* ***ασθενές φύλο***: το γυναικείο φύλο. ❷ αυτός που έχει αρρωστήσει = άρρωστος ≠ υγιής. ☞ σχ. **αγενής**. **ασθενής** ο, η (στη σημ. 2). **ασθένεια** η: [οικ.] αρρώστια. **ασθενώ**: [επίσ.] (αμτβ.) προσβάλλομαι ή πάσχω από ασθένεια = αρρωσταίνω, νοσώ. **ασθενικός -ή -ό**: αυτός που ασθενεί εύκολα. **ασθενικά** (επίρρ.).

ασκητής ο: μοναχός που ζει απομονωμένος και με στερήσεις με στόχο την πνευματική τελειότητα. **ασκητικός -ή -ό**: *~ ζωή.* **ασκητικά** (επίρρ.).

ασκώ -ούμαι: [επίσ.] ❶ **α.** (μτβ.) υποβάλλω κπ σε σύνολο προγραμματισμένων και επαναλαμβανόμενων κινήσεων ή δραστηριοτήτων, ώστε να αποκτήσει σωματικές ή πνευματικές ικανότητες: *Πρέπει να ασκήσεις λίγο ακόμα τους κοιλιακούς σου.* **β.** *παθ.* (αμτβ.) ασχολούμαι μεθοδικά με κτ: *Ο φίλος μου ~ καθημερινά στην κολύμβηση.* ❷ (μτβ.) ασχολούμαι συστηματικά, κυρίως επαγγελματικά, με κτ: *~ το επάγγελμα του γιατρού.* ❸ (μτβ.) κάνω χρήση δικαιώματος ή εκτελώ υποχρέωση: *Πήγα να ασκήσω το εκλογικό μου δικαίωμα.* ❹ (κυρ. σε στερεότυπες εκφρ.) επιβάλλω, εφαρμόζω κτ σε κπ: *~ βία/επιρροή.* **άσκηση**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·61

η: ❶ το να ασκεί κπ κτ. ❷ (ειδικ.) **α.** ερώτηση ή πρόβλημα με σκοπό την ανάπτυξη των πνευματικών ικανοτήτων του μαθητή: *~ γεωμετρίας/φυσικής.* **β.** σύνολο κινήσεων για γύμναση του σώματος: *~ για ζέσταμα.*

ασπάζομαι: (μτβ.) ❶ φιλώ: *Ασπάστηκε την εικόνα της Παναγίας.* ❷ προσχωρώ σε μια θρησκεία ή ιδεολογία ή γίνομαι οπαδός: *Ασπάστηκε τον βουδισμό.* ❸ αποδέχομαι = ενστερνίζομαι, υιοθετώ ≠ απορρίπτω: *~ τις θέσεις σου για το Κυπριακό.* **ασπασμός** ο (στη σημ. 1).

άσπονδος -η -ο: αυτός που έχει αγεφύρωτες διαφορές με κπ άλλο, ώστε να μην μπορούν να συμφιλιωθούν: *~ εχθρός.*

> Από το ελνστ. *ἄσπονδος* «αυτός που δεν έκανε ανακωχή».

άσπρος -η -ο: ❶ αυτός που έχει το χρώμα του χιονιού = λευκός: *~ πουκάμισο/σεντόνια/επιδερμίδα/μαλλιά.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που είναι χλωμός: *Έγινε ~ σαν το πανί, μόλις άκουσε το νέο.* **άσπρο** το: το άσπρο χρώμα: *Το ~ με το γαλάζιο είναι ο αγαπημένος μου ανοιξιάτικος συνδυασμός.* **άσπρη** η: [προφ.] ηρωίνη. **ασπρίζω**: ❶ (μτβ.) **α.** κάνω κτ άσπρο: *Έβαλε χλωρίνη στα ρούχα για να τα ασπρίσει.* **β.** ασβεστώνω: *ασπρισμένα σπίτια/αυλές.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι άσπρος ή σαν άσπρος: *Άσπρισαν τα μαλλιά του. Άσπρισε από τον φόβο του.* = χλωμιάζω.

άστατος -η -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που αλλάζει εύκολα γνώμη, διάθεση κτλ. ≠ σταθερός: *~ χαρακτήρας.* ❷ αυτός που αλλάζει εύκολα: *~ ωράριο/καιρικές συνθήκες. Ο καιρός θα είναι ~ με μικρά διαστήματα ηλιοφάνειας.* **άστατα** (επίρρ.).

αστείος -α -ο: ❶ **α.** αυτός που προκαλεί εύθυμη διάθεση, γέλιο: *~ ιστορίες.* **β.** (για πρόσ.) αυτός που λέει ή κάνει διασκεδαστικά πράγματα και προκαλεί το γέλιο: *Είναι πολύ ~, όλο ανέκδοτα λέει.* ❷ αυτός που είναι ανάξιος λόγου: *~ δικαιολογίες/επιχειρήματα.* **αστεία** (επίρρ.). **αστείο** το: λόγος ή πράξη που δημιουργεί εύθυμη διάθεση, γέλιο = [λαϊκ.] καλαμπούρι: *έξυπνο/χαριτωμένο/κακόγουστο/άνοστο/σαχλό/πρωταπριλιάτικο ~.* ***μεταξύ σοβαρού και αστείου***: κτ σοβαρό που το λέμε με αστείο τρόπο: *~ μου πρότεινε να χωρίσουμε!* **αστειεύομαι**: (αμτβ.) λέω ή κάνω αστεία: *Του αρέσει να ~ συνεχώς με τους συναδέλφους του.* **δεν ~**: **α.** είμαι πολύ αυστηρός και αποφασισμένος να δράσω: *~, θα τη σκοτώσει, αν μάθει ότι τον απατά.* **β.** δεν επιδέχομαι επιπόλαιη αντιμετώπιση: *Μη βγεις έξω χωρίς μπουφάν, το κρύο ~!*

αστέρας ο: ❶ ΑΣΤΡΟΝ κάθε αυτόφωτο ουράνιο σώμα. ❷ (μτφ.) διακριτικό του βαθμού πολυτελείας ξενοδοχείων ή της ποιότητας οινοπνευματωδών ποτών: *ξενοδοχείο πέντε ~. κονιάκ επτά ~.* ❸ (μτφ.) πρόσωπο που είναι επιτυχημένο, κυρίως στον χώρο του θεάματος: *~ του σινεμά.* **αστέρι** το = άστρο. ❶ ΑΣΤΡΟΝ = αστέρας. ❷ σχέδιο ή σχήμα με αντίστοιχο σχήμα, που χρησιμοποιείται και ως σύμβολο: *το ~ της Βεργίνας/των Χριστουγέννων.* **άστρο** το: ❶ ΑΣΤΡΟΝ = αστέρι. ❷ **α.** αστέρας (σημ. 1) που θεωρείται ότι επηρεάζει κπ και του φέρνει τύχη: *Ό,τι κι αν δοκίμασε, πέτυχε - έχει ~!* **β.** *πληθ.* ως ενδείξεις για το μέλλον: *Πιστεύεις στα ~;* **αστρικός ή -ό.**

αστός ο, **αστή** η: ❶ κάτοικος πόλης. ❷ (την περίοδο της φεουδαρχίας) ο έμπορος, ο βιοτέχνης ή ο ελεύθερος επαγγελματίας που ανήκε στη μεσαία τάξη. ❸ άτομο που ανήκει στη μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη, σε αντίθεση με τους εργάτες και τους αγρότες. **αστικός -ή -ό**: ❶ **α.** αυτός που αναφέρεται στην πόλη ή στη ζωή σε αυτήν ≠ αγροτικός: *~ πληθυσμός/περιοχές/κέντρα.* **β.** αυτός που αφορά την επικοινωνία μέσα σε μια πόλη ≠ υπεραστικός: *~ τηλεφώνημα/λεωφορείο.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζει την τάξη των αστών: *~ νοοτροπία/αντιλήψεις.* ***~ δίκαιο***: ΝΟΜ το σύνολο των νομικών διατάξεων που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών.

αστοχώ: (αμτβ.) δεν πετυχαίνω τον στόχο μου = αποτυγχάνω ≠ επιτυγχάνω: *Αστόχησε και στις τρεις ελεύθερες βολές στο μπάσκετ.* (& μτφ.) *Αστόχησε στον σχεδιασμό της επιχείρησης.* **αστοχία** η. **άστοχος -η -ο. άστοχα** (επίρρ.).

αστραπή η: ❶ έντονη και στιγμιαία λάμψη που παράγεται από ηλεκτρική εκκένωση ανάμεσα σε δύο σύννεφα ή σε ένα σύννεφο και στο έδαφος. ❷ **α.** ό,τι γίνεται ή κινείται πολύ γρήγορα, με την ταχύτητα της αστραπής: *Έφυγε ~ για να προλάβει το τρένο.* **β.** (μτφ.) γεγονός που γίνεται ξαφνικά και διαρκεί λίγο: *Ο πρωθυπουργός έκανε επίσκεψη ~ στη γειτονική χώρα.* **αστράφτω**: ❶ (αμτβ.) λάμπω από καθαριότητα: *Καθάρισε τόσο καλά, ώστε το σπίτι ~.* ❷ (μτφ.) **α.** (αμτβ.) δείχνω έντονα κπ θετικό συναίσθημα: *Το πρόσωπό της ~ από χαρά/υγεία.* **β.** (μτβ.) δίνω δυνατό χτύπημα

ασπάζομαι
ασπασμός → ασπάζομαι
άσπονδος
άσπρη → άσπρος
ασπρίζω → άσπρος
άσπρο → άσπρος
άσπρος
αστάθεια → α-
ασταθής → α-
ασταθώς → α-
άστατα → άστατος
άστατος
αστεία → αστείος
αστειεύομαι → αστείος
αστείο → αστείος
αστείος
αστέρας
αστέρι → αστέρας
αστή → αστός
αστήρικτος → α-
αστήριχτος → α-
αστικός → αστός
αστός
άστοχα → αστοχώ
αστοχία → αστοχώ
άστοχος → αστοχώ
αστοχώ
αστραπή
αστραπιαία → αστραπή
αστραπιαίος → αστραπή
αστράφτει → αστραπή
αστράφτω → αστραπή
αστρικός → αστέρας
άστρο → αστέρας

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·62

αστρολογία
αστρολογικά → αστρολογία
αστρολογικός → αστρολογία
αστρολόγος → αστρολογία
αστρονομία
αστρονομικός → αστρονομία
αστυνομεύω → αστυνόμος
αστυνομία → αστυνόμος
αστυνομικίνα → αστυνόμος
αστυνομικός → αστυνόμος
αστυνομικός → αστυνόμος
αστυνόμος
ασυγκίνητα → α-
ασυγκίνητος → α-
ασυγχώρητα → α-
ασυγχώρητος → α-
ασυδοσία → ασύδοτος
ασύδοτα → ασύδοτος
ασύδοτος
ασυλία → άσυλο
ασύλληπτα → ασύλληπτος
ασύλληπτος
άσυλο
ασυμβίβαστα → α-
ασυμβίβαστος → α-
ασύμμετρα → α-
ασυμμετρία → α-
ασύμμετρος → α-
ασυμφωνία → α-
ασύμφωνος → α-
ασυναρτησία
ασυνάρτητα → ασυναρτησία
ασυνάρτητος → ασυναρτησία
ασυνειδησία → ασυνείδητος
ασυνείδητα → ασυνείδητος
ασυνείδητο → ασυνείδητος
ασυνείδητος
ασύνειδος → σχ. ασυνείδητος
ασυνέπεια → α-
ασυνεπής → α-
ασυνεπώς → α-
ασυρματιστής → ασύρματος
ασυρματίστρια → ασύρματος
ασύρματος
ασφάλεια
ασφαλής → ασφάλεια
ασφαλίζω → ασφάλεια
ασφάλιση → ασφάλεια
ασφαλιστήριο → ασφάλεια
ασφαλιστής → ασφάλεια
ασφαλιστικός → ασφάλεια
ασφαλίστρια → ασφάλεια
ασφαλώς → ασφάλεια

στο πρόσωπο κπ: *Του άστραψε μια σφαλιάρα.* **αστράφτει**: *απρόσ.* (αμτβ.) πέφτει αστραπή: *~ και βροντάει.* **αστραπιαίος -α -ο**. **αστραπιαία** (επίρρ.).

αστρολογία η: μελέτη της επίδρασης που έχουν η θέση και οι κινήσεις των πλανητών και των άστρων στη ζωή και στον χαρακτήρα των ανθρώπων και στην πρόβλεψη του μέλλοντος. **αστρολογικός -ή -ό**. **αστρολογικά** (επίρρ.). **αστρολόγος** ο, η.

αστρονομία η: επιστήμη που μελετά τα ουράνια σώματα και τους νόμους που τα διέπουν: *Ινστιτούτο Αστρονομίας.* **αστρονομικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την αστρονομία: *~ σταθμός/έρευνες/παρατηρήσεις/φαινόμενα/όργανα.* ❷ (μτφ., συνήθ. για ποσό) αυτός που είναι υπερβολικά μεγάλος: *Το κόστος της υπερπαραγωγής ήταν ~.*

αστυνομικός ο, η & **-ίνα** η: πρόσωπο που υπηρετεί στην αστυνομία. **αστυνόμος** ο: ❶ αξιωματικός της ελληνικής αστυνομίας. ❷ (γενικότ.) κάθε αστυνομικός: *Μυστικοί ~ κάνουν περιπολίες στην περιοχή.* **αστυνομία** η: κρατική υπηρεσία αρμόδια για την τήρηση της τάξης και τη δημόσια ασφάλεια. **αστυνομικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την αστυνομία και τον αστυνόμο: *~ τμήμα.* **αστυνομεύω -ομαι** (μτβ.).

ασύδοτος -η -ο: αυτός που δεν υπόκειται σε κανέναν έλεγχο ή περιορισμό, που δε γνωρίζει κανέναν φραγμό: *Η αγορά δεν μπορεί να είναι στα χέρια ~ κερδοσκόπων.* **ασύδοτα** (επίρρ.). **ασυδοσία** η.

ασύλληπτος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει συλληφθεί ή δεν μπορεί να συλληφθεί: *Ο δολοφόνος παραμένει ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι εύκολα κατανοητός για τον ανθρώπινο νου: *τοπίο ~ ομορφιάς. Η έννοια του Θεού παραμένει για τον άνθρωπο ~.* **ασύλληπτα** (επίρρ.).

άσυλο το: ❶ ο απαραβίαστος χώρος στον οποίο μπορεί να βρει κανείς καταφύγιο, προστασία, καθώς καμία αστυνομική αρχή δε δικαιούται να εισέλθει χωρίς σχετική ειδική άδεια: *οικογενειακό/πανεπιστημιακό ~. Οι λαθρομετανάστες ζήτησαν πολιτικό ~ στη χώρα μας.* ❷ ίδρυμα που προσφέρει περίθαλψη και φροντίδα στα άτομα που το έχουν ανάγκη: *~ ανιάτων/για ορφανά.* **ασυλία** η: το δικαίωμα που έχουν ορισμένα άτομα (βουλευτές, διπλωμάτες κτλ.) να μη διώκονται για ορισμένα αδικήματα: *βουλευτική/διπλωματική ~. Η αντιπολίτευση ζήτησε άρση της ~ του βουλευτή.*

ασυναρτησία η: έλλειψη ή απουσία λογικού ειρμού, συνέπειας ή οργάνωσης στα λόγια ή στις πράξεις κπ, καθώς και τα ίδια τα λόγια ή οι πράξεις: *Ανέβηκε να μιλήσει και είπε ένα σωρό ασυναρτησίες.* **ασυνάρτητος -η -ο**. **ασυνάρτητα** (επίρρ.).

ασυνείδητος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει ηθική συνείδηση, με αποτέλεσμα την ασυνέπεια και την αδιαφορία ≠ ευσυνείδητος: *Ο ~ πατέρας κατηγορήθηκε για εγκατάλειψη των παιδιών του.* ❷ αυτός που γίνεται χωρίς επίγνωση ≠ συνειδητός: *Η βίαιη αντίδρασή του ήταν ~ και οφειλόταν στα παιδικά του τραύματα.* **ασυνείδητα** (επίρρ.). **ασυνείδητο** το: ΨΥΧΟΛ το τμήμα του εσωτερικού μας κόσμου που δεν ελέγχεται από τη συνείδηση. **ασυνειδησία** η: ιδιότητα του ασυνείδητου (σημ. 1).

> Η λ. *ασυνείδητος* είναι ελνστ. και σχηματίζεται από το στερητ. *ἀ + συνειδητός* «αυτός που δεν έχει επίγνωση ενός πράγματος». Εναλλακτικά, στη σημ. 2 χρησιμοποιείται και το *ασύνειδος* (< *ἀ + σύν + οἶδα* «συναισθάνομαι»).

ασύρματος -η -ο: αυτός που γίνεται ή λειτουργεί με ηλεκτρομαγνητικά κύματα, χωρίς σύρμα ως αγωγό (δηλ. χωρίς καλώδιο) ≠ ενσύρματος: *~ επικοινωνία. ~ τηλέφωνο.* **ασύρματος** ο: ασύρματος τηλέγραφος. **ασυρματιστής** ο, **-ίστρια** η: χειριστής ασυρμάτου.

ασφάλεια η • γεν. & [λόγ.] *ασφαλείας*: ❶ κατάσταση που χαρακτηρίζεται από απουσία κινδύνου: *Στο σπίτι σας νιώθω μεγαλύτερη ~.* = σιγουριά ≠ ανασφάλεια. ❷ η προστασία του πολίτη με την επιβολή του νόμου και την τήρηση της τάξης: *άτομο επικίνδυνο για τη δημόσια ~.* ❸ συσκευή ή μηχανισμός που προστατεύει σε περίπτωση κακής λειτουργίας, δυστυχήματος, παραβίασης κτλ.: *Βάλε την ~ στην πόρτα του αυτοκινήτου.* ***κλειδαριά/ζώνη ασφαλείας.*** ❹ σύμβαση με την οποία το ένα από τα δύο μέρη αναλαμβάνει έναντι ορισμένης αμοιβής να αποζημιώσει το άλλο σε περίπτωση συγκεκριμένης βλάβης, και (συνεκδ.) το σχετικό έγγραφο ή το ποσό της αμοιβής: *~ ζωής/αυτοκινήτου.* = ασφάλιση. ❺ & **Ασφάλεια**: υπηρεσία της Αστυνομίας για την τήρηση της δημόσιας τάξης, καθώς και (συνεκδ.) τα άτομα που τη στελεχώνουν και το κτίριο όπου στεγάζεται: *Η ~ συνέλαβε τον τρομοκράτη.* **ασφαλής -ής -ές**: αυτός που αισθάνεται ή βρίσκεται σε ασφάλεια, αλλά και

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·63

αυτός που παρέχει ασφάλεια: ~ *άνθρωπος / χώρος. Τα κοσμήματα είναι ~, τα έβαλα σε θυρίδα.* **ασφαλώς** (επίρρ.): = σίγουρα, βέβαια: ~ *και θα έρθω!* **ασφαλίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κλείνω κτ πολύ καλά, για να το προστατεύσω από πιθανό κίνδυνο: *Ασφάλισε πόρτες και παράθυρα για να μην μπει κανείς στο σπίτι.* ❷ (για δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα) παρέχω ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή/και συνταξιοδοτικό πρόγραμμα σε κπ: *Είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ.* **ασφάλιση** η (κυρ. στη σημ. 2). **ασφαλιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με ασφάλειες (σημ. 4). **ασφαλιστήριο** το: συμβόλαιο ασφάλειας (σημ. 4). **ασφαλιστικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την ασφάλεια (σημ. 1 & 4).

> Από το ΑΕ επίθ. *ἀσφαλής* (< στερητ. *ἀ* + *σφάλλω*).

ασφυξία η: ΙΑΤΡ παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από επιβράδυνση ή διακοπή της αναπνοής: *Πέθανε από ~.* **ασφυκτικός** & **-χτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που δημιουργεί αίσθημα ασφυξίας = αποπνικτικός: ~ *ατμόσφαιρα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν αφήνει περιθώρια ελευθερίας: *Έφυγε, γιατί δεν άντεχε την ~ πίεση του οικογενειακού περιβάλλοντος.* **ασφυκτικά** & **-χτικά** (επίρρ.). **ασφυκτιώ** (αμτβ.).

άσχετος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει σχέση ή κοινά σημεία με κπ ή κτ άλλο ≠ σχετικός: *Οι ερωτήσεις σου είναι ~ με το μάθημα.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πλήρη άγνοια ενός θέματος ή απειρία. **άσχετα** (επίρρ. στη σημ. 1). **ασχέτως** (επίρρ.): ανεξάρτητα: *Θα φύγω, ~ αν εσύ διαφωνείς.* **ασχετοσύνη** η.

άσχημος & [σπάν.] **άσκημος -η -ο**: ❶ αυτός που δημιουργεί με την εμφάνισή του δυσάρεστη εντύπωση ≠ όμορφος, ωραίος: ~ *κορίτσι / άντρας/πόλη/πολυκατοικία.* ❷ ≠ καλός. **α.** αυτός που είναι δυσάρεστος: ~ *μέρα / νέα / ειδήσεις. Η κατάσταση της υγείας του είναι πολύ ~.* **β.** αυτός που είναι απρεπής, άσεμνος: ~ *συμπεριφορά / διαγωγή.* **γ.** αυτός που είναι αρνητικός: *Η πολιτική κατάσταση στην περιοχή είναι ~.* **άσχημα** & [σπάν.] **άσκημα** (επίρρ.). **ασχήμια** & [σπάν.] **ασκήμια** η: ❶ δυσάρεστη εμφάνιση, δυσμορφία ≠ ομορφιά: *Η ~ της δεν περιγράφεται.* ❷ ανάρμοστη και απρεπής συμπεριφορά: *Έχει κάνει πολλές ~ στη ζωή του.* **ασχημαίνω** & **ασχημίζω**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ άσχημο ή γίνομαι άσχημος ≠ ομορφαίνω: *Το εργοστάσιο ασχήμυνε την περιοχή. Έχει ασχημύνει πολύ αυτή η κοπέλα.*

ασχολούμαι: (αμτβ.) ❶ **α.** αφιερώνω τη δραστηριότητά μου, και τον χρόνο μου σε κάτι: *Τον ελεύθερο χρόνο μου ~ με την κολύμβηση.* **β.** εκδηλώνω ενδιαφέρον για κτ ή για κάποιον: *Μην ~ μαζί του!* ❷ ασκώ ορισμένο επάγγελμα ή έχω ορισμένη δραστηριότητα: *Με τι ~ ο πατέρας σου;* **ασχολία** η.

άτακτος & **άταχτος -η -ο**: ❶ αυτός που γίνεται χωρίς τάξη, που δεν έχει οργάνωση, σύστημα = ανοργάνωτος: *Οι εχθρικές δυνάμεις τράπηκαν σε ~ φυγή.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που κάνει αταξίες ≠ φρόνιμος, υπάκουος, ήσυχος: *Είναι ~ μαθητής.* **άτακτα** & [επίσ. στη σημ. 1] **ατάκτως** (επίρρ.). **αταξία** η: ❶ έλλειψη τάξης = ακαταστασία, αναστάτωση. ❷ πράξη που παραβιάζει την τάξη = παράπτωμα, παρεκτροπή: *Έκανες πολλές ~ στο σχολείο.* **ατακτώ** • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) κάνω αταξία (σημ. 2).

ατελής -ής -ές: ❶ αυτός που του λείπει κτ για να είναι σωστός ή τέλειος = ημιτελής, ελλιπής ≠ πλήρης: *Τέλειωσε το σχολείο, αλλά η μόρφωσή του είναι ~.* ❷ αυτός που είναι απαλλαγμένος από τέλη, φόρους, δασμούς κτλ.: ~ *εισαγωγή τσιγάρων.* ☞ σχ. **αγενής**. **ατελώς** (επίρρ.). **ατέλεια** η: ❶ ελάττωμα που κάνει κτ να μην είναι τέλειο: *Αυτό το δημόσιο έργο έχει πολλές ~.* ❷ ΝΟΜ απαλλαγή από την καταβολή τελών, φόρων.

ατενίζω: (μτβ.) ❶ κοιτάζω μπροστά και μακριά, επικεντρώνοντας το βλέμμα μου σε συγκεκριμένο σημείο: *Μείναμε ώρα ατενίζοντας το ηλιοβασίλεμα.* ❷ (μτφ.) έχω στραμμένη την προσοχή μου, το ενδιαφέρον μου σε κτ: *Μετά την επιτυχία στις εξετάσεις, ~ με αισιοδοξία το μέλλον του.*

άτιμος -η -ο: ❶ ≠ έντιμος, τίμιος **α.** (για πράξη) αυτός που δεν είναι σύμφωνος με την τιμή, την ηθική τάξη = ανέντιμος: ~ *συμπεριφορά/ παιχνίδι. Με ~ μέσα κατάφερε να πάρει τη θέση.* **β.** (για πρόσ.) αυτός που είναι ικανός για ανέντιμες και ανήθικες πράξεις: *Φύγε, να μη σε βλέπω μπροστά μου, άτιμε!* ❷ [προφ.] για να δηλώσουμε θαυμασμό, αγανάκτηση κτλ. για κτ: *Την ~, τα κατάφερε να τον τυλίξει! Η ~ η φτώχεια με έκανε μίζερο και γκρινιάρη!* **άτιμα** (επίρρ.). **ατιμία** η: έλλειψη τιμιότητας, ανέντιμη πράξη: *Τα λόγια του στηρίζονται στην ~ και στο ψέμα.* **ατιμάζω -ομαι** (μτβ.) προσβάλλω την υπόληψη κπ = ντροπιάζω: *Ατίμασε την οικογένειά του.* **ατίμωση** η.

ασφυκτικά → ασφυξία
ασφυκτικός → ασφυξία
ασφυκτιώ → ασφυξία
ασφυξία
ασφυχτικά → ασφυξία
ασφυχτικός → ασφυξία
άσχετα → άσχετος
άσχετος
ασχετοσύνη → άσχετος
ασχέτως → άσχετος
άσχημα → άσχημος
ασχημαίνω → άσχημος
ασχήμια → άσχημος
ασχημίζω → άσχημος
άσχημος
ασχολία → ασχολούμαι
ασχολούμαι
άτακτα → άτακτος
άτακτος
ατακτώ → άτακτος
ατάκτως → άτακτος
αταξία → άτακτος
άταχτος → άτακτος
ατέλεια → ατελής
ατελής
ατελώς → ατελής
ατενίζω
άτιμα → άτιμος
ατιμάζω → άτιμος
ατιμία → άτιμος
άτιμος
ατιμώνω → άτιμος
ατίμωση → άτιμος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·64

ατμός
ατμόσφαιρα
ατμοσφαιρικά → ατμόσφαιρα
ατμοσφαιρικός → ατμόσφαιρα
άτοκα → α-
άτοκος → α-
ατομικά → άτομο
ατομικός → άτομο
ατομικότητα → άτομο
άτομο
άτονα → άτονος
ατονία → άτονος
άτονος
ατονώ → άτονος
άτυπα → άτυπος
άτυπος
ατύπως → άτυπος
ατύχημα → άτυχος
ατυχής → άτυχος
ατυχία → άτυχος
άτυχος
ατυχώ → άτυχος
ατυχώς → άτυχος
αυγό
αυθάδεια → αυθάδης
αυθάδης
αυθαδιάζω → αυθάδης
αυθάδικα → αυθάδης
αυθάδικος → αυθάδης
αυθαιρεσία → αυθαίρετος
αυθαίρετα → αυθαίρετος
αυθαίρετο → αυθαίρετος
αυθαίρετος
αυθαιρετώ → αυθαίρετος
αυθεντία
αυθεντικά → αυθεντία
αυθεντικός → αυθεντία

ατμός ο: το αέριο στο οποίο μετατρέπεται κπ υγρό (κυρίως νερό) όταν θερμαίνεται: *Μαγειρεύει όλα τα φαγητά στον ~, γιατί είναι πιο υγιεινά.*

ατμόσφαιρα η: ❶ η αεριώδης μάζα που περιβάλλει τη γη ή άλλα ουράνια σώματα: *Η μόλυνση της ~ είναι ένα από τα σημαντικότερα παγκόσμια προβλήματα.* ❷ ο αέρας που αναπνέει κανείς σε έναν χώρο: *Η ~ του δωματίου ήταν αποπνικτική.* ❸ (μτφ.) οι ψυχολογικές συνθήκες που επικρατούν κάπου και μας επηρεάζουν: *ηλεκτρισμένη/φιλική/ερωτική ~. Μεγάλωσε σε μια ευτυχισμένη οικογενειακή ~.* **ατμοσφαιρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την ατμόσφαιρα της γης: *~ πίεση/ρύπανση/αέρας.* ❷ αυτός που υποβάλλει, που προκαλεί ιδιαίτερη ψυχική διάθεση: *~ ταινία/σκηνικό.* **ατμοσφαιρικά** (επίρρ.).

άτομο το: ❶ **α.** ο άνθρωπος ως οντότητα ξεχωριστή με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της: *Το πρόβλημα των ναρκωτικών απειλεί τα νεαρά ~.* **β.** (ως αριθμητική μονάδα): *Τη συναυλία παρακολούθησαν δύο χιλιάδες ~.* ❷ ΧΗΜ ΦΥΣ το ελάχιστο τμήμα της ύλης: *Η διάσπαση του ~ οδήγησε στην κατασκευή της πρώτης ατομικής βόμβας.* **ατομικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται ή που ανήκει σε ένα άτομο και όχι στο σύνολο = προσωπικός ≠ ομαδικός, συλλογικός: *Ο καθένας ενδιαφέρεται μόνο για το ~ του συμφέρον.* ❷ ΦΥΣ ΧΗΜ αυτός που αναφέρεται στο άτομο (σημ. 2): *Οι συνέπειες της ~ βόμβας που έπεσε στη Χιροσίμα ήταν ανυπολόγιστες.* **ατομικά** (επίρρ.). **ατομικότητα** η.

> Από το *ἀ + τμητός (< τέμνω)*, με αρχική σημασία «αυτός που δεν μπορεί να διασπασθεί περαιτέρω».

άτονος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει ζωντάνια, ένταση = αδύναμος ≠ έντονος: *Το ~ βλέμμα πρόδιδε την κούρασή του.* ≠ ζωηρός, εκφραστικός. ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που προφέρεται ή γράφεται χωρίς (γραμματικό) τόνο: *~ λέξη/συλλαβή.* **άτονα** (επίρρ.). **ατονία** η (στη σημ. 1). **ατονώ**: ❶ γίνομαι άτονος (σημ. 1): *Ατόνησε η συζήτηση.* ❷ μειώνεται η συχνότητα ή η ισχύς μου: *Ατόνησαν οι έλεγχοι για τις κάρτες καυσαερίων. ~ ο νόμος.*

άτυπος -η -ο: αυτός που δε γίνεται σύμφωνα με τους καθιερωμένους κανόνες = ανεπίσημος ≠ τυπικός, επίσημος: *Υπάρχει ~ συμφωνία του υπουργού με τους εμπόρους για μείωση των τιμών.* **άτυπα** & [επίσ.] **ατύπως** (επίρρ.).

άτυχος -η -ο: (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει καλή τύχη, που του συνέβησαν ατυχίες ≠ τυχερός: *Στάθηκε ~ στον πρώτο γάμο του.* **ατυχής -ής -ές** • *ατυχέστερος, ατυχέστατος*: ❶ αυτός που δεν έχει καλό αποτέλεσμα ή που είναι δυσάρεστος: *~ προσπάθεια/γεγονός.* ❷ αυτός που γίνεται σε ακατάλληλη στιγμή ή με ακατάλληλο τρόπο: *~ δήλωση.* ☞ σχ. **αγενής**. **ατυχώς** (επίρρ.). **ατυχία** η: ❶ κακή τύχη: *Με κυνηγάει η ~!* ❷ δυσάρεστο γεγονός: *Τι ~ που δε βρεθήκαμε!* **ατυχώ** (αμτβ.). **ατύχημα** το: τυχαίο περιστατικό που προκαλεί υλικές ή και σωματικές βλάβες, ακόμα και τον θάνατο: *εργατικό ~.*

αυγό το: ❶ ωάριο συγκεκριμένων ζώων, που έχει γονιμοποιηθεί και περιέχει έμβρυο: *αυγά ψαριών/πουλιών.* ❷ το περιεχόμενο του αυγού (κυρίως κπ πουλιού) ως τροφή: *~ κότας/στρουθοκαμήλου. φρέσκα/δίκροκα/τηγανητά/βραστά ~.* ❸ οτιδήποτε έχει παρόμοιο σχήμα: *σοκολατένιο/ξύλινο ~.* ***το ~ του Κολόμβου***: για λύση σε πρόβλημα που, ενώ φαίνεται εύκολη, κανείς δεν την είχε σκεφτεί.

> Ιστορικά, η ορθή γραφή είναι *αβγό* και προέρχεται από τον πληθ. *τά ᾠά > ταουγά > τ' αβγά*. Ωστόσο, έχει επικρατήσει και χρησιμοποιείται η γραφή *αυγό*.

αυθάδης -ης -ες: αυτός που είναι υπερβολικά θρασύς, αναιδής: *~ συμπεριφορά/τρόπος.* ☞ σχ. **αγενής**. **αυθάδεια** η: αυθάδης συμπεριφορά: *Μιλά με ~ στους καθηγητές του.* **αυθαδιάζω** (αμτβ.). **αυθάδικος -η -ο**. **αυθάδικα** (επίρρ.).

αυθαίρετος -η -ο: αυτός που πραγματοποιείται ή δρα χωρίς να λαμβάνει υπόψη νόμους, κανόνες ή τα δικαιώματα των άλλων: *Η απόφαση του Διευθυντή ήταν ~, γιατί δε συζητήθηκε στον σύλλογο των καθηγητών.* **αυθαίρετα** (επίρρ.). **αυθαίρετο** το: οικοδόμημα που χτίστηκε χωρίς άδεια. **αυθαιρετώ** (αμτβ.). **αυθαιρεσία** η.

> Από το ΑΕ *αὐθαίρετος < αὐτός + αἱρετός*, που αρχικά σήμαινε «αυτοεκλεγόμενος, αυτός που εκλέγεται μόνος του».

αυθεντία η: ❶ η ιδιότητα προσώπου ή γνώμης που θεωρείται ότι έχει αναμφισβήτητο κύρος: *Κανείς δεν μπορούσε να αμφισβητήσει τότε την ~ του δασκάλου.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) πρόσωπο που γνωρίζει σε βάθος ένα θέμα: *Τον καλέσαμε, επειδή θεωρείται ~ στην καρδιολογία.* **αυθεντικός -ή -ό**: αυτός του οποί-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·65

ου η αλήθεια ή η προέλευση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί = γνήσιος: *Πρόκειται για ~ πίνακα του Γύζη.* **αυθεντικά** (επίρρ.).

αυθόρμητος -η -ο: αυτός που είναι φυσικός, που γίνεται ή εκφράζεται χωρίς σκέψη ή υπολογισμό = πηγαίος: *~ χαρακτήρας/αντίδραση/σκέψη/γέλιο/χειροκρότημα. Τον αφόπλισε με την ~ απάντησή του.* **αυθόρμητα** & [επίσ.] **αυθορμήτως** (επίρρ.). **αυθορμητισμός** ο: το να είναι κπ αυθόρμητος: *πηγαίος/παιδικός ~. έλλειψη ~.*

αυλή η: ❶ περιφραγμένος και αστέγαστος χώρος που βρίσκεται γύρω, μπροστά, πίσω ή στο κέντρο ενός κτιρίου: *πλακόστρωτη/εσωτερική/σχολική ~. Στην ~ του σπιτιού του περνάει τις περισσότερες ώρες τα καλοκαίρια.* ❷ **α.** οι ακόλουθοι που περιβάλλουν έναν βασιλιά: *βασιλική/αυτοκρατορική ~.* **β.** [μειωτ.] (μτφ.) τα άτομα που περιβάλλουν κπ ισχυρό πρόσωπο και επιδιώκουν την εύνοιά του: *η ~ του πρωθυπουργού.* **αυλικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στη βασιλική αυλή: *~ τέχνη/μουσική/σύμβουλος.* **αυλικός** ο: μέλος της βασιλικής αυλής.

αυξάνω -ομαι • μππ. *αυξημένος* & [επίσ.] *ηυξημένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ μεγαλύτερο ή περισσότερο ≠ ελαττώνω, μειώνω: *Αυξήθηκε η τιμή της βενζίνης.* = ανεβάζω. ❷ (αμτβ.) γίνομαι περισσότερος ή μεγαλύτερος: *Η αγωνία τους ~ καθώς πλησιάζει η μέρα των εξετάσεων.* **αύξηση** η: ❶ άνοδος της τιμής ενός μεγέθους: *Οι εργαζόμενοι ζητούν ~ του μισθού τους.* ❷ ΒΙΟΛ η ιδιότητα των ζωντανών οργανισμών να μεγαλώνουν με πολλαπλασιασμό των κυττάρων τους. **αυξητικός -ή -ό. αυξητικά** (επίρρ.).

αύρα η: ❶ ελαφρό αεράκι. ❷ (μτφ.) ευχάριστη, θετική αίσθηση που αποπνέει ένα άτομο: *Η παρουσία του μετέφερε σε όλους μας μια ~ σιγουριάς και ελπίδας.*

αύριο: (επίρρ.) ≠ σήμερα, χθες ❶ η ημέρα που ακολουθεί τη σημερινή: *Θα πάμε εκδρομή ~;* ❷ (μτφ.) μελλοντικά: *Τώρα χαζεύεις, ~ όμως που θα ψάχνεις δουλειά, θα είναι αργά!* **αύριο** το: το μέλλον: *Παλεύουμε για ένα καλύτερο ~!* **αυριανός -ή -ό.**

αυστηρός -ή -ό: ❶ αυτός που δε δείχνει ή δεν εκφράζει επιείκεια ή διάθεση να συγχωρήσει κπ παράλειψη, σφάλμα: *Ο νέος καθηγητής των Μαθηματικών είναι πολύ ~.* ≠ επιεικής. *~ συμπεριφορά/κριτική.* ***αυστηρών αρχών***: που ασπάζεται τις παραδοσιακές αξίες = συντηρητικός: *Ο πατέρας μας ήταν άνθρωπος ~.* ❷ αυτός που είναι πολύ ακριβής και σαφής: *Το ζήτημα χρειάζεται μια ~ επιστημονική προσέγγιση.* ❸ αυτός που δεν έχει περιττά στολίδια: *~ αρχιτεκτονική.* **αυστηρά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.): *έργο ~ ακατάλληλο.* **αυστηρότητα** η ≠ επιείκεια.

αυτάρκης -ης αύταρκες: ❶ **α.** αυτός που με τις δικές του μόνο δυνάμεις μπορεί να έχει τα αναγκαία, που δεν εξαρτάται οικονομικά από άλλον = αυτοσυντήρητος. **β.** (ειδικ., για περιοχή/χώρα/οικονομία) αυτή που παράγει όσα είναι αναγκαία για τη διατροφή του πληθυσμού της και την οικονομική της ανεξαρτησία: *Η Ελλάδα είναι ~ σε παραγωγή γάλακτος.* ❷ αυτός που αρκείται σε όσα έχει = ολιγαρκής. **αυτάρκεια** η.

αυταρχικός -ή -ό: αυτός που προσπαθεί να επιβάλει τις επιθυμίες του με καταπιεστικό τρόπο, καθώς και η συμπεριφορά ή οι ενέργειές του: *~ καθεστώς.* = δεσποτικός, απολυταρχικός. *Ήταν ~ η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών παλιότερα.* **αυταρχικά** (επίρρ.). **αυταρχικότητα** η. **αυταρχισμός** ο: ❶ = αυταρχικότητα. ❷ τρόπος διακυβέρνησης αυταρχικού καθεστώτος.

αυτί το: ❶ το αισθητήριο όργανο της ακοής: ***είμαι όλος αυτιά***: δίνω μεγάλη προσοχή σε κτ που μου λένε. ***μου μπήκαν ψύλλοι στ΄ αυτιά***: αρχίζω να υποψιάζομαι. ***στήνω ~***: κρυφακούω. ❷ η ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς τους μουσικούς ήχους, η μουσική αντίληψη: *Παίζει μπουζούκι με το ~, χωρίς να διαβάζει νότες.*

> Συχνή είναι και η γραφή αφτί.

αυτόγραφο το: απλή υπογραφή ή υπογραφή μαζί με σύντομη αφιέρωση που δίνεται από διάσημο πρόσωπο (ηθοποιό, τραγουδιστή κτλ.) σε θαυμαστή του.

αυτοδιοίκηση η: διοίκηση περιοχής, οργάνωσης κτλ. που είναι ανεξάρτητη από κρατική ή άλλη κεντρική αρχή: *Η ~ του ιδρύματός μας είναι δημοκρατικό μας δικαίωμα.* ***τοπική ~***: τοπική διοίκηση νομού, δήμου ή κοινότητας και οι εκπρόσωποί της.

αυτοκράτορας ο, **-ειρα** & [λαϊκ.] **-όρισσα** η: ❶ τίτλος απόλυτου μονάρχη ❷ (μτφ.) αυτός που κυριαρχεί στον τομέα του: *ο ~ των διαμαντιών.* **αυτοκρατορία** η: ❶ πολιτικός θεσμός που διοικείται από τον αυτοκράτορα. ❷ πολυεθνικό και εκτεταμένο εδαφικά κράτος του οποίου ο απόλυτος μονάρχης φέρει τον τίτλο του αυτοκράτορα: *Βυζαντινή ~.* ❸ (μτφ.) με-

αυθόρμητα → αυθόρμητος
αυθορμητισμός → αυθόρμητος
αυθόρμητος
αυθορμήτως → αυθόρμητος
αυλή
αυλικός → αυλή
άυλος → α-
αυξάνω
αύξηση → αυξάνω
αυξητικά → αυξάνω
αυξητικός → αυξάνω
αϋπνία → α-
άυπνος → α-
αύρα
αυριανός → αύριο
αύριο
αυστηρά → αυστηρός
αυστηρός
αυστηρότητα → αυστηρός
αυστηρώς → αυστηρός
αυτάρκεια → αυτάρκης
αυτάρκης
αυταρχικά → αυταρχικός
αυταρχικός
αυταρχικότητα → αυταρχικός
αυταρχισμός → αυταρχικός
αυτί
αυτόγραφο
αυτοδιοίκηση
αυτοκράτειρα → αυτοκράτορας
αυτοκράτορας
αυτοκρατορία → αυτοκράτορας
αυτοκρατορικά → αυτοκράτορας
αυτοκρατορικός → αυτοκράτορας
αυτοκρατόρισσα → αυτοκράτορας

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·66

αυτοκτονία → αυτοκτονώ
αυτοκτονικός → αυτοκτονώ
αυτοκτονώ
αυτόματα → αυτόματος
αυτοματισμός → αυτόματος
αυτόματο → αυτόματος
αυτοματοποιώ → -ποιώ
αυτόματος
αυτομάτως → αυτόματος
αυτόνομα → αυτόνομος
αυτονομία → αυτόνομος
αυτόνομος
αυτονομώ → αυτόνομος
αυτοπεποίθηση
αυτοπροσώπως
αυτός
αυτοσκοπός

γάλη οικονομική επιχείρηση με υψηλά κέρδη, επιρροή και ισχύ: *Με πολύ μόχθο έχτισε μια ~ στον χώρο των τηλεπικοινωνιών.* **αυτοκρατορικός -ή -ό. αυτοκρατορικά** (επίρρ.).

αυτοκτονώ (αμτβ.) ❶ σκοτώνω τον εαυτό μου με τη θέλησή μου: *Αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει.* ❷ (μτφ.) προκαλώ με τις πράξεις μου την καταστροφή μου: *Παίζοντας τεράστια ποσά στο χρηματιστήριο, αυτοκτόνησε οικονομικά.* **αυτοκτονία** η. **αυτοκτονικός -ή -ό.**

αυτόματος -η -ο: ❶ (για πράξη) αυτός που γίνεται ασυνείδητα, χωρίς τη συμμετοχή της βούλησης: *Οδηγούσε με ~ κινήσεις, ενώ το μυαλό της ήταν αλλού.* ❷ αυτός που κινείται ή λειτουργεί χωρίς την άμεση παρέμβαση του ανθρώπινου παράγοντα: *ο ~ πιλότος αεροπλάνου.* **αυτόματα** & **αυτομάτως** (επίρρ.). **αυτοματισμός** ο: αυτόματη λειτουργία και σύστημα αυτόματης λειτουργίας: *Το αυτοκίνητό μου έχει πολλούς ~.* **αυτόματο** το: ❶ πυροβόλο όπλο. ❷ κατασκευή που λειτουργεί με αυτόματο μηχανισμό = ρομπότ.

αυτόνομος -η -ο: ❶ αυτός που διοικείται ή λειτουργεί καθορίζοντας μόνος του τους νόμους ή τον τρόπο λειτουργίας του: *Πολλές επαρχίες της απέραντης βυζαντινής αυτοκρατορίας ήταν ~. ~ οργανισμός.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που αποφασίζει μόνος του για τον εαυτό του: *Συνήθως ο γιος μου δεν ακολουθεί το πρόγραμμα της οικογένειας, είναι ~.* **αυτόνομα** (επίρρ.). **αυτονομία** η: ❶ το δικαίωμα μιας πολιτικής ή κοινωνικής ομάδας, κράτους κτλ. να καθορίζει μόνη της τον τρόπο λειτουργίας της = αυτοδιοίκηση, αυτοδιάθεση ≠ υποτέλεια, εξάρτηση. ❷ (γενικότ.) η δυνατότητα να λειτουργεί κτ ανεξάρτητα, χωρίς την επίδραση άλλων παραγόντων: *~ θέρμανσης.* **αυτονομώ -ούμαι** (μτβ.).

αυτοπεποίθηση η: εμπιστοσύνη που έχει κανείς στον εαυτό του και στις ικανότητές του: *Έχει μεγάλη ~, γι' αυτό και προόδευσε τόσο.*

αυτοπροσώπως (επίρρ.): ο ίδιος προσωπικά: *Ο υπουργός με υποδέχτηκε ~.*

αυτός -ή -ό (αντων.) • εν. γεν. *αυτού -ής -ού* & (στις σημ. 1 & 2) [προφ.] *αυτουνού αυτηνής αυτουνού*, πληθ. γεν. *αυτών* & (στις σημ. 1 & 2) [προφ.] *αυτωνών*, αιτ. αρσ. *αυτούς* & (στις σημ. 1 & 2) [προφ.] *αυτουνούς*: ❶ (δεικτ.) **α.** δηλώνει κπ ή κτ που είναι κοντά μας, τοπικά ή χρονικά, ή που έχει μόλις αναφερθεί = τούτος ≠ εκείνος: *Πάρε ~ την καρέκλα. ~ ήταν οι καλές εποχές, κι όχι οι σημερινές. ~ εδώ/εκεί είναι το σπίτι μας.* **β.** (συνήθ. μετά το *και*, για έμφαση) κπ ή κτ που διακρίνεται από άλλα παρόμοια ή αντίστοιχα με αυτό = ο ίδιος: *Και ~ η μητέρα του τον βαρέθηκε πια!* ❷ (προσωπ., γ΄ πρόσ.) κπ ή κτ για το(ν) οποίο γίνεται λόγος: *Ήρθε κι ~ μαζί μας. Μίλησα με τη Μαρία και συμφώνησε κι ~. Μίλησες του Γιάννη; Ναι, του μίλησα. Του το έδειξα.* ***αντ' αυτού***: ως αντικαταστάτης: *~ ήρθε ο συνεταίρος του.* ***επ' αυτού***: για το θέμα που γίνεται λόγος: *~ δεν είχε κανείς τίποτα να πει.* ❸ (οι αδύν. τ. της γεν. ως κτητ. αντων.) αυτόν στον οποίο ανήκει κτ ή με τον οποίο κπ σχετίζεται: *Πήρε το πιάτο του. Οι γονείς της.* ☞ σχ. **δικός & αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

Δεικτικές αντωνυμίες

Τα δεικτ. *αυτός* (συνήθως) και *τούτος* (λιγότερο) χρησιμοποιούνται για αναφορά σε κτ κοντινό, ενώ το *εκείνος* σε κτ μακρινό. Επίσης, το *αυτός* χρησιμοποιείται γενικά για να δείξουμε κτ ή κπ, χωρίς να έχει σημασία η απόσταση: *Αυτό εκεί το σπίτι.*

Προσωπική αντωνυμία

Η ον. της προσωπ. αντων. χρησιμοποιείται μόνο για έμφαση ή αντιδιαστολή, αφού κανονικά εννοείται από την κατάληξη του ρήματος: *Μίλησες. Εσύ μίλησες* (και όχι άλλος). Επιπλέον, η ον. του γ΄ πρόσ. (*αυτός -ή -ό*) χρησιμοποιείται και για την αποφυγή επανάληψης σε κπ ή κτ που έχει ήδη αναφερθεί: *Ο διευθυντής μάς φώναξε στο γραφείο του - άλλωστε, αυτός το είχε προτείνει.*
Οι δυνατοί τ. της προσωπ. αντων. χρησιμοποιούνται **(α)** με ρήμα, για έμφαση ή αντιδιαστολή: *Εμένα φώναξες ή τη Μαρία;* **(β)** μετά από πρόθεση: *από μένα.* Οι αδύν. τ. χρησιμοποιούνται **(α)** με ρήμα, για απλή αναφορά: *Με φώναξες;* **(β)** μετά από επίρρημα: *πάνω του.*
Οι αδύν. τ. του γ΄ προσ. της προσωπ. αντων. είναι: εν. ον. *τος τη το*, γεν. *του της του*, αιτ. *τον τη(ν) το*, πληθ. ον. *τοι τες τα*, γεν. *τους*, αιτ. *τους τις & τες τα*. Από αυτούς, η ον. χρησιμοποιείται πολύ σπάνια, κυρ. μετά το δεικτικό μόρ. *να*.

αυτοσκοπός ο: οτιδήποτε επιδιώκεται από κπ, όχι προκειμένου να το χρησιμοποιήσει ως μέσο για να πετύχει κτ άλλο, αλλά γι' αυτό το ίδιο: *Το χρήμα γι' αυτόν είναι ~.*

αυτοσχεδιάζω: (αμτβ.) κάνω κτ χωρίς να έχω προετοιμαστεί γι' αυτό, σύμφωνα με την έμπνευση της στιγμής: *Αυτοσχεδίασα στο διαγώνισμα, γιατί δεν είχα διαβάσει.* **αυτοσχεδιασμός** ο: το να αυτοσχεδιάζει κπ κτ: *μουσικοί/θεατρικοί ~.* **αυτοσχέδιος -η -ο**: αυτός που γίνεται χωρίς προετοιμασία ή με πρόχειρα τεχνικά μέσα: *~ κατασκευές/εκρηκτικός μηχανισμός.*

αυτοτελής -ής -ές: ❶ αυτός που αποτελεί μία ολοκληρωμένη οντότητα και μπορεί να λειτουργεί από μόνος του, χωρίς να εξαρτάται από κτ άλλο = ανεξάρτητος. ❷ αυτός του οποίου το περιεχόμενο ολοκληρώνεται σε μία και μόνο φορά και δε συνεχίζεται: *Η τηλεοπτική σειρά θα ολοκληρωθεί σε δέκα ~ επεισόδια.* ☞ σχ. **αγενής**. **αυτοτελώς** (επίρρ.). **αυτοτέλεια** η.

αυτουργός ο, η: ΝΟΜ εκτελεστής αξιόποινης πράξης: ***φυσικός ~***: πρόσωπο που εκτέλεσε αυτοπροσώπως μια αξιόποινη πράξη. ***ηθικός ~***: πρόσωπο που παρακίνησε κπ άλλο να εκτελέσει αξιόποινη πράξη: *Οι ~ της δολοφονίας δε βρέθηκαν ποτέ.* **αυτουργία** η: ΝΟΜ η τέλεση αξιόποινης πράξης: *φυσική/ηθική ~.*

αυτόφωρος -η -ο: ΝΟΜ (για αδίκημα) αυτός που γίνεται αντιληπτός την ώρα που διαπράττεται από τον δράστη: *~ αδικήματα/σύλληψη.* ***επ' αυτοφώρω***: κατά τη στιγμή της εκτέλεσης του αδικήματος: *Την έπιασαν ~ να κλέβει τα κοσμήματα.* **αυτόφωρο** το: ΝΟΜ δικαστήριο που δικάζει αυτόφωρα αδικήματα: *Έμεινε όλο το βράδυ στο αστυνομικό τμήμα, για να περάσει την επόμενη μέρα από το ~.*

αυτόφωτος -η -ο: ≠ ετερόφωτος ❶ ΑΣΤΡΟΝ (για ουράνιο σώμα) αυτός που εκπέμπει δικό του φως: *Ο ήλιος είναι ~ ουράνιο σώμα.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που έχει δικές του ιδέες, απόψεις: *~ πολιτικός.*

αυτοψία η: εξέταση τόπου, αντικειμένων ή προσώπου από αρμόδια δημόσια αρχή, προκειμένου να διαλευκανθεί μια υπόθεση: *Μετά την ~ στο πτώμα, ο ιατροδικαστής απέδωσε το θάνατο σε δολοφονία.*

αυχένας ο: το πίσω μέρος του λαιμού = τράχηλος. **αυχενικός -ή -ό**.

αφαιρώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) αποσπώ κτ από εκεί όπου είναι τοποθετημένο: *Αν αφαιρέσεις την πρώτη παράγραφο του κειμένου, δε θα καταλάβεις το νόημά του.* ≠ προσθέτω. ❷ (μτβ., για αφηρ. έννοιες) δεν επιτρέπω σε κπ να έχει κπ δικαίωμα, συνήθως εξαιτίας παράνομης ενέργειάς του: *Ο πρόεδρος της Βουλής αφαίρεσε τον λόγο από τον βουλευτή.* ❸ (μτβ.) αποσπώ κάτι, συνήθως με πλάγιους τρόπους και χωρίς να γίνω αντιληπτός: *Οι κλέφτες αφαίρεσαν όλα τα κοσμήματα.* = κλέβω. ❹ (μτβ.) ΜΑΘ κάνω την πράξη της αφαίρεσης ≠ προσθέτω ❺ *παθ.* (αμτβ.) δεν προσέχω τι γίνεται γύρω μου, δε συγκεντρώνω την προσοχή μου σε κτ: *Με τη δουλειά αφαιρέθηκα και δεν κατάλαβα πώς πέρασε η ώρα.* **αφηρημένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.): ❶ (για πρόσ.) αυτός που έχει αφαιρεθεί (σημ. 5): *Δεν καταλαβαίνει τι του λες, είναι μονίμως ~.* ❷ αυτός που δε γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις, αλλά είναι αποτέλεσμα αποκλειστικά και μόνο της σκέψης: *~ έννοιες.* ***~ τέχνη***: καλλιτεχνικό ρεύμα του 20ού αιώνα κατά το οποίο ο καλλιτέχνης δεν αποδίδει με ρεαλιστικό τρόπο την πραγματικότητα. ❸ ΓΛΩΣΣ (για ουσ.) αυτός που φανερώνει ιδιότητα, ενέργεια ή κατάσταση ≠ συγκεκριμένος. **αφηρημάδα** η: το να είναι κανείς αφηρημένος. **αφαίρεση** η: ❶ το να αφαιρεί κπ κτ: *~ σκωληκοειδίτιδας. Κατηγορήθηκε για ~ 1.000 ευρώ από το ταμείο του καταστήματος* = κλοπή, αρπαγή. ❷ ΜΑΘ η αριθμητική πράξη κατά την οποία βγάζουμε από έναν αριθμό, ποσό κτλ. ένα μέρος, ώστε να το(ν) κάνουμε μικρότερο ≠ πρόσθεση. ❸ αφηρημένη τέχνη. **αφαιρετικός -ή -ό**. **αφαιρετικά** (επίρρ.). **αφαιρετέος** ο: ΜΑΘ αριθμός που αφαιρείται από κπ άλλο.

αφανής -ής -ές: ❶ αυτός που δε φαίνεται ≠ φανερός: *~ έλλειμμα/χρέος.* ❷ (για πρόσ.) **α.** αυτός που ενεργεί χωρίς να γίνεται γνωστό το όνομά του: *~ ήρωας.* **β.** αυτός που δεν έχει αποκτήσει φήμη = άσημος: *Στην ανθολογία περιλαμβάνονται και κάποιοι ~ ποιητές.* ☞ σχ. **αγενής** & **αθέατος**. **αφανώς** (επίρρ.). **αφάνεια** η: ❶ η κατάσταση του αφανούς (σημ. 2): *Μετά τη μία και μοναδική του επιτυχία στο θέατρο, έμεινε στην ~.* ❷ ΝΟΜ η για πολλά έτη εξαφάνιση προσώπου και η άγνοια για την τύχη του: *Είναι δέκα χρόνια που είναι εξαφανισμένη, και το δικαστήριο την κήρυξε σε ~.*

αφανίζω: (μτβ.) κάνω κτ να μην υπάρχει, καταστρέφω, εξοντώνω: *Η επιδημία αφάνισε χιλιάδες ανθρώπους.* **αφανισμός** ο.

αφελής -ής -ές: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δεν υποψιάζεται εύκολα και πιστεύει ό,τι του λένε άλλοι = αγαθός: *Επειδή είναι ~, τον έχουν εξαπατήσει πολλές φορές.* ❷ (για πράξη ή σκέψη) αυτός που δείχνει έλλειψη εξυπνάδας,

αυτοσχεδιάζω
αυτοσχεδιασμός → αυτοσχεδιάζω
αυτοσχέδιος → αυτοσχεδιάζω
αυτοτέλεια → αυτοτελής
αυτοτελής
αυτοτελώς → αυτοτελής
αυτουνού → αυτός
αυτουργία → αυτουργός
αυτουργός
αυτόφωρο → αυτόφωρος
αυτόφωρος
αυτόφωτος
αυτοψία
αυχένας
αυχενικός → αυχένας
αφ' → από
αφ- → απο-
αφάγωτος → α-
αφαίρεση → αφαιρώ
αφαιρετέος → αφαιρώ
αφαιρετικά → αφαιρώ
αφαιρετικός → αφαιρώ
αφαιρώ
αφάνεια → αφανής
αφανής
αφανίζω
αφανισμός → αφανίζω
αφανώς → αφανής
αφέλεια → αφελής
αφελής
αφελώς → αφελής

αφέντης
αφεντιά → αφέντης
αφεντικίνα → αφέντης
αφεντικό → αφέντης
αφέντισσα → αφέντης
αφέντρα → αφέντης
αφετηρία
αφή[1]
αφή[2]
αφήγημα → αφηγούμαι
αφηγηματικά → αφηγούμαι
αφηγηματικός → αφηγούμαι
αφήγηση → αφηγούμαι
αφηγητής → αφηγούμαι
αφηγήτρια → αφηγούμαι
αφηγούμαι
αφήνω
αφρημάδα → αφαιρώ
αφηρημένος → αφαιρώ
αφθαρσία → α-
άφθαρτος → α-
άφθονα → άφθονος
αφθονία → άφθονος
άφθονος
αφθονώ → άφθονος
αφιέρωμα → αφιερώνω
αφιερώνω
αφιέρωση → αφιερώνω
*αφίνω → αφήνω
άφιξη
αφομοιώνω
αφομοίωση → αφομοιώνω
αφομοιωτικά → αφομοιώνω
αφομοιωτικός → αφομοιώνω

περιορισμένη αντίληψη ή κρίση = απλοϊκός, κουτός: *Οι ερωτήσεις του είναι ~.* ❸ αυτός που χαρακτηρίζεται από απλότητα, που δεν είναι προσποιητός: *Η ~ συμπεριφορά των μικρών παιδιών με συγκινεί.* ☞ σχ. **αγενής**. **αφελώς** (επίρρ.). **αφέλεια** η.

αφέντης ο, **-ισσα** & **αφέντρα** η: ❶ πρόσωπο που έχει κπ αξίωμα ή εξουσία πάνω σε άλλους: *Υπηρέτησε τον ~ του με αφοσίωση.* ❷ = αφεντικό (σημ. 2). **αφεντικό** το, **-ίνα** η: ❶ εργοδότης, προϊστάμενος: *Ζήτησε αύξηση από το ~ του.* ❷ ιδιοκτήτης, κάτοχος: *Το σκυλί υπακούει μόνο στο ~ του.* **αφεντιά** η: [οικ., συνήθ. ειρων.] (+ κτητ. αντων.) για να αναφερθούμε στον εαυτό μας: *Θα κάνω ό,τι μου πει η ~ σου.*

αφετηρία η: ❶ το σημείο από το οποίο ξεκινά κπ ή κτ για να κάνει μια διαδρομή ≠ τέρμα: *Οι αθλητές των 100 μέτρων πήραν τις θέσεις τους στην ~.* ❷ (μτφ.) αρχή ενέργειας ή πράξης: *Η ερώτηση θα αποτελέσει την ~ ενός γόνιμου διαλόγου.*

αφή[1] η: ❶ μία από τις πέντε αισθήσεις, η οποία έχει ως αισθητήριο όργανο το δέρμα: *Οι τυφλοί έχουν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη την αίσθηση της ~.* ❷ το άγγιγμα: *Αυτό το ύφασμα είναι πολύ απαλό στην ~.* **απτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την αφή: *~ αίσθηση.* **απτός -ή -ό**: αυτός που είναι χειροπιαστός, που γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις = συγκεκριμένος: *Δώσ' μου ένα ~ παράδειγμα να καταλάβω τι θέλεις να πεις.* **απτά** (επίρρ.). **άπτομαι**: (μτβ. + γεν.) [επίσ.] σχετίζομαι με κτ: *Το θέμα δεν άπτεται των αρμοδιοτήτων του σχολείου.* ***μη μου άπτου***: χαρακτηρισμός προσώπου που είναι υπερβολικά ευαίσθητο.

αφή[2] η: άναμμα (της ολυμπιακής φλόγας): *Η τελετή ~ της ολυμπιακής φλόγας γίνεται στην Ολυμπία.*

αφηγούμαι: (μτβ.) εκθέτω, εξιστορώ, προφορικά ή γραπτά, πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα = διηγούμαι: *Μας αφηγήθηκε με κάθε λεπτομέρεια τα γεγονότα.* **αφήγηση** η. **αφήγημα** το: ΦΙΛΟΛ λογοτεχνικό πεζό κείμενο που αφηγείται μια ιστορία: *ιστορικό / αυτοβιογραφικό ~.* **αφηγητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που αφηγείται προφορικά ιστορίες ή περιγράφει γεγονότα σε ταινία, μυθιστόρημα κτλ: *~ είναι ο ίδιος ο συγγραφέας.* **αφηγηματικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την αφήγηση ή το αφήγημα. **αφηγηματικά** (επίρρ.).

αφήνω -ομαι: (μτβ.) ❶ παύω να κρατώ κτ, τοποθετώ κτ σε κπ σημείο: *Άφησε την τσάντα σου, σε παρακαλώ!* ❷ ελευθερώνω κπ ή παύω να τον κρατώ φυλακισμένο: *Άφησαν τον κατηγορούμενο ελεύθερο.* = αποφυλακίζω. ❸ σταματώ να κάνω κτ ή να ασχολούμαι με κτ = παρατώ, διακόπτω: *Άφησε το διάβασμα και το έριξε στις βόλτες.* ❹ κατεβάζω κπ από ένα όχημα = [επίσ.] αποβιβάζω: *Μπορείτε να μ' αφήσετε στην άλλη γωνία;* ❺ δεν εμποδίζω κπ να κάνει κάτι = επιτρέπω: *Αφήστε τον να περάσει στην αίθουσα!* ❻ παρατώ, εγκαταλείπω κπ ή κτ: *Άφησε τον φίλο του μόνο στην καφετέρια και έφυγε.* ❼ προκαλώ ορισμένο συναίσθημα σε κπ με κτ που λέω ή κάνω: *Τους άφησε άναυδους η αντίδρασή του.* ❽ κληροδοτώ: *Ο πατέρας του τού άφησε αμύθητη περιουσία.* ❾ πουλάω κτ φθηνά: *Μου τ' άφησε στη μισή τιμή.* ❿ *παθ.* (αμτβ.) **α**. εμπιστεύομαι τον εαυτό μου σε κάποιον: *Αφέθηκε στα έμπειρα χέρια του κομμωτή.* **β**. παρατώ τον εαυτό μου, δεν ενδιαφέρομαι για ό,τι μου συμβαίνει: *Έχει αφεθεί τελείως μετά τον θάνατο της γυναίκας του.*

άφθονος -η -ο: αυτός που υπάρχει ή προσφέρεται σε μεγάλη ποσότητα: *Στη λαϊκή αγορά υπάρχουν ~ φρούτα και λαχανικά.* **άφθονα** (επίρρ.). **αφθονώ** (αμτβ.). **αφθονία** η.

αφιερώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ προσφέρω κτ στον Θεό ή σε κπ άγιο /αγία για να εκφράσω την ευγνωμοσύνη ή την αγάπη μου: *Αφιέρωσε έναν χρυσό σταυρό στον Άη-Γιώργη.* ❷ διαθέτω κτ για ορισμένο σκοπό: *~ καθημερινά πολύ χρόνο για διάβασμα.* ❸ *παθ.* καταναλώνω ή προσφέρω όλες μου τις δυνάμεις στην πραγματοποίηση κπ στόχου ή στην ικανοποίηση κπ αναγκών = αφοσιώνομαι: *Αφιερώθηκε στον αγώνα κατά του AIDS.* ❹ προσφέρω κτ (συνήθως βιβλίο ή κπ άλλο πνευματικό έργο, του οποίου είμαι δημιουργός) σε κπ για να τον τιμήσω: *Αφιέρωσε το πρώτο του μυθιστόρημα στον πατέρα του.* ❺ *παθ.* έχω ως κύριο θέμα μου κάτι: *Το τελευταίο τεύχος του περιοδικού είναι αφιερωμένο στα βραβεία Όσκαρ.* **αφιέρωση** η: ❶ προσφορά πράγματος σε κπ. ❷ (συνεκδ.) ό,τι λέγεται ή γράφεται σε κτ που προσφέρεται ως ένδειξη σεβασμού, εκτίμησης ή αγάπης: *Στη φωτογραφία υπήρχε ιδιόχειρη ~ της ηθοποιού.* **αφιέρωμα** το: κτ που αφιερώνεται σε κπ (σημ. 1 & 5).

άφιξη η: [επίσ.] ερχομός ≠ αναχώρηση: *πίνακας αφίξεων και αναχωρήσεων.*

αφομοιώνω: (μτβ.) ❶ ΒΙΟΛ (για ζωντανό οργα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·69

νισμό) μετατρέπω τις τροφές σε ουσίες που μπορούν να απορροφηθούν από τον οργανισμό: *Ο οργανισμός ~ τις τροφές κρατώντας τις χρήσιμες ουσίες τους και αποβάλλοντας τις περιττές.* ❷ (μτφ.) **α.** (για πρόσ.) μαθαίνω, κατακτώ κτ πολύ καλά, έτσι ώστε να γίνει αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητάς μου και του δικού μου τρόπου σκέψης: *Με την αποστήθιση ο μαθητής δεν ~ αυτά που διαβάζει. Η ελληνική γλώσσα έχει αφομοιώσει πλήθος ξένων λέξεων.* **β.** ενσωματώνω, συγχωνεύω τα ξένα στοιχεία μιας ομάδας ατόμων ή μειονοτήτων στις δικές μου κυρίαρχες κοινωνικές, πολιτιστικές κτλ. δομές, στα δικά μου ήθη, έθιμα και στον τρόπο σκέψης μου: *Η κοινωνία αφομοίωσε πλήρως τη μικρή κοινότητα των οικονομικών μεταναστών.* **αφομοίωση** η. **αφομοιωτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή συμβάλλει στην αφομοίωση: *οι ~ μηχανισμοί του ανθρώπινου εγκεφάλου. η ~ δύναμη μιας κοινωνίας.* **αφομοιωτικά** (επίρρ.).

αφοπλίζω: (μτβ.) ❶ αφαιρώ από κπ το όπλο ή τον οπλισμό του ≠ οπλίζω: *Η αστυνομία κατάφερε να αφοπλίσει τους δύο ληστές.* ❷ (μτφ.) γοητεύω κπ, ώστε αυτός να μην μπορεί να μου αντισταθεί, να αντιδράσει: *Με αφόπλισε με την ειλικρίνειά της/το χαμόγελό της.* **αφοπλισμός** ο: ❶ το να αφοπλίσει κανείς κπ άλλο: *~ των δραστών.* ❷ ο περιορισμός ή η κατάργηση των πολεμικών εξοπλισμών των κρατών: *Γίνονται διαπραγματεύσεις για τον μερικό ~ των κρατών.* **αφοπλιστικός -ή -ό**: αυτός που αφοπλίζει: *~ επιχειρήματα/χαμόγελο.* **αφοπλιστικά** (επίρρ.).

αφορά: *τριτοπρ.* (μτβ.) ❶ κπ ή κτ έχει σχέση με κπ ή κτ άλλο, ή αναφέρεται σε κπ ή κτ άλλο: *Το ζήτημα αυτό ~ την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων.* ***όσον ~***: σχετικά με: *~ το άλλο θέμα, μη με ρωτάτε!* ❷ κπ ή κτ ενδιαφέρει κπ: *Δε σε ~ τι θα κάνω εγώ!*

Προσοχή: με ή χωρίς *σε*; Η σύνταξη *αφορά σε* («αποβλέπει, αποσκοπεί σε κτ») είναι λόγια. Με τη σημερινή σημασία («αναφέρεται σε») μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς την πρόθ. *σε*, ιδίως με τις προσωπ. αντων. (π.χ. *Δε με αφορά* αντί *Δεν αφορά σ' εμένα*).

αφόρητος -η -ο: αυτός που είναι ενοχλητικός, κουραστικός ή εκνευριστικός = ανυπόφορος: *Οι πόνοι ήταν ~.* **αφόρητα** (επίρρ.).

αφορίζω: (μτβ.) αποβάλλω κπ από τους κόλπους της εκκλησίας ως τιμωρία για πολύ βαρύ αμάρτημά του: *Η εκκλησία τον αφόρισε γιατί ήταν άθεος.* **αφορισμός** ο: ❶ το να αφοριστεί κπ: *Επιβάλλω ~.* ❷ σύντομη φράση, διατυπωμένη με δογματικό τρόπο, απόλυτα: *Ας μη μιλάμε με ~, όταν πρόκειται για τόσο σύνθετα θέματα.*

αφορμή η: ❶ κτ το οποίο δεν ανήκει στα βαθύτερα αίτια ενός γεγονότος, αλλά το χρησιμοποιεί κπ ως πρόφαση: *Σήμερα θα μελετήσουμε τα αίτια και την ~ του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.* ❷ οτιδήποτε προκαλεί, δίνει το κίνητρο για κπ πράξη: *Με ~ το γεγονός ότι άργησα, δε δέχτηκε την εργασία μου.*

αφοσιώνομαι: (μτβ.) ❶ αφιερώνω όλες μου τις δυνάμεις και τις προσπάθειες σε κτ: *Στην τρίτη Λυκείου αφοσιώθηκε στο διάβασμα.* = προσηλώνομαι. ❷ μπτ. αυτός που είναι απολύτως πιστός σε κάποιον: *Η Πηνελόπη είναι το πρότυπο της ~ συζύγου.* **αφοσίωση** η: πλήρης και απόλυτη ενασχόληση με κπ ή κτ, για το(ν) οποίο έχω μεγάλο ενδιαφέρον, αγάπη ή σεβασμό: *Τον διακρίνει ολοκληρωτική ~ στην εργασία του.*

αφότου (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει χρονικό σημείο από το οποίο ξεκινά, αρχίζει κτ: *~ έφυγε στα ξένα, δεν ξαναγύρισε στην πατρίδα του.*

αφού (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ γεγονός μετά την ολοκλήρωση του οποίου συμβαίνει κτ άλλο: *Θα πας να παίξεις, ~ διαβάσεις όλα σου τα μαθήματα.* ≠ πριν, προτού. ❷ αιτία για κτ: *~ δε σου αρέσει η δουλειά σου, παραιτήσου!*

αφρός ο: ❶ λευκές φυσαλίδες που σχηματίζονται στην επιφάνεια των υγρών, όταν αυτά βράζουν, αναταράζονται ή παθαίνουν χημική ζύμωση. ❷ η επιφάνεια ενός υγρού και, πιο συγκεκριμένα, η επιφάνεια της θάλασσας: *Εις τον ~ της θάλασσας η αγάπη μου κοιμάται.* ≠ βυθός. ❸ οι λευκές φυσαλίδες που σχηματίζονται κάθε φορά που το σαπούνι ή άλλο απορρυπαντικό διαλύεται με νερό: *Αυτό το σαπούνι δεν κάνει ~.* ❹ πυκνό σάλιο που βγαίνει από το στόμα σε περιπτώσεις λύσσας ή επιληπτικών κρίσεων: *Το λυσσασμένο σκυλί έβγαζε ~ από το στόμα του.* **αφρίζω**: (αμτβ.) ❶ (για υγρό) σχηματίζω αφρούς στην επιφάνειά μου ή είμαι σε κατάσταση αναταραχής: *Η μπίρα ~ μόλις τη σερβίρεις στο ποτήρι.* ❷ **α.** (για ανθρ. ή ζώα) καταλαμβάνομαι από μα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·70

*αφτί → αυτί
αφυπνίζω
αφύπνιση → αφυπνίζω
αφυπνιστικά → αφυπνίζω
αφυπνιστικός → αφυπνίζω
άφωνος
αχαλίνωτα → α-
αχαλίνωτος → α-
άχαρα → α-
αχάριστα → αχάριστος
αχαριστία → αχάριστος
αχάριστος
άχαρος → α-
αχνά → αχνός -ή -ό
άχνα
άχνη
αχνίζω → αχνός ο
αχνιστός → αχνός ο
αχνός -ή -ό
αχνός ο
αχόρταγα → α-
αχόρταγος → α-
αχρείαστος
αχρείος
αχρησία → άχρηστος
*αχρηστεία → αχρηστία
αχρηστεύω → άχρηστος
αχρηστία → άχρηστος
άχρηστος
αχτίδα → ακτίνα
αχτίνα → ακτίνα
άχτιστος → α-
αχυρένιος → άχυρο
άχυρο
άψογα → άψογος
άψογος
αψόγως → άψογος
άψυχα → άψυχος
άψυχος

νία και βγάζω πυκνά σάλια από το στόμα μου. **β.** (μτφ., για ανθρ.) είμαι υπερβολικά θυμωμένος και δεν μπορώ να ελέγξω την οργή μου: *Μόλις άκουσε ότι χάσανε, άφρισε από το κακό του.*

αφυπνίζω: (μτβ.) βγάζω κπ από την άγνοια, τον λήθαργο, την αδράνεια: *Προσπαθούσε να αφυπνίσει τους δούλους, για να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους.* **αφύπνιση** η: ❶ το να αφυπνίζει κανείς κπ. ❷ ξύπνημα: *υπηρεσία αφύπνισης μέσω τηλεφώνου.* **αφυπνιστικός -ή -ό**. **αφυπνιστικά** (επίρρ.).

άφωνος -η -ο: αυτός που σιωπά από κατάπληξη ή άλλο έντονο συναίσθημα = βουβός: *Έμεινε ~ με την απόφαση του δικαστηρίου.*

αχάριστος -η -ο: αυτός που δεν αναγνωρίζει το καλό που του έκαναν, που δεν αισθάνεται ευγνωμοσύνη = αγνώμονας. **αχάριστα** (επίρρ.). **αχαριστία** η = αγνωμοσύνη.

άχνα η: ❶ ο θόρυβος που ακούγεται κατά την εκπνοή αέρα, κυρ. στις εκφρ. ***δε βγάζω/δεν ακούγεται ~***: *Μη βγάλεις ~!* ❷ [λογοτ.] αχνός = υδρατμός: *Θάμπωσε το τζάμι από την ~.*

άχνη η: πολύ λεπτή σκόνη ουσίας: *Πασπαλίστε το γλυκό με ζάχαρη ~.~ μαρμάρου.*

αχνός ο: ❶ ο ατμός που σχηματίζεται από υγρό που βράζει ή από πολύ ζεστό φαγητό = υδρατμός, [λογοτ.] άχνα. ❷ ο αέρας της εκπνοής, ιδιαίτερα σε περιβάλλον χαμηλής θερμοκρασίας, που δίνει την εντύπωση ατμού = χνότο. **αχνίζω**: (αμτβ.) βγάζω αχνό. **αχνιστός -ή -ό**: ❶ αυτός που βγάζει αχνό λόγω υψηλής θερμοκρασίας. ❷ (για φαγητά) αυτός που μαγειρεύεται στον αχνό.

αχνός -ή -ό: αυτός που το σχήμα ή οι λεπτομέρειές του δε διακρίνονται καθαρά = αμυδρός: *Μόλις που φάνηκε ένα ~ χαμόγελο στα χείλη της.* **αχνά** (επίρρ.).

αχρείαστος -η -ο: αυτός που δε χρειάζεται, δεν είναι απαραίτητος: *Αγοράζεις συνεχώς ~ πράγματα.* **~ να 'ναι**: ευχή για να μη χρειαστεί κπ ή κτ: *Αυτό είναι το τηλέφωνο του γιατρού, ~!*

αχρείος -η -ο: αυτός που η συμπεριφορά του είναι ανέντιμη ή ανήθικη: *Της φέρθηκε με τον πιο ~ τρόπο.* **αχρείος** ο.

άχρηστος -η -ο: ❶ αυτός που δε χρειάζεται ή δεν ωφελεί σε κτ ≠ χρήσιμος: *Το γραφείο μου έχει γεμίσει ~ έγγραφα.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που δεν μπορεί να κάνει κτ σωστά, που δεν είναι ικανός για τίποτα: *Τίποτε δεν έκανε σωστά, είναι εντελώς ~!* **αχρηστία** & **αχρησία** η: το να μη χρησιμοποιείται κτ για μεγάλο διάστημα: *Βρίσκομαι/περιέρχομαι σε ~. Από τότε που αγόρασε φορητό, ο παλιός της υπολογιστής έπεσε σε ~.* **αχρηστεύω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κτ ή κπ άχρηστο.

άχυρο το: ❶ το υπόλειμμα των δημητριακών μετά την αφαίρεση του καρπού από το στάχυ, που χρησιμοποιείται ως τροφή μεγάλων ζώων: ***ψάχνω/γυρεύω ψύλλους στ' άχυρα***: για κτ που είναι δυσεύρετο ή μάταιο να το επιζητά κανείς. ❷ (μτφ.) αυτό που θυμίζει άχυρο στη γεύση: *Το ψωμί ήταν χάλια, σωστό ~!* **αχυρένιος -α -ο.**

άψογος -η -ο: ❶ αυτός που δεν έχει κανένα ελάττωμα ή μειονέκτημα = τέλειος, αψεγάδιαστος: *Το γραπτό σου ήταν ~.* ❷ αυτός τον οποίο δεν μπορεί να κατηγορήσει κανείς για τη συμπεριφορά του = άμεμπτος: *Ο τρόπος του ήταν ~.* **άψογα** & **αψόγως** (επίρρ.).

Από το στερητ. *ἀ* + *ψόγος* (< *ψέγω* «κατηγορώ»).

άψυχος -η -ο: ❶ (για άνθρ. ή ζώο) αυτός που έχει πεθάνει, που δεν έχει πλέον μέσα του ψυχή, ζωή = νεκρός ≠ ζωντανός: *~ σώμα/κορμί.* ❷ (κατ' επέκτ.) αυτός που αποτελείται μόνο από ύλη, που δεν έχει ψυχή ≠ έμψυχος: *~ αντικείμενα/κτίρια/μηχανή/πέτρα.* ❸ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ζωντάνια, ενεργητικότητα: *~ φωνή/βλέμμα. Το χθεσινό πάρτι ήταν πολύ ~!* **άψυχα** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·71

βαγγέλιο → ευαγγέλιο
βάδην → βαδίζω
βαδίζω
βάδιση → βαδίζω
βάδισμα → βαδίζω
βαδιστής → βαδίζω
βαδίστρια → βαδίζω
βάζω
βαθαίνω → βάθος
βαθιά → βάθος
βαθμιαία → βαθμός
βαθμιαίος → βαθμός
βαθμιαίως → βαθμός
βαθμίδα
βαθμολόγηση → βαθμολογώ
βαθμολογητής → βαθμολογώ
βαθμολογήτρια → βαθμολογώ
βαθμολογία → βαθμολογώ
βαθμολογικά → βαθμολογώ
βαθμολογικός → βαθμολογώ
βαθμολογώ
βαθμός
βάθος
βαθύς → βάθος
βαίνω

Βαδίζω: (αμτβ.) ❶ μετακινούμαι με τα πόδια = βηματίζω, περπατώ: *Είναι βρέφος ακόμη, δεν μπορεί να βαδίσει.* ❷ (μτφ.) κατευθύνομαι, οδηγούμαι αργά, αλλά σταθερά προς = οδεύω, πορεύομαι: *Η εταιρεία ~ προς την οικονομική καταστροφή.* **βάδην** (επίρρ.): ΣΤΡΑΤ (ως παράγγελμα) με κανονικό βήμα ≠ τροχάδην: *~, εμπρός, μαρς!* **βάδην** το: ΑΘΛ αγώνισμα δρόμου στο οποίο ο αθλητής κινείται με τρόπο ώστε να ακουμπά συνεχώς στο έδαφος: *Είναι πρωταθλητής στα δέκα χιλιόμετρα ~.* ☞ σχ. **βαίνω**. **βάδισμα** το. **βάδιση** η. **βαδιστής** ο, **βαδίστρια** η: αθλητής του βάδην.

βάζω • αόρ. *έβαλα*, μπτ. *βαλμένος*: (μτβ.) ❶ μετακινώ και αφήνω, ακουμπώ κτ σε ορισμένη θέση = τοποθετώ: *Βάλε, σε παρακαλώ, τα βιβλία πάνω στο θρανίο!* ❷ τοποθετώ επάνω μου ρούχο = φορώ: *Βάλε τα παπούτσια σου και φύγαμε!* ❸ συνδέω, εγκαθιστώ μηχάνημα: *Επιτέλους, έβαλες τηλέφωνο!* ❹ αποταμιεύω χρήματα ή τα επενδύω κάπου: *Έβαλε αρκετά χρήματα στην τράπεζα.* ❺ διορίζω κπ σε ορισμένη θέση: *Με τις γνωριμίες που είχε τον έβαλε σε δημόσια υπηρεσία.* ❻ εκδηλώνω συναίσθημα ή αντίδραση σε κτ: *~ τα γέλια/τα κλάματα/τις φωνές.* ❼ ΑΘΛ πετυχαίνω: *Έβαλε δύο γκολ.* **βάλθηκα**: (μτβ.) προσπαθώ επίμονα να πετύχω κτ: *Βάλθηκε να τελειώσει ολόκληρο το βιβλίο.* **βάλσιμο** το: το να βάζει κανείς κτ, κυρ. στη σημ. 1.

βαθμίδα η: θέση σε μια ιεραρχία, σε ένα σύστημα αξιών: *Πέρασε με την αξία του όλες τις βαθμίδες της στρατιωτικής ιεραρχίας και έγινε στρατηγός.*

βαθμολογώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ εκτιμώ την αξία, ποιότητα ή ορθότητα προσώπου ή πράγματος δίνοντάς του βαθμό: *Στο διαγώνισμα βαθμολογήθηκε με Άριστα.* ❷ παθ. υποδιαιρώ: *Με τη βαθμολογημένη βέργα μετρώ το ύψος της στάθμης του πετρελαίου.* **βαθμολόγηση** η. **βαθμολογία** η. **βαθμολογικός -ή -ό. βαθμολογικά** (επίρρ.). **βαθμολογητής** ο, **-ήτρια** η.

βαθμός ο: ❶ κάθε υποδιαίρεση της κλίμακας που χρησιμοποιούν τα όργανα μέτρησης: *θερμοκρασία τριάντα βαθμών Κελσίου. σεισμός πέντε βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ.* ❷ καθένα από τα επίπεδα στα οποία διακρίνεται ένα έγκαυμα ανάλογα με τη σοβαρότητά του: *εγκαύματα πρώτου, δεύτερου και τρίτου ~.* ❸ θέση που κατέχει κπ σε ιεραρχία (εργασιακή, στρατιωτική, εκκλησιαστική κτλ.): *Έχει τον ~ του ταγματάρχη.* ❹ για τη διάκριση των συγγενικών σχέσεων: *Με τον ξάδερφό μου είμαστε συγγενείς δευτέρου ~.* ❺ το σημείο στο οποίο φτάνει ή βρίσκεται μια κατάσταση = επίπεδο: *Η ανεργία έχει αυξηθεί σε τέτοιο ~, που πολλοί νέοι αναγκάζονται να μεταναστεύσουν.* ❻ αριθμητικό (συνήθως) σύμβολο με το οποίο δηλώνεται η επίδοση ή η ικανότητα κπ που κρίνεται: *Στο σχολείο πήρε πολύ καλούς βαθμούς.* ☞ σχ. **βαίνω**. **βαθμιαίος -α -ο**: αυτός που συντελείται με συνεχή και αργό ρυθμό, σταδιακά: *Η Ε.Μ.Υ. προβλέπει ~ άνοδο της θερμοκρασίας.* **βαθμιαία** & **-ως** (επίρρ.).

> Η αρχική σημασία της λ. *βαθμός* (από το ΑΕ ρ. *βαίνω*) ήταν «σκαλοπάτι».

βάθος το: ❶ η κατακόρυφη απόσταση από την επιφάνεια ως το κατώτατο σημείο ή τον πυθμένα (για υγρά): *Το ~ της θάλασσας είναι τουλάχιστον 500 μέτρα.* ❷ η οριζόντια απόσταση (δηλ. η διάσταση του μήκους) από ένα σημείο που ορίζεται ως αφετηρία, μέχρι κπ τέρμα: *Το τούνελ έχει πολύ μεγάλο ~.* ❸ το πιο εσωτερικό σημείο: *Η μπλούζα είναι στο ~ του συρταριού.* ❹ το τελευταίο σημείο που καταφέρνουμε να διακρίνουμε απέναντί μας, το απέναντι άκρο: *Στο ~ του δρόμου θα συναντήσεις το δημαρχείο.* ❺ πολύ ψηλό ή μακρινό σημείο: *Το αεροπλάνο χάθηκε στα βάθη του ουρανού.* ❻ απομακρυσμένο χρονικά ή τοπικά σημείο: *Ο στρατός προχώρησε στα βάθη της Μικράς Ασίας.* ❼ (μτφ.) το εσώτερο σημείο από όπου πηγάζουν τα ανθρώπινα συναισθήματα, οι ψυχικές και οι νοητικές λειτουργίες του ανθρώπου: *στο ~ του μυαλού του.* ❽ (μτφ.) το ουσιαστικότερο μέρος ενός θέματος: *Η ανάλυση του ποιήματος που έκανε είχε ~.* **βαθύς -ιά -ύ**: ❶ αυτός που έχει βάθος: *Το ποτάμι στο σημείο αυτό είναι πολύ ~. Σήμερα θα εξετάσουμε τα βαθύτερα αίτια του Πελοποννησιακού Πολέμου.* = ουσιαστικός ≠ επιφανειακός, ρηχός. ❷ αυτός που γίνεται σε μεγάλη ένταση ή το συναίσθημα που βιώνεται έντονα: *~ σιωπή/συγκίνηση.* **βαθιά** (επίρρ.). **βαθαίνω** • αόρ. *βάθυνα*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ βαθύτερο: *Σκάβουν για να βαθύνουν τα θεμέλια του σπιτιού.* ❷ (αμτβ.) **α.** γίνομαι βαθύς, αποκτώ βάθος: *Η θάλασσα βάθαινε απότομα.* **β.** γίνομαι πιο οξύς, πιο έντονος = οξύνομαι, εντείνομαι: *Η οικονομική κρίση της χώρας αυτής έχει βαθύνει.*

βαίνω • μόνο ενεστ. & πρτ.: [επίσ.] (αμτβ.) προχωρώ, εξελίσσομαι: *Το πρόβλημα ~ προς τη λύση του.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·72

βαλβίδα[1]
βαλβίδα[2]
βάλθηκα → βάζω
βάλλω
βάλσιμο → βάζω
βαμβάκι
βάναυσα → βάναυσος
βάναυσος
βαναυσότητα → βάναυσος
βανδαλισμός → βάνδαλος
βάνδαλος
βαπτίζω → βαφτίζω
βάπτιση → βαφτίζω
βάπτισμα → βαφτίζω
βαραίνω → βάρος
βαράω
βάρβαρα → βάρβαρος
βάρβαρος
βαρβαρότητα → βάρβαρος
βαρέλι
βαρελίσιος → βαρέλι
βαρεμάρα → βαριέμαι
βαρετά → βαριέμαι
βαρετός → βαριέμαι
βαρέως → βάρος
βαριά → βάρος
βαριέμαι
βαρομετρικός → βαρόμετρο
βαρόμετρο

Από το ΑΕ ρ. *βαίνω* «πηγαίνω». Ομόρριζα: *βήμα, βάση, βατός, βάδην, βαθμός, βάθρο*, καθώς και τα σύνθετα *ανάβαση, απόβαση, διάβαση*.

βαλβίδα[1] η: ❶ μηχανισμός που ρυθμίζει τη ροή υγρών ή αερίων, συνήθ. μεταξύ δύο χώρων: *Στο κέντρο της μηχανής υπήρχαν δύο ~ λαδιού.* ❷ ΙΑΤΡ ανατομικός σχηματισμός που ρυθμίζει την κυκλοφορία των υγρών του οργανισμού: *Του τοποθέτησαν τεχνητή ~ στην καρδιά.*

βαλβίδα[2] η: ΑΘΛ ειδικός χώρος σε στάδια, που χρησιμοποιείται ως αφετηρία από αθλητές των ρίψεων ή των αλμάτων: *Το άλμα του αθλητή ακυρώθηκε, γιατί πάτησε έξω από τη ~.*

βάλλω -ομαι • παθ. αόρ. *βλήθηκα*: [επίσ.] (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ εκτοξεύω πυρά: *Ο εχθρός ~ κατά της πόλης.* ❷ (μτφ.) εκτοξεύω κατηγορίες εναντίον κπ: *Ο δικηγόρος ~ εναντίον του κατηγορουμένου.* **βολή[1]** η: ❶ εκτόξευση βλήματος με πυροβόλο όπλο και (συνεκδ.) η απόσταση που διανύει: *Έριξαν προειδοποιητικές βολές. Τα αεροπλάνα πετούν έξω από το πεδίο βολής των αντιαεροπορικών όπλων.* ❷ (μτφ.) επίθεση με τα λόγια, εκτόξευση κατηγοριών εναντίον κπ: *Στη συνέλευση ακούστηκαν ~ κατά του προέδρου.* **βλήμα** το: ❶ πυρομαχικό που εκτοξεύεται με τη βοήθεια όπλου: *Δεκάδες άμαχοι σκοτώθηκαν από ~ όλμου που έπληξε το κέντρο της πόλης.* ❷ [μειωτ.] (μτφ.) για άνθρωπο χαμηλής διανοητικής ικανότητας.

Από το ΑΕ ρ. *βάλλω* «χτυπώ», από το οποίο προέρχονται και τα *βέλος, βολή, βλήμα, απόβλητος* κτλ. Σχηματίζει σύνθετα με όλες σχεδόν τις προθέσεις: *αναβάλλω, διαβάλλω, εισβάλλω, προσβάλλω, υπερβάλλω* κτλ.
Το *βάλλω* (και τα σύνθετά του) σχηματίζουν τους παρελθοντικούς χρόνους ως εξής: τον πρτ. με δύο -λλ- (*έβαλλα*) και τον αόρ. με ένα -λ- (*έβαλα*).
Προσοχή: δεν πρέπει να μπερδεύουμε το *έβαλα* του *βάλλω* με το *έβαλα* του *βάζω*!

βαμβάκι & [οικ.] **μπαμπάκι** το: ❶ λευκή, ινώδης ύλη που χρησιμοποιείται στην κατασκευή υφασμάτων: *Η μπλούζα είναι 100% ~.* ❷ το φυτό από το οποίο παράγεται το βαμβάκι.

βάναυσος -η -ο: αυτός που τον χαρακτηρίζουν η βιαιότητα και η σκληρότητα = βάρβαρος: *Ο τρόπος συμπεριφοράς του απέναντί μου είναι ~.* **βάναυσα** (επίρρ.). **βαναυσότητα** η.

βάνδαλος ο: ❶ πρόσωπο που προξενεί καταστροφές, ιδίως έργων τέχνης: *~ κατέστρεψαν ανεκτίμητα έργα τέχνης.* ❷ (γενικ.) πρόσωπο άξεστο, βάρβαρο, με τάσεις καταστροφής. **βανδαλισμός** ο: βάρβαρη, καταστροφική πράξη: *Νεαροί επιδόθηκαν σε βανδαλισμούς καταστρέφοντας ό,τι έβρισκαν μπροστά τους.*

Πρόκειται για μετάφραση του γαλλ. *Vandale*. Οι Βάνδαλοι υπήρξαν γερμανικό φύλο που λεηλάτησε κατά τον 4ο - 5ο αι. μΧ. την Κεντρική Ευρώπη καταστρέφοντας μεταξύ άλλων και σημαντικά μνημεία τέχνης.

βαράω: (μτβ.) ❶ = χτυπώ, δέρνω. ❷ με χτύπημα πάνω σε αυτό, κάνω κτ να ηχήσει: *Βάρεσε την καμπάνα για να αρχίσει η λειτουργία.* ***μου τη βαράει***: εκνευρίζομαι, οργίζομαι.

βάρβαρος -η -ο: ❶ αυτός που είναι απολίτιστος: *~ φυλές.* ❷ αυτός που είναι σκληρός, απάνθρωπος = βάναυσος: *Η εξολόθρευση των αδέσποτων της γειτονιάς ήταν μια ~ πράξη.* ❸ αυτός που είναι άξεστος, δεν ξέρει να συμπεριφέρεται σωστά: *Δεν έχει στοιχειώδεις τρόπους ευγένειας, είναι ~.* **βάρβαρα** (επίρρ.). **βαρβαρότητα** η: η ιδιότητα του βάρβαρου (σημ. 2 & 3) & (συνεκδ.) βάρβαρη πράξη.

Από το ΑΕ *βάρβαρος* που είχε τη σημ. «αυτός που μιλάει μιαν ακατανόητη γλώσσα». Στη συνέχεια απέκτησε και πολιτική σημ., καθώς δήλωνε «αυτόν που δεν είναι Έλληνας ή δε μιλάει ελληνικά».

βαρέλι το: ❶ **α.** μεγάλο κυλινδρικό δοχείο, πιο πλατύ στη μέση από ό,τι στα άκρα, που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση και τη μεταφορά υγρών ή στερεών. **β.** (συνεκδ.) το περιεχόμενο ενός βαρελιού, η ποσότητα που χωρά σε ένα βαρέλι: *Κάθε χρόνο το αμπέλι βγάζει 15 ~ κρασί.* ❷ [ειρων.] (μτφ.) άνθρωπος κοντός και χοντρός. **βαρελίσιος -α -ο.**

βαριέμαι: ❶ (αμτβ.) αισθάνομαι πλήξη, ανία: *Όλη μέρα διάβαζα, αλλά στο τέλος βαρέθηκα.* ❷ (μτβ.) κπ ή κτ μου προκαλεί πλήξη ή ανία: *~ τις σχολικές γιορτές/να βλέπω τηλεόραση.* **βαρετός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί πλήξη, ανία = ανιαρός ≠ ενδιαφέρων: *Η ζωή του μου φαίνεται ~.* **βαρετά** (επίρρ.). **βαρεμάρα** η = ανία, πλήξη.

βαρόμετρο το: ❶ όργανο με το οποίο μετράμε την ατμοσφαιρική πίεση. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να είναι δείκτης τάσεων ή εξελίξεων σε έναν τομέα: *Το πολιτικό ~ δείχνει νίκη της αντιπολίτευσης.* **βαρομετρικός -ή -ό.**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·73

βάρος το: ❶ η δύναμη με την οποία έλκει η γη τα υλικά σώματα. ❷ το αποτέλεσμα της ζύγισης της μάζας ενός σώματος, που εκφράζεται σε κιλά και σε γραμμάρια: *Το ~ μου είναι εξήντα κιλά.* ❸ φορτίο: *Το ασανσέρ δε σηκώνει πολύ ~.* ❹ *πληθ.* όργανα γυμναστικής και οι ασκήσεις που γίνονται με αυτά: *Κάνει βάρη.* ❺ (μτφ.) άνθρωπος του οποίου η συμπεριφορά είναι κουραστική: *Μας έχει γίνει ~ με τις συχνές επισκέψεις του.* ❻ *πληθ.* υποχρεώσεις, ευθύνες: *οικογενειακά ~.* ❼ σωματική ή ψυχική καταπόνηση ή δυσφορία: *Έχω ένα ~ στο κεφάλι. Έχω ~ στη συνείδησή μου για τα κακά που προκάλεσα.* **βαρύς -ιά -ύ**: ❶ αυτός που έχει τέτοιο βάρος, που δύσκολα σηκώνεται ή μετακινείται ≠ ελαφρύς. ❷ (μτφ.) αυτός που δίνει την αίσθηση μεγάλου βάρους, που δεν μπορούμε να αντέξουμε εύκολα, να ανεχθούμε = δυσβάσταχτος: *~ ευθύνη/χειμώνας/ποινή* = αυστηρός. ❸ αυτός που χωνεύεται δύσκολα: *~ φαγητό.* ❹ αυτός που είναι πολύ έντονος, δυσάρεστος: *~ μυρωδιά.* ❺ (για ύπνο) αυτός που δε διακόπτεται εύκολα = βαθύς. ❻ αυτός που είναι προσβλητικός, δυσάρεστος: *~ λόγια/κουβέντες.* **βαριά** (επίρρ.): πάρα πολύ, σοβαρά: *Αρρώστησε ~ και πέθανε.* **βαρέως** (επίρρ.): κυρίως στη φρ. ***φέρω κτ ~***: αισθάνομαι δυσάρεστα για κτ, δεν μπορώ να το ξεπεράσω ψυχολογικά: *Το φέρει ~ που δεν τον κάλεσαν.* **βαραίνω**: ❶ (αμτβ.) γίνομαι πιο βαρύς. ❷ (μτφ., αμτβ.) **α.** έχω ξεχωριστή σημασία και σπουδαιότητα: *Η άποψή σου πάντοτε ~.* **β.** γίνομαι δυσάρεστος: *Μετά τα σκληρά του λόγια, η ατμόσφαιρα βάρυνε.* ❸ (μτφ., μτβ.) **α.** προκαλώ στενοχώρια, τύψεις ή άγχος σε κπ: *Πολλές τύψεις ~ την ψυχή του.* **β.** αποδίδω σε κπ κτ: *Η ζημιά ~ αποκλειστικά εσένα.* **βαρύτητα** η: ❶ ΦΥΣ η παγκόσμια ελκτική δύναμη μεταξύ της μάζας των υλικών σωμάτων. ❷ (μτφ.) αξία, σημασία = σπουδαιότητα: *Οι απόψεις του έχουν ιδιαίτερη ~, γιατί είναι ειδικός στο θέμα.* ❸ σοβαρότητα, κρισιμότητα ενέργειας ή γεγονότος: *Η συνάντηση των πρωθυπουργών της Ευρώπης είναι γεγονός ιδιαίτερης ~.*

βάσανο το: ❶ *συνήθ. πληθ.* ψυχική ή σωματική ταλαιπωρία, στενοχώρια: *Πέρασα πολλά ~ στη ζωή.* ❷ (συνεκδ.) κπ ή κτ που προκαλεί ταλαιπωρία, στενοχώρια σε κπ: *Το νοικοκυριό είναι μεγάλο ~!* **βασανίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ υποβάλλω κπ σε σωματική ή ψυχική ταλαιπωρία: *Τα δικτατορικά καθεστώτα ~ τους αντιφρονούντες. Τον ~ οι τύψεις για την αδικία που έκανε.* ❷ προβληματίζω κπ, απασχολώ τη σκέψη του, το μυαλό του: *Με ~ έντονα το οικονομικό μου πρόβλημα.* ❸ *παθ.* υφίσταμαι σωματικές ή ψυχικές ταλαιπωρίες = μαρτυρώ²: *~ για να τα βγάλω πέρα.* **βασανιστήριο** το: *συνήθ. πληθ.* σωματική ή ψυχική κακοποίηση, στην οποία υποβάλλεται κπ με σκοπό να τιμωρηθεί ή να αναγκαστεί να ομολογήσει κτ = μαρτύριο: *Παρ' όλα τα ~, δεν πρόδωσε τους συνεργάτες του.* **βασανιστής** ο, **-ίστρια** η. **βασανιστικός -ή -ό. βασανιστικά** (επίρρ.).

βάση η: ❶ οτιδήποτε πάνω στο οποίο στέκεται ή στηρίζεται κτ: *η ~ της κολόνας.* ❷ *συνήθ. πληθ.* **α.** οι γενικές αρχές στις οποίες στηρίζεται μια θεωρία, μια επιστήμη, ένα σύστημα: *Ο Ευκλείδης έθεσε τις ~ της γεωμετρίας.* **β.** το σύνολο των πνευματικών ή υλικών εφοδίων που έχει κπ και τα οποία του εξασφαλίζουν την πρόοδο: *Έχω γερές ~ στα Μαθηματικά.* ❸ (μτφ.) η κατώτατη βαθμολογία που εξασφαλίζει επιτυχία: *Στις εξετάσεις έπιασε τη ~.* ❹ το κυριότερο στοιχείο ή συστατικό: *Αυτό το φαγητό έχει ως ~ το ψάρι.* ❺ κριτήριο: *Οι υποτροφίες θα δοθούν με ~ την οικονομική κατάσταση των υποψηφίων.* ❻ ΣΤΡΑΤ στρατιωτικές εγκαταστάσεις (συνήθως μιας μεγάλης δύναμης σε μια άλλη χώρα). ❼ ΧΗΜ χημική ένωση με αλκαλικές ιδιότητες. **βασίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ έχω κτ ως βάση: *Η ταινία ~ σε μυθιστόρημα του Καζαντζάκη.* ❷ έχω κτ ως δεδομένο για να στηρίξω κπ άποψη, προσδοκία κτλ.: *Πού ~ την αισιοδοξία σου;* ❸ εμπιστεύομαι, στηρίζομαι σε κπ ή κτ: *Μη ~ τις ελπίδες σου σ' αυτόν.* **βασικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για κτ = θεμελιώδης: *~ αρχές των μαθηματικών.* ❷ αυτός που αποτελεί την αφετηρία από την οποία ξεκινά κπ ή κτ: *Θα παίρνεις τον ~ μισθό.* ❸ αυτός που αναφέρεται στην ουσία ενός πράγματος: *Τα ~ σημεία των επιχειρημάτων σου είναι σωστά.* **βασικά** (επίρρ.). **βάσιμος -η -ο**: αυτός που στηρίζεται σε δεδομένα, που μπορεί να δικαιολογηθεί ≠ αβάσιμος: *Έχω ~ υποψίες ότι αυτός είναι ο κλέφτης.* **βάσιμα** (επίρρ.).

βασιλιάς & **βασιλέας** ο, **βασίλισσα** η: ❶ ισόβιος, κληρονομικός ανώτατος άρχοντας ενός κράτους. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που κυριαρχεί σε έναν χώρο, ο ισχυρότερος, ο καλύτερος: *Στα φετινά καλλιστεία αναδείχτηκε βασίλισσα της ομορφιάς.* ❸ πιόνια στο σκάκι. **βασιλεύω**: (αμτβ.) ❶ ασκώ τη βασιλική εξουσία σε μια χώρα. ❷ (μτφ.) επικρατώ, κυριαρχώ σε κπ χώ-

βάρος
βαρύς → βάρος
βαρύτητα → βάρος
βασανίζω → βάσανο
βασανιστήριο → βάσανο
βασανιστής → βάσανο
βασανιστικά → βάσανο
βασανιστικός → βάσανο
βασανίστρια → βάσανο
βάσανο
βάσει → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
βάση
βασίζω → βάση
βασικά → βάση
βασικός → βάση
βασιλέας → βασιλιάς
βασιλεία → βασιλιάς
βασίλειο → βασιλιάς
βασιλεύω → βασιλιάς
βασιλιάς
βασιλικά → βασιλιάς
βασιλική → βασιλιάς
βασιλικιά → βασιλιάς
βασιλικός → βασιλιάς
βασιλικός¹ → βασιλιάς

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·74

βασιλικός2
βασίλισσα → βασιλιάς
βάσιμα → βάση
βάσιμος → βάση
βάσταξα → βαστώ
βάστηξα → βαστώ
βαστώ
βατός
βαφή → βάφω
βαφτίζω
βάφτιση → βαφτίζω
βαφτίσια → βαφτίζω
βαφτισιμιά → βαφτίζω
βαφτισιμιός → βαφτίζω
βάφτισμα → βαφτίζω
βαφτιστήρα → βαφτίζω
βαφτιστήρι → βαφτίζω
βάφω
βάψιμο → βάφω
βγάζω

ρο: *Η δικαιοσύνη ~ στη χώρα αυτή.* ❸ (για τον ήλιο ή για άστρα) δύω: *Ο ήλιος ~.* **βασιλεία** η: ❶ το αξίωμα και η εξουσία του βασιλιά. ❷ πολ πολίτευμα με ανώτατο άρχοντα του κράτους τον βασιλιά. **βασίλειο** το: ❶ χώρα με πολίτευμα τη βασιλεία. ❷ (μτφ.) ο χώρος όπου κυριαρχεί κπ: *Τα παρασκήνια είναι το ~ του.* ***ζωικό/φυτικό ~***: βιολ το σύνολο των ζώων ή των φυτών. **βασιλικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με τον βασιλιά. ❷ αυτός που ταιριάζει σε βασιλιά, που είναι πλουσιοπάροχος, μεγαλοπρεπής: *Ο γάμος έγινε με ~ μεγαλοπρέπεια.* **βασιλικά** (επίρρ.). **βασιλικός^1** ο, **βασιλική** & **-ιά** η: πρόσωπο που υποστηρίζει το πολίτευμα της βασιλείας.

βασιλικός^2 ο: ποώδες αρωματικό φυτό που χρησιμοποιείται στη μαγειρική: *πλατύφυλλος ~.*

βαστώ & **-άω -ιέμαι** • αόρ. *βάστηξα* & *βάσταξα*: [προφ.] ❶ (μτβ.) κρατώ κτ. ❷ (μτβ.) μπορώ και συγκρατώ το βάρος ενός πράγματος: *Δε θα σε βαστάξει η κούνια, θα πέσεις!* ❸ (μτβ.) προσφέρω στήριγμα σε κπ ή κτ: *Βάστα με να σηκωθώ, παιδάκι μου!* ❹ (μτβ.) έχω κτ μαζί μου: *Όταν βγαίνω έξω, ~ ταυτότητα πάντοτε.* ❺ φυλάω κτ και δεν το αποκαλύπτω ποτέ: *Βαστάς μυστικό;* ❻ (μτβ.) συντηρώ ή φροντίζω κτ: *Τα απογεύματα το μαγαζί το ~ ο αδερφός μου.* ❼ (μτβ.) εμποδίζω κτ να εκφραστεί ή να εκδηλωθεί: *Δεν μπορούσα να βαστήξω τα γέλια μου.* ❽ (μτφ., αμτβ.) καταφέρνω, σωματικά και ψυχικά, να αντιμετωπίσω δυσκολίες: *Καρδιά μου καημένη, πώς ~ και δεν ραγίζεις;* (λαϊκό τραγούδι) ❾ (αμτβ.) αντέχω στον χρόνο, διαρκώ: *Τα έπιπλα της γιαγιάς βαστάνε ακόμη.*

βατός -ή -ό: ❶ (για τόπο) αυτός τον οποίο μπορεί κπ να διασχίσει εύκολα: *~ μονοπάτι.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι απλός και εύκολος: *Τα θέματα των εξετάσεων ήταν ~ και πέρασαν όλοι.*

βαφτίζω & [σπάν., επίσ.] **βαπτίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ μέλος της χριστιανικής θρησκείας με το μυστήριο της βάφτισης ή δίνω όνομα σε κπ κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου μυστηρίου. ❷ χαρακτηρίζω κπ ή κτ με μια ιδιότητα που δεν την έχει ή δεν του αξίζει αντικειμενικά: *Τον βάφτισε φίλο και συνεργάτη του, για να εξυπηρετήσει τα πολιτικά συμφέροντά του.* **βάφτιση** & [σπάν., επίσ.] **βάπτιση** η: ένα από τα επτά μυστήρια της Ορθόδοξης Εκκλησίας και η αντίστοιχη θρησκευτική τελετή. **βάπτισμα** & **βάφτισμα** το: ❶ = βάφτιση. ❷ πρώτη συμμετοχή κπ σε κτ, κυρ. στην έκφρ. ***παίρνω το βάπτισμα του πυρός***: κάνω κτ για πρώτη φορά. **βαφτίσια** τα: η τελετή της βάφτισης. **βαφτιστήρι** το, **βαφτισιμιός** ο, **-μιά** & **βαφτιστήρα** η: παιδί κπ το οποίο έχει βαφτίσει.

βάφω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** χρωματίζω κτ με μπογιά, βερνίκι ή άλλη χρωστική ύλη. **β.** *συνήθ. παθ.* βάζω στο πρόσωπο καλλυντικά όπως σκιά ματιών, κραγιόν κτλ. = μακιγιάρω: *Θα έρθει να βάψει τη νύφη. Βάφεται πολύ διακριτικά.* ❷ (αμτβ.) αποκτώ ανεξίτηλο λεκέ: *Η μπλούζα σου έβαψε από το κόκκινο κρασί.* **βάψιμο** το: ~ *επίπλου* = βαφή. *Κάνει πολύ διακριτικό ~.* = μακιγιάζ. *Το ~ από σοκολάτα δε φεύγει.* = λεκές. **βαφή** η: ❶ το να βάφει (σημ. 1) κανείς κτ. ❷ χρωστική ύλη με την οποία βάφεται κτ: *~ μαλλιών.*

βγάζω • αόρ. *έβγαλα*, μππ. *βγαλμένος*: ❶ (μτβ.) μεταφέρω κτ από μέσα προς τα έξω ≠ βάζω: *Έβγαλε ένα τετράδιο από την τσάντα της κι άρχισε να γράφει. Μου βγάζεις ένα πουκάμισο από την ντουλάπα;* ❷ (μτβ.) αφαιρώ ρούχο από πάνω μου ≠ βάζω: *Βγάλε το παλτό σου και κάτσε!* ❸ (μτβ.) παράγω προϊόν: *Η Θράκη ~ καπνά.* ❹ (μτβ.) εμφανίζω κτ κατά τη διαδικασία ανάπτυξης: *~ δόντια/μπουμπούκια/καρπούς.* ❺ (μτβ.) καταλήγω σε συμπέρασμα κτλ.: *Η επιτροπή δεν έβγαλε ακόμη απόφαση.* ❻ (μτβ.) δημοσιεύω, εκδίδω: *Έχει ήδη βγάλει δυο βιβλία. Θα βγάλουμε ανακοίνωση.* ❼ (μτβ.) αποκτώ χρήματα κτλ. = κερδίζω: *Δουλεύει σκληρά για να βγάλει το ψωμί του. ~ αρκετά στην καινούρια σου δουλειά;* ❽ (μτβ.) δίνω όνομα σε κπ ή κτ = ονομάζω: *Τελικά, τον έβγαλαν Κώστα.* ❾ (μτβ.) μετά από διαδικασία αναθέτω σε κπ ένα αξίωμα = εκλέγω: *Τον βγάλαμε πρόεδρο της τάξης.* ❿ (μτβ.) εκφράζω κπ (αρνητικό κυρίως) συναίσθημα που αισθάνομαι = εξωτερικεύω: *Στη συζήτηση που είχαμε χτες, έβγαλε ένα παράπονο! Μη ~ τον θυμό σου επάνω μου!* = ξεσπώ. ⓫ (μτβ.) διακρίνω ή καταλαβαίνω κτ: *Έβγαλες νόημα από αυτά που μας είπε; Δε ~ τα γράμματά σου!* ⓬ (μτβ.) κάνω κτ να μην υπάρχει πια: *Έπλυνα την μπλούζα καλά, αλλά τον λεκέ δεν κατάφερα να τον βγάλω!* = αφαιρώ. ⓭ (μτβ.) ολοκληρώνω με επιτυχία σχολική περίοδο: *Ούτε δημοτικό δεν έχει βγάλει, και κοίτα τι ωραία που εκφράζεται!* ⓮ (μτβ.) περνάω κπ χρονικό διάστημα με κπ τρόπο: *Πώς θα βγάλω τον χει-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·75

βγαίνω
βγάλσιμο → βγάζω
βδομάδα → εβδομάδα
βέβαια → βέβαιος
βέβαιος
βεβαιώνω → βέβαιος
βεβαίως → βέβαιος
βεβαίωση → βέβαιος
βεβαιωτικός → βέβαιος
βέβηλα → βέβηλος
βέβηλος
βεβηλώνω → βέβηλος
βεβήλωση → βέβηλος
βέλος
βελτιώνω
βελτίωση → βελτιώνω
βελτιωτικά → βελτιώνω
βελτιωτικός → βελτιώνω
βενζίνη
βεντέτα[1]
βεντέτα[2]
βέτο
βήμα
βηματίζω → βήμα
βηματισμός → βήμα

μώνα χωρίς δουλειά; ⓯ (αμτβ.) οδηγώ από ή προς κπ μέρος: *Ποιος είναι ο δρόμος που ~ από την πόλη; Το σπίτι ~ σε κήπο.* ⓰ σε διάφορες εκφρ. όπως: ***δε ~ άχνα/μιλιά/τσιμουδιά/λέξη*** = δε μιλώ. ***βγάζω τον σκασμό*** = σταματώ να μιλώ. ***~ σε κπ την ψυχή/Παναγία/την πίστη (ανάποδα)/το λάδι***: κουράζω, εξαντλώ ή εκνευρίζω κπ. **βγάλσιμο** το.

βγαίνω • αόρ. *βγήκα:* (αμτβ.) ❶ πηγαίνω από μέσα προς τα έξω ή από κλειστό χώρο σε ανοιχτό = εξέρχομαι ≠ μπαίνω: *Μόλις χτύπησε το κουδούνι, βγήκαμε για διάλειμμα. Το καράβι ~ από το λιμάνι.* ❷ **α.** μετακινούμαι από εκεί όπου βρίσκομαι ή από τη θέση μου: *Αυτή η βίδα ειναι πολύ σφιχτή - δε ~ με τίποτε. Ο παίκτης τραυματίστηκε και βγήκε από τον αγώνα. Μου βγήκε το παπούτσι.* **β.** (μτφ.) παύω να βρίσκομαι σε μια κατάσταση: *~ από λήθαργο/αδράνεια/αταραξία.* ❸ παύω να υπάρχω = εξαφανίζομαι: *Ευτυχώς, ο λεκές βγήκε εύκολα!* ❹ **α.** πηγαίνω προς κπ σημείο: *Πώς θα βγω στην Εθνική από εδώ;* **β.** πηγαίνω κάπου (για διασκέδαση, επίσκεψη κτλ.): *Θα βγεις το βράδυ;* ❺ προέρχομαι από κτ: *σενάριο βγαλμένο από τη ζωή. Από πού ~ αυτή η λέξη;* ❻ εμφανίζομαι, ξεπροβάλλω: *Βγήκε στο θέατρο πολύ μικρή. Βγες λίγο στο παράθυρο να σε δω! Κοίτα πόσα λουλούδια βγήκαν!* = φυτρώνω. ❼ κυκλοφορώ δημόσια, γίνομαι γνωστός: *Βγήκε ένα καταπληκτικό βιβλίο. Πότε θα βγουν τα αποτελέσματα;* ❽ **α.** αποκτώ κπ αξίωμα = εκλέγομαι: *~ βουλευτής επί είκοσι χρόνια.* **β.** καταλήγω να αποκτήσω κπ ιδιότητα: *Βγήκε κερδισμένη από την υπόθεση. Δυστυχώς, βγήκε σκάρτο!* = αποδεικνύομαι. ❾ καταφέρνω να αντιμετωπίσω οικονομικές δυσκολίες: *Δε ~ αν δεν πάρω δάνειο.* ❿ προκύπτω: *Από την έρευνα βγήκε ότι δεν έφταιγε κανείς. Και που προσπάθησα, τι βγήκε;* = γίνομαι.

βέβαιος -η & [επίσ.] **-αία -ο**: = σίγουρος ❶ αυτός για τον οποίο δεν υπάρχει αμφιβολία ≠ αβέβαιος: *Η επιτυχία του στις Πανελλαδικές Εξετάσεις είναι ~.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που γνωρίζει κτ πολύ καλά, που είναι σίγουρος ή πεπεισμένος για κτ: *Είμαι απολύτως ~ ότι θα τα καταφέρεις.* **βέβαια** & **βεβαίως** (επίρρ.). **βεβαιώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δηλώνω προφορικά ή γραπτά ότι κτ είναι αληθινό ή βέβαιο = διαβεβαιώνω: *Σε ~ για την ειλικρίνειά του.* ❷ *παθ.* σιγουρεύομαι, πείθομαι για κτ, διαπιστώνω ή εξακριβώνω κτ. **βεβαίωση** η: ❶ έγγραφο με το οποίο βεβαιώνει κπ κτ = πιστοποιητικό: *Ζήτησα από τη γραμματεία ~ σπουδών.* ❷ το να βεβαιώνει κανείς κτ = διαβεβαίωση: *Έλαβε τη ~ ότι θα αποζημιωθεί.* **βεβαιωτικός -ή -ό**.

βέβηλος -η -ο: αυτός που δε δείχνει σεβασμό και παραβιάζει ιερούς χώρους ή καταπατά κτ ιερό. **βέβηλα** (επίρρ.). **βεβηλώνω -ομαι**: (μτβ.) παραβιάζω και προσβάλλω κτ που θεωρείται ιερό ή σεβαστό = μιαίνω: *Οι ληστές βεβήλωσαν τον ναό. Με την πράξη του βεβήλωσε τη μνήμη του πατέρα του.* = ατιμάζω. **βεβήλωση** η.

βέλος το: ❶ λεπτό, μικρό και αιχμηρό ακόντιο, με φτερά στο πίσω μέρος, το οποίο εκσφενδονίζεται από το τόξο. ❷ το σύμβολο που έχει το σχήμα του βέλους και δείχνει την κατεύθυνση της πορείας που πρέπει να ακολουθήσει κπ. ❸ (μτφ.) σύμβολο επιθετικότητας, στόχευσης, ταχύτητας: *τα ~ της κριτικής/του έρωτα.* σχ. **βάλλω**.

βελτιώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ καλύτερο από ό,τι είναι = καλυτερεύω ≠ χειροτερεύω: *Βελτίωσα την απόδοσή μου στα μαθηματικά.* **βελτίωση** η. **βελτιωτικός -ή -ό.** **βελτιωτικά** (επίρρ.).

βενζίνη η: ❶ εύφλεκτο υγρό που παράγεται από το πετρέλαιο και χρησιμοποιείται ως καύσιμο σε κινητήρες. ❷ υγρό που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό υφασμάτων χωρίς νερό.

βεντέτα[1] η: ❶ έθιμο κατά το οποίο, για λόγους αντεκδίκησης, γίνονται διαδοχικοί φόνοι ανάμεσα στα μέλη δύο αντιμαχόμενων οικογενειών ❷ (συνεκδ.) έχθρα ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, πλευρές ή παρατάξεις: *Από τότε που πήρε τη θέση του διευθυντή, ξέσπασε ~ ανάμεσά τους.*

βεντέτα[2] η: ❶ διάσημο πρόσωπο, κυρίως από τον χώρο της τέχνης, του αθλητισμού κτλ.: *~ του κινηματογράφου.* ❷ [μειωτ.] για κπ που συμπεριφέρεται υπεροπτικά: *Απέκτησε λίγα χρήματα κι έγινε ~.*

> **Προσοχή**: η λ. *βεντέτα*[1] από το ιταλ. *vendetta* (<λατ. *vindico* «εκδικούμαι») προφέρεται *βεν-d-έτα*, ενώ η λ. *βεντέτα*[2] προφέρεται *βε-**d**- έτα*, καθώς προέρχεται από το ιταλ. *vedetta* «υπερυψωμένος τόπος».

βέτο το: ❶ ΝΟΜ το δικαίωμα που έχουν κράτη - μέλη οργανισμών να μην επικυρώνουν αποφάσεις της πλειοψηφίας με τις οποίες δε συμφωνούν: *Η Ρωσία άσκησε ~.* ❷ (μτφ.) το δικαίωμα που έχει κπ να αντιτάσσεται στη θέληση άλλων.

βήμα το: ❶ η κίνηση που κάνει ο άνθρωπος για να περπατήσει. ❷ οι κινήσεις των ποδιών στον

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·76

βήξιμο ➞ βήχας
βήχας
βήχω ➞ βήχας
βία
βιάζω[1]
βιάζω[2]
βίαια ➞ βία
βίαιος ➞ βία
βιαιότητα ➞ βία
βιαίως ➞ βία
βιασμένος ➞ βιάζω[1]
βιασμός ➞ βιάζω[1]
βιάστηκα ➞ βιάζω[1]
βιάστηκα ➞ βιάζω[2]
βιαστής ➞ βιάζω[1]
βιαστικά ➞ βιάζω[2]
βιαστικός ➞ βιάζω[2]
βιασύνη ➞ βιάζω[2]
βιβλικός ➞ Βίβλος
βιβλίο
βιβλιοθηκάριος ➞ βιβλιοθήκη
βιβλιοθήκη
Βίβλος

χορό: *Δεν ξέρω καθόλου τα βήματα του βαλς.* ❸ ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο βαδίζει κπ = βάδισμα: *Τον αναγνωρίζω πάντα από το ~ του.* ❹ (μτφ.) ενέργεια, πράξη, πρωτοβουλία για κτ: *Σημειώθηκαν πολλά βήματα προόδου στις σχέσεις των δύο χωρών.* ❺ στάδιο σε πορεία προς κπ σκοπό: *Απέχει ένα μόλις ~ από την κατάκτηση του χρυσού μεταλλίου.* ❻ η υψηλότερη, συνήθως, θέση από την οποία μιλάει κπ: *Στο ~ της βουλής ανέβηκε ο πρωθυπουργός.* ❼ (μτφ.) δυνατότητα για ελεύθερη έκφραση απόψεων: *Η εκπομπή αυτή είναι ένα ~ διαλόγου.* ❽ ΕΚΚΛ το άδυτο του χριστιανικού ναού, όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα. ☞ σχ. **βαίνω**. **βηματίζω**: (αμτβ.) κινούμαι κάνοντας βήματα. **βηματισμός** ο.

βήχας ο: απότομη και σπασμωδική εκπνοή αέρα από τα πνευμόνια, που συνοδεύεται από έντονο ήχο. **βήχω**: (αμτβ.) έχω ή κάνω πως έχω βήχα. **βήξιμο** το.

βία η: ❶ η σωματική ή ψυχική πίεση που ασκεί κπ επάνω σε κπ άλλο με σκοπό την επιβολή της δικής του θέλησης: *Η ~ στα γήπεδα παίρνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις.* ❷ ανάγκη, μεγάλη πίεση για να γίνει κτ: *Μη βιάζεσαι, δεν υπάρχει ~!* **βίαιος -η -ο**: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από τη χρήση βίας = βάναυσος. ❷ (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σκληρή και απότομη συμπεριφορά: *~ άνθρωπος.* **βίαια** & [επίσ.] **βιαίως** (επίρρ.). **βιαιότητα** η: ❶ η ιδιότητα του βίαιου. ❷ *συνήθ. πληθ.* πράξη που χαρακτηρίζεται από βία: *Στην πορεία διαπράχθηκαν πρωτοφανείς βιαιότητες.*

βιάζω[1] -ομαι: • προφέρεται *βι-ά-ζω*, αόρ. *βίασα*, παθ. αόρ. *βι-άστηκα*, μπτ. *βι-ασμένος*: (μτβ.) ❶ εξαναγκάζω κπ με τη βία να υποστεί σεξουαλική πράξη: *Βίασαν νεαρή γυναίκα.* ❷ ασκώ πίεση σε κπ, ώστε να κάνει κτ που δεν επιθυμεί = εξαναγκάζω. ❸ (μτφ.) προσβάλλω κτ ανεπανόρθωτα: *Με την απόφαση του δικαστηρίου βιάστηκε η δικαιοσύνη.* **βιασμός** ο: ❶ εξαναγκασμός κπ σε ερωτική πράξη με τη χρήση βίας. ❷ ο εξαναγκασμός κπ, με τη χρήση βίας ή με απειλές, να διαπράξει κτ χωρίς να το επιθυμεί. ❸ βίαιη μεταχείριση, κακοποίηση ή παραβίαση: *Οι πυρκαγιές είναι αληθινός ~ της φύσης.* **βιαστής** ο: ❶ πρόσωπο που εξαναγκάζει κπ σε συνουσία με τη χρήση βίας ή με απειλές. ❷ πρόσωπο που κακομεταχειρίζεται κτ, που το παραβιάζει: *Οι δικτάτορες είναι βιαστές της ελευθερίας και της δημοκρατίας.*

βιάζω[2] -ομαι • προφέρεται *βιά-ζω*, αόρ. *έβιασα*, παθ. αόρ. *βιάστηκα*: ❶ *παθ.* **α.** (αμτβ.) επείγομαι, δεν έχω καθόλου χρόνο στη διάθεσή μου: *Βιαστείτε, ο χρόνος περνάει!* **β.** (μτβ.) θέλω να κάνω κτ γρήγορα, σε σύντομο χρονικό διάστημα: *Μη βιαστείτε να απαντήσετε, σκεφτείτε καλά!* ❷ (μτβ.) **α.** προσπαθώ να γίνει κτ πιο σύντομα, πιο γρήγορα: *Μην το βιάζεις το πράγμα, θα έρθει μόνο του.* **β.** *παθ.* χρειάζομαι κτ επειγόντως: *Θα περάσω σήμερα από το μαγαζί σου, γιατί τα βιάζομαι πολύ τα έπιπλα.* **βιαστικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δε θέλει να χάσει χρόνο. ❷ (για πράξεις, σκέψεις, κινήσεις) αυτός που γίνεται ή που πρέπει να γίνει γρήγορα, σε σύντομο χρονικό διάστημα: *Πήγαμε για μια ~ επίσκεψη.* ❸ αυτός που δεν είναι επιμελημένος, φροντισμένος = επιπόλαιος: *Δεν έπρεπε να πάρεις μια τόσο ~ απόφαση.* **βιαστικά** (επίρρ.). **βιασύνη** η.

> **Προσοχή** στη διαφορετική προφορά και στον διαφορετικό σχηματισμό των χρόνων του *βιά-ζω* και *βι-ά-ζω*.

βιβλίο το: ❶ φύλλα χαρτιού, ίδιων διαστάσεων, τυπωμένα ή χειρόγραφα, ενωμένα στη μία πλευρά τους, που έχουν εξώφυλλο και εκδίδονται σε αντίτυπα. ❷ βιβλίο για την καταγραφή ειδικών στοιχείων: *λογιστικά ~/~ εσόδων εξόδων.* ❸ γραπτή εργασία που έχει εκδοθεί: *Έχει εκδώσει δύο ~.* ☞ σχ. **βίβλος**.

βιβλιοθήκη η: ❶ έπιπλο με ράφια για τοποθέτηση βιβλίων. ❷ δημόσιο κτίριο ή αίθουσα όπου φυλάσσονται βιβλία: *Διαβάζω στη ~ της σχολής, που έχει ησυχία.* ❸ το σύνολο των βιβλίων που έχει κπ: *Έχει πλούσια και ενημερωμένη ~.* **βιβλιοθηκάριος** ο, η: εργαζόμενος σε βιβλιοθήκη (σημ. 2) .

Βίβλος η: ❶ η Αγία Γραφή, δηλ. η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη. ❷ σύνολο επίσημων εγγράφων, σχετικών με εσωτερικά ή διεθνή ζητήματα, που έχουν σκοπό να ενημερώσουν τον κόσμο για κπ θέμα: *Λευκή/Πράσινη ~.* **βιβλικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη Βίβλο (σημ. 1). ❷ (μτφ., κυρ. για καταστροφές) αυτός που είναι πολύ μεγάλος: *Από τον σεισμό προκλήθηκαν ~ καταστροφές.* ~ *θεομηνία.*

> Από την ΑΕ αιγυπτ. προέλευσης λ. *βίβλος* «πάπυρος». Από το υποκορ. *βιβλίον* της λ. *βίβλος* προέρχεται η σημερινή λ. *βιβλίο.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·77

βίδα
βίδωμα → βίδα
βιδώνω → βίδα
βιδωτά → βίδα
βιδωτός → βίδα
βίζα
βιογραφία
βιογραφικό → βιογραφία
βιογραφικός → βιογραφία
βιογράφος → βιογραφία
βιολί
βιολιστής → βιολί
βιολίστρια → βιολί
βιολογία
βιολογικά → βιολογία
βιολογικός → βιολογία
βιολόγος → βιολογία
βιομηχανία
βιομηχανικά → βιομηχανία
βιομηχανικός → βιομηχανία
βιομηχανοποίηση → -ποιώ
βιομήχανος → βιομηχανία
βιοπαλαιστής → βιοπάλη
βιοπαλαίστρια → βιοπάλη
βιοπάλη
βιοπορισμός
βιοποριστικά → βιοπορισμός
βιοποριστικός → βιοπορισμός
βίος
βιοτέχνης → βιοτεχνία
βιοτεχνία
βιοτεχνικός → βιοτεχνία
βιοτικός → βίος
βιότοπος

βίδα η: μεταλλικό καρφί με αυλακώσεις, που χρησιμοποιείται για συναρμολογήσεις. **βιδώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ συνδέω, στερεώνω ή συναρμολογώ κτ με βίδα ≠ ξεβιδώνω. ❷ συνδέω κτ περιστρέφοντάς το σαν να είναι βίδα: *Βιδώνεις τη λάμπα;* **βίδωμα** το: στρίψιμο βίδας. **βιδωτός -ή -ό**: αυτός που μπαίνει στη θέση του με βίδωμα. **βιδωτά** (επίρρ.).

βίζα η: θεώρηση ή επικύρωση διαβατηρίου από τις αρμόδιες αρχές για την ελεύθερη είσοδο αλλοδαπού σε χώρα.

βιογραφία η: γραπτή εξιστόρηση της ζωής ενός προσώπου: *Διάβασα τη ~ του Πικάσο.* **βιογραφικός -ή -ό. βιογραφικό** το: κείμενο όπου αναγράφονται τα προσωπικά στοιχεία, οι σπουδές, η επαγγελματική ή άλλη εμπειρία και τα προσόντα κπ. **βιογράφος** ο, η.

βιολί το: ❶ έγχορδο μουσικό όργανο που παράγει ήχο με τη βοήθεια δοξαριού. ❷ (μτφ.) ενοχλητική εμμονή: *Αυτός, το ~ του! Να κλαίει και να γκρινιάζει!* **βιολιστής** ο, **-ίστρια** η.

βιολογία η: επιστήμη που ασχολείται με τα φαινόμενα της ζωής και τους νόμους που διέπουν τη λειτουργία των ζώντων οργανισμών. **βιολογικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη βιολογία: ~ ***ρολόι***: ο εσωτερικός μηχανισμός ενός οργανισμού (ζώου, φυτού, ανθρώπου) με τον οποίο ρυθμίζεται η λειτουργία του: *Το ~ μου ~ είναι έτσι ρυθμισμένο, ώστε να δουλεύω νύχτα και να κοιμάμαι τη μέρα.* ***~ κύκλος***: τα στάδια της ζωής από τη γέννηση ως τον θάνατο. ***~ καλλιέργεια***: καλλιέργεια φυτών με τη χρήση φυσικών λιπασμάτων. ***~ όπλο***: όπλο το οποίο με τη χρήση μικροβίων ή εντόμων προκαλεί θάνατο ή ασθένεια. ***~ πόλεμος***: πόλεμος που διεξάγεται με βιολογικά όπλα. **βιολογικά** (επίρρ.). **βιολόγος** ο, η: πρόσωπο που έχει σπουδάσει ή ασχολείται με τη βιολογία.

βιομηχανία η: ❶ τομέας της παραγωγής που, με τη χρήση μηχανών, μετατρέπει πρώτες ύλες σε καταναλωτικά αγαθά: ***ελαφρά ~***: η βιομηχανία που παράγει προϊόντα όπως ποτά, υφάσματα, είδη διατροφής κτλ. ***βαριά ~***: η βιομηχανία που χρησιμοποιεί ή παράγει μεγάλα μηχανήματα, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή άλλων προϊόντων. ❷ κτίριο ή συγκρότημα κτιρίων όπου παράγονται προϊόντα = εργοστάσιο. ❸ (μτφ.) μηχανισμός ή δραστηριότητα που παράγει κτ μαζικά και τυποποιημένα αδιαφορώντας για την ποιότητα: *η ~ του θεάματος.* **βιομηχανικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με τη βιομηχανία ή τον βιομήχανο. ❷ αυτός που παράγεται στη βιομηχανία τυποποιημένος και σε μεγάλες ποσότητες, σε αντίθεση με τον φυσικό ή τον χειροποίητο: *~ πλεκτά.* ***~ ζώνη***: περιοχή που ορίζεται από το κράτος για την εγκατάσταση εργοστασίων. **βιομηχανικά** (επίρρ.). **βιομήχανος** ο, η: ιδιοκτήτης βιομηχανίας = εργοστασιάρχης.

> Η λ. *βιομήχανος* προέρχεται από την ΑΕ λ. *βιομήχανος* «έξυπνος, ικανός να μηχανεύεται τρόπους για να ζήσει». Είναι σημδ. από το γαλλ. *industriel.*

βιοπάλη η: εργασία, μόχθος για την επιβίωση: *Ήταν φτωχός και από μικρός βγήκε στη ~.* **βιοπαλαιστής** ο, **-αίστρια** η: πρόσωπο που εργάζεται σκληρά για την επιβίωση.

βιοπορισμός ο: η εξασφάλιση, μέσω της προσωπικής εργασίας, των απαραίτητων υλικών αγαθών για την επιβίωση. **βιοποριστικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται για την επιβίωση: *Είναι ηθοποιός, αλλά για ~ λόγους κάνει μεταφράσεις.* **βιοποριστικά** (επίρρ.).

βίος ο: ❶ [επίσ.] το χρονικό διάστημα που ζει κπ και το σύνολο των δραστηριοτήτων που έχει όσο ζει = ζωή: *Ο ~ του ήταν πολυτάραχος και περιπετειώδης.* ***(εύχομαι) βίο(ν) ανθόσπαρτο(ν)***: ευχή σε νεόνυμφους για ευτυχισμένη ζωή. ***κάνω τον ~ αβίωτο σε κπ***: δυσκολεύω τόσο τη ζωή κπ, ώστε του γίνεται αφόρητη. ❷ ο τρόπος με τον οποίο δραστηριοποιείται κπ σ' έναν τομέα της ζωής: *Ο πολιτικός του ~ υπήρξε έντιμος.* ❸ διάρκεια ισχύος ή ύπαρξης μιας κατάστασης: *Ο ~ του κόμματος υπήρξε βραχύς.* **βιοτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στη ζωή των ανθρώπων και ειδικότερα στις υλικές ανάγκες τους: ***~ επίπεδο***: οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης: *Το ~ των μεταναστών είναι πολύ χαμηλό.*

βιοτεχνία η: ❶ κλάδος της παραγωγής που, με μικρό αριθμό εργατών και τη χρήση απλών μηχανών, μετατρέπει πρώτες ύλες σε αγαθά, συνήθως μη τυποποιημένα. ❷ επιχείρηση που παράγει τα προϊόντα της με τον τρόπο αυτό. **βιοτεχνικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή χαρακτηρίζει τη βιοτεχνία ή τον βιοτέχνη. **βιοτέχνης** ο, η: ιδιοκτήτης βιοτεχνίας.

βιότοπος ο: το φυσικό περιβάλλον που εξασφαλίζει σταθερούς όρους διαβίωσης σε ορισμένο σύνολο ζώων και φυτών: *Το δέλτα του Έβρου είναι πολύτιμος ~ πουλιών.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·78

βιταμίνη
βιταμινούχος → βιταμίνη
βιτρίνα
βίωμα → βιώνω
βιωματικά → βιώνω
βιωματικός → βιώνω
βιώνω
βιώσιμος
βιωσιμότητα → βιώσιμος
*βιωτικός → βιοτικός
βλαβερός → βλάπτω
βλάβη → βλάπτω
βλάκας
βλακεία → βλάκας
βλακώδης → βλάκας
βλακωδώς → βλάκας
βλάπτει → βλάπτω
βλαπτικά → βλάπτω
βλαπτικός → βλάπτω
βλάπτω
βλασταίνω → βλαστός
βλαστάνω → βλαστός
βλαστήμια → βλαστημώ
βλαστημώ
βλάστηση → βλαστός
βλαστός
βλασφημία → βλαστημώ
βλάσφημος → βλαστημώ
βλασφημώ → βλαστημώ
βλάφτει → βλάπτω
βλάφτω → βλάπτω
βλέμμα → βλέπω
βλέπω
βλέψη
βλήθηκα → βάλλω
βλήμα → βάλλω
βλογάω → ευλογία
βλογιά → ευλογία
*βογγώ → βογκώ
βογκητό → βογκώ
βογκώ

βιταμίνη η: ❶ είδος οργανικών ενώσεων, απαραίτητων για τη συντήρηση και ανάπτυξη του οργανισμού: *Το πορτοκάλι έχει ~ C.* ❷ κάψουλα ή δισκίο που περιέχει βιταμίνες. **βιταμινούχος -α** & [επίσ.] **-ος -ο**. ✍ σχ. **έχω**.

βιτρίνα η: ❶ χώρος στην πρόσοψη καταστημάτων στον οποίο έχει τοποθετηθεί τζάμι και όπου εκτίθενται εμπορεύματα. ❷ γυάλινο έπιπλο ή τμήμα επίπλου όπου εκτίθενται αντικείμενα: *Τα πολυτιμότερα εκθέματα του μουσείου ήταν τοποθετημένα σε ~.* ❸ (μτφ.) οτιδήποτε προβάλλεται προς τα έξω ως χαρακτηριστικό δείγμα ενός συνόλου: *Τα έργα αυτά αποτελούν τη ~ της χώρας.* ❹ ψεύτικη εικόνα που υποκρύπτει κτ: *Πίσω από τη ~ της δημοκρατίας κρύβεται ρατσισμός.*

βιώνω -ομαι: (μτβ.) ζω ένα γεγονός ή μια κατάσταση: *Βίωσε όλο το δράμα της εξορίας και της προσφυγιάς.* **βίωμα** το: η άμεση και προσωπική εμπειρία που αποκτά κανείς ζώντας κτ: *Είχε τραυματικά βιώματα από την παιδική ηλικία.* **βιωματικός -ή -ό**. **βιωματικά** (επίρρ.).

βιώσιμος -η -ο: ❶ αυτός που μπορεί να επιζήσει: *Έμβρυα 25 εβδομάδων είναι βιώσιμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που μπορεί να διαρκέσει: *Αναζητούμε μία λύση ~.* **βιωσιμότητα** η: η δυνατότητα να επιζήσει κπ ή κτ.

βλάκας ο: πρόσωπο με χαμηλή πνευματική ικανότητα = ανόητος, ηλίθιος, κουτός, χαζός ≠ έξυπνος. **βλακεία** η: = ανοησία, ηλιθιότητα, κουταμάρα, χαζομάρα ≠ εξυπνάδα ❶ η ιδιότητα του βλάκα. ❷ ανοησία που κάνει ή λέει κπ: *Λες βλακείες!* **βλακώδης -ης -ες**: αυτός που ταιριάζει σε βλάκα ή αυτός που χαρακτηρίζεται από βλακεία = ανόητος, ηλίθιος, κουτός, χαζός ≠ έξυπνος. ✍ σχ. **αγενής**. **βλακωδώς** (επίρρ.).

βλάπτω & [οικ.] **βλάφτω -ομαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) προκαλώ κακό ή ζημιά σε κπ ή κτ = πειράζω, ζημιώνω ≠ ευνοώ, ωφελώ: *Το κάπνισμα ~ σοβαρά την υγεία.* **βλάπτει** & [οικ.] **βλάφτει**: *απρόσ.* κάνει κακό: *Δε ~ να κόψεις λιγάκι το ποτό!* **βλάβη** η: φθορά, ζημιά, αλλοίωση: *προσωρινή / μόνιμη / ανεπανόρθωτη/σωματική/μηχανική ~.* **βλαβερός -ή -ό** & **βλαπτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί βλάβη, ζημιά = επιβλαβής, επιζήμιος ≠ ωφέλιμος. **βλαπτικά** (επίρρ.).

βλαστημώ & **-άω** & [σημ. 1, επίσ.] **βλασφημώ**: (μτβ.) ❶ βρίζω, ιδίως τα θεία και τα ιερά: *Μη βλαστημάς τον Χριστό!* ❷ καταριέμαι, κυρ. στην έκφρ. **~ την ώρα και τη στιγμή**: καταριέμαι τη στιγμή που έκανα κτ. **βλαστήμια** η: φράση υβριστική. **βλασφημία** η: το να βλασφημεί κανείς, καθώς και ο υβριστικός λόγος ή λόγος με υβριστικό περιεχόμενο.

βλαστός ο: ❶ τμήμα φυτού πάνω από την επιφάνεια του εδάφους, στο οποίο αναπτύσσονται τα φύλλα, τα κλαδιά και τα λουλούδια. ❷ (μτφ.) νεαρός απόγονος οικογένειας. **βλασταίνω** & **-άνω**: (αμτβ.) ❶ (για φυτά) βγάζω βλαστούς ή φυτρώνω ❷ (μτφ.) γεννιέμαι. **βλάστηση** η: ❶ το σύνολο των φυτών σ' έναν τόπο = χλωρίδα: *Η πλούσια ~ της περιοχής εξασφαλίζει την τροφή τους.* ❷ εμφάνιση του βλαστού ενός φυτού, καθώς και η χρονική περίοδος κατά την οποία συμβαίνει.

βλέπω -ομαι • αόρ. *είδα*, προστ. *δες*, απαρ. *δει*, παθ. αόρ. *ειδώθηκα*: (μτβ.) ❶ (με παράλ. αντικ.) έχω την ικανότητα της όρασης: *Η καημένη η γιαγιά δε ~ πια.* ❷ αντιλαμβάνομαι κτ με την όραση: *Καλά, δεν είδες ολόκληρη λακκούβα;* ❸ παρακολουθώ κτ ως θέαμα: *~ τηλεόραση/κινηματογράφο/θέατρο.* ❹ **α.** εξετάζω, διερευνώ κτ: *Να δούμε λύσεις εφικτές που θα δώσουν αποτέλεσμα.* **β.** εξετάζω ασθενή: *Με τα συμπτώματα που έχεις, καλύτερα να σε δει γιατρός.* ❺ συναντώ, έχω επικοινωνία με κπ: *Με την πρώτη ευκαιρία θα περάσω να σε δω. Έχουμε να ιδωθούμε μήνες.* ❻ (μτφ.) σχηματίζω αντίληψη για κτ = διαπιστώνω: *~ ότι η βαθμολογία σου έχει βελτιωθεί αισθητά.* ❼ (μτφ.) κρίνω, εκτιμώ κτ ή κάνω μια πρόβλεψη: *Με το διάβασμα που κάνεις, ~ να ξαναδίνεις εξετάσεις!* ❽ (μτφ.) αντιμετωπίζω κτ: *Πρέπει να δούμε την πραγματικότητα κατάματα.* ❾ (μτφ., για άψυχα) έχω θέα προς κάποια κατεύθυνση: *Το σπίτι μας ~ στον κεντρικό δρόμο.* ❿ *παθ.* είμαι σε ανεκτή κατάσταση ως προς την εμφάνιση ή ποιότητα: *Πρέπει επειγόντως να κουρευτώ - δε βλέπομαι!* **βλέμμα** το: = ματιά ❶ εστίαση της όρασης σε κτ ή σε κπ: *Ένα φως τράβηξε το ~ μου και προσηλώθηκα εκεί.* ❷ ο τρόπος με τον οποίο κοιτά κπ, η έκφραση των ματιών: *Χαμογέλασε και με κοίταξε με τρυφερό ~.*

> Το ρ. *βλέπω* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *βλέπω*, ενώ από την ίδια ρίζα προέρχονται οι λ. *βλέμμα, βλέψη* κτλ.

βλέψη η: *συνήθ. πληθ.* [επίσ.] στόχος, σκοπός: *Έχει βλέψεις να φτάσει ψηλά.*

βογκώ & **-άω**: (αμτβ.) ❶ βγάζω στεναγμό λόγω σωματικού ή ψυχικού πόνου. ❷ (μτφ.) παρά-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·79

γω ήχο που μοιάζει με βογκητό: *Το αυτοκίνητο είναι παλιό και ~ στην ανηφόρα.* **βογκητό** το: στεναγμός από πρόσωπο ή πράγμα που βογκά.

> Η γραφή με **-γκ-** (*βογκώ*) έχει επικρατήσει, παρόλο που προέρχεται από ρίζα με **-γγ-** (< μσν. *γογγώ*).

βόδι το: ❶ μεγαλόσωμο μηρυκαστικό κατοικίδιο ζώο, που εκτρέφεται κυρίως για το κρέας του, το αρσενικό της αγελάδας. ❷ [μειωτ.] (μτφ.) χαρακτηρισμός για κπ **α.** κουτό ή αργόστροφο = βλάκας. **β.** άξεστο ή αγενή = αγροίκος. **γ.** παχύσαρκο. **βοδινός -ή -ό. βοδινό** το: κρέας από βόδι.

βοήθεια η • γεν. & [επίσ.] *βοηθείας*: ❶ πράξη που έχει σκοπό να προστατεύσει ή να ανακουφίσει κπ: *Ζήτησε τη ~ μου.* ❷ (συνεκδ.) ό,τι προσφέρεται ως βοήθεια, υλικό ή ηθικό μέσο ενίσχυσης: *Στάλθηκε ανθρωπιστική ~ στους σεισμοπαθείς.* ***πρώτες βοήθειες***: άμεση, στοιχειώδης ιατρική περίθαλψη που παρέχεται σε περιπτώσεις ατυχημάτων πριν από τη συστηματική θεραπεία: *Παρασχέθηκαν οι ~ στους τραυματίες.* ***σταθμός πρώτων βοηθειών***: ιατρική μονάδα όπου παρέχονται οι πρώτες βοήθειες. **βοηθώ** & **-άω -ιέμαι** & **-ούμαι**: ❶ (μτβ.) παρέχω βοήθεια ηθική ή υλική: *Στις δύσκολες στιγμές της ζωής μου με βοήθησε ψυχολογικά.* ❷ (αμτβ.) ενεργώ με τρόπο ώστε να συμβεί, να γίνει κτ = συμβάλλω, συντελώ, συνεισφέρω: *Η καλή θέληση όλων θα βοηθήσει στην ουσιαστική λύση του προβλήματος. Η γκρίνια δε βοηθάει σε τίποτε.* **βοήθημα** το: ❶ ό,τι προσφέρεται ως βοήθεια, συνήθως χρηματικό ποσό. ❷ βιβλίο που χρησιμοποιείται από τους μαθητές ως βοήθεια για τη μελέτη μαθήματος. **βοηθός** ο, η: ❶ πρόσωπο που βοηθά. ❷ εργαζόμενος υπό την εποπτεία ή τις διαταγές κπ: *~ λογιστή.* **βοηθητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που χρησιμοποιείται ως βοήθεια ή βοήθημα: *Μας έδωσε κάποια ~ στοιχεία για τη λύση του γρίφου.* ❷ αυτός που έχει δευτερεύοντα ρόλο ή σημασία ≠ κύριος, βασικός: *Κατασκευάστηκε ένα κύριο και πολλά ~ γήπεδα.* ***~ χώρος***: δωμάτιο αποθήκευσης ή φύλαξης αντικειμένων. ***~ ρήμα***: ΓΛΩΣΣ τα ρήματα *έχω* και *είμαι*, που χρησιμεύουν στον σχηματισμό του παρακειμένου, του υπερσυντέλικου και του συντελεσμένου μέλλοντα άλλων ρημάτων. **βοηθητικά** (επίρρ.).

βολβός ο: ❶ ΒΟΤ υπόγειος βλαστός φυτού, σε σχήμα κρεμμυδιού. ❷ ΑΝΑΤ το σφαιροειδές τμήμα του ματιού όπου βρίσκονται τα αισθητήρια όργανα της όρασης.

βολεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ τακτοποιώ κτ με τρόπο που να χωρέσει κάπου: *Βόλεψα όλα τα βιβλία στην τσάντα.* ❷ εξασφαλίζω άνεση σε κπ: *Μη σας νοιάζει για τον ύπνο, θα σας βολέψω εδώ.* ❸ (μτφ.) εξασφαλίζω σε κπ θέση εργασίας, προνόμιο ή αξίωμα: *Οι γονείς του τον βόλεψαν στο Δημόσιο.* ❹ *παθ.* είμαι άνετα: *Δε βολεύομαι καθόλου σ' αυτή την καρέκλα.* **βολεύει**: *απρόσ.* **α.** εξυπηρετεί: *Με ~ να χρησιμοποιώ το μετρό για τη δουλειά.* **β.** συμφέρει: *Σε ~ να πιστεύεις ότι δεν υπάρχει πρόβλημα;* **βολικός -ή** & **-ιά -ό**: ❶ αυτός που προσφέρει άνεση, ευκολία, εξυπηρέτηση ≠ άβολος: *Το σπίτι κοντά στο μετρό είναι ~.* ❷ αυτός που υποχωρεί εύκολα ή συμβιβάζεται = καλόβολος ≠ ανάποδος, δύστροπος: *Τον βρήκαν ~ και τον κάνουν ό,τι θέλουν.* **βολικά** (επίρρ.). **βόλεμα** το: το να βολεύεται κπ. **βολή[2]** η: άνεση, ευκολία: *Από τότε που μετακόμισε εδώ έχασα τη ~ μου.*

βολίδα η: ❶ σφαίρα πυροβόλου όπλου. ❷ (μτφ.) κτ που κινείται με μεγάλη ταχύτητα: *Έφυγε ~, για να μας προλάβει.*

βόλτα η: ❶ διάνυση απόστασης με τα πόδια ή μεταφορικό μέσο για λόγους αναψυχής = περίπατος: ***κόβω βόλτες***: περιφέρομαι άσκοπα. ***παίρνω την κάτω ~***: χειροτερεύω. ❷ περιστροφή γύρω από νοητό άξονα: *Φέρε δυο βόλτες ακόμα το καλώδιο γύρω από τη λάμπα!* **βολτάρω** (αμτβ.) κάνω βόλτες (σημ. 1).

βόμβα η: ❶ βλήμα που εκρήγνυται με μηχανισμό εκπυρσοκρότησης ή με πρόσκρουση σε κτ: ***~ μολότοφ***: είδος αυτοσχέδιας βόμβας. ***ωρολογιακή ~***: βόμβα που εκρήγνυται σε καθορισμένη χρονική στιγμή. ❷ κυλινδρικό βλήμα με πτερύγια που περιέχει εκρηκτικές ύλες, έχει μεγάλη ισχύ καταστροφής και ρίχνεται από αεροπλάνα. ❸ (μτφ.) κτ που είναι αναπάντεχο και προκαλεί έκπληξη, αναταραχή ή καταστροφή: *~ στην οικονομία της χώρας η ξαφνική πτώση του Χρηματιστηρίου!* **βομβαρδίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ρίχνω βόμβες εναντίον στόχου: *Τα εχθρικά αεροπλάνα βομβάρδισαν κατοικημένες περιοχές.* ❷ (μτφ.) απευθύνω σε κπ ασταμάτητα ερωτήσεις, πληροφορίες κτλ.: *Συνεχώς βομβαρδιζόμαστε με διαφημιστικά μηνύματα.* ❸ ΦΥΣ κατευθύνω με μεγάλη ταχύτητα σωματίδια υψηλής ενέργειας προς στόχο: *Οι επιστήμονες βομβάρδισαν τους πυρήνες ουρανίου με νετρόνια.* **βομβαρδισμός** ο.

βόδι
βοδινό → βόδι
βοδινός → βόδι
βοή → βουητό
βοήθεια
βοήθημα → βοήθεια
βοηθητικά → βοήθεια
βοηθητικός → βοήθεια
βοηθός → βοήθεια
βοηθώ → βοήθεια
βολβός
βόλεμα → βολεύω
βολεύει → βολεύω
βολεύω
βολή[1] → βάλλω
βολή[2] → βολεύω
βολίδα
βολικά → βολεύω
βολικός → βολεύω
βόλτα
βολτάρω → βόλτα
βόμβα
βομβαρδίζω → βόμβα
βομβαρδισμός → βόμβα
βομβαρδιστικό → βόμβα
βομβιστής → βόμβα
βομβιστικός → βόμβα
βομβίστρια → βόμβα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·80

βόρεια → βορράς
*βορεινός → βορινός
βόρειος → βορράς
βορείως → βορράς
βοριάς → βορράς
βορινός → βορράς
βορράς
βοσκή → βόσκω
βοσκός → βόσκω
βοσκώ → βόσκω
βόσκω
βουβά → βουβός
βουβαίνομαι → βουβός
βουβός
βουητό
βουίζω → βουητό
βούλα
βουλευτής → Βουλή[1]
βουλευτικός → Βουλή[1]
βουλευτίνα → Βουλή[1]
Βουλή[1]
βουλή[2]
βούληση → βουλή[2]
βουλητικός → βουλή[2]
βούλιαγμα → βουλιάζω
βουλιάζω
*βούλλα → βούλα
*βουλλώνω → βουλώνω
βούλωμα → βουλώνω
βουλώνω
βουνίσιος → βουνό
βουνό
βούρκος
βούρκωμα → βουρκώνω
βουρκώνω
βουτηχτής → βουτώ
βουτιά → βουτώ
βουτώ

βομβαρδιστικό το: αεροσκάφος κατάλληλο για ρίψη βομβών. **βομβιστής** ο, **-ίστρια** η. **βομβιστικός -ή -ό**.

βορράς ο: ≠ νότος ❶ σημείο του ορίζοντα προς την κατεύθυνση του Βόρειου Πόλου. ❷ γεωγραφική περιοχή στο βόρειο ημισφαίριο. ❸ το βόρειο τμήμα γεωγραφικής περιοχής. **βόρειος -α** & [επίσ.] **-ος -ο**: αυτός που βρίσκεται ή είναι προσανατολισμένος προς ή προέρχεται από τον βορρά ≠ νότιος: *Φτάσαμε ως τις ~ ακτές της χώρας. ~ άνεμος.* **βόρεια** & [επίσ.] **βορείως** (επίρρ.). **βόρεια** τα: βόρειο τμήμα γεωγραφικού χώρου. **Βόρειος** ο, **Βόρεια** η: κάτοικος βόρειων χωρών. **βορινός -ή -ό**. **βοριάς** ο: ❶ άνεμος που πνέει από βορρά προς νότο. ❷ βορράς: *Το σπίτι βλέπει στον ~.*

βόσκω & **βοσκώ** & **-άω**: ❶ (αμτβ. & με παράλ. αντικ., για ζώα) περιφέρομαι σε λιβάδι αναζητώντας τροφή ή τρώω χορτάρι: *Τα ζώα έβοσκαν το λίγο χορτάρι που βρήκαν.* ❷ (μτβ.) φυλάω ζώα σε λιβάδι ενώ βοσκούν: *~ πρόβατα.* **βοσκή** η: ❶ (για ζώα) το να βόσκει κπ ζώο σε βοσκοτόπι: *Πάω τα πρόβατα για ~.* ❷ χόρτα κατάλληλα για βοσκή ζώων. ❸ τόπος όπου φυτρώνουν χόρτα κατάλληλα για τροφή ζώων = βοσκότοπος: *Γύρω από το χωριό υπάρχουν πολλές ~.* **βοσκός** ο.

βουβός & [επίσ.] **βωβός -ή -ό**: ❶ αυτός που δεν μπορεί να μιλήσει, δεν έχει την ικανότητα της ομιλίας = μουγγός, άφωνος. ❷ αυτός που δε μιλάει = άφωνος, άλαλος: *Περιμέναμε ~ κι αμίλητοι.* ***βωβός κινηματογράφος***: το σύνολο των ταινιών των πρώτων δεκαετιών εμφάνισης του κινηματογράφου, στις οποίες η εικόνα δε συνοδεύεται από ήχο. ❸ (μτφ.) αυτός που δεν εκδηλώνεται, δεν εκφράζεται: *~ πόνος / κλάμα.* **βουβά** (επίρρ.). **βουβαίνομαι**: (αμτβ.) σταματώ να μιλώ.

βουητό το & **βοή** η: βαθύς, συνεχής και συγκεχυμένος ήχος: *το ~ της θάλασσας.* **βουίζω** • αόρ. *βούισα* & *βούιξα*: (αμτβ.) ❶ παράγω βοή: *Ένα κουνούπι ~ στο αυτί μου.* ❷ είμαι γεμάτος από βοή = αντηχώ: *Το σπίτι μας βούιζε από τα γέλια και τις φωνές των παιδιών.* ***βουίζει ο τόπος/ο κόσμος/η γειτονιά***: κτ συζητιέται έντονα και από πολύ κόσμο. ❸ (για το κεφάλι και τα αυτιά) αισθάνομαι ενοχλητικό βουητό.

βούλα η: ❶ κηλίδα στρογγυλού σχήματος με χρώμα που διαφέρει από την υπόλοιπη επιφάνεια = στίγμα: *Το φόρεμα είναι λευκό με μικρές μαύρες ~.* ❷ είδος σφραγίδας και (συνεκδ.) το αποτύπωμά της. ❸ επίσημο έγγραφο με τη σφραγίδα αυτού που το εκδίδει: ***με τη ~***: για προϊόν εγγυημένης ποιότητας.

Βουλή[1] η: ❶ το σώμα των εκλεγμένων αντιπροσώπων του λαού που έχει ως κύρια αρμοδιότητα την άσκηση της νομοθετικής εξουσίας: *~ των Ελλήνων/των Κοινοτήτων/των Λόρδων.* ❷ το κτίριο στο οποίο συνεδριάζει το σώμα της Βουλής = Κοινοβούλιο. **βουλευτής** ο, η & [λαϊκ.] **βουλευτίνα** η: εκλεγμένος αντιπρόσωπος του λαού στο κοινοβούλιο: *υποψήφιος ~ /~ επικρατείας.* **βουλευτικός -ή -ό**.

βουλή[2] η: *συνήθ. πληθ.* θέληση, επιθυμία: *Άγνωστες οι βουλές του Υψίστου/του Κυρίου.* **βούληση** η: θέληση, επιθυμία: *Ο άνθρωπος ενεργεί με ελεύθερη ~.* ***κατά ~***: σύμφωνα με την επιθυμία κπ. **βουλητικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη βούληση, την ελεύθερη επιθυμία.

βουλιάζω: ❶ (μτβ. & αμτβ.) πηγαίνω ή κάνω κτ να πάει στον πυθμένα: *Τεράστια κύματα βούλιαξαν τη βάρκα. Η βάρκα βούλιαξε.* ❷ (μτβ. & αμτβ.) προκαλώ ή παθαίνω καθίζηση: *Βούλιαξαν δρόμοι και πεζοδρόμια.* ❸ (μτβ. & αμτβ.) σχηματίζω βαθούλωμα: *Με το χτύπημα βούλιαξε η λαμαρίνα του αυτοκινήτου.* ❹ (αμτβ.) καταστρέφομαι οικονομικά ή ηθικά: *Βούλιαξα στα χρέη.* ❺ (μτφ., αμτβ.) παρασύρομαι από σκέψεις ή συναισθήματα: *Έχει βουλιάξει στις σκέψεις του.* **βούλιαγμα** το.

βουλώνω: ❶ (μτβ.) κλείνω δοχείο ή μπουκάλι με πώμα: *Βούλωσε το μπουκάλι με έναν φελλό.* ***το ~***: σιωπώ. ❷ (αμτβ.) φράζω, κλείνω: *Βούλωσε ο νεροχύτης.* **βούλωμα** το.

βουνό το: ❶ φυσικό ύψωμα, προεξοχή στην επιφάνεια της γης που φτάνει σε μεγάλο ύψος. ❷ ορεινή περιοχή: *Προτιμώ τις διακοπές στο ~.* ❸ (μτφ.) κτ που είναι μεγάλο σε όγκο ή δύσκολο: *Στο γραφείο μου έχει μονίμως ένα ~ από χαρτιά. Οι εξετάσεις μού φαίνονται ~.* **βουνίσιος -α -ο**.

βούρκος ο: ❶ λάσπη και στάσιμο νερό σε κοίλωμα του εδάφους. ❷ (μτφ.) κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ηθικό ξεπεσμό: *Βυθιζόταν στον ~ του εγκλήματος.*

βουρκώνω: (αμτβ.) δακρύζω από έντονη συγκίνηση (λύπη ή χαρά): *Μόλις άκουσα τα καλά νέα, βούρκωσα.* **βούρκωμα** το.

βουτώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) βυθίζω μέσα σε υγρό: *Βούτηξε τα κουλουράκια στον καφέ του.* ❷ (μτφ., μτβ.) πιάνω κπ απότομα = αρπάζω: *Καθώς έβγαινα, με βούτηξε απ' τον γιακά.* ❸ (μτφ., μτβ.) κλέβω: *Μου βούτηξαν*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·81

την τσάντα. ❹ (αμτβ.) πέφτω στη θάλασσα ή κάνω κατάδυση: *Ο δύτης βούτηξε χωρίς αναπνευστήρα.* **βουτιά** η: ❶ το να πέφτει κπ από ψηλά, συνήθως στο νερό: *Έκανε ~ στην πισίνα.* ❷ (μτφ.) μεγάλη πτώση, μείωση: *Ο δείκτης του Χρηματιστηρίου έκανε ~.* **βουτηχτής** ο: πρόσωπο που βουτάει = δύτης.

βραβείο το: τιμητική διάκριση, υλική ή ηθική: *πρώτο ~. ~ Νόμπελ.* **βραβεύω -ομαι**: (μτβ.) δίνω βραβείο σε κπ που διακρίθηκε σε κτ.

> Η λ. *βραβεύω* προέρχεται από το ελνστ. *βραβεύω*, που αρχικά σήμαινε «διευθετώ τους αγώνες και απονέμω τα βραβεία».

βράγχιο το: ΑΝΑΤ *συνήθ. πληθ.* όργανο με το οποίο αναπνέουν υδρόβια ή αμφίβια ζώα.

βράδυ το: ❶ χρονικό διάστημα από τη δύση του ήλιου ως την ώρα του ύπνου ή ως την επόμενη ανατολή: *Περάσαμε ένα ευχάριστο ~ βλέποντας μια ταινία. Δεν κοιμήθηκα όλο το ~.* ❷ (ως επίρρ.): *Έλα ~, μετά τη δουλειά!* **βραδιάζω -ομαι**: (αμτβ.) με βρίσκει το βράδυ, με προλαβαίνει η νύχτα: *Μέχρι να τελειώσω τις δουλειές μου, βραδιάστηκα / βράδιασα.* **βραδιάζει**: *απρόσ.* έρχεται το βράδυ = νυχτώνει ≠ ξημερώνει: *Τον χειμώνα ~ νωρίς.* **βραδινός -ή -ό** = νυχτερινός ≠ πρωινός, ημερήσιος. **βραδινό** το: βραδινό φαγητό. **βραδινή** η: τελευταία θεατρική παράσταση ή κινηματογραφική προβολή.

> Από το μσν. ουσιαστικοπ. ουδ. του ΑΕ επιθ. *βραδύς* με μετακίνηση του τόνου.

βραδύς -εία -ύ • *βραδύτερος, βραδύτατος*: [επίσ.] αυτός που συντελείται ή ενεργεί με αργό ρυθμό, χωρίς βιασύνη = αργός ≠ ταχύς. **βραδέως** (επίρρ.). **βραδύτητα** η.

βράζω: ❶ (μτβ.) θερμαίνω υγρό ώσπου να φτάσει σε κατάσταση βρασμού. ❷ (μτβ.) μαγειρεύω κτ μέσα σε νερό που βράζει. ❸ (αμτβ.) φτάνω στο σημείο βρασμού, μαγειρεύομαι: *Άσε το κρέας να βράσει.* ❹ (αμτβ., για ποτό) είμαι σε κατάσταση ζύμωσης: *Ο μούστος βράζει στο βαρέλι.* ❺ (μτφ., αμτβ., για πρόσ.) είμαι πολύ θυμωμένος: *Έβραζε από θυμό.* ❻ (μτφ., αμτβ.) έχω υψηλή θερμοκρασία: *Η άσφαλτος ~ από τον καύσωνα.* ❼ (μτφ., αμτβ.) βρίσκομαι σε μεγάλη αναταραχή: *Λόγω των κρίσιμων εκλογών, όλη η χώρα έβραζε.* **βρασμός** ο: ❶ κατάσταση υγρού που βράζει και μετατρέπεται σε αέριο: ***σημείο βρασμού***: η θερμοκρασία κατά την οποία ένα υγρό αρχίζει να βράζει. ❷ (μτφ.) βαθιά εσωτερική ταραχή, ψυχική ένταση: ***εν βρασμώ ψυχής***: σε κατάσταση βαθιάς ψυχικής ταραχής: *έγκλημα ~.* **βράση** η: ❶ = βρασμός (σημ. 1): *Αφού πάρει το νερό μια ~, ρίξε τα μακαρόνια.* ***στη ~ κολλάει το σίδερο***: καθετί πρέπει να γίνεται την κατάλληλη στιγμή. ❷ (μτφ.) ακμή, ζωντάνια, νεότητα. **βραστός -ή -ό**: αυτός που έχει βράσει ή έχει μαγειρευτεί μέσα σε νερό που έβρασε. **βραστερός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να βράσει εύκολα.

βραχνάς ο: κατάσταση ή γεγονός που δημιουργεί πρόβλημα, άγχος ή στενοχώρια: *Το βαρύ δημόσιο χρέος είναι ~ για την κυβέρνηση.*

βραχνός -ή -ό: ❶ τραχιά φωνή ή τραχύς ήχος: *ο ~ ήχος της τρομπέτας.* ❷ άνθρωπος με βραχνή φωνή. **βραχνά** (επίρρ.). **βραχνιάζω**: (αμτβ.) γίνομαι ή ακούγομαι βραχνός. **βράχνιασμα** το.

βράχος ο • *οι βράχοι & τα βράχια*: ❶ **α.** πολύ μεγάλη πέτρα ή πέτρινος όγκος: *Η θέα από ψηλά από τον ~ είναι εκπληκτική.* **β.** *συνήθ. πληθ.* πέτρινος όγκος που υψώνεται στην επιφάνεια της γης ή βρίσκεται μέσα στη θάλασσα (ύφαλος ή σκόπελος): *Το καράβι έπεσε πάνω στα βράχια.* ❷ (μτφ.) χαρακτηρισμός για άνθρωπο που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα στις απόψεις ή ψυχική αντοχή: *~ ηθικής.* **βραχώδης -ης -ες**. σχ. **αγενής**.

βραχύς -εία -ύ • *βραχύτερος, βραχύτατος*: [επίσ.] ❶ αυτός που έχει μικρή χρονική διάρκεια = σύντομος. ❷ αυτός που είναι μικρός σε μήκος ≠ μακρύς: *~ δρόμος.* ❸ ΓΛΩΣΣ φωνήεν ή συλλαβή που στην αρχαία ελληνική γλώσσα είχε μικρότερη διάρκεια κατά την προφορά ≠ μακρός. **βραχέως** (επίρρ.).

βρέφος το: παιδί κατά τους πρώτους μήνες μετά τη γέννησή του (ως τη συμπλήρωση ενός έτους ζωής περίπου) = νεογνό, μωρό: ***Θείο ~***: ο νεογέννητος Χριστός. **βρεφικός -ή -ό**.

> Τα πρώτα στάδια της ανθρώπινης ύπαρξης: **α.** *έμβρυο*: από τη στιγμή της γονιμοποίησης μέχρι τον τοκετό, **β.** *νεογνό* ή *νεογέννητο*: ο πρώτος μήνας ζωής, **γ.** *βρέφος* ή *μωρό*: από το τέλος του πρώτου μήνα ως τη συμπλήρωση ενός έτους.

βρέχω -ομαι: ❶ (μτβ.) μουσκεύω κτ ή κπ με νερό ή άλλο υγρό. ❷ *παθ.* (αμτβ.) πέφτει πάνω μου βροχή: *Έπιασε ξαφνική μπόρα και βράχηκα.* ❸ *παθ.* (αμτβ., για τόπο) έχω επαφή με τη θάλασσα: *Η νότια Κρήτη βρέχεται από το*

βραβείο
βραβεύω → βραβείο
βράγχιο
βραδέως → βραδύς
βραδιάζει → βράδυ
βραδιάζω → βράδυ
βραδινή → βράδυ
βραδινό → βράδυ
βραδινός → βράδυ
βράδυ
*βραδυάζει → βραδιάζει
βραδύς
βραδύτητα → βραδύς
βράζω
βράση → βράζω
βρασμός → βράζω
βραστερός → βράζω
βραστός → βράζω
βραχέως → βραχύς
βραχνά → βραχνός
βραχνάς
βραχνιάζω → βραχνός
βράχνιασμα → βραχνός
βραχνός
βράχος
βραχύς
βραχώδης → βράχος
βρεφικός → βρέφος
βρέφος
βρέχει → βρέχω
βρέχω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·82

βρίζω
βρισιά → βρίζω
βρίσιμο → βρίζω
βρίσκω
βρόμα → βρόμικος
βρομάω → βρόμικος
βρομερά → βρόμικος
βρομερός → βρόμικος
βρόμη
βρομιά → βρόμικος
βρομιάρης → βρόμικος
βρομίζω → βρόμικος
βρόμικα → βρόμικος
βρόμικος
βροντά → βροντή
βροντερά → βροντή
βροντερός → βροντή
βροντή
βροντώ → βροντή
βροχερός → βρέχω
βροχή → βρέχω
βρόχος
*βρώμη → βρόμη
*βρώμικος → βρόμικος
βυθίζω → βυθός
βύθιση → βυθός
βύθισμα → βυθός
βυθός
βωβός → βουβός
βωμός

Λιβυκό Πέλαγος. **βρέχει**: *απρόσ.* (αμτβ.) πέφτει βροχή. **βροχή** η: ❶ καιρικό φαινόμενο κατά το οποίο το νερό που παράγεται στην ατμόσφαιρα από υγροποιημένους ατμούς πέφτει στη γη σε σταγόνες. ❷ (μτφ.) για μεγάλη ποσότητα ή συχνότητα: *~ ερωτήσεων έπεσε μετά το τέλος της ομιλίας*. **βροχερός -ή -ό**: (για καιρό, κλίμα ή περιοχές) αυτός που χαρακτηρίζεται από συχνές βροχές.

βρίζω -ομαι & [επίσ.] **υβρίζω**: (μτβ.) επιτίθεμαι σε κπ με χυδαία και προσβλητικά λόγια. **βρισιά** η. **βρίσιμο** το. **υβριστικός -ή -ό. υβριστικά** (επίρρ.).

βρίσκω -ομαι • αόρ. *βρήκα*, προστ. *βρες*, απαρ. *βρει*, παθ. αόρ. *βρέθηκα*: ❶ (μτβ.) ανακαλύπτω ή εντοπίζω κπ ή κτ: *Βρήκα τη διεύθυνσή του στον τηλεφωνικό κατάλογο*. ❷ (μτβ.) εφευρίσκω, ανακαλύπτω: *Δε βρήκαν ακόμη το εμβόλιο κατά του AIDS*. ❸ (μτβ.) **α.** συναντώ κπ ή κτ: *Θα με βρεις στο γυμναστήριο*. **β.** έρχομαι αντιμέτωπος με κτ: *~ φρικτό θάνατο/αντίσταση*. ❹ (μτβ.) πετυχαίνω κπ ή κτ σε μια κατάσταση ή να ασχολείται με κτ: *Με βρήκε να τρώω*. ❺ (μτβ.) κληρονομώ κτ: *Βρήκε μεγάλη περιουσία από τους γονείς του*. ❻ (αμτβ.) χτυπάω: *Κάπου βρήκε το καρφί και δεν προχωράει*. ❼ (μτβ.) έχω την άποψη, κρίνω ότι: *Δε βρίσκεις ότι είναι πολύ ακριβό το εστιατόριο αυτό;* = νομίζω. *Σε ~ ενημερωμένο σε θέματα της επικαιρότητας*. ❽ *παθ.* **α.** είμαι, υπάρχω: *~ στο Λονδίνο*. **β.** είμαι σε μια κατάσταση: *~ σε δύσκολη θέση*. ❾ *παθ.* είμαι στη διάθεση κπ: *Σου βρίσκονται 2 ευρώ;* ❿ *παθ.* συναντιέμαι με κπ: *Έχουμε καιρό να βρεθούμε*.

βρόμικος -η -ο: ❶ αυτός που δεν είναι καθαρός = ακάθαρτος, λερωμένος ≠ καθαρός. ❷ (μτφ.) αυτός που εμπλέκεται σε ανήθικες ή παράνομες πράξεις = ανέντιμος, αχρείος ≠ τίμιος: ***~ χρήμα***: χρήμα από παράνομη υπόθεση. **βρόμικα** (επίρρ.). **βρόμα** η: ❶ η ιδιότητα ή η κατάσταση του βρόμικου = βρομιά, [επίσ.] ρύπος. ❷ δυσάρεστη μυρωδιά. = δυσοσμία ≠ ευωδιά. ❸ [μειωτ.] (μτφ.) υβριστικός χαρακτηρισμός γυναίκας. **βρομιά** η: ❶ = βρόμα (σημ. 1). ❷ (μτφ.) ανήθικη πράξη, κατάσταση ή έκφραση. **βρομάω** & [σπάν.] **-ώ**: (αμτβ.) ❶ αναδίδω δυσάρεστη μυρωδιά: *~ απαίσια το δωμάτιο*. ❷ (μτφ.) δίνω την εντύπωση ότι συμβαίνει κτ ύποπτο: *Αυτή η υπόθεση ~*. **βρομίζω -ομαι**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ βρόμικο ή γίνομαι βρόμικος = λερώνω, [επίσ.] ρυπαίνω ≠ καθαρίζω. **βρομερός -ή -ό. βρομερά** (επίρρ.). **βρομιάρης -α -ικο**.

βρόμη η: είδος δημητριακού που χρησιμοποιείται κυρίως ως τροφή ζώων.

βροντή η: ❶ ισχυρός θόρυβος που συνοδεύει αστραπή = μπουμπουνητό. ❷ δυνατός και ξερός ήχος που μοιάζει με βροντή: *Ακούγονταν οι βροντές των κανονιών*. **βροντώ** & **-άω**: ❶ (αμτβ.) παράγω ήχο που ακούγεται σαν βροντή: *Τα κανόνια βροντούσαν*. ❷ (μτβ.) παράγω δυνατό ήχο χτυπώντας κτ ή ρίχνοντας κτ ή κπ με δύναμη κάτω: *Βρόντηξε με δύναμη την πόρτα πίσω του. Τον άρπαξε με δύναμη και τον βρόντηξε στο πάτωμα*. **βροντά** & **-άει**: *απρόσ.* (αμτβ.) ρίχνει βροντές = μπουμπουνίζει: *Έβρεχε, άστραφτε και βροντούσε όλη νύχτα*. **βροντερός -ή -ό. βροντερά** (επίρρ.).

βυθός ο: το χαμηλότερο επίπεδο του εδάφους που βρίσκεται κάτω από τον υδάτινο όγκο θαλασσών, ποταμών και λιμνών = πυθμένας, πάτος. **βυθίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ ή κπ να καλυφθεί μερικώς ή ολικώς με νερό ή άλλο υγρό. = βουλιάζω, καταποντίζω. ❷ (μτφ.) κάνω κτ, συνήθως αιχμηρό, να εισχωρήσει στη μάζα άλλου πράγματος = μπήγω: *Βύθισε τη βελόνα στο μπράτσο του*. ❸ (μτφ.) κάνω κπ ή κτ να βρεθεί ολοκληρωτικά σε συγκεκριμένη κατάσταση: *Η απεργία βύθισε τη χώρα στο σκοτάδι. Ήταν βυθισμένος στις σκέψεις του*. **βύθιση** η. **βύθισμα** το.

βωμός ο: τετράγωνο ή ορθογώνιο κτίσμα πάνω στο οποίο τελούνταν θυσίες κατά την αρχαιότητα. ***(θυσιάζω κπ/κτ) στον βωμό κπ***: υφίσταμαι ταλαιπωρίες ή κάνω θυσίες, προκειμένου να πετύχω κπ σκοπό ή να υπηρετήσω κπ ιδέα: *Θυσιάστηκε στον βωμό της ελευθερίας*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·83

Γαβγίζω: (αμτβ., για σκύλο) βγάζω ήχο: *Ένα σκυλί αγριεμένο γάβγιζε.* **γάβγισμα** το.

γάζα η: ❶ λευκό, λεπτό αποστειρωμένο ύφασμα για την κάλυψη πληγών: *Έδεσε το τραύμα με ~.* ❷ λεπτό μεταξένιο ή λινό ύφασμα: *κουρτίνες από ~.*

γαζώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ ράβω σε ραπτομηχανή: *Μπορείς να γαζώσεις τη σκισμένη φόρμα;* ❷ (μτφ.) πληγώνω ή σκοτώνω κπ με ριπές πολυβόλου όπλου: *Οι στρατιώτες γάζωσαν τους διαδηλωτές με τα αυτόματα.* **γάζωμα** το: το να γαζώνει κανείς κτ. **γαζί** το: ραφή που γίνεται με ραπτομηχανή. **γαζώτρια** η: γυναίκα που εργάζεται με ραπτομηχανή.

γαιοκτήμονας ο: ιδιοκτήτης μεγάλης καλλιεργήσιμης έκτασης. **γαιοκτησία** η. ✍ σχ. **γη**.

γάλα το • γεν. *γάλακτος*, πληθ. *γάλατα*, χωρίς γεν. πληθ.: ❶ λευκό ή ελαφρά κίτρινο υγρό που παράγεται από τα θηλυκά θηλαστικά μετά τον τοκετό και εκκρίνεται από τους μαστούς τους: *αγελαδινό/πρόβειο/φρέσκο ~.* ❷ χυμός φυτών που μοιάζει με το ζωικό γάλα: *~ καρύδας.* **γαλατάς** ο, **-ού** η. **γαλατάδικο** το.

γαλάζιος -α -ο: αυτός που έχει ανοιχτό μπλε χρώμα, όπως το χρώμα του ουρανού χωρίς σύννεφα = γαλανός. **γαλάζιο** το: ανοιχτό μπλε χρώμα.

γαλακτοκομικός -ή -ό: αυτός που έχει σχέση με την επεξεργασία του γάλακτος ή που παράγεται από το γάλα: *Το τυρί και το γιαούρτι είναι ~ προϊόντα.* **γαλακτοκομία** η.

γαλάκτωμα το: παχύρρευστο υγρό, συνήθως λευκού χρώματος, που χρησιμοποιείται ως καλλυντικό για καθαρισμό προσώπου ή ενυδάτωση σώματος.

γαλανός -ή -ό: αυτός που έχει ανοιχτό μπλε χρώμα = γαλάζιος: *~ μάτια.* **γαλανό** το: το γαλανό χρώμα.

γαλαξίας ο: ΑΣΤΡΟΝ ❶ αστρικό σύστημα με δισεκατομμύρια αστέρια και μεσοαστρική ύλη. ❷ **Γαλαξίας** ο: ο γαλαξίας στον οποίο ανήκει η Γη, ο ήλιος και το πλανητικό μας σύστημα.

γαλαρία η: ❶ υπόγεια στοά ορυχείου: *Η ~ έπεσε καταπλακώνοντας ανθρακωρύχους.* ❷ οι τελευταίες θέσεις στον εξώστη θεάτρου, κινηματογράφου ή σε λεωφορείο και (συνεκδ.) όσοι κάθονται σ' αυτές: *Πάμε να καθήσουμε στη ~; Η ~ έκανε φοβερή φασαρία.*

γαλήνη η: ❶ κατάσταση απόλυτης ηρεμίας, ακινησίας στη φύση (ιδιαίτερα στη θάλασσα). ❷ κατάσταση ψυχικής και πνευματικής ηρεμίας = ηρεμία, αταραξία ≠ ταραχή, αναστάτωση: *Ένιωσε ~ μετά την εξομολόγησή της.* **γαλήνιος -α -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από γαλήνη: *~ βλέμμα/τοπίο.* **γαλήνια** (επίρρ.). **γαληνεύω**: (αμτβ. & μτβ.) γίνομαι γαλήνιος ή κάνω κπ γαλήνιο. **γαλήνεμα** το.

γαλόνι[1] το: ΣΤΡΑΤ διακριτικό αξιώματος πάνω στη στολή = σιρίτι. **γαλονάς** ο: [μειωτ.] βαθμοφόρος στρατιωτικός.

γαλόνι[2] το: μονάδα μέτρησης χωρητικότητας στην Αγγλία και στις ΗΠΑ, ισοδύναμη με 4,546 και 3,785 λίτρα αντίστοιχα.

γαλουχώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ (μτφ.) ανατρέφω, διαπαιδαγωγώ κπ σύμφωνα με κάποιες αρχές: *Γαλουχήσαμε τα παιδιά με ηθικές αξίες και υγιή πρότυπα.* ❷ δίνω γάλα ως τροφή = θηλάζω. **γαλουχία** η: [επίσ.] θηλασμός. **γαλούχηση** η: το να γαλουχεί (σημ. 1) κανείς κπ = διαπαιδαγώγηση, ανατροφή.

γάμος ο: ❶ τελετή που πραγματοποιείται στην εκκλησία ή σε δημαρχείο με σκοπό την ένωση ζευγαριού ως συζύγων: *θρησκευτικός/πολιτικός ~.* ❷ κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα παντρεμένο ζευγάρι: *Είχαν έναν ευτυχισμένο ~.* **γαμήλιος -α -ο**.

γαμπρός ο: ❶ άντρας που παντρεύεται ή πρόκειται να παντρευτεί. ❷ (για συγγένεια) ο παντρεμένος άντρας σε σχέση με τους γονείς ή τα αδέρφια της γυναίκας του. **γαμπριάτικος -η -ο**.

γαμψός -ή -ό: (κυρ. για μύτη, νύχια, ράμφος) αυτός που είναι κυρτός και μυτερός στην άκρη: *Το γεράκι έχει ~ νύχια.*

γάντζος ο: κατασκευή που καταλήγει σε αγκίστρι, η οποία χρησιμοποιείται για το κρέμασμα αντικειμένων: *Κρέμασε το παλτό στον ~ που έχει πίσω από την πόρτα.* **γαντζώνω -ομαι:** ❶ (μτβ.) πιάνω, συγκρατώ με γάντζο = αγκιστρώνω. ❷ *παθ.* (αμτβ.) **α.** κρατιέμαι δυνατά από κάπου: *Γαντζώθηκε πάνω του τρομαγμένη.* **β.** (μτφ.) είμαι προσκολλημένος ή εξαρτημένος από κπ: *Μετά το ατύχημα, έχει γαντζωθεί πάνω του.* **γάντζωμα** το. **γαντζωτός -ή -ό**.

γαργαλώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ προκαλώ γέλιο και ανατριχίλα σε κπ αγγίζοντας (με τα δάχτυλα ή άλλο αντικείμενο) ευαίσθητα μέρη του σώματος (μασχάλες, πλευρά, πατούσες). ❷ (μτφ.) διεγείρω τις αισθήσεις: *Οι μυρωδιές της κουζίνας γαργαλούσαν ευχάριστα την όσφρηση.* **γαργάλημα** το. **γαργαλιστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που γαργαλάει (σημ. 2). ❷ αυτός που προκαλεί = προκλητικός, ερεθιστικός: *Πες μας όλες τις ~ λεπτομέρειες της εκδρομής.*

γαβγίζω
γάβγισμα → γαβγίζω
γάζα
γαζί → γαζώνω
γάζωμα → γαζώνω
γαζώνω
γαζώτρια → γαζώνω
γαιοκτήμονας
γάλα
γαλάζιο → γαλάζιος
γαλάζιος
γαλακτοκομία → γαλακτοκομικός
γαλακτοκομικός
γαλάκτωμα
γαλανό → γαλανός
γαλανός
γαλαξίας
γαλαρία
γαλατάδικο → γάλα
γαλατάς → γάλα
γαλατού → γάλα
γαλήνεμα → γαλήνη
γαληνεύω → γαλήνη
γαλήνη
γαλήνια → γαλήνη
γαλήνιος → γαλήνη
γαλονάς → γαλόνι[1]
γαλόνι[1]
γαλόνι[2]
γαλούχηση → γαλουχώ
γαλουχία → γαλουχώ
γαλουχώ
γαμήλιος → γάμος
γάμος
γαμπριάτικος → γαμπρός
γαμπρός
γαμψός
γάντζος
γάντζωμα → γάντζος
γαντζώνω → γάντζος
γαντζωτός → γάντζος
γαργάλημα → γαργαλώ
γαργαλιστικός → γαργαλώ
γαργαλώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·84

γαργάρα
γάργαρα → γάργαρος
γάργαρος
γαστρεντερικός
γαστρεντερίτιδα → γαστρεντερικός
γαστρικός
γαστρίτιδα → γαστρικός
γαστρονομία
γαστρονομικά → γαστρονομία
γαστρονομικός → γαστρονομία
γάτα
γατίσιος → γάτα
γάτος → γάτα
*γαυγίζω → γαβγίζω
γδάρσιμο → γδέρνω
γδάρτης → γδέρνω
γδέρνω
γδύνω
γδύσιμο → γδύνω
γδυτός → γδύνω
γεγονός
γεια
γελαστά → γέλιο
γελαστός → γέλιο
γελιέμαι → γέλιο
γέλιο
γελοίο → γελοίος
*γέλοιο → γέλιο
γελοιογραφία
γελοιογραφικός → γελοιογραφία
γελοιογράφος → γελοιογραφία
γελοιογραφώ → γελοιογραφία
γελοιοποίηση → γελοιοποιώ
γελοιοποιώ
γελοιοποιώ → -ποιώ
γελοίος
γελοιότητα → γελοίος
γελοιωδέστατος → γελοίος
γελοιωδέστερος → γελοίος
γελοιώδης → γελοίος
γελώ → γέλιο
γελωτοποιός → -ποιώ
γεμάτος
γεμίζω → γεμάτος
γέμιση → γεμάτος
γέμισμα → γεμάτος
γεμιστά → γεμάτος
γεμιστός → γεμάτος

γαργάρα η: πλύση του στόματος και του λάρυγγα με διάλυμα για θεραπευτικούς σκοπούς.

γάργαρος -η -ο: αυτός που είναι διαυγής, καθαρός και ηχεί ευχάριστα = κελαρυστός: *το ~ νερό της πηγής. το ~ γέλιο των παιδιών.* **γάργαρα** (επίρρ.).

γαστρεντερικός -ή -ό: ΙΑΤΡ αυτός που αναφέρεται στο στομάχι, την κοιλιά και τα έντερα: *~ σύστημα.* ☞ σχ. **γαστρικός**. **γαστρεντερίτιδα** η: ΙΑΤΡ ασθένεια του στομάχου και του εντέρου, που οφείλεται σε φλεγμονή. ☞ σχ. **ωτίτιδα**.

γαστρικός -ή -ό: αυτός που αναφέρεται στην κοιλιά: *~ φόρτος / υγρό.* **γαστρίτιδα** η ΙΑΤΡ ασθένεια του στομάχου. ☞ σχ. **ωτίτιδα**.

> Η λ. *γαστρικός* προέρχεται από τη γαλλική *gastrique*, η οποία προήλθε από ΑΕ ρίζα *γαστρ-* (*γαστήρ* = «κοιλιά»). Από την ίδια ρίζα προέρχονται και σύνθετες λέξεις όπως *γαστρεντερικός, γαστρονομία, γαστρονομικός* κτλ.

γαστρονομία η: η τέχνη της υψηλής μαγειρικής: *συμβουλές ~ από διάσημο σεφ.* **γαστρονομικός -ή -ό. γαστρονομικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **γαστρικός**.

γάτα η, **γάτος** ο: ❶ ζώο κατοικίδιο, αιλουροειδές, με μικρό κεφάλι και σώμα, μακριά ουρά και γαμψά νύχια. ❷ (μτφ.) άνθρωπος έξυπνος και ικανός: *Είναι ~, κανείς δεν μπορεί να τον γελάσει!* **γατίσιος -α -ο**.

γδέρνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αφαιρώ δέρμα: *Έσφαξε το ζώο και μετά το έγδαρε.* ❷ προκαλώ γρατζουνίσματα, πληγώνω: *Τα κλαδιά τού έγδαραν το πρόσωπο.* ❸ (μτφ.) χρεώνω μεγάλο ποσό: *Σ' αυτά τα εστιατόρια τρως καλά, αλλά σε γδέρνουν με τον λογαριασμό.* **γδάρσιμο** το: ❶ το να αφαιρεί κανείς το δέρμα: *το ~ του λαγού.* ❷ πληγή: *Έπεσε κι έκανε ένα άσχημο ~ στο πόδι.* **γδάρτης** ο: πρόσωπο που γδέρνει.

γδύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ βγάζω τα ρούχα από κπ = ξεντύνω ≠ ντύνω: *Έγδυσε το μωρό για να το αλλάξει.* ❷ ενεργ. (μτφ.) καταληστεύω: *Μπήκαν κλέφτες στο σπίτι τους, όταν έλειπαν σε διακοπές, και τους έγδυσαν.* **γδύσιμο** το. **γδυτός -ή -ό**: αυτός που δε φορά ρούχα = γυμνός, ξεντυμένος.

γεγονός το • πληθ. *γεγονότα*: ❶ κτ που έχει συμβεί σε συγκεκριμένο χρόνο ή περίσταση = συμβάν, περιστατικό: *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους είναι σημαντικό ιστορικό ~.* ***τετελεσμένο ~***: κτ οριστικό, το οποίο δεν μπορούμε να αλλάξουμε, που πρέπει να αποδεχθούμε όπως είναι. ❷ κτ που είναι αναμφισβήτητο: *Η νίκη της ομάδας μας είναι ~.*

> Από το ΑΕ *γεγονός*, ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μππ. του ρ. *γίγνομαι*.

γεια (επιφ.): κυρίως σε τυποποιημένες εκφράσεις ❶ για φιλικό χαιρετισμό: *~ (σου), τι κάνεις;* ❷ για έπαινο σε επιτυχία: ***~ στα χέρια σου/στο στόμα σου.*** ❸ σε ευχές: ***με ~ (σου)***: για κτ καινούριο που αποκτά κπ. ***~ σου!***: ευχή όταν φταρνίζεται κάποιος. ***~ μας!***: ευχή που δίνουν όσοι πίνουν μαζί, τσουγκρίζοντας τα ποτήρια.

γέλιο το: έκφραση ευχαρίστησης, ειρωνείας ή χλευασμού, που εκδηλώνεται με συσπάσεις των μυών του προσώπου και κυρίως του στόματος, συνοδευόμενες από έντονες εκπνοές: *Λύθηκα/τρελάθηκα/έσκασα/πέθανα/ξεκαρδίστηκα στα γέλια.* **γελώ** & **-άω**: ❶ (αμτβ.) με δυνατά γέλια εκφράζω χαρά, ευχαρίστηση, καλή διάθεση: ***~ με την ψυχή μου/με την καρδιά μου/μέχρι δακρύων***: γελάω πάρα πολύ. ❷ (αμτβ. & μτβ.) = χαμογελώ: *Το μωρό γέλασε ικανοποιημένο. Μόλις με είδε, μου γέλασε.* ❸ (αμτβ.) κοροϊδεύω, περιγελώ: *Μ' αυτά που κάνει γελάνε όλοι μαζί του.* ❹ (μτβ.) εξαπατώ, ξεγελώ: *Με γέλασε ο μανάβης και μου έδωσε σάπια μήλα.* **γελιέμαι**: κάνω λάθος, πέφτω έξω στην κρίση μου = λαθεύω, απατώμαι: *Αν νομίζεις ότι θα σε στηρίξουμε πάλι, γελιέσαι!* **γελαστός -ή -ό. γελαστά** (επίρρ.).

γελοιογραφία η: σκίτσο (με ή χωρίς σχόλια) που σατιρίζει πρόσωπα ή καταστάσεις της επικαιρότητας. **γελοιογράφος** ο, η: καλλιτέχνης που κάνει γελοιογραφίες. **γελοιογραφώ**: (αμτβ.) σκιτσάρω γελοιογραφίες σε εφημερίδα ή περιοδικό. **γελοιογραφικός -ή -ό**.

γελοιοποιώ -ούμαι: (μτβ.) παρουσιάζω κπ ή κτ με τρόπο ώστε να φαίνεται γελοίος = διακωμωδώ = ρεζιλεύω, διασύρω. **γελοιοποίηση** η.

γελοίος -α -ο: = φαιδρός ❶ αυτός που με την εμφάνιση ή τις πράξεις του προκαλεί την κοροϊδία: *Μ' αυτό το ντύσιμο φαντάζει γελοίος.* = κωμικός. ❷ (για πρόσ. ή καταστάσεις) αυτός που δεν αξίζει να ασχολείται κανείς μαζί του: *~ υποκείμενο. Είναι ~ να πιστεύεις σε τέτοιες δεισιδαιμονίες στην εποχή μας.* **γελοίο** το: έλλειψη σοβαρότητας και σπουδαιότητας: *Η ασυνέπειά του αγγίζει τα όρια του γελοίου.* **γελοιότητα** η. **γελοιώδης -ης -ες** • συνήθ. στον συγκρ. *γελοιωδέστερος* & υπερθ. *γελοιωδέστατος*: = γελοίος. ☞ σχ. **αγενής**.

γεμάτος -η -ο: ❶ (για πράγματα ή δραστηριότητες) αυτός που δε διαθέτει κενό χώρο = πλήρης ≠ άδειος, κενός: *δοχείο ~ λάδι.* ***~ φεγγάρι***: πανσέ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·85

γενεά
γενεαλογία
γενεαλογικός → γενεαλογία
γενέθλια
γενέθλιος → γενέθλια
γενειάδα
γένεση
γενέτειρα
γενετικά → γένεση
γενετική → γένεση
γενετικός → γένεση
γενετιστής → γένεση
γενετίστρια → γένεση
γένι
γενιά
γενικά → γενικός
γενίκευση → γενικός
γενικευτικά → γενικός
γενικευτικός → γενικός
γενικεύω → γενικός
γενικός
γενικότητα → γενικός
γενικώς → γενικός
γέννα
γενναία → γενναίος

ληνος. ❷ αυτός που έχει κτ σε μεγάλη ποσότητα, αφθονία: *Το γραπτό σου είναι ~ λάθη.* ❸ (για άνθρ. ή μέρος του σώματος) αυτός που είναι λίγο πιο παχύς από το κανονικό = εύσωμος, παχουλός. **γεμίζω**: ❶ (μτβ.) βάζω μέσα σε κτ όλη την ποσότητα που μπορεί να χωρέσει ≠ αδειάζω: *~ το ποτήρι.* ❷ (αμτβ., για πράγμ.) γίνομαι γεμάτος ≠ αδειάζω: *Η αίθουσα γέμισε από κόσμο.* ❸ (μτφ., μτβ.) ικανοποιώ, δίνω σε κπ το αίσθημα της πληρότητας: *Δε με ~ αυτή η σχέση. Το νέο μάς γέμισε χαρά.* ❹ (αμτβ.) καλύπτομαι σχεδόν σε όλη μου την επιφάνεια από κτ ή (για πράγμ.) το περιέχω σε αφθονία: *Τα χέρια σου γέμισαν μπογιές. Η Αθήνα έχει γεμίσει αυτοκίνητα.* **γέμισμα** το: το να γεμίζει κανείς κτ. **γέμιση** η: ό,τι γεμίζει κτ. **γεμιστός -ή -ό**. **γεμιστά** τα: είδος φαγητού με λαχανικά (ντομάτες, πιπεριές, κολοκυθάκια κτλ.) γεμισμένα με ρύζι ή με κιμά.

γενεά η: [επίσ.] γενιά, κυρ. στις εκφρ.: ***το χάσμα των γενεών***: διαφορά αντιλήψεων μεταξύ διαδοχικών γενιών. ***περνάω κπ γενεές δεκατέσσερις***: βρίζω. ☞ σχ. **γέννα**.

γενεαλογία η: καταγραφή της χρονικής διαδοχής των γενεών. **γενεαλογικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στη γενεαλογία: ***~ δέντρο***: διάγραμμα που απεικονίζει τη γενεαλογική σειρά ενός προσώπου ή μιας οικογένειας.

γενέθλια τα: η επέτειος της γέννησης κπ: *Γιορτάζω/έχω ~.* **γενέθλιος -α -ο**: αυτός που σχετίζεται με τη γέννηση κπ: *~ πόλη.* ☞ σχ. **γέννα**.

γενειάδα η: πυκνό και μακρύ τρίχωμα στα μάγουλα και το πιγούνι ανδρών.

γένεση η: ❶ δημιουργία πνευματικού, ιστορικού, κοινωνικού κτλ. φαινομένου: *Η ~ του Σύμπαντος δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί χρονικά.* ❷ ΒΙΟΛ η δημιουργία οργανισμών από ανόργανη και οργανική ύλη. ❸ **Γένεση** η: ΕΚΚΛ το πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, που αναφέρεται στη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου. ☞ σχ. **γέννα**. **γενετική** η: ΒΙΟΛ επιστημονικός κλάδος της βιολογίας που μελετά τα φαινόμενα και τους νόμους της κληρονομικότητας των οργανισμών. **γενετικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη γένεση, στην προέλευση των όντων. ❷ ΒΙΟΛ αυτός που αναφέρεται στη γενετική: *~ κώδικας/~ υλικό.* **γενετικά** (επίρρ.). **γενετιστής** ο, **-ίστρια** η: επιστήμονας που ασχολείται με τη γενετική.

γενέτειρα η: πόλη ή χωριό όπου γεννήθηκε κπ, η ιδιαίτερη πατρίδα του, καθώς και η χώρα του σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο: *Η Αλεξάνδρεια ήταν η ~ του Καβάφη.*

γένι το: *συνήθ. πληθ.* τρίχωμα που καλύπτει το πρόσωπο των ανδρών στα μάγουλα και στο πιγούνι: ***όποιος έχει τα γένια έχει και τα χτένια***: όποιος έχει αξιώματα ή προνόμια πρέπει να αναλαμβάνει και τις αντίστοιχες ευθύνες.

γενιά η: ❶ σύνολο ανθρώπων με κοινή οικογενειακή καταγωγή = γένος: *Καταγόταν από βασιλική ~.* ❷ άνθρωποι που έχουν την ίδια περίπου ηλικία: *Η δεύτερη ~ των μεταναστών θα έχει ενσωματωθεί πλήρως στην ελληνική κοινωνία. η ~ του Πολυτεχνείου.* ❸ καλλιτέχνες μιας συγκεκριμένης εποχής με κοινά χαρακτηριστικά στην τέχνη τους: *η ~ του '30.* ❹ χρονικό διάστημα τριάντα περίπου χρόνων, κατά το οποίο μια γενιά διαδέχεται την επόμενη στην ενεργό δράση: *Μετά από δύο γενιές, το κληρονομικό αυτό χαρακτηριστικό μπορεί να έχει χαθεί.* ❺ (μτφ.) στάδιο εξέλιξης πραγμάτων με κοινά χαρακτηριστικά: *κινητά τηλέφωνα τρίτης ~.* ☞ σχ. **γέννα**.

γενικός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι σχετικός με ή εφαρμόζεται σε ένα σύνολο πραγμάτων, προσώπων ή περιπτώσεων (ή στο μεγαλύτερο μέρος του) = συνολικός ≠ ειδικός, μερικός: *Μετά τη δυσάρεστη είδηση, υπήρξε ~ αναστάτωση στην κοινή γνώμη.* ❷ αυτός που περιλαμβάνει όλα τα βασικά στοιχεία χωρίς να μπαίνει σε λεπτομέρειες: *Το σχολείο σήμερα προσφέρει πάνω απ' όλα ~ παιδεία.* ❸ αυτός που καλύπτει τόσο ευρύ φάσμα, ώστε να είναι ασαφής = αόριστος ≠ συγκεκριμένος, ακριβής: *Έδωσε πολύ ~ απαντήσεις.* **γενικά** & **-ώς** (επίρρ.). **γενικότητα** η: ❶ η ιδιότητα του γενικού. ❷ *πληθ.* ασαφή λόγια. **γενικεύω -ομαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) επεκτείνω σε ευρύτερο σύνολο κάτι που εφαρμόζεται ή ισχύει σε ορισμένες περιπτώσεις ≠ εξειδικεύω: *Μη γενικεύεις και τον απορρίπτεις από μια άστοχη ενέργεια.* **γενίκευση** η: το να γενικεύει κπ. **γενικευτικός -ή -ό**: αυτός που γενικεύει. **γενικευτικά** (επίρρ.).

γέννα η: η διαδικασία με την οποία έρχεται στον κόσμο ένας νέος οργανισμός = τοκετός: *Δεν είχε εύκολη ~, αλλά όλα πήγαν καλά.* **γεννώ** & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ **α.** (& με παράλ. αντικ., για τη γυναίκα και τα θηλυκά θηλαστικά ζώα) φέρνω στον κόσμο, στη ζωή έναν νέο οργανισμό: *Η φίλη μας γέννησε δίδυμα. Ο πατέρας μου γεννήθηκε το 1960.* **β.** (για πουλιά και ψάρια) κάνω αυγά. ❷ (μτφ.) δημιουργώ, προκαλώ: *Η ομιλία του μου γέννησε πολλές απορίες.* ❸ *παθ.* είμαι από τη φύση μου, έχω την προδιάθεση για κτ που το κάνω πολύ καλά: *Είναι γεν-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·86

γενναιόδωρα → γενναιόδωρος
γενναιοδωρία → γενναιόδωρος
γενναιόδωρος
γενναίος
γενναιότητα → γενναίος
γέννημα → γέννα
γέννηση → γέννα
γεννητούρια → γέννα
γεννήτρια
γεννώ → γέννα
γενοκτονία
γένος
γερά → γερός
γεράματα → γερνώ
γερνώ
γέρνω
γεροντάκι → γερνώ
γέροντας → γερνώ
γεροντικός → γερνώ
γερόντισσα → γερνώ
γερός
γέρος → γερνώ
γεύμα
γευματίζω → γεύμα
γεύομαι
γεύση → γεύομαι
γευσιγνωσία → σχ. γνώση
γευσιγνώστης → σχ. γεύομαι & γνώση
γευστικά → γεύομαι
γευστικός → γεύομαι
γευστικώς → γεύομαι

νημένος μουσικός. **γέννηση** η. **γεννητούρια** τα: [οικ.] γέννα, τοκετός. **γέννημα** το: ❶ ό,τι γεννιέται, προέρχεται ή έχει δημιουργηθεί από κπ ή κτ: *Δεν είναι αλήθεια, όσα λέει είναι γεννήματα της φαντασίας του.* = δημιούργημα. ~ ***θρέμμα***: χαρακτηρισμός για κπ που γεννήθηκε και ανατράφηκε σε συγκεκριμένο τόπο ή περιβάλλον: *Είναι ~ Πειραιώτης.* ❷ αποτέλεσμα = προϊόν: *Η νεανική βία είναι ~ της κρίσης αξιών στην εποχή μας.* ❸ *συνήθ. πληθ.* [λαϊκ.] το σιτάρι ή το κριθάρι, τα δημητριακά.

Προσοχή στις ορθογραφικές διαφορές: *γεννώ, γέννα, γέννηση, αλλά γενιά, γενεά, γένεση, γενέθλια.*

γενναιόδωρος -η -ο: αυτός που προσφέρει ή προσφέρεται σε αφθονία: *Ήταν ~ άνθρωπος, πάντα προσέφερε σε όλους.* = ανοιχτοχέρης. ≠ τσιγγούνης. *Έκανε μια ~ δωρεά για την ίδρυση του ορφανοτροφείου.* **γενναιόδωρα** (επίρρ.). **γενναιοδωρία** η.

γενναίος -α -ο: ❶ αυτός που τον χαρακτηρίζει το θάρρος, που δε φοβάται τον κίνδυνο = θαρραλέος, ανδρείος ≠ δειλός: *Διάλεξε τους πιο ~ στρατιώτες για τη νυχτερινή περιπολία.* ❷ αυτός που απαιτεί γενναιότητα: *Χρειάζονται ~ μέτρα για να αντιμετωπιστεί η διαφθορά.* ❸ αυτός που παρέχεται με αφθονία, σε μεγάλη ποσότητα: *Μου σέρβιρε μια ~ μερίδα φαγητό.* **γενναία** (επίρρ.). **γενναιότητα** η.

γεννήτρια η: μηχανή η οποία παράγει ηλεκτρικό ρεύμα με τη μετατροπή της μηχανικής ενέργειας σε ηλεκτρική.

γενοκτονία η: σχεδιασμένη εξόντωση ανθρώπων που ανήκουν στο ίδιο έθνος, στην ίδια θρησκεία ή φυλή: *Καταδίκασε τις εθνικές εκκαθαρίσεις και τη ~ των Κούρδων.*

γένος το: ❶ **α.** ΒΙΟΛ ΒΟΤ κατηγορία ταξινόμησης των ζωντανών οργανισμών που περιλαμβάνει συγγενή είδη, με κοινά χαρακτηριστικά, υποδιαίρεση της οικογένειας. **β.** ΦΙΛΟΣ γενική έννοια που περιλαμβάνει ειδικότερες έννοιες: *Το ~ «κτίριο» περιλαμβάνει τις έννοιες «σπίτι», «εκκλησία» κτλ.* ***εν γένει***: γενικά, συνολικά: *Η στάση του και η ~ συμπεριφορά του ήταν φιλική.* ❷ **α.** ΓΡΑΜΜ μορφολογική κατάταξη των ονομάτων μιας γλώσσας: *αρσενικό / θηλυκό / ουδέτερο / γραμματικό ~.* **β.** διάκριση φύλου ανδρών και γυναικών: *φυσικό/αρσενικό/θηλυκό ~.* ❸ **α.** σύνολο ανθρώπων με κοινή καταγωγή: *το ~ των Λαβδακιδών.* = γενιά, καταγωγή. **β.** η οικογένεια από την οποία κατάγεται κπ, καθώς και το επώνυμο της πατρικής οικογένειας παντρεμένης γυναίκας: *Άννα Κοκκίνη, το ~ Αναστόπουλου. Καταγόταν από βασιλικό ~.* **γ.** (επέκτ.) φυλή, έθνος: *Οι αγώνες του ελληνικού ~ συγκίνησαν τους φιλέλληνες. το ανθρώπινο ~.*

γερνώ & **-άω** • αόρ. *γέρασα*, μπτ. *γερασμένος*: ❶ (αμτβ.) **α.** μεγαλώνω σε ηλικία: *Δεν αντέχει πλέον σε τόσες κακουχίες, γιατί έχει γεράσει.* **β.** με τα χρόνια εμφανίζω σημάδια εξάντλησης ή συντηρητισμού: *γερασμένο σώμα. γερασμένες απόψεις.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ να φαίνεται γέρος. **γεράματα** & **γηρατειά** τα: προχωρημένη ηλικία και η αντίστοιχη περίοδος: *Έφτασε σε βαθιά ~.* **γέρος** ο, **γριά** η: ❶ πρόσωπο προχωρημένης ηλικίας = ηλικιωμένος. ❷ [οικ.] (+ κτητ. αντων.) **α.** οι γονείς κπ: *Οι γέροι μου δεν είναι καλά στην υγεία τους.* **β.** ηλικιωμένος σύζυγος: *Όταν έχασε τον ~ της, αρρώστησε.* **γέροντας** ο, **γερόντισσα** η: ❶ ηλικιωμένος άνθρωπος. ❷ μοναχός. **γεροντάκι** το: ηλικιωμένος άνδρας. **γεροντικός -ή -ό**.

γέρνω • αόρ. *έγειρα*, μπτ. *γερμένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ να πάρει πλάγια θέση, κλίση προς τα κάτω ή τα πλάγια: *Μπορείς να γείρεις το βαρέλι, για να αδειάσουμε το υπόλοιπο κρασί;* ❷ (αμτβ.) παρουσιάζω κλίση: *Το πλοίο έγειρε από τη μια πλευρά.* ❸ (αμτβ.) σκύβω: *Έγειρε από το μπαλκόνι και κόντεψε να πέσει.* ❹ (μτφ., αμτβ., για ουράνια σώματα) πηγαίνω να δύσω: *Ο ήλιος έγειρε.*

γερός -ή -ό: ❶ (για πρόσ.) αυτός που σωματικά είναι σε καλή κατάσταση = υγιής: *Τι κάνεις; ~, δυνατός;* ❷ αυτός που είναι ανθεκτικός, στέρεος: *Το παλιό σπίτι έχει γερά θεμέλια.* = στερεός, ασφαλής. ❸ **α.** (μτφ.) αυτός που είναι πολύ ικανός σε κτ: *Είναι ~ στα μαθηματικά.* **β.** αυτός που γίνεται με ένταση: *Μουσκέψαμε, γιατί μας έπιασε ~ βροχή.* = σφοδρός, έντονος. **γερά** (επίρρ.).

γεύμα το: ❶ τροφή που καταναλώνει κπ σε συγκεκριμένη ώρα της ημέρας: *Καλό είναι να παίρνετε πέντε μικρά γεύματα την ημέρα.* ❷ **α.** η διαδικασία και ο χρόνος παράθεσης ενός γεύματος: *Θα ακολουθήσει ~ μετά το συνέδριο.* **β.** το μεσημεριανό φαγητό, κυρίως σε επίσημη συνάντηση: *Ο Πρωθυπουργός θα παραθέσει ~ στους Ευρωπαίους ηγέτες.* ☞ σχ. **γεύομαι**. **γευματίζω** (αμτβ.).

γεύομαι: (μτβ.) ❶ δοκιμάζω φαγητό ή ποτό βάζοντας στο στόμα μου μικρή ποσότητα. ❷ (μτφ.) αισθάνομαι, νιώθω, αποκτώ για πρώ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·87

τη φορά μια εμπειρία: *Γεύτηκε τις χαρές της ζωής κοντά στη φύση.* = γνωρίζω. **γεύση** η: ❶ μία από τις πέντε αισθήσεις, η οποία εντοπίζεται στη γλώσσα και το στόμα. ❷ **α.** το αίσθημα από την επαφή διάφορων τροφών με τη γλώσσα και το στόμα: *Αγόρασα τσίχλες με ~ φράουλας.* **β.** ωραία γεύση, νοστιμιά. ❸ (μτφ.) το αίσθημα ή η εντύπωση που προκύπτει από εμπειρία: *Με την είσοδό μας στην Αθήνα, πήραμε μια πρώτη ~ του τι σημαίνει κυκλοφοριακό χάος.* **γευστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στην αίσθηση ή το αίσθημα της γεύσης. ❷ αυτός που έχει ωραία γεύση = νόστιμος. **γευστικά** & **-ώς** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *γεύομαι* «δοκιμάζω» (μέλλ. *γεύσομαι*). Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *γεύμα, γούστο, γευσιγνώστης* κτλ.

γέφυρα η: ❶ κατασκευή που συνδέει τις δύο πλευρές ποταμού, χαράδρας, διώρυγας ή ανισόπεδης διάβασης, επιτρέποντας τη διέλευση ανθρώπων, ζώων και οχημάτων. ❷ ΙΑΤΡ μεταλλικός σύνδεσμος ανάμεσα σε δύο μη συνεχόμενα δόντια. ❸ (μτφ.) μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται επικοινωνία και επαφή: *Η επίσκεψή του αποτέλεσε ~ επικοινωνίας.* ❹ τμήμα από όπου γίνεται η διακυβέρνησή του πλοίου. **γεφύρι** το: μικρή γέφυρα. **γεφυρώνω** (μτβ.): ❶ συνδέω με γέφυρα. ❷ (μτφ.) συμφιλιώνω αντικρουόμενα μέρη, εξαλείφω διαφορές ή αντιθέσεις: *Προσπάθησε να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα .* **γεφύρωμα** το.

γεωγραφία η: επιστήμη που μελετά τη γη και την τοπογραφία της, καθώς και το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **γεωγράφος** ο, η. **γεωγραφικός -ή -ό**. **γεωγραφικά** & **-ώς** (επίρρ.).

γεωλογία η: επιστήμη που μελετά τη δομή και την εξέλιξη του φλοιού της γης, καθώς και το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **γεωλόγος** ο, η. **γεωλογικός -ή -ό**. **γεωλογικά** & **-ώς** (επίρρ.).

γεωμετρία η: ❶ ΜΑΘ κλάδος των μαθηματικών που μελετά τον χώρο και καταμετρά την επιφάνεια και τον όγκο των σωμάτων. ❷ το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **γεωμέτρης** ο, η. **γεωμετρικός -ή -ό**. **γεωμετρικά** & **-ώς** (επίρρ.).

γεωργία η: κλάδος της παραγωγής που αφορά τη συστηματική καλλιέργεια της γης με σκοπό την παραγωγή αγαθών: *Οι κάτοικοι στην περιοχή ασχολούνται με τη ~.* **γεωργός** ο = αγρότης. **γεωργικός -ή -ό** = αγροτικός. ☞ σχ. **γη**.

γεώτρηση η: άνοιγμα στο έδαφος βαθιάς τρύπας, με σκοπό την έρευνα του υπεδάφους, την αναζήτηση νερού ή πετρελαίου κτλ.

γη η: ❶ ΑΣΤΡΟΝ πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος, τρίτος κατά σειρά σε απόσταση από τον ήλιο, όπου κατοικούμε. ❷ η επιφάνεια πάνω στην οποία ζούμε και κινούμαστε. = έδαφος. ❸ καλλιεργήσιμη έκταση: *Όλη αυτή η ~ καλλιεργείται με σύγχρονα μηχανήματα.* ❹ τόπος, χώρα, περιοχή: *Υπερασπίστηκαν τη ~ των προγόνων τους.* **γήινος -η -ο**.

> Από το ΑΕ ουσ. *γαῖα* < *αια* «ζωογόνος γη, πατρίδα». Χρησιμοποιείται στη σύνθεση ως α΄ συνθ. σε λ. όπως *γηγενής, γήπεδο*, και με το θ. *γεω-* σε λ. όπως *γεωλόγος, γεωργός*. Επίσης, ως β΄ συνθ., συνήθ. με πρόθ., σχηματίζει λ. όπως *έγγειος, επίγειος, υπόγειος, υπέργειος*. Από τη ρίζα *γαιο-* σχηματίζονται τα *γαιοκτησία, γαιοκτήμονας* κτλ.

γηγενής -ής -ές: αυτός που κατοικεί στον τόπο που γεννήθηκε = αυτόχθονας, ιθαγενής, ντόπιος. ☞ σχ. **αγενής** & **γη**.

γήπεδο το: ❶ χώρος ειδικά διαμορφωμένος, με κερκίδες και ειδικές εγκαταστάσεις, για τη διεξαγωγή αθλητικών αγώνων: *ανοικτό/κλειστό ~.* ❷ (συνεκδ.) οι θεατές που παρακολουθούν αγώνα: *Όλο το ~ τους αποθέωνε.* **γηπεδούχος** ο, η: ομάδα που αγωνίζεται στο δικό της γήπεδο. ☞ σχ. **γη, έχω** & **επίπεδος**.

γηραιός -ά -ό: [επίσ.] γέρος: *γηραιά κυρία.* ***Γηραιά Ήπειρος***: η Ευρώπη. ***Γηραιά Αλβιόνα*/*Αλβιών***: η Μεγάλη Βρετανία. **γήρανση** η.

γηροκομείο το: ίδρυμα στο οποίο παρέχεται φροντίδα σε ηλικιωμένους. **γηροκομώ**: (μτβ.) φροντίζω ηλικιωμένο: *Γηροκόμησε τη μητέρα της, μέχρι που πέθανε σε βαθιά γεράματα.*

για[1] & (πριν από το *α*) **γι'** (πρόθ.): δηλώνει ❶ (+ αιτ.) **α.** σκοπό γεγονότος, κατάστασης κτλ.: *Βγήκαμε έξω ~ φαγητό.* **β.** την αιτία που προκάλεσε κτ: *Πήρε κλήση ~ παράνομη στάθμευση.* **γ.** την απόσταση ή το χρονικό διάστημα που διαρκεί κτ: *~ πολύ καιρό δε μας μιλούσε.* **δ.** χάρη, ωφέλεια σε κπ ή κτ: *Έφτιαξα κέικ ~ τα παιδιά.* **ε.** αναφορά σε κπ ή κτ: *Πάλι ~ ποδόσφαιρο μιλούν.* **στ.** αντικατάσταση προσώπου ή πράγματος από κπ ή κτ άλλο: *Πήγε ο Γιάννης ~ σένα.* **ζ.** αντίτιμο, αξία πράγματος: *Αγόρασε το σπίτι ~ ένα κομμάτι ψωμί.* ❷ (+ αιτ./επίρρ.) τον τόπο στον οποίο κατευθυνόμαστε: *Πώς πάνε ~ την πλατεία;* ❸ (+ πτώση του όρου που προσδιορίζει) **α.** εντύπωση, άποψη για κπ ή κτ: *Περνιέται ~ έξυπνος. Μοι-*

για²
για να
γιαλός
γιατί → γιατί¹
γιατί¹
γιατί² → γιατί¹
γιατρειά → γιατρός
γιατρεύω → γιατρός
γιατρικό → γιατρός
γιατρίνα → γιατρός
γιάτρισσα → γιατρός
γιατρός
γίγαντας
*γιγάντειος → γιγάντιος
γιγαντιαίος → γίγαντας
γιγάντιος → γίγαντας
γιγαντισμός → γίγαντας
γιγαντώνω → γίγαντας
γίγας → γίγαντας
γίνεται → γίνομαι
γίνηκα → γίνομαι
γίνομαι
γινόμενο
γίνωμα → γίνομαι
γινωμένος → γίνομαι
γιορτάζω → γιορτή
γιορτή
γιορτινά → γιορτή
γιορτινός → γιορτή
γιος

άξει ~ ψεύτικο. = σαν. *Την είχαν ~ νεκρή.* **β.** καταλληλότητα προσώπου: *Δεν κάνει ~ τραγουδιστής. Δεν τον θέλει ~ άντρα της.*

Από την ΑΕ πρόθ. *διά.*

για² (μόρ.): δηλώνει ❶ προτροπή: *~ έλα εδώ! ~ να δω κι εγώ τι γίνεται εδώ!* ❷ απειλή, δυσαρέσκεια, ειρωνεία, έκπληξη κτλ.: *~ δες που θα μας πεις κι εσύ τι να κάνουμε! ~ μάζεψε λίγο τα παιδιά σου!*

Από το ΑΕ επιφ. *εἶα* «μπρος! έλα!».

για να (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ σκοπό ενέργειας, κατάστασης, γεγονότος κτλ.: *Έφυγα ~ μην τσακωθούμε. Και τι δεν έκανε ~ πετύχει στην καριέρα του!* ❷ αποτέλεσμα ενέργειας, κατάστασης κτλ. = ώστε να: *Είναι υπερβολικά σύντομα η προθεσμία ~ προλάβουμε να κάνουμε κάτι.* ❸ αιτία για κτ: *~ γυρίσει τόσο σύντομα από τη βόλτα, κάτι κακό θα συνέβη.* ❹ γεγονός που συμβαίνει μετά από άλλο γεγονός = ώσπου να, μέχρι να: *Χρειάστηκε πολύς καιρός ~ καταλάβει το λάθος του.*

γιαλός ο: το κομμάτι της θάλασσας που εκτείνεται κατά μήκος της ξηράς: *Ένα μικρό ιστιοφόρο αρμένιζε στον ~.* ***γιαλό-γιαλό***: κατά μήκος της ακτής.

γιατί¹ (επίρρ.): εισάγει ερώτηση σχετικά με την αιτία ή τον σκοπό για κτ: *~ δε διάβασες; ~ ήρθες εδώ; Με ρώτησε ~ δεν πήγα στο σχολείο.*

γιατί² (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει την αιτία για κτ = επειδή, [επίσ.] διότι: *Δε διάβασα, ~ ήμουν άρρωστη.* **γιατί** το: αιτία, λόγος που συμβαίνει κτ: *Έψαχνε να μάθει το ~ και το πώς της ξαφνικής του φυγής.*

γιατρός ο, η & [λαϊκ.] **γιατρίνα** & [λαϊκ.] **γιάτρισσα** η: ❶ πρόσωπο που έχει σπουδάσει ιατρική και έχει τα προσόντα και την άδεια άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος: *νοσοκομειακός/στρατιωτικός/αγροτικός ~.* ❷ (μτφ.) ό,τι καταπραΰνει, ανακουφίζει, θεραπεύει: *Ο χρόνος είναι ο καλύτερος ~.* ❸ θηλ. **γιατρίνα**: γυναίκα γιατρός και (σπάν.) γυναίκα γιατρού. **γιάτρισσα**: κυρίως γυναίκα γιατρός ή γυναίκα που θεραπεύει με εμπειρικές μεθόδους. **γιατρεύω** (μτβ.). **γιατρικό** το. **γιατρειά** η.

γίγαντας & **γίγας** ο: ❶ **α.** άνθρωπος του οποίου οι διαστάσεις και το ύψος ξεπερνούν κατά πολύ τον μέσο όρο ≠ νάνος. **β.** (μτφ.) κπ που έχει μεγάλη δύναμη ή ισχύ και εξαιρετικές επιδόσεις: *Η Κίνα είναι ο μελλοντικός βιομηχανικός ~.* ❷ **Γίγαντας** ο: ΜΥΘΟΛ καθένας από τους γιους του Ουρανού και της Γης, μυθικά όντα με ανθρώπινη μορφή αλλά και υπερφυσικές διαστάσεις και τρομερές δυνάμεις: *μάχη θεών και Γιγάντων.* ❸ *πληθ.* είδος μεγάλων φασολιών. **γιγάντιος -α -ο**: αυτός που είναι πολύ μεγάλος, υπερμεγέθης. **γιγαντώνω -ομαι** (μτβ.). **γιγαντιαίος -α -ο. γιγαντισμός** ο.

γίνομαι • αόρ. *έγινα* & [οικ., σπάν.] *γίνηκα*: (αμτβ.) ❶ αποκτώ κπ ιδιότητα: *Έγινε βουλευτής. Έγινε επιθετικός απέναντί μου.* ❷ (για πρόσ.) δημιουργούμαι: *Ο μεγάλος ποδοσφαιριστής γεννιέται, δε ~.* ❸ είμαι έτοιμος για κατανάλωση: *Οι μπανάνες δεν έγιναν ακόμα.* ❹ για να δηλωθεί η συμπλήρωση ενός ορισμένου ποσού ή αριθμού: *Με τον καινούριο μαθητή στην τάξη γίναμε τριάντα.* ❺ (για πράξεις, ενέργειες, καταστάσεις κτλ.) λαμβάνω χώρα, συμβαίνω, πραγματοποιούμαι: *Θα γίνει διάλογος για την παιδεία.* ***γίνεται το δικό μου***: γίνεται αυτό που θέλω εγώ. ***ό,τι έγινε έγινε***: για αποδοχή μιας άσχημης κατάστασης που δεν μπορεί να αλλάξει. ***ό,τι και να γίνει***: οπωσδήποτε, σε κάθε περίπτωση. ***έγινε!***: [οικ.] ως υπόσχεση για την πραγματοποίηση διαταγής. ❻ παράγομαι ή προέρχομαι από κτ άλλο: *Το ποτό αυτό ~ από καρύδα.* **γίνεται**: *απρόσ.* είναι δυνατόν: *~ να είναι τόσο ανόητος;* ***πώς γίνεται/έγινε και...;***: για να εκφράσουμε απορία: *Πώς έγινε και τελικά όλοι οι υποψήφιοι απέτυχαν;* **γινωμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): (για καρπούς) αυτός που έχει γίνει (σημ. 3) = ώριμος ≠ άγουρος. **γίνωμα** το.

γινόμενο το: ΜΑΘ το αποτέλεσμα του πολλαπλασιασμού.

γιορτή η: = [επίσ.] εορτή ❶ κοινωνική εκδήλωση που γίνεται με την ευκαιρία ή σε ανάμνηση γεγονότος, προς τιμήν προσώπου κτλ.: *ονομαστική ~.* ❷ συγκεκριμένη ημέρα αφιερωμένη στη μνήμη κπ αγίου: *η ~ του Αγ. Νικολάου.* ❸ *πληθ.* το διάστημα των Χριστουγέννων κυρίως ή του Πάσχα: *Τι θα κάνετε τις γιορτές;* **γιορτάζω** (μτβ. & με παράλ. αντικ.) = [επίσ.] εορτάζω. **γιορτινός -ή -ό** = [επίσ.] εορτινός. **γιορτινά** τα: καλά ρούχα που φοράει κπ σε γιορτές.

γιος ο: ❶ αρσενικό παιδί κπ = αγόρι ≠ κόρη, κορίτσι. ❷ [οικ.] πολύ νεαρός άντρας = νεαρός: *Έλα, ~ μου, να με βοηθήσεις, νά 'χεις την ευχή μου!*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·89

γκάζι το: ❶ εύφλεκτο αέριο που χρησιμοποιείται για φωτισμό, θέρμανση ή κίνηση: *Διάβαζε ως αργά με το φως μιας λάμπας γκαζιού.* ❷ πεντάλ μηχανοκίνητου οχήματος, με το πάτημα του οποίου αυξάνεται η ταχύτητά του: *Πάτα ~ να προλάβουμε!* ❸ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) μεγάλη ταχύτητα: *Έφυγε με τέρμα τα γκάζια.*

γκέτο το • άκλ.: ❶ ΙΣΤΟΡ απομονωμένη συνοικία ευρωπαϊκών πόλεων, όπου ήταν υποχρεωμένοι να κατοικούν οι Εβραίοι. ❷ (μτφ.) υποβαθμισμένη περιοχή, στην οποία ζει μια μειονότητα ανθρώπων απομονωμένη από τον υπόλοιπο πληθυσμό: *Στα ~ των μαύρων στη Νέα Υόρκη η βία είναι συχνό φαινόμενο.* **γκετοποιώ** (μτβ.). **γκετοποίηση** η.

> Από το όνομα ενός μικρού νησιού έξω από τη Βενετία, όπου υποχρεώθηκαν το 1516 να διαμένουν απομονωμένοι οι Εβραίοι.

γκρεμός ο: πολύ απότομη κλίση του εδάφους, συνήθως βραχώδης. **γκρεμίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ (για οικοδομήματα) μετατρέπω σε ερείπια = κατεδαφίζω: *Γκρέμισαν το παλιό σπίτι για να χτίσουν καινούριο.* ❷ ρίχνω από μεγάλο ύψος: *Τον έσπρωξε και τον γκρέμισε στα βράχια.* ❸ (μτφ.) καταστρέφω: *Μετά το τέλος αυτής της σχέσης, ένιωσε να γκρεμίζονται τα όνειρά της.* **γκρέμισμα** το.

γκρίζος -α -ο: ❶ αυτός που έχει γκρίζο χρώμα: *Γέρασε και τα μαλλιά του έγιναν ~.* ❷ (μτφ.) θλιβερός: *Του φαίνονται όλα ~.* **γκρίζο** το: το χρώμα που προκύπτει όταν ανακατέψουμε άσπρο και μαύρο. **γκριζάρω**: (αμτβ.) αποκτώ γκρίζα μαλλιά.

γκριμάτσα η: στιγμιαία παραμόρφωση των χαρακτηριστικών του προσώπου με σύσπαση των μυών = μορφασμός.

γκρίνια η: λεκτική εκδήλωση δυσφορίας, συνήθως χωρίς λόγο = μουρμούρα, μεμψιμοιρία: *Άρχισε την ~, μόλις άκουσε ποιες δουλειές έπρεπε να κάνει.* **γκρινιάζω** (αμτβ.). **γκρινιάρης -α -ικο**.

γλαρός -ή -ό: αυτός που δείχνει ονειροπόλος: *Με κοιτούσε με τα ~ της μάτια/το βλέμμα ~.* **γλαρώνω**: (αμτβ.) με πιάνει υπνηλία.

γλάρος ο: πουλί που ζει κοντά στη θάλασσα.

γλαφυρός -ή -ό: (για ύφος, κείμενο, ομιλία κτλ.) αυτός που παρουσιάζει, περιγράφει κτ με ζωντάνια = παραστατικός. **γλαφυρά** (επίρρ.). **γλαφυρότητα** η.

γλείφω -ομαι: (μτβ.) ❶ σύρω τη γλώσσα μου σε επιφάνεια: *~ το κουτάλι του γλυκού.* ❷ (μτφ.) πλησιάζω και ακουμπώ ελαφρά: *Στο εξοχικό μας το κύμα ~ την αυλή μας.* ❸ [οικ.] κολακεύω, συμπεριφέρομαι δουλικά για να πετύχω κτ: *~ τον καθηγητή, για να πάρει βαθμό.* **γλείψιμο** το. **γλείφτης** ο **-τρα** η = κόλακας.

> **Προσοχή**: να μη συγχέεται με το ΑΕ ρ. *γλύφω* «χαράσσω, λαξεύω», με το οποίο συνδέονται τα *γλύπτης, γλυπτικός* κτλ.

γλέντι το = διασκέδαση, γιορτή. **γλεντώ** & **-άω**: (αμτβ. & μτβ.) διασκεδάζω με τραγούδια, χορό και φαγοπότι: *Στον γάμο του γλεντούσαμε τρεις μέρες.* = ξεφαντώνω, διασκεδάζω. *Γλεντάμε την εισαγωγή μου στο Πανεπιστήμιο!* **γλεντζές** ο, **γλεντζού** η.

γλιστρώ & **-άω**: (αμτβ.) ❶ **α.** μετακινούμαι επάνω σε λεία επιφάνεια με συνεχή και αθόρυβη κίνηση: *Η βάρκα γλιστρούσε στα ήρεμα νερά.* **β.** μετακινούμαι, περπατώ σιγά-σιγά: *Άνοιξε την πόρτα αθόρυβα και γλίστρησε έξω από το δωμάτιο.* ❷ (για επιφάνεια) είμαι λείος, με αποτέλεσμα να γλιστρά εύκολα κπ ή κτ πάνω μου: *Πρόσεχε, μόλις σφουγγάρισα το πάτωμα και γλιστράει!* ❸ χάνω την ισορροπία μου σε γλιστερό έδαφος και πέφτω: *Γλίστρησα κι έπεσα.* ❹ (μτφ.) καταφέρνω να ξεφύγω με ευκολία = ξεγλιστρώ: *Γλίστρησε μέσα από τα γραφεία της ασφάλειας.* **γλίστρημα** το. **γλιστερός -ή -ό**. **γλίστρα** η: πτώση από γλίστρημα.

γλιτώνω: ❶ (μτβ.) βοηθώ κπ να αποφύγει κτ δυσάρεστο ή επικίνδυνο = σώζω: *Τον γλίτωσε από βέβαιο πνιγμό.* ❷ (μτβ.) ξεφεύγω από κτ που φαινόταν αναμενόμενο: *Αυτή τη φορά το γλίτωσες το ξύλο, αλλά, αν το ξανακάνεις, θα τις φας!* = αποφεύγω. ❸ (αμτβ.) διαφεύγω κίνδυνο, διασώζομαι: *Το ατύχημα ήταν φοβερό, αλλά ο Γιάννης γλίτωσε με λίγα κατάγματα.* ❹ (μτβ.) εξοικονομώ, κερδίζω: *~ χρόνο /χρήματα. Πήγα από μία παράκαμψη και γλίτωσα πολύ δρόμο.* **γλιτωμός** ο.

γλοιώδης -ης -ες: ❶ αυτός που καλύπτεται από παχύρρευστη και κολλώδη ουσία και προκαλεί αηδία όταν τον ακουμπάμε. ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που είναι ύπουλος, χυδαίος και αναξιοπρεπής. ☞ σχ. **αγενής**.

> Από το ελνστ. *γλοιώδης* «με λιπαρό κατακάθι».

γλυκός -ιά -ό • *γλυκύτερος, γλυκύτατος*: ❶ αυτός που έχει τη γεύση της ζάχαρης ή που δεν είναι

γκάζι
γκέτο
γκετοποίηση → γκέτο
γκετοποιώ → γκέτο
γκρεμίζω → γκρεμός
γκρέμισμα → γκρεμός
γκρεμός
γκριζάρω → γκρίζος
γκρίζο → γκρίζος
γκρίζος
γκριμάτσα
γκρίνια
γκρινιάζω → γκρίνια
γκρινιάρης → γκρίνια
γλαρός
γλάρος
γλαρώνω → γλαρός
γλαφυρά → γλαφυρός
γλαφυρός
γλαφυρότητα → γλαφυρός
γλείφτης → γλείφω
γλείφω
γλείψιμο → γλείφω
γλεντζές → γλέντι
γλεντζού → γλέντι
γλέντι
γλεντώ → γλέντι
γλιστερός → γλιστρώ
γλίστρα → γλιστρώ
γλίστρημα → γλιστρώ
γλιστρώ
γλιτωμός → γλιτώνω
γλιτώνω
γλοιώδης
γλυκά → γλυκός
γλύκα → γλυκός
γλυκαίνω → γλυκός
γλύκισμα → γλυκός
γλυκό → γλυκός
γλυκός
*γλύκυσμα → γλύκισμα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·90

γλύπτης
γλυπτική → γλύπτης
γλυπτικός → γλύπτης
γλυπτό → γλύπτης
γλυπτός → γλύπτης
γλύπτρια → γλύπτης
*γλυστρώ → γλιστρώ
*γλυτώνω → γλιτώνω
*γλύφω → γλείφω
γλώσσα[1]
γλώσσα[2]
γλωσσικά → γλώσσα[1]
γλωσσικός → γλώσσα[1]
γλωσσολογία
γλωσσολογικά → γλωσσολογία
γλωσσολογικός → γλωσσολογία
γλωσσολόγος → γλωσσολογία
γνέφω
γνέψιμο → γνέφω
γνήσια → γνήσιος
γνήσιος
γνησιότητα → γνήσιος
γνοιάζομαι → έννοια[2]
γνωμάτευση → γνώμη
γνωματεύω → γνώμη
γνώμη
γνωμικό
γνωμοδότηση
γνωμοδοτικός → γνωμοδότηση
γνωμοδοτώ → γνωμοδότηση
γνωρίζω
γνωριμία → γνωρίζω
γνώριμος → γνωρίζω
γνώρισμα → γνωρίζω

αλμυρός, ξινός ή πικρός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι ευχάριστος, γαλήνιος, ήρεμος: *Πήρε έναν ~ ύπνο.* ❸ (για πρόσ.) αυτός που είναι συμπαθητικός, χαριτωμένος. **γλυκά** (επίρρ.). **γλυκαίνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) δίνω σε κτ γλυκιά γεύση. ❷ (μτφ., μτβ.) ανακουφίζω σωματικό ή ψυχικό πόνο = απαλύνω: *Του έβαλε στις πληγές αλοιφή, για να του γλυκάνει τους πόνους.* ❸ *συνήθ. παθ.* (μτβ.) προσφέρω απόλαυση σε κπ με σκοπό να τον καταφέρω να κάνει κτ που δεν πρέπει να κάνει (παράνομο, ανήθικο κτλ.): *Γλυκάθηκε από τα κέρδη.* ❹ (αμτβ.) γίνομαι ήπιος, μαλακός, ήρεμος: *Ο καιρός γλύκανε.* **γλύκα** η: ❶ η ιδιότητα και η αίσθηση του γλυκού, η γλυκιά γεύση = γλυκύτητα ≠ πίκρα. ❷ (μτφ.) σωματική και ψυχική ευχαρίστηση, απόλαυση, ηδονή: *Δε χάρηκε τη ~ του έρωτα.* ❸ απαλότητα, τρυφερότητα, γαλήνη: *Έχει μια ~ στο πρόσωπο.* ❹ *πληθ.* καλοπιάσματα, τρυφερότητες: *Μου έκανε γλύκες.* **γλυκό** το: γλυκό τρόφιμο. **γλύκισμα** το = γλυκό.

γλύπτης ο, **γλύπτρια** η: καλλιτέχνης που δημιουργεί έργα τέχνης δουλεύοντας την πέτρα, το μάρμαρο, το μέταλλο κτλ. **γλυπτικός -ή -ό**. **γλυπτική** η. **γλυπτός -ή -ό**. **γλυπτό** το. ☞ σχ. **γλείφω**.

Από το ΑΕ ρ. *γλύφω* «χαράσσω, λαξεύω».

γλώσσα[1] η: ❶ ΑΝΑΤ όργανο στη στοματική κοιλότητα. ❷ οτιδήποτε έχει το σχήμα της γλώσσας: *Πύρινες ~ κατέτρωγαν τα πάντα στο πέρασμά τους.* ❸ σύστημα επικοινωνίας: *νοηματική ~/η ~ της μουσικής/της τέχνης.* ❹ (ειδικ.) ο ανθρώπινος κώδικας επικοινωνίας που αποτελείται από ήχους και σύμβολα: *ελληνική/αγγλική/μητρική/δεύτερη/ξένη ~.* ❺ ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης που χαρακτηρίζει άτομα ή ομάδες ατόμων: *η ~ του Παλαμά/της πολιτικής.* ❻ (γενικότ.) τρόπος έκφρασης: *Μας απάντησε με χυδαία ~.* ***βγάζω ~***: αυθαδιάζω. ❼ ΠΛΗΡΟΦ σύστημα συμβόλων και κανόνων για τη μεταβίβαση εντολών σε υπολογιστή: *~ προγραμματισμού.* **γλωσσικός -ή -ό**. **γλωσσικά** (επίρρ.).

γλώσσα[2] η: είδος ψαριού.

γλωσσολογία η: επιστήμη που μελετά τη γλώσσα. **γλωσσολογικός -ή -ό**. **γλωσσολογικά** (επίρρ.). **γλωσσολόγος** ο, η.

γνέφω • αόρ. *έγνεψα*: (μτβ.) κάνω νόημα σε κπ με ελαφριά κίνηση του κεφαλιού, των χεριών ή των ματιών = [επίσ.] νεύω: *Μας έγνεψε να πάμε κοντά του.* **γνέψιμο** το.

γνήσιος -α -ο: ❶ αυτός που είναι ό,τι φαίνεται, δεν είναι ψευτικός, πλαστός: *ζώνη από ~ δέρμα.* ❷ αυτός που δεν έχει νοθευτεί: *~ τοπικά προϊόντα.* ❸ (για πρόσ. και συναισθήματα) αυτός που είναι πραγματικός, αληθινός, δεν προσποιείται: *Παρότι γεννήθηκε στην Αγγλία, παραμένει ~ Έλληνας. Ένιωσα ~ χαρά βλέποντάς τον.* **γνήσια** (επίρρ.). **γνησιότητα** η.

γνώμη η: ό,τι πιστεύει κπ για ένα θέμα, ό,τι θεωρεί ότι είναι σωστό = άποψη, θέση, στάση, εκτίμηση: *Έχω τη ~ ότι οι τιμές του πετρελαίου θα αυξηθούν.* ***κοινή ~***: οι απόψεις που αποδέχεται ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας και (συνεκδ.) η πλειοψηφία της κοινωνίας, ο κόσμος. ☞ σχ. **γνώση**. **γνωματεύω** (μτβ.). **γνωμάτευση** η: γνωμοδότηση ειδικού για ορισμένο θέμα.

γνωμικό το: περιεκτική φράση, απόσταγμα της λαϊκής σοφίας, που εκφράζει μια γενική αλήθεια = απόφθεγμα, ρητό.

γνωμοδότηση η: διατύπωση επίσημης γνώμης ύστερα από μελέτη = γνωμάτευση: *Ζητήθηκε η ~ του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης για το θέμα.* **γνωμοδοτώ** (αμτβ.). **γνωμοδοτικός -ή -ό**.

γνωρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ έχω μάθει = ξέρω ≠ αγνοώ: *~ όλες τις λεπτομέρειες αυτής της υπόθεσης.* ❷ συναντώ κπ για πρώτη φορά και αναπτύσσω σχέσεις μαζί του: *Τον γνώρισα πριν από δύο χρόνια σ' ένα ταξίδι.* (& *παθ.*, αμτβ.) *Γνωρίστηκα με τον άντρα μου όταν ήμαστε στο πανεπιστήμιο.* ❸ αναγνωρίζω κπ ή κτ: *Τον γνώρισε αμέσως, παρότι έλειπε χρόνια στο εξωτερικό.* ❹ αποκτώ εμπειρία, βιώνω: *Γνώρισαν πολλές πίκρες και βάσανα στα χρόνια της Κατοχής.* ❺ συστήνω κπ σε κπ άλλον: *Να σας γνωρίσω τη σύζυγό μου!* ❻ [επίσ.] παρέχω πληροφορίες για κτ = γνωστοποιώ: *Σας ~ ότι δεν επιτρέπεται η λήψη φωτογραφιών.* **γνώρισμα** το: στοιχείο ή ιδιότητα που χαρακτηρίζει κπ, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό. **γνωριμία** η: το να γνωρίζει κανείς κπ και (συνεκδ.) το ίδιο το πρόσωπο που γνωρίζει: *Έκανα μια ενδιαφέρουσα ~.* **γνωστός -ή -ό**: ❶ αυτός τον οποίο γνωρίζουμε εμπειρικά ή μετά από μελέτη: *Οι τακτικές εξαπάτησης στις διαφημίσεις είναι ~, αλλά όλοι πέφτουμε θύματά τους. Είναι ~ ότι οι δύο άνδρες είχαν αντιπαλότητα.* ❷ (για πρόσ.) ≠ άγνωστος **α.** αυτός τον οποίο γνωρίζει κπ, αλλά δεν είναι στενός του φίλος: *Είμαστε απλοί ~: έχει τύχει να βρεθούμε δυο τρεις φορές σε κάποια πάρτι.* **β.** αυτός τον οποίο γνωρίζουν

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·91

πολλοί = διάσημος ≠ άσημος: *Στο σκάνδαλο εμπλέκεται ~ μοντέλο.* **γνώριμος -η -ο**: αυτός τον οποίο γνωρίζουμε καλά και αισθανόμαστε οικείο, φιλικό: *~ αίσθημα/φωνή.*

γνώση η: ❶ το να γνωρίζει κανείς κτ ≠ άγνοια: *Έκανε την καταγγελία με ~ των συνεπειών που μπορεί να έχει.* ***λαμβάνω ~***: [επίσ.] πληροφορούμαι: *Μόλις έλαβε ~ των γεγονότων, έσπευσε να βοηθήσει.* ***εν γνώσει***: γνωρίζω, είμαι ενήμερος για κτ ≠ εν αγνοία: *Οι αλλαγές δεν ήταν ~ μας και μας ξάφνιασαν.* ❷ το σύνολο των εννοιών και πραγμάτων που ξέρει κπ: *Έχει πολλές ~. Είναι αναγκαία η ~ ηλεκτρονικού υπολογιστή.* **γνώστης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που γνωρίζει κτ σε βάθος. **γνωστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη γνώση: *~ αντικείμενο/διαδικασία.* ❷ αυτός που τον χαρακτηρίζει σύνεση = συνετός, μυαλωμένος. **γνωστικά** (επίρρ., σημ. 2).

> Από θέμα του ΑΕ ρ. *γιγνώσκω.* Από την ίδια ρίζα προέρχονται επίσης τα *γνώμη, γνώστης, γνωστικός,* αλλά και τα παράγωγα και σύνθετα αυτών, όπως *γνωμοδότηση, γνωστοποιώ, γευσιγνώστης, γευσιγνωσία* κτλ.

γοητεύω -ομαι: (μτβ.) ασκώ μεγάλη έλξη = σαγηνεύω, θέλγω: *Αυτή η κοπέλα μάς έχει γοητεύσει όλους.* **γοητεία** η. **γόης** ο, **γόησσα** η: πρόσωπο που γοητεύει. **γοητευτικός -ή -ό**. **γοητευτικά** (επίρρ.). **γόητρο** το: φήμη, κύρος και η γενική εκτίμηση προσώπου.

γόνατο το: ΑΝΑΤ άρθρωση μεταξύ μηρού και κνήμης που επιτρέπει το λύγισμα του ποδιού. **γονατίζω**: ❶ (αμτβ.) λυγίζω το ένα ή και τα δύο πόδια έτσι, ώστε να ακουμπώ στο έδαφος με τα γόνατα: *Γονάτισε μπροστά στην εικόνα της Παναγίας.* ❷ (μτφ.) **α.** (αμτβ.) λυγίζω από το βάρος των δυσκολιών = καταβάλλομαι: *Είχαν γονατίσει από την κούραση.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να γονατίσει: *Τα πολλά χρέη τον γονάτισαν.* **γονάτισμα** το. **γονατιστός -ή -ό**.

γονίδιο το: ΒΙΟΛ η βασική μονάδα της γενετικής, αποτελεί μέρος του χρωμοσώματος και μεταδίδεται στον απόγονο, προσδιορίζοντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του. **γονιδιακός -ή -ό**. **γονιδίωμα** το: το σύνολο των γονιδίων ενός οργανισμού.

γόνιμος -η -ο: ❶ αυτός που είναι ικανός να γεννά ή να παράγει ή που είναι κατάλληλος για αναπαραγωγή: *Αναπτύσσεται καλύτερα σε ~ εδάφη.* = εύφορος ≠ άγονος. *Είναι στη ~ περίοδο ακόμη, μπορεί να μείνει έγκυος.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι δημιουργικός ή αποτελεσματικός: *Είχαμε μια ~ κουβέντα και λύσαμε το πρόβλημα.* **γόνιμα** (επίρρ., σημ. 2). **γονιμότητα** η.

γουλιά η: μικρή ποσότητα υγρού που πίνει κανείς: *Ήπια μια ~ νερό.*

γουρλώνω: (μτβ.) ανοίγω διάπλατα τα μάτια με έκπληξη ή θυμό. **γουρλωτός -ή -ό**: για μάτια που είναι από φυσικού τους γουρλωμένα. **γούρλωμα** το.

γούστο το: ❶ η αίσθηση του ωραίου που έχει κπ: *Το καλό της ~ φαίνεται από τα όμορφα αντικείμενα που δωρίζει.* ❷ *πληθ.* προτιμήσεις: *Έπαιζε μουσική για όλα τα γούστα.* ***κάνω ~***: διασκεδάζω με κπ ή κτ. ***έχει ~ να***: για κτ που δεν επιθυμούμε να συμβεί, αλλά το θεωρούμε πιθανό: *~ μας κουβαλήσει και την αδερφή του!* ☞ σχ. **γεύομαι**. **γουστόζος -α -ικο** & **γουστόζικος -η -ο**: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από γούστο. ❷ αυτός που είναι ευχάριστος, διασκεδαστικός. **γουστόζικα** (επίρρ.). **γουστάρω**: [οικ.] (μτβ.) ❶ μου αρέσει κτ ή κπ: *Δε ~ να μου λένε άλλοι τι να κάνω.* ❷ έλκομαι ερωτικά από κπ: *~ τη Μαρία.*

γοφός ο: ΑΝΑΤ τμήμα του ανθρώπινου σώματος που περιλαμβάνει την άρθρωση της λεκάνης και του μηριαίου οστού = [επίσ.] ισχίο.

γραμματέας ο, η • γεν. θηλ. *γραμματέως*: ❶ υπάλληλος με αρμοδιότητα την οργάνωση και ομαλή λειτουργία ενός γραφείου: *Εκτελεί χρέη γραμματέα.* ❷ ανώτατος αξιωματούχος οργανισμού ή κόμματος: *Ο Γενικός ~ του ΟΗΕ.* **γραμματεία** η: τμήμα οργανισμού που στελεχώνεται από γραμματείς, καθώς και τα στελέχη αυτού του τμήματος. **γραμματειακός -ή -ό**.

γραμματική η: ΓΛΩΣΣ σύνολο κανόνων που περιγράφουν την ορθή χρήση μιας γλώσσας. **γραμματικός -ή -ό**. **γραμματικά** (επίρρ.).

γραμμή η: ❶ σύνολο διαδοχικών θέσεων ίχνους, λεπτό και μακρύ, που μοιάζει να δημιουργείται από ένα σημείο που κινείται: *Τράβηξε μια ευθεία ~. Οι λεπτές ~ του προσώπου οφείλονται στην ηλικία.* = ρυτίδα. ❷ σύνολο προσώπων ή ομοειδών αντικειμένων παραταγμένων σε σειρά: *Μπήκε στη ~ με τους άλλους. ~ παραγωγής.* ❸ τηλεφωνική σύνδεση: *Η ~ είναι κατειλημμένη.* ❹ σύνδεση με μέσα μαζικής μεταφοράς, δρομολόγιο: *ακτοπλοϊκές/αεροπορικές ~.* ❺ *συνήθ. πληθ.* ειδική διαδρομή πάνω στην οποία κινούνται τρένα = ράγα: *σι-*

γνώση
γνώστης → γνώση
γνωστικά → γνώση
γνωστικός → γνώση
γνωστοποιώ → -ποιώ
γνωστός → γνωρίζω
γνώστρια → γνώση
γόης → γοητεύω
γόησσα → γοητεύω
γοητεία → γοητεύω
γοητευτικά → γοητεύω
γοητευτικός → γοητεύω
γοητεύω
γόητρο → γοητεύω
γονατίζω → γόνατο
γονάτισμα → γόνατο
γονατιστός → γόνατο
γόνατο
γονιδιακός → γονίδιο
γονίδιο
γονιδίωμα → γονίδιο
γόνιμα → γόνιμος
γονιμοποιός → -ποιώ
γονιμοποιώ → -ποιώ
γόνιμος
γονιμότητα → γόνιμος
γουλιά
γούρλωμα → γουρλώνω
γουρλώνω
γουρλωτός → γουρλώνω
γουστάρω → γούστο
γούστο
γουστόζικα → γούστο
γουστόζικος → γούστο
γουστόζος → γούστο
γοφός
γράμμα → γράφω
γραμματέας
γραμματεία → γραμματέας
γραμματειακός → γραμματέας
γραμματικά → γραμματική
γραμματική
γραμματικός → γραμματική
γραμματικώς → γραμματική
γραμμή
γραμμικά → γραμμή
γραμμικός → γραμμή
γραπτά → γράφω
γραπτό → γράφω
γραπτός → γράφω
γραπτώς → γράφω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·92

γράπωμα → γραπώνω
γραπώνω
γρατζουνιά → γρατζουνώ
γρατζουνίζω → γρατζουνώ
γρατζούνισμα → γρατζουνώ
γρατζουνώ
γραφειακός → γραφείο
γραφείο
γραφειοκρατία
γραφειοκρατικά → γραφειοκρατία
γραφειοκρατικός → γραφειοκρατία
γραφή → γράφω
γραφικά → γραφικός[1]
γραφικός[1]
γραφικός[2] → γράφω
γραφικότητα → γραφικός[1]
γραφτό → γράφω
γράφω
γράψιμο → γράφω
γρήγορα → γρήγορος
γρηγοράδα → γρήγορος
γρήγορος
γριά → γερνώ

δηροδρομική ~. ❻ σε γραπτό κείμενο, χαρακτήρες και λέξεις τοποθετημένες σε μία σειρά = αράδα. ❼ (μτφ.) τακτική ή οδηγία που ακολουθείται σε ένα θέμα: *η υπερασπιστική ~ του δικηγόρου. Οι δηλώσεις του ξέφυγαν από τη ~ του κόμματος.* **γραμμικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με γραμμές: *~ σχέδιο.* **γραμμικά** (επίρρ.).

γραπώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) αρπάζω κπ ή κτ: *Τον γράπωσε από τον λαιμό και δεν τον άφηνε να φύγει.* ❷ *παθ.* πιάνομαι δυνατά από κάπου: *Γραπώθηκε από τα κάγκελα και έτσι σώθηκε από τον χείμαρρο.* **γράπωμα** το.

γρατζουνώ & -άω -ιέμαι & -ίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω πληγή ή σημάδι σε κπ ή κτ με τα νύχια ή αιχμηρό αντικείμενο: *Μου γρατζούνισαν το καινούριο μου αυτοκίνητο. Η γάτα τον γρατζούνισε στο μάγουλο.* ❷ [ειρων.] παίζω αδέξια μουσικό όργανο με χορδές: *Γρατζουνάει την κιθάρα και νομίζει ότι παίζει μουσική.* **γρατζούνισμα** το. **γρατζουνιά** η: πληγή ή σημάδι από νύχια ή αιχμηρό αντικείμενο.

γραφείο το: ❶ έπιπλο που μοιάζει με τραπέζι και χρησιμοποιείται για μελέτη ή γράψιμο. ❷ δωμάτιο ή σύνολο δωματίων στο οποίο εργάζεται κπ ή στο οποίο στεγάζεται μία εταιρεία: *Πού βρίσκονται τα ~ της εταιρείας;* ❸ υπηρεσία ή οργανισμός: *~ ευρέσεως εργασίας.* ☞ σχ. **γράφω**. **γραφειακός -ή -ό**.

γραφειοκρατία η: ❶ χρονοβόρες διαδικασίες της δημόσιας διοίκησης: *Έμπλεξα με τη ~ και να δούμε πότε θα ξεμπερδέψω!* ❷ η διοίκηση του δημοσίου και οι σχετικές αρμόδιες υπηρεσίες. ☞ σχ. **γράφω**. **γραφειοκρατικός -ή -ό. γραφειοκρατικά** (επίρρ.).

γραφικός[1] -ή -ό: ❶ (για τόπο) αυτός που είναι όμορφος και μοιάζει με ζωγραφικό πίνακα: *~ ακρογιάλι/εκκλησάκι.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που είναι παράξενος ή ιδιόρρυθμος: *ένας τύπος ~, με περίεργη εμφάνιση.* **γραφικά** (επίρρ.). **γραφικότητα** η.

γράφω -ομαι • παθ. αόρ. *γράφτηκα* & (σπάν.) *γράφηκα*: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ αποτυπώνω τον λόγο ή τη σκέψη μου κυρίως πάνω σε χαρτί, χρησιμοποιώντας σύμβολα (γράμματα): *Έμαθε να ~ από πολύ μικρή. Βλέπεις τι γράφει εκεί;* ***~/έχω γραμμένο κπ/κτ στα παλιά μου τα παπούτσια/κανονικά***: περιφρονώ ή αδιαφορώ για κπ ή κτ. ❷ αποτυπώνω ήχο ή εικόνα σε μηχάνημα: *Σου έγραψα στο βίντεο την εκπομπή.* ❸ γράφω επιστολή = αλληλογραφώ: *Γράφε μας μία φορά την εβδομάδα, να ξέρουμε ότι είσαι καλά.* ❹ συντάσσω επιστημονικό, λογοτεχνικό κτλ. έργο: *~ διηγήματα/την πτυχιακή του/στην τοπική εφημερίδα.* = δημοσιογραφώ. ❺ συνθέτω μουσική: *~ λαϊκά τραγούδια.* ❻ δηλώνω κπ σε κατάλογο = εγγράφω: *Έγραψα το παιδί στα αγγλικά.* ❼ αφήνω περιουσιακό μου στοιχείο σε κπ με διαθήκη: *Τους έγραψε από ένα διαμέρισμα.* ❽ (για τη μοίρα) ορίζω ως πεπρωμένο: *Ήταν γραμμένο από τη μοίρα να συναντηθούμε.* **γράψιμο** το. **γραπτός -ή -ό**: αυτός που διατυπώνεται με γράμματα ≠ προφορικός: *~ λόγος/εξέταση.* **γραπτό** το: ❶ γραπτή απάντηση εξεταζομένου σε διαγωνισμό ή εξέταση. ❷ *συνήθ. πληθ.* το σύνολο των έργων ενός λογοτέχνη: *Από τα ~ του σώθηκαν ελάχιστα.* **γραφτό** & **γραμμένο** το: ό,τι έχει γράψει η μοίρα για κπ = πεπρωμένο, ριζικό: *Ήταν της μοίρας μας ~.* **γραπτά** & **-ώς** (επίρρ.). **γράμμα** το: ❶ σύμβολο με το οποίο αναπαριστάνουμε τους φθόγγους μιας γλώσσας: *Το ελληνικό αλφάβητο έχει 24 ~.* ***κατά ~***: με ακρίβεια = πιστά: *Ακολουθούσε τις οδηγίες ~.* ❷ γραπτό μήνυμα που απευθύνεται σε κπ = [επίσ.] επιστολή: *στέλνω/γράφω/παίρνω ~.* ❸ *πληθ.* **α.** μόρφωση: *Μάθε, παιδί μου, ~!* **β.** λογοτεχνία, καλλιεργημένος γραπτός λόγος: *Ήταν άνθρωπος των γραμμάτων και των τεχνών.* **γραφή** η: ❶ το να γράφει κπ κτ = γράψιμο: *Ξέρει ~ και ανάγνωση.* ❷ σύστημα σημείων για τη γραπτή αποτύπωση του λόγου: *ιερογλυφική ~.* **γραφικός[2] -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη γραφή ή το γράψιμο. ***~ χαρακτήρας***: ο ιδιαίτερος τρόπος που γράφει ο καθένας με το χέρι. ***~ τέχνες***: σύνολο καλλιτεχνικών, σχεδιαστικών και εκτυπωτικών μεθόδων.

> Οι λ. *γραπτός* - *γραπτό* προέρχονται από θέμα του ρ. *γράφω*. Ο εναλλακτικός τ. *γραφτός* δεν είναι εύχρηστος, ενώ ο τ. *γραφτό* χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία.
> Από το ρ. *γράφω* προέρχονται πολλές λέξεις, όπως *γραφέας, γραφίστας, γραφομηχανή, γραφειοκρατία* κτλ.

γρήγορος -η -ο: ❶ αυτός που κινείται με μεγάλη ταχύτητα = ταχύς ≠ αργός. ❷ αυτός που ενεργεί ή συμβαίνει αμέσως ή μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα: *~ απάντηση/εξέλιξη.* **γρήγορα** (επίρρ.) ≠ αργά, σιγά. **γρηγοράδα** η. ☞ σχ. **εγείρω**.

γυαλί το: ❶ διαφανές υλικό που σπάει εύκολα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·93

και χρησιμοποιείται για την κατασκευή βάζων, ποτηριών κτλ.: *γλυπτό από μέταλλο και ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* κομμάτι σπασμένου αντικειμένου από γυαλί: *Πρόσεξε τα γυαλιά, θα κοπείς!* ❸ *πληθ.* κομμάτια από γυαλί που στερεώνονται σε ειδικό σκελετό και χρησιμεύουν για τη βελτίωση της όρασης ή την προστασία των ματιών από τον ήλιο ή τον αέρα: *γυαλιά οράσεως/ηλίου.* ❹ [μειωτ.] (μτφ.) η τηλεόραση: *Βγαίνει καλά στο ~.* **γυάλινος -η -ο**: αυτός που είναι από γυαλί. **γυαλικά** τα: είδη κουζίνας ή σπιτιού όπως ποτήρια, πιάτα, βάζα κτλ. **γυαλάκιας** ο: [μειωτ.] πρόσωπο που φορά γυαλιά οράσεως.

γυαλίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κτ λείο και λαμπερό: *~ τα παπούτσια/τα ασημικά.* ❷ (αμτβ.) φαίνομαι λείος και λαμπερός: *Τα πετράδια γυάλιζαν στο φως.* **γυάλισμα** το. **γυαλιστερός -ή -ό. γυαλάδα** η: η ιδιότητα του γυαλιστερού.

γυμνάζω -ομαι: (μτβ.) ασκώ το σώμα μου: *Πρέπει να ~ καθημερινά τους κοιλιακούς μου.* **γυμναστής** ο, **-άστρια** η. **γυμναστικός -ή -ό. γυμναστική** η.

γυμνάσιο το: ❶ οι τρεις πρώτες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και (συνεκδ.) το κτίριο όπου στεγάζονται, καθώς και οι μαθητές της βαθμίδας αυτής. ❷ *πληθ.* ασκήσεις στρατιωτικής ετοιμότητας. **γυμνασιακός -ή -ό. γυμνασιάρχης** ο, η & [οικ.] **-ισσα** η.

γυμνός -ή -ό: ❶ **α.** αυτός που δε φοράει ρούχα = γδυτός ≠ ντυμένος: *Κυκλοφορούσε στην παραλία ~. Ήταν ~ από τη μέση και πάνω!* **β.** αυτός που δεν καλύπτεται από κτ: *Το δέντρο ήταν τελείως ~, δεν είχε ούτε ένα φύλλο.* ❷ (μτφ.) αυτός που του λείπει κτ: *~ δωμάτιο* (χωρίς διακόσμηση). **~ *αλήθεια***: πλήρης αλήθεια. **γύμνια** η: η κατάσταση του γυμνού.

γυναίκα η: ❶ άνθρωπος θηλυκού φύλου που έχει περάσει την παιδική και την εφηβική ηλικία: *Τώρα πια είσαι ολόκληρη ~ και όχι κοριτσάκι!* ❷ [οικ.] η σύζυγος: *Τι κάνουν η ~ και τα παιδιά σου;* ❸ [οικ.] γυναίκα που απασχολείται επαγγελματικά με το καθάρισμα σπιτιών: *Κάθε Σάββατο έχω ~ που μου κάνει το σπίτι.*

γυναικείος -α -ο. γυναικεία (επίρρ.). **γυναικεία** τα: τμήμα καταστήματος που πουλάει γυναικεία ρούχα.

γυρεύω: (μτβ.) ❶ ψάχνω να βρω κπ ή κτ = ζητώ, αναζητώ: *Στον ουρανό σε γύρευα, στη γη σε βρήκα.* ❷ ζητώ επίμονα, επιθυμώ πολύ να κάνω κτ: *Γύρευε να βρει το δίκιο του.* ***τρέχα γύρευε***: για κτ που είναι απίθανο ή μάταιο.

γυρίζω: ❶ (αμτβ.) επανέρχομαι στο σημείο ή τον τόπο προέλευσης = επιστρέφω: *Θα γυρίσω στη δουλειά σε μία ώρα.* ❷ **α.** (αμτβ.) στρέφομαι προς τα πίσω: *~ και βλέπω πίσω μου έναν άγνωστο.* **β.** (μτβ.) στρέφω κτ προς μία κατεύθυνση: *Γύρισα το κεφάλι και τον είδα πίσω μου. ~ τον διακόπτη.* ❸ (αμτβ.) κινούμαι γύρω από έναν άξονα: *Η γη ~.* ❹ (μτφ., αμτβ.) κινούμαι, κάνω βόλτες άσκοπα εδώ και εκεί: *Όλη μέρα ~ στους δρόμους.* ❺ (αμτβ.) αλλάζω: *Επιτέλους, γύρισε η τύχη μας!* ❻ (μτβ.) δίνω πίσω κτ που έχω δανειστεί = επιστρέφω: *Της έδωσα ένα βιβλίο, αλλά δε μου το γύρισε ποτέ πίσω.* ❼ (μτβ.) ξεναγώ κπ: *Τον γύρισε σε όλα τα αξιοθέατα της πόλης.* ❽ (μτβ.) κινηματογραφώ: *~ ταινία.* **γυρισμός** ο: το να γυρίζει (σημ. 1) κπ κάπου = επιστροφή. **γύρισμα** το: το να γυρίζει κπ ή να γυρίζει κανείς κτ (σημ. 2, 5 & 8): *το ~ του κεφαλιού/της τύχης/μιας ταινίας.*

γωνία & [οικ.] στις σημ. 2, 3 & 4 **γωνιά** η: ❶ ΓΕΩΜ γεωμετρικό σχήμα που ορίζεται από δύο τεμνόμενες ευθείες: *ορθή/οξεία/αμβλεία ~.* ❷ **α.** εσοχή ή εξοχή που σχηματίζουν επιφάνειες που τέμνονται: *Έβαλα το τραπέζι στη ~ του δωματίου.* **β.** το σημείο στο οποίο τέμνονται δύο δρόμοι: *το περίπτερο της ~.* ❸ η άκρη αντικειμένων: *η ~ του τραπεζιού/του ματιού.* ❹ (μτφ.) άκρη, απομακρυσμένο σημείο: *Τι χώθηκες σ' αυτή τη ~;* **γωνιακός -ή -ό. γωνιακά** (επίρρ.). **γωνιάζω**: (μτβ.) δίνω σε κτ το σχήμα γωνίας.

Προσοχή στην προφορά: χωρίς συνίζηση τα *γω-νί-α, γω-νι-α-κός*, αλλά με συνίζηση το *γω-νιά-ζω.*

γυαλάδα → γυαλίζω
γυαλάκιας → γυαλί
γυαλί
γυαλίζω
γυαλικά → γυαλί
γυάλινος → γυαλί
γυάλισμα → γυαλίζω
γυαλιστερός → γυαλίζω
γυμνάζω
γυμνασιακός → γυμνάσιο
γυμνασιάρχης → γυμνάσιο
γυμνάσιο
γυμναστής → γυμνάζω
γυμναστική → γυμνάζω
γυμναστικός → γυμνάζω
γυμνάστρια → γυμνάζω
γύμνια → γυμνός
γυμνός
γυναίκα
γυναικεία → γυναίκα
γυναικείος → γυναίκα
γυρεύω
γυρίζω
γύρισμα → γυρίζω
γυρισμός → γυρίζω
γωνία
γωνιάζω → γωνία
γωνιακά → γωνία
γωνιακός → γωνία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·94

δαγκάνω → δαγκώνω
δάγκωμα → δαγκώνω
δαγκωματιά → δαγκώνω
δαγκωνιά → δαγκώνω
δαγκώνω
δάκρυ
δακρύζω → δάκρυ
δακτυλικός¹ → δάκτυλος
δακτυλικός² → δάχτυλο
δακτύλιος
δάκτυλο → δάχτυλο
δάκτυλος
δαμάζω
δανειακός → δάνειο
δανείζω → δάνειο
δανεικά → δάνειο
δανεικός → δάνειο
δάνειο
δανεισμός → δάνειο
δανειστής → δάνειο
δανειστικά → δάνειο
δανειστικός → δάνειο
δανείστρια → δάνειο
δαπάνη → δαπανώ
δαπανηρός → δαπανώ
δαπανώ
δάρσιμο → δέρνω
δασικός → δάσος
δασκάλα → δάσκαλος
δασκάλεμα → δάσκαλος
δασκαλεύω → δάσκαλος
δασκαλίκι → δάσκαλος
δάσκαλος
δάσος
δασώδης → δάσος
δαχτυλικός → δάχτυλο
δάχτυλο

Δαγκώνω & [προφ.] **δαγκάνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ (& με παράλ. αντικ.) πιέζω κτ ανάμεσα στα δόντια μου: ~ *το μολύβι. Προσοχή, ο σκύλος ~! Με δάγκωσε στο χέρι.* ❷ *παθ., συνήθ. αόρ.* αισθάνομαι άσχημα για κτ δυσάρεστο που έκανα: *Δαγκώθηκε, όταν κατάλαβε την γκάφα της.* **δάγκωμα** το: το να δαγκώνει κανείς κτ. **δαγκωματιά** η: ❶ το να δαγκώνει κανείς κτ και (συνεκδ.) το σημάδι που κάνει: *Ποιος σου έκανε αυτή τη ~ στο μάγουλο;* ❷ μικρό κομμάτι τροφής που κόβει κπ με τα δόντια του. **δαγκωνιά** η = δαγκωματιά (σημ. 1).

δάκρυ το: σταγόνα διάφανου αλμυρού υγρού που κυλάει από τα μάτια λόγω έντονου συναισθήματος ή ερεθισμού: *Ξέσπασε σε δάκρυα χαράς / λύπης.* ***κροκοδείλια δάκρυα***: ψεύτικο κλάμα. **δακρύζω** (αμτβ.).

δακτύλιος ο: ❶ κτ που έχει το σχήμα δαχτυλιδιού και βρίσκεται γύρω από κτ άλλο. ***κυκλοφοριακός ~***: περιοχή της πόλης, συνήθ. στο κέντρο, όπου δεν επιτρέπεται η κυκλοφορία όλων των οχημάτων. ❷ ΑΣΤΡΟΝ φωτεινή ζώνη που βρίσκεται γύρω από κάποιους πλανήτες: *ο ~ του Κρόνου.* ❸ ΑΝΑΤ τμήμα του σώματος των σκουληκιών και των εντόμων που έχει το σχήμα δαχτυλιδιού.

δάκτυλος ο: ❶ (μτφ.) πρόσωπο ή ομάδα προσώπων που ενεργούν μυστικά με σκοπό να προκαλέσουν κακό: *Ξένος ~ κρύβεται πίσω από τις πρόσφατες αναταραχές.* ❷ ΦΙΛΟΛ στη μετρική, τρισύλλαβη μετρική μονάδα. **δακτυλικός¹ -ή -ό**: ΦΙΛΟΛ αυτός που αποτελείται από δακτύλους (σημ. 2): *~ εξάμετρο.*

δαμάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ εκπαιδεύω άγριο ζώο, ώστε να υπακούει στις εντολές μου. ❷ (μτφ.) θέτω υπό τον έλεγχό μου κπ ή κτ που είναι επικίνδυνο(ς) ή δύσκολο(ς) να ελεγχθεί: *Ο άνθρωπος προσπαθεί να δαμάσει τα στοιχεία της φύσης.*

δάνειο το: ❶ χρηματικό ποσό που δίνεται με τον όρο να επιστραφεί σε ορισμένο χρόνο, συνήθως αυξημένο με τόκους: *Δίνω / παίρνω ~.* ❷ πνευματικό αγαθό που χρησιμοποιεί κανείς ως δικό του: *Η βασική ιδέα του έργου είναι ~ από τον Βιζυηνό.* ***λεξιλογικό / μεταφραστικό ~***: ΓΛΩΣΣ λέξη που δημιουργείται σε μία γλώσσα μεταφράζοντας τη λέξη άλλης γλώσσας: *Η λέξη «ουρανοξύστης» είναι ~ της αγγλικής «sky-scraper».* **δανείζω -ομαι**: (μτβ.) δίνω σε κπ κτ προσωρινά, με τον όρο να το επιστρέψει: *Του δάνεισα το αυτοκίνητό μου, γιατί το δικό του χάλασε.* **δανεισμός** ο. **δανεικός -ή -ό**: αυτός που δίνεται ως δάνειο. **δανεικά** τα: χρήματα που δίνονται ως δάνειο. **δανειστής** ο, **δανείστρια** η: πρόσωπο που δανείζει σε κπ κτ = πιστωτής. **δανειακός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με το δάνειο: *~ πολιτική της τράπεζας.* **δανειστικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τον δανειστή ή τον δανεισμό: *~ βιβλιοθήκη.* **δανειστικά** (επίρρ.).

δαπανώ & **-άω -ιέμαι** & **-ώμαι**: (μτβ.) = [οικ.] ξοδεύω ❶ δίνω χρήματα για να αποκτήσω αγαθό ή υπηρεσία = χαλάω. ❷ (μτφ.) χρησιμοποιώ κτ χωρίς μέτρο, με αποτέλεσμα να το αχρηστεύσω ή να το εξαντλήσω = καταναλώνω: *Δαπάνησα πολύ χρόνο στη μετάφραση του κειμένου.* = σπαταλώ. **δαπάνη** η: το να δαπανά κανείς κτ, καθώς και αυτό που δαπανά. **δαπανηρός -ή -ό**: αυτός που απαιτεί πολλά χρήματα για να γίνει.

> Οι λ. *δαπανώ, ξοδεύω, καταναλώνω* και *σπαταλώ* αναφέρονται όλες στη χρήση χρηματικών ποσών για την απόκτηση ή χρήση αγαθών. Η λ. *δαπανώ* χρησιμοποιείται σε πιο επίσημο λόγο από τη λ. *ξοδεύω* και εκφράζει θετικότερα συναισθήματα από την πλευρά του ομιλητή σε σχέση με τη λ. *σπαταλώ*. Οι λ. *ξοδεύω* και *καταναλώνω* εκφράζουν ουδετερότητα του ομιλητή.

δάσκαλος ο, **-άλα** η: ❶ πρόσωπο που διδάσκει κτ: *~ χορού / μουσικής / οδήγησης.* ❷ πρόσωπο που διδάσκει στο δημοτικό σχολείο. **δασκαλεύω -ομαι**: [μειωτ.] (μτβ.) λέω σε κπ τι να κάνει ή πώς να το κάνει, συνήθως για κτ κακό. **δασκάλεμα** το. **δασκαλίκι** το: [προφ.] το έργο ή η δουλειά του δασκάλου = διδασκαλία.

δάσος το: ❶ έκταση γης που καλύπτεται από πυκνά άγρια δέντρα. ❷ (μτφ.) σύνολο από πολλά και πυκνά τοποθετημένα στενόμακρα αντικείμενα: *~ από κεραίες.* **δασικός -ή -ό**. **δασικός** ο, η: υπάλληλος της δασικής υπηρεσίας. **δασώδης -ης -ες**: αυτός που καλύπτεται από δάση. ☞ σχ. **αγενής**.

δάχτυλο & [επίσ. στη σημ. 1] **δάκτυλο** το: ❶ ΑΝΑΤ καθένα από τα πέντε μακριά λεπτά μέρη στα οποία καταλήγει το κάθε χέρι και πόδι του ανθρώπου και ορισμένων ζώων. ❷ μονάδα μέτρησης ίση με το πάχος ενός δαχτύλου: *Δε θέλω να πιω πολύ, βάλε μου μόνο ένα ~ ουίσκι!* **δακτυλικός²** & (σπάν.) **δαχτυλικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει στο δάχτυλο ή που γίνεται με το δάχτυλο: *~ αποτυπώματα.*

> **Προσοχή**: ενώ για το ουσ. χρησιμοποιείται κυρ. η μορφή με -χτ- (*δάχτυλο*), στο επίθετο προτιμάται η μορφή με -κτ- (*δακτυλικός*).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Âï>‰·95

δε[1]
δε[2] → δεν
δεδομένο → δεδομένος
δεδομένος
δείγμα
δείκτης → δείχνω
δεικτικά → δείχνω
δεικτικός → δείχνω
δειλά → δειλός
δειλία → δειλός
δειλιάζω → δειλός
δειλός
δεινά → δεινός
δείνα
δεινός
δεινότητα → δεινός
δείχνει → δείχνω
δείχνω
δείχτης → δείχνω
δέκτης → δέχομαι
δεκτικός → δέχομαι
δεκτικότητα → δέχομαι
δεκτός → δέχομαι
δέλτα
δελτίο
δέμα → δένω
δεν

δε[1] (σύνδ.): ❶ (συνήθ. μαζί με το *μεν*) συνδέει δύο αντίθετες προτάσεις ή φράσεις: *Τα μεν αγόρια κάθονται αριστερά, τα ~ κορίτσια δεξιά. Αφενός μεν διαφωνώ με την ιδέα, αφετέρου ~, δεν μπορώ να αναλάβω την εργασία που απαιτεί.* ❷ δηλώνει αλλαγή θέματος: *Στη συνέχεια ~, θα αναλύσουμε…*

δεδομένος -η -ο: αυτός που έχει καθοριστεί, είναι γνωστός ή θεωρείται αληθινός ή αποδεκτός = συγκεκριμένος: *Η κατάσταση είναι ~ δυστυχώς, δεν αλλάζει τίποτα.* ***δεδομένου ότι*** (ως σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει αιτία = επειδή, αφού, καθώς: *~ δεν έχει πολύ χρόνο στη διάθεσή του, θα είμαστε σύντομοι.* **δεδομένο** το: ❶ στοιχείο που θεωρείται γνωστό, αποδεκτό ή αναμφισβήτητο και χρησιμοποιείται ως βάση για περαιτέρω έρευνα, συζήτηση κτλ.: *Η συζήτηση θα πρέπει να βασιστεί στα ~ αυτά.* ❷ *πληθ.* ΠΛΗΡΟΦ στοιχεία που εισάγονται για επεξεργασία σε ηλεκτρονικό υπολογιστή: ***βάση δεδομένων***: σύνολο στοιχείων οργανωμένων και αποθηκευμένων με τρόπο που να επιτρέπει την εύκολη επεξεργασία τους.

> Από τη μππ. του ΑΕ ρ. *δίδωμι*.

δείγμα το: μικρή ποσότητα ή μέρος ενός συνόλου που επιτρέπει να βγάλουμε συμπεράσματα για το σύνολο: *Έστειλε ~ του μολυσμένου νερού στο χημείο.*

> Από το ΑΕ ρ. *δείκνυμι* «δείχνω». **Προσοχή** στη διαφορά γραφής και σημασίας από το ομόηχο δήγμα «τσίμπημα, δάγκωμα εντόμου».

δειλός -ή -ό: αυτός που φοβάται εύκολα ή δεν είναι τολμηρός, καθώς και η αντίστοιχη συμπεριφορά: *Εγκατέλειψε τη μάχη, γιατί ήταν ~.* = φοβητσιάρης ≠ γενναίος, θαρραλέος. *Είναι τόσο ~, που ντρέπεται να μιλήσει.* = άτολμος. *~ ματιά/πράξη.* ☞ σχ. **δεινός**. **δειλά** (επίρρ.). **δειλία** η: η στάση του δειλού ≠ τόλμη. **δειλιάζω** (αμτβ.).

δείνα (αντων. αόρ.) • άκλ.: *συνήθ. εν.* (συνήθ. μετά τη λ. *τάδε*) αναφέρεται αόριστα σε κπ ή κτ που δεν κατονομάζεται: *Δεν μ' ενδιαφέρει το τάδε ή το ~ κείμενο.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

δεινός -ή -ό: ❶ (για πρόσ.) αυτός που είναι πολύ ικανός σε κτ: *~ κολυμβητής.* ❷ (για καταστάσεις) αυτός που είναι πολύ δυσάρεστος: *~ οικονομική κατάσταση.* **δεινά** τα: δυσάρεστα γεγονότα ή καταστάσεις = δυστυχίες, συμφορές: *τα ~ του πολέμου.* **δεινότητα** η: ιδιαίτερη ικανότητα σε κτ.

> Η λ. *δεινός*, από το ΑΕ ρ. *δείδω* «φοβούμαι», δήλωνε αρχικά αυτόν που προκαλεί φόβο, ενώ από την ίδια ρίζα προέρχεται και το *δειλός* «αυτός που αισθάνεται φόβο».

δείχνω -ομαι: ❶ (μτβ.) χρησιμοποιώ το δάχτυλο ή το χέρι μου για να κατευθύνω το βλέμμα, την προσοχή κτλ. κπ σε κτ: *Μας έδειξε το σπίτι που ψάχναμε.* ❷ (μτβ.) παρουσιάζω κτ σε κπ για να το δει: *Έδειξε το δώρο του σε όλους.* ❸ (μτβ.) εξηγώ σε κπ πώς γίνεται κτ = διδάσκω, μαθαίνω: *Του έδειξε πώς να δένει τα κορδόνια.* ❹ (μτβ.) κάνω φανερό κτ: *Η έρευνα έδειξε το μέγεθος της καταστροφής.* = αποδεικνύω. *Δεν ήθελε να δείξει τη λύπη του.* = εκφράζω, εκδηλώνω. ❺ (μτβ.+ *να* ή αμτβ.+ κατηγ.) δίνω την εντύπωση = φαίνομαι: *~ να μετάνιωσε. ~ γερασμένος.* ❻ (μτβ.) προσδιορίζω μία ορισμένη τιμή ή βαθμό: *Το θερμόμετρο ~ 39 °C.* **δείχνει**: *απρόσ.* (αμτβ.) υπάρχουν σημάδια ότι κτ έγινε ή θα γίνει = φαίνεται: *~ να έβρεξε/ότι θα βρέξει.* **δείκτης** & (σημ. 1 και 2) **δείχτης** ο: ❶ καθετί που δείχνει κτ, όπως η βελόνα σε όργανο μέτρησης: *~ ρολογιού/ζυγαριάς.* ❷ το δεύτερο δάχτυλο του χεριού, με το οποίο συνήθως δείχνουμε. ❸ αριθμός που δείχνει μέγεθος, βαθμό κτλ.: *~ νοημοσύνης/ανεργίας.* ❹ ΜΑΘ **α.** ο αριθμός που γράφεται αριστερά του ριζικού και δηλώνει την τάξη της ρίζας. **β.** σύμβολο που γράφεται δεξιά και λίγο πιο κάτω από ένα άλλο. **δεικτικός -ή -ό**. ***δεικτικά*** (επίρρ.).

δέλτα το: ❶ το τέταρτο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου. ☞ **Παράρτημα**. ❷ τριγωνική έκταση γης στις εκβολές ποταμού: *το ~ του Αξιού.*

δελτίο το: ❶ έντυπο όπου αναγράφονται επίσημα στοιχεία: *~ ταυτότητας.* ❷ ενημερωτική ανακοίνωση από επίσημη αρχή ή υπηρεσία: *~ ειδήσεων/καιρού/τύπου. ιατρικό ~.* ❸ ενημερωτική έκδοση συλλόγου ή οργάνωσης: *Ενημερωτικό ~ Συλλόγου Μηχανικών.*

> Από το ΑΕ *δελτίον* με αρχική σημασία «πινακίδα γραφής, επιστολή».

δεν & **δε**[2] (επίρρ.): ❶ (με ρ. στην οριστ.) σχηματίζει άρνηση: *~ θέλω να έρθεις μαζί μας. Είπε ότι ~ θα μας βοηθήσει. Μήπως ~ ήταν σωστό αυτό που έκανες;* ❷ (με επανάληψη του ρ., χωρίς και

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·96

δένω
δεξής → δεξιός
δεξιά → δεξιός
δεξιός
δέος
δέρμα
δερματικός → δέρμα
δερμάτινο → δέρμα
δερμάτινος → δέρμα
δέρνω
δες → βλέπω
δέσιμο → δένω
δεσμά → δεσμεύω
δέσμευση → δεσμεύω
δεσμευτικά → δεσμεύω
δεσμευτικός → δεσμεύω
δεσμεύω
δέσμη
δεσμός → δεσμεύω
δεσπόζω
δεσπόζων → δεσπόζω

με το *δεν*) **α.** δηλώνει ότι κτ γίνεται με μεγάλη δυσκολία: *Προλαβαίνω ~ προλαβαίνω να ετοιμάσω τη βαλίτσα για το ταξίδι.* **β.** τονίζει ότι κτ ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις: *Θέλει ~ θέλει, εγώ θα πάω εκδρομή!*

δένω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** βάζω μαζί τις δύο άκρες συνδετικού υλικού ή δύο συνδετικά υλικά και σχηματίζω κόμπο ≠ λύνω: *Έδεσε το σκοινί/την κορδέλα/τη γραβάτα.* **β.** βάζω γύρω από όμοια πράγματα κπ συνδετικό υλικό: *Έδεσε όλα τα βιβλία μαζί, για να μην της πέσουν.* **γ.** συγκρατώ κπ ή κτ σε σταθερό σημείο με σκοινί, αλυσίδα κτλ: *Έδεσε τον σκύλο στα κάγκελα.* ❷ **α.** (μτβ.) ενώνω με σχέση συναισθηματική: *Τους ~ μακρόχρονη φιλία.* **β.** *παθ.* ενώνομαι ψυχικά με κπ: *Δέθηκαν μετά την περιπέτειά τους.* ❸ (αμτβ.) **α.** (για άνθη και φυτά) ωριμάζω: *Έδεσαν τα στάχυα.* **β.** (για σώμα) γίνομαι πιο δυνατός = μεστώνω, ωριμάζω: *Με τη γυμναστική έδεσε το σώμα του.* ❹ (αμτβ., για υγρά) γίνομαι πυκνότερος = πήζω: *Έδεσε η σάλτσα.* ❺ (μτβ.) καλύπτω κτ με κομμάτι ύφασμα: *Έδεσε το τραύμα.* ❻ (αμτβ., για πλεούμενα) αγκυροβολώ = αράζω: *Το πλοίο έδεσε στο λιμάνι.* **δέσιμο** το: η πράξη που κάνει κανείς όταν δένει κτ με κτ άλλο, καθώς και το αποτέλεσμα της πράξης αυτής. **δέμα** το: πράγματα που έχουν τοποθετηθεί μαζί και έχουν τυλιχτεί: *~ με εμπορεύματα.* **δετός -ή -ό** ≠ λυτός.

> Από το ΑΕ ρ. *δέω -ῶ*. Από το θ. *δέν-* παράγεται το *δέμα*, ενώ από το θ. *δεσ-* παράγονται τα *δεσμός, δεσμεύω, δέσμη* κτλ.

δεξιός -ά -ό & [λαϊκ.] (σημ. 1) **δεξής -ιά -ί**: ≠ αριστερός ❶ **α.** αυτός που βρίσκεται στην αντίθετη πλευρά από αυτήν της καρδιάς: *~ χέρι/πόδι/μάτι.* **β.** αυτός που βρίσκεται στη δεξιά πλευρά σε σχέση με κπ σημείο αναφοράς: *η ~ πλευρά του δωματίου.* ***το δεξί χέρι κάποιου***: έμπιστος και στενός συνεργάτης κάποιου, το πρόσωπο που τον βοηθάει περισσότερο: *Είναι το δεξί της χέρι - χωρίς αυτόν δεν κάνει τίποτα.* ❷ αυτός που υποστηρίζει την πολιτική της δεξιάς: *~ ψηφοφόρος.* **δεξιά** (επίρρ.): ❶ προς τη δεξιά πλευρά ≠ αριστερά: *Στρίψε εδώ ~!* ❷ (μτφ.) καλά, με τρόπο που μας ωφελεί = ευνοϊκά ≠ ανάποδα: *Του ήρθαν όλα ~.* **δεξιός** ο, **-ιά** η: οπαδός της δεξιάς: *Οι ~ ανέβηκαν στην εξουσία.* **δεξιά** & **Δεξιά** η: τα συντηρητικά πολιτικά κόμματα ≠ αριστερά: *κυβέρνηση της ~.*

δέος το • χωρίς πληθ.: συναίσθημα θαυμασμού, σεβασμού, συχνά και φόβου: *Ένιωσαν ~ μέσα στον μεγαλοπρεπή ναό.* ***αντίπαλον ~***: φόβος και σεβασμός που προκαλεί ένας ισάξιος αντίπαλος.

δέρμα το: ❶ το φυσικό κάλυμμα του σώματος του ανθρώπου και των ζώων: *κρέμα για ξηρό ~. Το φίδι αλλάζει ~ κάθε χρόνο.* ❷ το γδαρμένο δέρμα που χρησιμοποιείται μετά από επεξεργασία, για την κατασκευή ρούχων, παπουτσιών κτλ.: *παπούτσια από ~ κροκοδείλου.* **δερματικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με το δέρμα (σημ. 1): *~ πάθηση.* **δερμάτινος -η -ο**: αυτός που είναι κατασκευασμένος από δέρμα (σημ. 2): *~ φούστα.* **δερμάτινο** το: δερμάτινο μπουφάν.

δέρνω -ομαι • αόρ. *έδειρα*, παθ. αόρ. *δάρθηκα*, μτχ. *δαρμένος*: (μτβ.) ❶ χτυπώ πολύ και δυνατά κπ με το χέρι ή με κπ αντικείμενο = [οικ] βαράω, ξυλοκοπώ: *Τον έδειρε τόσο πολύ, που δεν μπορούσε να περπατήσει!* ❷ (μτφ.) **α.** πέφτω πάνω σε κπ ή κτ πολλές φορές και δυνατά: *Το κύμα έδερνε τα βράχια.* **β.** βασανίζω, ταλαιπωρώ: *Τον ~ η ατυχία.* **δάρσιμο** το.

δεσμεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ **α.** υποχρεώνω κπ (με υπόσχεση, συμβόλαιο κτλ.) να κάνει ή να μην κάνει κτ: *Τον δέσμευσε να μην αποκαλύψει τίποτε σε κανέναν.* **β.** *παθ.* αναλαμβάνω την υποχρέωση να κάνω ή να μην κάνω κτ: *Δεσμεύτηκε να μας βοηθήσει.* ❷ περιορίζω ή απαγορεύω τη χρήση: *Δέσμευσαν τις καταθέσεις του.* **δέσμευση** η. **δεσμά** τα: οτιδήποτε περιορίζει την ελευθερία κάποιου: *τα ~ του γάμου.* **δεσμός** ο: ❶ σχέση που συνδέει κπ με κπ ή κτ: *Έκοψε τους δεσμούς με το παρελθόν της.* ❷ ερωτική σχέση: *Έχουν ~ εδώ και τρία χρόνια.* ❸ ΧΗΜ αλληλεπίδραση ατόμων που προκαλεί τη δημιουργία χημικών ενώσεων. **δεσμευτικός -ή -ό. δεσμευτικά** (επίρρ.). **δέσμιος -α -ο** = αιχμάλωτος. σχ. **δένω**.

> Το ΑΕ ρ. *δεσμεύω*, από το *δεσμός*, σήμαινε «φυλακίζω με δεσμά».

δέσμη η: σύνολο παρόμοιων πραγμάτων ή στοιχείων που ενώνονται, εμφανίζονται ή γίνονται μαζί: *~ φωτός/μέτρων.* σχ. **δένω**.

δεσπόζω: (αμτβ.) ❶ κυριαρχώ στον χώρο: *Ένα άγαλμα δέσποζε στην πλατεία.* ❷ (μτφ.) είμαι ο πιο σημαντικός σε έναν τομέα = κυριαρχώ: *Ο συνθέτης αυτός ~ στη σύγχρονη μουσική σκηνή.* **δεσπόζων -ουσα -ον**: αυτός που δεσπόζει.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·97

> Από το ΑΕ ρ. *δεσπόζω* «έχω την εξουσία».

δεσπότης & [οικ., στη σημ. 1] **δέσποτας** ο • κλητ. εν. *δέσποτα*, πληθ. (σημ. 1) & *δεσποτάδες*: ❶ ΕΚΚΛ επίσκοπος = μητροπολίτης. ❷ ηγεμόνας με απόλυτη εξουσία. ❸ ΙΣΤ αρχηγός δεσποτάτου. **δεσποτικός -ή -ό. δεσποτάτο** το: ΙΣΤ περιοχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με ανεξάρτητο άρχοντα, συνήθ. μέλος της αυτοκρατορικής οικογένειας: ~ *του Μυστρά/της Ηπείρου*.

δευτερεύων -ουσα -ον: αυτός που είναι λιγότερο σημαντικός από κπ άλλο ≠ πρωτεύων: *Δεν ασχολείται με δευτερεύοντα ζητήματα.* ***δευτερεύουσα πρόταση***: ΓΛΩΣΣ πρόταση που δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στον λόγο ≠ κύρια πρόταση. **δευτερευόντως** (επίρρ.).

> Από τη μτχ. ενεργ. ενεστ. του ΑΕ ρ. *δευτερεύω*, που σήμαινε «είμαι δεύτερος».

δέχομαι • αόρ. *δέχθηκα* & *-τηκα*: (μτβ.) ❶ απαντώ θετικά σε κτ που μου προσφέρουν = αποδέχομαι ≠ αρνούμαι, απορρίπτω: ~ *την πρόταση.* ❷ συμφωνώ να κάνω ή να γίνει κτ: ~ *να τον βοηθήσω.* ❸ συμφωνώ ότι κτ είναι αληθές ή σωστό = αναγνωρίζω, αποδέχομαι ≠ αρνούμαι: *Δέχτηκε ότι αυτός έφταιγε για το ατύχημα.* ❹ γίνομαι αποδέκτης ή υφίσταμαι κτ από άλλον: ~ *συγχαρητήρια. Δέχτηκε μια μαχαιριά στο στήθος.* ❺ (& με παράλ. αντικ.) είμαι διαθέσιμος: *Ο γιατρός ~ Δευτέρα και Πέμπτη.* ❻ υποδέχομαι κπ: *Μας δέχτηκε με ανοιχτές αγκάλες.* **δεκτός -ή -ό**: αυτός που κπ τον δέχεται ή μπορεί να τον δεχτεί: *Δε θα γίνονται δεκτές οι αιτήσεις μετά τις 12. Ο πρωθυπουργός έκανε ~ την παραίτηση του υπουργού.* **δεκτικός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να δεχτεί κάτι, κυρίως ιδέες. **δεκτικότητα** η. **δέκτης** ο: ❶ ΤΕΧΝΟΛ συσκευή που δέχεται σήματα και τα μετατρέπει σε ήχο ή/και εικόνα ≠ πομπός: *τηλεοπτικός/ραδιοφωνικός ~.* ❷ πρόσωπο που λαμβάνει μηνύματα, εντολές κτλ.: *Έγινε ~ πολλών σχολίων.*

δήγμα το: [επίσ.] ❶ δάγκωμα. ❷ τσίμπημα εντόμου. **δηκτικός -ή -ό**: αυτός που είναι οξύς, προσβλητικός: ~ *ύφος.* **δηκτικά** (επίρρ.). **δηκτικότητα** η.

> Από το ΑΕ ρ. *δάκνω* «δαγκώνω». **Προσοχή** στη διαφορά γραφής και σημασίας του ομόηχου δείγμα (☞ **λ.**).

δήθεν (επίρρ.): ❶ για να δηλώσουμε ότι κτ είναι ψεύτικο ή προσποιητό = τάχα: *Ήρθε ~ να μας βοηθήσει.* ❷ (& ως επίθ.): ~ *φίλος* ≠ πραγματικός.

δηλαδή (σύνδ.): χρησιμοποιείται ❶ για να δώσουμε κπ εξήγηση σε κτ που έχει προαναφερθεί: *Δεν έφαγε καλά, ~ έφαγε μόνο το μισό.* ❷ (σε ερώτ.) για να εκφράσουμε απορία, δυσαρέσκεια, να ζητήσουμε εξηγήσεις ή να αναφέρουμε ό,τι καταλάβαμε από κτ που προαναφέρθηκε: *~, τι εννοείς; ~, αν κατάλαβα καλά, εγώ θα πρέπει να φύγω τώρα;*

δηλητήριο το: = [λαϊκ.] φαρμάκι ❶ ουσία που βλάπτει ή σκοτώνει: *Τον σκότωσε με ~. Το τσιγάρο είναι ~ για τον οργανισμό.* ❷ (μτφ.) ουσία με πολύ πικρή γεύση: ~ *τον έκανες τον καφέ!* ❸ (μτφ.) κτ που προκαλεί θλίψη, στενοχώρια κτλ.: *το ~ της ζήλιας.* ❹ (μτφ.) μίσος, κακία: *Έσταζε ~ το στόμα του.* **δηλητηριάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ δηλητήριο για να τον σκοτώσω = φαρμακώνω: *Δηλητηρίασε τρεις ανθρώπους.* ❷ βάζω σε κτ δηλητήριο: *Το βέλος ήταν δηλητηριασμένο.* ❸ (μτφ.) επιδρώ αρνητικά πάνω σε κπ ή κτ: *Η ζήλια του δηλητηριάζει τη σχέση μας.* **δηλητηρίαση** η. **δηλητηριώδης -ης -ες** = φαρμακερός. ☞ σχ. **αγενής**.

δηλώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κτ γνωστό με σαφή ή επίσημο τρόπο: *Ο πρόεδρος δήλωσε ότι θα δοθούν αποζημιώσεις.* ❷ **α.** (αμτβ.) ισχυρίζομαι ότι έχω κπ ιδιότητα: ~ *αθώος/ένοχος.* **β.** (μτβ.) ισχυρίζομαι κτ: ~ *άγνοια.* ❸ (μτβ.) φανερώνω, σημαίνω: *Η άρνησή του ~ έλλειψη εμπιστοσύνης.* ❹ (μτβ.) κάνω κτ γνωστό στην αρμόδια αρχή: ~ *τον γάμο μου/τα εισοδήματά μου.* **δήλωση** η: ❶ η πράξη που κάνει κπ όταν δηλώνει κτ, καθώς και το σχετικό κείμενο: *Ο πρωθυπουργός έκανε δηλώσεις.* ❷ έγγραφο με το οποίο δηλώνουμε κτ σε αρμόδια αρχή: *φορολογική ~.* **δηλωτικός -ή -ό**: αυτός που φανερώνει κτ: *ενέργεια ~ της άποψής του.* **δηλωτικά** (επίρρ.).

δημαγωγία η: προσπάθεια απόσπασης της θετικής γνώμης του κοινού με κολακείες, υποσχέσεις κτλ. και (συνεκδ.) ο λόγος που αποσκοπεί στη χειραγώγηση του λαού: *Κατέφυγε σε δημαγωγίες για να πετύχει την επανεκλογή του.* **δημαγωγός** ο, η: πρόσωπο που χρησιμοποιεί τη δημαγωγία. **δημαγωγικός -ή -ό. δημαγωγικά** (επίρρ.). **δημαγωγώ** (αμτβ.) ασκώ δημαγωγία.

> Από τα ΑΕ *δῆμος* + *ἄγω*.

δήμαρχος ο, η & [λαϊκ.] **δημαρχίνα** η: ❶ πρό-

δέσποτας → δεσπότης
δεσποτάτο → δεσπότης
δεσπότης
δεσποτικός → δεσπότης
δετός → δένω
δευτερευόντως → δευτερεύων
δευτερεύων
δέχομαι
δήγμα
δήθεν
δηκτικά → δήγμα
δηκτικός → δήγμα
δηκτικότητα → δήγμα
δηλαδή
δηλητηριάζω → δηλητήριο
δηλητηρίαση → δηλητήριο
δηλητήριο
δηλητηριώδης → δηλητήριο
δηλώνω
δήλωση → δηλώνω
δηλωτικά → δηλώνω
δηλωτικός → δηλώνω
δημαγωγία
δημαγωγικά → δημαγωγία
δημαγωγικός → δημαγωγία
δημαγωγός → δημαγωγία
δημαγωγώ → δημαγωγία
δημαρχείο → δήμαρχος
δημαρχία → δήμαρχος
δημαρχιακός → δήμαρχος
δημαρχίνα → δήμαρχος
δήμαρχος

δημητριακά
δήμιος
δημιούργημα → δημιουργώ
δημιουργία → δημιουργώ
δημιουργικά → δημιουργώ
δημιουργικός → δημιουργώ
δημιουργικότητα → δημιουργώ
δημιουργός → δημιουργώ
δημιουργώ
δημοκράτης → δημοκρατία
δημοκρατία
δημοκρατικά → δημοκρατία
δημοκρατικός → δημοκρατία
δημοκράτισσα → δημοκρατία
δήμος
δημόσια → δημόσιος
δημοσίευμα → δημοσιεύω
δημοσίευση → δημοσιεύω
δημοσιεύω
Δημόσιο → δημόσιος
δημοσιογραφία
δημοσιογραφικά → δημοσιογραφία
δημοσιογραφικός → δημοσιογραφία
δημοσιογράφος → δημοσιογραφία
δημοσιογραφώ → δημοσιογραφία
δημοσιοποιώ → -ποιώ
δημόσιος
δημοσιότητα
δημοσίως → δημόσιος

σωπο που ασκεί καθήκοντα εξουσίας στον δήμο: *Ο ~ εκλέγεται για τέσσερα χρόνια.* ❷ **δημαρχίνα** η: [λαϊκ.] & με τη σημ. της συζύγου του δημάρχου. **δημαρχία** η: το αξίωμα του δημάρχου και η χρονική περίοδος που αυτό ασκείται. **δημαρχιακός -ή -ό**. **δημαρχείο** το: το κτίριο όπου στεγάζονται οι δημοτικές αρχές και υπηρεσίες.

> Από το ΑΕ *δήμαρχος* «εκπρόσωπος ενός από τους δήμους της Αθήνας» (< *δῆμος* + *ἄρχω*).

δημητριακά τα: είδος φυτών των οποίων οι σπόροι σε αλεσμένη μορφή χρησιμοποιούνται ως τροφή για τον άνθρωπο: *Το σιτάρι και το κριθάρι είναι ~.*

δήμιος ο: πρόσωπο που εκτελεί θανατικές ποινές: *Ο ~ αποκεφάλισε τον κατάδικο.*

> Στην αρχαιότητα η λ. *δήμιος* ήταν επίθ. και σήμαινε «αυτός που αναφέρεται στον δήμο». Ως προσδιορισμός του ουσ. *δοῦλος* είχε τη σημασία «δούλος του δήμου επιφορτισμένος με τις θανατικές ποινές».

δημιουργώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ να υπάρξει: *Δημιούργησε μεγάλη περιουσία.* ❷ παράγω κτ, συνήθως έργο τέχνης: *Ο συγγραφέας δημιούργησε αληθινούς χαρακτήρες.* = πλάθω. ❸ γίνομαι η αιτία μιας κατάστασης (συνήθως για κτ αρνητικό) = προκαλώ, προξενώ: *Ο ερχομός του δημιούργησε αναστάτωση.* **δημιουργία** η: ❶ το να δημιουργεί κπ κτ και αυτό που δημιουργείται: *Στόχος του είναι η ~ ενός δικτύου επιχειρήσεων. Παρουσιάστηκαν οι τελευταίες δημιουργίες του οίκου.* ❷ **Δημιουργία η**: ΘΡΗΣΚ η κτίση του κόσμου από τον Θεό: *οι επτά ημέρες της Δημιουργίας.* **δημιούργημα** το: το αποτέλεσμα της δημιουργίας: *Η ιστορία αυτή είναι ~ της φαντασίας σου.* **δημιουργός** ο, η: ❶ πρόσωπο που δημιουργεί, συνήθως έργα τέχνης. ❷ **Δημιουργός** ο: ΘΡΗΣΚ ο Θεός. **δημιουργικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει την ικανότητα να επινοεί ή να υλοποιεί κτ πρωτότυπο: *Οι καλλιτέχνες είναι ~ όντα.* ❷ αυτός που έχει σχέση με την παραγωγή ή τη δημιουργία: *~ περίοδος.* **δημιουργικά** (επίρρ.). **δημιουργικότητα** η.

δημοκρατία η: ❶ ΠΟΛ πολιτικό σύστημα στο οποίο η εξουσία προέρχεται από τον λαό: *άμεση/έμμεση/προεδρευομένη ~.* ❷ κράτος με δημοκρατικό πολίτευμα: *Ελληνική Δημοκρατία.* **δημοκράτης** ο, **-ισσα** η: ❶ οπαδός της δημοκρατίας. ❷ πρόσωπο με δημοκρατικές αντιλήψεις. **δημοκρατικός -ή -ό**. **δημοκρατικά** (επίρρ.).

> Από τα *δῆμος* + *κρατέω -ῶ* «κυριαρχώ, εξουσιάζω».

δήμος ο: διοικητική περιφέρεια με τοπική αυτοδιοίκηση που ασκείται από τον δήμαρχο και το δημοτικό συμβούλιο: *~ Θεσσαλονίκης/Αθηναίων/Πατρέων.* ***τα εν οίκω μη εν δήμω***: ❶ προσωπικά ή οικογενειακά θέματα δεν πρέπει να δημοσιοποιούνται. ❷ (συνεκδ.) ο πληθυσμός που κατοικεί στον δήμο και η διοικητική του αρχή (δήμαρχος και διοικητικό συμβούλιο): *οι αρμοδιότητες του Δήμου.* **δημότης** ο, **-ισσα** η: πολίτης ή κάτοικος δήμου.

δημοσιεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ γνωστοποιώ κτ καταχωρίζοντάς το στον τύπο: *Αύριο δημοσιεύονται τα αποτελέσματα των εξετάσεων.* ❷ καταχωρίζω κείμενο σε περιοδικό, έντυπο κτλ.: *Δημοσίευσε ένα άρθρο για τα ναρκωτικά στην τοπική εφημερίδα.* **δημοσίευση** η: ❶ η ενέργεια της καταχώρισης στον τύπο και το σχετικό κείμενο: *Η ~ των φωτογραφιών προκάλεσε σκάνδαλο. Βγήκε η ~ στις εφημερίδες;* ❷ επιστημονική μελέτη που δημοσιεύεται σε ειδικό περιοδικό: *Έχει πολλές δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά.* **δημοσίευμα** το: το κείμενο της δημοσίευσης.

δημοσιογραφία η: η έρευνα, σύνταξη και δημοσίευση ειδήσεων από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και το σχετικό επάγγελμα: *έντυπη/ηλεκτρονική ~.* **δημοσιογράφος** ο, η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία. **δημοσιογραφώ**: (αμτβ.) εργάζομαι ως δημοσιογράφος. **δημοσιογραφικός -ή -ό**. **δημοσιογραφικά** (επίρρ.).

δημόσιος -α -ο: ❶ αυτός που ανήκει, έχει σχέση ή αναφέρεται στο κράτος ≠ ιδιωτικός: *~ έκταση/έγγραφο/τομέας/σχολείο.* ❷ **α.** αυτός που αναφέρεται στον λαό ενός κράτους: *~ ασφάλεια/υγεία.* **β.** αυτός που διεξάγεται ενώπιον του λαού: *~ διάλογος.* **γ.** αυτός που έχει σχέση με την πολιτική και κοινωνική ζωή: *~ βίος.* **δημόσια** & [επίσ.] **-ίως** (επίρρ.): *Τον επέπληξε ~.* **Δημόσιο** το: το κράτος ως νομικό πρόσωπο, με τα όργανα και τις υπηρεσίες του: *Θέλει να διοριστεί στο ~.*

δημοσιότητα η: το να γίνεται κτ ευρέως γνωστό: *Η υπόθεση είδε το φως της δημοσιότητας.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·99

δημοσκόπηση η: έρευνα που αποτυπώνει τη στάση της κοινής γνώμης σε συγκεκριμένο θέμα = γκάλοπ: *Πρόσφατες δημοσκοπήσεις δείχνουν αύξηση της δημοτικότητάς του.*

δημοτικός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει σχέση με ή ανήκει στον δήμο: ~ *σύμβουλος/Αστυνομία/βιβλιοθήκη/γυμναστήριο.* ❷ αυτός που προέρχεται από τον λαό: ~ *γλώσσα/μουσική/τραγούδια.* ❸ αυτός που έχει σχέση με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση: ~ *σχολείο.* **δημοτική** η: ΓΛΩΣΣ η γλώσσα του νέου ελληνικού κράτους, όπως διαμορφώθηκε ιδίως τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια από τον προφορικό λόγο του Νεοέλληνα και όπως καλλιεργήθηκε στη λογοτεχνία. **δημοτικό** το: οι πρώτες έξι τάξεις του σχολείου, όπου παρέχεται πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Από την ΑΕ λ. *δημοτικός* με αρχική σημασία «σε κοινή χρήση».

δημοτικότητα η: το να είναι κανείς αγαπητός στον λαό: *Η ~ του αυξήθηκε.*

δημοφιλής -ής -ές: αυτός που είναι αγαπητός στον λαό: ~ *ηθοποιός.* ☞ σχ. **αγενής**.

δημοψήφισμα το: θεσμός κατά τον οποίο ο λαός αποφασίζει για σημαντικό εθνικό ζήτημα με την ψήφο του.

διά (πρόθ.): εισάγει τον αριθμό με τον οποίο διαιρούμε έναν άλλο αριθμό: *Εννέα ~ τρία ίσον τρία.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **διά** το: λεκτική απόδοση για το σύμβολο της διαίρεσης.

δια- δι- & διά-: πρόθημα που δηλώνει ❶ κίνηση διά μέσου ή προς όλες τις κατευθύνσεις: *διαγώνιος, διέρχομαι, διαπερνώ.* ❷ συναλλαγή μεταξύ προσώπων ή ομάδων: *διακομματικός.* ❸ χρονική διάρκεια: *διανυκτερεύω.* ❹ μοιρασιά: *διαιρώ, διανέμω.*

διαβάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ βλέπω και αναγνωρίζω τις λέξεις ενός κειμένου, για να κατανοήσω το περιεχόμενό του: ~ *ένα ωραίο βιβλίο.* ❷ (& με παράλ. αντικ.) μελετώ: *Διάβασα φυσική. Διάβασες για αύριο;* ❸ βοηθώ κπ να μελετήσει: *Έχω να διαβάσω τα παιδιά για το σχολείο.* ❹ (μτφ.) αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω κτ που δεν είναι άμεσα ή εύκολα αντιληπτό: *Διάβαζες την αγωνία στα μάτια της.* ❺ (για ιερέα) απαγγέλλω ευχή: *Φωνάξανε παπά να τον διαβάσει.* **διάβασμα** το.

διαβαίνω • αόρ. *διάβηκα*, απαρ. *διαβεί*: (μτβ.) περνώ, διασχίζω: *Η ομάδα διάβηκε τον ποταμό.* **διάβαση** η: το να περνά κπ, να διασχίζει έναν τόπο και (συνεκδ.) το μέρος από όπου περνά: *Η ~ του ποταμού είναι επικίνδυνη τον χειμώνα.* = διέλευση, πέρασμα. ~ *πεζών.* ☞ σχ. **βαίνω**.

διαβεβαιώνω -ομαι & [επίσ.] **διαβεβαιώ -ούμαι**: (μτβ.) δηλώνω ρητά ότι κτ είναι βέβαιο ή αληθινό ή ότι θα γίνει = βεβαιώνω: *Με διαβεβαίωσε ότι θα το ερευνούσε. Σας ~ ότι όλα είναι υπό έλεγχο.* **διαβεβαίωση** η.

διάβημα το: ❶ επίσημη ενέργεια (κυρίως διπλωματική) για την ικανοποίηση αιτήματος: *Με ~ της η κυβέρνηση ζήτησε την άρση του εμπάργκο.* ❷ ***απονενοημένο ~***: πράξη που γίνεται σε στιγμή απόγνωσης (συνήθως για αυτοκτονία).

διαβίωση η: ο τρόπος με τον οποίο ζει κπ: *Οι συνθήκες ~ στους προσφυγικούς καταυλισμούς είναι άθλιες.* **διαβιώνω** & [επίσ.] **διαβιώ** (αμτβ.).

διαβόητος -η -ο: αυτός που έχει γίνει γνωστός για κτ αρνητικό: *Συνελήφθη ο ~ εγκληματίας.*

διαβρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ (για μέταλλα, επιφάνειες κτλ.) καταστρέφω, αλλοιώνω κτ βαθμιαία: *Το μέταλλο διαβρώθηκε από το νερό.* ❷ (μτφ.) κάνω κτ χειρότερο (ηθικά): *Το σύστημα αξιών της κοινωνίας μας έχει διαβρωθεί.* **διάβρωση** η. **διαβρωτικός -ή -ό. διαβρωτικά** (επίρρ.).

διάγνωση η: ❶ ΙΑΤΡ αναγνώριση ασθένειας με βάση τα συμπτώματά της ή/και τα αποτελέσματα εξετάσεων: *Ο γιατρός έκανε έγκαιρα ~ γρίπης.* ❷ (μτφ.) αναγνώριση μιας κατάστασης: *Οι εργασίες είχαν στόχο τη ~ βλαβών στο δίκτυο επικοινωνιών.* **διέγνωσα** • εύχρηστο μόνο στο αορ. θέμα: (μτβ.) κάνω διάγνωση: *Ο γιατρός διέγνωσε πνευμονία.* **διαγνωστικός -ή -ό.**

διαγράφω -ομαι • αόρ. *διέγραψα*, παθ. αόρ. *διαγράφηκα & διαγράφτηκα*, μτχ. *διαγραμμένος* & [επίσ.] *διαγεγραμμένος*: (μτβ.) ❶ σβήνω κτ, κυρίως από γραπτό κείμενο: *Η φράση δια-*

Σύνθετα με δια-

κίνηση δια μέσου ή προς όλες τις κατευθύνσεις	***συναλλαγή μεταξύ***	***χρονική διάρκεια***	***μοιρασιά***
διαλαλώ	διακρατικός	διανυκτέρευση	διαμοιράζω
διαπλέω	διακυβερνητικός	διανυκτερεύων	
		διημερεύω	
		διημερεύων	

δημοσκόπηση
δημότης ➞ δήμος
δημοτική ➞ δημοτικός
δημοτικό ➞ δημοτικός
δημοτικός
δημοτικότητα
δημότισσα ➞ δήμος
δημοφιλής
δημοψήφισμα
δι- ➞ δια-
διά
δια-
διά- ➞ δια-
διά μέσου ➞ πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
διαβάζω
διαβαίνω
διάβαση ➞ διαβαίνω
διάβασμα ➞ διαβάζω
διαβεβαιώ ➞ διαβεβαιώνω
διαβεβαιώνω
διαβεβαίωση ➞ διαβεβαιώνω
διάβημα
διαβιώ ➞ διαβίωση
διαβιώνω ➞ διαβίωση
διαβίωση
διαβόητος
διαβρώνω
διάβρωση ➞ διαβρώνω
διαβρωτικά ➞ διαβρώνω
διαβρωτικός ➞ διαβρώνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·100

διαγεγραμμένος → διαγράφω
διάγνωση
διαγνωστικός → διάγνωση
διαγραφή → διαγράφω
διαγράφω
διαγώνια → διαγώνιος
διαγωνίζομαι
διαγώνιος
διαγώνισμα → διαγωνίζομαι
διαγωνισμός → διαγωνίζομαι
διαγωνιστικός → διαγωνίζομαι
διαγωνίως → διαγώνιος
διαδεδομένος → διαδίδω
διαδέχομαι
διαδηλώνω
διαδήλωση → διαδηλώνω
διαδηλωτής → διαδηλώνω
διαδηλώτρια → διαδηλώνω
διαδίδω
διαδικασία
διαδικαστικά → διαδικασία
διαδικαστικός → διαδικασία
διαδικτυακά → διαδίκτυο
διαδικτυακός → διαδίκτυο
διαδίκτυο
διάδοση → διαδίδω
διαδοχή → διαδέχομαι
διαδοχικά → διαδέχομαι
διαδοχικός → διαδέχομαι
διάδοχος → διαδέχομαι
διαδρομή
διάθεση → διαθέτω
διαθέσιμος → διαθέτω
διαθεσιμότητα → διαθέτω
διαθέτω
διάθλαση
διαθλαστικός → διάθλαση

γράφηκε από το κείμενο. ❷ (για πρόσ.) διώχνω κπ από οργανωμένο σύνολο: *Διαγράφηκαν τα κομματικά στελέχη που διαφώνησαν.* ❸ *παθ.* σχηματίζομαι, φαίνομαι: *Στον ορίζοντα διαγράφεται η οροσειρά.* ❹ *παθ.* (μτφ.) φαίνομαι ότι θα συμβώ ή θα εξελιχθώ: *Οι προοπτικές διαγράφονται ευνοϊκές.* **διαγραφή** η (κυρ. στις σημ. 1 & 2).

διαγωνίζομαι: (αμτβ.) συμμετέχω, συνήθως με άλλους, σε δοκιμασία: *Σήμερα οι υποψήφιοι διαγωνίζονται στα μαθηματικά.* **διαγωνισμός** ο: δοκιμασία στην οποία υποβάλλονται κάποιοι για να κερδίσουν κτ, όπως βραβείο, θέση κτλ. **διαγώνισμα** το: γραπτή εξέταση στο σχολείο. **διαγωνιστικός -ή -ό**.

διαγώνιος -α & -ος -ο: ❶ αυτός που ενώνει δύο απέναντι γωνίες. ❷ αυτός που κινείται πλάγια σε σχέση με μία ευθεία. **διαγώνια & -ίως** (επίρρ.): *Το σπίτι του βρίσκεται ~ απέναντι από το δικό μου.* **διαγώνιος** η: ΓΕΩΜ η διαγώνιος ευθεία.

διαδέχομαι • αόρ. *διαδέχθηκα*: (μτβ.) ❶ (για γεγονότα, καταστάσεις) γίνομαι, συμβαίνω μετά από κτ άλλο = ακολουθώ: *Την καταιγίδα διαδέχθηκε η ηρεμία.* ❷ (για πρόσ.) παίρνω επίσημη θέση, αξίωμα μετά από κπ άλλο: *Άγνωστο είναι ποιος θα τον διαδεχθεί στην εξουσία.* **διαδοχή** η. **διάδοχος -η -ο**: αυτός που διαδέχεται κπ ή κτ άλλο = ακόλουθος, επόμενος. **διάδοχος** ο, η: ❶ πρόσωπο που διαδέχεται κπ σε αξίωμα ή θέση, που συνεχίζει το έργο κπ. ❷ *συνήθ. αρσ.* το παιδί κπ, κυρίως το πρωτότοκο. **διαδοχικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται σε σειρά, μετά από κπ άλλο: *Διαδοχικές εικόνες μάς δίνουν την αίσθηση της κίνησης.* **διαδοχικά** (επίρρ.).

διαδηλώνω -ομαι: ❶ (αμτβ.) συμμετέχω σε πορεία διαμαρτυρίας για συγκεκριμένο ζήτημα: *Χιλιάδες πολίτες διαδήλωσαν εναντίον του πολέμου.* ❷ (μτβ.) εκφράζω δημόσια: *~ την αντίθεσή της στην επίσημη γραμμή του κόμματος.* **διαδήλωση** η: μαζική πορεία διαμαρτυρίας. **διαδηλωτής** ο, **-ώτρια** η.

διαδίδω -ομαι • αόρ. *διέδωσα*, παθ. αόρ. *διαδόθηκα*, μππ. *διαδεδομένος*: (μτβ.) ❶ κάνω κτ γνωστό ή ενεργώ ώστε να γίνει γνωστό σε πολλούς: *Διέδωσαν τα νέα παντού. Οι μαθητές του διέδωσαν τη θεωρία του.* ❷ κάνω κτ να πάρει έκταση, να εξαπλωθεί: *Η φωτιά διαδόθηκε γρήγορα σε όλο το κτίριο.* **διάδοση** η: ❶ το να διαδίδει κπ κτ: *~ ιδεών/νόσου.* ❷ *πληθ.* πληροφορία που δεν είναι εξακριβωμένη = φήμη: *Κυκλοφορούν διαδόσεις ότι θα γίνουν απολύσεις.*

διαδικασία η: ❶ εκτέλεση μίας ενέργειας με συγκεκριμένα βήματα ή κανόνες: *Η ~ έκδοσης του πιστοποιητικού είναι απλή.* ❷ (μτφ.) κτ που απαιτεί πολύ κόπο ή χρόνο: *Η θεώρηση των πιστοποιητικών είναι ολόκληρη ~.* **διαδικαστικός -ή -ό. διαδικαστικά** (επίρρ.).

> Η ΑΕ λ. *διαδικασία*, από το ρ. *διαδικάζω*, αναφερόταν σε δίκη, παραπομπή σε δίκη ή δικαστική κρίση.

διαδίκτυο το: διεθνές δίκτυο υπολογιστικών συστημάτων που διευκολύνει την επικοινωνία και παροχή ποικίλων υπηρεσιών = ίντερνετ. **διαδικτυακός -ή -ό. διαδικτυακά** (επίρρ.).

διαδρομή η: ❶ η πορεία που κάνει κπ για να πάει από ένα σημείο σε ένα άλλο, καθώς και η απόσταση μεταξύ τους: *Ακολουθήσαμε τη ~ δίπλα στο ποτάμι. Ήταν μεγάλη ~ και κουραστήκαμε.* ❷ (μτφ.) πορεία, εξέλιξη κπ: *Η ~ σας στο θέατρο είναι αξιοζήλευτη.*

διαθέτω -τίθεμαι • αόρ. *διέθεσα*: (μτβ.) ❶ έχω κτ και μπορώ να το χρησιμοποιώ όπως θέλω: *~ χρήματα/χρόνο/ικανότητες.* ❷ έχω κτ και το δίνω σε άλλους για πάντα ή για να το χρησιμοποιήσουν προσωρινά = παραχωρώ: *Διέθεσε στους φίλους του το σπίτι του για την εκδήλωση.* ❸ πουλώ: *Διέθεσαν στην αγορά προϊόντα σε χαμηλές τιμές.* ❹ *παθ.* είμαι στην κατάλληλη ψυχική κατάσταση για να κάνω κτ: *Δε ~ να βοηθήσω κανέναν.* ☞ σχ. **θέτω. διάθεση** η: ❶ **α.** ψυχική κατάσταση: *καλή/κακή ~.* **β.** (ειδικ.) καλή ψυχική κατάσταση = [οικ.] κέφι: *Δεν έχω ~ να βγούμε απόψε.* ❷ πώληση: *Άρχισε η ~ των εισιτηρίων για τη συναυλία.* ❸ το να έχει κπ κτ και να μπορεί να το κάνει ό,τι θέλει: *~ χρόνου/χώρου/κερδών.* **διατεθειμένος -η -ο**: ❶ αυτός που είναι πρόθυμος να κάνει κτ: *Είναι ~ να μας βοηθήσει.* ❷ αυτός που τηρεί ορισμένη στάση απέναντι σε κπ: *Είναι αρνητικά ~ απέναντί μας.* **διαθέσιμος -η -ο**: αυτός που είναι στη διάθεση κπ. **διαθεσιμότητα** η: το να είναι κπ ή κτ διαθέσιμο(ς).

> Η λ. *διατεθειμένος* προέρχεται από το ΑΕ *διατεθειμένος* (μππ. του ρ. *διατίθημι*). Στα ΝΕ δε χρησιμοποιείται ως μετοχή (με τη σημ. «έχω διατεθεί»), αλλά μόνο ως επίθ.

διάθλαση η: ΦΥΣ αλλαγή της κατεύθυνσης ενός κύματος ή μίας ακτίνας φωτός, όταν περνά

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·101

από ένα μέσο σε άλλο με διαφορετική πυκνότητα. **διαθλαστικός -ή -ό**.

διαιρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ χωρίζω σε μέρη ή ομάδες: *Το βιβλίο διαιρείται σε δύο μέρη.* ❷ ΜΑΘ υπολογίζω πόσες φορές χωράει ένας αριθμός σε έναν άλλο: *Το 9 διαιρείται ακριβώς διά του 3.* ❸ (μτφ.) κάνω κάποιους να διαφωνήσουν έντονα μεταξύ τους = διχάζω: *Είχαν τέτοια ομοψυχία, που δεν μπόρεσε να τους διαιρέσει τίποτα.* **διαίρεση** η. **διαιρετικός -ή -ό**: αυτός που διαιρεί (κυρ. στη σημ. 3). **διαιρετικά** (επίρρ.). **διαιρετός -ή -ό**. **διαιρετέος** ο: ΜΑΘ αριθμός που διαιρείται. **διαιρέτης** ο: ΜΑΘ αριθμός με τον οποίο διαιρούμε έναν άλλο.

διαισθάνομαι: (μτβ.) αντιλαμβάνομαι κτ χωρίς να μπορώ να το στηρίξω λογικά ή να το αποδείξω: *~ ότι θα γίνει κτ κακό.* **διαίσθηση** η. **διαισθητικός -ή -ό**. **διαισθητικά** (επίρρ.).

δίαιτα η • γεν. & [λόγ.] *διαίτης*: τρόπος διατροφής (κυρίως για λόγους θεραπείας, αδυνατίσματος, υγιεινής ζωής κτλ.): *Κάνει ~ για να αδυνατίσει.* **διαιτητικός¹ -ή -ό**. **διαιτητικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **διαιτητής**.

διαιτητής ο: ❶ ΑΘΛ πρόσωπο που επιβλέπει την ορθή τήρηση των κανόνων στη διάρκεια αγώνα. ❷ πρόσωπο που έχει ως καθήκον να λύσει τις διαφορές δύο πλευρών = μεσολαβητής. **διαιτησία** η: ❶ ΑΘΛ ο τρόπος εκτέλεσης των καθηκόντων του διαιτητή και το ίδιο το πρόσωπο που διαιτητεύει: *Οι παίκτες τα έβαλαν με τη ~.* ❷ επίλυση διαφορών δύο πλευρών (κυρίως επίσημων αρχών) από κπ τρίτο: *Τα κράτη προσέφυγαν σε διεθνή ~.* **διαιτητικός² -ή -ό**.

> Τα *δίαιτα* και *διαιτητής* (και τα παράγωγά τους) προέρχονται από το ΑΕ ρ. *διαιτῶμαι* που σήμαινε «διατρέφομαι με συγκεκριμένο τρόπο» και «κρίνω ως μεσολαβητής».

διακινδυνεύω -ομαι: ❶ (μτβ.) εκθέτω κτ σε κίνδυνο = διακυβεύω, ριψοκινδυνεύω, ρισκάρω: *~ πολλά χρήματα.* ❷ (μτβ.) τολμώ να κάνω (πρόβλεψη, σχόλιο κτλ.) = αποτολμώ: *Θα διακινδυνέψω μια πρόβλεψη, κι ας μην είμαι σίγουρη.* ❸ (αμτβ.) εκτίθεμαι σε κίνδυνο: *Του αρέσει η δράση, τολμά να διακινδυνεύει.*

διακινώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ μεταφέρω αγαθά ή ανθρώπους: *Τα τρένα διακινούν χιλιάδες επιβάτες.* ❷ θέτω κτ σε κυκλοφορία: *Διακινούσε παράνομα φάρμακα από το εξωτερικό.* ❸ κάνω κτ (ιδέες κτλ.) να γίνει ευρέως γνωστό = διαδίδω. **διακίνηση** η.

διακόπτω -ομαι • μτχ. *διακεκομμένος*: (μτβ.) ❶ σταματώ (συνήθως προσωρινά) κτ που γίνεται: *Ο διαιτητής διέκοψε τον αγώνα. Διέκοψε τις σπουδές του για να εργαστεί.* ❷ (& με παράλ. αντικ.) κάνω κπ που μιλάει να σταματήσει: *Διέκοπτε συνέχεια τον μάρτυρα. Μη διακόπτεις!* ☞ σχ. **αναβάλλω**. **διακοπή** η: ❶ το να διακόπτει κανείς κπ ή κτ: *~ ρεύματος/του φαρμάκου.* ❷ *πληθ.* περίοδος που δε λειτουργούν σχολεία, υπηρεσίες κτλ.: *καλοκαιρινές διακοπές.* **διακόπτης** ο: εξάρτημα συσκευής ή μηχανής για την έναρξη και λήξη της λειτουργίας της.

διακοσμώ -ούμαι: (μτβ.) κάνω έναν χώρο ή ένα αντικείμενο πιο όμορφο, το στολίζω. **διακόσμηση** η: διαμόρφωση χώρου ή αντικειμένου με σκοπό την αισθητική απόλαυση: *~ εσωτερικών/εξωτερικών χώρων.* **διακοσμητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη διακόσμηση. **διακοσμητικός -ή -ό**. **διακοσμητικά** (επίρρ.). **διακοσμητικό** το: αντικείμενο που χρησιμοποιείται για διακόσμηση.

διακρίνω -ομαι • αόρ. *διέκρινα*, παθ. αόρ. *διακρίθηκα* (μτβ.) ❶ **α.** αναγνωρίζω κτ ως διαφορετικό σε σχέση με κτ άλλο = ξεχωρίζω: *~ τη διαφορά μεταξύ καλού και κακού.* **β.** χωρίζω σε ομάδες ή είδη: *Τα σώματα διακρίνονται σε στερεά, υγρά και αέρια.* ❷ αντιλαμβάνομαι, αναγνωρίζω κτ που δε γίνεται εύκολα αντιληπτό: *Με δυσκολία ~ τη μορφή της στο σκοτάδι. ~ μια ειρωνεία στο ύφος σας;* ❸ (για ιδιότητες) αποτελώ χαρακτηριστικό κπ: *Τον διακρίνει η ευγένεια.* ❹ *παθ.* **α.** είμαι πολύ καλός σε κτ = διαπρέπω, ξεχωρίζω: *Διακρίνεται στα μαθηματικά.* **β.** ξεχωρίζω για κτ: *Διακρίνεται για το ήθος της.* **διακεκριμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που διακρίνεται σε κτ (σημ. 4α): *~ επιστήμονας.* **διάκριση** η: ❶ το να διακρίνει κανείς κτ (σημ. 1). ❷ *πληθ.* το να διακρίνει κανείς κπ άλλο από ένα σύνολο: *φυλετικές/κοινωνικές/ταξικές διακρίσεις.* ❸ βραβείο, τίτλος, τιμές κτλ. που δίνονται ως αναγνώριση της αξίας κπ: *Έχει πάρει διακρίσεις σε διεθνείς διοργανώσεις.* **διακριτικός -ή -ό**: ❶ **α.** αυτός που προσπαθεί να μην ενοχλεί, καθώς και η αντίστοιχη συμπεριφορά ≠ αδιάκριτος: *Είναι ~, πάντοτε έρχεται ώρες που ξέρει ότι δε θα ενοχλήσει.* **β.** αυτός που δεν τραβάει άμεσα την προσοχή κπ, δεν προκαλεί εντύπωση: *Κάνε μου ένα ~ νεύμα όταν θέλεις να φύγουμε.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζει κπ ή κτ, επιτρέποντας τη διάκρισή του = χαρακτηριστικός: *~ σημάδι / γνώρισμα.* **διακριτικά** (επίρρ.

διαίρεση → διαιρώ
διαιρετέος → διαιρώ
διαιρέτης → διαιρώ
διαιρετικά → διαιρώ
διαιρετικός → διαιρώ
διαιρετός → διαιρώ
διαιρώ
διαισθάνομαι
διαίσθηση → διαισθάνομαι
διαισθητικά → διαισθάνομαι
διαισθητικός → διαισθάνομαι
δίαιτα
διαιτησία → διαιτητής
διαιτητής
διαιτητικά → δίαιτα
διαιτητικός¹ → δίαιτα
διαιτητικός² → διαιτητής
διακεκομμένος → διακόπτω
διακεκριμένος → διακρίνω
*διακεκριμμένος → διακεκριμένος
διακεκριμμένος → διακρίνω
διακινδυνεύω
διακίνηση → διακινώ
διακινώ
διακομματικός → δια-
διακοπή → διακόπτω
διακόπτης → διακόπτω
διακόπτω
διακόσμηση → διακοσμώ
διακοσμητής → διακοσμώ
διακοσμητικά → διακοσμώ
διακοσμητικό → διακοσμώ
διακοσμητικός → διακοσμώ
διακοσμήτρια → διακοσμώ
διακοσμώ
διακρατικός → δια-
διακρίνω
διάκριση → διακρίνω
διακριτικά → διακρίνω
διακριτικός → διακρίνω
διακριτικότητα → διακρίνω
διακριτός → διακρίνω
διακυβερνητικός → δια-
διαλαλώ → δια-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·102

διάλεγμα → διαλέγω
διαλέγομαι → διάλογος
διαλέγω
διάλειμμα
διαλεκτικός → διάλεκτος
διάλεκτος
διάλεξη
διαλεχτός → διαλέγω
διαλλακτικά → διαλλακτικός
διαλλακτικός
διαλλακτικότητα → διαλλακτικός
διαλογή → διαλέγω
διαλογικός → διάλογος
διάλογος
διάλυμα → διαλύω
διάλυση → διαλύω
διαλυτικά → διαλύω
διαλυτικό → διαλύω
διαλυτικός → διαλύω
διαλύω
διαμαρτυρία → διαμαρτύρομαι
διαμαρτύρομαι
διαμαρτυρόμενη → διαμαρτυρόμενος
διαμαρτυρόμενος → διαμαρτύρομαι
διαμαρτυρόμενος
διαμένω
διαμέρισμα
διαμέσου → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
διαμετρικά → διάμετρος
διαμετρικός → διάμετρος
διάμετρος
διαμοιράζω → δια-
διαμονή → διαμένω
διαμορφώνω
διαμόρφωση → διαμορφώνω
διανέμω
διανόηση → διανοούμαι
διανοητικά → διανοούμαι
διανοητικός → διανοούμαι
διάνοια → διανοούμαι
διανομέας → διανέμω
διανομή → διανέμω
διανοούμαι
διανοούμενος → διανοούμαι
διανοούμενη → διανοούμαι
διανυκτέρευση → δια-
διανυκτερεύω → δια-
διανυκτερεύων → δια-

στη σημ. 1). **διακριτικότητα** η: η ιδιότητα του διακριτικού (σημ. 1). **διακριτός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να διακριθεί (σημ. 1).

διαλέγω -ομαι • προφέρεται *δια-λέγω*, αόρ. *διάλεξα*, μτχ. *διαλεγμένος*: (μτβ.) αποφασίζω ποιο(ν) προτιμώ από σύνολο προσώπων, πραγμάτων, ενεργειών κτλ. με βάση ορισμένα κριτήρια = επιλέγω. **διάλεγμα** το = επιλογή. **διαλεχτός -ή -ό**: αυτός που ξεχωρίζει λόγω της καλής ποιότητας ή αξίας του = ξεχωριστός, εκλεκτός. **διαλογή** η: επιλογή, ξεδιάλεγμα με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: *προϊόντα άλφα/βήτα διαλογής*.

διάλειμμα το: παύση συνήθως από εργασία για μικρό χρονικό διάστημα.

Από το ΑΕ ρ. *διαλείπω* (< *διά* + *λείπω*).

διάλεκτος η: ΓΛΩΣΣ τοπική γλωσσική παραλλαγή μιας γλώσσας, με μικρές αποκλίσεις από την κοινή γλώσσα, ιδίωμα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: *ποντιακή/κρητική ~*. **διαλεκτικός -ή -ό**.

διάλεξη η: ομιλία μπροστά σε κοινό, με θέμα από τον χώρο της επιστήμης ή της τέχνης.

διαλλακτικός -ή -ό: αυτός που είναι πρόθυμος να κάνει συμβιβασμό, καθώς και η σχετική συμπεριφορά = συμβιβαστικός, συμφιλιωτικός, μετριοπαθής ≠ αδιάλλακτος: *Κατέληξαν σε συμφωνία, γιατί και οι δύο πλευρές ήταν διαλλακτικές*. **διαλλακτικά** (επίρρ.). **διαλλακτικότητα** η ≠ αδιαλλαξία.

διάλογος ο: συνομιλία μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων = συζήτηση ≠ μονόλογος: *Κρυφάκουσε τον μεταξύ τους ~. Θα γίνει δημόσιος ~ για την Παιδεία*. **διαλέγομαι** • προφέρεται *δι-α-λέγομαι*, αόρ. *διαλέχθηκα*: [επίσ.] (αμτβ.) κάνω διάλογο = συνομιλώ, συζητώ, συνδιαλέγομαι: *Η ταινία του διαλέγεται με προηγούμενες πάνω στο ίδιο θέμα*. **διαλογικός -ή -ό**: αυτός που έχει μορφή διαλόγου.

διαλύω -ομαι: (μτβ.) ❶ χωρίζω κτ στα μέρη από τα οποία αποτελείται ≠ συναρμολογώ: *Διέλυσε τον μηχανισμό για να δει πώς λειτουργεί*. ❷ κάνω ένα ενιαίο σύνολο να χωριστεί ή να διασπαστεί: *Η αστυνομία διέλυσε το πλήθος. Ο θάνατος του πατέρα διέλυσε την οικογένεια*. ❸ κάνω να μην υπάρχει πια κτ = απομακρύνω, εξαφανίζω: *Ο αέρας διέλυσε τα σύννεφα. Διέλυσε τις υποψίες μου*. ❹ αναμειγνύω κπ ουσία με υγρό, ώστε να γίνουν ένα ενιαίο σύνολο: *Διέλυσε το συμπυκνωμένο γάλα σε νερό*. ❺ θέτω τέλος (σε δεσμό, ένωση κτλ.): *Διαλύσανε τον αρραβώνα / την επιχείρηση*. **διάλυση** η. **διάλυμα** το: ΧΗΜ ομοιογενές υγρό που σχηματίζεται από την ανάμειξη δύο ή περισσότερων ουσιών. **διαλυτικός -ή -ό**. **διαλυτικά** (επίρρ.). **διαλυτικό** το: υγρό που χρησιμοποιείται για τη διάλυση ή αραίωση χρωμάτων ή διαλυμάτων.

διαμαρτύρομαι • αόρ. *διαμαρτυρήθηκα*: (μτβ. & αμτβ.) εκφράζω με έντονο τρόπο την αντίθεσή μου σε κτ: *Διαμαρτυρόταν ότι δεν είχε πει ψέματα. Διαμαρτύρονται για τη διαιτησία του αγώνα*. **διαμαρτυρία** η. **διαμαρτυρόμενος -η -ο**: αυτός που διαμαρτύρεται για κτ.

διαμαρτυρόμενος ο, **-η** η: ΘΡΗΣΚ χριστιανός που ανήκει στην προτεσταντική εκκλησία, η οποία προήλθε από απόσχιση από την καθολική εκκλησία τον 16ο αιώνα = προτεστάντης.

διαμένω • πρτ. *διέμενα*, αόρ. *διέμεινα*: [επίσ.] (αμτβ.) κατοικώ κάπου: *Διαμένουν στο εξωτερικό*. **διαμονή** η.

διαμέρισμα το: ❶ σύνολο δωματίων που αποτελεί ενιαίο χώρο κατοικίας σε μία πολυκατοικία: *Μένουμε σε ~ τεσσάρων δωματίων στον τρίτο όροφο*. ❷ αυτόνομο τμήμα χώρας ή πόλης: *Η Ελλάδα χωρίζεται σε εφτά γεωγραφικά διαμερίσματα. δημοτικό ~*.

διάμετρος η: ΓΕΩΜ ευθύγραμμο τμήμα που περνά από το κέντρο κύκλου ή σφαίρας, ενώνοντας δύο σημεία της περιφέρειάς τους. ***εκ διαμέτρου αντίθετος***: εντελώς αντίθετος. **διαμετρικός -ή -ό. διαμετρικά** (επίρρ.).

διαμορφώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω μορφή, σχήμα σε κτ: *Διαμόρφωσαν έναν χώρο για να παίζουν τα παιδιά*. ❷ επιδρώ στην ανάπτυξη, εξέλιξη κπ: *Το σχολείο ~ χαρακτήρες*. **διαμόρφωση** η.

διανέμω -ομαι • αόρ. *διένειμα*, μτχ. *διανεμημένος*: (μτβ.) δίνω κτ σε πολλούς = μοιράζω: *Οι προσκλήσεις διανέμονται δωρεάν*. **διανομή** η. **διανομέας** ο.

διανοούμαι: ❶ (μτβ.) έχω στο μυαλό ως σκέψη: *Ούτε να το διανοηθείς κάτι τέτοιο!* ❷ (αμτβ.) συλλογίζομαι σε βάθος. **διανοούμενος** ο, **-η** η: πρόσωπο ιδιαιτέρως μορφωμένο και καλλιεργημένο, με πνευματική ενασχόληση. **διανόηση** η: ❶ ανώτερη πνευματική λειτουργία που οδηγεί στη γνώση και την κριτική σκέψη. ❷ το σύνολο των διανοουμένων: *ο κόσμος της ~*. **διάνοια** η: ❶ πνεύμα, νους. ❷ ιδιαίτερα ευφυής άνθρωπος. = μεγαλοφυΐα. **διανοητικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται ή έχει σχέση με τη σκέψη. **διανοητικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·103

> Από το ΑΕ ρ. *διανοοῦμαι* «έχω στο μυαλό μου» (< *διά* + *νοῦς*) .

διάνυσμα το: ΜΑΘ ευθύγραμμο τμήμα που χαρακτηρίζεται από τη διεύθυνση, τη φορά και το μήκος του. **διανυσματικός -ή -ό**.

διανύω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω απόσταση: *Μπορεί να διανύσει πολλά χιλιόμετρα.* ❷ [επίσ.] (για χρόνο) βρίσκομαι: *Διανύει το τριακοστό έτος της ηλικίας του.* **διάνυση** η.

διαπασών η • άκλ.: ❶ ΜΟΥΣ το διάστημα μίας κλίμακας = οκτάβα. ❷ πολύ υψηλή ένταση ήχου: *Βάζαμε τη μουσική στη διαπασών.*

διαπερνώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) ❶ περνάω μέσα από κτ άλλο: *Το φως του ήλιου ~ την κουρτίνα.* ❷ (μτφ.) επιδρώ σε κπ ή κτ: *Τον διαπέρασε ένα ρίγος.* **διαπεραστικός -ή -ό. διαπεραστικά** (επίρρ.).

διαπιστώνω -ομαι: (μτβ.) ανακαλύπτω ή συμπεραίνω κτ μετά από έλεγχο: *Διαπιστώσαμε αμέσως την απουσία του φύλακα.* **διαπίστωση** η.

διαπολιτισμικός -ή -ό: αυτός που χαρακτηρίζει ή αναφέρεται σε δύο ή περισσότερους πολιτισμούς: *~ εκπαίδευση.* **διαπολιτισμικά** (επίρρ.).

διαπραγματεύομαι: (μτβ.) συνεννοούμαι για την επίτευξη συμφωνίας: *~ την αγορά μιας εταιρείας.* **διαπραγμάτευση** η: ❶ το να διαπραγματεύεται κπ κτ. ❷ *συνήθ. πληθ.* σύνολο συζητήσεων για ένα θέμα: *Έληξαν οι διαπραγματεύσεις.* **διαπραγματευτικός -ή -ό. διαπραγματευτικά** (επίρρ.). **διαπραγματευτής** ο, **-εύτρια** η.

> **Προσοχή** στη διάκριση μεταξύ των ρ. *διαπραγματεύομαι* και *πραγματεύομαι* «εξετάζω λεπτομερώς».

διάρκεια η • γεν. & [λόγ.] *διαρκείας*: ❶ χρονικό διάστημα κατά το οποίο συμβαίνει κτ. ❷ ανθεκτικότητα, αντοχή στον χρόνο: *Η σχέση αυτή δεν είχε ~.* ***στιλό/εισιτήριο/απεργία διαρκείας***: που έχουν μεγάλη διάρκεια. **διαρκώ**: (αμτβ.) ❶ έχω ορισμένη διάρκεια: *Το έργο ~ 2 ώρες.* ❷ συνεχίζω χρονικά: *Η ειρήνη δεν διήρκεσε πολύ.* **διαρκής -ής -ές** = συνεχής. ☞ σχ. **αγενής**. **διαρκώς** (επίρρ.).

διαρρέω • αόρ. *διέρρευσα*: ❶ (αμτβ., για υγρά ή αέρια) ξεφεύγω. ❷ (μτφ., αμτβ.) κυκλοφορώ ως φήμη: *Από το υπουργείο διέρρευσε η πληροφορία.* ❸ (μτβ.) ρέω, κυλώ μέσα από κπ χώρο: *Ο ποταμός διαρρέει μία καταπράσινη κοιλάδα.* **διαρροή** η: *~ στο σύστημα αποχέτευσης/~ ρεύματος.*

> Η μτβ. χρήση του *διαρρέω* με τη σημ. 2 (*Ο Γιάννης διέρρευσε την πληροφορία*), παρατηρείται όλο και πιο συχνά, δεν έχει όμως ακόμη καθιερωθεί.

διάρρηξη η: ❶ παράνομη είσοδος σε χώρο ή όχημα (συνήθως με σκοπό την κλοπή): *Κατηγορείται για ~ αυτοκινήτου.* ❷ [επίσ.] (μτφ.) απότομη διακοπή: *Η έντονη διαφωνία προκάλεσε την οριστική ~ των σχέσεων.* **διαρρήκτης** ο: *σεσημασμένος ~.*

> Από το ΑΕ ρ. *διαρρήγνυμι* (< *διά* + *ῥήγνυμι* «σκίζω»).

διάσειση η: ΙΑΤΡ λειτουργική διαταραχή των νευρικών κέντρων του εγκεφάλου μετά από χτύπημα: *Μετά το πέσιμο, έπαθε ~.*

διασκεδάζω -ομαι: ❶ *ενεργ.* **α.** (αμτβ.) περνάω καλά, ευχαριστιέμαι = ψυχαγωγούμαι: *Διασκεδάσαμε πολύ στο πάρτι.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να περνάει καλά: *Τα απλά παιχνίδια ~ τα μικρά παιδιά.* ❷ (μτβ.) διώχνω κτ (συνήθως δυσάρεστο) μακριά = διασκορπίζω: *Με τις δηλώσεις του διασκεδάστηκαν οι ανησυχίες μας.* ☞ σχ. **ψυχαγωγία**. **διασκέδαση** η. **διασκεδαστικός -ή -ό. διασκεδαστικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *διασκεδάννυμι* «διασκορπίζω».

διασκευή η: η τροποποίηση σε βασικά σημεία ενός καλλιτεχνικού έργου: *Η ταινία είναι ~ του ομώνυμου θεατρικού έργου.* **διασκευάζω -ομαι** (μτβ.).

διάσκεψη η: συνάντηση, συνεδρίαση επισήμων ή πολιτικών προσώπων για τη λήψη αποφάσεων: *~ για την προστασία του περιβάλλοντος.* ***~ κορυφής***: διάσκεψη αρχηγών κρατών. **διασκέπτομαι** (αμτβ.).

διασπορά η: ❶ σκόρπισμα σε διαφορετικά σημεία: *βόμβες διασποράς.* ❷ διάδοση: *~ ψευδών ειδήσεων.* ❸ (μτφ.) το να ζει κάποια εθνότητα σε ξένο μέρος και (συνεκδ.) ο πληθυσμός αυτός: *ο Ελληνισμός της διασποράς.* **διασπείρω -ομαι**: (μτβ.) διαδίδω (φήμες, ειδήσεις κτλ.).

διασπώ -ώμαι: (μτβ.) ❶ χωρίζω ένα σύνολο σε κομμάτια = κατακερματίζω: *Το κόμμα διασπάστηκε.* ❷ διακόπτω: *Η προσοχή των μαθητών διασπάται κάθε φορά που ακούγεται θόρυβος.* **διάσπαση** η. **διασπαστικός -ή -ό. διασπαστικά** (επίρρ.).

διάσταση η: ❶ μέγεθος που δηλώνει ύψος, πλάτος, μήκος: *οι διαστάσεις του τραπεζιού.* ❷

διάνυση → διανύω
διάνυσμα
διανυσματικός → διάνυσμα
διανύω
διαπασών
διαπεραστικά → διαπερνώ
διαπεραστικός → διαπερνώ
διαπερνώ
διαπιστώνω
διαπίστωση → διαπιστώνω
διαπλέω → δια-
διαπολιτισμικά → διαπολιτισμικός
διαπολιτισμικός
διαπραγματεύομαι
διαπραγμάτευση → διαπραγματεύομαι
διαπραγματευτής → διαπραγματεύομαι
διαπραγματευτικά → διαπραγματεύομαι
διαπραγματευτικός → διαπραγματεύομαι
διαπραγματεύτρια → διαπραγματεύομαι
διάρκεια
διαρκής → διάρκεια
διαρκώ → διάρκεια
διαρκώς → διάρκεια
διαρρέω
διαρρήκτης → διάρρηξη
διάρρηξη
διαρροή → διαρρέω
διάσειση
διασκεδάζω
διασκέδαση → διασκεδάζω
διασκεδαστικά → διασκεδάζω
διασκεδαστικός → διασκεδάζω
διασκέπτομαι → διάσκεψη
διασκευάζω → διασκευή
διασκευή
διάσκεψη
διάσπαση → διασπώ
διασπαστικά → διασπώ
διασπαστικός → διασπώ
διασπείρω → διασπορά
διασπορά
διασπώ
διάσταση

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·104

διασταυρώνω
διασταύρωση → διασταυρώνω
διαστέλλω
διάστημα
διαστημικός → διάστημα
διαστολή → διαστέλλω
διασύνδεση
διασυνδέω → διασύνδεση
διασυρμός → διασύρω
διασύρω
διασχίζω
διασώζω
διάσωση → διασώζω
διασώστης → διασώζω
διασώστρια → διασώζω
διαταγή → διατάζω
διάταγμα → διατάζω
διατάζω
διάταξη
διατάραξη → διαταράσσω
διαταράσσω
διαταραχή → διαταράσσω
διατάσσω → διάταξη
διατεθειμένος → διαθέτω
διατελώ
διατήρηση → διατηρώ
διατηρητέος → διατηρώ
διατηρώ
διατίθεμαι → διαθέτω
διατρέφω → διατροφή
διατροφή
διατροφικός → διατροφή
διατυπώνω
διατύπωση → διατυπώνω
διαύγεια → διαυγής
διαυγής
διαυγώς → διαυγής
διαφάνεια → διαφανής
διαφανής
διάφανος → διαφανής
διαφανώς → διαφανής

πληθ. έκταση ή σοβαρότητα ενός θέματος: *Η υπόθεση πήρε τεράστιες διαστάσεις.* ❸ (μτφ.) πλευρά ενός θέματος: *Ανέδειξε μία νέα ~ του θέματος.* ❹ διαφορά, απόκλιση: *~ απόψεων.* ❺ το να ζει χωριστά ένα παντρεμένο ζευγάρι: *Βρίσκονται σε ~.*

Από το ΑΕ ρ. *δίσταμαι* (☞ **λ.**).

διασταυρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ ελέγχω την ορθότητα πληροφορίας ή είδησης: *Οι πληροφορίες που μας έδινε ήταν διασταυρωμένες.* ❷ βάζω δύο πράγματα σταυρωτά. ❸ δημιουργώ νέα ποικιλία ζώου ή φυτού συνδυάζοντας διαφορετικά είδη. ❹ *παθ.* συναντιέμαι: *Στο σημείο αυτό διασταυρώνονται δύο κεντρικοί δρόμοι. Διασταυρώθηκαν τα βλέμματά μας αρκετές φορές.* **διασταύρωση** η.

διαστέλλω -ομαι • αόρ. *διέστειλα*, παθ. αόρ. *διαστάλθηκα* & [επίσ.] *διεστάλην*, μππ. *διεσταλμένος*: (μτβ.) ❶ ΦΥΣ προκαλώ αύξηση του όγκου ενός σώματος ≠ συστέλλω: *Η θερμότητα κάνει τα σώματα να διαστέλλονται.* ❷ μεγαλώνω τις διαστάσεις κπ πράγματος: *Με κοίταζε με διεσταλμένα μάτια.* **διαστολή** η: ΦΥΣ αύξηση των διαστάσεων ενός σώματος ≠ συστολή: *Η ζημιά οφείλεται στην απότομη ~ των καλωδίων.*

διάστημα το: ❶ απόσταση στον χώρο: *Μην αφήνεις μεγάλο ~ ανάμεσα στις δύο γραμμές!* ❷ χρονική περίοδος, απόσταση: *~ δύο ημερών.* ❸ ΑΣΤΡΟΝ τα ουράνια σώματα και ό,τι υπάρχει έξω από την ατμόσφαιρα της γης: *η εξερεύνηση του διαστήματος.* **διαστημικός -ή -ό** (στη σημ. 3).

διασύνδεση η: ❶ σύνδεση, συσχέτιση γεγονότων ή καταστάσεων. ❷ *συνήθ. πληθ.* γνωριμία με ανθρώπους που κατέχουν δύναμη ή εξουσία: *Η επιτυχία του οφείλεται στις διασυνδέσεις του.* **διασυνδέω -ομαι** (μτβ.).

διασύρω -ομαι: (μτβ.) διαδίδω αρνητικά πράγματα για κπ = δυσφημώ: *Το όνομά του διασύρθηκε.* **διασυρμός** ο.

διασχίζω -ομαι: (μτβ.) περνώ από τη μία άκρη μιας έκτασης ως την άλλη: *Το ποτάμι διέσχιζε την πεδιάδα. Διέσχισε τον δρόμο περνώντας μέσα από αυτοκίνητα.*

διασώζω -ομαι: (μτβ.) ❶ σώζω: *Οι εγκλωβισμένοι διασώθηκαν από την Πυροσβεστική.* ❷ (μτβ.) γλιτώνω από τη φθορά του χρόνου: *Μεγάλο μέρος των παπύρων διασώθηκε από τους μοναχούς.* **διάσωση** η. **διασώστης** ο, **-ώστρια** η.

διατάζω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) δίνω σε κπ εντολή = προστάζω: *Ο στρατηγός διέταξε τους στρατιώτες του να επιτεθούν. Πάψε να διατάζεις και κάνε κι εσύ καμιά δουλειά!* **διαταγή** η = προσταγή. **διάταγμα** το: γραπτή διατύπωση απόφασης από ανώτερη αρχή.

διάταξη η: ❶ ο τρόπος που κτ είναι τοποθετημένο: *Η ~ των επίπλων είναι καλή.* ❷ ό,τι ορίζεται από ένα νομοθετικό κείμενο: *διατάξεις του ποινικού κώδικα.* ***ημερήσια ~***: κατάλογος θεμάτων για συζήτηση σε συνέλευση, συνεδρίαση: *Εγκρίνεται η ~ και αρχίζει η συνεδρίαση.* ***στην ημερήσια ~***: πολύ συχνά: *Τα σκάνδαλα είναι πια ~.* **διατάσσω -ομαι** (μτβ.).

διαταράσσω -ομαι: (μτβ.) προκαλώ αναταραχή: *Με τις αντιπαραθέσεις διαταράσσεται το ήρεμο κλίμα της τάξης.* **διατάραξη** η: *~ κοινής ησυχίας.* **διαταραχή** η: ΙΑΤΡ ΨΥΧΟΛ οργανική ή ψυχική ανωμαλία: *στομαχική ~.*

διατελώ: [επίσ.] (αμτβ.) κατέχω αξίωμα: *Διετέλεσε υπουργός.*

Από το ΑΕ ρ. *διατελῶ* «περνώ τη ζωή μου».

διατηρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ φροντίζω να υπάρχει κτ χωρίς αλλαγές, αναλλοίωτο: *Διατηρούσε τη φόρμα της με δίαιτα. Το κρέας διατηρείται στην κατάψυξη.* ❷ εξακολουθώ να έχω: *~ κάποιες επιφυλάξεις.* **διατήρηση** η. **διατηρητέος -α -ο**: αυτός που έχει αποφασιστεί ότι πρέπει να διατηρηθεί.

διατροφή η: ❶ τρόπος να τρέφεται κπ: *Παρατηρείται στροφή στην υγιεινή ~.* ❷ ΝΟΜ ποσό που καταβάλλεται από τον έναν από τους πρώην συζύγους στον άλλο μετά το διαζύγιο. **διατρέφω -ομαι** (μτβ., σημ. 1). **διατροφικός -ή -ό** (σημ. 1). ☞ σχ. **αλείφω**.

διατυπώνω -ομαι: (μτβ.) εκφράζω σκέψη, άποψη, κρίση ή ερώτηση σε γραπτό ή προφορικό λόγο: *Διατύπωσε την ερώτησή της με σαφήνεια.* **διατύπωση** η.

διαυγής -ής -ές: ❶ αυτός μέσα από τον οποίο μπορεί κπ να δει = διαφανής: *Ήταν ένα ~, υποκίτρινο υγρό.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι σαφής, ακριβής: *~ και ξεκάθαρη σκέψη.* ☞ σχ. **αγενής**. **διαύγεια** η. **διαυγώς** (επίρρ.).

διαφανής -ής -ές & διάφανος -η -ο: ≠ αδιαφανής ❶ αυτός που επιτρέπει να διακρίνεται ό,τι υπάρχει πίσω του: *~ υγρό/ύφασμα/χαρτί.* ❷ (μτφ.) αυτός που επιτρέπει να φανεί η αλήθεια: *διαφανείς διαδικασίες.* ☞ σχ. **αγενής**. **διαφανώς** (επίρρ.). **διαφάνεια** η: ≠ αδια-

φάνεια: *Ζητούσαν ~ στη διαχείριση των οικονομικών του Δήμου.*

> Από το ΑΕ ρ. *διαφαίνω -ομαι.*

διαφέρω (αμτβ.) δε μοιάζω με κπ ή κτ: *Διαφέρουν στην εμφάνιση.* **διαφορά** η: ❶ το να διαφέρει κπ ή κτ από κπ άλλο: *Το ζευγάρι έχει μεγάλη ~ ηλικίας.* ❷ ΜΑΘ το αποτέλεσμα της αφαίρεσης δύο αριθμών. ❸ διαφωνία για κτ: *οικονομικές διαφορές.* **διάφορος -η -ο**: ❶ [επίσ.] αυτός που δεν είναι ίδιος ή ίσος με κπ ή κτ άλλο ≠ ίδιος, ίσος: *~ του μηδενός.* ❷ *πληθ.* **α.** αυτοί που είναι διαφορετικού είδους: *Το έκανε για πολλούς και διάφορους λόγους.* **β.** για αόριστη αναφορά σε κτ: *Μας είπε ~ πράγματα.* **διαφορετικός -ή -ό** = αλλιώτικος ≠ όμοιος, ίδιος. **διαφορετικά** (επίρρ.) = αλλιώς. **διαφορετικότητα** η. σχ. **αλείφω**.

διαφεύγω: [επίσ.] ❶ (αμτβ.) απομακρύνομαι κρυφά = ξεφεύγω: *Ο δράστης διέφυγε στο εξωτερικό.* ❷ (μτβ.) αποφεύγω, γλιτώνω από κτ δυσάρεστο: *Ο ασθενής έχει διαφύγει τον κίνδυνο.* ❸ (αμτβ.) διαρρέω: *Διέφυγε ποσότητα τοξικών αερίων.* ❹ (μτβ.) δεν έχω κτ στη μνήμη μου: *Το όνομά της μου ~.* **διαφυγή** η.

διαφημίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω γνωστό στο ευρύ κοινό προϊόν ή υπηρεσία: *Η εταιρεία ~ ένα νέο αυτοκίνητο.* ❷ προβάλλω κτ: *~ τα προσόντα της.* **διαφήμιση** η. **διαφημιστής** ο, **-ίστρια** η. **διαφημιστικός -ή -ό. διαφημιστικά** (επίρρ.).

> Η αρχική σημασία είναι «διαδίδω, διακηρύττω». Η λ. *διαφήμιση* αποτελεί απόδοση του γαλλ. *réclame.*

διαφθείρω -ομαι: (μτβ.) επιδρώ αρνητικά, κάνω τον χαρακτήρα κπ να αλλάξει προς το χειρότερο: *Κατηγορούσαν τον Σωκράτη ότι ~ τους νέους.* **διαφθορά** η: ❶ ξεπεσμός των ηθών. ❷ κατάσταση ή συμπεριφορά κατά την οποία κπ ενεργεί παράνομα για το κέρδος: *Υπήρχαν πολλές καταγγελίες για ~ στον δημόσιο τομέα.* **διαφθορέας** ο. σχ. **αλείφω**.

διαφωνώ: (αμτβ.) έχω διαφορετική άποψη από κπ: *Διαφωνήσαμε μεταξύ μας.* **διαφωνία** η: διαφορά γνωμών = ασυμφωνία ≠ συμφωνία, ομοφωνία.

διαφωτίζω -ομαι: (μτβ.) παρέχω ενημέρωση σε κπ, επεξηγώ κτ: *Δε μας διαφώτισε καθόλου η ομιλία του για το τι πρόκειται να γίνει.* **διαφωτιστικός -ή -ό**: αυτός που διαφωτίζει: *~ συζήτηση.* **διαφωτιστικά** (επίρρ.). **Διαφωτισμός** ο: πνευματικό κίνημα στην Ευρώπη τον 18ο αιώνα, σύμφωνα με το οποίο η χρήση του ορθού λόγου και η γνώση μπορούν να οδηγήσουν τον άνθρωπο στην αποδέσμευση από προλήψεις και αυθεντίες. **διαφωτιστής** ο: εκπρόσωπος του Διαφωτισμού.

διαχειρίζομαι: (μτβ.) ❶ ρυθμίζω κπ υπόθεση: *Διαχειρίστηκε με εξαιρετική ικανότητα την κρίση.* ❷ διευθύνω, διοικώ κτ: *Διαχειρίστηκαν για μεγάλο διάστημα την περιουσία.* **διαχείριση** η. **διαχειριστής** ο, **-ίστρια** η. **διαχειριστικός -ή -ό. διαχειριστικά** (επίρρ.).

> Το ρ. *διαχειρίζομαι* είναι αποθετικό (μόνο ενεργ. διάθεση σε *-ομαι*). Επομένως, σχηματίζει την παθ. φωνή περιφραστικά (*Η διαχείριση γίνεται από κπ*).

διαχέω -ομαι • αόρ. *διέχυσα*: σκορπίζω, μεταδίδω κτ προς όλες τις κατευθύνσεις: *Με τον ψεκασμό το φάρμακο διαχέεται στην ατμόσφαιρα. Το περιοδικό μας διαχέει τα αποτελέσματα των ερευνών του Ινστιτούτου.* **διάχυση** η: ❶ το να διαχέει κπ κτ: *Από την έκρηξη προκλήθηκε ~ αερίων.* = έκλυση. *Απαιτείται ~ των αποτελεσμάτων της έρευνας.* ❷ *πληθ.* θερμές εκδηλώσεις συναισθημάτων συμπάθειας. **διάχυτος -η -ο**: αυτός που διαχέεται, είναι σκορπισμένος παντού. **διαχυτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τις διαχύσεις = εκδηλωτικός. **διαχυτικά** (επίρρ.). **διαχυτικότητα** η.

διαχωρίζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ να διαφέρει ή να ξεχωρίζει από άλλα παρόμοια: *Διαχωρίσαμε τη θέση μας από τους άλλους.* **διαχωρισμός** ο. **διαχωριστικός -ή -ό. διαχωριστικό** το.

διαψεύδω -ομαι: (μτβ.) ❶ ισχυρίζομαι ή αποδεικνύω ότι κτ είναι ψέμα ≠ επιβεβαιώνω: *Διέψευσε τα λεγόμενα του μάρτυρα.* ❷ αποδεικνύω ότι κτ είναι αβάσιμο ≠ επαληθεύω, επιβεβαιώνω: *Οι ελπίδες μας/Τα προγνωστικά διαψεύσθηκαν.* **διάψευση** η.

διδάκτορας ο, η: τίτλος που απονέμεται σε κπ που έχει ολοκληρώσει ανώτατες μεταπτυχιακές σπουδές κάνοντας πρωτότυπη ερευνητική εργασία (διατριβή): *~ μηχανικός/φιλοσοφίας/του Πανεπιστημίου Αθηνών.* **διδακτορικός -ή -ό. διδακτορικό** το: διδακτορικό δίπλωμα.

διαφέρω
διαφεύγω
*διαφήμηση → διαφήμιση
διαφημίζω
διαφήμιση → διαφημίζω
διαφημιστής → διαφημίζω
διαφημιστικά → διαφημίζω
διαφημιστικός → διαφημίζω
διαφημίστρια → διαφημίζω
διαφθείρω
διαφθορά → διαφθείρω
διαφθορέας → διαφθείρω
διαφορά → διαφέρω
διαφορετικά → διαφέρω
διαφορετικός → διαφέρω
διαφορετικότητα → διαφέρω
διαφοροποιώ → -ποιώ
διάφορος → διαφέρω
διαφυγή → διαφεύγω
διαφωνία → διαφωνώ
διαφωνώ
διαφωτίζω
Διαφωτισμός → διαφωτίζω
διαφωτιστής → διαφωτίζω
διαφωτιστικά → διαφωτίζω
διαφωτιστικός → διαφωτίζω
διαχειρίζομαι
διαχείριση → διαχειρίζομαι
διαχειριστής → διαχειρίζομαι
διαχειριστικά → διαχειρίζομαι
διαχειριστικός → διαχειρίζομαι
διαχειρίστρια → διαχειρίζομαι
διαχέω
διάχυση → διαχέω
διαχυτικά → διαχέω
διαχυτικός → διαχέω
διαχυτικότητα → διαχέω
διάχυτος → διαχέω
διαχωρίζω
διαχωρισμός → διαχωρίζω
διαχωριστικό → διαχωρίζω
διαχωριστικός → διαχωρίζω
διαψεύδω
διάψευση → διαψεύδω
διδακτέος → διδάσκω
διδακτικά → διδάσκω
διδακτικός → διδάσκω
διδάκτορας
διδακτορικό → διδάκτορας
διδακτορικός → διδάκτορας
διδασκαλία → διδάσκω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·106

διδάσκω
Δίδυμοι → δίδυμος
δίδυμος
δίδω → σχ. δίνω
διεγείρω
διέγερση → διεγείρω
διεγερτικά → διεγείρω
διεγερτικό → διεγείρω
διεγερτικός → διεγείρω
διέγνωσα → διαγιγνώσκω
διέγνωσα → διάγνωση
διεθνής
διεθνώς → διεθνής
διείσδυση → διεισδύω
διεισδυτικά → διεισδύω
διεισδυτικός → διεισδύω
διεισδύω
διεκδίκηση → διεκδικώ
διεκδικητής → διεκδικώ
διεκδικητικά → διεκδικώ
διεκδικητικός → διεκδικώ
διεκδικήτρια → διεκδικώ
διεκδικώ
διέλευση → διέρχομαι
διένεξη
διενέργεια → διενεργώ
διενεργώ
διεξάγω
διεξαγωγή → διεξάγω
διεξήγα → διεξάγω
διεξήγαγα → διεξάγω
διεξήχθην → διεξάγω
διέξοδος
διερεύνηση → διερευνώ
διερευνητικά → διερευνώ
διερευνητικός → διερευνώ
διερευνώ
διερμηνέας
διερμηνεία → διερμηνέας
διερμηνεύω → διερμηνέας
διέρρευσα → διαρρέω
διέρχομαι
διερχόμενος → διέρχομαι
διεστάλην → διαστέλλω
διεσταλμένος → διαστέλλω

Προσοχή: δεν πρέπει να μπερδεύουμε τον *δικτάτορα* με τον *διδάκτορα*!

διδάσκω -ομαι: ❶ **α.** (μτβ.) μεταφέρω γνώσεις σε κπ, συνήθως μέσα σε σχολείο: *Μας δίδασκε Μαθηματικά.* **β.** (αμτβ.) ασκώ το επάγγελμα του εκπαιδευτικού: *Έχω πολλούς φοιτητές στη Σχολή όπου ~.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ να μάθει, συνετίζω: *Ίσως τώρα έχει πράγματι διδαχθεί από τα σφάλματά της.* **διδασκαλία** η. **διδακτικός -ή -ό. διδακτικά** (επίρρ.). **διδακτέος -α -ο.**

δίδυμος -η -ο: ❶ αυτός που έχει γεννηθεί μαζί με άλλον από την ίδια μήτρα και στον ίδιο τοκετό: *Είναι δίδυμα αδέρφια - είδες πώς μοιάζουν;* ❷ (μτφ.) αυτός που συνδυάζεται ή έχει ταίρι κπ άλλο ίδιο, ο διπλός: *οι δίδυμοι πύργοι του Μανχάταν.* **Δίδυμοι** οι: ❶ ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός του βορείου ημισφαιρίου. ❷ ΑΣΤΡΟΛ το τρίτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

διεγείρω -ομαι: (μτβ.) προκαλώ έξαψη, ερεθίζω: *Με τις ζωντανές περιγραφές του διεγείρει τη φαντασία μας.* = εξάπτω ≠ κατευνάζω, ηρεμώ. **διέγερση** η. **διεγερτικός -ή -ό. διεγερτικό** το. **διεγερτικά** (επίρρ.).

Από τα *δι(ά)* + *ἐγείρω* «σηκώνω, ανυψώνω».

διεθνής -ής -ές: ❶ αυτός που αναφέρεται σε ή προέρχεται από πολλές χώρες: *Με το θέμα ασχολήθηκε τόσο ο ελληνικός όσο και ο ~ τύπος.* ❷ αυτός στον οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι από πολλές χώρες: *Συμμετέχει στη ~ Διάσκεψη για το περιβάλλον.* ☞ σχ. **αγενής**. **διεθνώς** (επίρρ.).

διεισδύω: (αμτβ.) ❶ περνώ μέσα σε σώμα, αντικείμενο κτλ., εισχωρώ σ' αυτό: *Τα υπολείμματα του ουρανίου διεισδύουν στην τροφική αλυσίδα.* ❷ (μτφ.) περνώ μέσα χωρίς να γίνω αντιληπτός: *Κατάφερε να διεισδύσει σε κυκλώματα υψηλά.* ❸ (μτφ.) μπαίνω στην ουσία, εμβαθύνω: *Το κείμενό του ~ στο βάθος της σκέψης του Αριστοτέλη.* **διείσδυση** η: *η ~ ξένων όρων στη γλώσσα μας.* **διεισδυτικός -ή -ό** (κυρ. στη σημ. 3). **διεισδυτικά** (επίρρ.).

διεκδικώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ απαιτώ και προσπαθώ να πετύχω, να διατηρήσω ή να αποκτήσω κτ: *Αγωνίζομαι, ~ μια θέση στον ήλιο.* ❷ προσπαθώ να πετύχω κτ στα πλαίσια ανταγωνισμού: *Τρεις είναι οι ταινίες που ~ το βραβείο.* **διεκδίκηση** η. **διεκδικητής** ο, **-ήτρια** η. **διεκδικητικός -ή -ό. διεκδικητικά** (επίρρ.).

διένεξη η: έντονη διαφωνία, αντιπαράθεση ατόμων, ομάδων ή κρατών = σύγκρουση: *Η μεταξύ τους ~ οδήγησε στην οριστική ρήξη των σχέσεων.*

Από το απαρ. αορ. β΄ *διενεγκεῖν* του ΑΕ ρ. *διαφέρω*.

διενεργώ -ούμαι: (μτβ.) οργανώνω και εκτελώ ένα έργο στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων μου = κάνω, διεξάγω, πραγματοποιώ: *Η αστυνομία διενεργεί έρευνα για την ανακάλυψη των δραστών.* **διενέργεια** η.

διεξάγω -ομαι • πρτ. *διεξήγα*, αόρ. *διεξήγαγα*, παθ. αόρ. (σπάν.) *διεξάχθηκα* & [επίσ.] *διεξήχθην*: (μτβ.) ❶ [επίσ.] ολοκληρώνω, πραγματοποιώ έργο = διενεργώ, επιτελώ: *Διεξάγονται έρευνες για την ανακάλυψη των δραστών.* ❷ *παθ.* λαμβάνω χώρα, συμβαίνω ή πραγματοποιούμαι: *Ο αγώνας θα διεξαχθεί την Κυριακή.* **διεξαγωγή** η: πραγματοποίηση έργου ή διαδικασίας: *Ορίστηκε η ημερομηνία διεξαγωγής των εξετάσεων.*

Από τα ΑΕ *δι(ά)* + *ἐξ* + *ἄγω* «οδηγώ». Από την ίδια ρίζα παράγονται επίσης τα ρ. *εισάγω, κατάγομαι*, και τα ουσ. *λοχαγός, στρατηγός, ξεναγός, χορηγός, αρχηγός, αγωγή.*

διέξοδος η: ❶ πέρασμα ή σημείο από το οποίο κπ μπορεί να βγει = δίοδος ≠ αδιέξοδο. ❷ (μτφ.) μέσο ή τρόπος με τον οποίο μπορεί κπ να ξεπεράσει μια δύσκολη κατάσταση ή ένα πρόβλημα = λύση, διαφυγή: *Αναζητήθηκε ~ στην οικονομική κρίση που μαστίζει τη χώρα.*

διερευνώ -ώμαι: (μτβ.) εξετάζω, μελετώ κτ σε βάθος = ερευνώ: *Οι αρμόδιοι θα διερευνήσουν τα αίτια του προβλήματος.* **διερεύνηση** η. **διερευνητικός -ή -ό. διερευνητικά** (επίρρ.).

διερμηνέας ο, η: πρόσωπο που μεταφράζει προφορικές (συν)ομιλίες ανθρώπων που δε μιλούν την ίδια γλώσσα. **διερμηνεία** η. **διερμηνεύω -ομαι** (μτβ.).

διέρχομαι • αόρ. *διήλθα*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ περνώ μέσα από κάπου = διασχίζω, διαβαίνω: *Η εθνική οδός διέρχεται από τη βόρεια πλευρά της πόλης.* ❷ (μτφ.) περνώ, υφίσταμαι: *Η εκπαίδευση διέρχεται περίοδο κρίσης.* ☞ σχ. **έρχομαι**. **διερχόμενος -η -ο**: αυτός που διέρχεται έναν χώρο: *Μοιράζουν ενημερωτικά φυλλάδια στα διερχόμενα αυτοκίνητα.* ***κέντρο διερχομένων***: χώρος στον οποίο πηγαι-

νοέρχεται ασυνήθιστα πολύς κόσμος. **διέλευση** η: [επίσ.] πέρασμα, μετάβαση από ένα σημείο σε άλλο: *Απαγορεύεται η ~ τροχοφόρων από τον πεζόδρομο.*

διευθετώ -ούμαι: (μτβ.) ρυθμίζω, βάζω σε τάξη = κανονίζω, επιλύω, τακτοποιώ: *Αφού δόθηκαν οι απαραίτητες εξηγήσεις, διευθετήθηκε το θέμα.* **διευθέτηση** η.

διευθύνω -ομαι • πρτ. & αόρ. *διηύθυνα* & (σπάν.) *διεύθυνα*: (μτβ.) ❶ είμαι υπεύθυνος για τη λειτουργία, δίνω τις κατευθύνσεις, οργανώνω έργο ή υπηρεσία = διοικώ, κυβερνώ: *Διευθύνει την εταιρεία εδώ και δέκα χρόνια με μεγάλη επιτυχία.* ❷ ενεργώ ως συντονιστής = συντονίζω: *Ποιος θα διευθύνει τη συζήτηση.* **διεύθυνση** η: ❶ οργάνωση και καθοδήγηση έργου, επιχείρησης ή υπηρεσίας: *Από τότε που ανέλαβε τη ~ της επιχείρησης, οι πωλήσεις αυξήθηκαν. Η ορχήστρα έπαιξε υπό τη ~ του Μίκη Θεοδωράκη.* ❷ ο διευθυντής, επικεφαλής ή υπεύθυνος υπηρεσίας: *Θα διαμαρτυρηθώ στη ~.* ❸ τόπος διαμονής κπ: *Σε ποια ~ να στείλω την επιστολή;* **διευθυντής** ο, **-ύντρια** η: πρόσωπο που διευθύνει υπηρεσία, έργο κτλ. **διευθυντικός -ή -ό**.

Από το ελνστ. ρ. *διευθύνω* «κάνω ίσιο, κυβερνώ».

διευκολύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω μια διαδικασία πιο εύκολη = βοηθώ ≠ δυσχεραίνω: *Τα φανάρια ~ την κυκλοφορία των αυτοκινήτων.* ❷ προσφέρω οικονομική βοήθεια ή ενίσχυση: *Θα με διευκόλυνες, αν μου δάνειζες αυτό το ποσό.* **διευκολύνει**: απρόσ. (μτβ.) είναι βολικό, με εξυπηρετεί: *Με ~ να συναντηθούμε έξω.* **διευκόλυνση** η. **διευκολυντικός -ή -ό**.

διευκρινίζω -ομαι: (μτβ.) δίνω εξηγήσεις κάνοντας κτ σαφές και κατανοητό: *Μπορείτε να μου διευκρινίσετε τι εννοείτε;* = εξηγώ, αποσαφηνίζω. **διευκρίνιση** η. **διευκρινιστικός -ή -ό. διευκρινιστικά** (επίρρ.).

διευρύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ να αποκτήσει πλάτος και εύρος ≠ στενεύω, περιορίζω: *Προτείνει να διευρυνθούν τα όρια του Δήμου μας.* ❷ (μτφ.) επεκτείνω, μεγαλώνω κτ, έτσι ώστε να περιλάβει περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα: *Τα ταξίδια διευρύνουν τους ορίζοντες.* = πλαταίνω. **διεύρυνση** η: *Πραγματοποιήθηκε η ~ της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ένταξη νέων κρατών-μελών.*

διηγούμαι: (μτβ.) περιγράφω κτ σε προφορικό ή γραπτό λόγο = αφηγούμαι, εξιστορώ: *Μας διηγήθηκε μια περιπέτεια.* **διήγηση** η: το να διηγείται κανείς κτ και αυτό που κπ διηγείται: *Η ~ της ιστορίας μάς συγκίνησε.* **διήγημα** το.

δίσταμαι • κυρ. στο γ΄ πρόσ. ενστ. και πρτ.: [επίσ.] (αμτβ.) διαφέρω, αποκλίνω: *Οι γνώμες των ειδικών δίστανται.* ☞ σχ. **ενίσταμαι**.

δικάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ **α.** εφαρμόζω τον νόμο ως δικαστής: *Υποστηρίζει ότι δεν τον δίκασαν δίκαια.* **β.** επιβάλλω ποινή = καταδικάζω: *Δικάστηκε σε ισόβια.* ❷ κρίνω σαν να είμαι δικαστής. **δικαστήριο** το: ❶ φορέας της δικαστικής εξουσίας: *το Διεθνές ~ της Χάγης.* ❷ οι άνθρωποι που ασκούν τη δικαστική εξουσία ή οι δικαστές, ένορκοι κτλ. που συμμετέχουν σε μια δίκη: *Το ~ αποφάσισε την αθώωσή του.* ❸ δικαστική υπόθεση = δίκη: *Έχω ~ αύριο.* ❹ το κτίριο όπου γίνονται δίκες. **δίκη** η: διαδικασία που γίνεται σε δικαστήριο, με σκοπό την απονομή δικαιοσύνης. **δικαστής** ο, η & [λαϊκ.] **δικαστίνα** η: δημόσιος λειτουργός υπεύθυνος για την απονομή δικαιοσύνης. **δικαστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον δικαστή, τη δίκη ή το δικαστήριο. **δικαστικός** ο, η: δικαστής ή εισαγγελέας. **δικαστικά** & **-ώς** (επίρρ.).

Η λ. *δίκη* προέρχεται από θ. του ΑΕ ρ. *δείκνυμι* «δείχνω» και αρχικά σήμαινε «κανόνας, συνήθεια». Από τη λ. *δίκη* προέρχονται οι λ. *δικάζω, δίκαιος* κτλ., καθώς και τα δικά τους παράγωγα (*δικαστήριο, δικαστικός, δικαίωμα* κτλ.) και σύνθετα (*δικαιολογώ, δικηγόρος, δικογραφία*).

δικαιολογώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ θεωρώ κτ σωστό: *~ τη στάση της.* ❷ επικαλούμαι στοιχεία για να αποδείξω την αλήθεια: *Οι απουσίες δικαιολογούνται με ιατρική βεβαίωση.* ❸ παθ. προβάλλω προφάσεις: *Όταν αργεί, δικαιολογείται λέγοντας ότι βρήκε κίνηση.* ❹ θεωρώ λογική τη στάση ή την ενέργεια κπ: *Τη ~ που ήταν εχθρική.* ❺ αποτελώ την αιτία: *Η αδιαφορία τους ~ την αποτυχία τους.* ☞ σχ. **αιτιολογώ** & **δικάζω**. **δικαιολογία** η. **δικαιολόγηση** η. **δικαιολογητικός -ή -ό**: αυτός που χρησιμεύει για να δικαιολογήσει ή να αποδείξει κτ. **δικαιολογητικά** (επίρρ.). **δικαιολογητικό** το: αποδεικτικό έγγραφο. **δικαιολογημένα** (επίρρ.).

δίκαιος -η & -α -ο: ≠ άδικος ❶ (για πρόσ. ή ενέργειες) αυτός που είναι σύμφωνος με τους νό-

διευθέτηση → διευθετώ
διευθετώ
διεύθυνση → διευθύνω
διευθυντής → διευθύνω
διευθυντικός → διευθύνω
διευθύντρια → διευθύνω
διευθύνω
διευκολύνει → διευκολύνω
διευκόλυνση → διευκολύνω
διευκολυντικός → διευκολύνω
διευκολύνω
διευκρινίζω
διευκρίνιση → διευκρινίζω
διευκρινιστικά → διευκρινίζω
διευκρινιστικός → διευκρινίζω
διεύρυνση → διευρύνω
διευρύνω
διέχυσα → διαχέω
διήγημα → διηγούμαι
διήγηση → διηγούμαι
διηγούμαι
διήλθα → διέρχομαι
διημερεύω → δια-
διημερεύων → δια-
διηύθυνα → διευθύνω
δίσταμαι
διστάμενος → δίσταμαι
δικάζω
δίκαια → δίκαιος
δίκαιο → δίκαιος
δικαιολογημένα → δικαιολογώ
δικαιολόγηση → δικαιολογώ
δικαιολογητικά → δικαιολογώ
δικαιολογητικό → δικαιολογώ
δικαιολογητικός → δικαιολογώ
δικαιολογία → δικαιολογώ
δικαιολογώ
δίκαιος
δικαιοσύνη → δίκαιος
δικαιούμαι → δικαίωμα
δικαιούχος → δικαίωμα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·108

δικαίωμα
δικαιωματικά → δικαίωμα
δικαιωματικός → δικαίωμα
δικαιώνω → δίκαιος
δικαίως → δίκαιος
δικαίωση → δίκαιος
δικαστήριο → δικάζω
δικαστής → δικάζω
δικαστικά → δικάζω
δικαστικός[1] → δικάζω
δικαστικός[2] → δικάζω
δικαστικώς → δικάζω
δικαστίνα → δικάζω
δική → δικός
δίκη → δικάζω
δικηγορικός → δικηγόρος
δικηγορίνα → δικηγόρος
δικηγόρος
*δίκηο → δίκιο
δίκιο
δικογραφία → σχ. δικάζω
δικός
δικτάτορας
δικτατορία → δικτάτορας
δικτατορικά → δικτάτορας
δικτατορικός → δικτάτορας
δικτυακός → δίκτυο
δίκτυο
δικτυώνω → δίκτυο
δικτύωση → δίκτυο
δικτυωτός → δίχτυ
δίλημμα
δίνη
δίνω
διοίκηση
διοικητής → διοίκηση
διοικητικά → διοίκηση
διοικητικός → διοίκηση
διοικώ → διοίκηση
διοξείδιο
*διοξίδιο → διοξείδιο
διοργανώνω
διοργάνωση → διοργανώνω
διοργανωτής → διοργανώνω
διοργανώτρια → διοργανώνω

μους ή τους κανόνες: ~ *απόφαση/δικαστής* = αδέκαστος. ❷ αυτός που είναι αντικειμενικός: ~ *διαγωνισμός*. ❸ αυτός που έχει λόγους να συμβεί = δικαιολογημένος: ~ *παράπονο*. ☞ σχ. **δικαστής**. **δίκαια** & [επίσ.] **δικαίως** (επίρρ.): ≠ άδικα ❶ με δίκαιο τρόπο. ❷ δικαιωματικά ή δικαιολογημένα. **δίκαιο** το: ❶ **α.** η ηθική αρχή της ισότιμης αντιμετώπισης των μελών μιας κοινωνίας ≠ άδικο. **β.** το σύνολο των σχετικών κανόνων: *γραπτό/άγραφο* ~ ❷ *πληθ.* δικαιώματα που πηγάζουν από το δίκαιο: *Υπερασπίζεται τα δίκαιά του*. **δικαιώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ απαλλάσσω κπ από κατηγορία. ❷ αποδεικνύω κτ ως σωστό ή δίκαιο: *Οι αγώνες τους θα δικαιωθούν*. **δικαίωση** η: αναγνώριση του δίκιου ή της αξίας κπ. **δικαιοσύνη** η: ❶ τήρηση των νόμων. ❷ θεσμός της πολιτείας για την επιβολή των νόμων. ❸ το σύνολο των δικαστικών αρχών.

δικαίωμα το: ❶ ελευθερία που αναγνωρίζεται από τους νόμους: *ανθρώπινα δικαιώματα*. ❷ άδεια που δίνεται σε κπ να πράξει κάτι: *Δεν έχετε το ~ να…* ☞ σχ. **δικαστής**. **δικαιούμαι** • πρτ. *δικαιούμουν*: (μτβ.) έχω το δικαίωμα. **δικαιωματικός -ή -ό**. **δικαιωματικά** (επίρρ.). **δικαιούχος -ος -ο**: αυτός που δικαιούται κτ. ☞ σχ. **έχω**.

δικηγόρος ο, η & [λαϊκ.] **δικηγορίνα** η: νομικός που παρέχει νομική υποστήριξη ή υπηρεσίες σε πρόσωπα ή οργανισμούς. ☞ σχ. **δικαστής**. **δικηγορικός -ή -ό**.

δίκιο το: ό,τι θεωρείται σωστό ή δίκαιο ≠ άδικο: *Δεν έχεις ~ να λες ότι φταίω εγώ! Ψάχνει να βρει το ~ του στα δικαστήρια*.

δικός -ή & -ιά -ό: (+ αδύν. τ. γεν. της προσωπ. αντων., ως κτητ. αντων.) δηλώνει αυτόν στον οποίο ανήκει κτ ή με τον οποίο σχετίζεται κπ: *τα ~ μου (τα) βιβλία. Δεν έχει ~ του σπίτι. οι ~ μας συμμαθητές*. ***και στα δικά σου/σας***: ευχή για γάμο, που δίνεται σε άγαμους. ☞ σχ. **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **δικός** ο, **-ή** & **-ιά** η: *συνήθ. πληθ.* (+ αδύν. τ. γεν. της προσωπ. αντων.) μέλος ενός οικείου συνόλου, κυρίως στενός συγγενής, φίλος ή οπαδός: *Είναι δεμένη με τους ~ της - η οικογένειά της πάνω απ' όλους!*

> Συνηθέστεροι ως κτητ. αντων. είναι οι αδύνατοι τ. της γεν. της προσωπ. αντων., ενώ το *δικός μου* χρησιμοποιείται για έμφαση, αντιδιαστολή ή αποφυγή επανάληψης: *Το δικό μου σπίτι είναι το καλύτερο! Το βιβλίο μου είναι αυτό ή το δικό σου;*

δικτάτορας ο: ❶ ηγέτης που κατέλαβε την εξουσία με βία και κυβερνά αυταρχικά. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που φέρεται αυταρχικά. ☞ σχ. **δι-δάκτορας**. **δικτατορία** η: ❶ το καθεστώς μιας χώρας την οποία κυβερνά δικτάτορας, καθώς και το χρονικό διάστημα που κυβερνά. ❷ (μτφ.) αυταρχική συμπεριφορά. **δικτατορικός -ή -ό**. **δικτατορικά** (επίρρ.).

δίκτυο το: ❶ κύκλωμα σαν δίχτυ: *οδικό ~. ~ υπολογιστών*. ❷ σύνολο παράνομων ατόμων: ~ *λαθρεμπόρων*. **δικτυώνω -ομαι** (μτβ.). **δικτύωση** η. **δικτυακός -ή -ό**. ☞ σχ. **δίχτυ**.

δίλημμα το: δυσκολία επιλογής ανάμεσα σε δύο λύσεις.

δίνη η: ❶ γρήγορη περιστροφική κίνηση νερού ή ανέμου: *Η ~ ρούφηξε τη βάρκα*. ❷ (μτφ.) κατάσταση που μεταβάλλεται ραγδαία: *Η ~ των εξελίξεων δε μου επέτρεψε να δω καθαρά τι έπρεπε να κάνω*.

δίνω -ομαι • αόρ. *έδωσα*, παθ. αόρ. *δόθηκα*, μππ. *δοσμένος*: (μτβ.) ❶ μεταφέρω κτ με το χέρι μου σε κπ άλλο: *Μου δίνεις την μπάλα;* ❷ παραχωρώ κτ δικό μου σε άλλον: *Τους έδωσα την κάμερα για αύριο*. ❸ προσφέρω χωρίς αντάλλαγμα: *Δίνω και τη ζωή μου για την πατρίδα μου*. ❹ παρέχω: *Η μόρφωση ~ πολλές δυνατότητες*. ❺ διαθέτω ποσό για κτ: *Είναι ακριβό, δε ~ τόσα λεφτά*. ❻ πουλώ κτ: *Πόσο το δίνεις;* ❼ *παθ.* (μτφ.) αφιερώνομαι ολοκληρωτικά: *Δόθηκε ολόψυχα στην οικογένειά του*. = αφοσιώνομαι. **δόσιμο** το. **δότης** ο, **δότρια** η.

> Από το ΑΕ ρ. *δίδωμι*. Χρησιμοποιούμε σπανιότερα και τον λόγ. τ. *δίδω*, κυρ. σε στερεότυπες εκφρ. και στα σύνθετα (*αναδίδω, μεταδίδω, παραδίδω* κτλ.). Το ρ. *δίδωμι* είχε δύο θέματα, το δω-, από το οποίο προέρχονται οι λ. *δώρο, δωρεά, δωρίζω* κτλ., και το θέμα δο-, από το οποίο προέρχονται οι λ. *δότης, δόση* κτλ.

διοίκηση η: διεύθυνση ενός οργανισμού, καθώς και τα πρόσωπα που την ασκούν και ο χώρος όπου στεγάζονται. **διοικώ -ούμαι**: (μτβ.) ασκώ διοίκηση. **διοικητής** ο. **διοικητικός -ή -ό**. **διοικητικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *διοικῶ (<διά + οἰκέω -ῶ)* «φροντίζω το σπίτι μου».

διοξείδιο το: ΧΗΜ ένωση στοιχείου με δύο άτομα οξυγόνου: ~ *του άνθρακα*.

διοργανώνω -ομαι: (μτβ.) φροντίζω για την ορ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·109

γάνωση εκδήλωσης. **διοργάνωση** η. **διοργανωτής** ο, **-ώτρια** η.

διορθώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αντικαθιστώ λάθος με το σωστό: *Διόρθωσε το κείμενο και στείλε το.* ❷ βελτιώνω: *Να διορθώσεις τη συμπεριφορά σου.* **διόρθωση** η. **διόρθωμα** το. **διορθωτής** ο, **-ώτρια** η. **διορθωτικός -ή -ό. διορθωτικά** (επίρρ.).

διότι (σύνδ.): [επίσ.] εισάγει πρόταση που δηλώνει την αιτία για κτ = επειδή, γιατί: *Η συνάντηση ανεβλήθη, ~ απουσίαζε ο κύριος ομιλητής.*

διοχετεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ μεταφέρω μέσω αγωγού. ❷ διακινώ προϊόν: *Διοχετεύθηκαν στην αγορά σάπια τρόφιμα.* ❸ (μτφ.) διαδίδω με έμμεσο τρόπο: *Διοχετεύουν φήμες στον τύπο.* **διοχέτευση** η.

> Από τα ΑΕ *δι(ά)* + *ὀχετεύω* «εκτρέπω μέσα από αγωγό ή σωλήνα». Από την ίδια ρίζα παράγεται και η λ. *οχετός*.

δίπλα (επίρρ.): ❶ πολύ κοντά σε κπ ή κτ, στο πλάι = πλάι: *Μένουν ~ ~. Κάθισε ~ μου/στον οδηγό.* (& ως άκλ. επίθ.) *το ~ θρανίο* = διπλανός. ❷ συγκριτικά με κπ ή κτ άλλο: *Φαίνεται πολύ κακός ~ του.* **δίπλα**[1] ο: *συνήθ. πληθ.* πρόσωπο που μένει ή βρίσκεται δίπλα: *Πήρα καφέ από τους ~.* **διπλανός -ή -ό** = πλαϊνός. **διπλανός** ο, **-ή** η: ❶ πρόσωπο που μένει ή βρίσκεται δίπλα. ❷ ο συνάνθρωπος: *Πρέπει να βοηθάμε τον ~ μας.*

δίπλωμα[1] το: επίσημο έγγραφο με το οποίο βεβαιώνεται από επίσημη αρχή η ολοκλήρωση σπουδών, μία ορισμένη ικανότητα κτλ.: *~ οδήγησης/αγγλικών/πιάνου.*

διπλωμάτης ο, η & **-τισσα** η: ❶ επίσημος αντιπρόσωπος μιας χώρας σε μία άλλη. ❷ (μτφ.) πρόσωπο ικανό να χειρίζεται δύσκολες καταστάσεις: *Θα καταφέρει να τη μεταπείσει, γιατί είναι μεγάλος ~.* ❸ [μειωτ.] διπρόσωπο άτομο. **διπλωματία** η: ❶ το έργο του διπλωμάτη, καθώς και το σύνολο των διπλωματών: *Η ελληνική ~ αναχώρησε για να συμμετάσχει στη διάσκεψη.* ❷ (μτφ.) επιδεξιότητα σε διαπραγματεύσεις. **διπλωματικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη διπλωματία: *~ σώμα/συμπεριφορά.* **διπλωματικά** (επίρρ.).

διπλώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) τσακίζω κτ σε δύο ή περισσότερα μέρη. ❷ *παθ.* (αμτβ.) μαζεύω το σώμα μου προς τα εμπρός: *Διπλώθηκε στα δύο από τον πόνο.* **δίπλα**[2] η: ❶ [οικ.] πτυχή υφάσματος. ❷ είδος γλυκού με μέλι και καρύδια. **δίπλωμα**[2] το: το να διπλώνει κανείς κτ και το σημείο όπου διπλώνεται.

δίσεκτος & [λαϊκ.] **δίσεχτος -η -ο**: ❶ χρόνος που έχει 366 αντί 365 μέρες. ❷ (μτφ.) εποχή με δυσκολίες και συμφορές: *Τα ~ χρόνια της κατοχής.*

δισκοβολία η: ΑΘΛ άθλημα ρίψης δίσκου. **δισκοβόλος** ο, η: ΑΘΛ αθλητής που αγωνίζεται στο άθλημα της δισκοβολίας.

δίσκος ο: ❶ κυκλικό επίπεδο αντικείμενο με μικρό πάχος και βάθος: *ασημένιος ~ σερβιρίσματος.* ***ιπτάμενος ~***: αντικείμενο που πιστεύεται ότι προέρχεται από το διάστημα. ❷ ΑΘΛ δίσκος που χρησιμοποιείται στη δισκοβολία και (συνεκδ.) το αντίστοιχο άθλημα. ❸ στρογγυλή πλάκα στην οποία έχει εγγραφεί ηχητικό υλικό: *~ 45 στροφών/ψηφιακός ~.* ❹ ΠΛΗΡΟΦ ***σκληρός ~***: υλικό μέσο για την αποθήκευση πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή, μόνιμα προσαρμοσμένο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

διστάζω: (μτβ.) από αβεβαιότητα ή φόβο καθυστερώ να ενεργήσω ή να πάρω μία απόφαση: *Δίσταζα να μιλήσω, γιατί δεν τον ήξερα καλά.* **δισταγμός** ο. **διστακτικός** & **-χτικός -ή -ό. διστακτικά** & **-χτικά** (επίρρ.).

διχάζω -ομαι: (μτφ., μτβ.) χωρίζω ένα σύνολο σε δύο μέρη = διαιρώ ≠ ενώνω: *Η απόφασή του δίχασε την παρέα.* **διχασμός** ο.

διχόνοια η: εχθρότητα μεταξύ ατόμων ή ομάδων ≠ ομόνοια.

διχοτόμος η: ΓΕΩΜ η ημιευθεία που χωρίζει μία γωνία σε δύο ίσα μέρη. **διχοτομώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ ΓΕΩΜ χωρίζω σε δύο ίσα μέρη. ❷ (μτφ.) χωρίζω κτ σε δύο μέρη: *Ο κυπριακός λαός δε δέχτηκε να διχοτομηθεί το νησί.* **διχοτόμηση** η.

> Από τα *δίχο* + *τόμος* < *τέμνω* «κόβω». Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *τομή, τμήση, ανατομία*.

δίχτυ το: ❶ πλέγμα από σχοινιά ή σύρματα κυρίως για ψάρεμα. ❷ (μτφ.) *συνήθ. πληθ.* παγίδα: *Οι έμποροι ναρκωτικών έχουν απλώσει τα δίχτυα τους παντού.* ❸ ΑΘΛ πλέγμα που χωρίζει στα δύο τον αγωνιστικό χώρο (τένις, βόλεϊ κτλ.) ή που συγκρατεί την μπάλα (ποδόσφαιρο κτλ.). **διχτυωτός** & **δικτυωτός -ή -ό**.

> Η λ. *δίχτυ* προέρχεται από το ΑΕ *δίκτυον*, όπως και η λ. *δίκτυο*. Ορισμένες παράγωγες λέξεις εμφανίζονται και με τα δύο συμφωνικά συμπλέγματα (*δικτυωτός* & *διχτυωτός*).

διόρθωμα → διορθώνω
διορθώνω
διόρθωση → διορθώνω
διορθωτής → διορθώνω
διορθωτικά → διορθώνω
διορθωτικός → διορθώνω
διορθώτρια → διορθώνω
διότι
διοχέτευση → διοχετεύω
διοχετεύω
δίπλα
δίπλα[1] → δίπλα
δίπλα[2] → διπλώνω
διπλανή → δίπλα
διπλανός → δίπλα
δίπλωμα[1]
δίπλωμα[2] → διπλώνω
διπλωμάτης
διπλωματία → διπλωμάτης
διπλωματικά → διπλωμάτης
διπλωματικός → διπλωμάτης
διπλωμάτισσα → διπλωμάτης
διπλώνω
δίσεκτος
δίσεχτος → δίσεκτος
δισκοβολία
δισκοβόλος → δισκοβολία
δίσκος
δισταγμός → διστάζω
διστάζω
διστακτικά → διστάζω
διστακτικός → διστάζω
δισταχτικά → διστάζω
δισταχτικός → διστάζω
διχάζω
διχασμός → διχάζω
διχόνοια
διχοτόμηση → διχοτόμος
διχοτόμος
διχοτομώ → διχοτόμος
δίχτυ
διχτυωτός → δίχτυ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·110

δίχως
δίψα
διψώ → δίψα
διωγμένος → διώχνω
διωγμός → διώκω
διώκτης → διώκω
διωκτικά → διώκω
διωκτικός → διώκω
διώκτρια → διώκω
διώκω
δίωξα → διώκω
δίωξη → διώκω
διώρυγα
διώχνω → διώκω
δόγμα
δογματικά → δόγμα
δογματικός → δόγμα
δογματικότητα → δόγμα
δογματισμός → δόγμα
δόθηκα → δίνω
δοκιμάζω
δοκιμασία → δοκιμάζω
δοκιμαστήριο → δοκιμάζω
δοκιμαστής → δοκιμάζω
δοκιμαστικά → δοκιμάζω
δοκιμαστικός → δοκιμάζω
δοκιμή → δοκιμάζω
δοκιμιακός → δοκίμιο
δοκίμιο
δοκιμιογράφος → δοκίμιο
δολερά → δόλος
δολερός → δόλος
δόλια → δόλος
δόλιος[1]
δόλιος[2] → δόλος
δόλος
δολοφονία → δολοφονώ
δολοφονικά → δολοφονώ
δολοφονικός → δολοφονώ
δολοφόνος → δολοφονώ
δολοφονώ
δόλωμα
δολώνω → δόλωμα
δομή → δομώ
δόμηση → δομώ
δομικά → δομώ
δομικός → δομώ
δομώ
δόνηση → δονώ

δίχως (πρόθ.): (+ αιτ. / *να*) δηλώνει έλλειψη, απουσία προσώπου, πράγματος ή παράλειψη ενέργειας, κατάστασης κτλ. = χωρίς ≠ με: *Έφυγε ~ να κοιτάξει πίσω του. ~ ζάχαρη δε φτιάχνεται το γλυκό.*

δίψα η: ❶ η επιθυμία ανθρώπου ή ζώου να πιει (κυρίως) νερό. ❷ (μτφ.) μεγάλη επιθυμία για κτ: *~ για περιπέτειες.* **διψώ** & **-άω** • μπτ. *διψασμένος*: (αμτβ.) ❶ νιώθω το αίσθημα της δίψας ≠ ξεδιψώ. ❷ (μτφ.) έχω έντονη επιθυμία για κάτι: *Διψά για δόξα και τιμές.*

διώκω -ομαι • αόρ. *δίωξα*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ ΝΟΜ οδηγώ σε δίκη: *Η κλοπή διώκεται ποινικά.* ❷ ενεργώ εναντίον κπ με διαφορετικές απόψεις: *Οι δικτατορίες πάντοτε διώκουν τους δημοκράτες πολίτες.* **δίωξη** η: ❶ ενέργεια για τη σύλληψη ατόμου που έχει διαπράξει αδίκημα, καθώς και η σχετική υπηρεσία: *~ εγκλήματος.* ❷ *συνήθ. πληθ.* εξόντωση = διωγμός: *Πολλοί άνθρωποι υφίστανται διώξεις λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων.* **διώκτης** ο, **διώκτρια** η. **διωκτικός -ή -ό. διωκτικά** (επίρρ.). **διώχνω -ομαι** • αόρ. *έδιωξα*, μπτ. *διωγμένος*: (μτβ.) ❶ απομακρύνω κπ με τη βία. ❷ απομακρύνω κπ από τη θέση του = απολύω: *Τον έδιωξαν από τη δουλειά του.* ❸ απομακρύνω κτ από τη σκέψη ή την ψυχή μου: *Διώξε τη λύπη.* **διωγμός** ο: *συνήθ. πληθ.* ❶ εξόντωση ατόμων με διαφορετικές αντιλήψεις: *Οι διωγμοί των πρώτων χριστιανών από τους Ρωμαίους.* ❷ βίαιη απομάκρυνση κπ από έναν τόπο.

> Τα δύο ρήματα και τα παράγωγά τους παρουσιάζουν διαφορές τόσο στη σημ. όσο και στο επίπεδο λόγου (το *διώκω* χρησιμοποιείται κυρίως σε επίσημο λόγο). Σε κάποια παράγωγα (π.χ. *διωγμός - δίωξη*) ορισμένες σημασίες συμπίπτουν, όχι όμως και το επίπεδο λόγου. Σημειώνεται ότι προφέρονται και διαφορετικά: το *διώ-χνω* ως δισύλλαβο, με συνίζηση, ενώ το *δι-ώ-κω* (και τα σύνθετά του, π.χ. *επιδιώκω*) χωρίς συνίζηση.

διώρυγα η: τεχνητή κατασκευή, βαθύ άνοιγμα που συνδέει δύο θάλασσες ή λίμνες: *η διώρυγα της Κορίνθου.*

> Από το ΑΕ ρ. *διορύσσω* «ανοίγω τρύπα στο έδαφος».

δόγμα το: ❶ ΘΕΟΛ ΦΙΛΟΣ αρχή που γίνεται αποδεκτή χωρίς έλεγχο ή κριτική. ❷ άποψη χωρίς επαρκή απόδειξη. **δογματικός -ή -ό. δογματικά** (επίρρ.). **δογματικότητα** η. **δογματισμός** ο.

> Η λ. *δόγμα* με αρχική σημασία «γνώμη, πεποίθηση, κρίση», προέρχεται από το ΑΕ ρ. *δοκέω -ῶ* «έχω την άποψη».

δοκιμάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ελέγχω την ποιότητα ή τις ιδιότητες ενός πράγματος. ❷ προσπαθώ να πετύχω κτ = επιχειρώ. ❸ *παθ.* (μτφ.) ταλαιπωρούμαι. **δοκιμή** η: ❶ το να δοκιμάζει κπ κτ, με τις σημ. 1 & 2. ❷ ΜΑΘ επαλήθευση πράξης: *η ~ της διαίρεσης.* ❸ *συνήθ. πληθ.* προετοιμασία παράστασης = πρόβα. **δοκιμασία** η. **δοκιμαστής** ο. **δοκιμαστικός -ή -ό. δοκιμαστικά** (επίρρ.). **δοκιμαστήριο** το.

δοκίμιο το: ΦΙΛΟΛ κείμενο με περιορισμένη έκταση, που πραγματεύεται συγκεκριμένο θέμα από την επιστήμη, την τέχνη, την κοινωνία κτλ. και παρουσιάζει με σαφήνεια τις απόψεις του συντάκτη του: *Δημοσιεύτηκαν τα ~ στοχασμού του μεγάλου Έλληνα συνθέτη.* **δοκιμιακός -ή -ό. δοκιμιογράφος** ο, η: πρόσωπο που γράφει δοκίμια.

δόλιος[1] -α -ο: (συνήθ. σε επιφ. προτάσεις) αυτός που είναι κακομοίρης, ταλαίπωρος: *Τι έπαθα, ο ~!* ☞ σχ. **δόλος**.

δόλος ο: πρόθεση εξαπάτησης ή παραπλάνησης, κακόβουλη και προμελετημένη διάθεση εναντίον κπ. **δόλιος[2] -α -ο**: αυτός που έχει ή γίνεται με δόλο = δολερός ≠ άδολος. **δόλια** (επίρρ.). **δολερός -ή -ό. δολερά** (επίρρ.).

> Η λ. *δόλιος[1]* προφέρεται με συνίζηση (*δό-λιος*), ενώ το *δόλιος[2]* χωρίς συνίζηση (*δό-λι-ος*).

δολοφονώ -ούμαι: (μτβ.) στερώ τη ζωή από κπ με προσχεδιασμένο τρόπο = σκοτώνω, φονεύω: *Κατηγορείται ότι δολοφόνησε τον άνδρα της.* **δολοφονία** η. **δολοφόνος** ο, η. **δολοφονικός -ή -ό. δολοφονικά** (επίρρ.).

δόλωμα το: ❶ κομμάτι τροφής για την προσέλκυση και παγίδευση ζώων ή ψαριών. ❷ (μτφ.) πρόσωπο, μέσο ή τρόπος που χρησιμοποιείται για την προσέλκυση και παγίδευση κπ: *Του έριξαν για ~ μια ωραία γυναίκα και του έφαγαν όλη την περιουσία.* = [επίσ.] δέλεαρ. **δολώνω -ομαι** (μτβ.).

δομώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ [επίσ.] χτίζω: *Το νέο αθλητικό κέντρο έχει δομηθεί με βάση σύγχρονες προδιαγραφές.* ❷ (μτφ.) οργανώνω, διαρθρώνω διάφορα στοιχεία, ώστε να αποτελέσουν ένα ενιαίο σύνολο: *Το κείμενο δομείται σε τρεις άξονες.* **δομή** η: ο τρόπος οργάνωσης ενός συνόλου στοιχείων ή ο τρόπος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·111

δονώ
δόξα
δοξάζω → δόξα
δοξασία
δοξαστικά → δόξα
δοξαστικός → δόξα
δορυφορικά → δορυφόρος
δορυφορικός → δορυφόρος
δορυφόρος
δόση
δόσιμο → δίνω
δοσμένος → δίνω
δότης → δίνω
δότρια → δίνω
δούλα → δούλος
δουλειά → δουλεύω
δουλεία → δούλος
δούλεμα → δουλεύω
δουλευταράς → δουλεύω
δουλευταρού → δουλεύω
δουλεύω
δούλεψη → δουλεύω
δούλη → δούλος
δουλικά → δούλος
δουλικός → δούλος
δουλικότητα → δούλος
δούλος
δράμα
δραματικά → δράμα
δραματικός → δράμα
δραματικότητα → δράμα
δραματοποιώ → -ποιώ
δραπετεύω
δραπέτης → δραπετεύω
δραπέτις → δραπετεύω
δραπέτισσα → δραπετεύω

που έχει φτιαχτεί ή κατασκευαστεί κτ: *η ~ του κυττάρου/της γλώσσας/ενός κειμένου.* **δόμηση** η: ❶ χτίσιμο, οικοδόμηση: *Η περιοχή έχει πυκνή ~.* ❷ (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται κτ: *Η ~ του κειμένου είναι προβληματική.* **δομικός -ή -ό. δομικά** (επίρρ.).

δονώ -ούμαι (μτβ.): ❶ προκαλώ έντονες κινήσεις σε κτ = πάλλω: *Η περιοχή δονήθηκε από μια μεγάλη έκρηξη.* ❷ (μτφ.) προκαλώ πολύ έντονη συγκίνηση: *Οι ψυχές τους δονούνται από τη συγκίνηση.* **δόνηση** η.

δόξα η: ❶ καλή φήμη: *Απέκτησε ~ και πλούτη.* ❷ πρόσωπο που έχει αποκτήσει φήμη: *Η Μερκούρη ήταν μια μεγάλη ~ του ελληνικού κινηματογράφου.* **δοξάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ τιμώ ή ευχαριστώ κπ (κυρίως τον Θεό): *~ τον Θεό που σας βρήκα!* ❷ κάνω κπ ή κτ να αποκτήσει δόξα: *Δόξασε τη χώρα με τις επιτυχίες του.* **δοξαστικός -ή -ό. δοξαστικά** (επίρρ.).

δοξασία η: πίστη, άποψη που έχει κπ χωρίς να στηρίζεται σε αποδείξεις: *λαϊκές δοξασίες.*

> Από το ΑΕ ρ. *δοκέω -ῶ* «έχω την άποψη».

δορυφόρος ο: ❶ ΑΣΤΡΟΝ ουράνιο σώμα που κινείται γύρω από έναν πλανήτη. ❷ ΤΕΧΝΟΛ τεχνητό σώμα που στέλνεται στο διάστημα με στόχο τη συλλογή πληροφοριών ή την εξυπηρέτηση των τηλεπικοινωνιών. ❸ (μτφ.) κράτος ή περιοχή που ελέγχεται από άλλο: *οι ~ των μεγάλων δυνάμεων.* **δορυφορικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους δορυφόρους, κυρ. στη σημ. 2: *~ τηλεόραση/κεραία.* **δορυφορικά** (επίρρ.).

δόση η: ❶ ορισμένη μετρήσιμη ποσότητα από κτ: *Πέθανε από υπερβολική ~ ναρκωτικών.* ❷ *συνήθ. πληθ.* τμήμα χρηματικού ποσού που διαιρέθηκε σε ίσα μέρη, καθένα από τα οποία πληρώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα: *Πλήρωσε το αυτοκίνητο με δόσεις.* ≠ τοις μετρητοίς. ❸ (μτφ.) ποσότητα ή τμήμα από κτ: *Μου μίλησε με μια ~ ειρωνείας.* ☞ σχ. **δίνω**.

δουλεύω -ομαι: ❶ (αμτβ.) ασκώ σωματική ή πνευματική δραστηριότητα, με οικονομικό αντίτιμο, για να ζήσω = εργάζομαι. ❷ (αμτβ.) βρίσκομαι σε λειτουργία = λειτουργώ: *Δε ~ το ρολόι.* ❸ (μτβ.) επεξεργάζομαι ή κατεργάζομαι υλικό: *~ τον πηλό.* ❹ [προφ.] (μτβ.) κοροϊδεύω, προσπαθώ να πείσω κπ για κτ που δεν είναι αλήθεια = κοροϊδεύω, εξαπατώ: *Τους δούλευε ότι δήθεν θα τους βοηθήσει.* **δουλειά** η: ❶ δραστηριότητα που κάνει κπ για να εξοικονομήσει χρήματα = εργασία, επάγγελμα. ❷ χώρος εργασίας: *Πάει στη ~ του.* ❸ υπόθεση που απασχολεί κπ: *Έχει βγει εκτός γραφείου για δουλειές.* ❹ το αποτέλεσμα ή το έργο που παράγει κπ όταν δουλεύει: *Είναι εξαιρετικής ποιότητας ~.* **δούλεμα** το: ❶ συστηματική ή εξαντλητική επεξεργασία: *Το κείμενο θέλει αρκετό ~ ακόμα για να βελτιωθεί.* ❷ κοροϊδία, απάτη: *Τους έριξε ένα ~!* **δούλεψη** η: στην έκφρ. ***στη ~ κπ:*** στην υπηρεσία κπ: *Είναι πολλά χρόνια στη ~ μας.* **δουλευταράς** ο, **-ού** η: πρόσωπο πολύ εργατικό.

δούλος ο, **δούλα** & [επίσ., μόνο στη σημ. 3] **δούλη** η: ❶ **α.** πρόσωπο που έχει στερηθεί την προσωπική του ελευθερία και βρίσκεται υπό την εξουσία άλλου = σκλάβος ≠ ελεύθερος. **β.** *συνήθ. αρσ.* (μτφ.) πρόσωπο που βρίσκεται υπό τον έλεγχο αρνητικής επιρροής, σε σημείο που δεν μπορεί να ενεργήσει μόνος του: *~ του ποτού.* ❷ [παρωχ., μειωτ.] υπηρέτης. ❸ πιστός χριστιανός: *~ του θεού.* **δουλεία** η: η κατάσταση του δούλου με τη σημ. 1 = σκλαβιά ≠ ελευθερία: *Η ~ έχει καταργηθεί.* **δουλικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τον δούλο ή τη δουλεία, καθώς και αυτός που συμπεριφέρεται σαν δούλος. **δουλικά** (επίρρ.). **δουλικότητα** η: η συμπεριφορά αυτού που φέρεται σαν δούλος.

δράμα το: ❶ ΦΙΛΟΛ **α.** ένα από τα τρία είδη της αρχαίας ελληνικής ποίησης, το οποίο εξελίχθηκε σε θεατρικό είδος, καθώς και κάθε έργο που ανήκει στο συγκεκριμένο είδος: *Τα τρία είδη της αρχαίας ελληνικής ποίησης ήταν το έπος, η λυρική ποίηση και το ~.* **β.** θεατρικό είδος στο οποίο κυριαρχούν οι έντονες και δυσάρεστες καταστάσεις, καθώς και κάθε έργο που ανήκει σε αυτό: *Φέτος το Εθνικό ανέβασε ένα ~ και δύο κωμωδίες.* ❷ (μτφ.) πολύ δυσάρεστη κατάσταση ή γεγονός = τραγωδία: *Ζει ένα ~ μακριά από τους δικούς του.* **δραματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με το δράμα στη σημ. 1: *~ ποίηση/έργο.* ❷ αυτός που έχει σχέση με το θέατρο: *~ τέχνη/σχολή.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ δυσάρεστος ή σχετικός με δυσάρεστη κατάσταση ή γεγονός: *~ ώρες περνά η χώρα μετά τον σεισμό.* **δραματικά** (επίρρ.). **δραματικότητα** η.

> Από το ΑΕ ρ. *δράω -ῶ*. Από την ίδια ρίζα και τα *δράση, απόδραση, αντίδραση* κτλ.

δραπετεύω: (αμτβ.) ❶ φεύγω κρυφά από χώρο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·112

δράση
δραστήρια → δραστήριος
δραστηριοποιώ → -ποιώ
δραστήριος
δραστηριότητα → δραστήριος
δράστης → δράση
δραστικά → δράση
δραστικός → δράση
δράστις → δράση
δράστρια → δράση
δραχμή
δραχμικός → δραχμή
δριμέος → δριμύς
δριμύς
δριμύτητα → δριμύς
δρομολόγηση → δρομολόγιο
δρομολόγιο
δρομολογώ → δρομολόγιο
δρόμος
δροσάτος → δροσερός
δροσερά → δροσερός
δροσερός
δροσιά → δροσερός
δροσίζω → δροσερός
δροσιστικά → δροσερός
δροσιστικός → δροσερός
δρύινος → δρυς
δρυμός
δρυς
δρω → δράση
δύναμη
δυναμικά → δυναμικός
δυναμικός
δυναμικότητα → δυναμικός
δυναμισμός → δυναμικός

όπου ήμουν κλεισμένος ή περιορισμένος: *Δραπέτευσε από τη φυλακή.* ❷ (μτφ.) ξεφεύγω από κατάσταση στην οποία αισθάνομαι περιορισμένος: *Όποτε μπορώ, ~ στην εξοχή, μακριά από το άγχος της καθημερινότητας.* **δραπέτης** ο, [επίσ.] **δραπέτις** η.

δράση η: ❶ το σύνολο των πράξεων που κάνει κπ για να πετύχει κτ: *Ανέλαβε ο ίδιος ~, ώστε να σώσει την επιχείρησή του.* ❷ επίδραση: *η ~ του φαρμάκου.* ❸ **α.** η σειρά των γεγονότων σε λογοτεχνικό, θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο: *Η ~ του έργου εξελίσσεται στο Βυζάντιο.* **β.** επικίνδυνα και εντυπωσιακά γεγονότα που συμβαίνουν στη διάρκεια κινηματογραφικού κυρίως έργου: *ταινία δράσης.* ☞ σχ. **δράμα**. **δρω** • αόρ. *έδρασα*: (αμτβ.) ❶ αναπτύσσω δράση ή δραστηριότητα: *Επαναστάτες έδρασαν ενάντια στο καθεστώς.* ❷ έχω επίδραση πάνω σε κτ = επενεργώ: *Το υπνωτικό έδρασε αμέσως.* **δράστης** ο, [επίσ.] **δράστις** & (σπάν.) **δράστρια** η: πρόσωπο που έκανε αξιόποινη ή γενικότερα αθέμιτη πράξη: *ο ~ του φόνου/της ληστείας/της φάρσας.* **δραστικός -ή -ό**: αυτός που δρα πολύ αποτελεσματικά: *~ φάρμακο.* **δραστικά** (επίρρ.).

δραστήριος -α -ο: αυτός που αναπτύσσει έντονη δράση, συνήθως σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς: *Πρόκειται για ένα ~ άτομο με πολλά ενδιαφέροντα.* **δραστήρια** (επίρρ.). **δραστηριότητα** η: ❶ σύνολο ενεργειών, πράξεων ή γεγονότων, συχνά με περιοδικότητα ή συστηματικότητα: *έντονη διπλωματική/σεισμική ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* ό,τι κάνει κπ για να περάσει την ώρα του: *Έχει πολλές εξωσχολικές δραστηριότητες.* = ασχολία. ❸ η ιδιότητα του δραστήριου.

δραχμή η: ❶ η νομισματική μονάδα και το αντίστοιχο νόμισμα της νεότερης Ελλάδας πριν από το ευρώ. ❷ ιστ νόμισμα σε διάφορες πόλεις της ΑΕ Ελλάδας. ❸ μικρό ή ευτελές χρηματικό ποσό: *Δε δίνω ~.* **δραχμικός -ή -ό**.

δριμύς -εία -ύ • γεν. *δριμέος* & *δριμύ*, πληθ. *δριμείς, δριμέα*, γεν. *δριμέων*, συγκρ. *δριμύτερος*, υπερθ. *δριμύτατος*: [επίσ.] έντονος: *~ ψύχος. ~ κριτική.* = οξύς. **δριμύτητα** η.

δρομολόγιο το: ❶ η πορεία που ακολουθείται για να φτάσει κπ στον προορισμό του: *Το λεωφορείο κάνει το ~ Αθήνα-Πάτρα.* ❷ η πορεία που εκτελεί συγκοινωνιακό μέσο σε συγκεκριμένο χρόνο: *Έβαλαν έκτακτα ~ για να εξυπηρετήσουν την αυξημένη κίνηση.* **δρομολογώ -ούμαι** (μτβ.) ❶ θέτω σε κυκλοφορία συγκοινωνιακό μέσο: *Τον επόμενο μήνα θα δρομολογηθούν δέκα νέα λεωφορεία.* ❷ (μτφ.) κάνω μια διαδικασία, εξέλιξη να ξεκινήσει: *Η συζήτηση για το ασφαλιστικό δρομολογήθηκε.* **δρομολόγηση** η.

δρόμος ο: ❶ φυσική ή διαμορφωμένη επιφάνεια γης για τη μετακίνηση ανθρώπων και οχημάτων: *στενός/επαρχιακός/ασφαλτοστρωμένος ~.* ❷ **α.** η απόσταση μεταξύ δύο σημείων: *Τρεις ώρες ~ είναι μέχρι το επόμενο χωριό.* **β.** η διαδρομή: *Σε όλο τον ~ γελούσαν.* ❸ ΑΘΛ αγώνισμα τρεξίματος, ταχύτητας ή αντοχής.

δροσερός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι λίγο και ευχάριστα κρύος. ❷ (μτφ.) αυτός που έχει ζωντάνια, φρεσκάδα: *~ λουλούδι/πρόσωπο.* **δροσερά** (επίρρ.). **δροσιά** η: ❶ η ιδιότητα του δροσερού. ❷ η πρωινή υγρασία πάνω σε φύλλα κτλ. **δροσίζω -ομαι**: ❶ **α.** (αμτβ.) γίνομαι δροσερός: *Ο καιρός δρόσισε.* **β.** (μτβ.) κάνω κτ δροσερό: *Δρόσισα το χώμα με το λάστιχο.* ❷ (μτβ.) προκαλώ σε κπ το αίσθημα της δροσιάς: *Το κρύο νερό μάς δρόσισε.* **δροσάτος -η -ο**: [λογοτ.] δροσερός. **δροσιστικός -ή -ό**: αυτός που δροσίζει. **δροσιστικά** (επίρρ.).

δρυμός ο: [επίσ.] πυκνό δάσος με μεγάλα δέντρα. ***εθνικός ~***: δασώδης περιοχή για την προστασία της οποίας ισχύει ειδικό νομικό καθεστώς.

δρυς η • *δρυός, δρυ, δρύες, δρυών, δρυς*: η βελανιδιά και κυρίως το ξύλο της. **δρύινος -η -ο**: *~ πάτωμα.*

δύναμη η: ❶ η ικανότητα να ενεργεί κπ ή κτ ≠ αδυναμία: *σωματική/πνευματική/ψυχική ~.* ❷ **α.** η δυνατότητα επιρροής, ελέγχου και το πρόσωπο που την ασκεί = ισχύς, κύρος: *η ~ της εξουσίας. σκοτεινές δυνάμεις.* ❸ αιτία που προκαλεί κίνηση, μεταβολή κτλ.: *φυγόκεντρος ~.* ❹ μεγάλο και ισχυρό κράτος. ❺ *πληθ.* στρατιωτικά μέσα ή μέσα καταστολής: *ένοπλες δυνάμεις/δυνάμεις κατοχής.* ❻ ΜΑΘ αριθμός της μορφής $α^β$, όπου ο α πολλαπλασιάζεται με τον εαυτό του όσες φορές ορίζει ο β. **δυνατός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει μεγάλη σωματική δύναμη ή πνευματικές ικανότητες ≠ αδύναμος. ❷ αυτός που ασκεί μεγάλη επιρροή. ❸ αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση ή δύναμη = έντονος: *~ συναίσθημα/χαστούκι.* ❹ (για ποτά) αυτός που περιέχει μεγάλη ποσότητα από το κύριο συστατικό του: *Του αρέσει ο ~ καφές.* ❺ αυτός που μπορεί να πραγματοποιηθεί = εφικτός, πραγματοποιήσιμος ≠ αδύνατος: *Η εξεύρεση πόρων*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·113

δεν ήταν ~ υπό αυτές τις συνθήκες. **δυνατά** (επίρρ. στη σημ. 3). **δυνατότητα** η: ❶ η ιδιότητα του δυνατού (σημ. 5). ❷ ένας από τους τρόπους που μπορεί να γίνει κάτι: *Έλεγξαν όλες τις ~ επίλυσης του προβλήματος.* ❸ μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει κπ για να κάνει κτ: *Δεν είχε την οικονομική ~ να σπουδάσει.* ❹ η ικανότητα να κάνει κπ κτ: *μαθητής μέτριων δυνατοτήτων.* **δυνητικός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να γίνει. **δυνητικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.).

δυναμικός -ή -ό: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ζωτικότητα ή αποφασιστικότητα: *Είναι πολύ ~, παίρνει γρήγορα αποφάσεις και τις πραγματοποιεί. Μόνο με ~ ενέργειες θα πετύχουμε.* ❷ αυτός που αναφέρεται στην εξέλιξη ≠ στατικός: *Η οικονομία στηρίζεται σε χώρες με ~ αγορά.* **δυναμικά** (επίρρ.). **δυναμικότητα** η: ❶ η ιδιότητα του δυναμικού (σημ. 1). ❷ ικανότητα παραγωγής έργου: *μικρή εταιρεία, αλλά με μεγάλη ~.* **δυναμισμός** ο: δυναμικότητα (σημ. 1).

δυσ- & **δύσ-**: πρόθημα που δηλώνει ❶ δυσκολία: *δύσβατος.* ❷ αρνητική ιδιότητα: *δύστυχος, δυσάρεστος.*

δυσανασχετώ: (αμτβ.) νιώθω πολύ δυσάρεστα, έντονη ενόχληση για κτ: *Δυσανασχέτησε για την πολύωρη αναμονή.* **δυσανασχέτηση** η.

δυσάρεστος -η -ο: αυτός που προκαλεί λύπη, ενόχληση ή απώθηση ≠ ευχάριστος. **δυσάρεστα** (επίρρ.) ≠ ευχάριστα. **δυσαρεστώ -ούμαι**: (μτβ.) προκαλώ δυσαρέσκεια ≠ ευχαριστώ: *Τον δυσαρέστησε η αποτυχία του σχεδίου του.* **δυσαρέσκεια** η: δυσάρεστο συναίσθημα, ενόχληση ≠ ευαρέσκεια, ευχαρίστηση.

δύσβατος -η -ο: (για τόπο) αυτός που δύσκολα μπορεί κπ να τον διαβεί: *~ βουνό/μονοπάτι.*

δύσκολος -η -ο: ≠ εύκολος ❶ αυτός που απαιτεί πολύ κόπο ή ιδιαίτερες ικανότητες: *Η κατασκευή της γέφυρας ήταν ~. Πήρε μια ~ απόφαση.* ❷ (για πρόσ.) **α.** αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον χειριστεί εύκολα: *Είναι ~ παιδί, μόνο ο πατέρας του τον καταφέρνει.* **β.** αυτός που δεν ικανοποιείται με τίποτα: *Είναι ~ στο φαγητό της.* **δύσκολα** (επίρρ. στη σημ. 1) ≠ εύκολα. **δυσκολία** η: ❶ η ιδιότητα του δύσκολου ≠ ευκολία. ❷ εμπόδιο, πρόβλημα: *Έχει οικονομικές δυσκολίες.* ❸ μειωμένη ικανότητα για κτ = δυσχέρεια ≠ ευκολία, ευχέρεια: *Έχει ~ στην ομιλία.* **δυσκολεύω -ομαι**: ❶ **α.** (μτβ.) κάνω κτ (πιο) δύσκολο ή δημιουργώ δυσκολίες σε κπ ≠ διευκολύνω, ευκολύνω: *Οι νέοι κανόνες δυσκόλεψαν το παιχνίδι/τους παίκτες.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι (πιο) δύσκολος: *Δυσκόλεψαν τα πράγματα από τότε που ήρθε νέος διευθυντής.* ❷ *παθ.* κάνω κτ με δυσκολία ή δεν μπορώ να το κάνω: *Δυσκολεύομαι να σας απαντήσω τώρα.*

δυσμενής -ής -ές: αυτός που χαρακτηρίζεται από αρνητική διάθεση απέναντι σε κπ ή κτ ≠ ευμενής, ευνοϊκός: *Οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες προξένησαν ζημιές.* ☞ σχ. **αγενής**. **δυσμενώς** (επίρρ.). **δυσμένεια** η.

δύσπεπτος -η -ο: ❶ αυτός που δύσκολα χωνεύεται ≠ εύπεπτος: *Ο μουσακάς είναι ~ φαγητό.* ❷ (μτφ.) αυτός που δύσκολα γίνεται κατανοητός = δυσνόητος: *Η γραφή του είναι ~.* **δυσπεψία** η: διαταραχή του πεπτικού συστήματος.

δυστυχία η: ❶ κατάσταση βαθιάς λύπης και πόνου ≠ ευτυχία. ❷ δυσάρεστο, οδυνηρό γεγονός = συμφορά: *Τον βρήκαν πολλές ~.* **δυστυχισμένος -η -ο**: ≠ ευτυχισμένος, ευτυχής ❶ (για πρόσ.) αυτός που αισθάνεται δυστυχία. ❷ αυτός που εκφράζει ή χαρακτηρίζεται από δυστυχία: *~ βλέμμα/ζωή.* ❸ (για πρόσ.) αυτός που δείχνει δυστυχισμένος (σημ. 1), προκαλώντας τον οίκτο: *~ ύπαρξη, ζει μέσα στην κακομοιριά.* **δυστυχισμένα** (επίρρ.). **δύστυχος -η -ο**: (κυρ. σε επιφ. προτάσεις, & ως ουσ.) δυστυχισμένος με τις σημ. 1 ή 3: *Τι του έτυχε, του δύστυχου!* **δυστυχής -ής -ές**: δυστυχισμένος (σημ. 1). ☞ σχ. **αγενής**. **δυστυχώς** (επίρρ.): έκφραση λύπης για κτ δυσάρεστο που έγινε ή κτ καλό που δεν έγινε ≠ ευτυχώς: *~, δεν πέρασε στο πανεπιστήμιο.* **δυστυχώ** (αμτβ.). **δυστύχημα** το: ❶ ατύχημα με σοβαρό τραυματισμό ή θάνατο. ❷ δυσάρεστο και συνήθως ξαφνικό γεγονός ≠ ευτύχημα: *Το ~ είναι ότι έμεινε μόνος του.*

δυσφημώ -ούμαι & **δυσφημίζω -ομαι**: (μτβ.) λέω ή κάνω κτ, κυρίως δημόσια, που βλάπτει τη φήμη προσώπου ή πράγματος. **δυσφήμηση** & **δυσφήμιση** η. **δυσφημιστικός -ή -ό**. **δυσφημιστικά** (επίρρ.).

Σύνθετα με δυσ-

δυσκολία		***αρνητική ιδιότητα***
δυσαρμονία	δυσνόητος	δυσλειτουργία
δυσδιάκριτος	δύσπιστος	δυσλειτουργικός -ή -ό
δυσεύρετος	δυσπιστώ	δυσλειτουργώ

δυνατά → δύναμη
δυνατός → δύναμη
δυνατότητα → δύναμη
δυνητικά → δύναμη
δυνητικός → δύναμη
δυνητικώς → δύναμη
δυσ-
δύσ- → δυσ-
δυσανασχέτηση → δυσανασχετώ
δυσανασχετώ
δυσαρέσκεια → δυσάρεστος
δυσάρεστα → δυσάρεστος
δυσάρεστος
δυσαρεστώ → δυσάρεστος
δυσαρμονία → δυσ-
δύσβατος
δυσδιάκριτος → δυσ-
δυσεύρετος → δυσ-
δύση → δύω
δύσκολα → δύσκολος
δυσκολεύω → δύσκολος
δυσκολία → δύσκολος
δύσκολος
δυσλειτουργία → δυσ-
δυσλειτουργικός → δυσ-
δυσλειτουργώ → δυσ-
δυσμένεια → δυσμενής
δυσμενής
δυσμενώς → δυσμενής
δυσνόητος → δυσ-
δύσπεπτος
δυσπεψία → δύσπεπτος
δύσπιστος → δυσ-
δυσπιστώ → δυσ-
δυστύχημα → δυστυχία
δυστυχής → δυστυχία
δυστυχία
δυστυχισμένα → δυστυχία
δυστυχισμένος → δυστυχία
δύστυχος → δυστυχία
δυστυχώ → δυστυχία
δυστυχώς → δυστυχία
δυσφήμηση → δυσφημώ
δυσφημίζω → δυσφημώ
δυσφήμιση → δυσφημώ
δυσφημιστικά → δυσφημώ
δυσφημιστικός → δυσφημώ
δυσφημώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·114

δυσφορία
δυσφορώ → δυσφορία
δυτικά → δύω
δυτικός → δύω
δυτικώς → δύω
δύω
δω → εδώ
δωμάτιο
δωρεά
δωρεάν
δωρητής → δωρεά
δωρήτρια → δωρεά
δωρίζω¹ → δωρεά
δωρίζω² → δώρο
δωρικός
δώρο
δωροδοκία → δωροδοκώ
δωροδοκώ

Ο τ. *δυσφημώ* προέρχεται από το ελνστ. ρ. *δυσφημῶ*, ενώ ο τ. *δυσφημίζω* παράγεται με μεταπλασμό. Η γραφή του παράγωγου ουσ. (δυσφήμ**ηση** και **-ιση**) οφείλεται αντίστοιχα στους δύο αυτούς τύπους.

δυσφορία η: ❶ δυσάρεστο συναίσθημα όταν δεν μπορούμε να υποφέρουμε κτ: *Εξέφρασε ~ για τη στάση τους.* ❷ ΙΑΤΡ αδιαθεσία του οργανισμού με συμπτώματα δύσπνοιας και ταραχής. **δυσφορώ** (αμτβ.).

δύω: (αμτβ.) ❶ (για ουράνια σώματα, κυρ. τον ήλιο) κατεβαίνω προς τον ορίζοντα και παύω να είμαι ορατός = βασιλεύω ≠ ανατέλλω. ❷ (μτφ.) παρακμάζω και χάνομαι: *Έδυσε το άστρο του από το μουσικό στερέωμα.* **δύση** η: ≠ ανατολή ❶ η πορεία ενός ουράνιου σώματος όταν δύει, καθώς και η στιγμή αυτή = βασίλεμα: *Η ~ του ήλιου διαρκεί λίγα λεπτά.* ❷ το σημείο του ορίζοντα όπου δύει ο ήλιος. ❸ (μτφ.) το τελευταίο στάδιο ύπαρξης προσώπου, πολιτισμού, διαδικασίας κτλ.: *Βρίσκεται στη ~ της καριέρας του.* ❹ **Δύση** η: **α.** τα κράτη της Δυτ. Ευρώπης και της Βόρ. Αμερικής, οι λαοί και ο πολιτισμός τους, σε αντιδιαστολή προς τα πρώην σοσιαλιστικά κράτη της Ανατ. Ευρώπης. **β.** η Ευρώπη σε αντιδιαστολή προς την Ασία, καθώς και ο αντίστοιχος πολιτισμός. ❺ το δυτικό τμήμα ενός τόπου. **δυτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που βρίσκεται ή είναι προσανατολισμένος προς τη δύση ή προέρχεται από τη δύση: *~ Ελλάδα/άνεμος.* ❷ αυτός που έχει σχέση με τη Δύση *~ πολιτισμός.* **δυτικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.): *Βρίσκεται ~ του χωριού.* **δυτικά** τα: το δυτικό μέρος.

δωμάτιο το: ❶ καθένας από τους κύριους χώρους στους οποίους χωρίζεται με τοίχους ένα οίκημα: *διαμέρισμα τριών δωματίων.* ❷ (ειδικ.) χώρος σε ξενοδοχείο, νοσοκομείο κτλ., όπου μπορεί να κοιμηθεί κπ: *δίκλινο ~.*

δωρεά η: ❶ **α.** προσφορά χρημάτων ή περιουσιακών στοιχείων σε πρόσωπο, ίδρυμα κτλ. χωρίς αξίωση ανταπόδοσης: *Έκαναν ~ σε ένα ίδρυμα.* **β.** ΝΟΜ παροχή σε κπ, με συμβόλαιο, περιουσιακού στοιχείου χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα. ❷ ΙΑΤΡ προσφορά σώματος, οργάνων κτλ. **δωρητής** ο, **-ήτρια** η. **δωρίζω¹ -ομαι**: (μτβ.) κάνω δωρεά. σχ. **δίνω**.

δωρεάν (επίρρ.): = τζάμπα ❶ χωρίς αντάλλαγμα: *Μοίραζαν ~ το περιοδικό για διαφημιστικούς σκοπούς.* ❷ (& ως επίθ.) *Βρήκα δυο ~ εισιτήρια.* σχ. **δώρο**.

δωρικός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι σχετικός με τους Δωριείς: *~ φύλα/ιδίωμα.* ***~ ρυθμός***: αρχιτεκτονικός ρυθμός της ΑΕ Ελλάδας που χαρακτηρίζεται από λιτές και αυστηρές γραμμές. ❷ (μτφ.) αυτός που τον χαρακτηρίζει λιτότητα: *~ μορφή/λόγος.*

δώρο το: ❶ **α.** ό,τι δίνεται χωρίς αντάλλαγμα, συνήθως σε γιορτές ή ως βραβείο σε παιχνίδια, κληρώσεις κτλ.: *Της έκανε ~ ένα βραχιόλι.* **β.** ***~ Χριστουγέννων/Πάσχα/καλοκαιριού***: χρηματικό ποσό που δίνεται στους μισθωτούς επιπλέον του μισθού τους. ❷ (μτφ.) αγαθό, δεξιότητα κτλ. που παρουσιάζεται ως κτ που δόθηκε από τον Θεό ή τη φύση χωρίς αντάλλαγμα = χάρισμα: *Το ταλέντο του είναι θείο ~.* **δωρίζω² -ομαι**: (μτβ.) δίνω κτ ως δώρο = χαρίζω. σχ. **δίνω**.

δωροδοκώ -ούμαι: (μτβ.) προσφέρω σε κπ χρήματα ή κτ πολύτιμο, για να τον πείσω να μου κάνει κτ (συνήθως παράνομο) = [οικ.] λαδώνω: *Δωροδόκησε τον υπάλληλο, για να βγάλει την άδεια οικοδομής.* **δωροδοκία** η.

Από το ΑΕ ρ. *δωροδοκῶ* < *δῶρον* + *δέχομαι* / *δέκομαι* με αρχική σημασία «δέχομαι δώρο».

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·115

Εαυτός ο: ❶ (με άρθρο και τους αδύν. τ. της γεν. της προσωπ. αντων.) **α.** (ως αυτοπαθής αντων.) δηλώνει κπ που ο ίδιος ενεργεί και παθαίνει: *Τον ~ του βλάπτει με τις πράξεις του. Μόνο ο ~ του τον νοιάζει! Μην κρίνεις τους άλλους από τον ~ σου.* **β.** η προσωπικότητα κάθε ανθρώπου: *Βρήκε τον παλιό καλό του ~.* ❷ ***αφ' εαυτού μου***: με δική μου πρωτοβουλία, χωρίς να μεσολαβήσουν άλλοι. ***εκτός εαυτού***: έξω φρενών: *Ήταν ~, φώναζε και έβριζε.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

(ε)βδομάδα η: ❶ χρονική περίοδος επτά ημερών. ❷ περίοδος επτά διαδοχικών ημερών, από Δευτέρα έως και Κυριακή. **εβδομαδιαίος -α -ο**: ❶ αυτός που γίνεται μία φορά την εβδομάδα ή κάθε εβδομάδα: *Οι ~ εφημερίδες βγαίνουν συνήθως την Κυριακή.* ❷ αυτός που διαρκεί ή υπολογίζεται με βάση μία εβδομάδα: *~ πρόγραμμα μαθημάτων.* **εβδομαδιαία** & **-ως** (επίρρ.).

έγγαμος -η -ο: [επίσ.] ❶ αυτός που έχει παντρευτεί = παντρεμένος ≠ άγαμος, ανύπαντρος: *Οι ~ υπάλληλοι δικαιούνται επίδομα γάμου.* ❷ αυτός που αναφέρεται στους παντρεμένους: *Δε συνήθισε ακόμα στον ~ βίο.* **έγγαμος** ο, η.

έγγειος -α & **-ος -ο**: αυτός που αναφέρεται ή που σχετίζεται με τη γη: *έγγειες βελτιώσεις.*

> **Προσοχή** στη διαφορετική γραφή και σημ. των λ. *έγγειος* (από τα *ἐν* + *γαῖα* «γη») και *έγκυος* (από τα *ἐν* + *κυῶ* «κυοφορώ»).

εγγενής -ής -ές: αυτός που υπάρχει μέσα σε κτ από την εμφάνισή του ≠ επίκτητος: *Υπάρχουν εγγενή προβλήματα στη λειτουργία των νέων κρατών.* ☞ σχ. **αγενής**. **εγγενώς** (επίρρ.).

έγγραφος -η -ο: αυτός που είναι σε γραπτή μορφή = γραπτός ≠ προφορικός, άγραφος: *~ συμφωνία.* **εγγράφως** (επίρρ.). **έγγραφο** το: επίσημο γραπτό κείμενο. **εγγράφω -ομαι** • αόρ. [επίσ.] *ενέγραψα*, παθ. αόρ. *εγγράφηκα* & [επίσ.] *ενεγράφην*, μτχ. *εγγεγραμμένος* στις σημ. 1 και 2: (μτβ.) ❶ γράφω σε κατάλογο, βιβλίο κτλ.: *Φέτος στο σχολείο εγγράφονται τα παιδιά του 2000.* ❷ ΓΕΩΜ (για επίπεδο ή στερεό σχήμα) περικλείω επίπεδο ή στερεό σχήμα σε άλλο, έτσι ώστε να έχουν κοινά σημεία. ❸ γράφω ήχο ή εικόνα σε αποθηκευτικό μέσο. **εγγραφή** η.

εγγύηση η: ❶ διαβεβαίωση για την τήρηση υπόσχεσης, δέσμευσης κτλ.: *προϊόν με πενταετή ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε εξασφαλίζει την πραγματοποίηση κπ πράγματος. **εγγυώμαι**: (μτβ.) ❶ παρέχω εγγυήσεις για κτ. ❷ διαβεβαιώνω ότι κτ θα γίνει: *Σας ~ σίγουρη επιτυχία.* **εγγυητής** ο, **-ήτρια** η. **εγγυητικός -ή -ό**. **εγγυητικά** (επίρρ.). **εγγυημένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που είναι επιβεβαιωμένα καλής ποιότητας. **εγγυημένα** (επίρρ.).

εγγύς[1] (επίθ.) • άκλ.: αυτός που είναι σε μικρή απόσταση τοπικά ή χρονικά = κοντινός: *Δεν προβλέπονται αλλαγές στο ~ μέλλον.* **~ *Ανατολή***: η Μικρά Ασία και τα Νότ. Βαλκάνια ≠ Άπω Ανατολή. **εγγύς**[2] (επίρρ.): [επίσ.] σε μικρή απόσταση = κοντά, πλησίον: *Βρίσκεται εγγύτερα στην αλήθεια.* **εγγύτητα** η. ☞ **άνω**.

εγείρω -ομαι • πρτ. & αόρ. *ήγειρα*, παθ. αόρ. *εγέρθηκα*: (μτβ.) ❶ ΣΤΡΑΤ *προστ.* **εγέρθητι/εγέρθητε**: ως παράγγελμα (σήκω/σηκωθείτε). ❷ [επίσ.] ***~ αξιώσεις***: διεκδικώ. ***~ απαιτήσεις***: απαιτώ. ***~ αγωγή***: κάνω αγωγή. **έγερση** η: ❶ ξύπνημα. ❷ η ενέργεια του εγείρω. **εγερτήριος -α -ο**. **εγερτήριο** το: ❶ πρωινό σάλπισμα για το ξύπνημα στον στρατό. ❷ αναγκαστικό πρωινό ξύπνημα.

> Το ΑΕ ρ. *ἐγείρω* σήμαινε «ξυπνώ κπ». Από αυτό παράγονται επίσης οι λ. *εγρήγορση*, *γρήγορος* και τα παράγωγά τους.

εγκαθιστώ -ίσταμαι • αόρ. *εγκατέστησα* & [σπάν.] *-άστησα*, παθ. αόρ. *εγκαταστάθηκα*, μτχ. *εγκατεστημένος* & *-αστημένος*: (μτβ.) ❶ **α.** *παθ.* πηγαίνω κάπου για διαμονή: *Εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Παρίσι.* **β.** τοποθετώ κτ ή κπ κάπου για μακρύ χρονικό διάστημα ή μόνιμα: *Ο δήμος εγκατέστησε σταθμό αιολικής ενέργειας.* ❷ θέτω σε ισχύ καθεστώς ή πολίτευμα = εγκαθιδρύω: *Στη χώρα έχει εγκατασταθεί αριστερή κυβέρνηση.* **εγκατάσταση** η.

εγκαίνια τα: επίσημη τελετή που γίνεται πριν αρχίσει να λειτουργεί κπ κατάστημα, ίδρυμα, έκθεση κτλ. ή μόλις τελειώνει κπ τεχνικό έργο: *Τα ~ της εταιρείας έγιναν με λαμπρότητα.* **εγκαινιάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω εγκαίνια. ❷ (μτφ.) χρησιμοποιώ ή βάζω σε εφαρμογή κτ για πρώτη φορά: *Εγκαινίασε τον νέο του υπολογιστή.* **εγκαινίαση** η. ☞ σχ. **καινός**.

> Από τα *ἐν* + *καινός* «καινούριος».

εγκαταλείπω -ομαι • αόρ. *εγκατέλειψα*, παθ. αόρ. *εγκαταλείφθηκα* • μτχ. *εγκαταλελειμμένος* & (σπάν.) *εγκαταλειμμένος*: (μτβ.) ❶ **α.** αφήνω κπ ή κτ κάπου, αδιαφορώντας για την τύχη του = παρατώ: *Εγκατέλειψε την τραυματισμένη κοπέλα αβοήθητη κι έφυγε.* **β.** φεύ-

εάν → αν
εαυτός
έβαλα → βάζω
έβαλα → βάλλω
εβδομάδα
εβδομαδιαία → εβδομάδα
εβδομαδιαίος → εβδομάδα
εβδομαδιαίως → εβδομάδα
εγ- → εν-
έγ- → εν-
έγγαμος
έγγειος
εγγενής
εγγενώς → εγγενής
εγγράμματος → εν-
εγγραφή → έγγραφος
έγγραφο → έγγραφος
έγγραφος
εγγράφω → έγγραφος
εγγράφως → έγγραφος
εγγυημένα → εγγύηση
εγγυημένος → εγγύηση
εγγύηση
εγγυητής → εγγύηση
εγγυητικά → εγγύηση
εγγυητικός → εγγύηση
εγγυήτρια → εγγύηση
εγγύς[1]
εγγύς[2] → εγγύς[1]
εγγύτητα → εγγύς[1]
εγγυώμαι → εγγύηση
εγείρω
εγέρθητε → εγείρω
εγέρθητι → εγείρω
έγερση → εγείρω
εγερτήριο → εγείρω
εγερτήριος → εγείρω
έγινα → γίνομαι
εγκαθιστώ
εγκαίνια
εγκαινιάζω → εγκαίνια
εγκαινίαση → εγκαίνια
έγκαιρα → εν-
έγκαιρος → εν-
εγκαίρως → εν-
εγκάρδια → εν-
εγκάρδιος → εν-
εγκαρδιότητα → εν-
εγκαρδιώνω → εν-
εγκαρδίωση → εν-
εγκαρδιωτικός → εν-
εγκαταλείπω
εγκατάλειψη → εγκαταλείπω
εγκατάσταση → εγκαθιστώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·116

έγκαυμα
έγκειται
εγκεφαλικά → εγκέφαλος
εγκεφαλικό → εγκέφαλος
εγκεφαλικός → εγκέφαλος
εγκέφαλος
έγκλημα
εγκληματίας → έγκλημα
εγκληματικά → έγκλημα
εγκληματικός → έγκλημα
εγκληματικότητα → έγκλημα
εγκληματώ → έγκλημα
εγκλιματίζω
έγκλιση
εγκλιτικό → έγκλιση
εγκλιτικός → έγκλιση
εγκλωβίζω
εγκλωβισμός → εγκλωβίζω
εγκόσμια → εν-
εγκόσμιος → εν-
εγκρίνω
έγκριση → εγκρίνω
εγκυκλοπαίδεια
εγκυκλοπαιδικά → εγκυκλοπαίδεια
εγκυκλοπαιδικός → εγκυκλοπαίδεια
Εγκυκλοπαιδιστής → εγκυκλοπαίδεια
εγκυμονώ → έγκυος
εγκυμοσύνη → έγκυος
έγκυος
έγκυρος → εν-
εγκυρότητα → εν-
εγκωμιάζω → εγκώμιο
εγκωμιαστικά → εγκώμιο
εγκωμιαστικός → εγκώμιο
εγκώμιο

γω από κάπου οριστικά: *Οι ένοικοι εγκατέλειψαν τη φλεγόμενη πολυκατοικία.* ❷ παραιτούμαι από σκέψη ή ενέργεια: *Εγκατέλειψε την προσπάθεια.* **εγκατάλειψη** η.

έγκαυμα το: ΙΑΤΡ βλάβη των ιστών και του δέρματος που προκαλείται από την επίδραση υψηλής θερμοκρασίας (από φωτιά, χημικές ουσίες κτλ.): *Είχε εγκαύματα σε όλο του το σώμα.*

έγκειται • πρτ. *έγκειτο*: [επίσ.] *τριτοπρ.* (για καταστάσεις ή ιδιότητες) βρίσκεται, υπάρχει: *Πού ~ η διαφορά των δύο κειμένων;*

> Τόσο το *έγκειται* όσο και το *συνίσταται* συντάσσονται με *σε* + αιτ.: *Η διαφορά έγκειται/συνίσταται σε…* **Προσοχή**, όμως, στον σχηματισμό ερώτησης: *Πού έγκειται/Σε τι συνίσταται;*

εγκέφαλος ο: ❶ ΑΝΑΤ το ανώτερο τμήμα του νευρικού συστήματος που βρίσκεται στο κρανίο των σπονδυλωτών ζώων και του ανθρώπου και ελέγχει τις ζωτικές τους λειτουργίες = μυαλό. ❷ ο νους, το κέντρο σκέψης του ανθρώπου. ❸ (μτφ.) πρόσωπο που οργανώνει και κατευθύνει μια ενέργεια: *Είναι ο ~ της ληστείας.* **εγκεφαλικός -ή -ό**: ❶ αυτός πού αναφέρεται στον εγκέφαλο. ❷ αυτός που κατευθύνεται ή χαρακτηρίζεται από τη σκέψη και τη λογική, και όχι από τα συναισθήματα: *~ παίκτης.* **εγκεφαλικά** (επίρρ. με τη σημ. 2). **εγκεφαλικό** το: ΙΑΤΡ διακοπή της ροής του αίματος στον εγκέφαλο.

έγκλημα το: ❶ σοβαρή παράνομη πράξη ή δράση: *Η ληστεία και ο φόνος είναι εγκλήματα.* ***οργανωμένο ~***: η παράνομη δράση των ανθρώπων του υπόκοσμου. ❷ (μτφ.) πράξη που θεωρείται πολύ άδικη ή επιζήμια: *Η αδιαφορία για την καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ~.* **εγκληματώ** (αμτβ.). **εγκληματίας** ο, η. **εγκληματικός -ή -ό**. **εγκληματικά** (επίρρ.). **εγκληματικότητα** η. ☞ σχ. **εγκλιματίζω** & **καλώ**.

εγκλιματίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω έναν ζωντανό οργανισμό να συνηθίσει σε ξένο περιβάλλον: *Οι επιστήμονες προσπαθούν να εγκλιματίσουν τροπικά φυτά στο μεσογειακό κλίμα.* ❷ *παθ.* (για πρόσ.) συνηθίζω σε ένα νέο περιβάλλον, νέες συνθήκες ζωής: *Μετά την καλοκαιρινή άδεια, δύσκολα εγκλιματίστηκα στην εργασία μου.*

> Η λ. *εγκλιματίζω* είναι σύνθετη από τα *ἐν* + *κλίμα*, γι' αυτό και η ορθή γραφή με -ι-. Αντίθετα, η λ. *έγκλημα* παράγεται από το ΑΕ ρ. *ἐγκαλῶ* και αρχικά σήμαινε «κατηγορία».

έγκλιση η: ❶ ΓΛΩΣΣ μορφολογική κατηγορία του ρήματος, η οποία εκφράζει τη διάθεση του ομιλητή απέναντι σε αυτό που δηλώνει το ρήμα: *οριστική/υποτακτική/προστακτική ~.* ❷ ***έγκλιση τόνου***: ΓΛΩΣΣ φαινόμενο κατά το οποίο δύο λέξεις προφέρονται τόσο στενά μαζί, ώστε ο τόνος της δεύτερης ή χάνεται εντελώς (π.χ. *ζωή μου*) ή μετακινείται στη λήγουσα της πρώτης (π.χ. *τριαντάφυλλό της*). **εγκλιτικός -ή -ό**. **εγκλιτικό** το.

εγκλωβίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κλείνω κπ σε πολύ μικρό χώρο, από τον οποίο δεν μπορεί να φύγει: *Εγκλωβίστηκε στο αυτοκίνητο και τυλίχτηκε στις φλόγες.* ❷ (μτφ.) φέρνω κπ σε κατάσταση από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει: *Είναι εγκλωβισμένος στις απαιτήσεις της δουλειάς και δε χαίρεται τη ζωή.* **εγκλωβισμός** ο.

εγκρίνω -ομαι • πρτ. & αόρ. *ενέκρινα*, παθ. αόρ. *εγκρίθηκα*, μπχ. *εγκεκριμένος*: (μτβ.) ❶ θεωρώ κτ σωστό, συμφωνώ = επιδοκιμάζω, επικροτώ ≠ αποδοκιμάζω, κατακρίνω: *Δεν ~ τη συμπεριφορά του.* ❷ επιτρέπω κτ, δίνω την άδεια να γίνει ≠ ακυρώνω, απορρίπτω: *Ο διευθυντής ενέκρινε την άδεια.* **έγκριση** η.

εγκυκλοπαίδεια η: ❶ έργο που παρουσιάζει συστηματικά, συνοπτικά και με αλφαβητική σειρά το σύνολο της ανθρώπινης γνώσης ή τις γνώσεις ορισμένης επιστήμης: *γενική/ιατρική ~.* ❷ **Εγκυκλοπαίδεια** η: ΙΣΤ γαλλικό εγκυκλοπαιδικό έργο του 18ου αι. **Εγκυκλοπαιδιστής** ο: ΙΣΤ συντάκτης της Εγκυκλοπαίδειας. **εγκυκλοπαιδικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στις γενικές γνώσεις: *παιχνίδι ~ γνώσεων.* ❷ αυτός που αναφέρεται στην εγκυκλοπαίδεια: *~ λεξικό.* **εγκυκλοπαιδικά** (επίρρ. στη σημ. 1).

> Η λ. *εγκυκλοπαίδεια* προέρχεται από τη γαλλ. *encyclopédie* και αυτή με τη σειρά της από τη φράση *εγκύκλιος παιδεία.*

έγκυος η: γυναίκα ή θηλυκό ζώο που έχει έμβρυο στην κοιλιά: *Είναι πέντε μηνών ~.* (& ως επίθ.) *η ~ γυναίκα.* **εγκυμοσύνη** η. **εγκυμονώ**: (αμτβ.) είμαι έγκυος. ***~ κινδύνους***: κρύβω κτ δυσάρεστο ή επικίνδυνο που πρόκειται να εκδηλωθεί. ☞ σχ. **έγγειος**.

εγκώμιο το: ιδιαιτέρως επαινετικός λόγος για πρόσωπο ή πράξη: *Μόνο εγκώμια είχε ο καθηγητής για τον γιο μου.* ***ψάλλω/πλέκω το ~ κπ***: εγκωμιάζω κπ. **εγκωμιάζω -ομαι** (μτβ.). **εγκωμιαστικός -ή -ό**. **εγκωμιαστικά** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·117

Από τα *ἐν* + *κῶμος* «είδος τιμητικής γιορτής».

εγχείρημα το: ενέργεια που απαιτεί τόλμη = τόλμημα: *Η ανάβαση στα Ιμαλάια είναι δύσκολο ~.*

εγχειρίδιο το: ❶ βιβλίο με τις βασικές γνώσεις μιας επιστήμης: *~ μαθηματικών.* ❷ μαχαίρι σε μικρό μέγεθος, που χρησιμοποιείται ως όπλο = στιλέτο.

εγχειρίζω[1] -ομαι: (μτβ.) κάνω τομή σε ασθενή και αφαιρώ ή θεραπεύω όργανο που δε λειτουργεί καλά = χειρουργώ: *Ο ασθενής εγχειρίστηκε το πρωί.* **εγχείρηση** & **εγχείριση[1]** η: ΙΑΤΡ χειρουργική επέμβαση. **εγχειρητικός -ή -ό**.

Προσοχή: η λ. *εγχείρηση* παράγεται από το ΑΕ ρ. *ἐγχειρῶ*, γι' αυτό και η γραφή με -η-. Στη ΝΕ, ωστόσο, το ρ. έχει πάρει τη μορφή *εγχειρίζω*, και γι' αυτό εμφανίζεται και γραφή του ουσ. με -ι-.

εγχειρίζω[2] -ομαι • αόρ. *ενεχείρισα*: [επίσ.] (μτβ.) δίνω κτ σε κπ = επιδίδω: *Του ~ την επιστολή.* **εγχείριση[2]** η.

εγώ (αντων.) • εν. γεν. *(ε)μένα* & *μου*, αιτ. *(ε)μένα* & *με*, πληθ. ον. *εμείς*, γεν. & αιτ. *εμάς* & *μας*: χρησιμοποιείται από τον ομιλητή για να αναφερθεί ❶ (προσωπ., α΄ προσ.) στον εαυτό του: *Έφυγα κι ~ μαζί με τους άλλους. Εμένα φώναξες; Δείξε μου το βιβλίο!* ☞ **αυτός**. ❷ (οι αδύν. τύποι της γεν. ως κτητ. αντων.) στον εαυτό του ως ιδιοκτήτη πράγματος, ή πρόσωπο που σχετίζεται με κπ: *το βιβλίο μου. οι γονείς μου.* ☞ **δικός** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **εγώ** το • άκλ.: ❶ ΨΥΧΟΛ η συνείδηση κπ για τον εαυτό του: *Το ~ του καλλιτέχνη καθρεφτίζεται στο δημιούργημά του.* ❷ αίσθημα υπερβολικής αυτοεκτίμησης κπ = εγωισμός: *Είναι τόσο μεγάλο το ~ του, που αδιαφορεί για τους άλλους.*

έδαφος το: ❶ η επιφάνεια της γης: *Το ~ εδώ είναι ανώμαλο.* ❷ γεωγραφική έκταση μιας περιοχής: *Οι στρατιώτες υπερασπίστηκαν τα εδάφη μας.* ❸ (μτφ.) συνθήκες για την ανάπτυξη δράσης: *Το ~ ήταν ευνοϊκό για ανταλλαγή απόψεων.* **εδαφικός -ή -ό**. **εδαφικά** (επίρρ.).

έδρα η: ❶ υπερυψωμένο βάθρο με γραφείο και κάθισμα: *Ο δάσκαλος ανέβηκε στην ~.* ❷ τόπος κύριας εγκατάστασης και λειτουργίας επιχειρήσεων, δημόσιων φορέων κτλ.: *εταιρεία με ~ στην Αθήνα.* ❸ **α.** ανώτερη θέση, αξίωμα: *Έχει την ~ της φιλολογίας στο πανεπιστήμιο.* **β.** θέση βουλευτή που κερδίζει ένα κόμμα σε μια εκλογική περιφέρεια. ❹ κέντρο λειτουργίας ή δράσης: *Ο εγκέφαλος είναι η ~ των διανοητικών λειτουργιών.* ❺ ΓΕΩΜ καθεμιά από τις επιφάνειες στερεού σώματος. ❻ ΑΘΛ γήπεδο ομάδας: *Παίζουμε στην ~ μας.* **εδρεύω**: (αμτβ.) έχω κάπου την έδρα μου με τις σημ. 2 και 4: *Η εταιρεία ~ στην Αθήνα.*

εδώ & [προφ.] **δω** (επίρρ.): ≠ εκεί ❶ στον τόπο όπου βρίσκομαι ή δείχνω: *Κάθισε ~ και περίμενέ μας.* ***~ κι εκεί***: σκόρπια. ***~ και τώρα***: αμέσως. ❷ σε αυτό το σημείο: *~ τελειώνει η εκπομπή μας.* ***~ που τα λέμε***: παρενθετική έκφρ. με την οποία ο ομιλητής λέει την αλήθεια για κτ. ❸ το χρονικό σημείο στο οποίο βρίσκομαι ή αναφέρομαι = τώρα: *Μέχρις ~ ήσουν πολύ καλή.* ***από ~ και μπρος/πέρα***: από τώρα και στο εξής. ***~ και***: για κτ που άρχισε στο παρελθόν και διαρκεί έως τώρα. ❹ το ανώτερο όριο, συνήθ. σε εκφρ.: ***είμαι ως/μέχρι ~***: δεν ανέχομαι τίποτε παραπάνω. ***φέρνω κπ ως/μέχρι ~***: νευριάζω κπ πολύ. ❺ (επίθ.) αυτός που ισχύει σε έναν χώρο, περιβάλλον κτλ.: *Οι ~ συνθήκες είναι ευνοϊκές.*

εδώλιο το: κάθισμα, συνήθως σε δημόσιο χώρο: *τα εδώλια των υπουργών* = έδρανο, έδρα. ☞ σχ. **ίζημα**.

εθελοντής ο, **εθελόντρια** η: πρόσωπο που προσφέρει έργο με τη θέλησή του, χωρίς υλική αμοιβή: *Στους Ολυμπιακούς Αγώνες βοήθησαν πολλοί ~. Παρουσιάστηκε στο στρατό ως ~.* **εθελοντικός -ή -ό**. **εθελοντικά** (επίρρ.). **εθελοντισμός** ο.

εθίζω -ομαι: (μτβ.) συνηθίζω κπ σε κτ: *Έχει εθιστεί στα ναρκωτικά/στο κάπνισμα.* **εθισμός** ο. **εθιστικός -ή -ό**. **εθιστικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **έθιμο**.

έθιμο το: συνήθεια κοινωνικής ομάδας, που διαμορφώθηκε και παγιώθηκε από μακρά παράδοση: *Το βάψιμο των κόκκινων αυγών είναι πασχαλινό ~.* **εθιμικός -ή -ό**. **εθιμικά** (επίρρ.).

Από το ΑΕ *ἔθος*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *εθίζω, έθνος, ήθος, ηθικό* κτλ.

εθνικισμός ο: [κακόσ.] η υπερβολική προσήλωση στην ιδέα του έθνους, που φτάνει ως την αντίληψη ότι τα άλλα έθνη είναι κατώτερα. **εθνικιστής** ο, **-ίστρια** η. **εθνικιστικός -ή -ό**. **εθνικιστικά** (επίρρ.).

έθνος το: σύνολο ανθρώπων με κοινή καταγωγή, ιστορικό παρελθόν και πολιτιστικά στοιχεία. **εθνότητα** η: σύνολο ανθρώπων με χαρακτηριστικά έθνους, που δεν αναγνωρίζεται

έγνοια → έννοια[2]
εγχείρημα
εγχείρηση → εγχειρίζω[1]
εγχειρητικός → εγχειρίζω[1]
εγχειρίδιο
εγχειρίζω[1]
εγχειρίζω[2]
εγχείριση[1] → εγχειρίζω[1]
εγχείριση[2] → εγχειρίζω[2]
έγχορδο → εν-
έγχορδος → εν-
έγχρωμα → εν-
έγχρωμος → εν-
εγχώριος → εν-
εγώ
εδαφικά → έδαφος
εδαφικός → έδαφος
έδαφος
έδιωξα → διώχνω
έδρα
έδρασα → δρω
εδρεύω → έδρα
εδώ
εδώλιο
έδωσα → δίνω
εθελοντής
εθελοντικά → εθελοντής
εθελοντικός → εθελοντής
εθελοντισμός → εθελοντής
εθελόντρια → εθελοντής
εθίγην → θίγω
εθίζω
εθιμικά → έθιμο
εθιμικός → έθιμο
εθιμικώς → έθιμο
έθιμο
έθιξα → θίγω
εθισμός → εθίζω
εθιστικά → εθίζω
εθιστικός → εθίζω
εθνικά → έθνος
εθνικισμός
εθνικιστής → εθνικισμός
εθνικιστικά → εθνικισμός
εθνικιστικός → εθνικισμός
εθνικίστρια → εθνικισμός
εθνικός → έθνος
εθνικότητα → έθνος
εθνικώς → έθνος
έθνος
εθνότητα → έθνος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·118

έθρεψα → θρέφω
έθρεψα → τρέφω
είδα → βλέπω
ειδαλλιώς → ειδάλλως
ειδάλλως
είδηση
ειδικά → είδος
ειδίκευση → είδος
ειδικεύω → είδος
ειδικός → είδος
ειδικότητα → είδος
ειδικώς → είδος
ειδοποίηση → ειδοποιώ
ειδοποιός → -ποιώ
ειδοποιώ
είδος
ειδώθηκα → βλέπω
ειδώλιο
είδωλο
*ειδωλολατρεία → ειδωλολατρία
ειδωλολάτρης → ειδωλολατρία
ειδωλολατρία
ειδωλολατρικά → ειδωλολατρία
ειδωλολατρικός → ειδωλολατρία
ειδωλολάτρισσα → ειδωλολατρία
εικάζεται → εικάζω
εικάζω
εικασία → εικάζω
εικαστικός
εικόνα
εικονικά → εικόνα
εικονικός → εικόνα
εικόνισμα → εικόνα
ειλημμένος → λαμβάνω
ειλημμένος → λαμβάνω
ειλικρινά → ειλικρινής
ειλικρίνεια → ειλικρινής
ειλικρινής
ειλικρινώς → ειλικρινής
είλκα → έλκω
είλκυα → ελκύω
είλκυσα → ελκύω
είμαι
είναι → είμαι
είπα → λέγω
ειπωμένος → λέγω

πάντα ως ανεξάρτητο κράτος. **εθνικός -ή -ό**. **εθνικά** & **-ώς** (επίρρ.) **εθνικότητα** η: η καταγωγή κπ από ένα έθνος. ☞ σχ. **έθιμο**.

ειδάλλως & [προφ.] **ειδαλλιώς** (επίρρ.): στην αντίθετη περίπτωση = αλλιώς, διαφορετικά: *Κάτσε φρόνιμα, ~ θα σε τιμωρήσω!*

> Το *ειδάλλως* είναι σύνθετο από τα ΑΕ *εἰ δέ* («αλλιώς») και πλεοναστική προσθήκη του *ἄλλως*.

είδηση η: ❶ καθετί που πληροφορείται κπ = νέο: *Μας ανήγγειλε την ευχάριστη ~ του γάμου του.* ***παίρνω*** ~: αντιλαμβάνομαι κπ ή κτ. ❷ **α.** *πληθ.* παρουσίαση από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα των γεγονότων της ημέρας: *Βλέπω ειδήσεις.* **β.** πληροφορία που κρίνεται σημαντική ή πρωτότυπη και παρουσιάζεται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: *Η απόλυσή του έγινε ~.*

> Από το θ. του απαρ. *εἰδέναι* του ΑΕ ρ. *οἶδα* «γνωρίζω καλά».

ειδοποιώ -ούμαι: (μτβ.) πληροφορώ κπ για κτ, συνήθως για να ενεργήσει ανάλογα = ενημερώνω: *Μόλις είδε τη φωτιά, ειδοποίησε την Πυροσβεστική.* **ειδοποίηση** η.

είδος το: ❶ μέρος ενός συνόλου ατόμων ή πραγμάτων με κοινά γνωρίσματα, με βάση τα οποία κατατάσσεται σε επιμέρους κατηγορία: *Ακούει διάφορα είδη μουσικής.* ❷ *συνήθ. πληθ.* σύνολο πραγμάτων με κοινά χαρακτηριστικά, ίδια χρήση, προορισμό, προέλευση κτλ.: *είδη οικιακής χρήσης.* ❸ **α.** μορφή: *Κάθε είδους βοήθεια είναι ευπρόσδεκτη.* **β.** η ποιότητα που έχει κπ ή κτ: *Τι είδους συμπεριφορά είναι αυτή;* ❹ ΒΙΟΛ η κατώτερη μονάδα ταξινόμησης οργανισμών με τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα: *σπάνιο ~ ζώου.* **ειδικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε ορισμένο είδος, περίπτωση ή σκοπό ≠ γενικός: *Απαιτούνται ~ γνώσεις για τη λύση του προβλήματος. Ο μαθητής αυτός χρειάζεται ~ μεταχείριση.* ❷ αυτός που έχει γνώσεις και εμπειρία σε έναν τομέα = εξειδικευμένος ≠ ανειδίκευτος: *Είναι τεχνίτης ~ στα δίκτυα.* **ειδικά** & **-ώς** (επίρρ.). **ειδικός** ο, η. **ειδικότητα** η. **ειδικεύω -ομαι** (μτβ.). **ειδίκευση** η.

ειδώλιο το: ΙΣΤ μικρό ομοίωμα ανθρώπου, ζώου, φυτού ή αντικειμένου = αγαλματίδιο: *μινωικό πήλινο ~ γυναικείας μορφής.*

είδωλο το: ❶ λατρευτικό ομοίωμα ή απεικόνιση θεότητας. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που αποτελεί αντικείμενο υπερβολικής λατρείας = ίνδαλμα. ❸ ΦΥΣ εικόνα αντικειμένου, η οποία σχηματίζεται από ανάκλαση, διάθλαση κτλ.: *Παρατηρούσα το ~ μου στην απέναντι τζαμαρία.*

ειδωλολατρία η: η λατρεία ειδώλων με τη σημ. 1. **ειδωλολάτρης** ο, **-ισσα** η. **ειδωλολατρικός -ή -ό**. **ειδωλολατρικά** (επίρρ.).

> Παρότι η λ. *λατρεία* γράφεται με -ει-, επειδή παράγεται από το ρ. *λατρεύω*, τα σύνθετα σε *-λατρία* γράφονται με -ι-, γιατί παράγονται από τα ουσ. σε *-λάτρης*.

εικάζω -εται • μόνο ενεστ., παθ. μόνο στο γ΄ πρόσ.: (μτβ.) ❶ καταλήγω σε συμπέρασμα: *Απ' όσα ακούω, ~ ότι το δίκιο είναι με το μέρος σου.* ❷ διατυπώνω υπόθεση για κτ: *~ ότι η αποτυχία του οφείλεται στην έλλειψη προετοιμασίας.* **εικάζεται**: *απρόσ.* υπάρχει η υπόθεση για κτ: *~ ότι θα γίνουν διώξεις.* **εικασία** η.

εικαστικός -ή -ό: αυτός που έχει την ικανότητα να δίνει μορφή, να απεικονίζει την ύλη. ***εικαστικές τέχνες***: οι καλές τέχνες που απεικονίζουν όντα και απευθύνονται στην όραση (γλυπτική, διακοσμητική, ζωγραφική κτλ.).

εικόνα η: ❶ απεικόνιση μορφής με ζωγραφική, φωτογραφία κτλ.: *Του αρέσουν τα βιβλία με ~.* ❷ ΕΚΚΛ ζωγραφική αναπαράσταση αγίων και ιερών προσώπων ή σκηνών της χριστιανικής παράδοσης = εικόνισμα, αγιογραφία. ❸ **α.** αναπαράσταση προσώπου, πράγματος ή γεγονότος στον νου: *Στο μυαλό της ήρθαν ~ από το παρελθόν.* **β.** ζωηρή περιγραφή προσώπου, πράγματος ή γεγονότος με λόγια: *Μας έδωσε μια ζοφερή ~ της καταστροφής.* ❹ σχηματισμός ειδώλου: *Είδα την ~ της στον καθρέφτη.* ❺ άποψη που σχηματίζει κπ για κτ: *Δεν έχω την πλήρη ~ της κατάστασης.* **εικονικός -ή -ό**: ❶ ψεύτικος, πλασματικός: *Έκαναν ~ γάμο για να πάρουν την περιουσία.* ❷ αυτός που αναφέρεται στην εικόνα. **εικονικά** (επίρρ.).

ειλικρινής -ής -ές: αυτός που εκφράζει πραγματικές σκέψεις και συναισθήματα: *Ήταν ~ μαζί μου, παρόλο που με πλήγωσε η άρνησή του. Δείχνει ~ ενδιαφέρον.* ☞ **αγενής**. **ειλικρινά** & **-ώς** (επίρρ.). **ειλικρίνεια** η.

είμαι • *είσαι, είναι, είμαστε, είστε & είσαστε, είναι* • πρτ. & αόρ. *ήμουν, ήσουν, ήταν, ήμαστε, ήσαστε, ήταν*: ❶ έχω κπ ιδιότητα, μόνιμη ή προσωρινή: *~ δάσκαλος / μελαχρινός / άρρωστος.* ❷ βρίσκομαι σε κπ θέση, κατάσταση κτλ.: *~ στο γραφείο/ευτυχισμένος.* ❸ υπάρχω: *Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·119

❹ κατάγομαι ή προέρχομαι από κάπου: *~ από τη Δράμα.* ❺ ανήκω σε κπ ή με έχει δημιουργήσει κπ: *Το βιβλίο ~ του Γιάννη. Το ποίημα ~ δικό μου.* ❻ προορίζομαι για κάπου, κπ ή κτ: *Το δέμα ~ για Καβάλα.* ❼ χρησιμεύω για κπ σκοπό ή ταιριάζω, αξίζω για κτ: *Το μαχαίρι ~ για να κόβουμε. ~ για τα σκουπίδια.* ❽ σχεδιάζω να κάνω κτ: *Ήταν να φύγουμε.* ❾ πιστεύω ή υποστηρίζω κτ ή κπ: *~ αριστερός/Χριστιανός/Παναθηναϊκός.* ❿ με μπτ. για να σχηματίσουμε τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο: *~ βαμμένο.* **είναι** το • άκλ.: ❶ ΦΙΛΟΣ η ύπαρξη: *το ~ και το γίγνεσθαι.* ❷ η ψυχή, το εσωτερικό κπ: *Τον αγαπώ με όλο μου το ~.* ❸ (μτφ.) ό,τι σημαντικότερο, πολυτιμότερο έχουμε: *Τα παιδιά μου είναι το ~ μου.*

ειρήνη η: ❶ κατάσταση κατά την οποία δεν υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ κρατών, λαών κτλ. ≠ πόλεμος: *Αγωνίζεται για την παγκόσμια ~.* ❷ ψυχική ηρεμία, απουσία εντάσεων και συγκρούσεων: *Έζησε τη ζωή του με ~.* **ειρηνικός -ή -ό. ειρηνικά** (επίρρ.). **ειρηνιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που αγωνίζεται για την ειρήνη. **ειρηνιστικός -ή -ό. ειρηνεύω** (μτβ. & αμτβ.). **ειρήνευση** η. **ειρηνευτικός -ή -ό. ειρηνευτικά** (επίρρ.).

ειρμός ο: λογική σειρά νοημάτων: *Από την κούραση, τα λόγια του δεν είχαν ~.*

ειρωνεία η: ❶ χρήση του λόγου από κπ με τέτοιον τρόπο, ώστε να λέει κτ διαφορετικό ή αντίθετο από την πραγματικότητα, για να κοροϊδέψει ή να προσβάλλει κπ άλλο: *Με φανερή ~ χαρακτήρισε αριστούργημα τη γεμάτη λάθη εργασία.* ❷ κοροϊδευτική διάθεση: *χαμόγελο γεμάτο ~.* **ειρωνικός -ή -ό. ειρωνικά** (επίρρ.) **ειρωνεύομαι** (μτβ.). **είρωνας** & [επίσ.] **είρων** ο.

εισαγγελέας ο, η: δικαστικός λειτουργός που εποπτεύει την τήρηση των νόμων και ασκεί ποινική δίωξη για αξιόποινες πράξεις. **εισαγγελία** η: το λειτούργημα και η υπηρεσία του εισαγγελέα, καθώς και το κτίριο στο οποίο στεγάζεται. **εισαγγελικός -ή -ό. εισαγγελικά** (επίρρ.).

εισάγω -ομαι • πρτ. *εισήγα*, αόρ. *εισήγαγα*, παθ. αόρ. *εισάχθηκα* & [επίσ.] *εισήχθην*, μπτ. *εισηγμένος*: (μτβ.) ❶ (για προϊόντα, εμπορεύματα κτλ.) φέρνω κτ σε μια χώρα από το εξωτερικό ≠ εξάγω: *Συχνά ~ προϊόντα, ενώ τα παράγουμε και εδώ.* ❷ κάνω κπ να γνωρίσει κτ για πρώτη φορά = μυώ, διδάσκω: *Μας εισήγαγε στην ποίηση.* ❸ κάνω κτ πρώτος και ενεργώ ώστε να καθιερωθεί: *Εισήγαγε την κοντή φούστα στη χώρα μας.* ❹ *παθ.* γίνομαι δεκτός σε νοσοκομείο, εκπαιδευτικό ή άλλο ίδρυμα. **εισαγωγή** η. **εισαγωγικός -ή -ό. εισαγωγικά** (επίρρ.). **εισαγωγικά** τα: ΓΛΩΣΣ το σημείο στίξης « ». **εισαγωγέας** ο, η.

εισβάλλω • πρτ. *εισέβαλλα*. αόρ. *εισέβαλα*: (αμτβ.) ❶ μπαίνω σε ξένο έδαφος ως εχθρός: *Εχθρικά στρατεύματα εισέβαλαν από τα βόρεια σύνορα.* ❷ μπαίνω βίαια και ορμητικά κάπου: *Η αστυνομία εισέβαλε στο κτίριο για να τους συλλάβει.* **εισβολή** η. **εισβολέας** ο.

εισηγούμαι: (μτβ.) παρουσιάζω πρόταση προς έγκριση στους αρμόδιους = προτείνω: *Θα εισηγηθώ την απόλυση του υπαιτίου.* **εισήγηση** η. **εισηγητής** ο, **-ήτρια** η. **εισηγητικός -ή -ό.**

εισιτήριο το: ❶ δελτίο που βεβαιώνει την καταβολή του απαιτούμενου ποσού για να επιτραπεί στον κάτοχό του η είσοδος σε συγκοινωνιακό μέσο, θέατρο κτλ.: *Έβγαλα ~ για τη συναυλία.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε εξασφαλίζει σε κπ την επιτυχία: *Η νίκη αυτή της Εθνικής ήταν το ~ για την πρόκριση.*

εισόδημα το: το σύνολο των εσόδων κάποιου: *Το ~ τους προέρχεται κυρίως από ενοίκια.* **εισοδηματικός -ή -ό. εισοδηματικά** (επίρρ.). **εισοδηματίας** ο: άτομο που δεν εργάζεται και ζει από τα εισοδήματά του.

είσοδος η: ≠ έξοδος. ❶ μετακίνηση κπ από έναν χώρο μέσα σε έναν άλλο, συνήθως κλειστό: *Απαγορεύεται η ~ σε όσους δεν έχουν εργασία.* ❷ το μέρος μέσα από το οποίο μπαίνουμε κάπου: *Η ~ του σπιτιού ήταν ανοιχτή.* ❸ ένταξη σε οργανωμένο σύνολο: *η ~ της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.*

εισπνέω -ομαι: (μτβ.) βάζω αέρα ή άλλα αέρια στους πνεύμονές μου ≠ εκπνέω: *Καθημερινά ~ πολλά καυσαέρια.* **εισπνοή** η.

εισπράττω -ομαι • αόρ. *εισέπραξα*, παθ. αόρ. *εισπράχθηκα*: (μτβ.) ❶ παίρνω από κπ οφειλόμενο ποσό ≠ πληρώνω, καταβάλλω: *Εισέπραξε την προκαταβολή.* ❷ (μτφ.) γίνομαι αποδέκτης: *Εισέπραξα τα συγχαρητήρια όλων για την εργασία μου.* **είσπραξη** η. **εισπρακτικός -ή -ό. εισπρακτικά** (επίρρ.). **εισπράκτορας** ο.

είτε (σύνδ.): (με επανάληψη) συνδέει δύο αντίθετες εναλλακτικές εκδοχές, κυρίως όταν θέλουμε να δείξουμε ότι τίποτα δεν επηρεάζει αυτό που αναφέρουμε = ή: *~ πλούσιος ~ φτωχός, εγώ το ίδιο τον αγαπώ! ~ του μίλησες ~ όχι, τελικά αυτός έκανε αυτό που ήθελε.*

εκ- εξ- & έκ- έξ-: πρόθημα λόγιας προέλευσης (από την πρόθ. *ἐκ*) που δηλώνει ❶ απομάκρυνση, κίνηση προς τα έξω: *εκτοξεύω.* ❷ έξω από τα όρια: *εκπρόθεσμος.* ❸ μεταβολή:

ειρήνευση → ειρήνη
ειρηνευτικά → ειρήνη
ειρηνευτικός → ειρήνη
ειρηνεύω → ειρήνη
ειρήνη
ειρηνικά → ειρήνη
ειρηνικός → ειρήνη
ειρηνιστής → ειρήνη
ειρηνιστικός → ειρήνη
ειρηνίστρια → ειρήνη
ειρηνοποιός → -ποιώ
ειρμός
είρων → ειρωνεία
είρωνας → ειρωνεία
ειρωνεία
ειρωνεύομαι → ειρωνεία
ειρωνικά → ειρωνεία
ειρωνικός → ειρωνεία
εις → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
εισαγγελέας
εισαγγελία → εισαγγελέας
εισαγγελικά → εισαγγελέας
εισαγγελικός → εισαγγελέας
εισάγω
εισαγωγέας → εισάγω
εισαγωγή → εισάγω
εισαγωγικά → εισάγω
εισαγωγικός → εισάγω
εισβάλλω
εισβολέας → εισβάλλω
εισβολή → εισβάλλω
εισήγηση → εισηγούμαι
εισηγητής → εισηγούμαι
εισηγητικός → εισηγούμαι
εισηγήτρια → εισηγούμαι
εισηγούμαι
εισιτήριο
εισόδημα
εισοδηματίας → εισόδημα
εισοδηματικά → εισόδημα
εισοδηματικός → εισόδημα
είσοδος
εισπνέω
εισπνοή → εισπνέω
εισπρακτικά → εισπράττω
εισπρακτικός → εισπράττω
εισπράκτορας → εισπράττω
είσπραξη → εισπράττω
εισπράττω
είτε
είχα → έχω
εκ → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
εκ-
έκ- → εκ-
έκαστος → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·120

εκβάλλω
έκβαση
εκβιάζω
εκβιασμός → εκβιάζω
εκβιαστής → εκβιάζω
εκβιαστικά → εκβιάζω
εκβιαστικός → εκβιάζω
εκβιάστρια → εκβιάζω
εκβιομηχανίζω → εκ-
εκβιομηχάνιση → εκ-
εκβολές → εκβάλλω
εκδίδω
εκδίκηση → εκδικούμαι
εκδικητής → εκδικούμαι
εκδικητικά → εκδικούμαι
εκδικητικός → εκδικούμαι
εκδικητικότητα → εκδι-
κούμαι
εκδικήτρια → εκδικούμαι
εκδικιέμαι → εκδικούμαι
εκδικούμαι
εκδόθηκα → εκδίδω
έκδοση → εκδίδω
εκδότης → εκδίδω
εκδοτικά → εκδίδω
εκδοτικός → εκδίδω
εκδότρια → εκδίδω
εκδοχή
εκδρομέας → εκδρομή
εκδρομή
εκδρομικά → εκδρομή
εκδρομικός → εκδρομή
εκεί
εκείνος
έκθεμα → εκθέτω
έκθεση → εκθέτω
εκθετήριο → εκθέτω
εκθέτης[1] → εκθέτω
εκθέτης[2] → εκθέτω
έκθετος → εκθέτω
εκθέτρια → εκθέτω
εκθέτω

εκλαϊκεύω. ❹ αντίθεση με το β΄ συνθ.: *έκτακτος.* ❺ έμφαση: *εξυβρίζω.*

εκβάλλω • πρτ. *εξέβαλλα*, αόρ. *εξέβαλα*: (αμτβ., για ποταμούς κτλ.) χύνω τα νερά μου: *Πολλές πηγές εκβάλλουν στη λίμνη.* **εκβολές** οι: το σημείο όπου εκβάλλουν ποτάμια κτλ.

έκβαση η: κατάληξη μιας διαδικασίας: *Η υπόθεση είχε αίσια ~.*

εκβιάζω -ομαι • αόρ. *εκβίασα* & *εξεβίασα*: (μτβ.) ❶ προσπαθώ με απειλές και πιέσεις να υποχρεώσω κπ να κάνει κτ που θέλω: *Μας ~ να μην κάνουμε τίποτα.* ❷ προσπαθώ να πετύχω κτ με πιεστικό ή ανάρμοστο τρόπο: *Εξεβίασε τη σύμφωνη γνώμη μου.* **εκβιασμός** ο. **εκβιαστής** ο, **-άστρια** η. **εκβιαστικός -ή -ό. εκβιαστικά** (επίρρ.).

εκδίδω -ομαι • πρτ. *εξέδιδα*, αόρ. *εξέδωσα*, παθ. αόρ. *εκδόθηκα*: (μτβ.) ❶ ενεργώ ώστε να γίνει έντυπο ένα κείμενο και να τεθεί σε κυκλοφορία: *Εκδόθηκε το δεύτερο βιβλίο του.* ❷ (για δημόσια υπηρεσία) συντάσσω (και παραδίδω ή γνωστοποιώ) επίσημο έγγραφο: *Ο δήμος ~ τα πιστοποιητικά.* ❸ (για χαρτονομίσματα κτλ.) τυπώνω σε πολλά αριθμημένα αντίτυπα και θέτω σε κυκλοφορία. ❹ ΝΟΜ παραδίδω καταζητούμενο στις αρχές άλλης χώρας. **έκδοση** η. **εκδότης** ο, **-τρια** η. **εκδοτικός -ή -ό. εκδοτικά** (επίρρ.).

εκδικούμαι & [προφ.] **-ιέμαι**: (μτβ.) ανταποδίδω σε κπ το κακό που έκανε σε μένα ή σε άλλον. **εκδίκηση** η. **εκδικητής** ο, **εκδικήτρια** η. **εκδικητικός -ή -ό. εκδικητικά** (επίρρ.). **εκδικητικότητα** η.

εκδοχή η: διαφορετικός τρόπος παρουσίασης γεγονότος = άποψη, πλευρά: *Στο δικαστήριο ακούστηκαν οι ~ των δύο αντιδίκων.*

εκδρομή η: σύντομη μετακίνηση σε άλλον τόπο για λόγους αναψυχής. **εκδρομικός -ή -ό. εκδρομικά** (επίρρ.). **εκδρομέας** ο.

> Η λ. *εκδρομή* προέρχεται από το θέμα του ουσ. *δρόμος* και συνδέεται ετυμολογικά με διάφορα σύνθετα, όπως *διαδρομή, επιδρομή, παραδρομή, συνδρομή* κτλ.

εκεί & [προφ.] **κει** (επίρρ.): ❶ στον τόπο ή προς την κατεύθυνση που δείχνω ≠ εδώ: *Το γραφείο του είναι ~. Έφυγε από ~.* ☞ **εδώ.** ❷ στο χρονικό σημείο που αναφέρω: *Κάπου ~ γύρω στις έξι έφυγε.* **~ που**: τη στιγμή που: *Με διέκοψες ~ δούλευα.* ❸ (ως επίθ.) αυτός που ισχύει σε έναν άλλο χώρο, περιβάλλον κτλ. ≠ εδώ: *οι ~ συνθήκες.*

εκείνος -η -ο • εν. γεν. *εκείνου -ης -ου* & [προφ.] *εκεινού -ής -ού*, πληθ. γεν. *εκείνων* & [προφ.] *εκεινών*, αιτ. αρσ. *εκείνους* & [προφ.] *εκεινούς* & [προφ.] **κείνος -η -ο** (δεικτ.): ❶ δηλώνει κπ ή κτ που είναι μακριά μας, τοπικά ή χρονικά, ή που έχει ήδη αναφερθεί ≠ αυτός, τούτος: *Αυτό είναι δικό μου κι ~ είναι δικό σου. ~ εκεί το σπίτι.* ❷ χρησιμοποιείται για να εκφράσουμε έντονο θαυμασμό ή αποστροφή κτλ.: *~ ήταν ήρωες!* ☞ **αυτός** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών.**

εκθέτω εκτίθεμαι & (σπάν.) **-ομαι** • αόρ. *εξέθεσα*, παθ. αόρ. *εκτέθηκα*, μπτ *εκτεθειμένος*: (μτβ.) ❶ παρουσιάζω κτ κάπου για να το δουν πολλοί: *Εκτίθενται έργα του Φασιανού στην Πινακοθήκη.* ❷ παρουσιάζω σε κπ (κατάσταση, ιδέα κτλ.): *~ τα γεγονότα όπως έγιναν.* ❸ θέτω κπ ή κτ υπό την επίδραση ενός παράγοντα (συνήθως με αρνητικές συνέπειες): *Το φιλμ χάλασε, γιατί εκτέθηκε στο φως.* ❹ γίνομαι αιτία να γίνει κπ αντικείμενο επικρίσεων: *Η συμπεριφορά του μας ~.* ☞ **θέτω. έκθεση** η: ❶ δημόσια παρουσίαση έργων, αντικειμένων κτλ. και ο χώρος όπου εκτίθενται. ❷ **α.** επίσημο έγγραφο όπου παρουσιάζονται γεγονότα, κατάσταση κτλ. = αναφορά. **β.** γραπτό κείμενο μαθητή σε ορισμένο θέμα, καθώς και το σχετικό σχολικό μάθημα. ❸ η πράξη του *εκθέτω* με τη σημ. 3. **εκθέτης**[1] ο, **-τρια** η: πρόσωπο που συμμετέχει σε έκθεση (σημ. 1): *Στην έκθεση συμμετείχαν πολλοί ~ από τον χώρο του επίπλου.* **εκθέτης**[2] ο: ΜΑΘ σύμβολο ή αριθμός που σημειώνεται πάνω και δεξιά από άλλο σύμβολο ή αριθμό και δηλώνει τη δύναμη στην οποία αυτό(ς) υψώνεται ≠ βάση.

Σύνθετα με εκ-	εκσυγχρονιστής	εξομαλυντικά	***έμφαση***
έξω από τα όρια	εξειδίκευση	εξομαλυντικός	εξαναγκάζω
εκπρόθεσμα	εξειδικεύω	εξομαλύνω	εξαναγκασμός
μεταβολή	εξημερώνω	εξοπλίζω	εξαναγκαστικά
εκβιομηχανίζω	εξημέρωση	εξοπλισμός	εξαναγκαστικός
εκβιομηχάνιση	εξισορρόπηση	εξοπλιστικός	εξοργίζω
εκκενώνω	εξισορροπητικά	εξυγιαίνω	εξοργιστικά
εκκένωση	εξισορροπητικός	εξυγίανση	εξοργιστικός
εκσυγχρονίζω	εξισορροπώ	εξυγιαντικά	εξύβριση
εκσυγχρονισμός	εξομάλυνση	εξυγιαντικός	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·121

έκθεμα το: αντικείμενο που παρουσιάζεται δημόσια σε έκθεση (σημ. 1). **εκθετήριο** το: χώρος όπου εκτίθενται προϊόντα κτλ. **έκθετος -η -ο**: αυτός που έχει εκτεθεί χωρίς προστασία.

εκκεντρικός -ή -ό: αυτός που συμπεριφέρεται παράξενα, διαφορετικά από ό,τι συνηθίζεται. **εκκεντρικά** (επίρρ.). **εκκεντρικότητα** η.

εκκίνηση η: έναρξη κίνησης, λειτουργίας κτλ.: *~ των αθλητών/του υπολογιστή.* **εκκινώ** (μτβ. & αμτβ.).

έκκληση η: έντονη και επείγουσα παράκληση προς κπ για κτ: *Έκανε ~ για βοήθεια.* ☞ σχ. **εκκλησία**.

εκκλησία & [προφ., στη σημ. 1] **εκκλησιά** η: ❶ κτίριο λατρείας της χριστιανικής θρησκείας. ❷ **Εκκλησία** η: το σύνολο των πιστών ή των κληρικών της χριστιανικής θρησκείας ή, ειδικότερα, ορισμένου χριστιανικού δόγματος, και ο σχετικός θεσμός: *Καθολική/Ορθόδοξη ~. ~ της Ελλάδος.* **εκκλησιαστικός -ή -ό. εκκλησιαστικά** (επίρρ.) **εκκλησιάζομαι**: (αμτβ.) πηγαίνω στην εκκλησία για να παρακολουθήσω τη θεία λειτουργία. **εκκλησιασμός** ο. ☞ σχ. **κλήση**.

> Η λ. *εκκλησία* (όπως και η λ. *έκκληση*) προέρχεται από το ΑΕ ρ. *ἐκκαλῶ* «καλώ έξω, συγκαλώ» και αναφερόταν αρχικά στην Εκκλησία του Δήμου, δηλ. στη συνέλευση των πολιτών. Στους χριστιανικούς χρόνους η λ. χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τους πιστούς που συγκεντρώνονταν σε χώρους λατρείας.

εκκρεμής -ής -ές: αυτός που δεν έχει γίνει ακόμη, ενώ έπρεπε: *Οι εκκρεμείς υποθέσεις θα επιλυθούν εντός της εβδομάδας.* ☞ **αγενής**. **εκκρεμότητα** η. **εκκρεμές** το: ❶ ΦΥΣ σώμα που κρέμεται από σταθερό σημείο και εκτελεί ταλάντωση. ❷ ρολόι τοίχου που λειτουργεί με ταλάντωση. **εκκρεμώ** • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.).

εκκρίνω -ομαι • μόνο στον ενστ. & πρτ.: [επίσ.] (μτβ.) παράγω ουσία (σε υγρή ή ρευστή μορφή) και τη διοχετεύω προς τα έξω, μέσα σε κοιλότητα ή στο αίμα: *Οι αδένες ~ ιδρώτα. Το δέντρο ~ ρετσίνι.* **έκκριση** η.

εκλέγω -ομαι • αόρ. *εξέλεξα*, παθ. αόρ. *εκλέχθηκα* & *-χτηκα* & [επίσ.] *εξελέγην*, μππ. *εκλεγμένος*: (μτβ.) αναδεικνύω κπ σε επίσημη θέση με την ψήφο μου: *Τον εξέλεξαν πρόεδρο της τάξης.* **εκλογή** η: ❶ το να εκλέγει κανείς κπ. ❷ *πληθ.* η επίσημη διαδικασία ψηφοφορίας με σκοπό την εκλογή κπ: *βουλευτικές/δημοτικές/φοιτητικές εκλογές.* **εκλογικός -ή -ό**. **εκλόγιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να εκλεγεί. **εκλέξιμος -η -ο**: αυτός που έχει δικαίωμα να εκλεγεί. **εκλογέας** ο: αυτός που έχει δικαίωμα να εκλέγει. ☞ σχ. **εκλεκτός**.

έκλειψη η: ΑΣΤΡΟΝ φαινόμενο κατά το οποίο ένα ουράνιο σώμα παύει να είναι ορατό προσωρινά, επειδή κπ άλλο μπαίνει ανάμεσα σε αυτό και αυτόν που το βλέπει ή αυτόν και το σώμα που το φωτίζει: *~ ηλίου/σελήνης.*

εκλεκτός -ή -ό: αυτός που ξεχωρίζει από άλλους του είδους του = διαλεχτός, ξεχωριστός: *Σας παρουσιάζω έναν ~ φίλο και συνεργάτη.* **εκλεκτικός -ή -ό**: αυτός που ζητά ή επιλέγει το καλύτερο, ο δύσκολος στις προτιμήσεις του. **εκλεκτικότητα** η.

> Το ΑΕ ρ. *εκλέγω* είχε τη σημασία του *διαλέγω* (από όπου και οι σημασίες *εκλεκτός* και *εκλεκτικός*), αλλά σήμερα χρησιμοποιείται μόνο σε σχέση με τη διαδικασία ψηφοφορίας για την επιλογή κάποιου σε ορισμένη θέση.

εκμαιεύω -ομαι: (μτβ.) καταφέρνω να πάρω πληροφορία ή δήλωση με έμμεσο τρόπο: *Τους εκμαίευσε το μυστικό.* **εκμαίευση** η.

> Από τα *ἐκ* + *μαιεύομαι* «ξεγεννώ», με μτφ. κυρίως σημ. στη σωκρατική διαλεκτική για την εκμαίευση της αλήθειας. ☞ **μαία**.

εκμεταλλεύομαι: (μτβ.) ❶ χρησιμοποιώ κπ ή κτ προς όφελός μου με τρόπο άδικο για τον άλλο: *Κατηγορεί τη διοίκηση ότι ~ τους φιλάθλους.* ❷ χρησιμοποιώ κτ (υλικό, κατάσταση κτλ.) με σκοπό το κέρδος: *~ τουριστικά έναν χώρο. Δεν ~ σωστά τις ευκαιρίες που μου δίνονται.* = αξιοποιώ. **εκμετάλλευση** η. **εκμεταλλευτής** ο, **-εύτρια** η: [μειωτ.] πρόσωπο που εκμεταλλεύεται κπ ή κτ.

εκνευρίζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ να χάσει προσωρινά την ψυχραιμία ή την ηρεμία του = νευριάζω, θυμώνω. **εκνευρισμός** ο. **εκνευριστικός -ή -ό. εκνευριστικά** (επίρρ.).

εκπαιδεύω -ομαι: (μτβ.) μαθαίνω σε κπ κτ με τρόπο συστηματικό: *~ τους υπαλλήλους στα νέα μηχανήματα.* **εκπαίδευση** η: ❶ θεσμός που στοχεύει με συστηματική διδασκαλία σε ειδικά ιδρύματα (σχολεία κτλ.), στη μόρφωση και καλλιέργεια κυρίως των νέων και των παιδιών: *δημόσια/ιδιωτική/ανώτερη ~.* ❷ το να εκπαιδεύει κανείς κπ. **εκπαιδευτικός -ή -ό. εκπαιδευτικά** (επίρρ.). **εκπαιδευτικός** ο, η: πρό-

εκκεντρικά → εκκεντρικός
εκκεντρικός
εκκεντρικότητα → εκκεντρικός
εκκενώνω → εκ-
εκκένωση → εκ-
εκκίνηση
εκκινώ → εκκίνηση
έκκληση
εκκλησιά → εκκλησία
εκκλησία
εκκλησιάζομαι → εκκλησία
εκκλησιασμός → εκκλησία
εκκλησιαστικά → εκκλησία
εκκλησιαστικός → εκκλησία
εκκρεμές → εκκρεμής
εκκρεμής
εκκρεμότητα → εκκρεμής
εκκρεμώ → εκκρεμής
εκκρίνω
έκκριση → εκκρίνω
εκλαϊκεύω → εκ-
έκλαψα → κλαίω
εκλεγμένος → εκλέγω
εκλέγω
έκλειψη
εκλεκτικός → εκλεκτός
εκλεκτικότητα → εκλεκτός
εκλεκτός
εκλέξιμος → εκλέγω
έκλινα → κλίνω[1]
έκλινα → κλίνω[2]
εκλογέας → εκλέγω
εκλογή → εκλέγω
εκλογικός → εκλέγω
εκλόγιμος → εκλέγω
εκμαίευση → εκμαιεύω
εκμαιεύω
εκμεταλλεύομαι
εκμετάλλευση → εκμεταλλεύομαι
εκμεταλλευτής → εκμεταλλεύομαι
εκμεταλλεύτρια → εκμεταλλεύομαι
εκνευρίζω
εκνευρισμός → εκνευρίζω
εκνευριστικά → εκνευρίζω
εκνευριστικός → εκνευρίζω
εκπαίδευση → εκπαιδεύω
εκπαιδευτής → εκπαιδεύω
εκπαιδευτικά → εκπαιδεύω
εκπαιδευτικός → εκπαιδεύω
εκπαιδεύτρια → εκπαιδεύω
εκπαιδεύω

εκπέμπω
εκπέμφθηκα → εκπέμπω
εκπίπτω
εκπληκτικά → έκπληξη
εκπληκτικός → έκπληξη
έκπληκτος → έκπληξη
έκπληξη
εκπληρώνω
εκπλήρωση → εκπληρώνω
εκπλήσσω → έκπληξη
εκπλήττω → έκπληξη
εκπνέω
εκπνοή → εκπνέω
εκπομπή → εκπέμπω
εκπρόθεσμα → εκ-
εκπρόθεσμος → εκ-
εκπροσώπηση → εκπροσω-
πώ
εκπρόσωπος → εκπροσωπώ
εκπροσωπώ
έκπτωση → εκπίπτω
εκπτωτικά → εκπίπτω
εκπτωτικός → εκπίπτω
έκπτωτος → εκπίπτω
εκρήγνυμαι → έκρηξη
εκρηκτικά → έκρηξη
εκρηκτικό → έκρηξη
εκρηκτικός → έκρηξη
εκρηκτικότητα → έκρηξη
έκρηξη
έκσταση
εκστασιάζομαι → έκσταση
εκστατικά → έκσταση
εκστατικός → έκσταση
εκστρατεία
εκστρατεύω → εκστρατεία
εκσυγχρονίζω → εκ-
εκσυγχρονισμός → εκ-
εκσυγχρονιστής → εκ-
εκτάθηκα → εκτείνω
έκτακτα → έκτακτος
έκτακτος
εκτάκτως → έκτακτος
έκταση
εκτεθειμένος → εκθέτω
εκτέθηκα → εκθέτω
εκτείνω → έκταση

σωπο που διδάσκει σε σχολείο. **εκπαιδευτής** ο, **-εύτρια** η: πρόσωπο που εκπαιδεύει κπ κυρίως σε συγκεκριμένο αντικείμενο ή εκπαιδεύει ζώα: ~ *καταδύσεων*.

εκπέμπω -ομαι • αόρ. *εξέπεμψα*, παθ. αόρ. *εκπέμφθηκα*: (μτβ.) ❶ στέλνω κτ από μέσα μου προς τα έξω: *Τα κινητά τηλέφωνα ~ ακτινοβολία*. (και μτφ.) ~ *γοητεία*. = ακτινοβολώ. ❷ στέλνω ήχο ή/και εικόνα με ηλεκτρομαγνητικά κύματα: *Σε ποια συχνότητα ~ ο σταθμός αυτός;* **εκπομπή** η: ❶ το να εκπέμπει κπ κτ και αυτό που εκπέμπεται. ❷ πρόγραμμα που εκπέμπεται στο ραδιόφωνο ή την τηλεόραση: *ενημερωτική/ραδιοφωνική/τηλεοπτική ~*.

εκπίπτω • αόρ. *εξέπεσα*: (μτβ.) ❶ (για χρημ. ποσά) αφαιρούμαι από το τελικό ποσό: *Οι δαπάνες για ασφάλειες ~ από το φορολογητέο εισόδημα / του φορολογητέου εισοδήματος*. ❷ [επίσ.] (+ γεν.) χάνω επίσημη θέση ή αξίωμα: ~ *του βουλευτικού αξιώματος / από το …* **έκπτωση** η: ❶ μείωση της τιμής πώλησης προϊόντος ή παροχής υπηρεσίας: *Μας έκανε ~ 10% στα εισιτήρια*. ❷ πληθ. περίοδος πώλησης προϊόντων με χαμηλές τιμές. ❸ [επίσ.] απώλεια επίσημης θέσης ή αξιώματος. **εκπτωτικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με την έκπτωση στη σημ. 1. **εκπτωτικά** (επίρρ.). **έκπτωτος -η -ο**: αυτός που έχασε επίσημη θέση ή αξίωμα.

έκπληξη η: έντονο συναίσθημα που νιώθουμε όταν γίνεται κτ που δεν το περιμένουμε, και (συνεκδ.) αυτό που το προκαλεί: *Ένιωσα μεγάλη ~, όταν τον είδα ξαφνικά. Στο πάρτι είχε πολλές εκπλήξεις*. **εκπλήττω** & **εκπλήσσω -ομαι** • αόρ. *εξέπληξα*, παθ. αόρ. [επίσ.] *εξεπλάγην*: (μτβ.) προκαλώ έκπληξη σε κπ: *Μας εξέπληξε ευχάριστα με την επιτυχία του*. **εκπληκτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί έκπληξη ή κυρίως θαυμασμό: ~ *ηθοποιός*. **εκπληκτικά** (επίρρ.). **έκπληκτος -η -ο**: αυτός που νιώθει ή φανερώνει έκπληξη: *Κοιτούσαμε το παράξενο θέμα ~ / με μάτια ~*.

εκπληρώνω -ομαι: (μτβ.) πραγματοποιώ κτ ως το τέλος: ~ *υποσχέσεις/όνειρα*. **εκπλήρωση** η.

εκπνέω • αόρ. *εξέπνευσα*: (αμτβ.) ❶ βγάζω από τα πνευμόνια μου τον αέρα που έχω εισπνεύσει ≠ εισπνέω. ❷ (για πρόσ.) πεθαίνω: *Ο ασθενής εξέπνευσε*. ❸ (για χρονικό διάστημα) τελειώνω, λήγω: *Η προθεσμία εξέπνευσε*. **εκπνοή** η.

εκπροσωπώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ ή βρίσκομαι κάπου για λογαριασμό άλλου = αντιπροσωπεύω: *Τους εργαζόμενους εκπροσώπησε ο πρόεδρος του συνδικάτου*. ❷ εκφράζω θεωρία, ιδέα, άποψη κτλ.: *Στο συνέδριο του κόμματος εκπροσωπήθηκαν όλα τα ρεύματα*. **εκπροσώπηση** η. **εκπρόσωπος** ο, η.

έκρηξη η: ❶ βίαιο και συνήθως ηχηρό σκάσιμο (λόγω μεγάλης εσωτερικής πίεσης): ~ *ηφαιστείου/βόμβας*. ❷ απότομη εκδήλωση συναισθήματος ή βίαιης ενέργειας = ξέσπασμα: ~ *χαράς / δακρύων / φωτιάς*. **εκρήγνυμαι** • παθ. αόρ. *εξερράγην*: (αμτβ.) παθαίνω έκρηξη. **εκρηκτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί να προκαλέσει έκρηξη: *Πυροδότησαν τον ~ μηχανισμό από μακριά. Η ατμόσφαιρα στο συνέδριο ήταν ~*. ❷ αυτός που έχει ή εκφράζει έντονα συναισθήματα, έχει συχνές εκρήξεις συναισθημάτων: ~ *χαρακτήρας, συνέχεια τσακώνεται με όλους!* **εκρηκτικά** (επίρρ.). **εκρηκτικό** το: εκρηκτική ύλη. **εκρηκτικότητα** η.

έκσταση η: ❶ πνευματική κατάσταση στην οποία κπ νιώθει ότι είναι έξω από τον εαυτό του και τον κόσμο των αισθήσεων: *Πήρε ναρκωτικά κι έπεσε σε ~*. ❷ έντονο συναίσθημα μεγάλης χαράς: *Ένιωσε ~ στη σκέψη ότι θα έκανε τον γύρο του κόσμου*. **εκστασιάζομαι**: (αμτβ.) νιώθω έκσταση. **εκστατικός -ή -ό**: αυτός που νιώθει έκσταση με τη σημ. 2: *Έμεινε ~ μπροστά στο θαύμα*. **εκστατικά** (επίρρ.).

> Η λ. *έκσταση* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *ἐξίστημι*, το οποίο δήλωνε την κατάσταση στην οποία κπ νομίζει ότι βρίσκεται «εκτός εαυτού», έξω από τον πραγματικό κόσμο.

εκστρατεία η: ❶ μετακίνηση στρατού εναντίον εχθρού: *οι εκστρατείες των Περσών κατά των Ελλήνων*. ❷ οργανωμένη σειρά ενεργειών, συνήθως ομαδική, για κπ σκοπό: *Κάνουν ~ κατά των ναρκωτικών*. **εκστρατεύω**: (αμτβ.) κάνω εκστρατεία κυρ. με τη σημ. 1.

έκτακτος -η -ο: ❶ αυτός που δεν είναι σύμφωνος με την τάξη, τον κανόνα ή το πρόγραμμα, που αποτελεί, δηλαδή, εξαίρεση: *Έβαλαν ~ δρομολόγια λόγω της αυξημένης κίνησης. Είχαμε ~ έξοδα λόγω του γάμου*. ❷ αυτός που κάνει κτ για ορισμένο χρόνο = προσωρινός ≠ τακτικός, μόνιμος: *Προσέλαβαν ~ υπαλλήλους για να εξυπηρετήσουν τον κόσμο*. ❸ αυτός που είναι πάρα πολύ καλός = εξαιρετικός, εξαίσιος, έξοχος: *Ήταν ~ γιορτή, περάσαμε καταπληκτικά!* **έκτακτα** (επίρρ. στη σημ. 3). **εκτάκτως** (επίρρ. στη σημ. 1).

έκταση η: ❶ **α.** ο χώρος που καταλαμβάνει κτ: *Η*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·123

Ελλάδα έχει ~ 131.940 τετραγωνικά χιλιόμετρα. **β.** *συνήθ. πληθ.* ορισμένη επιφάνεια γης: *Μεγάλες εκτάσεις δάσους καταστράφηκαν.* **❷** (μτφ.) το μέγεθος μιας κατάστασης: *Πήρε μεγάλη ~ το θέμα, παρόλο που προσπάθησαν να το κρύψουν.* **❸** άπλωμα, τέντωμα: *~ χεριών.* **εκτείνω -ομαι** • αόρ. *εξέτεινα*, παθ. αόρ. *εκτάθηκα*: (μτβ.) **❶** *παθ.* (για κομμάτια γης) έχω έκταση: *Το χωριό ~ ως τους πρόποδες του βουνού.* **❷** [επίσ.] απλώνω, τεντώνω. **εκτεταμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που καταλαμβάνει ή έχει πάρει μεγάλη έκταση = εκτενής: *~ καταστροφή/έρευνα.* **εκτεταμένα** (επίρρ.). **εκτενής -ής -ές.** **αγενής**. **εκτενώς** (επίρρ.).

εκτελώ -ούμαι • αόρ. *εκτέλεσα* & *εξετέλεσα*, παθ. αόρ. *εκτελέστηκα* & *-θηκα*, μτχ. *εκτελεσμένος*: (μτβ.) **❶** πραγματοποιώ κτ: *Εκτέλεσε πιστά το σχέδιο.* **❷** θανατώνω κπ (συνήθως ως ποινή για έγκλημα): *Εκτελέστηκε με απαγχονισμό.* **❸** ΜΟΥΣ ερμηνεύω μουσικό κομμάτι: *Η ορχήστρα θα εκτελέσει έργα του Μπετόβεν.* **εκτελεστικός -ή -ό**: **❶** αυτός που εκτελεί εντολές, αποφάσεις κτλ. άλλου: *Λειτουργεί ως ~ όργανο, ποτέ δεν παίρνει αποφάσεις ο ίδιος.* **❷** αυτός που αναφέρεται στην εκτέλεση με τη σημ. 2: *~ απόσπασμα.* **εκτέλεση** η. **εκτελεστής** ο, **-έστρια** η.

εκτιμώ & **-άω -ώμαι**: (μτβ.) **❶** έχω καλή γνώμη για κπ ή κτ: *~ τη φιλία του/τους δασκάλους μου.* **❷** σχηματίζω γνώμη: *~ ότι σύντομα θα έχουμε εκλογές.* = κρίνω. **❸** προσδιορίζω την τιμή, αξία ενός πράγματος: *Εκτίμησε τον πίνακα στα 3.000 ευρώ.* **εκτίμηση** η. **εκτιμητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσ. που εκτιμά κτ, κυρ. με τη σημ.3.

εκτονώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ να χάσει την ένταση ή τη δύναμη που έχει: *Προσπάθησε να εκτονώσει την ατμόσφαιρα μετά τον καβγά.* **εκτόνωση** η.

εκτοξεύω -ομαι: (μτβ.) **❶ α.** στέλνω (πύραυλο κτλ.) στον αέρα ή στο διάστημα: *Ο πύραυλος εκτοξεύθηκε με επιτυχία.* **β.** ρίχνω κτ μακριά και με δύναμη: *Πάνω στον καβγά εκτόξευσε εναντίον του ένα βάζο.* **❷** (μτφ.) εκφράζω εναντίον κπ κτ με επιθετικότητα: *~ απειλές/βρισιές.* **❸** (μτφ.) αυξάνω απότομα: *Οι τιμές πολλών προϊόντων εκτοξεύθηκαν στα ύψη με το ευρώ.* **εκτόξευση** η.

εκτός[1] (πρόθ.): δηλώνει **❶** (+ γεν.) τον τόπο, μία κατάσταση κτλ. στην οποία δε βρίσκεται κπ ή κτ ≠ εντός: *~ γραφείου/της χώρας/κινδύνου.* (& μτφ.) *~ θέματος/τόπου και χρόνου.* **~ εαυτού**: έξαλλος, πολύ θυμωμένος = έξω φρενών. **❷** (+ *από/γεν.*) εξαίρεση προσώπου ή πράγματος: *Όλοι με χαιρέτησαν ~ από εσένα. Έρχεται κάθε μέρα ~ Κυριακής.* **❸** (+ *από/γεν./που*): προσθήκη προσώπου, πράγματος, κατάστασης κτλ.: *Εκτός ~ εμάς ήταν άλλοι δύο. ~ που είναι πολύ μελετηρός, είναι και πολύ έξυπνος.* **εκτός[2]** (επίρρ.): έξω από τον τόπο στον οποίο βρίσκεται συνήθως κπ ≠ εντός: *Είναι ~, έχει εξωτερικές δουλειές σήμερα.*

εκτυπώνω -ομαι: (μτβ.) αναπαράγω σε χαρτί κείμενο ή εικόνα με τη χρήση ειδικών μηχανών. **εκτυπωτής** ο: **❶** ΤΕΧΝΟΛ μηχάνημα που συνδέεται με υπολογιστή και εκτυπώνει. **❷** τεχνίτης ειδικός στην εκτύπωση. **εκτύπωση** η. **εκτυπωτικός -ή -ό.**

> Η λ. *εκτυπώνω* χρησιμοποιείται κυρ. για την περίπτωση του υπολογιστή και του εκτυπωτή, ενώ η λ. *τυπώνω* προτιμάται για τις κλασικές τυπογραφικές μεθόδους και για φιλμ (*τυπώνω βιβλία, εφημερίδα, φωτογραφίες κτλ.*).

εκφράζω -ομαι: (μτβ.) **❶** παρουσιάζω με λόγια, κινήσεις κτλ. αυτό που σκέφτομαι ή νιώθω: *~ ελεύθερα τη γνώμη μου.* **❷** *παθ.* μιλώ, λέω κτ: *Εκφράζεται πολύ καλά και κατανοητά.* **έκφραση** η: **❶ α.** η πράξη και το αποτέλεσμα του εκφράζω. **β.** ο τρόπος με τον οποίο εκφράζει κπ κτ. **❷** η εικόνα του προσώπου κπ: *Έχει χαρούμενη ~ στο πρόσωπό του.* **❸** ΓΛΩΣΣ συγκεκριμένο σύνολο λέξεων με ορισμένη σημασία η οποία δεν προκύπτει άμεσα από τις σημασίες των λέξεων που το αποτελούν: *ιδιωματικές εκφράσεις.* **εκφραστικός -ή -ό**: **❶** αυτός που εκφράζει κτ: *Χρησιμοποιεί όλα τα ~ μέσα που έχει, ακόμα και το σώμα του.* **❷** αυτός που μπορεί να εκφράζει κτ καλά: *Έχει πολύ ~ πρόσωπο, αμέσως καταλαβαίνεις τι νιώθει.* ≠ ανέκφραστος. **εκφραστικά** (επίρρ.). **εκφραστικότητα** η. **εκφραστής** ο: άτομο που εκφράζει κυρ. ιδέες, θεωρίες κτλ.

εκφωνώ -ούμαι: (μτβ.) διαβάζω κτ μεγαλόφωνα: *Ποιος θα εκφωνήσει τον λόγο;* **εκφώνηση** η. **εκφωνητής** ο, **-ήτρια** η: παρουσιαστής ειδήσεων στα ΜΜΕ.

έλαιο το: [επίσ.] λάδι.

> Η λ. *έλαιο*, έναντι της λ. *λάδι*, χρησιμοποιείται κυρ. στον επιστημονικό λόγο, καθώς και ως α΄ συνθ. στα σύνθετα *ελαιόλαδο, ελαιόδεντρο, ελαιοπαραγωγός, ελαιοπαραγωγικός, ελαιοτριβείο κτλ.* Επίσης, ως β΄ συνθ. σε σύνθετα ουσ. χαρακτηρίζει: **α.** διάφορα είδη λαδιού τα οποία παράγονται από αυτό που εκφράζει το α΄ συνθ. (*αραβοσιτέλαιο, μουρουνέλαιο, ηλιέλαιο κτλ.*) **β.** ουσίες που αποτελούν υγρά καύσιμα (*πετρέλαιο, ορυκτέλαιο κτλ.*).

εκτέλεση → εκτελώ
εκτελεστής → εκτελώ
εκτελεστικός → εκτελώ
εκτελέστρια → εκτελώ
εκτελώ
εκτενής → έκταση
εκτενώς → έκταση
εκτεταμένα → έκταση
εκτεταμένος → έκταση
εκτίθεμαι → εκθέτω
εκτίμηση → εκτιμώ
εκτιμητής → εκτιμώ
εκτιμήτρια → εκτιμώ
εκτιμώ
εκτονώνω
εκτόνωση → εκτονώνω
εκτόξευση → εκτοξεύω
εκτοξεύω
εκτός[1]
εκτός[2] → εκτός[1]
εκτυπώνω
εκτύπωση → εκτυπώνω
εκτυπωτής → εκτυπώνω
εκτυπωτικός → εκτυπώνω
εκφράζω
έκφραση → εκφράζω
εκφραστής → εκφράζω
εκφραστικά → εκφράζω
εκφραστικός → εκφράζω
εκφραστικότητα → εκφράζω
εκφώνηση → εκφωνώ
εκφωνητής → εκφωνώ
εκφωνήτρια → εκφωνώ
εκφωνώ
ελ- → εν-
έλ- → εν-
έλα → έρχομαι
έλαβα → λαμβάνω
έλαθα → λανθάνω
έλαιο → λάδι
έλαιο
ελαιόδεντρο → σχ. έλαιο
ελαιόλαδο → σχ. έλαιο
ελαιοπαραγωγικός → σχ. έλαιο
ελαιοπαραγωγός → σχ. έλαιο
ελαιοτριβείο → σχ. έλαιο
έλαμψα → λάμπω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·124

ελαστικά → ελαστικός
ελαστικό → ελαστικός
ελαστικός
ελαστικότητα → ελαστικός
ελάττωμα
ελαττωματικά → ελάττωμα
ελαττωματικός → ελάττωμα
ελαττώνω
ελάττωση → ελαττώνω
ελαφρά → ελαφρύς
ελαφράδα → ελαφρύς
ελαφραίνω → ελαφρύς
ελαφριά → ελαφρύς
ελαφρύς
ελαφρότητα → ελαφρύς
ελάφρυνα → ελαφραίνω
ελάφρυνα → ελαφρύνω
ελάφρυνση → ελαφρύς
ελαφρυντικά → ελαφρύς
ελαφρυντικό → ελαφρύς
ελαφρυντικός → ελαφρύς
ελαφρυντικώς → ελαφρύς
ελαφρύνω → ελαφρύς
ελαφρός → ελαφρύς
ελάφρωμα → ελαφρύς
ελαφρώνω → ελαφρύς
ελαφρώς → ελαφρύς
ελάφρωσα → ελαφρώνω
έλαχα → λαχαίνω
ελάχιστα → ελάχιστος
ελάχιστος → λίγος
ελάχιστος
ελεγκτής → έλεγχος
ελεγκτικός → έλεγχος
ελεγμένος → ελέγχω
έλεγχος
ελέγχω → έλεγχος
ελεεινά → ελεεινός
ελεεινός

ελαστικός -ή -ό: ❶ **α.** (για στερεά) αυτός που μπορεί εύκολα να αλλάζει σχήμα και μέγεθος, όταν τον πιέζουν ή τον τραβούν, και μετά να ξαναγυρνά στο αρχικό του, όταν σταματά η πίεση: *~ επίδεσμος/τάπητας*. **β.** αυτός που λυγίζει εύκολα, παίρνει εύκολα διάφορα σχήματα = ευλύγιστος: *Χάρη στη γυμναστική που κάνει, έχει φοβερά ~ σώμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που προσαρμόζεται ή αλλάζει εύκολα: *Έχει ~ ωράριο, μπορεί να αργήσει κάποιες μέρες να πάει στο γραφείο.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι υποχωρητικός ή ήπιος ≠ αυστηρός: *Είναι υπερβολικά ~, δεν τιμωρεί κανένα παιδί ό,τι κι αν κάνει.* **ελαστικά** (επίρρ. στις σημ. 2 & 3). **ελαστικό** το: ❶ υλικό (φυσικό ή τεχνητό) που χρησιμοποιείται σε διάφορα πράγματα λόγω της ελαστικότητάς του = καουτσούκ. ❷ λάστιχο αυτοκινήτου. **ελαστικότητα** η.

Η λ. *ελαστικός* προέρχεται, μέσω της γαλλ. *élastique*, από την ΑΕ λ. *ἐλαστός* και αυτή από το *ἐλαύνω*.

ελάττωμα το: ❶ ατέλεια σωματική, ηθική ή πνευματική: *Το πρόσωπό της δεν έχει κανένα ~. Έχει το κακό ~ να λέει ψέματα.* = [οικ.] κουσούρι ≠ προτέρημα. ❷ ατέλεια στην κατασκευή: *Δε στρώνει καλά η φούστα, έχει ~.* **ελαττωματικός -ή -ό**: αυτός που έχει ελάττωμα. **ελαττωματικά** (επίρρ.).

ελαττώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ μικρότερο ή λιγότερο = μειώνω ≠ αυξάνω: *Ελάττωσα τα γλυκά κι έχασα τρία κιλά.* **ελάττωση** η.

ελαφρύς & **ελαφρός -ιά** & **-ά -ύ** & **-ό** ≠ βαρύς: ❶ αυτός που έχει μικρό βάρος: *Εύκολα κουβάλησε την ~ τσάντα.* ❷ αυτός που έχει μικρή ποσότητα, ένταση, δύναμη ή πάχος: *~ χαμόγελο* = απαλός. *~ χειμώνας* = ήπιος ≠ δριμύς. *~ άρωμα* = απαλός. *~ ρούχα* = λεπτός ≠ χοντρός. ❸ αυτός που δεν απαιτεί μεγάλη προσπάθεια και δεν προκαλεί κούραση ή πόνο: *Κάνει μόνο ~ εργασίες, γιατί τον πονά η μέση του.* ❹ (για λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά κτλ. έργα) αυτός που έχει ως σκοπό να διασκεδάσει το κοινό στο οποίο απευθύνεται, χωρίς απαιτήσεις ή προβληματισμούς: *Διάβασα κτ ~, για να με πάρει ο ύπνος.* ❺ (για τροφές) αυτός που χωνεύεται εύκολα: *Έφαγα μια ~ σαλάτα χωρίς σάλτσες.* **ελαφρά** & **ελαφριά** (επίρρ. με τις σημ. του επιθ.). **ελαφρώς** (επίρρ.): λίγο, κάπως: *Ήταν ~ ειρωνικός.* **ελαφραίνω** • αόρ. *ελάφρυνα:* = ελαφρώνω ≠ βαραίνω **α.** (αμτβ.) γίνομαι ελαφρύτερος. **β.** (μτβ.) κάνω κτ (συνήθως βάρος, φορτίο κτλ.) ελαφρύτερο. **ελαφρύνω** • πρτ. & αόρ. *ελάφρυνα* ≠ βαρύνω: **α.** (μτβ.) κάνω κτ λιγότερο βαρύ ή σοβαρό: *Θα ελαφρύνει τη θέση του κατηγορουμένου η μαρτυρία σου.* ≠ βαρύνω, επιβαρύνω. **β.** (αμτβ.) γίνομαι λιγότερο βαρύς ή σοβαρός: *Η ατμόσφαιρα ελάφρυνε με το ανέκδοτο.* **ελαφρώνω** • αόρ. *ελάφρωσα*: ❶ ≠ βαραίνω **α.** (μτβ.) κάνω κτ ελαφρύτερο. **β.** (αμτβ.) γίνομαι ελαφρύτερος. ❷ **α.** (μτβ.) απαλλάσσω κπ από το βάρος που έχει στην ψυχή: *Ο χρόνος ~ τον πόνο.* = ανακουφίζω. **β.** (αμτβ.) ανακουφίζομαι. **ελαφρότητα** η: ανεύθυνη ή ανέμελη στάση = επιπολαιότητα. **ελαφράδα** η: το να είναι κπ ή κτ ελαφρύ(ς). **ελάφρυνση** η & **ελάφρωμα** το: το να ελαφρώνει κπ κτ ή κπ. **ελαφρυντικός -ή -ό**: αυτός που ελαφρύνει. **ελαφρυντικά** & **-ώς** (επίρρ.). **ελαφρυντικό** το: στοιχείο που ελαφρύνει τη θέση κατηγορουμένου.

ελάχιστος -η -ο: πάρα πολύ μικρός ή λίγος: *~ άνθρωποι γνωρίζουν το μυστικό της.* **ελάχιστα** (επίρρ.).

Η ΑΕ λ. *ἐλάχιστος* ήταν υπερθ. του *μικρός* και του *ὀλίγος* (συγκρ. *ἐλάσσων*).

έλεγχος ο: ❶ εξέταση που γίνεται προκειμένου να βεβαιωθούμε ότι κτ είναι σωστό, αληθινό, ικανό κτλ.: *Έκανε ~ στη μηχανή, για να δει αν δουλεύει σωστά.* ❷ περιορισμός ενός φαινομένου ή κατάστασης στο επιθυμητό: *Η μετάδοση της γρίπης τέθηκε υπό ~.* ❸ κυριαρχία πάνω σε συναισθήματα, κατάσταση κτλ.: *Δεν έχει ~ του θυμού του.* ❹ χειρισμός προσώπου ή πράγματος κατά τρόπο ώστε να κάνει αυτό που θέλουμε εμείς: *Έχασε τον ~ του αυτοκινήτου. Δεν έχει ~ στους μαθητές.* ❺ επίσημο έγγραφο με την πρόοδο ενός μαθητή: *Πήρε τον ~ και είχε 10 σε όλα τα μαθήματα.* **ελέγχω -ομαι** • αόρ. *έλεγξα*, παθ. αόρ. *ελέγχθηκα*, μππ. *ελεγμένος*: (μτβ.) ❶ κάνω έλεγχο σε κτ: *Ο έφορος έλεγξε τη δήλωση.* ❷ έχω κτ υπό έλεγχο: *~ τα συναισθήματά μου/ μια περιοχή.* **ελεγκτής** ο: υπάλληλος που κάνει έλεγχο. **ελεγκτικός -ή -ό**.

ελεεινός -ή -ό: ❶ αυτός που λόγω της κακίας του προκαλεί περιφρόνηση = άθλιος: *Η συμπεριφορά του ήταν ~, ούτε καν μας μίλησε!* ❷ αυτός που προκαλεί οίκτο, έλεος = αξιολύπητος: *Ζουν κάτω από ~ συνθήκες λόγω της φτώχειας τους.* **ελεεινά** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·125

Η λ. *ελεεινός* προέρχεται από το *έλεος* και αρχικά σήμαινε «αυτός που προκαλεί έλεος», αλλά στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε και με τη σημ. «άνθρωπος χαμηλής ποιότητας και ηθικής».

έλεος το: ❶ η αγάπη κπ προς αυτόν που έχει ανάγκη και η διάθεσή του να τον βοηθήσει = οίκτος, λύπη: *Δε δείχνει ~ για τους συνανθρώπους του. Τον χτυπούσαν χωρίς ~.* **ελεήμονας** & [επίσ.] **-ων -ων -ον**: αυτός που δείχνει έλεος = φιλεύσπλαχνος. **ελεημοσύνη** η: υλική βοήθεια σε αυτούς που έχουν ανάγκη.

ελεύθερος & [προφ.] **λεύτερος -η -ο**: ❶ αυτός που μπορεί να ενεργήσει όπως θέλει, χωρίς να τον καθοδηγεί, ελέγχει, περιορίζει ή υποχρεώνει κπ άλλος ή κτ: *Είσαι ~ να φύγεις όποτε θέλεις.* ❷ αυτός που γίνεται χωρίς περιορισμούς, εμπόδια ή πιέσεις: *Έχει ~ ωράριο στη δουλειά του, πάει ό,τι ώρα θέλει. Ο δρόμος είναι ~, περάστε!* ❸ αυτός που δεν είναι δεμένος ή περιορισμένος σε κπ χώρο: *Το σκυλί το έχουν ~ στον κήπο. Πλήρωσε την εγγύηση και αφέθηκε ~.* ≠ φυλακισμένος. ❹ αυτός που είναι διαθέσιμος, δε χρησιμοποιείται από άλλον ≠ κατειλημμένος: *Η θέση είναι ~;* ❺ αυτός που δεν απαγορεύεται: *Η στάθμευση είναι ~ στο σημείο αυτό.* ❻ αυτός που γίνεται χωρίς αντίτιμο = δωρεάν: *Η είσοδος στο θέατρο είναι ~.* ❼ αυτός που δεν είναι παντρεμένος ή δεσμευμένος: *Δεν είναι πια ~, αρραβωνιάστηκε.* **ελεύθερα** (επίρρ. στις σημ. 1, 2 & 5). **ελευθερία** & [προφ.] **λευτεριά** η: ❶ η κατάσταση όπου μπορεί κπ να ενεργήσει όπως θέλει, χωρίς εξαναγκασμούς, πιέσεις κτλ. ≠ ανελευθερία:*προσωπική ~. ~ λόγου/γνώμης.* ❷ η κατάσταση όπου κπ δεν είναι υπό τον έλεγχο, την κυριαρχία ή τον περιορισμό κπ άλλου ≠ σκλαβιά, δουλεία: *Ο ιδιοκτήτης του τού χάρισε την ~ του.* ❸ η κατάσταση όπου ένας λαός είναι ανεξάρτητος, δεν είναι υπό την κυριαρχία άλλου: *Πολλοί υπόδουλοι λαοί επαναστατούν για την ~ τους.* ***καλή λευτεριά!***: ευχή σε έγκυο να γεννήσει καλά. **ελευθερώνω** & [λαϊκ.] **λευτερώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ ελεύθερο = απελευθερώνω. ❷ απαλλάσσω κπ ή κτ από υποχρεώσεις, εμπόδια, βάρη κτλ.: *Ελευθερώστε την είσοδο να περάσουμε!* **ελευθέρωση** η. **ελευθερωτής** ο, **-ώτρια** η.

ελιγμός ο: ❶ κίνηση που γίνεται προς το πλάι ενός εμποδίου, για να το παρακάμψουμε: *Ο οδηγός έκανε ελιγμούς, για να μην τρακάρει.* ❷ (μτφ.) πλάγιος τρόπος με τον οποίο προσπαθεί κπ να πετύχει ή να αποφύγει κτ: *Έκανε ελιγμούς, για να πείσει τους συνομιλητές του.* **ελίσσομαι**: (αμτβ.) κάνω ελιγμούς.

ελκύω -ομαι • πρτ. *είλκυα*, αόρ. *είλκυσα*: (μτβ.) ❶ (για πρόσ. ή χαρακτηριστικά) αρέσω σε κπ = γοητεύω, έλκω: *Αυτός ο άντρας με ~ πολύ. Το χιούμορ του ~ πολύ κόσμο.* ❷ τραβώ (ενδιαφέρον, προσοχή κπ): *Τα ζωντανά χρώματα του πίνακα ~ το ενδιαφέρον του κοινού.* **ελκυστικός -ή -ό**: αυτός που ελκύει. **ελκυστικά** (επίρρ.). **ελκυστικότητα** η.

έλκω -ομαι • μόνο ενστ. & πρτ. (*είλκα*): (μτβ.) ❶ [επίσ.] φέρνω κτ προς το μέρος μου (και, εφόσον κινούμαι, το κάνω να κινηθεί μαζί μου) = τραβώ ≠ απωθώ: *Ο μαγνήτης ~ μεταλλικά αντικείμενα.* ❷ ελκύω στη σημ. 1: *Δε με ~ πια τίποτα σε αυτόν.* **έλξη** η: ❶ ΦΥΣ η δύναμη που έλκει κτ προς κτ άλλο. ❷ (μτφ.) η ιδιότητα κπ να έλκει κπ άλλο στη σημ. 2. **ελκτικός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να έλκει ≠ ωστικός.

Τα ρ. *ελκύω* και *έλκω* συνδέονται ετυμολογικά: το ρ. *ελκύω* είναι μσν. τύπος του ΑΕ ρ. *έλκω*, με πολλά παράγωγα (*ελκτικός, έλξη, ελκυστικός, ελκυστήρας* κτλ.) και σύνθετα (*προσελκύω, ανελκυστήρας, ρυμουλκό* κτλ.). Το ρ. *ελκύω* χρησιμοποιείται κυρ. με τη μτφ. σημ. του *τραβάω (γοητεύω)*, ενώ το *έλκω* και με την κυριολεκτική.

έλλειμμα το: ποσό, κυρίως χρηματικό, που λείπει από αυτό που έπρεπε να υπάρχει ≠ πλεόνασμα: *Φέτος το ~ του κρατικού προϋπολογισμού είναι μεγάλο.* **ελλειμματικός -ή -ό**: αυτός που παρουσιάζει έλλειμμα. **ελλειμματικότητα** η.

έλλειψη η: ❶ **α.** το να λείπει κτ αναγκαίο ή σημαντικό = απουσία, ανεπάρκεια: *Υπάρχει ~ του εμβολίου.* **β.** *πληθ.* αυτό που δεν υπάρχει, που λείπει: *Το νέο μας σπίτι έχει ακόμα πολλές ελλείψεις.* ❷ ΓΕΩΜ καμπύλη γραμμή στην οποία το άθροισμα των αποστάσεων κάθε σημείου της από δύο σταθερά σημεία (εστίες) είναι πάντα ίδιο: *Η τροχιά της γης γύρω από τον ήλιο είναι ~.* **ελλιπής -ής -ές**: αυτός που του λείπει κτ = ατελής, ανεπαρκής ≠ πλήρης: *Η μόρφωσή του είναι ~, δεν έχει πάει ούτε γυμνάσιο.* ☞ σχ. **αγενής**. **ελλιπώς** (επίρρ.). **ελλειπτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχήμα έλλειψης στη σημ. 2. ❷ αυτός που παρουσιάζει ελλείψεις. **~ *λόγος***: αυτός στον οποίο παραλείπει ο ομιλητής ό,τι θεωρεί περιττό. **ελλειπτικά** (επίρρ. στη σημ. 2). **ελλειπτικότητα** η: κυρ. στη σημ. 2.

ελεήμονας → έλεος
ελεημοσύνη → έλεος
ελεήμων → έλεος
έλεος
ελεύθερα → ελεύθερος
ελευθερία → ελεύθερος
ελεύθερος
ελευθερώνω → ελεύθερος
ελευθέρωση → ελεύθερος
ελευθερωτής → ελεύθερος
ελευθερώτρια → ελεύθερος
ελέχθην → λέγω
ελέω → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
ελήφθην → λαμβάνω
ελιγμός
ελίσσομαι → ελιγμός
ελκτικός → έλκω
ελκυστικά → ελκύω
ελκυστικός → ελκύω
ελκυστικότητα → ελκύω
ελκύω
έλκω
έλλειμμα
ελλειμματικός → έλλειμμα
ελλειμματικότητα → έλλειμμα
*ελλειπής → ελλιπής
ελλειπτικά → έλλειψη
ελλειπτικός → έλλειψη
ελλειπτικότητα → έλλειψη
ελλείπω → σχ. έλλειψη
ελλείψει → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
έλλειψη
ελλιπής → έλλειψη
ελλιπώς → έλλειψη
έλξη → έλκω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·126

ελπίδα ➝ ελπίζω
ελπίζω
εμ- ➝ εν-
έμ- ➝ εν-
έμαθα ➝ μαθαίνω
εμάς ➝ εγώ
εμβρυακός ➝ έμβρυο
εμβρυϊκός ➝ έμβρυο
έμβρυο
έμεινα ➝ μένω
εμείς ➝ εγώ
εμένα ➝ εγώ
εμμένω
έμμεσα ➝ έμμεσος
έμμεσος
εμμέσως ➝ έμμεσος
εμμονή ➝ εμμένω
έμμονος ➝ εμμένω
εμπειρία
εμπειρικά ➝ εμπειρία
εμπειρικός ➝ εμπειρία
εμπειρικώς ➝ εμπειρία
εμπειρισμός ➝ εμπειρία
έμπειρος ➝ εμπειρία
εμπιστεύομαι ➝ εμπιστοσύνη
εμπιστευτικά ➝ εμπιστοσύνη
εμπιστευτικός ➝ εμπιστοσύνη
εμπιστευτικώς ➝ εμπιστοσύνη
έμπιστος ➝ εμπιστοσύνη
εμπιστοσύνη
εμπλέκω
εμπλοκή ➝ εμπλέκω
έμπνευση ➝ εμπνέω
εμπνευσμένα ➝ εμπνέω
εμπνευσμένος ➝ εμπνέω
εμπνευσμένος ➝ εμπνέω
εμπνευστής ➝ εμπνέω
εμπνεύστρια ➝ εμπνέω
εμπνέω

Τα ουσ. *έλλειμμα* και *έλλειψη* προέρχονται από το δύσχρηστο σήμερα ρ. *ελλείπω* («λείπω από κάπου, όπου έπρεπε να βρίσκομαι»). Και οι δύο λ. δηλώνουν τη μη ύπαρξη προσώπου ή πράγματος που έπρεπε να υπάρχει κάπου, αλλά το *έλλειμμα* χρησιμοποιείται ειδικά στην οικονομία, ενώ η *έλλειψη* είναι πιο γενική λέξη. Η συνώνυμή τους λ. *απουσία* χρησιμοποιείται με ουδέτερη σημ. για τη μη ύπαρξη κπ σε ορισμένον τόπο.
Προσοχή! Το επίθ. *ελλιπής* γράφεται με -ι-, παρότι συνδέεται ετυμολογικά με το ρ. *ελλείπω*, γιατί προέρχεται κατευθείαν από το ΑΕ επίθ. *ἐλλιπής*, το οποίο, με βάση τους κανόνες σχηματισμού των συνθέτων του *λείπω*, παράγεται από το αορ. θέμα *ἔλιπον*.

ελπίζω • αόρ. *έλπισα* & *ήλπισα*: ❶ (μτβ.) πιστεύω ότι κτ καλό ή κτ που θέλω πρόκειται να συμβεί ή είναι αληθινό: *~ ότι/να μου λες την αλήθεια. ~ να/ότι θα έχει καλό καιρό αύριο.* ❷ (αμτβ.) πιστεύω ότι κπ ή κτ θα με βοηθήσει να κάνω κτ που θέλω: *~ στη βοήθειά σας.* **ελπίδα** η: το συναίσθημα που έχει κπ όταν ελπίζει, και (συνεκδ.) αυτός που το προκαλεί: *Δεν έχω καμιά ~ να περάσω στο πανεπιστήμιο.* = πιθανότητα. *Τελευταία μου ~ για δάνειο είσαι εσύ.* ***παρ' ~***: αντίθετα από ό,τι περιμένουμε, από αυτό που είναι πιθανό να συμβεί: *Αν ~ έρθει, θα το γιορτάσουμε!*

έμβρυο το: το προϊόν της γονιμοποίησης του ωαρίου ενός ζωντανού οργανισμού, το οποίο βρίσκεται στο σώμα της μητέρας του. **εμβρυϊκός** & **εμβρυακός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στο έμβρυο. ❷ (μτφ.) αυτός που βρίσκεται στην αρχή της ανάπτυξής του: *Βρίσκεται ακόμα σε ~ στάδιο η ιδέα του, θα αργήσει να υλοποιηθεί.*

εμμένω • αόρ. *ενέμεινα*: (αμτβ.) μένω σταθερός σε κτ = επιμένω: *~ σε αυτά που είπα, δεν αλλάζω την κατάθεσή μου.* **εμμονή** η. **έμμονος -η -ο**: αυτός που παραμένει, που δεν υποχωρεί ή δεν αλλάζει: *~ ιδέα.*

έμμεσος -η -ο: αυτός που γίνεται μέσω άλλου, με πλάγιο τρόπο ≠ άμεσος: *Έπεισε τη μητέρα του με ~ τρόπο να του δώσει την άδεια.* **έμμεσα** & **εμμέσως** (επίρρ.).

εμπειρία η: κτ που γνωρίζουμε από άμεση, προσωπική επαφή, που το ζήσαμε: *Είχε πολλές ~ στη ζωή του.* **έμπειρος -η -ο**: αυτός που έχει πείρα σε κτ = πεπειραμένος ≠ άπειρος. **εμπειρικός -ή -ό**: αυτός που βασίζεται στην εμπειρία και όχι στη θεωρητική γνώση ≠ θεωρητικός: *Έχει μόνο ~ γνώσεις, δεν έχει σπουδάσει. ~ γιατρός.* **εμπειρικά** & **-ώς** (επίρρ.). **εμπειρισμός** ο: φιλος θεωρία σύμφωνα με την οποία βάση της γνώσης είναι μόνο η εμπειρία μέσω των αισθήσεων.

Η λ. *εμπειρία* τείνει να χρησιμοποιείται και με τη σημ. που έχει κανονικά η λ. *πείρα*, δηλ. της γνώσης που αποκτάται από το σύνολο των εμπειριών ενός ανθρώπου: *Έχει μεγάλη επαγγελματική εμπειρία* (σωστότερο: *πείρα*).

εμπιστοσύνη η: πίστη στην αξία, στις ικανότητες ή στις ιδιότητες προσώπου ή πράγματος: *Έχω τυφλή ~ στους φίλους μου ότι δε θα με προδώσουν.* **έμπιστος -η -ο**: αυτός στον οποίο έχουμε εμπιστοσύνη. **εμπιστεύομαι**: (μτβ.) ❶ έχω εμπιστοσύνη σε κπ ή κτ. ❷ **α.** δίνω σε έμπιστο πρόσωπο κτ, για να το προσέξει: *Του εμπιστεύτηκα τα βιβλία μου κι αυτός τα έχασε.* **β.** αναθέτω σε κπ εργασία, επειδή έχω εμπιστοσύνη στις ικανότητές του: *~ τη φύλαξη των παιδιών μου μόνο στη μάνα μου.* **γ.** εκμυστηρεύομαι σε κπ κτ, λέω ένα μυστικό σε κπ: *Δεν ~ τα μυστικά μου σε κανέναν.* **εμπιστευτικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με μυστικότητα, που προϋποθέτει την ύπαρξη εμπιστοσύνης: *Η εργασία αυτή είναι ~, δεν πρέπει να πείτε τίποτα σε κανέναν!* **εμπιστευτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

εμπλέκω -ομαι • αόρ. *ενέπλεξα*, παθ. αόρ. [επίσ.] *ενεπλάκην*: (μτβ.) αναμειγνύω κπ σε υπόθεση, κατάσταση κτλ. με συνήθως αρνητικές ιδιότητες ή συνέπειες: *Τον ενέπλεξαν σε μια ιστορία με λαθρεμπόριο.* **εμπλοκή** η: ❶ το να εμπλέκει κανείς κπ σε κτ: *Δεν είχε καμία ~ στην υπόθεσή σας.* = ανάμειξη, συμμετοχή. ❷ ≠ απεμπλοκή **α.** βλάβη σε μηχανισμό και η διακοπή λειτουργίας εξαιτίας της: *Το όπλο έπαθε ~.* **β.** (μτφ.) γεγονός που εμποδίζει τη συνέχεια μιας διαδικασίας, υπόθεσης κτλ.: *Υπήρξε ~ στις διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωση των ομήρων.*

εμπνέω -ομαι • αόρ. *ενέπνευσα*, παθ. αόρ. *εμπνεύστηκα* & *-σθηκα*, μτχ. *εμπνευσμένος*: (μτβ.) ❶ δημιουργώ σε κπ συναίσθημα, σκέψη κτλ.: *Η διήγηση μάς ενέπνευσε φόβο.* ❷ **α.** δίνω την ιδέα για τη δημιουργία καλλιτεχνικού έργου: *Το τραγικό γεγονός ενέπνευσε ένα ποίημα.* **β.** *παθ.* συλλαμβάνω, με αφορμή κτ, την ιδέα για τη δημιουργία καλλιτεχνικού έργου: *Εμπνέεται τα έργα του από τη φύση.* ❸ δημιουργώ σε κπ έντονα θετικά συναισθήμα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·127

τα: *Με ~ αυτή η μουσική.* ❹ δίνω σε κπ το κατάλληλο ερέθισμα ώστε να κάνει κτ (που κρίνεται θετικά): *Τι σας ενέπνευσε να εγκατασταθείτε στην πόλη μας;* **έμπνευση** η: ❶ κατάσταση που ωθεί σε καλλιτεχνική δημιουργία: *Μετά από τρία βιβλία, η ~ τον στέρεψε πια.* ❷ ιδέα, σκέψη που έχει κπ ξαφνικά: *Είχα την ~ να πάμε βόλτα.* **εμπνευσμένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.): ❶ (για πρόσ.) αυτός που έχει πολλή έμπνευση, με τη σημ. 1: *~ καλλιτέχνης.* ❷ (για έργα, ιδέες κτλ.) αυτός που έχει γίνει με έμπνευση και μπορεί να εμπνεύσει αντίστοιχα: *Τους εμψύχωσε με έναν ~ λόγο.* **εμπνευσμένα** (επίρρ.). **εμπνευστής** ο, **εμπνεύστρια** η.

εμπόδιο το: κτ που δεν επιτρέπει τη συνέχεια κίνησης, διαδικασίας, ενέργειας κτλ.: *Έβγαλαν το ~ από τη μέση του δρόμου και συνέχισαν. Δεν πρόκειται να σταθώ ~ στην επιτυχία του!* ***μετ' εμποδίων***: με πολλές δυσκολίες. **εμποδίζω**: (μτβ.) ❶ γίνομαι εμπόδιο σε κτ: *Το δέντρο ~ το πέρασμα.* ❷ βάζω εμπόδια σε κπ ή κτ: *Ποιος σε ~ να έρθεις;*

εμπόριο το: αγορά και πώληση αγαθών με σκοπό το κέρδος. **έμπορος** ο, η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με το εμπόριο. **εμπορικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με το εμπόριο ή τους εμπόρους. ❷ (για καλλιτεχνικά έργα) αυτός που έχει επιτυχία στο ευρύ κοινό, αλλά θεωρείται χαμηλής ποιότητας. **εμπορικά** (επίρρ.). **εμπορικό** το: εμπορικό κατάστημα ή πλοίο. **εμπορεύομαι**: (μτβ., & με παράλ. αντικ.) κάνω εμπόριο: *~ ρούχα /ιδέες.*

εμπρησμός ο: σκόπιμη πρόκληση πυρκαγιάς: *Η φωτιά στο δάσος οφείλεται σε ~.* **εμπρηστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί να προκαλέσει εμπρησμό. ❷ (μτφ.) αυτός που διεγείρει εκρηκτικά συναισθήματα: *Οι ~ λόγοι των ομιλητών οδήγησαν σε επεισόδια.* **εμπρηστικά** (επίρρ.). **εμπρηστής** ο.

εμπρός & [προφ.] **μπρος** (επίρρ.): ❶ στην πλευρά που αντικρίζω, έχω απέναντί μου = μπροστά ≠ πίσω: *Προχωράω ~ κι ακολουθήστε με! Από ~ έχει έναν ωραίο κήπο.* ❷ (+ σε) συγκριτικά με = μπροστά: *~ σε αυτά που είδα, τα δικά σου λάθη δεν είναι τίποτα!* ❸ για χρόνο που ξεκινά από κπ σημείο και μετά: *Από εδώ κι ~ θα προσέχω πολύ.* ❹ **α.** (ως επίθ.) αυτός που βρίσκεται εμπρός = μπροστινός ≠ πίσω, πισινός. **β. εμπρός** τα • άκλ.: το μπροστινό μέρος ≠ πίσω: *Προχωράω προς τα ~.* ❺ (επιφ.) απάντηση όταν σηκώνουμε τηλέφωνο που καλεί: *~, δε σας ακούω!* ❻ (επιφ.) για να προτρέψουμε έντονα: *~, δούλευε, μη χασομεράς!* **μπροστινός -ή -ό**. **μπροστινός** ο, **μπροστινή** η.

εμφανίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ **α.** κάνω να φανεί κτ που δεν ήταν ορατό = παρουσιάζω, φανερώνω ≠ εξαφανίζω: *Ο μάγος εμφάνισε τον λαγό μέσα από το καπέλο του.* ❷ προβάλλω κπ ή κτ με μια υποτιθέμενη ιδιότητα = παρουσιάζω: *Οι εφημερίδες τον ~ νικητή.* ❸ έχω ιδιότητα, χαρακτηριστικό κτλ. σε βαθμό που φαίνεται, που μπορούν να το δουν οι άλλοι = παρουσιάζω: *~ συμπτώματα γρίπης, με πυρετό και βήχα.* ❹ επεξεργάζομαι φιλμ με τρόπο που να φανεί πάνω σε αυτό η αρνητική εικόνα. ❺ *παθ.* **α.** γίνομαι φανερός = φαίνομαι, παρουσιάζομαι ≠ εξαφανίζομαι: *Ξαφνικά, εμφανίστηκε μπροστά τους ένα θηρίο.* **β.** παρουσιάζομαι μπροστά σε άλλους με κπ χαρακτηριστικό: *Ο πρόεδρος εμφανίστηκε συγκρατημένα αισιόδοξος.* **γ.** κάνω αισθητή την παρουσία μου κάπου: *Εμφανίστηκε νωρίς στα ελληνικά γράμματα.* **εμφάνιση** η: ❶ το να εμφανίζει κπ κτ ή να εμφανίζεται, καθώς και ο τρόπος που γίνεται αυτό: *η πρώτη του ~ στην τηλεόραση. Έκανε εντυπωσιακή ~ στο πάρτι.* ❷ η εξωτερική εικόνα κπ: *Η ~ της είναι πολύ προσεγμένη.* **εμφανισιακός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με την εμφάνιση κυρ. στη σημ. 2. **εμφανισιακά** & **-ώς** (επίρρ.). **εμφανίσιμος -η -ο**: αυτός που έχει καλή εμφάνιση.

έμφαση η: ❶ ιδιαίτερη σημασία, προσοχή που δίνεται σε κτ: *Έδωσαν ~ στα αποτελέσματα της έρευνας.* ❷ έντονος τρόπος με τον οποίο τονίζει ο ομιλητής τα λόγια του, για να φανεί ότι θεωρεί σημαντικό κπ σημείο: *Διάβασε με ~ τα συμπεράσματα.* **εμφατικός -ή -ό**. **εμφατικά** & **-ώς** (επίρρ.). ☞ σχ. **κατάφαση**.

εμφύλιος -α -ο: (για πόλεμο, έντονη σύγκρουση κτλ.) αυτός που γίνεται μεταξύ ανθρώπων του ίδιου συνόλου (έθνους, κράτους, οργάνωσης κτλ.): *~ πόλεμος. Εμφύλιες διαμάχες σπαράζουν το κόμμα.* **εμφύλιος** (& **Εμφύλιος**) ο: ΙΣΤ η περίοδος του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα (1946 - 1949), μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο.

εν- εμ- εγ- ελ- ερ- & **έν- έμ- έγ- έλ- έρ-**: πρόθημα λόγιας προέλευσης (από την πρόθ. ἐν) που δηλώνει ❶ μέσα σε (τοπικά ή χρονικά): *εγκλωβίζω, εμπρόθεσμος.* ❷ ανάμεσα σε: *εμφύλιος.* ❸ επάνω σε: *ενθρονίζω.* ❹ ότι κτ γίνεται ή εμφανίζεται με τον τρόπο που εκφρά-

εμποδίζω → εμπόδιο
εμπόδιο
εμπορεύομαι → εμπόριο
εμπορικά → εμπόριο
εμπορικό → εμπόριο
εμπορικός → εμπόριο
εμπόριο
έμπορος → εμπόριο
έμπρακτα → εν-
έμπρακτος → εν-
εμπράκτως → εν-
εμπρησμός
εμπρηστής → εμπρησμός
εμπρηστικά → εμπρησμός
εμπρηστικός → εμπρησμός
εμπρόθεσμα → εν-
εμπρόθεσμος → εν-
εμπρός
εμφανής → εν-
εμφανίζω
εμφάνιση → εμφανίζω
εμφανισιακά → εμφανίζω
εμφανισιακός → εμφανίζω
εμφανισιακώς → εμφανίζω
εμφαντικά → έμφαση
εμφαντικός → έμφαση
εμφαντικώς → έμφαση
εμφανώς → εν-
έμφαση
εμφατικά → έμφαση
εμφατικός → έμφαση
εμφατικώς → έμφαση
εμφύλιος
εμψυχώνω → εν-
εμψύχωση → εν-
εν → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
εν-
έν- → εν-
ένα → ένας[1]

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·128

εναλλαγή → εναλλάσσω
εναλλακτικά → εναλλάσσω
εναλλακτικός → εναλλάσσω
εναλλακτικώς → εναλλάσσω
εναλλάξ → εναλλάσσω
εναλλάσσω
έναντι[1]
έναντι[2] → έναντι[1]
ενάντια → ενάντιος
εναντίον[1] → ενάντιος
εναντίον[2] → ενάντιος
ενάντιος
εναντιώνομαι → ενάντιος
εναντίωση → ενάντιος
έναρξη
ένας[1]
ένας[2] → ένας[1]
ένας[3] → ένας[1]

ζει το β΄ συνθ.: *έμπρακτος.* ❺ ότι κτ έχει αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *ένοπλος.*

εναλλάσσω -ομαι: (μτβ.) αντικαθιστώ κπ ή κτ με άλλο(ν) διαδοχικά: *Οι παγετώδεις περίοδοι εναλλάσσονταν με θερμότερες περιόδους.* **εναλλακτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί να εναλλάσσεται με κπ ή κτ άλλο, ή να το αντικαταστήσει: *Δεν υπάρχει ~ λύση.* ❷ αυτός που είναι διαφορετικός από τα καθιερωμένα ή τα συνηθισμένα: *Του αρέσει η ~ μουσική.* **εναλλακτικά** & **-ώς** (επίρρ.): αντί για κτ άλλο, ως εναλλαγή προς κτ: *~, αν δεν μπορείτε τώρα, βρισκόμαστε αύριο.* **εναλλάξ** (επίρρ.): διαδοχικά, ο ένας μετά τον άλλο, εκ περιτροπής: *Οι δύο υπάλληλοι εργάζονται ~.* **εναλλαγή** η.

έναντι[1] (πρόθ.): [επίσ.] (+ γεν.) δηλώνει ❶ τόπο, σημείο το οποίο βρίσκεται απέναντι από κπ άλλο = απέναντι, αντίκρυ: *Το σπίτι του βρίσκεται ~ της τράπεζας.* ❷ αξία πράγματος σε συναλλαγή: *Το σπίτι πωλείται ~ 300.000 ευρώ.* ❸ σύγκριση προσώπου ή πράγματος με κπ ή κτ άλλο: *Είναι καλύτερος ~ των συμμαθητών του.* **έναντι[2]** (επίρρ.): αντί ή ως μέρος ορισμένου ποσού: *Έδωσα στον μαραγκό 50 ευρώ ~.*

ενάντιος -α -ο: ❶ αυτός που αντιτίθεται σε κτ ή κπ = αντίθετος: *Είναι ~ σε κάθε αλλαγή.* ❷ αυτός που διαφέρει απόλυτα από κπ ή κτ άλλο, κυρ. στη φρ. ***μέχρις αποδείξεως του εναντίου***: μέχρι να αποδειχθεί το αντίθετο: *Ο κατηγορούμενος θεωρείται αθώος ~.* **ενάντια** (επίρρ.): (+ *σε*) αντίθετα προς κπ ή κτ: *Ο υπόδουλος λαός ξεσηκώθηκε ~ στους κατακτητές.* **εναντίον[1]** (πρόθ.): (+ γεν.) δηλώνει αντίθεση, εναντίωση, έχθρα απέναντι σε κτ ή κπ = κατά: *Είναι μόνος του ~ όλων. Παίζει ~ του Ολυμπιακού.* **εναντίον[2]** (επίρρ.): αρνητικά, εχθρικά: *Ψήφισε ~.* **εναντιώνομαι**: (αμτβ.) είμαι ενάντιος σε κτ ή κπ = αντιτίθεμαι. **εναντίωση** η.

έναρξη η: ❶ αρχή πράξης, γεγονότος, κατάστασης κτλ.: *Ήταν εξαιρετική η τελετή ~ των Ολυμπιακών Αγώνων.* ❷ το χρονικό σημείο κατά το οποίο αρχίζει μια δραστηριότητα, κατάσταση κτλ. ≠ λήξη: *Οι αλλαγές στην εκπαίδευση θα εφαρμοστούν με την ~ του νέου σχολικού έτους.*

Από το ΑΕ ρ. *ἐνάρχομαι* (< *ἐν* + *ἄρχομαι* «αρχίζω»).

ένας[1] μία & **μια ένα** (αντων. αόρ.) • θηλ. γεν. & [λαϊκ.] *μιανής:* δηλώνει ❶ αόριστα κπ ή κτ που δεν κατονομάζεται = κάποιος: *Πήρε ~ τηλέφωνο και σε ζήτησε. Έχω ~ δουλειά να κάνω.* **~ κι ~**: για να αναφερθούμε σε κπ ή κτ με θαυμασμό, ειρωνικά, θετικά ή αρνητικά, ανάλογα με τον τόνο της φωνής μας: *~ ήταν οι καλεσμένοι του, όλος ο καλός κόσμος!* ❷ (με τη λ. *άλλος*) **α.** το πρώτο από δύο ή περισσότερα πρόσωπα, των οποίων η ενέργεια έχει αμοιβαία επίδραση: *Αγαπάνε ο ~ τον άλλο.* **β.** το πρώτο από δύο ή περισσότερα μέρη ενός συνόλου που χαρακτηρίζονται από διαφορετικές ενέργειες, καταστάσεις κτλ.: *Ο ~ έφυγε γι' Αμερική κι ο άλλος για Γερμανία.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **ένας[2] μία** & **μια ένα** (άρθρο αόρ.) • θηλ. γεν. & [λαϊκ.] *μιανής:* ❶ δηλώνει αόριστα κπ ή κτ: *Μιλούσε με ~ γυναίκα. ~ λεπτό, παρακαλώ!* ❷ (ειδικ.) χρησιμοποιείται **α.** (σε επιφωνημ. προτ.) για να τονίσουμε την αρνητική σημασία της λ. που ακολουθεί: *Έκανε ~ ζέστη απίστευτη!* **β.** για να τονίσουμε την ιδιότητα του ουσιαστικού που ακολουθεί: *Πώς να πατήσει ~ μάνα το παιδί της; ~ Θεός το ξέρει!* **γ.** σε αρνητ. προτ. με έμφαση: *~ τηλέφωνο δεν πήρες!* (κανένα). *~ φορά δεν ήρθε να μας δει!* (ποτέ). **ένας[3] μία** & **μια ένα** (αριθμ. επίθ.): αυτός που εκφράζει την έννοια της μονάδας και συμβολίζεται με τον αριθμό 1: *Ξέρει να μετράει από το ~ μέχρι το δέκα. Πήρε ~ κιλό μπανάνες και δύο κιλά μήλα.* ***μια και καλή/μια κι έξω***: με μία μόνο ενέργεια (για να δοθεί τέλος σε κτ): *Προσπάθησε να λύσει την παρεξήγηση ~.* ***δεν έχω μία***: δεν έχω καθόλου χρήματα. ***ένα και το αυτό***: ακριβώς το ίδιο.

Σύνθετα με εν -
μέσα σε
έγκαιρα
έγκαιρος
εγκαίρως
εγχώριος
εμπρόθεσμα

ανάμεσα σε
ενσωματώνω
ενσωμάτωση

επάνω σε
εγκόσμια
εγκόσμιος

με τον τρόπο
εγκάρδια
εγκάρδιος
εγκαρδιότητα
εγκαρδιώνω
εγκαρδίωση
εγκαρδιωτικός
έγκυρος
εγκυρότητα
έμπρακτα
εμπράκτως
εμφανής
εμφανώς
εμψυχώνω
εμψύχωση
ενθάρρυνση
ενθαρρυντικά
ενθαρρυντικός
ενθαρρύνω

κτ έχει αυτό που εκφράζει το β΄ συνθετικό
εγγράμματος
έγχορδο
έγχρωμα
έγχρωμος
ένδοξα
ένδοξος
ενδόξως

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·129

> Γενικά στα ελληνικά η χρήση του αόρ. άρθρου είναι πιο περιορισμένη από ό,τι σε άλλες γλώσσες και γι' αυτό καλό είναι να αποφεύγεται η υπερβολική χρήση του.
> Το αόρ. άρθρο δεν έχει πληθ.: όταν θέλουμε να αναφερθούμε με αοριστία σε πολλά πράγματα, πρόσωπα κτλ., χρησιμοποιούμε το ουσ. στον πληθ. χωρίς άρθρο. (*Έφεραν φαγητά και ποτά.*)

ενδείκνυμαι • μππ. *ενδεδειγμένος*: (αμτβ.) είμαι ο καταλληλότερος για κτ ή κπ ≠ αντενδείκνυμαι: *Η μόνη θεραπεία που ενδείκνυται είναι η διακοπή του καπνίσματος.*

ένδειξη η: ❶ κάθε στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι κτ είναι πιθανό να έχει ή να μην έχει συμβεί ≠ αντένδειξη: *Υπάρχουν πολλές ενδείξεις για την ενοχή τους.* ***σε ~ διαμαρτυρίας/φιλίας/καλής θελήσεως*** κτλ.: για να δείξουμε διαμαρτυρία, φιλία κτλ. ❷ το αποτέλεσμα της μέτρησης από ένα όργανο-μετρητή, μια συσκευή κτλ.: *Οι ενδείξεις του μετρητή νερού είναι λανθασμένες.* **ενδεικτικός -ή -ό**: αυτός που παρέχει ενδείξεις για κτ: *Η στείρα άρνησή του είναι ~ του δύστροπου χαρακτήρα του.* **ενδεικτικά** (επίρρ.). **ενδεικτικό** το: σχολικό έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται ότι ο μαθητής προάγεται στην επόμενη τάξη.

ενδέχεται • μόνο ενεστ.: απρόσ. είναι πιθανό, είναι δυνατόν, δεν αποκλείεται να συμβεί κτ: *Αν ακυρωθεί η εκδρομή, ~ να αντιδράσουν οι μαθητές.* **ενδεχόμενος -η -ο**: αυτός που ενδέχεται να συμβεί. **ενδεχόμενο** το.

ενδιαφέρω -ομαι: (μτβ.) ❶ έχω μεγάλη σημασία για κπ: *Με ~ πολύ η γνώμη σας.* ❷ παθ. δείχνω ιδιαίτερη φροντίδα για κπ ή κτ: *Ενδιαφέρονται για την ειρήνη.* **ενδιαφέρει**: απρόσ. έχει ενδιαφέρον, αξίζει: *~ να καταλάβουμε πώς έγινε αυτό.* **ενδιαφέρων -ουσα -ον**: κπ ή κτ που προσελκύει την προσοχή κάποιου: *Στην ομιλία του έθιξε ένα πολύ ~ κοινωνικό ζήτημα.* ***σε ενδιαφέρουσα***: έγκυος. **ενδιαφέρον** το: ❶ η με μεγάλη φροντίδα ενασχόληση με κπ ή κτ: *Έδειξε ιδιαίτερο ~ για την υγεία μου.* ❷ αντικείμενο ενασχόλησης: *Το ποδόσφαιρο δεν περιλαμβάνεται στα ενδιαφέροντά της.* ❸ το να προκαλεί κπ ή κτ την προσοχή: *Όσα λες έχουν ~.*

ενδοιασμός ο: δισταγμός, επιφυλακτικότητα για τη λήψη μιας απόφασης: *Είχε πολλούς ενδοιασμούς για τη συμμετοχή της εταιρείας στον διαγωνισμό.* **ενδοιαστικός -ή -ό**: ΓΛΩΣΣ αυτός που εκφράζει ενδοιασμό, φόβο για ενδεχόμενο δυσάρεστο γεγονός: *~ σύνδεσμος / δευτερεύουσα ~ πρόταση.*

ενέδρα η: ❶ το να παραμονεύει κανείς να πιάσει κπ ή κτ: *Η αστυνομία είχε στήσει ~ στους εμπόρους ναρκωτικών.* ❷ ομάδα ανθρώπων που παραμονεύουν και το σημείο όπου παραμονεύουν: *Έπεσε σε ~ της αστυνομίας.* **ενεδρεύω** (αμτβ): στήνω ενέδρα. ✍ σχ. **ίζημα**.

ενεργώ: ❶ (αμτβ.) δρω, κάνω προσπάθεια για να επιτύχω κτ: *Ο βουλευτής έχει ενεργήσει για να ενισχυθεί ο σύλλογος.* ❷ (αμτβ., για φάρμακο, ουσία κτλ.) φέρνω αποτέλεσμα: *Το χάπι ~ μετά από δύο ώρες.* ❸ [επίσ.] (μτβ.) κάνω, διεξάγω: *Ο εισαγγελέας ενεργεί έρευνα για τα κυκλώματα αυτά.* = διενεργώ. **ενέργεια** η: ❶ πράξη, δράση, προσπάθεια που αποσκοπεί σε ένα αποτέλεσμα: *Η παραβίαση του ελληνικού εναέριου χώρου θεωρήθηκε εχθρική ~.* ❷ ΦΥΣ η ιδιότητα υλικού σώματος να παράγει έργο: *αιολική ~.* ❸ η δράση μιας ουσίας (π.χ. φαρμάκου). ❹ ζωντάνια, έντονη δραστηριότητα: *Είναι άτομο με φοβερή ~, δεν μπορεί να κάτσει ούτε λεπτό.* **ενεργειακός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στις μορφές ενέργειας που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή: *Το φυσικό αέριο μπορεί να γίνει η κύρια ~ πηγή της χώρας.* **ενεργειακά** (επίρρ.). **ενεργητικός -ή -ό**: αυτός που ενεργεί = δραστήριος. **ενεργητικά** (επίρρ.). **ενεργητικότητα** η = ζωντάνια, ενέργεια (σημ. 4). **ενεργός -ός** & [προφ.] **-ή -ό**: αυτός που ενεργεί ≠ ανενεργός, παθητικός: *~ πολίτης.* ***~ ηφαίστειο***: ΓΕΩΛ αυτό από το οποίο εκλύονται ατμοί και αέρια, που μπορεί να εκραγεί. **ενεργά** & **-ώς** (επίρρ.).

ενεργούμαι: αδειάζω το έντερό μου από άχρηστες στερεές ουσίες κατά τη διαδικασία της πέψης = [κακόσ.] χέζω, [επίσ.] αφοδεύω: *Έχω τρεις μέρες να ενεργηθώ.*

ενήμερος -η -ο: αυτός που είναι καλά πληροφορημένος ≠ ανενημέρωτος: *Να με κρατάς ~ για ό,τι συμβεί.* **ενημερότητα** η: το να είναι κπ ενήμερος. **ενημερώνω -ομαι**: (μτβ.) καθιστώ κπ ενήμερο, παρέχω πληροφόρηση σε κπ: *Θα σας ενημερώσω αμέσως για το ατύχημα.* **ενημέρωση** η. **ενημερωτικός -ή -ό. ενημερωτικά** (επίρρ.).

ενθουσιασμός ο: το συναίσθημα της ευχαρίστησης, χαράς κτλ. που εκδηλώνεται με τρόπο έντονο: *Δεν έκρυβε τον ~ του για την εκλογή του.* **ενθουσιάζω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ ενθουσιασμό: *Η πρόκριση της ομάδας ενθουσίασε τους φιλάθλους.* **ενθουσιώδης -ης -ες**: αυτός που είναι γεμάτος ενθουσιασμό: *Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας προκάλεσε εν-*

ενδεδειγμένος → ενδείκνυμαι
ενδείκνυμαι
ενδεικτικά → ένδειξη
ενδεικτικό → ένδειξη
ενδεικτικός → ένδειξη
ένδειξη
ενδέχεται
ενδεχόμενο → ενδέχεται
ενδεχόμενος → ενδέχεται
ενδιαφέρει → ενδιαφέρω
ενδιαφέρον → ενδιαφέρω
ενδιαφέρω
ενδιαφέρων → ενδιαφέρω
ενδοιασμός
ενδοιαστικός → ενδοιασμός
ένδοξα → εν-
ένδοξος → εν-
ενδόξως → εν-
ενέδρα
ενεδρεύω → ενέδρα
ένεκα → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
ένεκεν → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
ενεπλάκην → εμπλέκω
ενέπλεξα → εμπλέκω
ενέπνευσα → εμπνέω
ενεργά → ενεργώ
ενέργεια → ενεργώ
ενεργειακά → ενεργώ
ενεργειακός → ενεργώ
ενεργητικά → ενεργώ
ενεργητικό → ενεργώ
ενεργητικός → ενεργώ
ενεργητικότητα → ενεργώ
ενεργοποιώ → -ποιώ
ενεργός → ενεργώ
ενεργούμαι → ενεργώ
ενεργώ
ενεργώς → ενεργώ
ενέτεινα → εντείνω
ένευσα → νεύω
ενήμερος
ενημερότητα → ενήμερος
ενημερώνω → ενήμερος
ενημέρωση → ενήμερος
ενημερωτικά → ενήμερος
ενημερωτικός → ενήμερος
ενθάρρυνση → εν-
ενθαρρυντικά → εν-
ενθαρρυντικός → εν-
ενθαρρύνω → εν-
ενθουσιάζω → ενθουσιασμός
ενθουσιασμός
ενθουσιώδης → ενθουσιασμός
ενθουσιωδώς → ενθουσιασμός
ενθρονίζω → εν-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·130

ενιαία → ενιαίος
ενιαίος
ενιαίως → ενιαίος
ενίσταμαι
ενίσχυση → ενισχύω
ενισχυτής → ενισχύω
ενισχυτικά → ενισχύω
ενισχυτικός → ενισχύω
ενισχύω
εννοείται → έννοια[1]
έννοια[1]
έννοια[2]
εννοώ → έννοια[1]
ενοικιάζω
ενοικίαση → ενοικιάζω
ενοικιαστής → ενοικιάζω
ενοικιάστρια → ενοικιάζω
ενοίκιο → ενοικιάζω
ένοπλος → εν-
ενοποιώ → -ποιώ
ένορκος
ενόρκως → ένορκος
ενότητα

θουσιώδεις ζητωκραυγές. σχ. **αγενής**. **ενθουσιωδώς** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐνθουσιάζω «βρίσκομαι σε έκσταση»*, το οποίο προέρχεται από τον συνηρ. τ. *ἔνθους* του επιθ. *ἔνθεος*, σύνθετο από τα *ἐν + θεός*.

ενιαίος -α -ο: αυτός που αποτελεί μια ενότητα, ένα οργανωμένο σύνολο: *Θα τηρήσουν ~ στάση.* **ενιαία** & **ενιαίως** (επίρρ.).

ενίσταμαι (αμτβ.) • μόνο ενστ.: [επίσ.] προβάλλω αντίρρηση = αντιτίθεμαι, εναντιώνομαι. **ένσταση** η: αντίρρηση σε άποψη ή απόφαση: *Θα υποβάλω ~ κατά της απόφασης του Συμβουλίου.*

> Κλίση ρημάτων σε -ίσταμαι: Ενστ. *-ίσταμαι, -ίστασαι, -ίσταται, -ιστάμεθα, -ίστασθε, -ίστανται*. Πρτ. συνήθ. στο γ' πρόσ. *-ίστατο, -ίσταντο*.

ενισχύω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ ή κτ πιο δυνατό, πιο μεγάλο = [επίσ.] ενδυναμώνω ≠ εξασθενίζω: *Η χώρα μας θα ενισχύσει την άμυνά της.* ❷ δίνω βοήθεια: *~ τον αγώνα της Unicef.* **ενίσχυση** η: ❶ το να κάνει κανείς κπ ή κτ πιο δυνατό ή το να γίνεται κπ ή κτ πιο δυνατό(ς): *Είναι απαραίτητη η ~ της προσπάθειάς σας. Αναμένεται ~ των ανέμων.* ❷ βοήθεια: *Ο Δήμος πρόσφερε οικονομική ~ στον σύλλογο γονέων.* **ενισχυτής** ο: συσκευή που ενισχύει τάση ηλεκτρικού ρεύματος ή ηλεκτρομαγνητικό σήμα. **ενισχυτικός -ή -ό**. **ενισχυτικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐνισχύω*, σύνθετο από τα *ἐν + ἰσχύς* «δύναμη».

έννοια[1] η: ❶ νοητική κατασκευή, ιδέα που σχηματίζεται στον νου για τα ουσιώδη γνωρίσματα ενός πραγματικού ή μη αντικειμένου: *η ~ του κόσμου / της αλήθειας.* ❷ σημασία, νόημα: *Ποιος έχει καταλάβει την ~ της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης;* **εννοώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ έχω στον νου μου κτ: *Δεν κατάλαβα τι εννοείς με τη φράση αυτή.* ❷ καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι: *Δε σας εννόησα, μπορείτε να το εξηγήσετε;* **εννοείται**: απρόσ. είναι αυτονόητο, προφανές: *~ ότι όσα συζητήσαμε δεν είναι δημοσιεύσιμα.*

> Από το ΑΕ ρ. *ἐννοῶ*, σύνθετο από τα *ἐν + νοῶ* (από το *νοῦς*). σχ. **έννοια[2]**.

έννοια[2] & [λαϊκ.] **έγνοια** η: φροντίδα: *Δεν έχει ~ και σκοτούρες. Λείπει σε ταξίδι κι έχω την ~ της.* **νοιάζομαι** & [λαϊκ.] **γνοιάζομαι**: ❶ (αμτβ.) έχω την έγνοια, ανησυχώ για κπ ή κτ = ενδιαφέρομαι: *Δυστυχώς, δε ~ για τίποτα.* ❷ (μτβ.) φροντίζω κπ, κάνω ό,τι χρειάζεται, για να είναι καλά: *Εσύ έχεις τους γονείς σου που σε ~.* **νοιάζει** • αόρ. *ένοιαξε*: ❶ *τριτοπρ.* (μτβ.) κτ μου προκαλεί ενδιαφέρον ή έγνοια, ανησυχία = ενδιαφέρει, απασχολεί, μέλει: *Δε με ~ ο μικρός βαθμός που πήρα, αλλά το γεγονός ότι κάνω επιπόλαια λάθη.* ❷ *απρόσ.* κτ μου προκαλεί ενδιαφέρον ή έγνοια: *Καθόλου δε με ~ που έφυγες/αν θα φύγεις!*

> Οι δύο λ. προφέρονται διαφορετικά: η *έννοια[1]* προφέρεται ως τρισύλλαβο (έν-νοι-α), ενώ η *έννοια[2]* με συνίζηση ως δισύλλαβο (έν-νοια).

ενοικιάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ παραχωρώ σε κπ τη χρήση ιδιόκτητου χώρου ή πράγματος για ορισμένο χρόνο έναντι καθορισμένου ποσού, νοικιάζω: *Έχω ενοικιάσει το διαμέρισμα σε δύο φοιτητές.* ❷ χρησιμοποιώ έναν χώρο ή πράγμα για ορισμένο χρόνο πληρώνοντας ενοίκιο. **ενοικίαση** η. **ενοικιαστής** ο, **ενοικιάστρια** η: πρόσωπο που νοικιάζει χώρο ή πράγμα από άλλον = [οικ.] νοικάρης, νοικάρισσα. **ενοίκιο** το: το ποσό που πληρώνεται για την ενοικίαση. **νοίκι**.

> Από το ΑΕ σύνθετο *ἔνοικος* (< *ἐν + οἶκος*).

ένορκος ο, η: πολίτης που επιλέγεται με κλήρο και συμμετέχει, μαζί με τακτικούς δικαστές, στη σύνθεση ορκωτού δικαστηρίου: *Με την αγόρευσή του προσπάθησε να συγκινήσει τους ενόρκους.* **ένορκος -η -ο**: αυτός που επικυρώνεται με όρκο: *Με κάλεσαν να δώσω ~ κατάθεση για την κλοπή.* **ενόρκως** (επίρρ.).

ενότητα η: ❶ η ιδιότητα μιας ομάδας προσώπων ή πραγμάτων να παρουσιάζονται ως ενιαίο, αδιαίρετο σύνολο: *Η ~ του λαού είναι απαραίτητη.* ❷ αυτοτελές τμήμα βιβλίου ή κειμένου: *Θα εξεταστείτε στην έκτη ~ του βιβλίου.*

ενοχλώ -ούμαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) προκαλώ σε κπ δυσφορία, στενοχώρια, ταραχή κτλ.: *Τον ενόχλησε η αυστηρή κριτική τους. Με ~ η φασαρία της διπλανής τάξης. Όσα υποστηρίζω φαίνεται ότι ενοχλούν.* **ενόχληση** η: πράξη ή κατάσταση που προκαλεί δυσφορία, στενοχώρια: *Μας συγχωρείτε για την ~! Εφα-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·131

για κάτι σουβλάκια και είχα ενοχλήσεις στο στομάχι όλο το βράδυ. **ενοχλητικός -ή -ό**. **ενοχλητικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐνοχλῶ*, σύνθετο από τα *ἐν* + *ὀχλῶ* (<*ὄχλος*).

ένοχος -η -ο: ≠ αθώος ❶ ΝΟΜ αυτός που έχει διαπράξει ποινικό αδίκημα: *Κρίθηκε ~ για δωροδοκία.* ❷ αυτός που έχει διαπράξει ηθικά κατακριτέα πράξη και (συνεκδ.) αυτός που φανερώνει ενοχή: *Αισθάνεται ~, γιατί δεν τη στήριξε στις δύσκολες στιγμές που πέρασε. ~ συνείδηση.* **ένοχα** (επίρρ.). **ενοχή** η: ❶ η ευθύνη για πράξη που είναι ηθικά κατακριτέα ή τιμωρείται από τον νόμο ≠ αθωότητα: *Στο δικαστήριο παραδέχτηκε την ~ του.* ❷ δυσάρεστο συναίσθημα που νιώθει όποιος έχει κάνει κτ κακό = τύψεις: *Είχε ενοχές που τον εγκατέλειψε.* **ενοχοποιώ -ούμαι** (μτβ.). **ενοχοποίηση η**. **ενοχοποιητικός -ή -ό**.

ένστικτο το: ❶ ΨΥΧ έμφυτη παρόρμηση προς ορισμένες συμπεριφορές (επιβίωση, διαιώνιση του είδους), η οποία δεν κατευθύνεται από τη λογική: *~ αυτοσυντήρησης.* ❷ (μτφ.) διαίσθηση: *Το μητρικό ~ την οδήγησε στην εύρεση της αληθινής της κόρης.* **ενστικτώδης -ης -ες**: αυτός που γίνεται από ένστικτο: *~ αντίδραση.* ☞ σχ. **αγενής**. **ενστικτωδώς** (επίρρ.).

εντάξει (επίρρ.): ❶ σε καλή ή σωστή κατάσταση = καλά: *Πώς είσαι; Όλα ~;* ❷ για να δηλωθεί αλλαγή θέματος, συμφωνία ή υποχώρηση: *~, θα πάμε όπου θέλεις.* ❸ [προφ.] (ως επίθ.) αυτός που είναι αποδεκτός, σωστός ή καλός: *Είναι πολύ ~ τύπος.*

ένταση η: ❶ αύξηση, ενδυνάμωση ή ενίσχυση μιας ενέργειας: *Αποφασίστηκε η ~ των περιπολιών στα χερσαία σύνορα των δύο χωρών.* ❷ βαθμός της δύναμης ή της ισχύος μιας ενέργειας: *Οι χιονοπτώσεις συνεχίζονται με αμείωτη ~.* ❸ (μτφ.) όξυνση στις σχέσεις: *Δημιουργήθηκε ~ στη Βουλή μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης.* ❹ νευρικότητα, εκνευρισμός: *Η ~ και η κούραση φεύγουν μόλις γυρίζω σπίτι.* **εντείνω -ομαι** • πρτ. & αόρ. *ενέτεινα*, παθ. αόρ. *εντάθηκα*: (μτβ.) ❶ δυναμώνω, ενισχύω την ένταση: *~ τις προσπάθειές μου να κερδίσω στον διαγωνισμό.* ❷ παθ. (μτφ.) γίνομαι πιο οξύς: *Εντάθηκαν οι σχέσεις ΗΠΑ και Ιράν τις τελευταίες μέρες.* **έντονος -η -ο**: αυτός που έχει ένταση: *~ συναισθήματα/συζήτηση.* **έντονα** & **εντόνως** (επίρρ.).

εντατικός -ή -ό: αυτός που γίνεται με πολλή προσπάθεια και ένταση: *Χρειάζεται ~ διάβασμα για να περάσεις σ' αυτή τη σχολή.* **εντατικά** (επίρρ.). **εντατική** η: Μονάδα Εντατικής Θεραπείας (Μ.Ε.Θ.), ειδικό τμήμα νοσοκομείου όπου νοσηλεύονται ασθενείς σε κρίσιμη κατάσταση.

εντάσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ τοποθετώ κπ ή κτ μέσα σε ευρύτερο σύνολο = ενσωματώνω: *Η απόφαση αυτή εντάσσεται στα σχέδια της κυβέρνησης για αναβάθμιση της εκπαίδευσης.* ❷ παθ. προσχωρώ, οργανώνομαι: *Εντάχθηκε στο κόμμα.* **ένταξη** η.

έντιμος -η -ο: αυτός που χαρακτηρίζεται από πίστη σε ηθικές αρχές, τιμιότητα, αξιοπρέπεια κτλ.: *~ πολιτικός/στάση/δίκη.* **έντιμα** & **εντίμως** (επίρρ.). **εντιμότητα** η.

> Από το ΑΕ *ἔντιμος* «τιμημένος», σύνθετο από τα *ἐν* + *-τιμος* (< τιμή).

εντολή η: ❶ διαταγή, παραγγελία: *Η ~ του Διευθυντή είναι να μη φύγει κανένας.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ οδηγία που δίνεται σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, για να εκτελέσει συγκεκριμένη λειτουργία: *Η αποθήκευση του κειμένου γίνεται με μια απλή εντολή.*

εντοπίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ βρίσκω τη θέση όπου βρίσκεται κπ ή κτ: *Το σκάφος του Λιμενικού εντόπισε το πλοίο με τους λαθρομετανάστες.* ❷ περιορίζω κτ σε ορισμένο τόπο, επικεντρώνω: *Οι έρευνες εντοπίστηκαν στον χώρο των οργανωμένων οπαδών.* **εντοπισμός** ο.

> Από τα ΑΕ *ἐν* + *τόπος*.

εντός[1] (πρόθ.): [επίσ.] (+ γεν.) ≠ εκτός: δηλώνει ❶ τόπο, κατάσταση κτλ. μέσα στα όρια της οποίας βρίσκεται κπ ή κτ: *~ περιοχής / των ορίων ταχύτητας.* ❷ το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρόκειται να συμβεί ή να πραγματοποιηθεί (= ολοκληρωθεί) κτ: *Πρέπει να παραδώσετε την εργασία ~ της εβδομάδας.* **εντός**[2] (επίρρ.): [επίσ.] μέσα στα όρια ενός τόπου ≠ εκτός: *Δεν είναι ~ τώρα, ξανατηλεφωνήστε αργότερα!*

έντυπος -η -ο: αυτός που είναι τυπωμένος σε χαρτί: *Να συμπληρώσετε αυτή την ~ αίτηση.* **έντυπο** το: περιοδικό, εφημερίδα, φυλλάδιο με τυπωμένο κείμενο ή εικόνα: *διαφημιστικό /ενημερωτικό ~.*

εντύπωση η: ❶ συναίσθημα ή σκέψη που προ-

ένοχα → ένοχος
ενοχή → ένοχος
ενόχληση → ενοχλώ
ενοχλητικά → ενοχλώ
ενοχλητικός → ενοχλώ
ενοχλώ
ενοχοποίηση → ένοχος
ενοχοποιητικός → ένοχος
ενοχοποιός → -ποιώ
ενοχοποιώ → ένοχος
ενοχοποιώ → -ποιώ
ένοχος
ένσταση → ενίσταμαι
ένστικτο
ενστικτώδης → ένστικτο
ενστικτωδώς → ένστικτο
ενσωματώνω → εν-
ενσωμάτωση → εν-
εντάξει
ένταξη → εντάσσω
ένταση
εντάσσω
εντατικά → ένταση
εντατική → ένταση
εντατικοποιώ → -ποιώ
εντατικός → ένταση
εντείνω → ένταση
έντιμα → έντιμος
έντιμος
εντιμότητα → έντιμος
εντίμως → έντιμος
εντολή
έντονα → ένταση
έντονος → ένταση
εντόνως → ένταση
εντοπίζω
εντοπισμός → εντοπίζω
εντός[1]
εντός[2] → εντός[1]
έντυπο → έντυπος
έντυπος
εντύπωση
εντυπωσιάζω → εντύπωση
εντυπωσιακά → εντύπωση
εντυπωσιακός → εντύπωση
εντυπωσιασμός → εντύπωση

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·132

ενώ
ενωμένος → ενώνω
ενώνω
ενώπιον → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
ένωση → ενώνω
ενωτικά → ενώνω
ενωτικός → ενώνω
εξ → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
εξ- → εκ-
έξ- → εκ-
εξαγγελία → εξαγγέλλω
εξαγγέλλω
εξαγορά
εξαγοράζω → εξαγορά
εξαγοράσιμος → εξαγορά
εξάγω
εξαγωγή → εξάγω
εξαγωγικός → εξάγω
εξαδέλφη → εξάδελφος
εξάδελφος
εξαδέρφη → εξάδελφος
εξάδερφος → εξάδελφος
εξαίρεση → εξαιρώ
εξαίρετα → εξαιρετικός
εξαιρετικά → εξαιρετικός
εξαιρετικός
εξαίρετος → εξαιρετικός
εξαιρώ
εξαίρω

καλείται στη συνείδησή μας από ένα εξωτερικό ερέθισμα: *Η στάση του προκάλεσε άσχημη ~.* ***μου κάνει ~ κτ:*** προκαλεί κτ τον θαυμασμό μου, προσελκύει την προσοχή μου: *Μας έκανε ~ το ακριβό του ντύσιμο.* ❷ αβέβαιη γνώμη: *Μας έδωσε την ~ ότι δε γνωρίζει καλά την υπόθεση.* **εντυπωσιάζω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ καλή εντύπωση: *Η νέα του ταινία εντυπωσίασε κοινό και κριτικούς.* **εντυπωσιακός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί έντονη αίσθηση: *Η εμφάνιση της ομάδας στον τελικό ήταν ~.* **εντυπωσιακά** (επίρρ.). **εντυπωσιασμός** ο: το να εντυπωσιάζεται κπ, αλλά και η επιδίωξη της επίδειξης: *Μίλησε με αυτό το ύφος για λόγους εντυπωσιασμού.*

ενώ (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ κτ αντίθετο με αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση = παρόλο που, μολονότι, αν και: *Έφυγε πολύ πρωί σήμερα, ~ συνήθως φεύγει πιο αργά.* ❷ γεγονός που συμβαίνει κατά το ίδιο χρονικό διάστημα με κπ άλλο: *~ περπατούσαμε, συζητούσαμε για τα πολιτικά.*

ενώνω -ομαι • *ενωμένος* & [επίσ., στη σημ. 3] *ηνωμένος* (μτβ.) ❶ συνδέω δύο ή περισσότερα πράγματα ή χώρους: *~ δύο καλώδια. Η γέφυρα ~ το Ρίο με το Αντίρριο.* ❷ συνδέω ψυχικά και πνευματικά: *Τους ~ κοινοί αγώνες από την εποχή της δικτατορίας.* ❸ *μτχ.* στην ονομασία κρατών ή οργανισμών: *Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών/Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.* **ένωση** η: ❶ σύνδεση αντικειμένων, πραγμάτων, χώρων κτλ. σε ένα ενιαίο σύνολο. ❷ το σημείο όπου ενώνονται τα τμήματα που απαρτίζουν ένα όλο: *Η ~ δε φαινόταν - τόσο καλά ήταν φτιαγμένη!* ❸ οργανισμός συνεργασίας προσώπων, σωματείων, κρατών κτλ.: *Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένωση Ελλήνων Χημικών.* ❹ ΧΗΜ σύνθετη ουσία με ορισμένες ιδιότητες που σχηματίζεται από δύο ή περισσότερα χημικά στοιχεία σε συγκεκριμένες αναλογίες και της οποίας τα συστατικά είναι αδύνατο να διαχωριστούν με φυσική μέθοδο ή μέσο: *ανόργανη/οργανική ~.* **ενωτικός -ή -ό**: αυτός που ενώνει = συνδετικός: *Είναι ο ~ κρίκος μεταξύ κυβέρνησης και συνδικαλιστικών οργανώσεων.* **ενωτικά** (επίρρ.).

εξαγγέλλω -ομαι • αόρ. εξήγγειλα, παθ. αόρ. *εξαγγέλθηκα*: (μτβ.) ανακοινώνω δημόσια: *Ο υπουργός εξήγγειλε μέτρα για την αναβάθμιση της υγείας.* **εξαγγελία** η: επίσημη δημόσια ανακοίνωση: *προεκλογικές εξαγγελίες για μείωση της ανεργίας.*

εξαγορά η: ❶ αγορά, απόκτηση κπ πράγματος: *Προχώρησε στην ~ του μεριδίου των συγγενών του, για να έχει την πλήρη κυριότητα του οικοπέδου.* ❷ καταβολή χρηματικού ποσού με σκοπό την απαλλαγή από υποχρέωση ή ποινή. ❸ δωροδοκία: *Κατηγορείται για ~ του διαιτητή του αγώνα.* **εξαγοράζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αγοράζω κτ. ❷ καταβάλλω χρηματικό ποσό για την απαλλαγή από υποχρέωση ή ποινή: *Εξαγόρασε τη στρατιωτική του θητεία.* ❸ δίνω χρήματα σε κπ για να εξασφαλίσω την εύνοια ή τη βοήθεια κπ = δωροδοκώ: *Είχε πετύχει την αναβολή της δίκης εξαγοράζοντας τους δικαστές.* **εξαγοράσιμος -η -ο**.

εξάγω -ομαι • πρτ. εξήγα, αόρ. εξήγαγα, παθ. αόρ. [σπάν.] *εξάχθηκα* & [επίσ.] *εξήχθην*: (μτβ.) ❶ μεταφέρω, πουλάω ή στέλνω στο εξωτερικό προϊόν ή αγαθό ≠ εισάγω: *Η Ελλάδα ~ πλαστικά στις αραβικές χώρες. Συνελήφθη στα σύνορα να εξάγει παράνομα από τη χώρα πολύτιμους λίθους.* ❷ **α.** *συνήθ. παθ.* (για συμπέρασμα, άποψη κτλ.) καταλήγω: *Από όσα λες εξάγεται το ακόλουθο συμπέρασμα.* **β.** βγάζω κτ από κάπου: *~ πετρέλαιο από τη θάλασσα.* **εξαγωγή** η: ❶ μεταφορά προϊόντος ή αγαθού στο εξωτερικό ≠ εισαγωγή: *Η Ελλάδα, από χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού, έγινε χώρα αθρόας εισαγωγής.* ❷ **α.** αφαίρεση από ένα σύνολο, βγάλσιμο: *Η ~ δοντιού θεωρείται μικρή χειρουργική επέμβαση.* **β.** [επίσ.] η κατάληξη (για συμπέρασμα, άποψη κτλ.): *Δέχθηκε πιέσεις για την ~ του πορίσματος.* **εξαγωγικός -ή -ό**.

(ε)ξάδελφος & **(ε)ξάδερφος**, **(ε)ξαδέλφη** & **(ε)ξαδέρφη** η: ο γιος ή η κόρη θείου ή θείας κπ: *Η κόρη της αδερφής της μαμάς μου είναι πρώτη μου ~.* **ξαδέλφι** & **ξαδέρφι** το: το παιδί θείου ή θείας κπ, ανεξαρτήτως φύλου.

εξαιρετικός -ή -ό: ❶ αυτός που ξεχωρίζει από το σύνολο, ο πολύ καλός: *Πρόκειται για ~ καθηγητή.* ❷ αυτός που είναι πολύ μεγάλος ή πολύ έντονος: *Η εκδήλωση είχε ~ επιτυχία.* **εξαιρετικά** (επίρρ.). **εξαίρετος -η -ο**: εξαιρετικός (σημ. 1): *~ επιστήμονας.* **εξαίρετα** (επίρρ.).

Το επίθ. *εξαιρετικός* είναι μτφρδ. από το γαλλ. exceptionnel, ενώ το *εξαίρετος* προέρχεται από το ΑΕ *ἐξαίρετος*, παράγωγο του ρ. *ἐξαιρῶ*.

εξαιρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αποκλείω, ξεχωρίζω κπ ή κτ από το σύνολο στο οποίο ανήκει, δεν

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·133

το(ν) συμπεριλαμβάνω σ' ένα σύνολο: *Από τη νέα νομοθετική ρύθμιση εξαιρούνται όσοι μετανάστες ήλθαν από τη Ρωσία.* ❷ ΓΛΩΣΣ παθ. αποκλίνω από τον κανόνα της Γραμματικής: *Όλα τα ρήματα που τελειώνουν σε -ίζω γράφονται με ι - εξαιρούνται τα δανείζω, δακρύζω κτλ.* **εξαίρεση** η: ❶ η διάκριση, ο αποκλεισμός (προσώπου ή πράγματος) από το σύνολο στο οποίο ανήκει: *Ο καθηγητής μάς αντιμετωπίζει όλους δίκαια, δεν κάνει εξαιρέσεις.* ❷ παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα.

εξαίρω -ομαι • *αόρ. εξήρα, παθ. αόρ. εξάρθηκα* & [επίσ.] *εξήρθην*: [επίσ.] (μτβ.) επαινώ, εγκωμιάζω: *Εξήρε το θάρρος του νέου.* **έξαρση** η: ❶ το να επαινείται, να εγκωμιάζεται κάτι: *~ του αγωνιστικού πνεύματος των φοιτητών του Πολυτεχνείου στην ομιλία του Διευθυντή για τη 17η Νοεμβρίου.* ❷ (πνευματική και ψυχική) κορύφωση, ανάταση ≠ ύφεση: *Στην παρέλαση υπήρχε διάχυτο κλίμα εθνικής έξαρσης.* ❸ πολύ μεγάλη αύξηση της έντασης, έντονη κλιμάκωση μιας κατάστασης: *~ της εγκληματικότητας στις μεγαλουπόλεις.*

εξαίσιος -α -ο: αυτός που προκαλεί τον θαυμασμό, που είναι πολύ ωραίος: *Είδαμε μία ~ παράσταση.* **εξαίσια** (επίρρ.).

Από το ΑΕ *ἐξαίσιος*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *αἴσιος*.

εξακολουθώ: ❶ (μτβ.) συνεχίζω να κάνω κτ χωρίς διακοπή = συνεχίζω: *Θα εξακολουθήσεις να πηγαίνεις στη δουλειά, ενώ δε σε πληρώνουν.* ❷ (αμτβ.) διαρκώ, παρατείνομαι χρονικά: *Η κακοκαιρία θα εξακολουθήσει όλη την εβδομάδα.* **εξακολούθηση** η: συνέχιση, παράταση. ***κατ΄ εξακολούθηση/ιν***: συνεχώς, αδιάκοπα: *Έχει τιμωρηθεί κατ΄ εξακολούθησιν για υβριστική συμπεριφορά.* **εξακολουθητικός -ή -ό**. **εξακολουθητικά** (επίρρ.).

εξακριβώνω -ομαι: (μτβ.) διαπιστώνω την ακρίβεια πράγματος, γεγονότος κτλ. μετά από λεπτομερή έρευνα: *Προσπαθεί να εξακριβώσει αν αληθεύει η είδηση της παραίτησης του υπουργού.* **εξακρίβωση** η: ακριβής διαπίστωση: *Η αστυνομία τον οδήγησε στο Τμήμα για ~ στοιχείων.*

Από το ΑΕ ρ. *ἐξακριβῶ*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ἀκριβόω -ῶ* (< *ἀκριβής*).

εξαλείφω -ομαι: (μτβ.) εξαφανίζω κτ, καταστρέφω ολοσχερώς: *Υποσχέθηκε να εξαλείψει την εγκληματικότητα.* **εξάλειψη** η.

έξαλλος -η -ο: ❶ αυτός που δεν μπορεί να συγκρατήσει τον εαυτό του λόγω έντονου συναισθήματος, και (συνεκδ.) η σχετική συμπεριφορά: *Μόλις άκουσε τις κατηγορίες εναντίον του, έγινε ~. Οι φίλαθλοι ξέσπασαν σε έξαλλους πανηγυρισμούς.* ❷ αυτός που υπερβαίνει τα επιτρεπτά όρια, που προκαλεί: *Ενόχλησε ορισμένους το ~ ντύσιμό της.* **έξαλλα** (επίρρ.). **εξαλλοσύνη** η.

εξάνθημα το: ΙΑΤΡ δερματική αλλοίωση (με σπυράκια, κηλίδες κτλ.) που προκαλείται από αλλεργία ή ως σύμπτωμα ορισμένων ασθενειών. **εξανθηματικός -ή -ό**.

εξανίσταμαι: [επίσ.] (αμτβ.) θυμώνω και εκφράζω έντονα την αγανάκτησή μου: *Όταν ακούει να κατηγορούν άδικα τη νεολαία, εξανίσταται.* ☞ σχ. **ενίσταμαι**.

εξαντλώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ μεγάλη σωματική ή ψυχική αποδυνάμωση: *Ο οργανισμός του είναι πολύ εξαντλημένος από την ίωση.* ❷ καταναλώνω μέχρι τέλους: *Τα εισιτήρια του τελικού έχουν εξαντληθεί. Εξαντλήθηκε η υπομονή μου, όλοι για τιμωρία στον Γυμνασιάρχη!* ❸ πραγματεύομαι ένα θέμα λεπτομερώς: *Αφού το εξαντλήσαμε το ζήτημα, γιατί το ξανασυζητάς;* **εξάντληση** η: ❶ σωματική ή ψυχική εξουθένωση κάποιου: *Ένιωθε ~ από την πολυήμερη περιπλάνηση.* ❷ **α.** κατανάλωση μέχρι τέλους: *Η ~ των αποθεμάτων σε λαχανικά οφείλεται στην κακοκαιρία. ~ του νέου μυθιστορήματος του γνωστού Ιταλού συγγραφέα.* **β.** χρήση, άσκηση στον υπέρτατο βαθμό: *~ των ορίων επιείκειας.* ❸ πλήρης διερεύνηση: *η ~ ενός θέματος.* **εξαντλητικός -ή -ό**. **εξαντλητικά** (επίρρ.).

εξαπατώ -ώμαι: (μτβ.) ξεγελώ κπ, στήνω απάτη σε βάρος κάποιου: *Ο πολιτικός αυτός προσπαθεί να εξαπατήσει τον λαό με ψεύτικες υποσχέσεις.* **εξαπάτηση** η: η προσπάθεια να εξαπατήσει κάποιον = ξεγέλασμα, κοροϊδία.

εξαπλώνω -ομαι: ❶ *παθ.* καλύπτω όλο και μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση, επεκτείνομαι: *Η κακή φήμη της εταιρείας εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα στην αγορά.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ γνωστό σε ευρύτερο κοινό, διαδίδω: *Η χρήση του Διαδικτύου για εμπορικούς σκοπούς εξαπλώθηκε ταχύτατα σ' όλο τον πλανήτη.* **εξάπλωση** η: επέκταση, διάδοση: *η ~ της αθλητικής βίας. η ~ μιας πολιτικής ιδεολογίας.*

εξαίσια → εξαίσιος
εξαίσιος
εξαιτίας → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
εξακολούθηση → εξακολουθώ
εξακολουθητικά → εξακολουθώ
εξακολουθητικός → εξακολουθώ
εξακολουθώ
εξακριβώνω
εξακρίβωση → εξακριβώνω
εξαλείφω
εξάλειψη → εξαλείφω
έξαλλα → έξαλλος
έξαλλος
εξαλλοσύνη → έξαλλος
εξαναγκάζω → εκ-
εξαναγκασμός → εκ-
εξαναγκαστικά → εκ-
εξαναγκαστικός → εκ-
εξάνθημα
εξανθηματικός → εξάνθημα
εξανίσταμαι
εξάντληση → εξαντλώ
εξαντλητικά → εξαντλώ
εξαντλητικός → εξαντλώ
εξαντλώ
εξαπάτηση → εξαπατώ
εξαπατώ
εξαπλώνω
εξάπλωση → εξαπλώνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Âï>‰·134

εξάπτω
εξαργυρώνω
εξαργύρωση → εξαργυρώνω
εξαρθρώνω
εξάρθρωση → εξαρθρώνω
έξαρση → εξαίρω
εξάρτημα → εξαρτώ
εξαρτημένος → εξαρτώ
εξάρτηση → εξαρτώ
εξαρτιέμαι → εξαρτώ
εξαρτώ
εξαρτώμαι → εξαρτώ
εξασθένηση → εξασθενώ
εξασθενώ
εξάσκηση → εξασκώ
εξασκώ
εξασφαλίζω
εξασφάλιση → εξασφαλίζω
εξατμίζω → εξάτμιση
εξάτμιση

Από το ελνστ. ρ. ἐξαπλῶ, σύνθετο από τα ἐξ + ἁπλῶ (< ἁπλοῦς).

εξάπτω -ομαι: (μτβ.) ❶ διεγείρω, ανάβω: *Η προκλητική δήλωση του προέδρου ~ τον φανατισμό των οπαδών της ομάδας.* ❷ *παθ.* θυμώνω, νευριάζω εύκολα: *Μην εξάπτεσαι, θα πάθεις τίποτα!* **έξαψη** η: ❶ έντονη διέγερση (συναισθημάτων, παθών): ❷ ΙΑΤΡ αύξηση της θερμοκρασίας, κυρίως κοκκίνισμα στο πρόσωπο, που οφείλεται σε πρόβλημα στην κυκλοφορία του αίματος.

Από το ελνστ. ρ. ἐξάπτω «αναφλέγω».

εξαργυρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ μετατρέπω σε χρήματα την αξία ενός τίτλου: *Πού θα εξαργυρώσω το λαχείο;* ❷ [μειωτ.] αποκομίζω υλικά οφέλη ως αντάλλαγμα της προσφοράς μου: *Προσπαθεί να εξαργυρώσει με ανώτερες διευθυντικές θέσεις τη συμμετοχή του στην εξέγερση του Πολυτεχνείου.* **εξαργύρωση** η.

Από το ΑΕ ρ. ἐξαργυρόω -ῶ, σύνθετο από τα ἐξ + ἀργυρῶ (< ἀργυροῦς).

εξαρθρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ ΙΑΤΡ προκαλώ τη μετατόπιση οστού από την άρθρωσή του = βγάζω: *Με τον ώμο εξαρθρωμένο, αποχώρησε από το παιχνίδι.* ❷ (μτφ.) πετυχαίνω τη διάλυση μιας ομάδας (συνήθως εγκληματικής): *Η αστυνομία εξάρθρωσε σπείρα κακοποιών.* **εξάρθρωση** η.

Από το ΑΕ ρ. ἐξαρθρόω & -έω -ῶ, σύνθετο από τα ἐξ + ἀρθρῶ (< ἄρθρον).

εξαρτώ -ιέμαι & -ώμαι • μτχ. εξαρτημένος: (μτβ.) ❶ βασίζω κτ σε ορισμένους παράγοντες: *~ την επιτυχία της διδασκαλίας από τη συμμετοχή της τάξης.* ❷ *παθ.* στηρίζομαι σε, συνδέομαι με: *Οι αλλαγές στην εκπαίδευση θα εξαρτηθούν από τις οικονομικές δυνατότητες της χώρας.* ❸ *παθ. τριτοπρ.* είναι ενδεχόμενο, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις: *-Θα μας συνοδεύσεις στον χορό; -Εξαρτάται από το ποιος άλλος θα είναι μαζί σας.* ❹ *παθ.* βρίσκομαι υπό την εξουσία κάποιου άλλου: *Οι χώρες του τρίτου κόσμου εξαρτώνται οικονομικά και πολιτικά από τις ισχυρές χώρες.* ❺ μτχ. **α.** αυτός που έχει εθιστεί στα ναρκωτικά: *κέντρο περίθαλψης εξαρτημένων ατόμων.* **β. εξαρτημένη πρόταση**: ΓΛΩΣΣ δευτερεύουσα πρόταση. **εξάρτηση** η: ❶ η στενή σχέση μεταξύ δύο φαινομένων κτλ.: *η ~ της επαγγελματικής επιτυχίας από την οικογενειακή συμπαράσταση.* ❷ η σχέση υποταγής ή άμεσης επιρροής από κπ: *Είναι εμφανής η οικονομική της ~ απ' αυτόν.* ❸ εθισμός: *~ από παραισθησιογόνες ουσίες.* **εξάρτημα** το: το καθένα από τα μέρη που ανήκει σε ορισμένο μηχάνημα, μηχανισμό κτλ. και συμβάλλει στη λειτουργία του: *τα εξαρτήματα του ραδιοφώνου.*

εξασθενώ • αόρ. εξασθένησα, μτχ. εξασθενημένος: (αμτβ.) χάνω τις δυνάμεις μου, μειώνεται η έντασή μου: *εξασθενημένος οργανισμός. Οι άνεμοι εξασθενούν.* **εξασθένηση** η: μείωση δύναμης, ισχύος ή έντασης: *Προβλέπεται ~ των ανέμων αύριο. Ένα από τα συμπτώματα της ασθένειας αυτής είναι η ~ του οργανισμού.* = αδυναμία.

εξασκώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ βοηθώ κπ να γίνει ικανός, εκπαιδεύω για μια ορισμένη δραστηριότητα: *Στο πρόγραμμα αυτό θα εξασκηθώ στη χρήση των πολυμέσων.* ❷ εφαρμόζω κτ που έμαθα θεωρητικά στην πράξη: *Σπούδασε κτηνιατρική, αλλά δεν έχει εξασκήσει το επάγγελμα του κτηνιάτρου μέχρι σήμερα.* **εξάσκηση** η: ❶ άσκηση ορισμένης δραστηριότητας με σκοπό τη βελτίωση: *Η καθημερινή ~ στη χρήση της Ιταλικής είναι απαραίτητη, αν θέλεις να πας για σπουδές στην Ιταλία.* ❷ εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων στην πράξη: *πρακτική ~.*

εξασφαλίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ πετυχαίνω να αποκτήσω ή πραγματοποιώ κτ ενεργώντας κατάλληλα: *Κατάφερε να εξασφαλίσει μία θέση στο Δημόσιο. Η ομάδα μας εξασφάλισε την πρόκριση.* ❷ κάνω τις απαραίτητες ενέργειες ώστε κπ να έχει ασφάλεια (κυρίως οικονομική): *Με τη διαθήκη του εξασφάλισε τα παιδιά του.* ❸ *παθ.* προφυλάσσω τον εαυτό μου από μελλοντικό κίνδυνο: *Πρόσεξε την εγγύηση του μηχανήματος για καλό και για κακό!* **εξασφάλιση** η: το να εξασφαλίζει κπ κτ ή κπ: *επαγγελματική ~. Στάθηκαν ώρες στην ουρά για την ~ των εισιτηρίων.*

εξάτμιση η: ❶ φυσικό φαινόμενο κατά το οποίο ένα υγρό μετατρέπεται σε αέριο. ❷ ΜΗΧΑΝ σωλήνας από τον οποίο εκπέμπονται τα καυσαέρια οχήματος: *εξατμίσεις των αυτοκινήτων.* **εξατμίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) προκαλώ εξάτμιση ενός υγρού: *Η μεγάλη ζέστη του καλο-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·135

καιριού ~ το νερό από τα ανοιχτά δοχεία. ❷ *παθ.* (αμτβ.) μετατρέπομαι από υγρό σε αέριο: *Η βενζίνη εξατμίστηκε.* ❸ *παθ.* (μτφ.) εξαφανίζομαι, χάνομαι: *Η επιθυμία τους να ζήσουν στη φύση εξατμίστηκε.*

> Από το ΑΕ ρ. *ἐξατμίζω*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ἀτμίζω* (< *ἀτμός*).

εξαφανίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ ή κτ να μη φαίνεται ή να μην υπάρχει: *Εξαφάνισε τα γλυκά, για να μην τα φάμε. Οι ενέργειες του ανθρώπου κατά της φύσης έχουν εξαφανίσει πολλά είδη ζώων.* ❷ *παθ.* δεν είναι γνωστό πού βρίσκομαι: *Εξαφανίστηκαν πολύτιμα έγγραφα από το γραφείο του υπουργού.* ❸ καταστρέφω ολοσχερώς: *Μια πυρηνική έκρηξη μπορεί να εξαφανίσει μία ολόκληρη χώρα.* **εξαφάνιση** η: το να μη φαίνεται κπ ή κτ, να έχει χαθεί ή να μην υπάρχει πια: *Η ~ του παιδιού δηλώθηκε στην αστυνομία. Πολλά είδη πουλιών, τα οποία απειλούνται με ~, θα μπορέσουν να σωθούν.*

εξέγερση η: βίαιη, ομαδική κινητοποίηση εναντίον οποιασδήποτε εξουσίας: *η ~ των φοιτητών του Πολυτεχνείου κατά της δικτατορίας.* **εξεγείρω -ομαι**: (μτβ.) *συνήθ. παθ.* παρακινώ σε αντίδραση ή επανάσταση = ξεσηκώνω: *Οι ιθαγενείς εξεγέρθηκαν κατά των αποικιοκρατών.*

εξέδρα η: ❶ κατασκευή επίπεδη και υπερυψωμένη, με σκοπό να βλέπουν ή να φαίνονται καλύτερα όσοι ανεβαίνουν πάνω της: *η ~ των επισήμων.* ❷ σειρές καθισμάτων στα οποία κάθονται θεατές, κυρίως σε γήπεδα, και (συνεκδ.) το σύνολο των θεατών αυτών των σειρών: *Έχει πολύ κόσμο, είναι γεμάτες οι εξέδρες. Όλη η ~ σηκώθηκε όρθια πανηγυρίζοντας το γκολ.*

> Από το ΑΕ *ἐξέδρα* «ταράτσα σκεπαστή με καθίσματα» (< *ἐξ* + *ἕδρα*).

εξελίσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ *συνήθ. παθ.* μεταβάλλω κτ σταδιακά: *Η ελληνική γλώσσα εξελίσσεται συνεχώς.* ❷ *παθ.* προοδεύω, βελτιώνομαι, αναπτύσσομαι: *Εξελίχθηκε σε σπουδαίο επιστήμονα. Το εργοστάσιο εκσυγχρονίστηκε με μηχανήματα εξελιγμένης τεχνολογίας.* **εξέλιξη** η. **εξελικτικός -ή -ό. εξελικτικά** (επίρρ.). **εξελίξιμος -η -ο.**

εξερευνώ -ώμαι: (μτβ.) ❶ ερευνώ κπ (άγνωστο) τόπο για να τον γνωρίσω: *Εξερεύνησε τη χώρα και έφτιαξε τους πρώτους χάρτες. Το παιδί προσπαθεί να εξερευνήσει και να ανακαλύψει τον κόσμο.* ❷ (μτφ.) ερευνώ κτ με προσοχή για να ανακαλύψω όλες τις πτυχές του: *Στο έργο του προσπαθεί να εξερευνήσει την ανθρώπινη ψυχή.* **εξερεύνηση** η: ❶ έρευνα σε άγνωστο τόπο: *Δύο διαστημόπλοια θα διατεθούν για την ~ του Άρη.* ❷ προσεκτική μελέτη θέματος ή αντικειμένου: *Ασχολείται με την ~ των σύγχρονων δρόμων της επικοινωνίας.* **εξερευνητής** ο, **-ήτρια** η. **εξερευνητικός -ή -ό.**

εξετάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ μελετώ κτ προσεκτικά για να καταλήξω σε συμπεράσματα: *Ο εισαγγελέας εξέτασε όλα τα στοιχεία που του παρέδωσε η αστυνομία.* ❷ ελέγχω τις γνώσεις κπ: *Άρχισε να ~ τους μαθητές.* ❸ ελέγχω την κατάσταση της υγείας κπ: *Σε εξέτασε ο γιατρός;* **εξέταση** η. **εξεταστής** ο, **-άστρια** η. **εξεταστικός -ή -ό. εξεταστικά** (επίρρ.).

εξευμενίζω -ομαι: (μτβ.) μειώνω την οργή κπ = καταπραΰνω: *Πρόσφεραν θυσία στην Ήρα, για να την εξευμενίσουν.* **εξευμενισμός** ο. **εξευμενιστικός -ή -ό. εξευμενιστικά** (επίρρ.).

εξεύρεση η: [επίσ.] εύρεση κπ πράγματος μετά από επίμονη και κοπιαστική προσπάθεια: *Γίνονται προσπάθειες για την ~ λύσης στο Κυπριακό.*

εξευτελίζω -ομαι: (μτβ.) προσβάλλω πολύ κπ, τον ταπεινώνω = [οικ.] ξεφτιλίζω: *Του μίλησε άσχημα, τον εξευτέλισε μπροστά στον κόσμο. Η ομάδα εξευτελίστηκε με τέτοια ήττα.* **εξευτελισμός** ο. **εξευτελιστικός -ή -ό. εξευτελιστικά** (επίρρ.)

> Από το ελνστ. *ἐξευτελίζω*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *εὐτελίζω* (< *εὐτελής*). ☞ λ. **ξεφτιλίζω.**

εξηγώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αναλύω κτ έτσι, ώστε να το καταλάβει κπ: *Μας το εξήγησε με λόγια απλά και κατανοητά. Μας εξηγούσε για ποιο λόγο δεν μπορούμε να μπούμε.* ❷ ερμηνεύω κτ: *Είναι δύσκολο να εξηγήσει κανείς την αλλαγή στη συμπεριφορά του.* ❸ (& *παθ.*) ξεκαθαρίζω τη στάση μου, δικαιολογούμαι: *Έχω εξηγηθεί μαζί του και δε θα υπάρξει καμία παρεξήγηση.* **εξήγηση** η.

> Από το ΑΕ ρ. *ἐξηγοῦμαι*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ἡγοῦμαι*, που συνδύαζε τις σημ. «είμαι αρχηγός» και «ερμηνεύω» («δείχνω τον δρόμο»).

εξαφανίζω
εξαφάνιση → εξαφανίζω
έξαψη → εξάπτω
εξεβίασα → εκβιάζω
εξεγείρω → εξέγερση
εξέγερση
εξέδιδα → εκδίδω
εξέδρα
εξέδωσα → εκδίδω
εξέθεσα → εκθέτω
εξειδίκευση → εκ-
εξειδικεύω → εκ-
εξελέγην → εκλέγω
εξέλεξα → εκλέγω
εξελικτικά → εξελίσσω
εξελικτικός → εξελίσσω
εξέλιξη → εξελίσσω
εξελίξιμος → εξελίσσω
εξελίσσω
εξέπεμψα → εκπέμπω
εξέπεσα → εκπίπτω
εξεπλάγην → εκπλήττω
εξέπληξα → εκπλήττω
εξέπνευσα → εκπνέω
εξερεύνηση → εξερευνώ
εξερευνητής → εξερευνώ
εξερευνητικός → εξερευνώ
εξερευνήτρια → εξερευνώ
εξερευνώ
εξερράγην → εκρήγνυμαι
εξετάζω
εξέταση → εξετάζω
εξεταστής → εξετάζω
εξεταστικά → εξετάζω
εξεταστικός → εξετάζω
εξετάστρια → εξετάζω
εξέτεινα → εκτείνω
εξετέλεσα → εκτελώ
εξευμενίζω
εξευμενισμός → εξευμενίζω
εξευμενιστικά → εξευμενίζω
εξευμενιστικός → εξευμενίζω
εξεύρεση
εξευτελίζω
εξευτελισμός → εξευτελίζω
εξευτελιστικά → εξευτελίζω
εξευτελιστικός → εξευτελίζω
έξη → σχ. έχω
εξήγα → εξάγω
εξήγαγα → εξάγω
εξήγγειλα → εξαγγέλλω
εξήγηση → εξηγώ
εξηγώ
εξημερώνω → εκ-
εξημέρωση → εκ-
εξήρα → εξαίρω
εξήρθην → εξαίρω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·136

εξής[1]
εξής[2] → εξής[1]
εξήχθην → εξάγω
εξιλαστήριος → εξιλεώνω
εξιλεώνω
εξιλέωση → εξιλεώνω
εξισορρόπηση → εκ-
εξισορροπητικά → εκ-
εξισορροπητικός → εκ-
εξισορροπώ → εκ-
εξίσου
εξισώνω
εξίσωση → εξισώνω
εξιτήριο
εξιχνιάζω
εξιχνίαση → εξιχνιάζω
έξοδο
έξοδος
εξοικειώνω
εξοικείωση → εξοικειώνω
εξοικονόμηση → εξοικονομώ
εξοικονομώ
εξολόθρευση → εξολοθρεύω
εξολοθρευτής → εξολοθρεύω
εξολοθρεύω
εξομάλυνση → εκ-
εξομαλυντικά → εκ-
εξομαλυντικός → εκ-
εξομαλύνω → εκ-
εξομολόγηση → εξομολογώ
εξομολογητήριο → εξομολογώ
εξομολογητής → εξομολογώ
εξομολογητικά → εξομολογώ
εξομολογητικός → εξομολογώ
εξομολογήτρια → εξομολογώ
εξομολόγος → εξομολογώ
εξομολογώ

εξής[1] (επίρρ.): στις εκφρ. ***ως ~***: με τον παρακάτω τρόπο, έτσι: *Θα συνεχίσουμε ως εξής...* ***στο ~***: στη συνέχεια, από δω και μπρος, στο μέλλον: *Από εδώ και ~ δε δίνονται διευκρινίσεις στους εξεταζόμενους.* **εξής**[2] (επίθ.) • άκλ.: αυτός που παρουσιάζεται στη συνέχεια = ακόλουθος: *Θα μου αγοράσεις τα ~ προϊόντα.* (& ως ουσ.) *Σου εφιστώ την προσοχή στο εξής...* ☞ σχ. **άνω**.

εξιλεώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ μειώνω την οργή κπ (κυρίως θεότητας) προς το πρόσωπό μου, εξευμενίζω. ❷ *παθ.* μου δίνεται συγχώρεση για κάποια ενέργεια ή συμπεριφορά μου: *Χάρισε την περιουσία του στους φτωχούς, για να εξιλεωθεί για τις αδικίες που έκανε.* **εξιλέωση** η: εξευμενισμός, συγχώρεση για συγκεκριμένη ενέργεια ή συμπεριφορά. **εξιλαστήριος -α -ο**: συνήθ. στην έκφρ. **~ θύμα**: αυτός που σκόπιμα ενοχοποιείται και τιμωρείται για κτ, ενώ δε λογοδοτούν οι πραγματικοί υπεύθυνοι = αποδιοπομπαίος τράγος.

εξίσου (επίρρ.): ❶ στον ίδιο βαθμό με τους άλλους: *Και οι δύο παίκτες είναι ~ καλοί στην επίθεση.* ❷ σε ίση ποσότητα, σε ίσα μέρη: *Θα μοιραστούμε ~ τα κέρδη.*

εξισώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ ή κτ ίσο με κπ ή κτ άλλο: *Μην ~ την προσφορά τη δική μας με εκείνη των πολιτικών μας αντιπάλων.* **εξίσωση** η: ❶ το να εξισώνει κανείς κπ ή κτ με κπ ή κτ άλλο. ❷ ΜΑΘ ισότητα η οποία περιλαμβάνει μεταβλητές και επαληθεύεται για συγκεκριμένες τιμές τους: *~ πρώτου/δευτέρου βαθμού.*

εξιτήριο το: έγγραφο νοσοκομείου που παίρνει υποχρεωτικά ο ασθενής όταν φεύγει από αυτό ≠ εισιτήριο.

εξιχνιάζω -ομαι: (μτβ.) ανακαλύπτω την αλήθεια, τα αίτια, τη λύση σε μια σκοτεινή υπόθεση: *Η αστυνομία προσπαθεί να εξιχνιάσει αυτό το φρικτό έγκλημα.* **εξιχνίαση** η.

> Από το ελνστ. ρ. *ἐξιχνιάζω*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ἴχνος*.

έξοδο το: *συνήθ. πληθ.* το χρηματικό ποσό που ξοδεύει κπ πληρώνοντας αγαθά, υπηρεσίες κτλ. ≠ έσοδο: *Ο γιος μου σπουδάζει, γι' αυτό έχω πολλά ~.*

έξοδος η: ≠ είσοδος ❶ το να βγει κπ έξω από κπ κλειστό χώρο ή τόπο: *Μετά την ~ του από το κοινοβούλιο, ο πρωθυπουργός δεν έκανε δηλώσεις. Του απαγορεύτηκε η ~ από τη χώρα. η Έξοδος του Μεσολογγίου.* ❷ το σημείο από όπου βγαίνει κπ από κλειστό χώρο ή ορισμένο τόπο: *Η σήραγγα αυτή έχει ~ στα χίλια μέτρα. Ιδιαίτερα αυξημένη είναι η κίνηση στις εξόδους της πόλης.* ❸ **α.** το να βγει κπ από το σπίτι του για να ψυχαγωγηθεί: *Απόψε έχουμε ~, θα πάμε σ' έναν χορό.* **β.** μαζική φυγή από μεγάλο αστικό κέντρο: *Η μεγάλη ~ του Πάσχα συνεχίζεται.* ❹ απομάκρυνση από μια αρνητική κατάσταση: *Τα μέτρα αυτά μπορούν να οδηγήσουν την εκπαίδευση στην ~ από την κρίση.* ❺ ΦΙΛΟΛ το τελευταίο τμήμα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, όπου ο χορός αποχωρεί από τη σκηνή.

> Από το ΑΕ *ἔξοδος*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ὁδός* «δρόμος».

εξοικειώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ οικείο, φιλικό με κπ άλλο ή με κτ: *Το βιβλίο επιχειρεί, με παραδείγματα και εικόνες, να εξοικειώσει τα παιδιά με την τέχνη.* ❷ *παθ.* συνηθίζω σε κτ, μαθαίνω: *Οι περισσότεροι Έλληνες δεν είναι ακόμα εξοικειωμένοι με την τεχνολογία.* **εξοικείωση** η.

εξοικονομώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω οικονομία σε κτ που είναι απαραίτητο, δε σπαταλώ: *Προσπαθεί να εξοικονομήσει χρήματα, για να βοηθήσει τους γονείς του. Με τα νέα πληροφοριακά συστήματα οι εταιρείες εξοικονομούν χρόνο και χρήμα.* ❷ καταφέρνω να εξασφαλίσω κάτι: *Όταν ήμουν φοιτητής, δούλευα για να εξοικονομώ κάποια χρήματα.* **εξοικονόμηση** η.

εξολοθρεύω -ομαι: (μτβ.) εξοντώνω, καταστρέφω ολοκληρωτικά: *Τα νέα όπλα μπορούν να εξολοθρεύσουν ολόκληρη χώρα.* **εξολόθρευση** η. **εξολοθρευτής** ο, **-εύτρια** η. **εξολοθρευτικός -ή -ό.**

> Από το ελνστ. ρ. *ἐξολοθρεύω*, σύνθετο από τα *ἐξ* + *ὄλεθρος* (από το ΑΕ ρ. *ὄλλυμι* «καταστρέφω»).

εξομολογώ -ούμαι & [λαϊκ.] **ξομολογώ** & **-άω -ιέμαι:** (μτβ.) ❶ ΕΚΚΛ **α.** (για κληρικό) ακούω τα αμαρτήματα ενός πιστού κατά τη διάρκεια του μυστηρίου της εξομολόγησης: *Να πας στον παπά να σε εξομολογήσει.* **β.** *παθ.* (για χριστιανό) λέω τα αμαρτήματά μου σε κληρικό για να ζητήσω συγχώρεση: *Πριν κοινωνήσεις, πρέπει να εξομολογηθείς.* ❷ *παθ.* αποκαλύπτω σε κπ ένα μυστικό, τις σκέψεις μου

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·137

κτλ.: *Της εξομολογήθηκε ότι αυτός είχε διαπράξει τον φόνο.* **εξομολόγηση** η: ❶ εκκλ ένα από τα μυστήρια της εκκλησίας. ❷ το να εξομολογείται (σημ. 2), καθώς και αυτό που εξομολογείται κπ: *Έκπληκτη άκουγε την ερωτική του ~.* **εξομολογητικός -ή -ό. εξομολογητικά** (επίρρ.). **εξομολόγος** ο: εκκλ κληρικός που εξομολογεί. **-ητήριο** το: εκκλ χώρος όπου γίνεται η εξομολόγηση. **εξομολογητής** ο, **-ήτρια** η: ❶ *μόνο αρσ.* = εξομολόγος. ❷ πρόσωπο στο οποίο εξομολογείται (σημ. 2) κπ κτ.

εξοντώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ σκοτώνω, αφανίζω: *Από τους βομβαρδισμούς εξοντώθηκαν χιλιάδες άμαχοι.* ❷ προκαλώ πολύ μεγάλη κόπωση, φθορά: *Εργάζονται κάτω από συνθήκες που τους εξοντώνουν.* **εξόντωση** η. **εξοντωτικός -ή -ό. εξοντωτικά** (επίρρ.).

εξορία η: ❶ ποινή απομάκρυνσης από τον τόπο διαμονής κπ σε άλλη περιοχή ή χώρα, και (συνεκδ.) το μέρος αυτό: *Οι Αθηναίοι τιμωρούσαν με ~ όσους πίστευαν ότι έβλαψαν την πόλη.* ❷ (μτφ.) χαρακτηρισμός απομακρυσμένου τόπου, στον οποίο κπ είναι υποχρεωμένος να ζει: *Ο πρώτος μου διορισμός ήταν σ' ένα χωριό στην άλλη άκρη της χώρας, πραγματική ~!* **εξορίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ τιμωρώ κπ με εξορία. ❷ (μτφ., για πργ.) απομακρύνω ή καταργώ: *Θα εξορίσουμε τα αρχαία ελληνικά από την εκπαίδευσή μας;* **εξόριστος -η -ο**.

εξουδετερώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ αδρανή, τον εκμηδενίζω, τον αποδυναμώνω: *Με μια τελική επίθεση ο στρατός μας εξουδετέρωσε τις εχθρικές δυνάμεις.* **εξουδετέρωση** η.

εξουθενώνω -ομαι: (μτβ.) κουράζω κπ πολύ, τον εξαντλώ: *Επιστρέφει εξουθενωμένος από την πολλή δουλειά.* **εξουθένωση** η. **εξουθενωτικός -ή -ό. εξουθενωτικά** (επίρρ.).

εξουσία η: ❶ η δυνατότητα ή η δύναμη κπ να επιβάλλει τη θέληση ή τις αποφάσεις του σε άλλους: *Έχει την ~ να εμποδίσει αυτό το δημοσίευμα.* ❷ η εξουσία του κράτους, όπως καθορίζεται από το σύνταγμα και τους νόμους, η πολιτική εξουσία και (συνεκδ.) αυτοί που την κατέχουν: *Η ~ του πρωθυπουργού δεν είναι ανεξέλεγκτη.* **εξουσιάζω -ομαι**: (μτβ. & με παράλ αντικ.) ασκώ εξουσία σε κπ ή κτ: *Προσωπικά ~ μόνο τον εαυτό μου και κανέναν άλλο.* **εξουσιαστικός -ή -ό. εξουσιαστικά** (επίρρ.). **εξουσιαστής** ο, **-άστρια** η.

εξουσιοδοτώ -ούμαι: (μτβ.) δίνω το δικαίωμα σε κπ να ενεργήσει για μένα ή να με εκπροσωπήσει: *Τον εξουσιοδότησα να παραλάβει την επιστολή από το Ταχυδρομείο.* **εξουσιοδότηση** η: το να εξουσιοδοτείται κπ να ενεργήσει ή να εκπροσωπήσει άλλο πρόσωπο, καθώς και το σχετικό έγγραφο.

εξοφλώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αποπληρώνω χρέος: *~ ένα δάνειο. Σήμερα εξόφλησα το δάνειο που είχα πάρει πριν από πέντε χρόνια.* ❷ (μτφ.) ανταποδίδω χάρη, ηθικό χρέος. **εξόφληση** η. **εξοφλητικός -ή -ό. εξοφλητέος -α -ο**.

εξοχή η: ❶ περιοχή που βρίσκεται έξω από τις πόλεις, στην ύπαιθρο, και προσφέρεται για αναψυχή: *Θα πάμε λίγες μέρες στην ~ να ξεκουραστούμε.* ❷ τμήμα γραμμής ή επιφάνειας που προεξέχει ≠ εσοχή. ***κατ΄ εξοχήν*** & ***κατεξοχήν***: κυρίως, περισσότερο από κάθε άλλο. **εξοχικός -ή -ό**: αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στην εξοχή: *Πωλούνται ~ κατοικίες.* **εξοχικό** το: σπίτι στην εξοχή.

έξοχος -η -ο: αυτός που είναι πολύ καλός ή πολύ ωραίος: *Πρόκειται για ~ εργασία σχετικά με τον ρατσισμό.* **έξοχα** (επίρρ.): *Περάσαμε ~!* **εξόχως** (επίρρ.): [επίσ.] πάρα πολύ: *Οι πληροφορίες του ήταν ~ διαφωτιστικές.*

> Από το ΑΕ *ἔξοχος* (< *ἐξέχω*).

εξυπηρετώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ προσφέρω τις υπηρεσίες μου σε κπ: *Υπήρχε ένας υπάλληλος για να εξυπηρετήσει εκατό ανθρώπους!* ❷ καλύπτω την ανάγκη κπ, βοηθώ: *Ο νέος αυτοκινητόδρομος θα εξυπηρετήσει όλη την πόλη.* **εξυπηρέτηση** η. **εξυπηρετικός -ή -ό. εξυπηρετικά** (επίρρ.). **εξυπηρετητής** ο: πληροφ μονάδα παροχής υπηρεσιών σε δίκτυο υπολογιστών.

έξυπνος -η -ο: ❶ **α.** αυτός που έχει την ικανότητα να καταλαβαίνει ή να μαθαίνει αμέσως και σε βάθος ≠ κουτός, χαζός, βλάκας: *Είναι ~, θα πετύχει στη ζωή του.* **β.** [ειρων.] αυτός που παριστάνει τον έξυπνο: *Αφήσαμε το φαγητό να ζεσταθεί, και ήρθε ο ~ και μας το έφαγε!* ❷ αυτός που φανερώνει πνευματική ικανότητα, εξυπνάδα: *~ ερώτηση/κίνηση/σχέδιο /βλέμμα.* **έξυπνα** (επίρρ.). **εξυπνάδα** η: ❶ ιδιότητα του έξυπνου, ικανότητα αντίληψης, κατανόησης και κρίσης = ευφυΐα ≠ βλακεία. ❷ [ειρων.] ανοησία που παρουσιάζεται ως κτ έξυπνο.

έξω (επίρρ.): ≠ μέσα ❶ εκτός ορισμένου χώρου: *Τα παιδιά παίζουν ~ στον κήπο.* ***~ καρδιά***: (για πρόσ.) ευχάριστος, διασκεδαστικός. ***~ φρενών***: (για πρόσ.) εξοργισμένος, πολύ θυμωμένος. ❷ εκτός σπιτιού ή εκτός των συνό-

εξοντώνω
εξόντωση → εξοντώνω
εξοντωτικά → εξοντώνω
εξοντωτικός → εξοντώνω
εξοπλίζω → εκ-
εξοπλισμός → εκ-
εξοπλιστικός → εκ-
εξοργίζω → εκ- & σχ. οργίζομαι
εξοργιστικά → εκ-
εξοργιστικός → εκ-
εξορία
εξορίζω → εξορία
εξόριστος → εξορία
εξόρυξη → σχ. ορυκτό
εξουδετερώνω
εξουδετέρωση → εξουδετερώνω
εξουθενώνω
εξουθένωση → εξουθενώνω
εξουθενωτικά → εξουθενώνω
εξουθενωτικός → εξουθενώνω
εξουσία
εξουσιάζω → εξουσία
εξουσιαστής → εξουσία
εξουσιαστικά → εξουσία
εξουσιαστικός → εξουσία
εξουσιάστρια → εξουσία
εξουσιοδότηση → εξουσιοδοτώ
εξουσιοδοτώ
εξόφληση → εξοφλώ
εξοφλητέος → εξοφλώ
εξοφλητικός → εξοφλώ
εξοφλώ
έξοχα → έξοχος
εξοχή
εξοχικό → εξοχή
εξοχικός → εξοχή
έξοχος
εξόχως → έξοχος
εξυβρίζω → εκ-
εξύβριση → εκ-
εξυγιαίνω → εκ-
εξυγίανση → εκ-
εξυγιαντικά → εκ-
εξυγιαντικός → εκ-
εξυπηρέτηση → εξυπηρετώ
εξυπηρετητής → εξυπηρετώ
εξυπηρετικά → εξυπηρετώ
εξυπηρετικός → εξυπηρετώ
εξυπηρετώ
έξυπνα → έξυπνος
εξυπνάδα → έξυπνος
έξυπνος
έξω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·138

εξω-
εξώ- → εξω-
εξώγαμος → εξω-
εξωγενής → εξω-
εξωγήινος → εξω-
εξωγλωσσικός → εξω-
εξωδικαστικός → εξω-
εξώθηση → εξωθώ
εξωθώ
εξωκειμενικός → εξω-
εξωκοινοβουλευτικός → εξω-
εξωκομματικός → εξω-
εξωμήτριος → εξω-
εξωνοσοκομειακός → εξω-
έξωση
εξώστης
εξωσχολικός → εξω-
εξωσωματικός → εξω-
εξωτερικά → εξωτερικός
εξωτερίκευση → εξωτερικός
εξωτερικεύω → εξωτερικός
εξωτερικό → εξωτερικός
εξωτερικός
εξωτικά → εξωτικός
εξωτικός
εξωφρενικά → εξωφρενικός
εξωφρενικός
εορτάζω → εορτή
εορτασμός → εορτή
εορταστικά → εορτή
εορταστικός → εορτή
εορτή
εορτινός → εορτή
επ- → επι-
έπ- → επι-
επαγγέλλομαι → επάγγελμα
επάγγελμα
επαγγελματίας → επάγγελμα
επαγγελματικά → επάγγελμα
επαγγελματικός → επάγγελμα
επαγγελματισμός → επάγγελμα
επαινετικά → επαινώ
επαινετικός → επαινώ
έπαινος → επαινώ
επαινώ
επαίρομαι → έπαρση
επαιτεία → επαίτης
επαίτης
επαιτώ → επαίτης
επαλείφω → επί-
επάλειψη → επί-
επαλήθευση → επί-
επαληθεύω → επί-
έπαλξη

ρων μιας χώρας: *Είχαμε καιρό να βγούμε ~ με τους φίλους μας. Σπούδασε ~.* = στο εξωτερικό. ❸ (+ *από*) εκτός ορισμένου χώρου ή ορισμένης κατάστασης: *Βγήκα ~ από το δωμάτιο τρέχοντας. Όλα αυτά είναι ~ από κάθε λογική* = πέρα.

εξω- & εξώ-: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ αυτόν που δεν ανήκει σε αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.: *εξωγλωσσικός, εξωκειμενικός, εξωκοινοβουλευτικός, εξωκομματικός, εξωνοσοκομειακός, εξωσχολικός.* ❷ αυτόν που προέρχεται από αλλού: *εξωγήινος, εξωγενής.* ❸ αυτόν που προκύπτει ή συμβαίνει έξω από αυτό που δηλώνει το β΄ συνθ.: *εξώγαμος, εξωδικαστικός, εξωμήτριος, εξωσωματικός.*

εξωθώ -ούμαι: (μτφ., μτβ.) πιέζω έντονα κπ να κάνει κτ, κυρ. αρνητικό: *Με τη στάση του τον εξώθησε σε παραίτηση.* **εξώθηση** η.

έξωση η: ❶ η με δικαστική απόφαση εκδίωξη ενοικιαστή από τον χώρο που νοικιάζει. ❷ απομάκρυνση από τον θρόνο = εκθρόνιση: *η ~ του Πατριάρχη από την Κωνσταντινούπολη.*

> Οι λ. *έξωση* και *εξώστης* έχουν κοινή ρίζα από το ΑΕ ρ. *ἐξωθῶ.*

εξώστης ο: ❶ μπαλκόνι: *Χαιρέτησε τους ψηφοφόρους από τον ~ του δημαρχείου.* ❷ προεξοχή ορόφου ή ημιορόφου μέσα σε αίθουσα θεάτρου ή κινηματογράφου, και (συνεκδ.) το σύνολο των θεατών που κάθονται σε αυτή: *Θα δούμε το έργο από τον ~. Όρθιος ο ~ χειροκροτούσε.* ☞ σχ. **έξωση**.

εξωτερικός -ή -ό: ≠ εσωτερικός ❶ αυτός που βρίσκεται προς τα έξω ή έξω από έναν χώρο ή από κτ άλλο: *η ~ πλευρά του τοίχου.* ❷ αυτός που αφορά τις σχέσεις ενός συνόλου με τον κόσμο που βρίσκεται έξω από αυτό: *Η ~ πολιτική της Ελλάδας είναι ξεκάθαρη.* **εξωτερικά** (επίρρ.). **εξωτερικό** το: οι ξένες χώρες. **εξωτερικεύω -ομαι**: (μτβ.) φανερώνω στους άλλους ό,τι νιώθω ή σκέφτομαι: *Στην κουβέντα μας εξωτερίκευσε συναισθήματα που κρατούσε χρόνια κρυμμένα.* **εξωτερίκευση** η.

εξωτικός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι ή προέρχεται από μακρινή, συνήθως τροπική χώρα: *Θα ζητήσω έναν χυμό από ~ φρούτα.* ❷ αυτός που έχει κάποια εξωτικά χαρακτηριστικά: *~ χορός/ομορφιά.* **εξωτικά** (επίρρ.).

εξωφρενικός -ή -ό: αυτός που είναι τελείως παράλογος: *Μας ζήτησε μια ~ τιμή.* **εξωφρενικά** (επίρρ.).

εορτή: [επίσ.] γιορτή: *Θα παρελάσουμε στην εθνική ~.* **εορτάζω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ. & με παράλ. αντικ.) γιορτάζω. **εορταστικός -ή -ό**. **εορταστικά** (επίρρ.). **εορτασμός** ο: εορταστικές εκδηλώσεις, συνήθως δημόσιου χαρακτήρα: *ο ~ του ΟΧΙ.* **εορτινός -ή -ό**. ☞ **γιορτή**.

επάγγελμα το: κάθε εργασία που ασκεί κπ, για να εξασφαλίζει τα απαραίτητα για την επιβίωση: *Η άσκηση του επαγγέλματος πρέπει να γίνεται με σωστά κριτήρια.* **επαγγελματίας** ο, η: αυτός που ασκεί ένα επάγγελμα με ευθύνη και συνέπεια ≠ ερασιτέχνης. **επαγγελματικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον επαγγελματία ή το επάγγελμα: *Δε γίνεται σωστός ~ προσανατολισμός στο σχολείο.* **επαγγελματικά** (επίρρ.). **επαγγέλλομαι**: (μτβ.) έχω ως επάγγελμα: *Τι επαγγέλεστε;* **επαγγελματισμός** ο: συνέπεια και μεθοδικότητα στην άσκηση του επαγγέλματος ≠ ερασιτεχνισμός.

επαινώ -ούμαι: (μτβ.) λέω καλά λόγια για κπ ή κτ = επιδοκιμάζω, εγκωμιάζω ≠ επικρίνω: *Ο Διευθυντής τον επαίνεσε δημόσια για την ειλικρίνειά του.* **έπαινος** ο: ❶ = επιδοκιμασία, εγκώμιο ≠ ψόγος. ❷ επίσημο έγγραφο με το οποίο επιβραβεύεται συγκεκριμένη συμπεριφορά, επίδοση, έργο κτλ. = βραβείο, αριστείο: *Δόθηκαν οι ~ στους μαθητές που αρίστευσαν.* **επαινετικός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει έπαινο: *~ λόγια.* **επαινετικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐπαινῶ*, σύνθετο από τα *ἐπί* + *αἰνῶ* (<*αἶνος* «εξυμνητικός λόγος»). Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *αίνιγμα, υπαινίσσομαι, υπαινιγμός* κτλ.

επαίτης ο: [επίσ.] πρόσωπο που ζητά ελεημοσύνη από άλλους = ζητιάνος. **επαιτεία** η: [επίσ.] ζητιανιά: *Η φτώχεια τον εξώθησε στην ~.* **επαιτώ** • μόνο ενστ. & πρτ.: [επίσ.] (αμτβ. & μτβ.) ζητιανεύω.

έπαλξη η: *συνήθ. πληθ.* ❶ καθεμία από τις οδοντωτές προεξοχές που υπάρχουν στην κορυφή ενός τείχους, από τις οποίες πολεμούσαν οι αμυνόμενοι στρατιώτες. ❷ (μτφ.) θέση για αγώνα και επιφυλακή: *Χρόνια τώρα παραμένει στις επάλξεις για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.*

επαναλαμβάνω -ομαι • αόρ. *επανέλαβα*, παθ. αόρ. *επαναλήφθηκα*, μππ. *επανειλημμένος*: (μτβ.) ❶ λέω ή κάνω κτ παραπάνω από μία φορά = ξαναλέω, ξανακάνω: *Μπορείς να*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·139

επαναλάβεις την ερώτηση; Το λάθος που κάνατε είναι σοβαρό, φροντίστε να μην επαναληφθεί! ❷ (για μάθημα) διαβάζω κτ πάλι για να το μάθω. *Να επαναλάβεις πολλές φορές τους κανόνες για να τους μάθεις!* **επανειλημμένα** & **-ως** (επίρρ.): πολλές φορές: *Του έχω ~ τονίσει ότι δεν πρέπει να αργεί.* **επανάληψη** η. **επαναληπτικός -ή -ό**: αυτός που επαναλαμβάνεται. **επαναληπτικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐπαναλαμβάνω*, σύνθετο από τα *ἐπί + ἀνά + λαμβάνω*.

επαναστατώ: (αμτβ.) ❶ εξεγείρομαι εναντίον της πολιτικής ή άλλης εξουσίας ή μιας κατάστασης: *Τον Μάη του 1968 οι νέοι στη Γαλλία επαναστάτησαν ενάντια στην κοινωνική αδικία και ανισότητα.* ❷ (μτφ.) αγανακτώ, εναντιώνομαι σε μια άσχημη ή παράλογη κατάσταση: *Επαναστάτησε μπροστά στην αδικία που έγινε στην κόρη του.* **επανάσταση** η: ❶ εξέγερση λαού με σκοπό την αλλαγή του πολιτικού ή κοινωνικού καθεστώτος: *Η Γαλλική ~ έθεσε τις βάσεις της σύγχρονης δημοκρατίας.* ❷ (μτφ.) πολύ μεγάλη αλλαγή ή καινοτομία σε βασικό τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας ή σκέψης: *Η αποκωδικοποίηση του DNA είναι πραγματική ~ για τη Γενετική.* ❸ (μτφ.) αντίδραση σε κτ που θεωρείται καταπιεστικό ή παράλογο: *Μόλις κατάλαβε ότι οι γονείς του θα αντιδρούσαν, κήρυξε ~.* **επαναστάτης** ο, **-τρια** η: ❶ αυτός που συμμετέχει ή υποστηρίζει μια επανάσταση. ❷ αυτός που έχει επιφέρει μεγάλες καινοτομίες σε έναν τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας. ❸ αυτός που έχει ανυπότακτη στάση και αμφισβητεί συνεχώς. **επαναστατικός -ή -ό**. **επαναστατικά** (επίρρ.).

επαναφέρω -ομαι: (μτβ.) ξαναφέρνω κπ ή κτ σε μια προηγούμενη κατάσταση: *Μετά από χρόνια δικτατορίας, ο λαός ~ τη Δημοκρατία στη χώρα. Μετά από λίγη ώρα, επανέφερε το ζήτημα της αμοιβής τους.* **επαναφορά** η.

επανορθώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) διορθώνω τη ζημιά που προκάλεσα σε κτ: *Μην ανησυχείτε, θα αγοράσω το ανταλλακτικό και θα επανορθώσω τη ζημιά!* ❷ (μτβ. & αμτβ.) διορθώνω λάθος, παράλειψη κτλ.: *Κατάλαβε ότι μας στενοχώρησε και προσπάθησε να επανορθώσει ζητώντας συγγνώμη.* **επανόρθωση** η. **επανορθωτικός -ή -ό**. **επανορθωτικά** (επίρρ.).

επάνω & **πάνω** & [προφ.] **απάνω** (επίρρ.): ❶ σε σημείο που βρίσκεται ψηλά ή ψηλότερα από κάποιον, κπ ή κτ ≠ κάτω: *Ανέβασέ το ~.* (& ως επίθ.) *Βρίσκεται στο ~ συρτάρι.* **~ κάτω**: **α.** για κίνηση: *Περπατούσε νευρικά ~ στο δωμάτιο.* **β.** περίπου: *~ εκατό άτομα ήρθαν στην πορεία.* ❷ (μτφ.) πιο σημαντικό: *~ απ' όλα βάζει την καριέρα του.* ❸ (+ πρόθ./επίρρ.) στην επιφάνεια, στο τέρμα ή στην κατεύθυνση ≠ κάτω: *Άφησέ το ~ στο γραφείο! Θα το βρεις ~ ~ στο συρτάρι. Δύσκολα θα ανέβω ως εκεί ~! Όρμηξαν κατά ~/~ στην πόρτα.* ❹ **~ από**: σε μεγαλύτερο βαθμό, ποσότητα κτλ. από: *Παρουσιάζονται ~ τριάντα εκθέματα.* ❺ **~ σε**: συχνά αντικαθιστά την πρόθ. *σε*: *Δεν έχω τίποτα να προσθέσω ~ στο ζήτημα αυτό.* ❻ **~ σε/που**: δηλώνει κτ που γίνεται την ίδια χρονική στιγμή με κτ άλλο: *~ που έφευγα, έβγαλαν την τούρτα. Ήρθε ~ στην ώρα.*

επαρκής -ής -ές: αυτός που είναι αρκετός, που ικανοποιεί πλήρως μία ανάγκη ≠ ανεπαρκής: *Αθωώθηκε, αφού τα στοιχεία δεν ήταν επαρκή για να καταδικαστεί.* ☞ σχ. **αγενής**. **επαρκώς** (επίρρ.). **επαρκώ**: (αμτβ.) είμαι αρκετός, φθάνω, έχω την ικανότητα: *Τα αποθέματα τροφίμων δεν ~.* **επάρκεια** η.

έπαρση η: ❶ υπερβολική υπερηφάνεια, αλαζονεία, υπεροψία: *Η ~ αυτού του πολιτικού ενοχλεί τον λαό.* ❷ ανύψωση σημαίας ≠ υποστολή: *Η γιορτή ξεκίνησε με ~ της σημαίας.* **επαίρομαι** • μππ. *επηρμένος*: (αμτβ.) συμπεριφέρομαι με έπαρση, αλαζονεία: *Επαίρεται διαρκώς για τις επιτυχίες του.*

> Από ΑΕ ρ. *ἐπαίρω*, σύνθετο από τα *ἐπί + αἴρω*.

επαρχία η: ❶ διοικητική περιφέρεια νομού ή κράτους: *Ο νομός Αρκαδίας έχει τέσσερις ~.* ❷ περιοχές ενός κράτους, εκτός από την πρωτεύουσα και τα μεγάλα αστικά κέντρα: *Η ζωή στην ~ είναι πιο ήρεμη από την ζωή στην πόλη.* **επαρχιώτης** ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που κατοικεί ή κατάγεται από την επαρχία. ❷ πρόσωπο με νοοτροπία περιορισμένη σε στενά τοπικά πλαίσια. **επαρχιακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την επαρχία: *Ζει σε ~ πόλη.*

επαφή η: ❶ κατάσταση κατά την οποία δύο αντικείμενα ή σώματα αγγίζουν το ένα το άλλο: *Αν φέρετε σε ~ τα καλώδια, θα πάθετε ηλεκτροπληξία.* ❷ (μτφ.) επικοινωνία, συνάντηση: *Είχαμε τηλεφωνική ~. Είχαμε μόνο ακουστική ~, δεν μπορούσα να τον δω.* ❸ πληθ.

επαναλαμβάνω
επαναληπτικά → επαναλαμβάνω
επαναληπτικός → επαναλαμβάνω
επανάληψη → επαναλαμβάνω
επανάσταση → επαναστατώ
επαναστάτης → επαναστατώ
επαναστατικά → επαναστατώ
επαναστατικός → επαναστατώ
επαναστάτρια → επαναστατώ
επαναστατώ
επαναφέρω
επαναφορά → επαναφέρω
επανειλημμένα → επαναλαμβάνω
επανειλημμένος → επαναλαμβάνω
επανειλημμένως → επαναλαμβάνω
επανορθώνω
επανόρθωση → επανορθώνω
επανορθωτικά → επανορθώνω
επανορθωτικός → επανορθώνω
επάνω
επάργυρος → επί-
επαργυρώνω → επί-
επάρκεια → επαρκής
επαρκής
επαρκώ → επαρκής
επαρκώς → επαρκής
έπαρση
επαρχία
επαρχιακός → επαρχία
επαρχιώτης → επαρχία
επαρχιώτισσα → επαρχία
επαυξάνω → επί-
επαύξηση → επί-
επαφή

επείγει → επείγομαι
επείγομαι
επειγόντως → επείγομαι
επείγων → επείγομαι
επειδή
επεισοδιακά → επεισόδιο
επεισοδιακός → επεισόδιο
επεισόδιο
έπειτα
επέκταση → επεκτείνω
επεκτατικά → επεκτείνω
επεκτατικός → επεκτείνω
επεκτατισμός → επεκτείνω
επεκτείνω
επεκτεταμένος → επεκτείνω
επελέγην → επιλέγω
επεμβαίνω
επέμβαση → επεμβαίνω
επεμβατικά → επεμβαίνω
επεμβατικός → επεμβαίνω
επένδυση → επενδύω
επενδυτής → επενδύω
επενδυτικά → επενδύω
επενδυτικός → επενδύω
επενδύτρια → επενδύω
επενδύω
επενέβην → επεμβαίνω
επεξεργάζομαι
επεξεργασία → επεξεργάζομαι
επεξεργαστής → επεξεργάζομαι
επεξηγηματικά → επεξηγώ
επεξηγηματικός → επεξηγώ
επεξήγηση → επεξηγώ
επεξηγώ

γνωριμίες, διασυνδέσεις: *Έχει επαφές με ανώτερους αξιωματούχους.*

επείγομαι • μόνο ενεστ. & πρτ.: (μτβ.) βιάζομαι: *~ να παρουσιάσω την εισήγησή μου, γιατί πετάω σε δύο ώρες.* **επείγει**: ❶ τριτοπρ. (αμτβ.) πρέπει να γίνει αμέσως, είναι επείγον: *~ η λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.* ❷ *απρόσ.: ~ να ληφθούν μέτρα.* **επείγων -ουσα -ον**: αυτός που πρέπει να γίνει αμέσως. = βιαστικός. **επειγόντως** (επίρρ.): γρήγορα, χωρίς καθυστέρηση.

επειδή (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει την αιτία για κτ = γιατί, [επίσ.] διότι: *Δεν ήρθα, ~ ήμουν άρρωστη.*

επεισόδιο το: ❶ γεγονός, περιστατικό: *Μας διηγήθηκε ένα ~ από το ταξίδι του.* ❷ *συνήθ. πληθ.* βίαιο γεγονός ή αντιδικία μεταξύ ατόμων που διαφωνούν ή είναι αντίπαλοι: *Τιμωρήθηκε η ομάδα για τα βίαια ~ κατά τον αγώνα.* ❸ ΙΑΤΡ ξαφνικό πρόβλημα στη λειτουργία οργάνου του ανθρώπινου σώματος: *Υπέστη εγκεφαλικό ~.* ❹ ΦΙΛΟΛ τα διαλογικά μέρη της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας που χωρίζονται μεταξύ τους από τα χορικά. ❺ τμήμα ενός έργου (τηλεοπτικού, λογοτεχνικού κτλ.): *Δεν είδα το προηγούμενο ~ της δημοφιλούς σειράς.* **επεισοδιακός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από επεισόδια. **επεισοδιακά** (επίρρ.).

έπειτα (επίρρ.): = ύστερα ❶ σε επόμενη χρονική στιγμή = μετά ≠ πριν: *Φάγαμε πρώτα κι ~ κουβεντιάσαμε.* = κατόπιν. *Μίλησαν ~ από πολλά χρόνια.* ❷ σε αντίθεση με κτ άλλο: *~ από τόσα που έχω κάνει για χάρη του, αυτός να μη θέλει να με δει!* ❸ ως συνέπεια, αποτέλεσμα γεγονότος, ενέργειας, κατάστασης κτλ. που έχει προηγηθεί: *~ από τόσες ατυχίες, πώς να μη λυγίσει;*

επεκτείνω -ομαι • παθ. αόρ. *επεκτάθηκα*, μππ. *επεκτεταμένος*: (μτβ.) ❶ αυξάνω την έκταση επιφάνειας, χώρου κτλ.: *Επέκτειναν τον δρόμο μέχρι τη θάλασσα.* ❷ εξαπλώνω, διευρύνω: *Με το δάνειο που πήρε θα ~ τις επιχειρήσεις του και σε άλλες χώρες. Η φωτιά γρήγορα επεκτάθηκε σε κατοικημένες περιοχές.* **επέκταση** η. **επεκτατικός -ή -ό:** αυτός που επιδιώκει την επέκταση. **επεκτατικά** (επίρρ.). **επεκτατισμός** ο: πολιτική που θέτει ως στόχο την εδαφική, οικονομική, πολιτιστική κτλ. επέκταση μιας χώρας σε άλλες = ιμπεριαλισμός.

Από το ΑΕ ρ. *ἐπεκτείνω*, σύνθετο από τα *ἐπί + ἐκ + τείνω.*

επεμβαίνω • αόρ. [επίσ.] *επενέβην*: (αμτβ.) ❶ ενεργώ με σκοπό να επηρεάσω μια κατάσταση και να την οδηγήσω εκεί που θέλω: *Ευτυχώς επενέβησαν οι πιο ψύχραιμοι και το επεισόδιο έληξε.* ❷ αναμειγνύομαι σε ξένες υποθέσεις: *Με ποιο δικαίωμα επεμβαίνει ένας ξένος στα οικογενειακά μας;* **επέμβαση** η: ❶ το να επεμβαίνει κπ. ❷ εγχείρηση. **επεμβατικός -ή -ό. επεμβατικά** (επίρρ.).

επενδύω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω την εξωτερική ή την εσωτερική επιφάνεια αντικειμένου με κπ υλικό για να το διακοσμήσω, να το ενισχύσω ή να το προφυλάξω: *Θα επενδύσω την πολυθρόνα με δέρμα.* ❷ διαθέτω χρηματικό ποσό για την ίδρυση, επέκταση ή λειτουργία μιας επιχείρησης, κάνω συμφέρουσες αγορές αντικειμένων μεγάλης αξίας: *Αξίζει να επενδύσεις στις κατασκευαστικές εταιρείες. Αγοράζοντας ένα οικόπεδο, επενδύεις τα χρήματά σου.* **επένδυση** η: ❶ το να επενδύει κπ κτ. ❷ κατασκευή με την οποία επενδύει (σημ. 1) κπ κτ: *ξύλινη/γούνινη ~.* ❸ ποσό που επενδύει (σημ. 2) κπ και το αντικείμενο που αγοράζει. **επενδυτής** ο, **-ύτρια** η: πρόσωπο που επενδύει χρήματα (σημ. 2). **επενδυτικός -ή -ό. επενδυτικά** (επίρρ.).

επεξεργάζομαι: (μτβ.) ❶ μελετώ και δημιουργώ, διαμορφώνω κτ χρησιμοποιώντας επιμέρους στοιχεία: *~ ένα πρόγραμμα για την ~ επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Δεν έχουμε ακόμα επεξεργαστεί τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνας.* ❷ δουλεύω κτ με τη βοήθεια διαφόρων μέσων = κατεργάζομαι: *Προσέξτε πώς επεξεργάζονται το γυαλί για να φτιάξουν αυτά τα ωραία ποτήρια.* **επεξεργασία** η. **επεξεργαστής** ο: ΠΛΗΡΟΦ το βασικότερο μέρος του ηλεκτρονικού υπολογιστή, στο οποίο γίνεται η επεξεργασία των στοιχείων. **~ *κειμένου***: πρόγραμμα στον υπολογιστή που χρησιμοποιείται για τη συγγραφή και διαμόρφωση κειμένων.

επεξηγώ -ούμαι: (μτβ.) εξηγώ κτ με περισσότερα ή με άλλα λόγια, ώστε να γίνει κατανοητό = διασαφηνίζω: *Τα παραδείγματα ~ τον ορισμό.* **επεξήγηση** η: ❶ πρόσθετη ή πληρέστερη εξήγηση. ❷ ΓΛΩΣΣ ομοιόπτωτος προσδιορισμός ενός προτασιακού όρου τον οποίο επεξηγεί. **επεξηγηματικός -ή -ό. επεξηγηματικά** (επίρρ.).

επέτειος η: ημέρα που συμπληρώνεται ένα ή περισσότερα χρόνια από ένα σημαντικό γεγονός: *Σήμερα έχουν την εικοστή ~ του γάμου τους.* **επετειακός -ή -ό**.

επηρεάζω -ομαι: (μτβ.) συντελώ στη διαμόρφωση πράγματος, κατάστασης, ενέργειας κτλ. ή επιδρώ στις σκέψεις, ενέργειες, συμπεριφορά κτλ. κπ = επιδρώ: *Η καταστροφή του περιβάλλοντος ~ το κλίμα. ~ θετικά τους μαθητές του.* **επηρεασμός** ο. ☞ σχ. **επίδραση**.

επήρεια η: κυρ. στην έκφρ. ***υπό την ~***: όσο επιδρά κπ ή κτ: *Τρακάρισε οδηγώντας ~ αλκοόλ.* ☞ σχ. **επίδραση**.

επί: (πρόθ.) εισάγει τον αριθμό με τον οποίο πολλαπλασιάζουμε κπ άλλο: *Πέντε ~ δύο ισούται με δέκα.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **επί** το: λεκτική απόδοση για το σύμβολο του πολλαπλασιασμού.

επι- επ- εφ- & επί- έπ- έφ-: πρόθημα λόγιας προέλευσης (από την πρόθ. *ἐπί*) που δηλώνει κυρίως επιρρηματικές σχέσεις, μερικές από τις οποίες αναφέρονται ενδεικτικά: ❶ τόπο: επάνω από/σε: *επιπλέω.* ❷ χρόνο: για κτ που έρχεται ή υπάρχει ύστερα από αυτό που δηλώνεται από το β΄ συνθ.: *επίλογος.* ❸ ποσό (έμφαση): *επιβεβαιώνω.* ❹ σκοπό ή αιτία: για κπ ή κτ που προκαλεί αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *επιζήμιος.* ❺ εναντίωση: *επίθεση.*

επιβαίνω • μόνο ενστ. & πρτ.: [επίσ.] (αμτβ.) βρίσκομαι πάνω σε μεταφορικό μέσο. **επιβάτης** ο, **-ιδα** & **-τρια** & [λαϊκ.] **-ισσα** η: πρόσωπο (εκτός από τον οδηγό και τα μέλη του πληρώματος) που επιβαίνει σε μεταφορικό μέσο. **επιβατικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τους επιβάτες. **επιβατηγός -ός -ό**: (για οχήματα) αυτός που μεταφέρει επιβάτες. **επιβατηγό** το.

επιβάλλω -ομαι • αόρ. *επέβαλα*, παθ. αόρ. *επιβλήθηκα*, μππ. *επιβεβλημένος*: (μτβ.) ❶ υποχρεώνω κπ να δεχτεί κτ, συνήθως χρησιμοποιώντας το κύρος, την εξουσία μου ή βία: *Θέλει πάντα να ~ τη γνώμη του. Ο δικαστής επέβαλε χρηματικό πρόστιμο.* ❷ κάνω κτ αναγκαίο: *Η αρρώστιά του ~ άμεση νοσηλεία.* ❸ παθ. ασκώ έλεγχο σε κπ, εξουσιάζω: *Καταφέρνει να επιβάλλεται στους μαθητές με τον ήρεμο τρόπο του.* **επιβάλλεται**: *απρόσ.* πρέπει να: *~ να τιμωρηθεί ο ένοχος.* ☞ σχ. **βάλλω**. **επιβεβλημένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.): αυτός που πρέπει να γίνει. **επιβολή** η: ❶ το να επιβάλλει κπ κτ: *~ φόρων.* ❷ η ιδιότητα αυτού που επιβάλλεται στη σημ. 3: *Έχει φοβερή ~ στην οικογένειά του.* **επιβλητικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί έντονη εντύπωση, θαυμασμό: *ένα κτίριο ψηλό και ~.* **επιβλητικά** (επίρρ.). **επιβλητικότητα** η.

επιβιβάζω -ομαι: (μτβ.) ανεβάζω κπ σε μεταφορικό μέσο ≠ αποβιβάζω. **επιβίβαση** η.

επιβιώνω: (αμτβ.) ❶ **α.** συνεχίζω να είμαι ζωντανός μετά από σοβαρό ατύχημα, αρρώστια κτλ. = επιζώ: *Μόνο ένας επιβίωσε από το τραγικό δυστύχημα.* **β.** (μτφ.) καταφέρνω να ζω μέσα σε δύσκολες συνθήκες: *Μόλις που ~ με τόσο μικρή σύνταξη που παίρνει!* ❷ (μτφ.) εξακολουθώ να υπάρχω ή να λειτουργώ μέσα σε δύσκολες συνθήκες ή μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα = επιζώ: *Λίγες επιχειρήσεις κατάφεραν να επιβιώσουν μετά την οικονομική κρίση.* **επιβίωση** η.

επιβλέπω • αόρ. *επέβλεψα*: (μτβ.) παρακολουθώ και ελέγχω αν κπ συμπεριφέρεται σωστά ή αν κτ γίνεται σωστά: *Κάποιος πρέπει να ~ τις εργασίες.* **επίβλεψη** η. **επιβλέπων -ουσα -ον**: αυτός που επιβλέπει.

επίγειος -α -ο: ❶ αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στη γη, στην ξηρά: *~ δυνάμεις πυρόσβεσης.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τον αισθητό κόσμο ≠ ουράνιος, επουράνιος: *~ παράδεισος.*

> Από τα ΑΕ *ἐπί* + *γαῖα* «γη». Από την ίδια ρίζα προέρχονται τα *έγγειος, υπέργειος, υπόγειος* κτλ.

Σύνθετα με το επί-

τόπο
επαλείφω
επάλειψη
επάργυρος
επαργυρώνω
επικαλύπτω
επικάλυψη
επίστρωση
επιτραπέζιος
επιχρυσώνω
επιχρύσωση
έφιππος

χρόνο
επίλογος

επιτατικά
επαλήθευση
επαληθεύω
επαυξάνω
επαύξηση
επιβάρυνση
επιβαρυντικά
επιβαρυντικός
επιβαρύνω
επιβεβαίωση
επιβεβαιωτικά
επιβεβαιωτικός
επιβράδυνση
επιβραδυντικά
επιβραδυντικός
επιβραδύνω
επιζητώ
επίλυση
επιλύω
επιστράτευση
επιστρατεύω
επιτάχυνση
επιταχύνω

σκοπό ή αιτία
επιζήμιος

εχθρική διάθεση
εφόρμηση
εφορμώ

επέστησα → εφιστώ
επετέθην → επιτίθεμαι
επετειακός → επέτειος
επέτειος
επετεύχθην → επιτυγχάνω
επέτυχα → επιτυγχάνω
επηρεάζω
επηρεασμός → επηρεάζω
επήρεια
επηρμένος → επαίρομαι
επί
επι-
επί- → επι-
επί τόπου → επιτόπου
επιβαίνω
επιβάλλεται → επιβάλλω
επιβάλλω
επιβάρυνση → επί-
επιβαρυντικά → επί-
επιβαρυντικός → επί-
επιβαρύνω → επί-
επιβατηγό → επιβαίνω
επιβατηγός → επιβαίνω
επιβάτης → επιβαίνω
επιβάτιδα → επιβαίνω
επιβατικός → επιβαίνω
επιβάτισσα → επιβαίνω
επιβάτρια → επιβαίνω
επιβεβαιώνω → επί-
επιβεβαίωση → επί-
επιβεβαιωτικά → επί-
επιβεβαιωτικός → επί-
επιβεβλημένος → επιβάλλω
επιβεβλημένος → επιβάλλω
επιβιβάζω
επιβίβαση → επιβιβάζω
επιβιώνω
επιβίωση → επιβιώνω
επιβλέπω
επιβλέπων → επιβλέπω
επίβλεψη → επιβλέπω
επιβλητικά → επιβάλλω
επιβλητικός → επιβάλλω
επιβλητικότητα → επιβάλλω
επιβολή → επιβάλλω
επιβράδυνση → επί-
επιβραδυντικά → επί-
επιβραδυντικός → επί-
επιβραδύνω → επί-
επίγειος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·142

επίγνωση
επιγραφή
επιδεικνύω
επιδεικτικά → επιδεικνύω
επιδεικτικός → επιδεικνύω
επιδεινώνω
επιδείνωση → επιδεινώνω
επίδειξη → επιδεικνύω
επιδέξια → επιδεξιότητα
επιδέξιος → επιδεξιότητα
επιδεξιότητα
επιδερμίδα
επιδερμικά → επιδερμίδα
επιδερμικός → επιδερμίδα
επιδημία
επιδημικός → επιδημία
επιδίδω
επιδιώκω
επιδίωξη → επιδιώκω
επιδοκιμάζω
επιδοκιμασία → επιδοκιμάζω
επιδοκιμαστικά → επιδοκιμάζω
επιδοκιμαστικός → επιδοκιμάζω
επίδομα → επιδοτώ
επίδοξος
επίδοση → επιδίδω
επιδότηση → επιδοτώ
επιδοτώ
επίδραση
επιδρομέας → επιδρομή
επιδρομή
επιδρώ → επίδραση
επιείκεια
επιεικής → επιείκεια
επιεικώς → επιείκεια
επιζήμιος → επι-
επιζήσας → επιζώ
επιζητώ → επί-
επιζώ
επιζών → επιζώ

επίγνωση η: βαθιά, συνειδητή γνώση για κτ: *Βαδίζει σωστά, με βαθιά ~ της ιστορίας και των ευθυνών του.*

επιγραφή η: ❶ σύντομο κείμενο που έχει γραφτεί πάνω σε σκληρό υλικό: *Βρέθηκαν πολλές αρχαιοελληνικές ~ στις ανασκαφές.* ❷ σύντομο κείμενο που γράφεται σε πινακίδα ως τίτλος: *διαφημιστική ~.*

επιδεικνύω -ομαι: (μτβ.) ❶ προβάλλω κτ με υπερβολή, για να προκαλέσω εντύπωση: *~ τα πλούτη μου.* ❷ [επίσ.] δείχνω σε κπ κτ: *~ την ταυτότητά μου στον αστυνομικό. ~ τα προϊόντα τους στους υποψήφιους πελάτες. Η χώρα επέδειξε όλη την καλή της θέληση στις διαπραγματεύσεις.* ❸ *παθ.* προβάλλω με υπερβολή τον εαυτό μου για να προκαλέσω εντύπωση. **επίδειξη** η. **επιδεικτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που γίνεται για επίδειξη ❷ (για πρόσ.) αυτός που επιδεικνύεται. **επιδεικτικά** (επίρρ.).

επιδεινώνω -ομαι: *συνήθ. παθ.* (μτβ.) κάνω κτ χειρότερο = χειροτερεύω ≠ βελτιώνω, καλυτερεύω: *Ο καιρός επιδεινώθηκε.* **επιδείνωση** η.

επιδεξιότητα η: η ικανότητα να κάνει κπ κτ με τον κατάλληλο τρόπο: *Έδειξε φοβερή ~ στον χειρισμό του ξίφους. Με ~ ξεπέρασε τη δύσκολη στιγμή στη συζήτηση.* **επιδέξιος -α -ο**. **επιδέξια** (επίρρ.).

επιδερμίδα η: ΑΝΑΤ το επιφανειακό στρώμα του δέρματος του ανθρώπου και των ζώων, και κυρίως η εξωτερική επιφάνεια. **επιδερμικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με την επιδερμίδα. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι επιφανειακός, που δε γίνεται σε βάθος: *Έκαναν έναν ~ έλεγχο, μόνο για τα μάτια του κόσμου.* **επιδερμικά** (επίρρ.).

επιδημία η: ❶ γρήγορη διάδοση μολυσματικής ασθένειας σε πολλούς ανθρώπους σε μια περιοχή: *~ γρίπης.* ❷ (μτφ.) γρήγορη αύξηση ή εκτεταμένη εμφάνιση δυσάρεστου φαινομένου: *~ ληστειών.* **επιδημικός -ή -ό**.

επιδίδω -ομαι: (μτβ.) ❶ [επίσ.] δίνω κτ σε κπ, κυρίως έγγραφο: *~ κλήση.* ❷ *παθ.* ασχολούμαι συστηματικά με κτ: *~ σε χειμερινά σπορ.* **επίδοση** η: ❶ **α.** ο βαθμός επιτυχίας κπ σε έναν τομέα, το πόσο καλά κάνει κπ κτ: *Έχει πολύ καλές ~ στα αθλήματα.* **β.** καλή απόδοση, επιτυχία σε κτ: *Έχει ~ στη μουσική.* ❷ παράδοση επίσημου εγγράφου σε κπ: *~ της κλήσης στον παραβάτη.*

επιδιώκω -ομαι: (μτβ.) προσπαθώ έντονα να αποκτήσω ή να πετύχω κτ = επιζητώ: *~ να πάρω προαγωγή. ~ τον εύκολο πλούτο.* **επιδίωξη** η.

επιδοκιμάζω -ομαι: (μτβ.) συμφωνώ με κτ ή κπ, κρίνω ότι είναι σωστό(ς) ≠ αποδοκιμάζω: *Δεν ~ τις ενέργειες αυτές και αποχωρώ.* **επιδοκιμασία** η. **επιδοκιμαστικός -ή -ό**. **επιδοκιμαστικά** (επίρρ.).

επίδοξος -η -ο: αυτός που επιδιώκει να γίνει κτ ή να κάνει κτ: *~ πρωθυπουργός/ληστής.*

επιδοτώ -ούμαι: (μτβ.) παρέχω οικονομική ενίσχυση σε κπ ως κίνητρο για να κάνει κτ ή δίνω οικονομικό βοήθημα σε αυτούς που το έχουν ανάγκη: *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ~ τους παραγωγούς για κάθε στρέμμα που καλλιεργούν. Το κράτος ~ τους ανέργους.* **επιδότηση** η: το να επιδοτεί κανείς κπ και το ποσό της επιδότησης. **επίδομα** το: ❶ πρόσθετη αμοιβή που δίνεται βάσει νόμου: *~ τέκνου/διακοπών.* ❷ οικονομικό βοήθημα σε αυτούς που έχουν ανάγκη: *~ ανεργίας.*

επίδραση η: ενέργεια που ασκεί κπ ή κτ πάνω σε κπ ή κτ άλλο, με αποτέλεσμα να συντελεί στη διαμόρφωσή του = επιρροή: *Ασκεί μεγάλη ~ στους συνεργάτες του, πείθοντάς τους ακόμα και για απίθανα πράγματα.* **επιδρώ** • αόρ. επέδρασα: (αμτβ.) ασκώ επίδραση σε κπ ή κτ = επηρεάζω.

Οι λ. *επηρεάζω, επήρεια, επιδρώ* και *επιρροή*, καθώς και τα παράγωγά τους, έχουν παρόμοια σημ. Από αυτές, η πιο γενική έννοια είναι αυτή της *επίδρασης*, που αναφέρεται στην ενέργεια με την οποία κπ ή κτ διαμορφώνει κπ ή κτ άλλο· η λ. *επιρροή* αναφέρεται κυρ. στη δύναμη, στην ικανότητα που έχει κπ να διαμορφώνει αλλαγές ή τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς, ενώ η λ. *επήρεια* στην αρνητική επιρροή κυρίως χημικών ουσιών (π.χ. ναρκωτικών, αλκοόλ, φαρμάκων). Τέλος, η λ. *επηρεάζω* χρησιμοποιείται επίσης με γενική ισχύ, για να δηλώσει τον τρόπο που κπ ή κτ επιδρά πάνω σε κπ ή κτ άλλο.

επιδρομή η: ❶ στρατιωτική επίθεση σε ξένη χώρα: *αεροπορική ~. επιδρομές των βαρβαρικών φυλών.* ❷ (μτφ.) πολυπληθής καταστροφική επίθεση: *~ ακρίδων.* **επιδρομέας** ο, η. ☞ σχ. **εκδρομή**.

επιείκεια η: το να μην είναι κανείς αυστηρός κατά την κρίση προσώπου, πράξης, συμπεριφοράς ή κατά την αντιμετώπιση σφαλμάτων ή αδικημάτων ≠ αυστηρότητα: *Το δικαστήριο έδειξε ~ και τον άφησε ελεύθερο.* **επιεικής -ής -ές**. ☞ σχ. **αγενής**. **επιεικώς** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·143

επιζώ: (αμτβ.) συνεχίζω να ζω μετά από ατύχημα, ασθένεια κτλ. = επιβιώνω: *Κανένας από τους επιβάτες του μοιραίου αεροσκάφους δεν επέζησε.* **επιζήσας** & **επιζών** ο: αυτός που επέζησε.

επίθετο το: ❶ οικογενειακό όνομα = επώνυμο: *Συμπληρώστε όνομα και ~!* ❷ ΓΛΩΣΣ λέξη που προσδίδει στα ουσιαστικά ιδιότητα ή χαρακτηριστικό. **επιθετικός**[1] **-ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στο επίθετο με τη σημ. 2. **επιθετικά**[1] (επίρρ., στη σημ. 2).

επιθεωρώ -ούμαι: (μτβ.) ελέγχω με προσοχή το έργο ή τη λειτουργία υπηρεσίας, κυρίως επίσημα: *Επιθεώρησε τον χώρο και τον βρήκε ακατάλληλο.* **επιθεώρηση** η: ❶ **α.** προσεκτικός έλεγχος, συνήθως επίσημος. **β.** υπηρεσία αρμόδια να διενεργεί επίσημους ελέγχους. ❷ περιοδικό, συνήθως ειδικού τύπου: *πολιτική /φιλολογική ~.* ❸ θεατρικό είδος που συνδυάζει μουσική και κείμενα σατιρικά για την επικαιρότητα. **επιθεωρητής** ο, **-ήτρια** η: υπάλληλος αρμόδιος να διενεργεί επιθεώρηση: *αστυνομικός ~.*

επιθυμία η: έντονο συναίσθημα που νιώθει κπ όταν θέλει κτ: *Έχω μια έντονη ~ να φύγω ταξίδι. Εξέφρασε την ~ να βρεθεί ειρηνική λύση.* **επιθυμώ** & [λαϊκ.] (κυρ. στη σημ. 2) **πεθυμώ**: (μτβ.) ❶ ζητώ κι εύχομαι να γίνει, να αποκτήσω ή να κάνω κτ = θέλω: *~ φήμη και πλούτη. ~ να φύγετε αμέσως!* ❷ νιώθω έντονα την απουσία ή την έλλειψη κπ: *Σε επιθυμήσαμε τόσον καιρό που έλειψες!* **επιθυμητός -ή -ό**: αυτός που θέλουμε ή επιθυμούμε ≠ ανεπιθύμητος.

> Το ΑΕ ρ. *ἐπιθυμῶ* είναι σύνθετο από τα *ἐπί* + *θυμός* («ψυχή, καρδιά») και σημαίνει «θέλω από την καρδιά μου».

επίκαιρος -η -ο: ❶ αυτός που συμβαίνει ή γίνεται στον κατάλληλο χρόνο ≠ άκαιρος: *Παρακολούθησα μια ~ συζήτηση για τη χρήση αναβολικών στον αθλητισμό.* ❷ αυτός που είναι σχετικός με το παρόν ≠ ανεπίκαιρος: *Το θέμα του εθνικισμού είναι πάντα ~ και μας αφορά όλους.* **επίκαιρα** τα: δελτίο ειδήσεων για τα γεγονότα της επικαιρότητας. **επικαιρότητα** η: ❶ γεγονότα που απασχολούν σε συγκεκριμένο χρόνο την κοινή γνώμη: *διεθνής ~.* ❷ η ιδιότητα του επίκαιρου.

> Η λ. *επίκαιρα* χρησιμοποιείται κυρίως για δελτία ειδήσεων παλαιότερων εποχών, όπως αυτά που προβάλλονταν στον κινηματογράφο στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, πριν από την προβολή της ταινίας, και παρουσίαζαν την επικαιρότητα, κατά κανόνα με εικόνες. Σήμερα χρησιμοποιούμε τις λ. *νέα* και *ειδήσεις.*

επικαλύπτω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω, σκεπάζω κτ με κτ άλλο: *Η φωνή του επικάλυπτε τις φωνές όλων των άλλων.* ❷ *συνήθ. παθ.* συμπίπτω με κτ άλλο σε κπ σημεία: *Τα κείμενα είναι παρόμοια, επικαλύπτονται σε μεγάλο μέρος τους.* **επικάλυψη** η: ❶ σκέπασμα, κάλυψη πράγματος με κτ άλλο. ❷ αυτό το οποίο χρησιμοποιείται για να καλυφθεί κτ: *λαχταριστή ~ σοκολάτας.* ❸ μερική ταύτιση πραγμάτων.

επίκειται • μόνο ενστ.: *τριτοπρόσ.* (αμτβ.) πρόκειται να συμβεί κτ, είναι αναμενόμενο = αναμένεται: *Επίκεινται μεγάλες ανατιμήσεις.* **επικείμενος -η -ο** (μπ. ως επίθ.): αυτός που πρόκειται να συμβεί = αναμενόμενος.

επίκεντρο το: ❶ ΓΕΩΛ **~ *του σεισμού***: το σημείο στο οποίο εντοπίζεται η εστία σεισμικής δόνησης. ❷ το πιο σημαντικό σημείο = κέντρο: *Επιδιώκει να βρίσκεται στο ~ της προσοχής.*

επικερδής -ής -ές: αυτός που δίνει ή αφήνει κέρδος = κερδοφόρος ≠ επιζήμιος, ζημιογόνος: *~ επιχείρηση.* ☞ **αγενής**. **επικερδώς** (επίρρ.).

επικεφαλής (επίρρ.): σε θέση υπευθύνου η αρχηγού: *Τον έβαλαν ~ της ομάδας.* **επικεφαλής** ο, η • άκλ.: πρόσωπο που έχει την ευθύνη ή αρχηγία συνόλου, ομάδας κτλ.: *Οι ~ της ομάδας είχαν και την ευθύνη.*

επικεφαλίδα η: φράση που γράφεται πάνω από κείμενο ή ενότητα κειμένου και χρησιμεύει ως ονομασία του = τίτλος.

επικηρύσσω -ομαι: (μτβ.) ορίζω χρηματική αμοιβή για τη σύλληψη καταζητούμενου: *Ο κακοποιός επικηρύχθηκε για 300.000 ευρώ.* **επικήρυξη** η: υπόσχεση αμοιβής για τη σύλληψη καταζητούμενου και (συνεκδ.) η αμοιβή αυτή.

επικίνδυνος -η -ο: αυτός που κρύβει κινδύνους ή που μπορεί να προκαλέσει κακό: *Το τρογαίο έγινε σε μία ~ στροφή της Εθνικής. Προσέχετε, ο άνθρωπος αυτός είναι ~!* ≠ ακίνδυνος. **επικίνδυνα** (επίρρ.).

επικλινής -ής -ές: αυτός που έχει κλίση ≠ ίσιος, επίπεδος: *Το έδαφος στο σημείο αυτό είναι επικλινές.* ☞ σχ. **αγενής**. **επικλινώς** (επίρρ.)

επικοινωνώ: (αμτβ.) ❶ έρχομαι σε επαφή με κπ, έχω σχέσεις μαζί του: *Επικοινωνούμε πολύ*

επίθεση → επιτίθεμαι
επιθετικά[1] → επίθετο
επιθετικά[2] → επιτίθεμαι
επιθετικός → επιτίθεμαι
επιθετικός[1] → επίθετο
επιθετικός[2] → επιτίθεμαι
επιθετικότητα → επιτίθεμαι
επίθετο
επιθεώρηση → επιθεωρώ
επιθεωρητής → επιθεωρώ
επιθεωρήτρια → επιθεωρώ
επιθεωρώ
επιθυμητός → επιθυμία
επιθυμία
επιθυμώ → επιθυμία
επικά → έπος
επίκαιρα → επίκαιρος
επίκαιρος
επικαιρότητα → επίκαιρος
επικαλύπτω → επί-
επικαλύπτω
επικάλυψη → επί-
επικάλυψη → επικαλύπτω
επικείμενος → επίκειται
επίκειται
επίκεντρο
επικερδής
επικερδώς → επικερδής
επικεφαλής
επικεφαλίδα
επικήρυξη → επικηρύσσω
επικηρύσσω
επικίνδυνα → επικίνδυνος
επικίνδυνος
επικλινής
επικλινώς → επικλινής
επικοινωνία → επικοινωνώ
επικοινωνιακά → επικοινωνώ
επικοινωνιακός → επικοινωνώ
επικοινωνώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·144

επικός → έπος
επικράτεια → επικρατώ
επικράτηση → επικρατώ
επικρατώ
επικρίνω
επίκριση → επικρίνω
επικριτικά → επικρίνω
επικριτικός → επικρίνω
επίκτητος
επικυρώνω
επικύρωση → επικυρώνω
επιλέγω
επιλεκτικά → επιλέγω
επιλεκτικός → επιλέγω
επίλεκτος → επιλέγω
επιλέξιμος → επιλέγω
επιλήψιμος
επιλογή → επιλέγω
επίλογος
επίλυση → επί-
επιλύω → επί-
επίμαχος
επιμέλεια → επιμελής
επιμελής
επιμελητήριο → επιμελής
επιμελητής → επιμελής
επιμελήτρια → επιμελής
επιμελούμαι → επιμελής
επιμελώς → επιμελής
επιμένω
επιμέρους
επίμονα → επιμένω
επιμονή → επιμένω
επίμονος → επιμένω
επιμόνως → επιμένω
επινόηση → επινοώ
επινοητικά → επινοώ
επινοητικός → επινοώ

συχνά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. ❷ κατανοώ, καταλαβαίνω κπ: *Έχουμε τόσες διαφορές, που δεν μπορούμε πια να επικοινωνήσουμε μεταξύ μας.* ❸ (μτφ.) συνδέομαι με κτ: *Οι δύο λίμνες ~ υπογείως και ενώνονται σε ένα σημείο.* **επικοινωνία** η. **επικοινωνιακός -ή -ό. επικοινωνιακά** (επίρρ.).

επικρατώ: (μτβ.) ❶ βγαίνω νικητής σε αγώνισμα ή αναμέτρηση, υπερισχύω έναντι κπ: *Στις εκλογές επικράτησαν με άνεση οι Δημοκρατικοί.* ❷ έχω την υπεροχή σε μία κατάσταση: *Ευτυχώς, επικράτησε η λογική!* ❸ (για κατάσταση) γενικεύομαι: *Στην αγορά επικρατούσε έντονη ανησυχία.* **επικράτηση** η. **επικράτεια** η: εδαφική έκταση, πολιτικά οργανωμένη, η οποία βρίσκεται κάτω από ενιαία εξουσία. ***Βουλευτής Επικρατείας***: βουλευτής που εκλέγεται σε όλη τη χώρα και όχι σε κπ εκλογική περιφέρεια. ***Συμβούλιο Επικρατείας***: ανώτατο δικαστήριο για διοικητικές διαφορές.

επικρίνω -ομαι: (μτβ.) σχολιάζω, κρίνω αρνητικά κπ ή κτ = αποδοκιμάζω ≠ επιδοκιμάζω: *Επέκριναν την άστοχη ομιλία του.* **επίκριση** η. **επικριτικός -ή -ό. επικριτικά** (επίρρ.).

επίκτητος -η -ο: αυτός που αποκτάται στη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου ≠ κληρονομικός: *Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ~ - δεν τα είχε εκ γενετής.*

επικυρώνω -ομαι: (μτβ.) επιβεβαιώνω την εγκυρότητα ή γνησιότητα με επίσημο τρόπο: *Οι ρυθμίσεις επικυρώθηκαν από τα αρμόδια όργανα του κράτους. Χρειάζεται επικυρωμένο αντίγραφο από την αστυνομία* **επικύρωση** η.

επιλέγω -ομαι • αόρ. *επέλεξα*, παθ. αόρ. *επιλέχθηκα* & [επίσ.] *επελέγην*, απαρ. *επιλεχθεί* & *επιλεγεί*, μππ. *επιλεγμένος*: (μτβ.) ❶ διαλέγω με συγκεκριμένα κριτήρια κπ ή κτ από ένα σύνολο = [οικ.] διαλέγω: *Επιλέχθηκαν 100 άτομα από σύνολο 700 υποψηφίων.* ❷ δείχνω προτίμηση σε κτ, επιθυμώ περισσότερο: *Επέλεξα να ζω στην εξοχή, γιατί η πόλη με κουράζει.* **επιλογή** η. **επιλεκτικός -ή -ό**: αυτός που επιλέγει ή γίνεται με επιλογή. **επιλεκτικά** (επίρρ.). **επίλεκτος -η -ο**: αυτός που έχει επιλεγεί βάσει αυστηρών κριτηρίων = εκλεκτός: *επίλεκτες στρατιωτικές ομάδες.* **επιλέξιμος -η -ο**: αυτός που πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις και μπορεί να επιλεγεί.

επιλήψιμος -η -ο: αυτός τον οποίο μπορεί κπ να κατηγορήσει ή που δίνει αφορμές για επίκριση = μεμπτός ≠ άμεμπτος: *Στιγμάτιζε τις επιλήψιμες ενέργειες των κυβερνώντων.*

επίλογος ο: ❶ η τελευταία ενότητα με την οποία κλείνει ένα κείμενο, μία ομιλία κτλ. ❷ (μτφ.) το αποτέλεσμα ενέργειας ή γεγονότος: *Ο ~ του οικογενειακού δράματος γράφτηκε με το άγριο έγκλημα.*

Από το ΑΕ *ἐπίλογος* «συμπέρασμα, κατακλείδα ρητορικού λόγου».

επίμαχος -η -ο: αυτός που αποτελεί αντικείμενο διαφωνίας ή αμφισβήτησης: *Μας διάβασε το ~ τμήμα που εξόργισε τόσο κόσμο.*

επιμελής -ής -ές: αυτός που κάνει κτ με ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή ≠ αμελής: *Είναι μαθητής ~ και μελετηρός.* ☞ σχ. **αγενής**. **επιμελώς** (επίρρ.). **επιμέλεια** η: ❶ ιδιαίτερη φροντίδα για κτ ≠ αμέλεια: *Μελετούσε με ζήλο και ~.* ❷ η φροντίδα για την τελική παρουσίαση ενός έργου: *Ανέλαβε την ~ της έκδοσης του βιβλίου.* ❸ ΝΟΜ η με δικαστική απόφαση ανάληψη της ευθύνης για ανήλικο ή άτομο που χρειάζεται βοήθεια: *Το δικαστήριο δίνει συνήθως την ~ των παιδιών στη μητέρα.* **επιμελούμαι**: (μτβ.) ασχολούμαι με κτ φροντίζοντας για όλες τις σχετικές λεπτομέρειες: *Τη μουσική επιμελήθηκε ο ίδιος παραγωγός.* **επιμελητής** ο, **-ήτρια** η: ❶ πρόσωπο που φροντίζει για κτ ή έχει την ευθύνη κπ πράγματος: *ο ~ της τάξης.* ❷ βαθμός υπαλλήλου: *δικαστικός ~/~ Α΄* (σε Νοσοκομείο). **επιμελητήριο** το: κλαδική οργάνωση επαγγελματιών διαφόρων ειδικοτήτων, που φροντίζει για την προώθηση των θεμάτων των μελών του: *Τεχνικό/Επαγγελματικό/Εμπορικό/Βιομηχανικό ~.*

επιμένω: (αμτβ. & μτβ.) ❶ μένω σταθερός σε μια άποψη ή ιδέα: *Επέμενε στην άποψή του και δε μας άκουγε. ~ ότι έτσι έγιναν τα πράγματα.* ❷ (μτφ.) παραμένω, δεν υποχωρώ: *Η βροχή επέμενε και δεν έλεγε με τίποτα να σταματήσει.* **επιμονή** η. **επίμονος -η -ο**: ❶ αυτός που μένει σταθερός στις θέσεις του: *Είναι ~, δεν του αλλάζεις απόψεις.* ❷ (μτφ.) αυτός που δε σταματά, που συνεχίζει με την ίδια ένταση: *Μας κοιτούσε με ένα βλέμμα ~ και διερευνητικό.* **επίμονα** & **επιμόνως** (επίρρ.).

επιμέρους (επίθ.) • άκλ.: αυτός που αναφέρεται σε μέρος ή τμήμα ενός συνόλου: *Μιλήσαμε για το γενικό σχέδιο, ενώ τα ~ στοιχεία του δε μας απασχόλησαν.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·145

επινοώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ δημιουργώ με τη φαντασία μου: *Επινοούσε διάφορες ιστορίες και σκαρφιζόταν ένα σωρό ψέματα για να γλιτώσει.* ❷ ανακαλύπτω κτ νέο: *Ο άνθρωπος επινόησε τρόπους για να δαμάσει τη φύση.* **επινόηση** η. **επινοητικός ή -ό. επινοητικά** (επίρρ.).

επιούσιος ο: το καθημερινό ψωμί και κατ' επέκταση τα εντελώς απαραίτητα για τη διαβίωση: *Δουλεύει σκληρά για τον ~.*

επίπεδος -η -ο: ❶ αυτός που έχει ομαλή επιφάνεια, χωρίς διακυμάνσεις ύψους = ομαλός ≠ ανώμαλος: *~ έκταση.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει διακυμάνσεις: *Η παράσταση ήταν ~, χωρίς εξάρσεις.* **επίπεδα** (επίρρ., στη σημ. 2).

επίπεδο το: ❶ ΓΕΩΜ επιφάνεια της οποίας όλα τα σημεία μπορούν να ενωθούν ανά δύο σχηματίζοντας ευθείες γραμμές οι οποίες βρίσκονται εξ ολοκλήρου στην επιφάνεια αυτή. ❷ επιφάνεια η οποία είναι παράλληλη με τον ορίζοντα: *Το σπίτι είναι χτισμένο σε δύο ~.* ❸ (μτφ.) βαθμίδα πνευματικής και πολιτιστικής προόδου: *υψηλό/χαμηλό διανοητικό ~.* ***άνθρωπος/συζήτηση επιπέδου***: για κπ ή κτ που βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο. ❹ (μτφ.) ποιότητα, βαθμός μετρήσιμης έντασης φαινομένου: *Παρέχουμε υπηρεσίες υψηλού επιπέδου. Η τηλεθέαση κυμάνθηκε σε ιδιαίτερα υψηλά ~.* ❺ (μτφ.) τομέας της ανθρώπινης γνώσης ή δραστηριότητας: *Οι συνομιλίες θα γίνουν σε ~ αρχηγών κρατών.*

> Η λ. *επίπεδο* προέρχεται από το ΑΕ *ἐπίπεδος* (*ἐπί + πέδον* «έδαφος»). Η ίδια ρίζα απαντά και σε άλλες λέξεις, όπως *πεδίο, πεδιάδα*, αλλά και στα σύνθετα *γήπεδο, δάπεδο* κτλ.

επιπλέον (επίρρ.): ❶ επιπρόσθετα, επίσης: *~, θα ήθελα να σας πω…* ❷ (ως επίθ.) αυτός που προστίθεται σε ένα σύνολο όμοιων με αυτόν πραγμάτων, προσώπων κτλ. = πρόσθετος: *Το ~ κόστος καλύπτεται από επιχορηγήσεις.*

επιπλήττω -ομαι: [επίσ.] (μτβ.) κάνω σε κπ παρατήρηση σε αυστηρό ύφος: *Τον επέπληξε για την ανάρμοστη συμπεριφορά του.* **επίπληξη** η.

επιπόλαιος -η -ο: ❶ αυτός που ενεργεί χωρίς να σκέφτεται και να κρίνει = απερίσκεπτος: *Δεν μπορείς να την εμπιστευτείς, είναι ~.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη βάθους και εύρους σκέψης: *~ απόφαση/πράξη.* ❸ (μτφ.) επιφανειακός, αυτός που δεν είναι πολύ σοβαρός: *Γλίτωσε με κάποια ~ τραύματα στα πόδια.* **επιπόλαια** (επίρρ.). **επιπολαιότητα** η.

επίπονος -η -ο: αυτός που απαιτεί πολύ κόπο ή μόχθο = κουραστικός: *Κατέβαλε ~ προσπάθεια για να πετύχει τον στόχο του.* **επίπονα** (επίρρ.).

επίπτωση η: αυτό που έρχεται ως συνέπεια πράξης ή ενέργειας και είναι συνήθως αρνητικό: *Οι επιπτώσεις από την αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας στη φύση είναι πλέον φανερές.*

επιρρεπής -ής -ές: [επίσ.] αυτός που έχει την τάση να παρασύρεται σε αρνητικές καταστάσεις: *Είναι ~ στις κακές συνήθειες.* ☞ σχ. **αγενής**.

επίρρημα το: ΓΛΩΣΣ άκλιτη λέξη που προσδιορίζει κυρίως ρήμα (ή επίθετο ή άλλο επίρρημα) και φανερώνει τρόπο, χρόνο, τόπο, ποσότητα κτλ. **επιρρηματικός -ή -ό**: ΓΛΩΣΣ αυτός που έχει σχέση με το επίρρημα ή λειτουργεί ως επίρρημα: *~ σχέση/σημασία/προσδιορισμός.* **επιρρηματικά** (επίρρ.). **επιρρίπτω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) αποδίδω κανείς κακό σε κπ: *Του επέρριψαν την ευθύνη για την αποτυχία.*

επιρροή η: ❶ το να επηρεάζει κανείς κπ ή κτ = επίδραση, επήρεια: *Έχει ισχύ και ασκεί ~ στην κυβέρνηση.* ❷ η ικανότητα κπ να επηρεάζει άλλα πρόσωπα: *Είναι άνθρωπος με ~.* ☞ σχ. **επίδραση**.

επισημαίνω -ομαι: (μτβ.) τονίζω με έμφαση κτ, υποδεικνύω: *Σας ~ ότι αυτό που προτείνετε είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Επισημάναμε τα βασικά προβλήματα του σχεδίου.* **επισήμανση** η.

επίσημος -η -ο: ❶ αυτός που προέρχεται από δημόσια αρχή και την εκπροσωπεί ή την εκφράζει: *~ πηγές αναφέρουν ότι ο κρατικός μηχανισμός λειτούργησε σωστά.* ❷ αυτός που έχει καθιερωθεί και αναγνωρίζεται από όλους: *~ γλώσσα/θρησκεία/χορηγός των αγώνων.* ❸ αυτός που γίνεται με όλους τους τύπους ή διεξάγεται με ειδικό τελετουργικό: *~ δεξίωση. Κατά την ~ υποδοχή του προέδρου εκφωνήθηκαν λόγοι.* ❹ αυτός που αρμόζει σε επίσημη περίσταση: *~ ένδυμα είναι απαραίτητο.* **επίσημα & επισήμως** (επίρρ.). **επίσημος** ο: *συνήθ. πληθ.* αυτός που εκπροσωπεί το κράτος ή δημόσια αρχή: *Ο υπουργός καθόταν στην εξέδρα των επισήμων.* **επισημότητα** η.

επίσης (επίρρ.): ❶ επιπλέον, ακόμα: *~, στην ομιλία του τόνισε το ενδιαφέρον της κυβέρνησης.* ❷ (ως απάντηση ή ανταπόδοση σε ευχή) το ίδιο, με τον ίδιο τρόπο: *Καλό βράδυ! ~!*

> Από την ΑΕ φρ. *ἐπ' ἴσης (μοίρας)* «στην ίδια μοίρα».

επινοώ
επιούσιος
επίπεδα → επίπεδος
επίπεδο → επίπεδος
επίπεδος
επιπλέον
επιπλέω → επι-
επίπληξη → επιπλήττω
επιπλήττω
επιπλοποιός → -ποιώ
επιπόλαια → επιπόλαιος
επιπόλαιος
επιπολαιότητα → επιπόλαιος
επίπονα → επίπονος
επίπονος
επίπτωση
επιρρεπής
επίρρημα
επιρρηματικά → επίρρημα
επιρρηματικός → επίρρημα
επιρρίπτω
επιρροή
επίσημα → επίσημος
επισημαίνω
επισήμανση → επισημαίνω
επισημοποιώ → -ποιώ
επίσημος
επισημότητα → επίσημος
επισήμως → επίσημος
επίσης
επισκέπτης
επισκέπτομαι → επισκέπτης
επισκέπτρια → επισκέπτης
επισκευάζω
επισκευαστικά → επισκευάζω
επισκευαστικός → επισκευάζω
επισκευή → επισκευάζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·146

επίσκεψη → επισκέπτης
επιστήμη
επιστήμονας → επιστήμη
επιστημονικά → επιστήμη
επιστημονικός → επιστήμη
επιστητό
επιστολή
επιστράτευση → επι-
επιστρατεύω → επι-
επιστρέφω
επιστροφή → επιστρέφω
επίστρωση → επι-
επιταγή[1]
επιταγή[2] → επιτάσσω
επιτακτικά → επιτάσσω
επιτακτικός → επιτάσσω
επιτάσσω
επιτάφιος
επιτάχυνση → επι-
επιταχύνω → επι-
επιτέθηκα → επιτίθεμαι
επιτελείο → επιτελώ
επιτέλεση → επιτελώ
επιτελικά → επιτελώ
επιτελικός → επιτελώ
επιτέλους
επιτελώ
επίτευγμα → επιτυγχάνω
επίτευξη → επιτυγχάνω
επιτήδεια → επιτήδειος
επιτήδειος
επιτηδειότητα → επιτήδειος
επίτηδες
επιτήρηση → επιτηρώ
επιτηρητής → επιτηρώ
επιτηρήτρια → επιτηρώ
επιτηρώ

επισκέπτης ο, **-πτρια** η: αυτός που έρχεται από αλλού σε κπ τόπο ή στο σπίτι άλλου: *Ο ~ μπορεί να θαυμάσει τα αξιοθέατα της πόλης. Οι ~ απολάμβαναν τη φιλοξενία της μητέρας μου.* **επισκέπτομαι**: (μτβ.) πηγαίνω κάπου ως επισκέπτης: *Με επισκέφθηκαν στο νοσοκομείο φίλοι για να με δουν. Την πόλη μας ~ χιλιάδες τουρίστες κάθε χρόνο.* **επίσκεψη** η: ❶ μετάβαση στο σπίτι κπ: *κάνω/πηγαίνω ~.* ❷ γενικά, η μετάβαση σε ξένο τόπο ή σε χώρο με κπ ενδιαφέρον: *~ στο Μουσείο.* ❸ εξέταση ασθενούς στο σπίτι του από γιατρό: *Ο γιατρός δεν μπορεί να σας δει τώρα, είναι σε ~.* ❹ *συνήθ. πληθ.* άτομο που επισκέπτεται κπ στο σπίτι του: *Έχουμε ~.*

επισκευάζω -ομαι: (μτβ.) διορθώνω κτ που έχει χαλάσει ή δεν είναι σε καλή κατάσταση. **επισκευή** η. **επισκευαστικός -ή -ό. επισκευαστικά** (επίρρ.).

επιστήμη η: ❶ η μελέτη με τρόπο συστηματικό της φύσης, του ανθρώπου και της κοινωνίας, καθώς και το σύνολο της γνώσης που προκύπτει: *Ο αιώνας σημαδεύτηκε από την ανάπτυξη της ~ και της τεχνολογίας.* ❷ τομέας ή κλάδος επιστημονικής γνώσης: *η ~ της Γεωλογίας/Ιατρικής/Εθνολογίας. Φυσικές/Θετικές/Ανθρωπιστικές ~.* ❸ (μτφ.) η ενασχόληση σε βάθος με κπ τομέα: *Έχει μελετήσει την ~ της μαγειρικής.* **επιστήμονας** ο, η: ❶ πρόσωπο που έχει ειδικευτεί σε κπ γνωστικό τομέα και συνήθως ασχολείται με την έρευνα: *Οι ~ αποκρυπτογράφησαν το ανθρώπινο γονιδίωμα.* ❷ (γενικ.) πρόσωπο που έχει σπουδάσει στο πανεπιστήμιο: *Και τα δύο παιδιά σπούδασαν, έγιναν ~.* **επιστημονικός -ή -ό. επιστημονικά** (επίρρ.). σχ. **επιστητό**.

επιστητό το: σύνολο γνώσεων που μπορεί να αποκτήσει κπ. ***επί παντός (του) επιστητού***: για όλα τα θέματα.

> Οι λ. *επιστήμη* & *επιστητό* προέρχονται από το ΑΕ ρ. *ἐπίσταμαι* που σήμαινε «γνωρίζω καλά, κατανοώ επακριβώς»

επιστολή η: γραπτό κείμενο που αποστέλλεται σε κπ, συνήθως ταχυδρομικά = γράμμα.

επιστρέφω -ομαι • αόρ. *επέστρεψα*, παθ. αόρ. *επιστράφηκα*: ❶ (αμτβ.) έρχομαι πίσω στο σημείο από όπου ξεκίνησα = γυρίζω, επανέρχομαι: *Έφυγε πριν από δέκα λεπτά, αλλά θα επιστρέψει αμέσως.* ❷ (μτφ., αμτβ.) γυρίζω σε πρότερη κατάσταση: *Ζητάμε να επιστρέψουμε στις ρίζες μας.* ❸ (μτβ.) γυρίζω ή στέλνω πίσω κτ: *Της δάνεισα ένα βιβλίο, αλλά δε μου το επέστρεψε ποτέ.* **επιστροφή** η.

επιταγή[1] η: τυποποιημένο έντυπο με το οποίο δίνεται εντολή για πληρωμή ποσού μέσω τραπεζικού λογαριασμού: *ακάλυπτη ~.*

επιτάσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ εντολή, επιβάλλω κτ σε κπ = υπαγορεύω, επιβάλλω: *Η κοινή λογική ~ μετριοπάθεια.* ❷ (για κράτος, αρχή) παίρνω προσωρινά περιουσίες πολιτών για να χρησιμοποιηθούν από το κράτος σε περιόδους κρίσης: *Ο στρατός χρησιμοποίησε τα επιταγμένα αυτοκίνητα.* **επιταγή[2]** η: αυτό που προστάζει ή επιβάλλει κπ ή η ηθική τάξη = υποχρέωση, εντολή: *ηθική ~.* **επιτακτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι απόλυτα υποχρεωτικός ή που επιβάλλεται να γίνει: *Είναι ~ η ανάγκη να προστατέψουμε το περιβάλλον.* ❷ αυτός που εκφράζει ή δηλώνει διαταγή: *Με ~ ύφος του ζήτησε να μιλήσει.* **επιτακτικά** (επίρρ.).

επιτάφιος ο: ΕΚΚΛ στη χριστιανική θρησκεία ❶ η ιερή ακολουθία της Μεγάλης Παρασκευής. ❷ κουβούκλιο στο οποίο τοποθετείται παράσταση του νεκρού σώματος του Χριστού κατά την ακολουθία της Μ. Παρασκευής.

επιτέλους (επίρρ.): επιφωνηματικά, δηλώνει ❶ ανακούφιση ή χαρά: *~, να και ένα καλό νέο!* ❷ έντονη απορία ή αγανάκτηση: *Πότε θα ωριμάσεις, ~; Κάνετε, ~, ησυχία!*

> Από συμφυρμό των ΑΕ φρ. *διά τέλους* «μέχρι το τέλος, τελείως» & *ἐπί τέλος* «στο τέλος» (μτφρδ. από το γαλλ. *enfin*).

επιτελώ-ούμαι: [επίσ.] (μτβ.) κάνω κτ, φέρω εις πέρας: *Ο δάσκαλος ~ ύψιστο λειτούργημα. Επί των ημερών του επιτελέσθηκε σημαντικό έργο.* **επιτέλεση η. επιτελείο** το: ❶ **α.** ομάδα υψηλόβαθμων αξιωματούχων που συμμετέχει στη διοίκηση στρατού ή σωμάτων ασφαλείας. **β.** στρατιωτική υπηρεσία με διοικητικές αρμοδιότητες: *Γενικό ~ Ενόπλων Δυνάμεων.* ❷ (μτφ.) σύνολο προσώπων που έχουν υψηλή θέση σε εταιρεία, οργανισμό κτλ. **επιτελικός -ή -ό. επιτελικά** (επίρρ.).

επιτήδειος -α -ο: αυτός που είναι ικανός να καταφέρνει κτ, ακόμα και με πλάγια μέσα. **επιτήδεια** (επίρρ.). **επιτηδειότητα** η.

επίτηδες (επίρρ.): με πρόθεση ή σκοπό = σκόπιμα ≠ άθελα: *Τον έριξε κάτω ~.*

επιτηρώ -ούμαι: (μτβ.) παρακολουθώ από κο-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·147

ντά και επιβλέπω κπ ή κτ, έτσι ώστε να ενεργεί ή να λειτουργεί όπως πρέπει = επιβλέπω: *Στο διαγώνισμα μας επιτηρούσε ο καθηγητής για να μην αντιγράψουμε.* **επιτήρηση** η. **επιτηρητής** ο, **-ήτρια** η.

επιτίθεμαι • αόρ. *επιτέθηκα* & [επίσ.] *επετέθην*: (αμτβ.) ❶ **α.** κινούμαι εναντίον κπ, συνήθως με ορμή, ασκώντας βία εναντίον του: *Του επιτέθηκαν ληστές και τον χτύπησαν.* ❷ (μτφ.) εκφράζω κριτική ή κατηγορίες για κπ ή κτ: *Ο δημοσιογράφος επιτέθηκε στον καλεσμένο της εκπομπής με έντονες κατηγορίες.* ❸ ΣΤΡΑΤ κινούμαι εχθρικά εναντίον στρατού, περιοχής κτλ. ❹ ΑΘΛ εφορμώ για να πετύχω νίκη: *Σειρά των παικτών του Άρη να επιτεθούν.* ✍ **θέτω**. **επίθεση** η: ≠ άμυνα. ❶ το να επιτίθεται κανείς σε κπ ή κτ: *η ~ του στρατού στη γειτονική χώρα. Δέχτηκα φραστική ~ από τον ομιλητή.* ❷ ΑΘΛ η κίνηση παικτών προς την αντίπαλη περιοχή για να πετύχουν θετικό αποτέλεσμα, η αντίστοιχη τακτική και το σύνολο των παικτών που την πραγματοποιούν: *Η ομάδα δεν είχε καλή ~ σήμερα.* **επιθετικός**[2] **-ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την επίθεση. ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει την τάση να επιτίθεται. **επιθετικά**[2] (επίρρ.). **επιθετικός** ο: παίκτης της επίθεσης. **επιθετικότητα** η.

επιτόπου & **επί τόπου** (επίρρ.): στο ίδιο σημείο: *Του αφαίρεσαν το δίπλωμα ~, επειδή οδηγούσε μεθυσμένος.* **επιτόπιος -α -ο**: *~ έρευνα.*

επιτρέπω -ομαι: = αφήνω ≠ απαγορεύω (μτβ.) ❶ παρέχω σε κπ το δικαίωμα ή την άδεια να κάνει κτ: *Οι γονείς της δεν της ~ να βγαίνει μόνη.* ❷ αφήνω κτ να υπάρχει ή να συμβαίνει: *Στην παιδική χαρά δεν ~ σκυλιά.* **επιτρεπτός -ή -ό**.

επιτροπή η: ❶ ομάδα ατόμων με εξουσία ή αρμοδιότητα να επιτελέσει ορισμένο έργο: *~ αξιολόγησης/κρίσης.* ❷ ειδικό διοικητικό όργανο: *Ευρωπαϊκή ~.*

επιτυγχάνω -ομαι • αόρ. *επέτυχα*, παθ. αόρ. *επιτεύχθηκα* & [επίσ.] *επετεύχθην*, μτχ. *επιτυχημένος*: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) [επίσ.] καταφέρνω να πραγματοποιήσω αυτό στο οποίο στόχευα: *Ο στόχος μας επιτεύχθηκε με πολλή δουλειά και προσπάθεια.* ✍ **πετυχαίνω**. **επιτυχής -ής -ές**: αυτός που στέφεται από επιτυχία. ✍ σχ. **αγενής**. **επιτυχώς** (επίρρ.). **επιτυχία** η: ❶ θετικό αποτέλεσμα προσπαθειών: *Οι προσπάθειές του στέφθηκαν από ~.* ❷ έργο ή δημιούργημα που έχει στεφθεί από επιτυχία με τη σημ. 1: *Αυτή η ταινία ήταν η μεγάλη ~ της χρονιάς.* **επίτευγμα** το = κατόρθωμα: σημαντικό έργο: *τεχνολογικό ~.* **επίτευξη** η: το να πετυχαίνει κπ κτ.

επιφάνεια η: ❶ το ανώτερο επίπεδο ή η εξωτερική πλευρά αντικειμένου: *η ~ της γης/της θάλασσας/του εδάφους.* ❷ ΓΕΩΜ σύνολο σημείων που ορίζουν πλευρά στερεού σώματος: *κοίλη/κυρτή/επίπεδη ~.* ❸ (μτφ.) **α.** ό,τι συνιστά την εξωτερική εικόνα πράγματος: *Αν φύγεις από την ~ και δεις το βάθος των πραγμάτων, θα καταλάβεις την ουσία τους.* **β.** το σύνολο των οικονομικών δυνατοτήτων κπ: *οικονομική ~.* **επιφανειακός -ή -ό**: ❶ αυτός που βρίσκεται στην επιφάνεια σώματος ή αντικειμένου: *~ τραύμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που γίνεται πρόχειρα, χωρίς διεξοδική μελέτη: *~ έλεγχος/γνώση.* **επιφανειακά** (επίρρ.).

επιφανής -ής -ές: αυτός που είναι γνωστός σε όλους και καταξιωμένος για το έργο του: *~ συγγραφέας/πολιτικός.* ✍ σχ. **αγενής**.

επιφυλάσσω -ομαι: (μτβ.) ❶ προετοιμάζω κτ για κπ κρατώντας το κρυφό: *Ποτέ δεν ξέρεις τι μας ~ το μέλλον. Θερμή υποδοχή επιφυλάχθηκε στον πρόεδρο.* ❷ παθ. αναβάλλω ενέργεια για το μέλλον, όταν οι συνθήκες θα είναι πιο κατάλληλες: *Επιφυλάσσομαι να απαντήσω αργότερα.* **επιφύλαξη** η: δισταγμός ή αμφιβολία για κτ ή κπ: *Δεν είμαι απόλυτα βέβαιος, έχω επιφυλάξεις.* **επιφυλακτικός -ή -ό**. **επιφυλακτικά** (επίρρ.).

επιφώνημα το: ΓΛΩΣΣ φθόγγος ή λέξη που εκφράζει έντονο αίσθημα ή συναίσθημα. **επιφωνηματικός -ή -ό**. **επιφωνηματικά** (επίρρ.).

επιχείρημα το: συλλογισμός που χρησιμοποιείται για να στηρίξουμε ή να αντικρούσουμε κτ: *Προσπαθούσε με λογικά επιχειρήματα να μας πείσει.*

επιχειρώ -ούμαι: (μτβ.) προσπαθώ να πετύχω κτ: *Άγνωστοι επιχείρησαν να ληστέψουν την τράπεζα.* **επιχείρηση** η: ❶ σύνολο συντονισμένων ενεργειών για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου, που είναι πολύπλοκος ή ενέχει κινδύνους: *στρατιωτική ~. ~ διάσωσης των εγκλωβισμένων.* ❷ οικονομική δραστηριότητα με στόχο το κέρδος, καθώς και ο οργανισμός μέσω του οποίου πραγματοποιείται: *Ασχολείται με την οικογενειακή ~. **Δημόσια ~ Ηλεκτρισμού**.* **επιχειρησιακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την επιχείρηση. **επιχειρηματίας** ο, η: πρόσωπο που είναι ιδιοκτήτης επιχείρησης (σημ. 2). **επιχειρηματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με την επιχείρη-

επιτίθεμαι
επιτόπιος → επιτόπου
επιτόπου
επιτραπέζιος → επί-
επιτρεπτός → επιτρέπω
επιτρέπω
επιτροπή
επιτυγχάνω
επιτυχημένος → επιτυγχάνω
επιτυχής → επιτυγχάνω
επιτυχία → επιτυγχάνω
επιτυχώς → επιτυγχάνω
επιφάνεια
επιφανειακά → επιφάνεια
επιφανειακός → επιφάνεια
επιφανής
επιφυλακτικά → επιφυλάσσω
επιφυλακτικός → επιφυλάσσω
επιφύλαξη → επιφυλάσσω
επιφυλάσσω
επιφώνημα
επιφωνηματικά → επιφώνημα
επιφωνηματικός → επιφώνημα
επιχείρημα
επιχειρηματίας → επιχειρώ
επιχειρηματικά → επιχειρώ
επιχειρηματικός → επιχειρώ
επιχείρηση → επιχειρώ
επιχειρησιακός → επιχειρώ
επιχειρώ
επιχρυσώνω → επί-
επιχρύσωση → επί-
έπλευσα → πλέω
επλήγην → πλήττω[2]
έπληξα → πλήττω[1]
έπληξα → πλήττω[2]
έπνευσα → πνέω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·148

επομένη → επόμενος
επόμενος
επομένως → επόμενος
εποπτεία → εποπτεύω
εποπτεύω
επόπτης → εποπτεύω
εποπτικός → εποπτεύω
επόπτρια → εποπτεύω
έπος
επουσιώδης
επουσιωδώς → επουσιώδης
εποχή
εποχιακά → εποχή
εποχιακός → εποχή
εποχικά → εποχή
εποχικός → εποχή
έπραξα → πράττω
έπρεπε → πρέπει
επώδυνα → επώδυνος
επώδυνος
επωνυμία → επώνυμο
επώνυμο
επώνυμος → επώνυμο
επωνύμως → επώνυμο
ερ- → εν-
έρ- → εν-
ερασιτέχνης
ερασιτεχνικά → ερασιτέχνης
ερασιτεχνικός → ερασιτέχνης
ερασιτέχνισσα → ερασιτέχνης
έραψα → ράβω
εργάζομαι
εργαζόμενος → εργάζομαι
εργαλείο
εργασία → εργάζομαι
εργασιακός → εργάζομαι
εργάσιμη → εργάζομαι
εργάσιμος → εργάζομαι
εργαστηριακά → εργαστήριο
εργαστηριακός → εργαστήριο
εργαστήριο
εργάτης → εργάζομαι
εργατικά → εργάζομαι
εργατικός → εργάζομαι
εργάτρια → εργάζομαι

ση (σημ. 2). ❷ αυτός που έχει ικανότητες για επιχειρήσεις (σημ. 2): ~ *μυαλό*. **επιχειρηματικά** (επίρρ.).

επόμενος -η -ο: αυτός που ακολουθεί κπ ή κτ άλλο ≠ προηγούμενος: *Να περάσει ο ~ ασθενής*. ***είναι επόμενο***: είναι αναμενόμενο, συμβαίνει ως φυσική συνέπεια των προηγουμένων: *Ήταν ~ να αντιδράσει έτσι μετά τον καβγά τους*. **επομένη** η: επόμενη ημέρα ≠ προηγουμένη. **επομένως** (σύνδ.): συνδέει πρόταση που δηλώνει το συμπέρασμα, τη λογική συνέπεια γεγονότος, ενέργειας κτλ. = άρα, συνεπώς: *Βρέχει, ~ δε θα πάμε βόλτα σήμερα*.

εποπτεύω -ομαι: (μτβ.) έχω τον συνολικό έλεγχο και την επίβλεψη πράγματος ή έργου: *Το Υπουργείο ~ το έργο*. **εποπτεία** η. **επόπτης** ο, **-τρια** η. **εποπτικός -ή -ό**.

έπος το: ❶ λογοτ λογοτεχνικό είδος σε έμμετρο λόγο, που περιγράφει θρυλικές πράξεις μυθικών ηρώων: *Ομηρικά έπη/~ του Γκιλγκαμές*. ❷ πολεμικά γεγονότα στη διάρκεια των οποίων σημειώθηκαν πράξεις ηρωισμού και μεγαλείου: *το ~ του '40*. **επικός -ή -ό**. **επικά** (επίρρ.).

επουσιώδης -ης -ες: αυτός που δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικός = δευτερεύων ≠ ουσιώδης, σημαντικός: *Ας αφήσουμε θέματα ~ και ας δούμε τα σημαντικά!* σχ. **αγενής**. **επουσιωδώς** (επίρρ.).

εποχή η: ❶ υποδιαίρεση του ηλιακού έτους: *Οι τέσσερις ~ του χρόνου*. ❷ ιστορική περίοδος συγκεκριμένης διάρκειας: *η ~ του Μεσοπολέμου*. ❸ χρονική περίοδος με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: *Στην ~ μας η τεχνολογική πρόοδος είναι αλματώδης*. **εποχικός** & **εποχιακός -ή -ό**. **εποχικά** & **εποχιακά** (επίρρ.).

> Σημδ. από το γαλλ. *époque*, το οποίο προέρχεται από το ελνστ. *ἐποχή* «σημείο όπου φαίνεται να σταματάει ένα άστρο κατά το απόγειό του, χρονική περίοδος».

επώδυνος -η -ο: αυτός που προκαλεί πόνο, σωματικό ή ψυχικό: *Ο αποχωρισμός τους ήταν ιδιαίτερα ~*. **επώδυνα** (επίρρ.).

επώνυμο το: οικογενειακό όνομα ανθρώπων = επίθετο: *Δήλωσε όνομα και ~*. **επώνυμος -η -ο**: ❶ αυτός που είναι ευρύτερα γνωστός, δημοφιλής = διάσημος, γνωστός: *Στην εκδήλωση παρέστησαν πολλοί ανώνυμοι και ~ θαυμαστές του*. ❷ αυτός που γίνεται ονομαστικά, με το όνομα κπ ≠ ανώνυμος: ~ *καταγγελία*. **επωνύμως** (επίρρ., σημ. 2) ≠ ανωνύμως. **επωνυμία** η: ❶ πρόσθετη ονομασία προσώπου ή πράγματος, δηλωτική ιδιότητάς του: *γνωστός και με την ~ ο Μέθυσος*. ❷ διακριτικό όνομα οργανισμού, σωματείου κτλ.: ~ *εταιρείας*.

ερασιτέχνης ο, η & [προφ.] **-ισσα** η: πρόσωπο που ασχολείται με κτ συστηματικά, χωρίς να είναι το επάγγελμά του: *Είναι ~ ψαράς*. **ερασιτεχνικός -ή -ό**. **ερασιτεχνικά** (επίρρ.).

εργάζομαι: (αμτβ.) ❶ ασχολούμαι με κτ συστηματικά και με στόχο την εξασφάλιση χρημάτων, ασκώ επάγγελμα = δουλεύω: ~ *στο υπουργείο*. ❷ ασχολούμαι συστηματικά και με όλες τις δυνάμεις μου για την επίτευξη στόχου = πασχίζω: *Σε όλη του τη ζωή εργάστηκε για την ελευθερία και την ισότητα*. **εργαζόμενος -ο -η**: πρόσωπο που εργάζεται, ασκεί κπ επάγγελμα: *Απεργούν οι ~ στο Δημόσιο*. **εργασία** η: ❶ επαγγελματική ασχολία με στόχο την εξασφάλιση χρημάτων: *γραφείο ευρέσεως ~*. ❷ *συνήθ. πληθ.* δραστηριότητα για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου: *Άρχισαν οι ~ για την αναστήλωση του μνημείου*. ❸ μελέτη συγκεκριμένου αντικειμένου που ανατίθεται σε μαθητές: *σπουδαστική/πτυχιακή ~*. **εργασιακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την εργασία: ~ *χώρος/συνθήκες*. **εργάσιμος -η -ο**: αυτός που διατίθεται για εργασία: ~ *μέρες*. **εργάσιμη** η: εργάσιμη ημέρα ≠ αργία. **εργατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον εργαζόμενο ή τον εργάτη: ~ *ατύχημα/κίνημα/δίκαιο/νομοθεσία*. ❷ αυτός που εργάζεται με προθυμία και χωρίς να τεμπελιάζει ≠ τεμπέλης. **εργατικά** (επίρρ., στη σημ. 2). **εργάτης** ο, **-τρια** η: ❶ πρόσωπο που εργάζεται χειρωνακτικά. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με κτ για την επίτευξη στόχου: *Υπήρξε ταπεινός ~ του πνεύματος*. ❸ *μόνο το θηλ.* μέλισσα που συλλέγει γύρη. σχ. **έργο**.

εργαλείο το: ❶ αντικείμενο που διευκολύνει χειρωνακτική εργασία: *Έβγαλε από τα ~ του ένα κατσαβίδι*. ❷ **α.** (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να θεωρηθεί απαραίτητο στην εργασία κπ: *Το βιβλίο αυτό αποτελεί απαραίτητο ~ για τον δάσκαλο*. **β.** οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιήσει κπ για να επιτελέσει συγκεκριμένο έργο: *Οι αγώνες θα χρησιμοποιηθούν ως ~ οικονομικής ανάπτυξης*. σχ. **έργο**.

εργαστήριο το: ❶ χώρος, ειδικά εξοπλισμένος, για την εκτέλεση επαγγελματικών εργασιών ή επιστημονικών πειραμάτων και μετρήσεων: ~ *ζαχαροπλαστικής. πυρηνικό/αιματολογικό ~*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·149

❷ τμήμα ή υποσύνολο ερευνητικού οργανισμού που ασχολείται με την προώθηση της έρευνας σε συγκεκριμένο τομέα. **εργαστηριακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το (επιστημονικό) εργαστήριο: ~ *έλεγχος*. ***εργαστηριακά*** (επίρρ.). ☞ σχ. **έργο**.

έργο το: ❶ ανθρώπινη δραστηριότητα, πνευματική ή χειρωνακτική, και το αποτέλεσμά της: *~ του ιδρύματος είναι η διάδοση του πολιτισμού. Η αντιπολίτευση επέκρινε σκληρά το κυβερνητικό ~.* ❷ **α.** (ειδικότ.) το σύνολο των εργασιών για την κατασκευή δρόμων, κτιρίων κτλ: *Προσοχή, έργα στο μήκος της οδού!* **β.** υποδομή που προκύπτει από τη σημ. 2α: *Το ~ ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε στους πολίτες. ~ κοινής ωφελείας.* ❸ **α.** δημιούργημα με καλλιτεχνική αξία: *Στα ~ του συγκαταλέγονται ποιήματα και μυθιστορήματα.* **β.** (ειδικ.) κινηματογραφική ταινία ή θεατρική παράσταση: *Αυτό το ~ παίζεται καιρό στις αίθουσες.*

> Οι λ. *εργάζομαι, εργαλείο, εργαστήριο, εργολάβος*, προέρχονται από το ουσ. *έργο*, το οποίο ανάγεται στο ΑΕ *ἔργον*. Από το ουσ. *έργο* προέρχονται πολλά σύνθετα (και τα δικά τους παράγωγα): *εργογραφία, εργοδηγός, εργοδότης, εργολήπτης, εργονομία, εργοστάσιο, εργοτάξιο, εργόχειρο, καινούριος* κτλ.

εργοδότης ο, **-τρια** η: πρόσωπο που απασχολεί εργαζομένους σε οργανισμό, εταιρεία κτλ. = [οικ.] αφεντικό. ☞ σχ. **έργο**.

εργολάβος ο: ❶ επαγγελματίας στον οποίο ανατίθεται η εκτέλεση συγκεκριμένων έργων, συνήθως κατασκευαστικών: *~ οικοδομών/τεχνικών έργων.* ❷ είδος γλυκού με αμύγδαλο. ☞ σχ. **έργο**.

εργοστάσιο το: κτίριο με ειδικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων, και (συνεκδ.) η διοίκηση του εργοστασίου. **εργοστασιακός -ή -ό**. **εργοστασιάρχης** ο, η & [προφ.] **-ισσα** η: ιδιοκτήτης εργοστασίου. ☞ σχ. **έργο**.

ερεθίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ κοκκινίλα ή φλεγμονή σε όργανο ή μέρος του σώματος: *Ο καπνός μού ~ τα μάτια.* ❷ κάνω κπ να θυμώσει = εξοργίζω, εξάπτω ≠ ηρεμώ: *Ο άγριος τόνος της φωνής του με ερέθισε κι άρχισα να φωνάζω.* ❸ προκαλώ έντονο προβληματισμό ή συναίσθημα, διεγείρω τις αισθήσεις κπ = εξάπτω: *Το έργο ερέθισε τη φαντασία του κοινού.* ❹ προκαλώ κπ ερωτικά. **ερέθισμα** το: ❶ **α.** εξωτερικό αίτιο που διεγείρει και προκαλεί τη λειτουργία αισθητηρίου οργάνου: *οπτικό/ακουστικό ~.* **β.** (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί ψυχική ή πνευματική δραστηριότητα ή εγρήγορση: *Η παράσταση αποτελεί το ~ για τη σκέψη του θεατή.* ❷ κοκκινίλα ή φλεγμονή σε όργανο ή μέρος του σώματος: *Απαιτείται απομάκρυνση από την πηγή του ερεθίσματος.* **ερεθισμός** ο. **ερεθιστικός -ή -ό**. ***ερεθιστικά*** (επίρρ.).

ερείπιο το: ❶ κτίριο το οποίο έχει καταστραφεί ή έχει υποστεί σοβαρές ζημιές. ❷ (μτφ.) σε κακή κατάσταση ή κουρασμένος: *Δεν μπορώ άλλο, είμαι ~ από την κούραση.* **ερειπώνω -ομαι** (μτβ.). **ερείπωση** η.

ερευνώ -ώμαι: (μτβ.) ❶ ψάχνω με προσοχή για κτ: *Αστυνομικοί ~ την περιοχή για την αποκάλυψη στοιχείων.* ❷ μελετώ με προσοχή κτ: *Ερευνώνται όλα τα πιθανά αίτια της έκρηξης.* **έρευνα** η: ❶ το σύνολο των ενεργειών για την αποκάλυψη στοιχείων. ❷ συστηματική μελέτη για την προώθηση της επιστημονικής γνώσης: *Ασχολείται με την ~ στον τομέα της βιοτεχνολογίας.* **ερευνητής** ο, **-ήτρια** η: επιστήμονας που ασχολείται με την έρευνα. **ερευνητικός -ή -ό**. ***ερευνητικά*** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ἐρευνῶ* «αναζητώ, εξετάζω». Το σύνθ. *διερευνώ* σημαίνει εξετάζω κτ λεπτομερώς και προσεκτικά, ερευνώ ή μελετώ σε βάθος όλες τις πτυχές ενός ζητήματος.

ερήμην (επίρρ.): χωρίς να παρευρίσκεται ο ενδιαφερόμενος ή (γενικ.) χωρίς να γνωρίζει: *Καταδικάστηκε ~. Η απόφαση πάρθηκε ~ του.*

έρημος -η -ο: ❶ (για τόπο) αυτός που δεν κατοικείται, είναι χωρίς ανθρώπους = ερημικός: *Ναυαγοί σε ένα ~ νησί.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που ζει μόνος του, κυρ. στην έκφρ. ***μόνος κι ~***: εντελώς μόνος: *Ζει ~.* **ερημώνω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) γίνομαι έρημος, αδειάζω από κατοίκους: *Τον χειμώνα τα νησιά ~.* ❷ (μτβ.) κάνω έναν τόπο έρημο, καταστρέφω: *Συμμορίες λήστευαν και ερήμωναν τα χωριά.* **ερημιά** η: ερημικό μέρος. **ερημικός -ή -ό**. ***ερημικά*** (επίρρ.). **έρημος** η: αχανής, αμμώδης έκταση γης χωρίς νερό και βλάστηση: *~ Σαχάρα/Καλαχάρι.*

ερμηνεία η: ❶ ανάλυση και απόδοση του νοήματος κειμένου, έννοιας κτλ. = εξήγηση: *Το άρθρο αυτό του Συντάγματος επιδέχεται πολλές ερμηνείες.* ❷ τρόπος απόδοσης καλλιτεχνικού έργου: *αξεπέραστη ~ ενός τραγουδιού.*

έργο
εργοδότης
εργοδότρια → εργοδότης
εργολάβος
εργοστασιακός → εργοστάσιο
εργοστασιάρχης → εργοστάσιο
εργοστασιάρχισσα → εργοστάσιο
εργοστάσιο
ερεθίζω
ερέθισμα → ερεθίζω
ερεθισμός → ερεθίζω
ερεθιστικά → ερεθίζω
ερεθιστικός → ερεθίζω
ερείπιο
ερειπώνω → ερείπιο
ερείπωση → ερείπιο
έρευνα → ερευνώ
ερευνητής → ερευνώ
ερευνητικά → ερευνώ
ερευνητικός → ερευνώ
ερευνήτρια → ερευνώ
ερευνώ
ερήμην
ερημιά → έρημος
ερημικά → έρημος
ερημικός → έρημος
έρημος
ερημώνω → έρημος
έριξα → ρίχνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·150

ερμηνεία
ερμηνευτής → ερμηνεία
ερμηνευτικά → ερμηνεία
ερμηνευτικός → ερμηνεία
ερμηνεύτρια → ερμηνεία
ερμηνεύω → ερμηνεία
ερπετό → έρπω
έρπω
έρρευσα → ρέω
ερυθρός
έρχομαι
ερχομός → έρχομαι
έρωτας
ερωτεύομαι → έρωτας
ερώτημα → ερωτώ
ερωτηματικά → ερωτώ
ερωτηματικό → ερωτώ
ερωτηματικός → ερωτώ
ερώτηση → ερωτώ
ερωτικά → έρωτας
ερωτικός → έρωτας
ερωτώ
εσάς → εσύ
εσείς → εσύ
εσένα → εσύ
έσοδο
εσοχή
εστία
εστιάζω → εστία
εστιακός → εστία
εστίαση → εστία

Η ~ της στον ρόλο της Αντιγόνης ήταν υπέροχη. ❸ μεταφορά λέξης, φράσης ή κειμένου σε άλλη γλώσσα, που συχνά συνοδεύεται από σχόλια: *απόδοση και ~ αγγλικών όρων στην ελληνική.* **ερμηνεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω εξήγηση = εξηγώ. ❷ αποδίδω καλλιτεχνικό έργο. **ερμηνευτικός -ή -ό. ερμηνευτικά** (επίρρ.). **ερμηνευτής** ο, **-εύτρια** η.

έρπω • μόνο ενστ.: (αμτβ.) προχωρώ με το σώμα στο έδαφος = σέρνομαι: *Τα φίδια ~.* **ερπετό** το: ζώο που ανήκει στη συνομοταξία των ζώων που κινούνται έρποντας.

ερυθρός -ά & -ή -ό: [επίσ.] αυτός που έχει κόκκινο χρώμα: *~ αιμοσφαίρια.* ***Ερυθρός Σταυρός/Ερυθρά Ημισέληνος***: διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις για προσφορά βοήθειας σε όσους έχουν πληγεί από καταστροφή.

έρχομαι • αόρ. *ήρθα & ήλθα,* προστ. *έλα, ελάτε:* (αμτβ.) ❶ **α.** κατευθύνομαι σε κπ σημείο ή μέρος προερχόμενος από αλλού: *Την ώρα που εμείς φεύγαμε, ο Γιάννης ερχόταν.* ***~ στη ζωή/στον κόσμο***: γεννιέμαι: *Η κόρη μας ήρθε στη ζωή χθες.* **β.** για γεγονός, φαινόμενο κτλ. που πρόκειται να γίνει, να συμβεί: *~ βροχή/μπόρα/πόλεμος.* ❷ **α.** φτάνω σε κπ τόπο = καταφθάνω, φθάνω: *Το τρένο ~ στις 10.* **β.** (μτφ.) φτάνω σε μια κατάσταση: *Όταν έρθεις στην ηλικία μου, τότε θα καταλάβεις.* **γ.** (μτφ.) καταλήγω κάπου: *Έλα στο θέμα και μη μακρηγορείς.* ❸ γυρίζω εκεί από όπου ξεκίνησα, επιστρέφω: *Φεύγω, αλλά δε θα αργήσω να ~.* ❹ προσέρχομαι, εμφανίζομαι, παίρνω μέρος κάπου: *Δεν ήρθε στο πάρτι, γιατί ήταν άρρωστος.* ❺ έχω ως τόπο προέλευσης ή ως αφετηρία: *Από πού μας ήρθε ο νέος καθηγητής;* ❻ (μτφ.) ακολουθώ σε σειρά, είμαι ο επόμενος: *Θα σας δούμε την Τρίτη που μας έρχεται/την ερχόμενη Τρίτη.* ❼ καταλαμβάνω θέση στο πλαίσιο συναγωνισμού: *~ πρώτος/δεύτερος/τελευταίος.* ❽ (μτφ., + τ. γεν. της προσωπ. αντων.) **α.** αρχίζει να μου συμβαίνει κτ, αρχίζω να αισθάνομαι κτ: *Μου ~ ζαλάδα/εμετός.* **β.** *απρόσ.* έχω τη διάθεση, επιθυμώ να κάνω κτ: *Μου ~ να τον δείρω.* **γ.** (για ρούχο) εφαρμόζω: *Πάχυνα και η φούστα μού ~ στενή.* **δ.** φτάνω: *Το νερό τής ερχόταν ως τη μέση της γάμπας.* ❾ (μτφ., + *σε* και ουσ.) δηλώνει ό,τι το ομόρριζο με το ουσ. ρήμα: *~ σε σύγκρουση με κπ:* συγκρούομαι. *~ σε ευθυμία/στο κέφι:* ευθυμώ. *~ στα λογικά μου/στα συγκαλά μου:* λογικεύομαι. *~ σε συμφωνία με κπ:* συμφωνώ. **ερχομός** ο.

Το ρ. *έρχομαι*, με προέλευση από το ΑΕ ρ. *ἔρχομαι*, απαντά σύνθετο με προθέσεις σε ρήματα όπως: *ανέρχομαι, αντεπεξέρχομαι, απέρχομαι, διέρχομαι, παρέρχομαι* κτλ.

έρωτας ο: ❶ έντονο συναίσθημα προς κπ που συνοδεύεται και από σεξουαλική επιθυμία: *Αυτό που νιώθω για τη Μαρία είναι βαθύς ~.* ❷ (μτφ.) υπερβολική αγάπη για κτ: *Έχει ~ για τη δημοσιογραφία.* ❸ σεξουαλική πράξη: *Γνώρισε τον ~ πολύ μικρή.* ***κάνω ~ (με κπ)***: συνευρίσκομαι ερωτικά. ❹ αυτός που είναι αντικείμενο της ερωτικής επιθυμίας: *Ο Γιώργος ήταν ο μεγάλος ~ της ζωής της.* **ερωτικός -ή -ό. ερωτικά** (επίρρ.). **ερωτεύομαι**: (μτβ. και με παράλ. αντικ.) νιώθω το συναίσθημα του έρωτα.

ερωτώ -ώμαι [επίσ.] & **ρωτώ** & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ζητώ να μάθω κτ: *Σας ~, κύριοι, εσείς τί θα κάνατε στη θέση μου; Με ρώτησε τι ώρα είναι.* **ερώτηση** η: το να ρωτά κπ κτ και (συνεκδ.) αυτό που ρωτάει. **ερώτημα** το: αυτό που ρωτάει κπ. **ρώτημα** το: [προφ., σπάν.] ερώτημα, κυρ. στην έκφρ. ***θέλει και ~;***: για να δείξουμε ότι μας ρωτούν κτ αυτονόητο: *- Θες παγωτό; - Βεβαίως, ~;* **ερωτηματικός -ή -ό. ερωτηματικά** (επίρρ.). **ερωτηματικό** το: το σημείο στίξης που συνοδεύει ερώτηση.

έσοδο το: *συνήθ. πληθ.* χρηματικό ποσό το οποίο λαμβάνει κπ από την εργασία του ή άλλες νόμιμες πηγές ≠ έξοδο.

εσοχή η: τμήμα επιφάνειας που βρίσκεται πιο μέσα από τη γραμμή που ορίζει το περίγραμμά του ≠ εξοχή, προεξοχή: *Ράφια για βιβλία τοποθετήθηκαν στην ~ του τοίχου.*

εστία η: ❶ τόπος ή χώρος μόνιμης διαμονής: *οικογενειακή/συζυγική/πατρική ~.* ❷ (μτφ.) σημείο όπου συμβαίνει ή ξεσπά κτ: *~ φωτός/θερμότητας/μόλυνσης/πολέμου/φωτιάς.* ❸ **α.** [επίσ.] το τζάκι. **β.** τμήμα συσκευής στο οποίο γίνεται η καύση ή αναπτύσσεται θερμοκρασία: *~ ηλεκτρικής κουζίνας.* ❹ ΦΥΣ σημείο συγκέντρωσης των ακτίνων φωτεινής δέσμης: *η ~ του φακού/του κατόπτρου.* ❺ ΓΕΩΛ σημείο κάτω από την επιφάνεια της γης από το οποίο ξεκινά σεισμός: *Η ~ του σεισμού εντοπίστηκε δυτικά της Αθήνας.* ❻ ΑΘΛ τμήμα γηπέδου που ορίζεται από τα δοκάρια και τα δίχτυα και όπου πρέπει να μπει η μπάλα, για να σημειωθεί γκολ. **εστιάζω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) **α.** ΦΥΣ συγκεντρώνω με τα κατάλληλα οπτικά ή ηλεκτρομαγνητικά μέσα δέσμη φωτός ή ροή σωματιδίων σε συγκεκριμένο σημείο: *Ο*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·151

φακός ~ για τη λήψη φωτογραφίας. **β.** (μτφ.) δίνω σημασία σε κπ ή έμφαση σε κπ ή κτ: *Η ομιλία του εστιάζεται σε δύο σημεία.* ❷ (μτβ.) επικεντρώνω την προσοχή μου σε κτ: *Αν εστιάσεις την προσοχή σου σε αυτά που διαβάζεις, τότε ίσως καταλάβεις!* **εστιακός -ή -ό. εστίαση** η.

> Από την ΑΕ *εστία* «τζάκι, σπίτι, βωμός».

εσύ & **συ** (αντων.) • εν. γεν. *(ε)σένα* & *σου*, αιτ. *(ε)σένα* & *σε*, κλητ. *(ε)σύ*, πληθ. ον. & κλητ. *εσείς*, γεν. & αιτ. *εσάς* & *σας*: χρησιμοποιείται από τον ομιλητή για να ❶ (προσωπ., β΄ προσ.) **α.** αναφερθεί στον συνομιλητή του: *~ να φύγεις, και γρήγορα μάλιστα! Ποιος σας είπε να μπείτε;* **β.** *πληθ.* απευθυνθεί στον συνομιλητή του με ευγένεια ή σεβασμό: *Ο γιατρός θα σας δεχτεί σε λίγο.* ☞ **αυτός** & **σε.** ❷ *(οι αδύν. τ. της γεν.* ως κτητ. αντων.) αναφερθεί στον συνομιλητή του ως ιδιοκτήτη πράγματος ή πρόσωπο που σχετίζεται με κπ: *Μάζεψε τα πράγματά σου!* ☞ **δικός** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

έσχατος -η -ο: αυτός που έρχεται ή συμβαίνει στο τέλος ή πρόσφατα = τελευταίος. ***η εσχάτη των ποινών***: η θανατική ποινή. **εσχάτως** (επίρρ.): πρόσφατα, τελευταίως.

εσωτερικός -ή -ό: ❶ αυτός που βρίσκεται ή αναφέρεται σε κλειστό χώρο: *~ χώρος/διακόσμηση.* ❷ αυτός που εντοπίζεται ή προέρχεται από περιοχή εντός των συνόρων μιας χώρας: *~ μετανάστευση.* ❸ αυτός που προέρχεται από ή αναφέρεται στην ψυχή του ανθρώπου: *άνθρωπος με πλούσιο ~ κόσμο.* ❹ αυτός που είναι έγκλειστος σε χώρο: *~ οικιακή βοηθός/μαθητής ~ σε σχολείο.* **εσωτερικό** το: η περιοχή που ορίζεται από τα σύνορα μιας χώρας ≠ εξωτερικό: *πτήσεις εσωτερικού.* **εσωτερικεύω -ομαι** (μτβ.).

εταιρεία η: ❶ επιχείρηση με συγκεκριμένη νομική μορφή και οργανωτική δομή που δραστηριοποιείται με στόχο το οικονομικό κέρδος: *Δουλεύει στην ~ του πατέρα του.* ❷ οργάνωση κοινής ωφελείας με συγκεκριμένο στόχο: *~ προστασίας ζώων.* **εταίρος** ο, η. **εταιρικός -ή -ό.**

> Από το ΑΕ *εταιρεία*. Συχνά απαντά και η γραφή *εταιρία*.

ετερώνυμος -η -ο: ❶ ΦΥΣ αυτός που έχει διαφορετικό ηλεκτρικό φορτίο ≠ ομώνυμος: *~ πόλοι μπαταρίας.* ❷ ΜΑΘ **~ κλάσματα** ≠ ομώνυμα κλάσματα: με διαφορετικό παρονομαστή.

> Από τα ΑΕ *έτερο-* + *-ώνυμος* (< *ὄνυμα* αιολικός τ. του *ὄνομα*).

έτοιμος -η -ο: ❶ αυτός που με τις κατάλληλες ενέργειες έχει γίνει ικανός για άμεση χρήση ή για κπ σκοπό: *Ήταν ~ κι έφυγαν αμέσως. Το φαγητό ήταν ~ και σερβιρισμένο.* ❷ αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση λίγο πριν γίνει κτ: *~ ήταν να λιποθυμήσει!* ❸ (για ρούχα, έπιπλα κτλ.) αυτός που κατασκευάζεται μαζικά με βάση συγκεκριμένα μέτρα και όχι με παραγγελία: *βιοτεχνία ετοίμων ενδυμάτων.* ❹ αυτός που είναι αποφασισμένος να κάνει κτ: *~ είναι για καβγά!* **ετοιμότητα** η: ❶ κατάσταση στην οποία κπ είναι έτοιμος: *Ο στρατός βρίσκεται σε πολεμική ~.* ❷ η ικανότητα κπ να δίνει γρήγορες και έξυπνες απαντήσεις: *Απαντά με μεγάλη ~ στα σχόλια των δημοσιογράφων.* **ετοιμάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ενεργώ ώστε κπ ή κτ να είναι έτοιμος: *~ τα παιδιά για ύπνο.* ❷ κάνω ό,τι χρειάζεται για να γίνει κτ = οργανώνω, σχεδιάζω: *~ τη γιορτή της εταιρείας.* ❸ *παθ.* (για πρόσ.) (ενεργώ ώστε να) είμαι έτοιμος με τη σημ. 2: *Ετοιμαζόταν να το σκάσει όταν τον έπιασαν.* **ετοιμασία** η: το να ετοιμάζει κπ κτ.

έτος το: = χρόνος ❶ **α.** χρονική περίοδος διάρκειας 365 (366 στα δίσεκτα) ημερών: *Ο πληθωρισμός αυξήθηκε κατά 5% σε διάστημα τριών ετών.* **β.** η χρονική περίοδος ενός έτους για τον προσδιορισμό της ηλικίας: *Έχει έναν γιο τριών ετών.* ❷ **α.** η περίοδος ενός έτους, από την 1η Ιανουαρίου έως την 31η Δεκεμβρίου: *ημερολογιακό ~.* **β.** το έτος όπως καθορίζεται από ορισμένο σύστημα χρονολογίας: *το έτος 1968 μ.Χ.* ❸ χρονική περίοδος συγκεκριμένων εργασιών: *σχολικό ~.* ❹ ΑΣΤΡΟΝ η χρονική περίοδος που αντιστοιχεί στην περιφορά ενός σώματος γύρω από ένα άλλο: *ηλιακό/σεληνιακό έτος.* **ετήσιος -α -ο**: ❶ αυτός που γίνεται μία φορά κάθε χρόνο: *~ συνάντηση του συλλόγου.* ❷ αυτός που διαρκεί ή αντιστοιχεί σε έναν χρόνο: *~ θητεία/έσοδα.* **ετησίως** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *ἔτος*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *επέτειος, (ε)φέτος, επετηρίδα*, καθώς επίσης και τα παραγωγικά επιθήματα -ετής (*τρι-ετής, δεκα-ετής* κτλ.) και -ετία (*δι-ετία, δεκα-ετία* κτλ.).

εσύ
εσφαλμένα ➝ σφάλμα
εσφαλμένος ➝ σφάλμα
έσχατος
εσχάτως ➝ έσχατος
εσωτερικεύω ➝ εσωτερικός
εσωτερικό ➝ εσωτερικός
εσωτερικός
εταιρεία
*εταιρία ➝ εταιρεία
εταιρικός ➝ εταιρεία
εταίρος ➝ εταιρεία
έτερος ➝ αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
ετερώνυμος
-ετής ➝ σχ. έτος
ετήσιος ➝ έτος
ετησίως ➝ έτος
-ετία ➝ σχ. έτος
έτμησα ➝ τέμνω
ετοιμάζω ➝ έτοιμος
ετοιμασία ➝ έτοιμος
έτοιμος
ετοιμότητα ➝ έτοιμος
έτος
ετούτος ➝ τούτος
ετράπην ➝ τρέπω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·152

έτσι
έτυχα → τυγχάνω
έτυχα → τυχαίνω
ευ-
εύ- → ευ-
ευαγγελικός → ευαγγέλιο
ευαγγέλιο
ευαγγελιστής → ευαγγέλιο
ευαισθησία → ευαίσθητος
ευαισθητοποιώ → -ποιώ
ευαίσθητος
ευάλωτος
ευγένεια → ευγενής
ευγενής
ευγενικά → ευγενής
ευγενικός → ευγενής
ευγενώς → ευγενής
ευγνώμονας → ευγνωμοσύνη
ευγνωμονώ → ευγνωμοσύνη
ευγνωμοσύνη
ευγνώμων → ευγνωμοσύνη
ευδοκίμηση → ευδοκιμώ
ευδοκιμώ
ευέλικτα → ευ-
ευέλικτος → ευ-
ευελιξία → ευ-
ευεξία

έτσι (επίρρ.): ❶ με αυτόν τον τρόπο ≠ αλλιώς, αλλιώτικα, διαφορετικά: *~ γίνεται το φαγητό, όπως σας έδειξα.* ❷ χωρίς λόγο: *~ το έκανε, για πλάκα.* ❸ τόσο: *Γιατί φωνάζεις ~;* ❹ (ως σύνδ.) σε αφηγήσεις, συνδέει με τα προηγούμενα: *Κι ~, φύγανε μαζί.* ❺ σε επιφ. χρήση: *~ μπράβο, να σε χαρώ!* (επιδοκιμασία).

ευ- & εύ-: πρόθημα λόγιας προέλευσης ❶ στη θέση του *ευκολο-* ≠ δυσ-: *ευκίνητος* «αυτός που μπορεί να κινηθεί με ευκολία». ❷ που προσδίδει στο β΄ συνθ. κπ θετική ιδιότητα: *εύθυμος, ευτυχώ.* ❸ που δηλώνει ότι η σύνθετη λέξη έχει αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *ευσταθής* «αυτός που έχει ευστάθεια, που είναι σταθερός».

ευαγγέλιο το & [λαϊκ.] **βαγγέλιο** το: ❶ ΕΚΚΛ **α.** καθένα από τα τέσσερα πρώτα βιβλία της Καινής Διαθήκης που αναφέρονται στον βίο και τη διδασκαλία του Χριστού. **β.** η διδασκαλία του Χριστού. ❷ (μτφ.) **α.** αρχή ή θεωρία που κρίνεται αλάνθαστη και ακολουθείται πιστά: *Ο λόγος του είναι ~ για μένα.* **β.** βιβλίο με τις βασικές αρχές μιας θεωρίας: *Το «Κεφάλαιο» είναι το ~ του κομουνισμού.* **ευαγγελιστής** ο: ΕΚΚΛ ❶ συγγραφέας του Ευαγγελίου στη σημ. 1α. ❷ χριστιανός διαμαρτυρόμενος, που δέχεται μόνο τα Ευαγγέλια ως σημείο αναφοράς της πίστης του. **ευαγγελικός -ή -ό**: αυτός που περιέχεται ή προέρχεται από τα Ευαγγέλια. **ευαγγελικός** ο, **-ή** η: ευαγγελιστής με τη σημ. 2.

ευαίσθητος -η -ο: ❶ αυτός που αισθάνεται έντονα κτ (ερέθισμα, κατάσταση) και επηρεάζεται από αυτό: *Έχει ~ ούλα, συνέχεια ματώνουν. ~ στο κρύο/στη ζέστη.* ❷ (για πρόσ.) **α.** αυτός που αναστατώνεται ή συγκινείται εύκολα: *Είναι πολύ ~, κλαίει εύκολα.* **β.** αυτός που γνωρίζει και δείχνει ενδιαφέρον για πρόβλημα, δυσάρεστη κατάσταση κτλ.: *Είναι ιδιαίτερα ~ σε θέματα ρατσισμού.* ❸ (για καταστάσεις κτλ.) αυτός που απαιτεί προσεκτικό χειρισμό: *πολιτικά ~ θέμα.* **ευαισθησία** η.

ευάλωτος -η -ο: αυτός που εύκολα παθαίνει κτ κακό ή επηρεάζεται αρνητικά: *Ένας εξασθενημένος οργανισμός είναι ~ σε αρρώστιες.*

> Από τα ΑΕ *εὐ* + *ἁλωτός* (< *ἁλίσκομαι* «συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι»).

ευγενής ο, η: πρόσωπο που ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη και συνήθως έχει τίτλο: *Οι ευγενείς αντέδρασαν στην απώλεια των προνομίων τους.* **ευγενής -ής -ές**: ❶ **α.** αυτός που έχει σχέση με τον ευγενή: *Είναι ευγενούς καταγωγής.* **β.** (μτφ., για πράγματα) αυτός που έχει ανώτερη ποιότητα από τα όμοιά του: *ευγενή μέταλλα/αέρια.* ❷ [επίσ.] αυτός που είναι σύμφωνος με ή ακολουθεί τους κανόνες της καλής κοινωνικής συμπεριφοράς ≠ αγενής: *~ χειρονομία. Ήταν ευγενέστατη, μιλούσε με γλυκύτητα.* ❸ αυτός που είναι ηθικά, πνευματικά ανώτερος: *~ συναισθήματα.* σχ. **αγενής**. **ευγενώς** (επίρρ. στις σημ. 2 και 3). **ευγενικός -ή -ό**: ευγενής στις σημ. 2 & 3. **ευγενικά** (επίρρ.). **ευγένεια** η: ❶ η σωστή κοινωνική συμπεριφορά ≠ αγένεια: *Μας φέρθηκαν με μεγάλη ~.* ❷ ηθική ή πνευματική ανωτερότητα: *Τον χαρακτηρίζει ~ ψυχής.* ❸ τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον ευγενή: *τίτλος ευγενείας.*

ευγνωμοσύνη η: η διάθεση κπ να ευχαριστήσει κπ άλλο για κτ καλό που του έχει κάνει ≠ αγνωμοσύνη, αχαριστία: *Σας χρωστώ αιώνια ~!* **ευγνωμονώ** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (μτβ.) νιώθω ή εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου σε κπ: *Σας ~ για το καλό που μου κάνατε!* **ευγνώμων & -ονας -ων -ον**.

ευδοκιμώ: (αμτβ.) ❶ (για φυτά) βρίσκω τις κατάλληλες συνθήκες για να αναπτυχθώ: *Εδώ ~ οι ελιές.* ❷ (για ενέργειες) έχω επιτυχές αποτέλεσμα: *Δεν ευδοκίμησαν οι ενέργειες που έκανε για μετάθεση.* ❸ παρουσιάζω ανάπτυξη, πρόοδο: *~ η εταιρεία.* **ευδοκίμηση** η.

ευεξία η: πολύ καλή κατάσταση της υγείας που δημιουργεί ανάλογη ψυχική διάθεση: *Νιώθει ~ μετά τη γυμναστική.*

Σύνθετα με ευ-

εύκολα		*θετική ιδιότητα*		*έχει αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.*
ευέλικτα	ευπάθεια	εύστοχα	ευσυνειδησία	ευσέβεια
ευέλικτος	ευπαθής	ευστοχία	ευσυνείδητα	ευσεβής
ευελιξία	εύφλεκτος	εύστοχος	ευσυνείδητος	ευσεβώς
εύθικτος	εύχρηστος	ευστοχώ		
ευθιξία		εύστροφα		
ευνόητος		ευστροφία		
		εύστροφος		

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·153

ευεργέτης ο, **-ιδα** & [επίσ.] **-ις** & [λαϊκ.] **-ισσα** η: αυτός που βοήθησε κπ, κυρίως οικονομικά, ή συνεισέφερε σε έργο κοινωνικής ωφελείας: *Είναι ο ιδρυτής και ~ του σχολείου μας.* **ευεργεσία** η: καλή πράξη που κάνει κπ για να βοηθήσει κπ άλλο = φιλανθρωπία. **ευεργετώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ κάνω ευεργεσία. ❷ ωφελώ κπ ή κτ: *Ευεργετήθηκαν πολλοί από αυτόν τον νόμο.* **ευεργετικός -ή -ό**: αυτός που ωφελεί κπ ή κτ = ωφέλιμος ≠ βλαπτικός. **ευεργετικά** (επίρρ.). **ευεργέτημα** το: η ωφέλεια που προέρχεται από κτ: *τα ευεργετήματα του νόμου.*

ευημερία η: άνετος τρόπος ζωής χάρη στην καλή οικονομική κατάσταση κπ: *Εργάζεται σκληρά για την ~ των δικών του.* **ευημερώ** • μόνο ενστ. και πρτ.: (αμτβ.) είμαι σε κατάσταση ευημερίας.

ευθανασία η: πρόκληση ανώδυνου θανάτου σε ανίατο άρρωστο ή ετοιμοθάνατο, συνήθως μετά από απαίτησή του ή με τη σύμφωνη γνώμη του.

εύθυμος -η -ο: αυτός που νιώθει ή προκαλεί χαρά: *~ άνθρωπος/ιστορία.* **εύθυμα** (επίρρ.). **ευθυμία** η. **ευθυμώ**: (μτβ & αμτβ.) νιώθω ή προκαλώ σε κπ χαρά.

> Από τα ΑΕ *εὐ* + *θυμός* «καρδιά».

ευθύνη η: ❶ η υποχρέωση κπ να κάνει κτ και να λογοδοτήσει για αυτό: *Ανέλαβε την ~ της διοργάνωσης.* ❷ η αναγνώριση κπ ότι προξένησε ζημιά σε κπ ή κτ.: *Αρνήθηκε κάθε ~ για το ατύχημα.* **ευθύνομαι** • μόνο στον ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) έχω την ευθύνη για κτ.

ευθύς -εία -ύ • γεν. αρσ. & ουδ. *-έος*, πληθ. αρσ. *-είς*, ουδ. *-έα*: ❶ αυτός που δεν έχει καμπύλες ή γωνίες, που συνεχίζει στην ίδια κατεύθυνση = ίσιος: *Μετά τη στροφή συνέχιζε ένας ~ δρόμος. Τραβούσε ~ γραμμές με τον χάρακα.* ❷ αυτός που εκφράζεται ή διατυπώνεται χωρίς περιστροφές: *Είναι έντιμος, ειλικρινής και ~ στις κρίσεις του. Έκανε ~ κριτική στην κυβέρνηση.* ❸ ΓΛΩΣΣ **ευθεία ερώτηση**: ερώτηση με ερωτηματικό στο τέλος. **ευθεία** η: **α.** ευθεία γραμμή ≠ καμπύλη, τεθλασμένη: *Με τον χάρακα τράβηξε μια ~.* **β.** ευθύς δρόμος: *Στο τέλος της μεγάλης ~ θα βρείτε το σπίτι.* ***τελική ~***: τελική φάση: *Μπήκαμε στην ~ για τις εκλογές.* **ευθεία** (επίρρ. στη σημ. 1α): *Θα προχωρήσετε ~ και στο πρώτο στενό θα στρίψετε.* **ευθέως** (επίρρ.) χωρίς περιστροφές: *Μας εξήγησε ~ τι συμβαίνει.* **ευθύς** (επίρρ.) χωρίς να χαθεί χρόνος = αμέσως: *Έφυγε ~ μετά το τέλος της γιορτής.*

ευκαιρία η: ❶ κατάσταση κατάλληλη να κάνει κπ κτ που επιθυμεί: *Δεν του δόθηκε η ~ να σπουδάσει.* ***επί τη ~/επ' ~/με την ~***: παίρνοντας ως ευκαιρία κτ. ❷ προσφορά εμπορεύματος σε χαμηλή τιμή, καθώς και το εμπόρευμα αυτό: *Αγόρασα ένα παλτό σε τιμή ευκαιρίας. Το σπίτι αυτό ήταν μεγάλη ~.* **ευκαιριακός -ή -ό**: αυτός που γίνεται όταν βρεθεί η ευκαιρία = περιστασιακός, προσωρινός ≠ μόνιμος. **ευκαιριακά** (επίρρ.). **ευκαιρώ**: ❶ (αμτβ.) έχω ελεύθερο χρόνο. ❷ (μτβ.) έχω την ευκαιρία να κάνω κτ: *Δεν ~ ούτε τηλέφωνο να πάρω!* **εύκαιρος -η -ο**: = διαθέσιμος. ❶ αυτός που ευκαιρεί να κάνει κτ ≠ απασχολημένος: *Δεν είναι ~, μιλάει με πελάτες.* ❷ αυτός που είναι διαθέσιμος και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κπ: *Δε βρήκε ~ τηλέφωνο και πήρε από το κινητό.*

ευκατάστατος -η -ο: αυτός που βρίσκεται σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση = εύπορος, πλούσιος ≠ άπορος, φτωχός.

εύκολος -η -ο: ≠ δύσκολος ❶ **α.** αυτός που γίνεται χωρίς κόπο ή πολλή προσπάθεια: *Το μάζεμα της ελιάς δεν είναι ~ δουλειά. Δεν ήταν ~ να τον πείσουμε.* **β.** αυτός που εξελίσσεται χωρίς δυσκολίες ≠ δύσκολος: *Μέχρι τώρα ήταν τυχερός και είχε μια ~ ζωή.* **γ.** [μειωτ.] αυτός που θεωρείται ότι δεν έχει αξία, επειδή είναι εύκολος με τη σημ. 1α: *Επαναπαύτηκε στις ~ λύσεις.* ❷ αυτός που δε δημιουργεί προβλήματα, δυσκολίες ή που ικανοποιείται εύκολα = βολικός, καλόβολος: *Είναι ~ στο φαγητό, τρώει τα πάντα.* **εύκολα** & **ευκόλως** (επίρρ.). **ευκολία** η: ❶ ≠ δυσκολία **α.** η ιδιότητα του εύκολου στη σημ. 1α. **β.** η ικανότητα να κάνει κπ κτ χωρίς κόπο = ευχέρεια: *Δείχνει φοβερή ~ στην κατανόηση του προβλήματος.* ❷ **α.** κτ που γίνεται για να βοηθήσει κπ = διευκόλυνση, εξυπηρέτηση: *Τα κινητά τηλέφωνα είναι μεγάλη ~.* **β.** *πληθ.* τα μέσα που κάνουν ευκολότερη τη ζωή μας: *ξενοδοχείο που παρέχει όλες τις ευκολίες.* **ευκολύνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ (πιο) εύκολο = διευκολύνω ≠ δυσκολεύω. ❷ βοηθώ κπ, κυρίως οικονομικά: *Μας ευκόλυνε πολύ με το δάνειο που μας έδωσε.* ❸ *παθ.* έχω τη δυνατότητα να κάνω κτ (κυρ. για υποχρεώσεις): *Δεν ευκολύνομαι τώρα να σας δω.*

ευλάβεια η: έκφραση συναισθημάτων λατρείας και σεβασμού προς το θείο ή κτ που θεωρείται ιερό: *Προσκύνησε με ~ τις εικόνες των αγίων.*

ευεργεσία → ευεργέτης
ευεργέτημα → ευεργέτης
ευεργέτης
ευεργέτιδα → ευεργέτης
ευεργετικά → ευεργέτης
ευεργετικός → ευεργέτης
ευεργέτις → ευεργέτης
ευεργέτισσα → ευεργέτης
ευεργετώ → ευεργέτης
ευημερία
ευημερώ → ευημερία
ευθανασία
ευθεία → ευθύς
ευθέως → ευθύς
εύθικτος → ευ-
ευθιξία → ευ-
εύθυμα → εύθυμος
ευθυμία → εύθυμος
εύθυμος
ευθυμώ → εύθυμος
ευθύνη
ευθύνομαι → ευθύνη
ευθύς
ευκαιρία
ευκαιριακά → ευκαιρία
ευκαιριακός → ευκαιρία
εύκαιρος → ευκαιρία
ευκαιρώ → ευκαιρία
ευκατάστατος
ευκή → ευχή
ευκίνητος → ευ-
εύκολα → εύκολος
ευκολία → εύκολος
εύκολος
ευκολύνω → εύκολος
ευκόλως → εύκολος
ευλάβεια
ευλαβής → ευλάβεια
ευλαβικά → ευλάβεια
ευλαβικός → ευλάβεια
ευλαβικώς → ευλάβεια
ευλαβώς → ευλάβεια

εύλογα → εύλογος
ευλογάω → ευλογία
ευλογημένος → ευλογία
ευλόγηση → ευλογία
ευλογητός → ευλογία
ευλογιά
ευλογία
εύλογος
ευλογώ → ευλογία
ευλόγως → εύλογος
ευνόητος → ευ-
εύνοια → ευνοώ
ευνοϊκά → ευνοώ
ευνοϊκός → ευνοώ
ευνοούμενος → ευνοώ
ευνοώ
ευπάθεια → ευ-
ευπαθής → ευ-
εύπορος → σχ. πόρος
ευπρέπεια → ευπρεπής
ευπρεπής
ευπρεπίζω → ευπρεπής
ευπρεπισμός → ευπρεπής
ευπρεπώς → ευπρεπής
εύρεση → ευρίσκω
ευρέως → ευρύς
εύρημα → ευρίσκω
ευρηματικά → ευρίσκω
ευρηματικός → ευρίσκω
ευρηματικότητα → ευρίσκω
ευρίσκω
εύρος → ευρύς
εύρυθμος → ευ-
ευρύς
ευρύτητα → ευρύς
ευρώ
ευσέβεια → ευ-
ευσεβής → ευ-
ευσεβώς → ευ-
ευσταθής → ευ-
εύστοχα → ευ-
ευστοχία → ευ-
εύστοχος → ευ-
ευστοχώ → ευ-
εύστροφα → ευ-
ευστροφία → ευ-
εύστροφος → ευ-
ευσυνειδησία → ευ-
ευσυνείδητα → ευ-
ευσυνείδητος → ευ-
ευτέλεια → ευτελής
ευτελής
ευτελίζω → ευτελής
ευτελισμός → ευτελής
ευτύχημα → ευτυχία
ευτυχής → ευτυχία
ευτυχία
ευτυχισμένα → ευτυχία
ευτυχισμένος → ευτυχία
ευτυχώ → ευτυχία
ευτυχώς → ευτυχία
εύφλεκτος → ευ-
ευφορία → εύφορος
εύφορος

ευλαβής -ής -ές: αυτός που εκφράζει ευλάβεια = ευσεβής. ☞ σχ. **αγενής**. **ευλαβώς** (επίρρ.). **ευλαβικός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει ή γίνεται με ευλάβεια. **ευλαβικά** & **-ώς** (επίρρ.).

ευλογιά η & [λαϊκ.] **βλογιά** η: ΙΑΤΡ βαριά λοιμώδης, επιδημική νόσος που εκδηλώνεται με εξανθήματα στο σώμα, που αφήνουν σημάδια.

ευλογία η: ❶ ευχή, κυρίως ιερέα, ηλικιωμένων ή γονέων: ***με τις ευλογίες κπ***: με τη σύμφωνη γνώμη. ❷ (μτφ.) καθετί καλό για το οποίο νιώθουμε ευγνωμοσύνη. **ευλογώ -ούμαι** & **ευλογάω -ιέμαι** & [λαϊκ.] **βλογάω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ ΕΚΚΛ **α.** (για τον Θεό) δίνω τη θεία χάρη: *Ο Θεός να σε ευλογεί!* (ως ευχή). **β.** (για ιερείς) καθαγιάζω με θρησκευτική τελετή: *Ο ιερέας ευλόγησε τον γάμο.* ❷ εκφράζω τη βαθιά μου ευγνωμοσύνη σε κπ ή για κτ = δοξάζω, τιμώ: *~ τη στιγμή που μας είδες!* **ευλογητός -ή -ό**: αυτός που αξίζει να τον ευλογεί κπ: *~ ο Θεός.* **ευλόγηση** η.

εύλογος -η -ο: αυτός του οποίου είναι εύκολο να καταλάβεις τον λόγο ύπαρξης = δικαιολογημένος, λογικός: *Η ρευστότητα της οικονομίας δημιουργεί εύλογες ανησυχίες.* **εύλογα** & [επίσ.] **ευλόγως** (επίρρ.)

ευνοώ -ούμαι: ❶ εκφράζω την προτίμησή μου για κπ ή κτ υποστηρίζοντάς το(ν) έναντι άλλων: *Τους ευνόησε η διαιτησία και κέρδισαν τον αγώνα.* ❷ δημιουργώ τις κατάλληλες συνθήκες: *Η οικονομία της χώρας ~ τις ιδιωτικές επενδύσεις.* **εύνοια** η: διάθεση υποστήριξης που δείχνει κπ, κυρίως ισχυρός, για κπ άλλο ≠ δυσμένεια. **ευνοϊκός -ή -ό**. **ευνοϊκά** (επίρρ.). **ευνοούμενος -η -ο**.

ευπρεπής -ής -ές: = αξιοπρεπής ❶ αυτός που είναι σύμφωνος με τα κοινωνικά πρότυπα ≠ απρεπής: *Δεν είναι ευπρεπές να μιλάς απότομα.* ❷ αυτός που έχει γίνει με σχετική επιμέλεια και είναι ικανοποιητικού επιπέδου: *Έκανε μια ~ παρουσία.* ☞ σχ. **αγενής**. **ευπρεπώς** (επίρρ.). **ευπρέπεια** η. **ευπρεπίζω -ομαι** (μτβ.). **ευπρεπισμός** ο.

ευρίσκω -ομαι: [επίσ.] = βρίσκω. **εύρεση** η: [επίσ.] το να βρίσκει κπ κτ: *γραφείο ευρέσεως εργασίας.* **εύρημα** το: ❶ οτιδήποτε βρίσκει κπ μετά από έρευνα ή τυχαία: *Τα αρχαιολογικά ευρήματα ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές.* ❷ οτιδήποτε επινοεί κπ: *Πρόκειται για διαφημιστικό ~.* **ευρηματικός -ή -ό**: = επινοητικός ❶ αυτός που έχει την ικανότητα να επινοεί: *~ σκηνοθέτης.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από επινοητικότητα και πρωτοτυπία: *~ λύση.* **ευρηματικά** (επίρρ.) **ευρηματικότητα** η.

ευρύς -εία -ύ • γεν. αρσ. & ουδ. *-έος*, πληθ. αρσ. *-είς*, ουδ. *-έα*: ❶ αυτός που έχει μεγάλο πλάτος ή έκταση: *~ στέρνο. Η ευρύτερη περιοχή του λεκανοπεδίου.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη διάδοση ή αφορά σε πολλά στοιχεία: *Με τον τίτλο αυτό καλύπτει ένα ~ φάσμα δραστηριοτήτων.* **ευρέως** (επίρρ., κυρ. στη σημ. 2). **ευρύτητα** η: κυρ. στη σημ. 2. **εύρος** το: ❶ το πλάτος. ❷ (μτφ.) η έκταση.

ευρώ το • άκλ.: κοινό νόμισμα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν κοινή νομισματική πολιτική.

ευτελής -ής -ές: ❶ **α.** αυτός που είναι κατώτερος σε αξία ή χαμηλής ποιότητας: *~ ποσό.* = μικρός. *Χρησιμοποίησε ευτελή υλικά για να μειώσει το κόστος.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αξιοπρέπειας, μικρότητα: *Χρησιμοποιεί ~ μέσα για να πετύχει τους σκοπούς του.* ☞ σχ. **αγενής**. **ευτέλεια** η. **ευτελίζω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) κάνω κτ ευτελές. **ευτελισμός** ο.

ευτυχία η: ❶ βαθιά χαρά και ικανοποίηση: *Η ~ τους ολοκληρώθηκε με τη γέννηση του παιδιού τους.* ❷ καλή τύχη, θετική κατάληξη ≠ ατυχία: *Είχε την ~ να διδαχθεί από καλούς δασκάλους.* **ευτυχής -ής -ές**: ❶ αυτός που νιώθει ευτυχία: *Είμαι ~ που σας γνωρίζω.* ❷ αυτός που προκαλεί ευτυχία ≠ ατυχής: *το ~ γεγονός* (συνήθως γάμος ή γέννηση παιδιού). *Γνωρίστηκαν από μια ~ συγκυρία.* ☞ σχ. **αγενής**. **ευτυχώς** (επίρρ.): για να εκφράσει ο ομιλητής βαθιά χαρά και ικανοποίηση για κτ καλό: *~, μας βοήθησε πολύ η τύχη!* **ευτυχώ**: ❶ κυρ. αόρ. **α.** (μτβ.) έχω την τύχη να: *Ευτύχησε να τους δει παντρεμένους πριν πεθάνει.* **β.** (αμτβ.) πετυχαίνω σε κτ ≠ ατυχώ: *Δεν ευτύχησε στην επιλογή του συζύγου της.* ❷ (αμτβ.) νιώθω ευτυχία ≠ δυστυχώ. **ευτυχισμένος -η -ο**: αυτός που νιώθει, που εκφράζει ή χαρακτηρίζεται από ευτυχία: *~ χαμόγελο/στιγμές.* **ευτυχισμένα** (επίρρ.). **ευτύχημα** το: ευτυχές γεγονός, που φέρνει καλή τύχη, θετική κατάληξη: *Ήταν ~ που βρέθηκε εκεί κάποιος και τον βοήθησε.*

εύφορος -η -ο: αυτός που (μπορεί να) παράγει πολλούς καρπούς = γόνιμος: *~ κοιλάδα/χώμα.* **ευφορία** η: ❶ η ιδιότητα του εύφορου. ❷ συναίσθημα έντονης ψυχικής ευχαρίστησης: *Η ανακοίνωση προκάλεσε ~ στο κοινό.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·155

> **Προσοχή** στη διαφορετική σημασία και γραφή των ομόηχων *εύφορος - έφορος* και *ευφορία - εφορία*!

ευφυής -ής -ές: = έξυπνος ❶ αυτός που μπορεί να αντιλαμβάνεται, να σκέφτεται και να κρίνει πολύ γρήγορα και σωστά. ❷ αυτός που ανήκει ή ταιριάζει στον ευφυή: *~ βλέμμα/σχέδιο.* ☞ σχ. **αγενής**. **ευφυώς** (επίρρ.). **ευφυΐα** η: ❶ **α**. η ιδιότητα του ευφυούς. **β**. η νοητική ικανότητα ενός ατόμου: *χαμηλός / υψηλός βαθμός ευφυΐας.* ❷ πρόσωπο ευφυές στη σημ. 1 = διάνοια: *Είναι ~ στα μαθηματικά.*

> Από τα ΑΕ *εὐ* + *φυής* (< *φύομαι* «αναπτύσσομαι, ανθίζω»).

ευχαριστώ & [λαϊκ.] **φχαριστώ -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ **α**. *ενεργ.* εκφράζω σε κπ την ευγνωμοσύνη μου: *Σας ~ για τη βοήθειά σας.* **β**. (ως επιφ.) τυπική έκφραση ευγένειας ή ευγνωμοσύνης που χρησιμοποιείται ως απάντηση στο ενδιαφέρον, τη φιλοφρόνηση κτλ. κπ. ❷ **α**. προκαλώ σε κάποιον χαρά και ικανοποίηση ≠ δυσαρεστώ: *Πολύ με ευχαρίστησε η επίσκεψή σας!* **β**. *παθ.* αντλώ χαρά και ικανοποίηση από κτ ή κπ = απολαμβάνω: *Ευχαριστήθηκα φαγητό σήμερα!* **ευχαρίστηση** η: συναίσθημα χαράς και ικανοποίησης ≠ δυσαρέσκεια. **ευχαριστία** η: ❶ *συνήθ. πληθ.* έκφραση ευγνωμοσύνης: *Δεχτείτε τις ευχαριστίες μας.* ❷ ΕΚΚΛ ***Θεία ~***: το μυστήριο της μεταβολής του άρτου και του οίνου σε σώμα και αίμα του Χριστού. **ευχάριστος -η -ο** ≠ δυσάρεστος. **ευχάριστα** (επίρρ.) ≠ δυσάρεστα: *Περάσαμε πολύ ~ στο πάρτι.* **ευχαρίστως**: (επίρρ.) με ευχαρίστηση, κυρ. ως θετική απάντηση σε πρόσκληση: *~ να σας βοηθήσω.* **ευχαριστήριος -α -ο**: αυτός που εκφράζει ευχαριστία.

ευχέρεια η: ❶ η δυνατότητα ή η ικανότητα κπ να κάνει κτ εύκολα = ευκολία ≠ δυσχέρεια, δυσκολία: *~ λόγου* = ευγλωττία. ***διακριτική ~***: η δυνατότητα που δίνεται σε κπ να αποφασίσει για κτ. ❷ το να διαθέτει κπ κτ: *Δεν έχει ~ χρόνου.*

ευχή & [λαϊκ.] **ευκή** η: ❶ **α**. έκφραση έντονης επιθυμίας ή ελπίδας κπ να γίνει κτ καλό ≠ κατάρα: *Η ~ της να μπει στο πανεπιστήμιο έπιασε.* **β**. τυποποιημένη έκφραση που απευθύνεται σε κπ άλλο για υγεία, ευημερία κ.λπ.: *Πολλές ευχές για τον καινούριο χρόνο!* ❷ ΕΚΚΛ παράκληση προς τον Θεό για την προστασία κπ. **εύχομαι**: (μτβ.) εκφράζω την ευχή να γίνει κτ θετικό ≠ καταριέμαι: *~ να μην ξαναγίνουν πόλεμοι. Σας ~ υγεία κι ευτυχία!*

ευωδιά η & **ευωδία** η: ευχάριστη μυρωδιά ≠ δυσοσμία: *η ~ των λουλουδιών.* **ευωδιάζω** (αμτβ.). **ευωδιαστός -ή -ό**.

εφάπαξ: ❶ (επίρρ.) μόνο μία φορά, σε μία δόση: *Έδωσαν το ποσό σε δόσεις και όχι ~.* ❷ (ως επίθ.): *Απαιτείται η ~ καταβολή του ποσού.* **εφάπαξ** το • άκλ.: χρηματικό ποσό που δίνεται σε δημόσιο υπάλληλο που συνταξιοδοτείται.

> Από τα *ἐφ'* (< *ἐπί*) + *ἅπαξ* «μία φορά».

εφάπτομαι • μόνο ενεστ.: (μτβ.) ακουμπώ σε κπ σημείο μιας επιφάνειας: *Η ευθεία ~ του κύκλου. Το σπίτι μας ~ με μια πολυκατοικία στα δυτικά.* **εφαπτομένη** η: ΜΑΘ ευθεία που εφάπτεται ενός κύκλου ή μίας καμπύλης, χωρίς όμως να τον/την τέμνει.

εφαρμόζω -ομαι: ❶ **α**. (μτβ.) βάζω κτ πάνω σε κτ άλλο, ώστε να ταιριάζουν απόλυτα: *Δεν εφάρμοσες καλά το καπάκι στο δοχείο.* **β**. (αμτβ.) ταιριάζω, προσαρμόζομαι καλά σε κάτι: *Δεν ~ τα παράθυρα και μπαίνει αέρας.* ❷ (μτβ.) χρησιμοποιώ, κάνω πράξη (ιδέα, θεωρία, σύστημα κτλ.): *Στο σχολείο μας ~ οι πιο σύγχρονες παιδαγωγικές αρχές.* **εφαρμογή** η. **εφαρμοστός -ή -ό**: αυτός που εφαρμόζει (σημ. 1). **εφαρμοστά** (επίρρ.). **εφαρμόσιμος -η-ο**.

έφεση η: ❶ ΝΟΜ αίτηση με την οποία ζητείται η επανεξέταση υπόθεσης από ανώτερο δικαστήριο: *Έκανε/άσκησε ~ κατά της δικαστικής απόφασης.* ❷ τάση κπ προς κτ = κλίση: *Έχει ~ στα γράμματα.* **εφετείο** το: δευτεροβάθμιο δικαστήριο που εκδικάζει εφέσεις, καθώς και το κτίριο όπου στεγάζεται. **εφέτης** ο, η: δικαστικός λειτουργός, μέλος του εφετείου.

> Από το ΑΕ ρ. *ἐφίημι (σύνθετο από τα ἐπί + ἵημι)*, με αρχική σημ. «παροτρύνω». Ήδη όμως από την αρχαιότητα πήρε τη σημ. «αναφέρω κπ στο δικαστήριο».

εφευρίσκω-ομαι • αόρ. *εφεύρα* & [επίσ.] *εφηύρα*: ❶ φτιάχνω ή σκέφτομαι κτ νέο: *Ο Γουτεμβέργιος εφηύρε την τυπογραφία.* ❷ σκέφτομαι τρόπους, δικαιολογίες κτλ., κυρίως για να πετύχω κτ = επινοώ, μηχανεύομαι: *Εφηύρε μια απίστευτη ιστορία, προκειμένου να μην έρθει.* **εφεύρεση** η. **εφευρέτης** ο, **-τρια** η. **εφευρετικός -ή -ό**: αυτός που έχει την ικανότητα να εφευρίσκει, κυρ. με τη σημ. 2. **εφευρετικότητα** η.

ευφυής
ευφυΐα → ευφυής
ευφυώς → ευφυής
ευχάριστα → ευχαριστώ
ευχαριστήριος → ευχαριστώ
ευχαρίστηση → ευχαριστώ
ευχαριστία → ευχαριστώ
ευχάριστος → ευχαριστώ
ευχαριστώ
ευχαρίστως → ευχαριστώ
ευχέρεια
ευχή
εύχομαι → ευχή
εύχρηστος → ευ-
ευωδιά
ευωδία → ευωδιά
ευωδιάζω → ευωδιά
ευωδιαστός → ευωδιά
εφ- → επι-
έφ- → επι-
έφαγα → τρώγω
εφάπαξ
εφάπτομαι
εφαπτομένη → εφάπτομαι
εφαρμογή → εφαρμόζω
εφαρμόζω
εφαρμόσιμος → εφαρμόζω
εφαρμοστά → εφαρμόζω
εφαρμοστός → εφαρμόζω
έφερα → φέρνω
έφερα → φέρω
έφεση
εφετείο → έφεση
εφέτης → έφεση
εφεύρα → εφευρίσκω
εφεύρεση → εφευρίσκω
εφευρέτης → εφευρίσκω
εφευρετικός → εφευρίσκω
εφευρετικότητα → εφευρίσκω
εφευρέτρια → εφευρίσκω
εφευρίσκω
εφηβεία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·156

έφηβη → εφηβεία
εφηβικά → εφηβεία
εφηβικός → εφηβεία
έφηβος → εφηβεία
εφήμερα → εφήμερος
εφημερεύω
εφημερεύων → εφημερεύω
εφημερία → εφημερεύω
εφημερίδα
εφήμερος
εφηύρα → εφευρίσκω
εφθάρην → φθείρω
έφθασα → φθάνω
εφιάλτης
εφιαλτικά → εφιάλτης
εφιαλτικός → εφιάλτης
εφικτός
έφιππος → επί-
εφιστώ
εφοδιάζω → εφόδιο
εφοδιασμός → εφόδιο
εφόδιο
έφοδος
εφορεία
*εφορειακός → εφοριακός
εφορία
εφοριακός → εφορία
εφοριακός → εφορία
εφόρμηση → επί-
εφορμώ → επί-
έφορος[1] → εφορεία
έφορος[2] → εφορία
έφριξα → φρίττω
έφταιγα → φταίω
έφτασα → φθάνω
έφυγα → φεύγω
εχεμύθεια → εχέμυθος
εχέμυθος
έχθρα → εχθρός
εχθρεύομαι → εχθρός
εχθρικά → εχθρός
εχθρικός → εχθρός
εχθρικώς → εχθρός
εχθρός
εχθρότητα → εχθρός
έχτρα → εχθρός
εχτρός → εχθρός
έχω
έψαλα → ψάλλω
έως → ως[1]
έως ότου → ωσότου

εφηβεία η: περίοδος της ζωής του ανθρώπου, μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ωριμότητας (συνήθως μεταξύ 12ου και 18ου έτους). **έφηβος** ο, **έφηβη** η. **εφηβικός -ή -ό**. **εφηβικά** (επίρρ.).

εφημερεύω: (αμτβ.) προσφέρω υπηρεσίες ως γιατρός ή ως νοσοκομείο ολόκληρο το εικοσιτετράωρο. **εφημερία** η: ❶ υπηρεσία γιατρού ή νοσηλευτή, ή λειτουργία νοσοκομείου πέρα από το κανονικό ωράριο. ❷ επίβλεψη της ομαλής λειτουργίας του σχολείου. ❸ ΕΚΚΛ χρόνος υπηρεσίας ιερέα σε ναό. **εφημερεύων -ουσα -ον**.

εφημερίδα η: έντυπο, συνήθως ημερήσιο ή εβδομαδιαίο, με ειδήσεις της επικαιρότητας και άλλη ενημερωτική ύλη.

εφήμερος -η -ο: αυτός που δε διαρκεί πολύ = παροδικός, προσωρινός, πρόσκαιρος ≠ μόνιμος: *η ~ λάμψη ενός τραγουδιστή*. **εφήμερα** (επίρρ.).

εφιάλτης ο: ❶ άσχημο όνειρο που προκαλεί φόβο και αγωνία. ❷ (μτφ.) δυσάρεστη κατάσταση που προκαλεί φόβο και αγωνία: *ο ~ των εξετάσεων*. **εφιαλτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί φόβο, που μοιάζει με εφιάλτη. **εφιαλτικά** (επίρρ.).

εφικτός -ή -ό: αυτός που μπορεί να γίνει = δυνατός, πραγματοποιήσιμος ≠ ανέφικτος: *Αν δε βάλεις εφικτούς στόχους, μπορεί να απογοητείς αν αποτύχεις.*

εφιστώ • αόρ. *επέστησα*: (μτβ.) μόνο στην εκφρ. ***~ την προσοχή κπ σε κτ***: τραβώ την προσοχή κπ σε κτ.

εφόδιο το: *συνήθ. πληθ.* υλικό ή πνευματικό μέσο που απαιτείται για να πετύχει κπ κτ: *Δεν είχαν αρκετά ~ για το ταξίδι. Το σχολείο μάς δίνει τα απαραίτητα ~ για τη ζωή.* **εφοδιάζω -ομαι**: (μτβ.) δίνω σε κπ ό,τι είναι απαραίτητο ή αναγκαίο για συγκεκριμένο σκοπό = παρέχω, προμηθεύω: *Οι οδηγοί εφοδιάζονται με το ειδικό σήμα. Το σχολείο μάς εφοδιάζει με τα κατάλληλα προσόντα.* **εφοδιασμός** ο.

έφοδος η: ❶ ΣΤΡΑΤ ξαφνική επίθεση = εφόρμηση: *Κατέλαβαν τον λόφο με ~.* ❷ ξαφνικός έλεγχος από κπ αρμόδιο: *Ο προϊστάμενος κάνει συχνά εφόδους για να δει αν δουλεύουν.*

εφορεία η: υπηρεσία που εποπτεύει άλλες υπηρεσίες, και (συνεκδ.) το κτίριο και οι άνθρωποι που εργάζονται σε αυτή: *~ Αρχαιοτήτων*. **έφορος[1]** ο, η: υπάλληλος της εφορείας. σχ. **εύφορος**.

εφορία η: κρατική υπηρεσία ελέγχου και είσπραξης φόρων, και (συνεκδ.) το κτίριο και οι εργαζόμενοι σε αυτή. **εφοριακός -ή -ό**. **εφοριακός** ο, η: υπάλληλος στην εφορία. **έφορος[2]** ο, η: προϊστάμενος της εφορίας. σχ. **εύφορος**.

Προσοχή στη διαφορετική γραφή των *εφορεία* και *εφορία*: το *εφορεία* παράγεται από το ρ. *ἐφορεύω* και το *εφορία* από το *ἔφορος*.

εχέμυθος -η -ο: αυτός που δε λέει τα μυστικά που του εμπιστεύονται. **εχεμύθεια** η.

Η λ. *εχεμύθεια* είναι νεότερος αναλογικός σχηματισμός κατά τα ουσ. σε -εια (*ευγενής - ευγένεια*). Από το *εχέμυθος* θα έπρεπε κανονικά να προέλθει το ουσ. *εχεμυθία*.

εχθρός & [λαϊκ.] **εχτρός** ο: ❶ πρόσωπο που νιώθει μίσος για κπ και θέλει να του κάνει κακό ≠ φίλος: *Δεν έχει εχθρούς, γιατί είναι καλός άνθρωπος.* ❷ έντονα αντίθετος σε κτ ≠ οπαδός, υποστηρικτής, φίλος: *~ του καπνίσματος.* ❸ (μτφ.) κπ ή κτ που βλάπτει κπ ή κτ άλλο: *Το τσιγάρο είναι ~ της υγείας.* ❹ πολεμικός αντίπαλος: *Ο ~ μπήκε στην πόλη.* **έχθρα** & [λαϊκ.] **έχτρα** η: αίσθημα ή κατάσταση μίσους για κπ ή κτ ≠ φιλία: *~ τους χωρίζει από παλιά.* **εχθρεύομαι** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (μτβ.) νιώθω έχθρα για κπ ή κτ. **εχθρικός -ή -ό**. **εχθρικά** & **-ώς** (επίρρ.). **εχθρότητα** η: έχθρα.

έχω • πρτ. & αόρ. *είχα*: (μτβ.) ❶ μου ανήκει κτ. ❷ φέρνω ή κρατώ κτ μαζί ή πάνω μου: *Δεν ~ πορτοφόλι.* ❸ περιλαμβάνω ή αποτελούμαι από κτ: *Η ώρα ~ εξήντα λεπτά.* ❹ νιώθω αίσθημα, συναίσθημα ή είμαι σε κπ ψυχική κατάσταση: *~ μεγάλη χαρά που παντρεύει τον γιο της.* ❺ συνδέομαι με κάποιον με σχέση συγγενική, φιλική κτλ.: *Τον ~ φίλο.* ❻ με χαρακτηρίζει ένα γνώρισμα, μια ιδιότητα, μόνιμη ή προσωρινή: *~ γαλάζια μάτια/ταλέντο/ιλαρά.* ❼ (+ σαν/για) θεωρώ: *Τον ~ σαν πατέρα.* ❽ (+ να) πρέπει: *~ να πλύνω τα πιάτα πριν βγω έξω.*

Το *έχω* είναι βασικό ρ. της ΝΕ, και χρησιμοποιείται τόσο στην παραγωγή (*έξη «συνήθεια», ακάθεκτος, άσχετος, σχέση*) όσο και στη σύνθεση (*ανέχομαι - ανοχή, αντέχω - αντοχή, αντιπαροχή, διακατέχω, παρέχω - παροχή, προσέχω - προσοχή, συνοχή, υπερέχω - υπεροχή, ανέχεια, εχεμύθεια, ηνίοχος, αξιωματούχος, περιπτερούχος, πολιούχος, πτυχιούχος, συνταξιούχος κτλ.*).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Âï>‰·157

Ζάλη η: πρόσκαιρο αίσθημα απώλειας της ισορροπίας. **ζαλίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ **α.** προκαλώ ζάλη σε κπ. **β.** *παθ.* νιώθω ζάλη. ❷ (μτφ.) κάνω κπ να μη σκέφτεται καθαρά: *Μας ζάλισες πια με την γκρίνια σου!* **ζαλάδα** η. **ζαλιστικός -ή -ό.**

ζάρα η: μικρή πτυχή σε ύφασμα ή στο δέρμα: *Τα ρούχα ήταν γεμάτα ζάρες.* = ζαρωματιά. *Γέρασε κι ο λαιμός της γέμισε ζάρες.* = ρυτίδα. **ζαρώνω**: ❶ **α.** (αμτβ.) αποκτώ ζάρες. **β.** (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να αποκτήσει ζάρες. ❷ (αμτβ.) μαζεύω το σώμα μου ώστε να πιάνει μικρό χώρο: *Ζάρωσε για να μην κρυώνει.* ❸ *παθ.* (για άνθρ.) τσαλακώνω τα ρούχα μου: *Μην κάθεσαι έτσι, θα ζαρωθείς.* ❹ (για ύφασμα) αποκτώ ζάρες. **ζάρωμα** το. **ζαρωματιά** η: ζάρα.

ζάρι το: ❶ μικρός κύβος με 1 ως 6 κουκκίδες σε κάθε πλευρά που χρησιμοποιείται σε τυχερά παιχνίδια. ❷ *πληθ.* τυχερό παιχνίδι που παίζεται με ζάρια. **ζαριά** η: το ρίξιμο δύο ζαριών μαζί και ο συνδυασμός των αριθμών που φέρνουν.

ζάχαρη η: ουσία σε κρυσταλλική μορφή που προσθέτουμε σε τρόφιμα ή ποτά για να τα γλυκάνουμε. **ζαχαρώνω**: ❶ (αμτβ., για γλυκά κτλ.) παθαίνει κρυστάλλωση το ζάχαρο που περιέχω, γίνεται σαν ζάχαρη. ❷ (μτφ., μτβ.) θέλω κτ πάρα πολύ: *~ ένα τζιπάκι.* **ζαχάρωμα** το. **ζαχαρένιος -α -ο.**

ζάχαρο (συχνότερο στη σημ. 1) & **σάκχαρο** το (στις σημ. 1α & 2): ❶ **α.** η περιεκτικότητα του αίματος σε γλυκίδια: *Μετράω το ~.* **β.** [οικ.] ασθένεια που χαρακτηρίζεται από την παρουσία αυξημένης ποσότητας ζαχάρου στο αίμα = διαβήτης. ❷ ΧΗΜ *συνήθ. πληθ.* οργανική ένωση που περιέχει άνθρακα, υδρογόνο και οξυγόνο = υδατάνθρακας.

ζενίθ το • άκλ.: ≠ ναδίρ ❶ (μτφ.) το ανώτατο σημείο στο οποίο μπορεί να φτάσει κπ ή κτ: *Έφτασε στο ~ της επιτυχίας.* ❷ ΑΣΤΡΟΝ το νοητό σημείο του ουρανού που βρίσκεται ακριβώς πάνω από τον παρατηρητή.

ζεστός -ή -ό: ❶ **α.** αυτός που έχει υψηλή θερμοκρασία ≠ κρύος: *Είναι ~, έχει πυρετό.* **β.** αυτός που κρατάει κπ ή κτ ζεστό: *Φόρεσε ~ ρούχα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δείχνει φιλικά συναισθήματα: *Είναι πολύ ~ και φιλόξενος άνθρωπος.* **ζεστά** (επίρρ., κυρ. στη σημ. 2). **ζεστό** το: ρόφημα που πίνεται ζεστό. **ζεσταίνω -ομαι**: ❶ **α.** (μτβ.) κάνω κτ ζεστό. **β.** (αμτβ., για τον καιρό) γίνομαι ζεστός. ❷ *παθ.* **α.** νιώθω ζέστη ≠ κρυώνω: *Ζεστάθηκε κι έβγαλε το μπουφάν του.* **β.** ΑΘΛ κάνω ασκήσεις για να ζεστάνω τους μυς μου πριν από την κανονική άθληση = προθερμαίνομαι. ❸ (μτφ., μτβ.) **α.** δημιουργώ ευχάριστη ατμόσφαιρα: *Η ατμόσφαιρα ζεστάθηκε με τη μουσική.* **β.** κάνω κτ πιο ενδιαφέρον ή προκαλώ το ενδιαφέρον σε κπ: *Το γκολ ζέστανε τον κόσμο.* **ζέστη** & [προφ.] **ζέστα** η: θερμοκρασία υψηλότερη από το κανονικό. **ζέσταμα** το. **ζεστασιά** η: ❶ ευχάριστη ζέστη. ❷ (μτφ.) ευχάριστο αίσθημα άνεσης, φιλίας, στοργής κτλ.

> Η λ. *χλιαρός* χρησιμοποιείται για μέτρια ζέστη, η λ. *καυτός* για πολλή ζέστη, ενώ η λ. *θερμός* είναι συνώνυμη της λ. *ζεστός*.

ζευγάρι το: = [επίσ.] ζεύγος ❶ δύο όμοια ή ταιριαστά αντικείμενα που χρησιμοποιούνται μαζί ή ένα αντικείμενο που αποτελείται από δύο όμοια ή ταιριαστά μέρη: *~ παπούτσια / γυαλιά.* ❷ δύο πρόσωπα που συνδέονται με κπ σχέση (συνήθως σχέση γάμου ή ερωτική σχέση): *Οι δύο ηθοποιοί, που είναι ~ στη ζωή, εμφανίζονται ως ~ και στη νέα τους ταινία. Το ~ του τελικού δεν έχει ξανασυναντηθεί σε προηγούμενη αναμέτρηση.* **ζευγαρώνω**: ❶ **α.** (μτβ.) φέρνω σε επαφή ζώα αντίθετου φύλου με στόχο την αναπαραγωγή. **β.** (αμτβ., για πρόσ.) βρίσκω το ερωτικό μου ταίρι. **γ.** (αμτβ., για ζώα) αναπαράγομαι: *Τα περισσότερα ζώα ~ την άνοιξη.* **ζευγάρωμα** το. **ζεύγος** το.

> Οι λέξεις *ζευγάρι* και *ζεύγος* έχουν την ίδια σημ., αλλά το *ζεύγος* χρησιμοποιείται κυρ. όταν αναφερόμαστε σε συγκεκριμένους ανθρώπους (*το βασιλικό ~, το ~ Παπαδάκη*) ή στον επιστημονικό λόγο (*~ χρωματοσωμάτων*).

ζεύξη η: σύνδεση δύο σημείων: *Η ~ Ρίου-Αντιρρίου διευκόλυνε την κυκλοφορία.*

ζήλια η: ❶ **α.** συναίσθημα πίκρας και επιθυμίας για κτ που κπ άλλος έχει: *Βλέπει με ~ τις επιτυχίες των άλλων.* **β.** συναίσθημα πίκρας που νιώθει κπ όταν νομίζει ότι ο/η ερωτικός του σύντροφος τον απατά. ❷ *συνήθ. πληθ.* συμπεριφορά ή πράξη που δείχνει ζήλια. **ζηλεύω**: (μτβ. & αμτβ.) νιώθω ζήλια. **ζηλιάρης -α -ικο**: αυτός που έχει την τάση να ζηλεύει. **ζηλιάρικα** (επίρρ.).

> Η *ζήλια* δηλώνει κυρ. αρνητικά συναισθήματα. Η λ. *φθόνος* χρησιμοποιείται για τη δήλωση έντονης ζήλιας με τη συνοδεία κακίας.

ζήλος ο: μεγάλος ενθουσιασμός κατά την εκτέ-

ζαλάδα → ζάλη
ζάλη
ζαλίζω → ζάλη
ζαλιστικός → ζάλη
ζάρα
ζάρι
ζαριά → ζάρι
ζάρωμα → ζάρα
ζαρωματιά → ζάρα
ζαρώνω → ζάρα
ζαχαρένιος → ζάχαρη
ζάχαρη
ζάχαρο
ζαχαροπλάστης → σχ. πλάθω
ζαχάρωμα → ζάχαρη
ζαχαρώνω → ζάχαρη
ζενίθ
ζεστά → ζεστός
ζέστα → ζεστός
ζεσταίνω → ζεστός
ζέσταμα → ζεστός
ζεστασιά → ζεστός
ζέστη → ζεστός
ζεστό → ζεστός
ζεστός
ζευγάρι
ζευγάρωμα → ζευγάρι
ζευγαρώνω → ζευγάρι
ζεύγος → ζευγάρι
ζεύξη
*ζήλεια → ζήλια
ζηλεύω → ζήλια
ζήλια
ζηλιάρης → ζήλια
ζηλιάρικα → ζήλια
ζήλος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·158

ζημιά
ζημία → ζημιά
ζημιάρης → ζημιά
ζημιώνω → ζημιά
ζήτημα
ζήτηση → ζητώ
ζητιάνα → ζητιανεύω
ζητιανεύω
ζητιανιά → ζητιανεύω
ζητιάνος → ζητιανεύω
ζητούμενο → ζητώ
ζητώ
ζήτω
ζόρι
ζορίζω → ζόρι
ζόρικα → ζόρι
ζόρικος → ζόρι
ζυγαριά
ζυγίζω → ζυγαριά
ζύγιση → ζυγαριά
ζύγισμα → ζυγαριά
ζυγός[1] → ζυγαριά
ζυγός[2]
ζυμάρι → ζύμη
ζύμη
ζύμωμα → ζύμη
ζυμώνω → ζύμη
ζύμωση → ζύμη

λεση έργου ή δραστηριότητας: *Διαβάζει με πολύ ~.*

ζημιά η & [επίσ., κυρ. στις σημ. 2 και 3] **ζημία** η: ❶ ολική ή μερική καταστροφή αντικειμένου: *Το χαλάζι προκάλεσε πολλές ~. Έπαθε ~ πολλών εκατομμυρίων.* ❷ κακό (υλικό ή ηθικό) που παθαίνει κπ ή κτ: *Το σκάνδαλο προκάλεσε ~ στην αξιοπιστία του.* ❸ ΟΙΚΟΝ το να βγάζει μια επιχείρηση λιγότερα χρήματα από αυτά που ξοδεύει ≠ κέρδος: *Φέτος παρουσίασε ~ η εταιρεία του.* **ζημιώνω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ ζημιά σε κπ, κυρίως οικονομική. **ζημιάρης -α -ικο**: αυτός που προκαλεί συχνά ζημιές.

ζήτημα το: ❶ θέμα, υπόθεση: *Το ~ της ανεργίας απασχολεί την κυβέρνηση. Είναι ~ γούστου.* ❷ ό,τι προκαλεί δυσκολία ή διαφωνία = θέμα, πρόβλημα: *Δεν προέκυψε ~, αφού συμφώνησαν στα βασικά.*

ζητιανεύω: ❶ (μτβ., & με παράλ. αντικ.) ζητώ χρήματα ή τροφή για να ζήσω = [επίσ.] επαιτώ: *Από τότε που έχασε τη δουλειά του, ζει ζητιανεύοντας.* ❷ (μτβ.) ζητώ κτ με παρακλητικό τρόπο, σαν ζητιάνος: *~ λίγη βοήθεια.* **ζητιάνος** ο, **-α** η: πρόσωπο που ζητιανεύει με τη σημ. 1 = διακονιάρης, [επίσ.] επαίτης. **ζητιανιά** η: [επίσ.] επαιτεία.

ζητώ & **-άω -ιέμαι** & **-ούμαι**: ❶ (μτβ.) προσπαθώ να βρω κτ ή κπ = ψάχνω, [οικ.] γυρεύω: *Τον ~ από το πρωί. ~ μια γυναίκα να με βοηθά.* ❷ **α.** (μτβ.) εκφράζω την επιθυμία να μου δοθεί κτ ή να κάνει κπ κτ = [οικ.] γυρεύω: *~ βοήθεια/να με βοηθήσουν.* **β.** (αμτβ.) εκφράζω συνεχώς επιθυμία για κτ: *Όλο ζητάει, αλλά κανείς πια δεν του δίνει τίποτα.* ❸ (μτβ.) ενεργώ έτσι, ώστε να πετύχω, να αποκτήσω ή να συμβεί κτ που θέλω = επιζητώ: *Ζητά τη δόξα και τον πλούτο.* **ζήτηση** η: ❶ ΟΙΚΟΝ το ενδιαφέρον των αγοραστών να αποκτήσουν αγαθό ή υπηρεσία: *Η ~ για το προϊόν αυτό είναι περιορισμένη.* ❷ το να ζητάει κπ κτ, κυρ. στην έκφρ. ***σε πρώτη ~***: αμέσως μόλις ζητηθεί. **ζητούμενο** το: αυτό που επιδιώκουμε, θέλουμε να πετύχουμε = σκοπός, στόχος: *Το ~ δεν είναι η νίκη, αλλά η συμμετοχή. Το ~ είναι να βρεθεί ο φταίχτης.*

ζήτω: (επιφ.) για να δηλώσει υποστήριξη ή ενθουσιασμό: *~ η Ελλάδα!* **ζήτω** το • άκλ.: εκδήλωση υποστήριξης ή ενθουσιασμού με δυνατές κραυγές «ζήτω»: *Να λείπουν τα ~!*

Από το γ΄ πρόσ. προστ. εν. του ΑΕ ρ. *ζήω-ῶ.*

ζόρι το: [προφ.] ❶ πίεση που ασκείται σε κπ για να κάνει κτ. ❷ κατάσταση πολύ δύσκολη, που απαιτεί μεγάλη προσπάθεια: *Όταν άρχισε το μεγάλο ~, τα παράτησε.* ***με το ~***: **α.** με τη βία, με μεγάλη πίεση, καταναγκαστικά: *~ τον πήγαν στο νοσοκομείο.* **β.** με μεγάλη δυσκολία: *Νύσταζε πολύ, ~ κρατούσε τα μάτια της ανοιχτά.* **ζορίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) ασκώ μεγάλη πίεση σε κπ ή κτ: *Μη με ~ να σου απαντήσω. Ζόρισε την πόρτα, γιατί δεν έκλεινε καλά.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι δυσκολότερος, αυξάνει η πίεση: *Ζόρισαν τα πράγματα - πρέπει να διαβάζουμε περισσότερο για τις εξετάσεις.* ❸ *παθ.* **α.** καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια: *Ζορίστηκα με το διάβασμα.* **β.** περνάω δύσκολες καταστάσεις: *~ οικονομικά.* **ζόρικος -η** & [προφ.] **-ια -ο**: ❶ (για καταστάσεις, ενέργειες κτλ.) αυτός που παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία (σημ. 2). ❷ (για πρόσ.) αυτός που συμπεριφέρεται επιθετικά προσπαθώντας να επιβληθεί στους άλλους: *Είναι ~ παιδί, δεν ακούει κανέναν.* **ζόρικα** (επίρρ.).

ζυγαριά η: όργανο μέτρησης του βάρους: *Ζύγισε τα φρούτα στη ~.* **ζυγός** ο: ❶ όργανο μέτρησης του βάρους = ζυγαριά. ❷ **Ζυγός** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός του βορείου ημισφαιρίου. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το έβδομο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου και κάθε άτομο που ανήκει σε αυτό. ❸ εξάρτημα άροτρου ή άμαξας στο οποίο ζεύονται τα ζώα. ❹ (μτφ.) κατάσταση καταπίεσης, εξάρτησης: *Οι λαοί επαναστατούν ενάντια στο ~ του δυνάστη.* ***τους ζυγούς λύσατε***: ως παράγγελμα, για να διαλυθεί η σειρά. **ζυγίζω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) έχω ορισμένο βάρος: *~ εξήντα κιλά.* ❷ (μτβ.) μετρώ το βάρος ενός πράγματος βάζοντάς το στη ζυγαριά: *Ο μανάβης ζύγισε τα φρούτα.* ❸ (μτφ., μτβ.) συγκρίνω τις διάφορες πλευρές ενός θέματος για να αποφασίσω για κτ = σταθμίζω: *Πριν αποφασίσεις, ζύγισε τα υπέρ και τα κατά!* ❹ *παθ.* μετρώ το βάρος μου. **ζύγιση** η. **ζύγισμα** το.

ζύμη η: ❶ μαλακό και εύπλαστο μείγμα από αλεύρι και άλλα υλικά για την παρασκευή ψωμιού, φύλλου, γλυκού κτλ. ❷ ΧΗΜ μάζα από ζαχαρομύκητες που προκαλεί αλκοολική ζύμωση. **ζυμώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) πιέζω τη ζύμη σε πολλά σημεία, για να τη μαλακώσω και να την πλάσω. ❷ *παθ.* (αμτβ.) διαμορφώνομαι με την επίδραση κπ πράγματος: *Ζυμώθηκε με την παραδοσιακή μουσική.* **ζύμωμα** το. **ζύμωση** η: ❶ *συνήθ. πληθ.* ενέργειες ή διαδικασίες που, αν και συνήθως δε φαίνο-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·159

νται, προετοιμάζουν ένα γεγονός ή κατάσταση: *Γίνονται έντονες ζυμώσεις για να φύγει από την ομάδα.* ❷ ΧΗΜ η μετατροπή οργανικών ενώσεων εξαιτίας μικροοργανισμών: *αλκοολική ~.* **ζυμάρι** το: ζύμη (σημ. 1).

ζω: ❶ (αμτβ.) είμαι ζωντανός: *Έζησε πολλά χρόνια.* ***να ζήσεις/να ζήσετε/να σου ζήσει***: ευχή σε γιορτές, γάμους, γέννες. ❷ (αμτβ.) περνάω τη ζωή μου κάπου ή με κπ = μένω, κατοικώ: *~ στο χωριό/με τους γονείς του.* ❸ (αμτβ. και μτβ. με το ουσ. *ζωή*) ζω με συγκεκριμένο τρόπο: *~ φτωχικά. ~ σπάταλη ζωή.* ❹ (μτβ., για έμψυχα αντικ.) εξασφαλίζω σε κπ ό,τι χρειάζεται για να ζήσει = συντηρώ: *~ τέσσερα παιδιά με τον μισθό της.* ❺ (μτβ., για καταστάσεις, γεγονότα κτλ.) αποκτώ άμεσα την εμπειρία: *Έζησε τον πόλεμο από κοντά.* ❻ (μτβ., για καταστάσεις, αισθήματα κτλ.) νιώθω κτ σαν να με αφορά προσωπικά = βιώνω: *~ τον ρόλο της.* **ζωή** η: ❶ **α.** το σύνολο των ιδιοτήτων και λειτουργιών (γέννηση, ανάπτυξη, μεταβολισμός, αναπαραγωγή κτλ.) που εμφανίζουν οι άνθρωποι, τα ζώα και τα φυτά: *Υπάρχει ~ στον Άρη;* **β.** η ιδιότητα του ανθρώπου, του ζώου ή του φυτού από τη γέννηση ως τον θάνατό του: *Θυσίασε τη ~ του.* ❷ το χρονικό διάστημα που υπάρχει κπ ή κτ: *Ο μέσος όρος ζωής έχει αυξηθεί. η ~ ενός μηχανήματος.* ❸ ο τρόπος με τον οποίο ζει κπ: *ήσυχη ~.* ❹ το σύνολο των δραστηριοτήτων ατόμου ή ομάδας: *πνευματική ~ της χώρας.* ❺ (μτφ.) **α.** ενεργητικότητα, διάθεση για συνεχή κίνηση και δραστηριότητα = ζωντάνια: *παιδί γεμάτο ~ και όρεξη για παιχνίδι.* **β.** κίνηση, δραστηριότητα: *Το χωριό ερήμωσε, δεν έχει πια ~.* **ζωντανός -ή -ό**: ❶ **α.** αυτός που έχει (ακόμα) ζωή: *~ οργανισμός.* ❷ αυτός που έχει ενεργητικότητα, διάθεση για ζωή και δραστηριότητα = ζωηρός. ❸ (για καταστάσεις, δραστηριότητες κτλ.) αυτός που εξακολουθεί να υπάρχει ή να λειτουργεί: *Προσπαθεί να κρατήσει ζωντανά τα έθιμα του τόπου του.* ❹ (για περιγραφές, εικόνες κτλ.) αυτός που προκαλεί εντύπωση = ζωηρός: *~ χρώματα* (ανοιχτά και χαρούμενα). *~ περιγραφή* (παραστατική και λεπτομερής). ❺ (για εκπομπές, εκδηλώσεις κτλ.) αυτός που αναμεταδίδεται τη στιγμή που γίνεται. **ζωντανά** (επίρρ.). **ζωντανό** το: [οικ.] ζώο. **ζωντάνια** η: ❶ διάθεση για ζωή και δραστηριότητα. ❷ ζωντανή και παραστατική απόδοση. **ζωντανεύω**: ❶ (αμτβ.) **α.** επανέρχομαι στη ζωή = ανασταίνομαι. **β.** επανακτώ τις χαμένες μου δυνάμεις = αναζωογονούμαι: *Ζωντάνεψε με τις βιταμίνες που πήρε.* **γ.** (για καταστάσεις κτλ.) αρχίζω πάλι να υπάρχω: *~ τα έθιμα.* ❷ (μτβ.) **α.** (για καταστάσεις κτλ.) κάνω κτ να λειτουργήσει ή να υπάρξει πάλι. **β.** προσδίδω ζωντάνια, ζωή σε κτ ή κπ = αναζωογονώ: *Το κρασί ζωντάνεψε το κέφι της παρέας.* **ζωικός[1] -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη ζωή: *~ λειτουργίες.*

ζωγραφίζω -ομαι: ❶ **α.** (μτβ.) δημιουργώ την εικόνα πράγματος, προσώπου, γεγονότος κτλ. με γραμμές και χρώματα. **β.** (αμτβ.) είμαι ζωγράφος. ❷ (μτφ., μτβ.) δίνω την εικόνα κπ πράγματος, γεγονότος κτλ. με λόγια: *Στα τραγούδια του ζωγράφιζε εικόνες και συναισθήματα.* **ζωγραφική** η: η τέχνη της παραγωγής εικόνων με γραμμές και χρώματα. **ζωγράφος** ο, η: ο καλλιτέχνης που ασχολείται με τη ζωγραφική. **ζωγραφικός -ή -ό**. **ζωγραφιά** η.

ζώδιο το: ❶ ΑΣΤΡΟΝ καθένας από τους 12 αστερισμούς από τους οποίους διέρχεται ο Ήλιος. ❷ ΑΣΤΡΟΛ καθεμία από τις 12 υποδιαιρέσεις του ζωδιακού κύκλου. **ζωδιακός -ή -ό**.

ζωηρός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει κτ σε μεγάλο βαθμό **α.** (για ψυχικές καταστάσεις) με ψυχική ένταση = έντονος: *Διατηρούσε ~ τις αναμνήσεις του από το χωριό.* **β.** (για ήχους, φως) που προκαλεί εντύπωση: *Έβαψε το σπίτι της με ~ χρώματα* (ανοιχτά και χαρούμενα). **γ.** (για κίνηση) γρήγορος, με ένταση: *Χόρευαν στον ήχο της ~ μουσικής.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που είναι σε διαρκή κίνηση και δραστηριότητα: *~ και ανήσυχο πνεύμα. ~ παιδί* (συνήθ. με την επιπλέον έννοια ότι δεν υπακούει). **ζωηρά** (επίρρ.). **ζωηρεύω**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ ή κπ (πιο) ζωηρό. ❷ (αμτβ.) γίνομαι (πιο) ζωηρός. **ζωηράδα** η.

ζώνη η: ❶ ταινία από δέρμα, ύφασμα κτλ. που βάζουμε γύρω από τη μέση μας: *~ ασφαλείας* (για να δένονται οι επιβάτες στο κάθισμά τους στο αυτοκίνητο και στο αεροπλάνο). *Πήρε τη μαύρη ~ στο καράτε* (δίνεται ως έπαθλο σε αγωνίσματα πάλης και δηλώνει το επίπεδο του αθλητή). ❷ οριοθετημένη περιοχή, συνήθως μακρόστενη, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: *ορεινή/παράκτια ζώνη.* ❸ παράταξη προσώπων που σχηματίζεται μπροστά ή γύρω από κτ για να το προστατέψει: *Οι επιθετικοί πέρασαν την αμυντική ~.* **ζώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ **α.** κρεμάω κτ στη ζώνη μου: *Έζωσε το πιστόλι του.* **β.** σφίγγω κτ γύρω από κτ ή κπ: *Έζωσε τη σέλα στο άλογο.* ❷ βρίσκομαι ή κινούμαι γύρω από κτ = περιβάλλω: *Οι φλό-*

ζω
ζωγραφιά → ζωγραφίζω
ζωγραφίζω
ζωγραφική → ζωγραφίζω
ζωγραφικός → ζωγραφίζω
ζωγράφος → ζωγραφίζω
ζωδιακός → ζώδιο
ζώδιο
ζωή → ζω
ζωηρά → ζωηρός
ζωηράδα → ζωηρός
ζωηρεύω → ζωηρός
ζωηρός
ζωικός[1] → ζω
ζωικός[2] → ζώο
ζώνη
ζωντανά → ζω
ζωντανεύω → ζω
ζωντάνια → ζω
ζωντανό → ζω
ζωντανός → ζω
ζώνω → ζώνη

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·160

ζώο
ζωτικός
ζωτικότητα → ζωτικός
ζωώδης → ζώο

γες έζωσαν το κτίριο. ❸ (μτφ.) νιώθω έντονα ένα συναίσθημα: *Τον ζώνουν οι τύψεις τώρα.*

ζώο το: ❶ έμβιο ον που, σε αντιδιαστολή προς τα φυτά, έχει αισθήσεις και μπορεί να κινείται. ❷ **α.** σε αντιδιαστολή προς τον άνθρωπο, όλα τα άλλα έμβια όντα: *άγρια ~.* **β.** [μειωτ.] χαρακτηρισμός προσώπου που θεωρούμε ανόητο ή του οποίου η συμπεριφορά φαίνεται δυσάρεστη και αηδιαστική: *Το ~! Έπεσε και κοιμήθηκε!* **ζωικός^2 -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τα ζώα: *προϊόντα ~ προέλευσης.* **ζωώδης -ης -ες**: αυτός που ταιριάζει σε ζώα και όχι σε ανθρώπους: *~ ένστικτα.* σχ. **αγενής**.

ζωτικός -ή -ό: ❶ (μτφ.) αυτός που είναι απαραίτητος ή πολύ σημαντικός για κτ: *Πρόοδος έχει σημειωθεί σε ~ τομείς της οικονομίας.* ❷ αυτός που είναι απαραίτητος για να διατηρηθεί ζωντανός ένας οργανισμός: *~ όργανα* (καρδιά, πνεύμονες, συκώτι κτλ.). **ζωτικότητα** η.

η → ο
ή
ηγεμόνας
ηγεμονία → ηγεμόνας
ηγεμονικά → ηγεμόνας
ηγεμονικός → ηγεμόνας
ηγεμών → ηγεμόνας
ηγεσία → ηγούμαι
ηγέτης → ηγούμαι
ηγέτιδα → ηγούμαι
ηγετικά → ηγούμαι
ηγετικός → ηγούμαι
ηγέτις → ηγούμαι
ηγούμαι
ηγουμένη → ηγούμενος
ηγούμενος
ήδη
ηδονή
ηδονίζομαι → ηδονή
ηδονικά → ηδονή
ηδονικός → ηδονή
ηδονισμός → ηδονή
ηδονιστής → ηδονή
ηδονιστικά → ηδονή
ηδονιστικός → ηδονή
ηδονίστρια → ηδονή
ήθελα → θέλω

Ή (σύνδ.): ❶ συνδέει εναλλακτικές εκδοχές: *~ όμορφη θα είναι ~ άσχημη, όχι και τα δύο!* = είτε. *Θα πιεις καφέ, τσάι ~ χαμομήλι;* ❷ χρησιμοποιείται ως προειδοποίηση ή απειλή, σε περίπτωση που δε γίνει αυτό που εκφράζει η συνδεόμενη πρόταση: *Έλα τώρα εδώ ~ θα φύγω!* = διαφορετικά, αλλιώς, ειδάλλως.

> Όταν οι εναλλακτικές εκδοχές είναι περισσότερες από δύο, ο σύνδ. *ή* μπαίνει πριν από την τελευταία: *Δε θυμάμαι αν ήταν ψηλός, κοντός ~ μέτριος.* Μπορεί να μπει, όμως, και πριν από κάθε λέξη, για έμφαση: *~ φτωχός ~ πλούσιος.*

ηγεμόνας & [επίσ.] **ηγεμών** ο: ❶ ανώτατος άρχοντας, συνήθως σε απολυταρχικά καθεστώτα. ❷ ανώτατος διοικητής της ηγεμονίας με τη σημ. 2. **ηγεμονία** η: ❶ επιβολή της ισχύος ή κυριαρχία ομάδας ή κράτους πάνω σε άλλους: *η ~ των ΗΠΑ.* ❷ ιστ χώρα ή περιοχή που βρίσκεται υπό την κυριαρχία άλλης με κπ δυνατότητα αυτοδιάθεσης και διοικείται από ηγεμόνα (σημ. 2), και (συνεκδ.) το αξίωμα του ηγεμόνα: *οι παραδουνάβιες ηγεμονίες.* **ηγεμονικός -ή -ό**: αυτός που ταιριάζει σε ηγεμόνα ή που χαρακτηρίζεται από μεγαλοπρέπεια, επιβλητικότητα κτλ.: *~ συμπεριφορά / δώρα.* **ηγεμονικά** (επίρρ.).

ηγούμαι: (μτβ.) ασκώ τον έλεγχο ομάδας, διαδικασίας, προσπάθειας κτλ.: *Ηγείται του απεργιακού αγώνα.* **ηγεσία** η: άσκηση ανώτατης εξουσίας και (συνεκδ.) αυτοί που την ασκούν: *Του ανατέθηκε η ~ του στρατού. Η ~ της αστυνομίας ανακοίνωσε νέες συλλήψεις.* **ηγέτης** ο, **-ιδα** & [επίσ.] **ηγέτις** η: πρόσωπο που ασκεί την ηγεσία. **ηγετικός -ή -ό. ηγετικά** (επίρρ.).

> Από το ρ. *ηγούμαι* παράγονται τα *ηγεμόνας, άγημα* κτλ. και πολλά σύνθετα, όπως *αφηγούμαι, περιηγούμαι, εξηγούμαι, προηγούμαι, εισηγούμαι.*

ηγούμενος ο, **ηγουμένη** η: πρόσωπο που είναι επικεφαλής σε μοναστήρι (ανδρικό και γυναικείο, αντίστοιχα).

ήδη (επίρρ.): για να δηλώσουμε ❶ ότι κτ έχει ή είχε γίνει πριν από το γεγονός που αναφέρουμε: *Είχε ~ φύγει, όταν πήγα να τον πάρω.* ❷ ότι κτ έχει γίνει πριν από τη στιγμή που μιλάμε: *Έχω ~ γράψει τα μαθήματά μου.* ❸ τη χρονική στιγμή στην οποία έγινε ή ξεκίνησε κτ (με έμφαση): *~ από τότε είχαν αρχίσει τα προβλήματα.*

ηδονή η: έντονη απόλαυση, κυρίως σωματική: *η ~ της σάρκας.* **ηδονικός -ή -ό. ηδονικά** (επίρρ.). **ηδονίζομαι** (αμτβ.) νιώθω ηδονή. **ηδονισμός** ο: φιλοσοφική θεωρία που θεωρεί ότι η ηδονή είναι το ανώτατο αγαθό και απόλυτος σκοπός της ζωής. **ηδονιστικός -ή -ό. ηδονιστικά** (επίρρ.). **ηδονιστής** ο, **-ίστρια** η.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·161

> Από το ΑΕ ρ. *ἥδομαι* «ευχαριστιέμαι». Ως συνώνυμες χρησιμοποιούνται οι λ. *ευχαρίστηση* «κατάσταση ευδιαθεσίας», *ικανοποίηση* «συγκρατημένη ευχαρίστηση», *τέρψη* «μεγάλη ευχαρίστηση» και *απόλαυση* «παρατεταμένη και έντονη ευχαρίστηση».

ηθική η: ❶ σύνολο αντιλήψεων και αρχών για το καλό και το κακό, οι οποίες καθορίζουν τη συμπεριφορά ενός προσώπου ή μιας ομάδας: *Η επαγγελματική μου ~ δε μου επιτρέπει να σας το αποκαλύψω. η ~ της μεσοαστικής τάξης.* ❷ συμπεριφορά, ενέργειες κτλ. σύμφωνες με τις αρχές της ηθικής με τη σημ. 1. ❸ η ποιότητα του χαρακτήρα κπ = ήθος: *άνθρωπος υπόπτου ηθικής.* ❹ **α.** ΦΙΛΟΣ κλάδος που μελετά τη διάκριση καλού και κακού. **β.** διδασκαλία σχετικά με την ηθική: *σωκρατική/χριστιανική ~.* **ηθικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σέβεται και ακολουθεί τις αρχές της ηθικής με τη σημ. 1 ≠ ανήθικος: *~ άνθρωπος και με αρχές.* ❷ αυτός που είναι σχετικός με τις αρχές της ηθικής με τη σημ. 1: *Η ανθρώπινη κλωνοποίηση θέτει τεράστια ~ διλήμματα.* ❸ αυτός που είναι σχετικός με τον εσωτερικό, ψυχικό κόσμο κπ ≠ υλικός: *Η εργασία πρέπει να προσφέρει υλική και ~ ικανοποίηση.* **ηθικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.). **ηθικό** το: ψυχική διάθεση, δύναμη κπ να αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις: *Αναπτερώθηκε το ~ του μετά τις τελευταίες του επιτυχίες. ακμαίο/υψηλό ~.* **ήθος** το: ❶ ιδιότητες του χαρακτήρα κπ, σύμφωνες προς αυτό που θεωρείται καλό ή σωστό: *Κανείς δεν αμφισβητεί το ~ και την εντιμότητά του.* ❷ ποιότητα του χαρακτήρα κπ, ανεξάρτητα από το ηθικά σωστό: *Η κοινωνία διαμορφώνει το ~ των νέων.* ❸ το σύνολο των αντιλήψεων και αρχών που καθορίζουν τη συμπεριφορά κπ με βάση αυτό που θεωρείται καλό και σωστό από μια κοινωνία, και η αντίστοιχη συμπεριφορά = ηθική: *Διαμορφώθηκε νέο πολιτικό ~.* ❹ *πληθ.* παραδοσιακοί κανόνες κοινωνικής διαβίωσης, συνήθειες: *~ και έθιμα.* **ηθικότητα** η: η ιδιότητα του ηθικού. ☞ σχ. **έθιμο**.

> Οι λ. *ηθική* και *ήθος* έχουν κοινή ρίζα - το επίθ. *ηθικός* προέρχεται από το ΑΕ ουσ. *ἦθος*. Ωστόσο, η λ. *ήθος* χρησιμοποιείται κυρίως για τον χαρακτήρα και το σύστημα αξιών ενός ανθρώπου, ανεξάρτητα από τις κοινωνικά αποδεκτές ηθικές αρχές που ορίζουν τι είναι καλό, σωστό και αποδεκτό. Η λ. *ηθική* χρησιμοποιείται κυρίως για το σύστημα των κοινωνικά αποδεκτών ηθικών αρχών.

ηθοποιός ο, η: ❶ πρόσωπο που παίζει κπ ρόλο σε θεατρικό, κινηματογραφικό κτλ. έργο. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που υποκρίνεται: *Τι ~ που είσαι, κλαις ψεύτικα, και θες να σε πιστέψω!* **ηθοποιία** η: ❶ η τέχνη και το επάγγελμα του ηθοποιού = υποκριτική: *Τελευταία ασχολείται με την ~.* ❷ ερμηνεία ενός ρόλου = υποκριτική: *Δίνει ρεσιτάλ ηθοποιίας στο έργο αυτό.* ❸ (μτφ.) υποκριτική συμπεριφορά.

> Από τα ΑΕ *ἦθος* + *ποιῶ*, με αρχική σημασία «διαπλάθω χαρακτήρα». Σταδιακά έλαβε τη σημ. «αναπαριστάνω χαρακτήρα» κι αντικατέστησε την ΑΕ λ. *ὑποκριτής*.

ηλεκτρισμός ο: μορφή ενέργειας που οφείλεται στην κίνηση ηλεκτρονίων και χρησιμεύει για την παραγωγή φωτός, θερμότητας καθώς και τη λειτουργία μηχανών. **ηλεκτρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με τον ηλεκτρισμό: *~ ρεύμα/ενέργεια.* ❷ αυτός που λειτουργεί με ηλεκτρισμό: *~ κουζίνα.* **ηλεκτρικό** το: ηλεκτρικό ρεύμα που χρησιμοποιείται ως πηγή ενέργειας: *Πλήρωσα τον λογαριασμό του ~.* **ηλεκτρίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ φορτίζω κτ με ηλεκτρισμό ή διοχετεύω ηλεκτρισμό σε κτ. ❷ (μτφ.) δημιουργώ ένταση σε κπ ή κτ: *Η ατμόσφαιρα ήταν ηλεκτρισμένη, όλοι ήταν έτοιμοι για καβγά.* **ηλέκτριση** η.

ηλεκτρόλυση η: ΧΗΜ χημική μεταβολή, κυρίως διάσπαση, που παθαίνει ηλεκτρολύτης, όταν τον διαπερνά ηλεκτρικό ρεύμα. **ηλεκτρολύτης** ο: ΧΗΜ χημική ένωση που διασπάται όταν περνά από αυτήν ηλεκτρικό ρεύμα. **ηλεκτρολυτικός -ή -ό**.

ηλεκτρομαγνήτης ο: ΦΥΣ μαγνήτης που λειτουργεί με ηλεκτρικό ρεύμα. **ηλεκτρομαγνητισμός** ο: κλάδος της φυσικής που μελετά την αλληλεπίδραση ηλεκτρικών και μαγνητικών πεδίων. **ηλεκτρομαγνητικός -ή -ό**.

ηλεκτρονική η: κλάδος της φυσικής και της τεχνολογίας που μελετά τη συμπεριφορά και τις ιδιότητες των ηλεκτρονίων και τις σχετικές εφαρμογές τους. **ηλεκτρονικός[1] -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με την ηλεκτρονική ή λειτουργεί με βάση τις σχετικές αρχές: *~ συσκευή/υπολογιστής.* ❷ αυτός που παράγεται ή λειτουργεί με ηλεκτρονικά μέσα (κυρίως με ηλεκτρονικό υπολογιστή): *~ εμπόριο/ταχυδρομείο/μουσική.* **ηλεκτρονικά** (επίρρ., κυρ. στη σημ. 2). **ηλεκτρονικός** ο, η: ❶ επιστήμονας που ασχολείται με την ηλεκτρονική. ❷ τε-

ηθικά → ηθική
ηθικό → ηθική
ηθικός → ηθική
ηθικότητα → ηθική
ηθικώς → ηθική
ηθοποιία → ηθοποιός
ηθοποιός → -ποιώ ηθοποιός
ήθος → ηθική
ήλεγξα → ελέγχω
ηλεκτρίζω → ηλεκτρισμός
ηλεκτρικό → ηλεκτρισμός
ηλεκτρικός → ηλεκτρισμός
ηλέκτριση → ηλεκτρισμός
ηλεκτρόλυση
ηλεκτρολύτης → ηλεκτρόλυση
ηλεκτρολυτικός → ηλεκτρόλυση
ηλεκτρομαγνήτης
ηλεκτρομαγνητικός → ηλεκτρομαγνήτης
ηλεκτρομαγνητισμός → ηλεκτρομαγνήτης
ηλεκτρονικά → ηλεκτρονική
ηλεκτρονική
ηλεκτρονικός → ηλεκτρονική
ηλεκτρονικός[1] → ηλεκτρονική

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Ã>‰·162

ηλεκτρονικός[2] → ηλεκτρόνιο
ηλεκτρόνιο
ηλεκτροπληξία
ήλθα → έρχομαι
ηλιακός → ήλιος
ηλίαση → ήλιος
ηλιέλαιο → σχ. έλαιο
ηλίθια → ηλίθιος
ηλίθιος
ηλιθιότητα → ηλίθιος
ηλιθιώδης → ηλίθιος
ηλιθιωδώς → ηλίθιος
ηλιθίως → ηλίθιος
ηλικία
ηλικιακά → ηλικία
ηλικιακός → ηλικία
ηλικιωμένος → ηλικία
ήλιος
ήλος
ήλπισα → ελπίζω
ήμαρτον → αμαρτάνω
ημέρα
ήμερα → ήμερος
ημερεύω → ήμερος
ημερήσιος → ημέρα
ημερησίως → ημέρα
ημερολογιακά → ημερολόγιο
ημερολογιακός → ημερολόγιο
ημερολογιακώς → ημερολόγιο
ημερολόγιο
ημερομηνία
ήμερος
ημερώνω → ήμερος
ημι-
ημί- → ημι-
ημιάγριος → ημι-
ημιανάπαυση → ημι-
ημιανάταση → ημι-
ημιαξόνιο → ημι-
ημιαπασχόληση → ημι-
ημιαργία → ημι-
ημιαυτόματος → ημι-
ημιαυτόνομος → ημι-
ημίγλυκος → ημι-
ημίγυμνος → ημι-
ημιέκταση → ημι-
ημιεπίσημος → ημι-

χνικός που ασχολείται με την κατασκευή και επισκευή ηλεκτρονικών συσκευών.

ηλεκτρόνιο το: ΦΥΣ αρνητικά φορτισμένο σωματίδιο που κινείται σε τροχιά γύρω από τον πυρήνα του ατόμου. **ηλεκτρονικός[2] -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τα ηλεκτρόνια.

ηλεκτροπληξία η: έντονος κλονισμός, συχνά θανατηφόρος, που παθαίνει ζωντανός οργανισμός όταν τον διαπεράσει ηλεκτρικό ρεύμα: *Έπιασε ένα γυμνό καλώδιο κι έπαθε ~.*

ηλίθιος -α -ο: = ανόητος, χαζός ≠ έξυπνος ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εξυπνάδας: *Είναι ~, τίποτα δεν καταλαβαίνει!* ❷ αυτός που ταιριάζει σε ηλίθιο ή τον χαρακτηρίζει: *~ χαμόγελο/ιδέα.* **ηλίθια** & [επίσ.] **ηλιθίως** (επίρρ.). **ηλιθιότητα** η: ❶ η ιδιότητα του ηλίθιου. ❷ ηλίθια πράξη ή λόγος: *Έχω κάνει πολλές ~ στη ζωή μου και μετανιώνω γι' αυτές.* **ηλιθιώδης -ης -ες**: αυτός που εκφράζει ηλιθιότητα. σχ. **αγενής**. **ηλιθιωδώς** (επίρρ.).

ηλικία η: ❶ χρόνος που υπολογίζεται από την γέννηση κπ ή από το ξεκίνημα της ύπαρξής του: *Σε ~ δέκα ετών έφυγε στην Αμερική.* ❷ συγκεκριμένη περίοδος στη ζωή κπ: *βρεφική /παιδική ~.* **ηλικιωμένος -η -ο**: αυτός που έχει μεγάλη ηλικία. **ηλικιακός -ή -ό. ηλικιακά** (επίρρ.).

ήλιος ο • γεν. & [λόγ.] *ηλίου*: ❶ ΑΣΤΡΟΝ **α.** (& **Ήλιος**): αστέρας που αποτελεί το κέντρο του ηλιακού μας συστήματος. **β.** κάθε αστέρας που αποτελεί κέντρο ενός ηλιακού συστήματος. ❷ το φως και η ζέστη που εκπέμπει ο ήλιος με τη σημ. 1α: *Βγήκε στον ~ για να ζεσταθεί.* ❸ φυτό με κίτρινα λουλούδια που μοιάζουν με μεγάλες μαργαρίτες = ηλίανθος. **ηλιακός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με τον ήλιο στις σημ. 1, 2: *~ φως.* ❷ αυτός που λειτουργεί με ενέργεια που προέρχεται από τον ήλιο: *~ θερμοσίφωνας.* **ηλίαση** η: ΙΑΤΡ πάθηση που οφείλεται στην υπερβολική έκθεση στον ήλιο.

ήλος ο: [επίσ.] καρφί, κυρ. στην έκφρ. ***θέτω τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλων***: (μτφ.) ασχολούμαι με το σημείο, το θέμα όπου πραγματικά υπάρχει πρόβλημα.

Η λ. *ήλος* χρησιμοποιείται συχνά ως β΄ συνθ. σε ρήματα σύνθετα (*καθηλώνω, προσηλώνω, ξηλώνω* κτλ.) και τα παράγωγά τους (*αποκαθήλωση, προσήλωση, ξήλωμα* κτλ.).

ημέρα & **μέρα** η: ❶ χρονικό διάστημα διάρκειας 24 ωρών, που αντιστοιχεί σε μία πλήρη περιστροφή της γης γύρω από τον άξονά της: *Η εβδομάδα έχει εφτά ~.* ❷ χρονικό διάστημα από την ανατολή ως τη δύση του ήλιου ≠ νύχτα: *Οι ~ είναι πολύ ζεστές, ενώ τη νύχτα κάνει κρύο.* **ημερήσιος -α -ο**: ❶ αυτός που γίνεται στη διάρκεια της ημέρας με τη σημ. 2 ≠ νυχτερινός: *~ δρομολόγιο.* ❷ αυτός που γίνεται ή παράγεται κάθε μέρα ή μία φορά την ημέρα = καθημερινός: *~ εφημερίδα.* ❸ αυτός που διαρκεί μία ημέρα: *~ εκδρομή.* ❹ αυτός που αφορά συγκεκριμένη ημέρα: *~ διάταξη.* **ημερησίως** (επίρρ.): στη διάρκεια της ημέρας ή κάθε μέρα: *Διαβάζει δύο ώρες ~.*

ημερολόγιο το: ❶ σύστημα μέτρησης του χρόνου, κατά το οποίο ο χρόνος διαιρείται σε έτη, μήνες, εβδομάδες και ημέρες: *ηλιακό/σεληνιακό/Γρηγοριανό/Ιουλιανό ~.* ❷ γραφική παράσταση (πίνακας συνήθως), που δείχνει με τη σειρά τις ημέρες του έτους, και το αντίστοιχο βιβλίο ή κατασκευή: *~ τοίχου/γραφείου.* ❸ καταγραφή, συνήθως καθημερινή, των γεγονότων που συνέβησαν, των σκέψεων ενός ατόμου, και (συνεκδ.) το βιβλίο όπου καταγράφονται: *Κρατάω ~.* **ημερολογιακός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με το ημερολόγιο, κυρ. στη σημ. 1: *~ έτος/εγγραφή.* **ημερολογιακά** & **-ώς** (επίρρ.).

ημερομηνία η: προσδιορισμός σημείου στον χρόνο με αναφορά στην ημέρα, τον μήνα και το έτος: *~ γέννησης 29 Νοεμβρίου 1955.*

ήμερος -η -ο: ≠ άγριος ❶ (για ζώα) αυτός που έχει εξημερωθεί και δεν επιτίθεται στον άνθρωπο: *~ σκύλος.* ❷ (για φυτά) αυτός που καλλιεργείται και δε φυτρώνει μόνος του: *~ ελιά /κρόκος ο ~.* ❸ (μτφ.) αυτός που έχει ήπιο και ήρεμο χαρακτήρα και συμπεριφορά: *Είναι ένας λαός ~, αγαθός και ειρηνικός.* ❹ (μτφ.) αυτός που προκαλεί ψυχική ηρεμία: *ένα τοπίο άλλοτε άγριο κι επιβλητικό, άλλοτε ~ και ευχάριστο.* **ήμερα** (επίρρ.). **ημερεύω** (μτβ. & αμτβ.). **ημερώνω -ομαι** (μτβ. & αμτβ.).

ημι- & ημί-: [επίσ.] πρόθημα που σημαίνει ❶ το ένα από τα δύο ίσα μέρη του αντικειμένου ή της έννοιας που εκφράζει το β΄ συνθ.: *ημικύκλιο, ημισέληνος.* ❷ ότι η σύνθετη λέξη έχει σε μικρό βαθμό ή μερικώς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του β΄ συνθ.: *ημίφως, ημιάγριος.* ❸ κατά το ήμισυ, με ή κατά τη μία πλευρά: *ημικρανία, ημιπληγία.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·163

Προέρχεται από το ΑΕ *ἡμι-* (από το επίθ. *ἥμισυς*).

ημιθανής -ής -ές: [επίσ.] αυτός που είναι σχεδόν πεθαμένος = μισοπεθαμένος: *Οι πολιτικοί κρατούμενοι μεταφέρονταν στο νοσοκομείο ημιθανείς από την πολυήμερη απεργία πείνας.* σχ. **αγενής**.

ημίθεος ο: ΜΥΘΟΛ πρόσωπο που έχει γεννηθεί από έναν θνητό και έναν θεό.

ημικύκλιο το: ❶ ΓΕΩΜ το καθένα από τα δύο ίσα τμήματα του κύκλου, στα οποία τον χωρίζει μία διάμετρός του. ❷ οτιδήποτε έχει το σχήμα μισού κύκλου: *Οι θεατές κάθονταν γύρω του σε ένα ~ και παρακολουθούσαν.* **ημικυκλικός -ή -ό. ημικυκλικά** (επίρρ.).

ημιμαθής -ής -ές: αυτός που έχει ελλιπή μόρφωση και γνώση: *Οι πραγματικά λαμπροί νέοι χάνονται μέσα στο πλήθος των ημιμαθών ή αμαθών.* σχ. **αγενής**. **ημιμαθώς** (επίρρ.). **ημιμάθεια** η.

ημισέληνος η: [επίσ.] ❶ η σελήνη, όταν έχει σχήμα δρεπανιού = μισοφέγγαρο ≠ πανσέληνος ❷ (μτφ.) η τουρκική σημαία, που απεικονίζει ημισέληνο: *Στο κοντάρι κυμάτιζε η ~.* ***Ερυθρά ~***: μουσουλμανική ανθρωπιστική οργάνωση, ανάλογη του Ερυθρού Σταυρού.

ήμισυς ημίσεια ήμισυ • αρσ. *ημίσεος, ήμισυ, ημίσεις, ημίσεων*, θηλ. *ημισείας, ημίσειες, ημισειών*, ουδ. *ημίσεος, ημίσεα & ημίση, ημίσεων*: [επίσ.] αυτός που δεν είναι ολόκληρος ή αυτός που αναφέρεται σε ένα από τα δύο ίσα τμήματα στα οποία χωρίζεται κτ = μισός ≠ ολόκληρος: *Το έργο χρονολογείται στο δεύτερο ~ του 5ου π.Χ. αιώνα.* ***εξ ημισείας***: από μισό: *Την περιουσία κληρονόμησαν τα δύο αδέρφια ~.* ***το έτερον ήμισυ***: ο/η σύζυγος.

Προσοχή στην ορθογραφία του β΄ συνθετικού! Με -η- γράφονται τα *ενάμισης* (ο) και *μιάμιση* (η), αλλά όλα τα άλλα με -ι (*ενάμισι* (το), *δυόμισι, τρεισήμισι, πεντέμισι*).

ηνίο το: ❶ εξάρτημα που προσαρμόζεται στο κεφάλι ζώου που χρησιμοποιείται για να μεταφέρει φορτία ή να τραβά οχήματα, για να το συγκρατεί ή να το κατευθύνει = γκέμι, χαλινάρι. ❷ *πληθ.* (μτφ.) έλεγχος, ηγετική θέση: *Μετά τις εκλογές, ανέλαβε τα ηνία του κράτους.*

ηνίοχος ο: οδηγός άρματος στην αρχαιότητα: *ο ~ των Δελφών.*

Από το ΑΕ ουσ. *ἡνίοχος* (< *ἡνίον* + *ἔχω*) «αυτός που κρατά τα ηνία».

ήπαρ το • γεν. *ήπατος*, πληθ. *ήπατα*: ΙΑΤΡ αδένας του σώματος από τον οποίο εκκρίνεται η χολή = [οικ.] συκώτι: *κίρρωση του ήπατος.* ***μου κόπηκαν τα ήπατα***: τρόμαξα πολύ. **ηπατικός -ή -ό. ηπατίτιδα** η: ΙΑΤΡ ασθένεια του ήπατος. σχ. **ωτίτιδα**.

Από το ΑΕ ουσ. *ἧπαρ*.

ήπειρος η: μεγάλη σε έκταση γεωγραφική περιοχή της γης, η οποία συνήθως ορίζεται από έναν ή περισσότερους ωκεανούς. ***Γηραιά ~***: η Ευρώπη, ***Μαύρη ~***: η Αφρική. **ηπειρωτικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε περιοχή που βρίσκεται μακριά από τη θάλασσα: *~ Ελλάδα/περιοχή/κλίμα.* **ηπειρωτικά** (επίρρ.).

ήπιος -α -ο: ❶ αυτός που τον χαρακτηρίζει πραότητα, ηρεμία: *Ο Γιάννης, ~ χαρακτήρας, ποτέ δεν καβγαδίζει.* ❷ αυτός που δεν είναι έντονος ή οξύς: *~ κλίμα. δρόμος ήπιας κυκλοφορίας.* ❸ (για καιρικά φαινόμενα) όχι έντονος: *Το κλίμα είναι εύκρατο, με ~ χειμώνα.* **ήπια** (επίρρ.). **ηπιότητα** η.

ήρεμος -η -ο: ❶ **α.** αυτός που δεν ταράζεται εύκολα: *Είναι πάντοτε ~ κι αυτό τον βοηθά στις δυσκολίες.* = γαλήνιος. **β.** (μτφ.) αυτός που δεν είναι ταραγμένος: *Η θάλασσα ήταν ~, χωρίς κύματα.* ❷ αυτός που δεν έχει εντάσεις ή διακυμάνσεις: *Μαζί πέρασαν μια ~ ζωή.* ❸ αυτός που προκαλεί συναίσθημα ψυχικής γα-

ημιθανής
ημίθεος
ημικρανία → ημι-
ημικυκλικά → ημικύκλιο
ημικυκλικός → ημικύκλιο
ημικύκλιο
ημιμάθεια → ημιμαθής
ημιμαθής → ημι-
ημιμαθής
ημιμαθώς → ημιμαθής
ημίμετρο → ημι-
ημιπληγία → ημι-
ημιπολύτιμος → ημι-
ημίσεια → ήμισυς
ημισέληνος
ημιστίχιο → ημι-
ήμισυ → ήμισυς
ήμισυς
ημισφαιρικός → ημι-
ημισφαίριο → ημι-
ημιτελής → ημι-
ημιυπόγειο → ημι-
ημίφωνο → ημι-
ημίφως → ημι-
ημίχρονο → ημι-
ημίωρο → ημι-
ημίωρος → ημι-
ηνίο
ηνίοχος
ηνωμένος → ενώνω
ήξερα → ξέρω
ήπαρ
ηπατικός → ήπαρ
ηπατίτιδα → ήπαρ
ήπειρος
ηπειρωτικά → ήπειρος
ηπειρωτικός → ήπειρος
ήπια → ήπιος
ήπιος
ηπιότητα → ήπιος
ήρα → αίρω
ήρεμα → ήρεμος
ηρεμία → ήρεμος
ηρεμιστικά → ήρεμος
ηρεμιστικό → ήρεμος
ηρεμιστικός → ήρεμος
ήρεμος
ηρεμώ → ήρεμος
ήρθα → έρχομαι
ήρθην → αίρω

Σύνθετα με ημι-

το ένα από τα δύο μέρη	***σε μικρό βαθμό/μερικώς/σχεδόν***		***κατά το ήμισυ/από τη μια πλευρά***
ημιαξόνιο			
ημιστίχιο	ημιαυτόματος	ημίμετρο	ημιανάπαυση
ημισφαιρικός	ημιαυτόνομος	ημιπολύτιμος	ημιανάταση
ημισφαίριο	ημίγλυκος	ημιτελής	ημιαπασχόληση
ημίχρονο	ημίγυμνος	ημιυπόγειο	ημιαργία
ημίωρο	ημιεπίσημος	ημίφωνο	ημιέκταση
ημίωρος	ημιμαθής		

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·164

ήρωας
ηρωίδα → ήρωας
ηρωικά → ήρωας
ηρωικός → ήρωας
ηρωικώς → ήρωας
ηρωίνη
ηρωισμός → ήρωας
ήσυχα → ήσυχος
ησυχάζω → ήσυχος
ησυχία → ήσυχος
ήσυχος
ησύχως → ήσυχος
ήττα
ηττώμαι → ήττα
ηυξημένος → αυξάνω
ηφαιστειακός → ηφαίστειο
ηφαίστειο
ηχητικά → ήχος
ηχητικός → ήχος
ήχος
ηχώ → ήχος
ηχώ

λήνης: ~ *μουσική.* **ήρεμα** (επίρρ.). **ηρεμώ**: ❶ (αμτβ.) ανακτώ τη νηφαλιότητα ή την ψυχραιμία μου: *Τον άφησα να ηρεμήσει, γιατί δεν μπορούσε να συζητήσει με τόσα νεύρα.* ❷ (μτφ., αμτβ.) δεν κινούμαι, μένω ακίνητος: *Τα νερά ηρέμησαν και τίποτε δεν τάραζε την επιφάνεια της θάλασσας.* ❸ (μτβ.) κατευνάζω κπ: *Προσπαθήσαμε να τον ηρεμήσουμε, γιατί είχε πολλά νεύρα.* ❹ (μτβ.) δημιουργώ σε κπ συναίσθημα ψυχικής γαλήνης: *Αυτή η μουσική με ~.* **ηρεμία** η. **ηρεμιστικός -ή -ό. ηρεμιστικά** (επίρρ.). **ηρεμιστικό** το: φάρμακο που ηρεμεί.

ήρωας ο, **ηρωίδα** η: ❶ πρόσωπο που διακρίνεται για πράξεις γενναιότητας ή ηθικού μεγαλείου, έως και αυτοθυσίας: *εθνικός ~.* ❷ αυτός που επιδεικνύει αυταπάρνηση: *Οι μητέρες που μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους είναι ηρωίδες.* ❸ βασικός χαρακτήρας μυθοπλασίας, θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου κτλ.: *Το έργο είχε ~ ένα παιδί.* **ηρωικός -ή -ό. ηρωικά** & **-ώς** (επίρρ.). **ηρωισμός** ο: συμπεριφορά ή πράξη που ταιριάζει σε ήρωα.

ηρωίνη η: ναρκωτική ουσία, παράγωγο της μορφίνης.

Η λ. *ηρωίνη* προέρχεται από το γερμανικό *Heroin* (από το ΑΕ *ἥρως*), που ήταν το εμπορικό όνομα φαρμακευτικού προϊόντος που παρασκευαζόταν στη Γερμανία κατά τα τέλη του 19ου αιώνα.

ήσυχος -η -ο: ❶ αυτός που δεν κάνει φασαρία ή δεν ενοχλεί ≠ άτακτος, ζωηρός: *Είναι ~ παιδί, ποτέ δε μας δυσκόλεψε.* ❷ αυτός που βρίσκεται σε ηρεμία ή αυτός που δεν έχει φασαρία: *Πάμε σε μία ~ γωνιά να τα πούμε;* **ήσυχα** & [επίσ.] **ησύχως** (επίρρ.). **ησυχία** η: κατάσταση απόλυτης ηρεμίας ή σιωπής. **ησυχάζω**: ❶ (αμτβ.) παύω να κάνω φασαρία: *Τι θα γίνει, θα ησυχάσετε καμιά φορά;* ❷ (αμτβ.) ηρεμώ: *Γύρισε το παιδί στο σπίτι και ησύχασα!* ❸ (μτβ.) ηρεμώ κπ: *Κοίτα να την ησυχάσεις, κλαίει από το πρωί!*

ήττα η: αποτυχία, αρνητικό αποτέλεσμα σε πόλεμο, αγώνα ή διαγωνισμό ≠ νίκη. **ηττώμαι** • αόρ. *ηττήθηκα*, μπτ. *ηττημένος*: (αμτβ.) υφίσταμαι ήττα = χάνω ≠ νικώ: *Η Γερμανία ηττήθηκε στον πόλεμο από τους συμμάχους.*

ηφαίστειο το: λόφος ή βουνό που εμπερικλείει ρήγμα του στερεού φλοιού της γης, από το οποίο μερικές φορές εκτοξεύονται με εκρήξεις πυρακτωμένα υλικά (στερεά, υγρά και αέρια): *ενεργό/σβηστό ~.* **ηφαιστειακός -ή -ό.**

Η λ. *ηφαίστειο* προέρχεται από το όνομα *Ήφαιστος* με την προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης *-ειον* (τόπος όπου δρα ο Ήφαιστος) και είναι μτφρδ. για να αποδώσει τα *volcano/vulcano* κτλ. που προέρχονται από το λατ. όνομα του Ήφαιστου *Volcanus* ή *Vulcanus.* Το ΑΕ *Ἡφαιστεῖον* σήμαινε «ναός του Ηφαίστου».

ήχος ο: ❶ οτιδήποτε μπορεί να γίνει αντιληπτό με την ακοή: *Ακούστηκε ένας περίεργος ~.* **β.** η ένταση του ήχου: *Δυνάμωσε λίγο τον ~ ν' ακούω!* ❷ ΦΥΣ κύμα με συγκεκριμένη συχνότητα και πλάτος, το οποίο, όταν μεταδίδεται μέσω ελαστικού υλικού, ερεθίζει την αίσθηση της ακοής: *η ταχύτητα του ~.* **ηχώ** • αόρ. *ήχησα:* (αμτβ.) ❶ παράγω ήχο: *Ηχούν καμπάνες.* ❷ ακούγομαι: *Οι λέξεις ηχούσαν περίεργα στα αυτιά μου.* **ηχητικός -ή -ό. ηχητικά** (επίρρ.).

Η λ. *ήχος* προέρχεται από το ΑΕ *ἦχος*, το οποίο ανάγεται σε αρχαιότερο τ. *ἠχή* (με ίδια σημασία).

ηχώ η • *ηχούς*: επανάληψη ήχου που οφείλεται σε ανάκλαση των ηχητικών κυμάτων, όταν προσκρούσουν σε εμπόδιο που βρίσκεται σε απόσταση μεγαλύτερη από δεκαεφτά μέτρα = αντίλαλος.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·165

Θα & (πριν από *α*) **θ'** (μόρ.): ❶ χρησιμοποιείται στον σχηματισμό των μελλοντικών χρόνων: *~ γράφω/γράψω/έχω γράψει.* ❷ εκφράζει πιθανότητα ή ενδεχόμενο: *Για να μην έχει έρθει ακόμα, ~ έχασε το τρένο! Μάλλον ~ έχει βγει, αφού δε σηκώνει το τηλέφωνο!* ❸ (+ ρ. σε πρτ. ή υπερσ.) δηλώνει το απραγματοποίητο στο παρελθόν: *~ αποτύγχανα χωρίς τη βοήθειά σου. Αν δε με είχες πάρει τηλέφωνο, ~ είχα φύγει.* ❹ (+ ρ. σε πρτ.) αποδίδει ευγενικά παράκληση, αίτηση κτλ.: *~ μπορούσες να με βοηθήσεις; ~ ήθελα…* **θα** το: υπόσχεση ή εξαγγελία που συνήθως δεν πραγματοποιείται: *τα ~ των πολιτικών.*

> Από το ελνστ. *θέλω ἵνα* + υποτ. (περιφραστική απόδοση του μέλλοντα).

θάβω -ομαι: (μτβ.) ❶ τοποθετώ νεκρό σώμα μέσα στη γη ή κηδεύω: *Θα τον θάψουν στο χωριό του.* ❷ χώνω κτ βαθιά στη γη: *Πού θα θαφτούν τόσα σκουπίδια;* ❸ κρύβω κτ βαθιά, καλά: *θαμμένος θησαυρός.* ❹ (μτφ.) αποκρύπτω, δεν αφήνω να γίνει γνωστό: *Έθαψαν το σκάνδαλο.* ❺ σκεπάζω εντελώς, πλακώνω: *Χιλιάδες θάφτηκαν στα ερείπια των Δίδυμων Πύργων.* ❻ [οικ.] κατακρίνω, κουτσομπολεύω: *Πάλι με θάβετε;* **θάψιμο** το.

> Από το ΑΕ ρ. *θάπτω*, από το οποίο προέρχονται και τα *τάφος, ταφικός, ενταφιασμός*.

θάλασσα η: ❶ έκταση από αλμυρό νερό που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας της γης: *φουρτουνιασμένη ~.* ❷ το νερό της θάλασσας: *Η ~ έφτασε μέχρι τα σπίτια.* ***τα έκανα ~***: τα μπέρδεψα ή απέτυχα = θαλασσώνω. **θαλασσινός -ή -ό**: αυτός που συνδέεται με τη θάλασσα: *~ αέρας.* **θαλασσινός** ο: ❶ αυτός που κατοικεί ή κατάγεται από παραθαλάσσια περιοχή ή νησί. ≠ στεριανός. ❷ αυτός που το επάγγελμά του σχετίζεται με τη θάλασσα (π.χ. ψαράς ή ναυτικός): *Περιγράφει τις περιπέτειες των θαλασσινών.* **θαλασσινά** τα: ό,τι φαγώσιμο, εκτός από τα ψάρια, προέρχεται από τη θάλασσα. **θαλάσσιος -α -ο**: [επίσ.]: *~ συγκοινωνίες/ελέφαντας.*

θαμπός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν είναι καθαρός, λαμπερός = θολός: *Δε βλέπω, το φως είναι ~.* ❷ αυτός που οι λεπτομέρειές του δε φαίνονται καθαρά: *Δε σε ξεχωρίζω, γιατί η φωτογραφία είναι ~.* **θαμπά** (επίρρ.). **θαμπάδα** η: έλλειψη διαύγειας. **θαμπώνω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) γίνομαι θαμπός, χάνω τη διαύγειά μου: *Θάμπωσαν τα τζάμια του αυτοκινήτου από την υγρασία.* ❷ (μτβ.) μειώνω την όραση κπ ή τη διαύγεια σε κτ: *Τον θάμπωσε ο ήλιος. Τα χνώτα μας θάμπωσαν το τζάμι.* ❸ (μτφ., μτβ.) προκαλώ θαυμασμό ή σύγχυση: *Τον θάμπωσε η ομορφιά του τοπίου.*

θάνατος ο: ❶ η οριστική διακοπή των ζωτικών λειτουργιών ενός οργανισμού, το τέλος της ζωής ≠ γέννηση: *~ από τροχαίο ατύχημα.* ❷ (μτφ.) εξάλειψη, καταστροφή: *Το πραξικόπημα έφερε τον ~ της δημοκρατίας.* **θανάσιμος -η -ο**: ❶ αυτός που επιφέρει θάνατο: *~ ατύχημα.* ❷ (μτφ.) πολύ σοβαρός, ασυγχώρητος: *~ κίνδυνος/εχθρός.* **~ αμάρτημα**: ασυγχώρητο αμάρτημα. **θανάσιμα** (επίρρ.). **θανατηφόρος -α -ο**: αυτός που προκαλεί θάνατο: *~ τσίμπημα.* **θανατικός -ή -ό**. **θανατικό** το: [οικ.] θανατηφόρα επιδημία ή πολλοί θάνατοι μαζί: *Έπεσε ~ στο χωριό.* **θανατώνω -ομαι** (μτβ.) σκοτώνω, φονεύω: *Ο αρχηγός των ανταρτών θανατώθηκε αμέσως.* **θανάτωση** η.

θάρρος το: ❶ απουσία φόβου = τόλμη ≠ δειλία: *Έδειξε ~ στις δύσκολες στιγμές.* ❷ οικειότητα με κπ λόγω στενής σχέσης: *Έχω το ~ να του ζητήσω αυτή τη χάρη.* **θαρραλέος -α -ο** & **θαρρετός -ή -ό**: (για πρόσ. ή ενέργεια) αυτός που χαρακτηρίζεται από θάρρος = τολμηρός, γενναίος: *~ στρατηγός/πρωτοβουλία.* **θαρραλέα** & **θαρρετά** (επίρρ.).

θαρρώ: [οικ.] (μτβ.) νομίζω, πιστεύω: *~ πως μας χρωστάς μία εξήγηση.*

θαύμα το: ❶ κάθε υπερφυσικό φαινόμενο, που δεν ερμηνεύεται με τη λογική και αποδίδεται σε θεϊκή επέμβαση: *Η εικόνα της Παναγίας έκανε το ~ της και ο παράλυτος περπάτησε.* ❷ γεγονός (συνήθως θετικό) που συμβαίνει ξαφνικά, ανέλπιστα: *Γλίτωσε την εγχείρηση από ~.* ❸ αξιόλογο επίτευγμα που γεννά τον θαυμασμό: *Πρόκειται για ένα ~ της σύγχρονης τεχνολογίας.*

θαυμάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ νιώθω ή παρατηρώ κπ ή κτ με θαυμασμό: *~ την ομορφιά της φύσης.* ❷ εκπλήσσομαι, απορώ: *~ το μέγεθος της ανοησίας του.* **θαυμασμός** ο: εκτίμηση και σεβασμός απέναντι σε κπ ή κτ: *Νιώθω ~ για τα έργα των προγόνων μου.* **θαυμάσιος -α -ο**: αυτός που προκαλεί τον θαυμασμό = αξιοθαύμαστος, υπέροχος: *~ άνθρωπος / ταξίδι.* **θαυμάσια** (επίρρ.). **θαυμαστός -ή -ό**: αξιοθαύμαστος: *τα ~ επιτεύγματα της ιατρικής.* **θαυμαστής** ο, **-άστρια** η: πρόσωπο που θαυμάζει κπ ή κτ.

θ' → θα
θα
θάβω
θάλασσα
θαλασσινά → θάλασσα
θαλασσινός → θάλασσα
θαλάσσιος → θάλασσα
θαμπά → θαμπός
θαμπάδα → θαμπός
θαμπός
θαμπώνω → θαμπός
θανάσιμα → θάνατος
θανάσιμος → θάνατος
θανατηφόρος → θάνατος
θανατικό → θάνατος
θανατικός → θάνατος
θάνατος
θανατώνω → θάνατος
θανάτωση → θάνατος
θαρραλέα → θάρρος
θαρραλέος → θάρρος
θαρρετά → θάρρος
θαρρετός → θάρρος
θάρρος
θαρρώ
θαύμα
θαυμάζω
θαυμάσια → θαυμάζω
θαυμάσιος → θαυμάζω
θαυμασμός → θαυμάζω
θαυμαστής → θαυμάζω
θαυμαστός → θαυμάζω
θαυμάστρια → θαυμάζω
θαυματοποιός → -ποιώ
θάψιμο → θάβω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·166

θεά → θεός
θέα
θέαμα
θεαματικά → θέαμα
θεαματικός → θέαμα
θεαματικότητα → θέαμα
θέαση → σχ. θέα
θεατής → θέαμα
θεατρικά → θέατρο
θεατρικός → θέατρο
θεατρικότητα → θέατρο
θεατρίνα → θέατρο
θεατρίνος → θέατρο
θέατρο
θεία → θείος
θειικός → θείο
θείο
θείος
θέλημα → θέλω
θεληματικός → θέλω
θέληση → θέλω
θέλω
θέμα
θεματικά → θέμα
θεματική → θέμα
θεματικός → θέμα
θεματολογία → θέμα
θεματολόγιο → θέμα
θεμελιακά → θεμέλιο
θεμελιακός → θεμέλιο
θεμέλιο
θεμελιώδης → θεμέλιο
θεμελιώνω → θεμέλιο
θεμελίωση → θεμέλιο
θεμελιωτής → θεμέλιο
θεμελιώτρια → θεμέλιο
θεμιτά → θεμιτός
θεμιτός

θέα η: ❶ ό,τι μπορεί να δει κανείς από ένα σημείο, συνήθως από ψηλά ή μακριά: *Το σπίτι έχει ~ στη θάλασσα.* ❷ το να αντικρίσει κανείς κπ ή κτ: *Στη ~ του αστυνομικού τράπηκε σε φυγή.*

> Από το ΑΕ ρ. *θεάομαι - ῶμαι*, από το οποίο προέρχονται και τα *θεός, θέαμα, θέαση, θεωρία.*

θέαμα το: ❶ εικόνα που βλέπει μπροστά του κπ: *Το ~ παιδιών που παίζουν με γεμίζει χαρά.* ❷ ό,τι παρουσιάζεται στο θέατρο, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο κτλ. για ψυχαγωγία. ***γίνομαι ~***: ρεζιλεύομαι δημόσια λόγω της συμπεριφοράς μου. **θεαματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που προσφέρει εντυπωσιακό θέαμα: *Το ποδόσφαιρο είναι ~ άθλημα.* ❷ εντυπωσιακός: *~ άνοδος των τιμών.* ☞ σχ. **θέα**. **θεαματικά** (επίρρ.). **θεαματικότητα** η: ❶ το εντυπωσιακό θέαμα που προσφέρει κπ. ❷ το ποσοστό ανθρώπων που παρακολουθούν ένα τηλεοπτικό κυρίως θέαμα: *εκπομπή με μεγάλη ~.* **θεατής** ο: ❶ πρόσωπο που παρακολουθεί ένα θέαμα με τη σημ. 2: *Οι ~ αποθέωσαν τους ηθοποιούς στο τέλος της παράστασης.* ❷ πρόσωπο που παρακολουθεί κτ να συμβαίνει = μάρτυρας: *Έγιναν ~ ενός αιματηρού επεισοδίου.*

θέατρο το: ❶ η τέχνη της παράστασης στη σκηνή μιας δραματοποιημένης υπόθεσης. ❷ **α.** θεατρική παράσταση: *Πήγατε κανένα ~ τελευταία;* **β.** κείμενο που προορίζεται για θεατρική παράσταση. ❸ κτίριο, αίθουσα ειδική για θεατρικές παραστάσεις. ❹ οι θεατές μιας θεατρικής παράστασης: *Το ~ όρθιο χειροκροτούσε τη μεγάλη ηθοποιό.* ❺ (μτφ.) ο χώρος στον οποίο συμβαίνει ένα σημαντικό γεγονός: *Το Ιράκ είναι ~ αιματηρών πολεμικών συγκρούσεων.* **θεατρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που συνδέεται με το θέατρο: *~ παράσταση.* ❷ (μτφ.) αυτός που γίνεται για επίδειξη, ψεύτικος: *Με μια ~ χειρονομία μας κάλεσε κοντά του.* **θεατρικά** (επίρρ.). **θεατρικότητα** η. **θεατρίνος** ο, **-α** η = ηθοποιός.

θείο το: ΧΗΜ *χωρίς πληθ.* αμέταλλο στερεό στοιχείο, με κίτρινο χρώμα = [οικ.] θειάφι: *διοξείδιο του θείου.* **θειικός -ή -ό**: αυτός που περιέχει θείο: *~ οξύ.*

θείος -α -ο: ❶ αυτός που έχει σχέση με τον Θεό ή τη θρησκεία: *~ Λειτουργία.* ❷ (μτφ.) καταπληκτικός, έξοχος: *~ χάρισμα.* **θεία** τα: οτιδήποτε σχετίζεται με τον Θεό, τη θρησκεία ή τη λατρεία: *Δε σέβεται τα ~.*

θείος ο, **θεία** η: αδερφός -ή ή εξάδελφος -η του πατέρα ή της μητέρας κπ: *Θα μείνω στου θείου μου.*

θέλω: • πρτ. *ήθελα*, αόρ. *θέλησα* (μτβ.) ❶ έχω τη διάθεση, την επιθυμία για κτ: *~ γλυκό. ~ να γνωρίσω τους φίλους σου.* ❷ σκοπεύω, επιδιώκω: *Θέλει να πετύχει στην ιατρική.* ❸ απαιτώ: *~ να εκτελούνται αμέσως οι εντολές μου.* ❹ χρειάζομαι: *Τα τζάμια θέλουν καθάρισμα.* ❺ αναζητώ, ψάχνω: *Ποιον θέλεις τέτοια ώρα;* ❻ (θα + πρτ.) για έκφραση επιθυμίας ή για να ζητήσουμε ευγενικά κτ: *Θα ήθελα λίγο νερό, παρακαλώ!* **θέλημα** το: ❶ αυτό που επιθυμεί κπ = επιθυμία, θέληση: *Ήταν ~ Θεού.* ❷ μικροδουλειά για εξυπηρέτηση κπ: *Τρέχει για όλα τα θελήματα του Διευθυντή.* **θέληση** η: ❶ επιθυμία για την επίτευξη ενός σκοπού: *Έχει μεγάλη ~ για μάθηση.* ❷ ψυχική διάθεση: *Αφού υπάρχει καλή ~, όλα θα πάνε καλά.* **θεληματικός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει θέληση.

θέμα το: ❶ κτ που συζητιέται ή για το οποίο γράφει κπ: *το ~ της συζήτησης ήταν ενδιαφέρον.* ❷ ζήτημα που απαιτεί αντιμετώπιση ή επίλυση: *το φλέγον ~ της διαφθοράς.* ***είναι ~ + γεν***: εξαρτάται από, σχετίζεται με: *~ γούστου/χρόνου.* ❸ ερώτημα, πρόβλημα σε εξετάσεις, που χρειάζεται απάντηση ή ανάπτυξη: *Τα ~ στα μαθηματικά ήταν δύσκολα.* ❹ ΓΛΩΣΣ το σταθερό τμήμα κάθε κλιτής λέξης: *Το «ατυχ-» είναι το ~ της λέξης «ατυχία».* **θεματικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ένα θέμα (σημ. 1 & 4): *Το βιβλίο χωρίζεται σε πέντε ~ ενότητες.* **θεματικά** (επίρρ.). **θεματική** η = θεματολογία. **θεματολογία** η: το σύνολο των θεμάτων με τα οποία ασχολείται κπ: *η ~ της εκπομπής.* **θεματολόγιο** το.

θεμέλιο το: ❶ *συνήθ. πληθ.* το κατώτερο μέρος κτίσματος που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους και στο οποίο στηρίζεται η όλη κατασκευή: *Τα ~ της πολυκατοικίας ήταν γερά.* ❷ (μτφ.) αυτό στο οποίο στηρίζεται κπ ή κτ = βάση: *Ο διάλογος είναι το ~ της Δημοκρατίας.* **θεμελιακός -ή -ό**: αυτός που αποτελεί τη βάση κπ θέματος: *~ πρόβλημα της εκπαίδευσης είναι οι εξετάσεις.* **θεμελιακά** (επίρρ.). **θεμελιώδης -ης -ες**: θεμελιακός, βασικός: *~ νόμος.* ☞ σχ. **αγενής**. **θεμελιώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κατασκευάζω τα θεμέλια οικοδομής: *~ ένα νοσοκομείο.* ❷ (μτφ.) θέτω τις βάσεις: *Ο Φρόιντ θεμελίωσε την ψυχανάλυση.* ❸ στηρίζω με λογικά επιχειρήματα: *~ τις απόψεις μου.* **θεμελίωση** η. **θεμελιωτής** ο,

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·167

-ώτρια η: πρόσωπο που βάζει τις βάσεις για κτ: *Ο Κεμάλ είναι ο ~ του τουρκικού κράτους.*

θεμιτός -ή -ό: ≠ αθέμιτος: αυτός που είναι σύμφωνος ή επιτρέπεται από τους γραπτούς και άγραφους νόμους: *Είναι ~ να έχει κάποιος φιλοδοξίες.* **θεμιτά** (επίρρ.).

θεο- & θεό-: ως α΄ συνθ. σημαίνει ❶ αυτό που γίνεται από ή έχει σχέση με τον Θεό: *θεόσταλτος* (αυτός που έχει σταλεί από τον Θεό). ❷ πάρα πολύ, τελείως: *θεότρελος* (τελείως τρελός).

θεολογία η: επιστήμη η οποία μελετά τη φύση του Θεού στις διάφορες θρησκείες. **θεολογικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη θεολογία: *~ Σχολή.* **θεολογικά** (επίρρ.). **θεολόγος** ο, η: επιστήμονας που έχει σπουδάσει, διδάσκει ή ασχολείται με τη θεολογία.

θεομηνία η: μεγάλη κακοκαιρία που προκαλεί φυσικές καταστροφές: *Τα θύματα της ~ ήταν οι ψαράδες.*

Από το ελνστ. *θεομηνία* < *θεός* + *μῆνις* «οργή του θεού».

θεός ο, **θεά** η: ❶ ον με υπερφυσικές ικανότητες και χαρακτηριστικά, που λατρεύεται από τους ανθρώπους και συχνά θεωρείται ότι δημιούργησε τον κόσμο: *ο ~ Άρης. η ~ Κάλι. ~ των Μουσουλμάνων είναι ο Αλλάχ.* ***από μηχανής ~***: πρόσωπο ή γεγονός που εμφανίζεται ή συμβαίνει ξαφνικά και δίνει λύση σ' ένα αδιέξοδο, σε μία κρίσιμη κατάσταση. ❷ (μτφ.) πρόσωπο πολύ ωραίο ή ικανό σ' αυτό που κάνει: *Αυτή η ηθοποιός είναι ~.* σχ. **θέα**. **θεότητα** η: ❶ το σύνολο των ιδιοτήτων του Θεού: *Δύσκολο να συλλάβεις το μυστήριο της ~.* ❷ θεός: *Οι λαοί της Μεσοποταμίας πίστευαν σε διάφορες ~.*

θεραπεία η: κάθε μέσο που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση μιας ασθένειας: *Θα δοκιμάσουμε μια νέα ~.* **θεραπεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ καλά = γιατρεύω: *Το φάρμακο αυτό ~ το έλκος.* ❷ (μτφ.) διορθώνω, αντιμετωπίζω: *Δε θεραπεύεται η κρίση του σχολείου με ημίμετρα.* **θεραπευτικός -ή -ό**. **θεραπευτικά** (επίρρ.). **θεραπεύσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να θεραπευτεί ≠ αθεράπευτος. **θεραπευτής** ο, **-εύτρια** η. **θεραπευτήριο** το: ίδρυμα για την θεραπεία ασθενών. **θεράπων** ο: κυρ. στην έκφρ. ***~ ιατρός***: [επίσ.] αυτός που είναι υπεύθυνος για τη θεραπεία ασθενούς.

θέρετρο το: ❶ περιοχή κατάλληλη για διακοπές: *Έκανε διακοπές σε γνωστό ~ της Ελβετίας.* ❷ εξοχική κατοικία ή συγκρότημα παραθεριστικών κατοικιών.

θερμοκήπιο το: σκεπασμένος χώρος, με κατάλληλη θερμοκρασία, που χρησιμοποιείται για την καλλιέργεια και την προστασία φυτών. ***φαινόμενο θερμοκηπίου***: το φαινόμενο κατά το οποίο η ατμόσφαιρα συγκρατεί τη θερμική ενέργεια του ήλιου, με συνέπεια την ανατροπή της θερμοκρασιακής ισορροπίας του πλανήτη.

θερμοκρασία η: μέγεθος με το οποίο προσδιορίζεται η θερμότητα: *Η ~ είναι 20 °C.*

Από τα ΑΕ *θέρμ(η)* + *κρᾶσ(ις)* «ανάμειξη υλικών, θερμότητα του ατμοσφαιρικού αέρα».

θερμόμετρο το: ❶ όργανο για τη μέτρηση της θερμοκρασίας. ❷ (μτφ.) βαθμός έντασης κπ κατάστασης: *Ανέβηκε το ~ της πολιτικής αντιπαράθεσης.* **θερμομετρώ -ούμαι**: (μτβ.) μετρώ τη θερμοκρασία κπ. **θερμομέτρηση** η.

θερμός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει θερμοκρασία μεγαλύτερη από το κανονικό = ζεστός ≠ ψυχρός, κρύος: *~ αέριες μάζες θα έλθουν στη χώρα μας από την Αφρική.* ❷ (μτφ.) αυτός που εκδηλώνει ζωηρά τα συναισθήματα φιλίας και αγάπης που νιώθει, και η σχετική συμπεριφορά, πράξη, ευχή κτλ.: *Είναι ~ και εκδηλωτικός άνθρωπος. ~ συγχαρητήρια!* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ έντονος: *Προβλέπεται ~ καλοκαίρι στον χώρο της υγείας.* σχ. **ζεστός**. **θερμά** & **-ώς** (επίρρ.): *Σας ευχαριστώ ~ για τη βοήθειά σας.* **θερμαίνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αυξάνω τη θερμοκρασία = ζεσταίνω ≠ παγώνω, ψύχω: *Ο ήλιος ~ τη γη.* ❷ (μτφ.) κάνω κτ πιο ευχάριστο ή πιο ζωηρό: *Με κάτι σαχλά αστεία προσπαθούσε να θερμάνει την ατμόσφαιρα.* **θερμότητα** η: ❶ ΦΥΣ η ενέργεια που μεταδίδει ένα σώμα σε ένα άλλο ή στο περιβάλλον ως αποτέλεσμα της διαφοράς θερμοκρασίας: *Όταν ιδρώνουμε, διαχέεται ~ στον αέρα.* ❷ υψηλή θερμοκρασία σώματος: *η ~ του ηλίου.* ❸ (μτφ.) φιλική στάση, θετική διάθεση = θέρμη: *Η ~ των λόγων του με συγκίνησε.*

Σύνθετα με θεο-	θεοσεβής	θεόκλειστος	θεοσκότεινος
σε σχέση με τον Θεό	θεοφώτιστος	θεόκουφος	θεόστεγνος
θεόκλητος		θεόμουρλος	θεόστραβος
θεόμορφος	***τελείως***	θεονήστικος	θεότυφλος
θεόπεμπτος	θεόγυμνος	θεοπάλαβος	θεόφτωχος

θεο-
θεό- → θεο-
θεόγυμνος → θεο-
θεόκλειστος → θεο-
θεόκλητος → θεο-
θεόκουφος → θεο-
θεολογία
θεολογικά → θεολογία
θεολογικός → θεολογία
θεολόγος → θεολογία
θεομηνία
θεόμορφος → θεο-
θεόμουρλος → θεο-
θεονήστικος → θεο-
θεοπάλαβος → θεο-
θεόπεμπτος → θεο-
θεός
θεοσεβής → θεο-
θεοσκότεινος → θεο-
θεόσταλτος → θεο-
θεόστεγνος → θεο-
θεόστραβος → θεο-
θεότητα → θεός
θεότρελος → θεο-
θεότυφλος → θεο-
θεόφτωχος → θεο-
θεοφώτιστος → θεο-
θεραπεία
θεραπεύσιμος → θεραπεία
θεραπευτήριο → θεραπεία
θεραπευτής → θεραπεία
θεραπευτικά → θεραπεία
θεραπευτικός → θεραπεία
θεραπεύτρια → θεραπεία
θεραπεύω → θεραπεία
θεράπων → θεραπεία
θέρετρο
θερινός → θέρος[2]
θερμά → θερμός
θερμαίνω → θερμός
θέρμανση → θερμός
θερμαντικός → θερμός
θερμοκήπιο
θερμοκρασία
θερμομέτρηση → θερμόμετρο
θερμόμετρο
θερμομετρώ → θερμόμετρο
θερμός
θερμότητα → θερμός
θερμώς → θερμός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·168

θέρος[1]
θέρος[2]
θέση
θεσμικά → θεσμός
θεσμικός → θεσμός
θεσμός
θεσπίζω
θέσπιση → θεσπίζω
θετικά → θετικός
θετικός
θετός
θέτω
θεώρημα
θεώρηση → θεωρώ
θεωρητικά → θεωρώ
θεωρητικός → θεωρώ
θεωρία → θεωρώ
θεωρώ

θέρμανση η: ❶ τεχνητή αύξηση της θερμοκρασίας σώματος ή χώρου. ❷ σύστημα με το οποίο θερμαίνουμε έναν χώρο: *κεντρική ~.* **θερμαντικός -ή -ό**: αυτός που είναι ικανός να παράγει θερμότητα: *~ ύλη.*

θέρος[1] ο: ο θερισμός των σιτηρών και η εποχή του θερισμού.

θέρος[2] το: [επίσ., λογοτ.] καλοκαίρι. **θερινός -ή -ό**: *~ σινεμά.*

θέση η: ❶ ο χώρος στον οποίο είναι τοποθετημένο ή ανήκει κτ: *Το κατάστημα βρίσκεται σε πολύ καλή ~ στο κέντρο της πόλης. Να βάλεις τα κοσμήματα στη ~ τους.* ❷ χώρος, και κυρίως κάθισμα που αντιστοιχεί σε ένα άτομο: *Έχουμε ~ στην πρώτη σειρά.* ❸ **α.** η εργασιακή απασχόληση (σε υπηρεσία, εταιρεία κτλ.): *Οι ~ στο δημόσιο είναι λίγες.* **β.** αξίωμα σε υπηρεσία στην οποία εργάζεται κπ: *Κατέχει σημαντική ~ στο υπουργείο.* ❹ (μτφ.) η κατάσταση στην οποία βρίσκεται κπ ή κτ: *Η ~ της γυναίκας έχει βελτιωθεί πολύ τα τελευταία χρόνια.* ❺ γνώμη, άποψη: *Μας παρουσίασε τις ~ του στο ζήτημα.*

θεσμός ο: ❶ ομαδική ή ατομική ενέργεια, δράση ή σχέση ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνίας, που παγιώνεται ή καθιερώνεται συνήθως ύστερα από μακροχρόνια και ομοιόμορφη επανάληψη: *ο ~ της προίκας. Οι συναντήσεις της παρέας τις Τετάρτες έχουν γίνει πια ~.* ❷ θεμελιώδες στοιχείο (νόμος, οργανισμός, αξίωμα) της πολιτειακής οργάνωσης: *ο ~ του Προέδρου της Δημοκρατίας.* **θεσμικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους θεσμούς, κυρίως της Πολιτείας: *Χρειάζονται ~ αλλαγές στην εκπαίδευση.* **θεσμικά** (επίρρ.).

θεσπίζω -ομαι: (μτβ.) καθιερώνω με νόμο: *Η κυβέρνηση θα θεσπίσει νέα μέτρα.* **θέσπιση** η.

θετικός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι βέβαιος, πραγματικός, αυτός για τον οποίο δεν υπάρχει αμφιβολία: *Έχω ~ πληροφορίες ότι λείπει στο εξωτερικό.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που σκέφτεται και ενεργεί πάντα με τη λογική: *Έχει ~ μυαλό.* ❸ αυτός που δίνει καταφατική απάντηση ≠ αρνητικός. ❹ ΜΑΘ αριθμός που είναι μεγαλύτερος από το μηδέν και που συνοδεύεται από το σύμβολο + ≠ αρνητικός. ❺ αυτός που είναι ευνοϊκός ≠ αρνητικός: *Η στάση του ήταν ~ για τα σχέδιά μας.* ***θετικές επιστήμες***: τα Μαθηματικά, η Φυσική, η Χημεία κτλ. ≠ θεωρητικές επιστήμες. **θετικά** (επίρρ.): *Δεν μπορώ να απαντήσω ~ στην πρόσκλησή σου, έχω ήδη κανονίσει.*

θετός -ή -ό: αυτός που υιοθέτησε κπ ή υιοθετήθηκε: *~ γονείς/κόρη.*

θέτω τίθεμαι: [επίσ.] βάζω, τοποθετώ. *Έθεσε τις βάσεις για την πρόοδο της Ψυχιατρικής. Τίθεται σοβαρό πολιτικό ζήτημα μετά τις δηλώσεις του Υπουργού.*

> Από τον αόρ. β΄ *έθεσα* του ΑΕ ρ. *τίθημι.*
> Το ρ. *θέτω* συνδυάζεται με ορισμένα ουσιαστικά για να σχηματίσει φράσεις των οποίων η σημασία προκύπτει ως εξής: *θέτω* «εισάγω σε μια νέα κατάσταση, αρχίζω» + σημασία του ουσιαστικού: *~ κπ/κτ υπό απαγόρευση* «απαγορεύω», *~ κτ σε κίνηση* «βάζω σε λειτουργία», *~ κτ σε εφαρμογή* «αρχίζω να το υλοποιώ», *~ τέρμα σε κτ* «τερματίζω». Η κλίση του ρ. *θέτω* και των σύνθετων με αυτό ρημάτων (*αναθέτω, συνθέτω* κτλ.) είναι: πρτ. *έθετα,* αόρ. *έθεσα,* παθ. ενεστ. *τίθεμαι -εσαι, -εται, -έμεθα, -εσθε, -ενται,* πρτ. γ' πρόσ. *ετίθετο, ετίθεντο,* αόρ. *τέθηκα* & [επίσ.] *ετέθην.*

θεώρημα το: ΜΑΘ πρόταση που η αλήθειά της χρειάζεται απόδειξη: *Πυθαγόρειο ~.*

θεωρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ πιστεύω, νομίζω, έχω τη γνώμη: *~ ότι λέει αλήθεια. Τον ~ έντιμο άνθρωπο.* ❷ επικυρώνω: *Το έγγραφο αυτό πρέπει να θεωρηθεί από την αστυνομία.* **θεώρηση** η: ❶ επικύρωση εγγράφου με υπογραφή και επίσημη σφραγίδα από το αρμόδιο όργανο: *~ διαβατηρίου.* ❷ προσεκτική εξέταση ενός φαινομένου: *Χρειάζεται πολύπλευρη ~ του θέματος.* ❸ τρόπος με τον οποίο βλέπει κπ τα πράγματα: *μια νέα ~ του κόσμου.* **θεωρία** η: ❶ **α.** σύνολο αρχών και απόψεων που είναι λογικά οργανωμένες και στοχεύουν να ερμηνεύσουν ένα φαινόμενο (φυσικό, κοινωνικό κτλ.): *Μελετά τη ~ της σχετικότητας του Αϊνστάιν.* **β.** το σύνολο των αρχών ενός τομέα της γνώσης ή της δραστηριότητας του ανθρώπου: *~ λογοτεχνίας / μαθηματικών.* ❷ προτάσεις ή απόψεις που δε βασίζονται σε πραγματικά δεδομένα: *Οι προτάσεις σου κινούνται στη σφαίρα της ~, είναι ανεφάρμοστες.* ☞ σχ. **θέα**. **θεωρητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με τη θεωρία ≠ πρακτικός: *Πρόκειται για ~ προσέγγιση του προβλήματος.* ❷ αυτός που στηρίζεται στην αφηρημένη σκέψη και όχι στην εμπειρία ≠ θετικός: *~ επιστήμες / κατεύθυνση.* **θεωρητικά** (επίρρ.): από θεωρητική πλευρά: *~, όλοι είναι αθώοι μέχρι να αποκαλυφθεί ο ένοχος.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·169

> Το ρ. *θεωρώ* αρχικά σήμαινε «είμαι θεωρός» (από το *θέα* + *ὁρῶ*), δηλ. «αντιπρόσωπος μιας πόλης, παρατηρητής σε θρησκευτική γιορτή». Αργότερα πήρε τις σημασίες «παρατηρώ» (από όπου και το *θωρώ*) και «διατυπώνω τη γνώμη μου», από όπου και τα *θεωρία, θεωρητικός* κτλ.

θηλυκός -ή & -ιά -ό: ❶ (για πρόσ. ή ζώο) αυτός που ανήκει στο φύλο του οποίου χαρακτηριστικό είναι ότι γεννά νέα μέλη του είδους του ≠ αρσενικός: *~ τίγρη.* ❷ αυτός που ταιριάζει σε γυναίκα: *~ ντύσιμο.* ❸ ΓΛΩΣΣ αυτός που το γραμματικό του γένος είναι θηλυκό. **θηλυκά** (επίρρ.). **θηλυκό** το: κορίτσι ή γυναίκα: *τετραπέρατο ~.* **θηλυκότητα** η: γυναικεία χάρη.

> Από το ΑΕ επίθ. *θῆλυς - θήλεια - θῆλυ.*

θησαυρός ο: ❶ συγκεντρωμένα αντικείμενα μεγάλης αξίας: *Οι Σουλτάνοι είχαν αμύθητους θησαυρούς. αρχαιολογικός ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε θεωρείται πολύτιμο: *Είναι εξαιρετική στη δουλειά της, πραγματικός ~!* ❸ λεξικό που περιέχει όλο το λεξιλόγιο μιας γλώσσας ή ενός θεματικού πεδίου, καθώς και τις σχέσεις που συνδέουν τις λέξεις: *ο ~ της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.* **θησαυρίζω**: (αμτβ.) αποκτώ πολλά χρήματα: *Οι κερδοσκόποι ~ από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου.* **θησαύριση** η.

θητεία η: ❶ υπηρεσία στον στρατό και η διάρκειά της: *Υπηρετεί τη ~ του στα σύνορα.* ❷ διάρκεια άσκησης δημόσιου αξιώματος: *Η ~ του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι πέντε χρόνια.* ❸ χρόνος συστηματικής απασχόλησης σε έναν τομέα: *επιτυχημένη ~ στη Διοίκηση του Εθνικού Θεάτρου.* **θητεύω**: (αμτβ.) στις σημ. 2 & 3.

θίασος ο: ομάδα ηθοποιών που συνεργάζονται για το ανέβασμα μιας παράστασης: *Η παράσταση θα δοθεί από γνωστό ~.* **θιασώτης** ο, **θιασώτρια** η: ενθουσιώδης υποστηρικτής = υπέρμαχος: *Είναι δυνατόν να υπάρχουν ακόμα θιασώτες της δικτατορίας;*

> Στην αρχαιότητα η λ. *θίασος* είχε τη σημ. «συντεχνία, όμιλος ανθρώπων που τελούν θρησκευτική τελετή». Ο *θιασώτης* ήταν το μέλος του θιάσου, ο λατρευτής, ο οπαδός. Αυτή η σημ. (του υποστηρικτή) πέρασε στη ΝΕ.

θίγω -ομαι • αόρ. *έθιξα*, παθ. αόρ. *θίχτηκα* & [επίσ.] *εθίγην*: (μτβ.) ❶ μειώνω, προσβάλλω κπ με λόγια ή πράξεις: *Η ειρωνεία της τον έθιξε.* ❷ προκαλώ ζημιά, βλάβη: *Τα νέα μέτρα ~ τα δικαιώματα των φοιτητών.* ❸ κάνω αναφορά σε κτ: *Στην ομιλία του έθιξε όλα τα φλέγοντα ζητήματα.*

> Από το ΑΕ ρ. *θιγγάνω* «αγγίζω», με βάση το θέμα *θιγ-* του αορ. β΄ *ἔθιγον.*

θλίβω -ομαι • μππ. *θλιμμένος*: (μτβ.) **α.** προκαλώ σε κπ λύπη, στενοχώρια: *Με ~ η συμπεριφορά σου.* **β.** παθ. αισθάνομαι λύπη: *Θλίβεται, όταν ακούει ρατσιστικές απόψεις.* **θλίψη** η: μεγάλη λύπη = στενοχώρια: *Εξέφρασε τη ~ της για τον θάνατο των νέων. Η ζωή εδώ είναι σκέτη ~.* **θλιβερός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί θλίψη, οίκτο και γενικά αρνητικά συναισθήματα: *~ επεισόδια / κατάσταση.* **θλιβερά** (επίρρ.).

θνητός -ή -ό: αυτός που από τη φύση είναι καθορισμένο ότι θα πεθάνει ≠ αθάνατος (σημ. 1). ***κοινός ~***: ο απλός άνθρωπος, που δεν είναι προνομιούχος: *Εμείς οι κοινοί θνητοί θα περιμένουμε τη σειρά μας στην ουρά!* **θνητότητα** η: η ιδιότητα του θνητού. **θνησιμότητα** η: το ποσοστό των ανθρώπων που πεθαίνουν σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο ≠ γεννητικότητα: *Η πρόοδος της ιατρικής επέφερε μείωση της παιδικής ~.*

> Από το ΑΕ *θνητός* (< *θνήσκω* «πεθαίνω»).

θολός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν είναι διαυγής ή καθαρός: *Τα τζάμια του αυτοκινήτου είναι ~. Η βρύση βγάζει ~ νερό.* ≠ καθαρός. ❷ (μτφ.) ασαφής, ακαθόριστος: *Το πολιτικό τοπίο είναι ~, επειδή η κυβέρνηση δεν ξεκαθαρίζει τη στάση της.* **θολά** (επίρρ.). **θολώνω:** ❶ (μτβ.) κάνω κτ θολό, θαμπό και αδιαφανές: *Οι ανάσες μας θόλωσαν το τζάμι.* ❷ (μτφ., μτβ.) προκαλώ σύγχυση: *Ο έρωτας ~ το μυαλό.* ❸ (αμτβ.) γίνομαι θολός: *Το νερό της πισίνας θόλωσε.* ❹ (μτφ., αμτβ.) νιώθω σύγχυση ή οργή: *Μόλις τον είδε, θόλωσε.* **θόλωμα** το.

θόρυβος ο: ❶ ήχος δυνατός, όχι αρμονικός, που μας ενοχλεί: *ο ~ της πλατείας.* ❷ (μτφ.) μεγάλη συζήτηση για πρόσωπο, πράξη ή γεγονός: *Η νέα του ταινία προκάλεσε ~.* **θορυβώ**: (αμτβ.) προκαλώ θόρυβο: *Ποιος θορυβεί στο μάθημα;* **θορυβούμαι** (μτφ., μτβ.) αισθάνομαι

θηλυκά → θηλυκός
θηλυκό → θηλυκός
θηλυκός
θηλυκότητα → θηλυκός
θησαυρίζω → θησαυρός
θησαύριση → θησαυρός
θησαυρός
θητεία
θητεύω → θητεία
θίασος
θιασώτης → θίασος
θιασώτρια → θίασος
θίγω
θλιβερά → θλίβω
θλιβερός → θλίβω
θλίβω
θλίψη → θλίβω
θνησιμότητα → θνητός
θνητός
θνητότητα → θνητός
θολά → θολός
θολός
θόλωμα → θολός
θολώνω → θολός
θορυβοποιός → -ποιώ
θόρυβος
θορυβούμαι → θόρυβος
θορυβώ → θόρυβος
θορυβώδης → θόρυβος
θορυβωδώς → θόρυβος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·170

θράσος
θρασύς → θράσος
θρασύτητα → θράσος
θραύση
θραύσμα → θραύση
θραύω → θραύση
θρέμμα → θρέφω
θρεμμένος → τρέφω
θρεπτικά → θρέφω
θρεπτικός → θρέφω
θρέφω
θρηνητικά → θρηνώ
θρηνητικός → θρηνώ
θρήνος → θρηνώ
θρηνώ
θρησκεία
θρήσκευμα → θρησκεία
θρησκευτικά → θρησκεία
θρησκευτικός → θρησκεία
θρήσκος → θρησκεία
θριαμβευτής → θρίαμβος
θριαμβευτικά → θρίαμβος
θριαμβευτικός → θρίαμβος
θριαμβεύτρια → θρίαμβος
θριαμβεύω → θρίαμβος
θρίαμβος
θρονιάζω → θρόνος
θρόνος
θρυλικός → θρύλος
θρύλος
θυγατέρα
θυγατρικός → θυγατέρα
θύελλα
θυελλώδης → θύελλα
θυελλωδώς → θύελλα
θύμα

ανησυχία ή σύγχυση: *Η κυβέρνηση θορυβήθηκε από τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.* **θορυβώδης -ης -ες**: ≠ αθόρυβος ❶ αυτός που προκαλεί θόρυβο: *~ κοινό.* ❷ αυτός στον οποίο επικρατεί θόρυβος: *~ δρόμος.* σχ. **αγενής**. **θορυβωδώς** (επίρρ.).

θράσος το: τόλμη που αγγίζει τα όρια της προκλητικής αναίδειας: *Έχει το ~ να μιλάει μετά από όσα έκανε;* **θρασύς -εία -ύ**: αυτός που χαρακτηρίζεται από θράσος. **θρασύτητα** η.

θραύση η: βίαιο σπάσιμο αντικειμένου. ***κάνω ~***: **α.** για κπ ή για κτ που κάνει μεγάλη εντύπωση, που γνωρίζει μεγάλη επιτυχία: *Αυτή η ταινία έκανε ~.* **β.** για κτ που προκαλεί μεγάλη καταστροφή: *Το AIDS κάνει ~ στην Αφρική.* **θραύω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) σπάζω. **θραύσμα** το: καθένα από τα πολλά μικρά κομμάτια στα οποία διαλύθηκε αντικείμενο που έσπασε: *Ένα ~ από το παρμπρίζ τον τραυμάτισε στο πρόσωπο.*

θρέφω -ομαι • αόρ. *έθρεψα*, παθ. αόρ. *τράφηκα*, μππ. *θρεμμένος*: ❶ (μτβ.) δίνω τροφή, εξασφαλίζω την τροφή, την επιβίωση κπ: *Έχω τρία ορφανά να θρέψω.* ❷ (αμτβ.) (για τραύμα) επουλώνομαι, κλείνω: *Θα αργήσει να θρέψει η πληγή.* **τρέφω**. **θρέμμα** το: μόνο στην έκφρ. ***γέννημα ~***: **γέννημα**. **θρεπτικός -ή -ό**: αυτός που περιέχει στοιχεία αναγκαία για την καλή διατροφή και ανάπτυξη ενός οργανισμού: *Τα όσπρια είναι από τις πιο ~ τροφές.* **θρεπτικά** (επίρρ.).

θρηνώ -ούμαι: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) εκδηλώνω τον ψυχικό μου πόνο με κλάματα: *Θρηνούσε τον χαμό της φίλης της.* **θρήνος** ο: εκδήλωση ψυχικού πόνου με κλάματα, κραυγές: *Ο ~ των γονέων για τον χαμό του παιδιού μας συγκλόνισε.* **θρηνητικός -ή -ό**. **θρηνητικά** (επίρρ.).

θρησκεία η: ❶ ιδέες και απόψεις που αναφέρονται στην ύπαρξη και λατρεία μιας ανώτερης δύναμης, του θεού: *χριστιανική/ανατολικές ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε αντιμετωπίζεται από κπ με θρησκευτική πίστη ή γίνεται αντικείμενο λατρείας. *Για μένα η ομάδα μου είναι ~.* **θρησκευτικός -ή -ό**: αυτός που συνδέεται ή είναι σύμφωνος με τη θρησκεία, ή προέρχεται από αυτή: *Οι πράξεις αυτές προσβάλλουν το ~ συναίσθημα του λαού μας.* **θρησκευτικά** τα: σχολικό μάθημα για τις θρησκείες, με έμφαση στη Χριστιανική Ορθόδοξη. **θρήσκος -α -ο**: αυτός που είναι προσηλωμένος στους κανόνες μιας θρησκείας. **θρήσκευμα** το: η θρησκεία στην οποία πιστεύει κπ.

θρίαμβος ο: ❶ εντυπωσιακή νίκη, επιτυχία ή επικράτηση: *ο ~ της εθνικής ομάδας στη Λισαβόνα. ο ~ της λογικής.* ❷ στα ρωμαϊκά χρόνια και αργότερα στο Βυζάντιο, η πανηγυρική είσοδος στην πόλη του νικητή στρατηγού ή αυτοκράτορα και του στρατού του: *ο ~ του Οκταβιανού.* **θριαμβεύω**: (αμτβ.) ❶ πετυχαίνω αξιοθαύμαστη νίκη ή επιτυχία: *Θριάμβευσε το σχολείο στους αγώνες.* ❷ επικρατώ: *Η δημοκρατία θα θριαμβεύσει.* **θριαμβευτικός -ή -ό**: αυτός που έχει τον χαρακτήρα θριάμβου, που ταιριάζει σε θρίαμβο: *Έδωσε ~ τόνο στην ομιλία του.* **θριαμβευτικά** (επίρρ.). **θριαμβευτής** ο, **-εύτρια** η.

θρόνος ο: ❶ πολυτελές κάθισμα για τον ανώτατο πολιτικό ή θρησκευτικό άρχοντα: *βασιλικός/επισκοπικός ~.* ❷ το βασιλικό αξίωμα: *ο διάδοχος του θρόνου της Αγγλίας.* **θρονιάζω -ομαι**: [οικ.] (μτβ.) κάθομαι κάπου άνετα και χωρίς διάθεση να σηκωθώ: *Τι θρονιάστηκες στη θέση μου;*

θρύλος ο: ❶ προφορική διήγηση για πρόσωπα, γεγονότα ή καταστάσεις του μυθικού παρελθόντος: *ο ~ του μαρμαρωμένου βασιλιά.* ❷ πρόσωπο, γεγονός ή κατάσταση με μεγάλη φήμη και ακτινοβολία = *μύθος*: *Ο Πελέ είναι ένας ~ του ποδοσφαίρου.* **θρυλικός -ή -ό**: αυτός που έχει γίνει θρύλος = μυθικός, ένδοξος: *τα ~ κατορθώματα του Κολοκοτρώνη.*

> Από το ελνστ. *θρῦλος* «φήμη», με αρχική σημασία «θόρυβος, μουρμουρητό».

θυγατέρα η: κόρη: *Ο Αγαμέμνων θυσίασε τη ~ του.* **θυγατρικός -ή -ό**: (για επιχείρηση) αυτός που έχει δημιουργηθεί και εξαρτάται από άλλον φορέα: *εταιρεία ~ μεγάλης βιομηχανίας.*

θύελλα η • γεν. & [λόγ.] *θυέλλης*: ❶ σφοδρός άνεμος μαζί με βροχή, ισχυρή καταιγίδα: *δελτίο θυέλλης.* ❷ (μτφ.) μεγάλη αναταραχή, σφοδρή αντίδραση: *Με τις αποφάσεις του προκάλεσε ~ διαμαρτυριών.* ❸ πολύ ζωηρές εκδηλώσεις: *~ χειροκροτημάτων.* **θυελλώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που είναι τόσο σφοδρός όσο η θύελλα: *~ άνεμοι.* ❷ (μτφ.) έντονος: *~ συζήτηση* σχ. **αγενής**. **θυελλωδώς** (επίρρ.).

θύμα το: ❶ πρόσωπο που παθαίνει κακό από βίαιη ή εγκληματική πράξη: *Έπεσε ~ της τρομοκρατίας. Έπεσε ~ παραπληροφόρησης.* ❷ πρόσωπο που υφίσταται τις δυσάρεστες συνέπειες ενός ατυχήματος, μιας καταστροφής κτλ.: *Αυξήθηκαν τα ~ των τροχαίων ατυχη-*

θυμάμαι
θύμηση → θυμάμαι
θυμίζω
θυμός
θυμούμαι → θυμάμαι
θυμώνω → θυμός
θύρα
θυρωρίνα → θύρα
θυρωρός → θύρα
θυσία
θυσιάζω → θυσία
θύτης → θύμα
θώρακας
θωρακίζω → θώρακας
θωρακικός → θώρακας
θωράκιση → θώρακας
θωρώ

μάτων στη χώρα μας. ***εξιλαστήριο ~***. ☞ **εξιλεώνω**. **θύτης** ο: ❶ πρόσωπο που διέπραξε βίαιη ή εγκληματική πράξη ή γενικά έκανε κτ κακό εναντίον κπ: *Στη δίκη ήρθαν αντιμέτωποι ο ~ και το θύμα.* ❷ ιστ ιερέας που θυσίαζε ή πρόσφερε τη θυσία.

> Και οι δύο λ. προέρχονται από το ΑΕ ρ. *θύω* «θυσιάζω»: *θῦμα* ήταν το ζώο που σφαζόταν για θυσία και *θύτης* αυτός που το έσφαζε. Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *θυσία, θυμίαμα* κτλ.

θυμάμαι & **θυμούμαι**: (μτβ. & αμτβ.) διατηρώ ή ξαναφέρνω στη μνήμη μου εικόνες ή γεγονότα του παρελθόντος ≠ ξεχνώ: *Όποτε βλέπω τις παλιές φωτογραφίες, ~ τα παιδικά μας χρόνια. Ο παππούς γέρασε, δε ~ πια.* **θύμηση** η: [οικ.] ❶ ικανότητα του εγκεφάλου να διατηρεί εικόνες ή παραστάσεις και να τις ανακαλεί, και (συνεκδ.) το τμήμα του εγκεφάλου όπου αυτές εντυπώνονται: *Αυτή η νύχτα χαράχτηκε στη ~ μου.* ❷ ανάμνηση προσώπου ή γεγονότος: *Η ~ της κοπέλας δεν τον άφηνε να ησυχάσει.*

θυμίζω: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να θυμηθεί κτ που δεν πρέπει να ξεχάσει = υπενθυμίζω: *Να μου θυμίσεις να επιστρέψω το βιβλίο που δανείστηκα.* ❷ ανακαλώ στη μνήμη κτ άλλο γνωστό: *Μου ~ πολύ έναν παλιό φίλο.*

θυμός ο: κατάσταση ψυχικής έντασης η οποία οφείλεται σε μεγάλη δυσαρέσκεια και εκδηλώνεται με έντονο τρόπο (φωνές, βιαιότητα κτλ.) = οργή, αγανάκτηση: *Μπήκε στην τάξη έξαλλος από ~.* **θυμώνω**: ❶ (αμτβ.) κυριεύομαι από θυμό = νευριάζω, εκνευρίζομαι, οργίζομαι: *Θύμωσα όταν κατάλαβα ότι με ειρωνευόταν.* ❷ (μτβ.) προκαλώ θυμό σε κπ = εκνευρίζω, εξοργίζω: *Με θύμωσε με τις παράλογες απαιτήσεις του.*

> Στην αρχαιότητα, η λ. *θυμός* δήλωνε την καρδιά ως έδρα των συναισθημάτων.

θύρα η: ❶ [επίσ.] πόρτα. ***κεκλεισμένων των θυρών***: για δίκη, συνεδρίαση την οποία δεν επιτρέπεται να παρακολουθήσει το κοινό: *Η δίκη διεξήχθη ~.* ❷ ΑΘΛ **α.** καθεμιά από τις πύλες εισόδου και εξόδου γηπέδου, σταδίου κτλ.: *Θα μπείτε από τη ~ 4.* **β.** οι θεατές ή οι οργανωμένοι οπαδοί που κάθονται στις κερκίδες της αντίστοιχης θύρας: *Οι διαμαρτυρίες προήλθαν από τη ~ 13.* **θυρωρός** ο, η & [λαϊκ.] **θυρωρίνα** η: πρόσωπο που βρίσκεται στην είσοδο πολυκατοικίας ή μεγάλου κτιρίου, αρμόδιο να επιτηρεί τον χώρο και να παρέχει πληροφορίες στους επισκέπτες.

> Από το ΑΕ *θυραωρός*, σύνθετο από τα *θύρα + ὁρῶ*.

θυσία η: ❶ λατρευτική προσφορά προς κπ θεότητα: *Πριν ξεκινήσουν, πρόσφεραν ~ στον Δία.* ❷ (μτφ.) στέρηση αγαθών και απολαύσεων που φτάνει ακόμα και στην προσφορά της ίδιας της ζωής κπ για έναν ανώτερο σκοπό: *Έκανε μεγάλες ~ για να σπουδάσει τα παιδιά του.* ***πάση ~***: οπωσδήποτε: *Θα πετύχω ~.* **θυσιάζω -ομαι**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) προσφέρω κπ ή κτ ως θυσία: *Ο Αγαμέμνονας θυσίασε την κόρη του. Οι αρχαίοι λαοί θυσίαζαν στους θεούς.* ❷ (μτφ.) στερούμαι με τη θέλησή μου ή προσφέρω κτ για έναν σκοπό: *Θυσίασε την καριέρα της για να κάνει οικογένεια.* ☞ σχ. **θύμα**.

θώρακας • γεν. & [λόγ.] *θώρακος*: ❶ ΑΝΑΤ **α.** η κοιλότητα και το άνω μέρος του κορμού του σώματος των σπονδυλωτών, που περιέχει σημαντικά όργανα όπως οι πνεύμονες και η καρδιά: *ακτινογραφία θώρακος.* **β.** το μεσαίο από τα τρία τμήματα στα οποία χωρίζεται το σώμα των εντόμων. ❷ κάλυμμα από δέρμα ή μέταλλο για το στήθος και την πλάτη: *Το ακόντιο τρύπησε τον ~ του ιππότη.* ❸ ειδικό προστατευτικό περίβλημα από μέταλλο, για προστασία πλοίων, οχημάτων, χώρων κτλ. από ισχυρά βλήματα: *Τα νέα άρματα μάχης φέρουν ατσάλινο ~ προστασίας.* **θωρακίζω -ομαι:** (μτβ.) ❶ επενδύω κτ με θώρακα (σημ. 3): *θωρακισμένο αυτοκίνητο.* ❷ (μτφ.) εξοπλίζω κτ πολύ καλά, ώστε να μην κινδυνεύει: *Διαθέσαμε τεράστια ποσά, για να θωρακίσουμε την ασφάλεια των συνόρων μας.* **θωράκιση** η. **θωρακικός -ή -ό.**

θωρώ: [λογοτ., λαϊκ.] (μτβ.) κοιτάζω, βλέπω: *Πώς μας θωρείς ακίνητος;*

> Από το μσν. ρ. *θωρώ* και αυτό από το ΑΕ ρ. *θεωρῶ* (☞ σχ. **θεωρώ**).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·172

ιαματικός → ίαση
ίαση
ιάσιμος → ίαση
ιατρείο → ιατρός
ιατρικά → ιατρός
ιατρική → ιατρός
ιατρικός → ιατρός
ιατρικώς → ιατρός
ιατρός
ιαχή
ιδανικά → ιδανικός
ιδανικό → ιδανικός
ιδανικός
ιδέα
ιδεαλισμός
ιδεαλιστής → ιδεαλισμός
ιδεαλιστικός → ιδεαλισμός
ιδεαλίστρια → ιδεαλισμός
ιδεατά → ιδέα
ιδεατός → ιδέα
ιδεολογία
ιδεολογικά → ιδεολογία
ιδεολογικός → ιδεολογία
ιδεολογικώς → ιδεολογία
ιδεολόγος → ιδεολογία
ιδεώδες → ιδεώδης
ιδεώδης
ιδεωδώς → ιδεώδης
ιδιαιτέρα → ιδιαίτερος
ιδιαίτερα → ιδιαίτερος
ιδιαίτερος
ιδιαιτερότητα → ιδιαίτερος
ιδιαιτέρως → ιδιαίτερος
ιδιοκτησία
ιδιοκτησιακός → ιδιοκτησία
ιδιοκτήτης → ιδιοκτησία
ιδιόκτητος → ιδιοκτησία
ιδιοκτήτρια → ιδιοκτησία
ιδιόμορφα → ιδιόμορφος
ιδιομορφία → ιδιόμορφος
ιδιόμορφος
ιδιόρρυθμα → ιδιόρρυθμος
ιδιορρυθμία → ιδιόρρυθμος
ιδιόρρυθμος
ίδιος[1]

Ίαση η: [επίσ.] αποκατάσταση της υγείας = θεραπεία, γιατρειά. **ιάσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να θεραπευτεί = θεραπεύσιμος ≠ ανίατος: *Αν η ασθένεια αυτή διαγνωσθεί έγκαιρα, είναι ~.* **ιαματικός -ή -ό**: αυτός που θεραπεύει: *~ νερό.*

ιατρός ο, η: [επίσ.] ☞ *γιατρός*. **ιατρική** η: επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την πρόληψη, διάγνωση και θεραπεία ασθενειών. **ιατρικός -ή -ό. ιατρείο** το: χώρος στον οποίο ο γιατρός δέχεται και εξετάζει ασθενείς. **ιατρικά** & **-ώς** (επίρρ.).

ιαχή η: δυνατή κραυγή χαράς, ενθουσιασμού κτλ.: *Από τις ιαχές των φιλάθλων κατάλαβα ότι είχε μπει γκολ.*

ιδανικός -ή -ό: ❶ αυτός που βρίσκεται στο ανώτατο σημείο τελειότητας, ο πολύ καλός: *~ αναλογίες.* ❷ αυτός που είναι ο πλέον κατάλληλος: *Είναι ο ~ άνθρωπος για τη δουλειά - δεν μπορούσε να βρεθεί καλύτερος.* ❸ αυτός που υπάρχει μόνο ως ιδέα: *~ έρωτας.* **ιδανικά** (επίρρ.). **ιδανικό** το: ανώτερος στόχος πνευματικού ή ηθικού χαρακτήρα: *Πολεμούσε για τα ~ του.*

> Από το ελνστ. *ἰδανικός* «ωραίος στην όψη» το οποίο παράγεται από το απαρ. *ἰδεῖν* του ΑΕ ρ. *ὁράω -ῶ*. Συμπίπτει σημασιολογικά με το *ιδεώδης* (πρότυπος, υψηλού επιπέδου).

ιδέα η: ❶ σκέψη, προϊόν του νου κπ: *Μου ήρθε μια πολύ καλή ~.* ❷ γενική άποψη ή γνώση: *Δεν έχω ~ για τι μιλάς. Έχει μεγάλη ~ για τον εαυτό της.* ❸ αφηρημένη παράσταση ενός όντος, ενός αντικειμένου ή μιας κατάστασης: *η ~ του ωραίου.* **ιδεατός -ή -ό** = νοητός ≠ πραγματικός: αυτός που υπάρχει μόνο ως ιδέα: *~ κόσμος.* **ιδεατά** (επίρρ.).

ιδεαλισμός ο: ΦΙΛΟΣ θεωρία σύμφωνα με την οποία ο εξωτερικός κόσμος έχει υπόσταση μόνο στον νου και μόνη πραγματικότητα είναι ό,τι αναγνωρίζει η νόηση ≠ ρεαλισμός. **ιδεαλιστής** ο, **-ίστρια** η. **ιδεαλιστικός -ή -ό.**

ιδεολογία η: το σύνολο των φιλοσοφικών και πολιτικών ιδεών ή αρχών ενός ατόμου ή μιας ομάδας: *μαρξιστική ~.* **ιδεολογικός -ή -ό. ιδεολογικά** & **-ώς**. (επίρρ.). **ιδεολόγος** ο, η: πρόσωπο που πιστεύει και ακολουθεί ανιδιοτελώς μια ιδεολογία.

ιδεώδης -ης -ες: αυτός που βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο τελειότητας = ιδανικός, τέλειος: *Η ειρηνική συνύπαρξη θα ήταν η ~ λύση.* ☞ σχ. *αγενής*. **ιδεωδώς** (επίρρ.). **ιδεώδες** το: ανώτερη και απόλυτη ιδέα, στόχος στον οποίο αποβλέπουν οι ελπίδες και οι ενέργειες ενός ατόμου ή συνόλου = ιδανικό: *ευρωπαϊκό/δημοκρατικό ~. Ο Πίνδαρος υπήρξε κήρυκας του αθλητικού ιδεώδους.* ☞ σχ. *ιδανικός*.

ιδιαίτερος -η & [επίσ.] **-έρα -ο**: ❶ αυτός που αφορά ή ανήκει αποκλειστικά ή ξεχωριστά σε κπ ή κτ: *ιδιαίτερα διαμερίσματα/ιδιαιτέρα γραμματέας. Χρειάζεσαι ~ πρόσκληση για να έρθεις;* = προσωπικός. ❷ αυτός που γίνεται με ιδιαίτερη ένταση ή έμφαση: *Παρακαλώ, να δώσετε ~ προσοχή στο σημείο αυτό!* ❸ αυτός που ξεχωρίζει από άλλους: *Το έργο αυτό έχει μια ~ τεχνική.* **ιδιαιτέρως** (επίρρ.): ❶ χωριστά από τους άλλους: *Θα ήθελα να σας μιλήσω ~.* ❷ πάρα πολύ ή κατεξοχήν, κυρίως: *Μας αγαπούσε όλους και ~ τον πιο μικρό.* **ιδιαίτερα** (επίρρ.): ιδιαιτέρως (σημ. 2). **ιδιαίτερος** ο, **ιδιαιτέρα** η: προσωπικός γραμματέας κπ. **ιδιαιτερότητα** η: σύνολο χαρακτηριστικών που καθιστούν κπ ή κτ ξεχωριστό.

> Το επίθ. *ἰδιαίτερος* ήταν ο συγκρ. βαθμός του ΑΕ *ἴδιος*.
> Τα επιρρ. *ιδιαιτέρως* και *ιδιαίτερα* είναι εναλλακτικοί τύποι μόνο στη σημ. 2.

ιδιοκτησία η: ❶ κινητή ή ακίνητη περιουσία: *Αυτή η έκταση είναι ~ μας.* ❷ το αποκλειστικό δικαίωμα κπ για κατοχή και εκμετάλλευση της περιουσίας του. ***τίτλος ιδιοκτησίας***: έγγραφα που πιστοποιούν σε ποιον ανήκει κτ: *Ως νόμιμος κάτοχος του ακινήτου έχει όλους τους ~.* **ιδιοκτησιακός -ή -ό. ιδιοκτήτης** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο στο οποίο ανήκει κτ. **ιδιόκτητος -η -ο**: αυτός που ανήκει σε κπ ως περιουσιακό στοιχείο. ☞ σχ. *ίδιος*.

ιδιόμορφος -η -ο: αυτός που έχει δικά του χαρακτηριστικά, διαφορετικά από τα συνηθισμένα = ιδιότυπος: *Είναι μία ~ κατάσταση, χωρίς προηγούμενο.* **ιδιόμορφα** (επίρρ.). **ιδιομορφία** η. ☞ σχ. *ίδιος*.

ιδιόρρυθμος -η -ο: αυτός που έχει περίεργο χαρακτήρα, διαφορετικό από το συνηθισμένο ή κανονικό = περίεργος, παράξενος. **ιδιόρρυθμα** (επίρρ.). **ιδιορρυθμία** η. ☞ σχ. *ίδιος*.

ίδιος[1] **-α -ο**: ❶ αυτός που μοιάζει (σχεδόν) απόλυτα με κπ ή κτ άλλο ≠ διαφορετικός: *~ συμπεριφορά/προσωπικότητα/χαρακτηριστικά.* = όμοιος. *~ ύψος/βάρος/ηλικία.* = ίσος. ***πληρώνω κπ με το ~ νόμισμα***: συμπεριφέρο-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·173

μαι σε κπ με τον τρόπο που μου φέρθηκε κι εκείνος (κυρίως για εκδίκηση). ❷ αυτός που δεν έχει αλλάξει ≠ διαφορετικός: *~ είναι, όπως και πριν από δέκα χρόνια!* ❸ αυτός, ο ένας και μοναδικός που έχουμε ήδη αναφέρει ή εννοείται, όχι άλλος ≠ διαφορετικός: *Πήγαμε στο ~ σχολείο.* ***το ίδιο μου κάνει***: δε με νοιάζει. ***τα ίδια και τα ίδια***: για κτ που επαναλαμβάνεται μονότονα. ❹ (με άρθρο σχηματίζει οριστ. αντων.) χρησιμοποιείται για να δώσουμε έμφαση σε αυτό(ν) που αναφέρουμε έναντι άλλων παρόμοιων με αυτό(ν): *Ήρθε ο ~ να μας δει. Η ~ του η μητέρα δεν τον πιστεύει!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών.** **ίδια** (επίρρ. στη σημ. 1): *Φέρεται σε όλους ~.*

ίδιος^{2} -ία -ο: [επίσ.] αυτός που ανήκει σε κπ, που δεν προέρχεται από άλλον: *~ έσοδα.* ***(κρίνω) εξ ιδίων τα αλλότρια***: κρίνω τους άλλους με κριτήριο τη δική μου συμπεριφορά. ***ίδια δαπάνη***: με δικά μου έξοδα. ***κατ' ιδίαν***: ιδιαιτέρως, χωρίς άλλους παρόντες.

> Το *ίδιος^{1}* προφέρεται με συνίζηση, ως δισύλλαβο, ενώ το *ίδιος^{2}* ως τρισύλλαβο. Πολύ σπάνια χρησιμοποιείται στη γεν. του *ίδιος^{1}* ο τ. *ιδίου* (π.χ. στην [λόγ.] έκφρ. *του ιδίου φυράματος*). Το *ίδιος^{2}* χρησιμοποιείται μόνο σε στερεότυπες, κυρίως λόγιες, εκφράσεις και συχνά εμφανίζεται με λογιότερη κλίση (π.χ. *προς ίδιον όφελος*). Χωρίς συνίζηση προφέρονται και τα παράγωγα του *ίδιος^{2}* (όπως *ιδιότητα*), αλλά και τα σύνθετα *ιδιοκτησία, ιδιόμορφος, ιδιόρρυθμος, ιδιοποιούμαι, ιδιότυπος* κτλ. Και τα δύο προέρχονται από το ΑΕ *ἴδιος* «προσωπικός, ιδιαίτερος, δικός».

ιδιοτελής -ής -ές: αυτός που σκέπτεται και ενεργεί σύμφωνα με το δικό του συμφέρον: *Οι πράξεις του είχαν ~ κίνητρα.* ☞ σχ. **αγενής**. **ιδιοτελώς** (επίρρ.). **ιδιοτέλεια** η. ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδιότητα η: ❶ χαρακτηριστικό γνώρισμα: *οι χημικές ~ των μετάλλων.* ❷ (για πρόσ.) αξίωμα ή θέση που κατέχει κπ: *Σας μιλώ με την ~ του δασκάλου.* ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδιότροπος -η -ο: αυτός που έχει περίεργες και συχνά ενοχλητικές για τους άλλους συνήθειες, ασυνήθιστη ή δύστροπη συμπεριφορά = περίεργος, παράξενος: *Είναι πολύ ~ με το φαγητό - τίποτε δεν του αρέσει. Είναι πολύ ~, τίποτε δεν τον ευχαριστεί.* **ιδιότροπα** (επίρρ.). **ιδιοτροπία** η. ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδιότυπος -η -ο: αυτός που διαφέρει ή ξεχωρίζει από άλλους = ιδιόμορφος, ιδιαίτερος. **ιδιότυπα** (επίρρ.). **ιδιοτυπία** η. ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδιοφυής -ής -ές: αυτός που χαρακτηρίζεται από έμφυτη πνευματική ικανότητα ή εξαιρετική επίδοση: *Ήταν μία ~ σύλληψη, ένα εξαιρετικό σχέδιο.* ☞ σχ. **αγενής**. **ιδιοφυώς** (επίρρ.). **ιδιοφυΐα** η: ❶ έμφυτη πνευματική ικανότητα, εξαίρετη επίδοση σε κτ: *Η ~ του Αϊνστάιν δεν είχε γίνει αντιληπτή στο σχολείο.* ❷ (συνεκδ.) ιδιοφυής άνθρωπος: *Ο γιος του ήταν μαθηματική ~.* ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδίως: (επίρρ.) κατά κύριο λόγο = προπάντων, κυρίως: *Ασχολήθηκε με την αρχαία ιστορία και ~ με την περίοδο του χρυσού αιώνα.* ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ιδιώτης ο: πρόσωπο που δεν κατέχει δημόσιο αξίωμα ή δεν ανήκει στον κρατικό μηχανισμό: *Η εταιρεία ανήκει σε ~.* **ιδιωτικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε ιδιώτη: *Η ~ ζωή των πολιτικών δεν αφορά τους πολίτες.* = προσωπικός. *~ εταιρεία* ≠ κρατικός. **ιδιωτικά** (επίρρ.). **ιδιωτεύω**: (αμτβ.) σταματώ να ασχολούμαι με την πολιτική ή με τα κοινά. ☞ σχ. **ίδιος^{2}**.

ίδρυμα το: οργανισμός με φιλανθρωπικό, εκπαιδευτικό ή ερευνητικό σκοπό: *νοσηλευτικό / εκπαιδευτικό ~.* ***Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα***: οι πανεπιστημιακές και πολυτεχνικές σχολές. ***Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα***: οι σχολές του τεχνολογικού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης. **ιδρυματικός -ή -ό.**

ιδρύω -ομαι: (μτβ.) συγκροτώ, θέτω σε λειτουργία οργανισμό ή οργάνωση: *Ιδρύθηκε νέο κόμμα.* **ίδρυση** η. **ιδρυτικός -ή -ό**: αυτός που συμμετέχει ή σχετίζεται με την ίδρυση: *~ στέλεχος/απόφαση.* **ιδρυτής** ο, **-ύτρια** η: πρόσωπο που ιδρύει κτ.

ιδρώτας ο: ❶ υγρό που βγαίνει από τους πόρους του δέρματος εξαιτίας ζέστης, υπερβολικής σωματικής προσπάθειας ή αδιαθεσίας: *Ο ~ έτρεχε από το πρόσωπό του.* ***με λούζει κρύος ~***: φοβάμαι πολύ. ❷ (μτφ.) κούραση, μόχθος: *Με ~ βγάζει το ψωμί του.* **ιδρώνω** • μππ. *ιδρωμένος* (χωρίς άλλους παθ. τύπους): (αμτβ.) ❶ βγάζω ιδρώτα: *Έτρεξα και ίδρωσα.* ❷ (μτφ.) κουράζομαι πολύ για να πετύχω κτ, καταφέρνω με κόπο = μοχθώ, κοπιάζω: *Ίδρωσε να τον πείσει.*

ιεραρχώ -ούμαι: (μτβ.) βάζω πράγματα σε σειρά ανάλογα με τη σπουδαιότητα ή τη σημασία τους: *~ τις ανάγκες μας και ικανοποιώ τις πιο*

ίδιος^{2}
ιδιοτέλεια → ιδιοτελής
ιδιοτελής
ιδιοτελώς → ιδιοτελής
ιδιότητα
ιδιότροπα → ιδιότροπος
ιδιοτροπία → ιδιότροπος
ιδιότροπος
ιδιότυπα → ιδιότυπος
ιδιοτυπία → ιδιότυπος
ιδιότυπος
ιδιοφυής
ιδιοφυΐα → ιδιοφυής
ιδιοφυώς → ιδιοφυής
ιδίως
ιδιωτεύω → ιδιώτης
ιδιώτης
ιδιωτικά → ιδιώτης
ιδιωτικοποίηση → -ποιώ
ιδιωτικός → ιδιώτης
ίδρυμα
ιδρυματικός → ίδρυμα
ιδρυματισμός → ίδρυμα
ιδρυματοποίηση → -ποιώ
ίδρυση → ιδρύω
ιδρυτής → ιδρύω
ιδρυτικός → ιδρύω
ιδρύτρια → ιδρύω
ιδρύω
ιδρώνω → ιδρώτας
ιεράρχηση → ιεραρχώ
ιεραρχία → ιεραρχώ
ιεραρχικά → ιεραρχώ
ιεραρχικός → ιεραρχώ
ιεραρχώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·174

ιερατείο → ιερέας
ιερέας
ιέρεια → ιερέας
ιερεύς → ιερέας
ιερό → ιερός
ιερός
ιεροσυλία → ιερόσυλος
ιερόσυλος
ιεροσύνη → ιερός
ιεροτελεστία
ίζημα
ιζηματώδης → ίζημα
ιθαγένεια → ιθαγενής
ιθαγενής
ικανοποίηση → ικανοποιώ
ικανοποιητικά → ικανοποιώ
ικανοποιητικός → ικανοποιώ
ικανοποιώ
ικανός
ικανότητα → ικανός
ικανώς → ικανός
ικεσία → ικέτης
ικετευτικά → ικέτης
ικετευτικός → ικέτης
ικετεύω → ικέτης
ικέτης
ικέτιδα → ικέτης
ικέτις → ικέτης
ικέτισσα → ικέτης
ιλαρά
ιλαρός
ιλαρότητα → ιλαρός
ιλαρώς → ιλαρός
ιλιγγιώδης → ίλιγγος
ιλιγγιωδώς → ίλιγγος
ίλιγγος
ιμπεριαλισμός
ιμπεριαλιστής → ιμπεριαλισμός
ιμπεριαλιστικά → ιμπεριαλισμός
ιμπεριαλιστικός → ιμπεριαλισμός
ιμπεριαλίστρια → ιμπεριαλισμός
ίνα
ινώδης → ίνα

επιτακτικές. **ιεράρχηση** η. **ιεραρχία** η: ❶ κατάταξη βαθμών ή θέσεων ενός οργανισμού με βάση τη σπουδαιότητά τους: *Κατέχει υψηλή θέση στη στρατιωτική ~.* ❷ ΦΙΛΟΣ ταξινόμηση των όντων και ιδεών με τέτοιο τρόπο, ώστε κάθε βαθμίδα να είναι αμέσως ανώτερη από την προηγούμενη: *~ των όντων/των αξιών.* **ιεραρχικός -ή -ό. ιεραρχικά** (επίρρ.).

ιερέας & [επίσ.] **ιερεύς** ο: ❶ σε διάφορες θρησκείες, ο λειτουργός που έχει συγκεκριμένο ρόλο και ευθύνες στον χώρο της λατρείας. ❷ [επίσ.] στη χριστιανική θρησκεία, ο κληρικός που τελεί τα μυστήρια της εκκλησίας = [προφ.] παπάς. **ιέρεια** η: γυναίκα λειτουργός θρησκείας ή θεού. **ιερατείο** το: το σύνολο των λειτουργών μίας θρησκείας.

ιερός -ή & (σπάν. σε εκφρ.) **-ά -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον Θεό ή τη θρησκεία: *Αφοσιώθηκε στη μελέτη των ~ βιβλίων. Στην Ινδία οι αγελάδες είναι ~ ζώα.* ❷ αυτός που θεωρείται πολύ σημαντικός ή σεβαστός: *Η δωρεά είναι για ~ σκοπό.* **ιερό** το: ΕΚΚΛ το τμήμα του χριστιανικού ναού στο οποίο βρίσκεται η Αγία Τράπεζα. **ιεροσύνη** η.

ιερόσυλος -η -ο: αυτός που δείχνει ασέβεια σε κτ ιερό. **ιεροσυλία** η.

Από το ΑΕ ρ. *συλῶ* «λεηλατώ».

ιεροτελεστία η: ❶ τέλεση θρησκευτικής λειτουργίας. ❷ (μτφ.) πράξη που γίνεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα και συγκεκριμένο τυπικό: *Το απογευματινό τσάι ήταν ~ που κανείς δεν τολμούσε να παραβιάσει.*

ίζημα το: ❶ ΧΗΜ σε διάλυμα, η αδιάλυτη ουσία που κατακάθεται στον πυθμένα του δοχείου = [οικ.] κατακάθι. ❷ ΓΕΩΛ πέτρωμα που σχηματίζεται από καθίζηση ουσιών του αέρα ή των υδάτων. **ιζηματώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

Από το ΑΕ ρ. *ἵζω* «κατακαθίζω». Ομόρριζα είναι και τα *καθίζω, κάθισμα, εδώλιο, ενέδρα* κτλ.

ιθαγενής -ής -ές: αυτός που κατοικεί στη χώρα από την οποία κατάγεται = αυτόχθονας, γηγενής, ντόπιος ≠ ξένος, αλλοδαπός: *ιθαγενείς πληθυσμοί.* ☞ σχ. **αγενής**. **ιθαγενής** ο, η: ντόπιος κάτοικος που βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία αποικιοκρατών: *οι ιθαγενείς της Νότ. Αμερικής.* **ιθαγένεια** η.

ικανοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να νιώσει ευχαρίστηση με πράξη ή λόγο μου = ευχαριστώ ≠ δυσαρεστώ: *Το θετικό αποτέλεσμα τον ικανοποίησε ιδιαίτερα.* ❷ ανταποκρίνομαι με επιτυχία, εκπληρώνω απαίτηση ή επιθυμία: *Τα παιδιά τον αγαπούσαν, γιατί ικανοποιούσε όλες τις επιθυμίες τους.* **ικανοποίηση** η. **ικανοποιητικός -ή -ό. ικανοποιητικά** (επίρρ.).

ικανός -ή -ό: ❶ αυτός που μπορεί να κάνει κτ ≠ ανίκανος: *Είναι ~ να κάνει τέτοια πράξη; Δεν είναι ~ για τίποτε καλύτερο.* ❷ αυτός που έχει τα προσόντα για κτ και το κάνει καλά = άξιος ≠ ανίκανος: *Είναι πολύ ~ μάστορας, κάνει εξαιρετικές κατασκευές.* ❸ [επίσ.] αυτός που είναι επαρκής, για να πετύχει ή να γίνει κτ: *Χρειάζεται ~ αριθμός συμμετοχών, για να γίνει η εκδρομή.* **ικανότητα** η: ❶ το να μπορεί κπ να κάνει κτ καλά = επιτηδειότητα, δεξιότητα ≠ ανικανότητα: *άνθρωπος με πολλές ~.* ❷ ο βαθμός στον οποίο έχει κπ ή κτ τη δυνατότητα να κάνει κτ: *Η αγοραστική ~ του μέσου Έλληνα έχει μειωθεί.* **ικανώς** (επίρρ.).

ικέτης ο, **ικέτιδα** & **-ισσα** & [επίσ.] **-ις** η: ❶ στην αρχαιότητα, αυτός που ζητούσε προστασία, συνήθως καταφεύγοντας σε ιερό. ❷ (μτφ.) αυτός που παρακαλά κπ έντονα για κτ. **ικετεύω**: (μτβ.) παρακαλώ κπ έντονα = εκλιπαρώ: *Σας ~ να με αφήσετε ελεύθερη!* **ικεσία** η. **ικετευτικός -ή -ό. ικετευτικά** (επίρρ.).

ιλαρά η: ΙΑΤΡ επιδημική παιδική ασθένεια που εκδηλώνεται με εξανθήματα.

ιλαρός -ή -ό: αυτός που νιώθει, δείχνει ή προκαλεί χαρά = φαιδρός: *~ πρόσωπο.* ***Φως ιλαρόν:*** ΕΚΚΛ ο Ιησούς Χριστός. **ιλαρώς** (επίρρ.). **ιλαρότητα** η.

ίλιγγος ο: ❶ ΙΑΤΡ η αίσθηση που έχει κπ ότι όλα γύρω του γυρίζουν: *Με πιάνει ~ όταν κοιτάζω κάτω από ψηλά.* ❷ (μτφ.) κτ που μας παρασύρει σε έντονη ταραχή: *ο ~ της ταχύτητας.* **ιλιγγιώδης -ης -ες**: (μτφ.) αυτός που προκαλεί ίλιγγο, επειδή είναι υπερβολικά μεγάλος ή πολύς: *Δεν πρόλαβε να φρενάρει, επειδή έτρεχε με ~ ταχύτητα.* ☞ σχ. **αγενής**. **ιλιγγιωδώς** (επίρρ.).

ιμπεριαλισμός ο: πολιτική που ασκεί ένα ισχυρό κράτος (μέσω της στρατιωτικής ή οικονομικής του δύναμης), για να αποκτήσει τον έλεγχο άλλων ασθενέστερων κρατών. **ιμπεριαλιστής** ο, **-ίστρια** η: οπαδός του ιμπεριαλισμού. **ιμπεριαλιστικός -ή -ό. ιμπεριαλιστικά** (επίρρ.).

ίνα η: πολύ λεπτή κλωστή φυσικής ή τεχνητής ουσίας: *μυϊκές ~. ~ ύφανσης.* **ινώδης -ης -ες**: γεμάτος ίνες. ☞ σχ. **αγενής**.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·175

ιόν το • *ιόντος, ιόντα*: ΦΥΣ ΧΗΜ ηλεκτρικά φορτισμένο άτομο ή μόριο. **ιονίζω** & **ιοντίζω**: (μτβ.) μεταβάλλω άτομα ή μόρια σε ιόντα. **ιονισμός** & **ιοντισμός** ο. **ιονικός** & **ιοντικός -ή -ό**. **ιονιστής** & **ιοντιστής** ο: συσκευή ιοντισμού. ☞ σχ. **ιωνικός**.

> Σωστότερος είναι ο σχηματισμός των παραγώγων από το θέμα της γεν. του ουσ. (*ιοντ*-), αν και οι τύποι με *ιον*- είναι συχνότεροι λόγω της επίδρασης από τις ξένες γλώσσες. (πρβ. το αγγλ. ionise).

ιός ο: ❶ ΙΑΤΡ μικροοργανισμός που παρασιτεί στον ανθρώπινο οργανισμό και προκαλεί νόσους: *ο ~ της γρίπης*. ❷ ΠΛΗΡΟΦ πρόγραμμα που εισάγεται σε ηλεκτρονικό υπολογιστή και προκαλεί βλάβη στη λειτουργία του. **ίωση** η: ΙΑΤΡ νόσος που οφείλεται σε ιό.

ίππος ο: ❶ [επίσ.] άλογο: ***δούρειος ~***: το ξύλινο άλογο που χρησιμοποίησαν οι Έλληνες για να ξεγελάσουν τους Τρώες και να μπουν στην Τροία, και (μτφ.) κάθε μέσο εξαπάτησης. ❷ μονάδα μέτρησης της ισχύος των μηχανών = [προφ.] άλογο. ❸ όργανο γυμναστικής για άλματα. **ιππεύω**: ❶ (μτβ.) ανεβαίνω πάνω σε άλογο = καβαλικεύω ≠ αφιππεύω. ❷ (αμτβ.) κινούμαι πάνω σε άλογο = καβαλάω. **ιππασία** η: το να ιππεύει κπ άλογο και (συνεκδ.) το αντίστοιχο άθλημα: *Κάνει ~ από πολύ μικρός*. **ιππικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τους ίππους ή την ιππασία: *~ όμιλος*. **ιππικό** το: στρατιωτικό σώμα με έφιππους άνδρες. **ιππέας** ο • πληθ. *ιππείς*: ❶ πρόσωπο που ιππεύει άλογο = καβαλάρης. ❷ στρατιώτης του ιππικού. ❸ ΙΣΤ πολίτης στην Αρχαία Αθήνα που ανήκε στη δεύτερη κοινωνική τάξη. **ιππευτικός -ή -ό**: *~ τέχνη*. ☞ **άλογο**.

ίριδα η: ❶ ουράνιο τόξο: *τα χρώματα της ίριδας*. ❷ ΑΝΑΤ το στρογγυλό χρωματιστό τμήμα του ανθρώπινου ματιού.

ίσαμε (πρόθ.): (+ αιτ. /επίρρ. /*να*/*που*) [προφ.] μέχρι, ως: *Το νερό έφτασε ~ το σπίτι μας. Τον παρακολούθησε με το μάτι ~ που χάθηκε στη στροφή του δρόμου.*

ισημερία η: φαινόμενο που συμβαίνει δύο φορές τον χρόνο, κατά το οποίο η ημέρα και η νύχτα έχουν ίση διάρκεια: *εαρινή/φθινοπωρινή ~*. **ισημερινός¹ -ή -ό**: *εαρινό ~ σημείο*.

ισημερινός ο: νοητός κύκλος γύρω από τη γη, που απέχει εξίσου από τους δύο πόλους της. **ισημερινός² -ή -ό**.

ισθμός ο: στενή λωρίδα γης που χωρίζει δύο θάλασσες και ενώνει δύο ξηρές ≠ πορθμός.

ίσιος -α -ο: ❶ αυτός που δεν έχει καμπύλες ή γωνίες: *Τράβηξε μια ~ γραμμή με τον χάρακα.* = ευθύς ≠ στραβός. *~ μαλλιά* ≠ σγουρός. ❷ (για πρόσ. ή συμπεριφορά) αυτός που φέρεται ή γίνεται με ευθύτητα, ειλικρίνεια = ειλικρινής, [προφ.] ντόμπρος. **ίσια**: (επίρρ.) σε ευθεία γραμμή ή κατεύθυνση: *Έκοψε το χαρτί ~, χωρίς να το στραβώσει καθόλου. Πήγε ~ μπροστά, χωρίς να στρίψει.* **ισιώνω**: ❶ **α.** (μτβ.) κάνω κτ ίσιο στη σημ. 1: *~ τα μαλλιά μου.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι ίσιος. ❷ **α.** (μτβ.) φέρνω κτ σε ίσια θέση = ευθυγραμμίζω: *~ το τιμόνι/τη φούστα.* **β.** (αμτβ.) έρχομαι σε ίσια θέση. **ίσιωμα** το. **ισιάζω -ομαι** & **σιάζω -ομαι**: ισιώνω στη σημ. 2α.

> **Προσοχή**: Οι λέξεις *ίσιος* και *ίσος* έχουν διαφορετική σημασία, παρόλο που μερικοί χρησιμοποιούν το *ίσος* και με τις σημ. του *ίσιος*.

ίσκιος ο: = σκιά ❶ σκοτεινό σχήμα που δημιουργείται, όταν μπαίνει κτ ανάμεσα στο φως και σε κπ αντικείμενο. ❷ τόπος που είναι σκοτεινός, επειδή κτ εμποδίζει το φως να φτάσει μέχρι εκεί: *Ξάπλωσε κάτω από τον ~ του δέντρου.*

ισλάμ το: • άκλ. ❶ ΘΡΗΣΚ μονοθεϊστική θρησκεία της οποίας ιδρυτής είναι ο Μωάμεθ και θεός ο Αλλάχ = μωαμεθανισμός, μουσουλμανισμός. ❷ το σύνολο των λαών και των κρατών που έχουν ως κύρια θρησκεία το ισλάμ. **ισλαμισμός** ο: ❶ ισλάμ στη σημ. 1. ❷ πολιτικοθρησκευτικό κίνημα, σύμφωνα με το οποίο η πολιτική εξουσία στα ισλαμικά κράτη πρέπει να ασκείται από τους θρησκευτικούς ηγέτες με βάση το ισλαμικό δίκαιο. **ισλαμικός -ή -ό**. **ισλαμιστής** ο, **-ίστρια** η: οπαδός του ισλαμισμού κυρ. στη σημ. 2.

> **Προσοχή**: η λέξη που συνήθως χρησιμοποιούμε για τον πιστό του ισλάμ είναι *μουσουλμάνος*.

ισόβιος -α -ο: αυτός που διαρκεί μέχρι το τέλος της ζωής κπ: *~ εισόδημα/φυλάκιση*. **ισόβια** & [επίσ.] **ισοβίως** (επίρρ.). **ισόβια** τα: ποινή ισόβιας φυλάκισης.

ισόγειος -α -ο: (για κτίσμα κτλ.) αυτός που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με την επιφάνεια της γης: *~ διαμέρισμα*. **ισόγειο** το: ισόγειος χώρος.

ισοδύναμος -η -ο: αυτός που έχει ίση δύναμη, αξία ή σημασία με κπ ή κτ άλλο: *Οι δυο ομά-*

ιόν
ιονίζω → ιόν
ιονικός → ιόν
ιονισμός → ιόν
ιονιστής → ιόν
ιόντα → ιόν
ιοντίζω → ιόν
ιοντικός → ιόν
ιοντισμός → ιόν
ιοντιστής → ιόν
ιόντος → ιόν
ιός
ιππασία → ίππος
ιππέας → ίππος
ιππευτικός → ίππος
ιππεύω → ίππος
ιππικό → ίππος
ιππικός → ίππος
ίππος
ίριδα
ίσα → ίσος
ίσαμ' → ίσαμε
ίσαμε
ισημερία
ισημερινός
ισημερινός¹ → ισημερία
ισημερινός² → ισημερινός
ισθμός
ίσια → ίσιος
ισιάζω → ίσιος
ίσιος
ίσιωμα → ίσιος
ισιώνω → ίσιος
ίσκιος
ισλάμ
ισλαμικός → ισλάμ
ισλαμισμός → ισλάμ
ισλαμιστής → ισλάμ
ισλαμίστρια → ισλάμ
ισόβια → ισόβιος
ισόβιος
ισοβίως → ισόβιος
ισόγειο → ισόγειος
ισόγειος
ισοδύναμα → ισοδύναμος
ισοδυναμία → ισοδύναμος
ισοδύναμος
ισοδυναμώ → ισοδύναμος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·176

ισόνομα → ισονομία
ισονομία
ισόνομος → ισονομία
ισοπαλία → ισόπαλος
ισόπαλος
ισόπεδος
ισοπεδώνω → ισόπεδος
ισοπέδωση → ισόπεδος
ισοπεδωτικά → ισόπεδος
ισοπεδωτικός → ισόπεδος
ισόρροπα → ισορροπία
ισορροπημένος → ισορροπία
ισορρόπηση → ισορροπία
ισορροπία
ισόρροπος → ισορροπία
ισορροπώ → ισορροπία
ίσος
ισότητα → ίσος
ισότιμα → ισότιμος
ισοτιμία → ισότιμος
ισότιμος
ισούται → ίσος
ισοφαρίζω
ισοφάριση → ισοφαρίζω
ισοψηφία → ισοψηφώ
ισοψηφώ
ιστίο
ιστιοπλοΐα
ιστιοπλοϊκό → ιστιοπλοΐα
ιστιοπλοϊκός → ιστιοπλοΐα
ιστιοπλόος → ιστιοπλοΐα
ιστορία
ιστορικά → ιστορία
ιστορικό → ιστορία
ιστορικός → ιστορία
ιστορικότητα → ιστορία
ιστορικώς → ιστορία

δες έφεραν ισοπαλία, γιατί ήταν ~. **ισοδύναμα** (επίρρ.). **ισοδυναμία** η: η ιδιότητα του ισοδύναμου. **ισοδυναμώ**: είμαι ισοδύναμος με κπ ή κτ άλλο.

ισονομία η: ισότητα των πολιτών απέναντι στον νόμο: *Οι φυλετικές διακρίσεις παραβιάζουν την ~ των πολιτών.* **ισόνομος -η -ο**. **ισόνομα** (επίρρ.).

ισόπαλος -η -ο: ΑΘΛ ❶ αυτός που σε αγώνα πετυχαίνει ίδια επίδοση με τον αντίπαλό του: *Οι δύο ομάδες βγήκαν ~ 2-2.* ❷ αυτός που λήγει χωρίς νικητή: *Ο αγώνας έληξε ~.* **ισοπαλία** η: αποτέλεσμα αγώνα χωρίς νικητή.

ισόπεδος -η -ο: ≠ ανισόπεδος ❶ αυτός που έχει επίπεδη επιφάνεια. ❷ αυτός που είναι στο ίδιο επίπεδο με άλλον: *~ διάβαση:* διασταύρωση δύο δρόμων ή δρόμου και σιδηροδρομικής γραμμής. **ισοπεδώνω**: (μτβ.) ❶ κάνω μια επιφάνεια επίπεδη: *Η μπουλντόζα ισοπέδωσε το έδαφος.* ❷ καταστρέφω τελείως: *Τα σπίτια ισοπεδώθηκαν από τους βομβαρδισμούς.* ❸ (μτφ.) αντιμετωπίζω διαφορετικά πράγματα με τον ίδιο τρόπο, χωρίς να λαμβάνω υπόψη μου τις διαφορές τους: *Μην τα ~ όλα, πρέπει να παραδεχτείς ότι είχε κάνει και μερικά καλά!* **ισοπέδωση** η. **ισοπεδωτικός -ή -ό**. **ισοπεδωτικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **επίπεδος**.

ισορροπία η: ❶ ΦΥΣ κατάσταση όπου ένα σώμα παραμένει σταθερό, επειδή επιδρούν πάνω του ίσες αντίθετες δυνάμεις ≠ ανισορροπία. ❷ το να παραμένει το σώμα σε όρθια θέση: *Έχασε την ~ του κι έπεσε.* ❸ (μτφ.) διανοητική και ψυχική ηρεμία. ❹ (μτφ.) κατάσταση σταθερότητας, αρμονίας κτλ. που οφείλεται στην επίδραση ίσων ή ισάξιων αντίθετων δυνάμεων, μεγεθών, πραγμάτων κτλ.: *Η κυβέρνηση προσπαθεί να κρατήσει τις ~ μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών.* **ισόρροπος -η -ο**: αυτός που έχει ή που δημιουργεί ισορροπία: *~ δυνάμεις.* **ισόρροπα** (επίρρ.). **ισορροπώ**: ❶ (αμτβ.) έχω, αποκτώ ισορροπία. ❷ (μτβ.) επιφέρω ισορροπία. **ισορροπημένος -η -ο**: (μτχ. ως επίθ.) αυτός που έχει διανοητική ή ψυχική ισορροπία ≠ ανισόρροπος. **ισορρόπηση** η.

> Η λ. *ισόρροπος* και τα παράγωγά της προέρχονται από τη σύνθεση των λ. *ίσος* και *ροπή* (☞ **ρέπω**) και γράφονται με δύο «ρρ» σύμφωνα με τον κανόνα σύνθεσης της ΑΕ ελλ., ο οποίος διπλασιάζει το αρχικό ρ- των λέξεων, όταν γίνονται β΄ συνθετικά.

ίσος -η -ο: ❶ αυτός που είναι ίδιος με κπ ή κτ άλλο ως προς τις διαστάσεις, την ποσότητα, την αξία κτλ. ≠ άνισος: *Έκοψε την πίτα σε ~ κομμάτια. Τα δύο ποσά ήταν ~.* ❷ (για ανθρ.) αυτός που είναι ίδιος με κπ άλλο ως προς τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις, την αξία: *Όλοι οι άνθρωποι είναι ~ απέναντι στον νόμο.* ☞ σχ. **ίσιος**. **ίσα**: (επίρρ.) ❶ σε ίσα μέρη ≠ άνισα. ❷ (με επανάληψη) **α.** στο ελάχιστο όριο, μόλις: *~ ~ μας έφτασε ο καφές.* **β.** το αντίθετο: *~ ~, αυτό δείχνει άλλο από αυτό που είπατε πριν.* **~ που**: **α.** αμέσως μετά, μόλις που: *~ είχε ξεκινήσει και χτύπησε το κουδούνι.* **β.** ανεπαίσθητα, ελάχιστα: *~ τον άγγιξα και έβαλε τις φωνές.* **ισότητα** η: ≠ ανισότητα ❶ σχέση μεταξύ ίσων ποσών, πραγμάτων κτλ. ❷ σχέση μεταξύ ίσων ανθρώπων ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους: *~ ανδρών και γυναικών.* **ισούται**: *τριτοπρ.* (αμτβ., για ποσά) κτ είναι ίσο με κτ άλλο.

ισότιμος -η -ο: αυτός που έχει ίση ηθική αξία, κύρος ή δικαιώματα με κπ άλλο: *Είμαστε ~ μέλη στη λέσχη, με ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις.* **ισότιμα** (επίρρ.). **ισοτιμία** η: ❶ ισότητα ως προς την αξία, τα δικαιώματα κτλ.: *Αναγνωρίστηκε η ~ ορισμένων πτυχίων του εξωτερικού με αυτά των αντίστοιχων ιδρυμάτων του εσωτερικού.* ❷ ΟΙΚΟΝ η σχέση της αγοραστικής ή συναλλαγματικής αξίας ενός νομίσματος προς νόμισμα άλλης χώρας: *~ του ευρώ έναντι του δολαρίου.*

ισοφαρίζω -ομαι: ΑΘΛ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) πετυχαίνω ισοπαλία σε αγώνα: *Η ομάδα μας ισοφάρισε (την αντίπαλη ομάδα/το σκορ) το τελευταίο λεπτό.* **ισοφάριση** η.

ισοψηφώ: (αμτβ.) παίρνω ισάριθμες ψήφους με κπ άλλο: *Ισοψήφησε με τον αντίπαλό του για τη θέση του προέδρου.* **ισοψηφία** η.

ιστίο το: μεγάλο πανί που δένεται στα κατάρτια ενός σκάφους και το κινεί με τη δύναμη του αέρα.

ιστιοπλοΐα η: πλεύση με ιστιοφόρα σκάφη και κυρίως το σχετικό άθλημα. **ιστιοπλοϊκός -ή -ό**. **ιστιοπλοϊκό** το: σκάφος που έχει ιστία και κινείται με τη δύναμη του αέρα = ιστιοφόρο. **ιστιοπλόος** ο, η: αθλητής που συμμετέχει σε ιστιοπλοΐα.

ιστορία η: ❶ τα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν ενός λαού, έθνους, δραστηριότητας κτλ., καθώς και η καταγραφή τους: *η ~ των Ελλήνων/της ζωγραφικής.* ❷ η επιστήμη που μελετά και αναλύει τα γεγονότα του παρελθόντος, και το σχετικό σχολικό

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·177

μάθημα: *Η ~ ερευνά τις πηγές, ώστε να καταγράψει τα γεγονότα.* ❸ η χρονική περίοδος για την οποία έχουμε γραπτές μαρτυρίες (σε αντιδιαστολή προς την *προϊστορία* και τη *μυθολογία*). ❹ αφήγηση πραγματικών ή φανταστικών γεγονότων: *Διάβασα μια ωραία ~.* ❺ γεγονότα που μένουν στη μνήμη των ανθρώπων λόγω της σπουδαιότητάς τους: *Το θάρρος του έμεινε στην ~.* ❻ *συνήθ. πληθ.* δυσάρεστο γεγονός, αναταραχή: *Άνοιξα ιστορίες με γιατρούς μετά το ατύχημα.* **ιστορικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με την ιστορία: *~ έρευνα/μνημείο.* ❷ αυτός που είναι πολύ σημαντικός και αξίζει να μείνει στην ιστορία: *γεγονότα ~ σημασίας.* ❸ αυτός που είναι γνωστός από την ιστορία, πραγματικός: *Πρόκειται για ~ πρόσωπο και όχι μυθικό.* **ιστορικά** & **-ώς** (επίρρ. στη σημ. 1). **ιστορικότητα** η: η ιδιότητα του ιστορικού, κυρ. στη σημ. 3: *Αμφισβητείται η ~ του Ομήρου.* **ιστορικός** ο, η: ❶ επιστήμονας που ασχολείται με την ιστορία ή καθηγητής ιστορίας. ❷ συγγραφέας ιστορικών γεγονότων: *Ο Ηρόδοτος θεωρείται ο πρώτος ~.* **ιστορικό** το: ❶ αφήγηση γεγονότων με χρονολογική σειρά που δείχνει την εξέλιξη γεγονότος, κατάστασης κτλ.: *το ~ της μάχης.* ❷ ΙΑΤΡ καταγραφή της εξέλιξης της κατάστασης ασθενούς: *το ~ του ασθενούς.*

> Η ΑΕ λ. *ιστορία* «γνώση» προέρχεται από τη λ. *ἵστωρ* «γνώστης», που ανάγεται ετυμολογικά στο ΑΕ ρ. *οἶδα* «γνωρίζω». Η γνώση εδώ είναι αποτέλεσμα ελέγχου, πληροφοριών και διεξοδικής έρευνας.

ιστός ο: ❶ ψηλό κυλινδρικό κοντάρι: *ο ~ του καραβιού* = κατάρτι. *ο ~ της σημαίας.* ❷ ΒΙΟΛ σύνολο κυττάρων που έχουν όμοια ή παρόμοια κατασκευή και επιτελούν την ίδια λειτουργία: *μυϊκός ~.* ❸ το δίχτυ που υφαίνει η αράχνη. ❹ ο αργαλειός και το ύφασμα που υφαίνεται σε αυτόν: *ο ~ της Πηνελόπης.* ***Παγκόσμιος ~***: ΠΛΗΡΟΦ το σύνολο των πολυμεσικών αρχείων που βρίσκονται αποθηκευμένα σε ειδικούς υπολογιστές σε όλο τον κόσμο και στα οποία έχουν πρόσβαση όλοι μέσω του διαδικτύου.

ισχνός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει λίγη σάρκα = αδύνατος, λιγνός. ❷ αυτός που είναι πολύ λίγος: *~ μισθός* = πενιχρός. *Τα επιχειρήματά σας είναι ~ και γι' αυτό δεν μπορούν να μας πείσουν.* = αδύναμος, ανεπαρκής. **ισχνά** (επίρρ.). **ισχνότητα** η.

ισχυρίζομαι: (μτβ.) υποστηρίζω άποψη, λέω κτ με επιμονή: *Ισχυρίστηκε ότι δεν έφταιγε αυτός για τη ζημιά.* **ισχυρισμός** ο: αυτό που ισχυρίζεται κπ.

ισχύς η • *ισχύος, ισχύ*: ❶ η δύναμη, το κύρος που έχει κπ: *στρατιωτική/πολιτική/οικονομική ~. Ο δάσκαλός τους δεν έχει καμία ισχύ πάνω τους.* = επιβολή. ❷ εγκυρότητα: *Ο νόμος τίθεται σε ισχύ αναδρομικά.* ❸ ΦΥΣ το έργο που παράγεται στη μονάδα του χρόνου: *Η ~ μετριέται σε βατ.* **ισχύω**: (αμτβ.) έχω ισχύ, στη σημ. 2. **ισχυρός -ή -ό**: αυτός που έχει ισχύ, στη σημ. 1 = δυνατός: *~ δυνάμεις κατέλαβαν τη χώρα. Έχει ~ θέληση, γι' αυτό και πετυχαίνει πάντα.* ***το δίκαιο του ισχυροτέρου***: ❶ για περιπτώσεις όπου ο πιο ισχυρός (οικονομικά, κοινωνικά κτλ.) επιβάλλει τη θέλησή του στους άλλους. ❷ αυτός που έχει μεγάλη ένταση, που γίνεται σε μεγάλο βαθμό = δυνατός: *~ άνεμος/σεισμός.* ❸ αυτός που έχει μεγάλη αποτελεσματικότητα: *~ φάρμακο.* **ισχυρά** (επίρρ.).

ίσως: (επίρρ.) πιθανόν, ενδεχομένως: *~ να έρθει, ~ όχι.*

ιχθύς ο • *ιχθύος, ιχθύ, ιχθύες, ιχθύων, ιχθύς*: ❶ [επίσ.] ψάρι. ***τηρώ σιγή(ν) ιχθύος***: δε λέω τίποτα, κυρίως δεν αντιδρώ ή δεν απαντώ σε κτ. ❷ *πληθ.* **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το δωδέκατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

> Πολύ συχνά παρατηρείται είναι ο τ. *ιχθείς* για την ον. και αιτ. του πληθ., που, όμως, είναι γραμματικά λανθασμένος.

ίχνος το: ❶ σημάδι που αποτυπώνεται πάνω σε επιφάνεια από κτ που πέρασε πάνω της = [προφ.] χνάρι: *Τα ίχνη στη λάσπη έδειχναν ότι κάποιος είχε έρθει.* ❷ οτιδήποτε μένει από κτ που έγινε ή πέρασε: *Τα ίχνη του καταστροφικού σεισμού ήταν εμφανή.* ❸ ελάχιστη ποσότητα: *Βρέθηκαν ίχνη δηλητηρίου στον οργανισμό του. Δεν υπάρχει ~ αλήθειας σε αυτά που λέει.*

ιώδιο το: ΧΗΜ χημικό στοιχείο που βρίσκεται κυρίως στη θάλασσα, στα φύκια κτλ. και χρησιμοποιείται ευρέως ως αντισηπτικό στην ιατρική.

ιωνικός -ή -ό: αυτός που είναι σχετικός με την Ιωνία ή τους Ίωνες.

> **Προσοχή** στη διαφ. γραφή και σημασία των λ. *ιωνικός* και *ιονικός*!

ιστός
ισχνά → ισχνός
ισχνός
ισχνότητα → ισχνός
ισχυρά → ισχύς
ισχυρίζομαι
ισχυρισμός → ισχυρίζομαι
ισχυροποιώ → -ποιώ
ισχυρός → ισχύς
ισχύς
ισχύω → ισχύς
ίσως
*ιχθείς → σχ. ιχθύς
ιχθύς
ίχνος
ιώδιο
ιωνικός
ίωση → ιός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·178

καβάλα → καβαλάω
καβαλάρης → καβαλάω
καβαλαρία → καβαλάω
καβαλάρισσα → καβαλάω
καβαλάω
καβαλικεύω
κάβος
καγχάζω
καγχασμός → καγχάζω
καημός
καθ' → κατά[1]
καθ- → κατα-
κάθ- → κατα-
καθαίρεση → καθαιρώ
καθαιρώ
καθαίρω
καθαρά → καθαρός
καθαρεύουσα
καθαρίζω → καθαρός
καθαριότητα → καθαρός
καθάρισμα → καθαρός
καθαρισμός → καθαρός
καθαριστήριο → καθαρός
καθαριστής → καθαρός
καθαριστικό → καθαρός
καθαριστικός → καθαρός
καθαρίστρια → καθαρός
καθαρός
καθαρότητα → καθαρός
κάθαρση → καθαίρω
καθαρτήριο → καθαίρω
κάθε

Καβαλάω & **-ώ -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ κάθομαι πάνω σε κτ (ζώο, όχημα, άνθρωπο), έτσι ώστε τα πόδια μου να κρέμονται από τη μια και την άλλη πλευρά: ~ *μηχανή/άλογο.* ❷ [οικ.] (μτφ., για πρόσ.) επιβάλλομαι: *Τα παιδιά με έχουν καβαλήσει.* **~ το καλάμι**: αποκτώ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου: *Καβάλησε το καλάμι μετά την προαγωγή του.* **καβάλα** η. **καβαλάρης** ο, **-ισσα** η. **καβαλαρία** η: ιππικό. **καβάλα** (επίρρ.). **καβαλικεύω**: [οικ.] (μτβ.) ανεβαίνω σε άλογο = ιππεύω.

κάβος ο: ❶ ακρωτήριο: *Άμα περάσεις τον ~, κόβει ο άνεμος.* ❷ ειδικά χοντρά σχοινιά με τα οποία δένουν τα πλοία: *Λύστε τους κάβους, φεύγουμε!*

καγχάζω: (αμτβ.) γελώ με έντονο τρόπο και κοροϊδευτικά σε βάρος κπ: *Θα οδηγήσεις το αυτοκίνητο εσύ; Ας καγχάσω!* **καγχασμός** ο.

καημός ο: ❶ μεγάλη στενοχώρια: *Όλο καημούς και βάσανα ήταν η ζωή της.* ❷ (μτφ.) έντονη επιθυμία που μένει ανεκπλήρωτη: *Καημό το είχε να δει τον γιο της γιατρό!*

καθαιρώ -ούμαι • παθ. αόρ. *καθαιρέθηκα*, απαρ. *καθαιρεθεί*, μπτ. *καθαιρεμένος*: (μτβ.) αφαιρώ από κπ το αξίωμα, τον βαθμό, τον τίτλο: *Καθαιρέθηκε όλη η ηγεσία του οργανισμού.* **καθαίρεση** η.

καθαίρω -ομαι • παθ. αόρ. *καθάρθηκα*, απαρ. *καθαρθεί*, μπτ. *καθαρμένος*: [επίσ.] (μτβ.) εξαγνίζω: *Με την εξομολόγηση ένιωσε ότι έχει πια καθαρθεί.* **κάθαρση** η. **καθαρτήριο** το: τόπος εξαγνισμού των ψυχών.

καθαρεύουσα η: ΓΛΩΣΣ η επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους έως το 1976, η οποία ήταν μείγμα από νεοελληνικά και αρχαιοελληνικά στοιχεία, σε αντιδιαστολή προς τη δημοτική.

καθαρός -ή & [σπάν. σε εκφρ.] **-ά -ό**: ❶ **α.** αυτός που δεν έχει βρομιές, μουντζούρες κτλ. ≠ βρόμικος: ~ *σπίτι/τζάμι.* **β.** αυτός που δεν έχει αναμειχθεί με άλλα υλικά = ανόθευτος: ~ *χρυσάφι/οινόπνευμα.* **γ.** αυτός που δεν περιέχει βλαβερά στοιχεία: ~ *αέρας* ≠ μολυσμένος. ❷ αυτός που δεν προκαλεί ρύπανση ≠ ρυπογόνος: *Ο αέρας ανήκει στις ~ πηγές ενέργειας.* ❸ (για εικόνες, ήχους) αυτός που φαίνεται ή ακούγεται με ευκρίνεια = ευκρινής: *Δεν ήταν ~ η φωτογραφία, ήταν κουνημένη.* ≠ θαμπός, θολός. ❹ αυτός από τον οποίο έχουν αφαιρεθεί τα πρόσθετα στοιχεία ≠ μεικτός: ~ *μισθός* (χωρίς τις κρατήσεις). ~ *βάρος* (για προϊόντα, χωρίς το βάρος της συσκευασίας). ❺ (μτφ.) **α.** αυτός που είναι ηθικά έντιμος, ενάρετος: ~ *συνείδηση.* **β.** αυτός που είναι σύμφωνος με τον νόμο ή τους κανόνες της ηθικής: *Θέλω ~ δουλειές, χωρίς μπλεξίματα!* ❻ (μτφ.) αυτός που δεν αμφισβητείται: *Ήταν ~ νίκη με απόλυτη πλειοψηφία.* ❼ (μτφ.) αυτός που είναι σαφής: *Δε μας έδωσε ~ απάντηση, αν τελικά θα έρθει ή όχι.* ***Καθαρή/-ά Δευτέρα***: η πρώτη Δευτέρα της Σαρακοστής, με την οποία ξεκινά η περίοδος της νηστείας πριν από το Πάσχα. **καθαρά** (επίρρ., κυρ. στις σημ. 3 έως 7). **καθαρίζω -ομαι**: ❶ **α.** (μτβ.) αφαιρώ τις βρομιές από κτ ή κπ ≠ βρομίζω, λερώνω: ~ *το πρόσωπο/το πάτωμα.* **β.** (αμτβ.) έχω την ικανότητα να καθαρίζω (σημ. 1α): *Το καθαριστικό αυτό δεν ~ καλά.* **γ.** (αμτβ.) γίνομαι καθαρός ≠ βρομίζω, λερώνω: *Δεν ~ εύκολα αυτό το ύφασμα.* **δ.** (αμτβ., για βρομιές) αφαιρούμαι = βγαίνω: *Δεν ~ με τίποτα ο λεκές του κρασιού.* ❷ (μτβ.) αφαιρώ από κτ άχρηστες ή ξένες ουσίες: ~ *όσπρια/φρούτα* = ξεφλουδίζω. ❸ **α.** (μτβ.) αφαιρώ από κτ βλαβερά στοιχεία: *Το αεράκι καθάρισε λίγο την ατμόσφαιρα.* **β.** (αμτβ.) αφαιρούνται τα βλαβερά στοιχεία που περιέχω ≠ βρομίζω: *Χάρη στον βιολογικό καθαρισμό, η θάλασσα καθάρισε.* ❹ [προφ.] (μτβ.) σκοτώνω κπ: *Λέγεται ότι τον καθάρισε η μαφία.* **καθαριότητα** η: ❶ η ιδιότητα του καθαρού, κυρ. στη σημ. 1α. ❷ το να καθαρίζει κπ κτ, κυρίως χώρους σπιτιού. **καθαρότητα** η: η ιδιότητα του καθαρού, κυρ. στις σημ. 1β, 1γ, 3, 5, 6 & 7. **καθάρισμα** το: το να καθαρίζει κπ: *Το σπίτι θέλει ~.* **καθαρισμός** ο: καθάρισμα: ~ *προσώπου/βιολογικός ~.* **καθαριστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα τον καθαρισμό χώρων. **καθαριστικός -ή -ό**: αυτός που έχει την ιδιότητα να καθαρίζει. **καθαριστικό** το: ουσία κυρίως για καθάρισμα χώρων. **καθαριστήριο** το: κατάστημα που αναλαμβάνει το πλύσιμο, σιδέρωμα ή στεγνό καθάρισμα ρούχων κτλ.

κάθε (αντων. αόρ.) • άκλ.: ❶ αναφέρεται αόριστα στα μέλη ενός συνόλου ξεχωριστά = καθένας: ~ *άνθρωπος θέλει να πετύχει. Απευθύνεται σε ~ γυναίκα.* ❷ δηλώνει το τακτό χρονικό διάστημα στο οποίο γίνεται κτ: *Πληρώνεται ~ τέλος του μήνα. Παίρνει αντιβίωση ~ οκτώ ώρες.* ❸ (κυρ. σε αρνητ. προτ.) δηλώνει αόριστα κπ ή κτ, όταν δεν έχει σημασία ποιος ή τι είναι = οποιοσδήποτε: *Δεν μπορεί να μιλάς έτσι σε ~ άνθρωπο!* ***~ άλλο παρά***: για να αναφέρουμε κτ τελείως αντίθε-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·179

το με αυτό που ακολουθεί: ~ *να φύγω θέλω, λέω να μείνω όλο το καλοκαίρι!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κάθειρξη η: ποινή φυλάκισης που επιβάλλεται για κακουργήματα: *Καταδικάστηκε σε δεκαετή ~.*

> Από την ΑΕ λ. *είρκτή* «φυλακή».

καθένας καθεμιά & καθεμία καθένα (αντων. αόρ.): αναφέρεται αόριστα σε όλα τα μέλη ενός συνόλου ξεχωριστά = κάθε: *Έδωσε σε ~ τους από τριάντα ευρώ.* **καθένας** ο: ❶ αναφέρεται αόριστα σε κάθε πρόσωπο, σε όλους γενικά: *Ο ~ μπορεί να λέει ό,τι θέλει.* ❷ [μειωτ.] δηλώνει πρόσωπο που θεωρούμε ακατάλληλο για κτ ή ασήμαντο = οποιοσδήποτε: *Δεν είναι ο ~, πατέρας σου είναι και πρέπει να τον ακούς!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

καθεστώς το: ❶ **α.** το πολίτευμα μιας χώρας: *δημοκρατικό/δικτατορικό ~. Πολλά καθεστώτα αρνούνται στις μειονότητες τα πολιτικά τους δικαιώματα.* **β.** η ισχύουσα πολιτική, κοινωνική, οικονομική κατάσταση: *Στόχευαν στην ανατροπή του καθεστώτος.* ❷ η ισχύουσα και νομικά κατοχυρωμένη κατάσταση σε συγκεκριμένο τομέα: *φορολογικό/νομικό/εργασιακό ~.* ❸ κατάσταση που έχει καθιερωθεί: *Η παραπαιδεία έχει γίνει πλέον ~.* **καθεστωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με το καθεστώς στη σημ. 1: *Στην Ελλάδα το ~ ζήτημα λύθηκε με δημοψήφισμα.* ❷ αυτός που υποστηρίζει το καθεστώς ≠ αντικαθεστωτικός: *~ εφημερίδες.* **καθεστωτικός** ο, **-ή** η.

> Πρόκειται για ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μπτ. του ΑΕ ρ. *καθίστημι.*

καθετί (αντων. αόρ.) • μόνο ον. & αιτ. εν.: αναφέρεται αόριστα σε κάθε πράγμα ξεχωριστά ή γενικά σε όλα: *Του αρέσει ~ το περίεργο. Θέλω να μάθω το ~.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κάθετος -η -ο: ❶ αυτός που βρίσκεται ή κατευθύνεται κατακόρυφα προς την επιφάνεια της γης ≠ οριζόντιος: *Η μπάλα χτύπησε στο ~ δοκάρι.* ❷ αυτός που τέμνει ευθεία ή επιφάνεια σχηματίζοντας γωνία 90 μοιρών ≠ οριζόντιος: ΓΕΩΜ *~ ευθεία/επίπεδο. Η λεωφόρος Αλεξάνδρας είναι ~ στην Κηφισίας.* ❸ (μτφ., για στατιστικά μεγέθη, ποσά κτλ.) αυτός που παρουσιάζει απότομη μεταβολή: *Παρατηρείται ~ άνοδος των αφίξεων των τουριστών.* ❹ (μτφ., για άνθρ. ή συμπεριφορά) αυτός που είναι απόλυτος, κατηγορηματικός: *Είναι ~ στις απόψεις του, δεν μπορείς να του αλλάξεις γνώμη.* **κάθετα** & **καθέτως** (επίρρ.). **κάθετη** & [επίσ.] **κάθετος** η: κάθετη ευθεία. **καθετότητα** η.

καθηγητής ο, **-ήτρια** η: ❶ εκπαιδευτικός της δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: *~ γυμνασίου/λυκείου/πανεπιστημίου.* ❷ εκπαιδευτικός που διδάσκει συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο: *~ αγγλικών/ζωγραφικής.* **καθηγητικός -ή -ό**.

καθήκον το: ❶ αυτό που πρέπει να κάνουμε, επειδή το θεωρούμε ηθική μας υποχρέωση ή επειδή το επιβάλλει ο νόμος = χρέος: *Είναι ~ όλων μας να προστατεύουμε το περιβάλλον.* ❷ *πληθ.* το έργο που πρέπει να εκτελέσει κπ, συνήθως αξιωματούχος ή κρατικός υπάλληλος: *Ανέλαβε καθήκοντα προέδρου.*

καθηλώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αναγκάζω κπ να μείνει ακίνητος: *Μετά το ατύχημα, έμεινε καθηλωμένος στο κρεβάτι για μήνες.* ❷ προκαλώ έντονη εντύπωση σε κπ, ώστε να μην μπορεί να αντιδράσει: *Η ταινία ήταν τόσο συναρπαστική, που μας καθήλωσε.* ❸ (μτφ.) εμποδίζω την εξέλιξη ή την ανάπτυξη δραστηριότητας, κατάστασης κτλ.: *Οι μισθοί έχουν καθηλωθεί.* **καθήλωση** η. ☞ σχ. **ήλος**.

καθημερινός -ή -ό: ❶ αυτός που γίνεται, συμβαίνει ή χρησιμοποιείται κάθε μέρα = ημερήσιος: *Βγαίνω για τον ~ μου περίπατο.* ❷ αυτός που είναι συνηθισμένος, επειδή γίνεται (σχεδόν) κάθε μέρα: *Τα μικρά ~ προβλήματα τον έχουν κουράσει.* **καθημερινά** & **-ώς** (επίρρ. στη σημ. 1). **καθημερινή** η: κάθε ημέρα της εβδομάδας, εκτός Σαββάτου και Κυριακής. **καθημερινότητα** η: ❶ η καθημερινή ζωή. ❷ κατάσταση πληκτική λόγω της επανάληψης των ίδιων πραγμάτων κάθε μέρα = ρουτίνα.

καθησυχάζω: (μτβ.) απαλλάσσω κπ από ανησυχία, φόβο ή μειώνω την ένταση ανησυχίας, φόβου κτλ.: *Προσπαθούσε να μας καθησυχάσει, λέγοντας ότι δεν πρόκειται να γίνει άλλος σεισμός.* **καθησυχαστικός -ή -ό**: αυτός που καθησυχάζει. **καθησυχαστικά** (επίρρ.).

καθιερώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ να επιβληθεί, να επισημοποιηθεί ή να γίνει δεκτό ως θεσμός = θεσπίζω ≠ καταργώ: *Πότε καθιερώθηκε η πενθήμερη εργασία;* ❷ κάνω κπ να αναγνωριστεί, να επιβληθεί σε έναν τομέα: *Καθιερώθηκε ως ένας από τους πρωτοπόρους λογοτέχνες της εποχής.* ❸ κάνω κτ συστηματικά, ως συνήθεια: *Έχουν καθιερώσει να*

κάθειρξη
καθεμιά → καθένας
καθεμία → καθένας
καθένα → καθένας
καθένας
καθεστώς
καθεστωτική → καθεστώς
καθεστωτικός → καθεστώς
κάθετα → κάθετος
κάθετη → κάθετος
καθετί
κάθετος
καθετότητα → κάθετος
καθέτως → κάθετος
καθηγητής
καθηγητικός → καθηγητής
καθηγήτρια → καθηγητής
καθήκον
καθηλώνω
καθήλωση → καθηλώνω
καθημερινά → καθημερινός
καθημερινή → καθημερινός
καθημερινός
καθημερινότητα → καθημερινός
καθημερινώς → καθημερινός
καθησυχάζω
καθησυχαστικά → καθησυχάζω
καθησυχαστικός → καθησυχάζω
καθιερωμένα → καθιερώνω
καθιερώνω
καθιέρωση → καθιερώνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™Ã̂Ï>‰·180

καθίζηση
καθίζω → κάθομαι
καθισιό → κάθομαι
κάθισμα → κάθομαι
καθίσταμαι → καθιστώ
καθιστικό → κάθομαι
καθιστικός → κάθομαι
καθιστός → κάθομαι
καθιστώ
καθοδικά → κάθοδος
καθοδικός → κάθοδος
κάθοδος → κατα-
κάθοδος
καθολικά → καθολικός
Καθολική → καθολικός
Καθολικιά → καθολικός
καθολικισμός → καθολικός
καθολικό → καθολικός
καθολικός
καθολικότητα → καθολικός
καθόλου
κάθομαι
καθομιλουμένη
καθορίζω
καθορισμός → καθορίζω
καθοριστικά → καθορίζω
καθοριστικός → καθορίζω
καθρέπτης → καθρέφτης
καθρεπτίζω → καθρέφτης
καθρεφτάκι → καθρέφτης
καθρέφτης
καθρεφτίζω → καθρέφτης
καθρέφτισμα → καθρέφτης
καθυστερημένα → καθυστε-
ρώ
καθυστερημένος → καθυστε-
ρώ
καθυστέρηση → καθυστερώ
καθυστερώ

βγαίνουν τα Σάββατα. **καθιερωμένα** τα: αυτά που έχουν γίνει γενικώς αποδεκτά: *Πρόκειται για ανατρεπτικό έργο που ξεφεύγει από τα ~.* **καθιέρωση** η.

καθίζηση η: ❶ ΓΕΩΛ βύθιση τμήματος του εδάφους: *Το έδαφος έπαθε ~.* ❷ ΧΗΜ κατακάθισμα στον πυθμένα δοχείου στερεών ουσιών που αιωρούνται μέσα σε υγρό.

> Από το ΑΕ ρ. *καθιζάνω* «κάθομαι κάτω».

καθιστώ, καθίσταμαι • αόρ. *κατέστησα*, παθ. αόρ. *κατέστην*: [επίσ.] (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να αποκτήσει μια ιδιότητα ή να βρεθεί σε μια κατάσταση: *Σας ~ υπεύθυνο για την ασφάλεια των παιδιών.* ☞ σχ. **ενίσταμαι**.

κάθοδος η: ❶ [επίσ.] κίνηση από ψηλά προς τα χαμηλά, από τα βόρεια προς τα νότια, από την περιφέρεια προς το κέντρο ή από τα ηπειρωτικά προς τα παράλια = κατάβαση ≠ άνοδος: *Η ~ γίνεται αποκλειστικά από τις σκάλες. η ~ των Δωριέων.* ❷ ΦΥΣ αρνητικά φορτισμένο ηλεκτρόδιο ≠ άνοδος. ❸ συμμετοχή σε εκλογές: *Είναι βέβαιη η κάθοδός του στις εκλογές.* **καθοδικός -ή -ό. καθοδικά** (επίρρ.).

καθολικός -ή -ό: ❶ αυτός που αφορά ή επηρεάζει το σύνολο = γενικός ≠ μερικός: *αρχές με ~ ισχύ.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. **καθολικά** (επίρρ.). **καθολικότητα** η: η ιδιότητα του καθολικού με τη σημ. 1. **Καθολικός** ο, **-ή** & [λαϊκ.] **-ιά** η: πιστός που ανήκει στον καθολικισμό. **καθολικισμός** ο: ΘΡΗΣΚ το δόγμα της Δυτικής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, καθώς και το σύνολο των καθολικών πιστών με τη σημ. 2. **καθολικό** το: ΕΚΚΛ ❶ σε ορθόδοξη εκκλησία, ο κυρίως ναός. ❷ ο κεντρικός ναός μονής.

καθόλου: (επίρρ.) ❶ (σε αρνητ. πρότ., για έμφαση) για να δηλώσει απόλυτη άρνηση ή έλλειψη: *~ δε μου άρεσε που έφυγες. Δεν έχω ~ χρόνο.* ❷ (σε ερωτ. προτ., για έμφαση) λίγο, τουλάχιστον: *Χόρεψες ~ στο πάρτι;*

κάθομαι • αόρ. *κάθισα* & *έκατσα*, μππ. *καθισμένος*: (αμτβ.) ❶ βρίσκομαι σε θέση με τους γλουτούς να στηρίζονται σε καρέκλα, πάγκο κτλ. και την πλάτη μου να είναι όρθια ≠ σηκώνομαι, στέκομαι: *~ στην καρέκλα/οκλαδόν.* ❷ έχω κπ μέρος ως μόνιμο τόπο κατοικίας = κατοικώ, μένω: *~ στην οδό Αριστοτέλους.* ❸ βρίσκομαι κάπου για κπ χρονικό διάστημα: *Δε θα καθίσω πολύ - είμαι βιαστική.* ❹ μένω άπρακτος, δεν κάνω τίποτα: *Έχασε τη δουλειά του και ~ τώρα δυο μήνες.* ❺ έχω ορισμένη συμπεριφορά: *~ ήσυχος/φρόνιμος.* ❻ ασχολούμαι με κτ: *Δεν ~ να διαβάσει.* ❼ κάνω υπομονή μέχρι να συμβεί κτ = περιμένω: *Κάθισε πρώτα να βγουν τα αποτελέσματα, και μετά αποφασίζεις.* ❽ παύω να αιωρούμαι και πέφτω κάτω = κατακάθομαι: *Η σκόνη κάθισε στα έπιπλα.* **καθίζω** • αόρ. *κάθισα*: (μτβ.) βάζω ή βοηθώ κπ να καθίσει: *Τους κάθισε όλους γύρω από το τραπέζι.* **κάθισμα** το: ❶ έπιπλο που χρησιμεύει για να καθίσει κπ: *Το ~ είναι αναπαυτικό.* ❷ το να καθίζει κανείς κπ ή να κάθεται: *Πιάστηκε η μέση μου από το ~.* **καθιστός -ή -ό**: αυτός που κάθεται ≠ όρθιος. **καθιστικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται από καθιστή στάση ή που δεν περιλαμβάνει πολλή κίνηση: *Κάνει ~ ζωή, όλη μέρα στο γραφείο.* **καθιστικό** το: δωμάτιο σπιτιού με καναπέδες, πολυθρόνες κτλ. = σαλόνι. **καθισιό** το: το να μην κάνει κπ τίποτα: *Δεν του αρέσει καθόλου το ~, θέλει πάντα κάτι να κάνει.* ☞ σχ. **ίζημα**.

καθομιλουμένη η: η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι ομιλητές, σε αντίθεση προς τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στον επίσημο λόγο: *Στην ~, το «εξ απαλών ονύχων» το λέμε «από μικρό παιδί».*

καθορίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ορίζω με ακρίβεια κτ: *Καθορίστηκε ανώτατο όριο τιμής πώλησης του πετρελαίου.* = προσδιορίζω. ❷ επηρεάζω αποφασιστικά κατάσταση, δράση κτλ.: *Τα αποτελέσματα των εξετάσεων θα καθορίσουν τις επόμενες ενέργειές της.* **καθορισμός** ο: το να καθορίζει κπ κτ (σημ. 1) = προσδιορισμός. **καθοριστικός -ή -ό**: αυτός που καθορίζει (σημ. 2) = αποφασιστικός. **καθοριστικά** (επίρρ.).

καθρέφτης & [επίσ.] **καθρέπτης** ο: ❶ γυάλινη επιφάνεια με ειδικό υλικό στο πίσω μέρος, η οποία αντανακλά την εικόνα αντικειμένου που βρίσκεται μπροστά της. ❷ (μτφ.) κτ που δίνει την εικόνα μιας κατάστασης: *Το δέρμα είναι ~ της υγείας.* **καθρεφτίζω** & [επίσ.] **καθρεπτίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αντανακλώ την εικόνα αντικειμένου που βρίσκεται μπροστά μου = αντικατοπτρίζω: *Στο τζάμι καθρεφτιζόταν η φιγούρα του.* ❷ (μτφ.) αποδίδω πιστά την εικόνα μιας κατάστασης = αντικατοπτρίζω: *Το έργο αυτό ~ την κατάσταση της χώρας.* ❸ *παθ.* κοιτάζομαι στον καθρέφτη. **καθρέφτισμα** το. **καθρεφτάκι** το.

καθυστερώ: ❶ (αμτβ.) φτάνω κάπου πιο αργά από όσο έπρεπε = αργοπορώ, αργώ: *Πάλι κα-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·181

θυστέρησε το λεωφορείο, θα είχε πολλή κίνηση στον δρόμο! ❷ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να καθυστερήσει: *Μη με ~ άλλο, βιάζομαι πολύ!* ❸ (μτβ.) κάνω κτ πιο αργά από όσο έπρεπε = αργώ: *Καθυστέρησε να πληρώσει το πρόστιμο.* **καθυστερημένος -η -ο** (μπτ. ως επίθ.): ❶ αυτός που καθυστερεί ή που καθυστέρησε. ❷ αυτός που εξελίσσεται με αργό ρυθμό: *Πολλές χώρες στην Αφρική είναι οικονομικά ~.* ❸ αυτός που διανοητικά αναπτύσσεται με πιο αργό ρυθμό από τον κανονικό. **καθυστερημένα** (επίρρ.). **καθυστέρηση** η: ❶ το να καθυστερεί κπ ή κτ: *Η πτήση είχε μεγάλη ~.* ❷ η κατάσταση του καθυστερημένου στη σημ. 3.

καθώς[1] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ γεγονός που συμβαίνει την ίδια στιγμή με ή διακόπτεται από κπ άλλο = όπως, ενώ: *Σκέφτομαι ~ γράφω. ~ μιλούσαμε, άκουσα έναν θόρυβο.* ❷ την αιτία για κτ = επειδή, αφού: *~ δε με είχαν καλέσει, δεν μπορούσα και να πάω!* **καθώς**[2] (επίρρ.): με τον ίδιο τρόπο που = όπως: *Όλα έγιναν ~ τα λες.*

και & [προφ.] (πριν από φωνήεν) **κι** (σύνδ.): ❶ συνδέει αντίστοιχες λέξεις, φράσεις ή προτάσεις: *Να παίρνετε το φάρμακο πρωί, μεσημέρι ~ βράδυ. Ήπιε ~ έφαγε.* ❷ συνδέει γεγονότα που γίνονται το ένα μετά το άλλο: *Σηκώθηκε, ντύθηκε ~ πλύθηκε.* ❸ δηλώνει το αποτέλεσμα, τη συνέπεια για κτ: *Είναι αγαθός ~ τον ξεγελούν όλοι.* = γι' αυτό. *Με κάνει ~ γελάω.* = να. ❹ προσθέτει κτ: *Δύο ~ ένα κάνουν τρία.* = συν ≠ μείον, πλην. *Είναι συμμαθητής μου, αλλά ~ ο καλύτερός μου φίλος. Θέλω ~ δύο ακόμα ποτήρια.* ❺ συνδέει δύο αντίθετα γεγονότα, καταστάσεις κτλ. = αλλά: *Άλλος κλαίει ~ άλλος γελάει.* ❻ συνδέει δύο γεγονότα που γίνονται (σχεδόν) την ίδια στιγμή: *Έμπαινε ο ένας ~ έβγαινε ο άλλος.* = την ώρα που. ❼ χρησιμοποιείται για να δώσουμε έμφαση σε κτ: *~ βέβαια, θα έρθω! Είναι ~ ο πρώτος μαθητής!* ❽ (με επανάληψη της λέξης) χρησιμοποιείται για να δώσουμε έμφαση σε ποσότητα, βαθμό κτλ. ή να δείξουμε ότι κπ γεγονός συνεχίζεται, έχει διάρκεια: *Χρόνια ~ χρόνια πέρασαν χωρίς να έχουμε νέα του.*

καινός -ή -ό: [επίσ.] καινούριος, κυρ. στις εκφρ. **α. *(εισάγω) καινά δαιμόνια***: φέρνω νέες ιδέες που συχνά ανατρέπουν την υπάρχουσα κατάσταση. **β. *Καινή Διαθήκη***: το δεύτερο μέρος της Βίβλου, που περιγράφει τη ζωή και τη διδασκαλία του Χριστού.

> Το επίθ. *καινός* συναντάται σε διάφορα σύνθετα: *καινοτομώ, καινούριος, εγκαίνια* κτλ.
> **Προσοχή** στη διαφ. σημ. και ορθογρ. του *κενός*!

καινοτομώ: (αμτβ.) χρησιμοποιώ πρώτος νέες και πρωτότυπες ιδέες σε κπ τομέα: *Με το νέο του έργο ο σκηνοθέτης ~.* **καινοτόμος -α -ο** & **καινοτομικός -ή -ό**: αυτός που καινοτομεί. **καινοτόμος** ο, η: άνθρωπος που καινοτομεί, κυρίως στον επιστημονικό ή καλλιτεχνικό τομέα. ☞ σχ. **καινός**.

καινούριος -α -ο: = νέος ≠ παλιός ❶ αυτός που δημιουργήθηκε, εμφανίστηκε ή αποκτήθηκε πρόσφατα ή για πρώτη φορά: *Ωραίο το ~ σου παντελόνι!* ❷ αυτός που αντικαθιστά κπ ή κτ που υπήρχε παλιότερα: *Πήγα σε ~ δουλειά.* ❸ αυτός που χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ≠ μεταχειρισμένος: *Τα μεταχειρισμένα αυτοκίνητα είναι πιο φτηνά από τα ~.* ☞ σχ. **καινός**.

> Παρότι προτείνεται η γραφή *καινούριος*, η σωστότερη ετυμολογικά γραφή είναι σε *-γιος*, από το ελνστ. επίθ. *καινουργής* (ΑΕ ρ. *καινουργῶ* < *καινός* + *ἔργον*).

καίριος -α -ο: ❶ αυτός που γίνεται την κατάλληλη χρονική στιγμή ≠ άκαιρος. ❷ αυτός που είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός: *Κατάφερε ~ πλήγμα κατά των ανταγωνιστών του.* ❸ αυτός που είναι ιδιαίτερα σημαντικός, κρίσιμος: *~ πρόβλημα.* **καίρια** (επίρρ.).

καιρός ο: ❶ **α.** η κατάσταση της ατμόσφαιρας (θερμοκρασία, υγρασία, ταχύτητα αέρα κτλ.) σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή: *καλός/κακός/βροχερός/ζεστός ~.* **β.** δελτίο πρόγνωσης καιρού στα ΜΜΕ: *Ακούσατε τον ~;* ***του καλού καιρού***: πάρα πολύ ή πολύ βαθιά: *Βρέχει/κοιμάται ~.* ❷ η κατάλληλη χρονική στιγμή = εποχή: *Τώρα που είσαι άνεργος δεν είναι ~ για σπατάλες!* ❸ χρονική περίοδος στην οποία έγινε ή συνέβη κτ: *Το έπιπλο αυτό είναι από τον ~ του παππού μου.* ❹ **α.** το πέρασμα του χρόνου: *Με τον ~ θα ξεχάσεις.* **β.** χρονικό διάστημα στο οποίο κάνουμε κτ = χρόνος: *Έχεις ~ να πάμε βόλτα;* ❺ **α.** χρονικό διάστημα μεταξύ δύο γεγονότων ή από ένα γεγονός μέχρι τώρα: *Δεν έχω πολύ ~ που μετακόμισα.* **β.** μεγάλο χρονικό διάστημα: *Χαθήκαμε, έχω ~ να σας δω!* **καιρικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον καιρό στη σημ. 1.

καίω -ομαι & **-γομαι** • ενστ. *καις, καίει*, πρτ. *έκαιγα*, αόρ. *έκαψα*, παθ. αόρ. *κάηκα*, μπτ. *κα-*

καθώς[1]
καθώς[2] → καθώς[1]
και
καινός
καινοτομικός → καινοτομώ
καινοτόμος → καινοτομώ
καινοτομώ
*καινούργιος → καινούριος
καινούριος
καίρια → καίριος
καιρικός → καιρός
καίριος
καιρός
καίω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·182

κακεντρέχεια → κακεντρεχής
κακεντρεχής
κακία → κακός
κακίζω
κάκιωμα → κακιώνω
κακιώνω
κακό → κακός
κακο-
κακό- → κακο-
κακοαναθρεμμένος → κακο-
κακόβουλα → κακόβουλος
κακόβουλος
κακόγνωμος → κακο-
κακόγουστος → κακο-
κακογραμμένος → κακο-
κακοδιάθετος → κακο-
κακοζωισμένος → κακο-
κακοήθεια → κακοήθης
κακοήθες → κακοήθης
κακόηχος → κακο-
κακοκαιρία → κακο-
κακοκαρδίζω → κακο-
κακόκεφος → κακο-
κακολογώ → κακο-
κακομαθαίνω → κακο-
κακομεταχειρίζομαι → κακο-
κακομιλώ → κακο-
κακομοίρα → κακομοίρης
κακομοίρης
κακομοιριά → κακομοίρης
κακομοιριασμένος → κακομοίρης
κακομοίρικος → κακομοίρης
κακόμοιρος → κακομοίρης
κακοντυμένος → κακο-
κακοπαντρεύω → κακο-
κακοπέραση → κακο-
κακοπερνώ → κακο-
κακοπέφτω → κακο-
κακόπιστος → κακο-
κακοπληρωτής → κακο-

μένος: ❶ (μτβ.) καταστρέφω ή προκαλώ ζημιά σε κτ με φωτιά ή με υψηλή θερμοκρασία: *Άγνωστοι έκαψαν το δάσος. Έκαψα το φαγητό.* ❷ (αμτβ.) έχω ή εκπέμπω υψηλή θερμοκρασία: *~ ο ήλιος σήμερα, βάλε καπέλο!* ❸ (μτβ.) προκαλώ έγκαυμα σε κπ: *Έπεσε πάνω του καυτό νερό και τον έκαψε.* ❹ (για μηχανές, συσκευές) **α.** (μτβ.) χρησιμοποιώ κπ ύλη (ξύλα, πετρέλαιο κτλ.), ως καύσιμο: *Το αυτοκίνητό μου ~ πολλή βενζίνη.* **β.** (αμτβ.) είμαι αναμμένος ή σε λειτουργία: *Γιατί καίνε όλες οι λάμπες;* **γ.** (μτβ.) χρησιμοποιώ κπ ύλη ή αντίστοιχη μηχανή ή συσκευή, για να φωτίσω ή να ζεστάνω έναν χώρο: *Φέτος καίμε πολύ το καλοριφέρ.* ❺ (αμτβ., για φαγητό) έχω έντονη γεύση που προκαλεί ερεθισμό ή πόνο σε κπ: *Καίνε οι πιπεριές;* ❻ **α.** *παθ.* (αμτβ., για συσκευές, μηχανές) χαλάω λόγω υπερθέρμανσης: *Από τις συχνές διακοπές ρεύματος κάηκε η τηλεόραση.* **β.** (μτβ.) κάνω κτ να χαλάσει προκαλώντας υπερθέρμανση: *Μην αναβοσβήνεις το φως, θα κάψεις τη λάμπα!* ❼ (μτφ., μτβ. & με παράλ. αντικ.) παρουσιάζω έντονο ενδιαφέρον για κπ: *Η ακρίβεια είναι ένα θέμα που ~.* ❽ (μτφ., μτβ.) **α.** κάνω κτ που προκαλεί κακό σε κπ: *Μην πεις σε κανέναν τίποτα, γιατί θα με κάψεις!* **β.** προκαλώ πόνο, λύπη σε κπ: *Η θλίψη σου μού καίει την καρδιά!* ❾ *παθ.* (μτφ., αμτβ.) **α.** βρίσκομαι σε μεγάλη ή άμεση ανάγκη: *~, πρέπει να με βοηθήσεις!* **β.** επιθυμώ κτ πάρα πολύ: *Η ομάδα μας ~ για τη νίκη.* **γ.** (σε παιχνίδι με χαρτιά) χάνω: *Τριαντάδυο, κάηκες!* **κάψιμο** το: ❶ το να καίει κπ κτ ή να καίγεται κτ: *~ των χαρτιών.* ❷ έντονος πόνος από κτ που είναι καυτό: *Ακούμπησα την εξάτμιση της μηχανής κι ένιωσα ένα ~ στο πόδι.* ❸ σημάδι στο δέρμα από επαφή με φωτιά ή κτ που καίει: *Ακόμη να φύγει το ~ στο χέρι μου από τη φωτιά.* **κάψα** η: υπερβολική ζέστη και η αίσθηση που προκαλεί = λάβρα. **καυτός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι υπερβολικά ζεστός: *Πιες το τσάι σου ~. ~ ήλιος* = θερμός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι κρίσιμος ή καθοριστικός και προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον: *το ~ θέμα του ασφαλιστικού. ~ επικαιρότητα.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι ιδιαίτερα προκλητικός: *~ μίνι.* ☞ σχ. **ζεστός**. **καυτερός -ή -ό**: (για φαγητά) αυτός που έχει πικάντικη γεύση, που καίει με τη σημ. 5: *~ πιπεριά/σούπα.*

κακεντρεχής -ής -ές: (για πρόσ.) αυτός που θέλει να κάνει κακό στους άλλους ή που χαίρεται όταν οι άλλοι παθαίνουν κτ κακό = κακός, μοχθηρός. ☞ σχ. **αγενής**. **κακεντρέχεια** η: η ιδιότητα του κακεντρεχούς ή η κακεντρεχής πράξη.

κακίζω: (μτβ.) κατακρίνω κπ για πράξη ή ενέργεια που δε θεωρώ σωστή = κατηγορώ, μέμφομαι: *Δεν τον ~ που δε μου μιλάει - έχει περάσει τόσα!*

κακιώνω • μτχ. *κακιωμένος*: (μτβ. + γεν./*με*) θυμώνω με κπ και του κρατάω κακία: *Μας κάκιωσε και δε μας μιλάει.* **κάκιωμα** το.

κακο- & κακό-: ως α΄ συνθ. προσδίδει αρνητική σημασία στο β΄ συνθ. και δηλώνει συγκεκριμένα: ❶ αυτόν που είναι άσχημος, δυσάρεστος ή βλαβερός: *κακάσχημος, κακόκεφος, κακομεταχειρίζομαι.* ❷ αυτόν που περιέχει ή χαρακτηρίζεται από κακία: *κακόγνωμος.* ❸ αυτόν που δεν είναι σωστός ή όπως πρέπει: *κακοστρωμένος.*

κακόβουλος -η -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που θέλει το κακό κπ άλλου. ❷ αυτός που γίνεται από κπ με σκοπό το κακό κπ άλλου: *Η κριτική του για το έργο μου ήταν ~ λόγω προσωπικών μας διαφωνιών.* **κακόβουλα** (επίρρ.).

κακοήθης -ης κακόηθες: ❶ (για πρόσ.) αυτός που είναι κακός και ανήθικος. ❷ αυτός που γίνεται με κακία και χωρίς ήθος. ❸ ΙΑΤΡ αυτός που θεραπεύεται δύσκολα ή καθόλου και οδηγεί συνήθως στον θάνατο του ασθενούς: *~ όγκος* ≠ καλοήθης. **κακοήθεια** η: η ιδιότητα του κακοήθους ή η κακοήθης πράξη.

κακομοίρης -α -ικο & κακόμοιρος -η -ο: αυτός που είναι άξιος λύπησης, γιατί του έχει συμβεί κτ κακό = καημένος: *Κάτι ~ τουρίστες κοι-*

Σύνθετα με κακό-

άσχημος, δυσάρεστος, βλαβερός
κακόγουστος
κακοδιάθετος
κακοζωισμένος
κακόηχος
κακοκαιρία
κακοκαρδίζω
κακοπαντρεύω
κακοπέραση
κακοπερνώ
κακοπέφτω
κακορίζικος
κακοσμία
κακότυχος
κακόφημος

με κακία
κακολογώ
κακομιλώ
κακόπιστος
κακοπροαίρετος
κακότροπος
κακόψυχος

όχι όπως πρέπει
κακοαναθρεμμένος
κακογραμμένος
κακομαθαίνω
κακοντυμένος
κακοπληρωτής
κακοραμμένος
κακότεχνος
κακοφτιαγμένος
κακοχτενισμένος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·183

μούνται στο σταθμό. **κακομοίρης** ο, η: πρόσωπο άξιο λύπησης: *Ο ~ θα στενοχωρηθεί που δεν πέρασε στις εξετάσεις.* ***γίνεται/έγινε της ~***: γίνεται/έγινε μεγάλη φασαρία = γίνεται /έγινε της τρελής. **κακομοιριά** η: η κατάσταση του κακομοίρη ή κατάσταση που προκαλεί λύπηση. **κακομοιριασμένος -η -ο**: ❶ κακομοίρης. ❷ αυτός που βρίσκεται σε κακή κατάσταση. **κακομοίρικος -η -ο**: αυτός που ταιριάζει στον κακομοίρη.

κακοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ χτυπάω κπ πολύ και βίαια, με αποτέλεσμα να τον τραυματίσω άσχημα: *Δυστυχώς, πολλά παιδιά κακοποιούνται από την οικογένειά τους.* ❷ εξαναγκάζω κπ σε σεξουαλική πράξη με τη βία = βιάζω. ❸ (μτφ.) κάνω κακό σε κτ κάνοντάς το να φανεί διαφορετικό από αυτό που είναι ή χρησιμοποιώντας το με λανθασμένο τρόπο: *Συχνά κατηγορούν τους νέους ότι ~ τη γλώσσα. ~ την αλήθεια.* = παραποιώ, αλλοιώνω, διαστρέφω. **κακοποιός -ά** & [επίσ.] **-ός -ό**: αυτός που προκαλεί κακό: *~ στοιχεία προξένησαν τις φασαρίες.* **κακοποιός** ο: πρόσωπο που κάνει εγκληματικές πράξεις = εγκληματίας. **κακοποίηση** η.

κακός -ή & -ιά -ό • συγκρ. *χειρότερος*, υπερθ. *χείριστος*: ≠ καλός ❶ αυτός που είναι μοχθηρός ή αντίθετος στην ηθική: *~ άνθρωπος/πράξη* = κακεντρεχής ≠ ενάρετος, αγαθός. ❷ αυτός που δεν έχει καλή ποιότητα ή δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες: *Το φαγητό ήταν ~ και δε φάγαμε.* ❸ αυτός που δεν είναι ικανός στο έργο του: *~ μαθητής/ηθοποιός.* ❹ αυτός που προξενεί δυστυχία, βλάβη ή πλήγμα: *Ήταν μια ~ συγκυρία, με ολέθρια αποτελέσματα.* ***η κακιά η ώρα***: στιγμή κατά την οποία συμβαίνει κτ κακό. ❺ αυτός που είναι δυσάρεστος ή μη ευνοϊκός ή προξενεί δυσάρεστα συναισθήματα: *Ο ~ καιρός δε μας άφησε να κάνουμε βόλτες στην πόλη.* ❻ αυτός που έχει ή δείχνει αρνητική στάση απέναντι σε κπ ή κτ: *Έχω τη χειρότερη γνώμη για τέτοιους τύπους.* = αρνητικός ≠ θετικός. **κακώς** (επίρρ.). **κακό** το: ❶ οτιδήποτε είναι αντίθετο στην ηθική: *Η μάχη ανάμεσα στο καλό και το ~.* ❷ δυσάρεστη κατάσταση, συμφορά: *Τον βρήκαν πολλά κακά.* **κακία** η.

κακούργος -α -ο: αυτός που είναι σκληρός, βάναυσος ή εγκληματίας, ή αυτός που χαρακτηρίζεται από σκληρότητα, απονιά: *Ο ~, τη σκότωσε! Έτσι είναι η ~ η ζωή, σκληρή!*

καλάθι το: ❶ δοχείο από πλεγμένο καλάμι που χρησιμοποιείται για μεταφορά ή φύλαξη πραγμάτων: *Μας έφερε ένα ~ μήλα.* ❷ γενικότερα, δοχείο σε σχήμα καλαθιού: *~ αχρήστων/σκουπιδιών.* ❸ ΑΘΛ **α.** δίχτυ ανοιχτό στο κάτω μέρος, που στηρίζεται σε μεταλλική στεφάνη, μέσα στο οποίο προσπαθούν οι παίκτες του μπάσκετ να ρίξουν την μπάλα. **β.** επιτυχημένη βολή στο μπάσκετ: *βάζω ~.* **καλαθιά** η: ❶ ΑΘΛ επιτυχημένη βολή στο μπάσκετ. ❷ ποσότητα που μπορεί να χωρέσει σε καλάθι.

καλαμάρι[1] το: είδος μαλακίου με πλοκάμια.

καλαμάρι[2] το: [παρωχ.] δοχείο για μελάνη = μελανοδοχείο. ***χαρτί και ~***: με κάθε λεπτομέρεια: *Μας τα είπε όλα ~.*

καλάμι[1] το: ❶ **α.** φυτό με βλαστό ευλύγιστο και ανθεκτικό που αναπτύσσεται σε υγρά εδάφη. **β.** ο αποξηραμένος βλαστός αυτού του φυτού που χρησιμοποιείται για την κατασκευή καλαθιών κτλ. ***καβαλάω το ~***: θεωρώ τον εαυτό μου σπουδαίο. ❷ βέργα που χρησιμοποιείται στο ψάρεμα: *~ ψαρέματος.* **καλαμένιος -α -ο**: αυτός που έχει κατασκευαστεί από καλάμι. **καλαμωτή** η: κατασκευή από καλάμια. **καλαμιά**[1] η: συστάδα από καλάμια. ***σαν την ~ στον κάμπο***: τελείως μόνος.

καλάμι[2] το: [οικ.] κόκαλο της κνήμης: *Του έδωσε μια γερή κλωτσιά στο ~.* **καλαμιά**[2] η: κλοτσιά στο καλάμι.

καλημέρα: (επιφ.) χαιρετισμός που χρησιμοποιούμε τις πρωινές ώρες: *~ σας!* **καλημέρα** η: ο χαιρετισμός με ~. ***κόβω την ~***: δε μιλώ σε κπ: *Από τότε που μάλωσαν, είχαν κόψει μεταξύ τους και την ~.* **καλημερίζω -ομαι**: (μτβ.) λέω καλημέρα σε κπ.

καληνύχτα: (επιφ.) χαιρετισμός που χρησιμοποιούμε τις βραδινές ώρες, όταν αποχωριζόμαστε κπ, ή πριν από τον βραδινό ύπνο: *~ σας!* **καληνύχτα** η: χαιρετισμός με ~: *Είπε μια ~ βιαστικά και έφυγε.* **καληνυχτίζω -ομαι** & **καληνυχτώ** • αόρ. *καληνύχτισα* & *-ησα*: (μτβ.).

καλησπέρα: (επιφ.) χαιρετισμός που χρησιμοποιούμε τις απογευματινές ή πρώτες βραδινές ώρες, όταν συναντούμε κπ: *~ σας!* **καλησπέρα** η: χαιρετισμός με ~: *Στέλνω την ~ μου σε όσους μας ακούν.* **καλησπερίζω -ομαι** (μτβ.).

καλλιγραφία η: **α.** τρόπος γραφής με φροντισμένα και περίτεχνα γράμματα: *Προσπαθεί να μάθει ~.* **β.** καλλιτεχνική αντιγραφή βιβλίων ή κωδίκων στον Μεσαίωνα: *Η αγιορείτικη παράδοση της ~ σημείωσε πολύ αξιόλογες επιδόσεις κατά την Τουρκοκρατία.* **καλλιγραφικός -ή -ό. καλλιγραφικά** (επίρρ.). **καλλιγράφος** ο, η.

κακοποίηση → κακοποιώ
κακοποιός → κακοποιώ
κακοποιός → -ποιώ
κακοποιώ
κακοπροαίρετος → κακο-
κακοραμμένος → κακο-
κακορίζικος → κακο-
κακός
κακοσμία → κακο-
κακοστρωμένος → κακο-
κακότεχνος → κακο-
κακότροπος → κακο-
κακότυχος → κακο-
κακούργημα → κακούργος
κακουργηματικός → κακούργος
κακούργος
κακόφημος → κακο-
κακοφτιαγμένος → κακο-
κακοχτενισμένος → κακο-
κακόψυχος → κακο-
κακώς → κακός
καλά → καλός
καλάθι
καλαθιά → καλάθι
καλαμάρι[1]
καλαμάρι[2]
καλαμένιος → καλάμι[1]
καλάμι[1]
καλάμι[2]
καλαμιά[1] → καλάμι[1]
καλαμιά[2] → καλάμι[2]
καλαμωτή → καλάμι[1]
κάλεσμα → καλώ
καλή → καλός
καλημέρα
καλημερίζω → καλημέρα
καληνύχτα
καληνυχτίζω → καληνύχτα
καληνυχτώ → καληνύχτα
καλησπέρα
καλησπερίζω → καλησπέρα
καλλιγραφία
καλλιγραφικά → καλλιγραφία
καλλιγραφικός → καλλιγραφία
καλλιγράφος → καλλιγραφία

καλλιέργεια → καλλιεργώ
καλλιεργημένος → καλλιεργώ
καλλιεργήσιμος → καλλιεργώ
καλλιεργητής → καλλιεργώ
καλλιεργητικός → καλλιεργώ
καλλιεργήτρια → καλλιεργώ
καλλιεργώ
καλλιτέχνημα → καλλιτέχνης
καλλιτέχνης
καλλιτεχνία → καλλιτέχνης
καλλιτέχνιδα → καλλιτέχνης
καλλιτεχνικά → καλλιτέχνης
καλλιτεχνικός → καλλιτέχνης
καλλιτέχνις → καλλιτέχνης
καλλονή
κάλλος
καλλωπίζω → κάλλος
καλλωπισμός → κάλλος
καλλωπιστικός → κάλλος
καλό → καλός
καλο-
καλό- → καλο-
καλοαναθρεμμένος → καλο-
καλοβαλμένος → καλο-
καλοβλέπω → καλο-
καλόβολος → καλο-
καλόβουλος → καλο-
καλοβουρτσισμένος → καλο-
καλογερεύω → καλόγερος[1]
καλογερική → καλόγερος[1]
καλογερικός → καλόγερος[1]
καλογερίστικος → καλόγερος[1]
καλόγερος[1]
καλόγερος[2]
καλόγερος[3]
καλόγηρος → καλόγερος[1]
καλόγνωμος → καλο-
καλογριά → καλόγερος[1]
καλόγρια → καλόγερος[1]
καλοδεχούμενος → καλο-
καλοδιάθετος → καλο-
καλοδουλεμένος → καλο-
καλοζωισμένος → καλο-
καλοήθεια → καλοήθης
καλόηθες → καλοήθης
καλοήθης
καλοθρεμμένος → καλο-
καλοκάγαθος → καλο-
καλοκάθομαι → καλο-
καλοκαίρι
καλοκαιρία → καλο-
καλοκαιριάζει → καλοκαίρι
καλοκαιριάτικα → καλοκαίρι
καλοκαιριάτικος → καλοκαίρι
καλοκαιρινός → καλοκαίρι
καλοκαρδίζω → καλο-
καλόκαρδος → καλο-
καλοκοιτάζω → καλο-
καλομαθαίνω → καλο-
καλοντυμένος → καλο-
καλοπαντρεύω → καλο-
καλοπέραση → καλο-
καλοπερνώ → καλο-
καλοπέφτω → καλο-
καλοπιάνω → καλο-
καλόπιστος → καλο-
καλοπληρώνω → καλο-
καλοπροαίρετος → καλο-
καλορίζικος → καλο-
καλός
καλοστέκομαι → καλο-
καλοσυγυρισμένος → καλο-
καλοσυνάτα → καλός
καλοσυνάτος → καλός

καλλιεργώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ ασχολούμαι συστηματικά με γεωργικές εργασίες και την παραγωγή αγροτικών προϊόντων: *Στην περιοχή ~ καπνά.* ❷ βοηθώ με τεχνητά μέσα κπ βιολογικό είδος να αναπτυχθεί: *~ οπωροκηπευτικά/ψάρια.* ❸ (μτφ.) διαμορφώνω κπ με την κατάλληλη αγωγή ή εκπαίδευση: *Έχεις ταλέντο, αλλά πρέπει να το καλλιεργήσεις κιόλας.* ❹ (μτφ.) φροντίζω να αναπτυχθεί κτ: *Καλλιεργήθηκε η αλληλεγγύη και συνεργασία μεταξύ τους.* **καλλιέργεια** η. **καλλιεργημένος -η -ο**: μτχ. ως επίθ. ❶ αυτός που έχει καλλιεργηθεί με τις σημ. 1 & 2. ❷ αυτός που έχει πνευματική καλλιέργεια. **καλλιεργήσιμος -η -ο. καλλιεργητής** ο, **-ήτρια** η. **καλλιεργητικός -ή -ό.**

> Το ρ. *καλλιεργώ είναι* σημδ. από το γαλλ. *cultiver* και προέρχεται από το ελνστ. παθ. *καλλιεργοῦμαι* (για χωράφι) «καλά δουλεμένο» (μσν. μτχ. *οἱ καλλιεργοῦντες* «αυτοί που πράττουν καλά έργα»).

καλλιτέχνης ο, **-ιδα** & [επίσ.] **καλλιτέχνις** η: ❶ αυτός που ασχολείται με τις τέχνες ή τα γράμματα: *Στη συναυλία συμμετέχουν πολλοί ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που κάνει κτ πολύ καλά: *Ο Γιάννης είναι ~ στη μαγειρική.* **καλλιτεχνικός -ή -ό. καλλιτεχνικά** (επίρρ.). **καλλιτέχνημα** το: καλλιτεχνικό έργο. **καλλιτεχνία** η.

καλλονή η: ❶ όμορφη γυναίκα: *Γνώρισε μια ξανθή ~.* ❷ ιδιότητα όμορφου ανθρώπου, πράγματος, τοποθεσίας κτλ. = ομορφιά ≠ ασχήμια: *περιοχή ξεχωριστής ~.*

κάλλος το • *κάλλους, κάλλη*: ❶ ιδιότητα ή σύνολο χαρακτηριστικών προσώπου ή πράγματος που ευχαριστούν τις αισθήσεις και την ψυχή μας = ομορφιά: *Το σωματικό ~ χάνεται, το ηθικό ~ όμως είναι άφθαρτο.* ❷ πληθ. τα φυσικά προσόντα κπ: ***τα πάχη μου, τα ~ μου.***

καλλωπίζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ ή κτ όμορφο: *Στέκεται και ~ μπροστά στον καθρέφτη με τις ώρες.* **καλλωπισμός** ο. **καλλωπιστικός -ή -ό.**

> Από το *καλλ(ι)+ωπίζω* (< *ὤψ* «πρόσωπο»).

καλο- & καλό-: ως α΄ συνθ. προσδίδει στο β΄ συνθ. ❶ την ιδιότητα του καλού ή του ωραίου: *καλόκαρδος, καλοφτιαγμένος.* ❷ την έννοια της πληρότητας ή της ορθότητας (συχνά με άρνηση): *καλοβλέπω, καλοβουρτσισμένος.*

καλόγερος[1] & **-γηρος** ο, **καλόγρια** & **καλογριά** η: άτομο που εγκαταλείπει τα εγκόσμια και αφοσιώνεται στον Θεό = μοναχός, μοναχή. **καλογερικός -ή -ό. καλογερίστικος -η -ο. καλογερεύω**: (αμτβ.) γίνομαι καλόγερος. **καλογερική** η: η ζωή του καλόγερου.

καλόγερος[2] ο: ΙΑΤΡ φλεγμονή του δέρματος γεμάτη με πύον.

καλόγερος[3] ο: μακρόστενο φορητό έπιπλο για το κρέμασμα ρούχων.

καλοήθης -ης καλόηθες: ❶ (για πράξεις, ενέργειες κτλ.) αυτός που γίνεται με καλοσύνη και ήθος. ❷ ΙΑΤΡ αυτός που δεν είναι θανατηφόρος: *~ όγκος* ≠ κακοήθης. **καλοήθεια** η: η ιδιότητα του καλοήθους.

καλοκαίρι το: ❶ μία από τις τέσσερις εποχές του έτους. ❷ καλός καιρός, με υψηλές θερμοκρασίες: *Έπιασε ~.* **καλοκαιρινός -ή -ό. καλοκαιριάζει**: *απρόσ.* έρχεται καλοκαίρι. **καλοκαιριάτικος -η -ο. καλοκαιριάτικα** (επίρρ.): κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

καλός -ή -ό • συγκρ. *καλύτερος*, υπερθ. *άριστος*: ≠ κακός ❶ (για πρόσωπα ή αφηρημένες έννοιες) αυτός που είναι ηθικός, με ψυχικά προτερήματα και ευγενικά συναισθήματα προς τους άλλους, ή σύμφωνος με την ηθική: *Είναι πολύ ~ κι ευγενική γυναίκα.* = αγαθός. *Οι γονείς δίνουν το ~ παράδειγμα στα παιδιά.* ❷ αυτός που είναι καλής ποιότητας: *Τον σπούδασαν στα καλύτερα σχολεία.* ❸ αυτός που είναι επιτυχημένος ή έχει διακριθεί σε κπ τομέα: *Οι ~ μαθητές πήραν βραβείο.* ❹ αυτός που είναι ταιριαστός ή ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και ικανοποιεί τις απαιτήσεις: *Ήταν πολύ ~ στον ρόλο του. ~ φίλος.* ❺ αυτός που είναι ευχάριστος ή ευνοϊκός: *~ καιρός* ≠ άσχημος. ❻ συνήθως σε προσφωνήσεις προσώπων αγαπημένων: *~ μου παιδί, άκουσέ με!* ❼ σε ευχές: ***η ώρα***

Σύνθετα με καλο-

καλός, ωραίος			***πληρότητα, όπως πρέπει***	
καλόβολος	καλοκαρδίζω	καλόπιστος	καλοαναθρεμμένος	καλοσυνηθίζω
καλόβουλος	καλοκοιτάζω	καλοπληρώνω	καλοβαλμένος	καλοχτενισμένος
καλόγνωμος	καλομαθαίνω	καλοπροαίρετος	καλοδουλεμένος	καλοψήνω
καλοδεχούμενος	καλοντυμένος	καλορίζικος	καλοθρεμμένος	
καλοδιάθετος	καλοπαντρεύω	καλότροπος	καλοκάθομαι	
καλοζωισμένος	καλοπέραση	καλότυχος	καλοστέκομαι	
καλοκάγαθος	καλοπερνώ	καλοφαγάς	καλοσυγυρισμένος	
καλοκαιρία	καλοπέφτω	καλόψυχος		
	καλοπιάνω			

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·185

η ~: ευχή σε κπ που πρόκειται να παντρευτεί. ***με το ~***: ευχή σε κπ που περιμένει κτ: *~ να τους δεχτείτε!* ***~ Πάσχα/Χριστούγεννα/Χρονιά***: ευχές στις αντίστοιχες γιορτές. **καλός** ο, **-ή** η: αγαπημένο πρόσωπο, σύντροφος: *Περίμενε τον ~ της να έρθει.* **καλό** το: ❶ **α.** αυτό που είναι σύμφωνο με την ηθική: *το ~ και το κακό.* **β.** πράξη ή ενέργεια που συμφωνεί με την ηθική: *Κάνε το ~ και ρίξ'το στον γιαλό.* ❷ αυτό που είναι ωφέλιμο για κπ: *Το κάνω για το ~ σου.* **καλή** η: η εξωτερική πλευρά υφάσματος ή ρούχου, η πλευρά που φαίνεται όταν το φοράμε ≠ ανάποδη: *Γύρισε το φόρεμα από την ~, να το δω.* ***γνωρίζω/ξέρω κπ ή κτ από την ~ και από την ανάποδη***: τον γνωρίζω καλά. ***μια και ~***: οριστικά και για πάντα. **καλά** & **καλώς** • *καλύτερα, κάλλιστα* (επίρρ.). **καλυτερεύω** • αόρ. *-ευσα* & *-εψα*: (αμτβ. & μτβ.) γίνομαι καλύτερος ή κάνω κτ καλύτερο = βελτιώνομαι ή βελτιώνω ≠ χειροτερεύω: *Ο καιρός ~. Βλέπω ότι καλυτέρευσες τον γραφικό σου χαρακτήρα.* **καλυτέρευση** η. **καλοσύνη** η: ❶ *χωρίς πληθ.* η ψυχική διάθεση του καλού ανθρώπου. ❷ *με πληθ.* η καλή πράξη: *Κάνεις πολλές ~ τελευταία, τι τρέχει;* **καλοσυνάτος -η -ο. καλοσυνάτα** (επίρρ.).

καλπάζω: (αμτβ.) ❶ (για άλογο) προχωρώ με βηματισμό γρήγορο, τρέχοντας: *εικόνες αλόγων που ~ αγέρωχα.* ❷ (μτφ.) έρχομαι, συμβαίνω ή εξελίσσομαι με πολύ γρήγορο ρυθμό, τρέχω: *Η φαντασία σου ~.* **καλπασμός** ο. **καλπάζων -ουσα -ον**: αυτός που έρχεται, συμβαίνει ή εξελίσσεται με πολύ γρήγορο ρυθμό: *~ αύξηση του πληθωρισμού/λευχαιμία.*

κάλπη η: ❶ ειδικό κουτί με σχισμή στο επάνω μέρος, μέσα στο οποίο ρίχνονται τα ψηφοδέλτια κατά τις εκλογές. ❷ η διαδικασία και το αποτέλεσμα των εκλογών: *Στη μάχη της ~ ρίχνονται τα κόμματα.*

κάλπικος -η -ο: αυτός που δεν είναι αληθινός = κίβδηλος, ψεύτικος, πλαστός: *~ νόμισμα/~ αγάπη.*

καλύπτω -ομαι • αόρ. *κάλυψα*, μππ. *καλυμμένος*: (μτβ.) ❶ σκεπάζω εντελώς κτ με κτ άλλο, ώστε να μη φαίνεται ή να είναι προστατευμένο: *Κάλυπτε με τα χέρια το πρόσωπό της, για να μην την παίρνουν οι κάμερες.* ❷ (μτφ.) προσπαθώ να αποκρύψω τη δράση ή τις ενέργειες κπ, ώστε να μην υποστεί τις συνέπειες: *Μην προσπαθείς να τον καλύψεις, ξέρω ότι είναι ένοχος.* ❸ (μτφ.) ικανοποιώ ή αντεπεξέρχομαι στις οικονομικές, συναισθηματικές κτλ. απαιτήσεις: *Κάλυψε όλα τα έξοδα του ταξιδιού.* ❹ περιγράφω, αναπτύσσω ένα θέμα με λεπτομέρεια: *Η παρουσίαση κάλυψε το θέμα από όλες τις πλευρές. Όλα τα κανάλια θα καλύψουν το γεγονός.* **κάλυμμα** το: ❶ αντικείμενο ή εξάρτημα που χρησιμοποιείται για το κλείσιμο ή την προστασία άλλου. ❷ ύφασμα που χρησιμοποιείται για να καλύψει επιφάνεια: *το ~ του κρεβατιού.* **κάλυψη** η.

καλώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ ζητώ από κπ να έρθει στον χώρο όπου μένω ή εργάζομαι ή εκεί όπου βρίσκομαι = προσκαλώ: *Τους καλέσαμε στο σπίτι για φαγητό.* ❷ φωνάζω δυνατά, για να ακουστώ: *Καλούσε απελπισμένος τους περαστικούς σε βοήθεια.* ❸ (μτφ.) προσελκύω κπ ή κτ, ασκώ έλξη: *Η άγρια φύση τον καλούσε.* ❹ προσπαθώ να επικοινωνήσω με κπ μέσω τηλεφώνου: *Σε καλούν στο τηλέφωνο.* ❺ ως ανώτερη αρχή διατάζω κπ να παρουσιαστεί κάπου για κπ σκοπό: *Τον κάλεσαν στον στρατό. Κλήθηκε ως μάρτυρας υπεράσπισης.* **κλήση** η: ❶ τηλεφωνική επικοινωνία: *Η Πυροσβεστική δέχτηκε πολλές κλήσεις. αστική/υπεραστική ~.* ❷ έγγραφη ειδοποίηση από αρχή: *~ για υπερβολική ταχύτητα.* **κάλεσμα** το.

> Το ουσ. *κλήση* προέρχεται από το ΑΕ *κλῆσις* «πρόσκληση στο δικαστήριο». Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *εκκλησία, έγκλημα, κλητήρας* κτλ.
> **Προσοχή** στην ορθογ. και σημασιολογική διαφορά με το ουσ. *κλίση*, που προέρχεται από το *κλίνω* (☞ **λ.**).

καμάρι το: ❶ αίσθημα υπερηφάνειας: *Κοιτούσε με ~ το δημιούργημά του.* ❷ **α.** οτιδήποτε για το οποίο υπερηφανεύεται κπ = καύχημα: *Το νέο μοντέλο είναι το ~ της αυτοκινητοβιομηχανίας.* **β.** (συνεκδ.) παιδί: *Το ~ μας δε γύρισε ακόμα.* **καμαρώνω**: ❶ (μτβ.) νιώθω υπερήφανος για κπ ή κτ = καυχιέμαι: *Καμάρωνε τα παιδιά της καθώς μεγάλωναν.* ❷ (αμτβ.) έχω αίσθημα υπερηφάνειας. **καμαρωτός -ή -ό. καμαρωτά** (επίρρ.).

κάμερα η: μηχανή που χρησιμοποιείται για τη λήψη εικόνων στην τηλεόραση, τον κινηματογράφο ή τη φωτογραφία: *Είναι σκηνοθέτης που ξέρει να χειρίζεται πολύ επιδέξια την ~.*

καμπάνα η: ❶ μεταλλική κατασκευή που παράγει ήχο και χρησιμοποιείται κυρίως στις εκκλησίες για κάλεσμα των πιστών στις ακολουθίες: *Χτύπησαν οι ~ της Μητρόπολης.* ***φωνή ~***: δυνατή και καθαρή φωνή. ***για ποιον χτυπά η ~***: για κπ που έρχεται η σειρά του για κάτι δύσκολο ή δυσάρεστο: *Είπαν ότι κάποιον θα διώξουν· για να δούμε ~!* ❷ βαριά ποινή

καλοσύνη → καλός
καλοσυνηθίζω → καλο-
καλότροπος → καλο-
καλότυχος → καλο-
καλοφαγάς → καλο-
καλοφτιαγμένος → καλο-
καλοχτενισμένος → καλο-
καλοψήνω → καλο-
καλόψυχος → καλο-
καλπάζω
καλπάζων → καλπάζω
καλπασμός → καλπάζω
κάλπη
κάλπικος
κάλυμμα → καλύπτω
καλύπτω
καλυτέρευση → καλός
καλυτερεύω → καλός
κάλυψη → καλύπτω
καλώ
καλώς → καλός
*καλωσύνη → καλοσύνη
καμάρι
καμαρώνω → καμάρι
καμαρωτά → καμάρι
καμαρωτός → καμάρι
κάμερα
καμιά → κανένας
καμία → κανένας
*καμμιά → καμιά
*καμμία → καμία
καμπάνα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·186

καμπάνια
καμπή
καμπίσιος → κάμπος
κάμπος
καμπόσο → κάμποσος
κάμποσο → κάμποσος
καμπόσος → κάμποσος
κάμποσος
κάμπτω
καμπύλη → καμπύλος
καμπύλος
καμπυλότητα → καμπύλος
καμπυλωτός → καμπύλος
κάμψη → κάμπτω
καν
κανάλι
κάνει → κάνω
κανείς → κανένας
κανένα → κανένας
κανένας
*κάνη → κάννη
κάννη
κανονάκι → κανόνι
κανόνας

που επιβάλλεται για σοβαρό παράπτωμα: *Το δικαστήριο έριξε βαριές ~ στους εμπόρους του λευκού θανάτου.*

καμπάνια η: εκστρατεία με σκοπό την ενημέρωση του κοινού για κτ: *Άρχισε η προεκλογική ~ του κυβερνώντος κόμματος.*

καμπή η: ❶ το σημείο όπου κάμπτεται μια ευθεία: *Ο δρόμος κάνει ~ σ' αυτό το σημείο.* ❷ (μτφ.) χρονική στιγμή καθοριστικών εξελίξεων που αλλάζουν τη μέχρι τώρα πορεία: *Η στιγμή της επιλογής επαγγέλματος είναι μία κρίσιμη ~ της ζωής.*

κάμπος ο: πεδιάδα: *ο θεσσαλικός ~.* **καμπίσιος -α -ο**: αυτός που κατοικεί ή συνδέεται με τον κάμπο: *Εσείς οι ~ πού να ξέρετε από ορειβασία!*

> Από το μσν. *κάμπος*, και αυτό από το λατ. *campus* «πεδιάδα».

κάμποσος & [προφ.] **καμπόσος -η -ο** (αντων. αόρ.): δηλώνει αρκετά ικανοποιητική ποσότητα χωρίς ακριβή προσδιορισμό: *Ήταν ~ μαζεμένοι. ~ φρούτα χάλασαν.* ***κάνω τον καμπόσο***: συμπεριφέρομαι σαν να είμαι σπουδαίος: *Τώρα που έφυγε ο αντίπαλος, ~ και καυχιέται πως θα τον νικήσει.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **κάμποσο** & [προφ.] **καμπόσο** (επίρρ.).

κάμπτω -ομαι • παθ. αόρ. *κάμφθηκα*: (μτβ.) ❶ [επίσ.] λυγίζω κτ ≠ ισιώνω: *Αυτή η σιδερένια βέργα δεν κάμπτεται εύκολα!* ❷ (μτφ.) κάνω κπ ή κτ να υποχωρήσει: *Οι παρακλήσεις έκαμψαν τις αντιστάσεις των γονέων μας και μας επέτρεψαν να πάμε στην εκδρομή.* **κάμψη** η: ❶ λύγισμα ενός μέλους του σώματος ή της σπονδυλικής στήλης: *η ~ της μέσης.* ❷ (μτφ.) μείωση ή πτώση ≠ αύξηση: *Διαπιστώθηκε ~ των εξαγωγών το τελευταίο εξάμηνο.*

καμπύλος -η -ο: αυτός που μοιάζει με σχήμα τόξου: *~ τροχιά.* **καμπύλη** η: ❶ ΓΕΩΜ η καμπύλη γραμμή. ❷ *πληθ.* τα καμπύλα μέρη του γυναικείου σώματος (στήθος, γοφοί κτλ.): *γυναίκα με ωραίες ~.* **καμπυλότητα** η. **καμπυλωτός -ή -ό**: αυτός που έχει σχήμα καμπύλης: *Το σκέπασμα του δοχείου είναι ~.*

> Από το ΑΕ *καμπῦλος* < *καμπή* < ρ. *κάμπτω*.

καν (επίρρ.): χρησιμοποιείται για να δώσουμε έμφαση σε άρνηση: *Έφυγε χωρίς ~ να μου μιλήσει. Ούτε ~ μας ρώτησε αν συμφωνούμε μαζί του!*

κανάλι το: ❶ βαθύ και μακρύ αυλάκι για τη μεταφορά νερού που χρησιμοποιείται για πότισμα μιας περιοχής. ❷ φυσικό ή τεχνητό άνοιγμα σε θάλασσα, ποταμό κτλ., (και ειδικ.) η διώρυγα. ❸ (μτφ.) ζώνη συχνότητας από την οποία εκπέμπονται σήματα εικόνας και ήχου, και (συνεκδ.) σταθμός μετάδοσης στην τηλεόραση ή το ραδιόφωνο: *τηλεοπτικό /ραδιοφωνικό/κρατικό/ιδιωτικό ~.* ❹ (μτφ.) μέσο επικοινωνίας: *Ανοίγει ~ επικοινωνίας μεταξύ κυβέρνησης και εργαζομένων.*

κανένας & **κανείς καμία** & **καμιά κανένα** (αντων. αόρ.): ❶ (σε αρνητ. προτ.) χρησιμοποιείται για να δηλώσουμε αόριστα ότι ούτε για ένα πρόσωπο ή πράγμα δεν ισχύει ό,τι αναφέρεται στην πρόταση: *~ δεν ήρθε σήμερα. ~ στιγμή δεν ήταν καλύτερη από αυτή.* ❷ αναφέρεται αόριστα και γενικά σε πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση κτλ. = κάποιος: *Μίλησε ~; Θες να παίξουμε ~ παιχνίδι; Αν δεν έρθει ~ γνωστός σύντομα, θα φύγουμε.* ❸ (με αριθμούς, ποσοτικά ουσ. κτλ.) δηλώνει κοντινό μέγεθος, ποσότητα κτλ.: *Ήταν ~ δεκαριά γνωστοί. Το ταξίδι διαρκεί ~ δίωρο.* **κανένας** ο: γενικά και αόριστα ο καθένας, όλοι: *Όταν ~ θέλει κάτι πολύ, το πετυχαίνει.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κάννη η: σωλήνας πυροβόλου όπλου μέσα από τον οποίο εκτοξεύεται το βλήμα: *Έβαλε την ~ στον κρόταφο και απειλούσε να αυτοκτονήσει.*

κανόνας ο: ❶ αρχές με βάση τις οποίες λειτουργεί κτ: *~ της Γραμματικής. Σέβομαι τους άγραφους ~.* ❷ ό,τι συμβαίνει συνήθως ή ό,τι έχει καθιερωθεί να γίνεται ≠ εξαίρεση: *Η σημερινή κακή εμφάνιση της ομάδας ήταν η εξαίρεση, όχι ο ~.* ***κατά ~***: συνήθως: *Δεν έρχεται ~, αλλά για σένα θα κάνει μια εξαίρεση.* ❸ όργανο με το οποίο χαράζουμε ευθείες γραμμές ή μετράμε το μήκος = χάρακας. ❹ ύμνος της εκκλησίας. **κανονικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σύμφωνος με τους υπάρχοντες κανόνες: *Έτρεχα με ~ ταχύτητα.* ❷ αυτός που είναι φυσιολογικός, που δεν παρουσιάζει ανωμαλία: *Η θερμοκρασία σου είναι ~.* ❸ αυτός που είναι κοντά στον μέσο όρο: *Να μου βάλεις μια ~ μερίδα.* **κανονικά**: (επίρρ.) ❶ σύμφωνα με τον νόμο, με τους κανόνες: *~, πρέπει να σε τιμωρήσω γι' αυτό που έκανες.* ❷ ακριβώς, όπως προβλέπεται: *Τα σχολεία θα λειτουργήσουν ~ αύριο, παρά την κακοκαιρία.* **κανονικότητα** η: η ιδιότητα του κανονικού. **κανονίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ορίζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·187

τους κανόνες που ρυθμίζουν κτ: *Έχω κανονίσει όλες τις λεπτομέρειες.* ❷ προγραμματίζω, σχεδιάζω κτ με άλλον: *Πότε κανονίσατε να βγούμε;* ❸ αναγκάζω κπ να συμμορφωθεί = τιμωρώ: *Όταν έλθει ο πατέρας σου, θα σε κανονίσει!* **κανονισμός** ο: ❶ σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη λειτουργία ενός οργανισμού κτλ., καθώς και το σχετικό έντυπο: *ο ~ της Βουλής. Κοίτα στην πρώτη σελίδα του ~ της πολυκατοικίας.* **κανονιστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την τήρηση ή την επιβολή κανονισμού.

κανόνι το: ❶ πυροβόλο όπλο που εκτοξεύει μεγάλα βλήματα σε μεγάλες αποστάσεις. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που είναι πολύ καλό σε κτ: *Είναι ~ στη Φυσική.* **κανονάκι** το: ❶ μικρό κανόνι. ❷ ΜΟΥΣ παραδοσιακό μουσικό όργανο. **κανονιά** η: βολή κανονιού και ο κρότος που ακολουθεί: *Η έκρηξη της φιάλης υγραερίου έμοιαζε με ~.* **κανονιέρης** ο: ❶ ο πυροβολητής. ❷ (μτφ.) ποδοσφαιριστής που βάζει πολλά γκολ. **κανονιοβολώ -ούμαι**: (μτβ.) ρίχνω βολές με κανόνι εναντίον κπ. **κανονιοβολισμός** ο: κανονιά: *Την ώρα της παρέλασης ακούστηκαν ~ από τον Λυκαβηττό.*

κάνω • μππ. *καμωμένος*: (μτβ.) ❶ φτιάχνω, κατασκευάζω, δημιουργώ: *Έκανα και λίγα κουλούρια.* ❷ **α.** γεννώ: *Έκανε κοριτσάκι.* **β.** παράγω: *Η ροδακινιά δεν έκανε φέτος ροδάκινα.* ❸ τακτοποιώ, καθαρίζω: *Θα ~ πρώτα τα τζάμια και μετά το υπόλοιπο δωμάτιο.* ❹ αποκτώ: *Έχω κάνει καλούς φίλους στην Κέρκυρα.* ❺ προσφέρω: *Τι δώρο να σου ~;* = χαρίζω. ❻ συχνά το ρ. ***κάνω*** με ουσιαστικό είναι συνώνυμο με ρήμα ομόρριζο με το ουσιαστικό: *~ ταξίδι*: ταξιδεύω. *~ συζήτηση*: συζητώ. *~ θόρυβο*: θορυβώ. ❼ ασκώ κπ επάγγελμα: *Για ένα διάστημα έκανα πωλήτρια.* ❽ καταβάλλω προσπάθειες, προκειμένου να πετύχω κτ: *Θα ~ ό,τι μπορώ! ~ το χρέος μου.* ❾ ενεργώ εναντίον κπ: *Αν σε πειράξει, θα δεις τι θα του ~!* ❿ φέρνω κπ σε κάποια ευχάριστη ή δυσάρεστη κατάσταση: *Υπόσχομαι να σε ~ ευτυχισμένη.* ⓫ αναγκάζω κπ να κάνει κτ: *Θα τον ~ να σου ζητήσει αμέσως συγγνώμη.* ⓬ έχω σημαντική επίδραση σε κπ ή κτ, συμβάλλω αποφασιστικά σε κτ: *Έκανε το κόμμα πρώτη πολιτική δύναμη.* ⓭ διορίζω, εκλέγω: *Τον έκαναν αρχηγό της ομάδας.* ⓮ προσποιούμαι: *~ πως δεν έχει λεφτά.* ⓯ είμαι κατάλληλος για κπ ή κτ: *Δεν ~ για πρόεδρος.* ⓰ σε ερώτηση για την υγεία κπ: *Τι κάνετε;* ⓱ διανύω μια απόσταση: *Έκανα δύο χιλιόμετρα μέχρι να βρω φαρμακείο.* ⓲ χρειάζομαι ορισμένο χρόνο για κτ: *Έκαναν δύο μήνες να βγάλουν τα αποτελέσματα.* ⓳ προξενώ κτ σε κπ: *Το πολύ ξενύχτι δεν ~ καλό.* ⓴ *τριτοπρ.* κοστίζει, έχει: *Πόσο ~ αυτό;* **κάνει:** *απρόσ.* **α.** για καιρικές συνθήκες: *Το Πάσχα έκανε πολύ κρύο.* **β.** επιτρέπεται: *Δεν ~ να μιλάς έτσι!*

καπέλο το: ❶ κάλυμμα του κεφαλιού, το οποίο φοράμε για λόγους κομψότητας, προφύλαξης ή επαγγελματικούς: *Φορούσε ένα κόκκινο ~.* ❷ (μτφ.) παράνομη αύξηση στην τιμή προϊόντος: *Πουλούσε τα κεράσια με ~.* **καπελώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ φοράω καπέλο σε κπ. ❷ (μτφ.) επιβάλλω τις θέσεις μου σε άλλους: *Κατηγόρησε το Δημοτικό Συμβούλιο ότι έχει καπελωθεί από τα κόμματα.* **καπέλωμα** το: το να επιβάλλει κπ τις θέσεις του σε μια ομάδα. **καπελάς** ο, **-ού** η: πρόσωπο που κατασκευάζει ή πουλάει καπέλα.

καπετάνιος ο, **-ισσα** η: ❶ κυβερνήτης πλοίου = πλοίαρχος: *Ο ~ έχει ανέβει στο κατάστρωμα.* ❷ *θηλ.* **α.** σύζυγος καπετάνιου. **β.** γυναίκα καπετάνιος. ❸ ΙΣΤ αρχηγός σώματος οπλισμένων ανδρών = οπλαρχηγός: *Ήταν ~ στο αρματολίκι της Ρούμελης.* **καπετάν** ο • άκλ.: [οικ.] (με όνομα προσώπου) καπετάνιος: *ο ~ Ανδρέας.* **~ φασαρίας**: πρόσωπο που προκαλεί μεγάλη φασαρία ή αναστάτωση.

καπηλειό το: μικρή ταβέρνα. **κάπελας** ο: ιδιοκτήτης καπηλειού.

Από το ΑΕ *καπηλεῖον* «ταβέρνα».

καπηλεύομαι: (μτβ.) εκμεταλλεύομαι ιδεολογίες, ιδανικά ή πρόσωπα για το δικό μου συμφέρον: *Κάποιοι δικαστές καπηλεύονται την εξουσία που έχουν και ευνοούν άνομα συμφέροντα.* **καπηλεία** η. **κάπηλος** ο: αυτός που καπηλεύεται κπ ή κτ.

καπιταλισμός ο: ΠΟΛ οικονομικό και κοινωνικό σύστημα στο οποίο τα κεφάλαια των ιδιωτών αποτελούν τον βασικό παράγοντα της οικονομικής ζωής = κεφαλαιοκρατία. **καπιταλιστικός -ή -ό**. **καπιταλιστής** ο, **-ίστρια** η: οπαδός του καπιταλισμού.

Από το γαλλ. *capitalisme*, το οποίο προέρχεται από το *capital* κι αυτό με τη σειρά του από το λατ. *capitalis* (*caput* «κεφάλι»).

κανόνι
κανονιά → κανόνι
κανονιέρης → κανόνι
κανονίζω → κανόνας
κανονικά → κανόνας
κανονικός → κανόνας
κανονικότητα → κανόνας
κανονιοβολισμός → κανόνι
κανονιοβολώ → κανόνι
κανονισμός → κανόνας
κανονιστικός → κανόνας
κάνω
καπελάς → καπέλο
κάπελας → καπηλειό
καπέλο
καπελού → καπέλο
καπέλωμα → καπέλο
καπελώνω → καπέλο
καπετάν → καπετάνιος
καπετάνιος
καπετάνισσα → καπετάνιος
καπηλεία → καπηλεύομαι
καπηλειό
καπηλεύομαι
κάπηλος → καπηλεύομαι
καπιταλισμός
καπιταλιστής → καπιταλισμός
καπιταλιστικός → καπιταλισμός
καπιταλίστρια → καπιταλισμός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·188

κάπνα → καπνός
καπνιά → καπνός
καπνίζω → καπνός
κάπνισμα → καπνός
καπνιστήριο → καπνός
καπνιστής → καπνός
καπνίστρια → καπνός
καπνός
κάποιος
κάποτε
κάπου
κάπως
καραβάνι
καραντίνα
καρατόμηση → καρατομώ
καρατομώ
καρβουνιάζω → κάρβουνο
κάρβουνο
καρδιά
καρδιακή → καρδιά
καρδιακός → καρδιά

καπνός ο • πληθ. *καπνά* (στη σημ. 2): ❶ μείγμα από αέρια και στερεά σωματίδια, το οποίο βγαίνει όταν καίμε κτ: *Ο ~ του τσιγάρου με ενοχλεί.* ***γίνομαι ~***: εξαφανίζομαι: *Ο κλέφτης πήρε το πορτοφόλι και έγινε ~.* ❷ φυτό του οποίου τα φύλλα χρησιμοποιούνται για την κατασκευή τσιγάρων, πούρων κτλ.: *Τα ελληνικά ~ είναι καλής ποιότητας.* ❸ προϊόν από επεξεργασμένα φύλλα καπνού που το καπνίζουν ή το μασούν: *αρωματικός ~.* **καπνίζω -ομαι**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ., για άνθρ.) εισπνέω και εκπνέω καπνό από τσιγάρο, πούρο κτλ.: *~ δύο πακέτα την ημέρα. ~ σαν φουγάρο.* ❷ (μτβ.) εκθέτω κπ ή κτ στην επίδραση του καπνού: *Το ταβάνι είναι καπνισμένο από τα κεριά.* ❸ (μτβ.) συντηρώ ορισμένες τροφές με έκθεσή τους σε καπνό που προέρχεται από φωτιά: *~ κρέας χοιρινό.* ❹ (αμτβ., για πργ.) βγάζω καπνό: *Το τζάκι ~.* **κάπνισμα** το: το να καπνίζει κανείς: *Απαγορεύεται το ~.* **καπνιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που συνηθίζει να καπνίζει. **καπνιστήριο** το: ειδικός χώρος για κάπνισμα. **κάπνα** η: ❶ καπνός: *Τσούζαν τα μάτια μας από την ~.* ❷ καπνιά, αιθάλη: *Έπεσε ~ από την καπνοδόχο στο τζάκι.* **καπνιά** η: η μαύρη σκόνη που αφήνει ο καπνός: *Η σόμπα γέμισε ~.*

κάποιος -α -ο (αντων. αόρ.) • & (κυρ. σε θέση ουσ.) [προφ.] γεν. εν. *καποιανού*, πληθ. *καποιανών*: ❶ αναφέρεται αόριστα και γενικά σε πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση κτλ.: *Σε ζήτησε ~ στο τηλέφωνο. Για να μην έρθει, ~ πρόβλημα θα έχει!* ❷ δηλώνει ποσότητα, μέγεθος κτλ. που δεν είναι μεγάλο ή πολύ, αλλά ούτε και τόσο μικρό ή λίγο, ώστε να το αγνοήσουμε: *Βρήκα ~ δυσκολίες, αλλά όχι πολλές.* ❸ δηλώνει μέρος ενός συνόλου: *~ μπορεί να δεχθούν, αλλά όχι όλοι.* ❹ (ως επίθ., για πρόσ.) αυτός που είναι σπουδαίος, που έχει σημαντική θέση, δύναμη ή αξία: *Από τότε που κέρδισε το λαχείο, νομίζει ότι είναι ~.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κάποτε (επίρρ.): σε κπ χρονική στιγμή που δεν προσδιορίζεται, στο παρελθόν ή στο μέλλον: *Ήταν ~ ένας βασιλιάς. Θα σου απαντήσει ~, αλλά δεν ξέρω πότε.*

κάπου (επίρρ.): ❶ σε κπ σημείο που δεν προσδιορίζεται ακριβώς: *~ μέσα στο γραφείο είναι, αλλά δεν το βλέπω!* (και μτφ.) *~ πρέπει να έχω σφάλει κι εγώ!* ❷ (με επανάληψη) μερικές φορές, όχι συχνά: *~ ~ μας θυμάται και παίρνει τηλέφωνο.* ❸ (σε αριθμ. έκφρ.) για ποσότητα που δεν προσδιορίζεται ακριβώς = περίπου: *Είναι ~ δέκα μαθητές.*

κάπως (επίρρ.): ❶ με κάποιον τρόπο που δεν προσδιορίζεται: *~ πρέπει να το λύσουμε και αυτό το θέμα. ~ έτσι έγινε και…* ❷ σε μικρό βαθμό ή ποσότητα = λίγο: *Είναι ~ φοβισμένη. Ζαλίζομαι ~.*

καραβάνι το: ❶ ομάδα ταξιδιωτών που ταξιδεύουν μαζί, κυρίως στην έρημο, με καμήλες και άλλα ζώα: *~ Βεδουΐνων διασχίζουν τη Σαχάρα.* ❷ (μτφ.) μεγάλη ομάδα ανθρώπων που μετακινούνται προς μια περιοχή: *~ προσφύγων.*

Από τη μσν. λ. *καραβάνι* και αυτή με τη σειρά της από την περσική *karwan*.

καραντίνα η: απομόνωση ανθρώπων ή ζώων όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι μπορεί να μεταδώσουν επιδημίες: *Τα κοπάδια μπήκαν σε ~, επειδή εντοπίστηκε κρούσμα μελιταίου πυρετού.*

καρατομώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κόβω το κεφάλι κπ = αποκεφαλίζω: *Στη Γαλλική Επανάσταση πολλοί αντίπαλοι του Ροβεσπιέρου καρατομήθηκαν.* ❷ (μτφ.) διώχνω κπ από τη θέση του = απολύω: *Μετά τις αποκαλύψεις του Τύπου, καρατομήθηκε η ηγεσία της Αστυνομίας.* **καρατόμηση** η.

Από το ΑΕ ρ. *καρατομῶ*, σύνθετο από τα *κάρα* «κεφάλι» + *τομῶ* (< *τομή* < ρ. *τέμνω* «κόβω»).

κάρβουνο το: στερεό καύσιμο που είτε βγαίνει από τη γη είτε παράγεται από το κάψιμο ξύλου = [επίσ.] άνθρακας. **καρβουνιάζω**: (αμτβ.) γίνομαι κάρβουνο.

καρδιά η: ❶ ΙΑΤΡ κοίλο μυϊκό όργανο που λειτουργεί ως αντλία για την κυκλοφορία του αίματος και βρίσκεται στο αριστερό μέρος του ανθρώπινου θώρακα: *εγχείρηση καρδιάς.* ❷ το κέντρο των συναισθημάτων του ανθρώπου: *Θα περάσεις καλά μαζί του, έχει χρυσή ~.* ***από καρδιάς/με όλη μου την ~/από τα βάθη της καρδιάς μου***: με πλήρη ειλικρίνεια και αγάπη. ***γελώ με την ~ μου***: γελάω πάρα πολύ. ***πήγε να σπάσει η ~ μου***: φοβήθηκα πολύ. ***το λέει η ~ του***: έχει πολύ θάρρος. ❸ το κέντρο, το μέσο (τοπικά ή χρονικά): *στην ~ της Βενετίας, στην πλατεία του Αγίου Μάρκου. Στην ~ του καλοκαιριού ξέσπασε μια απίστευτη κακοκαιρία.* ❹ (μτφ.)

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·189

το κεντρικό στοιχείο, η ουσία: *Η ~ της κρίσης εντοπίζεται στις κακές τους σχέσεις.* ❺ το εσωτερικό τμήμα, το τρυφερό μέρος ενός φυτού ή καρπού: *η ~ του μαρουλιού.* **καρδιακός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την καρδιά και τη λειτουργία της: *Υπέστη βαρύ ~ επεισόδιο.* ❷ αυτός με τον οποίο μας συνδέουν στενοί συναισθηματικοί δεσμοί: *Μεγαλώσαμε μαζί, είμαστε φίλοι ~.* **καρδιακός** ο, **-ή** η: πρόσωπο που πάσχει από την καρδιά του.

καρέκλα η: ❶ έπιπλο που χρησιμοποιείται ως κάθισμα για ένα άτομο και έχει στήριγμα για την πλάτη: *Αγόρασε καινούριες ~ για το γραφείο του.* ❷ (μτφ.) αξίωμα ή θέση: *Δε νοιάζεται για τον λαό, τον ενδιαφέρει μόνο η ~ του υπουργού.*

καρκίνος ο: ❶ ΙΑΤΡ κακοήθης όγκος που δημιουργείται στους ιστούς των ανθρώπων ή των ζώων: *~ των πνευμόνων.* ❷ **Καρκίνος** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ ονομασία αστερισμού. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το τέταρτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό. **καρκινογόνος -ος** & [προφ.] **-α -ο**: αυτός που προκαλεί ή ευνοεί την εμφάνιση της ασθένειας του καρκίνου: *Σε πολλά τρόφιμα ανιχνεύτηκαν ~ ουσίες.*

καρπός ο: ❶ προϊόν φυτού: *Το κεράσι είναι ~ της κερασιάς.* ❷ (μτφ.) προϊόν ανθρώπινης δραστηριότητας: *Το βιβλίο αυτό είναι ~ έρευνας δέκα ετών. Απολαμβάνει τους ~ των κόπων του.* ❸ ΑΝΑΤ το τμήμα του χεριού ανάμεσα στο μπράτσο και στο χέρι. **καρπερός -ή -ό**: ❶ αυτός που δίνει πολλούς καρπούς: *~ χωράφι* = γόνιμος, εύφορος. ❷ (για άνθρωπο ή ζώο) αυτός που γεννά πολλά παιδιά: *~ αγελάδα.* **καρπίζω**: (αμτβ.) βγάζω καρπούς. **καρπώνομαι**: (μτβ.) αποκομίζω κέρδος ή ωφέλεια από κτ: *Δουλεύουν όλοι, αλλά πάντα αυτός ~ τη δόξα.*

καρποφόρος -α -ο: ❶ αυτός που παράγει καρπούς: *~ δέντρο.* ❷ (μτφ., για ενέργεια κτλ.) αυτός που αποβαίνει ωφέλιμος = γόνιμος: *Η συνάντησή τους ήταν πολύ ~.* **καρποφορώ**: (αμτβ.) ❶ παράγω καρπούς: *Οι λεμονιές αυτές ~ δύο φορές τον χρόνο.* ❷ (μτφ., για ενέργεια, δραστηριότητα) έχω θετικά αποτελέσματα = αποδίδω: *Καρποφόρησαν οι διαπραγματεύσεις.* **καρποφορία** η.

κάρτα η: ❶ μικρό ορθογώνιο κομμάτι από σκληρό χαρτί ή πλαστικό στο οποίο αναγράφονται ή πιστοποιούνται τα στοιχεία του κατόχου: *~ απεριορίστων διαδρομών* (σε μέσο μαζικής μεταφοράς). *επαγγελματική ~* (δηλώνει το επάγγελμα, τη διεύθυνση, το τηλέφωνο κτλ. κπ). *πιστωτική ~* (χρησιμοποιείται αντί χρημάτων). ❷ ορθογώνιο κομμάτι από σκληρό χαρτί με κπ παράσταση στη μια πλευρά, το οποίο στέλνουμε ταχυδρομικά σε φίλους ή γνωστούς: *χριστουγεννιάτικη ~.* ❸ ΑΘΛ ***κόκκινη/κίτρινη ~***: κάρτα με την οποία ο διαιτητής βγάζει από το παιχνίδι ή προειδοποιεί παίκτη. ❹ ΤΕΧΝΟΛ εξάρτημα του υπολογιστή: *~ ήχου/γραφικών.*

καρύδι το: ❶ καρπός της καρυδιάς. ***κάθε καρυδιάς ~***: πλήθος ανθρώπων κάθε είδους: *Στο πάρτι είχε μαζευτεί ~.* ***σκληρό ~***: άτομο που έχει χαρακτήρα και συμπεριφορά σκληρή ή προβάλλει ισχυρή αντίσταση σε κτ. ❷ [οικ.] προεξοχή στη μέση του λαιμού. **καρυδιά** η: είδος δέντρου. **καρυδένιος -α -ο**: αυτός που είναι από ξύλο καρυδιάς. **καρυδώνω**: (μτβ.) πιέζω κπ στον λαιμό, στο καρύδι, για να τον σκοτώσω = στραγγαλίζω.

καρφί το: ❶ μακρόστενο μεταλλικό αντικείμενο με μια μυτερή και μια πιο πλατιά πλευρά, το οποίο χρησιμεύει στη στήριξη ή συναρμολόγηση αντικειμένων ή κατασκευών: *Κρέμασα τον πίνακα με ένα ~.* ❷ [μειωτ.] (μτφ.) άνθρωπος που αποκαλύπτει σε τρίτους πράξεις άλλου: *Αν το πεις στον διευθυντή, θα είσαι μεγάλο ~.* ❸ [προφ.] (μτφ.) προσβλητικό σχόλιο που με πλάγιο τρόπο δηλώνει αυτό που πραγματικά θέλουμε να πούμε: *Συνεχώς έριχνε ~ στην πεθερά της.* ❹ ΑΘΛ (στο βόλεϊ, τένις κτλ.) αιφνιδιαστικό και δυνατό χτύπημα της μπάλας προς την αντίπαλη περιοχή. **καρφώνω -ομαι** (μτβ.). **κάρφωμα** το. **καρφωτός -ή -ό. καρφωτά** (επίρρ.).

καρφίτσα η: ❶ μικρή και λεπτή μεταλλική βελόνα, μυτερή από τη μια πλευρά και με στρογγυλή κεφαλή από την άλλη, που χρησιμοποιείται στη ραπτική. ***δεν πέφτει ~***: για μέρος που έχει πάρα πολύ κόσμο. ❷ κόσμημα που φοριέται συνήθως στο πέτο. **καρφιτσώνω -ομαι** (μτβ.). **καρφίτσωμα** το.

κάστρο το: κτίσμα περιστοιχισμένο από πανύψηλους τοίχους, που προστάτευε την πόλη και τους κατοίκους της από τους εισβολείς = φρούριο, οχυρό: *το ~ της Δημητσάνας.*

κατα- κατ- καθ- & κατά- κάτ- κάθ-: ως α΄ συνθ. δηλώνει: ❶ **α.** κάτω, προς τα κάτω: *κατέρχομαι.* **β.** (μτφ.) ηρεμία, σταμάτημα κπ αναταραχής: *καταλαγιάζω.* ❷ ότι αυτό που εκφρά-

καρέκλα
καρκινογόνος → καρκίνος
καρκίνος
καρπερός → καρπός
καρπίζω → καρπός
καρπός
καρποφορία → καρποφόρος
καρποφόρος
καρποφορώ → καρποφόρος
καρπώνομαι → καρπός
κάρτα
καρυδένιος → καρύδι
καρύδι
καρυδιά → καρύδι
καρυδώνω → καρύδι
καρφί
καρφίτσα
καρφίτσωμα → καρφίτσα
καρφιτσώνω → καρφίτσα
κάρφωμα → καρφί
καρφώνω → καρφί
καρφωτά → καρφί
καρφωτός → καρφί
κάστρο
κατ' → κατά[1]
κατ- → κατα-
κάτ- → κατα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·190

κατ' αρχάς → σχ. καταρχήν
κατ' αρχήν → καταρχήν
κατ' εξοχήν → κατεξοχήν
κατ' ευθείαν → κατευθείαν
κατά → κατά[1]
κατα-
κατά- → κατα-
κατά[1]
κατά[2] → κατά[1]
καταβάλλω
κατάβαση → κατεβαίνω
καταβολή → καταβάλλω
καταβρέχω → κατα-
καταγγελία → καταγγέλλω
καταγγέλλω
καταγίνομαι
κάταγμα
κατάγομαι
καταγραφή → καταγράφω
καταγράφω
καταγωγή → κατάγομαι
καταδεικνύω
καταδεικτικός → καταδεικνύω
κατάδειξη → καταδεικνύω
καταδεκτικός → καταδέχομαι
καταδεκτικότητα → καταδέχομαι
καταδέχομαι
καταδίδω
καταδικάζω
καταδικαστέος → καταδικάζω
καταδικαστικά → καταδικάζω
καταδικαστικός → καταδικάζω
καταδίκη → καταδικάζω
καταδιωκτικό → κατα-
καταδιωκτικός → κατα-
καταδιώκω → κατα-
καταδίωξη → κατα-
καταδότης → καταδίδω
καταδότρια → καταδίδω
καταδυναστεύω → κατα-

ζει το β΄ συνθ. γίνεται ή ισχύει σε μεγάλο βαθμό ή απολύτως: *κατακοκκινίζω, κατάκαρδα*. ❸ το μέσο της χρονικής περιόδου που δηλώνει το β΄ συνθ.: *κατακαλόκαιρο, καταμεσήμερο*. ❹ εναντιότητα, βία, πίεση: *καταπιέζω*. ❺ κατάταξη: *καταμετρώ*.

κατά[1] & (πριν από φωνήεν) **κατ'** & **καθ'** (πρόθ.): δηλώνει ❶ (+ αιτ.) τον τρόπο με τον οποίο γίνεται κτ: *~ λάθος/τύχη/σύμπτωση/κανόνα*. ❷ (+ γεν.) αντίθεση, εναντίωση σε κτ ή κπ = εναντίον ≠ υπέρ: *Είναι ~ της θανατικής ποινής*. ❸ (+ αιτ.) αναφορά σε ορισμένη θεωρία ή άποψη κάποιου = σύμφωνα με: *~ τον Αριστοτέλη/γενική ομολογία*. ❹ (+ αιτ./επίρρ.) τοπικό ή χρονικό σημείο κοντινό σε αυτό που αναφέρουμε: *Θα έλθει ~ τις 10. Έλα ~ δω*. ❺ (+ αιτ.) επιμερισμό, κατανομή ενός συνόλου σε μέρη: *Έφτασαν ~ ομάδες και όχι όλοι μαζί*. **κατά[2]** (επίρρ.): αρνητικά, εχθρικά = εναντίον ≠ υπέρ: *Ψήφισε ~*. **κατά** τα: αρνητικά σημεία μιας κατάστασης = μειονεκτήματα ≠ υπέρ: *Βρήκα περισσότερα τα ~ της πρότασής του, οπότε αρνήθηκα*.

καταβάλλω -ομαι • πρτ. *κατέβαλλα*, αόρ. *κατέβαλα*, παθ. αόρ. *καταβλήθηκα*, μππ. *καταβεβλημένος* & [σπάν.] *καταβλημένος*: (μτβ.) ❶ νικώ, φθείρω κπ: *Μην αφήσεις το άγχος να σε ~. Τον κατέβαλε η αρρώστια*. = καταπονώ. ❷ διαθέτω τις σωματικές ή ψυχικές μου δυνάμεις σε κτ: *~ υπεράνθρωπες προσπάθειες να είμαι υπομονετικός*. ❸ [επίσ.] δίνω χρηματικό ποσό ≠ εισπράττω: *Τα χρήματα καταβάλλονται στην τράπεζα*. **καταβολή** η.

καταγγέλλω -ομαι • πρτ. *κατήγγελλα*, αόρ. *κατήγγειλα* & *κατάγγειλα*, παθ. αόρ. *καταγγέλθηκα*: (μτβ.) ❶ κάνω μήνυση εναντίον κπ: *Κατήγγειλαν τη ληστεία στο αστυνομικό τμήμα*. ❷ αναφέρω παράνομη πράξη, εκφράζω δημόσια την αντίθεσή μου εναντίον προσώπου ή ενέργειας: *Οι οικολόγοι κατήγγειλαν την καταστροφή*. **καταγγελία** η.

καταγίνομαι • μόνο ενστ. και πρτ.: (αμτβ.) ασχολούμαι σοβαρά και με επιμονή με κτ: *Τελευταία ~ με την ποίηση*.

κάταγμα το: ΙΑΤΡ σπάσιμο κόκαλου: *~ της σπονδυλικής στήλης/κρανίου*.

κατάγομαι • μόνο ενστ. και πρτ.: (αμτβ.) προέρχομαι από κάπου (τόπο, οικογένεια, φυλή): *~ από την Ελλάδα. ~ από μεγάλη οικογένεια πολιτικών*. **καταγωγή** η.

καταγράφω -ομαι • αόρ. *κατέγραψα*, παθ. αόρ. *καταγράφηκα* & *-φτηκα*, μππ. *καταγραμμένος* & [επίσ.] *καταγεγραμμένος*: (μτβ.) ❶ γράφω επίσημα στοιχεία κατά σειρά ή σε κατάλογο: *~ στατιστικά στοιχεία*. ❷ παρατηρώ και σημειώνω ειδικά στοιχεία, γεγονότα: *Οι σεισμογράφοι ~ από χθες σεισμικές δονήσεις*. ❸ εκθέτω γραπτά εντυπώσεις, απόψεις κτλ.: *Ο ποιητής ~ εντυπώσεις της παιδικής του ηλικίας*. ❹ αποτυπώνω εικόνες, ήχους χρησιμοποιώντας τεχνικά μέσα (κάμερα, μαγνητόφωνο, φωτογραφική μηχανή κτλ.): *Οι κάμερες κατέγραψαν τα επεισόδια*. **καταγραφή** η.

καταδεικνύω - ομαι: [επίσ.] (μτβ.) δείχνω, φανερώνω κτ με σαφήνεια = αποδεικνύω: *Θα καταδείξω ευθύς αμέσως την ορθότητα του συλλογισμού μου*. **κατάδειξη** η. **καταδεικτικός -ή -ό**.

καταδέχομαι: (μτβ.) ❶ (συνήθ. για άνθρ. διαφορετικής κοινωνικής τάξης) συναναστρέφομαι κπ ή έχω επαφή με κπ χωρίς να δείχνω υπεροψία: *Σε αντίθεση με την οικογένειά της, η Μαρία πάντα μας καταδεχόταν*. ❷ δέχομαι να κάνω κτ που κανονικά δε θεωρώ αντάξιό μου: *Δεν καταδέχεται να μας απαντήσει!* **καταδεκτικός -ή -ό** ≠ ακατάδεκτος. **καταδεκτικότητα** η.

καταδίδω: (μτβ.) φανερώνω σε κπ πράξεις άλλων, συνήθως παράνομες ή μυστικές = προδίδω: *Κατέδωσε τους συνεργάτες του στον εχθρό*. **καταδότης** ο, **-τρια** η.

καταδικάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ μετά από δίκη, κρίνω κπ ένοχο και του επιβάλλω ποινή ≠ αθωώνω: *Το δικαστήριο καταδίκασε τον κατηγορούμενο σε τριετή φυλάκιση*. ❷ εκφράζω δη-

Σύνθετα με κατα-

προς τα κάτω
κατέρχομαι

σε μεγάλο βαθμό, πάρα πολύ
καταβρέχω
καταδυναστεύω
κατάκοπος
κατάπαυση
καταπραΰντικό
κατάσβεση
κατατρομάζω
κατατρομοκρατώ
καταχαρούμενος
κατάχλωμος
καταχρεωμένος
καταψύκτης
κατάψυξη
καταψύχω
κατεπειγόντως
κατεπείγων

βία, εναντίον
καταδιωκτικό
καταδιωκτικός
καταδιώκω
καταδίωξη
καταναγκάζω
καταναγκασμός
καταναγκαστικός
καταπίεση
καταπιεστής
καταπιεστικός
κατατρέχω
καταψηφίζω
καταψήφιση

κατάταξη
καταμέτρηση

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·191

μόσια και με έντονο τρόπο την αντίθεσή μου σε κπ ή κτ ≠ επιδοκιμάζω: *Οι φοιτητές ~ τον πόλεμο στο Ιράκ.* ❸ εμποδίζω κτ να έχει καλή εξέλιξη: *Τα ελαττώματά του καταδίκασαν τη σχέση του.* **καταδίκη** η. **καταδικαστικός -ή -ό. καταδικαστικά** (επίρρ.). **καταδικαστέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να καταδικάζεται ή να καταδικαστεί.

καταδύομαι: (αμτβ.) βυθίζομαι στο νερό ≠ αναδύομαι: *Οι δύτες ~ σε μεγάλο βάθος.* **κατάδυση** η: ❶ βύθιση στο νερό. ❷ ΑΘΛ *πληθ.* άθλημα κατά το οποίο οι αθλητές βουτούν σε πισίνα από βατήρα. **καταδύτης** ο, **-ύτρια** η.

καταζητώ -ούμαι: (μτβ.) αναζητώ κπ που έχει διαπράξει αδίκημα, για να τον συλλάβω: *Ο ληστής ~ από τις αρχές.* **καταζητούμενος** ο, **-η** η.

καταθέτω -τίθεμαι • αόρ. *κατέθεσα* & *κατάθεσα*, αόρ. *κατατέθηκα* & [επίσ.] *κατετέθην*, μππ. *κατατεθειμένος*: (μτβ.) ❶ δίνω πληροφορίες για κπ γεγονός στην αστυνομία ή στο δικαστήριο: *Όλοι οι μάρτυρες κατέθεσαν υπέρ της.* ❷ δίνω χρηματικό ποσό σε τράπεζα για αποταμίευση, δωρεά κτλ.: *Κατέθεσα στον λογαριασμό του 3.000 ευρώ.* ❸ τοποθετώ κτ κάπου με επισημότητα: *Οι μαθητές κατέθεσαν στεφάνι στο μνημείο.* ❹ δίνω, παρουσιάζω σε δημόσιο οργανισμό ή υπηρεσία επίσημα έγγραφα ή άλλα στοιχεία: *Κατέθεσα όλα τα απαραίτητα έγγραφα. Κατέθηκε νομοσχέδιο προς ψήφιση.* ☞ σχ. **θέτω**. **κατάθεση** η. **καταθέτης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που καταθέτει (σημ. 2).

> Από το ΑΕ ρ. *κατατίθημι, κατατίθεμαι* «αποθέτω, τοποθετώ κάτω, πληρώνω», το οποίο ήδη κατά την ελνστ. εποχή σήμαινε «δίνω μαρτυρία».

καταθλίβω -ομαι • αόρ. *κατέθλιψα*, απαρ. *καταθλίψει*: (μτβ.) προκαλώ σε κπ πολύ μεγάλη θλίψη, έντονα άσχημη διάθεση: *Τα έρημα τοπία με ~.* **κατάθλιψη** η: ΨΥΧΟΛ ψυχική αρρώστια που χαρακτηρίζεται από απαισιοδοξία, απογοήτευση και απώλεια ενδιαφέροντος για τη ζωή. **καταθλιπτικός -ή -ό. καταθλιπτικά** (επίρρ.). **καταθλιπτικός** ο, **-ή** η: πρόσωπο που υποφέρει από κατάθλιψη.

> Από το ΑΕ ρ. *καταθλίβω* «προκαλώ κατάθλιψη».

καταιγίδα η: έντονη βροχή με δυνατό άνεμο και αστραπές = νεροποντή: *Σφοδρή ~ ξέσπασε.*

> Από το ΑΕ ρ. *καταιγίζω* «εφορμώ σαν θύελλα».

καταιγισμός ο: ❶ το να ρίχνει κπ αντικείμενα εναντίον στόχου ασταμάτητα και με ορμή: *Οι διαδηλωτές δέχτηκαν ~ από πέτρες και ξύλα.* ❷ (μτφ.) χαρακτηρισμός για κτ που μας έρχεται με ιδιαίτερη ένταση και συχνότητα = χείμαρρος, πληθώρα: *~ ειδήσεων/πληροφοριών.* **καταιγιστικός -ή -ό**: *~ πυρά.* **καταιγιστικά** (επίρρ.).

κατάκοιτος -η -ο: αυτός που παραμένει στο κρεβάτι, επειδή έχει κπ σοβαρή αρρώστια ή λόγω γηρατειών: *Η γιαγιά τα τελευταία πέντε χρόνια ήταν ~.*

κατακόρυφος -η -ο: ❶ αυτός που έχει φορά προς το κέντρο της γης, τέμνοντας νοητά τον ορίζοντα κάθετα ≠ οριζόντιος: *~ γραμμή/άξονας.* ❷ (μτφ.) απότομος και πολύ μεγάλος: *Σημειώθηκε ~ άνοδος της ανεργίας.* **κατακόρυφος** η: (ενν. γραμμή). **κατακόρυφο** το: το ανώτερο σημείο = αποκορύφωμα: *Η αγωνία έχει φτάσει στο ~.* **κατακόρυφα** (επίρρ.).

κατακραυγή η: έντονη δημόσια αντίθεση σε πράξη ή γεγονός που δε μας αρέσει ή με το οποίο διαφωνούμε: *Τα σκληρά αυτά μέτρα προκάλεσαν την ~ όλου του πολιτικού κόσμου.*

κατακρίνω -ομαι • πρτ. και αόρ. *κατέκρινα*: (μτβ.) εκφράζω την αντίθεσή μου, αποδοκιμάζω τις πράξεις ή τη συμπεριφορά κπ: *Την ~ για το ψέμα που είπε.* **κατακριτέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να κατακρίνεται.

κατακτώ & -άω -ιέμαι & -ώμαι: (μτβ.) ❶ με στρατιωτικές δυνάμεις υποτάσσω και έχω στην κυριαρχία μου χώρα ή περιοχή: *Οι Γερμανοί κατέκτησαν πολλές ευρωπαϊκές πόλεις την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.* ❷ καταφέρνω να πετύχω έναν δύσκολο στόχο: *Οι Σοβιετικοί κατέκτησαν πρώτοι το διάστημα.* ❸ (μτφ.) καταφέρνω να κερδίσω την εμπιστοσύνη, την καλή γνώμη ή τη συμπάθεια κπ: *Με την εργατικότητά του κατέκτησε τους συναδέλφους του.* **κατάκτηση** η: το να κατακτά κανείς κπ ή κτ και αυτό που κατακτά. **κατακτητής** ο, **-ήτρια** η. **κατακτητικός -ή -ό. κατακτητικά** (επίρρ.). **κατακτητικότητα** η.

καταλαβαίνω • αόρ. *κατάλαβα*: (μτβ.) ❶ κατανοώ κτ, χρησιμοποιώ το μυαλό για να συλλάβω το νόημά του: *Δεν μπορεί να καταλάβει τα νομικά θέματα. Δεν ~ ισπανικά.* ***κάνω ό,τι ~***: κάνω ό,τι νομίζω ότι είναι σωστό. ❷ αντιλαμβάνομαι κπ ή κτ με τις αισθήσεις μου: *Δεν είχα καταλάβει ότι το φαγητό ήταν καυτό.* ❸ συναισθάνομαι τα ιδιαίτερα προβλήματα ή τις ανησυχίες κπ: *~ την απογοήτευσή του. Οι*

καταδύομαι
κατάδυση → καταδύομαι
καταδύτης → καταδύομαι
καταδύτρια → καταδύομαι
καταζητούμενη → καταζητώ
καταζητούμενος → καταζητώ
καταζητώ
κατάθεση → καταθέτω
καταθέτης → καταθέτω
καταθέτρια → καταθέτω
καταθέτω
καταθλίβω
καταθλιπτικά → καταθλίβω
καταθλιπτική → καταθλίβω
καταθλιπτικός → καταθλίβω
κατάθλιψη → καταθλίβω
καταιγίδα
καταιγισμός
καταιγιστικά → καταιγισμός
καταιγιστικός → καταιγισμός
κατακαλόκαιρο → κατακάκαρδα → κατακάκοιτος
κατακοκκινίζω → κατακάκοπος → κατα-
κατακόρυφα → κατακόρυφος
κατακόρυφο → κατακόρυφος
κατακόρυφος
κατακραυγή
κατακρίνω
κατακριτέος → κατακρίνω
κατάκτηση → κατακτώ
κατακτητής → κατακτώ
κατακτητικά → κατακτώ
κατακτητικός → κατακτώ
κατακτητικότητα → κατακτώ
κατακτητικώς → κατακτώ
κατακτήτρια → κατακτώ
κατακτώ
καταλαβαίνω

καταλαγιάζω → καταλαμβάνω
καταλήγω
καταληκτικά → καταλήγω
καταληκτικός → καταλήγω
καταληκτικώς → καταλήγω
κατάληξη → καταλήγω
καταληπτός → καταλαβαίνω
καταλήφθηκα → καταλαμβάνω
κατάληψη → καταλαμβάνω
καταληψίας → καταλαμβάνω
κατάλληλα → κατάλληλος
κατάλληλος
καταλληλότητα → κατάλληλος
καταλλήλως → κατάλληλος
καταλογίζω
καταλογισμός → καταλογίζω
κατάλογος
κατάλοιπο → κατάλοιπος
κατάλοιπος
κατάλυμα → καταλύω[1]
κατάλυση → καταλύω[2]
καταλύτης → καταλύω[2]
καταλυτικά → καταλύω[2]
καταλυτικό → καταλύω[2]
καταλυτικός → καταλύω[2]
καταλύω[1]
καταλύω[2]

γονείς του δεν τον ~. **καταληπτός -ή -ό**: αυτός που τον καταλαβαίνουμε εύκολα.

> Από το ΑΕ ρ. *καταλαμβάνω* «συλλαμβάνω με τον νου, κατανοώ» (< *κατά* + *λαμβάνω*). σχ. **καταλαμβάνω**.

καταλαμβάνω -ομαι • αόρ. *κατέλαβα*, απαρ. *καταλάβει*, παθ. αόρ. *καταλήφθηκα* & [επίσ.] *κατελήφθην*, απαρ. *καταληφθεί*, μτχ. *κατειλημμένος*: (μτβ.) ❶ κυριεύω μια χώρα, περιοχή κτλ.: *Αμερικανικά στρατεύματα κατέλαβαν τις βόρειες περιοχές του Ιράκ.* ❷ μπαίνω κάπου παράνομα και δεν επιτρέπω να γίνεται οποιαδήποτε εργασία μέχρι να γίνει αυτό που απαιτώ, κάνω κατάληψη: *Οι διαδηλωτές κατέλαβαν το δημαρχείο, ζητώντας την απόσυρση του μέτρου.* ❸ αποκτώ αξίωμα ή θέση: *Η ομάδα κατέλαβε την τρίτη θέση στο πρωτάθλημα.* ❹ έχω έκταση: *Το άρθρο του ~ το ένα τρίτο του περιοδικού.* ❺ (για έντονο συναίσθημα, ψυχική κατάσταση, κυρίως αρνητική) κυριεύω: *Τον κατέλαβε η μελαγχολία.* **~ κπ εξαπίνης/εξ απροόπτου** [επίσ.]: αιφνιδιάζω κπ, τον βρίσκω απροετοίμαστο. **κατάληψη** η: η πράξη του καταλαμβάνω με τις σημ. 1, 2 & 3 και ο χώρος που καταλαμβάνεται με τη σημ. 2. **καταληψίας** ο, η.

> *καταλαβαίνω - καταλαμβάνω*: εκτός από τη σημασιολογική διάκριση, προσοχή και στη μορφολογική διαφορά, καθώς σχηματίζουν διαφορετικά τον αόρ.: *καταλαβαίνω - κατάλαβα*, αλλά *καταλαμβάνω - κατέλαβα*.

καταλήγω • αόρ. *κατέληξα*: (αμτβ.) ❶ έχω ως τέρμα ή τελικό αποτέλεσμα = φτάνω, οδηγώ: *Ο δρόμος ~ σε αδιέξοδο.* ❷ (μτφ.) οδηγούμαι σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα ή συμπέρασμα: *Μετά από πολύωρες συνομιλίες, κατέληξαν σε κοινή απόφαση.* ❸ οδηγούμαι σε άσχημη κατάσταση = καταντώ: *Με τις παρέες που έμπλεξε ήταν λογικό να καταλήξει στη φυλακή.* ❹ [επίσ.] πεθαίνω: *Ο ασθενής κατέληξε στις 12:30.* **κατάληξη** η: ❶ τελικό ή οριστικό αποτέλεσμα = τέλος, τελείωμα ≠ έναρξη, αρχή: *Η προσπάθειά του να σώσει τον εγκλωβισμένο είχε τραγική ~.* ❷ ΓΛΩΣΣ το μέρος μιας κλιτής λέξης που μεταβάλλεται: *Η ~ του ρήματος λέω είναι -ω.* **καταληκτικός -ή -ό**. **καταληκτικά** (επίρρ.).

κατάλληλος -η -ο: αυτός που ταιριάζει σε κπ ή κτ ή αυτό που καλύπτει απόλυτα τις ανάγκες για κτ = πρόσφορος, ταιριαστός ≠ ακατάλληλος, αταίριαστος: *Το φόρεμα είναι ~ μόνο για δεξιώσεις.* **καταλληλότητα** η: η ιδιότητα του κατάλληλου ≠ ακαταλληλότητα: *Εξετάστηκε η ~ των προϊόντων για κατανάλωση.* **κατάλληλα** & **καταλλήλως** (επίρρ.).

καταλογίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ θεωρώ κπ υπεύθυνο για κτ: *Του καταλόγισαν τη χρεωκοπία της εταιρείας.* ❷ χρεώνω κτ σε κπ, υπολογίζω: *Ο διαιτητής δεν καταλόγισε το πέναλτι.* **καταλογισμός** ο: ❶ το να καταλογίζεται σε κπ η ευθύνη για κτ: *~ ευθυνών.* ❷ ΝΟΜ η ικανότητα του ατόμου να έχει συναίσθηση των πράξεών του και των συνεπειών τους: *Το δικαστήριο θεώρησε ότι λόγω ψυχασθένειας δεν είχε ικανότητα για ~.* ❸ χρέωση, υπολογισμός ενός πράγματος σε κπ: *~ του πέναλτι.*

> Από το ΑΕ ρ. *καταλογίζω* «λογαριάζω, αποδίδω», που αρχικά είχε θετική σημασία, ενώ στη ΝΕ έχει πάρει αρνητική χροιά.

κατάλογος ο: ❶ λίστα με ονόματα ή στοιχεία ταξινομημένα με ορισμένο τρόπο, συνήθως με αλφαβητική σειρά: *αλφαβητικός/τηλεφωνικός/εκλογικός ~. Κρύος ιδρώτας έλουσε τους μαθητές όταν ο καθηγητής έβγαλε τον ~.* ❷ λίστα με τα προϊόντα και τις τιμές τους σε εστιατόριο, μπαρ κτλ. = μενού: *Μπορείτε να μας φέρετε έναν ~, για να παραγγείλουμε;*

κατάλοιπος -η -ο: αυτός που απομένει = υπόλοιπος. **κατάλοιπο** το: ❶ οτιδήποτε απομένει μετά από χημική ή βιομηχανική επεξεργασία = υπόλειμμα: *Τα ραδιενεργά ~ από το πυρηνικό εργοστάσιο είναι η κύρια αιτία των ασθενειών στην περιοχή.* ❷ (μτφ.) αυτό που εξακολουθεί να υπάρχει από μια παλαιότερη κατάσταση ή προηγούμενη περίοδο: *Το έθιμο του καρναβαλιού θεωρείται ~ πανάρχαιας διονυσιακής γιορτής.*

> Από το ΑΕ ρ. *καταλείπω* «αφήνω πίσω».

καταλύω[1]: (αμτβ.) μένω προσωρινά, βρίσκω καταφύγιο: *Κατέλυσε σε πολυτελέστατο ξενοδοχείο.* **κατάλυμα** το: χώρος προσωρινής διαμονής ή παραμονής = στέγη, καταφύγιο: *Οι παραδοσιακοί οικισμοί του Πηλίου αποτελούν αγαπημένο ~ των τουριστών.*

καταλύω[2] -ομαι: (μτβ.) ενεργώ έτσι, ώστε κτ να πάψει να λειτουργεί = καταργώ, ανατρέπω: *Τέτοιου είδους πραξικοπηματικές ενέργειες*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·193

~ το δημοκρατικό πολίτευμα. **κατάλυση** η. **καταλύτης** ο: ❶ ΧΗΜ ουσία που επιταχύνει χημική αντίδραση. ❷ (μτφ.) καθετί που επιταχύνει την εξέλιξη μιας κατάστασης. ❸ ΜΗΧΑΝ ειδικό εξάρτημα του αυτοκινήτου που φιλτράρει και κατακρατά τις ουσίες των καυσαερίων οι οποίες ρυπαίνουν την ατμόσφαιρα. **καταλυτικός -ή -ό. καταλυτικό** το: αυτοκίνητο με καταλύτη (σημ. 3). **καταλυτικά** (επίρρ. με τη σημ. 2).

καταμερισμός ο: απόδοση ή ανάθεση σε κπ του μεριδίου που του αναλογεί = κατανομή, [οικ.] μοιρασιά: *Ο διευθυντής απαίτησε ~ ευθυνών για το σκάνδαλο στην εταιρεία.* **καταμερίζω -ομαι** (μτβ.).

καταναλώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ χρησιμοποιώ κτ, για να καλύψω κπ ανάγκη = ξοδεύω, δαπανώ: *~ χρήματα/χρόνο/αγαθά. Καταναλώθηκαν όλα μας τα τρόφιμα.* ❷ χρησιμοποιώ κτ ως πηγή ενέργειας, για να λειτουργήσω, να κινηθώ, να παραγάγω κτλ.: *Το αυτοκίνητό μου ~ πολλή βενζίνη.* = καίω. ☞ σχ. **δαπανώ**. **κατανάλωση** η. **καταναλωτής** ο, **-ώτρια** η: πρόσωπο που καταναλώνει αγαθά ή χρησιμοποιεί προϊόντα και υπηρεσίες. **καταναλωτικός -ή -ό. καταναλωτικά** (επίρρ.). **καταναλωτισμός** ο: τάση να καταναλώνει (σημ. 1) κπ υπερβολικά.

> Από το ΑΕ ρ. *καταναλίσκω* «δαπανώ, ξοδεύω» (<*κατ(ά)+ ἀναλίσκω*).

κατανέμω -ομαι αόρ. *κατένειμα*, παθ. αόρ. *κατανεμήθηκα*: (μτβ.) διαιρώ σε μέρη = χωρίζω, επιμερίζω: *Το συνολικό ποσό του δανείου κατανεμήθηκε σε 40 δόσεις. Ο πατέρας κατένειμε την περιουσία του στα τρία του παιδιά.* **κατανομή** η.

κατανοώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ καταλαβαίνω σε βάθος = αντιλαμβάνομαι: *Μετά τη δεύτερη ανάγνωση κατανόησαν οι μαθητές το αρχαίο κείμενο.* ❷ αντιμετωπίζω με επιείκεια ή αντιλαμβάνομαι το λόγο για τον οποίο κπ έκανε ή είπε κτ = καταλαβαίνω, συμπονώ, συμμερίζομαι: *~ απόλυτα την αγωνία σου.* **κατανόηση** η. **κατανοητός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να κατανοηθεί = αντιληπτός ≠ ακατανόητος.

καταντώ & **-άω**: ❶ (αμτβ.) οδηγούμαι σε ταπεινωτική ή άθλια κατάσταση που έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη = ξεπέφτω: *Έτσι όπως κατάντησε, ντρεπόταν να βγει έξω.* ❷ (αμτβ. με κατηγ.) γίνομαι κτ χειρότερο από αυτό που ήμουν: *Μετά τον θάνατο της γυναίκας του, η ζωή του κατάντησε εφιάλτης.* ❸ (μτβ. με κατηγ.) κάνω κπ χειρότερο, τον οδηγώ σε ηθικό ή κοινωνικό εξευτελισμό: *Με τις παράλογες απαιτήσεις της, τον κατάντησε μπατίρη!* **κατάντημα** το & **κατάντια** η: απόλυτος ηθικός ξεπεσμός, ταπεινωτική κατάληξη = εξευτελισμός, [οικ.] ξεφτίλα: *Ντρέπεται για το ~ του γιου της που μπήκε φυλακή.*

κατάνυξη η: αίσθημα βαθιάς θρησκευτικής ευλάβειας, συγκίνησης ή συντριβής = ψυχική ανάταση: *Οι πιστοί παρακολούθησαν τη λειτουργία με ~.* **κατανυκτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ή γίνεται με κατάνυξη. **κατανυκτικά** (επίρρ.).

> Από το *κατάνυξις*, το οποίο προέρχεται από το ΑΕ ρ. *κατανύσσω* «τρυπώ με αιχμηρό αντικείμενο» και (μτφ.) «συγκινώ».

καταπατώ: (μτβ.) ❶ αθετώ ή παραβαίνω δέσμευση ή συμφωνία: *Στη χώρα αυτή καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.* ❷ καταλαμβάνω παράνομα ή κάνω δική μου ξένη εδαφική περιουσία = [επίσ.] σφετερίζομαι: *Καταπάτησε το οικόπεδο του γείτονα.* **καταπάτηση** η: το να καταπατά κπ κτ: *~ του όρκου* ≠ τήρηση. *~ εδαφικών εκτάσεων* = σφετερισμός. **καταπατητής** ο, **-ήτρια** η.

καταπέλτης ο: ❶ ΙΣΤ πολιορκητική μηχανή στην αρχαιότητα, που πετούσε με μοχλό πέτρες ή φλεγόμενα ογκώδη αντικείμενα εναντίον του εχθρού. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε είναι ιδιαίτερα καταδικαστικό ή επικριτικό για κπ: *Το αποκαλυπτικό ρεπορτάζ υπήρξε ~ για τον βουλευτή.* ❸ (σε πλοίο) μεγάλη πόρτα που πέφτει στην προβλήτα για να επιβιβαστούν και να αποβιβαστούν οχήματα και επιβάτες: *Μόλις έριξαν τον ~, οι επιβάτες ξεχύθηκαν στο λιμάνι.*

> Από το ΑΕ *καταπέλτης*, σύνθ. από τα *κατά* + *πάλτης* (< *πάλλω* «δονώ»).

καταπίνω -ομαι • αόρ. *κατάπια*: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) κατεβάζω φαγητό ή ποτό από το φάρυγγα προς το στομάχι. ❷ (μτφ.) αποδέχομαι παθητικά, χωρίς αντιρρήσεις: *~ προσβολή /πίκρα/ψέματα.* **κατάποση** η: το να καταπίνει κανείς με τη σημ. 1: *~ τροφής/φαρμάκων.*

καταπίπτω & (σημ. 2) **καταπέφτω** • αόρ. *κατέπεσα*, μππ. *καταπεσμένος*: (αμτβ.) ❶ [επίσ.] πέφτω από μεγάλο ύψος: *Βρέθηκαν τα συντρίμμια από το ελικόπτερο που κατέπεσε*

καταμερίζω → καταμερισμός
καταμερισμός
καταμεσήμερο → κατα-
καταμέτρηση → κατα-
καταμετρώ → κατα-
καταναγκάζω → κατα-
καταναγκασμός → κατα-
καταναγκαστικός → κατα-
καταναλώνω
κατανάλωση → καταναλώνω
καταναλωτής → καταναλώνω
καταναλωτικά → καταναλώνω
καταναλωτικός → καταναλώνω
καταναλωτισμός → καταναλώνω
καταναλώτρια → καταναλώνω
κατανέμω
κατανόηση → κατανοώ
κατανοητός → κατανοώ
κατανομή → κατανέμω
κατανοώ
κατάντημα → καταντώ
κατάντια → καταντώ
καταντώ
κατανυκτικά → κατάνυξη
κατανυκτικός → κατάνυξη
κατάνυξη
καταπάτηση → καταπατώ
καταπατητής → καταπατώ
καταπατήτρια → καταπατώ
καταπατώ
κατάπαυση → κατα-
καταπέλτης
καταπέφτω → καταπίπτω
κατάπια → καταπίνω
καταπιέζω → κατα-
καταπίεση → κατα-
καταπιεστής → κατα-
καταπιεστικός → κατα-
καταπίνω
καταπίπτω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·194

καταπληκτικά → κατάπληξη
καταπληκτικός → κατάπληξη
κατάπληκτος → κατάπληξη
κατάπληξη
καταπλήσσω → κατάπληξη
καταπλήττω → κατάπληξη
καταπνίγω
καταπολέμηση → καταπολεμώ
καταπολεμώ
καταπόνηση → καταπονώ
καταπονώ
κατάποση → καταπίνω
καταπραϋντικά → καταπραΰνω
καταπραϋντικό → κατα-
καταπραϋντικός → καταπραΰνω
καταπραΰνω
κατάπτωση → καταπίπτω
κατάρα
κατάργηση → καταργώ
καταργώ
καταριέμαι → κατάρα
καταρράκτης
καταρρακτώδης → καταρράκτης
καταρρακτωδώς → καταρράκτης
καταρρακώνω
καταρράκωση → καταρρακώνω
καταρράχτης → καταρράκτης
κατάρρευση → καταρρέω
καταρρέω
καταρριπτικά → καταρρίπτω
καταρριπτικός → καταρρίπτω
καταρρίπτω
κατάρριψη → καταρρίπτω

χθες. ❷ εμφανίζω μείωση των δυνάμεων λόγω έντονης ψυχικής ή σωματικής κούρασης = καταβάλλομαι, καταρρέω: *Μετά τον θάνατο της γυναίκας του, κατέπεσε τελείως.* ❸ [επίσ.] παύω να ισχύω: *Κατέπεσαν όλες οι εναντίον του κατηγορίες.* **κατάπτωση** η: ❶ πλήρης σωματική ή ψυχική εξασθένηση = εξάντληση. ❷ (μτφ.) ηθική ή πνευματική παρακμή = εκφυλισμός: ~ *αρχών/αξιών/ηθών.*

κατάπληξη η: αίσθημα έντονης έκπληξης, θαυμασμού ή απορίας = σάστισμα: *Μου προκάλεσε μεγάλη ~ το γεγονός ότι τον βάλανε φυλακή.* **καταπλήσσω** & **καταπλήττω -ομαι** • αόρ. *κατέπληξα*, παθ. αόρ. [επίσ.] *κατεπλάγην*: (μτβ.) προκαλώ σε κπ κατάπληξη = εκπλήσσω, εντυπωσιάζω: *Η ψυχραιμία της με έχει καταπλήξει.* **κατάπληκτος -η -ο**: αυτός που αισθάνεται κατάπληξη = άναυδος, άφωνος, εμβρόντητος: *μένω ~.* **καταπληκτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί κατάπληξη λόγω των εξαιρετικών ιδιοτήτων του, αυτός που είναι υπερβολικά ωραίος, καλός, ικανός, ευχάριστος κτλ. = εκπληκτικός: ~ *έργο/καιρός.* = υπέροχος, [οικ.] τρομερός. **καταπληκτικά** (επίρρ.).

καταπνίγω -ομαι • αόρ. *κατέπνιξα*: (μτβ.) ❶ εμποδίζω κπ να επικρατήσει ή μία εκδήλωση να ξεσπάσει, συνήθως με δραστικά ή βίαια μέσα = καταστέλλω: *Ο καπετάνιος δεν πρόλαβε να καταπνίξει την ανταρσία προτού αυτή ξεσπάσει.* ❷ εμποδίζω συναίσθημα ή τάση να εκδηλωθεί: *Προσπαθούσα να καταπνίξω την αντιπάθειά μου για κείνον.*

καταπολεμώ & **-άω -ούμαι** & **-ιέμαι**: (μτβ.) αγωνίζομαι επίμονα να εξουδετερώσω κπ ή κτ = εξολοθρεύω, εξοντώνω: *Με τη βοήθεια της θεραπείας καταπολέμησε την αρρώστια.* **καταπολέμηση** η: έντονη προσπάθεια για την οριστική εξάλειψη ή τη δραστική αντιμετώπιση προβλήματος = εξαφάνιση: *Τα μέτρα συντελούν στην ~ της εγκληματικότητας.*

καταπονώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ ψυχική ή σωματική κούραση και εξάντληση = εξαντλώ, καταβάλλω ≠ ξεκουράζω, χαλαρώνω: *Από την πολύωρη ορθοστασία καταπονήθηκε η μέση της.* ❷ χρησιμοποιώ ένα υλικό με τρόπο που προκαλεί φθορά. **καταπόνηση** η.

καταπραΰνω -ομαι: (μτβ.) ηρεμώ ή μετριάζω σωματικό ή ψυχικό πόνο = καθησυχάζω, ανακουφίζω, κατευνάζω: *Για να ~ τους αφόρητους πόνους, έπαιρνε παυσίπονα.* **καταπραϋντικός -ή -ό. καταπραϋντικά** (επίρρ.).

κατάρα η: ❶ ευχή να συμβεί κτ κακό σε κπ ≠ ευλογία, ευχή: *δίνω/ρίχνω ~ σε κπ. Την ~ μου να' χεις!* ❷ (μτφ.) πολύ δυσάρεστη κατάσταση: *Στην Κατοχή έζησε την ~ της φτώχειας.* = συμφορά, δυστυχία, μάστιγα ≠ ευτυχία, ευλογία. **καταριέμαι**: (μτβ.) δίνω την κατάρα μου σε κπ, εύχομαι να του συμβεί κτ κακό: *Ποιος με καταράστηκε και μου έχουν έρθει τόσες συμφορές;*

καταργώ -ούμαι • αόρ. *κατάργησα* & [επίσ.] *κατήργησα*: (μτβ.) ❶ κάνω κτ να μη συμβαίνει ή να μην υπάρχει πλέον, παύω οριστικά την ισχύ ή εφαρμογή του: *Με το νέο σύστημα καταργήθηκαν οι εξετάσεις.* ≠ καθιερώνω. ❷ διακόπτω λειτουργία ή χρήση = σταματώ: *Τον χειμώνα καταργούνται ορισμένα δρομολόγια πλοίων.* **κατάργηση** η.

καταρράκτης & [προφ.] **καταρράχτης** ο: ❶ νερά ποταμού που πέφτουν απότομα και ορμητικά από ιδιαίτερα μεγάλο ύψος: *Επισκεφθήκαμε τους ~ του Νιαγάρα.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε συμβαίνει χωρίς σταματημό και χωρίς έλεγχο: *Η αποκάλυψη αυτή οδήγησε σε ~ εξελίξεων.* = χείμαρρος. ❸ ΙΑΤΡ αρρώστια των ματιών που εκδηλώνεται με θόλωση του φακού: *Έβλεπε θολά και του είπαν ότι έχει ~.* **καταρρακτώδης -ης -ες**: αυτός που θυμίζει ή μοιάζει με καταρράκτη = ορμητικός: ~ *βροχή.* ☞ σχ. **αγενής**. **καταρρακτωδώς** (επίρρ.): σαν καταρράκτης.

καταρρακώνω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ κουρέλι, τον κάνω να χάσει το κουράγιο του ή μειώνω την αξιοπρέπειά του: *Η ήττα καταρράκωσε το ηθικό των στρατιωτών.* **καταρράκωση** η.

Από το ΑΕ ρ. *καταρρακόω -ῶ*, σύνθετο από τα *κατά + ῥάκος* «κουρέλι».

καταρρέω • αόρ. *κατέρρευσα*: (αμτβ.) ❶ (για κτίριο) μετατρέπομαι σε ερείπια = πέφτω, γκρεμίζομαι, σωριάζομαι: *Κατέρρευσε η στέγη του κτιρίου και πλάκωσε πέντε εργάτες.* ❷ (μτφ.) με εγκαταλείπουν οι δυνάμεις μου τελείως: *Μόλις άκουσε την τραγική είδηση, κατέρρευσε.* ❸ (μτφ.) φθείρομαι ή παύω να υπάρχω = καταστρέφομαι, διαλύομαι: *Το δικτατορικό καθεστώς κατέρρευσε χάρη στην αντίσταση των αγωνιστών.* **κατάρρευση** η.

καταρρίπτω -ομαι • αόρ. *κατέρριψα*, παθ. αόρ. *καταρρίφθηκα*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ προκαλώ την πτώση αντικειμένου που πετάει: *Κατά την αερομαχία καταρρίφθηκαν δύο πολεμικά αεροσκάφη.* ❷ (μτφ.) ανατρέπω θεωρία ή αναι-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·195

ρώ ισχυρισμό = αντικρούω, ανασκευάζω ≠ τεκμηριώνω, αποδεικνύω: *Στη δίκη κατέρριψε όλες τις κατηγορίες εις βάρος του και αθωώθηκε.* ❸ ΑΘΛ (μτφ.) ξεπερνώ προηγούμενο: *Κατέρριψε το ρεκόρ των 400 μ. δρόμου μετ' εμποδίων.* **κατάρριψη** η. **καταρριπτικός -ή -ό. καταρριπτικά** (επίρρ.).

καταρτίζω -ομαι • αόρ. *κατάρτισα* & [επίσ.] *κατήρτισα*, μππ. *καταρτισμένος* & [επίσ.] *κατηρτισμένος*: (μτβ.) ❶ φτιάχνω, συγκροτώ, οργανώνω ή συντάσσω κτ μετά από μελέτη = εκπονώ: *~ σχέδιο για την προώθηση της εταιρείας.* ❷ παρέχω σε κπ τις απαραίτητες γνώσεις για κτ: *Οι υπάλληλοι θα καταρτιστούν σε εφαρμογές πληροφορικής.* **κατάρτιση** η: *~ λίστας/προγράμματος. ~ ενηλίκων.*

καταρχήν & **κατ' αρχήν** (επίρρ.): ως προς τα βασικά σημεία = επί της ουσίας: *Οι εργαζόμενοι συμφώνησαν ~ με τον προϊστάμενο, αλλά για τα δευτερεύοντα θα μιλούσαν με τον διευθυντή.*

> Το *καταρχήν* χρησιμοποιείται συχνά, αλλά **λανθασμένα,** αντί του *κατ' αρχάς*, με τη σημ. «πρώτα-πρώτα, αρχικά». Ομοίως και το *καταρχάς* χρησιμοποιείται λανθασμένα αντί του *καταρχήν*.

κατασκευάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ φτιάχνω, δημιουργώ: *Καθημερινά ~ διακόσια ζευγάρια παπούτσια. Φέτος η εταιρεία κατασκεύασε πέντε νέες οικοδομές.* ❷ βγάζω κτ από το μυαλό μου = επινοώ, σοφίζομαι, μηχανεύομαι: *κατασκευασμένο άλλοθι/δικαιολογία.* **κατασκεύασμα** το: ❶ οτιδήποτε κατασκευάζεται από κπ και δε δημιουργείται μόνο του = δημιούργημα, έργο. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε βγάζει κπ από το μυαλό του = επινόημα: *Οι κατηγορίες ήταν ~ της φαντασίας του.* **κατασκευή** η: το να κατασκευάζει κπ κτ, καθώς και αυτό που κατασκευάζεται: *Η ~ της οικοδομής διήρκεσε τρία χρόνια. Οι ~ του είναι πολύ γερές.* **κατασκευαστικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την κατασκευή. **κατασκευαστής** ο, **-άστρια** η.

κατασκοπεύω -ομαι: (μτβ.) παρακολουθώ κρυφά τις πράξεις ή τις κινήσεις κπ: *Μ' ακολουθεί παντού και με ~ συνεχώς. Μυστικοί πράκτορες ~ τα πυραυλικά συστήματα.* **κατασκοπεία** η. **κατάσκοπος** ο, η: πρόσωπο που κατασκοπεύει. **κατασκοπευτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την κατασκοπία: *~ αεροσκάφος /δορυφόρος.* **κατασκοπευτικά** (επίρρ.).

> Η λ. *κατασκοπία* παράγεται από το *κατάσκοπος* και όχι από το ρ. *κατασκοπεύω*, και γι' αυτό η ορθή γραφή της είναι **-ία** (πρβ. *ακόλουθος - ακολουθία, διπρόσωπος - διπροσωπία* κτλ.).

κατάσταση η: ❶ ο τρόπος ύπαρξης ανθρώπου ή πράγματος σε σχέση με την εμφάνιση ή τη λειτουργία του σε δεδομένη χρονική στιγμή: *Η Μαρία γύρισε χτυπημένη και σε κακή ~.* ❷ οι φυσικές, οικονομικές, κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο: *Μετά τον πόλεμο, η οικονομική ~ της χώρας επιδεινώθηκε.* ❸ ΦΥΣ η βασική μορφή των υλικών σωμάτων: *υγρή/στερεή/αέρια ~.* ❹ στοιχεία που έχουν καταγραφεί σε πίνακα = λίστα, κατάλογος: *Δημοσιεύθηκαν οι καταστάσεις με τους επιτυχόντες στις εξετάσεις.*

καταστατικός -ή -ό: αυτός που ρυθμίζει την ίδρυση, την οργάνωση και διοίκηση οργανισμού, θεσμού κτλ.: *Στις ~ διατάξεις αναφέρεται η εκλογή διοικητικού συμβουλίου.* **~ χάρτης**: **α.** το Σύνταγμα ενός κράτους. **β.** οι διατάξεις που ρυθμίζουν την ίδρυση οργανισμού. **καταστατικό** το: επίσημο κείμενο στο οποίο ορίζονται οι διατάξεις για τη σύσταση εταιρείας, οργανισμού κτλ.: *Διάβασες το ~ ίδρυσης της εταιρείας;*

καταστέλλω -ομαι • αόρ. *κατέστειλα*, παθ. αόρ. *κατεστάλην*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ εμποδίζω το ξεκίνημα ή σταματώ κπ δραστηριότητα (κίνημα, επανάσταση κτλ.): *Ο στρατός κατέστειλε βίαια την εξέγερση.* ❷ μειώνω την ένταση ψυχικής ή σωματικής λειτουργίας: *Το φάρμακο αυτό ~ τους πόνους.* **καταστολή** η. **κατασταλτικός -ή -ό. κατασταλτικά** (επίρρ.).

κατάστημα το: ❶ εμπορική επιχείρηση και ο χώρος στον οποίο στεγάζεται = μαγαζί. ❷ χώρος στον οποίο βρίσκεται δημόσια υπηρεσία, οργανισμός κτλ., καθώς και η αντίστοιχη υπηρεσία, οργανισμός κτλ.: *Πρέπει να πάτε στο πλησιέστερο ~ της τράπεζας.* **καταστηματάρχης** ο, **-ισσα** η: ιδιοκτήτης καταστήματος (σημ. 1).

καταστρέφω -ομαι • μππ. *κατεστραμμένος*: (μτβ.) ❶ προκαλώ μεγάλες ζημιές σε κτ, σε σημείο που να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί ξανά ή να πάψει να υπάρχει: *Ο πάγος κατέστρεψε τα σπαρτά.* ❷ προξενώ μεγάλο κακό, βλάβη σε κπ ή σε μια κατάσταση: *Τον κατέστρεψαν τα ναρκωτικά.* ❸ προκαλώ μεγάλη οικονομική απώλεια: *Η πτώση του χρηματιστηρίου κατέστρεψε την επιχείρησή του.* **καταστροφή** η. **καταστροφέας** ο, η. **καταστρο-**

καταρτίζω
κατάρτιση → καταρτίζω
καταρχάς → καταρχήν
καταρχάς → σχ. καταρχήν
καταρχήν
κατάσβεση → κατα-
κατασκευάζω
κατασκεύασμα →
κατασκευάζω
κατασκευαστής →
κατασκευάζω
κατασκευαστικός →
κατασκευάζω
κατασκευάστρια →
κατασκευάζω
κατασκευή → κατασκευάζω
κατασκοπεία →
κατασκοπεύω
κατασκοπευτικά →
κατασκοπεύω
κατασκοπευτικός →
κατασκοπεύω
κατασκοπεύω
*κατασκοπία →
κατασκοπεία
κατάσκοπος →
κατασκοπεύω
κατασταλτικά →
καταστέλλω
κατασταλτικός →
καταστέλλω
κατάσταση
καταστατικό →
καταστατικός
καταστατικός
καταστέλλω
κατάστημα
καταστηματάρχης →
κατάστημα
καταστηματάρχισσα →
κατάστημα
καταστολή → καταστέλλω
καταστρεπτικά →
καταστρέφω
καταστρεπτικός →
καταστρέφω
καταστρέφω
καταστροφέας →
καταστρέφω
καταστροφή → καταστρέφω
καταστροφικά →
καταστρέφω
καταστροφικός →
καταστρέφω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ›‰·196

κατάσχεση
κατάσχω → κατάσχεση
κατατακτήριος → κατατάσσω
κατάταξη → κατατάσσω
κατατάσσω
κατατίθεμαι → καταθέτω
κατατοπίζω
κατατόπιση → κατατοπίζω
κατατοπιστικά → κατατοπίζω
κατατοπιστικός → κατατοπίζω
κατατρεγμένος → κατατρέχω
κατατρέχω → κατα-
κατατρέχω
κατατρομάζω → κατα-
κατατρομοκρατώ → κατα-
κατατροπώνω
κατατρόπωση → κατατροπώνω
κατατρύχω
καταυλισμός
κατάφαση
καταφατικά → κατάφαση
καταφατικός → κατάφαση
κατάφερα → καταφέρνω
καταφέρνω
καταφέρομαι
καταφερτζής → καταφέρνω
καταφερτζού → καταφέρνω
καταφέρω
καταφεύγω
καταφρονεμένος → καταφρονώ
καταφρονετικά → καταφρονώ
καταφρονετικός → καταφρονώ
καταφρονημένος → καταφρονώ
καταφρονητικά → καταφρονώ
καταφρονητικός → καταφρονώ
καταφρόνια → καταφρονώ
καταφρονώ
καταφύγιο → καταφεύγω
κατάφωρα → κατάφωρος
κατάφωρος
καταχαρούμενος → κατα-
καταχθόνια → καταχθόνιος
καταχθόνιος
κατάχλωμος → κατα-

φικός -ή -ό. καταστροφικά (επίρρ.). **καταστρεπτικός -ή -ό. καταστρεπτικά** (επίρρ.).

κατάσχεση η: δέσμευση, με δικαστική απόφαση, της περιουσίας κπ ή προϊόντων που έχει παράνομα στην κατοχή του: *Η τράπεζα προχώρησε σε ~ του σπιτιού λόγω του μεγάλου του χρέους.* **κατάσχω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κατάσχεση.

> Το *κατάσχω* προέρχεται από την υποτ. του αορ. β΄ *κατέσχον* του ΑΕ ρ. *κατέχω*.

κατατάσσω -ομαι • αόρ. *κατέταξα*, παθ. αόρ. *κατατάχθηκα* & *-χτηκα* & [επίσ.] *κατετάγην*: (μτβ.) ❶ βάζω κπ ή κτ σε ορισμένη σειρά ή κατηγορία: *Ο επιστήμονας ~ τα δείγματα σε τρεις κατηγορίες. Το ρήμα αυτό κατατάσσεται στα απρόσωπα.* ❷ *παθ.* παρουσιάζομαι στον στρατό για να υπηρετήσω τη θητεία μου: *Κατατάχτηκε στο πεζικό.* **κατάταξη** η. **κατατακτήριος -α -ο**: αυτός που κατατάσσει: *~ εξετάσεις.*

κατατοπίζω -ομαι: (μτβ.) δίνω σε κπ λεπτομερείς οδηγίες και πληροφορίες για έναν τόπο ή για ένα θέμα = ενημερώνω: *Μας κατατόπισε για τις εξελίξεις.* **κατατόπιση** η. **κατατοπιστικός -ή -ό. κατατοπιστικά** (επίρρ.).

κατατρέχω • μτχ. *κατατρεγμένος*: (μτβ.) προσπαθώ να εξοντώσω κπ, τον καταδιώκω: *Με ~ η ατυχία. Τι σου 'χω κάνει και με κατατρέχεις;*

κατατροπώνω -ομαι: (μτβ.) νικώ ολοκληρωτικά κπ: *Οι συμμαχικές δυνάμεις κατατρόπωσαν τον εχθρό.* **κατατρόπωση** η.

> Από το ελνστ. *κατατροπῶ*, σύνθετο ρ. με την πρόθ. *κατά* + *τροπῶ* «τρέπω σε φυγή» (και, κατά συνέπεια, νικώ ολοκληρωτικά).

κατατρύχω • μόνο ενστ. & πρτ.: *συνήθ. παθ.* [επίσ.] (μτβ.) βασανίζω κπ ψυχικά ή σωματικά: *Κατατρύχεται από τύψεις.*

> **Προσοχή** στη διαφ. σημ. των σχεδόν ομόηχων *κατατρύχω* και *κατατρέχω*.

καταυλισμός ο: περιοχή με σκηνές ή άλλες πρόχειρες κατασκευές για την προσωρινή διαμονή ανθρώπων: *~ προσφύγων.*

κατάφαση η: θετική απάντηση ≠ άρνηση: *Περίμενα ~, αλλά άκουσα ένα μεγαλοπρεπές «όχι».* **καταφατικός -ή -ό** ≠ αρνητικός. **καταφατικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *φημί* «λέω» παράγονται πολλές λέξεις, όπως *απόφαση, έμφαση, κατάφαση, πρόφαση* κτλ.

καταφέρνω • αόρ. *κατάφερα*: (μτβ.) ❶ κάνω, ολοκληρώνω ή πραγματοποιώ κτ με επιτυχία = κατορθώνω, πετυχαίνω ≠ αποτυγχάνω: *Κατάφερα να διαβάσω, παρόλο που με διέκοπταν συνεχώς.* ❷ πείθω κπ να κάνει κτ: *Κατάφερε τον πατέρα της να της πάρει αυτοκίνητο.* **καταφερτζής** ο, **-ού** η: πρόσωπο που τα καταφέρνει γενικά.

καταφέρομαι: (αμτβ.) λέω άσχημα πράγματα για κπ κατηγορώντας τον για κτ: *Καταφέρθηκε εναντίον του με πολύ άσχημα λόγια.*

καταφέρω: • αόρ. *κατάφερα* & *κατέφερα*: [επίσ.] (μτβ.) δίνω χτύπημα ή (μτφ.) προκαλώ ζημιά σε κπ: *Η αστυνομία ~ σημαντικό πλήγμα κατά της τρομοκρατίας.*

καταφεύγω • αόρ. *κατέφυγα*: (αμτβ.) ❶ πηγαίνω κάπου ή σε κπ, για να βρω προστασία και ασφάλεια: *Κατέφυγαν στη σπηλιά, για να γλιτώσουν από τα κύματα.* ❷ χρησιμοποιώ κτ ως τελευταίο μέσο για να πετύχω κτ: *Κατέφυγε σε εκβιασμούς και απειλές.* **καταφύγιο** το: ❶ τόπος ή χώρος στον οποίο πηγαίνει κπ για να προστατευθεί από κτ: *Κοιμηθήκαμε σε ένα ορεινό ~.* ❷ (μτφ.) πρόσωπο ή μέσο στο οποίο καταφεύγει κπ για προστασία και ασφάλεια: *Βρήκε ~ στη θρησκεία για να ηρεμήσει.*

καταφρονώ -ούμαι • μτχ. *καταφρονημένος* & [οικ.] *καταφρονεμένος*: (μτβ.) θεωρώ κπ ή κτ κατώτερο, ασήμαντο ή χωρίς αξία = περιφρονώ: *~ τους αδύνατους.* **καταφρόνια** η. **καταφρονητικός** & **-ετικός -ή -ό. καταφρονητικά** & **-ετικά** (επίρρ.).

κατάφωρος -η -ο: (για κτ αρνητικό) αυτός που είναι ολοφάνερος, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί: *Έγινε ~ αδικία εις βάρος του αθλητή.* **κατάφωρα** (επίρρ.).

> Το μτγν. επίθ. *κατάφωρος*, από τα *κατά* + *-φωρος* (< ρίζα *φώρ* «κλέφτης»), είχε αρχική σημασία «αυτός που συλλαμβάνεται τη στιγμή που διαπράττει κτ».

καταχθόνιος -α -ο: αυτός που προκαλεί κακό με ύπουλα μέσα = δόλιος, κακός, σκοτεινός, ύπουλος: *~ δυνάμεις δρουν μυστικά εναντίον της ειρήνης.* **καταχθόνια** (επίρρ.).

> Η λ. *καταχθόνιος* σημαίνει κυριολεκτικά «κάτω από τη γη», αφού είναι σύνθ. από τα *κατά* + *χθών* «έδαφος, γη». Η σύνδεση της έννοιας του «ύπουλου» με την έννοια «κάτω από το έδαφος, από την επιφάνεια» είναι συχνή - πρβ. *υποχθόνιος, υποσκάπτω* κτλ.

καταχρώμαι: (μτβ.) ❶ κρατώ για δικά μου χρήματα που δε μου ανήκουν = ιδιοποιούμαι: *Συνελήφθη ο ταμίας, επειδή καταχράστηκε ένα μεγάλο ποσό από την επιχείρηση.* ❷ κάνω υπερβολική ή κακή χρήση δικαιώματος ή προνομίου που μου έχουν δώσει = εκμεταλλεύομαι: *Καταχράστηκε την εμπιστοσύνη μας και μας κορόιδεψε.* **κατάχρηση** η: ❶ το να καταχράται κπ χρήματα. ❷ το να καταχράται κπ δικαίωμα ή προνόμιο που έχει: *Έκανες ~ της επιείκειάς μου.* ❸ το να χρησιμοποιεί κπ κτ υπερβολικά ή με κακό τρόπο: *Η ~ αλκοόλ τον οδήγησε στον θάνατο.* ❹ *πληθ.* υπερβολικές υλικές απολαύσεις ≠ εγκράτεια: *Αρρώστησε από τις πολλές καταχρήσεις.* **καταχρηστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ξεπερνά τα επιτρεπτά ή κανονικά όρια: *Η απεργία κηρύχθηκε παράνομη και ~.* ❷ αυτός που γίνεται ή λέγεται κατ' εξαίρεση του κανόνα: *~ σημασία μιας λέξης.* **καταχρηστικά** & **-ώς** (επίρρ.). **καταχραστής** ο, **καταχράστρια** η.

> Από ΑΕ ρ. *καταχρῶμαι*, σύνθ. από τα *κατά* + *χρήομαι-ῶμαι* «εξαντλώ, χρησιμοποιώ πλήρως».

καταχωρίζω -ομαι & **καταχωρώ -ούμαι**: [επίσ.] (μτβ.) ❶ γράφω κτ στην κατάλληλη θέση (σε βιβλίο, κατάλογο κτλ.): *Ο λογιστής καταχώρισε τα στοιχεία στο βιβλίο.* ❷ δημοσιεύω (αγγελία, διαφήμιση κτλ.) σε εφημερίδες ή περιοδικά: *Η αγγελία του γάμου του καταχωρίσθηκε στην εφημερίδα.* **καταχώριση** & **καταχώρηση** η.

> Η διαφ. γραφή των κλιτών τύπων και των παραγώγων (*καταχωρίζω → καταχώρισα, καταχώριση*, ενώ *καταχωρώ → καταχώρησα, καταχώρηση*) οφείλεται στη διαφορετική τους ετυμολογία: ο τ. *καταχωρίζω* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *καταχωρίζω* «βάζω κτ στη θέση του», ενώ ο τ. *καταχωρώ* από το ελνστ. *καταχωρῶ* «υποχωρώ σε αίτημα» - γι' αυτό και σωστότερος για τη σημ. αυτή είναι ο τ. *καταχωρίζω* και τα παράγωγά του.

κατεβάζω: (μτβ.) ❶ μετακινώ κπ ή κτ από ψηλότερο σε χαμηλότερο σημείο ≠ ανεβάζω: *Κατέβασε τα βιβλία από τα ράφια για να τα καθαρίσει.* ❷ μειώνω την ένταση, την αξία, την τιμή, την ποιότητα κτλ. ≠ ανεβάζω: *Το φάρμακο κατέβασε τον πυρετό.* ❸ **α.** βγάζω ή κάνω κπ να βγει από όχημα = αποβιβάζω ≠ επιβιβάζω, ανεβάζω: *Ο οδηγός τούς κατέβασε από το λεωφορείο, γιατί έκαναν φασαρία.* **β.** κινώ κπ ή κτ από τα βόρεια προς τα νότια ή προς το κέντρο: *Δεν ~ το αυτοκίνητο στο κέντρο, γιατί δε βρίσκω να παρκάρω.* ❹ καταναλώνω γρήγορα μεγάλη ποσότητα φαγητού ή ποτού: *Κατέβασε κάμποσα πιάτα φαΐ!* ❺ σκέφτομαι, έχω ιδέες: *Κατέβασε καμία ωραία ιδέα, ώστε να μαζέψουμε χρήματα για την εκδρομή!* ***~ ο νους/το κεφάλι/το ξερό μου***: είμαι επινοητικός, έχω πολλές και καλές ιδέες. ❻ μεταφέρω κτ που κινείται με μεγάλη ορμή: *Το βουνό ~ αέρα.* ❼ [οικ.] παρουσιάζω κπ ή κτ: *Τα δύο κόμματα θα κατεβάσουν κοινό υποψήφιο στις εκλογές.*

κατεβαίνω: ❶ ≠ ανεβαίνω **α.** (αμτβ.) κινούμαι από ψηλότερο σε χαμηλότερο σημείο: *Κατέβηκε από τον πάνω όροφο για να μας υποδεχτεί.* **β.** (μτβ.) κινούμαι σε κατηφορικό έδαφος: *~ την πλαγιά.* ❷ (αμτβ.) μειώνεται η ένταση, η αξία, η τιμή, η ποιότητά μου κτλ. = πέφτω ≠ ανεβαίνω: *Κατέβηκαν οι τιμές των προϊόντων.* ❸ (αμτβ.) **α.** βγαίνω από όχημα = αποβιβάζομαι ≠ επιβιβάζομαι, ανεβαίνω. **β.** κινούμαι προς τα νότια ή προς το κέντρο: *Για να κάνεις αυτά τα ψώνια, πρέπει να κατεβείς στο κέντρο.* ❹ (αμτβ.) συμμετέχω σε κτ: *~ στις εκλογές* (ως υποψήφιος). *Η ομάδα κατέβηκε στο γήπεδο με νέα σύνθεση.* ❺ (αμτβ.) φτάνω ως ένα σημείο που βρίσκεται χαμηλότερα: *Οι φούστες φέτος ~ μέχρι λίγο κάτω από το γόνατο.* **κατέβασμα** το: το να κατεβάζει ή να κατεβαίνει κπ ή κτ. **κατάβαση** η: το να κατεβαίνει κπ ή κτ ≠ ανάβαση. **κατεβατό** το: πολύ μεγάλο κείμενο.

κατεδαφίζω -ομαι: (μτβ.) μετατρέπω κτίριο σε ερείπια = γκρεμίζω: *Αύριο θα κατεδαφίσουν το ετοιμόρροπο σπίτι.* **κατεδάφιση** η. **κατεδαφιστέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να κατεδαφιστεί.

κατεξοχήν & **κατ' εξοχήν**: (επίρρ.) κυρίως, κατά κύριο λόγο: *Ο ~ υπαίτιος του ατυχήματος διώκεται ποινικά.*

κατεργάζομαι: (μτβ.) δουλεύω κπ υλικό, ώστε να είναι κατάλληλο για ορισμένη χρήση: *~ χρυσό/ασήμι/δέρμα.* **κατεργασία** η.

κατεστημένο το: ❶ στον πολιτικό, οικονομικό ή κοινωνικό τομέα, κατάσταση που είναι πλέον σταθερή ή μόνιμη και δεν μπορεί να αλλάξει ή να εξελιχθεί: *Παλεύει να ανατρέψει το ~.* ❷ άνθρωποι που βρίσκονται στην εξουσία και είναι ενάντιοι στην εξέλιξη, στις αλλαγές: *Το πολιτικό ~ αντέδρασε στα νέα νομοσχέδια.*

καταχραστής → καταχρώμαι
καταχράστρια →
καταχρώμαι
καταχρεωμένος → κατα-
κατάχρηση → καταχρώμαι
καταχρηστικά →
καταχρώμαι
καταχρηστικός →
καταχρώμαι
καταχρηστικώς →
καταχρώμαι
καταχρώμαι
καταχώρηση → καταχωρίζω
καταχωρίζω
καταχώριση → καταχωρίζω
καταχωρώ → καταχωρίζω
καταψηφίζω → κατα-
καταψήφιση → κατα-
καταψύκτης → κατα-
κατάψυξη → κατα-
καταψύχω → κατα-
κατεβάζω
κατεβαίνω
κατέβασμα → κατεβαίνω
κατεβατό → κατεβαίνω
κατεδαφίζω
κατεδάφιση → κατεδαφίζω
κατεδαφιστέος → κατεδαφίζω
κατειλημμένος → καταλαμ-
βάνω
κατείχα → κατέχω
κατέλαβα → καταλαμβάνω
κατέληξα → καταλήγω
κατελήφθην → καταλαμβάνω
κατεξοχήν
κατεπειγόντως → κατα-
κατεπείγων → κατα-
κατέπεσα → καταπέφτω
κατεπλάγην → καταπλήσσω
κατέπληξα → καταπλήσσω
κατεργάζομαι
κατεργασία →
κατεργάζομαι
κατέρχομαι → κατα-
κατεστάλην → καταστέλλω
κατέστειλα → καταστέλλω
κατεστημένο
κατεστραμμένος →
καταστρέφω
κατετάγην → κατατάσσω
κατέταξα → κατατάσσω

κατευθείαν
κατεύθυνση → κατευθύνω
κατευθυντήριος → κατευθύνω
κατευθύνω
κατέφυγα → καταφεύγω
κατεχόμενος → κατέχω
κατέχω
κατηγορητήριο → κατηγορώ
κατηγορία → κατηγορώ
κατηγόρια → κατηγορώ
κατήγορος → κατηγορώ
κατηγορουμένη → κατηγορώ
κατηγορούμενη → κατηγορώ
κατηγορούμενος → κατηγορώ
κατηγορώ
κατήργησα → καταργώ
κατηρτισμένος → καταρτίζω
κατηύθυνα → κατευθύνω
κατηφόρα → κατήφορος
κατηφοριά → κατήφορος
κατηφορίζω → κατήφορος
κατηφορικά → κατήφορος
κατηφορικός → κατήφορος
κατηφορικώς → κατήφορος
κατηφόρισμα → κατήφορος
κατήφορος

> Από το ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μτχ. του ΑΕ ρ. *καθίσταμαι*, με βάση τον αόρ. β΄ *κατέστην*.

κατευθείαν & **κατ' ευθείαν**: (επίρρ.) = απευθείας ❶ σε ευθεία γραμμή, ίσια, χωρίς να φύγουμε από την πορεία μας ή χωρίς διακοπές ή στάσεις: *Πήγε ~ σπίτι του, χωρίς να περάσει από πουθενά. Κοίταζε ~ μπροστά του, δε γύριζε αριστερά ή δεξιά.* ❷ (μτφ.) χωρίς να μεσολαβήσει κανείς ή τίποτα: *Η μετάφραση είναι από τα αγγλικά και όχι ~ από το γαλλικό πρωτότυπο.*

κατευθύνω -ομαι • πρτ. και αόρ. *κατεύθυνα* & *κατηύθυνα*: (μτβ.) ❶ **α.** οδηγώ κπ ή κτ προς ορισμένο σημείο: *Κατηύθυνε το πλοίο προς το λιμάνι.* **β.** *παθ.* κινούμαι προς ορισμένο σημείο: *~ προς την πόρτα.* ❷ (μτφ.) επιδρώ πάνω σε κπ ή κτ με τρόπο ώστε να καθορίζω τη συμπεριφορά, τις ενέργειες, τη διαμόρφωση ή την εξέλιξή του: *~ τη συζήτηση στα θέματα που με ενδιαφέρουν. Οι γονείς του τον ~ σε όλες του τις επιλογές.* **κατεύθυνση** η: ❶ η πορεία που ακολουθεί κπ ή κτ για να φτάσει σε ορισμένο σημείο: *Το πλοίο έχει ~ προς τα ανατολικά.* ❷ (μτφ.) η πορεία εξέλιξης μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας: *Η ~ που έχει πάρει η υπόθεση δε θα οδηγήσει στη λύση της.* **κατευθυντήριος -α -ο**: αυτός που είναι κατάλληλος να κατευθύνει.

κατέχω -ομαι • πρτ. & αόρ. *κατείχα* & [προφ., κυρ. στη σημ. 4] *κάτεχα*, παθ. μόνο ενστ. & πρτ.: (μτβ.) ❶ έχω κτ (συνήθως περιουσιακά στοιχεία ή έγγραφα): *Φορολογική δήλωση υποβάλλουν όσοι ~ περιουσιακά στοιχεία.* ❷ έχω θέση, αξίωμα, τίτλο, ιδιότητα κτλ.: *~ σημαντική θέση στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας.* ❸ (για στρατό) κυριεύω και ελέγχω έδαφος ξένης χώρας: *Η περιοχή αυτή κατέχεται από ξένες δυνάμεις.* ❹ γνωρίζω κτ καλά: *~ την τέχνη της ρητορικής.* ❺ *συνήθ. παθ.* έχω έντονο συναίσθημα: *Κατέχεται από το άγχος της αποτυχίας.* **κατοχή** η: ❶ το να έχει κπ κτ στην ιδιοκτησία του: *Βρήκαν στην ~ του παράνομα εμπορεύματα.* ❷ προσωρινή κυριότητα εδάφους από ξένη δύναμη: *στρατός κατοχής.* **Κατοχή** η: ΙΣΤ περίοδος (1941 - 1944) στην οποία η Ελλάδα ήταν υπό γερμανική κατοχή στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. **κάτοχος** ο, η: πρόσωπο που κατέχει κτ (σημ. 1, 2 και 4). **κατοχικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός ή αναφέρεται στην κατοχή στη σημ. 2. **κατεχόμενος -η -ο**: αυτός που κατέχεται από κπ άλλο με τη σημ. 3: *η ~ βόρεια Κύπρος.*

κατηγορώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ θεωρώ κπ υπεύθυνο για κτ κακό ή λάθος: *Τον ~ για την αποτυχία της εκδήλωσης.* ❷ αποδίδω σε κπ ενοχή για πράξη που διώκεται ποινικά: *Κατηγορείται για φόνο.* **κατηγορώ** το: • άκλ. έντονη καταγγελία εναντίον κπ για κτ: *Εξαπέλυσαν δριμύ ~ εναντίον του ιδιοκτήτη της εταιρείας για τις μαζικές απολύσεις.* **κατηγορία** & [προφ.] (σημ. 1α) **κατηγόρια** η: ❶ **α.** απόδοση ευθύνης σε κπ ή κτ: *Ακούγονται πολλές κατηγορίες εναντίον του, αλλά δεν είναι όλες αληθινές.* **β.** απόδοση ενοχής σε κπ για πράξη που διώκεται ποινικά, και η σχετική επίσημη διατύπωση: *Συνελήφθη με την ~ της εμπορίας ναρκωτικών.* ❷ **α.** σύνολο πραγμάτων ή προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά = τάξη: *Το βιβλίο αυτό ανήκει στην ~ των αστυνομικών μυθιστορημάτων.* **β.** βαθμός, επίπεδο κατάταξης: *ξενοδοχείο Α΄ κατηγορίας.* **κατήγορος** ο, η: ❶ ΝΟΜ αυτός που κατηγορεί κπ για κτ στη σημ. 2 ≠ κατηγορούμενος. **δημόσιος ~**: δικαστικός που εκτελεί χρέη εισαγγελέα σε πταισματοδικείο. ❷ αυτός που κατηγορεί κπ για κτ (σημ. 1) = επικριτής. **κατηγορούμενος -η -ο**: αυτός που κατηγορείται για κτ, κυρ. για πράξη που διώκεται ποινικά. **κατηγορούμενος** ο, **κατηγορουμένη** & **κατηγορούμενη** η: πρόσωπο που κατηγορείται. **κατηγορητήριο** το: ΝΟΜ διατύπωση κατηγορίας σε δικαστήριο και το αντίστοιχο επίσημο έγγραφο.

κατήφορος ο: ❶ έδαφος ή δρόμος με κλίση προς τα κάτω = κατηφόρα, κατηφοριά ≠ ανήφορος. ❷ (μτφ.) πορεία προς τα κάτω, προς την καταστροφή: *Έμπλεξε με ναρκωτικά, πήρε τον ~.* **κατηφορίζω**: ≠ ανηφορίζω ❶ (μτβ. & αμτβ.) κινούμαι σε δρόμο με κλίση προς τα κάτω: *~ τον δρόμο / προς το λιμάνι.* ❷ (αμτβ.) έχω κλίση προς τα κάτω: *Ο δρόμος σε αυτό το σημείο ~ απότομα.* **κατηφόρα** & **κατηφοριά** η: κατήφορος ≠ ανηφόρα, ανηφοριά, ανήφορος. **κατηφορικός -ή -ό:** αυτός που έχει κλίση προς τα κάτω ≠ ανηφορικός. **κατηφορικά** & **-ώς** (επίρρ.). **κατηφόρισμα** το ≠ ανηφόρισμα.

> Από το μτγν. *κατώφορος*, μεταπλ. επίθ. του ΑΕ *κατωφερής*, το οποίο σχηματίζεται από τα *κάτω + φέρω*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:08 ™ÂÏ>‰·199

κάτι (αντων. αόρ.) • άκλ.: ❶ αναφέρεται αόριστα σε πράγμα, κατάσταση, γεγονός κτλ. = [προφ.] κατιτί: *Θέλω ~ να σου πω. Έγινε ~ πολύ σπουδαίο.* ❷ (+ ουσ. στον πληθ.) δηλώνει αόριστα ποσότητα προσώπων ή πραγμάτων = κάποιοι, μερικοί: *Του δάνεισα ~ βιβλία.* ❸ χρησιμοποιείται για να εκφράσουμε έκπληξη, θαυμασμό, απορία κτλ.: *Έχει ~ μάτια, που σου κλέβουν την καρδιά! Λέει ~ τρελά ώρες ώρες!* ❹ **α.** (σε εκφρ. ποσού, ποσότητας κτλ.) δηλώνει απροσδιόριστο ποσό, λίγο μεγαλύτερο ή μικρότερο από αυτό που αναφέρουμε: *Είναι δώδεκα και ~. Ζυγίζει πενήντα κιλά παρά ~.* **β.** (ως επίρρ.) λίγο: *Ζυγίζει ~ παραπάνω από τριάντα κιλά.* **κάτι** το: στοιχείο που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα κπ ή κτ: *Έχει αυτό το ~ που σε κάνει να την προσέχεις.* ***το ~ άλλο***: για να αναφερθούμε σε κτ που θεωρούμε ότι έχει μια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό: *Είναι ~ αυτός ο άνθρωπος, πανέξυπνος, πανέμορφος!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κατιτί & [λαϊκ.] **κατιτίς** (αντων. αόρ.) • μόνο ον. & αιτ. εν.: [προφ.] αναφέρεται αόριστα σε πράγμα, κατάσταση, γεγονός κτλ. = κάτι: *Θέλει το ~ για να δείξει πιο όμορφο το δωμάτιο.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

κατοικώ -ούμαι: ❶ (αμτβ.) μένω κάπου μόνιμα: *~ στην Αθήνα/στη λεωφόρο Αλεξάνδρας/σε μια μονοκατοικία.* ❷ συνήθ. παθ. (μτβ.) χρησιμοποιώ κτίσμα, περιοχή κτλ. για διαμονή: *Το σπίτι αυτό το κατοικούν πρόσφυγες. Το κέντρο της πόλης άρχισε πάλι να κατοικείται.* **κατοικία** η: [επίσ.] κτίσμα που χρησιμοποιείται για να μένει κπ ≠ [επίσ.] οικία: *κύρια/εξοχική ~.* **κάτοικος** ο, η: πρόσωπο που κατοικεί κάπου: *~ Θεσσαλονίκης.* **κατοικήσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να κατοικηθεί. **κατοικίδιος -α -ο**: (για ζώα) αυτός που έχει εξημερωθεί και ζει μαζί με τον άνθρωπο.

κατολίσθηση η: ΓΕΩΛ φαινόμενο κατά το οποίο σωροί από χώματα ή πέτρες ξεκολλούν από τις πλαγιές βουνών και πέφτουν προς τα κάτω: *Οι βροχές προκάλεσαν ~ που έκλεισε τον δρόμο.*

κατόπιν¹ (επίρρ.): στη συνέχεια, μετά από κπ γεγονός = ύστερα, έπειτα, μετά ≠ πριν: *Έδωσε τη διάλεξη και ~ έγινε συζήτηση.* **κατόπιν²** (πρόθ.): [επίσ.] (+ γεν.) δηλώνει χρονικό σημείο που ορίζεται από κπ γεγονός, μετά το οποίο και ως συνέπεια του οποίου γίνεται κτ: *Το έργο θα δοθεί ~ διαγωνισμού. ~ εντολής του διευθυντή, απολύεστε!* ***~ εορτής***: καθυστερημένα, μετά το τέλος ενός γεγονότος. **κατοπινός -ή -ό**: αυτός που ακολουθεί ≠ προηγούμενος: *Τα ~ γεγονότα απέδειξαν ότι είχε πει την αλήθεια.*

κάτοπτρο το: ❶ επιφάνεια από γυαλί στην οποία αντανακλούν οι ακτίνες φωτός που πέφτουν πάνω της: *το ~ του τηλεσκοπίου.* ❷ [επίσ.] επιφάνεια στην οποία εικονίζεται το είδωλο των αντικειμένων που βρίσκονται μπροστά της = καθρέφτης.

> Από το ΑΕ *κάτοπτρον*, με ρίζα από τον πρκ. β΄ *ὄπωπα* του ρ. *ὁράω -ῶ*.

κατορθώνω: (μτβ.) πετυχαίνω κτ μετά από προσπάθεια και κόπο: *Μετά από πολύωρη συζήτηση, κατόρθωσε να τους πείσει.* **κατόρθωμα** το: ❶ πράξη που απαίτησε πολλή κούραση ή ιδιαίτερη προσπάθεια για να επιτευχθεί: *Τέτοια νίκη θα πρέπει να θεωρηθεί ~.* ❷ [ειρων.] πράξη που κατακρίνουμε: *Αυτά είναι τα νέα κατορθώματα του γιου σου!* **κατορθωτός -ή -ό**.

κατοχυρώνω -ομαι: (μτβ.) εξασφαλίζω την αναγνώριση από τρίτους ή τη συνέχιση και νομιμότητα ενός πράγματος ή μιας κατάστασης: *Η ελευθερία του Τύπου ~ από το Σύνταγμα.* **κατοχύρωση** η.

κατσαρός -ή -ό: (για μαλλιά) αυτά που σχηματίζουν μπούκλες = σγουρός ≠ ίσιος. ***τρίχες κατσαρές***: ανοησίες. **κατσαρώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κάνω τα μαλλιά κατσαρά. ❷ (αμτβ.) γίνομαι κατσαρός. **κατσάρωμα** το.

κάτω (επίρρ.): ❶ σε σημείο που βρίσκεται χαμηλά (συνήθως στην επιφάνεια του εδάφους) ή χαμηλότερα από κάπου ή κάποιον ≠ επάνω: *Έπεσε ~ στο πάτωμα/~ από την καρέκλα.* (& ως επίθ.) *Μένει στον (από) ~ όροφο. ~ Γλυφάδα* ≠ άνω. ***~ άκρα***: τα πόδια ≠ άνω ~. ***~ Χώρες***: η Ολλανδία και το Βέλγιο. ❷ (με πρόθ.) στην επιφάνεια, στο τέρμα ή στην κατεύθυνση ≠ επάνω: *Το νερό κυλά προς τα ~. Το ασανσέρ πάει ως ~ στο υπόγειο.* ❸ (+ γεν./από) σε μικρότερο βαθμό, ποσότητα κτλ. από κτ άλλο ≠ άνω: *Ταινία ακατάλληλη για άτομα ~ των 18.* ❹ (σε επιφ. προτ.) δηλώνει αποδοκιμασία: *~ οι τύραννοι!* ***άνω- ~***: ακατάστατα ή σε σύγχυση: *Το δωμάτιό σου είναι ~, όλα στη μέση. Ήταν ~ που έφυγε ο γιος της.* ***πάνω ~***: περίπου: *Ήταν ~ τριάντα ετών.* ***έρχονται/φέρνω τα πάνω ~***: γίνονται ή δημιουργώ μεγάλες αλλαγές. ***στο ~-~***: για έκφραση αγανά-

κάτι
κατιτί
κατιτίς → κατιτί
κατοικήσιμος → κατοικώ
κατοικία → κατοικώ
κατοικίδιος → κατοικώ
κάτοικος → κατοικώ
κατοικώ
κατολίσθηση
κατόπιν¹
κατόπιν² → κατόπιν¹
κατοπινός → κατόπιν¹
κάτοπτρο
κατόρθωμα → κατορθώνω
κατορθώνω
κατορθωτός → κατορθώνω
κατοχή → κατέχω
Κατοχή → κατέχω
κατοχικός → κατέχω
κάτοχος → κατέχω
κατοχυρώνω
κατοχύρωση → κατοχυρώνω
κατσαρός
κατσάρωμα → κατσαρός
κατσαρώνω → κατσαρός
κάτω
κατώτατος → κάτω
κατώτερος → κάτω
κατωτερότητα → κάτω
κατωτέρω → κάτω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·200

κατώφλι
καυσαέριο
καύση
καύσιμο → καύση
καύσιμος → καύση
καυστήρας → καύση
καυστικά → καυστικός
καυστικός
καυστικότητα → καυστικός
καύσωνας
καυτερός → καίω
καυτηριάζω
καυτηρίαση → καυτηριάζω
καυτός → καίω
καύχημα → καυχιέμαι
καυχησιάρης → καυχιέμαι
καυχησιάρικα → καυχιέμαι
καυχιέμαι
καφενείο → καφές
καφενές → καφές
καφές
καφετερία → καφές
καφετέρια → καφές
καφετζής → καφές
καφετζού → καφές
καφετιέρα → καφές
καχύποπτα → καχυποψία
καχύποπτος → καχυποψία
καχυποψία
κάψα → καίω
κάψιμο → καίω
κει → εκεί
κείμαι
κειμενικός → κείμενο
κείμενο
κείμενος → κείμαι
κείμενος → κείμαι

κτησης: ~ *κανένας δε σου το ζήτησε - μόνος σου ήρθες.* **κατώτερος -η** & [επίσ.] **-τέρα -ο**: αυτός που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο (τοπικό, αξίας, ποιότητας, ιεραρχίας κτλ.) ≠ ανώτερος: *Αποδείχθηκε ~ από τις προσδοκίες μας, δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει την εργασία.* **κατώτατος -η** & [επίσ.] **-τάτη -ο**: αυτός που βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο (τοπικό, αξίας, ποιότητας, ιεραρχίας κτλ.) ≠ ανώτατος: ~ *όριο μισθού.* **κατωτέρω** (επίρρ.). **κατωτερότητα** η: η ιδιότητα αυτού που είναι κατώτερος ≠ ανωτερότητα: *αίσθημα / σύμπλεγμα ~.*

κατώφλι το: ❶ σκαλοπάτι που οδηγεί στην πόρτα της εισόδου: *Η μητέρα τον περίμενε στο ~ του σπιτιού.* ❷ (μτφ.) πρόθυρα, είσοδος σε κατάσταση, εποχή κτλ.: *Βρισκόμαστε στο ~ μιας καινούριας εποχής.*

> Από τα *κάτω* + -*φλιον* < *φλιά* «δοκάρι που προσαρμόζεται στο τοίχωμα πόρτας».

καυσαέριο το: αέριο το οποίο προέρχεται από την καύση του υλικού που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία μηχανής: *Ρύπανση προκαλείται και από τα ~ των αυτοκινήτων.*

καύση η: ❶ η διαδικασία του καψίματος: *Η θρησκεία τους επιτρέπει την ~ των νεκρών.* ❷ ΧΗΜ χημική αντίδραση του οξυγόνου με άλλες ουσίες, κατά την οποία ελευθερώνεται θερμότητα και παράγεται φως: *βραδεία/ατελής/εσωτερική ~.* ❸ *συνήθ. πληθ.* οξειδώσεις που συντελούνται στα κύτταρα του οργανισμού: *Δεν παχαίνει, γιατί κάνει πολλές καύσεις.* **καύσιμος -η -ο**: αυτός που είναι κατάλληλος για καύση, για παραγωγή θερμότητας και παροχή ενέργειας. **καύσιμο** το: υλικό που χρησιμοποιείται για την παροχή ενέργειας σε κινητήρα: *υγρό / αέριο ~.* **καυστήρας** ο: συσκευή στην οποία γίνεται καύση υλικών για την παραγωγή θερμότητας, ενέργειας κτλ.

καυστικός ή -ό: ❶ ΧΗΜ χημική ένωση που μπορεί να προκαλέσει διάβρωση, κάψιμο ή διάλυση: ~ *υγρό καθαρισμού.* ❷ (μτφ.) αυτός που χρησιμοποιεί σαρκασμό στην κρίση ή κριτική του: *Οι γελοιογραφίες συχνά είναι καυστικότερες από την αρθρογραφία.* **καυστικά** (επίρρ.). **καυστικότητα** η.

καύσωνας ο: καιρικές συνθήκες που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα υψηλές θερμοκρασίες.

καυτηριάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ΙΑΤΡ καίω ιστούς με ειδικό εργαλείο για θεραπευτικούς σκοπούς. ❷ (μτφ.) κρίνω αρνητικά και με έντονο τρόπο κπ ή κτ = στηλιτεύω: *Στα γραπτά του ~ τη διαφθορά της πολιτικής.* **καυτηρίαση** η.

καυχιέμαι & [επίσ.] **-ώμαι** • *καυχιέσαι* & *καυχάσαι*, αόρ. *καυχήθηκα*: (αμτβ.) περηφανεύομαι για κτ, συχνά και χωρίς πραγματικό λόγο = καμαρώνω, παινεύομαι, κομπάζω: *Καυχιέται ότι μόνος του τα κατάφερε τόσο καλά.* **καύχημα** το: αυτό για το οποίο παινεύεται κπ = καμάρι, τιμή ≠ ντροπή, όνειδος: *Τέτοιοι άξιοι άνθρωποι αποτελούν το ~ της μικρής μας κοινωνίας.* **καυχησιάρης -α -ικο**: αυτός που παινεύεται για τον εαυτό του. **καυχησιάρικα** (επίρρ.).

καφές ο: ❶ καρπός φυτού ο οποίος χρησιμοποιείται μετά από ειδική επεξεργασία για την παρασκευή ροφήματος. ❷ το καβουρδισμένο και αλεσμένο προϊόν το οποίο προέρχεται από κόκκους καφέ. ❸ ρόφημα που κατασκευάζεται με βρασμένο νερό και καφέ με τη σημ. 2. **καφενείο** το & [λαϊκ.] **καφενές** ο & (κυρ. για νέους) **καφετέρια** & **καφετερία** η: μαγαζί όπου σερβίρονται καφέδες, αναψυκτικά κτλ. **καφετζής** ο, **-ού** η: ιδιοκτήτης καφενείου. **καφετιέρα** η: μηχανή που φτιάχνει καφέ.

καχυποψία η: η υποψία κπ ότι οι άλλοι προσπαθούν να τον βλάψουν: *Μας κοιτούσε με ~, δε μας πίστευε.* **καχύποπτος -η -ο.** **καχύποπτα** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *καχύποπτος* < *κακός* + *ὕποπτος*.

κείμαι • μόνο ενεστ., *κείσαι, κείται, κείμεθα, κείσθε, κείνται*, μπε. *κείμενος*: [επίσ.] (αμτβ.) ❶ βρίσκομαι: *Το χωριό κείται στους πρόποδες του βουνού.* ❷ (για νεκρό) είμαι θαμμένος. ***ενθάδε κείται***: εδώ βρίσκεται θαμμένος (επιγραφή σε τάφους). **κείμενος -η -ο:** (μπε. ως επίθ.) ΝΟΜ αυτός που είναι σε ισχύ: *οι κείμενοι νόμοι.* ***τα κακώς κείμενα***: απαράδεκτες καταστάσεις που συνεχίζουν να υπάρχουν: *Θίγονται ξανά τα ~ του εκπαιδευτικού συστήματος.*

κείμενο το: σύνολο προτάσεων με λογικό ειρμό, που αποτελούν ολόκληρη ενότητα ή υποενότητα προφορικού ή γραπτού λόγου με ολοκληρωμένο νόημα: *Ήρθε σήμερα στη δημοσιότητα το ~ του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.* **κειμενικός -ή -ό.**

> Πρόκειται για ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μπε. του ρ. *κείμαι*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·201

κειμήλιο το: αντικείμενο παλαιότερης περιόδου, με συναισθηματική, ιστορική, καλλιτεχνική, ηθική ή χρηματική αξία, που διατηρεί κπ με ιδιαίτερη φροντίδα: *Αυτή η εικόνα είναι ~ από τη γιαγιά μου.*

κείτομαι • μόνο ενστ. & πρτ.: βρίσκομαι ξαπλωμένος στο έδαφος: *Τα κιονόκρανα κείτονται πια στο έδαφος.*

κεκτημένος -η -ο: αυτός τον οποίο έχει αποκτήσει κπ και τον διατηρεί, μόνο στις εκφρ. **~ ταχύτητα/δικαίωμα.**

> Πρόκειται για τη μππ. του ΑΕ ρ. *κτῶμαι* «αποκτώ».

κελί το: μικρό δωμάτιο **α.** σε φυλακή, στο οποίο κρατούνται οι φυλακισμένοι. **β.** μοναχού ή μοναχής σε μοναστήρι.

κενός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν έχει τίποτε στο εσωτερικό του = άδειος ≠ γεμάτος, πλήρης: *Συμπληρώστε τα ~ τετράγωνα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει πνευματικό περιεχόμενο ή ηθικές αξίες: *άνθρωπος ~ και επιφανειακός.* ❸ αυτός που δεν έχει καταληφθεί, δεν έχει συμπληρωθεί: *Θα προσληφθούν καθηγητές για την πλήρωση των ~ θέσεων.* ❹ (μτφ.) αυτός που δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον: *Η ζωή της φαίνεται ~, χωρίς νόημα.* **κενό** το: ❶ χώρος όπου δεν υπάρχει τίποτε: *~ αέρος. Κοιτούσε αφηρημένος το ~.* ❷ χώρος που εκτείνεται προς τα κάτω, σε μεγάλο βάθος, καθώς τον αντικρίζει κπ από πολύ ψηλά: *Στάθηκε στην άκρη της ταράτσας κι έπεσε στο ~.* ❸ έλλειψη συνέχειας: *Μετά το ατύχημα, η μνήμη της παρουσιάζει κενά.* ❹ θέση που δεν έχει καλυφθεί: *Οι νέοι καθηγητές θα καλύψουν τα ~ στις δυσπρόσιτες περιοχές.*

> **Προσοχή** στη διαφορετική σημ. και γραφή των *καινός* και *κενός*!

κεντρί το: όργανο στο κεφάλι ή στο πίσω μέρος του σώματος εντόμων, που μοιάζει με βελόνα και χρησιμεύει για άμυνα ή επίθεση: *Μια μέλισσα τον τσίμπησε με το ~ της.* **κεντρίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ τσιμπώ κπ με κεντρί ή αιχμηρό όργανο: *Ο σκορπιός τον κέντρισε στο πόδι.* ❷ (μτφ.) παρακινώ, εξάπτω κπ ή κτ: *Η εισαγωγή του βιβλίου κέντρισε το ενδιαφέρον μου.* **κέντρισμα** το.

κέντρο το: ❶ ΓΕΩΜ σημείο στο εσωτερικό κύκλου, το οποίο απέχει ίση απόσταση από κάθε σημείο της περιφέρειας. ❷ (μτφ.) σημείο ή τόπος γύρω από τον οποίο βρίσκονται ή κινούνται άλλα πράγματα ή πρόσωπα: *Η Ιωνία υπήρξε στην αρχαιότητα ~ του εμπορίου και της φιλοσοφίας.* ❸ περιοχή πόλης στην οποία βρίσκεται η διοίκηση, η οικονομική ζωή κτλ.: *Πολλοί ζουν στα προάστια της πόλης, αλλά έρχονται στο ~ για δουλειά.* ***εμπορικό ~***: συγκρότημα κτιρίων ή περιοχή με συγκεντρωμένα εμπορικά καταστήματα. ❹ χώρος με εγκαταστάσεις και υπηρεσίες για συγκεκριμένο σκοπό: *ερευνητικό/εκλογικό ~.* ❺ κατάστημα ψυχαγωγικού χαρακτήρα: *κοσμικό/νυχτερινό ~.* ❻ ΠΟΛ ο μεσαίος πολιτικός χώρος. ❼ ***~ βάρους***: ΦΥΣ το νοητό σημείο ενός σώματος στο οποίο εφαρμόζεται η συνισταμένη των δυνάμεων έλξης της γης επάνω στο σώμα. **κεντρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που βρίσκεται στο κέντρο. ❷ βασικός, κύριος: *~ ιδέα.* ***κεντρικά*** (επίρρ.). **κεντρώος -α -ο**: ΠΟΛ αυτός που αρμόζει ή ανήκει στον μεσαίο πολιτικό χώρο.

κεραία η: ❶ αισθητήριο όργανο εντόμων στο μπροστινό μέρος του κεφαλιού τους. ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) ιδιαίτερη ικανότητα αντίληψης: *Οι ευαίσθητες ~ του καλλιτέχνη έπιαναν κάθε αλλαγή.* ❸ ΤΕΧΝΟΛ συσκευή που αποτελείται από σύρμα ή ράβδους, σε κατάλληλη διάταξη, για την εκπομπή ή λήψη ηλεκτρομαγνητικών ηχητικών και οπτικών σημάτων: *~ τηλεόρασης/τηλεφώνου. δορυφορική ~.*

> Το ουσ. *κεραία προέρχεται* από το ΑΕ *κεραία*, ενώ στη σημ. 3 είναι σημδ. από το γαλλ. *antenne.*

κεραυνοβολώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ προκαλώ έντονη και δυσάρεστη έκπληξη, ξαφνιάζω κπ αρνητικά: *Κεραυνοβολημένος έμεινε ο Βασίλης, όταν πληροφορήθηκε το συμβάν.* ❷ ρίχνω σε κπ επιτιμητικό και άγριο βλέμμα, ώστε να τον καθηλώσω: *Με κεραυνοβόλησε με το βλέμμα του για το λάθος μου.* **κεραυνοβόλος -α** & [επίσ.] **-ος -ο**: αυτός που είναι σφοδρός, ξαφνικός και ακαριαίος σαν κεραυνός, κυρ. στην έκφρ. ***~ έρωτας***. **κεραυνοβόλα** (επίρρ.). **κεραυνοβόλημα** το.

κεραυνός ο: ❶ ισχυρή ηλεκτρική εκκένωση ανάμεσα στο έδαφος και σε σύννεφα με αντίθετο ηλεκτρικό φορτίο, η οποία συνοδεύεται από λάμψη και πολύ δυνατό ήχο: *Έπεσε ~.* ❷ (μτφ.) γεγονός που έρχεται ξαφνικά και προκαλεί έκπληξη: *είδηση ~.* ***~ εν αιθρία***: εντελώς ξαφνικά.

κειμήλιο
κείνος → εκείνος
κείτομαι
κεκλιμένος → κλίνω[1]
κεκορεσμένος → κορεννύω
κεκτημένος
κελί
κενό → κενός
κενός
κεντρί
κεντρίζω → κεντρί
κεντρικά → κέντρο
κεντρικός → κέντρο
κέντρισμα → κεντρί
κέντρο
κεντρώος → κέντρο
κεραία
κέρασμα → κερνώ
κεραυνοβόλα → κεραυνοβολώ
κεραυνοβολώ
κεραυνοβόλημα → κεραυνοβολώ
κεραυνοβόλος → κεραυνοβολώ
κεραυνοβολώ
κεραυνός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·202

κερδίζω → κέρδος
κέρδος
κερί
κέρινος → κερί
κερκίδα
κερνώ
κερώνω → κερί
κεφαλαίο → κεφαλαίος
κεφάλαιο
κεφαλαίος
κεφαλή → κεφάλι
κεφάλι
κεφαλιά → κεφάλι
κεφάτος → κέφι
κέφι
κηδεία → κηδεύω
κηδεμόνας
κηδεμονεύω → κηδεμόνας
κηδεμονία → κηδεμόνας

κέρδος το: ❶ υλική ωφέλεια σε χρήμα που έχει κπ όταν πουλάει κτ ή όταν προσφέρει κπ υπηρεσία με αμοιβή και αφού αφαιρέσει το κόστος ≠ ζημία: *καθαρό / γρήγορο ~. Η επιχείρηση σημείωσε σημαντικά κέρδη.* ❷ ηθικό όφελος: *Το ~ για την Κύπρο είναι ότι πραγματοποιήθηκε η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.* **κερδίζω -ομαι** (μτβ.) ≠ χάνω: ❶ έχω κέρδος υλικό ή ηθικό. ❷ βγαίνω νικητής σε αγώνα ή παιχνίδι = νικώ.

κερί το: ❶ λιπαρή και εύπλαστη ουσία που παράγεται από μέλισσες και λιώνει με τη θερμότητα. ❷ μικρός κύλινδρος από κερί (σημ. 1) ή από άλλα υποκατάστατα, με φιτίλι στη μέση, το οποίο, καθώς καίγεται, παράγει φως: *Διάβαζε τη νύχτα στο φως του ~.* **κέρινος -η -ο**: ❶ αυτός που είναι κατασκευασμένος από κερί: *~ ομοίωμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει το υποκίτρινο χρώμα του κεριού: *Το πρόσωπό της ήταν ~ από τον τρόμο.* **κερώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) αλείφω κτ με κερί: *~ τα έπιπλα.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι ωχρός σαν κερί από φόβο, αγωνία κτλ.: *Μόλις είδα το φριχτό θέαμα, κέρωσα!*

κερκίδα η: σειρά καθισμάτων σε γήπεδο ή αρχαίο θέατρο και (συνεκδ.) οι θεατές αγώνα σε γήπεδο: *Η ~ επευφημούσε και εμψύχωνε τους παίκτες της ομάδας.*

κερνώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) ❶ προσφέρω κτ (συνήθως ποτό, γλυκό κτλ.) σε επισκέπτη ή καλεσμένο: *Να σας κεράσω ένα γλυκό;* ❷ πληρώνω τα έξοδα γεύματος, ποτού κτλ. ενός ή πολλών ατόμων: *Θα μας κεράσει για την επιτυχία του στις εξετάσεις.* **κέρασμα** το: η πράξη που κάνει αυτός που κερνάει, και (συνεκδ.) αυτό που κερνάει: *Άμα κερδίσω, έχετε ~. Το κρασί είναι ~ από το μαγαζί.*

> Από το ΑΕ ρ. *κεράννυμι* «ανακατεύω (κρασί με νερό)». Από την ίδια ρίζα προέρχονται επίσης τα *κρασί, κράμα, κράση.*

κεφάλαιο το: ❶ μεγάλο χρηματικό ποσό που χρησιμοποιείται για κατάθεση, δανεισμό ή επένδυση: *Να δανειστείς το ~ που χρειάζεσαι από την τράπεζα.* ❷ η κοινωνική τάξη που κατέχει τον πλούτο σε μια κοινωνία = καπιταλιστές. ❸ (μτφ.) οτιδήποτε θεωρείται πολύτιμο για το άτομο ή το κοινωνικό σύνολο, σε πνευματικό ή ηθικό επίπεδο: *Η βυζαντινή μουσική αποτελεί σημαντικό ~ της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.* ❹ καθεμία από τις ενότητες στις οποίες χωρίζεται ένα βιβλίο, ένα σύγγραμμα: *Το βιβλίο έχει επτά ~.* ❺ (μτφ.) κομμάτι της ζωής ή της πορείας ενός ατόμου, μιας ομάδας κτλ.: *Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση άνοιξε ένα νέο ~ στην κυπριακή ιστορία.* = σελίδα.

κεφαλαίος -α -ο: κυρ. στο ***κεφαλαίο γράμμα***: μεγάλο γράμμα του αλφαβήτου, με το οποίο αρχίζουν τα κύρια ονόματα ή οι λέξεις στην αρχή περιόδου: *Με μικρό ή με κεφαλαίο Α γράφεται;* **κεφαλαίο** το: *Να γράψεις τον τίτλο με κεφαλαία!*

κεφάλι το: ❶ το ανώτερο τμήμα του σώματος ανθρώπων και ζώων, στο οποίο βρίσκονται το κρανίο με τον εγκέφαλο, τα μάτια, η μύτη, το στόμα και τα αυτιά. ***μου ανέβηκε το αίμα στο ~***: θύμωσα πολύ. ***σκύβω το ~***: υποτάσσομαι. ❷ η ανθρώπινη ζωή: *Έτσι που τρέχεις με τη μηχανή, θα το φας το ~ σου!* ***κόβω το ~ μου***: βάζω στοίχημα ακόμα και τη ζωή μου για κτ. ❸ το μυαλό ως κέντρο της ανθρώπινης νόησης: *Είναι μαθηματικό ~.* ***αγύριστο / ξερό ~***: άνθρωπος ξεροκέφαλος. ❹ [προφ.] αυτός που έχει εξουσία: *Για ένα τόσο σοβαρό θέμα θα αποφασίσουν τα μεγάλα ~.* ❺ (μτφ.) ό,τι έχει σχήμα κεφαλιού: *Βάζουμε και δύο ~ σκόρδο.* **κεφαλή** η: ❶ [επίσ.] το κεφάλι: *στροφή ~ δεξιά!* ***ζητώ την κεφαλήν κπ επί πίνακι***: ζητώ την παραδειγματική τιμωρία κπ. ***κατά κεφαλήν***: ανά άτομο: *Αυξήθηκε το ~ εισόδημα στη χώρα μας φέτος.* ❷ (μτφ.) αρχηγός, ηγέτης: *Ο Χριστός είναι η ~ της εκκλησίας.* ❸ η άκρη του βλήματος, που περιέχει τον εκρηκτικό μηχανισμό: *Αυτός ο πύραυλος φέρει πυρηνικές ~.* **κεφαλιά** η: χτύπημα με το κεφάλι (κυρίως στο ποδόσφαιρο): *Με δυνατή ~ πέτυχε το 1-0.*

κέφι το: ❶ χαρούμενη διάθεση: *Νομίζεις ότι μ' αυτά που λες θα μου χαλάσεις το ~;* ***κάνω κπ /κτ ~***: μου αρέσει. ❷ διάθεση, όρεξη για κτ: *Έχεις ~ για βόλτα;* **κεφάτος -η -ο**: ❶ αυτός που έχει κέφι: *Γιατί είσαι τόσο ~ σήμερα;* ❷ αυτός που δημιουργεί κέφι: *Βάλτε κανένα ~ τραγούδι!*

κηδεμόνας ο, η: πρόσωπο που έχει τη φροντίδα και την επιμέλεια ανήλικου παιδιού, ο γονέας ή κπ άλλος, όταν απουσιάζουν ή έχουν πεθάνει οι γονείς: *Σύλλογος γονέων και ~.* **κηδεμονία** η: ❶ ΝΟΜ η ανάληψη της επιμέλειας ανηλίκου με βάση τον νόμο. ❷ [μειωτ.] προστασία και επιβολή επάνω σε κπ: *Η χώρα ήταν υπό την ~ της Αγγλίας.* **κηδεμονεύω**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·203

-ομαι: (μτβ.) ❶ αναλαμβάνω την κηδεμονία ανηλίκου. ❷ [μειωτ.] καθοδηγώ κπ επιβάλλοντάς του αυτό που πρέπει να κάνει: *Αυτή η οργάνωση ~ από κυβερνητικά στελέχη.*

> Από το ΑΕ ρ. *κήδομαι* «φροντίζω», απ' όπου και τα *κηδεία, κηδεύω.*

κηδεύω -ομαι: (μτβ.) κάνω την ταφή κπ που πέθανε = θάβω, ενταφιάζω: *Τον κήδεψαν χθες στην ιδιαίτερη πατρίδα του.* **κηδεία** η: η τελετή της εκφοράς και της ταφής ενός νεκρού: *Η ~ θα γίνει αύριο στις πέντε.* ☞ σχ. **κηδεμόνας**.

κηλίδα η: ❶ μικρό σημάδι με διαφορετικό χρώμα που εμφανίζεται σε μια επιφάνεια = λεκές: *Εντοπίστηκε ~ πετρελαίου στον Σαρωνικό.* ❷ ΑΣΤΡΟΝ οι σκοτεινές περιοχές της επιφάνειας των ουράνιων σωμάτων: *ηλιακές ~.* ❸ (μτφ.) στίγμα για την τιμή και το κύρος κπ: *Η ήττα αυτή αποτελεί μαύρη ~ στην ιστορία της ομάδας.* **κηλιδώνω -ομαι**: (μτφ., μτβ.) = στιγματίζω, σπιλώνω, αμαυρώνω ≠ τιμώ: *Με την πράξη του αυτή κηλίδωσε το όνομα της οικογένειάς του.*

κήπος ο: περιφραγμένη συνήθως έκταση γης, όπου καλλιεργούνται λουλούδια, οπωροφόρα δέντρα, λαχανικά: *Ασχολούμαι με τα φυτά του ~ μας.* **κηπευτικός -ή -ό**: αυτός που χρησιμοποιείται ή που καλλιεργείται σε κήπο: *~ προϊόν.* **κηπευτικά** τα: τα λαχανικά: *Αυξήθηκαν πάλι οι τιμές των ~.* **κηπουρός** ο: αυτός που ασχολείται με την καλλιέργεια φυτών και τη φροντίδα των κήπων. **κηπουρικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το έργο του κηπουρού: *~ εργαλείο.* **κηπουρική** η: ενασχόληση, κυρίως επαγγελματική, με την καλλιέργεια του κήπου: *Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια ~.*

κηρύσσω & κηρύττω -ομαι: (μτβ.) ❶ [επίσ.] ανακοινώνω κτ επίσημα και δημόσια: *~ την έναρξη του συνεδρίου. Το Εφετείο τον κήρυξε ένοχο. ~ πόλεμο.* ❷ κάνω κήρυγμα, διαδίδω ιδέες: *Οι ιερείς ~ τον λόγο του Ευαγγελίου.* **κήρυξη** η: επίσημη ανακοίνωση, γνωστοποίηση: *η ~ του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.* **κήρυγμα** το: ❶ λόγος με θρησκευτικό περιεχόμενο που εκφωνείται στις εκκλησίες: *το ~ του Αρχιεπισκόπου.* ❷ λόγος με τον οποίο κπ προσπαθεί φορτικά να προβάλει τις θέσεις του: *Ζητήσαμε τη γνώμη του και εκείνος άρχισε να μας κάνει ~.* **κήρυκας** ο: ❶ πρόσωπο που κάνει κήρυγμα. ❷ ο αγγελιαφόρος: *Έστειλε ~, να μεταφέρουν τη δυσάρεστη είδηση.* ❸ πρόσωπο που επιδιώκει τη διάδοση μιας ιδεολογίας, ενός δόγματος κτλ.: *~ ειρήνης.*

κίβδηλος -η -ο: ❶ αυτός που δεν είναι γνήσιος = πλαστός, κάλπικος, ψεύτικος ≠ γνήσιος: *~ νόμισμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι ανειλικρινής ή ψεύτικος: *~ χαρακτήρας.*

> Από το ΑΕ *κίβδος* «σκουριά».

κιβωτός η: ❶ μεγάλο κιβώτιο για τη φύλαξη κυρίως ιερών θρησκευτικών κειμηλίων. ***~ της Διαθήκης***: ιερό κειμήλιο των Ισραηλιτών. ***~ του Νώε***. ❷ (μτφ.) χώρος ή μέσο διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς: *Η εκκλησία ήταν η ~ διατήρησης της ταυτότητάς μας στην Τουρκοκρατία.*

κιλό το: μονάδα μέτρησης βάρους ίση με χίλια γραμμάρια = [επίσ.] χιλιόγραμμο: *Θα μου πάρεις ένα ~ μέλι;*

κίνδυνος ο: ❶ οτιδήποτε απειλεί τη ζωή ή την ασφάλεια προσώπου ή πράγματος: *Είναι βαριά τραυματισμένος, η ζωή του βρίσκεται σε ~.* ***σήμα κινδύνου***: σήμα το οποίο εκπέμπει πλοίο, αεροπλάνο κτλ. καλώντας σε βοήθεια, και (μτφ.) προειδοποίηση για κίνδυνο που πλησιάζει. ***έξοδος κινδύνου***: βοηθητική έξοδος σε χώρους στους οποίους συγκεντρώνονται πολλοί άνθρωποι και που χρησιμεύει για να διαφεύγουν σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. ❷ η πιθανότητα να συμβεί κτ κακό: *Υπάρχει ~ επεισοδίων στον αυριανό αγώνα.* **κινδυνεύω**: ❶ (αμτβ.) βρίσκομαι σε κίνδυνο, απειλούμαι: *Η υγεία σου ~ από το κάπνισμα.* ❷ (μτβ.) αντιμετωπίζω τον κίνδυνο να...: *~ να χάσω τάξη λόγω απουσιών.*

κίνημα το: ❶ ενέργεια ομάδας ανθρώπων, που αποσκοπεί στην αλλαγή ή βίαιη κατάληψη της εξουσίας ή στον επηρεασμό της πολιτικής ζωής = πραξικόπημα: *Το ~ των στρατιωτικών είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή της κυβέρνησης.* ❷ ομάδα ανθρώπων που εργάζονται για έναν κοινό σκοπό ή για τη διάδοση ενός συνόλου ιδεών: *φεμινιστικό ~.* **κινηματίας** ο.

κινηματογράφος ο: ❶ τεχνική που επιτρέπει την αποτύπωση σε φιλμ κινούμενων εικόνων και ήχου, καθώς και η προβολή τους σε οθόνη: *Είναι μια ταινία της εποχής του βωβού ~.* ❷ η τέχνη της δημιουργίας κινηματογραφικών έργων: *Μου αρέσουν οι ταινίες του ελληνικού ~.* ❸ ο χώρος προβολής κινηματο-

κηδεύω
κηλίδα
κηλιδώνω ➞ κηλίδα
κηπευτικά ➞ κήπος
κηπευτικός ➞ κήπος
κήπος
κηπουρική ➞ κήπος
κηπουρικός ➞ κήπος
κηπουρός ➞ κήπος
κήρυγμα ➞ κηρύσσω
κήρυκας ➞ κηρύσσω
κήρυξη ➞ κηρύσσω
κηρύσσω
κηρύττω ➞ κηρύσσω
κι ➞ και
κίβδηλος
κιβωτός
κιλό
κινδυνεύω ➞ κίνδυνος
κίνδυνος
κίνημα
κινηματίας ➞ κίνημα
κινηματογραφικά ➞ κινηματογράφος
κινηματογραφικός ➞ κινηματογράφος
κινηματογραφιστής ➞ κινηματογράφος
κινηματογραφίστρια ➞ κινηματογράφος
κινηματογράφος
κινηματογραφώ ➞ κινηματογράφος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·204

κίνηση → κινώ
κινητήρας
κινητήριος → κινητήρας
κινητικός → κινώ
κινητικότητα → κινώ
κινητό → κινώ
κινητοποίηση → κινητοποιώ
κινητοποιώ
κινητός → κινώ
κίνητρο
κινώ
κιόλας
κίονας
κιτρινίζω → κίτρινος
κιτρινίλα → κίτρινος
κιτρίνισμα → κίτρινος
κίτρινο → κίτρινος
κίτρινος
κλάδεμα → κλαδί
κλαδευτήρι → κλαδί
κλαδεύω → κλαδί
κλαδί

γραφικών ταινιών: *Θα πάμε σε θερινό ~.* **κινηματογραφικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με τον κινηματογράφο: *~ κριτική.* ❷ (μτφ.) αυτός που εξελίσσεται πολύ γρήγορα, όπως η εναλλαγή εικόνων στον κινηματογράφο: *Οι εξελίξεις στη Γενετική γίνονται με ~ ταχύτητα.* **κινηματογραφώ -ούμαι**: (μτβ.) αποτυπώνω κτ σε κινηματογραφική ταινία: *Θα δούμε κινηματογραφημένα στιγμιότυπα από τη ζωή του ποιητή.* **κινηματογραφιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που ασχολείται με το γύρισμα κινηματογραφικών ταινιών. **κινηματογραφικά** (επίρρ.).

κινητήρας ο: μηχανή που μεταδίδει κίνηση σε άλλο μηχανισμό: *Το αυτοκίνητο έχει βλάβη στον ~.* **κινητήριος -α -ο**: αυτός που θέτει σε κίνηση ή σε λειτουργία κτ: *~ ιμάντας.* **~ *δύναμη***: *Το χρήμα είναι η ~ της αγοράς.*

κινητοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ενεργοποιώ κπ ή ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, ώστε να πετύχουν έναν στόχο: *Αν δεν κινητοποιηθείς εσύ, κανένας δε θα σε βοηθήσει να βρεις εργασία.* **κινητοποίηση** η: *Η άμεση ~ της Πυροσβεστικής απέτρεψε την εξάπλωση της πυρκαγιάς.*

κίνητρο το: ❶ ό,τι ωθεί κπ σε μια πράξη ή συμπεριφορά: *Μοναδικό του ~ είναι η κατάληψη της εξουσίας.* ❷ οποιαδήποτε παροχή (οικονομική, ηθική κτλ.) με στόχο την ενίσχυση μιας δραστηριότητας: *Να δοθούν οικονομικά ~ στους υπαλλήλους, ώστε να είναι πιο παραγωγικοί.*

κινώ -ούμαι ❶ (μτβ.) **α.** θέτω σε κίνηση ή σε λειτουργία: *Μπορείς να κινήσεις τα χέρια σου; Αυτή η αντλία κινείται με ηλεκτρισμό.* **β.** προκαλώ έντονο συναίσθημα: *Μου κίνησε τον οίκτο η όψη του.* ❷ (αμτβ.) **α.** παθ. μετακινούμαι, προχωρώ: *Τα αυτοκίνητα κινούνται με μεγάλες ταχύτητες στην εθνική οδό.* **β.** ενεργώ, λειτουργώ: *Οι εκπτώσεις θα κινήσουν την αγορά.* **κίνηση** η: ❶ η αλλαγή θέσης προσώπου ή πράγματος σε συγκεκριμένο χρόνο και σε σχέση με ένα σταθερό σημείο ≠ ακινησία: *η ~ της Γης γύρω από τον ήλιο.* ❷ κυκλοφορία ατόμων ή οχημάτων: *Έχει πολλή ~ στον δρόμο. Τις γιορτές έχει ~ στα εμπορικά καταστήματα.* ❸ δραστηριότητες ή γεγονότα που συμβαίνουν σε κπ τομέα: *καλλιτεχνική ~.* **κινητός -ή -ό**: ≠ ακίνητος ❶ αυτός που μπορεί να κινείται, να μετακινείται ή να μεταφέρεται: *~ γέφυρα.* ❷ ΕΚΚΛ **~ *εορτή***: θρησκευτική γιορτή που δεν εορτάζεται σε καθορισμένη ημερομηνία. ❸ αυτός που χρησιμοποιεί ειδικό όχημα για να μετακινείται: *~ μονάδα αιμοληψίας.* **κινητό** το: συσκευή τηλεφώνου που λαμβάνει σήμα από οποιοδήποτε σημείο. **κινητικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την κίνηση: *Να βοηθάτε τα άτομα με ~ προβλήματα.* **~ *ενέργεια***: ΦΥΣ η ενέργεια που διαθέτει ένα σώμα λόγω της κίνησής του. **κινητικότητα** η: ❶ η ικανότητα κπ να κινείται: *Τα μικρά παιδιά παρουσιάζουν αυξημένη ~.* ❷ (μτφ.) μετακίνηση: *Διαπιστώνεται ~ του πληθυσμού από την επαρχία προς την Αθήνα.* ❸ (μτφ.) έντονη δραστηριότητα = ενεργοποίηση ≠ αδράνεια: *Παρατηρείται μεγάλη ~ στο διπλωματικό πεδίο.*

> Από το ΑΕ *κινητός* «αυτός που μπορεί να μετακινηθεί» < ρ. *κινῶ.*

κιόλας (επίρρ.): ❶ αμέσως: *Αύριο ~ θα πάω.* ❷ ήδη: *Είναι ~ μεσάνυχτα.* ❸ για κτ που γίνεται νωρίτερα ή γρηγορότερα από το αναμενόμενο: *Τέλειωσες το διάβασμα ~;* ❹ επιπρόσθετα, επιπλέον: *Δε φτάνει που τα έκανες θάλασσα, ζητάς ~ και τα ρέστα;*

κίονας ο: ΑΡΧΙΤ κολόνα: *Ο ναός του Δία στηριζόταν σε δέκα κίονες δωρικού ρυθμού.*

κίτρινος -η -ο: ❶ αυτός που έχει το χρώμα του ώριμου λεμονιού. **~ *φυλή***: μία από τις τέσσερις φυλές, στην οποία ανήκουν οι Κινέζοι, οι Ιάπωνες και οι Μογγόλοι, με κύριο χαρακτηριστικό το κίτρινο χρώμα του προσώπου και τα σχιστά μάτια. ❷ αυτός που έχει χλωμό πρόσωπο: *Μόλις άκουσε τη δυσάρεστη είδηση, έγινε ~ σαν (το) κερί.* **κίτρινο** το: το κίτρινο χρώμα: *Μαρία, δε σου πάνε τα ~!* **κιτρινίζω**: ❶ (μτβ.) κάνω ή βάφω κτ κίτρινο: *Ο ήλιος ~ τα φύλλα.* ❷ (αμτβ.) αποκτώ κίτρινο χρώμα: *Τα φύλλα ~ το φθινόπωρο.* ❸ (μτφ.) χλωμιάζω, γίνομαι ωχρός: *Κιτρίνισε μόλις είδε τον γκρεμό.* **κιτρινίλα** η: ❶ λεκές που φαίνεται σαν κίτρινο σημάδι. ❷ ωχρότητα του προσώπου. **κιτρίνισμα** το.

κλαδί το: προέκταση του κορμού δέντρων ή θάμνων, από την οποία φυτρώνουν τα φύλλα και οι καρποί: *Αυτή η κερασιά έχει πυκνά ~, να τα αραιώσεις!* **κλαδεύω -ομαι**: (μτβ.) κόβω τα ξερά και περιττά κλαδιά ενός φυτού: *Είναι η εποχή που ~ τα αμπέλια.* **κλάδεμα** το. **κλαδευτήρι** το: εργαλείο που μοιάζει με ψαλίδι και χρησιμοποιείται για το κλάδεμα των φυτών.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·205

κλαδικός → κλάδος
κλάδος
κλαίγομαι → κλαίω
κλαίω
κλάμα → κλαίω
κλασικά → κλασικός
κλασικισμός → κλασικός
κλασικιστής → κλασικός
κλασικιστικός → κλασικός
κλασικίστρια → κλασικός
κλασικός
κλάσμα
κλασματικός → κλάσμα
*κλασσικός → κλασικός
κλαύτηκα → κλαίω
κλάψα → κλαίω
κλαψιάρης → κλαίω
κλαψιάρικος → κλαίω
κλαψουρίζω → κλαίω
κλαψούρισμα → κλαίω
κλέβω
κλειδαράς → κλειδί
κλειδαριά → κλειδί
κλειδί
κλείδωμα → κλειδί
κλειδωνιά → κλειδί
κλειδώνω → κλειδί

Από το ΑΕ *κλάδος*.

κλάδος ο: ❶ [επίσ.] κλαδί φυτού. **~ *ελαίας***: πρόταση για ειρήνη. ***μετά βαΐων και κλάδων***: επίσημα, θριαμβευτικά. ❷ (μτφ.) υποδιαίρεση επιστήμης = τομέας: *Η Γενετική είναι ~ της Βιολογίας.* ❸ σύνολο ανθρώπων με κοινές, κυρίως επαγγελματικές δραστηριότητες: *Τα νέα μέτρα προκάλεσαν αναταραχή στον ~ των εμπόρων.* **κλαδικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση ή που ανήκει σ' έναν κλάδο με τη σημ. 3: *~ οργάνωση.*

κλαίω -γομαι • αόρ. έκλαψα, παθ. αόρ. κλαύτηκα, μπε. κλαμένος: ❶ (αμτβ.) χύνω δάκρυα από λύπη, πόνο, χαρά κτλ.: *Οι γονείς μου έκλαιγαν από χαρά, μόλις έμαθαν ότι πέρασα στο πανεπιστήμιο. Το παιδί χτύπησε κι έκλαιγε.* **~ *και οδύρομαι***: κλαίω έντονα. ❷ (μτβ.) θρηνώ κπ ή κτ: *Όλοι κλάψαμε το νέο παιδί που χάθηκε σε τροχαίο ατύχημα.* ❸ *παθ.* παραπονιέμαι χωρίς να υπάρχει σοβαρός λόγος = μεμψιμοιρώ: *Όλο κλαίγεται πως δεν έχει λεφτά.* **κλάμα** το. ***για κλάματα***: για κπ ή κτ που είναι σε αξιοθρήνητη κατάσταση. **κλάψα** η: *συνήθ. πληθ.* παράπονο που εκφράζεται με ενοχλητικό τρόπο: *Δεν αντέχω τις ~ της!* **κλαψιάρης -α -ικο**: αυτός που βάζει τα κλάματα εύκολα ή παραπονιέται συχνά. **κλαψιάρικος -η -ο**: αυτός που ταιριάζει στον κλαψιάρη: *~ ύφος.* **κλαψουρίζω**: (αμτβ.) κλαίω σιγανά και παρατεταμένα. **κλαψούρισμα** το: το να κλαψουρίζει κπ και ο ήχος που βγάζει: *Δεν αντέχω πια αυτό το ~!*

κλασικός -ή -ό: ❶ αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην περίοδο και στα έργα της ακμής της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας: *Να μελετήσετε τα έργα των αρχαίων ~! Τη μετάφραση της Αντιγόνης έκανε ένας ~ φιλόλογος.* ❷ αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στα πρόσωπα ή τα έργα συγγραφέων ή καλλιτεχνών με αξεπέραστη συνεισφορά και αξία: *Το έργο του Ντοστογιέφσκι θεωρείται πλέον ~.* **~ *μουσική***: η έντεχνη δυτικο-ευρωπαϊκή μουσική του τέλους του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα. ❸ αυτός που τηρεί το μέτρο, που δεν απομακρύνεται από τους καθιερωμένους κανόνες: *Προτιμά το ~ ντύσιμο από το μοντέρνο.* ❹ αυτός που έχει όλες τις χαρακτηριστικές ιδιότητες του είδους του = τυπικός: *Πρόκειται για ~ περίπτωση ανθρώπου με ψυχική διαταραχή.* **κλασικά** (επίρρ., στη σημ. 3). **κλασικισμός** ο. **κλασικιστής** ο, **-ίστρια** η. **κλασικιστικός -ή -ό**.

κλάσμα το: ❶ ΜΑΘ το πηλίκο δύο αριθμών *α* και *β*, το οποίο συμβολίζεται με την παράσταση *α/β*: *Σήμερα μάθαμε αφαίρεση κλασμάτων.* ❷ τμήμα, μέρος ενός συνόλου. ***σε κλάσμα(τα) δευτερολέπτου***: πολύ γρήγορα. **κλασματικός -ή -ό**: ΜΑΘ αυτός που σχετίζεται με το κλάσμα: *~ αριθμός.*

Από το ελνστ. *κλάσμα* «απόσπασμα» < ΑΕ ρ. *κλάω-ῶ* «σπάζω, χτυπώ».

κλέβω -ομαι: ❶ (μτβ.) αφαιρώ από κπ κτ με παράνομο τρόπο: *Μου έκλεψαν το πορτοφόλι μέσα από την τσάντα.* ❷ (μτβ.) παίρνω κπ με τη βία με σκοπό να κερδίσω χρήματα: *Οι κακοποιοί έκλεψαν τη γυναίκα του επιχειρηματία και ζήτησαν λύτρα.* ❸ (μτβ.) παρουσιάζω ως δικό μου έργο κτ το οποίο ανήκει σε άλλον = ιδιοποιούμαι: *Διαμαρτύρεται ότι του έκλεψαν την ιδέα.* ❹ (μτφ., μτβ.) καταφέρνω να πάρω κτ: *Ο αμυντικός του έκλεψε την μπάλα.* **~ *την καρδιά κπ***: τον γοητεύω. ❺ (αμτβ.) κάνω κλοπές, εξαπατώ: *Η πείνα με οδήγησε να κλέψω. Κλέβει στο τάβλι.* ❻ *παθ.* φεύγω κρυφά από το σπίτι για να παντρευτώ, χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών: *Κλέφτηκαν η Μαρία με τον Τάσο!* **κλέφτης** ο, **-τρα** η: άτομο που κλέβει κτ από κπ: *~ μπήκαν στο διπλανό μαγαζί και το άδειασαν.* **κλέφτης** ο: ΙΣΤ μέλος άτακτων ομάδων που κατά την Τουρκοκρατία αγωνίστηκαν για την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Τούρκους: *οι ~ και οι αρματολοί.* **κλοπή** η: παράνομη αφαίρεση πράγματος που ανήκει σε άλλον: *Κατηγορείται για κλοπές.* **κλοπιμαίος -α -ο**: αυτός που προέρχεται από κλοπή. **κλοπιμαία** τα: αντικείμενα που έχουν κλαπεί: *Η αστυνομία βρήκε τα ~.* **κλέφτικος -η -ο**: αυτός που συνδέεται με τους κλέφτες με τη σημ. 2: *~ τραγούδια.* **κλέψιμο** το & **κλεψιά** η: το να κλέβει κπ κτ.

κλειδί το: ❶ μικρό μεταλλικό αντικείμενο το οποίο ανοίγει ή ασφαλίζει κλειδαριά: *Άνοιξε με το δικό σου ~, γιατί ξέχασα το δικό μου.* ❷ εργαλείο με το οποίο σφίγγει ή ξεβιδώνει μια βίδα ή συνδέεται και αποσυνδέεται ένας μηχανισμός: *τα ~ για την αλλαγή των ελαστικών του αυτοκινήτου.* ❸ (μτφ.) πρόσωπο ή στοιχείο που έχει μεγάλη σημασία σε κπ υπόθεση, ζήτημα κτλ.: *Το ~ της υπόθεσης είναι ο περίεργος ρόλος του υπηρέτη.* ***θέση/άνθρωπος/φράση*** κτλ. ~: σημαντική θέση /κατάλληλος άνθρωπος /σημαντική φράση για την κατα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·206

κλείνω
κλείσιμο → κλείνω
κλειστός → κλείνω
κλέφτης → κλέβω
κλέφτικος → κλέβω
κλέφτρα → κλέβω
κλεψιά → κλέβω
κλέψιμο → κλέβω
κλεψύδρα
κλήμα
κληρικός
κληροδότημα → κληροδοτώ
κληροδοτώ
κληρονομιά → κληρονομώ
κληρονομικά → κληρονομώ
κληρονομικός → κληρονομώ
κληρονομικότητα → κληρονομώ
κληρονόμος → κληρονομώ
κληρονομώ

νόηση ενός κειμένου. **κλειδώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ασφαλίζω με κλειδί: *~ το αυτοκίνητο.* ❷ βάζω κτ σ' έναν ασφαλισμένο χώρο: *Έχω τα έγγραφα κλειδωμένα στο γραφείο μου.* ❸ κλείνω κπ ή κτ σε περιορισμένο χώρο, το(ν) κρατώ σε περιορισμό: *Οι ληστές τους κλείδωσαν στο υπόγειο κι έφυγαν.* ❹ *παθ.* απομονώνομαι σ' έναν χώρο: *Έχει κλειδωθεί από το πρωί στο δωμάτιό της.* **κλειδαριά** η: μεταλλικός μηχανισμός ο οποίος, με τη βοήθεια κλειδιού ή συνδυασμού, ασφαλίζει πόρτα, συρτάρι, αυτοκίνητο κτλ.: *Έσπασε το κλειδί μέσα στην ~.* **κλειδαράς** ο: ο επαγγελματίας που κατασκευάζει κλειδιά και επιδιορθώνει ή ανοίγει κλειδαριές: *Κάλεσα ~, γιατί είχα κλειστεί έξω από το σπίτι.* **κλείδωμα** το. **κλειδωνιά** η: κλειδαριά.

κλείνω -ομαι ❶ (μτβ.) βάζω στο άνοιγμα μιας κατασκευής κτ, ώστε να μην επικοινωνεί ο εσωτερικός χώρος με τον εξωτερικό ≠ ανοίγω: *Κλείσε το παράθυρο, κάνει κρύο!* ❷ (μτβ. και αμτβ.) εμποδίζω τη συγκοινωνία, το πέρασμα ≠ ανοίγω: *Ο δρόμος έκλεισε από τους διαδηλωτές. Ένα φορτηγό μού είχε κλείσει τον δρόμο.* ❸ (μτβ.) περιορίζω ή βάζω μέσα σε έναν χώρο: *Έκλεισε τα κοσμήματα σε μια παλιά ντουλάπα.* ❹ (μτβ.) τελειώνω κτ που είχα αρχίσει: *Κλείνοντας την ομιλία μου, αξίζει να αναφέρω...* ❺ (αμτβ. & μτβ.) συμπληρώνω κπ χρονικό διάστημα: *Το 1996 έκλεισαν εκατό χρόνια από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Τον Μάιο θα κλείσει τα τέσσερα και θα μπει στα πέντε.* ❻ (μτβ.) αγοράζω από πριν, κάνω κράτηση: *Έχεις κλείσει εισιτήρια για τη συναυλία;* ❼ (μτβ.) σταματώ τη λειτουργία μιας συσκευής ή μηχανήματος: *Κλείσε το φως!* ❽ (αμτβ. & μτβ., για επιχείρηση ή οργανισμό) σταματώ προσωρινά ή μόνιμα τη λειτουργία μου ή κάνω να σταματήσει η λειτουργία: *Έκλεισε το εργοστάσιο που δούλευα. Πότε κλείνουν τα σχολεία; Έκλεισε την επιχείρηση για λόγους υγείας.* **κλείσιμο** το: ❶ το να κλείνει κανείς κτ που είναι ανοιχτό: *το ~ της πόρτας. το ~ της βρύσης. το ~ του ματιού.* ❷ διακοπή, σταμάτημα της λειτουργίας: *το ~ της εταιρείας.* ❸ απαγόρευση ή αδυναμία ελεύθερης μετάβασης σε τόπο: *το ~ των συνόρων.* ❹ ο περιορισμός σ' έναν χώρο: *το ~ στη φυλακή.* ❺ το τελευταίο μέρος: *το ~ της διάσκεψης.* **κλειστός -ή -ό**: ≠ ανοιχτός. ❶ αυτός που δεν επικοινωνεί με τον γύρω του χώρο: *~ συρτάρι/πόρτα/σπίτι.* ❷ αυτός που δεν επιτρέπει την ελεύθερη επικοινωνία ή συγκοινωνία: *Ο δρόμος είναι ~.* ❸ αυτός που είναι στεγασμένος: *Ο αγώνας θα διεξαχθεί στο ~ γήπεδο.* ❹ (μτφ.) αυτός που δεν εκδηλώνεται ή δεν επικοινωνεί εύκολα με τους άλλους: *Είναι πολύ ~ παιδί.* ❺ (για μηχάνημα ή μηχανισμό) αυτός που έχει σταματήσει να λειτουργεί: *Γιατί είναι ~ η τηλεόραση;* ❻ αυτός που έχει σταματήσει μόνιμα ή προσωρινά να λειτουργεί: *Τα μαγαζιά σήμερα είναι ~.* ❼ αυτός που στρίβει απότομα: *Ο δρόμος αυτός έχει πολλές ~ στροφές.*

> Από το μσν. *κλείνω* που προέρχεται από το ΑΕ *κλείω.*

κλεψύδρα η: όργανο μέτρησης του χρόνου στην αρχαιότητα, που αποτελείται από δύο γυάλινους κώνους που επικοινωνούν μέσω ενός πολύ λεπτού σωλήνα. Το νερό ή η άμμος που υπάρχει στον ένα κώνο αδειάζει στον άλλο, μέσω του σωλήνα, σε συγκεκριμένο χρόνο.

> Από το ΑΕ *κλεψύδρα* < *κλέπτω* + *ὕδωρ.*

κλήμα το: το φυτό του αμπελιού, από το οποίο παράγεται το σταφύλι.

κληρικός ο: ο ιερωμένος κάθε βαθμίδας ≠ λαϊκός. **κλήρος**[1] ο: το σύνολο των κληρικών: *Ο κατώτερος ~ χρειάζεται την οικονομική στήριξη της Πολιτείας.*

κληροδοτώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αφήνω την περιουσία μου ή μέρος της περιουσίας σε κπ: *Κληροδότησε όλη την περιουσία της στο ίδρυμα.* ❷ (μτφ.) δίνω κπ αγαθό ή χαρακτηριστικό μου στους απογόνους μου: *Πολλά από τα φιλοσοφικά έργα βασίζονται στα ζητήματα που μας κληροδότησαν ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης.* **κληροδότημα** το.

κληρονομώ - ούμαι: (μτβ.) ❶ αποκτώ κτ (συνήθως περιουσία) από κπ και γίνομαι ο νόμιμος κάτοχός του: *Κληρονόμησε από τη γιαγιά του μεγάλη περιουσία.* ❷ γίνομαι κληρονόμος κπ: *Κληρονόμησε τη θεία του, που είχε μεγάλη περιουσία.* ❸ (μτφ.) αποκτώ τα σωματικά, ψυχικά ή πνευματικά χαρακτηριστικά των προγόνων μου: *Την αγάπη της για τη ζωγραφική την κληρονόμησε από τη μητέρα της.* **κληρονόμος** ο, η: πρόσωπο που παίρνει την περιουσία κπ μετά τον θάνατό του. **κληρονομιά** η: αυτό που κληρονομεί κπ. **κληρονομικός -ή -ό**. **κληρονομικά** (επίρρ.). **κληρονομικότητα** η:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·207

ΒΙΟΛ το να κληρονομεί κπ τα βιολογικά χαρακτηριστικά των προγόνων του.

Προσοχή! Το ρ. *κληροδοτώ* έχει ως υποκείμενο το πρόσωπο που **αφήνει** την περουσία του σε κπ άλλον, ενώ το *κληρονομώ* εκείνον που τη **δέχεται**.

κλήρος² ο: μικρό χαρτί που συμμετέχει σε κλήρωση, πάνω στο οποίο είναι σημειωμένα κπ στοιχεία (όνομα, αριθμός κτλ.). **κλήρωση** η: διαδικασία επιλογής, που γίνεται διαλέγοντας τυχαία έναν ή περισσότερους κλήρους ανάμεσα σε πολλούς. **κληρώνω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κλήρωση.

κλίμα το: ❶ το σύνολο των μετεωρολογικών χαρακτηριστικών και των συνθηκών της ατμόσφαιρας μιας περιοχής, ενός τόπου: *μεσογειακό / εύκρατο / ηπειρωτικό / ξηρό / ήπιο ~*. ❷ (μτφ.): οι συνθήκες μέσα στις οποίες συμβαίνει κτ: *Ο διάλογος έγινε σε ήπιο ~*.

κλίμακα η: ❶ **α.** σύστημα μέτρησης φυσικών μεγεθών με υποδιαιρέσεις σε ακολουθία: *σεισμική δόνηση έξι βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ*. **β.** η ακολουθία των υποδιαιρέσεων σε όργανο μέτρησης: *θερμομετρική ~*. ❷ η αναλογία ανάμεσα στο πραγματικό μέγεθος και στο σχέδιο που το απεικονίζει: *χάρτης της Ελλάδας σε ~ 1 προς 5.000 (1:5.000)*. ❸ ΜΟΥΣ καθορισμένη σειρά μουσικών φθόγγων ή διαστημάτων που συγκροτούν μια οκτάβα (οκτώ νότες, σε ανιούσα ή κατιούσα σειρά): *ελάσσων / μείζων ~*. ❹ κατάταξη σε συνεχή σειρά με βάση κριτήρια αξιολόγησης: *ιεραρχική/μισθολογική/φορολογική ~*. ❺ (μτφ.) εύρος: *παγκόσμια/πανελλήνια ~*. ❻ [επίσ.] σκάλα. **κλιμακώνω -ομαι** (μτβ.). **κλιμάκωση** η. **κλιμακωτός -ή -ό. κλιμακωτά** (επίρρ).

κλιμάκιο το: ❶ τμήμα ενός οργανωμένου ιεραρχικά συνόλου: *Κυβερνητικό ~ επισκέφθηκε τις πληγείσες περιοχές*. ❷ υποδιαίρεση της κλίμακας (σημ. 4): *Βρίσκομαι στο κατώτατο μισθολογικό ~*.

Προέρχεται από το ΑΕ *κλιμάκιον* «μικρή σκάλα», υποκορ. της λ. *κλίμαξ*.

κλινικός -ή -ό: αυτός που έχει σχέση με την εφαρμογή της ιατρικής σε ασθενείς, σε αντίθεση με την εργαστηριακή έρευνα: *~ γιατρός / εξέταση*. **κλινικά** (επίρρ.): *Είναι ~ νεκρός*. **κλινική** η: ❶ τμήμα νοσοκομείου: *Παιδιατρική ~*. ❷ (καταχρ.) νοσοκομείο: *Πρέπει να πάμε σε μια ~*.

κλίνω¹ • πρτ. & αόρ. *έκλινα*, μππ. [επίσ.] *κεκλιμένος*: ❶ (αμτβ.) γέρνω, έχω κλίση: *Ο πύργος ~ ελαφρώς προς τα δεξιά*. ❷ (μτφ., αμτβ.) προτιμώ κτ από άλλα: *~ περισσότερο προς την άποψη της Λίας*. ❸ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) στρέφω, γυρίζω προς τα κάτω ή τα πλάγια: *~ το κεφάλι. Κλίνατε επ΄ αριστερά!* **κλίση¹** η. ☞ σχ. **καλώ**.

κλίνω² -ομαι • πρτ. & αόρ. *έκλινα*, παθ. αόρ. *κλίθηκα*, μππ. *κλιμένος*: ΓΛΩΣΣ (μτβ.) σχηματίζω τους τύπους μιας λέξης που έχουν αριθμό, πτώσεις, χρόνους κτλ.: *Ας κλίνουμε το ρήμα «γίνομαι»!* **κλίση²** η. **κλιτός -ή -ό**: αυτός που κλίνεται ≠ άκλιτος. **κλιτικός -ή -ό**. ☞ σχ. **καλώ**.

Προσοχή! Δεν πρέπει να μπερδεύουμε την ορθογρ. και τις σημ. των ρ. *κλίνω* και *κλείνω*!

κλοιός ο: κυκλικός σχηματισμός που αναπτύσσεται γύρω από κπ ή κτ και περιορίζει τη μετακίνησή του: *Ο ~ της αστυνομίας γύρω από τους τρομοκράτες γινόταν ολοένα και πιο ασφυκτικός*.

κλονίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ διαταράσσω την ισορροπία, τη σταθερότητα: *Το κτίριο κλονίστηκε από την ισχυρή σεισμική δόνηση*. ❷ (μτφ.) διαταράσσω την αρμονία, την ομαλή λειτουργία κτλ.: *Η γενική απεργία κλόνισε την οικονομία της χώρας*. ❸ (μτφ.) προκαλώ αστάθεια, διαταράσσω: *Το συμβάν κλόνισε την εμπιστοσύνη που του έτρεφα. Κλονίστηκε η υγεία της*. **κλονισμός** ο.

κλοτσώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ χτυπάω κπ ή κτ δυνατά με το πόδι: *Ο ποδοσφαιριστής κλότσησε την μπάλα*. ❷ (μτφ.) δείχνω περιφρόνηση σε κτ: *Κλότσησε την τύχη της*. **κλοτσιά** η. **κλότσος** ο: κλοτσιά. ***του κλότσου και του μπάτσου***: για κπ που τον περιφρονούν. **κλότσημα** το. **κλοτσηδόν** (επίρρ.): με τις κλοτσιές.

κλώνος¹ ο: [επίσ.] κλαδί φυτού.

κλώνος² ο: ΒΙΟΛ οργανισμός που δημιουργήθηκε με εργαστηριακές μεθόδους αναπαραγωγής από ένα μόνο κύτταρο άλλου οργανισμού και είναι πανομοιότυπος με τον αρχικό. **κλωνοποιώ -ούμαι**: (μτβ.) αντιγράφω τον γενετικό κώδικα ζωντανού οργανισμού και δημιουργώ το πιστό αντίγραφό του: *Κάποιοι επιστήμονες δε θα δίσταζαν να κλωνοποιήσουν ακόμη και ανθρώπους*. **κλωνοποίηση** η.

κλήρος¹ → κληρικός
κλήρος²
κληρώνω → κλήρος²
κλήρωση → κλήρος²
κλήση → καλώ
κλίθηκα → κλίνω²
κλίμα
κλίμακα
κλιμάκιο
κλιμακώνω → κλίμακα
κλιμάκωση → κλίμακα
κλιμακωτά → κλίμακα
κλιμακωτός → κλίμακα
κλιμένος → κλίνω²
κλινικά → κλινικός
κλινική → κλινικός
κλινικός
κλίνω¹
κλίνω²
κλίση¹ → κλίνω²
κλίση² → κλίνω²
κλιτικός → κλίνω²
κλιτός → κλίνω²
κλοιός
κλονίζω
κλονισμός → κλονίζω
κλοτσιά → κλοτσώ
κλοπή → κλέβω
κλοπιμαία → κλέβω
κλοπιμαίος → κλέβω
κλοτσηδόν → κλοτσώ
κλότσημα → κλοτσώ
κλοτσιά → κλοτσώ
κλότσος → κλοτσώ
κλοτσώ
κλωνοποίηση → κλώνος²
κλωνοποιώ → κλώνος²
κλώνος¹
κλώνος²

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·208

κλωστή
*κλωτσώ → κλοτσώ
κόβω
κόγχη
κοιλαράς → κοιλιά
κοιλιά
κοιλία
κοιλιακός → κοιλιά
κοίλον → κοίλος
κοίλος
κοιλότητα → κοίλος
κοιμάμαι
κοίμηση → κοιμάμαι
κοιμητήριο → κοιμάμαι
κοιμίζω → κοιμάμαι
κοιμούμαι → κοιμάμαι
κοινά → κοινός
κοινό → κοινός
κοινοβιακός → κοινόβιο
κοινόβιο

Από το αγγλ. *clone*, και αυτό από το ελνστ. *κλῶνος* (με τη σημ. *κλώνος*[1]).

κλωστή η: λεπτό νήμα που χρησιμοποιούμε για να ράψουμε: *Θα ράψω το κουμπί με την κόκκινη ~.* ***κρέμομαι από μια ~***: βρίσκομαι σε πολύ κρίσιμη, οριακή κατάσταση.

κόβω -ομαι • παθ. αόρ. *κόπηκα*, απαρ. *κοπεί*, μπτ. *κομμένος*: ❶ (μτβ.) διαιρώ κτ σε μικρότερα μέρη χρησιμοποιώντας μαχαίρι ή άλλο κοφτερό αντικείμενο: *Θα κόψεις το κρέας; ~ ξύλα για το τζάκι.* ❷ (μτβ.) αποσπώ, αφαιρώ κτ από ένα σύνολο: *~ μήλα/τα νύχια μου/τα μαλλιά μου. Του έκοψαν το χέρι.* = ακρωτηριάζω. ❸ **α.** (μτβ.) μειώνω την ένταση σε κτ: *Κόψε ταχύτητα! Το κουλούρι μού έκοψε την όρεξη.* **β.** (αμτβ.) μειώνεται η ένταση σε κτ: *Έκοψε ο αέρας.* = κοπάζω. ❹ (μτβ.) τραυματίζω με αιχμηρό ή κοφτερό αντικείμενο: *Έκοψε το δάχτυλό της με το σπασμένο γυαλί.* ❺ (μτβ.) κάνω έκπτωση: *Μου έκοψε συνολικά 30 ευρώ.* ❻ (μτβ.) νιώθω πολύ δυσάρεστο συναίσθημα (φόβο, λύπη κτλ.): *Το νέο τού έκοψε τα πόδια.* ❼ (αμτβ., για τρόφιμα) παρουσιάζω αλλοίωση: *Έκοψε το γάλα/η σάλτσα.* ❽ σταματώ μια (κακή συνήθως) συμπεριφορά, συνήθεια: *Έκοψε το κάπνισμα/την γκρίνια.* ❾ διακόπτω ή σταματώ κτ ή κπ: *Ας κόψουμε αυτήν τη συζήτηση!* ❿ (μτβ.) σταματώ την παροχή κπ αγαθού: *Η ΔΕΗ μας έκοψε το ρεύμα.* ⓫**α.** (μτβ.) απορρίπτω κπ σε εξέταση: *Με έκοψε στα μαθηματικά.* **β.** *παθ.* (αμτβ.) αποτυγχάνω: *Κόπηκα στα γαλλικά.* ***~ δρόμο***: ακολουθώ συντομότερη διαδρομή. **κόψη** η: αιχμηρή άκρη εργαλείου: *~ μαχαιριού.* ***στην ~ του ξυραφιού***: σε κρίσιμο σημείο. **κόψιμο** το: ❶ το να κόβει κπ κτ και το σημείο όπου κόβεται: *Αρχίζει το ~ της τούρτας! Σε πονάει το ~;* ❷ [οικ.] διάρροια. **κομμάτι**[1] το: ❶ τμήμα ή μέρος αντικειμένου που προέρχεται από σπάσιμο, κόψιμο, σχίσιμο κλπ: *Έκοψα ένα ~ ψωμί.* ***(για) ένα ~ ψωμί***: με πολύ μικρό, ευτελές αντίτιμο: *Δουλεύει ~.* ❷ υποσύνολο ενός συνόλου: *~ του εκλογικού σώματος απείχε από τις εκλογές.* ❸ αντικείμενο που αποτελεί μέλος μιας κατηγορίας πραγμάτων: *Συλλέγει παλιά έπιπλα και έχει αξιόλογα ~ στην κατοχή της. Τα φρούτα πουλιούνται με το κιλό ή με το ~;* ❹ ΜΟΥΣ μουσικό έργο, τραγούδι: *Ακούσαμε ένα παλιό ~ του συγκροτήματος.* **κομμάτι**[2] (επίρρ.): [προφ.] λίγο, κάπως: *~ δύσκολο μου φαίνεται.* **κομματιάζω -ομαι**: (μτβ.) κόβω, σπάζω ή χωρίζω κτ σε κομμάτια ή τμήματα. **κομμάτιασμα** το. **κομματιαστός -ή -ό. κομματιαστά** (επίρρ.). **κοπή** η: κόψιμο: *η ~ της πίτας.* **κοπτικός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να κόβει, που είναι κατάλληλος για κόψιμο. **κοφτός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι κομμένος: *~ μακαρονάκι.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι απότομος: *~ φωνή/μπαλιά/απάντηση.* **κοφτά** (επίρρ.). **κοφτερός -ή -ό**: ❶ αυτός που κόβει καλά. ❷ (μτφ.) πολύ έξυπνος: *~ μυαλό.* **κοφτερά** (επίρρ.). **κόφτης** ο: εργαλείο που κόβει.

κόγχη η: ❶ ΑΝΑΤ κοιλότητα οστού ή οργάνου του σώματος: ***~ οφθαλμού***: καθεμία από τις δύο κοιλότητες, μέσα στις οποίες βρίσκονται τα μάτια. ❷ διακοσμητικό, συνήθως ημικυκλικό βαθούλωμα σε τοίχο. ❸ ΑΡΧΙΤ το ημικυκλικό τμήμα χριστιανικού ναού στο οποίο βρίσκεται η Αγία Τράπεζα.

κοιλιά η: ❶ ΑΝΑΤ μέρος του σώματος ανθρώπων και ζώων μέσα στο οποίο περιέχονται τα σπλάχνα: *Έχω πόνους στην ~.* ❷ (συνεκδ.) το πάχος στην περιοχή της κοιλιάς: *Αδυνάτισες κι έπεσε η ~.* ❸ κοίλωμα που δημιουργείται σε μια επιφάνεια, ένα υλικό κτλ.: *Δε στερέωσες καλά το καλώδιο και κάνει ~.* **κοιλιακός -ή -ό. κοιλαράς -ού -άδικο**: αυτός που έχει μεγάλη κοιλιά.

κοιλία η: ΑΝΑΤ ❶ ονομασία διαφόρων κοιλοτήτων οργάνων του σώματος: *οι κοιλίες της καρδιάς.* ❷ κοιλιά: *υπερηχογράφημα άνω και κάτω κοιλίας.*

κοίλος -η -ο: αυτός που έχει επιφάνεια με βαθούλωμα, εσοχή προς τα μέσα ≠ κυρτός: *~ κάτοπτρο.* **κοίλον** το: ΙΣΤ χώρος του αρχαίου θεάτρου προορισμένος για τους θεατές. **κοιλότητα** η.

κοιμάμαι & -ούμαι • μπτ. *κοιμισμένος*: (αμτβ.) ❶ βρίσκομαι σε κατάσταση ύπνου: *~ βαριά/βαθιά/σαν πουλάκι.* ***~ του καλού καιρού/τον ύπνο του δικαίου***: [ειρων.] δε βλέπω την πραγματικότητα. ***~ όρθιος***: **α.** είμαι πολύ κουρασμένος. **β.** έχω περιορισμένη αντίληψη. ❷ πέφτω για ύπνο: *Η Μαρία ~ νωρίς.* ❸ δείχνω αδιαφορία = αδρανώ: *Η διοίκηση ~ και δεν ασχολείται με τα προβλήματα της εταιρείας.* ❹ ΕΚΚΛ *αόρ.* (για αγίους, μοναχούς) πεθαίνω. **κοίμηση** η: ΕΚΚΛ θάνατος αγίου. **κοιμητήριο** το: νεκροταφείο. **κοιμίζω** (μτβ.) βάζω κπ να κοιμηθεί.

κοινόβιο το: ❶ είδος μοναστικής ζωής, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι μοναχοί ακολουθούν

κοινό πρόγραμμα ζωής και διοικούνται από τον ηγούμενο. ❷ μορφή κοινής συμβίωσης ανθρώπων χωρίς συγγενική σχέση: *τα ~ των νέων της Αμερικής της δεκαετίας του 60.* **κοινοβιακός -ή - ό.**

κοινοβούλιο το: = βουλή ❶ ΠΟΛ σώμα από εκλεγμένους εκπροσώπους του λαού, το οποίο ασκεί τη νομοθετική εξουσία. ❷ (συνεκδ.) το κτίριο στο οποίο στεγάζεται: *Το ~ της Γαλλίας βρίσκεται στη δεξιά όχθη του Σηκουάνα.* **κοινοβουλευτικός -ή - ό. κοινοβουλευτισμός** ο: ΠΟΛ πολίτευμα που στηρίζεται στην ύπαρξη κοινοβουλίου.

κοινοποιώ - ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κτ γνωστό στο κοινό με επίσημο τρόπο: *Η κυβέρνηση κοινοποίησε την απόφασή της για αλλαγή του νόμου.* ❷ δίνω σε κπ επίσημο έγγραφο: *~ διορισμό / μετάθεση / καταγγελία / απόλυση.* **κοινοποίηση** η.

κοινός -ή -ό: ❶ αυτός που ανήκει σε πολλούς, μοιράζεται ή χρησιμοποιείται από πολλούς: *~ τραπεζικός λογαριασμός. Είναι ~ μας φίλη.* ❷ αυτός που γίνεται από δύο ή περισσότερα μέρη συγχρόνως: *~ αγώνας / απόφαση / προσπάθεια.* ***από κοινού***: μαζί, σε συνεργασία. ❸ αυτός που είναι πολύ συνηθισμένος, δε διαθέτει καμία πρωτοτυπία: *Τα σχόλιά του ήταν πολύ ~.* = κοινότοπος. ❹ αυτός που δηλώνει τον μέσο όρο: *~ λογική/θνητός.* ❺ αυτός που είναι σχετικός με το σύνολο της κοινωνίας: *οργανισμός ~ ωφελείας.* ***~ όνομα***: ΓΛΩΣΣ ουσιαστικό που δεν είναι κύριο όνομα προσώπου, τοποθεσίας κτλ. **κοινό** το: ❶ ο κόσμος, η μεγάλη μάζα του πληθυσμού: *Το μουσείο θα παραμείνει κλειστό για το ~.* ❷ το σύνολο των ανθρώπων που παρακολουθούν μια εκδήλωση ή στους οποίους απευθύνεται κτ: *Το αναγνωστικό ~ υποδέχθηκε με ενθουσιασμό το νέο του βιβλίο.* ❸ το σύνολο των θαυμαστών ενός καλλιτέχνη ή μιας σημαντικής προσωπικότητας: *Ο Χατζιδάκις έχει το ~ του.* **κοινά** τα: ό,τι σχετίζεται, αφορά και είναι στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου: *Ήθελε πάντα να ασχοληθεί με τα ~ .* **κοινώς** (επίρρ.)

κοινότητα η: ❶ οργανωμένο σύνολο ανθρώπων με κοινά στοιχεία (καταγωγή, γλώσσα κτλ.), που ζουν στον ίδιο τόπο: *η ελληνική ~ των Ηνωμένων Πολιτειών.* ❷ σύνολο ανθρώπων με κοινές επιδιώξεις, δικαιώματα, υποχρεώσεις: *μαθητικές ~. θεραπευτική/πανεπιστημιακή ~.* ❸ κατώτερη βαθμίδα διοικητικής διαίρεσης: *Οργανισμός Δήμων και ~.* ❹ **Κοινότητα** η: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, παλαιότερη ονομασία της ΕΕ = ΕΟΚ. **κοινοτικός -ή -ό.**

κοινοτοπία η: σκέψη, λόγος ή τρόπος έκφρασης χωρίς πρωτοτυπία: *Η ομιλία του ήταν βαρετή, γεμάτη κοινοτοπίες.* **κοινότοπος -η -ο.**

> Αντί του ορθού *κοινότοπος* και *κοινοτοπία* συχνά λέγεται και γράφεται, λανθασμένα, *κοινότυπος* και *κοινοτυπία.*

κοινωνία¹ η: ❶ σύνολο ανθρώπων που ζουν οργανωμένα σύμφωνα με κάποιους κανόνες και νόμους: *αστική/σοσιαλιστική/αταξική ~. πατριαρχική/μητριαρχική ~.* ❷ σύνολο ζώων που ζουν ομαδικά και οργανωμένα: *η ~ των μυρμηγκιών.* ❸ σύνολο ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά (ιδεολογικά, πολιτικά, ταξικά, εθνικά κτλ.): *υψηλή / γαλλική / ελληνική / καταναλωτική ~.* ***Κοινωνία των Εθνών***: διεθνής οργανισμός που είχε ιδρυθεί μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο για τη διατήρηση και προάσπιση της ειρήνης μεταξύ των λαών, πρόδρομος του ΟΗΕ. **κοινωνικός -ή -ό** ≠ αντικοινωνικός. **κοινωνικότητα** η ≠ αντικοινωνικότητα. **κοινωνικά** (επίρρ.). **κοινωνός** ο, η: μέτοχος.

> Το επίθ. *κοινωνικός* και το ουσ. *κοινωνικότητα* δηλώνουν τον χαρακτήρα, την ικανότητα κπ να συναναστρέφεται, να βρίσκεται με άλλους ή την ικανότητα να ζει και να υπακούει σε κανόνες που ορίζει ένα σύνολο.

κοινωνία² η: ΕΚΚΛ **Αγία /Θεία Κοινωνία**: η μετάληψη. **κοινωνώ** & **-άω**: ❶ (αμτβ.) λαμβάνω τη Θεία Κοινωνία = μεταλαβαίνω: *Πρέπει να νηστέψεις πριν πας να κοινωνήσεις.* ❷ (μτβ., για ιερέα) δίνω σε κπ τη Θεία Κοινωνία: *Ο παπάς αρνήθηκε να τον κοινωνήσει.*

κοιτάζω -ομαι & **κοιτώ** & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ στρέφω το βλέμμα μου κάπου: *~ τη θέα από το παράθυρο. Κοίταξε τι σου έφερα!* ***~ αφ' υψηλού***: με περιφρόνηση, υπεροπτικά. ***~ τη δουλειά μου***: δεν είμαι περίεργος, δεν ασχολούμαι με τους άλλους. ❷ βλέπω με προσοχή κπ ή κτ: *Έστεκε σιωπηλός και κοίταζε τον πίνακα πολλή ώρα.* ❸ (για γιατρό) εξετάζω ασθενή: *Πρέπει να σε κοιτάξει γιατρός.* ❹ φροντίζω, ενδιαφέρομαι για κπ ή κτ: *Πρέπει να κοιτάξεις το συμφέρον σου. Ποιος θα ~ τα παιδιά όσο θα λείπεις;* **κοίταγμα** το.

κοινοβουλευτικός → κοινοβούλιο
κοινοβουλευτισμός → κοινοβούλιο
κοινοβούλιο
κοινοποίηση → κοινοποιώ
κοινοποιώ
κοινοποιώ → -ποιώ
κοινός
κοινότητα
κοινοτικός → κοινότητα
κοινοτοπία
κοινότοπος → κοινοτοπία
*κοινότυπος → σχ. κοινότοπος
κοινωνία¹
κοινωνία²
κοινωνικά → κοινωνία¹
κοινωνικοποιώ → -ποιώ
κοινωνικός → κοινωνία¹
κοινωνικότητα → κοινωνία¹
κοινωνός → κοινωνία¹
κοινωνώ → κοινωνία²
κοινώς → κοινός
κοίταγμα → κοιτάζω
κοιτάζω

κοίτασμα
κοίτη
κοιτίδα
κοιτώ → κοιτάζω
κοκαλάκι → κόκαλο
κοκαλένιος → κόκαλο
κοκάλινος → κόκαλο
κόκαλο
*κόκκαλο → κόκαλο
κοκκινίζω → κόκκινος
κοκκίνισμα → κόκκινος
κόκκινο → κόκκινος
κόκκινος
κοκκινωπός → κόκκινος
κόκκος
κολάζω
κόλακας → κολακεύω
κολακεία → κολακεύω
κολακευτικά → κολακεύω
κολακευτικός → κολακεύω
κολακεύω
κόλαση → κολάζω
κολάσιμος → κολάζω
κολασμένος → κολάζω
κολαστήριο → κολάζω
κόλλα → κολλώ
κόλλημα → κολλώ
κολλητά → κολλώ
κολλητή → κολλώ
κολλητικός → κολλώ
κολλητός → κολλώ
κολλώ

Το ρ. *κοιτάζω* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *κοιτάζω* «πάω στο κρεβάτι ή στρατοπεδεύω» (από το *κοίτη* «κρεβάτι»), ενώ η σημερινή σημ. του ίσως οφείλεται στην εικόνα του φρουρού που έχει την *κοίτη* του κοντά στη σκοπιά του και επαγρυπνά.

κοίτασμα το: συσσώρευση ορυκτών που βρίσκονται στο υπέδαφος και προσφέρονται για εκμετάλλευση: *Κοιτάσματα πετρελαίου ανακαλύφθηκαν στην περιοχή.*

κοίτη η: κοιλότητα του εδάφους στην οποία τρέχει ποταμός, χείμαρρος ή ρυάκι: *η ~ του ποταμού.*

κοιτίδα η: η τοποθεσία όπου γεννήθηκε, αναπτύχθηκε και καλλιεργήθηκε κτ για πρώτη φορά = λίκνο: *Η Ελλάδα είναι ~ του πολιτισμού.*

Από το *κοιτίς -ίδος* «μικρό κρεβάτι».

κόκαλο το: ❶ σκληρό τμήμα του σκελετού των σπονδυλωτών ζώων και του ανθρώπου = [επίσ.] οστό: *Έσπασε το ~ του χεριού.* ***πετσί και ~***: πολύ αδύνατος. ❷ μικρό κοίλο αντικείμενο το οποίο χρησιμοποιούμε για να φορέσουμε τα παπούτσια. **κοκαλάκι** το: ❶ μικρό κόκαλο. ❷ μικρό αντικείμενο με το οποίο στερεώνουμε τα μαλλιά. **κοκάλινος -η -ο** & **κοκαλένιος -α -ο**.

Η σημ. 2 της λ. *κόκαλο* οφείλεται στο γεγονός ότι παλαιότερα το αντικείμενο αυτό κατασκευαζόταν από κόκαλο.

κόκκινος - η -ο: αυτός που έχει το χρώμα του αίματος: *~ κρασί/μήλο.* **κόκκινο** το: το κόκκινο χρώμα: *σκούρο/ανοιχτό ~. Εμφανίστηκε ντυμένος στα κόκκινα.* ***~ φανάρι:*** το χρώμα του σηματοδότη που απαγορεύει τη διέλευση πεζών ή οχημάτων: *Πέρα με ~.* **κοκκινίζω** (μτβ. & αμτβ.). **κοκκίνισμα** το. **κοκκινωπός -ή -ό**: ελαφρώς κόκκινος.

Το επίθ. *κόκκινος* προέρχεται από το ΑΕ ουσ. *κόκκος* «βελανίδι βαφής», το οποίο χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν το κόκκινο χρώμα.

κόκκος ο: ❶ μικροσκοπικό σωματίδιο: *~ άμμου/σκόνης.* ❷ (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα: *Στα λόγια σου δεν υπάρχει ~ αλήθειας.* = ίχνος. ❸ είδος μικροσκοπικού καρπού και ειδικ. σπόρος δημητριακών: *~ σταριού/ρυζιού.*

κολάζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ να αμαρτήσει, τον βάζω σε πειρασμό = σκανδαλίζω: *Το ντύσιμό της και άγιο ~!* **κόλαση** η: ❶ τόπος όπου τιμωρούνται οι ψυχές των αμαρτωλών ανθρώπων μετά τον θάνατό τους ≠ παράδεισος: *Με τη ζωή που κάνεις, στην ~ θα πας!* ❷ (μτφ.) χώρος τιμωρίας ή βασανισμού, συνθήκες ζωής στις οποίες κανείς υποφέρει: *η ~ των φυλακών. Μου έκανε τη ζωή ~.* **κολαστήριο** το: τόπος βασανισμού και τιμωρίας: (μτφ.) *Η φυλακή ήταν πραγματικό ~.* **κολάσιμος -η -ο**: αυτός που είναι άξιος τιμωρίας = αξιόποινος. **κολασμένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.): ❶ αυτός που έχει καταδικαστεί να ζει στην κόλαση, και (κατ' επέκτ.) ο αμαρτωλός: *~ ψυχή.* ❷ αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα άσχημες συνθήκες: *Κάνει μια ~ ζέστη! ~ ατμόσφαιρα του γηπέδου.*

κολακεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ παινεύω πάρα πολύ κπ, ακόμα και αν δεν αξίζει, για να κερδίσω κτ = [προφ.] γλείφω: *Κολακεύοντας τους καθηγητές του, έπαιρνε πάντα τον καλύτερο βαθμό.* ❷ ταιριάζω, τονίζω την ομορφιά ή αξία κπ: *Τα εφαρμοστά φορέματα πάντα την ~.* ❸ προξενώ ικανοποίηση σε κπ: *Η πρότασή σας με ~.* **κολακεία** η: ο υπερβολικός και συνήθως ανειλικρινής έπαινος που αποσκοπεί στο να κερδίσουμε κτ = φιλοφρόνηση [προφ.], γλείψιμο: *Χάρη στις κολακείες έφτασε τόσο ψηλά.* **κόλακας** ο, η: πρόσωπο που συνηθίζει να κολακεύει = [προφ.] γλείφτης. **κολακευτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που λέγεται ή γίνεται για να κολακέψει: *~ σχόλιο.* ❷ αυτός που τονίζει την ομορφιά κπ: *~ ντύσιμο/πόζα.* **κολακευτικά** (επίρρ.).

κολλώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) **α.** ενώνω κτ με κτ άλλο ή σταθεροποιώ κτ πάνω σε κτ άλλο με κολλητική ουσία: *~ αφίσες/το σκισμένο βιβλίο.* **β.** (μτφ.) ενοχλώ κπ, γίνομαι φορτικός: *Μη μου ~ πολύ, γιατί θα σε δείρω!* **γ.** (μτφ.) παρενοχλώ κπ ερωτικά: *~ στην κοπέλα όλο το βράδυ.* **δ.** (μτφ.) μεταδίδω κτ αρνητικό, κυρίως ασθένεια ή συνήθεια: *Δε σε φιλάω, μην τυχόν σε κολλήσω γρίπη.* ❷ (αμτβ.) **α.** επιμένω σε κτ σε ενοχλητικό βαθμό ή για μεγάλο διάστημα: *~ σε λεπτομέρειες.* = [επίσ.] εμμένω. **β.** γίνομαι κολλώδης: *Το πάτωμα ~, γιατί έπεσε σιρόπι.* **γ.** σταματώ, παύω να λειτουργώ ή μπλοκάρω: *Ο υπολογιστής/το μυαλό μου κόλλησε.* **δ.** ταιριάζω ή συνδέομαι με κπ ή κτ: *Αυτή η απάντηση πώς κολλάει με τη συζήτηση;* **κόλλημα** το: το να κολλάει κπ κτ ≠ ξεκόλλημα. **κόλλα** η: ❶ ουσία, συνήθως ρευστή, που έχει την ιδιότητα να κολλά σώματα τα οποία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·211

φέρνουμε σε επαφή. ❷ φύλλο χαρτιού: ~ *αναφοράς*. **κολλητός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει κολληθεί με κτ άλλο. ❷ αυτός που εφαρμόζει ή εφάπτεται σε επιφάνεια: ~ *μπλουζάκι/σπίτια/οικόπεδα*. **κολλητός** ο, **-ή** η: [οικ.] αχώριστος φίλος. **κολλητά** (επίρρ.). **κολλητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι κατάλληλος για να κολλήσει κτ με κτ άλλο: ~ *ταινία*. ❷ αυτός που είναι μεταδοτικός: ~ *ασθένεια*/γέλιο.

κολόνα η: ❶ στύλος κατασκευασμένος από σκληρό υλικό (ξύλο, μάρμαρο κτλ.) ο οποίος στηρίζει ή διακοσμεί κτ: ~ *της ΔΕΗ*. ❷ οτιδήποτε έχει σχήμα κολόνας: ~ *πάγου*. ***~ του σπιτιού***: ο αρχηγός ή το στήριγμα της οικογένειας.

κολοσσός ο: ❶ άγαλμα τεράστιων διαστάσεων: *ο ~ της Ρόδου*. ❷ (μτφ.) κπ ή κτ που έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις: *Η εταιρεία εξελίχθηκε σε ~*. ❸ (μτφ.) αυτός που έχει μια θετική ιδιότητα ή χαρακτηριστικό σε υπέρμετρο βαθμό: *Θεωρείται ~ της τζαζ μουσικής*. **κολοσσιαίος -α -ο**: πολύ μεγάλος = γιγαντιαίος, τεράστιος, πελώριος.

κόλπο το: ❶ έξυπνο τέχνασμα: *Τελικά, το ~ που σκαρφιστήκαμε δεν έπιασε!* ❷ μελετημένο σχέδιο για παράνομη ενέργεια = κομπίνα, απάτη: *Είχαν καταστρώσει το μεγαλύτερο ~ στην ιστορία του Χρηματιστηρίου*. ❸ *πληθ.* νάζια: *Τον έχει τρελάνει με τα ~ της!* **κολπατζής** ο, **-τζού** η: πρόσωπο που ξέρει να κάνει κόλπα.

> Η λ. *κόλπο* είναι αντιδάνειο από το ιταλικό *colpo* (< λατ. *colaphus* < ΑΕ *κόλαφος*). Με βάση τη σημ. της λ. *κόλαφος* εξηγείται και η αρχική σημ. της λ. *κόλπο* («χτύπημα»). Από την ίδια λ. προέρχεται και η λ. *κόλπος*[2].

κόλπος[1] ο: ❶ τμήμα της ξηράς στο οποίο εισχωρεί η θάλασσα: *Θερμαϊκός ~*. ❷ *πληθ.* (μτφ.) το εσωτερικό περιβάλλον ενός οργανωμένου συνόλου: *στους κόλπους της κοινωνίας/της Εκκλησίας*. ❸ ΑΝΑΤ **α.** τμήμα του γεννητικού συστήματος της γυναίκας, κοιλότητα μεταξύ της μήτρας και του αιδοίου. **β.** όνομα διαφόρων κοιλοτήτων του ανθρώπινου σώματος: *καρδιακός ~*. **κολπικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον κόλπο με τη σημ. 3: ~ *υπέρηχος/λοίμωξη*. **κολπικά** & **-ώς** (επίρρ.).

κόλπος[2] ο: [οικ.] εγκεφαλικό, αποπληξία: ***μου ήρθε ~***: ξαφνιάζομαι υπερβολικά ή παθαίνω σοκ από δυσάρεστη είδηση = [οικ.] μου ήρθε ταμπλάς. ☞ σχ. **κόλπο**.

κολυμπώ & **-άω**: (αμτβ.) ❶ κουνώ τα χέρια και τα πόδια έτσι ώστε να επιπλέω μέσα στο νερό: ~ *σαν ψάρι από πέντε χρονών*. ❷ (μτφ.) έχω ή εμφανίζω κτ σε πολύ μεγάλο βαθμό ή ποσότητα: ~ *στο χρήμα/στα χρέη/στον ιδρώτα*. **κολύμβηση** η: ❶ το να κολυμπάει κπ με τη σημ. 1. ❷ το αντίστοιχο άθλημα. **κολύμπι** το: ❶ η κολύμβηση (σημ. 1). ❷ το μπάνιο στη θάλασσα. **κολυμβητής** ο, **-ήτρια** η. **κολυμβητήριο** το: χώρος με πισίνα για προπονήσεις ή αγώνες κολύμβησης. **κολυμβητικός -ή -ό**.

κόμβος ο: ❶ **α.** διασταύρωση οδικών ή σιδηροδρομικών αρτηριών: *Θα κατασκευαστεί ανισόπεδος ~ για τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας*. **β.** (μτφ.) σημείο όπου διασταυρώνονται ή συναντώνται ιδέες, άνθρωποι: *Η πόλη εξελίχτηκε σε διαμετακομιστικό ~*. ❷ μονάδα μέτρησης ταχύτητας πλοίου, ίση με ένα ναυτικό μίλι την ώρα. **κομβικός -ή -ό**: κεντρικός, πολύ σημαντικός: *Το μαγαζί είναι σε ~ σημείο*.

κομήτης ο: ΑΣΤΡΟΝ μικρό νεφελώδες ουράνιο σώμα που, διαγράφοντας τροχιά γύρω από τον ήλιο, αποκτά μια φωτεινή «ουρά» (κόμη).

κόμμα το: ❶ ΠΟΛ οργάνωση ατόμων με κοινές πολιτικές αρχές και πεποιθήσεις που έχουν ως στόχο τη διακυβέρνηση ενός κράτους: *δημοκρατικό/φιλελεύθερο/σοσιαλιστικό ~*. ❷ ΜΑΘ η υποδιαστολή πριν από τα δεκαδικά ψηφία ενός αριθμού. ❸ ΓΛΩΣΣ σημείο στίξης που χωρίζει προτάσεις ή όρους πρότασης και αντιστοιχεί σε μικρή παύση ομιλίας. **κομματικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ή σχετίζεται με κάποιο πολιτικό κόμμα: ~ *συμφέρον/παρέμβαση*. **κομματικά** (επίρρ.).

κομουνισμός ο: ΠΟΛ κοινωνικο-οικονομική θεωρία και σύστημα που βασίζεται στις αρχές της κοινοκτημοσύνης και της κατάργησης των κοινωνικών τάξεων. **κομουνιστής** ο, **-ίστρια** η. **κομουνιστικός -ή -ό**: ~ *κόμμα/ιδεολογία*.

> Με απλοποίηση από την παλαιότερη γραφή *κομμουνισμός*.

κομπάζω: (αμτβ.) εκφράζομαι με υπέρμετρη υπερηφάνεια για τον εαυτό μου ή για κπ ή κτ, χωρίς όμως να αξίζει = περηφανεύομαι, επαίρομαι, καυχιέμαι: *Πάντοτε κόμπαζε για τη δήθεν αριστοκρατική καταγωγή της*. **κομπασμός** ο: = έπαρση, καυχησιολογία ≠ σεμνότητα, ταπεινότητα, μετριοφροσύνη: *Επιδόθηκε σε έναν ατέλειωτο ~ για την επιτυχία του*.

κομπιάζω: (αμτβ.) δυσκολεύομαι ή διστάζω να

κολόνα
κολοσσιαίος → κολοσσός
κολοσσός
κολπατζής → κόλπο
κολπατζού → κόλπο
κολπικά → κόλπος[1]
κολπικός → κόλπος[1]
κολπικώς → κόλπος[1]
κόλπο
κόλπος[1]
κόλπος[2]
κολύμβηση → κολυμπώ
κολυμβητήριο → κολυμπώ
κολυμβητής → κολυμπώ
κολυμβητικός → κολυμπώ
κολυμβήτρια → κολυμπώ
κολύμπι → κολυμπώ
κολυμπώ
κομβικός → κόμβος
κόμβος
κομήτης
κόμμα
κομμάτι[1] → κόβω
κομμάτι[2] → κόβω
κομματιάζω → κόβω
κομμάτιασμα → κόβω
κομματιαστά → κόβω
κομματιαστός → κόβω
κομματικά → κόμμα
κομματικός → κόμμα
*κομμουνισμός → κομουνισμός
κομουνισμός
κομουνιστής → κομουνισμός
κομουνιστικός → κομουνισμός
κομουνίστρια → κομουνισμός
κομπάζω
κομπασμός → κομπάζω
κομπιάζω
κόμπιασμα → κομπιάζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·212

κομπιούτερ
κομπιουτεράκι → κομπιούτερ
κόμπλεξ
κομπλεξάρω → κόμπλεξ
κομπλεξικά → κόμπλεξ
κομπλεξικός → κόμπλεξ
κόμπος
κομψά → κομψός
κομψός
κομψότητα → κομψός
κονσερβοποιώ → -ποιώ
κοντά
κονταίνω → κοντός
κόντεμα → κοντός
κοντεύω → κοντά
κοντινός → κοντά
κοντός
κόντυμα → κοντός
κοντύτερος → κοντός
κοπάδι
κοπάζω
κοπάνα → κοπανώ
κοπανημένος → κοπανώ
κοπάνησα → κοπανώ
κοπανίζω → κοπανώ
κοπάνισμα → κοπανώ
κοπανιστός → κοπανώ
κόπανος → κοπανώ
κοπανώ
κοπέλα
κοπελιά → κοπέλα

μιλήσω, κυρίως λόγω έντονης ψυχικής κατάστασης ή αμηχανίας: *Κόμπιασε λίγο, βούρκωσε, αλλά μετά μου απάντησε.* **κόμπιασμα** το: δυσκολία στην ομιλία, που συνοδεύεται από μικρές παύσεις.

κομπιούτερ το & [σπαν.] ο • άκλ.: ηλεκτρονικός υπολογιστής: *Πρέπει να συνδέσω το ~ με τον εκτυπωτή.* **κομπιουτεράκι** το: υποκορ. μικρή συσκευή για αριθμητικές πράξεις.

κόμπλεξ το • άκλ.: ΨΥΧΟΛ ψυχικό σύμπλεγμα: *Δεν μπορεί να ξεπεράσει το ~ του ότι είναι υπερβολικά κοντός.* **κομπλεξάρω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ σε κπ αίσθημα κατωτερότητας: *Μη σε κομπλεξάρουν τα σχόλιά του!* **κομπλεξικός -ή -ό**: αυτός που διακατέχεται από κόμπλεξ: *~ συμπεριφορά.* **κομπλεξικά** (επίρρ.).

> Δάνειο από το αγγλ. *complex* (< λατ. *complexus* «αγκάλιασμα»).

κόμπος ο: ❶ εξόγκωμα που σχηματίζεται στο δέσιμο σχοινιού, κλωστής κτλ., καθώς και το σφίξιμο στο σημείο αυτό: *λύνω/κάνω ~.* ***δένω κτ ~***: παίρνω κτ σαν δεδομένο: *Μην το δένεις ~ ότι θα πάμε διακοπές το καλοκαίρι.* ❷ [λαϊκ.] (για υγρό) ελάχιστη ποσότητα = σταγόνα, στάλα: *ένας ~ λάδι* ❸ (μτφ.) δυσκολία στην αναπνοή ή κατάποση λόγω συναισθηματικής φόρτισης: *~ στον λαιμό.*

κομψός -ή -ό: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από λεπτό γούστο και καλαισθησία: *~ ντύσιμο* = καλαίσθητος. ❷ (για περιγραφή, δήλωση κτλ.) αυτός που είναι διακριτικός ή πνευματώδης ≠ άκομψος, άγαρμπος, χοντροκομμένος: *Η ~ περιγραφή των γεγονότων οφειλόταν στο ότι παρακολουθούσαν και παιδιά.* **κομψά** (επίρρ.). **κομψότητα** η: η ιδιότητα του κομψού.

κοντά (επίρρ.): ❶ (+ σε) = [επίσ.] πλησίον ≠ μακριά: σε σημείο που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από κπ ή κτ άλλο, τοπικά ή χρονικά: *Πήγε ~ στο δέντρο. Έλα ~ μου. Τα γενέθλιά μου είναι ~ στα Χριστούγεννα.* ❷ [οικ.] (+ αριθμητικό) περίπου: *Το ταξίδι διαρκεί ~ τρεις ώρες.* ❸ (+ σε) μαζί με: *Πέρασε ~ στους δικούς του τα τελευταία του χρόνια.* **κοντινός -ή -ό**: ≠ μακρινός ❶ αυτός που βρίσκεται σε μικρή απόσταση: *Πήγε με τα πόδια μέχρι το κοντινότερο βενζινάδικο.* ❷ αυτός που έχει στενή συγγενική σχέση: *Μας επισκέφθηκαν οι πιο κοντινοί συγγενείς.* **κοντεύω**: ❶ (αμτβ.) πλησιάζω σε σημείο (χρονικό ή τοπικό): *Αρχίσαμε τις ετοιμασίες μιας και ο γάμος ~.* ❷ (μτφ., μτβ.) είμαι κοντά σε κπ κατάσταση: *~ να τελειώσω την εργασία. Κόντεψε να μου βγει η ψυχή, μέχρι να έρθεις!* ❸ (μτβ.) φτάνω σε ηλικία = πλησιάζω: *Η κόρη μου ~ τα εφτά.*

κοντός -ή -ό • συγκρ. *κοντότερος* & *κοντύτερος*: αυτός που έχει μικρό ύψος ή μήκος: *~ άνθρωπος* ≠ ψηλός. *~ φούστα/μαλλί* ≠ μακρύς. **κονταίνω** • αόρ. *κόντυνα*: ❶ (μτβ.) ελαττώνω το μήκος ή το ύψος ≠ μακραίνω: *~ το παντελόνι.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι πιο κοντός: *Η φούστα κόντυνε μετά το πλύσιμο.* **κόντεμα** & **κόντυμα** το.

κοπάδι το: ❶ πλήθος ομοειδών ζώων ή ψαριών = [επίσ.] αγέλη: *Ο τσοπάνος έβγαζε το ~ από το μαντρί για βοσκή.* ❷ [μειωτ.] (μτφ.) πλήθος ανθρώπων που χαρακτηρίζεται από έλλειψη τάξης = [οικ.] μπουλούκι: *Κοπάδια-κοπάδια οι οπαδοί έβγαιναν από το γήπεδο.*

κοπάζω: (αμτβ.) ❶ (κυρίως για έντονα καιρικά φαινόμενα ή αρνητικές καταστάσεις) παρουσιάζω εξασθένηση = καταλαγιάζω: *Μόνο όταν κόπασε η τρικυμία, βγήκαν τα καΐκια στα ανοιχτά.* ❷ (μτφ.) μειώνεται η ένταση μου: *Ποτέ δεν κόπασε η οργή της μάνας για τον θάνατο του παιδιού της.*

κοπανώ & **-άω -ιέμαι** • αόρ. *κοπάνησα*, μτχ. *κοπανημένος*: (μτβ.) ❶ χτυπώ κτ για να λιώσει = κοπανίζω: *Κοπάνησε αμύγδαλα, για να βάλει στο γλυκό.* ❷ χτυπώ κπ = δέρνω: *Κοπάνησε έναν συμμαθητή του στο κεφάλι.* ❸ (μτφ.) υπενθυμίζω συνέχεια κτ σε κπ με έντονο και επικριτικό τρόπο = χτυπώ: *Μη μου το ~ συνέχεια που δε σε βοήθησα όταν με χρειάστηκες!* ❹ χτυπώ κτ προκαλώντας θόρυβο: *Κοπάνησε την πόρτα πίσω του κι έφυγε.* ***την κοπανάω***: [προφ.] φεύγω από κάπου κρυφά ή αφήνοντας κτ ανολοκλήρωτο = το σκάω: *Την κοπάνησε από το σχολείο, για να πάει να παίξει ποδόσφαιρο.* **κοπανίζω -ομαι** • αόρ. *κοπάνισα*, μτχ. *κοπανισμένος*: (μτβ.) κοπανώ (μόνο στη σημ. 1). **κοπάνα** η: αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο ή τη δουλειά = σκασιαρχείο: *Έκαναν ~ από το μάθημα, προκειμένου να μη γράψουν διαγώνισμα.* **κόπανος** ο: ❶ [παρωχ.] μεγάλο χοντρό ξύλο με πλατιά τη μία άκρη, με το οποίο χτυπούσαν στο πλύσιμο τα ρούχα για να καθαρίσουν ❷ [μειωτ.] άξεστος ή ανόητος άνθρωπος = βλάκας, κουτός. **κοπανιστός -ή -ό**: αυτός που τον έχουν κοπανίσει. ***αέρας ~***: αερολογίες ή ανόητες πράξεις. **κοπάνισμα** το.

κοπέλα η: ❶ νεαρή γυναίκα, συνήθως άγαμη = νέα, [προφ.] κοπελιά: *Στα εικοσιπέντε της ήταν*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·213

πλέον μια ~ ώριμη να παντρευτεί. ❷ η γυναίκα με την οποία κπ διατηρεί ερωτικό δεσμό = φιλενάδα, [λαϊκ.] γκόμενα: *Η ~ τον τού ζήτησε να χωρίσουν.* **κοπελιά** η: [προφ.] κοπέλα.

κοπιάζω[1]: [οικ.] (αμτβ.) πλησιάζω, πηγαίνω κάπου, κυρίως στην προστ. ***κόπιασε/κοπιάστε***: πρόσκληση ή πρόκληση σε κπ να πλησιάσει ή να μπει κάπου: *~ στο φτωχικό μας! ~ αν είσαι άντρας!*

κόπος ο: έντονη προσπάθεια και η κούραση την οποία αυτή προκαλεί = μόχθος: *άδικος/μάταιος/τζάμπα ~.* **κοπιάζω**[2]: (αμτβ.) καταβάλλω μεγάλο κόπο = μοχθώ, παιδεύομαι: *Κόπιασε πολύ για να χτίσει αυτό το σπίτι.* **κοπιαστικός -ή -ό**: αυτός που απαιτεί ή προκαλεί κόπο = επίπονος, κουραστικός ≠ άκοπος: *~ εργασία/ταξίδι.* **κοπιαστικά** (επίρρ.). **κοπιώδης -ης -ες**: [επίσ.] αυτός που απαιτεί κόπο = κοπιαστικός ≠ άκοπος. ☞ σχ. **αγενής**.

κόπτομαι • μόνο ενεστ. και πρτ.: [ειρων.] (αμτβ.) εκδηλώνω έντονο ενδιαφέρον, το οποίο όμως είναι προσποιητό ή κρύβει προσωπικό συμφέρον: *Έκανε εμπόριο όπλων, ενώ ~ για την επικράτηση της ειρήνης.*

> Από το ΑΕ *κόπτω* «σπάζω, κόβω», από το οποίο προέρχονται και τα *κοπή, κοπιάζω, κόπος, κόμμα.*

κόπωση η: αίσθημα αδυναμίας λόγω υπερβολικής δραστηριότητας, σωματικής ή ψυχικής έντασης = κούραση: *Μετά την ταλαιπωρία της μετακόμισης, αισθάνθηκε έντονη ~.* ***τεστ/δοκιμασία κοπώσεως***: ιατρική δοκιμασία για τον έλεγχο της αντοχής της καρδιάς.

κορεσμός ο: ❶ κατάσταση απόλυτης ικανοποίησης μιας επιθυμίας, τάσης, συναισθήματος: *Μετά από τόσο φαγητό, ήταν λογικό να επέλθει ~.* ❷ (μτφ.) κατάσταση πληρότητας: *Η περιφερειακή οδός έχει φτάσει ήδη σε επίπεδο ~.* ❸ ΦΥΣ ΧΗΜ κατάσταση κατά την οποία ένα φυσικό ή χημικό μέγεθος έχει πάρει τη μέγιστη τιμή του. **κορεννύω -ομαι** • δύσχρηστο στον ενστ., αόρ. *κόρεσα*, παθ. αόρ. *κορέστηκα*, μτχ. *κορεσμένος* & [επίσ.] *κεκορεσμένος*: (μτβ.) ❶ ικανοποιώ απόλυτα μια επιθυμία, τάση ή συναίσθημα: *Το πάθος του δεν μπορεί να κορεστεί!* = [οικ.] χορταίνω. ❷ φτάνω κτ σε κατάσταση πληρότητας. ❸ ΧΗΜ διαλύω σε διαλύτη τη μέγιστη δυνατή ποσότητα ουσίας. ***(κε)κορεσμένο διάλυμα***: αυτό που έχει κορεστεί ≠ ακόρεστος.

> Από το ΑΕ *κορέννυμι* «γεμίζω».

κόρη η: ❶ παιδί θηλυκού γένους = θυγατέρα, κορίτσι ≠ γιος, αγόρι: *Έχει έναν γιο και μια ~.* ❷ πολύ νεαρή γυναίκα = κοπέλα, [προφ.] κοπελιά, νέα: *~ μου, βοήθησέ με να περάσω τον δρόμο.* ❸ ΙΣΤ άγαλμα ντυμένης γυναίκας σε όρθια στάση. ❹ ΑΝΑΤ το κεντρικό άνοιγμα της ίριδας του ματιού. ***ως ~ οφθαλμού***: ως κτ πολύτιμο, που το προσέχουμε ιδιαιτέρως.

κορίτσι το: ❶ παιδί θηλυκού γένους: *Τα δύο ~ πήγαιναν σχολείο.* ❷ η κοπέλα με την οποία κάποιος διατηρεί ερωτικό δεσμό = φιλενάδα, κοπέλα, [λαϊκ.] γκόμενα: *Ο γιος μας έχει πάει διακοπές με το ~ του.* **κοριτσίστικος -η -ο.**

κορμί το: ❶ **α.** το ανθρώπινο σώμα: *Είδαμε το άψυχο ~ της πεσμένο στο χώμα.* **β.** (συνεκδ.) ο ίδιος ο άνθρωπος: *Έβλεπες στον δρόμο βασανισμένα ~ να περπατούν σκυφτά.* ***χαμένο ~***: άχρηστος και ανίκανος άνθρωπος, παλιάνθρωπος. ❷ το κυρίως σώμα, χωρίς τα άκρα και το κεφάλι = κορμός (σημ. 2): *Όρθωσε περήφανα το ~ του και προχώρησε.*

κορμός ο: ❶ το κύριο μέρος του δέντρου από το έδαφος μέχρι τα κλαδιά. ❷ ΑΝΑΤ το σώμα ανθρώπου ή ζώου, χωρίς τα άκρα και το κεφάλι = κορμί (σημ. 2): *Γι' αυτές τις ασκήσεις ο ~ πρέπει να είναι τεντωμένος.* ❸ (μτφ.) το κύριο μέρος, ο πυρήνας: *Ο ~ της διαδήλωσης βρισκόταν ακόμη στην αρχή της λεωφόρου.* ❹ είδος γλυκού με κυλινδρικό σχήμα.

κοροϊδεύω -ομαι • αόρ. *κορόιδεψα*: (μτβ.) ❶ προκαλώ γέλιο ή αρνητικά σχόλια σε βάρος κπ = περιγελώ, εμπαίζω: *Μη με ~, γιατί μπορεί και εσύ να πάθεις τα ίδια!* ❷ παραπλανώ κπ κάνοντάς τον να πιστέψει κπ ψέμα = ξεγελώ, εξαπατώ: *Με κορόιδεψε - τα φρούτα που μου πούλησε ήταν σάπια.* **κοροϊδία** η & **κορόιδεμα** το. **κορόιδο** το: πρόσωπο που γίνεται αντικείμενο κοροϊδίας: *πιάστηκε ~.* **κοροϊδευτικός -ή -ό**: περιπαιχτικός: *~ σχόλιο/χαμόγελο.* **κοροϊδευτικά** (επίρρ.).

κορυφή & **κορφή** η: ❶ το υψηλότερο σημείο: *Ανεβήκαμε στην ~ του βουνού.* ❷ ΓΕΩΜ το σημείο σχήματος ή σώματος που βρίσκεται στη μεγαλύτερη απόσταση από τη βάση: *η ~ τριγώνου/πυραμίδας* ❸ (μτφ.) πρόσωπο που βρίσκεται στην εξουσία = ηγεσία ≠ βάση: *η ~ της παράταξης/της ιεραρχίας.* ❹ για πρόσωπο που είναι ο καλύτερος στο είδος του: *Είναι ~ στην χειρουργική.* **κορυφώνω -ομαι**: (μτβ.) οδηγώ κτ στην κορυφή ή στο αποκορύφωμα: *Λόγω της οικονομικής κρίσης, ο ανταγωνισμός στην αγορά έχει κορυφωθεί.* **κορυφαίος**

κοπή → κόβω
κόπηκα → κόβω
κοπιάζω[1]
κοπιάζω[2] → κόπος
κοπιαστικά → κόπος
κοπιαστικός → κόπος
κοπιώδης → κόπος
κόπος
κοπτικός → κόβω
κόπτομαι
κόπωση
κορεννύω → κορεσμός
κόρεσα → κορεννύω
κορεσμός
κόρη
κορίτσι
κοριτσίστικος → κορίτσι
κορμί
κορμός
κορόιδεμα → κοροϊδεύω
κοροϊδευτικά → κοροϊδεύω
κοροϊδευτικός → κοροϊδεύω
κοροϊδεύω
κοροϊδία → κοροϊδεύω
κορόιδο → κοροϊδεύω
κορυφαία → κορυφή
κορυφαίος → κορυφή
κορυφή
κορυφώνω → κορυφή
κορύφωση → κορυφή
κορφή → κορυφή

κοσμάκης → κόσμος
κόσμημα → κοσμώ
κοσμητικός → κοσμώ
κόσμια → κόσμιος
κοσμικός → κόσμος
κόσμιος
κοσμιότητα → κόσμιος
κοσμίως → κόσμιος
κόσμος
κοσμώ
κοστίζω → κόστος
κόστος
κουβάλημα → κουβαλώ
κουβαλητής → κουβαλώ
κουβαλητός → κουβαλώ
κουβαλώ
κουβάρι
κουβαριάζω → κουβάρι
κουβάριασμα → κουβάρι

-α -ο: αυτός που βρίσκεται στην κορυφή = εξέχων: ~ *επιστήμονας / συγγραφέας*. **κορυφαίος** ο, **-α** η: ΦΙΛΟΛ ο/η επικεφαλής του χορού σε αρχαίο ελληνικό δράμα. **κορύφωση** η.

κόσμιος -α & **κοσμία -ο**: [επίσ.] αυτός που είναι σύμφωνος με τους κανόνες καλής συμπεριφοράς = ευπρεπής: *Δυστυχώς, η συμπεριφορά τους δεν ήταν ~*. ***διαγωγή κοσμιοτάτη/κοσμία***: χαρακτηρισμός που αναγράφεται στο ενδεικτικό ενός μαθητή και αφορά στην πολύ καλή/μέτρια συμπεριφορά του κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. **κόσμια** & **κοσμίως** (επίρρ.). **κοσμιότητα** η.

Από το ΑΕ *κόσμος* «στολίδι».

κόσμος ο: ❶ ο πλανήτης στον οποίο ζούμε = υφήλιος, οικουμένη: *Γύρισε τον κόσμο όλο, πήγε σε μέρη γνωστά και άγνωστα.* ***φέρνω/έρχομαι στον ~***: γεννάω (παιδί)/γεννιέμαι. ❷ το σύνολο των ουράνιων σωμάτων = σύμπαν: *η δημιουργία του κόσμου.* ❸ **α.** το σύνολο των ανθρώπων πάνω στη γη = ανθρωπότητα: *Ο ξαφνικός θάνατος του καλλιτέχνη συγκλόνισε τον ~.* **β.** σύνολο ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά: *καλλιτεχνικός/επιστημονικός ~.* **γ.** σύνολο λαών με κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά: *αρχαιοελληνικός/αραβικός/δυτικός ~.* ***Τρίτος ~***: οι οικονομικά υπανάπτυκτες χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Ν. Αμερικής. **δ.** οι άνθρωποι του άμεσου περιβάλλοντός μας, ο κοινωνικός περίγυρος: *Δε με νοιάζει τι θα πει ο ~.* **ε.** πολλοί άνθρωποι μαζί = πλήθος: *Δεν είχε ~ στα μαγαζιά.* ❹ το περιβάλλον, το πλαίσιο στο οποίο ζει κπ: *ο ~ της φαντασίας. Ο δικός του ~ είναι διαφορετικός από τον δικό μας.* ❺ η ζωή στην κοινωνία, κοντά σε ανθρώπους: *Ζει σ' ένα μικρό χωριό, μακριά από τον ~.* **κοσμάκης** ο: *υποκορ.* οι απλοί, λαϊκοί άνθρωποι. **κοσμικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με κοινωνικές εκδηλώσεις κυρίως της υψηλής κοινωνίας: *~ ζωή/γεγονός.* ❷ αυτός που είναι σχετικός με τον κόσμο στη σημ. 5 = εγκόσμιος, επίγειος: *~ τέχνη.* ≠ εκκλησιαστικός. ❸ αυτός που σχετίζεται με τον κόσμο στη σημ. 2: *~ ακτινοβολία*: που προέρχεται από το διάστημα.

κοσμώ -ούμαι: [επίσ.] (μτβ.) ❶ στολίζω: *Πίνακες ~ τους τοίχους της αίθουσας.* ❷ (μτφ.) δίνω με την ύπαρξη ή την παρουσία μου αξία, τιμή σε εκδήλωση, ομάδα, δραστηριότητα κτλ.: *Προσωπικότητες της τέχνης κόσμησαν την εκδήλωση.* **κόσμημα** το: ❶ αντικείμενο, φτιαγμένο συνήθως από πολύτιμα υλικά (μέταλλα ή/και πέτρες), που φοράμε ως στολίδι στον λαιμό, στα αυτιά, στα χέρια ή στα δάχτυλα: *Δε φορά ποτέ της κοσμήματα.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε στολίζει ή διακοσμεί κτ = στολίδι: *Το κτίριο αυτό είναι ~ για την περιοχή.* **κοσμητικός -ή -ό**: αυτός που κοσμεί.

Από το ΑΕ *κόσμος* «στολίδι».

κόστος το: ❶ χρηματικό ποσό που απαιτείται για να αγοραστεί ή να φτιαχτεί κτ: *Το ~ κατασκευής της γέφυρας ήταν υπέρογκο.* ❷ χρηματική αξία εμπορεύματος ή υπηρεσίας χωρίς την προσθήκη του εμπορικού κέρδους: *Πουλά σε τιμές κόστους.* ❸ οι αρνητικές συνέπειες μιας ενέργειας: *Όποιο κι αν είναι το ~, υλικό ή ηθικό, εγώ θα σε βοηθήσω!* **κοστίζω**: = στοιχίζω ❶ (αμτβ.) έχω χρηματική αξία = αξίζω: *Το βραχιόλι αυτό ~ 100 ευρώ. Τα χειροποίητα αντικείμενα ~.* ❷ (μτφ., μτβ.) έχω ως κόστος, τίμημα (κυρ. με αρνητική σημ.): *Οι βομβιστικές επιθέσεις κόστισαν τη ζωή σε πολλούς ανθρώπους.* ❸ (μτφ., αμτβ.) προκαλώ μεγάλη στενοχώρια: *Η αποτυχία στις εξετάσεις τού κόστισε πολύ.*

κουβαλώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ μεταφέρω κτ (συνήθως βαρύ και μεγάλο) από ένα σημείο σε άλλο: *Κουβάλησε τις καρέκλες μόνος του και κουράστηκε.* ❷ φέρω κτ πάνω μου ή μαζί μου: *Δεν ~ ποτέ πολλά χρήματα πάνω μου.* ❸ **α.** πηγαίνω κάπου κπ ανεπιθύμητο ή απρόσκλητο: *Κουβάλησε κι ένα σωρό ξένους μαζί του στο πάρτι!* **β.** πηγαίνω κπ κάπου με το ζόρι: *Τι με ~ μαζί σου, ενώ έχω δουλειές!* **κουβάλημα** το. **κουβαλητός -ή -ό**: αυτός που κουβαλιέται, κυρ. με τη σημ. 3β. **κουβαλητής** ο: πρόσωπο που κουβαλάει, κυρίως αυτός που φέρνει τα απαραίτητα αγαθά για την οικογένειά του.

κουβάρι το: ❶ νήμα ή κλωστή που έχει τυλιχθεί σε σχήμα μικρής μπάλας: *Η γάτα ξετύλιξε το ~ παίζοντας.* ❷ (μτφ.) πράγματα ή πρόσωπα που έχουν ανακατευτεί: *Έγιναν ~ παλεύοντας.* ***γίνομαι μαλλιά κουβάρια (με κπ)***: τσακώνομαι έντονα με κπ. ❸ (μτφ.) κπ ή κτ που μαζεύεται και παίρνει σχήμα κουβαριού: *Έκανε ~ το σεντόνι και το πέταξε στα άπλυτα. ~ είχε γίνει από τον πόνο στη μέση του.* **κουβαριάζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) τυλίγω κτ σε κουβάρι. ❷ *παθ.* (αμτβ.) μαζεύομαι, παίρνω το σχήμα κουβαριού: *Κουβαριάστηκε σε μια γωνιά κι αποκοιμήθηκε.* **κουβάριασμα** το.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·215

κουβέντα η: ❶ συζήτηση για καθημερινά θέματα: *Πιάσαμε ~ για τη δουλειά.* ❷ κτ που λέει κπ = λόγος: *Σ' όλη τη διαδρομή ~ δεν είπε!* **κουβεντιάζω -ομαι**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) συζητώ με κπ, συνήθως για καθημερινά θέματα: *Τι κουβέντιαζες με τη φίλη σου;* ❷ (μτβ.) σχολιάζω αρνητικά, κουτσομπολεύω κπ ή κτ: *Όλη η γειτονιά ~ τα καμώματά του.* **κουβεντιαστός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με κουβέντα. **κουβεντιαστά** (επίρρ.).

κουδούνι το: ❶ μικρό μεταλλικό όργανο, σαν μικρή καμπάνα, με ένα μακρύ κρεμαστό γλωσσίδι στο εσωτερικό, που παράγει ήχο όταν χτυπάει στα πλευρά, και (συνεκδ.) ο ήχος που βγάζει: *Ο δικαστής χτυπούσε το ~, για να ησυχάσει τον κόσμο.* ❷ ηλεκτρική συσκευή που με το πάτημα κουμπιού παράγει στιγμιαίο ήχο και ο αντίστοιχος ήχος: *Χτύπησε το ~ της πόρτας.* **κουδουνίζω** & [προφ.] **κουδουνάω**: (αμτβ.) βγάζω ήχο αντίστοιχο με αυτόν του κουδουνιού: *~ το τηλέφωνο - θα το σηκώσεις;* **κουδούνισμα** το. **κουδουνιστός -ή -ό**. **κουδουνιστά** (επίρρ.).

κουζίνα η: ❶ χώρος σε σπίτι ή εστιατόριο για το μαγείρεμα και τις σχετικές ασχολίες. ❷ ειδική συσκευή με εστίες και φούρνο για το μαγείρεμα: *~ ηλεκτρική/γκαζιού.* ❸ τρόπος μαγειρέματος = μαγειρική: *Η ελληνική ~ έχει πολλά λαχανικά.*

κουκούλα η: ❶ το μέρος πανωφοριού που καλύπτει το κεφάλι: *Φόρεσε την ~ σου, βρέχει!* ❷ σκούφος που καλύπτει όλο το κεφάλι εκτός από τη μύτη και τα μάτια: *Ο ληστής φορούσε ~, για να μην τον αναγνωρίσουν.* ❸ προστατευτικό κάλυμμα: *~ αυτοκινήτου.* **κουκουλώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ σκεπάζω κτ ή κπ τελείως ≠ ξεσκεπάζω: *Τον κουκούλωσε με το σεντόνι και δε φαινόταν.* ❷ (μτφ.) καλύπτω παράνομη ή δυσάρεστη ενέργεια ≠ αποκαλύπτω: *Κουκούλωσε την ιστορία πριν βγει στις εφημερίδες.* **κουκούλωμα** το.

κουκούτσι το: ❶ σκληρός πυρήνας ή σπέρμα ορισμένων καρπών: *~ ελιάς/σταφυλιού/ροδάκινου.* ❷ (ως επίρρ., μτφ.) πολύ λίγο, κυρ. στην έκφρ. **~ μυαλό**: *Καλά, ~ δεν έχεις και δέχτηκες την πρότασή του χωρίς να ξέρεις τις λεπτομέρειες;*

κουλούρα η: ❶ ψωμί σε στρογγυλό σχήμα με τρύπα στη μέση. ❷ οποιοδήποτε αντικείμενο σε σχήμα δακτυλίου: *Μάζεψε το καλώδιο σε ~.* ❸ [προφ.] ο βαθμός μηδέν ως σχολικός βαθμός: *Πήρα ~ στην αριθμητική.* **κουλούρι** το: ❶ μικρό ψωμί στρογγυλού σχήματος με τρύπα στη μέση, συνήθως με σουσάμι: *Το κυλικείο πουλάει ~, λουκουμάδες και γλυκά.* ❷ κουλούρα με τη σημ. 3. **κουλουράκι** το: ❶ υποκορ. μικρό κουλούρι. ❷ μικρό γλύκισμα φτιαγμένο από ζύμη: *πασχαλινό/σμυρνέικο ~.* **κουλουράς** & **κουλουρτζής** ο: πωλητής κουλουριών. **κουλουριάζω -ομαι**: ❶ *παθ.* (για ανθρ. και ζώα) μαζεύω τα πόδια μου πολύ κοντά στο στήθος μου, θυμίζοντας το σχήμα κουλούρας: *Κουλουριάστηκε μπροστά στο τζάκι.* ❷ (μτβ.) μαζεύω κτ σε σχήμα κουλούρας.

> Η λ. *κουλούρα* προέρχεται από το ελνστ. *κολλούρα*, από το ΑΕ *κολλύρα* «μικρό στρογγυλό ψωμί», αλλά γράφεται με ένα -λ- λόγω ορθογραφικής απλοποίησης.

κουλτούρα η: ❶ = παιδεία **α.** η πνευματική καλλιέργεια ενός προσώπου: *Είναι άνθρωπος με μεγάλη ~.* **β.** το σύνολο των γνώσεων που έχει αποκτήσει κπ σε συγκεκριμένο τομέα: *Δεν πάει συχνά θέατρο και γι' αυτό δεν έχει θεατρική ~.* ❷ το σύνολο των εθίμων, παραδόσεων, αρχών κτλ. ενός λαού = πολιτισμός: *ευρωπαϊκή/αμερικάνικη ~.* **κουλτουριάρης** ο, **-α** η: [μειωτ.] πρόσωπο που παριστάνει τον διανοούμενο. **κουλτουριάρικος -η -ο**. **κουλτουριάρικα** (επίρρ.).

> Από το λατ. *cultura* «καλλιέργεια».

κουμπί το: ❶ μικρό, σκληρό και συνήθως στρογγυλό αντικείμενο που ράβεται πάνω σε ρούχα και χρησιμεύει για να κλείνει κπ άνοιγμα, περνώντας μέσα από ειδική τρύπα, ή και ως διακοσμητικό. ❷ μικρό αντικείμενο σε σχήμα κουμπιού, με το οποίο βάζουμε σε λειτουργία μηχανισμό ή συσκευή: *Πάτησε το ~, για να έρθει το ασανσέρ.* **βρίσκω το ~ κπ**: βρίσκω τον τρόπο να τον χειριστώ. **κουμπώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) ≠ ξεκουμπώνω: περνώ τα κουμπιά ρούχου μέσα από τις κουμπότρυπες: *~ το παλτό.* ❷ *παθ.* κλείνω όλα τα κουμπιά του ρούχου που φορώ ≠ ξεκουμπώνομαι: *Κουμπώθηκε καλά, γιατί κρύωνε.* ❸ *παθ.* (μτφ.) κρατώ επιφυλακτική στάση: *Μόλις είδε ότι υπήρχαν και ξένοι στη συνάντηση, κουμπώθηκε.* **κούμπωμα** το. **κουμπωτός -ή -ό**: αυτός που κλείνει με κουμπιά.

κούνια η: ❶ κρεβάτι για μωρά, που συνήθως μπορεί να κουνιέται αργά για να τα κοιμίζει.

κουβέντα
κουβεντιάζω → κουβέντα
κουβεντιαστά → κουβέντα
κουβεντιαστός → κουβέντα
κουδουνάω → κουδούνι
κουδούνι
κουδουνίζω → κουδούνι
κουδούνισμα → κουδούνι
κουδουνιστά → κουδούνι
κουδουνιστός → κουδούνι
κουζίνα
κουκούλα
κουκούλωμα → κουκούλα
κουκουλώνω → κουκούλα
κουκούτσι
*κουλλούρα → κουλούρα
κουλούρα
κουλουράκι → κουλούρα
κουλουράς → κουλούρα
κουλούρι → κουλούρα
κουλουριάζω → κουλούρα
κουλουρτζής → κουλούρα
κουλτούρα
κουλτουριάρα → κουλτούρα
κουλτουριάρης → κουλτούρα
κουλτουριάρικα → κουλτούρα
κουλτουριάρικος → κουλτούρα
κουμπί
κούμπωμα → κουμπί
κουμπώνω → κουμπί
κουμπωτός → κουμπί
κούνημα → κουνώ
κούνια

κουνιστός → κουνώ
κουνώ
κούπα
κουπί
κουράζω → κούραση
κούραση
κουραστικά → κούραση
κουραστικός → κούραση
κουρδίζω
κούρδισμα → κουρδίζω
κουρδιστήρι → κουρδίζω
κουρδιστός → κουρδίζω
κουρέλι
κουρελιάζω → κουρέλι
κουρντίζω → κουρδίζω
κούρντισμα → κουρδίζω
κουρντιστήρι → κουρδίζω
κουρντιστός → κουρδίζω
κουρσάρος → σχ. πειρατής
κουτά → κουτός
κουταμάρα → κουτός
κουτί
κουτός
κουτσά → κουτσός
κουτσαίνω → κουτσός
κουτσό → κουτσός
κουτσός

❷ **α.** κάθισμα που κρεμιέται από κάπου ψηλά, για να κουνιέται αυτός που κάθεται σε αυτό. **β.** *πληθ.* ειδικός υπαίθριος χώρος με διάφορα παιχνίδια (κούνιες, τραμπάλες, τσουλήθρες κτλ.) = παιδική χαρά.

Η λ. *κούνια* προέρχεται από το μσν. *κούνα* (< λατ. *cunae* «λίκνο») και δε συνδέεται με το ρ. *κουνώ* (από το μσν. *κουνῶ* < ΑΕ *κινῶ*).

κουνώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ ή κπ να κινείται από τη μια πλευρά στην άλλη συνεχώς: *Κούνησε το κεφάλι του πέρα δώθε.* ❷ (αμτβ.) έχω αστάθεια, δεν ισορροπώ καλά ή προκαλώ ρυθμική κίνηση = ταλαντεύομαι: *Το τραπέζι έχει ένα πόδι κοντύτερο και κουνάει/κουνιέται. Το πλοίο κουνάει.* ❸ [προφ.] **α.** (μτβ.) μεταφέρω κτ = μετακινώ: *Ποιος κούνησε την καρέκλα από τη θέση της;* ***δεν το ~ από κάπου***: δε φεύγω, δε μετακινούμαι. **β.** *παθ.* πηγαίνω σε άλλο σημείο = μετακινούμαι: *Όσο έλειπα δεν κουνήθηκε από εκεί που την έβαλα!* ☞ σχ. **κούνια**. **κούνημα** το: ❶ το να κουνάει κπ κτ. ❷ *πληθ.* το να κουνάει κπ το σώμα του προκλητικά: *Όλο κουνήματα είσαι!* **κουνιστός -ή -ό**: ❶ αυτός που (μπορεί να) κουνιέται: *~ πολυθρόνα.* ❷ (για άνθρ.) αυτός που κουνιέται υπερβολικά όταν περπατά: ***~ και λυγιστός***: αυτός που κουνιέται χαριτωμένα, αλλά και επιδεικτικά = κουνάμενος σεινάμενος.

κούπα η: ❶ μεγάλο φλιτζάνι ή κύπελλο φαρδύ και μακρύ, συνήθως για ροφήματα, και (συνεκδ.) η ποσότητα που μπορεί να περιέχει μια κούπα: *Έβγαλε κούπες για τον καφέ και φλιτζάνια για το τσάι. Ήπιε μια ~ καφέ.* ❷ μία από τις τέσσερις σειρές των φύλλων της τράπουλας, με σύμβολο την καρδιά: *ντάμα/ρήγας ~.* ❸ ΑΘΛ (καταχρ.) το κύπελλο που δίνεται στον νικητή διοργάνωσης.

κουπί το: ❶ μακρύ ξύλο με πλατύ το ένα άκρο, το οποίο χρησιμοποιούμε για να κινήσουμε τη βάρκα πάνω στο νερό: *Μου 'φυγε το ένα ~, τώρα πώς θα γυρίσω στη στεριά;* ❷ [προφ.] μετακίνηση βάρκας με κουπί = κωπηλασία: *Ξέρεις ~;*

κούραση η: αίσθημα αδυναμίας και εξάντλησης, που προκαλείται από υπερβολική εργασία ή έντονη σωματική, πνευματική ή ψυχική δραστηριότητα = [επίσ.] κόπωση: *Είναι λογικό να νιώθεις ~ μετά από τόση δουλειά.* **κουράζω -ομαι**: (μτβ.) ≠ ξεκουράζω ❶ **α.** προκαλώ κούραση σε κπ: *Με κούρασε η γυμναστική.* **β.** *παθ.* νιώθω κούραση: *Κουράστηκα να κολυμπάω τόση ώρα.* ❷ **α.** προκαλώ ενόχληση, δυσαρέσκεια ή βαρεμάρα: *Μας κούρασες με την πολυλογία σου.* **β.** *παθ.* νιώθω ψυχική κούραση ή βαριέμαι: *Κουράστηκα να προσπαθώ να τον πείσω για το δίκιο μου.* **κουραστικός -ή -ό**: κοπιαστικός. **κουραστικά** (επίρρ.).

κουρδίζω & [προφ.] **κουρντίζω -ομαι**: (μτβ.) ≠ ξεκουρδίζω ❶ γυρίζω ειδικό κλειδί ή κουμπί ρολογιού, παιχνιδιού κτλ. έτσι ώστε να αρχίσει να λειτουργεί: *~ το ρολόι. Κούρδισε το παιχνιδάκι για να περπατήσει.* ❷ τεντώνω με ειδικό κλειδί τις χορδές μουσικού οργάνου, για να το ρυθμίσω στον σωστό τόνο: *~ το πιάνο.* ❸ [προφ.] (μτφ.) κάνω κπ να νευριάσει: *Με κούρδισε με αυτά που είπε κι έφυγα.* **κούρδισμα** & [προφ.] **-ντισμα** το. **κουρδιστός** & [προφ.] **κουρντιστός -ή -ό**. **κουρδιστήρι** & [προφ.] **-ντιστήρι** το.

κουρέλι το: ❶ κομμάτι από παλιό, φθαρμένο ύφασμα και (κατ' επέκτ.) αντίστοιχο ρούχο. ❷ (μτφ.) για κπ που έχει φθαρεί, ταλαιπωρηθεί πάρα πολύ σωματικά ή ψυχικά: *~ μ' έκανε, με ξεφτίλισε! ~ μου έκανε τα νεύρα, να τον περιμένω και να μην έρχεται!* **κουρελιάζω -ομαι** (μτβ., κυρ. στη σημ. 2).

κουτί το: δοχείο από σκληρό υλικό, συνήθως με καπάκι, για να βάζουμε διάφορα πράγματα, και (συνεκδ.) η ποσότητα που χωράει: *Βάλε στο ~ τα βιβλία. Έφαγε ένα ολόκληρο ~ γλυκά!*

κουτός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει μειωμένη πνευματική ικανότητα = ανόητος, ηλίθιος, χαζός, βλάκας ≠ έξυπνος: *Τι ~ που είναι - κι ένα παιδί μπορεί να τον κοροϊδέψει!* ❷ αυτός που δείχνει αφέλεια, ευπιστία = αφελής ≠ πονηρός: *Φάνηκες ~ κι άφησες να σε παρασύρουν.* **κουτά** (επίρρ.). **κουταμάρα** η: ❶ η ιδιότητα του κουτού. ❷ κουτή ενέργεια ή κουβέντα.

κουτσός -ή -ό: αυτός που έχει αναπηρία στο ένα ή και στα δύο πόδια: *Το ατύχημα την άφησε ~ από το αριστερό πόδι.* **κουτσά** (επίρρ.): κυρ. στις εκφρ. ***~ στραβά***: όπως όπως, δύσκολα: *~ στραβά τα βγάζει πέρα.* ***~, στραβά κι ανάποδα***: άσχημα, δυσάρεστα. ***κούτσα-κούτσα***: ❶ κουτσαίνοντας. ❷ αργά, με δυσκολία: *~ κατάφεραν να κερδίσουν το παιχνίδι με έναν πόντο διαφορά.* **κουτσό** το: παιδικό παιχνίδι, κατά το οποίο ο παίκτης προσπαθεί να ισορροπήσει στο ένα πόδι κάνοντας μικρά πηδήματα. **κουτσαίνω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) βαδίζω χω-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·217

ρίς να πατώ καλά το ένα πόδι: ~ *από το δεξί πόδι.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ κουτσό ή να πονέσει πολύ στο πόδι: *Μου έδωσε μια κλοτσιά στο καλάμι, που με κούτσανε!* ❸ *παθ.* γίνομαι κουτσός: *Το άλογο πάτησε κάτι και κουτσάθηκε.*

κούφιος -α -ο: ❶ αυτός που είναι άδειος ή χαλασμένος εσωτερικά: ~ *τοίχος / καρύδι.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι χωρίς περιεχόμενο: ~ *λόγια/άνθρωπος.* ☞ σχ. **κουφώνω**. **κουφάλα** η: ❶ βαθούλωμα σε κορμό δέντρων ή βράχο. ❷ το κούφιο μέρος χαλασμένου δοντιού. ❸ [κακόσ.] (μτφ.) πονηρός, ύπουλος άνθρωπος.

κουφός -ή -ό: αυτός που δεν ακούει καλά ή καθόλου. ☞ σχ. **κουφώνω**. **κουφό** το: [προφ.] κτ περίεργο, παράξενο: *Άκου τι ~ μου συνέβη σήμερα!* **κουφαίνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ κουφό: *Έκανε τόση φασαρία, που μας κούφανε!* ❷ (μτφ.) ξαφνιάζω: *Μας κούφανες με τα νέα σου!* **κουφαμάρα** η: [προφ.] η ιδιότητα του κουφού = βαρηκοΐα.

κουφώνω • μπτ. *κουφωμένος*: (μτβ.) μισοκλείνω (κυρίως παντζούρια) με τρόπο που να μπαίνει λίγο φως και αέρας. **κούφωμα** το: ❶ βαθούλωμα σε τοίχο, έπιπλο κτλ. ❷ κενό στον τοίχο που προορίζεται για πόρτα ή παράθυρο, το πλαίσιο που τοποθετείται σε αυτό και η ίδια η πόρτα και το παράθυρο: *Θα βάλετε ξύλινα ή αλουμινένια κουφώματα;* **κουφωτός -ή -ό**: ❶ (για παντζούρια) αυτός που έχουμε κουφώσει = κουφωμένος, μισόκλειστος. ❷ αυτός που έχει κούφωμα στη σημ. 1.

> Οι λ. *κούφιος* και *κουφώνω* και τα παράγωγά τους, καθώς και σύνθετα όπως το *ανακουφίζω*, προέρχονται από το ελνστ. *κοῦφος* «ελαφρύς, ευκίνητος», ενώ η λ. *κουφός* και τα δικά της παράγωγα από το ΑΕ *κωφός*.

κραδασμός ο: ❶ παλμική κίνηση = [οικ.] κούνημα, δόνηση: *Ένιωθε τους κραδασμούς κάθε φορά που το αυτοκίνητο έπεφτε σε λακκούβες.* ❷ (μτφ.) έντονη αναταραχή, διατάραξη μιας σταθερής κατάστασης: *Η παραίτηση του βουλευτή προκάλεσε ~ στην κυβέρνηση.*

κράμα το: ❶ μείγμα από λιώσιμο μετάλλων: *Ο μπρούντζος είναι ~ χαλκού και κασσίτερου.* ❷ (μτφ.) μείγμα διαφορετικών στοιχείων: *Οι θεωρίες του δεν είναι παρά ένα ~ διαφόρων ιδεολογιών.* ☞ σχ. **κερνώ**, **κράση**.

κρανίο το: ΑΝΑΤ τα οστά του κεφαλιού που περιβάλλουν τον εγκέφαλο. ***τα παίρνω στο ~***: θυμώνω πολύ έντονα. **κρανιακός -ή -ό**.

κράνος το: προστατευτικό κάλυμμα του κεφαλιού από σκληρό υλικό (για στρατιώτες, πυροσβέστες, εργάτες, οδηγούς μοτοσικλετών κτλ.).

κράση η: ❶ το σύνολο των φυσικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου: *Έχει γερή ~, δεν αρρωσταίνει εύκολα.* ❷ [επίσ.] ανάμειξη στοιχείων. ☞ σχ. **κερνώ**.

> Η λ. *κράση* προέρχεται από το ΑΕ *κρᾶσις*, που έχει το ίδιο θέμα με το ΑΕ *κρᾶμα* και το οποίο δηλώνει «ανάμειξη». Η σημ. 1 εξηγείται από την πεποίθηση των ΑΕ Ελλήνων ότι η γενική κατάσταση του ανθρώπου προσδιορίζεται από την ανάμειξη των σωματικών χυμών.

κρασί το: αλκοολούχο ποτό που παράγεται από σταφύλια = [επίσ.] οίνος. ☞ σχ. **κερνώ**.

> Από το ΑΕ *κρᾶσις*, από το *κεκραμένος οἶνος* «νερωμένο κρασί» που προσφερόταν στα συμπόσια.

κραταιός -ή & [επίσ.] **-ά -ό**: αυτός που είναι πολύ δυνατός = ισχυρός: *Οι ΗΠΑ είναι μια σύγχρονη ~ αυτοκρατορία.*

> Από το ΑΕ ρ. *κρατέω -ῶ* «εξουσιάζω».

κρατήρας ο: ❶ **α.** ΓΕΩΛ το άνοιγμα στο πάνω μέρος ηφαιστείου, από το οποίο βγαίνουν υλικά όπως λάβα, αέρια κτλ. **β.** άνοιγμα που μοιάζει με κρατήρα: *Ένας μικρός ~ άνοιξε στο έδαφος από την έκρηξη.* ❷ ΙΣΤ μεγάλο αρχαίο ελληνικό αγγείο για την ανάμειξη κρασιού με νερό.

> Από το ΑΕ *κρατήρ*, με ίδιο θ. με τη λ. *κράμα*.

κράτος το: ❶ **α.** οι άνθρωποι που κατοικούν σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο κάτω από κοινή οργανωμένη πολιτική εξουσία: *ανεξάρτητο/ομοσπονδιακό ~.* **β.** η γεωγραφική περιοχή που καταλαμβάνει μια χώρα: *ελληνικό ~. τα κράτη της Ευρώπης.* ❷ πολιτική εξουσία: *το ~ και ο πολίτης. ~ και εκκλησία.* ❸ [επίσ.] εξουσία: *το ~ του νόμου.* ***υπό το ~***: υπό την επήρεια: *Δεν ηρεμούσε, ήταν ~ πανικού.* ***κατά ~***: ολοκληρωτικά: *Μας νίκησε ~.* **κρατίδιο** το: (υποκορ.) μικρή σε έκταση χώρα: *το ~ της Ανδόρρας.* **κρατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ανήκει ή είναι σχετικός με το κράτος = δημόσιος ≠ ιδιωτικός: ~ *οργανισμός/τηλεόραση.* ❷ αυτός που γίνεται από ή για το κράτος: ~ *προϋπολογισμός/έλεγχος.* ☞ σχ. **κραταιός**.

κουφαίνω → κουφός
κουφάλα → κούφιος
κουφαμάρα → κουφός
κούφιος
κουφό → κουφός
κουφός
κούφωμα → κουφώνω
κουφώνω
κουφωτός → κουφώνω
κοφτά → κόβω
κοφτερά → κόβω
κοφτερός → κόβω
κόφτης → κόβω
κοφτός → κόβω
κόψη → κόβω
κόψιμο → κόβω
κραδασμός
κράμα
κρανιακός → κρανίο
κρανίο
κράνος
κράση
κρασί
κραταιός
κράτημα → κρατώ
κρατήρας
κράτηση → κρατώ
κρατητήριο → κρατώ
κρατίδιο → κράτος
κρατικοποίηση → -ποιώ
κρατικός → κράτος
κράτος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·218

κρατουμένη → κρατώ
κρατούμενη → κρατώ
κρατούμενο → κρατώ
κρατούμενος → κρατώ
κρατώ
κραυγάζω → κραυγή
κραυγαλέα → κραυγή
κραυγαλέος → κραυγή
κραυγή
κρέας
κρεατένιος → κρέας
κρεάτινος → κρέας
κρεατοφαγία → σχ. φαγητό
κρεατοφάγος → σχ. φαγητό
κρεβάτι
κρεβατώνω → κρεβάτι
*κρεββάτι → κρεβάτι
κρέμα
κρεμάλα → κρεμώ
κρέμασμα → κρεμώ
κρεμαστός → κρεμώ
κρέμομαι → κρεμώ
κρεμώ

κρατώ & **-άω -ιέμαι** & (κυρ. στη σημ. 1ζ) **-ούμαι**: ❶ (μτβ.) **α.** έχω κτ ή κπ στο χέρι ή στα χέρια μου με τρόπο που να μην μπορεί να φύγει ή να πέσει: *~ το σκοινί.* **β.** έχω κτ ή κπ μαζί ή επάνω μου = κουβαλάω: *Δεν ~ πολλά χρήματα.* **γ.** έχω κτ στην κατοχή μου ή στην εξουσία, υπό τον έλεγχό μου: *Οι εχθροί ~ την πόλη.* **δ.** κάνω κπ ή κτ να συνεχίσει να είναι στην ίδια θέση ή κατάσταση = διατηρώ: *~ την πόρτα ανοιχτή, για να περάσετε. Τον ~ σε αγωνία.* **ε.** φυλάω κτ και δεν το πετώ ή δεν το δίνω: *Κράτησε για τον εαυτό της το σπίτι κι έδωσε τα κτήματα.* **στ.** εμποδίζω κπ να κάνει κτ = συγκρατώ: *Τον ~ να μη σε χτυπήσει.* **ζ.** στερώ την ελευθερία κπ: *Τον κρατούν στην αστυνομία για ανάκριση.* **η.** εμποδίζω κτ να εκδηλωθεί = συγκρατώ: *Ίσα που ~ τον θυμό μου. Το χώμα δεν ~ καλά το νερό.* **θ.** αντέχω βάρος: *Δε θα σε κρατήσει το σκοινί, θα πέσεις!* **ι.** στηρίζω κπ ψυχικά σε δύσκολη στιγμή: *Το μόνο που με ~ είναι η σκέψη του παιδιού μου.* **κ.** είμαι συνεπής, κάνω αυτό που έχω υποσχεθεί: *~ τον όρκο/την υπόσχεσή μου.* **λ.** εξασφαλίζω (θέση, τραπέζι κτλ.) = κλείνω: *Κράτησα ένα τραπέζι για οκτώ.* **μ.** αναλαμβάνω την ευθύνη φύλαξης: *Έχω γυναίκα να μου ~ τα παιδιά.* ❷ *παθ.* (αμτβ.) **α.** πιάνομαι από κάπου και στηρίζομαι: *Για να μην πέσει, κρατήθηκε από την καρέκλα.* **β.** (για πρόσ.) συνεχίζω να είμαι σε καλή κατάσταση = διατηρούμαι: *Κρατιέται καλά, παρά τα χρόνια της!* **γ.** δεν αφήνομαι να εκδηλώσω κτ = συγκρατούμαι: *Κρατήθηκα να μη βάλω τα γέλια.* ❸ (αμτβ.) **α.** (για πργ.) συνεχίζω να είμαι σε καλή κατάσταση = διατηρούμαι: *Δεν ~ το γάλα εκτός ψυγείου.* **β.** δείχνω αντοχή σε δοκιμασία: *Δε θα κρατήσει πολύ ακόμα, θα ξεσπάσει.* **γ.** κατάγομαι από: *~ από μεγάλο σόι.* **κράτημα** το: ❶ το να κρατάει κπ κτ ή να κρατιέται κπ: *Πόνεσε το χέρι μου από το ~.* ❷ ιδιότητα οχήματος να είναι σταθερό σε βρεγμένο δρόμο και σε στροφές. **κράτηση** η: ❶ ΝΟΜ ποινή στέρησης της ελευθερίας κπ: *Βρίσκεται υπό ~.* ❷ *πληθ.* ποσό που κρατείται από τον μισθό εργαζομένου (για ασφάλιση, φορολογία κτλ.). ❸ εξασφάλιση θέσης, εισιτηρίου κτλ.: *Κάνω ~ σε ξενοδοχείο/εστιατόριο.* **κρατούμενος** ο, **-η** & [επίσ.] **κρατουμένη** η: πρόσωπο που κρατείται στη φυλακή = φυλακισμένος. **κρατούμενο** το: ΜΑΘ ο αριθμός που κρατάμε στη μνήμη για λίγο, για να τον προσθέσουμε στη συνέχεια, όταν κάνουμε αριθμητικές πράξεις. **κρατητήριο** το: χώρος σε αστυνομικό τμήμα για κράτηση (σημ. 1).

κραυγή η: πολύ δυνατή φωνή = ξεφωνητό. **κραυγάζω**: (αμτβ.) βγάζω κραυγές = ουρλιάζω, ξεφωνίζω. **κραυγαλέος -α -ο**: [μειωτ.] αυτός που είναι εξαιρετικά έντονος, προκλητικός και, συνεπώς, ολοφάνερος: *Οι διαφορές είναι ~, αμέσως φαίνονται!* **κραυγαλέα** (επίρρ.).

κρέας το: ❶ η σάρκα των ζώων που τρώει ο άνθρωπος: *Το μοσχαρίσιο ~ είναι πολύτιμη πηγή σιδήρου.* ❷ [οικ.] σάρκα: *Δεν έχει και πολύ ~ πάνω της, τίποτα δεν τρώει!* **κρεάτινος -η -ο** & **κρεατένιος -α -ο**.

κρεβάτι το: ❶ έπιπλο στο οποίο ξαπλώνουμε για ύπνο, ξεκούραση, εξέταση από γιατρό κτλ. ❷ κρεβάτι νοσοκομείου ή ξενοδοχείου ως μονάδα μέτρησης για τα άτομα που μπορεί να περιθάλψει ή να φιλοξενήσει = [επίσ.] κλίνη: *Το νοσοκομείο διαθέτει τριάντα ~.* **κρεβατώνω -ομαι**: (μτβ., για αρρώστια) κάνω κπ να μείνει στο κρεβάτι: *Η γρίπη με κρεβάτωσε για δέκα μέρες.*

κρέμα η: ❶ λιπαρό παράγωγο του γάλακτος, από το οποίο γίνεται το βούτυρο και το οποίο χρησιμοποιούμε σε γλυκά ή τρόφιμα: *~ γάλακτος.* ❷ γλυκό που φτιάχνεται με γάλα, ζάχαρη κτλ.: *~ καραμελέ. ~ για μωρά.* ❸ καλλυντικό που βάζουμε στο δέρμα μας για περιποίηση, θεραπεία κτλ.: *~ προσώπου/σώματος.*

κρεμώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) στερεώνω κτ από σημείο που βρίσκεται ψηλά, χωρίς στήριξη από κάτω: *Κρέμασε το παλτό σου στον καλόγερο!* ❷ (μτβ.) αφήνω κτ να αιωρείται: *Κρεμασμένες στα μπαλκόνια οι σημαίες ανέμιζαν.* ❸ (μτβ.) σκοτώνω κπ πνίγοντάς τον με σκοινί που κρέμεται στο κενό = απαγχονίζω: *Κρέμασαν τους αιχμαλώτους.* ❹ (αμτβ., για ρούχο, ύφασμα) προεξέχω προς τα κάτω: *Οι πιέτες ήταν κακοραμμένες και κρεμούσαν.* ❺ *παθ.* (αμτβ.) στερεώνομαι από ψηλά, ώστε να αιωρούμαι: *Οι ορειβάτες είχαν κρεμαστεί με σχοινιά, για να σκαρφαλώσουν στον βράχο.* **κρέμομαι** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) ❶ είμαι στερεωμένος από ψηλά: *Φρούτα κρέμονταν από τα κλαδιά των δέντρων.* ❷ αιωρούμαι από ψηλά: *Τα πόδια μας κρέμονταν έξω από τη γέφυρα.* ❸ (μτφ.) εξαρτώμαι από κπ: *~ από σένα για βοήθεια.* ***~ από τα χείλη/το στόμα κπ***: προσέχω πολύ, δίνω σημασία σε ό,τι λέει κπ: *Μας περιέγραφε τις περιπέτειές του, κι εμείς κρεμόμασταν από τα χείλη του.* **κρέμα-**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·219

σμα το. **κρεμαστός -ή -ό**. **κρεμάλα** η: ❶ θηλιά στερεωμένη σε στύλο, από την οποία περνάει το κεφάλι ανθρώπου που πρόκειται να θανατωθεί. ❷ παιχνίδι με λέξεις.

κρίκος ο: ❶ μεταλλικός δακτύλιος: *οι ~ της αλυσίδας*. ❷ (μτφ.) συνδετικό στοιχείο σε μία ακολουθία, το οποίο είναι σημαντικό για τη συνοχή της: *Κάθε οργανισμός είναι απαραίτητος ~ στην τροφική αλυσίδα.*

κρίμα το: ❶ παράπτωμα, παραβίαση της ηθικής τάξης: *Καθένας θα λογοδοτήσει για τα κρίματά του.* ❷ (ως επιφ.) για να εκφράσουμε απογοήτευση, λύπη: *~, τόσος κόπος να πάει χαμένος!* ***είναι ~ να***: είναι λυπηρό ή δυσάρεστο: *Είναι ~ να βασανίζεσαι τόσο.*

κρίνω -ομαι: (μτβ.) ❶ εκφράζω άποψη μετά από προσεκτική μελέτη = νομίζω, πιστεύω, εκτιμώ: *~ ότι πρέπει να περιμένουμε, ώσπου να ηρεμήσουν τα πράγματα.* ❷ **α.** ασκώ κριτική σε κπ ή κτ: *Στο άρθρο του ~ το έργο της κυβέρνησης.* **β.** εκφράζω άποψη για την αξία προσώπου ή πράγματος = αξιολογώ: *~ υποψήφιο.* ❸ καταλήγω σε απόφαση για κπ: *Το δικαστήριο τον έκρινε ένοχο.* ❹ παίζω καθοριστικό ρόλο: *Από τον αγώνα αυτό θα κριθεί η πορεία της ομάδας.* **κριτής** ο, η: πρόσωπο που αξιολογεί και κρίνει, συνήθως ως μέλος κριτικής επιτροπής: *Οι ~ αποφάσισαν τον αποκλεισμό του αθλητή.* **κριτική** η: έκφραση γνώμης για την αξιολόγηση προσώπου, πράγματος κτλ.: *Ασκεί δριμεία ~ στην κυβέρνηση. Η ταινία πήρε θετικές και αρνητικές ~.* **κριτικός -ή -ό. κριτικά** (επίρρ.). **κριτικός** ο, η: πρόσωπο που κρίνει ως ειδικός λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα.

κριός ο: ❶ [επίσ.] κριάρι. ❷ ΙΣΤ ***πολιορκητικός ~***: είδος αρχαίας πολεμικής μηχανής για το γκρέμισμα πυλών και τειχών. ❸ **Κριός** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ ονομασία αστερισμού. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το πρώτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

κρίση η: ❶ ενέργεια ή ικανότητα του μυαλού με την οποία κπ εκτιμά τα δεδομένα και διαμορφώνει στη συνέχεια άποψη για πρόσωπο, πράγμα ή κατάσταση: *Με τα παιχνίδια αυτά ασκείται η ~ των μαθητών.* ❷ γνώμη ή απόφαση που παίρνει κπ μετά από σκέψη: *Κατά την ~ μας αυτό θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά.* ❸ αξιολόγηση για την επιλογή ή απόρριψη κπ: *Πότε γίνεται η ~ για τον προβιβασμό σου;* ***Ημέρα/ώρα της Κρίσεως***: η Δευτέρα Παρουσία. ❹ κατάσταση που χαρακτηρίζεται από σημαντικά προβλήματα ή έντονες δυσκολίες: *Έγιναν προσπάθειες επίλυσης της πολιτικής ~.* ❺ ΙΑΤΡ απότομη εμφάνιση συμπτωμάτων μιας ασθένειας ή ξαφνική και οξεία επιδείνωση της κατάστασης αρρώστου: *Έχει ~ σκωληκοειδίτιδας. Βρίσκεται στα πρόθυρα νευρικής ~.* **κρίσιμος -η -ο**: ❶ καθοριστικός: *Η παρέμβασή του στάθηκε ~ για την έκβαση της υπόθεσης.* ❷ επικίνδυνος, σοβαρός: *Η κατάσταση του ασθενούς είναι ~.*

κριτήριο το: σταθερό μέτρο, γνώμονας με τον οποίο κρίνει κανείς κπ ή κτ: *Βασικό ~ για την επιλογή των υποψηφίων είναι η προϋπηρεσία.*

κρούω -ομαι: [επίσ.] (μτβ.) χτυπώ, κυρ. στην έκφρ. ***~ τον κώδωνα του κινδύνου***: προειδοποιώ ότι υπάρχει άμεσος κίνδυνος. **κρούση** η: ❶ χτύπημα, συνήθως με βίαιο τρόπο: *Η ταχύτητα ~ είναι τόσο μεγάλη, ώστε τα σώματα διαλύονται.* ❷ (μτφ.) προσπάθεια να καταλάβει κπ τις διαθέσεις άλλων: *Έγιναν κάποιες κρούσεις με στόχο να δούμε πώς θα αντιδράσουν.* **κρουστικός -ή -ό**. **κρούσμα** το: ❶ εκδήλωση συμπτωμάτων αρρώστιας: *~ μηνιγγίτιδας.* ❷ εκδήλωση αρνητικού φαινομένου: *Νέο ~ κλοπής παρατηρήθηκε στην πόλη μας.*

κρύβω -ομαι: (μτβ.) ❶ βάζω κπ ή κτ σε κπ μέρος, ώστε να μη το(ν) βλέπουν άλλοι: *Έκρυψε τα πράγματα, για να μην τα δούμε.* ❷ καλύπτω κτ, ώστε να μη φαίνεται: *Με τα χέρια του έκρυβε το πρόσωπο.* ❸ δε φανερώνω, αποσιωπώ κτ: *Προσπάθησε να κρύψει την αλήθεια.* ❹ περιλαμβάνω κτ που δε φαίνεται: *Η ορειβασία ~ πολλούς κινδύνους.* ❺ **α.** παθ. προσπαθώ να μη με βρουν, να μη γίνω αντιληπτός: *Κρύβεται από τους δανειστές του.* **β.** παύω να είμαι ορατός: *Ο ήλιος κρύφτηκε πίσω από τα σύννεφα.* **κρύπτη** η: ❶ μέρος όπου μπορεί κπ να κρυφτεί. ❷ καταφύγιο ή λειψανοθήκη μαρτύρων κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους. **κρύψιμο** το. **κρυφός -ή -ό**. **κρυφά** (επίρρ.). **κρυψώνα** η: μέρος όπου μπορεί κπ να κρυφτεί ή να κρύψει κτ.

κρύος -α -ο: ❶ αυτός που έχει χαμηλή θερμοκρασία ή είναι παγωμένος = ψυχρός ≠ ζεστός, θερμός: *Τα χέρια του είναι πάντα ~ τον χειμώνα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δε δείχνει φιλικότητα = ψυχρός ≠ ζεστός, θερμός, εγκάρδιος: *Μας έκαναν μία ~ υποδοχή, χωρίς εγκαρδιότητες.* ❸ (μτφ., για αστείο, ανέκδοτο κτλ.) ανόητος, άνοστος. **κρύα** (επίρρ.). **κρύο** το: ❶ κατάσταση κατά την οποία επικρατεί θερμοκρασία πιο χαμηλή από το ανεκτό ≠ ζέστη. ❷

κρίκος
κρίμα
κρίνω
Κριός → κριός
κριός
κρίση
κρίσιμος → κρίση
κριτήριο
κριτής → κρίμα
κριτικά → κρίμα
κριτική → κρίμα
κριτικός → κρίμα
κρούση → κρούω
κρούσμα → κρούω
κρουστικός → κρούω
κρούω
κρύα → κρύος
κρυάδα → κρύος
κρύβω
κρύο → κρύος
κρύος
κρύπτη → κρύβω
κρυφά → κρύβω
κρυφός → κρύβω
κρύψιμο → κρύβω
κρυψώνα → κρύβω
κρύωμα → κρύος
κρυώνω → κρύος
κτένα → χτένα
κτένι → χτένα
κτενίζω → χτένα
κτένισμα → χτένα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·220

κτήμα
κτηματίας → κτήμα
κτηματικός → κτήμα
κτηνιατρική → κτηνίατρος
κτηνιατρικός → κτηνίατρος
κτηνίατρος
κτήνος
κτηνοτροφία
κτηνοτροφικός → κτηνοτροφία
κτηνοτρόφος → κτηνοτροφία
κτηνώδης → κτήνος
κτηνωδία → κτήνος
κτηνωδώς → κτήνος
*κτήριο → κτίριο
κτήση
κτητικά → κτήση
κτητικός → κτήση
κτητικώς → κτήση
κτήτορας → κτήση
κτίζω → χτίζω
κτιριακός → κτίριο
κτίριο
κτίσιμο → χτίζω
κτίστης → χτίζω
κτιστός → χτίζω
κτύπημα → χτυπώ
κτυπητός → χτυπώ
κτύπος → χτυπώ
κτυπώ → χτυπώ
κυβέρνηση → κυβερνώ
κυβερνήτης → κυβερνώ
κυβερνητικός → κυβερνώ
κυβερνώ
κυβικό → κύβος
κυβικός → κύβος
κύβος
κύηση
κυκλικά → κύκλος
κυκλικός → κύκλος
κύκλος

συνήθ. πληθ. (συνεκδ.) χρονική περίοδος κατά την οποία επικρατεί κρύο: *Με τα πρώτα ~, οι λιγοστοί κάτοικοι κλείνονταν στα σπίτια.* **κρυάδα** η: ❶ *συνήθ. πληθ.* ρίγος ή ανατριχίλα στο σώμα που προέρχεται από αίσθημα κρύου: *Είχα ~ σε όλο μου το σώμα.* ❷ *πληθ.* (μτφ.) ανόητα ή σαχλά αστεία: *Κανείς δε γελούσε με τις ~ του.* **κρυώνω**: ❶ (αμτβ.) έχω την αίσθηση του κρύου ≠ ζεσταίνομαι: *Άρχισα να ~, η θερμοκρασία έπεσε.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι (πιο) κρύος ≠ ζεσταίνομαι: *Άσε τη σούπα να κρυώσει λίγο, θα καείς!* ❸ (μτφ., αμτβ.) παύω να νιώθω φιλικά απέναντι σε κπ: *Η φιλία μας κρύωσε, τίποτε δε μας έδενε πια.* ❹ (αμτβ.) παθαίνω κρυολόγημα. ❺ (μτβ.) κάνω κτ (πιο) κρύο ≠ ζεσταίνω: *~ τη σούπα/το φαγητό.* **κρύωμα** το: ίωση του ανώτερου αναπνευστικού συστήματος = κρυολόγημα: *Ντύσου, θα αρπάξεις κανένα ~!*

κτήμα το: ❶ ιδιόκτητη έκταση γης η οποία καλλιεργείται: *Στο ~ του καλλιεργούσε αμπέλια.* ❷ οτιδήποτε ανήκει σε κπ = ιδιοκτησία: *Νομίζει ότι η γυναίκα είναι ~ του άντρα.* **κτηματικός -ή -ό**. **κτηματίας** ο, η: πρόσωπο που κατέχει μεγάλες εκτάσεις γης.

κτηνίατρος ο, η: γιατρός με ειδίκευση στην πρόληψη και θεραπεία ασθενειών των ζώων. **κτηνιατρικός -ή -ό. κτηνιατρική** η: η σχετική επιστήμη.

κτήνος το: ❶ ζώο συνήθως μεγάλου μεγέθους. ❷ (μτφ.) υβριστικός χαρακτηρισμός ανθρώπου βάναυσου ή απάνθρωπου: *~! Μας κατέστρεψες τη ζωή!* **κτηνώδης -ης -ες**: αυτός που μοιάζει με κτήνος στη μορφή ή στη συμπεριφορά ή που ταιριάζει σε κτήνος. ☞ σχ. **αγενής**. **κτηνωδώς** (επίρρ.). **κτηνωδία** η: πράξη απάνθρωπη και βάναυση.

κτηνοτροφία η: ενασχόληση με τη συστηματική εκτροφή και αναπαραγωγή ζώων με στόχο την οικονομική εκμετάλλευση αυτών και των προϊόντων τους. **κτηνοτρόφος** ο, η: αυτός που ασχολείται επαγγελματικά με την κτηνοτροφία. **κτηνοτροφικός -ή -ό**.

κτίριο το: οικοδομικό κατασκεύασμα, προορισμένο να στεγάσει κατοικίες, εταιρείες κτλ. **κτιριακός -ή -ό**.

κτήση η: ❶ το να αποκτά ή να έχει κπ κτ: *~ αγαθών.* ❷ χώρα η οποία βρίσκεται υπό την κατοχή άλλης: *Η Κύπρος υπήρξε για πολλά χρόνια αγγλική ~.* **κτήτορας** ο, η: πρόσωπο που έχει κτ στην ιδιοκτησία του = ιδιοκτήτης. **κτητικός -ή -ό**: αυτός που θέλει να έχει κτ στην κατοχή του ή (μτφ.) είναι πολύ ζηλιάρης στις σχέσεις του, και (συνεκδ.) η αντίστοιχη συμπεριφορά. ❸ ΓΛΩΣΣ αυτός που δηλώνει κτήση. **κτητικά** & **-ώς** (επίρρ.).

κυβερνώ & **-άω -ιέμαι** & **-ώμαι**: (μτβ.) ❶ έχω την πολιτική εξουσία σε μια χώρα: *Ο λαός με την ψήφο του έδωσε εντολή να κυβερνήσουμε τη χώρα.* ❷ (μτφ.) έχω καθοριστικό ρόλο: *Το χρήμα ~ τη ζωή του.* **κυβέρνηση** η: σύνολο ανθρώπων από το ίδιο πολιτικό κόμμα (υπουργοί και υφυπουργοί) που ασκούν την εξουσία σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα: *Ανακοινώθηκαν τα νέα μέτρα της ~.* **κυβερνήτης** ο, η. **κυβερνητικός -ή -ό**.

κύβος ο: ❶ **α.** ΓΕΩΜ ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο στερεό σώμα με έξι έδρες, οι οποίες είναι ίσα τετράγωνα. **β.** ΜΑΘ (για αριθμό) το γινόμενο τριών παραγόντων ίσων με τον αριθμό αυτό: *Το 2 υψωμένο στον ~ είναι 8.* ❷ οτιδήποτε έχει σχήμα κύβου με τη σημ. 1α: *~ ζάχαρης.* **κυβικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον κύβο (σημ. 1β). **~ *μέτρο***: μονάδα μέτρησης όγκου. ❷ αυτός που μοιάζει με κύβο στο σχήμα. **κυβικό** το: το κυβικό μέτρο: *Πόσα ~ χωράει η δεξαμενή;*

κύηση η: ΙΑΤΡ η διαδικασία ανάπτυξης του εμβρύου στη μήτρα της μητέρας από τη στιγμή της σύλληψης μέχρι τον τοκετό = εγκυμοσύνη: *~ υψηλού κινδύνου.*

Από το ΑΕ ρ. *κυέω -ῶ* «φουσκώνω, πρήζομαι», απ' όπου και το *έγκυος*.

κύκλος ο: ❶ ΓΕΩΜ κλειστή καμπύλη γραμμή, της οποίας όλα τα σημεία έχουν ίση απόσταση από το κέντρο, και (συνεκδ.) το επίπεδο σχήμα που περικλείεται από αυτήν. ❷ οτιδήποτε έχει το σχήμα κύκλου ή διαγράφει κυκλική κίνηση: *Κάθησαν όλοι σε έναν ~.* ❸ (μτφ.) ομάδα ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα, κοινωνικός περίγυρος: *Ο ~ μας αποτελείται από καλλιεργημένους ανθρώπους.* ❹ (μτφ.) περιοδική επανάληψη φαινομένων, καταστάσεων κτλ.: *ο ~ των εποχών.* **~ *εργασιών***: σύνολο εμπορικών συναλλαγών σε μία συγκεκριμένη περίοδο. ❺ (μτφ.) φυσική πορεία που ακολουθείται από την έναρξη μέχρι τη λήξη ενός φαινομένου: *Η ίωση θα κάνει τον ~ της και θα περάσει.* ❻ (μτφ.) σύνολο συναφών μεταξύ τους πραγμάτων: *Φέτος ολοκληρώνετε τον πρώτο ~ σπουδών.* **κυκλικός -ή -ό. κυκλικά** (επίρρ.). **κυκλώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βά-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·221

ζω κτ μέσα σε κύκλο: *Με μολύβι κυκλώστε τη σωστή απάντηση!* ❷ σχηματίζω κλοιό γύρω από κπ ή κτ, περιβάλλω από όλες τις πλευρές = περικυκλώνω: *Η αστυνομία κύκλωσε την περιοχή για τη σύλληψη των δραστών.* **κυκλωτικός -ή -ό**. **κυκλωτικά** (επίρρ.).

κυκλοφορώ: ❶ (αμτβ.) κινούμαι: *Στον πεζόδρομο ~ μόνο οι πεζοί. Το αίμα δεν ~ καλά στις αρτηρίες.* ❷ (αμτβ.) είμαι διαθέσιμος ή διαδίδομαι στο κοινό: *Η εφημερίδα αυτή ~ μόνο την Κυριακή. Κυκλοφορούν φήμες για ανασχηματισμό.* ❸ (μτβ.) εκδίδω ή διαθέτω στο κοινό, ετοιμάζω κτ για να πουληθεί: *Η εταιρεία κυκλοφόρησε ένα νέο επαναστατικό προϊόν.* **κυκλοφορία** η. **κυκλοφοριακός -ή -ό**. **κυκλοφοριακό** το. **κυκλοφορικός -ή -ό**. **κυκλοφορικό** το.

> Το ρ. *κυκλοφορώ* προέρχεται από το ουσ. *κυκλοφορία* με προέλευση από την ΑΕ λ. *κυκλοφορία* («κυκλική κίνηση»). Το επίθ. *κυκλοφοριακός* προέρχεται από το ουσ. *κυκλοφορία*, ενώ το επίθ. *κυκλοφορικός* πρέρχεται από το ρ. *κυκλοφορώ*. Παρόλο που και τα δύο σχετίζονται σημασιολογικά με την κυκλοφορία, το επίθ. *κυκλοφοριακός* αναφέρεται στην κίνηση πεζών ή οχημάτων, ενώ το *κυκλοφορικός* αναφέρεται στην κυκλοφορία του αίματος.

κύκλωμα το: ❶ ΦΥΣ συνδυασμός που αποτελείται από μία πηγή ρεύματος και συσκευές σε διάταξη οι οποίες επιτρέπουν τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος: *ανοικτό/κλειστό ~.* ❷ [μειωτ.] (μτφ.) κλειστή ομάδα ατόμων που δραστηριοποιείται σε έναν τομέα για την υποστήριξη των συμφερόντων της και τον αποκλεισμό ξένων ή για την προώθηση αγαθών που διακινούνται παράνομα: *~ διακίνησης ναρκωτικών.*

κυλώ & -άω -ιέμαι • αόρ. *κύλησα*, παθ. αόρ. *κυλίστηκα*, μππ. *κυλισμένος*: ❶ (μτβ.) μετακινώ κτ με περιστροφικές κινήσεις πάνω σε επιφάνεια: *Κύλησε τη βαριά πέτρα μέχρι την άκρη του δρόμου.* ❷ (μτβ.) σέρνω κτ στο πάτωμα: *Μην κυλάς την πετσέτα κάτω!* ❸ (αμτβ.) κινούμαι διαγράφοντας περιστροφική τροχιά: *Πέτρες ξεκόλλησαν από τον βράχο και κύλησαν κάτω με θόρυβο.* ❹ (αμτβ.) περνώ: *Ο καιρός κυλούσε ήρεμα στην εξοχή.* ❺ (αμτβ., για υγρά) κινούμαι αργά, ρέω: *Δάκρυα κυλούσαν στο πρόσωπό της.* ❻ παθ. (αμτβ.) σέρνομαι ή ξαπλώνω στο πάτωμα: *Μην κυλιέσαι κάτω, θα λερωθείς!* **κύλισμα** το. **κυλιόμενος -η -ο**: ❶ (για μηχανικές κατασκευές) αυτός που κινείται περιστρεφόμενος πάνω σε επιφάνεια: *~ σκάλα.* ❷ (μτφ.) αυτός που συμβαίνει ή επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα: *~ ωράριο.*

> Το ρ. *κυλώ* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *κυλίω*, από την κλίση του οποίου παράγονται οι τύποι της παθητικής.

κύμα το: ❶ **α.** μάζα νερού που κινείται από τον αέρα ή από άλλη δύναμη προς την ξηρά: *Πέρασε το καράβι και σηκώθηκε ~.* **β.** η ακροθαλασσιά: *Τρώγαμε δίπλα στο ~.* ❷ (μτφ.) φαινόμενο που εκδηλώνεται με έντονο τρόπο ή μαζικά: *νέο ~ ανατιμήσεων στην αγορά. Οι αρχές φοβούνται νέο ~ τρομοκρατικών επιθέσεων.* ❸ ΦΥΣ παλμική κίνηση από μόριο σε μόριο με την οποία μεταδίδονται ή διαδίδονται στον χώρο μορφές ενέργειας: *ηλεκτρομαγνητικό/ηχητικό ~.* **κυμαίνομαι**: (αμτβ.) κινούμαι ή παρουσιάζω αυξομειώσεις ανάμεσα σε ένα κατώτατο και ένα ανώτερο όριο: *Η θερμοκρασία κυμάνθηκε μεταξύ 16 °C και 19 °C.* **κύμανση** η. **κυματίζω**: ❶ (αμτβ.) κινούμαι σαν κύμα: *Στα μπαλκόνια κυμάτιζαν οι σημαίες.* ❷ (μτβ.) κινώ κτ στον αέρα δίνοντας την εικόνα του κύματος: *Κυματίζαμε τις σημαίες.* **κυματιστός -ή -ό**. **κυματισμός** ο.

κυνήγι το: ❶ το να καταδιώκει κπ άγρια ζώα για να τα πιάσει ή για να τα σκοτώσει: *Απαγορεύεται το ~ της αρκούδας.* ❷ ζώο που θανατώνεται μετά από καταδίωξη και προορίζεται συνήθως για τροφή: *Η ταβέρνα σερβίρει και ~.* = θήραμα. ❸ καταδίωξη με σκοπό τη σύλληψη: *Το ~ του κλέφτη από την αστυνομία συνεχίστηκε στους δρόμους της πόλης.* ❹ (μτφ.) έντονη και συντονισμένη προσπάθεια με κάθε μέσο για την εκπλήρωση στόχου, επίμονη επιδίωξη: *Βγήκαν οι δημοσιογράφοι στο ~ της είδησης.* **κυνηγώ -άω -ιέμαι** (μτβ.). **κυνηγός** ο, η. **κυνηγετικός -ή -ό**. **κυνήγημα** το. **κυνηγητό** το: ❶ το να κυνηγά κανείς κπ ή κτ. ❷ παιδικό παιχνίδι.

κυνικός -ή -ό: ❶ ΦΙΛΟΣ αυτός που αναφέρεται στη φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει ότι η ολιγάρκεια και οι στερήσεις οδηγούν στην αρετή: *~ φιλόσοφος/φιλοσοφία.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από ωμότητα, τραχύτητα και έλλειψη ευαισθησίας: *Την αγνόησε μ' ένα ~ χαμόγελο.* **κυνικά** (επίρρ.). **κυνισμός** ο. **κυνικότητα** η.

κύπελλο το: ❶ δοχείο από το οποίο μπορεί κπ

κυκλοφορία → κυκλοφορώ
κυκλοφοριακό → κυκλοφορώ
κυκλοφοριακός → κυκλοφορώ
κυκλοφορικό → κυκλοφορώ
κυκλοφορικός → κυκλοφορώ
κυκλοφορώ
κύκλωμα
κυκλώνω → κύκλος
κυκλωτικά → κύκλος
κυκλωτικός → κύκλος
κυλιόμενος → κυλώ
κύλισμα → κυλώ
κυλώ
κύμα
κυμαίνομαι → κύμα
κύμανση → κύμα
κυματίζω → κύμα
κυματισμός → κύμα
κυματιστός → κύμα
κυνηγετικός → κυνήγι
κυνήγημα → κυνήγι
κυνηγητό → κυνήγι
κυνήγι
κυνηγός → κυνήγι
κυνηγώ → κυνήγι
κυνικά → κυνικός
κυνικός
κυνικότητα → κυνικός
κυνισμός → κυνικός
κύπελλο
κυπελλούχος → κύπελλο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·222

κυρία → κύριος[1]
κυριαρχία → κυρίαρχος
κυριαρχικά → κυρίαρχος
κυριαρχικός → κυρίαρχος
κυρίαρχος
κυριαρχώ → κυρίαρχος
κυριεύω → κύριος[1]
κυριολεκτικά → κυριολεκτώ
κυριολεκτικός → κυριολεκτώ
κυριολεκτικώς → κυριολεκτώ
κυριολεκτώ
κυριολεξία → κυριολεκτώ
Κύριος → κύριος[1]
κύριος[1]
κύριος[2]
κυριότητα → κύριος[1]
κυρίως → κύριος[2]
κύρος
κυρτός
*κυττάζω → κοιτάζω
κυτταρικός → κύτταρο
κύτταρο
κώδικας
κωδικοποιώ → -ποιώ
κωδικός → κώδικας
κώλος
κώμα
κωματώδης → κώμα
κωμικά → κωμωδία
κωμικός → κωμωδία
κωμωδία

να πιει. ❷ τρόπαιο το οποίο δίνεται ως έπαθλο σε αγώνες ομαδικών συνήθως αθλημάτων. **κυπελλούχος** ο, η: ομάδα που ήρθε πρώτη σε αγώνες και παίρνει το κύπελλο (σημ. 2). ☞ σχ. **έχω**.

κυρίαρχος -η -ο: ❶ αυτός που κατέχει και ασκεί εξουσία με άμεσο ή έμμεσο τρόπο: *~ λαός/τάξη*. ❷ αυτός που επικρατεί: *~ κουλτούρα*. **κυριαρχώ -ούμαι**: (αμτβ.) επικρατώ, δεσπόζω: *Κυριάρχησε επί μισόν αιώνα στην καλλιτεχνική σκηνή του τόπου.* **κυριαρχία** η. **κυριαρχικός -ή -ό**. **κυριαρχικά** (επίρρ.).

κυριολεκτώ: (αμτβ.) ❶ χρησιμοποιώ λέξη ή φράση με την ακριβή της σημασία. ❷ εκφράζομαι με σαφήνεια, με ακρίβεια, χωρίς υπερβολές = ακριβολογώ: *Για να κυριολεκτούμε, αυτό δεν ήταν διάλογος, αλλά μονόλογος.* **κυριολεξία** η ≠ μεταφορά: η βασική, η κύρια σημασία μιας λέξης, σε αντιδιαστολή με τη μεταφορική της σημασία: *Στην ~ της η λέξη «ύαινα» σημαίνει αιμοβόρο ζώο.* **κυριολεκτικός -ή -ό**: *Ποιο είναι το ~ νόημα της φράσης;* ≠ μεταφορικός. **κυριολεκτικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.): πραγματικά, χωρίς υπερβολή: *Ήταν ~ εκτός εαυτού.*

> Από το ελνστ. *κυριολεκτέω -ῶ*, σύνθ. από τα *κύριος + λεκτῶ < λέγω*.

κύριος[1] ο, **κυρία** η: ❶ πρόσωπο που έχει την εξουσία, ο κυρίαρχος: *Ο κάθε άνθρωπος είναι ~ της μοίρας του.* ❷ πρόσωπο που έχει κτ στην κατοχή του = ιδιοκτήτης: *Είναι ~ μεγάλης περιουσίας.* ❸ λέξη που συνοδεύει το όνομα ή το επώνυμο άντρα ή γυναίκας: *Ο ~ Δήμου.* ❹ ευγενική προσφώνηση σε άγνωστο πρόσωπο: *Τι θα πάρετε, κύριε;* ❺ προσφώνηση του ή της εκπαιδευτικού από τους μαθητές: *Κυρία, βάλατε καλούς βαθμούς;* ❻ σοβαρός και αξιοπρεπής άνθρωπος: *Μου φέρθηκε σαν ~.* **Κύριος** ο: ο Θεός: *Ας τον φωτίσει ο ~!* **κυριότητα** η: ΝΟΜ η άμεση και απόλυτη εξουσία κπ επάνω σε περιουσιακό στοιχείο, αναγνωρισμένη από τον νόμο: *Έχω την πλήρη ~ του οικοπέδου.* **κυριεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κατακτώ, γίνομαι κύριος ενός χώρου μετά από αγώνες, κοπιαστική προσπάθεια: *Οι πειρατές κυρίευσαν το κάστρο.* ❷ (μτφ., για συναίσθημα ή πάθος) καταλαμβάνω κπ εξ ολοκλήρου: *Μόλις άκουσε την άδικη απόφαση, τον κυρίευσε ο θυμός.*

> Από το ΑΕ *κύριος* «ιδιοκτήτης».

κύριος[2] -α -ο: αυτός που κρίνεται ως ο πιο σημαντικός, ο πρώτος σε κπ ιεραρχία = πρωταρχικός, βασικός: *~ μέλημά μας είναι η ανατροφή των παιδιών.* **κυρίως** (επίρρ.) ❶ χρησιμοποιείται για να τονίσουμε αυτό που θεωρούμε πιο σημαντικό = προπαντός, ιδιαίτερα, πρωταρχικά, ιδίως: *Αυτό που με απασχολεί ~ είναι οι εξετάσεις.* ❷ κατά κύριο λόγο = κατεξοχήν: *Διασκεδάζει ~ με ελληνική μουσική.* (& ως επίθ.) *Το ~ γεύμα είναι το μεσημεριανό.*

κύρος το • *χωρίς πληθ.*: αναγνωρισμένη από όλους αξία, εκτίμηση, υπόληψη = ισχύς, γόητρο: *Θεωρείται επιστήμονας διεθνούς κύρους.*

κυρτός -ή -ό: ❶ αυτός του οποίου η επιφάνεια σχηματίζει καμπύλη προς τα έξω ≠ κοίλος: *~ κάτοπτρο.* ❷ αυτός που καμπουριάζει: *Ήταν πια πολύ γερασμένος, με ~ ώμους.*

κύτταρο το: ❶ ΒΙΟΛ η βασική λειτουργική μονάδα κάθε ζωντανού οργανισμού: *Ο πυρήνας είναι ένα από τα βασικά μέρη ενός ~.* ❷ (μτφ.) το βασικό στοιχείο ενός οργανωμένου συνόλου: *Η οικογένεια είναι το ~ της ελληνικής κοινωνίας.* **κυτταρικός -ή -ό**.

κώδικας ο: ❶ σύνολο συμβόλων που αποτελούν ένα σύστημα, με βάση το οποίο οι άνθρωποι επικοινωνούν: *γλωσσικός ~.* ❷ σύνολο αρχών, κανόνων, διατάξεων ή οδηγιών που αναφέρονται σε ένα ζήτημα ή ρυθμίζουν τη ζωή των ανθρώπων σε μια ομάδα ή κοινωνία: *~ οδικής κυκλοφορίας. υπαλληλικός ~.* **κωδικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον κώδικα με τη σημ. 1: *~ αριθμός.* **κωδικός** ο: κωδικός αριθμός: *Ποιος είναι ο ~ πρόσβασης στον υπολογιστή;*

κώλος ο: [προφ.] το πίσω μέρος της λεκάνης = πισινός, πισινά [επίσ.] οπίσθια.

κώμα το: ΙΑΤΡ παθολογική κατάσταση με τη μορφή λήθαργου, κατά την οποία, λόγω εγκεφαλικής βλάβης, παρατηρείται απώλεια της συνείδησης, της νόησης, της ικανότητας κίνησης και των βασικών αισθήσεων: *Έχει πέσει σε ~.* **κωματώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**.

κωμωδία η: ❶ θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο με ευχάριστο περιεχόμενο που προκαλεί το γέλιο: *Απόψε η τηλεόραση προβάλλει μια ξεκαρδιστική ελληνική ~.* ❷ ΦΙΛΟΛ ένα από τα τρία είδη της δραματικής ποίησης που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στην αρχαία Αθήνα: *οι ~ του Αριστοφάνη.* ❸ (μτφ.) γεγονός, πράξη ή κατάσταση που είναι γελοία ή προκαλεί το γέλιο: *Αρνούμαι να συμμετέχω σ' αυτή την ~.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·223

κώνειο
κωνικός → κώνος
κώνος
κωνοφόρος
κωπηλασία → κωπηλατώ
κωπηλάτης → κωπηλατώ
κωπηλατικά → κωπηλατώ
κωπηλατικός → κωπηλατώ
κωπηλάτισσα → κωπηλατώ
κωπήλατος → κωπηλατώ
κωπηλάτρια → κωπηλατώ
κωπηλατώ
κωφάλαλος

κωμικός -ή -ό: αυτός που προκαλεί το γέλιο. **κωμικός** ο, η: ηθοποιός που παίζει κωμικούς ρόλους. **κωμικά** (επίρρ.).

κώνειο το: ❶ είδος δηλητηριώδους φυτού. ❷ το δηλητήριο που παράγεται από το φυτό αυτό και χρησιμοποιήθηκε στην αρχαιότητα για τη θανάτωση των καταδικασμένων: *Ο Σωκράτης προτίμησε να πιει το ~ από το να παραβεί τους νόμους.*

κώνος ο: ❶ ΓΕΩΜ στερεό γεωμετρικό σώμα με κυκλική βάση και κυρτή επιφάνεια που καταλήγει σε οξεία κορυφή. ❷ οποιοδήποτε σώμα με σχήμα κώνου: *ο ~ του ηφαιστείου της Αίτνας.* **κωνικός -ή -ό**: αυτός που έχει τη μορφή κώνου: *~ καπέλο.*

κωνοφόρος -α & [επίσ.] **-ος -ο**: δέντρο που παράγει καρπούς σε σχήμα κώνου: *Το έλατο είναι ~ δέντρο.*

> Από το ελνστ. *κωνοφόρος* < *κῶνος* + *φέρω*.

κωπηλατώ: (αμτβ.) κινώ σκάφος με τη βοήθεια κουπιών. **κωπηλασία** η: ❶ κίνηση σκάφους με τη βοήθεια κουπιών. ❷ άθλημα αγώνα ταχύτητας με ειδικά κωπήλατα σκάφη: *Πήρε αργυρό μετάλλιο στους αγώνες ~.* **κωπηλάτης** ο, **-τρια** & **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που κινεί σκάφος με τα κουπιά. ❷ αθλητής κωπηλασίας. **κωπήλατος -η -ο**: αυτός που κινείται με κουπιά. **κωπηλατικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την κωπηλασία ή τους κωπηλάτες. **κωπηλατικά** (επίρρ.)

> Από το ΑΕ ρ. *κωπηλατῶ* που προέρχεται από τα *κώπη* («κουπί») + *-ηλατῶ* (< ρ. *ἐλαύνω*).

κωφάλαλος -η -ο: αυτός που από τη γέννησή του ή σε πολύ μικρή ηλικία έχασε την ακοή του, επομένως και την ικανότητα της ομιλίας.

> Από το *κωφός* + *άλαλος* (άφωνος). Σήμερα, πλέον, οι περισσότεροι που έχουν (εκ γενετής ή από πολύ μικρή ηλικία) προβλήματα ακοής μαθαίνουν να μιλούν, και κατά συνέπεια δε χαρακτηρίζονται ως *κωφάλαλοι*, αλλά *κωφοί*.

Λ

Λάβα
λάδι

λάβα
λαβαίνω → λαμβάνω
λάβρα → λάβρος
λάβρος
λαβωματιά → λαβώνω
λαβώνω
λαδέμπορος → σχ. λάδι
λαδερό → λάδι
λαδερός → λάδι
λαδής → λάδι
λάδι
λαδιά → λάδι
λαδομπογιά → σχ. λάδι
λαδόξιδο → σχ. λάδι
λαδόχαρτο → σχ. λάδι
λάδωμα → λάδι
λαδώνω → λάδι

Λάβα η: μάζα που ξεχύνεται από κρατήρα ενεργού ηφαιστείου τη στιγμή της έκρηξης: *Μετά την έκρηξη του ηφαιστείου, ~ κάλυψε το νησί.*

λάβρος -α -ο: [επίσ.] αυτός που εκδηλώνεται με έντονο συναίσθημα ή ορμή: *Είναι ~ υπερασπιστές ενός επικίνδυνου εθνικισμού.* = ένθερμος. *~ κατά των κατηγορουμένων ήταν ο εισαγγελέας.* = ορμητικός. **λάβρα** η: υπερβολική ζέστη = κάψα: *Τους έκαιγε η ~ του καλοκαιριού.* ***φωτιά και ~***: **α.** κτ που εκδηλώνεται έντονα ή ορμητικά: *Η αντεπίθεσή της ήταν ~.* **β.** για τιμές, υπερβολικά υψηλές. **λάβρα** (επίρρ.).

λαβώνω -ομαι • αόρ. *λάβωσα*, μτχ. *λαβωμένος*: (μτβ.) ❶ προκαλώ τραυματισμό σε άνθρωπο ή ζώο = πληγώνω, τραυματίζω: *Λαβώθηκε από σφαίρα στο πόδι.* ❷ (μτφ.) προκαλώ πλήγμα ή ζημιά σε κπ ή κτ: *Με λαβωμένο το γόητρό της παραδέχτηκε το λάθος της.* **λαβωματιά** η.

λάδι το: ❶ **α.** παχύρρευστο υγρό με χαρακτηριστικό σκουροπράσινο χρώμα, το οποίο παράγεται από την ελιά και χρησιμοποιείται στη μαγειρική: *~ ελιάς.* ***βγάζω κπ / βγαίνω ~***: παρουσιάζω κπ /παρουσιάζομαι ως αθώος: *Τα κατάφερε πάλι και βγήκε ~.* ***βγάζω κάποιου το ~***: ταλαιπωρώ ή βασανίζω κπ: *Μας έβγαλαν το ~ όλη μέρα στο περπάτημα.* ***ρίχνω ~ στη φωτιά***: επιδεινώνω με λόγια ή έργα μια ήδη άσχημη κατάσταση: *Με την τηλεοπτική του εμφάνιση έριξε ~.* **β.** λίπος ζωικής ή φυτικής προέλευσης: *~ κοκοφοίνικα.* ❷ παχύρρευστο και λιπαρό υγρό για το σώμα: *αντιηλιακό ~.* ❸ παράγωγο του πετρελαίου που χρησιμοποιείται σε μηχανές: *Γέμισα ~ και γράσα από τη μηχανή.* ❹ **α.** είδος χρώματος που παρασκευάζεται από χρωστική ουσία αναμεμειγμένη με ειδικό έλαιο και χρησιμοποιείται στη ζωγραφική = λαδομπογιά: *Δούλευε λάδια και τέμπερες.* **β.** πίνακας ζωγραφικής με λαδομπογιά = ελαιογραφία: *Η έκθεση περιελάμβανε λάδια και ακουαρέλες.* ❺ ειδικό υγρό με το οποίο γίνε-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·224

λαθεμένος → λαθεύω
λαθεύω → λάθος
λάθος
λαθραία → λαθραίος
λαθραίος
λαθραναγνώστης → σχ. λαθραίος
λαθρεμπόριο → σχ. λαθραίος
λαθρέμπορος → σχ. λαθραίος
λαθρεπιβάτης → σχ. λαθραίος
λαθρομετανάστης → σχ. λαθραίος
λαϊκίζω → λαός
λαϊκισμός → λαός
λαϊκιστής → λαός
λαϊκίστρια → λαός
λαϊκός → λαός
λαίμαργα → λαίμαργος
λαιμαργία → λαίμαργος
λαίμαργος
λαιμός
λακωνικά → λακωνικός
λακωνικός
λαμβάνω
λαμπερός → λάμπω

ται επάλειψη ξύλινων επιφανειών: *Πέρασε το τραπέζι με ειδικό ~, προτού το βάψει.* ❻ (μτφ., κυρ. για τη θάλασσα) πολύ ήρεμος: *Ταξιδεύαμε σε μία θάλασσα ~.* **λαδιά** η: ❶ λεκές από λιπαρή ουσία: *Η ~ δε βγήκε στο πλύσιμο.* ❷ (μτφ.) πράξη ύπουλη και δόλια σε βάρος άλλου: *Έκανε τη ~ του και έφυγε σαν κύριος.* **λαδώνω-ομαι** • αόρ. *λάδωσα*, μτχ. *λαδωμένος*: (μτβ.) ❶ αλείφω ή περνάω κτ με λάδι: *Λάδωσα τον μηχανισμό, αλλά η πόρτα εξακολουθεί να τρίζει.* ❷ λερώνω με λιπαρή ουσία: *Πρόσεχε πώς τρως, θα λαδώσεις τα ρούχα σου!* ❸ (μτφ.) δίνω χρήματα σε κπ, για να βοηθήσει υπόθεσή μου παρακάμπτοντας τον νόμο ή τις διαδικασίες = δωροδοκώ, χρηματίζω: *Λάδωναν τους υπαλλήλους, για να αποφεύγουν τους ελέγχους.* **λάδωμα** το. **λαδερός -ή -ό**: αυτός που είναι μαγειρεμένος με λάδι. **λαδερό** το: φαγητό της ελληνικής κουζίνας που δεν περιέχει κρέας. **λαδής -ιά -ί**: αυτός που έχει το χρώμα του λαδιού.

> Η λ. *λάδι* προέρχεται από το ΑΕ *ἔλαιον* με αποβολή του αρχικού άτονου φωνήεντος (☞ **έλαιο**). Τόσο το *λάδι* όσο και το *έλαιο* σχηματίζουν πολλά σύνθετα όπως *λαδέμπορος, λαδομπογιά, λαδόχαρτο, λαδόξιδο, ελαιοχρωματιστής, μηχανέλαιο, ηλιέλαιο* κτλ.

λάθος το: ≠ σωστό ❶ ενέργεια που είναι αντίθετη με το σωστό και έχει ανεπιθύμητα αποτελέσματα = σφάλμα: *ορθογραφικό ~. στρατηγικό ~. Το ναυάγιο οφείλεται σε ανθρώπινο ~.* ***κατά ~***: από λάθος, χωρίς να το θέλω πραγματικά ≠ σκόπιμα: *Τον χτύπησα ~.* ❷ (καταχρ., ως άκλ. επίθ.) = λανθασμένος **α.** αυτός που αποκλίνει από το ορθό: *η ~ απάντηση.* **β.** αυτός που δεν είναι κατάλληλος ή που δεν ταιριάζει: *Σε ~ άνθρωπο απευθύνθηκες! Πήρες ~ νούμερο!* ❸ (ως επίρρ.) με λάθος τρόπο = λανθασμένα: *~ κατάλαβες, δεν είπα τίποτα τέτοιο.* **λαθεύω** • αόρ. *λάθεψα*, μτχ. *λαθεμένος*: (αμτβ.) κάνω λάθος = γελιέμαι: *Το ένστικτό του ποτέ δε λάθεψε μέχρι τώρα.* ☞ σχ. **λανθάνω**.

λαθραίος -α -ο: ❶ αυτός που γίνεται κρυφά, γιατί είναι παράνομος: *Η αστυνομία διώκει τη ~ διακίνηση καυσίμων.* ❷ (για εμπορεύματα) αυτά που εισάγονται ή εξάγονται από μια χώρα παράνομα, χωρίς την καταβολή δασμών: *~ τσιγάρα.* **λαθραία** (επίρρ.). ☞ σχ. **λανθάνω**.

> Το επίθ. *λαθραίος* προέρχεται από το ΑΕ *λαθραῖος*, και αυτό από το επίρρ. *λάθρα* «κρυφά». Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα σύνθετα *λαθραναγνώστης, λαθρεμπόριο, λαθρέμπορος, λαθρεπιβάτης, λαθρομετανάστης* κτλ. ☞ σχ. **λανθάνω**.

λαίμαργος -η -ο: αυτός που έχει υπερβολική όρεξη για φαγητό και τρώει γρήγορα και πολύ. **λαίμαργα** (επίρρ.). **λαιμαργία** η.

λαιμός ο: ❶ **α.** ΑΝΑΤ το μέρος του σώματος που συνδέει το κεφάλι με τον κορμό: *Τον έπιασε από τον ~ να τον πνίξει.* **β.** το εσωτερικό του λαιμού, ο λάρυγγας και ο φάρυγγας: *Με πονάει ο ~ μου.* ❷ (μτφ.) το επάνω τμήμα μπουκαλιού ή άλλου δοχείου, που είναι ψηλό και λεπτό.

λακωνικός -ή -ό: ❶ (για άνθρ.) αυτός που εκφράζεται με λίγα λόγια, αλλά περιεκτικά: *Πάντα ~, είπε δυο λόγια και καλά!* ❷ αυτός που είναι διατυπωμένος σύντομα και περιεκτικά: *~ δήλωση.* **λακωνικά** (επίρρ.).

λαμβάνω -ομαι & [(σπάν.), λαϊκ.] **λαβαίνω** • αόρ. *έλαβα*, παθ. αόρ. *λήφθηκα* & [επίσ.] *ελήφθην*, μτχ. *ειλημμένος* (μτβ.) ❶ είμαι ο αποδέκτης = παίρνω, δέχομαι: *Λάμβανε συχνά γράμματά του. Θα λάβετε σύντομα οδηγίες.* ***ειλημμένη απόφαση***: οριστική απόφαση, που πάρθηκε και δεν αλλάζει. ❷ σε εκφρ. με ουσ.: ***~ θέση / μέρος / μέτρα***: ☞ **παίρνω** (σημ. 12). ***~ γνώση***: πληροφορούμαι, μαθαίνω. ***~ χώρα***: πραγματοποιούμαι. ***~ υπ' όψιν / υπόψη κτ***: υπολογίζω κτ, για να αποφασίσω. **λήψη** η: ❶ το να λαμβάνει κπ κτ. ❷ αποτύπωση εικόνας σε φωτογραφικό ή κινηματογραφικό φιλμ ή σε ηλεκτρονικό μέσο: *νυχτερινή ~.*

> Το ρ. *λαμβάνω* δημιουργεί σύνθετα (και τα παράγωγά τους) με προθέσεις: *αναλαμβάνω - ανάληψη - ανειλημμένος, απολαμβάνω - απολαβές, επαναλαμβάνω - επανάληψη - επαναληπτικός, εκλαμβάνω, καταλαμβάνω - κατάληψη - κατειλημμένος - καταληπτός - ακατάληπτος, μεταλαμβάνω - μετάληψη, παραλαμβάνω - παραλαβή, περιλαμβάνω - περίληψη - περιληπτικός - περιληπτικά, προλαμβάνω - πρόληψη - προληπτικός - προληπτικά, προσλαμβάνω - πρόσληψη, συλλαμβάνω - σύλληψη.*
> Από τον εναλλακτικό τ. *λαβαίνω* σχηματίζονται και οι παράλληλοι των προηγουμένων τύποι: *μεταλαβαίνω, προλαβαίνω.* Τέλος οι τύποι *περιλαμβάνω/καταλαβαίνω* (από το *λαβαίνω*) διαφοροποιούνται σημασιολογικά από τους αντίστοιχους τ. από το *λαμβάνω: περιλαμβάνω/καταλαμβάνω.*
> **Προσοχή**: τα σύνθετα με το *-ληψη* (*περίληψη*) προέρχονται από β΄ συνθ. *λαμβάνω*, σε αντίθεση με τα σύνθετα με το *-λειψη* (*παράλειψη*) που δημιουργούνται από β΄ συνθ. *λείπω.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·225

λαμπρός -ή -ό: ❶ αυτός που εκπέμπει φως ή λάμψη = φωτεινός ≠ σκοτεινός: *Ένας ~ ήλιος φώτιζε τον ουρανό.* ❷ (μτφ.) αυτός που διακρίνεται σε κπ τομέα [επίσ.]: *~ επιστήμονας* = διαπρεπής. ❸ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από λάμψη και μεγαλοπρέπεια: *Οι ολυμπιονίκες τιμήθηκαν σε μία ~ εκδήλωση.* **λαμπρά** (επίρρ.): συνήθως επιφωνηματικά, για να δηλώσει συναίνεση ή επιδοκιμασία = έξοχα. **λαμπρότητα** η. **λαμπρύνω -ομαι** • αόρ. *λάμπρυνα*, παθ. αόρ. *λαμπρύνθηκα*: (μτβ.) προσδίδω σε κτ αίγλη, μεγαλοπρέπεια: *Με την παρουσία τους λάμπρυναν την εκδήλωση.*

λάμπω • αόρ. *έλαμψα*: (αμτβ.) ❶ εκπέμπω φως ή ακτινοβολία: *Ένας υπέροχος ήλιος έλαμπε στον ουρανό.* ❷ (μτφ.) **α.** αποκτώ όψη που ακτινοβολεί από ευχάριστο συναίσθημα: *Μόλις είδε το δώρο, το πρόσωπο του παιδιού έλαμψε.* = ξαστερώνω. **β.** είμαι πολύ καθαρός: *Το σπίτι ~ από καθαριότητα.* ❸ (μτφ., για κτ θετικό) φανερώνομαι ή αποδεικνύομαι πανηγυρικά: *Θα λάμψει η αλήθεια.* **λάμψη** η. **λαμπερός -ή -ό**.

λανθάνω • αόρ. *έλαθα*: [επίσ.] (αμτβ.) δε γίνομαι άμεσα αντιληπτός, υπάρχω απαρατήρητος: *Στην ποίησή του λανθάνει η ιδέα του θανάτου.* **λανθάνων -ουσα -ον**: ❶ αυτός που κάνει λάθη: ***γλώσσα λανθάνουσα.*** ❷ αυτός που βρίσκεται κρυμμένος, που δεν είναι εμφανής ή που δεν εκδηλώνεται: *Τα στοιχεία αυτά υπάρχουν στα κύτταρα σε ~ κατάσταση και ενεργοποιούνται μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις.*

> Από το ΑΕ *λανθάνω*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται και τα *λάθος, λαθραίος, λανθασμένος, λήθη, αλήθεια*.

λανθασμένος -η -ο: αυτός που δεν είναι ορθός ή έχει σφάλμα ≠ σωστός: *Αν το παιδί δώσει ~ απάντηση, ο δάσκαλος του δίνει μία ακόμα ευκαιρία.* **λανθασμένα** (επίρρ.). ☞ σχ. **λανθάνω**.

λαός ο: ❶ οι πολίτες ενός οργανωμένου κράτους: *Ο ~ αποφάσισε με την ψήφο του.* ❷ σύνολο ανθρώπων που κατοικούν σε έναν τόπο σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο και έχουν κοινή καταγωγή, γλώσσα, πολιτισμό: *οι ~ της Ευρώπης.* ❸ τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ή οι απλοί και καθημερινοί άνθρωποι: *Είναι παιδί του ~ - δε μεγάλωσε με πλούτη.* **λαϊκός -ή** & [προφ.] **-ιά -ό**: ❶ αυτός που ανήκει ή απευθύνεται στον λαό: *βούληση / συμμετοχή.* ❷ αυτός που δημιουργείται από τον λαό και είναι μέρος της παράδοσης ή του πολιτισμού του: *~ παράδοση / τραγούδι.* ❸ αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε χαμηλές κοινωνικές τάξεις: *Η κυβέρνηση υπόσχέθηκε να στηρίξει τα ~ στρώματα.* ❹ αυτός που προέρχεται από τον λαό και εκφράζει τη δική του βούληση: *Δικάστηκαν από ~ δικαστήριο.* ❺ αυτός που δεν ανήκει στους κληρικούς ≠ κληρικός: *τα ~ μέλη του συμβουλίου.* (& ως ουσ.) *Οι ~ διαφωνούν με τους ιερωμένους.* **λαϊκισμός** ο: [μειωτ.] τάση ή ρεύμα στην πολιτική και την τέχνη να κολακεύονται τα συναισθήματα και οι ιδέες των απλών ανθρώπων με στόχο την εύνοιά τους. **λαϊκιστής** ο, **-ίστρια** η. **λαϊκίζω** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) ασκώ πολιτική με λαϊκισμούς: *Στην προσπάθειά του να κερδίσει ψήφους ~ επικίνδυνα.*

λάρυγγας ο & [οικ.] **λαρύγγι** το: ΑΝΑΤ όργανο που βρίσκεται στο ανώτερο τμήμα του αναπνευστικού σωλήνα, ανάμεσα στον φάρυγγα και την τραχεία, και περιλαμβάνει τις φωνητικές χορδές. **λαρυγγικός -ή -ό**.

λάσπη η: ❶ παχύρρευστο μείγμα από χώμα, άμμο ή σκόνη και νερό: *Μετά την πλημμύρα, οι δρόμοι γέμισαν ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε μοιάζει με λάσπη: *Τα μακαρόνια έγιναν ~.* ❸ (μτφ.) διάδοση ψευδούς κατηγορίας εναντίον κπ = συκοφαντία: *Δέχτηκαν τη ~ των αντιπάλων τους.* ❹ (μτφ.) πολύ χαμηλό επίπεδο από ηθική σκοπιά = βούρκος: *Έμπλεξε με κακές παρέες, κυλίστηκε στη ~.* **λασπώνω -ομαι** (μτβ.). **λάσπωμα** το.

λάστιχο το: ❶ υλικό από μαλακό κι εύκαμπτο πλαστικό = καουτσούκ. ❷ τα ελαστικά που καλύπτουν τις ρόδες οχημάτων. ***παθαίνω/με πιάνει ~***: σκάει το λάστιχο του οχήματός μου. ❸ ταινία υφάσματος που έχει στην ύφανσή της ελαστικά νήματα ή ταινία από καουτσούκ που χρησιμοποιείται για να σφίγγει ή να σουρώνει υφάσματα ή ρούχα: *Χάλασε το ~ της φούστας και κοντεύει να μου πέσει.* ❹ πλαστικός σωλήνας μέσα από τον οποίο περνά νερό: *Με το ~ πότισα τις αυλές.* **λαστιχένιος -α -ο**. **λαστιχωτός -ή -ό**.

> Το ουσ. *λάστιχο* προέρχεται από το ελνστ. *ἐλαστός* (ΑΕ *ἐλατός*) «εύπλαστος» μέσω του ιταλ. *elastico* με αποβολή του αρχικού άτονου φωνήεντος.

λάτρα η: φροντίδα για την καθαριότητα του σπιτιού. ☞ σχ. **λατρεία**.

λατρεία η: ❶ πίστη σε θεότητα ή σε άγιο, καθώς και το σύνολο των τελετουργικών πράξεων για την απόδοση της: *Η ~ του Βάκχου ήταν*

λαμπρά → λαμπρός
λαμπρός
λαμπρότητα → λαμπρός
λαμπρύνω → λαμπρός
λάμπω
λάμψη → λάμπω
λανθάνω
λανθάνων → λανθάνω
λανθασμένα → λανθασμένος
λανθασμένος
λαός
λάρυγγας
λαρύγγι → λάρυγγας
λαρυγγικός → λάρυγγας
λάσπη
λάσπωμα → λάσπη
λασπώνω → λάσπη
λαστιχένιος → λάστιχο
λάστιχο
λαστιχωτός → λάστιχο
λάτρα
λατρεία
λατρευτικά → λατρεία
λατρευτικός → λατρεία
λατρευτός → λατρεία
λατρεύω → λατρεία
λάτρης → λατρεία
λάτρις → λατρεία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·226

λαφυραγωγώ → λάφυρο
λάφυρο
λαχαίνει → λαχαίνω
λαχαίνω
λαχείο
λαχειοπώλης → λαχείο
λαχειοπώλισσα → λαχείο
λαχνός
λαχτάρα
λαχταριστός → λαχτάρα
λαχταρώ → λαχτάρα
λέγω → λέω
λεηλασία → λεηλατώ
λεηλατώ
λεία
λειαίνω → λείος
*λειανός → λιανός
λείανση → λείος
λείος
λείπω
λειτούργημα → λειτουργώ
λειτουργία → λειτουργώ
λειτουργικός → λειτουργώ
λειτουργικότητα → λειτουργώ
λειτουργός → λειτουργώ
λειτουργώ
*λειώνω → λιώνω

διαδεδομένη στην περιοχή. ❷ υπερβολική αγάπη σε κπ και (συνεκδ.) προσφώνηση του προσώπου αυτού: *Αυτό που ένιωθε γι' αυτήν ήταν ~. ~ μου!* **λατρεύω -ομαι. λατρευτικός -ή -ό. λατρευτικά** (επίρρ.). **λατρευτός -ή -ό**: αυτός που τον λατρεύουν, σημ. 2. **λάτρης** ο, [επίσ.] **λάτρις** η.

> Το επίθ. *λάτρης* σχηματίζει σύνθετα όπως *αρχαιολάτρης, ειδωλολάτρης, τυπολάτρης, φυσιολάτρης* κτλ. Από τα επίθ. αυτά παράγονται τα ουσ. *αρχαιολατρ**ί**α, ειδωλολατρ**ί**α* κτλ., γι' αυτό και γράφονται με **-ι-**, σε αντίθεση με το ουσ. *λατρ**εί**α* που προέρχεται από το ρ. *λατρεύω*. Το ρ. αυτό προέρχεται από το ΑΕ *λατρεύω* «υπηρετώ», η σημ. του οποίου διατηρείται και στο παράγωγο *λάτρα* «φροντίδα, καθαριότητα σπιτιού».

λάφυρο το: οτιδήποτε γίνεται αντικείμενο αρπαγής από τους εχθρούς κατά τις πολεμικές επιχειρήσεις = λεία. **λαφυραγωγώ -ούμαι** (μτβ.).

λαχαίνω • αόρ. *έλαχα*: [προφ.] (μτβ.) πέφτω σε κλήρο ή συμβαίνω τυχαία: *Του έλαχαν ένα σωρό προβλήματα.* **λαχαίνει**: *απρόσ.* τυχαίνει, συμβαίνει: *Μου 'λαχε να το ακούσω κι αυτό!* ***άμα λάχει***: αν τύχει, πιθανόν. ☞ σχ. **λαχνός**.

λαχείο το: ❶ μικρό χαρτί, τυπωμένο και αριθμημένο, που εκδίδεται από συγκεκριμένο φορέα, με το οποίο κπ συμμετέχει σε κλήρωση με αντίτιμο κπ έπαθλο, συνήθως χρηματικό: *κρατικό/λαϊκό ~.* ❷ (μτφ.) ό,τι συμβαίνει σε κπ με τρόπο τυχαίο, καλή ή κακή τύχη: *Αυτή η γνωριμία ήταν ~ για τον Πέτρο, έκανε την τύχη του!* **λαχειοπώλης** ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που πουλάει λαχεία.

λαχνός ο: κλήρος, μικρό χαρτί που λαμβάνει μέρος σε κλήρωση και (συνεκδ.) ο αριθμός που αναγράφεται στον κλήρο: *πρώτος ~.*

> Τα *λαχαίνω, λαχείο* και *λαχνός* παράγονται από το αορ. θέμα *λαχ-* του ΑΕ ρ. *λαγχάνω* «τυχαίνω».

λαχτάρα η: ❶ υπερβολική επιθυμία ή έντονη προσμονή για κπ ή κτ: *Περίμενε με ~ να σφίξει τον γιο της στην αγκαλιά της.* ❷ υπερβολικός φόβος από ξαφνικό ερέθισμα: *Δεν τον άκουσα που μπήκε και, όταν εμφανίστηκε μπροστά μου, πήρα μια λαχτάρα!* **λαχταρώ**: αισθάνομαι λαχτάρα (μτβ. με τη σημ. 1, αλλά αμτβ. με τη σημ. 2): *Λαχτάρησα μια εκδρομούλα! Άργησε να γυρίσει στο σπίτι και λαχτάρησα.* **λαχταριστός -ή -ό**.

λεηλατώ -ούμαι: (μτβ.) αρπάζω βίαια πολύτιμα αντικείμενα ή χρήματα από κτίριο, πόλη, χώρα κτλ. στη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων: *Οι πόλεις που έπεσαν στα χέρια του εχθρού λεηλατήθηκαν αγρίως.* **λεηλασία** η.

λεία η: ❶ ό,τι έχει αρπάξει κπ από εχθρό ως λάφυρο ή ό,τι προέρχεται από λεηλασία ή ληστεία: *Μετά τη διάρρηξη, μοιράστηκαν τη ~ τους.* ❷ ζώο που πιάνεται από κυνηγό ή από άλλο σαρκοβόρο ζώο ως τροφή: *Το λιοντάρι ετοιμάστηκε να κατασπαράξει τη ~ του.*

λείος -α -ο: αυτός που είναι ομαλός και όχι τραχύς στην αφή: *~ μάγουλο.* **λειαίνω**: (μτβ.) κάνω κτ λείο. **λείανση** η.

λείπω • αόρ. *έλειψα*: ❶ (αμτβ.) δεν είμαι κπ όπου έπρεπε να βρίσκομαι = απουσιάζω ≠ παρευρίσκομαι: *Αυτή τη στιγμή ~, είναι στο εξωτερικό.* ❷ προκαλώ σε κπ δυσάρεστα συναισθήματα λόγω της απουσίας ή της έλλειψής μου: *~ η μητέρα μου/ο καφές.* ❸ (αμτβ.) από ένα σύνολο ή όλο, απουσιάζω ή δεν υπάρχω πια, είμαι λιγότερος: *~ ένα κομμάτι από την τούρτα.*

λειτουργώ: (αμτβ.) ❶ δουλεύω, εκτελώ το έργο για το οποίο είμαι προορισμένος: *Το ρολόι δε ~, σταμάτησε στις εννέα.* ❷ είμαι ανοιχτός, ώστε να προσφέρω υπηρεσίες: *Οι τράπεζες δε ~ το Σάββατο. Στο ισόγειο ~ βιβλιοθήκη.* ❸ διαδραματίζω έναν ορισμένο ρόλο: *Ο διάλογος λειτούργησε ως αφορμή για τη σύσφιξη των σχέσεων.* ❹ ΕΚΚΛ **α.** τελώ την ιερή ακολουθία σε ναό σύμφωνα με συγκεκριμένο τυπικό: *Ο παπάς ~ στην ενορία μας εδώ και χρόνια.* **β.** *παθ.* παρακολουθώ την ιερή ακολουθία σε ναό: *Λειτουργούμαι τακτικά.* **λειτουργία** η: ❶ το να λειτουργεί κτ ή ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί: *Η ~ της καρδιάς υποστηρίζεται με μηχανικά μέσα. Καθιερώθηκε η ~ των καταστημάτων σε συνεχές ωράριο.* ❷ ο ρόλος ή ο ειδικός προορισμός πράγματος: *Η ~ του καλοριφέρ είναι να θερμαίνει το σπίτι.* ***Θεία ~***: ΕΚΚΛ η τελετή και η ακολουθία της Θείας Ευχαριστίας. **λειτουργικός -ή -ό. λειτουργικότητα** η. **λειτουργός** ο, η: αυτός που επιτελεί έργο με κοινωνικό χαρακτήρα: *Κοινωνική ~ ανέλαβε τη στήριξη της οικογένειας. δημόσιος ~.* **λειτούργημα** το.

> Το *λειτουργώ* στις περισσότερες σημ. του προέρχεται από το ΑΕ *λειτουργῶ* «αναλαμβάνω δημόσιο αξίωμα με προσωπικά μου έξοδα», αλλά είναι και σημδ. από το γαλλ. *fonctionner.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·227

λεκάνη η: ❶ **α.** δοχείο πλατύ και χαμηλό: *Βάλε τα ρούχα στη ~ με λίγο απορρυπαντικό.* **β.** κλειστή θαλάσσια έκταση: *η ~ της Μεσογείου.* ❷ πορσελάνινο κάθισμα αποχωρητηρίου. ❸ ΑΝΑΤ κοιλότητα του σκελετού στο κάτω μέρος του κορμού, με την οποία συνδέονται τα κάτω άκρα.

λεκές ο: σημάδι από λιπαρή ή άλλη ουσία: *Έπεσε το κρασί στο χαλί κι έκανε ~.* **λεκιάζω -ομαι** (μτβ.) κάνω λεκέ σε κτ ή (αμτβ.) αποκτώ λεκέ = λερώνω: *Πρόσεξε μη λεκιάσεις το καινούριο σου ρούχο! Το ύφασμα αυτό λεκιάζει εύκολα.*

λεκτικός -ή -ό: ΓΛΩΣΣ ❶ αυτός που σχετίζεται με τον λόγο: *~ πλούτος / επικοινωνία.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη λέξη: *~ σφάλμα.* **λεκτικό** το: ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης που χαρακτηρίζει το ύφος ενός συγγραφέα.

λέξη η: ❶ ΓΛΩΣΣ η μικρότερη αυτοτελής γλωσσική μονάδα που είναι φορέας σημασίας, καθώς και η γραπτή της παράσταση: *Έχω πολλές άγνωστες λέξεις στο κείμενο.* **δε βγάζω ~**: **α.** δε μιλώ: *Δεν έβγαλε ~ όλο το απόγευμα.* **β.** δυσκολεύομαι να διαβάσω ή να καταλάβω κτ: *~ από όσα γράφεις εδώ.* ❷ *πληθ.* τα λόγια: *Οι ~ δε φτάνουν, για να εκφράσω αυτό που νιώθω.* **λεξικός -ή -ό**. **λεξικό** το: βιβλίο με γραμματικές, σημασιολογικές, ετυμολογικές κ.ά. πληροφορίες για το λεξιλόγιο μιας ή περισσότερων γλωσσών ή μιας επιστήμης: *αγγλοελληνικό ~ ιατρικών όρων.*

λεπτό το: ❶ **α.** το ένα εξηκοστό μίας ώρας: *Υπόθεση τριών λεπτών.* **β.** πολύ μικρό χρονικό διάστημα: *Περίμενε ένα ~, έρχομαι μαζί σου!* ❷ υποδιαίρεση νομισμάτων: *Το ευρώ έχει 100 ~.* ❸ ΓΕΩΜ το ένα εξηκοστό μίας μοίρας.

λεπτομέρεια η: ❶ πολύ μικρό στοιχείο ενός συνόλου, μικρό τμήμα: *~ της τοιχογραφίας σε μεγέθυνση. Μας διηγήθηκε το συμβάν με κάθε ~.* ❷ στοιχείο ευρύτερου συνόλου που θεωρείται δευτερεύον ή επουσιώδες: *Άσε τις ~ και πες μας τα πιο σημαντικά!* ❸ *πληθ.* κατατοπιστικά στοιχεία σχετικά με κπ ή κτ: *Με ενδιαφέρει το θέμα - θα μου πείτε ~;* **λεπτομερειακός -ή -ό** & **λεπτομερής -ής -ές**. ☞ σχ. **αγενής**. **λεπτομερειακά** & **λεπτομερώς** (επίρρ.).

λεπτός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν έχει πάχος = αδύνατος, λιγνός ≠ παχύς, χοντρός: *~ άνδρας/σιλουέτα.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι διακριτικός, ευγενικός στη συμπεριφορά ή εκλεπτυσμένος: *κοπέλα ευγενική, με ~ τρόπους.* ❸ (για ήχο) αυτός που είναι ψιλός, σαν παιδικός: *Ακούστηκε η ~ φωνούλα του.* ❹ (μτφ.) αυτός που απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς: *Πρόσεξε μη με εκθέσεις, η θέση μου είναι ~!* **λεπτά** (επίρρ.). **λεπταίνω** • αόρ. *λέπτυνα*: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ ή κπ (πιο) λεπτό ή γίνομαι (πιο) λεπτός (σημ. 1 & 3) = αδυνατίζω ≠ χοντραίνω. **λεπτότητα** η: η ιδιότητα του λεπτού (σημ. 2 & 4).

λερώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να δείχνει βρόμικος = βρομίζω, [επίσ.] ρυπαίνω ≠ καθαρίζω: *Μην μπαίνεις με τις λάσπες, θα λερώσεις το σπίτι!* ❷ (μτφ., μτβ.) κηλιδώνω ηθικά τη φήμη ή το όνομα κπ = ντροπιάζω: *Με την απαράδεκτη πράξη της λέρωσε το όνομά του.* **λέρα** η: ❶ βρομιά. ❷ (μτφ.) άνθρωπος ανήθικος και ανυπόληπτος.

λευκός ή -ό: ❶ αυτός που έχει το χρώμα του χιονιού = άσπρος ≠ μαύρος: *Στο Αιγαίο τα σπίτια είναι βαμμένα ~.* ❷ αυτός που έχει ανοικτό χρώμα ή ανοιχτόχρωμη επιδερμίδα: *~ ψωμί / κρασί. ~ φυλή* ≠ έγχρωμος, μαύρος. ❸ αυτός που είναι αγνός, δε βαρύνεται από αμαρτίες ή αδικήματα: *~ ποινικό μητρώο.* ❹ αυτός που δεν έχει χρησιμοποιηθεί για το σκοπό που ήταν προορισμένος: ***~ κόλλα***: σε διαγώνισμα, κόλλα στην οποία δεν έχει γράψει κπ κτ. ***~ απεργία***: μορφή απεργίας, κατά την οποία οι εργαζόμενοι πηγαίνουν στη δουλειά τους, αλλά δεν εργάζονται. **λευκό** το: ❶ το λευκό χρώμα. ❷ ψηφοδέλτιο στο οποίο δεν έχει σημειώσει κπ πρόσωπο ή κόμμα που ψηφίζει, συνήθως σε ένδειξη διαμαρτυρίας: *Έριξε/ψήφισε ~.* **λευκότητα** η. **λευκαίνω -ομαι** (μτβ.). **λεύκανση** η. **λευκαντικός -ή -ό**. **λευκαντικό** το: απορρυπαντικό για ρούχα.

λεφτά τα: [προφ.] μέσο με το οποίο συναλλασσόμαστε = χρήματα: *Κερδίζει πολλά ~.*

λέω & [επίσ.] **λέγω** • αόρ. *είπα*, παθ. αόρ. *λέχθηκα* & [επίσ.] *ελέχθην*, μππ. *ειπωμένος*: (μτβ.) ❶ αναφέρω σε κπ κτ σε προφορικό λόγο: *Μας είπαν ότι θα περάσουν αύριο.* ❷ (& με παράλ. αντικ.) γενικότερα, εκφράζομαι με λέξεις: *Έλεγε, έλεγε, και τελειωμό δεν είχε.* ❸ έχω την άποψη = νομίζω, πιστεύω, φρονώ: *~ ότι πρέπει να φύγουμε τώρα.* ❹ (+ να) σχεδιάζω, έχω στον νου μου να κάνω κτ: *~ να πάω διακοπές σε νησί.* ❺ προξενώ εντύπωση: *Αυτό το μέρος δε μου ~ τίποτε, μου είναι αδιάφορο.* ***μη μου πεις!***: για να δηλώσουμε έκπληξη: *~, αυτή είναι η κόρη σου;* ❻ δίνω σε κπ όνομα = ονομάζω, βαπτίζω: *Το μωρό το είπαν Ανδρέα.* ❼ χαρακτηρίζω κπ: *Με είπε χαζή!* ❽ (για λέξεις, εκφράσεις κτλ.) σημαίνω: *Τι θα πει η λέξη αυτή;* ❾ *παθ.* **α.** έχω το όνομα = ονομάζομαι: *~ Μα-*

λεκάνη
λεκές
λεκιάζω → λεκές
λεκτικό → λεκτικός
λεκτικός
λέξη
λεξικό → λέξη
λεξικός → λέξη
λεπτά → λεπτός
λεπταίνω → λεπτός
λεπτό
λεπτομέρεια
λεπτομερειακά → λεπτομέρεια
λεπτομερειακός → λεπτομέρεια
λεπτομερής → λεπτομέρεια
λεπτομερώς → λεπτομέρεια
λεπτός
λεπτότητα → λεπτός
λέρα → λερώνω
λερώνω
λευκαίνω → λευκός
λεύκανση → λευκός
λευκαντικό → λευκός
λευκαντικός → λευκός
λευκό → λευκός
λευκός
λευκότητα → λευκός
λεύτερα → ελεύθερος
λευτεριά → ελεύθερος
λεύτερος → ελεύθερος
λευτερώνω → ελεύθερος
λεφτά
λέχθηκα → λέω
λεχώνα → λοχεία
λέω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·228

λέων
λήγουσα → λήγω
λήγω
λήθη
ληκτικός → λήγω
λήξη → λήγω
λησμονιά → λησμονώ
λησμονώ
ληστεία → ληστής
ληστεύω → ληστής
ληστής
ληστρικός → ληστής
λήφθηκα → λαμβάνω
λήψη → λαμβάνω
λίαν
λιανά → λιανός
λιανίζω → λιανός
λιανικά → λιανός
λιανικός → λιανός
λιανικώς → λιανός
λιανός
λιγνός
λίγο → λίγος
λιγοθυμιά → λιποθυμώ
λιγοθυμώ → λιποθυμώ
λίγος
λιγοστεύω → λιγοστός
λιγοστός
λιγότερος → λίγος
λίθινος → λίθος
λιθοβολισμός → λιθοβολώ
λιθοβολώ
λίθος
λικνίζω → λίκνο
λίκνισμα → λίκνο
λίκνο

ρία. **β.** *απρόσ.* υπάρχει η φήμη = διαδίδεται, φημολογείται: *Λέγεται ότι θα ακυρωθεί ο διαγωνισμός.* **λόγος** ο: ❶ η ομιλία: *Ο άνθρωπος, σε αντίθεση με τα ζώα, διαθέτει το χάρισμα του ~.* ❷ γλώσσα: *προφορικός και γραπτός ~.* ❸ παρουσίαση σκέψεων, ιδεών: *Αναζητούμε έναν νέο πολιτικό ~.* ❹ ομιλία μπροστά σε ακροατήριο: *Ο φιλόλογος θα εκφωνήσει τον ~ για την εθνική επέτειο.* ❺ άδεια, δικαίωμα ομιλίας: *δίνω/αφαιρώ/παίρνω τον ~.* ❻ συζήτηση, αναφορά σε κτ = κουβέντα: *Γίνεται πολύς ~ για την οικολογική κρίση.* ❼ γνώμη, άποψη: *Ο ~ του είναι σεβαστός από το συμβούλιο.* ❽ διαβεβαίωση, υπόσχεση: *Δεν τηρεί τον ~ του.* ❾ αιτία: *Όλα αυτά τα κάνει για οικονομικούς ~.* ❿ λογική: *ορθός ~.* ⓫ διδασκαλία, κήρυγμα: *ο ~ του Θεού.* **λόγια** τα: οτιδήποτε λέει κπ: *Θα στα πω με απλά ~.* **λογύδριο** το: *υποκορ.* μικρός ή σύντομος λόγος.

λέων ο: ❶ [επίσ.] το λιοντάρι. ❷ **Λέων** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το πέμπτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

λήγω • αόρ. *έληξα*, μτχ. *ληγμένος*: (αμτβ.) ❶ παίρνω τέλος = τελειώνω: *Η υπόθεση έληξε με αίσιο τρόπο.* ❷ παύω να ισχύω ή να είμαι έγκυρος ή κατάλληλος: *Η προθεσμία έληξε.* ❸ ΓΛΩΣΣ καταλήγω, τελειώνω: *Ρήματα που λήγουν σε -ώνω: διπλώνω, αραιώνω κτλ.* **λήξη** η. **ληκτικός -ή -ό**. **λήγουσα** η: ΓΛΩΣΣ η τελευταία συλλαβή λέξης.

λήθη η • *χωρίς πληθ.*: κατάσταση κατά την οποία κτ έχει σβηστεί από τη μνήμη = [προφ., λογοτ.] λησμονιά: *Φοβάται ότι τα έργα του θα περιπέσουν στη ~.*

Από το θ. του αορ. β΄ *ἔλαθον* του ΑΕ ρ. *λανθάνω* «διαφεύγω της προσοχής».

λησμονώ -ούμαι: [λογοτ.] (μτβ.) χάνω ή σβήνω από τη μνήμη μου κπ ή κτ = ξεχνώ ≠ θυμάμαι: *Μη μας λησμονήσεις εκεί που θα πας!* **λησμονιά** η: [λογοτ.] λήθη.

ληστής ο: πρόσωπο που αφαιρεί με βίαιο τρόπο ή με απειλή χρήματα ή άλλα αντικείμενα αξίας που βρίσκονται στην κατοχή άλλων. **ληστεία** η. **ληστρικός -ή -ό. ληστεύω -ομαι** (μτβ.).

λίαν (επίρρ.): [επίσ.] σε πολύ μεγάλο βαθμό, κυρ. σε στερεότυπες εκφρ. = πολύ: ***~ καλώς/επιεικώς.***

λιανός -ή -ό: [οικ.] πολύ λεπτός ή αδύνατος: *Έφερε κάτι ~ ξυλαράκια για το άναμμα της φωτιάς.* ***κάνω κτ λιανά***: εξηγώ με τρόπο διεξοδικό. **λιανίζω** (μτβ.). **λιανικός -ή -ό**: αυτός που πουλιέται σε μικρές ποσότητες ή που διατίθεται κατευθείαν στον καταναλωτή ≠ χοντρικός: *~ τιμή.* **λιανικά** & **-ώς** (επίρρ.)

λιγνός -ή -ό: αυτός που δεν έχει πάχος = λεπτός, αδύνατος ≠ παχύς: *~ και μακρυά δάχτυλα.*

λίγος -η -ο • συγκρ. *λιγότερος*, υπερθ. *ελάχιστος*: ❶ αυτός που είναι μικρός σε αριθμό, διάρκεια ή ποσότητα ≠ πολύς: *Θα πάμε ~ μέρες στη Ρώμη. ~ φαγητό να μου βάλεις - δε θέλω πολύ.* ❷ αυτός που είναι μικρός, περιορισμένος ως προς την έκταση ή την ένταση: *Εδώ έχει λιγότερο θόρυβο.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι μικρός σε αξία, που δεν είναι τόσο ικανός κτλ.: *Μου φάνηκε ~ για τον ρόλο του Οιδίποδα.* **λίγο** (επίρρ.) ≠ πολύ: *Είναι ~ να πάρεις το πτυχίο στα τέσσερα χρόνια;*

Από το μσν. *λίγος* που προέρχεται από το ΑΕ *ὀλίγος*. Το επίρρ. *λίγο* χρησιμοποιείται πολύ συχνά σε εκφρ. ευγενείας: *Έρχεσαι λίγο;*

λιγοστός -ή -ό: αυτός που είναι λίγος σε ποσότητα και αριθμό ≠ πολύς: *Οι πιθανότητες να τους βρουν ζωντανούς είναι ~.* **λιγοστεύω**: ❶ (μτβ.) μειώνω, περιορίζω = ελαττώνω ≠ αυξάνω: *Οι πόνοι λιγόστεψαν, αλλά δεν εξαφανίστηκαν.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι λιγότερος σε αριθμό ή ποσότητα = μειώνομαι, ελαττώνομαι, περιορίζομαι: *Αν δεις ότι ~ το νερό στην κατσαρόλα, βάλε κι άλλο!*

λιθοβολώ -ούμαι: (μτβ.) πετάω πέτρες σε κπ ή κτ = πετροβολώ: *Συγκεντρώθηκαν έξω από το σπίτι του και το λιθοβολούσαν.* **λιθοβολισμός** ο.

Από το ελνστ. *λιθοβολῶ* < *λίθος* + *βολή* (< *βάλλω*).

λίθος ο: [επίσ.] πέτρα: *πολύτιμος ~.* ***εποχή του λίθου***: ΙΣΤ ιστορική περίοδος που χαρακτηρίζεται από τη χρήση εργαλείων και όπλων από πέτρα. **λίθινος -η -ο**: ❶ αυτός που είναι κατασκευασμένος από πέτρα = πέτρινος: *~ κατασκευή.* ❷ αυτός που αναφέρεται στην εποχή του λίθου.

λίκνο το: ❶ τόπος που γεννήθηκε κτ σημαντικό = κοιτίδα: *Η αρχαία Αθήνα είναι το ~ της Δημοκρατίας.* ❷ [επίσ.] κούνια για μωρό. **λικνίζω -ομαι**: (μτβ.) κουνάω κτ ελαφρά και με ρυθμό: *Τα σώματα των κοριτσιών λικνίζονταν στον ρυθμό της μουσικής.* **λίκνισμα** το: αργή και ρυθμική κίνηση: *το ~ του κορμιού.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·229

Από το ελνστ. *λικνίζω* «λιχνίζω» < ΑΕ *λίκνον*.

λίμα¹ η: μεταλλικό εργαλείο που χρησιμοποιούμε για να λειαίνουμε επιφάνειες αντικειμένων ή των νυχιών. **λιμάρω -ομαι**: (μτβ.) λειαίνω ή λεπταίνω κτ με τη λίμα: *Αν δεν ~ τη βίδα, δε θα μπει στη θέση της.* **λιμάρισμα** το.

λίμα² η: μεγάλη πείνα, λαιμαργία: *Τι ~ είναι αυτή, πόσες μέρες έχεις να φας;* **λιμασμένος -η -ο**.

Από το μσν. *λιμάζω* < ΑΕ *λιμός*.

λιμάνι το: ❶ φυσική ή τεχνητή διαμόρφωση θαλάσσιας ακτής ή της όχθης λίμνης ή ποταμού, στην οποία αγκυροβολούν με ασφάλεια τα πλοία: *Ο Πειραιάς είναι ένα από τα πιο εμπορικά ~ της Μεσογείου.* ❷ πόλη που διαθέτει λιμάνι: *Ο Πειραιάς έχει το μεγαλύτερο ελληνικό ~.* ❸ (μτφ.) το μέρος ή το άτομο στο οποίο βρίσκει κπ καταφύγιο: *Η αγκαλιά της ήταν γι' αυτόν άπανεμο ~.* **λιμένας** ο: [επίσ.] λιμάνι. **λιμενικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το λιμάνι: *~ τέλη.* ***~ Σώμα***: σώμα με στρατιωτική οργάνωση που ασκεί τον έλεγχο των λιμανιών και κάθε πλωτού μέσου. **Λιμενικό** το: το Λιμενικό Σώμα. **λιμενικός** ο, η: πρόσωπο που υπηρετεί στο Λιμενικό Σώμα. **λιμενάρχης** ο, η: επικεφαλής των λιμενικών αρχών σ' ένα λιμάνι. **λιμεναρχείο** το: υπηρεσία που διοικεί ένα λιμάνι και (συνεκδ.) το κτίριο στο οποίο στεγάζεται: *πληροφορίες στο ~ Ραφήνας.*

λίμνη η: ❶ φυσική ή τεχνητή κοιλότητα της γης με γλυκό νερό, η οποία δεν επικοινωνεί με τη θάλασσα: *η ~ της Καστοριάς.* ❷ (μτφ.) συγκέντρωση ποσότητας υγρού σ΄ ένα μέρος: *Βρέθηκε δολοφονημένος δίπλα σε μια ~ αίματος.* **λιμνάζω**: (αμτβ.) ❶ (για νερά) σχηματίζω λίμνη: *Σ΄ αυτό το σημείο τα νερά της βροχής ~.* ❷ (μτφ.) αδρανώ, παραμένω στάσιμος: *Οι αλλαγές στο σύστημα υγείας ~ εδώ και χρόνια.* **λιμνήσιος -α -ο**: αυτός που έχει σχέση με τη λίμνη: *~ ψάρι.*

λιμοκτονώ: (αμτβ.) ❶ υποφέρω ή πεθαίνω από πείνα, από ασιτία: *Πολλά παιδιά σε χώρες της Αφρικής ~.* ❷ (μτφ.) βρίσκομαι σε τόσο μεγάλη φτώχεια, που δεν έχω να φάω: *Δεν έχουν χρήματα και η οικογένειά τους λιμοκτονεί.*

Από το ΑΕ *λιμοκτονῶ*, σύνθ. από *λιμός* + *κτονῶ* (< *κτείνω* «σκοτώνω»).

λιμός ο: μεγάλη πείνα λόγω έλλειψης τροφίμων: *Πολλοί από τους πολιορκημένους πέθαναν από ~.*

Προσοχή στη διαφορετική ορθογρ. και σημ. των λ. *λιμός* (μεγάλη πείνα) και *λοιμός* (θανατηφόρα επιδημία ☞ λ.).

λινός -ή -ό: αυτός που είναι κατασκευασμένος από ίνες λιναριού: *~ πουκάμισο.* **λινό** το: ύφασμα ή ρούχο από λινάρι: *Είναι στη μόδα τα λινά.*

λιποθυμώ & [λαϊκ.] **λιγοθυμώ** & **-άω**: (αμτβ.) χάνω ξαφνικά και προσωρινά τις αισθήσεις μου: *Μόλις είδε τον αδελφό της τραυματισμένο, λιποθύμησε.* **λιποθυμία** & [λαϊκ.] **λιγοθυμιά** η: ξαφνική και παροδική απώλεια των αισθήσεων. **λιπόθυμος -η -ο**: *Έπεσε ~ από την εξαντλητική εργασία.* **λιποθυμικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη λιποθυμία: *Υποφέρει από ~ κρίσεις.*

Από το ΑΕ *λιποθυμῶ* από το *λιπο-* (< *λείπω*) + *θυμός* «καρδιά».

λίπος το: ❶ στερεά οργανική ουσία που υπάρχει στο σώμα του ανθρώπου και των ζώων: *Κάνε δίαιτα, για να φύγει αυτό το ~! Δεν τρώω κρέας με ~.* = πάχος. ❷ φυτική ουσία με ανάλογη σύσταση: *Η μαργαρίνη είναι φυτικό ~.* **λιπαίνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αλείφω κτ (κυρίως μηχανικό μέρος) με λίπος ή ειδικό λάδι, για να το προφυλάξω από τη φθορά = λαδώνω. ❷ εμπλουτίζω το έδαφος με λίπασμα. **λίπανση** η: ❶ το να λιπαίνει κπ κτ (σημ. 1) = λάδωμα. ❷ εμπλουτισμός του εδάφους με λίπασμα. **λιπαντικός -ή -ό. λιπαντικό** το: λιπαντική ουσία. **λιπαρός -ή -ό**: αυτός που περιέχει λίπος: *~ δέρμα.* **λιπαρά** τα: ουσίες που περιέχουν λίπος: *γιαούρτι με λίγα ~.* **λιπώδης -ης -ες**: αυτός που έχει λίπος ή τις ιδιότητες του λίπους: *~ ουσία.* ☞ σχ. **αγενής**.

λιποτακτώ: (αμτβ.) ❶ εγκαταλείπω αδικαιολόγητα τον στρατό: *Όποιος ~, περνάει στρατοδικείο.* ❷ (μτφ.) εγκαταλείπω τους συναγωνιστές μου: *Συμμετείχε στην απεργία, αλλά τελικά λιποτάκτησε.* **λιποτάκτης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που λιποτακτεί: *Άργησε πολλές μέρες να γυρίσει στη μονάδα του, γι' αυτό κηρύχτηκε ~.* **λιποταξία** η.

Από το ΑΕ *λιποταξία*, που προέρχεται από το πρόθημα *λιπο-* (< *λείπω*) + *τάξη* (< *τάσσω*).

λίμα¹
λίμα²
λιμάνι
λιμάρισμα → λίμα¹
λιμάρω → λίμα¹
λιμασμένος → λίμα²
λιμεναρχείο → λιμάνι
λιμενάρχης → λιμάνι
λιμένας → λιμάνι
Λιμενικό → λιμάνι
λιμενικός → λιμάνι
λιμνάζω → λίμνη
λίμνη
λιμνήσιος → λίμνη
λιμοκτονώ
λιμός
λινό → λινός
λινός
λιπαίνω → λίπος
λίπανση → λίπος
λιπαντικό → λίπος
λιπαντικός → λίπος
λιπαρά → λίπος
λιπαρός → λίπος
λιποθυμία → λιποθυμώ
λιποθυμικός → λιποθυμώ
λιπόθυμος → λιποθυμώ
λιποθυμώ
λίπος
λιποτάκτης → λιποτακτώ
λιποτάκτρια → λιποτακτώ
λιποτακτώ
λιποταξία → λιποτακτώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·230

λιπώδης → λίπος
λιτά → λιτός
λιτανεία
λιτός
λιτότητα → λιτός
λίτρο
λιώνω
λιώσιμο → λιώνω
λογαριάζω
λογαριασμός → λογαριάζω
λογία → λόγιος
λόγια → λέω
λογικά → λογικός
λογικεύω → λογικός
λογική → λογικός
λογικό → λογικός
λογικός
λόγιος
λογισμικό
λογιστήριο → λογιστής
λογιστής
λογιστικά → λογιστής
λογιστική → λογιστής
λογιστικός → λογιστής
λογίστρια → λογιστής
λογοκρίνω
λογοκρισία → λογοκρίνω
λογοκριτής → λογοκρίνω
λογοκριτικός → λογοκρίνω
λογοκρίτρια → λογοκρίνω

λιτανεία η: περιφορά εικόνων ή λειψάνων σε θρησκευτική πομπή που έχει χαρακτήρα παράκλησης: *Αύριο θα γίνει η ~ της εικόνας του Αγίου Σπυρίδωνα.*

λιτός -ή -ό: ❶ αυτός που αρκείται σε λίγα, απλός και χωρίς πολυτέλεια: *~ διατροφή.* ❷ αυτός που δεν έχει περιττά στολίδια: *Το κείμενό του έχει ακριβή και ~ διατύπωση.* **λιτά** (επίρρ.). **λιτότητα** η: περιορισμός στα λίγα και άκρως απαραίτητα: *μέτρα λιτότητας. Η ζωή του είχε ως γνώμονα τη ~ και τη σωφροσύνη.* = ολιγάρκεια.

λίτρο το: μονάδα όγκου ή χωρητικότητας: *Βάλε μου είκοσι λίτρα αμόλυβδη βενζίνη!*

λιώνω: ❶ **α.** (μτβ.) μεταβάλλω κτ στερεό σε υγρό με τη βοήθεια θερμότητας: *Ο δυνατός ήλιος έλιωσε το χιόνι.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι υγρό από στερεό: *Έλιωσαν τα χιόνια.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ πολτό, το διαλύω: *Πρώτα θα λιώσεις τις πατάτες.* ❸ (μτφ., μτβ.) νικώ, διαλύω, καταστρέφω: *Την άλλη Κυριακή θα τη λιώσουμε την ομάδα σας!* ❹ **α.** (μτβ.) φθείρω κτ από τη συχνή χρήση: *Μη φοράς συνέχεια τα καλά σου παπούτσια, θα τα λιώσεις!* **β.** (αμτβ.) φθείρομαι: *Έλιωσαν τα παπούτσια.* ❺ (μτφ.) **α.** (μτβ.) φθείρω, μαραζώνω: *Την έλιωνε το μαράζι της ξενιτιάς.* **β.** (αμτβ.) *Λιώνει από έρωτα για τη Μαίρη.* **λιώσιμο** το.

> Από το μσν. *λιώνω* < ελνστ. *λειῶ* (< *λεῖος*).

λογαριάζω -ομαι: ❶ (μτβ.) υπολογίζω, μετρώ: *~ τα έξοδα αυτού του μήνα.* ❷ (μτβ.) παίρνω υπόψη μου, υπολογίζω: *Άμα θέλει να κάνει κάτι, δε ~ κανέναν.* ❸ (μτβ.) θεωρώ: *Δεν τον ~ για συγγενή μου μετά από αυτή την πράξη του.* ❹ (μτβ.) σχεδιάζω, έχω την πρόθεση: *~ να πάμε ταξίδι.* ***~ χωρίς τον ξενοδόχο***: σχεδιάζω κτ χωρίς να υπολογίζω τον άμεσα ενδιαφερόμενο. ❺ *παθ.* (αμτβ.) λύνω τις διαφορές μου, έρχομαι σε αναμέτρηση με κπ: *Θα λογαριαστούμε οι δυο μας.* **λογαριασμός** ο: ❶ εκτέλεση αριθμητικών πράξεων και υπολογισμών, μέτρημα: *Θα μας κάνετε τον ~;* ❷ απόδειξη που δείχνει το ποσό που οφείλει κπ: *Ο ~ της ΔΕΗ είναι μέσα στο συρτάρι.* ❸ μερίδα που ανοίγεται κυρίως σε τράπεζα και αφορά ορισμένο πρόσωπο, είδος ή σκοπό: *Τα χρήματα να τα καταθέσετε στον τραπεζικό μου ~.* ❹ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) δοσοληψίες κάθε μορφής: *Μεταξύ τους υπάρχουν ανοιχτοί λογαριασμοί από πέρυσι.* ***ξεκαθάρισμα λογαριασμών***: τακτοποίηση διαφορών με βίαιο τρόπο: *Η βομβιστική επίθεση ήταν ~ μεταξύ ανθρώπων του υποκόσμου.*

> Από το μσν. *λογαριάζω* < ΑΕ *λογάριον*, υποκορ. του *λόγος*.

λογικός -ή -ό: ≠ παράλογος ❶ αυτός που έχει την ικανότητα να σκέφτεται με βάση τον ορθό λόγο και να ενεργεί ανάλογα: *Ο άνθρωπος είναι ~ ον.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από ορθή σκέψη: *Μπορείς να δώσεις μια ~ εξήγηση για την αδιαφορία του;* ❸ αυτός που δε χαρακτηρίζεται από υπερβολές = κανονικός: *Αυτό το κατάστημα έχει ~ τιμές.* **λογική** η: το να σκέφτεται κανείς ορθά. **λογικό** το & **λογικά** τα: νους, ορθή σκέψη: *Μήπως έχασε τα ~ του, τι είναι αυτά που λέει;* **λογικά** (επίρρ.). **λογικεύω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κπ να σκεφτεί λογικά: *Κοίταξε να λογικέψεις την κόρη σου, γιατί δεν τα πάει καλά στο σχολείο!*

λόγιος ο, **λογία** η: ❶ πρόσωπο που είναι πνευματικά καλλιεργημένο, με έργο κυρίως στις ανθρωπιστικές επιστήμες. ❷ διανοούμενος, άνθρωπος των γραμμάτων, κυρίως της περιόδου από την Αναγέννηση μέχρι και τον 19ο αι.: *Οι Έλληνες ~ μετά την Άλωση πήγαν στη Δύση.* **λόγιος -α -ο**: αυτός που σχετίζεται ή ταιριάζει σε λόγιο: *~ ύφος/γλώσσα/προέλευση.*

> Από το ΑΕ *λόγος*.

λογισμικό το: ΠΛΗΡΟΦ προγράμματα και εφαρμογές ηλεκτρονικού υπολογιστή.

λογιστής ο, **-ίστρια** η: επαγγελματίας με οικονομικές σπουδές που ασχολείται με την καταγραφή της οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης: *Εργάζεται ως ~ σε μεγάλη επιχείρηση τροφίμων.* **λογιστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους λογιστές και τη λογιστική: *~ βιβλία.* **λογιστική** η & **λογιστικά** τα: κλάδος της οικονομικής επιστήμης που ασχολείται με την καταγραφή και τον έλεγχο της οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης. **λογιστήριο** το: τμήμα επιχείρησης που ασχολείται με την τήρηση των λογιστικών βιβλίων, και (συνεκδ.) οι εργαζόμενοι σε αυτό και ο χώρος στον οποίο στεγάζεται: *Να πάρετε την αποζημίωση από το ~!*

λογοκρίνω -ομαι: (μτβ.) εμποδίζω την ελευθερία της έκφρασης, παρεμβαίνοντας στο πε-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·231

ριεχόμενο κειμένων, έργων κτλ. που δεν εγκρίνονται από την εξουσία: *Τα άρθρα του είχαν λογοκριθεί πολλές φορές από τη δικτατορία.* **λογοκρισία** η: το να λογοκρίνει κπ κτ και η υπηρεσία που ασκεί τη λογοκρισία: *Η ~ χαρακτηρίζει φασιστικά καθεστώτα.* **λογοκριτής** ο, **-ίτρια** η: πρόσωπο που ασκεί λογοκρισία. **λογοκριτικός -ή -ό**.

> Από τα *λόγος* + *κρίνω*.

λογοτεχνία η: ❶ καλλιέργεια του έντεχνου λόγου, παραγωγή ποιητικού λόγου και έντεχνης πεζογραφίας. ❷ το σύνολο των λογοτεχνικών έργων ενός λαού, μιας εποχής κτλ.: *Προτιμώ την ελληνική από την ξένη ~.* **λογοτέχνης** ο,**-ις** & **λογοτέχνιδα** η: συγγραφέας πεζών ή ποιητικών έργων. **λογοτεχνικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη λογοτεχνία ή τον λογοτέχνη: *~ κείμενο / περιοδικό.* **λογοτεχνικά** (επίρρ.). **λογοτέχνημα** το: λογοτεχνικό έργο.

λοιμός ο: ❶ κάθε μορφή επιδημικής ασθένειας με μεγάλη εξάπλωση. ❷ πανούκλα. **λοιμώδης -ης -ες**: αυτός που έχει σχέση με μολυσματική ασθένεια: *Νοσοκομείο Λοιμωδών Νόσων.* σχ. **λιμός** & **αγενής**.

λοιπός -ή -ό: υπόλοιπος: *Την εκδήλωση θα χαιρετήσουν οι πολιτικές, στρατιωτικές και ~ αρχές της περιοχής.* ***και τα λοιπά (κτλ.)*** ή ***και λοιπά (κ.λπ.)***: για όσα παραλείπονται, επειδή εύκολα εννοούνται. **λοιπόν** (σύνδ.): ❶ δηλώνει συμπέρασμα ή συνέπεια που προκύπτει από τα προηγούμενα: *Ώστε ~ δε θα έρθετε!* ❷ συνδέει δύο προτάσεις που δηλώνουν γεγονότα τα οποία γίνονται το ένα μετά το άλλο ή εξαιτίας του άλλου: *Ήταν άρρωστος στις εξετάσεις· αναγκάστηκε ~ να δώσει το μάθημα άλλη μέρα.* ❸ (σε επιφ. χρήση) εκφράζει αμηχανία, ενδιαφέρον, δυσαρέσκεια, έκπληξη κτλ. σε σχέση με κτ που έχει προηγηθεί: *Και τι έγινε, ~, που δεν ήρθε κανείς;*

> Από το ΑΕ *λοιπός* που προέρχεται από το *λείπω*. Από την ίδια ρίζα παράγονται και τα σύνθετα *υπόλοιπος, ελλιπής, έλλειψη*.

λοξός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν είναι ευθύς = πλάγιος ≠ ίσιος: *Θα πάρεις τον ~ δρόμο.* ***~ ματιά / βλέμμα***: κοίταγμα με την άκρη του ματιού: *Έριχνε ~ ματιές, για να δει με ποιον μιλάω.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που είναι παράξενος, ανισόρροπος: *Πρόσεξε τι θα πεις, γιατί είναι ~ και δεν ξέρεις πώς θα αντιδράσει.* **λοξά** (επίρρ.).

λούζω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** πλένω τα μαλλιά κπ: *Θα σε λούσω εγώ.* **β.** (μτφ.) για έντονο, άπλετο φως: *Το δωμάτιο το ~ ο ήλιος όλη μέρα.* **γ.** (μτφ.) μαλώνω, βρίζω = επιπλήττω: *Τον έλουσε με αχαρακτήριστες εκφράσεις.* ❷ *παθ.* **α.** πλένω τα μαλλιά μου: *Μόλις λούστηκες και βγαίνεις;* **β.** (μτβ.) παθαίνω κτ, υφίσταμαι: *Αυτά που κορόιδευε, τα λούζεται τώρα ο ίδιος.* ***λούζομαι στον ιδρώτα***: ιδρώνω πολύ. **λούσιμο** το: ❶ το πλύσιμο των μαλλιών: *Το μαλλί σου χρειάζεται ~.* ❷ (μτφ.) το έντονο βρίσιμο: *Έφαγε ένα ~ που θα το θυμάται!*

> Από το μσν. *λούζω* < ΑΕ *λούω*.

λουλούδι το: ❶ άνθος φυτού: *στεφάνι από ~.* ❷ φυτό που καλλιεργείται για τα άνθη του: *Ποτίζω τα ~ της βεράντας.* ❸ (μτφ.) **α.** άτομο αθώο και αξιαγάπητο: *Παντρεύτηκες αυτό το ~ και πρέπει να το προσέχεις.* **β.** [ειρων.] άτομο πονηρό, ανήθικο: *Συνέλαβε η αστυνομία κάτι ~!* **λουλουδένιος -α -ο**: αυτός που είναι φτιαγμένος από λουλούδια: *~ στεφάνι.* **λουλουδάτος -η -ο**: (κυρ. για ύφασμα) αυτός που είναι στολισμένος με σχέδια λουλουδιών: *~ φόρεμα.* **λουλουδίζω** & **λουλουδιάζω**: (αμτβ.) ❶ (για φυτά) βγάζω λουλούδια, ανθίζω. ❷ (μτφ., για πρόσ.) είμαι στην ακμή μου ή σε περίοδο ευτυχίας.

λουρίδα & **λωρίδα** η: ❶ στενόμακρο κομμάτι από κπ υλικό: *Κόψε το πανί σε ~!* ❷ (μτφ.) στενόμακρο τμήμα επιφάνειας: *στενή ~ γης.* ***λωρίδα κυκλοφορίας:*** καθένα από τα τμήματα στα οποία χωρίζονται οι δρόμοι για την κυκλοφορία των οχημάτων.

λοχεία η: ❶ η κατάσταση γυναίκας που γέννησε πρόσφατα. ❷ χρονικό διάστημα σαράντα περίπου ημερών μετά από τη γέννα. **λεχώνα** η: [οικ.] γυναίκα που γέννησε πρόσφατα.

> Από το ΑΕ *λοχεύω* < *λέχος* «κρεβάτι».

λόχος ο: μονάδα του Στρατού, που αποτελείται από 130-150 άνδρες: *Υπηρετεί στον ~ Διοικήσεως της Μεραρχίας.* **λοχαγός** ο: αξιωματικός του Στρατού Ξηράς που διοικεί λόχο. **λοχίας** ο: υπαξιωματικός του Στρατού Ξηράς.

λυγίζω -ομαι & **λυγώ** & **-άω -ιέμαι**: ❶ **α.** (μτβ.) κά-

λόγος → λέω
λογοτέχνημα → λογοτεχνία
λογοτέχνης → λογοτεχνία
λογοτεχνία
λογοτέχνιδα → λογοτεχνία
λογοτεχνικά → λογοτεχνία
λογοτεχνικός → λογοτεχνία
λογύδριο → λέω
λόγω → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
λοιμός
λοιμώδης → λοιμός
λοιπόν → λοιπός
λοιπός
λοξά → λοξός
λοξός
λούζω
λουλουδάτος → λουλούδι
λουλουδένιος → λουλούδι
λουλούδι
λουλουδιάζω → λουλούδι
λουλουδίζω → λουλούδι
λουρίδα
λούσιμο → λούζω
λοχαγός → λόχος
λοχεία
λοχίας → λόχος
λόχος
λυγερός → λυγίζω
λυγίζω
λύγισμα → λυγίζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·232

λυγμός
λυγώ → λυγίζω
λυμαίνομαι
λύματα
λύνω
λύπη
λυπηρός → λύπη
λύπηση → λύπη
λυπητερά → λύπη
λυπητερός → λύπη
λυπώ → λύπη
λύρα
λυράρης → λύρα
λυράρισσα → λύρα
λυρικά → λυρικός
λυρικός
λυρισμός → λυρικός
λύση → λύνω
λύσιμο → λύνω
λύσσα
λυσσαλέα → λύσσα
λυσσαλέος → λύσσα
λυσσασμένος → λυσσώ
λυσσώ → λύσσα
λυσσώδης → λύσσα
λυτός → λύνω

μπτω κτ ≠ ισιώνω: *Μπορείς να λυγίσεις τη βέργα;* ~ *τα γόνατα.* **β.** (αμτβ.) κάμπτομαι: *Τα κλαδιά της ιτιάς* ~*, για να μη σπάσουν από τον άνεμο. Λύγισαν τα γόνατά του από την εξάντληση.* ❷ (μτφ.) **α.** (μτβ.) καταβάλλω κπ, τον κάνω να υποχωρήσει: *Τον λύγισαν οι οικονομικές δυσκολίες.* **β.** (αμτβ.) καταβάλλομαι, νικιέμαι, χάνω το θάρρος μου: *Λύγισε μπροστά στις απειλές των αστυνομικών.* ***σειέται και λυγιέται:*** *περπατά προκλητικά.* **λύγισμα** το. **λυγερός -ή -ό**: ευλύγιστος και κομψός: ~ *κορμοστασιά.*

Από το ΑΕ *λυγίζω* < *λύγος* «λυγαριά».

λυγμός ο: σύσπαση των μυών του λάρυγγα, που συνοδεύει το έντονο κλάμα: *Μόλις άκουσε την αυστηρή τιμωρία, ξέσπασε σε λυγμούς.*

Από το ελνστ. *λυγμός* με αρχική σημασία «λόξιγκας».

λυμαίνομαι • μόνο ενστ. και πρτ.: (μτβ.) καταστρέφω, ρημάζω ή εκμεταλλεύομαι με αθέμιτο τρόπο: *Οι έμποροι ναρκωτικών λυμαίνονται την περιοχή.*

λύματα τα: ακάθαρτα νερά και άλλα υγρά απόβλητα κατοικιών, βιομηχανιών κτλ.: *Το ποτάμι έχει υποστεί ρύπανση από τα* ~ *της βιομηχανικής μονάδας.*

Από το ΑΕ *λῦμα* «νερό της μπουγάδας».

λύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ χαλαρώνω κτ που είναι δεμένο, καταργώντας κόμπο κτλ. ≠ δένω: ~ *τα κορδόνια των παπουτσιών μου.* ❷ απαλλάσσω κπ ή κτ από το δέσιμο ≠ δένω: *Λύσε τον σκύλο να τον πάμε βόλτα!* ❸ (μτφ.) διακόπτω, σταματώ: *Οι συμβασιούχοι δε θα λύσουν την απεργία, αν δεν ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους.* ❹ βρίσκω το αποτέλεσμα: *Έλυσες τις ασκήσεις;* ❺ επιλύω, διευθετώ τις δυσκολίες: *Το πρόβλημα λύθηκε με απόφαση του υπουργείου.* ❻ εξηγώ, ερμηνεύω κτ: *Ποιος θα μας λύσει μια απορία;* **λύση** η: ❶ η εύρεση του αποτελέσματος σε ένα μαθηματικό πρόβλημα: *Η* ~ *της εξίσωσης είναι γραμμένη στον πίνακα.* ❷ ρύθμιση των δυσκολιών: *Στο πρόβλημα πρέπει να δοθεί πολιτική* ~. ❸ εξήγηση, ερμηνεία: *Η* ~ *του αινίγματος την παίδεψε.* ❹ τερματισμός, διακοπή: *Η* ~ *του αποκλεισμού των εθνικών οδών από τους αγρότες αποφασίστηκε μόλις.* **λύσιμο** το: ❶ το να λύνει κπ κτ που είναι δεμένο. ❷ (μτφ.) τερματισμός μιας κατάστασης: *Το* ~ *της πολιορκίας ήταν θέμα χρόνου.* ❸ εύρεση του αποτελέσματος: *Με βοηθάει στο* ~ *των ασκήσεων.* ❹ εξήγηση, ερμηνεία: *Το* ~ *του μυστηρίου δεν είναι εύκολη υπόθεση.* **λυτός -ή -ό**: όχι δεμένος: *Είχε τα μαλλιά της* ~.

Από το ΑΕ *λύω*. Στη ΝΕ συναντάμε το *λύω* ως β΄ συνθ. στα σύνθ. *αναλύω, παραλύω, διαλύω* κτλ.

λύπη η: δυσάρεστο συναίσθημα που νιώθει κπ για κτ άσχημο ή θλιβερό: *Όλοι νιώσαμε* ~ *για την ατυχία του φίλου μας.* = στενοχώρια, θλίψη ≠ χαρά. *Νιώθω μεγάλη* ~*, βλέποντας τη φτώχεια τους.* **λυπώ -ούμαι** & **-άμαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κπ να νιώσει λύπη, πικραίνω: *Μας λύπησε πολύ η χυδαία συμπεριφορά του.* ❷ παθ. **α.** (αμτβ.) αισθάνομαι λύπη, στενοχωριέμαι: ~*, δε θα έρθω αύριο.* **β.** (μτβ.) νιώθω οίκτο, συμπονώ κπ: *Τον* ~ *για το κακό που έπαθε.* **λύπηση** η: οίκτος, συμπόνια. **λυπηρός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί λύπη: *Είναι* ~ *το ότι παράτησες τις σπουδές σου.* **λυπητερός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει λύπη: ~ *τραγούδι.* **λυπητερά** (επίρρ.).

λύρα η: ❶ μουσικό όργανο με χορδές το οποίο παίζεται με δοξάρι: *κρητική/ποντιακή* ~. ❷ στην αρχαιότητα, μουσικό όργανο με χορδές που παιζόταν με τα δάχτυλα: *η* ~ *του Απόλλωνα.* **λυράρης** ο, **-ισσα** η: λαϊκός οργανοπαίχτης που παίζει λύρα: *οι* ~ *της Κρήτης.*

λυρικός -ή -ό: ❶ ΦΙΛΟΛ αυτός που εκφράζει υποκειμενικά, προσωπικά συναισθήματα: ~ *ποίηση.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη λυρική ποίηση: ~ *ποιητής.* **λυρικά** (επίρρ.). **λυρισμός** ο: ❶ η έκφραση των προσωπικών συναισθημάτων του δημιουργού: *Στο ποιητικό του έργο είναι διάχυτος ο* ~. ❷ η χρήση λυρικού ύφους στην πεζογραφία, στο θέατρο κτλ: *Πρόκειται για ένα κινηματογραφικό έργο με έντονο* ~.

λύσσα η: ❶ θανατηφόρα αρρώστια των σαρκοφάγων ζώων που μεταδίδεται και στον άνθρωπο με δάγκωμα από το μολυσμένο ζώο. ❷ (μτφ.) μεγάλη μανία: *Και οι δύο στρατοί πολέμησαν με* ~. ❸ [οικ.] υπερβολικά αλμυρό φαγητό: *Η μακαρονάδα είναι* ~*, δεν μπορώ να τη φάω.* **λυσσώ** & **-άω** • μτχ. *λυσσασμένος*: (αμτβ.) ❶ προσβάλλομαι από λύσσα: *Πρόσεξε, ο σκύλος είναι λυσσασμένος!* ❷ (μτφ.) καταλαμβάνομαι από οργή, μανία, πάθος: *Λύσσαξε να παντρευτεί, και τώρα το μετάνιωσε.* **λυσσώδης -ης -ες**: αυτός που διακα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·233

τέχεται από οργή, μανία = λυσσαλέος: *Παρά τη ~ αντίσταση των πολιορκημένων, το κάστρο τελικά παραδόθηκε.* ☞ σχ. **αγενής**. **λυσσαλέος -α -ο**: λυσσώδης. **λυσσαλέα** (επίρρ.).

λύτρα τα: χρηματικό ποσό που ζητάει ο απαγωγέας για να ελευθερώσει κπ που έχει απαγάγει ή αιχμαλωτίσει: *Οι απαγωγείς ζήτησαν ~ δύο εκατομμυρίων ευρώ.*

> Από το ΑΕ *λύτρον* < *λύω*.

λυτρώνω -ομαι: (μτβ.) απαλλάσσω κπ από βάσανα και συμφορές: *Ο στρατός τούς λύτρωσε από τα δεινά της σκλαβιάς.* **λυτρωτής** ο: ❶ πρόσωπο που απαλλάσσει από τα δεινά, τα βάσανα = σωτήρας. ❷ **Λυτρωτής** ο: ο Ιησούς Χριστός, ως σωτήρας του ανθρώπου. **λυτρωμός** ο & **λύτρωση** η: *Ο ~ του έθνους από τη σκλαβιά.* **λυτρωτικός -ή -ό**: αυτός που σώζει, λυτρώνει από τα δεινά. **λυτρωτικά** (επίρρ.).

λωποδύτης ο, **-τρια** & **-τισσα** η: ❶ κλέφτης μικροποσών ή μικροαντικειμένων: *Ένας ~ προσπάθησε να μου πάρει το κινητό.* ❷ απατεώνας: *Πρόκειται για μεγάλο ~ , έχει εξαπατήσει πολλούς.*

λώρος ο: ΑΝΑΤ μακρύς και λεπτός σωλήνας που συνδέει το έμβρυο με τον πλακούντα για τη λήψη τροφής και οξυγόνου. ***ομφάλιος ~***: **α.** λώρος **β.** (μτφ.) στενός δεσμός που μας συνδέει μ' ένα πρόσωπο ή με μια κατάσταση: *Πρέπει να κόψεις τον ~ με τους γονείς σου, να γίνεις ανεξάρτητος!*

λύτρα
λυτρωμός → λυτρώνω
λυτρώνω
λύτρωση → λυτρώνω
λυτρωτής → λυτρώνω
λυτρωτικά → λυτρώνω
λυτρωτικός → λυτρώνω
*λυώνω → λιώνω
λωλός → σχ. όλεθρος
λωποδύτης
λωποδύτισσα → λωποδύτης
λωποδύτρια → λωποδύτης
λωρίδα → λουρίδα
λώρος

Μ

Μα[1] (σύνδ.): ❶ συνδέει προτάσεις, φράσεις ή λέξεις που δηλώνουν κτ αντίθετο ή διαφορετικό: *Ήθελα να έρθω στο πάρτι, ~ δεν μπορούσα.* = αλλά, όμως, ωστόσο. ***δεν έχει ~ και ξεμά/μου***: δε δέχομαι αντιρρήσεις. ❷ (σε διάλογο) δηλώνει αλλαγή θέματος ή έκφραση έκπληξης: *~ ας πούμε και κάτι άλλο.* = αλλά. *~ τι μου λες!*

> Από το ιταλ. *ma* < λατ.magis «επιπλέον».

μα[2] (μόρ.): (+ αιτ.) χρησιμοποιείται για να ορκιστούμε σε κπ ή κτ: *~ τον Θεό/Αλλάχ/την πίστη μου.*

> Από το ΑΕ επιβεβαιωτικό μόρ. *μά*.

μαγαζί το: ❶ κτίριο ή τμήμα κτιρίου όπου πουλιούνται διάφορα αγαθά = κατάστημα. ❷ *πληθ.* εμπορικό κέντρο, τμήμα πόλης με πολλά μαγαζιά.

μαγεία η: ❶ σύνολο μυστικιστικών πράξεων (π.χ. κάλεσμα πνευμάτων ή προσώπων που δε ζουν κτλ.) για να πετύχουμε κτ που φαίνεται αδύνατο: *λευκή/μαύρη ~.* ***ως διά μαγείας***: ξαφνικά, εκεί που δεν το περιμέναμε: *Το χαμένο πορτοφόλι βρέθηκε ~.* ❷ πολύ ευχάριστη εντύπωση ή συναίσθημα και (συνεκδ.) αυτό που το προκαλεί: *η ~ της θάλασσας.* **μάγος** ο, **-ισσα** η. **μαγικός -ή -ό**. **μαγικά** (επίρρ. στη σημ. 2). **μαγικά** τα. **μάγια** τα. **μαγεύω -ομαι**. **μαγευτικός -ή -ό**. **μαγευτικά** (επίρρ. στη σημ. 2).

μαγειρεύω -ομαι: ❶ (μτβ.) ετοιμάζω φαγητό, βάζω μαζί διάφορα συστατικά και τα ψήνω, βράζω κτλ.: *~ φασόλια/σούπα.* ❷ (μτφ., μτβ.) αλλάζω κτ που είναι σε εξέλιξη κρυφά και εις βάρος κπ: *~ τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας.* **μαγείρεμα** το. **μαγειρευτός -ή -ό**: αυτός που έχει μαγειρευτεί σε κατσαρόλα, όχι ψητός ή βραστός. **μάγειρας** & **-ος** ο, **-ισσα** η. **μαγειρείο** το: χώρος όπου μαγειρεύουν ή εστιατόριο. **μαγειρικός -ή -ό**.

μάγκας ο: ❶ άνθρωπος λαϊκός με ιδιαίτερη εμφάνιση και συχνά προκλητική συμπεριφορά, που προσπαθεί να επιβληθεί: *~ της πιάτσας. Είμαι/το παίζω ~. Κάνω τον ~.* ❷ άνθρωπος πολύ ικανός, θαρραλέος: *Είναι ~, τη βοήθησε, παρόλο που κινδύνευε κι ο ίδιος.* **μαγκιά** η. **μάγκικος** -η -ο. **μάγκικα** (επίρρ.).

μ' → με
μα[1]
μα[2]
μαγαζί
*μαγγώνω → μαγκώνω
μαγεία
μάγειρας → μαγειρεύω
μαγειρείο → μαγειρεύω
μαγείρεμα → μαγειρεύω
μαγειρευτός → μαγειρεύω
μαγειρεύω
μαγειρικός → μαγειρεύω
μαγείρισσα → μαγειρεύω
μάγειρος → μαγειρεύω
μαγευτικά → μαγεία
μαγευτικός → μαγεία
μαγεύω → μαγεία
μάγια → μαγεία
μαγικά → μαγεία
μαγικός → μαγεία
μάγισσα → μαγεία
μάγκας
μαγκιά → μάγκας
μάγκικα → μάγκας
μάγκικος → μάγκας

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·234

μάγκωμα → μαγκώνω
μαγκώνω
μαγνήτης
μαγνητίζω → μαγνήτης
μαγνητικός → μαγνήτης
μαγνητισμός → μαγνήτης
μαγνητοσκόπηση → μαγνητοσκοπώ
μαγνητοσκοπώ
μαγνητοφώνηση → μαγνητόφωνο
μαγνητόφωνο
μαγνητοφωνώ → μαγνητόφωνο
μάγος → μαγεία
μάδημα → μαδώ
μαδώ
μαεστρία → μαέστρος
μαέστρος
μάζα
μάζεμα → μαζεύω
μαζεύω
*μαζή → μαζί
μαζί
μαζικά → μάζα
μαζικός → μάζα
*μαζύ → μαζί
μαθαίνω
μαθεύομαι
μάθημα → μαθαίνω
μαθηματικά
μαθηματικά
μαθηματικός → μαθηματικά
μαθηματικώς → μαθηματικά
μαθημένος → μαθαίνω
μάθηση → μαθαίνω
μαθησιακός → μαθαίνω
μαθητεία → μαθητεύω
μαθητευόμενος → μαθητεύω
μαθητεύω
μαθητής → μαθαίνω
μαθητικός → μαθαίνω
μαθήτρια → μαθαίνω
μαία
μαιευτήρας → μαία
μαιευτήριο → μαία
μαιευτική → μαία
μαιευτικός → μαία
μαίνομαι
μαινόμενος → μαίνομαι
μακάβριος
μακάρι
μακαρίζω → μακάριος
μακάριος
μακαριότητα → μακάριος

Προέρχεται από το τουρκ. *manga* «μικρό στρατιωτικό σώμα».

μαγκώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) πιάνω και πιέζω κτ πολύ δυνατά: *~ το δάχτυλο στην πόρτα.* ❷ (αμτβ.) σταματώ να λειτουργώ κανονικά: *~ η πόρτα και δεν κλείνει.* **μάγκωμα** το.

μαγνήτης ο: σώμα που έχει την ιδιότητα να έλκει μέταλλα: *ορυκτός/φυσικός ~*. **μαγνητισμός** ο: ΦΥΣ ❶ η ιδιότητα του μαγνήτη να έλκει. ❷ κλάδος που μελετά τα μαγνητικά φαινόμενα. **μαγνητικός -ή -ό**. **μαγνητίζω -ομαι**.

μαγνητοσκοπώ: (μτβ.) καταγράφω με ειδική μηχανή γεγονότα, στιγμιότυπα κτλ. για να τα προβάλλω κπ άλλη στιγμή *Η ΕΡΤ ~ τον αγώνα.* **μαγνητοσκόπηση** η.

μαγνητόφωνο το: συσκευή εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου. **μαγνητοφωνώ -ούμαι**. **μαγνητοφώνηση** η.

μαδώ & -άω -ιέμαι: ❶ (μτβ.) βγάζω, αφαιρώ πούπουλα, φύλλα, πέταλα, τρίχες κτλ. τραβώντας τα ένα-ένα: *Μάδησε την κότα πριν τη μαγειρέψει. ~ τη μαργαρίτα.* ❷ [προφ.] (αμτβ.): χάνω τρίχωμα ή μαλλιά: *η κουβέρτα/το χαλί/η γάτα ~.* ❸ [προφ.] (μτφ., μτβ.) αφαιρώ με δόλο κτ (κυρίως χρήματα, περιουσιακά στοιχεία κτλ.) από κπ: *Τον μάδησαν στα χαρτιά.* **μάδημα** το.

μαέστρος ο: ❶ διευθυντής ορχήστρας: *Ο Δ. Μητρόπουλος εμφανίστηκε ως ~ με πολλές ορχήστρες.* ❷ (μτφ.) κπ πολύ ικανός σε κτ: *Είναι ~ στη μαγειρική.* **μαεστρία** η: εξαιρετική ικανότητα.

μάζα η: ❶ ΦΥΣ η συνολική ποσότητα ύλης ενός σώματος: *ατομική/μοριακή/ειδική ~.* ❷ ποσότητα ύλης χωρίς συγκεκριμένο σχήμα: *~ ζεστού αέρα.* ❸ *συνήθ. πληθ.* [μειωτ.] μεγάλο πλήθος ανθρώπων, που ενεργεί απρόσωπα: *ψυχαγωγία των μαζών.* **μαζικός -ή -ό**. **μαζικά** (επίρρ.).

μαζεύω -ομαι: ❶ (μτβ.) συγκεντρώνω και βάζω ή τοποθετώ κάπου πράγματα ή πρόσωπα: *~ τα πράγματά μου και φεύγω.* ❷ (μτβ.) κάνω συλλογή = συλλέγω: *Από μικρός ~ γραμματόσημα.* ❸ (μτβ.) σηκώνω κτ που έχει πέσει κάτω: *~ τα ψίχουλα από το πάτωμα.* ❹ (μτβ.) βάζω κτ σε τάξη, στη σωστή θέση: *~ το σπίτι /το τραπέζι.* ❺ (αμτβ., για ύφασμα, μαλλί κτλ.) μικραίνω: *Το πουλόβερ ~ στο πλύσιμο.* = μπαίνω. **μάζεμα** το.

Από το ελνστ. *ὁμαδεύω* «συγκεντρώνω».

μαζί (επίρρ.): ❶ ομαδικά, σε σύνολο ≠ χωριστά, χώρια: *Όλοι ~ αποφασίσαμε, όχι ο καθένας μόνος του.* ❷ (+ *με* /αδύν. τύπους προσ. αντων.) δηλώνει συνοδεία: *Έφυγε ~ με τον αδελφό του/~ του.*

μαθαίνω -ομαι • αόρ. *έμαθα*, μπτ. *μαθημένος*: ❶ (μτβ.) αποκτώ γνώσεις ή δεξιότητες: *~ πιάνο/το μάθημα.* ❷ (μτβ.) μεταδίδω σε κπ τις γνώσεις μου = διδάσκω: *Μας μάθαινε γαλλικά.* ❸ (μτβ.) πληροφορούμαι κτ: *Έμαθα τα νέα από την τηλεόραση.* ❹ [προφ.] (μτβ. & αμτβ.) συνηθίζω κτ: *Είναι μαθημένος στις ταλαιπωρίες.* ❺ (αμτβ.) καταλαβαίνω ότι πρέπει να βελτιώσω τη συμπεριφορά μου = συνετίζομαι: *Μάλωσέ την, για να μάθει!* **μάθημα** το. **μαθητής** ο, **-ήτρια** η. **μαθητικός -ή -ό**. **μάθηση** η. **μαθησιακός -ή -ό**: *~ δυσκολίες.*

μαθεύομαι: (αμτβ.) γίνομαι γνωστός: *Το νέο μαθεύτηκε γρήγορα.* (& ως *απρόσ.* στον αόρ.) *Μαθεύτηκε ότι φεύγεις.* = κυκλοφορεί, ακούγεται.

μαθηματικά τα: επιστήμη που μελετά τους αριθμούς, τα φυσικά μεγέθη, τα σχήματα και τις σχέσεις τους, καθώς και το αντίστοιχο σχολικό μάθημα. **μαθηματικός -ή -ό**. **μαθηματικός** ο, η: πρόσωπο που σπούδασε ή/και διδάσκει μαθηματικά. **μαθηματικά** & **-ώς** (επίρρ.).

μαθητεύω: (αμτβ.) παίρνω μαθήματα: *~ στον καλύτερο δάσκαλο.* **μαθητεία** η. **μαθητευόμενος -η -ο**.

μαία η: ειδικευμένη επιστήμων που φροντίζει τις εγκύους κατά τον τοκετό και βοηθά τον γιατρό = [προφ.] μαμή. **μαιευτήρας** ο, η: γιατρός γυναικολόγος, ειδικευμένος στη μαιευτική. **μαιευτήριο** το: νοσοκομείο στο οποίο πηγαίνουν οι γυναίκες για να γεννήσουν. **μαιευτική** η: κλάδος της γυναικολογίας με αντικείμενο τον τοκετό και τη φροντίδα των εγκύων. **μαιευτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη μαιευτική ή στον μαιευτήρα. ❷ σωκρατική μέθοδος αναζήτησης της αλήθειας μέσω του διαλόγου.

μαίνομαι: (αμτβ.) ❶ *συνήθ. μπε.* **μαινόμενος** (για πρόσ.) είμαι έξω φρενών: *Όρμησε ~ στο μαγαζί και τα έσπασε όλα.* ❷ (για γεγονότα, καιρικά φαινόμενα κτλ.) έχω πολύ μεγάλη ένταση: *~ ακόμη η πυρκαγιά.*

μακάβριος -α -ο: αυτός που σχετίζεται με ή αναφέρεται στον θάνατο και γι' αυτό προκαλεί τρόμο, φρίκη: *~ θέαμα/συζήτηση.*

μακάρι (επιφ.): χρησιμοποιείται για να εκφράσουμε ευχή, επιθυμία = είθε: *~ να του έμοιαζες!*

μακάριος -ια & -ία -ιο: ❶ αυτός που έχει καλή

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·235

τύχη. ❷ αυτός που είναι γαλήνιος και ευτυχισμένος. **μακαρίζω**: (μτβ.) θεωρώ κπ καλότυχο: *Τον ~ για την τύχη του.* **μακαριότητα** η. **μακάρια** & **μακαρίως** (επίρρ.): με αδικαιολόγητη γαλήνη: *Εδώ καιγόμαστε κι αυτός χαμογελάει ~!*

μακαρίτης ο, **-ισσα** η: αυτός που έχει πεθάνει: *Η ~ η γιαγιά μάς άφησε το σπίτι!*

μακελειό το: ❶ βίαιος θάνατος μεγάλου αριθμού ανθρώπων: *άγριο ~ από βομβιστική επίθεση.* ❷ (μτφ.) πολύ έντονος καβγάς: *Έγινε ~ για το μοίρασμα της περιουσίας.* **μακελεύω**. **μακέλεμα** το: = σφαγή, σκοτωμός. **μακελάρης** ο, **-ισσα** η.

> Από το ελνστ. *μακελλεῖον* (< ΑΕ *μάκελλον* «σφαγείο»). Με ορθογρ. απλοποίηση το -λλ- έγινε -λ-.

μακρηγορώ: (αμτβ.) μιλώ για πολλή ώρα με πολλές λεπτομέρειες = πολυλογώ, μακρολογώ ≠ βραχυλογώ: *Για να μη ~, με μία πρόταση…*

μακροπρόθεσμος -η -ο: αυτός που συμβαίνει ή λήγει στο μακρινό μέλλον ή διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα ≠ βραχυπρόθεσμος: *Η αγορά σπιτιού αποτελεί ~ στόχο.* **μακροπρόθεσμα** (επίρρ.).

μάκρος το: ❶ μήκος σε οριζόντια ή κατακόρυφη διεύθυνση: *το ~ του τούνελ.* ❷ μεγάλη χρονική διάρκεια, κυρ. στα ***κτ πάει/τραβάει σε ~ /παίρνει ~***: απαιτεί ή διαρκεί πολύ χρόνο.

μακροσκελής -ής -ές: = εκτενής, διεξοδικός ≠ σύντομος (για λόγο, προφορικό ή γραπτό) αυτός που έχει μεγάλη έκταση: *~ πρόταση/αφήγηση.* ☞ σχ. **αγενής**. **μακροσκελώς** (επίρρ.).

μακρύς -ιά -ύ: ❶ αυτός που είναι μεγάλος σε μήκος: *~ παντελόνι/μαλλιά.* ≠ κοντός. *~ δρόμος.* ≠ κοντινός. ❷ αυτός που διαρκεί πολύ = μακροχρόνιος ≠ σύντομος, [επίσ.] βραχύς: *Θα φύγω για ένα ~ ταξίδι.* **μακριά** (επίρρ.): σε μεγάλη απόσταση (τοπικά ή χρονικά) ≠ κοντά: *Δε θα έρθω σπίτι σου, είναι ~.* **μακραίνω** • αόρ. *μάκρυνα*: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ πιο μακρύ ή γίνομαι πιο μακρύς ≠ κονταίνω. **μάκρεμα** & **μάκρυμα** το. **μακρινός -ή -ό**: αυτός που είναι μακριά (τοπικά ή χρονικά) ≠ κοντινός: *~ σπίτι.* ***~ συγγενής***: αυτός με τον οποίο δεν έχουμε στενό βαθμό συγγένειας. **μακρουλός -ή -ό**.

μαλακός -ή & -ιά -ό: ❶ αυτός που μπορεί να πιεστεί εύκολα ≠ σκληρός: *~ ζύμη. ~ ψωμί / κρέας.* ❷ αυτός που είναι λείος και ευχάριστος στην αφή = απαλός: *~ μαλλιά.* ❸ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που είναι ήρεμος, χωρίς εντάσεις = ήπιος: *Είναι ~ άνθρωπος, ποτέ δε φωνάζει.* ❹ (για θερμοκρασία, κλίμα κτλ.) αυτός που είναι ευχάριστος και χωρίς ένταση = ήπιος: *~ κλίμα. ~ χειμώνας.* ***με το ~***: χωρίς βιασύνη ή χωρίς ένταση: *Μην τη μαλώσεις, πάρε την ~!* **μαλακά** (επίρρ.). **μαλακώνω**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κπ ή κτ πιο μαλακό ή γίνομαι πιο μαλακός.

μαλλί το: ❶ το τρίχωμα των ζώων που, μετά από ειδική επεξεργασία, χρησιμοποιείται στην κατασκευή πλεχτών ή υφασμάτων: *φυσικό / συνθετικό ~. αγνό παρθένο ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* οι τρίχες που καλύπτουν το δέρμα του ανθρώπινου κεφαλιού: *βαμμένα κόκκινα μαλλιά. Χτενίζω το ~ μου.* ***τραβάω τα μαλλιά μου***: έρχομαι σε απόγνωση. ***κτ είναι τραβηγμένο από τα μαλλιά***: για κτ υπερβολικό. ***αρπάζω την ευκαιρία / τύχη από τα μαλλιά***: δεν αφήνω την ευκαιρία / τύχη να πάει χαμένη. **μαλλιάζω**: (αμτβ.) βγάζω μαλλί, κυρ. στο ***μάλλιασε η γλώσσα μου***: βαρέθηκα να λέω συνέχεια κτ και να μη γίνεται. **μαλλιαρός -ή -ό**: αυτός που έχει πολλές τρίχες. **μάλλινος -η -ο**: αυτός που είναι κατασκευασμένος από μαλλί.

μάλλον (επίρρ.): ❶ όχι σίγουρα = πιθανόν, ίσως: *~ θα έρθουμε.* ❷ πιο πολύ: *Η υπερβολική ευγένεια βλάπτει ~ παρά ωφελεί.*

> Από το ΑΕ *μᾶλλον*, συγκριτικός βαθμός του ΑΕ επιρρ. *μάλα* «πολύ, αρκετά».

μαλώνω • μτχ. *μαλωμένος*: ❶ (αμτβ.) έρχομαι στα χέρια ή ανταλλάσσω βρισιές με κπ: *Σταματήστε να μαλώνετε!* ❷ (μτβ.) κάνω παρατήρηση σε κπ για τη συμπεριφορά του = επιπλήττω, [προφ.] κατσαδιάζω: *Η γιαγιά μάλωσε τα παιδιά, γιατί δεν ήταν φρόνιμα.* ❸ παύω να έχω φιλικές σχέσεις με κπ: *Μαλώσαμε και δε μιλιόμαστε.* **μάλωμα** το.

μανδύας ο: ❶ ριχτό ύφασμα που φοριόταν παλαιότερα στερεωμένο στο στήθος ή στον ώμο. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε περιβάλλει κτ για να κρύψει την πραγματικότητα: *Κρύβει την αυταρχικότητά του με ένα ~ δημοκρατικότητας.* ❸ ΓΕΩΛ το στρώμα κάτω από τον στερεό φλοιό της γης. ❹ ΕΚΚΛ ειδικό εξωτερικό ένδυμα κληρικού.

μανία η: ❶ ΨΥΧΟΛ ψυχική διαταραχή με συμπτώματα όπως υπερένταση και έντονες έμμονες ιδέες: *~ καταδίωξης/αυτοκαταστροφής.* ❷ πολύ έντονος θυμός: *Τον είδε και τον κυ-*

μακαρίτης
μακαρίτισσα → μακαρίτης
μακαρίως → μακάριος
μακελάρης → μακελειό
μακελάρισσα → μακελειό
μακελειό
μακέλεμα → μακελειό
μακελεύω → μακελειό
*μακελλειό → μακελειό
μακραίνω → μακρύς
μάκρεμα → μακρύς
μακρηγορώ
μακριά → μακρύς
μακρινός → μακρύς
μακροπρόθεσμα → μακροπρόθεσμος
μακροπρόθεσμος
μάκρος
μακροσκελής
μακροσκελώς → μακροσκελής
μακρουλός → μακρύς
*μακρυά → μακριά
μάκρυμα → μακρύς
μακρύς
μαλακά → μαλακός
μαλακός
μαλακώνω → μαλακός
μαλλί
μαλλιάζω → μαλλί
μαλλιαρός → μαλλί
μάλλινος → μαλλί
μάλλον
μάλωμα → μαλώνω
μαλώνω
μανδύας
μανία
μανιάζω → μανία
μανιακός → μανία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·236

μανιφέστο
μανιώδης → μανία
μανιωδώς → μανία
μάννα
μανούβρα
μανουβράρω → μανούβρα
μαντεία → μάντης
μαντείο → μάντης
μάντεμα → μάντης
μαντεύω → μάντης
μαντήλα
μαντήλι → μαντήλα
μάντης
μαντικός → μάντης
*μαντίλι → μαντήλι
μάντισσα → μάντης
μάντρα
μαντρί
μαντρώνω¹ → μάντρα
μαντρώνω² → μαντρί
μαράζι
μαραζώνω → μαράζι
μαραθώνιος
μαραθωνοδρόμος → μαραθώνιος
μαραίνω
μαρασμός → μαραίνω
μαργαριταρένιος → μαργαριτάρι
μαργαριτάρι
μαριονέτα
μάρκα
μαρκάρισμα → μάρκα
μαρκάρω → μάρκα
μαρμαράδικο → μάρμαρο
μαρμαράς → μάρμαρο
μαρμαρένιος → μάρμαρο
μαρμάρινος → μάρμαρο
μάρμαρο
μαρμαρώνω → μάρμαρο
μάρσιπος
μαρσιποφόρο → μάρσιπος
*μάρσιππος → μάρσιπος

ρίευσε μια ανεξήγητη ~. ***πυρ και ~***: έξαλλος από θυμό. ❸ υπερβολική ενασχόληση με κτ: *Έχει ~ με τη μουσική.* = πάθος. *καταναλωτική ~.* **μανιακός -ή -ό. μανιώδης -ης -ες** (στη σημ. 3). ✍ σχ. **αγενής**. **μανιωδώς** (επίρρ.). **μανιάζω** (στη σημ. 2).

μανιφέστο το: γραπτή διακήρυξη των βασικών αρχών μιας θεωρίας, των προθέσεων ή των στόχων κπ ομάδας, οργανισμού, λογοτεχνικού ρεύματος κτλ.: *~ του σουρεαλισμού/της Αντικαπιταλιστικής Συμμαχίας.*

> Από το ιταλ. *manifesto*, με προέλευση από το λατ. *manifestus* «προφανής».

μάννα το • άκλ.: ΘΡΗΣΚ η τροφή που έπεφτε από τον ουρανό, όταν οι Εβραίοι βρίσκονταν στην έρημο. ***ως ~ εξ ουρανού***: κτ έρχεται ως βοήθεια την κατάλληλη στιγμή και χωρίς να το περιμένουμε.

μανούβρα η: ❶ χειρισμός που κάνει ο οδηγός οχήματος για να το μετακινήσει, να αλλάξει κατεύθυνση κτλ. = ελιγμός: *Ο οδηγός πάρκαρε με πολλές μανούβρες.* ❷ (μτφ.) αδιαφανείς ενέργειες: *Η διάλυση της βουλής θεωρήθηκε φτηνή πολιτική ~.* **μανουβράρω**: (μτβ.).

> Από τη βενετική λ. *manuvra* «χειρωνακτική εργασία».

μαντήλα η: μεγάλο κομμάτι ύφασμα που καλύπτει το κεφάλι, τον λαιμό ή τους ώμους. **μαντήλι** το: ❶ μικρό κομμάτι ύφασμα για το σκούπισμα κυρίως της μύτης. ❷ μικρή μαντήλα.

μάντης ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που μπορεί να προβλέπει το μέλλον. **μαντεία** η: ❶ η ικανότητα που έχει κπ να προβλέπει το μέλλον. ❷ η πρόβλεψη του μάντη = προφητεία. **μαντεύω**: (μτβ.) ❶ προβλέπω το μέλλον. ❷ βρίσκω απάντηση σε αίνιγμα ή κάνω υπόθεση για κτ: *Άσε με να μαντέψω ποιος είσαι!* **μάντεμα** το. **μαντείο** το: ιερός χώρος στην αρχαιότητα όπου οι μάντεις προέβλεπαν το μέλλον. **μαντικός -ή -ό**.

μάντρα η: ❶ τοίχος που περιφράζει οικόπεδο. ❷ περιφραγμένο οικόπεδο όπου αποθηκεύονται υλικά οικοδομών ή μεταχειρισμένα αυτοκίνητα, και (συνεκδ.) η επιχείρηση που τα πουλάει. **μαντρώνω¹ -ομαι**: (μτβ.) κλείνω ένα μέρος με μάντρα.

μαντρί το: χώρος όπου φυλάσσονται ζώα, κυρίως κατσίκια και πρόβατα, κατά τη διάρκεια της νύχτας ή του χειμώνα. **μαντρώνω² -ομαι**: (μτβ.) ❶ κλείνω τα ζώα στο μαντρί. ❷ [προφ.] (μτφ.) περιορίζω κπ: *Κάποιος πρέπει να τον μαντρώσει στο σπίτι, για να διαβάσει.*

μαράζι το: μεγάλη στενοχώρια και αίσθημα κατάθλιψης = καημός: *Πέθανε από το ~ του χαμού του.* **μαραζώνω** (αμτβ.).

μαραθώνιος ο: ΑΘΛ αγώνισμα κατά το οποίο οι αθλητές διανύουν απόσταση 42 χιλιομέτρων (στην Ελλάδα, την απόσταση από τον Μαραθώνα μέχρι το Παναθηναϊκό Στάδιο). **μαραθώνιος -α -ο**: αυτός που είναι μεγάλης διάρκειας: *~ συζήτηση/διαπραγματεύσεις.* **μαραθωνοδρόμος** ο, η: αθλητής του μαραθωνίου.

μαραίνω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κτ να χάσει τη φρεσκάδα του. ❷ *παθ.* (αμτβ.) **α.** χάνω τη φρεσκάδα μου: *Τα λουλούδια μαράθηκαν.* **β.** (μτφ., για πρόσ.) χάνω τη ζωντάνια μου: *Κάθεται μαραμένος και δε μιλάει.* **μαρασμός** ο.

μαργαριτάρι το: ❶ πολύτιμος λίθος, ο οποίος στην αρχική του μορφή βρίσκεται μέσα σε όστρακο: *Φορούσε κολιέ με τρεις σειρές ~.* ❷ (μτφ.) γλωσσικό σφάλμα. **μαργαριταρένιος -α -ο**: μόνο στη σημ. 1.

μαριονέτα η: ❶ ξύλινη κούκλα που κπ κινεί τα μέλη της με τη βοήθεια νημάτων. ❷ [μειωτ.] άνθρωπος που ενεργεί κατευθυνόμενος από άλλους.

μάρκα η: ❶ η ονομασία της εταιρείας κατασκευής ενός προϊόντος και το αντίστοιχο χαρακτηριστικό σημάδι: *~ αυτοκινήτου/τσιγάρων.* ❷ πλαστικό συνήθως κέρμα για τυχερά παιχνίδια που ισοδυναμεί με ορισμένο ποσό: *Δεν παίζω άλλο, έχασα όλες τις μάρκες μου.* **μαρκάρω -ομαι**: ❶ σημειώνω: *Θα μαρκάρουμε τα ελαττωματικά προϊόντα.* ❷ ΑΘΛ εμποδίζω ή περιορίζω τον αντίπαλο παρακολουθώντας τον στενά: *~ στενά τον αντίπαλο.* **μαρκάρισμα** το.

μάρμαρο το: σκληρό πέτρωμα με χαρακτηριστική λάμψη που χρησιμοποιείται στη γλυπτική ή για την κατασκευή κτιρίων: *~ Πεντέλης. άγαλμα από ~. τα ελγίνεια ~.* **μαρμαρώνω** • μπ. *μαρμαρωμένος*: ❶ (αμτβ.) μένω ακίνητος από φόβο, κατάπληξη κτλ. ❷ (μτβ., στα παραμύθια) μετατρέπω κπ σε μάρμαρο. **μαρμάρινος -η -ο & -ένιος -α -ο. μαρμαράς** ο: τεχνίτης που δουλεύει το μάρμαρο. **μαρμαράδικο** το.

μάρσιπος ο: ❶ πτυχή του δέρματος, που μοιάζει με σάκο, στην εξωτερική πλευρά της κοιλιάς ορισμένων θηλαστικών (π.χ. του καγκουρό), όπου φυλάσσουν τα μικρά τους. ❷

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·237

ειδική θήκη για τη μεταφορά μωρού. **μαρσιποφόρο** το: ζώο που έχει μάρσιπο.

μαρτυρία η: ❶ διήγηση σε δικαστήριο όσων γνωρίζει κπ σχετικά με το θέμα της δίκης. ❷ σύνολο πληροφοριών που πιστοποιούν κτ: *Η αλληλογραφία της εποχής αποτελεί πολύτιμη ~ για την τότε ζωή.* **μαρτυρώ**[1] & **-άω -ούμαι**: (μτβ.) ❶ φανερώνω, κάνω γνωστό κτ μυστικό. ❷ πιστοποιώ, επιβεβαιώνω κπ: *Τα ευρήματα ~ ότι στην πόλη υπήρξε ζωή κατά την αρχαιότητα.* ❸ παθ. συναντώμαι: *Τα σύκα υπάρχουν στην Ελλάδα από παλιά - μαρτυρούνται και στον Όμηρο.* **μάρτυρας**[1] & [επίσ.] **μάρτυς** ο, η. **μαρτυρικός**[1] **-ή -ό**.

μαρτύριο το: ψυχική ή σωματική ταλαιπωρία = βασανιστήριο. **μαρτυρώ**[2] & **-άω**: (αμτβ.) ❶ υφίσταμαι μαρτύρια = βασανίζω: *Οι Εβραίοι μαρτύρησαν στα χέρια των ναζί.* ❷ δυσκολεύομαι και ταλαιπωρούμαι πολύ: *Μαρτύρησε, μέχρι να σπουδάσει τα παιδιά του.* **μάρτυρας**[2] ο, η: πρόσωπο που έχει βασανιστεί ή θανατωθεί για την πίστη, την ιδεολογία του κτλ. **μαρτυρικός**[2] **-ή -ό**. **μαρτυρικά** (επίρρ.).

μάσκα η: ❶ ειδική κατασκευή με την οποία καλύπτουμε το πρόσωπο ή μέρος του, για να μη μας αναγνωρίζουν ή για προστασία από κτ: *αποκριάτικη/χειρουργική ~. Οι ληστές φορούσαν μάσκες.* ❷ (μτφ.) ψεύτικη έκφραση προσώπου, που δεν αφήνει να φανούν τα πραγματικά συναισθήματα: *Φόρεσα μια ~ αισιοδοξίας πριν δω τον ασθενή.* ❸ καλλυντικό προσώπου ή μαλλιών. **μασκαράς** ο: ❶ πρόσωπο που μεταμφιέζεται. ❷ χαρακτηρισμός προσώπου που είναι πονηρός, απατεώνας = κατεργάρης. **μασκέ** (επίθ.) • άκλ.: μεταμφιεσμένος ή για μεταμφιεσμένους: *πάρτι ~.* **μασκαρεύω -ομαι** (μτβ.). **μασκαριλίκι** & **μασκαραλίκι** το: ανάρμοστη συμπεριφορά.

Το ουσ. *μάσκα* είναι δάνειο από το ιταλικό *masca*.

μάστιγα η: καταστροφή που πλήττει πολλούς ανθρώπους και αντιμετωπίζεται πολύ δύσκολα: *Τα ναρκωτικά/το έιτζ είναι η ~ του αιώνα.* **μαστίζω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ συμφορά πλήττοντας πολλούς ανθρώπους: *Οι λοιμώδεις νόσοι ~ την περιοχή.*

μαστίγιο το: λεπτό δερμάτινο λουρί με λαβή, με το οποίο δίνουμε χτυπήματα: *Χτυπά το άλογο με το ~.* **μαστιγώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ χτυπάω με μαστίγιο. ❷ (μτφ.) πέφτω με δύναμη πάνω σε κπ ή κτ: *Η βροχή μαστίγωνε το πρόσωπό του.* **μαστίγωση** η.

μάστορας ο • πληθ. ον. *μάστοροι* & *μαστόροι* & [λαϊκ.] τα *μαστόρια*: ❶ **α.** ειδικός τεχνίτης: *Φώναξα ~ να φτιάξει την κουζίνα.* **β.** ο επικεφαλής, ο πιο έμπειρος και εξειδικευμένος τεχνίτης: *Ξεκίνησε παραγιός και έγινε ~.* ❷ άνθρωπος που καταφέρνει να κάνει κτ πολύ καλά: *Είναι ~ στη δουλειά του/στην πολιτική.* ***βρίσκω τον ~ μου***: κπ καλύτερος από μένα με βάζει στη θέση μου. **μαστοριά** η: μεγάλη δεξιοτεχνία. **μαστόρεμα** το: επισκευή. **μαστορεύω**: κάνω μαστορέματα, όχι όμως επαγγελματικά. **μαστορική** η & **μαστοριλίκι** το: η δουλειά του τεχνίτη.

μαστός ο: ΑΝΑΤ το όργανο των θηλυκών θηλαστικών που παράγει γάλα.

μασχάλη η: ❶ ΑΝΑΤ κοιλότητα που σχηματίζεται ανάμεσα στον κορμό και στο μπράτσο. ❷ αντίστοιχο σημείο σε ρούχα: *μπλουζάκι με φαρδιές ~.* **μασχαλιαίος -α -ο**.

μασώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) **α.** πιέζω με τα δόντια μου και πολτοποιώ την τροφή: *Μάσα καλά το φαγητό σου!* **β.** κινώ επαναλαμβανόμενα τα σαγόνια, χωρίς να καταπίνω: *~ τσίχλα.* ***~ τα λόγια μου/τα ~***: διστάζω ή δε θέλω να μιλήσω καθαρά. ***δε ~***: δεν πιστεύω κτ ή δε φοβάμαι. ❷ (μτβ., για μηχάνημα) μπλοκάρω ή τσαλακώνω κτ: *Το βίντεο μάσησε την ταινία.* **μάσα** η: [λαϊκ.] φαγητό. **μάσηση** η. **μάσημα** το. **μασητήρας** ο: ΑΝΑΤ μυς σχετικός με τη μάσηση. **μασητικός -ή -ό**.

ματαιόδοξος -η -ο: αυτός που επιδεικνύεται στους γύρω του για κτ ασήμαντο και θέλει να τον θαυμάζουν. **ματαιόδοξα** (επίρρ.). **ματαιοδοξία** η.

ματαιοπονώ: (αμτβ.) κοπιάζω χωρίς να έχω το αναμενόμενο αποτέλεσμα, μάταια: *Ματαιοπονείς - δεν πρόκειται να την πείσεις!* **ματαιοπονία** η.

μάταιος -η -ο: αυτός που δεν έχει ελπίδα να πετύχει, που δε φέρνει αποτέλεσμα = άσκοπος: *~ προσπάθεια.* **ματαιώνω -ομαι**: (μτβ.) αποφασίζω να μην πραγματοποιηθεί ένα γεγονός προγραμματισμένο: *Ματαιώθηκε ο αγώνας λόγω της βροχόπτωσης.* **ματαίωση** η. **ματαιότητα** η: η ιδιότητα του μάταιου. **μάταια** & **ματαίως** (επίρρ.): χωρίς ελπίδα, άδικα. **μάτην**: μόνο στο ***εις ~***: [επίσ.] μάταια, αδίκως.

Η ΑΕ λ. *μάταιος* προέρχεται από το ουσ. *μάτη* «ανοησία».

μάρτυρας[1] → μαρτυρία
μάρτυρας[2] → μαρτύριο
μαρτυρία
μαρτυρικά → μαρτύριο
μαρτυρικός[1] → μαρτυρία
μαρτυρικός[2] → μαρτύριο
μαρτύριο
μαρτυρώ[1] → μαρτυρία
μαρτυρώ[2] → μαρτύριο
μάρτυς → μαρτυρία
μας → εγώ
μάσα → μασώ
μάσημα → μασώ
μάσηση → μασώ
μασητήρας → μασώ
μασητικός → μασώ
μάσκα
μασκαραλίκι → μάσκα
μασκαράς → μάσκα
μασκαρεύω → μάσκα
μασκαριλίκι → μάσκα
μασκέ → μάσκα
μάστιγα
μαστίγιο
μαστιγώνω → μαστίγιο
μαστίγωση → μαστίγιο
μαστίζω → μάστιγα
μάστορας
μαστόρεμα → μάστορας
μαστορεύω → μάστορας
μαστοριά → μάστορας
μαστόρια → μάστορας
μαστορική → μάστορας
μαστοριλίκι → μάστορας
μαστός
μασχάλη
μασχαλιαίος → μασχάλη
μασώ
μάταια → μάταιος
ματαιόδοξα → ματαιόδοξος
ματαιοδοξία → ματαιόδοξος
ματαιόδοξος
ματαιοπονία → ματαιοπονώ
ματαιοπονώ
μάταιος
ματαιότητα → μάταιος
ματαιώνω → μάταιος
ματαίως → μάταιος
ματαίωση → μάταιος
ματάκι → μάτι
μάτην → μάταιος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·238

μάτι
ματιά → μάτι
ματιάζω → μάτι
μάτιασμα → μάτι
ματς
μάτσο
ματσώνομαι → μάτσο
μάτωμα → ματώνω
ματώνω
μαύρα → μαύρος
μαυραγορίτης → μαύρος
μαυραγορίτισσα → μαύρος
μαύρη → μαύρος
μαυρίζω → μαύρος
μαυρίλα → μαύρος
μαύρισμα → μαύρος
μαύρο → μαύρος
μαύρος
μαυσωλείο
μαφία
μαφιόζα → μαφία
μαφιόζικα → μαφία
μαφιόζικος → μαφία
μαφιόζος → μαφία
μάχαιρα → μαχαίρι
μαχαίρι
μαχαιριά → μαχαίρι
μαχαίρωμα → μαχαίρι
μαχαιρώνω → μαχαίρι

μάτι το: ❶ ΑΝΑΤ όργανο του σώματος, που χρησιμεύει για να βλέπουμε. ***για τα ~ (του κόσμου)***: για να τηρηθούν τα προσχήματα. ***με το ~***: (για μέτρηση) περίπου. ***μπροστά στα ~ μου/με τα ίδια μου τα ~***: για κτ που το είδαμε οι ίδιοι. ❷ ο τρόπος με τον οποίο βλέπουμε κτ = βλέμμα, ματιά. ❸ ό,τι μοιάζει με μάτι: **α.** άνοιγμα από το οποίο μπορούμε να δούμε ή να περάσουμε κτ: ~ *πόρτας/βελόνας*. **β.** δίσκος σε ηλεκτρική κουζίνα, που παράγει θερμότητα = εστία. **γ.** σε φυτά, σημείο από το οποίο βγαίνουν νέοι βλαστοί ή λουλούδια. ❹ (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο εξετάζουμε ή προσεγγίζουμε κτ: *Έχει πολύ παρατηρητικό ~*. ***ένα τρίτο ~***: κπ που βλέπει κτ αντικειμενικά ή ένας επιπλέον κριτής. ❺ **α.** η κακή επίδραση που έχει πάνω σε κπ το κοίταγμα κπ με ζήλια, φθόνο ή θαυμασμό = μάτιασμα. **β.** κόσμημα ή χάντρα που φοράμε σε μωρά για προστασία από το μάτι στη σημ. 5α. **ματιά** η: = βλέμμα, μάτι (σημ. 2). **ματιάζω -ομαι**: (μτβ.) επηρεάζω κπ ή κτ αρνητικά κοιτάζοντάς το(ν) με ζήλια, φθόνο ή θαυμασμό. **μάτιασμα** το. **ματάκι** το: υποκορ. κυρ. στις σημ. 1 & 5β ή *πληθ.* ως τρυφερή προσφώνηση.

ματς το • άκλ.: ❶ αθλητικός αγώνας μεταξύ δύο ομάδων (κυρ. στο ποδόσφαιρο) ή ατόμων = αγώνας. ❷ (μτφ.) έντονος καβγάς.

μάτσο το: ❶ σύνολο από παρόμοια πράγματα δεμένα μεταξύ τους με τρόπο που να μπορεί να τα κρατήσει κπ με ένα χέρι: *ένα ~ μαϊντανός/χρήματα*. ❷ πλήθος πραγμάτων ή προσώπων. **ματσώνομαι**: [οικ.] (αμτβ.) αποκτώ πολλά χρήματα.

> Από το βενετικό *mazzo* «ραβδί, μπαστούνι».

ματώνω • μππ. *ματωμένος*: ❶ **α.** (μτβ.) προκαλώ αιμορραγία: *Του μάτωσε τη μύτη*. **β.** (αμτβ.) παθαίνω αιμορραγία: *Μάτωσε η μύτη του*. ❷ (μτφ.) **α.** (μτβ.) προκαλώ σε κπ ψυχικό, συναισθηματικό πόνο: *Μου μάτωσε την καρδιά ο χωρισμός μας*. **β.** (αμτβ.) πονάω ψυχικά, συναισθηματικά = πληγώνομαι. ❸ *μππ.* **α.** αυτός που είναι λερωμένος με αίμα: ~ *ρούχα*. **β.** αυτός που είναι σχετικός με αιματοχυσία: *τα ~ χρόνια του πολέμου*. **μάτωμα** το.

> Από το ΑΕ *αἱματῶ* (+ -ώνω).

μαύρος -η -ο: ❶ αυτός που έχει σκούρο χρώμα, όπως του κάρβουνου, της νύχτας ≠ άσπρος, λευκός: ~ *μαλλιά/μάτια/ρούχα*. ***ρίχνω ~ πέτρα (πίσω μου)***: φεύγω και δεν ξαναγυρίζω. ***ρίχνω μαύρο σε κπ***: καταψηφίζω κπ = μαυρίζω. ***~ χρυσός***: πετρέλαιο. ❷ αυτός που έχει πιο σκούρο χρώμα από το κανονικό ή το συνηθισμένο: ~ *ψωμί/κρασί/μπίρα*. ***κάνω κπ ~ στο ξύλο***: δέρνω κπ πολύ. ❸ **α.** αυτός που έχει σκούρο δέρμα όπως οι Αφρικανοί = νέγρος. **β.** αυτός που είναι σχετικός με τους μαύρους στη σημ. 3α: ~ *μουσική/πολιτισμός*. = νέγρικος. ❹ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ή προκαλεί δυστυχία: ~ *ζωή/ώρα*. ~ *σκέψεις*. ***τα βλέπω όλα μαύρα***: είμαι πολύ απαισιόδοξος. ***είμαι στις/έχω τις μαύρες μου***: νιώθω δυσάρεστα, χωρίς κέφι. ❺ αυτός που γίνεται παράνομα: ~ *χρήμα*. ~ *εργασία*. ***~ αγορά***: παράνομη πώληση προϊόντων σε τιμή μεγαλύτερη από την κανονική. **μαύρος** ο, **-η** η: = νέγρος. **μαύρο** το: το μαύρο χρώμα. **μαύρα** τα: τα μαύρα ρούχα. **μαυρίλα** η: η ιδιότητα του μαύρου, κυρ. στις σημ. 1, 2 και 4. **μαυρίζω** • μππ. *μαυρισμένος*: ❶ **α.** (αμτβ.) γίνομαι μαύρος ή πιο σκούρος: ~ *από τον ήλιο*. ***~ η ψυχή/καρδιά μου***: στενοχωριέμαι, λυπάμαι για κτ. **β.** (μτβ.) κάνω κτ ή κπ μαύρο ή πιο σκούρο: *Μαύρισαν τον τοίχο με τα βρόμικα χέρια τους*. ***~ κπ στο ξύλο***: δέρνω κπ πολύ. ❷ (αμτβ.) γίνομαι (πιο) σκοτεινός ή γεμίζω σύννεφα: ~ *ο ουρανός*. ❸ [οικ.] (μτβ.) ψηφίζω εναντίον. **μαύρισμα** το. **μαυραγορίτης** ο, **-ισσα** η.

μαυσωλείο το: τάφος με μορφή μεγαλοπρεπούς οικοδομήματος.

μαφία η: ❶ εγκληματική οργάνωση με παράνομες οικονομικές δραστηριότητες (διακίνηση ναρκωτικών κτλ.). ❷ (μτφ.) πρόσωπο που καταφέρνει αυτό που θέλει με εξυπνάδα, πονηριά: *Είναι μια ~ αυτός - όλους τους κάνει ό,τι θέλει!* **μαφιόζος** ο, **-α** η. **μαφιόζικος -η -ο**. **μαφιόζικα** (επίρρ.).

> Αρχικά η λ. *μαφία* αναφερόταν σε μυστική οργάνωση που δρούσε στη Σικελία και τις ΗΠΑ. Στη συνέχεια, όμως, κατέληξε να χαρακτηρίζει κάθε παρόμοια οργάνωση.

μαχαίρι το: εργαλείο με μεταλλική αιχμηρή λεπίδα και λαβή, που χρησιμοποιείται για να κόψουμε κτ ή ως όπλο. ***βρίσκομαι στα ~ με κπ***: έχω εχθρικές σχέσεις με κπ. ***βάζω το ~ στον λαιμό κπ***: πιέζω έντονα κπ. **μαχαιρώνω -ομαι**: (μτβ.) χτυπώ κπ με μαχαίρι. **μαχαίρωμα** το. **μαχαιριά** η: χτύπημα με ή τραύμα από μαχαίρι. **μάχαιρα** η: μαχαίρι, κυρίως μεγάλο.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·239

μάχη η: ❶ πολεμική σύγκρουση στρατών. ❷ αγώνας, αναμέτρηση: *Η ~ μεταξύ των δύο ομάδων ήταν εντυπωσιακή.* ❸ (μτφ.) έντονη προσπάθεια να πετύχει κπ κτ, κυρίως σε δύσκολες καταστάσεις: *Η ~ για την καταπολέμηση των ναρκωτικών συνεχίζεται.* **μάχομαι** • μόνο ενεστ. & πρτ.: ❶ (αμτβ.) συμμετέχω σε ένοπλη μάχη. ❷ (αμτβ.) αγωνίζομαι για κπ σκοπό. ❸ (μτβ.) αγωνίζομαι εναντίον προσώπου ή πράγματος: *~ την κοινωνική αδικία.* **μαχητής** ο, **-ήτρια** η. **μάχιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να μάχεται. **μαχόμενος -η -ο. μαχητικός -ή -ό. μαχητικά** (επίρρ.). **μαχητικότητα** η. **μαχητός -ή -ό**: αυτός τον οποίο μπορεί κπ να τον προσβάλει ή να τον αντικρούσει με νόμιμα μέσα: *~ τεκμήριο αθωότητας.*

με & (πριν από φωνήεν) **μ'** (πρόθ.): (+ αιτ.) δηλώνει ❶ συνοδεία ≠ χωρίς, δίχως: *Βγήκε βόλτα ~ τον αδερφό της.* ❷ τον τρόπο που κάνουμε κτ ≠ χωρίς, δίχως: *~ θάρρος/χάρη/μεγάλη ταχύτητα.* ❸ το μέσο ή το όργανο που χρησιμοποιούμε για να κάνουμε κτ ≠ χωρίς, δίχως: *Ήρθε ~ τρένο/πλοίο/τα πόδια. Έκοψε το κέικ ~ μαχαίρι.* ❹ την αιτία που μας προκαλεί κπ συναίσθημα = από: *Συγκινήθηκα ~ αυτά που άκουσα.* ❺ ιδιότητα, πράγμα κτλ. που έχει κπ ≠ χωρίς, δίχως: *άνθρωπος ~ πολλά ταλέντα/χρήματα/μαύρα μαλλιά.* ❻ σχέση, ομοιότητα, επικοινωνία, συμφωνία κτλ. με κπ ή κτ: *Μοιάζω/μιλάω/συμφωνώ ~ κπ.* ❼ το τελικό όριο χρονικού διαστήματος μέσα στο οποίο γίνεται κτ: *Κοιμάται πάντα δώδεκα ~ οκτώ.* ❽ το υλικό που περιέχει κτ ≠ χωρίς, δίχως: *μπουκάλι ~ λάδι.*

μεγαλείο το: ❶ κτ που είναι σπουδαίο, μεγαλοπρεπές κτλ. και προκαλεί θαυμασμό ή εντύπωση: *το ~ του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.* ❷ *πληθ.* δόξα και τιμές: *Κυνηγάει τον πλούτο και τα ~.* **μεγαλειώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

μεγαλειότατος ο, **-τάτη** η: τίτλος ή προσφώνηση βασιλιά ή αυτοκράτορα = μεγαλειότητα. **μεγαλειότητα** η.

μεγαλεπήβολος -η -ο: αυτός που έχει υψηλούς, σπουδαίους στόχους: *Έχει ~ σχέδια για το μέλλον.* **μεγαλεπήβολα** (επίρρ.).

> Η λ. *μεγαλεπήβολος* έχει καθιερωθεί να γράφεται με **-η**, παρόλο που προέρχεται από τη λ. *μεγαλεπίβολος* (*μέγας* + *ἐπιβάλλω*).

μεγαλο- & μεγαλό- & μεγαλ-: ως α΄ συνθ. δηλώνει ότι το β΄ συνθ. ❶ έχει μεγάλες διαστάσεις: *μεγαλόσωμος.* ❷ είναι μεγάλης ηλικίας: *μεγαλοδείχνω.* ❸ φέρει σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά ή τις ιδιότητές του: *μεγαλοαπατεώνας.*

μεγαλοπιάνομαι • αόρ. *μεγαλοπιάστηκα*: (αμτβ.) προσπαθώ να φαίνομαι ανώτερος, κυρίως κοινωνικά, από ό,τι είμαι: *Παντρεύτηκε γιατρό και ~!*

μεγαλόπνοος -η -ο: αυτός που είναι προϊόν υψηλής έμπνευσης: *Έχει ~ σχέδια για την περιοχή.*

μεγαλοπρεπής -ής -ές & **μεγαλόπρεπος -η -ο**: αυτός που επιβάλλεται και εντυπωσιάζει με το μέγεθος και τη λαμπρότητά του: *~ τελετή.* ☞ σχ. **αγενής**. **μεγαλοπρεπώς** & **μεγαλόπρεπα** (επίρρ.). **μεγαλοπρέπεια** η.

μεγάλος -η -ο • *μεγαλύτερος, μέγιστος*: ≠ μικρός ❶ αυτός που οι διαστάσεις, η ισχύς ή η έντασή του ξεπερνούν τον μέσο όρο: *~ δωμάτιο/ταχύτητα/απόσταση/θόρυβος/δύναμη.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει προχωρημένη ηλικία ή έχει ενηλικιωθεί: *Τα παιδιά πρέπει να σέβονται τους μεγάλους.* ❸ αυτός που έχει μεγάλη αξία, ξεχωρίζει ιδιαίτερα: *Είναι ~ ποιητής, με διεθνή αναγνώριση.* **~ Εβδομάδα**: η εβδομάδα πριν από την Κυριακή του Πάσχα. **μεγαλώνω** • μπτ. *μεγαλωμένος*: ❶ (αμτβ.) γίνομαι (πιο) μεγάλος ≠ μικραίνω: *Τα παιδιά μεγαλώνουν γρήγορα!* ❷ (μτβ.) κάνω κτ (πιο) μεγάλο ή κάνω κπ να φαίνεται (πιο) μεγάλος ≠ μικραίνω: *~ την επιχείρηση. Τα γένια τον μεγαλώνουν.* ❸ (μτβ.) ανατρέφω παιδί: *Η αδερφή του ~ τα ορφανά.* ❹ (αμτβ.) περνώ την παιδική μου ζωή: *~ μες στη φτώχεια.* **μεγάλωμα** το. **μεγαλίστικος -η -ο**: αυτός που ταιριάζει σε κπ μεγάλο στη σημ. 2. **μεγαλίστικα** (επίρρ.). ☞ σχ. **μέγας**.

μεγαλουργώ: (αμτβ.) επιτυγχάνω κτ μεγάλο,

Σύνθετα με μεγαλο-

μεγάλες διαστάσεις	*σε μεγάλο βαθμό*		
μεγαλογράμματος	μεγαλοαστός	μεγαλοκτηματίας	μεγαλούπολη
	μεγαλοβιομήχανος	μεγαλομανής	μεγαλοφυής
μεγάλη ηλικία	μεγαλογιατρός	μεγαλομανία	μεγαλοφυΐα
μεγαλοκοπέλα	μεγαλοδικηγόρος	μεγαλομάρτυρας	μεγαλοφυώς
	μεγαλοεπιχειρηματίας	μεγαλομέτοχος	μεγαλοφώνως
	μεγαλόκαρδος	μεγαλοποιώ	μεγαλοψυχία
		μεγαλόστομος	μεγαλόψυχος

μάχη
μαχητής → μάχη
μαχητικά → μάχη
μαχητικός → μάχη
μαχητικότητα → μάχη
μαχητός → μάχη
μαχήτρια → μάχη
μάχιμος → μάχη
μάχομαι → μάχη
μαχόμενος → μάχη
με → εγώ
με
μέγα → μέγας
μεγαλ- → μεγαλο-
μεγαλείο
μεγαλειοτάτη → μεγαλειότατος
μεγαλειότατος
μεγαλειώδης → μεγαλείο
μεγαλεπήβολα → μεγαλεπήβολος
μεγαλεπήβολος
μεγάλη → μέγας
μεγαλίστικα → μεγάλος
μεγαλίστικος → μεγάλος
μεγαλο-
μεγαλό- → μεγαλο-
μεγαλοαπατεώνας → μεγαλο-
μεγαλοαστός → μεγαλο-
μεγαλοβιομήχανος → μεγαλο-
μεγαλογιατρός → μεγαλο-
μεγαλογράμματος → μεγαλο-
μεγαλοδείχνω → μεγαλο-
μεγαλοδικηγόρος → μεγαλο-
μεγαλοεπιχειρηματίας → μεγαλο-
μεγαλόκαρδος → μεγαλο-
μεγαλοκοπέλα → μεγαλο-
μεγαλοκτηματίας → μεγαλο-
μεγαλομανής → μεγαλο-
μεγαλομανία → μεγαλο-
μεγαλομάρτυρας → μεγαλο-
μεγαλομέτοχος → μεγαλο-
μεγαλοπιάνομαι
μεγαλοπιάστηκα → μεγαλοπιάνομαι
μεγαλόπνοος
μεγαλοποιώ → μεγαλο-
μεγαλόπρεπα → μεγαλοπρεπής
μεγαλοπρέπεια → μεγαλοπρεπής
μεγαλοπρεπής
μεγαλόπρεπος → μεγαλοπρεπής
μεγαλοπρεπώς → μεγαλοπρεπής
μεγάλος
μεγαλόστομος → μεγαλο-
μεγαλόσωμος → μεγαλο-
μεγαλούπολη → μεγαλο-
μεγαλούργημα → μεγαλουργώ
μεγαλουργώ
μεγαλοφέρνω → σχ. φέρνω
μεγαλοφυής → μεγαλο-
μεγαλοφυΐα → μεγαλο-
μεγαλοφυώς → μεγαλο-
μεγαλοφώνως → μεγαλο-
μεγαλοψυχία → μεγαλο-
μεγαλόψυχος → μεγαλο-
μεγάλωμα → μεγάλος
μεγαλώνω → μεγάλος

μέγαρο
μέγας → μεγάλος
μέγας
μέγεθος
μεγέθυνση → μέγεθος
μεγεθυντικά → μέγεθος
μεγεθυντικό → μέγεθος
μεγεθυντικός → μέγεθος
μεγεθύνω → μέγεθος
μεγεθυσμένος → μεγεθύνω
*μεγενθύνω → σχ. μέγεθος
μέγιστος → μεγάλος
μεζεδάκι → μεζές
μεζεκλίκι → μεζές
μεζελίκι → μεζές
μεζές
μεζούρα
μεθ' → μετά[1]
μεθ- → μετα-
μεθαυριανός → μεθαύριο
μεθαύριο
μεθεόρτιος → μετα-
μέθη
μεθόδευση → μέθοδος
μεθοδεύω → μέθοδος
μεθοδικά → μέθοδος
μεθοδικός → μέθοδος
μεθοδολογία
μεθοδολογικά → μεθοδολογία
μεθοδολογικός → μεθοδολογία
μέθοδος
μεθοριακός → μεθόριος
μεθόριος
μέθυσα → μεθώ
μεθύσι → μέθη
μεθυσμένος → μεθώ
μέθυσος → μέθη
μεθύστακας → μέθη
μεθυστικά → μέθη
μεθυστικός → μέθη
μεθώ → μέθη
μείγμα

σπουδαίο: *Μεγαλούργησε πάλι, το νέο του βιβλίο είναι εξαιρετικό!* **μεγαλούργημα** το.

μέγαρο το: μεγάλο και επιβλητικό κτίριο: *δικαστικό/προεδρικό ~.*

μέγας μεγάλη μέγα: = μεγάλος ❶ (συνήθ. ως προσωνυμία) αυτός που είναι σημαντικός: *~ Αλέξανδρος. ~ είσαι, Κύριε, και θαυμαστά τα έργα σου!* ❷ (σε τοπωνύμια) αυτός που έχει μεγάλες διαστάσεις: *Μέγα Σπήλαιο.* ❸ (για έμφαση) μεγάλος: *~ σφάλμα.*

> Από το ΑΕ *μέγας* προέρχονται διάφορες λ., όπως *μεγάλος, μέγεθος,* καθώς και τα παράγωγα ή σύνθετα αυτών.

μέγεθος το: ❶ το πόσο μεγάλος ή μικρός είναι κπ ή κτ: *~ σώματος/κατασκευής/χώρου.* ***φυσικό ~***: **α.** κανονικές διαστάσεις προσώπου ή πράγματος σε μορφή αναπαράστασης: *άγαλμα σε φυσικό ~.* **β.** ΦΥΣ φυσική ιδιότητα που μπορεί να εκφραστεί ποσοτικά και έχει ορισμένη μονάδα μέτρησης (π.χ. ταχύτητα, πίεση κτλ.). ❷ ΜΑΘ σύνολο υπολογισμένο με συγκεκριμένο σύστημα μονάδων: *μαθηματικά/οικονομικά ~.* ❸ βαθμός έντασης, ποσότητας, ποιότητας ή σπουδαιότητας: *το ~ της καταστροφής/ευφυΐας.* ❹ τυποποιημένες διαστάσεις ρούχου (σε διαβαθμισμένη σειρά): *Στις φούστες φοράει ~ 46.* **μεγεθύνω -ομαι** • πρτ. & αόρ. *μεγέθυνα,* παθ. αόρ. *μεγεθύνθηκα,* μπτ. *μεγεθυ(σ)μένος*: (μτβ.) αυξάνω το μέγεθος: *~ φωτογραφία. Το μικροσκόπιο ~ τα δείγματα.* **μεγέθυνση** η. **μεγεθυντικός -ή -ό. μεγεθυντικά** (επίρρ.). **μεγεθυντικό** το: ουσιαστικό που παράγεται από άλλο ουσιαστικό και μεγεθύνει τη σημασία του. ☞ σχ. **μέγας.**

> Οι τ. *μεγενθύνω, μεγένθυνση* κτλ. (με -ν-) είναι λανθασμένοι, παρά τη συχνή τους εμφάνιση.

μεζές ο: ❶ πικάντικο φαγητό, σε μικρά συνήθως κομμάτια, που συνοδεύει κρασί, μπίρα κτλ. ή σερβίρεται ως ορεκτικό. ❷ πολύ μικρή ποσότητα από φαγητό: *Πήρα έναν ~, ίσα για να δοκιμάσω.* **μεζεδάκι** το: υποκορ. κυρ. στη σημ.1. **μεζε(κ)λίκι**: πολύ νόστιμος μεζές.

> Η λ. *μεζές* προέρχεται από το τουρκ. *meze.*

μεζούρα η: ❶ ταινία μέτρησης (κυρ. στη ραπτική) με σημειωμένες αριθμητικές υποδιαιρέσεις του μέτρου. ❷ μικρό δοχείο μέτρησης για τον υπολογισμό ποσότητας υγρού και η αντίστοιχη ποσότητα: *μία ~ βότκα.*

μεθαύριο (επίρρ.): την ημέρα μετά την αυριανή. **μεθαυριανός -ή -ό.**

μέθη η: = μεθύσι ❶ κατάσταση ζάλης και έλλειψης συγκέντρωσης ή συντονισμού των κινήσεων και της ομιλίας λόγω υπερβολικής κατανάλωσης οινοπνεύματος ≠ νηφαλιότητα: *Συνελήφθη, γιατί οδηγούσε σε κατάσταση ~.* ❷ (μτφ.) κατάσταση έντονης ψυχικής ευφορίας: *η ~ της επιτυχίας/της νίκης.* **μεθώ & -άω** • αόρ. *μέθυσα,* μπτ. *μεθυσμένος*: ❶ (αμτβ.) βρίσκομαι ή φτάνω σε κατάσταση μέθης: (& μτφ.) *~ από χαρά/έρωτα.* ❷ (μτβ.) προκαλώ μέθη σε κπ: (& μτφ.) *Το άρωμά της σε ~.* **μέθυσος** ο: πρόσωπο που πίνει και μεθάει συχνά = μπεκρής, μεθύστακας. **μεθύσι** το. **μεθυστικός -ή -ό**: κυρ. με τη σημ. 2. **μεθυστικά** (επίρρ.). **μεθύστακας** ο: μέθυσος.

> Από το ΑΕ *μέθη* (< *μεθύω*).

μεθοδολογία η: ❶ σύνολο μεθόδων για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: *~ υλοποίησης έργου.* ❷ κλάδος της Λογικής που μελετά τις μεθόδους της επιστημονικής έρευνας. **μεθοδολογικός -ή -ό. μεθοδολογικά** (επίρρ.).

μέθοδος η: ❶ ο ιδιαίτερος τρόπος, η σειρά ενεργειών που εφαρμόζονται για να πραγματοποιηθεί κτ: *~ εργασίας/διδασκαλίας. ανάπτυξη/εφαρμογή μεθόδου.* ❷ σύνολο κανόνων και διαδικασιών που ακολουθούνται στην επιστημονική μελέτη φαινομένου ή προβλήματος: *επαγωγική/συγκριτική ~.* ❸ βιβλίο εκμάθησης με συγκεκριμένη τεχνική διδασκαλίας: *~ άνευ διδασκάλου.* **μεθοδικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται ή ενεργεί με μέθοδο: *~ μελέτη/επιστήμονας.* **μεθοδικά** (επίρρ.). **μεθοδεύω -ομαι**: (μτβ.) οργανώνω και εκτελώ κτ με μέθοδο (συνήθ. με αρνητ. σημ.): *~ την απόλυσή του.* **μεθόδευση** η.

> Από το ΑΕ *μέθοδος* (*μετά* + *οδός*) «καταδίωξη». Με τη σημερινή σημ. τη χρησιμοποίησε πρώτος ο Πλάτων.

μεθόριος η: τα σύνορα μεταξύ δύο κρατών: *ελληνοβουλγαρική ~.* **μεθοριακός -ή -ό.**

μείγμα το: ❶ ό,τι προέρχεται από ανάμειξη δύο ή περισσότερων συστατικών: *~ ζάχαρης και αυγών.* ❷ ΧΗΜ σώμα που προέρχεται από την ανάμειξη δύο ή περισσότερων συστατικών,

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·241

τα οποία διατηρούν τις αρχικές τους ιδιότητες χωρίς χημική αλληλεπίδραση = κράμα. ❸ (μτφ.) ό,τι προέρχεται από ανάμειξη διαφορετικών στοιχείων: *Η ομιλία του ήταν ένα ~ εθνικιστικών και θρησκευτικών προκαταλήψεων.* **μεικτός -ή -ό**: αυτός που προήλθε από δύο ή περισσότερα διαφορετικά στοιχεία: **~ *αριθμός***: ΜΑΘ αριθμός που αποτελείται από ακέραιο και κλάσμα. **~ *γάμος***: γάμος μεταξύ ατόμων διαφορετικής φυλής, θρησκείας, εθνικότητας. **μεικτά** (επίρρ.). **μείξη** η: ❶ σύνθεση διαφορετικών στοιχείων = ανάμειξη: *Η ~ κειμένου και εικόνων κάνει πιο κατανοητές τις οδηγίες.* ❷ ΤΕΧΝΟΛ ταυτόχρονη εγγραφή ή αναπαραγωγή ηχητικών σημάτων από διάφορες πηγές = μιξάζ. **μείκτης** ο: συσκευή μείξης ακουστικών ή οπτικών σημάτων.

> Οι λ. που προέρχονται από το ΑΕ *μείγνυμι* και τα παράγωγά του (*μείξη, μείγμα κτλ.*) εμφανίζονται συχνά με δύο γραφές (-ει- & -ι-) που δικαιολογούνται ετυμολογικά. Η γραφή με -ει- πλέον επικρατεί. Συνεχίζουν, όμως, να γράφονται με -ι- οι λ. *μιγάς, αμιγής* και όσες νεότερες προέρχονται από άλλες πηγές (π.χ. *μιξάζ* από το γαλλ. *mixage*).

μείζων -ων -ον: [επίσ.] μεγαλύτερος ≠ ελάσσων: *~ εκλογική περιφέρεια. ~ πρόβλημα/θέμα. μείζονος σημασίας* ≠ ήσσων.

> Από το ΑΕ *μείζων*, συγκρ. του *μέγας*.

μειοδοτώ: (αμτβ.) προσφέρω σε δημοπρασία χαμηλότερη τιμή για την απόκτηση αντικειμένου ή την εκτέλεση έργου ≠ πλειοδοτώ. **μειοδοσία** η. **μειοδότης** ο, **-τρια** η. **μειοδοτικός -ή -ό**. **μειοδοτικά** (επίρρ.).

μείον[1] (πρόθ.): εισάγει τον αριθμό που αφαιρούμε από έναν άλλο = πλην ≠ συν, και: *Δέκα ~ τρία ίσον εφτά.* **μείον[2]** (επίρρ.): σε κακή οικονομική κατάσταση, με περισσότερα έξοδα από έσοδα: *Το ταμείον είναι ~.* **μείον** το: ❶ λεκτική απόδοση για το σύμβολο της αφαίρεσης και το πρόσημο των αρνητικών αριθμών. ❷ σημείο που κρίνεται αρνητικό για μια κατάσταση = μειονέκτημα ≠ συν: *τα ~ και τα συν της πρότασης.* **μειώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ λιγότερο ή μικρότερο = ελαττώνω, λιγοστεύω, περιορίζω ≠ αυξάνω: *~ ποσότητα/συχνότητα/ένταση/διαστάσεις.* ❷ παρουσιάζω κτ ως λιγότερο σημαντικό από ό,τι είναι: *Ο πολιτικός προσπάθησε να μειώσει το θέμα.* ❸ φέρομαι σε κπ σαν να είναι κατώτερος από ό,τι είναι: *Δε σου επιτρέπω να με ~ και να με προσβάλλεις!* **μειωμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): ❶ αυτός που έχει κτ σε μικρότερο βαθμό από τον μέσο όρο: *άτομα με ~ ικανότητα ακοής ή όρασης.* ❷ αυτός του οποίου το κύρος έχει πληγεί: *Νιώθει ~ μετά την προσβολή που του έκανες.* **μείωση** η. **μειωτέος -α -ο. μειωτέος** ο: ΜΑΘ ο αριθμός από τον οποίο αφαιρείται άλλος. **μειωτικός -ή -ό**: αυτός που μειώνει, κυρ. στη σημ. 3. **μειωτικά** (επίρρ.).

μειονεκτώ: (αμτβ.) βρίσκομαι σε χειρότερη ή κατώτερη θέση, είμαι χειρότερος ή κατώτερος από κπ ή κτ άλλο = υστερώ ≠ πλεονεκτώ: *~ ως προς την εμφάνιση, αλλά είναι καλύτερος ηθοποιός.* **μειονέκτημα** το: ατέλεια, έλλειψη ή ελάττωμα ≠ πλεονέκτημα. **μειονεκτικός -ή -ό. μειονεκτικά** (επίρρ.). **μειονεξία** η: η ιδιότητα του μειονεκτικού.

> Από το ΑΕ *μειονεκτῶ* «έχω πολύ λίγο» (*μεῖον* + *-εκτῶ* < *ἔχω*).

μειονότητα η: ομάδα ανθρώπων με κοινά φυλετικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά, γλωσσικά κτλ. στοιχεία, που τους διαφοροποιούν από τον κυρίως πληθυσμό της χώρας όπου ζουν: *εθνική/θρησκευτική/~.* **μειονοτικός -ή -ό.**

μειοψηφώ: (αμτβ.) ≠ πλειοψηφώ ❶ παίρνω λιγότερες ψήφους από κπ άλλο. ❷ *πληθ.* είμαστε λιγότεροι από άλλους: *Οι νέοι ~ στη συγκέντρωση αυτή.* **μειοψηφία** η: ≠ πλειοψηφία ❶ ο μικρότερος αριθμός ψήφων υπέρ ή κατά πρότασης ή υποψηφίου σε ψηφοφορία, και (συνεκδ.) αυτό(ς) που τις αντιπροσωπεύει: *Απορρίφθηκε με ~ μόλις μίας ψήφου. η ~ της Βουλής.* ❷ μικρό τμήμα συνόλου: *Μια μικρή ~ εργαζομένων αντιδρά στα νέα μέτρα.* **μειοψηφικός -ή -ό.**

μελαγχολία η: ❶ κατάσταση έντονης θλίψης και κακής διάθεσης. ❷ ΨΥΧΟΛ κατάσταση έντονης κατάθλιψης. **μελαγχολώ**: (αμτβ. & μτβ.) νιώθω ή κάνω κπ να νιώσει μελαγχολία. **μελαγχολικός -ή -ό. μελαγχολικά** (επίρρ.).

μελα(μ)ψός -ή -ό: αυτός που έχει πολύ σκούρο δέρμα.

> Ο τ. *μελαψός* προέρχεται από το *μελαμψός* με αποβολή του <μ> πριν το <ψ>, ενώ ο τ. *μελαμψός* από το μσν. *μελαμψός* (από το **μελανοψός*, σύνθ. από τα *μέλας* «μαύρος» + *ὄψις* «όψη»).

μελάνι το & [επίσ.] **μελάνη** η: ❶ χρωματιστό υγρό για γράψιμο, σχέδιο ή εκτύπωση: *πένα*

μείζων
μεικτά → μείγμα
μείκτης → μείγμα
μεικτός → μείγμα
μείξη → μείγμα
μειοδοσία → μειοδοτώ
μειοδότης → μειοδοτώ
μειοδοτικά → μειοδοτώ
μειοδοτικός → μειοδοτώ
μειοδότρια → μειοδοτώ
μειοδοτώ
μείον → μείον[1]
μείον[1]
μείον[2] → μείον[1]
μειονέκτημα → μειονεκτώ
μειονεκτικά → μειονεκτώ
μειονεκτικός → μειονεκτώ
μειονεκτώ
μειονεξία → μειονεκτώ
μειονότητα
μειονοτικός → μειονότητα
μειοψηφία → μειοψηφώ
μειοψηφικός → μειοψηφώ
μειοψηφώ
μειωμένος → μείον[1]
μειώνω → μείον[1]
μείωση → μείον[1]
μειωτέος → μείον[1]
μειωτικά → μείον[1]
μειωτικός → μείον[1]
μελαγχολία
μελαγχολικά → μελαγχολία
μελαγχολικός → μελαγχολία
μελαγχολώ → μελαγχολία
μελαμψός
μελάνη → μελάνι
μελάνι
μελανιά → μελανός
μελανιάζω → μελανός
μελάνιασμα → μελανός

μελανίνη
μελανός
μέλας → σχ. μελανός
μελαχρινή → μελαχρινός
μελαχρινός
μελαψός → μελαμψός
μέλει
μελένιος → μέλι
μελέτη → μελετώ
μελετηρός → μελετώ
μελετητής → μελετώ
μελετήτρια → μελετώ
μελετώ
μέλημα → μέλει
μελής → μέλι
μελί → μέλι
μέλι
μέλισσα
μελίσσι → μέλισσα
μέλλει
μέλλεται → μέλλει
μέλλον
μέλλοντας → μέλλον
μελλοντικά → μέλλον
μελλοντικός → μέλλον
μέλλων → μέλλον
μελό
μελόδραμα
μελοδραματικά → μελόδραμα
μελοδραματικός → μελόδραμα
μελοδραματισμός → μελόδραμα

και ~. *~ για στιλό/εκτυπωτή.* ❷ σκούρο υγρό που εκκρίνουν οι σουπιές, τα χταπόδια, τα καλαμάρια κτλ. ☞ σχ. **μελανός**.

μελανίνη η: ΒΙΟΛ ουσία του οργανισμού, η ποσότητα της οποίας καθορίζει το χρώμα του δέρματος, των μαλλιών και των ματιών.

μελανός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει χρώμα μεταξύ σκούρου μπλε και μαύρου. ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται ως δυσάρεστος ή αρνητικός: *Το ~ σημείο της ιστορίας είναι ότι τραυματίστηκε.* **μελανιά** η: ❶ μελανό σημάδι στο σώμα κπ από χτύπημα = [επίσ.] μώλωπας. ❷ λεκές από μελάνι. **μελανιάζω**: ❶ (αμτβ.) γίνομαι μελανός: *Μελάνιασαν τα χείλη μου από το κρύο.* ❷ (μτβ.) προκαλώ μελανιές σε κπ. **μελάνιασμα** το.

> Από το ελνστ. *μελανός* (από το ΑΕ *μέλας* «μαύρος»). Από την ίδια λ. προέρχονται οι λ. *μελάνι* (< *μελάνιον*, υποκορ. του *μέλας*) και *μελάνη* (με μεταπλασμό σε θηλ. λόγω της κατάληξης). Σήμερα η λ. **μέλας** χρησιμοποιείται κυρ. σε στερεότυπες εκφρ. (*μέλας ζωμός, Μέλας Δρυμός*).

μελαχρινός -ή -ό: αυτός που έχει σκούρο δέρμα και μαλλιά. **μελαχρινός** ο, **-ή** η.

> **Προσοχή**! Γράφεται με -ι- και όχι με -οι- επειδή προέρχεται από το ελνστ. *μελαγχρινός* (< ΑΕ *μελάγχρους*, σύνθ. από τα *μέλας* + *χρώς* «επιδερμίδα»).

μέλει • μόνο ενστ. & πρτ.: *απρόσ.* ενδιαφέρει, απασχολεί: *Καθόλου δε με ~ αν θα έρθεις μαζί μας.* **μέλημα** το: κπ ή κτ που φροντίζουμε = έγνοια, φροντίδα: *κύριο/βασικό/πρωταρχικό ~.*

> **Προσοχή** στα ομόηχα *μέλει, μέλλει* & *μέλι*!

μελετώ & -άω -ιέμαι & -ώμαι: (μτβ.) ❶ (& με παράλ. αντικ.) διαβάζω προσεκτικά και επίμονα, προσπαθώντας να καταλάβω ή να μάθω κτ: *~ τα μαθήματά μου/πιάνο. ~ εντατικά για τις εξετάσεις.* ❷ εξετάζω κτ ή κπ επίμονα και με λεπτομέρεια: *~ τη συμπεριφορά των εντόμων.* ❸ [οικ.] συζητώ για κπ: *Μπήκε πάνω που τον μελετούσαμε!* ❹ (+να) σκοπεύω: *~ να φύγω στο εξωτερικό.* **μελέτη** η: ❶ προσεκτικό και επίμονο διάβασμα. ❷ **α.** επιστημονική έρευνα σε κπ θέμα: *Αφιερώθηκε στη ~ του βυζαντινού πολιτισμού.* **β.** επιστημονική εργασία, πόρισμα έρευνας σε κπ θέμα: *Συγγράφω/δημοσιεύω ~.* ❸ τα σχέδια και οι προδιαγραφές που αφορούν στην κατασκευή έργου: *αρχιτεκτονική/στατική/τεχνική ~.* **μελετητής** ο, **μελετήτρια** η: αυτός που ασχολείται με τη μελέτη στη σημ. 2α. **μελετηρός -ή -ό**: αυτός που του αρέσει η μελέτη και μελετά πολύ.

μέλι το: ❶ κίτρινη και πολύ γλυκιά ουσία που παράγουν οι μέλισσες. ❷ (μτφ.) καθετί πολύ γλυκό ή ευχάριστο: *~ έχει και δεν ξεκολλάς από κοντά του;* **μελής -ιά -ί**: αυτός που έχει το χρώμα του μελιού. **μελί** το. **μελένιος -α -ο**: αυτός που είναι από μέλι ή γλυκός σαν μέλι. ☞ σχ. **μέλει**.

μέλισσα η: έντομο που παράγει μέλι και κερί. **μελίσσι** το: ❶ σμήνος μελισσών που ζουν στην ίδια κυψέλη. ❷ *πληθ.* τόπος με πολλές κυψέλες. ❸ (μτφ.) πλήθος που κάνει πολύ θόρυβο: *το ~ των διαδηλωτών.*

μέλλει • μόνο ενστ. & πρτ.: *απρόσ.* ❶ πρόκειται να: *Τι ~ γενέσθαι;* (να γίνει). ❷ *συνήθ. πρτ.* είναι μοιραίο να: *Έμελλε να είναι η τελευταία του σκηνή αυτή.* **μέλλεται** • μόνο ενστ. & πρτ.: *απρόσ.* πρόκειται να: *Τι άλλο μας ~ να ζήσουμε!* ☞ σχ. **μέλει**.

μέλλον το: ❶ ο χρόνος που ακολουθεί το παρόν: *άμεσο/κοντινό/εγγύς ~. Τι θα συμβεί στο ~;* ❷ τα γεγονότα που πρόκειται να συμβούν: *το ~ κανείς δεν το ξέρει.* ❸ ό,τι πρόκειται να συμβεί σε κπ ή κτ: *το ~ της εταιρείας.* ❹ προοπτική: *Δεν έχει ~ αυτή η σχέση.* **μελλοντικός -ή -ό. μελλοντικά** (επίρρ.). **μέλλων -ουσα -ον. μέλλοντας** ο: ΓΛΩΣΣ χρόνος του ρήματος που δηλώνει μελλοντική ενέργεια ή κατάσταση.

μελό το • άκλ.: ❶ [μειωτ.] καλλιτεχνικό έργο χαμηλής ποιότητας με συγκινητικό περιεχόμενο: *δακρύβρεχτο ~.* (& ως επίθ.): *~ ταινία/ιστορία.* ❷ (μτφ.) αντίστοιχη κατάσταση ή συμπεριφορά = μελόδραμα: *~ κατάντησε η ζωή μας!*

> Από το γαλλ. *mélo*, σύντμηση της λ. *mélodrame* «μελόδραμα», η οποία αποτελεί ελληνογενή όρο, σύνθ. από το *mélo* (< *μέλος* «μουσική») + *drame* (< *δρᾶμα*).

μελόδραμα το: ❶ θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο που αφηγείται δυσάρεστα γεγονότα και παρουσιάζει έντονα συναισθήματα: *~ με θέμα τις κοινωνικές αδικίες.* ❷ δραματικό θεατρικό έργο με μουσική και τραγούδια = λυρικό θέατρο, όπερα. ❸ (μτφ.) κατάσταση ή

συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από συναισθηματική υπερβολή: *Παίζει ~ όποτε δεν της κάνουν το χατίρι.* **μελοδραματικός -ή -ό. μελοδραματικά** (επίρρ.). **μελοδραματισμός** ο: μελοδραματική συμπεριφορά ή ενέργεια. ☞ σχ. **μελό**.

μέλος[1] το: ❶ πρόσωπο, κράτος, ομάδα κτλ. που ανήκει σε οργανωμένο σύνολο: *~ επιτροπής/συλλόγου. κράτος ~. απλό/επίτιμο/πλήρες ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* καθένα από τα άνω και κάτω άκρα του σώματος: *Μούδιασαν τα μέλη μου.* ❸ ΜΑΘ ***μέλη εξίσωσης*** ή ***ανισότητας***: καθένα από τα μέρη που βρίσκονται αριστερά και δεξιά του συμβόλου ισότητας ή ανισότητας.

μέλος[2] το: [επίσ.] μελωδία. **μελωδία** η: ❶ ΜΟΥΣ διαδοχή μουσικών φθόγγων με συγκεκριμένο ρυθμό και ευχάριστο άκουσμα: *ρυθμός, αρμονία και ~.* ❷ μουσική σύνθεση με βασικό χαρακτηριστικό τη μελωδία στη σημ. 1: *~ του '70.* **μελωδικός -ή -ό. μελωδικά** (επίρρ.). **μελωδικότητα** η: μουσικότητα. **μελωδός** ο: συνθέτης βυζαντινών εκκλησιαστικών ύμνων.

μεμβράνη η: ❶ ΒΙΟΛ λεπτό στρώμα ιστού που συνδέει ή καλύπτει μέρη του σώματος του ανθρώπου ή των ζώων: *~ συνδέει τα δάχτυλα των ποδιών της πάπιας.* ❷ λεπτό κατεργασμένο δέρμα ζώου ή ειδικό χαρτί για διάφορες χρήσεις: *~ ταμπούρλου/πολύγραφου.* ❸ ΤΕΧΝΟΛ πολύ λεπτό κομμάτι μετάλλου.

μεμονωμένος -η -ο: αυτός που ξεχωρίζει από τους άλλους, που δεν μπαίνει σε γενικό κανόνα: *~ γεγονός/περίπτωση.* **μεμονωμένα** (επίρρ.).

> Μπ. του ΑΕ ρ. *μονῶ*, από το οποίο προέρχεται και η λ. *μονώνω*.

μέμφομαι • αόρ. *μέμφθηκα*: [επίσ.] (μτβ.) κατηγορώ, επικρίνω κπ για κτ: *~ τους πολιτικούς για υποκρισία.* **μομφή** η: [επίσ.] έκφραση επίκρισης, δυσμενούς κριτικής από κπ για κπ: *Διατυπώνω ~ εναντίον κπ.* **μεμπτός -ή -ό**: [επίσ.] αυτός που είναι άξιος μομφής ≠ άμεμπτος.

μένος το: έντονη διάθεση για επίθεση, βία εναντίον κπ = μανία, οργή: *εθνικιστικό/θρησκευτικό ~. Τον χτύπησαν με φοβερό ~.*

> Από το ΑΕ *μένος* «δύναμη, λύσσα στη μάχη». Από την ίδια λ. σώζεται και ο τ. *μένεα* (πληθ.) μόνο στη στερεότυπη έκφρ. ***πνέω τα μένεα*** (είμαι εξοργισμένος με κπ).

μενού το • άκλ.: ❶ κατάλογος φαγητών **α.** που διαθέτει ένα εστιατόριο. **β.** που προσφέρονται σε ένα γεύμα: *Το ~ περιλαμβάνει κυρίως πιάτο και φρούτο.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ κατάλογος διαδικασιών που μπορεί να εκτελέσει ο χρήστης υπολογιστή: *Από το ~ επιλέγεις «άνοιγμα».*

μένω • αόρ. *έμεινα*: (αμτβ.) ❶ ζω κάπου μόνιμα ή προσωρινά = κατοικώ, διαμένω: *~ στην Αθήνα.* = κάθομαι. *~ σε ξενοδοχείο.* ❷ **α.** συνεχίζω να βρίσκομαι κάπου = παραμένω: *Μόνο τρεις άνθρωποι έμειναν μέχρι το τέλος της ομιλίας.* **β.** συνεχίζω να είμαι σε κπ κατάσταση = παραμένω: *~ ξύπνιος/ευχαριστημένος/στάσιμος.* **γ.** συνεχίζω να υπάρχω: *Ο λεκές του κρασιού ~.* ❸ **α.** μένω ως υπόλοιπο: *Τι ~, αφαιρώντας δύο από τρία;* **β.** συνεχίζω να υπάρχω = περισσεύω: *Δεν έμεινε τίποτα από την τούρτα.* ❹ παύω να έχω κτ = ξεμένω: *~ από βενζίνη.* ❺ εισέρχομαι σε μια νέα κατάσταση: *~ έγκυος/άνεργος.* ❻ *απρόσ.* πρέπει να γίνει ακόμα κτ, για να ολοκληρωθεί μια ενέργεια, κατάσταση κτλ. = απομένει: *~ να υπογράψουμε τα συμβόλαια.*

μεράκι το: ❶ έντονη επιθυμία για κτ = λαχτάρα: *Το είχε ~ το ταξίδι αυτό.* ❷ η αγάπη και φροντίδα με την οποία κπ κάνει κτ: *έπιπλο/φαγητό φτιαγμένο με ~.* **μερακλής** ο, **-ού** η: πρόσωπο που έχει μεράκι για κτ: *~ μάγειρας. καφές για μερακλήδες.* **μερακλώνω -ομαι**: αποκτώ ή κάνω κπ να αποκτήσει μεγάλο κέφι. **μεράκλωμα** το. **μερακλίδικος -η -ο**: αυτός που έχει ή προκαλεί μεράκι.

> Η λ. *μεράκι* και τα παράγωγά της προέρχονται από το τουρκ. *merak*.

μεριά η: ❶ κάθε πλευρά, επιφάνεια ή άκρη σώματος: *Γύρισε το κουτί απ' όλες τις μεριές.* = πλευρά. ❷ ορισμένο μέρος ή τμήμα ενός χώρου: *Κάθισε σε μια ~ του δωματίου και δεν κουνήθηκε.* ***σε καλή ~***: ευχή σε κπ που απέκτησε χρήματα, για να τα χρησιμοποιήσει καλά. ❸ κατεύθυνση: *Από ποια ~ μπήκε ο ομιλητής;* (& μτφ.) *Από τη ~ της μητέρας του έχει δύο θείες.* ***από μεριάς/από τη ~ μου***: σε ό,τι με αφορά. **μεριάζω**: [προφ.] = παραμερίζω ❶ (αμτβ.) μετακινούμαι από εκεί που βρίσκομαι, για να διευκολύνω το πέρασμα άλλου: *Μέριασε να περάσουμε!* ❷ (μτβ.) μετακινώ κτ, ώστε να πάψει να αποτελεί εμπόδιο: *Μέριασε το χιόνι.* ☞ σχ. **μέρος**.

μερίδα η: ❶ ορισμένη ποσότητα φαγητού για ένα άτομο: *μικρή/διπλή ~. ~ εστιατορίου* (ποσότη-

μέλος[1]
μέλος[2]
μελωδία → μέλος[2]
μελωδικά → μέλος[2]
μελωδικός → μέλος[2]
μελωδικότητα → μέλος[2]
μελωδός → μέλος[2]
μεμβράνη
μεμονωμένα → μεμονωμένος
μεμονωμένος
μεμπτός → μέμφομαι
μέμφομαι
μένα → εγώ
μένεα → σχ. μένος
μένος
μενού
μένω
μέρα → ημέρα
μεράκι
*μερακλήδικος → μερακλίδικος
μερακλής → μεράκι
μερακλίδικος → μεράκι
μερακλού → μεράκι
μεράκλωμα → μεράκι
μερακλώνω → μεράκι
μεριά
μεριάζω → μεριά
μερίδα
μερίδιο → μερίδα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·244

μερικοί
μερικός → μέρος
μερικώς → μέρος
μέριμνα → μεριμνώ
μεριμνώ
μεροκαματιάρα → μεροκάματο
μεροκαματιάρης → μεροκάματο
μεροκαματιάρισσα → μεροκάματο
μεροκάματο
μεροληπτικά → μεροληπτώ
μεροληπτικός → μεροληπτώ
μεροληπτώ
μεροληψία → μεροληπτώ
μέρος
μες → μέσα
μέσα
μεσάζοντας
μεσάζων → μεσάζοντας
μεσαίος → μέση
μεσαίωνας
μεσαιωνικός → μεσαίωνας

τα ανάλογη με αυτή που σερβίρεται σε εστιατόριο). ❷ μέρος ενός συνόλου που μοιράζεται και το οποίο αναλογεί σε ένα άτομο: *~ από κέρδη/κληρονομιά.* ***~ του λέοντος***: το μεγαλύτερο κομμάτι. ❸ τμήμα συνόλου = μέρος, κομμάτι: *Η πρόταση μοίρασε τους εργαζομένους σε δύο αντιμαχόμενες μερίδες.* **μερίδιο** το = μερίδα (σημ. 2): *Η εταιρεία μας κατέχει το μεγαλύτερο ~ της αγοράς.* ☞ σχ. **μέρος**.

μερικοί -ές -ά (αντων. αόρ.): δηλώνει αόριστα απροσδιόριστη, σχετικά μικρή ποσότητα προσώπων ή πραγμάτων: *~ είναι απίστευτα κακοί! ~ φορές φεύγει τρέχοντας.* ***μερικοί μερικοί***: για να αναφερθούμε σε κπ, χωρίς να τους κατονομάσουμε: *~ κάνουν πως δεν καταλαβαίνουν!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

μεριμνώ: [επίσ.] (αμτβ.) φροντίζω, νοιάζομαι για κπ ή κτ: *Οι γονείς μεριμνούν για τη μόρφωση των παιδιών τους.* **μέριμνα** η: φροντίδα, έγνοια: *κοινωνική ~* (οργανωμένη μέριμνα για αυτούς που έχουν ανάγκη). *κρατική ~.* ☞ σχ. **μέρος**.

μεροκάματο το: μισθωτή εργασία μίας ημέρας και η σχετική αμοιβή = ημερομίσθιο: *Έκανα δέκα μεροκάματα σε οικοδομές. ~ ανειδίκευτου εργάτη.* **μεροκαματιάρης** ο, **-α** & **-ισσα** η: πρόσωπο που δουλεύει με μεροκάματα ή παίρνει χαμηλό μισθό.

μεροληπτώ: (αμτβ.) παίρνω το μέρος κπ με υποκειμενικά κριτήρια: *Ο διακαστής ~ υπέρ του κατηγορούμενου.* **μεροληπτικός -ή -ό**: αυτός που μεροληπτεί ≠ αμερόληπτος, αντικειμενικός. **μεροληπτικά** (επίρρ.). **μεροληψία** η.

μέρος το: ❶ τμήμα συνόλου: *Ένα ~ των μαθητών δε θα πάει στην εκδρομή. τα μέρη του αυτοκινήτου.* ***επί μέρους***: ξεχωριστός. ***~ του λόγου***: ΓΛΩΣΣ γραμματική κατηγορία στην οποία ανήκει μια λέξη με βάση τη μορφολογική, συντακτική και σημασιολογική της συμπεριφορά. ❷ τόπος: *Πήγε σε πολλά μέρη του κόσμου.* ❸ καθένα από τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε νομική διαδικασία ή διαπραγμάτευση από διαφορετική μεριά: *τα αντίπαλα/ενδιαφερόμενα μέρη.* ***εκ μέρους***: ως αντιπρόσωπος κπ. ***είμαι/πηγαίνω με/παίρνω το ~ κπ***: υποστηρίζω κπ ή ακολουθώ τις απόψεις, τη θεωρία του. ***παίρνω ~ σε κτ***: συμμετέχω. ❹ ορισμένο ποσοστό αναλογίας σε μείγμα: *Στο σιρόπι βάζετε ένα ~ ζάχαρη και τρία νερό.* ❺ τουαλέτα. **μερικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ένα μέρος αυτού που δηλώνει το ουσ. που προσδιορίζει ≠ ολικός: *~ έκλειψη ηλίου/αναπηρία.* ***~ απασχόληση***: εργασία με μικρότερο ωράριο από το κανονικό ≠ πλήρης. **μερικώς** (επίρρ.): ως έναν βαθμό, σε ένα ποσοστό ≠ τελείως, πλήρως.

Από το ΑΕ *μέρος*, με το οποίο συνδέονται ετυμολογικά και οι λ. *μερίδα, μερίδιο, μεριά, μερικός* και *μεριμνώ*, καθώς και τα παράγωγά τους. Το ΑΕ *μέρος* προέρχεται από το *μείρομαι* «μοιράζω», του οποίου το θ. συνδέεται με τη σημ. «σκέπτομαι, φροντίζω», η οποία επιβιώνει στη λ. *μεριμνώ*.

μέσα & **μες** (επίρρ.): ❶ ≠ έξω. **α.** (για στάση ή κίνηση προς ή από τόπο) στο εσωτερικό κλειστού χώρου: *Περάστε ~! Έβγαιναν καπνοί ~ από το σπίτι. Τα παιδιά παίζουν ~ στο δωμάτιο.* ***~ μου:*** στην ψυχή μου: *~ της ένιωθε ένα κενό από την απουσία του.* ***από ~ μου:*** με πολύ χαμηλή φωνή, χωρίς να ακούγομαι: *Μη μιλάς από ~ σου, φώναξε πιο δυνατά να ακούμε!* **β.** στο σπίτι: *Απόψε θα μείνω ~.* ❷ **α.** εντός των ορίων κπ τόπου ≠ έξω: *Το ποτάμι περνάει ~ από την πόλη.* **β.** ανάμεσα: *Ο δρόμος περνούσε ~ από καταπράσινα λιβάδια.* ❸ στο ή από το εσωτερικό αντικειμένου: *Βρήκα τις φωτογραφίες ~ στον φάκελο. Έβγαλε ~ από την τσέπη του λεφτά.* ❹ (για χρόνο) στη διάρκεια: *Άλλαξα τρία σπίτια ~ σ' έναν χρόνο. Υπολογίζω να τελειώσω την εργασία ~ στον Ιούλιο.* ❺ (μτφ.) σε μία κατάσταση: *Ζει ~ στα πλούτη. Εξαφανίστηκε ~ στο σκοτάδι.* ❻ (ως επίθ.) αυτός που βρίσκεται στο εσωτερικό: *Η ~ πλευρά της ντουλάπας γέμισε υγρασία.* ***στα ~ και στα έξω:*** με πολλές γνωριμίες που εξασφαλίζουν δύναμη ή επιρροή: *Ο Γιάννης, που είναι ~, μπορεί να βοηθήσει.*

μεσάζοντας & [επίσ.] **μεσάζων** ο: ❶ ο ενδιάμεσος μεταξύ παραγωγού και εμπόρου ή καταναλωτή: *Το κύκλωμα μεσαζόντων στα οπωροκηπευτικά διαμόρφωνε απλησίαστες τιμές. Οι γκαλερί λειτουργούν ως μεσάζοντες ανάμεσα στον καλλιτέχνη και τον αγοραστή.* ❷ πρόσωπο που παρεμβαίνει στις σχέσεις δύο ή περισσοτέρων ατόμων ή ομάδων, για να βελτιώσει τις σχέσεις τους = μεσολαβητής: *Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ έπαιξε τον ρόλο του ~ για την παύση του πολέμου.*

μεσαίωνας ο: ❶ ιστορική περίοδος της Δυτικής Ευρώπης που εκτείνεται από τον 5ο μέχρι τον 15ο αιώνα. ❷ (μτφ.) εποχή ή κατάσταση που θυμίζει Μεσαίωνα λόγω πνευματικής

οπισθοδρόμησης και πολιτικού ή κοινωνικού συντηρητισμού. **μεσαιωνικός -ή -ό**.

μεσάνυχτα τα & [λαϊκ.] **μεσονύχτι** το: ❶ η ώρα δώδεκα τη νύχτα. ❷ η προχωρημένη νύχτα, το διάστημα από τα μεσάνυχτα μέχρι τα ξημερώματα: *Πού γυρνάς μέσα στ' άγρια ~ ;* ***έχω (μαύρα /βαθιά) ~***: δεν έχω ιδέα για κτ, έχω πλήρη άγνοια.

μέση η: ❶ σημείο πράγματος, χρονικού διαστήματος ή έκτασης που απέχει το ίδιο από τα δύο άκρα: *Άλλαξε σχολείο στη ~ της χρονιάς. Μην οδηγείς ποτέ στη ~ του δρόμου.* ≠ άκρη. ❷ η περιοχή του σώματος μεταξύ γλουτών και πλευρών: *Πιάστηκε η ~ μου από το σκύψιμο* ❸ (συνεκδ.) τμήμα ρούχου που καλύπτει τη μέση: *Η φούστα θέλει στένεμα στη ~.* **μεσαίος -α -ο**: αυτός που βρίσκεται στη μέση (σημ. 1) = [προφ.] μεσιανός -ή -ό ≠ ακριανός. **μεσαίος** ο: το μεσαίο δάχτυλο χεριού. **μεσάτος -η -ο**: για ρούχο εφαρμοστό στη μέση (σημ. 2). **μέσος -η -ο**: ❶ αυτός που βρίσκεται στη μέση χρονικής περιόδου ή έκτασης: *~ ηλικία/εκπαίδευση* (δευτεροβάθμια). ***~ όρος***: ο λόγος του αθροίσματος αριθμών προς τον αριθμό που αντιπροσωπεύει το πλήθος τους: *Ο ~ των 5 και 7 είναι το 6: 5+7/2=6.* ***~ οδός***: λύση που αποφεύγει τα άκρα. ❷ **α.** αυτός που αναφέρεται στον μέσο όρο πράγματος ή αριθμού: *~ θερμοκρασία.* **β.** αυτός που αποτελεί αντιπροσωπευτική ποσότητα συνόλου: *~ πολίτης.* **μέσο^1** το: μέση (σημ. 1): *Ήρθε στα μέσα του μήνα.*

μεσημβρινός -ή -ό: ❶ [επίσ.] μεσημεριανός: *~ ώρα.* ❷ αυτός που αναφέρεται στον μεσημβρινό: *~ κύκλος.* ❸ αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς τον νότο = νότιος: *~ χώρες/παράθυρο.* **μεσημβρινός** ο: ΓΕΩΓΡ **α.** νοητός κύκλος που περνά από τους δύο πόλους της γης και τέμνει κάθετα τον ισημερινό. **β.** καθένα από τα ημικύκλια αυτού του κύκλου, που ενώνει τους δύο πόλους.

μεσημέρι το: ❶ η ώρα δώδεκα τη μέρα. ❷ (επέκτ.) το διάστημα από το μεσημέρι μέχρι το απόγευμα: *Κοιμάται τα μεσημέρια.* **μεσημεριανός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στο ή γίνεται το μεσημέρι = μεσημεριάτικος, [επίσ.] μεσημβρινός. **μεσημεριανό** το: μεσημεριανό φαγητό. **μεσημεριάτικα** (επίρρ.): [οικ.] μεσημέρι.

μεσο- & μεσό- & μεσ-: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ το μεσαίο σημείο χρονικής περιόδου, περιοχής ή πράγματος: *μεσοβδόμαδα.* ❷ εσωτερικό σημείο: *μεσότοιχος.* ❸ κτ που βρίσκεται τοπικά ή χρονικά μέσα σε ορισμένα όρια: *μεσοδιάστημα.* ❹ το μεσαίο στάδιο διαβάθμισης: *μεσοελλαδικός.*

μέσο^2 το: ❶ ό,τι εφαρμόζει ή χρησιμοποιεί κπ για να πετύχει κπ στόχο: *Θα χρησιμοποιήσω κάθε θεμιτό και αθέμιτο ~, αρκεί να πετύχω. ~ Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).* ❷ *συνήθ. πληθ.* η οικονομική δυνατότητα για κτ = πόροι: *Δεν έχω τα μέσα να πάρω αυτοκίνητο.* ❸ πρόσωπο που, λόγω θέσης ή βαθμού, μπορεί να βοηθήσει κπ, παρακάμπτοντας τις προβλεπόμενες διαδικασίες = [λαϊκ.] βύσμα, δόντι: *Έβαλε ~ τον θείο της για τον διορισμό στο δημόσιο.*

μεσοαστός ο, **μεσοαστή** η: πρόσωπο που ανήκει κοινωνικά στη μεσαία αστική τάξη ≠ μικροαστός, μεγαλοαστός. **μεσοαστικός -ή -ό**.

μεσογειακός -ή -ό: αυτός που αναφέρεται στη Μεσόγειο θάλασσα ή στις περιοχές που βρέχονται από αυτήν: *~ λαοί/κλίμα/διατροφή/γλώσσες.* ***~ αναιμία***: ΙΑΤΡ αναιμία, συνήθως κληρονομικού τύπου, που εμφανίζουν κάτοικοι μεσογειακών περιοχών.

μεσόγειος -α -ο: αυτός που απέχει πολύ από τη θάλασσα = ηπειρωτικός ≠ παράκτιος, παράλιος: *~ περιοχή.* **μεσόγεια** τα: η ενδοχώρα.

μεσόκοπος -η -ο: αυτός που είναι περίπου πενήντα ετών: *Αν και ~, ήταν γυμνασμένη.* = μεσήλικας.

μεσολαβώ: (αμτβ.) ❶ παρεμβαίνω, συνήθως για κπ άλλο, ώστε να επιτευχθεί συμφωνία, συμβιβασμός ή βελτίωση κατάστασης: *Μεσολάβησε για να βρω δουλειά.* ❷ υπάρχω ή συμβαίνω ανάμεσα σε δύο σημεία τοπικά ή χρονικά: *Μεσολάβησαν δύο χρόνια από τον αρραβώνα μέχρι τον γάμο.* **μεσολάβηση** η. **μεσολαβητής** ο, **-ήτρια** η: μεσάζοντας. **μεσολαβητικός -ή -ό**. **μεσολαβητικά** (επίρρ.).

μεσουρανώ: (αμτβ.) ❶ (για ουράνιο σώμα) είμαι στον μεσημβρινό ενός συγκεκριμένου σημείου. ❷ (μτφ.) βρίσκομαι στο αποκορύφωμα της ακμής ή της δόξας μου: *Την εποχή εκείνη μεσουρανούσε το άστρο της Μαρίας Κάλλας.* **μεσουράνημα** το = κολοφώνας, απόγειο: *~ αστέρα. ~ της καριέρας κπ.*

Σύνθετα με μεσο-

μεσαίο σημείο (τοπικά ή χρονικά)
μεσημέρι
μεσήλικας
μεσογάστριος
μεσοκάθετος
μεσουρανίς

εσωτερικό σημείο
μεσόπορτα

μέσα σε ορισμένα όρια
μεσοπόλεμος

μεσαίο στάδιο διαβάθμισης
μεσοβυζαντινός

μεσάνυχτα
μεσάτος ➞ μέση
μέση
μεσήλικας ➞ μεσο-
μεσημβρινός
μεσημέρι
μεσημέρι ➞ μεσο-
μεσημεριανό ➞ μεσημέρι
μεσημεριανός ➞ μεσημέρι
μεσημεριάτικα ➞ μεσημέρι
μεσο-
μεσό- ➞ μεσο-
μέσο^1 ➞ μέση
μέσο^2
μεσοαστή ➞ μεσοαστός
μεσοαστός
μεσοβδόμαδα ➞ μεσο-
μεσοβυζαντινός ➞ μεσο-
μεσογάστριος ➞ μεσο-
μεσόγεια ➞ μεσόγειος
μεσογειακός
μεσόγειος
μεσοδιάστημα ➞ μεσο-
μεσοελλαδικός ➞ μεσο-
μεσοκάθετος ➞ μεσο-
μεσόκοπος
μεσολάβηση ➞ μεσολαβώ
μεσολαβητής ➞ μεσολαβώ
μεσολαβητικά ➞ μεσολαβώ
μεσολαβητικός ➞ μεσολαβώ
μεσολαβήτρια ➞ μεσολαβώ
μεσολαβώ
μεσονύχτι ➞ μεσάνυχτα
μεσοπόλεμος ➞ μεσο-
μεσόπορτα ➞ μεσο-
μέσος ➞ μέση
μεσότοιχος ➞ μεσο-
μεσουράνημα ➞ μεσουρανώ
μεσουρανίς ➞ μεσο-
μεσουρανώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·246

μεσσιανικός → μεσσίας
μεσσιανισμός → μεσσίας
μεσσίας
μεστά → μεστώνω
μεστός → μεστώνω
μέστωμα → μεστώνω
μεστώνω
μέσω → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
μετ → μετά[1]
μετ- → μετά-
μετά-
μετά[1]
μετά[2] → μετά[1]
μεταβαίνω
μεταβάλλω
μετάβαση → μεταβαίνω
μεταβατικά → μεταβαίνω
μεταβιβάζω
μεταβίβαση → μεταβιβάζω
μεταβιβάσιμος → μεταβιβάζω
μεταβλητή → μεταβάλλω
μεταβλητός → μεταβάλλω
μεταβυζαντινός → μεταγγίζω
μετάγγιση → μεταγγίζω
μεταγενέστερα → μεταγενέστερος
μεταγενέστερος
μεταγλωττίζω → μετα-
μεταγλώττιση → μετα-
μεταγραφή → μεταγράφω
μεταγραφικός → μεταγράφω
μεταγράφω

μεσσίας ο: ΘΡΗΣΚ ❶ **α.** πρόσωπο που πίστευαν οι Εβραίοι ότι θα στείλει ο Θεός να τους λυτρώσει. **β.** (στον χριστιανισμό) ο Ιησούς Χριστός. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που αναμένεται με αγωνία να αναλάβει ρόλο ηγέτη ή ελευθερωτή = σωτήρας: *Για τον λαό ήταν ο ~ που θα τους έβγαζε από τον πόλεμο.* **μεσσιανισμός** ο: πίστη στον ερχομό μεσσία, σε θρησκευτικό, πολιτικό ή εθνικό επίπεδο. **μεσσιανικός -ή -ό**.

μεστώνω: ❶ (αμτβ.) **α.** (για φυτό ή δέντρο) δίνω καρπό: *Λόγω του κρύου άργησε να μεστώσει η μηλιά.* **β.** αναπτύσσομαι σωματικά ή πνευματικά = ωριμάζω. ❷ (μτβ.) κάνω κπ να αναπτυχθεί σωματικά ή πνευματικά = ωριμάζω: *Τον μέστωσε ο στρατός.* **μέστωμα** το: ωρίμανση. **μεστός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει μεστώσει = μεστωμένος, γινωμένος, ώριμος: *~ καρπός/σταφύλια* ≠ άγουρος. (& μτφ.) *~ σκέψη.* ❷ πλήρης: *κείμενο ~ σε νόημα.* **μεστά** (επίρρ.).

μετά- & μετ- & μεθ-: ως α΄ συνθ. ❶ (σε ρήματα & τα παράγωγά τους) δηλώνει ενέργεια με σκοπό την αλλαγή θέσης ή κατάστασης: *μεταφυτεύω, μεταλλάσσω.* ❷ (σε επίθ.) δηλώνει ότι το προσδιοριζόμενο ουσ. ακολουθεί αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. του επιθ.: *μεταθανάτιος, μεταμεσονύκτιος.* ❸ δηλώνει κτ που βρίσκεται τοπικά μετά από ή στη μέση αυτού που εκφράζει το β΄ συνθ.: *μετακάρπιο.* ❹ εκφράζει συμμετοχή σε κτ: *μετέχω.*

μετά[1] & (πριν από φωνήεν) **μετ’** & **μεθ’** (πρόθ.): (+ αιτ./*από*) δηλώνει ακολουθία (χρονική, τοπική ή σε ιεραρχία) ≠ πριν: *~ (από) τη διάλεξη θα δοθεί γεύμα προς τιμήν του ομιλητή. Ήρθε δεύτερος ~ τον Γιάννη.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **μετά[2]** (επίρρ.): στη συνέχεια, σε επόμενη φάση = έπειτα, κατόπιν, ύστερα ≠ πριν: *Όταν μπήκε, σηκώθηκα και ~ κάθισα πάλι.*

μεταβαίνω • πρτ. *μετέβαινα*, αόρ. [επίσ.] *μετέβην*: (αμτβ.) [επίσ.] πηγαίνω από ένα μέρος σε άλλο: *Ο διευθυντής απουσιάζει, έχει μεταβεί στο Λονδίνο.* **μετάβαση** η: ❶ το να μεταβαίνει κπ κάπου. ❷ (μτφ.) το πέρασμα σε άλλη κατάσταση, συμπεριφορά κτλ.: *Η ~ από την εμπόλεμη περίοδο στην ειρήνη άργησε.* = εξέλιξη, αλλαγή. **μεταβατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη μετάβαση: *~ περίοδος/διάταξη.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που δηλώνει ότι η ενέργεια του ρήματος επηρεάζει άλλη λέξη ≠ αμετάβατος: *~ ρήμα/σύνταξη.* **μεταβατικά** (επίρρ.).

μεταβάλλω -ομαι • πρτ. *μετέβαλλα*, αόρ. *μετέβαλα*: (μτβ.) κάνω κπ ή κτ διαφορετικό από την προηγούμενη κατάστασή του: *Συχνά η αγάπη χωρίς ανταπόκριση μεταβάλλεται σε αδιαφορία.* = μετατρέπω, αλλάζω. ☞ σχ. **βάλλω**. **μεταβολή** η: ❶ το να μεταβάλλει κανείς κτ = αλλαγή: *~ των καιρικών συνθηκών/της ψυχολογίας κπ.* ❷ (παράγγελμα για) στροφή του σώματος προς την αντίθετη κατεύθυνση: *Έκανε ~ και έφυγε από το γραφείο.* **μεταβλητός -ή -ό**. **μεταβλητή** η: ΜΑΘ ποσότητα η οποία μπορεί να προσλάβει διάφορες τιμές.

μεταβιβάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ μεταφέρω κτ σε κπ: *Μεταβίβασέ του τους θερμούς χαιρετισμούς μου!* = διαβιβάζω. ❷ ΝΟΜ παραχωρώ περιουσιακό στοιχείο ή νόμιμο δικαίωμα σε άλλον, κυρίως μέσω νομικής διαδικασίας: *Ο πατέρας τής μεταβίβασε το σπίτι στο χωριό.* **μεταβίβαση** η. **μεταβιβάσιμος -η -ο**.

μεταγγίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ΙΑΤΡ εισάγω σε κπ ξένο αίμα από τη φλέβα. ❷ (μτφ.) μεταδίδω σε κπ ιδέες, αξίες, κτλ: *Ο πατέρας τού μετάγγισε την αγάπη για τα γράμματα.* ❸ [επίσ.] μεταφέρω υγρό από ένα δοχείο σε άλλο. **μετάγγιση** η.

μεταγενέστερος -η -ο: αυτός που ακολουθεί χρονικά κτ ή κπ άλλο = κατοπινός, υστερόχρονος, επόμενος ≠ προγενέστερος: *~ φάση/ανακάλυψη/εποχή.* **μεταγενέστεροι** οι: η επόμενη γενιά = απόγονοι. **μεταγενέστερα** (επίρρ.).

μεταγράφω -ομαι • αόρ. *μετέγραψα*, παθ. αόρ. *μεταγράφηκα* & *-τηκα* & [επίσ.] *μετεγράφην*, μπχ. *μεταγραμμένος*: (μτβ.) ❶ μετατρέπω κείμενο σε άλλο αλφάβητο ή άλλη μορφή: *~ το κείμενο με λατινικά γράμματα.* ❷ παθ. (κυρ. για αθλητές) εντάσσομαι σε άλλη ομάδα, σύλλογο κτλ. = μετεγγράφομαι. **μεταγραφή** η. **μεταγραφικός -ή -ό**: *~ περίοδος.*

Σύνθετα με μετα-

αλλαγή θέσης ή κατάστασης
μεταγλωττίζω
μεταγλώττιση
μετατοπίζω
μετατόπιση
μεταφύτευση
μεταμορφώνω
μεταμόρφωση
μεταμορφωτικά
μεταμορφωτικός
μεταμόσχευση
μεταμοσχεύω
μεταπήδηση
μεταπηδώ
μεταπλάθω

χρονική ακολουθία
μεθεόρτιος
μεταβυζαντινός
μεταπολεμικά
μεταπολεμικός
μετασεισμικός
μετασεισμός

μετά από ή στη μέση (τοπικά)
μετόπισθεν

συμμετοχή σε κάτι
μέτοχος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·247

Προσοχή στη διαφορετική σημασία των *μεταγράφω* και *μετεγγράφω*.

μεταδίδω -ομαι • αόρ. *μετέδωσα*, παθ. αόρ. *μεταδόθηκα*: (μτβ.) ❶ (για τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό σταθμό) μεταφέρω είδηση ή πληροφορία ή καλύπτω ένα γεγονός: *Ο σταθμός μας μετέδωσε αποκλειστικά την είδηση.* = ανακοινώνω. *Ποιο κανάλι ~ τη συναυλία;* ❷ **α.** μεταφέρω κτ ή μεσολαβώ για να εξαπλωθεί κτ: *Η φωτιά μεταδόθηκε ταχύτατα εξαιτίας του αέρα.* = εξαπλώνω. **β.** μεταφέρω μικρόβιο κτλ. από έναν έμβιο οργανισμό σε άλλον: *Αυτός ο ιός μεταδίδεται με τον αέρα.* = εξαπλώνω. **γ.** (μτφ.) μεταφέρω σε άλλους γνώσεις, διάθεση κτλ. που έχω: *Μας μετέδωσε την αισιοδοξία του.* **μετάδοση** η. **μεταδοτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μεταδίδεται εύκολα = κολλητικός: ~ *νόσημα/γέλιο.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει την ικανότητα να μεταδίδει κτ (σημ. 2γ): ~ *καθηγητής.* **μεταδοτικότητα** η.

μεταθέτω -ομαι & **-τίθεμαι** • αόρ. *μετέθεσα* & *μετάθεσα*, παθ. αόρ. *μετατέθηκα*, μππ. *μετατεθειμένος*: (μτβ.) ❶ τοποθετώ κπ σε άλλη θέση εργασίας στον ίδιο φορέα = μετακινώ: *Με μετέθεσαν στο υποκατάστημα της Καβάλας.* ❷ μεταφέρω κτ στο μέλλον = αναβάλλω: *Μετατέθηκε το συνέδριο, γιατί δε βρίσκαμε αίθουσα.* ❸ μετατοπίζω κτ ανεπιθύμητο: ~ *το φταίξιμο/πρόβλημα.* σχ. **θέτω**. **μετάθεση** η: ❶ το να μεταθέτει κανείς κπ ή κτ: ~ *υπαλλήλου/ευθυνών.* ❷ ΓΛΩΣΣ αλλαγή της θέσης των φθόγγων ή γραμμάτων μιας λέξης (π.χ. *φαλακρός - καραφλός*).

μεταίχμιο το: οριακό σημείο μεταξύ δύο καταστάσεων = όριο: *Βρισκόμουν στο ~ ύπνου και ξύπνιου όταν χτύπησε το τηλέφωνο.*

μετακαλώ -ούμαι • αόρ. *μετακάλεσα*, παθ. αόρ. *μετακλήθηκα*: (μτβ.) ❶ καλώ κπ να έρθει για ορισμένο σκοπό: *Τον μετακάλεσαν από τη Γαλλία για να οργανώσει τη νέα εταιρεία.* **μετάκληση** η: ~ *ομιλητών/πρεσβευτών.* **μετακλητός -ή -ό**: αυτός που ενδέχεται να ή έχει μετακληθεί.

μετακινώ -ούμαι: (μτβ.) μεταφέρω κπ ή κτ σε νέα θέση: *Μετακινηθείτε όλοι μια θέση δεξιά, ώστε να χωρέσουμε.* = μετατοπίζω, μεταφέρω. *Μετακινήθηκε στις πωλήσεις.* = μεταθέτω. **μετακίνηση** η.

μετακομίζω -ομαι: ❶ (αμτβ.) αλλάζω τόπο διαμονής ή σπίτι = [επίσ.] μετοικώ: *Οι στρατιωτικοί ~ κάθε δύο χρόνια περίπου.* ❷ (μτβ.) πηγαίνω κτ αλλού = μετατοπίζω, μεταφέρω: *Μετακόμισε τον καναπέ στη βεράντα, για να κάνει χώρο.* **μετακόμιση** η.

μεταλαμβάνω & [οικ.] **μεταλαβαίνω** • αόρ. *μετέλαβα* & *μετάλαβα*: ΕΚΚΛ ❶ (αμτβ.) μετέχω στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας παίρνοντας τη Θεία Κοινωνία = κοινωνώ. ❷ (μτβ., για ιερέα) δίνω τη Θεία Κοινωνία σε πιστούς. **μετάληψη** η: [οικ.] ΕΚΚΛ το να μετέχει κπ στο μυστήριο της Θείας Κοινωνίας. **μεταλαβιά** η: [οικ.] ΕΚΚΛ η Θεία Κοινωνία. σχ. **λαμβάνω**.

μεταλλάσσω -ομαι • μππ. *μεταλλαγμένος*: (μτβ.) ❶ αλλάζω τις φυσικές ιδιότητες ή τα χαρακτηριστικά οργανισμού ή πράγματος: *Κατάφεραν να μεταλλάξουν τον ενθουσιασμό τους σε πηγή έμπνευσης.* ❷ *παθ.* (μτφ.) αλλάζω σε μεγάλο βαθμό = μεταμορφώνω: *Από τη μέρα του γάμου της μεταλλάχθηκε σε νοικοκυρά..* ❸ *μππ.* αυτός που έχει υποστεί μετάλλαξη: *γενετικά ~ προϊόντα/σπόροι/οργανισμός.* **μεταλλαγή** η: η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μεταλλάσσω: ~ *πρώτων υλών.* (μτφ.) *ψυχική/πολιτική/κοινωνική ~* = μεταβολή. **μετάλλαξη** η: ❶ ΒΙΟΛ η μεταβολή των γενετικών χαρακτηριστικών κυττάρου ή οργανισμού. ❷ ριζική μεταβολή: ~ *της εταιρικής δομής.*

μεταλλείο το: το μέρος όπου γίνεται συστηματική εξαγωγή από τη γη ορυκτών ή μεταλλευμάτων: ~ *χρυσού.* **μετάλλευμα** το: ορυκτό με υψηλή περιεκτικότητα σε ένα ή περισσότερα μέταλλα: *περιοχή πλούσια σε μεταλλεύματα χαλκού.*

μετάλλιο το: μικρή κυκλική μεταλλική πλάκα με έμβλημα ή γράμματα, το οποίο απονέμεται συνήθως σε τελετή για αξιέπαινη επίδοση ή πράξη: *Πήρε το χρυσό ~ στη σφαιροβολία.*

μέταλλο η: ❶ ΧΗΜ χημικό στοιχείο με χαρακτηριστική λάμψη, μεγάλο ειδικό βάρος και αυξημένη αντοχή, που αποτελεί καλό αγωγό του ηλεκτρισμού και σχηματίζει οξείδια, όταν ενώνεται με οξυγόνο ≠ αμέταλλο: *Ο χαλκός κι ο σίδηρος είναι μέταλλα.* ❷ (συνεκδ.) υλικό που έχει ως βασικό συστατικό κπ μέταλλο ή μείγμα μετάλλων: *Η βέργα ήταν φτιαγμένη από ~.* **μεταλλικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι φτιαγμένος από ή περιέχει μέταλλο = μετάλλινος: ~ *εξάρτημα/επιφάνεια.* ❷ αυτός που μοιάζει με μέταλλο στη λάμψη: ~ *χρώμα.* **μετάλλινος -η -ο**: μεταλλικός.

μεταμελούμαι: (αμτβ.) νιώθω ντροπή και έντονη λύπη, συναισθανόμενος κτ κακό που έκα-

μεταδίδω
μεταδόθηκα → μεταδίδω
μετάδοση → μεταδίδω
μεταδοτικός → μεταδίδω
μεταδοτικότητα → μεταδίδω
μεταθανάτιος → μετα-
μετάθεσα → μεταθέτω
μετάθεση → μεταθέτω
μεταθέτομαι → μεταθέτω
μεταθέτω
μεταίχμιο
μετακαλώ
μετακάρπιο → μετα-
μετακίνηση → μετακινώ
μετακλήθηκα → μετακαλώ
μετάκληση → μετακαλώ
μετακλητός → μετακαλώ
μετακομίζω
μετακόμιση → μετακομίζω
μετάλαβα → μεταλαμβάνω
μεταλαβαίνω → μεταλαμβάνω
μεταλαβιά → μεταλαμβάνω
μεταλαμβάνω
μετάληψη → μεταλαμβάνω
μεταλλαγή → μεταλλάσσω
μεταλλαγμένος → μεταλλάσσω
μετάλλαξη → μεταλλάσσω
μεταλλάσσω
μεταλλείο
μετάλλευμα → μεταλλείο
μεταλλικός → μέταλλο
μετάλλινος → μέταλλο
μετάλλιο
μέταλλο
μεταμέλεια → μεταμελούμαι
μεταμελούμαι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·248

μεταμεσονύκτιος → μετα-
μεταμορφώνω → μετα-
μεταμόρφωση → μετα-
μεταμορφωτικά → μετα-
μεταμορφωτικός → μετα-
μεταμόσχευση → μετα-
μεταμοσχεύω → μετα-
μετανάστευση → μεταναστεύω
μεταναστευτικός → μεταναστεύω
μεταναστεύω
μετανάστης → μεταναστεύω
μετανάστρια → μεταναστεύω
μετανιώνω
μετάνοια → μετανοώ
μετανοώ
μεταξένιος → μετάξι
μετάξι
μεταξουργείο → μετάξι
μεταξουργός → μετάξι
μεταξύ
μεταξωτά → μετάξι
μεταξωτό → μετάξι
μεταξωτός → μετάξι
μεταπείθω
μεταπήδηση → μετα-
μεταπηδώ → μετα-
μεταπλάθω → μετα-
μεταποίηση → μεταποιώ
μεταποιητικός → μεταποιώ
μεταποιώ
μεταπολεμικά → μετα-
μεταπολεμικός → μετα-
μεταπολίτευση
μεταπολιτευτικός → μεταπολίτευση
μεταπουλώ → μεταπωλώ
μετάπτωση
μεταπτωτικός → μετάπτωση
μεταπώληση → μεταπωλώ
μεταπωλητής → μεταπωλώ
μεταπωλήτρια → μεταπωλώ
μεταπωλώ
μεταρρυθμίζω
μεταρρύθμιση → μεταρρυθμίζω
μεταρρυθμιστής → μεταρρυθμίζω
μεταρρυθμιστικός → μεταρρυθμίζω
μεταρρυθμίστρια → μεταρρυθμίζω
μετασεισμικός → μετα-
μετασεισμός → μετα-
μετάσχει → μετέχω
μετασχηματίζω
μετασχηματισμός → μετασχηματίζω
μετασχηματιστής → μετασχηματίζω

να = μετανοώ, μετανιώνω: *Στο δικαστήριο εμφανίστηκε μεταμελημένος για την πράξη του.* **μεταμέλεια** η: *δείχνω ~. έμπρακτη/βαθιά/ειλικρινής ~.*

μεταναστεύω: (αμτβ.) φεύγω από τον τόπο που μένω και εγκαθίσταμαι αλλού = ξενιτεύομαι, μετοικώ: *~ στη Γερμανία, για να βρω δουλειά. Το φθινόπωρο τα χελιδόνια μεταναστεύουν σε θερμότερες χώρες.* = αποδημώ. **μετανάστευση** η. **μετανάστης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που έχει φύγει από τον τόπο του με σκοπό να βρει εργασία αλλού: *οικονομικός ~.* **μεταναστευτικός -ή -ό**: *~ κύμα/πολιτική.*

μετανιώνω: (αμτβ.) λυπάμαι για κτ που έχω κάνει και γι' αυτό αλλάζω γνώμη: *Μετάνιωσε που έφυγε και ξαναγύρισε. ~ για την ανάρμοστη συμπεριφορά μου.* = μεταμελούμαι, μετανοώ.

μετανοώ: (αμτβ.) αναγνωρίζω λάθος που έχω κάνει και λυπάμαι γι' αυτό = μεταμελούμαι, μετανιώνω: *Δείχνει να έχει μετανοήσει για τις αμαρτίες του.* **μετάνοια** η: ❶ η ενέργεια του μετανοώ = μεταμέλεια. ❷ ΕΚΚΛ η κίνηση που κάνει κπ λυγίζοντας τα γόνατα και το σώμα ως ένδειξη ευλάβειας προς το θείο, συνήθως μπροστά σε εικόνα: *Πριν προσκυνήσει, έκανε τρεις μετάνοιες.* ❸ ΕΚΚΛ η εξομολόγηση.

μετάξι το: η ίνα που παράγεται από μεταξοσκώληκες, και (συνεκδ.) πολύ λείο, απαλό και γυαλιστερό ύφασμα ή ρούχο που παρασκευάζεται από τη συγκεκριμένη ύλη: *Ο βασιλιάς ήταν πάντα ντυμένος στα μετάξια.* = μεταξωτό. **μεταξένιος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει κατασκευαστεί από μετάξι = μεταξωτός: *~ ρούχο.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει την υφή μεταξιού ή δίνει τέτοια αίσθηση: *~ απαλότητα/μαλλιά.* **μεταξωτός -ή -ό**: μεταξένιος (σημ. 1). **μεταξωτό** το & **μεταξωτά** τα: μεταξωτά ρούχα. **μεταξουργείο** το: εργοστάσιο επεξεργασίας μεταξιού. **μεταξουργός** ο, η: πρόσωπο που ασχολείται με την κατεργασία του μεταξιού.

μεταξύ (πρόθ.): (+γεν.) δηλώνει ❶ το διάστημα που ορίζεται από δύο τοπικά ή χρονικά σημεία, καταστάσεις, επίπεδα κτλ: *~ γραφείου και σπιτιού. ~ δέκα και δώδεκα το πρωί. Είναι καλός μαθητής, ~ 18 και 19.* ***εν τω/στο ~***: στο ίδιο χρονικό διάστημα με κτ άλλο. ❷ σχέση, ομοιότητα, διαφορά, αλληλοπάθεια: *Ποια η διαφορά ~ αυτού κι εκείνου; Αγαπιούνται πολύ ~ τους.* ❸ σύνδεση δύο εναλλακτικών πραγμάτων, καταστάσεων κτλ.: *Είμαι ~ του να φύγω ή να κάτσω.* ❹ σύνολο ομοειδών πραγμάτων, ανθρώπων κτλ. στο οποίο συμπεριλαμβάνεται κτ ή κπ: *Είμαστε ~ φίλων.*

μεταπείθω • αόρ. *μετέπεισα*, παθ. αόρ. *μεταπείστηκα*, μτχ. *μεταπεισμένος*: (μτβ.) πείθω κπ να αλλάξει γνώμη: *Με μετέπεισαν και δεν έφυγα τελικά.*

μεταποιώ -ούμαι: (μτβ.) κάνω κπ αλλαγές στην αρχική μορφή, στο σχήμα κτλ.: *~ ρούχα/έπιπλα.* = επιδιορθώνω. **μεταποίηση** η: ❶ η ενέργεια του μεταποιώ: *~ ρούχων.* ❷ ΟΙΚΟΝ η επεξεργασία πρώτων υλών για την κατασκευή άλλων αγαθών: *Επιδοτούνται επιχειρήσεις ~, όπως εργοστάσια παραγωγής τροφίμων.* **μεταποιητικός -ή -ό.**

μεταπολίτευση η: ❶ αλλαγή πολιτεύματος. ❷ ΙΣΤ στην ελλ. ιστορία η μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία το 1974. **μεταπολιτευτικός -ή -ό.**

μετάπτωση η: ❶ απότομη μεταβολή, συνήθως προς το χειρότερο: *ψυχολογικές/καιρικές μεταπτώσεις.* ❷ ΓΛΩΣΣ μεταβολή που παρουσιάζει το φωνήεν της ρίζας ή των προσφυμάτων μίας λέξης (*αποστέλλω - αποστολή*). ☞ σχ. **αλείφω**. **μεταπτωτικός -ή -ό.**

μεταπωλώ -ούμαι & -πουλώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) πουλώ κτ, κυρίως εμπόρευμα, που έχω αγοράσει: *~ ξένης προέλευσης ρούχα σε Έλληνες καταστηματάρχες.* **μεταπώληση** η. **μεταπωλητής** ο, **-ήτρια** η.

μεταρρυθμίζω -ομαι: (μτβ.) αλλάζω την οργάνωση, τη λειτουργία, τον χαρακτήρα ή τη σύσταση κπ πράγματος με σκοπό να το βελτιώσω: *Η κυβέρνηση θα μεταρρυθμίσει το εκλογικό σύστημα.* = μετασχηματίζω, αναδιοργανώνω. **μεταρρύθμιση** η: ❶ η ενέργεια του μεταρρυθμίζω: *πολιτική/εκπαιδευτική/γλωσσική ~.* = μετασχηματισμός, αναδιοργάνωση. ❷ ΕΚΚΛ θρησκευτικό κίνημα του 16ου αιώνα που οδήγησε στην ίδρυση προτεσταντικών Εκκλησιών. **μεταρρυθμιστής** ο, **-ίστρια** η: ❶ πρόσωπο που κάνει μεταρρυθμίσεις. ❷ οπαδός του θρησκευτικού κινήματος της Μεταρρύθμισης. **μεταρρυθμιστικός -ή -ό.**

μετασχηματίζω -ομαι: (μτβ.) αλλάζω το σχήμα, τη δομή ή την οργάνωση κπ πράγματος: *Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο ~ τη δομή της εταιρείας.* = μεταρρυθμίζω, αναδιοργανώνω. **μετασχηματισμός** ο: ❶ η αλλαγή σχήματος ή δομής: *πολιτικός/εκπαιδευτικός ~* = μεταρρύθμιση, αναδιοργάνωση. ❷ ΗΛΕΚΤΡΟΛ η αλλαγή συστήματος μεταβαλλόμενης τάσης και έντα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·249

σης σε άλλο αντίστοιχο σύστημα για την παραγωγή ενέργειας. **μετασχηματιστής** ο: ΗΛΕΚΤΡΟΛ συσκευή που αλλάζει την τάση του εναλλασσόμενου ρεύματος.

μετατάσσω -ομαι: (μτβ.) μετακινώ δημόσιο υπάλληλο σε κενή θέση άλλου κλάδου του δημοσίου: *Μετατάχθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος στο Υπουργείο Οικονομικών.* **μετάταξη** η.

μετατρέπω -ομαι • αόρ. *μετέτρεψα*, παθ. αόρ. *μετατράπηκα*: (μτβ.) ❶ κάνω κτ ή κπ διαφορετικό σε χαρακτήρα, ιδιότητες, μορφή κτλ: *Για να μετατραπεί το κρασί σε ξύδι, χρειάζεται ειδική επεξεργασία* = μεταβάλλω, αλλάζω. ❷ ανταλλάσσω με ίσης αξίας νόμισμα. **μετατροπή** η. **μετατροπέας** ο: ΗΛΕΚΤΡΟΛ συσκευή που αλλάζει τις ιδιότητες υλικού, ενέργειας κτλ. **μετατρέψιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να αλλάξει, να μετατραπεί: *~ ποινή.*

μεταφέρω -ομαι • αόρ. *μετέφερα*, παθ. αόρ. *μεταφέρθηκα*: (μτβ.) ❶ φέρω κτ ή κπ από έναν τόπο σε άλλον: *~ αγαθά/επιβάτες* = μετακινώ. *~ ειδήσεις* = γνωστοποιώ, μεταδίδω. ❷ (για χρήματα ή ακίνητη περιουσία) μεταβιβάζω σε άλλον λογαριασμό ή στο όνομα του νέου ιδιοκτήτη. ❸ μεταφράζω ή διασκευάζω βιβλίο σε σενάριο ταινίας. **μεταφορά** η: ❶ η ενέργεια του μεταφέρω: *~ προϊόντων/χρηματικού ποσού/θεατρικού έργου στη σκηνή. θαλάσσιες/εναέριες ~.* ❷ ΓΛΩΣΣ σχήμα λόγου κατά το οποίο κτ δεν αναφέρεται με την κυριολεκτική του σημασία ≠ κυριολεξία. **μεταφορέας** ο: ❶ πρόσωπο ή εταιρεία που αναλαμβάνει μεταφορές. ❷ μηχάνημα για μεταφορά, κυρίως φορτίων. **μεταφορικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ή χρησιμοποιείται για μεταφορά: *~ έξοδα/μέσα. ~ χρήση μιας λέξης* ≠ κυριολεκτικός. **μεταφορικά** τα: κόστος μεταφοράς. **μεταφορικά** (επίρρ., στη σημ. 2) ≠ κυριολεκτικά.

μεταφράζω -ομαι • αόρ. *μετέφρασα*, παθ. αόρ. *μεταφράστηκα*: (μτβ.) αποδίδω κείμενο ή ομιλία σε άλλη γλώσσα: *~ από τα Ελληνικά στα Αγγλικά.* **μετάφραση** η: το να μεταφράζει κπ κτ και αυτό που προκύπτει: *ελεύθερη/πιστή ~.* **μεταφραστής** ο, **-άστρια** η. **μεταφραστικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ή προκύπτει από μετάφραση: *~ έξοδα/λάθη.* **~ δάνειο**: κατά λέξη απόδοση ξένης λέξης (ουρανοξύστης από το αγγλ. *sky-scraper*). **δάνειο**.

μεταχειρίζομαι: (μτβ.) ❶ φέρομαι σε κπ ή κτ με ορισμένο τρόπο: *~ κπ με ευγένεια/σαν σκουπίδι* = αντιμετωπίζω, συμπεριφέρομαι. ❷ χρησιμοποιώ = εφαρμόζω: *Μεταχειρίστηκε βία, για να τον μεταπείσει. μεταχειρισμένο αυτοκίνητο/έπιπλο.* **μεταχείριση** η.

μετεγγράφω -ομαι: (μτβ.) εγγράφω σπουδαστή σε άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή τμήμα από αυτό που φοιτούσε: *Μετεγγράφηκε στο Πανεπιστήμιο Πάτρας.* **μετεγγραφή** η. σχ. **μετεγγράφω**.

μετεκπαιδεύω -ομαι: (μτβ.) παρέχω σε κπ ειδική συμπληρωματική εκπαίδευση, εκτός από την αρχική = επιμορφώνω: *Έχει μετεκπαιδευτεί στις νέες χειρουργικές μεθόδους.* **μετεκπαίδευση** η.

μετεξεταστέος -α -ο: μαθητής που, για να φοιτήσει στην επόμενη τάξη, πρέπει να δώσει επαναληπτικές εξετάσεις σε μαθήματα του προηγούμενου έτους στα οποία απέτυχε = επανεξεταστέος: *Έμεινα ~ στη Φυσική.*

μετέπειτα (επίρρ.): ❶ μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα = ύστερα, κατόπιν ≠ προηγουμένως, πριν: *Οι εφημερίδες έγραψαν ~ ότι ο κατηγορούμενος ήταν αθώος.* ❷ (& ως επίθ.) κατοπινός: *Κανείς δεν προέβλεψε τις ~ εξελίξεις.*

μετέχω • πρτ. *μετείχα*, απαρ. *μετάσχει*: (+ σε) παίρνω μέρος σε κτ = συμμετέχω ≠ απέχω: *Στον διαγωνισμό τραγουδιού μετείχαν μόνο ευρωπαϊκές χώρες.* **μετοχή** η: ❶ ΟΙΚΟΝ τίτλος που ισοδυναμεί με την αξία μέρους του κεφαλαίου μιας εταιρείας: *Πούλησε τις ~ του στην εταιρεία.* ***πέφτουν/ανεβαίνουν οι μετοχές κπ***: (μτφ.) μειώνεται/αυξάνεται το κύρος κπ. ❷ ΓΛΩΣΣ ρηματικός τύπος που έχει και ονοματικά χαρακτηριστικά, καθώς και ο τ. σε -οντας/-ώντας, που λειτουργεί επιρρηματικά. **μετοχικός -ή -ό**: ❶ αυτός που υπάρχει ή γίνεται μαζί με άλλον: *~ ταμείο.* ❷ ΟΙΚΟΝ αυτός που σχετίζεται με ή αναφέρεται σε μετοχές ή μέτοχο εταιρείας: *~ κεφάλαιο.* **μετοχικά** (επίρρ.). **μέτοχος** ο, η: κάτοχος μετοχών εταιρείας. **μέτοχος -ος -ο**: [επίσ.] αυτός που συμμετέχει σε κτ = κοινωνός ≠ αμέτοχος: *Δεν είμαι ~ των μυστικών της.*

μετέωρος -η -ο: ❶ αυτός που αιωρείται, συνήθως χωρίς να κινείται: *σωματίδια ~ στην ατμόσφαιρα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δυσκολεύεται να αποφασίσει ή που βρίσκεται σε κατάσταση αναμονής = αμφιταλαντευόμενος: *Αισθάνεται ~ μεταξύ δύο λύσεων.*

μετοικώ: (αμτβ.) πηγαίνω να ζήσω σε άλλον τόπο = αποδημώ, μεταναστεύω: *Μετοίκησα στη Γερμανία σε αναζήτηση εργασίας.* **μετοίκηση** & **μετοικεσία** η. **μέτοικος** ο, η: ❶ πρόσωπο

μετάταξη ➞ μετατάσσω
μετατάσσω
μετατεθειμένος ➞ μεταθέτω
μετατέθηκα ➞ μεταθέτω
μετατίθεμαι ➞ μεταθέτω
μετατοπίζω ➞ μετα-
μετατόπιση ➞ μετα-
μετατράπηκα ➞ μετατρέπω
μετατρέπω
μετατρέψιμος ➞ μετατρέπω
μετατροπέας ➞ μετατρέπω
μετατροπή ➞ μετατρέπω
μεταφέρω
μεταφορά ➞ μεταφέρω
μεταφορέας ➞ μεταφέρω
μεταφορικά ➞ μεταφέρω
μεταφορικός ➞ μεταφέρω
μεταφράζω
μετάφραση ➞ μεταφράζω
μεταφραστής ➞ μεταφράζω
μεταφραστικός ➞ μεταφράζω
μεταφράστρια ➞ μεταφράζω
μεταφύτευση ➞ μετα-
μεταφυτεύω ➞ μετα-
μεταχειρίζομαι
μεταχείριση ➞ μεταχειρίζομαι
μετέβην ➞ μεταβαίνω
μετεγγραφή ➞ μετεγγράφω
μετεγγράφω
μετεγράφην ➞ μεταγράφω
μετέδωσα ➞ μεταδίδω
μετέθεσα ➞ μεταθέτω
μετείχα ➞ μετέχω
μετεκπαίδευση ➞ μετεκπαιδεύω
μετεκπαιδεύω
μετέλαβα ➞ μεταλαμβάνω
μετεξεταστέος
μετέπειτα
μετέχω ➞ μετα-
μετέχω
μετέωρος
μετοικεσία ➞ μετοικώ
μετοίκηση ➞ μετοικώ
μετοικίζω ➞ μετοικώ
μετοίκιση ➞ μετοικώ
μέτοικος ➞ μετοικώ
μετοικώ
μετόπισθεν ➞ μετα-
μετοχή ➞ μετέχω
μετοχικά ➞ μετέχω
μετοχικός ➞ μετέχω
μέτοχος ➞ μετα-
μέτοχος ➞ μετέχω
μέτρημα ➞ μετρώ
μετρημένος ➞ μετρώ
μέτρηση ➞ μετρώ
μετρήσιμος ➞ μετρώ
μετρητά ➞ μετρώ
μετρητής ➞ μετρώ
μέτρια ➞ μέτριος
μετριάζω ➞ μέτριος

μετριοπάθεια → μετριοπαθής
μετριοπαθής
μετριοπαθώς → μετριοπαθής
μέτριος
μετριότητα → μέτριος
μετρίως → μέτριος
μέτρο
μετρώ
μετωπιαίος → μέτωπο
μετωπικά → μέτωπο
μετωπικός → μέτωπο
μέτωπο
μέχρι
μέχρις → μέχρι
μη[1]
μη[2] → μη[1]

που μετοικεί = μετανάστης: *Έλληνες μέτοικοι στην Αυστραλία.* ❷ ιστ στην αρχαία Ελλάδα, ξένος εγκατεστημένος σε άλλη πόλη, χωρίς πολιτικά δικαιώματα. **μετοικίζω**: (μτβ.) εγκαθιστώ άνθρωπο ή ομάδα ατόμων μόνιμα σε άλλον τόπο: *Μετοίκισαν ξένους στα μέρη μας.* **μετοίκιση** η.

μετριοπαθής -ής -ές: αυτός που αποφεύγει τις ακρότητες (πολιτικές, συναισθηματικές κτλ) = ήπιος, διαλλακτικός ≠ ακραίος, φανατικός: *~ στάση/πολιτικός.* ☞ σχ. **αγενής**. **μετριοπαθώς** (επίρρ.). **μετριοπάθεια** η.

μέτριος -α -ο: αυτός που έχει μέσες διαστάσεις, αξία, ένταση κτλ.: *~ ύψος. ~ άνεμος/επαγγελματίας. ~ επίδοση/εμφάνιση.* **μέτρια** & [επίσ.] **μετρίως** (επίρρ.). **μετριότητα** η: ❶ η ιδιότητα του μέτριου ❷ πρόσωπο μέτριας αξίας. **μετριάζω -ομαι**: (μτβ.) μικραίνω ή λιγοστεύω κτ για να γίνει κανονικό.

μέτρο το: ❶ οποιαδήποτε μονάδα χρησιμοποιείται για τη μέτρηση φυσικών μεγεθών. ❷ (ειδικότ.) η μονάδα μέτρησης **α.** μήκους, πλάτους και ύψους: *Ο φράχτης έχει μήκος δεκαπέντε ~ και ύψος δύο.* **β.** εμβαδού: *τετραγωνικό ~.* **γ.** όγκου: *κυβικό ~.* ❸ (συνεκδ.) όργανο μέτρησης μήκους, συνήθως με τη μορφή ταινίας με αριθμημένες υποδιαιρέσεις = μεζούρα, μετροταινία, ταινία. ❹ το κριτήριο με βάση το οποίο αξιολογεί κπ πράγματα, καταστάσεις κτλ: *Δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια ~ περί ηθικής.* ❺ τα όρια του φυσιολογικού, το μη ακραίο ή υπερβολικό: *Διασκεδάζει με ~.* ❻ φιλολ ρυθμός ποιήματος ή στίχου, που προκύπτει από τον συνδυασμό τονισμένων και άτονων συλλαβών: *ιαμβικό/δακτυλικό ~.* ❼ *συνήθ. πληθ.* σειρά συντονισμένων ενεργειών, συνήθως από επίσημο φορέα, για την αντιμετώπιση προβλήματος: *Η κυβέρνηση έλαβε ~ ενάντια στη φοροδιαφυγή.*

μετρώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) υπολογίζω το πλήθος των μελών ενός συνόλου: *~ τους μαθητές πριν μπουν στα λεωφορεία.* ❷ (μτβ.) υπολογίζω κπ μέγεθος (διαστάσεις, ποσότητα, ένταση κτλ.): *~ την πίεση. Θα μετρήσω τον χρόνο που θα κάνεις μέχρι να έρθεις.* ***~ τις δυνάμεις μου***: υπολογίζω αν είμαι σε θέση να κάνω κτ. ❸ (αμτβ.) λέω τους αριθμούς με τη σειρά (συνήθως από το ένα): *~ μέχρι το 20 και μετά σας ψάχνω.* ❹ (αμτβ.) είμαι σημαντικός, έχω αξία: *Το μόνο που μετρά για εκείνη είναι τα λεφτά.* ❺ **α.** (μτβ.) θεωρώ κτ έγκυρο: *Ο διαιτητής δε μέτρησε το γκολ.* **β.** (αμτβ.) θεωρούμαι έγκυρος: *Το καλάθι δε μέτρησε.* **μετρημένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): ❶ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μέτρο (σημ. 5): *~ συμπεριφορά/δηλώσεις/έξοδα.* ❷ αυτός που έχει καταμετρηθεί: *~ ψήφοι.* ❸ αυτός που δεν υπάρχει σε μεγάλο αριθμό: *~ ήταν οι τουρίστες στα νησιά φέτος* = λιγοστός, περιορισμένος ≠ πολυάριθμος, αμέτρητος. ***~ στα δάχτυλα (του ενός χεριού)***: *~ ήταν οι μέρες ζωής που του απόμεναν.* **μέτρηση** η & **μέτρημα** το: το να μετράει κπ κτ και το αποτέλεσμα: *Οι μετρήσεις τους είναι αναξιόπιστες. Μη μου μιλάς, χάνω το ~.* **μετρητής** ο: ❶ ηλεκτρολ μηχαν συσκευή που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση μεγεθών ή κατανάλωσης: *~ χιλιομέτρων* = κοντέρ. *~ νερού* = ρολόι. ❷ πρόσωπο που (του έχει ανατεθεί να) κάνει μετρήσεις. **μετρητά** τα: χρήματα που έχει κπ διαθέσιμα μαζί του ή στην τράπεζα = ρευστό: *Θα πληρώσετε με ~ ή με πιστωτική κάρτα;* ***τοις μετρητοίς***: με μετρητά ≠ επί πιστώσει. **μετρήσιμος -η -ο**.

μέτωπο το: ❶ το μέρος του ανθρώπινου προσώπου από τα φρύδια ως εκεί όπου αρχίζουν τα μαλλιά: *μεγάλο/πλατύ ~.* ***έχω καθαρό ~***: είμαι τίμιος. ❷ ζώνη πολεμικής σύγκρουσης, και ειδικ. οι θέσεις της πρώτης γραμμής: *Κατέρρευσε το ~. κατά ~ επίθεση* (κατευθείαν εμπρός). (μτφ.) *Το ~ της πυρκαγιάς αναζωπυρώθηκε.* ❸ συμμαχία προσώπων ή δυνάμεων, κυρίως πολιτικών, με κοινό στόχο: *λαϊκό/αγωνιστικό/απελευθερωτικό ~.* **μετωπικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στο μέτωπο (σημ. 1) = μετωπιαίος. ❷ αυτός που συμβαίνει κατά μέτωπο: *~ αντιπαράθεση/σύγκρουση οχημάτων.* **μετωπικά** (επίρρ.). **μετωπιαίος -α -ο**.

μέχρι & [προφ.] **μέχρις** (πρόθ.): δηλώνει ❶ (+ αιτ./επίρρ./να/που) χρονικό ή τοπικό όριο = ίσαμε, έως: *~ αύριο πρέπει να παραδώσω την εργασία. Θα συνεχίσω ~ να φτάσω στο τέρμα.* = ωσότου, ώσπου. ❷ (+ αιτ.) όριο ποσότητας, ποσού κτλ. = έως: *Ο γιατρός τής επιτρέπει ~ δύο ποτήρια κρασί την εβδομάδα.* ❸ (+ πτώση του υποκ.) ιδιότητα, κατάσταση κτλ. στην οποία φτάνει κπ: *Έφτασε ~ διευθυντής.* ***μέχρις ότου***: (ως σύνδ.) εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο διακόπτει τη διάρκεια άλλου γεγονότος = ωσότου, ώσπου. ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**.

μη[1] & **μην**[1] (επίρρ.): δηλώνει ❶ (με ρηματικούς τ. που συνεκφέρονται με τα *ας* & *να*) **α.** άρνηση, αποτροπή: *~ τρέχεις, περπάτα σιγά! Ας ~*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·251

παίξουμε άλλο! Ελπίζω να ~ ήρθα άδικα ως εδώ. Προσπάθησα να ~ μάθει κανείς την αλήθεια. **β.** ευχή να μη γίνει κτ: *Μακάρι να ~ σ' έβλεπα!* ❷ μόνο ο τ. **μη** (με ονοματικούς τ. ή τη μτχ. ενεργ. ενστ.) αντίθεση προς τη σημασία της λέξης που συνοδεύει: *~ βία/κυβερνητική οργάνωση. ~ λέγοντας τι θέλεις, δεν πρόκειται ποτέ να το αποκτήσεις!* ***θέλοντας και ~***: με το ζόρι, αναγκαστικά. **μη** το: *συνήθ. πληθ.* απαγόρευση, άρνηση: *Τα πολλά ~ θεωρούνται πλέον αντιπαιδαγωγικά.* **μη**[2] & **μην**[2] (σύνδ.): μήπως.

μηδαμινός -ή -ό: ❶ αυτός που υπάρχει σε πολύ μικρή ποσότητα = ελάχιστος, αμελητέος: *~ έξοδα/πιθανότητες.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν αξίζει να ασχοληθεί κπ μαζί του = ασήμαντος: *~ αιτία/αποτέλεσμα.* **μηδαμινά** (επίρρ.).

μηδέ (σύνδ.): [λαϊκ.] (σπάν.) μήτε.

μηδέν το: ❶ ΜΑΘ ο αριθμός 0 που δεν αντιπροσωπεύει καμία ποσότητα ή μέγεθος: *Εφτά μείον ~ ίσον εφτά.* ❷ το τίποτα, η απόλυτη ανυπαρξία: *Οι συνομιλίες άρχισαν από το ~ μετά τον πόλεμο.* ❸ (μτφ.) κτ ή κπ που δεν αξίζει: *Αν και καλλιεργημένος, στη συμπεριφορά του είναι ~!* **μηδενίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ ίσο με μηδέν, μειώνω στο ελάχιστο: *~ θερμοκρασία/δαπάνες/αποστάσεις/υποχρεώσεις* = εκμηδενίζω. ❷ αξιολογώ κτ με μηδέν: *Μηδένισε τα γραπτά τους, γιατί αντέγραψαν.* **μηδενικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει λάβει ως τιμή το μηδέν: *~ απόσταση/βαθμολογία.* ❷ αυτός που δεν αξίζει = τιποτένιος, ασήμαντος: *~ επίδοση/προσπάθεια.* **μηδενικό** το: το μηδέν.

μήκος το: ❶ η απόσταση μεταξύ δύο σημείων = μάκρος: *~ δρόμου/επίπλου.* ❷ η μεγαλύτερη από τις οριζόντιες διαστάσεις φυσικού αντικειμένου ≠ πλάτος: *Μέτρησα το ~ της πρόσκλησης, για να διαλέξω φάκελο που να χωρά.* ❸ ΓΕΩΓΡ ***γεωγραφικό ~***: το μήκος τόξου που σχηματίζεται από τον μεσημβρινό κπ τόπου με τον μεσημβρινό του Γκρήνουιτς.

μήνας ο • γεν. & [επίσ.] *μηνός*: ❶ χρονική περίοδος που αντιστοιχεί σε 30 ή 31 ημέρες. ❷ καθεμία από τις δώδεκα υποδιαιρέσεις του ημερολογιακού έτους. **μηνιαίος -α -ο**: αυτός που γίνεται κάθε μήνα ή αντιστοιχεί σε έναν μήνα: *~ δαπάνη/περιοδικό.* **μηνιαία** & [επίσ.] **-ως** (επίρρ.).

μήνυμα το: ❶ (γραπτή ή προφ.) είδηση που μεταφέρεται σε κπ: *Μου έστειλε ~ να πάω σπίτι του.* = ειδοποίηση, παραγγελία. *Ο στρατιώτης έφερε το ~ της ήττας* = μαντάτο, [επίσ.] άγγελμα. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε εκφράζει ένα έργο, κατάσταση, εποχή κτλ.: *Αυτό το έργο περνάει ένα ~ αισιοδοξίας.* ❸ επίσημος λόγος ή χαιρετισμός σημαντικού προσώπου με αφορμή εορτασμό, εκδήλωση κτλ: *Ο πρωθυπουργός απηύθυνε ~ στον λαό.* **μηνώ** & **-άω -ιέμαι**: [λαϊκ.] στέλνω είδηση σε κπ.

μήνυση η: ΝΟΜ καταγγελία αξιόποινης πράξης με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης = έγκληση: *καταθέτω/υποβάλλω ~.* **μηνύω**: ΝΟΜ (μτβ.) κάνω μήνυση σε κπ: *Τον μήνυσε για κλοπή.* **μηνυτήριος -α -ο**: *~ αναφορά.* **μηνυτής** ο, **μηνύτρια** η: ΝΟΜ αυτός που κάνει μήνυση σε κπ.

μήπως (σύνδ.): εισάγει ❶ ερώτηση ολικής άγνοιας: *Ρώτησε ~ πάω μαζί του. ~ θέλεις να βγούμε;* ❷ πρόταση που δηλώνει κτ που φοβόμαστε, ελπίζουμε κτλ. να συμβεί: *Σκέφτομαι ~ αγοράσω καινούριο σπίτι.*

μήτε (σύνδ.): = ούτε ❶ συνδέει αρνητικές προτάσεις, φράσεις ή λέξεις: *~ ήρθε ~ μας τηλεφώνησε. ~ καλός είναι ~ κακός.* ❷ χρησιμοποιείται για να δώσουμε έμφαση σε μια αρνητική πρόταση: *~ να μας χαιρετήσει δεν ήθελε!*

> Το *ούτε* έχει την ίδια σημ. με το *μήτε*, αλλά χρησιμοποιείται συχνότερα.

μητέρα η • & γεν. [επίσ.] *μητρός*: = [οικ.] μάνα, μαμά ❶ η γυναίκα που έχει γεννήσει ή υιοθετήσει παιδιά. ❷ το θηλυκό ζώο που έχει γεννήσει μικρά: *σκυλάκια που έχουν χάσει τη ~ τους.* ❸ (μτφ.) καθετί από το οποίο γεννιέται, δημιουργείται κτ: *~ φύση. Η αρχαία Αθήνα είναι ~ του θεάτρου.* **μητρικός**[1] **-ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη μητέρα: *~ αγάπη.* ***~ γλώσσα***: ΓΛΩΣΣ η γλώσσα που κατακτά κανείς φυσικά, ως παιδί ≠ δεύτερη/ξένη ~. **μητρικά** (επίρρ.).

μήτρα η: ❶ ΑΝΑΤ γεννητικό όργανο των θηλυκών θηλαστικών, μέσα στο οποίο συλλαμβάνεται και αναπτύσσεται το έμβρυο. ❷ (μτφ.) χώρος γέννησης ιδεών, πολιτισμών κτλ.: *Η αρχαία Ελλάδα είναι η ~ των ανθρωπιστικών αξιών.* ❸ κοίλο σώμα ορισμένου σχήματος, μέσα στο οποίο στερεοποιείται υγρό υλικό και που χρησιμεύει ως καλούπι = καλούπι, εκμαγείο. **μητρικός**[2] **-ή -ό**.

μητρόπολη η: ❶ έδρα και περιοχή ευθύνης του μητροπολίτη και (συνεκδ.) το κτίριο όπου στεγάζεται. ❷ η πιο μεγαλοπρεπής εκκλησία μιας πόλης, συνήθως αφιερωμένη στον πολιούχο άγιο, στην οποία λειτουργεί συχνά ο μητροπολίτης. ❸ ΙΣΤ αρχαία πόλη ή νεότερο κράτος που έχει ιδρύσει αποικίες: *Οι αγγλικές αποικίες διατηρούσαν στενούς δεσμούς*

μηδαμινά → μηδαμινός
μηδαμινός
μηδέ
μηδέν
μηδενίζω → μηδέν
μηδενικό → μηδέν
μηδενικός → μηδέν
μήκος
μην[1] → μη[1]
μην[2] → μη[1]
μήνας
μηνιαία → μήνας
μηνιαίος → μήνας
μηνιαίως → μήνας
μήνυμα
μήνυση
μηνυτήριος → μήνυση
μηνυτής → μήνυση
μηνύτρια → μήνυση
μηνύω → μήνυση
μηνώ → μήνυμα
μήπως
μήτε
μητέρα
μήτρα
μητρικά → μητέρα
μητρικός[1] → μητέρα
μητρικός[2] → μήτρα
μητρόπολη
μητροπολίτης → μητρόπολη
μητροπολιτικός → μητρόπολη
μητρός → μητέρα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·252

μητρώο
μηχανάκι → μηχανή
μηχανέλαιο → σχ. λάδι
μηχανή
μηχάνημα → μηχανή
μηχανικά → μηχανή
μηχανικός → μηχανή
μηχανισμός → μηχανή
μηχανορραφία → μηχανορραφώ
μηχανορράφος → μηχανορραφώ
μηχανορραφώ
μια → ένας[1]
μία → ένας[1]
μιαίνω
μιαν → ένας[1]
μιαν → ένας[2]
μιανής → ένας[1]
μιανής → ένας[2]
μιαρός → μιαίνω
μίασμα → μιαίνω
μιγάδα → μιγάς
μιγαδικός → μιγάς
μιγάς
*μίγμα → μείγμα
μιζέρια
μικραίνω → μικρός
μικροβιακός → μικρόβιο
μικρόβιο
μικροπρέπεια → μικροπρεπής
μικροπρεπής
μικροπρεπώς → μικροπρεπής
μικρός
μικροσκοπικός → μικροσκόπιο
μικροσκόπιο
μικρότητα
μικροφέρνω → σχ. φέρνω
μικροφωνικός → μικρόφωνο
μικρόφωνο
*μικτά → μείγμα
*μίκτης → μείγμα
*μικτός → μείγμα
μίλημα → μιλώ
μιλητό → μιλώ
μιλητός → μιλώ
μίλι
μιλιά → μιλώ
μιλώ

με τη ~. ❹ (μτφ.) πόλη που αποτελεί σημαντικό πολιτικό, θρησκευτικό, πολιτιστικό κτλ. κέντρο: *Το Παρίσι είναι η ~ της σύγχρονης μόδας.* **μητροπολίτης** ο: επίσκοπος, ο οποίος είναι επικεφαλής μητρόπολης. **μητροπολιτικός -ή -ό.**

μητρώο το: κατάλογος, συνήθως με στοιχεία προσώπων, που τηρείται κυρίως από επίσημους φορείς: *~ αρρένων.* ***ποινικό ~***: οι ποινές που έχουν επιβληθεί σε κπ: *Έχει λευκό ποινικό ~*: δεν του έχει επιβληθεί καμία ποινή.

> Από το ΑΕ *Μητρῷον*, ναό της Κυβέλης, *μητέρας* των θεών, στην αρχαία Αθήνα όπου φυλάσσονταν τα δημόσια αρχεία της πόλης.

μηχανή η: ❶ ΦΥΣ ειδική τεχνική κατασκευή που χρησιμοποιείται για την παραγωγή έργου: *~ που λειτουργεί με ηλεκτρισμό.* = μηχάνημα. *Αγόρασα ψηφιακή φωτογραφική ~.* ***από μηχανής θεός***: (μτφ.) κπ ή κτ που με την ξαφνική παρέμβασή του δίνει λύση σε αδιέξοδη κατάσταση. ❷ κινητήρας οχήματος: *Χάλασε η ~ του αυτοκινήτου.* ❸ μηχανοκίνητο όχημα με δύο τροχούς = μοτοσικλέτα: *~ μεγάλου κυβισμού.* ❹ (μτφ.) οργανωμένο σύνολο προσώπων, υπηρεσιών κτλ. = μηχανισμός: *Η κινητοποίηση της κρατικής ~ στον πρόσφατο σεισμό ήταν άμεση.* **μηχανάκι** το: ❶ μηχανή (σημ. 3) μικρού κυβισμού. ❷ μικρή μηχανή. **μηχάνημα** το: τεχνολογική κατασκευή με κατάλληλα εξαρτήματα για ορισμένη εργασία: *Η εταιρεία έχει σύγχρονα ψυκτικά ~.* **μηχανικός -ή -ό. μηχανικά** (επίρρ.). **μηχανικός** ο, η: ειδικός επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη και την επίβλεψη εργασιών κατασκευής ή συντήρησης μηχανημάτων, κατασκευαστικών έργων κτλ.: *~ αεροσκαφών. πολιτικός/ηλεκτρολόγος ~.* **μηχανισμός** ο: ❶ τμήμα μηχανικής κατασκευής με συγκεκριμένη λειτουργία: *Η αστυνομία εξουδετέρωσε έναν πολύπλοκο εκρηκτικό ~.* ❷ μηχανή (σημ. 4).

μηχανορραφώ: (αμτβ.) σχεδιάζω ή κάνω ενέργειες με δόλιο και ύπουλο τρόπο = δολοπλοκώ, ραδιουργώ: *Τα στελέχη ~ κατά της ηγεσίας του κόμματος.* **μηχανορραφία** η: πονηρό και δόλιο σχέδιο ή ενέργεια = σκευωρία, δολοπλοκία, ραδιουργία. **μηχανορράφος** ο, η.

> Από το ΑΕ *μηχανορραφῶ*, σύνθετο από το ουσ. *μηχανή* + θέμα *ραφ-* του ρ. *ῥάπτω*. Για τον διπλασιασμό του -ρ- ☞ σχ. **ισορροπία**.

μιαίνω -ομαι: (μτβ.) μολύνω κτ ή κπ ηθικά: *Με την ανόσια πράξη του ~ το όνομα της οικογένειας.* **μίασμα** το. **μιαρός -ή -ό.**

μιγάς ο, η & **μιγάδα** η: πρόσωπο που έχει γεννηθεί από γονείς διαφορετικής φυλής. **μιγαδικός -ή -ό**: ΜΑΘ ***~ αριθμός***: αριθμός που αποτελείται από πραγματικές και φανταστικές μονάδες. ☞ σχ. **μείγμα**.

> Από το ελνστ. *μιγάς* (από το *μείγνυμι*) «μισός ξένος & μισός Έλληνας».

μιζέρια η: ❶ η μεγάλη φτώχεια: *Οι άνθρωποι στις παραγκουπόλεις της Βραζιλίας ζουν μέσα στη ~.* ❷ κακομοιριά, τσιγκουνιά: *Η εμφάνισή του δείχνει ~ και κακογουστιά.*

μικρόβιο το: ΒΙΟΛ οργανισμός, συνήθως μονοκύτταρος, ορατός με μικροσκόπιο, που προκαλεί ζυμώσεις ή ασθένειες. = μικροοργανισμός. **μικροβιακός -ή -ό.**

μικροπρεπής -ής -ές: αυτός που συμπεριφέρεται με τρόπο μειωτικό προς τους άλλους και όχι όπως πρέπει = αναξιοπρεπής ≠ αξιοπρεπής. ☞ σχ. **αγενής**. **μικροπρεπώς** (επίρρ.). **μικροπρέπεια** η: μικροπρεπής στάση, συμπεριφορά = μικρότητα.

μικρός -ή -ό: αυτός που έχει περιορισμένο μέγεθος, διαστάσεις, ηλικία, ποσότητα, ένταση, αξία κτλ. ≠ μεγάλος: *~ κουτί/δωμάτιο/σπίτι. Είσαι ακόμα πολύ ~ για να βγάλεις δίπλωμα. Το αυτοκίνητο πηγαίνει σιγά, με ~ ταχύτητα.* **μικραίνω** • αόρ. *μίκρυνα*: ❶ (αμτβ.) γίνομαι πιο μικρός ≠ μεγαλώνω: *Είναι Δεκέμβριος κι έχει μικρύνει η μέρα.* ❷ (μτβ.) κάνω ή δείχνω κτ μικρότερο: *Μου ~ λίγο τη φούστα;* = στενεύω. *Το νέο κούρεμα σε ~.* ≠ μεγαλώνω.

μικροσκόπιο το: όργανο το οποίο μεγεθύνει αντικείμενα που δε φαίνονται με γυμνό μάτι. **μικροσκοπικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι τόσο μικρός, ώστε να τον βλέπεις μόνο με μικροσκόπιο. ❷ αυτός που είναι πολύ μικρός: *Αυτό το κείμενο δε διαβάζεται, είναι γραμμένο με ~ γράμματα.*

μικρότητα η: μικροπρεπής ενέργεια ή συμπεριφορά = μικροπρέπεια.

μικρόφωνο το: συσκευή που βοηθά ή επιτρέπει τη μαγνητοφώνηση ή ενίσχυση ήχων. **μικροφωνικός -ή -ό.**

μίλι το: μονάδα μήκους μεγάλων αποστάσεων.

μιλώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (αμτβ.) λέω λέξεις, εκφράζομαι προφορικά ή έχω την ικανότητα της ομιλίας: *Θα μιλήσω με θάρρος. Μη ~, δε*

σε ρώτησε κανείς! Το μωρό μίλησε! **~ *μια γλώσσα***: τη γνωρίζω καλά: *~ τρεις γλώσσες.* ❷ (αμτβ.) αναφέρομαι σε κτ ή κπ: *Στο μυθιστόρημά του ~ για τη μικρασιατική καταστροφή.* ❸ (μτβ.) συμβουλεύω: *Να του μιλήσεις, μήπως βάλει μυαλό!* ❹ (αμτβ.) ανταλλάσσω λόγια με κπ = κουβεντιάζω, συζητώ: *Θα μιλήσουμε το βράδυ στο τηλέφωνο.* **μιλιά** η: [οικ.] η ικανότητα κπ να μιλάει: *Έχασε τη ~ του από το ξάφνιασμα!* ***δε βγάζω ~***: δε λέω τίποτα. **μίλημα** το: η ενέργεια του μιλώ, κυρ. [οικ.] στη σημ. 3. **μιλητός -ή -ό**. **μιλητό** το: μίλημα.

> Από το ελνστ. *όμιλῶ* «συναναστρέφομαι».

μιμούμαι: (μτβ.) ❶ συμπεριφέρομαι, μιλάω ή ενεργώ όπως κπ άλλος: *Αυτός ο μαθητής ~ τέλεια τον γυμνασιάρχη.* ❷ υιοθετώ, χρησιμοποιώ κπ ως πρότυπο: *Πολλοί νέοι ποιητές ~ δημιουργικά τον Ελύτη.* **μίμηση** η. **μιμητής** ο, **-ήτρια** η. **μιμητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που μιμείται: *Ο άνθρωπος πάνω απ' όλα είναι ~ ον.* ❷ αυτός που έχει σχέση με τη μίμηση: *Έχει τέτοια ~ ικανότητα, που μας εξέπληξε όλους.* **μιμητισμός** ο. **μίμος** ο: πρόσωπο που μιμείται, κυρίως επαγγελματικά.

μισαλλοδοξία η: μίσος και προκατάληψη απέναντι σε κπ που έχει αντίθετη ιδεολογία ή απόψεις: *Είμαι ενάντιος σε κάθε φανατισμό, δογματισμό και ~.* **μισαλλόδοξος -η -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από μισαλλοδοξία.

> Από το *μισώ* + *αλλόδοξος* (< ΑΕ *ἄλλος* + *δόξα* «γνώμη» < *δοκῶ* «πιστεύω»).

μισθός ο: μηνιαία συνήθως χρηματική αμοιβή ενός εργαζόμενου: *Με προσέλαβαν με βασικό ~ 1.000 ευρώ.* = αποδοχές. **μισθωτός -ή -ό**: αυτός που προσφέρει εργασία σε κπ με ορισμένη αμοιβή. **μισθωτός** ο: εργαζόμενος που πληρώνεται με καθορισμένο μηνιαίο μισθό.

μισθώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ νοικιάζω την κινητή ή ακίνητη περιουσία κπ για να τη χρησιμοποιήσω: *Ψάχνω να μισθώσω έναν χώρο κατάλληλο για κατάστημα.* ❷ προσλαμβάνω κπ για συγκεκριμένη εργασία με καθορισμένη αμοιβή: *Μίσθωσα συνεργείο για τον καθαρισμό του χώρου.* **μίσθωση** η: ΝΟΜ σύμβαση με την οποία ένα πρόσωπο νοικιάζει σε κπ, για καθορισμένο χρόνο και ορισμένο ποσό, κινητή ή ακίνητη ιδιοκτησία. **μίσθωμα** το: ΝΟΜ χρηματικό ποσό μίσθωσης. **μισθωτής** ο, **-τρια** η ΝΟΜ. **μισθωτήριο** το: ΝΟΜ συμβόλαιο ή ιδιωτικό συμφωνητικό με τους όρους μιας μίσθωσης.

μισο-[1] & **μισό-** & **μισ-**[1]: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ (με ουσ.) το ένα από τα δύο ίσα μέρη στα οποία χωρίζεται αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *μισόκιλο.* ❷ (με επίθ.) ότι δεν εμφανίζονται όλες οι ιδιότητες που χαρακτηρίζουν το β΄ συνθ. μόνο του: *μισότρελος.* ❸ (με ρήματα) ότι η ενέργεια του ρήματος γίνεται σε μικρό βαθμό ή δεν ολοκληρώνεται: *μισοκλείνω.*

μισο-[2] & **μισ-**[2]: ως α΄ συνθ. δηλώνει αυτόν που απεχθάνεται ή μισεί ό,τι δηλώνει το β΄ συνθ.: *μισαλλόδοξος, μισάνθρωπος, μισέλληνας, μισογύνης.*

> Το α΄ συνθ. *μισο-*[1] προέρχεται από το επίθ. *μισός*, ενώ το *μισό-*[2] από το ρ. *μισώ.*

μισός -ή -ό: ❶ αυτός που αποτελεί το ένα από τα δύο ίσα τμήματα ενός συνόλου: *~ κιλό μήλα, παρακαλώ! Ήρθαν οι μισοί μαθητές στην εκδρομή.* ≠ όλος. ❷ αυτός που δεν έχει ολοκληρωθεί ή συμπληρωθεί ≠ ολόκληρος: *Άφησε τη δουλειά ~ και έφυγε.* ❸ [μειωτ.] για έμφαση: *Είναι ένας βλάκας και ~.*

> Από το ΑΕ *ἥμισυς* (☞ **λ.**).

μισώ -ούμαι & -ιέμαι: (μτβ.) ❶ νιώθω μεγάλη έχθρα για κπ ≠ αγαπώ. ❷ δε μου αρέσει καθόλου κτ = απεχθάνομαι: *~ το ψέμα και την κολακεία.* **μίσος** το: έντονο συναίσθημα έχθρας ή απέχθειας ≠ αγάπη.

μνημείο το: ❶ αρχιτεκτονική δημιουργία ή γλυπτό για να τιμηθεί σημαντικό πρόσωπο ή γεγονός: *Το ~ του Άγνωστου Στρατιώτη.* ❷ κτίριο που έχει διασωθεί από άλλες εποχές και είναι αξιόλογο από αρχαιολογική ή ιστορική

μίμηση → μιμούμαι
μιμητής → μιμούμαι
μιμητικός → μιμούμαι
μιμητισμός → μιμούμαι
μιμήτρια → μιμούμαι
μίμος → μιμούμαι
μιμούμαι
μιξάζ → σχ. μείγμα
μίξη → μείγμα
μισ-[1] → μισο-[1]
μισ-[2] → μισο-[2]
μισαλλοδοξία
μισαλλόδοξος → μισαλλοδοξία
μισαλλόδοξος → μισο-[2]
μισάνθρωπος → μισο-[2]
μισανοίγω → μισο-[1]
μισάωρο → μισο-[1]
μισέλληνας → μισο-[2]
-μιση → σχ. ήμισυς
-μισης → σχ. ήμισυς
μισθός
μίσθωμα → μισθώνω
μισθώνω
μίσθωση → μισθώνω
μισθωτήριο → μισθώνω
μισθωτής → μισθώνω
μισθωτός → μισθός
μισθώτρια → μισθώνω
-μισι → σχ. ήμισυς
μισό- → μισο-[1]
μισο-[1]
μισο-[2]
μισοάδειος → μισο-[1]
μισογεμάτος → μισο-[1]
μισόγυμνος → μισο-[1]
μισογύνης → μισο-[2]
μισοκακόμοιρος → μισο-[1]
μισοκαμένος → μισο-[1]
μισόκιλο → μισο-[1]
μισοκλείνω → μισο-[1]
μισόκλειστος → μισο-[1]
μισοκοιμάμαι → μισο-[1]
μισοκρυμμένος → μισο-[1]
μισοπάλαβος → μισο-[1]
μισός
μίσος → μισώ
μισόσβηστος → μισο-[1]
μισότρελος → μισο-[1]
μισοψήνω → μισο-[1]
μισώ
μνημείο
μνημειώδης → μνημείο

Σύνθετα με μισο-[1]

ένα από δύο ίσα μέρη	***όχι όλες οι ιδιότητες***		***σε μικρό βαθμό ή όχι πλήρως***
μισάωρο	μισοπάλαβος	μισοκακόμοιρος	μισανοίγω
	μισοάδειος	μισοκαμένος	μισοψήνω
	μισογεμάτος	μισόκλειστος	μισοκοιμάμαι
	μισόγυμνος	μισοκρυμμένος	
		μισόσβηστος	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·254

μνήμη
μνημονικό → μνήμη
μνημονικός → μνήμη
μοβόρικα → αιμοβόρος
μοβόρικος → αιμοβόρος
μοβόρος → αιμοβόρος
μόδα
μοιάζω
μοίρα
μοιράζω
μοιραία → μοίρα
μοιραίο → μοίρα
μοιραίος → μοίρα
μοιρασιά → μοιράζω
μοίρασμα → μοιράζω
*μοιρολατρεία → μοιρολατρία
μοιρολάτρης → μοιρολατρία
μοιρολατρία
μοιρολατρικά → μοιρολατρία
μοιρολατρικός → μοιρολατρία
μοιρολάτρισσα → μοιρολατρία
μοιχαλίδα → μοιχεία
μοιχεία
μοιχεύω → μοιχεία
μοιχός → μοιχεία
μόλις[1]
μόλις[2] → μόλις[1]
μολονότι
μολυβένιος → μολύβι
μολύβι

πλευρά: *Πρέπει να προστατεύσουμε τα αρχαία μνημεία από τη φθορά του χρόνου.* ❸ οποιοδήποτε σημαντικό ανθρώπινο έργο ή πράξη: *Το βιβλίο αυτό αποτελεί ~ της λαογραφικής παράδοσης.* **μνημειώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

μνήμη η: ❶ η ικανότητα του εγκεφάλου να θυμάται γεγονότα, γνώσεις ή εντυπώσεις ≠ αμνησία, λήθη: *καλή/κακή ~.* ❷ η λειτουργία και το αντίστοιχο μέρος του εγκεφάλου όπου καταγράφονται οι γνώσεις, τα γεγονότα ή οι παραστάσεις: *Αυτή η σκηνή θα μείνει χαραγμένη για πάντα στη ~ τους.* ❸ οτιδήποτε θυμάται κπ = ανάμνηση: *Είναι ακόμα νωπές οι μνήμες από τον πόλεμο.* ***αιωνία του η ~***: ευχή για πρόσωπο που πέθανε. ❹ ΠΛΗΡΟΦ η μονάδα του ηλεκτρονικού υπολογιστή στην οποία αποθηκεύονται προγράμματα ή αρχεία. **μνημονικός -ή -ό. μνημονικό** το: ικανότητα του εγκεφάλου να θυμάται. = μνήμη.

Από το ΑΕ *μνήμη* < *μιμνήσκω* «θυμίζω».

μόδα η: συλλογικός τρόπος ενδυμασίας κυρίως, αλλά και ψυχαγωγίας, σκέψης και ζωής γενικότερα, που επικρατεί για ένα διάστημα σε μια ομάδα ή κοινωνία: *τελευταία λέξη της ~. είναι της/στη ~.*

μοιάζω: (μτβ. + *με/σε/γεν.*) ❶ έχω παρόμοια χαρακτηριστικά με κπ ή κτ: *Στο πρόσωπο ~ της μητέρας σου.* ❷ φαίνομαι όμοιος με κτ: *Με το ντύσιμο αυτό ~ με στρατιωτικό.*

Από το ΑΕ *ὁμοιάζω* < *ὅμοιος*.

μοίρα η: ❶ αυτό που πρόκειται να συμβεί στον καθένα όπως ορίζεται από ανώτερες δυνάμεις, και (συνεκδ.) οι δυνάμεις αυτές: *Αν το γράφει η ~ του, θα ζήσει.* = πεπρωμένο, ριζικό. *Η ~ ήταν σκληρή μαζί τους.* ***βάζω κπ ή κτ σε ίση/ίδια/δεύτερη ~ με κπ ή κτ άλλο***: θεωρώ ισότιμο ή λιγότερο σημαντικό κπ ή κτ σε σχέση με κπ ή κτ άλλο. ❷ ΣΤΡΑΤ μονάδα στις ένοπλες δυνάμεις: *~ του ναυτικού.* ❸ ΜΑΘ μονάδα μέτρησης τόξων κύκλου και γωνιών: *γωνία 70 μοιρών.* **μοιραίος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει καθοριστεί από τη μοίρα = αναπόφευκτος: *Ήταν ~ να καταλήξει στη φυλακή, αφού έμπλεξε με τα ναρκωτικά.* ❷ αυτός που εκ των υστέρων κρίνεται ότι είχε αρνητική επίδραση σε κτ = βλαβερός, καταστρεπτικός: *Ήταν ο ~ παίκτης, μια και έχασε δύο πέναλτι.* ❸ αυτός που ασκεί έντονη γοητεία (συχνά με αρνητ. έννοια): *~ γυναίκα.* **μοιραίο** το: ο θάνατος: *Συνέβη το ~.* **μοιραία** (επίρρ.).

μοιράζω -ομαι: (μτβ.) ❶ χωρίζω κτ σε κομμάτια: *Μοίρασε σε πέντε μερίδες το φαγητό.* = διαιρώ. *Μοίρασε τα κέρδη με τους δύο φίλους του.* ❷ πηγαίνω κτ σε διάφορους παραλήπτες = διανέμω: *Οι οργανώσεις μοίρασαν τρόφιμα στους σεισμόπληκτους.* ❸ παθ. **α.** κτ μου ανήκει εξίσου με κπ άλλον: *Μοιράστηκαν το πρώτο βραβείο.* **β.** (μτφ., για συναισθήματα, απόψεις κτλ.) έχω κτ κοινό με κπ άλλο = συμμερίζομαι: *Είμαστε χρόνια φίλες, μοιραζόμαστε όλα τα μυστικά μας.* **μοίρασμα** το & **μοιρασιά** η.

Από το ελνστ. *μοιρῶ* < *μοῖρα*.

μοιρολατρία: η αντίληψη ότι τα πάντα καθορίζονται από τη μοίρα ανεξάρτητα από την προσπάθεια του ανθρώπου. **μοιρολάτρης** ο, **-ισσα** η. **μοιρολατρικός -ή -ό. μοιρολατρικά** (επίρρ.).

Από το *μοίρα* + *-λάτρης* (< *λατρεύω*). Το ουσ. *μοιρολατρία* γράφεται με **-ία**, επειδή παράγεται από το επίθ. *μοιρολάτρης* και όχι απευθείας από το ρ. *λατρεύω* (οπότε και θα γραφόταν με -εία).

μοιχεία η: [επίσ.] εξωσυζυγική σεξουαλική σχέση: *Ζήτησε διαζύγιο κατηγορώντας τον σύζυγό της για ~.* **μοιχεύω -ομαι**: [επίσ.] διαπράττω μοιχεία. **μοιχός** ο, **μοιχαλίδα** η.

μόλις[1] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο συμβαίνει την ίδια χρονική στιγμή με κτ άλλο ή λίγο πριν: *~ μπήκε, έβγαλε το παλτό του.* **μόλις[2]** (επίρρ.): ❶ ελάχιστο χρόνο πριν, πρόσφατα ή τώρα, πολύ σύντομα: *~ (τώρα) μπήκε, δεν πρόλαβε ούτε να κάτσει. ~ (τώρα) ξεκινάει το μάθημα, ίσα που προλαβαίνετε.* ❷ (κυρ. στα ***~ που*** και ***~ και μετά βίας***) με μεγάλη δυσκολία, ίσα που: *~ (που) φαινόταν ένα μικρό φως στην άκρη.* ❸ (+ αριθμ.) χρησιμοποιείται για να δοθεί έμφαση στο πόσο μικρό, λίγο, πρόσφατο κτλ. είναι κπ ή κτ: *Ο θεσμός αυτός είναι ~ δύο χρονών. Έχει ύψος ~ 1,40.*

μολονότι (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει κτ αντίθετο με αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση = αν και, ενώ, παρόλο που, παρότι: *~ δε συμφωνώ, θα δεχθώ την πρόταση.*

μολύβι το: ❶ ξύλινο κυλινδρικό αντικείμενο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·255

που στο εσωτερικό του περιέχει γραφίτη ή άλλη χρωστική ουσία και χρησιμοποιείται στη γραφή, στο σχέδιο ή ως καλλυντικό: *Γράφω με ~. ~ για τα μάτια/χείλη.* ❷ [λαϊκ.] μόλυβδος. ❸ (συνεκδ.) σφαίρες: *Τον γέμισαν ~.* ❹ (μτφ.) για οτιδήποτε βαρύ ή δυσκίνητο: *Αισθανόμουν τα πόδια μου ~.* **μολυβένιος -α -ο**: αυτός που έχει κατασκευαστεί από μόλυβδο ή το χρώμα του μοιάζει με το χρώμα του μολύβδου: *μολυβένια στρατιωτάκια.*

μολύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ μεταδίδω παθογόνα μικρόβια: *Ο θάνατος του νεαρού χρήστη οφείλεται στη χρήση μολυσμένης σύριγγας.* ❷ βρομίζω το περιβάλλον με χημικές ουσίες ή απορρίμματα: *Αυτή η βιομηχανία μόλυνε τα νερά του ποταμού.* ❸ (μτφ.) αλλοιώνω κάτι ηθικά = σπιλώνω, κηλιδώνω: *Τόσο χαμηλού επιπέδου εκπομπές ~ την παιδική αθωότητα.* **μόλυνση** η. **μολυσματικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί μόλυνση ή μεταδίδεται με τη μόλυνση: *~ ασθένεια.*

μονάδα η: ❶ ΜΑΘ ο μικρότερος θετικός ακέραιος αριθμός. ❷ μέγεθος που χρησιμοποιείται ως βάση μέτρησης: *~ βάρους είναι το κιλό.* ❸ στοιχείο συνόλου ή ενιαίο σύνολο που έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί αυτόνομα: *Το κύτταρο είναι βασική ~ ενός ζωντανού οργανισμού.* ❹ επιχείρηση: *Θα χτιστεί στην περιοχή μας μεγάλη ξενοδοχειακή ~.* ❺ ΣΤΡΑΤ τμήμα στρατού ή αστυνομίας με δική του διοίκηση και η έδρα του: *Υπηρετεί σε ~ πεζικού στον Έβρο.* **μοναδικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι ένας και μόνος, χωρίς να υπάρχει άλλος όμοιος στο είδος του: *Είναι ο ~ συγγενής που μου έμεινε.* ❷ αυτός που είναι ξεχωριστός, ανώτερος από τους άλλους = εξαιρετικός, απαράμιλλος: *Είναι ~ ευκαιρία η αγορά αυτού του οικοπέδου.*

> Από το ελνστ. *μονάς* < *μόνος.*

μονάρχης ο: ανώτατος άρχοντας με κληρονομική εξουσία: *Στη Ρώμη ο αυτοκράτορας ήταν απόλυτος ~.* **μοναρχία** η: ΠΟΛ πολίτευμα κληρονομικής εξουσίας που ασκείται από ένα πρόσωπο, συνήθως βασιλιά ή αυτοκράτορα. **μοναρχικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη μοναρχία ή τον μονάρχη. **μοναρχικός** ο, **-ή** η: υποστηρικτής της μοναρχίας.

> Από το ελνστ. *μονάρχης* < ΑΕ *μοναρχῶ (μόν(ο) + ἄρχω).*

μοναστήρι το: ❶ το κτίριο μέσα στο οποίο ζουν μοναχοί και το αντίστοιχο σύνολο των μοναχών: *Επισκεφτήκαμε το ~ του Οσίου Λουκά.* ❷ εκκλησία μοναστηριού: *Θα βαφτίσουν τον γιο τους στο ~ του Προυσού.* **μοναστηριακός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με ή ανήκει σε μοναστήρι: *Θα φορολογήσουν τη μεγάλη ~ περιουσία.* **μονή** η: [επίσ.] μοναστήρι. **μοναχός** ο, **-ή** η: πρόσωπο που απαρνήθηκε τα εγκόσμια και κλείστηκε σε μοναστήρι για να αφιερωθεί στον Θεό = καλόγερος, καλόγρια. **μοναχισμός** ο: οι αρχές και οι κανόνες που αναφέρονται στον τρόπο ζωής των μοναχών. **μοναχικός¹ -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους μοναχούς: *~ τάγμα των Ιησουιτών.* **μοναστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με μοναστήρι ή με μοναχό: *η ~ πολιτεία του Αγίου Όρους.*

> Από το ελνστ. *μονή* < *μένω.*

μοναχός -ή -ό & μονάχος -η -ο: ❶ αυτός που ζει ή βρίσκεται χωρίς άλλους = μόνος: *Του αρέσει να ζει ~, χωρίς κανένας να τον ενοχλεί!* ❷ (χωρίς άρθρο & με τους αδύν. τ. της γεν. της προσωπ. αντων. σχηματίζει οριστ. αντων.) δηλώνει αυτόν που υπάρχει ή ενεργεί χωρίς τη συντροφιά, τη βοήθεια, την παρέμβαση κτλ. άλλων = μόνος: *Ζει ~ του μετά τον θάνατο της γυναίκας του. ~ του αποφασίζει, δεν ακούει κανέναν.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **μοναχά¹ & μονάχα¹** (επίρρ.) = μόνο: ❶ όχι περισσότερο από κπ χρονικό ή ποσοτικό όριο: *Βιάζομαι, ~ πέντε λεπτά μπορώ να μείνω!* ❷ όχι άλλοι άνθρωποι, άλλα πράγματα, άλλες καταστάσεις κτλ.: *~ ένα ποτήρι θα πιω και μετά θα φύγω.* **μοναχά² & μονάχα²** (σύνδ.): = μόνο ❶ συνδέει δύο αντίθετες προτάσεις, μια καταφατική και μια αρνητική: *Θέλω ~ να ξεκουραστώ και τίποτε άλλο.* ❷ ***όχι ~ .. αλλά και***: εκφράζει έντονη αντίθεση: *Όχι ~ δε θα σε βοηθήσω, αλλά θα σε δυσκολέψω κιόλας!* ❸ δηλώνει κτ το οποίο είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να γίνει αυτό που εκφράζει η συνδεόμενη πρόταση: *Κάντε ό,τι θέλετε, ~ μη με ανακατέψετε!* **μοναχικός² -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι, συμβαίνει ή γίνεται χωρίς ή μακριά από άλλους: *~ σπίτι. ~ ζωή/πορεία. Πέρασε ~ παιδικά χρόνια.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που του αρέσει να ζει μόνος: *Δεν ανοίγεται εύκολα, είναι ~ άνθρωπος.* **μοναχικά** (επίρρ.).

μόλυνση → μολύνω
μολύνω
μολυσματικός → μολύνω
μομφή → μέμφομαι
μον- → μονο-
μονάδα
μοναδικός → μονάδα
μοναξιά → μόνος
μονάρχης
μοναρχία → μονάρχης
μοναρχική → μονάρχης
μοναρχικός → μονάρχης
μοναστήρι
μοναστηριακός → μοναστήρι
μοναστικός → μοναστήρι
μοναχά¹ → μοναχός
μονάχα¹ → μοναχός
μοναχά² → μοναχός
μονάχα² → μοναχός
μοναχή → μοναστήρι
μοναχικά → μοναχός
μοναχικός¹ → μοναστήρι
μοναχικός² → μοναχός
μοναχισμός → μοναστήρι
μοναχός → μοναστήρι
μοναχός
μονάχος → μοναχός
μονή → μοναστήρι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·256

μόνιμα → μόνιμος
μονιμοποιώ → -ποιώ
μόνιμος
μονιμότητα → μόνιμος
μονίμως → μόνιμος
μονο-
μονό- → μονο-
μόνο¹ → μόνος
μόνο² → μόνος
μονοδιάστατος → μονο-
μονόδρομος
μονοετής → μονο-
μονοήμερος → μονο-
μονοκατοικία → μονο-
μονοκινητήριος → μονο-
μονόκλινος → μονο-
μονόλεπτος → μονο-
μονόλογος
μονολογώ → μονόλογος
μονομαχία
μονομάχος → μονομαχία
μονομαχώ → μονομαχία
μονομελής → μονο-
μονομέρεια → μονομερής
μονομερής
μονομερώς → μονομερής
μονόπλευρος → μονο-
μονοπωλιακά → μονοπώλιο
μονοπωλιακός → μονοπώλιο
μονοπωλιακώς → μονοπώλιο
μονοπώλιο
μονοπωλώ → μονοπώλιο
μονός
μόνος
μονοσέλιδος → μονο-
μονοσήμαντος → μονο-
μονοσύλλαβος → μονο-

> Το *μοναχός* είναι πιο δυνατό από το *μόνος* και δίνει πιο έντονη της αίσθηση της μοναξιάς.

μόνιμος -η -ο: ≠ προσωρινός ❶ αυτός που δεν αλλάζει: *~ κάτοικος Ηρακλείου.* ❷ αυτός που έχει συνέχεια = διαρκής ≠ εφήμερος: *Έχει μια ~ θλίψη στο βλέμμα του.* ❸ (για εργαζόμενους) αυτός που καλύπτει πάγιες ανάγκες, και συνεπώς δεν μπορεί να απολυθεί. ≠ έκτακτος: *~ δημόσιος υπάλληλος.* **μόνιμος** ο, **-η** η: μόνιμος υπάλληλος. **μόνιμα** & **μονίμως** (επίρρ.): *Είναι ~ καθυστερημένος.* **μονιμότητα** η.

μονο- & **μονό-** & **μον-**: ως α΄ συνθ. δηλώνει ότι κτ έχει, περιέχει ή αποτελείται από ένα μόνο στοιχείο από αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *μονομελής, μονόκλινος.*

μονόδρομος ο: ❶ δρόμος όπου επιτρέπεται η κίνηση οχημάτων μόνο προς μία κατεύθυνση: *Τον έγραψε η τροχαία, γιατί πήγαινε αντίθετα στον ~.* ❷ (μτφ.) η μοναδική επιλογή: *Η αύξηση των φόρων αποτελεί ~ για τη μείωση των κρατικών ελλειμμάτων.*

μονόλογος ο: ❶ μεγάλη και συνεχής ομιλία που γίνεται από ένα μόνο πρόσωπο ≠ διάλογος: *Στη Βουλή δεν ακούς διάλογο, αλλά μονολόγους. θεατρικός ~.* ***εσωτερικός ~***: συνομιλία του ανθρώπου με τον εαυτό του. **μονολογώ**: (αμτβ.) μιλώ μόνος μου ή στον εαυτό μου = παραμιλώ.

μονομαχία η: ❶ πάλη ή ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δύο προσώπων: *~ με πιστόλια/ξίφη.* ❷ (μτφ.) έντονη αντιπαράθεση μεταξύ δύο προσώπων ή ομάδων: *Η ~ των δύο κορυφαίων ομάδων έληξε ισόπαλη.* **μονομάχος** ο: ❶ πρόσωπο που συμμετέχει σε μονομαχία: *Οι κορυφαίοι ~ αφήνονταν ελεύθεροι από τον αυτοκράτορα της αρχαίας Ρώμης.* ❷ (μτφ.) αντίπαλος: *οι μονομάχοι των εκλογών.* **μονομαχώ**: (αμτβ.) συμμετέχω σε μονομαχία.

μονομερής -ής -ές: ❶ αυτός που γίνεται μόνο από το ένα μέρος: *Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε ~ αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων.* ❷ αυτός που εξετάζει το ένα μόνο μέρος ενός θέματος = μονόπλευρος, μονοδιάστατος: *~ ανάλυση.* ☞ σχ. **αγενής**. **μονομερώς** (επίρρ.). **μονομέρεια** η.

μονοπώλιο το: ❶ δικαίωμα αποκλειστικής διάθεσης στην αγορά προϊόντος ή υπηρεσίας από μία μόνο επιχείρηση, και (συνεκδ.) η επιχείρηση αυτή: *Η πώληση αλκοολούχων ποτών στη Σουηδία είναι κρατικό ~.* ❷ (μτφ.) ο αποκλειστικός έλεγχος: *Θεωρεί ότι έχει το ~ της εξουσίας.* **μονοπωλώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ εμπορεύομαι ή παρέχω ένα αγαθό ή μια υπηρεσία κατ' αποκλειστικότητα. ❷ (μτφ.) έχω την αποκλειστική χρήση ή κατοχή: *~ τη συζήτηση και δεν αφήνει κανέναν να μιλήσει.* **μονοπωλιακός -ή -ό**: *~ επιχείρηση.* **μονοπωλιακά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.).

μονός -ή -ό: ❶ αυτός που αποτελείται από ένα κομμάτι, στοιχείο, μέρος κτλ.: *Θα κοιμηθούμε σε μονά κρεβάτια.* ≠ διπλός. ❷ ΜΑΘ (για αριθμούς) αυτός που, όταν διαιρεθεί με το δύο, αφήνει υπόλοιπο τη μονάδα = περιττός ≠ άρτιος, ζυγός.

> Από το ΑΕ *μόνος* με μετακίνηση τόνου, κατά τα επίθ. *απλός, διπλός.*

μόνος -η -ο: ❶ αυτός που είναι ένας, που υπάρχει ή γίνεται χωρίς άλλους του ίδιου είδους: *Η ~ μου ελπίδα είσαι εσύ.* = μοναδικός. *Νιώθει τόσο ~, χωρίς φίλους σε ξένη χώρα.* = μοναχός. ❷ (χωρίς άρθρο & με τους αδύν. τ. της γεν. της προσωπ. αντων. σχηματίζει αντων. οριστ.) δηλώνει αυτόν που υπάρχει ή ενεργεί χωρίς τη συντροφιά, τη βοήθεια, την παρέμβαση κτλ. άλλων = μοναχός: *~ της μένει - οι γονείς της είναι στην επαρχία. Το παιδί έμαθε να τρώει ~ του. (Από) ~ του αποφάσισε να φύγει, κανείς δεν του το είπε.* ☞ **μοναχός** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **μόνο¹** (επίρρ.) μοναχά: ❶ όχι περισσότερο από κπ χρονικό ή ποσοτικό όριο: *~ δέκα ευρώ έχω μαζί μου.* ❷ όχι άλλοι άνθρωποι, άλλα πράγματα, άλλες καταστάσεις κτλ.: *~ στις τρεις μπορώ να σας δω.* **μόνο²** (σύνδ.): μονάχα ❶ συνδέει δύο αντίθετες προτάσεις, μια καταφατική και μια αρνητική: *Δε θέλω τίποτα, ~ να φύγεις! Έχασε πάλι στο παιχνίδι η ομάδα μας, ~ που αυτή τη φορά δε φταίγαμε εμείς.* ❷ ***όχι ~ … αλλά και***: εκφράζει έντονη αντίθεση: *Όχι ~ δεν ήρθε στο πάρτι, αλλά δεν έδωσε και καμία εξήγηση γι' αυτό.* ❸ δηλώνει κτ το οποίο είναι απαραίτητη προϋπό-

Σύνθετα με μονο-

μονοδιάστατος	μονοκατοικία	μονόπλευρος	μονοσύλλαβος
μονοετής	μονοκινητήριος	μονοσέλιδος	μονόφθαλμος
μονοήμερος	μονόλεπτος	μονοσήμαντος	μονοψήφιος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·257

θεση για να γίνει αυτό που εκφράζει η συνδεόμενη πρόταση: *Κάντε ό,τι θέλετε, ~ μη με ανακατέψετε!* **μοναξιά** η: η κατάσταση του ανθρώπου που είναι ή ζει μόνος, χωρίς άλλους, και το αντίστοιχο συναίσθημα.

μονότονος -η -ο: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από συνεχή επανάληψη των ίδιων τόνων, ρυθμών ή γενικά ήχων: *~ μουσική.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από συνεχή επανάληψη των ίδιων ενεργειών, καταστάσεων ή πραγμάτων = πληκτικός: *Ζουν μια ~ ζωή: δουλειά και τίποτ' άλλο.* **μονότονα** (επίρρ.). **μονοτονία** η.

μοντέλο το: ❶ πρόσωπο ή πράγμα που χρησιμοποιεί ως πρότυπο ένας καλλιτέχνης για να δημιουργήσει νέο έργο: *Ποζάρει συχνά ως ~ στη Σχολή Καλών Τεχνών.* ❷ οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως πρότυπο: *Θα εφαρμόσει στην ελληνική εκπαίδευση το φινλανδικό ~.* ❸ τύπος προϊόντος: *Αύριο θα παρουσιαστεί το νέο ~ της γαλλικής αυτοκινητοβιομηχανίας.* ❹ πρόσωπο που παρουσιάζει επαγγελματικά νέες δημιουργίες σε επιδείξεις μόδας = μανεκέν.

μοντέρνος -α -ο: ❶ αυτός που ακολουθεί ή χρησιμοποιεί τις εξελίξεις της εποχής, σύγχρονες ιδέες, θεωρίες κτλ. = σύγχρονος, καινοτόμος ≠ παραδοσιακός: *~ τέχνη.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει σύγχρονες αντιλήψεις = προοδευτικός. ≠ συντηρητικός, οπισθοδρομικός. ❸ αυτός που ακολουθεί τη μόδα: *~ χτένισμα /ρούχο.* **μοντέρνα** (επίρρ.).

μονώνω -ομαι: (μτβ.) καλύπτω κτ με ειδικό υλικό, ώστε να εμποδίσω την κυκλοφορία του ηλεκτρικού ρεύματος, του ήχου, της θερμότητας κτλ.: *Αν δεν είναι μονωμένο το καλώδιο, θα πάθεις ηλεκτροπληξία.* **μόνωση** η. **μονωτικός -ή -ό**. ☞ σχ. **μεμονωμένος**

Από το ΑΕ *μονῶ*, και αυτό από το *μόνος*.

μόριο το: ❶ ΦΥΣ ΧΗΜ σωματίδιο που αντιπροσωπεύει τη μικρότερη ποσότητα από την ύλη κάθε σώματος. ❷ (γενικά) πολύ μικρό σωματίδιο: *~ σκόνης και μικρόβια περιέχει ο αέρας που αναπνέουμε.* ❸ τα γεννητικά όργανα: *το αντρικό ~.* ❹ ΓΛΩΣΣ μικρή άκλιτη λέξη που χρησιμοποιείται συχνά στη γλώσσα με ποικίλες σημασίες (π.χ. δήλωση προτροπής, δείξης, σχηματισμό έγκλισης ή χρόνου κτλ.): *Το δεικτικό «να» και το μελλοντικό «θα» είναι ~.* **μοριακός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το μόριο της ύλης: *~ βάρος.*

μορφασμός ο: σύσπαση των μυών του προσώπου, κυρίως από έντονα συναισθήματα = γκριμάτσα: *~ πόνου/χαράς* **μορφάζω** (αμτβ.). ☞ σχ. **μορφώνω**.

μορφή η: ❶ εξωτερική εμφάνιση αντικειμένου: *Είναι το ίδιο φάρμακο, αλλά κυκλοφορεί με νέα ~.* ❷ πρόσωπο ανθρώπου: *ωραία/συμπαθητική ~.* ❸ άνθρωπος με αξιόλογη προσωπικότητα: *Ο Ελ. Βενιζέλος είναι μεγάλη ~ της πολιτικής μας ιστορίας.* ❹ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κατάστασης: *δραστηριότητες ομαδικής/ατομικής ~. Η τρομοκρατία είναι μια σύγχρονη ~ πολέμου.* ❺ *συνήθ. πληθ.* είδος, τύπος: *Πολλές μορφές ρατσισμού συναντάμε και στη χώρα μας.* ☞ σχ. **μορφώνω**.

μορφώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ παρέχω σε κπ πνευματική καλλιέργεια: *Το σχολείο έχει ως αποστολή να μορφώσει και να διαπαιδαγωγήσει τους νέους.* ❷ *παθ.* αποκτώ γνώσεις μέσα από σπουδές. **μόρφωση** η: ❶ πνευματική και ψυχική καλλιέργεια: *Χάρη στη ~ που πήρε, έχει αναπτύξει ένα ερευνητικό μυαλό.* ❷ το να έχει κανείς πολλές γνώσεις: *Έχει βαθιά φιλολογική ~.* = παιδεία. **μορφωτικός -ή -ό**: *χαμηλό/υψηλό ~ επίπεδο.*

Από το ελνστ. *μορφῶ*, που προέρχεται από τη λ. *μορφή*. Από τη λ. μορφή, που αναφερόταν στα εξωτερικά χαρακτηριστικά, παράγονται οι λ. *μορφάζω, μορφασμός*, καθώς και σύνθ. όπως *ομοιόμορφος* κτλ.

μουγγός -ή -ό: αυτός που δεν μπορεί να μιλήσει = βουβός: *Γεννήθηκε ~. Τον βρήκε να κάθεται ~ προσπαθώντας να συνέλθει από το σοκ.* = άφωνος, σιωπηλός. **μουγγά** (επίρρ.): στα σιωπηλά. **μουγγαμάρα** η: ❶ η κατάσταση του μουγγού = [οικ.] μούγγα. ❷ σιωπή, απόλυτη ησυχία: *Έπεσε ~ όταν μπήκε μέσα ο δάσκαλος.* **μούγγα** η. **μουγγαίνω -ομαι**: (μτβ.) *συνήθ. παθ. αόρ.* κάνω κπ μουγγό: *Μουγγάθηκε από την έκπληξη.*

μουρμούρα¹ η: είδος ψαριού.

μουρμουρίζω & [προφ.] **μουρμουράω**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ μιλάω με χαμηλή φωνή: *Κάτι μουρμούριζε, αλλά δεν κατάλαβα τι.* ❷ γκρινιάζω, παραπονιέμαι γενικά και αόριστα: *Βρήκε πάλι αιτία για να μουρμουράει!* **μουρμούρα²** η: γκρίνια: *Άσε τη ~ και βοήθησέ μας!* **μουρμουρητό** το: ❶ ο ήχος που ακούγεται όταν μουρμουρίζει κπ. ❷ = μουρμούρα. **μουρμούρης** ο, **μουρμούρα³** η: πρόσωπο που μουρμουρίζει (σημ. 2) συνέχεια = γκρι-

μονότονα → μονότονος
μονοτονία → μονότονος
μονότονος
μονόφθαλμος → μονο-
μονοψήφιος → μονο-
μοντέλο
μοντέρνα → μοντέρνος
μοντέρνος
μονώνω
μόνωση → μονώνω
μονωτικός → μονώνω
μοριακός → μόριο
μόριο
μορφάζω → μορφασμός
μορφασμός
μορφή
μορφοποίηση → -ποιώ
μορφώνω
μόρφωση → μορφώνω
μορφωτικός → μορφώνω
μου → εγώ
μουγγά → μουγγός
μούγγα → μουγγός
μουγγαίνω → μουγγός
μουγγαμάρα → μουγγός
μουγγός
*μουγκός → μουγγός
μουρμούρα¹
μουρμούρα² → μουρμουρίζω
μουρμούρα³ → μουρμουρίζω
μουρμουράω → μουρμουρίζω
μουρμούρης → μουρμουρίζω
μουρμουρητό → μουρμουρίζω
μουρμουρίζω
μουρμουριστά → μουρμουρίζω
μουρμουριστός → μουρμουρίζω
μουρουνέλαιο → σχ. έλαιο

μουσειακός → μουσείο
μουσείο
μουσικά → μουσική
μουσική
μουσικός → μουσική
μουσικότητα → μουσική
μουσουλμάνα → μουσουλμανισμός
μουσουλμανικός → μουσουλμανισμός
μουσουλμανισμός
μουσουλμάνος → μουσουλμανισμός
μούτρο
μουτρώνω → μούτρο
μοχθηρά → μοχθηρία
μοχθηρία
μοχθηρός → μοχθηρία
μόχθος → μοχθώ
μοχθώ
μοχλός
μπάζω
μπαίνω

νιάρης. **μουρμουριστός -ή -ό**: (για φωνή) αυτή που ακούγεται χαμηλά. **μουρμουριστά** (επίρρ.).

μουσείο το: χώρος όπου φυλάσσονται, συντηρούνται και εκτίθενται έργα τέχνης και αντικείμενα σημαντικής ιστορικής ή καλλιτεχνικής αξίας: ~ *Μοντέρνας Τέχνης.* **μουσειακός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με το μουσείο: ~ *χώρος.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι σύμφωνος με το πνεύμα της εποχής = συντηρητικός, αναχρονιστικός: *Εκφράζει μία ~ αντίληψη για τον ρόλο της ελληνικής μουσικής σήμερα.*

Από το λατ. *museum* < ΑΕ *Μουσεῖον* «ιερό των Μουσών».

μουσική η: ❶ είδος τέχνης που βασίζεται σε κατάλληλο συνδυασμό ήχων που εξασφαλίζουν μελωδία, αρμονία και ρυθμό, καθώς και το αντίστοιχο έργο: *Η παρέα μου ακούει ~ ροκ.* ❷ απεικόνιση των μουσικών ήχων με σύμβολα = παρτιτούρα: *Διαβάζει τη ~ και παίζει το όργανο.* ❸ σύνολο ήχων που μοιάζει με μουσική: *Ακούγαμε τη ~ των κυμάτων.* **μουσικός -ή -ό**: ~ *κομμάτι/όργανο/εκπομπή.* **μουσικά** (επίρρ.). **μουσικός** ο, η: πρόσωπο που παίζει, συνθέτει ή διδάσκει μουσική. **μουσικότητα** η: ιδιότητα αυτού που έχει μελωδία, αρμονία και ρυθμό = μελωδικότητα.

μουσουλμανισμός ο: μονοθεϊστική θρησκεία της οποίας ιδρυτής είναι ο Μωάμεθ και θεός ο Αλλάχ = ισλαμισμός, μωαμεθανισμός. **μουσουλμάνος** ο, **-α** η: οπαδός του μουσουλμανισμού = μωαμεθανός, ισλαμιστής. **μουσουλμανικός -ή -ό**. ☞ σχ. **ισλάμ**.

μούτρο το: ❶ *συνήθ. πληθ.* [οικ.] πρόσωπο: *Πλύνε καλά τα μούτρα σου!* ***κάνω/κρατάω μούτρα σε κπ***: θυμώνω. ***πέφτω/ρίχνομαι σε κτ με τα μούτρα***: ασχολούμαι πολύ με κτ: *Έπεσε με τα μούτρα στο διάβασμα να περάσει την τάξη.* ***ρίχνω τα μούτρα μου***: ταπεινώνομαι. ❷ *πληθ.* [μειωτ.] ως υποτιμητική αναφορά σε κπ, στα ***δεν είναι για τα μούτρα σου***: δε σου αξίζει & ***κάνω κτ σαν τα μούτρα μου***: καταστρέφω κτ: *Σαν τα μούτρα σου το έκανες το ρούχο, το κατατσαλάκωσες!* ❸ [μειωτ.] άνθρωπος πονηρός, απατεώνας. **μουτρώνω** • μππ. *μουτρωμένος*: (αμτβ.) νιώθω δυσαρεστημένος και φαίνεται στο πρόσωπό μου: *Μούτρωσε, γιατί τον επέπληξε ο γυμνασιάρχης.*

μοχθηρία η: ιδιότητα αυτού που επιθυμεί έντονα το κακό των άλλων, που χαίρεται με την κακή τους τύχη = χαιρεκακία. **μοχθηρός -ή -ό**. **μοχθηρά** (επίρρ.).

μοχθώ: (αμτβ.) εργάζομαι σκληρά = κοπιάζω, πασχίζω: *Μοχθούν για να μεγαλώσουν τρία παιδιά.* **μόχθος** ο: ❶ πολύ μεγάλος κόπος, κούραση: *Χρειάζεται ~ για να εισαχθείς σε μια καλή ανώτατη σχολή.* ❷ (συνεκδ.) ό,τι αποκτά κανείς με κόπο: *Οι πλημμύρες κατέστρεψαν τον ~ της χρονιάς.*

μοχλός ο: ❶ ΦΥΣ απλή μηχανή που αποτελείται από μία ράβδο η οποία μπορεί να κινείται γύρω από σταθερό σημείο αυξάνοντας τη δύναμη που ασκείται πάνω της: *Χρησιμοποίησε τη σιδερόβεργα ως ~ για να μετακινήσει το βαρύ φορτίο.* ❷ παρόμοιο εξάρτημα μηχανήματος ή μηχανισμού που το θέτει σε λειτουργία ή ρυθμίζει τη λειτουργία του: *ο ~ ταχυτήτων του αυτοκινήτου.* ❸ (μτφ.) παράγοντας που προκαλεί εξέλιξη ή με τον οποίο επιτυγχάνεται κτ: *Ο τουρισμός λειτουργεί ως ~ της οικονομικής ανάπτυξης.*

μπάζω: [προφ.] ❶ (μτβ.) βάζω κπ μέσα σ' έναν χώρο: *Μπάσε τους ξένους στο σαλόνι και περίμενε!* ❷ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) επιτρέπω σε κτ να μπει: *Κλείσε το παράθυρο, μπάζει (κρύο)!* ❸ (μτφ., μτβ.) κατατοπίζω, ενημερώνω κπ: *Τα εξήγησε λεπτομερώς, για να μας μπάσει στο νόημα.* ❹ (αμτβ., για ύφασμα, ρούχα) γίνομαι μικρότερος = στενεύω, μπαίνω, μαζεύω: *Έμπασε το πουκάμισο στο πλύσιμο.*

μπαίνω: (αμτβ.) ≠ βγαίνω ❶ προχωρώ από έξω προς το εσωτερικό ενός χώρου = [επίσ.] εισχωρώ: ~ *στην αίθουσα/στο αεροπλάνο.* ***~ σε κπ***: κάνω επίθεση σε κπ (πραγματική ή λεκτική). ***~ μέσα***: **α.** σχηματίζω βαθούλωμα: *Η πόρτα του αυτοκινήτου έχει μπει μέσα.* **β.** παθαίνω οικονομική ζημιά: *Τα έξοδα ήταν πολλά και τα έσοδα λίγα, κι έτσι μπήκα μέσα.* **γ.** πάω φυλακή. ***~ στη ζωή κπ***: ανακατεύομαι στην προσωπική ζωή κάποιου. ***κτ ~ στο μυαλό κπ***: το καταλαβαίνει ή του γίνεται έμμονη ιδέα. ❷ τοποθετούμαι κάπου ή με κπ τρόπο: *Οι μαθητές να μπουν σε τριάδες!* ❸ αρχίζω να βρίσκομαι, εμφανίζομαι σε κπ κατάσταση, θέση κτλ.: *Η ελληνική εκπαίδευση ~ σε μια κρίσιμη περίοδο αλλαγών.* ~ *στο Δημόσιο* (διορίζομαι)/*στο πανεπιστήμιο.* ❹ χωράω: *Πάχυνα και δεν ~ στα ρούχα μου.* ❺ (για ύφασμα, ρούχα) γίνομαι μικρότερος = στενεύω, μπάζω, μαζεύω: *Τα βαμβακερά μπαίνουν στο*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·259

πλύσιμο. **μπάσιμο** το: ❶ [προφ.] το να μπαίνει κανείς κάπου και (συνεκδ.) το σημείο από το οποίο μπαίνει. ❷ ΑΘΛ η είσοδος ενός παίκτη στην περιοχή της αντίπαλης ομάδας για να πετύχει γκολ, καλάθι κτλ.: *Έκανε ένα εντυπωσιακό ~ και σούταρε στην αριστερή γωνία.*

> Από το ΑΕ *ἐμβαίνω.*

μπάλα η: ❶ σφαιρικό αντικείμενο που κατασκευάζεται από δέρμα, καουτσούκ ή πλαστικό και χρησιμοποιείται σε παιχνίδια ή στον αθλητισμό: *~ μπάσκετ/ποδοσφαίρου.* ❷ (συνεκδ.) το ποδόσφαιρο: *Αν κάθε απόγευμα παίζεις ~, πότε θα διαβάσεις;* ❸ κάθε αντικείμενο ή μάζα σε σχήμα σφαίρας: *~ χιονιού.* ***με παίρνει η ~***: παθαίνω κτ κακό μαζί με άλλους, χωρίς ωστόσο να φταίω πραγματικά: *Μόνο δύο έκαναν φασαρία στο μάθημα, αλλά πήρε η ~ όλη την τάξη.* **μπαλιά** η: το χτύπημα και η πορεία που ακολουθεί η μπάλα: *Έκανε μία μακρινή ~ στην αντίπαλη περιοχή.*

μπαλόνι το: φούσκα από λεπτό, ελαστικό υλικό που φουσκώνει με αέρα ή αέριο και χρησιμοποιείται στη διακόσμηση ή σε παιχνίδια: *Στο τέλος της εκδήλωσης πολλά πολύχρωμα μπαλόνια πέταξαν στον ουρανό.* **μπαλονάκι** το: *υποκορ.* ❶ μικρό μπαλόνι. ❷ ΙΑΤΡ μέθοδος με την οποία ανοίγουν οι φραγμένες αρτηρίες και (συνεκδ.) το ειδικό εργαλείο αυτής της μεθόδου: *Ο θείος μου έκανε εγχείρηση με ~.*

μπαλώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ επιδιορθώνω φθαρμένο ή σκισμένο σημείο (π.χ. ρούχο, παπούτσι) ράβοντας ή κολλώντας πάνω του άλλο κομμάτι από ίδιο ή ανάλογο υλικό. ❷ κυρ. στο **τα ~**: (μτφ.) διορθώνω ή δικαιολογώ πρόχειρα σφάλμα ή κατάσταση: *Προσπάθησε να τα μπαλώσει μουρμουρίζοντας μια δικαιολογία!* **μπάλωμα** το: ❶ το να μπαλώνει κπ κτ και το κομμάτι που χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό. ❷ (μτφ.) πρόχειρη ενέργεια: *Χρειάζονται ριζικές αλλαγές, όχι μπαλώματα.* **μπαλωματής** ο: [παρωχ.] επαγγελματίας που επιδιορθώνει παπούτσια = τσαγκάρης.

μπάνιο το: ❶ πλύσιμο του σώματος με νερό και σαπούνι. ❷ ειδικά διαμορφωμένος χώρος σε σπίτι ή ξενοδοχείο που διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό για να κάνει κπ μπάνιο = λουτρό: *Είμαι στο ~ και ξυρίζομαι.* ❸ κολύμπι: *Να μην πάτε στα βαθιά, γιατί δεν ξέρετε καλό ~!* **μπανιαρίζω -ομαι** & **μπανιάρω -ομαι**: (μτβ.) κάνω μπάνιο σε κπ: *~ το μωρό της.* **μπανιέρα** η: μεγάλη λεκάνη στην οποία κπ κάνει μπάνιο: *Το μπάνιο τους είχε μία μεγάλη κυκλική ~.*

μπάντα[1] & **πάντα** η: [προφ.] πλευρά, μεριά: *Να κοιμηθείς από την άλλη ~, γιατί ροχαλίζεις.* ***βάζω/αφήνω κτ στην ~***: (για χρήματα) αποταμιεύω: *Βάλαμε ένα ποσό στην ~ για τα γεράματά μας.* ***βάζω κπ στην ~***: τον βάζω στο περιθώριο.

μπάντα[2] η: ❶ ορχήστρα με κρουστά και πνευστά όργανα: *Θα παίξει η ~ του δήμου Κερκυραίων.* ❷ ραδιοφωνική ζώνη συχνοτήτων: *η ~ των FM.*

μπαρ το • άκλ.: ❶ κατάστημα που λειτουργεί κυρίως βράδυ για κατανάλωση ποτών. ❷ κυλικείο σε θέατρο, κινηματογράφο κτλ. **μπαράκι** το (υποκορ.). **μπάρμαν** ο, **μπαργούμαν** η • άκλ.: πρόσωπο που σερβίρει ποτά σε μπαρ. **μπαρόβιος** ο, **-ια** η: πρόσωπο που συχνάζει σε μπαρ.

μπάρα η: ❶ μακρύ ξύλινο ή μεταλλικό αντικείμενο: *Βάλε την ~ στην πόρτα, για να μην μπει κανείς!* ❷ μακρόστενος πάγκος σε μπαρ πάνω στον οποίο οι πελάτες ακουμπούν και πίνουν τα ποτά τους.

μπάσκετ (μπολ) το • άκλ.: ΑΘΛ ομαδικό παιχνίδι στο οποίο οι δύο αντίπαλες ομάδες κερδίζουν πόντους βάζοντας την μπάλα στο καλάθι = καλαθοσφαίριση. **μπασκετμπολίστας** ο, **-ίστρια** η.

μπαταρία η: ❶ συσκευή που αποθηκεύει ηλεκτρική ενέργεια ή χρησιμεύει ως πηγή ηλεκτρικού ρεύματος: *Το αυτοκίνητό μου έμεινε από ~. απλή/αλκαλική ~.* ***γεμίζω τις μπαταρίες μου***: αποκτώ ξανά ενέργεια, ξεκουράζομαι: *~ όταν πηγαίνω διακοπές.* ❷ τμήμα της βρύσης που έχει τη δυνατότητα ανάμειξης ζεστού και κρύου νερού.

μπάτσος[1] ο & **μπάτσα** η & **μπάτσο** το: [οικ.] χαστούκι: *Θα σου ρίξω καμιά ~ αν κοροϊδέψεις πάλι.* **μπατσίζω**: (μτβ.) χαστουκίζω κπ.

μπάτσος[2] ο, **μπατσίνα** η: [υβρ.] αστυνομικός.

μπερδεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ μπλέκω κτ με κτ άλλο ή βάζω πράγματα μαζί με άτακτο τρόπο, ώστε να μην ξεχωρίζουν: *Μπέρδεψες τα καλώδια και να δω πώς θα τα ξεχωρίσω!* = μπλέκω. *Ποιος μπέρδεψε τα βιβλία μου με αυτά που ήταν στο τραπέζι;* = ανακατεύω. ❷ δεν ξεχωρίζω στο μυαλό μου παρόμοια πράγματα ή κάνω κπ να μην τα ξεχωρίζει: *~ τις δύο λέξεις γιατί έχουν κοντινές σημασίες.* = συγχέω, μπλέκω. *Με ~ με αυτά που λες.* ***~ τα λόγια μου/τη γλώσσα μου***: λέω ασάφειες ή τραυλίζω. ❸

μπάλα
μπαλιά → μπάλα
*μπαλλώνω → μπαλώνω
μπαλονάκι → μπαλόνι
μπαλόνι
μπάλωμα → μπαλώνω
μπαλωματής → μπαλώνω
μπαλώνω
μπαμπάκι → βαμβάκι
μπανιαρίζω → μπάνιο
μπανιάρω → μπάνιο
μπανιέρα → μπάνιο
μπάνιο
μπάντα[1]
μπάντα[2]
μπαρ
μπάρα
μπαράκι → μπαρ
μπαργούμαν → μπαρ
μπάρμαν → μπαρ
μπαρόβια → μπαρ
μπαρόβιος → μπαρ
μπάσιμο → μπαίνω
μπάσκετ
μπάσκετ - μπολ → μπάσκετ
μπασκετμπολίστας → μπάσκετ
μπασκετμπολίστρια → μπάσκετ
μπαταρία
μπάτσα → μπάτσος[1]
μπατσίζω → μπάτσος[1]
μπατσίνα → μπάτσος[2]
μπάτσο → μπάτσος[2]
μπάτσος[1]
μπάτσος[2]
μπέρδεμα → μπερδεύω
μπερδεύω

μπήγω
μπήζω → μπήγω
μπήχνω → μπήγω
μπλέκω
μπλέξιμο → μπλέκω
μπλοκ
μπλοκάκι → μπλοκ
μπλοκάρω → μπλόκο
μπλόκο
μπλούζα
μπλόφα
μπλοφάρω → μπλόφα
μπογιά
μπογιατζής → μπογιά
μπογιατίζω → μπογιά
μποϊκοτάζ
μποϊκοτάρισμα → μποϊκοτάζ
μποϊκοτάρω → μποϊκοτάζ
μπόρα
μπορώ
μπουκάλα → μπουκάλι
μπουκάλι
*μποϋκοτάζ → μποϊκοτάζ
μπουμπούκι
μπουμπουκιάζω → μπουμπούκι

συνήθ. παθ. ασχολούμαι με ύποπτη δραστηριότητα = μπλέκομαι: *Μην μπερδεύεσαι σε ύποπτες συναλλαγές, θα μετανιώσεις!* **μπέρδεμα** το: ❶ μπλέξιμο ή ανακάτεμα πραγμάτων: *~ σκοινιών.* ❷ σύγχυση: *Υπάρχει ~ στη διατύπωση του τρίτου θέματος.* ❸ *συνήθ. πληθ.* δυσκολία, πρόβλημα: *Έχει μπερδέματα με την αστυνομία.*

μπήγω & [σπάν.] **μπήζω** & **μπήχνω -ομαι**: [οικ.] (μτβ.) ❶ βάζω κάτι μυτερό και μακρύ μέσα σε στερεό σώμα πιέζοντας ή χτυπώντας το = χώνω: *~ έναν πάσσαλο στο έδαφος.* ❷ εκδηλώνω συναίσθημα με έντονο και απότομο τρόπο: *~ τα γέλια/τα κλάματα.*

Από το ΑΕ *ἐμπήγνυμι* (*ἐν* + *πήγνυμι*).

μπλέκω -ομαι: = μπερδεύω ❶ (μτβ.) βάζω κτ μαζί με κτ άλλο, έτσι ώστε να μην ξεχωρίζουν: *Έμπλεξα τις κλωστές.* ❷ (μτβ.) δεν ξεχωρίζω στο μυαλό μου παρόμοια πράγματα ή κάνω κπ να μην τα ξεχωρίζει = συγχέω: *Έχω διαβάσει, αλλά ~ τις χρονολογίες στην Ιστορία.* ❸ **α.** (μτβ.) βάζω κπ σε δυσάρεστη, ύποπτη κατάσταση: *Ποιος μας έμπλεξε σ' αυτή την ιστορία;* **β.** (αμτβ.) μπαίνω σε δυσάρεστη, ύποπτη κατάσταση: *Έμπλεξε με κακές παρέες.* **μπλέξιμο** το.

μπλοκ το • άκλ.: ❶ φύλλα χαρτιού ενωμένα στη μία πλευρά, ώστε να κόβονται εύκολα: *~ ζωγραφικής.* ❷ σύνολο από αριθμημένα χαρτάκια που εκδίδεται για συγκεκριμένο σκοπό και περιέχει σελίδες: *~ εισιτηρίων/επιταγών.* ❸ συμμαχία επιχειρήσεων, κομμάτων, κρατών κτλ. με κοινούς στόχους: *τα κράτη του πρώην Ανατολικού ~.* **μπλοκάκι** το: υποκορ. στις σημ. 1 & 2.

μπλόκο το: αποκλεισμός ενός χώρου με τοποθέτηση εμποδίων, έτσι ώστε να μην μπορεί να περάσει κανείς: *Οι αγρότες έστησαν ~ στην εθνική οδό.* **μπλοκάρω -ομαι**: ❶ (μτβ.) αποκλείω έναν χώρο, έτσι ώστε να μην μπορεί να περάσει κανείς: *Τα περιπολικά ~ τους δρόμους.* ❷ (μτβ.) διακόπτω ή εμποδίζω κτ: *Η αντιπολίτευση με τις ενστάσεις μπλόκαρε την ψήφιση του νομοσχεδίου.* ❸ ΑΘΛ (μτβ.) ως τερματοφύλακας πιάνω γερά την μπάλα μετά από σουτ. ❹ (αμτβ.) δεν μπορώ να σκεφτώ ή να θυμηθώ καθαρά, τα χάνω: *Ο μαθητής αυτός ~, όταν τον εξετάζουν προφορικά.*

μπλούζα η: ❶ ρούχο που φοριέται στο πάνω μέρος του σώματος: *Θα φορέσω τη μάλλινη, ~ γιατί κάνει κρύο.* ❷ ρούχο εργασίας που φοριέται πάνω από τα άλλα: *άσπρη ιατρική ~.* = ποδιά.

μπλόφα η: λόγος ή ενέργεια που αποσκοπεί στο να παραπλανήσει κπ: *~ ήταν η αρρώστια του, για να γυρίσω πίσω.* **μπλοφάρω**: (αμτβ.) δίνω ψευδή εικόνα σε κπ με σκοπό να τον παραπλανήσω.

μπογιά η: ❶ χρωστική ουσία σε στερεή ή υγρή μορφή για το βάψιμο επιφανειών, υλικών κτλ. = βαφή, χρώμα: *Βούτηξε το πινέλο στην κόκκινη ~ κι άρχισε να βάφει.* ❷ ξύλινο μολύβι σε διάφορα χρώματα. **μπογιατίζω -ομαι**: βάφω. **μπογιατζής** ο: επαγγελματίας που βάφει κτίρια.

μποϊκοτάζ το • άκλ.: παροδική και οργανωμένη διακοπή αγοράς ενός ή περισσότερων προϊόντων με σκοπό την άσκηση πίεσης σε εταιρείες, κράτη κτλ., ώστε να ενεργήσουν με ορισμένο τρόπο. **μποϊκοτάρω** • αόρ. *μποϊκοτάρισα.* **μποϊκοτάρισμα** το.

μπόρα η: ❶ δυνατή και ξαφνική βροχή μικρής διάρκειας: *Μας έπιασε η καλοκαιρινή ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) παροδική συμφορά: *Πέρασε πολλές ~ στη ζωή του.*

Αντιδάνειο από την ιταλική *bora* «βορειοανατολικός άνεμος στην Αδριατική» (< λατ. *Boreas* < ΑΕ *βορέας* «βοριάς»).

μπορώ • αόρ. *μπόρεσα*: (μτβ.) ❶ έχω την ικανότητα για κτ: *Δεν μπορούσε να δέσει τα κορδόνια μόνος του.* ❷ έχω τη δυνατότητα ή την ευχέρεια να κάνω κτ: *Δεν ~ να σας μιλήσει τώρα, είναι απασχολημένος! Είχε πυκνή ομίχλη, δεν μπορούσαμε να δούμε τίποτε γύρω μας.* ❸ έχω το δικαίωμα ή την άδεια να κάνω κτ: *Δεν μπορείτε να μπείτε, απαγορεύεται η είσοδος!* ❹ ανέχομαι κπ ή κτ: *Δεν ~ τη φωνή της, με εκνευρίζει.* ❺ *απρόσ.* υπάρχει η πιθανότητα: *~ και να έρθουμε, αν δεν έχουμε δουλειά.*

Από το ΑΕ *εὐπορῶ* «ευδοκιμώ, βρίσκω τον τρόπο».

μπουκάλι το: δοχείο με στενό λαιμό για φύλαξη υγρών: *~ κρασί.* **μπουκάλα** η: μεγάλο μπουκάλι. ***μένω/αφήνω κπ ~***: μένω μόνος ή αφήνω κπ μόνο του, εγκαταλείπω: *Έφυγαν όλοι και με άφησαν ~.*

μπουμπούκι το: ❶ μισάνοιχτο άνθος: *Τα δέντρα έβγαζαν νέα φύλλα και μικρά μπουμπούκια.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·261

❷ (μτφ.) για νεαρό κορίτσι χαριτωμένο. **μπουμπουκιάζω**: (αμτβ.) βγάζω μπουμπούκια.

> Ίσως από το ΑΕ *βομβύκιον* < *βόμβυξ* «κουκούλι μεταξοσκώληκα».

μπουμπουνητό το: δυνατός και παρατεταμένος ήχος που ακολουθεί αστραπή ή κεραυνό = βροντή. **μπουμπουνίζω**: ❶ *απρόσ., ενστ.* & *πρτ.* ακούγονται μπουμπουνητά: *Έβρεχε και μπουμπούνιζε δυνατά.* ❷ (μτβ.) χτυπώ κπ δυνατά: *Του μπουμπούνισε μια στα μούτρα.*

μπουνιά η: ❶ χτύπημα με τα δάχτυλα μαζεμένα: *δίνω/ρίχνω ~ σε κπ.* ❷ η παλάμη του χεριού, όταν τα δάχτυλα είναι μαζεμένα: *Είχε τα χέρια μαζεμένα σε ~.*

> Από το ιταλ. bugna, και αυτό από το λατ. pugna < pugnus «γροθιά, πυγμή».

μπούσουλας ο: ❶ ναυτική πυξίδα. ***βρίσκω έναν /χάνω τον ~***: βρίσκω ή χάνω τον προσανατολισμό μου. ❷ (μτφ.) κτ που λειτουργεί ως πρότυπο για άλλες ενέργειες: *Να χρησιμοποιήσετε τη δομή αυτή ως ~ για τις εκθέσεις σας.*

μπουσουλώ & **-άω**: (αμτβ.) κινούμαι προχωρώντας στα τέσσερα, ακουμπώντας στα γόνατα και στα χέρια. **μπουσούλημα** & **μπουσουλητό** το. **μπουσουλητά** (επίρρ.).

μποφόρ το • άκλ.: κλίμακα για τη μέτρηση της έντασης του ανέμου.

μπράβο (επιφ.): = εύγε ❶ για τη δήλωση επιβράβευσης, θαυμασμού: *~ (σου), τα κατάφερες!* ❷ (ως ουσ.) επιβράβευση: *Το πλήθος άρχισε τα ~.*

μπράτσο το: ❶ τμήμα του ανθρώπινου χεριού μεταξύ ώμου και αγκώνα: *Τη σήκωσε στα γερά του μπράτσα.* ***κάνω μπράτσα***: αποκτώ καλογυμνασμένο σώμα, μυς. ❷ πλαϊνό στήριγμα πολυθρόνας.

μπρίκι[1] το: μικρό μεταλλικό μαγειρικό σκεύος με λαβή, στο οποίο βράζουμε καφέ, νερό κτλ.

μπρίκι[2] το: είδος ιστιοφόρου πλοίου με τετράγωνα πανιά.

μπρούντζος ο: κράμα χαλκού και κασσίτερου = ορείχαλκος. **μπρούντζινος -η -ο**: ορειχάλκινος.

μυαλό το: ❶ [οικ.] ουσία του εγκεφάλου και (συνεκδ.) ο εγκέφαλος. ***τινάζω τα μυαλά (μου/κπ) στον αέρα***: αυτοκτονώ/σκοτώνω κπ. ❷ (μτφ.) σύνολο νοητικών διεργασιών: *Χρειάζεται ~ να πετύχεις.* ❸ η ιδιότητα κπ να ενεργεί μετά από σκέψη = σύνεση: ***έχω/βάζω ~***: είμαι συνετός/συνετίζομαι. ***χάνω το ~***: τρελαίνομαι ή ξεμυαλίζομαι. ❹ (μτφ., για πρόσ.) πολύ έξυπνος: *Είναι από τα καλύτερα μυαλά στον τομέα του.* **μυαλωμένος -η -ο**: αυτός που ενεργεί μετά από σκέψη και με σύνεση. **μυαλωμένα** (επίρρ.).

μύγα η: μικρό δίπτερο έντομο. ***σαν τη ~ μες στο γάλα***: για κπ ή κτ που είναι εντελώς διαφορετικός από το περιβάλλον του. ***βαράω/σκοτώνω μύγες***: είμαι αργόσχολος. **μυγιάζομαι**: (αμτβ.) παρεξηγούμαι από κτ που θεωρώ υπαινιγμό για μένα.

μυελός ο: ΑΝΑΤ ΒΙΟΛ λιπώδης ουσία που βρίσκεται μέσα στα οστά. **μυελώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**.

μυθιστόρημα το: ΦΙΛΟΛ πεζογράφημα μεγάλης έκτασης με πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα, και (συνεκδ.) το αντίστοιχο λογοτεχνικό είδος: *αστυνομικό/ιστορικό ~.* **μυθιστορηματικός -ή -ό**.

μυθολογία η: το σύνολο των μύθων και των παραδόσεων ενός λαού. **μυθολογικός -ή -ό**.

μυθομανής -ής -ές: αυτός που έχει την παθολογική τάση να επινοεί ιστορίες και να τις αφηγείται σαν να συνέβησαν πραγματικά. ☞ σχ. **αγενής**. **μυθομανία** η.

μύθος ο: ❶ φανταστική διήγηση, συνήθως από την προφορική παράδοση των λαών, για θεούς ή ήρωες, η οποία συχνά εξηγεί με τρόπο συμβολικό φυσικά φαινόμενα, γεγονότα κτλ.: *ο ~ του Προμηθέα.* ❷ σύντομη πλαστή διήγηση με διδακτικό χαρακτήρα: *οι μύθοι του Αισώπου.* ❸ υπόθεση λογοτεχνικού, θεατρικού κτλ. έργου: *Η εξέλιξη του ~ απαιτεί την εισαγωγή νέων προσώπων στο έργο.* ❹ (μτφ.) πρόσωπο ιδιαίτερα σημαντικό και γνωστό = θρύλος: *Η Μαρίκα Κοτοπούλη υπήρξε ένας ~ για το ελληνικό θέατρο.* ❺ φανταστική ή μη αληθής άποψη για κπ ή κτ στην οποία πιστεύουν πολλοί: *Η άποψη ότι χρησιμοποιούμε μόνο το 10% του εγκεφάλου είναι ~.* **μυθικός -ή -ό. μυθικά** (επίρρ.).

μύκητας ο: ΒΙΟΛ οργανισμός που μοιάζει με φυτό, αλλά δεν έχει χλωροφύλλη, και ζει ως σαπρόφυτο ή παράσιτο. **μυκητίαση** η ΙΑΤΡ: ασθένεια που προκαλείται απο παθογόνους μύκητες.

μύλος ο: ❶ μηχάνημα που χρησιμεύει για να αλέθονται δημητριακά, καθώς και το κτίριο στο οποίο στεγάζεται. ***έγινε ~***: για κατάσταση εκτός ελέγχου ή έντονη διαμάχη. ❷ συσκευή για το άλεσμα σπόρων: *~ του καφέ.*

μυρωδιά η: ιδιότητα προσώπου ή πράγματος που αντιλαμβανόμαστε με την όσφρηση = [επίσ.] οσμή. **μυρωδάτος -η -ο**: αυτός που έχει ωραία μυρωδιά. **μυρίζω**: ❶ (αμτβ.) **α.** αναδίδω μυρω-

μπουμπουνητό
μπουμπουνίζω → μπουμπουνητό
μπουνιά
μπούσουλας
μπουσούλημα → μπουσουλώ
μπουσουλητά → μπουσουλώ
μπουσουλητό → μπουσουλώ
μπουσουλώ
μποφόρ
μπράβο
μπράτσο
μπρίκι[1]
μπρίκι[2]
μπρος → εμπρός
μπροστινή → εμπρός
μπροστινός → εμπρός
μπρούντζινος → μπρούντζος
μπρούντζος
μυαλό
μυαλωμένα → μυαλό
μυαλωμένος → μυαλό
μύγα
μυγιάζομαι → μύγα
μυελός
μυελώδης → μυελός
μύηση → μυώ
μυθικά → μύθος
μυθικός → μύθος
μυθιστόρημα
μυθιστορηματικός → μυθιστόρημα
μυθολογία
μυθολογικός → μυθολογία
μυθομανής
μυθομανία → μυθομανής
μυθοπλάστης → σχ. πλάθω
μύθος
μυϊκά → μυς
μυϊκός → μυς
μύκητας
μυκητίαση → μύκητας
μύλος
μυρίζομαι → μυρωδιά
μυρίζω → μυρωδιά
μυρωδάτος → μυρωδιά
μυρωδιά

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·262

μυς
μυστηριακός → μυστήριο
μυστήριο
μυστήριος → μυστήριο
μυστηριώδης → μυστήριο
μυστηριωδώς → μυστήριο
μύστης → μυώ
μυστικά → μυστικός
μυστικό → μυστικός
μυστικός
μυστικότητα → μυστικός
μύστρια → μυώ
μυτερός → μύτη
μύτη
μυώ
μυώδης → μυς
μύωπας → μυωπία
μυωπία
μυωπικός → μυωπία
μύωψ → μυωπία
μώλωπας
μωλωπίζω → μώλωπας
μωρία → μωρός
μωρό
μωρός

διά: *Ωραία ~ το φαγητό!* **β.** αναδίδω άσχημη μυρωδιά = βρομάω: *Το σπίτι ~, άνοιξε να αεριστεί!* ❷ (μτβ.) αντιλαμβάνομαι τη μυρωδιά πράγματος: *~ ένα λουλούδι.* **μυρίζομαι** (μτφ., μτβ.) καταλαβαίνω κτ που έγινε κρυφά ή υποψιάζομαι κτ που πρόκειται να συμβεί: *Καλά το μυρίστηκα εγώ ότι πήγαινες να ξεφύγεις!*

μυς ο • γεν. *μυός*, αιτ. *μυ*, πληθ. ον. *μύες*, γεν. *μυών*, αιτ. *μυς*: ❶ ΑΝΑΤ ιστός στο σώμα ανθρώπων και ζώων: *καρδιακός/σκελετικός/σπλαχνικός ~.* ❷ [επίσ.] ποντίκι. **μυϊκός -ή -ό**. **μυϊκά** (επίρρ.). **μυώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**.

Από την ΑΕ λ. *μῦς* «ποντίκι». Σχηματίζει, επίσης, καταχρηστικά, τους εναλλακτικούς κλιτικούς τ. *μυ* στη γεν. ενικού και *μύες* στην αιτ. πληθ.

μυστήριο το: ❶ ανεξήγητο ή περίεργο γεγονός: *~, πού να πήγε άραγε; ~ της φύσης.* ❷ ΘΡΗΣΚ τελετή στην οποία συμμετέχουν μόνο οι μυημένοι: *Ελευσίνια Μυστήρια.* ❸ (στην ορθοδοξία) τελετή με την οποία μεταδίδεται η Θεία Χάρη: *το ~ του γάμου/της βάπτισης.* **μυστήριος -α -ο**: ❶ αυτός που δεν μπορεί να εξηγηθεί με τη λογική. ❷ αυτός που έχει περίεργη ή ιδιότροπη συμπεριφορά: *Μη γίνεσαι ~, έλα, θα περάσουμε ωραία!* **μυστηριακός -ή -ό**. **μυστηριώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**. **μυστηριωδώς** (επίρρ.).

μυστικός -ή -ό: = κρυφός ≠ φανερός ❶ αυτός που γίνεται με τρόπο ώστε να μην το μάθουν άλλοι. ❷ αυτός που ενεργεί ή υπάρχει χωρίς να το γνωρίζουν άλλοι: *~ πράκτορας/αστυνομία.* **μυστικό** το: γεγονός που δε γνωρίζουν ή δεν πρέπει να μάθουν οι άλλοι: *Είναι ~, μην το πεις πουθενά!* **μυστικά** (επίρρ.). **μυστικότητα** η.

μύτη η: ❶ ΑΝΑΤ όργανο της όσφρησης σε ζώα και ανθρώπους: *μακριά/κοντή/γαλλική ~.* ❷ (μτφ.) η αίσθηση της όσφρησης: ***έχω ~***: αντιλαμβάνομαι πράγματα με ευκολία: *Θα τον βρω, έχω ~ εγώ!* ❸ (μτφ.) άκρη αντικειμένου που μοιάζει με μύτη: *~ μολυβιού/κουταλιού/παπουτσιού.* ***στη ~ του κουταλιού***: για πολύ μικρή ποσότητα. **μυτερός -ή -ό** = αιχμηρός.

μυώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ μέλος θρησκείας, οργάνωσης κτλ., συνήθως μέσω κπ τελετουργίας. ❷ μαθαίνω σε κπ τα βασικά στοιχεία επιστήμης, τέχνης, θεωρίας κτλ.: *Μυήθηκε στην τέχνη της φωτογραφίας.* **μύηση** η. **μύστης** ο, **-τρια** η.

μυωπία η: ΙΑΤΡ αδυναμία της όρασης, η οποία δυσκολεύει κπ να δει καθαρά σε μακρινή απόσταση. **μύωπας** ο & [επίσ.] **μύωψ** ο, η. **μυωπικός -ή -ό**.

Από το ΑΕ *μύω* «κλείνω» + *ὤψ - ὠπός* «βλέμμα».

μώλωπας ο: σημάδι στο σώμα από χτύπημα = μελανιά. **μωλωπίζω -ομαι**.

μωρό το: ❶ άνθρωπος ή ζώο σε πολύ μικρή ηλικία = βρέφος. ❷ [χαϊδ.] προσφώνηση αγαπημένου προσώπου: *~ μου!* ☞ σχ. **βρέφος**.

μωρός -ή -ό: [επίσ.] ανόητος. **μωρία** η.

Ν

Να

ν' → να[1]
να[1]
να[2]

Να[1] & **ν'** πριν από *α* (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ (με ρ., ουσ. και επίθ. που σημαίνουν βούληση, αναγκαιότητα, απαγόρευση κτλ.) αυτό που επιθυμούμε, επιδιώκουμε, είναι αναγκαίο, απαγορεύουμε κτλ.: *Θέλει ~ γίνει γιατρός. Μπορεί ~ έλθει κι αυτός. Δεν είναι ανάγκη ~ φύγεις αμέσως. Είναι ικανός ~ μας σταματήσει.* ❷ σκοπό ενέργειας = για να: *Έφυγε τρέχοντας ~ τον προλάβει.* ❸ την προϋπόθεση για να συμβεί ό,τι εκφράζει η κύρια πρόταση = αν: *~ μπορούσα, θα σας βοηθούσα.* ❹ (σε ερώτ.) απορία, έκπληξη, επιθυμία κτλ.: *Τι ~ απαντήσω; ~ έρθω κι εγώ μαζί σας; Με ρώτησε τι ώρα ~ έρθει.* ❺ (με ορισμένες προθ. και επιρρ. όπως *αντί/μέχρι/προκειμένου/παρά/σαν/χωρίς* κτλ.) δηλώνει επιρρηματική σχέση ανάλογη της λέξης που συνοδεύει: *Αντί ~ με βοηθήσει, μου βάζει συνέχεια εμπόδια. Έφυγε χωρίς ~ μου μιλήσει.*

Από τον ΑΕ σύνδ. *ἵνα*.

να[2] (μόρ.): ❶ χρησιμοποιείται για να δείξουμε κπ ή κτ: *~ ο αδερφός/το σπίτι μου. ~ τος αυ-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï›‰·263

τός που γύρευες! ~, εδώ βάλε το κλειδί! ❷ εκφράζει ευχή, επιθυμία, διαταγή, συμβουλή κτλ.: *~ ήμουν πλούσιος τώρα! ~ φύγεις αμέσως!* ❸ (με πρότ.) χρησιμοποιείται για να τραβήξουμε την προσοχή του ακροατή σε αυτό που θα ακολουθήσει: *~, ήμουν άρρωστος και δεν πήγα σχολείο.*

> Από το μσν. *να* και αυτό από το ΑΕ *ἵν* με προσθήκη του *-α* των επιρρ.

ναδίρ το • άκλ.: ≠ ζενίθ ❶ ΑΣΤΡΟΝ το σημείο στην ουράνια σφαίρα που βρίσκεται ακριβώς κάτω από τον παρατηρητή. ❷ (μτφ.) το κατώτερο σημείο όπου μπορεί να φτάσει κπ ή κτ: *Μετά τα νέα αντιλαϊκά μέτρα, η κυβέρνηση είναι στο ~ της δημοτικότητάς της.*

ναζί ο, η • άκλ.: ❶ ΙΣΤ μέλος του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος της Γερμανίας (με ηγέτη τον Χίτλερ) = εθνικοσοσιαλιστής. ❷ (γενικ.) οπαδός του ναζισμού. **ναζισμός** ο: η ιδεολογία του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος της Γερμανίας = εθνικοσοσιαλισμός. **ναζιστικός -ή -ό**. **ναζιστικά** (επίρρ.). **ναζιστής** ο, **ναζίστρια** η: οπαδός του ναζισμού.

νάζι το: προσποιητή και χαριτωμένη συμπεριφορά με σκοπό να τραβήξει το ενδιαφέρον ή (*συνήθ. πληθ.*) να εκφράσει ψεύτικη άρνηση: *Είναι όλο ~ και καμώματα! Έκανε νάζια πριν πει το ναι.* **ναζιάρης -α -ικο**: αυτός που κάνει νάζια. **ναζιάρικος -η -ο**. **ναζιάρικα** (επίρρ.).

ναι (επίρρ.): για θετική απάντηση, συμφωνία, αποδοχή κτλ. σε ερώτηση, αίτηση, παράκληση κτλ. ≠ όχι: *Θέλεις να έρθεις; ~, (θέλω). ~, μπορείς να φύγεις. ~, έχετε δίκιο.* **ναι** το • άκλ.: θετική απόκριση: *Είπε το τελικό ~ στην προσφορά.*

νανο- & **νανό-**: ως α΄ συνθ. ❶ ΦΥΣ (για μονάδες μέτρησης μεγέθους) σημαίνει το ένα δισεκατομμυριοστό αυτού που δηλώνει το β΄ συνθ.: *νανοδευτερόλεπτο.* ❷ προσδίδει στο β΄ συνθ. την έννοια του μικροσκοπικού σε μέγεθος: *νανοεξάρτημα, νανοτεχνολογία.*

νάνος ο: ≠ γίγαντας ❶ πρόσωπο **α.** πολύ πιο κοντό από το φυσιολογικό. **β.** (μτφ.) χωρίς αξία: *οι ~ της πολιτικής μας ζωής.* ❷ (για φυτά ή ζώα) με πολύ μικρές διαστάσεις, αλλά φυσιολογικές αναλογίες: *καλαμπόκι ~.* ❸ ΑΣΤΡΟΝ αστέρας με μικρές διαστάσεις και λίγη λαμπρότητα.

ναός ο: ❶ κτίριο όπου λατρεύεται θεότητα: *χριστιανικός/βουδιστικός ~. ο ~ της Αθηνάς.* ❷ (μτφ.) τόπος που θεωρείται σύμβολο συγκεκριμένης δραστηριότητας: *~ του ποδοσφαίρου/της επιστήμης.*

> Από το ΑΕ ρ. *ναίω* «κατοικώ». Ο ναός στην Αρχ. Ελλ. δήλωνε τον τόπο όπου κατοικούσε ο θεός. Η λ. *εκκλησία* χρησιμοποιείται κατεξοχήν για τον χριστιανικό ναό.

νάρθηκας ο: ❶ ΙΑΤΡ κατασκευή που χρησιμοποιείται για να κρατηθεί ακίνητο μέλος του σώματος που έχει πάθει κάταγμα ή άλλη κάκωση: *Βάλανε το σπασμένο χέρι σε ~.* ❷ ΑΡΧΙΤ το δυτικό μπροστινό μέρος στο εσωτερικό χριστιανικού ναού.

νάρκη[1] η: ❶ ΒΙΟΛ κατάσταση παρόμοια με βαθύ ύπνο (επιβράδυνση των λειτουργιών του οργανισμού), στην οποία βρίσκονται ορισμένα ζώα κατά τη διάρκεια του χειμώνα: *Οι αρκούδες πέφτουν σε χειμερία ~.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) έντονη υπνηλία = λήθαργος. **ναρκώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ χρησιμοποιώντας ειδικές ουσίες, κάνω άνθρωπο ή ζώο να χάσει ολικώς ή μερικώς τις αισθήσεις του, για να μην αισθάνεται πόνο: *Πριν από την εγχείρηση, ναρκώνουν τον ασθενή.* ❷ προκαλώ σε κπ νάρκη (σημ. 2): *Το κρασί με ~, γι' αυτό δεν πίνω όταν δουλεύω.* **νάρκωση** η: ΙΑΤΡ η διαδικασία και (συνεκδ.) η ουσία με την οποία κπ ναρκώνεται: *Πότε θα δώσουν τη ~;* **ναρκωτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί νάρκωση. **ναρκωτικό** το: ❶ τοξική ουσία που προκαλεί αισθήματα ευχαρίστησης σε όποιον τη χρησιμοποιεί, αλλά που με τον καιρό προκαλεί εξάρτηση και βλάβες στον οργανισμό: *Η ηρωίνη και το χασίς είναι ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί εξάρτηση και εθισμό: *Ο τζόγος είναι το ~ του.* **ναρκομανής** ο, η: πρόσωπο που έχει εθιστεί στα ναρκωτικά = τοξικομανής.

νάρκη[2] η: εκρηκτικός μηχανισμός που τοποθετείται στην ξηρά ή στον βυθό της θάλασσας και ανατινάζεται, όταν πιεστεί από κπ στερεό σώμα: *βάζω/εξουδετερώνω ~.* **ναρκοθετώ -ούμαι**: (μτβ.) βάζω νάρκες σε μια περιοχή. **ναρκοθέτηση** η. **ναρκοπέδιο** το: έκταση στην οποία είναι τοποθετημένες νάρκες.

> Από την ΑΕ λ. *νάρκη* «ηλεκτροφόρο χέλι, που προκαλεί μούδιασμα ή και θάνατο σε όποιον το ακουμπά».

νάρκισσος ο: ❶ φυτό με άσπρα ή κίτρινα λουλούδια. ❷ (μτφ.) άνθρωπος φιλάρεσκος, που

ναδίρ
ναζί
νάζι
ναζιάρης → νάζι
ναζιάρικα → νάζι
ναζιάρικος → νάζι
ναζισμός → ναζί
ναζιστής → ναζί
ναζιστικά → ναζί
ναζιστικός → ναζί
ναζίστρια → ναζί
ναι
νανο-
νανό- → νανο-
νανοδευτερόλεπτο → νανο-
νανοεξάρτημα → νανο-
νάνος
νανοτεχνολογία → νανο-
ναός
νάρθηκας
νάρκη[1]
νάρκη[2]
ναρκισσισμός → νάρκισσος
νάρκισσος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·264

ναρκοθέτηση → νάρκη[2]
ναρκοθετώ → νάρκη[2]
ναρκομανής → νάρκη[1]
ναρκοπέδιο → νάρκη[2]
ναρκώνω → νάρκη[1]
νάρκωση → νάρκη[2]
ναρκωτικό → νάρκη[1]
ναρκωτικός → νάρκη[1]
νάτριο
ναυάγιο
ναυαγός → ναυάγιο
ναυαγοσώστης
ναυαγοσωστικό → ναυαγοσώστης
ναυαγοσωστικός → ναυαγοσώστης
ναυαγοσώστρια → ναυαγοσώστης
ναυαγώ → ναυάγιο
ναυαρχείο → ναύαρχος
ναυαρχίδα → ναύαρχος
ναύαρχος
ναύλο → ναύλος
ναύλος
ναυλώνω → ναύλος
ναύλωση → ναύλος
ναυμαχία
ναυμαχώ → ναυμαχία
ναύτης
ναυτία
ναυτικό → ναύτης
ναυτικός → ναύτης
ναυτιλία
ναυτιλιακός → ναυτιλία
ναφθαλίνη
νεανικά → νέος
νεανικός → νέος
νεανικότητα → νέος
νεαρά → νεαρός
νεαρή → νεαρός
νεαρός
νεκρά → νεκρός
νέκρα → νεκρός
νεκρικός → νεκρός
νεκροθάφτης → νεκροταφείο
νεκρός

αγαπά υπερβολικά τον εαυτό του. **ναρκισσισμός** ο: τάση αυτοθαυμασμού.

> Η σημ. 2 της λ. *νάρκισσος* έχει τις ρίζες της στον μύθο του ωραίου νέου Νάρκισσου, που, όταν είδε το πρόσωπό του να καθρεφτίζεται στο νερό μιας πηγής, ερωτεύτηκε τον εαυτό του και πνίγηκε προσπαθώντας να πιάσει την αντανάκλασή του. Στο σημείο εκείνο φύτρωσε το ομώνυμο λουλούδι.

νάτριο το: ΧΗΜ μεταλλικό στοιχείο που ανήκει στην ομάδα των αλκαλίων, έχει αργυρόλευκο χρώμα και οξειδώνεται εύκολα.

ναυάγιο το: ❶ βύθιση πλοίου: *Πολλοί άνθρωποι πνίγηκαν στο ~ του Τιτανικού.* ❷ (μτφ.) ολοκληρωτική αποτυχία σχεδίου, στόχου κτλ.: *Οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε ~.* **ναυαγός** ο, η. **ναυαγώ** (αμτβ.). ☞ σχ. **ναύτης**.

ναυαγοσώστης ο, **-τρια** η: ❶ ειδικά εκπαιδευμένο πρόσωπο που εργάζεται σε οργανωμένες παραλίες με καθήκον να σώζει από πνιγμό όσους κολυμβητές κινδυνεύουν. ❷ ειδικά εκπαιδευμένο πρόσωπο που εργάζεται για τη διάσωση ναυαγών. **ναυαγοσωστικός -ή -ό**. ναυαγοσωστικό το: σκάφος που επεμβαίνει σωστικά σε ναυάγιο. ☞ σχ. **ναύτης**.

ναύαρχος ο: ❶ ο αρχηγός του στόλου. ❷ αξιωματικός του πολεμικού ναυτικού με τον ανώτατο βαθμό. **ναυαρχείο** το: το ανώτατο διοικητικό όργανο του πολεμικού ναυτικού και το κτίριο όπου στεγάζεται. **ναυαρχίδα** η: πλοίο στο οποίο επιβαίνει ο ναύαρχος, και που είναι επικεφαλής όλων των πλοίων του στόλου. ☞ σχ. **ναύτης**.

ναύλος ο & **ναύλο** το: χρήματα που δίνει κπ, για να χρησιμοποιήσει μέσο μαζικής μεταφοράς. **ναυλώνω -ομαι**: (μτβ.) μισθώνω πλοίο ή αεροπλάνο για τη μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων. **ναύλωση** η.

ναυμαχία η: μάχη που γίνεται με πολεμικά πλοία: *η ~ της Σαλαμίνας.* **ναυμαχώ** (αμτβ.). ☞ σχ. **ναύτης**.

ναύτης ο: ❶ πρόσωπο που υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία στο πολεμικό ναυτικό και δεν είναι βαθμοφόρος. ❷ πρόσωπο χωρίς εξειδίκευση που εργάζεται σε εμπορικό πλοίο. **ναυτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τους ναύτες ή τη ναυτιλία: *~ βάση/ατύχημα.* **ναυτικός** ο, η: πρόσωπο που εργάζεται σε πλοίο. **ναυτικό** το: το σύνολο των πλοίων μιας χώρας = στόλος: *εμπορικό/πολεμικό ~.*

> Από την ΑΕ λ. *ναῦς* «πλοίο» (γεν. *νηός* & *νεώς*), η οποία χρησιμοποιείται στη σύνθεση διαφόρων λ. της ΝΕ: *ναυάγιο, ναυαρχίδα, ναύαρχος, ναυπηγώ* κτλ.

ναυτία η: αίσθημα ζαλάδας και τάσης για εμετό = [οικ.] αναγούλα: *Το κούνημα του πλοίου μου έφερε ~.*

ναυτιλία η: ❶ το σύνολο της κίνησης των πλοίων από τόπο σε τόπο = ναυσιπλοΐα: *Η Ελλάδα είναι μια από τις χώρες που ανέπτυξαν τη ~.* ❷ ο εμπορικός στόλος μιας χώρας. **ναυτιλιακός -ή -ό**.

ναφθαλίνη η: ΧΗΜ λευκή κρυσταλλική ουσία με χαρακτηριστική μυρωδιά, που χρησιμοποιείται κυρίως για την προστασία των μάλλινων ρούχων από τον σκόρο.

νεαρός -ή & [επίσ.] **-ά -ό**: αυτός που είναι νέος σε ηλικία: *Το νεαρότερο μέλος της οικογένειάς μας είναι δέκα χρονών.* **νεαρός** ο, **νεαρή** & **-ά** η: νέος άνθρωπος: *Σε ζήτησε ένας ~.*

νεκρός -ή & [επίσ.] **-ά -ό**: ❶ (για ανθρ., ζώα & φυτά) αυτός που έπαψε να ζει = πεθαμένος ≠ ζωντανός: *Βρέθηκε ~ στο κρεβάτι του.* ***κλινικά ~:*** κπ που ο εγκέφαλός του δε λειτουργεί, αλλά συνεχίζει να ζει με τη βοήθεια ιατρικών μηχανημάτων. *~ φάλαινα* = ψόφιος. *~ φυτό* = ξερός. ***~ φύση***: πίνακας με φρούτα, νεκρά ζώα ή μικρά αντικείμενα. ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ζωντάνια ή χαρακτηρίζεται από έλλειψη δραστηριότητας ≠ ζωντανός: *Τίποτε δε συμβαίνει εδώ, είναι μια ~ πόλη.* ❸ (για τόπο) αυτός στον οποίο δεν υπάρχει η δυνατότητα επιβίωσης ζωντανών οργανισμών: *Η λίμνη είναι ~ εξαιτίας της ρύπανσης. Νεκρά Θάλασσα.* ❹ αυτός που δεν έχει πλέον ισχύ, εφαρμογή ή χρήση: ***~ γλώσσα***: που δε μιλιέται πλέον: *Τα Αρχαία Ελληνικά και τα Λατινικά είναι ~.* ❺ (μτφ.) αυτός που δε λειτουργεί: *Το τηλέφωνο δεν καλεί, είναι ~.* **νεκρός** ο, **νεκρή** η: πρόσωπο που έχει πεθάνει. **νεκρά** η: ΜΗΧΑΝ θέση μηχανισμού η οποία δε συμβάλλει στη μετάδοση ενέργειας ή κίνησης: *Βάλε τον μοχλό ταχυτήτων στη ~ και σβήσε τη μηχανή!* **νεκρικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον νεκρό: *~ πομπή.* **νέκρα** η: απόλυτη ηρεμία, έλλειψη ζωντάνιας ή δραστηριότητας: *Έφυγαν τα παιδιά κι επικρατεί ~!* **νεκρώνω -ομαι**: ❶ (μτβ., για ζωντανούς οργανισμούς ή μέλη του σώματος) προκαλώ θάνατο, αναισθησία ή παράλυση: *Η ατυχής επέμβαση του νέκρωσε το νεύρο.* ❷ (μτφ., μτβ.) προκαλώ διακοπή δραστηριότητας, ενέργειας, εξέλιξης: *Η πετρελαϊκή κρίση*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·265

νέκρωσε την οικονομία. ❸ (αμτβ.) παύω να έχω δραστηριότητα, ενέργεια ή εξέλιξη: *Νέκρωσε η αγορά.* ❹ (αμτβ.) παύω να λειτουργώ: *Το τηλέφωνο νέκρωσε.* **νέκρωση** η. **νεκρώσιμος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με τον νεκρό: *~ τελετή* (κηδεία). ***~ ακολουθία***: ακολουθία που ψάλλεται στην κηδεία.

νεκροταφείο το: τόπος όπου ενταφιάζουμε τους νεκρούς = κοιμητήριο. **νεκροθάφτης** ο.

νεο- & νεό-: α΄ συνθ. που προσδίδει στο β΄ συνθ. την ιδιότητα ❶ του πρόσφατου: *νεογέννητος, νεοσύστατος, νεόφερτος.* ❷ του μεταγενέστερου σε σχέση με κτ ανάλογο που έχει προηγηθεί: *νεολιθικός, νεορεαλισμός, νεοορθόδοξος.*

νεολαία η: ❶ το σύνολο των νέων ή ορισμένη ομάδα νέων με κοινά χαρακτηριστικά: *Η ανεργία πλήττει σημαντικά τη ~. φοιτητική/μαθητική ~.* ❷ ομάδα νέων που ανήκουν σε πολιτική οργάνωση: *η ~ του Κομουνιστικού Κόμματος (ΚΝΕ).*

νέος -α -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται μεταξύ εφηβικής και ώριμης ηλικίας. ❷ αυτός που μόλις έχει εμφανιστεί, δημιουργηθεί, τεθεί σε λειτουργία κτλ. ή που εμφανίζεται, δημιουργείται κτλ. για πρώτη φορά = καινούριος ≠ παλιός: *~ εταιρεία/κτίρια. τα ~ μέτρα της τροχαίας.* ***εκ νέου***: [επίσ.] πάλι. ❸ αυτός που εμφανίζεται μετά από κπ ή κτ άλλο, το(ν) διαδέχεται ή το(ν) αντικαθιστά = καινούριος ≠ παλιός: *~ διευθυντής.* ❹ αυτός που έχει χαρακτήρα πρωτοποριακό: *~ τεχνολογίες/μέθοδος/ιδέα.* **νέος** ο, **νέα** η: πρόσωπο νεαρής ηλικίας. **νέο** το: ❶ είδηση: *Θα σου πω ένα ~ απίστευτο!* ❷ *πληθ.* οι ειδήσεις στον Τύπο: *καλλιτεχνικά/αθλητικά ~.* **νεότητα** η: ❶ σύνολο νέων = νεολαία. ❷ νεαρή ηλικία: *Στη ~ του ήταν αθλητής.* **νεανικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει σε νέους: *~ ντύσιμο.* **νεανικά** (επίρρ.). **νεανικότητα** η.

νερό το: ❶ υγρό στοιχείο της φύσης, άχρωμο, άοσμο και άγευστο, βασικό συστατικό θαλασσών, ποταμών και λιμνών, το οποίο, σε κανονικές συνθήκες πίεσης και θερμοκρασίας, αποτελείται από δύο άτομα υδρογόνου και ένα οξυγόνου: *αλμυρό/γλυκό/μεταλλικό/τρεχούμενο ~. ιαματικά νερά.* ***μοιάζουν σαν δυο σταγόνες ~***: μοιάζουν πάρα πολύ. ***λέω το μάθημα ~/νεράκι***: το λέω πολύ καλά. ***πνίγομαι σε μια κουταλιά ~***: τα χάνω στην παραμικρή δυσκολία. ❷ (συνεκδ.) η βροχή: *Σήμερα έριξε πολύ ~.* ❸ *πληθ.* μεγάλη περιοχή θάλασσας, λίμνης κτλ.: *τα παγωμένα ~ του ωκεανού. ρηχά/βαθιά ~.* ***είμαι/νιώθω έξω από τα νερά μου***: δε νιώθω άνετα. ❹ παροχή πόσιμου νερού στο σπίτι από το δίκτυο ύδρευσης: *Έχω πολλά έξοδα: φως, ~, τηλέφωνο!* ❺ *πληθ.* οι διαφορετικές αποχρώσεις που φαίνονται στην επιφάνεια ξύλου, μετάλλου ή πετρώματος: *Το μάρμαρο του τραπεζιού κάνει ωραία ~.* **νερώνω**: (μτβ.) αραιώνω κτ με νερό. **νέρωμα** το.

> Από το επίθ. *νηρόν*: *νηρὸν ὕδωρ* «φρέσκο νερό».

νετρόνιο το: ΧΗΜ συστατικό στοιχείο του ατομικού πυρήνα με ουδέτερο ηλεκτρικό φορτίο: *βόμβα ~.*

> Από το αγγλ. *neutron* (neutral «ουδέτερο») + *-ιο.*

νεύμα το: κίνηση του κεφαλιού, των χεριών ή των ματιών, με την οποία επικοινωνούμε με κπ χωρίς να μιλήσουμε = νόημα: *Κάνε του ~ να έρθει κοντά.* **νεύω** • αόρ. *ένευσα*: (μτβ.) κάνω νεύμα σε κπ = γνέφω: *Μου ένευσε καταφατικά.*

νεύρο το: ❶ ΒΙΟΛ λεπτή και μακριά κυλινδρική χορδή από ίνες, υπεύθυνη για την επικοινωνία του εγκεφάλου και του νωτιαίου μυελού με τα άλλα όργανα του σώματος και αντίστροφα: *εγκεφαλικό/ακουστικό/οπτικό ~.* ❷ *πληθ.* το νευρικό σύστημα, και ειδικά η ρύθμιση της ψυχολογικής κατάστασης του ανθρώπου (ηρεμίας, ταραχής κτλ.): *πόλεμος νεύρων. Έχω γερά/ατσάλινα ~.* ❸ *πληθ.* κατάσταση έντονης ψυχικής αναταραχής (θυμός, αγωνία κτλ.): *Από τα ~ του, έβαλε κάτι φωνές!* ***έχω τα ~ μου/είμαι όλο ~***: είμαι πολύ εκνευρισμένος. ❹ (μτφ.) έντονη διάθεση κπ για δραστηριότητα = ενεργητικότητα, ζωντάνια: *Έχει φοβερό ~, στιγμή δεν ξεκουράζεται!* ❺ (μτφ., για φυτά, καρπούς) η ίνα και (γενικότ.) ό,τι μοιάζει στο σχήμα με νευρική ίνα: *τα ~ στα φασολάκια.* **νευρώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που είναι γεμάτος νεύρα: *~ ιστός.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια, δυναμισμό: *~ γράψιμο.* ❸ (συνεκδ.) αυτός που έχει μυώδες και λεπτό σώμα ≠ πλαδαρός. σχ. **αγενής**. **νευρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τα νεύρα: *~ σύστημα.* ❷ αυτός που εκνευρίζεται εύκολα = ευέξαπτος. ❸ αυτός που έχει νευρικότητα. **νευρικά** (επίρρ.). **νευρικότητα** η: κατάσταση υπερέντασης, ανησυχίας ή έλλειψης ψυχραιμίας. **νευριάζω**: ❶ (αμτβ.) χάνω την ηρεμία, την ψυ-

νεκροταφείο
νεκρώνω → νεκρός
νέκρωση → νεκρός
νεκρώσιμος → νεκρός
νέο → νέος
νεο-
νεό- → νεο-
νεογέννητος → νεο-
νεογνό → σχ. βρέφος
νεολαία
νεολιθικός → νεο-
νεοορθόδοξος → νεο-
νεορεαλισμός → νεο-
νέος
νεοσύστατος → νεο-
νεότητα → νέος
νεόφερτος → νεο-
νερό
νέρωμα → νερό
νερώνω → νερό
νετρόνιο
νεύμα
νευριάζω → νεύρο
νευρικά → νεύρο
νευρικός → νεύρο
νευρικότητα → νεύρο
νεύρο
νευρώδης → νεύρο
νεύω → νεύμα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·266

νέφος
νεφρικός → νεφρός
νεφρό → νεφρός
νεφρός
νέφωση → νέφος
νήμα
νησί
νησίδα
νησιώτης → νησί
νησιωτικός → νησί
νησιώτισσα → νησί
νήσος → νησί
νηστεία
νηστεύω → νηστεία
*νηστήσιμος → νηστίσιμος
νηστικός
νηστίσιμος → νηστεία
νηφάλια → νηφάλιος
νηφάλιος
νηφαλιότητα → νηφάλιος
νιάτα
νίβω
νίκελ → νικέλιο
νικέλινος → νικέλιο
νικέλιο
νικελώνω → νικέλιο
νίκη → νικώ
νικητήριος → νικώ
νικητής → νικώ
νικήτρια → νικώ
νικηφόρα → νικηφόρος
νικηφόρος
νικοτίνη
νικώ
νίπτω → σχ. νίβω
νιώθω
νοερά → νοερός
νοερός
νοερώς → νοερός
νόημα
νοηματικά → νόημα
νοηματικός → νόημα

χραιμία μου = εκνευρίζομαι, θυμώνω: ~ *όταν με μαλώνουν άδικα.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ να χάσει την ηρεμία, την ψυχραιμία του = εκνευρίζω: *Μη με ~ άλλο, φύγε!*

νέφος το: ❶ [επίσ.] σύννεφο. ❷ (συνεκδ.) οτιδήποτε μοιάζει με σύννεφο: ~ *από ακρίδες σκέπασε την περιοχή.* ~ *φωτονίων.* ❸ σύννεφο από ρυπαντικές ουσίες που σχηματίζεται κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα: *το ~ της Αθήνας.* ❹ *πληθ.* (μτφ.) προμηνύματα για κτ κακό: *Νέφη παρατηρούνται στον ουρανό της πολιτικής μας ζωής.* **νέφωση** η: *συνήθ. πληθ.* πυκνή συννεφιά: *τοπικές νεφώσεις.*

νεφρός ο & [προφ.] **νεφρό** το: ΑΝΑΤ όργανο του ανθρώπου και των σπονδυλωτών ζώων που καθαρίζει το αίμα από τα κατάλοιπα του μεταβολισμού και τα αποβάλλει μέσω του ουροποιητικού συστήματος: *μεταμόσχευση ~. πέτρα στο ~.* **νεφρικός -ή -ό.**

νήμα το: ❶ λεπτό σε διάμετρο σύνολο πλεγμένων μεταξύ τους φυσικών ή τεχνητών ινών που χρησιμεύει στην ύφανση: *μάλλινο/βαμβακερό ~. ~ για πλέξιμο.* ***κόβω το ~***: τερματίζω πρώτος σε αγώνα δρόμου. ❷ (μτφ.) σειρά, συνέχεια σε στοιχεία (γεγονότα, ιδέες κτλ.) που ακολουθούν το ένα το άλλο: *Ας ξαναπιάσουμε το ~ της σκέψης μας!* ***η άκρη του ~***: η αρχή, η αιτία υπόθεσης. ❸ ΗΛΕΚΤΡΟΛ λεπτό σύρμα που χρησιμοποιείται στις λάμπες.

> Από την ΑΕ λ. *νῆμα*, από το ρ. *νέω* «κλώθω, γνέθω».

νησί το: τμήμα ξηράς που περιβάλλεται από θάλασσα, λίμνη ή ποταμό: *Η Ίος είναι πανέμορφο ~.* **νησιώτης** ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που μένει σε ή κατάγεται από νησί. **νησιωτικός -ή -ό. νήσος** η: [επίσ.] νησί.

νησίδα η: ❶ [επίσ.] μικρό νησί. ❷ στενή διαχωριστική λωρίδα ανάμεσα στα δύο ρεύματα διέλευσης των οχημάτων σε δρόμο ταχείας κυκλοφορίας.

νηστεία η: αποχή από συγκεκριμένες τροφές σε καθορισμένες περιόδους, για θρησκευτικούς κυρίως λόγους, και η αντίστοιχη χρονική περίοδος: *η ~ των Χριστουγέννων/του Πάσχα.* **νηστεύω:** ❶ (αμτβ.) κάνω νηστεία. ❷ (μτβ.) δεν τρώω συγκεκριμένη τροφή: ~ *και το λάδι.* **νηστίσιμος -η -ο**: (για τροφές) αυτός που επιτρέπεται σε άτομα που νηστεύουν: ~ *κουλουράκια.*

νηστικός -ή & -ιά -ό: αυτός που δεν έχει φάει ≠ φαγωμένος, χορτάτος.

νηφάλιος -α -ο: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από λογική και διαύγεια ή ηρεμία, ψυχραιμία = ψύχραιμος: *Παρά τον γενικό εκνευρισμό, παρέμεινε* **~**. ❷ αυτός που δε βρίσκεται σε κατάσταση μέθης ≠ μεθυσμένος: *Το αλκοτέστ επιβεβαίωσε ότι ήταν ~.* **νηφάλια** (επίρρ.). **νηφαλιότητα** η ≠ μέθη.

νιάτα τα: ❶ νεανική ηλικία = νιότη, νεότητα: *Τα ~ είναι η καλύτερη περίοδος της ζωής του ανθρώπου.* ❷ (συνεκδ.) το σύνολο των νέων ανθρώπων = νεολαία, νεότητα: *οργισμένα ~.*

νίβω -ομαι: ❶ [παρωχ.] (μτβ.) πλένω με νερό το πρόσωπο και τα χέρια κπ. ❷ *παθ.* πλένω τα χέρια και το πρόσωπό μου: *Σηκώθηκα, νίφτηκα, κι έφυγα από το σπίτι.*

> Από το ελνστ. ρ. *νίβω*. Ο τ. *νίπτω* (από το ελνστ. *νίπτω*) με την ίδια σημ. χρησιμοποιείται σήμερα μόνο στην εκφρ. ***νίπτω τας χείρας μου*** «δεν αναλαμβάνω καμιά ευθύνη», που, σύμφωνα με την Καινή Διαθήκη, την είπε ο Πόντιος Πιλάτος όταν παρέδιδε τον Χριστό στον εξαγριωμένο όχλο.

νικέλιο & **νίκελ** το • άκλ.: ΧΗΜ σκληρό μέταλλο με αργυρόλευκο χρώμα, που οξειδώνεται δύσκολα. **νικέλινος -η -ο. νικελώνω -ομαι**: (μτβ.).

νικηφόρος -α -ο: αυτός που νικά, που φέρνει τη νίκη: ~ *εκστρατεία/μάχη.* **νικηφόρα** (επίρρ.).

νικοτίνη η: δηλητηριώδης χημική ουσία που βρίσκεται στα φύλλα του καπνού και προκαλεί εθισμό: *τσιγάρα με χαμηλή περιεκτικότητα σε ~.*

νικώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ καταφέρνω να φανώ ανώτερος από τον αντίπαλό μου = κερδίζω ≠ χάνω, ηττώμαι: *Οι Έλληνες νίκησαν τους Πέρσες.* ❷ (μτφ.) καταφέρνω να ξεπεράσω άσχημη κατάσταση: ~ *τους φόβους/τις αδυναμίες μου.* **νίκη** η. **νικητής** ο, **-ήτρια** η. **νικητήριος -α -ο.**

νιώθω: (μτβ.) ❶ έχω κπ αίσθημα ή συναίσθημα, βρίσκομαι σε ορισμένη ψυχική κατάσταση = αισθάνομαι: ~ *ευτυχισμένος/όμορφα/φυλακισμένος. ~ πόνο/χαρά.* ❷ έχω την αίσθηση ότι κτ θα συμβεί = προαισθάνομαι, διαισθάνομαι: ~ *ότι αυτή η σχέση σύντομα θα τελειώσει.* ❸ αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω κτ: *Δε ~ ότι όσα λέει τον γελοιοποιούν;*

νοερός -ή -ό: αυτός που γίνεται με τον νου ή τη φαντασία: *Ας κάνουμε ένα ~ ταξίδι στην αρχαία Αθήνα!* **νοερά** & **-ώς** (επίρρ.).

νόημα το: ❶ αυτό που εκφράζει μια λέξη, μια πρόταση ή ένα κείμενο = σημασία, έννοια:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·267

Ποιος θα μας πει το ~ του διηγήματος; ❷ ο σκοπός, ο λόγος για τον οποίο λέγεται ή γίνεται κτ: *Τι ~ έχει να δουλεύεις τόσες ώρες χωρίς ανταπόδοση;* ❸ κίνηση του κεφαλιού, των χεριών ή και των ματιών, με την οποία επικοινωνούμε με κπ χωρίς να μιλάμε = νεύμα: *Ο τροχονόμος έκανε ~ να σταματήσουμε.* **νοηματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με το νόημα (σημ. 1): *Το γραπτό σου έχει ένα ~ κενό στον πρόλογο.* ❷ αυτός που γίνεται με νοήματα (σημ. 3): *ειδήσεις στη ~ γλώσσα* (γλώσσα των κωφών). **νοηματικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **νους**.

Από το ΑΕ *νόημα* «σκέψη, αντίληψη» < *νοῶ*.

νοημοσύνη η: το σύνολο των νοητικών ικανοτήτων: *Δε χρειάζεται να έχει κανείς υψηλή ~ για να κάνει αυτήν τη δουλειά.* ***τεχνητή ~***: ΠΛΗΡΟΦ κλάδος της πληροφορικής που επιδιώκει την κατασκευή υπολογιστικών εφαρμογών ικανών να μιμούνται την ανθρώπινη ευφυΐα. **νοήμων** & **νοήμονας -ων -ον**: αυτός που έχει την ικανότητα να σκέφτεται. ☞ σχ. **νους**.

νόθος -α & [επίσ.] **-ος -ο**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που γεννήθηκε από γονείς που δεν ήταν παντρεμένοι μεταξύ τους = εξώγαμος ≠ νόμιμος. ❷ (μτφ.) αυτός που έχει αλλοιωθεί ή παραποιηθεί, που έχει χάσει τη γνησιότητά του = νοθευμένος ≠ γνήσιος, ανόθευτος: *~ εκλογές.* **νοθεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ προσθέτω σε κτ ένα στοιχείο κατώτερης ποιότητας, συνήθως με σκοπό το παράνομο κέρδος: *νοθευμένο λάδι.* ❷ (μτφ.) προσθέτω σε κτ (ιδέα, κατάσταση κτλ.) στοιχεία ξένα προς αυτό ή δίνω ερμηνείες που καταστρέφουν την αρχική μορφή ή το νόημά του = παραποιώ. **νοθεία** η.

νοίκι το: [οικ.] ενοίκιο. **νοικάρης** ο, **νοικάρισσα** η: [οικ.] ενοικιαστής -άστρια. **νοικιάζω -ομαι**: (μτβ.) ενοικιάζω.

νοικοκύρης ο • πληθ. -*ηδες* & [οικ.] (στις σημ. 1 & 3) *νοικοκυραίοι*, **νοικοκυρά** η: ❶ ο κύριος /η κυρία του σπιτιού και της οικογένειας: *Όταν λείπει η ~, το σπίτι γίνεται άνω κάτω.* ❷ *συνήθ. θηλ.* η γυναίκα που τα καταφέρνει καλά ή ασχολείται αποκλειστικά με τις δουλειές του σπιτιού: *Εκτός από επιτυχημένη επαγγελματίας είναι και καλή ~.* ❸ *αρσ.* πρόσωπο με οικονομική άνεση: *Είναι ο πρώτος ~ του χωριού.* ❹ ως χαρακτηρισμός, πρόσωπο που τακτοποιεί τα πράγματα ή τις υποθέσεις του ≠ ανοικοκύρευτος: *Είναι ~ άνθρωπος: το γραφείο του είναι φοβερά τακτικό!* **νοικοκυριό** το: ❶ [οικ.] η φροντίδα του σπιτιού (καθαριότητα, μαγείρεμα κτλ.): *Κάνω το ~.* ❷ ο εξοπλισμός που είναι απαραίτητος για ένα σπίτι: *Φτιάχνουν το ~ τους για να παντρευτούν.* ❸ το σύνολο των ανθρώπων (συνήθως οικογένεια) που ζουν μαζί σε ένα σπίτι, ως οικονομική μονάδα: *Η οικονομική κρίση πλήττει πρώτα τα φτωχά ~.* **νοικοκυρεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ καθαρίζω και τακτοποιώ κπ χώρο = συγυρίζω. ❷ (μτφ.) τακτοποιώ ή οργανώνω κπ ή κτ: *Ο νέος δήμαρχος νοικοκύρεψε τα οικονομικά του δήμου.* ❸ *παθ.* αποκτώ δική μου οικογένεια: *Παντρεύτηκε και νοικοκυρεύτηκε.* **νοικοκυροσύνη** η: ❶ το ενδιαφέρον και η επιμέλεια για τις δουλειές του σπιτιού, καθώς και η προθυμία στην εκτέλεσή τους. ❷ η σωστή διαχείριση των οικονομικών.

Από το μσν. *νοικοκύρης* < ΑΕ *οἰκοκύρης* (από τα *οἶκος + κύριος).*

νομάδας ο: *συνήθ. πληθ.* πρόσωπο που δεν έχει μόνιμη κατοικία και μετακινείται από περιοχή σε περιοχή: *Όλο και λιγότεροι τσιγγάνοι σήμερα είναι ~.* **νομαδικός -ή -ό**. **νομαδικά** (επίρρ.).

Από το ΑΕ *νομάδες* «μετακινούμενοι βοσκοί», και αυτό από το *νομή* «βοσκή» < *νέμω* «μοιράζω».

νομάρχης ο, η & [λαϊκ.] **-ισσα** η: ο εκλεγμένος πολιτικός διοικητής ενός νομού ή τμήματός του. **νομαρχία** η: ❶ διοικητική περιφέρεια που διοικεί ο νομάρχης: *~ Δυτικής Αττικής.* ❷ το αξίωμα του νομάρχη και το χρονικό διάστημα της θητείας του: *Κατά την περίοδο της ~ του έγιναν πολλά έργα.* ❸ οι υπηρεσίες που διοικεί ο νομάρχης και το κτίριο όπου έχει την έδρα του. **νομαρχιακός -ή -ό**.

Από το ΑΕ *νομάρχης* «διοικητής επαρχίας» < *νομός + ἄρχω.*

νομίζω -ομαι: (μτβ.) = πιστεύω, θεωρώ ❶ έχω ορισμένη γνώμη, άποψη για κτ = κρίνω: *~ ότι έχεις άδικο.* ❷ έχω την εντύπωση ότι κτ ισχύει ή θα γίνει, χωρίς να είμαι βέβαιος = υποθέτω, φαντάζομαι: *Αρχικά νομίζαμε ότι ο τραυματισμός του ήταν σοβαρός, αλλά ευτυχώς δεν ήταν τίποτε. Νόμιζα πως θα είχες αλλάξει στάση.* ❸ αποδίδω ορισμένη ιδιότητα σε κπ: *Τους νόμιζαν νεκρούς, αλλά τελικά ήταν αιχμάλωτοι.*

νοήμονας → νοημοσύνη
νοημοσύνη
νοήμων → νοημοσύνη
νόηση → νους
νοητικά → νους
νοητικός → νους
νοητός → νους
νοθεία → νόθος
νοθεύω → νόθος
νόθος
νοιάζει → έννοια²
νοιάζομαι → έννοια²
νοικάρης → νοίκι
νοικάρισσα → νοίκι
νοίκι
νοικιάζω → νοίκι
νοικοκυρά → νοικοκύρης
νοικοκυρεύω → νοικοκύρης
νοικοκύρης
νοικοκυριό → νοικοκύρης
νοικοκυροσύνη → νοικοκύρης
*νοιώθω → νιώθω
νομάδας
νομαδικά → νομάδας
νομαδικός → νομάδας
νομάρχης
νομαρχία → νομάρχης
νομαρχιακός → νομάρχης
νομάρχισσα → νομάρχης
νομίζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·268

νομικά → νόμος
νομική → νόμος
νομικός → νόμος
νομικώς → νόμος
νόμιμα → νόμιμος
νομιμοποιώ → -ποιώ
νόμιμος
νομιμότητα → νόμιμος
νομίμως → νόμιμος
νόμισμα
νομισματικός → νόμισμα
νομοθεσία
νομοθέτης → νομοθεσία
νομοθετικά → νομοθεσία
νομοθετικός → νομοθεσία
νομοθετώ → νομοθεσία
νομός
νόμος
νομοσχέδιο
νομοταγής
νομοτέλεια
νομοτελειακά → νομοτέλεια
νομοτελειακός → νομοτέλεια
νονά → νονός
νονός
νοοτροπία
νοούμαι → νους
νοσηλεία → νοσηλεύω
νοσηλευτής → νοσηλεύω
νοσηλευτικός → νοσηλεύω
νοσηλεύτρια → νοσηλεύω
νοσηλεύω
νοσήλια → νοσηλεύω
νόσημα → νόσος
νοσηρά → νόσος
νοσηρός → νόσος
νοσηρότητα → νόσος

Από το ΑΕ ρ. *νομίζω* «δέχομαι κτ ως νόμιμο» < *νόμος*.

νόμιμος -η -ο: αυτός που υπάρχει ή γίνεται σύμφωνα με τον νόμο ≠ παράνομος: *~ διαδικασία / αμοιβή*. **νόμιμα** & [επίσ.] **νομίμως** (επίρρ.). **νομιμότητα** η.

νόμισμα το: ❶ μικρό, συνήθως στρογγυλό κομμάτι από μέταλλο, που χρησιμοποιείται ως μέσο οικονομικής συναλλαγής = κέρμα. ***η άλλη όψη/πλευρά του ~***: η αντίθετη άποψη σε ένα ζήτημα. ❷ το χρήμα που κυκλοφορεί είτε με χάρτινη μορφή είτε ως νόμισμα, η βασική χρηματική μονάδα μιας χώρας: *Τα κράτη της ευρωζώνης έχουν ενιαίο ~, το ευρώ.* ***πληρώνω κπ με το ίδιο ~***: ανταποδίδω σε κπ το κακό που μου έκανε. **νομισματικός -ή -ό**: *~ σταθερότητα/μουσείο.*

Από το ΑΕ *νόμισμα* (αρχική σημ. «καθιερωμένος θεσμός») < *νομίζω* (αρχική σημ. «δέχομαι ως νόμιμο»).

νομοθεσία η: σύνολο νόμων που ισχύουν σε ένα κράτος και ρυθμίζουν τις σχέσεις σε ορισμένο τομέα: *Αυτά ισχύουν με βάση την ελληνική ~. εργατική ~.* **νομοθετώ -ούμαι**: ❶ (αμτβ.) ψηφίζω και επιβάλλω νόμους = θεσμοθετώ: *Η κυβέρνηση προτείνει και το κοινοβούλιο ~.* ❷ (μτβ.) συντάσσω νόμους: *νομοθετημένες διατάξεις.* **νομοθέτης** ο: ❶ το σώμα που νομοθετεί, δηλ. η Βουλή, η νομοθετική εξουσία. ❷ πρόσωπο που συντάσσει νόμους σε μια πολιτεία. **νομοθετικός -ή -ό**. **νομοθετικά** (επίρρ.).

Από το ΑΕ *νομοθέτης* < *νόμος* + θ. *θετ-* του ρ. *τίθημι*.

νομός ο: μεγάλη διοικητική περιφέρεια ενός κράτους: *~ Έβρου/Αρκαδίας.*

Από το ΑΕ *νομός* < *νέμω*.

νόμος ο: ❶ γραπτός κανόνας δικαίου σ' ένα κράτος, που ρυθμίζει τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και με το κράτος: *Το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης ~ της Πολιτείας.* ❷ σύνολο νόμων σ' ένα κράτος = νομοθεσία. ❸ κανόνας που ρυθμίζει την κοινωνική ζωή και την ηθική συμπεριφορά των ανθρώπων και που βασίζεται στη συνήθεια και την παράδοση: *Στην Ιαπωνία είναι ~ να μη δίνεις φιλοδώρημα.* ***άγραφος ~***: κανόνας, κυρίως ηθικός, με γενική ισχύ, που δεν έχει ωστόσο καταγραφεί. ❹ γενίκευση των επιστημονικών συμπερασμάτων, που αφορούν σχέσεις μεταξύ φαινομένων: *ο ~ της παγκόσμιας έλξης. οι ~ του Μέντελ.* **νομικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τους νόμους ή τη μελέτη των νόμων: *~ Σχολή/θέμα.* **νομική** η & [οικ.] **νομικά** τα: η νομική επιστήμη. **νομικός** ο, η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τα νομικά. **νομικά** & **-ώς** (επίρρ.).

νομοσχέδιο το: πρόταση νόμου που υποβάλλει η κυβέρνηση στη βουλή για να ψηφιστεί: *Κατατέθηκε το ~ για την Παιδεία.*

νομοταγής -ής -ές: αυτός που σέβεται και δεν παραβιάζει τους νόμους: *~ πολίτης.* ☞ σχ. **αγενής**.

Από τα *νομο-* + θ. *ταγ-* από τον β΄ παθ. αόρ. *ἐτάγην* του ΑΕ ρ. *τάσσω* «τοποθετώ».

νομοτέλεια η: η λειτουργία ενός φαινομένου σύμφωνα με ορισμένους σταθερούς και απαράβατους νόμους: *Ο χώρος του διαστήματος έχει τη δική του ~.* **νομοτελειακός -ή -ό**: αυτός που διέπεται από νομοτέλεια. **νομοτελειακά** (επίρρ.): *Με τέτοια επίδοση οδηγούμαστε ~ στην ήττα.*

νονός ο, **νονά** η & [οικ., στη σημ. 1] **νουνός** ο, **νουνά** η: ❶ πρόσωπο που βαφτίζει ένα παιδί. ❷ άνθρωπος του υποκόσμου που με τη βία επιβάλλεται ως προστάτης νυχτερινών κέντρων, για να αποσπά από τους ιδιοκτήτες τους χρήματα: *~ της νύχτας.*

νοοτροπία η: οι αντιλήψεις ατόμου ή ομάδας, που καθορίζουν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του(ς): *Είναι άτομο με συντηρητική ~.*

Από τα *νοο-* (< *νους*) + *τρόπος*.

νοσηλεύω -ομαι: (μτβ.) παρέχω σε ασθενή την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική φροντίδα: *Ο ασθενής νοσηλεύεται στο νοσοκομείο.* **νοσηλεία** η: το να νοσηλεύεται κανείς: *Επέστρεψε στο σπίτι του μετά από δίμηνη ~.* **νοσηλευτικός -ή -ό**. **νοσηλευτής** ο, **-εύτρια** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη νοσηλεία ασθενών = νοσοκόμος -α. **νοσήλια** τα: τα έξοδα της νοσηλείας.

Από το ΑΕ ρ. *νοσηλεύω* < *νοσηλός* «άρρωστος» < *νόσος*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·269

νοσοκομείο το: δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα με σκοπό την ιατροφαρμακευτική φροντίδα ασθενών και τραυματιών: ~ *παίδων/ατυχημάτων*. **νοσοκομειακός -ή -ό**: ~ *γιατροί*. **νοσοκόμος** ο, **-α** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την περιποίηση των ασθενών = νοσηλευτής -εύτρια.

νόσος η: [επίσ.] διαταραχή της φυσιολογικής λειτουργίας του οργανισμού = αρρώστια, ασθένεια, πάθηση, νόσημα: *Η ~ καταπολεμήθηκε αποτελεσματικά.* ***η επάρατη ~***: ο καρκίνος. **νοσώ**: (αμτβ.) ❶ [επίσ.] προσβάλλομαι από ασθένεια, είμαι άρρωστος = ασθενώ, αρρωσταίνω. ❷ (μτφ.) είμαι σε κακή κατάσταση: *Ο χώρος της δικαιοσύνης ~.* **νόσημα** το. **νοσηρός -ή -ό**: ❶ αυτός που βλάπτει την υγεία, προκαλεί ασθένειες: ~ *περιβάλλον.* ❷ (μτφ.) αυτός που αποκλίνει από το φυσιολογικό = αρρωστημένος ≠ υγιής: *Οι κακίες αυτές είναι προϊόν ~ φαντασίας.* **νοσηρά** (επίρρ.). **νοσηρότητα** η.

νοσταλγία η: συναίσθημα ευχάριστης μελαγχολίας που νιώθουμε όταν σκεφτόμαστε κπ ή κτ αγαπημένο ή ευχάριστο από το παρελθόν: *Θυμάμαι πάντα με ~ τα όμορφα χρόνια στο σχολείο.* **νοσταλγώ**: (μτβ.) αισθάνομαι νοσταλγία για κτ: ~ *(να φάω) σπιτικό φαγητό.* **νοσταλγικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ή σχετίζεται με τη νοσταλγία: ~ *μουσική.* **νοσταλγικά** (επίρρ.). **νοσταλγός** ο, η: πρόσωπο που νιώθει νοσταλγία για κτ.

> Από το γαλλ. *nostalgie*, και αυτό από τα ΑΕ *νόστος* «επιστροφή στην πατρίδα» + *ἄλγος* «πόνος».

νόστιμος -η -ο: ≠ άνοστος ❶ (για τροφές) αυτός που έχει ευχάριστη γεύση = γευστικός ≠ άγευστος. ❷ (μτφ.) αυτός που προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα = χαριτωμένος: *Σε είδα μ' έναν ~ νεαρό. Λέει ~ ανέκδοτα.* **νόστιμα** (επίρρ.). **νοστιμιά** & [οικ.] **νοστιμάδα** η: η ιδιότητα του νόστιμου. **νοστιμεύω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ νόστιμο: *Να βάλεις δάφνη, που ~ τις φακές!* ❷ (αμτβ.) γίνομαι νόστιμος. ❸ *παθ.* (μτφ., μτβ.) έχω μεγάλη επιθυμία για κτ ή κπ: ~ *μια κοπέλα.* **νοστιμίζω**: (μτβ. & αμτβ.) νοστιμεύω (σημ. 1, 2).

> Από το ΑΕ *νόστιμος* (< *νόστος*). Από τη σημ. της λ. *νόστος* (☞ σχ. **νοσταλγία**) προέκυψε η σημ. του *νόστιμος* («αυτός που αναφέρεται στην επιστροφή στην πατρίδα», άρα «ευχάριστος»), η οποία επεκτάθηκε και χρησιμοποιήθηκε και για άλλες λέξεις (φαγητά, πρόσωπα κτλ.).

νότα η: ❶ ΜΟΥΣ σημείο με το οποίο παριστάνουμε έναν μουσικό φθόγγο στο πεντάγραμμο, και (κατ' επέκτ.) ο αντίστοιχος ήχος: *Παίζει βιολί διαβάζοντας τις ~. Παίξε τη ~ λα!* ❷ (μτφ.) στοιχείο που επηρεάζει τη διάθεση ή μία κατάσταση: *Έδωσε μια ευχάριστη ~ στα γεγονότα, παρόλο που ήταν θλιβερά.*

νοτίζω • μππ. *νοτισμένος*: = μουσκεύω ❶ (αμτβ.) γίνομαι υγρός, απορροφώ υγρασία: *Νότισε ο τοίχος του μπάνιου.* **2** (μτβ.) κάνω κτ υγρό βρέχοντάς το ελαφρά = υγραίνω: *Η υγρασία νότισε τα απλωμένα ρούχα.*

νότος ο: ≠ βορράς ❶ σημείο του ορίζοντα προς την κατεύθυνση του Νότιου Πόλου. ❷ γεωγραφική περιοχή στο νότιο ημισφαίριο. ❸ το νότιο τμήμα περιοχής: *Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες του ευρωπαϊκού ~.* **νότιος -α -ο**: αυτός που βρίσκεται, ανήκει, είναι προσανατολισμένος προς ή προέρχεται από τον νότο ≠ βόρειος: ~ *πόλος/άνεμος. σπίτι με ~ προσανατολισμό.* **νότια** & [επίσ.] **νοτίως** (επίρρ.): *Η Γαύδος βρίσκεται ~ της Κρήτης.* **νότια** τα: νότιο τμήμα γεωγραφικού χώρου. **Νότιος** ο, **Νότια** η: κάτοικος νότιων χωρών. **νοτιάς** ο & **νοτιά** η: άνεμος που προέρχεται από τον νότο.

νουβέλα η: ΦΙΛΟΛ πεζογράφημα με έκταση μικρότερη από του μυθιστορήματος, αλλά μεγαλύτερη από του διηγήματος: *κοινωνική/ιστορική/αστυνομική ~.*

νουθετώ -ούμαι: (μτβ.) δίνω συμβουλές σε κπ, κυρίως για θέματα συμπεριφοράς = συμβουλεύω: *Οι γονείς ~ τα παιδιά τους, ώστε να σέβονται τους συνανθρώπους τους.* **νουθεσία** η: συμβουλή: *Πάντα άκουγε τις νουθεσίες των δασκάλων του.*

> Από το ΑΕ ρ. *νουθετῶ* (< *νοῦς* + θ. *θετ-* του *τίθημι*) «βάζω σε κπ μυαλό».

νούμερο το: ❶ αριθμός: ~ *τηλεφώνου. Γράψτε τα ~ 3 και 5.* = ψηφίο. ❷ (ειδικ.) αριθμός που προσδιορίζει μέγεθος ρούχου ή παπουτσιού: *Φοράει 38 ~ παπούτσι.* ❸ αυτοτελής σκηνή θεατρικής επιθεώρησης ή προγράμματος νυχτερινής διασκέδασης, τσίρκου κτλ.: *χορευτικό ~.* ❹ [προφ.] πρόσωπο που είναι γελοίο ή γίνεται ρεζίλι: *Τι ~ είναι τούτος, λέει κάτι κοτσάνες!* ❺ *πληθ.* [οικ.] συμπεριφορά με καπρίτσια: *Πάψε να κάνεις ~!*

νους ο: = μυαλό: η ικανότητα του ανθρώπου να σκέφτεται λογικά: *Ο ανθρώπινος ~ είναι εξαιρετικά εφευρετικός.* ***κοινός ~***: αυτό που

νοσοκόμα → νοσοκομείο
νοσοκομειακός → νοσοκομείο
νοσοκομείο
νοσοκόμος → νοσοκομείο
νόσος
νοσταλγία
νοσταλγικά → νοσταλγία
νοσταλγικός → νοσταλγία
νοσταλγός → νοσταλγία
νοσταλγώ → νοσταλγία
νόστιμα → νόστιμος
νοστιμάδα → νόστιμος
νοστιμεύω → νόστιμος
νοστιμιά → νόστιμος
νοστιμίζω → νόστιμος
νόστιμος
νοσώ → νόσος
νότα
νοτιά → νότος
νότια → νότος
νοτιάς → νότος
νοτίζω
νότιος → νότος
νοτίως → νότος
νότος
νουβέλα
νουθεσία → νουθετώ
νουθετώ
νούμερο
νουνά → νονός
νουνός → νονός
νους

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·270

ντοκιμαντέρ
ντοκουμέντο
*ντοκυμανταίρ → ντοκιμαντέρ
ντομάτα
ντοματιά → ντομάτα
ντόμπρα → ντόμπρος
ντόμπρος
ντομπροσύνη → ντόμπρος
ντόπια → ντόπιος
ντόπιος
ντουέτο
ντουλάπα
ντουλάπι → ντουλάπα
ντουφέκι → τουφέκι
ντουφεκιά → τουφέκι
ντουφεκίζω → τουφέκι
ντουφέκισμα → τουφέκι
ντρέπομαι → ντροπή
ντροπαλά → ντροπή
ντροπαλός → ντροπή
ντροπαλοσύνη → ντροπή
ντροπαλότητα → ντροπή
ντροπή
ντροπιάζω → ντροπή
ντύνω
ντύσιμο → ντύνω

μπορεί να σκεφτεί ο μέσος άνθρωπος = κοινή λογική. ***δεν το χωράει ο ~ μου***: δεν μπορώ να το πιστέψω. ***βάζω (κτ) στον/με τον νου μου***: **α**. βάζω κπ στόχο. **β**. κάνω υπόθεση: *Έβαλα με τον ~ μου τα χειρότερα!* ***έχω κτ στον νου μου/έχω στον νου μου να…***: σκέφτομαι, σκοπεύω να… **νοούμαι**: ❶ (συνήθ. σε άρνηση ή ερώτηση) γίνομαι αντιληπτός με τον νου, το μυαλό: *Δε ~ δημοκρατικό καθεστώς χωρίς ελευθερία Τύπου.* ❷ γίνομαι αντιληπτός με ορισμένο τρόπο = εκλαμβάνομαι, θεωρούμαι: *Η δήλωσή του μπορεί να νοηθεί και ως υποβολή παραίτησης.* **νόηση** η: η ικανότητα του νου να σχηματίζει έννοιες, να συλλογίζεται και να κρίνει. **νοητικός -ή -ό**. **νοητικά** (επίρρ.). **νοητός -ή -ό**: ❶ αυτός που δημιούργησε ο νους, που δε γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις = φανταστικός ≠ πραγματικός: *~ άξονας της γης.* ❷ αυτός που μπορεί να νοηθεί, να τον καταλάβει κπ = κατανοητός ≠ αδιανόητος: *Ο πόλεμος δε γίνεται ~ εκτός των συνθηκών που τον προκάλεσαν.*

> Από το ΑΕ *νοῦς* έχει προέλθει το ρ. *νοῶ*, και από αυτό τα *νόησις, νοήμων, νοητός* κτλ.

ντοκιμαντέρ το • άκλ.: ταινία που βασίζεται στην καταγραφή πραγματικών στοιχείων ή γεγονότων, και αντλεί θέματα από την ιστορία, την πολιτική, τον πολιτισμό ή τον φυσικό κόσμο.

> Από το γαλλ. *documentaire*.

ντοκουμέντο το: οτιδήποτε χρησιμεύει ως αποδεικτικό στοιχείο ή ιστορική πηγή και δίνει αξιόπιστες πληροφορίες για κτ = τεκμήριο, απόδειξη: *ηχητικά/φωτογραφικά ~.*

ντομάτα & **τομάτα** η: κόκκινος μαλακός καρπός που χρησιμοποιείται στη μαγειρική ή τρώγεται ωμός σε σαλάτες. **ντοματιά** & **τοματιά** η: φυτό από το οποίο προέρχεται η ντομάτα. σχ. **τουφέκι**.

ντόμπρος -α -ο: [οικ.] αυτός που έχει ευθύ χαρακτήρα, που είναι ξεκάθαρος και ειλικρινής: *~ άνθρωπος/λόγια.* **ντόμπρα** (επίρρ.). **ντομπροσύνη** η.

> Από το σλαβικό *dobăr, dobro* «καλός».

ντόπιος -α -ο: ❶ αυτός που κατοικεί στον τόπο γέννησης ή καταγωγής του = [επίσ.] αυτόχθων, γηγενής ≠ ξένος. ❷ αυτός που καταναλώνεται ή χρησιμοποιείται στον τόπο από τον οποίο προέρχεται = [επίσ.] εγχώριος: *~ κρέατα.* **ντόπιος** ο, **ντόπια** η.

> Από το ΑΕ *ἐντόπιος* < *ἐν* + *τόπος*.

ντουέτο το: ❶ ΜΟΥΣ μουσική σύνθεση για δύο όργανα ή για δύο φωνές και (συνεκδ.) η εκτέλεσή της. ❷ δύο καλλιτέχνες που τραγουδούν ή εμφανίζονται μαζί: *Τραγουδάει ~ με τον άντρα της.*

ντουλάπα η: ❶ έπιπλο ψηλό, ορθογώνιου σχήματος, με πόρτα, που τοποθετείται στο δάπεδο και χρησιμοποιείται κυρίως για φύλαξη ρούχων. ❷ [μειωτ.] (μτφ.) χαρακτηρισμός πολύ χοντρού ανθρώπου. **ντουλάπι** το: έπιπλο δαπέδου ή τοίχου για φύλαξη τροφίμων, σκευών κτλ.: *~ κουζίνας/μπάνιου.*

ντροπή η: ❶ δυσάρεστο συναίσθημα που έχουμε όταν νιώθουμε ένοχοι ή ταπεινωμένοι για κτ που κάναμε ή μας συνέβη: *Κοκκίνισε από ~, όταν φάνηκε ότι δεν ήξερε το μάθημα.* ❷ το συναίσθημα αμηχανίας που έχουμε σε επαφές με αγνώστους ή εξαιτίας θεμάτων που θίγουν την ηθική = [επίσ.] συστολή: *Από την ~ της δεν τολμούσε να πει ούτε «καλημέρα».* ❸ ταπείνωση, εξευτελισμός: *η ~ της ήττας* ≠ καύχημα. **ντρέπομαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ νιώθω ντροπή μπροστά σε άτομο το οποίο σέβομαι ή εκτιμώ: *~ τους γονείς μου μετά απ' αυτό που έκανα.* ❷ διστάζω να κάνω κτ: *Μην ~, όταν δεν καταλαβαίνεις, να ρωτάς τον καθηγητή! ~ να βγει στη σκηνή.* **ντροπιάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να αισθανθεί ντροπή = εξευτελίζω, ταπεινώνω, προσβάλλω: *Τον ντρόπιασε μπροστά σ' όλη την τάξη, επειδή αντέγραφε.* ❷ κάνω κπ να νιώσει ντροπή εξαιτίας της συμπεριφοράς μου: *Με την πράξη σου αυτή μας ντρόπιασες.* **ντροπαλός -ή -ό**: αυτός που νιώθει εύκολα ντροπή (σημ. 2) = συνεσταλμένος ≠ θαρραλέος. **ντροπαλά** (επίρρ.). **ντροπαλοσύνη** & **ντροπαλότητα** η.

> Από το ΑΕ *ἐντροπή* < *ἐντρέπω -ομαι* (αρχική σημασία «κάνω κπ να στρέψει τα νώτα»).

ντύνω -ομαι: (μτβ.) ❶ φοράω σε κπ ρούχα ≠ γδύνω: *Έντυσες το παιδί για τη γιορτή;* ❷ παθ. **α.** φοράω ρούχα: *Σηκώθηκα, πλύθηκα και ντύθηκα.* **β.** (ειδικ.) φοράω ρούχα συγκεκριμένου είδους: *Ντύνεται μοντέρνα/στα μαύρα.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·271

❸ βάζω προστατευτικό κάλυμμα σε κτ: *Έντυσα τα βιβλία με διαφανές αυτοκόλλητο.* **ντύσιμο** το: ❶ το να ντύνεται κανείς ή να ντύνει κπ ή κτ ≠ γδύσιμο. ❷ ο τρόπος που ντύνεται κπ, το είδος των ρούχων που φοράει: *Κάνει ακριβό ~. απλό/σπορ/καλό/πρόχειρο ~.*

Από το ΑΕ ρ. *ἐνδύω.*

νυκτόβιος & [οικ.] **νυχτόβιος -α -ο**: ❶ ΖΩΟΛ (για ζώα και πτηνά) αυτός που κοιμάται στη διάρκεια της ημέρας και κυκλοφορεί μόνο τη νύχτα: *Οι κουκουβάγιες και οι νυχτερίδες είναι ~ ζώα.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που του αρέσει να ξενυχτά, συνήθως για διασκέδαση. **νυχτόβιος** ο, **-βια** η.

νυν (επίρρ.): [επίσ.] ❶ τώρα, κυρ. στην έκφρ. **~ *και αεί***: τώρα και πάντα. ❷ (ως επίθ.) αυτός που είναι, γίνεται ή ισχύει τώρα: *Ο ~ διευθυντής είναι πιο αυστηρός από τον παλιό.*

νύξη η: περιορισμένη ή έμμεση αναφορά σε κτ: *Θα κάνω ορισμένες νύξεις, χωρίς να επεκταθώ.*

νύστα η: τάση για ύπνο: *Αυτή η βαρετή ταινία μου έφερε ~.* **νυστάζω** • μππ. *νυσταγμένος*: ❶ (αμτβ.) νιώθω νύστα. ❷ (μτβ.) φέρνω νύστα σε κπ. **νυσταλέος -α -ο**: ❶ αυτός που νυστάζει πολύ ή συχνά. ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ζωντάνιας, ενεργητικότητας = νωθρός: *Ένας ~ σερβιτόρος μας υποδέχτηκε στην είσοδο.* **νυσταλέα** (επίρρ.).

νυστέρι το: ❶ χειρουργικό εργαλείο που μοιάζει με μαχαίρι και χρησιμοποιείται για να γίνονται τομές: *Η εγχείρηση θα γίνει χωρίς ~, με λέιζερ.* ❷ (συνεκδ.) εγχείρηση: *Το πόδι του ήταν τόσο άσχημα, που δε γλίτωσε το ~!* ***βάζω/μπαίνει ~***: ερευνώ σε βάθος μια υπόθεση, προκειμένου να αποδώσω ευθύνες.

νύφη η • πληθ. & *νυφάδες* (κυρ. στη σημ. 2): ❶ γυναίκα που παντρεύεται ή πρόκειται να παντρευτεί: *Με ποιο αυτοκίνητο θα πάει η ~ στην εκκλησία;* ❷ (για συγγένεια) η παντρεμένη γυναίκα, σε σχέση με τους γονείς ή τα αδέρφια του άντρα της: *Έκανα ~ την καλύτερη κοπέλα, ο γιος μου είναι τυχερός!* **νυφικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη νύφη ή το ζευγάρι που παντρεύεται: *~ κρεβάτι.* **νυφικό** το: λευκό συνήθως φόρεμα που φοράει η νύφη στην τελετή του γάμου. **νυφιάτικος -η -ο**: [λαϊκ.] νυφικός. **νυφιάτικα** τα: [παρωχ.] ρούχα ή τραγούδια γάμου.

νύχι το: ❶ ΑΝΑΤ πλάκα από σκληρή ουσία (την κερατίνη) που καλύπτει τις άκρες των δαχτύλων των χεριών και των ποδιών των ανθρώπων: *Κόβω/βάφω τα ~ μου.* ***με νύχια και με δόντια***: με όλες τις δυνάμεις μου. ***ξύνω τα νύχια μου για καβγά***: επιδιώκω να καβγαδίσω. ❷ σκληρή πλάκα με μυτερό και γαμψό σχήμα στην άκρη των ποδιών ζώων και πουλιών: *Το γεράκι άρπαξε με τα ~ του έναν ποντικό.*

Από το ΑΕ *ὀνύχιον*, υποκορ. του *ὄνυξ*.

νύχτα & [επίσ.] **νύκτα** η • γεν. & [επίσ.] *νυκτός*: ≠ ημέρα ❶ το χρονικό διάστημα ανάμεσα στη δύση και την ανατολή του ήλιου: *Ήταν μια όμορφη, ξάστερη ~.* ❷ το σκοτάδι που καλύπτει τη γη μετά τη δύση του ήλιου: *Δεν έβλεπα τίποτα μέσα στη ~!* ❸ (ως επίρρ.) στη διάρκεια της νύχτας: *Έφυγε ~, για να μην τον καταλάβουν.* **νυχτερινός** & [σπάν.] **νυκτερινός -ή -ό**: = βραδινός ≠ ημερήσιος ❶ αυτός που γίνεται ή έχει σχέση με τη νύχτα: *Απολάμβανε τη ~ ησυχία.* ❷ αυτός που δουλεύει, εργάζεται ή λειτουργεί τη νύχτα: *~ σχολείο/νοσοκόμα.* **νυχτώνω -ομαι**: (αμτβ.) με βρίσκει η νύχτα: *Νυχτώσαμε/Νυχτωθήκαμε μέχρι να φτάσουμε σπίτι.* ***μακριά νυχτωμένος***: αυτός που δεν ξέρει τι του γίνεται, που δεν έχει καμία επαφή με την πραγματικότητα. **νυχτώνει**: *απρόσ.* έρχεται η νύχτα, πέφτει το σκοτάδι = βραδιάζει: *Φεύγω, νύχτωσε!*

νυχτερίδα η: μικρό νυκτόβιο θηλαστικό που μπορεί να πετάει χάρη στις μεμβράνες που έχει σε κάθε πλευρά του. ***έχει το κοκαλάκι της ~***: έχει μεγάλη τύχη.

νωθρός -ή -ό: αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενεργητικότητας, ζωντάνιας = τεμπέλης, [επίσ.] οκνηρός: *~ άνθρωπος/περπάτημα.* **νωθρότητα** η.

νωπός -ή -ό: ❶ (για τρόφιμα) αυτός που καταναλώνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα από την παραγωγή του, χωρίς να έχει συντηρηθεί με τεχνητά μέσα = φρέσκος ≠ κατεψυγμένος. ❷ (για ρούχα, δέρμα κτλ.) αυτός που δεν έχει ακόμα στεγνώσει ≠ στεγνός: *Βάζετε την κρέμα σε ~ μαλλιά, αμέσως μετά το λούσιμο.* ❸ (μτφ.) αυτός που έχει γίνει ή συμβεί πρόσφατα ή αναφέρεται σε κτ πρόσφατο: *Είναι ~ οι μνήμες του πολέμου.*

νωρίς (επίρρ.) • *νωρίτερα*: ❶ κοντά στην αρχή κπ χρονικού διαστήματος, διαδικασίας κτλ. ≠ αργά: *~ το απόγευμα.* ❷ πιο πριν από την καθορισμένη, αναμενόμενη ή κατάλληλη στιγμή: *Βγήκε ~ στη σύνταξη, από τα πενήντα του. Αυτό έπρεπε να το σκεφτείς νωρίτερα!*

νύκτα → νύχτα
νυκτερινός → νύχτα
νυκτόβια → νυκτόβιος
νυκτόβιος
νυν
νύξη
νύστα
νυστάζω → νύστα
νυσταλέα → νύστα
νυσταλέος → νύστα
νυστέρι
νύφη
νυφιάτικα → νύφη
νυφιάτικος → νύφη
νυφικό → νύφη
νυφικός → νύφη
νύχι
νύχτα
νυχτερίδα
νυχτερινός → νύχτα
νυχτόβια → νυκτόβιος
νυχτόβιος → νυκτόβιος
νυχτώνει → νύχτα
νυχτώνω → νύχτα
νωθρός
νωθρότητα → νωθρός
νωπός
νωρίς
νωρίτερα → νωρίς

νώτα
νωτιαίος
νωχέλεια → νωχελικός
νωχελικά → νωχελικός
νωχελικός

νώτα τα: ❶ η πλάτη του ανθρώπου και των σπονδυλωτών ζώων. ***στρέφω τα ~ μου***: **α**. ***(σε κπ)*** δείχνω περιφρόνηση σε κπ. **β**. τρέπομαι σε φυγή. ❷ το πίσω τμήμα στρατιωτικής παράταξης: *Ο στρατηγός ενισχύει τα ~ του στρατού.* ***καλύπτω τα ~ μου***: παίρνω τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να μπορώ να αντιμετωπίσω πιθανή επίθεση.

νωτιαίος -α -ο: ΙΑΤΡ αυτός που βρίσκεται στη σπονδυλική στήλη. ***~ μυελός***: τμήμα του κεντρικού νευρικού συστήματος, που βρίσκεται στη σπονδυλική στήλη και συνδέει τον εγκέφαλο με τα νεύρα όλου του σώματος.

νωχελικός -ή -ό: αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ζωντάνιας: *Ερχόταν προς το μέρος μας με αργές και ~ κινήσεις.* **νωχελικά** (επίρρ.): *Ξάπλωσε ~ δίπλα του.* **νωχέλεια** η: η ιδιότητα του νωχελικού.

Ξ

Ξάγρυπνος
ξάστερος

ξ- → ξε-
ξαγρυπνημένος → ξαγρυπνώ
ξαγρυπνισμένος → ξαγρυπνώ
ξάγρυπνος
ξαγρυπνώ → ξενυχτώ
ξαδέλφη → εξάδελφος
ξαδέλφι → εξάδελφος
ξάδελφος → εξάδελφος
ξαδέρφη → εξάδελφος
ξαδέρφι → εξάδελφος
ξάδερφος → εξάδελφος
*ξαίρω → ξέρω
ξαλαφρώνω → ξε-
ξανά
ξανα-
ξαναβάζω → ξανα-
ξαναβγάζω → ξανα-
ξαναγεμίζω → ξανα-
ξαναδίνω → ξανα-
ξαναέρχομαι → ξανα-
ξανακοιμάμαι → ξανα-
ξαναλέω → ξανα-
ξανανάβω → ξανα-
ξαναπέφτω → ξανα-
ξαναρχίζω → ξανα-
ξανάρχομαι → ξανα-
ξαναστέλνω → ξανα-
ξανατρώω → ξανα-
ξαναφτιάχνω → ξανα-
ξαναχορεύω → ξανα-
ξανθαίνω → ξανθός
ξανθό → ξανθός
ξανθός
ξανθωπός → ξανθός
ξάπλωμα → ξαπλώνω
ξαπλώνω
ξαπλωτά → ξαπλώνω
ξαπλωτός → ξαπλώνω
ξαστεριά → ξάστερος
ξάστερος
ξαστερώνει → ξάστερος

Ξάγρυπνος -η -ο: αυτός που δεν μπόρεσε να κοιμηθεί τη νύχτα = άυπνος: *Έμεινα ~ όλη τη νύχτα από τον θόρυβο.* **ξαγρυπνώ** • μππ. *ξαγρυπνισμένος*: (αμτβ.) μένω ξύπνιος τη νύχτα, δεν μπορώ να κοιμηθώ. **ξαγρύπνημα** το.

> Οι λ. *αγρυπνώ, ξαγρυπνώ* και *ξενυχτώ* αναφέρονται όλες στην απουσία ύπνου, αλλά με διαφορές μεταξύ τους: κπ *ξαγρυπνά*, όταν δεν καταφέρνει να κοιμηθεί (*ξαγρύπνησα, γιατί μ' ενοχλούσε η φασαρία*), *ξενυχτά*, όταν δεν κοιμάται και κάνει κτ άλλο (*ξενύχτησα διαβάζοντας*), ενώ *αγρυπνά*, όταν δεν κοιμάται για να προσέχει κπ ή κτ (*αγρύπνησε φροντίζοντας τον άρρωστο*).

ξανά (επίρρ.): ακόμη μια φορά = πάλι: *Μη με ρωτήσεις ~, το έχω πει ήδη τρεις φορές!* ***~ και ~***: συνέχεια, επαναλαμβανόμενα σε ενοχλητικό βαθμό.

ξανα- & ξανά- & ξαν- (πριν από α): ως α΄ συνθ. δηλώνει επανάληψη της έννοιας του β΄ συνθ.

ξανθός -ή & -ιά -ό: ❶ (για τρίχες) αυτός που έχει ανοιχτό κίτρινο ή χρυσαφί χρώμα: *~ μαλλιά/ανταύγειες.* ❷ αυτός που έχει ανοιχτό κίτρινο, περίπου ξανθό χρώμα: *~ μπίρα/σταφίδα.* **ξανθός** ο, **-ή & -ιά** η: πρόσωπο με ξανθά μαλλιά. **ξανθαίνω** • αόρ. *ξάνθυνα*: ❶ (μτβ.) δίνω σε κτ ή κπ ξανθό χρώμα. ❷ (αμτβ.) αποκτώ ξανθό χρώμα: *Τα μαλλιά της το καλοκαίρι ~.* **ξανθωπός -ή -ό**.

ξαπλώνω -ομαι: ❶ (αμτβ.) απλώνω το σώμα μου σε κρεβάτι, καναπέ κτλ. = πλαγιάζω. ❷ (μτβ.) τοποθετώ κπ ή κτ σε οριζόντια ή πλάγια θέση: *Ξαπλώστε την στο πεζοδρόμιο για τις πρώτες βοήθειες!* **ξάπλα** η: [οικ.] ❶ το να ξαπλώνει κπ: *Θα ρίξουμε κάτι ξάπλες στις διακοπές!* ❷ τάση για τεμπελιά = [οικ.] αραλίκι: *Συνήθισε στην ~ και δεν ψάχνει για δουλειά.* **ξάπλα** (επίρρ.): σε θέση ξαπλωμένου = ξαπλωτά: *Κάτσε ~, σου λέω!* **ξάπλωμα** το. **ξαπλωτός -ή -ό**: αυτός που είναι ξαπλωμένος ή γενικά σε πλάγια θέση = πλαγιασμένος. **ξαπλωτά** (επίρρ.).

ξάστερος -η -ο: ❶ (για ουρανό) αυτός που δεν έχει σύννεφα και επιτρέπει να φαίνονται τα αστέρια = ανέφελος. ❷ (μτφ.) αυτός που διακρίνεται για καθαρότητα, εντιμότητα, φωτεινότητα ή διαύγεια = καθαρός: *~ βλέμμα/πρόσωπο/κουβέντα.* **ξάστερα** (επίρρ.): κυρ. στην εκφρ. ***καθαρά και ~***: με κάθε ειλικρίνεια και χωρίς υπονοούμενα = απερίφραστα, [οικ.] σταράτα: *Θα σου το πω ~: δε σε θέλω!* **ξαστερώνει**: *τριτοπρόσ.* (αμτβ.) ❶ (για τον ουρανό) γίνεται ξάστερος: *Αμέσως μετά την μπόρα, ο ουρανός ξαστέρωσε.* ❷ (μτφ.) κτ γίνεται καθαρό, φωτεινό ή διαυγές: *Ξαστέρωσε το πρόσωπό της, όταν έμαθε τα καλά νέα.* **ξαστεριά**

Σύνθετα με ξανα-
επανάληψη ενέργειας

ξαναβάζω	ξαναγεμίζω	ξανανάβω	ξαναστέλνω
ξαναβγάζω	ξαναδίνω	ξαναπέφτω	ξανατρώω
	ξανακοιμάμαι	ξαναρχίζω	ξαναφτιάχνω
	ξαναλέω	ξανάρχομαι & ξαναέρχομαι	ξαναχορεύω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·273

η: η κατάσταση του ξάστερου ουρανού, κυρίως τη νύχτα = αστροφεγγιά.

ξαφνιάζω -ομαι • μτχ. *ξαφνιασμένος*: (μτβ.) προκαλώ σε κπ απορία, έκπληξη ή φόβο με κτ που δεν περίμενε = εκπλήσσω, αιφνιδιάζω: *Μας ξάφνιασε ευχάριστα η απόφασή της να έρθει μαζί μας. Ο ξαφνικός θόρυβος μας ξάφνιασε και πεταχτήκαμε τρομαγμένοι.* **ξαφνικός -ή -ό**: αυτός που συμβαίνει απότομα και χωρίς να το περιμένουμε = αιφνίδιος, αναπάντεχος, απροσδόκητος, απρόσμενος ≠ αναμενόμενος: *~ επίσκεψη.* **ξαφνικά** (επίρρ.). **ξαφνικό** το: γεγονός που δεν περιμένουμε. **ξάφνιασμα** το: αυτό που νιώθουμε όταν ξαφνιαζόμαστε: *Όταν της έκανε πρόταση γάμου, ένιωσε ~.*

ξε- & ξέ- & ξ- (πριν από φωνήεν): πρόθημα που δηλώνει ❶ **α.** ενέργεια ή κατάσταση αντίθετη από αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.: *ξεβάφω.* **β.** το τέλος μίας κατάστασης & (ειδικ.) του χρονικού διαστήματος που εκφράζει το β΄ συνθ.: *ξεμεθώ, ξεκαλοκαιριάζω.* **γ.** κίνηση προς τα έξω ή μακριά (από αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.): *ξεπορτίζω.* **δ.** επιτατική σημασία: *ξεκουφαίνω.* ❷ [οικ.] (συνήθ. με ονόματα & σε στερεότυπες εκφρ.) αδιαφορία ή ένσταση σε κάτι που έχει ήδη ειπωθεί: *Ωραίος ξε-ωραίος, δεν μπορεί να κάνει ό,τι θέλει!*

ξεγελώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να με πιστέψει λέγοντάς του ψέματα = εξαπατώ, κοροϊδεύω, παραπλανώ: *Με ξεγέλασε και του έδωσα όλα μου τα χρήματα.* ❷ κάνω κπ να σφάλει, να κάνει λάθος = παραπλανώ: *Με ξεγέλασε ο κακός φωτισμός και νόμισα ότι σε είδα.* **ξεγέλασμα** το.

ξεγλιστρώ & -άω: (αμτβ.) καταφέρνω με ευέλικτες κινήσεις να αποφύγω ή να ξεφύγω από κπ ή κτ: *Ξεγλίστρησε από αυτούς που τον κυνηγούσαν.* = διαφεύγω, ξεφεύγω. *~ από τις δύσκολες ερωτήσεις με άσχετα σχόλια.* **ξεγλίστρημα** το.

ξεγράφω -ομαι • αόρ. *ξέγραψα*, μτχ. *ξεγραμμένος*: (μτβ.) ❶ αφαιρώ κτ γραμμένο, κάνω να πάψει να υπάρχει = σβήνω, διαγράφω: *Ξέγραψέ τον από τους μαθητικούς καταλόγους!* ❷ σταματώ να ασχολούμαι με κπ ή κτ ή να υπολογίζω σε αυτό(ν): *Αν δε διαβάσεις, ξέγραψε το απολυτήριο!* ❸ (μτφ.) θεωρώ κπ ετοιμοθάνατο: *Τον είχαν ξεγραμμένο οι γιατροί, αλλά συνήλθε.*

ξεθεώνω -ομαι • μτχ. *ξεθεωμένος*: [οικ.] (μτβ.) κουράζω κπ πάρα πολύ = εξαντλώ, [οικ.] ξεκάνω, [οικ.] ξεπατώνω: *Με ξεθέωσε στο περπάτημα!* **ξεθέωμα** το. **ξεθεωτικός -ή -ό**.

ξεθυμαίνω • αόρ. *ξεθύμανα*, μτχ. *ξεθυμασμένος*: (αμτβ.) ❶ (για υγρά) χάνω τη δύναμή μου: *Το αναψυκτικό στο ποτήρι ~.* ❷ (μτφ.) χάνω την έντασή μου: *Ξεθύμανε το πάθος του για τα πολιτικά. ~ ο αέρας/η μπόρα.* ❸ (μτφ.) αποβάλλω έντονο συναίσθημα μετά από ξέσπασμα: *~ με το κλάμα.* **ξεθύμασμα** το.

> Από το μσν. *ξεθυμαίνω* (< ελνστ. *ἐκθυμαίνω* «θυμώνω» (*ἐκ* + *θυμός*)), με επικράτηση της αντίθετης σημασίας.

ξεθωριάζω • μτχ. *ξεθωριασμένος*: ❶ **α.** (αμτβ., για χρώμα) αλλοιώνομαι και αποκτώ πιο ανοιχτόχρωμη χροιά = ξασπρίζω, ξεβάφω: *Ξεθώριασε το ύφασμα του καναπέ από τον ήλιο.* **β.** (μτβ.) αλλοιώνω χρώμα και το κάνω πιο ανοιχτό. ❷ (μτφ., αμτβ.) χάνω την αρχική ένταση = ατονώ, εξασθενώ ≠ δυναμώνω: *Μετά από τόσα χρόνια, ξεθώριασε ο έρωτάς τους.* **ξεθώριασμα** το.

ξεκάθαρος -η -ο: ❶ αυτός που έχει καθαρό νόημα = σαφής: *Έχει ~ προθέσεις, το έχει πει τι θα κάνει.* ❷ αυτός που είναι ειλικρινής ή μαρτυρά ειλικρίνεια = [οικ.] ντόμπρος: *Θέλω μια ~ απάντηση εδώ και τώρα! ~ ματιά.* **ξεκάθαρα** (επίρρ.). **ξεκαθαρίζω -ομαι** • μτχ. ξεκαθα-

ξαφνιάζω
ξάφνιασμα → ξαφνιάζω
ξαφνικό → ξαφνιάζω
ξε-
ξέ- → ξε-
ξεβάφω → ξε-
ξεβιδώνω → ξε-
ξεβολεύω → ξε-
ξεβουλώνω → ξε-
ξεβρομίζω → ξε-
ξεγελώ
ξεγλιστρώ
ξεγνοιάζω
ξεγνοιασιά → ξεγνοιάζω
ξεγράφω
ξεγυμνώνω → ξε-
ξεδιαλέγω → ξε-
ξεδιπλώνω → ξε-
ξεδιψώ → ξε-
ξεθαρρεύω → ξε-
ξεθεώνω
ξεθολώνω → ξε-
ξεθυμαίνω
ξεθυμασμένος → ξεθυμαίνω
ξεθωριάζω
*ξείδι → ξίδι
ξεϊδρώνω → ξε-
ξείπα → ξελέω
ξεκαθάρισμα → ξεκάθαρος
ξεκάθαρος
ξεκαλοκαιριάζω → ξε-
ξεκάνω → ξε-
ξεκάθαρος

Σύνθετα με ξε-

αντίθετο ενέργειας ή κατάστασης
ξεβιδώνω
ξεβολεύω
ξεβουλώνω
ξεβρομίζω
ξεδιπλώνω
ξεδιψώ
ξεθολώνω
ξεκλειδώνω
ξεκουμπώνω
ξεκουράζω
ξεκουρδίζω
ξεκρεμώ
ξεμαθαίνω
ξεματιάζω
ξεμπερδεύω
ξεμπλέκω
ξεντύνω
ξεπαγώνω
ξεπλέκω
ξεσκεπάζω
ξεσκονίζω
ξεσκουριάζω
ξεσφίγγω
ξετρυπώνω
ξετυλίγω
ξεφορτώνω
ξεφουσκώνω
ξεχρεώνω
ξεχτενίζω

τέλος κατάστασης ή χρονικής διάρκειας
ξεϊδρώνω
ξενυστάζω
ξεχειμάζω & ξεχειμωνιάζω

κίνηση προς τα έξω
ξεμυτίζω
ξεπηδώ
ξεπροβάλλω
ξεσπιτώνω
ξεστομίζω
ξεφυσώ
ξεφυτρώνω
ξεχύνομαι

επιτατική σημασία
ξαλαφρώνω & ξελαφρώνω
ξεγυμνώνω
ξεδιαλέγω
ξεθαρρεύω
ξελαρυγγιάζομαι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·274

ξεκαρδίζομαι
ξεκινώ
ξεκλειδώνω → ξε-
ξεκληρίζω
ξεκόβω
ξεκολλώ
ξεκουμπώνω → ξε-
ξεκουράζω → ξε-
ξεκουρδίζω → ξε-
ξεκουφαίνω → ξε-
ξεκρεμώ → ξε-
ξελαρυγγιάζομαι → ξε-
ξελασπώνω
ξελαφρώνω → ξε-
ξελέω
ξελογιάζω
ξεμαθαίνω → ξε-
ξεμακραίνω
ξεματιάζω → ξε-
ξεμεθώ → ξε-
ξέμεινα → ξεμένω
ξεμένω
ξεμπερδεύω → ξε-
ξεμπλέκω → ξε-
ξεμυτίζω → ξε-
ξένα → ξένος
ξεναγώ
ξενίζω
ξενικός → ξένος
*ξενιτειά → ξενιτιά
ξενιτιά

ρισμένος: ❶ **α.** (μτβ.) κάνω κτ ξεκάθαρο: *~ τη στάση μου/ένα ζήτημα.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι ξεκάθαρος: *Ξεκαθάρισε η υπόθεση.* ❷ (μτβ.) καθαρίζω κτ αφαιρώντας οτιδήποτε άχρηστο: *~ τα χαρτιά μου/το συρτάρι.* **ξεκαθάρισμα** το.

ξεκάνω • αόρ. ξέκανα: [οικ.] (μτβ.) ❶ σκοτώνω, εξοντώνω κπ: *Τον ξέκαναν για να μη μιλήσει στην αστυνομία.* ❷ (μτφ.) εξαντλώ σωματικά κπ = ξεθεώνω: *Με ξέκανε στη δουλειά!*

ξεκαρδίζομαι: (αμτβ.) γελάω πάρα πολύ: *Ξεκαρδίστηκαν με τις αστείες γκριμάτσες του.* **ξεκαρδιστικός -ή -ό. ξεκάρδισμα** το.

ξεκινώ & **-άω**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ που δεν έκανα πριν = αρχίζω: *~ να διαβάζω/το διάβασμα.* ❷ (αμτβ.) η αρχή μου τοποθετείται σε ορισμένο χρονικό σημείο = αρχίζω: *Οι αγώνες ~ σε δέκα μέρες.* ❸ (αμτβ.) φεύγω από κπ μέρος προς κπ άλλο = αναχωρώ ≠ φτάνω: *~ για το γραφείο. Ξεκίνησα από το χωριό μου και ήρθα στην πρωτεύουσα.* **ξεκίνημα** το.

ξεκληρίζω -ομαι: (μτβ.) αφανίζω ολόκληρη οικογένεια ή γενιά, κυρ. χωρίς να αφήσω απογόνους τους: *Στο τροχαίο δυστύχημα ξεκληρίστηκε ολόκληρη οικογένεια.* **ξεκλήρισμα** το.

ξεκόβω -ομαι • αόρ. ξέκοψα, παθ. αόρ. ξεκόπηκα, μτχ. ξεκομμένος: ❶ (αμτβ.) απομακρύνομαι, συνήθ. απότομα, από συντροφιά ή ομάδα. ❷ (μτβ.) απομακρύνω κπ από συντροφιά ή ομάδα: *Ξέκοψέ την από την παρέα αυτή, προτού καταστραφεί!* ❸ (αμτβ.) παύω να έχω μια συνήθεια: *~ από το ποτό/τα ναρκωτικά.* ***το ~*: α.** αρνούμαι κτ κατηγορηματικά: *Ζήτησα από τους γονείς μου να μου πάρουν αυτοκίνητο, αλλά μου το ξέκοψαν.* **β.** δηλώνω κτ κατηγορηματικά: *Τους το ξέκοψα· θα σπουδάσω στο εξωτερικό είτε το θέλουν είτε όχι!*

ξεκολλώ & **-άω -ιέμαι**: ≠ κολλώ ❶ (μτβ.) αποσπώ κτ από εκεί που ήταν κολλημένο: *~ αυτοκόλλητα/γραμματόσημα.* ***~ το βλέμμα/τα μάτια:*** απομακρύνω το βλέμμα από κπ η κτ που μου έχει τραβήξει ολοκληρωτικά την προσοχή, το ενδιαφέρον: *Δεν ξεκολλούσε τα μάτια του από πάνω μου!* ❷ (αμτβ.) αποσπώμαι από εκεί που ήμουν κολλημένος: *Ξεκόλλησε η ταπετσαρία από τον τοίχο.* ❸ (μτφ., αμτβ.) απομακρύνομαι από κπ ή κτ στο(ν) οποίο έχω προσκολληθεί: *Μου είναι αδύνατον να ξεκολλήσω από αυτό το νησί.* **ξεκόλλημα** το ≠ κόλλημα.

ξελασπώνω: (μτφ.) ❶ (μτβ.) βοηθώ κπ να βγει από δύσκολη κατάσταση, κυρίως οικονομική: *Με ξελάσπωσε από τα χρέη μου.* ❷ (αμτβ.) βγαίνω από δύσκολη κατάσταση, κυρ. οικονομική. **ξελάσπωμα** το.

ξελέω • αόρ. *ξεείπα* & *ξείπα*: (αμτβ.) αρνούμαι κτ που έχω πει ή για το οποίο έχω δεσμευτεί, κυρ. στην εκφρ. ***λέω και ~!***: *Οι σωστοί άντρες δε λένε και ξελένε: ό,τι πουν, το κάνουν!*

ξελογιάζω -ομαι: (μτβ.) κάνω κπ να χάσει τα λογικά του, εμπνέοντάς του παράφορο έρωτα = ξεμυαλίζω: *Τον ξελόγιασε και εγκατέλειψε την οικογένειά του.* **ξελόγιασμα** το.

ξεμακραίνω • αόρ. ξεμάκρυνα: (αμτβ.) ❶ απομακρύνομαι με αργό ρυθμό ≠ πλησιάζω: *Έβλεπε τα καράβια να ~ από το λιμάνι.* ❷ (μτφ.) παύω να κάνω παρέα με κπ = αποξενώνομαι. **ξέμακρος -η -ο**: αυτός που είναι μακριά = απόμακρος, απομακρυσμένος ≠ κοντινός: *~ μέρος/κτήμα/σπίτι.* **ξέμακρα** (επίρρ.).

ξεμένω • αόρ. ξέμεινα: (αμτβ.) ❶ (+ *από*) παύω να έχω κτ, μου τελειώνει κτ, κυρίως επειδή δε φρόντισα να εφοδιαστώ = μένω: *Ξέμεινα από τρόφιμα.* ❷ παραμένω σε ένα μέρος ή σε μια κατάσταση, παρά τη θέλησή μου ή αντίθετα με άλλους: *Ξέμεινε στο χωριό φροντίζοντας τα χωράφια. Τέλος Αυγούστου λίγοι τουρίστες μόνο είχαν ξεμείνει στο νησί.* ❸ μένω πίσω από την υπόλοιπη ομάδα ή παρέα: *Όλη η τάξη περίμενε δύο μαθητές που είχαν ξεμείνει στην αυλή!*

ξεναγώ -ούμαι: (μτβ.) δείχνω στους επισκέπτες ενός τόπου τα αξιοθέατά του δίνοντας σχετικές πληροφορίες (ιστορικές, αρχαιολογικές κτλ.): *Μας ξενάγησαν στον χώρο της Ακρόπολης.* **ξενάγηση** η. **ξεναγός** ο, η: πρόσωπο που κάνει ξεναγήσεις. ☞ σχ. **διεξάγω**.

> Από τα *ξέν(ος)* + *άγω* «οδηγώ».

ξενίζω -ομαι: (μτβ.) προκαλώ σε κπ έκπληξη, συνήθως δυσάρεστη = παραξενεύω: *Δε με ~ η επιπόλαιη συμπεριφορά του, την περίμενα.*

ξενιτιά η: ξένος τόπος ή χώρα όπου πάει κπ συνήθως για να εργαστεί, λόγω μεγάλης οικονομικής δυσχέρειας, και (συνεκδ.) η διαμονή στον συγκεκριμένο τόπο = τα ξένα: *Λείπει χρόνια στην ~.* **ξενιτεύομαι** • μτχ. ξενιτεμένος: (αμτβ.) φεύγω στην ξενιτιά = μεταναστεύω, αποδημώ. **ξενιτεμός** ο.

> Από το ελνστ. *ξενιτεία* (από το ΑΕ ρ. *ξενιτεύομαι*). Επομένως, η γραφή με -ει- είναι πιο σωστή. Ο τ. *ξενιτιά* προέκυψε από ορθογραφική απλοποίηση.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·275

ξενοδοχείο το: κτίριο ή συγκρότημα ειδικά διαμορφωμένο για σύντομη διαμονή: ~ *πολυτελείας/α΄, β΄, γ΄ κατηγορίας.* **ξενοδόχος** ο, η & [οικ.] **ξενοδόχα** η: ιδιοκτήτης ή υπεύθυνος ξενοδοχείου. ***λογαριάζω χωρίς τον ~***: εκτιμώ κατάσταση ή παίρνω απόφαση χωρίς να λάβω υπόψη κπ σημαντικό παράγοντα: *Για το πάρτι ~, αφού το σπίτι δεν είναι δικό σου!* **ξενοδοχειακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ή ανήκει σε ξενοδοχείο: ~ *εγκαταστάσεις/υπηρεσίες/εξοπλισμός.*

ξε(γ)νοιάζω: (αμτβ.) απαλλάσσομαι από έγνοιες, ανησυχίες: *Ανέλαβε άλλος το μαγαζί και ξένοιασα.* **ξέ(γ)νοιαστος -η -ο**: αυτός που δεν έχει έγνοιες = ανέμελος: ~ *άνθρωπος/διακοπές/ζωή.* **ξέ(γ)νοιαστα** (επίρρ.). **ξε(γ)νοιασιά**: η ιδιότητα ή κατάσταση του ξένοιαστου = ανεμελιά.

ξένος -η -ο: ❶ αυτός που προέρχεται από άλλον τόπο ή άλλη χώρα ≠ ντόπιος: ~ *προϊόντα/γλώσσα.* ❷ αυτός που δε μας ανήκει ≠ δικός μου: *Μην παίρνεις το ~ βιβλίο!* **ξένος** ο, **-η** η: ❶ πρόσωπο που δεν είναι πολίτης της χώρας όπου βρίσκεται μόνιμα ή προσωρινά = [επίσ.] αλλοδαπός ≠ ντόπιος, ιθαγενής: *Οι ~ ενισχύουν τον τουρισμό μας.* ❷ πρόσωπο που δε γνωρίζουμε = άγνωστος ≠ γνωστός: *Μη μιλάς σε ξένους!* **ξένα** τα • μόνο ον. και αιτ.: [οικ.] ξενιτιά. **ξενικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ή ανήκει σε ξένους (ουσ., σημ. 1): ~ *συνήθεια/προφορά.*

ξενοφοβία η: φόβος ή απέχθεια απέναντι στους ξένους (ουσ., σημ. 1) ≠ ξενοφιλία. **ξενόφοβος -η -ο. ξενοφοβικός -ή -ό.**

ξενυχτώ & **-άω** • μπτ. *ξενυχτισμένος*: ❶ (αμτβ.) περνώ όλη τη νύχτα, ή ένα μεγάλο μέρος της, χωρίς να κοιμηθώ, συνήθως για να κάνω κτ ≠ κοιμάμαι: ~ *κάθε βράδυ, για να διαβάσει. Χθες ξενύχτησαν σε κάποιο μπαρ.* ❷ (μτβ.) δεν αφήνω κπ να κοιμηθεί: *Κάθε βράδυ μας ~ το μωρό.* **ξενύχτης** ο • πληθ. *ξενύχτηδες*, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που ξενυχτά πολύ συχνά διασκεδάζοντας. ❷ αυτός που δεν έχει κοιμηθεί την προηγούμενη νύχτα = ξενυχτισμένος. **ξενύχτι** το: το να ξενυχτά κπ: *Με τόσο ~ στη δουλειά, γρήγορα πήρε προαγωγή. Έφαγε τα λεφτά του στα ξενύχτια.* ☞ σχ. **ξαγρυπνώ**.

ξεπαγιάζω • μπτ. *ξεπαγιασμένος*: = παγώνω ❶ (αμτβ.) κρυώνω πάρα πολύ, υποφέρω από το κρύο. ❷ (μτβ.) κάνω κπ να νιώθει έντονο κρύο: *Μας ξεπάγιασες, κλείσε το παράθυρο!* **ξεπάγιασμα** το.

ξεπατώνω -ομαι: [οικ.] (μτβ.) ❶ κουράζω υπερβολικά κπ, συνήθως λόγω πολλής δουλειάς, ή φθείρω, καταστρέφω κτ λόγω υπερβολικής χρήσης = ξεθεώνω, εξαντλώ. ❷ (για φυτά) βγάζω από το έδαφος φυτό μαζί με τις ρίζες του = ξεριζώνω. **ξεπάτωμα** το.

ξεπερνώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ αποδεικνύομαι καλύτερος ή ανώτερος από κπ άλλο σε αναμέτρηση ή σύγκριση = περνώ: *Τον ~ σε εξυπνάδα.* ❷ αντιμετωπίζω δύσκολη κατάσταση ή εμπόδιο με επιτυχία: ~ *τον κίνδυνο/την κρίση.* ❸ περνάω σημείο ή όριο, πραγματικό ή νοητό = [επίσ.] υπερβαίνω: *Ο πληθωρισμός ξεπέρασε το 3,5%.* ❹ *παθ.* (για ιδέες, ενέργειες κτλ.) δεν είμαι σύμφωνος με το πνεύμα της εποχής μου, έχω αντικατασταθεί από κτ νεότερο, σύγχρονο: *Πρόκειται για ένα έργο διαχρονικό, που δε θα ξεπεραστεί ποτέ! ξεπερασμένες αντιλήψεις/ιδέες.* **ξεπέρασμα** το.

ξεπέφτω • μπτ. *ξεπεσμένος*: (αμτβ.) ❶ χάνω σε ηθική αξία, κύρος, κοινωνική θέση, οικονομική δύναμη κτλ. = παρακμάζω, υποβαθμίζομαι: *Έχασαν την περιουσία τους και ξέπεσαν. ξεπεσμένος αριστοκράτης.* ❷ χάνω την αξιοπρέπειά μου: *Ξέπεσε χαμηλά για λίγα χρήματα.* **ξεπεσμός** ο: *ηθικός/κοινωνικός ~.*

ξεπλένω -ομαι • αόρ. *ξέπλυνα*, παθ. αόρ. *ξεπλύθηκα*, μπτ. *ξεπλυμένος*: (μτβ.) ❶ ρίχνω άφθονο νερό σε κτ, για να φύγει η σαπουνάδα ή για να το καθαρίσω πρόχειρα: ~ *ρούχα/μαλλιά* = ξεβγάζω. *Ξέπλυνε το πουκάμισο αμέσως, μήπως και φύγει ο λεκές!* ❷ [οικ.] νομιμοποιώ, μέσω τραπεζικών διαδικασιών, χρήματα από παράνομες ενέργειες: ~ *χρήματα από ναρκωτικά.* ❸ (μτφ.) αφαιρώ ηθικό βάρος, προσβολή: *Τέτοια προσβολή μόνο με αίμα ξεπλένεται.* **ξέπλυμα** το.

ξεπουλώ & **-άω -ιέμαι** • μπτ. *ξεπουλημένος*: [οικ.] (μτβ.) ❶ πουλώ κτ σε πολύ χαμηλή τιμή, λόγω οικονομικής ανάγκης = [επίσ.] εκποιώ: *Για να πληρώσει τα χρέη, ξεπούλησε ό,τι είχε και δεν είχε.* ❷ (& με παράλ. αντικ., για έμπορο) πουλώ όλο μου το εμπόρευμα ή κπ είδη σε πολύ χαμηλή τιμή: *Το κατάστημα ~ λόγω ανακαίνισης.* ❸ [κακόσ.] (μτφ.) προδίδω κπ ή κτ (ιδέα, ιδανικό κτλ.) με αντάλλαγμα κτ υλικό: *Για τα λεφτά ~ και τη μάνα του.* **ξεπούλημα** το.

ξέρα η: βράχος που είναι καλυμμένος ή προεξέχει ελάχιστα από την επιφάνεια της θάλασσας: *Το πλοίο ναυάγησε, γιατί έπεσε σε ~.*

ξεραΐλα η: [οικ.] ❶ έλλειψη βροχής και γενικό-

ξενοδοχειακός ➞ ξενοδοχείο
ξενοδοχείο
ξένος
ξενοφοβία
ξεντύνω ➞ ξε-
ξενυστάζω ➞ ξε-
ξενύχτι ➞ ξενυχτώ
ξενυχτώ
ξεπαγιάζω
ξεπαγώνω ➞ ξε-
ξεπατώνω
ξεπερνώ
ξεπέφτω
ξεπηδώ ➞ ξε-
ξεπλέκω ➞ ξε-
ξεπλένω
ξεπορτίζω ➞ ξε-
ξεπουλώ
ξεπροβάλλω ➞ ξε-
ξέρα
ξεραΐλα
ξεραίνω ➞ ξερός
ξέρασα ➞ ξερνώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·276

ξεριζώνω
ξερνώ
ξερο-
ξερόβηχας → ξερο-
ξεροβήχω → ξερο-
ξεροβόρι → ξερο-
ξερογλείφομαι → ξερο-
ξεροκαταπίνω → ξερο-
ξεροκεφαλιά → ξερο-
ξεροκέφαλος → ξερο-
ξερόκλαδο → ξερο-
ξεροκόμματο → ξερο-
ξερονήσι → ξερο-
ξερός → ξηρός
ξερός
ξεροσταλιάζω → ξερο-
ξεροσφύρι → ξερο-
ξερότοπος → ξερο-
ξερόχορτο → ξερο-
ξεροψήνω → ξερο-
ξερόψωμο → ξερο-
ξέρω
ξεσηκώνω
ξεσκεπάζω → ξε-
ξεσκονίζω → ξε-
ξεσκουριάζω → ξε-
ξεσπιτώνω → ξε-
ξεσπώ
ξεστομίζω → ξε-
ξεσφίγγω → ξε-
ξετρυπώνω → ξε-
ξετυλίγω → ξε-
*ξευτιλίζω → ξεφτιλίζω
ξεφαντώνω

τερα υγρασίας = ξηρασία, [επίσ.] ανομβρία: *Στέγνωσαν τα χωράφια από την ~.* ❷ (συνεκδ.) τόπος με περιορισμένη ή καθόλου βλάστηση εξαιτίας ξηρασίας: *Τα άγρια ζώα δε βρίσκουν τροφή στην ~.*

ξεριζώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ τραβώ και βγάζω από το έδαφος φυτό μαζί με τις ρίζες του = ξεπατώνω: *~ αγριόχορτα.* ❷ (μτφ.) διώχνω με τη βία κπ από το μέρος όπου κατοικεί: *Το 1922 ξεριζώθηκαν οι Έλληνες από τη Μ. Ασία.* ❸ (μτφ.) εξαφανίζω κτ οριστικά, συνήθως με δραστικό τρόπο = εξαλείφω: *~ το κακό συνήθειο.* **ξερίζωμα** το: το να ξεριζώνει κπ κτ (σημ. 1 & 3). **ξεριζωμός** ο: το να ξεριζώνει κανείς κπ (σημ. 2): *ο ~ των Ποντίων.*

ξερνώ & **-άω**: ❶ (αμτβ.) κάνω εμετό: *Ένιωθα αηδία, μου ερχόταν να ξεράσω.* ❷ (μτβ.) βγάζω από μέσα μου κτ, συνήθως ορμητικά: *Από το χτύπημα ξερνούσε αίμα.* (& μτφ.) *Τα πολυβόλα ξερνούσαν φωτιά.* ❸ (μτφ., μτβ.) αποκαλύπτω κτ: *Μόλις τη ρώτησαν, το ξέρασε το μυστικό.* **ξέρασμα** το: ❶ το αποτέλεσμα του ξερνώ (σημ. 1) = εμετός, ξερατό. ❷ [κακόσ.] (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κτ αηδιαστικό: *Δεν μπορώ να σε ακούω άλλο, τι ξεράσματα είναι αυτά!* **ξερατό** το.

ξερο- & **ξερό-**: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. **α.** είναι ξερό ή χαρακτηρίζεται από απουσία υγρών: *ξερόκλαδο, ξεροκαταπίνω, ξεροψήνω.* **β.** δεν έχει βλάστηση: *ξερονήσι.* **γ.** δεν έχει ευελιξία: *ξεροκέφαλος, ξεροκεφαλιά.*

ξερογλείφομαι: (αμτβ.) δείχνω ιδιαίτερη επιθυμία ή λαχτάρα για κτ ή κπ: *Βλέπω τα φαγητά και ~.*

ξερός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν έχει νερό ή υγρασία, που έχει χάσει τα υγρά του: *Τα καλοκαίρια το πηγάδι είναι ~, χωρίς σταγόνα νερό.* = στεγνός. *~ δέρμα/χείλη/κλίμα. ~ σύκα* = αποξηραμένος ≠ φρέσκος. *~ χόρτα* ≠ χλωρός. ❷ αυτός που δεν έχει βλάστηση: *Ήταν ένα νησί ~ και άνυδρο.* ❸ [οικ.] (μτφ.) **α.** αυτός που έχει χάσει τις αισθήσεις του ή τη ζωή του = αναίσθητος, νεκρός: *Ακούστηκε μία πιστολιά κι έπεσε ~ στο πάτωμα.* **β.** αυτός που είναι πολύ κουρασμένος: *Έπεσα ~ για ύπνο.* ❹ (μτφ.) αυτός που είναι απότομος: *~ κρότος.* ❺ (μτφ.) αυτός που δε συνοδεύεται από κτ άλλο και δεν είναι συνήθως αρκετός = σκέτος: *Με μία ~ σύνταξη πώς να ζήσεις;* ***~ κεφάλι***: αυτός που δεν ακούει ή δεν πείθεται από τους άλλους = ξεροκέφαλος, πεισματάρης, ισχυρογνώμων. **ξερά** (επίρρ.). **ξερό** το: [μειωτ.] ❶ χέρι ή πόδι: *Μάζεψε το ~ σου!* ❷ κεφάλι: *Κάνει ό,τι κατεβάσει το ~ του!* **ξεραίνω -ομαι** • αόρ. ξέρανα, παθ. αόρ. ξεράθηκα, μππ. ξεραμένος: ❶ (μτβ.) **α.** κάνω κτ ξερό (σημ. 1): *Το καλοριφέρ ~ την ατμόσφαιρα.* **β.** [οικ.] προκαλώ έντονο πόνο και μούδιασμα σε μέρος του σώματος: *Έπεσε το σφυρί στο πόδι και με ξέρανε!* ❷ *παθ.* πέφτω σε βαθύ ύπνο, συνήθως από κούραση: *Μόλις ήρθε σπίτι, έπεσε και ξεράθηκε!*

> Από το ΑΕ *ξηρός* (☞ λ.).

ξέρω • μόνο ενεστ. & πρτ. *ήξερα*: = γνωρίζω (μτβ.) ❶ έχω κτ υπόψη μου ≠ αγνοώ: *~ ότι θα φύγετε - μου το είπε η Μαρία.* ❷ κατέχω ως γνώση, συνήθως μετά από μελέτη ≠ αγνοώ: *~ Αγγλικά/να γράφω.* ❸ έχω συναντήσει κπ ή έχω ακούσει για κπ: *Τον ~, πηγαίναμε σχολείο μαζί.* ❹ (+ *για*) έχω ορισμένη εντύπωση για κπ ή κτ: *Τον ήξερα για νευρικό, αλλά έπεσα έξω.*

ξεσηκώνω -ομαι • αόρ. ξεσήκωσα, μππ. ξεσηκωμένος: (μτβ.) ❶ προκαλώ αναστάτωση, έντονες αντιδράσεις: *Η απόφαση ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων.* ❷ παροτρύνω κπ με έντονο τρόπο να κάνει κτ: *Τον ξεσήκωσε να βγουν.* ❸ αντιγράφω κτ πιστά: *Ξεσήκωσε το σχέδιο του επίπλου από ένα περιοδικό.* **ξεσηκωμός** ο: μαζική εξέγερση. **ξεσήκωμα** το.

ξεσπώ & **-άω**: (αμτβ.) ❶ (συνήθ. για κτ αρνητικό) εκδηλώνομαι ξαφνικά και έντονα: *~ καταιγίδα/εμφύλιος πόλεμος.* ❷ (+ *σε*) **α.** εκφράζω τα συναισθήματά μου με έντονο τρόπο: *~ σε λυγμούς.* **β.** εκτονώνω την οργή μου σε κπ ή κτ: *Είχε προβλήματα στη δουλειά και ξεσπούσε στη γυναίκα του.* **ξέσπασμα** το.

ξεφαντώνω: (αμτβ.) διασκεδάζω με έντονο τρόπο = γλεντώ: *Το πάρτι είχε μεγάλη επιτυχία, ξεφαντώσαμε ως το πρωί.* **ξεφάντωμα** το.

> Από το ελνστ. ρ. *ἐκφαντῶ*, και αυτό από το ΑΕ *ἔκφαντος* «φανερωμένος».

Σύνθετα με το ξερο-

ξερό, χωρίς υγρά
ξερόβηχας
ξεροβήχω
ξεροβόρι
ξεροκόμματο
ξερόχορτο
ξερόψωμο

χωρίς βλάστηση
ξερότοπος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·277

ξεφεύγω • αόρ. *ξέφυγα*: ❶ (αμτβ.) γλιτώνω από κπ ή κτ δυσάρεστο, επικίνδυνο κτλ.: *~ από τη μιζέρια. Ξέφυγε από τα περιπολικά που τον κυνηγούσαν.* = διαφεύγω. ❷ (μτβ.) φεύγω από τη θέση που βρίσκομαι, συνήθως απότομα και γρήγορα, από έλλειψη ελέγχου ή προσοχής: *Του ξέφυγε το τιμόνι/το παιδί από το χέρι.* ❸ (μτβ.) περνώ απαρατήρητος, δε γίνομαι αντιληπτός: *Σου ξέφυγε ένα λάθος.* ***δε μου ~ τίποτα***: έχω τον πλήρη έλεγχο ή γνωρίζω καλά μια κατάσταση. ❹ (αμτβ.) δεν είμαι σύμφωνος με τον κανόνα ή το σύνηθες: *Ο πίνακας αυτός ~ από τα στερεότυπα.*

ξέφτι το: κλωστή που κρέμεται από την άκρη φθαρμένου υφάσματος: *Τα ρούχα της, ξεσκισμένα, κρέμονταν σε ξέφτια.* **ξεφτίζω** & **ξεφτώ** & **-άω** (μτβ. & αμτβ.). **ξέφτισμα** το.

ξεφτιλίζω -ομαι • μππ. *ξεφτιλισμένος*: (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να φαίνεται γελοίος, μειώνω το κύρος ή την αξιοπρέπεια κπ = γελοιοποιώ: *Με τη νίκη του αυτή ξεφτίλισε όλα τα φαβορί.* ☞ **εξευτελίζω**. **ξεφτίλισμα** το. **ξεφτίλας** ο. **-α** η.

> Προέρχεται, κατά άλλους, από το *ξεφιτιλίζω* «βγάζω το φιτίλι από το λυχνάρι», ενώ κατά άλλους από το *εξευτελίζω* «ταπεινώνω» (οπότε και ως ορθή γραφή προκρίνεται ο τ. *ξευτιλίζω*).

ξέφωτο το: έκταση γης μέσα σε δάσος, χωρίς δέντρα ή έντονη βλάστηση και, συνεπώς, με πολύ φως.

ξεχειλίζω • μππ. *ξεχειλισμένος*: ❶ (αμτβ.) **α.** (για υγρά) ξεπερνώ τα χείλη δοχείου, με αποτέλεσμα να χύνομαι απ' έξω: *Πρόσεχε, η μπίρα ~!* **β.** (για λίμνες, ποτάμια κτλ.) πλημμυρίζω, έχω υπερβολικά μεγάλη ποσότητα νερού: *Η λίμνη ξεχείλισε.* ***ξεχείλισε το ποτήρι***: για κατάσταση που ξεπερνά κάθε όριο: *Φτάνει πια, ~!* ❷ (μτβ.) βάζω υγρό σε δοχείο, ξεπερνώντας τα χείλη του, με αποτέλεσμα να χύνεται απ' έξω. ❸ (μτφ., αμτβ.) ξεπερνώ τα φυσιολογικά όρια: *Ο πόνος του ξεχείλισε.* **ξέχειλος -η -ο**. **ξέχειλα** (επίρρ.).

ξεχνώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ (& με παράλ. αντικ.) δε συγκρατώ στη μνήμη μου = λησμονώ ≠ θυμάμαι: *Ξέχασα το όνομά του - πώς είπε ότι τον λένε; Η πρώτη αγάπη δεν ξεχνιέται ποτέ!* ❷ δεν κάνω κτ ή δε φέρνω μαζί μου κτ, επειδή δεν το σκέφτηκα, δεν το θυμήθηκα ≠ θυμάμαι: *Ξέχασα το πορτοφόλι μου στο σπίτι!* ❸ *παθ.* αφαιρούμαι, σταματώ να σκέφτομαι κτ που με απασχολεί: *Ξεχνιέται με τη μουσική.* ***περασμένα ξεχασμένα***: για δυσάρεστο γεγονός από το παρελθόν που δεν πρέπει να μας απασχολεί πια: *Ας μονιάσουμε, ~ όλα!* **ξεχασιάρης -α -ικο**: αυτός που ξεχνάει εύκολα.

ξεχωρίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) βάζω κτ χωριστά από κτ άλλο = χωρίζω: *~ τα βρόμικα ρούχα από τα καθαρά.* ❷ (μτβ.) αναγνωρίζω κπ ή κτ ως συγκεκριμένο ή διαφορετικό από άλλο(ν) της ίδιας κατηγορίας με βάση κπ χαρακτηριστικό = διακρίνω: *Δεν ~ τα δίδυμα - είναι ίδια!* ❸ (μτβ.) κάνω διακρίσεις: *Ποτέ δεν ξεχώρισα κανένα παιδί - όλα τα αγαπούσα το ίδιο.* ❹ (αμτβ.) ξεπερνώ τους ομοίους μου σε επιδόσεις = διακρίνομαι: *Ως μαθητής ~ από την υπόλοιπη τάξη.* **ξεχωριστός -ή -ό**: ❶ αυτός που ξεχωρίζει (σημ. 4) = διαλεχτός, εκλεκτός: *~ άνθρωπος/ικανότητες.* ❷ αυτός που γίνεται ή υπάρχει χωριστά από άλλους της ίδιας κατηγορίας ή αποκλειστικά για κπ ή κτ = χωριστός: *Κοιμούνται σε ~ κρεβάτια.* **ξεχωριστά** (επίρρ. στη σημ. 2). **ξέχωρος -η -ο**: αυτός που έχει ξεχωριστεί (σημ. 1). **ξέχωρα** (επίρρ. + *από*): ❶ χωριστά: *Περπατούσε ~ από τους υπόλοιπους.* ❷ εκτός: *~ από αυτό, έχεις κάτι άλλο να πεις;*

ξεψυχώ & **-άω**: (αμτβ.) ❶ αφήνω την τελευταία μου πνοή = πεθαίνω: *Ξεψύχησε στα χέρια του γιου της.* ❷ (μτφ.) παύω να υπάρχω: *Ξεψύχησε και η τελευταία μου ελπίδα.* **ξεψυχισμένος -η -ο**: (μππ. ως επίθ., μτφ.) αυτός που κοντεύει να ξεψυχήσει: *~ φωνή* (που σχεδόν δεν ακούγεται). **ξεψυχισμένα** & **ξέψυχα** (επίρρ.).

ξηλώνω -ομαι • μππ. *ξηλωμένος*: (μτβ.) ❶ κόβω τις ραφές υφάσματος σε κπ σημείο ή αποσπώ κτ από το σημείο όπου είναι ραμμένο, κεντημένο κτλ.: *Ξηλώθηκε ο ποδόγυρος.* ❷ διαλύω κτ στα μέρη από τα οποία αποτελείται: *Ξηλώσαμε τη στέγη του σπιτιού.* ❸ [οικ.] (μτφ.) παύω κπ από τη δουλειά του = απολύω. ❹ [οικ.] (μτφ.) *παθ.* ξοδεύω πολλά χρήματα: *Αυτό το κόσμημα είναι πολύ ακριβό, θα ξηλώθηκες για τα καλά!* **ξήλωμα** το.

ξημερώνει: ❶ *απρόσ.* ανατέλλει ο ήλιος = χαράζει ≠ βραδιάζει: *Είναι 5 η ώρα, σε λίγο θα ξημερώσει.* ❷ *τριτοπρόσ.* **α.** (αμτβ.) ξεκινά ορισμένη χρονική περίοδος: *Αύριο ~ μια καινούρια μέρα.* **β.** (μτβ.) επιφυλάσσω κτ για κπ: *Τι θα μας ξημερώσει αύριο ο Θεός;* **ξημερώνομαι** & **ξημερώνω**: (αμτβ.) με βρίσκει η καινούρια μέρα άυπνο, μένω ξύπνιος μέχρι το πρωί: *Ας τελειώνουμε, ξημερωθήκαμε πια! Ξημερώσαμε παίζοντας χαρτιά.* **ξημέρωμα** το.

ξεφεύγω
ξεφορτώνω ➞ ξε-
ξεφουσκώνω ➞ ξε-
ξέφτι
ξεφτίζω ➞ ξέφτι
ξεφτίλα ➞ ξεφτιλίζω
ξεφτίλας ➞ ξεφτιλίζω
ξεφτιλίζω
ξέφτισμα ➞ ξέφτι
*ξεφτύζω ➞ ξεφτίζω
ξεφτώ ➞ ξέφτι
ξέφυγα ➞ ξεφεύγω
ξεφυσώ ➞ ξε-
ξεφυτρώνω ➞ ξε-
ξέφωτο
ξεχειλίζω
ξεχειμάζω ➞ ξε-
ξεχειμωνιάζω ➞ ξε-
ξεχνώ
ξεχρεώνω ➞ ξε-
ξεχτενίζω ➞ ξε-
ξεχύνομαι ➞ ξε-
ξέχωρα ➞ ξεχωρίζω
ξεχωρίζω
ξέχωρος ➞ ξεχωρίζω
ξέψυχα ➞ ξεψυχώ
ξεψυχώ
ξηλώνω
ξημέρωμα ➞ ξημερώνει
ξημερώνει
ξημερώνομαι ➞ ξημερώνει
ξημερώνω ➞ ξημερώνει

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·278

ξηρά
ξήρανση → ξηρός
ξηρασία
ξηρός
ξίδι
ξινός
ξίφος
ξόανο
ξοδεύω
ξομολογώ → εξομολογώ
ξορκίζω → ξοδεύω
ξοφλώ
*ξύδι → ξίδι
ξυλάνθρακας → ξυλο-
ξυλαποθήκη → ξυλο-
ξυλεία → ξύλο
ξυλεμπόριο → ξυλο-
ξυλέμπορος → ξυλο-
ξυλιά → ξύλο
ξυλιάζω → ξύλο
ξύλο
ξυλο-
ξυλογλυπτική → ξυλο-
ξυλοδαρμός → ξυλο-
ξυλοκατασκευή → ξυλο-
ξυλόκολλα → ξυλο-
ξυλοκόπος → ξυλο-
ξυλοκοπώ → ξυλο-
ξυλοπάπουτσο → ξυλο-
ξυλόπορτα → ξυλο-
ξυλοσκεπή → ξυλο-
ξυλουργείο → ξυλο-
ξυλουργός → ξυλο-
ξυλοφορτώνω → ξυλο-
*ξυλώνω → ξηλώνω
*ξυνός → ξινός
ξύνω → ξυράφι
ξύνω

ξηρά η: έκταση γης που δεν καλύπτεται από νερό και, κατά κανόνα, από θάλασσα = στεριά.

> Από το ΑΕ *ξηρά* (ουσιαστικοποιημένο θηλ. του επιθ. *ξηρός*).

ξηρασία η: ❶ παρατεταμένη περίοδος απουσίας βροχής σε έναν τόπο = [επίσ.] ανομβρία. ❷ κατάσταση κατά την οποία παρατηρείται έλλειψη υδρατμών στην ατμόσφαιρα ≠ υγρασία.

ξηρός -ή & [επίσ.] **-ά -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη υγρασίας: *~ δέρμα/κλίμα*. ***ξηροί καρποί***: αμύγδαλα, φιστίκια κτλ. που έχουν αποξηρανθεί. ***ξηρά τροφή***: πρόχειρη, αμαγείρευτη τροφή, χωρίς υγρά. **ξηρότητα** η. **ξηραίνω -ομαι** (μτβ.). **ξήρανση** η. ☞ **ξερός**.

ξίδι το: υγρό με έντονη ξινή γεύση, που προέρχεται συνήθως από κρασί και χρησιμοποιείται στη μαγειρική. **ξιδάτος -η -ο**.

> Από το μσν. *ξίδι(ν)*, και αυτό από το ελνστ. *ὀξίδιον*, υποκορ. του ΑΕ *ὄξος*. Συχνή είναι και η γραφή *ξύδι*, που, όμως, δε δικαιολογείται.

ξινός -ή -ό: ❶ (για φαγητό ή τρόφιμο) ≠ γλυκός **α.** αυτός που μοιάζει στη γεύση με το ξίδι ή το λεμόνι. **β.** αυτός που δεν είναι ώριμος και γλυκός: *~ σταφύλια*. ❷ (μτφ., για άνθρ.) αυτός που είναι δύστροπος ή δυσάρεστος στην όψη: *Μας κοιτούσε με ύφος ~, σαν να μη μας ήθελε εκεί.* ***κτ μου βγαίνει ~/βγάζω κτ ~ σε κπ***: κτ ξεκινά με καλές προϋποθέσεις, αλλά καταλήγει άσχημα: *Χτύπησα, και η εκδρομή μού βγήκε ξινή.* **ξινίζω** • μππ. *ξινισμένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ ξινό. ❷ (αμτβ.) γίνομαι ξινός. **ξινίλα** η.

ξίφος το: είδος όπλου με λεπτή και μακριά λεπίδα. ☞ σχ. **σπαθί**.

ξόανο το: ❶ (στην αρχαιότητα ή σε πρώιμους πολιτισμούς) ξύλινο λατρευτικό ομοίωμα θεού, συνήθως κακότεχνο. ☞ σχ. **άγαλμα**. ❷ [μειωτ.] (μτφ.) άνθρωπος άσχημος ή ανόητος. ☞ σχ. **ξύνω**.

ξοδεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ διαθέτω χρήματα για την απόκτηση αγαθού, για παροχή υπηρεσίας κτλ. = δαπανώ, χαλώ: *~ πολλά λεφτά σε ταξίδια.* ❷ χρησιμοποιώ αγαθό = καταναλώνω: *Το καινούριο μου αυτοκίνητο ~ πολλή βενζίνη.* ❸ (μτφ.) χρησιμοποιώ χρόνο, δυνάμεις κτλ., συνήθως με σπατάλη: *Άδικα ξόδεψα τόσες ώρες να του εξηγώ - τίποτε δεν κατάλαβε!* ❹ *παθ.* δαπανώ (μεγάλα) χρηματικά ποσά: *Άσε, μην ξοδεύεσαι, πληρώνω εγώ!* ☞ σχ. **δαπανώ**. **ξόδεμα** το: το να ξοδεύεται ή να ξοδεύει κπ κτ και αυτό που ξοδεύει: *Δεν έχω λεφτά για ~.*

ξόρκι το: λόγια με μαγική δύναμη. **ξορκίζω -ομαι** (μτβ.).

ξοφλώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ [οικ.] (μτβ.) εξοφλώ. ❷ (αμτβ.) χάνω τις ικανότητές μου και, συνεπώς, δεν έχω μέλλον: *Ξόφλησε πια ως αθλητής μετά τον τραυματισμό του.* **ξοφλημένος -η -ο**: (μππ. ως επίθ.) αυτός που έχει ξοφλήσει (σημ. 2).

ξύλο το: ❶ **α.** σκληρό υλικό από το οποίο αποτελείται ο κορμός και τα κλαδιά των δέντρων: *~ καρυδιάς/αχλαδιάς*. **β.** (συνεκδ.) κομμάτι ξύλου ή υλικό που προέρχεται από τον κορμό ή τα κλαδιά των δέντρων: *~ πατώματος. Τον χτύπησε με ένα ~ στο κεφάλι.* ***Τίμιο Ξύλο***: κομμάτι από τον Σταυρό του Χριστού. ❷ (μτφ.) τιμωρία ή βίαιη επίθεση σε κπ με χτυπήματα στο σώμα: ***τρώω/δίνω/ρίχνω (ένα χέρι) ~*** = δέρνω. **ξύλινος -η -ο** & **ξυλένιος -α -ο**. **ξυλιά** η: χτύπημα με βέργα ή με το χέρι. **ξυλιάζω** • μππ. *ξυλιασμένος*: (αμτβ.) γίνομαι άκαμπτος σαν ξύλο από το κρύο: *Ξύλιασαν τα χέρια μου από το κρύο!* **ξυλεία** η: κατεργασμένα ξύλα που προέρχονται από το κόψιμο των δέντρων.

ξυλο- & **ξυλό-** & **ξυλ-** (μπροστά από φωνήεν): ως α΄ συνθ. δηλώνει ότι αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. ❶ είναι κατάλληλο για ή προέρχεται ή φτιάχνεται από ή ασχολείται με το ξύλο (σημ. 1): *ξυλοκατασκευή, ξυλέμπορος.* ❷ σχετίζεται με το ξύλο (σημ. 2): *ξυλοκοπώ.*

ξύνω -ομαι • παθ. αόρ. *ξύθηκα* & *ξύστηκα*, μππ. *ξυ(σ)μένος*: (μτβ.) ❶ τρίβω με τα νύχια ή άλλο αιχμηρό αντικείμενο το δέρμα μου: *Έξυνε την πλάτη του, γιατί είχε φαγούρα.* ***~ (παλιές) πληγές***: θυμίζω σε κπ κτ δυσάρεστο από το παρελθόν. ❷ τρίβω με αιχμηρό αντικείμενο επιφάνεια, για να αφαιρέσω επιφανειακό στρώμα: *Έξυσα τα έπιπλα, πριν τα βάψω, για*

Σύνθετα με ξυλο-

ξύλο (σημ. 1)			*ξύλο (σημ. 2)*
ξυλάνθρακας	ξυλογλυπτική	ξυλόπορτα	ξυλοδαρμός
ξυλαποθήκη	ξυλόκολλα	ξυλοσκεπή	ξυλοφορτώνω
ξυλεμπόριο	ξυλοκόπος	ξυλουργείο	
	ξυλοπάπουτσο	ξυλουργός	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·279

να φύγει το παλιό χρώμα. ❸ χρησιμοποιώ ειδικό όργανο για να κάνω κτ αιχμηρό: *~ τη μύτη του μολυβιού.* **ξύσιμο** το. **ξυστός -ή -ό**: αυτός που μπορούμε να ξύσουμε: *~ λαχείο.* **ξυστά** (επίρρ.): πολύ κοντά, σχεδόν εξ επαφής: *Πέρασε ~ από τον τοίχο, μόνο που δεν τον ακούμπησε!* **ξύσμα** το: οτιδήποτε βγαίνει από το ξύσιμο επιφάνειας: *~ λεμονιού.* **ξύστρα** & **ξυστήρα** η & **ξυστήρι** το: εργαλείο με ξυράφι, κατάλληλο για το ξύσιμο μολυβιών.

> Από το ΑΕ ρ. *ξύω* παράγονται τα *ξύνω, ξυρίζω, ξυράφι* και τα παράγωγά τους, ενώ ετυμολογικά συγγενές είναι και το ρ. *ξέω*, από το οποίο προέρχεται το *ξόανο*.

ξυπνώ & **-άω**: ❶ **α.** (αμτβ.) παύω να κοιμάμαι ≠ κοιμάμαι: *~ στις 8 το πρωί.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να σταματήσει να κοιμάται ≠ αποκοιμίζω: *Φωνάζετε και θα ξυπνήσετε το μωρό!* ❷ (μτφ.) **α.** (αμτβ.) αρχίζω να αντιλαμβάνομαι (σωστά) ό,τι συμβαίνει γύρω μου: *Δεν είχα καταλάβει τι συνέβαινε, αλλά τώρα ξύπνησα.* **β.** (μτβ.) κάνω τους άλλους να καταλάβουν κτ: *Να είσαι καλά που με ξύπνησες και κατάλαβα τι άνθρωπος είναι!* **ξύπνημα** το. **ξύπνιος -α -ο**: ❶ αυτός που δεν κοιμάται ≠ κοιμισμένος. ❷ (μτφ.) έξυπνος: *Κάνω τον ~.* **ξύπνιος** ο: το χρονικό διάστημα που μένει κπ ξύπνιος: *Και στον ~ του ονειρεύεται!*

ξυπόλυτος -η -ο: αυτός που δε φοράει παπούτσια.

ξυράφι το: ❶ **α.** λεπτή μεταλλική λάμα, συνήθως με δύο κόψεις, που χρησιμεύει για να κόβουμε κτ. **β.** εργαλείο με το οποίο κόβουμε τις τρίχες του σώματος ως το επίπεδο του δέρματος, ώστε να μη φαίνονται. ***στην κόψη του ~***: επικίνδυνη ή κρίσιμη κατάσταση. ❷ (μτφ.) πολύ έξυπνος: *Το μυαλό του είναι ~, έχει απίστευτη αντίληψη.* **ξυραφάκι** το: περιορισμένων χρήσεων πλαστική συσκευή ξυρίσματος. **ξυρίζω -ομαι**: (μτβ.) κόβω τις τρίχες του σώματος με ξυράφι: *~ το μουστάκι.* **ξυρίζει**: ❶ *απρόσ.* (αμτβ.) έχει πολύ δυνατό και κρύο αέρα: *Δεν μπορείς να σταθείς έξω, ~!* ❷ *τριτοπρόσ.* (αμτβ., για πολύ δυνατό και κρύο αέρα) φυσάει πολύ: *Ο αέρας ~.* **ξύρισμα** το. **ξυριστικός -ή -ό**. σχ. **ξύνω**.

> Από το ελνστ. *ξυράφιον*, υποκορ. του ΑΕ *ξυρόν* «ξυράφι», που διατηρείται στην έκφρ. ***επί ξυρού ακμής*** «στην κόψη του ξυραφιού».

ξώφαλτσος -η -ο: αυτός που γίνεται επιφανειακά: *Το χτύπημα ήταν ~, δεν τραυματίστηκε σοβαρά.* **ξώφαλτσα** (επίρρ.).

ξύπνιος → ξυπνώ
ξυπνώ
*ξυπόλητος → ξυπόλυτος
ξυπόλυτος
ξυράφι
ξυρίζει → ξυράφι
ξυρίζω → ξυράφι
ξύρισμα → ξυράφι
ξυριστικός → ξυράφι
ξύσμα → ξύνω
ξυστά → ξύνω
ξυστήρα → ξύνω
ξυστήρι → ξύνω
ξύστρα → ξύνω
ξώφαλτσος

Ο

Ο η το
οβελίσκος

Ο η το (άρθρο, οριστ.): ❶ δηλώνει κπ ή κτ συγκεκριμένο, γνωστό, μοναδικό ή που έχει προαναφερθεί: *~ γραφείο μου είναι δεξιά. ~ ημέρα εκείνη, έλειπαν όλοι. ~ Λευκός Πύργος.* ❷ χρησιμοποιείται για να αναφερθούμε γενικά σε όλα τα πρόσωπα, πράγματα κτλ. του ίδιου είδους: *Τα δελφίνια είναι θηλαστικά.* ❸ (σε παράθεση) δηλώνει ιδιότητα, προσωνυμία κτλ. κπ: *Ριχάρδος ~ Λεοντόκαρδος.* ❹ ουσιαστικοποιεί λέξεις και προτάσεις: *το χθες/σήμερα/αύριο. οι αριστερά/δεξιά. οι πλούσιοι. Το να φύγεις/ότι φεύγεις είναι περίεργο.* ❺ **α.** (με επίθ. σε συγκρ. βαθμό) σχηματίζει τον υπερθετικό βαθμό: *~ εξυπνότερο παιδί του κόσμου.* **β.** (με τονισμό) δίνει έμφαση σε κτ: *Μου έκανε (και) ~ χτένισμα! Μιλάμε για ~ παιδί!* **γ.** (με γεν. ουσ. που δηλώνει χρόνο) δηλώνει το καλύτερο, ανώτερο κτλ. μέλος μιας κατηγορίας: *~ είδηση της ημέρας/του μήνα.* ❻ δηλώνει επιμερισμό = κάθε: *Πληρώνομαι 1.500 ευρώ τον μήνα.*

όαση η: ❶ μέρος στην έρημο με νερό και βλάστηση: *Το καραβάνι σταμάτησε στην ~ για νερό.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε προσφέρει σωματική, ψυχική ή πνευματική ευχαρίστηση, σε αντίθεση με το περιβάλλον του: *Το πάρκο είναι μια πράσινη ~ μέσα στην τσιμεντούπολη.*

οβελίας ο: [επίσ.] αρνί που ψήνεται στη σούβλα, συνήθως το Πάσχα.

οβελίσκος ο: ΙΣΤ μνημείο με μορφή τετράπλευ-

ο
όαση
οβελίας
οβελίσκος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·280

οβολός
όγκος
ογκώδης → όγκος
οδεύω → οδός
οδήγηση → οδηγώ
οδηγία
οδηγός → οδηγώ
οδηγώ
οδικός → οδός
οδικώς → οδός
οδογέφυρα → σχ. οδός
οδοδείκτης → σχ. οδός
οδοιπορία → οδοιπόρος
οδοιπορικό → οδοιπόρος
οδοιπορικός → οδοιπόρος
οδοιπορικώς → οδοιπόρος
οδοιπόρος
οδοιπορώ → οδοιπόρος
οδοκαθαριστής → σχ. οδός
οδομαχία → σχ. οδός
οδοντιατρείο → οδοντίατρος
οδοντιατρική → οδοντίατρος
οδοντιατρικός → οδοντίατρος
οδοντίατρος
οδοντικός
οδοντογιατρός → οδοντίατρος
οδοποιία → σχ. οδός
οδός
οδόστρωμα
οδόστρωση → οδόστρωμα
οδοστρωτήρας → οδόστρωμα
οδόφραγμα

ρης ψηλής κολόνας που καταλήγει σε μικρή πυραμίδα: *Ο ~ του τάφου του Αυγούστου βρίσκεται στη Ρώμη.*

οβολός ο: ❶ χρήματα, συνήθως λίγα, τα οποία προσφέρει κπ για ορισμένο σκοπό: *Προσέφεραν τον ~ τους για τους σεισμοπαθείς.* ❷ ΙΣΤ αρχαίο αττικό νόμισμα μικρής αξίας.

όγκος ο: ❶ ΦΥΣ ο χώρος που καταλαμβάνει ένα στερεό, υγρό ή αέριο σώμα: *Ο ~ της δεξαμενής είναι 30 κυβικά μέτρα.* ❷ μεγάλο μέγεθος, αριθμός ή ποσότητα: *τεράστιος ~ πληροφοριών.* ❸ ΙΑΤΡ μάζα κυττάρων που δημιουργείται και αναπτύσσεται ανεξέλεγκτα σε σημείο του σώματος ενός οργανισμού: *καλοήθης/κακοήθης ~.* **ογκώδης -ης -ες**: αυτός που έχει μεγάλο όγκο. ☞ σχ. **αγενής**.

οδηγία η: ❶ υπόδειξη από κπ ειδικό για το πώς πρέπει να γίνει κτ: *Πρέπει να ακολουθείς τις ~ του γιατρού.* ❷ δεσμευτική υπόδειξη ανωτέρου προς κατώτερο = εντολή: *Λυπάμαι, αλλά οι ~ που έχω είναι να μην ανοίξω σε κανέναν.*

οδηγώ & **-άω -ούμαι**: ❶ (μτβ.) χειρίζομαι όχημα ελέγχοντας την πορεία και την ταχύτητά του: *Έμαθε να ~ αυτοκίνητο στα 18 της.* ❷ (μτβ.) **α**. κινούμαι μπροστά από κπ, δείχνοντάς του τον δρόμο: *Ο υπηρέτης οδήγησε τον επισκέπτη στο σαλόνι.* **β**. κατευθύνω κπ κάπου ως αρχηγός, ανώτερος ή ικανότερος: *Ο στρατηγός οδήγησε τους άντρες του στο πεδίο της μάχης.* ❸ (μτφ., μτβ.) κάνω κπ να έχει κπ κατάληξη ή αποτέλεσμα: *Η επιμονή του τον οδήγησε στη νίκη.* ❹ (αμτβ.) καταλήγω σε κπ μέρος: *Το μονοπάτι ~ στην κορυφή.* **οδήγηση** η. **οδηγός** ο, η: ❶ πρόσωπο που οδηγεί όχημα. ❷ πρόσωπο που πηγαίνει μαζί με κπ για να του δείχνει τον δρόμο. ❸ (μτφ.) πρόσωπο ή ιδέα που μπορεί να καθοδηγήσει, να κατευθύνει κπ ή κτ: *Η γνώση και η εμπειρία είναι πολύτιμος ~ στη ζωή μας.* ❹ έντυπο με πληροφορίες, συμβουλές ή και οπτικό υλικό για τόπο, δραστηριότητα ή τρόπο συμπεριφοράς: *τουριστικός ~. **Χρυσός ~***: κατάλογος με τηλέφωνα επαγγελματιών. ❺ μέλος γυναικείας προσκοπικής οργάνωσης: *Σώμα Ελληνίδων ~.*

οδοιπόρος ο, η: πρόσωπο που διανύει μεγάλη απόσταση με τα πόδια = πεζοπόρος. **οδοιπορικό** το: ❶ περιγραφή ταξιδιού σε βιβλίο, στα ΜΜΕ κτλ.: *~ στα μοναστήρια της περιοχής.* ❷ *πληθ.* χρήματα που παίρνει κπ για την κάλυψη των εξόδων μετακίνησης σε επαγγελματικό ταξίδι: *Οι καθηγητές που πηγαίνουν σε άλλες πόλεις να διδάξουν, θα πάρουν ~.* **οδοιπορώ** • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) = πεζοπορώ. **οδοιπορία** η. ☞ σχ. **αεροπόρος**. **οδοιπορικός -ή -ό**. **οδοιπορικώς** (επίρρ.). ☞ σχ. **οδός**.

οδοντίατρος & [οικ.] **οδοντογιατρός** ο, η: γιατρός που ασχολείται με την υγεία των δοντιών και γενικότερα του στόματος. **οδοντιατρείο** το: το ιατρείο του οδοντίατρου. **οδοντιατρικός -ή -ό**. **οδοντιατρική** η: η σχετική επιστήμη και η αντίστοιχη πανεπιστημιακή σχολή.

οδοντικός -ή -ό: ❶ ΙΑΤΡ αυτός που σχετίζεται με τα δόντια: *~ νήμα.* ❷ ΓΛΩΣΣ **~ *σύμφωνο***: τα σύμφωνα τ, δ, θ και ντ, τα οποία προφέρονται με το άγγιγμα της γλώσσας στα πάνω μπροστινά δόντια.

οδός η: ❶ δρόμος σε κατοικημένη περιοχή: *Μένει στην οδό Πάρου.* ***εθνική ~***: δρόμος που συνδέει πόλεις και συνήθως έχει πολλές λωρίδες κυκλοφορίας και υψηλό όριο ταχύτητας. ***επαρχιακή ~***: δρόμος που συνδέει μικρές πόλεις ή χωριά. ***καθ' οδόν***: κατά τη διαδρομή: *Τον συνάντησαν ~ προς τη Βουλή.* ❷ [επίσ.] τρόπος ενέργειας: *Το ζήτημα θα επιλυθεί διά της δικαστικής οδού.* ***μέση ~***: τρόπος ενέργειας με τον οποίο αποφεύγονται οι ακρότητες. **οδεύω**: [επίσ.] (αμτβ.) ακολουθώ πορεία = πηγαίνω, κατευθύνομαι: *Η διαδήλωση ~ προς την Πρεσβεία.* (μτφ.) *Η εταιρεία ~ προς διάλυση.* **οδικός -ή -ό**. **οδικώς** (επίρρ.).

> Η λ. *οδός* προέρχεται από την ΑΕ λ. *ὁδός* και χρησιμοποιείται είτε ως α΄ συνθ. σε σύνθετα όπως *οδηγώ* (*ὁδός* + *ἄγω*), *οδηγία*, *οδοιπόρος* (*ὁδός* + *πόρος*), *οδογέφυρα*, *οδοδείκτης*, *οδοκαθαριστής*, *οδομαχία*, *οδοποιία*, *οδόστρωμα*, *οδόφραγμα* κτλ. είτε ως β΄ συνθ. σε σύνθετα όπως *άνοδος*, *κάθοδος*, *έφοδος*, *μέθοδος*, *πρόοδος* κτλ.
> **οδός - δρόμος**: Η λ. *οδός* χρησιμοποιείται συνήθως σε πιο επίσ. λόγο ή μαζί με τα ονόματα των δρόμων πόλεων: *~ Κοραή* (αλλά: *Μένει δύο δρόμους παρακάτω*).

οδόστρωμα το: επιφάνεια δρόμου στρωμένη με υλικά όπως η άσφαλτος ή το τσιμέντο: *Η οδήγηση σε βρεγμένο ~ είναι επικίνδυνη.* **οδόστρωση** η: κατασκευή οδοστρώματος. **οδοστρωτήρας** ο: όχημα με μεγάλους μεταλλικούς κυλίνδρους που ισοπεδώνει το έδαφος συνήθως για την κατασκευή δρόμων. ☞ σχ. **οδός**.

οδόφραγμα το: αυτοσχέδιο εμπόδιο που στήνεται κατά πλάτος ενός δρόμου από διαδηλωτές ή ομάδες σε οδομαχίες: *Οι εργάτες έστησαν οδοφράγματα από βαρέλια.* ☞ σχ. **οδός**.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·281

οδύνη η • *οδυνών*: [επίσ.] έντονος ψυχικός πόνος: *Η ~ ήταν χαραγμένη στο πρόσωπο των συγγενών του νεκρού.* **οδυνηρός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί έντονο σωματικό ή ψυχικό πόνο = επώδυνος ≠ ανώδυνος: *Ο ασθενής υπέφερε έναν ~ θάνατο.* **οδυνηρά** (επίρρ.).

> Η λέξη δεν πρέπει να συγχέεται ορθογραφικά ή νοηματικά με τις *ωδίνες* «πόνοι τοκετού» (γεν. πληθ. *ωδίνων*).

όζον το • μόνο εν., γεν. *όζοντος*: ΧΗΜ αέριο στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας, που απορροφά μεγάλο μέρος της υπεριώδους ακτινοβολίας και του οποίου τα μόρια αποτελούνται από τρία άτομα οξυγόνου (O_3). ***τρύπα του ~***: κενό στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας, όπου το όζον έχει καταστραφεί, αφήνοντας την υπεριώδη ακτινοβολία να φτάνει ανεμπόδιστα στη γη.

> Πρόκειται για αντιδάνειο από το γερμ. *Ozon*, < ΑΕ *ὄζον*, ουδ. της μτχ. ενεργ. ενεστ. του ΑΕ ρ. *ὄζω* «μυρίζω, συνήθως άσχημα, βρομάω».

οθόνη η: ❶ τμήμα ηλεκτρονικής συσκευής όπου εμφανίζονται πληροφορίες με μορφή αριθμών, κειμένου ή εικόνας: *~ κινητού τηλεφώνου / υπολογιστή.* ***μικρή ~***: η τηλεόραση. ❷ λευκή επιφάνεια όπου προβάλλονται οι ταινίες στον κινηματογράφο. ***μεγάλη ~***: ο κινηματογράφος.

οίδημα το: ΙΑΤΡ εξόγκωμα ή φούσκωμα σε κπ σημείο του σώματος, εξωτερικά ή εσωτερικά = πρήξιμο: *Το τσίμπημα σφήκας προκαλεί πόνο και ~.* **οιδηματώδης -ης -ες**: αυτός που έχει οίδημα ή που εκδηλώνεται με αυτό: *~ λαρυγγίτιδα.* ☞ σχ. **αγενής**.

> Από το ΑΕ ρ. *οἰδέω -ῶ* «πρήζομαι».

οικειοθελής -ής -ές: αυτός που γίνεται με τη θέληση κπ = εκούσιος: *~ αποχώρηση.* ☞ σχ. **αγενής**. **οικειοθελώς** (επίρρ.).

οικείος -α -ο: ❶ αυτός που είναι φιλικός, γνωστός ή συνηθισμένος = γνώριμος ≠ ξένος: *Νιώθαμε άνετα με ~ πρόσωπα γύρω μας.* ❷ αυτός που είναι σχετικός με κτ: *Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να απευθυνθούν στην ~ υπηρεσία.* **οικείοι** οι: [επίσ.] οι στενοί συγγενείς: *Στο μνημόσυνο βρέθηκαν οι ~ του και λίγοι φίλοι.* **οικειότητα** η: ❶ φιλική σχέση ή ατμόσφαιρα: *Γνωριζόμαστε χρόνια και υπάρχει ~ ανάμεσά μας.* ❷ πληθ. τρόπος συμπεριφοράς που φανερώνει στενή σχέση με κπ και που συχνά κρίνεται ανεπιθύμητος ή ενοχλητικός: *Καλύτερα να αποφύγεις τις πολλές ~.*

οίκημα το: κτίριο που συνήθως χρησιμοποιείται ως χώρος κατοικίας ή στέγασης οργανισμών, σωματείων κτλ.: *Το μουσείο στεγάζεται σε ένα παραδοσιακό ~.*

οικία η: [επίσ.] κτίριο ή χώρος όπου μένει κπ = κατοικία, σπίτι. **οικιακός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με το σπίτι ή με τη ζωή σε αυτό: *~ ασφάλεια.* ❷ αυτός που είναι κατάλληλος για το σπίτι: *~ συσκευή.* ***οικιακή βοηθός***: [επίσ.] γυναίκα που εργάζεται σε σπίτια άλλων φροντίζοντας το νοικοκυριό έναντι αμοιβής. ***οικιακά*** τα: ενασχόληση με τις δουλειές του σπιτιού: *Τι δουλειά κάνετε; ~.*

οικογένεια η: ❶ **α**. οι γονείς και τα παιδιά τους ως σύνολο: *πολύτεκνη ~.* **β**. σύνολο ατόμων με συγγενικούς δεσμούς = σόι: *Για περίπου έξι γενιές όλοι στην ~ έπαιζαν βιολί.* ❷ (μτφ.) σύνολο πραγμάτων με κοινά χαρακτηριστικά: *Είναι το νέο μέλος στην ~ των μικρών αυτοκινήτων.* ❸ (μτφ.) σύνολο προσώπων με κοινά ενδιαφέροντα: *Ο θάνατος του ποιητή έκανε φτωχότερη την ~ της τέχνης.* ❹ ΒΙΟΛ ομάδα ζώων ή φυτών με κοινά χαρακτηριστικά: *η ~ των αιλουροειδών.* **οικογενειακός -ή -ό**. ***οικογενειακά*** (επίρρ.): μαζί με την οικογένεια: *Περάσαμε τις γιορτές ~.* **οικογενειακώς** (επίρρ.): όλη μαζί η οικογένεια: *Πήγαμε βόλτα ~.* ***οικογενειακά*** τα: οικογενειακά ζητήματα: *Δε χρειάζεται να συζητάς τα ~ μας.*

οικοδεσπότης ο, **οικοδέσποινα** η: πρόσωπο που έχει καλέσει άλλους στο σπίτι του και φροντίζει για την περιποίησή τους: *Η ~ περιποιήθηκε τους καλεσμένους της.*

οικοδομώ -ούμαι: [επίσ.] (μτβ.) ❶ κατασκευάζω κτίριο = χτίζω: *Οικοδομούνται μεγάλα ξενοδοχεία στο νησί.* ❷ (μτφ.) δημιουργώ με σύστημα κτ σταθερό, εδραιώνω: *Οι χώρες πρέπει να ~ σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ τους.* **οικοδομή** η: ❶ χτίσιμο οικήματος: *Η πέτρα χρησιμοποιείται με επιτυχία στην ~ σπιτιών.* ❷ κτίριο που δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη: *Τραυματίστηκε ένας εργάτης που δούλευε στην ~.* **οικοδόμημα** το: ❶ κτίριο. ❷ (μτφ.) οργανωμένο ιδεολογικό, οικονομικό, πολιτικό ή κοινωνικό σύστημα: *Το ευρωπαϊκό ~ έχει στόχο την ευημερία των πολιτών.* **οικοδόμηση** η: ❶ χτίσιμο. ❷ (μτφ.) η σταδιακή ανάπτυξη: *Βοήθησε στην ~ της συνεργασίας των δύο χωρών.* **οικοδομικός -ή -ό**: *~ άδεια.*

οδύνη
οδυνηρά → οδύνη
οδυνηρός → οδύνη
όζον
οθόνη
οίδημα
οιδηματώδης → οίδημα
οικειοθελής
οικειοθελώς → οικειοθελής
οικείοι → οικείος
οικείος
οικειότητα → οικείος
οίκημα
οικία
οικιακά → οικία
οικιακός → οικία
οικογένεια
οικογενειακά → οικογένεια
οικογενειακός → οικογένεια
οικογενειακώς → οικογένεια
οικοδέσποινα → οικοδεσπότης
οικοδεσπότης
οικοδομή → οικοδομώ
οικοδόμημα → οικοδομώ
οικοδόμηση → οικοδομώ
οικοδομικός → οικοδομώ
οικοδόμος → οικοδομώ
οικοδομώ

οικολογία
οικολογικά → οικολογία
οικολογικός → οικολογία
οικολογικώς → οικολογία
οικολόγος → οικολογία
οικονομία
οικονομικά → οικονομία
οικονομικά → οικονομία
οικονομικός → οικονομία
οικονομικώς → οικονομία
οικονόμος → οικονομία
οικόπεδο
οικοπεδούχος → οικόπεδο
οίκος
οικοσύστημα
οικοτροφείο
οικότροφη → οικοτροφείο
οικότροφος → οικοτροφείο
οικουμένη
οικουμενικά → οικουμένη
οικουμενικός → οικουμένη
οικουμενικότητα → οικουμένη
οινόπνευμα
οινοπνευματώδης → οινόπνευμα
οινοποιείο → οίνος
οινοποιία → οίνος
οινοποιός → οίνος
οίνος
οισοφάγος
οίστρος
οιωνός

~ *τετράγωνο*: τμήμα πόλης που ορίζεται από τέσσερις δρόμους. **οικοδόμος** ο: χτίστης.

οικολογία η: ❶ κλάδος της βιολογίας που μελετά τη σχέση των οργανισμών με το περιβάλλον τους. ❷ ιδεολογία που στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος. **οικολογικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την οικολογία και το φυσικό περιβάλλον: *~ καταστροφή.* ❷ αυτός που σέβεται το φυσικό περιβάλλον: *~ σχεδιασμός προϊόντων.* **οικολογικά** & **-ώς** (επίρρ.). **οικολόγος** ο, η: ❶ **α.** μέλος οικολογικής οργάνωσης ή κόμματος. **β.** πρόσωπο με οικολογικές ευαισθησίες που συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος. ❷ επιστήμονας που ασχολείται με την οικολογία.

οικονομία η: ❶ σύνολο δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραγωγή και κατανάλωση αγαθών, καθώς και με την παροχή υπηρεσιών σε μια χώρα ή περιοχή: *αγροτική/βιομηχανική ~.* ***ανοικτή ~***: οικονομία που έχει συναλλαγές με άλλες οικονομίες. ***ελεύθερη ~***: οικονομία που βασίζεται στον ανταγωνισμό ανάμεσα σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. ***~ της αγοράς***: οικονομία όπου ισχύει ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. ❷ επιστήμη που μελετά την οικονομία με τη σημ. 1: *Σχολή Οικονομίας - Διοίκησης.* ❸ κατανάλωση ή χρήση με μέτρο ≠ σπατάλη: *Κάνει ~ στο νερό, δεν το αφήνει να τρέχει άσκοπα.* ❹ *πληθ.* χρήματα που έχει αποταμιεύσει κπ, συνήθως με στερήσεις: *Με τις ~ του αγόρασε αυτοκίνητο.* **οικονομικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την οικονομία στις σημ. 1, 2: *~ στοιχεία της εταιρείας.* ❷ αυτός που δεν κοστίζει πολύ σε σχέση με άλλους: *~ προϊόν/συσκευασία.* **οικονομικά** & **-ώς** (επίρρ.). **οικονομικά** τα: ❶ η οικονομική επιστήμη. ❷ οικονομική κατάσταση, επάρκεια ή ανεπάρκεια χρημάτων: *Δε θα πάμε διακοπές, γιατί τα ~ μας είναι άσχημα.* **οικονόμος** ο, η: ❶ πρόσωπο που δεν ξοδεύει πολλά: *Είναι καλό να είσαι ~, όχι όμως και τσιγκούνης.* ❷ πρόσωπο υπεύθυνο για την οργάνωση του νοικοκυριού, τις προμήθειες και τα έξοδα σε κατοικία ή κοινόβιο χώρο.

οικόπεδο το: έκταση γης που έχει κτίσμα ή προορίζεται για την οικοδόμηση κτιρίου: *Πωλείται ~ 400 τ.μ. με διώροφη κατοικία.* **οικοπεδούχος** ο, η: ιδιοκτήτης οικοπέδου. ☞ σχ. **έχω**.

οίκος ο: ❶ [επίσ.] **α.** σπίτι. **β.** ίδρυμα για άτομα με συγκεκριμένες ανάγκες: *~ τυφλών/ευγηρίας.* ***~ του Θεού***: ναός. ***κατ' οίκον***: στο σπίτι: *Παραδίδονται μαθήματα ~.* ***Λευκός ~***: η κατοικία του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. ❷ επιχείρηση που πουλάει συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες: *εκδοτικός ~.*

οικοσύστημα το: ΒΙΟΛ οι ζωντανοί οργανισμοί μιας περιοχής και το περιβάλλον στο οποίο ζουν, ως ενιαίο σύνολο: *Το ~ του Αμαζονίου απειλείται με καταστροφή.*

οικοτροφείο το: ίδρυμα που προσφέρει στέγη και τροφή σε μαθητές ή σπουδαστές. **οικότροφος** ο, η & **οικότροφη** η: πρόσωπο που ζει σε οικοτροφείο ή σε ξένο σπίτι με πληρωμή. = εσωτερικός.

οικουμένη η: όλος ο κόσμος, η υφήλιος: *Ο πολιτισμός τους εξαπλώθηκε στα πέρατα της ~.* **οικουμενικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αφορά ή σχετίζεται με όλους τους ανθρώπους: *Μιλάμε για ~ αξίες, πέρα από χώρες και ιδεολογίες.* ❷ αυτός στον οποίο συμμετέχουν άτομα ή φορείς από όλες τις χώρες = διεθνής, παγκόσμιος: *~ συνεργασία.* ❸ ΕΚΚΛ ***~ Πατριάρχης***: ο Πατριάρχης Κωνσταντινούπολης, που έχει τα πρωτεία σεβασμού σε σχέση με τους άλλους Πατριάρχες. ***~ Σύνοδος***: σύνοδος αντιπροσώπων όλων των Πατριαρχείων και των αυτοκέφαλων ορθόδοξων εκκλησιών. **οικουμενικά** (επίρρ.). **οικουμενικότητα** η.

οινόπνευμα το: ❶ άχρωμο και εύφλεκτο υγρό που χρησιμοποιείται ως βασικό συστατικό ποτών, ως διαλύτης, αντισηπτικό, καθαριστικό κτλ.: *Βάση του ούζου είναι το ~.* ❷ κάθε ποτό που μπορεί να προκαλέσει μέθη = αλκοόλ: *Το ~ και η οδήγηση δεν πρέπει να συνδυάζονται.* **οινοπνευματώδης -ης -ες**: αυτός που περιέχει οινόπνευμα = αλκοολούχος: *Μπορείτε να επιλέξετε κρασί ή άλλο ~ ποτό.* ☞ σχ. **αγενής**.

οίνος ο: [επίσ.] κρασί: *~ ερυθρός γλυκός.* **οινοποιία** η: παραγωγή κρασιού και η σχετική βιοτεχνία ή βιομηχανία. **οινοποιείο** το: εργοστάσιο οινοποιίας. **οινοποιός** ο, η.

οισοφάγος ο: ΑΝΑΤ σωλήνας μέσω του οποίου η τροφή μεταφέρεται από τον φάρυγγα στο στομάχι.

οίστρος ο: ❶ ψυχική και πνευματική ένταση που οδηγεί σε υψηλές επιδόσεις, κυρίως στην τέχνη = έμπνευση: *Οι φωνές τους διέκοψαν τον ποιητικό μου ~.* ❷ έντομο που μοιάζει με μεγάλη μύγα και τσιμπά κυρίως τα βόδια και τα πρόβατα.

οιωνός ο: κτ που θεωρείται ότι φανερώνει τι πρόκειται να συμβεί στο μέλλον = σημάδι, προμήνυμα: *Η έκλειψη της σελήνης θεωρήθηκε κακός ~ για την έκβαση της μάχης.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·283

> Από το ΑΕ *οἰωνός*, αρχική σημασία «αρπαχτικό πουλί», μαντικό σημάδι με βάση το οποίο οι μάντεις προέβλεπαν το μέλλον.

οκνός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν έχει διάθεση για σωματική ή πνευματική δραστηριότητα ή εργασία = τεμπέλης, νωθρός, οκνηρός ≠ εργατικός, δραστήριος: *Οι ανέσεις σε κάνουν πιο ~*. ❷ αυτός που γίνεται με αργό ρυθμό: *~ κινήσεις*. **οκνηρός -ή -ό**. **οκνηρά** (επίρρ.). **οκνηρία** η.

> Από το ΑΕ ρ. *ὀκνῶ* «διστάζω» ή από το ουσ. *ὄκνος* «δισταγμός, φόβος».

όλεθρος ο: ολοκληρωτική καταστροφή: *Ο πυρηνικός ~ αποτελεί απειλή για τον πλανήτη*. **ολέθριος -α -ο**: καταστροφικός: *~ συνέπειες*. **ολέθρια** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *ὄλλυμι* «καταστρέφω, αφανίζω» προέρχεται το *ὄλεθρος* αλλά και το επίθ. *λωλός* «τρελός».

ολιγαρκής -ής -ές: αυτός που είναι ικανοποιημένος με τα απολύτως απαραίτητα ≠ άπληστος, πλεονέκτης: *Δε ζητά πολλά, είναι ~*. ☞ σχ. **αγενής**. **ολιγάρκεια** η.

ολιγαρχία η: ❶ ιστ πολίτευμα στο οποίο κυβερνά μία μικρή κοινωνική ομάδα, συνήθως πλουσίων: *Καθαίρεσαν την ~ και εγκαθίδρυσαν δημοκρατία*. ❷ μικρή ομάδα ατόμων που ασκεί έλεγχο κυρίως στην πολιτική, με στόχο την εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων: *η ~ των οικονομικών κολοσσών*. **ολιγαρχικός -ή -ό**. **ολιγαρχικά** (επίρρ.).

ολίγος -η -ο: [επίσ.] λίγος, κυρίως σε εκφρ. ***εν ολίγοις***: με λίγα λόγια, συνοπτικά: *Θα σας πω τι συνέβη ~*. ***εντός ολίγου***: σε λίγη ώρα: *Βιάσου, γιατί το πλοίο ~ αναχωρεί!* ***παρ' ολίγο(ν)***: λίγο ακόμα και, σχεδόν = παραλίγο: *~ να γελάσω, αλλά ευτυχώς συγκρατήθηκα*. ***προ ολίγου***: πριν από λίγη ώρα: *Δεν τον προλάβατε· έφυγε ~* .

ολισθαίνω • αόρ. *ολίσθησα*: [επίσ.] (αμτβ.) ❶ κινούμαι πάνω σε λεία ή υγρή επιφάνεια χωρίς να χάνω καθόλου την επαφή μαζί της = γλιστρώ. ❷ (μτφ.) οδηγούμαι σταδιακά προς μια χειρότερη κατάσταση = κατρακυλώ: *Η χώρα ~ προς την καταστροφή*. **ολισθηρός -ή -ό**: ❶ αυτός πάνω στον οποίο μπορεί κπ εύκολα να γλιστρήσει: *δρόμος ~ λόγω πάγου*. ❷ (μτφ.) αυτός που οδηγεί σε επικίνδυνες καταστάσεις ή ανήθικες πράξεις. **ολισθηρότητα** η. **ολίσθημα** το: λανθασμένη ενέργεια, κυρίως από άποψη ηθικής = παράπτωμα, σφάλμα: *Η διακωμώδηση ενός θεσμού αποτελεί σοβαρό ~*. **ολίσθηση** η: κίνηση αντικειμένου που γλιστρά πάνω σε επιφάνεια.

ολο- & ολό-: ως α΄ συνθ. ❶ τονίζει τη σημασία του β΄ συνθ.: *ολομόναχος* (τελείως μόνος). ❷ προσδίδει στο β΄ συνθ. τη σημασία του συνόλου, του ολόκληρου: *ολόψυχος* (με όλη την ψυχή), *ολονυκτία* (όλη τη νύχτα).

ολογράφως (επίρρ.): με όλα τα γράμματα μιας λέξης ή φράσης, ή με γράμματα και όχι με αριθμούς: *Το ποσό πρέπει να γραφτεί αριθμητικώς και ~*.

ολοένα (επίρρ.): [οικ.] χωρίς σταματημό ή διακοπή = συνεχώς: *Τα προβλήματα ~ χειροτερεύουν*. ***~ και***: σε συνεχώς αυξανόμενο βαθμό: *Το ανέβασμα γινόταν ~ και πιο δύσκολο*.

ολοκαύτωμα το: μαζική και βάρβαρη θανάτωση ανθρώπων, ολική καταστροφή: *πυρηνικό ~*.

ολόκληρος -η -ο: ❶ αυτός που αφορά στο σύνολο, χωρίς καμία εξαίρεση ή έλλειψη: *Έφαγε μόνος του ένα ~ κουτί γλυκά!* ***εξ ολοκλήρου***: σε απόλυτο βαθμό, στο σύνολο: *Το σπίτι είναι χτισμένο ~ με πέτρα*. ❷ για να τονίσει το μέγεθος ή τη σπουδαιότητα του ουσιαστικού που ακολουθεί: *~ άντρας και φοβάσαι το σκοτάδι;* **ολοκληρώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) φέρνω κτ σε πέρας = τελειώνω, [επίσ.] περατώνω: *~ το σχέδιο και θα το παραδώσω*. ❷ (αμτβ.) τελειώνω τον λόγο μου: *Με διακόπτει συνέχεια και δε μ' αφήνει να ολοκληρώσω*. **ολοκλήρωση** η: ❶ τελικό στάδιο ή αποτέλεσμα μιας διαδικασίας: *Μετά από χρόνια προσπαθειών, το έργο φτάνει στην ~ του*. ❷ το να γίνει κπ ή κτ πλήρης: *Η ~ της προσωπικότητας συντελείται στη νεανική ηλικία*. **ολοκληρωτισμός** ο: πολ πολιτικό σύστημα στο οποίο το κράτος επιτυγχάνει την απόλυτη εξουσία μέσω του περιορισμού των πολιτικών ελευθεριών και του ελέγχου της κοινωνικής και προσωπικής ζωής των πολιτών = απολυταρχία. **ολοκληρωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός

οκνηρά → οκνός
οκνηρία → οκνός
οκνηρός → οκνός
οκνός
ολέθρια → όλεθρος
ολέθριος → όλεθρος
όλεθρος
ολιγάρκεια → ολιγαρκής
ολιγαρκής
ολιγαρχία
ολιγαρχικά → ολιγαρχία
ολιγαρχικός → ολιγαρχία
ολίγος
ολικά → όλος
ολικός → όλος
ολικώς → όλος
ολισθαίνω
ολίσθημα → ολισθαίνω
ολισθηρός → ολισθαίνω
ολισθηρότητα → ολισθαίνω
ολίσθηση → ολισθαίνω
όλο → όλος
ολο-
ολό- → ολο-
ολόασπρος → ολο-
ολόγιομος → ολο-
ολογράφως
ολοένα
ολοζώντανος → ολο-
ολοήμερος → ολο-
ολόιδιος → ολο-
ολοκαίνουριος → ολο-
ολοκαύτωμα
ολόκληρος
ολοκληρώνω → ολόκληρος
ολοκλήρωση → ολόκληρος
ολοκληρωτικά → ολόκληρος
ολοκληρωτικός → ολόκληρος
ολοκληρωτικώς → ολόκληρος
ολοκληρωτισμός → ολόκληρος

Σύνθετα με ολο-

τελείως			***στο σύνολο***	
ολόασπρος	ολοζώντανος	ολοκαίνουριος	ολοήμερος	ολονύκτιος
ολόγιομος	ολόιδιος	ολόχρυσος	ολομέτωπος	ολοσέλιδος
				ολόσωμος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·284

ολομέλεια
ολομέτωπος → ολο-
ολομόναχος → ολο-
όλον → όλος
ολονυκτία → ολο-
ολονύκτιος → ολο-
όλος
ολοσέλιδος → ολο-
ολοσχερής
ολοσχερώς → ολοσχερής
ολόσωμος → ολο-
ολότελα
ολόχρυσος → ολο-
ολόψυχος → ολο-
ολυμπιάδα
Ολυμπιακοί → ολυμπιάδα
ολυμπιακός → ολυμπιάδα
ολυμπιονίκης → ολυμπιάδα
ολύμπιος
ομάδα
ομαδικά → ομάδα
ομαδικός → ομάδα
ομαδικότητα → ομάδα
ομαδικώς → ομάδα
ομαλά → ομαλός
ομαλός
ομαλότητα → ομαλός
ομαλώς → ομαλός
*ομηρεία → ομηρία
ομηρία → όμηρος
ομηρικός
όμηρος
ομιλητής → ομιλία
ομιλητικός → ομιλία
ομιλήτρια → ομιλία
ομιλία

που χαρακτηρίζει το σύνολο μιας κατάστασης: ~ *καταστροφή* = ριζικός, ολοσχερής. ❷ αυτός που σχετίζεται με τον ολοκληρωτισμό: ~ *καθεστώς*. **ολοκληρωτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

ολομέλεια η: ❶ το σύνολο των μελών οργάνου (☞ λ. σημ. **4**) ή σώματος (☞ λ. σημ. **6**) που συνεδριάζει: *Η ~ του Αρείου Πάγου τον έκρινε ένοχο.* ❷ συνεδρίαση όλων των μελών οργάνου ή σώματος: *Οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν κατά την ~ της συνόδου.*

όλος -η -ο: ❶ αυτός που υπάρχει ως σύνολο, που δεν του λείπει μέρος του: *Πήρε ~ τα λεφτά· δεν άφησε τίποτα.* ❷ πληθ. καθένας που ανήκει σε ένα σύνολο: *Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη.* ***όλα κι όλα***: για να τονίσουμε την ύπαρξη ορίου, πέρα από το οποίο κτ δε θεωρείται αποδεκτό: *~! Δε θα φύγεις χωρίς εμένα!* ***όλοι (κι) όλοι/-ες/-α***: για να δείξουμε ότι κτ αποτελεί σχετικά μικρό σύνολο: *Αυτές είναι ~ οι οικονομίες μου.* **όλο(ν)** το: [επίσ.] ενιαίο σύνολο: *Χρειάζεται να διακρίνουμε τα επιμέρους στοιχεία από το ~.* **όλο** (επίρρ.): χωρίς διακοπή = συνεχώς: *~ μιλάς.* ***~ και***: με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό: *Με την εξάσκηση έγινε ~ πιο γρήγορος.* **ολικός -ή -ό**: αυτός που αφορά στο σύνολο: *Η καταστροφή ήταν ~, δε σώθηκε τίποτα.* **ολικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.).

ολοσχερής -ής -ές: αυτός που γίνεται σε απόλυτο βαθμό, συνήθως με αρνητική σημασία = πλήρης, ολοκληρωτικός, ριζικός: *~ καταστροφή.* ☞ σχ. **αγενής**. **ολοσχερώς** (επίρρ.).

ολότελα (επίρρ.): [λαϊκ.] σε απόλυτο βαθμό = τελείως: *Χάθηκαν τα ίχνη του ~, δεν τον βρίσκω.*

Ολυμπιάδα η: ❶ ιστ **α.** πανελλήνιοι αθλητικοί αγώνες της αρχαιότητας που διεξάγονταν στην Ολυμπία κάθε τέσσερα χρόνια = τα Ολύμπια. **β.** χρονική περίοδος των τεσσάρων ετών που μεσολαβούσε μεταξύ δύο διαδοχικών ολυμπιακών αγώνων και αποτελούσε τη βασική χρονολογική μονάδα. ❷ σύγχρονοι διεθνείς αθλητικοί αγώνες που διεξάγονται σε διαφορετική χώρα κάθε τέσσερα χρόνια = ολυμπιακοί (αγώνες). **ολυμπιακός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την ολυμπιάδα: *~ πνεύμα.* **Ολυμπιακοί** οι: σύγχρονη ολυμπιάδα. **ολυμπιονίκης** ο, η • γεν. θηλ. *ολυμπιονίκου*: κάτοχος μεταλλίου σε ολυμπιακό αγώνισμα: *χρυσή ~.*

ολύμπιος -α -ο: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον Όλυμπο: *οι δώδεκα ολύμπιοι θεοί.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σιγουριά, γαλήνη ή μεγαλοπρέπεια: *~ αντιμετώπιση των προβλημάτων.*

ομάδα η: ❶ σύνολο ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά, ενδιαφέροντα ή επιδιώξεις: *θεατρική ~.* ❷ ΑΘΛ σύνολο αθλητών που λαμβάνουν μέρος σε αθλητικές συναντήσεις αγωνιζόμενοι εναντίον ισάριθμου συνόλου αθλητών: *~ ποδοσφαίρου.* ❸ σύνολο πραγμάτων με κοινά χαρακτηριστικά που ανήκουν στην ίδια κατηγορία: *~ φαρμάκων για την καρδιοπάθεια.* ***~ αίματος***: κατηγορία αίματος (Α, Β, ΑΒ, 0) που καθορίζεται από την παρουσία ή μη των αντιγόνων Α και Β στα ερυθρά αιμοσφαίρια. **ομαδικός -ή -ό**: ❶ αυτός που γίνεται από ομάδα: *~ εργασία* ≠ ατομικός. ❷ αυτός που αφορά ή ανήκει σε μια ομάδα: *~ φωτογραφία.* **ομαδικά** & **-ώς** (επίρρ.). **ομαδικότητα** η.

ομαλός -ή -ό: ≠ ανώμαλος ❶ αυτός που δεν έχει εσοχές ή προεξοχές: *διαδρομή σε δρόμο ~, χωρίς λακκούβες.* = ίσιος, επίπεδος. ❷ (μτφ.) αυτός που ακολουθεί φυσιολογική ή κανονική πορεία και δεν παρουσιάζει προβλήματα ή απρόσμενες εξελίξεις: *Μετά τη θεραπεία, θα ζήσει μια ~ ζωή.* ❸ ΓΛΩΣΣ αυτός που ακολουθεί τους κανόνες της γλώσσας: *Μάθε πρώτα πώς κλίνονται τα ~ ρήματα και μετά τις εξαιρέσεις.* **ομαλά** & **-ώς** (επίρρ.). **ομαλότητα** η.

ομηρικός -ή -ό: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον Όμηρο ή τα έπη του: *ο ~ ήρωας Οδυσσέας.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη ένταση: *~ σύγκρουση.*

όμηρος ο, η: πρόσωπο που κρατείται από κπ που ζητά αντάλλαγμα για την απελευθέρωσή του: *Οι ~ αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από διαπραγματεύσεις.* **ομηρία** η: ❶ το να κρατείται κπ όμηρος. ❷ (μτφ.) κατάσταση κατά την οποία κπ δεν μπορεί να ενεργήσει σύμφωνα με τη θέλησή του, γιατί εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από κπ άλλο: *Δίνουν την εικόνα κυβέρνησης που τελεί υπό ~.*

ομιλία η: ❶ η ικανότητα κπ να μιλάει = προφορικός λόγος: *Η ακοή παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ~.* ❷ ο ήχος από κπ που μιλάει: *Άκουσα ομιλίες.* ❸ ο τρόπος που μιλάει κπ = άρθρωση: *Δεν έχει καθαρή ~ και δυσκολεύομαι να τον καταλάβω.* ❹ παρουσίαση ή ανάλυση θέματος μπροστά σε κοινό: *Στην ~ της η υπουργός παρουσίασε το έργο της.* **ομιλητής** ο, **-ήτρια** η: ❶ πρόσωπο που μιλάει μπροστά σε κοινό ≠ ακροατής: *Η ~ απάντησε στις ερωτήσεις του κοινού.* ❷ πρόσωπο που γνωρίζει μια γλώσσα ή διάλεκτο: *~ της Γαλλικής.* **ομιλητικός -ή -ό**: αυτός που μιλάει αρκετά: *Ήταν ~ και πρόθυμος να μου*

δώσει εξηγήσεις. **ομιλώ -ούμαι**: [επίσ.] (μτβ.) μιλώ: ~ *την Αγγλική.* **ομιλουμένη** η: η γλώσσα της καθημερινής προφορικής επικοινωνίας = καθομιλουμένη: *Στην ~ το οστό το λέμε κόκαλο.*

όμιλος ο: ❶ οργανωμένη ομάδα ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα ή στόχους και ειδικό χώρο συναντήσεων = σύλλογος: *ορειβατικός ~.* ❷ σύνολο επιχειρήσεων με κοινές επιδιώξεις και κοινό ιδιοκτήτη: *Οι εταιρείες του ~ συνεργάζονται μεταξύ τους.* ❸ ΑΘΛ σύνολο ομάδων που κληρώνονται να παίξουν μεταξύ τους στο πλαίσιο διοργάνωσης.

> Από το ΑΕ *ὅμιλος,* που αρχικά σήμαινε «συναναστροφή», από το οποίο επίσης παράγονται το ρ. *ὁμιλῶ* «συναναστρέφομαι» και το ουσ. *ὁμιλία* «συναναστροφή»

ομίχλη η: ❶ συμπυκνωμένη υγρασία που σχηματίζει σύννεφο σε μικρή απόσταση από το έδαφος και ελαττώνει την ορατότητα: *Η πυκνή ~ προκάλεσε ατυχήματα.* ❷ (μτφ.) κατάσταση στην οποία κυριαρχεί σύγχυση και ασάφεια: *Η ~ του μυαλού του δεν τον άφηνε να δει την αλήθεια.* **ομιχλώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που έχει ομίχλη: *~ τοπίο.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι δύσκολο να ερμηνευτεί λόγω ασάφειας ή μυστηρίου: *Πολλά σημεία της κατάθεσής του παραμένουν ομιχλώδη.* ☞ σχ. **αγενής**.

ομο- & ομό-: α΄ συνθ. που δηλώνει ότι αυτό(ς) που εκφράζει το β΄ συνθ. ❶ έχει την ίδια προέλευση ή ταυτότητα με άλλο(ν): *ομοεθνής* (που ανήκει στο ίδιο έθνος), *ομόγλωσσος* (που μιλά την ίδια γλώσσα), *ομόγραφος* (που γράφεται το ίδιο), *ομοειδής* (του ίδιου είδους), *ομόηχος* (που ακούγεται το ίδιο). ❷ συμβαίνει ταυτόχρονα ή από κοινού με πολλά άλλα παρόμοια: *ομοβροντία.*

ομοβροντία η: ❶ ταυτόχρονη εκτόξευση βλημάτων από πυροβόλα όπλα: *Ακούστηκε ~ όπλων.* ❷ (μτφ.) έντονη αντίδραση σε κτ από πολλά άτομα: *~ διαμαρτυριών.*

ομογενής ο, η: ❶ πρόσωπο που κατάγεται από την Ελλάδα, αλλά ζει στο εξωτερικό. ❷ πρόσωπο που κατάγεται από το ίδιο έθνος με άλλους ≠ αλλογενής. **ομογενής -ής -ές**: ❶ αυτός που κατάγεται από την Ελλάδα, αλλά ζει στο εξωτερικό: *Οι ομογενείς επιχειρηματίες στηρίζουν την Ελλάδα.* ❷ αυτός που σε όλα τα σημεία του έχει ίδιες ιδιότητες και σύσταση: *~ διάλυμα* = ομοιογενής. ☞ σχ. **αγενής**. **ομογένεια** η: ❶ το σύνολο των Ελλήνων ομογενών. ❷ η ιδιότητα του ομογενούς.

ομογενοποίηση η: ❶ διαδικασία με την οποία κτ γίνεται ομογενές (σημ. 2). ❷ (ειδικ.) μέθοδος με την οποία το λίπος του γάλακτος παραμένει διαλυμένο μέσα σε γαλακτοκομικό προϊόν. **ομογενοποιώ -ούμαι** (μτβ.).

ομοιο- & ομοιό-: α΄ συνθ. που δηλώνει ότι αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. παρουσιάζει ομοιότητα με κτ άλλο: *ομοιόμορφος, ομοιοκαταληξία, ομοιόχρωμος, ομοιοπαθής, ομοιόπτωτος.*

ομοιογενής -ής -ές: αυτός που αποτελείται από όμοια μέρη οργανωμένα σε ενιαίο σύνολο = ομογενής, ομοιόμορφος ≠ ανομοιογενής. ☞ σχ. **αγενής**. **ομοιογενώς** (επίρρ.). **ομοιογένεια** η.

ομοιοκαταληξία η: η ύπαρξη ίδιων ήχων στην κατάληξη λέξεων, ιδ. στο τέλος δύο ή περισσότερων στίχων ποιήματος = [οικ.] ρίμα: *Οι λέξεις «βήμα» και «κρίμα» κάνουν ~.* **ομοιοκατάληκτος -η -ο.**

ομοιόμορφος -η -ο: ❶ αυτός που μοιάζει με κπ ή κτ άλλο: *Οι μαθήτριες φορούσαν ~ ντύσιμο.* ❷ αυτός που έχει ενιαία σύσταση ή χαρακτηριστικά = ομοιογενής: *~ χυλός.* **ομοιόμορφα** (επίρρ.). **ομοιομορφία** η.

όμοιος -α -ο: ❶ αυτός που είναι ίδιος ή περίπου ίδιος με άλλον ≠ ανόμοιος, διαφορετικός: *Οι δύο εικόνες είναι ~, με μικρές διαφορές.* ❷ ΓΕΩΜ σχήμα που έχει ανάλογες πλευρές και γωνίες ίσες με αυτές άλλου σχήματος: *~ τρίγωνα.* **ομοίως** &(σπάν., στη σημ. 1) **όμοια** (επίρρ.): ❶ με παρόμοιο τρόπο. ❷ επίσης, παρομοίως. **ομοιότητα** η: ≠ διαφορά ❶ ύπαρξη όμοιων στοιχείων μεταξύ προσώπων ή πραγμάτων. ❷ στοιχείο που κάνει δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα να μοιάζουν: *Οι δύο εικόνες έχουν πολλές ~ και λίγες διαφορές.*

ομοίωμα το: κατασκεύασμα που μοιάζει με κπ πρόσωπο ή αντικείμενο: *μουσείο κέρινων ομοιωμάτων.*

ομοίωση η: κυρ. στην έκφρ. ***κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν***: ακριβώς ίδιος με κπ άλλο.

ομόκεντρος -η -ο: ΓΕΩΜ αυτός που έχει το ίδιο κέντρο με άλλο σχήμα ή σώμα: *~ κύκλοι.*

ομόλογος -η -ο: αυτός που έχει ίδια στοιχεία, ιδιότητες, αναλογίες ή αξίωμα με κπ άλλο: *~ πλευρές/σχήματα. Οι δύο ομόλογοι υπουργοί είχαν συνομιλίες.* **ομόλογος** ο, η: πρόσωπο που έχει το ίδιο αξίωμα με κπ άλλο: *Ο υπουργός Εξωτερικών συναντήθηκε με τον Βούλγαρο ~ του.*

ομολογώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) δέχομαι ως αλήθεια ή γεγονός κτ που αρνιόμουν = παραδέχομαι: ~

όμιλος
ομιλουμένη → ομιλία
ομιλώ → ομιλία
ομίχλη
ομιχλώδης → ομίχλη
ομο-
ομό- → ομο-
ομοβροντία
ομογένεια → ομογενής
ομογενής
ομογενοποίηση
ομογενοποιώ → ομογενοποίηση
ομόγλωσσος → ομο-
ομόγραφος → ομο-
ομοεθνής → ομο-
ομοειδής → ομο-
ομόηχος → ομο-
όμοια → όμοιος
ομοιο-
ομοιό- → ομοιο-
ομοιογένεια → ομοιογενής
ομοιογενής
ομοιογενώς → ομοιογενής
ομοιοκατάληκτος → ομοιοκαταληξία
ομοιοκαταληξία
ομοιόμορφα → ομοιόμορφος
ομοιομορφία → ομοιόμορφος
ομοιόμορφος
ομοιοπαθής → ομοιο-
ομοιόπτωτος → ομοιο-
όμοιος
ομοιότητα → όμοιος
ομοιόχρωμος → ομοιο-
ομοίωμα
ομοίως → όμοιος
ομοίωση
ομόκεντρος
ομολογία → ομολογώ
ομόλογος
ομολογουμένως → ομολογώ
ομολογώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·286

ομόνοια
όμορφα → όμορφος
ομορφαίνω → όμορφος
ομορφιά → όμορφος
όμορφος
ομόσημος
ομοσπονδία
ομοσπονδιακός → ομοσπονδία
ομόσπονδος → ομοσπονδία
ομοφυλόφιλη → ομοφυλόφιλος
ομοφυλοφιλία → ομοφυλόφιλος
ομοφυλοφιλικός → ομοφυλόφιλος
ομοφυλόφιλος
ομόφωνα → ομοφωνία
ομοφωνία
ομόφωνος → ομοφωνία
ομοφώνως → ομοφωνία
ομόψυχα → ομοψυχία
ομοψυχία
ομόψυχος → ομοψυχία
ομπρέλα
ομφάλιος → ομφαλός
ομφαλός
ομώνυμα → ομώνυμος
ομωνυμία → ομώνυμος
ομώνυμος
όμως
ον
ονειρεύομαι → όνειρο
ονειρικός → όνειρο
όνειρο

ότι δεν το περίμενα. ❷ (μτβ.) φανερώνω κτ που ήταν μυστικό ή άγνωστο σε κπ = αποκαλύπτω, μαρτυρώ: *Αναγκάστηκε να ομολογήσει τα πραγματικά συναισθήματά του.* ❸ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) παραδέχομαι ότι έκανα κτ ανήθικο ή παράνομο: *Ο κατηγορούμενος ομολόγησε την ενοχή του.* **ομολογία** η: παραδοχή αξιόποινης πράξης. ***κατά γενική/κοινή ~***: όπως όλοι παραδέχονται: *Η εκδήλωση ήταν ~ η καλύτερη των τελευταίων ετών.* ***~ πίστεως***: ΕΚΚΛ επίσημη και δημόσια διακήρυξη κπ ότι πιστεύει σε μια θρησκεία ή δόγμα. **ομολογουμένως** (επίρρ.): όπως πρέπει να παραδεχτεί κανείς: *~, δεν περίμενα ότι θα πήγαινα τόσο καλά.*

ομόνοια η: κλίμα ενότητας και συνεννόησης μεταξύ ανθρώπων ≠ διχόνοια: *Υπάρχει αγάπη και ~ στην ομάδα.*

όμορφος -η -ο: = ωραίος ≠ άσχημος ❶ αυτός που δημιουργεί ευχαρίστηση ή και έλξη λόγω των εξωτερικών χαρακτηριστικών του: *Κάθε μάνα πιστεύει ότι το παιδί της είναι το πιο ~!* ❷ αυτός που ευχαριστεί κπ ψυχικά: *Η μέρα του γάμου μου ήταν η πιο ~ της ζωής μου.* **όμορφα** (επίρρ.). **ομορφιά** η: ≠ ασχήμια ❶ η ιδιότητα του όμορφου = [επίσ.] κάλλος. ❷ *πληθ.* τα όμορφα μέρη κπ τόπου: *Επισκεφτείτε τις ~ του νησιού.* ***κπ είναι στις ~ του***: είναι ιδιαίτερα όμορφος. **ομορφαίνω** • αόρ. *ομόρφυνα*: ≠ ασχημαίνω ❶ (αμτβ.) γίνομαι όμορφος ή ομορφότερος. ❷ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ όμορφο ή ομορφότερο: *Η αγάπη ~ τη ζωή.*

ομόσημος -η -ο: ΜΑΘ αριθμός που έχει το ίδιο πρόσημο, θετικό ή αρνητικό, με κπ άλλο ≠ ετερόσημος.

ομοσπονδία η: ❶ ΠΟΛ χώρα που αποτελείται από κράτη με αυτόνομη διακυβέρνηση για εσωτερικά ζητήματα, αλλά διαθέτει κοινή κεντρική κυβέρνηση: *Οι Η.Π.Α. είναι ~ 52 πολιτειών.* ❷ συνένωση επιμέρους οργανώσεων με κοινούς στόχους: *παγκόσμια ~ σκακιού.* **ομοσπονδιακός -ή -ό**: ❶ (για κράτος) αυτός που αποτελεί ομοσπονδία. ❷ αυτός που σχετίζεται με ομοσπονδία: *~ κυβέρνηση/αστυνομία.* **ομόσπονδος -η -ο**: αυτός που αποτελεί μέλος ομοσπονδιακού κράτους: *~ κρατίδια.*

ομοφυλόφιλος -η -ο: αυτός που έχει σεξουαλικές προτιμήσεις για άτομα του ίδιου φύλου. **ομοφυλόφιλος** ο, **-η** η. **ομοφυλοφιλία** η. **ομοφυλοφιλικός -ή -ό.**

ομοφωνία η: απόλυτη συμφωνία απόψεων: *Υπήρξε πλήρης ~ για την ετυμηγορία.* **ομόφωνος -η -ο. ομόφωνα & ομοφώνως** (επίρρ.).

ομοψυχία η: διάθεση ομάδας ανθρώπων να δράσουν συλλογικά: *Αντιμετωπίσαμε τον εχθρό με εθνική ~ και συνεργασία.* **ομόψυχος -η -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από ομοψυχία. **ομόψυχα** (επίρρ.).

ομπρέλα η: ❶ αντικείμενο με θολωτό σκελετό, σκεπασμένο με αδιάβροχο υλικό, και μακριά λαβή για την προστασία (κυρίως ανθρώπων) από τον ήλιο ή τη βροχή. ❷ (μτφ.) μέσο προστασίας από κινδύνους: *η αμυντική ~ του ΝΑΤΟ.* ❸ (μτφ.) ευρύτερος σχηματισμός που περιλαμβάνει επιμέρους στοιχεία: *Οι επιχειρηματίες ενώθηκαν κάτω από την ~ μεγάλης εταιρείας.*

ομφαλός ο: ❶ ΑΝΑΤ σημάδι στο κέντρο της κοιλιάς όπου κατέληγε ο ομφάλιος λώρος του εμβρύου = [οικ.] αφαλός. ❷ (μτφ.) κεντρικό ή κομβικό σημείο = κέντρο: *Η Βιέννη είναι ο ~ του μουσικού κόσμου.* **ομφάλιος -α -ο**: κυρ. στην έκφρ. ***~ λώρος***: ☞ **λώρος**.

ομώνυμος -η -ο: ❶ αυτός που έχει την ίδια ονομασία με κπ άλλο: *Στο ακρωτήρι Ζαγορά βρίσκεται ο ~ οικισμός.* ❷ ΓΛΩΣΣ ***~ λέξεις***: λέξεις με ίδια ορθογραφία ή προφορά, αλλά διαφορετική σημασία. ❸ ΜΑΘ ***~ κλάσματα***: κλάσματα με ίδιο παρονομαστή. ❹ ΦΥΣ άτομο που έχει ίδιο φορτίο, θετικό ή αρνητικό, με κπ άλλο. **ομώνυμα** (επίρρ.). **ομωνυμία** η. ☞ σχ. **όνομα**.

> Στην πράξη, όταν μιλάμε για *ομώνυμες* λέξεις, εννοούμε κυρίως τις *ομόγραφες*, π.χ. *σκοπός* «στόχος», *σκοπός* «μελωδία» και *σκοπός* «φρουρός», και σπανιότερα τις *ομόηχες*, π.χ. *κόμμα* και *κώμα*.

όμως (σύνδ.): = αλλά ❶ συνδέει προτάσεις, φράσεις ή λέξεις που δηλώνουν κτ αντίθετο ή διαφορετικό = μα: *Είναι πολύ έξυπνος, ~ δε νομίζω ότι θα καταφέρει!* ❷ δηλώνει κτ το οποίο είναι απαραίτητος όρος για να ισχύσουν τα προηγούμενα: *Πήγε μαζί τους, ~ μόνο μετά από τις απειλές τους.* ❸ (σε διάλογο) δηλώνει αλλαγή θέματος: *~ ας περάσουμε στην επόμενη είδηση!*

ον το: καθετί που υπάρχει = ύπαρξη: *Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ~.* ***υπέρτατο ον***: ο Θεός.

> Πρόκειται για το ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μτχ. ενεστ. του ΑΕ ρ. *είμί.*

όνειρο το: ❶ σειρά από σκέψεις, συναισθήματα ή εικόνες που δημιουργούνται από τον εγκέφαλο κατά τη διάρκεια του ύπνου: *Πριν με ξυ-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·287

πνήσει, έβλεπα ένα ωραίο ~. ❷ (μτφ.) βασικός στόχος, έντονη επιθυμία: *Το ~ τους είναι μια πιο δημοκρατική κοινωνία.* ❸ χαρακτηρισμός πολύ ωραίου πράγματος: *Το φαγητό είναι ~!* ***των ονείρων μου***: όπως ακριβώς το ήθελα: *Βρήκα το σπίτι ~!* **ονειρεύομαι**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) βλέπω (κπ ή κτ σε) όνειρο: *Ονειρεύτηκα ότι είχες περάσει στις εξετάσεις. Κοιμάται κι ονειρεύεται.* ❷ (μτφ., μτβ.) δημιουργώ κτ με τη φαντασία μου: *~ ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά μου.* ❸ (μτβ.) επιθυμώ κτ πολύ = λαχταρώ: *~ μια θέση στο πανεπιστήμιο.* ❹ (αμτβ.) απομακρύνομαι από την πραγματικότητα = ονειροπολώ: *Πότε θα πάψεις να ~ και να δεις κατάματα τη ζωή;* **ονειρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με το όνειρο: *~ ψευδαίσθηση.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ ωραίος, σαν όνειρο: *Απολαύσαμε μια ~ παραλία.*

ονειροπόλος -α -ο: αυτός που κάνει όνειρα και ζει μακριά από την πραγματικότητα: *Ήταν ένας ~ αγωνιστής, ενάντια στο κατεστημένο.* **ονειροπολώ**: (αμτβ.) κάνω όνειρα και ζω μέσα απ' αυτά σε μια φανταστική πραγματικότητα.

όνομα το: ❶ **α.** λέξη με την οποία αποκαλείται κπ ή κτ, ώστε να διακρίνεται από όλα τα υπόλοιπα του ίδιου είδους: *Το ~ του είναι Γιάννης Μαρής.* **β.** (ειδικ.) το μικρό όνομα ενός προσώπου, σε αντίθεση με το επίθετό του. ❷ φήμη, υπόληψη κπ: *Έχει καλό ~ στην αγορά.* ***μου βγαίνει το ~***: αποκτώ κακή φήμη. ❸ ΓΛΩΣΣ χαρακτηρισμός των ουσιαστικών και των επιθέτων. **ονομάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω όνομα σε κπ ή κτ = βγάζω, λέω: *Θα ονομάσουν το πλοίο «Χριστίνα».* ❷ απονέμω τίτλο ή αξίωμα, ή δίνω συγκεκριμένο χαρακτηρισμό: *Οι ηγέτες των Θεσσαλών στην αρχαιότητα ονομάζονταν ταγοί. Ομώνυμα ονομάζονται τα κλάσματα που έχουν ίδιο παρονομαστή.* ❸ παθ. έχω όνομα = αποκαλούμαι, λέγομαι: *Πώς ονομάζεσαι; Χρήστος.* **ονομασία** η: όνομα. **ονομαστικός -ή -ό. ονομαστικά** & **-ώς** (επίρρ.): με το όνομα: *Θα σας καλέσουμε έναν-έναν ~ για συνέντευξη.* **ονομαστός -ή -ό**: αυτός που είναι πολύ γνωστός: *Η Βοημία είναι ~ για τα κρύσταλλά της.* **ονοματικός -ή -ό**: ΓΛΩΣΣ αυτός που έχει σχέση με το όνομα (σημ. 3): *~ φράση.*

> **Προσοχή** στην ορθογραφία του ουσ. *όνομα* στη σύνθεση, όπου το αρχικό ο- μετατρέπεται σε -ω-: *ανώνυμος, επώνυμος, ομώνυμος, αντωνυμία, επώνυμο, συνώνυμο κτλ.*

οντότητα η: ❶ κτ που υπάρχει αυτοτελώς, που έχει δικά του χαρακτηριστικά, χωρίς απαραίτητα υλική υπόσταση: *Η χώρα διασπάστηκε σε κρατίδια και δεν αποτελεί πια ενιαία κρατική ~.* ❷ προσωπικότητα: *Πρόκειται για βουλευτή χωρίς ~.*

όντως (επίρρ.): όπως είναι, συμβαίνει κτλ. κτ στην πραγματικότητα = πραγματικά, πράγματι: *Το λάθος ήταν ~ δικό μου.*

οξείδιο το: ΧΗΜ χημική ένωση που σχηματίζεται μετά από οξείδωση: *~ του ασβεστίου.*

οξειδοαναγωγή η: ΧΗΜ χημική αντίδραση στην οποία γίνεται μεταφορά ηλεκτρονίων από μια χημική ένωση σε άλλη.

οξειδώνω -ομαι: (μτβ.) προκαλώ οξείδωση, κάνω ένα μέταλλο να σκουριάσει. **οξείδωση** η: ΧΗΜ χημική αντίδραση στην οποία γίνεται ένωση οξυγόνου με άτομα άλλου στοιχείου. **οξειδωτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί οξείδωση. **οξειδωτικά** (επίρρ.).

οξιά η: μεγάλο δέντρο του δάσους με λείο κορμό, ωοειδή μυτερά φύλλα και σκληρό κοκκινωπό ξύλο.

όξινος -η -ο: ❶ [επίσ.] ξινός: *~ γεύση.* ❷ ΧΗΜ αυτός που έχει σχέση με τα οξέα: *~ διάλυμα.* ***~ βροχή***: βροχή που περιέχει μεγάλες ποσότητες νιτρικού και θειικού οξέος και ρυπαίνει το περιβάλλον.

> Από το ΑΕ *όξος* «ξίδι».

οξυγόνο το: ❶ ΧΗΜ χημικό στοιχείο αέριο, άχρωμο, άοσμο και άγευστο, που είναι βασικό συστατικό του ατμοσφαιρικού αέρα και του νερού, απαραίτητο για την αναπνοή των ζωντανών οργανισμών: *Η ελάχιστη ποσότητα ~ εδώ ψηλά στο βουνό δυσκολεύει το περπάτημα.* ❷ καθαρός αέρας: *Πήγαμε στην εξοχή να αναπνεύσουμε ~.*

> Από το γαλλ. *oxygène* που προέρχεται από το *όξύς* + *-γόνον* (από το *γόνος*).

οξύς -εία -ύ • αρσ. *οξύ* & *οξέος, οξύ, οξείς, οξέων* / θηλ. *οξείας, οξείες, οξειών* / ουδ. *οξέος, οξέα, οξέων*: [επίσ.] ❶ αιχμηρός, μυτερός ≠ αμβλύς: *~ εργαλείο.* ❷ ΜΑΘ ***~ γωνία***: γωνία μικρότερη από 90°. ❸ (μτφ.) αυτός που **α.** έχει μεγάλη ικανότητα αντίληψης: *~ πνεύμα.* **β.** είναι πολύ έντονος: *~ διαμάχη μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης.* **γ.** είναι υβριστικός: *Μου επιτέθηκε με οξείς χαρακτηρι-*

ονειροπόλος
ονειροπολώ → ονειροπόλος
όνομα
ονομάζω → όνομα
ονομασία → όνομα
ονομαστικά → όνομα
ονομαστικός → όνομα
ονομαστικώς → όνομα
ονομαστός → όνομα
ονοματικός → όνομα
όνος
οντότητα
όντως
οξεία → οξύς
οξείδιο
οξειδοαναγωγή
οξειδώνω
οξείδωση → οξειδώνω
οξειδωτικά → οξειδώνω
οξειδωτικός → οξειδώνω
οξιά
*οξίδιο → οξείδιο
οξικός → οξύς
όξινος
οξύ → οξύς
οξυγόνο
όξυνση → οξύς
οξύνω → οξύς
οξύς
οξύτητα → οξύς

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂΪ>‰·288

οπαδός
όπερα
οπή
όπισθεν
οπισθοδρόμηση → οπισθοδρομώ
οπισθοδρομικά → οπισθοδρομώ
οπισθοδρομικός → οπισθοδρομώ
οπισθοδρομώ
οπλίζω → όπλο
οπλικός → όπλο
οπλισμός → όπλο
όπλο
οπλοστάσιο
οπλοφορία → οπλοφορώ
οπλοφορώ
οποιανού → όποιος
οποίος
όποιος
οποιοσδήποτε

σμούς. ❻ αυτός που εμφανίζεται ξαφνικά και έχει πολύ γρήγορη εξέλιξη: ~ *αμυγδαλίτιδα.* **οξεία** η: ΓΛΩΣΣ τονικό σημάδι που δηλώνει το φωνήεν που προφέρεται πιο έντονα σε σχέση με τα φωνήεντα των άλλων συλλαβών της λέξης. **οξύ** το: ΧΗΜ χημική ένωση που περιέχει ένα ή περισσότερα άτομα υδρογόνου, τα οποία, όταν διαλυθούν, παράγουν κατιόντα: *υδροχλωρικό* ~. **οξύτητα** η: ❶ ιδιότητα σε έντονο βαθμό: *Η ~ της όρασής του μειώθηκε.* ❷ (μτφ.) κατάσταση έντασης: *Προκλήθηκε ~ στη Βουλή.* ❸ ΧΗΜ ύπαρξη οξέος σε υγρό: *η ~ του λαδιού.* **οξικός -ή -ό**: αυτός που σχηματίζεται με οξέα. **οξύνω -ομαι** • μππ. *οξυμένος*: (μτβ.) ≠ αμβλύνω ❶ βελτιώνω την ικανότητα αντίληψης: *Το σχολείο πρέπει να ~ την κρίση του μαθητή.* ❷ προκαλώ, αυξάνω την ένταση αρνητικής κατάστασης: *Οι δηλώσεις αυτές ~ τα πάθη.* **όξυνση** η: η αύξηση της έντασης αρνητικής κατάστασης. ≠ άμβλυνση: *~ της βίας στην κοινωνία.*

οπαδός ο, η: πρόσωπο που υποστηρίζει πρόσωπα, ιδέες, ομάδες κτλ., συχνά με φανατισμό: *Τα επεισόδια προκάλεσαν φανατικοί ~ της ομάδας.*

όπερα η: ❶ μελοποιημένο δραματικό έργο με κύρια χαρακτηριστικά τη φωνητική μουσική και τη σκηνική δράση = μελόδραμα. ❷ θέατρο όπου δίνονται παραστάσεις όπερας: *η ~ της Βιέννης.*

όπισθεν (επίρρ.): [επίσ.] πίσω ή πίσω από: *Η αυλή βρίσκεται ~ του κτιρίου.* **όπισθεν** η: ταχύτητα αυτοκινήτου με την οποία κινείται προς τα πίσω: *Βάλε την ~ και πήγαινε λίγο πίσω!*

οπισθοδρομώ: (αμτβ.) πορεύομαι αντίθετα προς την πρόοδο και την εξέλιξη της εποχής μου: *Η χώρα μας οπισθοδρόμησε κοινωνικά και πολιτιστικά.* **οπισθοδρόμηση** η. **οπισθοδρομικός -ή -ό**: αυτός που έχει καθηλωθεί σε αναχρονιστικές, ξεπερασμένες αντιλήψεις ≠ προοδευτικός, σύγχρονος, μοντέρνος: *Δε θα σταθούν εμπόδιο στη σχέση μας οι ~ απόψεις των γονέων μας.* **οπισθοδρομικά** (επίρρ.).

όπλο το: ❶ μέσο ή εργαλείο που χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο για άμυνα ή επίθεση, ή στο κυνήγι: *Οι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν τα ~ τους εναντίον των ληστών.* ❷ (μτφ.) κάθε μέσο που χρησιμοποιείται για την επίτευξη ενός σκοπού: *Ένα από τα πιο αποτελεσματικά ~ για την επιβίωση είναι η μόρφωση.* **οπλίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω σε κπ όπλο ή άλλο αντικείμενο ως όπλο = εξοπλίζω ≠ αφοπλίζω: *Οι χούλιγκανς οπλίστηκαν με ξύλα και πέτρες.* ❷ (μτφ.) ενισχύω κπ με κτ, ώστε να γίνει πιο ικανός: *Οπλίστηκε με υπομονή.* ❸ ρυθμίζω τον μηχανισμό όπλου ή φωτογραφικής μηχανής, ώστε να είναι έτοιμος να λειτουργήσει. **οπλικός -ή -ό**. **οπλισμός** ο: το σύνολο των όπλων στρατιώτη ή στρατιωτικής ομάδας.

οπλοστάσιο το: ❶ το σύνολο των όπλων που διαθέτει κπ: *Η χώρα αύξησε το πυρηνικό της ~.* ❷ (μτφ.) τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη ενός σκοπού: *~ πληροφοριών/επιχειρημάτων.*

> Από τα *όπλο-* + *-στάσιο*, από το ΑΕ ρ. *ίστημι -αμαι.*

οπλοφορώ • μόνο εν. & πρτ.: (αμτβ.) είμαι οπλισμένος: *Μην τον πλησιάζεις, ~!* **οπλοφορία** η.

οποίος¹ -α -ο (αντων. αναφ.): (με άρθρο) εισάγει αναφορική πρόταση, με την οποία δίνουμε πρόσθετες πληροφορίες για κπ ή κτ που έχει αναφερθεί προηγουμένως: *Η επιχορήγηση, την ~ ενέκρινε το συμβούλιο, θα δοθεί αμέσως.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

> Το *οποίος¹* προτιμάται έναντι του *που* κυρ. **α)** στον γραπτό ή επίσημο λόγο, **β)** όταν το αναφ. συνοδεύεται από πρόθεση (π.χ. *από τον οποίο*), **γ)** σε περιπτώσεις που πρέπει να προσδιοριστεί με σαφήνεια αυτός στον οποίο αναφέρεται ή **δ)** για να αποφευχθεί η επανάληψη πολλών *που.*

οποίος² -α -ο: [σπάν., επίσ.] (χωρίς άρθρο, σε επιφ. πρότ.) πόσο μεγάλος: *~ αγένεια - πώς μιλάς έτσι στον παππού σου!*

όποιος -α -ο (αντων. αναφ. αόρ.) • *όποιου -ας -ου* & [προφ.] (κυρ. σε θέση ουσ.) *οποιανού -ής -ού, όποιων* & [προφ.] (κυρ. σε θέση ουσ.) *οποιανών*: αναφέρεται αόριστα σε κπ ή κτ, που χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση, ενέργεια κτλ., όταν δε γνωρίζουμε ή δεν έχει σημασία ποιος ή τι είναι: *~ μπορεί ας με ακολουθήσει. Βάλε ~ ρούχα θες. Οποιανού δεν του αρέσει, να φύγει.* **~ κι ~**: ασήμαντος, τυχαίος: *Δεν μπορείς να μιλάς έτσι στον δήμαρχο, δεν είναι ~!* ☞ **οποιοσδήποτε** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

οποιοσδήποτε οποιαδήποτε οποιοδήποτε (αντων. αναφ. αόρ.): ❶ αναφέρεται με έντονη αοριστία σε κπ ή κτ, όταν δεν έχει σημασία ποιος ή τι είναι: *Δεν αναφέρθηκε σε ~ άνθρωπο, αλλά σε εσένα.* ❷ [μειωτ.] (συνήθ. με άρθρο) ο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·289

πρώτος τυχών, ο καθένας: *Δεν είμαι ο ~ για να μου φέρεσαι έτσι!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

> Η αντων. *οποιοσδήποτε* προέρχεται από την ΑΕ φράση *ὁποῖος δήποτε* (κάποιος κάποτε). Γενικά, το -*δήποτε* ως β΄ συνθ. (με τα *όποιος, ό,τι, όσος, όπου* και *όποτε*) επιτείνει την αοριστία. Την ίδια λειτουργία επιτελεί και η χρήση του αοριστολογικού *και/κι αν*: *όποιος και αν* = *οποιοσδήποτε*.

οπότε (σύνδ.): δηλώνει συμπέρασμα, λογική συνέπεια από τα προηγούμενα = συνεπώς, άρα, επομένως: *Δεν ολοκλήρωσα την άσκηση, ~ δε θα πάρω καλό βαθμό.*

όποτε (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ γεγονός που επαναλαμβάνεται ταυτόχρονα με άλλο = οποτεδήποτε: *~ με βλέπει, με καλημερίζει.* ❷ γεγονός που μόλις συμβεί, θα ακολουθήσει αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση = όταν: *~ μπορέσω, θα έρθω να σε δω.*

οποτεδήποτε[1] (επίρρ.): (με έντονα αόριστη αναφορά) σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή: *Μπορεί να έρθει ~.* **οποτεδήποτε**[2] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει αόριστη χρονική στιγμή ή περίοδο που συμβαίνει ένα γεγονός = όποτε: *~ μπορώ, επισκέπτομαι τη γιαγιά μου.*

όπου (επίρρ.): ❶ στον τόπο που: *η πόλη ~ έζησε η μητέρα μου.* ❷ σε οποιονδήποτε τόπο ή σημείο = οπουδήποτε: *Πετάει τα πράγματα ~ βρει.* ☞ σχ. **οποιοσδήποτε**.

οπουδήποτε (επίρρ.): (με έντονα αόριστη αναφορά) σε οποιονδήποτε τόπο = όπου: *Μπορεί να βρίσκεται ~. Άφησε τα πράγματα ~ θέλεις.* ☞ σχ. **οποιοσδήποτε**.

οπτικός -ή -ό: αυτός που έχει σχέση με το μάτι ή την όραση: *~ σήμα.* ***~ γωνία***: ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο ο καθένας βλέπει τα πράγματα. ***~ ίνα***: ΤΕΧΝΟΛ λεπτό και διαφανές νήμα που χρησιμοποιείται ως αγωγός ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. **οπτικός** ο, η: αυτός που κατασκευάζει, επιδιορθώνει ή πουλάει γυαλιά οράσεως. **οπτικά** τα: οπτικά όργανα και ιδίως γυαλιά οράσεως ή ηλίου, φακοί επαφής κτλ.

οπωροφόρος -α -ο: (για δέντρο) αυτός που παράγει φρούτα: *Η αχλαδιά είναι ~ δέντρο.*

> Το α΄ συνθ. των λ. *οπωροπωλείο, οπωροπώλης, οπωροφόρος* κτλ. είναι η ΑΕ λ. *ὀπώρα* «φρούτο».

όπως[1] (επίρρ.): ❶ με τον ίδιο τρόπο που = καθώς: *Παίζει ~ του έδειξα.* ❷ σύμφωνα με: *~ σημειώνει στο άρθρο του, η οικονομία έχει βελτιωθεί.* ❸ χρησιμοποιείται **α.** για να δώσουμε παράδειγμα: *φρούτα, ~ μήλα, αχλάδια κτλ.* **β.** για να εκφράσουμε παρομοίωση, σύγκριση με κτ παρόμοιο: *Άλλαξαν οι απαιτήσεις μας, ~ άλλαξε και η ζωή.* **όπως**[2] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο συμβαίνει την ίδια στιγμή με ή διακόπτεται από κπ άλλο = καθώς, ενώ: *~ έγραφα, μου ήρθε μια καταπληκτική ιδέα.*

οπωσδήποτε (επίρρ.): (για έμφαση) σε κάθε περίπτωση: *Το θέμα αυτό θα συζητηθεί ~ στη συνέλευση.*

όραμα το: ❶ οτιδήποτε βλέπει κπ σε κατάσταση έκστασης = οπτασία: *Είδε ~ την Αγία Ελένη.* ❷ (μτφ.) ισχυρή επιθυμία, την οποία προσδοκά κανείς να πραγματοποιήσει: *Ο ηγέτης έχει το ~ ενός ισχυρού κράτους.* **οραματίζομαι**: ❶ (αμτβ.) βλέπω όραμα. ❷ (μτβ.) επιθυμώ να πραγματοποιηθεί μια ιδανική κατάσταση στο μέλλον. **οραματιστής** ο, **-ίστρια** η.

όραση η: μία από τις πέντε αισθήσεις, η οποία μας επιτρέπει να βλέπουμε: *Καθώς γερνάμε, η ~ μειώνεται.* **ορατός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί κπ να τον δει ≠ αόρατος: *Η Ακρόπολη δεν είναι ~ από εκεί που μένουμε.* ❷ (μτφ.) αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός: *~ κίνδυνος.* **ορατότητα** η: δυνατότητα να βλέπει κπ, σε συνάρτηση με τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν: *περιορισμένη ~ λόγω ομίχλης.*

> Από το ΑΕ *ὅρασις*, από το ρ. *ὁρῶ* «βλέπω, παρατηρώ». ☞ σχ. **αθέατος**.

οργανισμός ο: ❶ **α.** το σύνολο των οργάνων και των λειτουργιών κάθε ζωντανού όντος: *Αρρωσταίνει εύκολα, έχει αδύναμο ~.* **β.** κάθε ον που έχει ζωή: *~ που ζουν στο νερό.* ❷ υπηρεσία ή φορέας με ορισμένο σκοπό και συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας: *~ Λιμένος Πειραιώς. Εθνικός ~ Τουρισμού.* ❸ (μτφ.) σύνολο που αποτελείται από μέρη τα οποία επιτελούν συγκεκριμένη λειτουργία επιδρώντας το ένα στο άλλο: *Η ανθρώπινη κοινωνία είναι ένας ~.*

όργανο το: ❶ αντικείμενο ή εργαλείο με το οποίο κάνουμε μια εργασία: *~ γυμναστικής.* ❷ μουσικό όργανο: *Θέλω να μάθω ένα ~, μάλλον βιολί ή κιθάρα.* ❸ καθένα από τα μέρη του οργανισμού των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών που εκτελεί ορισμένη λειτουργία: *Ποια είναι τα ~ της πέψης;* ❹ υπηρεσία με συγκεκριμένες αρμοδιότητες στα πλαίσια κρά-

οργανώνω
οργάνωση → οργανώνω
οργανωτής → οργανώνω
οργανωτικά → οργανώνω
οργανωτικός → οργανώνω
οργανώτρια → οργανώνω
οργή
οργίζομαι → οργή
όργωμα → οργώνω
οργώνω
ορειβασία
ορειβάτης → ορειβασία
ορειβατικός → ορειβασία
ορειβάτισσα → ορειβασία
ορειβατώ → ορειβασία
ορεινά → όρος2
ορεινός → όρος2
ορειχάλκινος → ορείχαλκος
ορείχαλκος
ορεκτικός → όρεξη
ορεκτικός → όρεξη
ορεξάτος → όρεξη
όρεξη
ορέων → όρος
ορθά → ορθός
όρθια → όρθιος
όρθιος
ορθογραφία
ορθογραφικός → ορθογραφία
ορθογράφος → ορθογραφία
ορθογραφώ → ορθογραφία
ορθογώνιο → ορθογώνιος
ορθογώνιος
ορθόδοξη → ορθοδοξία
ορθοδοξία
ορθόδοξος → ορθοδοξία

τους, οργανισμού κτλ.: *Θα προσφύγουμε στο αρμόδιο ~ της Ευρωπαϊκής Ένωσης.* ❺ πρόσωπο με συγκεκριμένο έργο στο πλαίσιο του κράτους. **~ της τάξεως**: αστυνομικός. ❻ (μτφ.) κπ που ενεργεί ακολουθώντας τις υποδείξεις ή υπηρετώντας άκριτα τα συμφέροντα άλλου: *Έγινε ~ στα χέρια των πολιτικών δημαγωγών.* **οργανικός -ή -ό**: ❶ ΙΑΤΡ αυτός που έχει σχέση με κπ όργανο του σώματος ή με τον οργανισμό γενικά: *~ πάθηση.* ❷ ΒΙΟΛ αυτός που προέρχεται από ζωντανούς οργανισμούς: *~ λιπάσματα.* ❸ ΧΗΜ **~ *ένωση***: ένωση που περιέχει άνθρακα. **~ *Χημεία***: κλάδος της Χημείας που μελετά τον άνθρακα και τις ενώσεις του. ❹ (μτφ.) αυτός που είναι βασικός, συνήθως μέσα σε ένα οργανωμένο σύνολο: *~ θέση υπαλλήλου.* **οργανικά** (επίρρ.) στη σημ. 4: *Είναι εργαζόμενοι που δεν εντάσσονται ~ στην επιχείρηση.*

οργανώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ καθορίζω τη διάταξη των μερών ενός συνόλου, έτσι ώστε αυτό να λειτουργεί άψογα: *Οργάνωσε το νέο τμήμα της εταιρείας.* ❷ σχεδιάζω και θέτω σε λειτουργία: *~ μια φιλανθρωπική εκδήλωση.* ❸ παθ. συμμετέχω σε ομάδα ή οργάνωση: *Κατά τη δικτατορία είχε οργανωθεί στην αντίσταση.* **οργάνωση** η: ❶ το να οργανώνει κπ κτ = διοργάνωση: *Ανέλαβα την ~ της εκδρομής.* ❷ συγκροτημένη ομάδα με κοινές αντιλήψεις και συγκεκριμένους στόχους: *οικολογική / τρομοκρατική ~.* **οργανωτής** ο, **-ώτρια** η: πρόσωπο που οργανώνει κτ (σημ. 2): *Θέλω να ευχαριστήσω την ~ της εκδήλωσης.* **οργανωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με την οργάνωση (σημ. 1): *~ λεπτομέρειες.* ❷ αυτός που είναι ικανός να οργανώνει (σημ. 1, 2): *παιδί με ~ ικανότητες.* **οργανωτικά** (επίρρ.)

οργή η: έντονος θυμός: *Η φασαρία που έκαναν οι μαθητές προκάλεσε την ~ του γυμνασιάρχη.* ***δίνω τόπο στην ~***: συγκρατώ τον θυμό μου. **οργίζομαι**: (αμτβ.) νιώθω οργή.

> Στη θέση της ενεργ. φωνής του ρ. *οργίζομαι* (που δεν υπάρχει) χρησιμοποιείται το ρ. *εξοργίζω*: *Με εξόργισε η αναίδειά του* (με έκανε να νιώσω οργή).

οργώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ σκάβω τη γη με αλέτρι ή με τρακτέρ: *Οι αγρότες ~ τα χωράφια για να φυτέψουν καπνά.* ❷ (μτφ.) διασχίζω μια περιοχή για κπ σκοπό: *Βουλευτές όργωσαν την επαρχία προεκλογικά.* **όργωμα** το.

ορειβασία η: ανέβασμα σε βουνό, κυρίως ως άθλημα. **ορειβάτης** ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που ασχολείται με την ορειβασία: *Τρεις ~ χάθηκαν στο βουνό.* **ορειβατικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την ορειβασία ή τους ορειβάτες: *~ Σύλλογος.* **ορειβατώ**: (αμτβ.) ασχολούμαι με την ορειβασία.

> Από τα *όρος* + *βαίνω* «προχωρώ».

ορείχαλκος ο: μεταλλικό κράμα από χαλκό και ψευδάργυρο = μπρούντζος. **ορειχάλκινος -η -ο**: αυτός που είναι κατασκευασμένος από ορείχαλκο = μπρούντζινος.

όρεξη η: επιθυμία, διάθεση για φαγητό και (κατ' επέκτ.) γενικά για κτ: *Μου έκοψε την ~ το γλυκό και τώρα δεν πεινάω. Έχεις ~ να πάμε για καφέ;* **ορεξάτος -η -ο**: αυτός που έχει όρεξη να κάνει κτ ευχάριστο ή μεγάλη όρεξη για κτ: *Πολύ ~ σε βλέπω, γελάει το πρόσωπό σου.* = κεφάτος, ευδιάθετος. *~ για καβγά.* **ορεκτικός -ή -ό**: αυτός που ανοίγει την όρεξη για κτ: *Πολύ ~ φαίνεται αυτό το φαγητό.* **ορεκτικό** το: φαγητό ή ποτό που παίρνει κπ πριν από το φαγητό για να του ανοίξει η όρεξη ≠ χωνευτικό.

όρθιος -α -ο: ❶ αυτός που στέκεται στα πόδια του = ορθός ≠ καθιστός: *Κουράστηκαν τα πόδια μου, τόσες ώρες ~.* ❷ αυτός που βρίσκεται σε κατακόρυφη θέση ≠ πλάγιος: *Βάλε τα βιβλία ~ στα ράφια.* ❸ αυτός που στέκεται στη θέση του ή δεν υφίσταται καμιά αλλαγή: *Ο σεισμός δεν άφησε τίποτα ~ στις ακτές.* **όρθια** (επίρρ.). **ορθώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ στήνω κτ όρθιο: *Οι διαδηλωτές ~ οδοφράγματα, για να εμποδίσουν την αστυνομία.* ***~ το ανάστημά μου***: δείχνω θάρρος και τόλμη. ❷ παθ. (μτφ.) **α.** μπαίνω στη μέση, εμποδίζω: *Ανάμεσά τους ~ ένα τείχος ασυνεννοησίας.* **β.** επαναστατώ, αντιστέκομαι: *Η νεανική αμφισβήτηση ~ ενάντια στον αυταρχισμό.*

ορθογραφία η: ❶ ο σωστός τρόπος γραφής μιας λέξης. ❷ το σχολικό μάθημα με το οποίο διδάσκεται η ορθή γραφή. **ορθογραφικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη σωστή γραφή των λέξεων: *~ λάθος.* **ορθογραφώ -ούμαι**: (μτβ.) γράφω χωρίς ορθογραφικά λάθη. **ορθογράφος** ο, η: πρόσωπο που δεν κάνει ορθογραφικά λάθη.

ορθογώνιος -α -ο: ΓΕΩΜ αυτός που έχει ορθές γωνίες: *~ τρίγωνο.* **ορθογώνιο** το: το ορθογώνιο παραλληλόγραμμο.

ορθοδοξία η: ❶ ΕΚΚΛ η Ανατολική Χριστιανική Εκκλησία και το αντίστοιχο θρησκευτικό δόγμα. ❷ ιδέες, απόψεις που θεωρούνται σω-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·291

στές ή είναι απόλυτα παραδεκτές: *κομματική ~*. **ορθόδοξος -η -ο**: ❶ ΕΚΚΛ αυτός που έχει σχέση με την ορθοδοξία στη σημ. 1: *Βαφτίστηκε ~*. ❷ αυτός που είναι προσηλωμένος απόλυτα σε μια θεωρία ή ιδεολογία: *Θεωρείται ~ μαρξιστής*. **ορθόδοξος** ο, **-η** η.

Από το ελνστ. *ὀρθοδοξία* < *ὀρθός* «σωστός» + δόξα «γνώμη».

ορθολογικός -ή -ό: αυτός που είναι σύμφωνος με τη λογική: *~ ερμηνεία του φαινομένου*. **ορθολογικά** (επίρρ.). **ορθολογισμός** ο: ❶ σκέψη σύμφωνη με τον ορθό λόγο. ❷ ΦΙΛΟΣ θεωρία που πρεσβεύει ότι ο ορθός λόγος είναι η κύρια πηγή γνώσης. **ορθολογιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που υιοθετεί τον ορθό λόγο και τους κανόνες της λογικής: *Είναι ψυχρός ~, δεν πιστεύει στο συναίσθημα*. **ορθολογιστικός -ή -ό**. **ορθολογιστικά** (επίρρ.).

ορθός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι σωστός ≠ λανθασμένος: *«Ευρώ» και όχι «εύρω» είναι ο ~ τονισμός*. ❷ ΓΕΩΜ **~ *γωνία***: γωνία 90°. ❸ αυτός που βρίσκεται σε όρθια στάση = όρθιος: *Στάθηκε στη μέση ~ και μας κοιτούσε*. **ορθά** & **-ώς** (επίρρ.) = σωστά. **ορθότητα** η.

όρθρος ο: ΕΚΚΛ ακολουθία που ψάλλεται στην εκκλησία κατά την ανατολή του ηλίου, πριν από τη Θεία Λειτουργία.

ορίζοντας ο: ❶ νοητή γραμμή που σχηματίζεται εκεί όπου ο ουρανός μοιάζει να αγγίζει τη γη: *Το πλοίο φάνηκε στον ~*. ❷ (μτφ.) τα όρια των πνευματικών δυνατοτήτων, των ενδιαφερόντων ή των προοπτικών του ανθρώπου: *Η μόρφωση θα διευρύνει τους πνευματικούς σας ~*. **οριζόντιος -α -ο**: παράλληλος προς το έδαφος ή τον ορίζοντα ≠ κάθετος, κατακόρυφος: *Να βάλετε τα κουτιά σε ~ θέση!* **οριζόντια** & **οριζοντίως** (επίρρ.). **οριζοντιώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ τοποθετώ κτ σε οριζόντια θέση! *Ο πιλότος οριζοντίωσε το αεροσκάφος μετά την απογείωση*. ❷ *παθ.* μένω ξαπλωμένος.

ορίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ διατυπώνω τη σημασία μιας λέξης ή έννοιας: *Στην αρχή θα ορίσουμε την έννοια «ελευθερία»*. ❷ αποφασίζω τον χρόνο ή τον τόπο που θα γίνει κτ: *Για πότε ορίστηκε η συνάντηση;* ❸ διατυπώνω με σαφήνεια: *Το διάταγμα ~ επακριβώς τη διαδικασία αξιολόγησης των μαθητών*. ❹ δίνω σε κπ συγκεκριμένη αρμοδιότητα ή ιδιότητα: *Ορίστηκαν τα μέλη της επιτροπής*. ❺ **ορίστε** • προστ.: επιφ. έκφραση που χρησιμοποιείται για **α**. ευγενική απάντηση: *Κώστα! ~ κύριε, τι θέλετε;* **β**. απάντηση στο τηλέφωνο: *~, ποιον θέλετε;* **γ**. ερώτηση: *~, πώς είπατε;* **δ**. έκπληξη, αποδοκιμασία ή ειρωνεία: *~ τώρα πώς κατάντησες!* **ορισμός** ο: ακριβής περιγραφή της σημασίας μιας λέξης ή έννοιας: *Δώσε μου τον ~ της έννοιας «κοινωνικοποίηση»*. **ορισμένος -η -ο**: • μόνο πληθ. (μππ. ως επίθ.): κάποιοι, μερικοί: *Αφορά ~ συμπαθητές, όχι όλη την τάξη*. **οριστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που δεν πρόκειται να αλλάξει, τελικός ≠ προσωρινός: *Η απόφασή μου να χωρίσω είναι ~*. ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που προσδιορίζει κπ ή κτ με τρόπο που να το διακρίνει από άλλα του ίδιου είδους ≠ αόριστος: *~ άρθρο / αντωνυμία*. **οριστικά** & **-ώς** (επίρρ.). **οριστική** η: ΓΛΩΣΣ έγκλιση ρήματος που εκφράζει ότι αυτό που λέει ο ομιλητής είναι αληθινό, πραγματικό.

όριο το: ❶ υπαρκτή ή νοητή γραμμή που χωρίζει γειτονικά εδάφη, κράτη, ιδιοκτησίες κτλ. = σύνορο: *τα ~ μεταξύ δύο κρατών*. ❷ (μτφ.) διαχωριστική γραμμή μεταξύ καταστάσεων, δραστηριοτήτων κτλ.: *Τα ~ μεταξύ ελευθερίας και ασυδοσίας είναι ασαφή*. ❸ ανώτατο ή κατώτατο σημείο που δεν μπορεί ή δεν πρέπει να το ξεπεράσει κπ: *Έχετε υπερβεί το ~ ταχύτητας*. **οριακός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι ελάχιστος: *Η αύξηση των εσόδων του κράτους ήταν ~*. ❷ (μτφ.) κρίσιμος: *Η υγεία του είναι σε ~ σημείο*. **οριακά** (επίρρ.): ελάχιστα.

οριοθετώ -ούμαι: (μτβ.) καθορίζω τα όρια: *Στην αρχή θα οριοθετήσουμε τα πλαίσια της συζήτησης*. **οριοθέτηση** η: καθορισμός των ορίων: *~ ενός δήμου μετά τη συνένωση πολλών κοινοτήτων*.

όρκος ο: ❶ επίκληση του Θεού ή άλλου θείου προσώπου, ή μιας ανώτερης αξίας, που κάνει κπ για να ενισχύσει την αλήθεια όσων λέει ή κάνει: *Παίρνει ~ πως έτσι έγιναν τα πράγματα*. ❷ επίσημο κείμενο με το οποίο κπ υπόσχεται να τηρήσει ορισμένες αρχές κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του: **~ *του Ιπποκράτη***: όρκος των αποφοίτων της Ιατρικής Σχολής. **ορκίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να δώσει όρκο: *Τον όρκισε να μην αποκαλύψει το μυστικό*. ❷ *παθ.* δίνω όρκο: *Αύριο ορκίζονται τα νέα μέλη του υπουργικού συμβουλίου. Το ~ στη μνήμη της μητέρας μου!* **ορκωμοσία** η: επίσημη τελετή κατά την οποία κπ δίνει καθιερωμένο όρκο.

ορμή η: ❶ πολύ γρήγορη και δυνατή κίνηση προς τα εμπρός: *Οι παίκτες έτρεξαν με ~ προς την μπάλα*. ❷ ένταση, σφοδρότητα: *Η ~ των κυμάτων αναποδογύρισε τη βάρκα*. ❸ (μτφ.) ενερ-

ορθολογικά → ορθολογικός
ορθολογικός
ορθολογισμός → ορθολογικός
ορθολογιστής → ορθολογικός
ορθολογιστικά → ορθολογικός
ορθολογιστικός → ορθολογικός
ορθολογίστρια → ορθολογικός
ορθός
ορθότητα → ορθός
όρθρος
ορθώνω → όρθιος
ορθώς → ορθός
οριακά → όριο
οριακός → όριο
ορίζοντας
οριζόντια → ορίζοντας
οριζόντιος → ορίζοντας
οριζοντιώνω → ορίζοντας
οριζοντίως → ορίζοντας
ορίζω
όριο
οριοθέτηση → οριοθετώ
οριοθετώ
ορισμένος → ορίζω
ορισμός → ορίζω
ορίστε → ορίζω
οριστικά → ορίζω
οριστική → ορίζω
οριστικοποιώ → -ποιώ
οριστικός → ορίζω
οριστικώς → ορίζω
ορκίζω → όρκος
όρκος
ορκωμοσία → όρκος
ορμή
όρμηξα → ορμώ
ορμητικά → ορμή
ορμητικός → ορμή

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·292

ορμόνη
ορμονικά → ορμόνη
ορμονικός → ορμόνη
ορμώ → ορμή
όρνιο
ορολογία
ορολογικός → ορολογία
οροπέδιο
ορός
όρος¹
όρος²
οροσειρά → όρος²
ορόσημο
οροφή
όροφος
όρυγμα → σχ. ορυκτό
ορυκτέλαιο → σχ. έλαιο
ορυκτό
ορυκτός → ορυκτό
όρυξη → σχ. ορυκτό
ορυχείο → ορυκτό
ορφανεύω → ορφανός
ορφάνια → ορφανός
ορφανός
ορφανοτροφείο → ορφανός
ορχήστρα
ορχηστρικός → ορχήστρα
όσιος

γητικότητα, ζωντάνια: *Χαίρεσαι την ~ των νέων σε σχέση με την παθητικότητα των μεγαλύτερων.* **ορμητικός -ή -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από ορμή: *Τον παρέσυραν τα ~ νερά του ποταμού.* **ορμητικά** (επίρρ.). **ορμώ & -άω** • αόρ. *όρμησα & όρμηξα*: ❶ (αμτβ.) κινούμαι με ορμή: *Μόλις άνοιξαν οι πόρτες, όρμησαν όλοι μέσα.* ❷ (μτβ.) **α.** κινούμαι με ορμή εναντίον κπ, για να του προκαλέσω βλάβη ή να τον χτυπήσω = ρίχνομαι: *Το σκυλί μού όρμηξε.* **β.** (μτφ.) μιλάω σε κπ με επιθετικό τρόπο: *Μόλις διαφώνησα, μου όρμησε με βρισιές.*

ορμόνη η: ΒΙΟΛ οργανική ουσία που παράγεται από ενδοκρινή αδένα του σώματος ή από ειδικό νευρικό κύτταρο, μεταφέρεται μέσω του αίματος στα διάφορα όργανα και ρυθμίζει τη λειτουργία τους. **ορμονικός -ή -ό**. **ορμονικά** (επίρρ.).

όρνιο το: ❶ μεγάλο αρπακτικό πτηνό. *Άφησαν τους νεκρούς άταφους, για να τους φάνε τα ~.* ❷ [μειωτ.] ανόητος, βλάκας.

> Από το ΑΕ *ὄρνεον* «αρπακτικό πουλί».

ορολογία η: το ειδικό λεξιλόγιο διαφόρων επιστημονικών, επαγγελματικών ή άλλων τομέων, καθώς και ο επιστημονικός κλάδος που το μελετά: *τεχνική ~.* **ορολογικός -ή -ό**.

οροπέδιο το: πεδινή έκταση που βρίσκεται πάνω σε βουνό.

ορός ο: ❶ ΒΙΟΛ κιτρινωπό υγρό που απομένει μετά την πήξη του αίματος. ❷ ΙΑΤΡ υγρό που λαμβάνεται από το αίμα ανθρώπων ή ζώων και περιέχει αντισώματα για τη θεραπεία ασθένειας: *αντιτετανικός ~.* ❸ ΙΑΤΡ διάλυμα αλάτων ή σακχάρων σε νερό, κυρίως για θεραπευτικούς σκοπούς.

όρος¹ ο: ❶ προϋπόθεση με δεσμευτικό χαρακτήρα: *Είναι απαράβατος ~ να είσαι πίσω τα μεσάνυχτα.* ❷ ό,τι καθορίζεται σε γραπτό κείμενο και λειτουργεί δεσμευτικά: *Οι ~ της συνθήκης Σένγκεν δεσμεύουν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.* ❸ *πληθ.* συνθήκες: *Έχουν αλλάξει οι ~ διαβίωσης στις μεγάλες πόλεις.* ❹ ΓΛΩΣΣ λέξη ή φράση με ειδικό περιεχόμενο, η οποία χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένο τομέα της επιστήμης, τέχνης κτλ.: *Ο ~ «μνήμη» χρησιμοποιείται στην ιατρική αλλά και στην πληροφορική.* ☞ **ορολογία**. ***εφ' όρου ζωής***: για όλη τη διάρκεια της ζωής.

όρος² το • *όρους, όρη, ορέων*: [επίσ.] βουνό. **ορεινός -ή -ό**: αυτός που αποτελείται από βουνά ή έχει σχέση με τα βουνά ≠ πεδινός: *~ κλίμα.* **ορεινά** τα: ορεινές περιοχές. **οροσειρά** η: σειρά από βουνά που αποτελούν ενιαίο σύνολο: *η ~ της Πίνδου.*

ορόσημο το: πολύ σημαντικό γεγονός = σταθμός: *Η εθνική αντίσταση αποτελεί ~ για τη σύγχρονη ελληνική ιστορία.*

οροφή η: ❶ επίπεδη εσωτερική επιφάνεια κτιρίου = ταβάνι: *Ένα εντυπωσιακό φωτιστικό κρεμόταν από την ~.* ❷ η πάνω επιφάνεια χώρου ή οχήματος: *η ~ του αυτοκινήτου.*

όροφος ο: ❶ καθένα από τα οριζόντια επίπεδα ενός οικοδομήματος: *Πωλείται διαμέρισμα πρώτου ορόφου.* ❷ καθένα από τα τμήματα ή επίπεδα μιας κατασκευής, που βρίσκονται το ένα επάνω στο άλλο: *τούρτα με πέντε ~.*

> Από το ΑΕ *ὄροφος* «στέγη» (< ΑΕ ρ. *ἐρέφω* «καλύπτω, σκεπάζω»). **Προσοχή** στην ορθογραφία! Όταν είναι β΄ συνθ., τρέπει το αρχικό ο- σε -ω-: *διώροφος, τριώροφος* κτλ.

ορυκτό το: φυσικό στερεό σώμα, με συγκεκριμένη χημική σύσταση, που βρίσκεται στην επιφάνεια της γης ή στο υπέδαφος: *Στη Μήλο παράγεται θειάφι και άλλα ~.* **ορυκτός -ή -ό**: αυτός που βγαίνει από τη γη: *~ πλούτος.* **ορυχείο** το: τόπος όπου συστηματικά εξάγονται από τη γη ένα ή περισσότερα ορυκτά: *στοές ~ χαλκού.*

> Από το ΑΕ *ὀρυκτός* < *ὀρύσσω* «σκάβω». Ετυμολογικά συγγενή είναι και τα: *ορυχείο, όρυξη, εξόρυξη, όρυγμα* κτλ.

ορφανός -ή -ό: αυτός που, λόγω θανάτου, έχει χάσει τον ένα ή και τους δύο γονείς του: *Έμεινε ~ από πατέρα.* **ορφανεύω**: (αμτβ.) ❶ μένω ορφανός. ❷ (μτφ.) στερούμαι αγαπημένο πρόσωπο: *Ορφάνεψε η ελληνική μουσική μετά τον θάνατο του Μ. Χατζιδάκι.* **ορφάνια** η. **ορφανοτροφείο** το: ίδρυμα το οποίο προσφέρει στέγη, τροφή και περίθαλψη σε ορφανά παιδιά.

ορχήστρα η: ❶ ομάδα μουσικών οργάνων και εκτελεστών που συμμετέχουν στην εκτέλεση μουσικών δημιουργιών: *συμφωνική ~.* ❷ ΙΣΤ κυκλικός χώρος αρχαίου θεάτρου μπροστά από τη σκηνή, στον οποίο στεκόταν ο χορός. **ορχηστρικός -ή -ό**.

όσιος -α & -ία -ο: ❶ αυτός που είναι ιερός, αφοσιωμένος στον Θεό. ❷ χαρακτηρισμός χριστιανού μοναχού, τη μνήμη του οποίου τιμά η Εκκλησία: *ο ~ Δαβίδ.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·293

οσμή η: [επίσ.] = μυρωδιά: *Από τον κάδο των σκουπιδιών βγαίνει μια δυσάρεστη ~.* **οσμίζομαι**: (μτβ.) ❶ μυρίζω = οσφραίνομαι: *Το κυνηγόσκυλο οσμίστηκε τον λαγό.* ❷ (μτφ.) αντιλαμβάνομαι κτ ύποπτο = μυρίζομαι: *Από κάτι μισόλογα οσμίστηκα ότι επρόκειτο περί σπείρας.*

όσος -η -ο (αντων. αναφ. αόρ.): ❶ δηλώνει ποσότητα, μέγεθος, πλήθος κτλ. ίσο με άλλο αντίστοιχο ή με το σύνολο αυτού, για το οποίο μιλάμε: *Ήρθαν τόσοι όσους περίμενα. Έχω όση υπομονή χρειάζεται. Όλοι όσοι θέλουν μπορούν να έρθουν.* ❷ αναφέρεται αόριστα σε ποσότητα, μέγεθος, πλήθος κτλ.: *Σε όσους κι αν μίλησα, κανείς δε με βοήθησε.* ☞ **οποιοσδήποτε** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **όσο**[1] & [επίσ.] **όσον** (επίρρ.): ❶ δηλώνει ποσότητα, μέγεθος, πλήθος κτλ. που προσδιορίζεται από τα συμφραζόμενα: *Πλήρωσε ~ ήθελε. Θα διαβάσω τόσο, ~ αντέχω.* ***όσο(ν) αφορά (σε)***: σε σχέση με: *~ θέματα πολιτικής θα πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί.* ***όσο όσο:*** σε πολύ χαμηλή τιμή: *Πουλάει το σπίτι του ~, γιατί έχει πολλά χρέη.* ❷ ***~ (και) να/και/κι αν***: (ως σύνδ.) εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός αντίθετο με αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση, για να δοθεί έμφαση στο ότι τίποτα δεν το αλλάζει: *~ και να φωνάξεις, εγώ θα κάνω αυτό που θέλω!* **όσο**[2] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός που διαρκεί τον ίδιο χρόνο με κπ άλλο: *~ ήταν υγιής, ζούσε μόνος του χωρίς βοήθεια. ~ να μαζευτούν όλοι, είχαμε ετοιμάσει το τραπέζι.* = ώσπου.

οσοσδήποτε οσηδήποτε οσοδήποτε (αντων. αναφ. αόρ.): αναφέρεται με έντονη αοριστία σε ποσότητα, μέγεθος, πλήθος κτλ.: *Οσεσδήποτε αντιδράσεις και να φέρει, εγώ θα κάνω ό,τι θέλω!* ☞ **οποιοσδήποτε** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

όσπριο το: ξηρός καρπός φυτών, όπως τα φασόλια, οι φακές, τα ρεβίθια κτλ., ο οποίος τρώγεται μαγειρεμένος.

οστό & [επίσ.] **οστούν** το: ΑΝΑΤ καθένα από τα σκληρά τμήματα του σκελετού των ανθρώπων και των σπονδυλωτών ζώων = [οικ.] κόκαλο: *μεταμόσχευση μυελού των ~.* **οστέινος -η -ο**.

όστρακο το: ❶ ΖΩΟΛ σκληρό περίβλημα ασπόνδυλων ζώων = κέλυφος: *παραλία γεμάτη ~ και κοχύλια.* ❷ ΙΣΤ κομμάτι από πήλινο αντικείμενο, κυρίως αγγείο.

όσφρηση η: μια από τις πέντε αισθήσεις, με την οποία αντιλαμβανόμαστε τις μυρωδιές: *Το λαγωνικό έχει δυνατή ~.* **οσφραίνομαι** (μτβ.).

όταν (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ τη χρονική στιγμή ή περίοδο που συμβαίνει κτ: *~ ήταν μικρός, ζούσε στο Παρίσι.* ❷ γεγονός που γίνεται την ίδια στιγμή με ή πριν από ή στη διάρκεια άλλου γεγονότος: *Μιλούσανε ~ μπήκα. ~ έμαθα τι έγινε, σε πήρα αμέσως τηλέφωνο.* = μόλις. *~ τρώνε, δε μιλάνε.* = όσο. ❸ γεγονός που επαναλαμβάνεται κάθε φορά που συμβαίνει κτ άλλο = όποτε: *~ βρέχει, το υπόγειο πλημμυρίζει.* ❹ γεγονός που μόλις συμβεί θα ακολουθήσει αυτό που εκφράζει η κύρια πρόταση = όποτε: *~ αποφασίσεις, να μου το πεις!*

ότι (σύνδ.): (με ρ., ουσ. και επίθ. συγκεκριμένης σημ.) εισάγει πρόταση που δηλώνει κρίση, άποψη, διαπίστωση = πως: *Είπε ~ θα βρέξει αύριο. Έχει τη βεβαιότητα ~ θα κερδίσει τον αγώνα. Είμαι σίγουρος ~ μόλις έφυγε.* ☞ σχ. **ό,τι**.

ό,τι[1] (αντων. αναφ. αόρ.) • μόνο ον. & αιτ.: αναφέρεται αόριστα και γενικά σε κτ: *~ κι αν πεις, εγώ θα κάνω αυτό που θέλω. Έβαλε ~ ρούχα βρήκε μπροστά του. Σας εύχομαι ~ καλύτερο στη νέα σας ζωή.* ☞ **οποιοσδήποτε** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **ό,τι**[2] (σύνδ.): (με τονισμό) εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός που συμβαίνει ακριβώς την ίδια ώρα με κτ άλλο: *~ λέγαμε για τον Χρήστο, να τον και χτυπά την πόρτα. Ίσα που με πρόλαβες: ~ έφευγα.*

> Το *ό,τι* προέρχεται από την ΑΕ αντων. *ὅστις ἥτις ὅ,τι*. **Προσοχή** στην ορθογραφία: η αόρ. αντων. *ό,τι* γράφεται με κόμμα, για να μη συγχέεται με τον ειδικό σύνδ. *ότι*, ενώ το σύνθετο *οτιδήποτε* γράφεται χωρίς κόμμα, αφού δε συγχέεται με άλλη λέξη.

οτιδήποτε (αντων. αναφ. αόρ.) • μόνο ον. & αιτ.: αναφέρεται με έντονη αοριστία σε κτ: *~ κι αν έχει συμβεί, δεν μπορείς να μη μας μιλάς. ~ πρόβλημα του βάλεις, το λύνει.* ☞ **ό,τι** & **οποιοσδήποτε** & **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

ουδέ (σύνδ.): [λαϊκ., σπάν.] ούτε.

ουδέποτε (επίρρ.): ούτε μία φορά = ποτέ: *~ παραδέχεται τα λάθη του!*

ουδέτερος -η & [επίσ.] **-έρα -ο**: ❶ αυτός που δεν παίρνει το μέρος ούτε της μιας πλευράς ούτε της άλλης: *Στη διαμάχη κράτησε ~ στάση.* ❷ (για κράτος) αυτό που επίσημα δε συμμετέχει στον πόλεμο ή σε στρατιωτικούς συνασπισμούς. ❸ αυτός που δεν έχει κπ έντονο ή ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: *~ χρώμα.* **ουδέτερα**

οσμή
οσμίζομαι → οσμή
όσο → όσος
όσον → όσος
όσος
οσοσδήποτε
όσπριο
οστέινος → οστό
οστό
οστούν → οστό
όστρακο
οσφραίνομαι → όσφρηση
όσφρηση
όταν
ότι
ό,τι[1]
ό,τι[2] → ό,τι[1]
οτιδήποτε
ουδέ
ουδείς → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
ουδέποτε
ουδέτερα → ουδέτερος
ουδέτερο → ουδέτερος
ουδετεροποιώ → -ποιώ
ουδέτερος
ουδετερότητα → ουδέτερος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·294

ουλή
ουρά
ουράνιο
ουράνιος → ουρανός
ουρανίσκος
ουρανός
ουρλιάζω
ουρλιαχτό → ουρλιάζω
ουσία
ουσιαστικά → ουσία
ουσιαστικό
ουσιαστικός → ουσία
ουσιώδης → ουσία
ούτε
ουτοπία
ουτοπικά → ουτοπία
ουτοπικός → ουτοπία
ουτοπιστής → ουτοπία
ουτοπίστρια → ουτοπία
ούτως
οφειλέτης → οφείλω
οφειλέτρια → οφείλω
οφειλή → οφείλω
οφείλω
όφελος
οφθαλμιατρείο → οφθαλμός
οφθαλμιατρικός → οφθαλμός
οφθαλμίατρος → οφθαλμός
οφθαλμός

(επίρρ.). **ουδέτερο** το: ΓΛΩΣΣ όνομα ουδετέρου γένους. **ουδετερότητα** η: το να παραμένει κπ ουδέτερος.

Από τα *οὐδέ* + *ἕτερος*, δηλ. αυτός που δεν είναι τίποτε από τα δύο, ούτε το ένα ούτε το άλλο. Συνεπώς, το ουδέτερο γένος στη γραμματική είναι αυτό που δεν είναι ούτε αρσενικό ούτε θηλυκό.

ουλή η: σημάδι στο δέρμα από παλιά πληγή: *Είχε μια ~ από σφαίρα στον δεξιό ώμο.*

ουρά η: ❶ προέκταση της σπονδυλικής στήλης θηλαστικών ή απόληξη στο σώμα ζώων πέρα από το κύριο σώμα, συνήθως ευκίνητη: *η ~ του σκύλου/του ψαριού.* ❷ (μτφ.) το τελευταίο τμήμα πράγματος ή σειράς προσώπων: *η ~ του αεροπλάνου. Ακολουθήσαμε την ~ της πορείας.* ❸ σειρά από πρόσωπα ή πράγματα που περιμένουν: *Περιμένω στην ~ του ταμείου. ~ αυτοκινήτων παρατηρείται στα διόδια.*

ουράνιο το: ΧΗΜ ραδιενεργό και τοξικό χημικό στοιχείο που χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη σε πυρηνικούς αντιδραστήρες, καθώς και για την κατασκευή πυρηνικών όπλων.

ουρανίσκος ο: το επάνω εσωτερικό τοίχωμα του στόματος.

Από το ελνστ. *οὐρανίσκος* υποκορ. του ΑΕ *οὐρανός*.

ουρανός ο: ❶ ο ημισφαιρικός θόλος που από τη γη φαίνεται να σχηματίζεται στην ατμόσφαιρα και να φτάνει ως τον ορίζοντα: *~ γεμάτος αστέρια.* ❷ *συνήθ. πληθ.* ΕΚΚΛ η κατοικία του Θεού και άλλων ανώτερων δυνάμεων: *η Βασιλεία των ~.* ❸ (μτφ.) οροφή κατασκευής, που μοιάζει με θόλο: *ο ~ του αυτοκινήτου.* **ουράνιος -α -ο**.

ουρλιάζω: (αμτβ.) ❶ (για ζώο) βγάζω άγρια και διαπεραστική κραυγή: *Μακριά ~ ένα σκυλί.* ❷ (για πρόσ.) βγάζω έντονη κραυγή που μοιάζει με ουρλιαχτό άγριου ζώου: *Ούρλιαζε από τους πόνους.* ❸ (μτφ.) κάνω θόρυβο που μοιάζει με ουρλιαχτό ζώου: *Ούρλιαζαν οι σειρήνες των περιπολικών.* **ουρλιαχτό** το.

ουσία η: ❶ υλικό στοιχείο: *καρκινογόνες ~.* ❷ (μτφ.) τα βασικά στοιχεία μιας έννοιας ή ενός πράγματος, αυτό που έχει σημασία: *Άσε τις αναλύσεις και πες μας την ~ της απόφασης!* **ουσιαστικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στα κυριότερα στοιχεία μιας έννοιας ή ενός πράγματος = αληθινός, σημαντικός: *~ διάλογος.* **ουσιαστικά** (επίρρ.): ❶ με ουσιαστικό τρόπο ≠ επιπόλαια, επιφανειακά: *Πρέπει να εξετάσουμε το πρόβλημα ~.* ❷ στην πραγματικότητα: *Μπορεί να υποστηρίζει άλλο κόμμα, ~ όμως συμφωνεί με τις κυβερνητικές επιλογές.* **ουσιώδης -ης -ες**: αυτός που έχει ουσία = σημαντικός ≠ επουσιώδης. ☞ σχ. **αγενής**.

ουσιαστικό το: ΓΛΩΣΣ μέρος του λόγου που δηλώνει πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή αφηρημένη έννοια.

ούτε (σύνδ.): = μήτε ❶ συνδέει αρνητικές λέξεις, φράσεις ή προτάσεις: *Δεν ήθελε να φάει ~ να κοιμηθεί.* ❷ χρησιμοποιείται για να αρνηθούμε κτ με έμφαση: *~ να το συζητάς: αποκλείεται! ~ (που) το θυμήθηκα ότι είχες τη γιορτή σου! ~ για ένα λεπτό δε με αφήνει ήσυχη!* ☞ σχ. **μήτε**.

ουτοπία η: ιδέα, θεωρία ή στόχος που είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί: *Είναι ~ να πιστεύεις ότι θα καταργηθούν τα πυρηνικά.* **ουτοπικός -ή -ό**. **ουτοπικά** (επίρρ.). **ουτοπιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που πιστεύει σε ουτοπία ≠ ρεαλιστής.

Από το αγγλ. *utopia*, που προέρχεται από τον ομώνυμο τίτλο βιβλίου του Thomas More (< λατ. *utopia*, που σχηματίστηκε από το ΑΕ *οὐ* + *τόπος*).

ούτως (επίρρ.): έτσι, στις εκφρ. **~ *ώστε***: έτσι ώστε, για να: *Αγόρασα αρκετά βιβλία, ~ να τα κάνω δώρα.* **~ *ή άλλως***: έτσι κι αλλιώς: *Δε με νοιάζει που δε μου μιλάει, ~ τον αντιπαθώ!*

οφείλω -ομαι: (μτβ.) ❶ πρέπει να δώσω σε κπ κτ = χρωστώ: *~ στην Τράπεζα χίλια ευρώ.* ❷ έχω υποχρέωση να κάνω κτ: *Μου ~ μια εξήγηση για την απουσία σου.* ❸ *παθ.* έχω την αιτία μου, συμβαίνω εξαιτίας κπ γεγονότος: *Η αποτυχία των μαθητών οφείλεται στη δυσκολία των θεμάτων.* **οφειλή** η: ❶ το (οικονομικό) χρέος: *Οι ~ της επιχείρησης προς τις τράπεζες ανέρχονται σε πολλά εκατομμύρια ευρώ.* ❷ ηθική υποχρέωση προς κπ που μας έχει βοηθήσει, εξυπηρετήσει κτλ.: *Είναι τεράστια η ~ μου σε όσους μου συμπαραστάθηκαν.* **οφειλέτης** ο, **-έτρια** η: πρόσωπο που χρωστά σε κπ, ιδ. χρήματα ≠ πιστωτής.

όφελος το • *οφέλους, οφέλη, οφελών*: [επίσ.] οτιδήποτε ωφελεί κπ ηθικά ή υλικά = ωφέλεια, κέρδος ≠ βλάβη, ζημιά: *Κανένα χρηματικό ~ δεν είχε από την αγοραπωλησία.*

οφθαλμός ο: ΑΝΑΤ μάτι. **οφθαλμίατρος** ο, η: γιατρός ειδικευμένος στη διάγνωση και θερα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·295

πεία των παθήσεων των ματιών. **οφθαλμιατρείο** το. **οφθαλμιατρικός -ή -ό**.

οχετός ο: ❶ υπόγειος αγωγός που μεταφέρει βρόμικα νερά = υπόνομος. ❷ (μτφ.) χαρακτηρισμός για βρομόλογα και βρισιές: *Από το στόμα του βγήκε ~ από βρισιές.* σχ. **διοχετεύω**.

όχημα το: ❶ [επίσ.] μηχανική κατασκευή με τροχούς, που χρησιμοποιείται ως μεταφορικό μέσο: *πυροσβεστικό ~*. ❷ (μτφ.) ο τρόπος ή το μέσο που χρησιμοποιούμε για να πετύχουμε κτ: *Εξελίχθηκε με ~ τις γνωριμίες του.*

> Από το ΑΕ *ὄχημα* «κάρο», που το έσερναν κυρίως μουλάρια.

όχθη η: ζώνη ξηράς που βρίσκεται δεξιά και αριστερά ενός ποταμού ή γύρω από μια λίμνη: *Καθόταν στην ~ και ψάρευε.*

όχι (επίρρ.): ≠ ναι ❶ για αρνητική απάντηση, διαφωνία, αποτροπή κτλ. σε ερώτηση, αίτηση, παράκληση κτλ.: *Θέλεις να έρθεις; ~, (δε θέλω). ~, να μη βγεις έξω!* ❷ για άρνηση αυτού που ακολουθεί: *Ήρθαν από το σπίτι και ~ από τον κήπο. Πρόκειται για ζητήματα ~ επείγοντα.* ❸ σε σύνδεση προτ. που εκφράζουν κτ αντίθετο, διαφορετικό ή άρνηση η μία της προηγούμενης: *Είτε θέλει είτε ~, εγώ θα πάω. ~ μόνο θα φύγει, αλλά θα φύγει αμέσως! ~ πως δε με ρώτησε, εγώ δεν ήθελα να πάω!* **όχι** το: • άκλ. αρνητική απάντηση, απόκριση: *Το ~ σου με πίκρανε.*

οχιά η: ❶ δηλητηριώδες φίδι. ❷ (μτφ.) πρόσωπο ύπουλο και μοχθηρό: *Πρόσεχε αυτή την ~ τη συνάδερφό σου, μπορεί να σου κάνει κακό!*

όχλος ο: ❶ άτακτο και ανεξέλεγκτο πλήθος: *Ο εξοργισμένος ~ ζητούσε την παραίτηση του υπουργού.* ❷ κατώτερα κοινωνικά στρώματα: *Οι ευγενείς δε συναναστρέφονταν με τον ~.*

οχυρό το: κατάλληλα ενισχυμένη τοποθεσία με σκοπό την άμυνα σε εχθρική επίθεση. **οχυρός -ή -ό**: αυτός που είναι σε ασφαλές μέρος και δεν μπορεί να τον καταλάβει εύκολα ο επιτιθέμενος: *Η Μάνη είχε ~ θέση.* **οχυρώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ενισχύω την αμυντική ικανότητα τόπου με την κατασκευή κατάλληλων έργων για την απόκρουση εχθρικής επίθεσης: *Ο Κωνσταντίνος οχύρωσε την πόλη με ισχυρά τείχη.* ❷ παθ. **α.** κατασκευάζω οχύρωση για αντίσταση στον εχθρό: *Ο Μακρυγιάννης οχυρώθηκε στους Μύλους και περίμενε τον Ιμπραήμ.* **β.** (μτφ.) χρησιμοποιώ κτ ως επιχείρημα, καταφεύγω σε κτ: *Για να κρύψει την αμηχανία της, οχυρώθηκε πίσω από ένα παγωμένο χαμόγελο.* **οχύρωση** η. **οχυρωματικός -ή -ό**. **οχυρωματικά** (επίρρ.).

όψη η: ❶ εξωτερική επιφάνεια αντικειμένου: *Βάψαμε την μπροστινή ~ της πολυκατοικίας.* ❷ εξωτερική εμφάνιση ή έκφραση προσώπου: *Το πρόσωπό της είχε μια θλιμμένη ~.* ❸ (μτφ.) οπτική γωνία = πλευρά: *Δες τα πράγματα από τη θετική τους ~.*

όψιμος -η -ο ≠ πρώιμος: ❶ αυτός που ωρίμασε αργά: *~ φρούτο.* ❷ αυτός που γίνεται καθυστερημένα: *Τέλη Απριλίου έπιασε ένα ~ κρύο.* **όψιμα** (επίρρ.).

οχετός
όχημα
όχθη
όχι
οχιά
όχλος
οχυρό
οχυρός → οχυρό
οχυρωματικά → οχυρό
οχυρωματικός → οχυρό
οχυρώνω → οχυρό
οχύρωση → οχυρό
όψη
όψιμα → όψιμος
όψιμος

Π

Παγετός ο: πολύ χαμηλή θερμοκρασία, εξαιτίας της οποίας παγώνουν τα νερά = παγωνιά.

παγετώνας ο: πολύ μεγάλοι όγκοι πάγου σε περιοχές με μεγάλο υψόμετρο ή στους πόλους της γης.

παγίδα η: ❶ κατασκευή με την οποία πιάνουμε ζώο ή άνθρωπο: *~ για ποντίκια.* = φάκα. *~ για πουλιά/μύγες.* ❷ (μτφ.) τέχνασμα για εξαπάτηση κπ: *Πέσαμε στην ~ του και μας κατάφερε να του πληρώσουμε τα έξοδα.* ❸ οποιοδήποτε φυσικό εμπόδιο μπορεί να αποδειχθεί επικίνδυνο: *Η διαδρομή είναι δύσκολη και γεμάτη ~, να προσέχετε!* **παγιδεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αποκλείω ζώο ή άνθρωπο σε περιορισμένο χώρο, ώστε να μπορώ να το(ν) πιάσω: *Τον παγίδεψε η αστυνομία στο σπίτι φίλου του.* ❷ βάζω παγίδα: *Παγίδεψαν όλα τα πιθανά σημεία διέλευσης.* ❸ με τέχνασμα κάνω κπ να ενεργήσει όπως θέλω: *Την παγίδεψα και μου έδωσε την άδεια να πάω στο πάρτι!* ❹ βάζω εκρηκτικό μηχανισμό σε κπ αντικείμενο: *Τσάντα παγιδευμένη με εκρηκτικά.* **παγίδευση** η.

παγ- → παν-
πάγ- → παν-
παγάκι → πάγος
παγερά → πάγος
παγερός → πάγος
παγετός
παγετώνας
πάγια → πάγιος
παγίδα
παγίδευση → παγίδα
παγιδεύω → παγίδα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·296

πάγιο → πάγιος
πάγιος
παγιώνω → πάγιος
παγίως → πάγιος
παγκάκι → πάγκος
πάγκος
παγκόσμια → παγκόσμιος
παγκοσμιοποίηση
παγκόσμιος
παγκόσμιος → παν-
παγκοσμίως → παγκόσμιος
πάγκρεας
παγκρήτιος → παν-
παγόβουνο
πάγος
πάγωμα → πάγος
παγωμάρα → πάγος
παγωνιά → πάγος
παγώνω → πάγος
παζάρεμα → παζάρι
παζαρεύω → παζάρι
παζάρι
παθαίνω
πάθημα → παθαίνω
πάθηση → παθαίνω
παθητικά → παθητικός
παθητικό → παθητικός
παθητικός
παθητικότητα → παθητικός
παθιάζω → πάθος

πάγιος -α -ο: αυτός που είναι σταθερός και δε μεταβάλλεται: ~ *τακτική / πολιτική / εξοπλισμός*. **πάγια** & **παγίως** (επίρρ.). **πάγιο** το: χρηματικό ποσό που καταβάλλεται μαζί με λογαριασμό, ανεξάρτητα από την κατανάλωση: ~ *ΟΤΕ/νερού*. **παγιώνω -ομαι**.

πάγκος ο: ❶ μακρόστενο τραπέζι για χειρωνακτικές κυρίως εργασίες: ~ *ξυλουργού*. ❷ μακρόστενη κατασκευή πάνω στην οποία τοποθετούν το εμπόρευμά τους οι μικροπωλητές ή οι πλανόδιοι πωλητές: ~ *εφημεριδοπώλη/μανάβη*. ❸ μακρόστενο κάθισμα, συνήθως χωρίς πλάτη, για πολλούς ανθρώπους. **παγκάκι** το: πάγκος (σημ. 3) σε πλατείες, πάρκα κτλ.

παγκοσμιοποίηση η: διαδικασία που οδηγεί στην ενοποίηση της παγκόσμιας αγοράς και στη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινότητας με κοινούς οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς στόχους.

παγκόσμιος -α -ο: ❶ αυτός που σχετίζεται με όλο τον κόσμο, όλες τις χώρες και όλους τους ανθρώπους: *Η αντιμετώπιση του υποσιτισμού είναι ~ ανάγκη*. = οικουμενικός. ~ *γεωγραφία/ιστορία/πόλεμος/ρεκόρ*. ❷ ΑΣΤΡΟΝ αυτός που σχετίζεται με τον κόσμο, το σύμπαν: *Οι κινήσεις των πλανητών εξηγούνται με βάση τον νόμο της ~ έλξης*. **παγκόσμια** & **παγκοσμίως** (επίρρ.).

πάγκρεας το • *παγκρέατος*: ΑΝΑΤ αδένας πίσω από το στομάχι, υπεύθυνος για τη ρύθμιση του σακχάρου στο αίμα.

παγόβουνο το: ❶ πολύ μεγάλος όγκος πάγου που έχει αποκολληθεί από τους παγετώνες και πλέει στη θάλασσα. ***η κορυφή του ~***: (μτφ.) σοβαρή ή δυσάρεστη κατάσταση που αποτελεί το ορατό μέρος προβλήματος, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου παραμένει κρυμμένο: *Οι άθλιες συνθήκες κράτησης δεν είναι παρά ~ στο θέμα της καταπάτησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων*. ❷ (μτφ.) άνθρωπος που συγκινείται δύσκολα = ψυχρός.

πάγος ο: ❶ στερεά μορφή του νερού, που οφείλεται σε πολύ χαμηλή θερμοκρασία: *Οι βρεγμένοι δρόμοι έπιασαν ~ από το κρύο*. ***σπάω τον ~***: (μτφ.) βοηθάω να δημιουργηθεί κλίμα οικειότητας μεταξύ ατόμων. ❷ (μτφ.) υπερβολικά κρύος: ~ *είναι τα πόδια της τον χειμώνα!* ❸ μικρό κομμάτι πάγου που βάζουμε σε ποτά = παγάκι: *βότκα με ~*. **παγάκι** το. **παγώνω**: ❶ **α.** (αμτβ.) γίνομαι πάγος ή πολύ κρύος σαν πάγος: *Το νερό/δωμάτιο πάγωσε*. **β.** (μτβ.) κάνω τη θερμοκρασία ανθρώπου ή πράγματος να πέσει: *Κλείσε το παράθυρο, πάγωσες το σπίτι!* ❷ **α.** (αμτβ.) νιώθω φόβο: *Τον είδα και πάγωσα!* **β.** (μτφ., μτβ.) προκαλώ φόβο ή, γενικά, δυσάρεστο συναίσθημα. ❸ **α.** (αμτβ.) μένω σταθερός και αμετάβλητος: *Πάγωσαν τα επιτόκια*. **β.** (μτβ.) κρατώ κτ σταθερό ή το σταματώ: *Η εταιρεία ~ τις προσλήψεις*. **πάγωμα** το. **παγωμάρα** η: δυσάρεστη και αμήχανη ατμόσφαιρα μεταξύ ανθρώπων: *Έπεσε ~ στο άκουσμα του νέου*. **παγωνιά** η: πολύ χαμηλή θερμοκρασία. **παγερός -ή -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από ψυχρότητα = ψυχρός: ~ *βλέμμα*. **παγερά** (επίρρ.).

παζάρι το: ❶ τόπος όπου συγκεντρώνονται κυρίως μικροπωλητές, έμποροι και παραγωγοί, για να πουλήσουν τα προϊόντα τους: ~ *ζώων*. ❷ *συνήθ. πληθ.* διαπραγματεύσεις για να μειώσω την τιμή αγαθού που θέλω να αγοράσω = παζάρεμα: *Κάνω ~/παζάρια*. **παζαρεύω -ομαι**: (μτβ.) διαπραγματεύομαι με κπ με σκοπό να αγοράσω κτ σε χαμηλότερη τιμή ή με καλύτερους όρους: *Παζάρεψε ένα χαλί και το πήρε στη μισή τιμή*. **παζάρεμα** το.

Από το τουρκ. *pazar* «αγορά».

παθαίνω • αόρ. *έπαθα*: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) μου συμβαίνει κτ δυσάρεστο, απροσδόκητο, κακό: ~ *ατύχημα/ζημιά/ανεμοβλογιά/δηλητηρίαση. Τι έπαθαν τα φρούτα, χάλασαν; Θα πάθουν τα αυτιά σου, αν ακούς τόσο δυνατά τη μουσική!* **πάθηση** η: χρόνια συνήθως ασθένεια. **πάθημα** το: κτ δυσάρεστο που παθαίνει κπ: *Το ~ να σου γίνει μάθημα!* **παθών** ο, **παθούσα** η: ΝΟΜ πρόσωπο που έπαθε κτ κακό εξαιτίας ενέργειας άλλου = θύμα: *Το δικαστήριο έδωσε αποζημίωση στον παθόντα ύψους 30.000 ευρώ*.

παθητικός -ή -ό: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενεργητικότητας ή αδυναμία αντίδρασης ≠ ενεργητικός: ~ *ακροατής. Κρατά ~ στάση και δεν αντιμιλά ποτέ*. ❷ αυτός που υφίσταται ενέργεια άλλου χωρίς να συμμετέχει: ~ *καπνιστής*. ❸ ΓΛΩΣΣ αυτός που παθαίνει, δέχεται ενέργεια από άλλον: ~ *φωνή/διάθεση*. **παθητικά** (επίρρ.). **παθητικό** το: ❶ ΟΙΚΟΝ σύνολο οικονομικών χρεών ή υποχρεώσεων επιχείρησης = έλλειμμα ≠ ενεργητικό. ❷ (μτφ.) σύνολο αρνητικών στοιχείων σε αποτίμηση κατάστασης, προσώπου κτλ.: *Έχει στο ~ του τρεις αποτυχημένες προσπάθειες*. **παθητικότητα** η.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·297

παθολογία η: ❶ κλάδος της ιατρικής που ασχολείται με τις παθήσεις του σώματος, καθώς και το αντίστοιχο μάθημα που διδάσκεται στην Ιατρική Σχολή. ❷ τα συμπτώματα και η εξέλιξη ασθένειας: *η ~ του καρκίνου.* **παθολόγος** ο, η. **παθολογικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την παθολογία ή τον παθολόγο. ❷ (μτφ.) υπερβολικός σε σημείο νοσηρότητας: *~ αγάπη/έρωτας.* **παθολογικά** (επίρρ.).

πάθος το: ❶ έντονη συναισθηματική κατάσταση που δύσκολα ελέγχουμε: *Τον κυρίευσε το ~ της ζήλιας/εκδίκησης.* ❷ έντονη έλξη από κτ, συχνά σε σημείο εξάρτησης: *το ~ των χαρτιών/των ναρκωτικών/του ποτού. Έχει ~ με το μπάσκετ.* ❸ *πληθ.* ό,τι δυσάρεστο ή κακό παθαίνουμε: *τα Πάθη του Χριστού.* ❹ ΓΛΩΣΣ *πληθ.* μεταβολές που παθαίνουν οι φθόγγοι: *τα πάθη των φωνηέντων.* **παθιάζω -ομαι**: (μτβ.) *συνήθ. παθ.* κάνω κπ να ενεργεί με πάθος ή προκαλώ πάθος σε κπ: *Με ~ η μουσική. Είναι παθιασμένος με τη δουλειά του.*

παιδαγωγός ο, η: επιστήμονας που ασχολείται με την εκπαίδευση: *Ο δάσκαλος, ο νηπιαγωγός, ο καθηγητής είναι παιδαγωγοί.* **παιδαγωγικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την αγωγή των παιδιών. **παιδαγωγικά** (επίρρ.). **παιδαγωγική** η & **παιδαγωγικά** τα: η επιστήμη που ασχολείται με την εκπαίδευση ως θεσμό και με τη διδασκαλία.

Από τα ΑΕ *παῖς (-δός)* + *ἄγω* «οδηγώ».

παιδαριώδης -ης -ες: [μειωτ.] αυτός που είναι πολύ απλοϊκός ή δεν έχει σοβαρότητα, που θα ταίριαζε σε παιδί: *~ επιχείρημα/άποψη/δικαιολογία.* σχ. **αγενής**. **παιδαριωδώς** (επίρρ.).

παιδεία η: ❶ σύνολο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ως θεσμός: *Η ~ της χώρας βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση.* ❷ πνευματική καλλιέργεια, αγωγή: *Η έλλειψη σεβασμού στο περιβάλλον δείχνει έλλειψη ~.*

παιδεύω -ομαι: (μτβ.) υποβάλλω κπ σε ταλαιπωρίες: *Με ~ πολύ αυτό το παιδί για να διαβάσει! Παιδεύτηκα πολύ για να μεταφέρω τα βαριά έπιπλα.* **παίδεμα** το.

παιδί το: ❶ πρόσωπο που βρίσκεται μετά τη βρεφική και πριν από την εφηβική ηλικία. ❷ γιος ή κόρη κπ = [επίσ.] τέκνο: *Πόσα ~ έχετε;* ❸ νεαρός υπάλληλος γραφείου ή καταστήματος για τις βοηθητικές εργασίες: *Φώναξε το ~ να κάνει τις φωτοτυπίες.* ❹ (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για **α.** άνθρωπο καλόκαρδο και αυθόρμητο: *Είναι ένα μεγάλο ~.* **β.** [μειωτ.] άνθρωπο ανώριμο ή αφελή: *Μη γίνεσαι ~ τώρα!* ❺ ως οικεία προσφώνηση μεταξύ φίλων: *Παιδιά, πάμε σινεμά;* **παιδικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει σε παιδί: *~ συμπεριφορά.* **παιδικότητα** η. **παιδιάστικος -η -ο**: αυτός που ταιριάζει σε παιδί: *~ καμώματα.* **παιδιάστικα** (επίρρ.).

παίζω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ ασχολούμαι, μόνος μου ή με άλλους, με κπ δραστηριότητα για ψυχαγωγία: *Τα παιδιά ~ μπάλα/κρυφτό/μπάσκετ/σκάκι/χαρτιά.* ❷ (σε ομαδικό παιχνίδι) ενεργώ όταν έρχεται η σειρά μου: *Δεν ~ τώρα, αλλά στον επόμενο γύρο.* ❸ (σε παιχνίδι ή άθλημα) έχω καλή απόδοση: *Παίζει καλό τένις.* ❹ χειρίζομαι μουσικό όργανο: *~ πιάνο/κιθάρα.* ❺ ερμηνεύω μουσικό έργο ή ρόλο σε θεατρικό κτλ. έργο: *~ κλασική μουσική/την Ιφιγένεια/Αριστοφάνη.* **~ θέατρο**: συμπεριφέρομαι υποκριτικά. ***~ κτ στα δάχτυλά μου***: το γνωρίζω πολύ καλά. ***τα ~ όλα για όλα***: ριψοκινδυνεύω. **παίξιμο** το: το να παίζει κπ ή ο τρόπος που παίζει: *Δε μου αρέσει το παίξιμό του.* **παίκτης** & **-χτης** ο, **παίκτρια** & **-χτρια** η. **παιχνίδι** & [παρωχ.] **παιγνίδι** το: ❶ αντικείμενο ή δραστηριότητα για ψυχαγωγία: *Μάζεψε τις κούκλες σου και όλα τα άλλα παιχνίδια! Το αγαπημένο μου ~ είναι το ποδόσφαιρο.* ❷ αθλητικός αγώνας: *Ο αμυντικός δε θα παίξει στο σημερινό ~ λόγω τραυματισμού.* ❸ (μτφ.) οτιδήποτε φαίνεται πολύ εύκολο: *~ μου φάνηκαν αυτές οι ασκήσεις.* ❹ (μτφ.) κτ που μας ξεγελά: *Νόμισα ότι σε είδα, αλλά τελικά τα μάτια μου μού έπαιξαν ~!* ***παίζω άσχημο/βρόμικο ~***: εξαπατώ κπ.

Η λ. *παιχνίδι* προέρχεται από το μσν. *παιγνίδι* < *παιγνίδιον*, υποκορ. του ΑΕ *παίγν(ιον)*. Η λ. *παίγνιο* χρησιμοποιείται σήμερα μόνο σε στερεότυπες εκφρ. ή σε σύνθετα (*χαρτοπαίγνιο*).

παινεύω -ομαι • αόρ. *παίνεσα* & *παίνεψα*, παθ. αόρ. *παινεύτηκα*, μτχ. *παινεμένος*: (μτβ.) ❶ κάνω θετικά σχόλια για κπ = επαινώ: *~ τα παιδιά της.* ❷ *παθ.* λέω καλά λόγια για τον εαυτό μου = καυχιέμαι: *Παινεύεται ότι είναι εργατική.* **παίνεμα** το.

παίρνω -ομαι • αόρ. *πήρα*, παθ. αόρ. *πάρθηκα*, μτχ. *παρμένος*: ≠ δίνω (μτβ.) ❶ πιάνω κπ ή κτ με τα χέρια μου και το μετακινώ προς εμένα: *~ το παλτό μου και φεύγω.* ❷ κάνω κτ δι-

παθολογία
παθολογικά → παθολογία
παθολογικός → παθολογία
παθολόγος → παθολογία
πάθος
παθούσα → παθαίνω
παθών → παθαίνω
παιγνίδι → παίζω
παίγνιο → σχ. παίζω
παιδαγωγικά → παιδαγωγός
παιδαγωγική → παιδαγωγός
παιδαγωγικός → παιδαγωγός
παιδαγωγός
παιδαριώδης
παιδαριωδώς → παιδαριώδης
παιδεία
παίδεμα → παιδεύω
παιδεύω
παιδί
παιδιάστικα → παιδί
παιδιάστικος → παιδί
παιδικός → παιδί
παιδικότητα → παιδί
παίζω
παίκτης → παίζω
παίκτρια → παίζω
παίνεμα → παινεύω
παινεύω
παίξιμο → παίζω
παίρνω
παιχνίδι → παίζω
παίχτης → παίζω
παίχτρια → παίζω
παλ- → παν-
πάλ- → παν-

παλαβά → παλαβός
*παλαβομάρα → παλαβωμάρα
παλαβός
παλάβωμα → παλαβός
παλαβωμάρα → παλαβός
παλαβώνω → παλαβός
παλαιά → παλαιός
παλαιός
παλαιότητα → παλαιός
παλαιστής → πάλη
παλαίστρα → πάλη
παλαίστρια → πάλη
παλαιώνω → παλαιός
παλαίωση → παλαιός
παλάμη
παλεύω → πάλη
πάλη
πάλι
παλιά → παλιός
παλικαράς → παλικάρι
παλικάρι
παλικαρίσια → παλικάρι
παλικαρίσιος → παλικάρι
παλικαρισμός → παλικάρι
παλικαροσύνη → παλικάρι
παλινδρόμηση
παλινδρομικά → παλινδρόμηση
παλινδρομικός → παλινδρόμηση
παλινδρομώ → παλινδρόμηση
παλιννόστηση → παλιννοστώ
παλιννοστούντες → παλιννοστώ
παλιννοστώ
παλιός
παλίρροια
παλιώνω → παλιός
παλλαϊκός → παν-
*παλληκάρι → παλικάρι
πάλλω → παλμός
παλμικά → παλμός
παλμικός → παλμός
παλμός

κό μου πληρώνοντας αντίτιμο ή μου δίνουν κτ: *Στις εκπτώσεις πήρα δυο φούστες.* = αγοράζω. ~ *πτυχίο/έπαινο/προαγωγή.* ❸ φτάνει σε μένα κτ που μου έχουν στείλει = παραλαμβάνω, λαμβάνω, δέχομαι ≠ στέλνω: ~ *γράμμα.* ❹ αφαιρώ κτ από κπ ≠ δίνω: *Του πήραν την τσάντα.* = κλέβω, αρπάζω. ❺ βγάζω κτ από τη θέση του ≠ αφήνω: *Πήρε το βιβλίο από το ράφι.* ❻ δίνω κτ ως δώρο σε κπ = δωρίζω, χαρίζω: *Μου πήρε ένα καταπληκτικό βιβλίο.* ❼ μεταφέρω κπ ή κτ μαζί μου ≠ αφήνω: ~ *και τα παιδιά της στο σούπερ μάρκετ.* ❽ (για τρόφιμα, ποτά, φάρμακα κτλ.) καταναλώνω κτ: *Θα πάρετε καφέ ή τσάι;* ❾ χρησιμοποιώ μεταφορικό μέσο για να μετακινηθώ ή ακολουθώ ορισμένη πορεία: ~ *τρένο/αεροπλάνο. Θα πάρετε τον πρώτο δρόμο αριστερά.* ❿ (για διαδικασία, λειτουργία κτλ.) χρειάζομαι ορισμένο χρόνο = διαρκώ: *Πόση ώρα ~ η επιδιόρθωση του αυτοκινήτου;* ⓫ αντιμετωπίζω, αντιλαμβάνομαι κτ με ορισμένο τρόπο: *Μην το πάρεις στραβά, αλλά χρειάζεσαι δίαιτα.* ⓬ με ουσ. σχηματίζει εκφράσεις που ισοδυναμούν με ρ. αντίστοιχης σημασίας: ~ *απόφαση* (αποφασίζω). ~ *τηλέφωνο* (τηλεφωνώ). ~ *όρκο* (ορκίζομαι).

παλαβός -ή -ό: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από ή εκφράζει έλλειψη σύνεσης, λογικής ή ψυχικής ισορροπίας = τρελός: *Μην κάνεις σαν ~. Τι ~ κουβέντες είναι αυτές;* = ανόητος. ❷ αυτός που είναι μανιακός με κτ: *Είναι ~ με την τάξη: μη δει σπίτι άνω κάτω!* **παλαβά** (επίρρ.). **παλαβώνω**: κάνω κπ παλαβό ή γίνομαι παλαβός. **παλάβωμα** το. **παλαβωμάρα** η.

Ιδιαίτερα συχνός είναι και ο τ. *παλαβομάρα.*

παλαιός -ά -ό: [επίσ.] παλιός. **παλαιά** (επίρρ.): [επίσ.] παλιά. **παλαιότητα** η: η ιδιότητα του παλιού.

παλάμη η: ❶ το εσωτερικό μέρος του χεριού: *Έκρυψε το δαχτυλίδι στην ~ της.* ❷ μονάδα μέτρησης, το 1/10 του μέτρου.

πάλη η: ❶ **α.** ΑΘΛ αγώνισμα στο οποίο γίνεται μάχη σώμα με σώμα και ο κάθε αντίπαλος προσπαθεί να ρίξει τον άλλον στο έδαφος: *ελληνορωμαϊκή ~.* **β.** μάχη σώμα με σώμα. ❷ (μτφ.) έντονος, επίμονος και επίπονος αγώνας: ~ *των τάξεων/καλού και κακού.* **παλεύω**: (μτβ.) ❶ **α.** παίρνω μέρος στο αγώνισμα της πάλης. **β.** μάχομαι σώμα με σώμα. ❷ (μτφ.) καταβάλλω έντονες προσπάθειες για κτ ή αγωνίζομαι για κτ: ~ *να μεγαλώσει τα παιδιά της.* **παλαιστής** ο, **-τρια** η. **παλαίστρα** η: ❶ ειδικός χώρος όπου διεξάγονται αγώνες πάλης. ❷ (μτφ.) πεδίο αγώνα, διεκδίκησης κτλ. = στίβος: *η ~ της ζωής/πνευματική ~.*

πάλι: (επίρρ.) δηλώνει ❶ επανάληψη ενέργειας = ξανά: *Και του χρόνου ~ μαζί! ~ θα φύγεις;* ❷ αντίθεση ή/και ειρωνεία: *Άλλοι αγαπούν το βουνό, άλλοι ~ τη θάλασσα.*

παλικάρι το: ❶ πρόσωπο με θάρρος, αποφασιστικότητα και υψηλό ήθος = λεβέντης: *Αψηφά τον κίνδυνο, είναι ~.* ❷ όμορφος και ψηλός νεαρός. **παλικαράς** ο: [ειρων.] άτομο που παριστάνει το παλικάρι, κυρ. στην έκφρ. ***κάνω τον ~***. **παλικαριά** η: γενναία πράξη. **παλικαροσύνη** η. **παλικαρίσιος -α -ο**: αυτός που ταιριάζει σε παλικάρι: ~ *απόφαση.* **παλικαρίσια** (επίρρ.). **παλικαρισμός** ο: [μειωτ.] επίδειξη δύναμης: *Άσε τους παλικαρισμούς - δε σε φοβάμαι!*

παλινδρόμηση η: ❶ επαναλαμβανόμενη κίνηση, μια προς τα εμπρός και μια προς τα πίσω. ❷ (μτφ.) έλλειψη σταθερότητας σε απόψεις: *Η πολιτική του σκέψη χαρακτηρίζεται από συνεχείς παλινδρομήσεις.* **παλινδρομικός -ή -ό**. **παλινδρομικά** (επίρρ.). **παλινδρομώ** (αμτβ.).

παλιννοστώ: (αμτβ.) επιστρέφω στην πατρίδα μετά από μακροχρόνια απουσία = επαναπατρίζομαι: *Πολλοί πολιτικοί πρόσφυγες έχουν παλιννοστήσει.* **παλιννόστηση** η = επαναπατρισμός. **παλιννοστούντες** οι: αυτοί που παλιννοστούν.

παλιός -ά -ό: = [επίσ.] παλαιός ❶ αυτός που υπάρχει από πολύ καιρό και συχνά έχει φθαρεί από τον χρόνο ≠ καινούριος, νέος: ~ *πόλη/σπίτι/τετράδιο/κρασί/φίλοι.* ❷ αυτός που αναφέρεται, ταιριάζει ή υπήρξε στο παρελθόν: ~ *ιδέες/μόδα/τραγούδι.* ❸ αυτός που κάνει κπ δραστηριότητα για πολύ καιρό, και, συνεπώς, έχει και εμπειρία: ~ *ναυτικό.* ❹ αυτός που έχει αντικατασταθεί από κπ ή κτ άλλο = προηγούμενος: *το ~ μου σπίτι, πριν μετακομίσω.* **παλιά** (επίρρ.): τον παλιό καιρό = [επίσ.] παλαιά: ~ *ήταν πιο ήσυχα εδώ.* **παλιώνω**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ παλιό ή γίνομαι παλιός.

παλίρροια η: φαινόμενο κατά το οποίο η στάθμη της θάλασσας ανεβαίνει και κατεβαίνει περιοδικά.

παλμός ο: ❶ επαναλαμβανόμενη κίνηση προς δύο αντίθετες κατευθύνσεις πάνω στην ίδια τροχιά, με μικρό πλάτος και διάρκεια. ❷ ρυθμική κίνηση της καρδιάς = σφυγμός. ❸ (μτφ.) ζωντάνια, έντονος ρυθμός συγκέντρωσης, ομιλίας

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·299

κτλ.: *ο ~ της διαδήλωσης/εποχής.* **παλμικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στον παλμό ή γίνεται με παλμούς: *~ κίνηση.* **παλμικά** (επίρρ.). **πάλλω -ομαι** • μόνο ενστ. και πρτ.: ❶ **α.** (μτβ.) κινώ κτ παλμικά: *~ τη χορδή.* **β.** (αμτβ.) κινούμαι παλμικά: *Η χορδή της κιθάρας πάλλεται/πάλλει.* ❷ (μτφ.) *συνήθ. παθ.* τρέμω από έντονο συναίσθημα: *Πάλλεται η ψυχή της από τη συγκίνηση.* (& μτφ.) *Πάλλεται το πλήθος.*

παν το • *παντός, πάντα, πάντων*: ❶ το σύμπαν, ο κόσμος: *η αρχή του ~.* ❷ το πιο σημαντικό πράγμα: *Η κόρη της είναι το ~ στη ζωή της.* ❸ *πληθ.* όλα: *Έχει άποψη για τα ~.* ***κάνω το ~/τα πάντα***: κάνω ό,τι μπορώ: *~ για να μας χωρίσει.*

παν- παγ- παλ- παμ- & πάν- πάγ- πάλ- πάμ-: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ ότι αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. υπάρχει στον μεγαλύτερο βαθμό: *πανέξυπνος* (πάρα πολύ έξυπνος). ❷ την έννοια του συνόλου, σε σχέση με το β΄ συνθ.: *πανελλαδικός* (για όλη την Ελλάδα).

πανάκεια η: ❶ φάρμακο το οποίο θεωρείται ότι θεραπεύει όλες τις ασθένειες. ❷ (μτφ.) μέτρο αντιμετώπισης όλων των προβλημάτων: *Δεν είναι ~ για την εξυγίανση των ΑΕΙ η αξιολόγηση - χρειάζονται και άλλα μέτρα.*

> Στην αρχαιότητα η *Πανάκεια* (*πᾶν* + *ἄκος* «θεραπεία») ήταν η μία από τις δυο κόρες του Ασκληπιού, προστάτη της ιατρικής (η άλλη κόρη ήταν η *Ὑγεία*). Από αυτήν πήραν το όνομα τους οι *πάνακες*, θεραπευτικά βότανα με μαγικές ιδιότητες.

πανεπιστήμιο το: εκπαιδευτικό ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης, το κτίριο όπου στεγάζεται και οι υπηρεσίες του: *Δίνω εξετάσεις/περνάω/μπαίνω/φοιτώ στο ~.* **πανεπιστημιακός -ή -ό. πανεπιστημιακός** ο, η: καθηγητής στο πανεπιστήμιο.

πανηγύρι το: ❶ μεγάλη (κυρίως θρησκευτική) γιορτή με φαγητό, παραδοσιακή μουσική και συχνά και μικροπωλητές: *το ~ της Αγίας Άννας.* ❷ πολύ μεγάλη χαρά, ξεφάντωμα = γλέντι: *Η διαδήλωση εξελίχθηκε σε ~.* **πανηγυρικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το πανηγύρι ή έχει χαρακτήρα πανηγυριού: *~ υποδοχή.* **πανηγυρικά** (επίρρ.). **πανηγυρικός** ο: ομιλία σε επίσημη γιορτή ή τελετή. **πανηγυρίζω -ομαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) εκδηλώνω έντονη χαρά για κτ καλό: *~ τη νίκη της ομάδας τους.* **πανηγυρισμός** ο. **πανηγυριώτης** ο, **-ισσα** η: πρόσωπο που παίρνει μέρος σε πανηγύρι.

πανί το: ❶ κομμάτι ύφασμα, συνήθως βαμβακερό ή λινό: *Έχεις ένα ~ να καθαρίσω;* ***γίνομαι (άσπρος) σαν το ~***: χλωμιάζω. ***είμαι/μένω ~ με ~***: για κπ που δεν έχει καθόλου λεφτά. ❷ χοντρό πανί που χρησιμοποιείται σε πλεούμενα για να κινούνται με τη βοήθεια του αέρα = ιστίο: *Άνοιξαν τα ~ κι έβαλαν πλώρη για το νησί.* **πάνινος -η -ο**: αυτός που είναι από πανί. **πανιάζω** • μππ. *πανιασμένος*: (αμτβ.) ❶ (για πρόσ.) χάνω το χρώμα μου = χλωμιάζω: *Πάνιασε, μόλις άκουσε για το ατύχημα.* ❷ (για λαχανικά, φρούτα) ζαρώνω και μαλακώνω επειδή παλιώνω.

πανίδα η: το σύνολο των ζωικών οργανισμών: *χλωρίδα και ~.*

πανικός ο: ψυχολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έντονα συναισθήματα φόβου και ταραχής και από έλλειψη λογικής: *Η έκρηξη προκάλεσε ~ στο επιβατικό κοινό.* **πανικοβάλλω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ πανικό σε κπ. **πανικόβλητος -η -ο**.

πανόραμα το: ❶ εικόνα τοπίου που βλέπει κπ από ψηλά: *Ανεβήκαμε στο κάστρο και απολαύσαμε το ~ της πόλης.* ❷ διοργάνωση όπου παρουσιάζεται συνολικά ορισμένο θέμα με σκοπό ψυχαγωγικό ή εκπαιδευτικό: *~ ελληνικών γεύσεων/ιαπωνικού κινηματογράφου.* **πανοραμικός -ή -ό**: *~ θέα.* **πανοραμικά** (επίρρ.).

πανούργος -α -ο: πολύ πονηρός, συχνά και κακός: *ο ~ Οδυσσέας* = παμπόνηρος ≠ αφελής, αγαθός. *Είναι ~, να τον προσέχεις μη σε ξεγελάσει!* = δόλιος. **πανουργία** η.

πάντα (επίρρ.): = πάντοτε ❶ σε όλη τη διάρκεια του χρόνου: *Θα σε αγαπάω για ~.* ❷ κάθε φορά: *Η Μαρία ~ αργεί.* **πάντοτε** (επίρρ.). **παντοτινός -ή -ό**: αυτός που υπάρχει πάντα: *~ αγάπη.* **παντοτινά** (επίρρ.).

παντελής -ής -ές: αυτός που υπάρχει σε απόλυ-

Σύνθετα με παν-

στον μεγαλύτερο/υπέρτατο βαθμό		***έννοια συνόλου***	
παμπάλαιος	πανάρχαιος	παγκόσμιος	πανεργατικός
πάμπτωχος	πανέμορφος	παγκρήτιος	πανευρωπαϊκός
πανάκριβος	πανέτοιμος	παλλαϊκός	πανσπουδαστικός
πανάλαφρος	πανόμοιος	παναγροτικός	
πανάξιος	πάνσοφος	πανανθρώπινος	
	πανωλεθρία	πανελλήνιος	

παμ- → παν-
πάμ- → παν-
παμπάλαιος → παν-
πάμπτωχος → παν-
παν → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
παν
παν-
πάν- → παν-
παναγροτικός → παν-
πανάκεια
πανάκριβος → παν-
πανάλαφρος → παν-
πανανθρώπινος → παν-
πανάξιος → παν-
πανάρχαιος → παν-
πανελλαδικός → παν-
πανελλήνιος → παν-
πανέμορφος → παν-
πανέξυπνος → παν-
πανεπιστημιακός → πανεπιστήμιο
πανεπιστήμιο
πανεργατικός → παν-
πανέτοιμος → παν-
πανευρωπαϊκός → παν-
πανηγύρι
πανηγυρίζω → πανηγύρι
πανηγυρικά → πανηγύρι
πανηγυρικός → πανηγύρι
πανηγυρισμός → πανηγύρι
πανηγυριώτης → πανηγύρι
πανηγυριώτισσα → πανηγύρι
πανί
πανιάζω → πανί
πανίδα
πανικοβάλλω → πανικός
πανικόβλητος → πανικός
πανικός
πάνινος → πανί
πανόμοιος → παν-
πανόραμα
πανοραμικά → πανόραμα
πανοραμικός → πανόραμα
πανουργία → πανούργος
πανούργος
πάνσοφος → παν-
πανσπουδαστικός → παν-
πάντα → μπάντα[1]
πάντα
παντελής
παντελώς → παντελής

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·300

πάντοτε → πάντα
παντοτινά → πάντα
παντοτινός → πάντα
παντού
παντρειά → παντρεύω
πάντρεμα → παντρεύω
παντρεύω
πάντως
πάνω → επάνω
πανωλεθρία → παν-
παπαδιά → παπάς
παπάς
πάπας
παπικός → πάπας
παπουτσής → παπούτσι
παπούτσι
*παππάς → παπάς
παππούλης → παππούς
παππούς
παρ' → παρά[1]
παρ' όλο → παρόλο
παρ' ότι → παρότι
παρά[1]
παρά[2] → παρά[1]
πάρα
παρα-
παρά- → παρα-

το βαθμό, κυρίως με αρνητική σημασία = ολοκληρωτικός, απόλυτος: *~ αδιαφορία / άγνοια/έλλειψη προσοχής.* ☞ σχ. **αγενής**. **παντελώς** (επίρρ.) = τελείως: *Είναι ~ άσχετος: δεν καταλαβαίνει τίποτα από όσα του λες!*

παντού (επίρρ.): σε όλα τα σημεία ενός χώρου: *Κοίταξα ~, δεν είναι! Είναι τόσο μικρός, που χωράει ~.*

παντρεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ βοηθώ στην ένωση με γάμο δύο ατόμων (ως γονιός, υπεύθυνος τελετής, κουμπάρος κτλ.): *Πάντρεψαν τον γιο τους. Μας πάντρεψε ο παπα-Γιάννης/ο δήμαρχος/ένας φίλος μας.* ❷ παθ. παίρνω κπ ως σύζυγο: *Παντρεύομαι αύριο τον/με τον Λουκά.* ❸ (μτφ.) αναμειγνύω δυο διαφορετικά πράγματα: *Στο έργο του ~ το μοντέρνο με το κλασικό.* **παντρειά** η: το να παντρεύεται κπ (σημ. 1 & 2) = γάμος: *Είσαι μικρή ακόμα για ~.* ***της ~***: σε ηλικία γάμου. **πάντρεμα** το: το να παντρεύει κπ κτ με κτ άλλο (σημ. 3): *το ~ των δύο πολιτισμών.*

πάντως (επίρρ.): εκφράζει αντίθεση ή εναντίωση σε όσα έχουν λεχθεί: *Καταλαβαίνω τι μου λες, διατηρώ ~ τις επιφυλάξεις μου.* = ωστόσο, όμως. *~, εγώ δε θέλω να έρθω.*

παπάς ο: ❶ χριστιανός κληρικός = [επίσ.] ιερέας: *καθολικός/ορθόδοξος ~. ο παπα-Γιάννης.* ❷ ορισμένη φιγούρα της τράπουλας (ρήγας) και είδος τυχερού παιχνιδιού που παίζεται με τράπουλα. **παπαδιά** η: η σύζυγος του παπά.

πάπας ο: ο ηγέτης της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. **παπικός -ή -ό**.

παπούτσι το: αντικείμενο ένδυσης που καλύπτει το κάτω μέρος του ποδιού = [επίσ.] υπόδημα: *ψηλοτάκουνα/ίσια/μυτερά ~.* **παπουτσής** ο: αυτός που επιδιορθώνει ή κατασκευάζει παπούτσια.

παππούς ο: ❶ ο πατέρας του πατέρα ή της μητέρας κπ. ❷ ηλικιωμένος άνδρας: *Πρέπει να σέβεσαι τους παππούδες.* **παππούλης** ο: ❶ [χαϊδ.] παππούς. ❷ γέρος παπάς.

παρά[1] **& παρ'** (πρόθ.): (+ αιτ.) δηλώνει ❶ αντίθεση, εναντίωση: *Πήγε ~ τα όσα του είπα.* ❷ αφαίρεση, ελάττωση: *Η ώρα είναι έξι ~ δέκα. ~ ένα εκατοστό, θα κέρδιζε τον αγώνα.* ***στο ~ πέντε***: για κτ που συμβαίνει τελευταία στιγμή, λίγο πριν συμβεί κτ άλλο: *~ μπήκαμε στο μαγαζί, λίγο πριν κλείσει.* ❸ εξαίρεση από ό,τι αναφέρουμε: *Τίποτε δεν τον συγκινεί, ~ μόνο η δική σου συντροφιά.* ❹ (σε χρον. εκφρ.) εναλλαγή: *Δουλεύω μέρα ~ μέρα.* ❺ σύγκριση με κπ ή κτ άλλο: *Προτιμά ψάρι ~ κρέας.* = από. ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **παρά**[2] (σύνδ.): ❶ συνδέει προτάσεις, φράσεις ή λέξεις που δηλώνουν πράγματα, καταστάσεις κτλ. τα οποία συγκρίνουμε: *Προτιμά να ξοδεύει τα χρήματά της σε ταξίδια ~ σε ρούχα και κοσμήματα. Του αρέσει καλύτερα να μιλάει ~ ν' ακούει.* ❷ (μετά από αρνητ. πρότ.) συνδέει προτάσεις ή φράσεις που δηλώνουν κτ αντίθετο: *Δεν έφυγε, ~ καθόταν και κρυφάκουγε.* = μόνο, μονάχα. *Δεν έχει τίποτε στον κόσμο ~ μονάχα αυτό το παιδί.*

πάρα (επίρρ.): μόνο στις εκφρ. ***πάρα πολύς/πολλή/πολύ***: δηλώνει μεγαλύτερη ποσότητα: *Είμαι ~ πολύ απασχολημένος. Μιλάει ~ πολύ.*

παρα- & παρά-: ως α΄ συνθ. δηλώνει ❶ την ύπαρξη σε υπερβολικό βαθμό αυτού που σημαίνει το β΄ συνθ.: *παραζεσταίνω.* ❷ ότι αυτό που προσδιορίζει βρίσκεται κοντά ή μπροστά σε ή στο πλάι αυτού που δηλώνει το β΄ συνθ.: *παραποτάμιος.* ❸ κτ που λειτουργεί, βρίσκεται ή υπάρχει ως συμπληρωματικό, παράλληλο, βοηθητικό, υποκατάστατο κτλ. αυτού που δηλώνει το β΄ συνθ.: *παραπόρτι,*

Σύνθετα με παρα-

σε υπερβολικό βαθμό
παραβλέπω[1]
παραγίνομαι
παραγράφω[1]
παραδέχομαι[1]
παραδίνω[1]
παραείμαι
παρακάμπτω
παρακοιμάμαι
παρακούω[1]
παραμένω[1]
παραμιλώ[1]
παραμορφώνω[1]
παραπανίσιος
παραπάνω
παραφορτώνω

τοπική εγγύτητα
παραδίπλα
παραθαλάσσιος
παρακλάδι
παράκτιος
παραμεθόριος
παραπλέω
παράπλους
παρωνυχίδα & παρανυχίδα

συμπληρωματικό, δευτερεύον κτλ.
παραγιός
παραοικονομία
παραπαιδεία
παραπόταμος
παρεκκλησιαστικός

σύγκριση
παραβγαίνω
παραπλήσιος

αντίθεση
παρακμάζω
παρακμή
παρακμιακός
παράλογα
παραλογίζομαι
παραλογισμός
παράλογος
παρανόηση
παρανομία
παράνομος
παρανομώ
παρανοώ
παρατυπία
παράτυπος
παρατυπώ
παραφρονώ
παραφροσύνη
παράφρων
παραφωνία
παράφωνος

κίνηση προς
παραλαβή
παραλαμβάνω & [προφ.] παραλαβαίνω
παραλήπτης ο, παραλήπτρια η

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·301

πάρεργο, παρακράτος. ❹ κάποιου είδους σύγκριση, σχέση με αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *παρόμοιος, παραβάλλω.* ❺ (σε ρήματα & τα παράγωγά τους) κίνηση προς κπ ή κτ: *παραδίδω.* ❻ αντίθεση προς αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *παράλογος.*

> Πολύ συχνά, το ίδιο ρ. συνδυάζεται με διάφορες σημ. του *παρα-*, οπότε και τα σύνθετα που προκύπτουν διαφέρουν αντίστοιχα σημασιολογικά: π.χ. *παραβλέπω*: 1. βλέπω πολύ καλά. 2. δε βλέπω, αγνοώ, δε δίνω σημασία. Τα δύο σύνθετα μπορεί να διαφέρουν και στην κλίση: έτσι, π.χ. το *παραδίνω* «δίνω κτ δικό μου σε κπ άλλο» σχηματίζει αόρ. *παρέδωσα*, ενώ το *παραδίνω* «δίνω κτ σε υπερβολικό βαθμό» σχηματίζει αόρ. *παραέδωσα*. Η διαφορά οφείλεται στο ότι τα σύνθετα με το επιτατικό *παρα-* είναι νεότεροι σχηματισμοί, οπότε και σχηματίζονται με νεότερους τ. των ρημάτων (π.χ. *παραδίνω* και όχι *παραδίδω*, *παραβλέπω - παραείδα*). Για τον ίδιο λόγο παρατηρείται και χασμωδία (*παραέδωσα, παραέκανα* κτλ.). Η σύνθεση με το επιτατικό *παρα-* είναι ιδιαίτερα παραγωγική: τα σύνθετα που παράγονται χρησιμοποιούνται κυρίως στον προφορικό ή/και οικείο λόγο, όπως επίσης πολύ συχνά σε εκφρ. με τη δομή «ΡΗΜΑ και παραΡΗΜΑ»: *βλέπω και παραβλέπω, βγαίνω και παραβγαίνω.*

παραβαίνω -ομαι • αόρ. [επίσ.] *παρέβην*: (μτβ.) δεν τηρώ κτ που έχει συμφωνηθεί επίσημα ή ανεπίσημα = παραβιάζω: ~ *υπόσχεση/όρκο/νόμο.* **παράβαση** η. **παραβάτης** ο, **παραβάτις** & **-ιδα** & **-ισσα** η: πρόσωπο που παραβαίνει τον νόμο. **παραβατικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την παράβαση του νόμου ή τον παραβάτη. **παραβατικότητα** η.

παραβάλλω -ομαι (μτβ.) • πρτ. *παρέβαλλα*, αόρ. *παρέβαλα*, παθ. αόρ. *παραβλήθηκα*: (μτβ.) ❶ παραθέτω δύο πράγματα, γεγονότα, καταστάσεις κτλ. για σύγκριση = συγκρίνω: *Πολλές πόλεις είναι αρχοντικές, αλλά καμιά δεν παραβάλλεται με την Κων/πολη.* ❷ **παράβαλε** & **πρβ.** • προστ. (συνήθ. ως ένδειξη σε κείμενο) συγκρίνω με άλλο σημείο ενός κειμένου: *Παράβαλε/πρβ. σελίδα 3.* **παραβολή** η: ❶ το να παραβάλλει κπ κτ: ~ *της φαντασίας με την πραγματικότητα.* ❷ αλληγορική διήγηση: *η ~ του Ασώτου.* ❸ ΓΕΩΜ ανοιχτή καμπύλη: *Ο κύκλος, η έλλειψη, η ~ και η υπερβολή είναι κωνικές τομές.*

παραβιάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ δεν τηρώ υπόσχεση, συμφωνία κτλ. = παραβαίνω: *Παραβίασαν τη συμφωνία κι έτσι η επιχείρηση διαλύθηκε.* ❷ ενεργώ με βιαιότητα για να ανοίξω κτ ή για να μπω παράνομα σε χώρο: *Οι διαρρήκτες παραβίασαν την πόρτα του διαμερίσματος.* ❸ μπαίνω σε απαγορευμένο χώρο: *Ποια γυναίκα παραβίασε το άβατο του Άγιου Όρους;* **παραβίαση** η.

παραβλέπω² -ομαι • αόρ. *παρέβλεψα* & [λαϊκ.] *παράβλεψα*, παθ. αόρ. *παραβλέφθηκα*: (μτβ.) κάνω ότι δε βλέπω κτ, αγνοώ: *Είναι σημαντικό να ~ τα ελαττώματα των άλλων.* **παράβλεψη** η. ☞ σχ. **παρα-**.

παραγγέλλω & **παραγγέλνω -ομαι** • πρτ. *παράγγελλα* & *παρήγγελλα*, αόρ. *παράγγειλα* & *παρήγγειλα*, παθ. αόρ. *παραγγέλθηκα*, μππ. *παραγγελμένος*: (μτβ.) ❶ δίνω εντολή σε κπ για να προμηθευτώ κπ αγαθό: *Παρήγγειλα σε επιπλοποιό το σαλόνι. Έχω παραγγείλει δυο καφέδες.* ❷ στέλνω σε κπ μήνυμα μέσω τρίτου: *Του παρήγγειλε να πάει σπίτι.* ❸ ΣΤΡΑΤ δίνω εντολή. **παραγγελία** η. **παράγγελμα** το: προφορικό πρόσταγμα, εντολή: *στρατιωτικό/αθλητικό ~.*

παραγνωρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω λάθος στην αναγνώριση κπ: *Σας παραγνώρισα, νόμιζα πως ήταν η Ελένη.* ❷ κάνω λάθος εκτίμηση για κπ ή κτ = υποτιμώ: *Παραγνωρίζουν την αξία της, επειδή είναι κόρη κακόφημης ηθοποιού.* ❸ παθ. αποκτώ υπερβολική οικειότητα με κπ: *Πώς μου μιλάς έτσι; Νομίζω παραγνωριστήκαμε!* **παραγνώριση** η (στις σημ. 1 & 2).

παράγοντας ο: ❶ στοιχείο που συντελεί στη διαμόρφωση κατάστασης, αποτελέσματος κτλ.: *σημαντικός/ανασταλτικός ~. Είναι ~ σταθερότητας.* ❷ πρόσωπο που επηρεάζει καταστάσεις λόγω του ρόλου ή της θέσης του: ~ *της αθλητικής ηγεσίας/της τοπικής κοινωνίας.* ❸ ΜΑΘ αριθμός που πολλαπλασιάζεται με άλλους και παράγει το γινόμενο. **παραγοντισμός** ο: [μειωτ.] νοοτροπία, τάση στην οποία επικρατούν οι παράγοντες (σημ. 2) εις βάρος των πραγματικών θεσμών: *αθλητικός ~.* **παραγοντοποίηση** η: ΜΑΘ μετατροπή σε γινόμενο απλούστερων παραγόντων: ~ *πολυωνύμου.*

παράγραφος η: ❶ τμήμα γραπτού κειμένου με νοηματική ενότητα, που αποτελείται από μία ή περισσότερες περιόδους και αρχίζει από νέα σειρά: *μικρή/εκτεταμένη ~.* ❷ μικρό τμήμα επίσημου εγγράφου (π.χ. νόμου, κανονισμού, καταστατικού κτλ.): ~ *1 του άρθρου 14 του κανονισμού.*

παραγράφω² -ομαι • μππ. *παραγραμμένος* & [επίσ.] *παραγεγραμμένος*: ΝΟΜ (μτβ.) *συνήθ. παθ.* ακυρώνω ό,τι ορίζει ο νόμος για αδίκη-

παραβαίνω
παραβάλλω
παράβαση → παραβαίνω
παραβάτης → παραβαίνω
παραβάτιδα → παραβαίνω
παραβατικός → παραβαίνω
παραβατικότητα → παραβαίνω
παραβάτις → παραβαίνω
παραβάτισσα → παραβαίνω
παραβγαίνω → παρα-
παραβιάζω
παραβίαση → παραβιάζω
παραβλέπω¹ → παρα-
παραβλέπω²
παράβλεψη → παραβλέπω²
παραβολή → παραβάλλω
παραβρίσκομαι → σχ. παρευρίσκομαι
παραγγελία → παραγγέλλω
παραγγέλλω
παράγγελμα → παραγγέλλω
παραγγέλνω → παραγγέλλω
παραγίνομαι → παρα-
παραγιός → παρα-
παραγνωρίζω
παραγνώριση → παραγνωρίζω
παράγοντας
παραγοντισμός → παράγοντας
παραγοντοποίηση → παράγοντας
παραγραφή → παραγράφω²
παράγραφος
παραγράφω¹ → παρα-
παραγράφω²

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·302

παράγω
παραγωγή → παράγω
παραγωγικά → παράγω
παραγωγικός → παράγω
παραγωγικότητα → παράγω
παράγωγο → παράγω
παραγωγός → παράγω
παράγωγος → παράγω
παράδειγμα
παραδειγματίζω → παράδειγμα
παραδειγματικά → παράδειγμα
παραδειγματικός → παράδειγμα
παραδειγματισμός → παράδειγμα
παραδεισένια → παράδεισος
παραδεισένιος → παράδεισος
παράδεισος
παραδεκτός → παραδέχομαι²
παραδέχομαι¹ → παραδέχομαι²
παραδέχομαι²
παραδίδω
παραδίνω¹ → παρα-
παραδίνω² → παραδίδω
παραδίπλα → παρα-
παράδοση → παραδίδω
παραδοσιακά → παραδίδω
παραδοσιακός → παραδίδω
παραδοσιακώς → παραδίδω
παραδοτέος → παραδίδω
παραδοχή → παραδέχομαι²
παραείμαι → παρα-
παραζεσταίνω → παρα-
παραθαλάσσιος → παρα-
παράθεση → παραθέτω
παραθέτω

μα, δικαίωμα κτλ., συνήθως μετά από κπ χρονικό διάστημα: *Το αδίκημα πέραν της δεκαετίας παραγράφεται.* **παραγραφή** η: ~ *χρεών.* ☞ σχ. **παρα-**.

> Το *παραγράφω* «διαγράφω» αρχικά σήμαινε «παρεμβάλλω κτ σε γραπτό κείμενο», ενώ αργότερα «ζητώ δικαστική αναβολή».

παράγω -ομαι • πρτ. *παρήγα,* αόρ. *παρήγαγα,* παθ. αόρ. (σπάν.) *παράχθηκα* & [επίσ.] *παρήχθην*: ❶ δημιουργώ αγαθό: *Η περιοχή ~ καπνά. Το εργοστάσιο ~ ελαστικά.* **~ *έργο*:** εργάζομαι αποτελεσματικά. ❷ δημιουργώ, κάνω να υπάρξει πράγμα, γεγονός, φαινόμενο κτλ.: *Η ταλάντωση της χορδής της κιθάρας ~ ήχο.* ❸ ΓΡΑΜΜ σχηματίζω καινούρια λέξη προσθέτοντας κπ στοιχείο σε υπάρχουσα: *Το επίθετο «χαμογελαστός» παράγεται από το ρήμα «χαμογελώ».* **παραγωγή** η: το να παράγει κπ κτ, και αυτό που παράγεται: *βιομηχανική/μαζική ~. Η φετινή ~ κρασιού ήταν ανώτερη από την περσινή.* **παράγωγο** το: το αποτέλεσμα του παράγω. **παράγωγος -η -ο**: αυτός που παράγεται από κτ άλλο. **παραγωγός** ο, η: ❶ πρόσωπο που επαγγελματικά παράγει αγαθά: ~ *γάλακτος.* ❷ πρόσωπο που χρηματοδοτεί ή επιβλέπει κινηματογραφικό, θεατρικό κτλ. έργο. **παραγωγικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την παραγωγή. ❷ αυτός που παράγει πολύ. **παραγωγικά** (επίρρ.). **παραγωγικότητα** η.

> Αντί για τον τ. *(θα, να) παραγάγω,* πολύ συχνά ακούγεται ο τ. *(θα, να) παράξω,* ο οποίος όμως είναι λανθασμένος.

παράδειγμα το: ❶ οτιδήποτε θεωρούμε ενδεικτικό ή αντιπροσωπευτικό έννοιας, κατάστασης κτλ. και που χρησιμοποιούμε για να εξηγήσουμε, να αιτιολογήσουμε ή να αποδείξουμε κτ: *Δε σας καταλαβαίνω, θα μπορούσατε να μου δώσετε ένα ~;* ***παραδείγματος χάρη (π.χ.)***: για παράδειγμα, ενδεικτικά. ❷ ό,τι χρησιμεύει ως πρότυπο: *Δίνει το καλό/κακό ~. ~ προς μίμηση.* **παραδειγματίζω -ομαι**: (μτβ.) διδάσκω κπ χρησιμοποιώντας κπ ενέργεια, τιμωρία κτλ. ως παράδειγμα: *Η περιπέτεια του αδερφού του τον παραδειγμάτισε κι άλλαξε συμπεριφορά. Τον τιμώρησε αυστηρά, ώστε να παραδειγματίσει και τους υπόλοιπους.* **παραδειγματισμός** ο. **παραδειγματικός -ή -ό**: αυτός που χρησιμεύει ως παράδειγμα ή παραδειγματίζει: ~ *τιμωρία.* **παραδειγματικά** (επίρρ.).

παράδεισος ο: ❶ **Παράδεισος: α.** (Παλαιά Διαθήκη) ο τόπος διαμονής των πρωτόπλαστων. **β.** (Καινή Διαθήκη) ουράνιος τόπος όπου πιστεύεται ότι πηγαίνουν οι ψυχές των δικαίων μετά τον θάνατο ≠ κόλαση. ❷ (μτφ.) μέρος ή κατάσταση όπου επικρατούν εξαιρετικές συνθήκες: *Τα νησιά Μπόρα-Μπόρα είναι ~!* **παραδεισένιος -α -ο**: αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του παραδείσου (σημ. 2): ~ *σπίτι/ατμόσφαιρα.* **παραδεισένια** (επίρρ.).

παραδέχομαι²: (μτβ.) ❶ αναγνωρίζω κτ ως αληθινό: ~ *το λάθος μου, δε σου φέρθηκα σωστά!* ❷ αναγνωρίζω, εκτιμώ ικανότητες, χαρακτηριστικά κτλ. κπ: *Είναι αποτελεσματικός - τον ~.* **παραδοχή** η: το να παραδέχεται κπ κτ και αυτό που παραδέχεται: *Ενήργησα με την ~ ότι θα ήταν για το καλό όλων μας.* **παραδεκτός -ή -ό**: αυτός τον οποίο παραδέχτηκε ή μπορεί να παραδεχτεί κπ: ~ *άποψη.*

παραδίδω & [οικ.] **παραδίνω² -ομαι** • αόρ. *παρέδωσα,* παθ. αόρ. *παραδόθηκα*: (μτβ.) ❶ δίνω κτ στα χέρια κπ ≠ παραλαμβάνω: *Η επιστολή παραδόθηκε στον παραλήπτη.* ❷ δίνω κτ που ήταν δικό μου σε κπ ύστερα από συμφωνία, επίσημη ή ανεπίσημη ≠ παραλαμβάνω: *Του παρέδωσε τα κλειδιά του διαμερίσματος. Παρέδωσε τη διεύθυνση της εταιρείας στον νέο διευθυντή.* ❸ εμπιστεύομαι κπ ή κτ σε κπ για φύλαξη, προστασία κτλ.: *Σου ~ τα έγγραφά μου.* ❹ *παθ.* **α.** παύω να αντιστέκομαι ή να μάχομαι και τίθεμαι στην εξουσία ή στη διάθεση κπ: *Παραδόθηκε στην αστυνομία. Ο στρατός παραδόθηκε.* **β.** (μτφ.) αφήνομαι στο έλεος προσώπου, κατάστασης κτλ.: *Το σπίτι παραδόθηκε στις φλόγες. Παραδόθηκε στην απελπισία του.* ❺ διδάσκω μάθημα: ~ *μαθήματα αγγλικών.* ☞ σχ. **δίνω**. **παράδοση** η: ❶ το να παραδίδει κπ κτ ή το να παραδίδεται: ~ *δεμάτων / εξουσίας. ~ του στρατού άνευ όρων.* ❷ τα στοιχεία πολιτισμού ενός λαού, τα ήθη και έθιμα που τον χαρακτηρίζουν και τα οποία «παραδίδονται» από τη μια γενιά στην επόμενη: *Το έργο αυτό τιμά τη μουσική μας ~.* **παραδοσιακός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την παράδοση (σημ. 2): ~ *γιορτή / κουζίνα.* ❷ [μειωτ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από συντηρητισμό ≠ μοντέρνος, σύγχρονος: ~ *αντιλήψεις.* **παραδοσιακά** & **-ώς** (επίρρ.). **παραδοτέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να παραδοθεί. ☞ σχ. **παρα-**.

παραθέτω -ομαι & **παρατίθεμαι** • αόρ. *παρέθεσα*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·303

& *παράθεσα*, παθ. αόρ. *παρατέθηκα* & [επίσ.] *παρετέθην*: (μτβ.) ❶ παρουσιάζω, αναφέρω κτ: *~ κάποιους στίχους του Καβάφη που ταιριάζουν στην περίπτωση.* ❷ [επίσ.] προσφέρω γεύμα, δείπνο κτλ. σε κπ: *Ο υπουργός παρέθεσε γεύμα στον Γάλλο ομόλογό του.* ☞ σχ. **θέτω**. **παράθεση** η: ❶ το να παραθέτει κπ κτ. ❷ ΓΛΩΣΣ ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός.

παράθυρο το: ❶ άνοιγμα σε τοίχο ή πλευρά κλειστού χώρου που επιτρέπει να μπαίνει φως και αέρας στον χώρο, καθώς και η κατασκευή που το καλύπτει: *Άνοιξε/κλείσε το ~ του σπιτιού/του αυτοκινήτου. Ο κλέφτης μπήκε από το ~.* ❷ (σε τηλεοπτική εκπομπή) πλαίσιο που εμφανίζεται στην οθόνη και μέσω του οποίου επιτρέπεται η σύνδεση με ομιλητές που δε βρίσκονται στον ίδιο χώρο. ❸ (μτφ.) δυνατότητα χρήσης πλάγιων, παράνομων μέσων για να πετύχουμε κτ: *Ο νόμος έχει πολλά ~.* ❹ ΠΛΗΡΟΦ ορθογώνια περιοχή που εμφανίζεται στην οθόνη υπολογιστή με το άνοιγμα εφαρμογής ή με την ενεργοποίηση εντολής. **παραθυράκι** το: υποκορ. στις σημ. 1 & κυρ. 3.

παραιτούμαι: ❶ (μτβ.) εγκαταλείπω με τη θέλησή μου θέση, αξίωμα ή δικαίωμα: *~ από τη δουλειά μου/από δικαστικός επιμελητής.* ❷ (μτφ.) εγκαταλείπω κτ, αδυνατώ να το ολοκληρώσω ≠ αποσύρομαι: *~ από την ιδέα/τον αγώνα/την προσπάθεια.* **παραίτηση** η: το να παραιτείται κπ και το έγγραφο με το σχετικό κείμενο.

παρακαλώ & **-άω -ούμαι** • *παρακαλείς* & *-άς*, παθ. αόρ. *παρακλήθηκα*: (μτβ.) ❶ ζητώ από κπ ευγενικά να κάνει κτ: *Με ~ να τη βοηθήσω.* ***~ τον Θεό***: εύχομαι: *~ να σας έχει πάντα καλά!* ❷ ως τυπική έκφραση ευγένειας, που χρησιμοποιείται σε ερώτηση, ανταπόδοση ευχαριστίας, αποδοχή αίτησης, προειδοποίηση κτλ.: *~, τι θα θέλατε; Ευχαριστώ! ~! Μπορώ να καθίσω; ~! Σας ~, ησυχία!* **παράκληση** η. **παρακλητικός -ή -ό**: *~ φωνή/ύφος.* **παρακλητικά** (επίρρ.).

παρακινώ -ούμαι & **-ιέμαι**: (μτβ.) προτρέπω κπ να κάνει κτ (θετικό ή αρνητικό) = ωθώ, ενθαρρύνω, παροτρύνω ≠ αποτρέπω, αποθαρρύνω: *Τον παρακίνησε να αντιδράσει. Τους ~ σε πράξεις βίας.* **παρακίνηση** η. **παρακινητής** ο. **παρακινητικός -ή -ό**. **παρακινητικά** (επίρρ.).

παρακολουθώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ ακολουθώ κπ με προσοχή, ώστε να μη με δει, και παρατηρώ την κάθε του κίνηση: *Η αστυνομία ~ τον ύποπτο.* ❷ βρίσκομαι κάπου ως θεατής ή ακροατής: *Τη συναυλία παρακολούθησαν πολλοί θεατές.* ❸ διδάσκομαι, παίρνω μαθήματα: *~ μαθήματα γαλλικών.* ❹ ενημερώνομαι για τις εξελίξεις σε κπ τομέα: *Δεν ~ τα γεγονότα/τη μόδα.* ❺ καταλαβαίνω κπ ή κτ: *Δεν μπορώ να σε παρακολουθήσω έτσι γρήγορα που μιλάς!* **παρακολούθηση** η.

παρακούω²: (μτβ.) ❶ δεν υπακούω: *~ εντολή.* ❷ ακούω λάθος και σχηματίζω λανθασμένη εντύπωση για κτ: *Δεν είπα αυτό, παράκουσες!* ☞ σχ. **παρα-**.

παραλείπω -ομαι • αόρ. *παρέλειψα* & [προφ.] *παράλειψα*, παθ. αόρ. *παραλείφθηκα* & [επίσ.] *παρελείφθην*: (μτβ.) ❶ δεν περιλαμβάνω κπ ή κτ σε ένα σύνολο: *Γιατί παρέλειψες όσα είπα;* ❷ δεν κάνω κτ, σκόπιμα ή κατά λάθος: *Μην παραλείπεις να ποτίζεις τα λουλούδια κάθε μέρα!* **παράλειψη** η. **παραλειπόμενα** τα: κτ που παραλείπεται από επίσημη αναφορά, πρακτικά κτλ.: *~ συνάντησης.*

Προσοχή: δεν μπερδεύουμε τα *παραλ**εί**φθηκα* & *παρελ**εί**φθην* (αόρ. του **παραλείπω**) με τα *παραλ**ή**φθηκα* & *παρελ**ή**φθην* (αόρ. του **παραλαμβάνω**).

παραληρώ: (αμτβ.) ❶ ΙΑΤΡ βρίσκομαι σε κατάσταση ψυχικής έντασης, χωρίς να έχω έλεγχο του λόγου και των πράξεών μου: *~ από το σοκ.* ❷ (μτφ.) εκδηλώνω μεγάλο ενθουσιασμό για κτ: *Το πλήθος ~ από συγκίνηση.* **παραλήρημα** το. **παραληρηματικός -ή -ό**: αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του παραληρήματος: *~ λόγος/τόνος.* **παραληρηματικά** (επίρρ.).

παραλία η: η ζώνη της ξηράς στο σημείο που συναντά τη θάλασσα: *Σε ποια ~ θα πάμε για μπάνιο;* **παραλιακός -ή -ό**. **παραλιακά** (επίρρ.).

παραλλαγή η: μορφή λίγο διαφορετική από το πρωτότυπο: *Το απόσπασμα αυτό αφορά ~ του αρχικού ποιήματος.* ***στολή παραλλαγής:*** ΣΤΡΑΤ στολή στρατιωτών για παραπλάνηση του εχθρού = καμουφλάζ. **παραλλάσσω** & [οικ.] **παραλλάζω**.

παράλληλος -η -ο: ❶ ΓΕΩΜ (για ευθείες, γραμμές) αυτός που όλα τα σημεία του απέχουν εξίσου από τα σημεία του άλλου και δεν τέμνονται ποτέ: *παράλληλες ευθείες/παράλληλοι δρόμοι.* ❷ αυτός που γίνεται συγχρόνως ή είναι αντίστοιχος με κπ ή κτ άλλο: *~ σύνδεση/προγραμματισμός/εκδήλωση.* **παράλληλος** ο: ΓΕΩΓΡ παράλληλος προς τον ισημερινό νοητός κύκλος που δηλώνει το γεωγραφικό πλάτος μιας περιοχής, καθώς και η γραμμή που τον παριστάνει στους χάρτες: *~ και μεσημβρινοί.* **παράλληλος** η: παράλληλη ευθεία ή οδός: *Το μαγαζί βρίσκεται στην τρίτη ~ δεξιά.*

παραθυράκι → παράθυρο
παράθυρο
παραίτηση → παραιτούμαι
παραιτούμαι
παρακαλώ
παρακάμπτω → παρα-
παρακίνηση → παρακινώ
παρακινητής → παρακινώ
παρακινητικά → παρακινώ
παρακινητικός → παρακινώ
παρακινώ
παρακλάδι → παρα-
παράκληση → παρακαλώ
παρακλητικά → παρακαλώ
παρακλητικός → παρακαλώ
παρακμάζω → παρα-
παρακμή → παρα-
παρακμιακός → παρα-
παρακοιμάμαι → παρα-
παρακολούθηση → παρακολουθώ
παρακολουθώ
παρακούω¹ → παρα-
παρακούω²
παρακράτος → παρα-
παράκτιος → παρα-
παραλειπόμενα → παραλείπω
παραλείπω
παραλείφθηκα → παραλείπω
παράλειψη → παραλείπω
παραλήρημα → παραληρώ
παραληρηματικά → παραλήρημα
παραληρηματικός → παραληρώ
παραληρώ
παραλήφθηκα → παραλαμβάνω
παραλία
παραλιακά → παραλία
παραλιακός → παραλία
παραλλαγή
παραλλάζω → παραλλαγή
παραλλάσσω → παραλλαγή
παράλληλα → παράλληλος
παραλληλίζω → παράλληλος
παράλληλος
παράλληλος
παραλλήλως → παράλληλος
παράλογα → παρα-
παραλογίζομαι → παρα-
παραλογισμός → παρα-
παράλογος → παρα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·304

παράλυση → παραλύω
παράλυτη → παραλύω
παράλυτος → παραλύω
παραλύω
παραμεθόριος → παρα-
παραμέληση → παραμελώ
παραμελώ
παραμένω¹ → παρα-
παραμένω²
παράμερα
παραμερίζω → παράμερα
παράμερος → παράμερα
παραμετρικά → παράμετρος
παραμετρικός → παράμετρος
παράμετρος
παραμικρός
παραμιλητό → παραμιλώ²
παραμιλώ¹ → παρα-
παραμιλώ²
παραμονή¹ → παραμένω²
παραμονή²
παραμορφώνω¹ → παρα-
παραμορφώνω²
παραμόρφωση → παραμορφώνω²
παραμορφωτικά → παραμορφώνω²
παραμορφωτικός → παραμορφώνω²
παραμύθι
παρανόηση → παρα-
παρανομία → παρα-
παράνομος → παρα-
παρανομώ → παρα-
παρανοώ → παρα-
παράξενα → παράξενος
παραξενεύω → παράξενος
παραξενιά → παράξενος
παράξενος
*παράξω → σχ. παράγω
παραοικονομία → παρα-
παραπαιδεία → παρα-
παραπαίω
παραπανίσιος → παρα-
παραπάνω → παρα-
παραπεμπτικό → παραπέμπω
παραπεμπτικός → παραπέμπω
παραπέμπω

παραλληλίζω -ομαι: (μτβ.) βάζω κτ παράλληλα σε κτ άλλο, συχνά για να τα συγκρίνω (& μτφ.). **παράλληλα** & **παραλλήλως** (επίρρ.).

παραλύω • αόρ. *παρέλυσα*, μππ. *παραλυμένος*: ❶ **α.** (αμτβ., για ανθρ. ή μέλη του σώματος) χάνω την ικανότητα κίνησης: *Παρέλυσε το δεξί μου χέρι.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να παραλύσει: *Το χτύπημα στη σπονδυλική στήλη τού παρέλυσε και τα δύο πόδια.* ❷ (μτφ.) **α.** (αμτβ.) αδυνατώ να αντιδράσω, χάνω τον ρυθμό, τη σωστή λειτουργία μου: *~ από φόβο/συγκίνηση. Παρέλυσε η χώρα από την απεργία.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ να μην μπορεί να αντιδράσει ή να χάσει τον ρυθμό του: *Η ξαφνική χιονοθύελλα παρέλυσε τις οδικές μετακινήσεις.* **παράλυση** η. **παράλυτος -η -ο**. **παράλυτος** ο, **-η** η.

παραμελώ -ούμαι: (μτβ.) δεν ασχολούμαι όσο θα έπρεπε με κπ ή κτ: *~ τα παιδιά/τα μαθήματά μου.* ☞ σχ. **αμελώ**. **παραμέληση** η.

παραμένω² • αόρ. *παρέμεινα*, απαρ. *παραμείνει*: (αμτβ.) ❶ μένω κάπου για κπ χρονικό διάστημα: *Πρέπει να παραμείνει στο κρεβάτι για τρεις εβδομάδες.* ❷ μένω, διατηρούμαι στην ίδια κατάσταση: *Παρέμεινε δύσπιστος μέχρι το τέλος.* **παραμονή¹** η: το να παραμένει κπ κάπου (σημ. 1) = διαμονή: *Η ~ μας στο νησί ήταν πολύ ευχάριστη.* ☞ σχ. **παρα-**.

παράμερα (επίρρ.): στην άκρη, σε απομακρυσμένο μέρος. **παράμερος -η -ο**: αυτός που βρίσκεται παράμερα. **παραμερίζω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) πηγαίνω παράμερα: *Παραμερίστε, να περάσουν οι τραυματίες!* ❷ (μτβ.) βάζω κτ παράμερα: *Παραμέρισε την καρέκλα, για να περάσω.* (& μτφ.) *Παραμέρισε τον εγωισμό σου!* ❸ (μτφ., μτβ.) παίρνω τη θέση κπ, χωρίς να τη δικαιούμαι = παραγκωνίζω: *Τους παραμέρισε όλους και ανέλαβε την αρχηγία.*

παράμετρος η: ❶ ΜΑΘ η σταθερά μιας συνάρτησης, η οποία, παίρνοντας διάφορες τιμές, δίνει σειρά νέων συναρτήσεων. ❷ κάθε στοιχείο που αλλάζει επηρεάζοντας τον χαρακτήρα, την εξέλιξη κτλ. ενός θέματος: *Είναι ~ που επηρεάζει αρνητικά την υπόθεση.* **παραμετρικός -ή -ό**. **παραμετρικά** (επίρρ.).

παραμικρός -ή -ό: ελάχιστος: *Δεν έχω τον ~ ενδοιασμό.*

παραμιλώ² & **-άω**: (αμτβ.) ❶ μιλάω λέγοντας ασυναρτησίες: *~ από το ποτό/τον πυρετό.* ❷ μιλάω μόνος μου = μονολογώ: *Περπατούσε και παραμιλούσε.* **παραμιλητό** το. ☞ σχ. **παρα-**.

παραμονή² η: η ημέρα πριν από αυτή για την οποία γίνεται λόγος = προηγουμένη: *~ Πρωτοχρονιάς. Την ~ της αναχώρησής του ετοίμασε τις βαλίτσες.*

παραμορφώνω² -ομαι: ❶ (μτβ.) αλλάζω προς το χειρότερο τη μορφή, τα χαρακτηριστικά προσώπου ή πράγματος: *Το λεωφορείο παραμορφώθηκε από τη σύγκρουση.* ❷ (μτφ., μτβ., για αντίληψη, γεγονός κτλ.) αλλάζω κτ σκόπιμα, ώστε να απέχει από την πραγματικότητα = αλλοιώνω, διαστρεβλώνω, παραποιώ: *Επίτηδες παραμόρφωσε τα γεγονότα στη διήγησή του, για να μη μάθουμε την αλήθεια.* **παραμόρφωση** η. **παραμορφωτικός -ή -ό**. **παραμορφωτικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **παρα-**.

παραμύθι το: ❶ εξιστόρηση φανταστικών γεγονότων για ψυχαγωγικό σκοπό, κυρίως για παιδιά: *Το ~ καλλιεργεί τη φαντασία των παιδιών.* ❷ (μτφ.) ψέμα: *Άσε τα ~ και πες μου τι έγινε πραγματικά!*

> Από το μσν. *παραμύθι* από τα *παρά* + *μῦθ(ος)*. Η σημ. του διαφέρει από το ΑΕ *παραμύθιον* «παραίνεση, παρηγοριά».

παράξενος -η -ο: ❶ αυτός που προκαλεί έκπληξη λόγω της διαφορετικότητάς του = περίεργος, αλλόκοτος: *~ υπόθεση.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που είναι ιδιόρρυθμος ή που δε γίνεται εύκολα κατανοητός από τους γύρω του: *Ο Γιάννης ήταν πάντα ~ παιδί.* = ιδιότροπος. **παράξενα** (επίρρ.). **παραξενιά** η. **παραξενεύω -ομαι**: ❶ (μτβ.) προκαλώ απορία σε κπ με κτ που λέω ή κάνω: *Με παραξενεύει η άρνησή του.* = ξενίζω. ❷ (αμτβ.) γίνομαι ιδιόρρυθμος, δύστροπος: *Γέρασε και παραξένεψε.*

παραπαίω • μόνο ενεστ. και πρτ. *παρέπαια* & (σπάν.) *παράπαια*: (αμτβ., για πρόσ.) χάνω την ισορροπία μου, περπατώ σαν να είμαι έτοιμος να πέσω = τρεκλίζω, παραπατώ: *Παρέπαιε από το ποτό.* (& μτφ.): *Η χώρα παραπαίει εξαιτίας της ανίκανης διακυβέρνησης.*

παραπέμπω -ομαι • αόρ. *παρέπεμψα*, παθ. αόρ. *παραπέμφθηκα*: (μτβ.) ❶ στέλνω κπ ή κτ στο αρμόδιο πρόσωπο ή όργανο: *Παρέπεμψε την υπόθεση στο συμβούλιο των καθηγητών.* ❷ ΝΟΜ οδηγώ κπ σε δίκη: *Τον παρέπεμψαν για ληστεία.* ❸ αναφέρω κπ ή κτ ως πηγή για τα λεγόμενά μου: *Ο υπουργός παρέπεμψε τους δημοσιογράφους σε προηγούμενη δήλωσή του.* ❹ θυμίζω κπ ή κτ άλλο: *Η αυταρχική στάση του διευθυντή ~ σε άλλες εποχές.* **παραπομπή** η. **παραπεμπτικός -ή -ό**: αυτός που

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·305

υλοποιεί την παραπομπή: ~ *απόφαση/σημείωμα.* **παραπεμπτικό** το: παραπεμπτικό έγγραφο: ~ *ιατρού.*

> Το ΑΕ ρ. *παραπέμπω* είχε τη σημ. «στέλνω επιπλέον, μεταφέρω», ενώ στα μσν. χρόνια είχε γίνει «στέλνω σε κπ».

παραπλανώ -ώμαι • *-άς*: (μτβ.) οδηγώ κπ σε λανθασμένη εκτίμηση = ξεγελώ, εξαπατώ: *Παραπλάνησε και τις δυο αδερφές του και τους πήρε όλα τα χρήματα.* **παραπλάνηση** η. **παραπλανητικός -ή -ό. παραπλανητικά** (επίρρ.).

παραπληρωματικός -ή -ό: αυτός που συμπληρώνει κπ άλλο. ***παραπληρωματικές γωνίες***: ΓΕΩΜ γωνίες που το άθροισμά τους ισούται με 180^0.

παραποιώ -ούμαι: (μτβ.) σκόπιμα αλλάζω ή εμφανίζω κτ διαφορετικό από ό,τι είναι: *Παραποίησες τα λόγια μου. παραποιημένα στοιχεία.* **παραποίηση** η.

παράπονο το: ❶ συναίσθημα ή έκφραση πικρίας και απογοήτευσης για κτ: *Έχω ~ από τη φίλη μου, που δε με παίρνει ούτε τηλέφωνο!* ❷ *συνήθ. πληθ.* έκφραση διαμαρτυρίας σε επίσημη αρχή: *Έκαναν παράπονα στον δήμαρχο για την καθαριότητα.* **παραπονιέμαι** & **-ούμαι**: (αμτβ.) κάνω παράπονα. **παραπονιάρικος -η -ο**: αυτός που εκφράζει παράπονο: ~ *φωνή.* **παραπονιάρικα** (επίρρ.). **παραπονετικός -ή -ό. παραπονετικά** (επίρρ.).

παράπτωμα το: παράβαση ηθικού κανόνα ή νόμου: *Πέφτω σε/διαπράττω ~.*

παράρτημα το: ❶ (για επιχειρήσεις, οργανισμούς κτλ.) αυτόνομο τμήμα οργανισμού, που συνδέεται λειτουργικά με το κεντρικό: *Το κατάστημά μας έχει δέκα παραρτήματα στην επαρχία.* ❷ συμπληρωματικό τμήμα εντύπου, βιβλίου κτλ. με συγκεκριμένο περιεχόμενο: *Το ~ περιλαμβάνει το ευρετήριο όρων.* ❸ ειδική έκδοση εφημερίδας για έκτακτο και επείγον θέμα της επικαιρότητας: *έκτακτο ~ για τον πόλεμο στο Ιράκ.*

παράσημο το: διάκριση που δίνεται σε κπ από επίσημες αρχές για επιβράβευση των υπηρεσιών, ενεργειών του κτλ.: *Του απένειμαν ~ για την προσφορά του στα Γράμματα.* **παρασημοφορώ -ούμαι** (μτβ.). **παρασημοφόρηση** η.

παράσιτο το: ❶ φυτικός ή ζωικός οργανισμός που ζει και αναπτύσσεται σε βάρος άλλου: *Ένα ~ απειλεί να πνίξει το δέντρο.* = (για φυτά) ζιζάνιο. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που ζει σε βάρος άλλων: *Ζει σε βάρος της οικογένειάς του, είναι ~ της κοινωνίας.* ❸ *πληθ.* αλλοιώσεις στη μετάδοση ήχου και εικόνας, που οφείλονται σε κακή λήψη του σήματος: *Κλείσε το ραδιόφωνο, κάνει πολλά ~!* **παρασιτικός -ή -ό**: αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του παράσιτου (σημ. 1 & 2) ή προκαλείται από παράσιτα: ~ *οργανισμός/τρόπος ζωής/ασθένεια.* **παρασιτικά** (επίρρ.).

παρασκευάζω -ομαι: (μτβ.) ετοιμάζω, κατασκευάζω κτ από διάφορα υλικά: ~ *φάρμακο/άρωμα.* **παρασκευή** η. **παρασκεύασμα** το: αυτό που έχει παρασκευαστεί. **παρασκευαστής** ο, **-άστρια** η. **παρασκευαστικός -ή -ό. παρασκευαστικά** (επίρρ.).

παρασκήνιο το: ❶ *συνήθ. πληθ.* ο χώρος πίσω και δίπλα από τη σκηνή του θεάτρου, που δεν είναι ορατός στους θεατές: *Τα καμαρίνια των ηθοποιών βρίσκονται στα ~.* ❷ (μτφ.) μυστικές διαδικασίες και δραστηριότητες ≠ προσκήνιο: *Στο ~ της ψηφοφορίας έγιναν πολλές μυστικές συνεννοήσεις.* **παρασκηνιακός -ή -ό**: ~ *κινήσεις/σχόλια.* **παρασκηνιακά** (επίρρ.): *Κινήθηκε ~.*

παρασύρω & [οικ.] **παρασέρνω -ομαι** • αόρ. *παράσυρα* & *παρέσυρα*, παθ. αόρ. *παρασύρθηκα*, μππ. *παρασυρμένος*: (μτβ.) ❶ ωθώ κπ ή κτ ορμητικά, κάνοντάς το(ν) να μετακινηθεί ή προκαλώντας αλλαγή της πορείας του: *Οι ισχυροί άνεμοι παρέσυραν στέγες και αυτοκίνητα. Φορτηγό παρέσυρε ποδηλάτη.* ❷ (μτφ.) ωθώ κπ σε αρνητική συμπεριφορά ή πράξεις: *Τον παρέσυρε στα ναρκωτικά.*

παρατάσσω -ομαι • αόρ. *παρέταξα*, παθ. αόρ. *παρατάχτηκα* & *παρατάχθηκα*, μππ. *παραταγμένος* & [επίσ.] *παρατεταγμένος*: ❶ τοποθετώ κπ ή κτ το(ν) ένα(ν) δίπλα στο(ν) άλλο: *Ο λοχίας παρέταξε τους στρατιώτες σε σειρές για την επιθεώρηση.* ❷ διατυπώνω κτ με σειρά: *Παρατάξαμε όλα μας τα επιχειρήματα, αλλά δεν τον πείσαμε.* **παράταξη** η: ❶ τοποθέτηση προσώπων ή πραγμάτων σε σειρά: *Η ~ της ομάδας στο γήπεδο έγινε κανονικά.* ❷ ομάδα (πολιτική, ιδεολογική) στην οποία εντάσσεται κπ: *η αριστερή και η δεξιά ~.* ❸ ΓΛΩΣΣ σύνδεση ισοδύναμων προτάσεων ή φράσεων, οι οποίες τοποθετούνται η μία δίπλα στην άλλη και συνδέονται με παρατακτικό σύνδεσμο. ☞ **σύνδεσμος**.

παρατείνω -ομαι • πρτ. & αόρ. *παρέτεινα*, παθ. αόρ. *παρατάθηκα*, μππ. *παρατεταμένος*: (μτβ.) κάνω κτ να διαρκέσει πιο πολύ από το κανονικό ή το προγραμματισμένο: *Παρατείνεται η προθεσμία υποβολής αιτήσεων.* **παράταση** η.

παραπλάνηση → παραπλανώ
παραπλανητικά → παραπλανώ
παραπλανητικός → παραπλανώ
παραπλανώ
παραπλέω → παρα-
παραπληρωματικός
παραπλήσιος → παρα-
παράπλους → παρα-
παραποίηση → παραποιώ
παραποιώ
παραπομπή → παραπέμπω
παραπονετικά → παράπονο
παραπονετικός → παράπονο
παραπονιάρικα → παράπονο
παραπονιάρικος → παράπονο
παραπονιέμαι → παράπονο
παράπονο
παραπονούμαι → παράπονο
παραπόρτι → παρα-
παραποτάμιος → παρα-
παραπόταμος → παρα-
παράπτωμα
παράρτημα
παρασέρνω → παρασύρω
παράσημο
παρασημοφόρηση → παράσημο
παρασημοφορώ → παράσημο
παρασιτικά → παράσιτο
παρασιτικός → παράσιτο
παράσιτο
παρασκευάζω
παρασκεύασμα → παρασκευάζω
παρασκευαστής → παρασκευάζω
παρασκευαστικά → παρασκευάζω
παρασκευαστικός → παρασκευάζω
παρασκευάστρια → παρασκευάζω
παρασκευή → παρασκευάζω
παρασκηνιακά → παρασκήνιο
παρασκηνιακός → παρασκήνιο
παρασκήνιο
παράσταση → παριστάνω
παραστατικά → παριστάνω
παραστατικός → παριστάνω
παραστατικότητα → παριστάνω
παρασύρω
παρατακτικός → παρατάσσω
παράταξη → παρατάσσω
παράταση → παρατείνω
παρατάσσω
παρατείνω

παρατήρηση → παρατηρώ
παρατηρητήριο → παρατηρώ
παρατηρητής → παρατηρώ
παρατηρητικά → παρατηρώ
παρατηρητικός → παρατηρώ
παρατηρήτρια → παρατηρώ
παρατηρώ
παρατίθεμαι → παραθέτω
παρατυπία → παρα-
παράτυπος → παρα-
παρατυπώ → παρα-
παρατώ
παραφορτώνω → παρα-
παραφρονώ → παρα-
παραφροσύνη → παρα-
παράφρων → παρα-
παραφωνία → παρα-
παράφωνος → παρα-
παραχώρηση → παραχωρώ
παραχωρητικά → παραχωρώ
παραχωρητικός → παραχωρώ
παραχωρώ
παρέα
παρεΐστικα → παρέα
παρεΐστικος → παρέα
παρεκκλησιαστικός → παρα-
παρεκκλίνω
παρέκκλιση → παρεκκλίνω
παρέλαβα → παραλαμβάνω
παρέλαση → παρελαύνω
παρελαύνω
παρέλευση
παρελήφθην → παραλαμβάνω
παρελθόν
παρελθοντικός → παρελθόν
παρελθών → παρελθόν
παρεμβαίνω
παρεμβάλλω
παρέμβαση → παρεμβαίνω
παρεμβατικά → παρεμβαίνω
παρεμβατικός → παρεμβαίνω
παρεμβολή → παρεμβάλλω
παρεμποδίζω
παρεμπόδιση → παρεμποδίζω

παρατηρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ εξετάζω προσεκτικά με το βλέμμα μου κτ: *Για να βρείτε τις διαφορές, να παρατηρήσετε τις δύο εικόνες προσεκτικά.* ❷ αντιλαμβάνομαι, διαπιστώνω, συμπεραίνω κτ: *Η δασκάλα παρατήρησε ότι τελευταία απουσιάζεις συχνά.* **παρατήρηση** η: ❶ το να παρατηρεί κπ κτ και το αποτέλεσμα: *~, πείραμα και δοκιμή. Η προσεκτική ~ του φαινομένου συντέλεσε στη μελέτη του. Έκανε εύστοχες ~ για τα αίτια του δυστυχήματος.* ❷ σχόλιο σε συζήτηση: *Απάντησε στην ~ του συνομιλητή του.* ❸ αρνητικός σχολιασμός, επίκριση: *Έκανε παρατηρήσεις στον μαθητή για τη συμπεριφορά του.* **παρατηρητής** ο, **παρατηρήτρια** η. **παρατηρητήριο** το: θέση ή ειδική κατασκευή, από όπου μπορούμε να έχουμε γενική άποψη του χώρου. **παρατηρητικός -ή -ό**. **παρατηρητικά** (επίρρ.).

παρατώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) εγκαταλείπω, αφήνω κπ ή κτ: *Παράτησε την οικογένειά του και έφυγε.* ***παράτα με/μας!***: μη με ενοχλείς άλλο: *Παράτα με πια, μη με ρωτάς!*

παραχωρώ -ούμαι: (μτβ.) δίνω σε κπ κτ που μου ανήκει, το δικαιούμαι ή το είχα προηγουμένως στην κατοχή μου = προσφέρω, δίνω, [επίσ.] εκχωρώ: *Παραχώρησε τη θέση του στον άλλο συνυποψήφιο.* **παραχώρηση** η. **παραχωρητικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την παραχώρηση: ***~ πρόταση***: ΓΛΩΣΣ είδος δευτερεύουσας πρότασης που εκφράζει παραχώρηση. **παραχωρητικά** (επίρρ.).

> Από το ελνστ. *παραχωρῶ* «χορηγώ», με αρχική σημ. «αποτραβιέμαι» (από το *παρά* + *χωρέω-ῶ* «προσφέρω χώρο, θέση σε κπ»).

παρέα η: ❶ σύνολο ατόμων με στενούς φιλικούς δεσμούς και συχνή συναναστροφή, και (συνεκδ.) ο φίλος/η φίλη: *Έφυγε με την ~ του στα νησιά. Ο σκύλος/τα βιβλία είναι η ~ μου.* = συντροφιά. ❷ φιλική συναναστροφή: *Κάνουμε καλή ~ με τον Γιάννη. Ήρθε να μου κάνει ~.* ❸ (ως επίρρ.) μαζί: *Βγαίνουμε ~ από παλιά.* **παρεΐστικος -η -ο**: αυτός που έχει χαρακτήρα φιλικό και ομαδικό ή ανήκει σε παρέα: *~ στέκι/αστεία.* **παρεΐστικα** (επίρρ.).

παρεκκλίνω • πρτ. & αόρ. [επίσ.] *παρεξέκλινα*: (μτβ., + γεν./από) ❶ αλλάζω πορεία, μετατοπίζομαι ελαφρώς σε σχέση με την αρχική μου πορεία: *Το αεροσκάφος παρεξέκλινε της πορείας του και χάθηκε από το ραντάρ.* ❷ (μτφ.) απομακρύνομαι από αρχές, στόχους κτλ.: *Η επιτροπή δε θα παρεκκλίνει από τον κανονισμό.* **παρέκκλιση** η.

παρελαύνω • αόρ. *παρέλασα* & [επίσ.] *παρήλασα*: (αμτβ.) ❶ βαδίζω οργανωμένα σε ειδικούς σχηματισμούς μαζί με ομοειδές σύνολο ανθρώπων στο πλαίσιο εορτασμού κπ γεγονότος: *Για την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου παρέλασαν οι μαθητές όλων των σχολείων.* ❷ (για πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις κτλ.) περνώ σε σειρά, ο ένας μετά τον άλλο: *Από το μυαλό μου παρέλασαν όλες οι κακές στιγμές που είχα ζήσει μαζί του.* **παρέλαση** η.

παρέλευση η: [επίσ.] το πέρασμα του χρόνου = πάροδος: *Μετά την ~ 3 ετών οι καταναλωτές δεν έχουν πλέον δικαίωμα προσφυγής.* **παρέρχομαι**: λήγει η διάρκειά μου, παύω να υπάρχω = περνώ: *Παρήλθε ο κίνδυνος.* ☞ σχ. **παρελθόν**.

παρελθόν το: ❶ το χρονικό διάστημα που έχει περάσει ≠ παρόν, μέλλον: *Αυτό δεν ίσχυε στο ~, όμως τώρα ισχύει.* ❷ ό,τι έχει ήδη ζήσει ένα πρόσωπο, ένα έθνος, ένας λαός κτλ.: *Θα ερευνήσω το ~ της. Το ένδοξο ~ της Ελλάδας.* **παρελθών -ούσα -όν**: [επίσ.] αυτός που προσδιορίζει χρονικά αυτό που έχει περάσει: *κατά τους παρελθόντες μήνες/αιώνες.* **παρελθοντικός -ή -ό**.

> Η λ. *παρελθόν* είναι το ουδ. της μτχ. αορ. του ρ. *παρέρχομαι*, από το οποίο παράγεται επίσης και η λ. *παρέλευση*.

παρεμβαίνω • πρτ. *παρενέβαινα*, αόρ. [επίσ.] *παρενέβην*: (αμτβ.) ❶ παρεμβάλλομαι, μπαίνω στη μέση ή μεσολαβώ με κπ σκοπό σε μια διαδικασία που αφορά τρίτους: *Χρειάστηκε να παρέμβει η αστυνομία, για να διαλυθούν οι διαδηλωτές.* ❷ παίρνω μέρος σε κτ, με σκοπό να επιβάλλω την άποψή μου: *Συγγνώμη, δεν ήθελα να παρέμβω στη δουλειά σας.* **παρέμβαση** η. **παρεμβατικός -ή -ό**. **παρεμβατικά** (επίρρ.).

παρεμβάλλω -ομαι • πρτ. *παρενέβαλλα*, αόρ. *παρενέβαλα*, παθ. αόρ. *παρεμβλήθηκα*: (μτβ.) ❶ τοποθετώ κτ ή κπ μεταξύ άλλων: *Μεταξύ των αφηγήσεων παρεμβάλλονται εικόνες της τραγωδίας.* ❷ *παθ.* μπαίνω μεταξύ ατόμων που συζητούν ή διαπραγματεύονται για κτ, ώστε να διευκολύνω την επικοινωνία τους: *Παρεμβλήθηκε ως διαμεσολαβητής με σκοπό να τους συμφιλιώσει.* **παρεμβολή** η.

παρεμποδίζω -ομαι: (μτβ.) προβάλλω εμπόδια, δεν επιτρέπω να συμβεί κτ: *Παρεμποδίστηκε*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·307

η ομαλή διεξαγωγή των εξετάσεων λόγω της γενικής απεργίας. **παρεμπόδιση** η.

παρεμφερής -ής -ές: αυτός που έχει πολλές ομοιότητες, είναι σχεδόν ίδιος με κπ άλλο = παρόμοιος, παραπλήσιος: *~ ονομασία/δημοσίευση.* ☞ σχ. **αγενής**. **παρεμφερώς** (επίρρ.).

παρενέργεια η: ανεπιθύμητη και επιπρόσθετη επίδραση που έχει ένα φάρμακο στον ασθενή: *Το φάρμακο αποσύρθηκε, γιατί είχε σοβαρές ~ στο ήπαρ.*

παρένθεση η: ❶ το σημείο στίξης ( ), στο οποίο περικλείεται σχόλιο που επεξηγεί ή συμπληρώνει τα λεγόμενα: *Ανοίγω/κλείνω ~. Βάλε τη λέξη μέσα σε ~.* ❷ παρέκκλιση από το κυρίως θέμα: *Στο σημείο αυτό θα κάνω μια μικρή ~.* ❸ (μτφ.) κτ με σύντομη διάρκεια που παρεμβάλλεται σε μια πορεία: *Η περιπέτεια αυτή ήταν μια ευχάριστη ~ στη μονοτονία της καθημερινής ζωής μας.* **παρενθετικός -ή -ό. παρενθετικά** & **-ώς** (επίρρ.).

παρεξηγώ -ούμαι & **-ιέμαι**: (μτβ.) ❶ δίνω λανθασμένη ερμηνεία σε ιδέα, δήλωση, γεγονός κτλ. = παρερμηνεύω, παρανοώ: *Παρεξηγήσατε τις προθέσεις μου/όσα σας είπα.* ❷ παθ. προσβάλλομαι από τη συμπεριφορά, τα λεγόμενα κπ: *Παρεξηγήθηκε και δε μου μιλά πια.* ❸ μππ. (για πρόσ. ή πργ.) αυτός στον οποίο δεν έχει δοθεί η σημασία και η αξία που του αρμόζει: *Πρόκειται για ~ όρο/θεσμό.* **παρεξήγηση** η: ❶ εσφαλμένη εντύπωση που έχει κπ ή του δημιουργείται: *Πρόκειται για ~ της πρόθεσής σου.* ❷ διάσταση που δημιουργείται μεταξύ προσώπων, συνήθως λόγω παρανόησης: *Δημιουργήθηκε ~ ανάμεσά τους. Λύθηκε η ~.* **παρεξηγήσιμος -η -ο. παρεξηγήσιμα** (επίρρ.).

> Οι σημ. 1 και 3 του ρ. προέρχονται από το ΑΕ *παρεξηγοῦμαι* «ερμηνεύω σφαλερά».

παρερμηνεύω -ομαι: (μτβ.) κατανοώ κτ λανθασμένα και του δίνω τη δική μου εξήγηση = παρεξηγώ, παρανοώ: *Παρερμήνευσες τις συμβουλές μου - εγώ δεν το είπα αυτό!* **παρερμηνεία** η. **παρερμηνεύσιμος -η -ο. παρερμηνεύσιμα** (επίρρ.).

παρευρίσκομαι • αόρ. *παρευρέθηκα* & [επίσ.] *παρευρέθην*: (αμτβ.) βρίσκομαι, είμαι παρών σε χώρο, οργανωμένο γεγονός κτλ. = παρίσταμαι ≠ απουσιάζω, λείπω: *Στην τελετή παρευρέθησαν γονείς και μαθητές.* ☞ σχ. **ενίσταμαι**.

> Προέρχεται από την πρόθ. *παρ(ά)* + *εύρίσκομαι* «βρίσκομαι εκεί κοντά», μτφρδ. από το γαλλ. y être, και είναι διαφορετικό από το ΑΕ ρ. *παρευρίσκω -ομαι* «ανακαλύπτω επιπλέον». **Προσοχή:** ο τ. *παραβρίσκομαι* σημαίνει «βρίσκομαι πολύ συχνά με κπ». ☞ σχ. **παρα-**.

παρέχω -ομαι • πρτ. *παρείχα*, απαρ. *παράσχει*, παθ. αόρ. *παρασχέθηκα*: [επίσ.] (μτβ.) προσφέρω, δίνω κτ σε κπ: *~ υπηρεσίες/προστασία/εγγυήσεις/λύσεις. Αμέσως μετά το ατύχημα, του παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες.* **παροχή** η. **παροχέας** ο & **πάροχος** ο, η: πρόσωπο ή οργανισμός που παρέχει κτ: *~ ρεύματος/πληροφοριών.*

παρηγοριά & [λαϊκ.] **παρηγόρια** η: ψυχική ανακούφιση σε στενοχώρια, θλίψη και πόνο, και (συνεκδ.) αυτό(ς) που μας παρηγορεί: *Νιώθω ~, όταν έχω τη Μαρία δίπλα μου. Η είδηση αυτή αποτελεί ~ στις δύσκολες μέρες που ζούμε.* **παρηγορώ -ιέμαι** & **-ούμαι**: (μτβ.). **παρηγορητικός -ή -ό** & **παρήγορος -η -ο. παρηγορητικά** & **παρήγορα** (επίρρ.). **παρηγορητής** ο, **-ήτρια** η.

παρθένος ο, **παρθένα** η: αυτός που έως τώρα δεν είχε σεξουαλικές επαφές. **παρθένος -α -ο**: αυτός που δεν έχει υποστεί καμία παρέμβαση, επεξεργασία, αλλοίωση κτλ., που είναι απόλυτα φυσικός: *τα ~ δάση του Αμαζονίου. αγνό ~ μαλλί.* **Παρθένος** η: ❶ προσωνύμιο για την Παναγία. ❷ ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός του Βορείου ημισφαιρίου. ❸ ΑΣΤΡΟΛ το έκτο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το άτομο που ανήκει στο ζώδιο αυτό.

παρίσταμαι • αόρ. *παρέστην*: [επίσ.] (αμτβ.) βρίσκομαι σε χώρο, εκδήλωση κτλ. = παρευρίσκομαι ≠ απουσιάζω, λείπω: *Στα εγκαίνια παρέστησαν υψηλές προσωπικότητες.*

παριστάνω -ομαι • πρτ. *παρίστανα*, αόρ. *παρέστησα*, παθ. αόρ. *παραστήθηκα* & *παραστάθηκα*: (μτβ.) ❶ απεικονίζω κτ σε πίνακα, γλυπτό, σχέδιο κτλ.: *Ο πίνακας ~ τον περίφημο ακροβάτη της Κνωσσού.* ❷ αποδίδω κτ αφηρημένο (αριθμητικές τιμές, ποσοστά κτλ.) με σύμβολα: *Η μείωση των γεννήσεων παριστάνεται με την εξής καμπύλη.* ❸ (στο θέατρο, κινηματογράφο) παίζω ορισμένο ρόλο: *Στην ταινία, τη μεγάλη ντίβα της όπερας θα παραστήσει γνωστή ηθοποιός.* ❹ (μτφ.) έχω συμπεριφορά που δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα, με αυτό που είμαι: *Παρίστανε τον πετυχημένο έμπορο, ενώ χρωστούσε στους πάντες.* ❺ (μτφ.) εμφανίζομαι διαφο-

παρεμφερής
παρεμφερώς ➞ παρεμφερής
παρενέργεια
παρένθεση
παρενθετικά ➞ παρένθεση
παρενθετικός ➞ παρένθεση
παρενθετικώς ➞ παρένθεση
παρεξήγηση ➞ παρεξηγώ
παρεξηγήσιμα ➞ παρεξηγώ
παρεξηγήσιμος ➞ παρεξηγώ
παρεξηγώ
πάρεργο ➞ παρα-
παρερμηνεία ➞ παρερμηνεύω
παρερμηνεύσιμα ➞ παρερμηνεύω
παρερμηνεύσιμος ➞ παρερμηνεύω
παρερμηνεύω
παρέρχομαι ➞ παρέλευση
παρευρίσκομαι
παρέχω
παρήγορα ➞ παρηγοριά
παρηγορητής ➞ παρηγοριά
παρηγορητικά ➞ παρηγοριά
παρηγορητικός ➞ παρηγοριά
παρηγορήτρια ➞ παρηγοριά
παρηγοριά
παρηγόρια ➞ παρηγοριά
παρήγορος ➞ παρηγοριά
παρηγορώ ➞ παρηγοριά
παρθένα ➞ παρθένος
Παρθένος ➞ παρθένος
παρθένος
παρίσταμαι
παριστάνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·308

παροδικός → πάροδος[1]
παροδικότητα → πάροδος[1]
πάροδος[1]
πάροδος[2]
παροιμία
παροιμιώδης → παροιμία
παρόλο
παρόμοια → παρόμοιος
παρομοιάζω → παρόμοιος
παρόμοιος
παρομοίως → παρόμοιος
παρομοίωση → παρόμοιος
παρόν → παρών
παροντικός → παρών
παρότι
παρότρυνση → παροτρύνω
παροτρύνω
παρούσα → παρών
παρουσία
παρουσία → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
παρουσιάζω → παρουσία
παρουσίαση → παρουσία
παρουσιαστής → παρουσία
παρουσιαστικό → παρουσία
παρουσιάστρια → παρουσία
παροχέας → παρέχω
παροχή → παρέχω
πάροχος → παρέχω
παρών
παρωνυχίδα → παρα-

ρετικός από ό,τι είμαι = υποκρίνομαι, προσποιούμαι: *Παρίστανε ότι δεν είδε και δεν άκουσε ποτέ τίποτα. ~ τον έξυπνο/ειδικό/ειδήμονα.* **παράσταση** η: ❶ ΜΑΘ απόδοση μαθηματικών εννοιών με σύμβολα: *γραφική/αλγεβρική ~.* ❷ ΨΥΧΟΛ εικόνα που έχει αποτυπωθεί στη συνείδηση: *Της έχουν μείνει παραστάσεις από τους τσακωμούς των γονιών της όταν ήταν μικρή.* ❸ απεικόνιση του εξωτερικού κόσμου σε πίνακα, γλυπτό: *~ από αγώνες.* ❹ οργανωμένο γεγονός κατά το οποίο παρουσιάζεται κτ μπροστά στο κοινό: *θεατρική/μουσική ~.* **παραστατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με παραστάσεις: *~ τέχνη.* ❷ αυτός που παρουσιάζει κτ με ζωντάνια, έντονη εκφραστικότητα, ζωηράδα: *Ο ομιλητής ήταν πολύ ~ στις αναλύσεις του.* **παραστατικά** (επίρρ.). **παραστατικότητα** η.

πάροδος[1] η: (για χρόνο) πέρασμα = παρέλευση: *Με την ~ των χρόνων οι αντιλήψεις αλλάζουν, εξελίσσονται.* **παροδικός -ή -ό**: αυτός που δε διαρκεί πολύ: *~ βροχές και καταιγίδες.* **παροδικότητα** η.

πάροδος[2] η: ❶ μικρότερος δρόμος που οδηγεί σε κπ μεγαλύτερο: *Μένω σε μια ~ της κεντρικής οδού.* ❷ σε παράσταση αρχαίας τραγωδίας, το χορικό που ψάλλει ο Χορός με την είσοδό του στην ορχήστρα.

παροιμία η: φράση με την οποία ο λαός εκφράζει σύντομα και συνήθως αλληγορικά μια γενική αλήθεια ή διαπίστωση βάσει εμπειρίας = γνωμικό: *Η αγαπημένη του ~ είναι «των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν».* **παροιμιώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που μοιάζει με παροιμία. ❷ αυτός που είναι φημισμένος για κπ χαρακτηριστικό του = ξακουστός, περίφημος: *~ υπομονή. Ο ηρωισμός του Λεωνίδα υπήρξε ~.* ☞ σχ. **αγενής**.

παρόλο & **παρ' όλο**: μόνο στο ***παρόλο που/ότι*** (ως σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει κτ αντίθετο με την κύρια πρόταση = αν και, ενώ, μολονότι, παρότι: *Δεν πήγα, ~ το ήθελα πολύ.*

παρόμοιος -α -ο: αυτός που μοιάζει πάρα πολύ με κπ ή κτ άλλο = παραπλήσιος, παρεμφερής: *Δε βρήκα το ίδιο παιχνίδι και πήρα ένα ~.* **παρόμοια** (μόνο με τη σημ. 1) & **παρομοίως** (επίρρ.): ❶ με παρόμοιο τρόπο: *~ θα λύσεις και τις υπόλοιπες ασκήσεις.* ❷ ως ευγενική απάντηση = επίσης: *Χάρηκα για τη γνωριμία. ~!*

παρομοιάζω -ομαι: (μτβ.) παραβάλλω κπ ή κτ με κπ ή κτ άλλο λόγω της ομοιότητάς τους: *Επειδή είναι πολύ αδύνατη, την ~ με σπουργίτι.* **παρομοίωση** η: ❶ το να παρομοιάζει κανείς κπ ή κτ. ❷ ΓΛΩΣΣ σχήμα λόγου, το οποίο συνήθως εισάγεται με *σαν, όπως* κτλ. και με το οποίο παρομοιάζουμε.

παρότι & **παρ' ότι** (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει κτ αντίθετο με την κύρια πρόταση = αν και, ενώ, μολονότι, παρόλο που: *~ ήθελε να μας βοηθήσει, τελικά δεν μπόρεσε.*

παροτρύνω -ομαι: (μτβ.) ενθαρρύνω κπ να κάνει κτ = προτρέπω, παρακινώ, ωθώ: *Όταν διαπίστωσε το ταλέντο της, την παρότρυνε να ασχοληθεί επαγγελματικά με τη ζωγραφική.* **παρότρυνση** η.

παρουσία η: εμφάνιση και συμμετοχή κπ ή ύπαρξη πράγματος σε ορισμένο χώρο και χρονική στιγμή: *ισχυρή ~ αστυνομικών δυνάμεων στη διαδήλωση. Εντύπωση προκαλεί η ~ αρχαίων θεάτρων σχεδόν σε όλη τη Μεσόγειο.* ***Δευτέρα Παρουσία***: ο δεύτερος ερχομός του Χριστού στον κόσμο για την τελική κρίση ζωντανών και νεκρών. ☞ **πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία**. **παρουσιάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ εμφανίζω κτ ή κπ σε άλλους: *Θέλω να σας παρουσιάσω τον νέο καθηγητή.* = συστήνω. *Παρουσίασαν τα νέα τους προϊόντα στην έκθεση.* = εκθέτω. ❷ χαρακτηρίζομαι από κτ ή εμφανίζω κτ: *Η εγκυμοσύνη σας δεν ~ προβλήματα.* ❸ περιγράφω κτ ή κπ: *Η ιστορία δεν ήταν όπως την παρουσίασαν. ~ ειδήσεις.* ❹ *παθ.* (για πρόσ.) εμφανίζομαι κάπου για συγκεκριμένο λόγο ή επειδή είμαι υποχρεωμένος: *Πρέπει να παρουσιαστείτε στο γραφείο της Διεύθυνσης.* ❺ *παθ.* κάνω την εμφάνισή μου (συνήθως απαντεχα): *Το πρήξιμο παρουσιάστηκε ξαφνικά.* **παρουσίαση** η. **παρουσιαστικό** το: η εξωτερική εμφάνιση κπ: *κομψό και εντυπωσιακό ~.* **παρουσιαστής** ο, **-άστρια** η.

παρών -ούσα -όν: ❶ αυτός που σε ορισμένη στιγμή υπάρχει, βρίσκεται στον ίδιο χώρο με τον ομιλητή: *Όλοι οι μαθητές είναι παρόντες, κανείς δε λείπει.* ***δίνω το «παρών»***: παρουσιάζομαι ή συμμετέχω: *Κάθε χρόνο ~ στους αγώνες στίβου.* ❷ αυτός που υπάρχει, συμβαίνει ή γίνεται τώρα = τωρινός: *η ~ κατάσταση.* ❸ αυτός στον οποίο αναφερόμαστε: *Το ~ χειρόγραφο δεν έχει ακόμη εκδοθεί.* **παρών** ο, **παρούσα** η: πρόσωπο που είναι παρόν κάπου. **παρόν** το: η χρονική περίοδος που αναφέρεται στο τώρα ≠ παρελθόν, μέλλον: *Περιέγραψε την κατάσταση της χώρας στο πρόσφατο παρελθόν και στο ~.* ***προς το ~***: για την ώρα: ~ δεν

ανησυχούμε - αργότερα, βλέπουμε! **παροντικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το παρόν: **~ *χρόνοι***: ΓΛΩΣΣ ο ενεστώτας και ο παρακείμενος, που αναφέρονται στο παρόν.

> Από τη μτχ. ενεστ. του ΑΕ ρ. *πάρειμι* «παρευρίσκομαι».

παρωχημένος -η -ο: αυτός που ανήκει στο παρελθόν και έχει ξεπεραστεί ή έπαψε να χρησιμοποιείται: *~ τεχνολογία/απόψεις.*

πασαλείφω & **πασαλείβω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αλείφω απρόσεκτα και βιαστικά ή λερώνω κτ από αδεξιότητα: *Πασάλειψε τα χαρτιά με κόλλα. Πασάλειψες όλο το πρόσωπό σου με παγωτό!* ❷ (μτφ.) ασχολούμαι βιαστικά και επιφανειακά με κτ: *Απλά τα πασάλειψε, δεν είναι διαβασμένος.* **πασάλειμμα** το.

πασχίζω & [λαϊκ.] **πασκίζω**: [οικ.] προσπαθώ για κτ με κάθε τρόπο = μοχθώ: *~ μήνες τώρα να βρω δουλειά, αλλά μάταια.*

πάσχω • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) ❶ έχω κπ ασθένεια: *Άρχισε θεραπεία, γιατί ~ από διαβήτη.* ❷ (μτφ.) παρουσιάζω χρόνιο πρόβλημα ή χαρακτηρίζομαι από ανεπάρκεια = υστερώ: *Η νοσοκομειακή περίθαλψη ~ εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού.*

πάταγος ο: ❶ πολύ δυνατός κρότος: *Ο καταρράκτης έπεφτε με ~ από ύψος 15 μέτρων.* ❷ (μτφ.) έντονη αναστάτωση που προκαλείται στην κοινή γνώμη εξαιτίας είδησης ή γεγονότος: *Το τραγούδι του έκανε ~ μόλις κυκλοφόρησε.* **παταγώδης -ης -ες**: αυτός που προκαλεί πάταγο (κυρ. στη σημ. 2): *~ αποτυχία των μαθητών στο διαγώνισμα.* ☞ σχ. **αγενής**. **παταγωδώς** (επίρρ.): *Το σχέδιό μας απέτυχε ~.*

πατάτα η: ❶ ποώδες φυτό με κονδύλους που τρώγονται. ❷ ο κόνδυλος αυτού του φυτού, κυρίως μαγειρεμένος = [επίσ.] γεώμηλο: *πατάτες πουρέ. κοτόπουλο με πατάτες στον φούρνο.* ❸ [οικ.] (μτφ.) **α.** οτιδήποτε υπερβολικά ανούσιο ή αποτυχημένο: *Φύγαμε αμέσως, γιατί η ταινία αποδείχτηκε ~!* **β.** γκάφα: *Έκανα μία ~, που έγινα τελείως ρεζίλι!* **πατατάκι** το: *συνήθ. πληθ.* καθεμία από τις λεπτές τηγανισμένες φέτες πατάτας, που πωλούνται σε σακουλάκια: *Στο σινεμά πήραμε ποπκόρν και πατατάκια.*

πατέρας ο • *πατέρες & πατεράδες, πατέρων & πατεράδων*: ❶ ο άντρας που έχει αποκτήσει παιδιά = [οικ.] μπαμπάς. ❷ πρόγονος: *Αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν τη γη των πατέρων τους.* ❸ (μτφ.) πρόσωπο που έχει δημιουργήσει ή ανακαλύψει κτ: *Ο Αριστοφάνης θεωρείται ~ της σάτιρας.* ❹ ΕΚΚΛ **α.** ο Θεός: *ο Ουράνιος Πατέρας.* **β.** τίτλος μοναχού ή κληρικού: *Τον αγιασμό τέλεσε ο ~ Τιμόθεος.* **γ. Πατέρες (της Εκκλησίας)**: κληρικοί που με το έργο τους διατύπωσαν τα δόγματα του χριστιανισμού και βοήθησαν στην καθιέρωσή του. **πατήρ** ο • γεν. *πατρός*, κλ. *πάτερ*: [επίσ.] πατέρας, κυρίως στη σημ. 4β: *Πάτερ Τιμόθεε! όνομα πατρός.* **πατρικός -ή -ό. πατρικά** (επίρρ.). **πατρικό** το: ❶ το σπίτι όπου κπ ζει κατά την παιδική ηλικία. ❷ το επώνυμο που έχει μια γυναίκα (και παράγεται από αυτό του πατέρα της): *Παλαιότερα, όταν μια γυναίκα παντρευόταν, έπαιρνε αντί του ~ της το επώνυμο του συζύγου της.* **πατρότητα** η: ❶ η ιδιότητα του πατέρα: *Αγχώθηκε με τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις της ~.* ❷ (μτφ.) η ιδιότητα του δημιουργού: *Την ~ αυτής της θεωρίας διεκδικούν δύο μαθηματικοί.* **πάτριος -α -ο**: αυτός που αναφέρεται στους προγόνους ή προέρχεται από αυτούς: *τα ~ εδάφη/ήθη.* **πάτρια** τα: τα ήθη και έθιμα μιας φυλής: *Γιορτάζουμε το Πάσχα κατά τα ~ των Ελλήνων.*

πατριάρχης ο: ❶ ΕΚΚΛ ανώτατος αρχιεπίσκοπος της Ορθόδοξης Εκκλησίας: *~ Ιεροσολύμων. Οικουμενικός ~.* ❷ αρχηγός γένους = γενάρχης (κυρίως στην Παλαιά Διαθήκη): *Ο Αβραάμ υπήρξε ο πρώτος ~ του ιουδαϊκού έθνους.* **πατριαρχία** η: ❶ το χρονικό διάστημα της θητείας ενός πατριάρχη. ❷ μορφή κοινωνικής οργάνωσης, στην οποία ο άντρας έχει την κυρίαρχη θέση ≠ μητριαρχία. **πατριαρχείο** το: το αξίωμα του πατριάρχη, η εξουσία που πηγάζει από αυτό, καθώς και η έδρα του: *~ Αλεξανδρείας. Οικουμενικό ~.* **πατριαρχικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το πατριαρχείο ή την πατριαρχία. ☞ **πατρο-**. **πατριαρχικά** (επίρρ.).

πατρίδα η: ❶ το μέρος όπου γεννήθηκε ή από όπου κατάγεται κπ: *Η ~ του είναι το Μεξικό. Έχει ιδιαίτερη ~ τα Γιάννενα.* ❷ (μτφ.) ο τόπος όπου πρωτοεμφανίζεται ή δημιουργείται κτ: *Η Νάπολη είναι η ~ της πίτσας.* **πατριώτης** ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που αγαπά την πατρίδα του = φιλόπατρις. ❷ [λαϊκ.] πρόσωπο που κατάγεται από τον ίδιο τόπο με κπ = συμπατριώτης. **πατριωτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην πατρίδα ή στον πατριωτισμό: *~ εξάρσεις/δυνάμεις/σύλλογοι/λόγοι/τραγούδια.* **πατριωτικά** (επίρρ.): με πατριωτική συμπεριφορά. ***παίρνω κτ ~***: (μτφ.) αντιμετωπίζω ένα θέμα με έντονη προθυμία ή ευ-

παρωχημένος
πας → αντωνυμία - Λόγιες αντωνυμίες
πασαλείβω → πασαλείφω
πασάλειμμα → πασαλείφω
πασαλείφω
πασκίζω → πασχίζω
*πασσαλείφω → πασαλείφω
πασχίζω
πάσχω
πάταγος
παταγώδης → πάταγος
παταγωδώς → πάταγος
πατάτα
πατατάκι → πατάτα
πατέρας
πάτημα → πατώ
πατήρ → πατέρας
πατητά → πατώ
πατητή → πατώ
πατητός → πατώ
πατρ- → πατρο-
πατρι- → πατρο-
πάτρια → πατέρας
πατριαρχείο → πατριάρχης
πατριάρχης
πατριαρχία → πατριάρχης
πατριαρχικά → πατριάρχης
πατριαρχικός → πατριάρχης
πατρίδα
πατρικά → πατέρας
πατρικό → πατέρας
πατρικός → πατέρας
πάτριος → πατέρας
πατριώτης → πατρίδα
πατριωτικά → πατρίδα
πατριωτικός → πατρίδα
πατριωτισμός → πατρίδα
πατριώτισσα → πατρίδα

πατρο-
πατροκτόνος → πατρο-
πατροπαράδοτος → πατρο-
πατρότητα → πατέρας
πατρώνυμο → πατρο-
πατώ
πάτωμα
παύση → παύω
παύω
παχαίνω → πάχος
πάχος
παχουλός → πάχος
παχύς → πάχος
πάω → πηγαίνω
πεδιάδα
πεδινά → πεδιάδα
πεδινός → πεδιάδα
πεδίο

αισθησία: *Το πήρε ~ το ζήτημα και ανταποκρίθηκε αμέσως στο κάλεσμα για βοήθεια.* **πατριωτισμός** ο: έμπρακτη και ειλικρινής αγάπη προς την πατρίδα = φιλοπατρία: *Ο ~ οδηγεί τους πολίτες σε συλλογική προσπάθεια για τη συνολική ενδυνάμωση της χώρας.*

πατρο- πατρ- & πατρι-: α΄ συνθ. (από θ. του ΑΕ *πατήρ*) που αναφέρεται: ❶ στον πατέρα: *πατρώνυμο, πατροκτόνος, πατροπαράδοτος.* ❷ στον κυριαρχικό ρόλο του άντρα: *πατριαρχία, πατριαρχικός.*

πατώ & -άω -ιέμαι • μππ. & [επίσ.] *πεπατημένος*: ❶ (αμτβ. & μτβ.) βάζω τα πόδια μου πάνω σε κτ ή περπατώ πάνω σε κτ: *Μην πατάς στα νερά, θα βραχείς! Πάτησε την μπανανόφλουδα κι έπεσε.* ❷ (μτβ.) ασκώ πίεση σε κτ με τα χέρια ή τα πόδια, για να λειτουργήσει, να το λιώσω κτλ. = πιέζω: *~ την πλαστελίνη/το κουδούνι.* ***την πάτησα***: παθαίνω κτ, συνήθως από απροσεξία ή ανοησία: *Αν μας πιάσουν, την πατήσαμε!* ***~ πόδι***: εναντιώνομαι στη θέληση κπ προβάλλοντας τις δικές μου απαιτήσεις: *Δε θα την κάνει ό,τι θέλει, θα πατήσει πόδι.* ❸ (αμτβ.) πηγαίνω σε κπ σημείο ή μέρος = εμφανίζομαι: *Μετά τον σοβαρό τραυματισμό του, έκανε δύο χρόνια να πατήσει στο γήπεδο.* ❹ (μτφ., αμτβ.) χρησιμοποιώ κπ ή κτ ως στήριγμα, βασίζομαι πάνω του: *Πάτησε στην αδυναμία μας, κι έτσι τα κατάφερε.* ❺ (μτβ.) παρασύρω και συνήθως σκοτώνω κπ: *Κάνε άκρη να μη σε πατήσουν τα αυτοκίνητα!* ❻ (μτβ.) δεν κρατώ υπόσχεση ή συμφωνία = αθετώ, παραβαίνω: *Πάτησε την υπόσχεσή του να με βοηθήσει.* ❼ (μτβ.) φτάνω σε κπ ηλικία: *Αν και πάτησε τα 60, γυμνάζεται σαν νέος.* **πάτημα** το: ❶ το να πατά κπ κτ, κυρ. στη σημ. 2: *το ~ των σταφυλιών/του κουμπιού/του ποδιού.* ❷ κτ που χρησιμοποιείται ως αφορμή για κπ ενέργεια = πρόσχημα, δικαιολογία: *Ψάχνει ~ για να φύγει από τη συνάντηση.* **πατητός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει γίνει με πάτημα = πατημένος: *Τα δάπεδα είναι από ~ γη.* ❷ αυτός που χρειάζεται πάτημα για να λειτουργήσει: *αυτοκίνητο με ~ όπισθεν.* **πατητά** (επίρρ.). **πατητή** η: ❶ παιχνίδι μέσα στο νερό όπου κπ προσπαθεί να βυθίσει τον άλλον πατώντας τον στους ώμους ή στο κεφάλι. ❷ τρόπος ραφής με το χέρι.

πάτωμα το: ❶ η κάτω επιφάνεια ενός χώρου, στην οποία πατάμε = δάπεδο: *Μην αφήνεις το μωρό να κυλιέται στο ~!* ❷ όροφος κτιρίου: *Μένει στο επάνω ~.*

παύω -ομαι • αόρ. (στις σημ. 1 - 3) *έπαψα* & (στη σημ. 4) *έπαυσα*: ❶ (μτβ.) σταματώ οριστικά ή προσωρινά ενέργεια, συνήθεια κτλ: *Έπαψε να καπνίζει/το κάπνισμα.* ❷ (αμτβ.) σταματώ να συμβαίνω, να υπάρχω: *Οι διαμαρτυρίες έπαψαν. Έπαψε ο άνεμος.* = κοπάζω. ❸ [προφ.] (αμτβ.) κάνω ησυχία, δε μιλώ πλέον = σωπαίνω: *Πάψτε πια, με ζαλίσατε!* ❹ (μτβ.) απολύω (συνήθως υπάλληλο του δημοσίου) από τη θέση του: *Παύθηκε οριστικά από διευθυντής εξαιτίας της εμπλοκής του σε οικονομικά σκάνδαλα.* **παύση** η: ❶ η ενέργεια και το αποτέλεσμα του παύω: *~ των δραστηριοτήτων της εταιρείας. ~ υφυπουργού. Η συζήτηση ήταν έντονη, με ελάχιστες παύσεις.* ❷ ΜΟΥΣ σύντομη διακοπή σε μουσικό κομμάτι, καθώς και το αντίστοιχο γραπτό σύμβολο στο πεντάγραμμο.

πάχος το • πληθ. *πάχη* & [λαϊκ.] *πάχια*: ❶ μία από τις τρεις διαστάσεις ενός στερεού σώματος = πλάτος: *Το ~ του τοιχώματος της δεξαμενής είναι τριάντα εκατοστά. ~ βιβλίου.* ❷ περιττό λίπος στο σώμα ανθρώπου ή ζώου: *έξυπνοι τρόποι να καταπολεμήσετε το ~ σας.* **παχύς -ιά -ύ** • γεν. *παχύ* & [επίσ.] *παχέος*: ❶ αυτός που έχει μεγάλο πάχος = χοντρός ≠ λεπτός, ψιλός: *~ στρώμα λάσπης. Ήταν τόσο ~, που δύσκολα έβρισκε ρούχα στο νούμερό του.* = παχύσαρκος ≠ αδύνατος, λιγνός. ❷ (για φαγητό) αυτό που περιέχει ή έχει μαγειρευτεί με πολύ λίπος: *~ κρέας.* ❸ (για υγρό) αυτός που έχει μεγάλη πυκνότητα = παχύρρευστος, πηχτός ≠ αραιός: *Βράστε το ζουμί μέχρι να γίνει ένας ~ πολτός.* **παχαίνω**: (αμτβ. & μτβ.) γίνομαι παχύς ή κάνω κπ παχύτερο ή να φαίνεται παχύς = χοντραίνω ≠ αδυνατίζω: *Άρχισα δίαιτα, γιατί πάχυνα πολύ τελευταία. Σε παχαίνει αυτή η φούστα.* **παχουλός -ή -ό**.

πεδιάδα η: επίπεδη έκταση γης σε χαμηλό συνήθως υψόμετρο = κάμπος: *Καλλιεργούν την εύφορη ~.* **πεδινός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με πεδιάδα: *~ πέρδικα.* ❷ (για τόπο) αυτός που μεγάλο μέρος του καλύπτεται από πεδιάδες ≠ ορεινός: *~ χώρα.* **πεδινά** τα: πεδινές περιοχές ≠ ορεινά.

πεδίο το: ❶ νοητός ή πραγματικός χώρος όπου συμβαίνει, παρατηρείται ή αναπτύσσεται κτ: *Σε ~ μάχης μετατράπηκε το δικαστήριο.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ χώρος καταχώρησης πληροφοριών σε βάση δεδομένων: *Τα ~ «διεύθυνση» και «επώνυμο» συμπληρώνονται υποχρεωτικά.* ❸ ΦΥΣ η περιοχή στην έκταση της οποίας

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·311

ασκείται μια δύναμη: *μαγνητικό ~*. ❹ ΜΑΘ **~ *ορισμού***: το σύνολο των τιμών που μπορεί να λάβει μια ανεξάρτητη μεταβλητή: *Έστω συνάρτηση f με ~ Α.*

πεζογραφία η: ❶ η συγγραφή λογοτεχνικών έργων σε πεζό λόγο και (συνεκδ.) ο ίδιος ο πεζός λόγος: *Ασχολείται με την ~. ανθολόγιο πεζογραφίας.* ❷ το σύνολο των πεζών έργων μιας περιόδου, γλώσσας κτλ.: *μεταπολεμική/ξένη/αρχαία αττική ~.* **πεζογράφος** ο, η: συγγραφέας. **πεζογράφημα** το: λογοτεχνικό κείμενο σε πεζό λόγο. **πεζογραφικός -ή -ό**.

πεζός -ή -ό: ❶ αυτός που κινείται βαδίζοντας: *Άφησαν τα αυτοκίνητα και συνέχισαν πεζοί.* ❷ (για λόγο) αυτός που δεν είναι γραμμένος σε στίχους: *~ κείμενο.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι υπερβολικά μονότονος, χωρίς πρωτοτυπία: *Περνά μια ~ ζωή, χωρίς κανένα ενδιαφέρον.* ❹ (μόνο το ουδ., για γράμματα) μικρό (σε αντιδιαστολή προς τα κεφαλαία): *Γράψτε το όνομά σας με πεζά (γράμματα).* **πεζός** ο (στη σημ. 1). **πεζό** το: πεζό κείμενο (σημ. 2). **πεζά** (επίρρ. στη σημ. 3). **πεζή** (επίρρ.): [επίσ.] με τα πόδια.

πεθαίνω • μτχ. *πεθαμένος*: ❶ (αμτβ.) παύω να ζω = [επίσ.] αποβιώνω: *Πέθανε από καρκίνο.* ❷ (μτφ., αμτβ.) παύω να υπάρχω: *Η ελπίδα να βρει τους πραγματικούς γονείς της δεν πέθανε ποτέ.* = χάνομαι. **~ *στο γέλιο***: γελάω πάρα πολύ. **~ *της πείνας***: πεινάω πάρα πολύ. ❷ (μτβ.) **α.** ευθύνομαι για τον θάνατο κπ: *Την πέθανε ο καημός του χαμού του.* **β.** (μτφ., μτβ. + σε) κουράζω κπ σε μεγάλο βαθμό = ξεθεώνω: *Μας πέθαναν στη δουλειά αυτές τις μέρες.* ❸ (αμτβ.) υποφέρω σωματικά ή ψυχολογικά από κτ: *~ από τον πόνο/αγωνία/ζήλια.* ❹ (μτφ., αμτβ., + για) μου αρέσει κτ πάρα πολύ: *Από μικρή πέθαινε για τα γλυκά του κουταλιού.*

πειθαρχώ • μτχ. *πειθαρχημένος*: (αμτβ.) υπακούω στους ανωτέρους, σε νόμους ή κανόνες: *Το προσωπικό σέβεται και ~ στις αποφάσεις της διοίκησης.* **πειθαρχία** η. **πειθαρχικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αφορά την πειθαρχία: *~ κανονισμός/παράπτωμα.* ❷ αυτός που πειθαρχεί ≠ απείθαρχος: *~ υπάλληλος.* **πειθαρχικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.).

πείθω -ομαι • αόρ. *έπεισα*, παθ. αόρ. *πείστηκα*, μτχ. *πεισμένος* & [επίσ.] *πεπεισμένος*: κάνω κπ να συμφωνήσει και να αποδεχτεί τη γνώμη μου: *Πείστηκα τελικά να ξεκινήσω τη θεραπεία.* **πειθώ** η • *πειθούς*: η ικανότητα κπ να πείθει τους άλλους: *Προτιμά την ~ παρά τον* εξαναγκασμό. **πειστικός -ή -ό**: αυτός που (μπορεί να) πείθει: *Τα επιχειρήματά του δεν ήταν αρκετά ~, ώστε να δεχθούν την πρότασή του.* **πειστικά** (επίρρ.). **πειστικότητα** η.

πείνα η: ❶ το φυσικό αίσθημα που προκαλεί σε ένα έμβιο ον την ανάγκη να φάει: *Πονάει το στομάχι μου από την ~.* ❷ (μτφ.) πολύ κακή οικονομική κατάσταση που οδηγεί σε φτώχεια: *μισθοί/συντάξεις πείνας.* **πεινώ** & **-άω** • μτχ. *πεινασμένος*: (αμτβ.) ❶ νιώθω πείνα: *Βάλε μου μικρή μερίδα, δεν ~ πολύ!* ❷ στερούμαι ακόμα και την τροφή λόγω φτώχειας: *Ο κόσμος ~ εξαιτίας των αυξήσεων.* ❸ (μτφ.) *συνήθ. μτχ.* επιθυμώ κτ έντονα: *πεινασμένοι για εξουσία.*

πείρα η: σύνολο γνώσεων και εμπειρίας που αποκτά κπ θέτοντας σε εφαρμογή και εξασκώντας αυτά που γνωρίζει ≠ απειρία: *Δεν έχει αποκτήσει ακόμη διδακτική ~.* ***εκ πείρας***: σύμφωνα με τα όσα γνωρίζει κπ από την εμπειρία του: *Μιλώ ~.* **πεπειραμένος -η -ο**: αυτός που έχει μεγάλη πείρα σε κτ = έμπειρος ≠ άπειρος: *Το λογισμικό αυτό είναι σχεδιασμένο μόνο για ~ χρήστες ηλεκτρονικού υπολογιστή.*

> Η λ. *πεπειραμένος* είναι μτχ. του ρ. *πειρώμαι* «επιχειρώ» και ήδη από την αρχαιότητα σήμαινε «αυτός που γνωρίζει από πείρα».

πειράζω -ομαι: ❶ (μτβ.) ενοχλώ κπ, τον κάνω να δυσφορεί ή να νιώθει άσχημα: *Με ~ που αδιαφορείς.* ❷ (μτβ.) λέω σε κπ πράγματα που τον ενοχλούν με σκοπό να διασκεδάσω με την αντίδρασή του: *Λέγαμε αστεία και πειράζαμε ο ένας τον άλλο για να γελάσουμε.* ❸ (μτβ.) πιάνω ή ακουμπώ κτ, αλλάζοντάς του θέση, σειρά ή σύσταση: *Μην ~ τα χαρτιά μου, θα τα ανακατέψεις!* ❹ (μτβ.) προκαλώ σε κπ δυσφορία, του κάνω κακό: *Με ~ το ποτό.* ❺ **πειράζει:** *απρόσ.* είναι ενοχλητικό: *~ να καπνίσω; Δεν ~, κάνε ό,τι θέλεις!* **πείραγμα** το: λεκτικό αστείο για να διασκεδάσει κπ με τις αντιδράσεις άλλου. **πειραχτήρι** το: αυτός που κάνει αστεία ή πειράγματα. **πειραχτικός** & **πειρακτικός -ή -ό**. **πειραχτικά** & **πειρακτικά** (επίρρ.).

πείραμα το: ❶ η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών, συνήθως σε εργαστήριο, για την πρόκληση συγκεκριμένου φαινομένου, ώστε να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά του: *εργαστήριο για πειράματα χημείας.* ❷ ενέργεια που γίνεται για να δοκιμαστεί κτ: *Η νέα οργάνωση της επιχείρησης αποτελεί ένα πρωτοποριακό ~ στον τομέα της διοίκησης. Καλύτερα να μην*

πεζά → πεζός
πεζή → πεζός
πεζό → πεζός
πεζογράφημα → πεζογραφία
πεζογραφία
πεζογραφικός → πεζογραφία
πεζογράφος → πεζογραφία
πεζοπόρος → σχ. πόρος
πεζός
πεθαίνω
πεθυμώ → επιθυμία
πειθαρχία → πειθαρχώ
πειθαρχικά → πειθαρχώ
πειθαρχικός → πειθαρχώ
πειθαρχικώς → πειθαρχώ
πειθαρχώ
πειθώ → πείθω
πείθω
πείνα
πεινώ → πείνα
πείρα
πείραγμα → πειράζω
πειράζει → πειράζω
πειράζω
πειραχτικά → πειράζω
πειρακτικός → πειράζω
πείραμα
πειραματίζομαι → πείραμα
πειραματικά → πείραμα
πειραματικός → πείραμα
πειραματισμός → πείραμα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·312

πειρασμός
πειρατεία → πειρατής
πειρατής
πειρατικό → πειρατής
πειρατικός → πειρατής
πειραχτήρι → πειράζω
πειραχτικά → πειράζω
πειραχτικός → πειράζω
πείσμα
πεισματάρης → πείσμα
πεισματάρικα → πείσμα
πεισματάρικος → πείσμα
πεισματικά → πείσμα
πεισματικός → πείσμα
πειστικά → πείθω
πειστικός → πείθω
πειστικότητα → πείθω
πέλαγο → πέλαγος
πέλαγος
πελάγωμα → πέλαγος
πελαγώνω → πέλαγος
πελατεία → πελάτης
πελατειακός → πελάτης
πελάτης
πελάτισσα → πελάτης
πέλμα
πελώριος
πενθ- → πεντα-
πένθ- → πεντα-
πενθήμερος → πεντα-
πένθιμα → πένθος
πένθιμος → πένθος
πένθος
πεντ- → πεντα-
πέντ- → πεντα-
πεντα-
πεντά- → πεντα-
πεντάγραμμο → πεντα-
πεντάγωνος → πεντα-
πενταετής → πεντα-
πένταθλο → πεντα-
πεντακάθαρος → πεντα-
πεντάλεπτο → πεντα-
πενταμελής → πεντα-
πεντανόστιμος → πεντα-
πεντο- → πεντα-
πεντό- → πεντα-
πεντόλιρο → πεντα-
πεπειραμένος → πείρα
πεπιεσμένος → πιέζω
πέπλο
πεποίθηση
πεπτικός → πέψη

κάνεις πειράματα με τη σχέση σου. **πειραματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αφορά σε ή γίνεται με πείραμα (σημ. 1): *~ μέθοδος/μελέτη.* ❷ αυτός που χρησιμοποιεί νέες μεθόδους ή ιδέες: *~ κινηματογράφος/σχολείο.* ❸ αυτός που είναι σε δοκιμαστική φάση: *Η έρευνά μας ακόμη βρίσκεται σε ~ στάδιο.* **πειραματικά** (επίρρ.). **πειραματίζομαι** (αμτβ.). **πειραματισμός** ο.

πειρασμός ο: ❶ έντονη επιθυμία που μπορεί να παρασύρει κπ στο να αμαρτήσει ή να κάνει κτ απρεπές. ***βάζω κπ σε/στον ~ να...***: παρασύρω κπ σε κακό ή αμαρτία. ***μπαίνω σε/στον ~ να...***: υποκύπτω σε κτ κακό. ❷ (συνεκδ.) οτιδήποτε βάζει σε πειρασμό: *Τέτοιο νόστιμο φαγητό είναι σωστός ~!*

πειρατής ο: ❶ ληστής, μέλος πληρώματος πλοίου το οποίο επιτίθεται σε άλλα πλοία: *Οι ~ άρπαζαν κυρίως χρυσό από τα πλοία που λεηλατούσαν.* ❷ (μτφ.) πρόσωπο που ασκεί κπ επάγγελμα ή δραστηριότητα χωρίς την απαιτούμενη νόμιμη άδεια: *Ο ταξιτζής ήταν σίγουρα ~, αφού το αυτοκίνητο δεν είχε καν ταξίμετρο.* **πειρατεία** η: ❶ ληστεία πλοίου ή και κατάληψή του από πειρατές. ❷ (μτφ.) παράνομη άσκηση επαγγέλματος ή εμπορία προϊόντων χωρίς νόμιμη άδεια: *Η ~ μουσικών CD αποτελεί απειλή για τις δισκογραφικές εταιρείες.* **πειρατικός -ή -ό**. **πειρατικό** το: πλοίο πειρατών.

> Η λ. *κουρσάρος* δεν είναι συνώνυμη της λ. *πειρατής*: οι κουρσάροι λήστευαν κατόπιν εντολής μιας αρχής ή ήταν στην υπηρεσία ενός κράτους, ενώ οι πειρατές δρούσαν για λογαριασμό τους.

πείσμα το: ❶ υπερβολική επιμονή κάποιου σε στόχο, άποψη κτλ. = ισχυρογνωμοσύνη: *μουλαρίσιο/γαϊδουρινό ~.* ***το βάζω ~***: επιμένω πολύ να κάνω κτ: *Το 'βαλε ~ να με καταστρέψει οικονομικά, και θα το κάνει.* ❷ *συνήθ. πληθ.* νάζια: *Του κάνει ~, για να της αγοράσει αυτό που θέλει.* **πεισματάρης -α -ικο** & **πεισματάρικος -η -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από πείσμα σε υπερβολικό βαθμό. **πεισματάρικα** & **πεισματικά**.

πέλαγος & [προφ.] **πέλαγο** το • *πελάγη* & [προφ.] *πέλαγα*: ❶ θαλάσσια έκταση μικρότερη από τον ωκεανό: *Αιγαίο/Ιόνιο/Κρητικό ~.* ❷ ανοιχτή θαλάσσια έκταση: *Δεμένα στα λιμάνια παραμένουν τα πλοία λόγω ισχυρών ανέμων στα ~.* **πελαγώνω** • μππ. *πελαγωμένος*: (μτφ., αμτβ.) σαστίζω, συνήθως λόγω δυσκολιών: *Ήταν τόσες οι υποχρεώσεις στη νέα της δουλειά, που στην αρχή πελάγωσε.* **πελάγωμα** το.

πελάτης ο, **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που αγοράζει κτ από μαγαζί ή επιχείρηση: *Λίγοι ~ μπήκαν σήμερα στο μαγαζί.* ❷ τακτικός πελάτης συγκεκριμένου μαγαζιού: *Για τους πελάτες μας έχουμε ειδικές προσφορές.* **πελατεία** η: σύνολο πελατών. **πελατειακός -ή -ό**: [κακόσ.] αυτός που αναφέρεται στους πελάτες ή στην πελατεία κπ: *Οι ~ σχέσεις και το ρουσφέτι είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής διαφθοράς.*

πέλμα το: ❶ το κάτω μέρος του ποδιού, που πατά στο έδαφος = πατούσα. ❷ (κατ' επέκτ.) σόλα παπουτσιού. ❸ το εξωτερικό τμήμα της επιφάνειας ελαστικού οχήματος, που έρχεται σε επαφή με το έδαφος.

πελώριος -α -ο: αυτός που έχει υπερβολικά μεγάλο μέγεθος = θεόρατος, τεράστιος: *Τα ~ κύματα αναποδογύρισαν τη βάρκα.*

πένθος το: ❶ βαθιά θλίψη για τον θάνατο κάποιου: *Όλη η χώρα βυθίστηκε στο ~ μετά τον τυφώνα.* ❷ χρονικό διάστημα που κπ συμπεριφέρεται με ορισμένο τρόπο ως ένδειξη πένθους: *τριήμερο εθνικό ~.* ❸ διακριτικό γνώρισμα της εξωτερικής εμφάνισης που δηλώνει πένθος (συνήθως μαύρη ταινία στον βραχίονα): *Φορούσε ~ και ήταν αξύριστος από την ημέρα της κηδείας.* **πένθιμος -η -ο**: ❶ αυτός που εκφράζει ή σχετίζεται με πένθος: *~ ατμόσφαιρα/μουσική/πομπή.* ❷ [μτφ.] θλιμμένος: *~ διάθεση/έκφραση* = μελαγχολικός, κατηφής. **πένθιμα** (επίρρ.).

πεντα- πεντ- πενθ- & **πεντά- πέντ-** & (σπάν.) **πεντο- πεντό-**: πρόθημα που δηλώνει ότι ❶ το προσδιοριζόμενο **α.** έχει πέντε από τα στοιχεία που δηλώνει το β΄ συνθ.: *πεντάγωνος, πενταμελής, πένταθλο, πεντάγραμμο, πεντόλιρο.* **β.** έχει διάρκεια πέντε χρονικών μονάδων τις οποίες εκφράζει το β΄ συνθ.: *πενθήμερος, πενταετής, πεντάλεπτο.* ❷ αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό: *πεντακάθαρος, πεντανόστιμος.*

πέπλο το: ❶ διαφανές ύφασμα ή τούλι που καλύπτει το κεφάλι (ή και το πρόσωπο) μιας γυναίκας: *Το ~ στόλιζε το νυφικό της.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει να δούμε κτ καθαρά, προκαλώντας ασάφεια ή δυσκολία στην αντίληψη: *~ μυστηρίου καλύπτει την υπόθεση του ξαφνικού θανάτου του.*

πεποίθηση η: ❶ απόλυτη βεβαιότητα ή σταθερή γνώμη: *Έχω την ~ ότι δεν πρόκειται για αυ-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·313

τοκτονία, αλλά για δολοφονία. ***εκ πεποιθήσεως***: από άποψη = συνειδητά: *Είναι ~ τζαμπατζής.* ❷ *πληθ.* οι βασικές αρχές που έχει κπ στη ζωή του: *Η δωροδοκία είναι ενάντια στις ~ μου.*

πέρα (επίρρ.): ❶ σε μακρινό σημείο: *Κοιτάζω ~ μακριά, όμως δε βλέπω τίποτα.* ❷ μετά από κπ τοπικό ή χρονικό σημείο: *Από τον άλλο μήνα και ~ θα γυμνάζομαι κάθε μέρα.* ❸ (ως επίθ.) αυτός που είναι σε μακρινό σημείο: *η ~ γειτονιά.* ❹ (+ *από*) παραπάνω, περισσότερο: *~ από τις δικαιολογίες, έχεις να δώσεις κάποια εξήγηση;* = εκτός. *Είναι ~ από τις δυνάμεις μου και γι' αυτό δε θα το κάνω.* = πάνω.

περαιτέρω (επίρρ.): [επίσ.] ❶ κι άλλο, περισσότερο: *Τα αίτια του δυστυχήματος θα πρέπει να διερευνηθούν ~.* ❷ (ως επίθ.) μεγαλύτερος: *Οι συναυλίες συνέβαλαν στην ~ βελτίωση των σχέσεων των δύο λαών.* **περαιτέρω** τα: επόμενα στάδια ή θέματα: *Εμείς κανονίσαμε τα αρχικά ζητήματα· για τα ~ θα αποφασίσει το δικαστήριο.*

πέρας το: ❶ ολοκλήρωση διαδικασίας, ενέργειας κτλ. = τέλος: *Μετά το ~ της δοξολογίας, ακολούθησε στρατιωτική παρέλαση.* **φέρω κτ εις/σε ~**: ολοκληρώνω κτ με επιτυχία: *Έφερε εις ~ την αποστολή.* ❷ *συνήθ. πληθ.* άκρη: *Ταξίδεψαν στα πέρατα της οικουμένης.* **περατώνω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) τελειώνω κτ (ώστε να είναι έτοιμο ή να μπορεί να λειτουργήσει) = ολοκληρώνω, αποπερατώνω: *Περατώθηκαν οι εργασίες συντήρησης του μουσείου.* **περάτωση** η.

περήφανος & υπερήφανος -η -ο: ❶ αυτός που έχει θάρρος και υψηλό φρόνημα: *Είναι ~ λαός, δεν υποτάσσεται εύκολα.* ❷ **α.** αυτός που σέβεται και τιμά τις αρχές του, που είναι αξιοπρεπής: *Είναι ~ άνθρωπος, δε δέχεται τον οίκτο.* **β.** αυτός που καμαρώνει για κπ ή κτ: *Η κόρη τους τούς έκανε υπερήφανους.* ❸ αυτός που έχει έντονα ανεπτυγμένη την αυτοπεποίθηση, την αυτοεκτίμηση: *Δεν μπορείς να του μιλήσεις εύκολα, είναι πολύ ~ και εγωιστής.* **περήφανα & υπερήφανα** (επίρρ.). **περηφάνια & υπερηφάνεια** η. **περηφανεύομαι & υπερηφανεύομαι**: (αμτβ. + *για*) ❶ εκφράζω αίσθημα χαράς και ικανοποίησης για κτ καλό που έχω κάνει ή αποκτήσει = καμαρώνω, καυχιέμαι, [οικ.] κομπάζω: *~ για το σπίτι της/τις σπουδές της/τα εγγόνια της.* ❷ συμπεριφέρομαι αλαζονικά: *Πολύ ~ για τα πλούτη της και μας έχει νευριάσει!*

> **Προσοχή**: η λ. *περηφάνια* γράφεται με -ι-, επειδή προέρχεται από το ΑΕ *ὑπερήφανος*, ενώ η λ. ***υπερηφάνεια*** με -ει-, επειδή προέρχεται από το ρ. *υπερηφανεύομαι* (ρήμα σε *-εύω*).

περι- & περί-: α΄ συνθ. (από τη λόγια πρόθ. *περί*) που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. ❶ βρίσκεται, υπάρχει ή συμβαίνει εξωτερικά, γύρω από κτ άλλο: *περικάρπιο.* ❷ πραγματοποιείται με κυκλική κίνηση: *περιστρέφω.* ❸ πραγματοποιείται με κίνηση χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση: *περιηγούμαι.* ❹ υπάρχει ή συμβαίνει σε μεγάλο βαθμό: *περιζήτητος.*

περιβάλλω -ομαι: (μτβ.) ❶ είμαι τοποθετημένος γύρω από κτ, με τρόπο ώστε να το κλείνω μέσα μου = περικλείω: *Ένας ψηλός φράχτης ~ την παιδική χαρά.* ❷ προστατεύω ή καλύπτω κτ τοποθετώντας κτ άλλο γύρω του. ❸ (μτφ.) συμπεριφέρομαι απέναντι σε κπ με ορισμένο τρόπο: *~ κπ με την εμπιστοσύνη/εκτίμησή μου*: εμπιστεύομαι/εκτιμώ κπ. ☞ σχ. **βάλλω**. **περιβάλλον** το: ❶ οι φυσικές συνθήκες και οι γενικότεροι εξωτερικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των ζωντανών οργανισμών: *μόλυνση του φυσικού ~.* ❷ τα άτομα που πλαισιώνουν κπ ως συνεργάτες, βοηθοί, φίλοι κτλ.: *Η είδηση επιβεβαιώθηκε από το στενό πρωθυπουργικό ~.* ❸ το σύνολο των κοινωνικών συνθηκών και παραγόντων που επιδρούν στον άνθρωπο = περίγυρος: *εχθρικό/φιλικό ~. Στις αποφάσεις του επηρεάζεται από το κοινωνικό του ~.* **περιβαλλοντικός -ή -ό. περιβαλλοντικά** (επίρρ.). **περίβλημα** το: οτιδήποτε περιβάλλει πλήρως κτ: *Η κάμερα διαθέτει ανθεκτικό αδιάβροχο ~.* **περιβολή** η = ενδυμασία, αμφίεση: το σύνολο των ρούχων που φοράει κπ: *αθλητική ~.*

περίγραμμα το: ❶ η εξωτερική γραμμή (πραγ-

Σύνθετα με περι-

γύρω γύρω	*κυκλική κίνηση*	*κίνηση χωρίς κατεύθυνση*	*σε μεγάλο βαθμό*
περικλείω & περικλείνω	περιστροφή	περιήγηση	περιβόητος
περικυκλώνω	περιστροφικά	περιηγητής	περίλαμπρα
περιστοιχίζω	περιστροφικός	περιπλάνηση	περίλαμπρος
περιστοίχιση	περιφέρω	περιπλανιέμαι & περιπλανώμαι	περίφημα
περίφραξη	περιφορά		περίφημος
περιφράσσω			

πέρα
περαιτέρω
πέρας
πέραση → περνώ
πέρασμα → περνώ
περασμένος → περνώ
περαστικά → περνώ
περαστικός → περνώ
περατώνω → πέρας
περάτωση → πέρας
περήφανα → περήφανος
*περηφάνεια → περηφάνια
περηφανεύομαι → περήφανος
περηφάνια → περήφανος
περήφανος
περί → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
περι-
περί- → περι-
περιβάλλον → περιβάλλω
περιβαλλοντικά → περιβάλλω
περιβαλλοντικός → περιβάλλω
περιβάλλω
περίβλημα → περιβάλλω
περιβόητος → περι-
περιβολή → περιβάλλω
περίγραμμα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·314

περιγραφή → περιγράφω
περιγραφικά → περιγράφω
περιγραφικός → περιγράφω
περιγραφικώς → περιγράφω
περιγράφω
περιεκτικά → περιέχω
περιεκτικός → περιέχω
περιεκτικότητα → περιέχω
περίεργα → περιέργεια
περιέργεια
περίεργος → περιέργεια
περιέργως → περιέργεια
περιεχόμενο → περιέχω
περιέχω
περιζήτητος → περι-
περιήγηση → περι-
περιηγητής → περι-
περιηγούμαι → περι-
*περιθάλπτω → σχ. περιθάλπω
περιθάλπω
περίθαλψη → περιθάλπω
περιθωριακά → περιθώριο
περιθωριακός → περιθώριο
περιθώριο
περιθωριοποιώ → -ποιώ
περικάρπιο → περι-
περικλείνω → περι-
περικλείω → περι-
περικυκλώνω → περι-
περιλαβαίνω
περιλαμβάνω → σχ. περιλαβαίνω
περίλαμπρα → περι-
περίλαμπρος → περι-
περιληπτικά → περίληψη
περιληπτικός → περίληψη
περίληψη
περιμένω
περιοδεία
περιοδεύω → περιοδεία
περιοδικά → περίοδος
περιοδικό → περίοδος
περιοδικός → περίοδος
περιοδικότητα → περίοδος
περιοδικώς → περίοδος
περίοδος

ματική ή νοητή) σχήματος ή αντικειμένου: ~ *τετραγώνου/ανθρώπινου σώματος.* ❷ [μτφ.] γενική περιγραφή που περιλαμβάνει τα βασικά σημεία: *Έκανε ένα σύντομο ~ του άρθρου.*

περιγράφω -ομαι • αόρ. *περιέγραψα*, παθ. αόρ. *περιγράφηκα* & [προφ.] *-φτηκα*: (μτβ.) ❶ αποδίδω με λόγο (γεγονός, κατάσταση κτλ.): *Περιέγραψε τον αγώνα λεπτομερώς. Η χαρά μου, που σε είδα, δεν περιγράφεται!* ❷ ΓΕΩΜ περιβάλλω ένα σχήμα με άλλο σχήμα: ~ *τρίγωνο σε κύκλο.* **περιγραφή** η. **περιγραφικός -ή -ό. περιγραφικά** & **-ώς** (επίρρ.).

περιέργεια η: επιμονή (συχνά σε ενοχλητικό βαθμό) κπ να ενημερωθεί για κτ: *Με τρώει η ~ να μάθω ποιος της έστειλε τα λουλούδια.* **περίεργος -η -ο**: ❶ αυτός που προκαλεί απορία, επειδή δεν είναι συνηθισμένος ή αναμενόμενος = παράξενος, παράδοξος: ~ *θόρυβος/συναισθήματα/συμπεριφορά.* ❷ αυτός που έχει έντονη περιέργεια: *Είναι τόσο ~, που θέλει να τα μαθαίνει όλα, κι ας γίνεται αδιάκριτος.* ❸ [προφ.] ιδιότροπος = ιδιόρρυθμος: *Είναι πολύ ~ στο φαγητό - τα μισά φαγητά δεν τα τρώει.* **περίεργα** (επίρρ.): με περίεργο τρόπο: *Φέρεται/κοιτάζει/μιλάει πολύ ~.* **περιέργως** (επίρρ.): με μη αναμενόμενο τρόπο: *Δεν είχε διαβάσει, αλλά ~, έγραψε καλά στις εξετάσεις.*

περιέχω -ομαι • πρτ. & αόρ. *περιείχα*: (μτβ.) περιλαμβάνω στο εσωτερικό μου ή στη σύνθεσή μου: *Τι ~ το κουτί; Το σπανάκι ~ σίδηρο.* **περιεχόμενο** το: ❶ οτιδήποτε περιέχεται μέσα σε κτ: *Άδειασε το ~ του συρταριού.* ❷ (μτφ.) ενδιαφέροντα ή σημαντικά, ουσιώδη στοιχεία: *Όλα αυτά είναι λόγια χωρίς ~.* = νόημα. *άνθρωπος χωρίς ~* = καλλιέργεια. ❸ *πληθ.* πίνακας με τους τίτλους των ενοτήτων ενός κειμένου. **περιεκτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που περιέχει κτ σε μεγάλο βαθμό: *τροφές ~ σε σίδηρο.* ❷ (μτφ.) αυτός που, αν και σύντομος, είναι πλήρης νοημάτων: *Ο λόγος του ήταν σύντομος, αλλά ~.* **περιεκτικά** (επίρρ.) **περιεκτικότητα** η.

περιθάλπω -ομαι: (μτβ.) φροντίζω κπ που χρειάζεται (ιατρική συνήθως) βοήθεια ή προστασία: *Οι Γιατροί χωρίς Σύνορα περιέθαλψαν χιλιάδες υποσιτισμένα παιδιά στην Αιθιοπία.* **περίθαλψη** η: *νοσοκομειακή ~.*

> Ο τ. *περιθάλπτω* είναι λανθασμένος, δεδομένου ότι το ρ. είναι σύνθετο από τα *περί + θάλπω.*

περιθώριο το: ❶ κενός χώρος στην άκρη σελίδας: *Μπορώ να σημειώσω στο ~ της σελίδας;* ❷ (μτφ.) πεδίο κινήσεων ή δράσης: *Τα χρονικά ~ στενεύουν. ~ κέρδους/επιλογών.* ❸ ό,τι συμβαίνει εκτός του κύριου πλαισίου: *Οι υπουργοί εξωτερικών συναντήθηκαν στο ~ της συνόδου κορυφής.* ❹ (μτφ.) σύνολο ατόμων που έχουν αποκλειστεί από την υπόλοιπη κοινωνία, συνήθως επειδή ζουν διαφορετικά από τον τρόπο που επιβάλλει αυτή, και (συνεκδ.) ο τρόπος ζωής τους: *Ζει στο κοινωνικό ~.* **περιθωριακός -ή -ό**: αυτός που γίνεται ή βρίσκεται στο περιθώριο: ~ *αλλαγές/ρόλος* = δευτερεύων. ~ *άτομο/ομάδες/απόψεις.* **περιθωριακά** (επίρρ.).

περιλαβαίνω • αόρ. *περίλαβα*: [προφ.] (μτβ.) αρπάζω κπ: *Κοίτα μη σε περιλάβω στα χέρια μου!*

> **Προσοχή**: προέρχεται από το μσν. *περιλαβαίνω* < από το ΑΕ *περιλαμβάνω*, αλλά η σημασία του διαφέρει από αυτή του ΝΕ *περιλαμβάνω* «περιέχω».

περίληψη η: σύντομο κείμενο που περιέχει μόνο τα σημαντικά σημεία άλλου, μεγαλύτερου σε έκταση, κειμένου ή λόγου: ***εν περιλήψει***: [επίσ.] με λίγα λόγια. **περιληπτικός -ή -ό. περιληπτικά** (επίρρ.).

περιμένω • πρτ. *περίμενα*: (μτβ.) ❶ παραμένω στο ίδιο μέρος ώσπου να έλθει κπ ή να συμβεί κτ = [επίσ.] αναμένω: ~ *το λεωφορείο στη στάση.* ❷ ελπίζω ότι κτ θα συμβεί = προσδοκώ: *Περίμενα να έρθεις.* ❸ τριτοπρόσ. κτ πρόκειται να συμβεί: *Πείνα που με ~ τώρα που έμεινα χωρίς δουλειά!*

περιοδεία η: σειρά προγραμματισμένων επισκέψεων σε διάφορα μέρη: ~ *θιάσου* = τουρνέ. *προεκλογική ~ στον νομό από υποψήφιο βουλευτή.* **περιοδεύω**: (αμτβ.) κάνω περιοδεία: *Το καλοκαίρι πολλοί τραγουδιστές περιοδεύουν σε επαρχιακές πόλεις δίνοντας συναυλίες.*

περίοδος η: ❶ χρονικό διάστημα: *μεταπολεμική/προεκλογική ~. ~ της δικτατορίας.* ❷ ΓΛΩΣΣ τμήμα κειμένου μεταξύ δύο διαδοχικών τελειών ή μεταξύ τελείας και ερωτηματικού ή θαυμαστικού. ❸ ΦΥΣ ο χρόνος που χρειάζεται για την επανάληψη ενός περιοδικού φαινομένου. ❹ ΒΙΟΛ ροή αίματος από τη μήτρα που συμβαίνει κάθε μήνα σε γόνιμη γυναίκα = [επίσ.] έμμηνος ρύση, εμμηνόρροια. **περιοδικός -ή -ό**: ❶ αυτός που συμβαίνει ή εμφανίζεται σε (τακτές) χρονικές περιόδους: ~ *έλεγχοι από την εφορία. ~ τύπος* (ο μη ημερήσιος). ❷ ΜΑΘ (για αριθμούς) αυτός του οποίου το δεκαδικό μέ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·315

ρος επαναλαμβάνεται απείρως. **περιοδικά** & **-ώς** (επίρρ.): κατά περιόδους. **περιοδικό** το: είδος εντύπου που εκδίδεται σε τακτά χρονικά διαστήματα (και που συνήθως έχει συγκεκριμένο είδος περιεχομένου): *επιστημονικό ~. ~ ποικίλης ύλης.* **περιοδικότητα** η.

περιορίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ διατηρώ κτ εντός ορίων ή εμποδίζω την αύξηση ή εξάπλωσή του = εμποδίζω, ελαττώνω, μειώνω: *Το Υπουργείο Οικονομικών επιθυμεί να περιορίσει την άνοδο του πληθωρισμού.* ❷ στερώ από κπ την ελευθερία κινήσεων, αρμοδιοτήτων, ενεργειών ή τις ατομικές του ελευθερίες: *Εδώ και χρόνια ζει περιορισμένος σε ίδρυμα.* ❸ *παθ.* (+ σε) δεν ξεπερνώ κπ όριο: *Περιορίστηκε στην αγορά των βασικών αγαθών.* = αρκούμαι. ❹ *μππ.* αυτός που χαρακτηρίζεται από στέρηση ή έλλειψη ευρύτητας, άνεσης, πλήρους ικανότητας κτλ: *~ δυνατότητες/νοημοσύνη/εισοδήματα.* **περιορισμός** ο. **περιοριστικός -ή -ό**. **περιοριστικά** & **-ώς** (επίρρ.).

περιουσία η: ❶ το σύνολο των υλικών αγαθών που έχει κπ = [λαϊκ.] βιος: *κινητή/ακίνητη ~. Κληρονόμησε την ~ του θείου του.* ***κάνω ~***: πλουτίζω. ❷ [μτφ.] καθετί πολύτιμο (κυρίως άυλο) που έχει κπ: *Η μόνη της ~ ήταν τα χέρια της, για να δουλέψει και να ζήσει.* **περιουσιακός -ή -ό**.

> Από τα *περί* + *ουσία* «ό,τι βρίσκεται γύρω από κτ».

περιοχή η: ❶ έκταση γης: *Χιονοπτώσεις έπληξαν τις ορεινές ~ της χώρας.* ❷ (κατ' επέκτ.) χώρος γύρω από συγκεκριμένο σημείο ή (μτφ.) από δραστηριότητα: *Ασθενοφόρα κατέφθασαν στην ~ του δυστυχήματος. βιομηχανική ~.*

περίπατος ο: μικρή διαδρομή, συνήθως με τα πόδια και χωρίς χρονική πίεση = βόλτα: *Πήγα έναν ~ στην παραλία να χαλαρώσω λιγάκι.* **περιπατητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που πηγαίνει (συχνά) περίπατο. **περιπατητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στον περίπατο ή τον περιπατητή: *~ τουρισμός.* ❷ ΦΙΛΟΣ αυτός που αναφέρεται στην αριστοτελική φιλοσοφία ή τους οπαδούς του Αριστοτέλη: *~ σχολή/φιλόσοφος.* **περιπατητικοί** οι: οι οπαδοί της διδασκαλίας του Αριστοτέλη.

περιπέτεια η: ❶ απρόοπτες καταστάσεις ή γεγονότα με έντονη δράση: *Το βιβλίο αναφέρεται στις ~ του νεαρού ταξιδιώτη.* ❷ σύντομος ερωτικός δεσμός: *Είχε διάφορες ~, αλλά καμιά σοβαρή σχέση.* ❸ κινηματογραφική ταινία ή λογοτεχνικό έργο με βασικά χαρακτηριστικά τη δράση και την ανατροπή της πλοκής: *αστυνομική/αισθηματική ~.* **περιπετειώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής**.

περιπλέκω -ομαι: (μτβ.) κάνω κτ σύνθετο ή πολύπλοκο = μπερδεύω ≠ απλουστεύω: *Αντί να λύσει τα προβλήματα, ~ περισσότερο τα πράγματα.* **περίπλοκος -η -ο** = πολύπλοκος. **περιπλοκή** η: το να περιπλέκεται κάτι.

περίπου (επίρρ.): κοντά σε κπ ποσότητα, μέγεθος κτλ. ≠ ακριβώς: *Είναι ~ τριάντα χρονών. Θα ξεκινήσουμε ~ στις δύο.* = γύρω.

περίπτωση η: ❶ γεγονός που συνέβη, συμβαίνει ή μπορεί να συμβεί: *Σε ~ σεισμού θα πρέπει να μείνουμε ψύχραιμοι.* ***σε/στην ~ που...***: αν: *~ ο πελάτης πληρώσει με δόσεις, υπάρχει τόκος.* ***σε καμιά ~***: ποτέ. ***σε κάθε ~***: ό,τι κι αν γίνει. ***εν πάση περιπτώσει***: πάντως. ❷ [οικ.] χαρακτηρισμός ατόμου με ιδιαίτερο χαρακτήρα ή συμπεριφορά: *Τι ~ που είναι αυτή η φιλενάδα σου!* **περιπτωσιακός -ή -ό**. **περιπτωσιακά** (επίρρ.).

περισσεύω: (μτβ.) ❶ απομένω ως υπόλοιπο: *Όσα χρήματα του ~ κάθε μήνα τα βάζει στην τράπεζα.* ❷ (μτφ.) υπάρχω σε αφθονία: *Της ~ το θράσος!* **περίσσευμα** & [λαϊκ.] **περίσσεμα** το & [επίσ.] **περίσσεια** η: ό,τι έχει περισσέψει ή υπάρχει σε αφθονία: *Να βάλεις στο ψυγείο το ~ του φαγητού! εθελοντές με ~ αγάπης* = πλεόνασμα.

περίσταση η: ❶ κατάσταση ή συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί λόγω ορισμένου γεγονότος: *Της αφιέρωσε ένα τραγούδι που έγραψε ειδικά για την ~.* ❷ εκδήλωση κοινωνικού χαρακτήρα: *Ήταν ντυμένη κατάλληλα για την ~.* **περιστασιακός -ή -ό**: αυτός που επηρεάζεται ή προκαλείται από συγκεκριμένες περιστάσεις και δε διαρκεί πολύ: *Κάνει σύντομες, ~ συνεργασίες που εξυπηρετούν κοινά συμφέροντα.* = ευκαιριακός, συγκυριακός. **περιστασιακά** (επίρρ.).

περιστατικό το: ❶ ό,τι συμβαίνει = γεγονός: *Αφηγήθηκε διάφορα ~ από την πολιτική του καριέρα.* ❷ περίπτωση ασθενούς που χρειάζεται ιατρική φροντίδα: *επείγοντα ~.* ☞ σχ. **γεγονός**.

περιττός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι παρανάλογος ή άχρηστος: *Πώς να κρύψετε τα ~ κιλά με έξυπνο ντύσιμο!* ***είναι περιττό να...***: είναι μάταιο ή άσκοπο να...: *~ επιμένεις, δε θα με πείσεις!* ❷ ΜΑΘ (για αριθμό) μονός ≠ ζυγός, άρτιος: *Το 5 και το 7 ανήκουν στους ~ αριθμούς.*

περιφέρεια η: ❶ ΓΕΩΜ η καμπύλη γραμμή που οριοθετεί την επιφάνεια ενός κύκλου ή κυκλικού σχήματος και της οποίας όλα τα ση-

περιορίζω
περιορισμός → περιορίζω
περιοριστικά → περιορίζω
περιοριστικός → περιορίζω
περιοριστικώς → περιορίζω
περιουσία
περιουσιακός → περιουσία
περιοχή
περιπατητής → περίπατος
περιπατητικοί → περίπατος
περιπατητικός → περίπατος
περιπατήτρια → περίπατος
περίπατος
περιπέτεια
περιπετειώδης → περιπέτεια
περιπλάνηση → περι-
περιπλανιέμαι → περι-
περιπλανώμαι → περι-
περιπλέκω
περιπλοκή → περιπλέκω
περίπλοκος → περιπλέκω
περίπου
περίπτωση
περιπτωσιακά → περίπτωση
περιπτωσιακός → περίπτωση
περίσσεια → περισσεύω
περίσσεμα → περισσεύω
περίσσευμα → περισσεύω
περισσεύω
περισσότερο → πολύ
περισσότερος → πολύς
περίσταση
περιστασιακά → περίσταση
περιστασιακός → περίσταση
περιστατικό
περιστοιχίζω → περι-
περιστοίχιση → περι-
περιστρέφω → περι-
περιστροφή → περι-
περιστροφικά → περι-
περιστροφικός → περι-
περιττός
περιφέρεια
περιφερειακά → περιφέρεια
περιφερειακή → περιφέρεια
περιφερειακό → περιφέρεια
περιφερειακός → περιφέρεια
περιφέρω → περι-
περίφημα → περι-
περίφημος → περι-
περιφορά → περι-
περίφραξη → περι-

περίφραση
περιφράσσω → περι-
περιφραστικά → περίφραση
περιφραστικός → περίφραση
περιφρόνηση → περιφρονώ
περιφρονητικά → περιφρονώ
περιφρονητικός → περιφρονώ
περιφρονώ
περνώ
περπάτημα → περπατώ
περπατησιά → περπατώ
περπατώ
πέρσι
περσινός → πέρσι
πέρυσι → πέρσι
περυσινός → πέρσι
πέσιμο → πέφτω
πέταγμα → πετώ[1]
πετάγομαι → πετώ[1]
πέταμα → πετώ[1]
πεταχτά → πετώ[1]
πεταχτός → πετώ[1]
πετιέμαι → πετώ[1]
πέτρα

μεία βρίσκονται στην ίδια απόσταση από το κέντρο του κύκλου. ❷ ΑΝΑΤ η περιοχή των γλουτών: *Χάστε πόντους από την ~!* ❸ εκτεταμένη περιοχή που διοικείται ή διευθύνεται από ορισμένη αρχή: *~ Κρήτης/Στερεάς Ελλάδας.* ❹ περιοχή μακριά από το κέντρο εξουσίας ή λήψης αποφάσεων, η οποία όμως εξαρτάται από αυτό: *επιπλέον κονδύλια για την ~.* **περιφερειακός -ή -ό. περιφερειακά** (επίρρ.). **περιφερειακή** η & **περιφερειακός** ο: δρόμος που περνά γύρω και όχι μέσα από μια πόλη. **περιφερειακό** το: ΠΛΗΡΟΦ συσκευή που συνδέεται με τον υπολογιστή: *Ο εκτυπωτής ανήκει στα ~.*

περίφραση η: τρόπος έκφρασης μιας έννοιας με δύο ή και περισσότερες λέξεις. **περιφραστικός -ή -ό. περιφραστικά** (επίρρ.).

περιφρονώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αισθάνομαι ή εκδηλώνω πλήρη αδιαφορία και έλλειψη εκτίμησης για κπ ή κτ ≠ σέβομαι: *Τον θεωρείς κατώτερο και τον ~ έτσι;* ❷ (για κτ επικίνδυνο ή κακό) δε λογαριάζω = αψηφώ: *Οι στρατιώτες περιφρόνησαν τον κίνδυνο και ρίχτηκαν στη μάχη.* **περιφρόνηση** η. **περιφρονητικός -ή -ό. περιφρονητικά** (επίρρ.).

περνώ & **-άω -ιέμαι** • αόρ. *πέρασα*, παθ. αόρ. *περάστηκα*, μτχ. *περασμένος*: ❶ (αμτβ.) ενώ κινούμαι, βρίσκομαι σε κπ μέρος όπου σταματώ για λίγο ή καθόλου: *Τι ώρα ~ το σχολικό κάθε πρωί; ~ μπροστά από την εκκλησία για να πάει σπίτι της.* ❷ (μτβ.) κινούμαι από τη μία προς την άλλη πλευρά του δρόμου = διασχίζω: *Τα παιδιά πέρασαν τον δρόμο με τα πατίνια τους.* ❸ (μτβ.) μεταφέρω ή κάνω κπ ή κτ να πάει κάπου: *Οι στρατιώτες πέρασαν τα πυρομαχικά μέσα από τα βουνά.* ❹ (μτβ.) βάζω κτ μέσα ή γύρω από κτ άλλο: *Μπορείς να περάσεις την κλωστή στη βελόνα; Πέρασε το λουράκι στον λαιμό του σκύλου.* = φορώ. ❺ (αμτβ.) τελειώνω ή σταματώ να ισχύω ή να υπάρχω: *Ξεστόλισε το δέντρο, πέρασαν τα Χριστούγεννα! Της πέρασε ο ενθουσιασμός.* ❻ (μτβ.) καταφέρνω να βρεθώ μπροστά από κπ ή κτ άλλο, να προηγηθώ: *Το περιπολικό τούς πέρασε και τους έκλεισε τον δρόμο.* = προσπερνώ. *Κανείς μέσα στην τάξη δεν τον περνά σε εξυπνάδα.* = ξεπερνώ. ❼ (μτβ.) μένω: *Συνήθως τα σαββατοκύριακα τα περνά στο χωριό.* ❽ (μτβ. & αμτβ.) πετυχαίνω σε κτ: *Πέρασες τις εξετάσεις; Πέρασε στην ιατρική.* ❾ (μτβ.) βιώνω κτ ή υποβάλλομαι σε κτ (συνήθως αρνητικό): *Πέρασα πολύ δύσκολα παιδικά χρόνια.* ❿ (μτβ.) μεταβιβάζω ή δίνω κτ σε κπ: *Πέρασε όλη την ακίνητη περιουσία της στα ανίψια της.* ⓫ (μτβ.) νομίζω πως κπ είναι κτ: *Συγγνώμη, λάθος, σας πέρασα για μια γνωστή μου! Με περνάς για χαζή;* ⓬ (αμτβ.) εγκρίνομαι ή γίνομαι δεκτός ως αληθής ή έγκυρος: *Το νομοσχέδιο πέρασε από τη Βουλή. Δεν περνούν οι απειλές σου σε μένα!* ⓭ (μτβ.) αλείφω επιφάνεια με κπ ουσία: *Πέρασα το πάτωμα με απολυμαντικό υγρό.* **περασμένος -η -ο**: (& με τη σημ.) αυτός που αναφέρεται στο παρελθόν: *~ εβδομάδα* = προηγούμενος. ***περασμένες** δύο/τρεις…*: την ώρα μετά τις δύο/τρεις … . **πέρασμα** το: ❶ το να περνάει κπ ή κτ από κάπου: *Το χαλάζι κατέστρεψε όλα τα σπαρτά στο ~ του. το ~ του πλοίου από τη διώρυγα* = διέλευση. *το ~ του από την αθωότητα στην παρανομία* = μετάβαση. ❷ το να βάζει ή να περνάει κπ κτ από κάπου: *~ της θηλιάς στον λαιμό.* ❸ το μέρος από όπου μπορεί να περάσει ή περνά κπ (συχνά): *Εδώ είναι ένα επικίνδυνο ~ όπου παραμονεύουν ληστές.* = διάβαση. ❹ το να περνά κτ: *Μόνο το ~ του χρόνου μπορεί να σου απαλύνει τον πόνο.* = πάροδος. **περαστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που περνά από ένα μέρος: *Ήταν ~ και μπήκε να μας καλημερίσει.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει σύντομη διάρκεια: *Μην ανησυχείς, μια ~ κρίση της σχέσης σας είναι!* = παροδικός. **περαστικά** (επίρρ.): ως ευχή, για γρήγορη ανάρρωση ασθενούς. **πέραση** η: μόνο στην έκφρ. ***έχω πέραση***: έχω επιτυχία: *Η τραγουδίστρια αυτή ~ στους νέους.*

περπατώ & **-άω -ιέμαι**: (αμτβ.) ❶ κινούμαι βάζοντας το ένα πόδι μπροστά από το άλλο = βαδίζω: *Μεθυσμένος όπως ήταν, δεν μπορούσε να περπατήσει σε ευθεία.* ❷ πηγαίνω βόλτα περπατώντας: *Περπατήσαμε στην παραλία πιασμένοι χέρι-χέρι.* **περπάτημα** το: ❶ βάδισμα: *Το καθημερινό ~ μειώνει τη χοληστερίνη.* ❷ τρόπος με τον οποίο περπατά κπ = περπατησιά: *λεβέντικο ~.* **περπατησιά** η.

πέρσι & **πέρυσι** (επίρρ.): το αμέσως προηγούμενο έτος από το φετινό ≠ φέτος, του χρόνου: *Στα ίδια επίπεδα με ~ είναι οι τιμές των τροφίμων.* **περσινός** & **περυσινός -ή -ό**.

πέτρα η: ❶ σκληρή ύλη που υπάρχει είτε ως συμπαγής μάζα στον φλοιό της γης είτε σε κομμάτια διάσπαρτα στην επιφάνειά της = [επίσ.] λίθος: *Το ποτάμι παρασύρει ~ και χαλίκια. Το εξοχικό τους είναι χτισμένο από ~.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε είναι ή έχει γίνει σκληρό σαν πέτρα:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·317

πετρελαϊκός → πετρέλαιο
πετρέλαιο
πετρελαιοειδές → πετρέλαιο
πέτρινος → πέτρα
πέτρωμα
πετρώνω → πέτρα
πετυχαίνω
πετυχημένα → πετυχαίνω
πετυχημένος → πετυχαίνω
πετώ[1]
πετώ[2] → πετώ[1]
πέφτω

Το ψωμί έγινε ~. ❸ ΙΑΤΡ **α.** μικρό κομμάτι συνήθως από άλατα, που σχηματίζεται στα νεφρά, στη χολή κτλ. **β.** ουσία που καλύπτει τα δόντια και τα καταστρέφει. ❹ ορυκτό που χρησιμοποιείται στην κατασκευή κοσμημάτων: *βραχιόλι με ημιπολύτιμες ~.* = [επίσ.] λίθος. **πέτρινος -η -ο. πετρώνω** • μππ. *πετρωμένος*: ❶ (αμτβ.) **α.** μετατρέπομαι σε πέτρα ή γίνομαι σκληρός σαν πέτρα: *Τα κεφτεδάκια πέτρωσαν, τόσο που τα έψησες.* **β.** (μτφ.) μένω ακίνητος ή ανέκφραστος λόγω έντονου συναισθήματος = κοκαλώνω: *~ από φόβο.* ❷ (μτβ.) **α.** μετατρέπω κτ σε πέτρα: *Το αργιλώδες έδαφος ~ το ξύλο.* **β.** (μτφ.) *Ο Θεός εισάκουσε την προσευχή της και πέτρωσε το καράβι.* = μαρμαρώνω.

πετρέλαιο το: εύφλεκτο ορυκτό υγρής μορφής, που χρησιμοποιείται ως βασική πηγή ενέργειας και θέρμανσης: *αργό/καθαρό ~.* **πετρελαϊκός -ή -ό. πετρελαιοειδές** το: ΧΗΜ παράγωγο από την επεξεργασία του αργού πετρελαίου.

πέτρωμα το: ΓΕΩΛ υλικό από το οποίο αποτελείται ο φλοιός της γης: *πυριγενή/ιζηματογενή πετρώματα.*

πετυχαίνω: ❶ (αμτβ.) έχω το επιθυμητό αποτέλεσμα ή εξελίσσομαι με επιτυχία: *Πέτυχε η επέμβαση. Πέτυχε στο πανεπιστήμιο.* ❷ (μτβ.) κατορθώνω να κάνω κτ = καταφέρνω: *Η κυβέρνηση πέτυχε να μειώσει την ανεργία. Δύο νίκες πέτυχε η ομάδα.* ❸ (μτβ.) βρίσκω κτ ή συναντώ κπ τυχαία: *Πού το πέτυχες τέτοιο ωραίο διαμέρισμα;* ❹ (μτβ.) βρίσκω τον στόχο μου: *Η σφαίρα τον πέτυχε στο χέρι.* **πετυχημένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.): ❶ αυτός που έχει πετύχει τον στόχο του ≠ αποτυχημένος: *~ συνάντηση/επαγγελματίας.* ❷ έξυπνος ή εύστοχος: *~ αγορά/απάντηση.* **πετυχημένα** (επίρρ.).

> Το *πετυχαίνω* προέρχεται από το ΑΕ ρ. *ἐπιτυγχάνω*, έχει όμως αποκτήσει κι άλλες σημασίες, πέραν αυτών του ΝΕ *επιτυγχάνω*.

πετώ[1] & -άω: ❶ (αμτβ.) **α.** (για πτηνά, έντομα, ιπτάμενα αντικείμενα και μηχανές) κινούμαι στον αέρα: *Το αεροπλάνο πετούσε επικίνδυνα χαμηλά. Τα πουλιά ~ προς τα νότια.* **β.** (για επιβάτη αεροσκάφους) ταξιδεύω με αεροπλάνο: *Ετοίμασε βαλίτσες, αύριο πετάμε για Ρώμη!* ❷ (μτφ., αμτβ.) είμαι πολύ χαρούμενος: *Πετούσε από τη χαρά του/στα σύννεφα που έγινε μπαμπάς.* ❸ (μτφ., αμτβ.) είμαι πολύ ικανός σε κτ: *Πετάει η τάξη - όλοι σας γράψατε εξαιρετικά στο διαγώνισμα!* **πέταγμα** το: το να πετάει κπ ή κτ (σημ.1): *~ αεροπλάνου* = πτήση. **πετώ[2] & -άω -ιέμαι -γομαι**: (μτβ.) ❶ ρίχνω κτ ή κπ (συνήθως με τα χέρια) μακριά ή απότομα = εκσφενδονίζω: *Της πέταξε το μολύβι και την τραυμάτισε στο μάτι.* ❷ σκορπίζω, κυρίως αλόγιστα ή ανώφελα: *Πετούσαν διαφημιστικά στον δρόμο.* (μτφ.) *Μην πετάς τα λεφτά σου στα μπουζούκια κάθε βράδυ!* = σπαταλώ. ❸ ρίχνω κτ στα σκουπίδια, επειδή χάλασε ή δεν το χρειάζομαι πια: *Πέταξέ τα, μούχλιασαν από την υγρασία!* ❹ (μτφ.) λέω κτ ξαφνικά ή βιαστικά: *Ο καβγάς ξεκίνησε από ένα υπονοούμενο που της πέταξε.* **πέταμα** το: το να πετάει κπ κτ: *Επειδή σκίστηκε λίγο, δε σημαίνει πως είναι για ~!* (μτφ.) *λεφτά για ~* = σπατάλη, ξόδεμα. **πετάγομαι & πετιέμαι**: (αμτβ.) ❶ πηγαίνω γρήγορα σε κοντινό σημείο ή μέρος: *Πετάξου μέχρι το δωμάτιο να μου φέρεις τις παντόφλες!* ❷ σηκώνομαι απότομα από εκεί που κάθομαι: *Μόλις άκουσε τον αριθμό του λαχείου, πετάχτηκε όρθιος.* ❸ παρουσιάζομαι ή επεμβαίνω ξαφνικά: *Τι πετάγεσαι εσύ, δε σε ρώτησα! Πετάχτηκε ένα φορτηγό και τού «κλεισε τον δρόμο.* **πεταχτός -ή -ό**: ❶ αυτός που γίνεται πολύ γρήγορα: *~ άγγιγμα/φιλί.* ***στα πεταχτά***: πολύ γρήγορα, και συνήθως πρόχειρα. ❷ αυτός που προεξέχει: *~ αυτιά.* **πεταχτά** (επίρρ.).

πέφτω • αόρ. *έπεσα*, μππ. *πεσμένος*: (αμτβ.) ❶ παρασύρομαι προς τα κάτω από το βάρος μου: *Το αυτοκίνητο ξέφυγε από την πορεία του και έπεσε στον γκρεμό.* ❷ κινούμαι με ταχύτητα ή ορμή και καταλήγω πάνω σε κτ ή κπ ή συγκρούομαι με κτ ή κπ: *Το αυτοκίνητο ξέφυγε κι έπεσε πάνω στα κιγκλιδώματα.* = προσκρούω. *Έπεσαν πάνω του να τον συγχαρούν.* = ορμώ, ρίχνομαι. ❸ (μτφ.) μειώνομαι σε αξία, ένταση, δύναμη, βάρος κτλ.: *Έπεσαν τα τραπεζικά επιτόκια.* ❹ ξαπλώνω στο κρεβάτι: *Πέσε νωρίς, γιατί αύριο δε θα ξυπνάς!* ❺ (μτφ.) χάνω τη ζωή μου: *Έπεσαν υπέρ πατρίδος.* = πεθαίνω, σκοτώνομαι. ❻ αρχίζω να βρίσκομαι στην αρνητική συνήθως κατάσταση που δηλώνει το ουσ.: *~ σε κώμα/κατάθλιψη.* ❼ [προφ.] τοποθετούμαι τοπικά ή χρονικά σε ορισμένο σημείο: *Μήπως ξέρετε κατά πού πέφτει η πλατεία Ελευθερίας;* ❽ (μτφ.) φεύγω από την εξουσία ή από τη θέση που είχα: *Το μοναρχικό καθεστώς έπεσε μετά από αιματηρή επανάσταση.* = ανατρέπομαι. *Αν χάσουμε πάλι, η ομάδα μας θα πέσει στην τρίτη Εθνική.* = υποβιβάζομαι. **πέσιμο** το: το να πέφτει κπ ή κτ (κυρ. στις σημ.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·318

πέψη
πηγάζω → πηγή
πηγαία → πηγή
*πηγαιμός → πηγεμός
πηγαίνω
πηγαίος → πηγή
πηγεμός → πηγαίνω
πηγή
πήδημα → πηδώ
πηδηχτά → πηδώ
πηδηχτός → πηδώ
πηδώ
πήζω
πηκτικός → πήζω
πηκτικότητα → πήζω
πηκτός → πήζω

1 & 3). **πτώση** η: [επίσ.] ❶ το να πέφτει κπ ή κτ (σημ. 1 & 3): *Ο τυφώνας προκάλεσε την ~ της σκεπής.* = πέσιμο. *Η ανεργία σημείωσε σημαντική ~ μετά τις τελευταίες προσλήψεις.* = μείωση, ελάττωση ≠ άνοδος ❷ (μτφ.) παρακμή, κατάρρευση: *η ~ της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας/του ηθικού.* ❸ ΓΛΩΣΣ καθένας από τους τύπους της κλίσης ουσιαστικού, επιθέτου, αντωνυμίας ή μετοχής: *Οι τέσσερις πτώσεις της Νέας Ελληνικής είναι η ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική.* **πτωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από μείωση: *Δεν παρατηρείται ~ τάση στις τιμές των καυσίμων.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με τις πτώσεις: *Το ~ σύστημα της Αρχαίας Ελληνικής περιλαμβάνει και τη δοτική.* **πτωτικά** (επίρρ., στη σημ. 1): *Οι τιμές κινούνται ~.*

πέψη η: ΒΙΟΛ μετατροπή της τροφής που λαμβάνει ένας οργανισμός σε θρεπτικές ουσίες = χώνεψη: *Η καλή μάσηση διευκολύνει την ~ των τροφών.* **πεπτικός -ή -ό**.

πηγαίνω & [καθημ.] **πάω** • πρτ. *πήγαινα*, αόρ. *πήγα*, απαρ. *πάει*: ❶ (αμτβ.) καλύπτω απόσταση προς ορισμένο προορισμό: *Λέμε να πάμε στην Αράχοβα για σκι. Με αεροπλάνο πήγατε στο συνέδριο;* = ταξιδεύω. ***πάω μπροστά***: (μτφ.) πετυχαίνω (στη ζωή). ❷ (αμτβ.) επισκέπτομαι κπ μέρος για συγκεκριμένο λόγο (συνήθως να παρακολουθήσω κτ): *~ σινεμά/γήπεδο.* ❸ (αμτβ.) απομακρύνομαι από τόπο = αναχωρώ, φεύγω: *Νύχτωσε, ώρα να πηγαίνουμε!* ❹ (μτβ.) συνοδεύω ή μεταφέρω κάπου κπ ή κτ: *Μπορείς να με πας στον γιατρό απόψε; Πήγαινε αυτόν τον φάκελο στο λογιστήριο.* ❺ (αμτβ.) (για χρόνο) κοντεύω = φτάνω: *Ούτε κατάλαβα πότε πήγε τρεις η ώρα.* ❻ (αμτβ.) υπήρξα στο παρελθόν, αλλά τώρα πια δεν υπάρχω = παρέρχομαι: *Πάνε μήνες από τη ληστεία. Τώρα που αποστρατεύτηκες, πάνε οι τιμές που ήξερες!* ❼ (αμτβ.) φοιτώ: *Πάω τρίτη γυμνασίου.* ❽ (αμτβ.) έχω ή παίρνω ορισμένη τιμή = κοστίζω: *Πόσο πάει το κιλό η ζάχαρη; Πόσο πήγε η λίρα Αγγλίας;* ❾ (μτφ., αμτβ.) βρίσκομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση: *Πώς πήγε η σοδειά σας φέτος; Τα οικονομικά μας πάνε από το κακό στο χειρότερο.* ❿ (αμτβ.) ταιριάζω: *Δε σου πάνε οι φαβορίτες/τα ίσια μαλλιά.* ⓫ [προφ.] πεθαίνω: *Πήγε από ανακοπή καρδιάς.* ⓬ ***πάω να...***: **α.** φτάνω στο σημείο να... = παραλίγο/κοντεύω να: *Πήγα να πεθάνω από την αγωνία μου.* **β.** κάνω προσπάθεια, χωρίς όμως αποτέλεσμα: *Πήγε να μου δώσει επιταγή, αλλά του ζήτησα μετρητά.* **πηγεμός** ο: [λογοτ.] το να πηγαίνει κπ κάπου και (συνεκδ.) η πορεία κπ προς ορισμένο τόπο.

πηγή η: ❶ σημείο από όπου βγαίνει νερό ή άλλο υγρό που προέρχεται από το εσωτερικό της γης: *γάργαρη/ιαματικές/θερμές ~. ~ πετρελαίου.* ❷ (μτφ.) πραγματικό ή νοητό σημείο από το οποίο προέρχεται κτ: *~ εσόδων. Το παιδί ήταν η μοναδική ~ χαράς στη ζωή της.* ❸ κείμενο, μαρτυρία ή τόπος από όπου αντλεί κανείς στοιχεία για την έρευνά του: *Καταφεύγω/ανατρέχω στις ιστορικές ~.* ❹ (μτφ.) πρόσωπο από το οποίο κπ λαμβάνει πληροφορία: *κυβερνητική/ανεπίσημη/έγκυρη ~.* **πηγάζω**: (αμτβ.) ❶ (για ποταμό) έχω τις πηγές μου (σε ορισμένο μέρος) ≠ εκβάλλω, χύνομαι: *Τα κυριότερα ποτάμια της Ιταλίας πηγάζουν από τις Άλπεις.* ❷ (μτφ.) προέρχομαι ή ορίζομαι από κτ ή κπ: *Ο εκνευρισμός ~ από το άγχος για τη δουλειά της.* **πηγαίος -α -ο**: ❶ αυτός που είναι αυθόρμητος: *~ ταλέντο/χιούμορ.* ❷ αυτός που αναβλύζει από πηγή: *~ νερό.* **πηγαία** (επίρρ.).

πηδώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (αμτβ.) τινάζω το σώμα μου προς τα πάνω ή προς άλλη θέση, βάζοντας δύναμη στα πόδια: *Η μαϊμού πηδούσε από δέντρο σε δέντρο.* ❷ (μτφ., μτβ.) δεν επικεντρώνομαι σε ένα θέμα: *Μην ~ από το ένα θέμα στο άλλο!* ❸ (μτβ.) περνώ πάνω από κτ με ορμή: *Πήδηξε τον μαντρότοιχο και χάθηκε στα χωράφια.* ❹ (μτβ.) παραλείπω κτ (που υπάρχει μεταξύ δύο πραγμάτων): *Δεν κατάλαβες την πλοκή, γιατί πήδηξες ένα κεφάλαιο.* **πήδημα** το. **πηδηχτός -ή -ό**: αυτός που συνηθίζει να πηδά ή που γίνεται με πηδήματα: *~ χορευτικές φιγούρες.* **πηδηχτά** (επίρρ.).

πήζω • μπτ. *πηγμένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ από υγρό στερεό: *Στο χωριό πήξαμε το γάλα σε γιαούρτι και τυρί.* ❷ (αμτβ.) (για κτ υγρό) μετατρέπομαι σε στερεό = δένω: *Μόλις πήξει το σιρόπι, το κατεβάζουμε από τη φωτιά.* ❸ [προφ.] (μτφ., αμτβ.) **α.** είμαι υπερβολικά γεμάτος: *Οι παραλίες πήζουν από τουρίστες.* **β.** αισθάνομαι πλήξη = βαριέμαι: *Έπηξα στο πάρτι χωρίς την παρέα μου!* **γ.** έχω πολλή δουλειά ή εξαντλούμαι από την κούραση: *Δεν μπορώ να πάω, ~ στη δουλειά!* **πηχτός** & **πηκτός -ή -ό**: ❶ (για κτ ρευστό) αυτός που έχει πυκνή σύσταση = παχύρρευστος ≠ αραιός: *~ κρέμα/πολτός* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ πυκνός ή έντονος: *~ σκοτάδι* = αδιαπέραστος. **πήξιμο** το: το να πήξει κπ ή κτ, ή το να πήξει κανείς κτ. **πήξη** η: ΦΥΣ μεταβολή υγρού σώματος σε

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·319

στερεό: ~ *αίματος/τσιμέντου.* ≠ τήξη. **πηκτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ή προκαλεί πήξη: ~ *παράγοντας/ένζυμο.* **πηκτικότητα** η.

πηνίο το: ΗΛΕΚΤΡΟΛ κυλινδρικός ηλεκτρικός αγωγός περιτυλιγμένος με σύρμα σε μορφή σπειρών, που δημιουργεί μαγνητικό πεδίο γύρω του όταν διαπερνάται από ηλεκτρικό ρεύμα: ~ *ηλεκτρομαγνήτη.*

πια (επίρρ.): ❶ για κτ που έχει πάψει να υπάρχει ή να γίνεται ή δεν υπάρχει τώρα = [επίσ.] πλέον: *Δε μας επισκέπτεται ~ μετά τον καβγά.* ❷ για να δοθεί έμφαση σε κτ που θεωρείται οριστικό: *Αυτή ~ είναι η τελική μου απόφαση.* ❸ από αυτή τη χρονική στιγμή και μετά = πλέον: *Ο κόσμος ~ αλλάζει.* ❹ για δήλωση έντονης δυσαρέσκειας, απογοήτευσης, ανυπομονησίας κτλ. = επιτέλους: *Αμάν ~ με τις παραξενιές σου! Πότε ~ θα έρθει η σειρά μου;* ☞ σχ. **πλέον**.

πιάνω -ομαι • αόρ. *έπιασα*, παθ. αόρ. *πιάστηκα*, μππ. *πιασμένος*: ❶ (μτβ.) κρατώ κπ ή κτ με το χέρι μου: *Τον έπιασε από τον γιακά και τον έβγαλε έξω.* ❷ (μτβ.) συλλαμβάνω ή παγιδεύω: *Η αστυνομία έπιασε τους ληστές.* ❸ (μτβ.) κρατώ μαζί ή ενωμένα πράγματα = ενώνω, συνδέω: *Πιάσε τις φωτοτυπίες με συνδετήρα!* ❹ (μτβ.) κατέχω χώρο: *Πάρε την πολυθρόνα από εδώ, ~ πολύ χώρο.* ❺ (μτβ.) φέρνω ή δίνω κτ σε κπ: *Πιάσε μου τις παντόφλες από την κρεβατοκάμαρα!* ❻ (μτβ.) αισθάνομαι ή παθαίνω κτ: *Με έπιασε πανικός/απελπισία.* ❼ [οικ.] (μτβ.) αντιλαμβάνομαι κτ (κυρ. με τις αισθήσεις μου): *Νομίζει ότι έχει πιάσει το νόημα της ζωής.* ❽ (μτβ.) έχω επίδραση σε κπ ή κτ: *Δεν τον ~ το ποτό.* ❾ (μτβ.) φτάνω σε ένα σημείο (τοπικά, χρονικά, ηλικιακά, νοητά κτλ.): *Το νέο μοντέλο ~ τα 250 χλμ.* ❿ *παθ.* κρατιέμαι από κάπου = γαντζώνομαι, αρπάζομαι: *Πιάσου από το χέρι μου να σε τραβήξω πάνω στη βάρκα.* ⓫ *παθ.* δεν μπορώ να κουνήσω μέρος του σώματος: *Στραβοκοιμήθηκα πάλι και πιάστηκα στον αυχένα.* ⓬ (μτφ.) *παθ.* βρίσκω αφορμή: *Πιάστηκε από μια κουβέντα μου και παρεξηγήθηκε.* ⓭ (μτβ.) αφορώ: *Η αλλαγή στα χρονικά όρια συντάξεων δε μας πιάνει εμάς τους παλιούς.* **πιάσιμο** το.

πιέζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ασκώ δύναμη πάνω σε κπ ή κτ = πατώ: *Πίεσε ελαφρά την πόρτα του πλυντηρίου να κλείσει.* ❷ (μτφ.) υποχρεώνω κπ να κάνει κτ ή να συμφωνήσει σε κτ ενάντια στη θέληση του = εξαναγκάζω: *Με πίεσαν να πω ψέματα στο δικαστήριο.* ❸ (μτφ.) στενοχωρώ, αγχώνω ή φέρνω κπ σε δύσκολη θέση: *Τα οικογενειακά της προβλήματα την πιέζουν αφόρητα.* **πιεσμένος -η -ο:** αυτός που δημιουργήθηκε με πίεση. **πίεση** η: ❶ άσκηση δύναμης σε κπ ή κτ = [προφ.] πάτημα: *Χρειάζεται έντονη ~ για να μετακινηθεί ο μοχλός.* ❷ (μτφ.) πράξεις που αποσκοπούν στον εξαναγκασμό κπ: *Δέχεται έντονες ~ να παραιτηθεί από υφυπουργός.* ❸ ΙΑΤΡ η δύναμη που ασκείται από το αίμα στα τοιχώματα αρτηριών και φλεβών: *ορθοστατική/μεγάλη/μικρή/αρτηριακή ~. Μετρώ την ~ μου.* ❹ ΦΥΣ το σύνολο των δυνάμεων που ασκούνται στην επιφάνεια ενός σώματος: *ατμοσφαιρική ~.* **πιεστικός -ή -ό. πιεστικά** (επίρρ.). **πιεστήριο** το: ❶ βιομηχανικό μηχάνημα για τη συμπίεση αντικειμένων ή πρώτων υλών = πρέσα: ~ *λαδιού.* ❷ μηχάνημα για την εκτύπωση εντύπων.

> Η λ. *πεπιεσμένος* είναι η μππ του ΑΕ ρ. *πιέζω.*

πιθανός -ή -ό: αυτός που μπορεί να συμβεί ή που φαίνεται αληθινός ≠ απίθανος: *Εξετάζονται όλα τα ~ αίτια του δυστυχήματος. Η νίκη της ομάδας μας θεωρείται πολύ ~.* **πιθανόν** & **πιθανώς** (επίρρ.): με μεγάλη πιθανότητα = ίσως, μάλλον: ~ *να πάμε εκδρομή στο Πήλιο το Σαββατοκύριακο.* **πιθανότητα** η: το ενδεχόμενο να συμβεί κτ: *Οι ~ να ζήσει μετά από τόσο σοβαρό τραυματισμό είναι ελάχιστες.* ***κατά πάσα ~***: σχεδόν σίγουρα: ~ *αυτός θα εκλεγεί πρωθυπουργός.*

> Ο τ. *πιθανά*, που χρησιμοποιείται ως επίρρ. αντί του τ. *πιθανώς*, είναι λανθασμένος.

πικρός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει δυσάρεστη γεύση, αντίθετη από αυτήν της ζάχαρης ≠ γλυκός: *Φτιάξε μου έναν ~ καφέ, χωρίς καθόλου ζάχαρη!* ❷ (μτφ.) αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από έντονη λύπη: *Είναι ~ η ξενιτιά! ~ αλήθεια/ανάμνηση* = οδυνηρός. ~ *λόγια* = καυστικός. **πικρά** (επίρρ.). **πικραίνω -ομαι** • μππ. *πικραμένος*: ❶ (μτβ.) κάνω κτ πικρό. ❷ (αμτβ.) γίνομαι πικρός. ❸ (μτφ.) προκαλώ έντονη λύπη σε κπ = στενοχωρώ, πληγώνω: *Με πίκρανες πολύ με τα ψέματά σου.* **πίκρα** η: ❶ πικρή γεύση = πικρίλα. ❷ (μτφ.) έντονη λύπη: *Ακόμη αισθάνεται ~ για τον άδικο χαμό του πατέρα της.* **πικρίλα** η: πίκρα (σημ. 1): *Ο σκέτος καφές μού άφησε μια ~ στο στόμα.* **πικρία** η: πίκρα (σημ. 2).

πιλότος ο, η: ❶ πρόσωπο που οδηγεί αεροσκά-

πηνίο
πήξη → πήζω
πήξιμο → πήζω
πηχτός → πήζω
πια
πιάνω
πιάσιμο → πιάνω
πιέζω
πίεση → πιέζω
πιεστήριο → πιέζω
πιεστικά → πιέζω
πιεστικός → πιέζω
*πιθανά → σχ. πιθανός
πιθανόν → πιθανός
πιθανός
πιθανότητα → πιθανός
πιθανώς → πιθανός
πικρά → πικρός
πίκρα → πικρός
πικραίνω → πικρός
πικρία → πικρός
πικρίλα → πικρός
πικρός
πιλοτάρω → πιλότος
πιλοτήριο → πιλότος
πιλοτικά → πιλότος
πιλοτικός → πιλότος
πιλότος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·320

πίνακας
πινακίδα
πίνω
πιο
πιοτό → πίνω
πισινά → πίσω
πισινός → πίσω
πιστά → πιστεύω
πιστευτός → πιστεύω
Πιστεύω → πιστεύω
πιστεύω
πίστη → πιστεύω
πιστός → πιστεύω
πιστώνω → πίστωση
πίστωση
πιστωτής → πίστωση
πιστωτικά → πίστωση
πιστωτικός → πίστωση
πιστώτρια → πίστωση

φος. ❷ δοκιμαστικό πρόγραμμα ή δείγμα: *μελέτη ~ για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της περιοχής.* **πιλοτάρω**: (μτβ.) οδηγώ αεροσκάφος. **πιλοτικός -ή -ό**: αυτός που μπαίνει αρχικά σε φάση δοκιμαστικής εφαρμογής, ώστε να βελτιωθεί (εάν είναι αναγκαίο) και μετά να επεκταθεί: *~ άσκηση/φάση/λειτουργία.* **πιλοτικά** (επίρρ.) = δοκιμαστικά. **πιλοτήριο** το: χώρος με όργανα πτήσης, από όπου ο πιλότος κατευθύνει το αεροσκάφος.

πίνακας ο: ❶ ορθογώνια διάταξη με στήλες και γραμμές για τη συστηματική απεικόνιση στοιχείων. ❷ κατάλογος με ονόματα, πράγματα κτλ. = λίστα: *~ αποτελεσμάτων/επιτυχόντων διαγωνισμού.* ❸ ορθογώνια επιφάνεια που χρησιμοποιείται για να γράφουμε επάνω με μαρκαδόρο ή κιμωλία, για να κρεμάμε ανακοινώσεις, εικόνες κτλ.: *Ο δάσκαλος έγραψε στον ~ τη λύση την άσκησης. ~ ανακοινώσεων.* ❹ επίπεδη επιφάνεια όπου απεικονίζεται κτ, καθώς και το σχετικό έργο: *Η έκθεση περιλαμβάνει πίνακες διάσημων καλλιτεχνών της Αναγέννησης.* ❺ ΗΛΕΚΤΡΟΛ σύνολο οργάνων που χρησιμεύουν για να χειρίζεται κπ τη λειτουργία ηλεκτρικών κυκλωμάτων, συσκευών κτλ.

πινακίδα η: ❶ πλάκα ή επιγραφή με πληροφοριακό περιεχόμενο: *Η ~ του ιατρείου της ήταν πάνω στην πόρτα.* = ταμπέλα. ❷ *συνήθ. πληθ.* τα σήματα οδικής κυκλοφορίας: *Οι ~ αναγγελίας κινδύνου έχουν πάντα τριγωνικό σχήμα.* ❸ *πληθ.* μικρές ορθογώνιες μεταλλικές πλάκες που τοποθετούνται σε κάθε αυτοκίνητο και έχουν επάνω τον αριθμό κυκλοφορίας του: *Η τροχαία του πήρε τις ~ για παράνομη στάθμευση.*

πίνω -ομαι • αόρ. *ήπια*, μπτ. *πιωμένος*: (μτβ.) ❶ βάζω υγρό στο στόμα μου και το καταπίνω: *~ χυμό/κρασί. ~ κτ γουλιά γουλιά/μονορούφι.* ❷ (μτφ.) κρατώ υγρό μέσα μου = απορροφώ: *Τα παξιμάδια ήπιαν όλο το γάλα.* ❸ (& με παράλ. αντικ.) πίνω οινοπνευματώδη ποτά, κυρίως σε μεγάλες ποσότητες ή συχνά: *Ήπιαμε για να γιορτάσουμε την προαγωγή του. Έπινε πολύ, γι' αυτό και μπήκε σε κέντρο απεξάρτησης.* ❹ *μπτ.* αυτός που έχει πιει πολλά οινοπνευματώδη ποτά = μεθυσμένος: *Πάλι πιωμένος γύρισε, ποιος ξέρει πόσο θα ήπιε!* **πόσιμος -η -ο**: αυτός που είναι κατάλληλος να πίνεται: *~ νερό.* **ποτό** το: οτιδήποτε πίνεται, ιδίως οινοπνευματώδες: *Παραγγείλαμε στο μπαρ τα ~ μας. αεριούχα/οινοπνευματώδη ~.* ***το ρίχνω στο ~***: αρχίζω να πίνω συχνά και σε μεγάλες ποσότητες οινοπνευματώδη ποτά. **πιοτό** το: [λαϊκ.] οινοπνευματώδες ποτό και (συνεκδ.) η κατανάλωσή του σε μεγάλες ποσότητες. **πότης** ο: πρόσωπο που πίνει οινοπνευματώδη ποτά σε μεγάλες ποσότητες ή συχνά.

πιο (επίρρ.): ❶ χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό του συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού επιθέτων και επιρρημάτων = περισσότερο: *Γράφει ~ γρήγορα από εμένα. Είναι ο ~ ωραίος της τάξης.* ❷ (με ουσ.) δηλώνει ότι κπ έχει σε μεγαλύτερο βαθμό τα χαρακτηριστικά του ουσ. που ακολουθεί: *Είναι ~ επαγγελματίας από σένα.* ☞ σχ. **πλέον**.

πιστεύω: ❶ (μτβ.) **α.** θεωρώ κτ σωστό ή αληθινό: *Δεν ~ σε δεισιδαιμονίες και προλήψεις.* **β.** δέχομαι πως κπ λέει κτ σωστό ή την αλήθεια: *Με τόσα ψέματα που της έχει πει, δεν τον ~ πια.* ❷ (αμτβ.) είμαι απόλυτα βέβαιος για κτ: *Όποιος δεν ~ στην επιτυχία της αποστολής, καλύτερα να μη συμμετάσχει.* ❸ (μτβ.) έχω ορισμένη άποψη, γνώμη για κτ = νομίζω, θεωρώ, κρίνω: *Όποιος ~ ότι αδικήθηκε, ας έρθει να δει το γραπτό του.* **πιστεύω** το: ❶ το σύνολο των απόψεων και των αρχών κάποιου: *Φοβάται να υπερασπιστεί τα ~ του.* ❷ ΘΡΗΣΚ **Πιστεύω** το: το Σύμβολο της Πίστεως. **πίστη** η. **πιστευτός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να τον πιστέψει κπ: *Δεν ήταν καθόλου ~ οι δικαιολογίες του.* **πιστός -ή -ό**: ❶ αυτός που διακρίνεται για την αφοσίωσή του ≠ άπιστος: *~ σύζυγος/φίλος.* ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από συνέπεια και σταθερότητα: *Σε όλη του τη ζωή παρέμεινε ~ στα ιδανικά του.* ❸ αυτός που πιστεύει σε μια θρησκεία: *Κατά τους βυζαντινούς χρόνους οι ~ χριστιανοί τηρούσαν αυστηρά τις νηστείες.* ❹ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτη ακρίβεια: *Έγινε ~ αναπαράσταση της μοιραίας πτήσης. ~ μετάφραση.* **πιστά** (επίρρ.).

πίστωση η: ❶ το να δανείζει κπ χρήματα ή να δίνει εμπόρευμα χωρίς άμεση πληρωμή: *τραπεζική ~ για αγορά εξοπλισμού ιατρείου.* ***επί πιστώσει***: με πίστωση ≠ τοις μετρητοίς. ***~ χρόνου***: χρονική παράταση: *Μου ζήτησε μια μικρή ~, μέχρι να βρει τα λεφτά που μου χρωστά.* ❷ *πληθ.* χρηματικό ποσό που προορίζεται για συγκεκριμένες δαπάνες του κράτους: *Αυξήθηκαν οι ~ για την παιδεία.* **πιστώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ παρέχω πίστωση σε κπ: *Δε σε ~ άλλο, ήδη χρωστάς τις προηγούμενες αγορές σου.* ❷ ΟΙΚΟΝ σημειώνω σε λογιστικά βιβλία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·321

ποσό πίστωσης. **πιστωτής** ο, **-ώτρια** η: πρόσωπο που έχει δανείσει χρήματα = δανειστής ≠ οφειλέτης: *Οι πιστωτές του κατέφυγαν στα δικαστήρια για να πάρουν τα χρήματά τους πίσω.* **πιστωτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με πίστωση: ~ *κάρτα/ίδρυμα.* **πιστωτικά** (επίρρ.).

πίσω (επίρρ.): ≠ μπροστά ❶ **α.** στην ή προς την αντίθετη πλευρά από αυτήν που αντικρίζω ή έχω απέναντί μου: *Βρίσκεται ~ από το σπίτι.* **β.** μετά από μένα: *Έρχεται (από) ~ μου.* **γ.** στον τόπο ή στο σημείο από όπου ξεκίνησα: *Γύρισε ~.* (& ως επίθ.) *η ~ πλευρά του βιβλίου* = πισινός, [επίσ.] οπίσθιος. ❷ (και με επανάλ.) στο βάθος, στο τέλος μιας σειράς: *Κάθεται πάντα ~ ~, για να μην τον βλέπει ο δάσκαλος.* (& ως επίθ.) *Καθόταν στο ~ κάθισμα.* ❸ για προηγούμενη χρονική στιγμή = πριν: *Μας γύρισες πολλά χρόνια ~ μ' αυτή την ιστορία.* ❹ για κτ ή κπ που παρουσιάζει καθυστέρηση: *Το ρολόι πάει δέκα λεπτά ~. Εξαιτίας της αρρώστιάς του ο μαθητής έμεινε ~ στα μαθήματα.* **πισινός -ή -ό**: αυτός που είναι πίσω = [επίσ.] οπίσθιος ≠ μπροστινός. **πισινός** ο: το πίσω μέρος της λεκάνης = πισινά, [προφ.] κώλος, [επίσ.] οπίσθια. **πισινά** τα: ❶ πισινός. ❷ τα πίσω πόδια των ζώων.

πλαγιά η: πλευρά βουνού ή λόφου = βουνοπλαγιά ≠ κορυφή, πρόποδες: *απότομη/καταπράσινη ~.*

πλαδαρός -ή -ό: ❶ (για μέλη του ανθρώπινου σώματος) αυτός που είναι μαλακός, κυρ. επειδή είναι αγύμναστος = χαλαρός ≠ σφιχτός: ~ *κοιλιά.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνοχής ή έντασης: ~ *ομιλία.* **πλαδαρά** (επίρρ.). **πλαδαρεύω**: (αμτβ.) γίνομαι πλαδαρός. **πλαδαρότητα** η.

πλάθω & [επίσ.] **πλάσσω -ομαι** • αόρ. *έπλασα,* παθ. αόρ. *πλάστηκα,* μππ. *πλασμένος*: (μτβ.) ❶ δίνω μορφή σε μαλακό υλικό: ~ *τσουρέκια /πλαστελίνη.* ❷ (μτφ.) διαμορφώνω τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση και ανάπτυξη των χαρακτηριστικών που αποτελούν την ηθική ή πνευματική συγκρότηση ενός ατόμου: *Μέχρι την ηλικία των 15 ετών περίπου πλάθεται η προσωπικότητα του ατόμου.* = διαπλάθω. ❸ (μτφ.) δημιουργώ με τη φαντασία μου: *Η ιστορία που έπλασε για την απαγωγή του δεν έπεισε τους δικαστές.* **πλάσιμο** το. **πλάστης** ο: ❶ **Πλάστης** ο: ο Θεός ως δημιουργός του σύμπαντος: *ο φιλεύσπλαχνος ~.* ❷ πρόσωπο που δημιουργεί κτ, συνήθως πλάθοντάς το: ~ *πήλινων/κέρινων αντικειμένων.* ❸ ξύλινη ράβδος για το άνοιγμα φύλλου ζύμης για πίτες και γλυκά. **πλαστικός**[1] **-ή -ό**: ❶ (για ύλη) αυτός που σχετίζεται με το πλάσιμο. ***πλαστική (χειρουργική)***: ΙΑΤΡ κλάδος της χειρουργικής που ειδικεύεται σε επεμβάσεις ανάπλασης ή αντικατάστασης ιστών ή μελών του σώματος, κυρίως για αισθητικούς λόγους, καθώς και η σχετική χειρουργική επέμβαση: *Παρατηρείται αύξηση στις ~ για ανόρθωση στήθους.* ❷ (για τέχνη) αυτός που αναπαριστά τρισδιάστατες μορφές: *Η γλυπτική ανήκει στις ~ τέχνες.* ❸ αυτός που πλάθεται εύκολα = εύπλαστος. **πλαστικότητα** η: ❶ η ιδιότητα του πλαστικού με τη σημ. 3. ❷ (μτφ.) η δυνατότητα κπ να μετασχηματίζεται, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση κπ άλλου: *Η ~ της ελληνικής γλώσσας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολλών παράγωγων λέξεων.* ❷ η ιδιότητα έργου τέχνης να αναπαριστά κτ ρεαλιστικά: ~ *αγάλματος.*

> Η σημ. 2 της λ. *πλάστης* απαντά κυρ. ως β΄ συνθ. σε σύνθετα όπως *αγγειοπλάστης, ζαχαροπλάστης, μυθοπλάστης κτλ.*

πλάι (επίρρ.): ❶ δίπλα: *Προχωρούσαν ~ ~, πιασμένοι απ' το χέρι. ~ μου στο θρανίο κάθεται η καλύτερή μου φίλη.* ❷ (μτφ.) σε σύγκριση με: *~ σε σένα κανένας άλλος δε μου φαίνεται όμορφος.* **πλάι** το • πληθ. *πλάγια*: μεριά ή επιφάνεια που βρίσκεται στο πλάι άλλης: *στο ~* = πλάγια. ***είμαι/στέκομαι στο ~ κπ***: υποστηρίζω κπ ή του συμπαραστέκομαι. **πλαϊνός -ή -ό**: αυτός που είναι στο πλάι κπ πράγματος = διπλανός: *το ~ κτίριο/οικόπεδο.* **πλαϊνός** ο, **-ή** η. **πλαϊνά** τα: πλαϊνά μέρη ή πλαϊνή επιφάνεια ενός πράγματος. **πλάγιος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει κλίση = λοξός, πλαγιαστός: ~ *γραμματοσειρά.* ❷ (μτφ.) αυτός που γίνεται με έμμεσο, ύπουλο ή παράνομο τρόπο ≠ νόμιμος, ευθύς: *Με τις γνωριμίες της και άλλα ~ μέσα βρήκε δουλειά.* ***~ πτώση***: ΓΛΩΣΣ η γενική, η δοτική (για τα αρχαία ελληνικά) και η αιτιατική πτώση. ***~ λόγος***: ΓΛΩΣΣ μορφή λόγου που μεταφέρει τα λόγια ενός ομιλητή ενσωματωμένα γραμματικά στον λόγο αυτού που τα μεταφέρει ≠ ευθύς. **πλάγια** & **πλαγίως** (επίρρ.). **πλαγιάζω** • μππ. *πλαγιασμένος*: ❶ (αμτβ.) πάω στο κρεβάτι για ξεκούραση ή ύπνο = ξαπλώνω: *Πλάγιασε γιατί πρέπει να ξυπνήσει νωρίς.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ πλάγιο = γέρνω: *Πλάγιασα το τελευταίο βιβλίο για να*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·322

πλαίσιο
πλαισίωμα → πλαίσιο
πλαισιώνω → πλαίσιο
πλαισίωση → πλαίσιο
πλάκα
πλακάκι → πλάκα
πλάκωμα → πλακώνω
πλακώνω
πλανερά → πλάνη^1
πλανερός → πλάνη^1
πλανεύω → πλάνη^1
πλάνη^1
πλάνη^2
πλανήτης
πλανητικός → πλανήτης
πλανίζω → πλάνη^2
πλάνισμα → πλάνη^2
πλάσιμο → πλάθω
πλάσμα^1
πλάσμα^2
πλασματικά → πλάσμα^1
πλασματικός → πλάσμα^1
πλάσσω → πλάθω
Πλάστης → πλάθω
πλάστης → πλάθω
-πλάστης → σχ. πλάθω
πλαστικό
πλαστικοποιώ → -ποιώ
πλαστικός^1 → πλάθω
πλαστικός^2 → πλαστικό
πλαστικότητα → πλάθω
πλαστογράφηση → πλαστογραφώ
πλαστογραφία → πλαστογραφώ
πλαστογράφος → πλαστογραφώ
πλαστογραφώ
πλαστός
πλαταίνω → πλάτος
πλατεία

μην πέσουν όλα. **πλαγιαστός -ή -ό**: αυτός που γέρνει = λοξός ≠ όρθιος. **πλαγιαστά** (επίρρ.).

πλαίσιο το: ❶ τετράπλευρο σχέδιο ή κατασκευή με ανάλογο σχήμα που περιβάλλει κτ: *~ πόρτας* = κάσα. *~ φωτογραφίας* = κορνίζα. ❷ (μτφ.) χρονικές, νομικές ή άλλου είδους νοητές προϋποθέσεις που καθορίζουν τη δημιουργία ή την εξέλιξη κατάστασης ή ενέργειας: *Το νομικό ~ για την αναγνώριση πτυχίων είναι αυστηρό.* **πλαισιώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βρίσκομαι γύρω από κπ ή κτ ως πλαίσιο = περιβάλλω: *Ο βωμός του ναού πλαισιώνεται από δύο στοές με αγάλματα.* ❷ συμπληρώνω με κτ: *Κάθε διδακτική ενότητα πλαισιώνεται από ασκήσεις.* ❸ (μτφ.) συνοδεύω κπ ή ανήκω στους στενούς του συνεργάτες: *Πλαισιώνεται από εξαιρετικά στελέχη που τον βοηθούν στο έργο του.* **πλαισίωση** η. **πλαισίωμα** το.

πλάκα η: ❶ πλατύ και λεπτό επίπεδο κομμάτι (συνήθως σκληρού) υλικού: *Όλες οι κεραμικές/ξύλινες/μαρμάρινες ~ είναι χαραγμένες στο χέρι. επικάλυψη στέγης με λίθινες ~.* ❷ οτιδήποτε έχει σχήμα πλάκας: *~ σαπουνιού.* ❸ (ειδικ.) φύλλο από σχιστόλιθο ή άλλο συμπαγές υλικό που χρησιμεύει για την κάλυψη επιφάνειας: *~ δαπέδου/πεζοδρόμησης.* ❹ επίπεδη στέγη ή οροφή κτιρίου χτισμένη με μπετόν: *Εργάτης καταπλακώθηκε από ~ σε οικοδομή.* ❺ αστείο ή διασκεδαστικό πείραγμα ή κτ που μας κάνει να γελάμε: *Έφτασε η Πρωταπριλιά, είσαι να κάνουμε μια ~ στη μαμά; Αυτή η ψυχαγωγική εκπομπή έχει μεγάλη/πολλή ~.* ***παθαίνω ~***: νιώθω μεγάλη έκπληξη ή συγκίνηση. ***σπάω ~***: διασκεδάζω. ***της πλάκας***: χωρίς αξία: *Μια ομάδα ~ είναι, που δεν έχει κερδίσει αγώνα ακόμα.* ❻ ΓΕΩΛ τμήμα του φλοιού της γης: *Η επιφάνεια της γης αποτελείται από πολλές τεκτονικές ~.* ❼ ΙΑΤΡ ***(οδοντική) ~***: μαλακό στρώμα που δημιουργείται πάνω στο δόντι από μικρόβια και υπολείμματα τροφών. ❽ [προφ.] ακτινογραφία. **πλακάκι** το: μικρή πλάκα που χρησιμοποιείται για την κάλυψη τοίχων ή δαπέδων.

πλακώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω ή συντρίβω κπ ή κτ με το βάρος μου: *Έπεσε η στέγη του γκαράζ και πλάκωσε τα αυτοκίνητα.* ❷ (μτφ.) προκαλώ αίσθημα έντονης θλίψης ή δυσαρέσκειας: *Από τότε που έφυγε ο γιος της, ένα βάρος της ~ την καρδιά.* ❸ [προφ.] παθ. καβγαδίζω και χτυπιέμαι με κπ: *Πλακώθηκαν για τα μάτια μιας κοπέλας.* ***~ κπ στο ξύλο***: χτυπώ, δέρνω κπ σε μεγάλο βαθμό. ❹ [οικ.] εμφανίζομαι ξαφνικά και απρόσκλητα ή ανεπιθύμητα: *~ τα χιόνια/η αστυνομία.* **πλάκωμα** το: ❶ η πίεση που ασκείται επάνω σε κπ ή κτ λόγω βάρους. ❷ (μτφ.) αίσθημα ψυχικής δυσφορίας: *~ στην ψυχή/στο στήθος.*

πλάνη^1 η: ❶ λανθασμένη κρίση = σφάλμα: *σοβαρή ~ στην έκθεση αυτοψίας της Τροχαίας για το ατύχημα.* ❷ ΝΟΜ εσφαλμένη δικαστική απόφαση: *νομική/δικαστική ~.* ☞ σχ. **αλήθεια**. **πλανεύω -ομαι**: [λογοτ.] (μτβ.) παρασύρω κπ, συνήθως γοητεύοντας ή δελεάζοντάς τον: *Η Κλεοπάτρα πλάνεψε την καρδιά του ρωμαίου αυτοκράτορα.* **πλανερός -ή -ό**: [λογοτ.] αυτός που πλανεύει ή αποπλανά: *Παρασύρθηκαν από τα ~ της λόγια.* **πλανερά** (επίρρ.).

πλάνη^2 η: εργαλείο για τη λείανση κυρίως ξύλου = ροκάνι. **πλανίζω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κτ λείο χρησιμοποιώντας πλάνη^2 = ροκανίζω. **πλάνισμα** το.

πλανήτης ο: ΑΣΤΡΟΝ ετερόφωτο ουράνιο σώμα που κινείται σε τροχιά γύρω από έναν ήλιο. **πλανητικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή που ανήκει στους πλανήτες: *~ σύστημα/πληθυσμός.*

πλάσμα^1 το: ❶ κάθε έμψυχο ον: *Ο αχινός είναι ένα από τα μακροβιότερα πλάσματα της φύσης.* ❷ (μτφ.) δημιούργημα της φαντασίας: *Το παραμύθι μιλούσε για νεράιδες, ξωτικά και άλλα ~.* ❸ ον εξαιρετικής ομορφιάς: *Τι ~ είναι αυτό!* **πλασματικός -ή -ό**: αυτός που δεν υπάρχει ή δεν ισχύει στην πραγματικότητα = υποθετικός, φανταστικός, εικονικός ≠ πραγματικός, αληθινός: *~ κίνδυνος/ανάγκες.* **πλασματικά** (επίρρ.).

πλάσμα^2 το: ΒΙΟΛ η ρευστή ουσία του αίματος.

πλαστικό το: συνθετικό υλικό που μορφοποιείται εύκολα σε κατάλληλες συνθήκες θέρμανσης, πίεσης κτλ.: *δοχείο από ~.* **πλαστικός^2 -ή -ό**: αυτός που είναι κατασκευασμένος από πλαστική ύλη: *~ πιάτο. Βάλ' τα σε ~ σακούλες που δε θα σκιστούν.* ***~ χρήμα***: η πιστωτική κάρτα.

πλαστογραφώ -ούμαι: (μτβ.) συντάσσω πλαστό έγγραφο ή αντιγράφω παράνομα κτ για προσωπικό όφελος: *~ έργα τέχνης/τραπεζικές επιταγές/υπογραφή.* **πλαστογράφηση** η. **πλαστογραφία** η. **πλαστογράφος** ο, η.

πλαστός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει φτιαχτεί ως απομίμηση για να εξαπατήσει: *~ διαβατήριο/χαρτονόμισμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι αληθινός ή γνήσιος: *~ κατηγορία/επιχείρημα* = ψευδής. *~ χαμόγελο* = προσποιητός.

πλατεία η: ❶ ακάλυπτος χώρος σχετικά μεγά-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·323

πλατειάζω
πλατειασμός → πλατειάζω
πλάτη
πλατιά → πλάτος
πλάτος
*πλατυάζω → πλατειάζω
πλατύς → πλάτος
πλατφόρμα
πλέγμα
πλειάδα
Πλειάδες → πλειάδα
πλειονότητα
*πλειονοψηφία → σχ. πλειοψηφώ
πλειοψηφία → πλειοψηφώ
πλειοψηφικά → πλειοψηφώ
πλειοψηφικός → πλειοψηφώ
πλειοψηφώ
πλειστηριασμός

λης έκτασης συνήθως σε κεντρικό σημείο κατοικημένης περιοχής, για ψυχαγωγία και χαλάρωση: *Το πανηγύρι έγινε στην ~ του χωριού.* ❷ χώρος μπροστά από τη σκηνή θεάτρου ή την οθόνη κινηματογράφου, όπου υπάρχουν καθίσματα για τους θεατές, και (συνεκδ.) οι ίδιοι οι θεατές: *Έχουμε τρεις θέσεις στην ~. Η ~ ξέσπασε σε χειροκροτήματα.*

πλατειάζω: (αμτβ.) χρησιμοποιώ περιττές λέξεις ή εκφράσεις στον λόγο ή στη γραφή: *~ φοβερά, με αποτέλεσμα οι ομιλίες του να είναι κουραστικές.* **πλατειασμός** ο: ❶ το να πλατειάζει κπ. ❷ (συνεκδ.) λέξη ή έκφραση της οποίας η χρήση είναι περιττή στον λόγο ή στη γραφή: *Τα κείμενά του είναι γεμάτα από πλατειασμούς.*

> **Προσοχή**: προφέρεται πλα-τει-ά-ζω.

πλάτη η: ❶ το οπίσθιο τμήμα ανθρώπινου σώματος από τον αυχένα ως τη μέση: *Κρύωσε άσχημα και του βάλαμε έμπλαστρο στην ~.* ***κάνω πλάτες σε κπ***: καλύπτω κπ για κτ κακό που κάνει. ***γυρίζω/γυρνώ την ~ σε κπ***: φέρομαι υποτιμητικά ή αδιάφορα σε κπ ή τον αγνοώ επιδεικτικά. ***έχω πλάτες***: έχω τη στήριξη ισχυρών προσώπων. ❷ κομμάτι ρούχου που καλύπτει την πλάτη. ❸ ωμοπλάτη ζώου = (για σφαγμένο ζώο) σπάλα. ❹ (μτφ.) το πίσω μέρος καθίσματος όπου μπορεί κπ να ακουμπήσει την πλάτη του: *Έγειρε το κεφάλι του στην ~ της πολυθρόνας και αποκοιμήθηκε.*

πλάτος το: η πιο μικρή από τις δύο διαστάσεις ενός σχήματος (σε αντιδιαστολή με το μήκος) ή η μία από τις τρεις διαστάσεις ενός σώματος (σε αντιδιαστολή με το μήκος και το ύψος): *Ο διάδρομος έχει μήκος 10 και ~ 2 μέτρα.* **πλατύς -ιά -ύ**: ❶ αυτός που έχει μεγάλο πλάτος = φαρδύς ≠ στενός: *Ο νέος δρόμος, με τρεις λωρίδες κυκλοφορίας, είναι άνετος και ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι γενικός, δεν περιορίζεται: *~ κοινό* = ευρύς. **πλατιά** (επίρρ.). **πλαταίνω** • αόρ. *πλάτυνα*: (μτβ. & αμτβ.) κάνω κτ πλατύ ή γίνομαι πλατύς.

πλατφόρμα η: ❶ χώρος δίπλα σε σιδηροδρομικές γραμμές για την επιβίβαση ή αποβίβαση επιβατών και τη φόρτωση ή εκφόρτωση εμπορευμάτων = αποβάθρα. ❷ επίπεδη κατασκευή πάνω από την επιφάνεια του εδάφους ή της θάλασσας = εξέδρα: *Είχε στηθεί μία τεράστια ~ όπου έπαιξε η ορχήστρα.* ❸ (μτφ.) πολιτικό πρόγραμμα κόμματος, κεντρική ιδεολογική γραμμή: *Η ιδρυτική διακήρυξη παρουσιάζει την ιδεολογική ~ μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης με κοινωνικό πρόσωπο.* ❹ ΠΛΗΡΟΦ υλικό ή λογισμικό υπολογιστή που καθορίζει βασικές λειτουργίες, επιτρέποντας την εφαρμογή άλλου λογισμικού.

πλέγμα το: ❶ κατασκευή από πλαστικό, νήματα κτλ. πλεγμένα μεταξύ τους, που θυμίζει δίχτυ: *Τοποθετήθηκε ειδικό συρμάτινο ~, για να συγκρατεί τα χώματα και τις πέτρες.* ❷ οτιδήποτε μοιάζει με δίχτυ: *Οι αρτηρίες του νευρικού συστήματος σχηματίζουν ένα εκτεταμένο ~ στη βάση της καρδιάς.* ❸ (μτφ.) σύνολο συνδεόμενων και αλληλοϋποστηριζόμενων προσώπων, πραγμάτων κτλ.: *~ συμφερόντων επιδιώκει την εξόντωσή μας.*

πλειάδα η: ❶ μεγάλος ή ικανός αριθμός συνήθως σπουδαίων προσώπων, έργων κτλ.: *Στην παράσταση συμμετέχει ~ γνωστών ηθοποιών.* ❷ **Πλειάδες** οι: **α.** ΜΥΘΟΛ οι επτά κόρες του Άτλαντα. **β.** ΑΣΤΡΟΝ ο ομώνυμος αστερισμός.

> Η λ. *πλειάδα* προέρχεται από την ΑΕ *Πλειάς*, αιτ. *-άδα* «Πούλια». Η σημ. 1 προέκυψε ως σημδ. από το γαλλ. *pléiade*, τον χαρακτηρισμό ομάδας επτά Γάλλων ποιητών της Αναγέννησης, και αυτό κατ' αναλογία προς την ονομασία ομάδας επτά Αλεξανδρινών τραγικών ποιητών.

πλειονότητα η: το μεγαλύτερο μέρος συνόλου: *Οι άνεργοι, στην ~ τους, είναι γυναίκες.* σχ. **πλειοψηφώ**.

πλειοψηφώ: (αμτβ.) παίρνω τις περισσότερες ψήφους σε ψηφοφορία ≠ μειοψηφώ. **πλειοψηφία** η: ≠ μειοψηφία ❶ το σύνολο των περισσότερων ψήφων ή ψηφοφόρων σε ψηφοφορία: *συντριπτική/μικρή/οριακή ~.* ❷ η παράταξη που πλειοψηφεί: *Αυτός πάντα είναι με την ~, όποια κι αν είναι αυτή!* **πλειοψηφικός -ή -ό**. **πλειοψηφικά** (επίρρ.).

> **Προσοχή**: οι λέξεις *πλειονότητα* και *πλειοψηφία* έχουν κοινό πυρήνα σημασίας («το μεγαλύτερο μέρος συνόλου»), ωστόσο, η λ. *πλειοψηφία* αφορά κανονικά σε διαδικασία ψηφοφορίας και έχει πάντα σχέση με ποσοστά. Και οι δύο παράγονται από το επίθ. *πλε(ί)ων* /(γεν.) *πλε(ί)ονος* «περισσότερος», συγκρ. του επιθ. *πολύς*. Ο κανονικός σχηματισμός, επομένως, είναι *πλειο**νο**ψηφία*. Επικράτησε, ωστόσο, ο ευκολότερος στη χρήση τ. *πλειοψηφία*.

πλειστηριασμός ο: διαδικασία πώλησης περι-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·324

πλείστος
πλεκτάνη
πλεκτό → πλέκω
πλεκτός → πλέκω
πλέκω
πλένω
πλέξη → πλέκω
πλέξιμο → πλέκω
πλέον
πλεονάζω
πλεόνασμα → πλεονάζω
πλεονασμός → πλεονάζω
πλεοναστικά → πλεονάζω
πλεοναστικός → πλεονάζω
πλεοναστικώς → πλεονάζω
πλεονέκτημα
πλεονέκτης
πλεονεκτικός → πλεονέκτημα
πλεονέκτρια → πλεονέκτης
πλεονεκτώ → πλεονέκτημα
πλεονεξία → πλεονέκτης
πλεονέχτρα → πλεονέκτης
πλευρά
πλευρίζω → πλευρά
πλευρικά → πλευρά
πλευρικός → πλευρά
πλεύρισμα → πλευρά
πλευρό → πλευρά

ουσιακού στοιχείου στην υψηλότερη τιμή που προτείνει αγοραστής, συνήθως λόγω χρεών του ιδιοκτήτη: *Η τράπεζα βγάζει σε ~ ακίνητα οφειλετών.*

πλείστος -η -ο: [επίσ.] πάρα πολύς ως προς τον αριθμό ή την ποσότητα: *Οι πλείστες των περιπτώσεων αντιμετωπίζονται με επιτυχία.* ***κατά το πλείστον/ως επί το πλείστον***: στο μεγαλύτερο μέρος: *Οι τοίχοι των δωματίων είναι ~ επενδεδυμένοι.*

> Από το ΑΕ *πλεῖστος*, υπερθ. του *πολύς*.

πλεκτάνη η: ύπουλο σχέδιο ή σύνολο ενεργειών που αποσκοπούν στην εξαπάτηση: *Έστησε ολόκληρη ~ για να ανέλθει επαγγελματικά.*

πλέκω -ομαι αόρ. *έπλεξα*, μτχ. *πλεγμένος*: ❶ (μτβ.) κατασκευάζω κτ με ευλύγιστα υλικά, όπως κλωστές, τρίχες, κλαδιά κτλ., τα οποία μπλέκονται ή ενώνονται με συγκεκριμένη τεχνική: *~ καλάθι/στεφάνι/πουλόβερ/κοτσίδα.* ❷ (για χέρια) τα ενώνω, βάζοντας τα δάχτυλα του ενός χεριού ανάμεσα στα δάχτυλα του άλλου. ❸ (μτφ.) φτιάχνω ή δημιουργώ κτ: *Το ειδύλλιο δεν άργησε να πλεχτεί ανάμεσά τους.* ***~ το εγκώμιο κάποιου***: μιλώ με πολύ επαινετικά λόγια για κπ. **πλέξιμο** το. **πλέξη** η: τρόπος πλεξίματος. **πλεκτός** & **πλεχτός -ή -ό**. **πλεκτό** & **πλεχτό** το: ❶ πλεκτό ρούχο, συνήθ. εξωτερικό. ❷ αυτό που πλέκει κπ: *Πότε πια θα τελειώσεις το ~ σου;*

πλένω -ομαι • αόρ. *έπλυνα*, παθ. αόρ. *πλύθηκα*, μτχ. *πλυμένος*: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) καθαρίζω κτ με νερό και, συνήθως, με σαπούνι ή απορρυπαντικό: *~ τα χέρια/τα ρούχα/τα πιάτα /το αυτοκίνητο. ~ από χτες κι ακόμη να τελειώσω!* ❷ *παθ.* καθαρίζω το σώμα μου ή μέλος του σώματός μου: *Πάω να πλυθώ, να φύγει από πάνω μου η σκόνη.* **πλύση** η. **πλύσιμο** το. **πλυντήριο** το: ❶ ηλεκτρική συσκευή που χρησιμεύει για να πλένουμε ρούχα ή πιάτα, καθώς και αυτά που πλένονται: *~ πιάτων/ρούχων. Άπλωσε το ~. Βάζω ~.* ❷ ειδικός χώρος με μηχανήματα για το πλύσιμο ρούχων ή αυτοκινήτων, καθώς και το αντίστοιχο κατάστημα.

πλέον (επίρρ.): [επίσ.] ❶ για κτ που έχει πάψει να υπάρχει ή να γίνεται = πια: *Δε θέλει ~ να εργάζεται εδώ.* ❷ από αυτή τη χρονική στιγμή και μετά = πια: *~, θα είναι μαζί μας κάθε μέρα.* ❸ για δήλωση έντονης δυσαρέσκειας, απογοήτευσης κτλ. = πια: *Δεν αντέχω άλλο ~!* ❹ για τον σχηματισμό του συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού επιθέτων = πιο, περισσότερο: *Είναι η ~ αποδοτική επένδυση των χρημάτων σας.*

> Από το ΑΕ *πλέον* (ουδ. συγκρ. του *πολύς*), από όπου και οι λ. *πια* (*πλέα*, πληθ. του *πλέον*) και *πιο* (από το μσν. *πλιο*).

πλεονάζω • μόνο ενστ. & πρτ.: [επίσ.] είμαι πολύς ή περισσότερος από ό,τι χρειάζεται: *Αναμένονται απολύσεις του προσωπικού που ~.* **πλεόνασμα** το: αυτό που περισσεύει, που είναι περισσότερο από αυτό που χρειάζεται ≠ έλλειμμα: *~ ισοζυγίου πληρωμών/παραγωγής.* **πλεονασμός** ο: ΓΛΩΣΣ η χρήση στον λόγο περισσότερων λέξεων από όσες χρειάζονται για να εκφράσουμε μια έννοια. **πλεοναστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αποτελεί πλεονασμό ≠ ελλειπτικός: *~ διατύπωση.* ❷ αυτός που παρουσιάζει πλεόνασμα ≠ ελλειμματικός: *~ προϋπολογισμός.* **πλεοναστικά** & **-ώς** (επίρρ.).

> Από το θέμα *πλέον* του επιθ. *πλε(ί)ων*.

πλεονέκτημα το: ≠ μειονέκτημα ❶ κατάσταση ή ιδιότητα που αποφέρει σε κπ όφελος ή τον φέρνει σε ευνοϊκή θέση έναντι άλλων: *Η ομάδα μας είχε το ~ ότι έπαιζε εντός έδρας.* ❷ ηθικό ή υλικό όφελος ή κέρδος: *Η μετακίνηση με ποδήλατο έχει το ~ ότι γυμνάζομαι κιόλας.* **πλεονεκτώ** (αμτβ.). **πλεονεκτικός -ή -ό**. ☞ σχ. **πλεονέκτης**.

πλεονέκτης ο, **-έκτρια** & [λαϊκ.] **-έχτρα** η: πρόσωπο που θέλει να έχει όσο το δυνατόν περισσότερα ≠ ολιγαρκής: *Είναι ~, δεν αφήνει τίποτε για κανέναν άλλον.* **πλεονεξία** η.

> Οι λ. *πλεονέκτημα* και *πλεονέκτης* παράγονται από τα *πλέον* + *-έκτης* (από το ρ. *ἔχω*) «αυτός που έχει περισσότερα».

πλευρά η: ❶ το πλαϊνό μέρος επιφάνειας, αντικειμένου, σώματος κτλ.: *Στη μια ~ του προϊόντος αναγράφεται η ημερομηνία λήξης του.* = όψη. *Η είσοδος βρίσκεται στη δυτική ~ του κτιρίου.* ❷ ΓΕΩΜ **α.** ευθεία γραμμή γεωμετρικού σχήματος: *Το τρίγωνο έχει τρεις ~.* **β.** επίπεδη επιφάνεια στερεού σώματος = έδρα: *η επίπεδη ~ του κώνου.* ❸ ΑΝΑΤ καθένα από τα επιμήκη και καμπύλα οστά που σχηματίζουν τη θωρακική κοιλότητα = [οικ.] πλευρό, [λαϊκ.] παΐδι. ❹ ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζεται ή γίνεται αντιληπτό κτ = όψη: *η*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·325

κωμική ~ της υπόθεσης. ***από πλευράς***: όσον αφορά, σχετικά με: *Από οικονομικής πλευράς δεν πάμε καλά.* ❺ (μτφ.) πρόσωπο ή ομάδα με συγκεκριμένο ρόλο ή λειτουργία και που αντιδιαστέλλεται προς άλλους: *Η πρόταση διατυπώθηκε από την ελληνική ~.* **πλευρό** το: ❶ πλευρά (σημ. 3): *Έσπασε τρία ~ πέφτοντας.* ❷ το πλαϊνό μέρος του σώματος ανθρώπων ή ζώων. ***στο ~ κπ***: κοντά σε κπ για να τον βοηθήσω ή να τον υποστηρίξω. **πλευρίζω -ομαι**: ❶ (μτβ. & αμτβ., για πλοίο) αράζω δίπλα σε άλλο πλοίο ή με την πλευρά στην προκυμαία. ❷ (μτβ.) πλησιάζω κπ, κυρίως με ύποπτο τρόπο ή για ύποπτο λόγο. **πλεύρισμα** το. **πλευρικός -ή -ό**. **πλευρικά** (επίρρ.).

πλέω • πρτ. *έπλεα*, αόρ. *έπλευσα*: (αμτβ.) ❶ κινούμαι, ταξιδεύω σε θάλασσα, λίμνη κτλ.: *Το σκάφος πήρε διαταγή να πλεύσει στο Αιγαίο.* ***~ σε πελάγη ευτυχίας***: είμαι πολύ ευτυχισμένος. ❷ (μτφ., για ρούχα) είμαι υπερβολικά φαρδύς για κπ: *Αδυνάτισες πολύ, η φούστα ~ πάνω σου.* **πλεύση** η: πορεία πλοίου. **πλωτός -ή -ό**: ❶ αυτός που πλέει: *πλοίο που λειτουργεί ως ~ νοσοκομείο.* ❷ αυτός πάνω στον οποίο μπορούμε να πλεύσουμε: *~ ποτάμι.*

πληγή η: ❶ διακοπή της συνέχειας του δέρματος ή των ιστών του σώματος ανθρώπου ή ζώου (από τραυματισμό, χτύπημα κτλ.) = τραύμα. ❷ (μτφ.) συμφορά, έντονο πρόβλημα: *Η ανεργία αποτελεί ~ για την κοινωνία!* **πληγώνω -ομαι** • αόρ. *πλήγωσα*, μππ. *πληγωμένος*: (μτβ.) ❶ προκαλώ πληγή σε κπ = τραυματίζω, λαβώνω: *Πληγώθηκε στο πόδι από σφαίρα.* ❷ (μτφ.) προκαλώ ψυχικό πόνο σε κπ = πικραίνω: *Την πλήγωσες, που έδειξες τόση αδιαφορία!* **πληγιάζω -ομαι** • αόρ. *πλήγιασα*, μππ. *πληγιασμένος*: ❶ (μτβ.) προκαλώ πληγές σε κπ: *Τα αγκάθια πλήγιασαν τα πόδια μου.* ❷ (αμτβ.) γεμίζω πληγές: *Πλήγιασαν τα πόδια της από τα αγκάθια.* ☞ σχ. **πλήττω²**.

πλήθος το: ❶ *συνήθ. εν.* (+ γεν.) μεγάλος αριθμός προσώπων ή πραγμάτων: *~ κόσμου τον αποθέωσε. ~ δημοσιευμάτων/μελετών.* ❷ πολύς κόσμος, συχνά και υποτιμητικά: *Ήθελε να είναι μοναδικός, να ξεχωρίζει από το ~. Τα πλήθη τον επευφημούσαν.* **πληθαίνω** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) αυξάνω σε αριθμό, ποσότητα κτλ. ≠ λιγοστεύω, ελαττώνομαι.

πληθυντικός (αριθμός) ο: ΓΛΩΣΣ οι τύποι κλιτών λέξεων που χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, πράγματα κτλ.

πληθυσμός ο: ❶ το σύνολο των ανθρώπων, ζώων ή φυτών που ζουν σε μια περιοχή σε δεδομένη στιγμή: *Ο συνολικός ~ της γης είναι 6,2 δισ. Η καταστροφή του θαλάσσιου ~ οδηγεί σε διατάραξη του οικοσυστήματος.* ❷ σύνολο ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά: *αστικός/αγροτικός/μαθητικός/γυναικείος ~.* **πληθυσμιακός -ή -ό**. **πληθυσμιακά** (επίρρ.).

πληθώρα η: υπερβολικά μεγάλος αριθμός ομοειδών πραγμάτων: *~ δημοσιευμάτων/εκδηλώσεων.* **πληθωρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι μεγάλος σε διαστάσεις ή όγκο: *γυναίκα με ~ καμπύλες.* ❷ αυτός που υπάρχει σε μεγάλο αριθμό, βαθμό ή ποσότητα: *~ ταλέντο/φαντασία.* ❸ (για πρόσ.) αυτός που εξωτερικεύεται με έντονο τρόπο, είναι κεφάτος και εκδηλωτικός, καθώς και η αντίστοιχη συμπεριφορά: *~ χαρακτήρας/γέλιο.* **πληθωρικά** (επίρρ.).

πληθωρισμός ο: ΟΙΚΟΝ οικονομικό μέγεθος που δείχνει την τάση για συνεχή άνοδο του γενικού επιπέδου τιμών. **πληθωριστικός -ή -ό**. **πληθωριστικά** (επίρρ.).

πλήκτρο το: κινητό κομμάτι (σε γραφομηχανή, πιάνο κτλ.) το οποίο πιέζουμε με τα δάχτυλα για να επιτελέσει ορισμένη λειτουργία: *Πατήστε το ~ enter για αποθήκευση του αρχείου.* **πληκτρολόγιο** το: τμήμα συσκευής, μουσικού οργάνου ή αυτόνομο εξάρτημα με πλήκτρα: *~ υπολογιστή/κινητού τηλεφώνου.* **πληκτρολογώ -ούμαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) χρησιμοποιώ συσκευή με πλήκτρα: *~ ένα κείμενο στον υπολογιστή. Ξέρεις να ~ γρήγορα;* **πληκτρολόγηση** η.

πλημμύρα η: ❶ φαινόμενο κατά το οποίο κπ περιοχή καλύπτεται προσωρινά από πολύ νερό, συνήθως από ξεχείλισμα υδάτινου όγκου: *Η στάθμη του ποταμού έχει ανεβεί, προκαλώντας πλημμύρες στις γύρω εκτάσεις.* ❷ (μτφ.) κάλυψη επιφάνειας με πολύ νερό: *Χάλασε το πλυντήριο και έγινε ~ στο μπάνιο.* ❸ (μτφ.) υπερβολικά μεγάλη ποσότητα: *~ υποσχέσεων ενόψει των εκλογών.* **πλημμυρίζω** (αμτβ. & μτβ.): *Η κουζίνα πλημμύρισε. Ο ποταμός πλημμύρισε την πεδιάδα.* (μτφ.) *Η καρδιά μου ~ από χαρά.* **πλημμύρισμα** το.

πλην (πρόθ.): χρησιμοποιείται για να αναφέρουμε τον αριθμό που αφαιρούμε από κπ άλλο = μείον ≠ συν: *Δέκα ~ τρία ίσον εφτά.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **πλην** το: ❶ λεκτική απόδοση για το σύμβολο της αφαίρεσης. ❷ σημείο που κρίνεται αρνητικό για μια κατάσταση = μειονέκτημα, μείον ≠ συν: *Μετράει τα ~ και τα συν πριν αποφασίσει.*

πλεύση → πλέω
πλεχτό → πλέκω
πλεχτός → πλέκω
πλέω
πληγείς → πλήττω²
πληγή
πληγιάζω → πληγή
πλήγμα → πλήττω²
πληγώνω → πληγή
πληθαίνω → πλήθος
πλήθος
πληθυντικός
πληθυσμιακά → πληθυσμός
πληθυσμιακός → πληθυσμός
πληθυσμός
πληθώρα
πληθωρικά → πληθώρα
πληθωρικός → πληθώρα
πληθωρισμός
πληθωριστικά → πληθωρισμός
πληθωριστικός → πληθωρισμός
πληκτικά → πλήττω¹
πληκτικός → πλήττω¹
πλήκτρο
πληκτρολόγηση → πλήκτρο
πληκτρολογώ → πλήκτρο
πληκτρολογώ → πλήκτρο
πλημμύρα
πλημμυρίζω → πλημμύρα
πλημμύρισμα → πλημμύρα
*πλημύρα → πλημμύρα
πλην
πλήξη → πλήττω¹

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·326

πλήρης
πληρότητα → πλήρης
πληροφόρηση → πληροφορώ
πληροφορία → πληροφορώ
πληροφοριακά → πληροφορώ
πληροφοριακός → πληροφορώ
πληροφορική
πληροφορικός → πληροφορική
πληροφορώ
πληρώ
πληρωμή → πληρώνω
πληρώνω
πλήρως → πλήρης
πληρωτέος → πληρώνω
πλησιάζω
πλησίασμα → πλησιάζω
πλησιέστερα → πλησίον
πλησιέστερος → πλησίον
πλησίον
πλήττω[1]
πλήττω[2]
πλοίο
πλοκή
πλούσια → πλούτος
πλούσιος → πλούτος
πλούτη → πλούτος
πλουτίζω → πλούτος
πλούτος
πλουτώνιο
πλύθηκα → πλένω
πλυμένος → πλένω
πλυντήριο → πλένω
πλύση → πλένω
πλύσιμο → πλένω
πλώρη
πλωτός → πλέω
πνεύμα
πνευματικά → πνεύμα
πνευματικός → πνεύμα
πνευματώδης → πνεύμα

πλήρης -ης -ες: ❶ αυτός που είναι τέλειος, σε απόλυτο πλήρη βαθμό ή μέγεθος: *Πρέπει να γράψετε την ~ διεύθυνση.* ❷ αυτός που έχει γεμίσει εντελώς = γεμάτος ≠ κενός, άδειος: *Δυστυχώς, δεν υπάρχουν άλλα δωμάτια, το ξενοδοχείο είναι ~.* ❸ αυτός που περιέχει κτ, συνήθως σε μεγάλο βαθμό ή έκταση: *Το γάλα είναι τροφή ~ σε θρεπτικά στοιχεία.* ☞ σχ. αγενής. **πλήρως** (επίρρ.). **πληρότητα** η.

πληροφορική η: επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την επεξεργασία δεδομένων σε ψηφιακή μορφή μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών. **πληροφορικός** ο, η: άτομο που έχει σπουδάσει ή/και ασχολείται με την πληροφορική.

πληροφορώ -ούμαι: (μτβ.) μεταφέρω είδηση ή μήνυμα, ή μεταβιβάζω κπ γνώση: *Πληροφορηθήκαμε το γεγονός από τα τηλεοπτικά μέσα. Είναι πάντα καλά πληροφορημένος για την επικαιρότητα.* **πληροφόρηση** η. **πληροφορία** η. **πληροφοριακός -ή -ό**. **πληροφοριακά** (επίρρ.).

πληρώ • μόνο ενστ. *πληροίς* & πρτ. *πληρούσα*: (μτβ.) ικανοποιώ προϋποθέσεις: *Για να είναι επιλέξιμοι οι υποψήφιοι, πρέπει να πληρούν τις παρακάτω προϋποθέσεις.*

πληρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ καταβάλλω ποσό (για αγορά αγαθού, υπηρεσίας κτλ.): *Πλήρωσα 100 ευρώ για τα παπούτσια. Δώσε μου χρήματα να πληρώσω τον γιατρό!* ❷ δίνω σε κπ χρήματα για να εξασφαλίσω τη σιωπή του ή τη συνδρομή του σε κτ = δωροδοκώ, εξαγοράζω: *Του ζήτησε να τον πληρώσει για να μη μιλήσει.* ❸ (μτφ.) ανταποδίδω σε κπ αυτό που μου έκανε: *Το καλό/κακό που μου ΄κανες, ο Θεός να σου το πληρώσει!* ❹ (μτφ.) υφίσταμαι τις αρνητικές συνέπειες πράξης μου: *Η Ισπανία πλήρωσε για τη συμμετοχή της στον πόλεμο του Ιράκ.* **~ (κτ) ακριβά**: αποκτώ ή πετυχαίνω κτ με μεγάλο κόστος: *Πλήρωσε την επιτυχία του πολύ ακριβά.* **~ τα σπασμένα/τη νύφη**: υφίσταμαι τις επιπτώσεις πράξης για την οποία δεν έχω ευθύνη. **~ κπ με το ίδιο νόμισμα**: ανταποδίδω σε κπ συνήθως κακό. **πληρωμή** η. **πληρωτέος -α -ο**.

πλησιάζω -ομαι: = προσεγγίζω ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) έρχομαι κοντά σε κπ ή κτ: *Την πλησίασε για να τη χαιρετήσει.* ❷ (αμτβ.) έρχομαι κοντά σε κπ τόπο ≠ απομακρύνομαι, ξεμακραίνω: *Το τρένο ~ στον σταθμό.* **πλησίασμα** το [οικ.].

πλησίον (επίρρ.) • συγκρ. *πλησιέστερα*: [επίσ.] (+ γεν.) σε σχετικά μικρή απόσταση = κοντά ≠ μακριά: *~ του σταθμού.* **πλησίον** ο • άκλ.: πρόσωπο που βρίσκεται κοντά μας, ο συνάνθρωπος: *Πρέπει να βοηθούμε τον ~.* **πλησιέστερος -η -ο**: αυτός που βρίσκεται πιο κοντά σε κπ ή κτ: *Πού είναι το ~ νοσοκομείο;*

πλήττω[1] • αόρ. *έπληξα*: (αμτβ.) νιώθω ανία, δεν έχω κτ ενδιαφέρον να κάνω: *Δεν είχε παρέα και έπληττε θανάσιμα.* **πλήξη** η = ανία. **πληκτικός -ή -ό** = ανιαρός. **πληκτικά** (επίρρ.).

πλήττω[2] -ομαι • αόρ. *έπληξα*, παθ. αόρ. [επίσ.] *επλήγην*: (μτβ.) προκαλώ σε κπ ζημιές ή βλάβες: *Πολλές αγροτικές περιοχές επλήγησαν από τις πλημμύρες.* **πληγείς -είσα -έν** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που έχει πληγεί: *Στάλθηκαν ενισχύσεις στις πληγείσες περιοχές.* **πλήγμα** το: ❶ βίαιο χτύπημα. ❷ (μτφ.) κτ που έχει έντονα αρνητική επίπτωση: *Η άρνησή του να μας βοηθήσει ήταν το τελειωτικό ~.*

> Οι λ. *πλήγμα* και *πληγή* προέρχονται από το ΑΕ ρ. *πλήττω* «χτυπώ». Η λ. *πλήγμα* εστιάζει στον έντονο και βίαιο χαρακτήρα του χτυπήματος, ενώ η λ. *πληγή* στο αποτέλεσμα του χτυπήματος.

πλοίο το: σκάφος που χρησιμοποιείται για τη θαλάσσια μεταφορά ανθρώπων ή αντικειμένων = καράβι: *επιβατηγό/φορτηγό/εμπορικό/πολεμικό ~. ~ της γραμμής.* **πλοίαρχος** ο, η: ο κυβερνήτης του πλοίου.

πλοκή η: υπόθεση ή τρόπος εξέλιξης έργου λογοτεχνικού, κινηματογραφικού ή θεατρικού: *Ο συγγραφέας μεταφέρει την ~ του έργου στη σύγχρονη Γαλλία.*

πλούτος ο • πληθ. *τα πλούτη*: ❶ σύνολο οικονομικών αγαθών που κατέχει κπ ≠ φτώχεια: *Απέκτησε δόξα και πλούτη.* ❷ (μτφ.) ύπαρξη ή παρουσία κπ στοιχείου σε αφθονία: *ορυκτός/λεκτικός ~.* **πλουτίζω** • αόρ. *πλούτισα*: ❶ (αμτβ.) αποκτώ πλούτη: *Πλούτισε με παράνομο τρόπο.* ❷ (μτβ.) προσθέτω νέα αντικείμενα ή στοιχεία σε κτ = εμπλουτίζω: *Συνεχώς ~ τη βιβλιοθήκη του με νέα βιβλία.* **πλούσιος -α -ο**: αυτός που έχει μεγάλο πλούτο ή υπάρχει σε αφθονία ≠ φτωχός. **πλούσια** (επίρρ.).

πλουτώνιο το: ΧΗΜ χημικό ραδιενεργό στοιχείο που χρησιμοποιείται σε πυρηνικούς αντιδραστήρες για την παραγωγή ενέργειας και για την κατασκευή πυρηνικών όπλων.

πλώρη η: το μπροστινό μέρος ενός πλοίου ≠ πρύμνη.

πνεύμα το: ❶ η άυλη διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης που περιλαμβάνει τον νου: *οι ανά-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·327

γκες του σώματος και του πνεύματος. Θαυμάζω τα επιτεύγματα του ανθρώπινου πνεύματος. ❷ ο άνθρωπος και οι νοητικές του ικανότητες, η ευφυΐα, το χιούμορ: *ανήσυχο ~ .* ❸ κάθε άυλη, υπερφυσική οντότητα: *Τα πνεύματα των προγόνων μας ας μας προστατεύουν!* ❹ **α.** η πνευματική κατάσταση ή τα γενικά χαρακτηριστικά μιας εποχής = τάση, νοοτροπία: *Το βιβλίο αποδίδει πιστά το ~ της εποχής.* **β.** (μτφ.) η γενική διάθεση ή ατμόσφαιρα που επικρατεί κάπου: *Από την πρώτη μέρα μπήκε στο ~ της δουλειάς.* ❺ το βαθύτερο νόημα, η ουσία: *το γράμμα και το ~ του νόμου.* ❻ ΓΛΩΣΣ σημάδι του γραπτού λόγου που γραφόταν πάνω από το αρχικό φωνήεν μιας λέξης (στο πολυτονικό σύστημα): *Τα πνεύματα είναι δύο, η ψιλή και η δασεία.* **πνευματικός -ή -ό. πνευματικά** (επίρρ.). **πνευματικός** ο: ιερέας που εξομολογεί. **πνευματώδης -ης -ες**: αυτός που είναι εύστροφος, ευφυής, με χιούμορ: *~ συζητητής/ομιλητής.* ☞ σχ. **αγενής**.

πνεύμονας ο & [οικ.] **πνευμόνι** το: ❶ ΑΝΑΤ καθένα από τα δύο κύρια αναπνευστικά όργανα που βρίσκονται στη θωρακική κοιλότητα ανθρώπων και σπονδυλωτών ζώων. ❷ (μτφ.) πηγή καθαρού αέρα: *~ πρασίνου.* **πνευμονικός -ή -ό. πνευμονία** η: ΙΑΤΡ σοβαρή ασθένεια των πνευμόνων.

πνέω • αόρ. *έπνευσα*: (αμτβ., για άνεμο) φυσώ: *~ ισχυροί άνεμοι.* **~ (τα) μένεα**: είμαι πολύ οργισμένος. **πνοή** η: ❶ το φύσημα του αέρα: *Μόλις άνοιξα το παράθυρο, ένιωσα μια ευχάριστη ~ αέρα.* ❷ αναπνοή: *μέχρι την τελευταία του ~.* ❸ (μτφ.) δύναμη που εμπνέει: *έργο μακράς πνοής.*

πνίγω -ομαι • μππ. *πνιγμένος*: ❶ (μτβ.) **α.** θανατώνω κπ εμποδίζοντάς του την αναπνοή ή βυθίζοντάς τον σε νερό: *Του έφραξε το στόμα και τη μύτη με ένα πανί και τον έπνιξε.* **β.** προκαλώ σε κπ δυσκολία στην αναπνοή ή βήχα: *Μου μπήκε όλη η σκόνη στη μύτη και με έπνιξε. Πνίγηκε από ένα ψίχουλο που του στάθηκε στον λαιμό.* ❷ (μτφ., μτβ.) εμποδίζω κτ να εκδηλωθεί ή να αναπτυχθεί: *Ο κισσός έπνιξε το δέντρο. ~ τα συναισθήματά μου.* ❸ (μτφ., μτβ.) γεμίζω κτ σε υπερβολικό βαθμό: *Με πνίγει το δίκιο.* ❹ *παθ.* **α.** πεθαίνω από ασφυξία, κυρίως από βύθιση σε νερό: *Πνίγηκαν όλοι οι επιβάτες του μοιραίου πλοίου.* **β.** (μτφ.) δεν έχω καθόλου ελεύθερο χρόνο: *Δεν μπορώ να έρθω, ~!* **πνιγμός** ο: θάνατος από ασφυξία, κυρίως με βύθιση στο νερό. **πνίξιμο** το: το να πνίξει κανείς κπ ή κτ: *Η βάρκα βούλιαξε, αλλά ευτυχώς γλιτώσαμε το ~!* (μτφ.) *~ συναισθημάτων.*

ποδήλατο το: όχημα με δύο συνήθως ρόδες και πεντάλια, που κινείται με τη δύναμη των ποδιών: *Τα παιδιά έκαναν ~ στην πλατεία.* ***κάνω κάποιου τη ζωή ~***: βασανίζω κπ, του κάνω τη ζωή δύσκολη. **ποδηλατικός -ή -ό. ποδηλάτης** ο, **-ισσα & -τρια** η. **ποδηλατιστής** ο, **-ίστρια** η. **ποδηλασία** η.

πόδι το: ❶ καθένα από τα άκρα του σώματος ανθρώπου ή ζώου, με τα οποία περπατά. ***πατάω ~***: εναντιώνομαι σε κπ κάνοντας αυτό που θέλω. ❷ (μτφ.) τμήμα επίπλου, που χρησιμεύει για στήριξη στο πάτωμα: *~ καρέκλας/κρεβατιού.*

ποδιά η: ❶ ρούχο, το οποίο φοράει κπ μπροστά του, για να μη λερωθεί όταν μαγειρεύει ή όταν κάνει κπ άλλη εργασία. ❷ είδος ρόμπας που φοριέται ως στολή από γιατρούς, νοσοκόμους κτλ. κατά την εργασία τους.

ποδοπατώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) πατάω με δύναμη κπ ή κτ που βρίσκεται στο έδαφος, προκαλώντας του φθορά: *Πέταξε κάτω τα βιβλία και τα ποδοπατούσε με μανία.* **ποδοπάτημα** το.

ποδόσφαιρο το: ομαδικό άθλημα με μπάλα, στο οποίο καθεμία από τις δύο αντίπαλες ομάδες προσπαθεί να κερδίσει ρίχνοντας την μπάλα στο τέρμα της άλλης: *επαγγελματικό/ερασιτεχνικό ~.* **ποδοσφαιρικός -ή -ό. ποδοσφαιρικά** (επίρρ.). **ποδοσφαιριστής** ο, **-ίστρια** η.

πόζα η: ❶ φροντισμένη στάση του σώματος, που παίρνει κπ όταν πρόκειται να φωτογραφηθεί ή να χρησιμοποιηθεί ως μοντέλο ζωγράφου ή γλύπτη: *Τη φωτογράφησε σε πόζες κινηματογραφικών ινδαλμάτων.* ❷ (μτφ.) προσποιητά σοβαρό ύφος: *Μας κοιτούσε με ~, λες και ήταν κάποια.* **ποζάτος -η -ο. ποζάρω** (αμτβ.).

> Από το ιταλ. *posa* (από τη σημ. «σταμάτημα στην κίνηση», πρβ. ελλ. «στάση» για φωτογραφία), αυτό από το λατ. *pausa*, και αυτό από το ΑΕ *παῦσις*.

πόθος ο: ❶ έντονη επιθυμία για κτ: *Εκφράζει τα όνειρα και τους πόθους του λαού για ελευθερία.* ❷ έντονη ερωτική επιθυμία για κπ: *Ένιωθε ~ για τη γυναίκα εκείνη.* **ποθώ** (μτβ.). **ποθητός -ή -ό.**

ποίημα το: ❶ ΦΙΛΟΛ λογοτεχνικό έργο που αποτελείται από στίχους: *Γράφω/λέω/απαγγέλλω ~. Γράφει ποιήματα και πεζά.* ❷ (μτφ.) χαρακτηρισμός πράγματος που προκαλεί θαυμασμό: *Το φαγητό είναι υπέροχο, ένα ~!* **ποι-**

πνεύμονας
πνευμόνι → πνεύμονας
πνευμονία → πνεύμονας
πνευμονικός → πνεύμονας
πνέω
πνιγμός → πνίγω
πνίγω
πνίξιμο → πνίγω
πνοή → πνέω
ποδηλασία → ποδήλατο
ποδηλάτης → ποδήλατο
ποδηλατικός → ποδήλατο
ποδηλάτισσα → ποδήλατο
ποδηλατιστής → ποδήλατο
ποδηλατίστρια → ποδήλατο
ποδήλατο
πόδι
ποδιά
ποδοπάτημα → ποδοπατώ
ποδοπατώ
ποδοσφαιρικός → ποδόσφαιρο
ποδοσφαιριστής → ποδόσφαιρο
ποδοσφαιρίστρια → ποδόσφαιρο
ποδόσφαιρο
πόζα
ποζάρω → πόζα
ποζάτος → πόζα
ποθητός → πόθος
πόθος
ποθώ → πόθος
ποιανού → ποιος
ποίημα
ποίηση → ποίημα
-ποίηση → -ποιώ
ποιητής → ποίημα
ποιητικά → ποίημα
ποιητικός → ποίημα
ποιήτρια → ποίημα

ποικιλία → ποικίλος
ποικίλλω → ποικίλος
ποικίλος
ποικιλότητα → ποικίλος
ποινή
ποινικά → ποινή
ποινικοποιώ → -ποιώ
ποινικός → ποινή
ποιόν
ποιος
-ποιός → -ποιώ
ποιότητα
ποιοτικά → ποιότητα
ποιοτικός → ποιότητα
ποιοτικώς → ποιότητα
ποιώ
-ποιώ
πολέμαρχος → σχ. πόλεμος
πολεμικά → πόλεμος
πολεμικός → πόλεμος
πολέμιος → πόλεμος
πολεμιστής → πόλεμος
πολεμίστρια → πόλεμος
πολεμοκάπηλος → σχ. πόλεμος
πόλεμος
πολεμοφόδιο → σχ. πόλεμος
πολεμοχαρής → σχ. πόλεμος
πολεμώ → πόλεμος

ητής ο, **ποιήτρια** η. **ποίηση** η. **ποιητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στην ποίηση: *~ συλλογή.* ❷ ΓΛΩΣΣ **~ αίτιο**: σε παθητική σύνταξη, ο όρος που δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που ενεργεί: *Το ~ εκφέρεται συνήθως με την πρόθεση «από».* **ποιητικά** (επίρρ.).

ποικίλος -η -ο: αυτός που έχει διαφορετικές μορφές ή αποτελείται από πλήθος διαφορετικών μεταξύ τους στοιχείων: *Οι τράπεζες πληροφόρησης παρέχουν στους συνδρομητές πληροφορίες ~ περιεχομένου. περιοδικό ~ ύλης.* **ποικίλλω** • αόρ. *ποίκιλα*: ❶ (αμτβ.) παρουσιάζω ποικιλία: *Οι απόψεις ~.* ❷ (μτβ.) στολίζω = διανθίζω: *Ποίκιλε τη διήγηση με δικά του στοιχεία.* **ποικιλία** η. **ποικιλότητα** η.

ποινή η: τιμωρία που επιβάλλεται σε κπ (από το δικαστήριο ή άλλον αρμόδιο): *Τιμωρήθηκε με ~ φυλάκισης δύο ετών. Λόγω των επεισοδίων κατά τη διάρκεια του αγώνα, τους επιβλήθηκε η ~ του αποκλεισμού.* **ποινικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη δικαστική ποινή. **ποινικά** (επίρρ.).

ποιόν το • μόνο εν.: τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή οι ιδιότητες του χαρακτήρα κπ: *Τα στοιχεία αποκαλύπτουν το ~ και τη δράση του κατηγορουμένου.*

ποιος -α -ο (αντων. ερωτημ.) • γεν. εν. *ποιου ποιας ποιού* & [προφ.] *ποιανού ποιανής ποιανού*, πληθ. *ποιων* & [προφ.] *ποιανών* & (για καταγωγή ή ιδιοκτησία) γεν. εν. *τίνος*, πληθ. *τίνων*: ❶ εισάγει ερώτηση για την ταυτότητα προσώπου ή πράγματος: *~ χτυπάει; Ποιανού/Τίνος είναι η τσάντα; Ρώτησε ~ θέση προτιμάμε.* ❷ εκφράζει με έμφαση κτ που ισχύει για όλους ή για κανέναν: *Και ~ δε θα 'θελε να είναι πλούσιος!* (= όλοι). *~ θέλει να χάνει;* (= κανείς). ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

> **Προσοχή**: οι τ. *τίνος* & *τίνων* είναι δεύτεροι τ. γεν. εν. & πληθ. αντίστοιχα του *ποιος* και όχι του *τι*.

ποιότητα η: ❶ **α**. σύνολο ιδιοτήτων ή χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που ξεχωρίζει κπ ή κτ από τα όμοιά του: *Η ~ του ανθρώπου φαίνεται από τις πράξεις του.* **β**. *γεν.* σύνολο θετικών ιδιοτήτων ή χαρακτηριστικών: *ταινία ποιότητας.* ❷ κατηγορίες κατάταξης προϊόντων: *Οι καλύτερες ποιότητες τσαγιού παράγονται στην Κεϊλάνη (Σρι Λάνκα).* **ποιοτικός -ή -ό. ποιοτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

ποιώ -ούμαι: [επίσ.] (μτβ.) κάνω, δημιουργώ.

-ποιώ: β΄ συνθ. ρημάτων που σημαίνουν κάνω κπ ή κτ να γίνει ή να φαίνεται αυτό που δηλώνει το α΄ συνθ.: *επισημοποιώ*: κάνω κτ επίσημο, *κονσερβοποιώ*: δίνω σε κτ τη μορφή κονσέρβας. **-ποίηση** η: β΄ συνθ. ουσιαστικών που δηλώνουν την ενέργεια και το αποτέλεσμα των αντίστοιχων ρημάτων σε *-ποιώ*: *βιομηχανοποίηση, σταθεροποίηση.* **-ποιός**: β΄ συνθ. ουσιαστικών, που δηλώνει το πρόσωπο που κατασκευάζει ή δημιουργεί αυτό που εκφράζει το α΄ συνθ.: *επιπλοποιός, γελωτοποιός, θαυματοποιός.* **-ποιός -ά** & [επίσ.] **-ός -ό**: β΄ συνθ. επιθέτων, που δηλώνει αυτόν που έχει τις ιδιότητες και την ικανότητα να κάνει αυτό που εκφράζει το α΄ συνθ.: *αγαθοποιός, ειρηνοποιός, κακοποιός.*

πόλεμος ο: ❶ **α**. ένοπλη σύγκρουση μεταξύ αντιπάλων κρατών ή ομάδων στο ίδιο κράτος: *πυρηνικός/βιολογικός/παγκόσμιος/εμφύλιος/απελευθερωτικός/θρησκευτικός ~. εγκληματίας/αιχμάλωτος πολέμου.* **β**. χρονικό διάστημα κατά το οποίο επικρατούν ένοπλες συγκρούσεις ≠ ειρήνη: *Στον ~ κρύφτηκε στο χωριό και σώθηκε.* ❷ (μτφ.) σφοδρός, έντονος ανταγωνισμός: *~ ξέσπασε μεταξύ των δύο εταιρειών.* ❸

Σύνθετα ρήματα με β΄ συνθ. -ποιώ

αδιαβροχοποιώ
ακινητοποιώ
ανεξαρτητοποιώ
απλοποιώ
αυτοματοποιώ
γελοιοποιώ
γνωστοποιώ
γονιμοποιώ
δημοσιοποιώ
διαφοροποιώ
δραματοποιώ
δραστηριοποιώ
ενεργοποιώ
ενοποιώ
ενοχοποιώ
εντατικοποιώ
ευαισθητοποιώ
ισχυροποιώ
κοινοποιώ
κοινωνικοποιώ
κωδικοποιώ
μονιμοποιώ
νομιμοποιώ
οριστικοποιώ
ουδετεροποιώ
περιθωριοποιώ
πλαστικοποιώ
ποινικοποιώ
πολιτικοποιώ
πραγματοποιώ
σελιδοποιώ
σταθεροποιώ
συγκεκριμενοποιώ
τυποποιώ

Σύνθετα ουσιαστικά με β΄ συνθ. -ποίηση

βιομηχανοποίηση
ιδιωτικοποίηση
ιδρυματοποίηση
κρατικοποίηση
μορφοποίηση
συστηματοποίηση

Σύνθετα ουσιαστικά με β΄ συνθ. -ποιός

αρτοποιός
ηθοποιός
τραγουδοποιός
υποδηματοποιός
φαρμακοποιός

Σύνθετα επίθετα με β΄ συνθ. -ποιός

γονιμοποιός
ειδοποιός
ενοχοποιός
θορυβοποιός
ταραχοποιός
φθοροποιός
χαροποιός

δύσκολος αγώνας για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: ~ *κατά της τρομοκρατίας*. **πολεμικός -ή -ό**. **πολεμικά** (επίρρ.). **πολεμώ** & **-άω -ιέμαι**: (μτβ. & αμτβ.) κάνω πόλεμο εναντίον προσώπου, κατάστασης κτλ. ή παίρνω μέρος σε πόλεμο: *Πολέμησε γενναία*. ~ *την εξάπλωση των ναρκωτικών/υπέρ των αδικημένων*. **πολεμιστής** ο, **-ίστρια** η. **πολέμιος** ο, η: [επίσ.] αντίπαλος, εχθρός: ~ *των ναρκωτικών*.

> Οι λ. *πόλεμος* - *μάχη* - *αγώνας* αναφέρονται σε βίαιη αντιπαράθεση. Ο *πόλεμος* έχει μεγαλύτερη χρονική διάρκεια και συνήθως περιλαμβάνει πολλές *μάχες*, δηλ. ένοπλες συγκρούσεις. Ο *αγώνας* είναι πιο γενική έννοια και συνήθως μαρτυρά θετική αξιολογική κρίση του ομιλητή.
> Από την ίδια ρίζα με τη λ. *πόλεμος* προέρχονται επίσης οι λ. *πολέμαρχος, πολεμίστρα, πολεμοκάπηλος, πολεμοφόδιο, πολεμοχαρής κτλ.*

πολεοδομία η: ❶ ο επιστημονικός και τεχνικός κλάδος με αντικείμενο τη μελέτη, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μεθόδων και τεχνικών που αφορούν στη συνολική χωροταξική οργάνωση πόλης, οικισμού κτλ., με στόχο τη βέλτιστη λειτουργία τους. ❷ η σχετική δημόσια υπηρεσία: *Για το χτίσιμο της οικοδομής απαιτείται άδεια από την ~*. **πολεοδομικός -ή -ό**. **πολεοδομικά** (επίρρ.). **πολεοδόμος** ο, η.

πόλη η: αστική περιοχή με σχετικά μεγάλη έκταση και πληθυσμό, καθώς και το σύνολο των κατοίκων της: *Μένει λίγα χιλιόμετρα έξω από την ~ της Ξάνθης. Όλη η ~ τον ήξερε*. **~ -*κράτος***: μορφή κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης στην αρχαία Ελλάδα, κατά την οποία κάθε πόλη λειτουργούσε ως αυτόνομη κρατική οντότητα.

> Από την ΑΕ λ. *πόλις*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται λέξεις όπως *πολίτης, πολιτεία, πολεοδομία, πολιτικός κτλ.*

πολιορκώ -ούμαι: ❶ αποκλείω με στρατιωτικές δυνάμεις οχυρωμένη θέση ή περιοχή με σκοπό την κατάληψή της: *Οι Αχαιοί πολιορκούσαν την Τροία για δέκα χρόνια*. ❷ (μτφ.) φέρομαι επίμονα και πιεστικά σε κπ για να πετύχω κτ: *Την πολιόρκησε στενά για να την πείσει να τον παντρευτεί*. **πολιορκία** η: ❶ στρατιωτικός αποκλεισμός οχυρωμένης θέσης. ❷ (μτφ.) συνωστισμός πλήθους γύρω από κπ ή κτ: ~ *των ταμείων για ένα εισιτήριο*. **πολιορκητής** ο. **πολιορκητικός -ή -ό**.

πολιτεία η: ❶ οργανωμένη πολιτική εξουσία = κράτος: *Η ~ έλαβε μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος*. ❷ αυτόνομη διοικητική υποδιαίρεση σε ομοσπονδιακά κράτη: *Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής*. ❸ [λογοτ.] πόλη ή (γενικ.) τόπος: *Ταξίδεψε σε ξακουστές ~*. ❹ τρόπος ζωής κπ: *Βίος και ~ του Αλέξη Ζορμπά*. **πολιτειακός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στην πολιτεία ή στο πολίτευμα: ~ *κρίση/θεσμός*. ❷ αυτός που αφορά τις πολιτείες με τη σημ. 2.

πολίτευμα το: το πολιτικό σύστημα οργάνωσης και διακυβέρνησης μιας χώρας: *Το ~ της Ελλάδας είναι κοινοβουλευτική δημοκρατία*.

πολιτεύομαι: (αμτβ.) ❶ συμμετέχω ενεργά στην πολιτική ζωή ενός τόπου επιδιώκοντας την εκλογή μου σε δημόσιο αξίωμα: ~ *στην Α' εκλογική περιφέρεια Αθηνών*. ❷ ζω και συμπεριφέρομαι κατά έναν ορισμένο τρόπο: *Σε όλη του τη ζωή πολιτεύτηκε με σωφροσύνη*. **πολιτευτής** ο: υποψήφιος κόμματος ή αυτός που έχει ενεργό συμμετοχή σε ένα κόμμα.

πολίτης ο, η: ❶ κάθε άτομο που είναι υπήκοος ενός κράτους και έχει νόμιμα ως προς αυτό δικαιώματα και υποχρεώσεις: *νομοταγής/φορολογούμενος ~. Όλοι οι ~ είναι ίσοι απέναντι στον νόμο*. ❷ ο ιδιώτης, αυτός που δεν είναι στρατευμένος ή δεν ανήκει σε σώμα ασφαλείας, αστυνομίας κτλ.: ~ *και αστυνομικοί τραυματίστηκαν κατά τη διάρκεια των επεισοδίων*. **πολιτική** η: ❶ το σύνολο των θεμάτων, ενεργειών και χειρισμών που σχετίζονται με τα κοινά και την άσκηση της εξουσίας: *Οι ενεργοί πολίτες ενδιαφέρονται για την ~*. ❷ ο τρόπος διακυβέρνησης και γενικά της πολιτικής δράσης: *αυταρχική/φιλελεύθερη ~. ~ λιτότητας*. ❸ σύνολο αντιλήψεων και πρακτικών που εφαρμόζονται σε επιμέρους τομείς της δημόσιας ζωής: *οικονομική/κοινωνική ~*. ❹ τρόπος δράσης προσώπων ή πρακτικές ομάδων σχεδιασμένες να επιφέρουν ορισμένο αποτέλεσμα = τακτική: *Η ~ των καπνοβιομηχανιών είναι η προώθηση του τσιγάρου σε άτομα νεαρής ηλικίας*. **πολιτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στην πολιτική: ~ *κόμμα/συγκέντρωση*. ❷ αυτός που καθορίζεται ή επηρεάζεται από την πολιτική: ~ *τραγούδι*. ❸ αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον πολίτη: ~ *δικαιώματα/ελευθερίες. ~ αεροπορία/γάμος*. **πολιτικά** & [επίσ.] **-ώς** (επίρρ.). **πολιτικός** ο, η: άτομο που η κύρια απασχόλησή του είναι η πολιτική. **πολιτικά** τα: κανονικά ρούχα, σε αντίθεση με τη στολή.

πολεοδομία
πολεοδομικά ➞ πολεοδομία
πολεοδομικός ➞ πολεοδομία
πολεοδόμος ➞ πολεοδομία
πόλη
πολικός ➞ πόλος
πολικότητα ➞ πόλος
πολιορκητής ➞ πολιορκώ
πολιορκητικός ➞ πολιορκώ
πολιορκία ➞ πολιορκώ
πολιορκώ
πολιτεία
πολιτειακός ➞ πολιτεία
πολίτευμα
πολιτεύομαι
πολιτευτής ➞ πολιτεύομαι
πολίτης
πολιτικά ➞ πολίτης
πολιτική ➞ πολίτης
πολιτικοποιώ ➞ -ποιώ
πολιτικός ➞ πολίτης
πολιτικώς ➞ πολίτης

πολιτισμικά → πολιτισμός
πολιτισμικός → πολιτισμός
πολιτισμός
πολιτιστικά → πολιτισμός
πολιτιστικός → πολιτισμός
πολλαπλασιάζω
πολλαπλασιασμός → πολλαπλασιάζω
πολλαπλασιαστέος → πολλαπλασιάζω
πολλαπλασιαστής → πολλαπλασιάζω
πολλαπλασιαστικά → πολλαπλασιάζω
πολλαπλασιαστικός → πολλαπλασιάζω
πολλαπλάσιο → πολλαπλασιάζω
πολλαπλάσιος → πολλαπλασιάζω
πολλαπλός
πολλή → πολύς
πολλοί → πολύς
πόλος
πολύ → πολύς
πολυ-
πολύ- → πολυ-
πολυαγαπημένος → πολυ-
πολυακόρεστος
πολυαρέσει → πολυ-
πολυάριθμος → πολυ-
πολυάσχολος → πολυ-
πολυγαμία → πολυ-
πολύγαμος → πολυ-
πολύγλωσσος → πολυ-
πολύγωνος → πολυ-
πολυδάπανος → πολυ-
πολυδιαβασμένος → πολυ-
πολυεθνικός → πολυ-
πολυέλαιος → πολυ-
πολυέξοδος → πολυ-
πολυετής → πολυ-
πολύζυγο → πολυ-
πολυθεϊστικός → πολυ-
πολυθέλω → πολυ-
πολυθεσία → πολυ-
πολυκατάστημα → πολυ-
πολυκατοικία → πολυ-
πολυκλινική → πολυ-
πολυκοσμία → πολυ-
πολύκροτος → πολυ-
πολυλογία → πολυ-
πολυμαθής → πολυ-
πολυμελής → πολυ-
πολυμερής → πολυ-
πολυμέσα
πολυμεσικός → πολυμέσα
πολυμίξερ → πολυ-
*πολυόροφος → πολυώροφος
πολύπλευρος → πολυ-
πολυπληθής → πολυ-

πολιτισμός ο: ❶ το σύνολο των τεχνικών και πνευματικών επιτευγμάτων του ανθρώπινου είδους (τεχνολογία, γλώσσα, θρησκεία, έθιμα, θεσμοί κτλ.): *ευρωπαϊκός/δυτικός/αραβικός ~*. ❷ τρόπος ζωής, καλλιέργεια, ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων: *Αγαπά τη μουσική, τη λογοτεχνία, τις καλές τέχνες και ό,τι αφορά τον ~*. ❸ ο σύγχρονος τρόπος ζωής σε αντίθεση με τρόπους ζωής άλλων εποχών ή λαών: *Μετά από πεντακόσια χιλιόμετρα στην έρημο, βρέθηκαν ξανά στον ~*. **πολιτιστικός -ή -ό**: αυτός που αφορά τον πολιτισμό ως σύνολο δραστηριοτήτων, καθώς και (ειδικ.) την υλική και τεχνική πλευρά του: *~ σύλλογοι/εκδηλώσεις*. **πολιτιστικά** (επίρρ.). **πολιτισμικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον πολιτισμό ως πνευματική καλλιέργεια: *Η γλώσσα αποτελεί σημαντικό τμήμα του ~ αποθέματος*. **~ σοκ:** δυσκολία προσαρμογής σε ξένο πολιτισμικό περιβάλλον. **πολιτισμικά** (επίρρ.).

πολλαπλασιάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ αυξάνω κτ κατά το μέγεθος, τον αριθμό, την ένταση ≠ μειώνω, περιορίζω, ελαττώνω: *Πολλαπλασιάστηκαν οι γεννήσεις. Ο φόβος ~ τον κίνδυνο*. ❷ ΜΑΘ κάνω πολλαπλασιασμό. ❸ *παθ.* (για ζώα ή φυτά) αναπαράγομαι βιολογικά: *Τα φίδια πολλαπλασιάζονται με αυγά*. **πολλαπλασιασμός** ο: ❶ αύξηση μεγέθους, αριθμού ή ποσότητας. ❷ ΜΑΘ μία από τις τέσσερις βασικές πράξεις της αριθμητικής: *Κάνε τον ~ 4 επί 6 και πες μου το αποτέλεσμα!* ❸ αναπαραγωγή: *ο ~ των δελφινιών*. **πολλαπλασιαστής** ο: ❶ αυτός που πολλαπλασιάζει κτ. ❷ μηχανισμός που μεταδίδει αυξανόμενη κίνηση. ❸ ΜΑΘ ο αριθμός επί τον οποίον πολλαπλασιάζεται ο πολλαπλασιαστέος. **πολλαπλασιαστέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να πολλαπλασιαστεί. **πολλαπλασιαστέος** ο: ΜΑΘ *Στον πολλαπλασιασμό 5 επί 7, ~ είναι το 5 και πολλαπλασιαστής το 7*. **πολλαπλασιαστικός -ή -ό**: αυτός που πολλαπλασιάζει, αυξάνει κτ (ένα μέγεθος, μια ποσότητα). **πολλαπλασιαστικά** (επίρρ). **πολλαπλάσιος -α -ο**: αυτός που είναι πολύ μεγαλύτερος ή περισσότερος από κπ άλλο. **πολλαπλάσιο** το: ΜΑΘ ο αριθμός που προκύπτει από άλλον με πολλαπλασιασμό.

πολλαπλός -ή -ό: αυτός που αποτελείται από πολλά στοιχεία, που επιτελεί πολλές λειτουργίες: *συσκευή ~ χρήσεων. κάρτα ~ διαδρομών*.

πόλος ο: ❶ ΓΕΩΓΡ καθένα από τα δύο άκρα του νοητού άξονα γύρω από τον οποίο στρέφεται η γη ή του άξονα μιας οποιασδήποτε σφαίρας: *Βόρειος/Νότιος ~*. ❷ ΦΥΣ καθένα από τα δύο άκρα ενός μαγνήτη ή μιας μπαταρίας: *θετικός/αρνητικός ~*. ❸ (μτφ.) καθένα από δύο διαμετρικά αντίθετα μεταξύ τους σημεία, που το ένα ορίζει το άλλο: *Οι δύο πολιτικοί θεωρούνται οι δύο ~ του κόμματος*. ***~ έλξης***: κέντρο ενδιαφέροντος: *Οι πυραμίδες αποτελούν ~ των τουριστών*. **πολικός -ή -ό. πολικότητα** η: ΦΥΣ η ιδιότητα του μαγνήτη που επιτρέπει τον προσανατολισμό του σε ορισμένη διεύθυνση μέσα στο μαγνητικό πεδίο.

πολυ- & πολύ-:α΄ συνθ. που: ❶ σε σύνθετα επίθετα δηλώνει ότι το β΄ συνθ. υπάρχει σε μεγάλη ποσότητα, ένταση, ποικιλία: *πολύτεχνος, πολυδιαβασμένος*. ❷ σε σύνθετα ρήματα, συνήθως με άρνηση, δίνει αρνητική χροιά: *Δε μου πολυαρέσει/δεν πολυθέλω*.

πολυακόρεστος -η -ο: ΧΗΜ (για λίπη) αυτός που προέρχεται από τροφές και έχει σύνθετους χημικούς δεσμούς: *~ λίπη/έλαια*.

πολυμέσα τα: ΤΕΧΝΟΛ συνδυασμός διαφόρων οπτικών και ακουστικών μέσων και τεχνολογιών, όπως κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο κτλ., μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, για εκπαιδευτικούς και άλλους σκοπούς. **πολυμεσικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τα πολυμέσα: *~ εφαρμογές*.

Μτφρδ. από το αγγλ. *multimedia*.

Σύνθετα με πολυ-

πολυαγαπημένος	πολυέξοδος	πολυμαθής	πολυσύλλαβος
πολυάριθμος	πολυετής	πολυμελής	πολυσύνθετος
πολυάσχολος	πολύζυγο	πολυμερής	πολυτάλαντος
πολυγαμία	πολυθεϊστικός	πολύπλευρος	πολυτάραχος
πολύγαμος	πολυθεσία	πολυπληθής	πολύφωτο
πολύγλωσσος	πολυκατάστημα	πολυπόθητος	πολύχρονος
πολύγωνος	πολυκατοικία	πολυποίκιλος	πολύχρωμος
πολυδάπανος	πολυκοσμία	πολυπρόσωπος	πολύωρος
πολυεθνικός	πολύκροτος	πολυσέλιδος	πολυώροφος
πολυέλαιος	πολυλογία	πολύστροφος	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·331

πολύπλοκος -η -ο: αυτός που είναι υπερβολικά σύνθετος, μπερδεμένος και δύσκολος = περίπλοκος ≠ απλός: ~ *μηχανισμός/υπόθεση.* **πολύπλοκα** (επίρρ.). **πολυπλοκότητα** η.

πολύς πολλή πολύ • πληθ. *πολλοί, πολλές, πολλά,* συγκρ. *περισσότερος -η -ο*: ≠ λίγος ❶ αυτός που υπάρχει σε μεγάλη ποσότητα: *πολύς κόσμος/πολλά χρόνια/πολλές φορές/πολύ κρύο.* ❷ αυτός που έχει μεγάλη ένταση ή υπάρχει σε μεγάλο βαθμό: ~ *θόρυβος/κόπος. πολλή προσοχή/αγάπη. Γίνεται ~ λόγος για κτ* (απασχολεί έντονα πολλούς). ***(μας) κάνει τον πολύ***: παριστάνει τον σπουδαίο. **πολύ** (επίρρ.) • συγκρ. *περισσότερο*: *Σ' αγαπάω ~!*

> Δεν πρέπει να συγχέονται οι τύποι *πολλοί* (αρσ. πληθ.), *πολλή* (θηλ. εν.), *πολύ* (ουδ. εν.) και *πολύ* (επίρρ.): π.χ. *πολλοί νέοι, πολλή βροχή, πολύ νερό,* αλλά *βρέχει πολύ.*

πολυτελής -ής -ές: αυτός που χαρακτηρίζεται από ανέσεις και πλούτο: *Ζει σε ~ διαμέρισμα στο κέντρο του Λονδίνου.* ☞ σχ. **αγενής**. **πολυτελώς** (επίρρ.). **πολυτέλεια** η.

πολύτιμος -η -ο: ❶ αυτός που έχει μεγάλη αξία ή υψηλή τιμή = βαρύτιμος: ~ *κόσμημα/λίθοι.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι εξαιρετικά ωφέλιμος: ~ *φίλος/συμβουλή/χρόνος.*

πολυώνυμος -η -ο: αυτός που έχει, που παρουσιάζεται με πολλά ονόματα. **πολυώνυμο** το: ΜΑΘ αλγεβρική παράσταση.

πόλωση η: ❶ ΗΛΕΚΤΡΟΛ δημιουργία διαφοράς δυναμικού μεταξύ δύο αγωγών. ❷ (μτφ.) κατάσταση κατά την οποία επικρατούν δύο αντίπαλες και ακραία αντίθετες θέσεις: *Η απόφαση της κυβέρνησης να συμμετάσχει στον πόλεμο οδήγησε σε φαινόμενα ~.* **πολώνω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ πόλωση: *Οι δηλώσεις του ~ τους πολίτες.* **πολωτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί πόλωση. **πολωτικά** (επίρρ.).

πομπή η: ❶ επίσημη πορεία πολλών ανθρώπων ή οχημάτων: *η ~ του Επιταφίου/νεκρική ~.* ❷ πληθ. [λαϊκ.] αισχρή πράξη: *Όλη η γειτονιά ξέρει τις πομπές του.* **πομπεύω** • μτχ. [λαϊκ.] *πομπεμένος*: εξευτελίζω δημόσια κπ = διαπομπεύω.

πομπός ο: ❶ ΦΥΣ συσκευή που εκπέμπει σήματα με ηλεκτρομαγνητικά κύματα, χωρίς καλώδια ≠ δέκτης: *Ο ~ μεταδίδει στα FM.* ❷ αυτός που στέλνει ένα μήνυμα: *Οι καλλιτέχνες είναι συχνά ~ κοινωνικών μηνυμάτων.*

πομπώδης -ης -ες: αυτός που είναι γεμάτος στόμφο και υπερβολή με σκοπό την επίδειξη: ~ *ύφος.* ☞ σχ. **αγενής**. **πομπωδώς** (επίρρ.).

πονηρός -ή -ό: ❶ αυτός που χρησιμοποιεί το μυαλό του και βρίσκει πλάγιους και συνήθως όχι τίμιους τρόπους, προκειμένου να πετυχαίνει τους σκοπούς του: *Είναι ~, προσποιήθηκε τον άρρωστο για να μην πάει στο σχολείο. ~ αλεπού.* ❷ αυτός που δείχνει πονηριά ή πειρακτική διάθεση: ~ *χαμόγελο/μάτια.* ❸ αυτός που δεν είναι εύκολο να τον ξεγελάσεις γιατί είναι φιλύποπτος = καχύποπτος ≠ απονήρευτος, εύπιστος, αφελής: *Ήθελαν να του πουλήσουν ένα βάζο ως αντίκα, αλλά ο ~ ο αδερφός μου κατάλαβε την απάτη.* **πονηρά** (επίρρ.). **πονηριά** η: η ιδιότητα και η πράξη του πονηρού: *Χρειάζεται ~ για να αντιγράψεις χωρίς να σε καταλάβει ο δάσκαλος. Την ξεγέλασε με διάφορες ~.* **πονηρεύω -ομαι**: ❶ (μτβ.) δημιουργώ υποψίες σε κπ: *Τα συχνά ανώνυμα τηλεφωνήματα με πονήρεψαν.* ❷ παθ. γίνομαι καχύποπτος = υποψιάζομαι: *Από την αμηχανία της πονηρεύτηκα ότι μου λέει ψέματα.* **πονηράδα** η: [οικ.] πονηριά: *Δε θα γλιτώσεις με ~!*

πόνος ο: ❶ δυσάρεστο σωματικό αίσθημα, που προκαλείται από τραυματισμό, αρρώστια ή άλλες αιτίες: *Την έπιασαν οι ~ της γέννας. Έχω έναν ~ στο πόδι.* ❷ βαθιά στενοχώρια, επίμονη θλίψη: *Ο ~ του αποχωρισμού είναι μεγάλος.* ❸ συμπάθεια, ενδιαφέρον για κπ ή κτ: *Δε νιώθεις καθόλου ~ για τον συνάνθρωπό σου;* **πονώ** & **-άω** • μτχ. *πονεμένος*: ❶ (αμτβ.) αισθάνομαι σωματικό ή ψυχικό πόνο, υποφέρω: ~ *το κεφάλι μου. ~ η ψυχή μου να τον βλέπω να υποφέρει.* ❷ (μτβ.) προκαλώ σωματικό ή ψυχικό πόνο σε κπ: *Τον έσφιξε τόσο δυνατά, που τον πόνεσε.* ❸ δείχνω συμπάθεια, στοργή, ενδιαφέρον για κπ ή κτ: *Τον ~ αυτόν τον τόπο!*

ποντίκι το: ❶ μικρό τρωκτικό ζώο: *Όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ~.* ❷ [προφ.] μυς των άκρων του σώματος ανθρώπου ή ζώου: *Γυμνάζεται για να φτιάξει ποντίκια.* ❸ ΤΕΧΝΟΛ μικρή συσκευή συνδεδεμένη με ηλεκτρονικό υπολογιστή, με την οποία εκτελούνται διάφοροι χειρισμοί. **ποντικός** ο, **-ίνα** η.

> Από την ΑΕ φρ. *ποντικὸς μῦς*, που σήμαινε «ποντίκι από τον πόντο» (την ανοιχτή θάλασσα) ή «ποντίκι που ζούσε στα ποντοπόρα πλοία».

πόντος[1] ο: ανοιχτή θάλασσα = πέλαγος.

πολύπλοκα → πολύπλοκος
πολύπλοκος
πολυπλοκότητα → πολύπλοκος
πολυπόθητος → πολυ-
πολυποίκιλος → πολυ-
πολυπρόσωπος → πολυ-
πολύς
πολυσέλιδος → πολυ-
πολύστροφος → πολυ-
πολυσύλλαβος → πολυ-
πολυσύνθετος → πολυ-
πολυτάλαντος → πολυ-
πολυτάραχος → πολυ-
πολύτεκνος → πολυ-
πολυτέλεια → πολυτελής
πολυτελής
πολυτελώς → πολυτελής
πολύτιμος
πολύφωτο → πολυ-
πολύχρονος → πολυ-
πολύχρωμος → πολυ-
πολυψάχνω → πολυ-
πολυώνυμο → πολυώνυμος
πολυώνυμος
πολύωρος → πολυ-
πολυώροφος → πολυ-
πολώνω → πόλωση
πόλωση
πολωτικά → πόλωση
πολωτικός → πόλωση
πομπεύω → πομπή
πομπή
πομπός
πομπώδης
πομπωδώς → πομπώδης
πονηρά → πονηρός
πονηράδα → πονηρός
πονηρεύω → πονηρός
πονηριά → πονηρός
πονηρός
πόνος
ποντάρω → πόντος[2]
ποντίκι
ποντικίνα → ποντίκι
ποντικός → ποντίκι
ποντοπόρος → σχ. πόρος
πόντος[1]

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·332

πόντος²
πονώ → πόνος
πορεία
πορεύομαι → πορεία
πορθμείο → πορθμός
πορθμός
πόρισμα
πόρος
πόρτα
πόσιμος → πίνω
ποσό
πόσο → πόσος
πόσος
ποσοστιαίος → ποσοστό
ποσοστό
ποσότητα
ποσοτικά → ποσότητα
ποσοτικός → ποσότητα
ποτάμι
ποταμίσιος → ποτάμι
ποταμός → ποτάμι
ποτέ
πότε

> Ο *Πόντος*, περιοχή της βορειοανατολικής Μικράς Ασίας (που ανήκει στη σύγχρονη Τουρκία), βρέχεται από τον Εύξεινο Πόντο, από τον οποίο πήρε το όνομά του.

πόντος² ο: ❶ μονάδα μέτρησης, το ένα εκατοστό του μέτρου: *Κόντυνε το φουστάνι πέντε ~. Έψαξαν την περιοχή πόντο-πόντο.* ❷ βαθμός σε παιχνίδια ή σε αθλήματα: *Κέρδισε με λίγους ~ διαφορά.* ❸ θηλιά σε πλέξη: *Μου έφυγε ένας ~ από την κάλτσα.* **ποντάρω**: ❶ βάζω (χρηματικό) στοίχημα για κτ: *Πόνταρε πολλά λεφτά σε αυτό το άλογο.* ❷ βασίζομαι σε κπ, υπολογίζω ωφέλεια από κτ: *Πόνταρε σε αυτή τη σχέση, ελπίζοντας μια καλύτερη ζωή.*

πορεία η: ❶ **α.** το να διανύσει κπ μια απόσταση με τα πόδια: *Μετά από τρεις ώρες κοπιαστικής ~, φτάσαμε στο καταφύγιο.* **β.** πλήθος διαδηλωτών που καλύπτει μια απόσταση για κπ σκοπό: *Θα πάτε στην ~;* ***~ διαμαρτυρίας*** = διαδήλωση. ***φύλλο πορείας***: ΣΤΡΑΤ έγγραφο με το οποίο δίνεται εντολή σε στρατιωτικό να μετακινηθεί σε άλλον τόπο. ❷ η κατεύθυνση προς την οποία κινείται κπ ή κτ: *Το όχημα ξέφυγε από την ~ του και ανατράπηκε.* (μτφ.) *Αυτός ο πολιτικός χάραξε νέα ~ για τη χώρα.* ❸ (μτφ.) εξέλιξη μιας κατάστασης: *η ανοδική ~ της οικονομίας.* **πορεύομαι**: ❶ (αμτβ.) διανύω κπ απόσταση με τα πόδια = βαδίζω, οδοιπορώ. ❷ (μτφ.) προχωρώ προς μια κατεύθυνση, έχω έναν προορισμό: *Θα πορευτούμε μαζί σε αυτή τη ζωή.*

πορθμός ο: στενή λωρίδα θάλασσας που χωρίζει δύο στεριές και ενώνει δύο θάλασσες ≠ ισθμός: *ο ~ του Ευρίπου.* **πορθμείο** το: ❶ το μέρος από το οποίο περνά κπ στην αντίπερα ακτή ή όχθη και (συνεκδ.) το πλεούμενο που εκτελεί τη μεταφορά ανθρώπων και οχημάτων. ❷ *πληθ.* τα ναύλα για τη μεταφορά.

πόρισμα το: το σύνολο συμπερασμάτων που εξάγονται ύστερα από μελέτη ή έρευνα: *Ανακοινώθηκε το ~ της ανακριτικής επιτροπής.*

πόρος ο: ❶ καθένα από τα πολλά μικρά ανοίγματα σε επιφάνεια, από όπου μπορεί να περάσει κτ (κυρίως υγρό): *Ο ιδρώτας βγαίνει από τους ~ του δέρματος.* ❷ *πληθ.* αγαθά, κυρίως οικονομικής αξίας, με τα οποία συντηρείται κπ ή κτ: *Έχασε τη δουλειά του, πούλησε την περιουσία του και τώρα έμεινε χωρίς πόρους. Η βιομηχανία εξάντλησε τους φυσικούς ~ της χώρας.*

> Η λ. *πόρος* είναι εύχρηστη σε σύνθετες ή παράγωγες λέξεις και με τις δύο σημασίες. Με τη σημ. «πέρασμα» συνδέονται οι λ. *πεζοπόρος, οδοιπόρος, πρωτοπόρος, ποντοπόρος* κτλ., ενώ με τη σημ. «αγαθά» οι λ. *άπορος, εύπορος* κτλ.

πόρτα η: κατασκευή συνήθως ορθογώνιου σχήματος, με μηχανισμό, η οποία ανοίγει και κλείνει ένα άνοιγμα, μια είσοδο: *ξύλινη/περιστρεφόμενη ~. ~ αυτοκινήτου/ασανσέρ.*

ποσό το: ❶ κάθε μέγεθος που μπορεί να μετρηθεί. ❷ χρηματικό ποσό: *Έδωσε ένα σημαντικό ~ για το σπίτι αυτό.*

πόσος -η -ο (αντων. ερωτημ.): ❶ εισάγει ερώτηση για ποσότητα, αριθμό, μέγεθος, χρόνο κτλ.: *Πόσα βιβλία πήρες; Πόσες ώρες ταξιδεύεις;* ❷ (σε επιφ. πρότ.) εκφράζει θαυμασμό, απορία κτλ. για μεγάλο μέγεθος, ποσότητα κτλ.: *Πόσα χρόνια έχουν περάσει!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **πόσο** (επίρρ.).

ποσοστό το: ❶ κλασματικό μέρος ενός ποσού, που συνήθως εκφράζεται σε εκατοστά ή χιλιοστά: *~ επί τοις εκατό/χιλίοις. Το ~ επιτυχίας των μαθητών στις εξετάσεις έφτασε το 60%.* ❷ μέρος συνόλου: *Το μεγαλύτερο ~ των νέων σήμερα ανησυχεί για την ανεργία.* **ποσοστιαίος -α -ο**.

ποσότητα η: σύνολο ομοειδών πραγμάτων ή όγκος υλικού που μπορεί να μετρηθεί: *Παράγονται 1.700 τόνοι τον χρόνο, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 5% της συνολικής παραγωγής.* **ποσοτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ποσότητες: *~ αύξηση/άνοδος/ανάλυση.* **ποσοτικά** (επίρρ.).

ποτάμι το: ❶ μάζα νερού που προέρχεται από φυσική πηγή, έχει συνεχή ροή και χύνεται στη θάλασσα, σε λίμνη ή άλλη δεξαμενή. ❷ (μτφ.) υπερβολικά μεγάλη ροή υγρού: *Τα δάκρυα έτρεχαν ~ από τα μάτια της.* **ποταμός** ο: ποτάμι, κυρίως μεγάλο. **ποταμίσιος -α -ο**.

ποτέ (επίρρ): ❶ σε καμία χρονική στιγμή ή περίπτωση, καμία φορά: *~ στη ζωή μου δεν τον συνάντησα. ~ πια φασισμός! ~ δεν ξέρεις τι μπορεί να συμβεί.* ❷ (με αόριστη σημ.) καμιά φορά, κάποτε: *Αν τύχει ~ να πας στη Ρώμη, θα ενθουσιαστείς!*

πότε (επίρρ.): χρησιμοποιείται σε ερωτήσεις για να πληροφορηθούμε τον χρόνο που έγινε ή θα γίνει κτ: *~ ήρθες; Θέλω να μάθω ~ και πού θα γίνει η τελετή.* ***πότε ... πότε***: δηλώνει γεγονότα που επαναλαμβάνονται, αλλά με

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·333

ποτήρι
πότης → πίνω
ποτίζω
πότισμα → ποτίζω
ποτιστήρι → ποτίζω
ποτιστικός → ποτίζω
ποτό → πίνω
που[1]
που[2]
που[3]
πού
πουθενά
πούλημα → πουλώ
πουλί
πουλώ
πουπουλένιος → πούπουλο
πούπουλο

διαφορετικό τρόπο: *~ μας αγαπά και ~ δε θέλει να μας δει*. ***πότε πότε***: μερικές φορές: *~ λες και κάτι έξυπνο!*

ποτήρι το: ❶ σκεύος, συνήθως κυλινδρικό, με το οποίο πίνουμε νερό ή άλλα ποτά. ❷ η ποσότητα υγρού που περιέχεται στο ποτήρι: *Μην του δίνεις άλλο, ήπιε ήδη τρία ποτήρια.*

ποτίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) ρίχνω νερό σε φυτό: *Πότισες τις γλάστρες;* ❷ (μτβ.) δίνω σε κπ να πιει κτ: *Πήγε να ποτίσει τις αγελάδες. Τον πότισε κρασί και τον μέθυσε.* (μτφ.) *Τον πότισε φαρμάκι/πίκρες.* ❸ (αμτβ.) απορροφώ κπ υγρό: *Πότισε το ύφασμα, και δε βγαίνει ο λεκές.* **πότισμα** το. **ποτιστήρι** το: φορητό δοχείο, ειδικό για πότισμα φυτών. **ποτιστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με το πότισμα: *~ αυλάκια/μηχανήματα.* ❷ (για λαχανικά και φρούτα) αυτός που χρειάζεται πότισμα: *~ καρπούζια/ντομάτες.*

που[1] (αντων. αναφ.): ❶ εισάγει αναφ. πρόταση με την οποία δίνουμε πρόσθετες πληροφορίες για κπ ή κτ που αναφέρεται προηγουμένως: *Αυτός ~ έφυγε είναι φίλος μου. Εκεί ~ θα πάω, δεν μπορείς να έρθεις. Είναι ο αδερφός μου, ~ του έστειλες το γράμμα.* ❷ εισάγει αναφ. πρόταση με επιρρηματική σημασία (σκοπό, αποτέλεσμα, αιτία κτλ.): *Ψάχνει κάποιον ~ να* (= για να) *τη βοηθήσει.* ❸ (με χρον. έκφρ.) μαζί με τη λ. αναφοράς λειτουργεί ως σύνδ. και εισάγει πρόταση η οποία δηλώνει γεγονός που γίνεται την ίδια στιγμή με ή διακόπτεται από άλλο γεγονός: *Μπήκε την ώρα ~ βγαίναμε. Εκεί ~ μίλαγε, ξαφνικά σταμάτησε.* ☞ **οποίος[1] & αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

που[2] (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει ❶ λογική συνέπεια, συμπέρασμα ή αποτέλεσμα γεγονότος, ενέργειας κτλ. = ώστε: *Ήταν τόσο συγκινητική η σκηνή, ~ όλοι κλάψαμε.* ❷ (συνήθως με λ. που δηλώνουν συναίσθημα) την αιτία για κτ: *Λυπάμαι ~ σε στενοχώρησα. Ήταν χαρά μου ~ ήρθατε να με δείτε.* ❸ (με ρ., ουσ. και επίθ. συγκεκριμένης σημ.) κρίση, άποψη, διαπίστωση = ότι, πως: *Είδες ~ τελικά είχα δίκιο;* ❺ κτ που είναι αντίθετο με τα προηγούμενα: *~ να κλαις τρεις ώρες, αυτή τη χάρη δε θα στην κάνω! Παρόλο ~ δε διάβασα πολύ, έγραψα πολύ καλά στο διαγώνισμα.*

που[3] (επίρρ.): (σε επιφ. προτ.) εκφράζει κατάρα, ευχή, θαυμασμό, έκπληξη κτλ.: *~ ν' αρρωστήσεις! Ωραία ~ περνάμε εδώ στην εξοχή!*

Προσοχή στη διαφ. γραφή και σημ. των *που* και *πού*!

πού (επίρρ.) ❶ χρησιμοποιείται σε ερωτήσεις με τις οποίες κπ θέλει να πληροφορηθεί **α.** τον τόπο: *~ μένεις; Τον ρώτησαν από ~ έρχεται. Για ~ το 'βαλες;* **β.** με ποιον τρόπο = πώς: *~ κατάλαβες ότι λέει ψέματα;* ❷ δηλώνει έντονη απορία ή έκπληξη: *~ τα 'μαθε αυτά τα κόλπα;* ***από ~ κι ως ~***: όταν αμφισβητούμε αυτό που έγινε ή ειπώθηκε: *~ έβγαλες αυτό το συμπέρασμα;* ❸ δηλώνει άρνηση του περιεχομένου της υπόλοιπης πρότασης: *~ να ήξερε τι τον περιμένει! ~ μυαλό για διάβασμα!* ***~ και ~ /αραιά και ~***: για κτ που δε γίνεται συχνά: *~ στέλνει κανένα γράμμα.*

πουθενά (επίρρ.): ❶ (σε άρνηση) σε κανένα μέρος ή σε κανένα σημείο: *Δεν τον βρίσκω ~.* ❷ (σε ερώτηση) κάπου: *Δεν πάμε ~ το βράδυ;*

πουλί το: ❶ δίποδο ζώο με φτερά και ράμφος, που γεννά αυγά και συνήθως μπορεί να πετάει = [επίσ.] πτηνό: *αποδημητικά/ωδικά/παραδείσια ~.* ***πιάνω πουλιά στον αέρα***: είμαι πολύ έξυπνος. ***και του ~ το γάλα***: πολλά και ποικίλα αγαθά. ❷ [λαϊκ.] το ανδρικό γεννητικό όργανο.

πουλώ & -άω -ιέμαι: ❶ **α.** (μτβ.) δίνω κτ σε κπ παίρνοντας σε αντάλλαγμα χρήματα = εμπορεύομαι, [επίσ.] πωλώ ≠ αγοράζω, ψωνίζω: *~ σπίτι/επιχείρηση/φρούτα. Πωλείται το παρόν οικόπεδο. ~ με έκπτωση/λιανικώς/τοις μετρητοίς/σε καλή τιμή.* **β.** (αμτβ.) έχω μεγάλη ζήτηση: *Τελευταία αυτό το βιβλίο ~ πολύ.* ❷ (μτφ., μτβ.) παραχωρώ τις υπηρεσίες μου σε κπ έναντι ανταλλαγμάτων: *Πούλησε τη σιωπή του ακριβά.* ❸ προδίδω κπ ή κτ: *Πούλησε τους φίλους του/τα ιδανικά του.* ❹ [προφ.] (μτβ.) **α.** λέω κτ ψεύτικο: *Σε ποιον τα πουλάς αυτά;* **β.** έχω ορισμένη συμπεριφορά: *~ μαγκιά/εξυπνάδα/νταηλίκι.* **πούλημα** το: το να πουλά κπ κτ (σημ. 1α & 3) = πώληση: *Έχω ένα αυτοκίνητο για ~. Το σπίτι είναι για ~ ή νοίκιασμα;* ☞ λ. **πωλώ**.

πούπουλο το: ❶ το μαλακό χνουδωτό φτέρωμα των πτηνών: *Τα μαξιλάρια είναι γεμισμένα με ~ χήνας.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε είναι πολύ ελαφρύ ή μαλακό: *Σήκωνε τα βαριά έπιπλα σαν να ήταν πούπουλα. χάδι απαλό σαν ~.* ***στα πούπουλα***: μέσα στην άνεση και την πολυτέλεια: *Μεγάλωσε ~.* **πουπουλένιος -α -ο**: ❶ αυτός που είναι φτιαγμένος από ή γεμισμένος με πούπουλα: *~ πάπλωμα.* ❷ (μτφ.) πολύ ελαφρός και απαλός: *~ σύννεφα.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·334

πράγμα
πραγματεία → πραγματεύομαι
πραγματεύομαι
πραγμάτευση → πραγματεύομαι
πράγματι → πραγματικότητα
πραγματικά → πραγματικότητα
πραγματικός → πραγματικότητα
πραγματικότητα
πραγματοποιώ → -ποιώ
πραγματώνω
πραγμάτωση → πραγματώνω
πρακτικά → πράξη
πρακτική → πράξη
πρακτικό → πράξη
πρακτικός → πράξη
πρακτικότητα → πράξη
πράκτορας
πρακτορείο → πράκτορας
πρακτόρευση → πράκτορας
πρακτορεύω → πράκτορας
πρακτόρισσα → πράκτορας
πράμα → πράγμα
πράξη
πραξικόπημα
πραξικοπηματίας → πραξικόπημα
πράος
πραότητα → πράος
πρασινίζω → πράσινος
πράσινο → πράσινος
Πράσινοι → πράσινος
πράσινος
πράττω → πράξη

πράγμα & [οικ.] **πράμα** το: ❶ καθετί που είναι υλικό και άψυχο = αντικείμενο: *Αγόρασε πολλά ~. Παίζουμε «πρόσωπο, ζώο, πράγμα»;* ❷ καθετί στο οποίο αναφερόμαστε γενικά, χωρίς να το προσδιορίζουμε: *Πόσα ~ ξέρει! Πάρε αυτό το ~ από πάνω μου!* ***χαρά στο ~!***: για κάτι ασήμαντο. ***άλλο ~!***: για κτ ιδιαίτερο: *Εκείνο το φόρεμα ήταν ~!* ***στα ~***: *στην εξουσία.* ❸ κατάσταση, υπόθεση, στοιχείο κτλ.: *Με ενδιαφέρει η ουσία του πράγματος. Οι πωλήσεις δεν ήταν αρκετές, ~ που σημαίνει ότι η επιχείρηση δεν πάει καλά.*

πραγματεύομαι: (μτβ.) εξετάζω ή αναπτύσσω μεθοδικά ένα θέμα σε βάθος: *Ο συγγραφέας στο βιβλίο του ~ το θέμα της μετανάστευσης.* ☞ σχ. **διαπραγματεύομαι**. **πραγμάτευση** η: *σφαιρική/εξαντλητική/ρηχή ~ ενός θέματος.* **πραγματεία** η: επιστημονική μελέτη που εξετάζει σε βάθος ένα θέμα.

πραγματικότητα η: ο αντικειμενικός κόσμος, η κατάσταση που υπάρχει: *σκληρή/ζωντανή ~. Το όνειρό του έγινε ~. Το άρθρο απέχει πολύ από την ~.* **πραγματικός -ή -ό**: αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην πραγματικότητα = αληθινός ≠ πλασματικός, ψεύτικος, φανταστικός: *~ περιστατικά/στοιχεία/δεδομένα. Αποκαλύφθηκαν οι ~ διαστάσεις του ζητήματος. Μου στάθηκε σαν ~ φίλος. ασκήσεις με ~ πυρά.* ***πραγματικοί αριθμοί***: ΜΑΘ όλοι οι ρητοί και άρρητοι αριθμοί. **πραγματικά** (επίρρ.): όπως είναι, όπως συμβαίνει κτ στην πραγματικότητα = όντως: *Τον αγάπησε ~.* **πράγματι** (επίρρ.): για να επιβεβαιώσει κπ ότι κτ συμφωνεί με την πραγματικότητα = πραγματικά, όντως: *Είναι ~ σπουδαίος γιατρός, έσωσε την αδελφή μου.*

πραγματώνω -ομαι: (μτβ.) μετατρέπω σχέδιο, όραμα σε έργο, κάνω κτ να αποκτήσει υπόσταση = υλοποιώ, πραγματοποιώ. **πραγμάτωση** η.

πράκτορας ο, [λαϊκ.] **πρακτόρισσα** η: ❶ πρόσωπο που διεκπεραιώνει υποθέσεις άλλων με αμοιβή: *ταξιδιωτικός/καλλιτεχνικός ~.* ❷ πρόσωπο που αναλαμβάνει με εντολή μιας κυβέρνησης ή οργάνωσης τη μυστική εκτέλεση μιας υπηρεσίας ή αποστολής: *~ των μυστικών υπηρεσιών.* **πρακτορείο** το: επιχείρηση που αναλαμβάνει έναντι αμοιβής τη διεκπεραίωση υποθέσεων, την παροχή πληροφοριών, και (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο αυτή στεγάζεται: *~ ταξιδίων/τύπου/ειδήσεων/υπεραστικών λεωφορείων.* **πρακτορεύω -ομαι**: (μτβ.) αναλαμβάνω με αμοιβή να διεκπεραιώσω υποθέσεις άλλων: *~ ξένους εκδοτικούς οίκους.* **πρακτόρευση** η.

πράξη η: ❶ αυτό που κάνει κπ: *ηρωική/εγκληματική ~. Οι καλές ~ ανταμείβονται.* ❷ εφαρμογή, εκτέλεση έργου: *Στη θεωρία είναι καλός, υστερεί όμως στην ~.* ❸ διοικητική ενέργεια, απόφαση κρατικού οργάνου και (συνεκδ.) το σχετικό έγγραφο: *ληξιαρχική ~ γεννήσεως/θανάτου. Το ζήτημα των απολύσεων ρυθμίστηκε με νομοθετική ~.* ❹ ΦΙΛΟΛ καθένα από τα μέρη θεατρικού έργου: *Ο ήρωας βρίσκει την αγαπημένη του στο τέλος της τέταρτης ~.* ❺ ***(αριθμητική) ~***: ΜΑΘ τρόπος παραγωγής ενός νέου αριθμού από άλλους: *Οι πράξεις είναι τέσσερις: πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμός και διαίρεση.* **πράττω** • αόρ. *έπραξα*: [επίσ.] κάνω, ενεργώ: *Καλώς έπραξες! Θα πράξω το καθήκον μου.* **πρακτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την πράξη (σημ. 2): *~ εφαρμογές/δυσκολίες.* ❷ αυτός που είναι κατάλληλος, που διευκολύνει: *Όταν εργάζομαι, προτιμώ να φορώ ~ ρούχα. φυλλάδιο με ~ οδηγίες.* ❸ αυτός που σχετίζεται με τις θετικές επιστήμες (μαθηματικά, φυσική κτλ.) ≠ θεωρητικός. **πρακτικά** (επίρρ.): στην πράξη: *Αυτό που προτείνεις είναι ~ ανεφάρμοστο.* **πρακτική** η: ο τρόπος που ενεργεί κπ, που εφαρμόζει κτ στην πράξη: *Η συνήθης ~ μετά τον πόλεμο είναι οι διαπραγματεύσεις.* **πρακτικό** το: ❶ γραπτή έκθεση, που καταγράφει ένα γεγονός: *~ διορισμού/απόλυσης/εκλογών.* ❷ *πληθ.* επίσημο κείμενο στο οποίο καταγράφονται όσα λέγονται ή γίνονται σε συνεδριάσεις: *τα ~ της Βουλής/του δικαστηρίου.* **πρακτικότητα** η: η ιδιότητα του πρακτικού, κυρίως στη σημ. 2.

πραξικόπημα το: αιφνιδιαστική ενέργεια (συνήθως με στρατιωτικά μέσα) που ανατρέπει βίαια τη νόμιμη πολιτική κατάσταση μιας χώρας και εγκαθιδρύει νέο καθεστώς: *Το 1967 έγινε ~ στην Ελλάδα.* **πραξικοπηματίας** ο: αυτός που οργανώνει ή συμμετέχει σε πραξικόπημα: *οι ~ του 1967.*

πράος -α -ο: αυτός που τον χαρακτηρίζει ηρεμία και ηπιότητα: *~ ύφος. Είναι ~ άνθρωπος, δεν έχει εκρήξεις.* **πραότητα** η.

πράσινος -η -ο: αυτός που έχει το χρώμα των φύλλων, του χόρτου: *~ αυτοκίνητο.* ***~ φανάρι***: το χρώμα του σηματοδότη που επιτρέπει

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·335

πρεμιέρα
πρέπει
πρεσβεία
πρέσβειρα → πρεσβεία
πρεσβευτής → πρεσβεία
πρεσβεύω
πρέσβης → πρεσβεία
πρέσβυς → πρεσβεία
πρεσβυτέρα → πρεσβύτερος
πρεσβυτέριο → πρεσβύτερος
πρεσβύτερος
πρήζω
πρήξιμο → πρήζω
*πρίγκηπας → πρίγκιπας
πρίγκιπας
πριγκιπάτο → πρίγκιπας
πριγκιπέσσα → πρίγκιπας
πριγκίπισσα → πρίγκιπας
πριν¹
πριν² → πριν¹
πριν³ → πριν¹
πρίσμα
πρισματικά → πρίσμα
πρισματικός → πρίσμα
προ → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
προ-
πρό- → προ-
προαιώνιος → προ-

τη διέλευση πεζών ή οχημάτων. ***δίνω το ~ φως***: επιτρέπω κτ. ***πράσιν' άλογα***: για απίθανα και παράλογα πράγματα. **πράσινο** το: ❶ το πράσινο χρώμα. ❷ γενικά η βλάστηση, το σύνολο των φυτών: *Μην πατάτε το ~! Το πάρκο είναι πνεύμονας πρασίνου.* ❸ το πράσινο φανάρι. **πρασινίζω**: (αμτβ. & μτβ.) γίνομαι πράσινος ή κάνω κτ πράσινο: *Πρασίνισαν τα λιβάδια.*

> Η έκφρ. *πράσιν' άλογα* προέρχεται από το *πράσσειν ἄλογα* «το να πράττει, να ενεργεί κανείς χωρίς λογική».

πρεμιέρα η: ❶ η πρώτη παράσταση καλλιτεχνικού έργου. ❷ (μτφ.) έναρξη, πρώτη φορά: *~ πρωταθλήματος.*

πρέπει • μόνο ενεστ. & πρτ. *έπρεπε*: ❶ *απρόσ.* (+ *να*) **α.** είναι αναγκαίο, σωστό, επιβάλλεται: *~ να σκέφτεσαι πριν ενεργήσεις. ~ να τον δει γιατρός. Μετά από τόση κούραση, ένα μπάνιο είναι ό,τι ~.* **β.** *πρτ.* για κτ που όφειλε να γίνει, αλλά δεν έγινε: *Αν ήθελες να ταξιδέψεις σήμερα, ~ να έχεις ήδη βγάλει εισιτήριο.* **γ.** θεωρείται πιθανό, σχεδόν βέβαιο ή πραγματικό: *~ να έφυγε πριν έρθω, γι' αυτό δεν τον είδα. ~ να είναι τρεις η ώρα.* ❷ *τριτοπρόσ.* (μτβ. + *σε*) ταιριάζει, αξίζει: *Δε μου πρέπουν τέτοιες τιμές!*

πρεσβεία η: ❶ επίσημη ανώτατη διπλωματική αντιπροσωπεία μιας χώρας στην πρωτεύουσα ξένου κράτους και (συνεκδ.) το κτίριο όπου στεγάζεται: *Είναι υπάλληλος της γαλλικής ~ στην Αθήνα.* **πρέσβης** & **πρεσβευτής** & [επίσ.] **πρέσβυς** ο, **πρέσβειρα** η: ❶ ανώτατος διπλωματικός υπάλληλος που εκπροσωπεί τη χώρα του σε ξένη χώρα: *Ορίστηκε ο νέος Γερμανός ~ στην Αθήνα.* ❷ (μτφ.) άτομο που εκπροσωπεί έναν κοινωφελή οργανισμό, ιδανικό κτλ.: *πρέσβειρα καλής θελήσεως της UNESCO. Ο σπουδαίος αυτός συγγραφέας είναι ~ του ιταλικού πολιτισμού στον κόσμο.* ❸ *θηλ.* η σύζυγος του πρέσβη.

> Η ΑΕ λ. *πρέσβυς* είναι σύνθετη από το επίρρ. *πρές* «μπροστά» και β΄ συνθ. *-βυς*, σχετικό με το ρ. *βαίνω* «πηγαίνω». Σήμαινε αρχικά «αυτόν που προηγείται, που έχει την πρωτοκαθεδρία» και αργότερα συσχετίστηκε με τη λ. *πρεσβύτης*, «ο γεροντότερος, αυτός που προηγείται σε ηλικία και τιμές».

πρεσβεύω: • (μτβ.) υποστηρίζω μια γνώμη: *Πρεσβεύει την ειρήνευση στη Μέση Ανατολή.*

πρεσβύτερος -η -ο: [επίσ.] ο μεγαλύτερος στην ηλικία: *Τις σοβαρές αποφάσεις στην αρχαία Σπάρτη τις έπαιρναν οι ~.* **πρεσβύτερος** ο: ο έγγαμος ιερέας. **πρεσβυτέρα** η: η σύζυγος του έγγαμου ιερέα. **πρεσβυτέριο** το: (για τους καθολικούς και τους διαμαρτυρόμενους) κατοικία ιερέα.

πρήζω -ομαι • παθ. αόρ. *πρήστηκα*, μππ. *πρησμένος*: (μτβ.) ❶ κάνω κπ μέρος του σώματος να διογκωθεί (από χτύπημα, τσίμπημα κτλ.): *Το σημείο όπου τον τσίμπησε η μέλισσα πρήστηκε.* ❷ (μτφ.) ταλαιπωρώ κπ = σκά(ζ)ω: *Σταμάτα να γκρινιάζεις, μας έπρηξες!* ***~ το συκώτι κπ***: γίνομαι ενοχλητικός σε κπ. **πρήξιμο** το: ❶ φούσκωμα, εξόγκωμα = [επίσ.] οίδημα. ❷ (μτφ.) ταλαιπωρία: *Αυτό το μάθημα είναι σκέτο ~!*

πρίγκιπας ο, **πριγκίπισσα** & [προφ.] **πριγκιπέσα** η: ❶ παιδί βασιλιά ή άλλου μέλους της βασιλικής οικογένειας. ❷ ηγεμόνας μικρού κράτους: *~ του Μονακό.* ❸ (μτφ.) κπ που ζει πλούσια ζωή ή συμπεριφέρεται ανάλογα: *Ζει σαν ~. Περιποιήθηκε τους καλεσμένους του σαν ~.* **πριγκιπάτο** το: ανεξάρτητο μικρό κράτος το οποίο διοικείται από πρίγκιπα.

πριν¹ (επίρρ.): σε προηγούμενο χρονικό ή τοπικό σημείο ≠ μετά: *Μίλησες πιο ~; Έστριψε ένα δρόμο ~.* **πριν²** (πρόθ.): (+ αιτ. /*από*): δηλώνει ακολουθία (χρονική, τοπική, σε ιεραρχική σειρά κτλ.) ≠ μετά: *Θα βρεθούμε ~ (από) το μεσημέρι. Το γράμμα β είναι ~ από το γ στην αλφαβήτα.* **πριν³** (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο ακολουθεί κπ άλλο = προτού ≠ αφού: *~ (να) βγεις, δες αν βρέχει. Των φρονίμων τα παιδιά ~ πεινάσουν μαγειρεύουν.*

πρίσμα το: ❶ ΓΕΩΜ στερεό σώμα που οι δύο βάσεις του είναι ίσα και παράλληλα πολύγωνα και οι πλευρές του παραλληλόγραμμα: *εξαεδρικό ~.* ❷ διαφανές σώμα που αναλύει και διαθλά τις φωτεινές ακτίνες. ❸ (μτφ.) η οπτική γωνία από την οποία εξετάζει κπ ένα θέμα: *Αναθεωρεί τη θέση του υπό το ~ των τελευταίων εξελίξεων.* **πρισματικός -ή - ό. πρισματικά** (επίρρ.).

προ- & πρό-: α΄ συνθ. που δηλώνει ❶ κτ που βρίσκεται μπροστά ή γίνεται πριν από αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *προθάλαμος, προειδοποιώ.* ❷ πρόσωπο που βρίσκεται πάνω από άλλους ιεραρχικά: *προϊστάμενος.* ❸ κίνηση προς τα εμπρός ή προς τα έξω: *προεκτείνω, προκήρυξη.* ❹ επιτατικά, τονίζοντας τη σημασία του β΄ συνθ.: *προφανής.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·336

προασπίζω
προάσπιση → προασπίζω
*προάστειο → προάστιο
προάστιο → προ-
πρόβα
προβαίνω
προβάλλω → προ-
προβάρω → πρόβα
προβλεπτικός → προβλέπω
προβλέπω
πρόβλεψη → προβλέπω
προβλέψιμος → προβλέπω
πρόβλημα
προβληματικά → πρόβλημα
προβληματικός → πρόβλημα
προγενέστερα → προγενέστερος
προγενέστερος
πρόγευμα → προ-
προγιαγιά → προ-
πρόγνωση
προγνωστικά → πρόγνωση
προγνωστικός → πρόγνωση
προγονή → προγονός
προγονός
πρόγονος → προ-
πρόγονος
προγούλι → προ-
πρόγραμμα
προγραμματίζω → πρόγραμμα
προγραμματικά → πρόγραμμα
προγραμματικός → πρόγραμμα
προγραμματισμός → πρόγραμμα
προγραμματιστής → πρόγραμμα
προγραμματίστρια → πρόγραμμα

προασπίζω -ομαι • αόρ. *προασπίστηκα*: (μτβ.) υπερασπίζομαι, υποστηρίζω ενεργά κπ ή κτ: *~ τις ιδέες μου.* **προάσπιση** η.

πρόβα η: δοκιμή, έλεγχος που γίνεται σε κτ κατά την προετοιμασία του, πριν ολοκληρωθεί ή αγοραστεί: *~ νυφικού. Ο θίασος ξεκίνησε τις πρόβες του θεατρικού έργου.* **~ τζενεράλε**: γενική, τελική δοκιμή. **προβάρω -ομαι** • αόρ. *προβάρισα*: (μτβ.) δοκιμάζω κτ: *Προβάρισα πολλά ρούχα.*

προβαίνω • αόρ. [επίσ.] *προέβην*: (αμτβ.) προχωρώ σε ενέργεια: *Η κυβέρνηση προέβη σε διάβημα διαμαρτυρίας. Η αστυνομία θα προβεί σε συλλήψεις.*

προβλέπω -ομαι • αόρ. *προέβλεψα & πρόβλεψα & προείδα*: (μτβ.) ❶ **α.** κάνω εκτίμηση για κτ μελλοντικό: *Η Μετεωρολογική Υπηρεσία ~ πτώση της θερμοκρασίας.* **β.** διαισθάνομαι κτ πριν συμβεί: *Υποστηρίζει ότι είχε προβλέψει το κακό.* ❷ φροντίζω για κτ που ίσως συμβεί στο μέλλον: *Δεν προέβλεψε το ενδεχόμενο πλημμύρας.* ❸ καθορίζω κτ σύμφωνα με κανονισμό: *Ο νόμος ~ αφαίρεση πινακίδων για την περίπτωση αυτή.* **πρόβλεψη** η. **προβλέψιμος -η -ο. προβλεπτικός -ή -ό**: αυτός που έχει την ικανότητα να προβλέπει, την τάση να προνοεί = προνοητικός.

πρόβλημα το: ❶ δύσκολη κατάσταση που πρέπει να αντιμετωπιστεί: *κυκλοφοριακό / τεχνικό / ψυχολογικό ~. Απολύθηκε και τώρα έχει οικονομικό ~. Έχει ~ με τη φασαρία που κάνουν οι γείτονες.* ❷ (ειδικ.) πολύπλοκο ζήτημα, για τη λύση του οποίου απαιτείται μαθηματική ή άλλη επιστημονική μέθοδος: *μαθηματικό ~.* **προβληματικός -ή -ό**: αυτός που έχει ή προκαλεί προβλήματα: *~ συσκευή/σχέση/επιχείρηση /κατάσταση.* **προβληματικά** (επίρρ.).

προγενέστερος -η -ο: αυτός που υπήρξε πριν από κπ ή κτ ≠ μεταγενέστερος = προηγούμενος: *Σε ~ εποχές οι άνθρωποι δεν είχαν τόσες ανέσεις.* **προγενέστερα** (επίρρ.).

πρόγνωση η: πρόβλεψη γεγονότων που πρόκειται να συμβούν, βασισμένη στον υπολογισμό στοιχείων του παρόντος: *η ~ του καιρού.* **προγνωστικός -ή -ό. προγνωστικά** τα: πρόβλεψη που γίνεται με βάση ορισμένα στοιχεία: *τα ~ των εκλογών.*

προγονός ο, **-ή** η: το παιδί ενός από τους συζύγους, το οποίο γεννήθηκε από προηγούμενο γάμο: *Μητριά και προγονή δεν τα πήγαιναν καλά.*

πρόγονος ο: πρόσωπο από το οποίο κατάγεται κπ, που ανήκει σε γενιά του παρελθόντος ≠ απόγονος: *οι αρχαίοι μας ~. οι τάφοι των προγόνων μου.*

πρόγραμμα το: ❶ λεπτομερές σχέδιο σειράς ενεργειών με ορισμένο σκοπό που εκτελούνται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *Δουλέψαμε με ~ και μέθοδο.* ❷ σύνολο σχεδιασμένων δραστηριοτήτων που πρόκειται να υλοποιηθεί σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *τηλεοπτικό ~.* ❸ σχέδιο δράσης, στο οποίο προκαθορίζονται οι αρχές και η τακτική προσώπων ή ομάδων με βάση κπ στόχους: *Παρουσιάστηκε το ~ της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της ανεργίας.* ❹ ΤΕΧΝΟΛ αυτόματη εκτέλεση μιας σειράς εργασιών από μηχανή χωρίς τη μεσολάβηση χειριστή: *το ~ του πλυντηρίου. Ο υπολογιστής μου δεν έχει φορτωμένα πολλά ~ .* **προγραμματικός -ή -ό. προγραμματικά** (επίρρ.). **προγραμματίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) σχεδιάζω εκ των προτέρων ενέργεια ή σειρά ενεργειών: *Ο υπουργός έχει προγραμματίσει σειρά επισκέψεων σε χώρες της Αφρικής.* ❷ ΤΕΧΝΟΛ θέτω σε λειτουργία πρόγραμμα ή ρυθμίζω συσκευή με βάση κπ πρόγραμμα: *Προγραμμάτισα το βίντεο να γράψει την εκπομπή.* **προγραμματισμός** ο: ❶ κατάρτιση προγράμματος, εκ των προτέρων μεθοδικός σχεδιασμός ενεργειών: *Η επιτυχία του εγχειρήματός του βασίζεται στον λεπτομερή ~.* ❷ ΠΛΗΡΟΦ ***γλώσσα προγραμματισμού***: σύνολο εντολών, κατάλληλο για συγκεκριμένο είδος προγραμμάτων

Σύνθετα με προ-

μπροστά ή πριν από
προαιώνιος
πρόγευμα
προγιαγιά
πρόγονος
προετοιμάζω
προετοιμασία
προκατασκευασμένος
προμηνύω
προπάππος
προπαραλήγουσα
προπαροξύτονος
πρόπερσι & προπέρυσι & προπέρσι
προπέρσινος & προπερσινός
προπληρώνω
προπολεμικός
προπορεύομαι
προπώληση
προπωλώ
προσεισμός
προτελευταίος
προϋπάρχω
προϋπηρεσία
προϋπολογισμός
προχθές & προχτές

προς τα εμπρός ή προς τα έξω
προάστιο
προβάλλω
προγούλι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·337

υπολογιστή. **προγραμματιστής** ο, **-ίστρια** η: άτομο που ειδικεύεται στην κατάρτιση προγραμμάτων για υπολογιστές.

προδιαγράφω -ομαι: (μτβ.) ❶ προκαθορίζω την εξέλιξη ενέργειας, κατάστασης κτλ.: *Η δήλωση που υιοθέτησαν οι υπουργοί ~ τη μελλοντική συνεργασία των δύο κρατών.* ❷ επιτρέπω να φανεί κτ που θα εκδηλωθεί στο μέλλον: *Οι δημοσκοπήσεις ~ μεγάλη νίκη του κόμματός μας.* **προδιαγραφή** η: *συνήθ. πληθ.* σύνολο κριτηρίων και αρχών βάσει των οποίων κατασκευάζεται ένα προϊόν ή υλοποιείται ένα έργο: *παιχνίδια κατασκευασμένα με βάση ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Ολοκληρώθηκε η μελέτη των προδιαγραφών για την κατασκευή της γέφυρας.*

προδιάθεση η: ❶ η διάθεση που έχει κπ εκ των προτέρων για κπ ή κτ: *Έχω αρνητική ~ απέναντι σ' αυτούς που καυχώνται για τα λεφτά τους.* ❷ ΙΑΤΡ το να είναι ευάλωτος ο οργανισμός κπ απέναντι σε ασθένειες: *Έχει κληρονομική ~ για καρδιοπάθεια.* **προδιαθέτω -ομαι** & **προδιατίθεμαι**: (μτβ.) προετοιμάζω κπ, ώστε να δεχτεί κτ: *Με ~ άσχημα μ΄ αυτά που μου λες - τι συνέβη;* ☞ σχ. **θέτω**.

Από το ελνστ. *προδιατίθημι* < *πρό* + *διά* + *τίθημι* (*θέτω*).

προδίδω -ομαι & **προδίνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ παραβαίνω, αθετώ δέσμευση, υπόσχεση: *Έδωσαν όρκο ότι δε θα προδώσουν τα ιδανικά για τα οποία αγωνίστηκαν.* ❷ ενεργώ με τρόπο που βλάπτει το σύνολο στο οποίο ανήκω και ωφελεί τους εχθρούς του: *Κατηγορήθηκε ότι πρόδωσε την πατρίδα/την ομάδα.* ❸ αποκαλύπτω μυστικό: *Κανείς δεν πρέπει να προδώσει το μέρος που είναι κρυμμένος ο θησαυρός.* ❹ αφήνω κτ να φανεί = αποκαλύπτω: *Η αδιάφορη στάση του ~ τη σκληρότητα του χαρακτήρα του.* **προδοσία** η: στις σημ.1 & 2: *Δε θα του συγχωρήσω την ~ του όταν τον χρειαζόμουν!* ***εσχάτη ~***: πράξη ενάντια στους θεσμούς και στην ασφάλεια της πατρίδας: *Οι υπαίτιοι της δικτατορίας του 1967 καταδικάστηκαν για ~.* **προδότης** ο, **-τρια** & [λαϊκ.] **-τρα** & **-ισσα** η. **προδοτικός -ή -ό**: αυτός που ταιριάζει σε προδότη. **προδοτικά** (επίρρ.).

πρόεδρος ο, η & [λαϊκ.] **προεδρίνα** η: ❶ το πρόσωπο που έχει την ανώτερη θέση, διοικεί ή διευθύνει οργανισμό, ένωση, δικαστήριο κτλ.: *η ~ της Βουλής/του συλλόγου.* ❷ ο ανώτατος άρχοντας σε μια δημοκρατική χώρα: *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα τιμήσει με την παρουσία του την εκδήλωση.* ❸ ο πρωθυπουργός μιας χώρας ή ο αρχηγός ενός κόμματος: *ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης.* **προεδρείο** το: ❶ τα πρόσωπα που διευθύνουν μια συνεδρίαση, συνέλευση κτλ., καθώς και ο χώρος όπου κάθονται: *Το ~ της Βουλής έκανε παρατήρηση στους ομιλητές που παραβίαζαν τα όρια του χρόνου ομιλίας.* **προεδρεύω -ομαι**: (αμτβ. + *σε*) είμαι πρόεδρος, ασκώ καθήκοντα προέδρου: *Στην κρίσιμη αυτή συνεδρίαση θα προεδρεύσει ο ίδιος ο Πρωθυπουργός.* **προεδρία** η: ❶ το αξίωμα του προέδρου: *Ο Ιταλός πολιτικός αναμένεται να αναλάβει την ~ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.* ❷ το χρονικό διάστημα που είναι κπ πρόεδρος, η θητεία του: *Κατά τη διάρκεια της ~ του η χώρα έζησε πολλές αλλαγές.* ***Προεδρία της Δημοκρατίας***: το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, καθώς και το κτίριο και η υπηρεσία όπου ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ασκεί τα καθήκοντά του. **προεδρικός -ή -ό**.

Από το ΑΕ *πρόεδρος* (< *πρό* + *ἕδρα*) «αυτός που κάθεται στην πρώτη θέση, που προεδρεύει σε συνέλευση».

προειδοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ενημερώνω κπ εκ των προτέρων για κτ συνήθως αρνητικό που πρόκειται να συμβεί, ώστε να είναι προετοιμασμένος: *Σας είχα προειδοποιήσει ότι, αν το ξανακάνετε, θα τιμωρηθείτε.* **προειδοποίηση** η: η ενέργεια με την οποία κπ ενημερώνει εκ των προτέρων κπ άλλον για κτ: *Του έστειλαν γραπτή ~ να επιστρέψει αμέσως στη δουλειά του, γιατί αλλιώς θα απολυθεί.* **προειδοποιητικός -ή -ό**: αυτός που έχει σκοπό να προειδοποιήσει κπ για κτ: *Να ακολουθείτε τις ~ πινακίδες, για να μην πάθετε κανένα ατύχημα.* **προειδοποιητικά** (επίρρ.).

προέκταση η: ❶ αύξηση σε μήκος = επέκταση: *Θα γίνει μια μικρή ~ του δρόμου μέχρι το τελευταίο σπίτι του χωριού.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) συνέχεια σκέψης, επιπλέον παράμετρος ή συνέπειες κπ κατάστασης: *Στην ομιλία της έδωσε και πολιτικές προεκτάσεις στο θέμα της ανισότητας των γυναικών.* **προεκτείνω -ομαι** (μτβ.).

προελαύνω • αόρ. *προήλασα*: (μτβ., για στρατό) προχωρώ με ορμή και ταχύτητα προς τα εμπρός, χωρίς να συναντώ αντίσταση από

προδιαγραφή → προδιαγράφω
προδιαγράφω
προδιάθεση
προδιαθέτω → προδιάθεση
προδιατίθεμαι → προδιάθεση
προδίδω
προδίνω → προδίδω
προδοσία → προδίδω
προδότης → προδίδω
προδοτικά → προδίδω
προδοτικός → προδίδω
προδότισσα → προδίδω
προδότρα → προδίδω
προδότρια → προδίδω
προέβην → προβαίνω
προέβλεψα → προβλέπω
*προεδρεία → προεδρία
προεδρείο → πρόεδρος
προεδρεύω → πρόεδρος
προεδρία → πρόεδρος
προεδρικός → πρόεδρος
προεδρίνα → πρόεδρος
πρόεδρος
προείδα → προβλέπω
προειδοποίηση → προειδοποιώ
προειδοποιητικά → προειδοποιώ
προειδοποιητικός → προειδοποιώ
προειδοποιώ
προείχα → προέχω
προέκταση
προεκτείνω → προέκταση
προέκυψα → προκύπτω
προέλαση → προελαύνω
προελαύνω
προέλευση → προέρχομαι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·338

προεξέχω
προεξόφληση → προεξοφλώ
προεξοφλητικά → προεξοφλώ
προεξοφλητικός → προεξοφλώ
προεξοφλώ
προεξοχή → προεξέχω
προέρχομαι
προετοιμάζω → προ-
προετοιμασία → προ-
προέχει → προέχω
προέχω
προηγούμαι
προηγούμενα → προηγούμαι
προηγουμένη → προηγούμαι
προηγούμενος → προηγούμαι
προηγουμένως → προηγούμαι
προήλασα → προελαύνω
προθάλαμος → προ-
προθερμαίνω
προθέρμανση → προθερμαίνω
πρόθεση[1]
πρόθεση[2] → προτίθεμαι

τον αντίπαλο. **προέλαση** η: *Η ~ του ελληνικού στρατού συνεχίστηκε.*

> Από το ΑΕ *προελαύνω* (< *πρό* + *ἐλαύνω*) «προχωρώ με το άλογο».

προεξέχω • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) εξέχω λίγο προς τα εμπρός ή προς τα έξω: *~ ένα καρφί, χτύπησέ το να μπει μέσα!* **προεξοχή** η: καθετί που προεξέχει από κτ σε σχέση με την υπόλοιπη επιφάνειά του ή με διπλανά του πράγματα: *Το άγριο ζώο στεκόταν σε μια ~ του μεγάλου βράχου.*

προεξοφλώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ εξοφλώ κτ που οφείλω πριν από τη λήξη της καθορισμένης προθεσμίας = προπληρώνω: *Προεξόφλησα το αυτοκίνητο πριν το παραλάβω.* ❷ (μτφ.) θεωρώ εκ των προτέρων σίγουρη την εξέλιξη κπ κατάστασης: *Πάντα ~ την αποτυχία μου, αλλά συνήθως πέφτεις έξω.* **προεξόφληση** η. **προεξοφλητικός -ή -ό**: κυρ. στη σημ. 1. **προεξοφλητικά** (επίρρ.).

προέρχομαι: (αμτβ.) ❶ (για πρόσ.) έρχομαι από έναν τόπο ή περιβάλλον = κατάγομαι: *Ο νέος πολιτικός ~ από παλιά πολιτική οικογένεια της Κρήτης.* ❷ (για πργ.) έρχομαι από κάπου ή έχω την αιτία μου κάπου: *Η είδηση ~ από πηγή του Υπουργείου Εξωτερικών.* **προέλευση** η: ο χώρος από όπου ξεκίνησε ή προέρχεται κπ ή κτ: *μύθος ινδικής ~. Συνελήφθη ομάδα ατόμων άγνωστης ~.*

προέχω • μόνο ενστ. & πρτ. *προείχα*: είμαι ο πλέον σημαντικός: *Για μένα ~ το παιδί μου και όχι η καριέρα μου.* **προέχει** • μόνο ενστ. & πρτ.: *απρόσ.* είναι το πιο σημαντικό: *~ να γίνει η εγχείρηση.*

προηγούμαι: (μτβ. + γεν. & με παράλ. αντικ.) ❶ είμαι, γίνομαι ή συμβαίνω πρώτος, πριν ή μπροστά από άλλους ≠ ακολουθώ: *Η ελληνική ομάδα ~ των υπολοίπων του ομίλου. Θα προηγηθεί ομιλία του Δημάρχου.* ❷ έχω προτεραιότητα: *~ οι ασθενείς με σοβαρά προβλήματα υγείας.* **προηγούμενος -η & προηγουμένη -ο**: αυτός που έχει γίνει ή υπάρξει πριν από κπ ή κτ άλλο ≠ τωρινός, επόμενος: *Ο ~ καθηγητής ήταν πιο αυστηρός από τον τωρινό.* **προηγουμένως** (επίρρ.): *Δε θα πάω, αλλά ~ θα του εξηγήσω τους λόγους.* **προηγουμένη** η: η προηγούμενη ημέρα ≠ επομένη. **προηγούμενα** τα: παλιότερη διαμάχη, διαφωνία: *Δε θέλω να τον δω, γιατί έχουμε ~.*

προθερμαίνω -ομαι: (μτβ.) ❶ θερμαίνω συσκευή από πριν: *Βάζετε το ταψί στον φούρνο, αφού τον προθερμάνετε στους 180^0.* ❷ ΑΘΛ παθ. κάνω ασκήσεις πριν συμμετάσχω σε αγώνα = ζεσταίνομαι: *Δύο παίκτες προθερμαίνονται για να μπουν ως αλλαγές.* **προθέρμανση** η.

πρόθεση[1]: ΓΛΩΣΣ άκλιτη λέξη που συνοδεύει ονόματα ή επιρρήματα και δηλώνει επιρρηματική σχέση. **προθετικός -ή -ό**.

> **Λόγιες (ή απαρχαιωμένες) προθέσεις**
>
> Ορισμένες προθέσεις από την αρχαία και λόγια παράδοση συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται και σήμερα, κυρίως σε στερεότυπες εκφράσεις ή σε επίσημο λόγο - ειδικά η πρόθ. *ανά* χρησιμοποιείται και στον καθημερινό λόγο:
>
> **ανά**: (+ αιτ.) χρησιμοποιείται για να ❶ εκφράσουμε αναλογία, επιμερισμό = κάθε: *Χιλιόμετρα ~ ώρα. Ένα βιβλίο ~ τρεις μαθητές.* ❷ αναφέρουμε τον τόπο ή το χρονικό διάστημα στο οποίο γίνεται κτ, τονίζοντας κατά κανόνα ότι έχει μεγάλη έκταση/διάρκεια: *~ τον κόσμο* (παντού). *~ τους αιώνες* (πάντα).
>
> **άνευ**: (+ γεν.) χωρίς: *παράδοση ~ όρων. άδεια ~ αποδοχών.*
>
> **εις**: (+ αιτ.) σε: *~ ένδειξιν/βάρος/υγείαν.*
>
> **εκ** & **εξ**: (+ γεν.) από: *εκ γενετής* (από τη στιγμή που γεννήθηκε κπ), *εξ αγχιστείας.*
>
> **εν**: (+ δοτ.) μέσα σε: *~ αγνοία/βρασμώ ψυχής.*
>
> **ένεκα** (+ γεν.): λόγω, εξαιτίας: *Ο αγώνας αναβάλλεται ~ της βροχοπτώσεως.*
>
> **ένεκεν** (+ γεν.): για να, χάριν, μόνο στην έκφρ. ***τιμής ~***: για να τιμηθεί κπ.
>
> **περί**: ❶ (+ γεν.) για: *~ ανέμων και υδάτων* (για γενική συζήτηση χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο). ❷ (+ αιτ.) γύρω από: *οι ~ τον πρωθυπουργό.* ❸ (+ αιτ.) περίπου: *Ήρθαν ~ τους 30 καλεσμένους.*
>
> **προ** (+ γεν.): πριν: *~ του φαγητού/των τειχών.*
>
> **υπό** & **υφ'**: (+ γεν./αιτ.) κάτω από, σε: *~ αίρεση/σκιά(ν)/το μηδέν/την προστασία.*

> **Λόγια σύνταξη προθέσεων**
>
> Ορισμένες προθέσεις διατηρούν, επιπλέον των σημασιών και τρόπων σύνταξής που έχουν στη ΝΕ, σημασίες ή/και τρόπους σύνταξης που προέρχονται από τη λόγια ή/και αρχαία παράδοση. Η διατήρηση των λόγιων αυτών στοιχείων εμφανίζεται κυρίως σε στερεότυπες εκφράσεις (καθημερινού ή επίσημου ύφους) ή σε επίσημο λόγο.
>
> **από** & **απ'** & **αφ'**: (+ γεν.) *~ φυσικού του/μνήμης, αφ' υψηλού.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·339

διά: (+ γεν.) δηλώνει ❶ όργανο, μέσο, τρόπο: *~ πυρός και σιδήρου* (με βίαιες, καταστροφικές ενέργειες). *~ της βίας.* ❷ χρονική διάρκεια: *~ βίου* (για όλη τη ζωή).
επί & επ' & εφ': ❶ (+ γεν.) σε: *~ Τουρκοκρατίας/του πιεστηρίου* (για έντυπο που πρόκειται να εκδοθεί σύντομα). ❷ (+ δοτ.): *~ λέξει* (κατά λέξη), *~ παραδείγματι* (για παράδειγμα), *επ' ονόματι* (στο όνομα).
μετά & μετ' & μεθ': (+ γεν.) δηλώνει τρόπο, συνοδεία κτλ.: *~ χαράς/βίας/πολλών επαίνων.*
μέχρι & μέχρις: (+ γεν.) *~ θανάτου, μέχρις εσχάτων.*
παρά & παρ': (+ δοτ.) σε, δίπλα σε: *παρ' Αρείω Πάγω, ~ τω πρωθυπουργώ.*
πλην: (+ γεν.) εκτός από: *~ ενός.*
προς: (+ γεν.) *~ Θεού, πάππου ~ πάππου.*
συν: (+ δοτ.) μαζί με: *~ Αθηνά και χείρα κίνει, ~ γυναιξί και τέκνοις, ~ τω νόμω, ~ τοις άλλοις.*
υπέρ: (+ αιτ.) πάνω από, παραπάνω από: *~ το δέον* (περισσότερο από αυτό που πρέπει).

Διάφορες λέξεις με προθετική λειτουργία
Στη ΝΕ υπάρχουν αρκετές λέξεις που λειτουργούν σήμερα ως προθέσεις αλλά *προέρχονται από κάποιον ονοματικό τύπο* και συγκεκριμένα τις εξής πηγές: (1) από κάποιον παλαιότερο τ. ουσιαστικού που πλέον δε χρησιμοποιείται, κυρίως από τη δοτική πτώση (**βάσει** < βάση, **λόγω** < λόγος, **μέσω** < μέσο) αλλά και την αιτ. (**χάριν** < χάρη), (2) από την παγίωση εμπρόθετου προσδιορισμού (**διαμέσου** < διά + μέσο, **εξαιτίας** < ἐκ + αἰτία, **υπόψη/υπόψιν** < ὑπό + ὄψις).
Οι λέξεις αυτές δηλώνουν συνήθως επιρρηματικές σχέσεις ανάλογες προς τη σημασία του ουσιαστικού από το οποίο προέρχονται:
βάσει: με βάση: *~ των παρατηρήσεων αυτών, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι…*
διά μέσου & διαμέσου: με ορισμένο τρόπο ή μέσα από κπ χώρο: *Βγαίνουν στο Αιγαίο ~ του Έβρου. ~ της διπλωματικής οδού.*
ελέω: με το έλεος, κυρ. στην έκφρ. ***~ Θεού***: με την εξουσία και την προστασία που δίνει ο Θεός: *Κυβερνά ~ Θεού.*
ελλείψει: λόγω έλλειψης: *~ αναψυκτικών, ήπιαμε χυμούς.*
ενώπιον: μποστά σε: *Οι εξηγήσεις θα δοθούν ~ του συμβουλίου καθηγητών.*
εξαιτίας: έχοντας κτ ως αιτία: *Ο αγώνας αναβλήθηκε ~ της σφοδρής βροχόπτωσης.*
λόγω: έχοντας κτ ως αιτία: *Δεν αγωνίστηκε ~ της κακής φυσικής του κατάστασης.*
μέσω: με ορισμένο μέσο ή με ενδιάμεσο σταθμό: *επικοινωνία ~ τηλεφωνικής σύνδεσης. Το τρένο πάει ~ Λάρισας.*
παρουσία: με την παρουσία κπ = ενώπιον: *Η τελετή έγινε ~ του Προέδρου της Δημοκρατίας.*
υπόψη & υπ' όψιν & υπόψιν: στο μυαλό μου κυρ. στην έκφρ. ***έχω/λαμβάνω/παίρνω ~ (μου)***: έχω στο μυαλό μου κτ, δεν το ξεχνώ ή το συνυπολογίζω με άλλους παράγοντες: *Πριν αποφασίσω, πήρα ~ μου και τη δική σου γνώμη.*
χάριν: για χάρη, με σκοπό: *~ συντομίας.*

προθεσμία η: το προκαθορισμένο χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να γίνει κτ: *Σήμερα λήγει η ~ υποβολής των φορολογικών δηλώσεων.* **προθεσμιακός -ή -ό**.

Από το ΑΕ *προθεσμία* < *πρό* + *-θέσμιος* (από το *θεσμός*).

πρόθημα: μέρος λέξης που προστίθεται μπροστά από το θέμα και που δε συναντάται ως αυτόνομη λέξη: *Το στερητικό α- στη λέξη «άγουρος» είναι ~.*
πρόθυμος -η -ο: αυτός που έχει ή δείχνει καλή διάθεση να κάνει κτ ≠ απρόθυμος: *Είναι πάντα ~ να συνεργαστεί μαζί σου.* **πρόθυμα** & **προθύμως** (επίρρ.): με προθυμία: *Δέχτηκε ~ να μας ξεναγήσει στην πόλη.* **προθυμία** η: ≠ απροθυμία: *Δείχνει μεγάλη ~ στην εξυπηρέτηση των πελατών.*

Από το ΑΕ *πρόθυμος* και αυτό από το *πρό* + *θυμός*.

προίκα η: κινητή και ακίνητη περιουσία που δινόταν παλαιότερα από τη νύφη και την οικογένειά της στον γαμπρό. **προικίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω προίκα σε κπ: *Την προίκισαν καλά, με ακίνητα και μετρητά.* ❷ (μτφ.) δίνω σε κπ φυσικό χάρισμα: *Πρόκειται για μαθητή αριστούχο, προικισμένο με μεγάλη οξυδέρκεια και αγάπη για τη μάθηση.*
προϊόν το: ❶ οτιδήποτε παράγει με την εργασία του ο άνθρωπος: *Η Ήπειρος παράγει πολύ καλά γαλακτοκομικά προϊόντα. Τα προϊόντα του πολιτισμού μας είναι η καλύτερη διαφήμιση για τη χώρα.* ❷ (μτφ.) αποτέλεσμα ενέργειας: *Η μελέτη αυτή είναι ~ πολύχρονης έρευνας.*
προΐσταμαι: [επίσ.] (μτβ. + γεν.) είμαι επικεφαλής οργανισμού, ομάδας κτλ. = διοικώ, διευ-

προθεσμία
προθεσμιακός → προθεσμία
προθετικός → πρόθεση[1]
πρόθημα
πρόθυμα → πρόθυμος
προθυμία → πρόθυμος
πρόθυμος
προθύμως → πρόθυμος
προίκα
προικίζω → προίκα
προϊόν
προΐσταμαι
προϊσταμένη → προΐσταμαι
προϊστάμενος → προΐσταμαι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·340

προϊστορία
προϊστορικά → προϊστορία
προϊστορικός → προϊστορία
προκαλώ
προκαταβάλλω
προκαταβολή → προκαταβάλλω
προκαταβολικά → προκαταβάλλω
προκαταβολικός → προκαταβάλλω
προκαταλαμβάνω → προκατάληψη
προκατάληψη
προκαταρκτικά → προκαταρκτικός
προκαταρκτικός
προκατασκευασμένος → προ-
προκατειλημμένα → προκατάληψη
προκατειλημμένος → προκατάληψη
προκείμενος → πρόκειται
προκειμένου → πρόκειται
πρόκειται
προκήρυξη → προκηρύσσω
προκηρύσσω
πρόκληση → προκαλώ
προκλητικά → προκαλώ
προκλητικός → προκαλώ
προκλητικότητα → προκαλώ
προκόβω
προκοπή → προκόβω

θύνω: *Ο διάσημος ερευνητής ~ του Εθνικού Συμβουλίου Έρευνας και Τεχνολογίας.* **προϊστάμενος** ο, **προϊσταμένη** η: πρόσωπο που είναι επικεφαλής οργανισμού, ομάδας κτλ. ≠ υφιστάμενος.

προϊστορία η: ❶ η περίοδος της ανθρώπινης ιστορίας πριν από την εποχή για την οποία υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες. ❷ (μτφ.) σύνολο γεγονότων ή εξελίξεων που συνέβησαν πριν από κτ άλλο: *Η διαμάχη των δύο οικογενειών δεν είναι τωρινή, έχει ~.* **προϊστορικός -ή -ό. προϊστορικά** (επίρρ.).

προκαλώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) κάνω κπ να αντιδράσει, να επιτεθεί: *Σε ~ σε μονομαχία στο τάβλι!* ❷ (μτβ.) γίνομαι αιτία για κτ = προξενώ: *Η απόφαση του συλλόγου καθηγητών προκάλεσε τις διαμαρτυρίες των μαθητών.* ❸ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) συμπεριφέρομαι με τρόπο ώστε να κάνω τους άλλους να αντιδράσουν ή ώστε να διεγείρω ερωτικά: *Γιατί δε σταματάς να αυθαδιάζεις - δε βλέπεις ότι ~; ~ με το ντύσιμό της.* **πρόκληση** η: ❶ ενέργεια, συμπεριφορά ή πράγμα που προξενεί αντιδράσεις: *Είναι ~ να ζητάς μεγαλύτερη βαθμολογία τη στιγμή που αδιαφορούσες όλο τον χρόνο. Αυτή η τούρτα είναι σκέτη ~!* = πειρασμός. ❷ ενέργεια, γεγονός ή συμπεριφορά που επιφέρει συνήθως δυσάρεστο αποτέλεσμα: *Οι πλημμύρες είναι αιτία πρόκλησης καταστροφών στη γεωργία.* ❸ δύσκολο έργο που απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες: *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν ~ για την Ελλάδα.* **προκλητικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί (σημ. 1 & 3): *Η στάση των παικτών απέναντι στον διαιτητή ήταν ~.* **προκλητικά** (επίρρ.). **προκλητικότητα** η.

> Από το ΑΕ *πρόκλησις* «κάλεσμα (για μονομαχία)».

προκαταβάλλω -ομαι: (μτβ.) δίνω χρηματικό ποσό εκ των προτέρων = προπληρώνω: *Ο ενοικιαστής ~ τα ενοίκια δύο μηνών ως εγγύηση.* ☞ σχ. **βάλλω**. **προκαταβολή** η: χρηματικό ποσό που προκαταβάλλεται. **προκαταβολικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την προκαταβολή. ❷ αυτός που γίνεται εκ των προτέρων: *~ αντίρρηση.* **προκαταβολικά** (επίρρ.).

προκατάληψη η: ❶ γνώμη, στάση η οποία διαμορφώνεται από πριν, χωρίς ουσιαστική εξέταση του θέματος: *Το δικαστήριο πρέπει να κρίνει τον κατηγορούμενο χωρίς ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* αρνητική διάθεση απέναντι σε κπ ή κτ, η οποία βασίζεται σε αυθαίρετα συμπεράσματα: *Δυστυχώς, υπάρχουν ακόμα προκαταλήψεις εναντίον των γυναικών.* **προκαταλαμβάνω**: (μτβ.) επηρεάζω θετικά ή αρνητικά κπ που διαμορφώνει άποψη για κπ ή κτ: *Με τις δηλώσεις του επιχειρεί να προκαταλάβει τις εξελίξεις.* **προκατειλημμένος -η -ο**: αυτός που έχει σχηματίσει από πριν αρνητική κυρίως γνώμη για κπ ή κτ ≠ απροκατάληπτος: *Είναι ~ απέναντι στους ξένους.* **προκατειλημμένα** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *προκατάληψις* (< *προκαταλαμβάνω*).

προκαταρκτικός -ή -ό: αυτός που προετοιμάζει κτ ή γίνεται πριν από το κυρίως έργο = προπαρασκευαστικός: *Η Ελλάδα και η Κίνα έχουν υπογράψει ~ συμφωνία για οικονομικές συναλλαγές.* **προκαταρκτικά** (επίρρ.).

πρόκειται • μόνο ενεστ. & πρτ.: *απρόσ.* ❶ (+ *να*) για κτ που θα γίνει: *~ να ζητήσω αύξηση από τον εργοδότη μου.* ❷ (+ *για*) γίνεται λόγος, αφορά: *~ για απόφαση που θα καθορίσει την πορεία της ελληνικής οικονομίας.* **προκείμενος -η -ο**: αυτός για τον οποίο γίνεται λόγος: *Στην ~ περίπτωση δεν ξέρω πώς να ενεργήσω.* **προκειμένου: α.** (+ *να*, ως σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει σκοπό = για να: *~ να νικήσει, θα κάνει τα πάντα.* **β.** (+ *για*, ως πρόθ.): σχετικά με: *~ για την ασφάλειά σας, δε λογαριάζουμε τα έξοδα.* **προκείμενο** το: το θέμα για το οποίο γίνεται λόγος: *Ας έλθουμε στο ~!*

> Από το ΑΕ *προκείμενος*, μτχ. του ρ. *πρόκειμαι* «είμαι τοποθετημένος μπροστά από κπ ή κτ».

προκηρύσσω -ομαι: (μτβ.) αναγγέλλω κτ με επίσημο τρόπο, για να ενημερωθούν όλοι: *Ο Δήμος Αθηναίων προκήρυξε διαγωνισμό για την αγορά πενήντα απορριμματοφόρων.* **προκήρυξη** η: ❶ **α.** δημόσια γνωστοποίηση: *~ εκλογών.* **β.** δημοσίευση στον Τύπο αναγγελίας, καθώς και το σχετικό έντυπο: *Είδες την ολοσέλιδη ~ του διαγωνισμού;* ❷ γραπτή ανακοίνωση με τις θέσεις πολιτικής, συνδικαλιστικής κτλ. οργάνωσης: *Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς, γιατί μοίραζαν προκηρύξεις της Αντίστασης.*

προκόβω • μππ. *προκομμένος*: (αμτβ.) ❶ προοδεύω, πετυχαίνω σε έναν τομέα: *Αν εργαστείς με ζήλο, θα προκόψεις.* ❷ [προφ., ειρων.] αποτυγχάνω, καταστρέφομαι: *Με αυτόν διευθυντή, πρόκοψε η εταιρεία και πάει για κλείσιμο!* **προκοπή** η: το να προκόβει κπ: *Πήγε στο εξωτερικό για να δει ~.* **της προκοπής**:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·341

ως χαρακτηρισμός για κπ ή κτ αξιόλογο: *Επιτέλους, αγόρασες ένα ρούχο ~!*

προκρίνω -ομαι: (μτβ.) ❶ *συνήθ. παθ.* αναδεικνύομαι ανάμεσα σε πολλούς, ώστε να συνεχίσω στην επόμενη φάση διαγωνισμού, διοργάνωσης κτλ.: *Η ομάδα μας προκρίθηκε στον επόμενο γύρο.* ❷ επιλέγω, προτιμώ: *Η κυβέρνηση ~ τη λύση της ανακύκλωσης.* **πρόκριση** η. **προκριματικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με προκαταρκτική και όχι τελική επιλογή ή που σκοπεύει στην πρόκριση: *~ αγώνας/επιτροπή.* **προκριματικοί** οι & **προκριματικά** τα: προκριματική φάση σε διαγωνισμό, αθλητική διοργάνωση.

προκυμαία η: ειδικά διαμορφωμένος χώρος λιμανιού, στον οποίο γίνεται η αποβίβαση ή επιβίβαση των επιβατών των πλοίων και που χρησιμεύει και ως χώρος περιπάτου.

> Από το ελνστ. *προκυμία* και αυτό από τα *πρό* + *κῦμα.*

προκύπτω • αόρ. *προέκυψα*: ❶ (για προβλήματα, γεγονότα κτλ.) κάνω την εμφάνισή μου, συνήθως ξαφνικά: *Προέκυψε κάποιο πρόβλημα.* ❷ δημιουργούμαι ως αποτέλεσμα γεγονότος, κατάστασης κτλ.: *Προέκυψε κι ένα καλό από την ιστορία αυτή: η γνωριμία μας!* **προκύπτει**: *απρόσ.* βγαίνει ως συμπέρασμα = συνάγεται: *Από την έρευνα ~ ότι τα κινητά τηλέφωνα εκπέμπουν βλαβερή ακτινοβολία.*

> Από το ΑΕ *προκύπτω* από τα *πρό* + *κύπτω.*

προλαβαίνω -ομαι: • παθ. μόνο στο ενστ. θέμα: ❶ **α.** (μτβ.) φτάνω σε κπ ή κτ εγκαίρως = προφταίνω: *Πρόλαβε το τελευταίο τρένο για Χαλκίδα. Ευτυχώς, πρόλαβα τον γιατρό στο ιατρείο του!* **β.** (αμτβ.) φτάνω κάπου εγκαίρως: *Έτρεξα και πρόλαβα πριν αρχίσει η παράσταση.* ❷ (μτβ. + *να*) κάνω κτ πριν από άλλον ή πριν συμβεί κτ άλλο: *Πρόλαβε να φωνάξει πριν το σκάσουν οι κλέφτες.* ❸ (μτβ. + *να*) βρίσκω τον χρόνο για να κάνω κτ: *Δεν ~ να πάω στο γυμναστήριο, έχω πολύ διάβασμα.* ❹ (μτβ.) ενεργώ ώστε να εμποδίσω κτ κακό: *~ ατύχημα/καβγά/παρεξήγηση.* **πρόληψη** η: ❶ το να προλάβει (σημ. 4) κπ κτ κακό και (συνεκδ.) τα σχετικά μέτρα: *Συζητάνε μέτρα πρόληψης για τη βία στα γήπεδα.* ❷ *συνήθ. πληθ.* αντίληψη σύμφωνα με την οποία κτ έχει δήθεν υπερφυσικές ιδιότητες που φέρνουν τύχη ή ατυχία: *Πιστεύει σε διάφορες προλήψεις, όπως ότι οι μαύρες γάτες φέρνουν γρουσουζιά.* **προληπτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που προλαβαίνει κτ κακό: *Να κάνεις έναν ~ ιατρικό έλεγχο.* ❷ αυτός που πιστεύει σε προλήψεις: *Είναι ~, αν δεν έχει μαζί τον «τυχερό» αναπτήρα του, δεν παίζει ποτέ χαρτιά.* **προληπτικά** (επίρρ.).

πρόλογος ο: ❶ εισαγωγικό μέρος κειμένου, βιβλίου ή λόγου ≠ επίλογος: *Μετά από έναν σύντομο, ~ μπήκε στην ουσία του θέματος.* ❷ εισαγωγικό μέρος αρχαίου δράματος πριν από το πρώτο χορικό. **προλογίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ γράφω τον πρόλογο σε ένα βιβλίο: *Το νέο του βιβλίο ~ ένας κορυφαίος Γερμανός ιστορικός.* ❷ μιλώ πριν από την ομιλία κπ άλλου. **προλογικός -ή -ό**: αυτός που έχει τη μορφή προλόγου: *Κατέθεσε ~ σημείωμα με τις απόψεις του.*

> Από το ΑΕ *πρόλογος* < *προλέγω.*

προμηθεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω κτ σε κπ = εφοδιάζω: *Κατηγορούν το Ιράν ότι ~ όπλα στους τρομοκράτες / τους τρομοκράτες με όπλα.* ❷ *παθ.* εφοδιάζομαι με κτ απαραίτητο, αναγκαίο: *Προμηθευτήκαμε ξύλα για τον χειμώνα.* **προμήθεια** η: ❶ το να προμηθεύεται κπ κτ και αυτό που προμηθεύεται: *Είναι απαραίτητη η ~ ψωμιού για τρεις ημέρες λόγω αργίας. Πήραμε προμήθειες για μια βδομάδα.* ❷ αμοιβή που παίρνει αυτός που μεσολαβεί σε αγοραπωλησία: *Κατηγορήθηκε ότι πήρε παράνομη ~ για να επιλέξει συγκεκριμένα προϊόντα.* **προμηθευτής** ο, **-εύτρια** η: ❶ πρόσωπο που εφοδιάζει κπ με τα απαραίτητα αγαθά. ❷ επαγγελματίας που αναλαμβάνει τον εφοδιασμό πλοίων, νοσοκομείων κτλ. **προμηθευτικός -ή -ό.**

πρόνοια η • γεν. & [επίσ.] *προνοίας*: φροντίδα που λαμβάνεται από πριν για την κάλυψη αναγκών: *Το κράτος λαμβάνει ~ για τους ηλικιωμένους.* ***κράτος πρόνοιας***: το κράτος που παρέχει υποστήριξη στους οικονομικά ασθενέστερους, σε όσους έχουν ανάγκη περίθαλψης κτλ. ***Θεία Πρόνοια***: η φροντίδα του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου. **προνοώ** (μτβ. & με παράλ. αντικ.): *Προνόησα και έκλεισα θέση εγκαίρως.*

> Από το ΑΕ *πρόνοια*, και αυτό από το *πρόνους* (< *πρό* + *νοῦς*).

προνόμιο το: πλεονέκτημα που έχει κπ σε σχέση με άλλους ή ιδιαίτερο δικαίωμα που δεν έχουν άλλοι: *Παλιότερα οι μεταπτυχιακές σπουδές ήταν ~ των οικονομικά ανώτερων τάξεων. Κα-*

προκριματικά → προκρίνω
προκριματικοί → προκρίνω
προκριματικός → προκρίνω
προκρίνω
πρόκριση → προκρίνω
προκυμαία
προκύπτει → προκύπτω
προκύπτω
προλαβαίνω
προληπτικά → προλαβαίνω
προληπτικός → προλαβαίνω
πρόληψη → προλαβαίνω
προλογίζω → πρόλογος
προλογικός → πρόλογος
πρόλογος
προμήθεια → προμηθεύω
προμηθευτής → προμηθεύω
προμηθευτικός → προμηθεύω
προμηθεύτρια → προμηθεύω
προμηθεύω
προμηνύω → πρόνοια
προνομιακά → προνόμιο
προνομιακός → προνόμιο
προνόμιο
προνομιούχος → προνόμιο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·342

προνοώ ➞ πρόνοια
προξενείο ➞ πρόξενος
προξενεύω
προξενικός ➞ πρόξενος
προξενιό ➞ προξενεύω
πρόξενος
προξενώ
προοδευτικά ➞ πρόοδος
προοδευτικός ➞ πρόοδος
προοδεύω ➞ πρόοδος
πρόοδος
προοίμιο
προορίζω
προορισμός ➞ προορίζω
προπαγάνδα
προπαγανδίζω ➞ προπαγάνδα
προπαγανδιστικά ➞ προπαγάνδα
προπαγανδιστικός ➞ προπαγάνδα
προπαντός
προπάντων ➞ προπαντός
προπάππος ➞ προ-
προπαραλήγουσα ➞ προ-
προπαροξύτονος ➞ προ-
προπατορικός
προπέρσι ➞ προ-
πρόπερσι ➞ προ-
προπερσινός ➞ προ-
προπέρσινος ➞ προ-
προπέρυσι ➞ προ-
προπληρώνω ➞ προ-
πρόποδες
προπολεμικός ➞ προ-
προπόνηση ➞ προπονώ
προπονητής ➞ προπονώ
προπονήτρια ➞ προπονώ
προπονώ
προπορεύομαι ➞ προ-

τά την Τουρκοκρατία η κοινότητα απολάμβανε ιδιαίτερων προνομίων. **προνομιακός -ή -ό**: αυτός που έχει τη μορφή προνομίου: *Τα εμπορεύματα προσφέρονται στους υπαλλήλους της εταιρείας σε ~ τιμές.* **προνομιακά** (επίρρ.). **προνομιούχος -α -ο**. σχ. **έχω**.

Από το ελνστ. *προνόμιον* < ΑΕ *πρό* + *νόμος*.

προξενεύω: (μτβ.) μεσολαβώ για να γνωριστούν ένας άντρας και μια γυναίκα με στόχο να παντρευτούν: *Του ~ ένα κορίτσι από το διπλανό χωριό.* **προξενιό** το = συνοικέσιο: *γάμος από ~.* σχ. **πρόξενος**.

πρόξενος ο, η: διπλωματικός αντιπρόσωπος ενός κράτους σε άλλο κράτος: *Μας υποδέχτηκε ο ~ της Ελλάδας στη Ρώμη.* **προξενείο** το: το κτίριο στο οποίο στεγάζεται η προξενική αρχή μιας χώρας, καθώς και ο πρόξενος και οι εργαζόμενοι σε αυτό: *το ελληνικό ~ στην Κωνσταντινούπολη. Το ~ μάς ενημέρωσε ότι δεν υπάρχουν Έλληνες μεταξύ των θυμάτων.* **προξενικός -ή -ό**.

Από το ΑΕ *πρόξενος* «αντιπρόσωπος ατόμου ή χώρας, που χειρίζεται τις υποθέσεις τους» (*πρό* + *ξένος*). Από την ίδια λ. προέρχονται και τα *προξενιό/προξενεύω*, με την έννοια «χειρίζομαι την υπόθεση γάμου κπ άλλου».

προξενώ -ούμαι: (μτβ.) προκαλώ κυρίως κτ κακό = επιφέρω: *Η καταιγίδα προξένησε μεγάλες καταστροφές στη γεωργία.*

πρόοδος η: θετική πορεία, βελτίωση του επιπέδου ενός τομέα ή μιας κατάστασης: *Η ιατρική γνωρίζει στην εποχή μας μεγάλη ~.* ***καλή πρόοδο!***: ευχή σε μαθητή ή φοιτητή να πάει καλά στα μαθήματά του. ***αριθμητική ~***: ΜΑΘ ακολουθία αριθμών, ο καθένας από τους οποίους προκύπτει από τον προηγούμενο με πρόσθεση του ίδιου πάντα αριθμού. ***γεωμετρική ~***: ΜΑΘ ακολουθία αριθμών, ο καθένας από τους οποίους προκύπτει από τον προηγούμενο με πολλαπλασιασμό με τον ίδιο πάντα αριθμό. **προοδεύω**: (αμτβ.) γνωρίζω πρόοδο: *Η Ελλάδα προόδευσε πολύ τα τελευταία χρόνια.* **προοδευτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι υπέρ της προόδου και της εξέλιξης ≠ συντηρητικός, οπισθοδρομικός: *~ άνθρωπος/ιδέες.* ❷ αυτός που εξελίσσεται σταδιακά: *Προτείνεται ~ μείωση του αριθμού των εισακτέων στα πανεπιστήμια.* **προοδευτικά** (επίρρ.).

Από το ελνστ. *πρόοδος* (αρχική σημασία «προχώρημα») < *πρό* + *ὁδός*.

προοίμιο το: ❶ πρόλογος, εισαγωγή σε κείμενο, λόγο κτλ.: *Στο ~ της εισήγησής του ευχαριστεί τους συνεργάτες του.* ❷ (μτφ.) γεγονός που αποτελεί την αρχή για κτ = προμήνυμα: *Η μείωση των συντάξεων ήταν το ~ της περιόδου λιτότητας.*

προορίζω -ομαι: (μτβ.) καθορίζω από πριν την πορεία, την εξέλιξη ή την κατάληξη: *Τον ~ για τη θέση του Προέδρου. Αυτό το οικόπεδο προορίζεται να γίνει παιδική χαρά.* **προορισμός** ο: ❶ κατεύθυνση προς ορισμένο τόπο ή το τελικό σημείο που θέλει να φτάσει κπ: *Το αεροπλάνο έφτασε στον ~ του.* ❷ (μτφ.) ο σκοπός για τον οποίο κπ υπάρχει ή κτ γίνεται: *~ του ανθρώπου είναι η οικογένεια.*

προπαγάνδα η: συστηματική δραστηριότητα που έχει ως σκοπό να επηρεάσει την κοινή γνώμη υπέρ μιας ιδεολογίας, ενός κόμματος κτλ.: *Η εφημερίδα αυτή κάνει φανερά ~ υπέρ των κυβερνητικών θέσεων.* **προπαγανδίζω -ομαι**: (μτβ.) κάνω προπαγάνδα: *Τα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης ~ τις θέσεις της κυβέρνησης για το Ιράκ.* **προπαγανδιστικός -ή -ό**. **προπαγανδιστικά** (επίρρ.).

προπαντός & **προπάντων** (επίρρ.): περισσότερο από κάθε άλλο = κυρίως, ιδίως: *Να ακούς προσεκτικά και ~ να μη διακόπτεις τους ομιλητές. ~ να είσαι ειλικρινής!*

προπατορικός -ή -ό: αυτός που ανήκει ή που αναφέρεται στους προγόνους. ***~ αμάρτημα***: το αμάρτημα των πρωτόπλαστων, Αδάμ και Εύας, να παρακούσουν τις εντολές του Θεού, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την εκδίωξή τους από τον Παράδεισο.

Από το ελνστ. *προπατορικός* < ΑΕ *προπάτωρ* (*πρό* + *πατήρ*).

πρόποδες οι: το μέρος στο έδαφος όπου καταλήγουν οι πλαγιές ενός βουνού ή λόφου: *Η ορειβατική ομάδα ξεκίνησε από τους ~ του Ταΰγετου.*

Από το ΑΕ *πρόπους* από τα *πρό* + *ποῦς, ποδός* «πόδι».

προπονώ -ούμαι: ΑΘΛ (μτβ.) προετοιμάζω μεθοδικά αθλητή ή ομάδα για αγώνα: *Ο Ρεχάγκελ προπόνησε χθες δύο φορές την εθνική ομάδα.* **προπόνηση** η. **προπονητής** ο, **-ήτρια** η.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·343

προπύλαια
προπύργιο
προπώληση → προ-
προπωλώ → προ-
προς
προσανατολίζω
προσανατολισμός → προσανατολίζω
προσαρμογή → προσαρμόζω
προσαρμόζω
προσαρμοστικός → προσαρμόζω
προσαρμοστικότητα → προσαρμόζω
προσάρτηση → προσαρτώ
προσαρτώ
προσαυξάνω
προσαύξηση → προσαυξάνω
προσβάλλω
πρόσβαση
προσβάσιμος → πρόσβαση
προσβεβλημένος → προσβάλλω
προσβλέπω
προσβλητικά → προσβάλλω
προσβλητικός → προσβάλλω
προσβολή → προσβάλλω
προσγειώνω
προσγείωση → προσγειώνω

> Από το ΑΕ *προπονῶ* «μοχθώ από πριν» < πρό + *πονῶ* (πόνος «μόχθος»).

προπύλαια τα: αρχιτεκτονική κατασκευή πριν από τη βασική είσοδο αρχαίων ναών και μεγάλων σύγχρονων κτιρίων: *Η συγκέντρωση έγινε στα ~ του Πανεπιστημίου.*

> Από το ΑΕ *προπύλαια* (< *πρό* + *πύλη*).

προπύργιο το: χώρος στον οποίο κτ ή κπ κυριαρχεί και νιώθει ασφαλής = προμαχώνας, προγεφύρωμα: *Η Λακωνία ήταν παλιότερα το ~ των φιλοβασιλικών.*

προς (πρόθ.): (+ αιτ.) δηλώνει ❶ τον τόπο προς τον οποίο κατευθυνόμαστε: *Προχωρά ~ την ανατολή/την αδελφή του.* ❷ τη θέση προσώπου ή πράγματος σε σχέση με κπ ή κτ άλλο: *Βρίσκεται ~ τα αριστερά του σπιτιού.* ❸ χρονικό σημείο κοντά στο οποίο συμβαίνει κτ: *~ τα τέλη του έτους.* ❹ (κυρ. σε στερεότυπες εκφρ.) σκοπό: *~ τιμήν του/όφελός του/μεγάλη μου έκπληξη.* ❺ την αξία ή το ποσοστό που αναλογεί σε κτ: *Πήρα τα μήλα ~ 2 ευρώ το κιλό. Είναι ένας ~ δέκα.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**.

προσανατολίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ στρέφω κπ ή κτ προς μια κατεύθυνση: *~ το σκέπαστρο του τζακιού προς τον βορρά.* ❷ *παθ.* αναγνωρίζω τις θέσεις των σημείων του ορίζοντα και τη δική μου θέση μου σε σχέση με αυτά, ώστε να μπορώ να βρω τον δρόμο μου: *Δεν μπορώ να προσανατολιστώ εύκολα.* ❸ *παθ.* (μτφ.) στρέφομαι σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις ή επιλογές: *Με βάση τις κλίσεις του προσανατολίστηκε προς την αρχιτεκτονική.* **προσανατολισμός** ο: ❶ θέση προσώπου ή πράγματος σε σχέση με τα σημεία του ορίζοντα: *Μέσα στο πυκνό σκοτάδι έχασαν τον ~ τους.* ❷ (μτφ.) στροφή σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις, επιλογές κτλ. ≠ αποπροσανατολισμός: *Πρέπει να αλλάξει ο μονομερής ~ του σχολείου προς τις εξετάσεις.* **επαγγελματικός ~**: παροχή βοήθειας στο άτομο, ώστε να επιλέξει επάγγελμα ταιριαστό με τις ικανότητες και τις κλίσεις του.

προσαρμόζω -ομαι: (μτβ.) ❶ συνδέω κτ με κτ άλλο: *Προσάρμοσε φακούς πάνω σε σκελετό κι έφτιαξε τα πρώτα γυαλιά.* ❷ (μτφ.) αλλάζω κτ έτσι ώστε να ταιριάξει με μια κατάσταση: *Προσάρμοσε την ομιλία του στο ακροατήριο.* **προσαρμογή** η: ❶ σύνδεση ενός αντικειμένου με ένα άλλο: *η ~ του καλωδίου στην πρίζα.* ❷ (μτφ.) η ικανότητα κπ να μεταβληθεί ή να αλλάξει, ώστε να ενταχθεί σε μια νέα κατάσταση: *Επειδή ζούσε χρόνια στη Σουηδία, η ~ του στην ελληνική πραγματικότητα δεν ήταν εύκολη.* **προσαρμοστικός -ή -ό**: αυτός που προσαρμόζεται εύκολα και γρήγορα ≠ απροσάρμοστος. **προσαρμοστικότητα** η.

> Από το ΑΕ *προσαρμόζω*, και αυτό από τα *πρός* + *ἁρμόζω*.

προσαρτώ -ώμαι: (μτβ., για κράτος) ενσωματώνω στο κράτος μου περιοχές που ανήκουν σε άλλο κράτος: *Ο Χίτλερ προσάρτησε την Αυστρία.* **προσάρτηση** η.

προσαυξάνω -ομαι: (μτβ.) αυξάνω κτ ακόμη πιο πολύ: *Η κυβέρνηση ~ τις συντάξεις αγροτών κατά 2%.* **προσαύξηση** η.

προσβάλλω -ομαι • μτχ. *προσβεβλημένος*: ❶ θίγω την τιμή κπ ή μιλάω άσχημα σε κπ: *Δεν έχεις το δικαίωμα να με ~ μπροστά στα παιδιά μου!* ❷ ΣΤΡΑΤ επιτίθεμαι εναντίον στόχου: *Οι εχθρικές δυνάμεις ~ τα ελληνικά φυλάκια στην Ήπειρο.* ❸ ΙΑΤΡ προκαλώ βλάβη: *Το μικρόβιο έχει προσβάλει βασικά όργανα του σώματός του.* ❹ ΝΟΜ αμφισβητώ επίσημα, δεν αποδέχομαι τη νομιμότητα ή την εγκυρότητα ενέργειας ή εγγράφου: *Θα προσβάλουμε την απόφαση στον Άρειο Πάγο.* ☞ σχ. **βάλλω**. **προσβολή** η: το να προσβάλλει κανείς κτ ή κπ: *Δε θα καταπιώ άλλες προσβολές! Έπαθε καρδιακή ~.* **προσβλητικός -ή -ό**: αυτός που προσβάλλει κπ, κυρ. στη σημ 1: *~ συμπεριφορά.* **προσβλητικά** (επίρρ.).

πρόσβαση η: ❶ η δυνατότητα να πλησιάσει ή να μπει κπ κάπου: *Η τροχαία δεν επιτρέπει την ~ στο κέντρο της πόλης.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) πρόσωπο που διευκολύνει κπ να έλθει σε επαφή με ανώτερα, ισχυρά πρόσωπα για να πετύχει κτ: *Έχει ~ στο Υπουργείο, οπότε μπορεί να σε βοηθήσει να προσληφθείς.* **προσβάσιμος -η -ο**.

> Από το ΑΕ *πρόσβασις* < *προσβαίνω* (*πρός* + *βαίνω*).

προσβλέπω: (μτβ.) ελπίζω ότι κτ ή κπ θα με βοηθήσει να πετύχω τον σκοπό μου: *~ στην παρέμβασή του, για να αλλάξει η κατάσταση.*

προσγειώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ επαναφέρω ιπτάμενο όχημα στο έδαφος ≠ απογειώνω. ❷ *παθ.* φθάνω στο έδαφος: *Πήδηξε από τον δεύτερο όροφο και προσγειώθηκε στην κουκούλα ενός φορτηγού.* ❸ (μτφ.) επαναφέρω κπ στην

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âϊ>‰·344

προσδίδω
προσδιορίζω
προσδιορισμός → προσδιορίζω
προσδιοριστικά → προσδιορίζω
προσδιοριστικός → προσδιορίζω
προσδοκία → προσδοκώ
προσδόκιμος → προσδοκώ
προσδοκώ
προσεγγίζω
προσέγγιση → προσεγγίζω
προσεγγιστικά → προσεγγίζω
προσεγγιστικός → προσεγγίζω
προσεισμός → προ-
προσεκτικά → προσέχω
προσεκτικός → προσέχω
προσέλαβα → προσλαμβάνω
προσέλευση → προσέρχομαι
προσελήφθην → προσλαμβάνω
προσέλκυση → προσελκύω
προσελκύω
προσέρχομαι
προσευχή
προσεύχομαι → προσευχή
προσεχής
προσεχτικά → προσέχω
προσεχτικός → προσέχω
προσέχω
προσεχώς → προσεχής
προσήλυτη → προσηλυτίζω
προσηλυτίζω
προσηλυτισμός → προσηλυτίζω
προσήλυτος → προσηλυτίζω
προσηλώνω
προσήλωση → προσηλώνω

πραγματικότητα: *Ονειρευόταν ένα ταξίδι, αλλά προσγειώθηκε όταν είδε πως δεν είχε καθόλου χρήματα.* **προσγείωση** η.

προσδίδω -ομαι: (μτβ.) δίνω σε κπ ή κτ ένα επιπλέον χαρακτηριστικό, κυρίως θετικό: *Το ωραίο μακιγιάζ ~ στην εμφάνισή σας περισσότερη λάμψη.*

προσδιορίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ορίζω κτ με ακρίβεια = καθορίζω: *Δεν έχουν προσδιοριστεί τα καθήκοντά του στη νέα εταιρεία.* ❷ ΓΛΩΣΣ (για όρους της πρότασης) εξειδικεύω τη σημασία άλλου όρου. **προσδιορισμός** ο: ❶ καθορισμός με ακρίβεια. ❷ ΓΛΩΣΣ όρος της πρότασης που προσδιορίζει άλλους όρους της: *εμπρόθετος/επιρρηματικός/ονοματικός ~*. **προσδιοριστικός -ή -ό**: αυτός που προσδιορίζει = καθοριστικός. **προσδιοριστικά** (επίρρ.).

προσδοκώ -ώμαι: (μτβ.) περιμένω να συμβεί κτ θετικό: *~ καλύτερες συνθήκες εργασίας.* (+ σε) *~ καλύτερη μεταχείριση από δω και μπρος.* **προσδοκία** η: αναμονή, ελπίδα θετικής εξέλιξης: *Η παράσταση δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες μας.* **προσδόκιμος -η -ο**: αυτός τον οποίο προσδοκά κανείς: *~ όριο ζωής.*

Από το ΑΕ *προσδοκῶ (πρός + δοκῶ).*

προσεγγίζω -ομαι: ❶ = πλησιάζω **α.** (μτβ.) έρχομαι, φτάνω κοντά σε κπ ή κτ: *Είναι απρόσιτος, δύσκολα τον ~ κανείς. Το πλοίο ~ το λιμάνι.* **β.** (αμτβ. + σε) έρχομαι, φτάνω κοντά σε κπ τόπο: *Το πλοίο ~ στο λιμάνι της Ρόδου.* ❷ (μτφ., μτβ.) εξετάζω, αντιμετωπίζω: *Πρέπει να προσεγγίσουμε το πρόβλημα από άλλη σκοπιά.* **προσέγγιση** η. **προσεγγιστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την προσέγγιση ή γίνεται κατά προσέγγιση. **προσεγγιστικά** (επίρρ.).

προσελκύω -ομαι: (μτβ.) ❶ φέρνω κπ ή κτ κοντά μου: *Το Υπουργείο Τουρισμού προσπαθεί να προσελκύσει ποιοτικό τουρισμό στην Ελλάδα.* ❷ τραβώ το ενδιαφέρον, την προσοχή: *Ο διαγωνισμός τραγουδιού προσέλκυσε το ενδιαφέρον χιλιάδων τηλεθεατών.* **προσέλκυση** η.

προσέρχομαι: • αόρ. *προσήλθα*: (αμτβ.) έρχομαι ή πηγαίνω κάπου, κυρίως για να συμμετάσχω σε κτ: *Ο μαθητής αρρώστησε και δεν προσήλθε στην εξέταση. Να προσέλθει ο πρώτος μάρτυρας!* **προσέλευση** η: *Η ~ των φοιτητών στις εκλογές ήταν περιορισμένη.*

προσευχή η: η επικοινωνία του ανθρώπου με ανώτερες δυνάμεις, τον Θεό, καθώς και τα λόγια που χρησιμοποιεί για τον συγκεκριμένο σκοπό: *Στην ~ μου παρακαλώ να είστε πάντα καλά. Στο σχολείο έμαθε την πρωινή ~.* **προσεύχομαι**: (αμτβ.) ❶ κάνω προσευχή. ❷ εύχομαι: *~ (για) να γίνει γρήγορα καλά.*

προσεχής -ής -ές: αυτός που ακολουθεί αμέσως μετά: *Τον ~ μήνα θα μας επισκεφθεί ο Ιταλός πρωθυπουργός.* ☞ σχ. **αγενής**. **προσεχώς** (επίρρ.): στο κοντινό μέλλον.

προσέχω -ομαι: ❶ (αμτβ.) φροντίζω ώστε να αποφύγω κτ κακό, επικίνδυνο κτλ.: *~ πάντα όταν οδηγώ.* ❷ (μτβ.) συγκεντρώνω το μυαλό μου σε κπ ή κτ: *~ τον καθηγητή κατά τη διάρκεια του μαθήματος.* ❸ (μτβ.) διακρίνω, αντιλαμβάνομαι κτ: *Δεν πρόσεξα ότι ήταν και αυτός στην εκδήλωση.* ❹ (μτβ.) φροντίζω, περιποιούμαι κπ: *Ποιος ~ το παιδί όταν λείπεις;* ❺ (μτβ.) είμαι επιφυλακτικός απέναντι σε κπ ή κτ: *Να ~ τις παρέες σου!* **προσοχή** η: ❶ το να προσέχει κπ: *Χρειάζεται μεγάλη ~ όταν οδηγείς στην Εθνική.* ≠ απροσεξία. *Τα φυτά χρειάζονται ~, αλλιώς θα ξεραθούν.* = φροντίδα. *Πλησίασα την άγνωστη παρέα με ~.* = επιφυλακτικότητα. ❹ ακίνητη όρθια στάση του σώματος, με τα πόδια ενωμένα και τα χέρια κολλημένα στον κορμό, καθώς και το σχετικό παράγγελμα στο σχολείο ή στον στρατό. **προσεκτικός** & **προσεχτικός -ή -ό** ≠ απρόσεκτος: αυτός που ενεργεί ή γίνεται με προσοχή: *~ οδηγός/κινήσεις.* **προσεκτικά** & **προσεχτικά** (επίρρ.).

προσηλυτίζω -ομαι: (μτβ.) προσπαθώ να αλλάξω τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές πεποιθήσεις κπ, ώστε να ακολουθήσει τις δικές μου: *Στην Αμερική προσπάθησαν να τον προσηλυτίσουν σε διάφορες θρησκευτικές αιρέσεις.* **προσηλυτισμός** ο. **προσήλυτος -η -ο**: αυτός που άλλαξε θρησκεία ή ιδεολογία. **προσήλυτος** ο, **-η** η.

προσηλώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ συγκεντρώνω την προσοχή, το βλέμμα μου σε κτ: *Προσηλώσου στην οδήγηση, γιατί είναι νύχτα και δε βλέπουμε καλά!* ❷ *παθ.* απορροφώμαι, αφιερώνομαι ολοκληρωτικά σε κτ = αφοσιώνομαι: *Παραμένει προσηλωμένος στον αγώνα της ανεξαρτησίας.* **προσήλωση** η.

Από το ΑΕ *προσηλῶ «καρφώνω» < πρός + -ηλῶ (< ἧλος «καρφί»).*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·345

προσθέτω -ομαι & **προστίθεμαι**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) εκτελώ την πράξη της πρόσθεσης = αθροίζω ≠ αφαιρώ: *Ακόμα δεν έμαθες να ~; Πρόσθεσε και τις κρατήσεις στο καθαρό ποσό.* ❷ (μτβ.) βάζω κτ επιπλέον σε κτ άλλο ≠ αφαιρώ: *~ λάδι στη σαλάτα.* ❸ (για λόγο) λέω συμπληρωματικά: *Καταλήγοντας, αξίζει να προσθέσει κανείς ότι…* ☞ σχ. **θέτω**. **πρόσθετος -η -ο**: ❶ αυτός που προστίθεται σε κτ που ήδη υπάρχει: *Η νέα αύξηση του ενοικίου είναι ένα ~ έξοδο.* ❷ αυτός που έχει προστεθεί για να αντικαταστήσει κτ που έχει αφαιρεθεί ή λείπει: *~ μαλλιά/δόντια.* **πρόσθετα** (επίρρ.). **πρόσθεση** η: ❶ ΜΑΘ πράξη της αριθμητικής με την οποία υπολογίζουμε το άθροισμα δύο ή περισσότερων αριθμών = άθροιση ≠ αφαίρεση. ❷ το να προσθέτει κπ κτ σε αυτό που υπάρχει: *Η ~ της λέξης αυτής αλλάζει το νόημα της πρότασης.* **προσθετέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να προστεθεί ≠ αφαιρετέος. **προσθετέος** ο: ΜΑΘ κάθε αριθμός που προστίθεται. **προσθήκη** η: το να προσθέτει κπ επιπλέον στοιχείο /α σε κτ, συνήθως εκ των υστέρων: *Η ~ καθισμάτων στην πρώτη σειρά του θεάτρου είναι απαραίτητη.*

προσιτός -ή -ό: ≠ απρόσιτος ❶ αυτός που μπορεί κπ να τον πλησιάσει εύκολα: *Αυτή η παραλία δεν είναι ~ με τα πόδια.* = προσβάσιμος. (& μτφ.) *Παραμένει απλός και ~, παρόλο που έγινε διάσημος.* = καταδεκτικός, φιλικός. ❷ (μτφ.) **α.** αυτός που μπορεί να τον αποκτήσει κανείς εύκολα: *Ένα τόσο φτηνό ταξί δι είναι ~ σε όλους.* **β.** (για τιμή) χαμηλός, φτηνός: *Πουλάει ηλεκτρικά είδη σε ~ τιμές.*

πρόσκαιρος -η -ο: αυτός που έχει μικρή διάρκεια = προσωρινός, παροδικός, εφήμερος ≠ μόνιμος: *Μετά από μία ~ βελτίωση του καιρού, θα αρχίσουν πάλι βροχές.* **πρόσκαιρα** (επίρρ.).

προσκαλώ -ούμαι • παθ. αόρ. *προσκλήθηκα*, μτχ. *προσκαλεσμένος* & [επίσ.] *προσκεκλημένος*: (μτβ.) καλώ κπ σε εκδήλωση που διοργανώνω: *~ σε γεύμα/στο σπίτι μου/στα εγκαίνια.* **πρόσκληση** η: ❶ το να προσκαλεί κανείς κπ: *Ευχαριστώ για την ~ να μιλήσω στην εκδήλωση.* ❷ τυπωμένη κάρτα με την οποία προσκαλούμε κπ σε εκδήλωση: *Δεν μπορείτε να μπείτε χωρίς ~.* **προσκλητήριο** το: ❶ τυπωμένη πρόσκληση για εκδήλωση: *Θα σας στείλω ~ για τον γάμο μου.* ❷ (μτφ.) κάλεσμα για συμμετοχή σε κοινό αγώνα ή προσπάθεια: *~ της εκκλησίας για συγκέντρωση χρημάτων για τα ορφανά παιδιά.*

προσκήνιο το: ≠ παρασκήνιο ❶ το μέρος μπροστά από τη σκηνή του αρχαίου θεάτρου. ❷ στο σύγχρονο θέατρο, το τμήμα της σκηνής που βρίσκεται μπροστά από την αυλαία. ***στο ~***: στην επικαιρότητα: *Η αποκάλυψη της παράνομης δραστηριότητάς του τον έφερε στο ~.*

> Από το ελνστ. *προσκήνιον* (*πρό* + *σκήνιον* από το *σκηνή*).

προσκομίζω -ομαι: [επίσ.] (μτβ.) φέρνω, παρουσιάζω έγγραφο ή στοιχείο: *Για την έκδοση διαβατηρίου θα προσκομίσετε τα παρακάτω δικαιολογητικά. ~ αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο.* **προσκόμιση** η.

προσκρούω: (αμτβ. + σε) ❶ πέφτω με ορμή πάνω σε κτ: *Το λεωφορείο προσέκρουσε σε δέντρο.* ❷ (μτφ.) βρίσκω εμπόδιο: *Η ίδρυση της σχολής ~ στην άρνηση του Υπουργείου Παιδείας.* **πρόσκρουση** η: το να προσκρούει κπ ή κτ κάπου.

προσκυνώ & **-άω**: ❶ (μτβ.) γονατίζω, φιλώ εικόνα ή άλλο ιερό κειμήλιο ή τη σορό ενός νεκρού, για να δείξω πίστη και σεβασμό: *Προσκύνησαν την ιερή εικόνα της Παναγίας.* ❷ (μτβ.) επισκέπτομαι με σεβασμό έναν τόπο: *Θέλω να προσκυνήσω τον τόπο που έζησαν οι πρόγονοί μου, έξω από τη Σμύρνη.* ❸ (μτφ., μτβ.) υποτάσσομαι σε κπ: *Η Μάνη δεν προσκύνησε ποτέ κατακτητή.* ❹ (αμτβ.) δηλώνω την υποταγή μου σε κπ: *~, πολυχρονεμένε μου βεζύρη!* ❺ *μτχ.* άτομο ή λαός που υποτάχτηκε χωρίς αντίσταση: *Ο Κολοκοτρώνης έδωσε τη διαταγή «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους».* **προσκύνηση** η: το να δείχνει κανείς θρησκευτική λατρεία ή να αποδίδει τιμή σε κπ ή σε κτ: *Ακολούθησε η ~ της ιερής εικόνας της Αγίας Αναστασίας.* **προσκύνημα** το: ❶ το να προσκυνά κπ κτ ιερό, σεβαστό: *Τα λείψανα και η εικόνα του Αγίου Σπυρίδωνα θα εκτεθούν σε λαϊκό ~.* ❷ ταξίδι σε ιερό τόπο: *~ στους Άγιους Τόπους.* ❸ (μτφ.) δήλωση υποταγής σε κπ εξουσιαστή. **προσκυνητής** ο, **-ήτρια** η: αυτός που πηγαίνει σε ιερό χώρο για να προσκυνήσει: *Χιλιάδες ~ θα πάνε το Πάσχα στα Ιεροσόλυμα.*

προσλαμβάνω -ομαι • αόρ. *προσέλαβα*, παθ. αόρ. *προσλήφθηκα* & [επίσ.] *προσελήφθην*: (μτβ.) ❶ ως εργοδότης, παίρνω κπ σε μια δουλειά: *Το Υπουργείο Υγείας θα προσλάβει εκατό γιατρούς για τα επαρχιακά νοσοκομεία.* ❷ παίρνω νέα μορφή, αποκτώ κπ χαρακτηριστικό στοιχείο: *Η χρήση ναρκωτικών έχει προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις.*

πρόσθεση → προσθέτω
πρόσθετα → προσθέτω
προσθετέος → προσθέτω
πρόσθετος → προσθέτω
προσθέτω
προσθήκη → προσθέτω
προσιτός
πρόσκαιρα → πρόσκαιρος
πρόσκαιρος
προσκαλώ
προσκεκλημένος → προσκαλώ
προσκήνιο
προσκλήθηκα → προσκαλώ
πρόσκληση → προσκαλώ
προσκλητήριο → προσκαλώ
προσκομίζω
προσκόμιση → προσκομίζω
πρόσκρουση → προσκρούω
προσκρούω
προσκύνημα → προσκυνώ
προσκύνηση → προσκυνώ
προσκυνητής → προσκυνώ
προσκυνήτρια → προσκυνώ
προσκυνώ
προσλαμβάνω
προσλήφθηκα → προσλαμβάνω
πρόσληψη → προσλαμβάνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âΐ>‰·346

προσμένω
προσμονή → προσμένω
προσόν
προσοχή → προσέχω
πρόσοψη
προσπάθεια → προσπαθώ
προσπαθώ
προσπέλαση
προσπελάσιμος → προσπέλαση
προσπέραση → προσπερνώ
προσπέρασμα → προσπερνώ
προσπερνώ
προσποίηση → προσποιούμαι
προσποιητά → προσποιούμαι
προσποιητός → προσποιούμαι
προσποιούμαι
προσταγή
πρόσταγμα → προσταγή
προστάζω → προσταγή
προστακτικά → προσταγή
προστακτική → προσταγή
προστακτικός → προσταγή
προστασία → προστατεύω
προστατευτικά → προστατεύω
προστατευτικός → προστατεύω
προστατεύω
προστάτης → προστατεύω
προστάτιδα → προστατεύω
προστάτισσα → προστατεύω
προστάτρια → προστατεύω
προστίθεμαι → προσθέτω

πρόσληψη η: το να προσλαμβάνει κανείς κπ (σημ. 1).

προσμένω: (μτβ.) περιμένω να γίνει κτ που θέλω: *Πρόσμενε με λαχτάρα τον ερχομό του γιου της από τον πόλεμο.* **προσμονή** η: η αναμονή μιας θετικής εξέλιξης: *η ~ της ελευθερίας.*

προσόν το: ❶ οι ξεχωριστές ικανότητες που έχει κπ ή κτ και οι οποίες του δίνουν μεγαλύτερη αξία: *Είναι μεγάλο ~ το ότι γνωρίζει καλά τρεις ξένες γλώσσες.* ❷ *συνήθ. πληθ.* τα εφόδια που πρέπει να διαθέτει κπ, για να προσληφθεί ή να καταλάβει μια θέση: *Δεν έχει τα απαραίτητα τυπικά προσόντα για διευθυντής σχολείου.*

> Ουσιαστικοποιημένο ουδ. της μτχ. ενεστ. του ΑΕ ρ. *πρόσειμι* (< *πρός* + *εἰμί*) «προστίθεμαι, είμαι παρών».

πρόσοψη η: η μπροστινή πλευρά ενός οικοδομήματος ή οικοπέδου: *Η ~ του σπιτιού τους βλέπει την κεντρική πλατεία.*

> Από το ΑΕ *πρόσοψις* «εμφάνιση, θέα».

προσπαθώ: (μτβ.) ❶ δίνω όλες τις δυνάμεις μου για να πετύχω κτ: *~ να είμαι πάντα διαβασμένη σε όλα τα μαθήματα.* ❷ δοκιμάζω, σχεδιάζω να κάνω κτ = [επίσ.] αποπειρώμαι: *Προσπάθησα να του αλλάξω γνώμη, αλλά μάταια.* **προσπάθεια** η.

> Από το ελνστ. *προσπαθῶ* «νιώθω παράφορη αγάπη» και αυτό από τα *πρός* + *-παθῶ* (< *πάθος*).

προσπέλαση η: προσέγγιση τόπου ή ανθρώπου: *Ο μεγάλος όγκος χιονιού δεν επιτρέπει την ~ των μηχανημάτων στο καταφύγιο.* **προσπελάσιμος -η -ο** ≠ απροσπέλαστος.

> Από το ελνστ. *προσπέλασις* < *προσπελάζω* (*πρός* + *πελάζω* «πλησιάζω, προσεγγίζω»).

προσπερνώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ φθάνω κπ ή κτ και το(ν) ξεπερνώ: *Μην ~ την νταλίκα στη στροφή, είναι επικίνδυνο!* ❷ (μτφ.) δεν ασχολούμαι, αγνοώ, δε δίνω σημασία σε κτ: *~ το ειρωνικό σου σχόλιο και μπαίνω στην ουσία του προβλήματος.* **προσπέραση** η & **προσπέρασμα** το: το να προσπερνά ένα όχημα άλλα: *Η ~ επιτρέπεται μόνο από τα αριστερά.*

προσποιούμαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) παρουσιάζω μια ψεύτικη εικόνα του εαυτού μου = υποκρίνομαι, παριστάνω: *~ τον άρρωστο, για να μην πάει σήμερα στο σχολείο. Είναι ειλικρινής μαζί μου ή ~ (ότι με αγαπά);* **προσποίηση** η: ❶ το να προσποιείται κπ. ❷ ΑΘΛ ενέργεια παίκτη που επιδιώκει να ξεγελάσει τον αντίπαλό του σχετικά με το τι πρόκειται να κάνει: *Με μια ωραία ~ ξέφυγε από τον αντίπαλο και έστειλε την μπάλα στα δίχτυα.* **προσποιητός -ή -ό**: αυτός που δεν εκφράζεται αληθινά και αυθόρμητα, αλλά με προσποίηση = ψεύτικος, υποκριτικός: *Το ενδιαφέρον του για την εξέλιξη της υγείας σου ήταν ~.* **προσποιητά** (επίρρ.).

προσταγή η: εντολή που δίνεται σε κπ με επιτακτικό τόνο = διαταγή. **προστάζω -ομαι**: (μτβ.) δίνω προσταγή = διατάζω: *Ο διοικητής πρόσταξε τους στρατιώτες να διαλυθούν ήσυχα.* **πρόσταγμα** το: ό,τι προστάζει κπ. **προστακτικός -ή -ό**: αυτός που δείχνει προσταγή: *Του ζήτησε με ~ ύφος να φύγει.* **προστακτικά** (επίρρ.). **προστακτική** η: ΓΛΩΣΣ έγκλιση του ρήματος που δηλώνει προσταγή, ευχή κτλ.

προστατεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ προφυλάσσω κπ ή κτ από κίνδυνο ή κτ δυσάρεστο: *Το έργο της αστυνομίας είναι να ~ τους πολίτες.* ❷ υποστηρίζω κπ δραστηριότητα: *~ τις τέχνες και τα γράμματα.* **προστασία** η: το να προστατεύει κανείς κπ ή κτ: *αντηλιακό με μεγάλο δείκτη ~. Ζήτησε την ~ της αστυνομίας.* **προστάτης** ο, **-τρια** &**-ιδα** & **-ισσα** η: ❶ πρόσωπο που προστατεύει κπ ή κτ από πιθανό κίνδυνο: *Ο Ρομπέν των Δασών ήταν ο ~ των φτωχών και αδικημένων.* ***Προστάτιδες δυνάμεις***: ΙΣΤ οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, που έθεσαν υπό την προστασία τους το πρώτο ελληνικό κράτος το 1832. ❷ άγιος που προστατεύει κπ πόλη ή ομάδα ανθρώπων: *Ο Άγιος Ανδρέας είναι ο ~ της Πάτρας.* **προστατευτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που προσφέρει ή εκφράζει προστασία: *Για να μη σκονίζονται τα έπιπλα, αγοράσαμε ~ καλύμματα. ~ ύφος.* ❷ αυτός που έχει τη διάθεση, την τάση να προστατεύει: *Είχε πολύ ~ γονείς, γι' αυτό είναι ανασφαλής.* **προστατευτικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ *προστάτης* «που στέκεται μπροστά, πρόμαχος», < *προΐσταμαι*.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·347

πρόστιμο το: χρηματική ποινή που επιβάλλεται για κπ παράπτωμα ή παράβαση: *Η αγορανομία έβαλε ~ στους εμπόρους που πουλούσαν τα προϊόντα σε πολύ υψηλές τιμές.*

πρόστυχος -η -ο: άνθρωπος ή πράξη που διακρίνεται από χυδαιότητα και ανηθικότητα. **πρόστυχα** (επίρρ.). **προστυχιά** η: η ιδιότητα του πρόστυχου και (συνεκδ.) πρόστυχη ενέργεια ή συμπεριφορά: *Δεν ανέχομαι την ~ του. Ξεστόμισε ένα σωρό προστυχιές, χωρίς να σεβαστεί κανέναν μας.*

πρόσφατος -η -ο: αυτός που έχει γίνει το τελευταίο διάστημα, πριν από λίγο καιρό: *~ γεγονότα/δήλωση/αναμνήσεις.* **πρόσφατα** & **προσφάτως** (επίρρ.).

προσφέρω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω από ευγένεια σε κπ κτ ως δώρο: *Μου πρόσφερε ένα δαχτυλίδι τη μέρα των αρραβώνων μας. Να σας ~ ένα γλυκό;* = κερνώ. ❷ (μτφ.) δίνω κτ σημαντικό για το κοινωνικό σύνολο: *~ τόσα χρόνια τις υπηρεσίες της στο γηροκομείο.* ❸ δίνω κτ ως αντάλλαγμα για να πετύχω κτ: *Του πρόσφερε πολλά χρήματα για να τον δελεάσει.* ❹ παρέχω: *Το σημείο αυτό ~ ασφάλεια από τον αέρα.* ❺ διαθέτω κτ για πώληση σε καλή τιμή: *Το κατάστημα ~ τα είδη σπιτιού σε πολύ χαμηλές τιμές.* ❻ *παθ.* (μτβ.) προθυμοποιούμαι να κάνω κτ: *Προσφέρθηκε να μας πάει στο σπίτι, γιατί ήταν πολύ αργά.* ❼ *παθ.* (αμτβ. + για) είμαι κατάλληλος για κτ: *Η ερημική αυτή ακτή προσφέρεται για κολύμπι και ψάρεμα.* **προσφορά** η: το να προσφέρει κπ κτ και αυτό που προσφέρει: *Η ~ τροφίμων για τους σεισμοπαθείς ήταν μεγάλη. Σήμερα έχει προσφορές στα ηλεκτρικά είδη. Η Μίλαν έκανε καλύτερη ~ για την απόκτηση του Βραζιλιάνου ποδοσφαιριστή. Η ~ του Αϊνστάιν στην επιστήμη είναι τεράστια.* **πρόσφορος -η -ο**: αυτός που προσφέρεται (σημ. 7) για κτ = κατάλληλος: *Το κλίμα δεν είναι ~ για τέτοιες συζητήσεις.* **~ *έδαφος***: ευνοϊκές περιστάσεις: *Βρήκε ~ και πέρασε την άποψή του.*

προσφιλής -ής -ές: ❶ πολύ αγαπητός: *προσφιλή πρόσωπα.* ❷ κτ που μας προσφέρει ευχαρίστηση: *Η ~ του δραστηριότητα είναι το σκάκι.* ☞ σχ. **αγενής**.

> Από το ΑΕ *προσφιλής* < *πρός* + *-φιλής* < *φιλῶ* «αγαπώ».

πρόσφυγας ο, η: αυτός που εξαναγκάζεται να φύγει από τον τόπο διαμονής ή την πατρίδα του, κυρίως γιατί κινδυνεύει. **προσφυγικός -ή -ό**. **προσφυγιά** η: ❶ η κατάσταση του πρόσφυγα: *Χιλιάδες γυναικόπαιδα πήραν τον δρόμο της ~.* ❷ το σύνολο των προσφύγων που κατοικούν σε έναν τόπο: *Πώς να θρέψει μια μικρή χώρα τόση ~;*

> Από το *πρόσφυξ -υγος* < *προσφεύγω*.

προσφωνώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ απευθύνομαι σε κπ χρησιμοποιώντας το όνομα ή τον τίτλο του: *Απαιτεί να τον ~ «κύριε Καθηγητά».* ❷ χαιρετίζω με σύντομο λόγο την παρουσία κπ σε μια εκδήλωση: *Τον γνωστό επιστήμονα προσφώνησε ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου.* **προσφώνηση** η.

πρόσχημα το: ό,τι χρησιμοποιείται ως δικαιολογία = πρόφαση: *Με το ~ ότι δεν είχε καλό φόρεμα απέφυγε να έλθει στον γάμο.* **προσχηματικός -ή -ό**: αυτός που είναι ή λειτουργεί ως πρόσχημα. **προσχηματικά** (επίρρ.).

προσχωρώ: (αμτβ.) εντάσσομαι σε ένα σύνολο αποδεχόμενος τις απόψεις του: *Προσχώρησε στο αντίπαλο κόμμα.* **προσχώρηση** η.

προσωπείο το: ❶ ομοίωμα προσώπου, που το χρησιμοποιούσαν οι ηθοποιοί στο αρχαίο ελληνικό θέατρο = προσωπίδα. ❷ (μτφ.) το ψεύτικο πρόσωπο που δείχνει κπ προς τα έξω = μάσκα: *Φορούσε το ~ του φιλολαϊκού ηγέτη, τώρα όμως αποκαλύφτηκε ο αυταρχικός χαρακτήρας του.*

προσωπικό το: σύνολο εργαζομένων σε υπηρεσία ή επιχείρηση: *Ο νέος διευθυντής μίλησε στο ~ της εταιρείας.*

προσωπικότητα η: ❶ το σύνολο των ιδιαίτερων ψυχοπνευματικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου: *Σκοπός του σχολείου είναι να διαμορφώσει ελεύθερες και δημοκρατικές ~.* ❷ διάσημο πρόσωπο με σημαντικό έργο και αξία: *Στο συνέδριο θα μιλήσουν σημαντικές ~ από τον χώρο της επιστήμης.* ❸ ιδιαίτερος, πρωτότυπος χαρακτήρας: *κτίριο με ~.*

πρόσωπο το: ❶ το μπροστινό τμήμα του κεφαλιού του ανθρώπου, από το μέτωπο έως το πιγούνι: *Παρά την ηλικία της, έχει νεανικό ~.* ***με τον ιδρώτα του ~ μου***: με προσωπικό κόπο. ***κατά ~***: απευθείας σε κπ: *Τον κοίταξα ~ και του είπα όλη την αλήθεια.* ***χάθηκε/εξαφανίστηκε από το ~ της γης/από προσώπου γης***: για κπ που έχει εξαφανιστεί από παντού. ❷ το κάθε άτομο ως αυτόνομη προσωπικότητα: *Πρόκειται για πολύ σοβαρό ~.* ❸ το σύνολο

πρόστιμο
πρόστυχα → πρόστυχος
προστυχιά → πρόστυχος
πρόστυχος
πρόσφατα → πρόσφατος
πρόσφατος
προσφάτως → πρόσφατος
προσφέρω
προσφιλής
προσφορά → προσφέρω
πρόσφορος → προσφέρω
πρόσφυγας
προσφυγιά → πρόσφυγας
προσφυγικός → πρόσφυγας
προσφώνηση → προσφωνώ
προσφωνώ
πρόσχημα
προσχηματικά → πρόσχημα
προσχηματικός → πρόσχημα
προσχώρηση → προσχωρώ
προσχωρώ
προσωπείο
προσωπικά → πρόσωπο
προσωπικό
προσωπικός → πρόσωπο
προσωπικότητα
προσωπικώς → πρόσωπο
πρόσωπο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·348

προσωποποίηση
προσωποποιώ → προσωποποίηση
προσωρινά → προσωρινός
προσωρινός
προτάθηκα → προτείνω
πρόταση[1]
πρόταση[2] → προτείνω
προτασιακός → πρόταση[1]
προτείνω
προτελευταίος → προ-
προτεραιότητα
πρότερος
προτίθεμαι
προτίμηση → προτιμώ
προτιμητέος → προτιμώ
προτιμότερος → προτιμώ
προτιμώ
προτού
προτρεπτικά → προτρέπω
προτρεπτικός → προτρέπω
προτρέπω
προτρέχω
προτροπή → προτρέπω
πρότυπο
πρότυπος → πρότυπο
προϋπάρχω → προ-
προϋπηρεσία → προ-

των χαρακτηριστικών ανθρώπου, πράγματος, χώρου κτλ.: *Με την πράξη του αυτή έδειξε το πραγματικό του ~.* = χαρακτήρας. *Ζητάμε να ζήσουμε σε μια κοινωνία με ανθρώπινο ~.* ❹ ΓΛΩΣΣ τύπος αντωνυμίας ή ρήματος, που δηλώνει τον ομιλητή *(πρώτο ~)*, τον ακροατή *(δεύτερο ~)* και αυτό(ν) για το(ν) οποίο γίνεται λόγος *(τρίτο ~)*. **προσωπικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με ή ανήκει σε ένα πρόσωπο = ατομικός: *Θα σας στείλω ~ πρόσκληση για τον χορό της τάξης μας.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που δηλώνει γραμματικό πρόσωπο: **~ αντωνυμία**: αυτή που φανερώνει τα τρία πρόσωπα του λόγου. **~ ρήμα**: αυτό που παίρνει ως υποκείμενο πρόσωπο ή πράγμα ≠ απρόσωπο. **προσωπικά** & **-ώς** (επίρρ.): ~, *είμαι αντίθετος σε αυτό.* **προσωπικά** τα: ❶ η ιδιωτική ζωή κπ: *Γιατί ασχολείται συνεχώς με τα ~ μου;* ❷ οι διαφορές μεταξύ δύο ατόμων: *Μήπως έχετε ~ και γι' αυτό σε πολεμάει;*

προσωποποίηση η: ❶ σχήμα λόγου με το οποίο δίνουμε ανθρώπινες ιδιότητες σε έμψυχα, άψυχα ή αφηρημένες έννοιες, όπως π.χ. στο δημοτικό τραγούδι: «*Πουλάκια είν΄ και κελαηδούν, πουλάκια είν΄ και λένε*». ❷ ενσάρκωση, σε κπ άνθρωπο, της ιδιότητας που δηλώνει ένα αφηρημένο ουσιαστικό, και (συνεκδ.) ο άνθρωπος αυτός: *Μην τον πιστεύεις, αυτός είναι η ~ της ψευτιάς* (ψεύτης). **προσωποποιώ -ούμαι**.

προσωρινός -ή -ό: αυτός που διαρκεί ή ισχύει για μικρό διάστημα = πρόσκαιρος, παροδικός, εφήμερος ≠ μόνιμος, οριστικός: *Βρήκε μια ~ δουλειά. Η ταλαιπωρία είναι ~, το έργο όμως θα είναι μόνιμο.* **προσωρινά** (επίρρ.).

πρόταση[1] η: ΓΛΩΣΣ τμήμα λόγου με πυρήνα ένα ρήμα: *κύρια / δευτερεύουσα ~.* **προτασιακός -ή -ό**.

προτείνω -ομαι • παθ. αόρ. *προτάθηκα*: (μτβ.) ❶ παρουσιάζω μια γνώμη ως λύση σε ένα θέμα, για να κριθεί αν θα γίνει δεκτή ή όχι = [επίσ.] εισηγούμαι: *Πρότεινε στον μαθητή της να συμμετάσχει στον διαγωνισμό της Μαθηματικής Εταιρείας.* ❷ υποδεικνύω κπ που τον θεωρώ κατάλληλο: *Η κριτική επιτροπή θα ~ τρεις υποψήφιους για τη συνέχεια του διαγωνισμού.* **πρόταση[2]** η: το να προτείνει κανείς κπ ή κτ και αυτό που προτείνει. ☞ σχ. **τείνω**.

προτεραιότητα η: ❶ το να προηγείται κπ ή κτ στη σειρά ή στον χρόνο: *Εμείς έχουμε ~ στον δρόμο αυτό, γιατί ερχόμαστε από δεξιά.* ❷ *συνήθ. πληθ.* οτιδήποτε κρίνεται σημαντικό ή επείγον: *Η αλλαγή του εκλογικού νόμου δεν είναι στις προτεραιότητες της κυβέρνησης.*

πρότερος -η -ο: αυτός που είναι, γίνεται, υπάρχει κτλ. πριν από κπ ή κτ = προηγούμενος: *Του φέρθηκαν με επιείκεια λόγω ~ έντιμου βίου.* ***εκ των προτέρων***: από πριν ≠ εκ των υστέρων: *Σας ευχαριστώ ~ για ό,τι θα κάνετε για μας.*

προτίθεμαι: (μτβ.) έχω σκοπό, είμαι διατεθειμένος να κάνω κτ = σκοπεύω: *Αν δε διαβάσεις και μόνος σου, εγώ δεν ~ να σε βοηθήσω!* **πρόθεση[2]** η: το να προτίθεται κπ να κάνει κτ και αυτό που προτίθεται να κάνει: *Δεν είχα την ~ να σας κατηγορήσω. Πρόσεξέ τον, γιατί έχει έρθει με κακές προθέσεις.*

προτιμώ & **-άω -ιέμαι** & **-ώμαι**: (μτβ.) θεωρώ κπ ή κτ καλύτερο ή πιο κατάλληλο από κπ ή κτ άλλο: *~ για συνεργάτη κάποιον που να έχει σπουδάσει πληροφορική.* **προτίμηση** η. **προτιμητέος -α -ο**. **προτιμότερος -η -ο**: αυτός τον οποίο προτιμούμε: *Αυτό το σπίτι είναι ~ από το άλλο.*

> Από το ΑΕ *πρότιμος* «πιο τιμημένος» (από τα *πρό + τιμή*).

προτού (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο ακολουθεί κπ άλλο = πριν ≠ αφού: *~ αποφασίσεις, να το σκεφτείς καλά.*

προτρέπω -ομαι: (μτβ.) ωθώ κπ να κάνει κτ = παρακινώ, παροτρύνω ≠ αποτρέπω: *Σε ~ να συνεχίσεις με τον ίδιο ζήλο το έργο σου.* **προτροπή** η: το να προτρέπει κανείς κπ και (συνεκδ.) τα λόγια που χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό: *Με την ~ του καθηγητή μου γράφτηκα σε θεατρική ομάδα.* = παρακίνηση. **προτρεπτικός -ή -ό** ≠ αποτρεπτικός. **προτρεπτικά** (επίρρ.).

προτρέχω: (αμτβ.) βιάζομαι να πω ή να κάνω κτ: *Γιατί ~ και απορρίπτεις κάτι που δε γνωρίζεις;*

πρότυπο το: ❶ **α.** υπόδειγμα για τη δημιουργία και άλλων αντικειμένων σύμφωνα με αυτό: *αρχιτεκτονική κατά το γερμανικό ~.* **β.** σύνολο αρχών και οδηγιών το οποίο ορίζει τις απαραίτητες ιδιότητες ή τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει κτ: *πιστοποιητικό διασφάλισης ποιότητας κατά το ~ ISO 9002.* ❷ (μτφ.) κπ ή κτ που αξίζει ή θέλει να μιμηθεί κανείς: *Αυτός ο καθηγητής υπήρξε ~ για τους μαθητές του. Πολλοί νέοι μιμούνται ξένα ~ ψυχαγωγίας.* **πρότυπος -η -ο**: αυτός που έχει

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·349

δημιουργηθεί ή οργανωθεί με σύγχρονο και καινοτόμο τρόπο και μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο: *Πήγε σε ~ σχολείο. ~ μονάδα παραγωγής γάλακτος.*

> **Προσοχή**: δεν πρέπει να μπερδεύουμε το *πρότυπο* (υπόδειγμα, π.χ. *Ποια ήταν τα πρότυπά σου στην παιδική σου ηλικία;*) με το *πρωτότυπο* (αυθεντικό δημιούργημα, π.χ. *Η μετάφραση έγινε από το γερμανικό πρωτότυπο*).

προϋπόθεση η: αναγκαίος και απαραίτητος όρος για να γίνει κτ: *Βασική ~ για τη συνεργασία των δύο εταιρειών είναι η ειλικρίνεια και η εντιμότητα.* **προϋποθέτω προϋποτίθεμαι**: (μτβ.) έχω κτ ως προϋπόθεση: *Η επιτυχία στις εξετάσεις ~ μεθοδικό διάβασμα.* ☞ σχ. **θέτω**.

προϋπολογισμός ο: ❶ υπολογισμός των εσόδων και εξόδων που προβλέπεται ότι θα έχει σε ορισμένο χρονικό διάστημα ένας ιδιώτης, δημόσιος οργανισμός, επιχείρηση κτλ., και (συνεκδ.) το έγγραφο που τα αναγράφει: *Κατέθηκε στη Βουλή ο ~ του προσεχούς έτους.* ❷ υπολογισμός του κόστους εκτέλεσης ενός έργου και (συνεκδ.) το σχετικό έγγραφο: *Ο ~ της επέκτασης του εθνικού οδικού δικτύου ανέρχεται σε πολλά εκατομμύρια.* **προϋπολογίζω -ομαι** (μτβ.).

προφανής -ής -ές: αυτός που φαίνεται καθαρά = ολοφάνερος: *Είναι προφανές ότι μας κοροϊδεύει όλους.* ☞ σχ. **αγενής**. **προφανώς** (επίρρ.): *~ δεν έμαθε ότι άλλαξε ο νόμος, γι' αυτό δε σας έδωσε τη βεβαίωση.*

> Από το ΑΕ *προφανής* < *πρό* + *φαίνω -ομαι*.

προφασίζομαι: (μτβ.) προβάλλω ψεύτικη δικαιολογία: *Προφασίστηκε ότι έχει δουλειά και δεν ήρθε.* **πρόφαση** η = πρόσχημα.

προφέρω -ομαι: (μτβ.) ❶ εκφέρω φθόγγους μιας γλώσσας: *Δεν ~ καθαρά το «σ».* ❷ λέω: *Δεν τολμώ να ~ τις βρισιές που άκουσα.* **προφορά** η: ο τρόπος που προφέρεται κτ: *Έχει καλή ~ στα αγγλικά.* **προφορικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται με την ομιλία ≠ γραπτός, έγγραφος: *~ δήλωση.* **προφορικά** & **-ώς** (επίρρ.).

προφήτης ο: ❶ ΘΡΗΣΚ πρόσωπο που μεταφέρει στους ανθρώπους τη θέληση του θεού: *οι ~ της Παλαιάς Διαθήκης.* ❷ άνθρωπος που μπορεί να προβλέπει το μέλλον: *Το είχες προβλέψει ότι θα χρεοκοπήσει, ούτε ~ να ήσουνα!* **προφητεία** η. **προφητικός -ή -ό**. **προφητικά** (επίρρ.).

> Από το *πρό* + *-φήτης* (από το ΑΕ ρ. *φημί* «λέω»).

προφίλ το • άκλ.: ❶ η πλάγια όψη του προσώπου. ❷ (μτφ.) σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που χαρακτηρίζουν κπ ή κτ = φυσιογνωμία: *Ο πολιτικός αυτός έχει ευρωπαϊκό ~.*

προφταίνω: (μτβ.) = προλαβαίνω ❶ φτάνω κάπου έγκαιρα: *Καθυστέρησα και δεν πρόφτασα το τελευταίο τρένο.* ❷ κάνω κτ έγκαιρα: *Δεν πρόφτασε να κάνει τη διαθήκη του.* ❸ έχω τον απαραίτητο χρόνο για να κάνω κτ: *Μόλις ~ να πάρω ένα δώρο για τα παιδιά μου!* ❹ [οικ.] ανακοινώνω κτ που μόλις έμαθα σε κπ: *Αλήθεια, ποιος σου πρόφτασε τα νέα;*

προφυλακίζω -ομαι: (μτβ.) φυλακίζω κπ για το διάστημα πριν από τη δίκη του: *Προφυλακίστηκε, γιατί θεωρήθηκε ιδιαίτερα επικίνδυνος.* **προφυλάκιση** η. **προφυλακιστέος -α -ο**.

προφυλάω & **-γω -ομαι** & **προφυλάσσω -ομαι**: (μτβ.) προστατεύω κπ ή κτ από κίνδυνο ή κακό: *Ντύσε τον μικρό ζεστά, για να τον προφυλάξεις από το κρύο.* **προφύλαξη** η. **προφυλακτικός -ή -ό**: αυτός που προφυλάσσει από κτ. **προφυλακτικό** το: ελαστικό κάλυμμα του πέους, που χρησιμοποιείται κατά τη σεξουαλική πράξη για την αποφυγή της σύλληψης και της μετάδοσης ασθενειών.

πρόχειρος -η -ο: ❶ αυτός που γίνεται βιαστικά, χωρίς φροντίδα: *Η εργασία που έκανες είναι πολύ ~. Με ~ φράγματα προσπάθησαν να εμποδίσουν το νερό να μπει στα σπίτια τους.* ❷ αυτός που μπορεί να γίνει εύκολα ή που δεν έχει καμιά επισημότητα: *~ γεύμα/ρούχα.* **πρόχειρα** (επίρρ.). **προχειρότητα** η: η ιδιότητα του πρόχειρου, καθώς και αυτό που γίνεται πρόχειρα: *Η ~ χαρακτήριζε την παράσταση που είδαμε. Δε μου αρέσουν οι ~, να ξαναγράψεις την εργασία!*

προχωρώ & **-άω** • μππ. *προχωρημένος*: (αμτβ.) ❶ κινούμαι προς τα εμπρός: *Ο αστυνομικός προχώρησε προς το αυτοκίνητο του ληστή.* ❷ (μτφ.) κάνω την επόμενη από μια σειρά ενεργειών: *Μετά τον χαιρετισμό, ο Διευθυντής προχώρησε στην απονομή των επαίνων.* ❸ (μτφ.) εξελίσσομαι, προοδεύω: *Η κατασκευή της γέφυρας ~ με γρήγορο ρυθμό.* ❹ (μτφ.) εξαπλώνομαι, παίρνω διαστάσεις: *Προχώρησε πολύ η διαφθορά στο Δημόσιο.* ❺ *μππ.* **α.** (για χρόνο) αυτός που έχει κυλήσει, περάσει: *Είναι προχωρημένη η ώρα και φοβάμαι να γυρίσω σπίτι.* **β.** αυτός που είναι πολύ πρω-

προϋπόθεση
προϋποθέτω → προϋπόθεση
προϋπολογίζω → προϋπολογισμός
προϋπολογισμός → προ- προϋπολογισμός
προϋποτίθεμαι → προϋπόθεση
προφανής
προφανώς → προφανής
πρόφαση → προφασίζομαι
προφασίζομαι
προφέρω
προφητεία → προφήτης
προφήτης
προφητικά → προφήτης
προφητικός → προφήτης
προφίλ
προφορά → προφέρω
προφορικά → προφέρω
προφορικός → προφέρω
προφορικώς → προφέρω
προφταίνω
προφτάνω → προφταίνω
προφυλάγω → προφυλάω
προφυλακίζω
προφυλάκιση → προφυλακίζω
προφυλακιστέος → προφυλακίζω
προφυλακτικό → προφυλάω
προφυλακτικός → προφυλάω
προφύλαξη → προφυλάω
προφυλάσσω → προφυλάω
προφυλάω
πρόχειρα → πρόχειρος
πρόχειρος
προχειρότητα → πρόχειρος
προχθές → προ-
προχτές → προ-
προχωρώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·350

προώθηση → προωθώ
προωθητικά → προωθώ
προωθητικός → προωθώ
προωθώ
πρόωρα → πρόωρος
πρόωρος
πρύμη → πρύμνη
πρύμνη
πρυτανεία → πρύτανης
πρύτανης
πρυτανικός → πρύτανης
πρώην
πρωθ- → πρωτο-
πρωθιερέας → πρωτο-
πρωθυπουργία → πρωθυπουργός
πρωθυπουργικός → πρωθυπουργός
πρωθυπουργός
πρωθύστερο → πρωθύστερος
πρωθύστερος
πρωί
πρώιμος
πρωινιάτικα → πρωί
πρωινιάτικος → πρωί
πρωινός → πρωί
πρωινού → πρωί
πρωτ- → πρωτο-
πρωταγωνιστής
πρωταγωνιστικός → πρωταγωνιστής
πρωταγωνίστρια → πρωταγωνιστής
πρωταγωνιστώ → πρωταγωνιστής
πρωτάθλημα
πρωταθλητής → πρωτάθλημα
πρωταθλητισμός → πρωτάθλημα
πρωταθλήτρια → πρωτάθλημα
πρωταίτιος
πρωταρχικά → πρωταρχικός
πρωταρχικός

τοποριακός = προωθημένος: *Έχει προχωρημένες ιδέες για τις σχέσεις των δύο φύλων.*

> Από το ΑΕ ρ. *προχωρῶ*, και αυτό από τα *πρό* + *χωρῶ* (< *χῶρος*).

προωθώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ συμβάλλω ώστε να μετακινηθεί κτ προς συγκεκριμένη κατεύθυνση: *Προώθησε την επιστολή και στους συνεργάτες σου.* ❷ (μτφ.) υποστηρίζω, βοηθώ κπ να εξελιχθεί: *Κατηγορείται ότι ~ συγγενικά του πρόσωπα σε σημαντικές θέσεις.* ❸ (μτφ.) συντελώ στη διάδοση άποψης, ιδέας: *Με τις διπλωματικές του πρωτοβουλίες προώθησε τη συνεργασία Ελλάδας-Τουρκίας.* ❹ *μππ.* αυτός που είναι πρωτοποριακός = προχωρημένος: *Έχει πολύ προωθημένες απόψεις για την τέχνη.* **προώθηση** η. **προωθητικός -ή -ό**: αυτός που προωθεί κπ ή κτ. **προωθητικά** (επίρρ.).

πρόωρος -η -ο: αυτός που γίνεται πριν από την κανονική του ώρα: *Είναι ~ να αποφασίσουμε από τώρα για την εκδρομή που θα γίνει μετά από τρεις μήνες.* **πρόωρα** (επίρρ.): *Το παιδί γεννήθηκε ~.*

> Από το ελνστ. *πρόωρος* και αυτό από τα *πρό* + *ὥρα*.

πρύμνη & [οικ.] **πρύμη** η: το πίσω μέρος ενός πλοίου ≠ πλώρη.

πρύτανης ο, η • γεν. & [επίσ.] *πρυτάνεως*, πληθ. *πρυτάνεις*, *πρυτάνεων*: ❶ καθηγητής Πανεπιστημίου που εκλέγεται για συγκεκριμένη θητεία ως υπεύθυνος διοίκησης του ιδρύματος. ❷ ιστ στην αρχαία Αθήνα, καθένας από τους πενήντα βουλευτές της φυλής που προέδρευε για 1/10 του έτους. **πρυτανεία** η: το αξίωμα του πρύτανη και (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα της θητείας του, οι σχετικές υπηρεσίες και το κτίριο όπου στεγάζεται: *Είμαι υποψήφιος για την ~. Το κτίριο χτίστηκε επί πρυτανείας του.* **πρυτανικός -ή -ό**.

πρώην (επίθ.) • άκλ.: αυτός που είχε κπ ιδιότητα στο παρελθόν: *Ο ~ πρεσβευτής της Ελλάδας στην Ιαπωνία.* ☞ σχ. **τέως**.

πρωθυπουργός ο, η: ο πρόεδρος της κυβέρνησης και του υπουργικού συμβουλίου: *ο ~ της Ελλάδας.* **πρωθυπουργία** η: το αξίωμα του πρωθυπουργού και το χρονικό διάστημα της θητείας του. **πρωθυπουργικός -ή -ό**.

πρωθύστερος -η -ο: αυτός που προηγείται, ενώ έπρεπε να ακολουθεί. **πρωθύστερο** το: σχήμα λόγου, κατά το οποίο αναφέρεται πρώτα μια πράξη ή μια έννοια που, λογικά, θα έπρεπε να ακολουθεί, π.χ. «*Χτενίστηκε, ελούστηκε και στο σεργιάνι βγήκε*». (αντί: *Ελούστηκε, χτενίστηκε.*)

πρωί το • γεν. *πρωινού*, πληθ. *πρωινά*, *πρωινών*: το χρονικό διάστημα της ημέρας από την ανατολή του ήλιου μέχρι το μεσημέρι: *Κοιμόμουν όλο το ~.* **πρωί**: (επίρρ.) νωρίς το πρωί: *Θα κοιμηθώ νωρίς, γιατί θα ξυπνήσω ~.* **πρωινός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το πρωί: *~ ξύπνημα. Θα πάρω το ~ λεωφορείο.* **πρωινιάτικος -η -ο**: [προφ.] αυτός που συμβαίνει πολύ πρωί, σε ακατάλληλη ώρα. **πρωινιάτικα** (επίρρ.).

πρώιμος -η -ο: ❶ (για καρπό) αυτός που ωριμάζει νωρίτερα από το κανονικό ≠ όψιμος: *Τα ροδάκινα αυτά είναι ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που συμβαίνει νωρίτερα από το συνηθισμένο, το κανονικό = πρόωρος: *Είναι ~ να μιλάμε για ειρήνη μεταξύ των δύο χωρών.*

πρωταγωνιστής ο, **-ίστρια** η: ❶ ηθοποιός που παίζει τον πρώτο ρόλο σε κπ έργο. ❷ (μτφ.) αυτός που παίζει τον κύριο ρόλο σε μια υπόθεση: *Ήταν ο ~ στον αγώνα κατά του AIDS.* **πρωταγωνιστώ** (αμτβ.). **πρωταγωνιστικός -ή -ό**.

πρωτάθλημα το: ΑΘΛ ❶ σειρά αθλητικών αγώνων ανάμεσα σε ομάδες ή αθλητές για την ανάδειξη του πρώτου νικητή: *Αρχίζει αύριο το Πανευρωπαϊκό ~ πόλο.* ❷ η νίκη στους παραπάνω αγώνες: *Ποιος πήρε φέτος το ~ στο ποδόσφαιρο;* **πρωταθλητής** ο, **-ήτρια** η: ❶ αθλητής ή ομάδα που κέρδισε σε πρωτάθλημα. ❷ [ειρων.] (μτφ.) αυτός που θεωρείται κορυφαίος σε κτ: *Οι Έλληνες είναι ~ στην κατανάλωση τσιγάρων και ποτών.* **πρωταθλητισμός** ο: ενασχόληση με τον αθλητισμό με στόχο υψηλές επιδόσεις.

πρωταίτιος ο: αυτός που έχει την κύρια ευθύνη για αρνητική ενέργεια, κατάσταση ή γεγονός: *Οι οπαδοί της φιλοξενούμενης ομάδας ήταν οι πρωταίτιοι των επεισοδίων.*

> Από το ελνστ. *πρωταίτιος* < *πρωτ(ο)-* + *αἴτιος*.

πρωταρχικός -ή -ό: ❶ πρώτος, αρχικός: *Ο ~ πυρήνας της οργάνωσης συγκροτήθηκε στη Γαλλία.* ❷ κύριος, βασικός: *~ στόχος της κυβέρνησης είναι η μείωση της ανεργίας.* **πρωταρχικά** (επίρρ.): κυρίως, πρωτίστως: *Με ενδιαφέρει ~ η καλή συνεργασία.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·351

πρωτεύω: (αμτβ. + *σε*) παίρνω την πρώτη θέση (σε αγώνα, διαγωνισμό κτλ.): *Η κόρη μας πρώτευσε στους πανελλήνιους αγώνες κολύμβησης.* **πρωτεύων -ουσα -ον**: αυτός που έχει τη μεγαλύτερη σημασία, ο πιο βασικός, σημαντικός: *Η γεωργία κατέχει ~ θέση στην ελληνική οικονομία.* **πρωτεύουσα** η: ❶ πόλη στην οποία έχουν την έδρα τους οι διοικητικές αρχές περιφέρειας (νομού, επαρχίας κτλ.) ή η κυβέρνηση ενός κράτους: *~ της Ελλάδας είναι η Αθήνα.* ❷ (μτφ.) πόλη όπου αναπτύσσονται οι σπουδαιότερες δραστηριότητες σ' έναν τομέα: *Το Παρίσι είναι η ~ της μόδας.* **πρωτείο** το: *συνήθ. πληθ.* το να κατέχει κπ την πρώτη θέση σε έναν τομέα: *Η Ελλάδα έχει τα ~ στην εμπορική ναυτιλία.*

πρώτιστος -η -ο: αυτός που κρίνεται ως ο πιο σημαντικός: *~ καθήκον της Πολιτείας είναι η παροχή περίθαλψης στους πολίτες.* **πρώτιστα** & **πρωτίστως** (επίρρ).

πρωτο- πρωτό- πρωτ- & **πρωθ-**: α΄ συνθ. που δηλώνει ❶ ότι αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. συμβαίνει για πρώτη φορά: *πρωτοβλέπω, πρωτοβρόχια, πρωτόπλαστοι.* ❷ ότι κπ ή κτ βρίσκεται πρώτο(ς) σε μια σειρά ή ιεραρχία: *πρωθυπουργός, πρωθιερέας, πρωτοβάθμιος, πρωτοετής.* ❸ ΙΣΤ την πρώτη φάση ιστορικής περιόδου ≠ υστερο-: *πρωτοκυκλαδικός.*

πρωτοβουλία η: ❶ το να προτείνει, να οργανώνει κπ κτ με προσωπική προσπάθεια και βούληση: *Η χώρα μας θα αναλάβει ~ για τη μείωση των πυρηνικών όπλων.* ❷ ικανότητα ατόμου να παίρνει αποφάσεις, να τολμά και να αυτενεργεί: *Οι άνθρωποι με ~ προοδεύουν πάντα.*

πρωτόγονος -η -ο: ❶ αυτός που αναφέρεται σε ή χαρακτηρίζει ένα πολύ πρώιμο στάδιο ανάπτυξης: *~ άνθρωπος/έθιμα/τέχνη/φυλή.* ❷ αυτός που παρουσιάζει καθυστέρηση σε σχέση με τις εξελίξεις: *Καλλιεργούσαν τη γη με ~ μεθόδους.* ❸ (για πρόσ., συμπεριφορά κτλ.) αυτός που είναι υπερβολικά απλός και άξεστος: *Είναι άτομο με ~ αντιλήψεις για τις σχέσεις των δύο φύλων.* **πρωτόγονα** (επίρρ.).

πρωτόκολλο το: ❶ **α**. βιβλίο δημόσιας υπηρεσίας όπου σημειώνονται με ημερομηνία και αύξοντα αριθμό όλα τα έγγραφα της αλληλογραφίας της υπηρεσίας. **β**. τομέας δημόσιας υπηρεσίας όπου τηρείται αυτό το βιβλίο: *Πρέπει να περάσετε από το ~ πρώτα.* ❷ επίσημο έγγραφο που πιστοποιεί κπ πράξη: *~ παραλαβής.* ❸ επίσημο έγγραφο που περιέχει όρους συμφωνίας, συνήθως μεταξύ κρατών ή οργανισμών: *Υπέγραψαν ~ που προβλέπει την επιβολή μέτρων κατά της ρύπανσης της Μεσογείου.* ❹ σύνολο κανόνων εθιμοτυπίας που ισχύουν συνήθως ανάμεσα στους διπλωμάτες στις μεταξύ τους επαφές: *Σύμφωνα με το ~, επικεφαλής της αντιπροσωπείας θα είναι ο προεδρεύων του Συμβουλίου.* **πρωτοκολλώ -ούμαι**: (μτβ.) καταχωρίζω έγγραφο στο πρωτόκολλο. **πρωτοκόλληση** η.

πρωτοπόρος -α & [επίσ.] **-ος -ο**: ❶ αυτός που επιχειρεί τη χρήση νέων ιδεών και μεθόδων, που έχουν ως αποτέλεσμα την εξέλιξη κπ τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας = καινοτόμος: *Η εταιρεία μας είναι ~, γιατί έφερε πρώτη αυτή την τεχνική στην Ελλάδα.* ❷ αυτός που βρίσκεται στην πρώτη θέση σε σειρά κατάταξης λόγω των επιτυχιών του: *Οι τρεις ~ ομάδες θα δώσουν σκληρή μάχη για την απόκτηση του κυπέλλου.* **πρωτοπόρος** ο, η. **πρωτοπορία** η: ❶ η ιδιότητα του πρωτοπόρου: *Το φροντιστήριό μας έχει την ~ στη διδασκαλία ενηλίκων.* ❷ το σύνολο των πρωτοπόρων προσώπων, ιδεών κτλ. σε δεδομένη στιγμή: *Ο καλλιτέχνης ανήκε στην ~ της ηλεκτρονικής μουσικής τη δεκαετία του '80.* ☞ σχ. **αεροπόρος**. **πρωτοποριακός -ή -ό**: αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του πρωτοπόρου: *~ αντιλήψεις.* **πρωτοποριακά** (επίρρ.). **πρωτοπορώ** (αμτβ.).

πρωτοστατώ: (αμτβ. + *σε*) έχω κεντρικό ρόλο σε ομαδική προσπάθεια: *Η πόλη πρωτοστάτησε στην επανάσταση.* **πρωτοστάτης** ο.

> Από τις ΑΕ λ. *πρῶτος* + *ἵσταμαι* «βρίσκομαι, στέκομαι». Με το β΄ συνθ. *-στάτης* σχηματίζονται αρκετές σύνθετες λ., όπως *προστάτης, παραστάτης κ.ά.*

πρωτότοκος -η -ο: αυτός που γεννήθηκε πρώτος σε σχέση με τα αδέλφια του: *Ως ~ ανέλαβε τις ευθύνες της οικογένειας μετά τον θάνατο του πατέρα του.* **πρωτότοκος** ο, **-η** η.

> Από τις ΑΕ λ. *πρῶτος* και *τόκος* «γέννα» (από το ρ. *τίκτω* «γεννώ»).

πρωτότυπος -η -ο: ❶ αυτός που δε βασίζεται σε κπ άλλον, που έχει στοιχεία τα οποία δεν επαναλαμβάνουν προηγούμενα πρότυπα: *Είναι ένα ιδιαίτερα ~ έργο, που δύσκολα θα ξεπεραστεί.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που δημιουργεί με δικό του τρόπο, χωρίς να επηρεάζεται από άλλους: *Ο ποιητής ξεφεύγει από*

πρωτείο → πρωτεύω
πρωτεύουσα → πρωτεύω
πρωτεύω
πρωτεύων → πρωτεύω
πρώτιστα → πρώτιστος
πρώτιστος
πρωτίστως → πρώτιστος
πρωτο-
πρωτό- → πρωτο-
πρωτοβάθμιος → πρωτο-
πρωτοβλέπω → πρωτο-
πρωτοβουλία
πρωτοβρόχια → πρωτο-
πρωτόγονα → πρωτόγονος
πρωτόγονος
πρωτοετής → πρωτο-
πρωτοκόλληση → πρωτόκολλο
πρωτόκολλο
πρωτοκολλώ → πρωτόκολλο
πρωτοκυκλαδικός → πρωτο-
πρωτόπλαστοι → πρωτο-
πρωτοπορία → πρωτοπόρος
πρωτοποριακά → πρωτοπόρος
πρωτοποριακός → πρωτοπόρος
πρωτοπόρος
πρωτοπορώ → πρωτοπόρος
πρωτοστάτης → πρωτοστατώ
πρωτοστατώ
πρωτότοκη → πρωτότοκος
πρωτότοκος
πρωτότυπα → πρωτότυπος
πρωτοτυπία → πρωτότυπος
πρωτότυπο → πρωτότυπος
πρωτότυπος
πρωτοτυπώ → πρωτότυπος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·352

πρωτοφανής
πρωτοφανώς → πρωτοφανής
πτέρυγα
πτερύγιο
πτερωτός → φτερό
πτηνό
πτήση
πτητικός → πτήση
πτοώ
πτυσσόμενος → πτυχή
πτυχή
πτυχιακός → πτυχίο
πτυχίο
πτυχιούχος → πτυχίο
πτώμα
πτώση → πέφτω
πτωτικά → πέφτω
πτωτικός → πέφτω
πτώχευση → πτωχεύω
πτωχεύω
πυγμαχία
πυγμαχικός → πυγμαχία
πυγμάχος → πυγμαχία
πυγμαχώ → πυγμαχία
πυγμή
πυθμένας

τις συνηθισμένες περιγραφές και γίνεται ~ και τολμηρός. **πρωτότυπα** (επίρρ.). **πρωτότυπο** το: ❶ κείμενο ή καλλιτεχνικό έργο με βάση το οποίο έγιναν άλλα όμοια ή παρόμοια ≠ αντίγραφο: *Οι επιστήμονες δεν είναι σίγουροι αν αυτό είναι το ~ ή απλώς ένα ακριβές αντίγραφο του πίνακα.* ❷ κείμενο στη γλώσσα που γράφτηκε για πρώτη φορά ≠ μετάφραση: *μετάφραση στα αγγλικά από το ελληνικό ~.* **πρωτοτυπία** η: η ιδιότητα του πρωτότυπου και (συνεκδ.) κτ πρωτότυπο: *Μία ~ του φετινού πρωταθλήματος ήταν το νέο σύστημα ελέγχου εισιτηρίων.* **πρωτοτυπώ**: (αμτβ.) ενεργώ με πρωτότυπο τρόπο. ☞ σχ. **πρότυπο**.

πρωτοφανής -ής -ές: ❶ αυτός που δεν έχει συμβεί ποτέ ξανά: *Το έγκλημα είναι ~ στα αστυνομικά χρονικά.* ❷ αυτός που δεν έχει ποτέ άλλοτε εκδηλωθεί σε ανάλογο βαθμό: *Σημειώθηκε ~ αποτυχία στις πανελλήνιες εξετάσεις.* ☞ σχ. **αγενής**. **πρωτοφανώς** (επίρρ.).

πτέρυγα η: ❶ τμήμα κτιρίου, που συνήθως συνδέεται με το κεντρικό και έχει ορισμένη χρήση: *Το μουσείο διαθέτει ειδική ~ για τις εκθέσεις.* ❷ τμήμα των εδράνων του κοινοβουλίου όπου κάθονται οι βουλευτές συγκεκριμένης παράταξης, και (κατ' επέκτ.) ομάδα ατόμων με συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις: *η συντηρητική ~ του κόμματος.* ❸ τμήμα συνόλου που βρίσκεται δεξιά ή αριστερά από το κεντρικό: *η δεξιά ~ του στρατεύματος.*

> Από την ΑΕ λ. *πτέρυξ* «φτερούγα».

πτερύγιο το: ❶ λεπτό επίπεδο όργανο κολύμβησης υδρόβιων ζώων, κυρίως ψαριών, το οποίο προεξέχει συνήθως από την πλάτη: *Η φώκαινα μοιάζει με δελφίνι, αλλά έχει πιο κοντό και τριγωνικό ραχιαίο ~.* ❷ τμήμα μηχανισμού ή σημείο του σώματος που μοιάζει με πτερύγιο: *~ αεροπλάνου/αυτιού.*

πτηνό το: [επίσ.] πουλί: *Ο γύπας είναι αρπακτικό ~.*

πτήση η: ❶ προγραμματισμένο ταξίδι σκάφους στον αέρα ή στο διάστημα: *Το αεροπλάνο εκτελούσε την ~ Λονδίνο-Αθήνα.* ❷ κίνηση πτηνού ή σκάφους στον αέρα (ή στο διάστημα) = [προφ.] πέταγμα: *Παρατηρούσε τη χαμηλή ~ του γλάρου πάνω από τα γαλάζια νερά.* **πτητικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με ή είναι κατάλληλος για πτήση: *Πριν από την απογείωση, έγινε ο απαραίτητος ~ έλεγχος.* ❷ ΧΗΜ αυτός που γρήγορα μεταβάλλεται σε αέριο: *Η βενζίνη είναι πολύ ~ ουσία.*

πτοώ -ούμαι: (μτβ.) κάνω κπ να χάσει το ηθικό του: *Δεν πτοήθηκαν από τη βροχή και πήγαν εκδρομή.*

πτυχή η: ❶ σημείο όπου αναδιπλώνεται η επιφάνεια υφάσματος, δέρματος, εδάφους κτλ.: *Το φόρεμα έπεφτε χαλαρά από τη μέση, σχηματίζοντας πολλές πτυχές.* ❷ (μτφ.) ιδιαίτερη πλευρά ενός θέματος, φαινομένου κτλ. = όψη: *Δεν πρέπει να ξεχνάμε την οικονομική ~ του σχεδίου.* **πτυσσόμενος -η -ο**: αυτός που μπορεί να διπλωθεί, έτσι ώστε να καταλαμβάνει λιγότερο χώρο όταν μεταφέρεται ή δε χρησιμοποιείται: *Αγόρασε πτυσσόμενες καρέκλες για τον κήπο.*

> Από το ΑΕ ρ. *πτύσσω* «διπλώνω».

πτυχίο το: τίτλος που αποκτά όποιος τελειώνει ανώτερη ή ανώτατη σχολή και το σχετικό επίσημο έγγραφο = δίπλωμα: *Πήρε το ~ της Ιατρικής.* **πτυχιακός -ή -ό**: αυτός που αφορά στο πτυχίο, ιδίως στο τελικό στάδιο πριν από την απόκτησή του: *~ εργασία.* **πτυχιούχος** ο, η: κάτοχος πτυχίου. ☞ σχ. **έχω**.

πτώμα το: ❶ σώμα νεκρού ανθρώπου ή ζώου: *Το ~ του άτυχου άντρα βρέθηκε στον τόπο του εγκλήματος.* ❷ (μτφ.) πολύ κουρασμένος σωματικά: *Μετά τη γυμναστική, αισθανόμουν ~.*

πτώχευση η: κατάσταση στην οποία βρίσκεται επιχείρηση που δεν μπορεί να πληρώσει τα χρέη της: *Η εταιρεία κήρυξε ~.* **πτωχεύω** (αμτβ.).

πυγμαχία η: άθλημα στο οποίο δύο αντίπαλοι προσπαθούν να χτυπήσουν ο ένας τον άλλο σε συγκεκριμένα σημεία με γροθιές = μποξ. **πυγμάχος** ο, η: αθλητής της πυγμαχίας = μποξέρ. **πυγμαχώ**: (αμτβ.) παίρνω μέρος σε αγώνα πυγμαχίας. **πυγμαχικός -ή -ό**. ☞ σχ. **πυγμή**.

πυγμή η: αποφασιστικότητα και ικανότητα επιβολής: *Ένας ηγέτης πρέπει να δείχνει ~ στις δύσκολες στιγμές.*

> Οι λ. *πυγμαχία* και *πυγμή* προέρχονται από την ΑΕ λ. *πύξ* «γροθιά». *Πυγμαχία*, λοιπόν, σημαίνει «μάχη με γροθιές». Η λ. πυξ χρησιμοποιείται και στην εκφρ. ***πυξ λαξ***, που σημαίνει «με γροθιές και με κλοτσιές».

πυθμένας ο: ❶ η κάτω εσωτερική πλευρά συνήθως δοχείου, δεξαμενής ή πηγαδιού: *Ο ~ της*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·353

πυκνά → πυκνός
πυκνός
πυκνότητα → πυκνός
πυκνώνω → πυκνός
πύκνωση → πυκνός
πυκνωτής
πύλη
πυξίδα
πύο → πύον
πύον
πυρ
πυρά → πυρ
πυρακτώνω
πυράκτωση → πυρακτώνω
πυραμίδα
πυρασφάλεια → σχ. πυρ

πισίνας είναι γαλάζιος. ❷ επιφάνεια της γης πάνω από την οποία υπάρχει ή κυλά μάζα νερού = πάτος, βυθός: *Ο ~ της λίμνης ήταν σκεπασμένος από λάσπη.*

πυκνός -ή -ό: ❶ αυτός που αποτελείται από στοιχεία που βρίσκονται πολύ κοντά μεταξύ τους ≠ αραιός: *~ δάσος. ~ κρέμα.* = παχύρρευστος. ❷ αυτός μέσα από τον οποίο δύσκολα βλέπει κπ: *~ ομίχλη/καπνός/σκοτάδι.* ❸ (μτφ.) αυτός που έχει ή γίνεται με μεγάλη συχνότητα = τακτικός ≠ σπάνιος, αραιός: *Οι συναντήσεις τους έχουν γίνει πιο πυκνές.* ❹ (μτφ., για λόγο) αυτός που περιέχει πολλά νοήματα = περιεκτικός: *Η ποίηση είναι η πιο ~ μορφή έκφρασης.* **πυκνά** (επίρρ.). **πυκνότητα** η: ❶ το να είναι κτ πυκνό: *~ δρομολογίων/νοημάτων.* ❷ ΦΥΣ ο λόγος της μάζας ενός σώματος προς τον όγκο του: *Η Γη έχει ~ 5,5 γραμμάρια ανά κυβικό εκατοστό.* **πυκνώνω**: ≠ αραιώνω ❶ (μτβ.) κάνω κτ πιο πυκνό: *Ο στρατηγός πύκνωσε τις γραμμές των στρατιωτών για να εξασφαλίσει τη νίκη. Οι εχθροί πύκνωσαν τις επιθέσεις τους.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι πιο πυκνός: *Οι φήμες για το κλείσιμο της εταιρείας ~.* **πύκνωση** η.

πυκνωτής ο: ΗΛΕΚΤΡΟΛ σύστημα παράλληλων μεταλλικών πλακών, κατάλληλο για την αποθήκευση ηλεκτρικού φορτίου σε ηλεκτρονικές συσκευές: *Φορτίζουμε τον ~ συνδέοντάς τον με ηλεκτρική πηγή συνεχούς ρεύματος.*

πύλη η: μεγάλη πόρτα κτιρίου ή χώρου που περιβάλλεται συνήθως από τοίχο: *Η ~ του μοναστηριού κλείνει στις 6 μ.μ.* ***ανοίγει τις πύλες του***: ξεκινά να λειτουργεί: *Η τουριστική έκθεση ~ σήμερα.* ***δικτυακή/ηλεκτρονική ~***: ΠΛΗΡΟΦ ιστοσελίδα που παρέχει πρόσβαση σε άλλες ιστοσελίδες, συχνά μέσω της χρήσης μηχανισμού αναζήτησης: *η ~ της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διαδίκτυο.* ***Ωραία Πύλη***: ΕΚΚΛ το μεσαίο άνοιγμα του τέμπλου, που συνδέει το ιερό με τον κυρίως ναό και στο οποίο πρόσβαση έχουν μόνο ιερείς. ***(Υψηλή) Πύλη***: ΙΣΤ ο σουλτάνος, το ανάκτορό του ή γενικά η οθωμανική κυβέρνηση.

πυξίδα η: ❶ όργανο προσανατολισμού με μαγνητική βελόνα που δείχνει πάντα τον βορρά. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε θεωρείται ότι αποτελεί ή δείχνει τον σωστό τρόπο σκέψης ή δράσης = οδηγός, γνώμονας: *Ο καθηγητής πρέπει να ενεργεί με ~ την αγάπη για τον μαθητή.*

> Από την ΑΕ λ. *πύξος* (φυτό από το ξύλο του οποίου κατασκευάζονταν πυξίδες).

πύον & [λαϊκ.] **πύο** το: ΙΑΤΡ ασπροκίτρινο πηχτό υγρό που παράγει ο οργανισμός σε περίπτωση μόλυνσης: *Η πληγή μάζεψε ~.* **πυώδης -ης -ες**: αυτός που έχει ή δημιουργεί πύον: *~ καταρροή/ωτίτιδα.* ☞ σχ. **αγενής**.

> Από την ΑΕ λ. *πύθω* «σαπίζω».

πυρ το • γεν. *πυρός*, πληθ. *πυρά*: ❶ [επίσ.] φωτιά. ***γίνομαι/είμαι ~ και μανία***: [λαϊκ.] θυμώνω πολύ. ***διά πυρός και σιδήρου***: [επίσ.] **α.** σκοτώνοντας ή/και προκαλώντας μεγάλες καταστροφές: *Επέβαλαν την εξουσία τους ~.* **β.** μέσα από πολλές δυσκολίες: *Για να τα καταφέρει, πέρασε ~.* ***υγρό/ελληνικό ~***: ΙΣΤ μείγμα εύφλεκτων ουσιών που οι βυζαντινοί εκσφενδόνιζαν στους εχθρούς τους, αφού του έβαζαν φωτιά. ***στο ~ το εξώτερο***: στην κόλαση. ❷ **α.** βολή από πυροβόλο όπλο: *Έπεσε νεκρός από τα πυρά της αστυνομίας.* ***ανοίγω ~***: πυροβολώ. **β.** (μτφ.) *πληθ.* έντονη κριτική: *Δέχτηκε τα πυρά των αντιπάλων του για τις λανθασμένες επιλογές του.* ❸ (ως επιφ.) εντολή **α.** για να αρχίσουν οι πυροβολισμοί. **β.** (μτφ.) για να αρχίσει ένα παιχνίδι: *Ένα, δύο, τρία, ~!* **πυρώνω -ομαι**: ❶ **α.** (μτβ.) ζεσταίνω κτ πολύ: *Ο ήλιος ~ τις πέτρες.* **β.** (αμτβ.) αποκτώ υψηλή θερμοκρασία: *Όταν πύρωσε ο φούρνος, έβαλαν το κρέας να ψηθεί.* ❷ **α.** (μτβ.) ζεσταίνω κτ, μέχρι να αποκτήσει κόκκινη λάμψη = πυρακτώνω: *Πύρωσαν μια σιδερένια βέργα στη φωτιά.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι κόκκινος λόγω της υψηλής θερμότητας = πυρακτώνομαι. **πυρά** η: μεγάλος σωρός ξύλων ή άλλων υλικών που καίγονται, κυρίως ως μέσο θανάτωσης ή καταστροφής: *Τον Μεσαίωνα έκαιγαν τις μάγισσες στην ~.*

> Η λ. *πυρ* (από το ΑΕ *πῦρ* «φωτιά») αποτελεί α΄ συνθ. πολλών άλλων λ.: *πυρασφάλεια, πυρίμαχος, πυροφάνι* κτλ.
> **Προσοχή**: ο τ. *πυρά* μπορεί να είναι πληθ. της λ. *το πυρ* (π.χ. *τα πυρά των στρατιωτών*) ή εν. της λ. *η πυρά* (π.χ. *κάθισαν γύρω από την πυρά*).

πυρακτώνω -ομαι: (μτβ.) ζεσταίνω κτ μέχρι να γίνει κόκκινο από τη θερμότητα = πυρώνω: *Καίμε το άκρο μιας βελόνας μέχρι να πυρακτωθεί.* **πυράκτωση** η.

πυραμίδα η: ❶ ΓΕΩΜ στερεό με τρίγωνη, τετράγωνη ή πολυγωνική βάση και τριγωνικές πλευρές με κοινή κορυφή. ❷ οικοδόμημα σε σχήμα πυ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·354

πυραυλικός → πύραυλος
πύραυλος
πύργος
πυρετός
πυρετώδης → πυρετός
πυρετωδώς → πυρετός
πυρήνας
πυρηνικός → πυρήνας
πυρίμαχος → σχ. πυρ
πυρίτιο
πυρκαγιά
πυρκαϊά → πυρκαγιά
πυροβολικό → πυροβόλο
πυροβολισμός → πυροβόλο
πυροβόλο
πυροβολώ → πυροβόλο
πυροδότηση → πυροδοτώ
πυροδοτώ
πυρομαχικά
πυρός → πυρ
πυρόσβεση → πυροσβέστης
πυροσβεστήρας → πυροσβέστης
πυροσβέστης
Πυροσβεστική → πυροσβέστης
πυροσβεστικός → πυροσβέστης

ραμίδας με τετράγωνη βάση: *Οι ~ της Αιγύπτου ήταν τάφοι βασιλέων.* ❸ οτιδήποτε μοιάζει στο σχήμα με πυραμίδα: *~ από κουτιά.* ❹ (μτφ.) σύστημα οργάνωσης ομάδας με κλιμάκωση από το κατώτερο επίπεδο (τη βάση) ως το ανώτερο (την κορυφή) = ιεραρχία: *Ανέβηκε στην κορυφή της διοικητικής ~ της επιχείρησης.*

πύραυλος ο: ❶ κινητήρας που με τη χρήση κατάλληλων καυσίμων προωθεί κυρίως διαστημικό όχημα, και (συνεκδ.) το όχημα αυτό: *Ο ~ εκτοξεύτηκε με επιτυχία στο διάστημα.* ❷ βλήμα που κινείται με βάση την αρχή της λειτουργίας του πυραύλου και πλήττει στόχους σε μεγάλη απόσταση: *αντιαεροπορικός ~.* ❸ τυποποιημένο παγωτό μέσα σε χωνάκι από σκληρό μπισκότο. **πυραυλικός -ή -ό**.

πύργος ο: ❶ ψηλό, στενό και συνήθως κυλινδρικό οικοδόμημα για την άμυνα των τειχών πόλεως, φρουρίου κτλ.: *Ο ~ του κάστρου είχε δύο κανόνια.* ❷ (επέκτ.) **α.** μεγαλοπρεπής πέτρινη οχυρωμένη κατοικία που μοιάζει με το παραπάνω κτίσμα: *Τον Μεσαίωνα οι πλούσιοι ζούσαν σε ~.* **β.** πολύ ψηλό οικοδόμημα: *ο ~ του Άιφελ.* **~ *ελέγχου***: ψηλό οικοδόμημα σε αεροδρόμιο από όπου ελέγχεται η κυκλοφορία των αεροσκαφών. ❸ στο σκάκι, πιόνι που μοιάζει με πύργο.

πυρετός ο: ❶ αύξηση της θερμοκρασίας του σώματος πάνω από τα φυσιολογικά όρια: *Η ασθένεια εκδηλώνεται με υψηλό ~.* ❷ (μτφ.) έντονη δραστηριότητα: *Ανεβαίνει ο προεκλογικός ~.* **πυρετώδης -ης -ες**: ❶ ΙΑΤΡ αυτός που συνοδεύεται από πυρετό: *~ νόσος.* ❷ αυτός που γίνεται με μεγάλη ένταση: *Άρχισαν ~ προετοιμασίες για την επίσκεψη του πρωθυπουργού.* ☞ σχ. **αγενής**. **πυρετωδώς** (επίρρ., στη σημ. 2).

πυρήνας ο: ❶ ΒΙΟΛ το κεντρικό τμήμα του κυττάρου. ❷ ΦΥΣ το κεντρικό τμήμα του ατόμου, που αποτελείται από πρωτόνια και νετρόνια: *Ο ~ έχει θετικό ηλεκτρικό φορτίο.* ❸ ΓΕΩΛ το διάπυρο τμήμα ανάμεσα στο κέντρο της Γης και τον μανδύα της: *Ο ~ περιστρέφεται ταχύτερα από την υπόλοιπη Γη!* ❹ (μτφ.) το πιο σημαντικό στοιχείο που αποτελεί τη βάση για ό,τι σχετίζεται με αυτό: *Ο ~ της διδασκαλίας του Χριστού είναι η Αγάπη.* ❺ (μτφ.) άτομο ή ομάδα ατόμων που έχουν κεντρική θέση σε μια μεγαλύτερη ομάδα: *Θεωρούν ότι τα τρία άτομα είναι ο ~ της τρομοκρατικής οργάνωσης.* ❻ το σκληρό κεντρικό τμήμα ενός καρπού = κουκούτσι. **πυρηνικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με τον πυρήνα του ατόμου: *~ επιστήμες / αντίδραση / βόμβα.* ❷ αυτός που λειτουργεί με πυρηνική ενέργεια, δηλαδή με ενέργεια που προέρχεται από τη διάσπαση του πυρήνα του ατόμου: *~ όπλα/εργοστάσιο.*

πυρίτιο το: ΧΗΜ αμέταλλο στοιχείο που συναντάται σε πετρώματα στον στερεό φλοιό της γης: *Οξείδια του πυριτίου χρησιμοποιούνται στην ηλεκτρονική.*

πυρκαγιά & [επίσ.] **πυρκαϊά** η: μεγάλη καταστροφική φωτιά: *Ξέσπασε ~ στο δάσος από άγνωστη αιτία.*

πυροβόλο το: ❶ (& ως επίθ. στη φρ. **~ *όπλο***) όπλο που εκτοξεύει βλήματα μέσα από ειδικό σωλήνα σε μεγάλη απόσταση: *Η καραμπίνα και το δίκαννο είναι πυροβόλα (όπλα).* ❷ [ειδικ.] μη φορητό πυροβόλο όπλο που ρίχνει βαριά βλήματα = κανόνι: *Το βλήμα του ~ διέλυσε κομμάτι του τείχους.* **πυροβολώ -ούμαι**: ❶ (μτβ.) ρίχνω βλήμα με φορητό πυροβόλο όπλο προς κπ ή κτ: *Ο κυνηγός πυροβόλησε το πουλί με το τουφέκι του.* ❷ (αμτβ.) ρίχνω βλήμα με φορητό πυροβόλο όπλο: *Οι Κρητικοί ~ στον αέρα στους γάμους.* **πυροβολισμός** ο: εκτόξευση βλήματος με φορητό πυροβόλο όπλο και (συνεκδ.) ο ήχος που παράγεται: *Τον πέτυχε με τον δεύτερο ~.* **πυροβολικό** το: ❶ τμήμα του στρατού ξηράς που πολεμά με πυροβόλα: *Το βαρύ ~ διαθέτει τα μεγαλύτερα πυροβόλα.* ❷ το σύνολο των πυροβόλων στρατού, πλοίου κτλ.: *Τα πολεμικά μας πλοία έχουν σύγχρονο ~.*

Από τις ΑΕ λ. *πῦρ* + *βάλλω* «ρίχνω, πετώ».

πυροδοτώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ μεταδίδω φωτιά ή σπινθήρα σε εύφλεκτη ύλη κυρίως εκρηκτικού μηχανισμού: *Πυροδότησε τη βόμβα με τηλεχειρισμό.* ❷ (μτφ.) γίνομαι αιτία για κτ βίαιο ή αρνητικό: *Οι θάνατοι αθώων ~ το μίσος και τη βία.* **πυροδότηση** η.

πυρομαχικά τα: κάθε είδους πολεμικό υλικό, κυρίως βλήματα, για πυροβόλα όπλα: *Συγκέντρωναν όπλα και ~ σε αποθήκες.*

πυροσβέστης ο: αυτός που έχει ως επάγγελμα την κατάσβεση πυρκαγιών, την αντιμετώπιση πλημμυρών και τη διάσωση ανθρώπων που κινδυνεύουν: *Οι ~ κατάφεραν να σβήσουν τη φωτιά στο κτίριο.* **πυρόσβεση** η: οι ενέργειες για το σβήσιμο πυρκαγιάς: *Τα ελικόπτερα είναι ιδιαιτέρως χρήσιμα για την ~.* **πυροσβεστικός -ή -ό**. **Πυροσβεστική** η & ***Πυροσβεστικό Σώμα***: υπηρεσία υπεύθυνη για την αντιμε-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·355

τώπιση κυρίως πυρκαγιών και πλημμυρών. **πυροσβεστήρας** ο: ειδική φορητή συσκευή που χρησιμοποιείται για πυρόσβεση.

> Από τις ΑΕ λ. *πῦρ* + *σβέννυμι* «σβήνω».

πυρπολώ -ούμαι: (μτβ.) βάζω φωτιά σε κτ για να το καταστρέψω: *Ο Ξέρξης πυρπόλησε την Αθήνα το 480 π.Χ.* **πυρπόληση** η. **πυρπολικό** το: ιστ μικρό πλοίο γεμάτο εκρηκτικές ύλες, το οποίο, με την ανατίναξή του, κατέστρεφε τα εχθρικά πλοία. **πυρπολητής** ο: κυβερνήτης ή ναύτης πυρπολικού.

πωλώ -ούμαι: [επίσ.] (μτβ.) πουλώ: *Πωλείται οικόπεδο σε τιμή ευκαιρίας.* **πώληση** η = [οικ.] πούλημα ≠ αγορά. **πωλητής** ο, **-ήτρια** η: κπ που πουλά κτ που του ανήκει ή κπ που εργάζεται ως υπάλληλος εμπορικού καταστήματος ≠ αγοραστής, πελάτης: *Ο ~ με έπεισε να το αγοράσω.*

> Οι παλαιότεροι τ. *πωλείται* (αντί *πουλιέται*) και *πωλούνται* προτιμώνται σε πινακίδες και αγγελίες.

πως (σύνδ.): (με ρ., ουσ. και επίθ. συγκεκριμένης σημ.) εισάγει πρόταση που δηλώνει κρίση, άποψη, διαπίστωση = ότι: *Βλέπω ~ δεν έφυγε κανείς. Λέει ~ θα μείνει μαζί μας. Είναι σίγουρος ~ θα κερδίσει.*

πώς (επίρρ.): ❶ εισάγει ερώτηση για τον τρόπο, το μέσο, την κατάσταση, τη γνώμη κπ για κτ κτλ.: *~ φτιάχνεται το κέικ; ~ είσαι σήμερα; Ρωτούσε ~ μας φάνηκε η ομιλία του.* ❷ (σε επιφ. προτ.) χρησιμοποιείται για να εκφράσουμε έκπληξη, απορία, θαυμασμό κτλ.: *~ ήθελα να έρθω κι εγώ! ~! Δε σας βοήθησε καθόλου;*

> **Προσοχή** στη διαφορετική γραφή και σημ. των *πως* και *πώς*!

πυρπόληση → πυρπολώ
πυρπολητής → πυρπολώ
πυρπολικό → πυρπολώ
πυρπολώ
πυρώνω → πυρ
πυώδης → πύον
πώληση → πωλώ
πωλητής → πωλώ
πωλήτρια → πωλώ
πωλώ
πως
πώς

Ραβδί το: μακρύ και λεπτό, συνήθως κυλινδρικό, κομμάτι ξύλου που χρησιμοποιείται ως μπαστούνι, μέσο άμυνας, τιμωρίας κτλ. **ράβδος** η: ❶ [επίσ.] ξύλο, μέταλλο κτλ. σε σχήμα μεγάλου ραβδιού που χρησιμοποιείται συνήθως ως μπαστούνι ή σύμβολο εξουσίας: *αρχιερατική ~.* ❷ κομμάτι μετάλλου σε μακρόστενο σχήμα: *~ χρυσού.* **ραβδίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ χτυπώ με ραβδί. ❷ (ειδικ.) χτυπώ κλαδιά δέντρου με ραβδί για να πέσουν οι καρποί: *~ ελιές.* **ράβδισμα** το.

ράβδωση η: *συνήθ. πληθ.* ❶ ευθεία, μακριά και στενή εσοχή ή προεξοχή πάνω σε επιφάνεια: *οι ραβδώσεις των ιωνικών κιόνων.* ❷ μονόχρωμη ευθεία γραμμή πάνω σε επιφάνεια διαφορετικού χρώματος = ρίγα: *Η τίγρη έχει μαύρες ραβδώσεις.* **ραβδωτός -ή -ό**: αυτός που έχει ραβδώσεις.

ράβω -ομαι • αόρ. *έραψα*, παθ. αόρ. *ράφτηκα*, μτχ. *ραμμένος*: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) **α.** ενώνω κομμάτια υφάσματος, δέρματος κτλ. χρησιμοποιώντας βελόνα ή μηχανή και κλωστή. ***κομμένος και ραμμένος (στα μέτρα κπ)***: για κτ που ταιριάζει απόλυτα σε κπ: *Ο ρόλος του δασκάλου είναι ~ στα μέτρα του.* **β.** στερεώνω κτ πάνω σε ύφασμα, δέρμα κτλ. με κλωστή και βελόνα: *Μπορείς να ράψεις το κουμπί στο σακάκι μου;* ❷ (μτβ.) **α.** φτιάχνω ή επιδιορθώνω ρούχα ως επαγγελματίας ή για δικές μου ανάγκες: *Θα μου ράψεις το παντελόνι που σκίστηκε;* **β.** αναθέτω σε επαγγελματία να μου φτιάξει ρούχο: *Θα ράψω μια φούστα στη μοδίστρα.* **γ.** *παθ.* είμαι πελάτης ράφτη ή μοδίστρας: *Ράβεται στις καλύτερες μοδίστρες.* ❸ (μτβ.) κλείνω τραύμα με ειδική βελόνα και ράμματα: *Ο χειρουργός έραψε προσεκτικά την πληγή.* **ραφή** η: ❶ τα σημεία όπου ενώνονται δύο κομμάτια υφάσματος ή άλλου υλικού. ❷ το να ράβει κπ κτ. **ράμμα** το: κοντό ειδικό νήμα που χρησιμοποιεί χειρουργός για το κλείσιμο τραύματος ή τομής: *Κόπηκε άσχημα και της έκαναν τρία ράμματα.* ***έχω ράμματα για τη γούνα κπ***: έχω στοιχεία, με τα οποία μπορώ να εκθέσω κπ και να τον εκδικηθώ. **ράψιμο** το: η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ράβω. **ραπτικός -ή -ό**. **ραπτική** η: η τέχνη της κατασκευής ρούχων. **ράφτης** & [επίσ.] **ράπτης** ο, **ράφτρα** & [επίσ.] **ράπτρια** η: επαγγελματίας που ράβει.

ραβδί
ραβδίζω → ραβδί
ράβδισμα → ραβδί
ράβδος → ραβδί
ράβδωση
ραβδωτός → ράβδωση
ράβω

ραγδαία → ραγδαίος
ραγδαίος
ραγδαίως → ραγδαίος
ραγιάδικος → ραγιάς
ραγιαδισμός → ραγιάς
ραγιάς
ραγίζω
ράγισμα → ραγίζω
ραδιενέργεια
ραδιενεργός → ραδιενέργεια
ράδιο¹
ράδιο²
ραδιουργία
ραδιουργός → ραδιουργία
ραδιουργώ → ραδιουργία
ραδιοφωνία → ραδιόφωνο
ραδιοφωνικά → ραδιόφωνο
ραδιοφωνικώς → ραδιόφωνο
ραδιόφωνο
ραΐζω → ραγίζω
ράισμα → ραγίζω
ρακένδυτος
ράκος
ρακοσυλλέκτης
ρακοσυλλέκτρια → ρακοσυλλέκτης
ράλι
ραλίστας → ράλι
ράμμα → ράβω
ράμπα
ραμφίζω → ράμφος
ράμφος
ραντάρ
ραντίζω
ράντισμα → ραντίζω
ράπτης → ράβω
ραπτική → ράβω
ραπτικός → ράβω
ράπτρια → ράβω
ράτσα

ραγδαίος -α -ο: ❶ αυτός που εξελίσσεται πολύ γρήγορα: *~ ανάπτυξη της τεχνολογίας.* ❷ αυτός που γίνεται με πολλή δύναμη και ορμή: *~ βροχή.* **ραγδαία** & **-ως** (επίρρ.).

ραγιάς ο • *ραγιάδες*: ❶ ιστ χριστιανός υπήκοος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: *Οι ~ ζούσαν με το όνειρο της απελευθέρωσης.* ❷ [μειωτ.] αυτός που δέχεται να του συμπεριφέρονται σαν να είναι κατώτερος: *Αυτός που φοβάται να εκφραστεί ελεύθερα είναι και θα είναι ~.* **ραγιαδισμός** ο: δουλική συμπεριφορά. **ραγιάδικος -η -ο**.

Η λ. *ραγιάς* προέρχεται από την τουρκ. λ. *raya*.

ραγίζω & **ραΐζω** • μππ. *ραγισμένος* & *ραϊσμένος*: ❶ (αμτβ.) αποκτώ ρωγμή στην επιφάνειά μου: *Το βάζο ράγισε, αλλά δεν έσπασε.* ❷ (μτβ.) προκαλώ ρωγμή σε επιφάνεια, χωρίς να τη σπάσω: *Τράκαρα και ράγισα τρία πλευρά.* *~ **την καρδιά κπ***: προκαλώ βαθιά θλίψη σε κπ. **ράγισμα** & **ράισμα** το: το να ραγίζει κτ και το σημείο όπου ραγίζει. **ραγισματιά** η: το αποτέλεσμα του ραγίζω: *Αυτή η κανάτα είναι όλο ραγισματιές - φέρε μια άλλη!*

ραδιενέργεια η: η ιδιότητα ορισμένων στοιχείων να εκπέμπουν ακτινοβολία, που οφείλεται στην αυθόρμητη διάσπαση των πυρήνων των ατόμων τους και τον σχηματισμό νέων πυρήνων, και (συνεκδ.) αυτή η ίδια η ακτινοβολία. **ραδιενεργός -ή** & [επίσ.] **-ός -ό**: αυτός που εκπέμπει ραδιενέργεια: *~ ακτινοβολία.*

ράδιο¹ το: ραδιόφωνο.

ράδιο² το: χημ ραδιενεργό στοιχείο που ανήκει στα μέταλλα.

ραδιουργία η: *συνήθ. πληθ.* ύπουλη ενέργεια κπ με στόχο να βλάψει κπ άλλο ή να υπηρετήσει κπ συμφέροντα = δολοπλοκία, μηχανορραφία: *Συμμετείχε σε ~ για την ακύρωση των εκλογών.* **ραδιουργώ**: (αμτβ.) κάνω ραδιουργίες = μηχανορραφώ. **ραδιούργος -α -ο**: αυτός που κάνει ραδιουργίες.

Από τις ΑΕ λ. *ῥᾴδιος* «εύκολος» + *ἔργον*.

ραδιόφωνο το: ❶ συσκευή που μεταδίδει ακουστικό πρόγραμμα με μουσική, συζητήσεις κτλ. με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων = ράδιο¹: *Άνοιξε το ~ να ακούσουμε τα νέα.* ❷ (ειδικ.) ό,τι μεταδίδει το ραδιόφωνο: *Δε βλέπω τηλεόραση, αλλά ακούω πολύ ~.* **ραδιοφωνία** η: ❶ η μετάδοση προγραμμάτων από το ραδιόφωνο: *Η ~ προσφέρει ψυχαγωγία και ενημέρωση.* ❷ (ειδικ.) υπηρεσία ή επιχείρηση που ασχολείται με την προετοιμασία και τη μετάδοση προγραμμάτων από το ραδιόφωνο: *Εργάστηκε στην Ελληνική ~ ως παραγωγός μουσικών προγραμμάτων.* **ραδιοφωνικός -ή -ό**. **ραδιοφωνικά** & **-ώς** (επίρρ.).

ρακένδυτος -η -ο: [επίσ.] αυτός που φορά παλιά και σκισμένα ρούχα, συνήθως λόγω φτώχειας = κουρελιάρης: *Γυρνούσε ~ και άπλυτος στους δρόμους.*

Από την ΑΕ λ. *ῥάκος* «κουρέλι» + *-ένδυτος* (από το ρ. *ἐνδύω* «ντύνω»).

ράκος το: ❶ [επίσ.] παλιό και φθαρμένο ρούχο ή κομμάτι υφάσματος = κουρέλι. ❷ (μτφ., για πρόσ.) πολύ κουρασμένος, κυρίως ψυχικά: *Τα νέα που μου είπε με έκαναν ~!*

ρακοσυλλέκτης ο, **-έκτρια** η: πρόσωπο που μαζεύει πεταμένα μπουκάλια, χαρτιά κτλ., για να τα πουλήσει και μ' αυτόν τον τρόπο να ζήσει: *Ένας ~ έψαχνε στα σκουπίδια.*

ράλι το • άκλ.: αγώνας ταχύτητας αυτοκινήτων σε δημόσιους δρόμους: *Το ~ τερμάτιζε στη Λαμία.* **ραλίστας** ο.

Από το αγγλ. rally(e).

ράμπα η: ❶ επιφάνεια με κλίση που επιτρέπει την κίνηση από ένα επίπεδο κτιρίου, δρόμου κτλ. σε άλλο: *Εφτιαξε ~, για να παρκάρει στο υπόγειο.* ❷ μηχάνημα σε συνεργείο αυτοκινήτων, που σηκώνει το όχημα για να γίνουν επισκευές στο κάτω μέρος του.

ράμφος το: ❶ το σκληρό μέρος του στόματος των πουλιών: *Τα αρπακτικά έχουν μυτερό ~.* ❷ τμήμα αντικειμένου που προεξέχει σαν ράμφος: *φλάουτο με ~.* **ραμφίζω**: (μτβ., για πουλιά) χτυπώ ή τσιμπώ κπ ή κτ με το ράμφος μου.

ραντάρ το • άκλ.: συσκευή με την οποία προσδιορίζεται η θέση ή η ταχύτητα αντικειμένου: *Το ~ εντόπισε ένα εχθρικό αεροπλάνο.*

ραντίζω -ομαι: (μτβ.) ρίχνω σταγόνες υγρού πάνω σε κτ με ελαφρά τινάγματα του χεριού ή με ψεκαστήρα: *Ραντίσανε τα δέντρα με φυτοφάρμακο.* **ράντισμα** το.

ράτσα η: ❶ ομάδα ζώων που διαφέρει από άλλα ζώα του ίδιου είδους ως προς κπ βιολογικά χαρακτηριστικά: *Τα σκυλιά Δαλματίας είναι όμορφη ~.* ❷ (κυρ. σε γεν.) καταγωγή που θεωρείται ανώτερη: *Αγόρασε σκυλί ράτσας.* ❸ φυλή, γένος: *Θεωρούνται έξυπνη ~ οι Έλληνες.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·357

ρατσισμός ο: διακρίσεις που κάνει κπ σε βάρος φυλετικής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας, επειδή τη θεωρεί κατώτερη από τη δική του, καθώς και η αντίστοιχη ιδεολογία: *Υπάρχει ~ απέναντι στους μετανάστες;* **ρατσιστής** ο, **-ίστρια** η: υποστηρικτής του ρατσισμού. **ρατσιστικός -ή -ό. ρατσιστικά** (επίρρ.).

ράφι το: επίπεδο κομμάτι ξύλου, πλαστικού κτλ. που στερεώνεται οριζόντια σε τοίχο ή έπιπλο, για να τοποθετούνται αντικείμενα πάνω του: *Πήρε ένα βιβλίο από το πρώτο ~ της βιβλιοθήκης.*

ράχη η: ❶ **α.** το πίσω μέρος του ανθρώπινου σώματος, από τους ώμους ως τη λεκάνη = πλάτη: *Να κάθεσαι με τη ~ σου ίσια.* **β.** το πάνω μέρος του σώματος ζώων και ψαριών: *Φόρτωσε τα ξύλα στη ~ του γαϊδουριού.* ❷ το τμήμα καθίσματος όπου ακουμπά η πλάτη μας: *Ακούμπησε το παλτό του στη ~ του καναπέ.* ❸ η πλευρά ενός αντικειμένου που βρίσκεται αντίθετα από την κύρια πλευρά του: *Η ~ του μαχαιριού βρίσκεται αντίθετα από την κόψη του.* ***~ του βιβλίου***: η στενή, εξωτερική πλευρά του βιβλίου, όπου αναγράφεται ο τίτλος και ο συγγραφέας του. ❹ κορυφογραμμή βουνού ή λόφου: *Άρχισαν να ανηφορίζουν τη ~ της Πίνδου.* **ραχιαίος -α -ο**: αυτός που βρίσκεται ή σχετίζεται με τη ράχη ανθρώπου ή ζώου: *~ μυς.* **ραχιαίοι** οι: ❶ ΑΝΑΤ οι μύες της πλάτης. ❷ ασκήσεις για τους μυς της πλάτης: *Έκανε δέκα κοιλιακούς και δέκα ραχιαίους.*

ραψωδία η: ΦΙΛΟΛ ενότητα επικού ποιήματος: *η ~ Ε΄ της Ιλιάδας.* **ραψωδός** ο: επαγγελματίας που απήγγελλε επικά ποιήματα στην αρχαία Ελλάδα.

ρεαλισμός ο: ❶ αντιμετώπιση της πραγματικότητας όπως είναι: *Πρέπει να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα με ~.* ❷ τάση να απεικονίζεται ένα θέμα μέσα σε λογοτεχνικό ή καλλιτεχνικό έργο όπως είναι στην πραγματικότητα, και (συνεκδ.) το αντίστοιχο καλλιτεχνικό κίνημα. **ρεαλιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που αντιμετωπίζει τη ζωή με ρεαλισμό ή που είναι οπαδός του κινήματος του ρεαλισμού. **ρεαλιστικός -ή -ό. ρεαλιστικά** (επίρρ.).

> Από το λατ. realis «πραγματικός» < res «πράγμα».

ρεζέρβα η: ❶ [προφ.] οτιδήποτε υπάρχει για να αντικαταστήσει κτ άλλο, αν χρειαστεί: *κλειδί ~ για ώρα ανάγκης.* ❷ (ειδικ.) λάστιχο αυτοκίνητου που είναι διαθέσιμο σε περίπτωση ανάγκης: *Έχω ~ στο πορτμπαγκάζ.*

ρεζερβέ (επίθ.) • άκλ.: αυτός που έχει κρατηθεί μετά από συμφωνία, για να χρησιμοποιηθεί από κπ για ορισμένο χρόνο = κλεισμένος: *Τα τραπέζια ήταν άδεια, αλλά ήταν όλα ~.*

ρεζίλι το: [προφ.] γεγονός ή κατάσταση που προκαλεί αίσθημα ντροπής και αμηχανίας σε κπ: *Θεώρησε την αποτυχία του μεγάλο ~.* ***κάνω κπ ~***: μειώνω την αξιοπρέπεια κπ μπροστά σε άλλους = ξεφτιλίζω: *Με έκανε ~ με τα γελοία αστεία του.* **ρεζιλίκι** το: *συχν. πληθ.* κτ που κάνει κπ ρεζίλι: *Μετά το ~, όλοι οι συμμαθητές μου με κορόιδευαν.* **ρεζιλεύω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κπ ρεζίλι = γελοιοποιώ. **ρεζίλεμα** το: ρεζιλίκι. **ρεζίλης** ο: πρόσωπο που ρεζιλεύεται.

> Από το τουρκ. rezil.

ρεκόρ το • άκλ.: ❶ επίδοση, ιδίως σε άθλημα, που υπερβαίνει κάθε προηγούμενη: *Έσπασε το πανελλήνιο ~ στα 200 μ.* ❷ το ανώτατο μέχρι στιγμής όριο: *~ απολύσεων στην εταιρεία.*

ρέμα το: ❶ απότομο και βαθύ άνοιγμα στη γη: *Οι κάτοικοι ρίξανε πέτρες και κλείσανε το ~.* ❷ ορμητικό νερό που κυλά μέσα σε κοίτη: *Το ~ παρέσυρε τα κλαδιά.* **ρεματιά** η: κοιλότητα στο έδαφος που έχει δημιουργηθεί από το νερό: *Μέσα στη ~ υπάρχουν πλατάνια.*

ρεμβάζω: (αμτβ.) αφήνω ελεύθερο τον νου και τις σκέψεις μου = ονειροπολώ: *Πάλι ~ στη βεράντα.* **ρεμβασμός** ο: ακαθόριστες ελεύθερες σκέψεις = ονειροπόληση: *Αφέθηκε σε γαλήνιο ~ με θέα το φεγγάρι.* **ρέμβη** η: ρεμβασμός.

> Από το ΑΕ ρ. *ῥέμβομαι* «πλανώμαι άσκοπα».

ρεπόρτερ ο, η • άκλ.: δημοσιογράφος που κάνει επιτόπια έρευνα για κπ θέμα και το παρουσιάζει: *στρατιωτικός/πολιτικός ~.* **ρεπορτάζ** το • άκλ.: δημοσιογραφική έρευνα για ένα θέμα και η παρουσίασή της.

ρέπω • μόνο ενστ.: (αμτβ.) έχω την τάση προς κτ συνήθως κακό: *Ρέπει προς την αμαρτία.* **ροπή** η: ❶ ΦΥΣ δύναμη που σχετίζεται με αντικείμενο που κινείται ή στρέφεται: *~ αδράνειας.* ❷ (μτφ.) τάση προς κτ συνήθως κακό: *Έχει ~ προς τη βία.*

ρεσιτάλ το • άκλ.: ❶ ΜΟΥΣ εκτέλεση μουσικού έργου από έναν ερμηνευτή μπροστά σε ακροατήριο: *Η καλλιτέχνιδα δίνει ~ τραγουδιού στο Μέγαρο Αθηνών.* ❷ (μτφ.) εξαιρετική

ρατσισμός
ρατσιστής → ρατσισμός
ρατσιστικά → ρατσισμός
ρατσιστικός → ρατσισμός
ρατσίστρια → ρατσισμός
ραφή → ράβω
ράφι
ράφτης → ράβω
ράφτρα → ράβω
ράχη
ραχιαίοι → ράχη
ραχιαίος → ράχη
ράψιμο → ράβω
ραψωδία
ραψωδός → ραψωδία
ρεαλισμός
ρεαλιστής → ρεαλισμός
ρεαλιστικά → ρεαλισμός
ρεαλιστικός → ρεαλισμός
ρεαλίστρια → ρεαλισμός
ρεζέρβα
ρεζερβέ
ρεζίλεμα → ρεζίλι
ρεζιλεύω → ρεζίλι
ρεζίλης → ρεζίλι
ρεζίλι
ρεζιλίκι → ρεζίλι
ρεκόρ
ρέμα
ρεματιά → ρέμα
ρεμβάζω
ρεμβασμός → ρεμβάζω
ρεπορτάζ → ρεπόρτερ
ρεπόρτερ
ρέπω
ρεσιτάλ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·358

ρετσίνα → ρετσίνι
ρετσίνι
ρετσινιά → ρετσίνι
ρεύμα
ρευματικά → ρευματισμός
ρευματικός → ρευματισμός
ρευματισμός
ρευστό → ρέω
ρευστός → ρέω
ρευστότητα → ρέω
ρέω
*ρήγα → ρίγα
ρήγμα → ρήξη
ρήμα
ρήμαγμα → ρημάζω
ρημάδι → ρημάζω
ρημαδιό → ρημάζω
ρημάζω
ρηματικός → ρήμα
ρήξη
ρήση
ρητά → ρητός
ρητό → ρητός
ρήτορας
ρητορεία → ρήτορας
ρητορεύω → ρήτορας
ρητορικά → ρήτορας
ρητορική → ρήτορας
ρητορικός → ρήτορας

απόδοση κπ σε έναν τομέα: *Η ηθοποιός έδωσε ~ ευαισθησίας και χιούμορ στην ταινία.*

ρετσίνι το: κολλώδης παχύρρευστη ουσία που εκκρίνεται από τον κορμό κυρίως των πεύκων: *Συλλέγουν το ~ χαράζοντας τα πεύκα.* **ρετσίνα** η: ελληνικό λευκό κρασί με άρωμα ρετσινιού. **ρετσινιά** η: (μτφ.) προσβλητικός, αρνητικός χαρακτηρισμός κπ, που δύσκολα θα αλλάξει: *Δύσκολα θα απαλλαγείς από τη ~ του προδότη.*

ρεύμα το: ❶ κίνηση ποσότητας υγρού ή αερίου προς κπ κατεύθυνση: *Είναι δύσκολο να κολυμπήσεις αντίθετα στο ~ του ποταμού.* ❷ **α.** (συχν. *ηλεκτρικό* ~) ροή ηλεκτρικού φορτίου: *Ο υπολογιστής λειτουργεί με ~.* ***τον χτύπησε το ~***: έπαθε ηλεκτροπληξία. **β.** παροχή ηλεκτρικού ρεύματος σε κπ χώρο: *Μας έκοψαν το ~ λόγω επισκευών στο δίκτυο.* ❸ (μτφ.) **α.** μεγάλος αριθμός ανθρώπων, αυτοκινήτων κτλ. που κινείται προς κπ κατεύθυνση: *μεταναστευτικό ~ από την Ανατολική Ευρώπη προς την Ελλάδα.* **β.** τμήμα του δρόμου όπου τα αυτοκίνητα κινούνται προς μία κατεύθυνση: *Το αυτοκίνητο πέρασε στο αντίθετο ~ και συγκρούστηκε με άλλο όχημα.* ❹ (μτφ.) ιδεολογική, καλλιτεχνική κτλ. τάση και (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που την ασπάζονται: *το λογοτεχνικό ~ του ρομαντισμού.*

ρευματισμός ο: ΙΑΤΡ *συνήθ. πληθ.* πάθηση των αρθρώσεων με δυνατούς πόνους: *Υποφέρει από χρόνιους ρευματισμούς.* **ρευματικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τους ρευματισμούς. **ρευματικά** τα: ρευματισμοί.

ρέω • πρτ. *έρεα*, αόρ. *έρευσα*: (αμτβ.) ❶ (για μάζα, κυρ. για υγρά) κινούμαι συνεχώς προς κπ κατεύθυνση = κυλώ: *Το αίμα ρέει στις φλέβες μας.* ❷ (μτφ., για λόγο) διατυπώνομαι με φυσικότητα: *Η διήγηση έρεε ομαλά και αργά.* **ροή** η: ❶ συνεχής κίνηση ρευστού προς κπ κατεύθυνση: *Οι σωλήνες εξασφαλίζουν την ομαλή ~ του νερού στο σύστημα.* ❷ (μτφ.) συνεχής διαδοχή στοιχείων στον χρόνο και /ή στον χώρο: *~ ειδήσεων και πληροφοριών από τα ξένα πρακτορεία.* ❸ (μτφ.) η εξέλιξη μιας διαδικασίας: *Προέκυψε κάποιο πρόβλημα κατά τη ~ των εργασιών.* **ρευστός -ή -ό**: ❶ αυτός που μπορεί να ρέει: *Χύνουμε τη ~ σοκολάτα πάνω στο παγωτό.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ακόμα σταθερή μορφή = ασταθής: *Η κατάσταση στο μέτωπο του πολέμου είναι ~.* **ρευστό** το: ❶ ουσία σε υγρή ή αέρια κατάσταση. ❷ (μτφ.) χρήμα σε μορφή νομισμάτων και χαρτονομισμάτων = μετρητά: *Αν δεν έχεις ~, χρησιμοποίησε την πιστωτική σου κάρτα ή επιταγή.* **ρευστότητα** η: η ιδιότητα του ρευστού ή ρευστής κατάστασης.

ρήμα το: ΓΛΩΣΣ μέρος του λόγου που δηλώνει ότι το υποκείμενο ενεργεί, παθαίνει κτ ή βρίσκεται σε μια κατάσταση. ☞ σχ. **ρητός**. **ρηματικός -ή -ό**.

ρημάζω -ομαι • αόρ. *ρήμαξα*, παθ. αόρ. *ρημάχτηκα*, μτχ. *ρημαγμένος*: ❶ (μτβ.) καταστρέφω τελείως και /ή αφήνω κπ τόπο χωρίς κατοίκους: *Ο πόλεμος ρήμαξε τη χώρα.* ❷ (αμτβ.) μένω χωρίς κατοίκους και σταδιακά καταστρέφομαι: *Το σπίτι του ρήμαξε μετά τον θάνατό του.* **ρήμαγμα** το. **ρημάδι** το: ❶ [προφ.] κτ που μας έχει εκνευρίσει ή αγανακτήσει: *Θα το σπάσω το ~!* ❷ κτίριο κατεστραμμένο και ερειπωμένο. **ρημαδιό** το: κατεστραμμένος ή ακατάστατος χώρος: *Οι κλέφτες μπήκαν στο εξοχικό μας και το έκαναν ~.*

> Από το επίθ. *ἔρημος* «μόνος».

ρήξη η: ❶ ΙΑΤΡ διάσπαση της συνέχειας ιστού: *μερική/ολική ~ συνδέσμου.* ❷ (μτφ.) διακοπή στενών σχέσεων ή σύγκρουση λόγω διαφωνίας: *Οι σχέσεις μεταξύ της διοίκησης και των εργαζομένων οδηγούνται σε ~.* **ρήγμα** το: ❶ μεγάλο συνήθως άνοιγμα σε επιφάνεια, μετά από βίαιο χτύπημα ή σεισμό: *Η σύγκρουση προκάλεσε ~ στη δεξιά πλευρά του πλοίου.* ❷ (μτφ.) αποτέλεσμα ρήξης, συνήθως ανάμεσα σε σύνολα ατόμων: *Προκλήθηκε νέο ~ στο εσωτερικό του κόμματος.*

ρήση η: σύντομη φράση διδακτικού χαρακτήρα, που αποδίδεται συνήθως σε κπ προσωπικότητα = απόφθεγμα, ρητό: *η περίφημη ~ του Ηράκλειτου «τά πάντα ῥεῖ».* ☞ σχ. **ρητός**.

ρήτορας ο: ❶ ομιλητής που αναπτύσσει επιχειρήματα για να πείσει το ακροατήριό του, ιδίως αυτός που χειρίζεται τη γλώσσα με άνεση: *Είναι δεινός ~ και χαίρεται να τον ακούς.* ❷ ΙΣΤ πρόσωπο που έβγαζε λόγους στην Εκκλησία του Δήμου: *Ο Δημοσθένης ήταν μεγάλος Αθηναίος ~.* **ρητορεία** η: ❶ η ικανότητα του ρήτορα = ευγλωττία: *Η ~ είναι προσόν ενός ηγέτη.* ❷ [μειωτ.] *συχνά στον πληθ.* εντυπωσιακός, αλλά ανούσιος τρόπος έκφρασης: *Αφήστε τις ~ και μιλήστε για γεγονότα!* **ρητορεύω**: (αμτβ.) ❶ μιλώ ως ρήτορας = αγορεύω. ❷ [μειωτ.] μιλώ με επιδεικτικό ύφος: *Βαριέμαι να τη βλέπω να ~.* **ρητορικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον ρήτορα ή

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·359

τη ρητορεία. ~ ***ερώτηση***: ερώτηση που γίνεται από κπ, χωρίς όμως να περιμένει απάντηση, επειδή τη θεωρεί προφανή. **ρητορική** η: η τέχνη της χρήσης του λόγου με βάση συγκεκριμένες τεχνικές και με στόχο να πείσει τον ακροατή: *Δίδασκε τη ~ του πολιτικού λόγου.* **ρητορικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **ρητός**.

ρητός -ή -ό: αυτός που είναι σαφής και οριστικός: *~ απαγόρευση.* ***~ αριθμός***: ΜΑΘ κλάσμα με όρους ακέραιους αριθμούς. **ρητά** & **-ώς** (επίρρ.). **ρητό** το: σύντομη γνωστή φράση που θεωρείται ότι περιέχει μια κοινά αποδεκτή αλήθεια = γνωμικό, απόφθεγμα, ρήση: *Εδώ ισχύει το ~ «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα».*

> Οι λέξεις *ρήμα, ρήση, ρητό, ρητός, ρήτορας* και *ρήτρα* συνδέονται ετυμολογικά με την ΑΕ λ. *ῥῆμα*, αφού παράγονται από το ίδιο θέμα, με σημ. «λέω, μιλώ» (πρβ. μέλλ. *ἐρῶ* του ΑΕ ρ. *λέγω*.) Το ίδιο θέμα βρίσκεται και σε πολλά σύνθετα, όπως *αντίρρηση, απόρρητο* κτλ.

ρήτρα η: ΝΟΜ όρος σε συμβόλαιο, διαθήκη κτλ.: *Η ~ προβλέπει ότι πρέπει να τηρούνται οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.* ☞ σχ. **ρητός**.

ρηχός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει σχετικά μικρό βάθος ≠ βαθύς: *Η θάλασσα είναι ~ στην αρχή και μετά βαθαίνει.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ουσία = επιφανειακός: *~ και επιπόλαιη ανάλυση του θέματος.* **ρηχά** (επίρρ.). **ρηχά** τα: μέρος όπου η θάλασσα είναι ρηχή: *Αν δεν ξέρετε καλό κολύμπι, να μείνετε στα ~.* **ρηχαίνω**: (αμτβ.) γίνομαι ρηχός.

ρίγα η: ευθεία γραμμή πάνω σε ύφασμα, χαρτί κτλ. διαφορετικού χρώματος = ράβδωση: *μπλε φόρεμα με άσπρες ~.* **ριγέ** (επίθ.) • άκλ.: αυτός που έχει ρίγες = ριγωτός. **ριγέ** το: σχέδιο με ρίγες: *Το καρό είναι πιο ωραίο από το ~.* **ριγωτός -ή -ό**.

ρίγος το: τρεμούλιασμα του σώματος λόγω πυρετού ή κρύου ή (μτφ.) λόγω έντονου συναισθήματος: *Κάνει ~ με τον πυρετό. Νιώθω ρίγη συγκίνησης.* **ριγώ**: (αμτβ.) έχω ρίγος.

ρίζα η: ❶ το μέρος των φυτών που είναι μέσα στο έδαφος και απορροφά νερό και θρεπτικές ουσίες από αυτό: *Αν ξεραθεί η ~, το φυτό πεθαίνει.* ❷ το σημείο από όπου ξεκινά ή στο οποίο στηρίζεται κτ: *η ~ του δοντιού.* ❸ (μτφ.) η αιτία κπ γεγονότος ή κατάστασης: *Η ανεργία είναι η ~ των προβλημάτων του.* ❹ συνήθ. πληθ. (μτφ.) **α.** η καταγωγή κπ: *Ζει στην Ελλάδα, αλλά έχει ~ στη Γαλλία.* **β.** ό,τι έχουμε κληρονομήσει από παλαιότερες γενιές: *Η μελέτη της παράδοσης μας φέρνει σε επαφή με τις ~ μας.* ❺ τμήμα μιας λέξης που είναι κοινό ανάμεσα σε αυτήν και τις συγγενικές της λέξεις και είναι φορέας της κοινής τους σημασίας: *Οι λέξεις «αστέρι» και «άστρο» έχουν κοινή ~.* ❻ ΜΑΘ αριθμός που, όταν πολλαπλασιαστεί με τον εαυτό του μία φορά (*τετραγωνική ~*), δύο φορές (*κυβική ~*) ή περισσότερες, δίνει τον αριθμό του οποίου αναζητούμε τη ρίζα: *Η τετραγωνική ~ του 9 είναι το 3.* **ριζώνω**: (αμτβ.) ❶ βγάζω ρίζες (σημ. 1): *Το δέντρο είχε ριζώσει πάνω σε έναν βράχο!* ❷ (μτφ.) **α.** μένω για πολύ καιρό και αποκτώ δεσμούς με κπ τόπο: *Πήγε στην Αμερική, έκανε οικογένεια και ρίζωσε εκεί.* **β.** (κυρ. για ιδέες) αποκτώ σταθερότητα και μονιμότητα = εδραιώνομαι: *Η πίστη ρίζωσε μέσα του.* **ριζικός -ή -ό**: ❶ αυτός που επηρεάζει συνολικά ή ουσιαστικά κπ ή κτ = ολοκληρωτικός: *~ αλλαγές.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη ρίζα, κυρίως φυτού: *~ σύστημα φυτού.* **ριζικά** (επίρρ., σημ. 1). **ριζικό¹** το: ΜΑΘ το σημείο που χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε τη ρίζα ενός αριθμού.

ριζικό² το: [λαϊκ.] ό,τι θεωρείται ότι έχει προκαθορίσει κπ ανώτερη δύναμη για τη ζωή του καθενός = μοίρα, γραμμένο: *Δείξε μου το χέρι σου, να σου πω το ~ σου!*

ριζοσπάστης ο, **-τρια** η: πρόσωπο που υποστηρίζει ή επιδιώκει ριζικές κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές: *Είναι ~ με επαναστατικές ιδέες.* **ριζοσπαστικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον ριζοσπάστη = επαναστατικός: *~ πολιτική.* **ριζοσπαστικά** (επίρρ.). **ριζοσπαστισμός** ο: τρόπος σκέψης ή δράσης που βασίζεται σε ριζοσπαστικές ιδέες.

ρίμα η: ❶ ύπαρξη ίδιων ήχων στην κατάληξη λέξεων ή στίχων ποιήματος = ομοιοκαταληξία: *Οι λέξεις «σπορά» και «φθορά» κάνουν ~.* ❷ λαϊκά δίστιχα με ομοιοκαταληξία: *κυπριακές ρίμες για την αγάπη.*

ρινικός -ή -ό: ❶ αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με τη μύτη: *~ αιμορραγία.* ❷ αυτός που προφέρεται κυρίως μέσω της μύτης = έρρινος: *Το μ και το ν είναι ~ σύμφωνα.* **ρινίτιδα** η: ΙΑΤΡ ερεθισμός του εσωτερικού της μύτης. ☞ σχ. **ωτίτιδα**.

> Από την ΑΕ λ. *ῥίς, ῥινός* «μύτη».

ριπή η: ❶ διαδοχικές βολές από όπλο ή ταυτόχρονες βολές από όπλα: *~ από αυτόματο*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·360

ρισκάρω → ρίσκο
ρίσκο
ρίχνω
ρίχτερ
ριχτός → ρίχνω
ρίψη → ρίχνω
ριψοκίνδυνα → ριψοκινδυνεύω
ριψοκινδυνεύω
ριψοκίνδυνος → ριψοκινδυνεύω
ρόδα
ροή → ρέω
ρολό
ρολόι
ρόλος
ρομαντικά → ρομαντικός
ρομαντικός
ρομαντισμός → ρομαντικός

όπλο. ❷ ξαφνικό, σύντομο και δυνατό φύσημα του ανέμου: *Μια ~ του ανέμου έκλεισε με βία το παράθυρο.* ***εν ~ οφθαλμού***: πάρα πολύ γρήγορα: *Τα εισιτήρια εξαφανίστηκαν ~.*

ρίσκο το: ενέργεια που έχει κινδύνους ή σοβαρό ενδεχόμενο αποτυχίας, ατυχήματος κτλ.: *Οι εγχειρήσεις πάντα έχουν ~.* **ρισκάρω** • αόρ. *ρίσκαρα* & *ρισκάρισα* = διακινδυνεύω, ριψοκινδυνεύω: ❶ (μτβ.) εκθέτω κτ σε κίνδυνο: *Δε θα ~ εγώ τη θέση μου για χάρη σου.* ❷ (αμτβ.) εκτίθεμαι σε κίνδυνο: *Προτιμά τις σίγουρες λύσεις, δεν του αρέσει να ~.*

ρίχνω -ομαι • αόρ. *έριξα*, παθ. αόρ. *ρίχτηκα*, μππ. *ριγμένος*: (μτβ.) ❶ **α.** αφήνω ή κάνω κτ να πέσει χαμηλότερα: *Έριξε το βάζο στο πάτωμα.* **β.** (μτφ.) μειώνω κτ: *Έριξαν τις τιμές των προϊόντων και αύξησαν την πελατεία τους.* ❷ **α.** χρησιμοποιώ δύναμη, όπλο κτλ. για να κάνω κπ ή κτ να πέσει στο έδαφος: *Τον έριξε κάτω με μια μπουνιά.* **β.** (μτφ.) κάνω κπ να εγκαταλείψει ή να χάσει θέση κυριαρχίας: *Προσπαθούν να ρίξουν την κυβέρνηση.* ❸ απλώνω κτ πάνω σε κτ άλλο, για να το καλύψω ή να το προστατέψω: *Ρίξε μια ζακέτα πάνω σου να μην κρυώσεις!* ❹ πετώ κτ με άτακτες κινήσεις σε μία ή διαφορετικές κατευθύνσεις = σκορπίζω: *Έριξες αλάτι στη σαλάτα;* ❺ στέλνω κτ σε απόσταση ή σε κπ στόχο, κυρίως με το χέρι ή με όπλο: *Ρίξε μου την μπάλα και θα την πιάσω.* ❻ (μτφ.) οδηγώ κπ σε κπ κακή κατάσταση ή συνήθεια: *Η αποτυχία του τον έριξε στην απελπισία.* ❼ (μτφ.) χρησιμοποιώ κτ για ορισμένο σκοπό ή στρέφω κτ σε κπ κατεύθυνση: *Έριξε όλες του τις οικονομίες στο χτίσιμο του σπιτιού.* ❽ [οικ.] (μτφ.) **α.** καταφέρνω να πείσω κπ να κάνει κτ: *Άντε, με έριξες! Θα σου δώσω το αυτοκίνητο!* **β.** αδικώ κπ, ώστε να έχω μεγαλύτερο όφελος: *Με έριξαν στη συμφωνία, για να κερδίσουν περισσότερα.* ❾ *παθ.* [οικ.] **α.** κινούμαι με ορμή προς κπ κατεύθυνση: *Ρίχτηκε στην αγκαλιά του.* **β.** κινούμαι με ορμή εναντίον κπ = ορμώ, επιτίθεμαι: *Ρίχτηκαν πάνω του και άρχισαν να τον χτυπούν.* **γ.** (μτφ.) ασχολούμαι με κτ με πάθος: *Ρίχτηκαν στο διάβασμα.* **δ.** (μτφ.) παρενοχλώ κπ σεξουαλικά: *Ένας τύπος της ρίχτηκε στο πάρτι.* ***ρίχνει βροχή/χιόνι***: *απρόσ.* βρέχει/χιονίζει. **ρίψη** η: ❶ [επίσ.] το να ρίχνει κπ κτ (σημ. 1α & 5): *Απαγορεύεται η ~ απορριμμάτων.* ❷ *πληθ.* ΑΘΛ τα αγωνίσματα του δίσκου, της σφαίρας, της σφύρας και του ακοντίου. **ριξιά** η: [οικ.] βολή ή κίνηση του χεριού που κάνει κπ για να ρίξει κτ. **ρίξιμο** το: [οικ.] το να ρίχνει κπ κτ (σημ. 1, 4, 5, 8β): **ριχτός -ή -ό**: (για ρούχα) αυτός που πέφτει χαλαρά πάνω στο σώμα.

ρίχτερ το • άκλ.: βαθμός της κλίμακας Ρίχτερ, με την οποία μετράμε το μέγεθος των σεισμών: *σεισμός μεγέθους 4,7 ~.*

> Από το όνομα του Αμερικανού σεισμολόγου Charles Richter.

ριψοκινδυνεύω: ❶ (μτβ.) **α.** εκθέτω κτ σε κίνδυνο = ρισκάρω, διακινδυνεύω: *Είναι έτοιμος να ριψοκινδυνεύσει την καριέρα του.* **β.** (μτφ.) αποτολμώ κτ: *Να ριψοκινδυνέψω μια πρόβλεψη;* ❷ (αμτβ.) εκτίθεμαι σε κίνδυνο: *Ριψοκινδύνευσε για να μας σώσει!* **ριψοκίνδυνος -η -ο**: αυτός που ριψοκινδυνεύει (κτ) ή που είναι επικίνδυνος: *~ άθλημα.* **ριψοκίνδυνα** (επίρρ.).

ρόδα η: τροχός που χρησιμοποιείται για την κίνηση οχημάτων = τροχός: *~ ποδηλάτου.*

ρολό το: ❶ σχήμα κυλίνδρου: *Τύλιξε το ύφασμα σε ~.* ❷ οτιδήποτε έχει σχήμα κυλίνδρου: *~ χαρτιού κουζίνας.* ❸ *συνήθ. πληθ.* εξωτερικό κάλυμμα πόρτας ή παράθυρου που τυλίγεται σε κύλινδρο, όταν ανοίγει: *Ανέβασε τα ~ του μαγαζιού.* ❹ εργαλείο με λαβή και περιστρεφόμενο κύλινδρο για το βάψιμο μεγάλων επιφανειών.

ρολόι το • *ρολογιού*: ❶ συσκευή που μετράει τον χρόνο και δείχνει την ώρα: *Το ~ έδειχνε οχτώ και μισή.* ***κτ πάει/δουλεύει ~***: κτ εξελίσσεται ομαλά. ***βιολογικό ~***: ο τρόπος με τον οποίο κάθε ζωντανός οργανισμός ρυθμίζει τους βιολογικούς ρυθμούς του, όπως το πότε κοιμάται, τρώει κτλ. ❷ συσκευή που μετρά ποσότητα ή μέγεθος = μετρητής: *το ~ του νερού.*

ρόλος ο: ❶ χαρακτήρας τον οποίο παριστάνει ηθοποιός: *Στη σχολική παράσταση έπαιξε τον ~ της δασκάλας.* ❷ συμβολή κπ στη δημιουργία ή την εξέλιξη κατάστασης, γεγονότος κτλ.: *ο ~ του σχολείου στην πνευματική ανάπτυξη των νέων.* ***παίζει ρόλο***: κπ ή κτ είναι σημαντικό για κτ: *Στην επιτυχία δεν ~ η ηλικία.* ❸ η συμπεριφορά και οι υποχρεώσεις που θεωρείται ότι πρέπει να έχει κπ σε μια κοινωνία ανάλογα με τη θέση του: *Ο ~ της μητέρας είναι απαιτητικός.*

ρομαντικός -ή -ό: ❶ αυτός που δημιουργεί ερωτική και τρυφερή ατμόσφαιρα: *Ήταν τόσο ~, που της άφηνε λουλούδια στο μαξιλάρι της.* ❷ αυτός που βλέπει την πραγματικότητα με

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·361

εξιδανικευτική διάθεση: *Είμαι ~, που ελπίζω ότι κάποια μέρα θα γυρίσει πίσω;* ❸ αυτός που σχετίζεται με το ρεύμα του ρομαντισμού: *~ ποιητής.* **ρομαντικά** (επίρρ.). **ρομαντικός** ο: στη σημ. 3. **ρομαντισμός** ο: ❶ λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό ρεύμα του 19ου αι. που τόνισε τη σημασία της έκφρασης των συναισθημάτων και της φαντασίας. ❷ η ρομαντική διάθεση: *Ούτε στάλα ρομαντισμού δεν έχεις και δε σ' αρέσει το φεγγάρι;*

ρόμβος ο: ΓΕΩΜ μη ορθογώνιο παραλληλόγραμμο με τέσσερις ίσες πλευρές. **ρομβοειδής -ής -ές**: αυτός που έχει σχήμα ρόμβου. ☞ σχ. **αγενής**.

ρομπότ το • άκλ.: ΤΕΧΝΟΛ αυτόματο μηχάνημα που υποκαθιστά τον άνθρωπο σε κπ εργασίες, συχνά με μορφή και ομιλία που μιμείται την ανθρώπινη. **ρομποτική** η: ΤΕΧΝΟΛ κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη και την κατασκευή ρομπότ.

Από την τσεχική λ. *robota* «αναγκαστική εργασία».

ρουθούνι το: το ένα από τα δύο ανοίγματα της μύτης του ανθρώπου ή των ζώων. **ρουθουνίζω**: (αμτβ.) αναπνέω από τη μύτη κάνοντας θόρυβο.

ρουτίνα η: ❶ καθημερινή επανάληψη ενεργειών ή διαδικασιών, η οποία προκαλεί ανία: *Πήγαμε ταξίδι να ξεφύγουμε από τη ~ της καθημερινότητας.* ❷ κτ που επαναλαμβάνεται: *Δυστυχώς οι βομβαρδισμοί έχουν γίνει ~.*

Από τη γαλλ. λ. *routine* (από το *route* «δρόμος»).

ρουφώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) ❶ τραβώ ποσότητα υγρού προς το στόμα μου με βαθιά εισπνοή για να το πιω, συχνά κάνοντας θόρυβο: *Ρουφούσε το γάλα της με καλαμάκι.* ❷ (γενικότερα) εισπνέω βαθιά: *Ρουφούσε τον καθαρό αέρα.* ❸ **α.** (για πργ.) δέχομαι και κρατώ μέσα μου ποσότητα υγρού ή αερίου = απορροφώ: *Το σφουγγάρι ρούφηξε το νερό.* **β.** (μτφ., για πρόσ.) αφομοιώνω ό,τι βλέπω, ακούω ή διαβάζω: *Αγαπούσε το διάβασμα και ρουφούσε τη γνώση.* **ρούφηγμα** το. **ρουφηξιά** η: ρούφηγμα ή η ποσότητα που ρουφά κπ με μία εισπνοή: *Ήπιε τον καφέ του με δυο ρουφηξιές.* **ρουφηχτός -ή -ό**: αυτός που τρώγεται, πίνεται ή γίνεται με ρούφηγμα. **ρουφηχτά** (επίρρ.). **ρουφήχτρα** η: ορμητική περιστροφική κίνηση του νερού (θάλασσας, λίμνης ή ποταμού), που παρασύρει αντικείμενα στον βυθό: *Χάνονταν καράβια στη ~ της μυθικής Χάρυβδης.*

ρούχο το: ύφασμα κομμένο και ραμμένο για να καλύπτει μέρος του σώματός μας = [επίσ.] ένδυμα: *Κοίτα τι ωραία ~ φοράει!* ***βγαίνω/με βγάζει κπ από τα ~ μου***: εκνευρίζομαι πάρα πολύ. **ρουχισμός** ο: ρούχα γενικά.

ροχαλητό το: δυνατός ήχος που προκαλείται από την αναπνοή κπ όταν κοιμάται: *Το ~ του δε με αφήνει να κοιμηθώ.* **ροχαλίζω**: (αμτβ.) βγάζω ήχο ροχαλητού στον ύπνο μου. **ροχάλισμα** το: ροχαλητό.

ρύγχος το: ❶ το μπροστινό τμήμα του κεφαλιού ζώου ή ψαριού, κυρίως το στόμα και η μύτη: *Το ~ του ξιφία είναι μυτερό.* ❷ μυτερό μέρος εργαλείου, οργάνου κτλ.: *φαρμακευτική φιάλη με λεπτό ~.*

ρύζι το: φυτό με άσπρους ή καφέ καρπούς σε σχήμα κόκκου ή οι καρποί αυτού του φυτού που τρώγονται: *~ πιλάφι/σπυρωτό.*

ρυθμίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ κάνω ό,τι είναι απαραίτητο για να λειτουργήσει κτ κανονικά ή όπως θέλω: *~ την ένταση του ραδιοφώνου.* ❷ (μτφ.) κάνω τις απαραίτητες ενέργειες, ώστε να γίνει κτ όπως πρέπει ή όπως θέλω = κανονίζω, τακτοποιώ: *Θα ρυθμίσω το θέμα της πληρωμής σου αύριο.* **ρυθμιστής** ο: ❶ κπ ή κτ που ρυθμίζει μια ενέργεια ή κατάσταση: *Ο νόμος είναι ο ~ της ζωής του πολίτη.* ❷ όργανο που ρυθμίζει τον τρόπο λειτουργίας μιας μηχανής ως προς έναν παράγοντα: *~ θερμοκρασίας.* **ρύθμιση** η. **ρυθμιστικός -ή -ό. ρυθμιστικά** (επίρρ.).

ρυθμός ο: ❶ η εναλλαγή κινήσεων ή ήχων σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα: *Ακολούθησε απλώς τον ~ της μουσικής.* ❷ η ταχύτητα με την οποία γίνεται, αλλάζει, αυξάνεται ή μειώνεται κτ: *ο ~ της σωματικής ανάπτυξης ενός παιδιού.* ❸ σύνολο κοινών χαρακτηριστικών καλλιτεχνικών έργων, όπως αυτά διαμορφώθηκαν σε ορισμένο τόπο και χρόνο: *Ο δωρικός ~ είναι λιτός και αυστηρός.* **ρυθμικός -ή -ό**: αυτός που έχει ή γίνεται με ρυθμό (σημ. 1): *~ βηματισμός.* **ρυθμικά** (επίρρ.).

ρυμουλκώ -ούμαι: (μτβ.) τραβώ, ενώ κινούμαι, όχημα ή σκάφος που είναι δεμένο πίσω μου: *Το φορτηγό ρυμούλκησε το χαλασμένο αυτοκίνητο.* **ρυμούλκηση** η. **ρυμουλκό** το: ειδικό όχημα ή σκάφος για ρυμούλκηση.

Από τις ΑΕ λ. *ῥῦμα* «σκοινί» + *ἕλκω* «τραβώ».

ρύπος ο: [επίσ.] ❶ ουσία που κάνει κτ να μην εί-

ρομβοειδής → ρόμβος
ρόμβος
ρομπότ
ρομποτική → ρομπότ
ροπή → ρέπω
ρουθούνι
ρουθουνίζω → ρουθούνι
ρουτίνα
ρούφηγμα → ρουφώ
ρουφηξιά → ρουφώ
ρουφηχτά → ρουφώ
ρουφηχτός → ρουφώ
ρουφήχτρα → ρουφώ
ρουφώ
ρουχισμός → ρούχο
ρούχο
ροχαλητό
ροχαλίζω → ροχαλητό
ροχάλισμα → ροχαλητό
ρύγχος
ρύζι
ρυθμίζω
ρυθμικά → ρυθμός
ρυθμικός → ρυθμός
ρύθμιση → ρυθμίζω
ρυθμιστής → ρυθμίζω
ρυθμιστικά → ρυθμίζω
ρυθμιστικός → ρυθμίζω
ρυθμός
ρυμούλκηση → ρυμουλκώ
ρυμουλκό → ρυμουλκώ
ρυμουλκώ
ρυπαίνω → ρύπος
ρύπανση → ρύπος
ρυπαντικός → ρύπος
ρυπαρός → ρύπος
ρύπος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·362

ρυτίδα
ρωγμή
ρωμαλέος → ρώμη
*ρωμαντικός → ρομαντικός
ρώμη
ρώτημα → ερωτώ
ρωτώ → ερωτώ

ναι καθαρό = βρομιά, βρόμα. ❷ (ειδικ.) ουσία, συνήθως χημική, που βλάπτει το φυσικό περιβάλλον: *Οι ρύποι των αυτοκινήτων προκαλούν καυσαέρια.* **ρυπαίνω -ομαι**: (μτβ.) αφήνω ρύπους κυρίως στο φυσικό περιβάλλον = βρομίζω: *Οι βιομηχανίες ~ το περιβάλλον με τα απόβλητά τους.* **ρύπανση** η: το να ρυπαίνει κπ κτ ή η ύπαρξη ρύπων στη φύση. **ρυπαρός -ή -ό**: [επίσ.] ❶ γεμάτος ρύπους: *~ περιβάλλον.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι ηθικός και προκαλεί ντροπή = αισχρός: *~ σκέψεις.* **ρυπαντικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ρύπανση: *~ ουσία.*

ρυτίδα η: γραμμή ή πτυχή στο δέρμα, κυρίως του προσώπου, ατόμου μεγάλης συνήθως ηλικίας = ζάρα: *Έχει ρυτίδες γύρω από τα μάτια.*

ρωγμή η: ❶ μικρό ή μεγάλο άνοιγμα σε επιφάνεια, συνήθως μετά από χτύπημα ή σεισμό: *Ο σεισμός προκάλεσε ~ στους τοίχους.* ❷ (μτφ.) αρχή προβλημάτων σε κπ σχέση: *Εμφανίστηκαν οι πρώτες ~ στη συμμαχία των δύο χωρών.*

ρώμη η: [επίσ.] δύναμη, κυρίως σωματική = ευρωστία: *Το σθένος της ψυχής συχνά νικά τη ~.* **ρωμαλέος -α -ο**: αυτός που έχει ρώμη.

Σ

σ' → σε
σαγηνευτής → σαγήνη
σαγηνευτικά → σαγήνη
σαγηνευτικός → σαγήνη
σαγηνεύτρια → σαγήνη
σαγηνεύω → σαγήνη
σαγήνη
σαθρός
σαθρότητα → σαθρός
σάκχαρο → ζάχαρο
σαλεύω
σαλιάρα → σάλιο
σαλιάρης → σάλιο
σάλιο
σαλιώνω → σάλιο
σάλος
σαν[1]

Σαγήνη η: γοητεία, έντονη έλξη που ασκεί κπ ή κτ: *Η ~ των εξωτικών τόπων με συναρπάζει. Η ~ της δεν οφείλεται μόνο στην ομορφιά, αλλά και στο πνεύμα της.* **σαγηνεύω**: (μτβ.) γοητεύω κπ: *Έχει σαγηνεύσει όλους τους συναδέλφους της.* **σαγηνευτής** ο, **-εύτρια** η. **σαγηνευτικός -ή -ό**: αυτός που σαγηνεύει: *~ φωνή.* **σαγηνευτικά** (επίρρ.).

σαθρός: ❶ αυτός που έχει διαβρωθεί ή σαπίσει και δεν είναι πλέον στέρεος: *Το πέτρωμα ήταν ~ κι έφευγε κάτω από τα πόδια του.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει στερεή βάση: *Τα επιχειρήματά του ήταν ~, εύκολα μπορούσες να τα αντικρούσεις.* **σαθρότητα** η.

σαλεύω • αόρ. *σάλεψα*, μτχ. *σαλεμένος* (μόνο στη σημ. 2): (αμτβ.) ❶ κινούμαι μετατοπιζόμενος ελαφρά: *Κάτω από τον βράχο φάνηκε ένα χταπόδι να ~. Ένιωθα το έδαφος να ~ κάτω από τα πόδια μου.* ❷ [προφ.] (μτφ.) παθαίνω έντονη διανοητική διαταραχή = τρελαίνομαι: *Του σάλεψε από τη στενοχώρια του. Είναι σαλεμένος.*

σάλιο το: άχρωμο υγρό που παράγεται από αδένες της στοματικής κοιλότητας και διευκολύνει την κατάποση της τροφής. ***μου τρέχουν τα σάλια***: επιθυμώ κτ πάρα πολύ. **σαλιώνω**: (μτβ.) υγραίνω κτ με σάλιο: *Σάλιωσε το γραμματόσημο.* **σαλιάρης -α -ικο**: αυτός που του τρέχουν τα σάλια. **σαλιάρα** η: ύφασμα, ποδιά που κρεμιέται στον λαιμό των μωρών, για να μη λερωθούν όταν τρώνε.

> Από το μσν. *σιάλιον* υποκορ. του ΑΕ *σίαλος*.

σάλος ο • χωρίς πληθ.: ❶ αντίκτυπος: *Ο ~ των γεγονότων έφτασε ως τα μέρη μας.* ❷ έντονη αντίδραση (θετική ή αρνητική) σε σχέση με κπ γεγονός: *Έγινε ~ στο γήπεδο, όταν αναγγέλθηκε η ακύρωση του ματς.*

> Από την ΑΕ λ. *σάλος* «θαλασσοταραχή», παράγωγο της οποίας είναι το ρήμα *σαλεύω*.

σαν[1] (πρόθ.): ❶ (+ πτώση του όρου που προσδιορίζει) δηλώνει παρομοίωση με κπ ή κτ άλλο: *Με συμβούλεψε ~ πατέρας. Τον περιποιήθηκαν ~ αδερφό μου.* ❷ (+ πτώση του όρου που προσδιορίζει) δηλώνει ιδιότητα ή κατάσταση που αιτιολογεί αυτό που εκφράζεται στη συνέχεια της πρότασης: *~ δάσκαλός σας* (= επειδή είμαι δάσκαλός σας), *οφείλω να σας συμβουλεύσω.* ❸ ***σαν να*** (ως σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει υποθετική κατάσταση, όπως εάν ίσχυε αυτό που εκφράζει: *Μιλάει ~ είναι αρχηγός* (ενώ δεν είναι). *Σε συμβουλεύει ~ θέλει το καλό σου.*

> Το **σαν** πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο για παρομοίωση ή αιτιολογία. Γι' αυτό, σε θέση κατηγορουμένου, το σωστό είναι να χρησιμοποιούμε το *ως*: π.χ. *Προσλήφθηκε ως γραμματέας* **και όχι** *σαν γραμματέας.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·363

σαν[2] (σύνδ.): [λαϊκ.] ❶ όταν ή αφού: ~ *ήρθε ο χειμώνας, το τζιτζίκι δεν είχε τι να φάει.* ❷ αν: ~ *θέλει η νύφη κι ο γαμπρός..*

σανίδα η: μακρόστενο κομμάτι λεπτού επεξεργασμένου ξύλου που χρησιμοποιείται για κατασκευές ή διακόσμηση: *δρύινη ~. Είχανε βάλει μια ~ για γεφυράκι πάνω από το ρυάκι.* ***~ σωτηρίας***: οτιδήποτε λειτουργεί ως μέσο σωτηρίας σε εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις. **σανίδι** το: ❶ [οικ.] σανίδα. ❷ θεατρική σκηνή ή θέατρο: *Η μεγάλη ηθοποιός αφιέρωσε τη ζωή της στο ~.* **σανιδώνω**: (μτβ.) τοποθετώ σανίδες. **σανίδωμα** το: κάλυψη επιφάνειας με σανίδες.

σάπιος -α -ο: ❶ (για οργανικές ουσίες) αυτός που έχει αλλοιωθεί, που έχει αποσυντεθεί = χαλασμένος: ~ *φρούτα / λαχανικά / φυτά.* ❷ αυτός που έχει διαβρωθεί από το πέρασμα του χρόνου: *Τα ~ παραθυρόφυλλα δεν έκλειναν.* ❸ (μτφ.) αυτός που έχει διαβρωθεί ως προς τις ηθικές, κοινωνικές αξίες: *Είναι ~, ανήθικος και διεφθαρμένος. ~ θεσμός.* **σαπίζω**: ❶ **α.** (αμτβ.) γίνομαι σάπιος: *Σάπισαν τα φρούτα.* **β.** (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να γίνει σάπιος: *Το νερό σάπισε το ξύλο.* ***~ κπ στο ξύλο***: τον ξυλοκοπώ πάρα πολύ. ❷ (αμτβ.) φθείρομαι ως προς τις ηθικές μου αξίες, παρουσιάζω δείγματα διαφθοράς: *Η κοινωνία έχει σαπίσει τελείως.* **σαπίλα** η: ❶ δυσάρεστη μυρωδιά του σάπιου: *Στην όχθη του βάλτου μύριζε ~.* ❷ (μτφ.) διάβρωση ως προς τις ηθικές αξίες = διαφθορά ≠ ηθικότητα: *η ~ της πολιτικής ζωής.* **σάπισμα** το: το να σαπίζει κτ. **σήψη** η: ❶ σάπισμα που προκαλείται από μικρόβια: *μικροβιακή ~.* ❷ (μτφ.) ηθική διαφθορά: *κοινωνική ~.*

> Από τον παθ. αόρ. β΄ ἐσάπην του ΑΕ ρ. *σήπομαι* «σαπίζω».

σάρκα η: ❶ το μυώδες μέρος του σώματος των ανθρώπων και των ζώων: *τρυφερή/σκληρή/συμπαγής/χαλαρή ~.* ***κτ παίρνει ~ και οστά***: γίνεται πραγματικότητα, υλοποιείται. ❷ (για φρούτα) το χυμώδες τμήμα στο εσωτερικό του οποίου βρίσκεται το κουκούτσι: *Τα ροδάκινα είχαν πολύ νόστιμη και ζουμερή ~.* ❸ (μτφ.) η υλική φύση του ανθρώπου, σε αντίθεση με το πνεύμα: *η απόλαυση της ~.* **σαρκικός -ή -ό** ≠ πνευματικός: αυτός που σχετίζεται με τη σάρκα (σημ. 3): ~ *απόλαυση/έρωτα.* **σαρκικά** (επίρρ.). **σαρκώδης -ης -ες**: αυτός που έχει άφθονη σάρκα (σημ. 1): ~ *χείλια.* ☞ σχ. **αγενής**.

σαρκάζω -ομαι: (μτβ.) μιλάω κοροϊδευτικά και καυστικά εναντίον προσώπου ή πράγματος = ειρωνεύομαι, χλευάζω: *Σε παρακαλώ να σταματήσεις να ~ όσα λέω.* **σαρκασμός** ο: κακεντρεχής ειρωνεία = χλευασμός. **σαρκαστικός -ή -ό**: ~ *ύφος.* **σαρκαστικά** (επίρρ.). **σαρκαστής** ο.

σαρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ παρασέρνω κτ ορμητικά ή το καταστρέφω: *Ο τυφώνας «Λίντα» σάρωσε το Νότιο Βιετνάμ.* ❷ γνωρίζω πολύ μεγάλη επιτυχία, θρίαμβο: *Σάρωσε τα Όσκαρ ο «Άρχοντας των Δαχτυλιδιών».* ❸ ΠΛΗΡΟΦ περνάω από σαρωτή κείμενα, εικόνες, φωτογραφίες κτλ.: *Σάρωσες το έγγραφο;* **σάρωση** η: ❶ ΠΛΗΡΟΦ η τεχνική σύμφωνα με την οποία το περιεχόμενο ενός εγγράφου, εικόνας κτλ. μετατρέπεται σε ψηφιακή εικόνα. **σαρωτής** ο: ΤΕΧΝΟΛ συσκευή με την οποία σαρώνουμε (μόνο στη σημ. 3) = σκάνερ. **σαρωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που στο πέρασμά του καταστρέφει: ~ *άνεμος.* ❷ αυτός που γνωρίζει μεγάλη επιτυχία: ~ *νίκη.* **σαρωτικά** (επίρρ.).

σατανάς ο: (συνήθ. με κεφαλαίο **Σατανάς**) το πνεύμα του κακού σύμφωνα με την Αγία Γραφή = διάβολος, Εωσφόρος. **σατανικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται ή σχετίζεται με τον Σατανά = διαβολικός ≠ αγγελικός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι εξαιρετικά έξυπνος. ❸ (μτφ.) οτιδήποτε συνδυάζει χαρακτηριστικά πονηριάς και κακίας ταυτόχρονα: ~ *απόφαση/σχέδιο* ≠ αγγελικός. **σατανικά** (επίρρ.). **σατανισμός** ο: παραθρησκευτικό σύστημα λατρείας του διαβόλου. **σατανιστής** ο, **-ίστρια** η: οπαδός του σατανισμού.

σάτιρα η: ❶ λογοτεχνικό είδος (πεζογράφημα ή ποίημα) που θίγει τα κακώς κείμενα με κωμικό τρόπο: *η ~ του Αριστοφάνη.* ❷ (γενικ.) διακωμώδηση. **σατιρίζω**: (μτβ.) διακωμωδώ καταστάσεις και πρόσωπα. **σατιρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τη σάτιρα (σημ. 1): ~ *ποίηση.* ❷ αυτός που διακωμωδεί καυστικά. **σατιρικά** (επίρρ.).

> **Προσοχή:** πρέπει να διαχωρίζουμε τα επίθετα **σατιρικός** και **σατυρικός**. Το πρώτο δηλώνει αυτόν που σχετίζεται με τη σάτιρα, ενώ το δεύτερο αναφέρεται στον Σάτυρο.

Σάτυρος ο: ΜΥΘΟΛ τραγοπόδαρος ακόλουθος του θεού Διονύσου. **σατυρικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τους Σατύρους. ***~ δράμα***: είδος του αρχαίου δράματος με χορό Σατύρων.

σαφής -ής -ές: αυτός που είναι ξεκάθαρος ως προς το νόημα, που γίνεται εύκολα αντιλη-

σαν[2]
σανίδα
σανίδι → σανίδα
σανίδωμα → σανίδα
σανιδώνω → σανίδα
σαπίζω → σάπιος
σαπίλα → σάπιος
σάπιος
σάπισμα → σάπιος
σάρκα
σαρκάζω
σαρκασμός → σαρκάζω
σαρκαστής → σαρκάζω
σαρκαστικά → σαρκάζω
σαρκαστικός → σαρκάζω
σαρκικά → σάρκα
σαρκικός → σάρκα
σαρκώδης → σάρκα
σαρώνω
σάρωση → σαρώνω
σαρωτής → σαρώνω
σαρωτικά → σαρώνω
σαρωτικός → σαρώνω
σας → εσύ
σατανάς
σατανικά → σατανάς
σατανικός → σατανάς
σατανισμός → σατανάς
σατανιστής → σατανάς
σατανίστρια → σατανάς
σάτιρα
σατιρίζω → σάτιρα
σατιρικά → σάτιρα
σατιρικός → σάτιρα
σατυρικός → Σάτυρος
Σάτυρος
σαφήνεια → σαφής
σαφής
σαφώς → σαφής

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·364

σβήνω
σβήσιμο ➝ σβήνω
σβηστήρα ➝ σβήνω
σβηστήρι ➝ σβήνω
σβηστός ➝ σβήνω
σβήστρα ➝ σβήνω
*σβύνω ➝ σβήνω
σε ➝ εσύ
σε
σέβας ➝ σέβομαι
σεβάσμιος ➝ σέβομαι
σεβασμός ➝ σέβομαι
σεβαστός ➝ σέβομαι
σέβομαι
σειρά
σεισμικά ➝ σεισμός
σεισμικός ➝ σεισμός
σεισμικότητα ➝ σεισμός
σεισμός
σείω ➝ σεισμός
σελήνη
σεληνιάζομαι ➝ σελήνη
σεληνιακός ➝ σελήνη
σεληνιασμός ➝ σελήνη
σελίδα
σελιδοποιώ ➝ -ποιώ
σεμνά ➝ σεμνός
σεμνός
σεμνότητα ➝ σεμνός
σένα ➝ εσύ

πτός: *Η απάντησή σας ήταν ~, δε χρειαζόμαστε περαιτέρω εξηγήσεις.* ☞ σχ. **αγενής**. **σαφώς** (επίρρ.). **σαφήνεια** η: απόλυτα διαυγής και κατανοητός τρόπος έκφρασης = διαύγεια, καθαρότητα ≠ ασάφεια, αοριστία: *σκέψεις διατυπωμένες με ~.*

σβήνω -ομαι • ❶ (μτβ.) κάνω κτ να σταματήσει να καίει ≠ ανάβω: *Σβήσε τη φωτιά!* ❷ (μτβ., για μηχάνημα) διακόπτω τη λειτουργία = κλείνω ≠ ανάβω: *Θα σβήσεις την κουζίνα/την τηλεόραση;* ❸ (μτβ.) εξαφανίζω κτ (κείμενο, σχέδιο) που ήταν γραμμένο: *Σβήσε την άσκηση από τον πίνακα!* ❹ (αμτβ.) νιώθω ότι χάνω σιγά-σιγά τις αισθήσεις μου. ❺ (μτφ., μτβ.) χάνομαι εντελώς, ολοκληρωτικά: *Έσβησε και η τελευταία ελπίδα για την ανεύρεση επιζώντων στα συντρίμμια.* **σβήσιμο** το. **σβηστήρα** & **σβήστρα** η & **σβηστήρι** το: γομολάστιχα. **σβηστός -ή -ό.**

σε & **σ'** (πρόθ.): (+ αιτ.) δηλώνει ❶ τον τόπο όπου βρίσκεται ή κάνει κπ κτ: *Είναι / δουλεύει στο σπίτι.* ❷ τον τόπο προς τον οποίο κινείται κπ ή κτ: *Βγήκε στον κήπο.* ❸ το σημείο που καταλήγει κπ ή κτ: *Η μπάλα κύλησε στον διπλανό του. Έδωσε το βιβλίο στην αδελφή του.* ❹ το χρονικό σημείο ή το χρονικό διάστημα μετά από το οποίο γίνεται ή συμβαίνει κτ: *Έφυγε στις τρεις. ~ μια ώρα θα έχει φύγει.* ❺ το χρονικό διάστημα που διαρκεί κτ: *Απάντησε όλες τις ερωτήσεις μέσα ~ λίγα λεπτά.* ❻ αναφορά = ως προς: *Είναι πολύ καλός στα φιλολογικά.* ❼ την κατάσταση που βρίσκεται κπ ή κτ: *Η μηχανή είναι ~ λειτουργία.*

> **Προσοχή** στην ορθογραφία! Η πρόθ. *σε* με το οριστικό άρθρο σχηματίζει μία λέξη: *στου, στον, στην, στους*, κτλ. Αντίθετα, η γεν. του β΄ προσ. της προσωπ. αντωνυμίας (*σου*), όταν προηγείται του οριστ. άρθρου, γράφεται με απόστροφο: *σ' το είπα* (σου το είπα).

σέβομαι: (μτβ.) ❶ δείχνω βαθιά εκτίμηση και θαυμασμό σε κπ: *~ τους δασκάλους μου.* ❷ υπακούω σε κτ: *Ο σωστός πολίτης ~ τους νόμους.* ❸ αναγνωρίζω την αξία προσώπου ή πράγματος = εκτιμώ, τιμώ ≠ περιφρονώ, αψηφώ: *~ τον τόπο μου και την ιστορία του.* **σεβασμός** ο: ❶ η εκτίμηση που δείχνει κπ προς ένα πρόσωπο: *Τρέφει μεγάλο ~ για τον πατέρα του.* ❷ υπακοή σε κτ ή η αναγνώριση της αξίας του: *ο ~ προς τους θεσμούς* **σεβαστός -ή -ό**: (για πρόσ.) αυτός που είναι άξιος σεβασμού: *Η αντίρρησή σας είναι ~.* **σεβάσμιος -α -ο:** αυτός που εμπνέει σεβασμό: *~ γέροντας.* **σέβας** το • πληθ. *σέβη*: τιμητική προσφώνηση ως εκδήλωση σεβασμού: *Τα σέβη μου!*

σειρά η: ❶ ακολουθία πραγμάτων ή προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά και σε διάταξη το ένα δίπλα στο άλλο: *Οι μαθητές παρατάχθηκαν σε ~ στο προαύλιο του σχολείου.* = γραμμή. *Θα περιμένω στη/τη σειρά μου.* ❷ η ακολουθία των λέξεων που περιλαμβάνονται σε μια γραμμή ενός γραπτού κειμένου: *Πηγαίνετε στη σελίδα 20 και διαβάστε την τέταρτη ~.* ❸ σύνολο από ομοειδή πράγματα που αναφέρονται στο ίδιο θέμα: *Αρχίζει αύριο ~ εκδηλώσεων για την τέχνη και τον πολιτισμό.* ❹ ταξινόμηση: *χρονολογική/αλφαβητική ~.* ❺ τακτοποίηση, οργάνωση με συγκεκριμένη τάξη: *Βάζω τις σκέψεις μου σε ~.* ❻ η κοινωνική τάξη: *Δεν πρέπει να τον παντρευτείς, δεν είναι της ~ μας.* ❼ ΣΤΡΑΤ το σύνολο των στρατιωτών που κατατάσσονται την ίδια χρονική περίοδο.

σεισμός ο: ❶ ΓΕΩΛ φυσικό φαινόμενο κατά το οποίο η μετακίνηση των γεωλογικών πλακών στο εσωτερικό της γης προκαλεί δόνηση που γίνεται αισθητή στην επιφάνειά της: *καταστροφικός/ισχυρός ~. ~ 5 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ.* ❷ (μτφ.) έντονη αντίδραση σε κπ γεγονός: *Στο κόμμα έγινε ~, μόλις μαθεύτηκαν τα αποτελέσματα.* **σεισμικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με σεισμό: *~ δονήσεις.* **σεισμικά** (επίρρ.). **σεισμικότητα** η: ❶ η σεισμική δράση μιας περιοχής ❷ (ειδικ.) η συχνότητα αλλά και η ένταση των σεισμικών δονήσεων: *Η Ελλάδα είναι χώρα με έντονη ~.* **σείω**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ να δονείται = τραντάζω: *Ο δυνατός αέρας έσειε τα παράθυρα.* ❷ παθ. δονούμαι, τραντάζομαι: *Σείστηκε ο τόπος από τις βροντές.*

σελήνη η: (& με κεφαλαίο **Σελήνη**) ΑΣΤΡΟΝ ουράνιο σώμα, φυσικός δορυφόρος της Γης = φεγγάρι: *έκλειψη σελήνης.* **σεληνιακός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στη σελήνη: *~ φως.* **σεληνιάζομαι**: [λαϊκ.] (αμτβ.) παθαίνω επιληψία. **σεληνιασμός** ο: [λαϊκ.] κρίση επιληψίας, καθώς και η επιληψία ως ασθένεια.

σελίδα η: ❶ καθεμιά από τις δυο όψεις φύλλου χαρτιού: *λευκή / χρωματιστή ~.* ❷ (συνεκδ.) τυπωμένο κείμενο που χωράει σε μία σελίδα: *Η εργασία μου είναι 250 σελίδες.*

σεμνός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι μετρημένος και

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·365

όχι υπερβολικός ή επιτηδευμένος: ~ *άνθρωπος.* ❷ αυτός που είναι ηθικός ή δείχνει ηθικό άτομο ≠ άσεμνος: ~ *ντύσιμο.* **σεμνά** (επίρρ.). **σεμνότητα** η.

σέρνω & [επίσ.] **σύρω -ομαι** • αόρ. *έσυρα,* παθ. αόρ. *σύρθηκα*: (μτβ.) ❶ τραβώ κτ και το κάνω να κινείται: *Τα άλογα έσερναν την άμαξα.* ***~ κπ από τη μύτη***: αναγκάζω κπ να κάνει ό,τι θέλω εγώ. ❷ τραβώ κτ και το μετακινώ: *Θα σύρουμε μαζί τη βιβλιοθήκη, για να την πάμε στο σαλόνι.* ❸ τραβώ κπ ή κτ που βρίσκεται στο έδαφος χωρίς να το(ν) αφήνω να σηκωθεί: *Μη ~ την πετσέτα στο πάτωμα.* ❹ (μτφ.) οδηγώ κπ βίαια και χωρίς τη θέλησή του κάπου: *Τον έσυραν στο τμήμα χωρίς εξηγήσεις.* ❺ (μτφ.) ταλαιπωρώ κπ παίρνοντάς τον μαζί μου: *Με έσερνε από μπαρ σε μπαρ όλο το βράδυ.* ❻ παθ. **α.** κινούμαι στο έδαφος όπως το φίδι = έρπω: *Οι ληστές σύρθηκαν σιγά σιγά και κανείς δεν τους αντιλήφθηκε.* **β.** (μτφ.) νιώθω πολύ κουρασμένος, δεν μπορώ να αποδώσω: *Η ομάδα δεν έπαιξε καθόλου καλά σήμερα, όλοι οι παίκτες σέρνονταν.* **γ.** (για ρούχο ή ύφασμα πολύ μακρύ) ακουμπώ στο έδαφος, ενώ κανονικά δεν πρέπει: *Η κουρτίνα σέρνεται, θέλει κόντεμα!* **δ.** [προφ.] για μεταδοτικές ασθένειες: έχω έξαρση: *~ επιδημία γρίπης.* **σύρσιμο** & [προφ.] **σούρσιμο** το. **συρτός -ή -ό**. **συρτά** (επίρρ.).

σηκώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ υψώνω, κινώ προς τα επάνω: *~ το κεφάλι/το χέρι/τον λαιμό μου.* ❷ ζητώ από κπ που κάθεται να σηκωθεί: *Σήκωσε το παιδί, για να καθίσει η έγκυος γυναίκα.* ❸ σηκώνω το ακουστικό και (κατ' επέκτ.) απαντώ στο τηλέφωνο: *Χτυπάει το τηλέφωνο, θα το σηκώσεις;* ❹ (για χρήματα) βγάζω από την τράπεζα. ❺ ξυπνώ κπ: *Θα με σηκώσεις αύριο στις επτά;* ❻ κρατώ κτ και συγχρόνως το μεταφέρω: *Θα σηκώσεις εσύ την τσάντα μου που είναι βαριά;* ❼ [προφ.] ανέχομαι κτ: *Άσε τις ζήλιες και τις υστερίες, δεν τα ~ εγώ αυτά.* ❽ αντέχω το βάρος ενός πράγματος: *Αυτό το τραπέζι ~ τον υπολογιστή;* ❾ εξετάζω προφορικά μαθητή στο μάθημα της ημέρας: *Ο δάσκαλος με σήκωσε σήμερα στα μαθηματικά.* **σήκωμα** το. **σηκωμός** ο: το ξύπνημα: *~ δεν έχει σήμερα!* **σηκωτός -ή -ό**: αυτός που μεταφέρεται με τη βοήθεια άλλων.

σήμα το: ❶ μήνυμα, εικόνα ή ήχος που μεταδίδεται με ηλεκτρομαγνητικά κύματα: *Το ~ του τηλεοπτικού σταθμού δεν ήταν καλό/ισχυρό.* ❷ διακριτικό σημάδι (οπτικό ή ακουστικό): **α.** οργάνωσης, συλλόγου ή οργανισμού: *το ~ Unicef/της Ελληνικής Προεδρίας/της Ευρωπαϊκής Ένωσης.* **β.** συνήθ. στη στολή αξιωματικών, που δείχνει τη βαθμίδα ή το αξίωμά τους: *Έραψα στη στολή σου τα ~ που μου ζήτησες.* ❸ πινακίδα ή επιγραφή με οδηγίες για συγκεκριμένη συμπεριφορά ειδικά σε δημόσιο χώρο: *Το ~ αυτό απαγορεύει τη λήψη φωτογραφιών.* ❹ οτιδήποτε πιστοποιεί ή κατοχυρώνει κτ: *Προμηθεύτηκα το ~ για τα τέλη κυκλοφορίας.* ❺ σύμβολο του κώδικα οδικής κυκλοφορίας: *Μην παραβιάζετε τα ~ της Τροχαίας!* ❻ μήνυμα με το χέρι ή το κεφάλι = νόημα, νεύμα. *Μας έκανε ~ να περάσουμε.*

σημάδι το: ❶ οτιδήποτε χρησιμεύει ως ένδειξη, για να διακρίνουμε ή να ξεχωρίσουμε κτ: *Αυτό το ~ εκεί δείχνει το όριο του χωραφιού.* ❷ σημείο που προσπαθεί κπ να πετύχει σημαδεύοντας με όπλο = στόχος. ❸ αλλοίωση του δέρματος που οφείλεται είτε σε φυσικά αίτια είτε σε προηγούμενο τραυματισμό ή ασθένεια: *Η ανεμοβλογιά τού άφησε σημάδια.* ❹ (μτφ.) ένδειξη για κτ που συμβαίνει ή θα συμβεί: *Έχει μέρες να φανεί, κακό ~!* = οιωνός. *Η υποχώρησή του είναι ~ ελπίδας και αισιοδοξίας!* **σημαδεύω**: (μτβ.) ❶ βάζω σημάδι, ώστε να διακρίνω κτ: *Σημάδεψε τη σελίδα του βιβλίου που σε ενδιαφέρει!* ❷ σκοπεύω με όπλο: *Σταμάτα να με ~ με την καραμπίνα!* ❸ (μτφ.) έχω ισχυρό αντίκτυπο αποφασιστικής σημασίας στην ψυχή κάποιου: *Το ταξίδι της στο Παρίσι τη σημάδεψε για όλη της τη ζωή.* **σημαδιακός -ή -ό**: ❶ αυτός που προμηνύει κτ: *~ μέρα.* ❷ αυτός που έχει καθοριστική σημασία: *~ γεγονός.* **σημαδιακά** (επίρρ.).

σημαία η: ❶ κομμάτι υφάσματος που φέρει τα ιδιαίτερα χρώματα και τα διακριτικά σύμβολα κράτους, συλλόγου, πολιτικής παράταξης ή αθλητικής ομάδας: *Η ~ της Βραζιλίας έχει πράσινο και κίτρινο χρώμα.* ❷ (μτφ.) σύμβολο προσπάθειας ή αγώνα: *Ο πόθος για ελευθερία ήταν η ~ των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.*

σημασία η: ❶ το νόημα μιας λέξης: *Το ρήμα «παίρνω» έχει πολλές ~. κυριολεκτική/μεταφορική ~.* ❷ το περιεχόμενο ή ο σκοπός μιας πράξης, κίνησης, έκφρασης κτλ.: *Δεν καταλαβαίνω τη ~ της πράξης του.* ❸ η σπουδαιότητα, η αξία ενός πράγματος: *Το έργο είναι υψίστης/ζωτικής ~.* **σημαίνω**: (μτβ.) ❶ έχω ορισμένη σημασία, δηλώνω κτ συγκεκριμένο: *Δεν ξέρω τι ~ η λέξη αυτή. Η παραίτησή του ~ ότι δε συμφωνεί πλέον με τις αρχές τις εται-*

σέρνω
σήκωμα → σηκώνω
σηκωμός → σηκώνω
σηκώνω
σηκωτός → σηκώνω
σήμα
σημαδεύω → σημάδι
σημάδι
σημαδιακά → σημάδι
σημαδιακός → σημάδι
σημαία
σημαίνω → σημασία
σημαντικά → σημασία
σημαντικός → σημασία
σημασία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·366

σημειακός → σημείο
σημείο
σημείωμα → σημειώνω
σημειώνω
σημείωση → σημειώνω
σημειωτέος → σημειώνω
σήμερα
σημερινός → σήμερα
σήψη → σάπιος
σθεναρά → σθένος
σθεναρός → σθένος
σθεναρώς → σθένος
σθένος
σιάζω → ίσιος
σιγά
σιγανά → σιγά
σιγανός → σιγά
σιγή → σιγά
σιγο-
σιγοβράζω → σιγο-
σιγοβρέχει → σιγο-
σιγοκαίω → σιγο-
σιγοκλαίω → σιγο-
σιγοκουβεντιάζω → σιγο-
σιγομουρμουρίζω → σιγο-
σιγοπίνω → σιγο-
σιγοσβήνω → σιγο-
σιγοτραγουδώ → σιγο-
σίγουρα → σίγουρος
σιγουρεύω → σίγουρος
σιγουριά → σίγουρος
σίγουρος
σιγοψήνω → σιγο-
σιγοψιθυρίζω → σιγο-

ρείας. ❷ (για ρολόι) βγάζω ήχο που αντιστοιχεί σε καθορισμένη ώρα: *Το ρολόι ~ δώδεκα.* **σημαντικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει μεγάλη σημασία = αξιόλογος, αξιοσημείωτος ≠ ασήμαντος: *~ νέα.* ❷ αυτός που έχει ορισμένη σημασία: *ρήματα αισθήσεως σημαντικά.* **σημαντικά** (επίρρ.).

σημείο το: ❶ μια συγκεκριμένη θέση που έχουμε ορίσει στον χώρο: *~ συνάντησης/πώλησης. τα τέσσερα ~ του ορίζοντα.* ❷ ΓΕΩΜ το ελάχιστο στοιχείο του χώρου, που δεν έχει διαστάσεις: *Οι δύο ευθείες τέμνονται στο ~ Α.* ❸ βαθμός σε κλίμακα αξιολόγησης: *Το έλλειμμα έφτασε στο ανώτατο ~ του.* ❹ (μτφ.) ακριβής θέση ή τμήμα συνόλου (τοπικά ή χρονικά): *Σε ποιο ~ διαφωνούμε; Σε αυτό το ~ θα διακόψω την ομιλία μου.* ❺ σημάδι, ίχνος από κτ: *Εμφανή ήταν τα ~ γήρανσης στο πρόσωπό της.* **~ στίξης**: σύμβολο που χρησιμοποιείται στον γραπτό λόγο, προκειμένου να δηλωθεί κτ (π.χ. ένταση ή παύση φωνής, θαυμασμός, απορία κτλ). ***γλωσσικό ~***: ΓΛΩΣΣ η ενότητα έννοιας (σημαινόμενου) και ακουστικής εικόνας (σημαίνοντος): *Το γλωσσικό σημείο (η λέξη) «μήλο» αποτελεί ενότητα της έννοιας «μήλο» και της ηχητικής ακολουθίας [milo].* ❻ ΜΟΥΣ νότα. **σημειακός -ή -ό**.

σημειώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ γράφω σε χαρτί κτ που θέλω να μην ξεχάσω: *Σημειώστε τον αριθμό μου και πείτε του να με πάρει!* ❷ εντοπίζω, επισημαίνω κτ: *Σημειώστε όλες τις μεταφορές που βλέπετε στο κείμενο!* ❸ προσθέτω, επεξηγώ σε προφορική ή γραπτή ανάλυση: *~ εδώ ότι τα παραδείγματα που χρησιμοποιώ είναι ενδεικτικά.* ❹ κρατώ σημειώσεις από προφορικό λόγο, καταγράφω περιληπτικά όσα ακούω: *Θεωρώ ότι θα ήταν καλό στο σημείο αυτό να σημειώσετε όσα λέω.* ❺ τονίζω με έμφαση: *~ ότι η πορεία της εταιρείας μας δεν είναι ικανοποιητική.* ❻ πραγματοποιώ, επιτυγχάνω: *Μετά την υπογραφή της συμφωνίας, οι σχέσεις των δυο χωρών σημείωσαν αισθητή βελτίωση.* **σημείωμα** το: σύντομο γραπτό μήνυμα: *Πήρες το ~ μου;* **σημείωση** η: ❶ σύντομο κείμενο στο οποίο καταγράφει ή επεξηγεί κπ κτ: *Το βιβλίο σου είναι γεμάτο σημειώσεις.* ❷ (για βιβλίο) ειδικό κείμενο στο οποίο παρέχονται εξηγήσεις ή περαιτέρω πληροφορίες για το περιεχόμενο: *Δες την τέταρτη ~ του δεύτερου κεφαλαίου.* **σημειωτέος -α -ον**: συνήθ. στο ***σημειωτέον ότι:*** αυτό που πρέπει να σημειωθεί: *Σημειωτέον ότι στον χώρο αυτό απαγορεύεται το κάπνισμα.*

σήμερα (επίρρ.): ❶ η ημέρα που ακολουθεί το χθες και προηγείται του αύριο: *~ έχει ωραίο καιρό. Δεν μπορώ να έρθω ~, ίσως μπορέσω αύριο.* ❷ ό,τι αναφέρεται στο παρόν, στην εποχή μας: *Οι νέοι ~ αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα.* **σημερινός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το σήμερα ή αναφέρεται σε αυτό: *Η ~ εφημερίδα είχε πολύ ενδιαφέροντα άρθρα.*

σθένος το: ❶ μεγάλο θάρρος, αποφασιστικότητα και μεγάλη ψυχική δύναμη: *Είστε έτοιμος να υπερασπιστείτε με ~ την άποψη σας;* ❷ ΧΗΜ ο αριθμός των ηλεκτρονίων που δίνει, παίρνει ή συνεισφέρει ένα άτομο, όταν συμμετέχει σε χημικό δεσμό: *Τα ιόντα χλωρίου έχουν ~ –1.* **σθεναρός -ή -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από σθένος (στη σημ. 1) = θαρραλέος, δυνατός ≠ αδύναμος, ανίσχυρος: *Οι απεργοί προέβαλαν ~ αντίσταση και εμπόδισαν την είσοδο του διευθυντή στο εργοστάσιο.* **σθεναρά** & **-ώς** (επίρρ.).

σιγά (επίρρ.): ❶ ≠ δυνατά (ως προς την ένταση): **α.** όχι έντονα ή δυνατά: *Κλείστε ~ τις πόρτες, παρακαλώ!* **β.** χαμηλόφωνα: *Μιλάτε ~, δε βλέπετε ότι μελετάει;* ❷ (ως προς την ταχύτητα) αργά ≠ γρήγορα: *Πηγαίνουμε ~, γιατί έχει κίνηση.* ❸ σταδιακά: *Πιες το γάλα σου ~ ~.* ❹ για να δηλώσουμε **α.** δυσαρέσκεια, ειρωνεία, ενόχληση: *~, με πάτησες! Ο Πέτρος; ~ μην έρθει!* **β.** προειδοποίηση: *~, θα πέσεις!* **σιγανός -ή -ό**: ❶ αυτός που δεν έχει ένταση: *~ ήχος.* ❷ αυτός που κινείται αργά: *~ ποτάμι.* **σιγανά** (επίρρ.): με τρόπο αργό ή σιγανό, με μικρή ένταση: *Βάλε ~ τη μουσική, το μωρό κοιμάται.* **σιγή** η: απουσία θορύβου ή ομιλίας = σιωπή.

σιγο-: α΄ συνθ. που σε σχέση με το ρήμα ως β΄ συνθ. δηλώνει ότι κτ γίνεται ❶ με αργό ρυθμό: *σιγοπίνω.* ❷ χωρίς ιδιαίτερη ένταση: *σιγοβρέχει.*

σίγουρος -η -ο: ❶ αυτός που προκαλεί αίσθημα ασφάλειας: *~ δρόμος/τρόπος/λύση.* ❷ αυτός που είναι βέβαιος ή προκαλεί αίσθημα βεβαιότητας: *~ νίκη/επιτυχία. Είμαι ~ ότι θα τα καταφέρεις.* **σίγουρα** (επίρρ.). **σιγουριά** η: ❶ αίσθηση ασφάλειας ≠ ανασφάλεια: *Νιώθει ~*

Σύνθετα με σιγο-

με αργό ρυθμό
σιγοσβήνω

χωρίς ένταση
σιγοβράζω
σιγοκαίω
σιγοκλαίω
σιγοκουβεντιάζω
σιγομουρμουρίζω
σιγοτραγουδώ
σιγοψήνω
σιγοψιθυρίζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·367

μαζί του, αν και δεν τον ξέρει πολύ καιρό. ❷ βεβαιότητα ≠ αβεβαιότητα: *Σας το λέω με ~.* **σιγουρεύω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ σίγουρο = εξασφαλίζω: *Σιγούρεψε τις καταθέσεις του και μετά εξαφανίστηκε.* ❷ *παθ.* νιώθω σίγουρος: *Σιγουρεύτηκε ότι η απάτη είχε όντως γίνει, και μετά το κατήγγειλε.*

σίδερο¹ το: ο σίδηρος ως μέταλλο: *κατασκευή από μασίφ ~.* **σίδερα** τα: (συνεκδ.) ❶ φυλακή. ❷ ίδρυμα στο οποίο περιθάλπονται άτομα με ψυχικές διαταραχές. ***κπ είναι για τα ~***: είναι τελείως τρελός. **σιδερένιος -α -ο**: ❶ αυτός που είναι φτιαγμένος από σίδερο: *~ πόρτα.* ❷ (μτφ.) πολύ γερός, ανθεκτικός: *~ νεύρα/αντοχή.* **σιδεριά** η: [λαϊκ.] σιδηροκατασκευή ή κατασκευή από σιδερένια κάγκελα. **σιδεράς** ο: ❶ πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα τις σιδηροκατασκευές = σιδηρουργός. ❷ άτομο που ασχολείται με την πώληση σιδερικών. **σιδεράδικο** το = σιδηρουργείο.

σίδερο² το: ❶ μικρή οικιακή συσκευή που χρησιμοποιείται για να λειαίνουμε τσαλακωμένα ρούχα ή υφάσματα: *~ ατμού.* ❷ (συνεκδ.) το να σιδερώνει κανείς = σιδέρωμα: *Η φούστα σου χρειάζεται / θέλει ~.* **σιδερώνω -ομαι**: (μτβ.) λειαίνω με το σίδερο τσαλακωμένο ρούχο ή ύφασμα. **σιδέρωμα** το. **σιδερώστρα** η: σανίδα στην οποία σιδερώνουμε. **σιδερωτήριο** το: ❶ ειδικό μηχάνημα στο οποίο σιδερώνουμε. ❷ κατάστημα που αναλαμβάνει το σιδέρωμα ρούχων.

σίδηρος ο: ❶ ανθεκτικό μέταλλο που χρησιμοποιείται εκτεταμένα στη βιομηχανία ή σε διάφορες κατασκευές (οικοδομές, εργαλεία κτλ.): *μεταλλεία/εξόρυξη σιδήρου. ράβδοι/ρινίσματα σιδήρου.* ***εποχή του ~***: στάδιο της ιστορικής εξέλιξης του ανθρώπου κατά τη διάρκεια του οποίου κυριαρχεί η χρήση του σιδήρου στην κατασκευή εργαλείων ή όπλων. ❷ ΒΙΟΛ στοιχείο που υπάρχει στο αίμα. **σιδηρουργός** ο: τεχνίτης που ασχολείται με την κατεργασία σιδήρου = [λαϊκ.] σιδεράς. **σιδηρουργία** η: το σύνολο των τεχνικών που χρησιμοποιούνται για τη βιομηχανική επεξεργασία του σιδήρου. **σιδηρουργείο** το: εργαστήριο κατεργασίας σιδήρου = [λαϊκ.] σιδεράδικο.

σιχαίνομαι: (μτβ.) ❶ νιώθω έντονη αποστροφή, αηδία για κπ ή κτ: *~ τις κατσαρίδες/το ποτό/να μου λες ψέματα.* ❷ *μππ.* αυτός που προκαλεί σε κπ συναίσθημα αποστροφής = σιχαμερός: *σιχαμένος άνθρωπος.* **σίχαμα** το: καθετί που προκαλεί αποστροφή και αηδία. **σιχαμερός -ή -ό**. **σιχαμερά** (επίρρ.). **σιχασιά** & **σιχαμάρα** η: αίσθημα αηδίας: *Μου προκαλεί ~.*

σιωπή η: = σιγή ❶ παντελής απουσία ομιλίας: *Μετά την παρατήρησή του, επικράτησε ~. Παιδιά, σας παρακαλώ, ~!* ❷ παντελής έλλειψη οποιουδήποτε ήχου: *Μέσα στη ~ της νύχτας ακούστηκε ένα ουρλιαχτό.* ❸ (μτφ.) απουσία αντίδρασης, αδιαφορία: *Ύστερα από δύο μέρες σιωπής, οι αρμόδιοι αποφάσισαν να αντιδράσουν.* **σωπαίνω** & [επίσ.] **σιωπώ**: (αμτβ.) δε μιλώ. **σιωπηλός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που δε μιλά: *Είναι πολύ ~ σήμερα, κουβέντα δε λέει!* ❷ κτ που έχει αυτό το χαρακτηριστικό, το γνώρισμα = σιωπηρός: *~ συμφωνία.* **σιωπηλά** (επίρρ.). **σιωπηρός -ή -ό**: ❶ σιωπηλός (σημ. 2). ❷ αυτός που γίνεται αθόρυβα ή σιωπηλά: *~ διαμαρτυρία.* **σιωπηρά** (επίρρ.). **σιωπητήριο** το: ❶ ΣΤΡΑΤ νυκτερινό παράγγελμα που δίνεται με τον ήχο της σάλπιγγας και επιβάλλει παύση κάθε ομιλίας ❷ (κατ' επέκτ.) κάθε παράγγελμα τέτοιου είδους: *Στην κατασκήνωση το ~ είναι στις 9:30 μ.μ.*

σκάβω -ομαι • μππ. *σκαμμένος*: (μτβ.) ❶ ανοίγω τρύπα στο χώμα με ειδικό εργαλείο: *Έλα να σκάψουμε, θα σπείρω φασόλια στο περιβόλι!* ❷ (μτφ.) αφήνω ρυτίδες ή σημάδια στο δέρμα: *πρόσωπο σκαμμένο από τον χρόνο.* **σκάψιμο** το. **σκαφτιάς** ο: [λαϊκ.] πρόσωπο που ασχολείται με το σκάψιμο.

> Από το ΑΕ ρ. *σκάπτω.* Στην ίδια οικογένεια ανήκουν τα: *σκάφος, σκάφη, σκάμμα, σκαπάνη.*

σκάλα η: ❶ ξύλινη, μαρμάρινη ή μεταλλική κατασκευή με σκαλοπάτια που χρησιμεύει για να ανεβαίνει ή να κατεβαίνει κανείς αλλάζοντας επίπεδα στον χώρο: *Θα φέρω τη ~ να ανέβω στο πατάρι. κυλιόμενη ~.* ❷ *πληθ.* καθεμία από τις οριζόντιες επιφάνειες που αποτελούν μια σκάλα = σκαλί, σκαλοπάτι: *Ανέβηκα τις σκάλες τρέχοντας.* ❸ (μτφ.) κλίμακα, διαβάθμιση: *Βάλε τον ανεμιστήρα στην πρώτη ~, γιατί κρυώνω.* ❹ τοποθεσία δίπλα στη θάλασσα, στην οποία συνηθίζεται οι ψαράδες να πουλάνε την ψαριά τους: *η ~ του Πόρου.* **σκαλοπάτι** το: ❶ καθένα από τα οριζόντια και διαδοχικά τοποθετημένα τμήματα μιας σκάλας. ❷ (μτφ.) στάδιο κατά τη διάρκεια της εξελικτικής πορείας ενός ατόμου: *Έφτασε στο τελευταίο ~ της επιτυχίας.* **σκαλί** το.

σίδερα → σίδερο¹
σιδεράδικο → σίδερο¹
σιδεράς → σίδερο¹
σιδερένιος → σίδερο¹
σιδεριά → σίδερο¹
σίδερο¹
σίδερο²
σιδέρωμα → σίδερο²
σιδερώνω → σίδερο²
σιδερώστρα → σίδερο²
σιδερωτήριο → σίδερο²
σίδηρος
σιδηρουργείο → σίδηρος
σιδηρουργία → σίδηρος
σιδηρουργός → σίδηρος
σιχαίνομαι
σίχαμα → σιχαίνομαι
σιχαμάρα → σιχαίνομαι
σιχαμερά → σιχαίνομαι
σιχαμερός → σιχαίνομαι
σιχασιά → σιχαίνομαι
σιωπή
σιωπηλά → σιωπή
σιωπηλός → σιωπή
σιωπηρά → σιωπή
σιωπηρός → σιωπή
σιωπητήριο → σιωπή
σιωπώ → σιωπή
σκάβω
σκάζω → σκάω
σκάλα
σκαλί → σκάλα
σκαλίζω
σκάλισμα → σκαλίζω
σκαλιστήρι → σκαλίζω
σκαλιστός → σκαλίζω
σκαλοπάτι → σκάλα

σκανδαλίζω → σκάνδαλο
σκανδαλιστικός → σκάνδαλο
σκάνδαλο
σκανδαλώδης → σκάνδαλο
σκανδαλωδώς → σκάνδαλο
σκασμός → σκάω
σκαφτιάς → σκάβω
σκάψιμο → σκάβω
σκάω
σκελετός
σκεπάζω
σκέπασμα → σκεπάζω
σκεπαστός → σκεπάζω
σκέπαστρο → σκεπάζω
σκεπή → σκεπάζω
σκεπτικά → σκέφτομαι
σκεπτικό → σκέφτομαι
σκεπτικός → σκέφτομαι
σκέπτομαι → σκέφτομαι
σκέτα → σκέτος
σκέτος
σκεφτικά → σκέφτομαι
σκεφτικός → σκέφτομαι
σκέφτομαι
σκέψη → σκέφτομαι

Η λ. *σκάλα* της ελνστ. περιόδου προέρχεται από τη λατ. scala.

σκαλίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ανακατεύω επιφανειακά με ειδικό εργαλείο το ήδη καλλιεργημένο χώμα: *~ τον κήπο/το περιβόλι.* ❷ ανακατεύω, πειράζω κτ: *Μη ~ τις σημειώσεις μου/τα ρούχα μου!* ❸ (μτφ.) ανασύρω, φέρνω κτ από το παρελθόν = ανασκαλεύω, ξεσκαλίζω: *Άσε αυτές τις ιστορίες! Τι θες και τις ~;* ❹ με αιχμηρό ειδικό αντικείμενο χαράσσω επιφάνεια (ξύλο, χαλκό, ασήμι κτλ.), για διακοσμητικούς λόγους: *Του πήρε όλο το πρωινό να σκαλίσει το κουτί.* **σκάλισμα** το. **σκαλιστήρι** το: εργαλείο με το οποίο σκαλίζουμε τον κήπο. **σκαλιστός -ή -ό**: αυτός που έχει χαραχτεί, που έχει σκάλισμα: *~ καθρέφτης.*

Το ΝΕ ρ. *σκαλίζω* που έχει επικρατήσει από την ελνστ. περίοδο προέρχεται από το ΑΕ ρ. *σκάλλω.*

σκάνδαλο το: γεγονός, πράξη ή κατάσταση που αντιβαίνει στους καθιερωμένους ηθικούς κανόνες και προκαλεί αγανάκτηση: *~ προκάλεσε η νέα παραίτηση του γενικού διευθυντή. οικονομικό/πολιτικό ~.* **σκανδαλίζω -ομαι**: (μτβ.) προκαλώ κπ ηθικά ή ερωτικά με τις πράξεις μου: *Σκανδαλίστηκε βλέποντας το ζευγάρι να φιλιέται δημοσίως.* **σκανδαλιστικός -ή -ό**: αυτός που σκανδαλίζει με τη συμπεριφορά ή τα χαρακτηριστικά του: *~ θέαμα/ντύσιμο.* **σκανδαλώδης -ης -ες**: αυτός που έχει τον χαρακτήρα σκανδάλου, που προκαλεί το κοινό αίσθημα: *~ συμπεριφορά.* ☞ σχ. αγενής. **σκανδαλωδώς** (επίρρ.).

Από το ελνστ. *σκάνδαλον* με αρχική σημασία «παγίδα για τον εχθρό».

σκάω & σκάζω • πρτ. *έσκαγα & -ζα*, αόρ. *έσκασα*, μππ. *σκασμένος*: (αμτβ.) ❶ καταστρέφεται η εξωτερική μου επιφάνεια, το περίβλημα: *Έσκασε το λάστιχο του αυτοκινήτου.* ❷ εκρήγνυμαι: *Η βόμβα/η χειροβομβίδα έσκασε.* ❸ (μτφ.) νιώθω δυσφορία, πλήξη, έντονη στενοχώρια: *Πάω μια βόλτα, γιατί έχω σκάσει στο σπίτι όλη την ημέρα. Αν δε μιλήσω, θα σκάσω!* ❹ [λαϊκ.] παύω να μιλώ: *Σκάσε! Θα σκάσεις επιτέλους;* ❺ (μτφ., για γεγονότα) προκύπτω απρόσμενα: *Όταν έσκασε το νέο, κανείς δεν πίστευε στ' αυτιά του.* ❻ (μτφ., για πρόσ.) ζεσταίνομαι υπερβολικά: *Έσκασα σήμερα από τη ζέστη!* ❼ φτάνω κάπου με ορμή: *Το κύμα έσκαγε στην προκυμαία, δεν μπορούσαμε να πλησιάσουμε.* ***το σκάω*** = [επίσ.] διαφεύγω, [προφ.] την κοπανάω. **σκασμός** ο: κυρ. στις εκφρ. ***τρώω τον σκασμού***: τρώω υπερβολικά. ***βγάζω τον ~***: σταματώ επιτέλους να μιλάω. ***σκασμός!***: αγενής εντολή σε κπ να πάψει να μιλάει.

Από το ΑΕ ρ. *σχάζω, σχάω* «ανοίγω κτ».

σκελετός ο: ❶ (για τον άνθρ. και τα σπονδυλωτά ζώα) το σύνολο των οστών που στηρίζουν τη μυϊκή μάζα. ❷ το σύνολο των οστών ενός νεκρού οργανισμού: *Βρέθηκε απολιθωμένος ~ φάλαινας στη Σαχάρα. Ο ~ νεαρού άνδρα βρέθηκε τυχαία από δύτες.* ❸ (για πργ.) το κύριο μέρος, το σκαρί: *ο ~ του ποδηλάτου.* ❹ το πλαίσιο στο οποίο προσαρμόζονται οι φακοί στα γυαλιά όρασης: *κοκάλινος/μεταλλικός ~.* ❺ (μτφ.) προσχέδιο οργάνωσης κειμένου: *Για να γράψετε σωστά έκθεση, δώστε μεγάλη βαρύτητα στον ~ της.*

σκεπάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω οτιδήποτε είναι γυμνό, ακάλυπτο ή εκτεθειμένο: *Σκέπασε τα πόδια σου/το φαγητό/την πλάτη του μωρού.* ❷ (μτφ., για ήχο) καλύπτω άλλον ήχο: *Η φωνή της σκέπαζε τους ψιθύρους των μαθητών.* ❸ (μτφ.) συγκαλύπτω, δεν αφήνω κτ να γίνει αντιληπτό: *Σκέπασαν την υπόθεση/το σκάνδαλο.* **σκέπασμα** το: ❶ το να σκεπάζει κπ κτ, καθώς και το κάλυμμα που χρησιμοποιεί: *Τα φρούτα θέλουν ~. Βάλε το ~ στην κατσαρόλα.* ❷ πληθ. τα σεντόνια, οι κουβέρτες κτλ. του κρεβατιού. **σκεπαστός -ή -ό. σκέπαστρο** το: κατασκευή που προστατεύει συνήθως από βροχή: *Έλα κάτω από το ~ της στάσης για να μη βραχείς.* **σκεπή** η.

σκέτος -η -ο: ❶ αυτός που είναι, δίνεται ή παρουσιάζεται χωρίς να συνδυάζεται με κτ άλλο: *Τον καφέ μου τον πίνω ~, χωρίς ζάχαρη. Μας έβγαλε ένα ~ γλυκό.* ❷ για έμφαση: *Αυτά που λες είναι ~ ανοησία!* **σκέτα** (επίρρ.): κυρ. στην έκφρ. ***νέτα ~***: χωρίς κτ άλλο.

σκέφτομαι & σκέπτομαι: ❶ συλλογίζομαι, κάνω σκέψεις. ❷ αντιλαμβάνομαι, κατανοώ την πραγματικότητα με έναν συγκεκριμένο τρόπο: *Αυτός ~ και αποφασίζει με γνώμονα το συμφέρον του.* ❸ σκοπεύω: *~ να συνεχίσω τις σπουδές μου στο εξωτερικό.* ❹ πιστεύω, φαντάζομαι ή υποθέτω: *~ ότι είχε δίκιο, όταν μας μάλωνε.* ❺ θυμάμαι, αναπολώ: *~ πόσο ωραία ήταν παλιά στο χωριό.* **σκέψη** η: ❶ το αποτέλε-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·369

σμα της πνευματικής δραστηριότητας, της ικανότητας του ανθρώπου να συνδυάζει ιδέες και νοήματα και να διατυπώνει κρίσεις ή συλλογισμούς: *Θα σου πω τις ~ μου για το μέλλον της επιχείρησης.* ❷ σύνολο αντιλήψεων ή αρχών: *η αρχαία ελληνική ~.* **σκεφτικός** & **σκεπτικός -ή -ό**. **σκεφτικά** & **σκεπτικά** (επίρρ.). **σκεπτικό** το: το σύνολο των επιχειρημάτων που αιτιολογούν μια κρίση ή απόφαση: *Θα σας παρουσιάσουμε το ~ της απόφασης του Αρείου Πάγου.*

σκηνή η: ❶ κατασκευή από αδιάβροχο ύφασμα που χρησιμεύει ως προσωρινό κατάλυμα (για εκδρομείς, στρατιώτες, σεισμοπαθείς κτλ.): *Στήσαμε τη ~ μας στην παραλία.* ❷ το μέρος του θεάτρου στο οποίο παίζουν οι ηθοποιοί: *Στο τέλος του έργου όλος ο θίασος ανέβηκε στη ~.* ❸ (μτφ.) κάθε κοινωνικός χώρος στον οποίο εκτυλίσσονται διάφορες δραστηριότητες: *Ανησυχούν για τις αλλαγές στην πολιτική ~ της Ρωσίας.* ❹ πράξη ή απόσπασμα θεατρικού, κινηματογραφικού ή λογοτεχνικού έργου: *Μου άρεσε η ρομαντική ~ στο τέλος της ταινίας.* ❺ έντονο επεισόδιο ή γεγονός, έντονη διαμάχη: *Ζήσαμε μια ακόμα ~ ζηλοτυπίας του Γιάννη με τη γυναίκα του.* **σκηνικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη σκηνή (σημ. 2). **σκηνικό** το: ❶ η σκηνική διακόσμηση μιας θεατρικής παράστασης. ❷ (μτφ.) ο χώρος στον οποίο εκτυλίσσεται μια δραστηριότητα: *το πολιτικό ~ της χώρας.* ❸ *πληθ.* η συνολική σκηνική διακόσμηση μιας παράστασης: *Ποιος σκηνογράφος έκανε τα ~ της παράστασης;*

σκιά η: ❶ το σκοτεινό ή λιγότερο φωτεινό τμήμα ενός χώρου, που σχηματίζεται από ένα σώμα το οποίο δεν επιτρέπει στο φως να το διαπεράσει: *Ας ξεκουραστούμε στη ~ του πλάτανου!* ***Θέατρο Σκιών***: ο Καραγκιόζης. ❷ αφάνεια: ***ζω στη ~ (κπ)***: (μτφ.) παραμένω στην αφάνεια (δίπλα σε κπ πιο διάσημο, με έντονη προσωπικότητα κτλ.): *Ζούσε τόσα χρόνια στη ~ του αδελφού του, αλλά τώρα θα φανεί η αξία του.* ❸ καλλυντικό με το οποίο βάφουν τα μάτια. **σκιάζω¹ -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω σκιά σε κπ ή κτ: *Το κυπαρίσσι ~ το προαύλιο της εκκλησίας.* ❷ (μτφ.) σκοτεινιάζω κτ: *Ένας αδιόρατος φόβος ~ το βλέμμα του.* **σκιερός -ή -ό**: αυτός που κάνει σκιά: *~ πλατάνι.* **σκιώδης -ης -ες**: σκιερός. ☞ σχ. **αγενής**.

σκιάζω² -ομαι: (μτβ.) τρομάζω, φοβίζω κπ: «*…γιατί τα 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά*» (Δ. Σολωμός). *Σκιάχτηκε λες κι είδε φάντασμα.*

> **Προσοχή**: το *σκιάζω¹* προφέρεται σκι-ά-ζω, ενώ το *σκιάζω²* προφέρεται σκιά-ζω.

σκίζω & **σχίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κόβω με τα χέρια κτ: *Σκίσε ένα φύλλο από το τετράδιό σου!* ❷ (μτβ.) προκαλώ ρωγμή ή άνοιγμα σε μία επιφάνεια: *Ένα καρφί έσκισε το λάστιχο του αυτοκινήτου.* ❸ (μτφ., μτβ.) κινούμαι πάρα πολύ γρήγορα: *Ένα στρατιωτικό αεροπλάνο έσκισε τον αέρα. Ο κολυμβητής ~ τα νερά.* ❹ (μτφ., μτβ. & αμτβ.) νικάω, θριαμβεύω: *Την Κυριακή θα σας σκίσουμε στο μπάσκετ. Έσκισα στις εξετάσεις!* ❺ *παθ.* (μτβ.) καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια: *Μόλις με είδε, σκίστηκε να με εξυπηρετήσει.* **σκίσιμο** & (σημ. 1) **σχίσιμο** το: ❶ το να σχίζει κανείς κτ, καθώς και το σημείο που σχίζεται: *Έχεις ένα ~ στο παντελόνι σου.* ❷ άνοιγμα σε φούστα ή στο κάτω μέρος φορέματος. **σχιστός** & **σκιστός -ή -ό**: οτιδήποτε έχει άνοιγμα που μοιάζει με σκίσιμο: *~ φόρεμα/μάτια.*

σκλάβος ο, **-α** η: ❶ αυτός που έχει χάσει την ελευθερία του = δούλος: *Οι Μανιάτες ποτέ δεν έγιναν ~ των Τούρκων.* ❷ (μτφ.) αυτός που υποτάσσεται σε κτ: *Ο σημερινός άνθρωπος έχει καταλήξει ~ του χρήματος και της κατανάλωσης.* **σκλαβιά** η: ❶ δουλεία, υποδούλωση. ❷ (μτφ.) κατάσταση αβάσταχτης υποταγής: *Αυτός δεν είναι γάμος, είναι πραγματική ~!* **σκλαβώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ αφαιρώ την ελευθερία κάποιου = υποδουλώνω: *Μετά τη μάχη αυτή, η Κρήτη σκλαβώθηκε στους Τούρκους.* ❷ (μτφ.) γοητεύω κάποιον: *Με σκλάβωσαν τα μάτια της και η ομορφιά της.* ❸ (μτφ.) αισθάνομαι υποχρεωμένος σε κπ για κτ: *Μας έχετε σκλαβώσει με την εξαιρετική φιλοξενία σας.*

> Από το μσν. *σκλάβος*, και αυτό από το *Σκλάβος* «Σλάβος».

σκληραγωγώ -ούμαι: (μτβ.) κάνω κπ να αντέχει στις κακουχίες: *Η συμμετοχή σε ορειβατικούς συλλόγους ~ τους νέους.* **σκληραγώγηση** η: το να σκληραγωγεί κανείς κπ. **σκληραγωγία** η: σκληραγώγηση και οι συνθήκες που σκληραγωγούν.

σκληρός -ή -ό:. ❶ αυτός που είναι τόσο συμπαγής, που δεν μπορείς να τον πιέσεις ή να τον κάμψεις ≠ μαλακός: *~ ξύλο. Αυτή η βέργα είναι πολύ ~.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) **α.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη κατανόησης και

σκηνή
σκηνικό → σκηνή
σκηνικός → σκηνή
σκιά
σκιάζω¹ → σκιά
σκιάζω²
σκιερός → σκιά
σκίζω
σκίσιμο → σκίζω
σκιστός → σκίζω
σκιώδης → σκιά
σκλάβα → σκλάβος
σκλαβιά → σκλάβος
σκλάβος
σκλαβώνω → σκλάβος
σκληρά → σκληρός
σκληραγώγηση → σκληραγωγώ
σκληραγωγία → σκληραγωγώ
σκληραγωγώ
σκληράδα → σκληρός
σκληραίνω → σκληρός
σκληρός
σκληρότητα → σκληρός
σκλήρυνση → σκληρός
σκολειό → σχολείο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·370

σκόνη
σκονίζω → σκόνη
σκοπευτήριο → σκοπεύω^1
σκοπευτής → σκοπεύω^1
σκοπευτικός → σκοπεύω^1
σκοπεύτρια → σκοπεύω^1
σκοπεύω^1
σκοπεύω^2 → σκοπός^1
σκοπιά^1 → σκοπός^1
σκοπιά^2 → σκοπός^2
σκόπιμα → σκοπός^1
σκόπιμος → σκοπός^1
σκοπιμότητα → σκοπός^1
σκοπίμως → σκοπός^1
σκοπός^1
σκοπός^2
σκοπός^3
σκορπίζω
σκορπιός
σκόρπιος → σκορπίζω
σκόρπισμα → σκορπίζω
σκορπώ → σκορπίζω
σκοτάδι
σκοτεινά → σκοτάδι
σκοτεινιά → σκοτάδι
σκοτεινιάζω → σκοτάδι
σκοτεινός → σκοτάδι

ανθρωπιάς: *Είναι πολύ ~ εργοδότης, καταπιέζει τους υπαλλήλους του.* **β.** αυτός που δεν υποχωρεί εύκολα: *Είναι ~ αντίπαλος, δε θα τον νικήσεις εύκολα.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι δυσάρεστος ή αυστηρός: *Η πολιτεία θα λάβει ~ μέτρα κατά των εμπόρων ναρκωτικών.* **σκληρά** (επίρρ.). **σκληρότητα** η: η ιδιότητα του σκληρού: *Η ~ της έδιωξε πολλούς φίλους από κοντά της.* **σκληράδα** η: σκληρότητα. **σκληραίνω -ομαι**: (μτφ.) ❶ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ σκληρό: *Τα βάσανα ~ την ψυχή.* ❷ (αμτβ.) γίνομαι σκληρός: *Η κυβέρνηση ~ τη στάση της απέναντι στους απεργούς.* **σκλήρυνση** η: [επίσ.] ❶ το να γίνεται κτ σκληρό. ❷ (μτφ.) η αλλαγή συμπεριφοράς προς το σκληρότερο: *Η πλειοψηφία των στελεχών του κόμματος απαιτεί τη ~ της στάσης του Προέδρου απέναντι στους διαφωνούντες.* ***~ κατά πλάκας***: ΙΑΤΡ ασθένεια που επηρεάζει το κεντρικό νευρικό σύστημα και προκαλεί παράλυση.

σκόνη η: χώμα ή κάθε στερεή ύλη που έχει μετατραπεί σε πολύ μικρούς κόκκους: *γάλα ~. Στον χωματόδρομο το αυτοκίνητο άφηνε πίσω του σύννεφα ~.* ***κάνω κπ ή κτ ~***: (μτφ.) διαλύω, εξοντώνω κπ: *Στον χθεσινό αγώνα σάς κάναμε σκόνη.* **σκονίζω -ομαι**: (μτβ.) γεμίζω κπ ή κτ με σκόνη: *Πρόσεξε πώς θα μεταφέρεις τα ρούχα, μην τα σκονίσεις!*

> Από το μσν. *σκόνη*, και αυτό από το ΑΕ *κόνις*.

σκοπεύω^1: (μτβ.) σημαδεύω στόχο: *Σκοπεύσατε προς το φυλάκιο του εχθρού.* **σκοπευτής** ο, **-εύτρια** η: πρόσωπο που σκοπεύει. **σκοπευτήριο** το: ειδικός χώρος για εξάσκηση στη σκοποβολή: *το ~ της Καισαριανής.* **σκοπευτικός -ή -ό**.

σκοπός^1 ο: το ανώτερο σημείο που θέλει και επιδιώκει να φτάσει κπ = στόχος, ζητούμενο: *Βασικός ~ του σχολείου είναι η διαμόρφωση ελεύθερων πολιτών.* **σκοπιά^1** η: (μτφ.) άποψη, οπτική γωνία από την οποία κάποιος βλέπει, κρίνει τα πράγματα: *Ας δούμε το θέμα των εξετάσεων και από τη ~ των μαθητών.* **σκοπεύω^2**: (μτφ.) επιδιώκω να επιτύχω κτ = στοχεύω: *~ να πάω ταξίδι.* **σκόπιμος -η -ο**: αυτός που γίνεται με την πρόθεση να εξυπηρετήσει κπ σκοπό: *Έκανε ένα ~ φάουλ.* ***είναι /κρίνεται σκόπιμο να…***: πρέπει, επιβάλλεται, θεωρείται αναγκαίο: *~ ληφθούν άμεσα μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής.* **σκόπιμα** & **σκοπίμως** (επίρρ.): *Επειδή διαφωνεί, απουσίαζε ~ από τη συνάντηση.* **σκοπιμότητα** η: συγκεκριμένος σκοπός για τον οποίο γίνεται κτ: *Όλα αυτά γίνονται για λόγους οικονομικής ~.*

σκοπός^2 ο: στρατιώτης που φρουρεί κτ (τοποθεσία, κτίριο κτλ.) από ένα ορισμένο σημείο = φρουρός: *Φυλάω ~.* **σκοπιά^2** η: ο χώρος από τον οποίο κπ φρουρεί, προστατεύει κπ ή κτ, καθώς και το έργο της φρούρησης: *Είσαι υπηρεσία το πρωί στη ~ δίπλα στο Διοικητήριο. Δεν μπορώ να τον ειδοποιήσω, γιατί φυλάει ~ στην πύλη.*

σκοπός^3 ο: μελωδία: *Τραγουδούσε έναν χαρούμενο ~.*

σκορπίζω -ομαι & **σκορπώ** & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) **α.** απλώνω, πετάω κτ προς διάφορες κατευθύνσεις: *Ποιος σκόρπισε τα χαρτιά στο γραφείο μου;* **β.** (μτφ.) αφήνω κτ να διαχυθεί στον χώρο: *Τα λουλούδια της αυλής σκορπίζουν ένα ωραίο άρωμα.* **γ.** (μτφ.) ξοδεύω άσκοπα χρήματα = σπαταλώ: *Σκορπάει τα λεφτά του πατέρα του στα χαρτιά και στη διασκέδαση.* ❷ (αμτβ., για ομάδα ανθρώπων) φεύγω ή διαλύομαι: *Οι μαθητές σκόρπισαν μόλις τελείωσε η διάλεξη.* **σκόρπισμα** το. **σκόρπιος -α -ο**: ❶ αυτός που είναι πεταμένος εδώ κι εκεί: *~ φύλλα στην αυλή.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει συνοχή: *Ρίξε μερικές ~ σκέψεις στα χαρτί και έλα να τις κουβεντιάσουμε.*

σκορπιός ο: ❶ ζώο με ουρά που καταλήγει σε δηλητηριώδες κεντρί. ❷ **Σκορπιός** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το όγδοο από τα δώδεκα μέρη του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το άτομο που ανήκει στο ζώδιο αυτό.

σκοτάδι το: ❶ απουσία φωτός: *Ανάψτε κανένα φως, πού να βρω τα κλειδιά με τέτοιο ~!* ❷ (μτφ.) πλήρης άγνοια: *Στα χρόνια της δικτατορίας ο λαός δεν είχε πληροφόρηση, ζούσε στο ~.* **σκοτεινός -ή -ό**: ❶ αυτός που δεν έχει φως, που είναι στο σκοτάδι ≠ φωτεινός: *Περπατήσαμε σ' έναν ~ δρόμο.* ❷ αυτός που κρύβει κπ μυστήριο = αινιγματικός: *Η αστυνομία ερευνά αυτή τη ~ υπόθεση.* ❸ (μτφ.) αυτός που προκαλεί ανησυχία ή φόβο: *Το μέλλον τους προδιαγράφεται ~.* ≠ λαμπρός. **σκοτεινά** (επίρρ.): *Στο δωμάτιο ήταν τόσο ~, που δεν έβλεπες τη μύτη σου.* **σκοτεινιά** η: κατάσταση ή διάστημα κατά το οποίο υπάρχει σκοτάδι σε έναν χώρο: *Πώς θα βρούμε το σπίτι μέσα στη ~;* **σκοτεινιάζω**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ σκοτεινό: *Τα κλειστά παντζούρια ~ πολύ το δωμάτιο.* ❷ (αμτβ.). γί-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·371

νομαι σκοτεινός, καλύπτομαι από σκοτάδι = μαυρίζω: *Ο ουρανός σκοτείνιασε, όταν μαύρα σύννεφα κάλυψαν τον ήλιο.* ❸ (μτφ.) γίνομαι σκυθρωπός, κακοδιάθετος: *Μόλις είδε τον άνθρωπο που τον συκοφάντησε, το πρόσωπό του σκοτείνιασε.* ❹ *απρόσ.* νυχτώνει: *Θα έρθουμε μόλις σκοτεινιάσει.*

> Από το ελνστ. *σκοτάδιον*, υποκορ. του ΑΕ *σκότος*.

σκοτώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α**. αφαιρώ τη ζωή κπ: *Οι αστυνομικοί σκότωσαν δύο κακοποιούς.* **β**. [μειωτ.] παρουσιάζω κτ (τραγούδι, ρόλο, κείμενο) με πολύ άσχημο τρόπο: *Τι θέλει και τραγουδάει, αφού τα ~ κάθε φορά τα τραγούδια!* ***~ την ώρα μου/τον καιρό μου***: ασχολούμαι με ασήμαντα πράγματα, απλώς για να περνάει η ώρα μου. ❷ *παθ.* **α**. χάνω τη ζωή μου βίαια: *Τρία άτομα σκοτώθηκαν σε τροχαίο δυστύχημα.* **β**. (μτφ.) χτυπώ πολύ άσχημα: *Έπεσα και σκοτώθηκα!* **γ**. (+ *σε*) κουράζομαι πολύ: *Σκοτώνεται στη δουλειά, παρότι ο μισθός του είναι μικρός.* **δ**. (+ *να*) δείχνω μεγάλη προθυμία, ιδιαίτερο ζήλο: *Ο πατέρας του σκοτώθηκε να μας εξυπηρετήσει.* **σκότωμα** το: ❶ πολύ σκληρή τιμωρία, θανάτωση: *Οι έμποροι ναρκωτικών θέλουν ~.* ❷ (μτφ.) μεγάλη κούραση: *Ήταν ~ τέτοιο ταξίδι πολύωρο!* **σκοτωμός** ο: ❶ αφαίρεση της ζωής με βίαιο τρόπο: *Η τρομοκρατική ενέργεια προκάλεσε τον ~ δεκάδων αθώων πολιτών.* ❷ (μτφ.) μεγάλος συνωστισμός, μεγάλη ένταση ή έντονος καβγάς: *Έγινε ~ για τα εισιτήρια του τελικού.* ***του σκοτωμού***: με πολύ μεγάλη ταχύτητα: *Καλά έκανε και σου έδωσε κλήση ο τροχονόμος, αφού έτρεχες ~.*

> Από το μσν. *σκοτώνω*, αυτό από το ΑΕ ρ. *σκοτῶ* «σκεπάζω με σκοτάδι» < *σκότος*.

σκούπα η: εργαλείο του νοικοκυριού που αποτελείται συνήθως από κοντάρι με βούρτσα στην άκρη του, το οποίο χρησιμοποιείται για να απομακρύνουμε σκόνες, σκουπίδια κτλ. από το δάπεδο: *Φέρε τη ~, γέμισε χώματα η αυλή!* **σκουπίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ καθαρίζω με τη σκούπα έναν χώρο: *Να σκουπίσεις το δωμάτιό σου, γιατί είναι γεμάτο βρομιές.* ❷ απορροφώ την υγρασία από κάπου: *Να σκουπίσεις τα πιάτα με μια πετσέτα. Της έδωσα ένα μαντήλι να σκουπίσει τα δάκρυά της.* ❸ *παθ.* στεγνώνω το σώμα μου ή μέρος του σώματός μου: *Με τι να σκουπιστώ βγαίνοντας από το μπάνιο;* **σκούπισμα** το.

σκουπίδι το: ❶ κάτι που είναι άχρηστο ή βρόμικο: *Όχι σκουπίδια και πλαστικά στις παραλίες!* ❷ (μτφ.) για πρόσωπο ή πράγμα που είναι χαμηλής ποιότητας: *Πολλά τηλεοπτικά κανάλια προβάλλουν σκουπίδια. Μου συμπεριφέρθηκε σαν να ήμουνα ~.* ***κάνω κπ ~***: τον προσβάλλω, τον εξευτελίζω. **σκουπιδιάρης** ο: υπάλληλος που ασχολείται με την καθαριότητα και τη συλλογή των σκουπιδιών. **σκουπιδιάρικο** το: όχημα συλλογής σκουπιδιών = [επίσ.] απορριμματοφόρο.

σκούρος -α & -η -ο: αυτός που έχει σκοτεινό χρώμα: *Δε σου πηγαίνει το ~ χρώμα στο ντύσιμο.* ***τα βρίσκω σκούρα***: συναντώ δυσκολίες: *Στο είπα ότι θα τα βρεις σκούρα με αυτόν τον αντίπαλο.* **σκουραίνω**: ❶ (μτβ.) κάνω κάτι πιο σκούρο στο χρώμα: *Για να σκουρύνεις το χρώμα της βάρκας χρησιμοποίησε πιο βαθύ μπλε!* ❷ (αμτβ.) γίνομαι πιο σκούρος: *Σκούρυναν τα μαλλιά σου!*

σκύβω: ❶ (αμτβ.) γέρνω το σώμα ή το κεφάλι μου προς τα εμπρός και κάτω: *Έσκυψα να μαζέψω το βιβλίο που είχε πέσει στο πάτωμα.* ❷ (μτφ.) ασχολούμαι με ενδιαφέρον με κπ ή κτ: *Καλούμε την υπουργό Παιδείας να σκύψει πάνω στα προβλήματα των αναπληρωτών εκπαιδευτικών.* ***~ το κεφάλι***: υποτάσσομαι: *Οι Σφακιανοί δεν έσκυψαν το κεφάλι σε κανέναν κατακτητή.* **σκύψιμο** το: το να σκύβει κπ. **σκυφτός -ή -ό**: αυτός που έχει κλίση προς τα εμπρός και κάτω = σκυμμένος: *Άκουγε με ~ κεφάλι όσα τον συμβούλευαν οι γονείς του.* **σκυφτά** (επίρρ.).

> Από το μσν. *σκύπτω*, και αυτό από το ΑΕ ρ. *κύπτω*.

σκυλί το: ❶ κατοικίδιο σαρκοφάγο ζώο, που συγγενεύει με τον λύκο = σκύλος: *Το ~ αυτό είναι πολύ καλό για το κυνήγι του λαγού.* ***πήγε/πέθανε σαν το ~***: χωρίς να τον φροντίσει κανένας. ***ρεζίλι των σκυλιών***: μεγάλος εξευτελισμός. ❷ (μτφ.) άνθρωπος ακούραστος με μεγάλη αντοχή: *Είναι ~ στη δουλειά του - δεν κουράζεται, ούτε τα παρατάει.* **σκύλος** ο, **-α** η. **σκυλιάζω**: [προφ.] (αμτβ.) εξοργίζομαι, θυμώνω πολύ: *Σκύλιασε από το κακό του, μόλις έμαθε ότι πάει καλά το μαγαζί μας.* **σκυλίσιος -α -ο**: αυτός που έχει σχέση με τον σκύλο: *~ τροφή.* ***~ ζωή:*** ζωή γεμάτη ταλαιπωρίες: *Πέρασε ~ στα εργοστάσια της Γερμανίας.*

σκότωμα → σκοτώνω
σκοτωμός → σκοτώνω
σκοτώνω
σκούπα
σκουπίδι
σκουπιδιάρης → σκουπίδι
σκουπιδιάρικο → σκουπίδι
σκουπίζω → σκούπα
σκούπισμα → σκούπα
σκουραίνω → σκούρος
σκούρος
σκύβω
σκύλα → σκυλί
σκυλί
σκυλιάζω → σκυλί
σκυλίσια → σκυλί
σκυλίσιος → σκυλί
σκύλος → σκυλί
σκυφτά → σκύβω
σκυφτός → σκύβω
σκύψιμο → σκύβω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·372

σμίκρυνση
σμικρύνω → σμίκρυνση
σοβαρά → σοβαρός
σοβαρεύω → σοβαρός
σοβαρός
σοβαρότητα → σοβαρός
σοβαροφάνεια → σοβαροφανής
σοβαροφανής
σοβινισμός
σοβινιστής → σοβινισμός
σοβινιστικός → σοβινισμός
σοβινίστρια → σοβινισμός
σόι
σορός
σοσιαλισμός
σοσιαλιστής → σοσιαλισμός
σοσιαλιστικός → σοσιαλισμός
σοσιαλίστρια → σοσιαλισμός
σου → εσύ
σούρσιμο → σέρνω
σοφά → σοφός
σοφία → σοφός
σοφίζομαι → σόφισμα
σόφισμα
σοφιστής → σόφισμα
σοφός
σπάζω → σπάω
σπάθη → σπαθί
σπαθί
σπαθιά → σπαθί

σκυλίσια (επίρρ.): στη σημ. 2: *Δουλεύει ~, για να θρέψει επτά στόματα.*

σμίκρυνση η: αναπαραγωγή (με φωτοτυπία, φωτογραφία κτλ.) κπ πράγματος σε μικρότερες διαστάσεις ≠ μεγέθυνση. **σμικρύνω -ομαι** (μτβ.) ≠ μεγεθύνω.

σοβαρός -ή -ό: ❶ αυτός που δε μιλάει πολύ, που είναι αυστηρός και σπάνια αστειεύεται: *Στην επίσκεψη που θα κάνουμε να είσαι ~!* ❷ αυτός που είναι υπεύθυνος, αξιόπιστος: *Μιλάμε για έναν ~ νέο πολιτικό, που σέβεται τον λαό.* ❸ αυτός που είναι πολύ σημαντικός: *Η ανεργία είναι το πιο ~ πρόβλημα της νεολαίας σήμερα.* **σοβαρά** (επίρρ.): *Δε μιλάει ποτέ ~, πάντα αστειεύεται.* **σοβαρότητα** η: η ιδιότητα του σοβαρού: *Να μην ακούσω χάχανα! Απαιτώ ~! Με όσα είπε στη Βουλή έχασε κάθε ίχνος σοβαρότητας.* = αξιοπιστία. *Η ~ της ασθένειας απαιτεί μεγάλη προσοχή από ασθενή και γιατρούς.* = κρισιμότητα. **σοβαρεύω -ομαι**: (αμτβ.) ❶ *παθ.* συμπεριφέρομαι με σοβαρότητα: *Έγινες τριάντα χρονών και ακόμα να σοβαρευτείς;* ❷ *ενεργ.* γίνομαι σοβαρός: *Μόλις είδε τα αποτελέσματα, σοβάρεψε απότομα.*

> Από το ΑΕ *σοβαρός* «πομπώδης, επηρμένος», και αυτό από το *σοβῶ* «βαδίζω με πομπώδη τρόπο».

σοβαροφανής -ής -ές: αυτός που παριστάνει τον σπουδαίο και τον σοβαρό, ενώ δεν είναι. σχ. **αγενής**. **σοβαροφάνεια** η: πλαστή, ψεύτικη σοβαρότητα: *Με το χιούμορ του αποφεύγει την ακαδημαϊκή ~.*

> Από τα *σοβαρός* + *-φανής* < *ἐφάνην*, αόρ. β΄ του *φαίνομαι.*

σοβινισμός ο: [κακόσ.] υπερβολικός εθνικισμός. **σοβινιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από σοβινισμό. **σοβινιστικός -ή -ό.**

σόι το: ❶ το σύνολο των συγγενών: *Στις γιορτές μαζεύεται όλο το ~ στο σπίτι μας.* ❷ το γένος από το οποίο κατάγεται κάποιος = οικογένεια: *Κατάγεται από το ~ των Μαυρομιχαλαίων στη Μάνη.* ❸ χρησιμοποιείται για να ακυρώσει το νόημα της λέξης που προσδιορίζει: *Τι ~ φίλος είναι, που δε βοηθάει στη δύσκολη στιγμή;* (δεν είναι φίλος).

> Από την τουρκ. λέξη *soy.*

σορός η: [επίσ.] σώμα νεκρού: *Η ~ του νεκρού ηγέτη θα εκτεθεί σε λαϊκό προσκύνημα.*

> **Προσοχή** στη διαφ. γραφή και σημ. των *σορός* και *σωρός*!

σοσιαλισμός ο: πολιτική, οικονομική θεωρία και κοινωνικό σύστημα, στο οποίο τα μέσα παραγωγής ελέγχονται από το κράτος και όχι από ιδιώτες. **σοσιαλιστής** ο, **-ίστρια** η: οπαδός του σοσιαλισμού ή μέλος σοσιαλιστικού κόμματος. **σοσιαλιστικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον σοσιαλισμό: *Συμμετέχει στη σύνοδο των ~ κομμάτων.*

σόφισμα το: σκόπιμα λανθασμένος συλλογισμός που μοιάζει αληθινός και είναι ικανός να οδηγήσει σε παραπλανητικά συμπεράσματα = σοφιστεία. **σοφίζομαι**: (μτβ.) επινοώ κτ έξυπνο ή πονηρό = μηχανεύομαι, σκαρφίζομαι: *Τι σοφίστηκες πάλι, για να δικαιολογήσεις την καθυστέρησή σου;* **σοφιστής** ο: δάσκαλος ή φιλόσοφος στην αρχαία Ελλάδα που δίδασκε, με αμοιβή, φιλοσοφία, ρητορική και άλλες επιστήμες: *Ο Πρωταγόρας ήταν ένας από τους σημαντικότερους ~.*

> Από το ΑΕ ρ. *σοφίζομαι* < *σοφός.*

σοφός -ή -ό: ❶ (για πρόσ.) αυτός που συνδυάζει ευρύτητα γνώσεων, ορθή κρίση και μεγάλη εμπειρία: *Θα μου το εξηγήσει ο πατέρας μου, που είναι ~ άνθρωπος! Οι παροιμίες είναι το απόσταγμα της σκέψης του ~ λαού.* ❷ (για πράξη, απόφαση, ιδέα κτλ.) αυτός που προκύπτει από γνώση, εξυπνάδα και συνετή κρίση: *Ήταν ~ απόφαση να αγοράσουμε πριν από είκοσι χρόνια αυτά τα οικόπεδα που σήμερα έχουν μεγάλη αξία.* **σοφά** (επίρρ.): συνετά, πολύ λογικά: *~ έπραξες και δεν έπαιξες στο χρηματιστήριο τα χρήματά σου.* **σοφός** ο: *Ο Σόλων ήταν ένας από τους επτά ~ της αρχαιότητας.* **σοφία** η: ❶ βαθιά γνώση συνδυασμένη με σωστή κρίση που μπορεί να αξιοποιηθεί με ωφέλιμο τρόπο: *λαϊκή ~.* ❷ [ειρων.] λόγος που προβάλλεται ως σημαντικός ή πρωτότυπος, ενώ είναι ανούσιος και ασήμαντος: *Να δούμε τι ~ θα μας πει πάλι!*

σπαθί το: ❶ όπλο με μακριά, κοφτερή λεπίδα: *Τράβηξε το ~ του και όρμησε πάνω στον εχθρό.* ***με το ~ μου***: μόνο με την προσωπική μου αξία, χωρίς τη στήριξη άλλων: *Πήρα τη θέση ~.* ❷ χαρτί της τράπουλας με σύμβολο

σπάνια → σπάνιος
σπανίζω → σπάνιος
σπάνιος
σπανίως → σπάνιος
σπαρτά → σπέρνω
σπάσιμος → σπάω
σπασμωδικά → σπασμωδικός
σπασμωδικός
σπάω
σπέρνω
σπίτι
σπιτικό → σπίτι
σπιτικός → σπίτι
σπονδυλικός → σπόνδυλος
σπόνδυλος
σπονδυλωτό → σπόνδυλος
σπονδυλωτός → σπόνδυλος

το μαύρο τριφύλλι: *Εσύ έπαιξες το δέκα ~;* **σπαθιά** η: το χτύπημα με σπαθί. **σπάθη** η: σπαθί. ***δαμόκλειος ~***: κίνδυνος που κρέμεται διαρκώς πάνω από το κεφάλι μας: *Η ανθρωπότητα ζει καθημερινά κάτω από τη ~ της πυρηνικής καταστροφής.*

> Από το όνομα του αρχαίου αυλοκόλακα Δαμοκλή. Όταν ο τύραννος των Συρακουσών Διονύσιος του παραχώρησε για μια μέρα τον θρόνο του, ο Δαμοκλής έντρομος αντιλήφθηκε ότι πάνω από το κεφάλι του κρεμόταν ένα σπαθί, σύμβολο των κινδύνων που συνοδεύουν την εξουσία ενός άρχοντα.

σπάνιος -α -ο: ❶ αυτός που υπάρχει σε μικρό αριθμό ή ποσότητα, που δεν τον συναντάμε συχνά: *~ είδη ζώων. Θα έχουμε τη ~ ευκαιρία να δούμε αυτό το κορυφαίο ροκ συγκρότημα στην Ελλάδα.* ❷ αυτός που ξεχωρίζει = εξαιρετικός: *Πρόκειται για ~ ταλέντο στον χώρο της κολύμβησης και δεν πρέπει να χαθεί.* **σπάνια** & **σπανίως** (επίρρ.) ελάχιστες φορές ≠ συχνά: *~ μιλάει σε δημόσιες συγκεντρώσεις.* **σπανίζω**: (αμτβ.) είμαι σπάνιος, εμφανίζομαι σε περιορισμένο αριθμό ≠ αφθονώ: *Επιστήμονες με ανάλογο επίπεδο και ήθος ~ στην κοινωνία μας.*

σπασμωδικός -ή -ό: ❶ αυτός που γίνεται με γρήγορες, νευρικές κινήσεις: *Μην κάνεις ~ κινήσεις, γιατί θα μας πάρουν είδηση οι φύλακες.* ❷ (μτφ.) αυτός που γίνεται βιαστικά, πρόχειρα και χωρίς μεθοδικότητα: *Με ~ αστυνομικά μέτρα δεν αντιμετωπίζεται η τρομοκρατία.* **σπασμωδικά** (επίρρ.).

σπάω & **σπάζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) ρίχνω, μου πέφτει ή χτυπώ με δύναμη κτ και το κάνω κομμάτια: *Τους ξέφυγε η μπάλα και έσπασε το τζάμι ενός αυτοκινήτου. Έσπασα κατά λάθος ένα ποτήρι.* ***σπάω κπ στο ξύλο***: τον χτυπάω πολύ. ❷ (αμτβ.) διαλύομαι σε κομμάτια: *Μου έπεσε η λάμπα από τα χέρια κι έσπασε.* ❸ (μτφ., μτβ.) διακόπτω, σταματώ κτ: *Ο πατέρας πρώτος ~ τη σιωπή.* ❹ (μτφ., μτβ.) καταργώ, διακόπτω κτ: *Ο Έλληνας παίκτης έσπασε το συμβόλαιο με την αγγλική ομάδα.* ***κτ μου σπάει τα νεύρα/μου τη σπάει***: με εκνευρίζει πολύ. ***~ τα μούτρα μου***: αποτυγχάνω εντελώς. ***~ το κεφάλι μου***: προσπαθώ να καταλάβω ή να θυμηθώ κτ. ***~ πλάκα***: διασκεδάζω. **σπάσιμο** το: ❶ το να σπάει κανείς κτ ή το να σπάει κτ: *Δε φταίω εγώ για το ~ της πιατέλας.* ❷ κάταγμα: *Δεν είναι διάστρεμμα, δυστυχώς είναι ~ του χεριού.* ❸ [προφ.] μεγάλος εκνευρισμός: *Είναι ~ να σε στήνει τόση ώρα στα ραντεβού.*

σπέρνω -ομαι • αόρ. *έσπειρα*, παθ. αόρ. *σπάρθηκα*, μπτ. *σπαρμένος*: (μτβ.) ❶ ρίχνω στην οργωμένη γη σπόρους για να φυτρώσουν φυτά: *Φέτος θα σπείρουμε καλαμπόκι.* ❷ (μτφ.) μεταδίδω κτ, συνήθως ανησυχητικό: *Η φήμη για πιθανό σεισμό έσπειρε τον πανικό στους κατοίκους.* **σπορά** η: γεωργική εργασία κατά την οποία οι σπόροι ρίχνονται με χέρι ή μηχάνημα σε οργωμένο έδαφος, για να φυτρώσουν νέα φυτά: *Ο Οκτώβρης είναι ο μήνας της ~.* **σπαρτά** τα: χωράφια με δημητριακά και (συνεκδ.) τα ίδια τα δημητριακά. **σπόρος** ο: ❶ ο πυρήνας του καρπού που χρησιμοποιείται στη σπορά νέων φυτών: *Έφεραν ~ πατάτας από την Αμερική.* ❷ (μτφ.) η αφετηρία ενός γεγονότος, μιας εξέλιξης: *Ο ~ της διχόνοιας δεν άργησε να φυτρώσει.* **σπόρι** το: *συνήθ. πληθ.* ❶ σπόρος: *Πρόσεξε μη φας και τα σπόρια μαζί με το καρπούζι!* ❷ ψημένοι και αλατισμένοι σπόροι από κολοκύθι ή ηλιόσπορο: *Τρώγαμε ~ βλέποντας την ταινία.*

> Από το μσν. *σπέρνω*, και αυτό από το ΑΕ ρ. *σπείρω*.

σπίτι το: ❶ κτίσμα στο οποίο κατοικούν άνθρωποι: *Μένουμε σε νοικιασμένο ~. Πότε θα βάψουμε το ~;* ❷ οι δουλειές του σπιτιού: *Θα έρθω πιο αργά, γιατί έχω να κάνω το ~.* ❸ τα πρόσωπα που κατοικούν στο ίδιο σπίτι και συνήθως συνδέονται με συγγενική σχέση: *Πρέπει να ενημερώσω το ~ μου ότι θα αργήσω απόψε.* **σπιτικός -ή** & [προφ.] **-ιά -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στο σπίτι: *Από τότε που παντρεύτηκε του αρέσει η ~ ζωή.* ❷ αυτό που παρασκευάζεται στο σπίτι ή με ανάλογο τρόπο: *Σερβίρουμε και ~ πίτες που φτιάχνει η μάνα μου.* **σπιτικό** το: το σπίτι ως χώρος κατοικίας ή ως οικογένεια: *Σύντομα παντρεύονται και θα ανοίξουν το δικό τους ~.*

σπόνδυλος ο: καθένα από τα μικρά οστά της σπονδυλικής στήλης. **σπονδυλικός -ή -ό**: αυτός που αποτελείται από σπονδύλους ή σχετίζεται με αυτούς: ***~ στήλη***: το κεντρικό τμήμα του σκελετού του ανθρώπου και ορισμένων ζώων, το οποίο στηρίζει το σώμα τους. **σπονδυλωτός -ή -ό**: ❶ αυτός που αποτελείται από σπονδύλους. ❷ (μτφ.) αυτός που αποτελείται από μέρη τα οποία ενώνονται μεταξύ τους: *Πρόκειται για ένα ~ θεατρικό έργο, βασισμένο σε διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.* **σπον-**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·374

σπορά ➝ σπέρνω
σποραδικά ➝ σποραδικός
σποραδικός
σπόρι ➝ σπέρνω
σπόρος ➝ σπέρνω
σπουδάζω
σπουδαία ➝ σπουδαίος
σπουδαίος
σπουδαιότητα ➝ σπουδαίος
σπουδαστήριο ➝ σπουδάζω
σπουδαστής ➝ σπουδάζω
σπουδάστρια ➝ σπουδάζω
σπουδή ➝ σπουδάζω
σπρωξιά ➝ σπρώχνω
σπρωξίδι ➝ σπρώχνω
σπρώξιμο ➝ σπρώχνω
σπρώχνω
σπυράκι ➝ σπυρί
σπυρί
σπυριάζω ➝ σπυρί
σπυριάρης ➝ σπυρί
σπυρωτός ➝ σπυρί
σταγόνα
σταγονίδιο ➝ σταγόνα
σταδιακά ➝ στάδιο
σταδιακός ➝ στάδιο
στάδιο
σταθερά ➝ σταθερός
σταθεροποιώ ➝ -ποιώ
σταθερός
σταθερότητα ➝ σταθερός
στάθμευση ➝ σταθμός
σταθμεύω ➝ σταθμός

δυλωτό το: ζώο με βασικό χαρακτηριστικό του την ύπαρξη σπονδυλικής στήλης.

σποραδικός -ή -ό: αυτός που συμβαίνει σε αραιά και όχι καθορισμένα χρονικά διαστήματα: *~ βροχές.* **σποραδικά** (επίρρ.): κάπου-κάπου: *Επισκεπτόταν ~ τα μέρη των παιδικών του χρόνων.*

Από το ΑΕ *σποράς -άδος* (για αρσ. και θηλ.) «αυτός που περιφέρεται χωρίς μόνιμη εγκατάσταση» και αυτό με τη σειρά του από το ρ. *σπείρω.*

σπουδάζω ❶ (μτβ.) μελετώ μια επιστήμη, φοιτώντας σε ανώτερες και ανώτατες σχολές: *~ Ιστορία στην Κέρκυρα.* ❷ (αμτβ.) είμαι σπουδαστής ή φοιτητής. ❸ (μτβ.) προσφέρω σε κπ τα οικονομικά, κυρίως, μέσα για τη μόρφωσή του: *Με έναν μισθό μπορεί να σπουδάσει κανείς δύο παιδιά;* **σπουδή** η: ❶ συστηματική και σε βάθος μελέτη ενός θέματος: *Ασχολείται με την ~ της προέλευσης και εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας.* ❷ *πληθ.* η συστηματική μελέτη μιας επιστήμης, κυρίως σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές: *Κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στην Οξφόρδη.* **σπουδαστής** ο, **-άστρια** η: αυτός που φοιτά σε ανώτερη σχολή. **σπουδαστήριο** το: κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος για μελέτη.

Από το *σπουδή*, και αυτό από το ΑΕ ρ. *σπεύδω.*

σπουδαίος -α -ο: αυτός που είναι σημαντικός, αξιόλογος σ' έναν τομέα: *Είναι ~ καλλιτέχνης, αναγνωρισμένος στο εξωτερικό.* **σπουδαία** (επίρρ.): πολύ καλά, τέλεια. **σπουδαιότητα** η: μεγάλη σημασία = βαρύτητα: *Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα ζήτημα μεγάλης ~ για την Τουρκία.*

Από το ΑΕ *σπουδαῖος < σπουδή.*

σπρώχνω -ομαι: (μτβ.) ❶ ωθώ, πιέζω κπ ή κτ με τα χέρια ή το σώμα: *Γιατί με ~; Σπρώξε λίγο την πόρτα για να κλείσει!* ❷ (μτφ.) παρακινώ κπ προς κτ ή να κάνει κτ: *Ο πατέρας του τον έσπρωξε να σχοληθεί με τη μουσική. Η ανεργία ~ πολλούς στις κλοπές.* **σπρωξιά** η: το να σπρώχνει κανείς κπ ή κτ με μεγάλη δύναμη: *Με μια ~ παραμέρισε τον φύλακα και μπήκε στο γραφείο του διοικητή.* **σπρωξίδι** το: συνεχείς σπρωξιές: *Έφαγα μεγάλο ~, για να βγάλω εισιτήρια για τη συναυλία.* **σπρώξιμο** το.

Από το μσν. *σπρώχνω*, και αυτό από το ΑΕ ρ. *προωθῶ.*

σπυρί το: ❶ μικρό εξάνθημα στο δέρμα, που συνήθως είναι ερεθισμένο και μερικές φορές βγάζει πύον: *Το πρόσωπό του ήταν γεμάτο ~.* ***βγάζω σπυριά***: (μτφ.) εκνευρίζομαι ή ενοχλούμαι ιδιαίτερα από κτ. ❷ ο σπόρος των φυτών και κυρίως των δημητριακών: *Μαζεύω το σιτάρι ~ ~.* **σπυράκι** το: *Το πρόσωπό της γέμισε ~.* **σπυριάρης -α -ικο**: αυτός που είναι γεμάτος σπυριά, κυρίως στο πρόσωπο. **σπυριάζω** (αμτβ.): βγάζω σπυριά. **σπυρωτός -ή -ό**: αυτός του οποίου οι κόκκοι διακρίνονται καθαρά ο ένας από τον άλλο: *~ ρύζι.*

σταγόνα η: ❶ η πιο μικρή ποσότητα υγρού σε σχήμα σφαίρας, που κυλάει ή βρίσκεται σε μια επιφάνεια = στάλα: *~ νερού/βροχής/ιδρώτα.* ***(μοιάζουν) σαν δυο ~ νερό***: για ανθρώπους ή πράγματα που μοιάζουν πάρα πολύ. ***~ στον ωκεανό***: για κτ ασήμαντο σε σχέση με κτ άλλο πολύ σημαντικό. ❷ ελάχιστη ποσότητα: *Θα πιω όλο το μπουκάλι, δε θα αφήσω ~.* **σταγονίδιο** το: μικρή σταγόνα.

Από το ΑΕ *σταγών < στάζω.*

στάδιο το: ❶ ειδικά διαμορφωμένος χώρος για αθλητικές συναντήσεις και άλλες εκδηλώσεις: *Ο αγώνας θα διεξαχθεί στο Ολυμπιακό ~ της Αθήνας.* ❷ χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια της εξέλιξης ενός φαινομένου ή γεγονότος, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το διακρίνουν από τα προηγούμενα και τα επόμενα χρονικά διαστήματα = φάση: *Το έργο της κατασκευής νέου γηπέδου βρίσκεται στο τελευταίο ~.* **σταδιακός -ή -ό**: αυτός που γίνεται βαθμιαία και όχι απότομα: *Η ~ βελτίωση του καιρού θα αρχίσει από αύριο το μεσημέρι.* **σταδιακά** (επίρρ.).

σταθερός -ή -ό: ❶ αυτός που δε μετακινείται ή δε μεταβάλλεται, που παραμένει στην ίδια θέση ή κατάσταση: *Η τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος θα μείνει ~ για έναν χρόνο. Το σπίτι χτίστηκε σε ~ έδαφος.* ❷ αυτός που δεν αλλάζει εύκολα και παραμένει συνεπής στις θέσεις του ≠ άστατος: *~ φιλία.* ❸ αυτός που δείχνει αποφασιστικότητα: *Μίλησε με αργή και ~ φωνή.* **σταθερά** (επίρρ.): *Βαδίζεις αργά, αλλά ~ προς την πρώτη θέση!* **σταθερότητα** η: το να είναι κπ ή κτ σταθερό: *Τα νέα λάστιχα παρέχουν ασφάλεια και ~ στην οδήγηση.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·375

στάθμη
σταθμίζω → στάθμη
σταθμός
σταμάτημα → σταματώ
σταματώ
στάση[1] → σταματώ
στάση[2]
στασιάζω → στάση[2]
στασιαστικός → στάση[2]
στάσιμος → σταματώ
στασιμότητα → σταματώ
στατικά → σταματώ
στατικός → σταματώ
στατιστικά → στατιστική
στατιστική
στατιστικός → στατιστική
σταυρός
σταυρώνω → σταυρός
σταύρωση → σταυρός
σταυρωτά → σταυρός
σταυρωτής → σταυρός
σταυρωτός → σταυρός

> Από το ΑΕ επίθ. *σταθερός*, και αυτό από το θ. *σταθ-* (*ἐστάθην*, παθ. αόρ.) του ρ. *ἵστημι*.

στάθμη η: ❶ το ύψος της επιφάνειας ενός υγρού όταν αυτό βρίσκεται σε κατάσταση ηρεμίας: *Λόγω των βροχών η ~ των νερών του ποταμού Έβρου ανέβηκε επικίνδυνα.* ❷ (μτφ.) το επίπεδο, ο βαθμός στον οποίο έχει αναπτυχθεί κτ: *εκπαίδευση υψηλής ~.* **σταθμίζω -ομαι**: (μτβ.) εξετάζω και μελετώ όλες τις παραμέτρους, πριν πάρω μια απόφαση = ζυγίζω: *Στάθμισα τα υπέρ και τα κατά.*

σταθμός ο: ❶ ειδικός χώρος στον οποίο σταθμεύουν διάφορα μέσα συγκοινωνίας (τρένα, λεωφορεία, μετρό κτλ.) με σκοπό την αποβίβαση ή επιβίβαση επιβατών και εμπορευμάτων: *Πηγαίνω στον ~ των υπεραστικών λεωφορείων.* ❷ ο χώρος και οι εγκαταστάσεις οργανισμού, υπηρεσίας, εταιρείας κτλ: *~ Πρώτων Βοηθειών. Παρουσιάστηκε βλάβη στον υδροηλεκτρικό ~ της ΔΕΗ.* ❸ (μτφ.) πολύ σημαντικό γεγονός με τεράστια σημασία για την πορεία στη ζωή κπ ή σε έναν τομέα = ορόσημο: *Η διάσπαση του ατόμου αποτέλεσε ~ στην πορεία της σύγχρονης επιστήμης.* **σταθμεύω**: ❶ (μτβ.) αφήνω όχημα για λίγο σε συγκεκριμένο σημείο = παρκάρω: *Σας αφαίρεσαν τις πινακίδες, επειδή σταθμεύσατε το φορτηγό σε στάση λεωφορείου.* ❷ (αμτβ.) διακόπτω για συγκεκριμένο χρόνο την πορεία μου και παραμένω κάπου: *Η ομάδα των ορειβατών στάθμευσε σε ορεινό καταφύγιο.* **στάθμευση** η = παρκάρισμα: *Απαγορεύεται η ~ σε στροφή!*

σταματώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) διακόπτω, δε συνεχίζω κτ = παύω: *Γιατί σταμάτησες τα μαθήματα Αγγλικών;* ❷ (μτβ.) εμποδίζω κπ ή κτ να συνεχίσει: *Φέρε λίγο βαμβάκι, για να σταματήσουμε την αιμορραγία.* ❸ (αμτβ.) δε συνεχίζω: *Ο διάλογος κυβέρνησης και εργαζομένων σταμάτησε λίγο μετά την έναρξή του.* ❹ (αμτβ.) διακόπτω για λίγο: *Θα σταματήσουμε μετά τα διόδια για καφέ.* ❺ (αμτβ.) παύω να κινούμαι, να λειτουργώ: *Το αυτοκίνητο σταμάτησε ξαφνικά στη μέση του δρόμου.* **σταμάτημα** το. **στάση**[1] η: ❶ το να σταματήσει κπ ή κτ προσωρινά την πορεία του: *Δεν κάνουμε καμιά ~ στο επόμενο χωριό για φαγητό;* ❷ το μέρος όπου σταματά για λίγο ένα μέσο συγκοινωνίας, για να κατέβουν ή να ανέβουν επιβάτες: *Κατεβαίνει κανείς στην επόμενη ~;* ❸ προσωρινή διακοπή: *Οι καθηγητές αύριο έχουν κηρύξει τρίωρη ~ εργασίας.* ❹ ο τρόπος με τον οποίο στέκεται κπ, η θέση που παίρνει το σώμα του = πόζα: *Φωτογραφήθηκε σε διάφορες προκλητικές ~.* ❺ (μτφ.) ο τρόπος που αντιμετωπίζει κανείς κπ ή κτ: *Αν της ζητήσεις συγγνώμη, θα αλλάξει ~ απέναντί σου.* **στατικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί ακινησία ή είναι σε ακινησία: *Η κοινωνία δεν είναι ~, αντίθετα, καθημερινά αλλάζει.* **στατικά** (επίρρ.). **στάσιμος -η -ο**: ❶ αυτός που δεν αλλάζει, που δεν εξελίσσεται ≠ αμετάβλητος: *Ο γιατρός είπε πως η κατάσταση της υγείας του είναι ~.* ❷ αυτός που μένει ακίνητος: *Η άσχημη μυρωδιά προέρχεται από τα ~ νερά.* **στασιμότητα** η.

> Από το μσν. *σταματῶ*, αυτό από το *στάμα -τος* «κάθισμα» και αυτό με τη σειρά του από το θέμα *-στα-* του ΑΕ ρ. *ἵσταμαι*.

στάση[2] η: εξέγερση ενάντια σε κπ εξουσία = ανταρσία: *Το πλήρωμα έκανε ~ κατά του καπετάνιου.* **στασιάζω**: (αμτβ.) συμμετέχω σε στάση, εξεγείρομαι κατά της εξουσίας: *Μικρή ομάδα στρατιωτικών στασίασε κατά της κυβέρνησης.* **στασιαστικός -ή -ό**.

στατιστική η: σύνολο αριθμητικών δεδομένων που συλλέγονται και αναλύονται με σκοπό την ερμηνεία κπ φαινομένου, καθώς και η επιστήμη που ασχολείται με την εργασία αυτή: *Οι επίσημες στατιστικές δείχνουν μείωση του ποσοστού ανεργίας. Έχει κάνει μαθήματα ~ στο πανεπιστήμιο.* **στατιστικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τη στατιστική: *~ στοιχεία. Εθνική ~ Υπηρεσία.* **στατιστικά** (επίρρ.): σύμφωνα με τη στατιστική: *~ ασήμαντο ποσοστό* (που δεν μπορεί να αναλυθεί, να ερμηνευτεί στατιστικά).

σταυρός ο: ❶ ξύλινη κατασκευή από δύο δοκάρια καρφωμένα κάθετα μεταξύ τους που χρησιμοποιήθηκε για θανατικές εκτελέσεις. ❷ ο Σταυρός ως σύμβολο του χριστιανισμού: *Σήμερα είναι η εορτή του Τιμίου Σταυρού.* ***κάνω τον ~ μου***: σχηματίζω το σημείο του σταυρού ως ένδειξη πίστης και λατρείας. ❸ σύμβολο για ένδειξη συγκεκριμένης προτίμησης σε εκλογική διαδικασία: *Να βάλετε δίπλα στο όνομα του υποψήφιου που θα ψηφίσετε έναν ~!* ❹ κάθε αντικείμενο ή κατασκεύασμα που έχει το σχήμα σταυρού: *Μου έκανε δώρο έναν χρυσό ~.* **σταυρώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ θανατώνω κπ καρφώνοντάς τον σε σταυρό. ❷ κάνω το σημάδι του σταυρού πάνω σε κπ ή κτ:

στεγάζω → στέγη
στέγαση → στέγη
στεγαστικός → στέγη
στέγη
στεγνά → στεγνός
στεγνός
στεγνότητα → στεγνός
στέγνωμα → στεγνός
στεγνώνω → στεγνός
στεγνωτήριο → στεγνός
*στείβω → στύβω
στείρος
στειρότητα → στείρος
στειρώνω → στείρος
στείρωση → στείρος
στέκομαι
στέκω
στέλεχος
στελεχώνω → στέλεχος
στελέχωση → στέλεχος
στέλνω
στέμμα → στεφάνι
στενά → στενός

Σταύρωσε τη βασιλόπιτα, πριν την κόψεις! ❸ δηλώνω την εκλογική μου προτίμηση: *Μπορείτε να σταυρώσετε από ένα μέχρι πέντε ονόματα στο ψηφοδέλτιο.* ***κάθομαι με σταυρωμένα χέρια***: δεν κάνω απολύτως τίποτα, αδρανώ. **σταύρωση** η. **σταυρωτής** ο: αυτός που σταυρώνει ή συμμετέχει σε σταύρωση: *Ο Χριστός συγχώρεσε τους ~ του.* **σταυρωτός -ή -ό**: αυτός που σχηματίζει σταυρό: *~ τιράντες.* **σταυρωτά** (επίρρ.).

στέγη η: ❶ εξωτερική επιφάνεια που καλύπτει μια οικοδομή από πάνω = σκεπή: *Οι δυνατοί άνεμοι ξήλωσαν τη ~ του κτιρίου.* ❷ (συνεκδ.) κατοικία ή χώρος για διάφορες δραστηριότητες: *Το ίδρυμα αυτό δίνει ~ σε εγκαταλελειμμένα παιδιά. θεατρική/επαγγελματική ~.* **στεγάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ παρέχω σε κπ στέγη είτε για διαμονή είτε για άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων: *Η νομαρχία στέγασε τους πρόσφυγες σε τροχόσπιτα. Η εταιρεία μας στεγάζεται στον πρώτο όροφο.* ❷ *μππ.* χώρος που καλύπτεται από στέγη: *Η εκδήλωση θα γίνει σε στεγασμένο χώρο.* **στέγαση** η. **στεγαστικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη στέγαση: *Το ~ πρόβλημα της περιοχής λύθηκε. ~ δάνειο.*

στεγνός -ή -ό: ❶ αυτός που δεν είναι βρεγμένος ή δεν περιέχει κτ υγρό ≠ βρεγμένος, μουσκεμένος, υγρός, νωπός: *~ ρούχο/μαλλιά/χώμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη παραστατικότητας, συναισθημάτων, ζωντάνιας: *~ κείμενο/περιγραφή/ύφος.* **στεγνά** (επίρρ.). **στεγνώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ στεγνό ≠ μουσκεύω, υγραίνω: *Στέγνωσε τα μαλλιά σου, πριν βγεις έξω.* ❷ (αμτβ.) **α.** γίνομαι στεγνός: *Φέρε μου λίγο νερό, στέγνωσε το στόμα μου!* **β.** (μτφ.) μαραίνομαι σωματικά ή ψυχικά: *Στέγνωσε η ψυχή της μετά τον χωρισμό.* **στέγνωμα** το. **στεγνότητα** η. **στεγνωτήριο** το: ηλεκτρική συσκευή για στέγνωμα, κυρίως ρούχων.

στείρος -α -ο: ❶ αυτός που δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να τεκνοποιήσει = [λαϊκ.] στέρφος ≠ γόνιμος: *~ ζώο/γυναίκα.* ❷ (για γη) που δεν αποφέρει καρπούς = άγονος. ❸ αυτός που δε χαρακτηρίζεται από δημιουργικότητα, φαντασία ή αποτελεσματικότητα: *~ αποστήθιση /διάλογος.* **στειρώνω -ομαι**: (μτβ.) κάνω έμβιο οργανισμό στείρο: *Στειρώσαμε τη σκύλα μας, για να μη μας κάνει κι άλλα κουταβάκια.* **στείρωση** η: ΙΑΤΡ χειρουργική επέμβαση για να καταστεί ένα έμβιο ον στείρο. **στειρότητα** η.

στέκομαι • αόρ. *στάθηκα*: ❶ (αμτβ.) είμαι όρθιος ≠ κάθομαι: *Δεν κάνει έγκυος γυναίκα να στέκεσαι τόσες ώρες!* ***~ στα πόδια μου***: (μτφ.) στηρίζομαι στις δικές μου δυνάμεις οικονομικά, ψυχολογικά κτλ. ***~ (καλά)***: **α.** η υγεία μου είναι σε καλή κατάσταση. **β.** τα οικονομικά μου πάνε καλά. **γ.** έχω τα λογικά μου. **δ.** (συνήθως για ρούχο) εφαρμόζω καλά στο σώμα. ❷ (αμτβ.) σταματώ να κινούμαι και μένω σε ένα σημείο: *Στάθηκα για λίγο να χαζέψω τη βιτρίνα.* ❸ (μτβ.) συμπαραστέκομαι σε κπ: *Είχα φίλους που μου στάθηκαν στη δύσκολη στιγμή.* ❹ (μτφ., μτβ.) **α.** συμπεριφέρομαι ή λειτουργώ με συγκεκριμένο τρόπο: *Στάθηκε πραγματική μάνα στα ορφανά ανίψια της. Στάθηκα αδύναμη να του πω την αλήθεια.* **β.** αποδεικνύομαι επαρκής για κτ = ανταποκρίνομαι: *Αν και πολύ νέα, κατάφερε να σταθεί ως διευθύντρια.*

στέκω: (αμτβ.) ❶ [λογοτ.] στέκομαι: *~ απολύτως ακίνητος. Στέκουν και περιμένουν πότε θα περάσει η βροχή.* ❷ *τριτοπρόσ.* κτ ισχύει, είναι λογικό ή σωστό: *Αυτά που γράφεις δε ~, γι' αυτό δε θα κάνω τον κόπο ούτε να τα διαβάσω.* ***δεν ~ καλά***: δεν έχει τα λογικά του. ❸ *απρόσ.* ταιριάζει ή είναι σωστό: *Δε ~ ένας διευθυντής να φέρεται έτσι!*

στέλεχος το: ❶ σημαντικό μέλος μιας επαγγελματικής συνήθως ομάδας: *~ επιχείρησης/ενόπλων δυνάμεων. διευθυντικό ~.* ❷ βλαστός φυτού ή κορμός δέντρου. **στελεχώνω -ομαι**: (μτβ.) τοποθετώ νέα στελέχη (σημ. 1) σε εταιρεία ή υπηρεσία, ή γίνομαι ο ίδιος στέλεχος: *Πήρα δέκα άτομα για να στελεχώσω το νέο κατάστημα.* **στελέχωση** η.

στέλνω -ομαι • αόρ. *έστειλα*, παθ. αόρ. *στάλθηκα* & [επίσ.] *εστάλην*, μππ. *σταλμένος*: (μτβ.) ❶ κανονίζω να μεταφερθεί ή να παραδοθεί κτ σε κπ = [επίσ.] αποστέλλω ≠ παίρνω, λαμβάνω: *Έστειλαν βοήθεια στους σεισμόπληκτους. ~ μήνυμα/γράμμα.* ❷ ενεργώ για να βρεθεί κπ σε ορισμένο χώρο ή κατάσταση: *Στείλαμε το παιδί στην κατασκήνωση φέτος.* ❸ φροντίζω κτ να φτάσει κάπου: *~ χαιρετίσματα/ευχές σε κπ.*

στενός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει περιορισμένη έκταση (τοπική ή χρονική) ή περιορισμένο πλάτος: *~ πέρασμα* ≠ πλατύς, φαρδύς. *~ σακάκι/παπούτσι* ≠ φαρδύς. ❷ (μτφ., συνήθ. για αφηρ. έννοια) αυτός που δε χαρακτηρίζεται από ελευθερία ή ευρύτητα ≠ πλατύς, ευρύς: *~ σημασία/αντίληψη. ~ έννοια όρου.* ❸ αυτός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·377

που περιλαμβάνει περιορισμένο αριθμό προσώπων: *Ο γάμος θα τελεστεί σε ~ κύκλο.* ❹ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση, συστηματικότητα ή οικειότητα: *~ συνεργασία /σχέση.* **στενά** (επίρρ.). **στενό** το: ❶ στενό δρομάκι: *Μετά τα φανάρια, στρίψε στο πρώτο ~ αριστερά!* ❷ *συνήθ. πληθ.* στενό φυσικό πέρασμα: *τα στενά του Βοσπόρου/του Γιβραλτάρ.* **στενότητα** η: η ιδιότητα του στενού: *Το προσπέρασμα απαγορευόταν λόγω της ~ του δρόμου.* **στενεύω -ομαι**: ❶ ≠ φαρδαίνω **α.** (μτβ.) κάνω κτ στενό: *Αδυνάτισε πολύ και πρέπει να της στενέψω το φόρεμα.* **β.** (αμτβ.) γίνομαι στενός: *Πρόσεχε, γιατί εκεί ~ το ποτάμι και το νερό κυλά ορμητικά!* ❷ (μτφ., αμτβ.) ελαττώνομαι = περιορίζομαι: *Στένεψαν τα χρονικά περιθώρια για την εξεύρεση διπλωματικής λύσης.* **στένεμα** το: το να στενεύει κπ κτ. **στένωμα** το: ❶ εκεί όπου κτ στενεύει πολύ: *~ λεωφόρου.* ❷ [λαϊκ.] το στενό. **στένωση** η: [επίσ.] μείωση του πλάτους κπ πράγματος και το σημείο όπου παρατηρείται.

στενόχωρος & [λαϊκ.] **στενάχωρος -η -ο**: ❶ (για χώρο) αυτός που είναι περιορισμένων διαστάσεων και προκαλεί δυσφορία ≠ ευρύχωρος: *~ διαμέρισμα.* ❷ αυτός που προκαλεί ή κυριεύεται από στενοχώρια ≠ ευχάριστος: *Δημιουργήθηκε μια ~ κατάσταση λόγω της απόλυσής του. Είναι ~ τύπος.* **στενόχωρα** & [λαϊκ.] **στενάχωρα** (επίρρ.). **στενοχωρώ** & [λαϊκ.] **στεναχωρώ -ιέμαι** & **-ούμαι** • αόρ. *στενοχώρησα -εσα* & *στεναχώρησα -εσα*, παθ. αόρ. *στενοχωρήθηκα* & *-έθηκα* & *στεναχωρήθηκα* & *-έθηκα*, μππ. *στενοχωρημένος* & *-εμένος* & *στεναχωρημένος* & *-εμένος*: ❶ (μτβ.) προκαλώ σε κπ έντονη λύπη ή δυσφορία = δυσαρεστώ, πικραίνω ≠ ευχαριστώ: *Στενοχωρέθηκα πολύ, όταν κατάλαβα πως μου είχε πει ψέματα.* ❷ (μτφ., για ρούχο) προκαλώ σε κπ δυσφορία = ενοχλώ: *Με ~ πολύ η γραβάτα και θα τη βγάλω μετά την τελετή.* **στενοχώρια** & [λαϊκ.] **στεναχώρια** η: ❶ έντονη λύπη = θλίψη: *Έκλαιγε από τη ~ της που έχασε το σκυλάκι της.* ❷ *συνήθ. πληθ.* οτιδήποτε προκαλεί θλίψη, βάσανα ή σκοτούρες: *Η χρεοκοπία της επιχείρησης του δημιούργησε μεγάλες ~.*

στερεός -ή & [επίσ.] **-ά -ό**: ❶ (για υλικά σώματα) αυτός που είναι συμπαγής, έχει σταθερή μορφή και δεν είναι ρευστός: *~ τροφή.* ❷ ΦΥΣ κάθε υλικό σώμα που δε βρίσκεται σε υγρή ή αέρια κατάσταση: *~ σώματα.* **στερεά** (επίρρ.). **στερεό** το: ΓΕΩΜ τρισδιάστατο σχήμα: *Η πυραμίδα και ο κώνος είναι στερεά.* **στερεώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ σταθεροποιώ: *Στερέωσε καλά την τέντα, μην την πάρει ο αέρας!* ❷ (μτφ.) δυναμώνω ή ενισχύω = εδραιώνω, ισχυροποιώ ≠ κλονίζω: *Η εκλογική αυτή νίκη στερέωσε την υπεροχή του στον πολιτικό κόσμο της χώρας.* **στερέωση** η & **στερέωμα**[1] το: το να στερεώνει κπ κτ: *η ~ του ραφιού στον τοίχο με καρφιά.* **στεριώνω -ομαι**: (αμτβ.) ❶ [λαϊκ.] γίνομαι στερεός. ❷ μένω κάπου για μεγάλο χρονικό διάστημα ή και μόνιμα = ριζώνω: *Ήταν τόσο ανήσυχο άτομο, που ποτέ δεν κατάφερε να στεριώσει ούτε σε δουλειά ούτε σε σχέση.*

στέρεος -η & [επίσ.] **-α -ο**: ❶ αυτός που έχει σταθεροποιηθεί πλήρως ή δε μετακινείται καθόλου = γερός: *Το ανάχωμα στο ποτάμι δεν ήταν αρκετά ~ και υποχώρησε με τις πρώτες πλημμύρες.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα = ακλόνητος, σταθερός: *~ σχέση/αποφάσεις.* **στέρεα** (επίρρ.).

στερέωμα[2] το: ❶ [λογοτ.] ο ουράνιος θόλος, συνήθως μαζί με τα αστέρια = γαλαξίας. ❷ (μτφ.) το σύνολο των πιο γνωστών ή σημαντικών εκπροσώπων ενός συγκεκριμένου χώρου: *Κατάφερε να διακριθεί στο καλλιτεχνικό ~.*

στερώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ δεν προσφέρω ή αφαιρώ από κπ κτ απαραίτητο: *Το διαζύγιο τού στέρησε τη θαλπωρή της οικογένειας. Έκανα δύο δουλειές για να μη σας στερήσω τίποτα στη ζωή.* ❷ *παθ.* δε διαθέτω ή δεν απολαμβάνω: *Στην κατοχή στερούμασταν ακόμη και τα είδη πρώτης ανάγκης. Στερήθηκα για να σας σπουδάσω.* **στέρηση** η: ❶ το να στερεί κανείς κτ από κπ = αφαίρεση, απώλεια: *~ δικαιώματος ψήφου/άδειας εξόδου από τη χώρα.* ❷ *συνήθ. πληθ.* έλλειψη βασικών αγαθών: *Υπέβαλαν τους αιχμαλώτους σε στερήσεις, προκειμένου να ομολογήσουν.*

στεφάνι το: ❶ κυκλική κατασκευή από άνθη ή κλαδιά: *~ ελιάς. πρωτομαγιάτικο ~.* ❷ μεγάλο στεφάνι (σημ. 1) από άνθη, που τοποθετείται σε τάφο προς τιμή νεκρού ή σε μνημείο ως ένδειξη σεβασμού: *Κατέθεσαν ~ στο μνημείο στην εθνική επέτειο.* ❸ το καθένα από τα δύο στέφανα του ζευγαριού κατά την τέλεση του θρησκευτικού γάμου. ***βάζω ~***: παντρεύομαι. ❹ (συνεκδ.) ο θρησκευτικός γάμος ή ο/η σύζυγος: *Τίμησα το ~ μου και δεν την απάτησα ποτέ.* **στεφανώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) τοποθετώ στεφάνι στο κεφάλι κάποιου = στέφω: *Ο γυμνασιάρχης στεφάνωσε τους νικητές με δάφνινα στεφάνια.* ❷ (σε θρησκευτικό γάμο)

στενάχωρα → στενόχωρος
στεναχώρια → στενόχωρος
στενάχωρος → στενόχωρος
στεναχωρώ → στενόχωρος
στένεμα → στενός
στενεύω → στενός
στενό → στενός
στενός
στενότητα → στενός
στενόχωρα → στενόχωρος
στενοχώρια → στενόχωρος
στενόχωρος
στενοχωρώ → στενόχωρος
στένωμα → στενός
στένωση → στενός
στερεά → στερεός
στέρεα → στέρεος
στερεό → στερεός
στερεός
στέρεος
στερέωμα[1] → στερεός
στερέωμα[2]
στερεώνω → στερεός
στερέωση → στερεός
στέρηση → στερώ
στεριώνω → στερεός
στερώ
στέφανα → στεφάνι
στεφάνη → στεφάνι
στεφάνι
στέφανος → στεφάνι
στεφανώνω → στεφάνι
στέφω → στεφάνι
στέψη → στεφάνι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·378

στήθος
στήλη
στήνω
στήριγμα → στηρίζω
στηρίζω
στηρικτικά → στηρίζω
στηρικτικός → στηρίζω
στήριξη → στηρίζω
στήσιμο → στήνω
στητός → στήνω
*στίβα → στοίβα

α. (για κουμπάρο) αλλάζω τα στέφανα: *Σύμφωνα με το έθιμο, θα τους στεφανώσει ο νονός του γαμπρού.* **β.** (για ιερέα) τελώ το μυστήριο του γάμου: *Τους στεφάνωσε ο μητροπολίτης.* ❸ *παθ.* παντρεύομαι με θρησκευτικό γάμο: *Περιμένει να στεφανωθεί πρώτα η αδερφή του και μετά να αρραβωνιαστεί κι ο ίδιος.* **στέφανα** τα: τα στεφάνια που τοποθετεί ο κουμπάρος πάνω στα κεφάλια του γαμπρού και της νύφης κατά την τέλεση θρησκευτικού γάμου. **στέφανος** ο: [επίσ.] το στεφάνι: *Στις εθνικές εορτές γίνεται κατάθεση στεφάνου στα μνημεία πεσόντων υπέρ πατρίδος.* **στεφάνη** η: αντικείμενο ή περίβλημα σε σχήμα στεφανιού: *Η μπάλα χτύπησε τη ~ και βγήκε έξω από το καλάθι.* **στέφω -ομαι**: (μτβ.) ❶ φορώ στέμμα ή στεφάνι στο κεφάλι κάποιου σε επίσημη τελετή: *Στην αρχαία Ελλάδα έστεφαν τους νικητές των αγώνων με στεφάνι ελιάς.* ❷ [επίσ.] στεφανώνω σε θρησκευτικό γάμο: *Στέφεται ο δούλος του Θεού Νικόλαος τη δούλη του Θεού Μαργαρίτα.* ❸ (μτφ., για ενέργεια) ολοκληρώνομαι με επιτυχία: *Η επιχείρηση διάσωσης στέφθηκε από πλήρη επιτυχία.* ❹ (μτφ.) ανακηρύσσω: *Η εθνική ποδοσφαίρου στέφθηκε Βασίλισσα της Ευρώπης.* **στέψη** η: ❶ το να στέφεται κπ, συνήθως στο πλαίσιο μιας επίσημης τελετής: *η ~ του νέου αυτοκράτορα/των ολυμπιονικών.* (κατ' επέκτ.) *η ~ της Μις Τουρισμός 2005.* ❷ η τελετή του μυστηρίου του γάμου: *Η ~ θα τελεστεί στην Αγ. Μαρίνα.* **στέμμα** το: ❶ κόσμημα του κεφαλιού για βασιλιάδες, σύμβολο εξουσίας. ❷ (συνεκδ.) η εξουσία και το αξίωμα των βασιλιάδων. ❸ ΑΣΤΡΟΝ δακτύλιος γύρω από τον ήλιο.

στήθος το • πληθ. *στήθη* & [λαϊκ.] *στήθια*: ❶ ΑΝΑΤ το μπροστινό τμήμα του θώρακα: *Έγειρε πάνω στο ~ του πατέρα του και αποκοιμήθηκε.* ***με διαφορά στήθους***: με ελάχιστη διαφορά: *Κέρδισε στα 100 μέτρα με διαφορά ~.* ❷ ο μαστός της γυναίκας: *Το μωρό θήλαζε από το ~ της μάνας του.* ❸ (μτφ.) ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου, με κέντρο την καρδιά: *Είχε έναν καημό στο ~, που την έτρωγε χρόνια.*

στήλη η: ❶ όρθια μεγάλη ορθογώνια (μαρμάρινη ή πέτρινη συνήθως) πλάκα, με χαραγμένες επιγραφές: *επιτύμβια ~.* ❷ οτιδήποτε έχει τη μορφή στήλης: *ηλεκτρική ~* (μπαταρία). ***(μένω) ~ άλατος***: (μένω) άναυδος, συνήθως λόγω έκπληξης. ❸ **α.** το καθένα από τα κάθετα μέρη στα οποία είναι οργανωμένη μια χειρόγραφη ή τυπωμένη σελίδα: *Στην πρώτη ~ είναι οι αγγλικές λέξεις και στη δεύτερη οι ελληνικές.* **β.** (συνεκδ.) τακτική στήλη με συγκεκριμένο θέμα σε εφημερίδα ή περιοδικό: *κοσμική/αθλητική ~.* ☞ σχ. **στύλος**.

στήνω -ομαι • αόρ. *έστησα*, παθ. αόρ. *στήθηκα*, μππ. *στημένος*: (μτβ.) ❶ κάνω κπ ή κτ να σταθεί όρθιο(ς): *Οι στρατιώτες έστησαν τα τσουβάλια δίπλα στο ποτάμι.* ❷ [οικ.] **α.** καθυστερώ να πάω κάπου, αναγκάζοντας κπ να περιμένει εκεί πολλή ώρα ή δεν πάω καθόλου: *Δε φτάνει που με έστησε στο ραντεβού μας, δε ζήτησε ούτε συγγνώμη!* **β.** *παθ.* παραμένω σε κπ σημείο για πολλή ώρα περιμένοντας κπ ή κτ: *Κάθε απόγευμα στήνεται έξω από το γραφείο της και την περιμένει να σχολάσει.* ❸ **α.** φτιάχνω ή οργανώνω κτ: *~ ενέδρα/επιχείρηση. Πώς θα στήσετε σπιτικό, άνεργοι και οι δύο;* **β.** αρχίζω: *Μετά το φαγητό, στήσαμε χορό.* ❹ *μππ.* (μτφ.) **α.** αυτός που δε χαρακτηρίζεται από αυθορμητισμό: *στημένη συμπεριφορά.* **β.** με αθέμιτο τρόπο συμφωνημένο εκ των προτέρων αποτέλεσμα αγώνα, μάχης κτλ. = σικέ: *Το παιχνίδι ήταν στημένο.* **στήσιμο** το: το να στήνει κανείς κπ ή κτ. **στητός -ή -ό**: αυτός που στέκεται ίσιος ή κινείται τεντωμένος: *Ο τσολιάς έστεκε ~.* = ευθυτενής. *~ στήθος* = σφριγηλός.

Από τον αόρ. *ἔστησα* του ελνστ. ρ. *ἱστάνω* (ΑΕ *ἵστημι*).

στηρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ συγκρατώ ή ακουμπώ κτ ή κπ, ώστε να μη μετακινείται καθόλου ή να είναι σε όρθια θέση: *Στήριξε καλά τη στέγη με δοκάρια, για να μην υπάρχει κίνδυνος να καταρρεύσει.* ❷ (μτφ.) βοηθώ = ενισχύω: *Με στήριξαν οικονομικά στα πρώτα μου βήματα.* ❸ χρησιμοποιώ κτ για να αποδείξω ή να δικαιολογήσω κτ = θεμελιώνω: *Ο κατηγορούμενος προσπάθησε να στηρίξει την απολογία του σε ανυπόστατους ισχυρισμούς.* ❹ *παθ.* βασίζομαι: *Παιδί μου, μόνο αν στηρίζεσαι στις δικές σου ικανότητες θα πας μπροστά στη ζωή.* **στήριγμα** το: ❶ καθετί που χρησιμεύει ως μέσο για να στηριχθεί κτ: *Βάλαμε ένα ~ δίπλα από τη δαμασκηνιά για να μην τη σπάσει ο αέρας.* ❷ (μτφ.) κπ ή κτ που προσφέρει σε κπ προστασία και βοήθεια (κυρίως ψυχολογική): *Μετά τον θάνατο των γονιών της, βρήκε ~ στην πίστη της στον Θεό.* **στήρι-**

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·379

ξη η: το να στηρίζει κανείς κπ ή κτ: *Η ~ του υπόστεγου έγινε με ξύλινες δοκούς.* (μτφ.) *ψυχολογική / υλική / ηθική ~* = βοήθεια, υποστήριξη. **στηρικτικός -ή -ό**: αυτός που χρησιμοποιείται για στήριξη ή αποτελεί στήριγμα: *~ μηχανισμός.* **στηρικτικά** (επίρρ.).

στιβάδα η: πυκνό στρώμα από ομοειδή στοιχεία: *~ χιονιού.*

> Από το ΑΕ *στιβάς* «στρώμα». **Προσοχή** στην ορθογραφία: να μη συγχέεται με το *στοίβα!*

στίβος ο: ❶ το κεντρικό επίπεδο τμήμα σταδίου, όπου διεξάγονται κυρίως αγώνες κλασικού αθλητισμού. ❷ (συνεκδ.) το σύνολο των αθλημάτων του κλασικού αθλητισμού (δρόμοι, άλματα και ρίψεις). ❸ (μτφ.) χώρος ανθρώπινης δραστηριότητας που χαρακτηρίζεται από συναγωνισμό = [επίσ.] κονίστρα, παλαίστρα: *καλλιτεχνικός/πολιτικός/ακαδημαϊκός ~.*

στίγμα το: ❶ **α.** μικρό σημάδι = κουκκίδα, βούλα. **β.** (ειδικ.) μικρό σημάδι στην επιφάνεια σώματος, φυσικό ή από ασθένεια, έγκαυμα κτλ.: *φύλλα με κίτρινα στίγματα.* ❷ το ακριβές σημείο πάνω σε χάρτη, συσκευή κτλ. που δείχνει τη θέση ενός οχήματος, αεροσκάφους, πλοίου κτλ. κάθε στιγμή της πορείας του: *Ξαφνικά το ~ του αεροσκάφους χάθηκε από το ραντάρ.* ❸ (μτφ.) αρνητική ιδιότητα ή χαρακτηρισμός που δεν είναι κοινωνικά αποδεκτός και από τον οποίο δύσκολα μπορεί κανείς να απαλλαγεί = [λαϊκ.] ρετσινιά: *Ποτέ δε θα βγάλεις από πάνω σου το ~ του προδότη/ του επίορκου!* ❹ ΙΑΤΡ στοιχείο που φανερώνει την ύπαρξη μιας ασθένειας, η οποία δεν εκδηλώνεται: *το ~ της μεσογειακής αναιμίας.* **στιγματίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ επικρίνω σφοδρά = καυτηριάζω, στηλιτεύω ≠ επικροτώ, επιδοκιμάζω: *Η αισχροκέρδεια πρέπει να στιγματίζεται.* ❷ καταλογίζω σε κπ κτ ιδιαίτερα αρνητικό, το οποίο τον μειώνει ηθικά και κοινωνικά: *Όταν στιγματίστηκε ως τοξικομανής, όλοι οι φίλοι του τον εγκατέλειψαν.*

στιγμή η: ❶ **α.** μικρό χρονικό διάστημα: *Για μια ~ σώπασε, αλλά μετά ξαναπήρε τον λόγο.* **β.** (μτφ.) περίσταση ή κατάσταση: *Στην κατοχή ο κόσμος έζησε δύσκολες ~.* ❷ **α.** ορισμένο χρονικό σημείο: *Τη ~ που έβγαινα από το σπίτι, χτύπησε το τηλέφωνο.* **β.** κατάλληλο χρονικό σημείο: *Ήρθε η ~ να σου τα πω όλα.* ❸ ΓΛΩΣΣ η τελεία. **στιγμιαίος -α -ο**: αυτός που διαρκεί ή απαιτεί μόνο μια στιγμή: *Ένιωσε έναν ~ φόβο, αλλά αμέσως βρήκε πάλι το κουράγιο του.* ≠ διαρκής, συνεχής. *~ ρόφημα.* ***~ μέλλοντας:*** ΓΛΩΣΣ χρόνος που δηλώνει πράξη που θα γίνει στο μέλλον και δε χαρακτηρίζεται από επανάληψη ή διάρκεια. **στιγμιαία** (επίρρ.)

στιχομυθία η: ❶ έντονος διάλογος μεταξύ προσώπων αρχαίου δράματος, με εναλλαγή ομιλητή ανά έναν ή δύο στίχους: *Η πρώτη σκηνή του επεισοδίου περιλαμβάνει τη ~ μεταξύ Ορέστη και Ηλέκτρας.* ❷ ζωηρός διάλογος προσώπων με σύντομες φράσεις: *Παρακολούθησα μια εύθυμη ~ μεταξύ νεαρών που σχολίαζαν τους καθηγητές τους.*

στοά η: ❶ πέρασμα, συνήθως στεγασμένο, σε κτιριακό συγκρότημα: *εμπορική ~, με μικρά καταστήματα και εργαστήρια.* ❷ (στην αρχαία Ελλάδα) κτίριο με ανοιχτή τουλάχιστον τη μία πλευρά του, η οποία στηριζόταν σε κίονες: *~ του Αττάλου.* ❸ **Στοά** η: η φιλοσοφική σχολή των στωικών, από το όνομα του τόπου όπου γίνονταν οι διδασκαλίες (Ποικίλη Στοά). ❹ σήραγγα ή τούνελ: *μεταλλευτικές ~.*

στοίβα η: πλήθος αντικειμένων, τοποθετημένων συνήθως το ένα πάνω στο άλλο: *Τα βιβλία ήταν ~ στο πάτωμα!* **στοιβάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω πράγματα σε στοίβα: *Οι υπάλληλοι στοίβαξαν τους φακέλους.* ❷ **α.** στριμώχνω πολλά πρόσωπα ή συμπιέζω πράγματα σε χώρο μικρών διαστάσεων: *Ο δουλέμπορος στοίβαξε τους λαθρομετανάστες στα αμπάρια του πλοίου.* **β.** παθ.: *Στοιβάχτηκαν κατά ομάδες σε συνοικίες-γκέτο των μεγαλουπόλεων* = συνωστίζομαι.

> Από το ελνστ. *στοιβάζω.* **Προσοχή** στην ορθογραφία: να μη συγχέεται με το *στιβάδα!*

στοιχειό το: ❶ [λαϊκ.] η ψυχή σκοτωμένου ανθρώπου ή ζώου που παραμένει στον τόπο όπου σκοτώθηκε. ❷ [γενικ.] κάθε υπερφυσικό ον. **στοιχειώνω** • μτχ. *στοιχειωμένος*: ❶ (αμτβ.) **α.** γίνομαι στοιχειό: *Στοίχειωσε η ψυχή της και περιφέρεται στο μέρος που κρεμάστηκε.* **β.** για μέρος που κατοικείται από στοιχειό: *Το σπίτι στοίχειωσε και ρήμαξε.* ❷ **α.** (μτβ.) ως στοιχειό κατοικώ κάπου: *Οι ψυχές των αδικοσκοτωμένων στοίχειωσαν τον τόπο.* **β.** (μτφ., για κτ δυσάρεστο) παραμένω έντονα στη μνήμη, στη συνείδηση ή στη σκέψη κπ: *Μια ανέντιμη πράξη στοίχειωσε τη συνείδησή μου.*

στοιχείο το: ❶ καθετί από το οποίο αποτελείται

στιβάδα
στίβος
στίγμα
στιγματίζω → στίγμα
στιγμή
στιγμιαία → στιγμή
στιγμιαίος → στιγμή
στιχομυθία
στοά
στοίβα
στοιβάζω → στοίβα
στοιχειό
στοιχείο
στοιχειώδη → στοιχείο
στοιχειώδης → στοιχείο
στοιχειωδώς → στοιχείο
στοιχειώνω → στοιχειό

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·380

στοίχημα
στοιχηματίζω → στοίχημα
στοιχίζω[1]
στοιχίζω[2]
στοίχιση → στοιχίζω[2]
στολή
στολίδι
στολίζω → στολίδι
στόλισμα → στολίδι
στολισμός → στολίδι
στόλος

κτ (μια κατασκευή, ένα δημιούργημα κτλ.): *Στα θεατρικά έργα του κυριαρχεί το ~ της σάτιρας. περιουσιακά ~. Ο χαρακτήρας του έχει πολλά θετικά ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* πληροφορία που συνήθως βοηθά σε κπ συμπέρασμα, σε μια περιγραφή, στην αναγνώριση κπ κτλ.: *στοιχεία ταυτότητας. Αφέθηκε ελεύθερος λόγω έλλειψης επιβαρυντικών στοιχείων.* = δεδομένα. ❸ γράμμα αλφαβήτου ή τυπογραφικό σύμβολο = χαρακτήρας: *Πληκτρολογήστε το όνομά σας με κεφαλαία ~!* ❹ [συνήθ. μειωτ.] άτομο που επιδεικνύει ορισμένη συμπεριφορά: *αναρχικά / συντηρητικά ~ μιας κοινωνίας.* ❺ οικείο ή κατάλληλο (φυσικό ή νοητό) περιβάλλον για κπ ή κτ: *Βάλε και μικρά φυτά στη γυάλα, για να 'ναι τα ψάρια στο ~ τους. Σε συζητήσεις για αθλητικά είναι πάντα έξω από το ~ της.* ❻ καθετί που βοηθά σε κτ: *Η γνώση ξένης γλώσσας αποτελεί απαραίτητο ~ για την πρόσληψή σας.* ❼ *πληθ.* βασικές γνώσεις ενός αντικειμένου, επιστημονικού χώρου κτλ.: *στοιχεία γεωλογίας / άλγεβρας.* ***τα ~ της φύσης***: τα (καιρικά) φυσικά φαινόμενα που δεν ελέγχονται από τον άνθρωπο: *Τίποτε δε γλίτωσε από τη μανία των ~ της φύσης.* ***ηλεκτρικό ~***: ΦΥΣ κάθε συσκευή που μεταβάλλει τη χημική ενέργεια σε ηλεκτρική και αντίστροφα, και που συνήθως αποτελεί μέρος ηλεκτρικού κυκλώματος. ***χημικό ~***: ΧΗΜ ουσία που δεν μπορεί να διασπαστεί χημικά σε απλούστερες ουσίες και αποτελείται από άτομα με τον ίδιο ατομικό αριθμό. **στοιχειώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που είναι βασικός ή πρωταρχικός: *Οι περισσότεροι δε γνωρίζουν ούτε τα ~ ιστορικά γεγονότα.* ❷ αυτός που είναι τελείως απαραίτητος: *Την προσέλαβε, αν και δεν είχε τα ~ προσόντα. Πετύχαμε να τηρούνται τα ~ μέτρα υγιεινής.* ✍ σχ. **αγενής**. **στοιχειωδώς** (επίρρ.) στον απαραίτητο βαθμό: *Προσπάθησε ~ να κρατάς τα προσχήματα.* **στοιχειώδη** τα: τα τελείως απαραίτητα: *Υπάρχουν λαοί που δεν έχουν ούτε τα ~ για την επιβίωσή τους. Μοιάζει να μην αντιλαμβάνεται ούτε καν τα ~ στη συζήτηση.*

στοίχημα το: ❶ συμφωνία ανάμεσα σε άτομα που κάνουν διαφορετικές προβλέψεις για την εξέλιξη μιας κατάστασης, σύμφωνα με την οποία όποιος προβλέψει σωστά θα λάβει καθορισμένη αμοιβή: *Χάνω/κερδίζω ένα ~.* ***βάζω/πάω ~ ότι***: **α.** στοιχηματίζω: *Βάζεις ~ ότι θα βγω πρώτος στους αγώνες;* **β.** (μτφ.) είμαι απόλυτα σίγουρος: *~ ότι είσαι φιλόλογος.* ❷ (συνεκδ.) καθετί (συνήθως χρήματα) που θα λάβει όποιος κερδίσει σε τέτοιου είδους συμφωνία: *Βάζεις έναν καφέ ~ ότι θα σε κερδίσω στο μπιλιάρδο;* ❸ (μτφ.) σημαντική υπόθεση, η θετική εξέλιξη της οποίας είναι αβέβαιη: *Οι εκλογές αυτές είναι προσωπικό ~ του Προέδρου του Κινήματος.* **στοιχηματίζω**: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) βάζω στοίχημα κτ: *Στοιχημάτισε ολόκληρο τον μισθό του ότι το κόμμα του θα κέρδιζε τις εκλογές. Στοιχημάτιζε πάντα σε μαύρο άλογο στον ιππόδρομο.* ❷ (μτβ.) εκφράζω απόλυτη βεβαιότητα για κτ: *~ ότι τα βάφει τα μαλλιά του.*

στοιχίζω[1]: = κοστίζω ❶ (αμτβ.) έχω ως κόστος: *Πόσο ~ το αυτοκίνητο;* ❷ (αμτβ.) είμαι ακριβός, στοιχίζω ακριβά: *Ένα μεγάλο εξοχικό σπίτι πάντα ~.* ❸ (μτφ., μτβ.) **α.** αποτελώ αναγκαία θυσία ή αναπόφευκτη συνέπεια: *Η απληστία τής στοίχισε την ελευθερία της: τελικά, φυλακίστηκε.* **β.** προξενώ έντονη λύπη ή ψυχικό πόνο: *Ο ξαφνικός θάνατος του παππού του τού στοίχισε πολύ.*

στοιχίζω[2] **-ομαι** • αόρ. *στοίχισα*, παθ. αόρ. *στοιχήθηκα*, μππ. *στοιχισμένος & -χημένος:* (μτβ.) βάζω σε σειρές = παρατάσσω: *Ο διοικητής στοίχισε τους άντρες του.* **στοίχιση** η.

στολή η: ❶ η συγκεκριμένη ενδυμασία που φορούν άτομα κατά την ώρα της εργασίας τους ή άτομα που ανήκουν σε αθλητικές, επαγγελματικές κτλ. ομάδες: *~ ναύτη/ιππασίας/καταδύσεων. αστυνομική ~.* ❷ τοπική παραδοσιακή ενδυμασία: *Στο πανηγύρι χόρεψαν με θρακιώτικες στολές.*

στολίδι το: ❶ καθετί που τοποθετείται για να διακοσμήσει ή να ομορφύνει κτ: *χριστουγεννιάτικα ~ για τα δέντρα.* ❷ (μτφ.) κπ ή κτ για το(ν) οποίο καυχιέται κπ λόγω των ιδιαίτερων προσόντων ή της ομορφιάς του: *Αυτός ο μαθητής είναι το ~ της τάξης. Η πλατεία με τα πλατάνια είναι το ~ του χωριού.* = κόσμημα. **στολίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ομορφαίνω κτ με στολίδια, άνθη κτλ. = διακοσμώ: *Λουλούδια ~ την είσοδο του σπιτιού. ~ χριστουγεννιάτικο δέντρο.* ❷ ντύνω κπ με πολύ όμορφα ρούχα και αξεσουάρ: *Την έντυσαν ωραία και τη στόλισαν με κοσμήματα.* ❸ (μτφ.) ομορφαίνω κπ ή κτ = κοσμώ: *Αμέτρητες ακρογιαλιές ~ το νησί.* **στόλισμα** το. **στολισμός** ο: *ο ~ του Επιταφίου.*

στόλος ο: ❶ το σύνολο των πλοίων μιας χώρας: *ο ελληνικός ~.* ❷ ομάδα πλοίων: *πειρατικός/νατοϊκός ~.* ❸ το σύνολο των οχημά-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·381

των, αεροπλάνων κτλ. οργανισμού, εταιρείας: *ο ~ των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων της εταιρείας.*

στόμα το: ❶ ΑΝΑΤ άνοιγμα στο κάτω μέρος του προσώπου ανθρώπων και ζώων, με το οποίο λαμβάνουμε τροφή, μιλάμε και αναπνέουμε: *Μη μιλάς με γεμάτο ~!* ***πιάνω/βάζω κπ στο ~ μου***: σχολιάζω κπ αρνητικά. ***μένω με το ~ ανοιχτό***: μένω άναυδος. ***κρέμομαι από το ~ κάποιου***: παρακολουθώ προσεκτικά ή μαγεύομαι από τον λόγο κάποιου. ***από το ~ σου και στου Θεού τ' αυτί***: (ως ευχή) μακάρι να γίνει αυτό που μόλις είπες. ***~ έχω και μιλιά δεν έχω***: είμαι λιγόλογος. ❷ μέλος οικογένειας που πρέπει να συντηρήσει κπ: *Με οχτώ ~ να θρέψει, πώς να μην κάνει τρεις δουλειές;* ❸ τρόπος που μιλά κπ: *Έχει πολύ άσχημο ~, βρίζει συνέχεια.* ❹ [οικ.] άνοιγμα ή είσοδος = στόμιο: *~ μπουκαλιού.* **στοματικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το στόμα: *~ κοιλότητα.*

στομάχι το & [επίσ.] **στόμαχος** ο: ΑΝΑΤ όργανο του πεπτικού συστήματος του ανθρώπου και ορισμένων ζώων, όπου γίνεται η επεξεργασία της τροφής: *Έφαγα πολύ και πονάει το ~ μου.* **στομαχικός -ή -ό. στομαχικός** ο, **-ή** η: πρόσωπο που υποφέρει από (συνήθως χρόνια) στομαχική πάθηση. **στομαχιάζω**: (αμτβ.) αισθάνομαι βαρύ το στομάχι μου, παθαίνω δυσπεψία.

στόμιο το: ❶ άνοιγμα κοιλότητας: *το ~ του μπουκαλιού.* ❷ το άκρο πνευστού μουσικού οργάνου.

στοργή η: συναίσθημα ή εκδήλωση τρυφερής αγάπης: *Έμεινε πολύ μικρός ορφανός και στερήθηκε τη ~ της μάνας.* **στοργικός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει ή διακατέχεται από αισθήματα στοργής ≠ άστοργος: *~ βλέμμα. ~ πατέρας* = φιλόστοργος. **στοργικά** (επίρρ.).

στόχος ο: ❶ το σημείο που σημαδεύει κπ για να χτυπήσει: *βολές εναντίον σταθερού ~.* ❷ (μτφ.) **α.** καθετί που προσπαθεί να πετύχει κπ: *Βάζω/πετυχαίνω υψηλούς ~. Μοναδικός ~ μας είναι η νίκη στους αγώνες.* **β.** κπ ή κτ που γίνεται δέκτης επιθετικής ή προσβλητικής συμπεριφοράς: *Έγινε ~ άγριας επίθεσης. Τρένο έγινε ~ βομβιστικής ενέργειας.* **στοχεύω**: ❶ (αμτβ.) σημαδεύω με όπλο = σκοπεύω: *Πρόσεχε πού ~, μην τραυματίσεις άλλον κυνηγό αντί για λαγό!* ❷ (+ σε/να) (μτφ.) έχω βλέψεις για κτ: *Όλες οι ενέργειές του στοχεύουν στην απόκτηση της εταιρείας.* = αποβλέπω, επιδιώκω. *Από μικρός στόχευε ψηλά.*

στόχαστρο το: σταθερό μεταλλικό εξάρτημα επάνω στην κάννη πυροβόλου όπλου, που βοηθά στη σκόπευση.

στραβο- & στραβό-: α΄ συνθ. που: ❶ χαρακτηρίζει το β΄ συνθετικό ως μη κανονικό ή μη ίσιο: *στραβοκαταπίνω, στραβολαιμιάζω, στραβοπόδης.* ❷ (κυρίως σε ρήματα) δηλώνει ενόχληση ή εκνευρισμό: *στραβομουτσουνιάζω, στραβοκοιτάζω.*

στραβός -ή -ό: [οικ.] ❶ αυτός που δεν έχει το σωστό σχήμα ή που δεν είναι ίσιος: *~ γραμμές. Ο τοίχος είναι ~, γι' αυτό και το κάδρο δε στέκεται σωστά.* = λοξός. ❷ αυτός που δεν έχει μπει ή τοποθετηθεί σωστά: *Το χαλί είναι ~, διόρθωσέ το λίγο!* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι λανθασμένος ή που δεν ισχύει: *Σχημάτισε ~ εντύπωση για το τι συνέβη.* ❹ (μτφ.) αυτός που είναι ανάποδος ή παράξενος = δύστροπος: *Είναι τόσο ~ άνθρωπος, που δύσκολα κάνεις παρέα μαζί του.* ❺ [μειωτ.] αυτός που είναι τυφλός ή που δε βλέπει καλά: *Καλά, πού πάει, ~ είναι; Δε βλέπει ότι είναι μονόδρομος;* ***κάνω τα ~ μάτια***: υποκρίνομαι πως δεν καταλαβαίνω κτ που γίνεται. **στραβά** (επίρρ.): ❶ λοξά ή με τρόπο διαφορετικό από τον κανονικό και σωστό: *Κόλλησε ~ τις αφίσες.* = λοξά. *Έβαλε ~ την μπλούζα της.* = ανάποδα. ❷ (μτφ.) λανθασμένα ή άσχημα. ***παίρνω κτ ~***: παρεξηγώ ή δεν καταλαβαίνω σωστά κτ. ***κτ πάει ~***: κτ δεν έρχεται ευνοϊκά: *Αν κάτι πάει ~, ενημερώστε με αμέσως.* **στραβά** τα: [υβρ.] μάτια: *Άνοιξε τα ~ σου και διάβασε!* **στραβώνω -ομαι**: [οικ.] ❶ (μτβ.) **α.** κάνω κτ στραβό: *Στράβωσε τη μεταλλική βέργα με τα χέρια του.* **β.** τυφλώνω ή θαμπώνω κπ: *Με στράβωσαν τα φώτα του αυτοκινήτου σου.* ❷ (μτφ., αμτβ.) **α.** γίνομαι στραβός: *Από την πολλή πίεση στράβωσε η ζάντα του τροχού.* **β.** εξελίσσομαι άσχημα: *Στράβωσε η υπόθεση.*

στρατηγός ο: ❶ **α.** ο ανώτατος διοικητής στρατεύματος. **β.** ο ανώτατος βαθμός στην ιεραρχία του στρατού ξηράς. ❷ ΙΣΤ καθένας από τους δέκα άρχοντες της αρχαίας Αθήνας που διοικούσαν τα στρατεύματα και τον στόλο. ☞ σχ. **διεξάγω**. **στρατηγείο** το: ❶ η έδρα του στρατηγού και (συνεκδ.) το προσωπικό που υπηρετεί εκεί. ❷ (μτφ.) το κέντρο δράσης οργανωμένης ομάδας: *Η αστυνομία εντόπισε το ~ της οργάνωσης.* **στρατηγικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται σε στρατηγό: *~ ικανότητες.* ❷ αυτός που αναφέρεται στη στρατηγική: *~ κινήσεις για την είσοδο της εταιρείας στο χρη-*

στόμα
στοματικός → στόμα
στομάχι
στομαχιάζω → στομάχι
στομαχική → στομάχι
στομαχικός → στομάχι
στόμαχος → στομάχι
στόμιο
στοργή
στοργικά → στοργή
στοργικός → στοργή
στόχαστρο → στόχος
στοχεύω → στόχος
στόχος
στραβά → στραβός
στραβο-
στραβό- → στραβο-
στραβοκαταπίνω → στραβο-
στραβοκοιτάζω → στραβο-
στραβολαιμιάζω → στραβο-
στραβομουτσουνιάζω → στραβο-
στραβοπόδης → στραβο-
στραβός
στραβώνω → στραβός
στρατηγείο → στρατηγός
στρατηγικά → στρατηγός
στρατηγική → στρατηγός
στρατηγικός → στρατηγός
στρατηγός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·382

στρατιά → στρατός
στρατιώτης → στρατός
στρατιωτικά → στρατός
στρατιωτικό → στρατός
στρατιωτικός → στρατός
στρατιωτίνα → στρατός
στρατοπεδεύω → στρατόπεδο
στρατόπεδο
στρατός
στρατώνας → στρατός
στρέφω
στρίβω

ματιστήριο. ❸ (μτφ.) αυτός που είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός στόχου = καθοριστικός: *συνεργασία ~ σημασίας για τις δύο εταιρείες.* **στρατηγικά** (επίρρ.). **στρατηγική** η: ❶ ΣΤΡΑΤ το σύνολο των ενεργειών που αφορούν τον σχεδιασμό ή την πραγματοποίηση μιας στρατιωτικής (συνήθως πολεμικής) επιχείρησης: *Καθορίστηκε η νέα αμυντική ~ της χώρας.* ❷ (μτφ.) ο συντονισμένος σχεδιασμός των ενεργειών που απαιτούνται για την επιτυχή εκπλήρωση ενός στόχου: *περιβαλλοντική ~ για την ανακύκλωση των απόβλητων. Το σκάκι ανήκει στα παιχνίδια ~.*

> Από το ΑΕ *στρατός* + *ἄγω* «οδηγώ τον στρατό».

στρατόπεδο το: ❶ φρουρούμενος χώρος με κατάλληλες εγκαταστάσεις για μόνιμη ή προσωρινή διαμονή στρατεύματος: *Απόψε φυλάει σκοπιά στην πύλη του ~.* ❷ φρουρούμενος χώρος που προορίζεται για τον περιορισμό ατόμων συγκεκριμένης κατηγορίας: *~ αιχμαλώτων/συγκεντρώσεως.* ❸ (μτφ.) ομάδα ατόμων με κοινές ιδεολογικές, πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις: *Οι βουλευτές ανήκαν σε διαφορετικά πολιτικά ~.* **στρατοπεδεύω**: (αμτβ., για στρατό) σταθμεύω και κατασκηνώνω κάπου: *Οι δυνάμεις μας στρατοπέδευσαν κοντά στα τείχη της πόλης.*

στρατός ο: ❶ διοικητικά οργανωμένο σύνολο ατόμων, κατάλληλα εκπαιδευμένων για πόλεμο: *αντάρτικος/μισθοφορικός ~.* ❷ οι ένοπλες δυνάμεις μιας χώρας ή τμήμα αυτών: *Κατατάχτηκε στον ~.* ❸ (συνεκδ.) το σύνολο των αξιωματικών και των στρατιωτών: *Όλος ο ~ είναι σε επιφυλακή.* ❹ [ειρων.] (μτφ.) μεγάλος αριθμός ατόμων: *Ολόκληρο ~ θα ταΐσεις και έφτιαξες τόσα φαγητά;* ***πηγαίνω/κάνω/με παίρνουν (στον) ~***: υπηρετώ τη στρατιωτική μου θητεία. **στρατιώτης** ο, **-ίνα** η: ❶ οπλίτης που υπηρετεί στον στρατό ξηράς: *Τα όπλα σίγησαν και οι ~ άρχισαν να βγαίνουν από τα χαρακώματα.* ❷ (μτφ.) πρόσωπο που αγωνίζεται ή θυσιάζεται για κπ ιδανικό ή για μια ιδέα: *Η εκλογική νίκη οφείλεται και στους απλούς ~ του κόμματος.* ❸ πιόνι στο σκάκι με περιορισμένη δυνατότητα κινήσεων. **στρατιά** η: ❶ ΣΤΡΑΤ ο μεγαλύτερος στρατιωτικός σχηματισμός με ενιαία διοίκηση. ❷ μεγάλη στρατιωτική δύναμη = στράτευμα: *Οι ~ του εχθρού παρατάχθηκαν στην πεδιάδα.* ❸ (μτφ.) πλήθος: *~ από σφήκες κατέστρεψαν τα σταφύλια.* **στρατιωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται σε στρατιώτη ή στον στρατό: *~ φυλακή/βάση/στολή/θητεία.* ***~ νόμος***: νόμος που αναστέλλει ορισμένες συνταγματικές ελευθερίες και κηρύσσεται σε μια χώρα σε περίπτωση που κρίνεται ότι απειλείται η ασφάλειά της. ❷ αυτός που ταιριάζει σε στρατιώτη ή αξιωματικό: *Αποδίδω ~ τιμές.* **στρατιωτικά** (επίρρ.). **στρατιωτικό** το • χωρίς πληθ.: στρατιωτική θητεία: *Κάνει το ~ του στα σύνορα.* **στρατιωτικός** ο: μόνιμος (υπ)αξιωματικός των ενόπλων δυνάμεων. **στρατιωτικά** τα: στρατιωτική στολή ≠ πολιτικά. **στρατώνας** ο: χώρος διαμονής στρατιωτών.

στρέφω -ομαι • παθ. αόρ. *στράφηκα*, μππ. *στραμμένος*: ❶ (μτβ.) γυρίζω ή αλλάζω κατεύθυνση σε κτ ή κπ: *Μου έστρεψε την πλάτη του, αγνοώντας με τελείως. ~ το βλέμμα/την προσοχή μου.* = κατευθύνω. ❷ *παθ.* (αμτβ.) **α.** έχω συγκεκριμένη κατεύθυνση ή αλλάζω κατεύθυνση: *Το φυτό στράφηκε πάλι προς τον ήλιο.* **β.** (μτφ.) απευθύνομαι σε κπ: *Στράφηκε προς την οικογένειά μας για βοήθεια.* **γ.** *παθ.* περιστρέφομαι: *Σε πόσες ώρες στρέφεται η Γη γύρω από τον άξονά της;* **δ.** (μτφ.) έχω ως βασικό θέμα: *Ο διάλογος στράφηκε γύρω από πολιτικά θέματα.*

στρίβω -ομαι: ❶ (μτβ.) κάνω κτ να γυρίσει γύρω από τον άξονά του = γυρίζω: *~ το τιμόνι. Στρίψε το κεφάλι από την άλλη.* ***μου 'στριψε (η βίδα)***: έχασα τα λογικά μου, τρελάθηκα. ❷ (αμτβ.) στρέφομαι, αλλάζω κατεύθυνση ή προσανατολισμό: *Στρίψε στα φανάρια και μετά πήγαινε ευθεία!* ❸ [οικ.] (αμτβ.) φεύγω γρήγορα, συχνά στα κρυφά: *Στρίβε! Να μη σε βλέπω μπροστά μου!* **στριμμένος -η -ο** (μππ. ως επίθ) = ιδιότροπος. **στρίψιμο** το: το να στρίβει κπ κτ: *το ~ του κεφαλιού.* **στροφή** η: ❶ πλήρης περιστροφή: *Κάνε μια ~ να δω αν είναι εντάξει το φόρεμά σου!* ***παίρνω στροφές*** & ***το μυαλό μου παίρνει στροφές***: έχω ταχύτατη αντίληψη. ❷ αλλαγή κατεύθυνσης: *Έκανε ~ προς τα δεξιά και έφυγε.* ***~ 180 μοιρών***: (μτφ.) ολοκληρωτική αλλαγή απόψεων, στάσης κτλ. ❸ καμπή δρόμου: *Μην προσπερνάς ποτέ πάνω σε ~!* ❹ ΦΙΛΟΛ μικρό σύνολο στίχων με ρυθμική ενότητα: *ποίημα με τρεις ~.* **στριφτός -ή -ό**: αυτός που τον έχουν στρίψει, συνήθως με το χέρι: *~ τσιγάρο.* **στριφτά** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·383

> Από το θ. *στρέψ-* (μεταπλ. σε *στρίψ-*) του ΑΕ ρ. *στρέφω*.

στριμώχνω -ομαι: (μτβ.) ❶ συμπιέζω μεγάλο αριθμό πραγμάτων ή προσώπων σε περιορισμένο χώρο ή χρόνο: *Μας στρίμωξαν σε μια τόσο μικρή αίθουσα, που σχεδόν δε χωρούσαμε!* ❷ (μτφ.) πιέζω κπ έντονα, φέρνοντάς τον σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση: *Οι αστυνομικοί με στρίμωξαν για να τους πω ό,τι γνώριζα για την υπόθεση.* **στρίμωγμα** το: το να στριμώχνει κανείς κπ ή κτ: *Παραλίγο να λιποθυμήσει με τέτοιο ~ μέσα στο λεωφορείο.* **στριμωξίδι** το: η παρουσία μεγάλου αριθμού ατόμων σε περιορισμένο χώρο και το σπρώξιμο μεταξύ τους = συνωστισμός. **στριμωχτός -ή -ό. στριμωχτά** (επίρρ.).

> Επειδή προέρχεται από το ελνστ. ουσ. *στρύμ(αξ)* «ξύλο για σύνθλιψη σταφυλιών», ορθότερη ετυμολογικά είναι η γραφή **στρυ-**. Ωστόσο, έχει επικρατήσει η γραφή με **-ι-**.

στρογγυλός -ή -ό & **στρόγγυλος -η -ο**: ❶ αυτός που έχει κυκλικό ή σφαιρικό σχήμα: *~ φόρμα κέικ/δίσκος σερβιρίσματος.* ***~ τραπέζι/συζήτηση στρογγυλής τραπέζης***: συζήτηση ανάμεσα σε ισότιμους συνομιλητές για θέματα κοινού ενδιαφέροντος. ❷ (μτφ., για αριθμό) ο ακέραιος, χωρίς κλάσματα ή δεκαδικούς: *Βάλε ~ τιμή, και όχι 5,99 ευρώ!* **στρογγυλεύω -ομαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ στρογγυλό: *Λείανε το μάρμαρο και στρογγύλεψε τις αιχμές του γλυπτού.* (μτφ.) *Αντί για 2,10 ας στρογγυλέψουμε το ποσό στα 2 ευρώ.* = στρογγυλοποιώ. ❷ (αμτβ.) γίνομαι στρογγυλός: *Πολύ στρογγύλεψε η κοιλιά σου - μήπως είσαι έγκυος;*

στρώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ καλύπτω μια επιφάνεια με κτ: *~ τις πατάτες στο ταψί. Χειμώνιασε, και η μαμά έστρωσε τα χαλιά. Έστρωσαν τον δρόμο με άσφαλτο.* ***~ το κρεβάτι***: ετοιμάζω το κρεβάτι για να κοιμηθεί κπ ή τακτοποιώ τα σκεπάσματα. ***~ το τραπέζι***: βάζω το τραπεζομάντιλο και τα σερβίτσια για φαγητό. ❷ κάνω κτ να πάρει το επιθυμητό ή κανονικό σχήμα: *~ τα μαλλιά μου.* ❸ (μτφ., για πρόσ.) κάνω κπ να βελτιώσει τη συμπεριφορά ή τις συνήθειές του: *Αν και ζωηρά τα δίδυμα, τα έστρωσε η δασκάλα τους.* ❹ (αμτβ.) **α.** (μτφ., για πρόσ.) βελτιώνω τη συμπεριφορά μου, σταματώντας κακές συνήθειες: *Αφότου έγινε οικογενειάρχης, έστρωσε και σταμάτησε τα ξενύχτια.* **β.** (για ρούχο ή ύφασμα) ταιριάζω απόλυτα στο σώμα: *Το νυφικό έστρωσε τέλεια πάνω της.* = εφαρμόζω. **γ.** αρχίζω να βελτιώνομαι: *Μετά το διήμερο, θα στρώσει πάλι ο καιρός.* ❺ *παθ.* εγκαθίσταμαι κάπου για πολύ, προκαλώντας ενόχληση: *Στρώθηκε στο γραφείο μου και δεν έλεγε να φύγει.* ❻ *παθ.* (μτφ.) συγκεντρώνω την προσοχή ή τις προσπάθειές μου σε μια ασχολία = αφοσιώνομαι: *Στρώσου στο διάβασμα!* **στρώσιμο** το. **στρώμα** το: ❶ ορθογώνια επίπεδη θήκη από μαλακό ή αφρώδες υλικό, επάνω στην οποία ξαπλώνουμε (και κοιμόμαστε): *πουπουλένιο / ανατομικό ~ / ~ θαλάσσης.* ❷ επίπεδη επιφάνεια από ενιαίο υλικό: *στρώματα υπεδάφους / ατμόσφαιρας.* ❸ (ειδικ.) οτιδήποτε καλύπτει μια μεγάλη συνήθως επιφάνεια: *παχύ ~ χιονιού.* ❹ κοινωνική τάξη ή ομάδα: *λαϊκά / αστικά στρώματα.* **στρώση** η: στρώμα υλικού που καλύπτει μια επιφάνεια: *Για το παστίτσιο θέλουμε δύο στρώσεις μακαρόνια.* **στρωσίδι** το: [λαϊκ.] ό,τι στρώνεται σε κρεβάτι (κουβέρτες κτλ.) ή στο δάπεδο (χαλιά, φλοκάτες): *Βάλε τα βαριά στρωσίδια, για να κοιμηθούμε ζεστά.* **στρωτός -ή -ό**: ❶ αυτός που τον έχουν στρώσει, ώστε να είναι ομαλός. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι φυσικός ή ομαλός: *~ περπάτημα.* ❸ (για ρούχο) που εφαρμόζει καλά: *~ φόρεμα.* **στρωτά** (επίρρ.).

στύβω -ομαι: (μτβ.) ❶ αφαιρώ το υγρό ή τον χυμό από κτ πιέζοντάς το δυνατά: *~ τη σφουγγαρίστρα/τα λεμόνια.* ❷ (μτφ.) εξαντλώ πλήρως τις δυνατότητες κπ προσώπου ή πράγματος: *Τον έστυψαν τα παιδιά του χρεώνοντας όλες τις πιστωτικές του κάρτες.* = απομυζώ. ***~ το μυαλό μου***: (μτφ.) καταβάλλω μεγάλη πνευματική προσπάθεια: *~ να θυμηθώ πού άφησα τα κλειδιά μου!* **στύψιμο**: η ενέργεια του στύβω.

στύλος ο: ❶ όρθιο, μακρόστενο, συνήθως κυλινδρικό αντικείμενο που χρησιμοποιείται για να στηρίζεται ή για να στερεώνεται επάνω του κτ: *~ της ΔΕΗ* = κολόνα. *Οι στύλοι του Ολυμπίου Διός στην Αθήνα.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι το βασικό στήριγμα για κπ ή κτ: *Ο πατέρας μου είναι ο ~ του σπιτιού μας.*

> **Προσοχή**: το σωστό είναι **Στύλοι του Ολυμπίου Διός** και όχι Στήλες, όπως πολύ συχνά (αλλά λανθασμένα!) λέγεται.

συγγενής ο, η: άτομο που έχει σχέση συγγένειας με κπ: *Τα αδέρφια θεωρούνται συγγενείς πρώ-*

στριμμένος → στρίβω
στρίμωγμα → στριμώχνω
στριμωξίδι → στριμώχνω
στριμώχνω
στριμωχτά → στριμώχνω
στριμωχτός → στριμώχνω
στριφτά → στρίβω
στριφτός → στρίβω
στρίψιμο → στρίβω
στρογγυλεύω → στρογγυλός
στρογγυλός
στρόγγυλος → στρογγυλός
στροφή → στρίβω
*στρυμώχνω → στριμώχνω
στρώμα → στρώνω
στρώνω
στρώση → στρώνω
στρωσίδι → στρώνω
στρώσιμο → στρώνω
στρωτά → στρώνω
στρωτός → στρώνω
στύβω
στύλος
στύψιμο → στύβω
συ → εσύ
συ- → συν-
σύ- → συν-
συγ- → συν-
σύγ- → συν-
συγγένεια → συγγενής
συγγενεύω → συγγενής
συγγενής
συγγενικά → συγγενής
συγγενικός → συγγενής

συγγνώμη
σύγγραμμα → συγγράφω
συγγραφέας → συγγράφω
συγγραφή → συγγράφω
συγγραφικός → συγγράφω
συγγράφω
συγκεκριμένα → συγκεκριμένος
συγκεκριμενοποιώ → -ποιώ
συγκεκριμένος
συγκεντρώνω
συγκέντρωση → συγκεντρώνω
συγκεντρωτικά → συγκεντρώνω
συγκεντρωτικός → συγκεντρώνω
συγκεντρωτισμός → συγκεντρώνω
συγκεχυμένος → συγχέω
συγκίνηση
συγκινησιακά → συγκίνηση
συγκινησιακός → συγκίνηση
συγκινητικά → συγκίνηση
συγκινητικός → συγκίνηση
συγκινώ → συγκίνηση
συγκλονίζω
συγκλονιστικά → συγκλονίζω
συγκλονιστικός → συγκλονίζω

του βαθμού. **φτωχός ~**: (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε θεωρείται κατώτερης αξίας ή ποιότητας συγκριτικά με τα ομοειδή του: *Με τέτοιο τριμμένο πουκάμισο, ήμουν πάντα ο φτωχός ~ της τάξης.* **συγγενής -ής -ές**: ❶ αυτός που συγγενεύει ή μοιάζει με κπ ή κτ = συγγενικός: *~ θεωρίες/γλώσσες.* ❷ ΙΑΤΡ αυτός που υπάρχει εκ γενετής = σύμφυτος. ☞ σχ. **αγενής**. **συγγένεια** η: ❶ βιολογικός ή θεσμικός δεσμός που συνδέει άτομα μεταξύ τους: *μακρινή/πνευματική ~. ~ εξ αίματος.* ❷ (μτφ.) σχέση έντονης ομοιότητας ή αναλογίας μεταξύ προσώπων, ιδεών, πραγμάτων κτλ.: *ιδεολογική ~ πολιτικών παρατάξεων.* ❸ ΧΗΜ ιδιότητα των χημικών στοιχείων να έλκονται μεταξύ τους με αποτέλεσμα τη δημιουργία χημικών ενώσεων. **συγγενικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται σε συγγενή ή συγγένεια: *~ πρόσωπο.* ❷ (μτφ.) αυτός που έχει κοινά σημεία με κπ ή κτ = συγγενής: *~ απόψεις/γλώσσες/θεωρίες.* **συγγενικά** (επίρρ.). **συγγενεύω**: (αμτβ.) ❶ διατηρώ ή αποκτώ συγγένεια με κπ: *Τελικά δε συγγενέψαμε λόγω της ματαίωσης του γάμου.* ❷ (μτφ.) εμφανίζω κοινά σημεία με κπ ή με κτ = μοιάζω: *Οι δύο θεωρίες ~ μεταξύ τους.*

συγγνώμη η: ❶ αίτηση συγχώρεσης για κπ σφάλμα: *Ζητώ ~. Απαιτώ τη ~ σου!* ❷ (ως επιφών., με παράλειψη του ρ. ζητώ) έκφραση μετάνοιας: *~, αλλά δε θα μπορέσω να έρθω!* ❸ σε ευγενική προσπάθεια, για να τραβήξουμε την προσοχή κπ ή να αποταθούμε σε κπ: *~, μήπως ξέρετε τι ώρα είναι;*

συγγράφω -ομαι • αόρ. *συνέγραψα*, παθ. αόρ. *συγγράφηκα* & [επίσ.] *συνεγράφην*: (μτβ.) συντάσσω πεζό κείμενο, συνήθως επιστημονικού ή λογοτεχνικού περιεχομένου: *Έχει συγγράψει πολλά επιστημονικά άρθρα.* **συγγραφέας** ο, η: πρόσωπο που συγγράφει, κατά κανόνα συστηματικά, επιστημονικά ή λογοτεχνικά έργα: *πνευματικά δικαιώματα του ~. θεατρικός ~.* **συγγραφή** η: το γράψιμο. **συγγραφικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στη συγγραφή ή στον συγγραφέα: *~ ταλέντο/δικαιώματα.* **σύγγραμμα** το: εκτενές πνευματικό έργο επιστημονικού, κυρίως, περιεχομένου = εγχειρίδιο.

συγκεκριμένος -η -ο: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και ξεκάθαρη διατύπωση = σαφής ≠ αόριστος: *Για την τεκμηρίωση των επιστημονικών σου θέσεων χρειάζονται ~ δεδομένα.* ❷ αυτός που διακρίνεται από άλλους του είδους του: *Τη ~ στιγμή απουσίαζα.* = δεδομένος. ❸ ΓΛΩΣΣ (για ουσ.) αυτός που φανερώνει πρόσωπο, ζώο ή πράγμα ≠ αφηρημένος: *Η «χελώνα» είναι ~ ουσιαστικό, ενώ η «ελευθερία» αφηρημένο.* **συγκεκριμένα** (επίρρ.).

συγκεντρώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** μαζεύω πρόσωπα ή πράγματα, συνήθως σε μεγάλο αριθμό: *Συγκέντρωσε πλήθος υπογραφών. Ρούχα για τους σεισμόπληκτους ~ διάφορες οργανώσεις.* **β.** επικεντρώνω (συνήθως την προσπάθεια ή την προσοχή μου) σε κτ: *Αφότου γέννησε, έχει συγκεντρώσει όλη της την προσοχή στο παιδί τους.* **γ.** ελκύω = τραβώ: *~ την εκτίμηση/το ενδιαφέρον του κοινού.* ❷ *παθ.* **α.** βρίσκομαι μαζί με άλλους στο ίδιο σημείο: *Πολύς κόσμος συγκεντρώθηκε για να υποδεχτεί τον αρχηγό του κόμματος.* **β.** (μτφ.) αφοσιώνομαι σε κτ: *Διάβαζα τόσο συγκεντρωμένος, που δεν άκουσα τίποτα απολύτως.* **συγκέντρωση** η: ❶ το να συγκεντρώνει κπ κτ (σημ. 1α), καθώς και το πλήθος των ατόμων που συγκεντρώνονται: *πολιτική ~. στρατόπεδο ~ αιχμαλώτων. ~ τροφίμων για τους πρόσφυγες.* ❷ το να επικεντρώνει κπ τη σκέψη του ή να συγκεντρώνεται (σημ. 1β & 2β): *~ της σκέψης.* ❸ ΧΗΜ η ποσότητα μιας ουσίας που εμπεριέχεται σε διάλυμα. **συγκεντρωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει δημιουργηθεί ή προέλθει από συγκέντρωση: *~ εκλογικά αποτελέσματα.* ❷ αυτός που αναφέρεται στον συγκεντρωτισμό ή χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση εξουσίας: *~ μοντέλο διοίκησης* ≠ αποκεντρωτικός. **συγκεντρωτικά** (επίρρ.). **συγκεντρωτισμός** ο: σύστημα διοικητικής ή πολιτικής οργάνωσης στο οποίο υπάρχει μόνο ένα κέντρο άσκησης εξουσίας.

συγκίνηση η: ιδιαίτερα έντονη συναισθηματική φόρτιση και ταραχή που οφείλεται σε συγκεκριμένο γεγονός: *Λιποθύμησε από τη ~ της, όταν έμαθε πως βρέθηκε μόσχευμα καρδιάς για την κόρη της.* **συγκινώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ προκαλώ συγκίνηση: *Στην ορκωμοσία της κόρης του ήταν τόσο συγκινημένος, που συνεχώς σκούπιζε τα δάκρυά του.* ❷ κεντρίζω το ενδιαφέρον κάποιου: *Δε με συγκινεί καθόλου το ξενύχτι.* **συγκινητικός -ή -ό**: αυτός που συγκινεί: *~ ενδιαφέρον/λόγια.* **συγκινητικά** (επίρρ.). **συγκινησιακός -ή -ό**: αυτός που οφείλεται σε συγκίνηση. **συγκινησιακά** (επίρρ.).

συγκλονίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ταρακουνώ κτ = τραντάζω: *Η πρόσκρουση του αεροσκάφους στα βράχια συγκλόνισε την περιοχή.* ❷ (μτφ.)

προκαλώ έντονη ταραχή ή συγκίνηση = συνταράζω: *Η κοινή γνώμη ήταν συγκλονισμένη από το δράμα των ξεριζωμένων προσφύγων.* **συγκλονιστικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί έντονη ταραχή ή συγκίνηση = συνταρακτικός: *Το θέαμα που αντίκρισαν στον τόπο του δυστυχήματος ήταν ~.* **συγκλονιστικά** (επίρρ.).

συγκοινωνία η: ❶ η σύνδεση και επικοινωνία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους τόπους, καθώς και η αντίστοιχη μετακίνηση οχημάτων και ανθρώπων: *Λόγω ατυχήματος διακόπηκε η ~ στην εθνική οδό.* ❷ *πληθ.* (συνεκδ.) τα μέσα μεταφοράς κυρίως προσώπων ή αγαθών: *αστικές/θαλάσσιες ~.* **συγκοινωνιακός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στη συγκοινωνία: *~ μελέτη/κόμβος.*

συγκρατώ -ούμαι & -ιέμαι: (μτβ.) ❶ κρατώ κπ ή κτ, ώστε να μη φύγει ή να μην πέσει: *Τα αναχώματα ~ τα νερά του χειμάρρου.* ❷ (μτφ.) κρατώ κπ ή κτ σε λογικά πλαίσια ή να υπό έλεγχο: *Ευτυχώς το υπουργείο συγκράτησε την τιμή του πετρελαίου θέρμανσης στα περσινά επίπεδα.* ❸ καταπνίγω σκέψη ή συναίσθημα: *Συγκράτησα τον θυμό μου και δεν του ανταπέδωσα την προσβολή.* ❹ *παθ.* κρατιέμαι να μην εκδηλωθώ: *Ήταν αδύνατο να συγκρατηθώ και να μη γελάσω μπροστά σε ένα τόσο γελοίο θέαμα.* **συγκράτηση** η.

συγκρίνω -ομαι • πρτ. & αόρ. *συνέκρινα* & *σύγκρινα*, παθ. αόρ. *συγκρίθηκα*: (μτβ.) ❶ μελετώ ταυτόχρονα (συνήθως ομοειδή) πράγματα, πρόσωπα, καταστάσεις κτλ., για να καταλήξω σε ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους ή σε μια γενικότερη αξιολόγηση = παραβάλλω: *Πρέπει να ~ τους βαθμούς του Α΄ και του Β΄ τριμήνου, για να καταλάβουμε αν σημείωσε πρόοδο στα μαθήματά του. Η αγάπη των φίλων δε συγκρίνεται με τίποτα!* ❷ χρησιμοποιώ κτ ως σημείο αναφοράς για να περιγράψω ή να εκτιμήσω κτ άλλο = παρομοιάζω: *Τόσο όμορφο κορίτσι μπορεί να συγκριθεί μόνο με τριαντάφυλλο.* **σύγκριση** η: το να συγκρίνει κανείς κπ ή κτ με κπ ή κτ άλλο: *Πρέπει να κάνουμε ~ των προϊόντων πριν αγοράσουμε οτιδήποτε.* ***σε ~ με***: σε σχέση με: *Οι πωλήσεις προϊόντων αυξήθηκαν φέτος ~ πέρυσι.* **συγκριτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή στηρίζεται σε σύγκριση: *~ μελέτη/πίνακας προϊόντων/μεγέθη.* ***~ βαθμός***: ΓΛΩΣΣ ο γραμματικός τύπος επιθέτου ή επιρρήματος που δηλώνει ότι ο προσδιοριζόμενος όρος έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με κπ άλλο. **συγκριτικά** (επίρρ.). **συγκρίσιμος -η -ο**: αυτός που μπορεί να συγκριθεί με κπ ή κτ άλλο: *~ μεγέθη/είδη.*

συγκροτώ -ούμαι • μππ. *συγκροτημένος*: (μτβ.) ❶ οργανώνω σε σύνολο, συνήθως με συγκεκριμένες αρμοδιότητες = δημιουργώ, ιδρύω: *Το Υπουργείο Οικονομίας συγκρότησε Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος.* ❷ *μππ.* αυτός που έχει ή δείχνει ολοκληρωμένη ανάπτυξη και αρμονική λειτουργία των ψυχοπνευματικών ικανοτήτων του: *συγκροτημένος νέος/άποψη.* **συγκρότηση** η: ❶ το να συγκροτεί κπ κτ και η δομή που προκύπτει: *~ τριμελούς επιτροπής* = σύσταση. *η πολιτική ~ ενός κράτους* = οργάνωση, δομή. ❷ (μτφ.) η αρμονική ανάπτυξη και λειτουργία των ψυχοπνευματικών ικανοτήτων ενός ανθρώπου: *άτομο με πνευματική/επιστημονική ~.* **συγκρότημα** το: ❶ οργανωμένο σύνολο από ομοειδή στοιχεία (συνήθως σε μικρή απόσταση μεταξύ τους) που εξυπηρετεί συγκεκριμένες ανάγκες: *ξενοδοχειακό/βιομηχανικό ~.* ❷ ομάδα από καλλιτέχνες: *Στη συναυλία θα συμμετάσχουν διάφορα συγκροτήματα. χορευτικό ~.*

συγκρούομαι • χωρίς μππ.: ❶ (για κινούμενο όχημα) πέφτω με ορμή επάνω σε άλλο όχημα: *Τα δύο αεροπλάνα συγκρούστηκαν στον αέρα κατά τη διάρκεια αεροπορικής επίδειξης.* ❷ εμπλέκομαι σε μάχη = συμπλέκομαι: *Τα επεισόδια ξεκίνησαν όταν ένθερμοι φίλαθλοι συγκρούστηκαν με οπαδούς της αντίπαλης ομάδας.* ❸ (μτφ.) διαφωνώ έντονα ή είμαι αντίθετος με κπ ή κτ άλλο: *Ακόμη και φιλίες ετών χαλάνε, όταν συγκρούονται προσωπικά συμφέροντα.* **συγκρουόμενα** τα: διθέσια αυτοκινητάκια σε λούνα παρκ που συγκρούονται. **σύγκρουση** η: ❶ το να συγκρούεται κπ ή κτ με κπ ή κτ άλλο: *μετωπική ~ οχημάτων στην εθνική οδό. πολεμικές ~* = εχθροπραξία, συμπλοκή. (μτφ.) *Τα δυο αδέρφια ήρθαν σε έντονη ~ για περιουσιακά θέματα.* = αντιπαράθεση. ❷ ΨΥΧΟΛ ψυχική αναστάτωση που δημιουργείται από την ύπαρξη αλληλοσυγκρουόμενων τάσεων, επιθυμιών κτλ.: *Ο ασθενής θυμίζει διχασμένη προσωπικότητα με έντονες εσωτερικές ~.*

συγχαίρω • πρτ. *συνέχαιρα*, αόρ. *συγχάρηκα* & [επίσ.] *συνεχάρην*: (μτβ.) ❶ δηλώνω σε κπ πως συμμερίζομαι τη χαρά του για κτ που του συνέβη: *Μας επισκέφτηκαν για να μας συγχαρούν*

συγκοινωνία
συγκοινωνιακός → συγκοινωνία
συγκράτηση → συγκρατώ
συγκρατώ
συγκρίνω
σύγκριση → συγκρίνω
συγκρίσιμος → συγκρίνω
συγκριτικά → συγκρίνω
συγκριτικός → συγκρίνω
συγκρότημα → συγκροτώ
συγκρότηση → συγκροτώ
συγκροτώ
συγκρούομαι
συγκρουόμενα → συγκρούομαι
σύγκρουση → συγκρούομαι
συγχρονίζω → σύγχρονος
συγχαίρω
συγχάρηκα → συγχαίρω
συγχαρητήρια → συγχαίρω
συγχαρητήριος → συγχαίρω

συγχέω
*συγχίζω → συγχύζω
συγχρονισμός → σύγχρονος
σύγχρονος
συγχρόνως → σύγχρονος
συγχύζω
σύγχυση[1] → συγχέω
σύγχυση[2] → συγχύζω
συγχωρεμένος → συγχωρώ
συγχωρεμένος → συγχωρώ
συγχώρεση → συγχωρώ
συγχωρημένος → συγχωρώ
συγχώρηση → συγχωρώ
συγχωριανός → συν-
συγχωρώ
συζήτηση → συζητώ
συζητήσιμος → συζητώ
συζητητής → συζητώ
συζητήτρια → συζητώ
συζητώ
συζυγικός → σύζυγος
σύζυγος
συθέμελα → συν-
συλ- → συν-
σύλ- → συν-
συλλαμβάνω
συλλέγω
συλλέκτης → συλλέγω
συλλεκτικός → συλλέγω
συλλέκτρια → συλλέγω
σύλληψη → συλλαμβάνω
συλλογή[1] → συλλέγω
συλλογή[2] → συλλογίζομαι

για τον γάμο μας. ❷ εκφράζω σε κπ τον θαυμασμό μου ή τον επαινώ για κτ που έκανε: *Σε ~ για την υπομονή σου/για την παρουσίασή σου.* **συγχαρητήριος -α -ο**: αυτός με τον οποίο συγχαίρουμε κπ: *~ τηλεγράφημα/κάρτα.* **συγχαρητήρια** τα: γραπτή ή προφορική έκφραση με την οποία συγχαίρουμε κπ για κτ: *Ο προϊστάμενος του έδωσε ~ για την υψηλής ποιότητας μελέτη που έκανε.* **συγχαρητήρια**! (επιφ.).

συγχέω -ομαι • πρτ. *συνέχεα*, μτχ. *συγκεχυμένος*: (μτβ.) μπερδεύω κτ, κυρίως κατά την προσπάθεια να το αντιληφθώ σωστά = μπλέκω: *Για να μη ~ τους κανόνες, προσπάθησε να θυμάσαι και από ένα παράδειγμα.* **σύγχυση**[1] η: ❶ μπέρδεμα: *Μετά την έκρηξη, επικράτησε πλήρης ~ σχετικά με τον ακριβή αριθμό των θυμάτων.* ❷ ΙΑΤΡ έλλειψη πνευματικής διαύγειας ή ψυχική διαταραχή με κύριο σύμπτωμα την αδυναμία αναγνώρισης και προσανατολισμού.

σύγχρονος -η -ο: ❶ αυτός που σχετίζεται με το παρόν ή ανήκει στη σημερινή εποχή = μοντέρνος ≠ παλιός: *Η τεχνολογία κυριαρχεί στη ζωή του ~ ανθρώπου.* ❷ αυτός που ανήκει ή συμβαίνει την ίδια χρονική περίοδο ή στιγμή με κπ άλλο: *Οι δύο συγγραφείς είναι ~, αλλά ανήκουν σε διαφορετικά ρεύματα.* **συγχρόνως** (επίρρ.). **σύγχρονος** ο: αυτός που ζει στην ίδια εποχή με άλλον: *Οι ~ του υποτίμησαν την αξία της ανακάλυψής του.* **συγχρονίζω -ομαι**: συντονίζω απόλυτα, χρονικά ή ρυθμικά, κινήσεις, καταστάσεις, γεγονότα κτλ.: *συγχρονισμένη κολύμβηση.* **συγχρονισμός** ο.

συγχύζω -ομαι: ❶ (μτβ.) προκαλώ έντονη ψυχική αναστάτωση σε κπ: *Έτσι που την ~, θα πάθει κανένα εγκεφαλικό!* ❷ παθ. εκνευρίζομαι, αναστατώνομαι: *Τώρα με την εγκυμοσύνη δεν κάνει να συγχύζεσαι με τίποτα.* **σύγχυση**[2] η: έντονη ψυχική ταραχή που οφείλεται σε ξαφνικό εκνευρισμό ή στενοχώρια: *Από τη ~ της για τη ζημιά, έχασε τα λόγια της.*

συγχωρώ -ούμαι • αόρ. *συγχώρησα* & [λαϊκ.] *-εσα*, παθ. αόρ. *συγχωρήθηκα* & [λαϊκ.] *-έθηκα*, μτχ. *συγχωρημένος* & [λαϊκ.] *-εμένος*: (μτβ.) ❶ δέχομαι τη συγγνώμη κάποιου και δεν τον τιμωρώ: *Σε παρακαλώ, συγχώρεσέ με που σου μίλησα άσχημα!* ***με συγχωρείς/με συγχωρείτε***: για να ζητήσουμε άδεια ή να ρωτήσουμε κτ με ευγενικό τρόπο = συγγνώμη: *~ που σας ενοχλώ, μήπως ξέρετε πού είναι το γραφείο του διευθυντή;* ❷ ΕΚΚΛ δίνω άφεση αμαρτιών: *Μετανοήστε, και ο Κύριος θα σας συγχωρήσει!* **συ(γ)χωρεμένος -η -ο**: [προφ.] πεθαμένος. ❸ ανέχομαι ή δείχνω κατανόηση για κτ: *Χώρισαν, γιατί δεν μπορούσε να συγχωρήσει την τεμπελιά του.* **συγχώρηση** & [λαϊκ.] **συγχώρεση** η.

συζητώ & **-άω -ιέμαι** & **-ούμαι**: (μτβ.) ❶ μιλώ με ένα ή περισσότερα πρόσωπα για κπ θέμα: *Στις βιβλιοθήκες δεν επιτρέπεται να συζητάτε δυνατά.* = κουβεντιάζω, συνομιλώ, [επίσ.] συνδιαλέγομαι. *Το θέμα θα συζητηθεί στο υπουργικό συμβούλιο.* = εξετάζω, μελετώ. ❷ σχολιάζω κτ ή κπ, κυρίως αρνητικά: *Σε ~ όλη η γειτονιά.* = κουτσομπολεύω. **συζήτηση** η: το να συζητά κανείς = συνομιλία, κουβέντα, διάλογος: *τηλεοπτική/εποικοδομητική ~.* **συζητήσιμος -η -ο**: ❶ αυτός που μπορεί να συζητηθεί: *~ προτάσεις/εισήγηση.* ❷ αυτός του οποίου η αλήθεια ή η ορθότητα αμφισβητείται = αμφίβολο: *Το αν τελικά θα περάσει στο πανεπιστήμιο με τόσο λίγο διάβασμα είναι ~.* ❸ αυτός με τον οποίο μπορεί κπ να συζητήσει και να καταλήξει σε λύσεις: *Μη φοβάσαι να πας να της μιλήσεις, είναι πολύ ~!* **συζητητής** ο, **-ήτρια** η.

σύζυγος ο, η: το άτομο με το οποίο κπ είναι παντρεμένος(η): *Στη δεξίωση τον συνόδευε η ~ του.* **συζυγικός -ή -ό**: αυτός που αφορά ή αναφέρεται στην έγγαμη ζωή ή σε συζύγους: *~ καβγάδες/υποχρεώσεις.*

συλλαμβάνω -ομαι • αόρ. *συνέλαβα*, παθ. αόρ. *συνελήφθην*: (μτβ.) ❶ πιάνω κπ, για να τον φυλακίσω, ή αιχμαλωτίζω κπ: *Η αστυνομία συνέλαβε τον κλέφτη.* (μτφ.) *Τη συνέλαβαν να αντιγράφει από το γραπτό της συμμαθήτριάς της.* ❷ (μτφ.) καταλαβαίνω απόλυτα = κατανοώ, αντιλαμβάνομαι: *Είναι πολύ δύσκολο να συλλάβει ένα παιδί τόσο αφηρημένες έννοιες.* ❸ επινοώ ή σχεδιάζω κτ: *Ποιος συνέλαβε την ιδέα να πάμε τέτοιο ταξίδι;* ❹ μένω έγκυος: *Η σύζυγός του δεν μπορούσε να συλλάβει και κατέφυγαν στην τεχνητή γονιμοποίηση.* **σύλληψη** η: το να συλλάβει κανείς κπ ή κτ: *ένταλμα σύλληψης. ~ πρωτοποριακού σχεδίου. ~ με τη μέθοδο της τεχνητής γονιμοποίησης.*

συλλέγω -ομαι • αόρ. *συνέλεξα*, παθ. αόρ. *συλλέχτηκα*: (μτβ.) ❶ μαζεύω = συγκεντρώνω: *Τα στοιχεία που συνέλεξε όλα αυτά τα χρόνια τον οδήγησαν στους πραγματικούς γονείς του.* ❷ μαζεύω συστηματικά αντικείμενα του ίδιου είδους ως χόμπι: *Από παιδί ~ νομίσματα από όλο τον κόσμο.* **συλλογή**[1] η: ❶ το να συλλέγει κπ κτ: *~ βιομηχανικής ντομάτας* = μάζεμα. *~ πληροφοριών/βιβλιογραφικών*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·387

αναφορών = συγκέντρωση. ❷ βιβλίο που περιλαμβάνει ομοειδή λογοτεχνικά ή επιστημονικά έργα: *~ λατινικών ποιημάτων.* ❸ σύνολο προϊόντων μεγάλης ποικιλίας: *Ελάτε να δοκιμάσετε τη νέα μας ~ καλοκαιρινών ενδυμάτων.* **συλλέκτης** ο, **-τρια** η: ❶ αυτός που κάνει συλλογή αντικειμένων ενός είδους (ιδιαίτερης συνήθως αξίας): *~ γραμματοσήμων.* ❷ ΤΕΧΝΟΛ μηχάνημα ή όργανο όπου συγκεντρώνεται κτ: *~ υδάτων/θερμότητας.* **συλλεκτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται σε συλλέκτη ή σε συλλογή: *~ μανία/αντικείμενο.* ❷ αυτός που χρησιμοποιείται για συλλογή: *γεωργικά ~ μηχανήματα.*

συλλογίζομαι & [οικ.] **συλλογιέμαι**: ❶ (μτβ.) σκέφτομαι, κυρίως γεγονότα του παρελθόντος: *Συχνά, όταν έμενε μόνη της, συλλογιζόταν τα παιδικά της χρόνια.* = αναπολώ. *Έστεκε αμίλητος, συλλογισμένος.* = σκεφτικός. ❷ (μτβ.) υπολογίζω: *Αν συλλογιστείς τα χρέη σου, θα δεις πόσο σπάταλος είσαι.* = αναλογίζομαι, λογαριάζω. **συλλογή²** η: το να συλλογίζεται κπ, κυρίως στις εκφράσεις ***πέφτω/βυθίζομαι σε ~***. **συλλογισμός** ο: διαδικασία διατύπωσης λογικών συμπερασμάτων με βάση ορισμένα δεδομένα: *αυθαίρετος/ορθός ~.* **συλλογιστικός -ή -ό. συλλογιστική** η: ❶ τρόπος συλλογισμού: *εσφαλμένη/ορθή ~.* ❷ κλάδος της Λογικής που ασχολείται με τη θεωρία των συλλογισμών.

σύλλογος ο: σύνδεσμος ατόμων που έχει νομική υπόσταση, συγκεκριμένη διοικητική οργάνωση, ονομασία και δεδομένο σκοπό σύστασης = σωματείο, ένωση, όμιλος: *πολιτιστικός/αθλητικός ~.* **συλλογικός -ή -ό**: αυτός που αφορά κπ σύλλογο ή ένα οργανωμένο σύνολο προσώπων = ομαδικός ≠ προσωπικός, ατομικός: *~ όργανο/σύμβαση εργασίας/έργο.* **συλλογικά** (επίρρ.). **συλλογικότητα** η.

συμβαίνει • πρτ. *συνέβαινε*, αόρ. *συνέβη* & [οικ.] *συνέβηκε, συνέβησαν*: ❶ *τριτοπρόσ.* (για γεγονός) γίνεται: *Τι ~ με εσάς τους δυο; Πότε συνέβη αυτό;* ❷ *απρόσ.* τυχαίνει: *Πώς ~ να κάνουμε συνέχεια τα ίδια λάθη;* **συμβάν** το • *συμβάντος*: γεγονός, περιστατικό: *τυχαίο/τραγικό/δυσάρεστο/περίεργο ~.* ☞ σχ. **γεγονός**.

συμβάλλομαι • παθ. αόρ. *συμβλήθηκα* & [επίσ.] *συνεβλήθην*, μτχ. (σπάν.) *συμβλημένος* & [επίσ.] *συμβεβλημένος*: (αμτβ., + με) συνάπτω συμφωνία με κπ: *Το σχολείο έχει συμβληθεί με δύο εταιρείες σίτισης. συμβεβλημένος ιατρός.*

συμβάλλω • πρτ. *συνέβαλλα*, αόρ. *συνέβαλα*: (αμτβ. + *σε*) ❶ βοηθώ στην επίτευξη ενός σκοπού ή στη διαμόρφωση μιας κατάστασης = συντελώ, συντείνω: *Με το έργο του συνέβαλε στην πρόοδο της επιστήμης.* ❷ (για ποταμούς, δρόμους κτλ.) ενώνομαι με άλλον σε κπ σημείο. **συμβολή** η: το να συμβάλλει κπ σε κτ (σημ. 1) ή το να συμβάλλουν δύο πρόσωπα ή πράγματα (σημ. 2) : *η ~ της τεχνολογίας στην εκπαίδευση. η ~ δύο δρόμων/ποταμών.*

σύμβαση η: ❶ ΝΟΜ νομικά κατοχυρωμένη συμφωνία ανάμεσα σε πρόσωπα, ομάδες ή κράτη, η οποία ρυθμίζει τις εργασιακές, κοινωνικές, πολιτικές σχέσεις κτλ. των συμβαλλόμενων μερών: *ατομική ~ εργασίας. Οι όροι της ~ έγιναν αποδεκτοί και από τις δύο πλευρές.* ❷ (μτφ.) *συνήθ. πληθ.* το σύνολο γραπτών ή άγραφων κανόνων, οι οποίοι έχουν καθιερωθεί στο εσωτερικό μιας ομάδας, κοινωνίας κτλ. και ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών τους: *κοινωνικές ~.* **συμβατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που συμπεριλαμβάνεται σε μια σύμβαση (σημ. 1): *~ υποχρεώσεις/δεσμεύσεις.* ❷ (μτφ.) αυτός ακολουθεί τις συμβάσεις (σημ. 2): *~ γάμος/σχέση.* ❸ αυτό που είναι παλιάς κατασκευής, τεχνολογίας κτλ.: *~ αυτοκίνητα/όπλα.* **συμβατικά** (επίρρ.).

συμβιβάζω -ομαι: ❶ (μτβ.) επιτυγχάνω να φέρω σε συμφωνία άτομα που διαφωνούν και (κατ' επέκτ.) τις αντίθετες απόψεις που εκφράζουν: *Κατάφερε να ~ τους αιώνιους αντιπάλους.* ❷ *παθ.* **α.** έρχομαι σε συμφωνία με κπ ύστερα από αμοιβαίες υποχωρήσεις: *Τελικά συμβιβάστηκε να πληρώσει τη ζημιά.* **β.** (ειδικ.) υποχωρώ, εγκαταλείπω τα πιστεύω, τις θέσεις, τις προσωπικές μου διεκδικήσεις: *Δε συμβιβάστηκε ποτέ με το κατεστημένο.* **συμβιβασμός** ο: το να συμβιβάζεται κπ με κτ: *δικαστικός ~. Έρχομαι σε ~.* **συμβιβαστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που συμβάλλει, συντελεί στον συμβιβασμό: *~ λύση/πρόταση.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που είναι διαλλακτικός, υποχωρητικός ≠ ασυμβίβαστος: *Εάν είσαι τόσο ~, δε θα βρεις ποτέ το δίκιο σου.* **συμβιβαστικά** (επίρρ.).

σύμβολο το: ❶ καθετί (έμψυχο ον, αντικείμενο, σχήμα, εικόνα κτλ.) που χρησιμοποιείται για να εκφράσει μια αφηρημένη έννοια: *Ο σταυρός είναι το ~ του χριστιανισμού. Το περιστέρι είναι το ~ της ειρήνης.* ❷ γράμμα, συνδυασμός γραμμάτων, συντομογραφία ή άλλο σημάδι που χρησιμοποιείται στις τέχνες ή στις επιστήμες και δηλώνει μέγεθος, μονάδα, πράξη κτλ.: *μουσικά/μαθηματικά ~. Το χημι-*

συλλογιέμαι → συλλογίζομαι
συλλογίζομαι
συλλογικά → σύλλογος
συλλογικός → σύλλογος
συλλογικότητα → σύλλογος
συλλογισμός → συλλογίζομαι
συλλογιστική → συλλογίζομαι
συλλογιστικός → συλλογίζομαι
σύλλογος
συλλυπούμαι → συν-
συμ- → συν-
σύμ- → συν-
συμβαίνει
συμβάλλομαι
συμβάλλω
συμβάν → συμβαίνει
σύμβαση
συμβατικά → σύμβαση
συμβατικός → σύμβαση
συμβεβλημένος → συμβάλλομαι
συμβιβάζω
συμβιβασμός → συμβιβάζω
συμβιβαστικά → συμβιβάζω
συμβιβαστικός → συμβιβάζω
συμβλήθηκα → συμβάλλομαι
συμβλημένος → συμβάλλομαι
συμβολή → συμβάλλω
συμβολίζω → σύμβολο
συμβολικά → σύμβολο
συμβολικός → σύμβολο
συμβολισμός → σύμβολο
σύμβολο

συμβουλευτικά → συμβουλεύω
συμβουλευτικός → συμβουλεύω
συμβουλεύω
συμβουλή → συμβουλεύω
συμβούλιο → συμβουλεύω
συμβούλιο → συν-
σύμβουλος → συμβουλεύω
συμμαχία → σύμμαχος
συμμαχικός → σύμμαχος
σύμμαχος
συμμαχώ → σύμμαχος
συμμετέχω
συμμετοχή → συμμετέχω
συμμέτοχος → συμμετέχω
συμμετρία
συμμετρικά → συμμετρία
συμμετρικός → συμμετρία
συμμορφώνω
συμμόρφωση → συμμορφώνω
συμπάθεια
συμπαθής → συμπάθεια
συμπαθητικά → συμπάθεια
συμπαθητικός → συμπάθεια
συμπαθώ → συμπάθεια
σύμπαν

κό ~ του καλίου είναι το Κ. **συμβολίζω**: (μτβ.) εκφράζω κτ με σύμβολο: *Το λευκό χρώμα ~ την αγνότητα.* **συμβολικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αποτελεί, χρησιμοποιεί ή χρησιμεύει ως σύμβολο: *~ ποίημα.* ❷ αυτός που η υλική του αξία είναι πολύ μικρή σε σχέση με αυτό που εκφράζει: *~ δώρο/τιμή.* **συμβολικά** (επίρρ.). **συμβολισμός** ο: ❶ η χρήση συμβόλων: *Η τελετή είναι γεμάτη συμβολισμούς.* ❷ καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό ρεύμα που έκανε την εμφάνισή του στα τέλη του 19ου αιώνα ως αντίδραση στον ρεαλισμό και το οποίο ερμηνεύει τον κόσμο διαισθητικά ως σύνολο συμβόλων.

συμβουλεύω -ομαι: ❶ (μτβ.) λέω τη γνώμη μου σε κπ για κτ και τον προτρέπω να την ακολουθήσει = νουθετώ: *Σε ~ να μη σταματήσεις το σχολείο.* ❷ *παθ.* ζητώ τη γνώμη κπ για κτ: *Πρέπει αμέσως να συμβουλευτείς έναν γιατρό.* **συμβουλή** η: το να συμβουλεύει κανείς κπ, καθώς και αυτό που λέει = νουθεσία: *φιλική/ιατρική/νομική ~. Να ακούς τις συμβουλές των μεγαλυτέρων σου.* **σύμβουλος** ο, η: ❶ αυτός που δίνει συμβουλές. ❷ αυτός που δίνει εξειδικευμένες συμβουλές σε κπ τομέα: *καλλιτεχνικός/νομικός ~.* ❸ μέλος συμβουλίου (σημ. 1): *δημοτικός ~. διευθύνων ~ εταιρείας.* **συμβουλευτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον σύμβουλο ή τη συμβουλή: *~ ύφος /γνώμη.* **συμβουλευτικά** (επίρρ.). **συμβούλιο** το: ❶ συγκροτημένο σώμα ατόμων που είναι επιφορτισμένα, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, να λαμβάνουν από κοινού αποφάσεις για λογαριασμό ενός κρατικού οργάνου, μιας εταιρείας κτλ.: *υπουργικό/διοικητικό/ιατρικό ~.* ❷ η συνεδρίαση του συμβουλίου: *Το ~ ακυρώθηκε για την ερχόμενη εβδομάδα.*

σύμμαχος ο, η: ❶ (για κράτος, έθνος κτλ.) αυτός που έχει συνάψει συμφωνία με άλλο ή άλλα κράτη για την υπεράσπιση κοινών στόχων και συμφερόντων: *Στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο η Ελλάδα ήταν ~ με την Αγγλία.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που βοηθά, υποστηρίζει κπ σε κτ: *Είναι πραγματική φίλη, ~ σε κάθε δύσκολη στιγμή.* ❸ (μτφ.) αυτός που επηρεάζει θετικά μια κατάσταση, δραστηριότητα κτλ.: *Με ~ τους ισχυρούς ανέμους ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση της ιστιοπλοΐας μας.* **συμμαχία** η: σύναψη συμφωνίας για την υπεράσπιση κοινών στόχων και συμφερόντων. **συμμαχώ**: (αμτβ. + *με*) κάνω συμμαχία με άλλον ή άλλους. **συμμαχικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον σύμμαχο ή τη συμμαχία: *~ στρατός/δυνάμεις.*

συμμετέχω: (αμτβ. + *σε*) ❶ παίρνω μέρος σε κτ μαζί με άλλους: *Δε ~ καθόλου στο μάθημα/στα κοινά.* ❷ βιώνω το ίδιο ή τα ίδια συναισθήματα που νιώθει κπ άλλος: *Όλοι μας ~ στη χαρά σας.* **συμμετοχή** η: το να συμμετέχει κπ σε κτ: *υποχρεωτική/προαιρετική ~.* **συμμέτοχος** ο, η: πρόσωπο που συμμετέχει σε κτ.

συμμετρία η: ≠ ασυμμετρία ❶ διάταξη των μερών ενός συνόλου σε σχέση με κπ άξονα, κέντρο, σημείο κτλ. κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτρέπεται η διαίρεσή του σε δύο μέρη ακριβώς όμοια σε μέγεθος και σχήμα: *~ των φύλλων/των γεωμετρικών σχημάτων.* ❷ (μτφ.) η αρμονία, οι κανονικές αναλογίες των μερών με το σύνολο αλλά και μεταξύ τους. **συμμετρικός -ή -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από συμμετρία: *~ χαρακτηριστικά.* **συμμετρικά** (επίρρ.).

συμμορφώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** κάνω κπ να γίνει φρόνιμος, να συνετιστεί: *Προσπάθησε να συμμορφώσεις τον γιο σου!* **β.** *παθ.* γίνομαι φρόνιμος: *Κοίτα να συμμορφωθείς, γιατί δε σε βλέπω καλά!* **γ.** (μτφ.) κάνω κπ ή κτ να αλλάξει εμφάνιση, να φαίνεται καλύτερο(ς): *Συμμόρφωσε λίγο το κείμενο και παράδωσέ το στον καθηγητή!* ❷ *παθ.* (+ *με/προς*) προσαρμόζομαι σε κπ πρότυπο, κανόνες, οδηγίες κτλ.: *Οι οδηγοί πρέπει να ~ προς τις διατάξεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας.* **συμμόρφωση** η: το να συμμορφώνει κανείς κπ ή κτ και το να συμμορφώνεται κπ: *Η ~ των μαθητών είναι απαραίτητη.*

συμπάθεια η: ❶ **α.** θετικά συναισθήματα που τρέφουμε προς κπ: *Τρέφω ~ για τον γιο σου. Είναι από τους ανθρώπους που εμπνέουν ~.* **β.** κπ ή κτ που αποτελεί το αντικείμενο της συμπάθειας κπ: *Η Ελένη είναι η ~ του.* ❷ συμπόνια για κπ δυσάρεστο γεγονός που πλήττει κπ: *Ο υπουργός εξέφρασε τη ~ του στους σεισμοπαθείς.* **συμπαθώ**: (μτβ.) νιώθω συμπάθεια για κπ ≠ αντιπαθώ: *Δε συμπάθησε ποτέ τη νύφη της.* **συμπαθής -ής -ές**: αυτός που προκαλεί σε κπ συμπάθεια ≠ αντιπαθής: *Ήταν γλυκομίλητη, και έγινε αμέσως ~ στην παρέα.* ☞ σχ. **αγενής**. **συμπαθητικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) συμπαθής ≠ αντιπαθητικός, αντιπαθής: *~ νέος.* ❷ (για πργ.) αυτός που είναι ευχάριστος: *~ φόρεμα/μαγαζί.* **~ σύστημα**: ΙΑΤΡ τμήμα του αυτόνομου νευρικού συστήματος που ρυθμίζει τη λειτουργία των οργάνων του σώματος. **συμπαθητικά** (επίρρ.).

σύμπαν το • *σύμπαντος*: ❶ ΑΣΤΡΟΝ όλα τα ου-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·389

ράνια σώματα, καθώς και η ύλη και η ενέργεια που τα περιβάλλουν: *Η ηλικία του ~ υπολογίζεται ότι είναι περίπου 15 δισεκατομμύρια χρόνια.* ❷ (μτφ.) όλος ο κόσμος: *Νομίζεις ότι το ~ ασχολείται μαζί σου;*

συμπεραίνω • αόρ. *συμπέρανα*: (μτβ.) ❶ διαμορφώνω γνώμη με βάση τα δεδομένα που έχω στη διάθεσή μου = συνάγω: *Από τη στάση της ~ ότι δε θέλει να ξαναβγούμε μαζί.* ❷ *παθ. απρόσ.* συνάγεται: *Από τα αρχαιολογικά ευρήματα συμπεραίνεται ότι εδώ υπήρχε αρχαίος οικισμός.* **συμπέρασμα** το: η γνώμη στην οποία καταλήγει κπ με βάση τα δεδομένα: *τα ~ του συμβουλίου/της διπλωματικής εργασίας. Βγάζω/καταλήγω σε ~.* **συμπερασματικός -ή -ό**: ***~ προτάσεις*** ΓΛΩΣΣ οι δευτερεύουσες προτάσεις που εκφέρουν κπ συμπέρασμα ή κρίση = αποτελεσματικές προτάσεις. ***~ σύνδεσμοι*** ΓΛΩΣΣ οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται συμπερασματική πρόταση, π.χ. *άρα, ώστε* κτλ. **συμπερασματικά** (επίρρ.).

συμπεριφέρομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ενεργώ, φέρομαι (σε κπ) με ορισμένο τρόπο: *Μου συμπεριφέρθηκε πολύ άσχημα.* **συμπεριφορά** η: ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται κπ ή κτ: *φιλική/προσβλητική ~.*

συμπιέζω -ομαι: (μτβ.) ❶ ασκώ πίεση σε κτ, ώστε να μειώσω τον όγκο του: *Ο κεραμοποιός ~ τον πηλό για να αφαιρέσει όλο τον αέρα.* ❷ (μτφ.) περιορίζω: *~ τις δαπάνες/τις τιμές.* **συμπίεση** η: το να συμπιέζει κπ κτ: *~ αερίου/του χρόνου/του εισοδήματος.*

συμπίπτω • αόρ. *συνέπεσα*, απαρ. *συμπέσει*: (αμτβ.) ❶ **α.** εκδηλώνομαι, συμβαίνω την ίδια χρονική στιγμή με κτ άλλο: *Το ταξίδι του στο Παρίσι συνέπεσε με τη γέννηση του γιου του.* **β.** εφαρμόζω επακριβώς με κτ άλλο: *Δύο παράλληλες ευθείες του ίδιου επιπέδου δε ~ ποτέ.* ❷ είμαι ίδιος με κπ ή κτ άλλο: *Οι απόψεις μας ~.* ❸ *απρόσ.* τυχαίνει: *Συμπίπτει να κατάγονται από την ίδια πόλη.* **σύμπτωση** η: το να συμπίπτει κτ με κτ άλλο: *παράξενη/ευτυχής/μοιραία /τραγική ~. ~ απόψεων.* **συμπτωματικός^1 -ή -ό** = τυχαίος. **συμπτωματικά** (επίρρ.).

συμπληρώνω -ομαι: ❶ **α.** προσθέτω κτ που λείπει από ένα σύνολο: *Συμπληρώστε την παρακάτω αίτηση με τα προσωπικά σας στοιχεία!* **β.** γεμίζω κτ τελείως: *Συμπλήρωσε το νερό στο μπουκάλι.* ❷ ολοκληρώνω κτ που έχει αρχίσει: *Ο υπουργός δήλωσε ότι θα ~ το έργο του προκατόχου του.* ❸ φτάνω σε ένα όριο ή σημείο: *Οι γονείς μου ~ τριάντα χρόνια έγγαμου βίου.* **συμπλήρωση** η: το να συμπληρώνει κπ κτ: *~ αίτησης.* **συμπλήρωμα** το: καθετί που συμπληρώνει κτ: *~ διατροφής.* **συμπληρωματικός -ή -ό**: αυτός που αποτελεί συμπλήρωμα: *~ εξέταση/οδηγίες. Έδωσε στην αστυνομία ~ κατάθεση.* **συμπληρωματικά** (επίρρ.).

συμπονώ & **-άω**: (μτβ.) νιώθω, συναισθάνομαι τον πόνο του άλλου: *Σε ~, αλλά δεν μπορώ να σε βοηθήσω.* **συμπόνια** η: το να συμπονά κπ τους άλλους = λύπηση ≠ απονιά: *Από ~ πρόσφερε ένα πιάτο φαγητό στον άστεγο.* **συμπονετικός -ή -ό**: αυτός που δείχνει συμπόνια: *~ ύφος/βλέμμα.*

συμπτύσσω -ομαι: • αόρ. *σύμπτυξα* & [επίσ.] *συνέπτυξα*, παθ. αόρ. *συμπτύχθηκα*, μτχ. *συμπτυγμένος* & [επίσ.] *συνεπτυγμένος*: (μτβ.) ❶ συγκεντρώνω κπ ή κτ σε μικρότερο χώρο: *Συμπτυχθείτε, για να χωρέσουμε όλοι!* ❷ κάνω κτ πιο σύντομο, περιορίζω την έκτασή του: *~ κείμενο/ομιλία.* **σύμπτυξη** η: το να συμπτύσσει κπ κτ = περιορισμός, συντόμευση ≠ επέκταση: *Οι μαθητές ζήτησαν ~ της ύλης στην ιστορία.*

σύμπτωμα το: ❶ σημάδι που υποδηλώνει την ύπαρξη κπ ασθένειας στον οργανισμό: *βασικό /κυρίαρχο ~.* ❷ (μτφ., γενικ.) καθετί που υποδηλώνει προβληματική κατάσταση: *Η πολιτική διαφθορά είναι της ~ βαθύτερης κρίσης του πολιτικού συστήματος.* **συμπτωματικός^2 -ή -ό**: αυτός που συνιστά ή που αφορά σύμπτωμα κπ αρρώστιας: *~ πυρετός/θεραπεία της νόσου.*

συμφέρω • πρτ. & αόρ. *συνέφερα*, απαρ. *συμφέρει*: συνήθ. *τριτοπρόσ.* ή *απρόσ.* ωφελώ κπ. ❶ λειτουργώ υπέρ του: *Δε με ~ η πρότασή σου. Με ~ να αλλάξω δουλειά.* **συμφέρων -ουσα -ον**: αυτός που συμφέρει: *συμφέρουσα τιμή/αγορά. συμφέροντες όροι.* **συμφέρον** το: το όφελος που αποκομίζει κπ: *προσωπικό/ατομικό /οικονομικό/εθνικό ~. Το ~ των δύο λαών είναι η ειρήνη.* ❷ *πληθ.* οικονομικές δραστηριότητες που αποσκοπούν σε μεγάλα κέρδη: *Πίσω από την πώληση της εταιρείας κρύβονται μεγάλα συμφέροντα.*

συμφορά η: μεγάλη κακοτυχία, δυστυχία που προκαλείται από ένα γεγονός, κατάσταση κτλ.: *Μας βρήκε μεγάλη ~. ~ μου, τι θα κάνω τώρα χωρίς δουλειά;* ***της συμφοράς***: πολύ χαμηλής ποιότητας: *Μείναμε σε ένα ξενοδοχείο ~.*

συμφωνία^1 η: ΜΟΥΣ εκτεταμένη μουσική σύνθεση για ορχήστρα: *Μία από τις πιο γνωστές ~ του Μπετόβεν είναι η Ενάτη.* **συμφωνικός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τη συμφωνία^1: *~ έργο/ορχήστρα.*

συμπάσχω → συν-
συμπεραίνω
συμπέρασμα → συμπεραίνω
συμπερασματικά → συμπεραίνω
συμπερασματικός → συμπεραίνω
συμπεριφέρομαι
συμπεριφορά → συμπεριφέρομαι
συμπιέζω
συμπίεση → συμπιέζω
συμπίπτω
συμπλήρωμα → συμπληρώνω
συμπληρωματικά → συμπληρώνω
συμπληρωματικός → συμπληρώνω
συμπληρώνω
συμπλήρωση → συμπληρώνω
συμπονετικός → συμπονώ
συμπόνια → συμπονώ
συμπονώ
συμπρωταγωνιστώ → συν-
σύμπτυξη → συμπτύσσω
συμπτύσσω
συμπτύχθηκα → συμπτύσσω
σύμπτωμα
συμπτωματικά → συμπίπτω
συμπτωματικός^1 → συμπίπτω
συμπτωματικός^2 → σύμπτωμα
σύμπτωση → συμπίπτω
συμφέρον → συμφέρω
συμφέρω
συμφέρων → συμφέρω
συμφορά
σύμφωνα → συμφωνώ
συμφωνητικό → συμφωνώ
συμφωνία^1
συμφωνία^2 → συμφωνώ
συμφωνικός → συμφωνία^1

σύμφωνο → συμφωνώ
σύμφωνος → συμφωνώ
συμφωνώ
συμψηφίζω → συν-
συν
συν-
σύν- → συν-
συναγερμός
συναδελφικά → συνάδελφος
συναδελφικός → συνάδελφος
συναδελφικότητα → συνάδελφος
συναδέλφισσα → συνάδελφος
συνάδελφος
συναδερφικά → συνάδελφος
συναδερφικός → συνάδελφος
συναδέρφισσα → συνάδελφος
συνάδερφος → συνάδελφος
συναίνεση → συναινώ
συναινετικά → συναινώ
συναινετικός → συναινώ
συναινώ
συναισθάνομαι
συναίσθημα → συναισθάνομαι
συναισθηματικά → συναισθάνομαι
συναισθηματικός → συναισθάνομαι
συναισθηματισμός → συναισθάνομαι
συναίσθηση → συναισθάνομαι

συμφωνώ: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) έχω την ίδια γνώμη με άλλον ή άλλους ≠ διαφωνώ: ~ *απόλυτα μαζί σου. ~ ότι πρέπει να φύγεις.* ❷ (μτβ.) δεσμεύομαι με άλλον ή άλλους στο να γίνει κτ από κοινού: *Συμφωνήσαμε να πάμε διακοπές μαζί.* ❸ (αμτβ. + *με*) παρουσιάζω συνέπεια, λογική ακολουθία με κτ: *Οι ισχυρισμοί του κατηγορούμενου δε ~ με τα γεγονότα.* **συμφωνία²** η: το να συμφωνεί κανείς με κπ ή κτ: *Δεν κατέληξαν σε ~ για την αντιμετώπιση της κατάστασης. προφορική / γραπτή ~.* **σύμφωνος -η -ο**: ❶ αυτός που έχει την ίδια γνώμη με κπ άλλο: *Η πρότασή σου με βρίσκει απόλυτα ~.* ❷ αυτός που είναι ταιριαστός με κπ άλλο: *Οι πράξεις σου δεν είναι ~ με τα λόγια σου.* **σύμφωνα** (επίρρ. + *με*): όπως αναφέρει, υποδεικνύει κτλ. κπ ή κτ: ~ *με τον μάρτυρα, ο ληστής φορούσε κουκούλα. Έπραξα ~ με τις αρχές μου.* **συμφωνητικό** το: έγγραφο στο οποίο διατυπώνονται οι όροι μιας συμφωνίας: *ιδιωτικό ~.* **σύμφωνο** το: ❶ ΓΛΩΣΣ φθόγγος που από μόνος του δεν μπορεί να σχηματίσει συλλαβή, καθώς και το γράμμα που τον παριστάνει: *Το πρώτο ~ του ελληνικού αλφαβήτου είναι το «β».* ❷ επίσημη συμφωνία μεταξύ κρατών, η οποία ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις = συνθήκη: *Βορειοατλαντικό ~ (το ΝΑΤΟ). Οι δύο χώρες υπέγραψαν ~ φιλίας.*

συν (πρόθ.): εισάγει κτ που προσθέτουμε σε κτ άλλο = και ≠ μείον, πλην: *δέκα ~ δύο ίσον δώδεκα.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων**. **συν** το: ≠ μείον, πλην ❶ λεκτική απόδοση για το σύμβολο της πρόσθεσης και το πρόσημο των θετικών αριθμών. ❷ θετικό στοιχείο σε μια κατάσταση: *τα ~ και τα πλην μιας κατάστασης.*

συν- συγ- συλ- συμ- συρ- συσ- συ- & σύν- σύγ- σύλ- σύμ- σύρ- σύσ- σύ-:α΄ συνθ. (από τη λόγια πρόθ. *σύν*) που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ.: ❶ γίνεται, συμβαίνει, υπάρχει, δημιουργείται κτλ. μαζί με κπ ή κτ άλλο: *συμπρωταγωνιστώ.* ❷ αφορά περισσότερα του ενός πράγματα ή πρόσωπα: *συνδέω.* ❸ αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό: *συνομήλικος.* ❹ γίνεται στον μέγιστο βαθμό: *συνταράζω.*

συναγερμός ο: ❶ ηχητική ειδοποίηση κινδύνου, ώστε να συγκεντρωθούν οι άνθρωποι σε ειδικούς χώρους για να προστατευτούν: *Σήμανε ~ και όλοι έτρεξαν στα καταφύγια.* ❷ κατάσταση επαγρύπνησης για την αντιμετώπιση επικείμενου κινδύνου: *Όλοι οι κάτοικοι βρίσκονται σε κατάσταση ~, καθώς το ενδεχόμενο ενός δεύτερου σεισμού είναι μεγάλο.* ❸ ηλεκτρονικό σύστημα ασφαλείας το οποίο ενεργοποιείται εκπέμποντας σήμα, όταν γίνεται προσπάθεια να παραβιασθεί ένας χώρος: *Βάζω ~ στο αυτοκίνητο/στο σπίτι.*

συνάδελφος & -ρφος ο, η & [λαϊκ.] **συναδέλφισσα & -ρφισσα** η: πρόσωπο που ασκεί το ίδιο επάγγελμα ή εργάζεται στον ίδιο χώρο με άλλον. **συναδελφικός & -ρφικός -ή -ό. συναδελφικά & -ρφικά** (επίρρ.). **συναδελφικότητα** η: αλληλοϋποστήριξη μεταξύ συναδέλφων: *Δυστυχώς, στο γραφείο δεν υπάρχει ~!*

συναινώ: (αμτβ.) συμφωνώ, δέχομαι να γίνει κτ: *Δεν πρόκειται να συναινέσω σε αυτό το διαζύγιο.* **συναίνεση** η. **συναινετικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται ή χαρακτηρίζεται από συναίνεση: ~ *διαζύγιο/κλίμα.* **συναινετικά** (επίρρ.).

συναισθάνομαι: (μτβ.) ❶ νιώθω το ίδιο συναίσθημα με κπ άλλο: ~ *τον πόνο κπ.* ❷ έχω επίγνωση μιας κατάστασης, των πράξεών μου κτλ.: *Ποτέ δε συναισθάνθηκε τις συνέπειες των πράξεών της.* **συναίσθηση** η: πλήρης επίγνωση κατάστασης, πράξης κτλ.: *Μην αφήνεις μόνο του το παιδί, δεν έχει ακόμα ~ των κινδύνων!* **συναίσθημα** το: ❶ ψυχική κατάσταση στην οποία βρίσκεται κπ: *το ~ της χαράς/της λύπης/της αγάπης.* ❷ η ψυχολογική κατάσταση, σε αντίθεση με τη λογική: *Ένας καλλιτέχνης λειτουργεί περισσότερο με το ~ παρά με τη λογική.* **συναισθηματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με το συναίσθημα: ~ *φόρτιση/ανάγκες.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που κυριαρχείται από το συναίσθημα = ευαίσθητος: *Είναι ~ τύπος, συγκινείται εύκολα.* **συναισθηματικά** (επίρρ.). **συναισθηματισμός** ο: αντιμετώπιση των καταστάσεων με βάση το συναίσθημα και όχι λογικά, ρεαλιστικά: *Δεν είναι ώρα για συναισθηματισμούς, πρέπει να πάρεις μια λογική απόφαση!*

Σύνθετα με συν-

μαζί με
συλλυπούμαι
συμβούλιο
συμπάσχω
συμψηφίζω
συνευρίσκομαι
συρρέω
συσκέπτομαι
σύσκεψη
συστεγάζομαι

για περισσότερα του ενός
συνένωση
κοινό χαρακτηριστικό
συγχωριανός
συνεργός
συνοδός
συνονόματος

στον μέγιστο βαθμό
συθέμελα
συνεπαίρνω

συναλλαγή η: σχέση μεταξύ προσώπων, κυρίως εμπορική: *εμπορική/παράνομη ~.* **συναλλάσσομαι**: (αμτβ.) έχω συναλλαγές με κπ: *~ με εμπόρους/με επιχειρηματίες. Συναλλασσόταν με άτομα του υπόκοσμου.*

συναναστρέφομαι: (αμτβ.) κάνω παρέα, έχω κοινωνικές κτλ. σχέσεις με κπ: *Λόγω της δουλειάς μου ~ με πολύ κόσμο.* **συναναστροφή** η: το να συναναστρέφεται κπ με κπ άλλο: *καλές/κακές/ύποπτες ~.*

συναντώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ βρίσκω κπ κάπου είτε τυχαία είτε μετά από συνεννόηση = ανταμώνω: *Τις προάλλες στο μετρό ~ μια παιδική μου φίλη. Πότε θέλεις να συναντηθούμε;* ❷ γνωρίζω κπ: *Είναι από τους πιο ευγενικούς ανθρώπους που έχω συναντήσει.* ❸ **α.** αντιμετωπίζω αντίπαλο: *Οι δύο πρωταθλήτριες ομάδες θα ~ απόψε σε φιλικό αγώνα.* **β.** (μτφ.) βρίσκομαι αντιμέτωπος με δυσκολίες: *Στο έργο του ~ πολλές αντιδράσεις από τους πολιτικούς του αντιπάλους.* **συνάντηση** η: το να συναντά κανείς κπ ή κτ: *απρόσμενη/μυστική/αθλητική/~.*

συνάπτω -ομαι • αόρ. *σύναψα* & [επίσ.] *συνήψα*, παθ. αόρ. *συνάφθηκα* & [επίσ.] *συνήφθην*, μπτ. *συνημμένος*: (μτβ.) ❶ συνδέω κτ με κτ άλλο: *Μαζί με το αντίγραφο πτυχίου ~ και το απολυτήριο στρατού. Συνημμένο θα βρείτε και το σχετικό έγγραφο.* ❷ εκτελώ ενέργεια, κάνω κτ: *~ γάμο* (παντρεύομαι). *~ δάνειο* (δανείζομαι). **σύναψη** η: *~ ειρήνης/συμφωνίας.*

συναρμολογώ -ούμαι: (μτβ.) συνδέω, ενώνω τα μέρη οργάνου, μηχανής κτλ., έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα λειτουργικό σύνολο ≠ διαλύω: *~ μηχάνημα/αυτοκίνητο/παζλ.* **συναρμολόγηση** η.

συναρπάζω -ομαι: (μτβ.) συγκινώ, γοητεύω κπ πάρα πολύ: *Η ερμηνεία του σε αυτόν τον ρόλο με συνάρπασε.* **συναρπαστικός -ή -ό**: αυτός που συναρπάζει: *~ θέαμα/τραγούδι/ιστορία/βιβλίο/εμπειρία.* **συναρπαστικά** (επίρρ.).

συναρτώ -ώμαι: (μτβ.) συνδέω κτ με κτ άλλο σε σχέση λογικής αλληλεξάρτησης: *Στην ομιλία του συνάρτησε την αύξηση της παραγωγικότητας με τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας.* **συνάρτηση** η: ❶ το να συναρτάται κτ με κτ άλλο: *Οι τιμές των προϊόντων έχουν άμεση ~ με το κόστος παραγωγής τους.* ❷ ΜΑΘ αντιστοιχία των στοιχείων συνόλου Α με τα στοιχεία συνόλου Β, έτσι ώστε κάθε στοιχείο του Α να αντιστοιχεί σε ένα και μόνο στοιχείο του Β.

συναφής -ής -ές: αυτός που έχει άμεση σχέση ή σύνδεση με κπ ή κτ άλλο = σχετικός: *~ επαγγέλματα/κλάδοι. Τα δύο βιβλία έχουν ~ θέμα.* = παρόμοιος. ☞ σχ. **αγενής**. **συναφώς** (επίρρ.). **συνάφεια** η: άμεση σχέση, σύνδεση μεταξύ γεγονότων, καταστάσεων κτλ.: *Το έργο του μεγάλου ζωγράφου πρέπει να το μελετήσουμε σε ~ με την εποχή στην οποία έζησε.*

συνδέω -ομαι • αόρ. *σύνδεσα* & *συνέδεσα*, παθ. αόρ. *συνδέθηκα*, μπτ. *συνδεμένος* & [επίσ.] *συνδεδεμένος*: (μτβ.) ❶ **α.** ενώνω δύο ή περισσότερα πράγματα μαζί: *Είναι πολύ εύκολο να συνδέσετε μόνοι σας τη βιβλιοθήκη, ακολουθώντας τις οδηγίες.* **β.** ενώνω συσκευή με το δίκτυο παροχής ενέργειας ≠ αποσυνδέω: *Περιμένω τον ηλεκτρολόγο να μου συνδέσει την ηλεκτρική κουζίνα.* ❷ εξασφαλίζω την επικοινωνία μεταξύ χωρών, τόπων, ανθρώπων κτλ.: *Η γέφυρα ~ τις δύο όχθες. Με συνδέετε με το γραφείο του υπουργού, παρακαλώ;* ❸ (μτφ.) δημιουργώ φιλική, ερωτική, κοινωνική κτλ. σχέση με κπ: *Τους ~ μακροχρόνια φιλία. Γνωρίστηκαν πριν από έξι μήνες και συνδέθηκαν ερωτικά.* ❹ (μτφ.) συσχετίζω ή αλληλοεξαρτώ πρόσωπα, γεγονότα, έννοιες κτλ.: *Το όνομά του συνδέθηκε με μεγάλο οικονομικό σκάνδαλο. Έχει συνδέσει τη Θεσσαλονίκη με τα φοιτητικά της χρόνια.* **σύνδεση** η: το να συνδέονται μεταξύ τους δύο ή περισσότερα πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις: *τηλεφωνική/τηλεοπτική/αεροπορική ~.* **συνδετικός -ή -ό**: ❶ αυτός που συνδέει ή που χρησιμεύει για σύνδεση: *~ υλικό/στοιχείο.* ❷ ΓΛΩΣΣ **~ *ρήμα***: ρήμα που συνδέει το κατηγορούμενο με το υποκείμενο: *Το «είμαι» είναι ~.* **σύνδεσμος** ο: ❶ ομάδα προσώπων που έχει κοινά συμφέροντα και επιδιώκει την επίτευξη κοινών στόχων = ένωση, σωματείο: *~ Ελλήνων Βιομηχάνων.* ❷ άτομο που μεσολαβεί για να φέρει σε επικοινωνία τα μέλη παράνομης, συνήθως, οργάνωσης: *ο ~ τους με την Αντίσταση στην Κατοχή.* ❸ ΓΛΩΣΣ άκλιτη λέξη η οποία συνδέει λέξεις, φράσεις ή προτάσεις: *αντιθετικοί/χρονικοί/αιτιολογικοί/υποθετικοί ~.* ***παρατακτικός ~***: σύνδεσμος που συνδέει όρους που έχουν την ίδια συντακτική λειτουργία. ***υποτακτικός ~***: σύνδεσμος που συνδέει μια δευτερεύουσα πρόταση με την κύρια. ❹ ΑΝΑΤ συνδετικός ιστός που στηρίζει τα οστά των αρθρώσεων: *Ο γιατρός διέγνωσε ολική ρήξη ~ στο γόνατο.*

συνδρομή η: ❶ υλική ή ηθική βοήθεια προς κπ: *Ζητώ τη ~ σου.* ❷ το χρηματικό ποσό που δί-

συναλλαγή
συναλλάσσομαι → συναλλαγή
συναναστρέφομαι
συναναστροφή → συναναστρέφομαι
συνάντηση → συναντώ
συναντώ
συνάπτω
συναρμολόγηση → συναρμολογώ
συναρμολογώ
συναρπάζω
συναρπαστικά → συναρπάζω
συναρπαστικός → συναρπάζω
συνάρτηση → συναρτώ
συναρτώ
συναφής
συνάφθηκα → συνάπτω
συναφώς → συναφής
σύναψη → συνάπτω
συνδεδεμένος → συνδέω
σύνδεση → συνδέω
σύνδεσμος → συνδέω
συνδετικός → συνδέω
συνδέω
συνδρομή
συνδρομητής → συνδρομή
συνδρομητικά → συνδρομή
συνδρομητικός → συνδρομή
συνδρομήτρια → συνδρομή

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·392

συνδυάζω
συνδυασμός → συνδυάζω
συνδυαστικά → συνδυάζω
συνδυαστικός → συνδυάζω
συνέβαινε → συμβαίνει
συνέβαλα → συμβάλλω
συνέβη → συμβαίνει
συνεβλήθην → συμβάλλομαι
συνέδεσα → συνδέω
συνεδριάζω
συνεδριακός → συνεδριάζω
συνεδρίαση → συνεδριάζω
συνέδριο → συνεδριάζω
σύνεδρος → συνεδριάζω
συνείδηση
συνειδησιακά → συνείδηση
συνειδησιακός → συνείδηση
συνειδητά → συνείδηση
συνειδητοποίηση → συνειδητοποιώ
συνειδητοποιώ
συνειδητός → συνείδηση
συνειρμικά → συνειρμός
συνειρμικός → συνειρμός
συνειρμός
συνέκρινα → συγκρίνω
συνεκτικός → συνοχή
συνέλαβα → συλλαμβάνω
συνέλεξα → συλλέγω
συνελήφθην → συλλαμβάνω
συνεννόηση → συνεννοούμαι
συνεννοήσιμος → συνεννοούμαι
συνεννοούμαι

νει κπ σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα είτε για ενίσχυση κπ έργου είτε για την εξασφάλιση τακτικής παροχής περιοδικού κτλ.: *ετήσια ~. Έστειλες τη ~ στη Διεθνή Αμνηστία;* ☞ σχ. **εκδρομή**. **συνδρομητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που καταβάλλει συνδρομή για κτ: *Οι ~ του περιοδικού μπορούν να στείλουν το ποσό με ταχυδρομική επιταγή.* **συνδρομητικός -ή -ό**: αυτός που λειτουργεί με συνδρομητές: *~ περιοδικό.* **συνδρομητικά** (επίρρ.).

συνδυάζω -ομαι: (μτβ.) ❶ βάζω μαζί ή διαθέτω ταυτόχρονα δύο πράγματα, ιδιότητες κτλ.: *Η ταινία ~ τη δράση με την κωμωδία.* ❷ ταιριάζω κτ με κτ άλλο, ώστε να επιτυγχάνεται ένα αισθητικά αρμονικό σύνολο: *Ο ζωγράφος εδώ έχει συνδυάσει άψογα τα χρώματα.* ❸ συσχετίζω γεγονότα, καταστάσεις: *Συνδύασε τη σημερινή μου απουσία με τον χθεσινό μας τσακωμό.* **συνδυασμός** ο: ❶ το να συνδυάζεται κτ με κτ άλλο: *Ο ~ σωστής διατροφής και γυμναστικής εξασφαλίζει καλή φυσική κατάσταση.* ❷ κωδικός αριθμός με τον οποίο ανοίγει χρηματοκιβώτιο, κλειδαριά κτλ.: *Ξέχασα τον ~ και δεν μπορώ να ανοίξω τη βαλίτσα μου!* ❸ το σύνολο των υποψήφιων βουλευτών ενός κόμματος: *εκλογικός ~.* **συνδυαστικός -ή -ό**: αυτός που συνδυάζει διάφορα στοιχεία: *~ σκέψη/διάβασμα.* **συνδυαστικά** (επίρρ.).

συνεδριάζω: (αμτβ.) συμμετέχω σε συνάντηση των μελών συλλογικού οργάνου (επιτροπής, συμβουλίου, δικαστηρίου κτλ.) με σκοπό τη συζήτηση και τη λήψη αποφάσεων: *Τα μέλη του δικαστηρίου αποχώρησαν για να συνεδριάσουν.* **συνεδρίαση** η. **συνέδριο** το: συνάντηση σημαντικού αριθμού ατόμων επιστημονικού κλάδου, πολιτικού κόμματος κτλ. με σκοπό την παρουσίαση προβλημάτων, την ανταλλαγή απόψεων κτλ., καθώς και (συνεκδ.) το σύνολο των μελών που συμμετέχουν στη συγκεκριμένη συνάντηση: *διεθνές ~ ιατρικής. Όρθιο όλο το ~ χειροκροτούσε τον ομιλητή.* **συνεδριακός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με το συνέδριο: *~ χώρος/κέντρο.* **σύνεδρος** ο, η: πρόσωπο που παρακολουθεί συνέδριο.

συνείδηση η: ❶ **α.** ΨΥΧΟΛ η ικανότητα του ανθρώπου να αντιλαμβάνεται όσα συμβαίνουν στον εξωτερικό αλλά και στον εσωτερικό του κόσμο. **β.** η επίγνωση που έχει κπ για κτ = συναίσθηση: *Δεν έχει ~ των πράξεών του.* **γ.** η γνώση του ατόμου για τον εαυτό του και για τον χώρο στον οποίο ανήκει: *κοινωνική/πολιτική/ταξική/ιστορική/εθνική ~.* ❷ **α.** η ικανότητα του ατόμου να διακρίνει το καλό από το κακό και να ελέγχει τις πράξεις του: *ήσυχη/καθαρή/ήρεμη/ένοχη ~. Σου έκανα κακό και το έχω βάρος στη ~ μου.* **αντιρρησίας συνείδησης**: πολίτης που αρνείται να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία λόγω ιδεολογικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων. **β.** η αφοσίωση κπ στο καθήκον: *επαγγελματική ~.* **συνειδητός -ή -ό**: ❶ αυτός που γίνεται με επίγνωση: *~ ενέργεια/προσπάθεια.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει συνείδηση, επίγνωση μιας κατάστασης, ενός πράγματος κτλ.: *~ πολίτης/χριστιανός.* **συνειδητά** (επίρρ.). **συνειδησιακός -ή -ό**: αυτός που είναι σχετικός με τη συνείδηση: *~ πρόβλημα.* **συνειδησιακά** (επίρρ.).

> Από το απαρ. *συνειδέναι* του ΑΕ ρ. *σύνοιδα* «γνωρίζω καλά».

συνειδητοποιώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) κατανοώ πλήρως κτ, αποκτώ σαφή γνώση μιας κατάστασης, ενός γεγονότος: *Δεν έχει συνειδητοποιήσει την κρισιμότητα της κατάστασης της υγείας του.* ❷ *μππ.* αυτός που έχει ή δείχνει πολιτική, κοινωνική συνείδηση: *συνειδητοποιημένος νέος/αγώνας.* **συνειδητοποίηση** η.

συνειρμός ο: ΨΥΧΟΛ ❶ μηχανισμός σύμφωνα με τον οποίο τα συναισθήματα, οι παραστάσεις, οι σκέψεις κτλ. συνδέονται με τρόπο ώστε, όταν ανακαλείται μία από αυτές, να συμπαρασύρει στη συνείδηση και τις άλλες: *~ σκέψεων/ιδεών.* ❷ οι σκέψεις κτλ. που οφείλονται σε συνειρμό: *Όταν ξαναγύρισα στην πόλη που γεννήθηκα, χιλιάδες ~ γέμισαν το μυαλό μου.* **συνειρμικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον συνειρμό: *~ αφήγηση/γραφή.* **συνειρμικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *συνείρω* «συνδέω μαζί».

συνεννοούμαι: ❶ (αμτβ.) **α.** καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι τα λεγόμενα και τη σκέψη του συνομιλητή μου, όπως επίσης και ο συνομιλητής μου τα δικά μου λεγόμενα: *Τα ελληνικά του ήταν σπαστά και δεν μπορέσαμε να συνεννοηθούμε.* **β.** διατηρώ με κπ σχέσεις αλληλοκατανόησης και αλληλοσεβασμού: *Τελικά χώρισαν, μια και δε συνεννοούνταν.* ❷ (μτβ.) συζητώ με κπ και καταλήγουμε σε κοινή απόφαση, συμφωνία κτλ.: *Συνεννοηθήκαμε να πάμε μαζί διακοπές.* **συνεννόηση** η: το να συνεννοείται κπ με κπ άλλον: *Δεν κάναμε*

καλή ~ και άργησα στο ραντεβού. Η ~ μεταξύ κωφαλάλων γίνεται με νοήματα. **συνεννοήσιμος -η -ο**: αυτός με τον οποίο κπ μπορεί να συνεννοηθεί: *Ο διευθυντής είναι δύσκολος άνθρωπος και, γενικά, καθόλου ~.*

συνέντευξη η: ❶ συνομιλία μεταξύ δημοσιογράφου και προσώπου (συνήθως δημόσιου), καθώς και το κείμενο που καταγράφει τη συνομιλία: *Αποφεύγω να δίνω συνεντεύξεις. τρισέλιδη ~.* ❷ συνάντηση υποψηφίου για πρόσληψη σε κπ εργασία με τον υπεύθυνο για την επιλογή: *Θα περάσω από ~ για τη θέση του λογιστή.*

συνεπάγεται • μόνο ενστ. & πρτ.: *τριτοπρόσ.* (μτβ.) ❶ προκύπτει ως αποτέλεσμα: *Ο καιρός χάλασε, αλλά αυτό δε ~ ότι δε θα πάμε εκδρομή.* ❷ ΛΟΓ ΜΑΘ αν μία πρόταση/ισότητα Β προκύπτει λογικά από την πρόταση/ισότητα Α, τότε η Α συνεπάγεται τη Β (Α => Β). **συνεπαγωγή** η.

συνεπής -ής -ές: ≠ ασυνεπής ❶ αυτός που είναι πιστός, σταθερός σε αυτά που λέει και κάνει: *Είναι υπεύθυνος και ~ στις υποχρεώσεις του.* ❷ αυτός που τηρεί τις υποχρεώσεις του: *Είναι ~ στη δουλειά της.* ☞ σχ. **αγενής**. **συνεπώς** (επίρρ.): ως αποτέλεσμα, ως συνέπεια αυτών που έχουν προηγηθεί = επομένως, ώστε, άρα, κατά συνέπεια: *Η λύση που δόθηκε κρίνεται ανεπαρκής, και απαιτείται ~ επανεξέταση του ζητήματος.* **συνέπεια** η: ❶ η ιδιότητα του συνεπούς ≠ ασυνέπεια: *Είναι υπόδειγμα επαγγελματικής ~ και εργατικότητας.* ❷ *συνήθ. πληθ.* το αποτέλεσμα (συνήθως αρνητικό) μιας πράξης, ενός γεγονότος: *βλαβερές/ολέθριες ~. Η υπερβολική έκθεση στον ήλιο έχει καταστροφικές ~ για το δέρμα μας.* ***κατά ~*** = συνεπώς.

συνέρχομαι • αόρ. *συνήλθα*, απαρ. *συνέλθει*: (αμτβ.) ❶ **α.** ξαναβρίσκω τις αισθήσεις μου: *Έπεσε σε κώμα μετά το ατύχημα και δε συνήλθε ποτέ.* **β.** ξαναβρίσκω τη σωματική ή ψυχική μου υγεία: *Δεν έχει συνέλθει ακόμα από την αρρώστια/το σοκ.* ❷ [επίσ.] συγκεντρώνομαι μαζί με άλλους για κπ σκοπό: *Οι εκπρόσωποι των κομμάτων συνήλθαν για να ψηφίσουν.*

σύνεση η: η ιδιότητα του ανθρώπου να ενεργεί με προσοχή, μετά από σκέψη, παίρνοντας υπόψη του όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν μια κατάσταση: *Η διακυβέρνηση της χώρας απαιτεί ~ και αίσθημα ευθύνης.* **συνετός -ή -ό**: ❶ αυτός που ενεργεί με σύνεση = μυαλωμένος, σώφρων, γνωστικός: *~ άνθρωπος/πολιτικός.* ❷ αυτός που φανερώνει σύνεση: *~ απόφαση/επιλογή/διαχείριση.* **συνετά** (επίρρ.). **συνετίζω -ομαι**: (μτβ.) προσπαθώ να κάνω κπ να συμπεριφέρεται με σύνεση: *Ο δάσκαλος με τη συζήτηση προσπάθησε να ~ τους ατίθασους μαθητές του.*

συνέταιρος & **συνεταίρος** ο, η: πρόσωπο που συμμετέχει με άλλο σε επιχείρηση, εταιρεία κτλ.: *Συνεργαζόμαστε περίφημα με τον συνέταιρό μου.* **συνεταιρίζομαι**: (αμτβ.) γίνομαι συνέταιρος ή προσλαμβάνω συνέταιρο: *Ο γαμπρός μου μου πρότεινε να συνεταιριστούμε.* **συνεταιρικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τους συνεταίρους: *~ δουλειά.* **συνεταιρικά** (επίρρ.). **συνεταιρισμός** ο: ένωση προσώπων που στοχεύει στη δημιουργία κοινής οικονομικής επιχείρησης και στην προστασία των κοινών συμφερόντων τους: *αγροτικός/οικοδομικός ~.*

συνεχής -ής -ές: ❶ αυτός που πραγματοποιείται χωρίς διακοπή: *~ ωράριο καταστημάτων.* ❷ αυτός που επαναλαμβάνεται σε συχνά διαστήματα = αδιάκοπος, διαρκής: *Οι ~ αλλαγές του καιρού επιδεινώνουν τα αρθριτικά.* ❸ αυτός που διαδέχεται κτ χωρίς να μεσολαβεί κτ διαφορετικό: *Επί πέντε ~ μήνες βρισκόταν σε κωματώδη κατάσταση.* ☞ σχ. **αγενής**. **συνεχώς** (επίρρ.). **συνέχεια** η: ❶ ύπαρξη φαινομένου, κατάστασης κτλ. μέσα στον χώρο ή τον χρόνο χωρίς διακοπή: *Ο νέος υπουργός υποσχέθηκε να διασφαλίσει τη ~ της εξωτερικής πολιτικής.* ❷ ό,τι ακολουθεί μετά από κπ διακοπή: *Τη ~ της σειράς θα τη δείτε στο επόμενο επεισόδιο.* **συνεχίζω**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ χωρίς διακοπή: *~ να εργάζομαι/το διάβασμα.* ❷ (& με παραλ. αντικ.) κάνω κτ που είχε ξεκινήσει άλλος: *Άρχισε εσύ τη διήγηση και ~ εγώ.* ❸ *παθ.* υπάρχω ή εξακολουθώ χωρίς διακοπή: *Και η ζωή συνεχίζεται.* **συνέχιση** η: το να συνεχίζει κπ κτ: *Το σωματείο αποφάσισε τη ~ της απεργίας.* **συνεχιστής** ο.

συνήγορος ο, η: δικηγόρος που εκπροσωπεί κπ στο δικαστήριο: *~ υπεράσπισης/πολιτικής αγωγής.* **συνηγορώ**: (αμτβ.) ❶ εκτελώ χρέη συνηγόρου: *~ σε μια δύσκολη υπόθεση.* ❷ **α.** υπερασπίζομαι κπ ή κτ με λόγια: *Η πλειοψηφία συνηγόρησε υπέρ της συνέχισης της απεργίας.* **β.** ενισχύω κτ: *Τα γεγονότα συνηγορούν υπέρ της δικής μου γνώμης.*

συνήθης -ης σύνηθες: αυτός που γίνεται πολύ συχνά ή που είναι αναμενόμενος = συνηθισμένος: *συνήθεις ερωτήσεις/ύποπτοι. Η αστάθεια του καιρού είναι σύνηθες φαινόμενο τον*

συνέντευξη
συνένωση → συνενώνω
συνεπάγεται
συνεπαγωγή → συνεπάγεται
συνεπαίρνω → συνεπαίρνω
συνέπεια → συνεπής
συνέπεσα → συμπίπτω
συνεπής
συνεπτυγμένος → συμπτύσσω
συνέπτυξα → συμπτύσσω
συνεπώς → συνεπής
συνεργός → συνεργός
συνέρχομαι
σύνεση
συνεσταλμένος → συστέλλω
συνέστειλα → συστέλλω
συνεστήθην → συνιστώ
συνέστησα → συνιστώ
συνετά → σύνεση
συνεταιρίζομαι → συνέταιρος
συνεταιρικά → συνέταιρος
συνεταιρικός → συνέταιρος
συνεταιρισμός → συνέταιρος
συνεταίρος → συνέταιρος
συνέταιρος
συνέταξα → συντάσσω
συνετέλεσα → συντελώ
συνετελέσθην → συντελώ
συνετίζω → σύνεση
συνετός → σύνεση
συνετρίβην → συντρίβω
συνέτριψα → συντρίβω
συνευρίσκομαι → συνευρίσκομαι
συνέφερα → συμφέρω
συνέχαιρα → συγχαίρω
συνεχάρην → συγχαίρω
συνέχεα → συγχέω
συνέχεια → συνεχής
συνεχής
συνεχίζω → συνεχής
συνέχιση → συνεχής
συνεχιστής → συνεχής
συνεχώς → συνεχής
συνήγορος
συνηγορώ → συνήγορος
συνήθεια → συνήθης
συνήθειο → συνήθης
σύνηθες → συνήθης
συνήθης
συνηθίζεται → συνήθης
συνηθίζω → συνήθης
συνηθισμένα → συνήθης
συνηθισμένος → συνήθης
συνήθως → συνήθης
συνήλθα → συνέρχομαι
συνήφθην → συνάπτω
συνήψα → συνάπτω

σύνθεση → συνθέτω
σύνθετα → συνθέτω
συνθέτης → συνθέτω
συνθετικά → συνθέτω
συνθετικό → συνθέτω
συνθετικός → συνθέτω
σύνθετο → συνθέτω
σύνθετος → συνθέτω
συνθέτρια → συνθέτω
συνθέτω
συνθήκη
συνθηκολόγηση → συνθηκολογώ
συνθηκολογώ
σύνθημα
συνθηματικά → σύνθημα
συνθηματικός → σύνθημα
συνίζηση
συνίσταμαι
συνιστώ

Μάρτιο. **συνήθως** (επίρρ.). **συνήθεια** η: ❶ συμπεριφορά που επαναλαμβάνεται με τον ίδιο τρόπο: *καλές/κακές ~. Έχει τη ~ να μιλάει δυνατά.* ❷ έθιμο, παράδοση: *τοπική ~.* **συνηθίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κτ συχνά, αποκτώ συνήθεια: *Κάθε μεσημέρι ~ να κοιμάται μια ώρα.* ❷ αποκτώ την ικανότητα προσαρμογής σε μια κατάσταση: *Έχει συνηθίσει τόσα χρόνια να ζει μόνη της.* ❸ *παθ.* επικρατώ ως συνήθεια: *Το χειροφίλημα δε συνηθίζεται πια.* **συνηθίζεται**: *απρόσ.* υπάρχει ως συνήθεια: *Συνηθίζεται το βράδυ της Ανάστασης να πηγαίνουμε στην εκκλησία.* **συνηθισμένος -η -ο** (μπτ. ως επίθ.): ❶ αυτός που συμβαίνει συχνά: *Το χιόνι είναι πολύ ~ φαινόμενο στα μέρη μας.* ❷ αυτός που έχει προσαρμοστεί σε κτ: *Είμαι ~ να ξυπνάω νωρίς.* = μαθημένος. ❸ αυτός που δεν έχει τίποτε το ξεχωριστό ή πρωτότυπο: *Η ταινία ήταν πολύ προβλέψιμη και ~.* **συνηθισμένα** τα: κτ που συμβαίνει συνήθως, συχνά: *Πάλι μαλώνουν; Ε, τα ~, τι περιμένεις;* **συνήθειο** το: [λαϊκ.] συνήθεια.

συνθέτω συνθέτομαι & [επίσ.] **συντίθεμαι**: (μτβ.) ❶ συνδέω επιμέρους στοιχεία μεταξύ τους για να δημιουργήσω ένα ενιαίο, λειτουργικό, οργανωμένο κτλ. σύνολο ≠ αναλύω: *Το ερωτηματολόγιο συντίθεται από δέκα ερωτήσεις.* ❷ δημιουργώ μουσικό, λογοτεχνικό κτλ. έργο = γράφω: *Σε πολύ νεαρή ηλικία συνέθεσε την πρώτη του συμφωνία.* ☞ σχ. **θέτω**. **σύνθεση** η: ❶ το να συνθέτει κπ κτ: *~ της ομάδας/της κυβέρνησης/του φαρμάκου/του πληθυσμού. ζωγραφική/χημική/μουσική ~.* ❷ ΓΛΩΣΣ ένωση δύο ή περισσότερων λέξεων για τον σχηματισμό μιας νέας λέξης: *Η παραγωγή και η ~ αποτελούν διαδικασίες εμπλουτισμού του λεξιλογίου της γλώσσας.* ❸ ΦΙΛΟΣ συνδυασμός επιμέρους στοιχείων ή προτάσεων σε συνεκτικό σύνολο, με αποτέλεσμα την πληρέστερη παρουσίαση της αλήθειας ≠ ανάλυση. **συνθέτης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που συνθέτει μουσικό έργο = μουσικοσυνθέτης: *~ κλασικής μουσικής.* **σύνθετος -η -ο**: ❶ αυτός που αποτελείται από πολλά μέρη: *~ μηχανισμός/λέξη.* ❷ αυτός που είναι περίπλοκος, δύσκολος ≠ απλός: *~ κείμενο/πρόβλημα.* **σύνθετα** (επίρρ. στη σημ. 2). **σύνθετο** το: ❶ έπιπλο σαλονιού με ράφια, ντουλάπια κτλ. ❷ ΓΛΩΣΣ σύνθετη λέξη: *Βρες τα συνθετικά των παρακάτω συνθέτων.* **συνθετικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι ικανός να συνθέτει ή που είναι αποτέλεσμα σύνθεσης: *~ σκέψη/ικανότητα/ασκήσεις/έργο.* ❷ (για προϊόν) αυτός που έχει παραχθεί με χημική σύνθεση = τεχνητός ≠ φυσικός: *~ μαλλί/ύλη/ίνες /υφάσματα.* **συνθετικά** (επίρρ.). **συνθετικό** το: ΓΛΩΣΣ καθεμιά από τις λέξεις που απαρτίζουν μια σύνθετη λέξη: *Γράψτε πέντε λέξεις με πρώτο ~ την πρόθεση «κατά».*

συνθήκη η: ❶ επίσημη συμφωνία μεταξύ κρατών για την επίλυση ζητημάτων ή την ανάπτυξη σχέσεων, καθώς και το αντίστοιχο κείμενο: *Η ~ Σένγκεν προβλέπει την ελεύθερη μετακίνηση πολιτών στην ΕΕ. Οι δύο χώρες υπέγραψαν ~ ειρήνης και ο πόλεμος τερματίστηκε.* ❷ *πληθ.* το σύνολο των στοιχείων, των παραγόντων, των όρων, των περιστάσεων κτλ. που υφίστανται σε μια δεδομένη στιγμή και διαμορφώνουν μια κατάσταση: *πολιτικές /καιρικές/αντίξοες ~. ~ εργασίας/κράτησης. Οι ~ διαβίωσης των μεταναστών είναι άθλιες.* ❸ ό,τι απαιτείται για να υπάρξει, ισχύσει, γίνει κτλ. κτ = όρος, προϋπόθεση: *Η απόκτηση πανεπιστημιακού τίτλου δεν είναι αναγκαία ~ για την εξεύρεση εργασίας.*

συνθηκολογώ: (αμτβ.) ❶ αναγνωρίζω ότι έχω ηττηθεί σε κπ πόλεμο και συνάπτω συνθήκη προκειμένου να τερματιστεί αυτός: *Οι ηττημένοι ~ με τους εχθρούς τους άνευ όρων.* ❷ (μτφ.) συνάπτω συμφωνία για να τερματιστεί μια διαμάχη κάνοντας συμβιβασμούς: *Τελικά ~ με την πρώην σύζυγό του και σταμάτησε να διεκδικεί την επιμέλεια του παιδιού τους.* **συνθηκολόγηση** η.

σύνθημα το: ❶ **α.** λέξη, μικρή φράση, κίνηση ή κπ άλλο σημάδι, το οποίο είναι προσυμφωνημένο μεταξύ κπ προσώπων και χρησιμοποιείται ως μέσο συνεννόησης, αναγνώρισης, προειδοποίησης, αναγγελίας κτλ.: *Το ~ ήταν τρία κοφτά χτυπήματα στην πόρτα.* **β.** σήμα για να ξεκινήσει μια ενέργεια: *Η σάλπιγγα έδωσε το ~ της υποχώρησης.* ❷ σύντομη φράση που αποτυπώνει τις πολιτικές θέσεις μια παράταξης, τις επιδιώξεις ενός συνόλου, μιας οργάνωσης κτλ.: *πολιτικό/επαναστατικό ~. Μια μικρή ομάδα φώναζε συνθήματα κατά της βίας.* **συνθηματικός -ή -ό**: αυτός που περιέχει ή εκφράζεται με συνθήματα: *~ χαιρετισμός/σφύριγμα/χτύπημα/λέξη/γλώσσα.* **συνθηματικά** (επίρρ.).

συνίζηση η: ΓΛΩΣΣ η προφορά δύο φωνηέντων μαζί σε μία συλλαβή: *Η λέξη «γιαγιά» προφέρεται με ~.*

συνίσταμαι • μόνο ενεστ. & πρτ., κυρίως γ΄ πρόσ.: (αμτβ.) ❶ (+ *από*) αποτελούμαι από

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·395

ορισμένα μέρη: *Η συσκευή αυτή ~ από τον μηχανισμό εισόδου και εξόδου και το κυρίως σύστημα επεξεργασίας.* ❷ (+ σε) παρουσιάζω ορισμένες ιδιότητες, χαρακτηριστικά κτλ.: *Ο ρόλος της ~ στην υποστήριξη των υποψηφίων.* ☞ σχ. **συνιστώ, έγκειται & ενίσταμαι**.

συνιστώ -ώμαι • αόρ. *σύστησα* & *συνέστησα*, παθ. αόρ. *συστάθηκα* & *συστήθηκα* & [επίσ.] *συνεστήθην*: (μτβ.) ❶ = συστήνω στις σημ. 2 - 4. ❷ έχω, παρουσιάζω κπ ιδιότητα, είμαι κτ = αποτελώ: *Αυτή σας η ενέργεια ~ λόγο απόλυσης.* ☞ **συστήνω**.

> **Προσοχή** στη διαφορετική σημ. των *συνιστάται* (παθ. του *συνιστώ*) και *συνίσταται* (από το *συνίσταμαι*)!

σύννεφο το: ❶ συμπυκνωμένοι υδρατμοί που σχηματίζονται στα χαμηλά στρώματα της ατμόσφαιρας και προξενούν διάφορα φυσικά φαινόμενα (βροχή, χιόνι, χαλάζι): *Τα σύννεφα πύκνωσαν και σε λίγο άρχισε να βρέχει.* ***πετάω / βρίσκομαι στα ~***: **α.** είμαι πολύ χαρούμενος: *Πέρασε τις εξετάσεις και πετάει στα ~.* **β.** αδυνατώ να δω την πραγματικότητα: *Δεν καταλαβαίνει τα προβλήματα που υπάρχουν· πετάει στα ~.* ***πέφτω από τα ~***: αισθάνομαι έκπληξη για κτ κακό που συμβαίνει ξαφνικά: *Όταν έμαθα ότι έκλεβε, έπεσα από τα ~.* ❷ (μτφ.) μεγάλη ποσότητα αιωρούμενων σωματιδίων ή ιπτάμενων εντόμων ή πουλιών: *~ σκόνης / από μύγες.* ❸ *πληθ.* (μτφ.) κτ που προειδοποιεί ότι υπάρχει ή θα γίνει κτ δυσάρεστο: *Τα ~ του πολέμου πυκνώνουν στην περιοχή.* **συννεφιά** η: ύπαρξη πολλών νεφών στον ουρανό: *Χτες είχε λιακάδα, σήμερα έχει ~.* **συννεφιάζω**: (αμτβ.) ❶ (για τον ουρανό) σκεπάζομαι με σύννεφα: *Συννέφιασε ο ουρανός και σκοτείνιασε.* ❷ (μτφ.) αποκτώ στενοχωρημένη ή θυμωμένη έκφραση: *Συννέφιασε το πρόσωπό του όταν μιλούσαμε για την Άννα.* **συννεφιάζει**: *απρόσ.* στη σημ. 1.

συνοδεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ **α.** πηγαίνω κάπου μαζί με κπ για να τον βοηθήσω, να τον προστατεύσω, να τον φρουρήσω, να τον ξεναγήσω ή να τον τιμήσω = ακολουθώ: *Η καθηγήτρια θα συνοδεύσει τα παιδιά στην εκδρομή.* **β.** εμφανίζομαι σε κοινωνικές εκδηλώσεις με άτομο του άλλου φύλου, συνήθως ως ζευγάρι: *Ο Πέτρος θα τη συνοδεύσει στον χορό του σχολείου.* ❷ τραγουδώ ή εκτελώ βοηθητική μελωδία: *Η χορωδία ~ τον τραγουδιστή.* **συνοδός** ο, η: πρόσωπο που συνοδεύει κπ: *Ο ~ της εκδρομής μάς μίλησε για την ιστορία του μοναστηριού.* **συνοδεία** η: ❶ άτομο ή συνήθως σύνολο ατόμων που συνοδεύουν κπ: *Ο Πατριάρχης έφτασε στην Αθήνα με ~ πολλών ιερέων.* ❷ μουσική υπόκρουση που ενισχύει μια κύρια μελωδία: *Τραγούδησε με τη ~ κιθάρας.* ❸ το να συνοδεύει κανείς κπ ή κτ: *Η ~ ατόμων με μειωμένη όραση απαιτεί υπευθυνότητα.* **συνοδευτικός -ή -ό**.

> Από την πρόθ. *σύν* «μαζί» και τη λ. *όδεύω* «βαδίζω προς».

σύνολο το: ❶ πρόσωπα, πράγματα ή άλλα στοιχεία που αντιμετωπίζονται ως ενιαία ολότητα: *Το ~ των εργαζομένων της εταιρείας δυσαρεστήθηκε με την απόφαση.* ❷ ομάδα ηθοποιών, μουσικού συγκροτήματος κτλ.: *Το θεατρικό ~ «Θέσπις» παρουσιάζει την τραγωδία του Σοφοκλή «Αντιγόνη» στην Επίδαυρο.* ❸ ΜΑΘ ενότητα στοιχείων ή εννοιών με κοινά χαρακτηριστικά: *Το ~ των ακεραίων αριθμών περιλαμβάνει και όλους τους φυσικούς.* ❹ γυναικεία ενδύματα που φοριούνται σε συνδυασμό μεταξύ τους, συνήθως φούστα με ζακέτα ή/και μπλούζα: *Αγόρασε ένα μπλε ~.* **συνολικός -ή -ό** ≠ μερικός. **συνολικά** (επίρρ.).

σύνορο το: ❶ γραμμή, συνήθως νοητή, που διαχωρίζει εκτάσεις γης = όριο: *Το ποτάμι Νέδα αποτελεί το φυσικό ~ μεταξύ των νομών Μεσσηνίας και Ηλείας.* ❷ *πληθ.* (ειδικ.) νοητή γραμμή που χωρίζει επισήμως δύο γειτονικά κράτη: *Ο στρατός φυλάει τα ~ της χώρας.* ❸ *πληθ.* (μτφ.) οτιδήποτε περιορίζει ή εμποδίζει κτ να εξαπλωθεί: *Η αγάπη δεν έχει ~.* = όρια, περιορισμοί. **συνορεύω**: (αμτβ.) έχω κοινά σύνορα με κτ άλλο: *Ο νομός Αρκαδίας ~ στα βόρεια με τον νομό Αχαΐας.* **συνοριακός -ή -ό**: ❶ αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στα σύνορα κρατών: *~ πόλη/μεταφορά αγαθών.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τα σύνορα κρατών: *~ συνθήκη.*

> Από τις ΑΕ λ. *σύν* + *ὅρος (ὁ)* «αυλάκι, χαραγμένο σύνορο».

συνοχή η: ❶ δύναμη που συγκρατεί κτ ενωμένο. ❷ σχέση αμοιβαιότητας και αλληλοβοήθειας, που βασίζεται στις κοινές απόψεις και επιδιώξεις των μελών μίας ομάδας: *Βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ενίσχυση της ~ μεταξύ των κρατών-μελών.* ❸ λο-

συννεφιά → σύννεφο
συννεφιάζει → σύννεφο
συννεφιάζω → σύννεφο
σύννεφο
συνοδεία → συνοδεύω
συνοδευτικός → συνοδεύω
συνοδεύω
συνοδός → συν-
συνοδός → συνοδεύω
συνολικά → σύνολο
συνολικός → σύνολο
σύνολο
συνομιλώ → συν-
συνονόματος → συν-
συνορεύω → σύνορο
συνοριακός → σύνορο
σύνορο
συνοχή

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·396

σύνταγμα
συνταγματικά → σύνταγμα
συνταγματικός → σύνταγμα
συνταγματικότητα → σύνταγμα
συντάκτης → συντάσσω
συντακτικά → συντάσσω
συντακτικό → συντάσσω
συντακτικός → συντάσσω
συντάκτρια → συντάσσω
σύνταξη[1]
σύνταξη[2] → συντάσσω
συντάξιμος → σύνταξη[1]
συνταξιοδότηση → σύνταξη[1]
συνταξιοδοτώ → σύνταξη[1]
συνταξιούχος → σύνταξη[1]
συνταράζω → συντάσσω
συντελεστής → συντελώ
συντελώ
συντεταγμένος → συντάσσω
συντετριμμένος → συντρίβω

γική σύνδεση των ιδεών ή των σκέψεων κπ = αλληλουχία: *Δεν μπορούσα να καταλάβω το κείμενο, γιατί δεν υπήρχε νοηματική ~.* ❹ ΦΥΣ δύναμη που συγκρατεί τα μόρια της ύλης ενωμένα μεταξύ τους. **συνεκτικός -ή -ό**: αυτός που έχει συνοχή.

Από το ΑΕ ρ. *συνέχω* (*σύν* + *ἔχω*).

σύνταγμα το: ❶ ΝΟΜ το σύνολο των θεμελιωδών νόμων ενός κράτους που καθορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών: *Σύμφωνα με το ~, όλοι οι Έλληνες πολίτες έχουν ίσα δικαιώματα.* ❷ ΣΤΡΑΤ μονάδα του στρατού ξηράς που αποτελείται από τάγματα ή μεγάλες μονάδες τεθωρακισμένων ή πυροβολικού: *9ο Σύνταγμα Πεζικού.* ☞ σχ. **συντάσσω**. **συνταγματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με το σύνταγμα ενός κράτους: *~ νομοθέτης.* ***~ χάρτης***: το σύνταγμα. ❷ αυτός που είναι σύμφωνος με το σύνταγμα ενός κράτους ≠ αντισυνταγματικός: *Ο νόμος κρίθηκε ~ από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο.* **συνταγματικά** (επίρρ.). **συνταγματικότητα** η: το να είναι κτ σύμφωνο με το σύνταγμα ενός κράτους: *Η ~ του νόμου συζητήθηκε στο Συμβούλιο Επικρατείας.*

σύνταξη[1] η: χρήματα που δίνονται κάθε μήνα σε όσους έχουν σταματήσει να εργάζονται λόγω συμπλήρωσης του απαιτούμενου χρόνου εργασίας ή για λόγους υγείας: *Οι ασφαλισμένοι δικαιούνται πλήρη ~ μετά από 35 χρόνια ασφάλισης στο ΙΚΑ. ~ αναπηρίας/γήρατος.* ***παίρνω/βγαίνω στη ~***: σταματώ να εργάζομαι λόγω συμπλήρωσης του απαιτούμενου χρόνου εργασίας. ☞ σχ. **συντάσσω**. **συντάξιμος -η -ο**: αυτός που δίνει το δικαίωμα για σύνταξη: *~ χρόνος/υπηρεσία.* **συνταξιούχος** ο, η: πρόσωπο που παίρνει σύνταξη. ☞ σχ. **έχω**. **συνταξιοδοτώ -ούμαι** (μτβ.). **συνταξιοδότηση** η.

συντάσσω -ομαι • αόρ. *συνέταξα*, παθ. αόρ. *συντάχθηκα*, μππ. *συνταγμένος* & [επίσ.] *συντεταγμένος*: (μτβ.) ❶ γράφω κείμενο ή επίσημο έγγραφο: *Ο μηχανικός ~ τη μελέτη της κατασκευής του κτιρίου. Η επιτροπή συνέταξε τους καταλόγους των υποψηφίων.* ❷ ΓΛΩΣΣ **α.** *συνήθ. παθ.* συνοδεύομαι από ορισμένη πτώση ή συγκεκριμένο συντακτικό όρο: *Το ρήμα «γράφω» συντάσσεται με αιτιατική.* **β.** χαρακτηρίζω τους όρους μιας πρότασης με βάση τη συντακτική τους θέση: *Για να συντάξουμε μία πρόταση, πρώτα εντοπίζουμε τα ρήματα.* ❸ τοποθετώ στρατιώτες, πλοία, μαθητές κτλ. σε σειρές = παρατάσσω: *Οι μαθητές συντάχθηκαν στο προαύλιο για να υποδεχτούν τον υπουργό.* ❹ *παθ.* (μτφ.) υποστηρίζω την άποψη κπ: *Ολόκληρο το κόμμα συντάχθηκε στο πλευρό του πρωθυπουργού.* **σύνταξη[2]** η: ❶ δημιουργία κειμένου κτλ.: *Τους έδωσε οδηγίες σχετικά με τη ~ της περίληψης.* ❷ ΓΛΩΣΣ ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται οι λέξεις και η σειρά τους στον λόγο. ❸ το σύνολο των συντακτών εφημερίδας, περιοδικού ή ραδιοτηλεοπτικού μέσου: *γράμματα αναγνωστών προς τη ~.* **συντάκτης** ο, **-άκτρια** η: ❶ πρόσωπο που συνέταξε ένα κείμενο κτλ.: *Η ~ του σχεδίου προτείνει ενδιαφέρουσες λύσεις.* ❷ δημοσιογράφος που γράφει άρθρα σε έντυπο ή τις ειδήσεις σε τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό κανάλι: *Ήταν ~ του περιοδικού για πολλά χρόνια.* **συντακτικός -ή -ό**: ❶ ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με τους κανόνες σύνταξης μιας γλώσσας: *Η φράση «η γάτα του Νίκος» περιέχει ~ λάθος.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη σύνταξη άρθρων, ειδήσεων κτλ.: *~ ομάδα.* **συντακτικά** (επίρρ.). **συντακτικό** το: ΓΛΩΣΣ ❶ μέρος της γραμματικής που μελετά τους κανόνες σύνταξης (σημ. 2): *το ~ της ελληνικής γλώσσας.* ❷ (συνεκδ.) το διδακτικό βιβλίο με τους συντακτικούς κανόνες μιας γλώσσας: *Αγόρασε ένα ~ της Αρχαίας Ελληνικής.*

Από το ρ. *συντάσσω* παράγονται και οι λ. *σύνταγμα, σύνταξη[1]*.

συντελώ -ούμαι • αόρ. *συντέλεσα* & [επίσ.] *συνετέλεσα*, παθ. αόρ. *συντελέστηκα* & [επίσ.] *συνετελέσθην*: (αμτβ.) ❶ βοηθώ με οποιονδήποτε τρόπο στην επίτευξη σκοπού ή στη διαμόρφωση κατάστασης = συμβάλλω, συντείνω: *Ποιοι παράγοντες πιστεύεις ότι συντέλεσαν στο να κατακτήσεις το χρυσό μετάλλιο;* ❷ *παθ. συνήθ. τριτοπρόσ.* πραγματοποιούμαι: *Στον χώρο της τεχνολογίας συντελείται τεράστια πρόοδος τα τελευταία χρόνια.* ❸ *μππ.* αυτός που έχει ολοκληρωθεί: *~ έργο/πρόοδος.* ***συντελεσμένοι χρόνοι***: ΓΛΩΣΣ ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας, επειδή δηλώνουν ότι η ενέργεια του ρήματος έχει ήδη ολοκληρωθεί = συντελικοί χρόνοι. **συντελεστής** ο: ❶ οτιδήποτε συντελεί σε κτ, σε ένα αποτέλεσμα: *οι ~ μιας παράστασης/ενός έργου.* ❷ ΜΑΘ κάθε σταθερός αριθ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·397

μός με τον οποίο πολλαπλασιάζονται οι μεταβλητές αλγεβρικής παράστασης.

συντηρώ -ούμαι: ❶ **α.** φροντίζω κτ, ώστε να μη φθαρεί ή να μην αλλοιωθεί: *~ τα ρούχα μου και γι' αυτό φαίνονται σαν καινούρια.* **β.** (για κατασκευή) επιδιορθώνω, επισκευάζω κτ που έχει φθαρεί από τον χρόνο: *~ ένα κτίριο.* ❷ παρέχω σε κπ όλα τα μέσα για να ζήσει: *Δεν ντρέπεσαι να σε ~ ακόμα οι γονείς σου;* **συντήρηση** η: ❶ το να συντηρεί κπ κτ: *η ~ του κτιρίου / των τροφίμων.* ❷ **α.** εμμονή, προσκόλληση σε παραδοσιακές αξίες και θεσμούς, στα καθιερωμένα, καθώς και η αντίσταση σε καθετί καινούριο, πρωτοποριακό ≠ πρόοδος. **β.** οι οπαδοί της συντήρησης (σημ. 2α). **συντηρητικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που είναι επιφυλακτικός σε καθετί καινούριο, πρωτοποριακό ≠ προοδευτικός, μοντέρνος: *~ απόψεις / κοινωνία.* ❷ πολ αυτός που υποστηρίζει τη συντήρηση (σημ. 2α): *~ κόμμα / κυβέρνηση.* **συντηρητικά** (επίρρ.). **συντηρητικά** τα: χημικές ουσίες που προστίθενται στις τροφές για να διατηρηθούν περισσότερο χρόνο: *Αποφεύγετε τα προϊόντα με ~!* **συντηρητισμός** ο: οι ιδέες, οι θέσεις και γενικά η στάση ζωής συντηρητικού ατόμου.

σύντομος -η -ο: ❶ αυτός που έχει μικρή χρονική διάρκεια ή έκταση: *~ ταξίδι / δρόμος.* ❷ αυτός που εκφράζεται με λίγα λόγια: *~ παρουσίαση. Θα είμαι όσο το δυνατόν πιο ~.* **συντομία** η: η ιδιότητα του σύντομου: *Πες τα με ~, δεν έχω πολύ χρόνο! Η ~ είναι αρετή.* **συντομεύω**: ❶ (μτβ.) κάνω κτ πιο σύντομο: *Το ακροατήριο είχε κουραστεί, και ο ομιλητής συντόμευσε την ομιλία του.* ❷ (αμτβ.) ενεργώ με μεγαλύτερη ταχύτητα, ώστε να εξοικονομήσω χρόνο: *Συντομεύετε, κυρία μου, το λεωφορείο αναχωρεί!* **σύντομα** & [επίσ.] **-όμως** (επίρρ.).

συντονίζω: (μτβ.) ❶ οργανώνω και κατευθύνω ένα σύνολο ενεργειών, δραστηριοτήτων κτλ., ώστε να επιτευχθεί ένας κοινός στόχος: *Η εταιρεία ~ ευρωπαϊκά προγράμματα.* ❷ προσαρμόζω τον ρυθμό σε κτ, ώστε να συμφωνεί με τον ρυθμό κπ άλλου: *Δεν είχε μελετήσει το κομμάτι του και δεν μπορούσε να συντονιστεί με τα υπόλοιπα μέλη της ορχήστρας.* **συντονισμός** ο. **συντονιστής** ο, **-ίστρια** η: το πρόσωπο που συντονίζει: *~ ομάδας / έργου.* **συντονιστικός -ή -ό**: *~ φορέας/επιτροπή.* **συντονιστικά** (επίρρ.).

συντρίβω -ομαι • αόρ. *σύντριψα* & [επίσ.] *συνέτριψα*, παθ. αόρ. *συντρίφθηκα* & [επίσ.] *συνετρίβην*, μππ. *συντριμμένος* & [επίσ.] *συντετριμμένος*: ❶ (μτβ.) **α.** σπάω, κομματιάζω κτ μετά από πίεση, χτύπημα, πρόσκρουση κτλ.: *Η πέτρα τού συνέτριψε τα δάχτυλα.* **β.** (μτφ.) νικώ κπ ολοκληρωτικά: *Η εθνική μας ομάδα συνέτριψε την αντίπαλό της με σκορ 5-0.* **γ.** καταρρακώνω, εξουθενώνω, προξενώ σε κπ πολύ μεγάλη θλίψη: *Είναι συντετριμμένος από τον ξαφνικό θάνατο του γιου του.* ❷ παθ. γίνομαι κομμάτια: *Το αυτοκίνητο συνετρίβη πάνω στα κιγκλιδώματα.* **συντριβή** η: το να συντρίβει κανείς κπ ή κτ: *~ αεροπλάνου/ενός κόμματος στις εκλογές. Η ~ ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της.* **συντριπτικός -ή -ό**: αυτός που προκαλεί συντριβή: *~ κάταγμα / υπεροχή.* **συντριπτικά** (επίρρ.). **συντρίμμια** τα: ❶ τα κομμάτια στα οποία έχει κομματιαστεί κτ: *~ του αεροπλάνου.* ❷ (μτφ.): *Η καρδιά του ήταν ~, έπρεπε να μάθει να ζει χωρίς εκείνη.*

σύντροφος ο, η & **-όφισσα** η: ❶ **α.** πρόσωπο που έχει αναπτύξει σχέση αγάπης, οικειότητας, αφοσίωσης κτλ. με κπ = φίλος: *αχώριστοι ~. Ο σκύλος είναι ο καλύτερος ~ του ανθρώπου.* **β.** πρόσωπο που συμβιώνει με κπ, με ή χωρίς γάμο: *ερωτικός ~.* **γ.** προσφώνηση μεταξύ μελών αριστερών πολιτικών οργανώσεων: *Σύντροφοι και συντρόφισσες!* ❷ (μτφ.) κτ που ακολουθεί, βρίσκεται, υπάρχει με κπ διαρκώς: *Η αισιοδοξία ήταν ο καλύτερος ~ της στις δύσκολες ώρες.* **συντροφιά** η: ❶ η συναναστροφή, η στενή κοινωνική σχέση που δημιουργείται μεταξύ των ανθρώπων: *Τώρα που έχασε τον άντρα της δεν έχει καμία ~.* ❷ ομάδα φίλων = παρέα: *Μια χαρούμενη ~ από αγόρια και κορίτσια μπήκε στο μαγαζί.* **συντροφεύω**: (μτβ.) κρατώ συντροφιά σε κπ: *Κάθε απόγευμα έρχονται οι γειτόνισσες και με συντροφεύουν.* **συντροφικός -ή -ό. συντροφικά** (επίρρ.). **συντροφικότητα** η.

συνωμοτώ: (μτβ.) συμμετέχω σε μυστικές και ύπουλες ενέργειες και μηχανορραφίες μαζί με άλλους, για να βλάψω κπ ή κτ: *Συνωμότησαν και κατάφεραν να με διώξουν από τη δουλειά.* **συνωμοσία** η: το σύνολο των ενεργειών που κάνει κπ όταν συνωμοτεί: *πολιτική/διεθνής ~. Αποκαλύφτηκε η ~ για τη δολοφονία του προέδρου.* **συνωμότης** ο, **-ισσα** & **-τρια** η. **συνωμοτικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τον συνωμότη ή τη συνωμοσία: *~ ύφος/βλέμμα/σχέδια/δράση.* **συνωμοτικά** (επίρρ.).

συνώνυμος -η -ο: ❶ ΓΛΩΣΣ (για λέξεις και φρά-

συντήρηση → συντηρώ
συντηρητικά → συντηρώ
συντηρητικός → συντηρώ
συντηρητισμός → συντηρώ
συντηρώ
συντίθεμαι → συνθέτω
σύντομα → σύντομος
συντομεύω → σύντομος
συντομία → σύντομος
σύντομος
συντόμως → σύντομος
συντονίζω
συντονισμός → συντονίζω
συντονιστής → συντονίζω
συντονιστικά → συντονίζω
συντονιστικός → συντονίζω
συντονίστρια → συντονίζω
συντριβή → συντρίβω
συντρίβω
συντρίμμια → συντρίβω
συντριπτικά → συντρίβω
συντριπτικός → συντρίβω
συντροφεύω → σύντροφος
συντροφιά → σύντροφος
συντροφικά → σύντροφος
συντροφικός → σύντροφος
συντροφικότητα → σύντροφος
συντρόφισσα → σύντροφος
σύντροφος
συνωμοσία → συνωμοτώ
συνωμότης → συνωμοτώ
συνωμοτικά → συνωμοτώ
συνωμοτικός → συνωμοτώ
συνωμότισσα → συνωμοτώ
συνωμότρια → συνωμοτώ
συνωμοτώ
συνωνυμία → συνώνυμος
συνώνυμο → συνώνυμος
συνώνυμος
συρ- → συν-
σύρ- → συν-
συρρέω → συν-
σύρσιμο → σέρνω
συρτά → σέρνω
συρτός → σέρνω
σύρω → σέρνω
συσ- → συν-
σύσ- → συν-
συσκέπτομαι → συν-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·398

συσκευάζω
συσκευασία → συσκευάζω
συσκευή
σύσκεψη → συν-
συσσώρευση → συσσωρεύω
συσσωρευτής → συσσωρεύω
συσσωρευτικά → συσσωρεύω
συσσωρευτικός → συσσωρεύω
συσσωρεύω
συστάθηκα → συνιστώ
συστάλθηκα → συστέλλω
σύσταση
συστατικό → σύσταση
συστατικός → σύσταση
συστεγάζομαι → συν-
συστέλλω
συστήθηκα → συνιστώ
σύστημα
συστηματικά → σύστημα
συστηματικός → σύστημα
συστηματικότητα → σύστημα
συστηματοποίηση → -ποιώ
συστημένος → συστήνω
συστήνω
σύστησα → συνιστώ
συστολή → συστέλλω

σεις) αυτή που έχει την ίδια ή περίπου την ίδια σημασία με κπ άλλη ≠ αντώνυμος: *Οι λέξεις «πόρτα» και «θύρα» είναι ~.* ❷ (κατ' επέκτ.) ταύτιση ενός πράγματος, μιας έννοιας, μιας κατάστασης με κτ άλλο: *Η θάλασσα είναι ~ με τις διακοπές.* **συνώνυμο** το: ΓΛΩΣΣ συνώνυμη λέξη ≠ αντώνυμο. **συνωνυμία** η: ❶ ΓΛΩΣΣ η ιδιότητα του συνώνυμου ≠ αντωνυμία. ❷ το να έχει κπ το ίδιο όνομα ή επώνυμο με κπ άλλο: *Έχει το ίδιο επώνυμο με μένα, αλλά πρόκειται για απλή ~.*

συσκευάζω -ομαι: (μτβ.) βάζω κτ σε πακέτο, κουτί κτλ. ή τυλίγω κτ με χαρτί, πλαστικό κτλ., για να μεταφερθεί ή να πουληθεί = [οικ.] αμπαλάρω: *Το προϊόν παράγεται στη Γαλλία και συσκευάζεται στην Ελλάδα.* **συσκευασία** η: ❶ το να συσκευάζει κπ κτ. ❷ το μέσο (περιτύλιγμα, κουτί κτλ.) και ο τρόπος με τον οποίο συσκευάζουμε κτ: *~ δώρου.*

συσκευή η: σύνολο συναρμολογημένων οργάνων ή μηχανισμών που χρησιμοποιείται για ορισμένο σκοπό: *οικιακή ~. ~ τηλεφώνου/τηλεόρασης.*

συσσωρεύω -ομαι: (μτβ.) ❶ μαζεύω σε κπ μέρος μεγάλες ποσότητες από πράγματα βάζοντάς τα το ένα πάνω στο άλλο: *Έχει συσσωρεύσει διάφορα άχρηστα αντικείμενα μέσα στην αποθήκη.* ❷ (μτφ.) μαζεύω κτ σε μεγάλες ποσότητες, με συνεχείς αυξήσεις: *Έχει συσσωρεύσει πολλή οργή μέσα του και κάποια στιγμή θα ξεσπάσει.* **συσσώρευση** η. **συσσωρευτής** ο: ΗΛΕΚΤΡΟΛ συσκευή που συσσωρεύει ενέργεια για να καταναλωθεί αργότερα: *ηλεκτρικός ~* (μπαταρία). *θερμικός ~* (θερμοσυσσωρευτής). **συσσωρευτικός -ή -ό. συσσωρευτικά** (επίρρ.).

σύσταση η: ❶ το να συστήνει ή να συνιστά κανείς κτ ή κπ: *Έκανα τις συστάσεις μεταξύ των καλεσμένων που δε γνωρίζονταν. Μου έκανε ~ πώς να συμπεριφέρομαι καλύτερα. Ήρθε στο γραφείο μας με τις καλύτερες συστάσεις. ~ επιτροπής/εταιρείας.* ❷ το σύνολο των στοιχείων από τα οποία συνίσταται, αποτελείται κτ, καθώς και ο τρόπος που αυτά δομούνται: *Ποια είναι η ~ του νερού;* **συστατικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αποτελεί μέρος της σύστασης κπ πράγματος (σημ. 2): *Το υλικό αυτό αποτελείται από τρία ~ μέρη.* ❷ αυτός που σχετίζεται με τη σύσταση (σημ. 1): *~ έγγραφο/κείμενο.* **~ επιστολή**: γράμμα με το οποίο συστήνουμε κπ, για τις επαγγελματικές κυρίως ικανότητές του. **συστατικό** το: στοιχείο σύστασης (σημ. 2).

συστέλλω -ομαι • αόρ. *συνέστειλα*, παθ. αόρ. *συστάλθηκα*: ΦΥΣ (μτβ.) κάνω κτ να μειωθεί ως προς τον όγκο ή κπ διάσταση ≠ διαστέλλω: *Κάποια σώματα συστέλλονται όταν ψύχονται.* **συστολή** η: ❶ το να συστέλλεται κτ ≠ διαστολή. ❷ το αίσθημα αμηχανίας και νευρικότητας που έχει κπ μπροστά σε αγνώστους ή ανώτερους = ντροπή: *Μόλις είδε τους ξένους, κοκκίνισε από ~.* **συνεσταλμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που αισθάνεται συστολή (σημ. 2) = ντροπαλός.

σύστημα το: ❶ οργανωμένο σύνολο με στοιχεία (σώματα, όργανα σώματος, μηχανισμούς, έννοιες κτλ.) που εξαρτώνται το ένα από το άλλο ή έχουν κοινή λειτουργία: *ηλιακό/πλανητικό/αναπνευστικό/νευρικό ~. ~ πλοήγησης/κεντρικής θέρμανσης.* ❷ σύνολο μεθόδων, διαδικασιών, τεχνικών κτλ. για ορισμένο σκοπό: *κοινωνικό/πολιτικό/οικονομικό ~.* ❸ τρόπος οργάνωσης έργου, ενέργειας ή δραστηριότητας, βάσει συγκεκριμένου συνόλου κανόνων, προγράμματος κτλ., ώστε να επιτευχθεί ορισμένος σκοπός: *εκλογικό/εκπαιδευτικό ~. Έχει ~ όταν διαβάζει και δε χάνει χρόνο άσκοπα.* = μέθοδος, μεθοδικότητα. ❹ [οικ.] ενέργεια, δραστηριότητα, τρόπος συμπεριφοράς που επαναλαμβάνει κπ με παρόμοιο τρόπο ή σε παρόμοιες συνθήκες = συνήθεια: *Το έχει ~ να αργεί στα ραντεβού του.* ❺ σύνολο κανόνων για την ταξινόμηση ή τον συμβολισμό στοιχείων με βάση ένα ή περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά: *δεκαδικό / δυαδικό ~. περιοδικό ~ στοιχείων.* ❻ ΦΙΛΟΣ σύνολο φιλοσοφικών ή επιστημονικών ιδεών που συνδέονται μεταξύ τους: *το φιλοσοφικό ~ του Αριστοτέλη.* ❼ το πολιτικό και κοινωνικό κατεστημένο: *Το ~ αλλοτριώνει τον άνθρωπο.* **συστηματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ενεργεί ή γίνεται με σύστημα στη σημ. 3: *Είναι πολύ ~ όταν διαβάζει.* = μεθοδικός. *~ μελέτη / ανάλυση ενός θέματος.* ❷ αυτός που ενεργεί ή γίνεται με σταθερότητα, συνέχεια: *Η ~ χρήση του κράνους μειώνει την πιθανότητα σοβαρού τραυματισμού.* **συστηματικά** (επίρρ.). **συστηματικότητα** η.

συστήνω • αόρ. *σύστησα*, παθ. αόρ. *συστήθηκα*, μτχ. *συστημένος*: (μτβ.) ❶ γνωρίζω κπ σε κπ άλλο: *Να σας συστήσω τον μαθηματικό μου!* = παρουσιάζω. ❷ δίνω συμβουλές σε κπ για το τι να κάνει = συνιστώ, συμβουλεύω, υποδεικνύω: *Σας συστήνω να διαβάζετε λογοτεχνία.* ❸ προτείνω κπ ή κτ ως εξαιρετικό, χρή-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·399

σιμο ή κατάλληλο για κτ = συνιστώ: *Μου έχουν συστήσει ένα καλό ξενοδοχείο. Ο νέος μας υπάλληλος ήρθε συστημένος από έναν φίλο μου.* ❹ δημιουργώ οργανωμένο σύνολο για ορισμένο σκοπό = συγκροτώ, συνιστώ: *Το υπουργείο θα συστήσει επιτροπή αξιολόγησης.* **συστημένος -η -ο**: (για γράμματα & δέματα) αυτό που πρέπει να δοθεί στον ίδιο τον παραλήπτη: *Πήγα στο ταχυδρομείο για ένα ~ γράμμα.*

> Από το ΑΕ ρ. *συνιστῶ - συνίστημι* προέρχονται τόσο το *συνιστώ* όσο και το *συστήνω* (με μεταπλασμό από το θέμα *συστησ-*).

συσχετίζω -ομαι: ορίζω την αμοιβαία σχέση μεταξύ δύο γεγονότων, εννοιών κτλ. = συνδέω, σχετίζω: *Η εξέγερση του λαού φαίνεται να συσχετίζεται με την οικονομική κρίση. Μη ~ πράγματα ανόμοια!* **συσχέτιση** η: το να συσχετίζει κπ γεγονότα, έννοιες κτλ. **συσχετισμός** ο: ❶ σχέση (συνήθως αιτίου - αποτελέσματος) μεταξύ γεγονότων, εννοιών κτλ.: *Η έρευνα έχει ως στόχο να διευκρινίσει τον ~ ανεργίας και κατάθλιψης.* ❷ συσχέτιση. ❸ ποσοτική σχέση μεταξύ στοιχείων του ίδιου είδους: *~ δυνάμεων.* **συσχετικός -ή -ό**.

συχνός -ή -ό: αυτό που γίνεται ή συμβαίνει πολλές φορές ≠ σπάνιος: *~ επισκέψεις/τρένα.* **συχνά** (επίρρ.). **συχνότητα** η: ❶ το να συμβαίνει ή να γίνεται κτ συχνά. ❷ το πόσο συχνά συμβαίνει ή γίνεται κτ: *Η ~ εμφάνισης του καρκίνου του μαστού έχει αυξηθεί ανησυχητικά.* ❸ ΦΥΣ ο αριθμός ταλαντώσεων ενός περιοδικού φαινομένου σε ορισμένη χρονική μονάδα: *~ ραδιοκυμάτων.* **συχνάζω** • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) πηγαίνω κάπου συχνά: *Στο καφέ αυτό ~ μόνο νέοι.*

σφάζω -ομαι • μππ. *σφαγμένος*: ❶ (μτβ.) σκοτώνω άνθρωπο ή ζώο με μαχαίρι ή άλλο αιχμηρό όργανο: *Έσφαξαν 15 αρνιά για το Πάσχα. Ο δολοφόνος έσφαξε την άτυχη γυναίκα.* ❷ (μτφ., μτβ.) προκαλώ έντονο πόνο (σωματικό ή ψυχικό) σε κπ: *Με ~ το πόδι μου στο σημείο που το χτύπησα! Με ~ με αυτά που μου λες!* = πληγώνω. ❸ [οικ.] (μτφ., μτβ.) αδικώ κπ: *Μας έσφαξε ο διαιτητής!* ❹ *παθ.* [οικ.] (μτφ., αμτβ.) τσακώνομαι έντονα με κπ: *Σφάχτηκαν χθες και δε μιλιούνται!* **σφάξιμο** το: το να σφάζει κπ άνθρωπο ή ζώο. **σφαγή** η: ❶ σφάξιμο. ❷ βίαιη μαζική θανάτωση συνήθως άμαχου πληθυσμού: *η ~ των Ποντίων/Αρμενίων.* ❸ (μτφ.) μαζική αποτυχία σε διαγωνισμό ή αναμέτρηση: *Έγινε ~ στη φυσική: πέρασαν τρεις μαθητές από τους τριάντα!* **σφαγέας** ο: ❶ πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη σφαγή ζώων. ❷ πρόσωπο που προκαλεί σφαγή στη σημ. 2. **σφαγείο** το: *συνήθ. πληθ.* χώρος σφαγής ζώων που προορίζονται για κατανάλωση. **σφάγιο** το: ζώο που προορίζεται για σφαγή ή έχει σφαχτεί. **σφαχτό** & **σφαχτάρι** το = σφάγιο. **σφάχτης** ο: ❶ [οικ.] έντονος πόνος: *Ένιωσα ξαφνικά έναν ~ στη μέση.* ❷ = σφαγέας. **σφαγιάζω -ομαι**: (μτβ.) *συνήθ. παθ.* σφάζω μαζικά, κυρίως ανθρώπους: *300 άμαχοι σφαγιάστηκαν στη διάρκεια της επίθεσης.*

σφαίρα η: ❶ ΓΕΩΜ στερεό γεωμετρικό σχήμα, του οποίου όλα τα σημεία της επιφάνειας απέχουν εξίσου από το κέντρο του. ❷ κάθε αντικείμενο με σχήμα σφαίρας: *μαγική κρυστάλλινη ~. γήινη/υδρόγειος ~* (η γη). ❸ μικρό μεταλλικό στρογγυλό αντικείμενο, συνήθως με αιχμηρή άκρη, που εκτοξεύεται από πυροβόλο όπλο = βλήμα: *Βρέθηκε νεκρός με μία ~ στο κεφάλι.* ❹ ΑΘΛ μεταλλική σφαίρα (σημ. 2) που χρησιμοποιείται στο άθλημα της σφαιροβολίας και (συνεκδ.) το ίδιο το άθλημα. ❺ (μτφ.) ορισμένος χώρος δραστηριότητας, δικαιοδοσίας κτλ.: *Νέα δεδομένα διαμορφώνονται στη ~ της διεθνούς πολιτικής.* ❻ (ως επίρρ.): πάρα πολύ γρήγορα: *Ήρθε ~, αμέσως μόλις σχόλασε, για να προλάβει να δει την εκπομπή.* **σφαιρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχήμα σφαίρας ή σχετίζεται με τη σφαίρα στη σημ. 1. ❷ (μτφ., για αφηρ. ουσ.) αυτός που αναφέρεται σε όλες τις πλευρές ενός θέματος = συνολικός: *Η ~ αντίληψη ενός θέματος επιτρέπει τη βαθύτερη κατανόησή του.* **σφαιρικά** (επίρρ.). **σφαιρικότητα** η.

σφάλμα το: ❶ κτ που δε γίνεται σωστά = λάθος: *Έχω κάνει σφάλματα στη ζωή μου, δεν ήταν όλες μου οι αποφάσεις σωστές, αλλά δε μετανιώνω.* ❷ κτ που παραβιάζει τους ηθικούς κανόνες = παράπτωμα, αμαρτία. **σφάλλω** • πρτ. *έσφαλλα*, αόρ. *έσφαλα*: (αμτβ.) κάνω σφάλμα: *Έσφαλα, και θα πληρώσω.* **εσφαλμένος -η -ο** (μππ. ως επίθ.) & **σφαλερός -ή -ό** = λανθασμένος. **εσφαλμένα** & **σφαλερά** (επίρρ.).

σφίγγω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** κρατώ κπ ή κτ ασκώντας μεγάλη πίεση: *Έσφιξε μέσα στα χέρια του τα δικά μου.* **β.** αγκαλιάζω κπ και τον κρατώ πιεσμένο πάνω μου: *Έτρεξε και την έσφιξε στην αγκαλιά του.* **γ.** δένω κτ πιο στενά ≠

συσχετίζω
συσχετικός → συσχετίζω
συσχέτιση → συσχετίζω
συσχετισμός → συσχετίζω
*συχαίνομαι → σιχαίνομαι
συχνά → συχνός
συχνάζω → συχνός
συχνός
συχνότητα → συχνός
συχωρεμένος → συγχωρώ
σφαγέας → σφάζω
σφαγείο → σφάζω
σφαγή → σφάζω
σφαγιάζω → σφάζω
σφάγιο → σφάζω
σφάζω
σφαίρα
σφαιρικά → σφαίρα
σφαιρικός → σφαίρα
σφαιρικότητα → σφαίρα
σφαλερά → σφάλμα
σφαλερός → σφάλμα
σφάλλω → σφάλμα
σφάλμα
σφάξιμο → σφάζω
σφαχτάρι → σφάζω
σφάχτης → σφάζω
σφαχτό → σφάζω
σφίγγω
σφίξιμο → σφίγγω
σφιχτά → σφίγγω
σφιχτός → σφίγγω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·400

σφουγγαράδικο → σφουγγάρι
σφουγγαράδικος → σφουγγάρι
σφουγγαράς → σφουγγάρι
σφουγγάρι
σφραγίδα
σφραγίζω → σφραγίδα
σφράγισμα → σφραγίδα
σφραγιστός → σφραγίδα
σφυγμός
σφύζω → σφυγμός
σφυράω → σφυρίζω
σφύριγμα → σφυρίζω
σφυρίζω
σφυριχτά → σφυρίζω
σφυριχτός → σφυρίζω
σφυρίχτρα → σφυρίζω

χαλαρώνω: *Σφίξε τα κορδόνια σου για να μη λυθούν!* **δ.** (για ρούχα, παπούτσια κτλ.) στενεύω, πιέζω έντονα: *Τα παπούτσια είναι καινούρια και με ~.* **ε.** στερεώνω, περιστρέφω τα κινητά μέρη ενός συστήματος για να εφαρμόσουν καλά: *Σφίξε καλά τη βρύση, στάζει!* **στ.** κάνω κτ πιο σφριγηλό, δεμένο, λιγότερο χαλαρό = συσφίγγω: *Η γυμναστική ~ τους μυς.* **ζ.** πιέζω κτ πάνω σε άλλο: *Έσφιξε τα δόντια από τον πόνο.* ❷ (αμτβ.) **α.** γίνομαι πιο πυκνός, στερεός = δένω ≠ αραιώνω: *Ρίξε λίγο αλεύρι ακόμα για να σφίξει η ζύμη.* **β.** γίνομαι όλο και πιο έντονος: *Έσφιξε για τα καλά η ζέστη.* ❸ *παθ.* **α.** καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια: *Πρέπει να σφιχτείς περισσότερο, αν θες να περάσεις στο πανεπιστήμιο.* **β.** βρίσκομαι σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση: *Έχουμε πολλά έξοδα και, για να τα βγάλουμε πέρα, πρέπει να σφιχτούμε πολύ.* ❹ *μτχ.* (για πρόσ.) αυτός που δεν είναι καθόλου χαλαρός = σφιχτός ≠ άνετος: *Είσαι πάντα τόσο σφιγμένος ή ντρέπεσαι εμάς;* **σφίξιμο** το: το να σφίγγει κπ κτ και το αποτέλεσμά του: *~ του χεριού. Νιώθει ένα ~ στο στήθος.* **σφιχτός -ή -ό**: ❶ αυτός που σφίγγει ή που περιβάλλει κπ ή κτ: *~ παπούτσια.* ❷ αυτός που είναι στερεωμένος γερά: *~ κόμπος.* ❸ **α.** αυτός που έχει πυκνή και στερεή σύσταση: *~ αυγά/ζύμη.* **β.** αυτός που είναι σφιχτοδεμένος ≠ πλαδαρός: *~ κορμί.* ❹ (μτφ., συνήθ. για οικονομικά) αυτός που, ενώ έχει χρήματα, ξοδεύει λίγα = τσιγκούνης, σφιχτοχέρης: *Είναι πολύ ~, ποτέ δεν έχει κεράσει.* **σφιχτά** (επίρρ.).

σφουγγάρι το: = σπόγγος ❶ ασπόνδυλο θαλάσσιο ζώο με μαλακό πορώδες σώμα, που απορροφά νερό και βγάζει θρεπτικές ουσίες και οξυγόνο: *Ψαράδες βουτούν για ~ στην Κάλυμνο.* ❷ **α.** το απορροφητικό σώμα του ομώνυμου ζώου, που χρησιμοποιείται κυρίως για τον καθαρισμό του σώματος: *Χρησιμοποιεί φυσικό ~ για να κάνει μπάνιο.* **β.** συνθετική απομίμηση του σφουγγαριού, που χρησιμοποιείται κυρίως για τον καθαρισμό επιφανειών ή του σώματος: *~ για τα πιάτα/τον πίνακα.* **σφουγγαράς** ο: ❶ δύτης που αλιεύει σφουγγάρια. ❷ πωλητής σφουγγαριών. **σφουγγαράδικος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με την αλιεία σφουγγαριών. **σφουγγαράδικο** το: μικρό πλοίο για την αλιεία σφουγγαριών.

Η λ. *σφογγάριον/σπογγάριον* είναι υποκορ. της ΑΕ λ. *σφόγγος/σπόγγος*.

σφραγίδα η: ❶ αντικείμενο με ανάγλυφα γράμματα, σύμβολα ή εικόνες, που μπορούν να αποτυπωθούν σε κπ επιφάνεια (συνήθως κερί ή, μετά από κάλυψη με μελάνι, σε χαρτί): *ξύλινη/μεταλλική/στρογγυλή ~. ~ σχολείου/εταιρείας/συλλόγου.* ❷ (συνεκδ.) το σημάδι που αποτυπώνεται: *Το έγγραφο αυτό δε φέρει ~ γνησιότητας/ελέγχου.* ❸ (μτφ.) στοιχείο που δηλώνει, δείχνει ότι κτ έχει γίνει από ορισμένο άτομο ή ταιριάζει σε κπ ή κτ χαρακτηρίζοντάς το(ν) έντονα: *Η ταινία αυτή έχει τη ~ του δημιουργού της. Το έργο του έχει τη ~ του μεγάλου του ταλέντου.* **σφραγίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω σφραγίδα σε κτ: *~ τα έγγραφα.* ❷ κλείνω πάρα πολύ καλά κτ, με τρόπο που να μην μπορεί να ανοιχτεί εύκολα: *Οι προσφορές θα πρέπει να δοθούν σε σφραγισμένους φακέλους. ~ το μπουκάλι/βάζο.* ❸ γεμίζω την κοιλότητα χαλασμένου δοντιού με ειδική ουσία: *~ δόντι.* ❹ (μτφ.) επιδρώ καθοριστικά στην εξέλιξη, ανάπτυξη: *Τα μεγάλα κατασκευαστικά έργα της εποχής μας θα σφραγίσουν το μέλλον της χώρας.* ❺ (μτφ.) δίνω σε κτ οριστικό χαρακτήρα, ολοκληρώνω κτ: *Με το γκολ αυτό η ομάδα σφράγισε την πρόκριση.* = οριστικοποιώ. **σφράγισμα** το: ❶ το να σφραγίζει κπ κτ, στις σημ. 1 & 2: *~ εγγράφου/μπουκαλιού.* ❷ το να σφραγίζει κπ ένα δόντι, καθώς και το υλικό που χρησιμοποιείται για τον σκοπό αυτό: *Έκανα τρία σφραγίσματα. Μου έχει φύγει ένα ~.* **σφραγιστός -ή -ό**.

σφυγμός ο: ❶ η ρυθμική κίνηση του αίματος στο σώμα μας, που οφείλεται στη συστολή και διαστολή της καρδιάς, την οποία αντιλαμβανόμαστε με τη μορφή ρυθμικών χτύπων: *Παίρνω/μετρώ τον ~ κπ. Όταν κάνουμε έντονες ασκήσεις, οι ~ αυξάνονται.* ❷ (μτφ.) σύνολο ιδεών, προτιμήσεων, τάσεων κτλ. μιας ομάδας προσώπων: *Οι επιτυχημένοι διαφημιστές είναι αυτοί που έχουν πιάσει τον ~ των καταναλωτών. ~ της εποχής/του κόσμου.* **σφύζω** • μόνο ενστ. & πρτ.: (αμτβ.) ❶ (μτφ.) είμαι γεμάτος (ζωντάνια, ενεργητικότητα κτλ.): *Αν και εξήντα χρονών, ~ από ζωή!* ❷ (για το αίμα) κινούμαι ρυθμικά, και, συνεπώς, ο οργανισμός λειτουργεί κανονικά.

σφυρίζω & **σφυράω** • το *σφυράω* μόνο ενστ. & πρτ.: ❶ (μτβ., & με παράλ. αντικ., για πρόσ.) παράγω ήχο αφήνοντας την αναπνοή μου να βγει από μια μικρή τρύπα που δημιουργώ με τα χείλη μου ή φυσώντας με σφυρίχτρα: *Σφύ-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·401

ριξε κάποιο γνωστό τραγούδι. Ο μικρός μόλις έμαθε να ~! Ο διαιτητής σφύριξε φάουλ. ❷ (αμτβ.) παράγω παρόμοιο ήχο: *~ δυνατά ο αέρας. ~ το πλοίο/η χύτρα/η σφαίρα.* ❸ [οικ.] (μτβ.) πληροφορώ κρυφά κπ για κτ: *Ποιος του σφύριξε ότι έχω φύγει;* **σφύριγμα** το: το να σφυρίζει κπ ή κτ και ο συνοδευτικός ήχος: *το ~ του διαιτητή/της λήξης του αγώνα/του αέρα.* **σφυρίχτρα** η: μικρό όργανο που παράγει δυνατό και υψηλό ήχο όταν το φυσάμε. **σφυριχτός -ή -ό**. **σφυριχτά** (επίρρ.).

σχέδιο το: ❶ αναπαράσταση πράγματος ή προσώπου με γραμμές, συνήθως χωρίς χρώματα: *Πολλοί ζωγράφοι αρχικά κάνουν ~ και μετά, με βάση αυτά, φτιάχνουν το κανονικό έργο.* = σκίτσο. *αρχιτεκτονικό/γραμμικό ~.* ❷ οργανωμένος τρόπος δράσης, που βασίζεται σε ορισμένη σειρά ενεργειών που θα πρέπει να γίνουν: *~ δράσης. Όλα πήγαν σύμφωνα με το ~ που είχαμε καταστρώσει.* = πρόγραμμα. ❸ ό,τι θέλουμε ή σκοπεύουμε να κάνουμε: *Τα ~ μου για φέτος περιλαμβάνουν την αγορά ενός υπολογιστή.* ❹ κείμενο με τα κύρια σημεία, που χρησιμοποιείται ως πρώτη προσπάθεια ή ως βασικός οδηγός συγγραφής ενός κειμένου: *Καλό είναι να κάνετε ένα ~ πριν αρχίσετε να γράφετε την έκθεση. ~ ομιλίας/βιβλίου. ~ νόμου* (νομοσχέδιο). **σχεδιάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ (& με παράλ. αντικ.) κάνω σχέδιο (σημ. 1): *Της αρέσει να ~.* = σκιτσάρω. *~ ρούχα/έπιπλα.* ❷ σκέπτομαι και αποφασίζω να κάνω κτ = σκοπεύω: *Τι ~ να κάνεις τα Χριστούγεννα;* ❸ οργανώνω τις ενέργειες, τον τρόπο με τον οποίο θα κάνω κτ: *Το έργο πέτυχε, γιατί είχε σχεδιαστεί πολύ προσεκτικά - δεν είχαμε αφήσει τίποτα στην τύχη!* **σχεδίαση** η: το να σχεδιάζει κπ κτ, κυρ. στη σημ. 1. **σχεδιασμός** ο: το να σχεδιάζει κπ κτ, κυρ. στη σημ. 3. **σχεδιαστής** ο, **-άστρια** η: πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με το σχέδιο (σημ. 1), κυρ. για βιομηχανικά ή καταναλωτικά αγαθά: *~ μόδας/επίπλων.* **σχεδιαστικός -ή -ό**. **σχεδιαστικά** (επίρρ.). **σχεδιαστήριο** το: ειδικά διαμορφωμένο έπιπλο ή χώρος για σχεδιαστές.

σχεδόν (επίρρ.): πολύ κοντά σε κπ ποσότητα, μέγεθος ή στο να συμβεί κτ: *Συγκεντρώθηκαν ~ όλα τα χρήματα που χρειαζόμαστε.*

σχέση η: ❶ οτιδήποτε συνδέει πράγματα, γεγονότα, καταστάσεις κτλ.: *~ αιτίας και αποτελέσματος. ~ ομοιότητας/ισότητας.* ❷ κοινά στοιχεία μεταξύ προσώπων, πραγμάτων, γεγονότων κτλ.: *Τα όσα μου είπε δεν έχουν καμία ~ με την πραγματικότητα. Ο χαρακτήρας του δεν έχει ~ με αυτόν του αδελφού του.* ❸ *συνήθ. πληθ.* η επικοινωνία και ο τρόπος που συμπεριφέρονται μεταξύ τους δύο πρόσωπα, ομάδες, κράτη κτλ.: *Οι διπλωματικές ~ των δύο κρατών διακόπηκαν. Έχει σοβαρή ~* (ερωτικό δεσμό) *μ' ένα πολύ καλό παιδί.* **σχετίζομαι**: (αμτβ.) ❶ έχω σχέση με κτ ή κπ: *Τα δύο γεγονότα δε σχετίζονται μεταξύ τους.* ❷ έχω σχέσεις με κπ: *~ με κάποιον εδώ και τρία χρόνια.* **σχετικός -ή -ό**: ≠ άσχετος ❶ αυτός που έχει σχέση με κπ ή κτ άλλο: *Είδα μια ταινία ~ με τον πόλεμο του Ιράκ.* ❷ αυτός που εξαρτάται από κπ ή κτ άλλο: *Η επίδοση του μαθητή είναι ~ με τη μελέτη.* ❸ αυτός που γνωρίζει καλά κπ θέμα: *Δεν είμαι και πολύ ~ με τα αθλητικά.* ≠ ανίδεος. ❹ αυτός που δεν είναι απόλυτος ή δεν επαρκεί σε σχέση με κτ άλλο: *Η ταινία του είχε μια ~ επιτυχία, κυρίως στο νεανικό κοινό.* **σχετικά** (επίρρ.): ❶ λίγο: *Είναι ~ ψηλός.* ❷ (+ με) σε σχέση με = αναφορικά: *~ με το θέμα σας δεν έχω κάνει τίποτα.* **σχετικότητα** η: η ιδιότητα του σχετικού στη σημ. 4.

σχήμα το: ❶ η μορφή ενός αντικειμένου, όπως διαγράφεται από το περίγραμμά του: *Η επιφάνεια του τραπεζιού έχει ~ στρογγυλό.* ❷ ΓΕΩΜ σύνολο σημείων, γραμμών ή επιφανειών: *Το τρίγωνο και το τετράγωνο είναι επίπεδα ~, ενώ ο κύβος είναι στερεό.* ❸ απλή απεικόνιση, σχέδιο μόνο με γραμμές: *Ζωγράφισε πρώτα το ~ του φλιτζανιού και μετά άρχισε να προσθέτει χρώματα.* ❹ τρόπος σύνθεσης ενός δομημένου συνόλου: *Προτείνεται ένα νέο ευέλικτο κυβερνητικό ~.* ❺ ΕΚΚΛ το ρούχο (ράσο) και (συνεκδ.) η ιδιότητα του κληρικού ή του μοναχού. **σχηματίζω -ομαι** • μτχ. *σχηματισμένος*: ❶ δίνω σε κτ ορισμένο σχήμα, μορφή: *Οι διοργανωτές της πορείας σχημάτισαν αλυσίδα γύρω από τους συμμετέχοντες.* ❷ δημιουργώ, φτιάχνω κτ: *~ γνώμη/άποψη/ιδέα. Το ουσιαστικό αυτό δε ~ πληθυντικό. Να σχηματίσετε μία πρόταση με έξι λέξεις.* ❸ αποκτώ την τελική μου μορφή σε στάδιο εξέλιξης, διαμορφώνομαι: *Είδαμε με τον υπέρηχο ότι είχαν σχηματιστεί τα χέρια και τα πόδια του μωρού.* ❹ δημιουργώ οργανωμένο σύνολο προσώπων = συγκροτώ: *~ ομάδα/κυβέρνηση.* **σχηματισμός** ο: ❶ το να σχηματίζει κανείς κτ ή το να σχηματίζεται κτ, καθώς και αυτό που σχηματίζεται: *~ κυβέρνησης/πετρώματος. Τα σύννεφα έκαναν εντυ-*

σχεδιάζω → σχέδιο
σχεδίαση → σχέδιο
σχεδιασμός → σχέδιο
σχεδιαστήριο → σχέδιο
σχεδιαστής → σχέδιο
σχεδιαστικά → σχέδιο
σχεδιαστικός → σχέδιο
σχεδιάστρια → σχέδιο
σχέδιο
σχεδόν
σχέση
σχετίζομαι → σχέση
σχετικά → σχέση
σχετικός → σχέση
σχετικότητα → σχέση
σχήμα
σχηματίζω → σχήμα
σχηματικά → σχήμα
σχηματικός → σχήμα
σχηματισμός → σχήμα
σχίζω → σκίζω
σχίσιμο → σκίζω
σχιστός → σκίζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·402

σχόλασμα → σχολώ
σχολειό → σχολείο
σχολείο
σχολή
σχολιάζω → σχόλιο
σχολιασμός → σχόλιο
σχολιαστής → σχόλιο
σχολιαστικά → σχόλιο
σχολιαστικός → σχόλιο
σχολιάστρια → σχόλιο
σχολικός → σχολείο
σχόλιο
σχολώ
*σωβινισμός → σοβινισμός
σώζω
σωλήνα → σωλήνας
σωλήνας
σωληνοειδής → σωλήνας
σώμα
σωματίδιο → σώμα
σωματικά → σώμα
σωματικός → σώμα
σωματώδης → σώμα

πωσιακούς σχηματισμούς στον ουρανό. ❷ ΣΤΡΑΤ διάταξη στρατιωτών, οχημάτων κτλ. με καθορισμένο τρόπο: *~ πορείας.* **σχηματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που απεικονίζεται με σχήμα: *~ παράσταση.* ❷ αυτός που παρουσιάζεται, εκφράζεται με απλό τρόπο, μόνο με τα βασικά στοιχεία: *Έκανε μια ~ παρουσίαση της κατάστασης, χωρίς λεπτομέρειες.* **σχηματικά** (επίρρ.).

σχολείο & [οικ.] **σχολειό** & **σκολειό** το: ❶ ίδρυμα που έχει ως έργο τη διδασκαλία κυρίως παιδιών, το κτίριο όπου στεγάζεται, οι εργαζόμενοι σε αυτό και οι μαθητές, καθώς και το αντίστοιχο διδακτικό έργο: *Οι μαθητές πάνε στο ~ πέντε μέρες την εβδομάδα. Δεν έχει βγάλει το ~. Δεν έχω ~ αύριο, είναι αργία.* ❷ (μτφ.) περιβάλλον που βοηθά στην απόκτηση γνώσεων και εμπειρίας: *το ~ της ζωής.* **σχολικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το σχολείο ή τους μαθητές.

σχολή η: ❶ τμήμα ανώτερου ή ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος ή ανεξάρτητο εκπαιδευτικό ίδρυμα για τη διδασκαλία ειδικού γνωστικού αντικειμένου, καθώς και το κτίριο όπου στεγάζεται, οι εργαζόμενοι σε αυτό και οι σπουδαστές: *Φιλοσοφική/Νομική ~. Ανωτάτη ~ Καλών Τεχνών. ~ δημοσιογραφίας/κολύμβησης/ξένων γλωσσών.* ❷ σύνολο καλλιτεχνών, συγγραφέων, φιλοσόφων ή επιστημόνων και, γενικότερα, ατόμων που έχουν τις ίδιες ιδέες, απόψεις, θεωρητικές αρχές: *Επτανησιακή/Κρητική/Πλατωνική ~.*

σχόλιο το: ❶ προφορικά ή γραπτά διατυπωμένη άποψη, κρίση ή ερμηνεία κπ για κτ: *Έκανα τις διορθώσεις στην εργασία μου με βάση τα ~ του καθηγητή μου.* ***ουδέν σχόλιον***: απάντηση που δίνει κπ όταν δε θέλει να σχολιάσει κτ. ❷ *συνήθ. πληθ.* κριτική, συνήθως αρνητική, που γίνεται σε κπ: *Η συμπεριφορά του σηκώνει πολλά ~.* ❸ σύντομη εξήγηση που συνοδεύει κείμενο, για να ερμηνεύσει ή να δώσει πρόσθετες πληροφορίες για κτ: *~ του μεταφραστή/συντάκτη.* **σχολιάζω -ομαι**: (μτβ.) εκφράζω, διατυπώνω σχόλια: *Δε θέλω να σχολιάσω τη στάση του!* **σχολιασμός** ο. **σχολιαστής** ο, **-άστρια** η: πρόσωπο που σχολιάζει πολιτικά κυρίως γεγονότα (δημοσιογράφος) ή φιλολογικά κείμενα (φιλόλογος). **σχολιαστικός -ή -ό. σχολιαστικά** (επίρρ.).

σχολώ & **-άω**: (αμτβ.) τελειώνω την εργασία μου ή το μάθημά μου: *Το κουδούνι χτύπησε για να σχολάσουν οι μαθητές. Πιάνω δουλειά στις οκτώ και ~ στις τέσσερις.* **σχόλασμα** το.

σώζω & [οικ.] **σώνω**[1] **-ομαι**: (μτβ.) ❶ ενεργώ έτσι, ώστε να βγει κπ ή κτ από μια επικίνδυνη ή δυσάρεστη κατάσταση = γλιτώνω: *Τον έσωσε από βέβαιο θάνατο. Σώθηκαν όλοι από το δυστύχημα. Με έσωσες από τη φλυαρία του!* ❷ φροντίζω να μην πάθει ζημιά ή να μην καταστραφεί κτ: *Έσωσε τα βιβλία από την πλημμύρα.* ❸ *παθ.* συνεχίζω να υπάρχω, να είμαι σε καλή κατάσταση: *Πολλά έργα από την αρχαιότητα σώζονται ακόμα.* ❹ ΠΛΗΡΟΦ αποθηκεύω (αρχείο): *~ το αρχείο στη δισκέτα/στον σκληρό δίσκο.* **σώσιμο**[1] το: το να σώζει κανείς κτ ή κπ: *το ~ του αδερφού μου από βέβαιο θάνατο* = διάσωση. *~ αρχείου στον Η/Υ* = αποθήκευση. **σωστικός -ή -ό. σωτήρας** ο • γεν. & [επίσ.] *σωτήρος*: ❶ πρόσωπο που σώζει κπ: *ο ~ του λαού* = λυτρωτής. ❷ **Σωτήρας** ο: ΕΚΚΛ ο Χριστός. **σωτηρία** η: ❶ το να σώζει κανείς κτ ή κπ από επικίνδυνη ή δυσάρεστη κατάσταση: *~ από πνιγμό/χρέη.* ❷ ΕΚΚΛ λύτρωση από την αμαρτία, το κακό: *η ~ του ανθρώπου από τα αμαρτήματα.* **σωτήριος -α -ο. σωτήρια** (επίρρ.).

Από το ΑΕ ρ. *σῴζω* (από όπου και το μσν. *σώνω*), το οποίο προέρχεται από το παλαιότερο ρ. *σαῶ* < *σῶος* (☞ **λ.**).

σωλήνας ο & [προφ.] **σωλήνα** η: στενόμακρο κυλινδρικό αντικείμενο μέσω του οποίου μεταφέρεται υγρό ή αέριο: *Τα νερά του νεροχύτη καταλήγουν μέσω ενός ~ στον υπόνομο.* **σωληνοειδής -ής -ές**: αυτός που έχει το σχήμα σωλήνα. ☞ σχ. **αγενής**.

σώμα το: ❶ η υλική κατασκευή, το σύνολο των εσωτερικών και εξωτερικών οργάνων και μελών ενός ζωντανού οργανισμού = κορμί: *~ ανθρώπου/ζώου. αντρικό/γυναικείο ~. αθλητικό/λεπτό/παχύ ~.* ❷ (ειδικ.) το κύριο μέρος του σώματος, χωρίς το κεφάλι, τα χέρια και τα πόδια = κορμός. ❸ η υλική υπόσταση του ανθρώπου ≠ πνεύμα, ψυχή: *Εκτός από το ~, θα πρέπει να φροντίζετε και την ψυχή σας.* ❹ καθετί που έχει υλική υπόσταση: *ουράνιο/στερεό/υγρό/αέριο ~.* ❺ το κύριο μέρος αντικειμένου: *θερμαντικό/φωτιστικό ~. ~ καλοριφέρ.* ❻ ομάδα ατόμων με κοινό σκοπό, λειτουργία, δραστηριότητα: *δικαστικό/διπλωματικό/εκλογικό ~. ~ βουλευτών.* ❼ ΣΤΡΑΤ αυτόνομο διοικητικό τμήμα του

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·403

στρατού: *έφιππο / μηχανοκίνητο ~.* ***~ στρατού***: μεγάλη μονάδα του στρατού ξηράς. ***Σώματα Ασφαλείας***: δημόσιες υπηρεσίες (Αστυνομία, Πυροσβεστική, Λιμενικό) που έχουν ως σκοπό την τήρηση της τάξης. **σωματικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με το σώμα στις σημ. 1 - 3: *~ υγεία/πόνος/έρευνα.* **σωματικά** (επίρρ.). **σωματώδης -ης -ες**: αυτός που έχει μεγάλο σώμα, που είναι ψηλός και γεμάτος = μεγαλόσωμος. ☞ σχ. **αγενής**. **σωματίδιο** το: πολύ μικρό κομμάτι ύλης.

σώνω[2] -ομαι: (μτβ.) ❶ *συνήθ. παθ.* χρησιμοποιώ κτ μέχρι που να μην υπάρχει πια = εξαντλώ, τελειώνω: *Μας σώθηκε το λάδι, πρέπει να πάρουμε καινούριο.* ❷ (+ να) προλαβαίνω, προφταίνω να κάνω κτ, κυρ. σε εκφρ. όπως: ***να μη σώσω να ..***: σε όρκο: *~ χαρώ τα νιάτα μου, αν σε γελάσω!* ***σώνει και καλά***: οπωσδήποτε, με κάθε τρόπο: *Θέλει ~ να έρθει να μας βρει, παρόλο που χιονίζει!* **σώσιμο[2]** το.

σώος -α -ο: αυτός που είναι ακέραιος, δεν έχει πληγωθεί ή δεν έχει υποστεί βλάβη, κυρ. στο ***σώος και αβλαβής***: *Βγήκε ~ από το αυτοκίνητο που τράκαρε.*

> Από το ΑΕ σῶος, από το οποίο προέρχονται και τα *σῴζω, σωστός* «σωσμένος», *σωσίας, σώφρων* (από τα *σῶος + φρήν φρενός*, «αυτός που έχει σώας τας φρένας»).

σωρός ο: ❶ σύνολο πραγμάτων που είναι τοποθετημένα συνήθως άτακτα το ένα πάνω στο άλλο: *Έψαξε να βρει το παντελόνι του μέσα στον ~ από ρούχα, αλλά, φυσικά, δεν το βρήκε! ~ από βιβλία / γράμματα / πέτρες.* ❷ μεγάλος αριθμός ή ποσότητα, κυρ. στην έκφρ. ***ένα σωρό***: για πλήθος πραγμάτων ή προσώπων: *Είχαμε ~ καλεσμένους, αλλά τελικά ήρθαν πολύ λίγοι.* **σωριάζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω πράγματα το ένα πάνω στο άλλο, ώστε να σχηματίσουν σωρό. ❷ *παθ.* πέφτω κάτω: *Σωριάστηκε στο πάτωμα λιπόθυμη. Το κτίριο σωριάστηκε σαν τραπουλόχαρτο μπροστά στα μάτια μας.* **σωρηδόν** (επίρρ.): σε μεγάλο αριθμό: *Λόγω των εξετάσεων, οι μαθητές γράφονται ~ στα φροντιστήρια.*

> **Προσοχή** στη διαφορετική γραφή και σημασία των λ. *η σορός* και *ο σωρός!*

σωσίας ο, η: πρόσωπο που μοιάζει πάρα πολύ, είναι σχεδόν ίδιο με κπ άλλο. ☞ σχ. **σώος**.

σωστός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι ακριβώς όπως πρέπει να είναι, σύμφωνα με κπ πρότυπο, που δεν παρουσιάζει λάθη ή ατέλειες = ορθός ≠ λανθασμένος: *Η λύση της άσκησης δεν είναι ~.* ❷ αυτός που είναι κατάλληλος για τον σκοπό που τον προορίζουν: *Έκανε όλους τους ~ χειρισμούς για να πετύχει αυτό που ήθελε.* ❸ αυτός που είναι σύμφωνος με τη λογική, την ηθική ή τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς: *Η συμπεριφορά του δεν ήταν καθόλου ~: να αντιμιλήσει στους γονείς του!* ***με τα σωστά (μου)***: σύμφωνα με τη λογική: *Δεν είσαι ~ σου, να μη διαβάζεις πριν από τις εξετάσεις!* **σωστά** (επίρρ.). **σωστό** το.

σώφρων & [οικ.] **-ονας -ων -ον**: [επίσ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από ή δείχνει σύνεση: *Είναι ~ άνθρωπος, πάντα ενεργεί με βάση τη λογική. Πιστεύεις ότι είναι σώφρον αυτό που ετοιμάζεσαι να κάνεις;* **σωφροσύνη** η: η ιδιότητα του σώφρονα. **σωφρονίζω -ομαι**: (μτβ.) διορθώνω τον χαρακτήρα ή τη συμπεριφορά κπ με διάφορα μέσα (κυρ. ποινή). **σωφρονισμός** ο. **σωφρονιστικός -ή -ό**: αυτός που είναι κατάλληλος για ή σχετικός με τον σωφρονισμό: *~ σύστημα / ίδρυμα / υπάλληλος.* **σωφρονιστήριο** το: δημόσιο ίδρυμα όπου κρατούνται νεαρά άτομα που έχουν διαπράξει ποινικό αδίκημα.

σώνω[1] → σώζω
σώνω[2]
σώος
σωπαίνω → σιωπή
σωρηδόν → σωρός
σωριάζω → σωρός
σωρός
σωσίας
σώσιμο[1] → σώζω
σώσιμο[2] → σώνω[2]
σωστά → σωστός
σωστικός → σώζω
σωστό → σωστός
σωστός
σωτήρας → σώζω
σωτηρία → σώζω
σωτήρια → σώζω
σωτήριος → σώζω
σώφρονας → σώφρων
σωφρονίζω → σώφρων
σωφρονισμός → σώφρων
σωφρονιστήριο → σώφρων
σωφρονιστικός → σώφρων
σωφροσύνη → σώφρων
σώφρων

τάδε
ταινία
ταίρι
ταιριάζω → ταίρι
ταίριασμα → ταίρι
ταιριαστά → ταίρι
ταιριαστός → ταίρι
τακτικά → τάξη[1]
τακτική
τακτικός[1] → τακτική
τακτικός[2] → τάξη[1]
τακτοποίηση → τακτοποιώ
τακτοποιώ
τακτός
ταλαίπωρα → ταλαιπωρώ
ταλαιπωρία → ταλαιπωρώ
ταλαίπωρος → ταλαιπωρώ
ταλαιπωρώ
ταμειακά → ταμείο
ταμειακός → ταμείο
ταμειακώς → ταμείο
ταμείο
ταμίας → ταμείο
ταμπού
*ταξείδι → ταξίδι
τάξη[1]

Τάδε (αντων. αόρ.) • άκλ.: *συνήθ. εν.* αναφέρεται αόριστα σε κπ ή κτ: *Μένει στην ~ διεύθυνση. Δεν μπορεί ο ~ ή ο δείνα να μας ενοχλεί!* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

ταινία η: ❶ **α.** στενή και μακριά λωρίδα από χαρτί, ύφασμα, πλαστικό κτλ.: *Κάλυψε το καλώδιο με ~.* **β.** κορδέλα με αποτυπωμένες τις υποδιαιρέσεις του μέτρου, που χρησιμοποιείται για μέτρηση = μέτρο. **γ.** ειδική λωρίδα καλυμμένη με υλικό ευαίσθητο στο φως, πάνω στην οποία αποτυπώνονται εικόνες κινηματογραφικής λήψης: *Η εγγραφή έγινε σε ~ 8 χιλιοστών.* ❷ κινηματογραφικό ή τηλεοπτικό έργο με πλοκή = έργο, φιλμ: *ασπρόμαυρη/έγχρωμη ~. ~ τρόμου. Η ~ προβάλλεται ήδη στους κινηματογράφους.* **γυρίζω ~**: συμμετέχω στη διαδικασία παραγωγής κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου, κυρίως ως σκηνοθέτης: *Ο γνωστός σκηνοθέτης γυρίζει ~ με θέμα τη μετανάστευση.* ❸ ΙΑΤΡ παράσιτο στο πεπτικό σύστημα των θηλαστικών και στο έντερο του ανθρώπου.

ταίρι το: ❶ καθένα από δύο όμοια αντικείμενα που αποτελούν ένα ζευγάρι: *Βλέπω μόνο το ένα παπούτσι, δε βρίσκω το ~ του.* ❷ **α.** ζώο με το οποίο ζευγαρώνει άλλο ζώο του ίδιου είδους: *Το θηλυκό θρηνούσε που έχασε το ~ του.* **β.** [οικ.] πρόσωπο με το οποίο κπ είναι ζευγάρι = σύντροφος: *Είναι το ~ της στον κινηματογράφο και στη ζωή.* **δεν έχω (το) ~ (μου)**: είμαι ο καλύτερος από όλους: **ταιριάζω** • αόρ. *ταίριαξα* & *-σα*, μππ. *ταιριασμένος*: ❶ (μτβ.) χρησιμοποιώ μαζί πράγματα, δημιουργώντας αρμονικό σύνολο = συνδυάζω: *Ταίριαξα την τσάντα με παπούτσια στο ίδιο χρώμα.* ❷ (αμτβ.) δημιουργώ ευχάριστο αισθητικό αποτέλεσμα σε συνδυασμό με κτ άλλο = συνδυάζομαι, πηγαίνω: *Το κόκκινο δεν ~ με το μοβ.* ❸ (αμτβ.) έχω το κατάλληλο μέγεθος ή σχήμα, ώστε να εφαρμόζω σε κπ ή κτ = εφαρμόζω: *Το καπάκι είναι μικρό, δεν ~ στο μπουκάλι.* ❹ (αμτβ.) είμαι κατάλληλος για κπ ή κτ ή είμαι σύμφωνος με τη φύση του: *Δεν μας ~ αυτός ο τρόπος ζωής.* ❺ (αμτβ.) παρουσιάζω λογική σύνδεση ή σχέση: *Οι δύο περιγραφές δεν ταιριάζουν, υπάρχουν πολλές αντιφάσεις.* = συμφωνώ. ❻ (αμτβ.) έχω τις ίδιες ιδέες, συνήθειες, προτιμήσεις κτλ. με κπ: *Ο Γιάννης με τον Κώστα ταιριάζουν σε όλα.* ❼ *απρόσ.* είναι κατάλληλο για πρόσωπο, περίσταση κτλ. = αρμόζει: *Την υποδέχτηκαν με επισημότητα όπως ~ σε μεγάλες προσωπικότητες.* **ταίριασμα** το. **ταιριαστός -ή -ό**. **ταιριαστά** (επίρρ.).

τακτική η: συγκεκριμένος τρόπος δράσης ή τεχνική με σκοπό την επίτευξη ορισμένου στόχου: *Κατά την πάγια ~ του το υπουργείο διέψευσε κάθε είδηση.* **τακτικός**[1] **-ή -ό**: *~ ελιγμός.*

τακτοποιώ & **ταχτοποιώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ βάζω κτ στη σωστή θέση ή σε τάξη: *~ τα βιβλία με αλφαβητική σειρά: Του πήρε πολλή ώρα να τακτοποιήσει το δωμάτιο μετά το πάρτι.* = συγυρίζω. ❷ (μτφ.) δίνω λύση σε μια υπόθεση, κατάσταση = ρυθμίζω, κανονίζω: *~ ζήτημα / υπόθεση / εκκρεμότητα.* ❸ (μτφ.) ενεργώ κατά τρόπο ώστε να αποκτήσει κανείς εργασία ή οικονομική ασφάλεια = βολεύω: *Ο βουλευτής τακτοποίησε τον γιο του σε ένα υπουργείο.* **τακτοποίηση** & **ταχτοποίηση** η.

τακτός -ή -ό: αυτός που έχει προκαθοριστεί, συνήθως ως προς τον χρόνο = καθορισμένος ≠ έκτακτος.: *Η απογραφή του πληθυσμού γίνεται ανά ~ χρονικά διαστήματα.*

ταλαιπωρώ -ούμαι: (μτβ.) προκαλώ σε κπ κούραση ή σωματικό ή ψυχικό πόνο: *Ταλαιπωρήθηκε περιμένοντας τόση ώρα στην ουρά.* **ταλαιπωρία** η. **ταλαίπωρος -η -ο**. **ταλαίπωρα** (επίρρ.).

ταμείο το: ❶ χώρος ή γραφείο όπου γίνονται πληρωμές και εισπράξεις: *Περάστε στο ~ να πληρώσετε!* ❷ ειδικό κουτί ή συρτάρι για τις εισπράξεις: *Έσπασε το ~ και πήρε όλα τα χρήματα.* ❸ χρήματα που συνήθως προέρχονται από εισπράξεις: *Κρατάει το ~ της τάξης.* ***ασφαλιστικό ~***: δημόσιος οργανισμός, αρμόδιος για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων. **ταμειακός -ή -ό**. **ταμειακά** & **-ώς** (επίρρ.). **ταμίας** ο, η. ☞ σχ. **τέμνω**.

ταμπού το • άκλ.: κτ που αποφεύγουμε να αναφέρουμε ή να κάνουμε, γιατί θεωρείται απαγορευμένο για λόγους κοινωνικής ηθικής: *Οι ψυχασθένειες αποτελούν θέμα ~ σε πολλές κοινωνίες.*

τάξη[1] η: ❶ οργάνωση και τακτοποίηση αντικειμένων σε έναν χώρο ≠ αταξία, ακαταστασία: *Τα βιβλία ήταν βαλμένα με ~ πάνω σε ράφια. Όλα είναι άνω κάτω - βάλε λίγη ~ εδώ μέσα!* ❷ κατάσταση ομαλότητας και ηρεμίας όπου επικρατεί πειθαρχία: *Πώς να επαναφέρεις στην ~ τους ακροατές που φωνάζουν;* ≠ αταξία. ❸ η γενικότερη πολιτικο-οικονομική και κοινωνική κατάσταση: *η νέα ~ πραγμάτων.* **τακτικός**[2] & **ταχτικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·405

τός που έχει τάξη σε ό,τι κάνει ≠ ακατάστατος: *Είναι πολύ ~, μαζεύει τα παιχνίδια του.* ❷ αυτός που γίνεται σε ορισμένο χρόνο και με συγκεκριμένο πρόγραμμα: *Η περιοχή έχει ~ συγκοινωνία.* ❸ αυτός που κάνει κτ συστηματικά: *~ πελάτης.* ❹ (για πρόσ.) αυτός που έχει σταθερή θέση = μόνιμος ≠ έκτακτος, προσωρινός: *~ μέλος του συμβουλίου.* ❺ ΓΛΩΣΣ ***τακτικό αριθμητικό***: αριθμητικό που δηλώνει τη θέση που έχει κπ ή κτ σε μια σειρά. ☞ **Παράρτημα-Πίνακα Αριθμητικών**. **τακτικά** & **ταχτικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **τάξη**[3].

τάξη[2] η: ❶ σύνολο ανθρώπων με την ίδια κοινωνική, οικονομική και μορφωτική θέση: *αστική/εργατική/μεσαία ~. πάλη των τάξεων.* ❷ ΒΙΟΛ κατηγορία ταξινόμησης ζώων ή φυτών, η οποία αποτελείται από το σύνολο των οικογενειών που είναι συγγενείς μεταξύ τους: *Ο σκύλος και η γάτα ανήκουν στην ~ των σαρκοφάγων.* ❸ *πληθ.* ομάδα ατόμων με ορισμένη οργάνωση και ιεραρχία: *οι τάξεις του στρατού/των αγγέλων.* ❹ τοποθέτηση στοιχείων σε ορισμένη σειρά με βάση την αξία, την ποιότητα κτλ. ***πρώτος τη τάξει***: ο σημαντικότερος στην ιεραρχία. ***πρώτης τάξεως***: πολύ καλός, εκλεκτός: *Μία εκδρομή είναι ~ ευκαιρία για απόδραση.* ***της τάξης/τάξεως*** (+ γεν.): ύψος ποσού: *Δόθηκε αύξηση ~ του 5%.* **ταξικός -ή -ό. ταξικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **τάξη**[3].

τάξη[3] η: ❶ κύκλος μαθημάτων που αντιστοιχεί σε ένα σχολικό έτος: *Πηγαίνει στην πρώτη ~.* ❷ αίθουσα σχολείου όπου γίνονται μαθήματα.

> Από το ΑΕ *τάξις* (από το ρ. *τάσσω*) παράγεται η λ. *τάξη*, ενώ, ειδικότερα, τα ουσ. *τάξη*[2] και *τάξη*[3] είναι σημδ. από τα γαλλ. *ordre* και *classe*, αντίστοιχα.

ταξίδι το: **α.** μετακίνηση με μεταφορικό μέσο από έναν τόπο σε άλλον: *Το ~ με πλοίο με κουράζει.* **β.** μετακίνηση και διαμονή σε άλλον τόπο για περιορισμένο χρονικό διάστημα: *Πήγαμε επταήμερο ~ στην Τοσκάνη.* ***γραφείο ταξιδίων***: επιχείρηση που οργανώνει ταξίδια. **ταξιδεύω** • μππ. *ταξιδεμένος*: ❶ (αμτβ.) κάνω ταξίδι: *Έχει ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο.* ❷ (μτφ., αμτβ.) μεταφέρομαι νοερά σε άλλον κόσμο ή άλλη πραγματικότητα: *Δεν προσέχεις στο μάθημα, πού ~;* ❸ (μτβ.) μεταφέρω κπ σε άλλον τόπο: *Το καράβι μάς ~ μακριά.* ❹ (μτφ., μτβ.) κάνω κπ να μεταφερθεί νοερά σε άλλον κόσμο ή άλλη πραγματικότητα: *Τα γραπτά του μας ~ στην παιδική μας ηλικία.* **ταξιδιώτης** ο, **-ισσα** η. **ταξιδιωτικός -ή -ό. ταξιδευτής** ο, **-εύτρια** η.

ταξινομώ -ούμαι: (μτβ.) οργανώνω πράγματα ή έννοιες σε κατηγορίες με βάση τα χαρακτηριστικά τους = κατηγοριοποιώ: *~ τις λέξεις ανάλογα με τη γραμματική τους κατηγορία.* **ταξινόμηση** η. **ταξινομικός -ή -ό. ταξινομικά** (επίρρ.).

ταπεινός -ή -ό: ❶ αυτός που δε θεωρεί τον εαυτό του σπουδαίο και συμπεριφέρεται με σεμνότητα ≠ αλαζόνας: *Δεν περηφανεύεται, είναι ~ και προσγειωμένος.* ❷ **α.** αυτός που ανήκει σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα: *Ένας ~ εργάτης θα μιλούσε ποτέ έτσι;* **β.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πολυτέλειας = φτωχός: *Ζούσε σε ένα ~ σπιτάκι στο χωριό.* ❸ αυτός που δεν έχει σπουδαία αξία ή σημασία: *Κατά την ~ μου γνώμη δεν είναι σωστή αυτή η απόφαση.* ❹ αυτός που χαρακτηρίζεται από μικρότητα ή έλλειψη αξιοπρέπειας = ευτελής, τιποτένιος: *~ κίνητρα.* **ταπεινά** (επίρρ.). **ταπεινότητα** η. **ταπεινώνω -ομαι**: (μτβ.) κάνω κπ να νιώσει ασήμαντος, τιποτένιος, άχρηστος = εξευτελίζω. **ταπείνωση** η. **ταπεινωτικός -ή -ό** = εξευτελιστικός. **ταπεινωτικά** (επίρρ.).

ταρακουνώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ κουνάω κπ ή κτ δυνατά = τραντάζω: *Ταρακουνηθήκαμε πολύ στον σεισμό.* ❷ (μτφ.) προκαλώ έντονο συναίσθημα, κυρίως ανησυχία, ταραχή = συγκλονίζω, ταράζω: *Η αποκάλυψη του σκανδάλου ταρακούνησε την τοπική κοινωνία.* **ταρακούνημα** το.

ταράζω -ομαι • μππ. *ταραγμένος*: (μτβ.) ❶ προκαλώ σε κπ έντονη ανησυχία, αγωνία: *Με τάραξαν πολύ αυτά που είπες. Ταράχτηκε όταν τον είδε ξαφνικά μπροστά της. Ήταν ταραγμένος όταν τον είδα, έτρεμε ολόκληρος.* ❷ προκαλώ αναστάτωση, κάνω κτ να πάψει να λειτουργεί ή να εξελίσσεται ομαλά: *Η αποκάλυψη του σκανδάλου τάραξε την ηρεμία της μικρής μας κοινωνίας.* ❸ [οικ.] **α.** κάνω κτ σε μεγάλο βαθμό με αποτέλεσμα να ταλαιπωρήσω κπ: *Μας τάραξε στη φλυαρία.* **β.** καταναλώνω τροφή ή ποτό σε μεγάλες ποσότητες: *Σταμάτα πια, την τάραξες την τούρτα!* **ταραχή** η: ❶ αίσθημα έντονης αναστάτωσης, αγωνίας ≠ ηρεμία. ❷ **α.** κατάσταση όπου επικρατεί αναστάτωση, έλλειψη τάξης και ηρεμίας: *Η σεισμική δόνηση προκάλεσε ~ στον κόσμο που ήταν στην αίθουσα.* **β.** *πληθ.* ενέργειες που προκαλούν αναστάτωση στη δημόσια τάξη: *Τη*

τάξη[2]
τάξη[3]
ταξιδευτής → ταξίδι
ταξιδεύτρια → ταξίδι
ταξιδεύω → ταξίδι
ταξίδι
ταξιδιώτης → ταξίδι
ταξιδιωτικός → ταξίδι
ταξιδιώτισσα → ταξίδι
ταξικά → τάξη[2]
ταξικός → τάξη[2]
ταξινόμηση → ταξινομώ
ταξινομικά → ταξινομώ
ταξινομικός → ταξινομώ
ταξινομώ
ταπεινά → ταπεινός
ταπεινός
ταπεινότητα → ταπεινός
ταπεινώνω → ταπεινός
ταπείνωση → ταπεινός
ταπεινωτικά → ταπεινός
ταπεινωτικός → ταπεινός
ταράζω
ταρακούνημα → ταρακουνώ
ταρακουνώ
ταραχή → ταράζω
ταραχοποιός → -ποιώ
ταραχώδης → ταράζω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·406

τάση → τείνω
ταυτίζω
ταύτιση → ταυτίζω
ταυτότητα
ταυτόχρονα → ταυτόχρονος
ταυτόχρονος
ταυτοχρόνως → ταυτόχρονος
ταφή → τάφος
ταφικός → τάφος
τάφος
τάφρος
τάχα
τάχατε → τάχα
τάχατες → τάχα
ταχεία → ταχύς
ταχέως → ταχύς
τάχιστος → ταχύς
τακτικά → τάξη[1]
ταχτικός → τάξη[1]
ταχτοποίηση → τακτοποιώ
ταχτοποιώ → τακτοποιώ
ταχυδρομείο
ταχυδρομικά → ταχυδρομείο
ταχυδρομικός → ταχυδρομείο
ταχυδρομικώς → ταχυδρομείο
ταχυδρόμος → ταχυδρομείο
ταχυδρομώ → ταχυδρομείο
ταχύρρυθμα → ταχύρρυθμος
ταχύρρυθμος
ταχύς
ταχύτητα → ταχύς
τείνω
τειχίζω → τείχος
τείχιση → τείχος
τείχος

διαδήλωση ακολούθησαν ταραχές στο κέντρο της πόλης. **ταραχώδης -ης -ες.** ☞ σχ. **αγενής.**

ταύρος ο: ❶ βόδι που δεν ευνουχίστηκε και χρησιμοποιείται για αναπαραγωγή. ❷ **Ταύρος** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το δεύτερο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

ταυτίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) θεωρώ κπ ή κτ ίδιο ή όμοιο με κπ ή κτ άλλο: *Μην κάνεις το λάθος να ταυτίζεις το χρήμα με την ευτυχία!* ❷ παθ. (αμτβ.) **α.** φαίνομαι όμοιος, συμφωνώ απόλυτα με κπ ή κτ: *Οι απόψεις μας ταυτίζονται.* **β.** νιώθω ότι είμαι το ίδιο πρόσωπο με κπ που συνήθως μιμούμαι: *Ο ηθοποιός ταυτίζεται με τον ήρωα που υποδύεται.* **ταύτιση** η.

ταυτότητα η: ❶ **α.** στοιχεία που χαρακτηρίζουν κπ και τον διαφοροποιούν από άλλους, όπως όνομα, εθνικότητα κτλ.: *Η αστυνομία προσπαθεί να ανακαλύψει την ~ των ληστών.* **β.** ιδιαίτερα ψυχικά και πνευματικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ατόμου ή ομάδας: *εθνική/πολιτιστική/συλλογική ~.* ❷ απόλυτη ομοιότητα = σύμπτωση: *Διαπιστώθηκε ~ απόψεων.* ❸ επίσημο έγγραφο με τα στοιχεία και τη φωτογραφία του κατόχου, χρήσιμο για την αναγνώρισή του: *αστυνομική/φοιτητική ~.* ❹ **α.** ΜΑΘ ισότητα μεταξύ αλγεβρικών παραστάσεων που αληθεύει για οποιαδήποτε τιμή των μεταβλητών της. **β.** ΛΟΓ αρχή σύμφωνα με την οποία κάθε έννοια είναι ίδια με τον εαυτό της.

ταυτόχρονος -η -ο: αυτός που γίνεται την ίδια χρονική στιγμή με κτ άλλο. **ταυτόχρονα** & **-όνως** (επίρρ.).

τάφος ο: ❶ άνοιγμα στο έδαφος ή κτιστός χώρος όπου τοποθετούνται οι νεκροί. ❷ (μτφ.) σημείο όπου χάνει κπ τη ζωή του: *Το πλοίο έγινε υγρός ~ για τους επιβάτες που πνίγηκαν.* ❸ (μτφ.) θάνατος: *Μη με στενοχωρείς, θέλεις να με στείλεις στον ~;* ***με το ένα πόδι στον ~***: ετοιμοθάνατος. ❹ (μτφ., για πρόσ.) χαρακτηρισμός για κπ που δεν αποκαλύπτει μυστικά: *Δε λέει κουβέντα, είναι ~!* **ταφή** η: το να θάβεται κπ ή κτ (σημ. 1). **ταφικός -ή -ό.**

τάφρος η: ΙΣΤ βαθύ χαντάκι γύρω από κάστρο.

τάχα & [λαϊκ.] **τάχατε(ς)** (επίρρ.): ❶ για κτ που προσποιείται κανείς, που φαίνεται, αλλά δεν είναι αληθινό = δήθεν: *Έκανε ~ την άρρωστη για να μην πάει σχολείο.* ❷ (σε ερωτ. προτ.) εκφράζει απορία = άραγε: *~ ποιος να το είπε αυτό;*

ταχυδρομείο το: ❶ δημόσια υπηρεσία υπεύθυνη για τη μεταφορά και διανομή κυρίως επιστολών και δεμάτων: *Θα πάω στο ~ να πάρω γραμματόσημα.* ***ηλεκτρονικό ~***: σύστημα ανταλλαγής μηνυμάτων και αρχείων μέσω υπολογιστή. ❷ (συνεκδ.) ό,τι αποστέλλεται μέσω ταχυδρομείου: *Το ~ ήρθε νωρίς σήμερα.* **ταχυδρομώ -ούμαι**: (μτβ.) στέλνω κτ μέσω ταχυδρομείου: *Θα σου ταχυδρομήσω την πρόσκληση.* **ταχυδρομικός -ή -ό**: *~ κατάστημα/υπάλληλος/διεύθυνση.* **ταχυδρομικά** & **-ώς** (επίρρ.). **ταχυδρόμος** ο, η: υπάλληλος ταχυδρομείου υπεύθυνος για τη διανομή.

> Η κυριολεκτική σημ. της λ. *ταχυδρομώ* ήταν «τρέχω γρήγορα».

ταχύρρυθμος -η -ο: αυτός που συμβαίνει ή γίνεται με γρήγορο ρυθμό: *~ εκπαίδευση/ανάπτυξη.* **ταχύρρυθμα** (επίρρ.).

ταχύς -εία -ύ • αρσ. *ταχέος, ταχύ, ταχείς, ταχέων, ταχείς*/θηλ. *ταχείας, ταχείες, ταχειών*/ουδ. *ταχέος, ταχέα, ταχέων*, συγκρ. *ταχύτερος -η -ο*, υπερθ. *ταχύτατος & τάχιστος -η -ο*: αυτός που κάνει κτ ή που συμβαίνει σε λίγο χρόνο ή λιγότερο από άλλους = γρήγορος ≠ αργός, βραδύς: *Προχωρούσε με βήμα ~, σχεδόν έτρεχε.* ***δρόμος/λωρίδα ~ κυκλοφορίας***: δρόμος ή τμήμα δρόμου όπου επιτρέπεται στα αυτοκίνητα να κινούνται με μεγαλύτερες ταχύτητες. **ταχέως** (επίρρ.). **ταχεία** η: τρένο που κάνει λίγες στάσεις και φτάνει στον προορισμό του πιο σύντομα. **ταχύτητα** η.

τείνω • μόνο ενεστ. & πρτ: [επίσ.] (μτβ.) ❶ απλώνω, τεντώνω κτ προς το μέρος άλλου: *Μου έτεινε το χέρι φιλικά, για να με χαιρετήσει.* ❷ κλίνω προς μία κατάσταση ή άποψη, προσανατολίζομαι: *~ να πιστέψω ότι δεν υπάρχει άλλη λύση.* **τάση** η.

> Από το ρ. *τείνω* σχηματίζονται σύνθετα όπως: *ανατείνω (ανάταση), εκτείνω (έκταση, εκτενής), εντείνω (ένταση, έντονος) παρατείνω (παράταση), προτείνω (πρόταση), υπέρταση.*

τείχος το • *τείχους, τείχη, τειχών*: ❶ ΙΣΤ ψηλό κτίσμα γύρω από πόλεις ή οικισμούς, που χρησίμευε για προστασία από τις επιθέσεις των εχθρών. ❷ (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων: *Ένα ~ σιωπής υψώθηκε ανάμεσά μας.* **τειχίζω -ομαι**: (μτβ.) χτίζω τείχος: *Οι αρχαίοι λαοί τείχιζαν τις πόλεις τους για προστασία από τους εχθρούς.* **τείχιση** η.

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·407

τεκμήριο το: στοιχείο που χρησιμοποιείται ως απόδειξη ότι κτ είναι αληθινό ή ισχύει = ντοκουμέντο: *Το ανάκτορο της Κνωσσού αποτελεί αδιάψευστο ~ του πολιτισμού που άκμασε εκεί.* ***κατά ~***: σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα: *Ο κατηγορούμενος ~ είναι αθώος, μέχρι να διαπιστωθεί η ενοχή του.* **τεκμηριώνω -ομαι**: (μτβ.) αποδεικνύω κτ με τεκμήρια: *Στη μελέτη του τεκμηρίωσε επιστημονικά τον ρόλο της διατροφής στην υγεία μας.* **τεκμηριωμένα** (επίρρ.). **τεκμηρίωση** η.

τέκνο το: [επίσ.] ❶ γιος ή κόρη = παιδί: *Οι γονείς δικαιούνται 50 ευρώ επιπλέον για κάθε ~ κάτω των 18 ετών.* ❷ πρόσωπο που γεννήθηκε σε συγκεκριμένη περιοχή: *Ο Βενιζέλος είναι άξιο ~ της Κρήτης.* ***πνευματικό ~***: **α.** κπ που καθοδηγείται πνευματικά από ιερέα, δάσκαλο κτλ.: *Μετά τον θάνατο του γέροντα, ανέλαβε τη μονή ένα ~ του.* **β.** (μτφ.) πνευματικό δημιούργημα: *Το μυθιστόρημα είναι ~ της συνεργασίας των δύο συγγραφέων.* **τεκνοποιώ**: [επίσ.] (αμτβ.) αποκτώ παιδί: *Τα ζευγάρια σήμερα ~ σε μεγαλύτερες ηλικίες από ό,τι παλιά.* **τεκνοποίηση** η.

τέλειος -α -ο: αυτός που είναι από κάθε άποψη σωστός, χωρίς λάθη ή μειονεκτήματα = άψογος: *Κανένας άνθρωπος δεν είναι ~, όλοι έχουμε τα ελαττώματά μας.* **τέλεια** (επίρρ.): πολύ ωραία, με τέλειο τρόπο. **τελείως** (επίρρ.) = εντελώς, παντελώς, ολότελα ≠ καθόλου. **τέλειο** το: η ιδιότητα του τέλειου. **τελειότητα** η.

> Τα επιρρ. *τέλεια* & *τελείως* έχουν διαφορετική σημ. και σύνταξη: το *τελείως* συνοδεύει επίθετο ή επίρρημα (*έγινε τελείως καλά*), ενώ το *τέλεια* ρήμα (*περάσαμε τέλεια!*).

τελειώνω • αόρ. *τελείωσα* & *τέλειωσα*, μππ. *τελειωμένος*: ❶ (μτβ.) **α.** ολοκληρώνω και σταματώ κτ: *Τέλειωσα το διάβασμα και πάω να παίξω.* **β.** καταναλώνω κτ μέχρι το τέλος, το εξαντλώ = ξοδεύω: *Τελείωσες όλο το νερό - πώς θα λουστώ τώρα;* ❷ (αμτβ.) **α.** φτάνω στο τέλος, ολοκληρώνομαι = λήγω ≠ αρχίζω, ξεκινώ: *Η ομιλία θα αρχίσει στις 8 και θα τελειώσει στις 9.* **β.** παύω να υπάρχω = εξαντλούμαι: *Ο καφές τελείωσε, πρέπει να αγοράσουμε άλλον.* **τελείωμα** & (σημ. 1) **τέλειωμα** το: ❶ ολοκλήρωση πράξης ή ενέργειας. ❷ άκρη πράγματος: *το ~ του μανικιού.* **τελειωμός** ο. **τελειωτικός -ή -ό. τελειωτικά** (επίρρ.).

τελευταίος -α -ο: ❶ αυτός που σε σειρά ακολουθεί όλους τους άλλους ≠ πρώτος: *Κάθεται στο ~ θρανίο.* ❷ αυτός που μόλις προηγήθηκε, ο πιο πρόσφατος: *Τις ~ μέρες κουράζομαι πολύ.* ❸ αυτός που είναι ο χειρότερος σε αξιολόγηση, διαγωνισμό κτλ. ≠ πρώτος: *Στις εξετάσεις ήρθε ~!* **τελευταία** & **-ως** (επίρρ.): στο χρονικό διάστημα που προηγείται της παρούσας στιγμής: *Δε σε βλέπουμε ~!* **τελευταία** τα: λίγο πριν από τον θάνατο: *Είναι στα ~ του.*

τέλος το • *τέλους, τέλη, τελών*: ≠ αρχή ❶ χρονικό σημείο κατά το οποίο ολοκληρώνεται ή σταματά μια ενέργεια, κατάσταση, περίοδος, έργο κτλ.: *το ~ του αγώνα* = πέρας. *στα ~ του 19ου αι.* ❷ *εν.* το σημείο όπου τελειώνει ή σταματά κτ = τέρμα: *Στο ~ του δρόμου στρίβεις αριστερά.* ❸ *εν.* θάνατος: *Βρήκε τραγικό/κακό ~.* ❹ φόρος: *~ κυκλοφορίας. δημοτικά ~.* ❺ (ως επίρρ.) τελικά, καταλήγοντας: *~, θέλω να ευχαριστήσω και τους γονείς μου.* ***~ πάντων***: δηλώνει αγανάκτηση, ανακούφιση ή υποχώρηση: *Θα πεις καμιά κουβέντα, ~; ~, κάνε ό,τι θέλεις!* **τελικός -ή -ό. τελικός** ο & **τελικά** τα: ΑΘΛ ο τελευταίος αγώνας που διεξάγεται στα πλαίσια μίας διοργάνωσης, το αποτέλεσμα του οποίου αναδεικνύει τον νικητή. **τελικά** & **-ώς** (επίρρ.).

τελώ -ούμαι • αόρ. *τέλεσα*, παθ. αόρ. *τελέστηκα* & [επίσ.] *-σθηκα:* [επίσ.] ❶ (μτβ.) κάνω κτ συνήθως με επισημότητα ή ακολουθώντας κπ τυπικό: *~ τη Θεία Λειτουργία.* ❷ (αμτβ.) βρίσκομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση: *~ υπό απαγόρευση/κατάληψη/την εποπτεία.* **τέλεση** η. **τελετή** η: επίσημη εκδήλωση που συνήθως γίνεται με ορισμένο τυπικό: *~ γάμου/ορκωμοσίας.*

τελωνείο το: δημόσια υπηρεσία υπεύθυνη για την είσπραξη των δασμών (ειδικών φόρων) για τα εισαγόμενα και εξαγόμενα σε μια χώρα αγαθά, το κτίριο όπου στεγάζεται, καθώς και οι υπάλληλοι που εργάζονται στην υπηρεσία αυτή. **τελωνειακός -ή -ό. τελωνειακός** ο, η: υπάλληλος του τελωνείου.

τεμάχιο το: [επίσ.] ❶ αντικείμενο που αποτελεί μέρος ενός συνόλου = κομμάτι: *Πόσα ~ περιλαμβάνονται στο πακέτο;* ❷ καθένα από τα κομμάτια στα οποία έχει χωριστεί κτ: *Στον Ιερό Ναό φυλάσσεται ~ από το ιερό λείψανο του Αγίου.* **τεμαχίζω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) χωρίζω σε τεμάχια: *Τεμάχισε το κρέας σε μικρές μερίδες.* **τεμαχισμός** ο. ☞ σχ. **τέμνω**.

τέμνω -ομαι • αόρ. *έτμησα*, μππ. *τετμημένος*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ κόβω, χωρίζω κτ σε κομμάτια:

τεκμήριο
τεκμηριωμένα → τεκμήριο
τεκμηριώνω → τεκμήριο
τεκμηρίωση → τεκμήριο
τέκνο
τεκνοποίηση → τέκνο
τεκνοποιώ → τέκνο
τέλεια → τέλειος
τέλειο → τέλειος
τέλειος
τελειότητα → τέλειος
τελείωμα → τελειώνω
τέλειωμα → τελειώνω
τελειωμός → τελειώνω
τελειώνω
τελείως → τέλειος
τελειωτικά → τελειώνω
τελειωτικός → τελειώνω
τέλεση → τελώ
τελετή → τελώ
τελευταία → τελευταίος
τελευταίος
τελευταίως → τελευταίος
τελικά → τέλος
τελικός → τέλος
τελικώς → τέλος
τέλος
τελώ
τελωνειακός → τελωνείο
τελωνείο
τεμαχίζω → τεμάχιο
τεμάχιο
τεμαχισμός → τεμάχιο
τέμνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·408

τέντωμα → τεντώνω
τεντώνω
τέρας
τεράστιος
τερατώδης → τέρας
τέρμα
τερματίζω → τέρμα
τερματικός → τέρμα
τερματισμός → τέρμα
τέρψη → σχ. ηδονή
τετμημένος → τέμνω
τέτοιος
τετραγωνικός → τετράγωνος
τετράγωνο → τετράγωνος
τετράγωνος

Ένας δρόμος ~ την περιοχή στα δύο. ❷ ΜΑΘ (για γραμμές, επιφάνειες κτλ.) συναντώ: *Η μία ευθεία ~ την άλλη κάθετα.* ❸ *παθ.* (μτφ.) έχω κοινά σημεία με κπ ή κτ = συμπίπτω: *Οι αρμοδιότητές μου δεν τέμνονται πουθενά με εκείνες του προπονητή.* **τμήση** η: [επίσ.] το να τέμνει κπ ή κτ κτ άλλο. **τομή** η: ❶ [επίσ.] **α.** κόψιμο επιφάνειας σε κπ σημείο: *Με μία οριζόντια ~ γίνεται ο διαχωρισμός των ιστών.* **β.** το σημείο στο οποίο έχει κοπεί κτ, και ιδίως το σημάδι που μένει στο σώμα ύστερα από χειρουργική επέμβαση: *καισαρική ~.* ❷ **α.** ΜΑΘ ***~ συνόλων***: σύνολο που αποτελείται από τα κοινά στοιχεία δύο ή περισσότερων συνόλων. **β.** ΓΕΩΜ το σημείο στο οποίο τέμνονται δύο γραμμές ή επιφάνειες. ❸ (μτφ.) ριζική αλλαγή ή ανανέωση σε έναν τομέα της ανθρώπινης γνώσης ή δραστηριότητας: *Η εισαγωγή του φυσικού αερίου αποτελεί σημαντική ~ στην αγορά της ενέργειας.*

> Από το ΑΕ ρ. *τέμνω*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται και *τα ταμίας, τεμαχίζω, τεμάχιο, τμήμα, τομέας, τόμος* κτλ.

τεντώνω -ομαι: ❶ (μτβ.) τραβάω κτ και από τις δύο άκρες, ώστε να αποκτήσει το μέγιστο μήκος ή το κανονικό σχήμα του: *~ το σχοινί/σεντόνι.* ❷ *παθ.* (αμτβ.) **α.** απλώνω το σώμα μου: *Μόλις ξυπνούσε, τεντωνόταν.* **β.** τραβώ το σώμα προς τα έξω ή προς τα πάνω, συνήθως στηριζόμενος στις μύτες των ποδιών, ώστε να φτάσω κτ που βρίσκεται πιο μακριά ή ψηλά: *Τεντωνόταν για να φτάσει το πάνω ράφι.* **τέντωμα** το.

τέρας το: ❶ φανταστικό ον με τρομακτική όψη: *Ο Μινώταυρος ήταν μυθικό ~ με σώμα ανθρώπου και κεφαλή ταύρου.* ***σημεία και τέρατα***: καταστάσεις ή γεγονότα εξαιρετικά ασυνήθιστα, συνήθως με αρνητική έννοια: *Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου συνέβησαν ~.* ❷ **α.** άνθρωπος ή ζώο που γεννιέται με κπ ανωμαλία στη σωματική διάπλαση: *Στη Ρουμανία γεννήθηκε κοτόπουλο ~ με τέσσερα πόδια.* **β.** (μτφ.) πρόσωπο ή αντικείμενο με άσχημη όψη και συχνά τεράστιες διαστάσεις: *Χτίστηκε μια πολυκατοικία-~!* ❸ (μτφ.) χαρακτηρισμός για **α.** άνθρωπο βίαιο και επικίνδυνο: *Χτυπούσε τη γυναίκα του, το ~!* **β.** παιδί που κάνει αταξίες συνέχεια: *Έσπασε το βάζο, το ~!* ❹ άνθρωπος που έχει κπ ιδιότητα σε μεγάλο βαθμό: *Είναι ~ γνώσεων.* ***ιερό ~***: γνωστή και σεβαστή προσωπικότητα, κυρίως καλλιτεχνική: *η Μαρία Κάλλας, το ~ της όπερας.* **τερατώδης -ης -ες**: ❶ αυτός που μοιάζει με τέρας στην όψη: *Η ~ μορφή του μυθικού Πανός τρόμαζε ακόμα και τη μητέρα του.* ❷ αυτός που είναι υπερβολικά μεγάλος σε μέγεθος ή ένταση = τεράστιος: *Το πρόβλημα πήρε τερατώδεις διαστάσεις.* ❸ (μτφ.) αυτός που ξεφεύγει τελείως από τα όρια του συνηθισμένου ή του ηθικά αποδεκτού: *Ο βομβαρδισμός της Χιροσίμα αποτελεί ~ έγκλημα.* ☞ σχ. **αγενής**.

τεράστιος -α -ο: αυτός που είναι πάρα πολύ μεγάλος σε διαστάσεις, σημασία, ένταση κτλ.: *Το ~ κτίριο ξεχώριζε από πολύ μακριά. Η απεργία προκάλεσε ~ προβλήματα στην οικονομία.*

τέρμα το: ❶ σημείο όπου σταματάει ή τελειώνει κτ: = τέλος: *Θα κατεβούμε στο ~ του λεωφορείου.* ≠ αφετηρία ❷ χρονικό σημείο κατά το οποίο σταματάει κπ να κάνει κτ ή παύει μία ενέργεια ≠ αρχή: *Έφτασε στο ~ της ζωής του.* ❸ ΑΘΛ **α.** σημείο στο οποίο πρέπει να φτάσει κπ σε αγώνες δρόμου ή ταχύτητας. **β.** το δίχτυ και τα δοκάρια που τοποθετούνται σε καθεμιά από τις δύο πλευρές του αγωνιστικού χώρου ενός γηπέδου, συνήθως ποδοσφαίρου = εστία. **γ.** επιτυχία που σημειώνει μια ομάδα ποδοσφαίρου κτλ., όταν ένας παίχτης κατορθώσει να ρίξει την μπάλα στο δίχτυ της αντίπαλης ομάδας = γκολ: *Ο Ολυμπιακός νίκησε με 2 τέρματα.* ❹ (ως επίρρ.) στη μεγαλύτερη δυνατή ένταση = στο φουλ: *Βάλε ~ τη μουσική!* **τερματίζω -ομαι** (μτβ. & αμτβ.). **τερματισμός** ο. **τερματικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στο τέρμα: *~ σταθμός.*

τέτοιος -α -ο (αντων. δεικτ.): δηλώνει ❶ το μέγεθος, τον βαθμό, την αξία κτλ. που έχει κπ ή κτ: *~ μεγάλος σεισμός δεν έχει ξαναγίνει. Μιλάει σε ~ βαθμό, που σε ζαλίζει.* ❷ (με θετική ή αρνητική σημ.) την ποιότητα προσώπου ή πράγματος: *Δε βρίσκεις ~ ψάρια πουθενά! ~ που είναι, καλά να πάθει!* ❸ κτ που είναι όμοιο με κτ άλλο = ίδιος: *Έχω κι εγώ ένα ~ παντελόνι.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

τετράγωνος -η-ο: ❶ αυτός που έχει τέσσερις ορθές γωνίες: *~ επιφάνεια.* ❷ αυτός που μοιάζει με τετράγωνο ή που δεν είναι καμπύλος ή στρογγυλός: *~ πιγούνι.* ***~ λογική***: (μτφ.) απόλυτη λογική, σε υπέρμετρο βαθμό. **τετράγωνο** το: ❶ ΓΕΩΜ σχήμα με τέσσερις ίσες πλευρές και

τέσσερις ορθές γωνίες. ❷ ΜΑΘ το γινόμενο ενός αριθμού που προκύπτει όταν τον πολλαπλασιάσουμε με τον εαυτό του: *Το ~ του τρία είναι το 9.* ❸ τμήμα πόλης που περικλείεται από τέσσερις δρόμους: *Μένει ένα ~ πιο κάτω.* **τετραγωνικός -ή -ό**.

τετραπέρατος -η -ο: αυτός που είναι πολύ έξυπνος.

> Από το ελνστ. *τετραπέρατος* «αυτός που έχει τέσσερα πέρατα», (δηλ. ο κόσμος), αρχικά χαρακτηρισμός για τον κοσμογυρισμένο.

τεύχος το: καθένα από τα έντυπα που εκδίδονται τακτικά και για ορισμένο χρονικό διάστημα ως μέρος μιας συγκεκριμένης σειράς εντύπων: *το ~ του Νοεμβρίου.*

τέχνασμα το: αποτελεσματικός και συνήθως πονηρός τρόπος για να πετύχει κπ κτ = κόλπο: *Η Ρέα ξεγέλασε με ~ τον Κρόνο.*

τέχνη η: ❶ η καλλιτεχνική δημιουργία ως τρόπος έκφρασης, αλλά και το σύνολο των καλλιτεχνικών έργων (λογοτεχνία, ζωγραφική, μουσική κτλ.): *Καλές Τέχνες. Αγαπώ πολύ την ~.* ❷ οι ειδικές γνώσεις που έχει κπ σχετικά με κπ χειρωνακτική εργασία: *Έμαθε από μικρός την ~ του επιπλοποιού/ξυλουργού.* ❸ η ιδιαίτερη ικανότητα που έχει κπ για κτ: *η ~ του να πείθεις.* **τεχνίτης** ο, **-ίτρια** & [λαϊκ., στη σημ. 2] **-ίτρα** η: ❶ πρόσωπο που ξέρει μια τέχνη (σημ. 2) = μάστορας: *Θα φωνάξω έναν ~ να δει τον θερμοσίφωνα.* ❷ πρόσωπο πολύ επιδέξιο σε κτ: *τεχνίτρα στον αργαλειό.*

τεχνητός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει δημιουργηθεί ή έχει προέλθει ύστερα από κπ επεξεργασία ≠ φυσικός: *~ λίμνη/φωτισμός.* ❷ (μτφ., με αφηρ. ουσ.) αυτός που στερείται φυσικότητας ή που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα = ψεύτικος ≠ αληθινός: *Κερδοσκοπούν με ~ ελλείψεις φαρμάκων.* **τεχνητά** (επίρρ.).

τεχνική η: ❶ μέθοδος με την οποία κανείς χρησιμοποιεί τα μέσα που διαθέτει, καθώς και τα ίδια τα μέσα: *νέες τεχνικές για την παραγωγή τροφίμων. η ~ της λιθογραφικής εκτύπωσης.* ❷ ειδικές γνώσεις, δεξιοτεχνία: *Είναι καλός παίχτης, αλλά πρέπει να βελτιώσει κι άλλο την ~ του.* **τεχνικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση ή αναφέρεται στην τεχνική: *~ υποστήριξη/έλεγχος οχημάτων.* ❷ αυτός που επιτυγχάνεται με την εφαρμογή συγκεκριμένης τεχνικής: *~ επεξεργασία/βοήθεια/σχεδιασμός.* ❸ αυτός που σχετίζεται με τη διδασκαλία των τεχνικών πλευρών και εφαρμογών μιας επιστήμης, ενός επαγγέλματος ή μιας τέχνης: *~ Επαγγελματικό Ίδρυμα/Λύκειο.* **τεχνικός** ο, η: πρόσωπο που έχει ειδικευτεί σε μια τέχνη ή στις τεχνικές επιστήμες: *Έκλεισα ραντεβού μ' έναν ~ της Δ.Ε.Η.*

τεχνολογία η: ❶ το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπου στον τεχνικό τομέα: *Ζούμε στην εποχή της υψηλής ~.* ❷ ο συνδυασμός τεχνικών γνώσεων και η πρακτική εφαρμογή τους, ο τρόπος που λειτουργεί κτ: *~ επικοινωνιών.* **τεχνολογικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή προέρχεται από την τεχνολογία: *~ ανάπτυξη/ενημέρωση.* **τεχνολογικά** (επίρρ.).

> Από το γαλλ. *technologie*, από τα *techno-* «τεχνο» + *-logie* «-λογία» (τέχνη + λόγος).

τέως (επίθ.) • άκλ.: [επίσ.] (συνήθ. για αξίωμα ή ιδιότητα) αυτός που υπήρχε μέχρι πρόσφατα ≠ νυν: *Ο ~ υπουργός μάς επισκέφθηκε προχθές.*

> Η σημ. της λ. *τέως* διαφέρει από τη σημ. της λ. *πρώην*: το *τέως* δηλώνει τον αμέσως προηγούμενο από τον τωρινό, ενώ το *πρώην* αναφέρεται γενικά σε κπ προηγούμενο.

τζαμί το: χώρος λατρείας και προσευχής της μωαμεθανικής θρησκείας = τέμενος: *Το ~ του Ασλάμ Πασά έκλεισε το 1922.* ☞ σχ. **τζάμι**.

τζάμι το: υλικό (γυαλί) με το οποίο καλύπτουμε διάφορες επιφάνειες (παράθυρα, πόρτες, αντικείμενα), για να απομονώνεται ο χώρος από το εξωτερικό περιβάλλον, να επιτρέπεται στο φως να εισχωρεί ή και για διακοσμητικούς λόγους: *Το κτίριο ήταν ολόκληρο καλυμμένο με ~. Καθάρισα το μπροστινό ~ του αυτοκινήτου, γιατί δεν έβλεπα τίποτα!* **τζαμαρία** η: επιφάνεια ή κατασκευή καλυμμένη αποκλειστικά με τζάμι. **τζαμωτός -ή -ό**: αυτός που έχει τζάμι: *~ πόρτα.*

> Η λ. *τζάμι* προέρχεται από το τουρκ. *cam* «γυαλί», ενώ η λ. *τζαμί* από το τουρκ. *cami* «τζαμί».

τηγάνι το: στρογγυλό, ρηχό, μεταλλικό σκεύος με μακριά λαβή: *Ζεσταίνουμε το λάδι στο ~ και ρίχνουμε τ' αυγά.* **τηγανίζω -ομαι**: (μτβ.) μαγειρεύω (κτ) σε καυτό λάδι, βούτυρο ή λίπος: *~ ψάρια.* **τηγάνισμα** το. **τηγανητός -ή -ό**: αυτός που έχει τηγανιστεί: *Θέλεις ~ ή βραστό*

τετραπέρατος
τεύχος
τέχνασμα
τέχνη
τεχνητά → τεχνητός
τεχνητός
τεχνική
τεχνικός → τεχνική
τεχνίτης → τέχνη
τεχνίτρα → τέχνη
τεχνίτρια → τέχνη
τεχνολογία
τεχνολογικά → τεχνολογία
τεχνολογικός → τεχνολογία
τέως
τζαμαρία → τζάμι
τζαμί
τζάμι
τζαμωτός → τζάμι
τηγανητός → τηγάνι
τηγάνι
τηγανιά → τηγάνι
τηγανίζω → τηγάνι
τηγάνισμα → τηγάνι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·410

τηλ- → τηλε-
τηλε-
τηλέ- → τηλε-
τηλεγραφείο → τηλεγράφημα
τηλεγράφημα
τηλεγραφητής → τηλεγράφημα
τηλεγραφήτρια → τηλεγράφημα
τηλεγραφία → τηλεγράφημα
τηλεγραφικά → τηλεγράφημα
τηλεγραφικός → τηλεγράφημα
τηλέγραφος → τηλεγράφημα
τηλεγραφώ → τηλεγράφημα
τηλεδιάσκεψη → τηλε-
τηλεδιδασκαλία → τηλε-
τηλε-εκπαίδευση → τηλε-
τηλε-εργασία → τηλε-
τηλεθέαση
τηλεθεατής → τηλεθέαση
τηλεθεάτρια → τηλεθέαση
τηλεϊατρική → τηλε-
τηλεκατευθυνόμενο → τηλε-
τηλεκπαίδευση → τηλε-
τηλεοπτικά → τηλεόραση
τηλεοπτικός → τηλεόραση
τηλεόραση
τηλεπάθεια → τηλε-
τηλεπαιχνίδι → τηλε-
τηλεπαρουσιαστής → τηλε-
τηλεπαρουσιάστρια → τηλε-
τηλεπικοινωνία
τηλεπικοινωνιακά → τηλεπικοινωνία
τηλεπικοινωνιακός → τηλεπικοινωνία
τηλεργασία → τηλε-
τηλεσειρά → τηλε-
τηλεσυνδιάσκεψη → τηλε-
τηλεταινία → τηλε-
τηλεφώνημα → τηλέφωνο
τηλεφωνητής → τηλέφωνο
τηλεφωνήτρια → τηλέφωνο
τηλεφωνία → τηλέφωνο
τηλεφωνικά → τηλέφωνο
τηλεφωνικός → τηλέφωνο
τηλεφωνικώς → τηλέφωνο
τηλέφωνο
τηλεφωνώ → τηλέφωνο
τηλεχειριστήριο → τηλε-
τηλεψηφοφορία → τηλε-
τήξη
τήρηση → τηρώ
τηρώ
τι
τίθεμαι → θέτω

αυγό; **τηγανιά** η: ❶ ποσότητα φαγητού που χωράει σε ένα τηγάνι: *Θες μια ~ πατάτες;* ❷ φαγητό με κομμάτια χοιρινού που μαγειρεύεται στο τηγάνι.

τηλε- & **τηλέ-** & (πριν από ε) **τηλ-**: πρόθημα που: ❶ προσδίδει στο β΄ συνθ. την έννοια της απόστασης: *τηλεπικοινωνία.* ❷ δηλώνει ότι το β΄ συνθ. έχει σχέση με την τηλεόραση: *τηλεπαρουσιαστής.*

τηλεγράφημα το: ❶ σύντομο κείμενο που μεταφέρεται με τη βοήθεια των τηλεπικοινωνιών: *συλληπτήριο ~.* ❷ (μτφ.) κάθε κείμενο διατυπωμένο με συντομία: *Η δήλωσή του ήταν σκέτο ~.* **τηλεγραφώ**: (μτβ.) στέλνω τηλεγράφημα. **τηλεγραφείο** το: υπηρεσία από την οποία στέλνουμε ή παίρνουμε τηλεγραφήματα. **τηλεγραφητής** ο, **-ήτρια** η: υπάλληλος σε τηλεγραφείο. **τηλέγραφος** ο: σύστημα μετάδοσης μηνυμάτων από απόσταση μέσω ειδικών συσκευών συνδεδεμένων με καλώδια. **τηλεγραφία** η: σύστημα επικοινωνίας με τον τηλέγραφο. **τηλεγραφικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την τηλεγραφία ή που έχει σύντομο χαρακτήρα: *~ προειδοποίηση/απάντηση.* **τηλεγραφικά** (επίρρ.).

τηλεθέαση η: το σύνολο των τηλεθεατών που παρακολουθούν μια εκπομπή ή ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα: *Ανέβηκε στα ύψη το ποσοστό της ~ τα τελευταία χρόνια.* **τηλεθεατής** ο, **-άτρια** η: πρόσωπο που παρακολουθεί τηλεόραση.

τηλεόραση η: ❶ συσκευή η οποία μεταδίδει εικόνα και ήχο μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων: *ανοίγω/ανάβω/κλείνω/σβήνω την ~.* ❷ το σύνολο των προγραμμάτων και των εκπομπών που προβάλλονται στην τηλεόραση: *Πόσες ώρες την ημέρα βλέπεις ~;* ❸ τα τηλεοπτικά μέσα και το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται σε αυτά: *Η κόρη μου δουλεύει στην ~.* **τηλεοπτικός -ή -ό. τηλεοπτικά** (επίρρ.).

τηλεπικοινωνία η: ❶ επικοινωνία μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων ανάμεσα σε άτομα που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους: *ασύρματη ~.* ❷ *πληθ.* το σύνολο των τεχνικών υπηρεσιών και των μέσων (τηλέφωνο, τηλεόραση κτλ.), με τα οποία πραγματοποιείται η τηλεπικοινωνία: *Οι ~ είχαν μεγάλη εξέλιξη τελευταία.* **τηλεπικοινωνιακός -ή -ό. τηλεπικοινωνιακά** (επίρρ.).

τηλέφωνο το: ❶ συσκευή μέσω της οποίας μπορούμε να συνομιλήσουμε με κπ που βρίσκεται σε απόσταση: *ασύρματο/κινητό/σταθερό ~.* ❷ η σχετική παροχή: *Δεν μπορώ να επικοινωνήσω μαζί σου, μου έκοψαν το ~.* ❸ επικοινωνία μέσω τηλεφώνου = τηλεφώνημα: *Περιμένω ~ από τον Παύλο.* ***παίρνω κπ (στο) ~***: επικοινωνώ με κπ, κάνω τηλεφώνημα. **τηλεφωνώ -ιέμαι**: (αμτβ.) μιλώ με κπ ή παίρνω κπ στο τηλέφωνο: *Τηλεφώνησες στη Λυδία;* **τηλεφώνημα** το: το να παίρνει κανείς κπ στο τηλέφωνο και (συνεκδ.) η τηλεφωνική συνομιλία: *Μπορώ να κάνω ένα ~;* **τηλεφωνία** η: ο κλάδος που ασχολείται με την επικοινωνία μέσω τηλεφώνου. **τηλεφωνικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται ή γίνεται με το τηλέφωνο: *~ επικοινωνία/προειδοποίηση.* **τηλεφωνικά** & **-ώς** (επίρρ.). **τηλεφωνητής** ο, **-ήτρια** η.

τήξη η: ΦΥΣ μετάβαση σώματος από τη στερεά στην υγρή κατάσταση ≠ πήξη: *Η ~ των παγετώνων προκαλεί ανησυχητική άνοδο της στάθμης των υδάτων.*

τηρώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ μένω πιστός, σταθερός σε αυτό που έχω υποσχεθεί να κάνω, δεν αθετώ τον λόγο μου ≠ αθετώ, παραβαίνω, παραβιάζω: *Δε θέλω να συνεργαστώ άλλο μαζί σου, γιατί δεν τήρησες τη συμφωνία μας.* ❷ σώζω, διαφυλάσσω = διατηρώ, κρατώ: *~ τα ήθη και τις παραδόσεις.* ❸ έχω ορισμένη συμπεριφορά ή στάση: *~ ουδέτερη στάση.* **τήρηση** η.

τι (αντων. ερωτημ.) • άκλ.: ❶ εισάγει ερώτηση για κτ που δεν ξέρουμε: *~ είναι αυτό; ~ κάνεις τώρα;* ❷ εισάγει ερώτηση για την ποιότητα, ιδιότητα ή την ποσότητα, τον βαθμό κτλ. πράγματος, προσώπου, κατάστασης κτλ.: *~ φαγητό θα φτιάξεις; ~ θερμοκρασία έχει;* ❸ (ως επίρρ., κυρ. σε επιφ. προτ.) δείχνει θαυμασμό, απορία, έκπληξη, αηδία κτλ. για την ποιότητα ή την ποσότητα πράγματος, προσώπου, κατάστασης κτλ.: *~ ωραία, ~ καλά! ~, δεν ήρθε μαζί σας;* ❹ (ως επίρρ.) εισάγει ερώτηση για την αιτία, τον σκοπό, την αναφορά κτλ. για κτ: *~ κλαις έτσι;* = γιατί. *~ σε νοιάζει*

Σύνθετα με τηλε-
από απόσταση
τηλεδιάσκεψη
τηλεδιδασκαλία
τηλεϊατρική
τηλεκατευθυνόμενο
τηλεκπαίδευση & τηλε-εκπαίδευση
τηλεπάθεια
τηλεργασία & τηλε-εργασία
τηλεσυνδιάσκεψη
τηλεχειριστήριο
τηλεψηφοφορία

σχετικός με την τηλεόραση
τηλεπαιχνίδι
τηλεσειρά
τηλεταινία

κι αν χαθώ; ☞ σχ. **ποιος & αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών.**

τίμιος -α -ο: ❶ (για πρόσ.) αυτός που σέβεται και δεν παραβαίνει τις αρχές, τις ηθικές αξίες και τους νόμους: *Ήταν ένας καλός και ~ άνθρωπος.* ❷ αυτός που γίνεται δίκαια: *~ μοιρασιά.* **τίμια** (επίρρ.): *Μου φέρθηκε ~.* **τιμιότητα** η.

τιμώ & -άω -ώμαι: (μτβ.) ❶ απονέμω τιμές (τίτλο, παράσημο, δίπλωμα κτλ.) σε κπ ως δείγμα αναγνώρισης για την προσφορά ή την επίδοση του: *Τον τίμησαν για την προσφορά του στις Τέχνες και στα Γράμματα.* ❷ σέβομαι κπ ή κτ και το εκδηλώνω: *Τιμά το σπίτι από το οποίο βγήκε/την ομάδα του.* ❸ *παθ. τριτοπρόσ.* κοστίζει: *Η συσκευή τιμάται 120 ευρώ.* **τιμή** η: ❶ (για πρόσ.) η ηθική υπόσταση: *Κανείς δεν μπορεί να προσβάλλει την ~ σου! θέμα/ζήτημα τιμής.* ***λόγω τιμής/στον λόγο της τιμής μου***: επικαλούμαι την αξιοπρέπειά μου για να υποσχεθώ, να επιβεβαιώσω κτ: *Δε θα σε αφήσω εδώ μόνη, ~!* ❷ *συνήθ. πληθ.* συμπεριφορά ή εκδήλωση που αποδίδει σεβασμό σε κπ ή κτ: *Του απένειμαν τις καθιερωμένες ~.* ❸ (για νεαρά κορίτσια) αγνότητα: *Πρόσβαλε την ~ της και μετά την εγκατέλειψε.* ❹ (για πργ.) χρηματική αξία: *Λυπάμαι, αλλά δε γνωρίζω την ~ του. χαμηλές/ανεβασμένες/πεσμένες/εξωφρενικές/λογικές ~.* ❺ ΜΑΘ κάθε δυνατός προσδιορισμός μεταβλητού μεγέθους ή ποσότητας: *Η εξίσωση έχει λύση για συγκεκριμένες ~ του χ.* **τιμητικός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που αποδίδει τιμές σε κπ: *στρατιωτική ~ φρουρά.* ❷ (για πργ.) αυτός που δίνεται σε κπ ως ένδειξη αναγνώρισης: *~ σύνταξη αναπήρου για την προσφορά του στον πόλεμο.* ❸ αυτός που φανερώνει εκτίμηση, θαυμασμό: *~ έπαινος/τόμος.* **τιμητικά** (επίρρ.).

τιμωρώ -ούμαι: (μτβ.) επιβάλλω σε κπ ποινή (ηθική ή υλική): *Δε θα έρθει σήμερα μαζί μας, γιατί τον έχει τιμωρήσει η μητέρα του. Το συμβούλιο τον τιμώρησε επιβάλλοντάς του χρηματικό πρόστιμο.* **τιμωρία** η: ❶ το να τιμωρείται κπ που έχει διαπράξει αδίκημα ή έχει προβεί σε λανθασμένο χειρισμό: *Η ~ σας θα είναι σκληρή/παραδειγματική.* ❷ (συνεκδ.) δοκιμασία ή ταλαιπωρία στην οποία υποβάλλουμε κπ, ώστε να διορθωθεί: *Η ~ σου θα είναι να λύσεις έξι ασκήσεις στα μαθηματικά.* ***βάζω κπ ~***: τον τιμωρώ με συγκεκριμένο τρόπο.

τινάζω -ομαι • μτχ. *τιναγμένος*: (μτβ.) ❶ κουνώ κτ κάνοντας απότομες και γρήγορες κινήσεις για κπ σκοπό: *Τίναξε το χαλί, γιατί είχε πολλή σκόνη. Αν τινάξεις την κερασιά, θα πέσουν τα κεράσια.* ❷ πετώ με ορμή = εκσφενδονίζω: *Από την έκρηξη τινάχτηκαν τζάμια σε μεγάλη ακτίνα από το σημείο του ατυχήματος.* ***τα ~***: [μειωτ.] πεθαίνω. ***~ στον αέρα κτ***: **α.** ανατινάζω κτ με εκρηκτικό μηχανισμό. **β.** οδηγώ κτ σε αποτυχία: *Η επιθετική τους στάση τίναξε στον αέρα τις διαπραγματεύσεις.* ❸ *παθ.* πετάγομαι από τη θέση μου, κάνω απότομη κίνηση: *Δεν κοιμήθηκε καλά απόψε, όλη τη νύχτα τιναζόταν στον ύπνο της.* **τίναγμα** το.

τίποτε & τίποτα (αντων. αόρ.) • άκλ.: ❶ (κυρ. σε καταφ. & ερωτ. προτ.) αναφέρεται αόριστα σε πράγμα, γεγονός κτλ. = κάτι: *Έγινε ~; Πες μας ~ καινούριο. Δεν είπε και ~ που δεν ξέραμε ήδη.* ❷ (σε αρνητ. προτ.) δηλώνει σύνολο πραγμάτων, γεγονότων κτλ., για τα οποία αναφέρουμε κτ που δεν ισχύει: *~ δεν του αρέσει.* ***(δεν κάνει) ~***: ως ευγενική απάντηση. ❸ (σε ερωτ. προτ.) δηλώνει αόριστα ποσότητα προσώπων ή πραγμάτων = καθόλου, μερικά: *Έχεις ~ λεφτά μαζί σου;* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών. τίποτε & τίποτα** το: (με άρθρο) κτ ελάχιστο, ασήμαντο, χωρίς αξία κτλ.: *Από το ~ ξεκίνησε κι έγινε πάμπλουτος. Πιάνει καβγά για το ~.*

τίτλος ο: ❶ λέξη ή φράση που μπαίνει **α.** στην αρχή ενός κειμένου και μας πληροφορεί για το περιεχόμενό του: *ο ~ του άρθρου/βιβλίου/ποιήματος.* **β.** σε ένα καλλιτεχνικό έργο και εξηγεί το θέμα του: *Ποιος είναι ο ~ αυτού του πίνακα;* ❷ διακριτικό στοιχείο ανώτερης κοινωνικής τάξης: *Έχει ~ ευγενείας από τη μητέρα του.* ❸ έγγραφο που βεβαιώνει ότι κπ τελείωσε με επιτυχία τις σπουδές του: *μεταπτυχιακός ~ σπουδών.* ❹ ΝΟΜ έγγραφο που πιστοποιεί ότι κπ έχει νόμιμο δικαίωμα σε κτ: *~ ιδιοκτησίας.* ❺ *πληθ.* τα στοιχεία κινηματογραφικού έργου (τίτλος και συντελεστές) που προβάλλονται συνήθως στην αρχή του. **τιτλοφορώ -ούμαι**: (μτβ.) δίνω τίτλο σε κείμενο, τραγούδι, καλλιτεχνικό έργο κτλ.: *Πώς τιτλοφορείται η νέα του ταινία;*

τμήμα το: ❶ καθένα από τα κομμάτια, μέρη ενός συνόλου: *Το κείμενο χωρίζεται σε τρία ~.* ❷ τομέας, υποδιαίρεση ενός οργανισμού, μιας επιχείρησης: *Εργάζεται στο ~ παραγωγής φαρμάκων.* ❸ υποδιαίρεση των μαθητών μιας τάξης σε μικρότερες αριθμητικά ομάδες: *Το σχολείο έχει τρία ~ για κάθε τάξη.* ❹ κλάδος σχολής εκπαιδευτικού ιδρύματος: *~ Γαλλικής*

τιμή → τιμώ
τιμητικά → τιμώ
τιμητικός → τιμώ
τίμια → τίμιος
τίμιος
τιμιότητα → τίμιος
τιμώ
τιμωρία → τιμωρώ
τιμωρώ
τίναγμα → τινάζω
τινάζω
τίνος → ποιος
τίποτα → τίποτε
τίποτε
τίτλος
τιτλοφορώ → τίτλος
τμήμα
τμηματικά → τμήμα
τμηματικός → τμήμα
τμήση → τέμνω
το → ο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·412

τοίχος
τοίχωμα
τοκετός
τοκίζω → τόκος
τοκισμός → τόκος
τοκογλυφία → τοκογλύφος
τοκογλυφικός → τοκογλύφος
τοκογλύφος
τόκος
τόλμη → τολμώ
τόλμημα → τολμώ
τολμηρά → τολμώ
τολμηρός → τολμώ
τολμώ
τομάτα → ντομάτα
τοματιά → ντομάτα
τομέας
τομή → τέμνω
τόμος
τονίζω → τόνος[1]
τονικός → τόνος[1]
τονισμός → τόνος[1]
*τόννος → τόνος[2]
τόνος[1]
τόνος[2]
τόνος[3]
τονώνω
τόνωση → τονώνω
τονωτικά → τονώνω
τονωτικός → τονώνω

Γλώσσας και Φιλολογίας. **τμηματικός -ή -ό**: αυτός που γίνεται κατά τμήματα, σταδιακά = μερικός ≠ ολόκληρος, συνολικός: *~ αποχώρηση των στρατευμάτων.* **τμηματικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **τέμνω**.

τοίχος ο: ❶ κατακόρυφη κατασκευή από πέτρες, τούβλα κτλ. η οποία: **α.** στηρίζει το οικοδόμημα ή χωρίζει το εσωτερικό του = [οικ.] ντουβάρι.: *άσπρος/γερός/λεπτός/ετοιμόρροπος ~.* **β.** χρησιμοποιείται για την περίφραξη (οικοπέδου, σπιτιού): *πέτρινος/ψηλός/κοντός ~.* = μαντρότοιχος. ***χτυπάω το κεφάλι μου στον ~***: νιώθω απόγνωση ή μετανιώνω για κτ. ❷ (μτφ.) εμπόδιο, κτ που δεν επιτρέπει οποιαδήποτε επαφή: *Ένας ~ υψώνεται ανάμεσά μας και έχουμε σταματήσει να μιλάμε.*

τοίχωμα το: ❶ καθεμία από τις πλευρές κοίλης επιφάνειας: *τα τοιχώματα του δοχείου/της πισίνας.* ❷ ΒΙΟΛ περίβλημα: *Το κυτταρικό ~ είναι συμπαγές και ικανό να ανθίσταται σε ισχυρές πιέσεις.*

τοκετός ο: ΙΑΤΡ διαδικασία κατά την οποία το έμβρυο βγαίνει από τη μήτρα και έρχεται στη ζωή = [οικ.] γέννα.

τοκογλύφος ο, η: ιδιώτης που δανείζει χρήματα με πολύ υψηλό τόκο. **τοκογλυφία** η. **τοκογλυφικός -ή -ό**.

τόκος ο: ΟΙΚΟΝ ❶ το πρόσθετο (σε σχέση με το κεφάλαιο) ποσό που πληρώνει ο οφειλέτης στο πρόσωπο ή τον οργανισμό που του δανείζει χρήματα: *Στην αρχή, η δόση του δανείου περιλαμβάνει κυρίως τους τόκους και λιγότερο το κεφάλαιο.* ❷ το ποσό που αποφέρουν ως κέρδος χρήματα που καταθέτει κπ σε τράπεζα για ορισμένο χρονικό διάστημα: *Μου έδωσαν ~ 3%.* **τοκίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ δίνω χρήματα σε κπ με τόκο. ❷ *παθ.* (για τόκο) προστίθεμαι στο κεφάλαιο: *Έβαλα τα χρήματά μου στην τράπεζα για να τοκίζονται.* **τοκισμός** ο.

τολμώ & **-άω**: ❶ (μτβ.) παίρνω το θάρρος να κάνω κτ: *Από όλους τους ορειβάτες ήταν ο μόνος που τόλμησε ν' ανέβει στην κορυφή.* ❷ (μτβ.) έχω το θράσος να κάνω κτ που δεν πρέπει: *Τολμάς να μου μιλάς έτσι;* ❸ (αμτβ.) δείχνω αποφασιστικότητα: *Είναι άτομο που τολμά στη ζωή του.* **τόλμη** η: η ικανότητα κπ να τολμά κτ: = αποφασιστικότητα, σθένος ≠ δειλία: *Χρειάζεται και ~ για να πετύχεις.* **τόλμημα** το: ενέργεια που τολμά να κάνει κπ: *Την απόφασή σου να φύγεις από την εταιρεία τη θεωρώ μεγάλο ~.* **τολμηρός -ή -ό**: ❶ (για πρόσ.) αυτός που διακρίνεται από τόλμη: = αποφασιστικός, θαρραλέος ≠ δειλός: *Ποιος είναι ο ~ που θα πάει να μιλήσει στον Διευθυντή;* ❷ (για πράξεις) αυτός που γίνεται με τόλμη: *~ σχέδια.* ❸ αυτός που προκαλεί σεξουαλικά: *~ γυναίκα/φούστα/αμφίεση.* ❹ αυτός που έχει χαρακτηριστικά που ξεπερνούν τα ηθικά όρια: *~ σενάριο/βιβλίο.* **τολμηρά** (επίρρ.).

τομέας ο • πληθ. *τομείς, τομέων*: ❶ τμήμα δραστηριότητας, υπηρεσίας, εδαφικής έκτασης, εκπαιδευτικού ιδρύματος κτλ.: *δημόσιος / ιδιωτικός/στρατιωτικός ~. ~ γλωσσολογίας.* ❷ η ειδικότητα κπ στην επιστήμη ή την τέχνη: *Ο ~ μου είναι η μοριακή φυσική.* ☞ σχ. **τέμνω**.

τόμος ο: ❶ βιβλίο που αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου έργου: *Το βιβλίο που θα εκδοθεί περιλαμβάνει δύο τόμους.* ❷ μεγάλο και ογκώδες βιβλίο. ☞ σχ. **τέμνω**.

τόνος[1] ο: ❶ ΓΛΩΣΣ το διακριτικό σημάδι που διαθέτουν κάποιες γλώσσες και που μπαίνει πάνω από τη συλλαβή που προφέρεται πιο έντονα. ❷ **α.** ένταση της φωνής: *Χαμήλωσε τον ~ της φωνής σου!* **β.** τρόπος ομιλίας που αντανακλά την ψυχική κατάσταση του ομιλητή: *ειρωνικός ~.* ❸ (για χρώματα) οι διαφορετικές αποχρώσεις: *Θέλω έναν ~ πιο σκούρο μπλε.* **τονίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ΓΛΩΣΣ βάζω τόνο: *Να τονίσετε όλες τις λέξεις του κειμένου!* ❷ προφέρω κτ πιο έντονα κατά την απαγγελία: *Είναι κάποιες λέξεις στο ποίημα που πρέπει να τις τονίσεις ιδιαίτερα.* ❸ (μτφ.) δίνω έμφαση σε κτ: *Εδώ θα ήθελα να τονίσω ότι …* **τονικός -ή -ό**: ΓΛΩΣΣ αυτός που έχει σχέση με τον τόνο στη σημ. 1: *~ σύστημα μιας γλώσσας.* **τονισμός** ο: ❶ ΓΛΩΣΣ τοποθέτηση τόνου στην κατάλληλη συλλαβή μιας λέξης. ❷ (μτφ.) προβολή, ανάδειξη ενός στοιχείου: *Ο ~ των διαφορών οδηγεί σε διχόνοια.*

τόνος[2] ο: μεγάλο ψάρι του ωκεανού.

τόνος[3] ο: ❶ μονάδα βάρους ίση με 1.000 κιλά. ❷ (μτφ.) πολύ μεγάλη ποσότητα: *Αγόρασε έναν ~ πατάτες.*

τονώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ δίνω δύναμη, ενέργεια = ενισχύω, ενδυναμώνω ≠ εξασθενίζω, αδυνατίζω: *Οι βιταμίνες αυτές τονώνουν τον οργανισμό.* ❷ (μτφ.) ζωντανεύω, αναζωογονώ: *Η γυμναστική με τόνωσε. Οι κινήσεις της κυβέρνησης έχουν στόχο να τονώσουν την οικονομία της χώρας.* **τόνωση** η. **τονωτικός -ή -ό**: ❶ (για ουσία, φάρμακο) αυτός που αναζωογονεί τον οργανισμό = δυναμωτικός: *~ ένεση.* ❷ (μτφ.) αυτός που δίνει ζωντάνια,

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·413

ενδυναμώνει ψυχολογικά: ~ *λόγια.* **τονωτικά** (επίρρ.).

τοξικός -ή -ό: αυτός που έχει δηλητήριο ή προκαλείται από δηλητηριώδεις ουσίες: *Τα φρούτα μολύνθηκαν από ~ ουσίες. ~ θάνατος.* **τοξικά** (επίρρ.). **τοξικότητα** η: η ιδιότητα μιας ουσίας να είναι τοξική, να προκαλεί δηλητηρίαση: *Το νέο φάρμακο είναι ασφαλές, γιατί η ~ του έχει μειωθεί σημαντικά.*

> Από το γαλλ. *toxique*, που με τη σειρά του προέρχεται από το ΑΕ *τοξικόν (φάρμακον)* «δηλητήριο για βέλη».

τοξίνη η: ουσία με δηλητηριώδη δράση που παράγεται από ζωντανούς οργανισμούς: *Ανακαλύφθηκαν επικίνδυνες ζωοτροφές με ~.*

τόξο το: ❶ όπλο που αποτελείται από μακρύ ξύλινο ή μεταλλικό στέλεχος με καμπύλο σχήμα και χορδή που ενώνει τα άκρα του, το οποίο ρίχνει βέλη. ❷ οτιδήποτε σε σχήμα τόξου: *το ~ κάτω από τα φρύδια.* ***ουράνιο ~***: καμπύλη γραμμή με τα επτά χρώματα της ίριδας, που εμφανίζεται στον ουρανό όταν βγει ο ήλιος μετά από βροχή. ❸ ΓΕΩΜ τμήμα της περιφέρειας κύκλου που ορίζεται από δύο σημεία: *το ~ ΑΒ είναι ημικύκλιο.* **τοξότης** ο: ❶ ΙΣΤ στρατιώτης ή κυνηγός που χρησιμοποιούσε τόξο για όπλο. ❷ **Τοξότης** ο: **α.** ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. **β.** ΑΣΤΡΟΛ το ένατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό. **τοξωτός -ή -ό**: αυτός που έχει σχήμα τόξου: ~ *γέφυρα.*

τοξοβολία η: ΑΘΛ άθλημα στο οποίο οι αθλητές πετούν βέλη με τόξο σε κινητό ή ακίνητο στόχο. **τοξοβόλος** ο, η.

τοπίο το: ❶ εξωτερικός χώρος συνήθως στο ύπαιθρο, στη φύση, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του: *Θα καθίσουμε να απολαύσουμε το όμορφο ~ του Πηλίου.* ❷ (μτφ.) συνθήκες που προσδιορίζουν μια συγκεκριμένη κατάσταση: *Πριν ξεκαθαρίσει το πολιτικό ~, δε σκέφτεται να συμμετάσχει στις εκλογές.*

τοποθετώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ βάζω κτ ή κπ στην κατάλληλη θέση: ~ *τα τετράδια στην τσάντα. ~ σκοπούς στα σημαντικά σημεία του στρατοπέδου.* ❷ (μτφ.) προσδιορίζω τον τόπο ή χρόνο ενός γεγονότος: *Η δολοφονική απόπειρα εναντίον του τοποθετείται στην περιοχή των Τεμπών. Η πρώτη παράσταση της κωμωδίας αυτής τοποθετείται στην Αθήνα το 430 π.Χ.* ❸ (για υπηρεσία κτλ.) ορίζω τη θέση εργασίας υπαλλήλου: *Τον τοποθέτησαν στο διοικητικό τμήμα της εταιρείας.* ❹ επενδύω ένα χρηματικό ποσό: ~ *τα χρήματά μου σε μετοχές μεγάλων εταιρειών στο χρηματιστήριο του Λονδίνου.* ❺ (μτφ.) **α.** (για θέμα, προβληματισμό κτλ.) θέτω: *Δε νομίζω ότι τοποθέτησες το ζήτημα στη σωστή βάση.* **β.** *παθ.* παίρνω θέση, εκφράζω άποψη για ένα θέμα: *Θα περιμένω να τοποθετηθούν όλοι οι ομιλητές και μετά θα αποφασίσω.* **τοποθέτηση** η: ❶ το να τοποθετεί κανείς κπ ή κτ σε μια θέση: *Η ~ των νεοδιόριστων εκπαιδευτικών συνήθως γίνεται σε κενές οργανικές θέσεις στα σχολεία.* ❷ επένδυση χρημάτων: *Η αγορά ακινήτων είναι σίγουρη ~.* ❸ η στάση που έχει κπ απέναντι σε ένα ζήτημα: *πολιτική/ιδεολογική ~.* **τοποθεσία** η: θέση, περιοχή όπου βρίσκεται ένα σπίτι, ένα οικόπεδο κτλ.: *Έχτισαν το εξοχικό τους σε μια ωραία ~ του Πάρνωνα.*

> Από το ελνστ. ρ. *τοποθετῶ* «εξακριβώνω τη θέση», και αυτό από τα *τόπος* + *τίθημι.*

τόπος ο: ❶ περιοχή που δεν είναι προσδιορισμένη με ακρίβεια: *έρημος ~. Ταξίδεψε σε μακρινούς ~.* ❷ συγκεκριμένη περιοχή, χώρα, πόλη κτλ.: *Νοστάλγησα τον ~ που γεννήθηκα κι έζησα μικρή. Στον ~ σας τι συνηθίζετε να κάνετε τα Χριστούγεννα;* ***Άγιοι Τόποι***: τα μέρη όπου γεννήθηκε, έζησε και έδρασε ο Χριστός. ❸ ο χώρος, η θέση που καταλαμβάνει κπ ή κτ: *Κάνε πιο πέρα, έπιασες όλο τον ~!* ***δίνω ~ στην οργή***: συγκρατώ την οργή μου. ***μένω στον ~***: πεθαίνω αμέσως: *Δέχτηκε δύο σφαίρες στο στήθος και έμεινε ~.* ***γεωμετρικός ~***: ΜΑΘ σύνολο σημείων με ορισμένη κοινή ιδιότητα. **τοπικός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει σχέση με συγκεκριμένο τόπο ή περιοχή: ~ *προϊόντα/βροχές/Αυτοδιοίκηση.* ❷ αυτός που αφορά μόνο τμήμα ενός συνόλου ≠ γενικός: ~ *ζημιά/πάχος/αναισθησία* ≠ ολικός. **τοπικά** (επίρρ.).

τόσος -η -ο (αντων. δεικτ.): ❶ δείχνει το μέγεθος, την ποσότητα, τη διάρκεια, την ένταση, τον βαθμό κτλ. που έχει κπ ή κτ, κυρίως όταν είναι μεγάλο(ς): *Έχω ~ πράγματα να κάνω! Είχε ~ κούραση, που αποκοιμήθηκε! Της δίνει μόνο ~ χρήματα όσα χρειάζεται.* ❷ εκφράζει ποσότητα, ποσό, χρονικό διάστημα κτλ. χωρίς ακριβή προσδιορισμό: *Ας πούμε ότι εσύ έχεις ~ λεφτά και ο αδερφός σου ~. Κάθε τόσο έρχεται να μας δει.* ❸ (μετά από αριθμούς) δηλώνει λίγο μεγαλύτερη ποσότητα ενός αριθμού, χωρίς ακριβή

τοξικά → τοξικός
τοξικός
τοξικότητα → τοξικός
τοξίνη
τόξο
τοξοβολία
τοξοβόλος → τοξοβολία
τοξότης → τόξο
τοξωτός → τόξο
*τοπείο → τοπίο
τοπικά → τόπος
τοπικός → τόπος
τοπίο
τοποθεσία → τοποθετώ
τοποθέτηση → τοποθετώ
τοποθετώ
τόπος
τόσο → τόσος
τόσος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·414

τότε
τότες → τότε
τουλάχιστο → τουλάχιστον
τουλάχιστον
τουρισμός
τουρίστας → τουρισμός
τουριστικά → τουρισμός
τουριστικός → τουρισμός
τουρίστρια → τουρισμός
τούτος
τουφέκι
τουφεκιά → τουφέκι
τουφεκίζω → τουφέκι
τουφέκισμα → τουφέκι
τουφεκισμός → τουφέκι
τράβηγμα → τραβώ
τραβώ
τραγικά → τραγωδία
τραγικό → τραγωδία
τραγικός → τραγωδία
τραγικότητα → τραγωδία
τραγούδι
τραγουδιστά → τραγούδι
τραγουδιστής → τραγούδι
τραγουδιστός → τραγούδι
τραγουδίστρια → τραγούδι
τραγουδοποιός → -ποιώ
τραγουδώ → τραγούδι

προσδιορισμό: *εκατόν τόσα σκαλιά.* ☞ **αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**. **τόσο** (επίρρ.): ❶ δείχνει το μέγεθος, την ποσότητα, την ένταση, τον βαθμό κτλ. που έχει κπ ή κτ, κυρίως όταν είναι μεγάλο(ς): *Τον έχει βοηθήσει ~ (πολύ)! Δουλεύει ~ όσο χρειάζεται, ούτε λεπτό παραπάνω.* ❷ δηλώνει το όριο μέχρι το οποίο μπορεί να γίνει κτ: *~ καταλαβαίνει, δεν μπορεί να γίνει καλύτερος!* ❸ (με αριθμητικό και τη λ. **και**) αναφέρεται σε λίγο μεγαλύτερη ποσότητα, μέγεθος κτλ., χωρίς ακριβή προσδιορισμό: *Θα έρθω στις τρεις και ~.*

τότε & [προφ.] **τότες** (επίρρ.): ❶ σε ορισμένη χρονική στιγμή, κυρίως στο παρελθόν: *Από ~ έφυγε και δεν ξαναγύρισε. Άλλοι καιροί ~! Και ~ σηκώθηκε και μας χαιρέτησε.* ❷ στην περίπτωση αυτή: *Αν αυτό πιστεύεις, ~ λογικό είναι να μη θέλεις να έρθεις. Τι κάνουμε ~, αφού δεν έχει απαντήσει ακόμα;* ❸ (ως επίθ. άκλ.) αυτός που συνέβαινε στο παρελθόν: *η ~ κατάσταση.* **τότε** το • άκλ.: παλαιά εποχή ή κατάσταση ≠ τώρα, σήμερα: *Τα τραγούδια τού ~ ξαναγίνονται επιτυχίες σήμερα.*

τουλάχιστον & [προφ.] **τουλάχιστο**: ❶ (με αριθμητικό) το λιγότερο, ίσως και περισσότερο από: *Περίμενα ~ δυο ώρες να έρθει.* ❷ για να δηλώσει το κατώτερο όριο, το λιγότερο που μπορεί να ισχύσει ή να γίνει αποδεκτό ως ενέργεια: *Είναι ~ ανακριβή αυτά που είπε, αν όχι ψέματα! Αφού δεν μπορείς να έρθεις στη γιορτή, ~ πάρε ένα τηλέφωνο να της ευχηθείς!*

> Από το ΑΕ *τοὐλάχιστον* < *τὸ ἐλάχιστον*.

τουρισμός ο: ❶ επίσκεψη σε κπ τόπο με στόχο τη γνωριμία με τα αξιοθέατα ή και τις διακοπές: *Η Πελοπόννησος αποτελεί ιδανικό προορισμό για ~.* ❷ το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την προβολή ενός τόπου και την ικανοποίηση των αναγκών των επισκεπτών: *Ο ~ αποτελεί βασικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας.* ❸ το σύνολο των επισκεπτών ενός τόπου: *Ο ~ στα νησιά είναι αυξημένος τον Αύγουστο.* **τουρίστας** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που κάνει τουρισμό (σημ.1): *Πήγα στην Ελβετία ως ~, όχι για δουλειά.* **τουριστικός -ή -ό. τουριστικά** (επίρρ.).

τούτος & **ετούτος -η -ο** (αντων. δεικτ.): δηλώνει κπ ή κτ που είναι πολύ κοντά μας τοπικά ή χρονικά = αυτός ≠ εκείνος: *~ εδώ είναι το σπίτι μου.* ☞ σχ. **αυτός & αντωνυμία - Πίνακα χρήσης αντωνυμιών**.

τουφέκι & **ντουφέκι** το: φορητό πυροβόλο όπλο με μία ή δύο μακριές κάννες και λαβή: *στρατιωτικό/κυνηγετικό ~.* **τουφεκίζω** & **ντουφεκίζω -ομαι**: ❶ (αμτβ.) ρίχνω βολή με τουφέκι: *Τουφέκισε δυο φορές στον αέρα.* ❷ (μτβ.) σκοτώνω κπ με τουφέκι: *Τους συνέλαβαν και τους τουφέκισαν.* **τουφεκιά** & **ντουφεκιά** η: βολή ή ήχος τουφεκιού: *Έριξε μια ~ και το πουλί έπεσε στο έδαφος.* **τουφεκισμός** ο: [επίσ.] θανάτωση με τουφέκι: *Ο στρατηγός διέταξε τον ~ του προδότη.* **τουφέκισμα** & **ντουφέκισμα** το: [προφ.] τουφεκισμός.

> Εκτός από τη λ. *τουφέκι* και τα παράγωγά της, υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις λέξεων με αρχικό (συνήθως) φθόγγο *τ-*, οι οποίες έχουν και δεύτερο τύπο, όπου παρατηρείται μετατροπή του φθόγγου αυτού σε *ντ-*: π.χ. *τομάτα* & *ντομάτα*, *τρίπλα* & *ντρίπλα*, *τσατίζω* & *τσαντίζω*.

τραβώ & **-άω -ιέμαι**: ❶ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ να μετακινηθεί προς το μέρος μου, συνήθως τεντώνοντάς το: *Ο γερανός τράβηξε το χαλασμένο φορτηγό. Μην τραβάς πολύ το καλώδιο, γιατί θα βγει από την πρίζα!* **~ κπ από τη μύτη**: τον κάνω ό,τι θέλω. ❷ (μτβ.) βγάζω ή μετακινώ κτ από εκεί που βρίσκεται: *Μόλις είδε τους αστυνομικούς, τράβηξε πιστόλι.* ❸ (μτβ., για υγρά ή αέρια) αντλώ, πίνω, απορροφώ: *~ νερό από το δοχείο. Ο απορροφητήρας δεν ~ τους καπνούς.* ❹ (μτβ.) φωτογραφίζω ή κινηματογραφώ: *Μόλις ανέλαβε ο γιος του, τραβήχτηκε από την επιχείρηση.* ❺ παθ. (αμτβ., για πρόσ.) αποσύρομαι: *Μόλις ανέλαβε ο γιος του, τραβήχτηκε από την επιχείρηση.* ❻ (μτφ., μτβ.) υποφέρω, βασανίζομαι, κουράζομαι.: *Τράβηξε πολλά βάσανα τόσα χρόνια στην ξενιτιά.* ❼ (μτφ., μτβ.) γοητεύω κπ: *Τον τράβηξε αμέσως η ομορφιά της.* ❽ (αμτβ.) προχωρώ: *Τράβηξε κατά το σπίτι του.* ❾ (αμτβ.) διαρκώ πολύ, παρατείνομαι: *Θα τραβήξει πολύ ακόμη αυτή η υπόθεση;* **τράβηγμα** το: ❶ το να τραβάει κανείς κτ (σημ. 1 - 4). ❷ πληθ. (μτφ.) περιπέτειες, μπλεξίματα: *Είχε για χρόνια ~ με την αστυνομία.*

τραγούδι το: ❶ **α.** στίχοι που συνοδεύονται από μουσική και ερμηνεύονται: *Πες μας ένα λαϊκό/δημοτικό/ερωτικό ~.* **β.** σύνολο τραγουδιών με κοινά χαρακτηριστικά: *Τραγουδάει μόνο ελαφρό/κλασικό ~.* **γ.** η τέχνη της φωνητικής μουσικής: *Έκανε πέντε χρόνια ~ στο Ωδείο.* ❷ (μτφ.) κάθε μελωδικός ήχος: *το ~*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·415

της θάλασσας. **τραγουδώ** & **-άω -ιέμαι** • μτχ. *τραγουδισμένος*: ❶ (αμτβ.) **α.** λέω τραγούδι. **β.** ασχολούμαι με το τραγούδι επαγγελματικά: *~ σε νυχτερινά κέντρα.* ❷ (μτβ.) εξυμνώ με στίχους ή με τραγούδι κπ ή κτ: *Με τα ποιήματά του τραγούδησε το Αιγαίο.* **τραγουδιστής** ο, **-ίστρια** η. **τραγουδιστός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι μελωδικός: *Μια ~ φωνή μου απάντησε στο τηλέφωνο.* ❷ αυτός που τραγουδιέται. **τραγουδιστά** (επίρρ.).

τραγωδία η: ❶ ΦΙΛΟΛ **α.** (στην αρχαιότητα) είδος δραματικής ποίησης που καλλιεργήθηκε στην κλασική Αθήνα και (συνεκδ.) θεατρικό έργο αυτού του είδους: *οι ~ του Αισχύλου/του Σοφοκλή/του Ευριπίδη.* **β.** (στα νεότερα χρόνια) θεατρικό είδος με δραματικό θέμα, καθώς και το αντίστοιχο θεατρικό έργο = δράμα: *Ο Ρακίνας έγραψε σπουδαίες ~. Φέτος το Εθνικό Θέατρο θα ανεβάσει δύο ~.* ❷ (μτφ.) πολύ δυσάρεστο γεγονός ή κατάσταση = δράμα: *Με συγκλόνισε η ~ των σεισμοπαθών.* **τραγωδός** ο, η: ❶ ηθοποιός που παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο σε τραγωδία. ❷ ποιητής τραγωδιών. **τραγικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με την τραγωδία: *~ ποιητής. Παίζει μόνο ~ ρόλους. ~ δυστύχημα/κατάληξη.* ❷ αυτός που οδηγεί στην καταστροφή: *~ συμπτώσεις/σφάλμα.* **τραγικά** (επίρρ. στη σημ. 2): *Δεν μπορώ τις ταινίες που τελειώνουν ~.* **τραγικός** ο: τραγικός ποιητής: *οι τρεις μεγάλοι ~ της αρχαιότητας.* **τραγικό** το & **τραγικότητα** η: η ιδιότητα του τραγικού.

τράπεζα[1] η • γεν. & [επίσ.] *τραπέζης*: ❶ οργανισμός ή επιχείρηση που παρέχει οικονομικές υπηρεσίες, όπως κατάθεση, φύλαξη, δανεισμό χρημάτων κτλ.: *Καταθέτω χρήματα στην ~. Έχω λογαριασμό στην ~.* ❷ (συνεκδ.) το κτίριο όπου στεγάζεται το παραπάνω ίδρυμα, καθώς και το σύνολο των εργαζομένων σε αυτό: *Η ~ είναι στην άλλη γωνία. Απεργούν οι ~.* ❸ οργανισμός που συγκεντρώνει και διατηρεί όργανα ή ουσίες του ανθρώπινου σώματος, για να χρησιμοποιηθούν σε εγχειρήσεις ή σε μεταμοσχεύσεις: *~ αίματος/μοσχευμάτων.* **τραπεζικός -ή -ό**: *~ κατάστημα/υπάλληλος/επιταγή.* **τραπεζικός** ο, η: τραπεζικός υπάλληλος. **τραπεζίτης**[1] ο: ιδρυτής τράπεζας.

τράπεζα[2] η: [λόγ.] τραπέζι, κυρίως σε εκφρ. όπως: ***συζήτηση στρογγυλής τραπέζης***: συζήτηση ανάμεσα σε ισότιμους συνομιλητές. ***Αγία Τράπεζα***: ΕΚΚΛ τραπέζι στο ιερό των χριστιανικών ναών, πάνω στο οποίο τελείται το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

τραπέζι το: ❶ έπιπλο που αποτελείται από επίπεδη επιφάνεια, η οποία στηρίζεται συνήθως σε τέσσερα πόδια, και χρησιμοποιείται για να τρώμε ή για άλλες εργασίες: *Ελάτε να πιούμε καφέ στο ~ της κουζίνας! το ~ των διαπραγματεύσεων.* ***κλείνω ~***: κάνω κράτηση τραπεζιού σε εστιατόριο κτλ. ❷ (συνεκδ.) πρόσκληση σε φαγητό: *Έχω ~ απόψε τους συγγενείς.* ***κάνω το ~ σε κπ***: τον καλώ σε γεύμα. **τραπεζαρία** η: ❶ χώρος σπιτιού ή ξενοδοχείου όπου σερβίρεται το φαγητό: *Το πρωινό σερβίρεται στην ~.* ❷ το τραπέζι, οι καρέκλες και γενικά τα έπιπλα της τραπεζαρίας: *μοντέρνα ~/~ από κερασιά.* **τραπεζώνω -ομαι**: (μτβ.) καλώ κπ σε τραπέζι (σημ. 2) = κάνω σε κπ το τραπέζι: *~ τόσους και τόσους, κι εμάς ούτε μια φορά δε μας κάλεσες!* **τραπέζωμα** το.

τραπεζίτης[2] ο: καθένα από τα τελευταία δόντια της επάνω και της κάτω γνάθου = γομφίος.

τραυλίζω: (αμτβ.) ❶ δυσκολεύομαι να προφέρω ορισμένα σύμφωνα ή λέξεις: *Όταν ήταν πιο μικρός, τραύλιζε, αλλά τώρα το ξεπέρασε.* ❷ (μτφ.) δυσκολεύομαι στην ομιλία εξαιτίας συγκίνησης ή άλλου έντονου συναισθήματος: *Από το σοκ τραύλιζε τόσο, που δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τι έλεγε.* (& μτβ.) *Κατασυγκινημένος, τραύλισε ένα «ευχαριστώ» και εξαφανίστηκε.* **τραύλισμα** το & [επίσ.] **τραυλισμός** ο. **τραυλός -ή -ό**: αυτός που πάσχει από τραυλισμό = βραδύγλωσσος.

τραύμα το: ❶ βλάβη από εξωτερική αιτία στο δέρμα ή τους ιστούς του σώματος ανθρώπου ή ζώου = πληγή: *βαρύ/ελαφρό/επιπόλαιο/επικίνδυνο ~. Η σύγκρουση με το φορτηγό προκάλεσε σοβαρά τραύματα στους επιβάτες του λεωφορείου.* ❷ ΨΥΧΟΛ ψυχική βλάβη που δημιουργείται από πολύ δυσάρεστα γεγονότα ή καταστάσεις: *Ο πόλεμος και η βία προκαλούν ανεπανόρθωτα τραύματα στις ψυχές των νέων.* ❸ *πληθ.* (μτφ.) καταστροφές, πλήγματα: *Είναι έντονα τα ~ της χώρας από τον πόλεμο.* **τραυματίζω -ομαι**: (μτβ.) = πληγώνω, [παρωχ.] λαβώνω ❶ προκαλώ τραύμα σε κπ: *Τον τραυμάτισαν στο πόδι με πυροβόλο όπλο.* ❷ (μτφ.) προσβάλλω την προσωπικότητα ή αξιοπρέπεια ή πληγώνω την ψυχή κπ: *Η ειρωνική στάση της τραυμάτισε την αξιοπρέπειά του. Ο χωρισμός των γονέων τραυμάτισε την παιδική ψυχή του.* **τραυματίας** ο, η: πρόσωπο που έχει τραυματιστεί: *Η βομβιστική επίθεση είχε δέκα ~.* **τραυ-**

τραγωδία
τραγωδός → τραγωδία
*τραίνο → τρένο
τράπεζα[1]
τράπεζα[2]
τραπεζαρία → τραπέζι
τραπέζι
τραπεζικός → τράπεζα[1]
τραπεζίτης[1] → τράπεζα[1]
τραπεζίτης[2]
τραπέζωμα → τραπέζι
τραπεζώνω → τραπέζι
τράπηκα → τρέπω
τραυλίζω
τραύλισμα → τραυλίζω
τραυλισμός → τραυλίζω
τραυλός → τραυλίζω
τραύμα
τραυματίας → τραύμα
τραυματίζω → τραύμα
τραυματικά → τραύμα
τραυματικός → τραύμα
τραυματισμός → τραύμα
τράφηκα → θρέφω
τράφηκα → τρέφω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·416

τράχηλος
τραχιά → τραχύς
τραχύς
τραχύτητα → τραχύς
τρελά → τρελός
τρέλα → τρελός
τρελαίνω → τρελός
τρελή → τρελός
*τρελλός → τρελός
τρελοκομείο
τρελός
τρεμούλα → τρέμω
τρεμουλιάζω → τρέμω
τρεμούλιασμα → τρέμω
τρεμουλιαστά → τρέμω
τρεμουλιαστός → τρέμω
τρέμουλο → τρέμω
τρέμω
τρένο
τρέξιμο → τρέχω
τρέπω
τρέφω → τροφή
τρεχάλα → τρέχω
τρεχαλητό → τρέχω
τρεχάτος → τρέχω
τρέχω
τρέχων → τρέχω

ματισμός ο: πρόκληση τραύματος στο σώμα ή την ψυχή κάποιου: *Η ανταλλαγή πυροβολισμών είχε ως αποτέλεσμα τον βαρύ ~ του φρουρού της τράπεζας.* **τραυματικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση ή προέρχεται από σωματικό ή ψυχικό τραύμα: *Δε θέλει να μιλάει για το ~ γεγονός της απώλειας της μητέρας του.* **τραυματικά** (επίρρ.).

τράχηλος ο: ΑΝΑΤ ❶ **α.** το μέρος του σώματος μεταξύ του κεφαλιού και του κορμού = λαιμός. **β.** (ειδικ.) το πίσω μέρος του λαιμού = αυχένας. ❷ στενό κυλινδρικό μέρος οργάνων του σώματος: *~ της μήτρας.*

τραχύς -ιά -ύ: ❶ αυτός που έχει ανωμαλίες στην επιφάνειά του ≠ λείος: *Το έδαφος στο βουνό ήταν ~ και άγονο.* ❷ (μτφ.) **α.** αυτός που παρουσιάζει δυσκολίες: *Ξέρουμε ότι τα προβλήματα είναι πολλά και ο δρόμος μας ~.* **β.** αυτός που φέρεται με σκληρότητα = άγριος: *~ άνθρωπος, βρίζει συνέχεια.* **γ.** αυτός που έχει άγρια όψη ή ήχο = άγριος: *Η ~ φωνή του τρόμαξε το παιδί.* **τραχιά** (επίρρ.). **τραχύτητα** η.

τρελοκομείο το: [οικ.] ❶ ίδρυμα νοσηλείας ατόμων που πάσχουν από ψυχικά νοσήματα = ψυχιατρείο: *Έμεινε χρόνια στο ~ της Λέρου.* ❷ (μτφ.) χώρος στον οποίο γίνεται μεγάλη φασαρία, όπου κάνει ο καθένας ό,τι θέλει: *Αυτή η τάξη είναι πολύ ζωηρή, είναι σκέτο ~.*

> Από τα *τρελο-* + *-κομείο* (< ΑΕ ρ. *κομῶ* «φροντίζω»).

τρελός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι διανοητικά ή ψυχικά άρρωστος = μουρλός, παλαβός, [επίσ.] ψυχοπαθής: *Είναι ~, έχει νοσηλευτεί και σε ψυχιατρείο.* ***~ για δέσιμο***: τελείως τρελός. ❷ αυτός που είναι παράλογος, που ταιριάζει σε τρελό = απερίσκεπτος, ανόητος ≠ λογικός, συνετός: *~ συμπεριφορά/βλέμμα.* ❸ αυτός που κατέχεται από έντονο, αλλά και ανεξέλεγκτο συναίσθημα για κπ ή κτ: *~ από έρωτα για τη νεαρή ηθοποιό. ~ για τη μουσική.* ❹ (μτφ.) αυτός που ξεπερνά το κανονικό ή το συνηθισμένο: *~ γλέντι/έρωτας/έξοδα/φαντασία/ιδέα/κούρσα.* ***γίνεται της τρελής***: για μεγάλη φασαρία = γίνεται της κακομοίρας. **τρελά** (επίρρ.): *Είναι ~ ερωτευμένος με τη γραμματέα του.* **τρελός** ο, **-ή** η: άνθρωπος τρελός (σημ. 1): *Οι ~ είναι δυστυχισμένοι άνθρωποι.* **τρέλα** η: ❶ [οικ.] σοβαρή διανοητική ή ψυχική ασθένεια = ψυχοπάθεια, παραφροσύνη. ❷ απερισκεψία: *Έκανε την ~ να παντρευτεί πριν τελειώσει το σχολείο και τώρα το έχει μετανιώσει.* ❸ (μτφ.) ενθουσιασμός, πάθος κπ για κτ: *Έχει ~ με τις μηχανές.* ❹ (ως επίθ. ή επίρρ.) για κτ πολύ ωραίο = μούρλια: *Το νέο του αυτοκίνητο είναι ~. Περάσαμε ~ στο πάρτι.* **τρελαίνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω κπ τρελό (σημ. 1): *Κοντεύει να τρελαθεί από τις συμφορές που τον βρήκαν.* ❷ (μτφ.) ταλαιπωρώ ή εκνευρίζω πολύ κπ: *Ο πόνος στο δόντι με έχει τρελάνει. Με τρέλανες με την ατέλειωτη φλυαρία σου!* ❸ (μτφ.) ενθουσιάζω, συγκινώ κπ: *Τον τρέλανε με το χαμόγελο και τα νάζια της.* ❹ παθ. (μτφ.) **α.** συμπεριφέρομαι παράλογα: *Σίγουρα τρελάθηκες, για να ζητάς παραπάνω μισθό!* **β.** επιθυμώ, μου αρέσει κτ πολύ: *Τρελαίνομαι για εκδρομές!*

τρέμω • μόνο ενστ. και πρτ.: ❶ (αμτβ., για ανθρ. & ζώα) έχω ρίγος, ταράζεται όλο το σώμα ή κάποιο μέλος του από συνεχείς, μικρές και γρήγορες κινήσεις: *~ από το κρύο/το θυμό/την ταραχή.* ❷ (αμτβ.) κουνιέμαι με αλλεπάλληλες κινήσεις = δονούμαι: *Το έδαφος έτρεμε από τις αλλεπάλληλες σεισμικές δονήσεις.* ❸ (μτφ., μτβ.) φοβάμαι πολύ κπ ή κτ: *Τρέμει τον διευθυντή της. ~ μήπως με σηκώσει στο μάθημα ο καθηγητής.* **τρεμούλα** η & **τρέμουλο** το: συνεχείς, μικρές, γρήγορες και ανεξέλεγκτες κινήσεις που κάνει κπ όταν τρέμει, λόγω κρύου ή φόβου = ρίγος: *Μ' έπιασε ~ από το κρύο.* **τρεμουλιάζω**: (αμτβ.) έχω τρεμούλα: *Το χέρι του τρεμούλιασε όταν την άγγιξε.* **τρεμούλιασμα** το. **τρεμουλιαστός -ή -ό**: αυτός που τρεμουλιάζει: *φωνή ~ και φοβισμένη.* **τρεμουλιαστά** (επίρρ.).

τρένο το: βαγόνια συνδεδεμένα μεταξύ τους που τα σέρνει μηχανή πάνω σε σιδηροδρομικές γραμμές.

τρέπω -ομαι • παθ. αόρ. *τράπηκα* & [επίσ.] *ετράπην*: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να αλλάξει στάση ή κατεύθυνση. ***~ κπ σε (άτακτη) φυγή***: τον αναγκάζω να υποχωρήσει τρέχοντας: *Οι ελληνικές δυνάμεις έτρεψαν τους Ιταλούς σε άτακτη φυγή.* ❷ μετατρέπω, μεταβάλλω κτ: *~ έναν ακέραιο αριθμό σε κλάσμα.* **τροπή** η: αλλαγή κατάστασης: *Κανένας δεν περίμενε την ~ που πήραν τα πράγματα στον χώρο της δικαιοσύνης.*

τρέχω: ❶ (αμτβ.) βαδίζω με ταχύτητα ώστε τα πόδια να κινούνται πιο γρήγορα από ό,τι στο περπάτημα: *Μην ~ τόσο γρήγορα, δε σε προλαβαίνω!* ❷ (αμτβ.) ΑΘΛ συμμετέχω σε αγώνα δρόμου: *Όταν έτρεχε, ήταν πάντα ανάμεσα στους τρεις πρώτους.* ❸ (αμτβ.) πηγαίνω κά-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·417

που ή κάνω κτ με προθυμία: *~ σε όλες τις συναυλίες ροκ. ~ να αγοράσω εισιτήρια για τον αγώνα της εθνικής ομάδας.* ❹ (αμτβ.) ενεργώ με τρόπο ώστε να τακτοποιήσω σύντομα υπόθεση, ζήτημα, δουλειά κτλ.: *~ για να προλάβω την προθεσμία του διαγωνισμού.* ❺ (αμτβ.) **α.** (για οχήματα) κινούμαι με ορισμένη ταχύτητα: *Η μηχανή που αγόρασα ~ με πολύ μεγάλη ταχύτητα.* **β.** (για οδηγό): οδηγώ όχημα με μεγάλη ταχύτητα: *Μπαμπά, μην τρέχεις!* ❻ (αμτβ., για υγρό) ρέω, κυλώ: *Έτρεχε ποτάμι ο ιδρώτας όσων δούλευαν κατά τη διάρκεια του καύσωνα.* ❼ (αμτβ., για χρονικό διάστημα) περνώ γρήγορα: *~ τα χρόνια και εμείς δεν προλαβαίνουμε να τα ζήσουμε.* ❽ *τριτοπρόσ.* (αμτβ.) συμβαίνει: *Τι ~ εκεί πέρα;* ***δεν ~ τίποτα***: δεν πειράζει, δεν υπάρχει πρόβλημα. ❾ (μτβ.) μεταφέρω κπ βιαστικά: *Τον έτρεχαν στους γιατρούς, χωρίς να έχει κάτι σοβαρό.* ❿ ΠΛΗΡΟΦ (μτβ.) θέτω σε λειτουργία κπ εφαρμογή: *Για να τρέξετε το πρόγραμμα, θα πρέπει να πατήσετε το εικονίδιο.* (& αμτβ.) *Η εφαρμογή έτρεχε όλη τη νύχτα.* ⓫ (μτφ., μτβ.) ταλαιπωρώ, καταπιέζω: *Ο νέος διοικητής μάς ~ όλη μέρα.* **τρέχων -ουσα -ον**: αυτός που υπάρχει, συμβαίνει ή ισχύει αυτή την περίοδο = τωρινός: *το ~ έτος.* **τρέξιμο** το: ❶ πάρα πολύ γρήγορο βάδισμα = τρεχαλητό, τρεχάλα: *Μετά από πολύ ~, τους ξεφύγαμε.* ❷ ΑΘΛ αγώνας ταχύτητας ή αντοχής. ❸ (μτφ.) κοπιαστική προσπάθεια: *Ανέλαβε μια ανώτερη θέση, η οποία απαιτεί πολύ ~.* **τρεχάτος -η -ο**: αυτός που πηγαίνει κάπου τρέχοντας: *Έφθασε ~, μόλις χτύπησε το κουδούνι!* **τρεχάλα** η: ❶ γρήγορο τρέξιμο = τρεχαλητό: *Βάλαμε μια ~, για να προλάβουμε το καράβι!* ❷ (ως επίρρ.) τρέχοντας: *Πήγε ~ να πληρωθεί.* **τρεχαλητό** το.

τρι- & **τρισ-** & (σημ. 2) **τρί-**: α΄ συνθ. που ❶ προσδίδει στο β΄ συνθ. την έννοια του πάρα πολύ: *τρισευτυχισμένος, τρισάθλιος, τρισκότεινος.* ❷ δηλώνει ότι αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ. υπάρχει τρεις φορές: *τρίμηνο, τριθέσιος, τρισδιάστατος.*

> Το άτονο *τρι-* στη σημ. 1 χρησιμοποιείται μόνο όταν το β΄ συνθ. αρχίζει από σίγμα (*τρισκότεινος*).

τρίβω -ομαι • παθ. αόρ. *τρίφτηκα*, μτχ. *τριμμένος*: (μτβ.) ❶ κινώ συνεχώς ένα αντικείμενο πάνω σε ένα άλλο, ώστε να υπάρχει επαφή μεταξύ τους: *Για να γυαλίσουν τα μάρμαρα, πρέπει να τα τρίψεις με ειδικό μηχάνημα.* ❷ πιέζω με τα χέρια σημείο του σώματος: *Του έτριψα τα πόδια, γιατί ήταν παγωμένα.* ***~ τα χέρια μου***: νιώθω μεγάλη ικανοποίηση. ***~ τα μάτια μου***: νιώθω μεγάλη έκπληξη. ❸ μετατρέπω κτ σε σκόνη, κόβω κτ σε πολύ μικρά κομματάκια: *~ πιπέρι. Μπορείς να τρίψεις τυρί για τα μακαρόνια;* ❹ *παθ.* λιώνω, φθείρομαι από την τριβή ή τη συχνή χρήση: *Το πουλόβερ σου έχει τριφτεί στους αγκώνες.* ❺ *παθ.* (μτφ.) αποκτώ πείρα σε κάτι, επειδή ασχολούμαι μ' αυτό για μεγάλο χρονικό διάστημα: *Έχει τριφτεί χρόνια στη δουλειά του φαναρτζή, οπότε του εμπιστεύομαι την επισκευή του αυτοκινήτου μου.* **τριβή** η: ❶ ΦΥΣ η δύναμη που αναπτύσσεται σε ένα σώμα όταν αυτό κινείται σε επαφή με άλλο σώμα. ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) έντονες διαφωνίες = προστριβές: *Συνεχίζονται οι ~ στην κυβέρνηση για το θέμα των αυξήσεων στους μισθούς.* ❸ πείρα που αποκτά κανείς από τη συστηματική ενασχόληση με κτ. **τρίφτης** ο: ❶ σκεύος της κουζίνας με τρύπες στην επιφάνειά του, που χρησιμοποιείται για να τρίβει κανείς τυρί, λαχανικά κτλ. ❷ συσκευή που χρησιμοποιείται για να γίνονται πιο λείες μαρμάρινες ή άλλες επιφάνειες.

τρίγωνο το: ❶ ΜΑΘ γεωμετρικό σχήμα που έχει τρεις πλευρές και τρεις γωνίες: *ορθογώνιο/οξυγώνιο/αμβλυγώνιο/ισοσκελές/σκαληνό ~.* ❷ οτιδήποτε έχει σχήμα τριγώνου: *Τα παιδιά έλεγαν τα κάλαντα χτυπώντας και τα ~ τους.* **τρίγωνος -η -ο**: αυτός που έχει σχήμα τριγώνου: *Έφτιαξαν ένα ~ παρτέρι για λουλούδια.* **τριγωνικός -ή -ό**: αυτός που έχει μορφή τριγώνου: *~ σχήμα.*

τρίζω: ❶ (αμτβ., για πργ.) παράγω ενοχλητικό και οξύ ήχο: *~ το κρεβάτι/η πόρτα/το πάτωμα.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ να τρίζει: *~ τα δόντια μου/τις κλειδώσεις των δαχτύλων.* ***~ σε κπ τα δόντια***: μιλάω σε κπ πολύ αυστηρά, τον φοβερίζω. ❸ (μτφ., αμτβ.) είμαι έτοιμος να γκρεμιστώ: *Το οικοδόμημα της φαντασίας σου ~ από τα θεμέλια.* **τρίξιμο** το: η πράξη που κάνει κπ όταν τρίζει κτ και ο ήχος που παράγεται: *το ~ των δοντιών/της πόρτας.* **τριγμός** ο: ❶ [επίσ.] ήχος που παράγεται από κτ που τρίζει: *Οι ~ που ακούστηκαν από τα θεμέλια της πολυκατοικίας τρομοκράτησαν τους ενοίκους.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (μτφ.) προειδοποιητικά σημάδια για την κακή λειτουργία ή τη διάλυση θεσμού: *Ακούστηκαν οι πρώτοι ~ του απολυταρχικού καθεστώτος.*

τρι-
τρί- → τρι-
τριβή → τρίβω
τρίβω
τριγμός → τρίζω
τριγωνικός → τρίγωνο
τρίγωνο
τρίγωνος → τρίγωνο
τρίζω
τριθέσιος → τρι-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·418

τρικυμία
τρικυμιώδης → τρικυμία
τριλογία
τρίμηνο → τρι-
τρίξιμο → τρίζω
τρισ- → τρι-
τρισάθλιος → τρι-
τρισδιάστατος → τρι-
τρισευτυχισμένος → τρι-
τρισκότεινος → τρι-
τριτοκοσμικός
τρίφτης → τρίβω
τρίχα
τρίχωμα → τρίχα
τριχωτό → τρίχα
τριχωτός → τρίχα
τρομάζω → τρόμος
τρομακτικός → τρόμος
τρομάρα → τρόμος
τρομαχτικός → τρόμος
τρομερά → τρόμος
τρομερός → τρόμος
τρομοκράτης → τρομοκρατώ
τρομοκρατία → τρομοκρατώ
τρομοκρατικά → τρομοκρατώ
τρομοκρατικός → τρομοκρατώ
τρομοκράτισσα → τρομοκρατώ
τρομοκρατώ
τρόμος
τροπή → τρέπω
τροπικός
τροπικός[1] → τρόπος
τροπικός[2] → τροπικός
τροποποίηση → τροποποιώ
τροποποιητικά → τροποποιώ
τροποποιητικός → τροποποιώ
τροποποιώ

τρικυμία η: ❶ μεγάλη αναταραχή της θάλασσας, με κύματα που τα προκαλούν πολύ δυνατοί άνεμοι = [λαϊκ.] φουρτούνα, θαλασσοταραχή: *Το καράβι δε θα φύγει λόγω ~.* ❷ συνήθ. πληθ. (μτφ.) βάσανα, ταλαιπωρίες: *Πέρασε πολλές τρικυμίες στη ζωή του.* **τρικυμιώδης -ης -ες**: ❶ (για θάλασσα) που βρίσκεται σε κατάσταση τρικυμίας = φουρτουνιασμένος: *θάλασσα κυματώδης έως ~.* ❷ (μτφ.) περιπετειώδης, πολυτάραχος: *Είχαν μια ~ σχέση, με πολλούς χωρισμούς.* ☞ σχ. **αγενής**.

> Από το ΑΕ *τρικυμία* (από τα *τρι-* «τρεις, τρία» + *κῦμα*).

τριλογία η: σύνολο τριών έργων (λογοτεχνικών, θεατρικών κτλ.) με κοινό θέμα: *Η ~ του Αισχύλου «Ορέστεια»* αποτελείται από τις τραγωδίες *«Αγαμέμνων», «Χοηφόροι», «Ευμενίδες».*

τριτοκοσμικός -ή -ό: ❶ αυτός που σχετίζεται με τις οικονομικά ασθενείς χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής: *Στείλαμε τρόφιμα και ρούχα σε ~ χώρες.* ❷ [μειωτ.] (μτφ.) αυτός που φανερώνει χαμηλό, κυρίως κοινωνικο-οικονομικό, επίπεδο: *Παραπονέθηκαν για την ~ κατάσταση που επικρατούσε στο νοσοκομείο.*

τρίχα η: ❶ καθένας από τους λεπτούς σαν νήμα σχηματισμούς, που φυτρώνουν και αναπτύσσονται στο δέρμα των θηλαστικών, απαρτίζοντας τα μαλλιά και τα τριχωτά μέρη του σώματος: *σκληρή/μαλακή/μακριά ~. Στα μαλλιά σου είδα μια άσπρη ~.* ***μου σηκώνεται η ~***: ανατριχιάζω και (μτφ.) τρομάζω: *Να σου πει τι πέρασε, να σου σηκωθεί η ~!* ***παρά ~***: παραλίγο: *~ να πέσει στη θάλασσα!* ***τρίχες (κατσαρές)!***: σαχλαμάρες. ***στην ~***: πολύ κομψά: *Είναι πάντα ντυμένη/χτενισμένη ~.* ❷ οτιδήποτε μοιάζει με τρίχα: *Θέλω μια βούρτσα με κοντές ~.* **τριχωτός -ή -ό**: αυτός που έχει πολλές τρίχες: *~ πόδια.* **τριχωτό** το: το τμήμα του δέρματος όπου φυτρώνουν τρίχες: *το ~ της κεφαλής.* **τρίχωμα** το: οι τρίχες που καλύπτουν το σώμα των ζώων και ορισμένα τμήματα του ανθρώπινου σώματος: *κατσίκα με πυκνό και μακρύ ~. Ο αδερφός μου έχει πολύ ~ στο στέρνο.*

τρομοκρατώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ κάνω κπ να φοβάται ή να ανησυχεί πολύ = πανικοβάλλω, τρομάζω: *Οι περισσότεροι φοιτητές είναι τρομοκρατημένοι από τα ποσοστά ανεργίας.* ❷ επιβάλλομαι με την άσκηση βίας: *Ο διευθυντής της εταιρείας τρομοκρατούσε τους υπαλλήλους του.* **τρομοκράτης** ο, **-ισσα** η: ❶ μέλος παράνομης οργάνωσης που διαπράττει βίαιες πράξεις (βομβιστικές επιθέσεις ανατινάξεις κτλ.). ❷ πρόσωπο που καταφεύγει σε βίαιες πράξεις για να επιβάλλει τη γνώμη του. **τρομοκρατία** η: ❶ συστηματική χρήση βίας από οργανωμένες ομάδες, προκειμένου να επιτύχουν πολιτικούς σκοπούς: *καταστολή/εξάπλωση της ~.* ❷ επιβολή τρόμου με την άσκηση βίας: *η ~ του εργοδότη/αυταρχικού πατέρα.* **τρομοκρατικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην τρομοκρατία ή σε τρομοκράτη: *~ οργάνωση/χτύπημα.* **τρομοκρατικά** (επίρρ.).

τρόμος ο: ❶ ξαφνικός και πολύ έντονος φόβος: *Την έπιασε ~ μόλις είδε τον ληστή με το όπλο.* ❷ (συνεκδ.) το πρόσωπο ή το πράγμα που προκαλεί τρόμο: *Ο πειρατής αυτός ήταν ο φόβος και ο ~ των ναυτικών.* **τρομάζω** • μτχ. τρομαγμένος: ❶ (μτβ.) προκαλώ σε κπ ξαφνικό και έντονο φόβο: *Με τρόμαξε όταν πρόβαλε μπροστά μου στα σκοτεινά. Με τρομάζει ο υπερβολικός εγωισμός της.* = φοβίζω. ❷ (αμτβ.) αισθάνομαι ξαφνικά έντονο φόβο ή αγωνία: *Τρόμαξα όταν ο ληστής έβγαλε το όπλο.* ❸ [οικ.] (μτφ., αμτβ.) κοπιάζω, δυσκολεύομαι να καταφέρω κτ = μοχθώ: *Τρόμαξα (για) να τον πείσω να έρθει μαζί μας στην εκδρομή.* **τρομακτικός** & **τρομαχτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που προκαλεί τρόμο: *~ θρίλερ/σκοτάδι.* ❷ (μτφ.) αυτός που προξενεί κατάπληξη με το μέγεθος ή τη δύναμή του: *αθλητής με ~ αντοχή.* = απίστευτος. *~ ζέστη.* = υπερβολικός. **τρομάρα** η: [προφ.] ❶ = τρόμος, κυρίως στην έκφρ. ***πήρα μια ~!***: τρόμαξα. ❷ (ως επιφ.) [ειρων.] στην έκφρ. ***~ σου/του!***: πολύ ανόητο εκ μέρους σου /του: *~ σου, ήθελες και να μπεις στο πανεπιστήμιο χωρίς διάβασμα!* **τρομερός -ή -ό**: = φοβερός ❶ αυτός που προκαλεί τρόμο: *Είδα ένα ~ ατύχημα, καθώς ερχόμουν.* ❷ αυτός που είναι πολύ δυσάρεστος: *Ποτέ δε θα ξεχάσω τα ~ βάσανα της προσφυγιάς.* ❸ (μτφ.) αυτός που προκαλεί μεγάλη εντύπωση (θετική ή αρνητική) με τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά του: *Κάνει ~ ζέστη. Η πράξη του δείχνει ~ ευφυΐα.* = εξαιρετικός. *Κάναμε ένα ~ ταξίδι - πού να σου τα λέω!* = καταπληκτικός. **τρομερά** (επίρρ.): *Είμαι ~ κουρασμένος. Μου αρέσει ~ ο ηθοποιός αυτός.*

τροποποιώ -ούμαι: (μτβ.) κάνω αλλαγές, συνήθως μικρές, σε κτ: *Τροποποίησα το κείμενο πριν το δώσω για δημοσίευση.* **τροποποίηση** η. **τροπο-**

ποιητικός -ή -ό: αυτός που σχετίζεται με τροποποίηση: ~ *διάταγμα.* **τροποποιητικά** (επίρρ.).

τρόπος ο: το πώς ενεργεί, συμπεριφέρεται κπ ή λειτουργεί κτ: *καλοί ~. ~ ζωής/διδασκαλίας. Δεν ήταν ~ αυτός που της μίλησες προηγουμένως! ~ λειτουργίας της μηχανής.* ***με κάθε ~***: οπωσδήποτε. ***κατά κάποιον ~***: περίπου. ***με ~***: διακριτικά ή με λεπτότητα. **τροπικός[1] -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον τρόπο: ~ *επίρρημα.*

τροπικός ο: καθένας από τους δύο νοητούς κύκλους της γης, που βρίσκονται από τη μια και την άλλη μεριά του Ισημερινού. **τροπικός[2] -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στους τροπικούς. ***~ ζώνη***: η πιο θερμή περιοχή της γης, που βρίσκεται ανάμεσα στους δύο τροπικούς. ❷ αυτός που σχετίζεται με την τροπική ζώνη ή παρουσιάζει παρόμοια χαρακτηριστικά: ~ *κλίμα/ζέστη.*

τροφή η: ❶ κάθε ουσία που παίρνει ένας άνθρωπος ή ένα ζώο για να ζήσει και να αναπτυχθεί = φαγητό: *Τα παιδιά πρέπει να τρώνε τροφές πλούσιες σε ασβέστιο.* ***πνευματική ~***: ό,τι καλλιεργεί το πνεύμα και την ψυχή: *Ο ποιοτικός κινηματογράφος είναι η καλύτερη ~ για έναν νέο.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε δίνει την αφορμή για κτ: *Η προκλητική στάση του έδωσε ~ για ποικίλα σχόλια στις εφημερίδες.* **τρέφω -ομαι** • αόρ. *έθρεψα*, παθ. αόρ. *τράφηκα*, μππ. *θρεμμένος*: (μτβ.) ❶ δίνω τροφή σε κπ: ~ *το μωρό κυρίως με το μητρικό γάλα.* ❷ εκτρέφω ζώα: *Οι γονείς του ~ μερικές αγελάδες για το γάλα τους.* ❸ (μτφ.) συντηρώ: *Με τον μισθό που παίρνει ~ πέντε στόματα.* ❹ (μτφ.) διατηρώ, έχω μέσα μου κπ συναίσθημα: ~ *μεγάλη συμπάθεια για όσους νέους δε συμβιβάζονται.* **τροφικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με την τροφή: *Ο στομαχικός σας πόνος οφείλεται σε ~ δηλητηρίαση.* ***~ αλυσίδα:*** αυτή που σχηματίζεται από οργανισμούς που τρέφονται από άλλους και που στη συνέχεια γίνονται τροφή για άλλους. **τρόφιμο** το: *συνήθ. πληθ.* ό,τι χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για τη διατροφή του: *Αγοράσαμε πολλά ~, γιατί θα έχει κακοκαιρία την επόμενη βδομάδα.*

τροφοδοτώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ παρέχω τρόφιμα σε οργανωμένη ομάδα ατόμων = σιτίζω: ~ *το ελληνικό πολεμικό ναυτικό.* ❷ (κατ' επέκτ.) παρέχω τα αναγκαία υλικά για τη συντήρηση και λειτουργία μηχανισμού ή συστήματος: ~ *το μηχάνημα με χαρτί. Το υδραγωγείο ~ μια πόλη με νερό.* ❸ (μτφ.) παρέχω τα απαραίτητα στοιχεία για τη στήριξη ή ενίσχυση γεγονότος, κατάστασης κτλ.: *Η υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων ~ τους δημοσιογράφους με ειδήσεις.* **τροφοδοσία** η. **τροφοδοτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την τροφοδοσία ή ανήκει σε τροφοδότη: ~ *σύστημα/εγκαταστάσεις.* **τροφοδοτικό** το: εξάρτημα συνήθως ηλεκτρονικού υπολογιστή, που παρέχει ηλεκτρική ενέργεια. **τροφοδότης** ο, **-τρια** η: ❶ πρόσωπο ή εταιρεία που έχει την ευθύνη για την τροφοδοσία μιας οργανωμένης ομάδας ατόμων: ~ *της Λέσχης Αξιωματικών.* ❷ (γενικ.) προμηθευτής: *Είναι ο βασικός ~ των τρομοκρατών σε όπλα.* ❸ [λογοτ.] (ως επίθ., μτφ.) αυτός που δίνει ζωή: ~ *γη/ήλιος* = ζωοδότης.

τροχαίος[1] -α -ο: αυτός που έχει σχέση με τα τροχοφόρα οχήματα: ~ *ατύχημα/παράβαση.* τροχαία η. τροχαίο το. **Τροχαία** η: υπηρεσία της αστυνομίας που ασχολείται με την κυκλοφορία οχημάτων και πεζών. **τροχαίο** το: ατύχημα στο οποίο εμπλέκεται τροχοφόρο όχημα.

τροχαίος[2] -α -ο: ΦΙΛΟΛ (στη νεότερη ποίηση) ρυθμική μονάδα που συνδυάζει δύο συλλαβές, μία τονισμένη και μία άτονη.

τροχιά η: ❶ ΑΣΤΡΟΝ η κίνηση που κάνει ένα ουράνιο σώμα λόγω της βαρύτητας: ~ *γύρω από τη γη.* ❷ ΦΥΣ το σύνολο των διαδοχικών σημείων που καταλαμβάνει στον χώρο ένα κινητό σώμα. ❸ (μτφ.) πορεία: *Διαγράφει θεαματική ~ στον χώρο του τραγουδιού.*

τροχός ο: ❶ δίσκος που γυρίζει γύρω από άξονα που τον διαπερνά στο κέντρο του: ~ *αυτοκινήτου* = ρόδα. ~ *αγγειοπλαστικής/κεραμικής.* ❷ ΙΑΤΡ εργαλείο καθαρισμού και λείανσης δοντιών. **τροχίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ οξύνω την κόψη μεταλλικού μυτερού εργαλείου = ακονίζω: ~ *ψαλίδι/μαχαίρι/ξυράφι.* ❷ ΙΑΤΡ χρησιμοποιώ τον τροχό για να καθαρίσω ή να λειάνω ένα δόντι. ❸ (μτφ.) οξύνω μια πνευματική ικανότητα = ακονίζω: ~ *μνήμη/σκέψη.* **τροχοφόρο** το: όχημα που κινείται με τροχούς: *Απαγορεύεται η κίνηση των ~ στους πεζόδρομους.*

τρύπα η: ❶ άνοιγμα σε επιφάνεια: ~ *της ζώνης/στον τοίχο.* ***κάνω μια ~ στο νερό***: κάνω κτ που δεν έχει κανένα αποτέλεσμα. ❷ κοιλότητα (στη γη, στο σώμα κτλ.): *Ο τυφλοπόντικας τρόμαξε και κρύφτηκε στην ~ του.* ❸ [προφ.] (μτφ.) πολύ μικρός χώρος: *Πληρώνει πολύ μεγάλο ενοίκιο, κι ας είναι μια ~ το σπίτι.* ❹ (μτφ.) οικονομικό έλλειμμα: ~ *στον προϋπολογισμό.* **τρυπώ** & **-άω -ιέμαι**: ❶ **α.** (μτβ.) ανοίγω τρύπα σε κτ: *Ο τεχνικός τρύπησε τον τοίχο, για να περάσει τα καλώδια.* **β.** (αμτβ.) απο-

τρόπος
τροφή
τροφικός → τροφή
τρόφιμο → τροφή
τροφοδοσία → τροφοδοτώ
τροφοδότης → τροφοδοτώ
τροφοδοτικό → τροφοδοτώ
τροφοδοτικός → τροφοδοτώ
τροφοδότρια → τροφοδοτώ
τροφοδοτώ
Τροχαία → τροχαίος[1]
τροχαίο → τροχαίος[1]
τροχαίος[1]
τροχαίος[2]
τροχιά
τροχίζω → τροχός
τροχός
τροχοφόρο → τροχός
τρύπα
τρύπημα → τρύπα
τρυπητός → τρύπα
τρύπιος → τρύπα
τρυπώ → τρύπα

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·420

τρύπωμα → τρυπώνω
τρυπώνω
τρυφερά → τρυφερός
τρυφεράδα → τρυφερός
τρυφερός
τρυφερότητα → τρυφερός
τρώγω → τρώω
τρωκτικό
τρωτός
τρώω
τσακίζω
τσάκιση → τσακίζω
τσάκισμα → τσακίζω

κτώ τρύπες: *Τρύπησε το σακάκι και βάλαμε μπάλωμα να μη φαίνεται.* ❷ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) τραυματίζω κπ ή κτ με κτ αιχμηρό: *Οι τσουκνίδες μου τρύπησαν τα πόδια. Τα αγκάθια τρυπούν.* ❸ (μτφ., μτβ.) διαπερνώ λόγω έντασης ή οξύτητας: *Ο θόρυβος από το κομπρεσέρ τρυπά τα αυτιά.* **τρύπημα** το: ❶ το άνοιγμα τρύπας: ~ *ζώνης με ψαλίδι.* ❷ τσίμπημα: ~ *από σύριγγα.* **τρύπιος -α -ο**: αυτός που έχει τρυπήσει, συνήθως από τη χρήση: ~ *σεντόνι/φανέλα/κουβάς.* **τρυπητός -ή -ό**: αυτός που έχει τρύπες, συνήθως από την κατασκευή του: ~ *κουτάλα.*

τρυπώνω -ομαι • μππ. *τρυπωμένος*: ❶ [προφ.] (μτβ.) βάζω κτ σε σημείο που δύσκολα φαίνεται = χώνω, καταχωνιάζω ≠ ξετρυπώνω: *Πού την τρύπωσε πάλι το σκυλί την παντόφλα μου;* ❷ [προφ.] (αμτβ.). κρύβομαι συνήθως σε κπ μικρό χώρο για να προφυλαχτώ = χώνομαι: *Το σκυλάκι τρύπωσε στο σπιτάκι του για να μη βραχεί.* ❸ (μτβ.) ράβω κτ πρόχειρα με αραιές βελονιές: *Πρώτα θα τρυπώσω τον ποδόγυρο και μετά θα τον γαζώσω με τη μηχανή.* **τρύπωμα** το: ❶ το να τρυπώνει κανείς κτ ή να τρυπώνει κπ κάπου = χώσιμο, κρύψιμο. ❷ **α.** πρόχειρο ράψιμο με αραιές βελονιές: ~ *παντελονιού.* **β.** (συνεκδ.) άσπρη κλωστή ειδική για τρύπωμα.

τρυφερός -ή -ό: ❶ αυτός που αφήνει απαλή αίσθηση όταν τον αγγίζεις = μαλακός: ~ *επιδερμίδα/κρέας.* ❷ (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευαισθησία ή ευγενικά συναισθήματα: ~ *σχέση/ηλικία/λόγια* ≠ σκληρός. **τρυφερά** (επίρρ.). **τρυφερότητα** η: ❶ η ιδιότητα του τρυφερού: ~ *δέρματος* = απαλότητα. (& μτφ.) *η* ~ *του εσωτερικού του κόσμου/της παιδικής ηλικίας* ≠ σκληρότητα, τραχύτητα. ❷ *συνήθ. πληθ.* τρυφερές εκδηλώσεις: *Το νεαρό ζευγάρι ήταν όλο τρυφερότητες στο παρκάκι.* **τρυφεράδα** η = τρυφερότητα.

τρωκτικό το: ΖΩΟΛ μικρό ζώο με μακριά κοφτερά μπροστινά δόντια: *Το ποντίκι και ο σκίουρος είναι* ~.

τρωτός -ή -ό: = ευάλωτος ❶ αυτός που εύκολα τραυματίζεται, αρρωσταίνει ή παθαίνει ζημιά: *Είναι* ~ *στις αρρώστιες.* ❷ (μτφ.) **α.** αυτός που εύκολα πληγώνεται συναισθηματικά: *Δείχνει* ~ *και αδύναμος, αλλά έχει πολύ δυνατό χαρακτήρα.* **β.** αυτός που εύκολα παθαίνει ή υποχωρεί σε κτ δυσάρεστο ή ανεπιθύμητο: *Είναι* ~ *στις επιθέσεις των πολιτικών αντιπάλων του.* ***~ σημείο***: αδύνατο σημείο = μειονέκτημα, ελάττωμα: *Γνώριζαν τα* ~ *του συστήματος, αλλά δεν προσπαθούσαν να το αλλάξουν.*

Από το ΑΕ ρ. *τιτρώσκω* «πληγώνω, τραυματίζω».

τρώω & [σπάν.] **τρώγω -ομαι** • ενστ. *τρως, τρώ(γ)ει, τρώμε, τρώτε, τρών(ε),* προστ. *τρώ(γ)ε, τρώτε,* πρτ. *έτρωγα,* αόρ. *έφαγα,* παθ. αόρ. *φαγώθηκα,* μππ. *φαγωμένος*: (μτβ.) ❶ **α.** (& με παράλ. αντικ.) μασώ και καταπίνω κτ φαγώσιμο: *Έφαγα δυο μερίδες παστίτσιο και βαρυστομάχιασα. Μην τρως λαίμαργα!* ***~ σαν λύκος/του σκασμού/τον άμπακα/τον άμπακο/τον αγλέουρα***: τρώω πολύ. **β.** μου αρέσει να τρώω ορισμένο φαγητό ή τρέφομαι με ένα είδος τροφής: *Από μικρός δεν* ~ *τα θαλασσινά. Ο ελέφαντας δεν* ~ *κρέας.* **γ.** *παθ.* (για τροφή) είμαι κατάλληλος να φαγωθώ: *Το έκαψες το φαγητό, δεν τρώγεται!* **δ.** *παθ.* (συνήθ. με άρν.) είμαι υποφερτός, ανεκτός: *Η αγένειά της δεν τρώγεται με τίποτα!* ❷ (για έντομα, ζώα) τσιμπώ ή δαγκώνω: *Ξύπνησα γεμάτη τσιμπήματα, με έφαγαν τα κουνούπια.* ❸ (μτφ.) **α.** προκαλώ φθορά, συνήθως σταδιακή, σε κτ: *Τα κύματα τρώνε τα βράχια. Ο σκόρος έφαγε τα μάλλινα.* **β.** οδηγώ κπ στην καταστροφή: *Τον έφαγε ο τζόγος.* ❹ [οικ.] **α.** σπαταλώ κτ.: *Έφαγε όλη την κληρονομιά στον τζόγο. Έφαγε τα καλύτερά της χρόνια μ' αυτόν.* **β.** καταναλώνω ή απαιτώ: *Η δουλειά στην εταιρεία μού τρώει πολύ χρόνο.* **γ.** σκοτώνω: *Τον έφαγε ο συνεργάτης του, για να μη μοιράσουν τα κλοπιμαία.* **δ.** υφίσταμαι κπ αρνητική συνήθως κατάσταση ή συμπεριφορά ή μου συμβαίνει κτ κακό: ~ *ξύλο/κλοτσιά/βρίσιμο.* **ε.** κάνω κτ δικό μου κυρίως με παράνομο ή ανήθικο τρόπο = κλέβω: *Μου 'φαγε το δαχτυλίδι μου.* **στ.** πιέζω κπ για κτ: *Με έφαγε να την πάω διακοπές σε πολυτελές ξενοδοχείο!* **ζ.** βασανίζω ψυχικά ή σωματικά: *Με* ~ *η περιέργεια να μάθω τι συνέβη. Την έφαγε με την γκρίνια του!* ❺ προκαλώ φαγούρα σε κπ: *Με* ~ *η πλάτη μου, με ξύνεις λιγάκι;* ❻ νικώ κπ: *Τους φάγαμε χτες στον αγώνα!* ❼ *παθ.* τσακώνομαι συνέχεια με κπ: *Από μικροί τρώγονταν (σαν τον σκύλο με τη γάτα) για τα παιχνίδια τους.* ❽ *παθ.* ζητώ επίμονα κτ: *Φαγώθηκε να αγοράσει καινούριο αυτοκίνητο.* ***τρώγομαι (με τα ρούχα μου)***: γκρινιάζω συνεχώς και χωρίς λόγο.

τσακίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** χτυπώ βίαια ή κομματιάζω: *Μου τσάκισε το πόδι με την κλοτσιά που μου έδωσε.* = τραυματίζω. **β.** (μτφ.)

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·421

νικώ ολοκληρωτικά κπ = κατατροπώνω: *Με τσάκισε στο τάβλι με 7-0.* **γ.** διπλώνω: *Τσάκισε τη φωτοτυπία στα τέσσερα και την έβαλε στην τσέπη του.* **δ.** προκαλώ σωματική ή ψυχική ταλαιπωρία σε κπ: *Μου ~ τα νεύρα η αδιαφορία της.* ❷ *παθ.* **α.** (αμτβ.) πέφτω βίαια και κομματιάζομαι: *Ο χαρταετός τσακίστηκε πάνω στα δέντρα.* **β.** (μτφ., μτβ.) κάνω κτ με μεγάλη προθυμία, με υπερβολικό ζήλο: *Ο πωλητής τσακίστηκε να μας εξυπηρετήσει.* ❸ (μτφ., αμτβ.) γερνάω: *Τσάκισε πρόωρα μετά τον θάνατο του άντρα της.* **τσάκισμα** το: ❶ [οικ.] το να τσακίζεται κτ: *~ του σκάφους στα βράχια/των νεύρων.* ❷ *συνήθ. πληθ.* κουνήματα της μέσης στο περπάτημα ή τον χορό. **τσάκιση** η: δίπλωμα σε ύφασμα, συνήθως από το σιδέρωμα: *~ στο παντελόνι.*

τσακώνομαι: (αμτβ.) καβγαδίζω με κπ = μαλώνω ≠ μονοιάζω, συμφιλιώνομαι: *Τσακώθηκε με τον γείτονά του για τα όρια του χωραφιού.* **τσακωμός** ο: καβγάς = μάλωμα: *Αιτία του διαζυγίου ήταν οι ατέλειωτοι ~ και η γκρίνια.*

τσακώνω: [λαϊκ.] (μτβ.) ❶ πιάνω κπ την ώρα που κάνει κτ παράνομο ή επιλήψιμο: *Τον τσακώσαμε να κλέβει σταφύλια από την κληματαριά μας.* ❷ παίρνω: *Τσάκωσε 10 ευρώ, και πολλά σου είναι!* **τσακωτός -ή -ό**: [λαϊκ.] κυρίως στην έκφρ. ***κάνω κπ τσακωτό***: τσακώνω κπ = πιάνω κπ στα πράσα.

τσαλαπατώ & **-άω -ιέμαι** [οικ.] (μτβ.) = ποδοπατώ: ❶ πατάω κπ ή κτ βίαια με τα πόδια μου: *Πρόσεχε πού πατάς - με τσαλαπάτησες!* ❷ (μτφ.) μειώνω την αξία, το κύρος προσώπου, ιδέας κτλ. = εξευτελίζω: *~ τα πιστεύω μου.* **τσαλαπάτημα** το.

τσατίζω & **τσαντίζω -ομαι**: [προφ.] (μτβ.) κάνω κπ να θυμώσει ή να εκνευριστεί: *Τσατίστηκε και έφυγε.* **τσατίλα** & **τσαντίλα** η: [προφ.] κατάσταση θυμού ή εκνευρισμού λόγω της συμπεριφοράς κπ: *Πήγε μια βόλτα και του έφυγε η ~.* **τσατίλας** & **τσαντίλας** ο: [προφ.] πρόσωπο που θυμώνει ή εκνευρίζεται εύκολα: *Είναι λίγο ~, αλλά καλό παιδί.* **τσάτισμα** & **τσάντισμα** το = τσατίλα. ☞ σχ. **τουφέκι**.

τσέπη η: ❶ **α.** μικρή θήκη ραμμένη επάνω σε ρούχο ή τσάντα, που χρησιμοποιείται για να βάζει κανείς μικρά προσωπικά αντικείμενα: *εσωτερική/κρυφή ~. Είχε τα χέρια στις ~.* **β.** *γεν.* ως χαρακτηρισμός αντικειμένου που, λόγω μικρού μεγέθους, χωρά σε τσέπη: *βιβλίο τσέπης.* ❷ η οικονομική κατάσταση ή δυνατότητες κάποιου, κυρίως στις εκφρ. ***(δεν) το αντέχει η ~ μου***: (δεν) έχω την οικονομική άνεση. ***πληρώνω κτ από την ~ μου***: κτ βαραίνει εμένα οικονομικά. **τσεπώνω**: [προφ.] (μτβ.) ❶ βάζω στην τσέπη: *Τσέπωσε το χαρτζιλίκι του και εξαφανίστηκε.* ❷ παίρνω χρήματα, συνήθως παράνομα: *Τσέπωσε τις προκαταβολές των πελατών και έφυγε στο εξωτερικό.*

τσιγάρο το: ❶ ψιλοκομμένα φύλλα καπνού τυλιγμένα σε ειδικό λεπτό χαρτί σε σχήμα κυλίνδρου: *Άναψε ένα ~ και άρχισε να καπνίζει.* ❷ [προφ.] κάπνισμα: *Το ~ κατέστρεψε την υγεία του.* **τσιγαρίλα** η: η μυρωδιά του αναμμένου τσιγάρου: *Κάπνιζε συνέχεια και τα ρούχα του μύριζαν ~.*

τσιγκούνης -α -ικο: αυτός που αποφεύγει σε υπερβολικό βαθμό να ξοδεύει χρήματα = σπαγκοραμμένος, φιλάργυρος, σφιχτός ≠ γενναιόδωρος, σπάταλος: *Είναι τόσο ~, που κυκλοφορεί με τα ίδια ρούχα εδώ και δεκαπέντε χρόνια.* **τσιγκουνεύομαι**: (μτβ.) ❶ δε θέλω να ξοδέψω χρήματα για κτ ≠ σπαταλώ: *Τσιγκουνεύεται να αγοράσει τσιγάρα και όλο ζητά από τους φίλους του.* ❷ (μτφ.) δε θέλω να προσφέρω κτ: *Ποτέ δεν τσιγκουνεύτηκε τη βοήθεια στους φίλους της.* **τσιγκουνιά** η: ❶ η ιδιότητα του τσιγκούνη: *Από την ~ του δεν πήγαινε ποτέ διακοπές.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (συνεκδ.) ενέργειες που χαρακτηρίζουν τον τσιγκούνη ≠ σπατάλη: *Άσε τις ~ και αγόρασε το παλτό - είναι πολύ ωραίο!*

τσιμπώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ τρυπώ ελαφρά (συνήθως το δέρμα) με αιχμηρό όργανο ή (για έντομα) με το κεντρί μου: *Τσιμπήθηκε από τις τσουκνίδες. Με τσίμπησε σφήκα στο λαιμό και πρήστηκε.* ❷ πιέζω με τον αντίχειρα και με ένα άλλο δάχτυλο ταυτόχρονα **α.** το δέρμα, για να προκαλέσω πόνο: *Την τσίμπησε με τόση δύναμη στο μάγουλο, που της άφησε σημάδι.* **β.** [οικ.] ένα αντικείμενο, για να το πιάσω: *Τσίμπα ένα από αυτά τα πακέτα!* ❸ (μτφ.) προκαλώ σύντομο, αλλά οξύ πόνο, συνήθως επαναλαμβανόμενο: *Με ~ συχνά το στομάχι.* ❹ **α.** (για πρόσ.) τρώω ελαφρά: *Αν δεν τσιμπήσω κάτι στο γραφείο μέχρι το μεσημέρι, πεθαίνω της πείνας.* **β.** (για ψάρι) τρώγοντας το δόλωμα, πιάνομαι από το αγκίστρι. ❹ *παθ.* (μτφ.) ερωτεύομαι κπ: *Ο Κώστας τσιμπήθηκε με την Κατερίνα.* ❺ [οικ.] αυξάνω την τιμή προϊόντος, υπηρεσίας κτλ. σε υπερβολικό βαθμό: *Στις τουριστικές περιοχές τις «τσιμπάνε» τις τιμές αρκετά.* **τσίμπημα** το: το να τσιμπά κανείς κτ και αυτό που τσιμπά: *~ από*

τσακωμός → τσακώνομαι
τσακώνομαι
τσακώνω
τσακωτός → τσακώνω
τσαλαπάτημα → τσαλαπατώ
τσαλαπατώ
τσαντίζω → τσατίζω
τσαντίλα → τσατίζω
τσαντίλας → τσατίζω
τσάντισμα → τσατίζω
τσατίζω
τσατίλα → τσατίζω
τσατίλας → τσατίζω
τσάτισμα → τσατίζω
*τσεβδός → τσευδός
τσέπη
τσεπώνω → τσέπη
τσευδίζω → ψευδός
τσεύδισμα → ψευδός
τσευδός → ψευδός
τσιγαρίλα → τσιγάρο
τσιγάρο
*τσιγγούνης → τσιγκούνης
τσιγκουνεύομαι → τσιγκούνης
τσιγκούνης
τσιγκουνιά → τσιγκούνης
τσίμπημα → τσιμπώ
τσιμπιά → τσιμπώ
τσιμπώ

τσιρίδα → τσιρίζω
τσιρίζω
τσιριχτά → τσιρίζω
τσιριχτός → τσιρίζω
*τσυρίζω → τσιρίζω
τυγχάνω
τυπικά → τύπος[1]
τυπικό → τύπος[1]
τυπικός → τύπος[1]
τυπικότητα → τύπος[1]
τυπολάτρης → σχ. λατρεία
τυποποιώ → -ποιώ
τύπος[1]
τύπος[2]
τύπωμα → τυπώνω
τυπώνω
τυπωτικός → τυπώνω
τυραννία → τυραννώ
τυραννικά → τυραννώ
τυραννικός → τυραννώ
τύραννος → τυραννώ
τυραννώ

καρφίτσα/κουνούπι/στο χέρι. ~ στο αυτί/μάγουλο = τσιμπιά. *Ένιωσα ένα ~ στο στομάχι. Δεν επιτρέπεται το ~ ανάμεσα στα γεύματα.* **τσιμπιά** η: ❶ τσίμπημα του δέρματος με τα δάχτυλα, που συνήθως προκαλεί ελαφρύ πόνο: *~ στο μάγουλο.* ❷ (συνεκδ.) το σημάδι που αφήνει η τσιμπιά: *Μελάνιασε η ~!*

τσιρίζω: (αμτβ.) βγάζω ενοχλητικά δυνατή και ψιλή φωνή ή άλλον παρόμοιο ήχο: *Το παιδί τσίριξε από τον πόνο.* **τσιρίδα** η: [προφ.] ενοχλητικά δυνατή, ψιλή φωνή: *Έβγαλε μια ~ από την τρομάρα της.* **τσιριχτός -ή -ό**: αυτός που έχει δυνατό και διαπεραστικό ήχο. **τσιριχτά** (επίρρ.).

> Προέρχεται από το ΑΕ ρ. *συρίζω*, οπότε και ορθότερη θα ήταν η γραφή με **-υ-** (*τσυρίζω, τσυρίδα* κτλ.). Ωστόσο, έχει επικρατήσει η γραφή με -ι-.

τυγχάνω • αόρ. *έτυχα*: [επίσ.] ❶ (αμτβ.) συμβαίνει τυχαία να έχω κπ ιδιότητα: *Ο Διευθυντής τυγχάνει φίλος μου.* ❷ (μτβ. + γεν.) γίνομαι δέκτης κπ πράγματος ή μου συμβαίνει κτ: *~ περιποίησης/εκτίμησης/θερμής υποδοχής.* ☞ σχ. **τυχαίνω**.

τύπος[1] ο: ❶ κατηγορία, είδος: *~ αυτοκινήτου.* ❷ **α.** ο χαρακτήρας κπ: *χαρούμενος/ακουστικός ~.* **β.** [λαϊκ.] άνθρωπος, άτομο: *Ο ~ απέναντι με παρακολουθεί συνεχώς.* ❸ πρότυπο, υπόδειγμα: *ο ~ της αίτησης.* ❹ *συνήθ. πληθ.* η εξωτερική μορφή ενέργειας ή συμπεριφοράς σε αντίθεση με το περιεχόμενο: *Δίνει σημασία στους τύπους.* ❺ ΜΑΘ ΦΥΣ ΧΗΜ παράσταση που εκφράζει συμβολικά σχέσεις μεταξύ αριθμών, φυσικών μεγεθών ή χημικών στοιχείων. ❻ ΓΛΩΣΣ καθεμία από τις διαφορετικές μορφές με τις οποίες εμφανίζεται μια λέξη: *παθητικός ~ του ρήματος.* **τυπικός -ή -ό**: ❶ αυτός που ακολουθεί τους τύπους ή τους κανόνες: *~ υπάλληλος/συμπεριφορά.* ❷ αυτός που διαθέτει τα βασικά γνωρίσματα της ομάδας ή της κατηγορίας του: *~ παράδειγμα πουλιού είναι το σπουργίτι.* = αντιπροσωπευτικός. *~ σύμπτωμα/γνώρισμα* = χαρακτηριστικός. ❸ αυτός που αποτελεί συνήθεια = καθιερωμένος, συνηθισμένος: *Οι επισκέψεις σε μουσεία είναι πλέον μια ~ εκπαιδευτική δραστηριότητα.* ❹ αυτός που είναι επιφανειακός και όχι επί της ουσίας ≠ ουσιαστικός: *~ επιθεώρηση/έλεγχος* ≠ άτυπος. ❺ αυτός που έχει επίσημο χαρακτήρα: *~ επιβεβαίωση.* ❻ αυτός που γίνεται ψυχρά, χωρίς εγκαρδιότητα: *~ χειραψία.* **τυπικά** (επίρρ.). **τυπικό** το: ❶ ΓΛΩΣΣ το μέρος της γραμματικής που εξετάζει τους τύπους των λέξεων. ❷ το σύνολο των τύπων ή κανόνων που διέπουν μια διαδικασία = εθιμοτυπία: *Σύμφωνα με το ~, ακολούθησε δεξίωση προς τιμήν των πρέσβεων.* **τυπικότητα** η: ❶ η ιδιότητα του τυπικού (σημ. 1): *Στις παραδόσεις των εμπορευμάτων του τον χαρακτηρίζει πάντα ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* (συνεκδ.) οι κοινωνικές συμβάσεις ή τύποι: *Νιώστε σαν στο σπίτι σας κι αφήστε τις ~.*

τύπος[2] ο: το σύνολο των εφημερίδων και των περιοδικών, και (συνεκδ.) οι εργαζόμενοι σε αυτό, καθώς και το έργο που επιτελούν: *αθλητικός/διεθνής/ηλεκτρονικός ~. Η κυβέρνηση προσπαθεί να ελέγξει τον ~.* ***κίτρινος ~***: εφημερίδες και περιοδικά που ασχολούνται κυρίως με σκάνδαλα και κουτσομπολιά.

τυπώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ αποτυπώνω κτ (συνήθως επάνω σε χαρτί) με κατάλληλο τυπογραφικό εξοπλισμό: *~ εικόνα/φωτογραφίες* = εκτυπώνω. ❷ (κατ' επέκτ.) δίνω κτ για να τυπωθεί: *Πότε θα τυπώσεις το νέο σου σύγγραμμα;* = εκδίδω. **τύπωμα** το: εκτύπωση: *~ βιβλίου/φωτογραφιών.* **τυπωτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στο τύπωμα: *~ μηχάνημα.* = εκτυπωτικός. ☞ σχ. **εκτυπώνω**.

τυραννώ & -άω -ιέμαι: (μτβ.) καταπιέζω ή βασανίζω: *Τυραννούσε τον λαό του επί δεκαετίες.* (μτφ.) *Η αρρώστια αυτή τον τυραννά χρόνια.* **τυραννία** η: ❶ (στην αρχαιότητα) πολίτευμα όπου ο τύραννος καταλάμβανε με τη βία την εξουσία και κυβερνούσε απολυταρχικά = τυραννίδα. ❷ (συνεκδ.) διακυβέρνηση με απολυταρχικό τρόπο. ❸ (μτφ.) βάσανο = ταλαιπωρία, μαρτύριο: *Ζήσαμε την ~ της προσφυγιάς.* ❹ (μτφ.) καταπιεστική συμπεριφορά = καταδυνάστευση: *Αγωνίζονταν ενάντια στην ~ των μεγαλοτσιφλικάδων.* **τύραννος** ο: ❶ (στην αρχαιότητα) πρόσωπο που καταλάμβανε την εξουσία με βία και κυβερνούσε απολυταρχικά: *οι τριάκοντα ~ της Αθήνας.* ❷ δικτάτορας. ❸ (μτφ.) πρόσωπο που καταπιέζει τους άλλους: *Η πεθερά της κατάντησε ~ μέσα στο σπίτι τους.* **τυραννικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στον τύραννο ή την τυραννία: *~ καθεστώς* = απολυταρχικός. ❷ (μτφ.) αυτός που καταπιέζει ή βασανίζει: *~ αγάπη/γονιός/διοίκηση/ασθένεια.* **τυραννικά** (επίρρ.).

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·423

τυρί
τυφλά → τυφλός
τυφλός
τυφλώνω → τυφλός
τύφλωση → τυφλός
τυχαία → τύχη
τυχαίνω → τύχη
τυχαίος → τύχη
τυχαίως → τύχη
τυχερό → τύχη
τυχερός → τύχη
τύχη
τυχόν
τώρα
τωρινός → τώρα

τυρί το: προϊόν που παρασκευάζεται από πήξιμο του γάλακτος: *σκληρό/μαλακό/κίτρινο ~.*

τυφλός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει χάσει την όρασή του ή που εκ γενετής δεν έχει την ικανότητα να βλέπει: *Έπεσε οξύ στα μάτια του και έμεινε ~.* **(*ψάχνω*) *στα τυφλά***: (αναζητώ κτ) χωρίς να έχω ορατότητα ή (μτφ.) χωρίς τις απαραίτητες πληροφορίες. ❷ (μτφ., για ψυχική κατάσταση, συναίσθημα) αυτός που είναι ιδιαίτερα έντονος, σε σημείο που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικής = παράφορος: *~ δίψα για εκδίκηση/μίσος.* ❸ (μτφ.) αυτός που υπάρχει σε απεριόριστο βαθμό = απόλυτος: *~ υπακοή/εμπιστοσύνη.* ❹ αυτός που δεν έχει άνοιγμα ή έξοδο: *~ τραύμα/δρόμος/τοίχος.* ❺ αυτός που δεν έχει συγκεκριμένο στόχο: *~ χτύπημα.* **τυφλά** (επίρρ.): *Υπακούει ~ στις διαταγές των ανωτέρων του.* **τυφλώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ **α.** κάνω κπ τυφλό: *Τυφλώθηκε από μια σοβαρή μόλυνση στο μάτι.* **β.** (κατ' επέκτ.) εμποδίζω την όραση κπ: *Μας τύφλωσαν τα φλας από τις φωτογραφικές μηχανές.* = [λαϊκ.] στραβώνω. ❷ (μτφ.) κάνω κπ να μην μπορεί να αντιληφθεί κτ ή να κρίνει σωστά: *Τον τύφλωσε ο έρωτας/το πάθος για εκδίκηση.* **τύφλωση** η: ❶ απώλεια της όρασης: *Η εκθαμβωτική λάμψη μετά την έκρηξη τού επέφερε ~.* ❷ (μτφ.) η αδυναμία κπ να αντιληφθεί κτ ή να κρίνει σωστά: *Η συνεχής προπαγάνδα προκάλεσε πολιτική ~ στους πολίτες.*

τύχη η: ❶ απρόβλεπτη υποθετική δύναμη που συντελεί στην εξέλιξη των πραγμάτων (θετικά ή αρνητικά): *Το ότι έγινε πλούσιος οφείλεται στην ~ κι όχι στην εργατικότητά του.* ❷ σύνολο ευνοϊκών συμπτώσεων ≠ ατυχία: *Είχε την ~ να πέφτει πάντα σε πολύ καλούς εργοδότες.* ***κάνω την ~ μου***: αποκτώ περιουσία. ***κλοτσάω την ~ μου***: δεν αξιοποιώ μια καλή ευκαιρία. ***κοιμάμαι και η ~ μου δουλεύει***: μου έρχονται όλα βολικά χωρίς δική μου προσπάθεια. ❸ το τι απέγινε κπ: *Αγνοείται η ~ πολλών μεταναστών, αφότου αποβιβάστηκαν από το πλοιάριο.* ❹ μοίρα = [λαϊκ.] γραφτό, ριζικό: *Το 'χει η ~ του να βασανίζεται.* ❺ *πληθ.* η ζωή, το μέλλον κπ: *οι τύχες των λαών.* **τυχαίνω** • αόρ. *έτυχα*: ❶ (αμτβ.) βρίσκομαι κάπου κατά σύμπτωση: *Έτυχα την ώρα της διαδήλωσης στο κέντρο της πόλης.* ❷ *απρόσ.* (αμτβ.) συμβαίνει τυχαία: *Δεν έτυχε να συναντηθούμε, αν και μέναμε στην ίδια πολυκατοικία.* ❸ (μτβ.) **α.** παρουσιάζομαι, κυρίως ξαφνικά: *Του έτυχαν πολλές αναποδιές στη ζωή του και γέρασε πριν από την ώρα του.* **β.** πέφτω σε κπ με κλήρωση: *Μου έτυχε ένα ποδήλατο στη λοταρία.* **τυχερός -ή -ό**: ❶ αυτός που η τύχη είναι ευνοϊκή μαζί του ≠ άτυχος: *Στη ζωή του ήταν τόσο ~, που δεν προλάβαινε να ευχηθεί κάτι, και αμέσως συνέβαινε.* ❷ αυτός που θεωρείται ότι φέρνει τύχη = γούρικος ≠ γρουσούζικος: *Τον καλούσαν να τους κάνει ποδαρικό, γιατί τον θεωρούσαν ~.* ❸ αυτός που βασίζεται στην τύχη: *~ παιχνίδια.* **τυχερό** το: **α.** μοίρα: *Αφού δεν πνίγηκε τότε στο ναυάγιο, ήταν το ~ του να ζήσει.* **β.** *συνήθ. πληθ.* [οικ.] επιπλέον κέρδος για υπηρεσίες: *Το επάγγελμα του σερβιτόρου έχει και τα τυχερά του.* **τυχαίος -α -ο**: ❶ αυτός που γίνεται κατά τύχη ή εκτός προγραμματισμού: *~ ανακάλυψη/συνάντηση.* ❷ (μτφ., για πρόσ.) αυτός που δε χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη αξία = οποιοσδήποτε, ασήμαντος ≠ αξιόλογος: *Πρόσεξε πώς μου μιλάς, δεν είμαι κανένας ~ εγώ!* **τυχαία** & [επίσ.] **τυχαίως** (επίρρ.).

> **Προσοχή**: τα ρ. *τυχαίνω* και *τυγχάνω*, παρά την κοινή τους ρίζα, διαφοροποιούνται σημασιολογικά.

τυχόν (επίρρ.): ❶ κατά τύχη: *Αν ~ τον δεις, πες του χαιρετίσματα.* ❷ για να κάνουμε πιο ευγενική τη διατύπωση ερώτησης, παράκλησης κτλ. ή πιο έντονη τη διατύπωση απειλής: *Μήπως ~ θυμηθήκατε πού το είχατε βάλει; Μην ~ και δεν έρθεις - χάθηκες!* ❸ (ως επίθ., άκλ.) αυτός που μπορεί να συμβεί = πιθανός, ενδεχόμενος: *Οι ~ διαφωνίες των συνομιλητών θα ληφθούν υπόψη.*

> Από το ουδ. της μτχ. αορ. β΄ *τυχόν* του ΑΕ ρ. *τυγχάνω.*

τώρα (επίρρ.): ❶ στην παρούσα χρονική στιγμή ≠ πριν, μετά: *Δεν είναι ~ εδώ, θα γυρίσει σε λίγο.* ❷ στο πολύ άμεσο παρελθόν ή μέλλον: *Μόλις ~ τον είδα. ~ φεύγουμε, σταμάτα να γκρινιάζεις!* ❸ για ενέργεια που συνεχίζεται μέχρι σήμερα ή που μόλις τελείωσε: *Μέρες ~ προσπαθώ να σε συναντήσω. ~ πια κανείς δεν τον θυμάται.* **τώρα** το • άκλ.: η παρούσα χρονική στιγμή. **τωρινός -ή -ό**: αυτός που γίνεται ή υπάρχει τώρα: *Η ~ διοίκηση της εταιρείας είναι καλύτερη από την προηγούμενη. ~ κατάσταση/δεδομένα.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·424

υβρίζω → βρίζω
υβριστικά → βρίζω
υβριστικός → βρίζω
υγεία
υγιαίνω → υγεία
υγιεινά → υγεία
υγιεινή → υγεία
υγιεινός → υγεία
υγιής → υγεία
υγραίνω → υγρός
υγρασία → υγρός
υγρό → υγρός
υγρός
υδατοκαλλιέργεια → σχ. ύδωρ
ύδατος → ύδωρ
υδρατμός → σχ. ύδωρ
ύδρευση
υδρόβιος → σχ. ύδωρ
υδροδιαλυτός → σχ. ύδωρ
υδροηλεκτρικός → σχ. ύδωρ
υδροπλάνο → σχ. ύδωρ
ύδωρ
υιοθεσία → υιοθετώ
υιοθέτηση → υιοθετώ
υιοθετώ
ύλη
υλικό → ύλη
υλικός → ύλη
υλισμός → ύλη
υλιστής → ύλη
υλιστικά → ύλη
υλιστικός → ύλη
υλίστρια → ύλη
υμνητής → ύμνος
υμνητικός → ύμνος
υμνήτρια → ύμνος
ύμνος
υμνώ → ύμνος

Υγεία η: η καλή φυσική, πνευματική και ψυχική κατάσταση κάθε ζωντανού οργανισμού, η σωστή βιολογική λειτουργία του: *Η καλή διατροφή και η άσκηση συμβάλλουν στη διατήρηση της ~. Η ψυχική της ~ διαταράχθηκε μετά το τρομερό δυστύχημα.* **υγιεινός -ή -ό**: αυτός που συντελεί στην καλή υγεία και στη διατήρησή της ≠ ανθυγιεινός: *~ διατροφή.* **υγιεινά** (επίρρ.). **υγιής -ής -ές**: ❶ αυτός που έχει υγεία: *~ μωρό* ≠ ασθενής, άρρωστος. ❷ (μτφ.) αυτός που λειτουργεί σωστά ή σύμφωνα με τις αρχές του: *~ επιχείρηση / νοοτροπία.* σχ. **αγενής**. **υγιαίνω** • μόνο ενεστ.: (αμτβ.) είμαι καλά στην υγεία μου: *Τι κάνεις; ~!* **υγιεινή** η: τήρηση των κανόνων προστασίας και διατήρησης της υγείας: *Το εστιατόριό σας δεν πληροί τους όρους ~.*

> Από την ΑΕ λ. *ὑγίεια*. Η Υγεία ήταν θεά της Ιατρικής (σχ. **πανάκεια**).

υγρός - ή -ό: ❶ αυτός που έχει σύσταση παρόμοια με του νερού: *Το χλώριο ανήκει στα ~ στοιχεία.* ❷ **α.** αυτός που έχει απορροφήσει μικρή ποσότητα νερού: *Τα ρούχα μας είναι ~.* ≠ στεγνός. **β.** αυτός που σχετίζεται με το νερό: *~ στίβος.* ❸ αυτός που έχει υγρασία: *Ο καιρός σήμερα είναι ~ και ζεστός.* ≠ ξηρός. **υγρό** το: ΦΥΣ ΧΗΜ σώμα με συγκεκριμένο όγκο, που μεταβάλλει το σχήμα του ανάλογα με το δοχείο που το περιέχει ≠ στερεό, αέριο: *Το νερό, σε κανονικές συνθήκες, ανήκει στα ~.* **υγρασία** η: ❶ μετεωρολογικό φαινόμενο που χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση μεγάλης ποσότητας υδρατμών στην ατμόσφαιρα ≠ ξηρασία. ❷ υγρότητα χώρου ή επιφάνειας: *Το δωμάτιο έχει ~· δε βλέπεις τους τοίχους πώς σάπισαν;* **υγραίνω-ομαι**: (μτβ.) κάνω κτ υγρό: *~ τα χέρια μου/τα χείλια μου.* = βρέχω.

ύδρευση η: τροφοδοσία με νερό: *Στέρεψε ο ποταμός και η περιοχή έχει έντονο πρόβλημα ύδρευσης.*

Υδροχόος ο: ❶ ΑΣΤΡΟΝ αστερισμός. ❷ ΑΣΤΡΟΛ το ενδέκατο ζώδιο του ζωδιακού κύκλου, καθώς και το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

ύδωρ το • *ύδατος, ύδατα, υδάτων*: [επίσ.] νερό: *Γίνονται έλεγχοι για την ποιότητα των υδάτων σε όλη τη Μεσόγειο.*

> Το ουσ. *ὕδωρ* με τα θέματά του (*υδρ-, υδατ-*) έδωσε ως α΄ συνθ. νέες λέξεις όπως: *υδρατμός, υδροηλεκτρικός, υδροπλάνο, υδροδιαλυτός, υδρόβιος, υδατοκαλλιέργεια, υδατοστεγής κτλ.*

υιοθετώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ αναγνωρίζω και αποκτώ ένα παιδί ως δικό μου: *Τη Λυδία την υιοθέτησα σε ηλικία τριών ετών.* ❷ παίρνω κπ υπό την προστασία μου: *Υιοθέτησαν μια σκυλίτσα.* ❸ (μτφ.) εγκρίνω και ακολουθώ άποψη, απόφαση, ενέργεια άλλου: *Η Ελλάδα υιοθέτησε το νομοσχέδιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ανάπτυξη της έρευνας.* **υιοθεσία** η: νομική διαδικασία σύμφωνα με την οποία κπ αποκτά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις γονέα απέναντι σε παιδί, του οποίου δεν είναι ο φυσικός γονέας: *Ανέλαβε την υιοθεσία της μικρής, όταν πέθαναν οι γονείς της.* **υιοθέτηση** η: το να υιοθετεί κπ κτ (σημ. 3): *Η ΕΕ αποφάσισε την ~ αυστηρότερων μέτρων κατά της τρομοκρατίας.*

> Η σημ. 1 του ρ. *υιοθετώ* είναι όμοια με εκείνη του ελνστ. ρ. *υἱοθετῶ*. Η σημ. 2 είναι σημδ. από το γαλλ. ρ. *adopter*.

ύλη η: ❶ το βασικό συστατικό στοιχείο κάθε σώματος, που καθορίζει τις φυσικές και χημικές ιδιότητές του: *οργανική/ανόργανη/κοσμική ~.* ❷ ΦΙΛΟΣ αυτό που αντιδιαστέλλεται προς το πνεύμα: *Σύμφωνα με τον Πλάτωνα ο άνθρωπος αποτελείται από ~ και πνεύμα.* ❸ κάθε ουσία που χρησιμοποιείται για να παραχθεί κτ: *φυσική/τεχνητή ~.* ❹ **α.** το περιεχόμενο βιβλίου ή εντύπου: *περιοδικό ποικίλης ύλης.* **β.** το σύνολο συγκεκριμένων γνώσεων σε ένα μάθημα: *διδακτέα/εξεταστέα ~.* **υλικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην ύλη (σημ. 1, 2): *~ σώματα. Τα ~ αγαθά έχουν αλλοτριώσει τον άνθρωπο.* **υλικό** το: ❶ το συστατικό από το οποίο φτιάχνεται κτ: *υλικά οικοδομών/~ για το φαγητό.* ❷ εν. το σύνολο των στοιχείων που χρησιμοποιούμε για να αποδείξουμε κτ, να πραγματοποιήσουμε μια έρευνα, ένα έργο: *Για την εργασία σας διαθέτουμε πλούσιο ~.* **υλισμός** ο: ΦΙΛΟΣ φιλοσοφικό ρεύμα σύμφωνα με το οποίο η πραγματικότητα ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα φυσικών ή υλικών αιτίων. **υλιστής** ο, **-ίστρια** η: ❶ οπαδός της θεωρίας του υλισμού ≠ ιδεαλιστής. ❷ πρόσωπο που ο τρόπος ζωής του χαρακτηρίζεται από προσήλωση στα υλικά αγαθά. **υλιστικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στον υλισμό ή στον υλιστή: *~ θεωρία/στάση ζωής.* **υλιστικά** (επίρρ.).

ύμνος ο: ❶ ποιητικό κείμενο που εκφράζει θαυμασμό προς μια θεότητα, ιδέα, αξία: *~ προς τον Δία. ο Ακάθιστος Ύμνος. Το ποίημα αυ-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·425

τό είναι ~ προς την ελευθερία. ***Εθνικός Ύμνος***: μελοποιημένο ποίημα, σύμβολο κάθε έθνους. ❷ (μτφ.) μεγάλος έπαινος: *Για την καινούρια του ταινία γράφτηκαν ύμνοι.* = εγκώμιο. **υμνώ -ούμαι**: (μτβ.) ❶ δοξάζω τον Θεό. ❷ μιλάω πολύ επαινετικά, πλέκω το εγκώμιο κπ. **υμνητής** ο, **-ήτρια** η. **υμνητικός -ή -ό**.

ύπαιθρος η: οι περιοχές που είναι έξω από τις πόλεις, από τα μεγάλα αστικά κέντρα = εξοχή: *Η ζωή στην ~ έχει πολλά θετικά στοιχεία, αλλά για πολλούς είναι πιο δύσκολη από τη ζωή στην πόλη.* **ύπαιθρο** το: ανοικτός χώρος: *άθληση στο ~.* **υπαίθριος -α -ο**: αυτός που βρίσκεται ή πραγματοποιείται στο ύπαιθρο: *~ κατασκήνωση.* **υπαίθρια** (επίρρ.).

υπαινίσσομαι • παθ. αόρ. *υπαινίχθηκα*: (μτβ.) εκφράζω άποψη, σκέψη, συναίσθημα κτλ., χωρίς να το δηλώνω με σαφήνεια: *Υπαινίχθηκε ότι δεν είναι ευχαριστημένος από τη δουλειά της.* **υπαινιγμός** ο. **υπαινικτικός -ή -ό**: αυτός που εκφράζει κτ με έμμεσο τρόπο: *~ λόγος.* **υπαινικτικά** (επίρρ.). ☞ σχ. **επαινώ**.

υπαίτιος -α -ος: [επίσ.] (συνηθέστερα ως ουσ.) αυτός που θεωρείται υπεύθυνος για κάποιο αρνητικό γεγονός: *Τον θεωρούν ~ για την αυτοκτονία της κόρης του.* **υπαιτιότητα** η: η ευθύνη που φέρει κπ για κτ αρνητικό: *Δεν έγινε από δική μου ~ το λάθος αυτό!*

> Το επίθ. *υπαίτιος* διαφοροποιήθηκε σημασιολογικά με το πέρασμα του χρόνου: κατά την ελνστ. περίοδο σήμαινε «κατηγορούμενος».

υπακούω: (αμτβ.) ❶ συμμορφώνομαι σε εντολές, οδηγίες κτλ. = ακούω: *Δεν υπάκουσε στις εντολές μας· έκανε αυτό που ήθελε.* ❷ (μτφ.) ακολουθώ έναν γενικό κανόνα: *Τα οχήματα υπακούν στους νόμους της φυσικής.* **υπακοή** η: συμπεριφορά ή στάση προσώπου που συμμορφώνεται με εντολές ή οδηγίες κπ ή με τους κανόνες ενός συνόλου ≠ ανυπακοή. **υπάκουος -η -ο** ≠ ανυπάκουος, άτακτος. **υπάκουα** (επίρρ.).

υπάλληλος ο, η: πρόσωπο που εργάζεται σε γραφείο, κατάστημα κτλ. και πληρώνεται με μισθό: *μόνιμος/εποχιακός/δημόσιος/ιδιωτικός ~.* **υπαλληλικός -ή -ό**.

υπάρχω • πρτ. *υπήρχα*, αόρ. *υπήρξα*: (αμτβ.) ❶ έχω υπόσταση: *Δεν ~ φαντάσματα.* ❷ ζω: *Δυστυχώς, ο πατέρας της δεν ~ πια!* ❸ βρίσκομαι κάπου: *~ κανείς εδώ;* ❹ με αφηρημένα ουσ. σχηματίζει απρόσ. εκφρ.: *~ τρόπος/φόβος/κίνδυνος* κτλ. **υπάρχοντα** τα: όσα πράγματα ανήκουν σε κπ: *Έφυγε παίρνοντας όλα τα υπάρχοντά της.* **υπαρκτός -ή -ό**: αυτός που υπάρχει, σε αντιδιαστολή με αυτόν που βρίσκεται στη σφαίρα της φαντασίας: *Ο κίνδυνος είναι ~.* **ύπαρξη** η: ❶ οντότητα, ο άνθρωπος ως οντότητα: *ευγενική/αιθέρια ~.* ❷ το να υπάρχει κπ ή κτ: *η ~ ζωής στο διάστημα.* **υπαρξιακός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην ύπαρξη: *Έχει ~ πρόβλημα/ανησυχίες.* **υπαρκτικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται στην ύπαρξη. **~ ρήμα**: ΓΛΩΣΣ καθένα από τα ρήματα που δηλώνουν ύπαρξη, π.χ. *είμαι, υπάρχω, γίνομαι.*

υπενθυμίζω: (μτβ.) θυμίζω σε κπ κτ που φαίνεται να έχει ξεχάσει: *Σε περίπτωση που το ξεχάσατε, σας ~ ότι αύριο είναι η τελική προθεσμία!* **υπενθύμιση** η.

υπέρ[1] (πρόθ.): (+ γεν.) δηλώνει υπεράσπιση, προστασία, υποστήριξη προσώπου ή πράγματος κτλ. ≠ κατά, εναντίον: *Μιλάει ~ των φτωχών και αδυνάτων.* ☞ **πρόθεση - Λόγια σύνταξη προθέσεων. υπέρ**[2] (επίρρ.): θετικά, υποστηρίζοντας κπ ή κτ ≠ κατά, εναντίον: *Ψήφισε ~.* **υπέρ** τα • άκλ.: τα πλεονεκτήματα μιας κατάστασης, επιλογής κτλ. ≠ κατά: *Θα μελετήσετε τα ~ και τα κατά.*

υπέρ- & υπερ-: πρόθημα που δηλώνει ❶ αυτό που βρίσκεται τοπικά πέρα ή πάνω από αυτό που εκφράζει το β΄ συνθ.: *υπέργειος, υπερατλαντικός.* ❷ ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. **α.** ξεπερνά το μέτρο ή τα όρια: *υπέρβαρος.* **β.** γίνεται προς χάρη κπ: *υπερασπίζομαι, υπέρμαχος.* **γ.** υπάρχει ή γίνεται σε μεγάλο βαθμό: *υπεραγαπώ, υπερπροστασία.*

υπερασπίζομαι & -ω: (μτβ.) ❶ προστατεύω,

Σύνθετα με το υπέρ-

πέρα ή πάνω από κτ	***που ξεπερνά τα όρια ή το μέτρο***		***πάρα πολύ, σε υπερβολικό βαθμό***	
υπεραστικός	υπεραγορά	υπέρμετρος	υπεραπλούστευση	υπερκόπωση
υπέρθυρο	υπεράνθρωπος	υπερπαραγωγή	υπερευαισθησία	υπέρλαμπρος
υπερπόντιος	υπέργηρος	υπέρταση	υπερευαίσθητος	υπερμεγέθης
	υπερδύναμη		υπερευχαριστώ	υπερπολυτελής
	υπερήλικας		υπερένταση	υπερπροσφορά
	υπερθέαμα	υπεραισιόδοξος	υπερθερμαίνω	υπερτονίζω
		υπεραπλουστεύω	υπερκατανάλωση	υπερτυχερός
			υπερκινητικός	

υπ- → υπο-
ύπ- → υπο-
υπ' όψιν → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
υπαίθρια → ύπαιθρος
υπαίθριος → ύπαιθρος
ύπαιθρο → ύπαιθρος
ύπαιθρος
υπαινιγμός → υπαινίσσομαι
υπαινικτικά → υπαινίσσομαι
υπαινικτικός → υπαινίσσομαι
υπαινίσσομαι
υπαίτιος
υπαιτιότητα → υπαίτιος
υπακοή → υπακούω
υπάκουα → υπακούω
υπάκουος → υπακούω
υπακούω
υπαλληλικός → υπάλληλος
υπάλληλος
υπάνθρωπος → υπο-
υπαρκτικός → υπάρχω
υπαρκτός → υπάρχω
ύπαρξη → υπάρχω
υπαρξιακός → υπάρχω
υπαρχηγός → υπο-
υπάρχοντα → υπάρχω
υπάρχω
υπέβαλα → υποβάλλω
υπεβλήθην → υποβάλλω
υπεγράφην → υπογράφω
υπέγραψα → υπογράφω
υπέδαφος → υπο-
υπέδειξα → υποδεικνύω
υπεκφεύγω → υπο-
υπεκφυγή → υπο-
υπέμεινα → υπομένω
υπενθυμίζω
υπενθύμιση → υπενθυμίζω
υπέρ
υπερ- → υπέρ-
υπέρ-
υπεραγαπώ → υπέρ-
υπεραγορά → υπέρ-
υπεραισιόδοξος → υπέρ-
υπεράνθρωπος → υπέρ-
υπεραπλούστευση → υπέρ-
υπεραπλουστεύω → υπέρ-
υπερασπίζομαι
υπερασπίζω → υπερασπίζομαι
υπεράσπιση → υπερασπίζομαι
υπερασπιστής → υπερασπίζομαι
υπερασπιστικά → υπερασπίζομαι
υπερασπιστικός → υπερασπίζομαι
υπερασπίστρια → υπερασπίζομαι
υπεραστικός → υπέρ-
υπερατλαντικός → υπέρ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>%·426

υπερβάλλω
υπέρβαρος → υπέρ-
υπερβολή → υπερβάλλω
υπερβολικά → υπερβάλλω
υπερβολικός → υπερβάλλω
υπέργειος → υπέρ-
υπέργηρος → υπέρ-
υπερδύναμη → υπέρ-
υπερέβαλα → υπερβάλλω
υπερείχα → υπερέχω
υπερένταση → υπέρ-
υπερευαισθησία → υπέρ-
υπερευαίσθητος → υπέρ-
υπερευχαριστώ → υπέρ-
υπερέχω
υπερήλικας → υπέρ-
υπερήφανα → περήφανος
υπερηφάνεια → περήφανος
υπερηφανεύομαι → περήφανος
*υπερηφάνια → υπερηφάνεια
υπερήφανος → περήφανος
υπερθέαμα → υπέρ-
υπερθερμαίνω → υπέρ-
υπέρθυρο → υπέρ-
υπερίσχυση → υπερισχύω
υπερισχύω
υπερκατανάλωση → υπέρ-
υπερκινητικός → υπέρ-
υπερκόπωση → υπέρ-
υπέρλαμπρος → υπέρ-
υπέρμαχος → υπέρ-
υπερμεγέθης → υπέρ-
υπέρμετρος → υπέρ-
υπερόπτης
υπεροπτικά → υπερόπτης
υπεροπτικός → υπερόπτης
υπεροπτικώς → υπερόπτης
υπερόπτρια → υπερόπτης
υπέροχα → υπέροχος
υπεροχή → υπερέχω
υπέροχος
υπεροψία → υπερόπτης
υπερπαραγωγή → υπέρ-
υπερπολυτελής → υπέρ-
υπερπόντιος → υπέρ-
υπερπροστασία → υπέρ-
υπερπροσφορά → υπέρ-
υπέρταση → υπέρ-
υπέρτατος → υπέρτερος
υπέρτερος
υπερτερώ → υπέρτερος
υπερτονίζω → υπέρ-
υπερτυχερός → υπέρ-
υπέστην → υφίσταμαι
υπέταξα → υποτάσσω
υπεύθυνα → υπεύθυνος
υπεύθυνος
υπευθυνότητα → υπεύθυνος
υπευθύνως → υπεύθυνος
υπέφερα → υποφέρω
υπήκοος
υπηκοότητα → υπήκοος
υπηρεσία → υπηρετώ
υπηρεσιακά → υπηρετώ
υπηρεσιακός → υπηρετώ
υπηρεσιακώς → υπηρετώ
υπηρέτης → υπηρετώ
υπηρετικός → υπηρετώ
υπηρέτρια → υπηρετώ
υπηρετώ
υπήρξα → υπάρχω

υποστηρίζω κπ ή κτ που απειλείται ή κατηγορείται: *Υπερασπίστηκε τη μητέρα του από τον διασυρμό. ~ τις ιδέες μου.* ❷ ΝΟΜ συμμετέχω σε δίκη ως δικηγόρος υποστηρίζοντας τον κατηγορούμενο. **υπεράσπιση** η: ❶ το να υπερασπίζεται κανείς κπ ή κτ. ❷ ΝΟΜ συνήγορος κατηγορουμένου. **υπερασπιστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που αναλαμβάνει να προστατεύσει και να υποστηρίξει κπ ή κτ. **υπερασπιστικός -ή -ό. υπερασπιστικά** (επίρρ.).

υπερβάλλω • πρτ. *υπερέβαλλα*, αόρ. *υπερέβαλα*: (αμτβ.) ξεπερνώ τα όρια, λειτουργώ με τρόπο που ξεπερνάει το φυσιολογικό: *Υπερβάλλει με το να λέει ότι τίποτε δε λειτουργεί!* = μεγαλοποιώ. ☞ σχ. **βάλλω**. **υπερβολή** η. **υπερβολικός -ή -ό. υπερβολικά** (επίρρ.).

υπερέχω • πρτ. & αόρ. *υπερείχα*: (μτβ. + γεν. & αμτβ.) είμαι ανώτερος, καλύτερος από κπ ή κτ: *Υπερέχει του αδερφού του/έναντι όλων των άλλων μαθητών. Ο τομέας στον οποίο υπερέχει είναι οι θετικές επιστήμες.* **υπεροχή** η.

υπερισχύω: (μτβ. + γεν. & με παράλ. αντικ.) αποδεικνύομαι ισχυρότερος από κπ ή κτ: *Εκλέχθηκε πρόεδρος, αφού υπερίσχυσε του συνυποψηφιού του.* = επικρατώ, υπερτερώ, υπερνικώ. **υπερίσχυση** η.

υπερόπτης ο, **-όπτρια** η: πρόσωπο που περιφρονεί τους άλλους = αλαζόνας: *Είναι τόσο ~, που ούτε καλημέρα δεν καταδέχεται να μας πει!* **υπεροψία** η: η ιδιότητα του υπερόπτη = αλαζονεία, έπαρση: *Φέρεται με τέτοια ~ και περιφρόνηση προς όλους, επειδή θεωρεί ότι είναι πολύ σπουδαίος.* **υπεροπτικός -ή -ό**: αυτός που χαρακτηρίζεται από υπεροψία: *~ συμπεριφορά/χαμόγελο.* **υπεροπτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

υπέροχος -η -ο: αυτός που ξεχωρίζει, γιατί διαθέτει πολύ θετικά χαρακτηριστικά: *Ήταν ένας ~ άνθρωπος, γι' αυτό τον αγαπούσαν όλοι.* = θαυμάσιος, εξαιρετικός, έξοχος ≠ φριχτός, απαίσιος. **υπέροχα** (επίρρ.): *Περάσαμε ~ στο καταπληκτικό αυτό ξενοδοχείο.*

υπέρτερος -η -ο: [επίσ.] αυτός που είναι ανώτερος από κπ ή κτ άλλο: *Η πράξη του εμπνέεται από ~ αξίες.* **υπερτερώ**: [επίσ.] (μτβ. & με παράλ. αντικ.) είμαι ανώτερος από κπ ή κτ άλλο ως προς κτ ≠ υστερώ: *Το σχολείο μας ~ (έναντι) των άλλων σε κτιριακή υποδομή.* **υπέρτατος -η -ο**: [επίσ.] αυτός που είναι, υπάρχει ή γίνεται στον ανώτατο βαθμό: *το ~ ιδανικό της ελευθερίας.*

Τα *υπέρτερος* και *υπέρτατος* σχηματίζονται από την πρόθ. *υπέρ* και τις καταλήξεις σχηματισμού των παραθετικών των επιθέτων.

υπεύθυνος -η -ο: ❶ αυτός που ενεργεί ή γίνεται με ευθύνη και ανάλογη σοβαρότητα: *Είναι ο πιο ~ υπάλληλος της εταιρείας μας.* ≠ ανεύθυνος. *Κινήθηκε με ~ χειρισμούς για την επίλυση του προβλήματος.* ❷ αυτός που έχει την ευθύνη για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου ή δραστηριότητας: *Για τα επιδόματα πρέπει να πάτε στον ~ υπάλληλο.* = αρμόδιος. ❸ αυτός που φέρει την ευθύνη, φταίει για κτ = υπαίτιος: *Υπεύθυνοι για τις αξιόποινες πράξεις ενός παιδιού είναι κυρίως οι γονείς του.* **υπεύθυνα** & **-ύνως** (επίρρ.). **υπεύθυνος** ο: πρόσωπο υπεύθυνο για κτ (σημ. 2 & 3): *Ο ~ του τμήματος πωλήσεων απουσιάζει σε άδεια.* = αρμόδιος. *Οι ~ για την κατάρρευση του κτιρίου προφυλακίστηκαν.* = υπαίτιος, φταίχτης, ένοχος. **υπευθυνότητα** η: συναίσθηση ευθύνης, πλήρης επίγνωση της ευθύνης που έχει κπ: *Ασκεί τα καθήκοντά του στην εταιρεία με μεγάλη ~.* ≠ ανευθυνότητα.

υπήκοος ο, η: ❶ πολίτης ενός κράτους: *Αίτηση για διορισμό στη θέση αυτή μπορούν να υποβάλουν Έλληνες και ξένοι υπήκοοι.* ❷ [παρωχ.] πρόσωπο υποταγμένο στην εξουσία μονάρχη (βασιλιά, αυτοκράτορα, ηγεμόνα): *Όσοι από τους υπηκόους επαναστάτησαν ενάντια στον βασιλιά βασανίστηκαν φριχτά.* **υπηκοότητα** η: ΝΟΜ η ιδιότητα του υπηκόου (σημ. 1): *Πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρείται κάθε άτομο που έχει ~ ενός κράτους-μέλους της. Παίρνω/χάνω/διπλή ~.*

υπηρετώ -ούμαι: ❶ (αμτβ.) **α.** εργάζομαι ως δημόσιος υπάλληλος σε μια υπηρεσία: *Πήρε απόσπαση και τώρα ~ στο νοσοκομείο της Πάτρας.* **β.** εκπληρώνω τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις: *~ στα σύνορα/σε μονάδα καταδρομών.* ❷ (μτβ.) προσφέρω υπηρεσίες σε κπ ή κτ: *Από τη θέση του δημάρχου υπηρέτησε πιστά τα συμφέροντα των συμπολιτών του.* ❸ (μτβ.) εργάζομαι ως υπηρέτης στο σπίτι κπ. **υπηρεσία** η: ❶ επαγγελματική ενασχόληση κπ με συγκεκριμένο αντικείμενο που του έχει ανατεθεί: *αναλαμβάνω ~.* και στις εκφρ. ***έχω/είμαι ~***: είναι η σειρά μου να αναλάβω συγκεκριμένο έργο, για την εκτέλεση του οποίου εναλλάσσονται εργαζόμενοι σε βάρδιες. ❷ ξεχωριστό τμήμα οργανωμένου φορέα (οργανισμού, οργάνωσης κτλ.) που εί-

ναι αρμόδιο για συγκεκριμένο αντικείμενο: ~ *Ύδρευσης. Στατιστική ~.* ❸ (συνεκδ.) ο χώρος εργασίας κάποιου: *Αυτό είναι το τηλέφωνο στην ~ του.* ❹ προσφορά έργου για έναν ορισμένο σκοπό, συνήθως αφιλοκερδώς: *Έθεσε τον εαυτό του στην ~ του λαού.* ❺ [παρωχ.] υπηρέτρια ή οικιακή βοηθός: *Μας οδήγησε στο σαλόνι η ~ και ειδοποίησε για τον ερχομό μας.* **υπηρεσιακός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε συγκεκριμένη υπηρεσία: *Το αίτημά σου θα περάσει από ~ συμβούλιο. ~ έγγραφο / σημείωμα.* ***~ κυβέρνηση***: κυβέρνηση που αναλαμβάνει εξουσία με μοναδικό καθήκον τη διενέργεια εκλογών. ***~ υπουργός***: υπουργός σε υπηρεσιακή κυβέρνηση. **υπηρεσιακά** & **-ώς** (επίρρ.). **υπηρέτης** ο, **-τρια** η: πρόσωπο που ασχολείται με οικιακές και βοηθητικές εργασίες ενός σπιτιού, συνήθως με αμοιβή. **υπηρετικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται ή ανήκει σε υπηρέτη: ~ *προσωπικό.*

ύπνος ο: φυσιολογική κατάσταση του οργανισμού, που έχει στόχο την ξεκούραση και χαρακτηρίζεται κυρίως από γενική χαλάρωση των λειτουργιών του, επιβράδυνση της κυκλοφορίας του αίματος και της αναπνοής: ***με παίρνει/πιάνει ο ~***: αποκοιμιέμαι. ***δε μου κολλάει ~***: δεν μπορώ να κοιμηθώ. ***πιάνω κπ στον ύπνο***: κοροϊδεύω κπ, τον βρίσκω απροετοίμαστο. ***ο αιώνιος ~***: ο θάνατος. **υπναράς** ο, **υπναρού** η: [οικ.] πρόσωπο που κοιμάται πάρα πολύ: *Μεσημέριασε, και η ~ η κόρη σου ακόμη να ξυπνήσει!*

υπνωτίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ αποκοιμίζω κπ με τεχνητό τρόπο (με υπνωτισμό): *Συνήθιζε να υπνωτίζει τους ασθενείς του, για να θεραπεύει ψυχικά τραύματά τους.* ❷ (μτφ.) κάνω κπ να φέρεται σαν να έχει χάσει την επαφή με την πραγματικότητα, σαν να έχει πέσει σε λήθαργο = ναρκώνω, αποκοιμίζω: *Η ομάδα, κάνοντας καταπληκτικό παιχνίδι, υπνώτισε τους αντιπάλους και σημείωσε 4 γκολ. Τον υπνώτισε με την απαράμιλλη ομορφιά της.* **ύπνωση** η: ΙΑΤΡ ΨΥΧΟΛ κατάσταση τεχνητού ύπνου, που προκαλείται συνήθως από υπνωτιστή = υπνωτισμός. **υπνωτιστής** ο, **υπνωτίστρια** η: πρόσωπο το οποίο, με τη χρήση της κατάλληλης τεχνικής, έχει την ικανότητα να υπνωτίζει. **υπνωτισμός** ο: ❶ το σύνολο των τεχνικών που χρησιμοποιούνται για να προκληθεί ύπνωση ❷ (συνεκδ.) η ύπνωση. **υπνωτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που προκαλεί ύπνο ή τάση για ύπνο: ~ *ουσίες.* ❷ (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με την ύπνωση: ~ *κατάσταση/ μέθοδος.* **υπνωτικό** το: ΙΑΤΡ φαρμακευτικό παρασκεύασμα που προκαλεί ύπνο: *Της δώσανε ~, για να κοιμηθεί ήρεμα.*

υπο- υπ- υφ- & **υπό- ύπ- ύφ-**: πρόθημα (από τη λόγια πρόθ. *υπό*) που δηλώνει: ❶ ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. **α.** βρίσκεται χαμηλότερα σε επίπεδο, θέση ή κλίμακα: *υπέδαφος, υπαρχηγός, υφιστάμενος, υποδιευθυντής.* **β.** βρίσκεται υπό την επίδραση ή την εξουσία κπ: *υπόδουλος, υπακούω.* **γ.** γίνεται ή υπάρχει σε μικρό βαθμό ή ένταση: *υπολειτουργώ, υποθερμία.* **δ.** γίνεται παράνομα, κρυφά ή συγκαλυμμένα: *υποκλέπτω, υπεκφεύγω, υποδηλώνω, υποσυνείδητο.* ❷ κπ ή κτ που στερείται τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού που σημαίνει το β΄ συνθ.: *υπάνθρωπος* ≠ υπεράνθρωπος.

υποβάλλω -ομαι • πρτ. *υπέβαλλα,* αόρ. *υπέβαλα* & [προφ.] *υπόβαλα,* παθ. αόρ. *υποβλήθηκα* & [επίσ.] *υπεβλήθην*: (μτβ.) ❶ καταθέτω σε αρμόδιο άτομο ή φορέα συνήθως κπ έγγραφο για μελέτη ή έγκριση: ~ *φορολογική δήλωση/υποψηφιότητα/μήνυση/δικαιολογητικά για διορισμό.* ❷ αναγκάζω κπ να υποστεί κτ δυσάρεστο: *Τον ~ σε βασανιστήρια/επίπονη θεραπεία/έξοδα/δίαιτα.* **υποβολή** η.

υποβόσκω • μόνο ενστ. & πρτ.: [επίσ.] (αμτβ.) υπάρχω ή αναπτύσσομαι σταδιακά και κρυφά, συνήθως για κτ αρνητικό: *Εχθρότητα ~ στις σχέσεις των δύο κρατών ακόμη και σε ειρηνικές περιόδους* = (μτφ.) υφέρπω, υποκρύπτομαι.

υπόγειος -α -ο: ❶ αυτός που υπάρχει ή λειτουργεί κάτω από το έδαφος: ~ *γκαράζ/βλαστός/ρεύματα/διάβαση πεζών* ≠ υπέργειος. ❷ (μτφ.) αυτός που πραγματοποιείται κρυφά: ~ *χειρισμοί / διαδικασίες* = ύπουλος, υποχθό-

Σύνθετα με υπο-

κάτω ή χαμηλότερα από
υπόβαθρο
υπόγειος
υποδιεύθυνση
υποδιοικητής
υπολοχαγός
υπότιτλος
υφυπουργία
υφυπουργός

υπό την εξουσία
υποδουλώνω
υποτάσσω

σε μικρότερο βαθμό
υποβάθμιση
υπογεννητικότητα
υποσιτίζομαι

παράνομα, κρυφά
υπεκφυγή
υποδήλωση
υπόκοσμος

υπναράς → ύπνος
υπναρού → ύπνος
ύπνος
ύπνωση → υπνωτίζω
υπνωτίζω
υπνωτικό → υπνωτίζω
υπνωτικός → υπνωτίζω
υπνωτισμός → υπνωτίζω
υπνωτιστής → υπνωτίζω
υπνωτίστρια → υπνωτίζω
υπό → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
υπο-
υπό- → υπο-
υποβαθμίζω → υπο-
υποβάθμιση → υπο-
υπόβαθρο → υπο-
υποβάλλω
υποβλήθηκα → υποβάλλω
υποβολή → υποβάλλω
υποβόσκω
υπογεγραμμένος → υπογράφω
υπόγεια → υπόγειος
υπόγειο → υπόγειος
υπόγειος
υπογείως → υπόγειος

υπογεννητικότητα → υπογραφή
υπογράφω → υπογραφή
υπογράφων → υπογραφή
υποδεδειγμένος → υποδεικνύω
υπόδειγμα
υποδειγματικά → υπόδειγμα
υποδειγματικός → υπόδειγμα
υποδεικνύω
υπόδειξη → υποδεικνύω
υποδέχομαι
υποδηλώνω → υπο-
υποδήλωση → υπο-
υποδηματοποιός → -ποιώ
υποδιεύθυνση → υπο-
υποδιευθυντής → υπο-
υποδιοικητής → υπο-
υπόδουλος → υπο-
υπόδουλος → υπο-
υποδουλώνω → υπο-
υποδοχέας → υποδέχομαι
υποδοχή → υποδέχομαι
υποθερμία → υπο-
υπόθεση → υποθέτω
υποθετικά → υποθέτω
υποθετικός → υποθέτω
υποθέτω
υποκειμενικά → υποκειμενικός
υποκειμενικός
υποκειμενικότητα → υποκειμενικός
υποκειμενισμός → υποκειμενικός

νιος. **υπόγεια** & **υπογείως** (επίρρ.): ❶ κάτω από το έδαφος: *Συνδέσανε τα καλώδια ~.* ❷ (μτφ.) = κρυφά, ύπουλα: *Όλοι οι συνωμότες δρουν ~.* **υπόγειο** το: χώρος κτιρίου που βρίσκεται κάτω από το έδαφος: *Η αποθήκη του καταστήματός μας είναι στο ~.*

υπογραφή η: ❶ ιδιόχειρη αναγραφή του ονοματεπώνυμου κπ: *δυσανάγνωστη ~. επικύρωση υπογραφής.* ❷ τοποθέτηση της υπογραφής σε επίσημο έγγραφο ως δέσμευση αποδοχής του περιεχομένου του: *~ συμβολαίου αγοράς κατοικίας. Η ~ της συνθήκης ειρήνης έγινε από τους αρχηγούς των εμπλεκόμενων κρατών.* **υπογράφω -ομαι** • αόρ. *υπέγραψα* & [προφ.] *υπόγραψα*, παθ. αόρ. *υπογράφηκα* & *-φτηκα* & [επίσ.] *υπεγράφην*, μτχ. *υπογεγραμμένος*: (μτβ.) βάζω την υπογραφή μου σε κπ κείμενο, για να δηλώσω ότι συμφωνώ με το περιεχόμενό του ή ότι είμαι ο συντάκτης του: *~ διαμαρτυρία/συμβόλαιο. ~ άρθρο σε εφημερίδα.* **υπογράφων** ο, **-ουσα** η: πρόσωπο που υπογράφει επίσημο έγγραφο.

υπόδειγμα το: = πρότυπο ❶ δείγμα που χρησιμεύει ως βάση για την παραγωγή ή σύνταξη ομοειδών πραγμάτων: *~ για τη σύνταξη βιογραφικού σημειώματος/για συμπλήρωση αίτησης.* ❷ (μτφ.) παράδειγμα προς μίμηση: *~ ηθικής/σωστού οικογενειάρχη/συζύγου.* **υποδειγματικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι πάρα πολύ καλός, ώστε να αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση: *~ υπάλληλος/χειρισμός* = αξιομίμητος, παραδειγματικός. ❷ αυτός που έχει φτιαχτεί ή σχεδιαστεί για να αποτελεί πρότυπο: *~ συνοικισμός/διδασκαλία* = ιδεώδης. **υποδειγματικά** (επίρρ.).

υποδεικνύω -ομαι • πρτ. *υποδείκνυα* & *υπεδείκνυα*, αόρ. *υπέδειξα*, παθ. αόρ. *υποδείχθηκα*, μτχ. *υποδεδειγμένος*: (μτβ.) ❶ λέω σε κπ πώς να ενεργήσει, τον συμβουλεύω: *Κουράστηκαν να του υποδεικνύουν συνέχεια το σωστό. Ο γιατρός μού υπέδειξε να κάνω και νέο καρδιογράφημα* = προτείνω. ❷ φανερώνω, δείχνω κπ ή κτ: *Ο δολοφόνος τούς υπέδειξε πού να ψάξουν για το όπλο του εγκλήματος. Ο Πρόεδρος τον υπέδειξε για διάδοχό του.* **υπόδειξη** η.

υποδέχομαι • αόρ. *υποδέχτηκα* & *-θηκα* & [επίσ.] *υπεδέχθην* (μτβ.) ❶ (για πρόσ.) δέχομαι κπ που έρχεται συνήθως από μακριά: *Με πανηγυρικές εκδηλώσεις υποδέχτηκαν οι οπαδοί της ομάδας τους παίχτες.* = καλωσορίζω. ❷ (μτφ.) πληροφορούμαι κτ με καλή ή κακή διάθεση: *Με δυσπιστία υποδέχτηκαν οι εργαζόμενοι τις αλλαγές στο ασφαλιστικό* = εκλαμβάνω. **υποδοχή** η: ❶ το να υποδέχεται κανείς κπ: *Θερμή ~ επεφύλαξαν στον υποψήφιο βουλευτή οι οπαδοί του κόμματός του. Χλιαρή ήταν η ~ του νομοσχεδίου από τους εργαζομένους.* ❷ (συνεκδ.) ο χώρος όπου γίνεται η υποδοχή επισκεπτών. ❸ τμήμα ή εγκοπή κατασκευής, κατάλληλο να δέχεται άλλο τμήμα ή εξάρτημα = υποδοχέας. **υποδοχέας** ο.

υποθέτω υποτίθεμαι • αόρ. *υπέθεσα*, παθ. αόρ. *υποτέθηκα* & [επίσ.] *υπετέθην*: (μτβ.) ❶ χρησιμοποιώ κτ ως βάση, προκειμένου να καταλήξω σε ένα συμπέρασμα: *Ας υποθέσουμε ότι ήσουν στη θέση μου, πώς θα αντιδρούσες;* ❷ θεωρώ κτ πιθανό = νομίζω, φαντάζομαι: *Αφού δε μου το πρότεινες, υπέθεσα πως δεν ήθελες να βγούμε.* ❸ *παθ. τριτοπρόσ.*: θεωρείται δεδομένο ή πραγματικό: *Υποτίθεται ότι όλα αυτά τα κάνει για το καλό μας.* ☞ σχ. **θέτω**. **υπόθεση** η: ❶ κτ που υποθέτει κπ, προκειμένου να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα, συχνά χωρίς να διαθέτει επαρκή στοιχεία = εικασία: *Κάνω μια ~.* ❷ ΜΑΘ ΦΥΣ συλλογισμός που θεωρούμε ως δεδομένο, για να αποδείξουμε κτ. ❸ ΓΛΩΣΣ η υποθετική πρόταση. ❹ ζήτημα, θέμα που ενδιαφέρει κπ: *Μην μπερδεύεσαι σε ξένες ~. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι ~ όλων των λαών.* ❺ το θέμα ενός έργου (θεατρικού, λογοτεχνικού, κτλ): *ρομαντική/βαρετή ~.* ❻ ΝΟΜ το θέμα συγκεκριμένης δίκης ή αγωγής: *Χάνω/κερδίζω μια ~.* **υποθετικός -ή -ό**: ❶ αυτός που εκφράζει ή βασίζεται σε υπόθεση: *~ συμπέρασμα.* ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που δηλώνει υπόθεση: *~ πρόταση/λόγος/σύνδεσμος.* **υποθετικά** (επίρρ.).

υποκειμενικός -ή -ό: ❶ αυτός που βασίζεται σε προσωπικές απόψεις ή εκτιμήσεις: *~ αντιλήψεις / παράγοντες / ερμηνείες* ≠ αντικειμενικός. ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που αναφέρεται στο υποκείμενο: *γενική ~.* **υποκειμενικά** (επίρρ.). **υποκειμενικότητα** η: ιδιότητα ή στάση του υποκειμενικού (σημ. 1): *Ο ιστορικός, για να αποφύγει την ~, χρησιμοποιούσε διαφορετικές βιβλιογραφικές πηγές.* ≠ αντικειμενικότητα. **υποκειμενισμός** ο: ❶ το να εξετάζει κπ τα πράγματα και τα δεδομένα υποκειμενικά: *Ο μεροληπτικός ~ του δυσκολεύει την επικοινωνία με τους συνεργάτες του.* ≠ αντικειμενικότητα. ❷ ΦΙΛΟΣ θεωρία που αμφισβητεί την ύπαρξη της αντικειμενικής πραγματικότητας και της απόλυτης αλήθειας: *ο ~ των σοφιστών.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·429

υποκινώ -ούμαι: (μτβ.) ωθώ κπ με έμμεσο τρόπο να κάνει κτ, συνήθως αρνητικό, προσπαθώντας να μην αποκαλυφθεί η προσωπική μου ανάμειξη: *~ κπ σε εξέγερση/τρομοκρατικές ενέργειες* = παροτρύνω, παρακινώ ≠ αποτρέπω. **υποκίνηση** η. **υποκινητής** ο, **-ήτρια** η: πρόσωπο που υποκινεί: *Οι ~ των ταραχών εντοπίστηκαν και απολύθηκαν.*

υποκρίνομαι: (μτβ.) ❶ προσπαθώ να μη φανερώσω τις πραγματικές μου προθέσεις ή συναισθήματα: *Υποκρίνονταν τους σωτήρες των φτωχών, τη στιγμή που τους επέβαλαν δυσβάσταχτους φόρους* = προσποιούμαι. ❷ παίζω κπ συγκεκριμένο ρόλο: *Στην παράσταση αυτή υποκρίνεται τον Δον Ζουάν.* = υποδύομαι. **υποκριτής** ο, **-ίτρια** η: ❶ πρόσωπο που έχει την τάση να υποκρίνεται = ψεύτης ≠ ειλικρινής. ❷ (στο αρχαίο δράμα) ερμηνευτής ρόλου: *Αυτός είναι ο χώρος του θεάτρου όπου οι ~ άλλαζαν στολές.* = ηθοποιός. **υποκρισία** η: η ιδιότητα και, γενικότερα, η συμπεριφορά του υποκριτή (σημ. 1): *κοινωνική/πολιτική ~* = προσποίηση, φαρισαϊσμός ≠ εντιμότητα, ειλικρίνεια. **υποκριτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από υποκρισία: *~ χαμόγελο/δάκρυα* = προσποιητός, ψεύτικος ≠ ειλικρινής, γνήσιος, αληθινός. ❷ αυτός που αναφέρεται στην υποκριτική τέχνη ή στον υποκριτή (σημ. 2): *Έχει ~ και τραγουδιστικές ικανότητες.* **υποκριτικά** (επίρρ., μόνο στη σημ. 1). **υποκριτική** η: η υποκριτική τέχνη = ηθοποιία.

υποκύπτω: (αμτβ. + σε) κάνω κτ που αρχικά δεν ήθελα, συνήθως ύστερα από πίεση: *Άλλαξε γνώμη υποκύπτοντας στις πιέσεις μας.* = υποχωρώ. ***~ στο μοιραίο/στα τραύματά μου***: πεθαίνω.

υπολείπομαι • μόνο ενεστ. & πρτ.: ❶ (αμτβ.) μένω ως υπόλοιπο (για να συμπληρωθεί, ολοκληρωθεί ένα σύνολο) = απομένω: *Υπολείπονται τρεις μέρες, για να κλείσει η προθεσμία.* ❷ [επίσ.] (μτβ.) είμαι κατώτερος από κπ ή κτ: *Οι παλαιότεροι υπολογιστές υπολείπονται πολύ των νέων σε ταχύτητα.* **υπόλειμμα** το: ό,τι μένει ως υπόλοιπο από κτ που καταναλώθηκε, διαλύθηκε κτλ.: *υπολείμματα φαγητού.*

υπόληψη η: ❶ σεβασμός που τρέφει κπ για ένα πρόσωπο: *Είχανε όλοι σε μεγάλη ~ τον δάσκαλο του χωριού.* = εκτίμηση. ❷ καλή εικόνα που έχει ο κόσμος για κπ, καλή φήμη, καλό όνομα.

υπολογίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) **α.** λαμβάνω υπόψη ορισμένα στοιχεία ή δεδομένα για να προσδιορίσω ή να αποφασίσω κτ: *Πρέπει να υπολογίσουμε πόσα άτομα θα καλέσουμε στη δεξίωση.* = λογαριάζω. **β.** λαμβάνω κτ σοβαρά υπόψη μου: *Πρέπει πάντα να υπολογίζεις τη γνώμη του ειδικού.* **γ.** έχω την πρόθεση να κάνω κτ, εκτιμώ ότι θα κάνω κτ: *Υπολογίζουν να κάνουν τον γάμο φέτος το καλοκαίρι.* = σκοπεύω, σχεδιάζω. **δ.** εκτιμώ και σέβομαι κπ: *Δεν ~ καθόλου τους γονείς της, ό,τι θέλει κάνει.* ❷ (αμτβ. + σε) βασίζομαι σε κπ, κυρίως για βοήθεια: *Να υπολογίζεις σε μένα για οτιδήποτε χρειαστεί να αγοράσεις.* **υπολογισμός** ο: ❶ η ενέργεια του υπολογίζω (σημ. 1): *πρόχειρος ~ δαπανών.* ❷ προσωπικό συμφέρον: *Όποτε βοηθά κάποιον, το κάνει από ~.* **υπολογιστής**[1] ο: ΠΛΗΡΟΦ ηλεκτρονικό μηχάνημα που επεξεργάζεται και διαχειρίζεται μεγάλο όγκο πληροφοριών, συνήθως βάσει συγκεκριμένων εντολών τις οποίες λαμβάνει: *φορητός ~.* **υπολογιστής**[2] ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που ενεργεί υπολογίζοντας κυρίως το συμφέρον του = υστερόβουλος, συμφεροντολόγος. **υπολογιστικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε υπολογιστή ή υπολογισμό (σημ. 2): *~ συστήματα επεξεργασίας φυσικής ομιλίας. ~ συμπεριφορά.* **υπολογίσιμος -η -ο**: ❶ αυτός που μπορεί να υπολογιστεί: *~ μεγέθη* = μετρήσιμος. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι τόσο σημαντικός, ώστε δεν περνάει απαρατήρητος ή δεν πρέπει να αγνοηθεί: *~ κόστος/παράγοντες.*

υπόλογος -η -ο: αυτός που φέρει την ευθύνη για κτ και πρέπει να απολογηθεί σε κπ: *~ ενώπιον κπ/έναντι κπ/απέναντι σε κπ. Ο πρόεδρος της ομάδας είναι ~ για τα επεισόδια.*

υπόλοιπος -η -ο: αυτός που απομένει από ένα σύνολο: *Διάλεξε ό,τι θέλεις κι άφησε τα υπόλοιπα για τους άλλους.* **υπόλοιπο** το: ❶ αυτό που απομένει από ένα σύνολο: *~ διακοπών/χρηματικού ποσού.* ❷ ΜΑΘ **α.** ο αριθμός που απομένει από την πράξη της αφαίρεσης. **β.** ο αριθμός που απομένει από την πράξη της διαίρεσης, όταν ένας αριθμός δε διαιρείται ακριβώς από έναν άλλο.

υπομένω • πρτ. *υπέμενα*, αόρ. *υπέμεινα*: (μτβ.) δέχομαι ή ανέχομαι καρτερικά δύσκολη ή δυσάρεστη κατάσταση = αντέχω: *Υπέμενε τόσα χρόνια με καρτερία τις φωνές και τις ιδιοτροπίες του.* **υπομονή** η. **υπομονετικός -ή -ό. υπομονετικά** (επίρρ.).

υποκίνηση → υποκινώ
υποκινητής → υποκινώ
υποκινήτρια → υποκινώ
υποκινώ
υποκλέπτω → υπο-
υπόκοσμος → υπο-
υποκρίνομαι
υποκρισία → υποκρίνομαι
υποκριτής → υποκρίνομαι
υποκριτικά → υποκρίνομαι
υποκριτική → υποκρίνομαι
υποκριτικός → υποκρίνομαι
υποκρίτρια → υποκρίνομαι
υποκύπτω
υπόλειμμα → υπολείπομαι
υπολείπομαι
υπολειτουργώ → υπο-
υπόληψη
υπολογίζω
υπολογίσιμος → υπολογίζω
υπολογισμός → υπολογίζω
υπολογιστής → υπολογίζω
υπολογιστικός → υπολογίζω
υπολογίστρια → υπολογίζω
υπόλογος
υπόλοιπο → υπόλοιπος
υπόλοιπος
υπολοχαγός → υπο-
υπομένω
υπομονετικά → υπομένω
υπομονετικός → υπομένω
υπομονή → υπομένω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·430

υπόνοια
υπονόμευση → υπονομεύω
υπονομευτής → υπονομεύω
υπονομευτικά → υπονομεύω
υπονομευτικός → υπονομεύω
υπονομεύτρια → υπονομεύω
υπονομεύω
υπόνομος
υπονοούμενο → υπονοώ
υπονοώ
υποπτεύομαι → ύποπτος
ύποπτος
υποσιτίζομαι → υπο-
υποσταθμός → υπο-
υπόσταση → υφίσταμαι
υποστεί → υφίσταμαι
υποστήριγμα → υποστηρίζω
υποστηρίζω
υποστηρικτής → υποστηρίζω
υποστηρικτικά → υποστηρίζω
υποστηρικτικός → υποστηρίζω
υποστηρίκτρια → υποστηρίζω
υποστήριξη → υποστηρίζω
υποσυνείδητο → υπο-
υπόσχεση
υπόσχομαι → υπόσχεση
υποταγή → υποτάσσω
υποτακτική → υποτάσσω
υποτακτικός → υποτάσσω
υπόταξη → υποτάσσω
υποτάσσω → υπο-
υποτάσσω
υποτάχθηκα → υποτάσσω
υποτίθεμαι → υποθέτω
υποτίμηση → υποτιμώ
υποτιμητικά → υποτιμώ
υποτιμητικός → υποτιμώ
υποτιμώ
υπότιτλος → υπο-
ύπουλα → ύπουλος
ύπουλος
υποφερτά → υποφέρω
υποφερτός → υποφέρω
υποφέρω
υποχρεώνω
υποχρέωση → υποχρεώνω
υποχρεωτικά → υποχρεώνω
υποχρεωτικός → υποχρεώνω
υποχρεωτικώς → υποχρεώνω

υπόνοια η: σκέψη ή εντύπωση που δε στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία, αλλά σε ενδείξεις = υποψία: *Διατυπώθηκαν ~ για μυστικές συμφωνίες.*

υπονομεύω -ομαι: (μτβ.) ενεργώ ύπουλα, μεθοδικά και σε βάθος χρόνου, για να προκαλέσω ζημιά ή βλάβη σε κπ: *Οι κατώτεροί του τον υπονόμευαν με στόχο να του πάρουν τη θέση. Με πράξεις δολιοφθοράς υπονομεύεται η ειρήνη στην περιοχή.* **υπονόμευση** η. **υπονομευτικός -ή -ό. υπονομευτικά** (επίρρ.). **υπονομευτής** ο, **υπονομεύτρια** η. ☞ σχ. **υπόνομος.**

υπόνομος ο: υπόγειο σύστημα αγωγών για τη διοχέτευση των νερών της βροχής και των αστικών λυμάτων = οχετός.

> Το ρ. *υπονομεύω* συνδέεται ετυμολογικά με το ουσ. *υπόνομος* και είχε αρχικά τη σημασία «σκάβω υπονόμους».

υπονοώ -ούμαι: (μτβ.) λέω ή εκφράζω κτ με έμμεσο ή όχι ξεκάθαρο τρόπο: *Υπονοείτε ότι κάποιος από εμάς σας έκλεψε;* = υπαινίσσομαι. **υπονοούμενο** το: λόγος που αφήνει να εννοηθεί κτ με έμμεσο τρόπο, συνήθως σε βάρος κπ.

ύποπτος -η -ο: αυτός για τον οποίο υπάρχουν ενδείξεις, αλλά όχι αποδείξεις ότι συμμετέχει σε συγκεκριμένες πράξεις ή παράνομες δραστηριότητες: *Παραπέμφθηκε ως βασικός ~ για την τρομοκρατική επίθεση. Αυτά τα μυστικά ραντεβού μού φαίνονται πολύ ~.* **υποπτεύομαι**: (μτβ.) ❶ θεωρώ κπ ύποπτο: *Η αστυνομία τον υποπτεύεται για κλοπές.* ❷ νιώθω, προαισθάνομαι ότι κτ θα συμβεί: *~ ότι θα αργήσει να γυρίσει.* **υποψία** η: γνώμη ότι κπ ή κτ δεν είναι αυτό που δείχνει ή ότι υπάρχει κτ κρυφό: *Έχω την ~ ότι ο άντρας μου με απατά.* **υποψιάζομαι**: (μτβ.) ❶ θεωρώ κπ ή κτ ύποπτο: *Τον ~ για κλέφτη.* ❷ έχω υποψίες για κπ ή κτ: *~ ότι θα με εγκαταλείψεις.*

υποστηρίζω -ομαι: (μτβ.) ❶ βάζω στηρίγματα: *Πρέπει να υποστηρίξουμε καλά τη στέγη, γιατί θα πέσει.* ❷ (μτφ.) **α.** βοηθώ κπ: *Αν δε με υποστήριζαν οι φίλοι μου, θα είχα καταρρεύσει εκείνη τη δύσκολη στιγμή.* **β.** δείχνω την προτίμησή μου σε ομάδα, κόμμα κτλ.: *Ποια ομάδα ~;* ❸ προσπαθώ να αποδείξω κτ με επιχειρήματα: *Δεν υποστήριξες πειστικά την άποψή σου, γι' αυτό δε σε ψηφίσανε.* **υποστήριξη** η. **υποστήριγμα** το: οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει κπ κτ (σημ. 1). **υποστηρικτικός -ή -ό. υποστηρικτικά** (επίρρ.). **υποστηρικτής** ο, **-ίκτρια** η: πρόσωπο που υποστηρίζει κπ ή κτ (σημ. 2).

υπόσχεση η: διαβεβαίωση που δίνει κπ για κτ: *Δεν κράτησε την ~ του ότι θα κόψει το κάπνισμα!* **υπόσχομαι**: (μτβ.) διαβεβαιώνω, δίνω υπόσχεση σε κπ για κτ: *~ ότι θα γυρίσω εγκαίρως.* ***πολλά υποσχόμενος***: αυτός που αφήνει πολλές ελπίδες για μελλοντική θετική εξέλιξη.

υποτάσσω -ομαι • αόρ. *υπόταξα & υπέταξα*, παθ. αόρ. *υποτάχθηκα*, μππ. *υποταγμένος*: (μτβ.) ❶ κυριαρχώ πάνω σε κπ ή κτ: *Ο Φίλιππος ο Μακεδών υπέταξε διάφορους λαούς που κατοικούσαν στη Μακεδονία. Κατάφερε να υποτάξει το πάθος του για το ποτό.* ❷ (μτφ.) θεωρώ κτ λιγότερο σημαντικό από κτ άλλο ≠ προτάσσω: *~ τις δικές μου προτιμήσεις σε εκείνες της παρέας.* **υποταγή** η: το να υποτάσσει κανείς κπ ή κτ: *Η ~ των αντιπάλων δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Η ~ του ατομικού στο συλλογικό συμφέρον είναι δημοκρατική πράξη.* **υπόταξη** η: ΓΛΩΣΣ είδος σύνταξης προτάσεων κατά το οποίο μία δευτερεύουσα πρόταση συνδέει με μία κύρια από την οποία εξαρτάται ≠ παράταξη. **υποτακτικός -ή -ό**: ❶ αυτός που υποτάσσεται σε κπ. ❷ ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με την υπόταξη: *~ λόγος / σύνδεσμος.* **υποτακτική** η: ΓΛΩΣΣ έγκλιση του ρήματος που εκφράζει κυρίως επιθυμία ή προσδοκία.

υποτιμώ -ώμαι: (μτβ.) ❶ θεωρώ κπ ή κτ μικρότερης αξίας από ό,τι πραγματικά είναι: *Μην υποτιμάς ποτέ τον αντίπαλο, γιατί θα χάσεις.* ❷ μειώνω την αξία, κυρίως νομίσματος ≠ ανατιμώ: *Η κυβέρνηση υποτίμησε το νόμισμα της χώρας.* **υποτίμηση** η. **υποτιμητικός -ή -ό** (σημ. 1). **υποτιμητικά** (επίρρ.).

ύπουλος -η -ο: αυτός που ενεργεί κρυφά για να βλάψει κπ: *Είναι ~ αντίπαλος, δεν επιτίθεται ποτέ φανερά.* **ύπουλα** (επίρρ.).

υποφέρω -ομαι • αόρ. *υπέφερα*: ❶ (μτβ.) υφίσταμαι δυσκολίες: *Υπέφερα πάρα πολλά τα χρόνια του γάμου μας.* ❷ (αμτβ. + *από*) βασανίζομαι από κπ ή κτ: *Στην Αφρική υποφέρουν από την πείνα. ~ από πονοκεφάλους.* ❸ *παθ.* (αμτβ.) είναι δυνατό να με ανεχτούν: *Α, μα εσύ δεν υποφέρεσαι με τίποτα!* **υποφερτός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να τον υποφέρει κανείς: *~ ζέστη* = ανεκτός ≠ ανυπόφορος. (μτφ.) *~ ντύσιμο* (σχετικά καλό). **υποφερτά** (επίρρ.)

υποχρεώνω -ομαι: (μτβ.) ❶ εξαναγκάζω κπ να κάνει κτ = επιβάλλω: *Ο ιδιοκτήτης του σπι-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·431

τιού μάς ~ να το αδειάσουμε μέχρι το τέλος του μήνα. ❷ κάνω κπ να αισθανθεί ευγνωμοσύνη για κτ: *Αλήθεια, μπορείς να με πας στο σπίτι; Με υποχρεώνεις!* **υποχρέωση** η: ❶ οτιδήποτε είναι κανείς υποχρεωμένος να κάνει: *Έχω ~ να σου το θυμίσω. οικογενειακές/στρατιωτικές/κοινωνικές ~.* ❷ αίσθηση ευγνωμοσύνης προς κπ: *Του έχω μεγάλη ~, γιατί με βοήθησε οικονομικά όταν είχα πρόβλημα.* **υποχρεωτικός -ή -ό**: αυτός που προκύπτει από ή αποτελεί υποχρέωση ≠ προαιρετικός: *~ φοίτηση/θητεία.* **υποχρεωτικά** & **-ώς** (επίρρ.).

υποχωρώ: (αμτβ.) ❶ κινούμαι προς τα πίσω, αφήνοντας την αρχική μου θέση: *Μόλις τον είδε να έρχεται κατά πάνω της, άρχισε να ~ τρομαγμένη.* ❷ πέφτω πιο χαμηλά από ό,τι ήμουν: *Το έδαφος υποχώρησε με τη δυνατή βροχή.* ❸ (μτφ.) φτάνω σε πιο χαμηλά επίπεδα: *Υποχώρησε καθόλου ο πυρετός;* ❹ (μτφ.) κάνω πίσω σε κτ που υποστηρίζω: *Δεν ~ με τίποτε - εσύ κάνεις λάθος!* **υποχώρηση** η. **υποχωρητικός -ή -ό**: αυτός που υποχωρεί εύκολα σε κτ (σημ. 4) ≠ ανυποχώρητος. **υποχωρητικά** (επίρρ.).

υποψήφιος -α -ο: ❶ αυτός που συμμετέχει σε εκλογές, με σκοπό να εκλεγεί: *~ βουλευτής.* ❷ αυτός που επιθυμεί να κάνει ή πρόκειται να γίνει κτ: *~ αγοραστής/γαμπρός.* **υποψήφιος** ο, **-α** η: πρόσωπο που συμμετέχει σε διαγωνισμό: *αύξηση των υποψηφίων για τα ΑΕΙ.* **υποψηφιότητα** η: ❶ το να είναι κανείς υποψήφιος σε εκλογές, διαγωνισμό: *Έβαλε ~ για πρόεδρος του συμβουλίου.* ❷ (συνεκδ.) πρόσωπο που συμμετέχει σε διαγωνισμό: *Όλες οι ~ έχουν τις ίδιες πιθανότητες επιτυχίας.*

ύστατος -η -ο: αυτός που είναι ο τελευταίος από όλους, που μετά από αυτόν δεν υπάρχει επόμενος: *~ προσπάθεια/χαιρετισμός* (σε νεκρό).

ύστερα (επίρρ.): = έπειτα ❶ σε επόμενη χρονική στιγμή = μετά ≠ πριν: *Επιτέλους, βρεθήκαμε ~ από πολλά χρόνια! Πρώτα φοράμε το παλτό κι ~ τα γάντια.* ❷ για να δικαιολογήσουμε πράξη, συμπεριφορά, κατάσταση που οφείλεται σε κτ που προηγήθηκε: *~ από τέτοια βροχή, λογικό είναι να έχουν γίνει μεγάλες ζημιές.* ❸ σε αντίθεση με κτ άλλο: *~ από τόσες θυσίες που κάναμε, αυτός να μας φέρεται έτσι!*

υστερία η: κατάσταση έντονης ψυχικής ή νευρικής αναστάτωσης, που συνοδεύεται από παθολογικά συμπτώματα ή βίαιες και έντονες αντιδράσεις που δεν μπορούν να ελεγχθούν: *Την έπιασε ~ και έβαλε τα κλάματα.* **υστερικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ή παθαίνει υστερία: *~ κλάμα/άνθρωπος.* **υστερικά** (επίρρ.).

> Πρόκειται για αντιδάνειο (από το γαλλ. *hystérie*) με προέλευση από το ΑΕ ουσ. *ὑστέρα* «μήτρα». Χρησιμοποιήθηκε επειδή, αρχικά, υπήρχε η άποψη ότι πρόκειται για γυναικεία πάθηση που οφείλεται σε διαταραχές της μήτρας.

υστερο- & **υστερό-**: α΄ συνθ. που δηλώνει ότι κτ γίνεται ή συμβαίνει μετά από κτ άλλο ή ότι είναι τελευταίο σε μια σειρά: *υστερόχρονος, υστερότοκος* (το τελευταίο παιδί μιας οικογένειας), *υστεροβυζαντινός* (αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στην τελευταία φάση της βυζαντινής ιστορίας).

ύστερος -η -ο: αυτός που ακολουθεί: ***εκ των υστέρων***: αφού έχει γίνει κτ: *~ το σκέφτηκα, αλλά ήταν πια αργά.* ≠ εκ των προτέρων.

υστερώ: ❶ (μτβ. & με παράλ. αντικ.) είμαι κατώτερος από κπ ή κτ άλλο ως προς κπ ιδιότητα, χαρακτηριστικό κτλ. ≠ υπερτερώ: *~ (έναντι) των συναδέλφων του σε πολλά θέματα.* ❷ (αμτβ.) παρουσιάζω ελλείψεις: *~ σε μόρφωση και κοινωνική αγωγή.*

υφίσταμαι • αόρ. *υπέστην*, απαρ. *υποστεί*: [επίσ.] ❶ (μτβ.) παθαίνω, ανέχομαι κτ δυσάρεστο: *Υπέστη βασανιστήρια κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του.* ❷ μόνο ενστ. & πρτ. (αμτβ.) υπάρχω: *Τέτοιο όνομα δεν ~ στην υπηρεσία μας.* σχ. **ενίσταμαι**. **υφιστάμενος -η -ο**: αυτός που υπάρχει: *Το ~ προσωπικό ανέρχεται σε 100 περίπου άτομα.* **υφιστάμενος** ο, **-μένη** η: πρόσωπο που είναι σε κατώτερη ιεραρχικά βαθμίδα από κπ άλλον ≠ προϊστάμενος: *Κάλεσε όλους τους υφισταμένους του και τους συγχάρηκε.* **υπόσταση** η: ❶ το να υφίσταται (σημ. 2) κπ ή κτ: *Πότε απέκτησε ~ η εταιρεία;* ❷ τα ιδιαίτερα στοιχεία που συγκροτούν ή χαρακτηρίζουν την ύπαρξη κπ: *πνευματική/υλική/ηθική/επαγγελματική/κοινωνική ~.* ❸ η βαθύτερη ουσία κπ πράγματος: *Δεν έχουν ~ αυτές οι φήμες* (δεν αληθεύουν).

ύφος το: ❶ η έκφραση του προσώπου και ο τρόπος που μιλάει κπ, τα οποία φανερώνουν τη διάθεσή του: *πονηρό/γελαστό/ερωτηματικό ~.* ❷ ΓΛΩΣΣ ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κανείς τη γλώσσα: *επίσημο/οικείο/λιτό/λογοτεχνικό ~.*

υψηλό- & **υψηλο-**: α΄ συνθ. που δηλώνει αυτόν που είναι ανώτερος ή ξεπερνά το κανονικό ως προς αυτό που δηλώνει το β΄ συνθ.: *υψη-*

υποχώρηση → υποχωρώ
υποχωρητικά → υποχωρώ
υποχωρητικός → υποχωρώ
υποχωρώ
υπόψη → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
υποψήφιος
υποψηφιότητα → υποψήφιος
υποψία → ύποπτος
υποψιάζομαι → ύποπτος
υπόψιν → πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία
ύστατος
ύστερα
υστερία
υστερικά → υστερία
υστερικός → υστερία
υστερο-
υστερό- → υστερο-
υστεροβυζαντινός → υστερο-
ύστερος
υστερότοκος → υστερο-
υστερόχρονος → υστερο-
υφ' → πρόθεση - Λόγιες προθέσεις
υφ- → υπο-
ύφ- → υπο-
υφίσταμαι
υφισταμένη → υφίσταμαι
υφιστάμενη → υφίσταμαι
υφιστάμενος → υφίσταμαι
ύφος
υφυπουργία → υπο-
υφυπουργός → υπο-
υψηλά → υψηλός
υψηλο- → υψηλό-
υψηλό-
υψηλόβαθμος → υψηλό-
υψηλόμισθος → υψηλό-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·432

υψηλός
υψηλοτάτη ➞ υψηλότατος
υψηλότατος
υψηλότητα ➞ υψηλότατος
υψηλότοκος ➞ υψηλό-
υψηλοφώνως ➞ υψηλό-
ύψιστος
ύψος
ύψωμα ➞ ύψος
υψώνω ➞ ύψος

λόβαθμος, υψηλόμισθος, υψηλότοκος (που έχει υψηλό βαθμό, μισθό, τόκο).

υψηλός -ή -ό: ❶ αυτός που ξεπερνά το κανονικό, τα συνηθισμένα όρια = μεγάλος, ψηλός ≠ μικρός, χαμηλός: *Τα επιτόκια των πιστωτικών καρτών είναι ιδιαίτερα ~.* ❷ αυτός που είναι ηθικά ή πνευματικά ανώτερος: *Τον διακρίνει ~ αίσθημα ευθύνης. ~ ιδέες/αξίες.* ❸ αυτός που είναι τεχνικά ή ποιοτικά ανώτερος: *~ τεχνολογία / ραπτική.* ❹ αυτός που κατέχει ανώτερη κοινωνική θέση: *~ προσκεκλημένος.* ***αφ' υψηλού***: περιφρονητικά. **υψηλά** (επίρρ.).

υψηλότατος ο **-οτάτη** η: η προσφώνηση για πρίγκηπα ή πριγκήπισσα = **υψηλότητα** η.

ύψιστος -η -ο • θηλ. γεν. & [επίσ.] *υψίστης*: αυτός που είναι ή γίνεται στον ανώτατο βαθμό: *φυλακές υψίστης ασφαλείας.* **Ύψιστος** ο: ΘΡΗΣΚ ο Θεός.

ύψος το: ❶ η κατακόρυφη απόσταση από τη βάση ως την κορυφή σώματος: *Πόσο είναι το ~ της βιβλιοθήκης;* ❷ ΓΕΩΜ η κάθετος από μία κορυφή (τριγώνου) ή από τη μία πλευρά (παραλληλογράμμου) προς την απέναντι πλευρά, και (συνεκδ.) το αντίστοιχο μέγεθος. ❸ η κατακόρυφη απόσταση από την επιφάνεια της θάλασσας: *Το αεροπλάνο πετά σε ~ 20.000 πόδια.* ❹ **α.** ορισμένο σημείο πάνω στην κατακόρυφο: *μαλλιά στο ~ των ώμων.* **β.** ορισμένο σημείο σε νοητή ευθεία και σε σχέση με κπ σημείο αναφοράς: *Η κορυφή της πορείας βρίσκεται στο ~ της οδού Μητροπόλεως.* ❺ (μτφ.) το σημείο στο οποίο μπορεί να φτάσει κτ: *Το ~ του επιτοκίου θα ξεπερνά το 5%.* ❻ ΜΟΥΣ βαθμός οξύτητας μουσικού φθόγγου. **υψώνω -ομαι**: (μτβ.) σηκώνω κτ ψηλά: *~ το βλέμμα/το κεφάλι.* = ανεβάζω ≠ χαμηλώνω. ***~ το ανάστημα***: αντιμετωπίζω μια κατάσταση με θάρρος. ***~ τη φωνή μου (σε κπ)***: μιλάω πολύ δυνατά από εκνευρισμό ή για να επιβληθώ σε κπ: *Δε χρειάζεται να ~, μίλα πολιτισμένα!* **ύψωμα** το: τμήμα του εδάφους που έχει μεγαλύτερο ύψος (σημ. 3) από την περιοχή γύρω του: *Ανέβηκαν στο ~, για να δουν αν φαινόταν η θάλασσα.*

φαγάδικο ➞ σχ. φαγητό
φαγανός ➞ φαγητό
φαγάς ➞ φαγητό
φαγητό
-φαγία ➞ σχ. φαγητό
φαγοπότι ➞ σχ. φαγητό
-φάγος ➞ σχ. φαγητό
φαγού ➞ φαγητό
φαγούρα
φαγώθηκα ➞ τρώγω
φάγωμα ➞ φαγητό
φαγωμάρα
φαγωμένος ➞ τρώγω
φαγώσιμα ➞ φαγητό
φαγώσιμος ➞ φαγητό
φαΐ ➞ φαγητό
φαίνεται ➞ φαίνομαι
φαίνομαι
φαινομενικά ➞ φαίνομαι
φαινομενικός ➞ φαίνομαι
φαινόμενο ➞ φαίνομαι
φακελάκι ➞ φάκελος
*φάκελλος ➞ φάκελος
φάκελος
φακέλωμα ➞ φάκελος
φακελώνω ➞ φάκελος

Φαγητό το: τροφή, κατάλληλα προετοιμασμένη, που καταναλώνει κπ για να ζήσει = [προφ.] φαΐ: *βαρύ/ελαφρύ/νόστιμο ~. Οι τηγανητές πατάτες είναι το αγαπημένο μου ~.* **φαΐ** το. **φάγωμα** το. **φαγάς** ο, **-ού** η: πρόσωπο που τρώει πολύ. **φαγώσιμος -η -ο**: αυτός που είναι κατάλληλος για να φαγωθεί. **φαγώσιμα** τα. **φαγανός -ή -ό**: αυτός που τρώει πολύ.

> Η λ. *φαγητό* συνδέεται ετυμολογικά με το θ. του αορ. *φαγ-* του ρ. *τρώω*, ενώ το συνώνυμο *τροφή* συνδέεται με το ρ. *τρέφω*. Από την ίδια ρίζα προέρχονται τα συνθ. *-φαγία* και *-φάγος*: *κρεατοφαγία, κρεατοφάγος, χορτοφαγία, χορτοφάγος* κτλ., αλλά και οι λ. *φαγούρα, φαγάδικο, φαγοπότι* κτλ.

φαγούρα η: [προφ.] ενοχλητικό αίσθημα στο δέρμα ή τους βλεννογόνους που δημιουργεί την ανάγκη για ξύσιμο: *έντονη/ενοχλητική ~.* σχ. **φαγητό**.

φαγωμάρα η: συνεχείς προστριβές = τσακωμός. σχ. **φαγητό**.

φαίνομαι • αόρ. *φάνηκα*: (αμτβ.) ❶ **α.** είμαι ορατός, μπορεί κπ να με δει ή να με διακρίνει: *Καθάρισα τον λεκέ, δε φαίνεται. Στο βάθος ~ το σπίτι μας.* **β.** γίνομαι αντιληπτός: *Τα ολέθρια αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν.* ❷ **α.** δίνω την εντύπωση = δείχνω: *Φαίνεται ευτυχισμένος. Φαινόταν καλά, αλλά ξαφνικά λιποθύμησε.* **β.** αποδεικνύομαι: *Φάνηκε ικανός να οδηγήσει την ομάδα σε επιτυχίες.* **φαίνεται**: απρόσ. ❶ είναι πιθανό: *~ ότι θα βρέξει.* ❷ (+ γεν. προσ. αντων.) **α.** νομίζω: *Μου ~ ότι δεν ξέρει τι λέει.* **β.** δίνω την εντύπωση: *Δεν της ~ ότι έχει παιδί.* **φαινόμενο** το. **φαινομενικός -ή -ό. φαινομενικά** (επίρρ.).

φάκελος ο: ❶ **α.** θήκη από χαρτί για γράμματα ή έγγραφα που στέλνουμε: *Άνοιξε τον ~ κι*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·433

έβγαλε την κάρτα. **β.** χάρτινη ή πλαστική θήκη για τη φύλαξη εγγράφων. ❷ σύνολο επίσημων εγγράφων που αναφέρονται σε ένα θέμα, πρόσωπο κτλ.: *Η Ελλάδα υπέβαλε στην Επιτροπή τον ~ για τη διεκδίκηση των Ολυμπιακών Αγώνων.* ❸ (μτφ.) σημαντική υπόθεση, καθώς και τα στοιχεία που την αφορούν: *Σύντομα θα ανοίξει ο ~ της Κύπρου.* ❹ ΠΛΗΡΟΦ χώρος στον υπολογιστή με χαρακτηριστικό όνομα, όπου αποθηκεύονται αρχεία (έγγραφα, εικόνες, προγράμματα κτλ.). **φακελάκι** το: ❶ μικρός φάκελος με τη σημ. 1. ❷ (μτφ.) χρήματα που δίνονται σε κπ, ανεξάρτητα από τη νόμιμη και προβλεπόμενη αμοιβή του, ως αντάλλαγμα για εξυπηρέτηση ή υπηρεσία: *Ο γιατρός απαίτησε και πήρε ~ 10.000 ευρώ για την εγχείρηση.* **φακελώνω -ομαι**: (μτβ.) συγκεντρώνω στοιχεία για την πολιτική δράση ή τις παράνομες πράξεις κπ: *Την περίοδο της χούντας οι περισσότεροι πολίτες ήταν φακελωμένοι.* **φακέλωμα** το: το να φακελώνει κανείς κπ.

φακός ο: ❶ **α.** ΦΥΣ κοίλο ή κυρτό κομμάτι από γυαλί ή ειδικό διαφανές πλαστικό, που συγκεντρώνει ή διασκορπίζει το φως, δημιουργώντας είδωλο ίσο, μικρότερο ή μεγαλύτερο: *ευρυγώνιος/συγκεντρωτικός/μεγεθυντικός ~.* **β.** δίσκος που προσαρμόζεται σε ειδικό σκελετό και βελτιώνει την όραση ή προστατεύει τα μάτια από τον ήλιο: *~ μυωπίας.* ***~ επαφής***: μικρός και κυρτός δίσκος που εφαρμόζει απευθείας στο μάτι και βελτιώνει την όραση. ❷ εξάρτημα συσκευής λήψης εικόνων και (συνεκδ.) η ίδια η συσκευή: *Εστίασε τον ~ για να βγάλει φωτογραφία.* ❸ φορητό φωτιστικό σώμα που λειτουργεί με μπαταρίες: *Έπεσε το ρεύμα και είναι σκοτεινά, πού έχεις ~;*

φανατικός -ή -ό: ❶ αυτός που με ακραίο τρόπο υποστηρίζει άποψη, ιδέα, πρόσωπο κτλ. ≠ μετριοπαθής: *Ήταν από τους πιο ~ οπαδούς του κόμματος, δεν έβλεπε τα στραβά. Με ~ τρόπο υποστήριζε την ομάδα του.* ❷ αυτός που κάνει κτ σε υπερβολικό βαθμό: *~ καπνιστής.* **φανατικά** (επίρρ.). **φανατισμός** ο. **φανατίζω -ομαι** (μτβ.).

φανερός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι ορατός, που μπορεί να τον δει κπ = εμφανής: *Είναι πλέον φανερά τα σημάδια της κόπωσης.* ❷ αυτός που μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτός ≠ δυσδιάκριτος: *Γίνεται ~ ο λόγος της ανησυχίας μου.* **φανερά** (επίρρ.). **φανερώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ εμφανίζω, φέρνω στο φως ή στην επιφάνεια κτ = αποκαλύπτω: *Μη φανερώσεις σε κανέναν το μυστικό* ≠ αποκρύπτω. ❷ κάνω κτ αντιληπτό, δείχνω: *Το όνομά του ~ την ελληνική καταγωγή του.* ❸ *παθ.* εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι: *Του φανερώθηκε η θεά Αθηνά με τη μορφή κουκουβάγιας.*

φαντάζομαι: (μτβ.) ❶ δημιουργώ με τον νου εικόνες, καταστάσεις, γεγονότα κτλ.: *~ ότι βρίσκομαι σε μια παραλία, και αμέσως χαλαρώνω. Πώς ~ τον εαυτό σου σε 20 χρόνια;* ***(για) φαντάσου!***: για έντονη έκπληξη: *Για ~, η Άννα γιατρός! – Ποιος το περίμενε;* ❷ έχω την άποψη = νομίζω, υποθέτω: *Κάποιοι ~ ότι μπορούν να παρανομούν και να μένουν ατιμώρητοι.* **φαντασμένος -η -ο**: αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του. **φαντασία** η. **φανταστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που τον φαντάζεται κπ, ο μη πραγματικός: *Του άρεσε να φτιάχνει ~ ιστορίες.* ❷ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ ευχάριστος, ωραίος ή μεγαλειώδης = εκπληκτικός: *Το πάρτι ήταν ~, περάσαμε υπέροχα!* **φανταστικά** (επίρρ.).

φαντάζω • μόνο ενεστ. & πρτ.: (αμτβ.) δίνω την εντύπωση: *Στα παιδικά μάτια ο κόσμος ~ μαγικός.*

φάντασμα το: άυλη εικόνα νεκρού και κάθε άυλο ον που εμφανίζεται με υπερφυσικό τρόπο = πνεύμα, στοιχειό: *Πίστευαν ότι στο παλιό σπίτι κατοικούσαν ~.* ***φαντάσματα του παρελθόντος***: δυσάρεστα γεγονότα ή καταστάσεις του παρελθόντος: *Οι συζητήσεις ξυπνούσαν ~.*

φαρδύς -ιά -ύ: αυτός που έχει μεγάλο πλάτος ή μεγαλύτερο από ό,τι χρειάζεται = πλατύς ≠ στενός: *~ δρόμος. Φορούσε ένα παντελόνι που του ήταν ~ στη μέση.* ***~ - πλατύς***: με όλο το πλάτος του σώματος: *Έπεσε ~ στον καναπέ.* **φαρδιά** (επίρρ.). **φαρδαίνω**: ❶ (αμτβ.) αυξάνω στο πλάτος, γίνομαι πιο φαρδύς: *Ο δρόμος στη συνέχεια ~ και γίνεται διπλός.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ πιο μεγάλο ή πιο άνετο στο πλάτος: *Η φούστα με στενεύει, πρέπει να τη φαρδύνω.* **φάρδος** το.

> Το *φαρδύς* προέρχεται από το ΑΕ *εὐφραδής* «εύγλωττος».

φαρμάκι το: ❶ [οικ.] ουσία που μπορεί να προκαλέσει τον θάνατο = δηλητήριο. ❷ (μτφ.) **α.** κτ πολύ πικρό στη γεύση: *Ο καφές είναι ~, δεν πίνεται!* **β.** πικρία, θλίψη: *Με πότισες ~.* **φαρμακερός -ή -ό**: ❶ αυτός που βγάζει ή παράγει δηλητήριο = δηλητηριώδης: *Πρόκειται για φίδια ~, και γι' αυτό είναι επικίνδυνα.* ❷ (μτφ.) αυτός που ενοχλεί με τις παρατηρήσεις ή τα

φακός
φανατίζω → φανατικός
φανατικά → φανατικός
φανατικός
φανατισμός → φανατικός
φανερά → φανερός
φανερός
φανερώνω → φανερός
φάνηκα → φαίνομαι
φαντάζομαι
φαντάζω
φαντασία → φαντάζομαι
φάντασμα
φαντασμένος → φαντάζομαι
φανταστικά → φαντάζομαι
φανταστικός → φαντάζομαι
φαρδαίνω → φαρδύς
φαρδιά → φαρδύς
φάρδος → φαρδύς
φαρδύς
φαρμακείο → φάρμακο
φαρμακερά → φαρμάκι
φαρμακερός → φαρμάκι
φαρμακευτικά → φάρμακο
φαρμακευτική → φάρμακο
φαρμακευτικός → φάρμακο
φαρμάκι

φάρμακο
φαρμακοποιός ➞ -ποιώ
φαρμακώνω ➞ φαρμάκι
φασαρία
φασαριόζικα ➞ φασαρία
φασαριόζος ➞ φασαρία
φάση
φασισμός
φασίστας ➞ φασισμός
φασιστικά ➞ φασισμός
φασιστικός ➞ φασισμός
φασίστρια ➞ φασισμός
φάσμα
φασματικός ➞ φάσμα
φασματόγραμμα ➞ σχ. φάσμα
φασματογράφημα ➞ σχ. φάσμα
φασματογράφος ➞ σχ. φάσμα
φασματοσκοπία ➞ σχ. φάσμα
φασματοσκοπικός ➞ σχ. φάσμα
φασματοσκόπιο ➞ σχ. φάσμα
φεγγίζω ➞ φέγγω
φεγγίτης ➞ φέγγω
φέγγος ➞ φέγγω
φέγγω
φερέφωνο ➞ σχ. φέρω
φέρθηκα ➞ φέρομαι
φερμένος ➞ φέρνω
φέρνομαι ➞ φέρομαι
φέρνω
-φέρνω ➞ σχ. φέρνω

σχόλιά του = δηκτικός: *Της μίλησε με λόγια ~ και πικρόχολα.* **φαρμακερά** (επίρρ.). **φαρμακώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) δίνω σε κπ δηλητήριο = δηλητηριάζω. ❷ (μτφ., μτβ.) προκαλώ σε κπ μεγάλη λύπη.

φάρμακο το: ❶ ουσία που χρησιμοποιείται για την πρόληψη ή θεραπεία ασθένειας: *Παίρνει ~ για την πίεση.* ❷ (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να προφυλάξει από δυσάρεστη κατάσταση ή να τη βελτιώσει: *Η δουλειά είναι το καλύτερο ~ για την αποφυγή της κατάθλιψης.* **φαρμακείο** το: **α.** κατάστημα στο οποίο διατίθενται φάρμακα. **β.** κουτί στο οποίο φυλάσσονται φάρμακα. **φαρμακευτικός -ή -ό**. **φαρμακευτικά** (επίρρ.). **φαρμακευτική** η: επιστήμη που ασχολείται με τις ιδιότητες των φαρμάκων, καθώς και η αντίστοιχη πανεπιστημιακή σχολή.

φασαρία η: ❶ ενοχλητικός θόρυβος από φωνές, ομιλίες ανθρώπων, κίνηση οχημάτων κτλ.: *Όλη νύχτα δεν μπόρεσα να ησυχάσω, είχε πολυκοσμία και ~ έξω. Οι μαθητές που έκαναν ~ στην τάξη θα αποβληθούν.* ❷ αναταραχή ή αναστάτωση που συνοδεύεται από επεισόδια: *Τις φασαρίες προκάλεσε ομάδα αναρχικών.* ❸ *συνήθ. πληθ.* αναστάτωση από κοπιαστικές ή δυσάρεστες ενέργειες που γίνονται για να τακτοποιηθούν επείγουσες ή δύσκολες υποθέσεις = μπλέξιμο: *Ακούσαμε ότι είχες ~ με την Αστυνομία.* ❹ φροντίδα ή κοπιαστική ενασχόληση με κτ: *Μη σε βάζω σε ~, θα φάμε κάτι απ' έξω.* **φασαριόζος -α -ικο**. **φασαριόζικα** (επίρρ.).

φάση η: ❶ χρονικό διάστημα που ορίζεται από συγκεκριμένες ενέργειες ή καταστάσεις στην εξελικτική πορεία φαινομένου, έργου κτλ. = στάδιο, περίοδος: *Ασχολείται με τη μελέτη των πρώιμων φάσεων της ιστορίας της ανθρωπότητας.* ❷ [οικ.] χρονικό σημείο: *Σε μια ~, που λες, παθαίνει βλάβη ο κινητήρας του αεροπλάνου!* ❸ [οικ.] περίοδος δυσκολιών: *Μην τον παρεξηγείς, περνάει ~ τώρα, αλλά γρήγορα θα ξεπεράσει το πρόβλημα.* ❹ ΑΣΤΡΟΝ διαδοχικές αλλαγές στην όψη ουράνιων σωμάτων: *οι ~ της Σελήνης.* ❺ ΦΥΣ μέγεθος που δείχνει την κατάσταση ταλάντωσης ενός κύματος σε σχέση με μια ορισμένη θέση ή μια ορισμένη χρονική στιγμή: *~ ηλεκτρικού ρεύματος.* ❻ ΧΗΜ η κατάσταση ενός χημικού στοιχείου: *στερεή/υγρή/αέρια ~.*

φασισμός ο: ❶ ΠΟΛ ιδεολογία και πολιτικό σύστημα κατά το οποίο η εξουσία ασκείται από έναν δικτάτορα με αυταρχικό τρόπο, με κατάργηση των δημοκρατικών διαδικασιών, εθνικιστικές ιδέες και σκληρό οικονομικό και κοινωνικό έλεγχο. ❷ ΙΣΤ δικτατορικό καθεστώς που εγκαθίδρυσε ο Μουσολίνι στην Ιταλία από το 1922 ως το 1943. ❸ (μτφ.) αυταρχική συμπεριφορά: *Μπαμπά, η απαγόρευση εξόδου είναι ~!* **φασιστικός -ή -ό**. **φασιστικά** (επίρρ.). **φασίστας** ο, **-τρια** η.

φάσμα το: ❶ ΦΥΣ **α.** το σύνολο των απλών χρωμάτων στα οποία αναλύεται μια ακτίνα φωτός, όταν περάσει από κρυσταλλικό πρίσμα: *ηλιακό ~.* **β.** περιοχή συχνοτήτων, μέσα στην οποία τα κύματα διαθέτουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: *~ ραδιοσυχνοτήτων.* ❷ (μτφ.) σύνολο στοιχείων, του οποίου τα μέλη χαρακτηρίζονται από ποικιλία ή διαφορετικότητα: *Το πρόγραμμα του φεστιβάλ καλύπτει ένα ευρύ μουσικό ~.* ❸ (μτφ.) κίνδυνος που απειλεί κπ = απειλή: *Η υπογραφή συνθήκης απομάκρυνε το ~ του πολέμου.* **φασματικός -ή -ό**.

Η λ. *φάσμα*, με αρχική σημασία «φάντασμα», προέρχεται από το ΑΕ ρ. *φαίνω -ομαι*. Με τη σημ. 1α σχηματίζει πολλά σύνθετα: *φασματόγραμμα, φασματογράφημα, φασματογράφος, φασματοσκοπία, φασματοσκοπικός, φασματοσκόπιο κτλ.*

φέγγω: ❶ (αμτβ.) εκπέμπω φως ή λάμψη = φωτίζω, λάμπω, ακτινοβολώ: *Η Σελήνη έφεγγε στον ουρανό.* ❷ (μτβ. & αμτβ.) ρίχνω φως σε κπ για να βλέπει στο σκοτάδι: *Φέξε μου λίγο με τον φακό, γιατί δε βλέπω εδώ μέσα!* ❸ (μτφ., αμτβ.) είμαι υπερβολικά αδύνατος: *Έχασε πολλά κιλά, το πρόσωπό της έφεξε.* ***μου (έ)φεξε***: με ευνόησε η τύχη. ❹ *απρόσ.* **α.** υπάρχει φως: *Ήταν αργά το απόγευμα - ίσα που έφεγγε.* **β.** γίνεται μέρα = ξημερώνει: *Έφυγαν νωρίς, πριν ακόμα φέξει.* **φέγγος** το. **φεγγίζω**: (αμτβ.) ❶ φέγγω ελάχιστα. ❷ (για πργ.) είμαι διαφανής: *Η φούστα από λεπτή μουσελίνα ~.* **φεγγίτης** ο: μικρό παράθυρο στην οροφή ή στο πάνω μέρος τοίχου, από το οποίο φωτίζεται ή αερίζεται κλειστός χώρος: *Το κελί είχε μόνο έναν ~, απ' όπου καταλάβαινα αν ήταν μέρα ή νύχτα.*

φέρνω • αόρ. *έφερα*, μτχ. *φερμένος*: ❶ (μτβ.) **α.** δίνω κτ στα χέρια κπ: *Φέρε μου το μωρό να το κρατήσω! Φέρε να δω τι γράφει το χαρτί!* **β.** μεταφέρω κτ, για να το χρησιμοποιήσω, να το διαθέσω ή να το προσφέρω: *Μας έφερε γλυκά για τη γιορτή της. Μας φέρνεις καλά νέα;* ❷

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·435

φέρομαι → φέρω φέρομαι
φέρσιμο → φέρομαι φέρω
φερώνυμο → σχ. φέρω
φετινός → φέτος φέτος
φευγάτος → φεύγω φεύγω
φήμη
φημίζομαι → φήμη φθάνω

(μτβ.) **α.** μεταφέρω κπ, τον πηγαίνω κάπου και, συνήθως, τον αφήνω εκεί: *Τον έφεραν με το ασθενοφόρο βαριά τραυματισμένο.* **β.** κάνω κπ να πάει κάπου: *Έφερε μαζί της και τον φίλο της. Πού μας έφερες στην ερημιά;* = οδηγώ. **γ.** καλώ κπ να έρθει για συγκεκριμένο λόγο: *Τους απείλησε ότι θα φέρει την αστυνομία.* ***~ κπ στη ζωή/στον κόσμο*** = γεννώ: *Έφερε στη ζωή ένα υγιέστατο αγοράκι.* ❸ (μτβ.) προκαλώ κτ, γίνομαι η αιτία να συμβεί κτ: *Το ποτό μού ~ πονοκέφαλο.* ❹ (μτβ.) κάνω κπ να βρεθεί σε μία κατάσταση: *Με ~ σε δύσκολη θέση/σε απόγνωση.* ***~ κτ εις/σε πέρας***: τελειώνω κτ. ***τη ~ σε κπ***: τον εξαπατώ, τον ξεγελώ. ❺ (μτβ.) συνδυαζόμενο με ουσιαστικά, σχηματίζει εκφράσεις που παίρνουν τη σημασία τους από το ουσιαστικό: **α.** εκφράζω κτ, λέω: *~ παράδειγμα/αντίρρηση/αντίλογο.* **β.** έχω ως αποτέλεσμα = αποφέρω, αποδίδω: *Η επιχείρηση έφερε πολλά κέρδη. Οι προσπάθειες δεν έφεραν καρπούς.* ❻ [οικ.] (αμτβ.) μοιάζω σε κπ ή κτ: *~ στη μητέρα της, τόσο στην όψη όσο και στη συμπεριφορά.* ☞ σχ. **φέρω**.

> Τα ρ. *φέρνω* και *φέρω*, αν και από την ίδια ρίζα (ΑΕ *φέρω*), απαντούν σε διαφορετικά επίπεδα λόγου. Το *φέρνω* απαντά ως β΄ συνθ. στα σύνθετα με πρόθ.: *καταφέρνω, συνεφέρνω.* Επίσης, χρησιμοποιείται ως β΄ συνθ. σε λέξεις πιο συχνές στον προφ. λόγο, για να δηλώσει ότι κπ θυμίζει ή μοιάζει με αυτό που εκφράζει το α΄ συνθ.: *αγαθοφέρνω, μεγαλοφέρνω, μικροφέρνω, χαζοφέρνω* κτλ.

φέρομαι & [προφ.] **φέρνομαι** • αόρ. *φέρθηκα*: (αμτβ.) ενεργώ ή αντιδρώ απέναντι σε κπ με συγκεκριμένο τρόπο = συμπεριφέρομαι: *~ καλά/κακά/άψογα/πολιτισμένα.* **φέρσιμο** το.

φέρω -ομαι • πρτ. & αόρ. *έφερα*: [επίσ.] (μτβ.) ❶ **α.** έχω κτ επάνω μου ή στα χέρια μου, ή συνοδεύομαι από κτ: *Οι στρατιώτες φέρουν όπλα. Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα.* **β.** κρατώ το βάρος κπ πράγματος, χρησιμεύω ως στήριγμα = στηρίζω: *Οι κίονες φέρουν το βάρος του οικοδομήματος.* ❷ έχω κτ ως χαρακτηριστικό, εγγενές ή επίκτητο: *Το σώμα δε φέρει εξωτερικές κακώσεις.* ❸ παθ. τριτοπρόσ. υπάρχει κπ πληροφορία για κπ: *Ο πρωθυπουργός φέρεται δυσαρεστημένος/να έχει δυσαρεστηθεί.* ***~ εις πέρας***: ολοκληρώνω (υπόθεση, εργασία κτλ.). ☞ **φέρνω**. ***φέρ' ειπείν***: για παράδειγμα, παραδείγματος χάριν. ***άγομαι και φέρομαι***: δεν έχω προσωπική βούληση και κρίση, και, συνεπώς, επηρεάζομαι από άλλους. **φορέας** ο • *φορείς, φορέων*: ❶ πρόσωπο ή οργανισμός που έχει κτ ως χαρακτηριστικό και το μεταδίδει: *~ ασθένειας/πολιτισμού.* ❷ νομικό πρόσωπο, όπως οργανισμοί, ενώσεις κτλ., με συγκεκριμένη κοινωνική ή επαγγελματική δραστηριότητα: *δημόσιος/ιδιωτικός ~.* **φορείο** το. **φορητός -ή -ό**.

> Το ρ. *φέρω* χρησιμοποιείται σε πιο επίσημο λόγο και ως β΄ συνθ. σε σύνθετα με πρόθεση, όπως: *αναφέρω, διαφέρω, προφέρω, εισφέρω, εκφέρω, ενδιαφέρω, επαναφέρω, επιφέρω, καταφέρομαι, μεταφέρω, περιφέρω, προσφέρω, προφέρω, συμπεριφέρομαι, συμφέρω, συνεισφέρω, υποφέρω* και τα παράγωγά τους. Επίσης, σε λέξεις που χρησιμοποιούνται σε πιο επίσ. λόγο, όπως: *φέρελπις, φερέφωνο* («αυτός που δεν έχει τη δική του γνώμη»), *φερώνυμος* («αυτός που φέρει το όνομα κπ»). Από την ίδια ρ. προέρχονται επίσης τα: *υποφερτός, ανυπόφορος, παρεμφερής.*

φέτος (επίρρ.): κατά τη διάρκεια του παρόντος έτους: *Ο Γιάννης ~ θα πάει στην πρώτη Δημοτικού.* **φετινός -ή -ό**.

φεύγω • αόρ. *έφυγα*: (αμτβ.) ❶ απομακρύνομαι από τον τόπο όπου βρίσκομαι ή κατοικώ, ή από πρόσωπο ή πράγμα που βρίσκεται σε συγκεκριμένο σημείο ≠ έρχομαι, μένω, παραμένω: *Ο Γιάννης έφυγε για τη δουλειά. Έφυγε από το σπίτι του στα 18. Φύγε από κοντά μου!* ❷ **α.** (μτφ.) περνώ χρονικά: *Τα καλύτερά μας χρόνια έφυγαν.* **β.** παύω να υπάρχω = εξαφανίζομαι: *Δεν ξέρω πώς θα φύγει ο λεκές.* ❸ πεθαίνω: *Έφυγε με τον καημό της πατρίδας.* **φυγή** η. **φυγάς** ο, η. **φευγάτος -η -ο**.

φήμη η: ❶ πληροφορία ή είδηση, της οποίας η πηγή δεν μπορεί να εξακριβωθεί = διάδοση. *Κυκλοφορούσαν ~ ότι θα καταργηθούν οι εξετάσεις.* ❷ άποψη που επικρατεί για κπ ή κτ: *Έχει τη ~ καλού γιατρού/δύσκολου χαρακτήρα.* ❸ αναγνώριση της αξίας ή ικανότητας κπ από το ευρύ κοινό = δόξα, καταξίωση: *Θα συμμετάσχει ο παγκοσμίου φήμης πιανίστας.* **φημίζομαι**: (αμτβ. + *για*) είμαι γνωστός για κτ, συνήθως θετικό: *Η Γαλλία ~ για τα κρασιά της.*

φθάνω & **φτάνω** • αόρ. *έφθασα* & *έφτασα*: ❶ (αμτβ.) καταλήγω σε έναν τόπο ή σημείο μετά από μετακίνηση ≠ ξεκινώ, αναχωρώ, φεύγω: *Το καράβι θα φτάσει στο νησί στις οχτώ. Η μυρωδιά του φαγητού έφτανε ως εδώ.* = έρχομαι. ***φτάνει κτ στα αυτιά κπ***: κτ γίνεται

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·436

φθάρηκα → φθείρω
φθαρμένος → φθείρω
φθαρτός → φθείρω
φθείρω
φθηνά → φτηνός
φθηναίνω → φτηνός
φθήνια → φτηνός
φθηνός → φτηνός
φθινοπωριάζει → φθινόπωρο
φθινοπωριάτικος → φθινόπωρο
φθινοπωρινός → φθινόπωρο
φθινόπωρο
φθίνω
φθόγγος
φθονερά → φθονώ
φθονερός → φθονώ
φθόνος → φθονώ
φθονώ
φθορά → φθείρω
φθόριο
φθοριώνω → φθόριο
φθορίωση → φθόριο
φθοροποιός → -ποιώ
φιάλη
φίλ- → φιλο-
φίλαθλος → φιλο-
*φιλαινάδα → φιλενάδα
φιλαλήθης → φιλο-
φιλάνθρωπος → φιλο-
φιλάργυρος → φιλο-
φιλειρηνικός → φιλο-
φιλελεύθερος → φιλο-
φιλέλληνας → φιλο-
φιλενάδα → φίλος
φίλη → φίλος
φίλημα → φιλί
φιλί
φιλία → φίλος
φιλικά → φίλος
φιλικός → φίλος

γνωστό σε κπ: *Αν φτάσει στα αυτιά του διευθυντή ότι δε δουλεύουν, θα τους απολύσει.* ❷ (αμτβ.) εκτείνομαι μέχρι κπ σημείο: *Η κουρτίνα ~ μέχρι το πάτωμα.* ❸ (μτφ., αμτβ.) καταλήγω σε κατάσταση ή θέση: *Έχει δυνατότητες να φτάσει πολύ ψηλά.* ❹ (μτβ.) πιάνω κτ που βρίσκεται ψηλά: *Μπορείς να φτάσεις το πάνω ράφι;* ❺ (μτβ.) **α.** προλαβαίνω κπ ή κτ που κινείται πιο γρήγορα: *Μην περπατάς γρήγορα, δεν μπορώ να σε φτάσω!* **β.** βρίσκομαι στο ίδιο επίπεδο με κπ που ήταν πιο προχωρημένος: *Αν και ξεκίνησε μαθήματα πιο αργά από τους άλλους, σχεδόν τους έχει φτάσει.* ***~ κπ σε κτ***: είμαι στο ίδιο επίπεδο με κπ: *Τον έφτασε στο ύψος. Κανείς δεν τον ~ στο κολύμπι.* ❻ (μτβ. & αμτβ.) είμαι αρκετός για κτ = επαρκώ: *Ο καφές τελειώνει, δε θα φτάσει για όλους/δε θα μας φτάσει.* **φτασμένος -η -ο** (μπτ. ως επίθ.): αυτός που έχει πετύχει επαγγελματικά: *Είναι ~ γιατρός.*

φθείρω -ομαι • πρτ. & αόρ. *έφθειρα*, παθ. αόρ. *φθάρηκα*, & [επίσ.] *εφθάρην*, μππ. *φθαρμένος*: (μτβ.) ❶ προξενώ βαθμιαία ζημιά σε κτ, συνήθως με τη χρήση = καταστρέφω, χαλώ: *Τα λάστιχα είναι παλιά και έχουν φθαρεί.* ❷ προκαλώ ηθική ή υλική ζημιά: *Η παραμονή στην εξουσία φθείρει τους πολιτικούς.* **φθορά** η. **φθαρτός -ή -ό**: αυτός που μπορεί να φθαρεί ≠ άφθαρτος: *Πιστεύει ότι ο άνθρωπος είναι πλασμένος από ~ σώμα και άφθαρτη ψυχή.*

φθινόπωρο το: μία από τις τέσσερις εποχές του έτους, μετά το καλοκαίρι και πριν από τον χειμώνα. **φθινοπωρινός -ή –ό. φθινοπωριάτικος -η -ο. φθινοπωριάζει**: *απρόσ.* έρχεται φθινόπωρο.

φθίνω • μόνο ενεστ. & πρτ.: [επίσ.] (αμτβ.) μειώνομαι ή λιγοστεύω σταδιακά σε ένταση, σπουδαιότητα ή σημασία: *Η λάμψη τους σιγά-σιγά έφθινε, μέχρι που χάθηκε εντελώς.*

φθόγγος ο: ❶ ΓΛΩΣΣ έναρθρος ήχος που παράγεται από τα φωνητικά όργανα του ανθρώπου και μαζί με άλλους σχηματίζει τις λέξεις. ❷ ΜΟΥΣ νότα.

φθονώ: (μτβ.) ζηλεύω έντονα κπ για συγκεκριμένο λόγο: *Τη φθονεί, γιατί είναι όμορφη, πλούσια και πετυχημένη.* **φθόνος** ο. **φθονερός -ή -ό. φθονερά** (επίρρ.).

φθόριο το: ΧΗΜ υποκίτρινο αέριο στοιχείο που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία. **φθορίωση** η: προσθήκη ενώσεων φθορίου σε κτ: *~ δοντιών/νερού.* **φθοριώνω -ομαι** (μτβ.).

Από την ΑΕ λ. *φθορά*, επειδή φθείρει τα δοχεία, ή από το μσν. *φθόριον* «φάρμακο που καταστρέφει το έμβρυο».

φιάλη η: δοχείο για την αποθήκευση υγρών ή αερίων σωμάτων = μπουκάλα: *~ οξυγόνου/υγραερίου/αίματος.*

φιλί το: ιδιαίτερο άγγιγμα με τα χείλια, ως έκφραση στοργής, αγάπης, έρωτα ή σεβασμού: *Την αποχαιρέτησε με ένα ~.* ***το ~ της ζωής***: τεχνητή αναπνοή, που συνίσταται στην εμφύσηση αέρα από στόμα σε στόμα σε κπ που έχει χάσει τις αισθήσεις του. **φιλώ -ιέμαι** (μτβ.). **φίλημα** το.

φιλ(ο)- & φίλ-: α΄ συνθ. που εκφράζει αγάπη, προτίμηση ή κλίση προς αυτό που δηλώνει το β΄ συνθ.: *φιλαλήθης, φιλομαθής, φιλόσοφος.*

Από το ΑΕ ρ. *φιλῶ* «αγαπώ».

φιλόδοξος -η -ο: ❶ (για προσ.) αυτός που προσπαθεί με κάθε τρόπο να επιτύχει ή να αποκτήσει κτ: *Είναι πολύ ~, θέλει να φτάσει ψηλά.* ≠ ταπεινός. ❷ (για πργ.) αυτός που ξεπερνά το μέτρο και τις δυνατότητες: *~ σχέδια* = μεγαλεπήβολος. **φιλόδοξα** (επίρρ.). **φιλοδοξώ** (μτβ.). **φιλοδοξία** η.

φιλολογία η: ❶ επιστήμη που μελετά τη γλώσσα και τη λογοτεχνική παραγωγή σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο: *ελληνική/αγγλική/γαλλική/γερμανική ~.* ❷ το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. ❸ η μελέτη των κλασικών γλωσσών. **φιλολογικός -ή -ό. φιλολογικά** (επίρρ.). **φιλόλογος** ο, η.

φιλόξενος -η -ο: αυτός που προσφέρει σε άλλους στέγη ή περιποίηση στο σπίτι του ή σε κατάλληλο χώρο **φιλόξενα** (επίρρ.). **φιλοξενώ -ούμαι** (μτβ.). **φιλοξενία** η.

φίλος ο, **φίλη** η: ❶ πρόσωπο με το οποίο έχουμε στενή κοινωνική σχέση που την χαρακτηρίζει αμοιβαία αγάπη και κατανόηση ≠ εχθρός: *παιδικός/επιστήθιος ~.* ❷ ο ερωτικός σύντροφος: *Συζεί με τον ~ της εδώ και μήνες.* ❸ (μτφ.) αυτός που αγαπά ιδιαίτερα ή υποστηρίζει κτ ≠ πολέμιος: *~ των θερινών κινηματογράφων/της λογοτεχνίας.* ❹ [οικ.] *συνήθ. κλητ. «φίλε» αντί*

Σύνθετα με φιλο-	φιλάνθρωπος	φιλειρηνικός	φιλέλληνας
φίλαθλος	φιλάργυρος	φιλελεύθερος	φιλοχρήματος

του «*κύριε*», για να απευθυνθούμε σε πρόσωπα που δε γνωρίζουμε: *Φίλε, μήπως ξέρεις από πού πάει για Χαλκίδα;* **φιλενάδα** η: [οικ.] ❶ φίλη γυναίκας: *Στη ~ της λέει όλα της τα μυστικά.* ❷ ερωμένη άντρα: *Χώρισαν, γιατί ο άντρας της είχε ~.* **φιλία** η: ≠ έχθρα ❶ στενή σχέση μεταξύ ανθρώπων ή λαών που χαρακτηρίζεται από αγάπη, αμοιβαία υποστήριξη και αλληλοσεβασμό: *Πιάνω φιλίες με κπ. αδελφική ~.* ❷ αυτό που νιώθει κπ στα πλαίσια μιας τέτοιας σχέσης ≠ εχθρότητα. **φιλικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τη φιλία ή χαρακτηρίζει φίλους: *~ επίσκεψη/ενδιαφέρον/διάθεση* ≠ εχθρικός. ❷ αυτός που είναι ευνοϊκός απέναντι σε κπ: *προϊόντα ~ για το περιβάλλον.* ❸ ΑΘΛ αυτός που δε γίνεται στα πλαίσια επίσημης αθλητικής διοργάνωσης: *~ παιχνίδι/αγώνας.* **φιλικά** (επίρρ.).

φιλοσοφία η: ❶ **α.** η αναζήτηση της αλήθειας για την ουσία των πραγμάτων, τη φύση και τη θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο **β.** οργανωμένο σύστημα ιδεών, αντιλήψεων για τα ζητήματα αυτά: *η ~ του Αριστοτέλη/του Καντ/του Χέγκελ.* ❷ τρόπος σκέψης και αντιμετώπισης των πραγμάτων και της ίδιας της ζωής: *η ~ του νέου μοντέλου διοίκησης της εταιρείας.* ❸ [μειωτ.] *συνήθ. πληθ.* γενικόλογη και υπερβολικά πολύπλοκη σκέψη, συνήθως χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο: *Άσε τις φιλοσοφίες και πες μου γιατί πραγματικά δε θέλεις να έρθεις!* **φιλόσοφος** ο, η: ❶ αυτός που μελετά ή διδάσκει φιλοσοφία: *αρχαίοι Έλληνες/υλιστές ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που αντιμετωπίζει τις καταστάσεις της καθημερινής ζωής με βαθιά σκέψη και γνώση. **φιλοσοφώ**: (μτβ.) εξετάζω κτ σε βάθος και με φιλοσοφική διάθεση: *Το φιλοσόφησα για μέρες και τελικά αποφάσισα τι να σπουδάσω.* **φιλοσοφικός -ή -ό**: αυτός που έχει σχέση με τη φιλοσοφία: *~ δοκίμιο.* ***Φιλοσοφική Σχολή***: πανεπιστημιακή σχολή όπου διδάσκεται φιλολογία, φιλοσοφία, ιστορία κτλ. **φιλοσοφικά** (επίρρ.).

φιλότιμο το: έντονη ευαισθησία σε θέματα αξιοπρέπειας: *Τον προσέβαλες και τον έθιξες στο ~. Δεν έχει ~ να παραιτηθεί;* ***έρχομαι στο ~***: φιλοτιμούμαι. **φιλότιμος -η -ο**: ❶ αυτός που χαρακτηρίζεται από φιλότιμο ≠ αφιλότιμος. ❷ αυτός που γίνεται με φιλότιμο: *Έκαναν ~ προσπάθειες, αλλά δεν τα κατάφεραν.* **φιλότιμα** (επίρρ.). **φιλοτιμία** η: ❶ η ιδιότητα του φιλότιμου. ❷ το φιλότιμο, κυρ. στην έκφρ. ***κάνω την ανάγκη ~***: προσπαθώ να αντιμετωπίσω ευχάριστα κτ που είμαι αναγκασμένος να κάνω. **φιλοτιμώ -ούμαι**: ❶ (μτβ.) συμπεριφέρομαι σε κπ έτσι, ώστε να του κεντρίσω το φιλότιμο. ❷ *παθ.* κάνω κτ από φιλότιμο: *Με έβλεπε να ταλαιπωρούμαι και δε φιλοτιμήθηκε να με βοηθήσει.*

φλέβα η: ❶ **α.** ΑΝΑΤ αγγείο που μεταφέρει το φτωχό σε οξυγόνο αίμα στην καρδιά. **β.** [οικ.] γενικά κάθε αγγείο που μεταφέρει αίμα. ❷ στρώμα ορυκτού ή ρεύμα νερού κάτω από το έδαφος: *~ χρυσού.* ❸ (μτφ.) ικανότητα ή δεξιοτεχνία = ταλέντο: *Η γνήσια καλλιτεχνική ~ του ποιητή φάνηκε από το πρώτο κιόλας έργο του.* **φλεβικός -ή -ό**. **φλεβίτιδα** η: ΙΑΤΡ φλεγμονή του τοιχώματος των φλεβών. ☞ σχ. **ωτίτιδα**.

φλεγμονή η: ΙΑΤΡ αντίδραση του οργανισμού που εκδηλώνεται με ποικίλα συμπτώματα (κοκκίνισμα, πόνο, πρήξιμο κτλ.) και προκαλείται από διάφορα εξωτερικά (π.χ. τραύματα ή μικρόβια) ή εσωτερικά αίτια. **φλεγμονώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**.

φλόγα η: ❶ γλώσσα φωτιάς που παράγεται όταν κτ καίγεται: *Η ~ των κεριών έδινε ένα ρομαντικό ύφος στη διακόσμηση.* ❷ (μτφ.) έντονος πόθος ή σφοδρή επιθυμία για κπ ή κτ: *Έκαιγε μέσα του η ~ της επανάστασης.* **φλέγομαι**: (αμτβ.) ❶ καίγομαι με δυνατή φλόγα: *το εργοστάσιο φλεγόταν για ώρες.* ❷ (μτφ.) κυριεύομαι από έντονο πάθος ή δυνατό συναίσθημα: *Φλέγεται από μίσος για τους δολοφόνους του πατέρα του.* **φλέγων -ουσα -ον**: αυτός που επείγει λόγω σπουδαιότητας: *το ~ ζήτημα της ανεργίας.* **φλογερός -ή -ό**: (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση, πάθος ή θερμότητα: *~ έρωτας* = παράφορος. *~ εραστής* = θερμός. **φλογερά** (επίρρ.).

> Το *φλέγων -ουσα -ον* είναι μτχ. ενεργ. ενστ. του ΑΕ ρ. *φλέγω*. Ομόρριζα είναι και τα: *φλόγα, φλόγιστρο, φλεγμονή, εύφλεκτος, βραδυφλεγής.*

φλοιός ο: ❶ [επίσ.] φλούδα. ❷ στρώμα που καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια οργάνων του σώματος ανθρώπου ή ζώων: *~ εγκεφάλου.* ❸ εξωτερικό στρώμα που καλύπτει την επιφάνεια των πλανητών: *Ο ~ της σελήνης έχει πάχος μόλις 40 χιλιόμετρα.*

φλούδα η: στρώμα που καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια ❶ καρπών. ❷ κλαδιών ή κορμού δέντρων. **φλούδι** το: φλούδα (σημ. 1).

φοβερός -ή -ό: ❶ αυτός που προκαλεί σε κπ φόβο, αηδία ή φρίκη: *Πάγωσα στη θέα της ~ σκηνής.* =

φιλο-
φιλόδοξα → φιλόδοξος
φιλοδοξία → φιλόδοξος
φιλόδοξος
φιλοδοξώ → φιλόδοξος
φιλολογία
φιλολογικά → φιλολογία
φιλολογικός → φιλολογία
φιλόλογος → φιλολογία
φιλομαθής → φιλο-
φιλόξενα → φιλόξενος
φιλοξενία → φιλόξενος
φιλόξενος
φιλοξενώ → φιλόξενος
φίλος
φιλοσοφία
φιλοσοφικά → φιλοσοφία
φιλοσοφικός → φιλοσοφία
φιλόσοφος → φιλοσοφία
φιλοσοφώ → φιλοσοφία
φιλότιμα → φιλότιμο
φιλοτιμία → φιλότιμο
φιλότιμο
φιλότιμος → φιλότιμο
φιλοτιμώ → φιλότιμο
φιλοχρήματος → φιλο-
φιλώ → φιλί
φλέβα
φλεβικός → φλέβα
φλεβίτιδα → φλέβα
φλεγμονή
φλεγμονώδης → φλεγμονή
φλέγομαι → φλόγα
φλέγων → φλόγα
φλόγα
φλογερά → φλόγα
φλογερός → φλόγα
φλοιός
φλούδα
φλούδι → φλούδα
φοβάμαι → φόβος
φοβερά → φοβερός
φοβέρα → φοβερός
φοβερίζω → φοβερός
φοβερός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·438

φοβητσιάρης → φόβος
φοβητσιάρικα → φόβος
φοβίζω → φόβος
φοβισμένος → φοβάμαι
φοβισμένος → φοβίζω
φόβος
φοβούμαι → φόβος
φοίνικας[1]
φοίνικας[2]
φοινικιά → φοίνικας[1]
φοίτηση → φοιτώ
φοιτητής → φοιτώ
φοιτητικά → φοιτώ
φοιτητικός → φοιτώ
φοιτήτρια → φοιτώ
φοιτώ
φονεύω → φόνος
φονιάς → φόνος
φονικό → φόνος
φονικός → φόνος
φόνισσα → φόνος
φόνος
φορά[1]
φόρα[1]
φορά[2]
φόρα[2]
φορέας → φέρω
φορείο → φέρω
φόρεμα → φορώ
φορεσιά → φορώ
φορητός → φέρω
φορολόγηση → φόρος
φορολογητέος → φόρος
φορολογία → φόρος
φορολογικά → φόρος
φορολογικός → φόρος
φορολογώ → φόρος
φόρος
φορτίζω → φορτίο
φορτίο
φόρτος → φορτίο
φόρτωμα → φορτίο
φορτώνω → φορτίο
φόρτωση → φορτίο
φορτωτής → φορτίο
φορτωτικά → φορτίο
φορτωτική → φορτίο
φορτωτικός → φορτίο

φρικαλέος. ❷ **α.** αυτός που είναι υπερβολικός ή υπάρχει σε μεγάλο βαθμό: ~ *κρύο/αγωνία/εκνευρισμός.* **β.** αυτός που είναι εξαιρετικά καλός: ~ *τραγουδιστής/άνθρωπος* = εξαιρετικός. **φοβερά** (επίρρ.): ❶ σε υπερβολικό βαθμό, πάρα πολύ: *Ήταν ~ άσχημος, σχεδόν αποκρουστικός.* ❷ πολύ ωραία, εξαιρετικά: *Περάσαμε ~, το πάρτι είχε κέφι!* **φοβερίζω**: (μτβ.) προσπαθώ να φοβίσω κπ με απειλή: *Μας φοβέρισε ότι θα μας απολύσει αν κάνουμε απεργία.* **φοβέρα** η: πράξεις ή λόγια που αποσκοπούν στο να προκαλέσουν φόβο σε κπ = απειλή.

φόβος ο: συναίσθημα έντονης αγωνίας ή ανησυχίας που οφείλεται σε υπαρκτό ή μη κίνδυνο: *Ζούσε με τον ~ της απόρριψης. Δυστυχώς, οι φόβοι για νέο τρομοκρατικό χτύπημα επαληθεύτηκαν.* **φοβίζω** • μππ. *φοβισμένος*: (μτβ.) κάνω κπ να φοβηθεί: *Τους ~ η μοναξιά. Τα παιδιά, φοβισμένα από τις εκρήξεις, έτρεχαν να σωθούν.* **φοβάμαι** & [επίσ.] **φοβούμαι** • μππ. *φοβισμένος*: ❶ **α.** (αμτβ.) κυριεύομαι από φόβο: *Φοβήθηκα πολύ τη νύχτα που έμεινα μόνη μου.* **β.** (μτβ.) τρομάζω από κτ: ~ *το σκοτάδι/τα ποντίκια.* ❷ (μτβ.) είμαι ανήσυχος μήπως συμβεί κτ κακό ή έχω την εντύπωση ότι θα συμβεί κτ αρνητικό: ~ *μην πάρει τον κακό δρόμο.* ~ *ότι δε θα βρείτε εισιτήρια.* **φοβητσιάρης -α -ικο**: αυτός που τρομάζει πολύ εύκολα = δειλός. **φοβητσιάρικα** (επίρρ.).

φοίνικας[1] ο: δέντρο με ψηλό και ίσιο κορμό που καταλήγει σε δέσμη μεγάλων φύλλων. **φοινικιά** η: φοινικόδεντρο.

φοίνικας[2] ο: ❶ ΜΥΘ μυθικό ιερό πτηνό των Αιγυπτίων με μεγάλα φτερά, το οποίο ξαναγεννιόταν από τις στάχτες του. ❷ ΙΣΤ το πρώτο νόμισμα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, το οποίο είχε παράσταση του πτηνού αυτού.

φοιτώ -άω: [επίσ.] (αμτβ.) είμαι εγγεγραμμένος και παρακολουθώ συστηματικά μαθήματα σχολείου, πανεπιστημιακής σχολής κ.λπ.: ~ *στην Α΄ Λυκείου/στην Ιατρική.* **φοίτηση** η: *διετής/υποχρεωτική ~.* **φοιτητής** ο, **-ήτρια** η: αυτός που φοιτά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: ~ *της Αρχιτεκτονικής.* **φοιτητικός -ή -ό. φοιτητικά** (επίρρ.).

> Από το ΑΕ ρ. *φοιτῶ* «συχνάζω κάπου».

φόνος ο: βίαιη αφαίρεση της ζωής ανθρώπου από άνθρωπο: *Καταδικάστηκε για ~ και βιασμό.* = [επίσ.] ανθρωποκτονία, [λαϊκ.] φονικό. **φονεύω -ομαι**: [επίσ.] (μτβ.) διαπράττω φόνο = σκοτώνω, δολοφονώ. **φονιάς** ο, **φόνισσα** η. **φονικός -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε φόνο ή προκαλεί θάνατο, συνήθως μαζικά. **φονικό** το: [λαϊκ.] φόνος.

φορά η[1]: ❶ κατεύθυνση στην οποία κινείται κπ ή κτ: ~ *του ανέμου/του ρολογιού.* ❷ (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται κτ: *Δεν μπορεί να αντιστρέψει κανείς πια τη ~ των πραγμάτων.*

φορά η[2]: ❶ χρονική στιγμή που συμβαίνει κτ, κυρίως για να δηλωθεί συχνότητα: *Σε συγχωρώ, για πρώτη και τελευταία ~! Κάθε ~ που τον θυμάται, κλαίει.* ❷ *πληθ.* επιτείνει τη σύγκριση με κπ ή κτ άλλο ως προς το μέγεθος, τη σπουδαιότητα, την ποιότητα κ.λπ.: *Είναι τρεις φορές καλύτερος.* ❸ ΜΑΘ δηλώνει την πράξη του πολλαπλασιασμού: *Τρεις φορές το δύο, κάνει έξι.*

φόρα[1] η: η ορμή που χαρακτηρίζει μία κίνηση: *Το βέλος έφυγε με πολύ μεγάλη ~ και καρφώθηκε στο δέντρο.*

φόρα[2] η: στην έκφρ. ***βγάζω (τα άπλυτα) στη ~***: αποκαλύπτω κτ που ήταν κρυφό, συνήθως για πράξη επιλήψιμη.

> Η λ. φόρα[2] από τον πληθ. *fora* του λατ. *forum* «αγορά».

φόρος ο: ❶ χρηματικό ποσό που αποτελεί μέρος των εσόδων πολιτών ή εταιρειών και καταβάλλεται υποχρεωτικά στο κράτος: ~ *κατανάλωσης/μεταβίβασης ακινήτου* = δασμός, φορολογία, τέλος. ❷ (μτφ.) απόδοση, αντίτιμο: ~ *τιμής/αίματος.* **φορολογώ -ούμαι**: (μτβ.) επιβάλλω φόρο σε πρόσωπο ή αγαθό: *Οι δωρεές δε φορολογούνται.* **φορολόγηση** η. **φορολογία** η: ❶ η επιβολή φόρου από το κράτος: *Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του κράτους προέρχεται από τη ~.* ❷ φόρος: ~ *εισοδήματος.* **φορολογικός -ή -ό**: ~ *δήλωση.* **φορολογικά** (επίρρ.). **φορολογητέος -α -ο**: αυτός που πρέπει να φορολογηθεί: ~ *εισοδήματα.*

φορτίο το: ❶ κτ που έχει τοποθετηθεί σε μεταφορικό μέσο για να το πάμε αλλού: *Το φορτηγό ανατράπηκε λόγω μετατόπισης του ~ του.* ❷ (μτφ.) υποχρεώσεις που βαρύνουν κπ = βάρος: *Το δάνειο είναι δυσβάσταχτο ~ για κείνη.* ❸ ΦΥΣ η ποσότητα ηλεκτρισμού σε ένα ηλεκτρισμένο σωμάτιο ύλης: *αρνητικό ηλεκτρικό ~.* **φορτίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ εφοδιάζω συσκευή με ηλεκτρισμό ≠ αποφορτίζω: ~ *το κινητό μου.* ❷ (μτφ.) δημιουργώ ένταση ή αυξάνω την ένταση ατμόσφαιρας, κατάστασης,

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·439

συναισθήματος: *Η συνέλευση έγινε σε φορτισμένο κλίμα.* **φορτώνω -ομαι**: ❶ (μτβ.) τοποθετώ σε κπ ή κτ ορισμένο φορτίο, συνήθως για να μεταφερθεί αλλού: *Φορτώσαμε τα υπάρχοντά μας στο φορτηγό. Φόρτωσε το κάρο με άχυρο.* ≠ ξεφορτώνω. ❷ (μτφ.) **α.** επιβαρύνω κπ ή κτ με κτ ενοχλητικό ή κουραστικό: *Ο διευθυντής τής φόρτωσε πολλή δουλειά.* **β.** μεταθέτω την ενοχή για κτ σε άλλον: *Του φόρτωσαν μια κλοπή, ενώ ήταν αθώος.* = καταλογίζω. ❸ (αμτβ.) δέχομαι ως φορτίο: *Περιμέναμε το καράβι να φορτώσει.* ≠ ξεφορτώνω. ❹ *παθ.* (μτφ.) γίνομαι βάρος σε κπ: *Μου φορτώθηκε για δύο μήνες και τη φιλοξένησα.* **φόρτωμα** το: ❶ το να φορτώνει κπ κτ (σημ. 1) = φόρτωση ≠ ξεφόρτωμα: *Τελείωσε το ~ του πλοίου με εμπορεύματα.* ❷ ποσότητα που φορτώνει κπ, φορτίο: *ένα ~άμμο.* ***γίνομαι ~***: γίνομαι βάρος σε κπ: *Θα φύγω, για να μη σου γίνομαι ~.* **φόρτωση** η. **φόρτος** ο: [επίσ.] αυξημένο φορτίο, που συνήθως προκαλεί δυσαρέσκεια: *~ εργασίας.* **φορτωτής** ο: ❶ εργάτης που φορτώνει ή ξεφορτώνει αγαθά. ❷ μηχανή για τη φόρτωση αγαθών. **φορτωτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη φόρτωση: *~ μηχανήματα/έγγραφα.* **φορτωτική** η: αποδεικτικό έγγραφο για τη φόρτωση και μεταφορά αγαθών. **φορτωτικά** τα: δαπάνη για τη φόρτωση και μεταφορά αγαθών.

φορώ & **-άω -ιέμαι**: (μτβ.) ❶ βάζω πάνω μου κάποιο ρούχο ή αξεσουάρ: *~ παντελόνι/άρωμα/γυαλιά/ζώνη.* ❷ έχω επάνω μου ρούχο ή αξεσουάρ: *Φορούσε ένα πολύ όμορφο φόρεμα.* ❸ βάζω σε κπ ρούχο ή αξεσουάρ: *Όταν ήμουν μικρή, μου φορούσαν πάντα ροζ.* ❹ *παθ.* τριτοπρόσ. είμαι της μόδας: *Στην επίδειξη είδαμε τι θα φορεθεί το καλοκαίρι.* **φόρεμα** το: ❶ γυναικείο ρούχο = φουστάνι: *βραδινό/μίνι ~.* ❷ [προφ.] το να φοράει κπ κτ: *Η φούστα σκίστηκε από το πολύ ~.* **φορεσιά** η: το σύνολο των ρούχων που φορά κπ: *παραδοσιακή ~.*

φουντώνω: ❶ (αμτβ., συνήθ. για φυτά ή βλάστηση) μεγαλώνω, αυξάνομαι σε όγκο: *Τα δέντρα την άνοιξη φούντωναν κι έκλειναν την αυλή. Τα σγουρά μαλλιά της φούντωναν στον αέρα.* ❷ (αμτβ.) αυξάνομαι ραγδαία σε ένταση ή έκταση: *Φούντωναν οι μεταξύ τους διαμάχες - η ρήξη δε θα αργούσε!* ❸ (μτφ., αμτβ.) νιώθω έντονη ταραχή: *Θύμωσε, φούντωσε κι έβαλε τις φωνές.* = οργίζομαι, εξοργίζομαι. ❹ (μτφ., μτβ.) κάνω κπ να θυμώσει πολύ = εξοργίζω: *Με τις παράλογες απαιτήσεις τον φούντωσαν για τα καλά.* **φούντωμα** το. **φούντωση** η: στη σημ. 3. **φουντωτός -ή -ό**.

φουσκώνω: ❶ (μτβ.) **α.** γεμίζω κτ με αέρα αυξάνοντας τον όγκο του ή αλλάζοντας το σχήμα του: *~ ένα μπαλόνι. Ο αέρας φούσκωσε τα πανιά του πλοίου.* **β.** μεγαλώνω κτ γεμίζοντάς το με κτ άλλο: *Φούσκωσε τις τσέπες του με λεφτά.* **γ.** προκαλώ πρήξιμο σε κπ: *Η μπίρα με ~.* **δ.** (μτφ.) κάνω κτ να φαίνεται πιο σπουδαίο ή πιο εντυπωσιακό = διογκώνω: *Φούσκωνε τις διηγήσεις του με φανταστικές περιπέτειες.* ❷ (αμτβ.) **α.** αυξάνομαι σε όγκο: *Βγάλε από τη φωτιά το γάλα, για να μη φουσκώσει!* **β.** νιώθω υπερβολικά γεμάτο το στομάχι μου με φαγητό: *Έφαγα πολύ και φούσκωσα.* **φούσκωμα** το. **φουσκωτός -ή -ό**.

φρένο το: ❶ μηχανισμός που μειώνει την ταχύτητα ή σταματά την κίνηση οχήματος ή μηχανήματος: *Πατώ ~, αλλά το ποδήλατο δε σταματάει!* ❷ (μτφ.) κτ που σταματάει τελείως ή εμποδίζει τη συνέχιση κπ πράγματος: *Πρέπει να μπει ~ στα περιττά έξοδα.* **φρενάρω -ομαι**: ❶ (μτβ. & αμτβ.) μειώνω την ταχύτητα οχήματος ή το σταματώ πατώντας φρένο: *Δεν πρέπει να φρενάρεις απότομα το αυτοκίνητο. Πρόλαβε και φρέναρε πριν από τον γκρεμό.* ❷ (μτφ., μτβ.) σταματώ ή εμποδίζω την εξέλιξη: *Η έλλειψη χρημάτων ~ την πορεία των έργων.* **φρενάρισμα** το.

φρεσκο-: α΄ συνθ. που ενώνεται με τη μπτ. και σχηματίζει επίθ. με τη σημασία: ❶ αυτού που πρόσφατα απέκτησε την ιδιότητα που δηλώνει το β΄ συνθ.: *φρεσκοαλεσμένος, φρεσκοασπρισμένος.* ❷ αυτού που έχει τις ιδιότητες του νωπού: *φρεσκοδιατηρημένος.*

φρέσκος -ια -ο: ❶ αυτός που μόλις έχει παραχθεί, κατασκευαστεί ή δημιουργηθεί και δεν έχει αλλοιωθεί από τον χρόνο ≠ μπαγιάτικος: *Το ψωμί είναι ~, μόλις βγήκε από τον φούρνο.* ❷ αυτός που είναι στη φυσική του μορφή ή κατάσταση, που δεν έχει υποστεί επεξεργασία: *Τα ψάρια είναι ~ ή κατεψυγμένα;* = νωπός. *~ χυμός φρούτων* = φυσικός. ❸ αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια, ευεξία, ομορφιά: *Το δέρμα της είναι πάντα ~ και δροσερό.* ❹ αυτός που είναι καινούριος ή πρόσφατος ή χαρα-

Σύνθετα με φρεσκο-

πρόσφατος
φρεσκοζυμωμένος
φρεσκοκομμένος
φρεσκοκουρεμένος
φρεσκολουσμένος
φρεσκοπλυμένος
φρεσκοσιδερωμένος
φρεσκοψημένος

σαν νωπός
φρεσκοκατεψυγμένος

φορώ
φούντωμα → φουντώνω
φουντώνω
φούντωση → φουντώνω
φουντωτός → φουντώνω
φούσκωμα → φουσκώνω
φουσκώνω
φουσκωτός → φουσκώνω
φούχτα → χούφτα
φουχτώνω → χούφτα
φρενάρισμα → φρένο
φρενάρω → φρένο
φρένο
φρεσκάδα → φρέσκος
φρεσκάρω → φρέσκος
φρεσκο-
φρεσκοαλεσμένος → φρεσκο-
φρεσκοασπρισμένος → φρεσκο-
φρεσκοδιατηρημένος → φρεσκο-
φρεσκοζυμωμένος → φρεσκο-
φρεσκοκατεψυγμένος → φρεσκο-
φρεσκοκομμένος → φρεσκο-
φρεσκοκουρεμένος → φρεσκο-
φρεσκολουσμένος → φρεσκο-
φρεσκοπλυμένος → φρεσκο-
φρέσκος
φρεσκοσιδερωμένος → φρεσκο-
φρεσκοψημένος → φρεσκο-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·440

φρίκη
φρικτά → φρίκη
φρικτός → φρίκη
φρίττω → φρίκη
φριχτά → φρίκη
φριχτός → φρίκη
φρόνιμα → φρόνιμος
φρονιμάδα → φρόνιμος
φρονιμεύω → φρόνιμος
φρόνιμος
φροντίδα
φροντίζω → φροντίδα
φροντισμένος → φροντίδα
φροντιστηριακά → φροντίδα
φροντιστηριακός → φροντίδα
φροντιστήριο → φροντίδα
φροντιστής → φροντίδα
φρουρά → φρουρώ
φρούρηση → φρουρώ
φρουρός → φρουρώ
φρουρώ
φταίξιμο → φταίω
φταίχτης → φταίω
φταίχτρα → φταίω
φταίω
φτάνω → φθάνω
φτασμένος → φθάνω
*φτειάχνω → φτιάχνω
φτερό
φτερούγα → φτερό
φτέρωμα → φτερό
φτερωτός → φτερό
φτηνά → φτηνός
φτηναίνω → φτηνός
φτήνια → φτηνός
φτηνιάρης → φτηνός
φτηνιάρικος → φτηνός
φτηνός
φτιάξιμο → φτιάχνω
φτιάχνω
φτιαχτά → φτιάχνω
φτιαχτός → φτιάχνω

κτηρίζεται από ανανέωση ή πρωτοτυπία: *Αντιμετώπισε το θέμα με ~ ματιά. Φέρνω ~ ειδήσεις!* **φρεσκάρω -ομαι** (μτβ.). **φρεσκάδα** η.

φρίκη η: ❶ έντονο αίσθημα αποστροφής που προκαλείται από κτ ιδιαίτερα άσχημο, βίαιο ή αποτρόπαιο: *~ τον κυρίευσε, όταν είδε τα διαμελισμένα πτώματα.* ❷ κτ ιδιαίτερα δυσάρεστο, οτιδήποτε επιφέρει το συναίσθημα της φρίκης: *Η εκδρομή ήταν ~!* **φρικτός** & **φριχτός -ή -ό**: ❶ αυτός που προκαλεί φρίκη: *~ συνθήκες διαβίωσης/έγκλημα.* ❷ πολύ κακός σε ποιότητα: *Το ταξίδι αυτό ήταν μια ~ εμπειρία.* = απαίσιος. **φρικτά** & **φριχτά** (επίρρ.). **φρίττω** • αόρ. *έφριξα*: (αμτβ.) αισθάνομαι φρίκη ή αγανάκτηση: *Όταν είδα τόσα ορθογραφικά λάθη στις εκθέσεις του, έφριξα!*

φρόνιμος -η -ο: ❶ αυτός που δεν κάνει φασαρία, ούτε δημιουργεί προβλήματα: *Αν είσαι ~ παιδί, θα πάμε βόλτα.* = ήσυχος ≠ άτακτος. ❷ αυτός που χαρακτηρίζεται από λογική ή σεμνότητα: *Ήταν πολύ ~ εκ μέρους σου να φύγεις πριν αρχίσει ο καβγάς.* = συνετός. **φρόνιμα** (επίρρ.): *Κάτσε ~!* **φρονιμάδα** η. **φρονιμεύω**: (αμτβ.) γίνομαι φρόνιμος: *Μεγάλωσε, αλλά δε φρονίμεψε.*

φροντίδα η: ❶ σοβαρό ενδιαφέρον και ενασχόληση με κτ ή κπ: *Χρήσιμες συμβουλές για τη ~ των παιδιών.* ❷ ευθύνη για την πραγματοποίηση έργου, γεγονότος κ.λπ.: *Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε με τη ~ του ίδιου του Διευθυντή.* ❸ *συνήθ. πληθ.* ανησυχίες, έγνοιες = σκοτούρες: *Έχει πολλές ~ από τότε που άνοιξε το μαγαζί.* **φροντίζω**: ❶ (μτβ. & αμτβ.) ενδιαφέρομαι και ασχολούμαι σοβαρά με κπ ή κτ: *~ για τα γεράματά της.* = μεριμνώ, νοιάζομαι. *~ την εξωτερική μου εμφάνιση.* = περιποιούμαι, συντηρώ, διατηρώ. ❷ προσπαθώ να κάνω κτ = επιδιώκω: *~ πάντα να είμαι συνεπής στις υποχρεώσεις μου.* **φροντισμένος -η -ο** (μτχ. ως επίθ.): αυτός που έχει γίνει με ιδιαίτερη προσοχή ή καλαισθησία = προσεγμένος: *~ ντύσιμο /ομιλία.* **φροντιστής** ο: υπάλληλος που φροντίζει για τις προμήθειες σε υπηρεσία ή για τη φύλαξη αγαθών κτλ. **φροντιστήριο** το: ❶ ιδιωτικό εκπαιδευτήριο που βοηθά τους μαθητές στα μαθήματα του σχολείου ή σε εξετάσεις. ❷ μάθημα σε φροντιστήριο ή βοηθητικό μάθημα στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο. **φροντιστηριακός -ή -ό. φροντιστηριακά** (επίρρ.).

φρουρώ -ούμαι: (μτβ.) προσέχω κτ ή κπ φροντίζοντας για την ασφάλειά του ή να μη διαφύγει, συνήθως με την παρουσία μου δίπλα του: *Ο κατάδικος φρουρείται από δύο αστυνομικούς.* **φρούρηση** η. **φρουρός** ο, η: πρόσωπο που έχει αναλάβει τη φύλαξη προσώπου ή πράγματος: *ένοπλος ~.* **φρουρά** η: ❶ ομάδα φρουρών: *Τον υπουργό ακολουθούσε πάντα και η προσωπική του ~.* ❷ το σύνολο των στρατευμάτων που εδρεύουν σε μια περιοχή ή πόλη.

φταίω • *φταις, φταίει*, πρτ. *έφταιγα*, αόρ. *έφταιξα*: (αμτβ.) είμαι υπεύθυνος ή ένοχος για κτ: *Δε ~ εγώ που όλα πήγαν στραβά. Φταίμε όλοι μας για το κακό του τέλος.* **φταίξιμο** το: *Το ~ είναι όλο δικό σου.* **φταίχτης** ο, **φταίχτρα** η.

φτερό το: ❶ **α.** μέλος του σώματος των πτηνών με το οποίο πετάνε: *Βρήκαμε ένα σπουργίτι με σπασμένο ~.* = φτερούγα. **β.** καθένα από τα στελέχη που καλύπτουν το σώμα των πουλιών: *καπέλο με ~.* ❷ ΜΗΧΑΝ **α.** εξάρτημα με σχήμα φτερού στη σημ. 1α: *~ αεροπλάνου.* **β.** εξάρτημα αυτοκινήτων, ποδηλάτων κ.λπ. που προστατεύει τον τροχό. **φτέρωμα** το: το σύνολο των φτερών και των πούπουλων των πτηνών: *πλούσιο ~.* **φτερωτός** & [επίσ.] **πτερωτός -ή -ό. φτερούγα** η: φτερό (σημ. 1α).

φτηνός & **φθηνός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει χαμηλή τιμή, που δεν κοστίζει πολύ ≠ ακριβός: *Τα βιβλία αυτά είναι ~. ~ εργατικά χέρια.* ❷ αυτός που δε θεωρείται καλής ποιότητας: *~ ρούχα/έπιπλα.* ❸ (μτφ.) αυτός που δεν είναι αξιόλογος ή είναι ψεύτικος: *~ λόγια/δικαιολογίες.* **φτηνά** & **φθηνά** (επίρρ.). **φτηναίνω** & **φθηναίνω**: ❶ (αμτβ.) **α.** πέφτει η τιμή μου ≠ ακριβαίνω: *Οι υπολογιστές ~ τα τελευταία χρόνια.* **β.** (μτφ.) χάνω την αξία μου, ευτελίζομαι. ❷ (μτβ.) ρίχνω τις τιμές: *Οι παραγωγοί αναγκάστηκαν να φτηνύνουν τα προϊόντα τους.* **φτήνια** η & **φθήνια** η: [λαϊκ.] ❶ το να είναι κτ φτηνό: *~ επικρατεί τις τελευταίες μέρες στην αγορά.* ❷ χαμηλή ποιότητα. **φτηνιάρης -α -ικο** & **φτηνιάρικος -η -ο**: [μειωτ.] αυτός που έχει χαμηλή ποιότητα.

φτιάχνω -ομαι • μτχ. *φτιαγμένος*: ❶ (μτβ.) κατασκευάζω, δημιουργώ κτ: *~ έπιπλα/πόρτες και παράθυρα.* ❷ (μτβ.) αναμειγνύω υλικά και παρασκευάζω κτ: *Σήμερα ~ τούρτα για τα γενέθλιά της. ~ φαγητό.* ❸ (μτβ.) ετοιμάζω: *Να φτιάξω καφέ να πιούμε;* ❹ (μτβ.) τακτοποιώ, συμμορφώνω: *Φτιάξε λίγο το συρτάρι σου, είναι χάλια! Θα φτιάξετε τα μαλλιά σας;* ❺ (αμτβ.) παρουσιάζω βελτίωση, πρόοδο: *Έφτιαξε η οικονομική μου κατάσταση.* ❻ (μτβ.) επιδιορθώνω κτ χαλασμένο ≠ χαλώ: *Θα φτιάξω το ποδήλατό μου και θα πάω βόλτα.*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·441

❼ παθ. στολίζομαι: *Φτιάχνεται μπροστά στον καθρέφτη με τις ώρες.* **φτιάξιμο** το. **φτιαχτός -ή -ό**: ψεύτικος, επιτηδευμένος: ~ *συμπεριφορά* = στημένος. **φτιαχτά** (επίρρ.).

φτυάρι το: ❶ εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως για το σκάψιμο ή τη μεταφορά υλικών (όπως χώμα, λάσπη κτλ.) και αποτελείται από ένα πλατύ και ελαφρά βαθουλωμένο κομμάτι μετάλλου ή πλαστικού που στερεώνεται σε μακριά λαβή. ❷ (μτφ.) αυτός που κακολογεί κπ. **φτυαριά** η: ❶ ποσότητα που χωράει σε φτυάρι. ❷ κίνηση ή χτύπημα με το φτυάρι. **φτυαρίζω** (μτβ. & με παράλ. αντικ.).

φτύνω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ βγάζω με ορμή, εκσφενδονίζω από το στόμα μου σάλια: *Τη χτυπούσε και την έφτυνε. Μη φτύνεις έξω από το παράθυρο!* ❷ βγάζω κτ από το στόμα: *Φτύσε τα κουκούτσια! Αν φτύσεις το αίμα, θα νιώσεις καλύτερα.* **~ αίμα**: βασανίζομαι, κοπιάζω πάρα πολύ για κτ. ❸ [οικ.] δε δίνω σημασία σε κπ: *Εγώ του μίλησα, αλλά εκείνος με έφτυσε και δεν απάντησε.* **τα ~**: **α.** δε λειτουργώ σωστά: *Τα έφτυσε η τηλεόραση και πρέπει να πάρουμε άλλη.* **β.** εξαντλούμαι: *Τα έχω φτύσει σήμερα από τη δουλειά/από τη ζέστη.* **φτύσιμο** το. **φτυστός -ή -ό**: αυτός που μοιάζει πάρα πολύ σε κπ: *Είναι ~ ο πατέρας του!* = απαράλλακτος, όμοιος.

φτωχός -ή -ό: ≠ πλούσιος ❶ αυτός που δεν έχει καθόλου ή έχει περιορισμένη οικονομική άνεση = άπορος: *Είναι ~ άνθρωπος.* ❷ αυτός που δεν έχει αφθονία, ποικιλία: ~ *λεξιλόγιο. τροφές ~ σε πρωτεΐνες.* ❸ αυτός που έχει μικρή χρηματική αξία: ~ *δώρο.* **φτωχά** (επίρρ.). **φτώχεια** η: ≠ πλούτος ❶ μεγάλη έλλειψη χρημάτων, αγαθών = ανέχεια: *Η οικογένεια αυτή ζει μέσα στη ~.* ❷ κοινωνικό φαινόμενο με τα παραπάνω χαρακτηριστικά γενικευμένα σε χώρα, κοινωνία, κράτος = ανέχεια: *Η ~ αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της Αφρικής.* ❸ έλλειψη αφθονίας, ποικιλίας: ~ *σε ιδέες.* **φτωχαίνω** • αόρ. *φτώχυνα* ≠ πλουτίζω: ❶ (αμτβ.) χάνω την οικονομική άνεση που είχα. ❷ (μτβ.) κάνω κτ ή κπ φτωχό. **φτωχικός -ή -ό**. **φτωχικά** (επίρρ.). **φτωχικό** το: [λαϊκ.] φτωχικό ή ταπεινό σπίτι: *Περάστε στο ~ μας.*

> Η λ. *φτώχεια* έχει επικρατήσει να γράφεται με -ει-, παρόλο που με βάση την ετυμολογία της (από το *φτωχ-ός + ιά*) έπρεπε να γράφεται με -ι-.

φυγόκεντρος -η & [επίσ.] **-ος -ο**: ΦΥΣ αυτός που έχει την τάση να απομακρύνεται από το κέντρο ≠ κεντρομόλος.

φυγόπονος -η -ο: αυτός που αποφεύγει τους κόπους ή την εργασία = τεμπέλης ≠ εργατικός. **φυγοπονία** η.

φυλακή η: ❶ μέρος όπου κρατούνται όσοι έχουν καταδικαστεί ή όσοι πρόκειται να δικαστούν: *Οι κρατούμενοι στις φυλακές έκαναν διαμαρτυρία.* ❷ το χρονικό διάστημα που κπ παραμένει στη φυλακή εκτίοντας την ποινή του, καθώς και η ίδια η ποινή: *Έχει κάνει ~ . Τρώω ~.* ❸ (μτφ.) έλλειψη ελευθερίας, καταπίεση: *Αυτό το σπίτι είναι σκέτη ~!* **φυλακίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω κπ στη φυλακή: *Φυλακίστηκε για 5 χρόνια.* ❷ (μτφ.) στερώ την ελευθερία κπ, τον περιορίζω: *Ζούσε φυλακισμένη σε έναν γάμο που δεν ήθελε.* **φυλάκιση** η: ❶ εγκλεισμός κπ στη φυλακή: *Αποφάσισαν τη ~ του, διότι κρίθηκε ύποπτος.* ❷ ποινή που επιβάλλεται σε κπ με στέρηση της ελευθερίας του και κλείσιμο σε φυλακή: *τριετής ~ χωρίς αναστολή.*

> Η αρχική σημασία του ουσ. *φυλακή* ήταν φρουρά, από το ΑΕ *φύλαξ -ακος*.

φυλάω & [σπάν.] **-ώ** & **φυλάγω -ομαι** & **φυλάσσω -ομαι**: (μτβ.) ❶ φροντίζω και προστατεύω κπ ή κτ: *Η μαμά μου ~ τα παιδιά όσο είμαι στη δουλειά. Φύλαξε τα ρούχα στη ντουλάπα.* ❷ είμαι φρουρός: ~ *τα σύνορα. Ο χώρος φυλάσσεται.* ❸ διατηρώ κτ για κπ σκοπό: ~ *χρήματα για τις διακοπές.* **φύλακας** ο: ❶ αυτός που έχει ως επάγγελμα να φυλάσσει χώρους: *Με σταμάτησε ο ~ του εργοστασίου στην είσοδο.* ❷ (μτφ.) αυτός που μας προστατεύει: *Ο πατέρας μου στεκόταν δίπλα μου, σωστός ~! ~ άγγελος.* ❸ (μτφ.) υπερασπιστής: ~ *των παραδόσεων.* **φύλαξη** η. **φυλαχτό** & **φυλακτό** το: αντικείμενο συμβολικού χαρακτήρα που θεωρούμε ότι μας προστατεύει: *Φορούσε το ~ να τον προστατεύει από το κακό μάτι.*

φυλή η: ❶ σύνολο ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά ως προς την καταγωγή, τη γλώσσα και την εξωτερική εμφάνιση (σχήμα προσώπου, χαρακτηριστικά, χρώμα κτλ.): *λευκή/κίτρινη/μαύρη ~.* ❷ έθνος: *τα δεινά της ~ μας.* **φυλετικός¹ -ή -ό**: αυτός που αναφέρεται σε ή σχετίζεται με τη φυλή: ~ *διακρίσεις/χαρακτηριστικά.* **φυλετικά¹** (επίρρ.).

φύλλο το: ❶ ΒΟΤ καθένα από τα λεπτά, πράσινα τμήματα φυτού που βρίσκονται στις άκρες

φτυάρι
φτυαριά → φτυάρι
φτυαρίζω → φτυάρι
φτύνω
φτύσιμο → φτύνω
φτυστός → φτύνω
φτωχά → φτωχός
φτωχαίνω → φτωχός
φτώχεια → φτωχός
φτωχιά → φτωχός
*φτώχια → φτώχεια
φτωχικά → φτωχός
φτωχικό → φτωχός
φτωχικός → φτωχός
φτωχός
φυγάς → φεύγω
φυγή → φεύγω
φυγόκεντρος
φυγοπονία → φυγόπονος
φυγόπονος
φυλάγω → φυλάω
φύλακας → φυλάω
φυλακή
φυλακίζω → φυλακή
φυλάκιση → φυλακή
φυλακτό → φυλάω
φύλαξη → φυλάω
φυλάσσω → φυλάω
φυλαχτό → φυλάω
φυλάω
φυλετικά¹ → φυλή
φυλετικά² → φύλο
φυλετικός¹ → φυλή
φυλετικός² → φύλο
φυλή
φύλλο

φύλο
φυλώ → φυλάω
φύρδην
φυσάει → φυσώ
φύση
φύσημα → φυσώ
φυσικά → φύση
φυσική → φύση
φυσικός → φύση
φυσικότητα → φύση
φυσιολάτρης → σχ. λατρεία
φυσιολογικά → φυσιολογικός
φυσιολογικός
φυσώ
φύτεμα → φυτό
φύτευση → φυτό
φυτεύω → φυτό
φυτικός → φυτό
φυτό
φύτρα → φυτρώνω
φύτρωμα → φυτρώνω
φυτρώνω
φχαριστώ → ευχαριστώ
φωλιά
φωλιάζω → φωλιά
φωνάζω → φωνή
φωνακλάς → φωνή
φωνακλού → φωνή
φωνή
φωνητικά → φωνή
φωνητική → φωνή
φωνητικός → φωνή

των βλαστών και συντελούν στη διαπνοή και φωτοσύνθεση: *πράσινο/ξερό ~*. ❷ κομμάτι χαρτιού που χρησιμοποιούμε για να γράφουμε, σελίδα τετραδίου ή βιβλίου: *~ χαρτί*. ❸ λεπτό στρώμα ζύμης για πίτες ή γλυκά: *Δε θα ανοίξω ~ για τη σπανακόπιτα, θα αγοράσω έτοιμο*. ❹ καθένα από τα αντίτυπα εφημερίδας: *Η εφημερίδα πουλάει καθημερινά χιλιάδες ~*. ❺ καθένα από τα χαρτιά της τράπουλας: *Η τράπουλα έχει 52 ~*.

φύλο το: ❶ ΒΙΟΛ καθένα από τα δυο γένη (αρσενικό ή θηλυκό) ανθρώπων ή ζώων: *ισχυρό/ασθενές/ωραίο ~*. ❷ εθνότητα: *~ από τον βορρά ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή*. **φυλετικός**^{2} **-ή -ό**: ΒΙΟΛ αυτός που σχετίζεται με το φύλο (σημ. 1): *~ χρωμοσώματα*. **φυλετικά**^{2} (επίρρ.).

φύρδην (επίρρ.): μόνο στην έκφρ. *~ **μίγδην***: χωρίς τάξη, ανακατεμένα: *Συνδυάζει σ' ένα κείμενο διάσπαρτα ~ βιωματικά στοιχεία*.

φύση η: ❶ το σύνολο των ζωικών και φυτικών οργανισμών, των γεωλογικών σχηματισμών, των πετρωμάτων, των υδάτων και, γενικά, το φυσικό περιβάλλον: *άγρια/ελληνική/παρθένα ~*. ❷ οι νόμοι που καθορίζουν τη λειτουργία του φυσικού κόσμου: *Η φυσική μελετάει τους νόμους που διέπουν τη ~*. ❸ εξοχή: *Ένας περίπατος στη ~ θα μας αναζωογονήσει*. ❹ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός ζωντανού οργανισμού που καθορίζουν τη συμπεριφορά, τον χαρακτήρα του κτλ.: *Η ανταγωνιστικότητα είναι μέσα στη ~ του ανθρώπου. καλλιτεχνική/ανήσυχη ~* = ιδιοσυγκρασία. ❺ (για πράγμα) το είδος, το ποιόν ή η μορφή: *η ~ του υπεδάφους/της συζήτησης/του συστήματος*. **φυσικός -ή -ό**: ❶ αυτός που αναφέρεται στη φύση: *~ επιστήμες/μέγεθος*. ❷ αυτός που προέρχεται από τη φύση, που δεν έχει κατασκευαστεί από άνθρωπο: *~ σφουγγάρι/όρμος*. ❸ αυτός που δεν είναι προσποιητός ή είναι σύμφωνος με τη φύση των πραγμάτων: *~ συμπεριφορά/αντίδραση/εξέλιξη*. ❹ αυτός που δεν έχει υποστεί επεξεργασία: *~ χρώμα μαλλιών*. **φυσικά** (επίρρ.). **φυσική** η: επιστήμη που μελετά την ύλη και τις ιδιότητές της. **φυσικός** ο, η: καθηγητής που διδάσκει φυσική ή επιστήμονας με αντικείμενο τη φυσική. **φυσικότητα** η.

φυσιολογικός -ή -ό: αυτός που έχει εξέλιξη ομαλή και σύμφωνη με τους νόμους της φύσης, που δεν παρουσιάζει καμία ανωμαλία: *~ τοκετός/ανάπτυξη*. **φυσιολογικά** (επίρρ.).

φυσώ & **-άω** • αόρ. *φύσηξα* & (σπάν.) *φύσησα*: ❶ (μτβ.) βγάζω με ορμή αέρα από το στόμα και τον στέλνω προς κάποια κατεύθυνση: *Φύσηξε τη φωτιά για να ανάψει.* ***το ~ και δεν κρυώνει***: δεν μπορώ να αποδεχτώ κτ. ***το ~*** (ενν. το χρήμα): έχω πολλά χρήματα. ***~ τη μύτη μου***: καθαρίζω τη μύτη μου. ❷ *τριτοπρόσ.* (αμτβ., για άνεμο) πνέω: *Φυσάει Βαρδάρης*. **φυσάει** & (σπάν.) **-ά**: *απρόσ.* έχει αέρα, πνέουν άνεμοι: *Φυσάει δυνατά και σήκωσε κύμα*. **φύσημα** το.

φυτό το: ❶ ζωντανός οργανισμός με φύλλα και ρίζες στο έδαφος από τις οποίες τρέφεται: *αειθαλές/κωνοφόρο/φαρμακευτικό/καλλωπιστικό ~. ~ εσωτερικού χώρου*. ❷ (μτφ.) για άνθρωπο που έχει πάθει εγκεφαλική βλάβη: *Μετά το ατύχημα, έμεινε ~*. **φυτικός -ή -ό**. **φυτεύω**: (μτβ.) τοποθετώ σπόρους φυτών ή νεαρό φυτό στο χώμα, για να ριζώσει και να αναπτυχθεί ≠ ξεριζώνω. **φύτευση** η & **φύτεμα** το: το να φυτεύει κπ ένα φυτό: *Η ~ δέντρων στην πόλη είναι αναγκαία*.

φυτρώνω: (αμτβ.) ❶ (για φυτά) προβάλλω από το έδαφος: *Φύτρωσε το σπανάκι που βάλαμε*. ❷ βγαίνω στην επιφάνεια του δέρματος: *Έκανε προσθετική και φύτρωσαν μαλλιά*. ❸ (μτφ.) εμφανίζομαι ξαφνικά = ξεφυτρώνω: *Ψηλές πολυκατοικίες ~ στη γειτονιά μας*. **φύτρωμα** το. **φύτρα** η: ❶ φυτό που έχει μόλις βλαστήσει: *~ σόγιας*. ❷ [μειωτ.] γέννημα: *~ διαβόλου*.

φωλιά η: ❶ προστατευμένο μέρος όπου κατοικούν και γεννούν τα ζώα, ιδίως τα πουλιά: *Τα χελιδόνια έχτισαν και φέτος ~ στο μπαλκόνι μας*. ❷ (μτφ.) μέρος όπου καταφεύγει κπ, καταφύγιο: *ερωτική ~*. **φωλιάζω**: (αμτβ.) ❶ (για ζώα) φτιάχνω φωλιά, ζω σε φωλιά: *Οι πελαργοί ~ στα καμπαναριά*. ❷ (μτφ.) **α.** χώνομαι κάπου για προστασία: *Τρομαγμένη, φώλιασε στην αγκαλιά της μητέρας της*. **β.** εισχωρώ και παραμένω: *Η ζήλια/το μίσος ~ μέσα του*.

φωνή η: ❶ ήχος που παράγεται καθώς πάλλονται οι φωνητικές χορδές: *δυνατή/λεπτή/χοντρή/στεντόρεια ~*. ❷ *συνήθ. πληθ.* κραυγές αποδοκιμασίας, χαράς, διαφωνίας κ.λπ.: *Από την πλατεία ακούγονταν ~*. ❸ (μτφ.) εσωτερική αίσθηση, συναίσθημα: *η ~ της λογικής/του καθήκοντος*. ❹ ΜΟΥΣ ύψος μουσικού ήχου από όργανο ή τραγουδιστή: *Τραγουδούσαν πρώτη ~ στη χορωδία*. ❺ ΓΛΩΣΣ κριτήριο μορφολογικής κατηγοριοποίησης ρημάτων: *ενεργητική, μέση και παθητική ~*. **φωνάζω**: ❶ (αμτβ.) **α.** βγάζω δυνατή φωνή: *Σταμάτα να φωνάζεις και να χοροπηδάς!* ≠ ψιθυρίζω. **β.** υψώνω τον τόνο της φωνής μου λόγω εκνευρισμού: *Νομί-*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·443

ζεις ότι, αν φωνάξεις, θα πετύχεις κάτι; ❷ (μτβ.) **α.** απευθύνομαι σε κπ με δυνατή φωνή: *Φώναξέ του να μην απομακρυνθεί!* **β.** καλώ κπ ονομαστικά: *Φώναξε τον Αχιλλέα στο γραφείο μου.* ❸ ζητώ κπ ή κτ που χρειάζομαι: *Φώναξε ένα ασθενοφόρο/γιατρό, γιατί η γιαγιά σου δεν είναι καλά.* **φωνητικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τη φωνή ή τη φωνητική: *~ αναγνώριση/συνομιλία/γραφή.* **φωνητικά** (επίρρ.). **φωνητική** η: ❶ ΓΛΩΣΣ κλάδος της γλωσσολογίας που μελετά τους φθόγγους των γλωσσών: *Σπούδασε ~ και φωνολογία.* ❷ ειδικές μουσικές σπουδές για να μάθει κανείς να τραγουδάει σωστά. **φωνακλάς** ο, **-ού** η: [οικ.] πρόσωπο που συνηθίζει να φωνάζει πολύ δυνατά.

φως το • *φωτός, φώτα, φώτων*: ❶ το αίτιο που διεγείρει το αισθητήριο όργανο της όρασης κάνοντας τα αντικείμενα ορατά: *άπλετο/έντονο/χαμηλό ~.* ❷ ικανότητα να βλέπει κπ = όραση: *Έχασα το ~ μου.* ❸ ακτινοβολία που εκπέμπεται από μια φωτεινή πηγή: *το ~ των αστέρων/των πλανητών/του ήλιου.* ❹ ηλεκτρικό φως: *Δεν έχει ~ στο σπίτι.* ❺ λάμπα: *Άναψε/κλείσε το ~.* ❻ *πληθ.* (μτφ.) παιδεία, καλλιέργεια: *Οι επιστήμονες μας έδωσαν τα ~ τους. Παίρνω/ζητώ τα ~ κπ.* **φωτεινός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει ή εκπέμπει φως ≠ σκοτεινός: *~ δωμάτιο/χρώμα.* ❷ (μτφ.) αυτός που λάμπει = λαμπερός: *~ χαμόγελο/μάτια.* ❸ (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει = λαμπρός: *~ παράδειγμα/πνεύμα.* **φωτεινά** (επίρρ.). **φωτεινότητα** η. **φωτίζω -ομαι**: (μτβ. & αμτβ.) ❶ εκπέμπω, παρέχω φως: *Το φεγγάρι ~ τη θάλασσα. Ο φακός δε ~ καλά.* ❷ (μτφ., μτβ.) δίνω επαρκείς εξηγήσεις σε κπ για κτ ή φτάνω σε κπ αποτέλεσμα ύστερα από έρευνα = διαλευκαίνω: *Η έρευνα της Ασφάλειας φώτισε το μυστήριο.* **φωτίζει**: *απρόσ.* ξημερώνει = φέγγει, χαράζει. **φωτισμός** ο. **φωτιστικός -ή -ό**: αυτός που παρέχει φως: *~ πετρέλαιο.* **φωτιστικό** το: συσκευή με την οποία φωτίζουμε έναν χώρο: *Αγόρασα ~ για την κουζίνα.*

φωτιά η: ❶ κάψιμο υλικού με φλόγα που συνοδεύεται από φως και θερμότητα: *Άναψε ~ να ζεσταθούμε!* ❷ πυρκαγιά: *Έπιασε ~ στα δάση της Καλιφόρνιας.* ❸ (συνεκδ.) μέσο με το οποίο ανάβουμε φωτιά, συνήθως αναπτήρας ή σπίρτα: *Έχεις ~;*

φωτογραφία η: ❶ μέθοδος αποτύπωσης εικόνας σε ειδική επιφάνεια (πλάκα, φιλμ, χαρτί): *Σπουδάζει ~.* ❷ εικόνα που αποτυπώνεται με τη μέθοδο αυτή: *Είδες τις ~ των διακοπών;* **φωτογραφίζω -ομαι** & (σπάν.) **φωτογραφώ**: (μτβ.) παίρνω, βγάζω φωτογραφίες. **φωτογράφιση** & **φωτογράφηση** η: το να φωτογραφίζει κπ κτ. **φωτογράφος** ο, η: άτομο που φωτογραφίζει. **φωτογραφικός -ή -ό. φωτογραφικά** (επίρρ.).

Ο τ. *φωτογράφιση* προέρχεται από το ρ. *φωτογραφίζω*, ενώ ο τ. *φωτογράφηση* από το ρ. *φωτογραφώ*.

φως
φωτεινά → φως
φωτεινός → φως
φωτεινότητα → φως
φωτιά
φωτίζει → φως
φωτίζω → φως
φωτισμός → φως
φωτιστικό → φως
φωτιστικός → φως
φωτογράφηση → φωτογραφία
φωτογραφία
φωτογραφίζω → φωτογραφία
φωτογραφικά → φωτογραφία
φωτογραφικός → φωτογραφία
φωτογράφιση → φωτογραφία
φωτογράφος → φωτογραφία
φωτογραφώ → φωτογραφία

Χάδι το: ❶ άγγιγμα με απαλή κίνηση του χεριού στο σώμα, που δείχνει στοργή, τρυφερότητα, αγάπη κτλ.: *Ένα στοργικό ~ από τη μητέρα έδιωξε τη θλίψη του παιδιού.* ❷ *συνήθ. πληθ.* στοργική ή τρυφερή συμπεριφορά, περιποίηση: *Μεγάλωσε με στοργή και χάδια.* **χαϊδεύω -ομαι** • μπτ. *χαϊδεμένος*: (μτβ.) ❶ αγγίζω κπ ή κτ κινώντας απαλά το χέρι μου επάνω του, κυρ. ως ένδειξη στοργής ή τρυφερότητας: *~ το μωρό/τα μαλλιά.* ❷ *συνήθ. μπτ.* συμπεριφέρομαι σε κπ με υπερβολική στοργή και φροντίδα: *Τη χάιδεψαν πολύ από μικρή, και κακόμαθε.* **χάιδεμα** το. **χαδιάρης -α -ικο**: αυτός που του αρέσουν τα χάδια. **χαδιάρικα** (επίρρ.). **χαϊδευτικός -ή -ό. χαϊδευτικά** (επίρρ.). **χαϊδευτικό** το: υποκοριστικό ονόματος με το οποίο φωνάζουμε κπ: *Τη λένε Αθανασία, αλλά το ~ της είναι Νάσια.*

χάζι το • μόνο ον. & αιτ. εν.: ευχαρίστηση από κτ που βλέπουμε ή κάνουμε, χωρίς να έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ή ουσία, κυρ. στις εκφρ. ***για ~*** και ***κάνω ~*** (κπ ή κτ): *Κόσμος μαζευόταν κι έκανε ~ τα πουλιά στη βιτρίνα.* = κάνω γούστο. **χαζεύω**[1]: ❶ (μτβ.) κοιτάζω κπ ή κτ, χωρίς συγκεκριμένο λόγο, για να περάσει η ώρα ευχάριστα: *Από το μπαλκόνι χάζευε τον*

χάιδεμα → χάδι
χάδι
χαδιάρης → χάδι
χαδιάρικα → χάδι
χαζά → χαζός
χαζεύω[1] → χάζι
χαζεύω[2] → χαζός
χάζι

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·444

χαζο-
χαζό- → χαζο-
χαζοκουβέντα → χαζο-
χαζοκούτι → χαζο-
χαζομαμά → χαζο-
χαζομάρα → χαζός
χαζομπαμπάς → χαζο-
χαζός
χαζοφέρνω → σχ. φέρνω
χαζοφέρνω → χαζο-
χαζοχαρούμενος → χαζο-
χάιδεμα → χάδι
χαϊδευτικά → χάδι
χαϊδευτικό → χάδι
χαϊδευτικός → χάδι
χαϊδεύω → χάδι
χαιρέτησα → χαιρετώ
χαιρετίζω → χαιρετώ
χαιρέτισα → χαιρετίζω
χαιρέτισμα → χαιρετώ
χαιρετισμός → χαιρετώ
χαιρετούρα → χαιρετώ
χαιρετώ
χαίρομαι → χαρά
χαίρω
χάλαγα → χαλάω
χαλαρά → χαλαρός
χαλαρός
χαλαρότητα → χαλαρός
χαλάρωμα → χαλαρός
χαλαρώνω → χαλαρός
χαλάρωση → χαλαρός
χαλαρωτικά → χαλαρός
χαλαρωτικός → χαλαρός
χάλασμα → χαλάω
χαλασμός → χαλάω
χαλάω
χαλώ → χαλάω
χαμένος → χάνω

κόσμο που περνούσε. ❷ (αμτβ.) περνώ την ώρα μου, χωρίς να κάνω κτ ουσιώδες ή αυτό που πρέπει = χαζολογώ: *Όλη μέρα ~ στην τηλεόραση αντί να διαβάζεις!*

χαζο- & χαζό-: ως α΄ συνθ. ❶ προσδίδει την ιδιότητα του χαζού με τη σημ. 1: *χαζοφέρνω* (μοιάζω με χαζό), *χαζοχαρούμενος.* ❷ προσδίδει την έννοια του χαζού με τη σημ. 2: *χαζοκουβέντα, χαζοκούτι* (τηλεόραση). ❸ χαρακτηρίζει το πρόσωπο που δείχνει υπερβολική αγάπη προς ένα παιδί, με το οποίο έχει τον συγγενικό δεσμό που δηλώνει το β΄ συνθ.: *χαζομαμά, χαζομπαμπάς.*

χαζός -ή -ό = ανόητος, ηλίθιος, κουτός ≠ έξυπνος: ❶ (για πρόσ.) = βλάκας **α.** αυτός που ενεργεί χωρίς να έχει σκεφτεί: *Μην είσαι ~ κι αφήσεις την ευκαιρία.* **β.** αυτός που δεν καταλαβαίνει καλά όλα όσα συμβαίνουν ή γίνονται: *Δεν είμαι τόσο ~ όσο νομίζεις, καταλαβαίνω τι μου κρύβεις!* ❷ αυτός που ταιριάζει σε ή προέρχεται από χαζό άνθρωπο = βλακώδης: *~ ερώτηση/κουβέντα/ύφος/εκπομπή.* **χαζά** (επίρρ.). **χαζομάρα** η. **χαζεύω²**: (αμτβ.) ❶ συμπεριφέρομαι σαν χαζός: *Έχει χαζέψει με την κόρη του.* ❷ μένω άφωνος και δείχνω σαν χαζός, από μεγάλη έκπληξη, θαυμασμό κτλ.: *Ήταν τόσο όμορφη, που χαζέψαμε μόλις την είδαμε!*

> Από το *χάζι*, με προέλευση από το τουρκ. *haz* «ευχαρίστηση».

χαιρετώ & -άω -ιέμαι • αόρ. *χαιρέτησα*: (μτβ.) απευθύνομαι σε κπ με τυπικά λόγια ή ανάλογη χειρονομία, όταν τον συναντώ ή τον αποχωρίζομαι: *Χαιρετηθήκαμε από μακριά.* **χαιρετισμός** ο: ❶ τυπική έκφραση ευγένειας (με λόγια ή χειρονομίες) που απευθύνουμε σε κπ, όταν τον συναντάμε ή αποχωριζόμαστε: *Κούνησε το μαντίλι του σε ένδειξη ~.* ❷ τρόπος να αποδίδει κπ τιμές ή ή να εκφράζει τον σεβασμό του σε σημαντικό πρόσωπο, σύμβολο κτλ.: *~ των επισήμων/της σημαίας.* ❸ σύντομος λόγος που απευθύνει κπ σε επίσημη εκδήλωση, με σκοπό να καλωσορίσει αυτούς που συμμετέχουν ή για να εκφράσει τη συμπαράστασή του: *Θα ξεκινήσουμε με ~ του συνεδρίου από τον Υπουργό Υγείας.* ❹ *πληθ.* χαιρετισμός σε κπ που δεν είναι μπροστά μέσω τρίτου προσώπου ή με γράμμα = χαιρετίσματα: *Δώσε τους ~ μου στον σύζυγό σας!* ❺ ΕΚΚΛ **Χαιρετισμοί** οι: *πληθ.* ύμνοι προς την Παναγία, που ξεκινούν με τη λέξη «χαίρε», και η ακολουθία στην οποία ψάλλονται. **χαιρετίζω -ομαι** • αόρ. *χαιρέτισα*: (μτβ.) ❶ απευθύνω χαιρετισμό σε επίσημη εκδήλωση: *~ τους συμμετέχοντες στην εναρκτήρια ομιλία της ημερίδας.* ❷ [επίσ.] εκφράζω σύμφωνη γνώμη, αποδοχή για κτ: *Η χθεσινή απόφαση χαιρετίστηκε από όλα τα κόμματα με ενθουσιασμό.* **χαιρέτισμα** το. **χαιρετούρα** η: [οικ.] χαιρετισμός με ζωηρές κινήσεις.

χαίρω • μόνο ενεστ. & πρτ. *έχαιρα*: ❶ [επίσ.] (αμτβ.) χαίρομαι: **~ πολύ**: όταν γνωρίζουμε κπ για πρώτη φορά. ❷ *β΄ πληθ.* (αμτβ.) ως προσφώνηση για χαιρετισμό ή αποχαιρετισμό: *Χαίρετε, τι κάνετε;* ❸ [επίσ.] (μτβ., + γεν.) έχω ή απολαμβάνω κτ: *~ άκρας υγείας/του σεβασμού όλων.*

χαλαρός -ή -ό: ❶ αυτός που είναι τυλιγμένος γύρω από κτ χωρίς να το σφίγγει ή που δεν είναι σφιχτά δεμένος ή τεντωμένος ≠ σφιχτός: *Με αυτόν τον ~ κόμπο θα λυθεί αμέσως.* ❷ (μτφ.) αυτός που γίνεται χωρίς πίεση ή δεν έχει ένταση ή αυστηρότητα: *Ξεκινήσαμε με ~ ζέσταμα. ~ μέτρα/ήθη/παρακολούθηση* ≠ αυστηρός. **χαλαρά** (επίρρ.). **χαλαρότητα** η. **χαλαρώνω**: ❶ (μτβ.) κάνω κπ ή κτ χαλαρό ≠ σφίγγω. ❷ (αμτβ.) **α.** γίνομαι χαλαρός. **β.** ηρεμώ, παύω να έχω ή να νιώθω ένταση: *Επιτέλους, τέλειωσα τις δουλειές μου και μπόρεσα να χαλαρώσω!* **χαλάρωμα** το. **χαλάρωση** η. **χαλαρωτικός -ή -ό. χαλαρωτικά** (επίρρ.).

χαλάω & [σπάν.] **χαλώ** • *χαλάς, χαλάει*, πρτ. *χαλούσα* & *χάλαγα*, αόρ. *χάλασα*, μτχ. *χαλασμένος*: ❶ (μτβ.) προξενώ σε κτ βλάβη, κάνω κτ να μη λειτουργεί καλά = καταστρέφω ≠ φτιάχνω: *Η Μαρία έκλαιγε που ο αδελφός της τής χάλασε το παιχνίδι.* ❷ (μτβ.) αλλάζω κτ προς το χειρότερο: *Κάποτε είχαν νόστιμα γλυκά, τώρα τα χάλασαν.* (μτφ.) *Η γκρίνια της μου χάλασε το κέφι.* ❸ **α.** (μτφ., μτβ.) κάνω κακό στον χαρακτήρα κπ δίνοντάς του κακή ανατροφή = κακομαθαίνω: *Κάνοντάς του όλα τα χατίρια, τον χαλάς.* **β.** επηρεάζω αρνητικά τον χαρακτήρα κπ = διαφθείρω: *Ήταν καλό παιδί, αλλά οι κακές παρέες τον χαλάσανε.* ❹ (μτφ., μτβ.) δίνω πολλά χρήματα για κτ = ξοδεύω, δαπανώ, σπαταλώ: *Χάλασε πολλά λεφτά να φτιάξει αυτό το σπίτι.* ❺ (μτφ., μτβ.) δίνω ρέστα από νόμισμα μεγάλης αξίας ή ανταλλάσσω νόμισμα μεγάλης αξίας με άλλα μικρότερα ίσης συνολικής αξίας: *Έχεις ψιλά, να μου χαλάσεις κατοστάρικο;* ❻ (μτφ., μτβ.) κάνω μια προσχεδιασμένη ενέργεια να μην πραγματοποιηθεί = ματαιώνω: *Ο καιρός μάς*

χάλασε τα σχέδια: δεν πάμε εκδρομή! ❼ (μτφ., μτβ.) διακόπτω σχέση ή διαλύω κτ: ~ *φιλία/συνεργασία/τον γάμο.* ❽ (αμτβ.) παθαίνω βλάβη, αχρηστεύομαι ή καταστρέφομαι: *Το αυτοκίνητο χάλασε, δεν παίρνει μπρος. Θα χαλάσουν τα μάτια σου με τόση τηλεόραση που βλέπεις.* ❾ (αμτβ.) αλλάζει η σύστασή μου από τον χρόνο, τη θερμοκρασία κτλ. = αλλοιώνομαι: *Το τυρί μάλλον χάλασε, μυρίζει άσχημα.* ❿ (μτφ., αμτβ.) αλλάζω προς το χειρότερο ως προς τη μορφή, εμφάνιση, χαρακτήρα κτλ.: *Η Μαρία με την εγκυμοσύνη έχει χαλάσει πολύ. Ο καιρός θα χαλάσει αύριο.* ⓫(μτφ., αμτβ.) ματαιώνομαι, παύω να υπάρχω ή διαλύομαι: *Μετά τη διαφωνία μας, η συνεργασία μεταξύ μας χάλασε.* ***ο κόσμος να χαλάσει***: σε κάθε περίπτωση, οπωσδήποτε: *Θα κάνω αυτό που νομίζω ~.* ***~ χατίρι σε κπ***: δεν πραγματοποιώ την επιθυμία κπ. **χάλασμα** το: ❶ το να χαλάει κτ. ❷ *συνήθ. πληθ.* μισογκρεμισμένο κτίριο. **χαλασμός** ο: μεγάλη αναταραχή ή καταστροφή, κυρ. στις εκφρ. ***~ Κυρίου/κόσμου***.

χαμηλο- & **χαμηλό-**: ως α΄ συνθ. προσδίδει στο β΄ συνθ.: ❶ την ιδιότητα του χαμηλού: *χαμηλοτάβανος, χαμηλοτάκουνος.* ❷ την έννοια του μικρού ή λίγου σε βαθμό, ποσοστό ή ένταση: *χαμηλόβαθμος, χαμηλόμισθος, χαμηλότονος, χαμηλόφωνος.*

χαμηλός -ή -ό: ❶ **α.** (συνήθ. για πργ.) αυτός που έχει σχετικά μικρό ύψος ή βάθος ≠ ψηλός: *Καθήσαμε στο πάτωμα γύρω από ένα ~ τραπέζι.* **β.** αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει κοντά στο έδαφος: *Αεροσκάφη έκαναν ~ πτήσεις πάνω από τη θάλασσα.* ❷ ≠ ψηλός, [επίσ.] υψηλός. **α.** αυτός που είναι μικρός σε αριθμό, βαθμό ή ποσότητα: *Ο μισθός της είναι πολύ ~, δε φτάνει για να ζήσει.* **β.** αυτός που βρίσκεται στην αρχή βαθμολογικής κλίμακας: *Θα έχουμε ~ θερμοκρασίες και χιόνια στα ορεινά.* ❸ αυτός που δεν είναι πολύ καλός ή είναι κάτω από τον μέσο όρο: *Η πολιτεία ευθύνεται για το ~ μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων.* ❹ αυτός που δεν έχει μεγάλη ένταση ≠ δυνατός: *~ μουσική/φωτισμός. Μιλούσε σε ~ τόνο.* ❺ αυτός που δεν αναφέρεται ή δεν ανήκει στους οικονομικά και κοινωνικά δυνατούς: *Η πολιτική τους έθιξε τα ~ κοινωνικά στρώματα, τους εργαζόμενους και τους αγρότες.* ❻ ΜΟΥΣ νότα που είναι βαθιά ή που βρίσκεται κάτω από τις μεσαίες νότες στη μουσική κλίμακα: *Οι ~ νότες στο πιάνο θυμίζουν βροντή.* **χαμηλά** (επίρρ.). **χαμηλώνω** • αόρ. *χαμήλωσα*, μππ. *χαμηλωμένος:* ❶ (μτβ.) στρέφω κτ προς τα κάτω = κατεβάζω ≠ υψώνω, σηκώνω: *Χαμήλωσε το βλέμμα ντροπιασμένη.* ❷ (μτβ.) μειώνω την ένταση, την ποσότητα ή την τιμή πράγματος: ~ *την ένταση του ραδιοφώνου.* ≠ αυξάνω. ❸ (μτβ.) κάνω κτ πιο κοντό ή πιο βαθύ, φέρνω κτ πιο κοντά στην επιφάνεια της γης = κατεβάζω ≠ υψώνω. ❹ (αμτβ.) έρχομαι πιο κοντά στην επιφάνεια της γης. ❺ (αμτβ.) γίνομαι λιγότερο έντονος: *Τα φώτα σιγά-σιγά χαμηλώνουν.* **χαμήλωμα** το.

χαμόγελο το: έκφραση του προσώπου με μισάνοιχτο και τεντωμένο στα άκρα στόμα, που δείχνει καλή διάθεση, χαρά ή ικανοποίηση: *Ένα ~ ικανοποίησης φώτισε το πρόσωπό της.* **χαμογελώ** & **-άω**: ❶ (αμτβ.) γελώ ελαφρά, τεντώνοντας τα χείλη προς τα πλάγια: *Ήταν ευχαριστημένος και χαμογελούσε.* ❷ (μτβ.) **α.** απευθύνω χαμόγελο σε κπ: *Της χαμογέλασε πονηρά.* **β.** (μτφ.) είμαι ευνοϊκός, ευνοώ κπ: *Η τύχη για μια φορά τού χαμογέλασε.* **χαμογελαστός -ή -ό**. **χαμογελαστά** (επίρρ.).

χάνω -ομαι: ❶ **α.** (μτβ.) δεν καταφέρνω να βρω κτ που είχα στην κατοχή μου ≠ βρίσκω: *Έχασα το κλειδί, μάλλον θα έπεσε κάπου.* **β.** (μτβ.) δεν μπορώ να δω κπ ή κτ: *Ξαφνικά, τον έχασα μέσα στο πλήθος.* ❷ (μτβ.) **α.** δεν καταφέρνω να διατηρήσω ή να εκμεταλλευτώ κτ: *Της τα πήραν όλα: έχασε και σπίτι και δουλειά. Έχασε τον έλεγχο της κατάστασης. Έχασα μια καταπληκτική ευκαιρία!* **β.** απαλλάσσομαι από κτ δυσάρεστο: *Έχασα 3 κιλά με τη δίαιτα.* ❸ (μτβ.) στερούμαι αγαπημένο πρόσωπο λόγω θανάτου: *Έχασε τον άντρα της στον πόλεμο.* ❹ (μτβ.) στερούμαι μέλος του σώματος, αίσθηση ή κπ ικανότητα ή ιδιότητα: *Έχασε την όρασή του/το πόδι του σε τροχαίο.* ❺ (μτβ. & αμτβ.) δεν καταφέρνω να πετύχω τον στόχο, συνήθως σε διαγωνισμό ≠ κερδίζω, νικώ: *Έχασε στον αγώνα με τον Παναθηναϊκό. Έχασε τη δίκη και καταδικάστηκε.* ❻ (μτβ.) δεν προλαβαίνω μεταφορικό μέσο: *Αν καθυστερήσεις λίγο ακόμα, θα χάσεις το τελευταίο τρένο.* ❼ (μτβ.) δε συμμετέχω σε κτ: *Άργησα το πρωί κι έχασα το μάθημα.* ❽ (αμτβ.) ζημιώνομαι υλικά ή ηθικά: *Περάσαμε πολύ ωραία, έχασες που δεν ήρθες!* ***τα ~***: ξαφνιάζομαι. ❾ *παθ.* **α.** ακολουθώ λανθασμένο δρόμο: *Είναι εύκολο να έρθεις στο σπίτι μου, δε θα χαθείς.* **β.** επικοινωνώ με κπ σπάνια ή καθόλου: *Χαθήκαμε τελευταία!* **χαμένος -η -ο**: ❶ αυτός που έχει ηττηθεί σε αγώνα ή που έχει χάσει, συνήθως, υλικά αγαθά ή χρήματα: *Ο μεγάλος ~ του αγώνα είναι ο Ολυμπιακός.* ❷ αυτός που δεν έχει αποτέλεσμα = μάταιος, άδι-

χαμηλά → χαμηλός
χαμηλο-
χαμηλό- → χαμηλο-
χαμηλόβαθμος → χαμηλο-
χαμηλόμισθος → χαμηλο-
χαμηλός
χαμηλοτάβανος → χαμηλο-
χαμηλοτάκουνος → χαμηλο-
χαμηλότονος → χαμηλο-
χαμηλόφωνος → χαμηλο-
χαμήλωμα → χαμηλός
χαμηλώνω → χαμηλός
χαμογελαστά → χαμόγελο
χαμογελαστός → χαμόγελο
χαμόγελο
χαμογελώ → χαμόγελο
χαμός → χάνω
χάνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·446

χάος
χαοτικά ➝ χάος
χαοτικός ➝ χάος
χαρά
χάραγμα ➝ χαράζω
χαράζει ➝ χαράζω
χαράζω
χάρακας ➝ χαράζω
χαρακιά ➝ χαράζω
χαρακτήρας
χαρακτηρίζω ➝ χαρακτήρας
χαρακτηρισμός ➝ χαρακτήρας
χαρακτηριστικά ➝ χαρακτήρας
χαρακτηριστικό ➝ χαρακτήρας
χαρακτηριστικός ➝ χαρακτήρας
χαράκτης ➝ χαράζω
χαρακτική ➝ χαράζω
χαρακτικό ➝ χαράζω
χαρακτικός ➝ χαράζω
χαράκτρια ➝ χαράζω
χάραξη ➝ χαράζω
χαράσσω ➝ χαράζω
χάρη[1]
χάρη[2]
χάρηκα ➝ χαίρομαι
χαρίζω ➝ χάρη[2]
χάριν ➝ πρόθεση - Λέξεις με προθετική λειτουργία

κος: ~ *λόγια*. ❸ αυτός που έχει χαμηλή ηθική ποιότητα = τιποτένιος: ~ *κορμί*. **χάσιμο** το: το να χάνει κπ κτ. **χαμός** ο = θάνατος.

χάος το: ❶ **α.** η άμορφη μάζα που υπήρχε στο διάστημα, καθώς και η αταξία που επικρατούσε σε αυτό πριν από τη δημιουργία του κόσμου. **β.** το διάστημα μέσα στο οποίο κινούνται τα ουράνια σώματα. ❷ (μτφ.) κατάσταση κατά την οποία επικρατεί γενική σύγχυση και απουσιάζει η οργάνωση και η τάξη: *Στην πόλη επικρατούσε κυκλοφοριακό ~*. ❸ απότομος και αχανής γκρεμός: *Στο τέλος του μονοπατιού ανοιγόταν το ~!* **χαοτικός -ή -ό**. **χαοτικά** (επίρρ.). **χαώδης -ης -ες**. ☞ σχ. **αγενής**.

χαρά η: έντονο συναίσθημα που προκαλείται από κτ ευχάριστο ή ικανοποιητικό ≠ λύπη, θλίψη: *Η ~ της για το δώρο που πήρε ήταν μεγάλη. Είναι μεγάλη ~ να σας έχουμε εδώ απόψε.* ***γεια ~***: [οικ.] χαιρετισμός που απευθύνουμε σε κπ που συναντάμε ή που αποχωριζόμαστε: *~, θα τα πούμε αύριο!* ***είμαι μια ~***: είμαι καλά στην υγεία μου, έχω βολευτεί καλά κάπου. ***~ στο πρά(γ)μα!***: για κτ ασήμαντο: *~, αυτό ο καθένας μπορεί να το κάνει!* ***~ σε***: για να δείξουμε θαυμασμό ή αποδοκιμασία για κπ ή κτ: *~ στην υπομονή σου! ~ στον άντρα που βρήκε!* ***μια ~*** + ουσ.: για κπ ή κτ που δεν υστερεί σε κτ, που είναι αποδεκτό(ς): *Είναι ~ παιδί, όμορφος αλλά και έξυπνος.* ***~ μου***: [χαϊδ.] για να αποκαλέσουμε αγαπημένο πρόσωπο ή παιδί. **χαίρομαι** • αόρ. *χάρηκα*, χωρίς μππ.: ❶ (αμτβ.) αισθάνομαι χαρά: *Χάρηκε που μας είδε.* ❷ (μτβ.) νιώθω ιδιαίτερη ευχαρίστηση ή ικανοποίηση από κτ = απολαμβάνω: *Ωραίο το σπίτι σας, να ζήσετε να το χαρείτε!* ***να χαίρεσαι/χαίρεστε κπ***: ευχή, συνήθως σε κπ που γιορτάζει συγγενικό του πρόσωπο. ***να χαρείς***: σε παρακαλώ: *Μην κάνεις θόρυβο, ~!* **χαρωπός -ή -ό**. **χαρωπά** (επίρρ.).

χαράζω & [επίσ., κυρ. στη σημ. 4] **χαράσσω -ομαι**: (μτβ.) ❶ κάνω γραμμές πιέζοντας μια επιφάνεια με εργαλείο ή αιχμηρό αντικείμενο = σκαλίζω. ❷ τραβώ γραμμές σε χαρτί ή άλλη επιφάνεια χρησιμοποιώντας χάρακα. ❸ (μτφ.) βάζω κτ βαθιά μέσα μου: *Η εικόνα της δολοφονίας χαράχτηκε βαθιά μέσα μου.* ❹ (μτφ.) σχεδιάζω τα βασικά σημεία έργου ή δραστηριότητας: *Η Ελλάδα χαράσσει ενιαία εξωτερική πολιτική.* **χαράζει**: *απρόσ.* = ξημερώνει, φωτίζει. **χάραγμα** το. **χάραξη** η. **χάρακας** ο: όργανο με το οποίο τραβάμε ευθείες γραμμές = κανόνας. **χαρακιά** η. **χαρακτική** η: η τέχνη της χάραξης σχεδίων σε καλούπι από σκληρό υλικό για την παραγωγή αντιγράφων. **χαρακτικός -ή -ό**. **χαρακτικό** το. **χαράκτης** ο, **-τρια** η.

χαρακτήρας ο: ❶ το σύνολο των ιδιοτήτων και γνωρισμάτων που διαμορφώνουν την προσωπικότητα κπ και καθορίζουν τη συμπεριφορά του: *Ήταν διαφορετικοί ~: εκείνος ανοιχτός, ενώ εκείνη εσωστρεφής.* ❷ τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που καθορίζουν το είδος, την ποιότητα ή τη μορφή πράγματος, κατάστασης, γεγονότος κ.λπ.: *Η εκδήλωση είχε εορταστικό ~.* ❸ τύπος ανθρώπου σε λογοτεχνικό, θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο: *ιστορία με καλή αφήγηση και ενδιαφέροντες ~.* ❹ γράμμα του αλφαβήτου: *ελληνικός/λατινικός ~.* ❺ ΓΛΩΣΣ το τελευταίο γράμμα του θέματος μιας λέξης. **χαρακτηρίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ διατυπώνω κρίση για τον χαρακτήρα προσώπου ή για την κατηγορία στην οποία κατατάσσεται κτ: *Τον χαρακτήρισε επαγγελματία πολιτικό. Η περιοχή χαρακτηρίστηκε δασική έκταση.* ❷ αποτελώ διακριτικό γνώρισμα κπ = διακρίνω: *Τον ~ η συνέπεια και η αποφασιστικότητα.* **χαρακτηρισμός** ο. **χαρακτηριστικός -ή -ό**. **χαρακτηριστικά** (επίρρ.). **χαρακτηριστικό** το.

χάρη[1] η: ❶ ομορφιά και λεπτότητα στην εμφάνιση ή στους τρόπους κπ, που προκαλεί έλξη ή ευχαρίστηση: *Χαμογελούσε με ~.* ❷ *συνήθ. πληθ.* πνευματικό ή ψυχικό προσόν = χάρισμα: *Η εξυπνάδα ήταν μία από τις ~ της, αλλά όχι και η μοναδική.* **χαριτωμένος -η -ο**. **χαριτωμένα** (επίρρ.).

χάρη[2] η: ❶ **α.** βοήθεια που προσφέρουμε σε κπ για να τον εξυπηρετήσουμε: *Κάνε μου τη ~ να έρθεις μαζί μας!* ***~ σε κπ ή κτ***: με τη βοήθεια ή με τη συμβολή κπ προσώπου ή πράγματος: *~ σ' εσένα και την πολύτιμη βοήθειά σου μπόρεσα να σπουδάσω.* **β.** ευγνωμοσύνη: *Σου χρωστάω ~ για το καλό που έκανες.* ❷ ΝΟΜ μετριασμός ή άρση ποινής: *Δόθηκε ~ στους πολιτικούς κρατούμενους.* ***Θεία Χάρη***: ΕΚΚΛ η βοήθεια που προσφέρει η αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο για τη σωτηρία της ψυχής του. ***η Χάρη της /του***: για να εκφράσουμε σεβασμό προς την Παναγία ή προς έναν άγιο: *Μεγάλη η Χάρη της!* ***ποιος τη ~ σου***: για κτ ευχάριστο που συμβαίνει σε κπ: *~, όλοι εσένα φροντίζουν!* **χαρίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) δίνω ή προσφέρω κτ σε κπ ως δώρο = προσφέρω = δωρίζω: *Σου το ~ το βιβλίο, είναι δικό σου. Η φύση χάρισε τις ομορφιές απλόχερα σ' αυτόν τον τόπο. Η νίκη τους μας χάρισε στιγμές συγκίνησης.* ❷ (μτβ.) απαλ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·447

λάσσω κπ από ποινή ή οφειλή: *Μας χάρισε όλα μας τα χρέη.* ❸ *παθ.* φέρομαι μεροληπτικά υπέρ κπ: *Κανείς δε μου χαρίστηκε ποτέ, πάντα έπρεπε να κερδίζω με την αξία μου.* **χαριστικός -ή -ό. χαριστικά** (επίρρ.).

χάρισμα το: ❶ ιδιαίτερη και έμφυτη κλίση ή ταλέντο: *Έχει το ~ του λόγου. Είναι όμορφη και προικισμένη με πολλά χαρίσματα.* ❷ [οικ.] οτιδήποτε δίνεται σε κπ ως δώρο: *Σου το δίνω το βιβλίο, ~ σου!* **χαρισματικός -ή -ό**: αυτός που έχει πολλά χαρίσματα. **χαρισματικά** (επίρρ.).

χάρτης ο: ❶ αποτύπωση σε μικρογραφία των χαρακτηριστικών της γης ή τμημάτων της, όπως ήπειροι, χώρες, πόλεις κτλ. πάνω σε χαρτί: *πολιτικός/παγκόσμιος/οδικός ~. ~ της Ελλάδας με τα μεγαλύτερα ποτάμια της.* ❷ (μτφ.) κατάσταση που επικρατεί σε έναν χώρο ή τομέα: *Το φυσικό αέριο θα αλλάξει τον ενεργειακό ~ της χώρας.* ❸ επίσημο κείμενο στο οποίο περιγράφονται βασικές διατάξεις, αρχές ή κανόνες: *Χάρτης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.* ☞ σχ. **χαρτί**.

χαρτί το: ❶ υλικό από πολτοποιημένες φυτικές ίνες που χρησιμοποιείται κυρίως για να γράφουμε, να τυλίγουμε αντικείμενα κτλ.: *κόλλα /ρολό/φύλλο χαρτιού.* ❷ [οικ.] επίσημο έγγραφο από υπηρεσία που πιστοποιεί κτ: *Τα ~ της ήταν πλαστά: και το διαβατήριο και η ταυτότητα.* ❸ χειρόγραφο ή τυπωμένο φύλλο χαρτιού: *Να δω λίγο τα στοιχεία στα ~ μου!* ❹ φύλλο της τράπουλας: *Έχω καλό ~.* ❺ (μτφ.) τελική λύση σε πρόβλημα ή δύσκολη κατάσταση: *Εδώ που έφτασαν τα πράγματα, η ελληνική διπλωματία θα αναγκαστεί να χρησιμοποιήσει το τελευταίο της ~.* ❻ *πληθ.* παιχνίδι με τράπουλα. **χάρτινος -η -ο. χαρτικά** τα: είδη από χαρτί. **χαρτούρα** η: πληθώρα χειρόγραφων ή τυπωμένων χαρτιών.

> Τα ουσ. *χάρτης* και *χαρτί* προέρχονται από το ΑΕ *χάρτης* «ρολό από πάπυρο».

χάσμα το: ❶ μεγάλο και βαθύ άνοιγμα στο έδαφος: *Εδώ το έδαφος παρουσιάζει χάσματα!* ❷ (μτφ.) **α.** λογικό κενό, διακοπή σε μια συνέχεια: *Η σκέψη σου έχει ~. Η μνήμη της παρουσιάζει χάσματα.* **β.** πολύ μεγάλη διαφορά αντιλήψεων εξαιτίας κοινωνικής, οικονομικής θέσης ή ηλικίας κτλ. προσώπων: *το ~ των γενεών.*

χείλος το • *χειλέων* & στη σημ. 1α [οικ.] **χείλι** το • *χειλιών*: ❶ ΑΝΑΤ καθεμιά από τις μυώδεις πτυχές του προσώπου που περιβάλλουν το στόμα: *σαρκώδη/λεπτά χείλη.* ❷ (μτφ.) το σημείο όπου καταλήγει κτ = άκρη: *Σταμάτησε στο ~ του γκρεμού.*

χειμώνας ο: μία από τις τέσσερις εποχές του έτους, μετά το φθινόπωρο και πριν από την άνοιξη, με κρύο και κακοκαιρία. **χειμωνιάτικος -η -ο. χειμωνιάτικα** (επίρρ.): κατά τη διάρκεια του χειμώνα. **χειμωνιάζει**: *απρόσ.* έρχεται χειμώνας, κακοκαιρία. **χειμερινός -ή -ό**: ≠ θερινός ❶ **α.** αυτός που συμβαίνει μέσα στον χειμώνα ή που ισχύει κατά τη διάρκεια του χειμώνα: *Χειμερινοί Ολυμπιακοί αγώνες /~ εκπτώσεις/ωράριο.* **β.** αυτός που είναι κατάλληλος για τον χειμώνα: *~ ρούχα/κινηματογράφος.* ❷ αυτός που ασχολείται με κτ κατά τη διάρκεια του χειμώνα: *~ κολυμβητής.*

χειραγωγώ -ούμαι: (μτβ., με αρνητ. σημ.) καθοδηγώ κπ, επιβάλλομαι σε κπ: *Δεν έχει πια δική του άποψη, τον χειραγωγεί η κοινή γνώμη.* **χειραγώγηση** η. ☞ σχ. **χέρι**.

> Αρχική σημ. του ρ. *χειραγωγώ* ήταν «οδηγώ κπ από το χέρι», από τις ΑΕ λ. *χείρ* «χέρι» + *άγω* «οδηγώ».

χειραφετώ -ούμαι • μππ. *χειραφετημένος*: *συνήθ. παθ.* απαλλάσσομαι από την εξουσία ή τον έλεγχο που ασκούσε κπ άλλος επάνω μου: *Η γυναίκα χειραφετήθηκε μετά από αιώνες καταπίεσης.* **χειραφέτηση** η. ☞ σχ. **χέρι**.

> Από το ΑΕ επίθ. *χειράφετος* «απελεύθερος δούλος» από τις ΑΕ λ. *χείρ* («χέρι» + *ἀφίημι* «αφήνω»).

χειραψία η: χαιρετισμός με αμοιβαίο κράτημα και σφίξιμο της παλάμης: *Μας χαιρέτησε δια χειραψίας.* ☞ σχ. **χέρι**.

χειρίζομαι: (μτβ.) ❶ (γνωρίζω να) ρυθμίζω με τα χέρια τη λειτουργία συσκευής, μηχανήματος κτλ.: *Δεν ξέρω να ~ τον υπολογιστή/το πλυντήριο.* ❷ ενεργώ με συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να λυθεί κπ πρόβλημα: *Τη χειρίστηκες πολύ καλά την υπόθεση κι έτσι κατάφερες να με πείσεις.* ❸ (μτφ.) χρησιμοποιώ κτ με άνεση, επιδεξιότητα: *~ άριστα τον λόγο.* ❹ φέρομαι σε κπ με ορισμένο τρόπο, έτσι ώστε να πετύχω τον σκοπό μου: *Με κόλπα και γαλιφιές προσπαθεί να με χειριστεί, αλλά δε θα τα καταφέρει.* **χειρισμός** ο. **χειριστής** ο, **-ίστρια** η: πρόσωπο που χειρίζεται συσκευή, μηχάνημα κτλ.: *~ μηχανών προβολής.* **χειριστήριο** το: όργανο για τον χειρισμό συσκευής, μηχανήματος κτλ.

χάρισμα
χαρισματικά → χάρισμα
χαρισματικός → χάρισμα
χαριστικά → χάρη[2]
χαριστικός → χάρη[2]
χαριτωμένα → χάρη[1]
χαριτωμένος → χάρη[1]
χαροποιός → -ποιώ
χάρτης
χαρτί
χαρτικά → χαρτί
χάρτινος → χαρτί
χαρτούρα → χαρτί
χαρωπά → χαρά
χαρωπός → χαρά
χάσιμο → χάνω
χάσμα
χαώδης → χάος
χείλι → χείλος
χείλος
χειμερινός → χειμώνας
χειμώνας
χειμωνιάζει → χειμώνας
χειμωνιάτικα → χειμώνας
χειμωνιάτικος → χειμώνας
χειρ- → σχ. χέρι
χείρα → σχ. χέρι
χειραγώγηση → χειραγωγώ
χειραγωγώ
χειραφέτηση → χειραφετώ
χειραφετώ
χειραψία
χειρίζομαι
χειρισμός → χειρίζομαι
χειριστήριο → χειρίζομαι
χειριστής → χειρίζομαι
χειρίστρια → χειρίζομαι

χειρόγραφα ➞ χειρόγραφος
χειρόγραφο ➞ χειρόγραφος
χειρόγραφος
χειρογράφως ➞ χειρόγραφος
χειροκρότημα ➞ χειροκροτώ
χειροκροτώ
χειρολαβή ➞ σχ. χέρι
χειρομαντεία ➞ σχ. χέρι
χειρονομία
χειρονομώ ➞ χειρονομία
χειροπέδες ➞ σχ. χέρι
χειροποίητος
χειρός ➞ σχ. χέρι
χειροτέρευση ➞ χειροτερεύω
χειροτερεύω
χειρουργείο ➞ χειρουργώ
χειρουργικά ➞ χειρουργώ
χειρουργική ➞ χειρουργώ
χειρουργικός ➞ χειρουργώ
χειρουργός ➞ χειρουργώ
χειρούργος ➞ χειρουργώ
χειρουργώ
χειρώνακτας
χειρωνακτικά ➞ χειρώνακτας
χειρωνακτικός ➞ χειρώνακτας
χειρωνακτικώς ➞ χειρώνακτας
χέρι
χερσόνησος
χέρσος
χημεία
χημείο ➞ χημεία
χημικά ➞ χημεία
χημικός ➞ χημεία
χήρα ➞ χηρεύω
χηρεύω
χήρος ➞ χηρεύω
χθες
χθεσινός ➞ χθες

Από το ελνστ. ρ. *χειρίζω -ομαι* «ορίζω σε αξίωμα».

χειρόγραφος -η -ο: αυτός που είναι γραμμένος με το χέρι ≠ έντυπος, τυπωμένος: *~ αίτηση*. **χειρόγραφα** & [επίσ.] **χειρογράφως** (επίρρ.). **χειρόγραφο** το: ❶ κείμενο γραμμένο με το χέρι: *Έστειλε το ~ στον εκδότη.* ❷ χειρόγραφο βιβλίο πριν από την εφεύρεση της τυπογραφίας. ☞ σχ .**χέρι**.

χειροκροτώ & **-άω -ούμαι** • *-είς* & *-άς*: (μτβ. & με παράλ. αντικ.): παράγω ήχο χτυπώντας μεταξύ τους τις δυο παλάμες, για να εκφράσω την ευχαρίστησή μου, την επιδοκιμασία μου για κπ ή κτ: *Χειροκρότησαν τον καλλιτέχνη μετά το τέλος της παράστασης.* **χειροκρότημα** το: *ζεστό/εγκάρδιο ~*. ☞ σχ. **χέρι**.

χειρονομία η: ❶ κίνηση των χεριών, που κάνει κπ προσπαθώντας να μεταδώσει κπ μήνυμα: *Προσπάθησε με χειρονομίες να μας κάνει να καταλάβουμε τι θέλει.* ❷ ενέργεια που δηλώνει ευγένεια, σεβασμό προς κπ ή κτ: *Ήταν πολύ ευγενική η ~ σας να μας δανείσετε τα χρήματα.* = κίνηση. **χειρονομώ**: (αμτβ.) κάνω χειρονομίες: *Σε παρακαλώ, σταμάτα να χειρονομείς και πες μου τι συνέβη!* ☞ σχ. **χέρι**.

χειροποίητος -η -ο: αυτός που είναι φτιαγμένος με τα χέρια: *~ χαλιά/γλυκά/κεντήματα*. ☞ σχ. **χέρι**.

χειροτερεύω • αόρ. *χειροτέρευσα* & *χειροτέρεψα*: ❶ (αμτβ.) γίνομαι χειρότερος = επιδεινώνομαι ≠ καλυτερεύω, βελτιώνομαι: *Η κατάσταση της υγείας του ~. Όσο πάει και ~, με τόσα ψέματα που λέει.* ❷ (μτβ.) κάνω κτ (να φαίνεται) χειρότερο από πριν ≠ καλυτερεύω, βελτιώνω: *Μη συνεχίσεις άλλο, ~ τη θέση σου!* **χειροτέρευση** η.

χειρουργώ -ούμαι • μτχ. *χειρουργημένος*: (μτβ.) κάνω τομή στο σώμα ανθρώπου ή ζώου χρησιμοποιώντας ειδικά εργαλεία, για να θεραπεύσω, να αντικαταστήσω ή να αφαιρέσω ένα μη υγιές όργανο, όγκο κτλ. = εγχειρίζω: *Τον χειρούργησαν αμέσως μετά τη μεταφορά του στο νοσοκομείο.* **χειρουργός** & [οικ.] **χειρούργος** ο, η: εξειδικευμένος γιατρός που κάνει εγχειρήσεις. **χειρουργικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με ή αναφέρεται στις εγχειρήσεις: *~ εργαλεία/επεμβάσεις*. **χειρουργικά** (επίρρ.). **χειρουργική** η: κλάδος της ιατρικής σχετικός με τις χειρουργικές επεμβάσεις. **χειρουργείο** το: ειδικός χώρος σε νοσοκομείο, όπου γίνονται εγχειρήσεις. ☞ σχ. **χέρι**.

χειρώνακτας ο & η: αυτός που έχει επάγγελμα ή κάνει κπ εργασία που γίνεται με τα χέρια. **χειρωνακτικός -ή -ό**. **χειρωνακτικά** & [επίσ.] **χειρωνακτικώς** (επίρρ.). ☞ σχ. **χέρι**.

χέρι το: ❶ ΑΝΑΤ μέλος του σώματος από τον ώμο μέχρι τα δάχτυλα: *Κατεβάζω/ανεβάζω/πονάει το ~ μου. μακρύ/κοντό/λεπτό/παχύ ~.* ❷ (ειδικ.) το κατώτερο μέρος του χεριού, που αποτελείται από την παλάμη και τα δάχτυλα: *Κράτα τη Μαρία από το ~, για να περάσετε τον δρόμο!* ***δίνω τα χέρια με κπ***: συμφιλιώνομαι ή επισφραγίζω τη συμφωνία μου με κπ. ***έρχομαι/πιάνομαι στα χέρια με κπ***: τσακώνομαι παλεύοντας. ❸ *πληθ.: εργατικά ~.* ❹ σε διάφορες εκφρ. για να δηλώσουμε: **α.** ευχή: *Ας βάλει ο Θεός το ~ του!* **β.** βοήθεια: *Μας έδωσε ένα ~ και τελειώσαμε πιο γρήγορα.* **γ.** οικειότητα, συντροφικότητα: *Πιάνονταν ~ ~ κι έκαναν βόλτα κάθε απόγευμα.* **δ.** κυριότητα: *Η πόλη έπεσε στα χέρια του εχθρού.*

Από τον ελνστ. τύπο *χέριον*, υποκορ. της ΑΕ λ. *χείρ*, η οποία χρησιμοποιείται σήμερα **α.** σε στερεότυπες εκφρ.: *Συν Αθηνά και χείρα κίνει. ρολόι χειρός. χείρα βοηθείας.* **β.** για τον σχηματισμό πολλών συνθέτων στα ΝΕ: *χειραγωγώ, χειραψία, χειρολαβή, χειροπέδες, χειρομαντεία, χειρώνακτας* κτλ.

χερσόνησος η: κομμάτι στεριάς που εισχωρεί στη θάλασσα: *η ~ του Άθω.*

χέρσος -α -ο: αυτός που δεν μπορεί ή δεν έχει καλλιεργηθεί = άγονος, ακαλλιέργητος: *Τα χωράφια ήταν άχρηστα, χέρσα.*

χημεία η: ❶ επιστημονικός κλάδος (και το αντίστοιχο μάθημα) που εξετάζει την ατομική και μοριακή δομή της ύλης, δηλ. τις ιδιότητες και τις αντιδράσεις των ουσιών: *οργανική/ανόργανη ~.* ❷ (μτφ.) η συμφωνία ως προς τις απόψεις, τον χαρακτήρα κτλ. μεταξύ ανθρώπων: *Μεταξύ τους υπάρχει ~, είναι ένα πολύ ταιριαστό ζευγάρι.* **χημείο** το: εργαστήριο στο οποίο κάνουμε χημικά πειράματα. **χημικός -ή -ό**: *~ ανάλυση/αντίδραση/ένωση.* **χημικά** (επίρρ.). **χημικός** ο, η: ερευνητής που ασχολείται με τη χημεία ή πρόσωπο που διδάσκει χημεία.

χηρεύω: (αμτβ.). χάνω τον/τη σύζυγό μου λόγω θανάτου. **χήρος** ο, **χήρα** η.

Προσοχή στη διαφ. σημ. των λ. *χήρος* και *χοίρος*.

χθες & **χτες** (επίρρ.): ≠ σήμερα, αύριο ❶ την ημέ-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·449

ρα πριν από τη σημερινή. ❷ στο παρελθόν, κυρίως το πρόσφατο: ~ *πήγε σχολείο και σήμερα είναι κιόλας στο πανεπιστήμιο!* **χθες** & **χτες** το: • άκλ. το παρελθόν, κυρίως το πρόσφατο ≠ σήμερα, αύριο: *η χώρα του ~ και η χώρα του αύριο.* **χθεσινός -ή -ό** & **χτεσινός -ή -ό**: αυτός που έγινε ή συνέβη χθες ή σχετίζεται με το χθες ≠ σημερινός, αυριανός.

χιλιόμετρο το: μονάδα μήκους ίση με χίλια μέτρα. **χιλιομετρικός -ή -ό**: αυτός που υπολογίζεται σε χιλιόμετρα: ~ *απόσταση.* **χιλιομετρικά** (επίρρ.). **χιλιομετρητής** ο.

χιόνι το: ❶ λευκές νιφάδες που σχηματίζονται όταν οι υδρατμοί της ατμόσφαιρας παγώνουν, καθώς και το λευκό στρώμα που δημιουργούν πέφτοντας στη γη: *Ρίχνει/πέφτει ~.* ❷ (μτφ.) μικρές κουκκίδες στην οθόνη της τηλεόρασης, όταν δε μεταδίδεται ή δε λαμβάνεται σωστά το σήμα. **χιονιάς** ο: κακοκαιρία με χιόνι **χιονιά** η: ❶ χιονιάς. ❷ χιονόμπαλα. **χιονίζει**: *απρόσ.* πέφτει χιόνι.

χλευάζω -ομαι: (μτβ.) γελώ σε βάρος κπ = κοροϊδεύω, σαρκάζω. **χλεύη** η. **χλευασμός** ο. **χλευαστικός -ή -ό. χλευαστικά** (επίρρ.).

χλιαρός -ή -ό: ❶ (για υγρά) αυτός που είναι μέτρια ζεστός: ~ *τσάι/θάλασσα.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν είναι έντονος ≠ ένθερμος: ~ *ενδιαφέρον/αντίδραση/υποδοχή.* **χλιαρά** (επίρρ.). **χλιαρότητα** η.

χλιδή η: υπερβολική άνεση ή πολυτέλεια. **χλιδάτος -η -ο**: αυτός που χαρακτηρίζεται από πολυτέλεια ή πλούτο. **χλιδάτα** (επίρρ.).

χλωμός -ή -ό: ❶ αυτός που στο πρόσωπο έχει χρώμα λιγότερο έντονο από το κανονικό ή το συνηθισμένο του = ωχρός, κίτρινος: *Δεν είσαι καλά σήμερα, είσαι ~! Φοβήθηκε και αμέσως έγινε ~.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει έντονη λάμψη ή ζωντάνια = θαμπός: *το ~ φως των κεριών.* ~ *αναμνήσεις.* ***χλωμό το βλέπω***: θεωρώ ότι κτ έχει πολύ μικρή πιθανότητα να συμβεί: ~ *να μας πάει βόλτα μετά από τον καβγά που κάναμε.* **χλωμάδα** η. **χλωμιάζω** (αμτβ.).

χλωρίδα η: το σύνολο των φυτών μιας περιοχής ≠ πανίδα.

χλώριο το: ΧΗΜ αέριο με έντονη και δυσάρεστη οσμή, που ανήκει στην ομάδα των αλογόνων και χρησιμοποιείται για την απολύμανση χώρων και τον καθαρισμό του νερού. **χλωριώνω -ομαι** (μτβ.). **χλωρίωση** η.

χλωρός -ή -ό: αυτός που είναι πράσινος και τρυφερός ≠ ξερός: ~ *φασόλια/χόρτα.*

χοίρος ο: [επίσ.] ζώο θηλαστικό με ογκώδες σώμα, που εκτρέφεται κυρίως για το κρέας του = γουρούνι. **χοιρινός -ή -ό**: αυτός που προέρχεται από το γουρούνι: ~ *κρέας.* ☞ σχ. **χήρος**.

χολέρα η: μολυσματική, συχνά θανατηφόρα ασθένεια, η οποία προκαλείται κυρίως από μολυσμένα νερά.

χοντρός & [επίσ.] **χονδρός -ή -ό** • συγκρ. *-ότερος* & *-ύτερος*: ❶ (για ανθρ. και ζώα) αυτός που έχει μεγαλύτερο βάρος από το κανονικό, μεγάλη μυϊκή μάζα = παχύς ≠ αδύνατος, λεπτός: *Είναι ~ άντρας/γυναίκα/σκυλί.* ❷ (για πργ.) αυτός που έχει μεγαλύτερο πάχος από το κανονικό = παχύς ≠ λεπτός: ~ *ύφασμα/τοίχος.* ❸ αυτός που αποτελείται από μεγάλους κόκκους ≠ ψιλός: *Τι θέλεις να αγοράσω, ~ ή ψιλό αλάτι;* ❹ (μτφ., για ενέργεια, συμπεριφορά, χαρακτήρα) αυτός που στερείται λεπτότητας, ευγένειας: *Του είπε πολύ ~ λόγια.* ❺ (μτφ.) αυτός που είναι υπερβολικός ή πολύ σοβαρός = σημαντικός: ~ *ψέμα/λάθος.* ❻ (για τόνο φωνής) αυτός που είναι βαρύς ως προς τη χροιά = βαθύς ≠ λεπτός, ψιλός: *Έχει ~ φωνή.* **χοντρά** (επίρρ. στις σημ. 5 & 6): *Μας κορόιδεψε ~.* **χοντρά** τα: χαρτονομίσματα μεγάλης αξίας ≠ ψιλά: *Έχω μόνο ~, πάω να χαλάσω για να σας πληρώσω.* **χοντραίνω** • αόρ. *χόντρυνα*: ❶ (αμτβ.) παίρνω βάρος = παχαίνω ≠ αδυνατίζω, λεπταίνω: *Χόντρυνα πολύ, πήρα είκοσι κιλά.* ❷ (μτβ.) κάνω κπ πιο χοντρό ή να φαίνεται χοντρός = παχαίνω ≠ αδυνατίζω, λεπταίνω: *Τα γλυκά μάς χοντραίνουν. Η φούστα αυτή με χοντραίνει.* ❸ [προφ.] (μτφ., αμτβ.) γίνομαι περισσότερο σοβαρός, έντονος: *Χόντρυνε η κόντρα μεταξύ τους.* ❹ (μτφ., μτβ.) κάνω κτ να είναι πιο έντονο: *Σταμάτα πια, το χόντρυνες το αστείο και γίνεσαι ενοχλητικός!* ❺ (μτβ. & αμτβ., για τόνο φωνής) κάνω κτ πιο βαρύ ή γίνομαι πιο βαρύς ως προς τη χροιά = βαθαίνω ≠ λεπταίνω: *Χόντρυνε τη φωνή του, για να μην τον καταλάβουμε. Χόντρυνε η φωνή του με την εφηβεία.* **χοντρικός** & [επίσ.] **χονδρικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι σχετικός με την αγοραπωλησία εμπορευμάτων σε μεγάλες ποσότητες ≠ λιανικός: *Το κατάστημά μας ειδικεύεται στη ~ πώληση.* ❷ αυτός που γίνεται σε γενικές γραμμές, χωρίς λεπτομέρειες ≠ λεπτομερειακός: *Κάνε μου μια ~ περιγραφή, και τις λεπτομέρειες από κοντά!* **χοντρικά** & [επίσ.] **χονδρικά** (επίρρ.): συνολικά, γενικά: ~, *έχω καταλάβει τι θέλει να πει.* **χονδρικώς** (επίρρ.) σε μεγάλες ποσότητες: *Αγοράζει ~.*

χορηγώ -ούμαι • μτχ. *χορηγημένος:* (μτβ.) παρέ-

χιλιομετρητής → χιλιόμετρο
χιλιομετρικά → χιλιόμετρο
χιλιομετρικός → χιλιόμετρο
χιλιόμετρο
χιόνι
χιονιά → χιόνι
χιονιάς → χιόνι
χιονίζει → χιόνι
χλευάζω
χλευασμός → χλευάζω
χλευαστικά → χλευάζω
χλευαστικός → χλευάζω
χλεύη → χλευάζω
χλιαρά → χλιαρός
χλιαρός
χλιαρότητα → χλιαρός
χλιδάτα → χλιδή
χλιδάτος → χλιδή
χλιδή
*χλομός → χλωμός
χλωμάδα → χλωμός
χλωμιάζω → χλωμός
χλωμός
χλωρίδα
χλώριο
χλωριώνω → χλώριο
χλωρίωση → χλώριο
χλωρός
χοιρινός → χοίρος
χοίρος
χολέρα
χονδρικά → χοντρός
χονδρικός → χοντρός
χονδρικώς → χοντρός
χονδρός → χοντρός
χοντρά → χοντρός
χοντραίνω → χοντρός
χοντρικά → χοντρός
χοντρικός → χοντρός
χοντρός
χορευτής → χορός
χορευτικά → χορός
χορευτικός → χορός
χορεύτρια → χορός
χορεύω → χορός
χορήγημα → χορηγώ
χορήγηση → χορηγώ
χορηγία → χορηγώ
χορηγός → χορηγώ
χορηγώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·450

χορικό → χορός
χορικός → χορός
χορός
χορταίνω
χόρταση → χορταίνω
χορτάτος → χορταίνω
χορτοφαγία → σχ. φαγητό
χορτοφάγος → σχ. φαγητό
χορωδία
χορωδιακά → χορωδία
χορωδιακός → χορωδία
χούντα
χουντική → χούντα
χουντικιά → χούντα
χουντικός → χούντα
χούφτα
χουφτώνω → χούφτα
χρεία → χρειάζομαι
χρειάζεται → χρειάζομαι
χρειάζομαι

χω κτ σε κπ: ~ *επίδομα/δάνειο/πολιτικό άσυλο /φάρμακα*. **χορήγηση** η. **χορηγός** ο, η: ❶ φορέας ή ιδιώτης που δίνει χρήματα για την πραγματοποίηση ενός κοινωφελούς έργου ή ενός οργανωμένου γεγονότος (αθλητικού, καλλιτεχνικού κτλ.) και με σκοπό να προβληθεί ο ίδιος = σπόνσορας: *ο ~ της θεατρικής παράστασης*. ❷ ΙΣΤ αυτός που αναλάμβανε να καλύψει τα έξοδα του χορού για παραστάσεις δράματος στην αρχαία Αθήνα. **χορηγία** η: ❶ οικονομική ενίσχυση κοινωφελούς έργου ή οργανωμένου γεγονότος με στόχο τη διαφήμιση αυτού που προσφέρει τα χρήματα: *Αποφάσισαν να αναλάβουν τη ~ του τουρνουά τένις. Το νοσοκομείο χτίστηκε με τη ~ ιδιωτικών φορέων.* ❷ (συνεκδ.) το ίδιο το χρηματικό ποσό = χορήγημα. ❸ ΙΣΤ χρηματικό ποσό που δινόταν ως φορολογία από τους οικονομικά ισχυρούς Αθηναίους πολίτες και κάλυπτε οικονομικά τα έξοδα του χορού για παραστάσεις δράματος στις διονυσιακές γιορτές. **χορήγημα** το.

χορός ο: ❶ ρυθμικές κινήσεις του σώματος, των χεριών και των ποδιών, που γίνονται είτε με οργανωμένο τρόπο (ειδικά βήματα και κινήσεις) είτε αυτοσχέδια και συνήθως συνοδεύονται από μουσική: *δημοτικοί ~. κλασικός/μοντέρνος ~.* ❷ κοινωνική εκδήλωση στην οποία οι συμμετέχοντες μπορούν να χορέψουν: *ο ~ των τελειοφοίτων.* ❸ ΙΣΤ ΦΙΛΟΛ στο αρχαίο θέατρο, ομάδα υποκριτών που απήγγελλαν στίχους με τη συνοδεία αυλού και έκαναν χορευτικές κινήσεις συμβολικού περιεχομένου: *Ο ~ στην τραγωδία του Σοφοκλή «Αντιγόνη» αποτελείται από γέροντες.* **χορεύω** • αόρ. *χόρεψα*: ❶ (αμτβ.) κινώ το σώμα μου ρυθμικά, συνήθως με συνοδεία μουσικής: *~ εξαιρετικά, έχει τον ρυθμό μέσα του. Όλο το βράδυ ~ με τη Μαρία.* ❷ (μτφ., αμτβ.) κινούμαι ρυθμικά, χωρίς έλεγχο: *Δες τις βάρκες πώς ~ στη θάλασσα από τον αέρα!* = κουνιέμαι, χοροπηδώ. ❸ (μτβ.) **α.** εκτελώ συγκεκριμένο χορό: *Έλα να χορέψουμε βαλς!* **β.** παίρνω κπ ως συνοδό (ντάμα ή καβαλιέρο) και χορεύω μαζί του: *Θα πάρεις να χορέψεις τη Λητώ;* ***~ τον χορό του Ησαΐα***: παντρεύομαι. ***~ κπ στο ταψί***: τον ταλαιπωρώ. **χορευτικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον χορό με τη σημ. 1. **χορευτικά** (επίρρ.). **χορευτής** ο, **χορεύτρια** η. **χορικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με τον χορό στη σημ. 3: *τα ~ μέρη της τραγωδίας.* **χορικό** το: λυρικό άσμα που τραγουδούσε ο χορός του αρχαίου δράματος = στάσιμο.

Προσοχή στη διαφορετική γραφή και σημ. των λ. *χορικός* και *χωρικός*[1], *χωρικός*[2] & *χωρικός, -ή*.

χορταίνω • αόρ. *χόρτασα*, μτχ. *χορτασμένος*: ❶ (αμτβ.) ικανοποιώ την πείνα μου ≠ πεινώ: *Το φαγητό δεν είναι αρκετό, δε θα χορτάσουμε!* ❷ (μτβ.) τρώω κτ σε μεγάλες ποσότητες: *Χόρτασα κρέας αυτές τις μέρες - έφαγα τόσο, που δε θέλω ούτε να το ξαναδώ!* ❸ (μτβ.) δίνω σε κπ να φάει μέχρι που να μην πεινάει άλλο: *Δεν τον ~ αυτόν με τίποτα, και πέντε πιάτα να του δώσεις, δεν του φτάνουν!* ❹ (μτφ., μτβ.) απολαμβάνω κτ ή κπ σε μεγάλο βαθμό ή νιώθω άσχημα για κτ αρνητικό που έγινε σε μεγάλο βαθμό: *Δε σε αντέχω άλλο, χόρτασα ψέματα!* **χορτάτος -η -ο**: αυτός που έχει χορτάσει: *Δε θέλω να φάω, νιώθω ~.* = πλήρης ≠ νηστικός. *Είμαι ~ από ταξίδια.* **χόρταση** η.

χορωδία η: ομάδα ανθρώπων που τραγουδούν όλοι μαζί, επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά: *η ~ του σχολείου.* **χορωδιακός -ή -ό**. **χορωδιακά** (επίρρ.).

Από το ΑΕ *χορῳδία* «χορικό άσμα», από τα *χορός* + *-ῳδία* από το *ᾠδή*.

χούντα η: ❶ ομάδα συνήθως στρατιωτικών που καταλαμβάνουν και ασκούν την εξουσία με τη βία: *η ~ των συνταγματαρχών.* ❷ το καθεστώς εξουσίας που επιβάλλει μια χούντα και η χρονική περίοδος που αυτό διαρκεί = δικτατορία: *Στη διάρκεια της ~ έγιναν πολλές διώξεις αριστερών.* **χουντικός -ή -ό**. **χουντικός** ο, **-ή** & [λαϊκ.] **-ιά** η: μέλος ή οπαδός της χούντας.

Από την ισπανική λ. *junta*.

χούφτα & **φούχτα** η: ❶ το εσωτερικό της παλάμης, με ελαφρά λυγισμένα τα δάχτυλα προς τον καρπό: *Κρατούσε το μπαλάκι μέσα στη ~ του και δεν μπορούσα να το δω.* ❷ (συνεκδ.) ποσότητα ίση με αυτή που μπορεί να χωρέσει στην παλάμη ή (κατ' επέκτ.) μικρή ποσότητα ή αριθμός: *Μου έδωσε μια ~ καραμέλες. Μια ~ άνθρωποι, κι έκαναν τόση φασαρία!* **χουφτώνω** & **φουχτώνω**: [λαϊκ.] (μτβ.) αρπάζω κτ με τη χούφτα μου, παίρνω κτ: *Χούφτωσε το παραδάκι.*

Ο πιο σπάνιος τ. *φούχτα* προέκυψε από αμοιβαία μετάθεση των συμφώνων φ και χ.

χρειάζομαι: (μτβ.) ❶ έχω ανάγκη από κτ ή κπ:

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·451

Για την ομιλία μου θα χρειαστώ μικρόφωνο. ***τα χρειάστηκα***: φοβήθηκα πάρα πολύ. ❷ είμαι αναγκαίος, απαραίτητος σε κπ ή κτ: *Δε μου χρειάζεσαι, μπορείς να φύγεις. Χρειάζονται ριζικές αλλαγές στην εξωτερική πολιτική της χώρας.* **χρειάζεται**: *απρόσ.* είναι ανάγκη, απαραίτητο: *~ να πάρουμε δραστικά μέτρα κατά της ανεργίας.* **χρεία** η: [επίσ.] ανάγκη: *Έχω ~ άμεσης βοήθειας.*

χρεοκοπώ & χρεωκοπώ • μππ. -*πημένος*: (αμτβ) ❶ δεν μπορώ να πληρώσω τα χρέη μου, καταστρέφομαι οικονομικά = πτωχεύω: *Η εταιρεία χρεοκόπησε.* ❷ (μτφ.) αποτυγχάνω σε κτ: *Η πολιτική της κυβέρνησης στον τομέα της παιδείας έχει χρεοκοπήσει.* **χρεοκοπία** & **χρεωκοπία** η.

χρέος το • *χρέους, χρέη, χρεών*: ❶ χρηματικό ποσό που οφείλουμε σε κπ: *Το ~ σας προς το Δημόσιο ανέρχεται σε 2.000 ευρώ.* ❷ (μτφ.) κτ που πρέπει να κάνουμε για λόγους ηθικής = καθήκον: *Είναι ~ σας να υπερασπιστείτε τα δικαιώματα της οικογένειάς σας.* ❸ [επίσ.] *πληθ.* τα καθήκοντα που έχει κπ σε ορισμένη θέση εργασίας: *Ανέλαβε από χθες χρέη αντιπροέδρου.* **χρωστώ** & **-άω** • μόνο ενστ. & πρτ. (μτβ.) = οφείλω: ❶ πρέπει να επιστρέψω χρηματικό ποσό που δανείστηκα σε αυτόν που μου το δάνεισε: *~ στην τράπεζα πολλές δόσεις για το δάνειο. Τι σας ~;* ***~ τα μαλλιοκέφαλά μου***: χρωστώ μεγάλο χρηματικό ποσό. ***χρωστάει της Μιχαλούς***: είναι τρελός. ❷ νιώθω την υποχρέωση να ανταποδώσω σε κπ κτ καλό ή κακό που μου έκανε: *~ ένα τραπέζι/μια επίσκεψη/μια εξήγηση σε κπ.* ❸ θεωρώ κτ ή κπ ως την κύρια αιτία για κτ καλό που μου συνέβη: *Την άμεση βελτίωση της υγείας του τη ~ στους άριστους γιατρούς που είχε. Σας ~ τη ζωή μου.* ❹ (για μάθημα) πρέπει να εξεταστώ σε κπ μάθημα είτε ξανά, λόγω αποτυχίας, είτε για πρώτη φορά, επειδή απουσίασα από την κανονική εξέταση: *~ μαθηματικά και φυσική.* **χρεώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ ζητώ από κπ χρηματικό ποσό για υπηρεσία ή προϊόν που του προσφέρω: *Μας χρέωσαν πολλά γι' αυτά που φάγαμε!* ❷ δίνω την τιμή πώλησης σε προϊόν ή υπηρεσία = κοστολογώ: *Ο υπολογιστής αυτός χρεώνεται 400 ευρώ.* ❸ (μτφ.) θεωρώ κπ υπεύθυνο για κτ: *Είχες άδικο να του ~ τη ζημιά.* ❹ *παθ.* βάζω χρέη: *Χρεώθηκε, για να σπουδάσει τα παιδιά του.* **χρέωση** η.

χρήμα το = λεφτά: ❶ οικονομικό αγαθό (σε χαρτονομίσματα ή κέρματα) που χρησιμοποιείται ως μέσο συναλλαγών: *Το ~ σήμερα έχει αλλοτριώσει τον άνθρωπο. πλαστικό/βρόμικο/ξεπλυμένο ~.* ❷ *πληθ.* ποσότητα χρημάτων: *Κερδίζω/χάνω/έχω/δανείζω χρήματα.* **χρηματικός -ή -ό**.

χρήση η: το να μεταχειρίζομαι κτ ή να επωφελούμαι από κπ υπηρεσία για να καλύψω κπ ανάγκη μου = χρησιμοποίηση: *Η ~ των κινητών έχει αυξηθεί κατακόρυφα. προϊόν για οικιακή/επαγγελματική/προσωπική ~. καλή/κακή ~ ενός προϊόντος.* **χρήστης** ο, **-ρια** η: πρόσωπο που χρησιμοποιεί κπ πράγμα ή υπηρεσία. **χρηστικός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι κατάλληλος για να τον χρησιμοποιούν. ❷ αυτός που χρησιμοποιείται εύκολα = εύχρηστος. **χρηστικότητα** η. **χρήσιμος -η -ο**: αυτός που εξυπηρετεί σε κτ ή που ωφελεί κπ = ωφέλιμος ≠ άχρηστος: *~ συμβουλές/δώρο/μέλος ομάδας.* **χρησιμότητα** η. **χρησιμεύω**: (μτβ.) είμαι χρήσιμος για ορισμένο σκοπό: *Οι πληροφορίες χρησίμευσαν στην αστυνομία για τη σύλληψη των δραστών της επίθεσης.*

χρησιμοποιώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ μεταχειρίζομαι κτ για ορισμένο σκοπό: *Χρησιμοποίησε το μεγάλο μαχαίρι για να κόψει το κρέας.* ❷ αναθέτω σε κπ να κάνει κτ για μένα: *Για τις νομικές μεταφράσεις ~ αποφοίτους της νομικής.* ❸ εκμεταλλεύομαι κπ ή κτ για δικό μου όφελος: *Τη χρησιμοποίησε όσο την είχε ανάγκη και μετά την παράτησε.* **χρησιμοποίηση** η: αυτό που κάνουμε όταν χρησιμοποιούμε κτ ή κπ = χρήση: *Η ~ λεξικών βοηθά σημαντικά στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας.* **χρησιμοποιήσιμος -η -ο**.

χρησμός ο: ιστ προφητεία μάντη στην αρχαιότητα, αποκαλυπτική για ό,τι επρόκειτο να συμβεί.

χρίσμα το: ❶ εκκλ μυστήριο της Ορθόδοξης και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που τελείται αμέσως μετά το βάπτισμα και κατά το οποίο το πρόσωπο που βαφτίζεται αλείφεται με άγιο μύρο. ❷ (μτφ.) μεταβίβαση αξιώματος σε κπ ή επίσημη αναγνώριση: *Έλαβε επισήμως το ~ του νέου προέδρου.* **χρίζω** & **χρίω -ομαι** (μτβ.).

χριστιανισμός ο: θρησκεία που βασίζεται στο κήρυγμα του Χριστού, καθώς και το σύνολο των πιστών της: *Η εντολή που έδωσε ο Ιησούς στους Αποστόλους ήταν η διάδοση του ~ σε όλα τα έθνη. Το Πάσχα γιορτάζει όλος ο ~.* = χριστιανοσύνη. **χριστιανός** ο, **-ή** η: ❶ ο πιστός του χριστιανισμού: *Βαφτίζομαι ~ Ορθόδοξος.* ❷ ως χαρακτηρισμός, για να εκφράσουμε έντονα συναισθήματα (συμπάθειας ή αγα-

χρεοκοπία → χρεοκοπώ
χρεοκοπώ
χρέος
χρεωκοπία → χρεοκοπώ
*χρεωκοπώ → χρεοκοπώ
χρεωκοπώ → χρεοκοπώ
χρεώνω → χρέος
χρέωση → χρέος
χρήμα
χρηματικός → χρήμα
χρήση
χρησιμεύω → χρήση
χρησιμοποίηση → χρησιμοποιώ
χρησιμοποιήσιμος → χρησιμοποιώ
χρησιμοποιώ
χρήσιμος → χρήση
χρησιμότητα → χρήση
χρησμός
χρήστης → χρήση
χρηστικός → χρήση
χρηστικότητα → χρήση
χρήστρια → χρήση
χρίζω → χρίσμα
χρίσμα
χριστιανή → χριστιανισμός
χριστιανικά → χριστιανισμός
χριστιανικός → χριστιανισμός
χριστιανισμός
χριστιανός → χριστιανισμός
χριστιανοσύνη → χριστιανισμός
χρίω → χρίσμα

χρονιά → χρόνος
χρονίζω → χρόνος
χρονικά → χρόνος
χρονικό → χρόνος
χρονικός → χρόνος
χρόνιος → χρόνος
χρονολόγηση → χρονολογία
χρονολογία
χρονολογικά → χρονολογία
χρονολογικός → χρονολογία
χρονολογώ → χρονολογία
χρόνος
χρυσάφι → χρυσός
χρυσίζω → χρυσός
χρυσός
χρυσώνω → χρυσός
χρώμα
χρωματίζω → χρώμα
χρωματικά → χρώμα
χρωματικός → χρώμα
χρωμάτισμα → χρώμα
χρωματισμός → χρώμα
χρωματιστός → χρώμα

νάκτησης): *Τον άφησαν τον ~ να ταλαιπωρείται τόσες ώρες!* **χριστιανικός -ή -ό**: ❶ αυτός που σχετίζεται με τον χριστιανισμό ή με τους χριστιανούς: *~ βιβλία/δόγματα/ναός.* ❷ (κατ' επέκτ.) αυτός που συμφωνεί με τις αρχές του χριστιανισμού ή αρμόζει σε χριστιανό: *~ ήθος/οικογένεια.* **χριστιανικά** (επίρρ.). **χριστιανοσύνη** η.

χρονολογία η: ❶ το χρονικό σημείο κατά το οποίο συνέβη κτ: *~ γέννησης/αποφοίτησης.* ❷ η καταγραφή σε κείμενο ή έντυπο μιας χρονολογίας, συνήθως της ημερομηνίας που αυτό συντάσσεται = χρονολόγηση: *Εφόσον λείπει η ~ από το απολυτήριο στρατού, θεωρείται άκυρο.* **χρονολογώ -ούμαι**: ❶ (μτβ.) προσδιορίζω τη χρονική στιγμή ή περίοδο που έγινε ή κατασκευάστηκε κτ: *Ο ερευνητής χρονολόγησε ένα παλιό χειρόγραφο.* ❷ *παθ.* αρχίζω να υπάρχω από ορισμένη χρονική στιγμή: *Η συνεργασία τους χρονολογείται από το 1952.* **χρονολόγηση** η. **χρονολογικός -ή -ό**: *~ σειρά γεγονότων.* **χρονολογικά** (επίρρ.).

χρόνος ο • πληθ. & *χρόνια*, γεν. πληθ. *χρόνων* & (σημ. 2γ) *χρονών*: ❶ *εν.* διάρκεια ύπαρξης ή εξέλιξης γεγονότων ή καταστάσεων: *Φαίνεται νεότατη, ο ~ δεν άφησε τα σημάδια του πάνω της.* ❷ το έτος **α.** ημερολογιακά: *Ευτυχισμένος ο καινούριος ~!* **β.** χρονική περίοδος δώδεκα μηνών: *Παντρεύτηκαν πριν από δύο χρόνια.* **γ.** ως μονάδα μέτρησης της ηλικίας: *Πέρασε στο πανεπιστήμιο στην ηλικία των δεκαοχτώ χρόνων. Είναι τριάντα χρονών.* ***χρόνια πολλά!***: ευχή σε κπ που γιορτάζει. **δ.** σχολικό ή ακαδημαϊκό έτος, που συνήθως διαρκεί εννέα μήνες = χρονιά: *Σε πόσα χρόνια παίρνετε πτυχίο;* ❸ *πληθ.* συγκεκριμένη χρονική περίοδος: *Υπήρχαν Έλληνες στην περιοχή από τα χρόνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.* = εποχή. ❹ χρονικό διάστημα που αφιερώνει κπ σε κτ: *Μη σπαταλάς τον ~ σου σε ανόητες ασχολίες. Πρέπει να βρω ~ να τελειώσω την πτυχιακή εργασία μου. ελεύθερος ~.* ❺ χρονολογία: *Οι αρχαιολόγοι δε συμφωνούν για τον ~ κατασκευής του βασιλικού τάφου.* ❻ ΓΛΩΣΣ ρηματικός τύπος που δηλώνει τη χρονική στιγμή ή περίοδο που συμβαίνει η ενέργεια του ρήματος: *Στους παρελθοντικούς ~ ανήκει και ο υπερσυντέλικος.* ❼ ΑΘΛ η χρονική επίδοση ενός αθλητή σε κπ αγώνισμα: *Ο δρομέας βελτίωσε τον ~ του κατά πέντε δευτερόλεπτα.* ❽ ΜΟΥΣ μονάδα μέτρησης της διάρκειας φθόγγων και παύσεων που συμβολίζεται με κλάσμα. **χρονικός -ή -ό**. **χρονικό** το: ❶ αφήγηση ιστορικών γεγονότων με τη χρονολογική τους σειρά: *το ~ του Μορέως.* ❷ *πληθ.* περιοδική έκδοση συλλόγου κτλ. **χρονικά** (επίρρ.). **χρονιά** η: ❶ χρονικό διάστημα που διαρκεί ένα ημερολογιακό έτος = χρόνος: *Θα φύγει στο εξωτερικό για μια ~. Ο χρυσός ολυμπιονίκης ψηφίστηκε ως ο αθλητής της ~.* ***τρώω (το ξύλο) της ~ μου***: με δέρνουν άσχημα. ❷ (ειδικ.) το ακαδημαϊκό ή σχολικό έτος: *Θα επαναλάβει τη ~, αν δεν περάσει όλα τα μαθήματα.* **χρονίζω**: (αμτβ.) ❶ φτάνω σε ηλικία ή συμπληρώνω χρονικό διάστημα ενός έτους: *Μόλις χρονίσει το μωρό, λέμε να το βαφτίσουμε.* ❷ (μτφ.) εξελίσσομαι με πολύ αργούς ρυθμούς, παρουσιάζω μεγάλη καθυστέρηση: *Χρόνισε το βιβλίο του μέχρι να εκδοθεί. Το κυπριακό ζήτημα ~.* **χρόνιος -α** & [επίσ.] **-ία -ο**: (για κτ δυσάρεστο) αυτός που διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα ή εξελίσσεται αργά: *~ πρόβλημα/κρίση/πάθηση.*

χρυσός ο: = χρυσάφι ❶ ΧΗΜ πολύτιμο μέταλλο με κίτρινο χρώμα και εξαιρετική λάμψη, που βρίσκεται συνήθως σε πετρώματα ή κοίτες ποταμών και χρησιμοποιείται κυρίως για την κατασκευή κοσμημάτων: *πλάκες/ράβδοι/φύλλα ~. Νέες φλέβες ~ ανακαλύφθηκαν στην περιοχή.* ❷ (μτφ.) κτ που θεωρούμε πολύτιμο: *Η εμπειρία και η καθοδήγησή του όλα αυτά τα χρόνια ήταν ~.* ***μαύρος ~***: το πετρέλαιο. **χρυσός -ή -ό**: ❶ αυτός που είναι κατασκευασμένος από χρυσό: *~ βραχιόλι.* ❷ αυτός που έχει το χρώμα του χρυσού: *οι ~ ακτίνες του ήλιου.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι πολύ καλός: *~ άνθρωπος/δουλειές/εποχή.* **χρυσίζω**: (αμτβ.) έχω χρυσαφί χρώμα: *Η άμμος χρύσιζε με το ηλιοβασίλεμα.* **χρυσώνω -ομαι**: (μτβ.) ❶ καλύπτω με επίστρωση χρυσού = επιχρυσώνω: *~ κόσμημα.* ***~ το χάπι (σε κπ)***: λέω ή κάνω σε κπ κτ που θα τον λυπήσει, τονίζοντας τα θετικά σημεία, για να απαλύνω τη στενοχώρια του. ❷ χρωματίζω κπ ή κτ με χρυσό χρώμα: *Ο ήλιος χάιδευε τη θάλασσα χρυσώνοντάς την με το φως του.* ❸ (μτφ.) προσφέρω σε κπ μεγάλη αμοιβή ή τον καλοπιάνω: *Τον χρύσωσα να έρθει μαζί μας, αλλά τίποτα! Μετά το γκολ, ο πρόεδρος τον χρύσωσε.* **χρυσάφι** το: χρυσός.

χρώμα το: ❶ **α.** η οπτική εντύπωση που δημιουργείται από την αντανάκλαση του φωτός πάνω σε ένα σώμα: *Φοράει πάντα απαλά ~. Το αγαπημένο του ~ είναι το πράσινο. γήινο*

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·453

/σκούρο/φωτεινό/ουδέτερο ~. **β.** κάθε χρώμα σε αντίθεση προς το άσπρο και το μαύρο. ❷ (κατ' επέκτ.) η απόχρωση του ανθρώπινου δέρματος ή προσώπου: *Το ανοιχτό ~ χαρακτηρίζει τους περισσότερους Σουηδούς.* ***χάνω το ~ μου*** = χλωμιάζω. ❸ ρευστή ουσία που χρησιμοποιούμε για να δώσουμε χρώμα σε κτ = βαφή, μπογιά: *Έβαψε με αδιάβροχο ~ τον τοίχο.* ❹ *συνήθ. πληθ.* το χρώμα ως σύμβολο έθνους, ομάδας, ιδέας κτλ.: *Φόρεσε τα χρώματα της Εθνικής.* ❺ (μτφ.) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ομιλίας, της συμπεριφοράς κπ ή ενός τόπου, μιας εποχής κτλ.: *Η πέτρα δίνει στα σπίτια ένα ιδιαίτερο τοπικό ~.* ❻ (μτφ.) το ύφος, η ατμόσφαιρα που έχει ή αποκτά κτ: *Η νύχτα είχε ένα μελαγχολικό ~. Τα μπαλόνια έδιναν ένα χαρούμενο ~ στο πάρτι.* = τόνος. **χρωματικός -ή -ό. χρωματικά** (επίρρ.). **χρωματίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ βάζω χρώμα σε κτ, συνήθως σε επιφάνεια = βάφω: *~ τα κάγκελα/την εικόνα.* ❷ (μτφ.) δίνω ξεχωριστό τόνο σε κτ: *~ τη φωνή μου/μια περιγραφή.* **χρωματισμός** ο. **χρωματιστός -ή -ό**: αυτός που έχει χρώμα.

χρωμόσωμα & **χρωματόσωμα** το: ΒΙΟΛ συστατικό του πυρήνα των κυττάρων, με νηματοειδή δομή και έντονο χρωματισμό, που είναι φορέας των κληρονομικών ιδιοτήτων: *23 ζεύγη όμοιων χρωμοσωμάτων αποτελούν το ανθρώπινο κύτταρο.* **χρωμοσωμικός** & **χρωμοσωματικός -ή -ό**: *~ ανωμαλία.*

χτένα & (σπάν.) **κτένα** η: αντικείμενο από σκληρό υλικό, συνήθως πλαστικό, με προεξοχές σε μορφή δοντιών, που χρησιμεύει για το χτένισμα των μαλλιών = τσατσάρα. **χτενίζω** & (σπάν.) **κτενίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ **α.** περιποιούμαι και ξεμπερδεύω τα μαλλιά χρησιμοποιώντας χτένα: *Έφυγε τόσο βιαστικά, που δεν πρόλαβε ούτε τα μαλλιά της να χτενίσει. Κάθε Σάββατο πάει στο κομμωτήριο να χτενιστεί.* ❷ (ειδικ.) καθαρίζω ένα ύφασμα κυρίως από τα χνούδια με ειδικό χτένι = ξαίνω. ❸ (μτφ.) ερευνώ με λεπτομέρεια έναν χώρο: *Χτένισανε όλο το βουνό για να εντοπίσουν τους κλέφτες.* ❹ (μτφ.) κάνω την τελική επιμέλεια σε κείμενο: *~ την έκθεση για ορθογραφικά λάθη πριν τη δώσω στον καθηγητή.* **χτένισμα** & (σπάν.) **κτένισμα** το: ❶ το να χτενίζει κανείς κπ ή κτ: *~ της χαίτης αλόγου. Το άρθρο ήθελε κι άλλο ~ πριν από τη δημοσίευση.* ❷ συγκεκριμένος τρόπος χτενίσματος των μαλλιών: *νυφικό/μοντέρνο ~.* **χτένι** & (σπάν.) **κτένι** το: ❶ [λαϊκ.] χτένα, συνήθ. στην έκφρ. ***έφτασε ο κόμπος στο ~***: τα πράγματα έφτασαν στο απροχώρητο, κτ πρέπει πλέον να γίνει. ❷ εξάρτημα του αργαλειού που διαχωρίζει τις κλωστές περνώντας μέσα από το στημόνι. ❸ θαλάσσιο οστρακόδερμο με δύο άνισα κελύφη, σε σχήμα αχιβάδας.

χτίζω & **κτίζω -ομαι**: (μτβ.) ❶ **α.** φτιάχνω σπίτι, κτίριο κτλ. με διάφορα υλικά: *Ο οικοδόμος ~ σπίτια. Τα πουλιά έχτισαν τη φωλιά τους στο μπαλκόνι μας.* **β.** επιβλέπω κπ που χτίζει ή αναθέτω σε κπ να χτίσει κτ για μένα: *Ο εργολάβος αυτός έχει χτίσει τη μισή πόλη! Θα χτίσω εξοχικό.* ❷ κλείνω ένα άνοιγμα με τοίχο: *Αν χτίσεις το παράθυρο, από πού θα αερίζεται ο χώρος;* ❸ ιδρύω πόλη: *Ο Μέγας Αλέξανδρος έχτισε την Αλεξάνδρεια.* ❹ (μτφ.) δημιουργώ κτ: *~ την καριέρα του. Το γάλα ~ γερά κόκαλα.* **χτίσιμο** & **κτίσιμο** το: το να χτίζει κπ κτ. **χτίστης** & [επίσ., σπάν.] **κτίστης** ο: εργάτης που ασχολείται με το χτίσιμο. **χτιστός** & [επίσ., σπάν.] **κτιστός -ή -ό**: αυτός που έχει χτιστεί κυρίως με πέτρα.

χτυπώ & [σπάν.] **κτυπώ** & **-άω -ιέμαι** • μπχ. *χτυπημένος*: ❶ (μτβ.) φέρνω το χέρι ή το πόδι ή κπ αντικείμενο που κρατώ με γρήγορη και βίαιη κίνηση πάνω σε κπ ή κτ: *Μη ~ τα έπιπλα με τα παιχνίδια! ~ τα χέρια μου/το κεφάλι μου στον τοίχο. ~ την μπάλα/τα πλήκτρα. Τον χτύπησαν μεγαλύτερα παιδιά.* = δέρνω. *Να χτυπήσεις καλά τη ζάχαρη με το αυγό.* = το αυγό. ❷ **α.** (αμτβ.) πέφτω με δύναμη επάνω σε κτ ή κπ = προσκρούω: *Το αυτοκίνητο χτύπησε πάνω στο δέντρο.* **β.** (μτβ.) πέφτω πάνω σε κτ με δύναμη: *Η βροχή ~ τα τζάμια.* ❸ (αμτβ.) τραυματίζομαι ως αποτέλεσμα του ότι έπεσα κάτω ή πάνω σε κτ: *Όταν έπεσε από την καρέκλα, χτύπησε άσχημα.* ❹ (μτβ.) επιτίθεμαι και τραυματίζω ή σκοτώνω κπ με όπλο: *το θύμα χτυπήθηκε πισώπλατα με μαχαίρι.* ❺ **α.** (μτβ.) κάνω κτ να παραγάγει ήχο: *~ την καμπάνα/το κουδούνι/το ταμπούρλο.* **β.** (αμτβ.) παράγω ήχο: *Χτύπησε το ξυπνητήρι/το κουδούνι.* ❻ (αμτβ.) κάνω ρυθμικές κινήσεις = πάλλομαι: *Η καρδιά μου χτυπούσε σαν τρελή από την αγωνία.* ❼ (μτφ., μτβ.) προκαλώ ζημιά ή δυστυχία σε κπ: *Μας χτύπησε ανεπανόρθωτα η πυρκαγιά.* = πλήττω. *Τη χτύπησε ο καρκίνος.* = προσβάλλω. ❽ (μτφ., αμτβ.) κάνω εντύπωση σε κπ: *Ήταν τόσο έντονο το χρώμα, που μου χτύπησε στο μάτι.* ❾ *παθ.* χτυπάω με τα χέρια μου το σώμα μου, για να δείξω μεγάλη λύπη, θυμό κτλ.: *Κλαίει και ~*

χρωματόσωμα → χρωμόσωμα
χρωμόσωμα
χρωμοσωματικός → χρωμόσωμα
χρωμοσωμικός → χρωμόσωμα
χρώση → χρώμα
χρωστικός → χρώμα
χρωστώ → χρέος
χτένα
χτένι → χτένα
χτενίζω → χτένα
χτένισμα → χτένα
χτες → χθες
χτεσινός → χθες
χτίζω
χτίσιμο → χτίζω
χτίστης → χτίζω
χτιστός → χτίζω
χτύπημα → χτυπώ
χτυπητήρι → χτυπώ
χτυπητός → χτυπώ
χτύπος → χτυπώ
χτυπώ

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·454

χυδαία → χυδαίος
χυδαίος
χυδαιότητα → χυδαίος
χύνω
χύσιμο → χύνω
χυτός → χύνω
χώμα
χωματένιος → χώμα
χωμάτινος → χώμα
χώνευση → χωνεύω
χωνευτικός → χωνεύω
χωνεύω
χώνεψη → χωνεύω
χώνω
χώρα
χωρητικότητα → χώρος

πάνω από το μνήμα του παιδιού της. **χτύπημα** & (σπάν.) **κτύπημα** το: η ενέργεια και το αποτέλεσμα του χτυπώ: ~ *της μπάλας/του εχθρού.* ~ *του τηλεφώνου* = κουδούνισμα. ~ *της μοίρας* = πλήγμα. ~ *στο κεφάλι* = πληγή. **χτύπος** & (σπάν.) **κτύπος** ο: ❶ δυνατός ήχος από χτύπημα, καθώς και το ίδιο το χτύπημα: *Ακούσαμε έναν ~ στην πόρτα/στο παράθυρο και τρομάξαμε.* ❷ ρυθμικός ήχος: *Ακούμπησε στο στήθος του και άκουγε τους ~ της καρδιάς του.* **χτυπητός** & (σπάν.) **κτυπητός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει χτυπηθεί: ~ *αυγό.* ❷ (μτφ.) αυτός που προκαλεί μεγάλη εντύπωση, που είναι έντονος, ζωηρός ή οξύς: ~ *διαφορές/χρώμα/παράδειγμα.* **χτυπητήρι** το: ❶ εργαλείο μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής που χρησιμοποιείται για το ανακάτεμα υλικών: *Πιάσε το ~ και χτύπησε τους κρόκους των αυγών για το κέικ.* ❷ εργαλείο για το τίναγμα χαλιών, παπλωμάτων, στρωμάτων κτλ.

χυδαίος -α -ο: αυτός που χαρακτηρίζεται από απρέπεια ή έλλειψη σεβασμού: *Τέτοια ~ συμπεριφορά δεν την περίμενα - ντροπή! Είναι ~ και αλήτης - θα έπρεπε να ντρέπεται!* **χυδαία** (επίρρ.). **χυδαιότητα** η.

χύνω -ομαι • μππ. *χυμένος*: (μτβ.) ❶ αφήνω κτ να βγει έξω από μια συσκευασία ή σκεύος: *Έπεσε το ποτήρι και χύθηκε όλο της το γάλα. Σκίστηκε το τσουβάλι και χύθηκε το αλεύρι.* = σκορπίζω. *Έχυσε τον υπόλοιπο καφέ στον νεροχύτη, γιατί δεν της άρεσε.* **~ *δάκρυα***: κλαίω πολύ. ***χύνεται πολύ μελάνι (για)***: γράφονται πολλά για ένα θέμα. ❷ λιώνω κτ και το ρίχνω μέσα σε καλούπι: ~ *κερί/σίδερο.* ❸ *παθ.* κινούμαι γρήγορα εναντίον κπ = ορμώ: *Το λιοντάρι χύθηκε λυσσασμένο επάνω στο θήραμά του.* ❹ *παθ.* (για ποτάμι) καταλήγω, ρίχνω τα νερά μου σε ορισμένο μέρος στη θάλασσα = εκβάλλω. ❺ *παθ.* (μτφ.) τρέχω γρήγορα και ζωηρά μαζί με άλλους: *Μόλις χτύπησε το κουδούνι, οι μικροί μαθητές χύθηκαν στην αυλή.* = ξεχύνομαι. **χύσιμο** το. **χυτός -ή -ό**: ❶ (για μέταλλα) αυτός που έχει χυθεί σε καλούπια για να πάρει σχήμα: ~ *σίδηρος* ≠ σφυρήλατος. ❷ (μτφ., για ρούχο) αυτός που πέφτει σωστά πάνω στο σώμα: ~ *παντελόνι/φόρεμα.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι λεπτός και με ωραία γραμμή, ωραίο σχήμα: ~ *κορμί.*

χώμα το: ❶ στρώμα λεπτών κόκκων από πέτρωμα και που καλύπτει την επιφάνεια της γης: *Τα παιδιά κυλιούνται έξω στα ~. Για τα λουλούδια σου θα χρειαστείς ~ ειδικό για ανθοκομία.* ❷ (συνεκδ.) η επιφάνεια της γης, το έδαφος: *Πέταξε το ακόντιο και έπεσε στο ~ πολλά μέτρα μακριά.* ❸ ο τόπος: *τα άγια/ξένα χώματα.* **χωμάτινος -η -ο** & **χωματένιος -α -ο**: αυτός που έχει φτιαχτεί ή είναι από χώμα: ~ *δρόμος.*

χωνεύω -ομαι: ❶ (μτβ. & αμτβ.) αφομοιώνω τροφή με τη διαδικασία της πέψης: *Δε ~ εύκολα τον μουσακά. Το φαγητό είναι ελαφρύ, σε λίγο θα έχεις χωνέψει.* ❷ (μτφ., μτβ.) συμπαθώ, υπομένω, υποφέρω: *Δε ~ τους τεμπέληδες.* ❸ (μτφ., μτβ.) αποδέχομαι κτ ή το κατανοώ πλήρως: *Χώνεψέ το καλά: θα κάνω αυτό που θέλω!* ❹ (αμτβ.) αλλάζει η σύστασή μου, απορροφώμαι: *Χώνεψαν τα κάρβουνα, έγιναν στάχτη.* **χώνευση** & **χώνεψη** η: πέψη. **χωνευτικός -ή -ό**.

χώνω -ομαι • μππ. *χωμένος* & [λαϊκ.] *χωσμένος*: (μτβ.) ❶ κάνω κτ ή κπ να μπει (βαθιά) μέσα σε κτ: *Έχωσε το φλουρί στη ζύμη της βασιλόπιτας.* = μπήγω. *Το σκυλί έχωσε το κόκαλο δίπλα από τον θάμνο.* = θάβω, κρύβω. *Έχωσε τα λιγοστά υπάρχοντά της σε δυο κούτες και έφυγε. Δε θυμάμαι πού έχωσα πάλι την ταυτότητά μου!* = καταχωνιάζω. *Την έχωσαν με το ζόρι στο κελάρι και την κλείδωσαν εκεί.* ❷ *παθ.* μπαίνω συνήθως ολόκληρος μέσα σε κτ: *Κρύωνε φοβερά και χώθηκε κάτω από τα παπλώματα. Χώθηκε στη θάλασσα μέχρι τον λαιμό.* ❸ *παθ.* (μτφ.) μπλέκομαι σε δυσάρεστη συνήθως κατάσταση: *Μη χώνεσαι στα προσωπικά των άλλων!* = επεμβαίνω, μπερδεύομαι. **χώσιμο** το. **χωστός -ή -ό**: ❶ αυτός που έχει χωθεί βαθιά μέσα σε κτ, συνήθως στο χώμα: ~ *υποστηρίγματα για την τέντα.* ❷ (ειδικ. για παπούτσια) αυτός που καλύπτει όλο σχεδόν το πάνω μέρος του ποδιού. **χωστά** (επίρρ.).

χώρα η: ❶ οριοθετημένη περιοχή της γης που αποτελεί αυτόνομο κράτος και έχει συγκεκριμένη πολιτική οργάνωση: *Οι ~ που συμμετέχουν στους διεθνείς αγώνες έστειλαν τους εκπροσώπους τους. Την πονάμε τη ~ μας.* = πατρίδα. ❷ (συνεκδ.) το σύνολο των κατοίκων μιας χώρας: *Ολόκληρη η ~ συγκλονίστηκε από το φοβερό αεροπορικό δυστύχημα.* ❸ (κυρ. για νησιά) η πρωτεύουσα: *Κατέβηκε στη ~ για να πάει στον γιατρό.* ❹ ΑΝΑΤ τμήμα του ανθρώπινου σώματος, στο οποίο βρίσκεται αντίστοιχο όργανο: *κοιλιακή/στομαχική ~.* **λαμβάνω ~**: πραγματοποιούμαι, συμβαίνω. **χωρικός[1] -ή -ό**: αυτός που

σχετίζεται με τη χώρα στη σημ. 1, συνήθ. στην έκφρ. ***χωρικά ύδατα***: η θαλάσσια ζώνη που ανήκει σε μία χώρα. ☞ σχ. **χορικός**.

χώρια (επίρρ.): [οικ.] ❶ χωριστά ≠ μαζί: *Τα τελευταία χρόνια ζουν ~.* ❷ εκτός από, χωρίς να υπολογίσουμε: *~ απ' όλα τα υπόλοιπα, είναι και απαιτητικός.*

χωρίζω -ομαι: ❶ **α.** (μτβ.) βάζω κτ ή κπ μακριά από κπ ή κτ άλλο: *~ τα ξερά από τα χλωρά ξύλα.* = ξεχωρίζω, διαχωρίζω. **β.** (αμτβ.) βρίσκομαι σε απόσταση, διαχωρίζομαι από κτ: *Τα μαλλιά μου χωρίζουν στη μέση.* ❷ (μτβ.) κόβω ένα σύνολο σε μέρη = διαιρώ, μοιράζω: *~ το κοτόπουλο σε μερίδες. Η σχολική χρονιά χωρίζεται σε τρίμηνα.* ❸ (μτβ.) εμποδίζω την ένωση ή επαφή μεταξύ δύο πραγμάτων, ανθρώπων κτλ. ≠ ενώνω: *Το βουνό ~ τις δυο πόλεις. Τα συμφέροντα και ο εγωισμός τούς χώριζαν πάντα.* ❹ (μτβ.) **α.** απομακρύνω κπ από κπ άλλο ≠ ενώνω: *Στις εξετάσεις τούς χώρισαν, για να μην αντιγράψουν ο ένας από τον άλλον. Μόνο ο θάνατος μπορεί να μας χωρίσει.* **β.** προσπαθώ να κρατήσω άτομα που μαλώνουν μακριά το ένα από το άλλο: *Πήγε να τους χωρίσει κι έφαγε κι ο ίδιος ξύλο.* ❺ (μτβ. & αμτβ.) παύω να είμαι με κπ, για λίγο ή οριστικά, ως ζευγάρι, ως συνεργάτες, ως παρέα: *Την παντρεύτηκε και μετά από λίγο τη χώρισε. Χώρισε με τον άντρα της λίγους μήνες μετά τον γάμο. Επιστρέφαμε μαζί, μέχρι που χωρίσαμε μπροστά στο σπίτι μου.* **χωρισμένος** ο, **-η** η: πρόσωπο που έχει χωρίσει, που έχει πάρει διαζύγιο. **χωρισμός** ο: το να χωρίζει κπ από κπ: *~ των μαθητών σε ομάδες. Όταν αποφασίστηκε ο ~, ανέλαβαν οι δικηγόροι την έκδοση του διαζυγίου.* **χώρισμα** το: ❶ χωρισμός: *~ της περιουσίας.* ❷ (συνεκδ.) κατασκευή με την οποία χωρίζεται κτ (συνήθως ένας χώρος) σε μικρότερα μέρη: *Μετακίνησα το ~ του ντουλαπιού πιο πάνω, ώστε να χωρέσουν και οι μεγάλοι φάκελοι.* **χωριστός -ή -ό**: αυτός που υπάρχει, έχει δημιουργηθεί ή κατασκευαστεί για ορισμένη ομάδα ατόμων ή για ορισμένο σκοπό = ξεχωριστός ≠ κοινός: *~ τάξεις για αρχάριους και προχωρημένους μαθητές. ~ λογαριασμοί τραπεζών.* **χωριστά** (επίρρ.): όχι μαζί: *Πήγαν διακοπές ~ φέτος.* = ξεχωριστά, χώρια.

χωριό το: οικισμός μικρότερος από πόλη ή κωμόπολη και (συνεκδ.) το σύνολο των κατοίκων του: *παραθαλάσσιο ~. Όλο το ~ πήγε στον γάμο.* **χωριάτης** ο, **-ισσα** & (στη σημ. 2) **χωριάτα** η: ❶ πρόσωπο που γεννήθηκε και ζει στο χωριό = χωρικός, [λαϊκ.] χωριανός ≠ αστός. ❷ (μτφ.) πρόσωπο που δεν ξέρει να φέρεται σωστά = άξεστος, αγενής. **χωριατιά** η: αγενής συμπεριφορά ή πράξη, απρέπεια. **χωριάτικος -η -ο**. **χωριάτικα** (επίρρ.). **χωρικός** ο, **χωρική** η: κάτοικος χωριού. **χωριανός** ο, **χωριανή** η: πρόσωπο που κατάγεται από ή κατοικεί στο ίδιο χωριό με κπ = συγχωριανός. ☞ σχ. **χορικός**.

χωρίο το: [επίσ.] απόσπασμα γραπτού κειμένου.

χωρίς (πρόθ.): (+αιτ. / να) δηλώνει έλλειψη, απουσία προσώπου, πράγματος ή παράλειψη ενέργειας, κατάστασης κτλ. = δίχως ≠ με: *~ τον άντρα της νιώθει μοναξιά. ~ χρήματα, σπίτι δεν αγοράζεις. Έφυγε ~ να μιλήσει σε κανέναν.*

χώρος ο: ❶ έκταση που καλύπτει κπ ή κτ: *Αγοράσαμε μικρό γραφείο, για να μην πιάνει πολύ ~ στο δωμάτιο.* ❷ τόπος για ορισμένο σκοπό: *Η κουζίνα ανήκει στους βοηθητικούς ~. ~ αναμονής/στάθμευσης. σπίτι με έξι ~* = δωμάτιο. ❸ έκταση όπου δεν υπάρχει τίποτε: *Δε βρίσκω ~ να παρκάρω.* ❹ (μτφ.) επιστημονικός, επαγγελματικός ή πολιτικός κλάδος στον οποίο ανήκει κτ ή κπ: *ο ~ της νομικής/της αριστεράς.* ❺ ΜΑΘ σύνολο σημείων ή στοιχείων που ικανοποιεί συγκεκριμένα γεωμετρικά αξιώματα: *ο ~ των τεσσάρων διαστάσεων* (στη μη ευκλείδεια γεωμετρία). **χωρώ** & **-άω** • αόρ. *χώρεσα*: ❶ (μτβ.) έχω τον χώρο που χρειάζεται για να βάλω κτ ή κπ μέσα μου: *Το κιβώτιο αυτό ~ ακριβώς τριάντα κομμάτια.* = παίρνω. *Πήρε απότομα ύψος και τα περσινά του ρούχα δεν τον χωράνε.* ❷ (αμτβ.) μπορώ να μπω κάπου, υπάρχει αρκετός χώρος για να μπω: *Φέρε κι άλλο καλάθι, δε χωράνε όλα τα σταφύλια σε αυτό!* ***δε χωράει αμφιβολία/συζήτηση***: κτ είναι σίγουρο, δε χρειάζεται συζήτηση: *~ ότι αυτός ήταν ο κλέφτης, αφού βρήκαν πάνω του τα κλοπιμαία.* **χωρικός² -ή -ό**: *~ καμπύλη.* **χωρητικότητα** η: η δυνατότητα που έχει ένας κλειστός χώρος να χωρέσει συγκεκριμένη ποσότητα ύλης ή αριθμό ατόμων, καθώς και η αντίστοιχη ποσότητα ή ο αριθμός: *αίθουσα δεξιώσεων χωρητικότητας πεντακοσίων ατόμων. μπουκάλι χωρητικότητας ενός λίτρου.* ☞ σχ. **χορικός**.

χώρια
χωριανή → χωριό
χωριανός → χωριό
χωριάτα → χωριό
χωριάτης → χωριό
χωριατιά → χωριό
χωριάτικα → χωριό
χωριάτικος → χωριό
χωριάτισσα → χωριό
χωρίζω
χωρική → χωριό
χωρικός → χωριό
χωρικός[1] → χώρα
χωρικός[2] → χώρος
χωριό
χωρίο
χωρίς
χώρισμα → χωρίζω
χωρισμένη → χωρίζω
χωρισμένος → χωρίζω
χωρισμός → χωρίζω
χωριστά → χωρίζω
χωριστός → χωρίζω
χώρος
χωρώ → χώρος
χώσιμο → χώνω
χωστά → χώνω
χωστός → χώνω

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ›‰·456

ψαλίδα → ψαλίδι
ψαλίδι
ψαλιδιά → ψαλίδι
ψαλιδίζω → ψαλίδι
ψαλίδισμα → ψαλίδι
ψάλλω → ψέλνω
ψαλμός → ψέλνω
ψάλτης → ψέλνω
ψάλτρια → ψέλνω
ψάξιμο → ψάχνω
ψαράδικο → ψάρι
ψαράδικος → ψάρι
ψαράς → ψάρι
ψαρεύω → ψάρι
ψάρι
ψαριά → ψάρι
ψαρίλα → ψάρι
ψαχνό
ψάχνω
ψεγάδι → ψέγω
ψέγω
ψεκάζω
ψέκασμα → ψεκάζω
ψεκασμός → ψεκάζω
ψεκαστήρας → ψεκάζω
ψεκαστικός → ψεκάζω
ψελλίζω
ψέλλισμα → ψελλίζω
ψέλνω
ψέμα

Ψαλίδι το: ❶ εργαλείο χεριού με δύο λεπίδες για κόψιμο. ❷ (μτφ.) περιορισμός, μείωση σε κτ: *Νέο ~ σε μισθούς και συντάξεις ανήγγειλε η κυβέρνηση.* **ψαλιδιά** η: κόψιμο που γίνεται με το ψαλίδι: *Τι στραβή ~ που έκανες!* **ψαλιδίζω -ομαι**: (μτβ.). **ψαλίδισμα** το. **ψαλίδα** η: ❶ μεγάλο ψαλίδι. ❷ (μτφ.) απόσταση, διαφορά ανάμεσα σε δύο άκρα ενός μεγέθους ή ανάμεσα σε αντίθετες καταστάσεις: *Η ~ μεταξύ των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων των τραπεζών μεγάλωσε. Η ~ μεταξύ πλούτου και φτώχειας ανοίγει.* ❸ ασθένεια των μαλλιών, κατά την οποία οι άκρες των τριχών σχίζονται στα δύο. ❹ είδος εντόμου με ουρά που μοιάζει με ψαλίδι.

ψάρι το: είδος σπονδυλωτού ζώου που ζει στο νερό, έχει πτερύγια και βράγχια για να αναπνέει = [επίσ.] ιχθύς: *Το μπαρμπούνι είναι νόστιμο ~.* ***σαν ~ έξω από τα νερά του***: άβολα. ***ψήνω το ~ στα χείλη κπ***: τον ταλαιπωρώ. **ψαρεύω -ομαι**: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ❶ πιάνω ψάρια: *Ψάρεψες τίποτε σήμερα;* ❷ (μτφ.) παίρνω πληροφορίες από κπ, χωρίς να το καταλάβει: *Σε ψάρεψε, και είδηση δεν πήρες!* **ψαριά** η: το σύνολο των ψαριών που πιάνει κανείς κάθε φορά: *καλή/κακή ~.* **ψαράς** ο: ❶ πρόσωπο που ψαρεύει, ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά. ❷ πρόσωπο που πουλάει ψάρια = [επίσ.] ιχθυοπώλης. **ψαράδικος -η -ο**: αυτός που σχετίζεται με τα ψάρια, τον ψαρά και το ψάρεμα: *~ χωριό.* **ψαράδικο** το: ❶ κατάστημα που πουλάει ψάρια. ❷ αλιευτικό σκάφος. **ψαρίλα** η: έντονη μυρωδιά ψαριού.

> Η λ. *ψάρι* είναι μεσαιωνικής προέλευσης. Κατά την ελνστ. περίοδο συναντάται ως *ὀψάριον*, το οποίο θεωρείται υποκορ. του ΑΕ *ὄψον* «ετοιμασμένη τροφή, μεζές».

ψαχνό το: ❶ **α.** κρέας χωρίς κόκαλα ή λίπος: *Γύρω από το κόκαλο έχει πολύ ~.* **β.** (μτφ.) σάρκα ανθρώπινου σώματος και, ειδικ., ανθρώπινος στόχος: *Η αστυνομία χτύπησε στο ~, για να διαλύσει τους απεργούς.* ❷ (μτφ.) **α.** ωφέλεια ή κέρδος: *Η δουλειά αυτή έχει ~!* **β.** βασικό ή κεντρικό σημείο υπόθεσης: *Άσε τις εισαγωγές και έλα στο ~!* = ψητό.

> Από το μσν. *ψαχνόν*, ουσιαστικοπ. ουδ. του ελνστ. επιθ. *ψαχνός, σαχνός* «τρυφερός», για κρέας.

ψάχνω -ομαι: ❶ (μτβ. & αμτβ.) προσπαθώ να βρω κτ: *~ παντού, αλλά δε βρίσκω τα έγγραφα. Οι ληστές έψαχναν για χρήματα και κοσμήματα.* ❷ (μτβ., για πρόσ.) ελέγχω αποσκευές ταξιδιωτών ή κάνω σωματικό έλεγχο σε κπ: *Μας έψαξαν όλους στο αεροδρόμιο.* ❸ (μτβ. & αμτβ.) αναζητώ τα ίχνη κπ: *Ποιον ψάχνεις; Η αστυνομία ~ για τον κακοποιό σε όλη τη χώρα.* ❹ *παθ.* **α.** αναζητώ κτ επάνω μου: *Για να βρω το πορτοφόλι μου, ψαχνόμουν μία ώρα!* **β.** (μτφ.) έχω προβληματισμούς και ανησυχίες για τη ζωή, το μέλλον μου κτλ.: *Είναι ψαγμένος τύπος. Ψάχνεται μια ζωή, γι' αυτό και σπούδασε φιλοσοφία.* **ψάξιμο** το.

ψέγω: [επίσ.] (μτβ.) ασκώ αρνητική κριτική σε κπ ή κτ = επικρίνω, κατακρίνω ≠ επαινώ: *Ψέγει, σατιρίζει, καυτηριάζει τα κακώς κείμενα.* **ψεγάδι** το: αρνητικό στοιχείο για το οποίο μπορεί κπ να κρίνει ή να κατηγορήσει κπ ή κτ = ελάττωμα, μειονέκτημα. **ψόγος** ο: κατηγορία, επίκριση ≠ έπαινος: *Για οποιαδήποτε παράλειψη τον ~ θα εισπράξει ο συντάκτης του άρθρου.*

ψεκάζω -ομαι: (μτβ. & με παράλ. αντικ.) ρίχνω υγρό ή αέριο σε πολύ λεπτές σταγόνες με τη βοήθεια ειδικής συσκευής: *~ το τζάμι/τις μύγες.* **ψέκασμα** το. **ψεκασμός** ο. **ψεκαστικός -ή -ό.** **ψεκαστήρας** ο: συσκευή για ψέκασμα.

> Από το ΑΕ ρ. *ψακάζω* «ψιχαλίζω».

ψελλίζω: (μτβ.) λέω κτ πολύ σιγά ή με δυσκολία, τραυλίζοντας ή κομπιάζοντας: *Τα πόδια της λύγισαν και μετά βίας ψέλλισε «βοήθεια». Άρχισε να ~ κάποιες δικαιολογίες, αλλά δε με έπεισε!* **ψέλλισμα** το.

ψέλνω & (στη σημ. 1) **ψάλλω -ομαι** • αόρ. έψαλα, παθ. αόρ. ψάλθηκα: (μτβ.) ❶ τραγουδώ ύμνο, εκκλησιαστικό ή πατριωτικό: *Όλοι μαζί ψέλναμε το «Χριστός Ανέστη». Ας ψάλουμε τον Εθνικό Ύμνο!* ❷ (μτφ.) **α.** μαλώνω κπ: *Όλη μέρα μ' έψελνε για την γκάφα που έκανα.* **β.** λέω σε κπ κτ με τρόπο επίμονο και ενοχλητικό: *Με έψελνε όλη μέρα να τον αφήσω να πάει εκδρομή.* **ψαλμός** ο: ΕΚΚΛ εκκλησιαστικός ύμνος. **ψάλτης** ο, **ψάλτρια** η: πρόσωπο που ψάλλει στην εκκλησία.

ψέμα το: ❶ οτιδήποτε δεν ανταποκρίνεται ή απέχει πολύ από την αλήθεια = [επίσ.] ψεύδος ≠ αλήθεια: *Είπες ένα μεγάλο ~ προχθές, το οποίο δεν πρόκειται να σου συγχωρήσω. Ζει μέσα στο ~.* ❷ (μτφ.) καθετί που είναι μάταιο: *Η ζωή είναι ένα ~.* **ψεύτικος -η -ο**: ❶ αυτός

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·457

που δεν είναι αληθινός: ~ *πληροφορία* = [επίσ.] ψευδής, ανυπόστατος ≠ [επίσ.] αληθής. ❷ (μτφ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί ως απομίμηση του πραγματικού, που δεν είναι φυσικός: ~ *μαργαριτάρι* = τεχνητός ≠ φυσικός. ❸ αυτός που είναι κακής ποιότητας: ~ *είναι αυτό το ρολόι, χάλασε σε μια εβδομάδα.* = σκάρτος, ελαττωματικός. ❹ (για νομίσματα) αυτός που είναι κάλπικος: *Τα κέρματα αυτά είναι ~.* **ψεύτικα** (επίρρ.). **ψεύτης** ο, **-τρα** η: πρόσωπο που λέει ψέματα: *Είσαι μεγάλος ~!* **ψευτιά** η: [οικ.] = ψέμα: *Μου έχεις πει αμέτρητες ψευτιές.* ≠ αλήθεια.

ψευδαίσθηση η: ❶ ΙΑΤΡ διαταραχή κατά την οποία έχουμε την εντύπωση ότι αντιλαμβανόμαστε πράγματα ή γεγονότα, τα οποία δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα = παραίσθηση. ❷ λανθασμένη αντίληψη που έχουμε για τα πράγματα = αυταπάτη. **ψευδαισθητικός -ή -ό**. **ψευδαισθητικά** (επίρρ.).

ψευδο- & ψευδό-: α΄ συνθ. που προσδίδει στο β΄ συνθ. την έννοια του ψεύτικου: *ψευδοροφή, ψευδομάρτυρας, ψευδορκία.*

ψευδομάρτυρας ο, η: αυτός που συνειδητά δίνει ψευδή κατάθεση σε δικαστήριο. **ψευδομαρτυρία** η. **ψευδομαρτυρώ** (αμτβ.).

ψευδορκία η: αδίκημα που διαπράττει κπ που, ενώ έχει ορκιστεί ότι θα πει την αλήθεια, ηθελημένα δίνει ψευδή κατάθεση.

ψευδός & [λαϊκ.] **τσευδός -ή -ό**: (για πρόσ.) αυτός που έχει κπ πρόβλημα στην άρθρωσή του: *Είναι ~ και δυσκολεύομαι να τον καταλάβω όταν μιλάει.* **ψευδίζω** & [λαϊκ.] **τσευδίζω** (αμτβ.). **ψεύδισμα** & [λαϊκ.] **τσεύδισμα** το.

ψεύδος το: [επίσ.] ψέμα. **ψευδής -ής -ές**: [επίσ.] ψεύτικος. ☞ σχ. **αγενής**. **ψευδώς** (επίρρ.). **ψεύδομαι**: [επίσ.] (αμτβ.) λέω ψέματα.

ψηλός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει μεγαλύτερο από το μέσο ύψος: ~ *γυναίκα/δέντρο/πόδια* ≠ κοντός. ❷ (για πργ.) αυτός που βρίσκεται ψηλά: ~ *ράφι* ≠ χαμηλός. **ψηλά** (επίρρ.). **ψηλώνω**: ❶ (αμτβ.) αποκτώ ύψος, γίνομαι ψηλότερος ≠ κονταίνω: *Πώς ψήλωσες έτσι από τότε που έχω να σε δω!* ❷ (μτβ.) κάνω κτ να φαίνεται πιο ψηλό, του δίνω ύψος: *Ψήλωσα τον φράχτη, ώστε να μη με βλέπουν οι γείτονες.* = υψώνω ≠ χαμηλώνω.

ψήνω -ομαι: ❶ (μτβ.) ετοιμάζω φαγητό ή ρόφημα χρησιμοποιώντας πολύ υψηλή θερμοκρασία (από φωτιά ή ειδική συσκευή): *Έψησα το φαγητό στους 180 βαθμούς.* ~ *καφέ.* ❷ (μτβ.) επεξεργάζομαι ορισμένα υλικά με τη βοήθεια υψηλής θερμοκρασίας: ~ *πηλό/γυαλί.* ❸ (μτφ., μτβ.) **α.** προσπαθώ να πείσω κπ να κάνει κτ: *Εντάξει, την έψησα, θα έρθει μαζί μας απόψε!* = πείθω, καταφέρνω. **β.** ταλαιπωρώ, βασανίζω κπ: *Την έψησε μέχρι να πει το «ναι».* ❹ *παθ.* (αμτβ. + σε) **α.** ζεσταίνομαι πάρα πολύ: ~ *στον πυρετό.* **β.** αποκτώ εμπειρία σε κτ: *Ψήθηκε στη δουλειά.* **ψήσιμο** το: ❶ το να ψήνει κπ κτ (σημ. 1 & 2): *Το φαγητό θέλει καλό ~.* ❷ το να πείθει κπ κπ άλλον (σημ. 3): *Εγώ δεν είμαι καλή στο ~, δοκίμασε εσύ να τον πείσεις!* **ψήστης** ο: πρόσωπο που ψήνει (σημ. 1 & 2). **ψητός -ή -ό**: αυτός που έχει ψηθεί στα κάρβουνα ή στον φούρνο: ~ *μπριζόλα.* **ψητό** το: ❶ φαγητό, κυρίως κρέας που έχει ψηθεί: *Φέρε μουστάρδα για το ~!* ❷ [προφ.] (μτφ.) η ουσία κπ θέματος, το κεντρικό σημείο: *Άφησε τις εισαγωγές και έλα στο ~!* = ψαχνό.

ψήφος η: ❶ το μέσο με το οποίο δηλώνει κπ την προτίμησή του. ❷ προτίμηση σε εκλογές ή δημοψήφισμα που δηλώνει κπ σχετικά με κπ θέμα, ιδεολογία, κόμμα κτλ., ή σε διαδικασίες που στηρίζονται στην αρχή της πλειοψηφίας: *λευκή/άκυρη/θετική/απαλλακτική ~.* **ψηφίζω -ομαι**: ❶ (μτβ. & αμτβ.) με την ψήφο μου εκφράζω την προτίμησή μου για πρόσωπο, κόμμα, ή σχετικά με ένα θέμα: *Ποιο κόμμα θα ψηφίσεις στις εκλογές; ~ υπέρ/κατά του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.* ❷ (αμτβ.) ασκώ το δικαίωμα που μου αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα, για να εκλέξω αντιπροσώπους που θα κυβερνήσουν τη χώρα: *Πήγα να ψηφίσω νωρίς και να αποφύγω την πολυκοσμία.* ❸ (μτβ.) εγκρίνω κτ με την ψήφο μου: *Οι ευρωβουλευτές ψήφισαν το νομοσχέδιο κατά της τρομοκρατίας.* **ψήφιση** η: αποδοχή, κύρωση αιτήματος, πρότασης κτλ. κατόπιν ψηφοφορίας: *Η συνεδρία κατέληξε στην ~ του νομοσχεδίου.* = υπερψήφιση ≠ καταψήφιση. **ψήφισμα** το: ❶ ψήφιση. ❷ (συνεκδ.) το κείμενο που περιλαμβάνει τις αποφάσεις που προέκυψαν από τη διαδικασία ψήφισης: *Το έχετε το ~ ή να σας το στείλω;*

Προσοχή: είναι **η** ψήφος και **όχι ο** ψήφος! Προέρχεται από το ΑΕ *ψῆφος*: στην αρχαιότητα επρόκειτο για μικρό χαλίκι με το οποίο οι εκλογείς εξέφραζαν την άποψή τους κατά την ψηφοφορία, ρίχνοντάς το σε ειδική κάλπη.

ψηφοφορία η: διαδικασία σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη λήψη μιας απόφασης με βάση αυτό που επιλέγει η πλειοψηφία με ψήφο:

ψευδαίσθηση
ψευδαισθητικά → ψευδαίσθηση
ψευδαισθητικός → ψευδαίσθηση
ψευδής → ψεύδος
ψευδίζω → ψευδός
ψεύδισμα → ψευδός
ψευδο-
ψευδό- → ψευδο-
ψεύδομαι → ψεύδος
ψευδομάρτυρας
ψευδομαρτυρία → ψευδομάρτυρας
ψευδομαρτυρώ → ψευδομάρτυρας
ψευδορκία
ψευδοροφή → ψευδο-
ψευδός
ψεύδος
ψευδώς → ψεύδος
ψεύτης → ψέμα
ψευτιά → ψέμα
ψεύτικα → ψέμα
ψεύτικος → ψέμα
ψεύτρα → ψέμα
ψηλά → ψηλός
ψηλός
ψηλώνω → ψηλός
ψήνω
ψήσιμο → ψήνω
ψήστης → ψήνω
ψητό → ψήνω
ψητός → ψήνω
ψηφίζω → ψήφος
ψήφιση → ψήφος
ψήφισμα → ψήφος
ψήφος
ψηφοφορία
ψηφοφόρος → ψηφοφορία

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·458

ψιθυρίζω → ψίθυρος
ψιθυριστά → ψίθυρος
ψιθυριστός → ψίθυρος
ψίθυρος
ψιλά → ψιλός
ψιλή
ψιλο-
ψιλό- → ψιλο-
ψιλοβρέχει → ψιλο-
ψιλόβροχο → ψιλο-
ψιλοδιαβάζω → ψιλο-
ψιλοδιόρθωμα → ψιλο-
ψιλοδουλειά → ψιλο-
ψιλοδουλεμένος → ψιλο-
ψιλοζηλεύω → ψιλο-
ψιλοζημιά → ψιλο-
ψιλοκόβω → ψιλο-
ψιλοκοπανισμένος → ψιλο-
ψιλοκουβέντα → ψιλο-
ψιλοκρυωμένος → ψιλο-
ψιλομουρμουρίζω → ψιλο-
ψιλός
ψιλοσυζητώ → ψιλο-
ψιλοτεμπελιάζω → ψιλο-
ψιλοτραγουδώ → ψιλο-
ψιλοτριμμένος → ψιλο-
ψιλοφέγγει → ψιλο-
ψιλόφλουδος → ψιλο-
ψιχάλα
ψιχαλίζει → ψιχάλα
ψιχάλισμα → ψιχάλα
ψόγος → ψέγω
ψόφιος → ψοφώ
ψόφος → ψοφώ
ψοφώ
ψυγείο
ψύκτης → ψύχος
ψυκτικός → ψύχος
ψύξη → ψύχος

Προτείνω το θέμα να τεθεί σε ~. μυστική / ανοιχτή ~. **ψηφοφόρος** ο, η: πρόσωπο που έχει δικαίωμα να ψηφίζει: *Μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων συμμετείχε στις εκλογές.*

ψίθυρος ο: ❶ ήχος με πολύ χαμηλή ένταση που ακούγεται δύσκολα: *Από πίσω μου ακούστηκε ένας ~, αλλά ήταν αδύνατο να καταλάβω ποιος ήταν και τι έλεγε.* ❷ (μτφ.) ευχάριστος και χαμηλός ήχος: *Ο ~ της θάλασσας με νανούριζε.* ❸ *πληθ.* (μτφ.) αόριστη φήμη για κπ θέμα: *Ακούστηκαν ~ ότι ο νέος διευθυντής θα παραιτηθεί.* **ψιθυρίζω -ομαι**: ❶ (μτβ.) μιλάω σε κπ ιδιαιτέρως και χαμηλόφωνα = μουρμουρίζω ≠ φωνάζω: *Μου ψιθύρισε στο αυτί ότι με αγαπάει.* ❷ (αμτβ.) παράγω απαλό ήχο: *Ο αέρας ακούγεται σαν να ~ μέσα στο δάσος.* ❸ *παθ. απρόσ.*: λέγεται, φημολογείται: *Ψιθυρίζεται ότι θα εγκαταλείψει το υπουργείο.* **ψιθυριστός -ή -ό**: αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του ψίθυρου: *λόγια ~ και γλυκά.* **ψιθυριστά** (επίρρ.): χαμηλόφωνα: *Μίλα ~, μη μας ακούσουν!*

ψιλή η: ❶ ΓΛΩΣΣ ένα από τα δύο πνεύματα στο πολυτονικό σύστημα γραφής της ελληνικής γλώσσας. ❷ μηχανή κουρέματος που κόβει το μαλλί από τη ρίζα.

ψιλο- & ψιλό-: α΄ συνθ. που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β΄ συνθ. ❶ είναι πολύ λεπτό: *ψιλόφλουδος.* ❷ υπάρχει ή γίνεται σε πολλά μικρά κομμάτια ή κόκκους: *ψιλοκόβω.* ❸ απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και ακρίβεια: *ψιλοδουλειά.* ❹ συμβαίνει με αργό ρυθμό ή με μικρή ένταση ή ισχύει σε μικρό βαθμό: *ψιλοβρέχει, ψιλοζηλεύω.* ❺ είναι μικρό ή ασήμαντο: *ψιλοδιόρθωμα.*

ψιλός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει πολύ μικρή διάμετρο, που είναι ιδιαίτερα λεπτός = λεπτός ≠ χοντρός, παχύς: *Στον λαιμό της κρεμόταν μια ~ αλυσίδα. Η ~ άμμος έμπαινε στα ρούχα μας.* ❷ (μτφ.) **α.** αυτός που δεν είναι πολύ έντονος ή δυνατός: *Μια ~ βροχή δρόσιζε ευχάριστα την πόλη.* **β.** αυτός που δεν έχει ιδιαίτερη ουσία ή σημασία: *Όσο περιμέναμε, είχαμε πιάσει ~ κουβέντα με τον οδηγό.* ❸ (για φωνή ή ήχο) αυτός που είναι οξύς και διαπεραστικός = λεπτός ≠ χοντρός: *Ακούγαμε μια ~ φωνούλα, σαν παιδική, να μας φωνάζει.* **ψιλά** τα • σπάν. στον εν. ≠ χοντρά: ❶ νομίσματα μικρής αξίας, συνήθως κέρματα: *Δεν έχω καθόλου ~, για να σας δώσω ρέστα.* ***κάνω ~***: ανταλλάσσω νόμισμα με άλλα, μικρότερης το καθένα, αλλά ίσης αξίας στο σύνολό τους. ❷ μικρό χρηματικό ποσό: *Κέρδισε στο λαχείο 50 χιλιάδες ευρώ και κάτι ~.* ❸ δημοσίευμα σε έντυπο, με μικρά τυπογραφικά στοιχεία και περιεχόμενο όχι ιδιαίτερης σημασίας: *Η είδηση πέρασε στα ~ των εφημερίδων.*

ψιχάλα η: ❶ σταγόνα βροχής: *χοντρές ~.* ❷ σιγανή βροχή: *Άρχισε πάλι η ~!* **ψιχαλίζει**: *απρόσ.* ρίχνει ψιχάλες. **ψιχάλισμα** το.

ψοφώ -άω: ❶ (αμτβ.) πεθαίνω **α.** για ζώο: *Ψόφησε το καναρίνι από το κρύο.* **β.** [μειωτ., υβρ.] για άνθρωπο. ❷ (μτφ., αμτβ.) ταλαιπωρούμαι, υποφέρω από κτ μέχρι εξάντλησης: *Ψόφησα στην πείνα / στην κούραση / από το κρύο.* ***~ για κτ/να κάνω κτ***: επιθυμώ κτ πάρα πολύ: *~ να την παρακαλάς. ~ για ταξίδια.* **ψόφιος -α -ο**: ❶ (για ζώο) αυτός που έχει πεθάνει = νεκρός. ❷ (μτφ.) αυτός που έχει εξαντληθεί από κτ: *Γύρισε μετά τη δουλειά ~ στην κούραση.* = κουρασμένος, πτώμα. ❸ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ζωντάνια, που είναι υποτονικός, άτονος ή υπερβολικά ήσυχος: *Τίποτα δε συνέβη, ~ τα πράγματα!* **ψόφος** ο: ❶ θάνατος ζώου: *Κακό σκυλί ~ δεν έχει.* ❷ (μτφ.) υπερβολικό κρύο: *Ντύσου καλά, κάνει ~ έξω!*

Από το ΑΕ ρ. *ψοφῶ* («κάνω κρότο»), εξαιτίας του κρότου που κάνει ένα ζώο καθώς πέφτει πεθαίνοντας. Η σημασία αυτή επεκτάθηκε από τον μεσαίωνα και για άνθρωπο.

ψυγείο το: ❶ **α.** ηλεκτρική συσκευή που χρησιμοποιείται για το πάγωμα ή τη συντήρηση τροφίμων και ποτών: *Θέλεις νερό βρύσης ή ψυγείου; Βγάλε το κρέας από το ~ να ξεπαγώσει!* **β.** ΤΕΧΝΟΛ συσκευή που εμποδίζει την ανάπτυξη υψηλής θερμοκρασίας σε μηχανές: *~ αυτοκινήτου.* **γ.** είδος οχήματος με ψυκτικά μηχανήματα για τη μεταφορά προϊόντων όπως κρέας, λαχανικά κτλ. ❷ (μτφ.) πολύ κρύος χώρος: *Κάνει πολύ κρύο - ~ είναι εδώ μέσα!*

Σύνθετα με το ψιλο- ***σε μικρά κομμάτια***	***απαιτεί προσοχή***	***αργός, μικρής έντασης ή μικρού βαθμού***		***ασήμαντος***
ψιλοκοπανισμένος	ψιλοδουλεμένος	ψιλόβροχο	ψιλονυστάζω	ψιλοζημιά
ψιλοτριμμένος	ψιλολογώ	ψιλοδιαβάζω	ψιλοσυζητώ	ψιλοκουβέντα
		ψιλοκρυωμένος	ψιλοτεμπελιάζω	ψιλοπράγματα
		ψιλομουρμουρίζω	ψιλοτραγουδώ	
			ψιλοφέγγει	

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·459

ψυχαγωγία η: ψυχική και πνευματική ευχαρίστηση μέσω της δημιουργικής ενασχόλησης με κτ (τέχνες, αθλητισμό, διάβασμα κτλ.): *Έχω ανάγκη από ~, πάμε θέατρο;* **ψυχαγωγώ -ούμαι**: (μτβ.) προσφέρω ψυχαγωγία = διασκεδάζω. **ψυχαγωγικός -ή -ό**. **ψυχαγωγικά** (επίρρ.). **ψυχαγωγός** ο, η.

> Τα ρ. *ψυχαγωγώ - διασκεδάζω* και τα παράγωγά τους είναι σχεδόν συνώνυμα, διαφέρουν όμως ως προς την ποιότητα και το είδος της ευχαρίστησης που υποδηλώνουν. Το ρ. *ψυχαγωγώ*, με αρχική σημ. «δελεάζω τις ψυχές των ανθρώπων», δηλώνει τη διδακτική απόλαυση που προσφέρει η ενασχόληση με αξιόλογα έργα του πνεύματος ή με την τέχνη. Αντίθετα, το ρ. *διασκεδάζω*, που σήμαινε αρχικά «διασκορπίζω, σκορπίζω μακριά», κατέληξε στη σημ. «ευχαριστιέμαι, περνάω την ώρα/τον καιρό μου ευχάριστα». Από την αρχική σημασία του ρ. *ψυχαγωγώ* προέρχεται και το προσωνύμιο του Ερμή *ψυχαγωγός* «αυτός που οδηγεί τις ψυχές των νεκρών στον Άδη» (ψυχοπομπός).

ψυχή η: ❶ **α.** το άυλο τμήμα της υπόστασης των έμβιων όντων, σε αντιπαράθεση προς το σώμα που αποτελεί το υλικό τμήμα της: *Ο άνθρωπος δεν είναι σώμα μόνο, αλλά και ~.* ***βγάζω την ~ κπ***: ταλαιπωρώ κπ: *Δεν ήθελε να μιλήσει: μας έβγαλε την ~, μέχρι να μας πει τι έγινε.* ***μου βγαίνει η ~***: κοπιάζω, καταβάλλω ιδιαίτερη προσπάθεια για να κάνω κτ: *Τους βγήκε η ~ μέχρι να καταφέρουν να σκοράρουν.* ***με την ~ στο στόμα***: τρέχοντας με αγωνία να προλάβω κτ: *Έφυγε ~ να προλάβει τα φαρμακεία ανοιχτά.* ***πήγε η ~ μου στην Κούλουρη***: τρόμαξα πολύ: *~, νόμισα ότι θα σκοτωθούμε!* ***τι ~ έχει κτ;***: (για κτ χωρίς αξία) τι αξία έχει: *Τι ~ έχει ένα κατοστάρικο;* **β.** ΘΡΗΣΚ το άυλο στοιχείο της ανθρώπινης υπόστασης: *η σωτηρία της ~.* ❷ το κέντρο των συναισθηματικών λειτουργιών του ανθρώπου: *Δε μας λυπάσαι, δεν έχεις ~ εσύ;* ❸ (μτφ.) ανθρώπινη ύπαρξη = άνθρωπος: *Ο δρόμος έρημος, ~ δε φαινόταν πουθενά.* ❹ (μτφ.) αυτός που αποτελεί την κινητήρια δύναμη και το επίκεντρο ομάδας, ενέργειας κτλ.: *Ήταν η ~ της παρέας/του πάρτι.* ❺ (μτφ.) θάρρος, γενναιότητα: *άνθρωπος με ~.* **ψυχικός -ή -ό**: αυτός που σχετίζεται με την ψυχή: *~ σθένος.* **ψυχικά** (επίρρ.). **ψυχικό** το: ευεργετική πράξη που γίνεται από συμπόνια για κπ = αγαθοεργία.

ψυχίατρος ο, η: γιατρός που ειδικεύεται στην αντιμετώπιση και θεραπεία ασθενών με ψυχολογικά προβλήματα και γενικά διαταραγμένη ψυχική κατάσταση. **ψυχιατρικός -ή -ό**. **ψυχιατρικά** (επίρρ.). **ψυχιατρείο** το.

ψυχολογία η: ❶ επιστήμη που ασχολείται με την έρευνα και μελέτη της ανθρώπινης αντίληψης και συμπεριφοράς, και (συνεκδ.) το σχετικό μάθημα: *κλινική/ατομική/ομαδική ~.* ❷ το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός ατόμου ή μίας ομάδας που ορίζονται από τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά τους, συχνά στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κατάστασης: *Οι εταιρείες, γνωρίζοντας την ~ του καταναλωτή, την εκμεταλλεύονται για αύξηση των πωλήσεών τους. Με τα δημοσιεύματα δημιουργείται ~ πολέμου.* ❸ συναισθηματική κατάσταση κπ: *Δεν παίζαμε με καλή ~, αλλά με την πίεση της προηγούμενης ήττας.* **ψυχολογικός -ή -ό**. **ψυχολογικά** (επίρρ.). **ψυχολόγος** ο, η: ο επιστήμονας που ασχολείται με την επιστήμη της ψυχολογίας, καθώς και ο εκπαιδευτικός που διδάσκει το σχετικό μάθημα. **ψυχολογώ -ούμαι**: (μτβ.) αντιλαμβάνομαι τη συναισθηματική κατάσταση ή τις σκέψεις κπ: *Παρατηρούσε τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις του προσπαθώντας να τον ψυχολογήσει.*

ψυχοπαθής -ής -ές: αυτός που πάσχει από κπ ψυχική ασθένεια, εξαιτίας της οποίας συχνά έχει διαταραγμένη συμπεριφορά. ☞ σχ. **αγενής**. **ψυχοπάθεια** η.

ψύχος το: [επίσ.] πολύ κρύο: *Δριμύ ~, με ιδιαίτερα χαμηλές θερμοκρασίες, επικρατεί στη βόρεια Ευρώπη.* **ψύχω -ομαι** • αόρ. *έψυξα*, παθ. αόρ. *ψύχθηκα*, μτχ. *ψυγμένος*: [επίσ.] (μτβ.) κάνω κτ να παγώσει, χαμηλώνω τη θερμοκρασία, ώστε να γίνει κτ ψυχρό = παγώνω. **ψύξη** η: ❶ δημιουργία χαμηλής θερμοκρασίας: *συστήματα θέρμανσης και ψύξης.* ❷ διαταραχή της λειτουργίας οργάνων του σώματος που προκαλείται από την επίδραση έντονου και απότομου ψύχους. **ψυκτικός -ή -ό**. **ψύκτης** ο: μηχάνημα για την παροχή παγωμένου νερού.

ψύχραιμος -η -ο: αυτός που χαρακτηρίζεται από αταραξία και ηρεμία, ακόμα και σε καταστάσεις που δικαιολογούν ένταση, πανικό ή θυμό: *~ άνθρωπος/συμπεριφορά/απάντηση.* = νηφάλιος. **ψύχραιμα** (επίρρ.). **ψυχραιμία** η.

ψυχρός -ή -ό: ❶ αυτός που έχει χαμηλή θερμοκρασία = κρύος, παγωμένος ≠ ζεστός, θερμός: *Το κλίμα των τροπικών περιοχών είναι πιο θερμό, ενώ οι εύκρατες ζώνες πιο ψυχρές.* ❷ (μτφ.) αυτός που δεν έχει ή δεν προκαλεί συ-

ψυχαγωγία
ψυχαγωγικά → ψυχαγωγία
ψυχαγωγικός → ψυχαγωγία
ψυχαγωγός → ψυχαγωγία
ψυχαγωγώ → ψυχαγωγία
ψυχή
ψυχιατρείο → ψυχίατρος
ψυχιατρικά → ψυχίατρος
ψυχιατρικός → ψυχίατρος
ψυχίατρος
ψυχικά → ψυχή
ψυχικό → ψυχή
ψυχικός → ψυχή
ψυχολογία
ψυχολογικά → ψυχολογία
ψυχολογικός → ψυχολογία
ψυχολόγος → ψυχολογία
ψυχολογώ → ψυχολογία
ψυχοπάθεια → ψυχοπαθής
ψυχοπαθής
ψύχος
ψυχρά → ψυχρός
ψύχρα → ψυχρός
ψύχραιμα → ψύχραιμος
ψυχραιμία → ψύχραιμος
ψύχραιμος
ψυχραίνω → ψυχρός
ψυχρός
ψυχρότητα → ψυχρός
ψύχω → ψύχος

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™Âï>‰·460

ψωμί
ψωνίζω
ψώνιο ➞ ψωνίζω
ψώρα
ψωραλέος ➞ ψώρα
ψωριάζω ➞ ψώρα
ψωριάρης ➞ ψώρα
ψωριάρικος ➞ ψώρα

γκίνηση: *Τον φόνο διέπραξε ένας ~ εκτελεστής. η ~ γλώσσα των αριθμών.* ❸ (μτφ.) αυτός που είναι συγκρατημένος, χωρίς φιλικότητα και εγκαρδιότητα: *Ήταν ~ απέναντί μας, σχεδόν θυμωμένη.* ***εν ψυχρώ***: χωρίς ηθικό ενδοιασμό: *Κατηγορήθηκε για την ~ δολοφονία μικρών παιδιών.* **ψυχρά** (επίρρ.). **ψυχραίνω -ομαι** • αόρ. *ψύχρανα*, παθ. αόρ. *ψυχράνθηκα*, μπτ. *ψυχραμένος* (μτβ. & αμτβ.). **ψύχρα** η. **ψυχρότητα** η.

ψωμί το: ❶ βασικό είδος διατροφής, το οποίο παρασκευάζεται από αλεύρι ζυμωμένο με νερό και ψήνεται σε φούρνο = [επίσ.] άρτος: *~ άσπρο/μαύρο/ολικής αλέσεως.* ❷ τα βασικά για τη διαβίωση του ανθρώπου υλικά αγαθά: *Η δουλειά αυτή εξασφαλίζει το ~ των παιδιών της.* ***βγάζω/κερδίζω το ~ μου***: κερδίζω τα απαραίτητα για τη ζωή μου. ***για ένα κομμάτι ~***: με ασήμαντο αντίτιμο: *Από ανάγκη έδωσε κοσμήματα αξίας για ένα κομμάτι ~.* ***λέω το ψωμί ~***: στερούμαι ακόμη και τα απαραίτητα.

ψωνίζω -ομαι: ❶ (μτβ.) αποκτώ αγαθό δίνοντας ως αντάλλαγμα χρήματα = αγοράζω ≠ πουλώ: *Ψώνισα στην αγορά ό,τι χρειάζεται το σπίτι.* ***την ψώνισα***: τρελάθηκα ή πήραν τα μυαλά μου αέρα. ❷ *παθ.* παίρνουν τα μυαλά μου αέρα, χάνω την αίσθηση του μέτρου: *Έκανε μερικές εμφανίσεις στην τηλεόραση και ψωνίστηκε.* **ψώνιο** το: ❶ [μειωτ.] χαρακτηρισμός ανθρώπου αφελούς ή χωρίς κρίση και λογική: *Όλα τα ~ εμφανίζονται σε ανούσιες τηλεοπτικές εκπομπές, απλώς και μόνο για να τα δουν.* ❷ *εν.* μανιώδης ενασχόληση με κτ: *Η υποκριτική είναι το ~ της. Ποτέ δεν είχα το ~ της εξουσίας.* ❸ *εν.* [οικ.] πράγμα ή κατάσταση που προκαλεί ενθουσιασμό: *Το καινούριο μου αυτοκίνητο είναι ~!* ❹ *πληθ.* αγορά αγαθών και (συνεκδ.) τα αγαθά αυτά: *Γύρισαν από τα ~ φορτωμένοι σακούλες. Είχα τα ~ στο καλάθι.*

> Από το ελνστ. ρ. *ὀψωνίζομαι* «προμηθεύομαι».

ψώρα η: [οικ.] παρασιτική μεταδοτική ασθένεια του δέρματος ανθρώπων και ζώων. **ψωριάζω**: [λαϊκ.] (αμτβ.) προσβάλλομαι από την ψώρα. **ψωριάρης -α -ικο** & **ψωριάρικος -η -ο** & **ψωραλέος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει προσβληθεί από ψώρα. ❷ (μτφ.) αυτός που είναι σε πολύ άσχημη κατάσταση, ο κακομοίρης: *~ άλογο.*

ωάριο
ωδείο ➞ ωδή
ωδή
ωδική ➞ ωδή
ωδικός ➞ ωδή
ωδίνες
ώθηση ➞ ωθώ
ωθώ

Ωάριο το: ΒΙΟΛ αναπαραγωγικό κύτταρο που αναπτύσσεται στις ωοθήκες θηλυκών οργανισμών: *τεχνητή γονιμοποίηση ωαρίων.*

> Πρόκειται για υποκορ. τ. του *ᾠόν* «μικρό αυγό».

ωδή η: ❶ αρχαίο λυρικό ποίημα που χαρακτηρίζεται από προσωπικό ύφος και μεγαλοπρέπεια. ❷ (κατ' επέκτ.) λυρικό ποίημα που διέπεται από έντονα προσωπικό ύφος και εκφράζει σκέψεις του ποιητή: *οι Ωδές του Ανδρέα Κάλβου.* ❸ ΕΚΚΛ σύστημα τροπαρίων βυζαντινής μουσικής που έχουν μελοποιηθεί στον ίδιο ρυθμό. **ωδικός -ή -ό**: (για πουλί) αυτός που κελαηδά μελωδικά: *Στα κλουβιά συνήθως βάζουμε ~ πτηνά.* **ωδική** η: η τέχνη του τραγουδιού και το μάθημα της φωνητικής μουσικής: *δασκάλα/μάθημα ωδικής.* **ωδείο** το: ❶ σχολή όπου διδάσκεται μουσική: *Κρατικό/Εθνικό ~.* ❷ ΙΣΤ κτίριο όπου γίνονταν μουσικοί αγώνες ή δίδονταν μουσικές και θεατρικές παραστάσεις στην αρχαιότητα: *~ του Ηρώδου του Αττικού.*

ωδίνες οι • μόνο πληθ.: ΙΑΤΡ οι πόνοι του τοκετού λόγω συσπάσεων της μήτρας.

> Η ΑΕ λ. *ὠδῖνες* δεν πρέπει να συγχέεται με τη λ. *ὀδύνη* (-ες), που αναφέρεται σε πόνο σωματικό ή ψυχικό.

ωθώ -ούμαι: (μτβ.) ❶ [επίσ.] κινώ κτ, συνήθως με κατεύθυνση προς τα εμπρός = σπρώχνω ≠ τρα-

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·461

βώ, έλκω. ❷ (μτφ.) ενθαρρύνω ή παρακινώ κπ να κάνει κτ: *Η μεγάλη αγάπη για τη θάλασσα τον ώθησε να μπαρκάρει.* = προτρέπω, παροτρύνω. ≠ εμποδίζω. **ώθηση** η: ❶ μετάδοση κίνησης: *Αυτός ο ιμάντας είναι που δίνει ~ στον κινητήρα.* ❷ (μτφ.) ενίσχυση ή προώθηση: *Το νέο ξενοδοχείο έδωσε νέα ~ στον τουρισμό της περιοχής.*

ωκεανός ο: ❶ ΓΕΩΓΡ μεγάλη θαλάσσια έκταση που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε ηπείρους: *Ατλαντικός/Ινδικός ~.* ***στάλα/σταγόνα στον ωκεανό***: (μτφ.) κτ τελείως ασήμαντο σε σχέση με το σύνολο: *Στα τόσα χρέη που έχει, ένα ακόμη δάνειο είναι ~.* ❷ (μτφ.) κτ που είναι άπειρο ή απέραντο: *~ υποχρεώσεων/αγάπης.* **ωκεάνιος -α -ο**: αυτός που σχετίζεται με τον ωκεανό: *~ κλίμα/λεκάνη.*

ωμός -ή -ό: ❶ (για φαγητό ή τρόφιμα) αυτός που δεν έχει μαγειρευτεί καθόλου ή που δεν έχει ψηθεί αρκετά: *Ο κιμάς δεν τρώγεται ~.* = άψητος. ❷ (μτφ.) **α.** αυτός που χαρακτηρίζεται από πλήρη έλλειψη ευαισθησίας ή λεπτότητας: *~ συμπεριφορά/άνθρωπος* = κυνικός, σκληρός. **β.** αυτός που παρουσιάζεται όπως ακριβώς είναι, χωρίς ωραιοποίηση: *~ αλήθεια/περιγραφή.* **ωμά** (επίρρ. στη σημ. 2). **ωμότητα** η: ❶ η ιδιότητα του ωμού (σημ. 2α): *Η ~ του στην ανακοίνωση των θλιβερών νέων με άφησε άναυδο.* = σκληρότητα, κυνισμός. ❷ *συνήθ. πληθ.* (συνεκδ.) απάνθρωπα εγκλήματα, κυρίως σε βάρος άμαχου πληθυσμού: *Δικάστηκε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για ~ κατά τη διάρκεια του πολέμου.* = βαρβαρότητα, κτηνωδία, αγριότητα.

ώμος ο: ❶ ΑΝΑΤ η άρθρωση που συνδέει τον θώρακα με τον βραχίονα, καθώς και το αντίστοιχο μέρος του σώματος: *Έγειρε στον ~ του και αποκοιμήθηκε.* ❷ (συνεκδ.) το κομμάτι υφάσματος ρούχου που καλύπτει τον ώμο.

ωοθήκη η: ❶ ΑΝΑΤ καθένας από τους δύο αναπαραγωγικούς αδένες κάθε θηλυκού οργανισμού, από όπου απελευθερώνονται τα ωάρια για γονιμοποίηση. ❷ το τμήμα του άνθους που περιέχει τις σπερματικές βλάστες και το οποίο, μετά τη γονιμοποίηση, μετατρέπεται σε καρπό.

ωορρηξία η: ΒΙΟΛ διαδικασία κατά την οποία οι θηλυκοί οργανισμοί αποδεσμεύουν ωάρια προς γονιμοποίηση.

ώρα η: ❶ μονάδα μέτρησης του χρόνου ίση με το 1/24 του ημερονυκτίου: *Η εξέταση του μαθήματος κράτησε δύο ~. Το αυτοκίνητο πήγαινε με 100 χλμ. την ~.* ❷ χρονικό διάστημα κατά το οποίο συμβαίνει κτ: *Έχω αρκετή ~ στη διάθεσή μου, κάτσε να τα πούμε!* ❸ συγκεκριμένη χρονική στιγμή: *Την ~ που ξέσπασε η φωτιά, έλειπε από το σπίτι.* ❹ (συνεκδ.) ρολόι: *Δεν έχω ~ πάνω μου.* ❺ η κατάλληλη χρονική στιγμή ή περίοδος για κτ: *Παιδιά, ~ για ύπνο! Δεν είναι ~ για σπατάλες!* **ωριαίος -α -ο**: ❶ αυτός που έχει διάρκεια μιας ώρας: *~ διάλεξη.* ❷ αυτός που αναλογεί σε μια ώρα ή προβλέπεται για μία ώρα: *~ αμοιβή/ταχύτητα.* **ωράριο** το: οι συγκεκριμένες ώρες εργασίας ή οι ώρες λειτουργίας επαγγελματικών χώρων: *θερινό/συνεχές ~.*

ωραίος -α -ο: αυτός που είναι ευχάριστος οπτικά ή που προκαλεί αίσθημα θαυμασμού ή ευχαρίστησης: *~ ζωγραφιά/γυναίκα/σπίτι* = όμορφος ≠ άσχημος. *~ καιρός/αναμνήσεις/φαγητό* = υπέροχος, θαυμάσιος. **ωραία** (επίρρ.). **ωραίο** το: η ιδιότητα κπ πράγματος να δημιουργεί αισθητική συγκίνηση: *λάτρης του ~.*

ώριμος -η -ο: ❶ (για καρπό) αυτός που έχει αναπτυχθεί πλήρως και είναι έτοιμος προς κατανάλωση = γινωμένος, μεστός ≠ άγουρος: *~ σταφύλια.* ❷ (για πρόσ.) αυτός που έχει αναπτυχθεί πνευματικά ή βιολογικά: *Είναι ~ πλέον να κάνει οικογένεια.* ≠ ανώριμος. ❸ (για κατάσταση ή συλλογισμό) αυτός που είναι πλέον έτοιμος ή που έχει μελετηθεί προσεκτικά: *~ συνθήκες/σκέψη.* **ώριμα** (επίρρ.). **ωριμάζω**: (αμτβ.) ❶ (για καρπό) γίνομαι ώριμος: *Οι ντομάτες ωρίμασαν, πρέπει να τις κόψουμε!* = γίνομαι, μεστώνω. ❷ (για πρόσ.) γίνομαι ώριμος πνευματικά ή βιολογικά: *Πότε θα ωριμάσεις, να πάψεις να κάνεις ανοησίες;* ❸ (για κατάσταση) εξελίσσομαι τόσο, ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί κτ: *Είχαν ωριμάσει πλέον οι συνθήκες για την έναρξη της επανάστασης.* **ωρίμαση** & **-νση** η: το να ωριμάζει κπ: *Η στρατιωτική θητεία βοήθησε στην ψυχική του ~.* **ωριμότητα** η: ❶ η ιδιότητα του ώριμου: *Όλες οι εκθέσεις του χαρακτηρίζονται από την ~ ενός ενήλικα.* ≠ ανωριμότητα. ❷ (μτφ.) η κορύφωση της εξέλιξης (συνήθως στην πορεία ενός καλλιτέχνη): *Τα έργα της ~ του χαρακτηρίζονται από μια έντονα ρομαντική διάθεση.*

> Ο τ. *ωρίμανση*, παρότι χρησιμοποιείται συχνότερα από τον τ. *ωρίμαση*, θεωρείται εσφαλμένος, γιατί το ρήμα από το οποίο προέρχεται δεν είναι *ωριμαίνω, αλλά *ωριμάζω*.

ωρομίσθιο το: αμοιβή εργαζομένου για εργασία

*ωκεάνειος → ωκεάνιος
ωκεάνιος → ωκεανός
ωκεανός
ωμά → ωμός
ωμός
ώμος
ωμότητα → ωμός
-ώνυμος → σχ. όνομα
ωοθήκη
ωορρηξία
ώρα
ωραία → ωραίος
ωραίο → ωραίος
ωραίος
ωράριο → ώρα
ωριαίος → ώρα
ώριμα → ώριμος
ωριμάζω → ώριμος
ωρίμανση → ώριμος
ωρίμαση → ώριμος
ώριμος
ωριμότητα → ώριμος
ωρομίσθιο
ωρομίσθιος → ωρομίσθιο

TELIKO LEXIKO_ (10_2006).qxt 05-11-07 11:09 ™ÂÏ>‰·462

ωρύομαι
ως[1]
ως[2]
ώσμωση
ωσότου
ώσπου
ώστε
ωστόσο
ωτίτιδα
ωφέλεια → ωφελώ
ωφέλιμος → ωφελώ
ωφελώ
ωχρός
ωχρότητα → ωχρός

μίας ώρας. **ωρομίσθιος** ο, **-α** η: εργαζόμενος που αμείβεται ανάλογα με τις ώρες εργασίας.

ωρύομαι • μόνο ενεστ. και πρτ.: (αμτβ.) φωνάζω πολύ δυνατά και με ένταση: *Μόλις είδε το τρακαρισμένο του αυτοκίνητο, άρχισε να ωρύεται!*

ως[1] & **έως** (πρόθ.): (+ αιτ./επίρρ.) δηλώνει τοπικό ή χρονικό όριο = μέχρι, [προφ.] ίσαμε: *Πήγα ~ το τέλος του δρόμου/εκεί. από το 1950 ~ το 1960.*

ως[2] (επίρρ.): ❶ (+ πτώση του όρου που προσδιορίζει) δηλώνει ιδιότητα του υποκειμένου ή του αντικειμένου: *Εμφανίστηκε ~ ειδικός, ενώ δεν είναι. Τις μεγαλύτερες ευθύνες τις απέδωσαν σε αυτόν ~ υπεύθυνο του έργου.* ☞ **σαν.** ❷ [επίσ.] καθώς, όπως, κυρ. σε στερεότυπες εκφρ. όπως: ***~ είθισται***: όπως συνηθίζεται. ***~ εκ τούτου***: κατά συνέπεια, εξαιτίας αυτού που προαναφέρθηκε. ***~ προς***: σχετικά με, αναφορικά με: *~ το δεύτερο σκέλος της ερώτησης θα δοθούν πρόσθετες διευκρινίσεις.* ***~ εξής/ακολούθως***: όπως αναφέρεται, περιγράφεται στη συνέχεια: *Η δήλωση του βουλευτή έχει ~: …*

ώσμωση η: ΧΗΜ φαινόμενο κατά το οποίο μέρη διαλύματος διεισδύουν σε άλλο αυτόματα.

ωσότου & **έως ότου** (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο διακόπτει τη διάρκεια άλλου γεγονότος = μέχρις ότου, μέχρι, ώσπου: *~ (να) μαζέψω, να έχεις τελειώσει το διάβασμα!*

ώσπου (σύνδ.): εισάγει πρόταση που δηλώνει γεγονός το οποίο διακόπτει τη διάρκεια άλλου γεγονότος = έως ότου, ωσότου, μέχρις ότου, μέχρι: *Διάβαζε, ~ αποκοιμήθηκε πάνω στο βιβλίο. ~ να φύγουμε, μπορείς να παίζεις.*

ώστε (σύνδ.): ❶ εισάγει πρόταση που δηλώνει λογική συνέπεια, συμπέρασμα γεγονότος, ενέργειας κτλ.: *Διάβαζε πολύ, ~ να καλύψει τα κενά που είχε από την απουσία του.* = για. *~ δε θα είναι εδώ, αφού έφυγε χθες.* = άρα, συνεπώς, επομένως. ❷ εισάγει πρόταση που δηλώνει αποτέλεσμα ενέργειας: *Έπαιξε τόσο καλά χθες η ομάδα, ~ κέρδισε με μεγάλη διαφορά.* ❸ (στην αρχή πρότ.) συνδέει με τα προηγούμενα εκφράζοντας ενδιαφέρον, έκπληξη, δυσαρέσκεια κτλ.: *~ έφυγε χωρίς καν να μας μιλήσει!*

ωστόσο (σύνδ.): (συνήθ. μετά από τελεία, άνω τελεία ή κόμμα) συνδέει προτάσεις που δηλώνουν κτ αντίθετο: *Ήθελα να φύγω, ~ δεν το έκανα.* = αλλά, μα. *~, είναι καλός άνθρωπος, κι ας λέει αυτά που λέει.*

ωτίτιδα η: ΙΑΤΡ φλεγμονή του αυτιού.

> Από το *ούς* («αυτί», γεν. *ωτός*) + *-ίτιδα* (παραγωγική κατάληξη που δηλώνει φλεγμονή του οργάνου που δηλώνεται με την πρωτότυπη λέξη).

ωφελώ -ούμαι: ❶ (μτβ.) επιφέρω θετικό αποτέλεσμα: *Την ωφέλησε η παραμονή στο εξωτερικό για την εξάσκηση της ξένης γλώσσας* ≠ βλάπτω, κάνω ζημιά. ❷ *παθ.* έχω κέρδος από κτ. ❸ *τριτοπρόσ.* αποδεικνύομαι χρήσιμος ή αποτελεσματικός: *Δεν ωφελούν οι γκρίνιες.* ❹ *απρόσ.* είναι χρήσιμο ή αποτελεσματικό: *Όταν έχει ήδη γίνει η ζημιά, δεν ωφελεί να κλαις.* **ωφέλιμος -η -ο**: αυτός που ωφελεί κπ ή κτ = χρήσιμος, ευεργετικός ≠ ανώφελος, βλαπτικός: *~ οδηγίες/αναγνώσματα.* **ωφέλεια** η: το κέρδος που έχει κπ από κτ: *οικονομική/υλική/ψυχολογική ~.* = όφελος ≠ ζημία, βλάβη.

ωχρός -ή -ό: αυτός που έχει κιτρινωπό χρώμα = χλωμός: *Το πρόσωπό του ήταν ~ μετά το χειρουργείο.* **ωχρότητα** η.

Γράμματα

Α α	άλφα	Ν ν	νι
Β β	βήτα	Ξ ξ	ξι
Γ γ	γάμα	Ο ο	όμικρον
Δ δ	δέλτα	Π π	πι
Ε ε	έψιλον	Ρ ρ	ρο
Ζ ζ	ζήτα	Σ σ ς	σίγμα
Η η	ήτα	Τ τ	ταυ
Θ θ	θήτα	Υ υ	ύψιλον
Ι ι	γιώτα	Φ φ	φι
Κ κ	κάπα	Χ χ	χι
Λ λ	λάμδα	Ψ ψ	ψι
Μ μ	μι	Ω ω	ωμέγα

Μήνες

Ιανουάριος	Γενάρης
Φεβρουάριος	Φλεβάρης
Μάρτιος	Μάρτης
Απρίλιος	Απρίλης
Μάιος	Μάης
Ιούνιος	Ιούνης
Ιούλιος	Ιούλης
Αύγουστος	
Σεπτέμβριος	Σεπτέμβρης
Οκτώβριος	Οκτώβρης
Νοέμβριος	Νοέμβρης
Δεκέμβριος	Δεκέμβρης

Ημέρες

Δευτέρα
Τρίτη
Τετάρτη
Πέμπτη
Παρασκευή
Σάββατο
Κυριακή

Κύρια ονόματα ανθρώπων

Αγαθή/Αγάθη
Αγάπη
Άγγελος
Αγνή
Αδριανός
Αθανάσιος
Αθηνά
Αικατερίνη
Αιμίλιος
Αλέξανδρος
Αλέξιος
Άλκηστη
Αναστάσιος
Ανδρέας
Ανδριανή
Ανδρόνικος
Ανθή
Άνθιμος
Άννα
Αντιγόνη
Αντώνιος
Απόστολος
Αργύριος
Αρτέμιος
Ασπασία
Αφροδίτη
Αχιλλέας
Βάιος
Βαρβάρα
Βασίλειος
Βλάσιος
Γαβριήλ
Γαλήνη
Γεράσιμος
Γεώργιος
Γλυκερία
Γρηγόριος
Δαμιανός
Δέσποινα
Δημήτριος
Δήμος
Διονύσιος
Ειρήνη
Ελένη
Ελευθέριος
Ελισάβετ
Έλλη
Ελπίδα
Εμμανουήλ
Εύα
Ευάγγελος
Ευγενία
Ευδοκία
Ευδοξία
Ευθύμιος
Ευλαμπία
Ευστάθιος
Ευστράτιος
Ευτύχιος
Ευφημία
Ζαχαρίας
Ζωή
Ηλίας
Ηρακλής
Θέκλα
Θεοδόσιος
Θεόδωρος
Θεοφάνης
Θεόφιλος
Θωμάς
Ιάκωβος
Ιορδάνης
Ιουλία
Ιωακείμ
Ιωάννης
Καλλιόπη
Κλεοπάτρα
Κλήμης
Κοσμάς
Κυριάκος
Κωνσταντίνος
Λάζαρος
Λάμπρος
Λεωνίδας
Λουκάς
Λυδία
Μαγδαληνή
Μαργαρίτα
Μάρθα
Μαρία
Μαριάνθη
Μαρίνα
Μάρκος
Ματθαίος
Μηνάς
Μιχαήλ
Ναταλία
Ναυσικά
Νεκτάριος
Νικήτας
Νικηφόρος
Νικόλαος
Ξένη
Ξενοφών
Όλγα
Ορέστης
Παναγιώτης
Παντελεήμων
Παρασκευή
Πασχάλης
Παύλος
Πελαγία
Πέτρος
Πρόδρομος
Προκόπιος
Ραφαήλ
Σάββας
Σοφία
Σπυρίδων
Σταμάτης
Σταύρος
Στέφανος
Στυλιανός
Συμεών
Σωκράτης
Σωτήριος
Τιμόθεος
Τριαντάφυλλος
Τρύφων
Φανούριος
Φίλιππος
Φιλοθέη
Φωτεινή
Φώτιος
Χαράλαμπος
Χαρίκλεια
Χρήστος/Χρίστος
Χριστίνα
Χριστόδουλος
Χριστόφορος
Χρύσα
Χρύσανθος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πολλά από τα παραπάνω ονόματα έχουν και αρσενικό και θηλυκό γένος. Στον πίνακα, ωστόσο, για λόγους χώρου, γράφεται μόνο το ένα από τα δύο.

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:13 ™ÂÏ>‰·464

ΑΡΙΘΜΟΙ			ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ		
	Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Αναλογικά	Περιληπτικά
1	ένας μία ένα	πρώτος	απλός	—	
2	δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	δυάδα
3	τρεις τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	τριάδα
4	τέσσερις τέσσερα	τέταρτος	τετραπλός	τετραπλάσιος	τετράδα
5	πέντε	πέμπτος	πενταπλός	πενταπλάσιος	πεντάδα
6	έξι	έκτος	εξαπλός	εξαπλάσιος	εξάδα
7	επτά / εφτά	έβδομος	επταπλός / εφταπλός	επταπλάσιος / εφταπλάσιος	
8	οκτώ / οχτώ	όγδοος	οκταπλός / οχταπλός	οκταπλάσιος / οχταπλάσιος	
9	εννέα / εννιά	ένατος	εννεαπλός / εννιαπλός	εννεαπλάσιος / εννιαπλάσιος	
10	δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκαριά / δεκάδα
11	ένδεκα / έντεκα	ενδέκατος εντέκατος			
12	δώδεκα	δωδέκατος			δωδεκαριά / δωδεκάδα
13	δεκατρείς δεκατρία	δέκατος τρίτος			
14	δεκατέσσερις δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος			
15	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος			δεκαπενταριά
16	δεκαέξι	δέκατος έκτος			
17	δεκαεπτά	δέκατος έβδομος			
18	δεκαοκτώ / δεκαοχτώ	δέκατος όγδοος			
19	δεκαεννέα / δεκαεννιά	δέκατος ένατος			
20	είκοσι	εικοστός		εικοσα-πλάσιος	εικοσαριά / εικοσάδα
30	τριάντα	τριακοστός			τριανταριά -άδα
40	σαράντα	τεσσαρακοστός			σαρανταριά -άδα
50	πενήντα	πεντηκοστός			πενηνταριά -άδα
60	εξήντα	εξηκοστός			εξηνταριά -άδα
70	εβδομήντα	εβδομηκοστός			εβδομηνταριά -άδα
80	ογδόντα	ογδοηκοστός			ογδονταριά -άδα
90	ενενήντα	ενενηκοστός			ενενηνταριά -άδα
100	εκατό	εκατοστός		εκατοντα-πλάσιος	(ε)κατοσταριά -άδα
1.000	χίλιοι -ες -α	χιλιοστός		χιλιαπλάσιος	χιλιάδα

Νομοί της Ελλάδας

Αιτωλοακαρνα-νίας
Αργολίδος
Αρκαδίας
Άρτας
Αττικής
Αχαΐας
Βοιωτίας
Γρεβενών
Δράμας
Δωδεκανήσου
Έβρου
Ευβοίας
Ευρυτανίας
Ζακύνθου
Ηλείας
Ημαθίας
Ηρακλείου
Θεσπρωτίας
Θεσσαλονίκης
Ιωαννίνων
Καβάλας
Καρδίτσας
Καστοριάς
Κέρκυρας
Κεφαλληνίας & Ιθάκης
Κιλκίς
Κοζάνης
Κορινθίας
Κυκλάδων
Λακωνίας
Λάρισας
Λασιθίου
Λέσβου
Λευκάδας
Μαγνησίας
Μεσσηνίας
Ξάνθης
Πειραιώς
Πέλλης
Πιερίας
Πρεβέζης
Ρεθύμνης
Ροδόπης
Σάμου
Σερρών
Τρικάλων
Φθιώτιδος
Φλώρινας
Φωκίδος
Χαλκιδικής
Χανίων
Χίου

Υψηλότερες οροσειρές και όρη της Ελλάδας

Άγραφα
Άθως
Αίνος
Ακαρνανικά όρη
Αντιχάσια
Αυγό
Βαρδούσια
Βαρνούντας
Βασιλίτσα
Βελούχι
Βέρμιο
Βίτσι / Βέρνο
Βόιο
Γκιώνα
Γράμμος
Δίκτη
Δίρφυς
Ελικώνας
Ερύμανθος
Ζήρεια
Ζυγός
Καϊμακτσαλάν / Βόρας
Καλιακούδα
Καλλίδρομο
Καμβούνια
Κιθαιρώνας
Κίσσαβος / Όσσα
Κόζιακας
Λευκά Όρη / Μαδάρες
Μαίναλο
Μιτσικέλι
Μπέλες
Οίτη
Όλυμπος
Οξιά
Όρβηλος
Όρη Βάλτου
Όρη Παραμυθιάς
Όρη Σουλίου
Όρη Τσαμαντά
Όχη
Παγγαίο
Πάικο
Παναιτωλικό
Παναχαϊκό
Παρνασσός
Πάρνηθα
Πάρνωνας
Περιστέρι
Πήλιο
Πιέρια
Πίνδος
Ροδόπη
Σμόλικας
Ταΰγετος
Τζουμέρκα
Τόμαρος
Τύμφη / Γκαμήλα
Υμηττός
Φαλακρό
Φεγγάρι / Σάος
Χάσια
Χελιδόνα
Χελμός
Χολομώντας
Ψηλορείτης / Ίδη

Οι μεγαλύτεροι ποταμοί της Ελλάδας

Αλιάκμονας
Αλφειός
Αξιός
Άραχθος
Αχελώος
Αώος
Βοϊδομάτης
Γοργοπόταμος
Έβρος
Εύηνος
Ευρώτας
Θύαμις / Καλαμάς
Κηφισός Αττικής
Κηφισός Βοιωτίας
Λάδωνας
Λουδίας
Λούρος
Μέγδοβας / Ταυρωπός
Νέστος
Πηνειός
Σπερχειός
Στρυμόνας

Οι μεγαλύτερες λίμνες της Ελλάδας

Αιτωλικού
Αμβρακία
Βεγορίτιδα
Βόλβη
Δοϊράνης
Καστοριάς
Κερκίνης
Κρεμαστών
Μαραθώνα
Μεγάλη Πρέσπα
Μεσολογγίου
Μικρή Πρέσπα
Παμβώτιδα / Ιωαννίνων
Στυμφαλία
Τριχωνίδα
Ταυρωπού / Πλαστήρα
Υλίκη

Τα κυριότερα πελάγη της Ελλάδας

Αιγαίο
Θρακικό
Ικάριο
Ιόνιο
Καρπάθιο
Κρητικό
Λιβυκό
Μυρτώο

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:13 ™ÂÏ›‰·466

Οροσειρές / όρη της γης

Βραχώδη Όρη
Σιέρα Μάντρε
Άνδεις
Άλπεις
Καρπάθια
Καύκασος
Πυρηναία
Κιλιμάντζαρο
Άτλας
Ουράλια
Βερχογιάνσκ
Αλτάι
Ιμαλάια
Έβερεστ
Αυστραλιανές Άλπεις

Μεγάλα ποτάμια της γης

Αμαζόνιος
Αμούρ
Βόλγας
Γάγγης
Γενισέι
Γιανγκ Τσε
Ευφράτης
Ινδός
Κόνγκο
Λένα
Μακένζι
Μεκόνγκ
Μισισιπής
Νείλος
Νίγηρας
Ομπ/Ιρτύς
Παρανά
Ρίο Γκράντε
Τίγρης
Χουάνγκ Χο

Μεγάλες λίμνες της γης

Αράλη
Βαϊκάλη
Βικτόρια
Κασπία Θάλασσα
Μίτσιγκαν
Σουπήριορ
Ταγκανίκα
Τιτικάκα
Χιούρον

Ωκεανοί της γης

Αρκτικός
Ατλαντικός
Ειρηνικός
Ινδικός
Νότιος

Πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος

Άρης
Αφροδίτη
Γη
Δίας
Ερμής
Κρόνος
Ουρανός
Πλούτων
Ποσειδών

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:13 ™ÂÏ›‰·467

Ακρωνύμια – Αρκτικόλεξα

ΑΔΤ	Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας	ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρεία	ΕΟΦ	Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκων
ΑΕΙ	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	ΕΠΕ	Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	ΕΡΤ	Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
ΑΤΕ	Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος	ΕΣΥ	Εθνικό Σύστημα Υγείας
ΑΦΜ	Αριθμός Φορολογικού Μητρώου	ΕΤΕ	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
ΔΑ	Διεθνής Αμνηστία	ΕΥΠ	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού	ΕΦΕΤ	Ενιαίος Φορέας Ελέγχου Τροφίμων
ΔΕΘ	Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης	Η/Υ	Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
ΔΕΚΟ	Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί	ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΔΕΠ	Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου	ΙΚΑ	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	ΙΚΥ	Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών
ΔΟΕ	Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή	ΙΧ	Ιδιωτικής Χρήσης
ΔΟΥ	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία	ΝΑΤΟ	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο	ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΔΧ	Δημόσιας Χρήσης	ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση	ΟΣΕ	Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδας
ΕΕΣ	Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός	ΟΤΕ	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας
ΕΚΑΒ	Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας	ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα	ΠΟΤ	Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο	ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία	ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΕΛΔΑ	Ελληνικά Διυλιστήρια Ασπροπύργου	ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΕΛΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης	ΤΚ	Ταχυδρομικός Κώδικας
ΕΛΤΑ	Ελληνικά Ταχυδρομεία		
ΕΟΜΜΕΧ	Εθνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων Χειροτεχνίας		
ΕΟΠ	Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας		

Ονομασία χώρας	Πρωτεύουσα	Υπήκοος	Επίθετο	Νόμισμα	Σημαία
Αζερμπαϊτζάν	Μπακού	Αζέρος· Αζερμπαϊτζανός	αζερικός· αζερμπαϊτζανικός	μάνατ Αζερμπαϊτζάν	
Αίγυπτος	Κάιρο	Αιγύπτιος	αιγυπτιακός	λίρα Αιγύπτου	
Αιθιοπία	Αντίς Αμπέμπα	Αιθίοπας	αιθιοπικός	μπιρ Αιθιοπίας	
Αϊτή	Πορτ-ο-Πρενς	Αϊτινός	αϊτινός	γκουρντ	
Αλβανία	Τίρανα	Αλβανός	αλβανικός	λεκ	
Αλγερία	Αλγέρι	Αλγερινός	αλγερινός	δηνάριο Αλγερίας	
Ανγκόλα· Αγκόλα	Λουάντα	Αγκολέζος	αγκολέζικος	κουάνζα	
Ανδόρρα	Ανδόρρα-λα-Βέλια· Παλαιά Ανδόρρα	Ανδορρανός	ανδορρανός	ευρώ	
Αργεντινή	Μπουένος Άιρες	Αργεντινός· Αργεντίνος	αργεντινός	πέσο Αργεντινής	
Αρμενία	Ερεβάν	Αρμένιος	αρμενικός	ντραμ	
Αυστραλία	Καμπέρα· Καμπέρρα	Αυστραλός	αυστραλιανός	δολάριο Αυστραλίας	
Αυστρία	Βιέννη	Αυστριακός	αυστριακός	ευρώ	
Αφγανιστάν	Καμπούλ	Αφγανός	αφγανικός	αφγάνι	
Βέλγιο	Βρυξέλλες	Βέλγος	βελγικός	ευρώ	
Βενεζουέλα	Καράκας	Βενεζουελανός	βενεζουελανός	μπολίβαρ	
Βιετνάμ	Ανόι	Βιετναμέζος	βιετναμέζικος· βιετναμικός	ντογκ	
Βολιβία	Σούκρε	Βολιβιανός	βολιβιανός	μπολιβιάνο	
Βόρεια Κορέα	Πιονγκγιάνγκ	Βορειοκορεάτης	βορειοκορεατικός	ουόν Βόρειας Κορέας	
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	Σαράγεβο· Σεράγεβο	Βόσνιος	βοσνιακός	βοσνιακό μάρκο	
Βουλγαρία	Σόφια	Βούλγαρος	βουλγαρικός	λεβ	
Βραζιλία	Μπραζίλια	Βραζιλιάνος	βραζιλιάνικος	ρεάλ Βραζιλίας	
Γαλλία	Παρίσι	Γάλλος	γαλλικός	ευρώ	
Γαλλική Πολυνησία	Παπέετε	Πολυνήσιος	πολυνησιακός	φράγκο	
Γερμανία	Βερολίνο	Γερμανός	γερμανικός	ευρώ	
Γεωργία	Τιφλίδα	Γεωργιανός	γεωργιανός	λάρι	
Γκάνα	Άκκρα	Γκανέζος	γκανέζικος	σέντι	
Γροιλανδία	Γκόντχομπ· Νουκ	Γροιλανδός	γροιλανδικός	κορόνα Δανίας	
Δανία	Κοπεγχάγη	Δανός	δανικός	κορόνα Δανίας	
Δομινικανή Δημοκρατία	Σάντο Ντομίνγκο Άγιος Δομίνικος	Δομινικανός	δομινικανός	πέσο Δομινικανής Δημοκρατίας	

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:14 ™ÂÏ›‰·469

Ονομασία χώρας	Πρωτεύουσα	Υπήκοος	Επίθετο	Νόμισμα	Σημαία
Ελβετία	Βέρνη	Ελβετός	ελβετικός	φράγκο Ελβετίας	
Ελλάδα	Αθήνα	Έλληνας	ελληνικός	ευρώ	
Ερυθραία	Ασμάρα	Ερυθραίος	-	νάκφα	
Εσθονία	Ταλίν	Εσθονός	εσθονικός	κορόνα Εσθονίας	
Ηνωμένες Πολιτείες	Ουάσιγκτον	Αμερικανός	αμερικανικός	δολάριο ΗΠΑ	
Ηνωμένο Βασίλειο	Λονδίνο	Βρετανός	βρετανικός	λίρα στερλίνα· λίρα Αγγλίας	
Ιαπωνία	Τόκιο· Τόκυο	Ιάπωνας· Γιαπωνέζος	ιαπωνικός· γιαπωνέζικος	γιεν	
Ινδία	Νέο Δελχί	Ινδός	ινδικός	ρουπία Ινδίας	
Ινδονησία	Τζακάρτα	Ινδονήσιος	ινδονησιακός	ρουπία Ινδονησίας	
Ιορδανία	Αμμάν	Ιορδανός	ιορδανικός	δηνάριο Ιορδανίας	
Ιράκ	Βαγδάτη	Ιρακινός	ιρακινός	δηνάριο Ιράκ	
Ιράν	Τεχεράνη	Ιρανός	ιρανικός	ριάλ Ιράν	
Ιρλανδία	Δουβλίνο	Ιρλανδός	ιρλανδικός	ευρώ	
Ισλανδία	Ρέικιαβικ	Ισλανδός	ισλανδικός	κορόνα Ισλανδίας	
Ισπανία	Μαδρίτη	Ισπανός	ισπανικός	ευρώ	
Ισραήλ	Ιερουσαλήμ	Ισραηλινός	ισραηλινός	νέο σέκελ	
Ιταλία	Ρώμη	Ιταλός	ιταλικός	ευρώ	
Καζαχστάν· Καζακστάν	Αστάνα	Καζάχος	καζαχικός	τένγκε	
Καμπότζη	Πνομ Πενχ	Καμποτζιανός	καμποτζιανός	ρηλ· ρίελ	
Καναδάς	Οττάβα	Καναδός	καναδικός	δολάριο Καναδά	
Κάτω Χώρες	Άμστερνταμ	Ολλανδός	ολλανδικός	ευρώ	
Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	Μπανγκουί	Κεντροαφρικανός	κεντροαφρικανικός	φράγκο	
Κένυα	Ναϊρόμπι	Κενυάτης	κενυατικός	σελίνι Κένυας	
Κίνα	Πεκίνο	Κινέζος	κινέζικος· κινεζικός	ρενμίνμπι-γιουάν	
Κιργιζία· Κιργιζιστάν	Μπισκέκ	Κιργίζιος	κιργιζιανός	σομ	
Κολομβία	Σάντα Φε Ντε Μπογκοτά	Κολομβιανός	κολομβιανός	πέσο Κολομβίας	
Κομόρες	Μορονί	Κομοριανός	κομορικός	φράγκο Κομορών	
Κογκό	Μπραζαβίλ	Κογκολέζος	κογκολέζικος	φράγκο	
Κόστα Ρίκα	Σαν Χοσέ	Κοσταρικανός	κοσταρικανός	κολόν Κόστα Ρίκα	
Κούβα	Αβάνα	Κουβανός	κουβανικός· κουβανέζικος	πέσο Κούβας	

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:14 ™ÂÏ>‰·470

Ονομασία χώρας	Πρωτεύουσα	Υπήκοος	Επίθετο	Νόμισμα	Σημαία
Νέα Ζηλανδία	Ουέλλινγκτον	Νεοζηλανδός	νεοζηλανδικός	δολάριο Νέας Ζηλανδίας	
Νεπάλ	Κατμαντού	Νεπαλέζος	νεπαλέζικος	ρουπία Νεπάλ	
Νίγηρας	Νιαμέι	-	νιγηρικός	φράγκο	
Νιγηρία	Αμπούζα	Νιγηριανός	νιγηριανός	νάιρα	
Νικαράγουα	Μανάγκουα	Νικαραγουανός	νικαραγουανός	κόρντομπα	
Νορβηγία	Όσλο	Νορβηγός	νορβηγικός	κορόνα Νορβηγίας	
Νότια Αφρική	Πρετόρια	Νοτιοαφρικανός	νοτιοαφρικανικός	ραντ	
Νότια Κορέα	Σεούλ	Νοτιοκορεάτης	νοτιοκορεατικός	ουόν Νότιας Κορέας	
Ομάν	Μουσκάτ	Ομανός	ομανικός	ριάλ Ομάν	
Ονδούρα	Τεγκουσιγκάλπα	Ονδουρανός	ονδουρανός	λεμπίρα	
Ουγγαρία	Βουδαπέστη	Ούγγρος	ουγγρικός	φιορίνι· φόριντ	
Ουγκάντα	Καμπάλα	Ουγκαντέζος	ουγκαντέζικος	σελίνι Ουγκάντας	
Ουζμπεκιστάν	Τασκένδη	Ουζμπέκος	ουζμπεκικός	σουμ	
Ουκρανία	Κίεβο	Ουκρανός	ουκρανικός	χρίβνα	
Ουρουγουάη	Μοντεβιδέο	Ουρουγουανός	ουρουγουανός	πέσο Ουρουγουάης	
Πακιστάν	Ισλαμαμπάντ	Πακιστανός	πακιστανικός	ρουπία Πακιστάν	
Παναμάς	Πόλη του Παναμά	Παναμέζος· Παναμαίος	παναμαϊκός	μπαλμπόα	
Παραγουάη	Ασουνθιόν· Ασουνσιόν	Παραγουανός	παραγουανικός	γκουαράνι	
Περού	Λίμα	Περουβιανός	περουβιανός	νέο σολ	
Πολωνία	Βαρσοβία	Πολωνός	πολωνικός	ζλότυ	
Πορτογαλία	Λισσαβόνα	Πορτογάλος	πορτογαλικός	ευρώ	
Πουέρτο Ρίκο· Πόρτο Ρίκο	Σαν Χουάν	Πορτορικανός	πορτορικάνικος	δολάριο ΗΠΑ	
Ρουάντα	Κιγκάλι	Ρουαντανός	–	φράγκο Ρουάντα	
Ρουμανία	Βουκουρέστι	Ρουμάνος	ρουμανικός	λέι Ρουμανίας	
Ρωσία	Μόσχα	Ρώσος	ρωσικός	ρούβλι	
Σαμόα	Άπια	Σαμοανός	σαμοανικός	τάλα	
Σαουδική Αραβία	Ριάντ	Σαουδάραβας	σαουδαραβικός	ριάλ Σαουδικής Αραβίας	
Σενεγάλη	Ντακάρ	Σενεγαλέζος	σενεγαλέζικος	φράγκο	

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:14 ™ÂÏ›‰·471

Ονομασία χώρας	Πρωτεύουσα	Υπήκοος	Επίθετο	Νόμισμα	Σημαία
Σερβία και Μαυροβούνιο	Βελιγράδι	Σερβομαυροβούνιος	Σερβίας και Μαυροβουνίου	δηνάριο	
Σιγκαπούρη	Σιγκαπούρη	Σιγκαπουριανός	σιγκαπουριανός	δολάριο Σιγκαπούρης	
Σλοβακία	Μπρατισλάβα	Σλοβάκος	σλοβακικός	κορόνα Σλοβακίας	
Σλοβενία	Λιουμπλιάνα	Σλοβένος	σλοβενικός	τόλαρ	
Σομαλία	Μογκαντίσου	Σομαλός	σομαλικός	σελίνι Σομαλίας	
Σουδάν	Χαρτούμ	Σουδανός	σουδανικός	δηνάριο Σουδάν	
Σουηδία	Στοκχόλμη	Σουηδός	σουηδικός	κορόνα Σουηδίας	
Συρία	Δαμασκός	Σύριος· Σύρος	συριακός	λίρα Συρίας	
Ταϊβάν	Ταϊπέι	Ταϊβανός· Ταϊβανέζος	ταϊβανέζικος	νέο δολάριο Ταϊβάν	
Ταϊλάνδη	Μπανγκόκ	Ταϊλανδός· Ταϊλανδέζος	ταϊλανδικός· ταϊλανδέζικος	μπατ	
Τανζανία	Ντοντόμα	Τανζανός	τανζανικός	σελίνι Τανζανίας	
Τατζικιστάν	Ντουσάνμπε	Τατζίκος	τατζικικός	σομόνι	
Τζαμάικα	Κίνγκστον	Τζαμαϊκανός	τζαμαϊκανικός	δολάριο Τζαμάικα	
Τόγκο	Λομέ	Τογκολέζος	τογκολικός	φράγκο	
Τόνγκα· Τόγκα	Νουκουαλόφα	Τονγκανός· Τόνγκιος	τονγκανικός· τονγκικός	πα'άνγκα	
Τουρκία	Άγκυρα	Τούρκος	τουρκικός	λίρα Τουρκίας	
Τουρκμενιστάν	Ασγκαμπάτ	Τουρκομάνος	τουρκομανικός· τουρκμενικός	μάνατ Τουρκμενιστάν	
Τσεχία	Πράγα	Τσέχος	τσεχικός	κορόνα Τσεχίας	
Τυνησία	Τύνιδα	Τυνήσιος	τυνησιακός	δηνάριο Τυνησίας	
Υεμένη	Σάνα· Σανά	Υεμένιος	υεμενικός	ριάλ Υεμένης	
Φιλιππίνες	Μανίλα	Φιλιππινέζος	φιλιππινέζικος	πέσο Φιλιππινών	
Φινλανδία	Ελσίνκι	Φινλανδός	φινλανδικός	ευρώ	
Φίτζι	Σούβα	Φιτζιανός	φιτζιανός	δολάριο Φίτζι	
Χιλή	Σαντιάγο· Σαντιάγκο	Χιλιανός	χιλιανός	πέσο Χιλής	

πηγή: Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 1995-2006.
http://europe.eu.int/comm/translation/currencies/eltable.htm
(28/03/06)

TELIKO LEXIKO PARARTH (10.qxt 05-11-07 12:14 ™ÂÏ›‰·472

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.